D. STANISLAI HOSII, S. R. E. CARDINALIS, MAIORIS POENITENTIARII, ET EPISCOPI VARMIENSIS,

OPERA OMNIA IN DVOS DIVISA TOMOS, quorum primus ab ipso auctore plurimis subinde in locis, integris & dimidijs paginis sic auctus & recognitus, vt nouum opus fere censeri possit. Secundus autem totus nouus, nuncq; primum typis excusus.

ACCESSERE NECESSARII ATQVE copiosi Indices, cùm locorum Sacræ scripturæ explicatorum, tum etiam eorum omnium, quæ in hisce operibus obseruatione digna censentur.

Saluo in omnibus sanctæ Sedis Apostolicæ iudicio.

COLONIAE,
Apud Maternum Cholinum.
ANNO M. D. LXXXIIII.

Cum Gratia & Priuilegio Cæsareæ Maiest. in Decennium.

OPERVM TOMI PRIMI CATALOGVS.

OPERVM TOMI SECVNDI CATALOGVS.

REVERENDISSIMO.

ILLVSTRISSIMOQVE PRINCIPI ATQVE DOMINO, D. IVLIO, EPISCOPO HERBIPOLENSI, & Franciæ Orientalis Duci, &c. Domino suo clementissimo.

Communis omnium hæresium fons est, Reuerendiß. Illustrißime & Princeps, in Ecclesia de fide ac religione decretis nolle acquiescere. Sed non ex quolibet fidei errore secta consurgit: verùm si fortè multi de primo eius auctore magnæ eruditionis & pietatis opinionem conceperint, quos huiusmodi persuasionis societas iungit, ij sectam conficiunt. Nisi enim vni alicui tanquam Prophetæ se formandos & fingendos præbeant rebelles Ecclesiæ filij, in vno quopiam doctrinæ capite inter se consentire, & à matre sua dissentire poterunt: in cæteris autem quod vnus probabit, hoc alteri perquam absurdum videbitur. Exemplo sit nostra ætas errorum propè innumerorum ferax, tot autem sectarum duntaxat, quot extitere homines, qui famam diuini afflatus apud vulgus mortalium, nescio quibus præstigijs collegerunt. Talis apud Germanos Lutherus, apud Gallos Caluinus, & si quem præterea vsquam gentium Prophetæ loco delyrum vulgus habendum censuit. Scio equidem hoc pertinacißimè negare sectarios, & nihil ægrius ferre, quàm se hominum mancipia dici: sed non sumus tam stupidi, vt haud sentiamus, nominis humani inuidiam ab illis fugi, re autem vera hominem sæpè non optimum ab illis fidei & doctrinæ dominum agnosci. Et qui inter Lutheranos verecundiores, id (opinor) non audebunt diffiteri. Nam velut certißimam hypothesin illi assumunt, Lutherum fuisse tertium Heliam, humano generi concessum obscurati Euangelij vindicem, idq́ adeò velut fidei partem confeßioni Antuuerpianæ Matthias Flaccius inseruerat. At Lutherus ipse nullum vult suæ doctrinæ iudicem ferre, vtpote certum se esse dictitans, eam sibi diuino munere patefactam, vt qui illi sectæ nomen dare velit, sciat sibi ingenium in obsequium Lutheri captiuandum esse. Quid multa? quoad Lutherus Missam non oppugnauit, neq́ discipulis eius quicquam in illa displicuit: simulatq́ verò is diabolo præceptore nonnullas, quibus eam arroderet captiúculas, inuenisset, eius irati plenis velis in Missam inuehi cœperant. Simili ratione & Caluinistarum pectoribus altißimè infixum est, Caluinum fuisse organum Dei electum, Euangelicæ doctrinæ singularem patronum & assertorem, & de quo verè dici poßit illud Homericum, Διὸς [illegible], τοὶ δὲ [illegible]: ac proinde quæ alias sine horrore audiri non possent, illo præeunte lubentes amplectuntur. Ac sanè in Ecclesia doctrinam impingi ab hominibus, adeò non miror, vt potius tantum animorum consensum in vnam etsi veram, tamen incomprehensibilem fidem miraculo deputem. Verum summopere mihi mirum videtur, sectas vnius hominis arbitrio mancipatas oriri. Nam si omninò seruiendum & iudicium ex alieno præscripto moderandum, multò tolerabilior & liberalior est ea seruitus, quæ nobis Catholicis in Ecclesia imponitur, quàm iugum quo suos discipulos sectarum Principes onerant. Non enim hæc sibi simpliciter & pro imperio credi postulat: sed habet suum senatum ac controuersiarum fidei ordinarios iudices, & prius causam suam apud hos agere sinitur, qui se falsò in crimen corruptæ doctrinæ vocari putat. Vidimus nostro æuo idem Luthero dictum fuisse, & causam eius integro biennio discussam, eoq́ euoluto sententiam longa deliberatione concoctam in ipsum latam. Sic cum Ario, Pelagio, Donato, ac cæteris sectarum auctoribus actum esse, quia ex historia Ecclesiastica notum, multis hic declarare nihil attinet. Atqui Lutherus contra Zuuinglium tanta moderatione vsus non est: verùm Sathanæ ipsum tradidit, cùm primum se inconsultò nouum dogma exorsum intellexisset. Quid igitur est, quod Ecclesiæ tam ingenuam seruitutem respuunt, qui in gratiam vnius hominis tam sunt ad quiduis credendum proiecti & faciles? An ingenij acumen in sectarum principibus tantum? an eloquentia, an vitæ sanctimonia tanta, vt omnes Ecclesiæ homines hac ex parte longè à tergo relinquant? Non opinor quenquam sectarum sui præceptoris amore adeò fascinatum, vt id dicere non vereatur.

An Ecclesiæ doctrina captum mentis humanæ superat, hæresiarcharum non item? Sed neque hoc omnino verum. Nam quid æquè creditu difficile, quàm fidem adeò non posse cum flagitiosa vita consistere, vt quisquis flagitium committit, is mox & fidei iacturam faciat, quod crimina sint etiam ij concupiscentiæ motus, quos iusti homines inuiti patiuntur, quod iustus in omni bono opere peccet, quod Deus eorundem scelerum sit auctor, quorum & vltor? Atqui ista sunt nouorum huius sæculi Prophetarum paradoxa. Adhæc quid magis arduum habet Ecclesiæ fides, quàm trium personarum Patris & Filij & Spiritus sancti esse vnam & indiuisam essentiam? Et tamen cùm non defuerint Serueti, Campani, & id genus alij, qui Arianam Trideitatem longo postliminio reuocare conati sunt, penuria applausorum ij sectam de suo nomine condere non potuerunt. An mitior & carnali homini commodior est noua hæc nouorum Euangelistarum, quàm Ecclesiæ doctrina? Non possum equidem negare, quamplurimos homines se Luthero in disciplinam tradidisse, quod is polliceretur se ex scripturis demonstraturum, frustrà à pœnitentibus laboriosas satisfactiones requiri, electitiam crucem ad traditiones humanas pertinere, peccatorum enumerationem confitenti necessariam non esse, nullam Episcopis obedientiam deberi, vota castitatis absque periculo rescindi posse. Hæc enim vetus noster Adam in magnis oneribus computabat. At vicissim qui Luthero tanquam Euangelicæ libertatis patrono morigeros se præbuerant, ijdem Bucero pollicenti se alia non minus graui seruitute eorum conscientias exoneraturum, auscultare noluerunt. Quid durius, & ab omnium gentium consuetudine alienius ea lege, quæ maritum vxori tam firmo nexu coniungit, vt eum neque lepra, neque alia corporis quantumlibet diuturna infirmitas, neque morum & ingeniorum summa diuersitas, verùm sola mors queat dissoluere? Quid acerbius, quàm neque omni spe sobolis ob vxoris sterilitatem sublata, neque mariti castitate ob eiusdem morbum periclitante, secundæ vxoris ducendæ cuiquam potestatem à CHRISTO factum esse? Hoc tanto onere Christianos leuare Bucerus voluit libro de Polygamia edito. Vsus est ille primum exemplo Patriarcharum: Cumque intelligeret sibi responderi posse, quod AVGVSTINVS & veteres respondent, Patriarchis gratiam primæ legis in Paradiso latæ factum esse, mox scripturæ testimonium, quo id probetur flagitat. Tale verò cùm nullum extet, infert Patriarchas, opinatos illa primæ institutionis verba, Erunt duo in carne vna, Polygamiæ non aduersari. Ac posse eundem maritum cum diuersis vxoribus vnam carnem fieri, admodum probabiliter ex eo colligit, quod & PAVLVS auctor sit, eum qui scortis diuersis commiscetur, cum eorum quoque vnam carnem fieri. Qui, inquit, meretrici iungitur, vnum corpus efficitur cum ea. Addit PAVLVM cauisse, ne præter Monogamos quisquam sacris initietur: vnde sequitur, fuisse tunc in Ecclesia, qui plures simul vxores haberent. Atque iste locus etsi parum Catholicos vrgeat, Lutheranis tamen, qui Monogamos intelligunt eos, qui vno tempore multas vxores habent, negotium facesseret. Addit exemplum Valentiniani Imperatoris, qui etiam legem Polygamiæ tulit, nec à sancto Ambrosio, cui familiaris fuit, vnquam eo nomine reprehensus legitur. Item Caroli Magni, quem licet digamum Romani Pontifices impensè coluerunt. Hæc & plura alia Bucerus in Germanico dialogo, cuius interlocutores Eucharius & Parrhasius. Sed pressum est hoc opus, & Parrhasius cum blattis mussare coactus, neque tantum fuit animi Lutherano cuiquam, vt Bucero auctore multas simul vxores duceret. Quodsi horum nihil efficere potest, vt Christiani deserta Ecclesia sententia vnius cuiuspiam hominis seruituti sese addicant, quæ ergo tantæ vecordiæ causa? Nolo equidem horum quicquam excludere: sed libens fateor, non parum in eo momenti situm esse, quod sectæ parens ingenium præstans, & insignem facundiam sit adeptus, ac insuper virtutis ac probitatis quandam speciem præ se ferat.

Multum quoque referre arbitror, an carni iucundum, quod pro vera Euangelij doctrina commendatur: sed hæc neque singula, neque omnia iunctim sumpta nascituræ sectæ occasionem præstare existimo, nisi DEVS fidei subducto lumine humanum genus in præceps ire sinat, partim vt ingratis merita supplicia rependat, partim vt electorum suorum robur & constantiam toti mundo conspicuam faciat. Imperat enim & abysso, nec ita temerariæ fluctuationi eam permittit, quin loca, tempora, & occasiones errorum ac lapsuum humanorum moderetur, prout suæ gloriæ & saluti electorum quàm maximè conducturum esse prospicit. Aliquando diabolum

cathenis vincit, vt non seducat amplius gentes, & misericordia sua propositum ruina
fidelium prætendens, facit vnius moris habitare in domo. Aliquando vicissim la-
xatis abyssi claustris, Sathanam efficacem esse in filios incredulitatis permittit,
eisque persuadere, quod minimè ferenda seruitus sit, Conciliorum & Patrum de-
cretis subijci: plerasque huius æui controuersias multò ante veteres hæretici moue-
runt, sed nullo successu. Virginitatis præ matrimonio prærogatiuam conuellere au-
sus est Iouinianus: verùm vbi suos conuentus habuerint, quibus peculiaris esset
hic error, nusquam ex vetustatis monumentis apparet. Hierarchicum ordinem Ec-
clesiæ, & primam Romanæ sedis dignitatem Marsilius Paduanus impetijt, sed
neque ipsum, cui ista scribebat, Ludouicum Bauarum Imperatorem, etsi capitalem
Pontificis hostem, in suam sententiam traxit. Præterea vbi maior seges contentio-
num quàm in admirabili illo Eucharistiæ Sacramento? At cùm tam multos gloriæ
auidos singulæ ætates extulerint, vix vnus aut alter de illo mysterio quæstionem exci-
tauit, idque tam frigidè, vt extincto primo dissensionis auctore, mox tota lis conso-
pita sit. Serò tandem Oecolampadius & Caluinus sana de Eucharistia fide in mul-
torum animis labefactata, Sacramentariorum sectæ originem dedere. Scilicet
noluit DEVS initio nascentis Ecclesiæ rem tam arcanam cum maximo gentium con-
uertendarum scandalo vulgi prophanis disputationibus exagitari: sed illis iam con-
uersis, & apostasia quæ à Paulo prædicta est imminente, etiam hanc fidei partem in
dubium vocari, & spiritum mendacem in ore Caluini & Oecolampadij præualere
passus est. Cùm verò ipsi visum fuerit, dispersas oues suas denuò in vnum colliget, &
Ecclesiæ hostes faciet eo loco haberi, quo nunc Arius, Eunomius, Pelagius. Hæc si
nonnulli ea qua par est attentione cogitarent, desinerent ab ira, & derelinquerent
furorem, nollent æmulari vt malignarentur, sicubi terrarum hæreses incrementa su-
mere, & numerum fidelium attenuari videant. Magnam animi tranquillitatem
sibi pararent, si in hisce procellis & cæcis nubibus perpenderent, in naui Ecclesiæ
CHRISTVM dormire quidem, sed ita, vt cor eius vigilet, & proin cùm velit è
somno surrecturum, ventisque ac mari imperaturum. Quanquam & modo ille vi-
gilat. Nondum enim ad speluncas & cauernas ventum est, in quibus Prophetæ ha-
bitarunt. Adhuc ciuitates, immò amplissima regna habet verus Israel DEI, ad quæ
sedibus suis pulsi fideles confugere non prohibentur: nec ante perfugij loca deerunt pa-
trio solo eiectis, quàm filius hominis veniat. Cùm Heli denunciaretur totius familiæ
suæ ruina ac interitus, etsi cætera non inculpatus, prudentissimè tamen respondit: Do-
minus est, quodcunque bonum fuerit in oculis suis, hoc faciat. Similiter & nos, cum
Ecclesiam Dei vndique premi, & Sathanam cauda sua tertiam partem stellarum
de cælo detrahere cernimus, pari æquanimitate occulta Dei iudicia ferentes dicamus,
sicut est voluntas in cælo sic fiat. Sed hæc dum nonnulli audituri sunt, putabunt nos
Stoicorum ἀργὸν λόγον tueri, & prouidentiæ Dei ita Ecclesiam velle committere, vt
in ea defendenda nullas partes humanæ industriæ relinquamus. Verum hi quod nos
dextra manu porrigimus, sinistra excipiunt. Siquidem ita fiduciam Christianorum
in DEO defixam esse volumus, vt interim & ipsi officij sui haud immemores, iu-
xta vetus prouerbium σὺν ἀθηνᾷ τὴν χεῖρα κίνει. Vt in communi quidem omnes preci-
bus ad DEVM fusis rem gerant, speciatim verò quisque pro sua vocatione ali-
quid peculiaris operæ ad conseruationem domus Dei conferat. Pastores, doctores ni-
mirum falsa dogmata refutent, typographi eorum lucubrationes quam limatissimè
excusas in publicum emittant. Ego sanè vt hac in parte officio meo non deessem, post
varios fidei Catholicæ Apologeticos libros editos, en STANISLAI HOSII
opera omnia euulgo. Cuius mei consilij rationem hic multis exponere haud necessa-
rium puto. Quis enim ignorat, Hosium quoad vixit innocentia vitæ singulari inter
proceres Ecclesiæ eminuisse? scripta verò ipsius plena esse raræ cuiusdam & recon-
ditæ eruditionis? nihil in sanctis Patribus, nihil in scholasticis Theologis fuisse,
quod huius viri scientiam fugerit? quæ in plerisque neotericis fidei patronis deside-
ratur eloquentia, hanc in nostro auctore talem reperiri, vt, cùm luxuriem styli & pig-
menta superflua Panegyristis reliquerit, maiestate Theologica nusquam non subli-
mis incedat? Prædicabunt Hosium quibus otium & facundia tanto oneri par: nobis
verò satius erit tacere, quàm frigide laudando infra tanti viri dignitatem consistere.
Id autem, quia paucis notum, præterire non debeo, multa in hac nouissima editione
contineri, quæ in prioribus desiderabantur. Cùm enim totum opus in duos tomos disse-
ctum nunc sit, prior illorum ex vltima auctoris recognitione ita locupletatus est, vt

penè nouus videri poßit. Posterior verò totus nunc primum in lucem prodit. Quoniam verò ex more nostri sæculi nouum hoc opus non sine patrono mihi euulgandum videbatur, ac proin dispiciendum erat: cuiusnam tutelæ potißimum id committendum esset, non habuit difficilem κρίσιν apud me illa deliberatio. Nemini enim maiori iure quàm Tuæ Celsitudini, Illustrißime Princeps, eam prouinciã competere existimaui: non solum quia par est Episcopi vigilias Episcopi patrocinio muniri, verùm etiam quia fauoris ac beneuolentiæ, quibus me à pueritia inde prosecutus es, hoc publicum meæ gratitudinis testimonium extare congruebat, vt eo modo per immortale opus animi erga me Celsitudinis Tuæ propensio, ac vicißim meum de eadem bene merendi studium, æternæ memoriæ consecrarentur. Tua igitur Celsitudo sanctißimi & integerrimi præsulis nominis, eique quo nos hactenus complexa est, amoris hoc tribuat, vt sub Celsitudinis Tuæ patrocinio tuti hi libri magno Ecclesiæ emolumento omnium manibus versentur: Quam CHristus IESVS Diœcesi suæ, atque toti adeo Catholicæ Ecclesiæ quã diutißimè incolumẽ & saluã cõseruet. Coloniæ Calendis Martij, 1584.

R. & Illustriss. Celsitudini Tuæ

longè deditißimus,

Maternus Cholinus.

SAN-

SANCTISS. D. N. GREGORIO XIII. PONTIFICI MAXIMO.

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS, EPISCOPVS VARMIENSIS.

POST lucubrationum nostrarum toties repetitas editiones, & in Polonia, quæ patria mea est, & in finitima Germania, & in Belgio, & in Gallijs, & in vrbe Roma, prodit nũc & ex hac vrbe Veneta nouissima, nõnullis accessionibus aucta, sanctorum Patrum pluribus testimonijs locupletata; (dies enim, vt est in prouerbio, diem docet, & liber librum aperit) neque paulò quàm ante fuerat, quantum nobis animaduertere licuit, emendatior, & à mendis omnibus repurgatior. Cùm autem absque Patrono fœtus hos ñostros in lucem prodire noluissemus, nõ occurrit alius, cui rectius dicari possent, quàm tu Beatissime Pater: quandoquidem vetus hoc est institutum, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, vt quæcunque de causa religionis tractatio grauior susciperetur, ad eum, qui sedet in Cathedra Petri, de ea referretur, illius pedibus subijceretur, illius iudicio vel approbanda vel reijcienda. Quod etsi pridem à me factum est, cùm ante viginti annos quidam ex his nostris fœtibus in publicum prodire cœperint: facit nihilominus ea benignitas, qua nos, ex quo tempore tibi totius Ecclesiæ Catholicæ gubernacula delata sunt, singulari prosequi nunquam intermisisti: vt quod antea factum à nobis non est, simul iunctas has lucubrationes nostras omnes, & in vnum quasi corpus congestas, non sub alterius, quàm tuo nomine, tuo præsidio fultas, in lucem hanc venire vellemus: non solùm quia Pontifex es, verumetiã quia Gregorius Pontifex es: cui nomini sic actiones tuæ respondent omnes, vt vigilantiorem Põtificem hoc nostrũ sæculum tulisse nullum videatur. Nec enim vnquam eius obliuisceris, quòd non vrbis, verùm orbis es Pontifex. Itaque non vnius ciuitatis mœnibus, quamlibet illustris ea sit & ampla, nec vnius aut alterius nationis finibus: sed quàm latè patet orbis totus Christianus, eius ambitu Pontificatum tuum esse vis circumscriptum, ad omnes ex æquo curas cogitationesq; tuas deriuas, & Orientales, & Septentrionales, Indos ex æquo respicis; non alia de re magis sollicitus, quàm vt ad ouile Christi reuocari possint, quotquot ab eo Sathanæ fraudibus abductos esse vides. Et fuit hoc peculiare quodammodo Pontificum eorum, quibus Gregorij nomen erat inditum; vt non ea solùm, quæ sunt ante pedes, spectarent: verumetiam qui longissimo à se interuallo disiuncti essent, ad eos iuuandos, Christoq; lucrifaciendos oculos suos conuerterent. Qui primus fuit eius nominis Pontifex Gregorius, in quo, cum excellenti doctrina vitæ certabat admirabilis quædam sanctimonia, quid curæ, diligentiæ, laboris prætermisit, vt Angliæ populos, misso ad eos Augustino, ab idolorum cultu reuocaret: & ad verum veri Dei cultum adduceret, vnique viro virginem castam exhiberet Christo? Num autem in eandem curam pari studio non incubuerunt, Gregorius secundus; qui Bonifacium in Germanias misit, vt gentem illam Christianæ fidei mysterijs imbueret; & qui mox illi vita functo successit Gregorius Tertius; per quem, quod ab antecessore feliciter erat inchoatum; id, incrementum Deo dante, fuit ad optatum exitum perductum? Horum opera factum est, vt cùm alij Germaniæ populi, tum Saxones atque Turingi, Christi reciperent Euangelium; à quo, proh dolor, in aliud cuiusuis potius quàm Christi Euangelium astutia serpentis eos, hoc infelici nostro sæculo translatos videmus & ingemiscimus. Neq; minore diligentia contendit & elaborauit, vir omni virtutum genere celeberrimus Gregorius Septimus, vt Suecos atque Danos, in quibus iam rudimenta fidei posita fuerant opera Gregorij Quarti, magis indies atque magis confirmaret, eosque diligentius instruendos curaret. Qua quidem in re, cùm per-

multum esse difficultatis videret; quod quorum vti posset hac in re ministerio propter imperitiam linguæ non haberet; quæ fuit illius verè boni Pastoris pietas incredibilis,& zelus quidam ardens, nec satis vnquam prędicãdus: datis ad vtriusq; gentis Regem litteris,ambos est hortatus;vt ad Sanctam Sedem Apostolicam suæ gentis adolescentes mitterent,Christianæ fidei mysterijs plenius informãdos. Libet autem ex eius Epistola ad Olaum Noruegiorum Regem verba quædam adscribere. Quoniam,inquit,desiderium nostrum est, si quo modo possemus, ad vos aliquos è fratribus nostris mittere,qui fideles & docti essent,ad erudiendum vos in omni scientia & doctrina in Christo IESV; vt secundum Euangelicam & Apostolicam doctrinam decenter instructi,in nullo vacillantes essetis:sed radicati atq; fundati super stabile fundamentum,abundantius atq; perfectius in virtute Dei cresceretis;& secundum operationem fructum fidei æterna retributione dignum redderetis. Quod, quia nobis tum propter longinquitatem terrarum,& maximè propter ignotas linguas valdè difficile est; rogamus vos, sicut & Regi Danonorum denunciauimus,vt de iunioribus vestris & nobilibus terræ vestræ ad Apostolicam aulam mittatis; quatenus sub alis Apostolorũ Petri & Pauli, sacris ac diuinis legibus diligenter edocti, Apostolicæ Sedis ad vos mandata referrent;non quasi ignoti;sed cogniti;& quę Christianę religionis ordo postulauerit;non quasi rudes & ignari, sed linguæ atq; scientia moribusq́; prudentes,dignè Deum prædicare,& efficaciter,ipso adiuuante excolere valeãt. Quod aũt officium ab amantissimo liberorum suorum parente prẽstari melius,aut quæ cura potuit maior adhiberi, quàm adhibitam legimus ab hoc vigilantissimo Pastore in Suedis atq; Danis ad Christi fidem adiungendis? similem de Tartaris, quamuis non simili successũ curam, cogitationemq́; suscepisse legitur Gregorius Decimus. Neq; segnior fuit Gregorius Vndecim*, natione Gallus;cuius vitę sanctitas à multis commendatur,in Lithuanis,qui Regi Poloniæ subsunt,conuertendis: Perpetuum vt hoc & peculiare fuisse videatur omnibus ijs, qui te præcesserunt Pontificibus, quibus Gregorij nomen fuit impositum;vt in Septentrionalibus populis ad CHristum & ad Euangelium eius adducendis,cæteris essent vigilantiores; quorum exempla sic tu tibi videris imitanda proposuisse, nulli vt eorum in eadem cura & vigilantia secundus esse velis.Testatur hoc recens tuum de Collegio Germanico institutum, quo superiorum Pontificum omnium in simili causa liberalitatem longo interuallo superasti. Testantur hoc legationes in easdem illas oras ijs ipsis de causis à te missæ; testantur & sermones, quos & cum alijs, & mecum vnà crebros ea de re conferre consueuisti:cùm omnes curas cogitationesq́ue tuas non alia magis in re defixas habere videaris, quàm vt etiam in remotissimis illis partibus, quod est proprium Romani Pontificis officium, quod infirmum est consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod abiectum reducere, quod perierat quærere possis & inuenire; non eum austeritate imperando & potentia, sed in spiritu lenitatis vnumquemque volentem instruendo; non alia de re magis sollicitus, quàm vt quos vides à CHRISTO & ab eius Euangelio per quosdam fraudi ita nomen Euangelij prætexentes abductos, eos ad CHRISTVM, pro quo præcipua quadam legatione fungeris, reducere possis. Quas ego tam sanctas cogitationes tuas, tantò magis laudo, quantò longius absum ab eorum opinione; qui spem omnem de reducendis ad ouile CHRISTI, quos ab eo proximis superioribus annis aberrasse videmus, abiecisse videntur. Quid hoc est aliud, quàm fidem non habere? quàm de diuina misericordia desperare? nec eum deinceps eius gregis habere curam existimare, quem ille sanguine suo precioso collegit? Ego verò non dubitanter affirmauerim, quod non alio tempore quàm hoc spes affulsit maior vnquam;quæ per Sathanam dispersæ sunt oues,eas ad caulas Ecclesiæ, CHRISTO duce, reducendi. Quin & illud in Domino confido, quæ terra prima se transferri passa est ante quinquaginta hos annos ab Euangelio CHristi,quod in ea prædicauit à Gregorio Secundo & Tertio Pontificibus missus ante annos 800 Sanctus ille Saxonum Apostolus Bonifacius, qui sanguine etiam illis suo illud consignatum reliquit; quod ea prima sit, vnde discessit,

eò re-

eò reditura: & reiecto Islebiensi Antichristo, qui suum verbum pro Dei verbo, proque CHristi Euangelio tot iam annos illi populo venditauit; ad Christum, & ad sanctũ eius Euangelium, quod multis ante sæculis ille sanctus Episcopus & martyr Bonifacius annunciauit reuersura; teque CHristi Vicarium, & legitimum Petri successorem agnitura; vt vbi Petrus per Bonifacium à legitimis Petri successoribus missum prædicauit CHristum, ibi idem ille Christus, & non alius annuncietur: te clauum Ecclesiæ tenente; idem illud & non aliud Euangelium doceatur. Quod vt ita futurum, & quidem opinione multorum citius existimem, Deo fretus, qui tandem aliquando suam Ecclesiam oculis misericordiæ suæ respiciet; nec ab istis nouis Euangelij ministris, & magistris, vetus illud Euangelium suum à sancto martyre suo Bonifacio prædicatum, tam crassis tenebris diutius inuolutum esse patietur; inde non leuem capio coniecturam, quòd, qui primus ætate nostra suam im postnram Dei verbum & Euangelium vocari voluit, &, proh dolor, vt id à pluribus quàm vellemus fieret, obtinuit; eius Cathedram à multis iam deser tam, à præstantioribus autem discipulis omni genere machinatum oppugnari videmus; vt etiam hortentur suos, apud quos pro Sathana potius quàm pro Christo legatione funguntur, ne liberos suos ingenij cultus capiẽdi causa VVittembergam mittant; quòd ibi cogantur, aiunt, abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi: quem, quamuis præceptorem suum, CHristi tamen vocant abnegatorem. Hæc ijsdem verbis legere licet & apud Osiandrũ, & apud Heshusium, & apud Flaceum, & apud alios non nullos: Quod à Propheta scriptum legimus, Diuisum est cor eorum, nunc interibunt; id in Saxonia iam inde à multis annis factum videmus: & fit in dies maior diuisio, certa spes vt sit, eos nunc nunc interituros. Vtinam autem interijsse videamus hæreticos, saluis hominibus; vt sic error eorum intereat, vt nihilominus ipsi salui sint, saluus sit spiritus illorum vt eos ad mentem redijsse meliorem videamus. Quod olim de Donato scripsit Augustinus: sicut is CHristum diuidere conatus est, sic à suis ipse quotidiana cõcisione diuiditur; hoc de primo nostri temporis hæreseon architecto multò rectius dici potest. Conatus est ille CHristum diuidere: conatus est corpus eius, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam in multas partes dissecare: ecce autem, sic nunc ipse concisus est à suis ipsius discipulis, & in tot frusta comminutus; vt in eo doctrinæ suæ corpore, quod ille Dei verbum & Euangelium vocari voluit, vix quicquam ferè iam integrum reperire liceat. Nolo nunc de Sacramentarijs, deque reliquis hæreticorum portentis mentionem facere; quorum impios errores non magis nos Christiani, quàm etiam ipsi detestantur Lutherani; quibus etiam aqua & igni in suis terris interdicunt, nec vt eos quisquam tectis ac ædibus suis recipiat, permittunt, nec eos in colloquium suum vllum admittunt: neque stylo refutandos, sed sceptro magistratus esse docent coërcendos. De ijs tantum breuibus perstringam, qui sunt in sola sparsi Saxonia, ex qua duxerũt originem omnes hæreses istæ pestilentissimæ: quas, proh dolor, sub Euangelij specioso titulo per magnam orbis Christiani partem diffusas esse videmus. Posteaquàm ex hac vita migrauit antesignanus ille nostri temporis hæreticorum, post illam, quæ dicta est, INTERIM, religionem, quo iure, quáue iniuria promulgatam, neque tamen ab omnibus receptam & approbatam; quæ non fuerunt exortæ contentiones inter præcipuos Confessionis Augustanæ magistros & ministros? Qui suis illam digitis conscripsit, is quòd eam corruperit & adulterauerit, à suis ipsius discipulis fuit insimulatus: & ob eam causam ex eorum cætu, qui sibi propriè confessionem hanc vendicant, explosus & eiectus. Quæ res, dici non potest, quantam inter præceptores & discipulos animorum acerbitatem excitauerit. Nullum est maledicti genus tam graue, quo se mutuò non proscindant. Accusantur à Ienensibus VVittembergenses, à discipulis præceptores, ab ouis pessimis mali corui; quod in ijs doctrinæ capitibus, vbi de libero arbitrio, de sola fide iustificante, de bonorum operum necessitate, deq; nonnullis alijs agitur, à Lutheri doctrina defeiuerint, & in Papismum (sic enim lepidis hominibus vocare visum est Christianismnm) inclinauerint; ac tanta verborum asperitate perstringnntur, vt vix vlla maior excogitari queat.

Vbi

Vbi fuit Cathedra Lutheri, nihil in ea iam de spiritu Lutheri residere queruntur; atq; haud aliter illos, quàm si ab ipso Christo defecissent, insectantur, & è synagogis suis eijciunt. Nec .n. alio loco, quàm quo Christum ipsum, haberi Lutherum volunt. Itaq; non est illis inusitatum ita loqui: Deus & Lutherus: CHristus & Lutherus: Dei verbum & Lutheri: CHristi verbum & Lutheri: à Dei verbo & Lutheri discessum est. Quæ potest autem esse, si non hæc est germana quædam idololatria? Plus quàm quadragies hoc genus locutionis in actis Aldemburgensis colloquij reperire licet à Flaccianis vsurpatum; quod non ita ferè fit à VVittembergensibus, siue quis eos vocare malit Ebertianos: hoc .n. illis nomen à Flaccianis tribuitur. Nec .n. ij omnia Lutheri scripta vel dicta pro diuinis habent oraculis; nec se grandi scelere putant obstrictos, si qua in re ab illius placitis discedant. Cui se dum esset in viuis turpiter seruiuisse questus est in Epistola quadam Philippus; quam etiam ob causam grauiter à suis discipulis flagellatur: & vnà cum Ebertianis deserti Lutheranismi, receptique denuò Papismi, siue Christianismi, insimulatur. Quod quamuis ex omni parte verum non sit, tamen ad Euangelicam illam puram & incontaminatam doctrinam, quam in Saxonia ante 800. annos sanctus ille martyr Bonifacius prædicauerat, multò propius eos accessisse, qui sunt partium Philippi, dubium non est. Quo nomine gratulatione potius prosequendi, quàm conuitijs aliquibus & contumelijs esse videntur insequendi. Quid autem? an ad hæc maledicta muti sunt præceptores illi VVittembergenses? quin illi cõuitia conuitijs multò grauioribus commutant: pridem benè sopitas hæreses per Flaccianos ex orco reuocatas, & nunc in lucem esse productas, in libro, quem hoc ipso anno typis mandatum legimus, De persona & incarnatione CHristi, tragicè vociferantur: Samosatensium, Marcionitarum, Manichæorum, Sabellianorum, Arrianorum, Nestorianorum, Eutichianorum, Monothelitarum horrendos errores illis impingentes. Et sicut à discipulis præceptores in Papismum, hoc est, Christianismum, sic illi vicissim ab his in Mahometismum inclinare dicuntur. Denique tot plaustris tam atrocium conuiciorum in eos inuehuntur; vt negent Flacciani, donec terra stetit, & Sol illuxit (hæc enim eorum verba sunt) ab vllo mortalium vnquam, tam impudentia, tam licentiosa, tam crebra, terraque maledicta, prolata, lecta, audita, visa fuisse. Talẽ inter istos (si Deo placet) Euangelicos modestiam & animorum concordiam videre licet: cùm de rebus ijs tractatur, quæ pertinent ad animarum salutem sempiternam. Nihil per contentionem neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores inuicem arbitrantes, dicit Paulus. Verùm id apud istos adeò nihil habet loci; vix vt vlla fuerit ætas à condito sæculo, quæ magis contentiosos homines, & magis inanis gloriæ cupidos produxerit. Nullum inter eos reperias, qui non altero superior esse contendat; qui sapientiæ spiritum, qui sanam scripturarum intelligentiam sibi præ cæteris non arroget. Ac queruntur discipuli de tyrannide magistrorum suorum, deque libidine dominandi in conscientias suas scholæ VVittembergensis, ex qua prodierunt, quodq; nonum in ea dominium Antichristi videre liceat; dum à suis placitis nulla in re discipulos dissentire volunt. Cæterùm præceptorum, de parum gratis discipulis, aliquantò iustior esse querimonia videtur. Durius enim accipiunt ij magistros, quàm accipiantur ab illis. Qua de re graues contexit querimonias, quem communem olim præceptorem appellabant, Philippus Melanchton, in admonitione quadam, quam operi præfixit, quod, vtinam verè, doctrinæ Christianæ corpus inscripsit, & postremum omnium edidisse videtur. Sic enim ibi loquitur de Matthia Flacco Illyrico, deq; Nicolao Gallo, discipulis quondam suis: Cùm hoc mirabilium hominum genere agi nihil potest, qui suo arbitrio damnant quidlibet, neque personis auditis, neque rebus diiudicatis. Cogunt concilia, quando & vbi ipsis placet: & vendicant sibi maiorem magisq; intolerabilem ac minus excusabilem authoritatem & potestatem, quàm Papa Romanus vnquam; quæ quorsum tandem euasura videantur, cogitetur. In præfatione verò, quæ præcessit admonitionem, in anarchiam quandam euasisse dicit. Multò Philippo tolerabilior est visa Pontificum Romanorum, quàm horum suorum discipulorum authoritas; quorum conuitijs atque maledictis ita fuisse dicitur exacerbatus, vt non rarò de reditu

ad Pa-

batus, vt non rarò de reditu ad Papismum, hoc est, ad Ecclesiam Christi cogitarit; ac fecisset proculdubiò, nisi pudor quidam humanus obstitisset. Nam & hæc ab eo vox audita fuit. Vtinam aliquando denuò congregatum Concilium videre liceret: quamlibet affecta sit hæc ætas mea, proficiscendi tamen ad illud laborem non subterfugerem; & quicquid in eo de quibuscunq; tandem doctrinæ Christianæ capitibus Spiritui sancto statuere visum foret, in eo lubens acquiescerem: cùm rationem aliam non videam, qua tã grauibus & acerbis contentionibus istis finis imponi queat. Hanc ex eo se vocem audiuisse, quidam ex discipulis eius vir nobilis & omni fide dignus mihi narrauit; & facturum illum omninò fuisse puto, si vitam ei Deus longiorem suppeditasset. Sed priusquàm redintegratum esset Concilium, in viuis esse desijt. Cæterùm si quid ab illo verè dictum vel scriptum est vnquam, hoc fuit longè verissimum, quòd non aliò res, quàm ad Anarchiam spectare videretur. Nam vbi volunt omnes esse Papæ; qui velit ingenio cedere, qui sit alteri subesse paratus, qui se superiorem alium arbitretur, non ferè quisquam reperietur. Sed quorsum ad extremum res recidit? Dum ita certant inter se cum præceptoribus discipuli, nouum quoddam Pontificum genus exortum est; de quo graues cient querimonias, qui Centurias quasdam Ecclesiasticas non optima fide consarcinarunt: Olim, aiunt, vnicus Romanus Præsul potestatem sibi sumebat, leges etiam politicas reformandi; quid verò nunc fit? pro vno Pontifice innumeri ex politicis, eminentia locorum atque munerum suffultis atque elatis, exiliunt: qui vicem alternantes, nunc à forensibus rebus ad Ecclesiasticas transcendunt: & non contenti suis metis, religionum formulas Ecclesijs cum sceptro, gladijs, & fulmine Iouis exhibent. Et vna vel altera pagina interiecta. Falcem, inquit, in alienam messem mittunt. & alienam functionem temerè inuadunt, sanctũque sanctorum intrant, quemadmodum Osias: qui cùm sint Politici magistratus, aut ipsorum serui; tamen magno supercilio audent nouas religionum formas componere, easq; Ecclesiæ ministris offerre tali cum imperio: Ni applaudant sine contradictione, se suo sceptro illos expulsuros aut punituros; id quod etiam factitant absque omni misericordia Hactenus Centuriarum compilatores. Quibus tantò magis hac in re fides haberi debet, quoniam experti loquuntur: cùm eos non ex vna ciuitate pulsos esse constet, Rostochio, Heidelberga, Iena, Magdeburgo; vnde alij carbonario curru, Superintendentes autem (honoris gratia) tecto tamen carpento, noctu deportati sunt, multis armatis circumsepti. Nec aliter à suis Politicis Pontificibus eos tractari decuit; qui legitimi Pontificis iugo colla submittere noluerunt. Vides itaque, Beatissime Pater, qui sit earum terrarum status, in quibus ex mandato Gregorij Secundi & Tertij, primum Euangelium Christi prædicari cœptum est: dum inuicem mordent & comedunt magistri & ministri, ab inuicem consumuntur; & ad Politicos Pontifices ventum est, quos & ipsos quibus tandem illi conuitijs non insectantur? dum eos, & Politicos Tyrannos, & Politicos Antichristos appellãt; per quos fit, vt qualis in ciuitate vel oppido, quoque Politicus est Pontifex, talem in eo religionis formam videre liceat. Quodque de Iuda scriptum aliquando legimus à Hieremia Propheta: Secundum numerum ciuitatum erant Dij tui Iuda, & iuxta numerum viarum Hierusalem immolabant Baal: hoc totidem verbis nunc quoque de Germania verè dici potest, vbi, quot sunt Politici Pontifices, tot esse quasi Dij videntur: dum quam quisque religionis formulam è cerebro suo confinxit, eam populo pro verbo Dei prædicandam obtrudit. Hunc autem rerum statum, erit quisquam, qui diuturnum fore credat? Si verum est, quod à veritate, quæ nescit fallere, dictum est: Omne regnum in se diuisum desolabitur: certè regnum hoc Hæreticorum ita suis ipsorum se telis mutuis confodientium diu stare non potest. Sicut ignis in stipites segregatus extinguitur; sicut domus in lapides diuisa corruit: sicut nauis in tabulas discissa demergitur: sic sathanæ regnum hoc diutius consistere nulla ratione potest. Incipiunt iam homines intelligere, quod isti vocari volunt Euangelium, nihil esse minus quam Euangelium. An autem & hoc præclarum non est, quòd, quid sibi velit Euangelium; quæ sit vis vocis huius, nondum satis inter illos ipsos de eo conuenit: qui, quoniam cum Euangelio Christi commune nihil habent,

Chri-

Chriſtianorum nomen tanquam tritum & nimis vulgare faſtidientes, Euangelici, quàm Chriſtiani vocari maluerunt: quaſi poſſit extra Chriſtum vllũ Euangelium eſſe. Statim in ipſo Lutheraniſmi ſiue Sathaniſmi exordio, inter eos etiam, qui fuerunt ex eodem oppido Iſlebienſi prognati, Lutherum & Agricolam, de vi ſignificationeq́; vocis huius Euangelium, diſceptari cœptum eſt, quæ cum fuiſſe diſceptatio ſopita iam videretur, nunc denuò recrudeſcit inter duos Iſlebienſes, vnum Lutheri diſcipulum VVigandum, alterum Agricolæ, Crellium, qui negat Euangelium propriè ſignificare lætum nuncium, deque Chriſti beneficijs loqui, crudeles præſtigias & deprauationes rectè dictorum (hæc enim illius verba ſunt) eſſe dicens, ſi quis ita doceat, quo nomine grauiter à ciue ſuo VVigando flagellatur. Sed ſi Crellius de eo Euangelio dixit hoc, quod cum ſeculis aliquot ſub ſcamno latuiſſet, à ſe tandem erutum & in lucem productum Lutherus gloriatur; nihil alienum à veritate dixit, nec erat, cur eum ciuis eius tam acerbè tractaret: nam certè nullum lætum nuncium, verùm triſtiſſima quæque protulit, & malorum Iliadem quandam Euangelium iſtud ſecum attulit: initio enim ruſticos contra ſuos dominos vt eis rebellarent incitauit, ex quibus plura quàm centum millia cæſa feruntur. deinde principes etiam ipſos, vt contra fortiſſimum Euangelij Chriſti propugnatorem magnum illum Imperatorem Carolum arma ſumerent, commouit. Quamobrem cum in ipſo ſtatim huius Euangelij exordio fuiſſet à Luthero rogatus nunquam ſatis laudatus ille Saxoniæ Dux Georgius, qui ad extremum vſque vitæ ſuæ ſpiritum conſtans in fide Chriſtiana permanſit, cuius memoria nunc eſt in benedictione ſempiterna, vt Euangelium ipſius reciperet; poſt enumeratos fructus illius, Hoc tuum, inquit, Euangelium, quod ſub ſcamno latens produxiſti, attulit, & rectum quidem ei nomen imponis, quod ſub ſcamno latens produxeris: bonum profectò foret illud adhuc ſub ſcamno latere; nam ſi adhuc alterum produxeris tale, nos nullum conſeruabimus ruſticum. Si Chriſtus voluiſſet tale Euangelium, non tam ſæpè dixiſſet, Pax vobis: Petrus & Paulus non dixiſſent, Superioribus obediendum eſſe: idcirco illi ipſi fructus nobis ingentem & nauſeam & horrorem faciunt tuæ doctrinæ, tuique Euangelij. Euangelio Chriſti nos, volente Chriſto, aſſiſtemus corpore, anima, ſubſtantia, ac dignitate, ad quod nos ſua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis, cuius certi ſumus: quid autem fieret ſi tuum amplexi Euangelium moreremur: nónne Deus dicere poſſet, Vnde hic qui nouum Euangelium cum tot fructibus malis ſecum adfert? Nónne dixi tibi vt arborem ex fructibus cognoſcas? Si diceremus, Lutherus dicebat eſſe Euangelium, quod ſub ſcamno latebat, Deus autem diceret, Aliter tibi dixit Eccleſia Catholica. Cum igitur quotidiè dicas, te credere Eccleſiam Catholicam, quære ergo Luthero credis, & non Eccleſiæ? Nequaquam Luthere, ſerua tuum Euangelium, quod ſub ſcamno latens produxiſti, nos permanebimus apud Euangelium Chriſti, ſicut recepit illud Eccleſia Catholica, ac ſeruat. Sic ille vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum, quem ego non dubito propter ſuam ſingularem in fide Chriſtiana conſtantiam coronatum nunc in cœlis triumphare gaudijsq́; perfrui ſempiternis. In cuius terrarum imperium qui ſucceſſerũt, eos in pietatem etiam eius tam ſancti ſui anteceſſoris precibus adiutos multorum opinione citius ſucceſſuros, magnam in ſpem venio, nam non procul à Regno Dei abeſſe dicuntur, ſimul & illud vident, multò triſtiora Germaniæ poſt optimi Principis illius mortem eueniſſe; quo ſuperſtite nondum Smalcaldicum illud bellum fuerat excitatũ. Nam quæ ſupplicia de Germania Deus non ſumpſit proximis iſtis ſuperioribus annis, poſteaꝙ clementer ab eo caſtigati, nihilominus vt reſipiſcerent, adducti nõ ſunt? Nónne concurrere fecit Aegyptios contra Aegyptios? nónne pugnauit vir contra fratrẽ ſuum, & contra amicum ſuum? nónne mutuis ipſi vulneribus atq; cædibus ita ſe inuicem confecerunt, vt in vno prælio quinque Principes, duodecim Comites fuiſſe trucidati ferantur? Tantis calamitatibus Euangelium hoc Germaniam affecit, tantis mactauit infortunijs, vt ſi quamlibet potens & truculentius hoſtis eam grandi cum exercitu peruaſiſſet, vix illi maiorem cladem adferre potuiſſet. Quin & ante ſeptem plus minus annos memini legere prelo mandatas Saxoniæ Principum Epiſtolas, cum inter ipſos bellum ſuſceptum fuiſſet, quorum alter ſubiectos ſibi populos ſollicitatos fuiſ-

ſe

se scribit, vt à Domino, cui iureiurando fidem suam obstrinxerant, desciscerent, quòd is ad Papismum, hoc est, ad Christianismnm inclinare diceretur, vt ex eo facilè constare possit, etiam illud inter arctissima propinquitate sibi coniunctos Principes bellum ex hoc Euangelio conflatum fuisse. Cum itaq; considerent ista Principes, cum videant instar Prothei quotannis Euangeliũ hoc mutari, cum ipsos etiam illius proceres furialibus odijs inter se dissidere certant, seq; mutuis conuitijs insectari, quin & hæreseon condemnare, nec à maledictis & concitandis aduersus ipsos Principes subditis abstinere; credent illis mutuum de se testimoninm perhibentibus, & vtrosque tanquam hæreticos mutuo suo ipsorum indicio condemnatos: haud aliter quàm viperas & basiliscos fugient, & remisso nuncio Malefacio, redibunt ad Bonifacium. Malefacium autem voco, quem nihil aliud quàm malefacere docuisse constat. Hnius enim sunt illæ pestilentissimæ voces. Euangelium pati non posse, vt prædicetur de bonis operibus, ouiculam Christi horrere, vbi prædicari ea audit, Fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre. Qui bonis operibus operti sunt sunt, eos vix posse cœlum penetrare: quòd ea etiam iustificationem consequentia sint impura, cum opus optimè factum sit peccatũ; Pestilentos esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo testamento conscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia fidei magistrum & operum. Quantò sceleratior est homo, tantò citius ei Deus gratiam infundet. Huic igitur Malefacio cum suo Cacangelio (nec enim aliud nomen tam impiæ flagitiosæque doctrinæ tribuere fas est) nuncio remisso, redibunt ad sanctum illum Bonifacium, à Gregorijs Pontificibus missum, qui primus Turingis atq; Saxonibus lætum nuncium, quod Græci, εὐαγγέλιον vocant, attulit, qui primus eis magnum illud gaudium annunciauit, quòd natus esset Saluator, per quem peccatorum remissionem, per quem cum Deo Patre reconciliationẽ, per quem filiorũ adoptionem, per quẽ regni cœlestis hæreditatem sumus cõsecuti. Nec aliud populis illis prædicauit, quàm pacem & charitatem: quòd charitas de cœlo Deum detraxit in terras, vt homines à terris attraheret in cœlum, vt per qnam viam ipse descendere dignatus est, per eandem ascenderent ij, propter quos ille descenderat; nec solam fidem, sed eam quæ per charitatem operatur, ad iustitiam, & ad salutem, regniq́ue cœlestis hæreditatem acquirendam, sibi sufficere posse putarent. Hoc fuit Euangelium sancti Bonifacij, non ab ipso innentum, vel sub scamno latens erutum; sed à Gregorio Secundo, & Tertio Pontificibus, penes quos mittendi potestas fuit, sibi creditum: cuius non ipse fuit institutor, sed sectator; non autor, sed custos; non quod ipse sibi priuatim vsurpauit, sed quod publicè traditum accepit. Hoc Euangelium ille prædicauit, hoc Euangelium sangnine suo signauit, hoc Euangelium pluribus miraculis confirmauit: cũ qui nostro seculo noui fuit author Euangelij, quo pacem omnem & charitatem è terris propulsauit, ne claudum quidem equum sanauerit vnquam; & multas miriades hominum ex viuis ad mortem, & quidem hominis vtriusq; mortem adduxerit, ex mortuis verò nullum ad vitam reuocauerit. Hoc igitur Christi purum Euangelium, quod in Germania Bonifacius annnnciauit, cui contrarium per annos 50. & amplius in Saxonia prædicatũ est, multorum opinione citius restitutum iri, magnam in Domini misericordia fiduciam habeo; cum eorum imposturæ, qui fraudi suæ nomen Euangelij prætexentes, & pacem & charitatem, quæ summa est totius Euangelij, quin & Christum ipsum ex bona Germaniæ parte proscripserunt, & extorrem fecerunt, iam sint patefactæ; cum iurgiornm & altercationum, quæ sunt inter sathanæ ministros, & Principes, & subiectos illis populos, iam pertæsum sit; cum non oculis modo suis ipsi videant, verùm & manibus, vt ita dicam, contrectenr, quòd ista multitudo Pontificum siue Politicorum, siue quocunq; tandem alio nomine vocentur, qui sibi maiorem & minus tolerabilem authoritatem arrogant, quàm vllus Papa Romanus vnquam, tantam religionum varietatem inducit, & ex fide, quæ nisi sit vna, perfidia, non fides dici debet, fidium ludum facit; quamq; nobis Christus moriens testamento reliquit pacem & vnitatem, eam prorsus exterminat, cum tamen is sub illud ipsum tempus, quo mundum relicturus, & ad Patrem suum cœlestem erat migraturus, nihil ardentius ab illo petiuerit, quàm vt seruaret eos, quos sibi dederat, vt essent vnum, sicut ipse cum Patre vnum est, vt essent

cõſumati in vnum. Quamobrem bono animo eſto Pater beatiſſime. Quod ſub Gregorio Primo in Anglia, quod ſub Secundo, & Tertio in Germania; quod IV. & VII. in Dania & Sueria, quod ſub XI. in Lituania, per legatos & Apoſtolos à Gregorijs Pontificibus ad ea regna miſſos ſuperioribus ſeculis Euangelium fuit prædicatum; illud idem in ijſdem terris te quoq; Gregorio XIII. clauum Eccleſiæ tenente breui prædicabitur. Te Chriſti Vicarium, te Petri legitimum ſucceſſorem, te non vrbis tantum, verùm & orbis totius Pontificem omnes illæ gentes agnoſcent & venerabuntur: erratorum ſuorum veniam à te ſupplices petent. Quos tu, quæ tua benignitas eſt, naturæq; bonitas, haud aliter quàm Euangelicus ille Pater prodigum filium ad ſe reuertentem, obuijs (quod aiunt) vlnis ad Eccleſiæ gremium redeuntes excipies, & ſalutari puræ Euangelicæ doctrinæ pabulo reficiendos curabis. Quã ſpem noſtram vt citò Deus confirmet, & vt quam celerrimè diem illum nobis illuceſcere faciat, qui ſummo gaudio non modo terras, verùm & ipſum cœlum implebit, ſupplices miſericordiam Illius implorabimus. Quò videre nos faciat, qualem vidimus ante hos 50. Eccleſiam, terram vnius labij & eorundem ſermonum, multitudinis credentium cor vnum, & animam vnam, & illud impletum cernamus, quod à Chriſto promiſſum eſt; Fiet vnum ouile, & vnus paſtor: quò ſic vnanimes vno ore glorificemus omnes Deum & Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, & nomen eius laudemus & ſuperexaltemus in ſecula, Amen.

Ex noſtro Sublacenſi ſeceſſu, XVIII. Cal. Septembris. M. D. LXXIII.

SERENISSIMO PRINCIPI, HENRICO VALESIO, CAROLI IX. CHRISTIANISSIMI REGIS FRATRI,

Dei gratia Regis Poloniæ, Magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, &c. Domino, Domino ſuo clementiſsimo,

Staniſlaus Hoſius Cardinalis, Epiſcopus Varmienſis, obſequium ſuum defert.

DIVINITVS hoc ita factum eſſe puto, REX HENRICE, quòd cum hæc noſtra Catholicæ fidei confeſsio Chriſtiana, iampridem à nobis conſcripta, toties typis mandata, multis acceſsionibus aucta & locupletata, quot annis quaſi noua in lucem prodierit, nunquam tamen alicui per nos mortalium dicata fuerit. Nam expectare quodammodo viſa fuit, vt non vulgaris aliquis verùm vnus omniũ excellentiſsimus & acerrimus exiſteret Catholicæ fidei, quæ docetur in hoc libro, propugnator: qui cũ apertè ſemper coram orbe terrarum vniuerſo Chriſtum eſſet confeſſus, hæc et noſtra confeſsio Chriſtiana, tanquàm illi propriè debita, per nos nuncupari poſſet, cum initio ſub nomine noſtro nõ prodijſſet. Cuius rei quæ cauſa fuerit, & vnde nobis eam ſcribendi ſumpta ſit occaſio, priuſquàm cætera perſequar, vt me paulò rem altius repetentẽ, non grauatim audias abs te peto. Annus iam agitur vigeſimus tertius, cùm in ſuſpicionem ex clero prouinciæ Gneſnenſis quidam vocati fuerant, quaſi de quibuſdam doctrinæ Chriſtianæ capitibus, minus rectè ſentirent. Id cùm animaduertiſſet Nicolaus à Dziergovv Archiepiſcopus eius Prouinciæ Regniq; Primas, non ille quidem excellenti doctrina præditus, ſed qui memor eſſet perſonæ, quam ſuſtinebat, quamq; Deo pro grege ſibi concredito rationem olim eſſet redditurus, muneri ſuo deeſſe noluit: & qua poſſet ratione prouidere conatus eſt, vt quæ pullulare iam tum in eius prouincia cœperunt hæreſes, eæ naſcentes potius opprimerentur, quàm ſerpere longius permitterentur. Itaque Synodum Epiſcoporum prouinciæ ſuæ congregauit, ad quam inter alios me quoque vocandum eſſe duxit. Quamuis autem Varmienſis Epiſcopus, immediatè (liceat enim

hoc

hoc vsitato verbo vti) Sanctæ Sedi Apostolicæ subiectus sit, quoniam tamen publicam Ecclesiarum omnium, ad Regnum Poloniæ pertinentium, in quorum numero mea quoq; est, non priuatam alicuius diœcesis, vel prouinciæ, causam agi videbam, accessi nõ inuitus: cùm communi consilio, communem totius Regni pestem faciliùs propulsari posse persuasum haberem. Fuerunt igitur in ea Synodo proposita certa doctrinæ Christianæ capita, de quibus etiam Episcopi nonnulli nonnihil ambigere credebantur, à quibus postulatum erat, vt suam de illis iurati sententiam dicerent. Quoniam verò nuda proferebantur, quam ob causam non nemo fuit repertus, qui subscribere detrectaret, nisi dilucidius explicata forent, mihi mandata fuit hæc prouincia, magis vt ea redderem illustria, quò facilius intelligere patres possent, quænam illa forent, de quibus interposito iureiurando, suam essent sententiam dicturi. Quam ad rem, cum quatriduũ tãtum spacium datum mihi fuisset, curatum est à me diligenter (pro eo vt angustiæ temporis ferebant) vt in ordinem ea capita redigerem, scripturarum etiam ac Patrum testimonijs, probabilibus quoq; rationibus, quam fieri maximè posset perspicuè conscripta, confirmarem: quo minus grauatim ad ea calculo suo comprobanda patres adducerentur. Neque prorsus irritus cecidit labor hic noster. Nam simul vt quæ scripseram, lecta coram patribus fuerunt, quotquot præsentes tum aderant Episcopi, statim in ea iurarũt, cũ prius propria manu quisq; libello subscripsisset, ac ita se credere testatus fuisset. Decretum etiam fuit, vt libellus in publicum ederetur, & excudendus typographo traderetur: quod cum ego cum primis esse periculosum iudicarem, quandoquidem causa religionis agebatur, ne quid festinantius de tanta re statuerent, petiui, meq; facturum recepi, vt intra paucos menses, quæ præcipitata potius à me, quàm scripta fuerunt, accuratius expenderem, pluribus etiam & scripturarum & Patrum testimonijs productis probabiliora redderem. Quod mihi concessum quidem fuerat: verum intereà vehementer instabat & vrgebat Archiepiscopus, subinde suos ad me tabellarios mittens, vt editio maturaretur. Recens tum ad Ecclesiæ meæ Varmiensis gubernacula vocatus accesseram, varijsq; curis & molestijs distringebar: feci nihilominus quod potui, cumq; totũ opus absoluere tam citò non possem, saltem eam partem, in qua de Fide, deq; Spe tractabatur, confectam Archiepiscopo misi: quæ cum Romam perlata fuisset, Otho Truchses Cardinalis Augustanus (cuius insignis pietas, & in Ecclesiæ sana doctrina tuenda & conseruanda, zelus quidam ardens orbi testatus est vniuerso) Theologis quibusdam librum legendum dedit, quorum iudicio cum eum probari cognouisset, sic est labores hos nostros complexus, vt librum dignum duceret, quem in oppido suo Dilingensi Typis mandandum curaret. Postulauit etiam à me, quod reliquum erat operis, vt id ad se perferendum curarem, quò posset integrum excudi. Contendebat idem à me suis literis, qui tum Ecclesiæ Metropolitanæ Salisburgensis Archiepiscopus fuit Michael Tetenburch, cuius & ipsius ingens fuit studium in ea doctrina, quæ cum Euangelio Christi consentit, tuenda & propaganda. Quoniam vero datum iam opus per me fuerat Archiepiscopo Gnesnensi, qui Moguntiæ totum illud excudendum curauerat, vt inde peteret, rescripsi. Prodierat autem in publicum aliquoties, authoris nomine suppresso, nec factum est quicquàm propius, quàm vt librum in terras inferioris Germaniæ Theologi Louanienses importari prohiberent: quem tamen statim vt legerunt, approbarũt, ac importandi facultatẽ bibliopolis concesserunt. Insignis autem ille Theologus Ruardus Tapper Louaniensis Academiæ Decanus, admoneri me curauit, si quid scripturus essem deinceps, aut quæ scripseram, denuo sub incudem daturus, meum vt nomen ederẽ. Nam qui libri nomen authoris præfixum non haberent, eos in terras Catholicorum importari minimè licere. Quamuis autem facti mei ratio mihi constaret, illius tamen consilio parui libens. Habes iam, Serenissime Rex, quæ mihi res dederit occasionem, vt librum istum conscriberem. Nec enim voluntate mea laborem hunc suscepi, cui me, tenuitatis meæ conscius, minimè parem fore, iudicabam. Sed cum tota Synodus Prouincialis instaret, illius auctoritatem defugere mihi non licuit. Quod autem ille dixisse legitur, se Tarentinis, & Consentinis, & Siculis scribere, eum doctiorum iudicium reformidaret, hoc ego multò rectius dicere possum, quòd Polonis hæc scribebam, Lithuanis, & Pruthenis meis: nec vlla de re minus cogitabam, quàm vt ad exteras nationes nostri labores peruenirent: quarum iudicium reformidare meritò debebam, cum sint omni liberalium artium doctrina, sacrarum etiam rerum scientia perpolitæ. Verùm est, quod agamus DEO gratias, etiam illis non displicuit labor hic noster, vt & in Germanijs, & in Gallijs crebrius quàm vel optare, nedum sperare fuissemus ausi, typis mandatus fuerit: quinetiam bis in Germanicam, semel in Gallicam linguam cõuersum, ac in lucem editum vidimus: ac si vera sunt, quæ nobis renunciantur, maiorem etiam apud exteros, quàm apud eos, quorum causa laborem hunc suscepimus,

fructum attulit, & gratior illis accidit. Qua de re tantum abest, ut gloriari velimus, oẽm ut gloriam soli Deo, cuius hoc est beneficium, ascribamus. Quid enim nos? Plãtare quidem potuimus, rigare potuimus: cæterùm incrementum dare, non alius q̃ qui docet intus, solus Deus potuit. Et est illud verissimè dictum, quòd neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. Illius nomen sit benedictum in secula. Cæterùm cuius numine factum est, ut quod felix, faustum & fortunatum Deus esse velit, in quo Regno primùm ego lucem hanc aspexi, eius ad te gubernacula deferrẽtur, nihil ambigo, quin & hoc eiusdem acciderit prouidentia, quod cùm per totos annos viginti & amplius liber hic noster, varijs in locis toties typis mandatus, nec ulli mortalium unquam per me dicatus fuisset, sub hoc ipsum tempus multò iam auctior, & castigatior in lucem prodijt. Nam te patronum expectare, tibi potissimum per me dicari velle visus est, quòd ex multis causis tibi præ cæteris deberetur. Nam præterquàm quòd nulla gens illustriore lucubrationes nostras excepit gratia, quàm ex qua tu ducis originem (sicut ex crebris & Parisiensibus, & Lugdunensibus editionibus, planum omnibus, & perspicuum esse potest) ut non aliunde mihi quam ex hac ipsa gente patronus illis quærendus fuerit, etiam fidei nostræ prima quasi crepundia non alij ferè, quàm isti ipsi gẽtis nobis accepta ferenda sunt: cùm q primi nos quasi genuisse videntur verbo veritatis, à Sancta Sede Apostolica in Poloniam Episcopi missi, Gallos illos ex magna parte fuisse, Catalogi testantur Episcoporum, quos in Cathedralibus Ecclesijs, Craccouiensi præsertim, asseruatos legere memini. Testantur & ritus Ecclesiarum nostrarum, atque cæremoniæ, quæ cum Gallicanarum Ecclesiarum cæremonijs pulchrè consentire videntur: ut quòd iã inde à sexcentis annis Christo nomen dedimus, quod eius Euangeliũ recepimus, quòd sanam Ecclesiæ doctrinam per tot secula retinuimus, gentis tuæ doctrinis & institutis, cuius ministerio fidei fundamenta in patria mea iacta sunt, non minima ex parte debere videamur. Præter has igitur & alias causas, quas enumerando recensere longum foret, est hæc una omnium grauissima, quòd qualem anno ferè toto, posteaquàm Sigismundus Augustus è suis corporis diuersorio æternam illam in domum migrauit, dari nobis à Deo Regem supplices precati sumus, acerrimum Catholicæ fidei propugnatorem, talem ille te nobis de cœlo mittere dignatus est: nullus ut iam longior cunctationi deliberationiq; locus nobis relictus esse videatur. Quam enim ille de te tulit sententiam, in ea libenter acquiescimus. Quamobrem tibi tanquam acerrimo Catholicæ fidei propugnatori (nam hoc de te iudicium Deus ipse tulit) hanc nostram Catholicæ fidei Confessionem Christianam offero, cum qua me tibi totum simul dico & dedo. Quam Regi dominoq; meo debeo, fidem, & subiectionem, eam qua summa possum animi mei submissione tibi defero: gratulor etiam, quod hac te tãta gloria iustus ille eiusq; meritorum æstimator Deus, cumulatum voluerit, cùm propter multas alias, quæ de te prædicantur heroicas virtutes, tum propter zelum, quem in auita pietate, religioneq; tuenda singularem hactenus ostendisti. Semper tu, Pientissime Rex, apertè Christum coram hominibus es confessus, nec unquam illius causam dissimulanter agendam esse putasti: num autem sicut in terris illum tu coram hominibus, sic vicissim in cælis ille te coram patre suo confessus non est? An quod olim sanctum illum Regem, & Prophetam de Christo vaticinatum esse legimus, Dominabitur à mari usq; ad mare, suo modo quodam, ita Christo volente, nunc in te completum id esse non videmus? Quandoquidem illius benignitate, quem coram hominibus confiteri nunquam erubuisti, tu quoque nũc dominaris à mari Baltico, usque ad mare Euxinum: ut & illud quod mox in eodem Psalmo sequitur, Coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingent, non ita multo pòst euenturum speremus. A Domino reuerà factum est hoc, qui te tam solidæ, tamq; cõstantis, & perpetuæ confessionis tuæ præmium istud ferre voluit in hoc seculo, multò maiorem in futuro mercedem daturus. Quò maiore studio tibi contendendum, & elaborandum erit, quandoquidem adeò te Deus amauit, & ornauit, ac tanta gloria, & honore coronauit, ut à populis à patria tua longissimo terrarum interuallo disiunctis, ad amplissimi Regni gubernacula capessenda vocare te voluerit, ut eum quem cœpisti vitæ cursum teneas, magis etiam in dies apertè Christum confiteri pergas, q tibi tantorum bonorum author fuit, & largitor: eius perduelles hæreticos eodem loco, quo tuos ipsius perduelles habeas, quin etiam odio maiore quàm tuos, prosequendos existimes, ut cum sancto Rege, & Propheta dicere possis: Nónne eos qui oderunt te odio habui, & super inimicis tuis tabescebã? Perfecto odio oderam illos. Quod est aũt perfectum illud odium, de quo Propheta loquitur, nisi quando non homines, sed peccatores odio habemus? qui quantò maiore sunt in odio, tanto maior elucet in ipsos homines charitas: cùm illud præcipuè seruatur, ut non alia de causa peccator Sathanæ tradatur, in

carnis

carnis interitum, quàm vt spiritus eius fieri saluus queat. Tunc verè diligitur homo, quando maximo est in odio hæreticus: quem quò magis legitima potestas persequitur, quo grauiores de eo pœnas sumit, hoc magis homo diligitur: dum, vt spiritus eius fieri saluus queat, laboratur. Hoc abs te sedulo fuisse factum hactenus, non sine magna tui nominis laude commemorari audiui. Nec enim existimare debes, aliquam esse terrarum orbis partem, ad quam, rerum à te fortiter & fœliciter gestarum, fama non peruenerit. Quæ bella gesseris, vix dum ex ephebis egressus, contra sceleratissimos non tam tuos, vel Christianissimi Regis fratris tui, quàm ipsius Christi perduelles: quàm eos perfecto semper odio fueris prosecutus: quas etiam victorias atq; triumphos de illis reportaueris, orbi notum est vniuerso, qui eùm, temporis causa, se Christianissimi tui fratris perduelles esse desiisse simulassent, & in illius gratiam recepti, quæ contra eũ sumpserant, arma parricidialia deposuissent, vt pro hostibus deinceps non haberentur: tu (quæ tua nunquam satis laudanda pietas est & religio) quoniam perduelles Christi esse non desierant, hostium eos loco semper nihilominus habuisse, nec, vt vultum saltem illis æquiorem ostenderes, vllis vnquam rationibus adduci potuisse, diceris. Hoc est, Serenissime Rex, apertè Christum confiteri. Perge quæ cœpisti, nec ab hoc instituto tuo dimoueri te per quenquã patiaris: quod si persecutus in Regno quoq; tuo fueris, etiamsi nullum contra Christi perduelles gladium strinxeris (nec enim vnquam eò te necessitatis adactum iri spero) vel hac sola ratione perfeceris, vt qui per summum sacrilegium à Christo, & ab eius corpore Ecclesia se diuulserunt, eos intrà non ita longum tempus, ad eius compagem reductos videamus. Quòd si videris aliquem, te, qui non modò verbis, verùm & factis ipsis verè Christianissimum esse te Regem profiteris, non pro Christiano Rege, sed pro idololatra habere, nec in eodem tecum templo Deum colere velle, sed sacrilegæ separationis consilia sequi: quandoquidem separatus esse vult à communione tua, qualem se fecit ipse, suo ipsius iudicio condemnatus, talem illum habeto: &, si nihil in eum statuere durius volueris, nec aue saltem illi dixeris vnquam, nec alio loco sit apud te, quàm quo præcepit Christus, tanquam ethnicus, & publicanus. Omninò sit separatus: &, si quis ingratia esse tecum vult, ne cibum quidem cum eo capiat. Sit omnibus anathema, μαρανατα. Quam autem iniuriã feceris hæretico, si, cùm sacrilegæ separationis illi consilia tantopere placere videris, suum ipsius de se iudicium confirmaueris, cùm à tua communione separatum esse permiseris, nec eum in vllam familiaritatẽ admiseris, etiam in politicis rebus nihil habere commune cum illo volueris? Hoc si factum fuisset proximis superioribus annis, nunquam eò ventum fuisset, quò nunc (proh dolor) ventum esse videmus, & ingemiscimus. Quicquid est in regno tuo malorum, nõ aliunde nata sunt omnia, quàm quòd hæretici pro hæreticis nunquam habiti fuerunt, qui sibi nomen etiam Euangelicorum arrogare veriti non sunt, cùm tamen ex diametro pugnet eorum doctrina cum Euangelio Christi: quod adeò impunè tulerunt, vt etiam aucti sint & honestati, & modò non principem in Senatu locum obtinuerint. Hæc fuit fundi nostri calamitas, inde tot sacrilega schismata, tot horrendæ sectæ tam dissectæ. Proh dolor, eò res ad extremum redijt, vt in plerisq; locis pro Deo, Deiq́; filio, Christus Deus noster non agnoscatur, nec æqualis, nec consubstantialis esse Patri credatur. Et intereà ijdem isti, non minus quàm Lutherani, de Christi gloriantur Euangelio, sibiq; magis, quàm illis Euangelicorum nomen tribui debere putant. Tres in regno tuo sunt fratres, & ij non postrema nobilitate: quorum vnus Lutherista, alius Caluinista, tertius esse fertur Trideista. Num autem & nos dicere non possumus cum Propheta, Stupor & mirabilia? Tres fratres cùm sint ex vno & eodem vtero matris prognati, fidem tamen vnam & eandẽ non profitentur, verùm tribus ludunt fidiculis, & sibi sunt inuicem hæretici. Quis autem ex ijs tribus iustius Euangelici nomen sibi arrogauerit? Mirum ni Trideista. Nam is, cum doctior esse cæteris existimetur, nihil recipit, nisi quod est in Euangelio, & quoniam ibi non reperitur nomẽ Sanctissimæ Trinitatis, magna cum audacia, & impudentia voces has, quæ non sunt in Euangelio, reijcit: quo nomine se verius Euangelicum censeri posse persuasum habet, quàm omnes Lutheristas, & Caluinistas, quandoquidẽ illos ab Euangelio dissentire putat, in quo voces istæ non reperiuntur, reperitur autem, Pater maior est me, non est igitur Filius æqualis Patri, nec eiusdem cum eo substantiæ. De suis temporibus scripsit aliquando præclarum illud Galliarum lumẽ Hilarius: Periculosum nobis admodum, atq; etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates, & tot nobis doctrinas esse, quot mores, & tot causas blasphemiarum pullulare, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribũtur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur: & cùm, secundum vnum Deum, & vnum Dominũ, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excidimus ab ea fide, quæ sola est: & dum plures fiunt, ad id esse cœperunt, ne vlla sit. An autem in eadem illa tempora nos quoq; nũc

non incidimus? An hæc verba, non magis etiam quadrant in hoc nostrũ infelix, quàm in illud seculum? An eo rem quoq; nunc recidisse videmus, posteaquàm excessum est ab ea fide, quæ sola est, vt ad id esse cœperint, ne vlla sit? Nihil est opus longius exempla petere. Quid agatur in vicina Regno tuo Germania, proculdubiò non ignoras. Nihil nũc dicam de ijs, quos in Gallijs Hugonotos, in Flandria Geusios vocant, qui sempiternam veritatẽ de sui corporis, & sanguinis veritate in sacrosancta Eucharistia disertis verbis pronunciantem, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, per summum scelus, arguere mendacij non verentur: quos pro indubitatis hæreticis habent vnà nobiscum etiam, quamlibet peruersi & à nobis auersi Lutherani; nec eis in suis terris receptum dari permittunt. Eorum tantùm volo meminisse, qui se Confessionis Augustanæ censeri cupiunt: quæ tamen eò redacta iam est, vt non minus eam sibi propriè vendicent Caluinistæ, quàm Lutheristæ, vt coturnus etiam quidam esse dicatur vtriq; pedi aptus, & in quodam hæreticorum conuenticulo non ita procul à Regni tui finibus habito, Polonam ocream, eam vocari legi. Sed mihi tamen hic sermo de Saxonicis tantum est, apud quos primùm, quod sub scamno diu latuisse dicebatur Euangelium, in lucẽm productum esse, Lutherani gloriantur, & à quibus Augustana Confessio conscripta, & Carolo V. Imp. fuit Augustæ oblata, multùm autem ab hac diuersa, quæ nunc Vittenbergæ in vsu est. Cùm vrbanos calores fugiens in hanc solitudinem secessissem, legi grandem librum, quem de Persona, & Incarnatione Christi, lingua sua vernacula, schola Vittembergensis hoc ipso anno edidit. Bone Deus, quæ possunt hæreses esse tam horrendæ, quarum illi suos vicinos, quos eis Flaccianos vocare visum est, nõ insimulent? Marcionitarum, Samosatensium, Manichæorum, Sabellianorum, Arrianorum, Nestorianorum, Eutichianorum, Monothelitarum, & quos alios abominandos errores, ab orco reuocatos, apud eos nunc spargi, tragicè vociferantur, nec aliud illis esse propositum, quàm vt Mahometismo, & Alcorano viam præparent, & quod hactenus in Ecclesiis de officijs, & beneficijs Christi docebatur, id in dubium reuocent, vt sic impleatur illud quod à Christo prædictum in Euangelio legimus: Putásne filius hominis veniens inueniet fidem in terra? nec eos in suspicionem vocare dubitant, quasi nullum in cælo Deum esse credant. Monẽt etiam omnes, vt oculos tandem aperiant, quibus tam fœdos eorum & execrandos errores contemplari possint: fidem aduersus eos omnium, eorum præsertim, qui cum potestate versantur, implorant, atq; vt maturè venientibus malis obuiam ire velint hortantur, & obtestantur, simul & pœnarum admonent, quibus grauissimis affectus est Oriens, cùm eiusdem generis hæresibus infectus fuisset, vbi quondam insignes Ecclesias videre licuit, quæ ab ipsis Apostolis, & eorum successoribus plantatæ fuerunt, ibi nunc horrendam quandam desolationem, & vastitatem cerni. Nec enim potuisse Deum ferre diutius tot & tantas blasphemias, quin quas merebantur, de illis pœnas persequeretur. Vtinam autem hoc exemplo moueri possent, non solum ij, qui monentur, Flacciani, verùm & ipsi, qui nauigant in eadem naui, monitores, Eberiani, siue Vittembergenses, & vnde discesserunt, eò redeant, ad eam quæ Christi corpus est, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam: quandoquidem eadem vtriusq; calamitates, ita peccatis nostris exigentibus, impendere videntur, quibus obrutum Orientem, in manus Turcarum peruenisse frustra nunc lamentamur. Verùm quid ad hæc, qui sunt aduersæ factionis Flaccianæ? Num remissius causam suam agunt, an & ipsi minus tragicè contra scholam Vittembergensem exclamant, ex qua malorum coruorum oua pessima prodierunt? An modò non earundem hæreseon, prætereà Pelagianismi, & Caluinismi, suos præceptores non insimulant? Omnia tela, quibus à Vittembergensibus petiti fuerunt, in eos ipsos retorquent: nec minore vociferatione Dei fidem, hominumq; contra illos implorant. Possem hic plura recensere, & de Eberianorum inter se, & de Flaccianorum (qui tamen ante paucos annos vnanimes aduersus Eberianos decertarunt) furialibus odijs, atq; dissidijs, quibus hostiliter inter se decertant, sed ne modum excedat epistola, non progrediar longius: cùm præsertim ex his ipsis, quæ cõmemorata sunt per me, qui sit status in vicina Regno tuo Saxonia facile perspicere queas, posteaquàm ex ea fide, quæ sola est, excesserunt, & in aliud Euangelium, quod cum Christi pugnat Euangelio, transferri se passi sunt. Num autem eius regni, cuius nuper Rex es creatus, melior est conditio? Quàm cuperem, vt id affirmare verè possem: sed, sicut paulo antè memini, nihilo res sunt loco meliore, nisi quòd qui sunt ibi religionis ergo motus excitati, eos tu cura, prudentia, vigilantiaq; tua, Christo duce, multo minore negotio cõponere posse videris, modò statim in ipso initio, virũ te præstes: ac, si quis nouas vt aliquas fidiculas approbes, à te cõtenderit, apertè nulla circuitione vsus, facturũ te neges, vt ex fide, quæ sacrosancta semper esse debet, fidium ludum fieri, & eam ita iocularitèr tractari permittas. Quod aliquando clarissimum illud Galliarum sidus Hilarius scriptum reliquit,

fidem dici non posse nisi vna sit, & quicquid est praeter vnam fidē, perfidiam, non fidem esse, si fuerint importuni, nunquam auribus eorum inculcare desine: perfidiam cum fide coniungi, tenebras cum luce copulari, quiq́; tenebrarum princeps est Belial, eum vnà cū Christo, qui lucem habitat inaccessibilem, adorari nequaquam posse. Quantumcunq; vociferati fuerint ad rauim vsq; Haeretici, non aliud quàm hoc abs te responsum ferat, Christianus sum, Christum semel in Baptismo indutus, & confessus, Christianissimis parentibus, auis, proauis, atauis, abauis prognatus: Christum, quem semel sum confessus, negabo nunquam: Christianam fidem, quae iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus in patria mea, in Polonia vero à sexcentis & amplius annis recepta est, quoad spiritus hos reget artus, non deseram vnquam, prius vitam cum sanguine profusurus, quàm vt illam pro virili mea non tuear, ac defendam. Quamobrem apagite cum istis fidiculis vestris. Nunquam ego vel Augustanam, vel Geneuensem, vel Ienensem, vel Polonam aliquam ocream, vel quocunque tandem alio nomine vocetur, quodcunque sit illud perfidiae genus, sed solam Christianam Catholicae fidei Confessionem amplectar semper, omnia prius & facturus, & passurus, quàm vt alienum aliquid ab officio Christianissimi Principis faciam. Hac tu constantia tua facilè perditorum hominum conatus fregeris, & furiosos eorum impetus retardaueris. Neque tibi praestò non est adfuturus, de cuius causa nunc agitur, Dominus IESVS CHRISTVS: in quo cum tuam spem omnem & fiduciam defixam habueris, non deseret ille te sperantem in se, proq́; sua gloria dimicantem: cuius ego nomine, quamlibet indignus illius minister, tibi promitto & spondeo, si, quam certam de te spem concipio, statim in primo in Regnum ingressu tam apertè Christum semper confessus, de mentis tuae statu te dimoueri passus non fueris, si solum reuerendum, solum illum tibi metuendum proposueris, quod quietiorem deinceps Regni tui statum es habiturus, & feliciter in eo regnaturus. Tanquam numē aliquod e coelo missum pij te colent, & obseruabunt omnes: impijs vero satanae ministris, cum viderint solum esse Deum, à quo tibi metuendum esse putas, tantum terrorem incuties, nihil vt contra voluntatem tuam deinceps vel mutire sint ausuri. Vel domestica exempla docere te potuerunt, quem semel permissus fidium lusus in patria tua fructum attulerit: in qua posteaquàm impunie sibi per summum scelus, quidam vsurparunt, vt cathedram contra cathedram constituerent, altare vel mensam potius, contra altare erigerent, num ibi solium quoque cōtra solium, sceptrum contra sceptrum erectum non est? Num vbi duae fides permissae sunt, duos quoque Reges constitutos non vidimus? An aduersus Dominum, & aduersus Christum eius, à Domino coronatum & vnctum, à Christi perduellibus arma parricidialia sumpta non sunt? Ita duae fides duos etiam in patria tua Reges pepererunt. Feliciter sapit, Pientissime Rex, quisquis alieno periculo sapit: quanquam illud abs te alienum non fuit. Quamobrem vel tuo ipsius periculo sapere velis. Sed ego prolixior esse nolo, ne de tua constantia dubitare videar: tantum hoc abs te nunc peto, quod à me tibi munus offertur, in hoc felici Regni tui exordio, vt id à subdito tuo, tanquam debitae subiectionis testimonium hilari fronte suscipias, & quae tibi traditur à me tāquam à Regni tui Senatore & Consiliario, Cardinali praetereà & Episcopo, prisca nostra Catholicaq́; fidei doctrina, in ea potius acquiescere subiectos Maiestatis tuae populos iubeas, quàm vt eos quouis vento circumferri, & à nouis ac peregrinis doctrinis abduci patiaris, cum praesertim haec nostra lucubratiuncula non solum Lutetiae Parisiorum toties mandata typis in lucem prodierit, vbi princeps Academiarum omnium floret Academia, nec est in orbe terrarum vlla celebrior, & omni doctrinarum genere, sacrarum praesertim expolitior: & vbi dubijs temporibus ijs eius magistros in tuenda sana doctrina praeclara suae fortitudinis & constantiae documēta dedisse, magna cum sui nominis gloria, vidimus: verumetiam, sic volente PIO IIII. Pontifice, opera Pauli Manutij viri docti, solertisq́; Typographi, in ea quae caput est orbis vrbe Roma, cuius fidē Apostolica voce laudatā esse scimus: in qua perpetuo cōseruatam eam fuisse, quae est ab Apostolis, traditionem refert Ireneus: cui totam doctrinam Apostolos, vnà cum sanguine suo, profudisse, Tertullianus asserit: ad quam accessum habere perfidiam nunquam potuisse, testatur Cyprianus: quam ita semper incorrupta Patrum doctrina fuisse tenacem, vt quoties Romana fides diceretur, Catholica intelligeretur, ex ijs quae scripserunt Hieronymus & Ambrosius, didicimus: in qua semper Apostolicae cathedrae viguisse principatum, narrat Augustinus: quam haeretici foetoris semper expertem permansisse, nec vnquam in ea, qui contrarium sentiret, sedisse, quin potius Apostolicam gratiam inuiolatam custodiuisse, testatur Theodoretus: ad quam propterea de fidei causis iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, nunquam non relatum fuisse, qui seculis aliquot fuit posterior Bernardus, asserit, quod ibi potissimū sarcitatri dāna fidei spes foret, vbi

fidei non posset sentire defectum. Qui verò præcessit Bernardũ, Lanfrancus, cui cum ijs quos nunc vocant Hugonotos, quorum primus author Berengarius fuisse videtur, acerrima semper pugna fuit, propterea multas gẽtes morem Romanorũ in sacris rebus imitatas esse scribit, quòd (sicut ipse loquitur) tanti magisterij ex Apice Apostolico primordijs clarent, & nulla per orbem Ecclesia, æquè vt Romana, ab omni fæce hæreseon cunctis retrò temporibus pura permansit: & hæreticum pronunciare non dubitat omnem hominem, quisquis à Romana Ecclesia in fidei doctrina discordat. Cum itaq. præter alias nõnullas, in ijs omnium præstantissimis vrbibus liber hic noster non semel in lucem typis mandatus prodierit, quæ traditur in eo non debes dubitare, quin ea Romana sit, hoc est, Catholica fides. A qua qui discesserunt, quàm verum sit illud quòd non aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata schismata, q inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur, sed Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, nõ tam è Sancti Pontificis & martyris illius Cypriani scriptis, quàm ex ijs, quæ discessionem eorum consequutæ sunt, rebus gestis, quæ modo non edita voce sic se rem habere clamant, abunde iam didicisse potuerunt. Quod superest, iterum atq. iterum Diuinã hanc ad Regni Poloniæ gubernacula capessenda vocationem tibi gratulor, atq. vt eam cum tibi tum regno tuo, & Ecclesiæ vniuersæ feliciter euenire velit, supplex Deum precor: vt spiritum tibi consilij & fortitudinis largiatur: vt spiritu principali te confirmet: vt, præter vnum Christum, neminem in tuo Regno coli permittas, nec in societatem eius vllum Belial, aut Islebiensem, aut Geneuensem, aut quocunq. tandem alio nomine vocetur, admittas: præter vnum Christum, à nemine tibi metuendum esse persuasum habeas. Quod hactenus magna cum tui nominis gloria fecisse prædicaris, etiamsi consisterint aduersus te castra, non timeat cor tuum: etiamsi exurgat aduersus te prælium, in solo Christo sperato. Quod scriptũ apud Esaiã Prophetã legis: Et tu Israel serue meus, Ab extremis terræ, & à longinquis eius vocaui te: & dixi tibi, Seruus meus es tu: elegi te, & nõ abieci te: ne timeas quia ego tecũ sum: ne timeas, quia ego Deus tuus. Ecce cõfundentur & erubescent omnes aduersantes tibi: erunt quasi non sint. Peribunt viri qui contradicunt tibi. Quæres eos, & non inuenies viros rebelles tuos: & erunt quasi non sint: & non erunt qui pugnent contra te, quia ego Dominus Deus tuus, apprehendens manum tuam, dicensq. tibi, Ne timeas: ego audiui te. Cùm hæc apud Esaiam legeris, tibi peculiariter esse dicta putato. Nam reuerà elegit te Deus, & non abiecit te, nec abijciet vnquam. Ab extremis terræ, & à longinquis eius vocauit te, & dixit tibi. Seruus meus es tu. Seruus esse Christi, Christianissime Rex, perge, sicut hactenus fuisse te semper à multis prædicatur: & audies vocem hanc illius, quam non semel audiuisse te puto, quoties cum Christi perduellibus tibi negocium fuit; Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus. Huius præsidio fretus, viriliter age, & confortetur cor tuum: cum Sancto illo Rege & Propheta dicito: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Quò maior in eo fiducia tibi collocata fuerit, hoc feliciorem consiliorum tuorum omnium progressum & exitum es habiturus. Quod vt ita fiat, ego quoq. quamlibet indignus Dei minister, vnà cũ Ecclesiæ meæ clero vniuerso, supplex misericordiam illius implorare nõ intermittam. Qui te seruet in multos annos incolumem & felicem. Ex nostro Sublacensi secessu, xviij. Cal. Septembris. M. D. LXXIII.

AVCTORVM NOMINA, QVORVM IN HIS OPERIBVS FIT MENTIO.

Abbas Panormitanus.
Abbas Vrspergensis.
Abdias Babylonius.
Adalbertus Archiepiscopus Gnesnensis.
Adelhemus.
Adelmanus Brixiensis.
Adrianus Papa.
Agatho.
Aymonius historicus.
Albertus Magnus.
Albertus Pighius.
Albertus Pius Carporum princeps.
Albinus.
Aemilius.
Alexander IIII. & V.
Alexander de Ales.
Alexander monachus.
Algerus.
Aloisius Lipomanus.
Alfonsus à Castro.
Amalarius Treueren. Archiepiscopus.
Ambrosius.
Ammianus Marcellinus.
Amphilochius.
Anacletus.
Anastasius Papa.
Anastasius Patriarcha Antiochenus.
Annales Polonorum.
Andreas Hierosolymitanus.
Andreas Cretensis.
Angelomus.
Angelus Politianus.
Anianus interpres Chrysostomi.
Anselmus Hauelsburgen. Episcopus.
Anselmus.
Antonius Episcopus Constantiensis.
Antonius Archiepiscopus Florentinus.
Antonius Abbas.
Apollonius vrbis Rom. Senator.
Aponius.
Aristoteles.
Arnobius.
Athanasius.
Augustinus.
Barlaam Eremita.
Basilius Magnus.
Basilius Episcopus Seleuciæ Isauriæ.
Beda.
Benedictus.
Bernardus.
Berno.
Bertramus.
Blondus.
Bonauentora.
Burchardus Episcopus VVormatiensis.
Canones Apostolorum.
Caius Papa martyr.
Calixtus Papa.
Capreolus
Caroli Magni fragmenta.
Cassiodorus.
Celerinus.
Cæsarius Episcopus Arelatensis.
Claudianus.
Clemens D. Petri successor.
Clemens Alexandrinus.
Christianus Drutmarus.
Christophorus Longolius.
Chromatius.
Cœlestinus Papa.
Conciliorum liber.
Cornelius episcopus & martyr.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hierosolymitanus.
Damascenus.
Decretà, Decretales.
Diadocus.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Pontifex.
Dionysius Carthusianus.
Dorotheus.
Didymus.
Drogo.
Ecclesiastica Historia.
Egessipus.
Emilius historicus.
Epiphanius.
Ephrem Edissenæ Ecclesiæ Diacon.
Erasmus Roterodamus.
Euagrius.
Euaristus.
Eucherius.
Eunapius.
Eunodius.
Eusebius Emissenus.
Euthimius.
Eustathius.
Fabianus.
Faustinus.
Franciscus VVargas.
Franciscus Torensis.
Fronto
Felix Papa.
Fulbertus Episcopus Carnotensis.
Fulgentius Episcopus Masiliensis.
Gabriel Biel.
Gabriel Faërnus.
Gaudentius.
Gelasius.
Gemma animæ.
Gennadius.
Georgius Patriarcha.
Georgius Cedrenus.
Georgius Vicelius.
Giselbertus.
Gotfridus Claraualllen. Monachus.
Gratianus.
Gregorius Magnus.
Gregorius III. Papa.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nissenus.
Gregorius Turonensis.
Guibertus de Tornaco.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus Episcopus Parisien.
Guilhelmus bibliothecarius Mamelsbergen.
Guilhelmus Scirletus.
Guido Carmelita.
Guimundus Episcopus Auersanus.
Haimo.
Hesichius.
Hermannus patriarcha Constantinop.
Hieronymus.
Higinus.
Hilarius.
Hildelbertus Episcopus Cenomanensis.
Hippolitus.
Horatius.
Hormisda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Hugo Lingonensis Episcopus.
Idacius Clarus.
Idiota.
Ignatius.
Ioannes Chrysostomus.
Ioannes Gerson.

Ioan-

Ioannes Episcopus Romanus
Ioannes Scotus.
Ioannes Cassianus.
Ioannes Belletus.
Ioannes Zonara.
Ioannes Monachus.
Ioannes Roffensis.
Ioannes Cochlæus.
Ioannes Fox.
Ionas Aureliaoensis Episcopus.
Iosephus.
Irenæus.
Isidorus.
Isichius.
Innocentius III.
Iulius Pontif.
Iulius Pflug Episcopus Naumburgensis.
Ischiroo Diaconus.
Iustiniani Imp. Codex.
Iuo Episcopus Carootensis.
Iustinus Philosophus martyr.
Lactantius Firmianus.
Lantfrancus Episcopus Caotuariensis.
Leo Magnus.
Leo nonus Pontifex.
Leontius Episco. Neapol insulæ Cypri.
Liberatus
Liberius Papa.
Lucius.
Macarius Episcopus.
Macarius Monachus.
Marcus Eremita.
Marcus Exercitor.
Marcus Pont.
Martianus.
Martialis Lemouicen. Episc.
Marcellinus Pontif.
Mattheus Monachus.
Maxentius.
Maximus Taurinen. Episcopus.
Maximus Tyrius.
Maximus Monachus.
Melchiades Papa.
Methodius martyr.
Michael Mersburgen. Episcopus.
Nectarius.
Nicephorus.
Nicætas
Nicolaus Papa.
Nicolaus Lyranus.
Nicolaus Cabasilas.
Nilus Chrysost. discipulus.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Osius Episcopus Cordubensis.
Otho Frisingensis.
Pacianus.
Palladius.
Pamphilus martyr.
Paulinus Aquileiensis Episcopus.
Petrus Chrisologus.
Petrus Galatinus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Antiochenus Patriarcha.
Petrus Lombardus
Petrus Abbas Cluniacensis.
Petrus Abailardus.
Petrus à Soto.
Petrus Canisius.
Philaster.
Philo.
Philoxenus.
Photius.
Plato.
Platina.
Plutarchus.
Picus Mirandula.
Possidonius.
Primasius.
Proclus Constantinop. Episcopus.
Procopius.
Prosper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Rabioi
Radulphus Ardens.
Raynerius.
Remigius Altisiodorensis Episc.
Ricardus de Prato
Ricardus de media villa.
Robertus Episcopus Arboricensis.
Ruffinus.
Ruardus Tapper.
Rupertus Abbas Tuitiensis.
Rusticus Diaconus.
Sacerdotale Romanum.
Saluianus.
Satyrus.
Serenus.
Sedulius.
Seneca.
Sidonius Aruerous.
Simeon Metaphrastes.
Simon de Cassia.
Sixtus Papa.
Socrates.
Soter.
Sosimus.
Sozomenes.
Stanislaus Episcopus Craccouiensis.
Stephanus Papa.
Stephanus Episcopus Bostrorum.
Stephanus Brulepher.
Suetonius.
Suidas
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Tharasius.
Terentius.
Tertullianus.
Telesphorus
Theosteriĉtus.
Theodoretus.
Theodorus.
Theodorus Balsamon.
Theonas.
Theophylactus.
Theophylus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Thomas Valdensis.
Timotheus Alexandrinus.
Trithemius.
Vergilius.
Victor Episcopus Vticensis.
Victorinus.
Vigilius Papa.
Vigilius Episcopus Tridentinus.
Vincentius Lirinensis.
Vincentius Beluacensis.
Vrbanus Papa.
Xistus.
Zepherinus.

SCRI-

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA, QVAE INPRIMO HOC TOMO AB AVCTORE D.Cardinale Hosio sunt explicata.

Genesis.

Exodus.

Leuiticus.

Numeri.

Deuteronomium.

Iudicum.

Primus Regum.

Secundus Regum.

Tertius Regum.

Quartus Regum.

16. Ex-

Can-

*** vestris,

5. Mulie-

FINIS.

EPITAPHIVM EIVSDEM CARDINALIS IN EIVS TITVLARI ECCLESIA

B. Mariæ Transtiberim, in marmore nigro literis aureis insculptum.

D O M

STANISLAO HOSIO POLONO, S. R. E. PRESB. CARD. VARMIEN. EP. MAIORI POENIT. VITÆ SANCTITATE, ERVDITIONIS ET ELOQVENTIÆ GLORIA CELEBER. CATHOLICÆ FIDEI ACERR. PROPVGNATORI.

QVI CVM ANTIQVÆ PROBITATIS ET EPIS. VIGILANTIÆ PRÆSTANTIAM IN HVMILITATE, CHARITATE, CASTITATE, BENEFICENTIA, EXPRESSISSET HÆRET. SECTAS SCRIPTIS ET CONSILIIS SAPIENTISS. FERVENTER OPPVGNASSET, MVLTOS AB ERRORIB. REVOCASSET, GRAVISSQ. LEGATIONIB. PRO PACE ECCL. DEI CVM APVD CAROL. V. ET FERD. CASS. TVM PRÆCIPVE IN S. CONC. TRID. PII IV. PONT. NOMINE FELICISS. PERFVNCTVS CHRIST. REIPVB. PLVRIMVM PROFVISSET, OMNIVM VIRTVTVM LAVDIB. ET EXEMPLIS AD IMITANDVM ABVNDANS, OBDORMIVIT IN DOMINO NONIS AVG. ANNO SALVTIS M. D. LXXIX. ÆTATIS SVÆ LXXVI.

STANISLAVS PATRVO ET STAN. RESCIVS PATRONO BENEFICENTISS. EXECVT. TEST. POSS.

INDEX

INDEX CAPITVM HVIVS CONFESSIONIS. PRIOR NVMERVS CAPVT, SECVNDVS VERO folium indicat.

Quòd

CONFES-

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA,

Petricouiensis Synodi nomine, à D. Stanislao Hosio Cardinale, Episcopo Varmiensi, conscripta.

PROOEMIVM.

QVÆ propria semper hominis existimata sunt, non defuere, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse communia putarent. Nam sine sermone maxime differimus ab ijs, quæ bruta vocantur, præterquàm quòd aues humana verba sonantes audire licet, quando suas voces cætera viuentia proprijs inter se notis decernunt atq; dignoscunt, nonne mutuos inter se miscere sermones videntur? siue quis ridere sic hominis proprium esse dicat, vt & omnis homini, & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulsis auribus, contractoq; rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumendos reponunt. Qua in re adeò non sunt quibusdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendam ad formicā vir e sapiens iusseris, vt eius vias consideraret, ac sapientiam disceret, quæ quùm non habeat ducem, non præceptorē, non principē, parat æstate sibi cibū, & in messe congregat, quod hyeme comedat. Rationis verò, qua sola maxime nos à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nonne signa in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia sibi appetunt, cauent ab ijs, quæ sunt noxia: quando pericula fugiunt, quando latibula sibi parant in plures exitus dispatentia, intelligere certe aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationem illis inesse negare, cum ipsum etiam hominē sæpe deludant? Poterit ea esse ratione destituta affirmare, à quibus vt sapientiam discamus, quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, verùm ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox est, vt discamus à formica sapientiam? cuius nisi Dei vox est, Estote prudentes sicut serpentes? Citat etiam Ambrosius quandam Scripturam: Vade ad apem, & vide quomodo operaria est.

Lactan. lib. 3. insti. cap. 10.
Hominis differentia & proprietas.
Ratio quomodo brutis competat.
Prou. 6.
Rationis signa in brutis.
Matth. 10.

Deum itaq; sequutus auctorem, fecit sanctus pater Basilius, cum quinta Dies opera in ijs libris, quos Hexameron inscripsit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflammaret. Quod modò non totidem verbis posteà factum est ab Ambrosio, cum idem argumenti genus pertractaret. Sed & B. Ephrem admonet nos: vt apem imitemur.

Basil. Homi. 7. 8. 9.
De compunctione cordis. lib. 1. c. 8.
Amb. lib. 5. Hexameron. c. 2.

Non omnino vana, vt eorum opinio fuisse videatur, qui quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorsus esse negauerunt. Grauis apud Græcos auctor Plutarchus, librum etiam ea de re conscripsit, in quo quendam e socijs Vlyssis, Circes veneficijs in suem conuersum, illum persuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum plerisq; mortalibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verùmetiam longo post se internallo relinquant. Quin & Arnobius multa in illis conspici dicit rationis & sapientiæ simulachra.

Arn. lib. 2. contra gentes.

Ex his videre licet, quod quæcunq; tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, seq; discerni ab illis vult, ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maximè discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunq;, sed sola est religio, quæ nos ab illis discernit. Hoc adeò ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui cum cætera animalia prona terram spectent, solus ex omnibus est vultu in cœlum erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eò & mentem spectare debere, nō vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando, solem & lunam, verùm vt à quo sol & luna à quo etiam ipse homo à quo cuncta, quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata eum vt contempletur, eum vt cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati propriè debetur, cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium hoc est, quo vel solo, vel certe maxime differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem quod habeat notitiā aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quod graue diceret esse, rationem ijs cōcedere, quibus Dei cognitio non sit ingenita. Quæcùm ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem cōtemplandum nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hāc lucem esse videatur, rectè de illo dici queat: Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neque enim iam fere quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus: Deinde vero affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitia, sit continentia laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, supernacanea illi fuerint hæc omnia: frustra in illis assequendis laborauerit. Omnis enim iustitia sicut à Lactantio preclarè scriptum est similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi membra omnia & locus suus constent, & figura, et habitudine: tamen quoniam deest id quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaq; membra illa formam tantummodo membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius geris similitudinem, qui cum De-

Religio sola Dei notitia à brutis hominem propriè distinguit.
Homo nascitur ad Dei contemplationem.
Psal. 49.
Lactan. lib. 6. In. 9.
Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.

um non ignoret, viuit iniustè. Id enim solùm habet quod est summum: sed frustra: quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaq; vt sit viuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus. ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamen omnis in capite est, quod quamuis constare non possit sine membris omnibus, sine quibusdam tamē potest. Et erit quidē animal vitiosum, ac debile sed viuet tamen: sicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis Deus. Quamobrem sine membris, aliquis viuere potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiāsi natura boni sint philosophi nihil tamen sciāt, nihil sapiāt. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quem qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cùm verò conditorem parentemq; rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, et loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deū cognoscere studeamus, etiam atq; etiam omni ope connitamur omnes, vt quo vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes, etiam nostras erectas habere queamus, atq; in illius, per quem conditi sumus, & redempti contemplatione versemur, ne simus corpus sine capite, neq; simus ij, in quos rectè quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus, Os habent, & nō loquentur, oculos habent & nō videbunt, aures habent, & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemq; Dei optimi maximi pios omnes vt inuitaremus hic scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio sine pietas dici potest. Religio quidem, quòd ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo simus & religati: Pietas autem, quod non aliter pios esse licet, quàm Deum ritè colendo. Hæc itaq; de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit piè colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat sic vt de eo, quod nobis institutum est disseramus, vt non declinemus neq; ad dextram neq; ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, propriè pertinere videatur: cuius soli studere ipso inspirante, quam solam pro eo vt vires nobis fuerit suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaq; spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quòd in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitijs venerari maxime velit: cuius generis sunt, fides nō ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus ijs, quis propriè debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo prætereà requireretur ad purè Deum colendum. Quoniam vero corporis quoq; mole premitur, æquum esse videtur vt non hæc modo, quæ iam commemorauimus, interiora verumetiam externa quoq; ad colendum Deum adferas. Colat Dominum humana mens fide spe, & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendas: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta Cor meum. & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam. sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunq; tandem externis ritibus colitur. Priore itaq; loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Psal. 113.

Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionem & contemplationem perducere.

Religio, siue pietas quid.

Ioan. 17.

Ioan. 14.

Deut. 28.

Esaiæ 20.

Ioan. 4.

Cultus diuinus, seu religio propriè fide, spe, & charitate interius vero constat, exterius partim cæremonijs per corpus exercendis.

Psal. 8.

Causa ordinis tractandorum in hoc opere.

QVOD

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANAE.

CAPVT I.

QVI fidem sanctißimæ religionis, doctrinæq; Christianæ fundamentum, simul ianuam, & viam in vitam, ac recursum quandam, atque reductionem à corruptione ad incorruptionem, immortalitatemque esse dixerunt, ij verè vim eius expreßiße videntur. Nam per hanc accessum babemus ad patrem, qui vitæ nobis, & immortaliratis auctor est. Credera eoim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui iouocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apostolus, in quem non crediderunt? Fides itaq; cùm primis est necessaria, sine qua impoßibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustra accedit ad Daum, frustra loquitur, frustra inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi, propter quod locutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianum profitetur, est, Credo. Hinc est, quòd nō Sophi, non Philosophi, sed fideles appellamur.

Varùm quid tandem illud est, quod credere nos oportet? Nihil aliod, q̃ Iesum Christom, & bunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt credamus, nos, qui primorum parētum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gebennæ, rei mortis æternæ, non potuisse, neque posse à morte liberati, nisi per vnum mediatorem Dei & hominū, hominē Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionē pro omnibus: qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantùm, verùm & totius muodi: qui lauit oos à peccatis nostris in sanguine suo, qui cùm ioimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodn autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fuimus multi: sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parētes nostros admissum, & nos ex impijs iustos factos, per obedientiam suam, quam in perfecta morte crucis osteodit, cum patre suo cœlesti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui verò confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc solum scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios: Cùm venissem, inquit, ad vos fratres, veni non io sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, non aliud quippiam huiusmodi vobis afferens: verùm sic me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur, & præ se ferebat: Ab ijs verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi, nihil scientes, languebant circa quæstiones, & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ: cùm seruum Domini non oporteat litigare, sed esse mansuetum ad omnes, docibilem, patientem, &c.

Chrysost. Hom. de fide Abrahā, & immolatione Isaac To.1. & To.4. Homil. de fide, spe, & charitate. Cyril. lib. 4. super Ioan cap. 9. Rom. 5. Heb. 11. Rom. 10. Heb. 11. Psal. 115. 2. Cor. 4. Christiani prima vox, Credo. Fides Christi anima summa. Ephes. 2. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Apoc. 1. Rom 5. Inobedientia primum Adæ peccatū. Philip. 2. Rom. 10. 1. Cor. 2. Gal. 6. 2. Tim. 6. 2. Tim. 2. Orig. Hom. 2. in Cant.

Quod fides Mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit, aut possit quisquam absque illa saluari.

CAPVT II.

HÆc est igitur fides nostra, in cuius simplicitate regnum est Dei, nnn in contentione sermonis, vt credamus, & confiteamur, quòd non est aliud noman sub cœlo datum hominibus, in quo saluum quēquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Iesus, qoòd saluum esset facturus populum suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapsum primi hominis minimè fuit necessaria. Neqoe enim alia causa fuit, quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quàm vt peccatores saluos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxeront. Tolle morbos, Tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus nostris, priusquam prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quòd inquirentibus se, remunerator est.

Pnst admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquam sufficiebat: necessaria fuit præterea fides mediatoris, quem cùm ipsi, tum liberi eorum, & posteri, sancti Patriarchæ, & Prophetæ magno desiderio venturum expectabant, certa spe, & fidocia futurū, vt per eum Dco patri reconciliarentur, & de diaboli potestate eriperentur.

Quis autem fuurus esset mediator ille: Deine filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem in genera credere, quòd rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Qund etiam Adam credidisse dicitur, de qoo scribit Epiphanius, quòd Adam non erat idololatra, & nouit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum sanctum. Propheta erat Adam, & nouit quòd Pater dixerit Filio: Faciamus bominem. Quid igitur erat? neque circumcisionem habens, neque simulachra colens, sed Christianismi formam ostendens. Sic etiam de A-

Aug. ad Dard. epist. 57. ad Hilar. 89. ad Innoc. 95. ad Optatum 157. de peccato originali contra Pelagianos cap. 27. in Psal. 77. Hieron. c. 2. & 4. epist. ad Gal. 1. Cor. 4. Origenes in præfatione Commentariorum in Ioannem. Ambr. lib. 1. c. 3. de fide. Act. 4. Matt. 1. Filius hominis cur Iesus vocetur, & in mundum venerit. 1. Tim. 1. Aug. ser. 8. & 9. de verbis Apost. Heb. 13. Fides gradus.

Aug. de Ciu. Dei. li. bel, & de Seth, & de Enos, & de Enoch, & de Mathusalem, & de Noë, & Heber vsque ad Abra-
14. cap. 26. ham accipiendum est. Augustinus quoque scripsit, quòd in Adam flagrabat in Deum ebari-
tas, ex corde bono, & conscientia bona, & fide non ficta. Ad explicatius verò, & distinctiua
de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui ma
Legalia vmbra iores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul sacerdotes, & pontifices, quibus popu-
Christi. li docendi munus incumbebat: qui & ante legem obscurius, & post datam à Mosa legem a-
Esaia 7. pertius, quibusdam sacrificijs, & cæremonijs venturum Christum mediatorem adumbra-
1. Cor. 15. bant. Quorum significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores, quibus reuela-
Actor. 1. tum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui passione, cruce, & morte sua
2. Tim. 4. pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde verò in cœ-
Vide D. Tom. de ve los ascenderet, inde venturus iudicare viuos, & mortuos. In maiorum autem fide saluaban-
ritate. q. 18. artic. 3. tur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebant, ac fide apprehendebant
22. q. 5. art. 1. venturum mediatorem, per quem essent à morte liberandi: cuius venturi fides illustrior
fuit sub lege, quàm ante legem.

2. Cor. 6. Posteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies salutis, posteaquàm ap-
Tit. 2. paruit gratia Saluatoris nostri omnibus hominibus, q dedit semetipsum pro nobis: vt nos
Col. 1. redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bono-
Credendum quid. rum operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinem crucis suæ,
Luc. 23. siuè quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut clarior, & apertior, ita magis esse cœpit neces-
Rom. 10. saria, vt iam non adumbratè, sicut sub lege, vel ante legem, neque sub velamine (quando-
Act. 10. quidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atque apertè crede-
rent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis est legis. Christus ad iustitiam
omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum ac-
Ioan. 8. cipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre gestiebat,
ac vidit, attestante ipso Christo, & gauisus est: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis,
quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit, dicens: Obsecro Domine,
Exod. 4. mitte quem missurus es. Orauit Dauid: cùm alijs in locis, tùm ter in vno Psalmo repetens:
Psal. 79. Ostende faciem tuam, & salui erimus. Orauit Esaias, cum desiderio clamans: Emitte Domi-
Esa. 16. ne agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos, & descenderes. Orauit in Can-
Esa. 64. ticis Ecclesia, dicens: Osculetur me osculo oris sui sonet vox tua in auribus meis. Quid enim
Cant. 1. aliud ijs verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iā in Patribus, & Prophe-
tis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta.

Neq; verò satis est credere, quòd venerit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes te-
Hebr. 1. nere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritu sancto, quòd natus est ex Maria vir-
Luc. 1. gine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrā,
Matth. 1. quòd ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mor-
Rom. 4. tuos.

Quoniam verò, qui Virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoque omnipoten-
Matth. 16. tem credere necesse est, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quo con-
Acto. 10. ceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & v-
Ephe. 4. nitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quàm vt comprehendere possint, non est adeò ne-
cessarium ad salutem, omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de
eius salute dubitandum sit. Tractans materiam hanc Hugo de sancto Victore, vnam & ean-
dem fuisse docet fidam præcedentium, & subsequentium, neq; tamen eandem fuisse cogni-
Lib. 1. de sacram. tionem. Nam creuit, inquit, fides per tempora in omnibus, vt maior esset: sed mutata nō est,
part. 11. cap. 6. vt alia esset. Ante legem Deus creator credebatur, & ab eo salus & redemptio expectabatur,
per quem verò, & quomodo eadem salus implenda ac perficienda foret, exceptis paucis,
quibus hoc scire singulariter in munere datum erat, à cæteris etiam fidelibus non cognosce
batur. Sub lege autem persona redemptoris mittenda prædicebatur, & ventura expecta-
batur. Quæ autem persona hæc foret, homo, vel Angelus, vel Deus, nondum manifestaba-
tur. Soli hoc cognouerunt, qui per Spiritum singulariter ad hoc illuminati fuerunt. Sub
gratia autem manifestè ab omnibus & prædicatur & creditur, & modus redemptionis, &
qualitas personæ redemptoris. Semper tamen ab initio in Ecclesia fidem, & cognitionem
fuisse credimus incarnationis, & passionis Christi, quia ab initio nunquam defuerunt, qui
hoc cognouerunt. Alij saluabantur, quia horum perfectioni fide simplici iungebantur, &
eos benè operando sequebantur. Et alio in loco: Verbum incarnatum, inquit, Rex noster
In prolog. librorum est, qui in hunc mundum venit cum diabolo pugnaturus, & omnes Sancti, qui ante aduen-
de sacram. c. 2. tum eius fuerunt, quasi milites sunt ante faciem Regis præcedentes, & qui postea veniunt
vsque ad finem mundi, milites sunt Regem suum subsequentes, & ipse Rex medius est in
exercitu suo, hinc inde vallatus incedens, & stipatus agminibus suis. Et licet in hac tanta mul
titudine diuersæ armorum species in Sacramentis, & obseruationibus præcedentium, &
subsequentium populorum appareant: omnes tamen vni Regi militare, & vnum vexillum
sequi probantur, & hostem vnum persequi, & vna victoria coronari. In his omnibus opera
restaurationis considerantur, in quibus Diuinarum scripturarum tota versatur intentio. Et
Epist. 76. æqualis Hugoni Bernardus: Multi ante Saluatoris aduentum, inquit, Deum omnipotentem
tenentes, & diligentes suæ salutis gratuitum promissorem, credentes in promissione fide-
lem, sperantes certissimum Redemptorem, in hac fide & expectatione saluati sunt, licet
In Ezech. Hom. 15. quando, & qualiter, & quali ordine salus repromissa fieret, ignorarent. Copiosius hac ipsa
& 16. de re scribit Gregorius.

Quod

Quòd Ecclesia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò scriptis, & sermonibus, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs carœmonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

CAPVT III.

VERVM videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ: quæ non contẽta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quę necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaq; totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorũ, quę credere nos oportet, si modò salui esse volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria nostra possent.

Eccles. solicitudo in articulis fidei inculcandis. *Dierum ratio.*

Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtcunq; ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere libros suos voluit, verum tribus & amplius etiam hebdomadis, vt se prępararent instituit, ad mediatorem, redemptoremq; suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum Patrum desiderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris, & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne, iustitiæ Solem, Dominũ nostrum Iesum Christũ expectantes, cõtinuis & flebilibus modis clamabant, dicentes. Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum aduentum singulis diebus in Missa B. Virginis cantantur, in Septentrionalibus præsertim regionibus. Ad quam diluculo surgunt homines, tanquàm vigilantes, atq; sui Saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quo domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant, ad illum venientem excipiendum, debitoq; honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteaquã diu, multumq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quanta est, per Deum immortalem omnium lætitia? quàm profusum gaudium? quàm incredibilis exultatio? quod venerit tandem ille tantoperè desideratus, qui dissolueret iugum nostrę captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua diabolo mancipati fueramus, in libertatem asseret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica. Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis auctorem. Illucescente verò Sole, posteaquàm solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quæ ad diem hunc tam festum iusta celebritate peragẽdum pertinere videntur, nequaquàm ijs finibus gaudium, & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiusq; ædibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantum non ab ipsis lactantibus, atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus nobis filius, decantatur. Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnũ, quòd natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus.

Christi incarnatio. *Aduentus quid.* *Luc. 2.* *Mal. 4.* *Esa. 45.* *Rorate quid.* *Ieiunium in aduentu.* *Natalis Christi gaudia.* *Gen. 49.* *Agg. 2.* *Heb. 2.* *Luc. 2.* *Esai. 9.* *Calenda vulgo.* *Luc. 2.*

Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi qua possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atq; è suis copijs egentium subleuent inopiam.

Ephe. 2. *Gal. 4.* *Strena.* *Ephe. 4.*

Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continentur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit, vt ne facile excidere possent. Addidit ijs etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circumcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit.

Luc. 2. *Matth. 2.* *Luc. 2.*

De beneficio redemptionis per crucem, & mortem Christi facta.

CAPVT IIII.

PRiusquàm verò ad ea veniat quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit, quoniam inter omnia Christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris est insigne maximè: neq; enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: non in cunis iacẽdo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio, ac prorsus de rerum natura sustulit.

Col. 2.

Quoniam itaq; salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux Christi est, triumphus noster crux Christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi, ad tantum hoc crucis, & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia non vtcunque, verum diligenter præparatis fidelibus suis, accedendum esse putauit. Atq; illud imprimis æquum esse duxit, vt socij Christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij consolationis, quam cum illo resurgentes & in cœlum ascendentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus: nisi sustinuerimus, nõ conregnabimus. Compati necesse est, si quis conglorificari vult. Nam & Christum pati priùs opor-

Gal. 6. *Societas passionum Christi.* *2. Tim. 2.* *Rom. 8.* *Luc. 24.* *Vide Cyrill. Catech. 4.*

Communicare passionibus Christi quid sit. *2.Cor.1.* *Philip.3.* *1.Pet.4.* *Quadragesima uindum ad quid.* *Gal.5.*

tuit, atque ita intrare in gloriam suam. At rectè quidem communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus, denique mortem ipsam perferre, si res ita postulet, animo prompto semper est, & parato. Rectè præterea compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iam non desiderijs hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis. Cæterùm ad hæc perficienda, impedimento plerunque caro est maximè, quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus, illa faciamus. Hæc itaque domanda est abstinentia, quò faciliùs crucifigi possit cum suis vitijs, & concupiscentijs. Nam sicut equis ferocientibus, & sessori minus iam obtemperantibus, pabulum subducitur, & pro auena fœnum datur: ita carni nostræ, ob succi & spirituum abundantiam spiritui rebellanti subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborum genus expedit, vnde quàm minimũ animo sessori suo recalcitret: vt castigato corpore, & in seruitutem redacto, vegetior, ac liberior animus diuinis laudibus insistat, diuinæque voluntati se tantò facilius attẽperet. Cùm

1.Cor.9. *2.Cor.4.* *Cap.9.* *Vide Hiero. ad Demetr. & ad Eusto. de cust. virginitatis.* *Matth.4.*

enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is, qui intus est, renouatur de die in diẽ: quantò plus conficitur quotidianis laboribus, & ieiunijs exterior nostri pars corpus, tantò interior nostri pars, & ea potior, animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius voluntati obsecundare queat. His itaque causis adducta mater Ecclesia, quò, quæ nobis in mora plerunque sunt, carnis desiderijs vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi possimus, quadraginta dierum ieiunium instituit. Neque id sine exemplo seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esurire dignatus est.

Hebdomadæ sanctæ obseruatio & encomiũ. vide apud Chrysost. hom. 30. in Gen. *Cor.6.* *Epiph. lib.3.* *Hæresi.75.* *Esus siccorum.*

Posteaquàm verò ventum est ad finem quadragesimæ, ad hebdomadam illam, quam iure meritò sanctam vocamus, quòd in ea repræsentatur nobis Christi passionis mysterium, per quam abluti, sanctificati, iustificati sumus, tum verò maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda desideria, atque ad auertendum animum ab omni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis, nunc verò à paucis, quorum ardentior est pietas, obseruatus, quem etiam sua ætate scribit obseruatum fuisse Epiphanius: quòd humi cubabatur, quòd afflictiones tolerabantur, quòd sicca duntaxat edebantur, quòd precationes, vigiliæ, ieiunia seruabãtur, atque omnes animarum salutes per sanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus sæculi negotijs, neque alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contemplatione summi illius beneficij, quod nobis in ara crucis Dominus noster Iesus Christus, idem & sacerdos, & sacrificium conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt: Quo singulari & inæstimabili beneficio,

Cõfessio auricularis. *Esa.38.* *Matth. 18.* *Ioan.20.* *Absolutio à quo & cuius virtute fiat.*

quoniam peccatorum remissionem, suso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tũ verò sedulò facere omnes omnia iussit Ecclesia, quò tanti beneficij fructum consequi possent: Quem quoniam adipisci non licet, nisi ijs, qui peccata sua, quæ tãtis Christi cruciatibus causam dederunt in amaritudine mentis suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum concipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, profusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi, soluendique potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusque ministerio, virtute verò ac merito passionis, & mortis Christi, ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari ea, qua par est animorum submissione petunt: vt hoc quoque sub id tempus à fidelibus fieret, instituit: quò cõmonefaceret illos, non nisi passionis, & mortis Christi merito peccata remitti.

Communio, seu sacra Synaxis.

Hoc nõ contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissinnis, & cum Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus, & sanguinem sumendum, posteaquàm peccata sua confessi atque ab eorũ nexu soluti essent, accederent: quò sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim non modo caro vna, verum & spiritus vnus, &c. cum ipso efficimur, atque illius corpori coniungimur.

1.Cor.6. *Reconciliatio inimicorum.* *Rom.5.* *Iacob.5.* *Heb.6.*

Quoniam verò & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij simultates aliquas gererent, ac odijs inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquàm ad sumendum salutarem illum cibum fideles accederẽt, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent, darentque vicissim. Quod qui secus facerent, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quàm ipsi Iudæi flagitium designarent, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt meritò à sacris arcendi: quin etiam è piorum cœtu homines impij, neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint.

Pœnitentia duplex, publica & priuata. *Episcopi & sacerdotes Christi legati.* *2.Cor.5.* *Hebr.9.* *Psal.109.* *Matt.26.*

Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusius dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram statam solennem non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ peragi oportere, sicut ex epistola Innocentij ad Decentium cognoscere licet. Est quidem ita, quòd omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores, de qua loquens Apostolus, cum dixisset: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiunxit: Pro Christo ergo legatione fungimur, tãquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Visum est tamen, vt isto potissimum die legationis hoc munere fungerentur, quò summus Pontifex noster Iesus Christus assistit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ:

& se-

& semel Sacerdotij secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cùm sacrificium incruentum corporis, & sanguinis sui sub panis, & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis, & sanguinis Sacramentum sub ijsdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset: Paulò pòst, vt sacerdotio secundum Aaron, finē imponeret, posteaquàm nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, *[Ephe. 5. 1. Pet. 3.]* semetipsum tradens oblationem, & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, varijs probris affici, ac post multos grauissimos crucistus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atq; ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam aūt ob causam ligata est misericordia? Nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob causam vita mori pro impijs, & mortis æternę reis dignata est? nisi vt, sicut iam toties dictum est, propitium nobis, & placatum patrem suum redderet, apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. *[Rom. 3.]*

Quàmuis igitur à diuitijs bonitatis Dei, nullum tēpus vacet: hoc tamen tempus ad recōciliandos grauioribus flagitijs obrutos, visum est maximè accommodum, quo semotis alijs curis omnibus, ac postpositis quibuscunque seculi cogitationibus per Christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quàmlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquàm sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam, & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium. cum præsertim ob hoc ipsum, eum tradiderit. *[Rom. 8.]* Quandoquidem per Prophetam testatur, quòd non ob aliam causam, nisi propter scelus populi sui percusserit eum. *[Esa. 53.]* Qua de re sic aliquando scripsit Cyprianus, siue quisquis autbor fuit sermonum de cardinalibus operibus Christi, quem ex priscis patribus, & excellenti doctrina præditum fuisse constat. *[In sermone de chrismate.]* Is enim loquens de vnctione chrismatis, Hæc, inquit, dies nocti illi contigua est, qua absolutionis nostræ principium Dominus inchoauit: qui à Principibus Sacerdotum ad Romanum Præsidem ductus Iudex omnium sustinuit iudicari, passus est Rex illudi, & vita occidi, descendensq; ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit. Hoc Ecclesiæ suæ hodierna traditione exemplum relinquens, vt fieret in Ecclesia absolutio peccatorum, & hæreditati redderentur eiecti, & præcedentibus beneficijs, quæ supra enumerauimus libertate donarentur pœnitentes: qui secundum merita, nisi gratia subueniret, fuerant condemnati. Et omnino conuenit, vt eo tempore, quo Christus captiuos eduxit ab inferis, reconciliati peccatores ad Ecclesiam reducantur. & quo confracta sunt infernalis repagula carceris, iudiciaria seueritas mansuescat: & quo ab infernalibus tormentis cessatum est, humana supplicia crudelitatis horrorem deponant. Ex quibus verbis videre licet, quod per cæremoniam hanc, etiam illius articuli: Descendit ad inferna, & quemadmodum inde captiuos reduxerit admonemur.

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, *[Passionis Christi fructus.]* passi, crucifixi, mortui Christi: sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione, & morte consequuti: nimirum peccatorum remissionem, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem.

Quod in die Parasceues rectè deploraretur Christi passio.

CAPVT V.

QVA quidem ex re, & si gaudere nos æquum est & exultare, quòd in cruce salutem nostram operatus est Christus, non sine causa tamen gaudium istud In aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadā hanc oēm, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. *[Parasceues luctus. Gal. 6.]* Gloriari quidem nos oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, atq; ingētem ex eo consolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos nō corruptibilibus auro & argento, sed præcioso sanguine suo redimeret: Verùm sunt, quæ nos impediūt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. *[1. Pet. 2. Mortis Christi quae ad nos causa.]* Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus, qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. *[Psal. 68.]* Traditus est propter delicta nostra: *[Rom. 8.]* Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est propter scelera nostra *[Esa. 53.]* Non ille sua, quæ nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignum. *[1. Pet. 2.]* Meritò itaq; gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quæ tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo crucia tus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. *[Ioan. 16.]* Quin etiam exemplo probabili confirmas, huic tantæ rei tristitiā conuenire. Mulier, inquit, cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iā non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Mulieri cōparat Ecclesiam suā, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitū in nostram naturā suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam, & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens. *[2. Thes. 2. Apoc. 12.]* Quoniam verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso Domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quæ præmissa fuerat, similitudo, quæ postquàm peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. *[Ioan. 20. Ioan. 16.]*

1. Cor. 15. Quare non sunt audiendi, qui Christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari
Hebr. 2. vetant. Nam etsi pretiosam illã & gloriosam esse libenter cõfitemur, vt quæ mortem, & mor
Esa. 53. tis destruxit auctorem, non continuò tamen non est ipsa lugubris, & fidelibus deflenda, pro
Ioan. 10. quorum salute spontè Christus illam exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per
Psal. 68. Prophetam suum Christus conqueri videatur: Sustinui, qui simul contristaretur, & nõ fuit,
Zach. 12. & qui consolaretur, non inueni. Cum præsertim per Zachariam prædictum sit, quòd dole-
bunt super eum, sicut doleri solet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaque tum, quan
do mundus gaudebat, quando Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insul-
Luc. 23. tabant. Non vociferemur cum insanis illis, & odio furentibus, crucifige crucifige illum: sed
Luc. 2. cum Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius pertransiuit, cumq; sanctis Apo-
stolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Christi crucifixi fit memoria,
in fletu, & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id vsq; tempus differamus, quo i-
Ioan. 20. psi quoq; gauisi sunt discipuli viso Domino. Differamus lætitiam nostram in perendinum di
Rom. 4. em, quo Christus deuicta morte resurrexit, propter iustificationem nostram. Tempus flẽdi,
Eccl. 3. dicit Sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi: prius flendum est;
Psal. 125. vt exultare posteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit Propheta, mittentes semina sua: veni-
Matth. 5. entes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flẽtes, ait Christus,
Luc. 7. quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibijs canta-
Rom. 12. tum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ijsdem gaudentibus gau-
deamus: neq; cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultanti-
Acto. 14. bus, atq; illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus
semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum perue
nitur ad gaudium, quòd per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Vidimus libellum quendam, qui inscribitur: Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cæ-
tera est etiam fragmentum quoddam incerti auctoris. Ibi tractatur hæc quæstio. Cur San-
ctorum dies, qui de hoc sæculo migrauerunt, solenniter, & cum magna exultatione celebre
mus, adeò vt in ipsis, abstinentiæ aliquanto rigore laxato, paulò remissius viuamus, diem
verò passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem transijt, in magna afflictione, & car-
nis maceratione, cordisq; cõtritione iubemur celebrare, quem oporteret tanto festiuius,
atq; alacrius coli, quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

De gaudio Dominicæ resurrectionis.

CAPVT VI.

Resurrectio Christi. QVAMOBREM ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatẽ prius
Ioel 2. nos, peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad Dominum in toto corde no-
stro, in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum es-
se cupiebat, qui cùm non facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quę sunt
spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum exciten-
tur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit.

Quadragesima. Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic dis-
posuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum
per abstinentiam corpus atteritur, nec aliunde laxatio, nisi ab hac Paschali nocte speratur,
vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione, & gaudio excipiatur,
& antequàm veniat, sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna via-
toris itinera, magno cum desiderio ad constitutum locum properantis, quotidiè penè dili-
genter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desiderabilis cunctis effici-
Ioan. 1. tur. Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ sitientibus: sicut
Ioan. 4. quod fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iam est lætitiæ, hic exul-
Heb. 8. tamus omnes gaudio, memoria nobiscum repetentes, quantum pro nobis precium Chri-
stus persoluerit, per quod peccatorum nostrorum remissionem consequuti, & à durissima
captiuitate redempti sumus.

Quo magis autem absolutum sit gaudium nostrum, passioni, & morti Christi resurrecti-
onem quoq; semper adiungimus, quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est
Rom. 4. Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colli-
Iustificatio quæ includit. gere licet, quòd qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quàm peccatorum remissionem,
& cum Deo Patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac so-
Ephe. 4. la re consistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum,
qui secundum Deum creatus est in sanctitate, & iustitia veritatis. Non satis est veterem A-
Rom. 6. dam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum complecti necesse est: Non tantùm pec
cato moriendum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu. Non sufficit à peccato libe-
rari, seruos etiam oportet fieri iustitiæ, non commori tantùm, hoc est, defungi peccatis, ve-
rùm & resurgere cum Christo opus est. Istud itaque meritò Christi passionis nobis obtigit,
Rom. 6. quòd sumus mortui peccatis, quod vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur cor-
pus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verùm hoc satis non est: Necesse est præter-
Spei resurrectionis nostræ. eà, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos fide accensi, simul
cũ eo resurgẽtes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quã
ipse tradidit, quam in symbolo posteà comprehenderunt Apostoli, quòd certi simus, tametsi
propter eã fidem corpus nostrũ occisum fuerit, nihilominus facturũ Deum, vt suis promissis

maneat, vtq; excitet & nos, sicut excitauit Christum in vitam æternam. Atque hoc est, quod
vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem, in eiusmodi vitæ nouitate *Iustificari apud Paulum quid sit.*
ambulare. Crucifixus itaq; Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Re-
surrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaq; gaudiũ
hoc die nostrum, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verùm
etiam illius resurrectio, documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pri-
stinis culpis, mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ vi-
uamus, quam illius beneficio consecuti sumus. Quam etiam ob causam antè festum hoc v-
niuersale Resurrectionis, vt vniuersi peccata sua confiterentur, quò possent ab illis resurge-
re, & à mortuis operibus ad vitam reuocari, in Epistola sua Canonica ad Latoium, sancitum
fuisse scribit Gregorius Nazianzenus.

Hæc itaqua duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè ab
inuicem separanda esse duxit, tanquàm ad salutem apprimè necessaria. Nam cùm & illud
credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem & verum Deum fuisse:
verum hominem declarat passio & mors, neq; enim potuit pati & mori: nisi homo, verum
Deum declarat resurrectio: neq; enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi De-
us. Quamobrem non satis habuit in die parasceues mortis, in die Paschę resurrectionis Chri-
sti memoriam celebrasse, quin per totum annum vertentem vtriusque nobis memoriam,
singulis hebdomadis renouet. Nam quòd à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam *Ieiunium quartæ, et sextæ feriæ.*
rationem reddi scribit Augustinus, quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbathi, quam *Aug. ad Casulanum*
vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse *epist. 86.*
Iudæi, die autem vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cum discipulis manduca- *Matt. 26.*
uit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam sabbathi, deinde traditus est ea nocte, *Processio dominicalis quid significet.*
quæ iam ad sextam sabbathi, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus
est, pertinebat. Tertius autem dies post resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus *Dominicus dies vnde dictus.*
etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verà se Deum & Dominum esse
declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionem *Matth. 28.*
peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum i-
uerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem, & Hierosolymam,
inde posteà redierunt. Sic ergo duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo, cru-
cifixo, mortuo, & sepulto Christo: alterum de eo, quo modo tertia die resurrexit, qui quo
magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sex-
tis ferijs, & diebus dominicis renouari voluit.

De Ascensione Christi, deq́; extremo Iudicio.

CAPVT VII.

SICVT autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni ab-
stinentiæ, continentiæq; genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta
diebus ieiunia censuit esse relaxanda: vt ad festum vsq; Pentecostes non ieiu- *Inter Pascha, & Pentecosten non ieiunatur.*
naretur à cibis, quod est mœrentium: sed in Domino gauderetur. Illud etiam
subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis disci- *Ascensio Christi.*
pulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere, visus est Domi- *Actor. 1.*
nus noster Iesus Christus, quo magis fidem faceret suæ resurrectionis, posteà videntibus il-
lis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlũ ascendere, sed quo-
niam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quęsitum venerat (descenderat enim propter nos ho
mines, & propter nostram salutem) quo magis claram, testatamq; cunctis resurrectionem
suam redderet, atq; omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tãtisper in ter-
ris commorari, ascensionisq; suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est.

Nulla aũt res æquè spem nostram erigit, atq; gloriosa hæc Christi ascensio. Nam passio illi9 *Ioan. 15.*
charitatem in nobis accendit, quam cùm ille summã erga nos declarauerit (nam dilectionẽ *2. Ioan. 3.*
hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animam suã ponat quis pro amicis suis, qua ta- *Passio Christi charitatem in nobis accendit.*
men maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore
inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Resurrectio verò Christi, non modò de diui- *Resurrectio fidem confirmat.*
nitate ipsius, verùm & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat, & roborat.
Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per
Iesum adducet cum eo. Ascensio porrò spem lætificat, quam firmã habemus, & indubitatã, *1. Thes. 4.*
quò caput nostrum præcessit, eò nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: cùm præsertim *Ascensio spem lætificat.*
promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum.

Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat.
Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & se- *Ioan. 12.*
det ad dexteram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos. Cantatur enim in Mis-
sæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlum? Hic Iesus, qui assumptus *Iudicij diuini commemoratio.*
est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Vnde do-
cemur, venturum eum eadem forma hominis in corpore glorificato, quod in cœlum secum *Actor. 1.*
detulit, ad iudicandum viuos & mortuos. Cãtatur & illud ex Psalmo: Ascendit Deus in iubi *Psal. 46.*
lo, & Dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubæ nouissimæ, resurgent omnes in- *1. Cor. 15.*
corrupti, sententiam Iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium i- *Matt. 25.*
gnis æterni condemnabit, quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnum suũ cœ-
leste. Propterea & in Prosa canitur illud: Iudex cùm veneris iudicare sæculũ, da nobis quæ-
sumus sempiternam requiem in sanctorum gloria.

Sls

Heb.10.
Prima & secunda dominica Aduentus, cuius re. nos admonent.
Zach.9.
Luc.9.
Ioan.3.
Rom.2.

Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quæ nos in spem erigit futurum, vt ipsi quoque simus, vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia solicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus. Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non vt perderet animas hominum, sed vt saluaret: non vt iudicaret mundum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret: in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum, & inexorabilem Iudicem experientur. Atque ita non tam scribendo, aut prædicando, quàm oculis quasi rem subijciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

De Spiritu sancto. de sancta Trinitate, de festo Corporis Christi. deq; pompa siue processione, quæ solennis in eo quotannis haberi consueuit.

CAPVT VIII.

Pentecoste sancti Spiritus festum.

SED nec eum articulum prætereundũ putauit, quo nos in Spiritũ quoq; sanctũ credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandem fit missus quinquagesimo die postquàm Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaq; cunctorum hilaritate repræsentat, tunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Psal.64.
Ephe.14.
Trinitatis sanctissimæ festum.

Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnũ esse Deum, sanctissimæ quoq; Trinitati festum diem dicauit, quo non solum admoneri populus eius rei, verumetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autẽ octauo die post, quàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc instituit. Nam antequàm datus esset Spiritus sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti Spiritus fides illius haberi non potest. Quamuis sanctos Patriarchas, & Prophetas Spiritu sancto afflatos, non omnino latuisse mysterium hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est.

Crucis signatio quando facienda.

Quò magis aũt illud imprimeretur mẽtibus hominũ, ita vt elabi facilè nõ posset, instituit fideles Ecclesia iã inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quod ipsum similiter facerent cubitũ euntes. Cùm dicerent: In nomine, non autem in nominibus, admonerẽtur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia: simul & eius rei cõmonefierent, quòd salutẽ nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit: & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & Spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quòd Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo.

Ioan.18.
Ioan.10.
Esa.53.
Heb.9.

Posteaquàm singula Christi beneficia, quorum in Symbolo fit mentio, diligenter Ecclesia mater nostra statis diebus ad memoriam eorum recolendam instituendis, oculis nostris repræsentauit: visum est etiam illi, sacratissimo Christi corporis & sanguinis mysterio celebrando, diem aliquem festum instituere: qui non propterea minore nobis veneratione prosequendus est, quod recentius institutus esse videtur. Vixdum enim anni trecenti intercesserunt, cũ Spiritui sancto visum est, Vrbano quarto Ecclesiæ præsidente, dies vt hic festus in orbe ageretur vniuerso, ad eorum fidem illustrandam, qui sub specie panis, verum corpus & sanguinem Christi contineri, profiteri non erubescunt. Constat enim, quòd non ita multis ante annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterq; suum hunc errorem reuocauit, fuerunt Henriciani, & Petrobrusiani, qui de veritate corporis & sanguinis Christi in venerabili Eucharistiæ sacramento, cuius multis antè seculis, certa fuit semper & indubitata fides in Ecclesia, primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominũ tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate Christi corporis & sanguinis ambigeret, diem hunc festum instituit, in quo solennem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit: qua testatũ fieret omnibus, quotquot sumus fideles, & orthodoxi, quòd non solùm non erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri: verum etiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deq; eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei signum, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actũ, & in mortem traditum est, publica cum lætitia per forum, perq; plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profitemur: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: nec Euangeliũ illud erubescere, quo nobis hæc tam gloriosa crux illius & mors annunciatur.

Eucharistiæ sacramento celebrãdo festum diem Vrbanus quartus instituit.

Matth.26.

Euangeliorum initia cur in festo corporis Christi decantentur.

Obseruamus autem hoc in prouincia nostra, quòd in hac processione, quatuor Euãgeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palàm fiat hoc Euangelium crucis & mortis Christi, in omnibus mundi partibus ab Apostolis, & eorum successoribus fuisse prædicatum.

Marc.14.
Ioan.16.
Luc.2.

Ac siquidem huius ipsius rei commemoratio, eo ipso die, qui propriè dies cœnæ Domini dicitur. Sed quoniam sub idem tempus, sicut paulò antè fuit à nobis demonstratum, tristis erat anima Dei & Seruatoris nostri vsque ad mortem, plorabat mater eius Maria, flebãt sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est, satis esse conuaniens, vt eo tempore,

pore,

pore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriã celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant, sed cùm ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertransiuerat, & Apostolorum eius luctum, ac tristitiam exprimeremus, in mœrore & planctu dies illos transigentes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sæuitum. Itaque gaudium hoc in illud tempus, quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli, viso Domino differendum esse censuit Ecclesia: vt posteaquàm illa pressura præterijt, posteaquàm à mortuis Christus resurrexit, in cœlos ascendit, & promissum Spiritum suum sanctum Ecclesiæ misit, quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demùm summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recoleremus, deque fructu, quem nobis attulit gaudium nostrum orbi testatum faceremus vniuerso. *Ioan. 16.*

Quamobrem nihil est aliud hæc processio, quàm gloriosa quædam Christi crucis & mortis prædicatio deque superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorum conciliata, de regni cœlestis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc est Euãgelium nostrum, quod nos non erubescere, cum Paulo profiteri debemus? ac non modò non erubescemus, verumetiam cum eodem dicat quisque nostrum: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. *Processio in festo Corporis Christi quid.* *Rom. 1.* *Gal. 6.* *1. Cor. 1. & 2.*

Vtinam autem non deessent etiam hoc infelici nostro sæculo, quibus Christi crux, & mors (in cuius memoriam diem hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quòd nos non pudeat Christi crucifixi, palàm orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stultitia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem: Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiam in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quominus liberè fidem nostram profiteamur. Semper hoc fuit sathanæ studium, cùm non aliundè salutem nostram pendere videret, quàm ex hac iugi Christi crucis, & mortis recordatione, vt eam omni studio vellet extinctam, & ex animis mortalium euulsam: Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis virilius illi resistendum, tantò magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum. Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiam ita per forum, & plateas circumfertis? quòd cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce psallere non contenti, & cymbalis, & tubis, & omni musicorum instrumentorum genere lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic respondebimus. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Christus in nouissima cœna sui corporis & sanguinis sacramentum nobis vtendum dedit, vt siue manducantes illud ore, & bibentes, siue etiam intuentes, & fide percipientes, meminissemus hoc esse corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum: hunc esse sanguinem illum, qui in peccatorum nostrorum remissionem fusus est. Huius itaque Christi crucifixi pro nobis, & mortui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis in cœna nouissima dedit, omnibus ostentemus: illud quàm maximè veneramur & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo superato triumphum agimus, ac Deo patri cœlesti gratiam habemus, quòd per crucem, & mortẽ filij sui, remissionem nobis peccatorum nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni cœlestis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quantò maiore studio per membra sua sathanas abolere conatur, tantò nos diligentius eam, & dierum obseruationibus, & signis, ac imaginibus, & gestu & habitu, & omni cæremoniarum genere, repræsentari cupimus. hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, consecratum habemus. Ad hunc modum si quis nos interrogauerit, respondebimus, simul fratres nostros admonebimus, vt ostendant, se non erubescere Euangeliũ, se non erubescere crucem & mortẽ Christi, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac solenni pompa. Nam quem huius Euangelij, quem crucis & mortis Christi pudet, is quiduis potius, quàm Christianus dici meretur: Nec est, quod se peruenturum ad ea præmia speret, quæ Christus non alijs promisit, quàm his, qui suam omnem fiduciam in crucis & mortis ipsius merito collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Christus, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Confiteamur itaque Christum, non sola fide, verùm & ore, hoc est, externis istis ritibus & cæremonijs, quibus maximè fides illius illustratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, summa cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus. *Sathanæ studium in abolendis Christi beneficijs.* *Corporis Christi festum quare cum gaudio celebratur.* *Rom. 10.*

Hæc est fides Catholica, quam, vt paulò antè diximus, non scribendo, neque prædicando modo, verùm etiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli, eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscenda sunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerẽtur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quòd in eo salutem nostram agi sciret.

Quod dictum Apostoli, Dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

CAPVT IX.

Gal. 4. Dierum obseruatio. Con. Celsum lib. 8. Epiphan. hær. 75. Hieron. in 4. cap. ad Galat. Aug. epi. 119. cap. 7. Et contra Adimantum. cap. 16.

NEQVE verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab ijs, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos. Sed ijs iam pridem ab Origene, atque Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Augustino Latinis, ita responsum est, satis vt esse confutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nūc etiam ignorare, quòd omnes dies æquales sint, quodque non die Parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quòdque nullus dies, atque adeò nulla sit hora, qua non rectè passionis illius, & resurrectionis, ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficijs recolendis, certos dies instituit, nihil habet cum Iudæorum superstitione commune. Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidiè ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repræsentare, Sicut à Chrysostomo scriptum legimus. Itaque Iudæis quidem annuatim propriorum monumenta beneficiorum solennitates Deus alligauit, tibi verò, vt ita dicam, per singulos dies per hæc mysteria.

Chrys. Hom. 60. ad pop. Ant.

Quoniam verò sæculi curis nimio plus plerique omnes immersi sumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deique beneficijs recolendis, perinde vt oporteret vacamus, quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permitterétne tantorum Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Ecclesijs prædicentur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis non rarò suffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cùm præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cùm itaque cerneret adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Christi corporis, & sanguinis communionem perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorū contēplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus facta est omnia, vt omnes lucri faceret, & qui non possent adhuc solidum cibum capere, quòd is perfectorum est, eos minimè negligendos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandum esse putauit.

Matt. 13. Dierū obseruationis causa apud vulgum. 1. Cor. 9. Hebr. 5. 1. Cor. 3.

Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremēdo sacrificio (quam Missam vocamus) cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlū ascēsionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbē, quàm latè patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idque in ijs tantùm, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Cōmmunio, significationes tamē manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quo vis tota consistit, Canō, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio: nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur: quin ipsum potiùs Euangelium, & breuis quædam credendorum omnium non tam explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recolendū præcipuè passionis illud immensum beneficium sit, excitatio. Quod ita repræsentatur in hoc sacro: vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quod offerimus. Ac rectè Germanus Patriarcha Constantinopolitanus admonuerat: Agnoscite vos Sacerdotes, qui sacro Altari assistitis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuam Christi passionem annunciatis.

Missæ ratio semper eadem. Missa ab Euangelio nihil differt. Cyp. lib. 2. epist. 3. In lib. quem inscripsit rerum Ecclesiastic. consideratio.

Ex ijs itaque, quæ peragūtur in hoc sacro, facilè cuiuis perspicuū esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie Parasceuen, quotidiè Pascha, quotidie in cœlum ascensionē, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur, ad eorum quoque captum communis nostra mater Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quisquam obijciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quàm Christi beneficiorum cōseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur: nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAPVT X.

NEQVE verò finibus ijs circunscripta fuit anxia de salute nostra matris Ecclesiæ cura, & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt: maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id repræsentare voluit oculis fidelium, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset.

Hinc

Hinc est ille cruce signandi mos, quem ex apostolica traditione peruenisse ad nos, vel ex eo satis apertè colligere licet, quod ipsos etiam Apostolos illo crebrius vsos, qui fuisse creditur æqualis ipsorum, & eorum res gestas cōscripsisse, testatur Abdias, si quis modo librum hunc tanquam ab eo scriptum recipiendum esse putauerit. Meminit & Dionysius Pauli discipulus moris huius cruce signandi, signiq; vitalis vocat impresionem. Clemens verò Pontifex inquit: Tropheo crucis consignans in fronte dicat, &c. Quin & Martialis Lemouicensis Episcopus, quem vnum è septuaginta Christi discipulis esse volunt, monet Burdegalenses, vt crucem Domini semper in mente, in ore, in signo teneant. Crux enim Domini, inquit, armatura nostra inuicta contra sathanam est. Et qui non multum fuit à temporibus Apostolorum remotus Tertullianus: Ad omnem, inquit, progressum, atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.

Dionys. de cælest. Hierar. Par. 3. c. 5.
Lib. 8. cap. 13. constitutio. Apost.
Martia. in epist. ad Burd. cap. 8.
Tertu. Crucis signo vbiq; adhibēda.

Quem secutus beatus Effrem, cùm admonuisset suos fratres, vt postes suos pretiosa, ac viuifica cruce coronarent: Pingamus, inquit, in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signum crucis, armemur insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, Paradisi reseratrix, hæresium profligatrix, dæmonum expultrix, Monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna, salutarisq; custodia, & gloria perpetua orthodoxorum in æternum. Hanc, ô Christiane, armaturam diebus singulis, & noctibus, horis, atq; momentis in omni loco circumferre non desinas, nihilq; sine ipsa perficias. Et in eo, qui proximè sequitur libro: Scuti vice crucis signo teipsum muni, signans ex eo membra omnia, & cor tuum. Validissima quippè armatura hæc est, nullusq; vnquàm tibi nocere poterit, si hac septus fueris. Cyrillus verò. Non pudeat nos, inquit, crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dæmones signum Regis videntes, trementes procul fugiant. Fac autem hoc signum, & manducans, & bibens: & sedens, & stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma contra aduersarios huius crucis. Trophæum statuas fidem crucis aduersus contradicentes. Cùm enim de Domino, cruceq; contra infideles quæstio tibi erit, prius statue manu tua signū: & obmutescet contradicens. Non pudeat crucem Christi confiteri, Angeli enim gloriantur, dicentes Iesum crucifixum quæritis. Non potuisti dicere, ô Angele, Scio quem quæritis meum dominum, sed confidenter dicis: Scio quòd crucifixum. Corona enim est crux, & non ignominia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri, sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat, in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egressu, & in ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgendo, eundo, & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur, sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in hoc signo, ostentat illud audacter, quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quòd est gratuitum, contemnas hoc signaculum, sed ideò magis venerare benefactorem.

Ephrem de vera pœnitentia.
De armatura spirituali, cap. 2.
Hiero. ad Demetr.
Cyrill. Catech. 4.
Crux quando, & vbi facienda, & eius efficacia.
Catech. 13.

Et Hieronymus: Claudas cubiculum pectoris, & crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Et alibi: Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Qui etiam alio loco Dauidis illud: Signatum est super nos lumen vultus tui: ad crucem, quam fronti imprimimus, & ad solennem signandi nos cruce morem refert. Non dissimilia reperiuntur in Sermonibus Ambrosij, qui etiam in lib. de Isaac & Anima ita loquitur: Signaculum Christus in fronte: est signaculum in corde. In fronte, vt semper confiteamur: in corde, vt semper diligamus: signaculum in brachio, vt semper operemur. Et ante eum Prudentius:

Hier. ad Demetriadem, & Ad Eustochium de custo. virginit.
Ad Fabiolam de vest. sacerdotum.
Serm. 56. cap. 8.

Cum vocante somno castum petis cubile,
Frontem, locumq; cordis crucis figura signet.

Et alio loco:

Reges, Prophetæ, Iudicesq; & Principes,
Virtute, bello, cultibus sacris stylo,
Non destiterunt formam pingere crucis.

Pruden. in hymno ante somnum.
Vbi Romani martyris supplicium describit.

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primùm hoc fecisse constat Imperatorem Constantinum, quē non in fronte modò sua designasse, verum & in vexillis, & in manu gestasse, & numismatibus etiam insculpi signum crucis fecisse, victorias suas, ac triumphos omnes acceptos illi tulisse, qui temporis illius historiam scripserunt, Eusebius, Socrates, Zosomenus, Nicephorus, memoriæ prodiderunt. De Theodosio quoque Imperatore, scribit Nicephorus, quòd is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugenium progrediebatur. De Alexandrinis quoque refert Ruffinus, quòd crucis dominicæ signum vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisq; depingeret. Quod ipsum Chrysostomus non tantum apud Alexandriam, verùm & alibi passim ita factitatum esse testatur: Crucem, inquit, vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & insulis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposijs, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis, &c. Ac paulò ante: Reges positis diadematis crucem suscipiunt mortis symbolum. In purpuris crux, in diadematis crux, in precibus crux, in armis crux, in mensa sacra crux, & in toto orbe crux, & super Solem fulget crux, Quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantopere quærunt vbiq; ea inuenitur apud Principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos, subinde omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum, in fronte enim nostra quasi in columna quotidiè figuratur.

Euse. li. 1. c. 14. et li. 3. ca. 3. Fit etiam eius Crucis mentio lib. 4. c. 81. de vita Constantini.
Socrat. li. 1. c. 1.
Zoso. lib. 1. c. 4.
Nice. lib. 7. ca. 37. & 46.
Nice. lib. 12. ca. 39.
Ruffin lib. 8. c. 29.
Chrys. in demonstratione aduersus Gentiles, quòd Christus sit Deus.
Hom. 55. in Matt.

ratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore in mystiеis cœnis fulget. Et alio loco: Omnia, quæ ad salútem nostram conducunt, per crucem consumantur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest, cùm sacratissimo alimur cibo, cùm in ordinem consecrandi statuimur, vbiq; ac semper id victoriæ insigne nobis adsistit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoq; ac mente, magno studio crucem inseramus. Et adferens illud ex Paulo: Pretio empti estis. Pretium, inquit, hic crucem appellauit, quam non simpliciter digito in corpore, sed magna fide in mente formare oportet. Nam si hoc modo eam impresseris, nullus scelesturum dæmonum cùm hastam videat, qua lethale vulnus suscepit, congredi tecum audebit. Et alio loco: A primis, inqoit, annis filios vestros spiritualibus armis muniatis, & cruce frontem sibi signaodam erudiatis, & priusquàm per se ipsi facere posint, vos id facite.

Vide opus declarationis in Psal. 109.
1. Cor. 6.
Hom. 12. in epist. 1. ad Corinth.

Ex bis Chrysostomi verbis, tum aliorum sanctorum Doctorum videre licet, quàm creber vsus illo tempore fuerit signi crucis, quo persuasum erat, dæmones etiam ipsos fugari, quos, etiam velinuitos confessos aliquando fuisse (scribit Ioannes Damascenus) Dominicæ crucis vexillum se sustinare non posse. Qua de re multa scribit Lactantius quoq;, quanto terrori sit dæmonibus hoc signum. Multa & Origenes, vbi inter alia de dæmonibus ait: Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Ignatius quoq; temporibus Apostolorum proximus de crucis trophæo scribit: quòd illud videns dæmon expauescit, & audiens timet. Cuius rei documenta etiam aliquot profert Lactantius. Clarissimum autem documentum fuit illud, quod adfert Gregorius Nazianzenus, & eum secuti Theodoretus, Zozumenus, & Nicephorus, quòd cùm Iulianus apostata, qui fidem Christi deseruerat, ex consuetudine pristina crucis hoc signum ingruentibus dæmonum terroribus, fronti impressisset, statim omni timore liberatus est, procul dæmonibo, fugatis. Non dissimilia de quodam Iudæo scribit in Dialogis Gregorius. Athanasius quoq;: Omnia dæmonum præstigia signo crucis propellun tur. Qua de re plura etiam reperies in eo, qui proximè sequitur libro. Qui scribit etiam, Antonium Abbatem docuisse suus, vt cùm dæmones viderent, tam se, quàm domos suas crucis armarent signaculo. Confestim, inquit, soluentur in nihilum, quia metuunt illud trophæum, in quo Saluator aëreas expolians potestates, eas fecit ostentui, ac murum inexpugnabilem signum crucis appellat. Quam doctrinam discipulus eius Hilarió est sequutus: de quo scribit Hieronymus, quòd cùm in fronte crucem signasset, tali casside armatus, fortius contra dæmones præliabatur. Quod cùm alij similiter pleriq; fecerunt omnes, tum Gregorius etiam ille Thaumathurgus, de quo narrat Gregorius Nissenus, quòd ei non alia contra dæmones arma fuerint, quàm signaculum crucis, & Christi nomen. In Panoplia quoq; sua refert Euthymius, quòd idem Gregorius iussisset cruces ligneas quibusdam in locis à se collocatas adorari, & ad eas tanquàm ad sacra perfugia concurri. Chrysostomum quoq; cruces argenteas & ardentes faces ad supplicationes adhibuisse, memoriæ proditum à Socrate legimus. De Iosepho Scitopolitano scribit Epiphaoius, quòd accepto vase aquæ, crucis signaculum proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu, diait: In nomioe Iesu Nazareni, quem crucifixerunt patres mei, fiat virtus in hac aqua, ad reprobationem omnis incantationis, ac magiæ, quam hi fecerunt, & ad efficaciam potentiæ ignis, ad perficiendam domum Domini. Et sic accepit aquam in manum, & de aqua singulas fornaces respersit, & dissoluta sunt incantamenta.

Damasc. in vita Barlaam, & Iosaphat.
Lact. lib. 4. ca. 27.
Orig. Hom. 8. in diuersos Euangelij locos.
Ignat. ep. 5. ad Phil.
Lact. li. 4. ca. 27.
Greg. Naz. in priore contra Iulianum oratione.
Theod. lib. 3. ca. 3. Eccl. hist.
Zozo. lib. 5. cap. 2.
Nice. lib. 10. cap. 3.
Aug. tract. 148. in Ioannem.
Aug. serm. 181.
Aug. serm. 19. de Sanctis.
Gre. lib. 3. cap. 7.
Athanas. in 1. oratione contra Idola.
De humanitate verbi, eiusq; corporali aduentu.
In vita Antonij.
Euthym. tit. 20.
Socrat. lib. 6. ca. 8.
Epipha. heresi. 30. contra Ebionæos.

Quamobrem etiam in sacris operationibus magnus semper fuit crucis vsus, quemadmodum ex his, quæ citata sunt ex Chrysostomo videre licet, à quo non dissentit etiam Augustinus, cùm dicit Nisi crucis signum adhibeatur, siue frontibus credẽtium, siue ipsi aquæ, qua regenerantur, siue oleo: quo Chrismate vnguntur, siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et alio loco: Hoc signo, inquit, crucis, consecratur corpus Dominicum sanctificatur fons Baptismatis, iniciantur Presbyteri, & cæteri gradus ecclesiastici: omnia quæcunq; sanctificantur, hoc signo Dominicæ crucis consecraotur. Et iterùm: Huius crucis mysterio, rudes catechisantur, eodem mysterio fons regenerationis cõsecratur, eiusdem crucis signo per manus impositionem, dona gratiarum accipiunt. Cum eiusdem crucis charactere Basilicæ dedicantur. Altaria consecrantur, Altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiũtur: Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur. Et vniuersaliter omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute perficiuntur. Et alio loco: Non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tanquàm in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hnc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominũ necore, nec factis Christum negaueris, spera tibi perfici dulcedinem Dei. Ante vtrunq; verò Cyprianus: Neq; nos gloriamur in Paulo, sed in cruce Domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit sacrameota: sine quo signu nihil est sacramentum, neq; aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas, & profundum, & longè, lateq; diffunditur plenitudo gratiarum. Et iterùm: Quicunq; sint sacramentorum ministri, qualescunq; sint manus, quæ vel mergunt accedentes ad baptismum, vel vngũt qualecunq; pectus, de quo sacra exeunt verba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus sacramẽtis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, à sacramentorũ vicarijs inuocatum. Meminit idem ad Demetrium scribena, de more frontem cruca signandi. Quamobrem, quæ tanto consensu Patres ferè omnes affirmant, diuinam esse traditionẽ dubitandum non est: quam ab ipsis Apostolis ad nos esse deriuatam, ad Amphilochium scribens testatur Basilius.

Augu. tract. 118. in Ioan.
Serm. 181.
In Psal. 30. Conc. 3.
Cypr. ser. de baptis. Christi, & manife. Trinit.
Cyp. ser. de passione Christi.
Basil. de Spiritu sancto ca. 27.

Videtur autem totius fidei nostræ compendium in hac vna cruce signandi ratione contineri. Signum crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocẽtius, & eum secutus Guiber-

Guibert. de Spiritu sancto ca. 27.

bertus de Tornaco, ad significandum Trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primũ à vertice capitis, siue frontis, vsq; ad vmbilicum: vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium; atq; ex purißimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse. Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. vt nos, qui eramus à sinistris inter hœdos collocandi, transferrat ad dextram inter oues suas, vbi vocẽ illam desideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, poßidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

Inno. li. 2. ca. 44. de altaris sacra. Crucis signum tribus primis digitis asciendum. Esa. 40. Hiere. 12. Matth. 25.

Ecce quanta fidei nostræ mysteria vnica signandi nos crucis forma, nos mater Ecclesia docuit: vt si nihil præterea sciret rudis homo, qui satis assequi cætera non posset, vel hoc propè solùm ad salutem illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic paßio Christi, hic causa paßionis, hic simul extremum illud iudicium, & spes nostræ vocationis, hic mysterium Trinitatis, per quam redempti sumus vnica signatione crucis exprimitur, quandoquidem adiunguntur hæc verba: In nomine Patris, & Filij & Spiritussancti. De qua nos propterea paulò fusius in hac nouißima editione nostra, nobis agẽdum esse duximus, quòd existere quosdam hoc infelici sæculo nostro videmus, qui non dubitent affirmare, magiam exerceri, quando fideles vt se cruce signent, docentur. Qui Iulianũ etiã apostatam impietate sua superare videntur, qui tanquàm probrum obijciebat Christianis, quòd crucis lignum adorarent, imaginem illius in fronte, & ante domos pingẽtes. Cuius picturæ causas, hæc illius impia verba refellẽs, profert Cyrillus Alexandrinus. Qui etiam enarrans illum Esaiæ locum: Erit altare domino in regione Ægyptiorum, & colũna ad confinia eius. Columnam interpretatur S. Crucis signum, quo obsepiri credentes solent. Vsi enim, inquit, semper sumus hac re, cùm omnem diaboli insultum euertimus: & dæmonum impetus infringimus. Murus enim infractus nobis est crux, & in ea est gloriatio verè salutem adferens.

Mysteria fidei in crucis signatione quanta. Bremius taxatur. Cyrill. lib. 6. contra Iul.

Quin etiam eò progreßi sunt audaciæ, atq; amentiæ quidam, quos deflet Apostolus, inimici crucis Christi, vt non modò non venerãdam, atq; adorandam, verumetiam confringẽdam, & conculcandam esse crucem doceant, & strenuè quod docent, exequantur. Henricianorum, & Petrobrusianorum impietatem referentes, quos ante quadringentos annos, præclara quadam Epistola Petrus Cluniacensis confutauit, & quæ sit signo crucis veneratio tribuenda, piè disertèq; docuit. Quid autem non audent homines hoc infelici nostro sæculo? Non dubitauit quidam dicere, fidem Asinariam eum profiteri, qui prædicat Iesum Christũ, & hunc crucifixum, idq; signo crucis fronti impresso testatur. An autem hoc multum est ab eo diuersum, quod olim Christianos asinarios esse vocatos, Tertullianus scribit, & eum secutus Arnobius, cùm illis caput asininum, & cætera quędam insignia obijcerentur. Scripsit aũt ante 700. annos & Ionas Aurelianẽsis Episcopus aduersus blasphemias Claudij Taurinensis libros tres: in quorum primo meminit, quòd is in dehonorationem crucis asinum adorandum docuerit, & multa vt mentis inops, deliramenta subiecerit. Quem videtur quidã ex nostri temporis hæreticis, in sua non dißimili blasphemia proferenda, secutus. Quem quasi perstringens ante 1200. annos ita scripsit Augustinus: Insultet ille crucifixo Christo. Videam ego in frontibus Regum crucem Christi: Quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui deridet medicamentum suum: Si non derideret, acciperet ipse, & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis. Ille autem superbia nimia non agnoscit. vnde sanetur tumor animæ suæ. Si autem ego agnosco, in via ambulo, vsq; adeò de cruce non erubesco: vt non in occulto habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa sacramẽta aliter, atq; aliter accipimus: quædam sicut nostis, ore accipimus: quædam per totum corpus accipimus. Quia verò in fronte erubescitur, ille qui dicit: Qui me erubuerit coram hominibus, erubescam eũ coram patre meo, qui in cœlis est: ipsam ignominiam quodammodo, & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Hactenus Augustinus. Idem alio loco: Qui Christi crucem irrident, à dæmonibus tanquàm à bestijs deuorantur. Quid autem aliud per hos ministros suos molitur sathanas, quàm vt sublato signo crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, sublato crucifixi vocabulo, mortis, & paßionis Christi recordatio sit ablata, extincta paßionis memoria, nulla redemptæ salutis spes, euacuato redemptionis precio, supersit. Scribit vetus auctor Hyppolitus Martyr, quòd Antichristus characterem sit in dextra manu, & fronte daturus, ne quis dextra sua preciosam illam Crucem pingat in fronte. An autem Characterẽ hunc, à præcursoribus eius, hoc infelici seculo nostro datum non videmus: Sed nos cætera persequamur.

Crucis signa conculcanda hæretici quidam docent. Christiani asinarij vocati. Tert. in apologetico cap. 16. Lib. 2. contra gentes. In Psal. 141. In Psalm. 46. In lib. de Consummatione mundi.

De Crucifixi simulachro.

CAPVT XI.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta præterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur, quoties fiunt supplicationes (quas processiones vulgò vocant) vnà cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipsis Christus ferè depingitur, siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis, atq; ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere, nos defixam oporteat. Per crucis enim vexillum, fortior armatus Dominus noster Iesus Christus mortua mortem superauit, & effractis inferorum portis, aditũ in cœlos pijs omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquam fiduciam nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nam quæ potest ma-

Crucifixi imagines, & vexilla. Crux in supplicationibus cur præferatur. Gal. 6.

Apo.19. ior esse nobis gloriandi materia? quàm quòd Rex ille Regum, & Dominus dominantium, sui
Philip.2. donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, quòd ille Dei filius, Deus ipse, relicto excelso solio regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eousque se deijcere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cum ipsa esset innocentia. dig-
Rom.4. natus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui, probris innumeris affici: dignatus est, quod vnum omniũ & probrosissimũ fuit, & atrocissimũ supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autẽ est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis, dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis.
Ephe.5. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ ex eodẽ luto confecti, ijsdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer hoc nomine. Nos non multò magis nobis placebimus, non multò magis de eo gloriabimur, quòd ille Dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condẽnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amicẽ causa faceret? quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta Dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei Patris, fratres autem suos: hæredes Dei Patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Est ergo quòd gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi: est quòd
Rom.8. firmam prætereà spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici, tamque indulgentis, non domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus, & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortẽ? Quid est, quod negare queat rogatus, qui tot, & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus, verum etiam grauissimis iniurijs multum prouocatus? Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palàm omnibus faciamus.

Crucifixi imago in medio templi, & crucis signum in turribus cur ponatur. *Num.21.*

Neque verò præferri tantum crucem instituit Ecclesia, verum & in medio templi eiusque in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici possit, crucis signum & altissimis in turribus imposuit, & Christi crucifixi statuam erexit, quò sicut in serpentem æneum, quem in deserto Moses exaltauit, qui morsi à serpentibus intuebantur, sanabantur. sic qui vellent à morsibus peccatorum sanari, quos intulit serpens diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum, illius merito consequendæ.

Crucifixi imago in vijs.

Ac non in templis modò, verum in vijs etiam, & compitis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apud nonnullos in more positum, priusquam ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in vijs collocarent, quòd hunc Deum itineribus præesse, persuasum haberent. Posteaquàm verò depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viarum indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi: vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiam obiter admonebantur, quandoqui-
1.Pet.2. dem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem hic habemus ciuitatem, sed futu-
Heb.13. ram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quam ingredi viam oportere ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas & vita. Huius vestigijs
Ioan.14. insedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem
Math.10. aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

Crucifixi imago morituris ostenditur, & morte plectendis præfertur.

Sic igitur & ingredientium & egredientiũ templum, & in viam se dãtium oculis Christi crucifixi simulachrum obiectum, semper esse voluit Ecclesia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi, præ cæteris consolationis plurimum indigent, quò suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe cœlestis patris hęredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in ijs maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter crimen aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur. Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorum mater Ecclesia succurrendum eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorum deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaque factum est institutione, vt cùm ad supplicij locum sontes ducerentur, Sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce Domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica. Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est vita, salus, & re-
Chrys. hom. aduersus gentes, quod Christus est Deus. surrectio nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est enim omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio Domini? Quamobrem ne se crede-
1.Reg.24. rent inopes esse meritorum, quandiu miserationũ ille Dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordiæ, multa etiam esse merita sua consideret: quæ non aliundè magis, quàm
Esa.53. ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni innitereotur, illius passionem, cru-
Math.27. cẽ, & mortem Deo patri ante oculos proponerẽt, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda

da totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: *Luc. 23.* propterea doluit, vt sanaret infirmos, propterea timuit, vt securos faceret: propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui vitæ suę quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterū iudicari. *Naum. 1.* Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: *1. Corin. 11.* Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat, & damnat: pœnitentes verò, quia suscipit à seipsis iudicatos absoluit: *Exod. 14.* neque iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cùm redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerentur. Iudicati Sodomitæ, cùm subuersis vrbibus eorum sulphureis flammis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent, pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret, & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradisum, & regni factus est particeps, Ad hunc modū etiā eos, quorum omnis vita in omni flagitiorū genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad crucis Christi remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit: nullum vt genus hominum fuerit, cui non maximè, cùm alia omnia, tū hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Quomodo Sacerdotes, & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis, & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAPVT XII.

QVOD quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies, noctesque, quàm in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, *Hora canonica. Psal. 118.* quò sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: *1. Thes. 5.* Sine intermissione orate. simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgò notos omnibus rythmos: Patris sapientia, veritas diuina, & cæt. quid matutina, quid prima, quid tertia, quid sexta, quid nona, quid vespertina, quid hora completorij de Christo factum sit, per singula suppliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes, omne vt vitæ suæ tempus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missæ peragunt sanctum sacrificium, *Missæ ritus.* tum verò, sicut anteà mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutē, id non verbis explicant modò, verum & habitu, & gestu, & signis, & cæremonijs sub aspectum populi subijciunt, illud præ cæteris inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cùm singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Cùm dicit sacerdos: Indulgentiā & remissionem, &c. signum crucis effingit, vt per crucem nos reconciliatos, & indulgentiā, remissionemque peccatorum nostrorum consecutos esse, meminerimus. Idem facit Euangelium lecturus, vt nihil aliud Euangelium, quàm crucis esse prædicationem intelligas. Idē quoties protectionis ab æterna damnatione ereptionis, benedictionis, & sanctificationis facit mentionem: vt nobis in memoriam reuocet, quod omnis protectio, ab æterna damnatione ereptio, benedictio, & sanctificatio nostra non est aliunde, quàm à cruce Domini nostri Iesu Christi. Similiter cum dicit: Pax domini: crucem effingit, vt in memoriam nobis reducat, quod à Paulo scriptum est: Pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Quò sic planum fiat omnibus, quòd indulgentia, remissioque peccatorum nostrorum, quòd protectio, & ab æterna damnatione ereptio, pax & reconciliatio nostra, quòd benedictio & sanctificatio nostra, non est nisi crux Domini nostri Iesu Christi, in qua sola gloriamur, in qua sola spem & fiduciam nostram omnem collocatam habemus. Et est ab eo præclarè dictum, *Hebr. 5.* qui scripsit librum de montibus Syna, & Sion, cuius author Cyprianus creditur, *Cyp. de montibus Syna & Syon.* quòd lex Christianorum Crux est: cum nihil aliud sit lex nostra, quàm Crucis prædicatio.

Iam ad quorum officium pertinet non modò sacrificium offerre pro populo, verumetiam sacrificantibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi: nequaquam satis illis esse iudicauit, vel cùm sacris operarentur, vel cùm precum suarum pensum absoluerent. Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullū propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundum eis foret, quò crucis beneficium non recolerent. Hinc ille mos, quod pendentem de collo crucē gestant Episcopi, *Crucem cur gerant Episcopi.* nō ob id modò, ne parum aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, verumetiā vt admoneantur, *1. Ioan. 3.* quò crucifixi vestigijs incedant, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animā suam pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouium eius cōstituti, ne dubitarēt, si res ita ferret, exemplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quàmlibet acerba supplicia in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est quod à suis exigit Christus, cum tollere crucem suam iubet, qui sequi se volt. Quin etiam quò se cunctis crucis esse ministros declarent, *Benedictio Episcoporum.* cùm aliàs, tum præcipuè quoties primum in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis, maioreque solennitate quadam, cùm sacris operantur, *Matth. 16.* signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuo-

cantes, quod per crucem peccatorum remißio nobis obtenta eſt, neque fructus huius tanti beneficij niſi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat.

Crux cur præferatur Archiepiſcopo. Cæterùm Archiepiſcopo vltra crucem de collo pendētem, præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquam non ante oculos ipſius verſetur, vt quemadmodum Princeps eſt Epiſcoporum, ita ſe Principem eſſe debere meminerit, ad quæuis adeunda pericula pro fide & Eccleſia Chriſti, proq; ſalute concrediti ſibi gregis conſeruanda, quin & ad mortem ipſam, ſi qua id neceßitas poſtulet, oppetendam.

Potuitne amplius aliquid facere mater Eccleſia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidem illuſtrandam, & quàm maximè propagandam, atq; ad redemptionis noſtræ myſterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendum? Quod tanto ſtudio feciſſe videtur, vt ſi qui ratione, aut memoria comprehendere non poſſent, vel oculis aſpicere, ac modò nō manibus eis contrectare liceret: adeò ſe demiſit ad captū omnium, vt ne quem laterent ea, ſine quorum fide ſaluus eſſe nemo poteſt. Non illa ſcriptis modò, non viua voce tantùm è ſuperiore templi loco, verùm & certis diebus inſtituendis, & ſignis, & imaginibus, & habitu, & geſtu, & varijs cæremonijs, & quaſcunq; vias & rationes ad eam rem accommodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fidelium imprimere conata eſt, eàm alia omnia quæ in ſymbolo continentur, quæ breuis eſt credendorum collectio *Symbolum quid.* tum præcipuè mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixū vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiūt, & puppim ſuæ ſalutis collocarēt.

Quod falsò quidam hoc auo noſtro calumniantur Eccleſiam de obſcuratis Chriſti beneficijs, cùm per ipſos potius obſcurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAPVT XIII.

Eſa. 30. ET ſunt intereà filij deſertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorſus abſterſo, matrem ſuam audent inſimulare, quòd parum in ijs, quæ ad ſalutē noſtram pertinent, docendis, officio ſuo functa fuerit. Comminiſcuntur homines audaces & impudētes, quòd iam inde à quadringentis & amplius annis, ignotus orbi Chriſtiano Dei, & hominum mediator Chriſtus, quòd eius beneficia obſcurata, q; Euangelium abſconſum, quòd quiduis aliud potius, quàm Chriſtus in Eccleſia fuerit annunciatus: verum his tandem triginta annis per ipſos mentibus hominum Euangelij noua lux affulſerit. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ſumma impudentia, atq; vna omniū grauißima, minimeq; ferenda calumnia? Legantur Theologorum libri, qui ſunt his quadringentis annis conſcripti: reperire licebit, quòd non aliam plerìq; Theologiæ materiam eſſe voluerint, quàm reparationem hominis lapſi per Chriſtum ſeruatorem. Notum eſt autem illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd ſine fide mediatoris Chriſti nullus mortaliū vel ante legem, vel ſub lege, vel ſub tempore gratiæ ſaluus factus ſit, aut ſaluus aliquando fieri poßit. In quo explicando ita verſantur ſancti Doctores omnes, vt non aliunde ſalutem noſtram pendere doceant, quàm ex cruce, & morte Chriſti: quam niſi quis expreßè crediderit, maximè poſt peractum iam in cruce redemptionis myſterium, niſi ſpem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitam æternam peruenire non poſſe: cùm tamen implicita mediatoris huius fides ante Chriſtum natum ad ſalutem ſuffecerit.

Patres docuiſſe rectam fidem.
Fides mediatoris.
Lib. 3. ſent. diſt. 25.

Neq; verò ſcripta magis Doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum refellunt, q̃ ea, quæ non ſemel iam cōmemorata, iterum atq; iterū repetenda ſunt, quò magis planum omnibus fieri poßit, quàm falſo hæc à filijs deſertoribus Eccleſiæ impingantur. Quid enim, ita ſapienter annus ab ipſo Spiritu ſancto diſtributus, nullus vt ſit propemodum articulus fidei, cui non ſumma cum celebritate recolendo dies aliquis ſit dicatus? quid ſigna? quid ſimulachra? quid habitus? quid geſtus ſacerdotum, præcipuè ſacris operantium? quid varij ritus, & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Eccleſia? quid ſibi volunt? quid, niſi quòd modò non edita voce clamant, quòd ſicut ſcriptis, & ſermonibus, ita dierū obſeruationibus, ſignis, & omni cæremoniarum genere nihil aliud grandi eum fiducia prędicamus, nihil aliud ſcire nos iudicamus, quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum: quòd in hoc ſolo, in ſolo paßionis, crucis, & mortis eius merito, ſpem omnem & fiduciam defigendam eſſe docemus. Hic eſt ſcopus, ad quem hæc omnia referuntur.

1. Corin. 2.

1. Cor. 3. Ex quo liquidò, perſpicueq; cognoſci poteſt, quòd licet nō omnes fortaßis ex ijs, qui per quadringentos hos annos ſcripſerunt, aurum, argentum, lapides precioſos, verùm alij lignum etiam & ſtipulam ædificauerint, tamen fundamentum, ſuper quod ædificauerunt, nemo poſuerit aliud, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus, Dei & hominū mediator, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam totius mundi. Quòd ſi vnquam aliàs, hoc vel maximè tempore videtur mater Eccleſia verbis illis rectè conqueri poſſe, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meę pugnauerunt contra me. Qui ſunt enim illi, qui per grauem calumniam ab ea, quæ Chriſti corpus eſt, quàmplurimos auellere laborant? qui ignorati Chriſti, neq; agniti Euangelij matrem Eccleſiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinam alij, quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem noſtri: rectè vt de illis dici poßit: Inimici hominis, domeſtici eius: & quod ab alio Propheta ſcriptum eſt: Et fratres tui, & domus patris tui, etiam ipſi pugnauerunt aduerſum te, & clamauerunt poſt te plena voce. Et iterū ab alio Propheta: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem, quodq; apud eundem in alio Pſalmo reperitur: Si inimicus meus maledixiſſet mihi,

1. Ioan. 2.
Eccleſiæ querela contra hæreticos.
Cant. 1.
Hier. 18.
Michea 7.
Pſal. 50.
Pſal. 54.

mihi, sustinuissem vtique: & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscon- *Schisma nouum.*
dissem me forsitan ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul *Psal. 67.*
mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum consensu. Ante triginta hos *Ephes. 4.*
annos ambulauimus cũ consensu in illa domo Dei, in qua non facit habitare Deus, nisi vna- *Gen. 11.*
nimes. Fuit vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat *Acto. 4.*
cor vnum, & anima vna ad quod faciendum iterum atq; iterum repetendo, atq; obsecrãdo *Philip. 3.*
nos Paulus admonet. Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore *1. Cor. 1.*
honorificabamus omnes Deũ & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre sa- *Rom. 15*
thanas consensum hunc piorum, qui cùm sit mendax, & mendacij pater, hæc tam apertè fal *Ioan. 18.*
sa de matre Ecclesia cõfinxit, quòd alia ratione se gregem Domini dispergere posse non vi- *Schismatis pœna.*
debat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de ijs, qui consensum hunc piorum, *Num. 16.*
& vnanimitatẽ rumpunt? Veniat inquit, mors super illos, & descendant in infernũ viuantes.
Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, & Abiron, qui schismatis auctores facti, quoniam se-
orsim à Mose sacrificare volebant, viui descenderunt in infernum, operti humo. Verùm &
ijs, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idem propemodum hoc accidere vide-
mus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui, videntesq; pere- *Hæreticorum ma-*
unt. Neq; enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiam insimulant, sed studio con *lignitas.*
tentionis eò progrediuntur, vt videntes non videãt, audientes non audiant, neq; intelligãt. *Esa. 6.*
Quin quod nobis impingunt, id in reprobum dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunq; enim Spi *Matth. 13.*
ritui sancto per os Ecclesiæ statuere visum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & *Hæretici obscurant*
ad eius beneficia omnibus inculcanda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obserua- *fidem, & beneficia*
tionem dierum, quæ non ex Iudaica superstitione inducta est, verùm vt quorum mẽtes ter- *Christi.*
renis adhuc desiderijs implicantur, & seculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad *Dierum obseruatio-*
diuinorum beneficiorum contemplationem respirent, ieiuniorumq; tempora, præcipuè se- *nis causa.*
xtæ feriæ, quando Christi passionis admonemur, & illi nos quasi compati velle declara-
mus, risu & cachinnis omnia prosequuntur. Porrò simulacbra crucifixi, quæ terrori sunt *Lutherus.*
dæmonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum se salis
modium comedisse gloriantur, non è vijs & compitis modò, verùm etiam è templis ipsis e-
iecerunt, vt ne qua tanti beneficij memoria superesset. Benedictionum vsum, quæ per sig- *2. Timo. 4.*
num crucis fiunt, quòd nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habẽt ludibrio,
neq; ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoq;
precum, quas horas canonicas vocant, sustulerunt: Et quæ res in terris est vna omnium sa-
cratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cum
pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt fi-
delium subijciuntur, diabolo suggerente, quòd ipsi apertè profitentur, & præ se ferunt, ab-
rogarunt: neq; metuunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis
pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam fit & repræsentatio, remissio-
nem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deum Patrem
per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem
pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neq; mirum, cùm non aliud sit scutum, in quo
maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cùm semel victi sunt per eum, *Ephe. 5.*
qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuer
tuntur: quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, vt euacuetur crux Christi, manifestius est,
quàm vt dubitari queat.

Hic homo Christianus expendat ipse, atq; intra se tacitus conferat, quæ tot seculis ab Ec-
clesia facta sint, vt non scriptis & sermonibus modò, verumetiam dierum obseruationibus,
signis, imaginibus, gestu, habitu, varioq; ritu & cæremonijs, Christi beneficia quamlibet et-
iam rudium pectoribus imprimerentur, atq; ea, quæ credere necesse est ad salutẽ, quasi præ-
mansus ori cibus insererentur: quæ contrà facta sint à filijs alienis hoc infelici æuo nostro ad
illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendã: non
modò falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commenti sunt, verum in eos
ipsos multò verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniam hanc missam facia-
mus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam sit, quod à matre no
stra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Chri-
stum, extra cuius fidem, neq; fuerit adhuc salutem quisquam consecutus, neq; consequetur
deinceps vnquam. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, *Fides sub lege &*
ita qui sequuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent *sub gratia.*
omnia illa, quæ in symbolo continentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis ob-
seruationem commemorata.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAPVT XIIII.

SED nunquid hæc ita credere satis est? an alia prætereà requiruntur, quæ nisi *Ecclesia vnde con-*
quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumpri- *structa.*
mis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic
ille est, quo nos credere profitamur, sanctam Ecclesiam catholicam: quam ex
nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Quam descri *Chryso. hom. 10. in*
bit Augustinus, ex multis animabus vnam ciuitatem habentium vnam animã, *Epist. ad Ephes.*
& cor vnum in Deum: quæ vnitatis nostræ perfectio post hanc peregrinationem futura est. *Genes. 7.*
Et alio loco dicit eam esse populum sanctorum, ad vnam ciuitatem pertinentium, quæ Ciui

De bono coniugali. cap. 18. *In Psal. 50.*

tas corpus est Christi, cui caput est Christus. Hanc qui credit, non hoc solum credit esse Ecclesiam, quod credunt hæretici quoque, & schismatici: sed simul credit, extra illam, sicut olim extra arcam Noe, salutem non esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Canonicis ab illa receptis, scripta continentur: credit illam Spiritu sancto congregatam per eundem conseruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit simul eam errare non posse. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam, ea, qua decet pietate veneratur, illi se permittit, illi credit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet fugienda esse, sine vlla dubitatione censet.

Fides præfertur scientiæ. *1. Cor. 2.*

Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij cætera non possit assequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Christum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam Catholicam, vel hoc ad salutem illi sufficere queat. Neque enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cœlorum propinquior.

Tert. li. de præscriptionibus aduersus Hæreticos. *Clem. lib. 3 pedagogi, cap. 11.*

Ignorare pleraque melius est, sicut præclarè scripsit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christus, te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. Nihil scire, omnia scire est. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientium secundum mundum, sed eorum, qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autem etiam absque literis discitur. Eius autem scriptum, quod ad rudes, ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatum est Charitas, quæ est decretum spirituale.

Hil. li. 8. de Trinit. *Cyrill. cath. 6.* *Iren. lib. 2. ca. 43.*

Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare, quæ nescias. Et Cyrillus Hierosol. In his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hæc maxima est scientia, ignorantiam fateri. Ante quos etiam Irenæus: Melius est, inquit, nihil omninò scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere.

Lib. 5.

Et alio loco: Qui relinquunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista.

Sermo. 2. de Epiph.

Quamobrem Scribas, ad quos percontatum Herodes miserat vbi Christus nasceretur, alloquens Leo Pontifex: Felicior, inquit, est ignorantia infantium quos persecutor occidit, quàm vestra scientia, quos in sua perturbatione consuluit. Vos noluistis regnum eius recipere, cuius oppidum potuistis ostendere: Illi potuerunt pro illo mori, quem nondum poterant profiteri.

In lib. de migratione Abrahami.

Huc etiam spectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus absque diuino fauore damnosus est. Et præstat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à seipsis elatos subuerti per arrogantiam, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapientiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certissimam. Non ergo qui quamplurima memoriter è scripturis, plerunque etiam Psittaci more non intellecta recitat, sed qui quæ scripta sunt opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè: cùm pietas diuina non

Deus quid in nobis attendat. *Hugo li. 1. parte 10. ca. 6. de Sacramentis.*

attendat, quanta cognitione credatur, sed magis quanta deuotione, quod creditur diligatur, sicut ab Hugone scriptum legimus. Cuius etiam æqualis Bernardus quæritur de eo, quòd multi quærunt scientiam, pauci verò conscientiam, cùm sit vtilius currere ad conscientiam, quàm ad sapientiam, nisi sapientia sit, quæ ædificet conscientiam:

Gerson in libello, An Monachus pro studio possit negligere diuina. Consideratione 9. *In die Trinit. ser. 1.* *Aug. de verbis Apostoli, ser. 20.* *1. Cor. 8.*

Quos sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàmque spontaneus, & fidelis in Dei seruitio. Ante quem Augustinus. In die Iudicij non damnor, quia dicam nesciui naturam creatoris mei: Si autem aliquid temerè dixero, temeritas pœnam habet, ignorantia veniam promeretur. Et alio loco: Melior est fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne &

Idem lib. 8. confess. cap. 8. *Li. 1. moral. c. 16.* *In Col. de Contemptu seculi.*

sanguine. Gregorius quoque Pontifex: Nulla est scientia, si vtilitatem pietatis non habet, & valde inutilis pietas, si scientiæ discretione caret. Præclari, quamuis Leonini, versiculi leguntur apud Bonauenturam, Hoc est nescire, sinè Christo plurima scire. Qui Christum benè scit, satis est, si cætera nescit. Hoc est autem sine Christo plurima scire, sine corpore Christi, sine ea, quæ columna, & firmamentum est veritatis, Ecclesia: ab ea se per summum sacrilegium separare: priuatum suum iudicium, illius iudicio anteponere: proprium & singulare suum, non autem communem illius sensum & consensum sequi.

Hæresum fons. *Catholicos ab hæret. quid discernat.*

Quapropter ei, qui est ex minoribus, hoc est, cui munus alios docendi non incumbit, posteaquam ea crediderit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spiritu sancto nudis verbis in symbolo sunt expressa: satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia catholica, etiam si nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic est articulus, quo præcipuè discernuntur à Catholicis hæretici & schismatici, qui si crederent sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schisma. Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in symbolo, quæque in scripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatistæ: crediderunt & alij multi hæretici: neque cum illis aut de symbolo, aut de scripturis vlla fuit Catholicis controuersia: sed quia sanctam Ecclesiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreses, tot schismata, tot sectæ tam dissectæ, non prioribus modò seculis, verùm & hoc nostro conflatæ sunt. Nam si crederetur sancta Ecclesia Catholica, non ab ea discederetur, neque sibi quisquam sumeret, vt suo potius priuato, quàm illius spiritu, scripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus

tenea-

teneamus, quodq; ab ipsis Apostolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obseruatum esse summo Christianorum omniũ consensu constiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neq; nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra sathanas millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se *Matt. 4.* transfiguranti in angelum lucis, atq; ouium vestimentis induto, verùm Ecclesiæ credamus, *2. Corin. 11.* quæ nunquàm sancti Spiritus magisterio destituitur, quem se missurum illi Christus promi- *Matth. 7.* sit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternũ. *Ioan. 14.* Suus quemq; priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptũ sit. Væ Prophetis insipientibus, qui *Ioan. 16.* sequuntur spiritum suum, & nihil vident; Ecclesiæ spiritus nunquàm fallere potest. Illius *Ezech. 14.* itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu, scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum *Cyp. de Vnitate Eccle. Catholicæ.* nouatoribus huius temporis controuersia: De intelligentia hæresis est, non de scriptura: Sensus, vt est apud Hilarium, non sermo fit crimen. Neque in legendo, sicut scribit Hierony- *Hil. li. 2. de Trinit.* mus, sed in intelligendo scripturæ consistunt. Non in scripturarum verbis Euangelium est, *Hiero. contra Luciferia.* sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum folijs, sed in radice rationis. *Idem in. 1. c. ad Gal.*

Quamobrem æquum non est, quod priuato suo iudicio rectum sentit aliquis, id totius *2. Timo. 3.* vt Ecclesiæ sensui, & cõsensui anteponat: & quæ sunt in œcumenicis Cõcilijs rectè cõstituta, ea in dubium reuocari velit: Quin ea nos mente potius esse præditi debemus, vt in ijs, quæ didicimus, permanendum nobis esse putemus. Didicimus enim ab ea, quæ firmamentum est, & colũna veritatis, Ecclesia: quod in illius interpretatione, diffinitioneq́ue nos acquiescere, neque fluctuare, atque omni doctrinæ vento circumferri oportet. Quod Paulus Ti- *1. Tim. 3.* motheum hortatus est, id sibi quisque nostrum dictum existimet, quicunque veri Dei verus *Ephe. 4.* cultor censeri vult: depositum vt custodiamus, ac deuitemus prophanas vocum nouitates, *1. Tim. 6.* quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ Catholicæ contrarias esse constat: Quæ si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorum patrum, aut tota, aut certè magna ex *Vocum nouitates vitandæ.* parte violaretur: vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, sacerdotes, tot confessorum millia, tantus martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gentes, regna, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tanto seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodq́ue dicto est abominabile, idola coluisse pronunciaretur. Quod cre- *2. Cor. 1.* dere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucem Christi? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immensum passionis & mortis Christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Galatis quondam dixit Paulus. Si seipsum tradi- *Gal. 2.* dit Christus pro Ecclesia neque tamen sanctificauit illam, neque sanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus est, si cuius causa tulit hæc omnia, sponsa ipsius Ecclesia, mater omnium fideliũ, in idolorum cultu perstat nihilominus? si versatur adhuc in ignorantiæ tenebris? Vbi illa Christi promissa? Ego vobiscum sum vsque *Matth. 28.* ad consummationem seculi: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat *Ioan. 14.* vobiscum in æternum. Spiritum veritatis: sed verum est, quod dicit veritas: falsum est, quod mentita est iniquitas sibi. Non destituit corpus suum Ecclesiam caput ipsius CHRISTVS, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vnquam sanctus Spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat, & gubernet, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut possit. Præclara sunt Ambrosij verba. Nouerimus, *Psal. 26.* quia non sine discrimine de religionis veritate dubitamus, quam tantorum sanguine con- *Amb. serm. 93.* firmatam videmus. Magni periculi res est, si post Prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post Martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellam discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientium sudores ociosa disputatione contendas. Itaque iure meritò Gregorius Nazianzenus exclamat in eiusmodi *Epist. 2. ad Cledonium.* ἐν τῇ ἀκαστασίᾳ τὴν ἀποκεκρυμμένην μετὰ Χριστὸν σοφίαν σήμερον καταγγέλλουσιν ἐφ᾽ ᾧ καὶ δακρύειν ἄξιος. εἰ γὰρ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἡ πίστις ἤρξατο, τετρακοσίων σχεδὸν ἤδη γεγονότων ἀφ᾽ οὗ Χριστὸς πεφανέρωται, κενὸν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, κενὴ δὲ ἡ πίστις ἡμῶν, καὶ μάτην μὲν οἱ μαρτυρήσαντες ἐμαρτύρησαν, μάτην δὲ τοῦ λαοῦ προέστησαν οἱ τοιοῦτοί τε καὶ τηλικοῦτοι προστάται. Quod ita Latinè reddi potest. Proh Deum immortalem, quænam hæc est absurditas? Nunc demum eam sapientiam, quæ tot seculis post natum Christum fuit abscondita, nobis annunciant. Cui rei cũ lachrymis indolendum est. Nam si à 30. bis annis fides initium sumpsit, cum 400. ferè anni intercesserint, ex quo Christus manifestatus est, inane fuit per omne tempus hoc Euangelium nostrum, inanis fuit & fides nostra, frustra tot adierunt supplicia S. Martyres frustra tot populo præfuerunt tales, ac tanti Antistites. Ad eundem autem modum Tertullianus quoque. Quod apud multos vnum inuenitur, non est erratum, sed traditum. Audeat ergo *In lib. de prescriptionibus aduersus hæreticos.* aliquis dicere illos errasse, qui tradiderunt quoquo modo fit erratum. tandiu vtiq; regnabit error, quandiu hæreses non erant: Aliquos Marcionistas, & Valentinianos (possemus nos mutatis nominibus dicere Lutheristas, & Caluinianos) liberanda veritas expectabat. Interim perperam euangelizabatur, perperam credebatur, tot opera fidei perperam administrata, tot virtutes, tot charismata perperam operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperam functa, tot deniq; martyria perperam coronata. &c.

Scri-

Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum.

CAPVT XV.

SED hic dicet aliquis, extenuari Dei verbum, eius auctoritati detrahi, maiestatemq; diuinorum oraculorum obscurari, cùm tantum Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptationem hoc tempore, scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quæ planè videtur inutilis esse contentio. Nam hoc quærere, quid aliud est, quàm quærere, magisne credendum sit Spiritui sancto loquenti per os Ecclesiæ, an eidem Spiritui sancto loquenti in scripturis per literas amanuensium suorum Prophetarum, & Apostolorum? Omnis veritas à Spiritu sancto est. Ille est enim, qui docet omnem veritatem. Vt rectè dictum sit à S. Marco Eremita. Quòd veritas non loquentis, sed operantis Dei est. Cùm autem Ecclesia sit columna, & firmamentum veritatis, æquè à Spiritu sancto illius, atq; scripturarum est veritas: cum præsertim, qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa veritate attestante, sit Spiritus sanctus.

Ioan. 16. 1. Timo. 3. Marcus Erem. de lege Spirituali. cap. 168.

Ecclesia prior quam scriptura. Matt. 18.

Quin tamen prior sit auctoritas Ecclesiæ, quàm scripturæ, negari non potest. Multis ante seculis, quàm hæc verba scripta fuerunt: Dic Ecclesiæ, qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm ethnicus & publicanus: non fuit obscura Ecclesię & natura, & auctoritas. quæ cum fuerit antiquior, quàm vniuersa non modò noui, verum & veteris testamenti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præsidio. Apud quoscunque fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autē Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas, ac Prophetas fidem habuisse mediatoris, quem signis etiam, sacrificijs, cæremonijs adumbrabant. Ex illo itaq; tempore cœpit Ecclesia, quæ nunquàm vna & eadem esse desijt, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe condito vsque ad nos, vsque ad seculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit seculis posterior, quam ante Moysen nullam fuisse palam est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouæ quoque legis scripturam, ea, quæ Christum passum, & mortuum est consequuta, præcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse, quòd illam in tabulis lapideis Moses consignauit, hanc verò Christus in animis hominum, in visceribus, & in cordibus eorũ, sicut ab Hieremia prædictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed neque scribendum quicquam Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus: vt autem scriberent, mãdatum nullum inuenimus. Quam etiam ob causam hęreticos nonnullos Euangelijs credere noluisse, scribit Augustinus. Quin etiam hæc ipsa vox, Euangelium, traditionis est, non scripturę. Quid enim aliud significat Euangelium, quàm lętum & bonum, optatumq; nuncium? nimirum redemptionis nostræ peccatorum remissionis, & obtentę salutis ęternę, quę passim annunciabatur & prædicabatur omnibus: neq; tamē vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christum in cœlos assensum. Qui cùm intercessissent, tum primum, quę de Christo Mathęus tradiderat, scripto mãdasse legitur: quemadmodum ex Eusebij Chronicis colligere licet. Quem posteà sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea quę de Christo Petrus viua voce prædicauerat, scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes verò per annos sexagintaquinque à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prędicauit.

Scriptura à Mose sum sit exordium. Mosis ætas. Legis veteris, & nouæ discrimen. Exod. 34. Hier. 31. Matth. 28. Marc. 16. Li. 2. Retra. c. 16. Euangelium quid. Euangelium quando scriptum. Euseb. lib. 3. ca. 24. Iren. lib. 3. cap. 1. Com. Valent. August. in prolog. Euangelij secundum Ioan.

Mar. 14.

Ex quo satis liquet, quòd prior est Ecclesia, prior est illius traditio, prius est Euangelium, quàm scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunq; prędicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hęc, narrabitur in memoriam eius: At quo tempore dixerat hęc Christus, de scribendo Euangelio nondum cogitasse quidem videtur Matthęus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus auctoritatem suam illius temporis Ecclesia, non à scripto, sed viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur, eius temporis Ecclesiam, quæ scripturam est sequuta, ab eadem scriptura suam auctoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos docet, quòd instruatur à Spiritu sancto: illa nos docet, quòd sit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduersus eam: illa nos docet, quòd qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquàm Ethnicus, & Publicanus. Sed videant interim, qui nomen Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantoperè cupiunt auctoritatem eius eleuatam, ne, qua ratione constitutam volunt scripturarum auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atque magis ad euertendam, quàm ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum auctoritate, detractum iri, dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturam hanc esse Matthęi, aut Marci, aut Lucę, aut Ioannis? Certè nõ aliundè, nisi ex Ecclesiæ testimonio: cui si nõ sua tribuetur auctoritas, nulla erit eorum quæ scripta sunt ab Euangelistis, auctoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor hæc Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitãter diceret, Euangelio nõ crederem, nisi me commoueret auctoritas Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum nõ vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reijcimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ auctoritatę, quàm quòd maiestas diuinorum oraculorum obscuratur, quodque auctoritas omnis illis detrahitur?

Ecclesiæ, & scripturæ auctoritas. Ioan. 16. 1. Tim. 3. Matth. 16. Matth. 18. Euangelia ex Ecclesiæ testimonio. Aug. tom. 6. contra Epist. fundamenti cap. 5.

Sed

Sed libet hac de re, Ioannis Gerſonis, viri cùm docti, tum pij ſententiam adſcribere. Scripſit is libellum cùm primis lectu dignum, de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiã hanc, Durandum à Sancto Portiano ſequutus auctorem ſic loquitur: Quamuis ab initio militantis Eccleſiæ, quæ componebatur ex Apoſtolis, & immediatis ſucceſſoribus, nouiter & certitudinaliter à Chriſto doctis, de multis, quæ non ſunt ſcripta, plus eſſet credendum auctoritati talis Eccleſiæ, quàm Euangelio cuicunq;, priuſquàm eſſet ab eo receptum, vel auctorizatum: Nihilominus poſt approbationem, & auctorizationem quatuor Euangeliorum per dictam Eccleſiam, plus eſſet credendum Euangelio, quàm alteri cuicunq; humanæ auctoritati. Non dicitur quàm totius Eccleſiæ, quoniam illa eſt auctoritas Dei, & Euangelij, nec poteſt errare in fide lege ſtante.

Gerſ. Par. 1. cõſ. 5.
Durand. in 3. ſent. diſt. 24. q. 1.

Quòd Euangelio credimus, non tanquam hominis teſtimonio, ſed tanquam intus loquentis Dei voci.

CAPVT XVI.

SED hic iterum dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis teſtimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiã Dei verbum ex humana traditione, & non ex infuſa deſuper fide? atqui contrariũ me docet Paulus, cùm dicit: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt. Sed & Chriſtus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar-Iona, quia caro & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed pater meus, qui in cœlis eſt. Iterum Paulus gloriatur, quòd non ab homine acceperit Euangelium, ſed ex reuelatione Ieſu Chriſti. Nos verò libenter concedimus, accipienda eſſe Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neq; credendum illis eſſe, niſi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud intereà ſcire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam, multiſq; modis loquutus eſt olim patribus, ac nunc etiam loquitur filijs: Loquutus eſt per Prophetas, quemadmodũ vnus ex illis teſtatur, dicens: Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis: loquutus eſt per angelos, ſicut in Geneſi, apud Zachariam, & in Euangelio videre licet: loquutus eſt per filiũ ſuũ incarnatum loquutus eſt per Apoſtolos: loquutus eſt, & loquitur etiã nunc per Eccleſiã, cui dixit Chriſtus: Non vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis.

Euangelium verbum Dei.
Ephe. 2.
Matth. 16.
Gal. 1.
Hebr. 1.
Pſal. 44.
Gen. 18.
Zach. 2.
Luc. 2.
Matth. 10.

Quando igitur ſcripturam hanc eſſe reuelatam à Deo, nos adductos Eccleſiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quod Spiritus ſanctus, qui docet Eccleſiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod ſcriptum eſt à Matthæo, non eſſe vocem hominis, verùm intus loquentis Dei: contra, quod ſcriptum eſt à Nicodemo, non Dei, ſed hominis vocẽ eſſe. Atq; ita omnis auctoritas & ſcripturarũ & Eccleſiæ nõ eſt aliunde, niſi à Spiritu ſancto, à quo etiã eſt veritas omnis, par vt ſit auctoritas vtriuſq;. Sc[r]iptura ſortitur auctoritatẽ ab Eccleſia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam eſſe ſcripturam canonicam. Rurſus, Eccleſia accipit auctoritatem à ſcriptura, quatenus illa teſtificatur, quod ſuggerit illi Spiritus ſanctus, quòd docet illam omnem veritatem, quòd nunquàm illam deſtituet, ſed manebit cum illa in æternum, quòd portæ inferi non præualebant aduerſus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam, & firmamentum veritatis: & qui nõ audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Scriptura, & Eccleſiæ par auctoritas.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Matt. 16
1. Tim. 3.
Matt. 18.

Quòd ſcriptura nihil eſt certius, quòdq; certus ex ea ſenſus elici poſſit.

CAPVT XVII.

QVòd verò certi aliquid è Scripturis elici non poſsit, hoc nemo dixit vnquam Chriſtianus: quin illud etiam indubitatum habet Eccleſia, nihil eſſe ſcriptura certius. Eſt enim diuinitus inſpirata, neq; voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati loquuti ſunt ſancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit perſuaſum ſemper Eccleſia, nihil ſcriptura neq; verius eſſe, neq; certius: vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atq; illa, quæ in ſcripturis continentur. Hinc eſt, quòd in venerabili Euchariſtiæ ſacramento non oculis fidelium quiſquã, non guſtui, non tactui credit, ſed credit verbo Dei dicentis: Hoc eſt corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus, hoc ſignificat corpus meum, aut hæc eſt figura corporis mei, non credit Eccleſia, niſi Chriſto in Euangelio dicenti, hoc eſt corpus meum. Tanta eſt apud illam ſcripturæ certitudo: Cœlum & terram tranſitura citius crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba peſſum ire queant.

Scriptura certi index.
2. Timo. 3.
2. Pet. 1.
Matth. 26.
Luc. 21.

Sed quin è ſcriptura, quæ ipſa vera eſt & certa, falſus elici ſenſus queat, quis eſt, qui ire inficias audeat? cùm de ijs ipſis tribus verbis hoc ipſum factum eſſe, infelici hoc æuo noſtro videamus. Nam cùm planam, apertam, & omnibus expoſitam ſcripturam eſſe velint, ſicut certè in ijs verbis, vel ipſa luce clarior eſt, modò captiuet aliquis intellectum ſuum in obſequiũ Chriſti, tamen inter ipſos etiam Zuinglianos, decem ſectas de tribus his verbis natas eſſe teſtatur noſtri temporis hæreſeon architectus. Non quòd certum ſenſum ex eis pridem Eccleſia non elicuerit, ſed quòd non defuerint, quibus non placerent, niſi ſingulares intellectus. Sicut à Cyrillo quoq; ſcriptũ legimus, quòd omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea quæ à Spiritu ſancto rectè dicta ſunt, ſua malitia corrũpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilem haurientes.

Scripturæ ſenſus ab hæreticis deprauatur.
2. Cori. 10.
Luth. lib. 1. contra Zuinglium.
Cyril. Epiſt. 28.
Hil. com. Coſt.
Epiph. in ep. ad Ioã.
Hieroſ. de Origine.
Et in cap. 23. Hier.

Sic ex alijs Chriſti verbis, Pater maior eſt me, certũ ſenſum elicuit Eccleſia: quæ quatenus exinaniuit ſemetipſum Chriſtus, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominũ factus, &

Ioan. 14.
Philip. 2.

habitu

habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur: quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem cum esse patri asseuerat. Verùm Arrio non satisfecit hic Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conatus esset, qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditionas afferentem prorsus eum respuebat, neq; audiendum esse putabat, non aliò semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, varbum Domini, verbum Domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc Homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendum diceret: quemadmodum in ea disputatione videre licet, quã Arrium habuisse cum Athanasio, Vigilius Episcopus Tridentinus confinxit. Scribit autem hoc Athanasius etiam ipse in epistola quadam ad Afros, cuius etiam verba Theodoretus recitat: quòd ex non scriptis vocibus, piè tamen excogitatis Arriani condemnati sunt. Ipsi enim voces sui erroris ex stercore eruentes vti verè terrenos decebat, locuti sunt. Episcopi autem non suopte ingenio verba excogitantes, sed à patribus petentes testimonia sic scripserunt. Sic apud eundem Theodoritum, Eranistes cum Orthodoxo disputans: Ne mihi rationes, inquit, & humanas ratiocinationes adferas. Ego enim soli Diuinæ scripturæ fidẽ habeo. Sic Eutyches in Chalcedonensi cõcilio, solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquàm firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumq; ille diceret, Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis, dixit Mamas vicissim, Neque de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus, sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est.

Hæretici ex scripturis colligunt sui erroris occasiones.

Athana. in disputatione cum Arrio coram Probo iudice habita.

Lib. 2. de Trinitat.

Dialog. 1.

Actione 1.

Certus est ergo scripturam sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tantò minor est certitudo, quantò suæ magis innitens prudentiæ suum admirans ingenium, atq; ideò semetipsum segregans, non Ecclesiæ, sed suum spiritum sequitur, dum singularam aliquem intellectum anteà in Ecclesia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet, quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbum Dei in Ecclesia, neq; nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quædam intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem: hoc de cæteris quoq; scripturis ractè dici posse manifestum est. Neq; propterea dubitationis, & fluctuationis aculeus animis fideliũ infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arrius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cum tamen Ecclesiæ auctoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quẽnquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem, sed Ecclesiæ sensum, & consensum sequi. Sola namque illa est, sicut à Gragorio Pontifice verissimè scriptum legimus: in qua superna mysteria veraciter contemplamur. Vnde ad Moysen Dominus dicit. Est locus apud me, & stabis supra petram. Et paulò pòst: Tollam manum meam, & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola Catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se asse locum Dominus perhibet, de quo videatur: in petra Moyses ponitur, vt Dei speciem contempletur: quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, diuinam præsentiam non cognoscit: de qua soliditate Dominus dicit; Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Et paucis interiectis: Hæretici autam, pro eo, quòd in petra stare contemnunt, transeuntis Domini posteriora non aspiciunt: quia extra Ecclesiam positi, incarnationis eius sicut sunt, mysteria non agnoscunt.

Scripturarum certus sensus tantũ in Eccle.

2. Pet. 2.

2. Pet. 3.

Greg. li. 35. moral. cap. 7.

Quòd non liceat ad suam cuiq; mentem scripturam accommodare.

CAPVT XVIII.

VERVM hic iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accõmodare velle, cùm Ecclesiam ad verbũ accõmodari potiùs oporteat. Quis aũt vnquam ita fuit ineptus, vt verbum ad Ecclesiàm, nõ aũt Ecclesiã, ad verbum accommodandam esse diceret? Nos verò libenter cum Hieronymo confitemur, quòd non sensui nostro scripturas attemperare, sed scripturis iungere sensum nostrum debemus: quominus etiam ferre possumus, quòd ad Martinorum sensum accommodatur verbum, & secundum eorum dogmata Scripturæ torquentur, tantumq; tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ iudicio anteponant: quodq; dicit alio loco Hieronymus, de Euangelio Christi suum faciant Euangelium, aut quod peius est, Diaboli, cùm intelligentiàm scripturæ absque Dei gratia & doctrina maiorum, imperitissimi quique sibi vel maximè vindicant. Quæstus est etiam aliquando Basilius, quòd veritatis deprauatores non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentam scripturarum trahunt. Hunc nos minimè ferandum existimamus, neq; fas esse cuiquam putamus, secundùm spiritum suum, aut, secundùm sensum humanum scripturas intelligere, cùm quo spiritu factæ sunt, eo legi desiderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum esse constat Martinorum spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verùm illum sensum retinendum essa censemus potiùs, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habere: gloriantur ad eundem modum, & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri. Nobis autem dubium non est, quòd sicut illi, sic & Martini spiritum habẽt, sed eum, de quo alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis modium cũ illo comederit:

Hæretici ad suam mentem scripturas accõmodari volũt.
Hier. in c. 10. Mat.
Idẽ in epist. ad Gal. cap. 1.

In lib. hexameron Hom. 2.

Bernardus ad fratres de mõte Dei.

Lutherus,

derit: Hunc ſpiritum, dolenter quidem, ſed concedimus illis tamen: verùm abſit, quòd ſecũdùm illum interpretari ſcripturas velimus. Eccleſiæ ſanctum ſpiritum eſſe promiſſum, & miſſum certò ſcimus, quo nunquàm deſtituitur, ſed eo afflatur fouetur, vegetatur. Quare cum illius mentem ſequimur, non hominis, ſed Dei mentem ſequimur: neq; iuxta hominis, ſed iuxta Dei ſenſum, per os Eccleſiæ loquentis, Dei verbum interpretamur.

Elaborandum eſt omnibus, vt ſcripturas eodem ſpiritu, quo ſcriptæ ſunt, intelligere queant: ſed non ideò ſpretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorum definitionibus, quod ab hæreticis factitatum ſemper legimus, & nunc etiam fieri videmus, ſuæ quiſq; debet inniti prudentiæ: cùm ſcriptum ſit: Ne innitaris prudentiæ tuæ, ne ſis ſapiens apud temetipſum. Spiritus veritatis nãm Eccleſiæ datus manens cum eadem vſq; ad conſummationem ſeculi, cùm ſit ſpiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, non ſuggerit, vt reiectis Patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ noſtræ, neq; vt ſepoſitis ſacris literis, ſolis hominum commentarijs inhæreamus: ſed ſuggerit, vt intellectum ſcripturarum, & è ſcripturis apertioribus, & à ſacris interpretibus, & ex antiquis Eccleſiæ traditionibus addiſcere ſtudeamus.

Patrum interpretationes & Conciliorum definitiones retinendæ. *Pro.3.*

Quare qui verum è ſcripturis elicere ſenſum conatur, ei cauendum eſt imprimis, ne velit eſſe prudens apud ſemetipſum. Non alta ſapientes, dicit Paulus, verùm humilibus conſentientes. Noli altum ſapere, ſed time. Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris, & coram vosmetipſis prudentes: Abhorret ab huiuſmodi ſanctus ſpiritus, qui non requieſcit niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ſermones ſuos. Quamobrem illud ſeruari oportet, quod beatus Clemens Petri ſucceſſor admonet: vt cùm lex Dei legitur, non ſecundum ingenij proprij intelligentiam legatur, ſeu doceatur: Sunt enim multa in ſcripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſq; ſibi præſumit. Et ideò ſcripturarum intelligentiam oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Quem ſequutus Irenæus: Vbi chariſmata, inquit, Domini poſita ſunt, ibi diſcere oportet veritatem, apud quos eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis Eccleſiæ ſucceſsio, & id quod eſt ſanum & irreprobabile ſermonis conſtat. Hi enim & eam, quæ eſt in vnum Deum fidem noſtram cuſtodiunt, & ſcripturas ſine periculo nobis exponunt. Hoc ipſum factum legimus à Gregorio Nazianzeno, & Baſilio Magno, præcipuis Græcorum Theologis: de quibus in Eccleſiaſtica hiſtoria ſcribit Ruffinus, quòd cum omnibus Græcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & auctoritate, ſequebantur, quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtabat. Et Gregorium Nazianzenum præceptorem ſuum ſecutus Hieronymus, Vt docerem, inquit, quod didiceram, non à meipſo, id eſt, à præſumptione peſsimo præceptore, ſed ab illuſtribus Eccleſiæ viris. De Bernardo quoque ſcribit Guilielmus æqualis eius, quòd legebat ille quidem diligenter Canonicas ſcripturas, ſed ſimul etiam ſanctos, & orthodoxos earum expoſitores humiliter legens nequaquàm eorum ſenſibus ſuos ſenſus æquabat, ſed ſubijciebat formandos, & veſtigijs eorum fideliter inhærens, ſæpè de fonte vnde ipſi hauſerunt, & ipſe bibebat. Hoc à reliquis quoq; ſanctis Patribus obſeruatum fuiſſe videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendum eſſet: qui cùm ſub vnius vmbra ſcripturæ verſarentur, & in hac ſola tanquàm in cardine quodam, omnem ſuæ diſputationis vim conſtituerent, non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honeſtius, magiſquè populare patrocinium inueniri, ſcripturas Patres reuerenter accipiebant, ſed qui ſenſus ab hæreticis allatus eſſet, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, ſimul Eccleſiaſticam ſæpè traditionem opponebant. Non ſatis eſſe putabant, ſi veræ, ſi ſalutares, ſi diuinæ ſcripturæ eſſe crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis, & Prophetarum ſcripturas eſſe veriſsimas, eſſe ſalutares, eſſe diuinas) ſed ſicut illi nos falsò, ſic nos verè viciſsim illos malè intelligere ſcripturas, & ſecùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, veriſsima, & certiſsima eſſe omnia, quæ in ſcripturis continentur, nihil non ſalutare, nihil non planè diuinum in illis haberi, qui ſubinde etiam contra Catholicos, & orthodoxos illos illud proferebant: Scrutamini ſcripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos ſcripto videre licet: Verùm id nunquàm ſufficere viſum eſt catholicis, & orthodoxis. Illud prætereà neceſſarium eſſe iudicauerunt, vt quis in captiuitatẽ redigeret intellectum ſuum in obſequium fidei: ſcripturaſquè veras eſſe crederet, non ſecundum ſuum ſenſum, quem ſibi præſumpſiſſet: multò minus autem ſecundum adulterinas interpretationes eorum, qui ſegregauerunt ſemetipſos, ſed ſecundum antiquam Eccleſiæ traditionem expoſitas: quam ſancti patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra ſuorum temporum hæreticos vſi magis fuerint. Hac vſus eſt antiquiſsimus Irænus contra Valentinum hæreticum: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origines contra Celſum: hac Nicænum concilium contra Arrium: hac Baſilius contra Eunomium, & contra Pneumatomachos ad Amphilochium ſcribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Neſtorium: & ad Armenios ſcribens Proclus Conſtantinopolitanus Epiſcopus: hac Theodoretus in Polymorpho contra ſui temporis hæreticos: hac Auguſtinus contra Donatiſtas & Iulianum: hac Leo, Gelaſius & Ioannes Romani Pontifices, & Vigilius Epiſcopus Tridentinus contra Eutychen & Neſtorium: hac Fulgentius contra Arrianos: hac Maxentius in libello fidei, quem ſedi Apoſtolicæ legatis obtulit, contra diuerſos hæreticos: hac ſexta Synodus contra Monothelitas: hac ſeptima contra Iconomachos: hac Beda Venerabilis, vbi de diuerſitate lunaris diſcurſus agit: hac Petrus Cluniacenſis contra Henritianos & Petro-

Scripturæ ſenſus vnde petendus & quomodo. *Rom.12* *Rom.11* *Eſaiæ 5.* *Eſa.66.* *Lib.10. recognitionum & ep.5.* *Li.4.cap.45.* *Li.2.eccl. hiſt.c.9.* *Ep.22.ad Euſtoch.* *Li.1.c.4. vide Bernard.* *Patrum auctoritas.* *Ad ſcripturarum intelligentiam quid requiratur.* *Ioan.5.* *Matth.7.* *2.Corin.10* *Eccleſiaſtica traditionis vſus.* *Lib.1.& 2.* *De natura rerum cap.42.*

brusianos: hac æqualia eius Bernardus contra Petrum Habailardum. hac Euthymius contra varios multorum temporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsque nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum, quòd vnus aliquis aliquando errauerit.

CAPVT XIX.

Cyprianus cur errarit.

SED hic iterùm nobis obstrepunt Martini, sanctos Patres homines fuisse, atque ideò errare potuisse, quin & errasse nonnullos. Obijcitur sanctissimi Cypriani martyris, obijcitur Origenis, obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit, ad corroboranda, quàm ad infirmanda ea, quæ per nos afferuntur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepsit aliundè, quàm quòd aliter sentiebat, quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset: vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum esse, verùm id, quod fuit traditum, obseruari debere sanciuerit: quòd intelligebat vir sanctus, & prudens, rationem pietatis aliud non admittere, quàm vt omnia qua fide suscepta forent à patribus, eadem fide filijs consignarentur: eosq; religionem non qua vellemus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere: idq; proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, non sua tradere maioribus, verum à maioribus accepta seruare: ac iuxta Pauli præceptum, depositum custodire, profanasq; vocum nouitates deuitare. Retenta est itaque auctore Stephano antiquitas, explosa nouitas.

1.Tim.6.

Neque verò existimandum est nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hæreticis scripturarum patrocinia defuisse: imò verò tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinẽsis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tãtus assertorũ numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed planè nouo, ac malo more intellacta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tanti moliminis causa, ipsa illa suscepta, ispa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset.

Ex his perspicuum est non propterea Cyprianum errauisse, quòd eum defecerint in eo, quod asserebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat, sed quòd ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hæreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia non accepit, pro qua Cyprianus sanguinam suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus quia diuinæ legis oraculis nõ probauit, quæ diceret, (ijs enim, verum pranè intellectis minimè destitutus fuerat Cyprianus) verum non recipimus, inquit, quia Ecclesia non recepit. Idem de Origine, deq; Tertulliano dici potest, qui cùm ingenio suo nimium indulgerent, sibiq; plus satis fiderent, cùm antiquam religionis Christianæ simplicitatem paruipenderent, cum se sapere plus cęteris existimarent, cùm Ecclesiasticas traditiones, veterumq; magisteria contemnerent, scripturas nouo more quodam intarpretati, in absurdas opininnes inciderunt, atq; documento nobis fuerunt, vt nõ eredamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunq; etiam sanctitate & auctoritate sit præditus contra cõmunem totius Ecclesię sensum, & consensum aliquid adferenti: etiam si quamplurima diuinæ legis oracula proferat, etiamsi nihil nisi scripturas, nisi verbum Dei, nisi Euangelium crepet. Illum verò solum verè Catholicum & orthodoxum existimemus, qui veritatem DEI, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nnn hominis cuiuspiam auctoritatem, non amortm, non ingenium, non eloquentiam, non doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus, & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam catholicam docuisse cognouerit, id solum sibi tenendum, credendumq; esse, firmiter deliberatum habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes potius, nouum & inauditum ante hac adferri senserit, non ad religionem, sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere: sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum, atqne portentum, & venerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, hoc est, extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ, quas propterea Deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obseruant hæretici, quàm suos DEOS Ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra.

Contra Crescenium lib.2.cap.32.

Errorum causa.

Deut.13.

Dij alieni qui.

Quæ ergo de Cypriano, de magistro eius Tertulliano, deq; origine proferuntur, pro nobis magis, quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, non esse cuipiam alicuius quamlibet docti, quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendam, etiamsi scripturarũ examen protulerit: atqne in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Ecclesiæ iudicio standum esse: Neqne fuit quisquam aliquãdo catholicus, qui parem esse censeret canonicarum scripturarum, & vnius alicuius quamlibet excellentis doctoris auctoritatem: sed eandem Ecclesiæ totius, quę nequaquam in vno aliquo consistit: cùm nomen Ecclesiæ, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustæ iam ac absolutę congregatinnis. Eandem igitur Ecclesiæ & scripturæ canonicæ veritatm esse, ab eodem auctore spiritu sancto profectam, nemo catholicus dubitauit vnquàm. Libẽter & nos cum Augustino solis scripturarum libris, qui Canonici vocantur, timorem hunc, honoremq; deferimus, vt nullum eorum auctorem aliquid errasse scribẽdo firmissimè credamus: alios autem ita legimus, vt quãtalibet sanctitate, doctrinaq; præpolleãt, non ideò verum putemus, quòd ipsi ita senserunt, sed quia nobis, vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Atque ita non solum, quæ scriptura proba-

Opinioni singulari alicuius docti, & sancti non est standum, sed Ecclesiæ iudicio.

Ecclesia est multitudinis nomen.

Hom.1. in 1. ad Thess.

Ad Hieronymum epist.19.

probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus.

Ratio probabilis quæ.

Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot seculis vniuersæ Ecclesiæ probata, atque illius iudicio semper fuit accepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est, & explosa, qualis est illa Cypriani de re baptizandis hæreticis, quâlibet multa diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modò non sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam existimamus. Qua verò de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitate: quinetiam examinare, ac excutere diligentius, &, si qua nos ratio probabilis mouear, contrarium sentire licet. Sicubi verò idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertulliano, & Augustino in Aphrica, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno, & Hieronymo in Syria, Basilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo, & Athanasio in Ægypto: & qui ad hæc vsque nostra tēpora istos sequuti sunt in diuersis orbis regionibus cōmorati, idem & ipsi tanto locorum, & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremendo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de sacerdotum cœlibatu: de votis monasticis: deque alijs multis factum esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verùm Dei vocem esse, per membra sua loquentis: atque ideò, qui contradicit huic Dei voci, eum iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum.

Singulares sensus, & opiniones examinandæ, vniuersales verò amplectendæ.

Sed hæc iam dicta sufficiant, ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesiæ auctoritatem: quandoquidem vtriusque veritas à spiritu sancto est, quo regebantur amanuenses illius, cum ea, quæ nobis reliquerunt scripto, consignarent: quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquàm decernitur, nisi quod visum est spiritui sancto.

Descriptio Ecclesiæ quodque sibi nomen eius, & auctoritatem vsurpent etiam hæretici.

CAPVT XX.

QVoniam verò fieri videmus, quòd sicut scripturas & earum verum intellectū sibi falsò arrogant hæretici, ita & Ecclesiæ nomen, cuius auctoritate se premi vident, sibi temerè & impudenter vsurpant: ac sicut scripturarum possessione, in qua pridem præscriptum est à catholicis, à quibus eas habere se negare non possunt: ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Christiana fide, religioneque fixos, & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni rectè possit.

Neque verò nouum hoc est, quòd qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volunt Ecclesia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Sic enim de sui temporis hæreticis scribit Tertullianus: Faciunt fauos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionitæ. Lactantius quoque scribit, quòd singuli quique cœtus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putāt. Et ante eum Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrunque videtur: Hilarius narrat de Antichristi synagoga, quòd se Christi esse Ecclesiam mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Donatistæ. Suo quoque seculo fuisse scribit Bernardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant, sed contradicebant ei, qui dixit: Non potest abscondi ciuitas supra montem posita. Quorum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Viclefistæ, & alij id genus hæretici qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam, ita Ecclesiæ auctoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat.

Psal. 25.
Li. 5. cont. Valent.
Li. 4. c. 30. cont. ... institutionum.
In li. ad Lubaconi.
Li. 4. contra Marcionem.
Lib. ad Constant.
Aug. ser. 66. in Cāt.
Aug. de veritate Ecclesiæ c. 12.
De pastorib. ca. 14.
Matth. 5.

Sunt qui duas tantùm esse velint Ecclesiæ notas, sanam doctrinam, & legitimū Sacramentorum vsum. Quæ quin Ecclesiæ notæ sint, negari non potest: Certum est enim, quòd verbū Dei, quòd sanus illius intellectus, quòd Sacramentorum verus vsus, nusquàm est alibi, quàm in Ecclesia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter vt is notis à quibusuis agnosci possit Ecclesia, quibus tam inde à multis seculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores: Nam sicut nunc sunt qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Christiani, vel hac ratione palàm facientes omnibus, quòd à Christo & eius corpore, extra quod haud dubiè nullum est Euangelium, se diuulserint: propterea verò sibi nomen hoc arrogant, quòd se solos Euangelium, vt ipsi comminiscuntur, multis iam seculis absconditum, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectum inuenisse, persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire & intelligere iactarent: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorum, & doctrinam & vitam imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aspernantes, quòd simplicitatem quandam columbinam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuisione, aut singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos, qui se vocant Euangelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt Anabaptistæ, quorum singuli ita duas has notas Ecclesiæ suæ proprias esse contendunt, sibique

Hæretici Gnostici & Apostolici vocari volunt.

Euangelicorum iſtorum variæ ſectæ. Eccleſiæ veræ notæ vnde petendæ.

pugnantes inter ſe, verbi puritatem, & verum ſacramentorum vſum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedant. Quare quærendæ ſunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnia de Eccleſia, penes quos ea ſit dubitatio tolli poſsit. Vnde autem eas petemus, niſi è ſymbolo? partim eo, quod Apoſtoli conſcripſerunt, partim eo, quod à Patribus conditum eſt in Concilio Conſtantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim ſancta & catholica Eccleſia: in hoc adduntur aliæ præterea duæ, quòd ſit vna, & Apoſtolica. Hæ quatuor ita ſunt Eccleſiæ propriæ notæ, vt eas vſurpare ſibi nequaquam poſsint hæretici.

Rom. 12. 1. Cor. 12.

Vt autem qua de re agatur intelligi poſsit, ſcire oportet, quòd ſicut videmus in vno homine eſſe vnum animum, & vnum corpus, & tamen eſſe diuerſa membra ipſius: ita Eccleſia catholica eſt vnum corpus, & habet diuerſa membra, ſicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, eſt Spiritus ſanctus, caput verò illius eſt Chriſtus.

Quòd quatuor ſint Eccleſiæ notæ: Prima eſt, quòd ſit ſancta.
CAPVT XXI.

Eccleſiæ veræ quatuor notæ. Mali in Eccleſia. In epiſt. ad Rom. Matth. 22. Luc. 3. Matth. 13. Eſaiæ 5. Ioan. 15.

QVatuor autem habet notas, quibus agnoſci poſsit, & ab Eccleſia malignantiũ diſcerni. Eſt enim ſancta, eſt catholica, eſt vna, eſt Apoſtolica. Primò dicitur Eccleſia ſancta, non quòd in ea ſoli iuſti ſint, & ſancti: Cum enim, quod etiam ab Auguſtino legimus annotatum, à vocatione nomẽ ducat, multiq; ſint vocati, pauci verò electi, certum eſt, plures in ea, peccatores, quàm iuſtos: plures eſſe malos, quàm bonos. Quamobrẽ deſignatur in ſcripturis nomine areæ, in qua ſicut eſt triticum, ita ſunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico creſcunt & zizania: vocatur ſagena, in qua congregantur boni piſces & mali: vocatur vinea, in qua ſunt palmites proferentes vuas: ſunt etiam qui labruſcas producant: ſunt qui aliquem tamen, ſunt qui nullum fructũ ferunt: confertur gregi, in quo ſunt & hœdi, & oues: ſunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua ſunt vaſa aurea & argentea, ſunt etiam lignea & fictilia: quædam in honorem, quædam verò in cõtumeliam: Aſsimulatur theſauro, in quo ſunt vaſa iræ, & vaſa miſericordiæ: Comparatur decem virginibus, quarum quinq; ſunt fatuæ, & quinq; prudentes.

Matth. 25. Ezech. 34. 2. Tim. 2. Matt. 25. Lib. de remiſſ. pec. cap. 18. Mali in inferno ad Chriſti corpus non pertinent. Heb. 7. Vide Origenem Homil. 3. in Hieremiã. & Greg. Hom. 38. in Euangelia. Sancta Eccleſia dicitur à meliore ſui parte.

Quamobrem permixti ſunt mali bonis in hac Eccleſia, quæ militans dicitur, Sacramentorum communione, non morũ: hoc eſt, Societate credulitatis, non ſimilitudine conuerſationis. Nam ſoli boni ſunt in cœlo, quæ eſt Eccleſia triumphantium, idem nobiſcum corpus. Soli mali ſunt in inferno, qui ad corpus hoc noſtrum, quod idẽ Chriſti corpus eſt, non pertinẽt. Hæc autem noſtra Eccleſia, quæ eſt ſuper terram, in qua perpetua quædam eſt militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiam vocatos quidem Dei miſericordia, ſed ſua poſteà culpa reiectos, quos iure ſuo ſibi vendicat infernus. Quare non ideò ſancta dicitur Eccleſia, quòd non ſint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quædam huius corporis membra: ſed quòd quicunq; ſancti ſunt, non niſi in hac Eccleſia ſancti ſunt: extra quam ſpecies ſanctitatis eſſe poteſt, vera ſanctitas eſſe non poteſt. A meliore itaq; ſui parte ſancta dicitur, ſicut regnum quoq; cœlorum ſæpè vocatur à Chriſto, quòd non niſi intra ipſius ſepta continentur, quibus potiri datum eſt regno cœlorum. Quod etiam indicat author operis imperfecti in Matt. cùm ait: Vide quomodo tunc in regno Iudæ quidam Reges extiterunt peccatores, quidam autem mediocriter peccatores, in regno autem Iſrael nemo Regum inuentus eſt iuſtus: ſic & in Eccleſia Chriſti inueniuntur quidam Epiſcopi boni & peccatores: in hæreſibus autem nemo inuenitur omnino rectus, ſed omnes peruerſi: Quia in auro quidem inuenitur ſcoria & ſordes, in ſordibus autem non inuenitur aurum.

Matt. 13. Matth. 25. Apoc. 1. Ephe. 5. Hebr. 9. Hom. 1. Chryſ.

Dicitur etiam ſancta, quaſi Chriſti ſanguine tincta. Chriſtus enim eam lauit à peccatis ſuis in ſanguine ſuo, qui ſic eam dilexit, vt ſeipſum traderet pro illa, vt eam ſanctificaret, atq; ab operibus mortuis emundaret ſanguine ſuo. Hac ratione, ſicut etiã Auguſtinus teſtis eſt, fideles omnes olim ſancti vocabantur. Qua ratione & ab Optato dictum eſt: Eccleſia vna eſt, cuius ſanctitas de ſacramentis colligitur, non de ſuperbia perſonarum ponderatur. Ioannes quoq; Chryſoſtomus. Omnis fidelis, inquit, ſanctus eſt, ſecundum quod fidelis eſt. Sanctificationem enim fides facit. Ac paucis interiectis: Alios dicit eſſe ſanctos vita & fide, alios autem fide tantùm.

Aug. in Pſal. 85. Sancti olim qui. Sanctum quid. Lib. 2. contra Parmenianum. Hom. 10. in epiſt. ad Hebr.

Sunt & aliæ cauſæ, quamobrem ſancta dicitur, ſed ijs prætermiſsis, ad eam ſignificationẽ veniamus, quæ propriam & peculiarem Eccleſiæ catholicæ notam adfert. Apud eos, qui latinè ſcripſerunt, ſanctum dici legimus, quod firmum eſt & munitum, vt violari facilè non poſsit, neq; debeat: Sic muros leges vocãt ſanctos, ſic tribunos ſanctos, ſic ærarium quoq; ſanctius appellatum legimus. Hac ratione quoq; vocatur Eccleſia ſancta, qua nihil firmius, nihil eſt fortius, vel quia Chriſto dicata eſt, cui quod dedit pater, nemo poteſt eripere: vel quia ſuper petram ædificata eſt, ita vt neq; pluuiæ, neq; flumina, neq; venti irruentes eam ſubuertere poſsint, atq; adeò ne portas quidem inferorum aduerſus eam præualituras dixit Chriſtus. Habet enim firmum & ſtabile fundamentum, de quo dicit Apoſtolus: Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Huic fundamento eũm innitatur, nulla eſt, neq; fuit, neq; erit vis vnquam tanta, qua ſuperari poſsit. Ideò Chryſoſtomus fortiorem eam terra, imò fortiorem eſſe dicit ipſo cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, non in terra: ſolem vt extingui ſit facilius, quàm Eccleſiam obſcurari. Hæc eſt illa terra, quam fundauit Deus in ſecula, de qua dicit idem Propheta: Fundaſti eam ſuper ſtabilitatem ſuam, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Hoc eſt illud regnum, de quo ſcriptum eſt: Regnum ipſius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non ſeruierit tibi, peribit: Quod ita factum videmus de omnibus ijs gẽtibus, & regnis, quæ ab hac Eccleſia deſciuerunt. Hæc eſt illa, quam ſponſus in Canticis terribilem eſſe dicit, vt caſtrorum aciẽ ordinatam. Caſtra Dei ſunt ſancti Dei, charitate ordinati, quibus tan-

Ioan. 17. Matth. 7. Eccleſiæ ſoliditas & robur [illegible]. Matth. 16. 1. Cor. 3. Tom. 3. Homil. de expulſione ſanct. Chryſoſt. Pſal. 120. Pſal. 77. Eſa. 60. Acies caſtrorum Eccleſia, quæ. Cant. 6. Caſtra Dei.

tanquàm Christi militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei: de quibus apud Zachariam dicit Dominns. Circundabo domum meam. Ecclesiã [*Zach. 9.*] intellige ex ijs, qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antistites, & principes Ecclesiæ. qualis fuit Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: [*2. Timo. 2.*] quales fuerunt innumeri martyres, qui vsque ad sanguinem, quin ad mortem vsque resistentes, vitam etiam suam pro fide Christi certandu profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati [*Ecclesia hostes varij fortiter superati.*] sunt pagani, omni suppliciorum genere de pijs sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripiendo. conati sunt falsi fratres, charitatem exterminando: conati sunt Iudæi, fidem impugnando. conati sunt schismatici, obedientiam tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, prauèque eas interpretando: Sed fuit hæc acies terribilis omnibus: vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cum digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrant: magisque tortores cruciando, quàm Ecclesiæ filij [*Actor. 5.*] cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecãdo: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnius dictum sequendo, vt de illa quoque dici rectè posset: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus. Erat namque multitudinis [*1. Reg. 11. Acto. 4.*] credentiũ cor vnum, & anima vna vicit Iudæos & Hereticos, verùm scripturarum sensum, ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortum aperiẽdo: Nam Ecclesiæ suæ dixit Christus: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Neque dixit magis, quàm præstitit. Quoties enim Ecclesiæ fuit cum Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui nequaquã resistere [*Luc. 21.*] & contradicere potuerunt. Omnibus autem his, à quibus oppugnabatur, via est ad profectus suos, & ad correctionem cum euigilare voluerit. Gentibus vtitur ad materiam operationis suæ: hæreticis ad probatinnem doctrinæ suæ schismaticis, ad documentum stabilitatis [*Aug. de vera relig. cap. 6.*] suæ: Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ.

Est ergo verè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot, tantisque grauissimorum hostiũ oppugnationibus, non modò fracta non est & debilitata, verò m confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israel noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat. Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam sem- [*Psal. 128.*] per fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresceret. Quemadmodum id in figura qua- [*Ecclesia inexpugnabilis aduersitatibus crescit.*] dam acciderat filijs Israel: quos quantò magis opprimebant Ægyptij, tãtò magis multiplicabantur & crescebant. Quamobrem verè dictum est ab Augustino, quòd Ecclesia oppugna- [*Sermo. 181.*] ri potest, expugnari non potest. Qua de re sic aliquando scripsit Clemens presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit: nostram autem doctrinam à prima vsque prædicatione prohibent simul & reges & tyranni: & singuli duces & magistratus, cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiã hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa aũt magis etiã floret. [*Clem lib. 6. Stromatum.*] Non enim emoritur, vt doctrina humana, neque flaccescit, vt donum imbecillũ. Nullum enim Dei donum est imbecillum, manet aũt eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Et æqualis eius Tertullianus de Christianis loquens: Semen est sanguis Christianorum plures efficimur: quoties metimur à vobis. Exquisitior quæque iniquitas vestra, illecebra est magis sectæ. Et iterũ, [*Doctrina Dei prohibitione magis crescit: contra doctrina humana.*] Non deficiet, inquit, hæc secta, quã tũc magis ædificari scias, cùm cædi videtur. Quisque enim [*ad Scapulam.*] tantam tolerantiam spectans, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur, quid sit [*Hil. li. 7. de trinit.*] in causa, & vbi cognouerit veritatem, & ipse statim sequitur. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur Dũ persequitur, floret: dum opprimitur crescit: dum contemnitur. proficit: [*Greg. orat. 1. contra Iulian.*] dũ læditur, vincit: dũ arguitur, intelligit tunc stat, cùm superari videtur. Gregnrius quoque Naziãzenũs, Christianismũ honoratiorem, quàm imbecilliorem persecutionibus redditum esse [*Hier. ad Fabiolam Mans. 8.*] scribit, quoniã his animæ magis in pietate sunt obfirmatæ, & per discrimina tanquàm ferrũ candens aquæ vi temperatæ, ac solidiores redditæ. solet enim generosa prudentia pertinaciùs violentiæ resistere, non secùs ac flamma ventis agitata, tantò plus accenditur, quãtò ve- [*Lib. 9. in cap. 20.*] hementius inflatur. Et eius discipulus Hierunymus dicit Ecclesiã persequutionibus inflammari, & ardere, sicut olim rubũ Moysi, verùm loquente in illa Domino non perire, neque consumi. Sed & Ambrosius Sicut aurũ bonum, ita Ecclesia, cùm vritur, detrimẽta nõ sentit, magis fulgor eius augetur. Et alio loco: Vt vinea dum ligatur, inquit, erigitur, & recisa nõ mi- [*Ambr. in Psal. 118. ser. 3.*] nuitur, sed augetur: sic Ecclesia dũ ligatur, exurgit: dũ humiliatur, attollitur: dũ reciditur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino Philosnpho & martyre, sic scribente: Quãtò magis in nos sæuitur, tantò plures pietatem, fidemque per nomẽ Iesu profitentur: haud se- [*Iust in Colloquio cum Triphone.*] cùs, quàm si quis vitẽ putatione prouocet ad vbertatẽ fructuũ. Nam vitis à Deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm [*Inser de Pentecos.*] fidei semina iacerẽtur, & arma contra eã cõmota sunt? sed quantò magis impugnabatur, tãtò clarior reddebatur. Et alio loco: Facilius esse dicit, Solẽ extingui, quàm Ecclesiã obscura- [*De verbis Esaiæ. Hom. 4.*] ri. Quos oẽs sequutus Leo Pontifex: Non minuitur, inquit, persequutiõibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadũt, mul- [*Inser. de festo sanctorum Apostolorũ Petri & Pauli.*] tiplicata nascuntur. Et eius æqualis Theodoretus de legibus Apostolicis loquens: Quãlibet eas abolere conati sunt ethnici, non dissoluisse tamen dicit: sed multò validiores oppugnantes reddidisse. Planeque illis persimiles inuenti sunt, inquit, qui flãmam quidẽ restinguere cõcupiscunt, oleum verò instillantes ardentiorẽ illam efficiũt. Etenim hi quoque contra pietatẽ bello suscepto, piæ veritatis robur manifestius declararũt. Ac veluti quondã rubus illa, quẽ vidit Moses ardore ignis nõ est absumptus: ita nec Christianos impiorum bellis petitos tela

hostilia consumpserunt. Qnin potius sicut lignatoribus siluam cædentibns multò plures pullulant propagines ab radicibus, quàm sint rami qni inciduntur: Ita nunc quoq; pijs compluribus interfectis, multò plutes quotidie ad doctrinam Euangelicam accedebant, cruorque ille cæsorum corporum irrigatio quædam erat, nouis in Ecclesia emergentibus plantis. Cuius rai fidem ea nobis faciunt, quæ nunc videmus. Infinita enim proportione qui nũc Christianæ fidei titulo decorantur, eos excedunt, qui priscis olim temporibus in Christum crediderunt. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hætetici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quantò grauioribus machinis ab hæreticia oppugnatnr, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ auctoritatem falsò arrogantibus, tantò fit clarior omnibus & illustrior. Contrà verò hæreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea, quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo, populo venditantur, iam inde à mille & amplius annis confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò post clarius iudicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Sathanæ synagoga non potest.

Hæreticorum dogmata diuturnitatẽ non habent.

Secunda nota Ecclesiæ, quòd sit Catholica.

CAPVT XXII.

SEcunda nota in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideò catholicæ non dicũtur, quia per loca, atque per suas quasque prouincias continentur. Hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Et alio loco proferens illa verba Cypriani: Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit, vnum tamen lumen est, quod vbique diffunditur, nec vnitas corporis separatur, ramos suos per vniuersam terram copia vbertatis extendit, profluentes largiter riuos largius expandit, vnum tamen caput est, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis successibus copiosa. Tandem alloquitur Donatistas: Si huius Martyris testimonio vestra est Ecclesia Catholica, ostendite illam per Orbem totum radios suos porrigere: ostendite illam per vniuersam terram ramos suos copia vbertatis extendere. Hinc enim & Græco vocabulo Catholica nominatur. Quod enim Græcè ὅλον dicitur, Latinè totum vel vniuersum interpretatur. Per totum ergò, siue secundum totum est καθ' ὅλον, vnde Catholica nuncupatur. Extat autem Epistola Patiani de Catholico nomine ad Symphorianum, qnod irrisisse Nouatianum indicat, quia sub Apostolis nemo catholicus vocabatur. Nouatianum autem sequutus Martinus Lutherus, etiam ex Apostolorum symbolo, quæ fuit sacrilega hominis audacia, vocem hanc erasit, & illius loco Christianam Ecclesiam posuit. Adeò notam hanc abolitam prorsus cupiebat. Omnes autem Ecclesiæ per orbem, sicut apud Bedam scriptum legimus, vnam catholicam faciunt, vt rectè dictum sit ab Origina: Catholici dicimur, quia sentimus idem quod vniuersus mundus. Optatus quoq; ab Episcopis diffinitum fuisse scribit: eam dici Catholicam, quæ esset in toto orbe diffusa terrarum. Quam Græci vocãt catholicam, eã Latinè licet dicere vniuersalem: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tempora, pertinet ad vniuersa hominum genera, pertinet ad nationes vniuersas.

Ser. 131. & 181. de tempore.
Catholica Ecclesia quid.
Contra Gaudent. lib. 2. cap. 2.
Cypr. lib. de Vnitate Ecclesiæ.
Li. 5. hist. Anglica.
De recta in Deum fide.
Opta. lib. 1.
Vniuersalis quomodo

Quòd ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt, & prædicare Euangelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerunt. Hinc est, quòd commendans Romanos Paulus: Fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Psal. 18.
Mar. vlt.
Rom. 1.

Quòd pertineat ad vniuersa tempora, ex ijs, quæ superiùs dicta sint, facilè perspici potest, cùm demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiam, atque ad nos vsq; peruenisse: ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis: neq; vt reliqui conuentus hominũ, murorum ambitu quodam circumscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu Solis vsq; ad occasum sit laudabile nomen Domini. Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito, duratura vsq; ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Et (vt etiam superius adduximus) scribit Epiphanius, quòd Adam non erat idololatra, & nouit Patrem Deum, & Filium, & Spiritum sanctum. Propheta enim erat Adam, & nouit quòd pater dixit filio: Faciamus hominem. Quid igitur erat? Neq; circuncisionem habens, neq; simulachra colẽs, sed Christianismi formam ostendens. Sic etiam de Abel, & de Seth, & de Enoch, & de Mathusalem, & de Noe, & Heber vsq; ad Abraham accipiendum est. Ab Adam igitur sumpsit exordium in Christum credentium Ecclesia.

Psalm. 112.
Psal. 47.
Matth. 28.
Luc. 21.
Epiph. lib. 1 tom. 1. contra hæreses, statim in initio.

Quòd pertineat ad omnia hominum genera, cuiuscunq; status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam fuerint, testis est Paulus dicens: Non est in ea distinctio Iudæi, & Græci: non est in ea circuncisio & præputium: non Barbarus & Scytha: non seruus, & liber: non masculus neq; fœmina: sed omnia in omnibus Christus: idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 10.
Col. 3.
Gala. 3.
Ioel. 2.

Quòd pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quodq; dicit Petrus: In veritate comperi, quia nõ est personarũ acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & qui operatur iustitiam, acceptus est illi.

Apoc. 5.
Act. 10.

Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum status, & conditiones, per omnes gentes, & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati,

Hæretici paucitate gloriantur.

nati, cum Donatistis de sua paucitate glorian tur? Christi regis nostri dignitati, sicot Augusti- *Lib. 1. cap. vlt. & li. 2. cap. 19.*
nus alicubi quæritur, ea re detraheotes, cum scriptum sit: In multitudine populi dignitas re-
gis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus *Lib. 3. cont. Episto. Parmenia. cap. 19.*
hæreditatem suam, & possessionem suã terminos terræ. Se potius subtrahunt hu e magnæ *& lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 84.*
hæreditati, qui Christo illam conantur subtrahere. Non relinquet Dominus plebem suam,
quæ est sicut arcoamaris: nec contentus erit pancitate hæreticorum, qui omnes redemit.
Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio. Quantus verò oumerus istorũ *Psal. 85.*
ad magnitudinem pretij? Etiam Eunomium hoc aliquando postulasse legimus, vt ne maiori *Prou. 14*
parti, néue antiquioribus plus tribuerent: Sed eum Basilius audiendum non esse putauit: *Psal. 2.*
cui visum est iodignom, non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Chri- *Psal. 120.*
stianorum, tam eorum qui sunt, quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœ- *Hæreticorum paucitas.*
ptum est Euangelium. Vbi sunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Ec- *Basil. lib. 1. contra Eunomium.*
clesiam depiogunt, quæ ignoretur, atque aspectum ac sensum omnem effugiat. Cùm tamen
Ecclesiam audiri, atque ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit: cùm *Ecclesia visibilis.*
Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtique sub *Matt. 18.*
aspectum hominum cadere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Chri- *Psal. 18*
stus verò tabernaculum suum, hoc est Ecclesiam suam, in Sole posuisse legitur, vt eam cla-
ram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiam de causa vocat eam ciuitatem in
monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & E- *Matt. 5.*
saias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini *Esa. 2.*
in vertice montium, & super colles eleoabitur, & flueot ad eum omnes gentes, & ibunt po- *Mich. 4.*
puli multi. Hic est ille mons, quem vidit Rex Nabuchodonosor, ex lapide sine manibus exci- *Dan. 2.*
so creuisse in montem magnum, & orbem vniuersum impleuisse: in quo comminutis regnis *Bern. serm. 76. in Cant.*
alijs vniuersis, iuxta Danielis interpretatinnem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æter-
num non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Ber-
nardus contra sui temporis hæreticos: Itáne, inquit, lapidem de monte abscissum sine ma-
nibus, montem factum, & implentem mundum, vestris creditis intrusum antris? De hoc
monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quòd si quis dixerit homini Christiano, *Math. 4.*
sicut Sathanas olim dixit Christo: Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinę
legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animum inducat. Si quis di- *Math. 24.*
xerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint
vobis, ecce in deserto est, nolite exira: ecce in penetralibus, oolite credere. Pulchrè hac
de re scribit Augustinus: Non audiaotur illi, qui ad religionum scissuras traducunt, dicen- *Aug. con. Faust. Manich. lib. 13. c. 13*
tes: Ecce hic est Christus, ecca illic. Partes enim ostendunt dicentes: Ecce hic, ecce illic. Cùm
illa ciuitas super montem sit: qoem montem? nisi eum, qui secundum Prophetiam Danie-
lis, ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuarsum orbem.
Nec illi audiantur, qui nomine secretæ & apocryphæ veritatis, & hominum paucitatis di-
cunt: Ecce in cubiculis, ecce in deserto, quia non potest abscondi ciuitas super montem con-
stituta: quia sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra. Ex quibus Augustini verbis appa-
ret, quod faciunt nostri temporis hæretici, fecisse quoq; Manichæos, vt de paucitate suorũ
gloriarentur. Quod apertius etiam indicat in libris, quos scripsit contra aduersarium legis, *Lib. 2. Cap. 12.*
& Prophetarum. Paucitatem, inquit, hominum in suo errore commendat, quia videlicet
paucorum est sapientia, quod omnibus hæreticis aduersarijs Ecclesiæ catholicæ, quæ per o-
mnes terras copiosa fertilitate diffunditur, in sua cuiusque propria vanitate commune est.
Omnes enim de paucitate gloriantur, & seducere si possent multitudinem quærunt. Iulia-
nus quoque Pelagij discipulus: cum pleraque dixisset de inuidia, quam suos sustinere pro ve-
ritate iactaret, & de paucitate velut prudentum, quibus eos placere gauderet: Obiter illi *Li. 5. Cont. Iul. c. 1.*
respondens Augustinus: Hæc, inquit, & veterum, & nouorum omnium vox est hæretico- *Lib. 2. c. 8. con. Parm.*
rum, ipsa consuetudine iam sordidata, atqoe pertrita. Idem Donatistæ quoque fecerunt.
quemadmodum apud Optatum videre licet: Præ cæteris autem Rogatistæ sicut scribit Au- *Aug. lib. 3. con. Crescon. c. 66*
gustinus epistola 48. cuius alio loco de Donatistis hæc verba sunt: Nec eos audiamus: qui san-
ctam Ecclesiam, quæ vna catholica est, negant per orbem esse diffusam, sed in sola Aphrica,
hoc est, in parte Donati pollere arbitrantur Ita surdi aduersus Prophetam dicentem: Dabo
tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionẽ tuã terminns terræ. Cresconius quoq; dicebat:
In paucis frequẽter est veritas: Errare multorũ est. Perijsse de cætero mũdo dicebant Eccle-
siã, & in parte Donati in sola Aphrica remaosisse, quod etiã exemplis probabant Enoch vnũ
inter omoes homines placuisse Deo. Noe cum coniuge & nuribus & filijs solos in arca ser-
uatos. Loth solum eum filiabus de Sodomis liberatum, & alia eiusmodi, quæ recenset Augu- *Cap. 18.*
stinus in libro de vnitate Ecclesiæ, inter quæ duas etiam tribus recensebat, quæ solæ reman-
serant apud filium Salomonis, cùm aliæ decem ipsius seruo se tradidissent. Sic inquiebant, *Cap. 7.*
& nunc totus mundus apostatauit: nos autem tanquam duæ illæ tribus in templo Dei, hoc *Aug. de agone Christiano. c. 29.*
est, in Ecclesia permansimus. Sic autem eos alloquitur Augustinus: Quid est hæretici, quod
de paucitate gloriamini, si propterea dominus noster Iesus Christus traditus est ad mortẽ, *Hieronymus.*
vt hæreditate multos posideret? Neque dissimilibus verbis vsum fuisse quendam ante Au-
gostinum scribit Hieronymus. Qui cum Luciferiani dicerent, vniuersum mundum esse
diaboli, & factum de Ecclesia lupanar, non sine causa Christum fuisse mortuum respondit,
nec ob Sardorum tantum mastrucam Dei filium descendisse. Ac aliquot chartis interiectis:
Si Ecclesiam per totum Orbem diffusam, nou habet, inquit, Christus, aut si in Sardinia tan-
tum habet: panper factus est. En si Britannias, Gallias, Orientem, Indorum populos, & totũ
semel mundum posidet Sathanas, quomodo ad angulum vniuersæ terræ crucis trophæa
collata sunt? Quod Hieronymus de Sardinia, possumus idem & nos dicere de Saxonia, mo-

dò non totidem verbis: Non propter Saxonum tantum mastrucam Dei filium descendisse, nec in Saxonia tantum Ecclesiam & Euangelium Christum habere. De Arrianis quoque scribit Socrates. Quòd cum illis multitudo populi adhæreret, de multitudine gloriabantur. Cùm autem à se multos ad Ecclesiam deficere viderent, illud ex Euangelio proferebant. Multi sunt vocati, pauci verò electi. Tale quid etiam de Eunomianis refert Basilius. Quamobram nihil est, quòd de paucitate sua glorientur hæretici, nec est quòd dicant: Ecce in cubiculis, ecce in deserto Christus est. Non est caput, nisi in corpore suo: nō est Christus, nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Præclarè dixit Hieronymus: Stultum est eum paruo loco vel abscondito quærere, qui totius mundi lumen est. Ecclesia porrò catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum eadem semper annunciatur: nec vel tempore, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus non est, quòd singularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem amplecti videtur.

Lib. 5. cap. 10.
In 24. ca. Matt.
Lib. 1. cont. Eunomium.

Quomodo dignosci possit Catholicus, exemplis illustratur.

CAPVT XXIII.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiam catholica dicitur, & homo catholicus: quo magis dignoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur.

Arbitrium seruum & non liberum.
Clem. lib. 3. recogn. epist. 190.

Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberum, sed seruum hominis arbitrium, non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hāc nō recipit Ecclesia Catholica. Cuius primus auctor cùm fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem posteà sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda Marcion, & Manichæus: à Tertulliano, & Augustino, Petrus Habailardus: ab Anselmo, Bernardo, & Thoma confutati: Ioannes Vicleff in Constantiensi primùm, deinde & in Basiliensi Concilio condemnatus. Ab ijs maioribus prodierūt, qui nostro hoc æuo Euangelici, quàm Christiani dici malunt. Ac rectè quidem. Hoc enim Euangelium, si modò tam impiam, tamque absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt gloriantur, tenebris erutum, atque in lucam prolatum, non à Christo, non à quoquam Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt.

Euangelici nostri temporis.

Omnes esse sacerdotes, & fœminam, et puerum eorum officio fungi.
Hære. 49.
Hære. 27.

Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes, æquè mulierem, aut puerum, vt Papam absoluere, non est Catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc nō recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos Episcoporum & Sacerdotum officio fœminæ fungebantur, sicut auctores sunt Epiphanius, & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta post annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis Pseudoeuangelicos manauit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse, Tertullianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos.

Fides sine operibus.
2. Pet. vlt.
Augu. de hæresib. hæresi. 54.
De fide & operibus cap. 14.

Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis malè intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Posteà, sicut idem tradidit, per Eunomium quēdam error hic fuit renouatus: quem ipse refellit in libro, quem inscripsit de fide & operibus.

Virginitatis meritum.
Aug. li. 3. de peccatorum meritis, & remissione, cap. 7.
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.

Dicit aliquis: Omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatē esse meriti maioris, quàm coniugium: esse virginitati pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinā hanc Ecclesia catholica, quæ profecta est ab auctore Iouiniano, qui cum esset Monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitū est reuersus: cuius errore seductæ sanctæ virgines, irritam facientes primam fidem, nupserunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus.

Sanctorum inuocatio, & reliquiæ.

Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquijs eorum honorem oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, cuius primus auctor fuisse videtur Eustathius, in Concilio Gangrensi damnatus, quem sequutus est posteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus.

Missa sacrificium.

Dicit aliquis: Missam non esse sacrificium: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hāc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum, quos ante quadringentos annos confutauit, vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis.

Ciborum ac dierum delectus.
Pro mortuis orandum.

Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse, quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secùs Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut Mediatoris sacrificium offerandum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ videtur auctores habuisse Iouinianum, & Aerium, sicut Philaster, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos propè annos hæreseos damnatos.

Epipha. hære. 57.
Lib. de hæresibus. Hæresi. 53.
Imagines sanctorū honorandæ.

Dicit aliquis: Christi & Sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendum honorem, verumetiam è templis eas eijciendas esse: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinā hanc non recipit Ecclesia catholica. Hæc hæresis totis à Christo nato, septem seculis nullas egisse radices videtur. Etsi Patriarcha Constantinopolitanus Tharrasius (quemadmodum ex actis Nicænæ secundæ Synodi, quæ fuit septima vniuersalis, cognoscere licet) Manichæos, Mar-

os, Marcionistas, & eos, qui Christi naturas confundebant, quorum Princeps Fullo fuit, imagines respuisse narrat. Præterea Xeneam quēdam Hieropolitanum prius Episcopum, quàm esset Christo per baptismum initiatus, & Seuerum hæreticum. Porrò Xenæ, siue Xenaiæ tribuit hoc Elogium Euagrius, quòd verè vir fuerit à Deo alienus. *[Euag. lib. 3. ca. 31.]* Nicephorus verò & ante eum Georgius Cedrenus, cuius Annales nuper in lucem prodierunt, peridoneum sathanæ ministrum & impietatis mancipium vocat. Primus, inquit, Xenaias. O audacem animum, & os impudens, qui vocem illam euomuit, Christi & eorum, qui illi placuerunt, imagines venerandas non esse. Floruit autem Xenaias hic sub Anastasio Imperatore, post annum Christi 500. Ioannes verò Monachus Vicarius Orientalium Episcoporum, in eadem septima Synodo *[Act. 5.]* primum auctorem huius hæreseos esse vult quendam Sarantapechim, quem officinam diabolorum appellat, hominum præstigiatorem, & veneficum, & Ecclesiæ Dei hostem implacabilem. qui quo tempore vixerit, non satis constat. Eodem autem seculo quo Xenaias, fuisse videtur Serenus quoque Massiliensis Episcopus, verùm plus quàm 80. annis interiectis: quem grauiter à Gregorio primo reprehensum esse legimus, quòd imagines confregerit. *[Greg. li. 7. epi. 109 li. 9. e. 9.]* Quamuis autem primus ex Imperatoribus idem fecerit Philippicus, qui non solùm è templis eas eijcere, verùm & sextam Synodum œcumenicam ex omni hominum memoria tollere conatus est, primum tamen huius hæreseos auctorem Theosterictus esse vult Leonem Isaurum, *[Theost. in vita Nicetæ.]* qui propterea vocatus etiam est Iconomachus, & quasi Theomachus, quem hoc nomine tribus libris grauiter insectatus est Ioānes Damascenus: quibus tam piè, tā doctè, tā disertè cultum imaginum defendit, vix vt quicquam ea de re scribi melius potuerit. Quòd autem hic Imperator imagines deijci, abradi, conteri, comburi iussit, fecit in duorum Iudæorum gratiam, & fecit reclamante Patriarcha Germano, viro non minus doctrina, quàm vitæ sanctimonia celebri: quem etiam libidini suæ resistentem loco mouit, ac sua dignitate priuauit. Quod facinus minimè sibi ferendum duxit Gregorius Pontifex. Itaque cùm tres anni nondum intercessissent, Concilium Romæ congregauit; ad quod cùm Episcopi propè 1000. conuenissent, imaginum veneratio comprobata. Leo autem Imperator, & communione fidelium, & Imperio priuatus est: quodque per summam iniuriam Germano Patriarchæ fecerat, idem ipse optimo iure passus est. Huic autem scelesto patri multò successit scelestior filius Constantinus, non sine causa Copronimus appellatus. Hunc Theodorus, quem Græci Studitam vocant, malitiæ domicilium, & multorum capitum draconem appellat. Hunc ingenti crudelitate præditum Venerem coluisse, dæmones inuocasse, nocturna sacra, in quibus pueros mactabat fecisse, Paulus Diaconus, Zonaras, & Suidas, Georgius Cedrenus, & alij nonnulli memoriæ prodiderunt. *[Paul. lib. 21. Zonaras lib. 3. Suid. in suo Lexico.]* Is igitur talis cum esset, & Romæ Synodum à Gregorio tertio congregatam, ingenti Patrum numero venerationem imaginum approbasse cognouisset: Congregauit ipse quoque Constantinopoli Synodum, quam septimam Oecumenicam dici voluit, in qua quod Principi placuit, legis vigorem obtinuit. Eiectis igitur ex templis imaginibus, interdictum est omnibus, ne quis eas venerari deinceps auderet. Quod eius decretum cùm posteà Constantinopolitanus Patriarcha sibi displicere non obscurè tulisset: primùm in exilium est missus, deinde cùm fuisset reuocatus, alapis cæsus, asino impositus, in ludis Circensibus circunductus, consputus, puluere conspersus, ad extremum capite truncatus est. Oecumenicum quoque professorem in schola Constantinopolitana, cum 18. collegis in ædibus Regijs noctu subiectis ignibus idem tyrannus comburi fecit. Adeò libera fuit illa Synodus, quam nostri quoque temporis hæretici septimam œcumenicam fuisse volunt, cùm tamē & à tyranno coacta, tyrannicèque gesta fuerit, & in ea nullus Romani Pontificis Legatus adfuerit. Quin & ab alijs catholicis solijs (libet enim vti Georgij Cedreni verbis) nimirū Alexandria, Antiochia, & Ierosolyma nemo præsens aderat. Indixit autem Romæ Stephanus Papa paulò post Conciliū, ad quod cùm frequentes Patres vocati venissent, Synodus illa Constantinopolitana, quæ se dici volebat œcumenicam, tanquam execrabilis & perniciosa fuit abrogata, simul vt restituerentur imagines vnanimi Patrum consensu decretum est. *[Act. 7. epist. 2.]* Cuius etiam successor Adrianus Pontifex iterum Nicçæ sub Constantino Copronimi filio, & Irene matre eius verè Concilium œcumenicum conuocauit. Sic enim de eo scribunt Patres in eo congregati, Spiritus sancti inspiratione in hoc ipsum conuenientes, eiusdem cooperatione omnes idē in consensimus: Oriens, inquam, Occidens, Septentrio, & Meridies, in vnā vnionem, vt ita dicam, conuenimus. Vbi conuenerunt Patriarchæ, si minus per se, saltem per Legatos suos, vbi totus Oriens, Occidens, Septentrio, Meridies, congregatus est: quis ibi dubitet œcumenicum Concilium fuisse: cùm præsertim etiam octaua Synodus habita Constantinopoli, & Florentina, & Anastasius, & Photius, in libro quem de septem œcumenicis Concilijs conscripsit, & Paulus Diaconus, & Iuo & Gratianus, & Nicephorus, & alij multi, eā pro œcumenica agnoscant. Contra quam tamen editus est liber quidam sub Caroli Magni nomine, anno 1549. cùm tamen nihil minus Carolus Magnus cogitauerit, quàm vt Synodum illam oppugnatam vellet. Nam quòd Synodum etiam Francoforti Carolo Magno imperante congregatam aiunt, in qua septima Synodus fuerit abrogata: de septima Synodo rectè potest intelligi, quæ fuit habita sub Constantino Copronino: non autem ea, quæ sub Constantino, & Irene, quæ non Constantinopoli, sed Nicçæ habita fuit. *[Anast. in præf. 8. Synodi. Paul. l. 21. Iuo. l. 4. cap. 130. Grat. dist. 16. cap. 6. Nice. c. 1. Tom. 20. Lib. 4. cap. 35.]* Aimoinus certè de gestis Francorum scribens disertis verbis Synodum, quæ ante paucos annos Constantinopoli congregata fuerat, & ab ipsis non septima verumetiam vniuersalis appellata, in totum ab omnibus abdicatam fuisse scribit. Et constat quatuor annis post libellum hunc æditum à Romano Pontifice Imperatorem Carolum, salutatum, & inauguratum esse. Præstitisset autē hoc beneficium illi Pontifex, si in eundem Iconoclastarum errorem incidisset, propter quē à Græcis ad Germanos Imperium translatum fuit? Clamat autem res ipsa falsum esse, quod ab istis asseritur. Nunquàm enim ante nostrum hoc seculū in Germania deiectas fuisse ima-

imagines constat, quod proculdubiò factum fuisset, si tale quod volunt isti, Concilium in Germania celebratum fuisset. Itaque rebus ipsis etiam & factis mendacium, hoc ipsorum, apertissimè confutatur. Scripsit autem Adrianus Papa libellum quendam ad Carolum Magnum, quo liber ille confutatur. Fuit alia quoque Synodus habita sub eodem Adriano Pontifice Frācoforti, quo tempore Carolus Imperator Magnus regnabat, vbi similiter Pseudosynodus illa septima Constantinopolitana tanquam adulterina reiecta, quin & vsus imaginum est approbatus. De quarum cultu tres etiam extant Aurelianensis Episcopi Ionæ libri, quibus ita iubente Ludouico Pio, qui Caroli Magni fuit filius, impia Claudij Taurinensis contra cultum imaginum scripta piè, doctéque confutauit, qui cùm sub illud idem tempus vixerit, quo Synodus Francoforti fuit habita, quamuis non loci Synodi, tamen illius meminit, quæ Caroli Magni iussu coacta fuit, adhibita etiam S. Romanæ auctoritate, in qua Felix damnatus fuit: cuius tamen errorem pestiferum, nullum apud Galliam Germaniamque locum inuenisse dicit. Totis itaque 100. & paulò plus annis, post annum à nato Christo 700. de imaginibus magnæ fuerunt contentiones, quæ tamen sceulis posterioribus repressæ sunt: præterquàm quòd hac ætate nostra, & quibus in locis Valdensis hæresis ante annos plus minus 500. vigebat, in eas alicubi sæuiri cœptum est. Cùm itaque tot Synodorum decretis Iconoclastarum hęresis iugulata sit, præcipuè verò secundæ Nicenæ, quam œcumenicam fuisse, nemo sanus dubitat, quisquis diuersum ab ea sentit, quæ Catholicam Ecclesiam repræsentabat, Catholicus dici non potest.

Lib. 1. contra Claudium.

Dicit aliquis: Vxores ducendas esse Sacerdotibus: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad auctorem Iouinianum referri potest. Quamuis Epiphanius eam ad Nicolaum, qui fuit Apostolorum temporibus, referre videatur. Nunquam in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitum vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fusius dicetur.

Sacerdotū cōiugia.
1. Corin. 11.
Hære. 25.

Verùm quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridē sopitos, videmus hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis œcumenico Concilio legitimè congregato non credit, neque decretis eius paret, sed suum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm singularis est: hoc est, schismaticus & hæreticus, neque Christianus dici meretur: cùm verè scriptum sit à Cypriano, quòd Christianus non est, qui in Christi Ecclesia non est, quod pluribus etiam verbis Dialogo contra Luciferianos demonstrat Hieronymus. Rectè enim à diuo Bernardo dictū est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriā de singularitate scientiæ. Qui etiam alio loco, Lepra, inquit, proprij consilij eò perniciosior est, quò magis occulta, & quantò plus abundat, tantò quisque sibi sanior esse videtur. Hæc illorum est qui zelum Dei habent, sed non secundum scientiam, sequentes errorem suum & obstinati in eo, ita vt nullis velint consilijs acquiescere. Hi sunt vnitatis diuisores, inimici pacis, charitatis expertes, vanitate tumentes, placentes sibi, & magni in oculis suis, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere. Et quæ maior superbia, quàm vt vnus homo toti congregationi iudicium suum præferat? tanquam ipse solus habeat Spiritum Dei. Idololatriæ scelus est nō acquiescere. & quasi peccatum ariolandi repugnare. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot his verbis è Gregorio scriptum legimus: Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorū mentes ipsi de sciētiæ singularitate gloriantur. Atque ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idem est, quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit. Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid, cùm nihil sit: atque inflatus sensu carnis suæ, & non tenēs caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei, non quod vniuersis, verùm quod sibi soli placet, id solùm recipit: omnes desipere, se solùm sapere persuasum habet: atque ita, quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est, hæreticus est, schismaticus est: non est catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam, verum ad sathanæ synagogam. Nihil autem potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius, quod etiā Propheta indicat, cùm de vinea Domini, quæ est Ecclesia eius, loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam. Quem locum enarrans Augustinus: Singularis ait, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, & nemo: sicut etiam apud Isaiam scriptum legimus: Sapientia tua, & scientia tua, deceperunt te, & dixisti in corde tuo: ego sum, & pręter me non est amplius. Libet hic ex Vincētio Lyrinensi Catholici definitionem adscribere: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatē Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nil præponit. Non hominis cuiuspiā auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non Philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus stabilis parmanens: quicquid vniuersaliter Ecclesiam catholicam tenuisse cognouerit, id solūm sibi tenendum, credendumque decernit. Quicquid ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Et qui fuisse videtur æqualis eius Ioannes Cassianus, vbi tractat de Incarnatione Christi: Sufficere, inquit, solus nunc ad confutandam Hæresim deberet consensus omnium, quia indubitatæ veritatis manifestatio, est auctoritas vniuersorum: & perfecta ratio facta est, vbi nemo dissensit. Ita vt qui contra hoc sentire nitatur, huius prima statim fronte non tam sit audienda assertio, quàm damnanda peruersitas, quia præiudicium secum damnationis exhibuit,

Catholicus quis.
Singularis schismaticus, & hæreticus est.
Ep. 52. ad Antonianum.
Bern. in Cāt. ser. 65
Bern. serm. 3. de Resur. Domini.
Iren. lib. 3. c. 2.
Hier. inc. 19. Esa.
Greg. lib. 4. moral. cap. 18.
Gala. 6.
Gal. 2.
Singularitate nihil perniciosius Ecclesiæ.
Psalm. 79.
Esai. 47.

qui

qui iudicium vniuersitatis impugnat: & audientiæ locum non habet, qui à cunctis statuta conuellit. Confirmata enim semel ab omnibus veritate, quicquid contra id venit, hoc ipso statim falsitas esse noscenda est, quòd à veritate dissentit. Ac per hoc sufficere si etiam id solum conuenit ad sententiam damnationis, quod discrepat à iudicio veritatis.

Quòd Concilium Oecumenicum Ecclesiam Catholicam repræsentat.

CAPVT XXIIII.

Neque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin Concilium Oecumenicum legitimè congregatum, Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam Augustinus indicat, cùm plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos decem & octo Patres in concilio Niceno congregatos. Cùm in Ariminensi Concilio fuisset obreptum Episcopis, vt Arrianæ factioni subscriberent imprudentes, exclamat Hieronymus, ingemuit totus orbis, & Arrianum se esse miratus est. Totum orbem vocat, Concilium Ariminense. Et in Ephesino Concilio, quod fuit œcumenicum tertium legimus decreuisse Patres, vt pro omni simul orbe terrarum, qui per eos qui in Ephesina Ciuitate collecti sunt, correcta fide, certamen susceperit, ad Imperatorem legati mitterentur. Et in Epistola eiusdem Concilij ad Augustum, vno animo Patres communiq; decreto totius Orbis terrarum à nobis prolata est sententia. Et in octaua Synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur: Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit Synodum œcumenicam.

Concilium generale Ecclesiam Catholicam repræsentat.
Aug. li. 1. cap. 18. de bap. par. cont. Donat. In epi. de Synodis Arimini. & Seleuciæ congregatis.
Actione 5.
Hier. aduersus Luciferianos.

Quoniam igitur Ecclesia Spiritu sancto regitur, in his, quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit œcumenico concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo hoc est ab orbe toto Christiano definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectèq; constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicã: Spiritui sancto per os illius loquenti repugnat: atq; ideò catholicus, aut Christianus dici nõ meretur: sed habẽdus est, iuxta Christi pceptũ, tanq̃ ethnicus & publicanus. Præclarè Leo Pontifex: Quæ patefacta sunt quærere q̃ effecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est, q̃ de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibum improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserunt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuinarum, & humanarum omnium esset confusio sequutura? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? Quis tandem quærendi? quis disputandi finis esset expectandus?

Concilij generalis decretis qui non credit, non credit Ecclesiam catholicam.
Matt. 18.
Leo epist. 78.
A concilijs definita, non esse reuocanda in dubium.

Exoptatur Concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaquàm decretum in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretum, disputare atq; illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt semper fluctuent hominum conscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicenæ Synodi decretum intercesserat, de his denuò disceptare liceret: verùm decretum est à pijs, sufficere debere Nicænæ Synodi decreta: nec in illis quicquam deinceps curiosè diuexandum esse. Cumq; nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant cõfessionẽ) Valens & Vrsatius produxissent: iussit Synodus, & aliarũ hæresum, & Nicæni quoq; concilij expositionem legi: vt alijs hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent: & in posterum nemo de istis conquereretur, aut Synodum efflagitaret, sed præteritis contentus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primùm credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesijs præfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ Synodi inquiri: quin clamauit sancta Synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum Patrum & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumq; omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis ꝓbata sunt ac decreta, clareq; demõstrata, superuacaneũ esse denuò reuocare in iudicium, nemo non confitebitur: ne si nunc quoq; examinentur, & denuò iudicentur, ac rursus examinentur, atq; iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoq; Pontifex: Quotiescunq; diuina gratia administrante, illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrunque hostem nouellæ perfidiæ sermonem nostrum cum omni cautela liberemus: nõ iam, quod absit, tanquam de dubijs disserentes, sed auctoritate sua, quæ benè definita sunt, adstruentes. Et iterum. Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos, à sede Apostolica profe-

2. Timo. 3.
Socrat. lib. 2. ca. 20 eccle. histo.
Zozom. li. 4. c. 17
Athan. Apol. 2.
Leo Epist. 63.
Idem epist. 78.

cturos: quia de rebus & apud Nicæam, & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullū audemus inire tractatū tanq̃ dubia & infirma sint, quæ tanta per Spiritū sanctū fixit authoritas. Quem sequutus Leontius Episcopus in libro quem aduersus Acephalos edidit, Iudicium, inquit, Synodorum, solutio est dubitationis, secundum Canones Ecclesiasticos, vtriq; parti contendenti: cum quo iudicio qui pugnat, non iam cum aliquibus personis pugnat, sed cum toto Christianismo.

Chalce. syn. actione 3.
Non disputandum de iis, quæ semel statuta sunt.

Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictum, in quo decreta Synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtuntur: Cesset igitur iam prophana contentio. Nam verè impius, atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis adunatis, & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendit, cùm ea, quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum Patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidem benè compositam veniunt, sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codice Iustiniani relatum esse legimus.

Est & aliud edictum Martiani ad Constantinopolitanos, vbi dicit: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent: quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cum summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles Sacerdotes, nisi Deo, vt credendum est, auctore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Leonem quoque Pontificem sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti Pontifices in vnaquaque hæresi, quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica, atq; Apostolica secundum scripturarum tramitem, prædicationemq; maiorū, facta semel congregatione sanxerunt: inconuulsum voluerunt deinceps, firmumq; constare: nec in eadem hac causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes: quoniam si decreta salubriter, cuiquam liceret iterare, nullum prorsus contra singulos errores stabile persisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neque dissimilia leguntur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam ad Epiphanium scribentem. Quos sequutus Gregorius, quatuor Concilia, quæ suā ætatem præcesserant, sicuti sancti Euangelij quatuor libros se suscipere, & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, cum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu cōstituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant: aut ligare, quos soluunt. Quod ante Gregorium fecisse quoq; Theodosium Cœnobiarcham, auctor est Symeon Metaphrastes. Cùm enim suggestum is conscendisset, in quo solent legere Sacerdotes. Si quis, inquit, quatuor sanctas Synodus non tanti esse æstimat, quāti quatuor Euangelia, sit anathema. In quam sententiam ab Agathone quoq; nonnulla scripta sunt ad Constantinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ Synodi Constantinopolitanæ legitur.

Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ.
Greg. in registro li. 1. c. 24. & li. 2. cap. 49. & li. 3. cap. 33.
Quatenus liceat non sit disputare de iis, quæ semel in Concilijs sunt decreta, vide 2. epistolam synodalē concilij Basiliens.
In vita eius, quæ habetur 5. tomo Lippomani.

Verum isti putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodq; de locis communibus faciunt: vt quotannis propè scripta sua mutent, idem in tam serio fidei catholicæ negotio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua voluntas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies singulos sicut scriptum est: Stultus vt luna mutatur. De Regis hominis decreto, posteaquam semel pronunciatum est, disputare fas non est, sed ei parere necesse est: & fas erit de Spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atq; illud in dubium reuocare? Absit à piorum cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re sententiam adscribere, qui fuit nostri temporis hæreseon architectus, is Psalmum 82. enarrans. Legimus, inquit, quid sancti Patres in Concilio Nicæno fecerint, simul vt Arrianorum doctrinam legi audiuerunt, exsibilarunt eam vnanimiter, neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt, vt eam defenderent, sed condemnarunt eos e vestigiò absque vlla disputatione tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum, & hic non est multum disputandum, sed inauditi, atq; inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atq; alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati & conclusi, scriptu & confessione totius communis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati, sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati, sunt omnium doctorum libris defensi, neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deinde, verò angulariorum prædicatorum nequitia est cohibenda: qui non vocati, neque missi, rrpunt in domos, & venenum suum effundunt, priusquam Parochi aut Magistratus rescire possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienum officium sibi vsurpant, quod eis non commissum, sed prohibitum est. Hactenus Lutherus.

Lutherus.
Deut. 13.
Titum 3.
Prædicatores angulares.

Sed

Sed ſcriptum eſt, aiunt, ab Auguſtino, etiam ipſa plenaria Concilia, ſæpè priora poſterio- *Lib. 2. cont. Donat.*
ribus emendari. Scriptum eſt: ſed non eo ſenſu, quaſi quod ſemel in cauſa fidei ſtatutum eſt *cap. 3.*
in vno aliquo plenario Concilio, id in altero retractari poſteà liceat. Vel vnum Concilium
aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs Concilijs
itidem legitimè congregatis, contrarium ſit aliquid conſtitutum in his quæ ad fidem perti-
nent: proferri proculdubio nullum poterit. Nam ſi quis vel Ariminenſe, vel Syrmienſe, vel
Antiochenum, vel Epheſinum ſecundum, aut ſi quæ fuerunt alia eiuſdem generis Conci-
lia congregata protulerit, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata,
vel comprobata iuxta canones Nicæni Concilij non ſunt, legitimè congregata Concilia ne-
quaquam dici poſſunt, ſed conuenticula potius & conciliabula. Eſt quidem ita, quòd in his *Concilia priora à po*
quæ facti ſunt, fieri poteſt, vt fallatur aliquando plenarium Concilium, non autem in his, *ſterioribus quomo-*
quæ fidei. Quò reſpexiſſe Auguſtinum, cùm diceret, plenaria Concilia priora, poſterioribus *do corrigantur.*
emendari, vel ea, quæ ſtatim ſequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim eueſtigiò:
cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quod latebat.
Quamobram in his, quæ ſunt iuris poſitiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ec-
cleſiaſticam pertinent diſciplinam, quoniam pro perſonarum, locorum, & temporum cir-
cunſtantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam, vt priora Concilia poſteri-
oribus emendentur: quòd quædam ſuperioribus ſeculis quadrare poterant, quæ poſterio-
ribus minimè conuenire, vel ipſa magiſtra rerum experientia compertum eſt. Itaq; cùm lon
gè ſint omnium vetuſtiſsimi canones, qui vocantur Apoſtolorum, quoniam tamen in eorũ
plerisq; nimio plus inerat ſæueritatis, quàm poſteriora ſecula ferre poſſe videbantur: factum
eſt, vt poſterioribus Concilijs emendarentur, mitigarenturq;. Eſt canon Apoſtolicus: depo- *Can. 75. diſt. 82. c.*
ni debere presbyterum fornicantem: quem in Concilio Gangrenſi, ſicut à Gratiano citatur, *presbyter.*
legimus emendatum, pœnamq; mitigatam: Sic in Concilio Nicæno conſtitutum fuit, vt Ale- *Cap. 6*
xandrinus Patriarcha proximum à Romano Pontifice locum teneret: cui nõ ita multo poſt *Cap. 5.*
in Conſtantinopolitana Synodo prælatus eſt Conſtantinopolitanus. Adeò verum eſt, quod
Iſidori, Gregorij, Hieronymiq; productis ſententijs oſtendit Gratianus, in plerisq; decernen *Diſt. 29. cap. 3.*
dis, cauſam, locum, tempus, perſonas conſiderari oportere: quæ quoniam perpetua non
ſunt, fit vt in eiuſmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnũquam priora poſte-
rioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia eſſe o-
portet, ac ſempiterno tempore duratura.

Neque verò propterea Concilium œcumenicum non repræſentat Eccleſiam catholicã, *Concilia generalia*
quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eiq; interſunt. Nam nec fieri id vlla ratione *repræſentant vni-*
poteſt: etſi maximè fieri poſſet, quid tamen aliud turba, quàm turbationem eſſet allatura? *uerſam Eccleſiam.*
Præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo, quòd multitudo eſt mater ſeditionis & contu- *Chry. Hom. 1. in*
maciæ, paucitas verò magiſtra diſciplinæ. Neque ſine cauſa multitudo bellua multorum ca *Matt. operis imper-*
pitum à quodam Poëta vocatur. Patres liberorum ſuorum ſaluti & tranquillitati proſpice- *fecti.*
re tenentur: Patrum autem locum in Eccleſia tenent Epiſcopi. Satis itaque ſemper fuit exi-
ſtimatum, ſi quos oportet de ſalute liberorum eſſe ſolicitos, ad quos ea cura propriè perti-
net, hi ex vniuerſo orbe Chriſtiano ad Concilium eſſent conuocati. Cùm de ſeculi rebus
agitur, cumque de his, quæ ad ſecularem rempublicam pertinent, habetur conſultatio, fie-
ri videmus, vt non omnes accerſantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumul-
tum, quàm ad aliquid ex vſu reipublicæ ſtatuendum pertineret. Sed conueniunt Senatores,
Optimates, ac Primarij terræ cuiuſque viri: qui poſteaquam conuenerunt, regnum vniuer-
ſum aut reſpublica conueniſſe dicitur, & quæ fiunt in eiuſmodi conuentu conſtitutiones,
regni conſtitutiones vocantur. Sic Leo Magnus, canonum Nicæ habitorum decreta, quò *Leo ep. 24. & 26.*
trecenti tantùm decem & octo conuenerant Epiſcopi, à totius mundi Sacerdotibus dicit
eſſe conſtituta. Et alio loco canones illos Spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia
ſcribit eſſe conſecratos. Quò magis autem intelligi queat, ita ſe rem habere, manifeſtum id
è ſcripturis faciemus. Poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, *3. Reg. 8.*
dicit ſcriptura: Tum congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël ad Regem Salomonem in
Hieruſalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòſt: Conuer-
titq; Rex faciem ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſrael ſtabat. Omni
Eccleſiæ benedictum: omnem Eccleſiam Iſrael ſtetiſſe dicit: cùm anteà maiores natu tãtùm
Principes tribuum, & Duces familiarum commemoraſſet. Quid aliud hic verbis indicans,
quàm quòd illi repræſentabant omnem Eccleſiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à pri-
marijs pendere conſueuit. Apoſtolorum temporibus Concilium Hieroſolymis legimus eſ-
ſe celebratum, quod Lucas deſcribens: Conuenerunt, inquit, Apoſtoli, & ſeniores, qui Græ- *Act. 15.*
cè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Conuenerunt, ait, non fœminæ, non iuuenes,
non laici, ſed Apoſtoli & Presbyteri. Mox inducit Petrum loquentem: quem rectè ſcribit
Hieronymus, Principem in eo Concilio lati decreti fuiſſe. Poſt cuius orationem, tacuit, in- *Hiero. in ep. ad Au*
quit, omnis multitudo: & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit ſi- *guſt. epiſt. 11.*
gna & prodigia in gentibus per eos. Et poſtquam tacuerunt reſpondit Iacobus, &c. Hi ſunt
omnes, quos dixiſſe ſententiam ſcribit Lucas: Petrus primo loco, tum Barnabae, Paulus, Ia-
cobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò ſubiungitur: Tum placuit Apo *Placuit Apoſtolis*
ſtolis & ſenioribus, cum omni Eccleſia: nequaquam ex eo colligi rectè poteſt, præter Apoſto *& ſenioribus, &c.*
los quenquam alium dixiſſe ſententiam, eum diſertè ſcripſerit Lucas, multitudinem omnẽ
tacuiſſe. Quoniam verò Apoſtolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis mul
titudo, nec ab eo diſſentire ſibi quiſquam fas eſſe putauit, quod fuit ab Apoſtolis decretum:
omnibus placuiſſe, omnes in eo ſcribitur acquieuiſſe, & omnium nomine epiſtola mittitur.

Concilia Episcoporũ sunt.

Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps Concilia, non ab alijs, quàm Episcopis habita esse, qui libros Conciliorum legerit, cognoscet.

Augu. cont. Iulianũ Lib. 2.
Aug. ep 119. c. 19. et 152. cõt. Donat. post collationem. c. 13.
Et de bap. cont. Donat. li. 6. ca. 35.
Et in breuiculo collationũ diei tertiæ.

Itaque & Augustinus vocat non semel Concilia Episcoporum: ante quem Papa Marcellus, Synodum vniuersalem, Synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa frequenter in epistolis suis vocat Episcopale Concilium. Itidem & Flauianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Et Ruffinus nunc Episcopale, nunc Episcoporum Concilium vocat. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter præambulares epistolas in Synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strategum, vt Clericos, Monachos, laicos, quos nulla ratio ad Concilium vocat, omnino de ciuitate, deq́ue locis ipsis vbi Concilium haberetur, expelleret.

Aug. ep. 94. & 118. & ep. 95. & lib. 2. cont. Iulianum.
Marcel. epi. 2.
Leo epis. 53. 16. 17. 88. 23. 531. 82. 91.
Sozo. li. 9. c. 1. eccle. hist.

Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quòd à fœmina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodosium recens ablactatum orbis terrarum imperium esset deuolutum, & fratria, & imperij procuratricem à Deo fuisse constitutam, cumq́ue de ipsius sententia Martianus fuisset mortuo fratre, Imperator designatus, imperij nihilominus consortem fuisse, ac vnà cum illo Chalcedonensi Concilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus, quòd nondum qointumdecimum ætatis annum egressa, supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepit: eiusq́ue studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses non obtinerent. Quam & Leo Pontifex ille, quem ter sanctum & œcumenicum Patriarcham, sancta Synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eã epistolis aliquot, magnis effert laudibus: Quã Gregorius quoq; Nyssenus oratione sua celebrat, qua vitam illius describit.

Act. 1.

Quin & in octaua Synodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiam Augustam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriã. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen etiã sexcentis pòst annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis Concilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, non Clericorum: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuisset chartula, vt subscriberet, non acquieuerit, dicens: Non est meum subscribere: Episcoporum tantùm est. Auxentius autem Abbas, cùm esset ad eandem Syuodum inuitatus, ne venire quidem ad eam voluit, dicens: Non est Monachorum docere, sed potius doceri: hoc verò ijs solis conuenit, qui sunt honorati Pontificatu.

Symeon Metaphrastes in vita illius.
Fidei tractatio est episcoporum. ep. 4.

Vidit hoc Theodosius Imperator, qui sanctæ Synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum, qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum, quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquit, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbentur: neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ præfici oportet eos, qui circunquaque Sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Episcopom Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium, fuisset rogatos, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas nõ est talia curiosius perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, conueniant.

Sozo. li. 6. c. 7. eccl. histo.

Ac rectè quidem Valentinianus. Nam sicut legimus in Actis Apost. solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam: illis dictum est: Pascite, qui in vobis est gregem. Et per Hieremiam Dominus, Dabo, inquit, pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. Et ad Timotheum ac Titum scribens Apostolus, quem Episcopum, eundem & doctorem esse vult. Pastorum est, gregis curam habere pascendo, iubendoq; ducere. Ouiũ est, discendo & obtemperando sequi.

Actuum 10.
1. Pet. 5.
Hiere. 3.
Timoth. 3.
Titum 3.
Pastorum regere, & ouium obedire.

Sed nescis, dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio, priusquam id sint assequutæ, priusquam legitimè fiot ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cùm scriptum sit: Nec quisqoam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neque se prius, quàm factæ fuerint, ad munus pastorum ingerant: Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam, sanamq; doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi, etiamsi ad concilium communicandum ex ordine quoqoe Sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt.

Hebr. 5.

Imperatorum & Regum officium in concilijs.

Quòd autem Reges & Imperatores Concilijs interfuisse qoandoque legimus, non ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtq; sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verùm vt auctoritatem, vnitatem, & concordiam Concilij tuerentur: & quæ salubriter essent in eo constituta, ea, vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadem hæresi, Nicolai Pontificis auctoritatem nobis objciunt, cuius verba Gratianus in eom librum retulit, quem ipse decretorum inscripsit: ex quibus probare conantur, etiam laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersijs concedi potestatem oportere.

Gratianus 96. dist. vbinam.
In epist. ad Faust. Magistrum.

Quid autem? an non rectè de istis dicere possumus, quod in eadem illa epistola scriptum à Gelasio profert idem Nicolaus: Nobis, inquit, opponunt Canones, dum uesciunt quid loqnantur. Nisi fortè scire quid loquantur existimandi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua senteutia tuenda, testimonium ex illa Nicolai Pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per Pontificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodosij scripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur. Quæ namq; res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ conscriben-

bendæ? quàm quòd Michael Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato Concilio Præsularem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit ministerij: quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui postea per Adrianum, Nicolai successorem, congregata etiam Synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaelẽ alloquitur Pontifex his verbis: Dicite, quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus conuentibus interfuisse: nisi fortè in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omnium communis est, quæ non solùm ad Clericos, verumetiam ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt, nisi quòd quoties de Domini Sacerdotibus erat iudicium, nemo Imperatorum Synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola commemoratur, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuissent obiecta: sed surgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum: cùm autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquam interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt, ideò statim, quod proprium munus est Episcoporum, sententias dixerunt, & de fidei controuersijs iudicauerunt? Minimè gentium: Verùm ad hoc tantum interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & concordiam tuerentur, quodque de sententia Patrum in Concilium statutum esset, id firmum & ratum esse iuberent, edictisque propositis, inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent.

Verùm vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, communis est omnium, non solùm ad Clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinẽt Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes vt ius suum cuiq; tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neq; soli Reges, aut Principes, aut quibus hæc ab illis est mandata iurisdictio, de causis ciuilibus, vel criminalibus iudicandi potestatem habebũt? Quid est hoc aliud, quàm ordinem ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum omnia miscere? quàm dum à tyrannide metuis, anarchiam quandam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiendum, atq; ita, si Dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidum ad definiendum, est Concilium generale. Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum, Cõcilia igitur Episcoporum non sunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Psittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Concilijs legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporum Concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad constituendum, non autem ad corrigendum. Quòd si præmissa legisset hic homo, nunquàm sententiæ Gratianæ contrarium syllogismum produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quæ præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quàm q; Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi, sententijs probatur. Concilia Episcoporum, quæ præsentiam Papę non habenę, aut eius auctoritate congregata nõ sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat: de prouincialibus Concilijs loqui Gratianum didicisset, quòd in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non contra alios magis hęc verba faciunt, quàm contra eos, qui Nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis Concilia planè sunt inualida, & conuenticula potius, conciliabulaq;, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica est, & dicitur, nec ad vnam gentẽ aliquam, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censeri volunt, in quacunq; tandem orbis parte sint constituti. Quamobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo Christiano populo constituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Ecclesia, fideiq; catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporum Concilia ad definiandum esse inualida, non quòd non aliud in illis definiri & constitui possit, sed quòd iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad Concilium œcumenicum illius auctoritate congregatum, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æqualis. In eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum Regem edixisse narrat catholicis, vt ad certum diem Carthaginem venirent, de fidei ratione cum suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus Catholicorum nomine? Agnoscat, inquit, Rex, nos disputationem legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare, vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere. debere etiam trãsmarinarum omnium partium, qui nobis sunt in vna religione, vel communione consortes, agnoscere, quòd totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Aphricanarum tantummodò. Cumq; per Obadum Præpositum regni sui dici rex iussisset: Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio, ô Eugeni, quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationem non habet, dici non debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aera feratur & volitet, quod moris non est humanæ naturæ. Dixi enim, si nostram fidem, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis, vt veniant Coepiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, & præcipuè Ecclesia Romana, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus: in vna aliqua prouincia, siue natione, de fide, quæ catholica est, & ad

Fides vniuersalis.

Dist. 18. cap. 1.

Gratianus.

Concilia Episcoporũ quomodo inualida.

Cõcilia Nationalia.

Victor de Vandalica persec. lib. 2.

Ecclesia Romana omnium ecclesiarũ caput est.

vniuersos pertinet, nihil ita constitui posse, vt ratum ab omnibus haberi sit necesse, nisi forte sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrem hæc Gratiani sententia non contra nos facit, sed contra eos potius, à quibus tanto studio Nationale Concilium expeti videmus.

Laici docti an in conciliis locũ habeant. Potestas spiritualis seculari potestate est superior & dignior.

Sed inueniuntur inter laicos, dicis, multi doctrinis varijs perpolliti, in Theologia etiam exercitatiores quàm sunt multi Episcoporum. Fac ita esse, nunquid ideò tollemus ordinem ex rebus? & non illud studebimus potius, vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptum, Canonumq; decreta seruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quàm nonnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue Regibus, siue Principibus, siue Iudicibus, siue quibuscunq; tandem alijs, quibus iuris dicendi potestas est permissa: num igitur tu, quia catus & prudens tibi videris, ac præ cæteris Iurisconsultus, Regẽ; aut Principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatem à nemine concessam vsurpabis? Potéstne cogitari, vel dici quicquam absurdius, & ad seditionem in populo contra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiam Principes Ecclesia, de quibus per Prophetam dictum est: Constitues eos Principes super omnem terram. Hos, inquit Clemens Romanus, Principes vobis, & Reges, præesse putate, ac tributa, sicut Regibus pendite, à vobis enim & ipsos, & familiares ipsorum ali oportet, quemadmodum Samuel præcepit populo de Rege, & Moses de Sacerdotibus in Leuitico, sic & nos vobis de Episcopis præcipimus. Nam si ibi multitudo pro rata portione tanto Regi munera præstabat, quantò magis & nũc Episcopus accipere debet à vobis, quæ sunt à Deo sibi constituta ad sustentationem suam, & eorum qui sunt cum ipso Clericorum. Quod si verò aliquid etiam huic orationi addi oportet, plus hic accipiat, quàm ille quondam. Nam ille tantùm ea, quæ pertinent ad militiam administrat, belli, pacisq; moderator, ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotium administrat, corpus, & animam liberans à periculis. Quantò igitur anima est corpore præstantior, tantò Sacerdotium regno sublimius. Ligat enim Sacerdotium & soluit eos, qui vel pœna, vel venia digni sunt. Itaq; Episcopum amare debetis vt patrem, timere vt Regem, honorare vt Dominum. Fructus vestros, & opera manuum vestrarum in benedictionem vestram offerentes illi primitias vestras, & decimas vestras, partes vestras, & munera vestra, dantes ipsi tanquã Sacerdoti Dei, primitias frumenti, vini, olei, fructuum, & omnium quæcunq; vnus Deus suppeditat vobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorem suauitatis Domino Deo tuo. Et benedicet Dominus opera manuum tuarum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quandoquidem benedictio super caput largientis. Oportet autem vos nosse, quòd quamuis liberauerit vos Dominus à seruitute vinculorum, quæ fuerunt inducta super vos, & deduxerit vos in locum refrigerij, nec amplius permisit vos sacrificare ratione carẽtia animalia pro peccatis, liberauerit etiã vos illis expiationibus ab hircis emissarijs, à lauacris continuis, & aspersionibus: non tamen ab oblationibus vos liberauit, quas debetis Sacerdotibus, neq; ab ea, quam debetis egentibus, beneficentia. Dicit enim Dominus vobis: Nisi abundauerit vestra iustitia plus quàm Scribarum & Pharisæorũ, non intrabitis in regnum cœlorum. Sic autem abundabit iustitia vestra, si maiorem curam habueritis Sacerdotum, orphanorum, & viduarum, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secula. Et iterum: Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Et rursus: Anima benedicta omnis simplex. Sic itaque facies tu, sicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis, tanquàm mediatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & veniæ. Te namque dare conuenit, illum autem dispensare tanquàm œconomum, & administratorem Ecclesiasticarum rerum. Neque verò discuties tuum Episcopum, nec obseruabis dispensationem illius, quemadmodum in ea se gerat, quando, cum quibus, vbi, benè, vel malè, vel conuenienter. Habet enim, Iudicem Deum, qui in eius manus dispensationem commisit, & dignum eum effecit Sacerdotio tanti loci. Hactenus Clemens de principatu Sacerdotum.

Psalm. 44.

Clem. li. 2. c. 37. 38. 39. constitut. Apost. Episcopis & clericis fructus, & primitiæ soluenda.

Episcopi Regibus, & Principibus præferendi.

Cap. 39.

Sacerdotibus quæ dari debent.

Episcopus ecclesiasticarum rerum dispensator ex Dei commissione.

Principatus autem hic Ecclesiæ, de quo tractat Clemens, tantò est omni regno excellentior: sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazianzeno in oratione, quam de Hieremiæ dictis, præsente Imperatore habuit, scriptum legimus, quãtum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina, & humana, discrimen & interuallum esse potest. De quo scribit etiam Ambrosius: Quòd si Regum fulgori sublimitatem Episcopalem compares, & Principum diademati: longè diadema fuerit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Chrysostomus quoque: Maiorem, inquit, esse Principatum Sacerdotis, quàm Regis, Propterea Rex caput submittit manui Sacerdotis, & vbique in veteri scriptura Sacerdotes inungebant Reges. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos Principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia catholica, filij eius cõstituti sunt Principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum Regis, &c. His igitur Principibus, non his, qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deq; fidei causis cognoscendi potestas est concessa.

Chrysost. de verbis Esa. homi. 4. & 5.

Amb. de dignit. sacerd. c. 2.

Chry. li. 3. de sacer.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, &c. explicatur.

Sed libet hic Catholici cuiusdã Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Cõstantino-

tinopolitana, quàm in Ecclesiæ nostræ cathedralis Varmiẽsis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is, absoluta iam Synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermonem mouere, neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hoc enim inuestigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligandi potestatem habent, qui ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues: non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantęcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non definet. Rursusq;: Quantumcunque Episcodus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambigendi? Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius, quàm ea, quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quòd pedes sint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius, Basilium Cæsariensem auctorem secutus, oculorum in Ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiam in octauo Concilio Toletano legitur, dum secundum carnis assumptæ mysterium Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius, intentio Episcoporum, officia cernitur peragere oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius, illi de ecclesiasticis causis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi munus, etiamsi multò sit is in virtute, sapientiaque inferior: idque Gregorij, quem, Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione septima, qua se excusat, cur tam diu, à functione abstinuerit ecclesiastica, sic populum affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini: satis enim vobis est, si rectè pascimini: nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus, aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisque fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior existat: in illóque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit, quærat. Nemo, qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluatur, qua tam terrestria, quàm cœlestia sunt colligata, neque dominationem multiplicem sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Quæ postrema verba sic habent Græcè, μηδὲ ποιῶμεν ἀναρχίαν τὴν πολυαρχίαν. Quæ sic Latinè significantius reddere possis. Neque committamus, vt dum imperare multos volumus, anarchia quædam efficiatur. Qui plura scribit in eandem senteotiam in oratione de moderatione in disputationibus seruanda, quæ est in ordine vigesima tertia. Et in Poemate quod ad Populum Constantinopolitanum de vita sua scripsit, ἀναρχία, inquit, γὰρ ἐστιν ἡ πολυαρχία, hoc est, Plurium dominatus efficit anarchiam.

Imperatoris in octaua synodo Constant. imp. verba.

Episcoporum dignitas.

Nota.

Ecclesiasticas causas laicæ potestati discutere, & iudicare non licet.

Oculi Ecclesiæ Episcopi Basil. cap. 4. Epist. 30.

Ambr. de dignitate sacerdo. c. 6. in Psal. 87.

In sua vocatione cuiq; perseuerandũ.

Intereà tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis communes alicuius locos legit diligentius, ideò statim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Episcopus. Ac fieri quidem potest, vt reperiatur nonnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quàm exigere videtur ea persona, quam sustinet: num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina præditos. Certè in eo Concilio, quod proximis superioribus annis Trideoti fuit habitum, etsi cœtus ingens fuisse dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præstare multum existimarentur: non alij tamen excellere magis visi sunt, quàm Episcopi, à quibus pleraq; sunt animaduersa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè considerassent. Sed nouum non est, quòd ab hæreticis Episcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt scindi Christi tunicam inconsutilem permitterent: stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arrius hæreticus, vir Dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epistola, quam historiæ suæ Theodoretus inseruit, eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersati, non ineruditos modò, verùm & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicænæ Synodi Patres tanquàm simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogium tribuit Eusebius, quòd eorum alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, nec fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatem constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos ferè comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certè præstat in eiusmodi cœtu esse aliquem non doctissimum, qui cùm se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre persuasum habet, sententia lubens acquiescit: vt sit non inter alta sapientes, verùm humilibus consentientes: quàm tales multos, quales describit Sapiens: Vidistin hominem, qui sibi sapiens esse videtur? spes est de stulto, quàm de eo multò maior: Nam qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putent, quamuis ad rem potius quàm ad componenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Iohanne Chryso-

Episcoporum doctrina.

Lib. 1. cap. 9.

Soc. Libr. 1. cap. 5.

Eus. lib. 3. de vita Constantini.

Rom. 12.

Prou. 26.

Chry. Hom. 76. in Matth.

Ignorare quàm falsa nosse præstat.

sostomo scriptum legimus: Præstat proba ignoratione detineri, quàm falsa opinione mancipari. Nam qui nescit, facilè ratione ducitur: qui verò scire credit cùm nesciat, non potest facilè veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, vt antequam vera inculcentur, falsa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est facilimè scribitur, literis verò plena, non similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra facilius aratro proscinditur, quæ nihil habet, quàm quæ vepribus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse Concilia dicantur Episcoporum, etiam si non ita, vt deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cùm præsertim neq; fuerit, neq; futurum sit Concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neq; mitti ferè consueuerunt ex vnaquaq; prouincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis.

Concilijs generalibus Imperatores & Reges solùm interfuerunt, non vt de fidei causa sententiam dicant, aut iudicent.

Actione 10.

Verùm interfuerunt Imperatores, & Reges Concilijs. Quis negat interfuisse? cùm eos etiam nostro tempore literis Pontificijs ad Concilium inuitari, nemini sit obscurum. Quod verò de causa fidei iudicauerint, hoc est quod constanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hæc vsq; nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum, & constituendum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absq; principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri Canones conuenire seculares Principes in Concilijs sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis Concilijs vniuersalibus inueniemus. Neq; enim fas est seculares Principes spectatores fieri rerum, quæ Sacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt.

Concilijs prouincialibus Principibus secularibus interesse non licet.

Distinct. 16.

Concilia œcumenica, & quid in ijs actum.

Acto. 18.

Cæterùm recenset idem Gratianus, & ante eum Iuo Carnotensis, octo Synodos œcumenicas: quarum prima, sicut à Damaso scriptum legimus, cum Syluestri consensu, Nicææ habita est à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus: quod etiam indicat epilogus Romanæ Synodi sub eodem Syluestro habitæ: vbi legitur 318. Episcopos Syluestri vocatione fuisse Nicææ congregatos. Quin & in sexta Synodo scriptum est, Constantinum, & Syluestrum Nicææ magnam Synodum congregasse. In ea Synodo, qui Christum creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arrij hæresis est extirpata. Secunda, quinquaginta sex annis, vel si Georgio Cedreno credimus, 80. annis post, Constantinopoli, per Damasum congregata, quod ex Patrum verbis in Epistola quadam ad Damasum scripta colligere licet, vbi sic loquuntur: Constantinopoli, mandato literarum superiori anno à vestra Reuerentia post Concilium Aquiliense ad sanctissimum Imperatorem Theodosium missarum, ad iter duntaxat Constantinopolim vsque faciundum nos præparauimus. Quã Epistolam legat apud Theodoretum, qui volet, in Ecclesiastica historia: In hac Synodo Macedonius à Damaso, Patro quoque Alexandrino præsente, sicut in responso Damasi apud eundem Theodoretum legere licet, est damnatus, qui Spiritum sanctum esse Deum inficiabatur, simul & Apolinarius, qui Christum, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesij, Cœlestino instante Pontifice congregata, quod indicat illa Epistola Patrum Ephesi congregatorum ad Cœlestinum, vbi sic loquuntur: Tum Ecclesiæ Canonibus, tum Epistola Sanctissimi Patris nostri, & collegæ Cœlestini Episcopi Romanæ Ecclesiæ necessariò compulsi, idque non sine crebris lachrymis ad hanc seueram sententiam contra Nestorium pronunciandam venimus: in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui propriis stultitia seductus, alium ante secula Deum verbum, alium verò ex Virgine pro nostra salute incarnatum nugatus est. Quarta, post interuallum annorum triginta Chalcedone, iussione Leonis Pontificis congregata. Sic enim scribunt ad Leonem Augustum Episcopi secundæ Mediæ: in Chalcedonensium ciuitate, multi Episcopi conuenerunt per iussionem Leonis Romani Pontificis, qui verè caput est Episcoporum. Et ad Martianum Augustum scribens Leo: Poposceram, inquit, à gloriosissima clementia vestra, vt Synodum, quam pro reparanda Orientalis Ecclesiæ pace à nobis etiam petitam necessariam iudicastis, aliquantisper differri ad tempus oportunum iuberetis: in qua Eutyches vnà cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incommutabiliter vnitas negauerat: vnam autem naturam ex duabus fuisse compositam prodigiose pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta, centum & duobus annis post, iterum Constantinopoli, instante Iustino Imperatore per Hormisdam Papam congregata fuit, sicut in Pontificali legitur: in qua Origenes, Euagrius, Didymus, propter falsa quædam & peregrina dogmata sunt damnati. Sed Germana quinta Synodus primum in lucem prodijt anno 1567. Nam quæ legitur in prioribus editionibus secundi tomi Conciliorum, non fuisse videtur Germana quinta Synodus œcumanica. In hac igitur quinta Germana sicut etiam à Gregorio scriptũ legimus, Epistola quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur. Theodori personam mediatoris Dei & hominum in duabus substantijs separans, ad impietatis perfidiam cecidisse conuincitur, & scripta Theodoreti, per quæ B. Cyrilli fides reprehenditur, sensu dementiæ prolata refutantur. Sexta posteaquàm centum vigintinouem anni intercesserunt, tertium Constantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Christo voluntatem, & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti, & anathemate sunt percussi. Quod idem aliquot annis ante factum fuit à Martino Papa in Concilio Lateranensi. Septima, sexaginta post annis, iterum Nicææ, in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Basilius, Theodosius, Sisinius, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octaua, post centum plus minus annorum interuallum, quartum Constantinopoli, in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha, in

Lib. 5. cap. 9.

Ibidem cap. 10.

Vide Euagrium lib. 1. ca. 4.

Hæretici in concilijs generalib. damnati.

Leo Epist. 43.

Greg. l. 1. epi. 24.

In concilijs fuerunt Imperatores.

locum

locum eius inuaserat, legitimè de eo deiectus, & tanquam nouus Dioscorus, & qui eum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus est.

Constantinus … tantus … dexit.
Euse. lib. 3. … 4
Constantini.
Soc. lib. 1. cap. 8.
Theod. lib. 1. cap. 7.
Zozo. li. 2. c. 20.

Interfuit Nicænæ Synodo Cōstantinus Imperator, sed quomodo interfuit? Cùm paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non prius consedit, quàm annuissent Episcopi: cumq; de concordia, & pace pleraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit, sicut in historijs suis Eusebius, Socrates, Theodoretus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Episcopos in eo Concilio subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse non legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quòd cùm ipsi fidei scripturam artificiose constructam Arrius obtulisset, arbitratus fuit Imperator, eum conformia cum illis sentire, de quibus in Nicæna Synodo conuenerat: quo nomine gauisus quidem est, verùm tantùm ipse sibi non permisit, vt eos ad communionem reciperet, priusquam causa ab illis, penes quos erat potestas, sicut Ecclesiæ norma postulat, & dijudicaretur, & diligenter examinaretur. Mittit igitur ad Episcopos Hierosolymis tum temporis congregatos. Ex quibus verbis manifestè constat, quod secundum Ecclesiæ legem de rebus fidei non licebat alijs cognoscere: præter Episcopos.

Theodosius.
Ad concilium legatus Theodosij cur missus.

Interfuit Constantinopolitanæ Synodo Theodosius, Nunquid subscripsit? Solos Episcopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita, ducentorum Episcoporum, non quidam interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianū. Scribit autem ipse ad Synodum, qua cum potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum, transire vsque ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem, quæ faciendæ sunt de pija dogmatibus quæstiones communicare: Illicitum namque est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcuporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quæ iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium Comitem, & Eulogium Tribunum, non vt de causa fidei iudicarent, sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quæ in Epheso à sancta synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiā etiam ad Proclum Asiæ Proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat epistola.

Actione 1. Synodi Chalcedonensis.

Martianus.
Cap. 3.

Interfuit Chalcedonensi Martianus, sed à legatis Leonis Papæ petitus: vt sui præsentiam præstaret Concilio: quòd ipso absente, se ad Concilium non occursuros dicerent, sicut in Breuiario suo testatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicens: Ad confirmandam fidem, non ad ostendēdam virtutē, vt nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam, & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Sexcentos triginta Episcopos subscripsisse legimus, Martianum subscripsisse non legimus. In quinta, quæ est Constantinopolitana secunda, non interfuit quidem Imperator ipse: verùm Theodorum Sileuciarum cum literis misit ad Synodum scriptis, quæ, posteaquàm lectæ fuerunt per Stephanum Episcopum Raphiæ, dixerunt Episcopi: Theodorus vir magnificus exeat, cùm satisfecit pijssimi Imperatoris iussioni. Sub centum sexagintaquinque Episcopi, & sententias dixerunt, & subscripserunt. in hunc modum: Eutychius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos, decreui, & subscripsi. Qua forma etiam subscripserunt omnes alij, Vigilius Pontifex præsens tunc aderat Constantinopoli. Sed quamuis & à Patribus, & ab Imperatore fuerit inuitatus, nec ipse tamen venit, nec misit suo nomine quēquam. Nihilominus recitatæ sunt epistolæ quædam Vigilij ad Rusticum, & Sebastianum, & ad Valentinianum, & Aurelianum Episcopos, quarum auctoritatem se secutos Patres ostenderunt in his condemnandis, quos anathema pronunciauerant, vt ne quid præter sententiam eius fecisse viderentur. Scribit autem Photius in eo libro, quem de Concilijs edidit, quòd quamuis ad sacri cœtus prouentus Vigilius promptus non esset, communem patrum fidem libello comprobauit.

Constantinus.
In concilijs Iudices de fidei causa non iudicāt, & cur missi.

In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonensi synodo fuerant vocati. Sed nec Imperator, nec quisquam eorum, qui vocantur iudices, hoc sibi arrogauit, vt de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta Synodo Constantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem, & iudices istos interfuisse liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim, aut per tumultum fieret, vt libera cuique potestas dicendi daretur. Si quid per vim, aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de sontibus pœnas debitas sumerent. Atque ad hanc, non ad aliam rem iudices constituti fuisse videntur, quod ex actis vtriusque Synodi, & quartæ Chalcedonensis, & sextæ Constantinopolitanæ vidare licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipse, quàm legi preces, quæ acta essent, reritari, authentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, si qua vis illata, si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonensi, vbi iudices & Senatus dixerunt, Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione ijdem iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est sohita, quippè & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur, vt sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, vt Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, vt secundum decretum sancti Concilij (non suum, aut Imperatoris) Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba

Actione 10.

factum est,& de alijs nonnullis. Ad eundem modum in sexta quoque Synodo Imperator, & sanctum Concilium dixissa leguntur. Discurrat Georgius codices, proueoiat lectio, fiat lectio,alter liber relegatur. Itidem & gloriosissimi iudices nunc hunc,nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macharium ferendam,iam nec Imperator loquitur,nec Iudices,sed sola sancta Synodus: quemadmodum ex duodecima & sedecima actiooe videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaqnàm subscripsissent, trecenti quioquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc

Constantini Imper. subscriptio.

verba:Et subscriptionem pijssimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris,legimus & consensimus. Ac mox: Constantinus pijssimus Imperator dixit: Edicat sanctum & vniuersale Concilium,si cum consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumq; sanctum Concilium exclamasset: Omnes ita credimus: edictum scribi fecit Imperator,vt quod fuit à Concilio definitum,id omnes firmiter obseruarēt. Ac primus fuit hic,qui subscripsisse Concilij definitioni videtur,sed non iudicans,verum consentiens tantùm:quod factum etiam à quibusdam in Coocilio Arausicano viris illustribus

Basilij Impe. modestia.

eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali,cùm postularetur à Basilio Imperatore,vt primus ipse subscriberet Concilij decretis, respondissa legitur: Tranquilissimum imperium nostrum sequutum,præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinū

Actio.10.

videlicet Magnū,& Theodosium,ac Martianū,ac exeeros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum; sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra,subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum Vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nustro,habere exaltantem humilitatem.

In concilijs quibusdam Imperatorum subscriptiones reperiuntur.

Ex quibus verbis colligitur,subscripsisse quidem Imperatorea in alijs Concilijs œcumenicis,verùm in his actis,quæ habemus,præterquàm in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris ubscriptionē reperire licuit.In Chalcedonēsi verò concilio Episcopi subscripserūt hac forma: Flauius Episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco defini-

Concilijs Episcoporū & presbyterorum subscriptiones.

ens subscripsi. Presbyteri verò simplicitar: Eusebius presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui,& subscripsi. Presbyteri,sequendo definita subscripsi. In septima Synodo, quæ est secunda Nicæna,interfuerūt quidem duo Senatores: sed initio pauca loquuti,perpetuò posteà tacuerunt: Episcopi,qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & subscripserunt,præterea nemo.In octaua Synodo,quæ fuit Constantinopolitana quarta,interfuit quidem Basilius Imperator & subscripsit,sed quàm ab eo fuerit alienus,vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negotio sumeret,ex his,quæ superiùs scripta sunt,cognoscere licet. Primo loco subscripserunt legati,quos Adrianus pontifex Romanus miserat hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiensis Ecclesiæ,locum obtinens Domioi mei Adriaoi summi Pontificis & vniuersalis Papæ,omnia quæ superiùs leguntur,huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atque ad voluntatem eiusdem eximij præsulis promulgaui,& manu propria subscripsi: Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata,& scripta

In concilijs Principum laicorum subscriptiones.

sunt,concordans & definiens subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sont Ioseph vices,agens Patriarchiæ Alexandrioi,Thomss Antiocheni,Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripsernnt Imperatores hac forma: Basilius Constantinus,& Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles Principes Romanorum: & magni Imperatores,sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt,concordantes,subscribimus manu propria. Ex eo videre licet,quòd Impetatores,vel quicunque alij oon Episcopi,etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, oe quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunq; tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur,vt astitisse tantum in Concilijs,ad pacem eorum & tranquillitatem conseruādam,non autem præsedisse,vel aliquam sibi de rabus Ecclesiasticis iudicandi potestatem arrogasse videantur.

Simul & illud notatu dignum est,quòd in œcumeoicis Concilijs præsidebant Romani Pontificis legati. Extat in bibliotheca Vaticana Vigilij libellus manuscriptus, nec adhuc

Vigilius.

quod sciamus in lucem editus, in quo inserta est professio Mennæ Patriarchæ Constantino-

In concilijs generalibus Pontificis Romani legati præsidebant.

politani. In ea quatuor synodis œcumenicis enumeratis sic loquitur Mennas: In quibus iuxta tempora sua prædecessores Sanctitatis vestræ beatissimi Papæ senerioris Romæ ipsis synodis præsederunt. Io Ephesina Synodo in relatione ad Imperatores transmissa, scribunt Patres præsedisse Celestinum Pontificē. In Chalcedonensi quoq; synodo sic legitur: Pascha-

Act.10.

sius & Lucensius Reuerendissimi Episcopi, & Bonifacius Presbyter tenentes locum sedis Apostolicæ,quia missi Apostolici semper in synodis prius loqui & confirmare soliti sunt, per

Act.3.

Paschasium dixerunt. Et aliquanto superius: Paruitatem nostram Pontifex huic sancto Concilio pro se præsidere præcepit. Ideoq; necessarium est hæc,quæ in medium proferuntur,per nostram interlocutionem disceptari.

Vsq; eo autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne

Heretici Principes recusarunt iudiciū in causa fidei ferre. Victor. li.2. de persecutione Vandal. in 4. Synod. Rom. sub Symmacho Papa.

heretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arrianus quamlibet sæuus tyrannus,non ipse tamen iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arrianus ad iudicium Ecclesiasticum vocatus,in Synodali arbitrio esse dixit,in tanto negocio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquā reperiet,id facturom quenquam putamus,qui vel micam in se Christiani pectoris habeat, quiq; catholicus & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est,quòd in priscis illis commemoren

dis

dis longiores simus, nostri etiam seculi principes non minori præditos religione videre licuit.

Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cùm noue quædam & peregrina dogmata sparsit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & auctor sectarum, quibus miserendum in modum Germaniam dissectam esse videmus: Quas, quæ cladas, quæ sint calamitates consequutæ, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turcerum ipse tyrannus eum quemlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot sectarum, totq; claudium auctorem, paternè moueret initio Leo Pontifex, vt errores suos reuocaret, etq; ad sanam aliquãdo mentem rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus suis profecisset, de Concilio patrum amplissimorum, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronunciauit: ecmisso ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereq; catholicum Regem Carolum eius nominis Quintum, qui falicitar adhuc imperat, legato, postulauit ab eo, tanquàm primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiam sedis Apostolicæ sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis Imperatoribus obseruari solitum. Neq; enim nouum hoc est, quòd Episcoporum sentaotiam Imperatores & Reges exequutioni mandare consueuerunt: Sic namq; Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium & Honorium, & Martianum, & alios fecisse legimus. Et extat in Synodo quinta Constantinopolitana constitutio Iustiniani Imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sentẽtia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutycheo, Arrium, Macedonium, Eunomium, & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum sequutus Carolus Quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio, & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehamenter instabent nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionem decreti à sede Apostolica lati processisset: cùm illis negare non potuisset, na quis factum hoc illius secùs interpretari posit, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus, aut cognosceremus, cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & sedem Apostolicam pertineat: neque vt ras sacrosanctæ fidei nostræ nunc tandem post tot secula par nouas altercationes, cũ magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur, sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animũ percontantes, eum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Nunquid & hic obscurè tulit, minimè suarum esse partium de fidei causa cognoscere? Quod clarius atiam ostendit posteà, cum postulantibus id à se nonnullis, non velle se quicquam determinere, neq; posse cõcludere de negotio religionis, respondit: sad apud Põtificem Romanum pro officio suo diliganter se daturum operem, de congregando Concilio generali: sicut in Augustanæ confessionis exordio legitur.

Lutherana hæreseos ortus.

Decretorum Ecclesiasticorum principes executores.

Act. 1.

Caroli 5. Imper. factum præclarum & iam.

Caroli 5. Impe. fidei & religionis causam, & negocium cognoscere, & iudicare non ad se, sed ad Romanum Pontificem, & sedem Apostolicam pertinere dixit.

Sed iam ad reges nostros veniemos, qui, ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum ganus ducunt. Et sanctus ille Rex Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm alijs heroicis virtutibus multis clarus, tùm in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libenter vestigijs eius incedit Serenissimus filius hic eius, eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna falicitate patarnos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempora tenentem videamus: nunquid non & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademq; religiona fuarunt? Postularunt ab vtroque nonnulli (quibus ractè dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitterent: Respondit Diuus Pater: sui non esse muneris da puritate verbi cognoscare: ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libẽter maiestas eius submitteret, eorumq; iurisdictionem saluam in omnibus asse vellet. Respondit ijsdem propè verbis Serenissimus filius eius. Neq; dubitãdum est, quin quotquot sunt catholici Reges & Principes, si quis eis iudiciũ de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore responsuri. Quòd si maximè secùs aliquis fecissa reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est, quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit ver.

Sigismũdi primi regis Polon. pietas & constantia.

Sigismundi August. reg. Pol. pietas.

Matth. 20.

De fidei & religionis causis cognoscere & iudicare non ad se, sed ad Episcopos, pertinere dixerunt reges.

Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonense Concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit Episcoporum suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas non ita multò pòst aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagtium, Liberatum, Nicephorum, scriptum reperimus. Ausus fuit & Leo Imperator imagines demoliri, & sanctorũ venerationi detrahere, sed aduersus eum in hæc verba scripsit Ioannes Damascenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuecta tyrannida inuadit sacerdotij dignitatem. Non Imperatores potestatem acceperunt ligandi, atq; soluandi. Ac paucis interiectis: Non consentio vt Ecclesia paciscatur, se exequutoram imperialis edicti formulã: imò vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, siua scripto proditas, siue citra scripturam vsu Ecclesiæ comprobatas. Magis autem placidè simul & festiuè Eulogius Presbyter, quem cùm Narses Velentis Imperatoris Præfectus hortaretur, vt in doctrina fidai se cũ

Basiliscus Imp. acceptus ab Episcopis.

Euag. li. 3. c. 4.

Li. c. 16. in breuiar.

Niceph. lib. 16. c. 3. eccle. hist.

Episcopi iudices de principibus in causis Ecclesiasticis.

Theod. lib. 7. ca. 8. eccl. hist.

Theod. lib. 4. c. 16. hist. eccle.

Impe-

Imperatore coniungeret. Nunquid, ait, vnà cum imperio etiam ille Pontificatum est consequutus? Nam & Pastorem habemus, & nutus illius sequimur.

Cùm Gaianus præsente Ioanne Chrysostomo peteret ab Imperatore suæ quoque partis hominibus, hoc est, Arrianis, vnam è sacris domibus concedi. Respondit Chrysostomus: Non licere Imperatori aliquid audere in rebus Ecclesiasticis, si velit esse omnino pius: quemadmodum in illius vita scribit Symeon Metaphrastes. In eandem sententiam quosdam patres contra Leonem Isauricum dixisse, narrat Theosterictus, vitam Nicetæ magistri sui describens, inter quos & hæc Theodori verba recitat: Ne tentes nunc ô Imperator Ecclesiasticum statum dissoluere. Ait enim Apostolus: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia sua, primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò pastores, & doctores, ad perfectionem sanctorum. Non dixit Reges. Tibi quidem ô Imperator ciuilis status & exercitus commissus est, hæc igitur cura. Ecclesiam autem pastoribus, & doctoribus, vt ait Apostolus, derelinque. At si non vis hoc facere: si quis peruertendæ fidei nostræ causa de cœlo nobis aliquid nunciauerit, ipsum non audiemus, tantum abest vt te audituri simus. Neque dissimilia de quodam Episcopo Oeniandro refert Georgius Cedrenus in suis Annalibus. Cæterùm Lucifer & Hilarius non minore libertate Constantium adorti sunt, quàm Ioannes Damascenus Leonem. Libet autem adscribere verba Luciferi. Cùm is Deuteronomij locum illum produxisset: Loquere ad sacerdotes & iudices, & nunciabunt tibi iudicium, & facies secundum omne præceptum, quod nunciauerint tibi. Homo quicunque fecerit in superbia, ne audiat sacerdotem, morietur homo ille, & tollet malum de Israel. Quomodo, inquit, dicere poteris, iudicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris iam, quantum apud Deum mortis pœna fueris mulctatus. Cùm hæc ita sint. Tu qui es profanus ad Dei domesticos, quare istam sumis in Dei sacerdotem authoritatem, cùm etiam ipsos iudices Iudæos, tum quando in lege manebant Dei, ex genere habere permiserit suo. Hortatus est eundem Constantium Osius Episcopus Cordubensis, vt ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale, inquit, à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs Ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque igitur fas est, nobis in terris imperium tenere: neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agentes epistola inserit Athanasius: qui nonnullis interiectis: Istud est, inquit, iudiciũ Episcoporum. Quid cũ eo commune habet Imperator? Sin contrà, ista minis Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopi? Quando à condito æuo auditum est? quando iudicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem suam accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ antehac synodi fuerunt, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt, sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec Princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam ab Arriana hæresi spectaculum editur: conuenerunt in vnum hæretici, & Imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu Episcoporum sua potestate aduersus eos, quos velit vtatur, & tamen in persequutione mouenda persequutor non appelletur: illi verò succincti principis potestate insidias faciũt, quibus volunt. Hactenus Athanasius: Et interea profert quidam disputationem à Vigilio conscriptam, inter Arrium & Athanasium: in qua Probus quidam ethnicus sic alloquitur vtrunque, Imperatoris Constantini auctoritate commonitus, præcepi inter vos fidei negotium ventilari. Respondit Athanasius: Et quis tam vecors audeat principalia præcepta abnuere? Sic ille fictus Athanasius. At verus Athanasius, cuius verba ex illius germano libro citauimus, longè diuersum sensit. Cæterùm, vt ne rerum imperitis imponatur, sciat lector, inter Arrium, & Athanasium Alexandrinum coram Probo iudice, nullam vnquam disputationem habitam fuisse. Fatetur hoc etiam ipse Vigilius, qui fuit auctor huius libelli de disputatione hac, quòd eam sub nomine Athanasij conscripserit, tanquam si præsentes, inquit, cum præsentibus agerent: vbi etiam cognitoris persona videtur inducta. Si fuisset vnquam hæc habita disputatio, certè Eusebius, Ruffinus, Socrates, Theodoretus, Zozomenus, Nicephorus, & alij scriptores Ecclesiasticæ historiæ mentionem illius aliquam fecissent: ficulneum vt planè sit istorum in hac Arrij cum Athanasio disputatione præsidium. Sed in causa Cæciliani Carthaginensis Archiepiscopi, Constantinum Imperatorem iudicem fuisse, certius est, aiunt, quàm vt inficias ire quisquam possit. Demus hoc. Nam quod hæretici Donatistæ causam hanc ad eum detulerint, & Optatus, & Augustinus testantur. Sed interea scribit Augustinus, quòd non est ausus Imperator de causa Episcopi iudicare: quare discutiendam eam, atque finiendam Episcopis delegauit: Quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melciade cum multis collegis suis. Et exstat apud Eusebium Imperatoris epistola, quam ad Melciadem Pontificem ea de re scripsit. Si nulla religione prohibebatur Imperator, quo minus de causis ecclesiasticis iudicaret, cur dicit Augustinus: quòd non fuerit ausus id facere: Sciebat ille, quòd hoc sui muneris non esset, quamobrem ad Pontificem Romanum, ad cuius cognitionem propriè pertinebat, causam remisit. Quin addit Optatus, quòd cùm ei preces Donatistarum oblatæ fuissent, liuore plenus responderit: Petitis à me in seculo iudicium, cùm ipse Christi iudicium expectem. Sed quæ posteà consecuta sunt videamus

Theost. in vita Nicetæ in 7. tomo Lipomani.

Ad Constantiũ Imper. pro sancto Athanasio libro priore.

Osij Episcopi adhortatio ad Constantiũ Imperator Constantius, ne fides & religionis causis se immisceat, hortatur.

Athanasius.

Lib. 1. cont. Parmenianum. cap. 7. Augu. in breuiculo collationum, & alijs multis locis. ep. 166.

Li. 10. c. 5. eccl. hi.

mus. Fuit Cæcilianus innocens à Pontifice Romeno pronuncietus. Donatistæ verò, libet au *Epist. 162.*
tem Augustini verbis vti, tantæ auctoritatis Episcopos non apud alios collegas, sed apud
Imperatorem ausi sunt eccusare, quòd malè iudicarint. Dedit igitur ille aliud Areletēse iudi
ciū, aliorū scilicet Episcoporum, non quia iam necesse erat, sed eorū peruersitatibus cedens,
& omnimodo cupiens tantam impudentiam cobibere. Neque enim ausus est Christianue
Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces qnerelas suscipere, vt de iudicio Episcoporum
qni Romæ sederent ipse iudicaret, sed alios Episcopos dedit. Quem etiam iterum exclamas-
scribit Optatus: O rabida furoris eudacia. Sicut audaciam & impudentiam Donatistarum *Episto. 50.*
grauiter Augustinus reprehendit, sic religionem hanc & modestiam Imperatoris laudat: ac
lōgè ordinatius eum egisse dicit, cùm Episcoporum causam ad se delatam ad Episcopos re-
misit, quandoquidem eam ad iudicium suum non pertinere sciebat. A quibus tamen cùm *Episto. 162.*
iterum ad Imperatorem prouocatum fuisset, scribit Augustinus, quòd ipsorum hanc per-
tinaciam admodum, detestatus tandem eorum importunitati cesserit, vt de illa causa post
Episcopos iudicaret, à sanctis Antistitibus posteà veniam petiturus. Hahes qualis iudex in
ecclesiastica causa fuerit Constantinus, quàm sit banc hæreticorum importunitetem dete-
status, quàm inuitus munus hoc, quod ad se minimè pertinebat, susceperit. Et intereà non
est veritus blatero quidam ineptissimus, qui fingit ipse sibi monstra, quæ oppugnet, nesciens
quid loquetur, aut de quibus affirmet, non est inquam veritus asseuerare, quod Augusti-
nus Constantini factum hoc non modò non reprehenderit, verumetiem cum laude retu-
lerit. Si cum laude retulerit, quòd cesserit hæraticorum peruersitetibus, cur addidit, veni-
am à sanctis Antistitibus petiturus. Certè quæ cum laude geruntur, eorum veniam petere
necesse non est. Quamobrem peccasse quidem Constantinum innuit Augustinus, quod de
Episcopis, etiam post Episcoporum iudicium iudicauerit, sed quoniam inuitus fecit, victus
importunitate Donatistarum, quorum pertinaciam hanc vehementer detestetur, huius de-
licti sui veniam non difficulter eum esse consecuturum iudicauit: cùm præsertim execu-
toris magis, quàm iudicis officio functus videatur. Nec enim diuersum aliquid ab eo quod
per Episcopos decretum erat, pronuncieuit, sed idem illud prorsus: Cæcilianum innocen- *Aug. epist. 162.*
tissimum, accusatores eius improbissimos esse. Legem etiam tulit, vt res conuictorum, & *Aug. episto. 48.*
peruicaciter vnitati resistentium fisco vendicarentur. Sed quid opus est pluribus verbis,
quod non liceat Imperatoribus de causis Ecclesiasticis iudicare, planum facere ipsius ea de
re Constantini sententiam audiamus. Narrat Ruffinus in Ecclesiastica sua historia, quòd qui *Lib. 1. ca. 2.*
fuerunt Episcopi Nicææ congregati, libellos quosdam obtulerant Constantino, quibus se in-
uicem accusabant, quos ille recepit qnidem à singulis, & eos in sinu suo continuit, nec quid
in eis contineretur aperiens, ita fuit Episcopos affatus: Deus vos constituit Sacerdotes, &
potestatem vobis dedit de nobis quoque iudicandi, & ideò nos à vobis rectè iudicamur,
vos autem non potestis ab bominibus iudicari. Propter quod Dei solius expectata iudici-
um, & vestra iurgia quæcunque sunt, ad illud diuinum reseruentur iudicium: vos enim no-
bis à Deo estis dati Dij: & conueniens non est, vt homo Deos iudicet: sed ille solus de quo scri
ptum est: Deus stetit in synagoga Deorū, in medio eūt Deos discernit. Quàm diuersa fuit hęc
Imperatoris pientissimi sententia eb ea, quam profart insulsus hic battologus. Non Impera-
tores ille de Episcopis, verùm Episcopos de Imperatoribus, cùm esset Imperator ipse iudica
re voluit: vt illorum ipse, non autem illo suo iudicio subijcerentur, æquum esse censuit.
Quid autem si nec illorum diuersa fuit sententia, qui causam hanc Ecclesiasticam ed Impe-
ratorem Constantinum detulerant? Quid si ijdem illi suum hoc factum eondemnarunt? In- *Aug. Epist. 50.*
stituerat Honorius Imperetor: vt collatio fieret inter Augustinum, & Donatistas. Quos
tum clamores Donatistæ non adebant? quantam ex ea re inuidiam & odium conflare Ca-
tholicis conabantur, quòd Ecclesiæ causam apud Imperatorem agerent? Sed qnid ad hæc Augu
stinus? Quod in nobis, inquit, modò reprehendunt, dicentes: Non debere Christianos con-
tra inimicos Christi aliquid à Christianis Imperatoribus postulere, priores idipsi fecerunt. *Optatus.*
Sic suum hoc factum ipsi Donatistæ reprehenderunt, quos Optatus etiam his verbis allo-
quitur: Quod de nobis dicitis, quid Christo cum Regibus? quid Episcopis cum palatijs? Si
nota est nosse Reges, vos tota perfundit inuidia: Nam hoc priores maiores vestri fecerunt.
An autem hæc Donetistarum vox eadem propè cum illa non est, qnam ex Athanasio paulò
antè protulimus. Sic & ipsos hæreticos iudicasse videmus, nefarium scelus designari, si cau-
sam Ecclesiæ cognoscat Imperator: quæ quòd ad Honorium à Catholicis delata fuit, necessita- *Lib. 3. cont. Iulian.*
te factum est: quæ cùm ingens telum sit, legem non habere dicitur. Magnuatum fuit furor *Cap. 1.*
Donatistarum, qui totam occupauerat Aphricam violentis aggressionibus, latrocinationi- *Li. 3. cont. Iulianū.*
bus, itinerum obsidionibus, rapinis, ignibus, cædibus, sicut scribit Augustinus: Multa va- *cap. 1.*
stantes, cuncta terrentes. Nihil ab eorum insidijs erat satis tutum, Augustino præsertim, *In vita Aug. Possi-*
quem sicut memoriæ prodidit Possidonius, velut lupum occidendum esse in defensionem *donius. cap. 9.*
gregis, scilicet, sui, dicebant. Hæc igitur necessitas compulit Catholicos, vt ab Imperatore
iudicem dari sibi peterent. Et erat hoc extraordinarium, & agebatur causa mixti fori, cùm
in ea ciuilis quæstio facti de Cæciliano versaretur, deque ordinatore eius Felice, quam ipsi
priores olim ad Constantinum detulerant. Deinde, qui præsidebat ei collationi, cognitio
magis illi, quàm iurisdictio mandata videbatur: vt cognitoria potius, quàm iudicis perso- *Cap. 13.*
nam sustineret. Scripsit breuiculum colletionis huius Augustinus, non aliud ei, quàm cog-
nitioris nomen in eo tribuit. Idem facit & Possidonius. Graues nihilominus ea de re Dona-
tistæ quærimonias edebant. Nefarium esse scelus quæritabantur, Imperatorem de causis
Ecclesiasticis iudicare: adeò nec ipsis hæreticis tolerabile facinus hoc videbatur. Hæc nos
hoc in loco pluribus verbis commemoranda duximus in hac nouissima æditione, quod vi-
dimus insulsi bettologi cuiusdā librū, quem de traditionibus inscripsit, in quo multis modis
pro-

Amb. ep. 32. in li. 5.
Imperator Valent. se Ecclesiasticis rebus immiscens ab Amb. valde reprehenditur.
Theodosij rescriptũ de iudicio in fide.

probare nititur iudicium de causa religionis ad Reges, & Principes pertinere. Quo libro sicut nihil infantius, ita nihil potest esse maledicentius: Cum enim habere se malam causam intelligat, sic se tandem in ea fore superiorem persuasum habet, si Græca, Latina, Germana lingua, quàm plurima probra, conuitia, maledicta mendaciter eiaculatus fuerit in eum, quē non nouit: si sceleratum, impium, diabolicum vocauerit, si in ima tartara detruserit. Quasi verò maledixisse vicisse sit. Nos verò caput hoc insanum ad Antyciras relegabimus, & ad Imperatoris Valentiniani res gestas veniemus. Is Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cæterùm his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt ipse iudices eligerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quòd in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ: Cui rei respondeo, vt arbitror, competenter, Nec quisquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc asseram, quod augustæ memoriæ pater tuus, non solùm sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? nisi fortè vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, confessionis constantia probata est, & sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione

Episcopi de Imperatoribus, & laici in causa fidei iudicant, non laici de Episcopis.

curuabimur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat, in causa fidei, in causa inquam, fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente vir maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos: tua nunc dicit clementia, ego

Amb. Epist. 33.

debeo iudicare. Neque verò scripsit hæc modò, verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ

Matt. 22.

diuina sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Esto Deo subditus: Scriptum est: Quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius. Qui cum Aquileiensi Concilio interfuisset, in quo quidam Arrij sectator Palladius, itidem vt nostri temporis hæretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam ex vtraque parte auditores venire volebat. Quos quæris auditores? inquit Ambrosius: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus. Ac paulò pòst: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare.

Varemundus valde confutatur.

Audin tu Varemunde, quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquam de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet, Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale sub-

Episcopi nomine indignus qui laicis sacerdotale ius substernit.

sternit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos Episcopos in concilium admittendos, nónne tyrannum apertè vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius oppeteret, quàm laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: Atquem tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducentis annis semper in Ecclesia Dei

Ambrosij Elogia.
Ruff. lib. 2. cap. 15. eccle. hist.
Aug. lib. 5. confess. Cap. 13.
Basil. epist. 55.
August. de nupt. & concupis. li. 1. ca. 35.
Idem de cura pro mortuis, ca. 17.

sacrosancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus Ecclesiæ murum & turrim validissimam: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadam Basilius celebrat. Cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quòd in eius præcipuè libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem denique tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt sibi parceret, obsecrarent. Hũc tu talem virum, cui non catholici modò, verumetiã veritatis hostes hæretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimoniæ, tã illustre testimonium tribuerunt, vocare tyrannũ, & hanc ei tam turpem notã inurere audebis? Sed non est tyrannus, Varemunde, qui ius suum tuetur: sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viã ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinem cogere, qui, quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc sanctissimum, episcopale suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquàm ty-

Amb. epist. 34.
Theod. lib. 5. c. 17. eccl. hist.

rannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multò post pœnituit: informatus'q; fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu post incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduer

sarium

sarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientissimus autem Imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem Ecclesiæ primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebantur, quòd imparatores purpura faceret, sacerdotes non facaret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipsa de causa præ cæteris eum Episcopi nomine dignũ esse iudicauit, neq; se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ tuæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, velante enim Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israel opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis: neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neq; tot lupi grassarentur in ouili Christi, neq; tam diu tam fædè scissam inconsutilem Christi tunicam videremus. De Sancto Martino scribit Seuerus Sulpitius his verbis: Martinus vir planè Apostolis conferendus, satis superq; sufficere dicebat, vt Episcopali sententia hæretici Priscillianistæ iudicati, Ecclesijs pellerentur. Nouum esse & inauditum nefas, vt causam Ecclesiæ iudex seculi iudicaret. Nouum & inauditum esse nefas dicit Martinus, vt causam Ecclesiæ iudex seculi iudicet. In Synodo autem sub Papa Symmacho Romæ habita, cum Basilius Patricius vices Regis Odoacris agens, edixisset de rebus Ecclesiasticis, non quidem quatenus Ecclesiasticæ fuerunt, verum sub hac specie, ne per occasionem seditionis status ciuilis vocaretur in dubium tamẽ Episcopi omnas id statutum seruari prohibuerunt, quod contra Patrum regulas esset, aliquid de Ecclesiasticis facultatibus disponi à laicis, quamuis religiosis, quibus nulla de Ecclesiasticis facultatibus disponendi aliquid legitur vnquam attributa facultas. Hæc Eulalius: cui omnes alij Episcopi assensum præbuerunt. In quarta autem Synodo, quæ sub eodem Papa Symmacho habita est, ne Theodoricus quidem Rex, licet Arrianus esset, sibi iudicium in Episcopos arrogauit, sed postquam ab Episcopis plurimis audisset, Papam Symmachum ob prærogatiuam suæ sedis non posse compelli, vt minorum iudicio se subijceret, respondit: In Synodali esse arbitrio, in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se, præter reuerentiam, de Ecclesiasticis negotijs pertinere. Quin & Caluinus, quamlibet impius, in eandem santentiam scribere vi veritatis compulsus est. Nos, inquit, libenter concedimus, si qua de dogmate incidat disceptatio, nullum esse nec melius, nec certius remedium, quàm si verorum Episcoporum Synodus conueniat, vbi controuersum dogma excutiatur.

Lib. 1.
Theo. pietas, & pœnitentia, & in Amb. amor.
Episcopi pro eccl. iuribus zelosi referuntur.
Seuer. Sulpitius sacr. hist. lib. 2.

Quid autem dicis Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimum esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscurè fers: qui confessionis Augustanæ, quàm Christianæ censeri malunt? Tanta est vis varitatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secundum Euangelium, seu, vt loquuntur de iure diuino nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc ast, his, quibus est commissum ministerium verbi, & sacramentorum, nisi remittere peccata: itẽ cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin tu Varmunde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcera, nulla circuitione vsi, disertis varbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atq; hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates, Ecclesiasticam, & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium?

Confess. Augustana concedit iudicium episcopis in causa fidei.

Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cùm præsertim instituti nostri non fuarit, hoc loco de iurisdictione Episcoporum differere: sed illud modò propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: quo nomine non pars, neq; enim sunt partes in Ecclesia, verùm totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet. Catholica totum tenet, quicunque partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Et iterum alio loco: Non audiu ostendentes partes: Deus deorum totum mihi ostendit, qui vocauit terram à Solis ortu vsq; ad occasum, totum redemit: partes autem, id est, calumniantes condemnauit. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt rectè de ea Propheta scripserit: Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate non sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt: Et ad Seuerinum scribens: Catholica Græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum Domini nostri Iesu Christi abscondi non potest. Pars autem Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptismo contra Donatistas: Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt: Ecce hic est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constitutæ, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Et in Ioannem scribens: propter illos, qui se diuisuri erant, & dicturi, Ecce hic est Christus, ecce illic. Et vellant eum ostendere in parte. Qui emit totum, & possedit totum, continuà secutus, adiunxit: Non tantum nostrorum, sed & totius mundi. Apud eos itaque partes sunt, qui se præciderunt à catholica, de

Partes non esse in ecclesia, sed apud hæreticos.
Psal. 65.
In Psal. 49.
Psal. 121.
Aug. de verbis domini. serm. 49.
Idem tractat. 12. in Ioan. cap. 3.
In Psal. 31.
Epist. 170.
Math. 5.
Tract. 1. in ep. Ioan. de Cap. 2.

Lib. 1. cap. 4. — Hæretici quomodo segregant semetipsos.

ca, de quibus dicit Iudas, quòd segregauerũt semetipsos. Quomodo aũt segregauerũt? Segregauerunt se suo quodam singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cùm idẽ anteà sensissent, quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semp sensit Ecclesia, ab eo posteà recesserũt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati. & in octaua synodo œcumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiani, pars Primiani, pars Maiorini, pars Donati sexcentis in locis. Et ferè videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic in Psalmo cuntra partem Donati. Ego catholica dicor, & vos de parte Donati. Et contra Parmenianum, contra pacem vnitatis, etiam in parte Donati. Et iterum: Frumenta præter partem Donati, in toto terrarum orbe defecerunt. Et iterùm: Ab ipsa parte Donati ad vnitatem catholicam remeare. Sic ad Honoratum scribens: Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit: pars autem vestra, quæ Donati dicitur, non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta Apostolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustam causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco: Vtrum sicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur catholici Episcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens: Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens: Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remansisti, polluisti testamentum Christi. Et iterum in aliũ Psalmum: Qualem vesaniã patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli: Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati: ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium: Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, sic & Christi pacem non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ: A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffunditur, sed in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in Cõcilio Aphricano vsurpatum vidamus: Vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si fortè antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum: qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulò post: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Optatus grauiter insectatur Parmenianum, quòd is dixerit duas Ecclesias, duas, inquit, Ecclesias comparare voluisti, quasi sola Aphrica habeat populos Christianos, in qua vitio vestro duæ videntur partes effectæ. Et dum immemor factus es Christi dicentis: Vnam esse sponsam suam. Tu in Aphrica non dixisti duas esse partes, sed duas Ecclesias. Certè vna est, quæ ex voce Christi meruit iudicari. Qui ait, vna est columba mea, vna sponsa mea. Et paucis interiectis, vt ostendam partem vestram cunctis morsibus pastam. Et iterum nonnullis interiectis: Gaudet totus orbis de vnitate Catholica, præter partem Aphricæ: & in eodem libro scribit: Cum veniret aliquis Donatista, solitum esse dicere: Quid apud vos agitur de parte mea? Quasi iam populũ cum Deo diuideret, vt intrepidè suam diceret partem. Et interrogati apud Iudicem: Dixerunt se esse de parte Donati, de Christo tacuerunt. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars, Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cùm sint à toto præcisi, Ecclesia & in Ecclesia esse desierunt, cùm Ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditũ legimus, consensus, concordiæque nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquam possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnã spem, vnam charitatem retinendo, Ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus nõ est, ita neque corpus eius Ecclesia: vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Marginal notes: *Cyp. li. 1. epi. 3. — Aug. epist. 162. — In princip. tom. 3. — lib. 1. cap. 4. — Lib. 2. cap. 19. — Lib. 2. cap. 22. — Epist. 104. — Epi. 204. — In appendice epistolarum. — Epist. 8. — Psal. 166. — Psal. 56. — Episto. 165. — In breuiculo collationum primo diei. cap. 8. — cap. 12. — Psal. 54 — In Psal. 56. — Serm. 31. de verbis Apostoli. — Lib. 4. ca. 64. — Cap. 4. — Cap. 84. — cap. 85. — Cap. 86. — Lib. 2. contra Parmenianum. Optatus. — Chryso. in 1. cap. ad Galat. — 1. Cor. 1. — Ephes. 4. — 1. Tim. 3.*

Tertia nota Ecclesiæ, quòd sit vna.

CAPVT XXV.

Ecclesia vna. — Cant. 6. — Ioan. 19.

ATQVE hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dignosci possit ab ijs, qui vel præcisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltrò præciderunt: quales sunt hæretici, & schismatici. Quos cùm in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna, de qua sponsus in Canticis clamat: vna est colũba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatẽ significauit

cuait

cauit inconsutilis illa Christi tunica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id, quod prædixerat Propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi ab origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè visibilem, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum corpus, quòd ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiam aliquam esse dicat, quæ sub hominis aspectum non cadat. Porrò, qui congregat eam, qui vitam huic præstat corpori, Spiritus sanctus est: Propterea spiritum etiam vnum appellat, quòd per eum in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis: vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atq; vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi.

Psal. 21. Exod. 12. Apoc. 13. Ephe. 4. Vnitas Eccl.

Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, denique multitudinis credentium est cor vnum, & anima vna, non concordia & voluntate, sed secundum naturam fidei, quæ vna est, quemadmodum Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda testatur his verbis: Re vera omnes per orbẽ catholici vnam veritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori consentiunt, verùm non minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius, & solicitudinem in vnitate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis constet Ecclesijs, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cùm per orbem vniuersum longè lateq; diffusa, linguarumq; & morum in ea sit magna diuersitas: eosdem tamen ritus, easdem vbiq; seruat cæremonias, quin & lingua non nisi vna & eadem nimirum Latina, sacrificia peragit, laudesq; Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis, & septentrionis Ecclesia, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, asse ibi cor vnum, animam vnam, spiritum vnum intelligat.

Rom. 5. Rom. 15. Gen. 11. Act. 4. Hil. lib. 8. de Trin. Beda in 2. ep. Ioan.

Nunc tu mihi eos circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt: quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neq; nobiscum magis, quàm ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant, quodq; maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ijsdem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud præclarè dictum à Christiano & catholico Principe Georgio quondam Saxoniæ Duce commemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui VVittembergenses: quid verò proximè insequenti anno credituri essent, se nescire, quòd subindè dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionẽ factam esse cernimus, vt non modò mutuò se, verumetiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit Venerabilis Beda. Benè in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti Spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur: quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectæ quàm linguæ dissociando confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quem prædixit Propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cùm præsertim à Christo quoque dictum sit, quòd omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Et præclarè scriptum est à Gregorio. Magna omnipotentis Dei est gratia, quòd in ipsis, qui à sanctæ Ecclesiæ doctrina diuisi sunt, vnitas non est, quoniam omne regnum in se diuisum non stabit: & sancta Ecclesia subtilius in sua semper eruditione instruitur, dum hæreticorũ quæstionibus impugnatur: ita vt apertè impleatur, quod per Psalmistam contra hæreticos de Deo dictum est: Diuisi sunt ab ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. Nam dum ipsi in suo prauo errore diuiduntur, cor nobis Dei appropinquat: quia eruditi aduersitatibus, intellectum eius subtilius inuenimus. Neq; verò nostro tantùm hoc æuo sic accidisse putandum est: Iampridem hoc ita futurum Propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Ægyptios aduersus Ægyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quòd etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proinde modulatur vnusquisq; arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de seculo scribit Hilarius: periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarum pullulare, quod vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur. Et cùm secundùm vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excidimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Gregorius quoque Pontifex, Habent, inquit, hoc hæretici proprium: quòd in eo gradu in quo de Ecclesia exeunt, diu stare non pos-

Hæreticorum dissensiones. Georgij Saxoniæ Ducis dictum. Rom. 12. Gen. 11. In c. 5. Marci. Osee 10. Hil. li. 7. de Trini. Episto. 3. lib. 2. Luc. 11. Esa. 29. Tert. de præscr. aduer. Hæreticos. Hæreticorum mos vt ab inuicem semper dissideant. In lib. ad const. antium Augustum. Greg. lib. 3. Moral. ca. 19. Greg. lib. 3. Moral. Cap. 14.

Chry. hom 20. Actio. 6. secunda Nicænæ Synodi. Veritas. Mendacium. Lib. 4. cap 5. Nicephorus.

sunt, sed ad deteriora quotidie ruunt, & sentiendo peiora, in multis se partibus scindũt, atq; à semetipsis plerunq; longius confusionis suæ altercatione diuiduntur. Ante quem auctor operis imperfecti in Matthæum hæreticorum perfidiam assimilat areuæ. Nuoquam eoim, inquit, sapiunt vnum, sed quot sunt, tot senteutias habent. Et in confutatione Synodi, quæ falso septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem cootempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi: vniformis enim res veritas, mendacium autem io varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nã adulterina Ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerant, breui sunt extincta: ita seipsis inter se abolita, cùm alij super alios nouis rebus studereut, atque inter se conflictareotur, ooo aliter quàm fluctuum commotioues insurgentes subinde atque decidentes iu varias multiplicesq; abeunt formas, & postremò, vt nihil eorum appareat, euanescunt. Contrà veritatis ipsius causa tum incrementa sua capiebat, magisque indies augebatur, accessionem quã-

De fide lib. 1. ca. 4. Hæresi 73. lib. 1. ca. 25. Lib. 5. ca. 23. & 4.

dam & robur certum ex hæreticorum iusultu sumens. Semper enim sibi cunstabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ, morumque diuersorum ordo, doctrinæque synceritas apud Græcos simul & Barbaros mirificè relucere cernebatur.

Hæresis nunquam sola. Lib. 2. cap. 29. Lib. 5. ca. 1. Lib 4 cap. 7. Nicep. lib 12 c. 29. 30 31 & 32. eccle. hist.

Quoties hæresis exorta est io Ecclesia, non ferè sola exorta est. Nolo hic commemorare Arrios, Ennomios, Macedonios, Marciones, Seueros, quorum sectæ iam sunt obsoletæ, quoa in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoretus, Sozumenus, Theodorus in sua Isagoge ad Auastasium, Nicephorus, ac qui præcessit hos omnes Eusebius, memoriæ prodiderunt, ita vt cùm eorum essent plura nomina: vna tamen esset perfidia, impietate non dissonans, communione discordans, non dissimili fraude, sed cogitatione discreta. Neq; dicã de ijs, quibus æuo suo ante quadringẽtos annos idem accidisse scribit Bernardus. Patrum aut certè auorum nostrorum memoria secta quædam in Boe-

Bernar. sermo. 66. in Cant.

mia & Morauia nata est eorum, qui vtramque Speciem eucharistiæ necessariò sumi à Christianis omnibus debere contenderent. Nonquid ea sola fuit? minimè gentium. Simul vt ab Ecclesiæ consensu semel discessum est, ita variæ sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatę, vt, quod omnibus in confesso est, qui per eas prouincias iter faciunt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septẽ etiã sectas reperire liceat, raraq; domus est, in qua nõ aliud maritus, aliud v-

Lib. 4. cap. 10.

xor, aliud liberi, aliud credat familia. Cùm verè dictũ sit ab Euagrio, cùm de fide disceptatur: dissident patres à filijs, ac filij à parentibus: maritus à coniuge, ac coniux à marito. Sic fit, v-

Veritatem doctrinæ probat concordia & consensus docentiũ. Athanasius. Lib. de decretis Nicænæ synodi cont. Eusebium.

bi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ consensu disceditur: Veritas enim haudquaquam esse multiplex potest: sed vt spiritus diuious vnicus est, ita verum, quod illo doeente cognoscitur, non nisi vnum est. Atque ea demum vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athansius, vt eadem inter sese profiteantur, neque diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non sunt, improbi potius quàm veri doctores dicendi sunt. Quamobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet: si qoando à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant,

Hæretici in quibus conueniant.

nullum peritum reginnum ducem sequuti, sic isti Duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cùm de rectæ fidei, religionisq; curticulo deflexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusq; dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Eccle-

Ioan. 19. Vulpes hæreticos significant & In Psal. 80. & 61. Chryso. in Psal. 96. Hiero. in 13. c. Eze. Ruper. lib. 9. in Apoca. Bern. in Cãt. ho. 56. Cant. 2. Epiph. Tom. 1. li. 2. hæres. 59.

siæ sentẽtia oppugnanda sunt concordes, haud aliter, q̃ olim Herodes & Pilatus inter se paulò antè dissidentes, in Domini passione fuetunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quòd Sampson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maximè hæreticos significant, dolososq;, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes & decipientes, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminautes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commanducauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra semetipsos sentiendo. Nã contra catholicã quidẽ Ecclesiam pari, & quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed contra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas suas commanducant. Præclarè scriptum est ab Epiphanio: Quemadmodum si quis transitum reperiat in sepe circa publicam viam, & per hunc sibi eundem esse putet, & relicta publica via per hunc eat, putans se propinquissimum habere, vnde reflexu facto rursus viam apprehendat. Ignoret autem, quod murus consistit altissimus, & lougo interuallo extructus. Percurrat autem & non reperiat, per quam viam exitum faciat: & per vnum signum siue miliare progressus, adhuc amplius viam non reperiat, & sic ad plures se ennuertat. Quum autem sic laboret, & facultatem non habeat par quam viam ad rectum iter perueniat: fortassis neq; inueoire poterit, nisi reflexerit per eam, per quam etiam ingressus est. Sic omnis hæresis velut compendium quoddam inuanire putans, à longa via discessit. Inuentos est autem illi murus infractus ipsa ignorantiæ implicatio. Et oou vtique inuenerit talis quomodo ad veram viam perueniat, nisi reflexerit ad primariam viam, hoc est Regiam. Sicut etiam lex ipsa palam clamat sancto Mose dicente: Non declinabimus ad dextram aut ad sinistrã: non declinabimus hinc aut illinc, via Regia ibimus. Est enim via Regia sancta Dei Ecclesia, & iter veritatis, vnaquæque verò harum Regia relicta, & ad dextram aut ad sinistram inclinatione facta, vbi deinceps nimiom se in errorem dederit, distrahetur, & noo amplius meosuram habet, apud vnamquamq; sectam erroris impudentia.

Quòd aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.

CAPVT XXVI.

QVAM autem cauſam eſſe dicemus, quòd cùm perpetuò ſibi conſtet Eccleſia, ſitq; admirabilis quædam in ea fidei dogmatum conſenſio, qui ſemel ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorum inter ſe diſtractio, & opinionum varietas? Quam aliam? niſi quòd qui permanent in Eccleſia, fas eis nõ eſt, vt ambulent inflati ſenſu carnis ſuæ, vt ſuos aliquos intellectus adferant ſingulares, quos mordicus poſteà tueantur & defendant: ſed cùm ſint vnius corporis membra, cuius caput Chriſtus eſt, neceſſe eſt, vt caput ſuum teneant, atq; in illius obſequium intellectum ſuum captiuent.

Col. 2. — 2. Cor. 10.

Porrò qui caput eſt Eccleſiæ Chriſtus, ad patrem ſuum cœleſtem ex hoc mundo migraturus, atq; ita facturus, vt genus humanum corporali ſua præſentia deſtitueret, cùm ſub ſuæ tempus paſsionis oraſſet patrem, vt eos, quos dederat ſibi, ſeruaret, vt eſſent vnum, ſicut ipſe cum patre vnum eſt, quo facilius vnitas hæc ſempiternis temporibus retineri poſſet, aſcẽſurus ad patrem, vni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit, vni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, vnum illum principem deſignauit multis argumentis: vt ipſe quidem in cœlis auctor eſſet vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quiſquis ei succeſsiſſet, eiuſdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur.

Vnitatis Eccleſiaſticæ cauſa. — Ioan. 18. — Ioan. 21.

Vnitatis itaq; conſtituendæ principium Chriſtus, & retinendæ per eundem Chriſtum Petrus, & eius ſucceſſor ſtatuitur. Hoc vniuerſa credidit antiquitas: Hoc ſacroſanctum Nicænum Concilium confeſſum eſſe legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipſa natura, quòd non poteſt aliter ordo conſiſtere, non poteſt aliter vnitas in eccleſia retineri, quàm ſi præſit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam pleriſq; brutis animantibus videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, quem ſequuntur: Sic in arboribus videmus multos ramuſculos ad virgam, multas virgas ad ramum, multos ramos ad ſtipitem, multos ſtipites ad radicem vnam infigi: vt omnia ſocia fiant, & ſuccũ, qui eſt in radice, participent: ſicut à Paulo dicitur. Socius radicis & pinguedinis factus es. Quòd ſi in naturis rerum, multò magis idem fieri neceſſe eſt in humana ſocietate, quæ niſi ab vno aliquo gubernetur, ſtare non poteſt. Propterea dicit Dominus per Prophetam: Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnum. Et rurſus: Paſtor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio. Erit vnus paſtor, & vnum ouile. Quem vnum & ſolum bonum paſtorem libenter Chriſtum agnoſcimus, libenter eum eſſe caput & fundamentum Eccleſiæ profitemur. Quin & illud non obſcurè ferimus, nos credere, quòd ſolus ille ſufficiat ad Eccleſiam ſuam regendam, gubernandam, & in vnitate conſeruandam. Cæterùm ſicut ipſe eſt, qui ſacramenta perficit omnia, ipſe eſt, qui baptizat, ipſe eſt, qui peccata dimittit, ipſe eſt verus ſacerdos, qui cùm ſemetipſum ſemel obtulerit in ara crucis, ſua virtute corpus ſuum & ſanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, vt iterum offeratur non in mortem, ſed in mortis recordationem: & tamen quia cum ſuis fidelibus non erat in corpore permanſurus, miniſtros elegit, quibus in ſacramentis adminiſtrandis vteretur: Sic ipſe caput, ipſe gubernator eſt Eccleſiæ ſuæ, ipſe ordinem in ea ſimul & vnitatem conſeruat.

Vnitas Eccleſiæ etiam naturalibus rationibus oſtẽditur. — Vnitas retineri non poteſt niſi per vnũ. — Rom. 11. — Ezech. 34. — Ezech. 37. — Ioan. 10 — Vnus paſtor Chriſtus.

Quoniam verò præſentiam ſui corporalem & viſibilem Eccleſiæ ſubtracturus erat, vnius vti miniſterio voluit, per quem vnitas hæc retineretur. Et ſicut ſcribit Auguſtinus: In cathedra vnitatis doctrinam poſuit veritatis. Huic itaque præ cæteris oues loco ſui paſcendas cõmiſit, ac à ſeipſo petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram eſſe Chriſtum dicat Apoſtolus, eum Petro in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumpto, nomen hoc communicare dignatus eſt: Tu es, inquit, Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Ab ipſo, ſicut ſcribit S. Leo, quaſi quodam capite dona ſua velut in corpus, in Eccleſiã diffundi voluit, vt exortem ſe myſterij intelligere eſſe diuini, qui auſus fuiſſet à Petri ſoliditate recedere. Hunc enim in conſortium indiuiduæ vnitatis aſſumptum, id quod ipſe erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & ſuper hanc, & cæt. Vt æterni ædificatio templi mirabili munere gratiæ Dei in Petri ſoliditate conſiſteret. Cùm autem his Chriſti verbis vno ore à ſanctis Patribus tam Græcis quàm Latinis Eccleſia ſuper Petrum ædificata dicitur, tantum abeſt, vt quicquam ea re Chriſti gloriæ detractum exiſtimari poſsit, magis vt etiam illuſtrata videatur. Neque enim quiſquam eſt, qui eat inficias: quin illud vniuerſa prædicat Eccleſia, Chriſtum eſſe petram illam inuiolabilem, eſſe lapidem illum angularem, qui fecit vtraq; vnum: eſſe fundamentum, præter quod nemo poteſt aliud ponere. Sed cùm verum ſit illud, quod à Diuo Dionyſio ſcriptum eſt: Bonum eſſe ſui ipſius maximè diffuſiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illuſtrandam, ad incredibilem ſui bonitatem toti mundo manifeſtandam, quàm ſi quod ipſi poteſtate proprium eſt, id participatione quadam eſſe ſibi cum homine commune voluiſſe diceretur? Nunquid non ſolus ipſe eſt lux inacceſsibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apoſtolis dixiſſe legitur: Vos eſtis lux mundi. Nunquid non ipſe ſolus bonus eſt? nam nemo bonus niſi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de theſauro cordis ſui profert bona. Nunquid non ſolus ipſe peccata remittit? nam hoc non eſt niſi Dei proprium: eandem tamen poteſtatem ſacerdotibus quoque conceſsit, dicens: Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus eſt hæc enumerando recenſere? Poteſtne quicquam eſſe glorioſius, quàm & dici, & eſſe Dei filium? Hanc quoq; gloriam adeò non inuidit mortalium generi ſumma illa bonitas, vt quod ſolus ipſe natura eſt, nos quoq; per adoptionis gratiam

Aug. Epiſ. 166. — Vnum paſtorem Chriſtus decedens vnus in terra vicarium paſtor conſtituitur. — Leo ep. 89. ad Epiſ. Prouinciæ Vien. — Ioan. 21. — 1. Cor. 10 — Matth. 16. — Eccleſia ſuper Petrum ædificata. — Ephe. 2. — 1. Cor. 3. — De diuinis nominibus, cap. 4. — Chriſtus ſua naturalia bona dignitateſque ſuas nobis communicat. — Ioan 8. — Matth 6. — Matth. 19. — Luc. 5. — Ioan. 20. — Rom. 8.

Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobrum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, quæ illi tanta est, vt cùm semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius, hominis filius fieri dignatus est, vt hominum filijs Dei filios esse liceret. Adducens

Basilius. hunc Euangelij locum Basilius de pœnitentia: Etiamsi Petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim reuera petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mundi: Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit, mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt il-

Diuitis signum. lius largitur seruis. Hoc signum est, aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuunt aliquid ex ijs, quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ possidemus: hic verò sic diues, vt quantumcunque largiatur, nihilominus æquè diues maneat, tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Et æ-

Amb. in Luc. ca. 9. Et de pœnitentia li. 1. ca. 7. qualis eius Paulinus. Enumeratis multis omnibus, quæ nobiscum Christus communicauit, inter quæ recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiam discipulo suo non negauit. Sed quid miramur, inquit, eum famulis suis indulsisse sua nomina, quibus & patrem

Ep. 4. ad Seuerum. Ioan. 1. Psal. 81. Lib. 4. in Esa. Orat. 2. suum participat & regnum? Dedit enim potestatem excipientibus se filios Dei fieri, & quantum in ipso est, omnibus dixit hominibus, Dij estis & filij excelsi omnes. Et secutus hos Cyrillus Alexandrinus pluribus verbis docet. Quòd cum ipse Christus lux vera sit, lucem vocauit Sanctos Apostolos. Et cum ipse natura solus verè sit filius, nobis in ipsum credentibus potestatem dedit patrem vocandi Deum, vtpotè qui dignitate ac iure filij locupletamur. Cùm ipse sit vnus vniuersorum præceptor, & sortitò habeat orbem terrarum: hoc dedit sanctis eos coronans sua gloria: quia ipsius cooperarij extiterint, & ingenui, & germani populorum moderatores, multos lucrati fuerant. Sic etiam fundamentum & basis inconcussa Christus est, qui omnia coërcet ac continet, vt benè firma sint. In ipso enim ædificamur oēs domus spiritualis compacti per Spiritum, & cæt. Nihilominus & Apostolos & Euangelistas scriptura vocat fundamēta & proxima & viciniora, qui fuerunt omnes testes & ministri sermonis facti in confirmationem fidei. Sicut dictum est voce psallentis. Fundamenta eius in montibus sanctis. Et à Paulo superædificati super fundamenta Apostolorum & Prophetarum. Sic in Apocalypsi. Murus ciuitatis habens fundamenta 12. & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum. Christus igitur est primum & maximum fundamentum. Qui sicut apertè dicitur, Sanctus Sanctorum: sic figuratè fundamentum fundamentorum. Si Sacramenta cogites, Christus est Sanctus sanctorum si gregem subditum cogites, Christus est pastor pastorum: si fabricam cogites, Christus est fundamenta fundamentorum. Ijsdem

In Psalm. 86. prorsus verbis vtitur Augustinus, ac mox subdit: In ædificijs istis non potest idem lapis esse in imo & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit. Si in summo fuerit, in imo nō erit. Angustias enim omnia penè corpora patiuntur, nec vbique esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quæ vbique præstò adest, vndique ad eam potest duci similitudo, & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorum est in proprietatibus. Nunquid Christus est ianua, quemadmodum ianuas videmus factas à fabro? Non vtique. Et tamen dixit: Ego sum ianua. Aut nunquid sic est pastor, quemadmodum vidimus pastores istos præpositos pecorum? Et tamen dixit: Ego sum pastor. Et vno loco ambas res dixit: In Euangelio dixit: Quia pastor per ianuam intrat. Et ibi dixit: Ego sum pastor bonus. Et ibi dixit: Ego sum ianua. Pastor intrat per ianuam. Et quis est pastor, qui intrat per ianuam? Ego sum pastor bonus. Quæ est ergo ianua, qua intras tu pastor bone? Ego sum ianua. Quomodo ergo tu omnia: quomodo ergo per te omnia? verbi gratia, cum Paulus intrat per ianuam, nonne Christus intrat per ianuam? Quare? Non quia Paulus Christus, sed quia in Paulo Christus, & per Christum Paulus ipse dixit: An experimentum eius quæritis, qui in me loquitur Christus? Cùm sancti eius & fideles eius intrant per ianuam, nonne Christus intrat per ianuam? Quomodo probamus? Quia sanctos ipsos persequebatur Saulus, nondum Paulus, quando exclamauit de cœlo: Saule Saule cur me persequeris? Ergo fundamentum & lapis angularis est ipse ab imo surgens, si tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius summitatem tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est: sic fundamentum spiritualis fabricæ in summo est. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cœlestis fabrica est, ad cœlos præcessit fundamentum nostrum. Ipse ergo angularis lapis, mōtesq; Apostoli, Prophetæ magni portantes fabricam ciuitatis, faciunt vnum quoddam ædificium.

Continet itaque virtute sua molem Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: sed quemadmodum in Sacramentis cum ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret: per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est

Petra est Christus, & fides de Christo est Petrus ipse. igitur fundamentum & petra Christus, est fundamentum & petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est fundamentum & petra Petrus ipse confitens Christum. Hæc adeò sibi non aduersantur, vt nisi credas, Ecclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere: quod futurum Christus prædixit, dicet Lutherus: Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contrà, apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergò aliud q̃

com-

commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibiq; singuli certatim vsurpabunt.

Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine, Petrum Petriq; successorem confitentem Christum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorum accipiant: vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtiq; cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis, sed exordiũ ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt: vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput & principium teneret Apostolorum.

Hiero. Lib. 1. cont. Iouinianum.
Cypria. De vnitate Ecclesiæ.
Anacl. Epist. 3.

Quoniam itaq; vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce Domini fundata est: per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens, testatur Cyprianus. Ambrosius quoq; explicans illum Pauli locum: vt scias quemadmodum te oporteat in Dei domo conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. Cùm totus, inquit, mundus Dei sit Ecclesia, tamen domus eius dicitur, cuius hodie rector est Damasus. Et eum secutus Augustinus. Contra sedentem, inquit, in cathedra, cui totus orbis Christianus in transmarinis & longè remotis terris, & in ipsis Aphricanis grauioribus, & aduersus eius in odi fallacias robustioribus communicaret Ecclesijs, Episcopum alterum ordinauerunt. Hieronymus quoq; salutem Ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes. Neq; enim aliundè schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quod sacerdoti Dei non obtẽperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaq; toti præesse Ecclesiæ vsq; eo necessarium est, vt absq; hoc Ecclesia vna esse non possit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atq; inde est, quòd Ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur.

Amb. in ep. Pauli 1. ad Timo. 3.
Aug. cont. Parmenianum. li. 1. ca. 3.
Lib. 4. epist. 2.
Hie. cont. Lucifer. Hæreseon & schismatum.
Lib. 4. epist. 9.
Lib. 1. epist. 3.

Quarta Ecclesiæ nota, quòd sit Apostolica.

CAPVT XXVII.

Thæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neq; enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Qua de re sic aliquando scripsit Origenes: Non ex aduentu Saluatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi. Ac paucis interiectis: prima fundamenta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, vnde & Apostolus dicit: Ædificari Ecclesiam non solùm super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum: inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo, & in Ecclesia, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum, &c. Ob hanc etiam causam vocatur ab Esaia filia Sion, quod sicut annotauit Cyrillus, primi ex sanguine Israelis oriundi crediderunt. Et gentium Ecclesia velut filia quædam dicta est eius, quæ ab initio ab illis constituta est. Nec dissimiliter Hieronymus hunc Esaiæ locum interpretatur. Dicitur itaq; Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsq; nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantùm, verùm & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quæ nusquam scripta reperiũtur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit: State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quibus verbis palàm indicat, præter ea, quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cùm sermonẽ prius, quàm epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ Dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Corinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ) cùm venero, disponam. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem Ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. Alio quoq; loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea, tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo scriptum est: de multis rebus, quæ literis mandatæ non erant, edoctam ab Apostolis recentem illam Ecclesiam fuisse, quæ successores Apostolorum Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus, Ecclesiæq; tradiderunt.

Ephe. 2.
In Cantica Canticorum. Hom. 2. Ecclesiæ initium in Adã & Eua.
Gene. ca. 2.
In locum Esaiæ 22.
Apostolica Eccles. Apostolica doctrina.
2. Thes. 3.
Traditio Apost.
1. Corin. 11.
Epist. 118. ca. 6.
Ordo circa Eucharistiam à Paulo institutus.
1. Corin. 11.
2. Timo. 2.
Lib. 3 cap. 4.

Catholicorum & hæreticorum discrimen. *Lib. 5. hist. c. 16.* *In libr. ad Constantium Augustum.* *Hæretici traditionibus contulis.* *In lib. de decretis Nicænæ Synodi cont. Eus.*

Quamobrem quisquis Apostolicam Ecclesiam credere se profitetur, eum non modò, quæ scripta, verumetiam quæ viua voce tradita sunt per Apostolos, tenere oportet: Quæ nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à Catholicis hæretici plerique, quàm quòd hi solas recipiebant scripturas, illi verò traditionibus etiam ecclesiasticis inhærendum esse censebant. Sic de Montano scribit Eusebius: Quòd is insolita non contra scripturas, sed contra traditionem & consuetudinem antiquæ successionis, sub specie prophetiæ loqui cœperit. Sic Hilarius, suo quoque tempore cùm dixisset quidam. Nolo verba, quæ non scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si rectè dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus insidias nouas Concilia recentia. Athanasij verba sunt hæc, cùm ex Theognosto, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filiū eiusdem esse eum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex partibus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem, ô noui Iudæi & Caiphæ discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? Ad eundem modum Ambrosius quoque. Sed dicis, Inquit, Homousion nominari non debere, quia in scripturis diuinis non continetur. Quæro & ego homo, qui hoc prohibes, si ideò nominari non debet, quia scriptum non est, an ideò, quia ita credi non liceat. Quòd si ita credendum est, cur non ita profitendum? Corde enim, inquit Apostolus, creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Et paucis interiectis: Si enim Substantiæ vocabulum inde times dicere: quia scriptum non est, timere identidem debes Deum ex Deo, lumen ex lumine profiteri. Videtur autem hæc Ambrosius à Gregorio Nazianzeno mutuatus. Similiter Epiphanius cùm quærerent Arriani, quæ scriptura dixit de coëssentialitate, quis ex Apostolis essentiam Dei dixit, quærit vicissim. Respondete nobis Arrij discipuli, vbi scripta est hęc vox ingenitus, ostendite locum. Neq; enim lex dixit, neq; Prophetæ, neq; Euangelium, neq; Apostoli. Si itaque piè dicimus, dictionem non scriptam, estque recepta dum pro gloria Dei dicitur: quid nos reprehendit etiamsi vox coëssentialis non est scripta? Quem sequutus Cyrillus cùm diceret Hermias: At nomen Homousion vbinam ponit scriptura? Respondit: Vbinam oro nominauit scriptura Deum incorporeum, infigurabilem, incircumscriptum, & ingenitum siue Regi non subditum, & nihilominus ita est nolentibus illis. Nihil damni verbum secum adfert, etiamsi non reperiatur in scripturis: siquidem verissimum fuerit, quod per id significatur. Ex his igitur Athanasij, Epiphanij, Hilarij, Ambrosij verbis, discimus quòd Arriani Seleucæ congregati palàm prædicabant, se nihil præter scripturas diuinas recipere.

Lib. de fide contra Arrianos. cap. 3. *Hære. 23.* *Lib. 1. de Trin.*

Lib. 1. cap. 8. *Gal. 1.*

Quamobrem ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis damnati sunt. Nam cùm reijcerent illi vocē Homousij, propterea quòd nusquā in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi catholici, testimonio Patrum, qui doctrinā hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant. Nam Apostolorum esse traditionem, quòd filius eiusdem eum patre sit substantiæ, Felix Pontifex ad Benignum scribens, testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistæ paruulorum baptismum impugnabant. Sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantam esse vim Paulus voluit, vt non dubitanter diceret: Etiamsi nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Non dixit, Si quis vos docuerit aliter, quàm scripsit Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quàm ipsi scripsimus, sed præter id, quod euangelizauimus, hoc est, prædicauimus vobis, præter id, quod ipsi coràm docuimus, & concionando tradidimus vobis, præter id, quod accepistis, hoc est, audiuistis, & coràm didicistis à nobis quatuor esse Euangelia, quæ scriptura nobis prodit? & tamen si quis ea non credat, hæreticus est. Credimus igitur, non quia scriptum est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & Sacerdotum successione per manus nobis traditum est. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expressè tradit scriptura, atque adeò ne reperitur quidem personæ nomen in scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis: nos tamen tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus: quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur, Dionysius & Origenes testantur. Sed & quòd in Missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quòd de maioribus Ecclesiæ causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus Pontifex & Martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli Symbolum quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus vel potius Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inscribitur, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Leo Pontifex & alij. Neq; tamen vel in Actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vltra fit eius rei mentio.

Quæ scripta nō sint credantur tamen. *Aug. li. 7. de trinit. cap. 4.* *Dionys. c. ap. 7. eccl. Hierar.* *Orig. lib. 5. in epist. ad Rom.* *Chrys. hom. 3. epist. ad Philip.* *Clem. in epist. ad Iacobum fratrem Domini.*

Hiero. ad Pammachium aduersus hæreses. *Ambr. ser. 38.* *Ioan. Hier. ser. 88.* *August. ser. 115. & 118. de tempore.* *Leo epi. 24. & 13.*

Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quæ neque in literis Apostolorum, neq; in Concilijs posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Quòd

Iust. quæst. 115. & 118. ad orthodox. Orig. hom. 5 in Numeros. Tertul. de corona militis. Athan. in lib. de varijs quæst. Basil. lib. de spiritu sancto cap. 28. 29. Hier. contra Luciferianum. August. de Bapt. paruul. lib. 2. ca. 7. Ecclesia vera vbi sit.

Quòd vbi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia.

CAPVT XXVIII.

Didicimus ergo iam, ibi esse Apostolicam Ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorum. Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsq; nostra: quę successio vbi nō est, ibi nō est Ecclesia Christi, sed Sathanæ Synagoga. Hāc Ecclesiæ notam quia nō habent, non agnoscunt hæretici: nam neque traditiones Apostolicas admittunt, cum Arrianis atque alijs hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorum, vt de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit: Irenæus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco ijs tantùm Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt, à principali successione quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult. *[Li. 4. c. 63 & 43: Pontificum & Episcoporum successio.]* Neque multò posterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua auctoritate prodierint: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. *[De præscrip. aduersus hæretic.]* Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt, sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edit, proinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Idem scribens aduersus Marcionem versibus, enumerat omnes Pontifices Romanos, qui sibi succedentes inuicem longè diuersam ab ea doctrinam tradiderunt, quàm protulerat Marcion. *[Lib. 3.]* Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi sint, qui se putent sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesijs permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. *[In proœmio libr. 2. Periarchon.]*

Porrò Cyprianus tantum huic notę tribuit, vt Ecclesiam esse dicat, plebem Sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adhærentē. *[Lib. 4. Epist. 9.]* Adducens verba illa Petri: Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ædificanda erat Ecclesia, docens, etsi contumax & superba audire nolentium multitudo discedat, quòd Ecclesia tamen Christianorum non recedit. *[Ioan. 6]* Ad extremum scire debes, inquit, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, etsi qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, neq; diuisa, sed sit vtiq; connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. *[Lib. 1. epist. 6. Ecclesia ibi, vbi Papa]* Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit: si verò apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est. Ibi indicauit Ecclesiam esse Cyprianus, vbi fuisset Papa Cornelius. *[Lib. 4. epist. 2.]* Qui alio loco, cum Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica Ecclesia communicare. Et iterum alio loco: Qui Ecclesiæ renititur & resistit, qui Cathedram Petri super quam fundata est Ecclesia se esse confidit: Quem sequutus Optatus, dum probare conatur, Cecilianum esse Catholicum, & Maiorinum hæreticum: Non Cecilianus, inquit, recessit à Cathedra Petri, sed Maiorinus, tu Cathedram sedes, quæ ante ipsum Maiorinū originem non habebat. *[Lib. 1. contra Parmenianum]* Et Ambrosius, vbi Petrus, inquit, ibi Ecclesia est. *[Ambr. in Psal. 40.]*

Neq; dissimiliter Hieronymus, qui scribens ad Damasum: Facessat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor. *[Hiero. in ep. ad Damasum.]* Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. *[Genes. 7.]* Ac paulò pòst: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunq; tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Si ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Sathanistas & Antichristos eos haberi voluit: itaq; nihil habere eum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximè insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt, possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. *[Hæretici etiam fingebant se cum Rō. Pont. sentire.]* Tanta fuit Apostolicæ sedis auctoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco scribit, idem etiā Theodoretus testatur de Paulino, deq; Apollinare, quod asseuerabat, vterq; se cum Damaso sentire, quò facilius morbum suum tegere posset. *[Lib. 5. c. 3. epist. 14.]*

Augu-

In Ecclesia aliquē retinent.
Aug.cont.epi.Manichæi.ca.4.
Explicationem huius sententiæ Augustini vide fol.423.
Idem in principio Tomi 7.

Augustions in pluribus locis notam hanc agnoscit: qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos constituuot Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur· Multa sunt, quæ me io Ecclesiæ gremio iustissimè teneot. Tenet cōsensio populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis iochoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, teoet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas nues suas Dominus post resurrectiooem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum Sacerdntum successio: tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod noo sine causa inter tam multas hæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cùm omnes hæretici se catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam coouenjatur? oullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, Saeerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum quis coi successit videte: ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romaoos Episcopos inuicem sibi succedeotes enumerauit à Petro vsque ad Anastasium: Quibus enumeratis: In hoc ordine, inquit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et contra Faustum scribens: Vides, inquit, quid hac in re Ecclesiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, vsque ad hodiernum diem succedentium sibi Episcoporum serie, & tot populnrum consensione firmatur. Et paulò pòst: Quæ Apostolorum confirmata temporibus, per successiones Episcoporum, & propagationes Ecclesiarom tanquaoi in sede quadam sublimiter constituta est, cui seruiat omnis fidelis & pius intellectus. Quod idem ab Optato quoque, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, eum scire dicit, Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, qui cootra singularem cathedram alteram collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima, sedet priot Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in cathedra sedebat, Romanis Pontificibus: Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorum vsus est antiquissimus Epiphanius, & qui præcessit eum Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quod ad Romanam ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omoem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi transcripsit in Ecclesiasticam suam historiam Eusebius.

Epist.165.
Lib.11.cont. Faust. cap 5.
Lib.2.cont.Donat.
A B. Petro Apostolo Episcopo primario Episcoporum huc vsque successio in vera ecclesia est, & nō apud hæreticos.
Lib.3.ca.3.
Epip.27. hæresi.
Lib.5.cap.6. eccle. hist.

Longum esset singulos enumerando recensere, qui ex hac nota successionis Apostolicæ, Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. Qua in sententia cùm fuerint antiquissimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, nota hæc Ecclesiæ, quam sancti Patres agnoscunt, vna omniom clarissima maximeque Ecclesiæ propria est habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione pnssunt arrngare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere possumus: Ostendant ex qua auctoritate prodierunt: ædant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum: reddant originem cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legitima: sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, non modò nullam esse apud illos Sacerdotum & Episcoporum successionem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoque Sacerdotibus & Episcopis legitimè ordinatis, præterquam si qui à catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet, sicut sacrificio, ita & Sacerdotio destituta, in horrea nonnulla pleraque in stabula vel in caulas cōuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus Sacerdos, nullum est sacrificium: in qua cuiuis de fæce vulgi prorsus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium, citra vocatiooem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cùm enim nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnandum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra sua facit satanas, sicut à Cypriano scriptum est, ideò præpositum Ecclesiæ sua infestatione persequitur, vt guberoatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Apud hæreticos successio Episcoporum nulla.
Hæreticorū tēpla.
Hæreticorum studium in euertendo Papatu.
Lib.1.episto.3.

Itaque Satanistarum non est maius aliud studium, quàm, vt quem Christi vicarium, quē Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cum satana non possunt, nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quàm fieri possit maximè voluntates hominum auersas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionem concitatam, caput regni petit imprimis, illud famosis libellis proscindit, & quibuscunque potest artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite, qoibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit sathanas, quod etiam à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omninò vinci nnn posse. Quamobrem sicot lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cùm sibi satis aduersus omnes virium noo esse videat, circumuenire quærit solitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungantur, omnes, eum omni ratione cupit euersum. Sed ea sathaoæ insidiæ cauendæ sunt pijs omnibus, tantoque maiore studio eniten-

Lib.1.episto.1.

enitendum illis eſt, vt in vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia perſeuerent, quemq; illi præſidere ſuo loco Chriſtus voluit, ei dicto ſint audientes, ad eum, ſi qua ſit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referaoc. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipſis Apoſtolis inſtitutum eſt, neq; ſecus fuit vnquam in Eccleſia catholica obſeruatum.

Habentur libri Conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epiſtolæ multorum ſanctorum Pootificum & martyrum ſunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euariſti, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lucij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damaſi, Leonis, Agathonis, Gelaſij, Hormiſdæ epiſtolas, non aliter ſe rem habere, perſpiciet. Verùm & ex quatuor illis Concilijs, quæ haud aliter atq; quatuor Euangelia recipiũtur ab omnibus ijs, qui Chriſtiani cenſeri volunt, idipſum cognoſcet. Neq; diuerſum reperiet in eccleſiaſtica hiſtoria, vbi commemoratur Concilium quoddam Antiochiæ celebratum, auctoritatem vel hoc nomine non habuiſſe, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Epiſcopus, nec in locum ſuum aliquem deſtinauit: cùm vtiq; regula eccleſiaſtica iubeat, non oportere præter ſententiam Romani Pontificis Concilia celebrari. Extat inter Auguſtini epiſtolas vna Patrum Concilij Carthaginenſis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt Concilij ſui ſtatutis Apoſtolicæ ſedis adhibeatur auctoritas. Extat & alia eiuſdem argumenti, ab Auguſtino & cæteris Epiſcopis in Concilio Mileuitano coogregatis, ſcripta. Cui reſpondẽs Innocentius: Diligenter, inquit, & congruè Apoſtolico conſulitis honori: honpri, inquã, illius quem ſolicitudo manet omnium Eccleſiarum, ſuper anxijs rebus, quæ ſit tenenda ſentẽtia, antiquæ ſcilicet regulę formam ſequuti, quam toto ſemper ab orbe mecum nouiſtis eſſe ſeruatam. Ac paulò poſt: Scientes, quòd per omnes prouincias, de Apoſtolico fonte petentibus reſponſa ſemper emanant, præſertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Epiſcopos noſtros non niſi ad Petrum, id eſt, ſui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à Patribus in Aphricano & Mileuitano Concilio congregatis, id cum cùm ab alijs quibuſdam orientalibus Epiſcopis ad Symmachum ſcribentibus, tum ab his, qui cũ Athanaſio conuenerant Alexandriæ, & à Petro Diacono & alijs, qui in cauſa fidei à Gręcis ex Oriente Kumam miſſi fuerunt, antè mille propemodum annos, factum eſſe legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuerſalis Chalcedonenſis ad Leonem extat epiſtola, qua petunt, vt ſuis decretis eorum honoret iudicium.

Synodorum ſententia de auctoritate Romano. Pont.
Socrat. lib. 2. cap. 8. eccl. hiſt.
Epiſt. 90. li. de virginitate.
Cathedram Pontificis Romani in cauſis fidei, & religione conſulunt aliæ eccleſiæ.
Act. 3.

Sed quid ego Synodum Chalcedonenſem commemoro? non fuit vlla ferè Synodus vel prouincialis, vel œcumenica de rebus grauioribus, præſertim ad fidem pertinentibus habita, quæ decreta ſua Romani Pontificis authoritate confirmari non peteret: quod vetuſto more iam inde ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum, & Sacerdotum ſucceſſionem, quaſi per manus traditum, ſic ſemper fuiſſe receptum, indicat etiam factum Polycarpi: quẽ propterea Romam aduentaſſe narrat apud Euſebium Irenæus, vt cum Aniceto Pontifice de controuerſia, quæ de die Paſchatis celebrando fuit, ſuſcepta conferret. apud quẽ etiam, vt ei patriũ ritum obſeruare liceret, impetrauit. Cæterùm, qui ſucceſsit Aniceto Victor Pontifex, cõgregato Romæ Cõcilio, tandẽ decreuit: vt Romanus ritus obſeruaretur ab omnibus. Ac renuerunt quidẽ aliquãdiu Aſiatici Epiſcopi, ſed progreſſu temporis, quam Sedi Romanæ debuerunt obedientiã, præſtiterunt: & adeò decretum hoc Victoris, obtinuit: vt qui nõ paruiſſent hęretici cenſerentur, & quartadecumani vocarẽtur ſicut apud Philaſtriũ, Epiphanium, Auguſtinum, Theodoretũ, & alios nonnullos videre licet. Scribit etiã Hieronymus, q; Irenæus Photini Epiſcopi, qui Lugdunenſem in Gallia regebat Eccleſiã, presbyter, à martyribus eiuſdem loci, ob quaſdã Eccleſiæ quæſtiones Legatus Romã miſſus, honorificas ſuper nomine ſuo ad Eleutheriũ Epiſcopum perferret literas. Orientales etiam Epiſcopi, cùm de nouo chriſmate conficiendo Romanam ſedem conſuluiſſent, hoc à Fabiano Pontifice reſponſum tulerunt, vt habetur in primo tomo Conciliorum. Exigit dilectio veſtra ſedis Apoſtolicæ coosulta, quæ vobis denegare non poſſumus: hoc aũt & prædeceſſores noſtros egiſſe liquet: & nos, qui in eadem ſede collocati ſumus, agere debere, fraterna charitas, & obedientiæ debitum compellit. Etiam Origenẽ ſcribit Hieronymus ad eundẽ Fabianũ, dediſſe literas, quibus quorundam ſe pœnitere ſcriptorum indicat: & cauſam temeritatis in Ambroſium quendam refert. Cyprianus Romanã ſedem tanti fecit, vt quamuis ea vacaret, mortuo Fabiano Pontifice: tamẽ ad clerũ Romanum de communione lapſis danda referendũ, nec ea de re ſibi quicquam ſtatuendum eſſe cenſeret, antequam Fabiano ſucceſſor datus fuiſſet. Quin cum electus eſſet Cornelius, non vrbis, ſed orbis totius Epiſcopum eum etiã hi confeſſi ſunt, qui prius Nouati partes ſequebantur. Nos, inquiunt, Cornelium Epiſcopum ſanctiſsimæ catholicæ Eccleſiæ electum à Deo ſcimus: Non Romanæ tantum, ſed ſanctiſsimę catholicæ, hoc eſt, vniuerſalis Eccleſiæ Pontificem agnoſcunt Cornelium. Dionyſius quoq; Alexandrinus, cum apud Pontificem eiuſdem nominis, quemadmodum Athanaſius teſtatur, quaſi de fide non rectè ſentiret, accuſatus fuiſſet: re comperta, dari ſibi, quæ fuerant obiecta à Pontifice poſtulauit: quibus acceptis, opus edidit ſub nomine Elenchi, & Apologiæ ad ſe purgandum. Idem ad Xiſtum quoque Pontificem Stephani ſucceſſorem, de eo, num eſſent hæretici rebaptizandi, retulit: metuens, ne per errorem laberetur. Extat etiam Dionyſij Pontificis epiſtola ad Seuerum Epiſcopum: de Eccleſijs, inquit, parochianis, vnde Apoſtolicam ſedem conſulere voluiſti, qualiter ſint per Cordubenſem Eccleſiam diuidendæ Sacerdotibus, nihil aliud intimare poſſumus: quàm vt ſequaris ea, quæ nos in Eccleſia Romana nuper egimus. Extat etiam Epheſini Concilij epiſtola ad Cæleſtinum: ad quem his verbis vtitur: Eſt enim vobis tam eximia hoc in more poſitum: vt fulcra Eccleſiarum conſtituatis. Expreſsit interpres vim verbi Græci στήριγμα, quo Synodus eſt vſa, reſpiciens in illum Euangelij locum: Et tu aliquando conuerſus, confirma fratres tuos. Græcè eſt, στήριξον. Qui verò nomine Romani Pontificis eidẽ Concilio præfuit Cyrillus Alexandrinus, ad eundem

Hier. in lib. de viris illuſtr.
Hiero. ad Pammachium de Origenis erroribus ſcribens.
Cypr. lib. 5. epiſt. 4.
Lib. 3. epiſt. 1.
Lib. 5. de ſententia Dionyſij.
Euſe. li. 5. eccl. hiſt. cap. 8.
In primo tomo conciliorum.

dem Cælestinum, de hæresi Nestorij referens: Quandoquidem, inquit, Deus à nobis in eiusmodi causa vigilantiam postulat: & longinqui temporis Ecclesiarum consuetudo suadet, communicare cum tua sanctitate, necesse est mihi scribere, &c. Habetur autem hæc epistola in Actis Concilij Ephesini, quæ nuper prodierunt. Tomo 1. cap. 15. Necessariũ esse dixit Cyryllus communicare cum sede Romana: quandoquidem longinqui temporis consuetudo

In epist. quam scripsit ad Honorium.

postulat. Cuius consuetudinis meminit etiam aliquot seculis post Sophronius: Apostolica, inquit, & vetus traditio inualuit, vt qui ad Hierarchiam eliguntur (vocat autem Hierarchiam Episcopatum) ad eos, qui in Hierarchijs administrandis maiores sunt, omninò syncerè referant quid sentiant: & qua fide sint, vt Paulus illis tradidit, valdè cautè, ne in vacuum currerent, si qua in parte fides manca esset. Paulus enim, cum alioqui arcana Dei, quæ non licet homini loqui, audiuisset: metuebat tamen, ne cum alijs Euangelium prædicaret, ipse reprobus fieret. Vnde & Hierosolymam ascendit, quanquàm Christi discipulus cœlestis, & antecessoribus suis diuinis discipulis se submisit: & euangelicam doctrinam, quam prædicabat ijs, qui videbantur alijs antecellere, manifestauit, ac dogma cum eis communicauit: poscens, vt firmum sibi fieret, quod tradebat. Hunc itaque Paulum secutus Sophronius, subiungit: Huic nos consuetudini seruientes, ad vos θεοσόφοις, id est, diuina sapientes, qualis sit fides nostra, scribimus, vt probetur: ne terminos æternos, quos Patres nostri posuerunt trãsire videamur. Scribimus, inquam, ad vos, qui non solum discernere nostis ab adulterinis legitima dogmata: sed etiam supplere, quæ desunt, potestis. In eandem sententiam scribit & Basilius in epistola data Sabino Diacono ad Pontificem Romanum: Reuera, inquit, dignum est illa excellentissima voce, qua te beatum iudicauit, quod pietati tuæ donatum à Domino est: scilicet, vt quod adulterinum est, à legitimo & puro discernas: ac fidem Patrum sine vlla distractione prædices. Quamobrem ex Basilio, Sophronius illa postrema verba mutuatus fuisse videtur: vt non Sophronij magis, quàm Basilij sententia fuisse videatur: Proprium esse Pontificis Romani munus, ab adulterinis legitima dogmata discernere. De quo Sophronio, sicut in actis Concilij Lateranensis, quod sub Martino primo fuit habitum, legimus, narrat Stephanus primus Hierosolymitanæ prouinciæ Episcopus, quòd sibi mandauerit: adiurans etiam, vt id faceret: vt a finibus terræ ad terminos eius deambularet, donec ad Apostolorum sedem, vbi orthodoxorum dogmatum fundamenta existunt, perueniret. ac ibi proponeret, quæ vulnera sunt ab hæreticis quibusdam Ecclesijs inflicta: simul medicinale consultum peteret. Nam sic, inquit, olim & ab antiquis fieri per Apostolicam, siue Canonicam consueuit authoritatem. Apostolicam hanc fuisse traditionem innuit Sophronius. Petrus etiam Antiochenus Patriarcha, promotionem suam ad Episcopale fastigium, non ita multis post seculis, & electionem à clero & populo factam: quin & fidem suam, secundum antiquæ consuetudinis religiosum, & valde necessarium studium, Apostolicæ & primæ sedi, cui tum Leo nonus præsidebat, annunciare & exponere curauit: sicut ad eum scribens ipse Leo testatur: qui promotionem eius Episcopalem libens approbat, collaudat, & confirmat. Et qui præcessit hos duos, Theodoritus, ad Leonem magnum scribens: Si Paulus, inquit, prædicator veritatis, & Spiritus sancti tuba, ad Petrum accurrit: vt his, qui Antiochiæ de viuendo secundum legem Moysis disceptabant, definitionem, & explicationem ab eo ferret: multò magis nos, qui pusilli sumus, & viles, ad solium vestrum Apostolicum accurrimus: vt à vobis medicinam vlceribus Ecclesiarum feramus: si quidem vobis conuenit, in omnibus rebus primas tenere. Extat Epistola quædam ad Fulgentium Petri Diaconi & aliorum, qui causa fidei à Græcis ex Oriente Romam missi fuerunt. Extat etiam epistola Ioannis Patriarchæ Constantinopolitani Apologetica, quam dedit ad Constantinũ Syrum Pontificem Romanum, in qua his verbis vtitur: Deus, inquit, qui Diuinitatem ac potentiam suam in eorum quæ cernuntur magnifica fabrica declarauit, in natura nostra, quam finxit omnium quę sub sensum cadunt nobilissimam, gloriam & potentiam suam præcipuè ostendit. Vndè Propheta, admirabilem esse factam Diuinam scientiam clamauit. Ipse ergò naturæ nostræ auctor, caput toti corpori artificiose præfecit, ac præcipuis sensibus in eo collocatis, fecit vt omnis inde reliquorum membrorum motio & integritas existat ac conseruetur. Et si quid horũ labi aut aliter quomodocunque offendi contingat, non inaccuratam diligentiam eis adhibet: quin potius naturali cognatione etiam cum extremis membris ostensæ, partem ægrotã ministris manibus, & ducibus oculis curat, non spreto, neq; reiecto horũ auxilio ceu inutili. Cum his, inquit, vestrum Apostolicum præsidendi munus possumus comparare, sanctissimi: & qui vos caput Sacerdotij secundum Christum reputamus, meritò damus operam, vt à vobis corpori Ecclesiæ nostræ alleuationem offensionis, quam ex pestifera animarum tyrannide accepit, feramus. De Tharasio quoq; scribit Georgius Cedrenus, & ante eum Landulphus: quòd cum fuisset electus Patriarcha Constantinopolitanus, misit Romam literas, fideiq; suæ confessionem: & est ab Adriano Papa, quemadmodum petiuit, approbatus. Similiter & successor eius Nicephorus, misit & ipse fidei suæ confessionem ad Leonem tertium, & eam firmari petiuit, his verbis vsus: Quia vestra fides Euangelica, munda & immaculata est, extra quam non est alia: neque Romania finibus terminata circumscribitur, neque

In supplemento hist. Pauli Diac. Lib. 23.

terminis mundi finitur: sicut Propheticæ & Apostolicæ voces testantur: In omnem terram exiuit sonus diuinæ prædicationis, & in fines orbis terræ verba prædicantium. Hæc præfatus, petit vt mittat λόγους στηρίζοντας, καὶ συνετίζοντας, hoc est, sermones firmantes fidem suam, & intellectum dantes: alludens ad illud Christi dictum: Tu autem conuersus, confirma fratres tuos: vt, inquit, vestris doctrinis stemus in hac fide integri & solidi. Extat hæc Nicephori e-

Tomo. 5. Cap. 22.

pistola in actis Synodi Ephesinæ. Fuit autem & hoc ex Apostolica traditione profectum: vt Romanus Pontifex, simul vt erat creatus, ad firmandos fratres in fide, fidem suam, tanquam regulam, & formam eis mitteret. Quod Gelasius testatur ad Laurentium de Lygindo scribens

bens : qui nos, inquit, admones, vt velut medicinam quandam fidei Episcopis per Illyricum, vel alijs ministrare debeamus: quanquam hoc copiosissimè factum est à beatæ recordationis prædecessore nostro. Et quia mos est Romanæ Ecclesię, sacerdoti nouiter constituto, fidei suæ formam ad sanctas Ecclesias prorogare: hæc eadem compendiosa nimis breuitate studui renouare: vt sub qua fide viuendum sit, secundum statuta Patrum, in hac epistola nostra per breuitatem sine fastidio lector cognoscat. Et ante hos omnes, monet Stephanũ Pontificem Cyprianus: vt non solum excommunicet Martianum Arelatensem Episcopum: *Cypr. lib. 3. epist. 3.* verumetiam alium in locum eius substituat, propterea quòd Nouatiani sectam secutus, multos seduxerit. Extat epistola Syricij Papæ ad Mediolanensem Ecclesiam, qua certos quosdã hæreticos damnat: cui respondens Ambrosius cum suis Coëpiscopis: Iouinianum, inquit *Epist. 11.* Auxentium, &c. quos sanctitas tua damnauit, scias à nobis quoq; secundum iudicium tuum esse damnatos. His non dissimilia leguntur etiam in epistola quadam Ioannis Constantinopolitani Episcopi ad Hormisdam Papam. Sed quorsum attinet omnes recensere, quos idem fecisse constat? scribit Hieronymus, quòd in chartis ecclesiasticis Damasum iuuerit Romanum Episcopum: hoc est, vt nunc loquuntur, à secretis illi fuerit: *Epist. 11. ad Ageruchiam.* & Orientis, & Occidentis Synodicis consultationibus responderit. Ex quo cuiuis perspicuum esse potest: quòd & Oriens, & Occidens vniuersus de causis ecclesiasticis ad Romanum Pontificem referebat, & ab eo consilia petebat. Quod ipse quoq; fecit Hieronymus, cum esset in Syria. Nam cum in tres partes ibi scissa esset Ecclesia, & Hieronymum vnaquæquæ ad se rapere festinaret: petit *Epistó. 58.* à Pontifice doceri, apud quem communicare debeat: & noli despicere, inquit, animam, pro qua Christus mortuus est. Ac in præcedenti epistola: non timebo, inquit, tres hypostases dicere, si iubetis. Absurdum videbatur Hieronymo, tres hypostases dicere: sed si censeret ita *Epist. 57.* Pontifex Romanus, non se recusaturum scribit. Tanta fuit apud virum hunc sanctissimum sanctæ Romanę sedis authoritas. Scribit idem alio loco, Orientis, & Occidẽtis Episcopos ob quasdã dissensiones, Romã Imperiales literas contraxisse. Quid autem aliud inde rectè colligi potest, quàm quòd etiam Imperatores de rebus ecclesiasticis iudicium sibi non arrogabant: *Hiero. Epist. 11. ad Eustochium.* sed litigantes ad Romanum Pontificem tanquàm legitimum earum iudicem remittebant: sicut Constantinum de Cæciliano fecisse, iam antea commemorauimus. Ad Athanasium scribens Basilius, monet, vt scribatur Episcopo Romano, vt quæ geruntur in his terris, consideret, & iudicij sui decretum interponat. Et quia difficile est, inquit, aliquos inde de Concilij sententia mitti, ipse authoritatem rei tribuat delectis viris : qui laborem quidem itineris perferre possint: lenitate verò ac facilitate morum, tum etiam commoda oratione, & prudentia, eos, q à recta via deflexerũt corrigere; quiq; acta Ariminẽsis Cõcilij secũ ferant, ad ea rescindendum, quæ violenter isthic acta sunt. *Epi. 52.* Sic Basilius etiam acta Concilij, ad quod propè 400. Episcopi conuenisse leguntur: Romano Pontifici potestatem tribuit rescindendi. *Gelas. in Episto. ad Episcopos Dardaniæ.* Ac testatur hoc etiam Gelasius aliquot exemplis productis: quòd Apostolica sedes, frequenter more maiorum, etiam sine vlla Synodo præcedente, & soluendi, quos iniquè Synodus damnauerat: & damnandi, nulla existente Synodo, quos oportuit, habuerit potestatem. Qui verò libenter Basilium sequitur Ambrosius, Theophilum admonet, vt in causa *Amb. in Epist. 78.* inter Euagrium, & Flauianum, ad Romanæ sacerdotem Ecclesiæ raferat, quod ipsum vt faceret, auctor ei fuisse dicitur Theodosius Imperator, quemadmodum in Socratis, & Theodoriti Historia Ecclesiastica videre licet. Itidem & Augustinus cum esset in Concilio quodam prouinciali, sententia lata contra quendam Antonium Episcopum Suffalensem obse- *Socr. lib. 5. ca. 15.* erat Cælestinum, vt quæ fuerunt acta in eo Concilio, rata habere velit: quæ quidem Epistola *Theod. li. 5. ca. 23.* nondum typis mandata, nuper est in Vaticano reperta. Inde liquet, quòd Apostolica fuerit hæc traditio semper in Ecclesia catholica obseruata, vt in causis fidei ad Pontificem referretur: simul etiam, de iniurijs, si quas vel ab ipsis Imperatoribus accepissent Episcopi, etiamsi Synodi alicuius decretum intercessisset, quæ nunquam ex Imperatoris nutu pendebat: si qui de suis sedibus illius authoritate fuissent eiecti, tanquam ad tutissimum suæ communionis portum, eos Romam confugisse narrat Hieronymus, & in Ecclesiastica legimus historia. *Epi. 16. ad Principiam.* Sic Alexandrinis Athanasium: & Antiochenis Paulum à Iulio: sic Petrum Athanasij successorem à Damaso, & alios multos, quos recensere longum foret, Ecclesijs suis legimus restitutos: sic de Ioanne Chrysostomo narrat Georgius Patriarcha, qui conscripsit vitam eius: quod cùm ad instantiam Imperatricis Eudoxiæ Synodus habita fuisset, cuius decreto, da cathedra sua deturbatus, & in exilium actus fuerat, confugit ad sedem Romanam, & per Innocentium primum Ecclesiæ suæ Constantinopolitanæ fuit restitutus : Qui scribens ad Arcadium Imperatorem his verbis vsus est: Vox sanguinis fratris mei Ioannis clamat aduersum te, ô Imperator. Et paulò post: quamobrẽ ego minimus & peccator, cui thronus magni Apostoli concreditus est, separo te, & illam (Eudoxiam intellige) à participatione immaculatorum Sacramentorum, & quemcunque Episcopum, & clericum, qui præsumpserit ea vobis ministrare. Meminit autem huius historiæ non modo Georgius Patriarcha, verùm & Palladius Helenopoleos Episcopus: & Theodorus Ecclesiæ Latinæ diaconus: & Prosper cõtra collatorem: & Gelasius ad Episcopos Dardaniæ scribens: & Nicephorus, & Simeon Metaphrastes, & alij nonnulli. De Briccio quoque Diui Martini successore scribunt, Seuerus Sulpitius, & Gregorius Turonensis : quòd cùm ex Ecclesia sua Turonensi fuisset eiectus, eam Bonifacij decreto recuperauit. Extat epistola Theodoreti ad Leonem in fine voluminum Conciliorum, quæ Coloniæ anno 1567. sunt impressa: in qua post multa Romanę sedis præconia scribit se à Cyrilli Alexandrini sententia ad eum appellasse, ac ipsius iudicio, qualecunque tandem id fuerit, se stare velle promittit: & est is in Concilio Chalcedonensi postea per Legatos Leonis Pontificis Ecclesię suæ restitutus. Idem fecit hic ipse Leo Pontifex de Proterio quoque Alexandrinæ vrbis Episcopo, qui cum satisfactionis plenas de fide sua ad

cum literas direxiſſet, nuluit vt honorem ſuæ perderet Eccleſiæ: ſed ſedis ſuæ priuilegia paternæ antiquitatis exemplo, iuxta Canonum illibata iura poſsideret: quemadmodum in epiſtolis, quas ad Iulianum & Martianum Auguſtum Leo ſcripſit, videre licet. Extat eiuſdem Leonis Epiſtola ad Anaſtaſium, ex ea quanta fuerit illo ſeculo S. Sedis Apoſtolicæ auctoritas facile quiuis perſpicere poterit. Idem aliquot ſeculis pòſt fecit Adrianus Pontifex de Ignatio Patriarcha Conſtantinopolitano: qui cum per iniuriam eiectus de ſede ſua, & in eius locum Photius fuiſſet receptus: hunc exturbauit, illum autem ſedi ſuæ reſtituit: ſicut in actis Concilij octaui Conſtantinopolitani legitur. Extat autem etiam epiſtola Epiſcoporum Aphricanorum in Concilio Mauritaniæ congregatorum ad Damaſum Pōtificem, in qua queruntur de vicinis Epiſcopis, qui non conſulto Romano Pontifice, quoſdam ex fratribus damnaſſent, & vt eos defendat, petunt. Quod etiam ab illo Pontifice poſtea factum fuit. Vnde ſatis conſtat, quòd ex omni terrarum orbe, ſemper ad Romanum Pontificem de cauſis grauioribus relatum fuit, ac ſi quis grauatum ſe ſenſiſſet, appellatum. Extat Symmachi Epiſcopi Romani Apologeticus aduerſus Anaſtaſium Imperatorem, in quo ſcribit, quod Catholici principes, Apoſtolicos præſules inſtituros ſuis literis præuenerunt, & illam confeſsionem fidemq; præcipuam tanquam boni filij quæ fierunt debitæ pietatis affectu, cui ipſius Domini ſaluatoris ore, cura totius Eccleſiæ delegata eſt. Et ſub finem Epiſtolæ: Omnes Catholici Principes ſiue cum Imperij gubernacula ſuſceperunt, ſiue cùm Apoſtolicæ Sedis nouos agnoſcunt Præſules inſtitutos, ad eam protinus ſua ſcripta conferunt, vt ſe docerent eius eſſe conſortes. Itaque qui hoc non faciunt, ab eadem ſe ipſos profitentur alienos. Ad eundem Pontificem ſcribentes orientales Eccleſiæ: Omnimodo, aiunt, & qui videntur communicare orthodoxis, & qui à communione abſtinent, omnes poſt Deum, tuæ lumen viſitationis & aſſumptionis operimur. Quare feſtina iuuare Orientem, ex quo vobis duo grandia lumina Petrum & Paulum ad illuminationem totius mundi ſaluator direxit. Qui de bello Gothorum ſcripſit Procopius, ex Bizantio quoque legatos ad Romanum Pontificem veniſſe narrat, Chriſtianorum altercationis ſedandæ cauſa. Quod adeò fuit moribus receptum, vt ab ipſis etiam hæreticis perſæpe id factitatum eſſe. memoria proditum ſit. Antiquiſsimus author Tertullianus de Praxea, quamuis hæretico, ſcribit: quòd cum ab his, qui Montani ſectæ fuerunt, per falſam narrationem literæ pacis à Pontifice impetratæ fuiſſent: ipſe fraudes eorum detegendo, vt literas pacis iam emiſſas reuocaret, effecerit veritate manifeſtata.

Epi. ſi 162.

Literas autem pacis Tertullianus appellat eas, quas Romanus Pontifex ad Eccleſias mittebat, earum qdem, communionem, & ſocietatem approbantes, quas Auguſtinus communicatorias literas vocat. Cuiuſmodi literarum exemplum apud Leonem ad Anatolium ſcribentem, videre licet. Vocat eas etiam idem Auguſtinus Formatas, dicens: Quærebam, inquit, vtrum Epiſtolas communicatorias, quas formatas dicimus, poſſet quò vellem dare, & affirmabam, quod manifeſtum erat omnibus, hoc modo facillimè illam de Eccleſia catholica terminari poſſe quæſtionem. Ante quem etiam Optatus de Damaſo, vel Syricio loquēs: Cum quo nobis totus orbis, inquit, commercio formatarum in vna communionis ſocietate concordat. Hic in Tertulliani ſcripto duo conſideranda ſunt: primum, quòd Montaniſtæ, quamuis hæretici, fidem tamen ſuam à Pontifice petierunt approbari: deinde, quòd Praxeas & ipſe hæreticus ad eundem Pontificem confugit, eorum dolos detexit, & vt literas pacis reuocaret, obtinuit. Ex ijs verò, quæ leguntur apud Optatum facilè liquet, quòd non alius eſſe catholicus cenſebatur, quàm qui cum Pontifice Romano commercio formatarum in vna communionis ſocietate concordaret.

Epiſt. 40.
Aug. epi. ſi 163.
Op. lib. 2. cont. Parmenianum.

Quas autem Auguſtinus & Optatus Formatas, eas Theophilus Alexandrinus, Eccleſiaſticas literas vocat, cùm quorundam nomina recenſens, Ijs, inquit ſcribite, & ab eis iuxta morē Eccleſiaſtias ſuſcipite literas. In Prima verò Paſchali epiſtola quando ſimiliter quorundam nomina recenſet, vocat illas Pacificas. His, inquit, ſcribite, & ab his accipite Pacificas iuxta morem Eccleſiaſticum literas. Fortunatum etiam ab hæreticis Pſeudoepiſcopum conſtitutum: & Baſilidem ad Petri cathedram appellaſſe, & eos Pontifici Cornelio propemodum obrepſiſſe teſtatur Cyprianus. Et ad Felicem ſcribens queritur, quòd Stephano Pontifici Baſilides obrepſerit & exambiuerit iniuſtè ſe reponi in Epiſcopatum, de quo fuerat iuſtè depoſitus. Euſebius quoque Conſtantinopolitanus Epiſcopus ad Iulium Pontificem Romanum Legatos miſit, atq; ab eo petiuit, vt in Athanaſij cauſa iudex eſſe vellet: quòd ipſe quoque fatetur Athanaſius. Quin illa tota Synodus Epiſcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Euſebio congregata, petiuit acta ſua Pontificis eiuſdem iudicio comprobari: Romanam Eccleſiam primas apud omnes ferre confeſſa: vtpotè, quæ Apoſtolorum ſchola & pietatis eſſet metropolis: quemadmodum apud Zozomenum videre licet. Ante quem etiam Athanaſius in epiſtola quadam ad ſolitariam vitam agentes, hiſtoriam hanc diligenter tractauit, vbi narrat, quòd cum Euſebiani Romam contra Athanaſium ſcripſiſſent, Epiſcopus Romanus fieri Synodum iuſsit, ac preſbyteros ſuos ad Euſebianos miſit, certum diem definiens: vt aut ſe ſiſterent præſentes, aut ſe ſuſpectos haberi modis omnibus cognoſcerent. Narrat idem da tjſdem, quòd cum à Marcello Gallatiæ Epiſcopo de hæreſi reprehenſi fuiſſent, idem ipſi quoque crimen impegerūt, & eum in exilium eiecerunt: ille autem profectus Romam ſe innocentem docuit. Et extat apud Epiphanium eius ad Iulium Pontificem epiſtola, qua petit, vt qui contra ſe ſcripſerunt, eos accerſat, vt ſe Romæ ſiſtant: quos etiam per annum & menſes tres Romæ ſe dicit expectaſſe: cumq; non venirent, inde diſceſſurus, ſuam fidem ſua manu conſcriptam Pontifici tradidit. De Vrſacio quoq; ac Valente refert Epiphanius, quòd vnà cū libellis profecti ſunt ad Iulium Romanum Pontificem, pro ratione reddēda de ſuo errore, ac delicto, quòd calumnias ſtruxiſſent Athanaſio: ac ſuſcipe nos, inquiunt, ad communionem & pœnitentiam. De Euſtachio quoque ſcribit Baſilius, quòd cum in Melitina Synodo depoſitus, & Epiſco-

Theop. Epi. Paſchali 3.
Lib. 1. epiſt. 4.
Cyp. li. 1. epiſt. 3. ad Corne.
Lib 4. epiſto. 4. ad Felicem.
Atha. in 2. Apolog. & Socr. lib. cap. 11.
Zozo. li 3. c. 3.
Eodem lib.
Hæreſi. 72.
Epip. lib. 2. hæreſi. 28.

Epiſto. ad Iulianū 68. ad Martianum 69.
Epi. 84.
In Tom. 1. Conciliorum.

scopatu suo eiectos esset, Romam profectus est: & cum in conditiones quasdã à Beatissimo Episcopo propositas cõsensissent: ab eo scriptã epistolam attulit, per quã restitueretur: eam vbi Thianæ Synodo exhibuit, in suum locum restitutus est. Queritur autem de eo Basilius, quòd iam fidem eam, in quam receptus fuerat, depopularetur: eumq; illis faeeret, qui homousion anathemate percellerẽt. Quoniam igitur, inquit, isthinc vires accepit lædendi Ecclesiam, ac publicandæ suæ impietatis fiducia, quam vos dedistis, ad subuersionem multorũ vsus est, necesse est, vt isthinc quoq; veniat malorum istorum correctio. scribaturq; Ecclesijs, quibus quidem conditionibus ad communionem susceptus sit: simul verò adijciatur, quomodo iam immutata sententia gratiam à Patribus, qui tum aderant, acceptam irritam reddat. Meminit Gregorius quoq; Nazianzenus Vitalij cuiusdam Appolinaristæ, quòd is, ita postulante Damaso Romæ Episcopo, fidem suam literis consignatam ædidit, & eam Orientales amplexi fuerunt. Sed posteaquam idem Damasus rectius edoctus fuit, simul etiam qui Vitaliũ sequebantur, in pristinis expositionibus perstare audisset, eos ab Ecclesia proscripsit, fideiq; libellum cũ anathematismo deleuit, ac fraudem eam, in quã per simplicitatem inciderat, permolestè tulit.

In 2. ad Cledonium epist.

Pelagium quoq; literas, quibus se purgaret, libellumq; fidei suæ misisse Romam ad Innocentium Pontificem: quin & ad Sosimum successorem eius, & ab vtroque damnatum esse, testis est Augustinus. Qui etiam post eius damnationem, Quatuor libros, contra ipsum ad Bonifacium Sozimi successorem conscripsit: & eos illi examinandos, ac si quid displiceret, emendandos misit. Cælestium quoq; Beati Papæ Innocentij literis nõ fuisse ausum obsistere, imò se omnia, quæ sedes illa damnauerat, se damnaturum promisisse: neque tamen quæ promiserat præstitisse. Libet autem hic adscribere Prosperi quoq; verba contra collatorem de Cælestino Pontifice. Venerabilis memoriæ Pontifex Cælestinus, cui ad catholicæ Ecclesiæ præsidium multa Dominus gratiæ suæ dona largitus est: sciens damnatis non examen iustitiæ, sed solum pœnitentiæ remedium esse præstandum: Cælestinũ quasi non discusso negocio audientiam postulantem, totius Italiæ finibus iussit extrudi. Nec verò segniore cura ab hoc eodem murbo Britannias liberauit: quando quosdam inimicos gratiæ suæ solum originis occupantes, & ab illo secreto exclusit Oceani, & ordinato Scotis Episcopo, dum Romanam insulam studet seruare, catholicam fecit, & Barbaram Christianam.

De gratia Christi lib. 1. ca. 2. & 3. de peccato originali li. 2. cap. 7. & 6. Contra Iul. lib. 6. cap. 4. Cont. duas ep. Pelagianorum lib. 2. c. 3 & 4.

Per hunc virum etiam Orientales Ecclesiæ gemina peste purgatæ sunt: quando Cyrillo Alexandrinæ vrbis Antistiti, gloriosissimo fidei catholicæ defensori, ad execrãdam Nestorianam impietatem, Apostolico auxiliatus est gladio: quo etiam Pelagiani, dum cognatis confœderantur erroribus, iterum prosternerentur: per hunc virum intra Gallias istis ipsis, qui sanctæ memoriæ Augustini scripta reprehendunt, maleloquentiæ est adempta libertas: quando consultantium actione suscepta, & librorum, qui errantibus displicebant, piete laudata, quid oporteret de eorum authoritate sentiri, sancto manifestauit eloquio. Extat Epistola Cælestini Pontificis ad Nestorium, in eo quod hoc anno fuit editum 1574. Concilio Ephesino, cuius etiam exemplum habetur in Quinta Synodo Constantinopolitana, Sessione sexta. In ea monet Nestorium, vt errorem suum damnet: quod nisi fecerit intra decimum diem, ab vniuersalis Ecclesiæ Catholicæ communione fit eiectus. Cuius sententiæ suæ exemplum idem Cælestinus misit ad clerum & populum Constãtinopolitanum ad Ioannem Antiochenum, Iuuenalem Hierosolymitanum, Ruffum Thessalonicensem, & ad Cyrillum Alexandrinum, per quem eam exequutioni mandari iussit: quod non segniter ab illo factum est. Ex ea quanta Romani Pontificis auctoritas fuerit, facilè cognosci potest. De Xisto quoque Cælestini successore loquitur hic idem in eodem libro: Confidimus Domini protectione præstandum, vt quod operatus est in Innocentio, Sosimo, Bonifacio, Cælestino, operetur etiam & in Xisto: vt sicut illi lupos abegère manifestos, ita hic depellat occultos. Et in chronicis Iulianus Pelagiani erroris assertor, correctionis spem præ se ferens, molitus est in Ecclesiæ cõmunionem irrepere. Sed his insidijs Xistus Papa, Diaconi Leonis hortatu vigilanter occurrens, nullum aditum pestiferis conatibus patere permisit: & ita omnes catholicos, detectione fallacis bestiæ, gaudere fecit: quasi tunc primum superbissimam hæresim Apostolicus gladius obtruncasset. Æqualis autem Prosperi Possidius hac ipsa de re scribit, Quoniam Pelagiani peruersi Sedi Apostolicæ per suam ambitionem, perfidiam suam persuadere conabatur instantissimè, etiam Concilijs Africanis Sanctorum Episcoporum gestum est, vt Sancto Papæ vrbis Romæ, & prius Venerabili Innocentio, & postea S. Zosimo eius successori persuaderetur, quam illa secta à Catholica fide & abominanda & damnanda fuisset. At illi tantæ Sedis Antistites suis diuersis temporibus eosdem notantes, atq; à membris Ecclesiæ præcidentes, datis literis ad Africanas, Orientis, & Occidẽtis Ecclesias, eos anathematizandos & deuitandos ab omnibus Catholicis censuerunt. Et hoc tale de illis Catholicæ Ecclesiæ prulatum iudicium, etiam pijssimus Imperator Honorius audiens ac sequens, suis eos legibus damnatos inter Hæreticos haberi debere constituit. Ex hoc loco facilè quiuis perspicere potest, si quid in Concilijs Episcoporum de causa fidei gestum esset, quod ad Pontificem Romanum prouocabatur: quod illa decreuisset, id ratum habebatur, & ab Imperatoribus exequutioni mandabatur.

Possidius in Vita August. cap. 18.

Eutichen etiam libellum Leoni misisse, deq; iniusta damnatione questum esse: patet ex ijs, quæ scripsit Leo Pontifex ad Theodosium, & ad Flauianũ. Flauianus quoq; cur eum excommunicauerit, eidem Leoni causam reddit, & approbat eius hoc factum Leo. De Anthimo Constantinopolitano Patriarcha, quanto studio fuit laboratum à Iustiniano Imperatore, & ab eius coniuge, vt eum Agapetus in communionem susciperet: qui deceptibilibus rationibus vsus, sicut habetur in Synodo secunda Constantinopolitana, promisit se omnia facere, quæcunq; summus Pontifex magnæ sedis Apostolicæ decerneret. Et ad sanctissimos Patriarchas scripsit, se per omnia sequi sedem Apostolicam. Sed cum ipse Constantinopolim Agapetus venisset, & fraudem eius cognouisset, eũ de

Epist. 7. 8. 9. 10.

sede sua deiecit, & in locum eius Mennam suffecit: quem tamen Agapeto mortuo, vt reuocaret successor eius Siluerius, Augusta petiuit. Sed is rescripsit, si quid Aimonio credimus: Augusta Domina, rem hanc nunquam faciam, vt reuocem hominem in damnata perfidia permanentem, quem Augusta postea curauit in exilium deportandum: & in eius locum Vigilium sufficiendum, cum prius fidem illi suam obstrinxisset, quòd esset Anthimum in sedem suam restituturus. Verum is Pontifex factus Augustæ rescripsit: Absit hoc à me Domina Augusta, prius locutus sum malè, & insipienter: nunc autē nullo modo tibi consentio, vt reuocem hominem hæreticum, & anathematizatum. Qui cum Constantinopolim adductus, & multis probris, atq; cruciatibus affectus fuisset, nihil tamē in gratiam Augustæ fecit: quin potius contra ipsam & Acephalos, vt scribit Gregorius, damnationis promulgauit sententiam: extrema quæque pati prius paratus, quàm vt aliquid indignum Petri cathedra faceret. Pyrrum, refert Zonaras, cum in sedem suam Constantinopolitanam redire cuperet, simulasse: quod Monothelitarum hæresim deseruerit, libellumq; de fide sua Theodoro Papæ obtulisse: in quo acta sua contra catholicam fidem omnia damnauerat: sed clam postea Rauennam digressum, hæresim celare non potuisse. Quo comperto Papa, conuocatis suis Episcopis, eum sub anathematis vinculo condemnauit. Idem testantur Leo quoq; nonus Pontifex, Beda, & Cedrenus. De Legatis Armeniorum Episcoporum, & eorum Metropolitano (quā quòd amplius mille Episcopos sub se habet, catholicon vocant) scribit Otho Frisingensis in historia sua, quòd ab vltimo penè Oriente summū Pontificē Eugeniū Viterbij, post iter vnius anni & sex mensium adierunt: eiq; ex parte illius Ecclesiæ subiectionem omnimodam (nobis, inquit, cum alijs multis præsentibus) obtulerunt. Cum enim inter eos & Græcos de ritu sacrificij disceptaretur: Romanam Ecclesiam iudicem eligentes formam sacrificij iuxta consuetudinem eius, sibi tradi deposcebant. Et alibi: Vidimus etiam ibi tunc de Syria Gabulensem Episcopum, cuius præcipuè opera, ad plenum, Antiochia Romanæ sedi subesse cœpit. Petrus etiam Habailardus, ipso Bernardo teste, sedem Apostolicam appellauit. Qua de re sic scribit Gotfridus Clarauallensis Monachus, Bernardi vitam describens. Quando verò Petrus ille refugium inueniret in sede Petri, tam longè dissidens à fide Petri? Et ipsum ergo authorem eadem sententia, cum erroribus suis Apostolicus Præsul inuoluēs, scripta incendio, scriptorem silentio condemnauit. Idem factum est de Berengario quoq; qui primus Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistiæ sacramento negauit: qui Leonis IX. Victoris II. Nicolai II. & Gregorij VII. sententijs condemnatus, tandem errorem suum reuocauit. Cuius exemplum sequutus etiam fuit Petrus Habailardus, pœnitentiam egit vterq; & in Ecclesiæ catholicæ communione decessit vterq;. De Valdensibus narrat Abbas Vrspergensis, quòd ante 300. ferè annos, genus quoddam vitæ monasticæ professi fuerint: pauperes etiam de Lugduno vocati: quos etiam se vidisse scribit apud sedem Apostolicam, petentes ab ea sectam suam confirmari, quòd se vitam Apostolorum agere dicerent: cùm nihil ipsi possiderent, nec vllum certum locum haberent: ex te. ūm circuirent per vicos & castella. Cùm verò, qui tum Ecclesiæ præerat Lucius Pontifex, & hipocrysim eorum, & fœdos errores quosdam cognouisset eorum petitionem reiecit: duos autem ordines, Prædicatorum, & Minorum approbauit. Quòd cum animaduersum ab illis fuisset, iugum Pontificis excusserunt, & ei nomen Antichristi tribuerunt: libenter eum pro Christi Vicario agnituri, si detestabilem eorum sectam approbasset. Quod præter Abbatem Vrspergensem testatur etiam Guido Carmelita, Tritemius, & Emilius de gestis Francorum. Scripsit ætate nostra rerum quarundam gestarum commentarios Ioannes Fox. in quibus recitat quædam ex epistola Ioannis Vicleff ad Vrbanum Papam: in qua verbis istis vtitur: Gaudeo planè detegere cuicumq; fidem meam, & specialiter Romano Pontifici: quia suppono, quòd si sit orthodoxa, ipse fidem meam humiliter confirmabit & si erit erronea, emendabit. Et paulò post: Suppono iterum, quòd Romanus Pontifex, cum summus Christi Vicarius in terris sit, ad illam legem Euangelij interuiantes, maximè obligatur. Et iterum paucis interiectis: Si in istis errauero, volo humiliter, etiam per mortem emendari: & si in persona propria ad votum potero laborare, vellem præsentiam Romani Pontificis humiliter visitare. Num autem & is Romani Pontificis principatum in Ecclesia non agnouit? Num ad eum pertinere de doctrina iudicium ignorauit? An autem idem non fecit eius discipulus nostri temporis Hæresiarcha Martinus Lutherus, cum ante 53. annos ad Leonem X. ita scripsit: Beatissime Papa, prostratū me pedibus tuæ Beatitudinis offero, cū omnibus quæ sum & habeo: viuifica, occide: voca, reuoca, approba, & reproba vt placuerit: vocem tuam, vocē Christi in te præsidentis, & loquentis agnoscam. Sed simul vt ab eo suos errores condemnatos esse vidit, statim eandem quam Valdenses, & Vicleff, cantilenam canere cœpit. Ex his cuilibet perspicuum esse potest, quòd etiam ipsis hæreticis certum est hoc & indubitatum, legitimum in causa fidei iudicem totius Ecclesiæ sub capite Christo caput, Christiq; Vicarium in terris non alium esse, quàm Romanum Pontificem. Quamobrem quoties nouam aliquam doctrinam proferunt, ad illum initio referunt, ab illo iudicari petunt: sed simul, vt quod petunt, non obtinuerunt, iam illis Christi Vicarius esse desinit: & nullum esse potest conuitij genus, quo illum non afficiant: Magnus fuit orbis totius Imperator hæreticus ille Constantius: cuius opera perfectu est, vt in Cōcilio Tyri celebrato condemnaretur Athanasius: qui tamen irritū esse putabat id omne, quod in Concilio fuerat constitutū, nisi Romani Pōtificis accederet authoritas: cui nunc precibus nūc minis persuadere conatus est, vt Concilium illud ratum haberet Athanasijq; damnationi subscriberet, quem etiam ipse coram allocutus: Totus, inquit, terrarum orbis de eius impietate sententiam tulit. Cumq; refragaretur, nihilominus Liberius Pontifex: Tantáne, inquit, Orbis terræ pars. Liberi in te residet, vt tu solus homini impio subsidio venire, & pacem orbis ac mundi totius dirimere audeas?

De gestis Francorū lib. 2. ca. 17

Lib. 2. epistolarū. epist. 36.

In vita Constantis,

Lib. 7. cap. 32.

Cap. 33.

Epist. 100.

Vide Theodoretum eccle. histo. cap. 16.

audeas? Cui Liberius: Esto, inquit, quod ego solus sim, non tamen propterea causa fidei fit inferior. Hic videre licet, quantum authoritatis, quamuis impius & hæreticus Imperator ille, Romano Pontifici detulerit, vt nisi subscripsisset vnus ille, minimè ratum fore crederet, quicquid esset ab orbe toto constitutum. Quod admiratus etiã, quamuis Ethnicus Ammianus ille Marcellinus, historiam hanc tractans: licet sciret, inquit, impletum de Athanasio Imperator, quod cupiebat: tamen authoritate, qua potiuntur æternæ Vrbis Episcopi, ardenti desiderio firmari nitebatur. Æternam Vrbem, Ecclesiam Romanam vocabat: aduersus quam non posse præualere portas inferi, in Euangelio scriptum, à Christianis aliquando audierat. Nam quæ fuit ex lapidibus, & cæmento fabricata, eam æternam vrbem esse vt crederet, verisimile non est: cum vetustate consumi posse non ignoraret. Quin & alius quamlibet magnus Christianæ fidei persecutor, Aurelianus Imperator, cùm ad eum relatum esset de Paulo Samosateno, quòd is in Synodo quadam Episcoporum condemnatus, episcopali¬q; dignitate priuatus, domo nihilominùs Episcopali excedere nollet: cumq; peteretur, vt Synodi sententiam approbaret, adeò non ignorauit, ad Romanum Pontificem de fide, deq; causis Ecclesiasticis iudiciũ pertinere, vt eos Romam remitteret: vt cui Romæ domus adiudicata fuisset, is ea potiretur. Sic insita fuit hæc opinio mortalium omnium animis etiam eorum, qui Christum ignorabant: si quid inter Episcopos & sacerdotes, vel de fidei causa, vel quacunq; tandem alia de re controuertaretur, id nullius alterius, quàm Romani Pontificis iudicio terminari debere. Neq; verò temerè factum existimari debet, vt Ecclesiæ Romanæ tanta semper esset authoritas: nam præter quàm quòd ea maxima est omnium & antiquissima, à gloriosissimis Apostolis Petro & Paulo constituta, atq; fundata: vt ab ea sacerdotalem vnitatem exortam esse dicat Cyprianus: ac propterea radicem & matricem Ecclesiæ Catholicæ vocet: & Apostolicæ Cathedræ semper in ea viguisse principatum asserat Augustinus Tertullianus verò totam doctrinam Apostolos ei cum sanguine suo profudisse dicat, cum omnes aliæ Ecclesiæ, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint: sola hæc sancta & Apostolica mater omnium Christi Ecclesiarum Ecclesia: sicut à sancto Martyre Lucio, & ab alijs quibusdam scriptum legimus postea per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur: nec hæreticorum nouitatibus deprauata succubuit: sed quã ab exordio fidei Christianæ normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit: secundum ipsius Domini nostri diuinam pollicitationem, qui dixit: Petre, Ecce Sathanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum. ego aũt pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu conuersus confirma fratres tuos. Defecit Hierosolymitana Ecclesia, cui præsedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Asia, vbi Ioannes: defecit Æthiopia, vbi Mathæus: defecit Phrigia, vbi Philippus: defecit Græcia, vbi Paulus Euangelium prædicauit: soli fuerunt Romani, quorum fides, cum Apostolo prædicante, laudata sit, nunquã ad eos vel habuit, quemadmodum scriptum est à Cypriano, vel habere potest accessum perfidia. Cui tale tribuit elogium Theodoretus ad Rhenatum presbyterũ ex Cardinalium collegio scribens. Tenet enim, inquit, sancta ista sedes gubernacula gerendarum cuncti orbis Ecclesiarum, cum propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit: neq; vllus vnquam, qui contra sentiret, in ea sedit: quin potius Apostolicam gratiam inuiolatam custodiuit. Ante quem etiam Basilius scribens ad Occidẽtales Episcopos Haud enim, inquit. tantum habet efficaciæ sermo consuetus, quantum vox peregrina ad cõsolandum deiectos valet, præsertim si illa adferatur à viris, qui cum primis gratia Dei instructi esse cognoscuntur, quales vos cũctis mortalibus prædicamini, quòd in fide illibati permaneatis, & Apostolicum depositum illæsum seruetis. Non sic habent res nostræ, &c. Et ad Ruffinum scribens Hieronymus: Scito, inquit, Romanam fidem Apostolico ore laudatam, istiusmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quàm semel prædicatũ sit, Pauli authoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoq; scribens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit Patrum auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem catholicam Fidem suam, inquit, quam vocat? eamne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scribens: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antè nesciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vsq; ad hũc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Ad Demetriadem quoq; scribens hortatur, vt S. Innocentij, qui Apostolicæ Cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Ambrosius verò. Percõtatus est, inquit, ab Episcopo, vtrum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cũ Romana Ecclesia conueniret? Qui etiam alio loco se cupere scribit in omnibus Romanam Ecclesiam sequi. Vsq; adeò autem Romana fides catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verùm edictũ fecerit, vt cũcti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus custodiret: Quod non modò in Ecclesiastica legitur historia, verumetiam edictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chalcedonensi quoq; Cõcilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus Papa Leo sic credit, Cyrillus ita credit, Papa Leo ita interpretatus est. Et iterùm: Oẽs sic credimus. Papa Leo sic credit. Anathema ei q partit, & ei q diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credunt. Et iterùm: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerũt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòst: Omnes ita credimus, sicut Leo, ita credimus. In quinta quoq; Synodo Constantinopolitana, Menas Patriarcha Constantinopolita-

Lib 15.

Lib 1. Epist. 3.
lib. 2. Epist 10.
Lib 4. Epist. 8.
Epist. 102 de præscrip. Hæreticorũ.

Inter Epist. quæ sunt sub fine Basilij librorum adiunctæ.
Epist. 1.
Hiero lib. 3. contra Ruffinum.

In oratione funebri de obitu fratris.
Sozo. lib. 7. cap. 4.
Li. 3. de Sacra. c. 3.

C. de summa tri.
L. cunctos populos.
Actio. 2.

Actio. 4.

nus cum facta mentione Agapeti Romani Pontificis, quòd Antimum condemnasset, pœnitentiæ nihilominus tempore ei dato damnauit eum, & ipse sua sententia, & posteà verbis his vsus est: Nos enim sicut scit vestra charitas, Apostolicam sedem sequimur, & ei obedimus, & ipsius communicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipsa, & nos condemnamus. In sexta quoque Constantinopolitana Synodo, cùm itidem legeretur, Pontificis Agathonis epistola, quæ scripta fuerunt ab illo tanquam à Spiritu sancto dictata, ac per os sancti ac beati Principis Apostolorũ Petri, statim receperunt, & amplexi sunt omnes: ac in prophanetico sermone dictum fuit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Et in septima Synodo, quæ fuit iterum habita Nicææ, cùm lectæ fuissent epistolæ duæ Pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad Patriarcham Tarasium altera, acclamauerunt Patres, Vniuersa sancta Synodus sic credit, & sic docet. Ac singuli posteà sic se credere, sic sentire, sic tenere, sic docere, sic in toto corde confiteri, professi sunt.

Ad Ecclesiã Rom. de fidei causis semper referebatur.
Actione 2.

Ex his omnibus perspicuum cuiuis esse potest, ex eo tempore, quo Christus in cœlum ascendit, quantum fuerit Apostolicæ, hoc est, Romanæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quòd ibi potissimum sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Et sunt intereà, qui nescio cuius VVittembergensis, heri, quod aiunt, & nudiustertius natæ Ecclesiæ iudicio, scripta sua subijcere malunt, quàm illius omnium antiquissimæ, sanctissimæque Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostolicum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita est catholica semper & Apostolica habita, nunquam vt vlla fuerit hæreseos labe maculata. De qua, proximis etiam superioribus seculis cui perpetua cũ Berengario pugna fuit, sic ab Archiepiscopo Cantuariensi Lantfranco scriptum legimus. Romanorum morem ideo in sacris rebus tam multæ gentes imitantur: quia & tanti magisterij ex apice Apostolico primordijs clarent, & nulla per orbem Ecclesia æquè vt Romana ab omni fece hæresum cunctis retrò temporibus pura permansit. Beati Doctores, si non ijsdem verbis, eisdem tamen sententijs multis in locis concorditer astruxerunt: Hæreticum esse omnem hominẽ, qui à Romana & vniuersali Ecclesia in fidei doctrina discordat. Sic ante 400. & amplius annos: Hęreticũ ille pronũciauit, quicunque diuersum ab Ecclesia Romana docuisset. In qua quicquid grauioribus de causis, fidei præsertim decernitur: non est existimandũ, quòd solus sit Iulius, verbi gratia, aut Pius, qui decernat, vt errare tanquam homo possit. Habet ille, sit ut Cyprianus loquitur, Florentissimum clerum secum vnà præsidentem, singulari doctrina præstantem: de cuius consilio, si quid grauioribus de rebus, præsertim de fidei causis decernit, labi & errare non potest.

Epist. 190.
Ecclesia Rom. nulla vnquam hæresi maculata.
Cypr. lib. 3. Epist. 3. ad Cornel.

Quòd fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quòd præsident illi quandoque, qui vita non omnino sunt inculpata.

CAPVT XXIX.

CÆTERVM verum esse illud comperimus, quod ab Augustino scriptum est, quòd cùm non habeant hæretici quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odiũ, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quàm hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cùm enim se malam habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti consueuerũt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumque sint in Rhetorum pręceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorũ excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere querãt. Quamobrem Ecclesiæ Præsides, pręcipuè verò Christi vicarium, Petrique successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana auctore profecta? facilè vt satanistam agnoscere liceat. Certè Dei præceptum est: Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est. Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuitia & falsas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demũ Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum, & reliquos Episcopos omni conuitiorum genere quàm acerbissimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore quæritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & ad blasphemandũ procacissima, ita præ cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur.

Epist. 157.
Hæretici criminatores.
Exod. 28.
1. Cor. 6.
Basil. Epist. 69.

Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificẽ: nunquid ideò fides in Christum, quam ille docet, abijcienda est? Præclarè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dũmodo ille recta doceat, quẽadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deinde verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruum iudicem alienum? Domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ, commissique Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, nõ quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisque propria corporis, prout ipse gesserit, siue bonum, siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pasto-

Fides ex personis non probanda.
Tert. de præscriptionibus aduersus hæreticos.
Rom 14.
2. Cor. 5.

rem

rem ſuum iudicet, neque qua ſit ille vita, quicquam ad ſalutem ſuam intereſſe putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: *Matth.23.* Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: Dicunt bona ex cathedra Moſi, faciunt mala ex peſtilentia ſua.

Non eſt itaq; deſerenda ſanctitas cathedræ: neq; propter paſtores malos, gregis eſt vnitas diuidenda. Præclarè Auguſtinus: Si omnes per totum orbem tales eſſent, quales vaniſsimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Eccleſiæ Romanæ, in qua Petrus ſedit? & in qua hodie Anaſtaſius ſedet? *Contra literas Petil. lib.2.cap.51.* vel Eccleſiæ Hieroſolymitanæ, in qua Iacobus ſedit, & in qua hodie Ioannes ſedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore ſeparaſtis? Quare appellas cathedram peſtilentiæ, cathedram Apoſtolicam? ſi propter homines, quos putas legem loqui & non facere, nunquid Dominus Ieſus Christus propter Phariſæos, de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua ſedebant vllam facit iniuriam? Nonne illam cathedram Moſi commendauit, & illos ſeruato cathedræ honore redarguit? Ait enim. Super cathedram Moyſi ſedent, quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Hæc ſi cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blaſphemaretis cathedrã Apoſtolicam, cui non communicatis. Sed quid eſt aliud quàm neſcire dicere, & tamen non poſſe niſi maledicere. *Perſonarum reſpectus in fide periculoſus.* Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione perſonarum habeamus, quandoquidem perſonarum reſpectus, vt eſt apud Auguſtinum, erroris eſt mater, qui etiam à perfido fidem percipi poſſe docet. *Iacob.2.* Per aſinam loqui Dominus dignatus eſt, qui minus loquatur per hominem, quamuis grauibus flagitijs coopertum? *Cont. literas Petil. lib.1.cap.2.* Spiritus vbi vult ſpirat, etiamſi voluntati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, cõtrà tamen atq; animo deſtinauerat, ſimul ac in conſpectum populi venit, ei benedixit. *Nume.22.* Saul Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius poſteaquam poteſtas erat facta, contra quam propoſuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipſe coram Samuele cũ cæteris, cùm factus eſſet ſuper eum ſpiritus Domini. *Per malos quoq; agit & loquitur Deus.* *2.Reg.19.* Quis ignorat quales fuerint Sacerdotũ Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi naſceretur Christus interrogati, ſemota quauis cunctatione, dixerunt: In Bethleem Iudæ. *Matth.2.* Caipha quid eſſe potuit nequius? qui quem ſceleratè nactus erat Pontificatum precio redemptum, geſsit etiam ſceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. *Ioan.18.* Si non deſtituebatur dono prophetię, quamlibet eſſet impius, qui ſedebat in Moyſi cathedra, certè multò minus eo deſtitui credẽdus eſt, qui ſedet in cathedra Petri, *Matth.23.* ſuper quem Christus ædificauit Eccleſiam ſuã, cuius à Domino cura ſuſcipitur ſpecialis, pro *Matth.16.* cuius fide propriè ſupplicatur, tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit: aduerſus quem nunquam eſſe portas inferi præualituras promiſit is, qui mentiri & fallere neſcit. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vſq; Gregoriũ XIII. *Romana cathedra prærogatiua.* nullus in iſta cathedra ſedit Arrianus, nullus Donatiſta, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæreſim aliquam profeſſus eſſet. Non abs re autem fuerit: quæ ſcripta ſunt in annalibus de Vigilio Papa, quamuis ea paulò ante recẽſuerimus, nunc quoq; breuibus commemorare. Cùm is per ſcelus ad Pontificatum perueniſſet, nam Silluerium Papam, cuius erat Diaconus, *Vigilij Papæ factũ memorabile.* inſtigante Auguſta de ſede ſua deturbandum, atq; in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt, quòd Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſim de ſede Conſtantinopolitana per Agapetum anteceſſorem ſuum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret: poſteaquam in locum Silluerij opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Siluerius conſtanter facere detrectabat, id ipſe facturum ſe, atq; Anthemium reſtituturum ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam promitteret: res eſt admiratione digna, ſtatim vt Petri cathedram aſcendit, idem illi quod Saul euenit: nam ſuper eum quoq; factus eſt ſpiritus Domini, cumq; longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula acceſsiſſet, admonitus ab Auguſta promiſsi, prius extrema quæq; ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret. Quòd ſe negaret in beati Petri ſede conſtitutum, quòd Apocriſarius cùm eſſet, impudentiſsimè promiſerat adimplere poſſe. *Blondus ab inclinatione Rom. Imperij Decade.lib.6.* Cumqúe multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemqúe diuturnam in carcere pertuliſſet, tulit omnia forti animo, quòd multò ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus Pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum Pontificem Siluerium deſignaſſet. Non fuit hic Pontifex in primo ſuo ingreſſu Caiphæ diſsimilis, effecit tamen ſedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodqúe impiè promiſerat, id piè poſteà negauit, ac eo, quod decebat animo Christianum Pontificem, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret.

Ex quo videre licet, quantum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodum ſcribit Leo nonus ad Petrum Epiſcopum, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ propriæ ſunt inferorum portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ pręualuerunt, nec deinceps etiam per Dei miſericordiam præualebunt. *Pontifices Rom. cur ſanctiſsimi.* Quare meritò ſanctiſsimi vocantur, qui ſedent in illa cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitæ ſanctitatem, quam habere ſine innocentia nemo poteſt, eſt tamẽ, ſicut ab Auguſtino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: *Cont. literas Petil. lib.2.c.40.* eſt quædam ſacramenti quoq; ſanctitas, qua carere nunquam poſſunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, ſi fortè ij præſunt aliquando in Eccleſia, qui non ſunt ſine

Præsides Ecclesiæ non sine voluntate Dei fiunt.

crimine Quin & illud potius reputare secum debet homo Christianus: quòd non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesiæ præsides. Nonne duo passeres asse veneunt, dicit Christus, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut nõ sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia fieri? & Sacerdotes & dispensatores eius non de eius sententia ordinari?

Matth. 10.
Lib. 1. epist. 3.
Scire & nescire Dei quid sit.

Hoc est, dicit Cyprianus, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare. cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quòd certò nobis persuasum esse debet, Dei iudicio fieri Sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ Præsides, & eos aut sciente, aut permittente Deo ordinari. Scit aũt Deus

2. Tim. 2.
Luc 13.
Matth. 25.
Præfecti mali propter populi peccata.
Iob 34.
Esa. 24.
Sacerdotes mali audiendi.
Matth. 10.

quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati sunt: Nouit Dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse Dominus in Euangelio: Nescio vos vnde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui sunt minus probati. Nam facit quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, sibi malus est. neq; tibi quicquam eius improbitas officit, si factis eius malis non communicas. Tibi mandatum est, non vt in vitam illius inquiras, sed vt, quæ dixerit, facias, cùm præsertim ex ea dicat cathedra, cuius quemadmodũ anteà dictum est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eũ, qui me misit. Ad susceptionẽ magistrorũ discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentium respõsio, ergo & Pseudoprophetas & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam ministrare? Hoc Dominus anteà procurans dicit, nõ personas suscipiendas esse, sed nomina: & mercedem non perdere suscipientes, licèt indignus fuerit, qui susceptus sit. Non personas itaq; Christus, sed nomina suscipi vult, hoc est, nõ vult attendi, qualis persona sit, quóve vitæ merito, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis: Iudas na sit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, sed solùm hoc quòd sedet in cathedra Petri, quòd

Malach. 2.

Apostolus, quòd Christi legatus, quòd Sacerdos, quòd Episcopus, quòd Angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur est. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad il-

Lib. 2. contra epist. Parmenian. c. 11.
Ioan. 13.
Hiere. 17.
Hiere. 17.

lum, cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Augustinus, fur quoq; Iudas sine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunq; non recepit illum, Christum ipsum non recepit, qui æquè Iudæ dixerat, atq; Petro vel Ioanni: Qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quive minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaq; fit non rarò, sanctus vt esse videatur, qui non est: quiq; persequutor est, aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum est: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiam si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam

Psal. 3.
Psal. 53.
Berna. serm. 66. in Cant.

Domini est salus, &: Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo, qui se vocabant Apostolicos, qui vtriq; noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi non esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorum virtute metiebantur.

Ecclesi. 19.
Genes. 9.

Quamobrem procul absitá mentibus piorum error hic, quin ij potius cùm audiunt eos, qui præsident, aliquorum criminum insimulari, ac eos infamię nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptum esse: Qui citò credit, leuis est corde: ac Sem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò posteà pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certum est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à satanistis confingi: & euenire ferè solet ijs, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorumq; reprehensionem quandoque non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est malè audire, cùm benè feceris. Tutius fuerit in hanc partem peccare, si conuitijs istorum, & impudentibus nonnunquam calumnijs non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accommodentur:

Constantini M. reuerentia erga sacerdotes.
Libelli criminosi contra sacerdotes ab Imp. Constantino combusti.
Theodo. lib. 1. c. 11.
Genes. 9.
In 24. cap. Iob. lib. 25. Moral. c. 15.

si modò peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianissimus Imperator Constantinus consequutus est, cui cùm essent oblati libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm sa ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verùm & hoc insuper adiecisse legitur, si fortè suis oculis turpe facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Gregorius tractans illum locum ex Genesi de Cham. Quid est ergo, inquit, quod filij verenda patris superiecto dorsis pallio auersi venientes operiunt, nisi quòd bonis subditis præpositorum suorum mala displicẽt. Vt tamen hæc ab alijs occultent, operimentum auersi deferunt: quia indicantes factum, & venerantes magisterium nolunt videre quod tegunt.

Præsidentibus malis quid agendum.

Sed hic dicet aliquis: Quid autem si testatiora sunt non vnius alicuius, verumetiam multorum oculis, quæ ab ijs, qui præsident, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret Eccle-

Ecclesiæ curam gerere, ac quibusuis alijs in rebus potius, quàm in ijs, quæ propriè ad ipso-
rum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud facien
dum est, quod fecisse discipulos legimos, cùm dormiente Christo nauiculam fluctibus ope- *Matth. 8.*
riri vidissent. Excitarunt enim eum dormientem, dicentes: Domine, salua nos, perimus.
Hoc discipulorum exemplum, quicunque pij sunt, imitari debent. Vident nauiculam, in
quam ascendit Christus, hoc est, vnam Sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, ita
procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse videatur: Simul &
hoc intelligunt, tempestatis huius non postremam esse causam, quòd in vicarijs suis obdor-
miuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno ita sunt consopiti, vt
quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci. Confugiant ad summum
nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes: eum in vicarijs suis dor-
mientem excitent, ac supplici voce precantes, exclament: Domine, salua nos, perimus. Ex-
pergiscere in ijs, quibus in gubernãda Ecclesię tuę naui, vices tuas committere dignatus es.
Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ven-
tis & mari, quò tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquilli-
tas consequatur, vt videntes homines mirentur, & glorificent te, dicentes: Qualis est hic,
quia etiam ministris eius venti & mare obediunt?

Hæc est ratio, qua succurri possit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata, *Malis præsentibus*
supplices Deum vno ore cuncti precemur: si fortè per eos stat, qui præsunt, quo minus Eccle *qua ratione succur-*
siæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse *ri possit.*
inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei *Prou. 2.*
restitui tandem possit. Quam enim Satanistæ rationem sequuntur, vt siue declament de lo-
co superiore, siue scribant aliquid, non alia in re plus temporis consumant, quàm in Ponti-
ficibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus laceranda,
magis id adeò ad maiorem etiam excitandam tempestatem, quàm excitatam tranquillandã
facere videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo
nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

Quæ sit Sanctorum communio.

CAPVT XXX.

Visum est autem operæprecium, aliquid etiam de Sanctorum communione
dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quòd ea sit quasi commu
nio quædam, hoc est societas Sanctorum. Quorum nos haut sententiam non *Sancti olim qui.*
reijcimus, modò ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ
temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles
omnes, quicunque Christo nomen dedissent, & eius Ecclesiæ ascripti essent,
etiam si minus sanctè atque integrè vixissent. Horum communionem, hoc est, societa- *Ecclesia quid.*
tem quandam, Ecclesiam esse libenter concedimus. Est enim Ecclesia fidelium congre- *Ephe. 5.*
gatio, est corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput est Christus: ipsum *Rom. 12.*
enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Sicut in vno corpore *1. Corin. 12*
multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multi vnũ
corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Qualis itaq; membrorum
inter se societas est, vt operatio cuiusq; membri cadat in commodum totius corporis, talis
est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorum operum quædam communio, non so-
lùm eorum, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus o- *Communio bonorũ*
mne, & in singula eius membra quicquid est boni, quicquid est meriti: verùm & piorum *in Ecclesia.*
hominum omnium qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta sub-
ueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorum omnium spiritualium, quæ fiunt, & quæ fa-
cta sunt olim in Ecclesia, quo ad illius esse mẽbra non desierimus, participes efficiamur. Hoc
est quod à Propheta dicitur, Particeps ego sum omniũ timentium te, & custodientiũ mãda-
ta tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemq; peculiariter petere, *Psal. 118.*
sed velut vnius corporis mẽbra, eodem animata spiritu, quod in commune cũctis expediat,
à cõmuni omnium patre postulare, dicendo: Da nobis, dimitte nobis: libera nos, ita vt alter
alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est quod apud Hieremiã *Matth. 6.*
dicit quoq; Dominus: Circuite vias Hierusalem, & aspicite, & quærite in plateis eius, an in- *Gal. 6.*
ueniatis virum qui faciat iudiciũ, & quærat fidẽ: & propitius ero ei. Propitiũ se fore promit- *Hier. 5.*
tit Hierusalẽ dummodo vel vnus aliquis vir iustus reperiatur in ea. Similiter & in libro Iob
legimus, q; ad Elipham Themanitem dixerit Dominus: Iratus est furor meus in te, & in du-
os amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite
ergo vobis septẽ tauros, & septẽ arietes, & ite ad seruum meũ Iob, & offerte holocaustũ pro *Iob. Cap. 42.*
vobis. Iob aũt seruus meus orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, & non vobis reputabi- *Hom 40.*
tur stultitia. Qui scripsit opus imperfectum in Matthæum: Totus, inquit, populus Clerico- *Matth. 10.*
rum meritis & sanctitate saluatur. Hoc est, quod in Euangelio legimus: Qui recipit Prophe-
tam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine
iusti, mercedem iusti accipiet. Hoc est, quod in Genesi quoq; scribitur: Si decem iusti Sodo- *Gen 18.*
mis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitatem deleturus. In quẽ locum *Amb. de Abraham*
scribens Ambr. vnde discimus inquit, quantus murus patriæ sit vir iustus: quemadmodum *Patriar li. 2. ca. 6.*
non debeamus inuidere sanctis, nec temerè derogare. Illorum enim nos fides seruat, illo- *Ezech. 22.*
rum iustitia ab excidio defendit. Sodoma quoq; si habuisset viros iustos decem, potuit non *Sanctorum merita*
perire. Sic apud Exechielem dicit Dominus: quæsiui de eis virum, qui interponeret septẽ, *alios adiuuat etiam*
& staret oppositus contra me pro tarra, ne dissiparem eam, & non inueni. Neq; verò eorum *post mortem. Hom.*
4. in Mat. hom 41.

tan-

taotùm,qui nobiscum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Christo viuunt,oobis & orationes patrocinantur,& merita suffragantur. Hoc est,quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus:Quoniam seipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad Patrum merita cōfugiunt, ipsi verò nihil se amplius profitentur adferre, quàm humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpè quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem,viuentium Deus miseretur,& curam habet,vode clamat,dicens: Protegam ciuitatē hanc propter me,& propter Dauid puerum meum. Quasi diceret, licet ipsi indigni sint,& nullam salutis habeane occasionem: verùm quia solitus sum misericorditer agere,& ad misericordiam propensus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum meū Dauid,qui ante hos annos è vita migrauit.Hic erit auctor salutis ijs,qui sua sese perdiderunt desidia.Vidisti Domini misericordiam? quomodo eos,qui virtute pollent,toti multitudini opponit, &repeodit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimum: hic,inquit,sanctus Dauid, oon solùm cùm esset in corpore, placuit Deo, sed & post mortem suam viuis grande præstitisse

Homil 2. solatium inueoitur. Contigit namque Ezechiæ Regi, inimicas in temporibus Iudæorum gentes Hierosolymam circumuallasse, & eùm esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltionem de aduersarijs postulans:Venit ad eum Esaias Propheta,& dicit: Ne putaret ille,quia iustitia sua exauditus est:& certè iam defecerat Dauid,& habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me,& propter Dauid seruum meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam,ô ineffabilis clementia Dei:Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rur-

Hom.27. in Matt. Ser.3.& 77.ad populum Anti. & li. 3.aduer. vituperatores vitæ monasticæ.Hom.de virtutibus & vitijs in 4.tom. sus alio loco:Adeò post illa vulnera Dauid refulsit,sic se à maculis abluit,ita mundom effecit animum,vt vel mortuus precantibus succurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deom dixisse scriptura testatur,imò verò multò magis de Dauid: De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham:hic verò non dicit testamenti,sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses. Protegam,inquit, ciuitatem istam propter me, & propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantum valuit,qnando & opera

In 1.ca. ad Philip. ser.3. pro tali fiunt,quid non poterunt? Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum,qui hinc discesserūt.Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri,multum vtilitatis.Hieronymus quoq; locum hunc explicans Esaiæ Propter Dauid seruum meum: In tantum,ioquit,iustitiam diligit Deus,vt etiam poste-

Cyril.li.3 tom.4. Cap.13 ros sanctorum hominum,non suo merito,sed maiorum virtute tueatur. Quem secutus Cyrillus qnoque:Propter Dauidem,inquit, quod sanctorum virorum memoriæ hoc beneficij dat,ve obliuiscatur malorum,quæ posteri ipsorum interdum admiserint.Gregorius quoq;

Gregor.lib. 5. in 1. Reg.ca.4. Magnus:Aliorum,inquit,bono opere alij adiuuantur, sicut ad peccantem Regem Salomonem à Domino dicitur:Quia non custodisti præcepta mea, disrumpens scindam regnum tuum,& dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam, propter Dauid patrem tuum,neq; est quisqoam ferè sanctorum, qoi non eiusdem sit sententiæ. Nam quòd obijcitur ex Hilario,quòd is cum parabolam de prudentibus virginibus explicaret,quæ fatuis oleum à se petentibus impertiri noluerunt, per eam significari dixerit, alienis operibus ac meritis neminem adiuuādum esse,de iudicij die rectè potest intelligi,quo virtutes aliorum, aliorum vitia minimè subleuare posse Hieronymus quoq; sequutus Hylarium affirmat. Nullus tunc erit pœniteotiæ locus,nec vllius intercessiones vel merita quidquam eo tempore proderunt,sed vnusquisq; sui mercedem operis accipiet.

Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quòd merita sanctorum omnia, tam eorum,qui militant adhuc nobiscum in terris,quàm illorum, qui posteaquam certauetune bonum certamen,& coronam gloriæ consequuti sunt,iam triumphant in cœlis,nobis com-

Festiuitates sanctorum cur instituie. municantur,nobis suffragantur,nos adiuuant. Hoc est,quod contra Faustum scribens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat,

Li 2.quæst.in Exod.cap.149. & ad excitandam imitationem,& vt meritis eorum consocietur, & orationibus adiuuetur. Idem enarrans illud exodi: Sine me,& iratus conteram eos. Hunc verborum istorum sensum esse vult, vt eo modo admoneremur,cùm merita nostra nos grauassent,ne diligamur à

Serm. 91. Hier.27. Deo,releuari nos apud Deum illorum meritis posse,quos Deus diligit. Nam cùm ab omnipotente dicitur homini:Sine me,& conteram eos, quid aliud dicitur, quàm contererem eos,nisi diligerentur abs te.Hieronymus explicans illum Hieremiæ locum:Tu ergo noli orare,&c. Ne videatur rogans Propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus: ne pro populo peccatore,& nullam agente pœnitentiam deprecetur. Quod autem dicit: Et non resistas mihi,illud ostendit,quòd sanctorum preces Dei iræ possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen:Dimitte me,vt percutiam populum istum: & faciam te in gentem magnam. Et in Psalmis legitur:Et stetit Phinees,& placauit,& recessit quassatio:& reputatū est ei ad iustitiam. Aaron quoq; accepto thuribulo inter ignem arsurum & populum medius stetit,& Dei ira cessauit. Et explicans illa verba:Et si prophetæ sunt,occurrant Domino exercituum.Quod ait,inquit,occurrant Domino,illud ostendit:verum prophetam posse Domino precibus resistere,secundum quod & Moyses stetit in percusione contra Dominum, vt auerteret iram furoris eius.Samuel quoq; idē fecit.Et Dominus ad Moysen:Dimitte me, vt percutiam pupulum istum.Quando autem dicit,Dimitte me,ostendit se precibus sancto-

In cap.14. Ezech. rum posse retineri.Et in Ezechielem scribens,sicut murus hosti opponitur,& aduersario occurri solet ex aduerso contraq; veoienti,ita Dei sentētia sanctorum precibus frangitur. Quibus aūt sanctorum preces & merita prosunt,docet sequēs caput explicans his verbis. Quòd si aliquando propter Abraham & Dauid in posteros eorum misericordiam suam pollicetur, notan-

notandum, quòd non his parcat, qui in sceleribus perseuerent, sed qui agant pœnitudinem vt merita patrum filiorum adiuuet conuersio. Queritur autem & Ambrosius, Arrianos in tantum amentiæ prodijsse, martyrum vt negent merita, quorum opera dæmones etiam confitentur: vt ipsis etiam dæmonibus esse peiores videantur. Cæterùm, est sanctus sanctorũ Dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicũq; sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicũq; iustus est: cuius nisi crux intercesisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquã. Quid enim aliud est hominis meritum, nisi, quemadmodum superius dictum est, miseratio Domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille misertus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? quæ erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaque sanctus sanctorum, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suæ meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quædam & societas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi ijsdem sanctis, hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quę Christi meritorum facti participes, vnum cum illo capite suo corpus efficiuntur: vbi præterea societas quædam est & communio bonorum operum omnium, quæcunq; vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi rectè sanctorum esse communionem intelligimus.

Lib. 20. ca. 31.
Merita sanctorum vnde sint.
Esai. 64.
Sacramenta sancta.
1. Cori. 10.

Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAPVT XXXI.

Extra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos Ethnicos siue Paganos, aut Gentiles vocamus, qui nunq̃ in Ecclesia sed foris fuerũt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas Apostolus, animales, spiritum non habentes, hæretici & schismatici. de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nã si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: qui non satis habent segregasse semetipsos, verùm seducunt præterea multos, dicentes: Ecce hic est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus, quos post vnam atque alteram correptionem vitare præcipit Apostolus, tanquam viperam & basiliscum: quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: qui tantùm abest vt in Ecclesia cõmunicandũ cũ illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt & Iudæi, quorum patres, nimirum sancti Patriarchæ & Prophetæ, quamuis ad Ecclesiæ nostræ communionem pertineant, quoniam tamen in quem illi venturum credebãt Christum, eum isti venisse non credunt, extra communionem hanc sunt. Omnibus ijs ad suos profectus, & ad correctionem eorum cùm vigilare voluerint, vtitur Ecclesia. Vtitur enim Gentilibus ad materiam operationis: Hæreticis ad probationem doctrinæ suæ: Schismaticis ad documentum stabilitatis suæ: Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ. Alios inuitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit, omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat potestatem, siue illi informandi sint adhuc, siue reformandi, siue recolligendi, siue admittendi. Sunt autem in Ecclesia carnales etiam quidam, id est, viuentes aut sapientes carnaliter, quos tanquam paleam tolerat, quibus in area frumenta tutiora sunt, donec talibus tegminibus exuantur. Sed quia in hac area pro voluntate quisque vel palea vel frumentum est, tamdiu sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animositate defendat. Exclusi autem, aut pœnitendo redeunt, aut in nequitiam malè liberi defluunt, ad admonitionem nostræ diligentiæ, aut schisma faciunt ad exercitationem nostræ patientiæ, aut hæresim aliquam faciunt ad examen siue occasionem nostræ diligentiæ. Hæc ex Augustino transcripsimus, qui pulchrè docet, tandiu peccatum aut errorem cuiuslibet sustineri, donec accusatorem inueniat. Simul autem vt accusati fuerint & conuicti, tanquam putrida membra ab Ecclesiæ corpore resecti, pro ea potestate ligandi & soluendi quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarantur, vt pro Ethnicis & Publicanis iuxta Christi præceptum habeantur, atq; à communione fidelium reijciantur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quòd neq; Christi, neque sanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicitur. Quod, si quis rectè expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cùm & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragijs destituti: plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tũc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur, dum ab Ecclesia eijciuntur: neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant consilijs salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem, consumentur turpiter. Sic ab Hieronymo quoque scriptum legimus: In veteri quidem lege quicunque sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio

Ethnici, hæretici, & schismatici extra ecclesiam.
1. Cor. 5.
1. Ioan. 2.
Matth. 24.
ad Titum 3.
2. Ioan. 1
Augu. de vera religione cap. 6
Excommunicati.
Excõmunicationis vis.
Excommunicatio in nouo testamento & in veteri interfectio fuit.
In Deut. ca. 37. & 39.
Cyprianus ad Pomponium. li. 1. epi. 11.
Hiero. ad Heliodo.
Excõmunicatio maxime formidanda.
Epi. 1. ad Heliodorum, Hiero.

gladio ceruice subiecta contemptom expiebat eruore. Nunc verò inobediens spirituali mucrone truncatur, aut eiectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur. Quamobrem nihil æquè formidandum est homini Christiano, quàm à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari. Si qnia enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communiune sanctorum, hoc est, à participatiooe sacramentorum, & ab Ecclesiæ suffragijs excluditur. & fit tanquam Ethnicus & Publicanus: quod multò grauius esse scribit Augustinus, quàm si gladio feriretur, si flamma absumeretur, si feris subijceretur.

Aug. contra aduersarium legis, & Prophet. Lib. 1 ca. 17.
Arist. 10. Ethic.
Excõmunicatione primum vtendum.

Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius seculi sapienti seriptum est, medicinæ quoque pœnæ suot, medicinæ causa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ supplicijs traditum velimus. verùm illud magis propositum esse nobis debet, vt q castigatur ad hunc modum, is ad mẽtem aliquando sanam redeat, atque ab eo, quo ligatus est vinculo, absolui petat. Hoc à Paulo ita

1. Cor. 5.

ita faciendum esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur, ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio spiritus saluus fieri posit. Ad Thessalonicenses quoque scri-

2. Thes. 3.

bens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit. in hoc modo vitari eum volens, vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Do-

Augu. in Psal. 54.

Aug. de correp. & gratia. cap. 15.
Tomo 6. cap. 9.

cet Augustinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, nisi vt ab ista pace, quæ est ad Deum, non recedatur, aut ad eam qui recesserat, reuertatur. Extat in Actis Ephesinæ Synodi, quæ recens in lucem prodierunt Homilia quædam Theodoti Ancyræ Episcopi, in qua pulchrè materiam hanc tractat. Quod corporibus, inquit, nostris meditus, hoc animabus oostris est Sacerdos. Quia ergò animi morbus est error, qui diu multumque dissimulatus, mortis supplicium inducit, spiritus Sancti gratia, animarum medicinam Sacerdotium, instituit, membrumque morbo dudum labefactatum excidi curauit, non quidem in illud desæuire instituens, sed reliquis membris consultum cupiens. Cum enim iugis illa labes prauæ corruptionis incrementa paulatim generaret, membrum putridum præcidendum existimauit, quò omnem simul corruptionis maliciam è medio tolleret. Est hæc curandi ratio non crudelitas, sed salubris & necessaria medicina. Sanè medicus sciens interdum membrum præscindit, verùm dum sectioni non parcit, sanitatem inducit. Et paucis interiectis. Ohtinet Sacerdos gladium, non vt lædat, sed vt medelam ferat. Quæ fuerint autem pœnæ siuè medicinæ Hæreticis constitutæ, legat qui volet in Epistola Georgij Nisseni ad Laioium.

Excommunicatio mortem æternam affert.
Ecclesiæ bona in prophanos vsus & proprios expendentes excõmunicantur.
Act. 5.

Quòd autem excommunicatio mortem & quidem æternam adfert, præter multos alios, docat etiam is, qui pro Christi fide sanguinem suom profudit, sanctus ille Pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus conuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit fratres valdè cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & Domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quam in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstrahunt, vbi trãditæ sunt: ne pœnam & mortem Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius est, anathema maranatha fiant, & si nõ corpore, vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum cœlestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis feruetur: qnoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

2. Cor. vlt.

DE SACRAMENTIS.

CAPVT XXXII.

Sacramenta signa efficacia.
Signum quid. Lib. 2. de doct. christ. c. 1.

QVoniam verò sancta Sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramẽtorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem Sacramenta signa quædam. Porrò signum, vt est apud Augustinum est, quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamos: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circuncisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum, qui circuncisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta sunt signa, quæ præter speciem quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos.

Lib. 19. con. Faust. Cap. 11.

Sunt igitur Sacramenta signa quædam siuè symbola, aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quæuis vt habeat congragatio, necesse est. Nam sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum, aut falsum coagulari pos-

sunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilium aliquo consortio colligentur. Neque verò huius tantùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, quæ in visibili elemeoto confertur. Neque qoaliacunque signa, sed efficacia, vt quæ & contioent ipsam gratiam, & eius causa sunt, atque id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibos & præteritorum admonemur, & præsentium, & futurorum. Admonemur eius, quæ præterijt, Christi passionis, ex qua virtutem babent omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumentibus: admonemur futuræ gloriæ, cuius quasi pignora quædam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemor Christi passionis & mortis, quæ iam præterijt: consepelimur enim cum illo per baptismum in mortem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis repræseotantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in Baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueuerunt. Admonemur postremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos cõsequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permanserimus. Ex quo videre licet, non vnius rei signom esse sacramentum: sicut baptismus passionis Christi, quę prętrerijt signum est rememoratiuum, præseotis gratiæ demonstratiuum, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autem hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretius operatur salutem.

Sacramenta quarum rerum signa sint.

Rom. 6.

Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quooiam verò corpori cooiuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum est, vt ad eorum, quę intelligeoda sunt agnitionem, noo ferè nisi per ea, quę sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modò seculi sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cngnitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœlesti sapientia, scriptum reliquit, quòd inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei, mente comprehendi possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ congruebat, vt sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium, inueniret. Signa autem hæc, elemẽta quoque licet appellare, ad quæ simul vt accesserit verbum, iam erunt sacramenta. Quæ cùm esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore constat & anima, quam etiam ob causam ab Ambrosio remedia peccantium vocantur ad vtrunq; eas accommodari oportoit: vt esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animâ afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum: quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait. mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum. & quid est aqua. nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacrameotum, etiam ipsum tanquam visibile verbum. Ac paulò pòst. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est, quod in actis Apostolorum legimus: Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Ante quem etiam Chrysostomus: Aqua primatum tenet in elementis, sed cùm istud elemẽtum acceperit Spiritum sanctum, fit sacramentũ, & iã non erit aqua potationis, sed sanctificationis nõ erit aqua cõmunis, sed refectionis. Certũ aũt est, quod non prius accepit Spiritum sanctũ, q̃ verbum accesserit. Est itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum verò instar formæ.

Cur in visibilibus signis Deus virtutem suam operari voluit.

Chrysost. hom. 83. in Matth.

Arist. 2. Posteriorum & 2. de anima.

Rom. 1.

Sacramenta corporibus & animis accommodata.

Amb. lib. 2. ca. 9. de pœniten.

Ioan. 15.

Aug. tract. 80. in Ioan.

Omnis virtus aquæ in baptismo est à verbo.

Act. 15.

Rom. 10.

Chrysost. in Psalm. 22.

Neque verò eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: Cùm præclarè scriptum sit ab Eusebio Emiseno, non enim sacramenta Ecclesię, sicut sacrameota synagogę, medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina, & remissio peccatorum. Hoc est, quod ab Augustino quoq; scriptũ legimus, sacramenta noui Testamenti dant salutẽ: sacramenta veteris legis promiserũt Saluatorẽ. Illa nihil aliud q̃ significabãt, hæc verò quod significãt & continent in se, & efficiũt. Cõtinent enim in se gratiã, & propterea vocantur vasa gratiæ: & sunt causa illius: non quòd in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ sit anima, sed quod ipsa significant gratiam, quæ in ipsis inuenitur, & semper confertur. Deinde verò sicut quod est in vase, noo est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed hauritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima, de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, sic quęrenti gratię liquorem & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quæ tanquàm instrumenta quædam & vasa, gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, vt noo per alias quoq; vias quando vult, eam conferre queat.

Sacramentorum veteris & nouæ legis discrimen.

Euseb. in Homil. sabbati post primam dom. quadrag.

In Psal. 73.

Infra. cap. 34. 35. 38. & 39.

Sacramenta vasa gratiæ quomodo.

Sacramentis Deus non alligauit virtutem suam.

Quò melius autem res intelligi possit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Qnis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solum esse Deum, qui virtute potestateq; sua pulso, morbo sanitatem restituit? Sanare tameo dicitur nihilominus medicina, quòd subtracta materia, quæ peccabat, sanitatem efficit: sanare dicitur dieta, quòd hominem in saoitate conseruat: sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quòd ex illo hauritur: postremò sanare dicitur medicus, tanquam minister & instrumeotum Dei. Sic

in curatione morbi spiritualis, quæ nil aliud est quã sanctificatio: sanctificat solus Deus auctoritate sua: sanctificat gratia formaliter expellendo morbũ, hoc est, peccatum: sanctificat impletio mandatorũ vt dieta: sanctificant sacramenta, tanquàm vasa medicinalia, in quibus confertur gratia: sanctificat sacerdos tanquam minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant.

Sanctificationis causæ multæ. Infra c.39.

De numero Sacramentorum.

CAPVT XXXIII.

QVod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atq; ideo ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autẽ habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodũ est familiaris? præsertim cùm non eadem neq; vis neq; necessitas tribuatur omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui Spiritu sancto familiaris est numeru, eo sacramenta comprehendi voluit Ecclesia? cùm etiam dona Spiritussancti septem recenseantur: cum septem sigillis, quibus fuit veteris testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus Angeli cecinerũt, septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextera sua, septem panibus, quibus Dominus turbas pauit, septem oculis super vnum lapidem, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positis, septẽ lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimentur: cùm ad septẽ etiã virtutes animos hominũ præparare videãtur. Baptismus enim est sacramentum fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est iotrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium. ordo, ministrantium: matrimoniũ nouos milites introducentium. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, ac in nouã vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præstò est pœnitentiæ remedium, quò spiritualiter sanamur. Porrò extrema vnctione, non solùm spiritualiter, verumetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter.

Sacramentorum septenarius numerus. Vide Greg. Nazian. in orat. in sanctam pente. Esaiæ 11. Apo.5. Apo 8. Apo.2. Matt. 15. Zach.3. Zach.4. 4.Reg.5. Sacramenta præparant homines ad septem virtutes. Quomodo accommodentur ad septem hominum genera.

Summa itaq; ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderẽtur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma: & ministri sacramentum conferentis persona, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramẽta, quę characterem imprimũt in anima, hoc est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelebile: Baptismus, confirmatio, & ordo, proptereà iterari nõ possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

In sacramentis requiruntur tria. Sacramenta characterem imprimẽtia.

De Baptismo.

CAP. XXXIIII.

HOC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quòd in eo Christianam fidem profitemur: qua etiã ex causa fidei sigillum ac tessera quædam Christiani militis vocatur à Basilio. Ante quem etiam Hermas Pauli discipulus aquã Baptismi, in quam descendũt homines morti obligati, ascendunt verò vitæ assignati sigillum vocat. Et auctor operis imperfecti in Mat. Baptismum vocat signaculum fidei. Tertullianus etiam appellat lauacrum obsignationem fidei. Gregorius verò Nazianzenus causam etiam addit cur sigillum vocetur, quia conseruatio est, inquit, ac dominij significatio. Hoc est, vt Nicetas interpretatur, quoniã per eum cõsignati cuiusnam Domini sumus, cognoscimur, atque ab insidijs tuti conseruamur. Quod enim sigillo aliquo notatum est furum aggressioni minimè patet. Hæc est ianua sacramentorum omnium, in quorum communionem non admittuntur nisi baptizati: Hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Quamobrem Dionysius quoq; vocat illud principium sanctissimorum mandatorum, Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua materiæ locum obtinens: quod, accedente verbo, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, quod verbum forma est huius sacramenti, fit signum sacrę rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, quę non modò significatur, verum etiam confertur multiplex per aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ proprietas. Ac prima quidẽ gratia, quæ & confertur & significatur per aquam baptismi est hæc, quòd qui nati eramus mũdo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. Hoc est, quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritussancti, quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum Dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ

Li.1. similitudine 9. Lib.3. con. Eunc. & in exhortat. ad baptis. & Hom. 5. in c. 4. Matt. Greg. Nazian. in orat. in sacrũ Baptis. Lib. de pœnitentia. Eccle. Hierar. c.2.

Baptismi gratiæ multæ. Regeneratio. Rom. 6. Ephe.2. 1.Pet.3. ad Titum 3.

æternæ. Quibus verbis indicat ſimul Paulus & cauſam noſtræ ſalutis, & rationem, & modum, & finem. Cauſam eſſe dicit Spiritum ſanctum, cui regenerationem hanc attribuit: ſic enim edoctus erat à Chriſto, qui dixit: niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spirituſancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Alexandrinus Gregorij Nazianzeni & Nyſſeni & Cyrilli Hieroſolimitani ſententiam ſequutus: Cùm non ſimplex, inquit, ſit homo, ſed compoſitus ex corpore ſenſibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate ſua ad vtrumque poſſit accõmodari. Spiritu enim ſancto ſpiritus hominis, aqua verò corpus ſanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, ſic Spirituſſancti operatione ad diuinã aquę reformãtur virtutem, qua baptizati, corpus abſtergunt. Ambroſius quoq;. Cùm ex duabus naturis homo, id eſt, ex anima ſubſiſtat & corpore: viſibile p viſibile inuiſibile, per inuiſibile myſteriũ conſecratur. Aqua enim corpus abluitur, ſpiritu animæ delicta mũdãtur. Et alio loco, Impoſsibile, inqt, videbatur, vt peccatũ ablueret aqua, ſed q impoſſibile erat, fecit Deus poſsibile eſſe, qui tãtam nobis donauit gratiam. Chryſoſtomus, Quemadmodum aquæ natura, quę fuit in Probatica piſcina per ſe non ſanabat, ſed duntaxat cùm ab Angelo mouebatur: Ita & in nobis non ſimplex aqua operatur, ſed cùm ſpiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. Cuius diligens ſectator Theophilactus illum Euangeliſtæ locum explicans. Niſi quis renaſcatur ex aqua & ſpiritu, &c. Homo, inquit, cùm ex duobus conſtet, ex corpore & anima, habet natiuitatis quoque duplicem modum. Aqua enim ſi viſibiliter accipiatur, ad corporis pertinet purificationem: Spiritus verò inuiſibiliter concurrens ad inuiſibilis animæ regenerationem pertinet. Quod ſi rogas, quomodo aqua poteſt generare. Interrogabo & ego, quomodo ſemen & ipſum aquoſum exiſtens poteſt in hominem transformari. Igitur ſicut in corporali ſemine totum eſt gratiæ diuinæ: ita & in baptiſmate, aqua ſubdita eſt, & Spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imò Dei præſentia, Symbola enim ſepulturæ & reſurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres merſiones triduanæ ſepulturæ ſymbola ſunt. Deinde regreditur homo ſicut dominus fulgidior & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem ſubmerſit. De Syluestro Papa ſcribit Nicephorus, quòd baptizaturus Imperatorem Conſtantinum, ſic eum fuerit allocutus: Hæc Imperator aqua diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, ſicuti extra, corpus hominis abluit: ita etiam animam intra à ſorde & inquinatione omni mundificans, ſplendidiorem ſolaribus radijs efficit.

Salutis humanæ ratio. Ioan. 3. Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. Naz. in ſer. de bapt. Cyril. Cathe. 3. Amb. lib. 2. in cap. Luca. 3. Amb. lib. 2. de pœnitentia. Chryſ. hom. 35. in Ioan. Niceph. lib. 7. cap. 33. Vis aqua baptiſmi.

Quæ ergo gratia eſt in aqua, non ex natura eſt aquæ, ſed ex præſentia Spirituſſancti: qui tamen non ita cauſa eſt regenerationis & renouationis noſtræ, vt non ſimul cauſa ſit eius & pater & filius, cum inſeparabilia ſint opera Trinitatis. Et ideò tres perſonas hoc ponit loco Apoſtolus, in quarum vno nomine baptizat ſacerdos: Non enim dicit in nominibus, ſed in nomine patris, & filij, & ſpirituſſancti: vt quorum vna eſt diuinitas, vna eſt largitio, nomen q; trinitatis, vnus eſſe Deus intelligatur: tres enim perſonæ Deus vnus eſt. Ac ſingulis quidem perſonis ſua quaſi propria tribuuntur: aliter enim cauſa eſt pater, aliter filius, aliter ſpirituſſanctus. Pater eſt cauſa efficiens principalis, qui ſaluos nos fecit: filius meritoria, nam per ſanguinis ac mortis eius meritum ſaluos nos fecit: per eum ſpiritumſanctum in nos effudit, miſit eum in corda noſtra, clamantem Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius cauſa eſt ſpirituſſanctus, ex quo & ex aqua renaſcimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipſe eſt, qui ſaluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus eſt, vt ſaluos nos faceret? Non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, dicit Paulus, ſed ſecundum miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit. Sed & ad Iſraël dixit Moſes: Scito quòd non propter iuſtitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera, quæ fidem præceſſerunt, niſi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ: vt rectè cum Propheta nobis dicere licuerit: Miſericordiæ Domini, quia non ſumus conſumpti: quia nõ defecerunt miſericordiæ eius. Verùm qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, miſit Deus filium ſuum vnigenitum, vt ſicut per Moſen exaltatus eſt in deſerto ſerpens, ſic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipſo, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

In nomine patris & filij & ſpirituſſancti, & non in nominibus patris & filij & ſpirituſſancti dicendum eſt. Rom. 8. Gala. 4. Tit. 3. Deut. 9. Eſa. 64. Thren. 3. Ephe. 2. Ioan. 3.

Neque tamen ſatis eſſe voluit credere: ſed adipiſcendæ ſalutis, & ad vitam æternam perueniendi, ac in Dei regnum introeundi nobis modum hunc præſcripſit, vt fide ſuſcepta renaſcamur ex aqua & ſpiritu. Regenerationis itaq; noſtræ cauſam inſtrumentalem aquam eſſe baptiſmi voluit, quòd ad illam repræſentandam nihil aptius aqua repetiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & ſemina ex quibus generantur omnia, non ipſa magis animantia quàm plantæ, humida ſunt & ad aquam pertinent. Qua etiam ex cauſa non defuerunt Philoſophi quidam, qui rerum omnium principium aquam eſſe dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, nõ modò ſignificatur, verùm etiã cõfertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius irę, ex aqua & ſpiritu renaſcatur filius gratiæ.

In baptiſmo cur aqua adhibeatur.

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu ſuæ mundiſsimæ carnis Chriſtum contuliſſe, teſtatur Auguſtinus cùm dicit, Quia per vniuerſum mundum Sacramentũ Baptiſmatis humano generi opus erat, omnibus aquis benedictionem dedit, quando in Iordanis alueum vnica ac ſingulari pietate deſcendit. Tunc enim Chriſtum Dominũ, non tam lauit vnda, quàm lota eſt. Ambroſius quoq; baptizatus eſt, inquit, Dominus, non mundari volens, ſed mundare aquas, vt ablutæ per carnem Chriſti, quę peccatum nõ cognouit, baptiſmatis ius haberent. Et alio loco. Ideò baptizatur Chriſtus non vt ſanctificetur ab aquis, ſed vt aquas ſanctificet, & purificatione ſui purificet fluenta illa quæ tangit. Conſecratio enim Chriſti, conſecratio maior eſt elementi. Cùm enim ſaluator abluitur, iam tum in no-

Aqua virtus purgandi vnde. Augu. Ser. 29. & 36. de tempore. In cap. 3. Lucæ. Serm. 18. Serm. 21.

Beda in lib. 1. c. 10. in Lucam. *Aqua Christi baptismo sanctificata sanctificat.* *Hom. 7. in Epiph.*

in nostrum baptismum tota aqua mundatur, & purificatur fons, vt secuturis postmodum populis lauacri gratia ministretur. In eandem sententiam pleraque scribit in sequenti sermone. Et eos sequutus Beda: Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsum purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quam lota est: atque ex quo tempore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumq; fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemq; gratiam non corpus ex flumine, sed flumen mutuatum est ex corpore. Et qui præcessit Bedam, Maximus Taurinensis Episcopus: Quod verò fluentis Iordanis baptizatur Iesus, aquæ nostro baptismati consecrantur. Et paucis interiectis: Baptizatur ergo Iesus non sibi, sed nobis: Baptizatur, nõ vt purificetur aquis, sed vt aquas ipse purificet: Baptizatur nouꝰ homo, vt noui baptismatis cõstituat initiũ. Et iterũ: Dominus noster Iesus Christus vel tactu corporis sui, vel transitu gloriæ suæ omnem ad momentum creaturam sanctificat, viuificat, & illustrat. Aquas enim consecrat, dum baptizatur: terram sanctificat, dum sepelitur: mortuos suscitat, dum resurgit: cœlestia glorificat, dum ascendit in cœlum.

De octo beatitudinibus.

Chromatius quoq; in libello de octo beatitudinibus, Christus inquit Baptizari dignatus est, non vt peccata deponeret, qui peccatum solus non fecerat, sed vt aquas baptismi sanctificaret ad diluenda peccata credentium. Nunquam enim aquæ baptismi purgare peccata potuissent, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent. Et paucis interiectis. Baptizauit quidẽ Ioannes Dominũ ac Saluatorẽ nostrũ, sed potius baptizatus ille à Christo est. Quia ille aquas sanctificauit, hic aquis sanctificatus est: ille gratiã donauit, hic accepit, hic peccata deposuit, ille remisit. Quia hic homo, ille Deus, Dei n. est peccata remittere.

In oratione in Theophania. *Hom. in 22. Psal.* *Cont. Luciferianũ* *Hom. 4. inc. Mat. 3* *Baptizatus cur sit Christus.* *Optat. lib. 1.* *Appo. in commentarijs in Cant.* *Bern. in ser. de passione domini qui sermo à nonnullis Anselmo ascribitur.* *Hom. 1 de Epiph.* *Sermo. 4. de natiuitate domini.* *Gen. 3.*

Greg. Nazianz. in oratione, quã habuit in Christi Natiuitatem. Videbis, inquit, Iesum in Iordana meam expurgare purificationem, vel potius purificatione aquas sanctificantẽ. Idem repetit in ea quæ sequitur oratione, & in Priori Oratione de Filio. Et eius discipulus Hieronymus: Ipse, inquit, D. N. Iesus Christus qui non tam mundatus est à lauacro, quàm lauacro suo conuersas aquas mundauit. Et auctor operis imperfecti in Matthæum, quod Chrysostomo tribuitur. Venit, inquit, Iesus ad baptismum, non vt ipse remissionem peccatorum acciperet per baptismum, sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum Baptizandis. Optatus quoque: Caro Christi ipso Iordane sanctior inuenitur, vt magis aquam ipsam descensu suo mundauerit, quàm ipsa mundata sit. Et Apponius miratur, inquit, Ioannes, cùm videt Christum propter aquarum sanctificationem ad baptismum venientem. Et Bernardus, Baptizatus non te in aquis, sed aquas in te sanctificas, vt per eas sanctificares nos. Qua de re sic ab Eusebio Emisseno scriptum legimus: In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad salutem humani generis suo baptismate consecrauit eas enim illa omnibus aquis purior, non tam sanctificãdus quàm sanctificaturus intrauit. Quẽ secutus Leo Pontifex, ait: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum & à vitio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualem in regeneratione quisq; consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem Spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & virginem: vt peccatum quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximè in sequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret, & habitaret in nobis, nisi

Ioan. 1.

in communionem creaturæ creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsq; in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cum de sola conditione nascendi vna cũctis esset causa pereundi. Solus itaq; inter filios hominum Dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obumbratio Spiritus sancti, quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem: eadem fecit vt regeneret vnda credentem.

Cap. 8. Eccl. Hierarchiæ.

Inde est q; matrem filiorum siue matrem adoptionis, vocat aquã baptismi Dionysius.

Hæc est itaq; prima gratia, cuius signum efficax est, quamq; nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis: qua iustificati hæredes efficimur secundùm spem vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quę & ipsa est

Ablutio peccatorũ. *Eph. 5.* *Ezech. 36.* *Zach. 13.* *Baptismi effectum.*

inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantum loco, quem nunc explicauimus, verùm etiam cùm ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta. In die illa erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam sordes corporis abluuntur.

Contra duas epist. Pelag. lib. 1. c. 13. & lib. 3. c. 3. *2. Tit. 4.* *Gala. 6.* *Baptismo infirmitas non tollitur.* *Concupiscentia manens post baptismũ, peccatum figurat et vocatur, sed nõ est.*

Datur itaq; baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, non radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescãt iterũ resecãda peccata. Cæterùm quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidẽ prorsus omnia, dictorũ, factorũ, cogitatorũ, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quando bonum agonem luctatur: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptismo, verùm non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm sine aduersario marcescat virtus in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus ma-

teriãm, virtutem suam, exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem præliandi.

Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, quòd manus eã fecerit: siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitiæ non consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribens non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est, necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ, qui minus quidem propriè, sed peccatum tamen vocatur. *Roma. 6.*

Quoniam verò per baptismum, in quo vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati, sic est debilitata, regnum vt illius prorsus esse sublatum videatur: monet, Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod semel amisit regnum recuperet. Nam quod habamus concupiscentiam, nihil ex eo nobis damnationis est: cæterum si seruiamus illi, si regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit æternæ damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerãdum æstum concupiscẽtiæ, quàm se habet aqua ad calorem nimium temperãdum: vt aptè admodum & appositè huius quoque rei sacræ, hoc est, inuisibilis gratiæ visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax. *Rom. 6.* *Concupiscentia refrigeratio.*

Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est, simul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquã baptismi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus, quod à Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori, atq; haud aliter passionis eius & mortis participes fieri, quàm si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius mẽbra facti sumus, haud aliter ac magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quæ peccatis nostris debebãtur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, sitim, & alia corporis incommoda, morbos etiam, quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima, minimè sustulisse morte sua Christus credendus est: Nã post acceptum etiam baptismum, æquè sumus ijs malis obnoxij, atq; anteà fuimus, quoad in corpora mortis huius versamur: posteaquam verò corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatẽ, tũc ab ijs quoq; malis omnib. erimus liberati. *Pœnæ æternæ remissio per baptis.* *Cõparatio elegans.* *Rom. 6.* *Pœnas æternas & non temporales morte sua Christus aboleuit.*

Habet hoc quoq; natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione cumprimis est idonea ad significandum splendorem iustitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iustitiæ, quæ virtutes in se continet oẽs, qua renouatur homo, nõ, vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem fit dono Spiritus sancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant, dicentis: Baptizetur vnusquisq; vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. *Iustitia quæ virtutes in se continet omnes infusio.* *Act. 2.*

Confertur & hæc in baptismo gratia, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Quam etiam ob causam, eum clauem cœlorum vocat Gregorius Naziãzenus. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi, per quam, quæ fuit antea clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christum & mortuum, non peruenisse quemq̃ sanctorum ad regnũ cœlorũ. Quod si concedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si non meliora nunc sumus cõditione post profusum illius sanguinem, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt. *Cœli apertio.* *Eph. 4.* *Sancti post mortem in cælo sunt.*

Habemus ergo iam, quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, & quidẽ efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniam iniquitates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo seperant & elongant. (nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo necesse habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stantes, neq; nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ, operibus eius, atq; nos in Christum credere, in illo fiduciam nostrã oẽm collocare, illi tota mẽte nos adhærere velle profitemur. Qua professione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquam baptismi: qua dum abluimur, indubitatum signum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filij eius recõciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos, q̃ ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neq; secùs per baptismum ignis æterni pœnas, quę peccatis nostris debebantur esse deletas, quàm extingui flammarum incendia, per aquam videmus: ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissionem consequuti. *Gratiarum quæ in baptismo conferuntur, ordo & ratio.* *Esa. 50.*

Neq; vero finibus his clauditur diuina in nos misericordia. Nõ satis habet post factam reconciliationem nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonasse: verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo Christus est, de quo Paulus ait: Induimini Dominum Iesum Christum. Hunc induimus in baptismo, sicut idem testatur, dicens: Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Quid hoc est, Christum induistis? Facti estis hoc, quod Christus est. Quid est Christus? Est filius Dei: Quod ille natura est, hoc vos per gra- *Induere nouũ hominẽ & Christũ quid.* *Eph. 4.* *Rom. 13.* *Gal. 3.*

tiam adoptionis facti estis filij Dei. Christus est hæres regni cœlorum, vos quoq; non vestro,

Comparatio.

sed illius merito facti estis hæredes regni cœlorum. Qui veste aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet sub colore vestis eius, occultato colore proprio. Ad eundẽ modũ qui Christum induitur, protegitur, & contegitur à Christo, neq; iam apparet in eo peccatum, quod fuit antè, sed sola iustitia & innocentia Christi. Et sicut lignum accensum induitor ignem, & virtutis eius fit particeps: ita baptizatus in Christo Christum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neq; reus est deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Christi: dicitur hæres Dei, cohæres Christi: dicitur sanctus, innocens, immaculatus, non suam, sed Christi iustitiam iodutus, hoc est, non quam à seipso habet, quamve suo merito consequutus, sed quam à Christo acceptam illius meritis est adeptus. Neq; enim audiendi sunt, qui noa ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, iustos

Iustitia Christi, quam nobis impertit, iusti sumus: non Christi iustitia, qua ipse iustus est.

dici volunt: Quin illud potius modis omnibus est tenendum, Christi quidem iustitia nos iustos esse, verùm non ea, qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit: qua donati ab eo renouamur spiritu mentis nostræ, ac non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. Neq; enim existimandum est nihil aliud nos in baptismo, quàm remissionem peccatorum consequi: renouamur præterea, atq; vt Paulus vocat, noua quædam creatura efficimur.

Ephe. 4.
Noua creatura quid.
Gal. 6.
Cyp. lib. 2.
Epist. 2.
Optat. lib. 5.
Ad Seuerũ epi. 12.

Neq; verò aliud est noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cum baptizamur, per Spiritum sanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano, & qui eum secutus est, Optato, baptismus non modò mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quòd in eo iustitia, quæ virtutes in se continet omnes, baptizatis infunditur. Quod eleganti quodam carmine sic expressit Paulinus. Culpa perit, sed vita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis nascitur imperijs. Manet quidem post baptismum eadem compago corporis, quæ fuit antè, sed sepulta peccatorum vetustate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur.

Homil. 40. in pri. Corin.

Itaque non dubitauit Chrysostomus affirmare, quem abluit baptismus, Solis radijs eum habere mentem puriorem, & qualis erat iam olim dum conderetur: imò hac illustriorem, quod per illud etiam radicale peccatum euelli patet: vt tu ferrum aurumve recoquendo purum nouumq; facis: ita Spiritus ille sanctus in baptismo velut in fornace recoquit mentem, & peccatum consumendo quolibet auro purius splendentem reddit. Propterea Paulus hoc sacramentum vocat lauacrum regenerationis, & renouationis, in quo adeò mutamur ab illis qui fuimus antè, vt veterem hominem cum suis actibus expoliantes, diuinæ naturæ consortes efficiamur, filijq; Dei nominemur & simus: Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt & conglorificemur. Posteaquàm enim in baptismo Christum induimus, debemus sicut ipse ambulauit, & nos ambulare: & cùm illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam suam, non debemus meliore conditione esse velle, quàm fuerit ille, qui principalis est hæres, cuius merito factũ est, vt & nobis eiusdem regni cœlestis hæredibus esse liceret, vt sine vllis operibus, sine vllo

Tit. 3.
Col. 3.
2. Pet. 1.
1. Ioan. 3.
Luc. 24.
Merita nostra.

labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus. Præclarè Paulinus: Tolle crucem, si vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Christi nomine contigerit nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Christi corpori insitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ sit vel maximè profuturum.

Rom. 8.
2. Cor. 4.
Colo. 1.

Est quidem ita, quòd non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus, quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operator. Tolle sublimitatem hanc, ad quã nos Deus benignitate sua prouehere dignatus est, qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit: qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum: qui diuinæ suæ naturæ consortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes passiones & tribulationes nostræ, quoniam sunt huius temporis, leues & momentaneæ, neq; ad futuram gloriam, quæ sempiterna est, sint condignæ?

Meritorum compẽsandi ratio duplex

Cæterùm duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœlestia præmia dicimus: primùm ex Dei promisso liberali, qui fallere nescit: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille natura est, per adoptionis gratiam filij Dei facti sumus. Quare si Christum induimus, quæ proficiscuntur à nobis opera tanquã Christi opera placere Deo, neq; secùs ab illo acceptari persuasum habere debemus. Et sicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus: ita & nos post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus: Operor autem iam nõ ego, operatur verò in me Christus: mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur.

Operum nostrorum dignitas.
Gala. 2.

Ex quo videre licet, quemadmodum Christi gloriam obscurare, crucẽ euacuare, & sanguinis eius precium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Christus in nobis, qui meritis operum, quæ operatur in nobis, omnem dignitatem atq; omne præmium ademptum cupiunt. Reuera, si ipsa opera ex se metiare, momentanea sunt, leuia sunt, non sunt condigna ad futuram gloriam, quæ æterna est: Rectè enim illud dictum est, quod finiti ad infinitum nulla est proportio: Sed si consideres immensum illud precium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritum habent omne illius, dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si spectes etiam ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mortui sumus oẽs, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei, quàm pannus menstruatæ. Si verò contempleris ea tanquàm à filio Dei, tanquã ab

eo

eo profecta, qui Christum induit, in quo Christus viuit, in quo Christus operatur, non iam
hominis, verùm Christi meritis detraxeris, si nullum eorum esse meritum dixeris.

Hæc nos ideò fusius aliquantò duximus explicãda, planum vt omnibus faceremus, quan
tum sit discrimen inter opera regeneratorum, qui Christum induti sunt: & eius corpori in-
siti: atque infidelium, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligentibus, omnia etiã *Rom 8.*
peccata cooperantur in bonum, vsque adeò prorsus omnia, vt etiam si qui eorum deuiant, &
exorbitent, etiam hoc ipsum scribat Augustinus facere Deum, vt eis proficiat in bonũ: quia *Lib. 2. de correptione & gra. c. 9.*
humiliores redeunt, & doctiores. Sicut etiam à Propheta dictum est: Cùm ceciderit iustus,
non collidetur, quia Dominus supponit manum suam: His contrà, etiam quæ rectè facta vi- *Psal 37.*
debuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla
enim iustitia extra Christum, nulla sunt extra fidem ciua rectè facta: abominatio sunt apud
Deum, quæcunque fiunt ab ijs, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona
sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa
& pœna omnis peccatis debita remittitur: postquam remissa sunt nobis peccata, regenera- *Baptismi bonorum epilogus.*
mur & renouamur infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia Christiana: neque *Rom. 8.*
iam deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus. Si filij, & hæredes: hæredes autem
secundum spem vitæ æternæ, quam nos assequuturos certò persuasum habemus, si vel bap
tizati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismum ambulauerimus dignè Deo, Deo *Colo. 1.*
per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: sciẽtes quòd labor noster nõ *1. Cor. 15.*
est inanis in domino, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, neque iniustus est Deus, vt *Sapien. 3.*
obliuiscatur operis nostri & dilectionis, quam ostenderimus in nomine ipsius. *Heb. 6.*

Cyrillus recensens ea bona, quæ nobis adfert baptismus, vocat eum captiuitatis liberati- *In procatechesi Catecheseon.*
onem, peccatorum remissionem, mortem peccati, animæ regenerationem, vestimentum
cãdidum, signaculum sanctum, & indelebile, currum ad cœlum, delicias Paradisi, regni cœ- *Baptismi nomina diuersa.*
lestis conciliationem, charismaque adoptionis filiorum. Ante quem etiam Gregorius Nazian *Orat. in sacrum Baptisma.*
zenus: Baptismus, inquit, splendor est animarũ, vitæ in melius mutatio, conscientiæ ad Deũ
interrogatio. Baptismus infirmitatis nostræ adiumentum. Baptismus carnis est abiectio, spi
ritus assectatio, verbi participatio, figmenti instauratio, peccati diluculum, lucis communi-
catio, tenebrarum depulsio. Baptismus vehiculum ad Deum, peregrinatio cum Christo, fi-
dei adminiculum, mentis perfectio, cœlestis Regni clauis, vitæ commutatio, seruitutis ab-
rogatio, vinculorum solutio, compositionis, & coagmentationis nostræ in meliorem statũ
conuersio. Quid plura commemorare attinet, Baptismus omnium Dei beneficiorum præ-
clarissimum est, & præstantissimum.

Atque hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratiæ visibile signum sit baptismus, dicta suf-
ficiant. Visum est autem, quandoquidem offenduntur fortasse nonnulli verbis illis nostris. *De operibus fidem præcedentibus.*
Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? quo sensu
producta sunt à nobis explicare. Fortassis enim sic accipiũtur à nonnullis: quasi nos omnia
opera, quæ facta sunt ante fidem, quamlibet ea sint laudabilia, peccati rationem habere do-
ceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni supplicij reum faciat. Cum tamen
constet, esse quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac disponant ho-
minẽ ad gratiam: qualia Cornelij fuisse creduntur. Quod nobis negare, cùm hæc scribere *Act. 10.*
mus, nunquàm in mentem venit, cùm in cap. 73. & sequenti, copiosius etiam de illis tracta- *Infra cap. 73.*
uerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem esse quædam opera, quæ præparant
hominem & disponunt ad gratiam. sed ea tamen eius generis esse non concedimus, vt me-
reantur gratiam: multominus, vt mereantur eam, quæ & ipsa gratia est, vitam æternam: vt
ex eo satis liquere possit, quòd ante fidem, nullum est meritum (de merito loquimur mer-
cedis æternæ) nisi supplicij. Non quòd non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici
vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquàm disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis pec-
catum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata
contineri: vsque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse do- *Tract. 89. in Ioan. & contra duas epi. Pelag. lib. 3. c. 3*
ceat: quòd omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt nõ pos-
sit non esse verum, quòd ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab *Lib. 4 con. Iul. c. 3*
Augustino scriptum legimus: Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis me *Epist. 105.*
ritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum: Quid merebaris peccator? Contemp- *In Psal. 144.*
tor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et i- *De verbis Apost.*
terum alio loco: Vna erat massa perditionis ex Adam, cui non nisi supplicium debebatur. Et *ser. 11. in Psal 94.*
paucis interiectis. Si Dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retribuisset. Et *In Prologo. Psa. 31.*
alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, De- *In Psal. 18.*
us redderet, vtique damnaret. Et alio loco: Nihil præcesserat in meritis nostris, nisi vnde *In Psal 70.*
damnari deberemus. Et iterum alio loco: Si aliqua bona opera tua præcesserunt, precium *Canone 2.*
accepisti, non gratis, precium autem quod nobis debebatur, supplicium est. Itaque neque Cato- *Petrus Lombar. lib. 3. sent. dist. 25.*
nis, neque Photionis, neque Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiæ laude celebres, eius generis
opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum suppliciũ.
Cùm certissimum sit illud axioma, quod sine fide mediatoria Christi, nullus mortalium
vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ, saluus factus sit, aut saluus aliquando fi-
eri possit. Hæc fuit, & est sententia nostra. Libenter enim confitemur, quicquid est in nobis
meriti, quod id non aliundè sit, quàm ex Christi crucis, & mortis merito. Itaque si quis in
Christum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, si quis in illo fiduciam suam om-
nem collocatam non habet, indubitanter asserimus, quòd is æternum supplicium mereri
potest, æternam gloriam mereri non potest, cùm Christi meritum sit omne meritum no-

strum: Illius enim crucis & mortis meritn, meremur quicquid meremur. Quem cùm semel induerimus in baptismo, ipse est, qui viuit in nobis, ipse est, qui operatur in nobis, ipse est, qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid aliud erunt omnes iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quamobrem, sicut ante fidem nullũ esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fidelium operibus meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahara, & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem euacuare.

Esa.64.

De Suscipientibus baptismum.

CAPVT XXXV.

Baptismi necessitas.
Ioan.3.

EX omnibus Ecclesiæ sacramentis, nullum est æquè cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba, dicẽtis Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necesse est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ translatio, quoniam, vt diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam æternam gloriam, apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorum, qui contra clarum & apertum Dei verbum, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc solo, quòd filij sunt fidelium, regnum cœlorum consequi. Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est. Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Nec illud mouere quemquã debet, quòd Paulus sanctos vocat fidelium filios. Nam & si de baptizatis hoc rectius intelligi possit: tamen, si non de baptiaatis etiam accipiatur: sancti videntur appellari, quemadmodum & à Tertulliano, & ab Hieronymo legimus annotatum: quoniam candidati sunt fidei, & nullis idololatriæ sordibus polluti: Sicut & vasa sacra in tabernaculo legimus & cætera, quæ ad ritum cæremoniarum pertinant: cum vtique sancta esse non possint, nisi ea, quæ sentiunt & venerantur Deum. Sed quocunque tandem modo sanctificati, vel sancti, in eo Pauli loco accipiantur: tenanda tamen est illa Augustini sententia: Quæcumque illa sanctificatio sit, non valere ad Christianos faciendos, atque ad dimittenda peccata, nisi Christiana & Ecclesiastica institutione, & sacramentis efficiantur fideles. Nam nec coniuges infideles, quamlibet sanctis & iustis coniugibus hæreant, ab iniquitate mundantur, quæ à Regno Dei separatos in damnationem venire compellit: nec paruuli de quibuslibet sanctis iustisque procreati, originalis peccati reatu absoluuntur, nisi in Christo fuerint Baptizati: pro quibus tanto impensius loqui debemus, quanto pro seipsis minus possunt. Verùm idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesiæ totius receptum sensum, non verentur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua: non de aquæ elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentiæ progressi sunt homines inflati sensu carnis suæ, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Gaianam hanc hæresim Tertullianus vocat factione Quintillæ exsuscitatam, quam etiam ante Tertullianum, Irenæus notauerat. Augustinus verò de Seleucianis vel Hermianis scribit, quòd baptismum in aqua non accipiunt. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cum Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quòd nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, nõ potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est: Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atque etiam considerans inuenio, non tantùm passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemque cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credidit: Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Qui etiam alio loco: Quicunque, inquit, non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum id eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis. Et iterum alio loco: Latro ille non ante Crucem Domini sectator, sed in Cruce confessor de quo nonnunquam præiudicium captatur siue tentatur cõtra Baptismatis Sacramentum à Cypriano Sancto inter Martyres computatur, qui suo sanguine baptizatur, quod plerisque non baptizatis feruente persequutione euenit. Tanto nanque pondera appensum est, tantumque valuit apud eum, qui hæc nouit appendere, quod confessus

Baptismus omnibus & fidelium prolibus necessarius est.
Epist.28.
Tertul. de Monogamia.
Hieron. in Epist. ad Paulinum. 153.
Aug. de peccatorum meritis & remiss. lib.3.c.12.
Ioan.3.
Tertul. in lib. de Baptismo.
Aug. de Hæresibus. Hæresi.59.
Lib.4. de baptismo Cont. Donat. c.22.
Luc.23.
Cypr. ad Iubaianũ de Hæret. rebapt.
Rom.10.
Lib.13. de Ciui. Dei cap 7.

fessus est Dominum crucifixum, quàm si fuisset pro Domino crucifixus. Tunc enim fides eius de ligno floruit, quando discipulorum marcuit, &c. Quamuis paucis interiectis. Non incredibiliter dicitur, inquit, latronem qui tũc credidit iuxta Dominum crucifixum, aqua illa quæ de vulnere lateris eius emicuit, tanquam sacratissimo Baptismo fuisse perfusum.

Aug. de Anima & eius Origine lib. 9. cap. 9.

Ex quibus Augustini verbis triplicem esse baptismum patres nostri collegerũt, flaminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes, eo, qui per aquã traditur. Quo baptismo baptizatam Emerentianam fuisse scribit Ambrosius. Qua de re Clemens quoque scribit his verbis: Qui martyrium consequi meruit, gaudeat in Domino, quòd tantam Coronam est adeptus, & per confessionem diem clausit extremum: ac quamuis fuerit Catechumenus, letus discedat, passio enim quam pro Christo sustinet, cedet ei in veriorem baptismum, quoniam reipsa cõmoritur Christo, alij in figura. Tertullianus, Sordes, inquit, baptismo abluuntur, maculæ verò martyrio candidãtur, de quo etiam Cyprianus scribit, q̃ sit in gratia maius, in potestate sublimius, in honore preciosius. Baptisma, inquit, in quo angeli baptizãt, & in quo & Deus & Christus eius exultat, baptisma, post quod nemo iam peccat, baptisma, quod fidei nostræ incremẽta conseruat, baptisma, quod nos de mundo recedentes Deo statim copulat. In aquæ baptismo remissio percipitur peccatorũ, in sanguinis corona virtutum. Et in libro de singularitate clericorum, Martyrium appellari tàm coronam, quàm baptismum scribit: quia baptizat pariter, & coronat: Quem tamen librum Origeni quidã tribuere malũt. Eusebius Emissenus de Genasio scribens: Nõ tingitur fonte, sed abluitur passione: non viuificatur baptismate, sed morte regeneratur. Et quid tãdẽ crederet, vel quid pro eo redẽptori suo deberet profusione sanguinis cõfitetur. Non potest quidẽ dicere cõsepultus sum Christo per Baptismũ in mortẽ: sed potest dicere, p̃ mortẽ illi iũgor in Baptismo, id est, in morte. Ipse enim Dominus mortẽ suam baptismum pronunciauit dicens: Baptismate habeo baptizari quod vos nõ scitis. Beatus ergò & inclytus Christi testis, hanc Domini sui mortem, & si non edidit mysterio, plus est quod imitatur exemplo. Gregorius quoque Naxianxenus, ait: Est & quartum baptisma, quod per martyrium & sanguinem fit, quo Christus ipse baptizatus est, longè reliquis venerabilius: quoniam ita baptizati, secundis sordibus haud inquinantur. Chrysostomus & Baptisma crucem, & crucem baptisma rectè dici scribit. Bernardus quoque de Baptismo sanguinis multa scribit ad Hugonem de S. Victore. Epist. 77. Quintũ baptismũ addit Ambrosius in Paradisi vestibulo. Posteaquã enim peccator exclusus est, inquit, cœpit esse rhomphæa ignea, qua purificabantur qui in Paradisum redire cupiebant. De hoc scriptum esse vult. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne, nimirum igne purgatorio. Auctor etiam operis imperfecti in Matthæum quinque genera baptismatum recenset. Augustinus eleemosynam secundum Baptismum vocat. Qua de re sic loquitur Cyprianus. Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna extinguit peccata. Hic ostenditur, inquit, & probatur, quia sicut lauacro aquæ salutaris, gehennæ ignis extinguitur: ita eleemosynis atque operibus iustis delictorum flamma sopitur. Et quia semel in Baptismo remissio peccatorum datur, assidua & iugis operatio Baptismi instar imitata, Dei rursus indulgentiam largitur. Ambrosius quoquè quodammodo animarum aliud esse lauacrum dicit Eleemosynã: vt si quis forte post baptismũ humana fragilitate deliquerit, supersit ei, vt iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus. Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi quod salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna, quàm lauacrũ: lauacrum enim semel datur, & semel in eo etiam pollicetur: elamosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Eadem reperiuntur apud Maximum. Ioannes verò Damascenus octo recenset genera baptismatũ, ex quibus tamen solum illud rectè Sacramentum dicitur, quo regeneramur ex aqua & Spiritu. Ac paruulos quidem non saluari persuasum habuerunt, nisi aut aqua, aut, quod de innocentibus illis Herodis iussu trucidatis factum legimus, sanguine suo fuissent baptizati. Quæ etiam res in causa est, quòd fœminis baptizandi quoque potestas conceditur, si periculum sit, ne prius infans moriatur, quam copia sacerdotis haberi queat. Cęterùm si quis ex adultis, necopinata morte præuentus cùm cuperet maximè, sacerdotis tamen baptizantis potestatem habere non potuit, fit illud, quod ab Augustino scriptum est: Coronat Deus intus voluntatem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta est, secũdum id, quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet. Affectum Deus pensat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum necessitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & spiritu renatus non esset, quia tamen poposcit eo ipso quod poposcit, quam desiderauit gratiam, eum accepisse scribit Ambrosius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret absque actuali baptismo saluari posse neminem. Cuius errorem ad Hugonem scribens grauiter confutauit.

Baptismus triplex.
Hom. 7. in lib. Iudicum ser. 90.
Lib 5. c. 7. Constit. Apost.
De corona militis.
Lib de exhortatione martyrij.
Greg. orat. 2. de Theophania.
Matth. 6.
Hom. 24. in Ioan.
Ambr. in Psal. 118. serm 3.
Hom. 5. in 4. cap. Matth.
Lib. 4. ser. cap. 10.
Cypr. de opere & eleemosyna.
Amb. serm. 31. de eleemosyna.
Ser. 2. de Eleemosyna.
Baptizandi potestas fœminis permissa.
Affectum Deus pensat.
Aug. in psalm. 103. Concione 1.
2. Cor. 8.

Est itaque baptismus omnibus ad salutem necessarius, quem nisi re paruuli receperint, ab ingressu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus absit) si baptizantis potestas non datur, voluntas prompta sufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum Paruulis, quàm cum adultis, quòd illis hoc regenerationis beneficium non solùm non libentibus, verum etiam reluctantibus quandoq; datur, nec fides in eis propria requiritur, sed satis ad salutem esse fides Ecclesiæ creditur. Nam quod asserunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formæ baptismatis concipiunt, iustificari paruulos, commentum id absurdius est, quàm vt refelli oporteat: quandoquidem sensus etiam ipse communis satis refellere videtur: ac verissimum illud esse constat, quod ab Augustino scriptum est: Eius muneris merito iustificari paruulos, quod eis cùm profuit, nescierunt. Vsque adeò autem nescierunt, vt vocibus etiam quibus possent, & motibus reluctari visi fuerint. Quam etiam causam esse scribit idem quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum renisus ni-

Amb. in orat. funeb. de obitu Valentiniani.
Bern. epist. 77.
Infantes sine baptismo morientes à cœlo arcentur.
Infantium fides, est ecclesiæ fides.
Epist. 106.
Epist. 57.

hil penditur, donec in eis sacramenta peragãtur, quibus id, quod de originali damnatione tractum est, expietur. In tantum enim nesciunt quid faciunt, vt nec faccre iudicentur.

Quamobrem cùm fides in intellectu & voluntate fit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio noo vtantur, portentosum quiddam esse videtur, fidem illis, quæ ex auditu est, tribuere, còm quæcunq; fiunt in paruulis, in Ecclesiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Ecclesia, cuius brachijs ad baptismum feruntur infantes, cor maternum, vt est apud Augustinum, eis præstat, vt sacris mysterijs imbuaotur: quia non dum possunt corde suo proprio credere ad iustitiam, nec ore proprio cunfiteri ad salutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audieodum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neq; verò id rationi & æquitati coosentaneum non est. Nam cum aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij nascereotur, non iniquum visum est, vt aliena quoq; fide iotercedente muodarentur, quo filij gratiæ regenerarẽtur. Credit infans in altero, dicit August. quia peccauit in altero. Et paucis interiectis. Credunt, inqoit, & infantes, quomodo credunt? fide parentum: si fide parentum purgantur peccata: peccato parentum polluti sunt: corpus mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, spiritus vitæ in posterioribus parẽtibus regenerauit eos fideles. Et alio loco, paruulis ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur, Vt quascunq; maculas delictorum per alios ex quibus oati sunt contraxerunt: aliorum etiam interrogatione, & responsione purgentur. Et alibi: Per alios paruuli credunt, sicut & ex alijs, quæ illis in baptismo remittuntur peccata, traxerunt. Cæterùm quomodo peccatum originis alienum esse peccatum dicatur, docet idem Augustinus alibi: Peccata, inquit, ista originalia, idcò dicuntur aliena, quòd ea singuli de parentibus trahunt. Sed non sine causa dicũtur & nostra: quia in illo vno omnes, sicut dicit Apostulus, peccauerunt. Et alio loco. Parentum, inquit, peccata modo quodam dicuntur aliena, & rursus modo quodam reperiuntur & nostra. Aliena quippe proprietate sunt actionis: & nostra sunt contagione propaginis. Et iterum alio loco de peccatis Originalibus loquens: Nec sic dicuntur, inquit, ista aliena peccata, tanquam omninò ad paruulus non pertineant: si quidem in Adam omnes tunc peccaueruot, quando in eius natura illa infita, in qua eos gignere poterat, adhuc omnes ille vnus fuerunt: Sed dicuntur aliena, quia noodum ipsi agebant vitas proprias, sed quicquid erat in futura propagine, vita vnius hominis continebat. Aliena quippe erant, quando hi, qui ea propagata portarent nondum erant, nunc verò carnali generatione iam eorum sunt, quibus nondum spirituali generatione dimissa sunt. Nec verò solus ita sensit Augustinus. Nam & Prosper eius discipulus aliena confessione, credere paruulos docet: & Augustini præceptor Ambrosius. Baptisma inquit, corporis mundacio non est, sed animæ, si fides adest baptizato siue parentum, siue sui ipsius, si ad rationabilem ætatem peruenerint. Quos Fulgentius quoq; secutus. Paruulos, inquit, nouimus ministerio alienæ confessionis absolui, quos vinculo constat alienæ iniquitatis obstringi. vt alijs spiritualiter confitentibus accipiant iustificationis beneficiũ, qui alijs carnaliter generantibus portant originale peccatum: & sicut ad primam natiuitatem obfuit nondum natis nec aliquid agentibos parentum carnalis concubitus, sic eis nescientibus prosit ad secundam natiuitatem fidelium pro eis confitentibus spiritualis affectus. Et qui propemodum eodem vixit seculo Auitus in pręclaro Poemate suo, vbi de initio muodi scribit.

Vel quod polluti videantur origine mortis,
Quos aliena premunt, priscorum facta parentum,
Addatur quanquam, nostra pro parte reatus.

Et qui sæculis aliquot fuit ijs posterior Bernardus. Saluantur, inquit, paruuli per fidem noo taotum suam, sed alienam. Dignum est enim, & ad Dei spectat benignitatem, vt quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodesse concedat alienam. Nec enim omnipotentis iustitia propriam ab his putat exigendam fidem, quos nouit propriam nollam habere culpam. Porrò aliena opus est fide: cum sine sorde nõ nascantur aliena: quatenus nec à paruulis alienum sit, quod idem omnibus generaliter dicitur, fide muodans corda eorum. Et alio loco: Aliena lauit aqua, quos culpa inquinauerat aliena. Nec tamen sic alienam dixerim, vt negem nostram. Alioquin nec inquinaret. Sed aliena est, quia in Adam omnes nescientes peccauimus. Nostra, quia etsi in alio, nos tamen peccauimus: & nobis iusto Dei iudicio imputabatur licet occulto. Et alio loco: Nemo mihi dicat, quòd non habet fidem infans, cui mater impertit suam inuoluens illi in sacramento, quousque idoneus fiat proprio, non tantum sensu sed assensu euolutam puramq; accipere. Et æqualis eius Petrus Cluniacen. ait: Sacramento igitur circuncisionis, & aliena fide saluabatur Iudæus. Sacramento baptismi, & aliena fide saluatur per Christi gratiam Christianus: Et qui sub idem tẽpus floruit Hugo Eterianus cùm peccatum Originale, definiuisset esse fomitẽ actualis peccati, concupiscentiam, languorem naturæ, qui mouet mala desideria. Quod quidem peccatum, inquit, primi hominis ex voluntate prodijt, sed posteris non ex voluntate inest, sed sicut dictum est ex societate. Nec miretis si à parentibus ab illo peccato mundatis per baptismum, filij traducunt originale peccatum, quia in puro seminis grano remanet palea. Item pater nõ generat filium in eo quod baptisatus, sed in eo quòd carnaliter ipse generatus fuit. Itaque Gregorius Nazianzenus de peccato loquens originis. Prô meam, inquit, imbecillitatem. Mea enim est quæ fuit primi parentis infirmitas. Et eo vetustior Cyprianus. Quanto magis, inquit: prohiberi non debet infans à baptismo, qui recens natus nihil peccauit, nisi quòd secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit: qui ad remissionem peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quòd illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et adhuc vetustior Iustinus paruulos dignos ha

beri

De peccatorum meritis & remissione lib.1.c.25.
Ephe.2.
De verbis Apost. ser.14.
Inli.hom.50.hom.
Lib.1.con.2.Epist. Pelagianorũ. c.12.
Lib.de correptione & gratia. cap 6.
Aug.li.6.cont.Iul. c.4.
lib.50 Homil.Homil.39 tractatu de opere, & eleemosyna
In ep ad Heb.c.10.
Aug.de pecc.remissione li.3.c.7.et 8.
Fulgentius de remiss pecc.li.1.c.14
Bern.epist.17.
Serm.1. Dominica 1.post Epiph.
Hom.66.in cantic.
Lib.1.Epist.2.
Hugo Eter. De regressu animarum. cap 4.
Greg in Theop. & Pascha Epist.8.
Iustin. in Respon.

beri dicit bonis, quæ baptismus adfert eorum fide qui illos baptismo offerunt. In eadem est sententia, qui præcessit Iustinum, Dyonis. Areopagita. Enarrans illum locum Euangelistæ Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exijt dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq́ sermonem, filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possunt boni aut mali. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars, cuius causa fides est, quam contritionem vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quiq; deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet: neq; ad nouam vitam, cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suæ arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eum veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuisse baptizandos legimus, prius vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud quam odium & detestatio vitæ prioris. Neq; verò si quis eam aut fidem, aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, ideò non valebit baptismus: cùm verè scriptum sit ab Augustino, quòd non interest cùm de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accepit Sacramentum: Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentum & peruersam fidem, sicut fieri potest, vt integra teneat verba Symboli, & tamen non rectè credat. Et alio loco. Non si vnus bonus, alius malus sit, in malo malus est baptismus, & in bono bonus, sed in vtroq; bonus. Sicut lumen Solis vel etiam lucernæ, non vtiq; deterius est in oculis deterioribus, quàm in melioribus sed idem in vtrisq; quamuis eos diuersè pro illorum diuersitate, vel lætificet, vel excruciet. Et alio loco. Quibusdam baptismus est odor mortis in mortem, quibusdam verò odor vitæ in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit sanguinem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. sic & qui accipit indignè baptisma, iudicium accipit, non salutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptisma Christi percepit. Sed quia bono benè non vsi sunt, mali malè vtendo deleti sunt. Bonum est baptisma, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est & lex: sed si quis ea legitimè vtatur. Neq; enim & quia foris est, diuina non est, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniustè tractatur, à nobis iustè damnabitur. Atq; hæc quidem de suscipientibus baptismi sacramentum.

de necessarijs quæstionibus cap. 156.
In fine Eccle. Hyerarchiæ.
Marc. 7.
Pœnitentia in bap. adultorum necessaria.
Rom. 6.
Mors peccato quid sit.
In tract. de vtilitate pœnitentiæ.
Act. 2.
In eodem, quo supra libro.
Aug. lib. 3. c. 14. de baptismo. contra Donatist.
Lib 4. cap. 20. contra Donatist.
Contra Fulgentiũ cap. 6.

De ministro huius Sacramenti.

CAP. XXXVI.

QVod autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est quòd de Eunucho scribit Hilarius, quòd sacramentum baptismi adeò impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est, sacerdotalis officij ministerium vocat. Augustinus contra Parmenianum scribens. Et si laicus, inquit, aliqua pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cum ipse acceperit, dandum esse addidicit, nescio an piè quispiam dixerit esse repetendum. Nulla .n. cogente necessitate si fiat, alieni muneris vsurpatio est. Si autem necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed etsi nulla necessitate vsurpetur. & à quolibet, cuilibet detur: quod datum fuerit, non potest dici non datum, quamuis rectè dici possit illicitè datum. Illicitam ergo vsurpationem corrigit reminiscentis, & corrigentis affectus. Quod si non correxerit, manebit ad pœnam vsurpatoris, quod datum est, vel eius qui illicitè accepit: non tamen pro non dato habebitur. Neque vllo modo per deuotum militem, quod à priuatis vsurpatum est, signum regale violabitur. Extat apud Clementem Canon Apostolicus, in quo decernitur, neq; clericos baptizare debere, sed solos Episcopos & Presbyteros, quod etiam apud Tertullianum similiter scriptum legimus. Neq; verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat: Nam neq; qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Hic est, qui baptizat. Huius instrumentum est sacerdos. Cæterùm qui sanctificat, qui mundat lauacro aquæ in verbo vitæ (vbi minister videtur corporaliter operari) non nisi Christus est. Præclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mũdauit Gregorius, nostra .n. seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neq; enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et loquens de Spiritusancto. Homines in remissionem peccatorum ministerium suum adhibent, non ius alicuius potestatis exercent: neq; enim in suo, sed in Patris & Filij & Spiritus sancti nomine peccata dimittũur. Isti rogãt, diuinitas donat: humanũ .n. obsequiũ, sed munificẽtia supernę est potestatis. Et q fuit ęqualis Ambrosij Greg. Naziãzenus: Ita cõsidera, inqt, sint annuli duo: aureus hic ferreus a'ius, vterq; eadẽ regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimãtur, quid inter signũ hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiã in cera, etiã si sapiẽtissimus existas, dic quodnam ferri, quódve sit auri signaculum? Sed quo pacto vnũ est, quia inter materiam, non characterem est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, q tametsi cõditione excellat, ęqualis tamẽ baptismatis vis est, ac vnusquisq; tibi ęqualis sit expurgator, q fide eadem est formatus. Ante

Baptismi minister propriè sacerdos.
In Psalmo 67.
Quis baptizet.
Lib. 2. ca. 13. cõtra epist. Parm.
Lib. 3. cap. 11. Const. Apost.
1 Cor. 3.
Ioan. 1.
Ephe. 5.
In prologo librorum de Spiritusancto.
Baptizantis dignitas non attendenda.
In oratione in sanctum lauacrum.
Amb. lib. 3. c. 19.

quot

In oratione de baptismo Christi. quos etiã Cyprian. Si in Petri vel Pauli nomioe baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior, & secũdũ ministrorũ merita hæc singularis gratia æstimari, vt melior esset baptismus eius, q̃ saoctior videretur, & indigna esset, q ab eo acciperetur, quẽ nõ amplior

Baptismi virtus nõ à ministri virtute, sed à Dei omnipotẽtia & gratia pẽdet. æstimatio commendaret. Hæc & in alia sacramenta transferretur iniuria, vt oon in eis vnitas, sed diuersitas haberetur, si censerentur à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis & poodcris q̃ fierent ab indignis. Sic Eucharistia vna alia melior, & baptismus pro mioisterio vel melior, vel deterior crederetur. Absit hoc à fide catholica. absit in religione Christiana tantæ cortuptionis fermentum. Vna nobis fides, vnus Dominns, vnum baptisma: quòd si ab indigno fortè fuerit consecratum, non audet iustus iterare vel corrigere quod semel est factum, quia per quemcunq; fiat, idem est: nec hoc priuilegium meritis est

De passione Domini datum, sed gratiæ, & propterea sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Quem secutus Ioãnes Chrysostomus. Nunquid homo est qui baptizat? Homo dexteram porrigit, sed Deus manum gubernat. Noli de gratia dubitare charissime, quia donum Dei est. Attende diligenter, quæ dicuntur. Si fortè aliqua causa sacra explicanda est, cùm obtuleris preces, &

Thom 5. hom. de in regressu ex Asia. susceptam acceperis sacram, non requiris, quali calamo subscripserit Rex, neq; in quali charta, neq; quali quoue atramento, sed vnum solummodo quæris, si Rex subscripserit: sic & in baptismo, charta conscientia est, calamus lingua Sacerdotis: manus gratia est Spiritus sancti. Siue ergo per me illum qui officio fungitur Sacerdotis, ipsa manus scribit, noa ministri sumus, non authores. Scripserat olim Cresconius. Sicut qui plantat & rigat, non nisi colonus fidelis & diligens quæritur: Sic etiam in Sacramento baptismatis noo nisi fidelis & iu-

Aug. con. Cres. li. 3. cap. 8. stissimus operarius adhibetur. Cui respondet Aogustinus. Quasi verò qood infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatem non germinet: vis seminis ac fœcunditas terræ, cœliq; temperies, hanc efficatiam diuinitus acceperunt, vt ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantummodo expectent qua ments operetur, qua laboret intentione, non curent: vtrum Dominum agri fideliter diligat, an sua non illius lucra

Epist. 166. conquirat. Idem alibi: Si bonus est minister, adhæret Deo, & operatur cum Deo: si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem Sacramenti formam, ipsi autem donat inuisibilem gratiam. Dispensator fidelis mercedẽ accipiet vitã æternã, Dispensator aũt infidelis

Li. 3. c. 49. cont. literas Petilian. cũ cibaria dominica distribuit conseruis, absit vt per suã infidelitatem cibaria inutilia faciat. Idẽ cùm diceretur ibi esse verum baptisma, vbi est vera fides: fieri potest, inquit, vt aliqui

Idem de vnico baptismo. c. 11. verum habeant baptismũ & nõ habeãt verã fidẽ, sicut fieri potest, vt habeant verũ Eoangelium, quod non rectè intelligendo, falsi aliquid credant de Deo: Nunquid propter ipsam fi-

Lib. 3. de bap. c. 15. & 10. dei falsitatem etiam Euangelium, quod verum apud eos inuenitur, detestandum aut emendandum putahimus? Idem alio loco: Sacramenta si eadem sunt, vbique integra sunt, etiam si prauè intelligontur & discordiosè tractantur, sicut scriptura ipsius Euãgelij, si eadem ipsa est, vbiq; integra est, etiam si innumerabili falsarum opinionũ varietate asseratur. Et paulò

Cap. 10. superius. Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est, quãuis illi sint impudici & immũdi: quia ipsa eius sanctitas pollni nõ potest. Et in sacramento suo diuina virtus assistit. Siue ad salutem benè vtentium, siue ad perniciem malè vteotium. An verò Solis vel etiam lucernæ lux cùm per cœnosa diffunditur, nihil inde sordium contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari? Quem lo-

Anastasius. cum imitatus ad Anastasium Augustum scribens Anastasius Papa. Baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipieotem munus peruenit illibatum: quia vox illa quæ per columbam sonuit, omoem macolam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur, hic est qui baptizat. Nam si visibilis Solis istius radij, cùm per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatiooe macnlaotur, multò magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla mioistri indignitate constringitur. Siquidẽ

Optat. lib. 5. omnes qui baptizant, quemadmodum rectè dictum est ab Optato, operarij sunt, non domini, & Sacrameota per se sunt sancta, noo per homines, nam Deus lauat, non homo, iuxta illud, Lauabis me, & super niuem dealbabor: operantibus coactis humana sunt opera, sed Dei sunt munera. Quamobrem siue à fideli, siue à perfido dispẽsatore baptismi saeramentũ aliquis perceperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismũ percipit, non in homine à quo pcipit. Nã maledictus homo, qui spem suã ponit in homine & ponit carnẽ brachiũ suum. Benedictus vir qui in confidit io Domino, & erit Dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus, quòd inter natos mulierum ooo surrexit maior Ioanne Baptista? Quid cootra Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quòd baptiza-

Actor. 9. uerit Paulus, scribitur: post Iudę baptismum baptizasse quenquam non comperimns. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioanois, per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit Quo verò baptizauit Iudas, fuit haptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi. Non Iudam Ioanni, dicit Augustinus, sed baptismum Christi etiam per manus Iudæ da-

De vnitate Ecclesiæ. c. 18. tum, baptismo Ioannis etiam per maous Ioannis dato, rectè proponimus. Præclarè verò di-

Aug. Tract. 5. in Ioan. scrimeo inter Ioannis & Christi baptismnm Tertullianus describit, cùm ait: Nihil eum cœleste præstitisse, sed cœlestibus præministrasse. Quod prædicabat, inquit, baptismum pœni-

Vide eundem epist. 48. de Baptismo cont. Don. li. 5. c. 9. tentiæ in remissionem peccatorum, in futuram remissionem aounciatum est. Siquidem pœnitentia antecedit, remissio snbsequitur, & hoc est viam præparare: qui autem præparat, non idem ipse perficit, sed alij perficiendum procurat. Ipse profitetur sua non esse cœle-

Tertul. oratione de baptis. Christi. stia, sed Christi, diceodo: Qui de terra est, de terra loquitur: qui de supernis venit, super omnes est. Item sola se pœniteotia tingere, venturum mox qui tingeret in spiritu & igne. Quẽ

De baptis. Christi. secutus Cyprianus: Præparabat, inquit, viam Domino lauando exterius corpora, vt præce-

dere

deret exterius lauacrum secuturum baptisma, in quo conferretur animarum ablutio & peccatorum remissio. Et Petrus Chrysologus: Par baptisma Ioannis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promouabatur ad gratiam. At verò Christi Baptisma, sic regenerat, sic immutat, sic hominem reddit ex vetere nouum: vt præterita nasciat, non recordetur antiqua, qui de terreno cœlestis, cœlestia iam possidet & diuina.

Serm. 137.

Porrò Christi baptismum cuiuscunque tandem ministerio semel datum iterari fas non fuit, adeò vt etiam si ab hæretico datus esset, eum repeti non liceret: Quodque maius est, etiam si non baptizatus baptizasset, modò formam debitam obseruasset valere baptismum nec eum iterandum esse visum est.

Ioan. 1. *Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi.*

Verùm illud interea scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim Paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: Nec tamen in Mesopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur: ita fit, vt cùm Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in arca Noë, quæ & ipsa figura est Ecclesiæ non alia, sed eadem aqua in arca positos saluos fecit, & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo & boni Catholici salui fiunt, & mali catholici vel hæretici pereunt. Communis itaque nobis est cum hæreticis baptismus, sicut & Euangeliũ cum illis est commune, verum illis extra arcam positis, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis verò vtrunque est in salutem. Quod pluribus etiam verbis persequitur diligẽs Augustini sectator Fulgẽtius in eo libro, quem de Remissione peccatorum inscripsit. Quãobrem redeuntes ad Ecclesiam hæretici rebaptizandi non sunt, verùm post abiuratam hæresim, per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam incipiant ad salutem, sicut copiosè de eo contra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

Baptismus extra Ecclesiam non prodest. *Lib. 4. de vnico baptis. c. 1. & de verbis Domini ser. 11.* *Gene. 2.* *Gene. 7.* *Lib. 1. c. 19. & seq.* *Hæretici abiurata hæresi in ecclesiam recipiendi.*

Quòd autem diximus, baptisma Ioannis gratiam remissionis peccatorum non contulisse, vatus est hæc orthodoxorum sententia. sic enim scribit Hieronymus: Sicut Ioannes præcursor Domini, sic & baptismus eius præuius Dominici baptismatis fuit. Ego baptizo vos in aqua, ille vos in spiritu baptizabit. Si aũt Ioannes, vt confessus est ipse, non baptizauit in spũ, consequenter neque peccata dimisit, quia nulli sine spiritu sancto peccata dimittũtur. Quamobrem & Ambrosius vocat Baptisma Ioannis oculum suppliciorum: Baptisma Christi, oculum gratiarum. Gregorius verò Pontifex: Ioannes, inquit, peccata soluere non valet, baptizatorum corpora per aquam lauat: sed tamen mentem per veniam non sanat. Chrysostomus quoque Baptisma Ioannis, alterius, id est, Christi baptismatis præparationem esse dicit, quod remissionem habuisse negat. Hoc enim, inquit, munus illius baptismatis erat, quod posteà Christus instituit. In hoc enim vetus homo noster crucifixus est ac sepultus, & ante crucem nusquam prorsus remissio extitit peccatorum, siquidem vbique ipsius hoc sanguini deputatur. Idem enim istud Paulus affirmãs, inquit: Sed emũdati estis, sed sanctificati estis, non per baptisma Ioannis, sed in nomine Domini nostri Iesu Christi, & Spiritu Dei nostri. Et alibi ipse dicit: Ioannes quidem prædicauit baptismum pœnitentiæ, & non ait remissionis, sed vt crederent in aduenientem post eum. Cùm enim nondum pro peccatis mundi hostia fuisset oblata, cùm necdum Spiritus sanctus descẽdisset, nec peccatum esset solutum, nec inter Dominum atque homines inimicitia sublata, nec maledictio expuncta, quomodo remissio peccatorum facta dicitur? Et non multò pòst: Sancti spiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur. Et alibi sub ipsius Ioannis Baptistæ persona loquens, Non alia, inquit, ratione lauacrum illud est institutum, quàm vt viam reliquis ad Christi fidem præberet. Non enim vt ablutos baptismata mundem, neque vt à peccatis liberam ad baptizandum veni, sed vt manifestetur in Israel. Et iterùm: Sicut Ioannes Baptista præcursor fuit Domini Saluatoris, sic & Baptisma Ioannis præcursor fuit Domini Saluatoris. Illud datum est in pœnitentia, hoc in gratia. Nec diuersum ab eo sentit auctor operis imperfecti in Matthæum. Itidem & Augustinus: Non renascebantur, inquit, qui baptismate Ioannis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus est, sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viam Domino, huic vni, in quo solo renasci poterant, parabantur. Huius enim baptismus est nõ in aqua tantùm, sicut fuit Ioãnis, verũetiam in Spũ sancto, vt de illo Spiritu regeneratur, quisquis in Christũ credidit: de quo Christus generatus, regeneratione non eguit. Scribit idem contra Donatistas, quod Baptisma Ioannis non dabat remissionem peccatorum nisi in spe, reipsa verò fiebat remissio in Baptismo Domini. Et Cyrillus: Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, vt initium pœnitentiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Idẽ sensit aliquot seculis antè Iustinus. Qui & ipse præludiũ quoddã Ioannis baptismũ fuisse docet Euangelij gratiæ. Gregorius quoque Nazianzenus: Baptizauit Ioannes, inquit, verùm non iã Iudaicè. Quia nõ in aqua solùm, sed in pœnitentiam: no tñ pœnitus spiritualiter, non enim addidit, in spiritu, Baptizat Iesus: verùm in spiritu, hoc erat perfectio. Quẽ locum Gregorij Nazianzeni Nicætas explicans: Ioannis, inquit, Baptismus puerilis cuiusdam institutionis vice erat: Christi aũt Baptismus perfectionem afferebat: ille pœnitentiæ, hic adoptionis: Ille secessio erat à peccato, hic adiunctio ad Deum. Albinus quoque baptismo Ioãnis homines renatos accepisse Spũm sanctum negat.

Cont. Luciferianos. *In Psal. 37. & 118. ser 16.* *In lib. 40 hom. 7.* *Chry hom. 10. in Matth.* *1. Cor 6.* *Actuum 1.* *Homil 10.* *Hom. 16. in Ioan.* *Homil. 1. de principio Euangelij secundum Marcum.* *Hom. 3.* *Aug. in Enchiri. cap 49.* *Lib. 5 cont. Donat. cap 10.* *Cyril. li 1. c. vlt.* *Vide eundem cont. literas Petiliani li. 2. c. 36. & de baptismo cont. Donat. li 5 c. 7.* *In lib. responsionũ de necessarijs quibusdam quæstionib. quæst 7.* *In sancta Epiphania rum lumina.* *Alb de trinitate li. 3. c. 17. in c. Ioan. 1. & in Matt. c 3.* *Lib. 2. par. 6 ca. 6.*

Et alio loco de eodem loquens: Per aquam, inquit, lauat, sed per veniam non lauat. In eadē sententia est Hugo quoq; de S. Victore, & ante Hugonem Anselmus. Baptismus, inquit, Ioannis non conferebat remissionem peccatorum, quia nondum effusus erat sanguis Christi. Quæritur ergo, si moriebantur, an saluabantur baptismate Ioannis lauati. Si fidem habebant, in sinum Abrahæ descendebant, In inferno redemptionem expectantes, sicut Abraham, Isaac, qui non receperant remissionem peccatorum, nisi sub expectatione. Omnes enim antiqui peccatum originale, & sua actualia retinebant, sed quasi dimitti sibi credebant, dum effusione sanguinis Christi ab eis relaxari in futuro se credebant. Ex quibus omnibus cuiuis perspicuum esse potest, quòd qui baptismo Ioannis remissionem peccatorum tribuunt, euacuant crucem Christi, iuxta Chrysostomi sententiam, & mortis illius beneficium extenuant, cùm ante Christi crucem non fuisse putet illa remissionem peccatorum, quę sanguini ipsius deputatur. Quod haudquaquam sic est intelligendum, quasi non fuerint aliqui sanctorum Patrum ante crucem remissionem peccatorum consecuti: sed quòd nō fuit illa plena remissio, quæ tunc est, quando cum culpa simul & pœna remittitur omnis, de qua dixerunt Prophetæ: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Proijciet in profundum maris peccata nostra. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Hæc remissio datur in baptismo Christi. Cæterum est alia remissio minus plena, quando culpa sic remittitur, vt non statim pœna quoq; omnis tollatur. De qua dixit Paulus: Propter redemptionem præcedentium delictorum. Et iterum: In redemptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento. Antiquis igitur Patribus ante crucem & mortem, culpam quidem omnem, quin & pœnam æternam remissam fuisse dubiū non est. Quandoquidem iuxta fidem, vt ait Apostolus, defuncti sunt, testimonio fidei probati sunt. In fide sanguinis Christi, quem fundendum esse pro peccatis totius mundi certò persuasum habebant, saluati sunt. Quòd autem non fuerint illis plenè remissa peccata, testatur idem Paulus, dicens, Christum esse mortuum in remissionem præcedentium delictorum. Quæ si plenè condonata fuissent Mosi, Aaroni, Dauidi, & alijs sanctis Patribus, qui fuerunt sub lege naturæ, & sub lege scripta, nec ianua cœlestis illis occlusa, nec limbus pro carcere deputatus fuisset. Nec fuisset necesse Zachariæ Prophetæ Christum his verbis alloqui:
Zach. 9.
Tu verò in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Plenā itaq; remissionem illam, per quam etiam ad cœleste regnum aditus pateret, nemo fuit ante crucem consecutus. Nondum enim fuit, vt ait Apostolus, propalata via sanctorum. Nondū erat apertum ostium cœlorū. Quæ fuit illa via? Christus, qui dixit: Ego sum ostium. Priusq̄ igitur is per crucem suā nobis viam demōstrarat, & ostiū regni cœlestis ipse primus ingressus, morte sua nobis patefaceret, nemini sic remissa peccata fuerunt, vt ei simul aditus ad regnum cœleste statim pateret. Hoc enim solius crucis, & mortis Christi beneficium est.

De Ritibus & Caeremonijs baptismi.

CAP. XXXVII.

Baptismo caeremonia cur adhibenda.

ADhibentur autem huic sacramento quædam cæremoniæ, non illæ quidē adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamē peccet, si quis nulla vrgente necessitate, solo contemptu prætermittat. cùm earū vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longā Episcoporū & Sacerdotū successionē nobis per manus esse traditas affirmauerit, minimè à vero aberrasse videatur. Meminerunt .n. earū antiquissimi quiq; scriptores.

Adhibentur autem ii ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis: primò, vt tantò maiore pietate ac reuerentia ad sacramentum hoc accedatur: néve communis ablutio, quædam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atq; ita sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minus fructum huius sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quò per hęc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur, aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desiderent, quid sibi ritus isti velint, atq; ita quæ geruntur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autem hæc pluribus persequi non est præsentis instituti, quoniam
Baptismi caeremoniarum expositio.
tamen instigante satana factum videmus, vt cæremoniæ vetustate consecratæ à plerisq; contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus.

Statio ante fores templi.
Psal. 2.
Insufflatio.
Ioan. 20.
Aug. de symb. ad catechumenos.
Lib. 1. cap. 1.
Aug. de gratia & peccato originali cap 60.

Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neq; .n. se dignum iudicat, q domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cùm non modò sit expers omnis sanctitatis, verùm adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hunc pro foribus templi constitutum insufflat Sacerdos: neq; id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur, Spiritum sanctum eis daturus. Propterea autem exsufflantur paruuli & exorcisantur, dicit August. vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Quā alio loco priscam esse traditionem scribit: Ac rectè quidem: cùm & Dionysius Areopagita Pauli discipulus, exsufflationis & exorcismi meminerit.

Dion eccl. hier. c. 1.
Exufflare exorcisare quid.
In homil. de Adam & Eua.
Lib. 4 cont. Parmenianum.
Crucis signatio.

Insufflatione facta, Sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysost. Est aūt exorcisare, nihil aliud, quàm per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoq; temporibus factitatum legimus. Qua de re sic aliquando scripsit Optatus. Neminem fugit, quòd omnis homo, qui nascitur, quamuis de parētibus Christianis nascatur, sine spiritu immundo esse non potest, quem necesse sit ante salutare lauacrū ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spūs immundus depellitur.

Dum

Dum exorcisatur baptizandus, signat eum Sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primum, vbi sedes est pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vnde suam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento sit, quominus, qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum autem exorcismo & catechismo, qui baptismum præcedunt, sancti Patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuiuis potest: vbi quę pręcedunt baptismum, vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles canones dogmatum de cœlo transmissorum. Talia visa sunt priscis temporibus viris grauissimis: Nunc non desunt homines impij, qui cachinnis etiam ea prosequi non verentur. Gregorius quoq; Nazianzenus hortatur baptizandum, vt ne ægrè ferat exorcismi culturam longiorem, neq; ob ipsius prolixitatem defatigetur. Ea enim, inquit, ritè, quæ ad gratiam spectant, peragantur. Quæ verba Nicætas exponens, exorcismum definit: exorcismus est cõscripta verborum series, in qua is qui Baptistæ munere fungitur, diabolum Dei nomine adiuratum, ab eo qui baptizatur, excedere, & procul fugere iubet.

Crucis signatio. *Hom. 40. in epist. ad Corinthios.* *In oratione in sanctum lauacrum.* *Marc. 9.* *Luca. 17.*

Post exorcismum leguntur super baptizandum orationes, vt fiat catechumenus, hoc est, vt edoceri possit mysterium sacræ fidei, quæ cùm Dei solius donum sit, ab illo petendam eam esse docemur; qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi docuerit intus, frustra vox hominis docentis foris perstrepit. Rectè autem atq; ordine fit, quòd præcedit catechismum exorcismus: priùs enim eripi vasa necesse fuit iniusto possessori diabolo, ac ita demum in possessionẽ victoris illius transferri, qui captiuã duxit captiuitatẽ.

Orat. in sacrum Bapt. *Psal. 67.*

Quòd verò sal in os infantis imponit Sacerdos, quòd aures & nares posteà sputo linit. aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem. sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei: nares, ad percipiendum odorem notitiæ eius: labia ad respondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sacerdos ad imitationem Christi, quem legimus liniuisse lutum super oculos cæci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisseq; Ephpheta, quod est aperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet.

Sal & lutum. *Ioan 9.* *Mar. 1.7.* *De sacra lib. 1 ca. 1.*

Legitur autem dum catechisatur baptizandus, Euangelium, admonentur posteà susceptores siue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem Dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cùm ad vsum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidẽ pertinent. Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicunq; viri, quęcunq; mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideò semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant. Meminit susceptorum Dionysius quoque.

Euangelij lectio. *Susceptorum officium, vt fide instruantur baptizati.* *Serm. 163. de tempore.*

Quod autem benedictiones cum impositione manum super catechisandum fiunt, causa hæc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur.

Eccle. Hier. cap. 2. *Benedictio & manuum impositio.*

Introducitur posteà baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à Sacerdote, respondet per susceptores suos, (nisi fortè sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Christo se coniungi velle: in cuius etiam rei signum, singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per Sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus: In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eiq; renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Idem ad Valerium scribens, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse dicit, qua exorcisantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum Domino est, & sicut nos seruos ementes, ipsos qui venduntur prius interrogamus, an nobis seruire velint: ita facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit. Non enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaq; non modò cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egressi ianuæ vestibulum, ijs prius verbis vtamur. Abrenũcio tibi satana, & coniũgor tibi Christe: nec, vnquam absq; hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatione, sic ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: In mysterijs primum renunciamus ei, qui in occidẽte est, nobisq; moritur cum peccatis, & sic versi ad orientem pactum inimus cum Sole Iustitiæ, & ei seruitores nos esse promittimus. In Concilio Parisiensi pluribus verbis docetur, quid sit abrenũciare diabolo, operibus eius & pompis eius: simul etiam, quod summopere omnes fideles meminisse oporteat pacti quod in baptismate cum Deo fecerunt.

Abrenunciatio. *De nupt. & concup. lib. 1. cap. 20.* *De nupt. & concup. lib 1. cap 29.* *Hom 21. ad populum Antioch.* *In editione nouissima Conciliorum tomo. 3. lib. 1. cap. 9. & 10.*

Posteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos Sacerdos oleo, more athletarum, qui stadium iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur: quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes & Potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus: Christi nomen à Chrismate dictum est: Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque necesse est eum, qui sit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dyonisius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Iustinus quoq; martyr. Vnguento porrò inungimur eius memoriã recolentes, qui vnguẽti perfusionem sepulturę causa fieri voluit, & figura quidẽ in hac vita, veritate autem infu-

In amos cap. 6. *Vnctio pectoris & scapularum.* *Eph. 6.* *Tract. 33. in Ioan.* *Lib. 1. epist. 18.* *Dion. eccle. hier. cap. 7.* *Tert. de baptismo.*

In respons. de necess. quæst. 137.

tura, vt participes fiamus, & eorum quæ perpessus est Christus, & eius gloriæ. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deum inflãmatus, cui nihil est difficile, & inter scapulas, vt ad suaue iugum Domini ferendum tanto fiet robustior.

Matth. 11. Immersio trina quid. Damasc. lib. 4. cap. 10. Epist. 4. cap 3. quæst. 124.

Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immersio, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulturæ repræsentet, vel etiam trinitatem personarum. Ante Damascenum autem idem à Leone quoq; Pontifice annotatum est. Sepulturam, inquit, triduanam imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis ad instar est de sepulchro. Et ante vtrunque Athanasius: quod infantem in aquam ter immergimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significat. Et Gregorius Nissenus: in terra quidem non sepelimur, sed ad terræ cognatum elementum aquam venientes, in illa sicut Seruator in terra, nos abscondimus. Idq; cùm ter simul facimus, triduò peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.

In lib. de S. baptismate. In baptismo perfusio & aspersio. Baptismi aqua consecratur. Lib. 4. epist. 7. Amb. lib 2. cap. 5. Chrismatis linitio.

Neq; verò id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in Concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tantùm fieret immersio. Quin & ipsa immersio prætermitti rectè potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, quæ multi nunc vtuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Porrò aquam qua baptizabatur, consecrari prius consueuisse, tradit Basilius ad Amphilochium scribens, & Ambrosius de Sacramentis, Et Cyprianus ad Ianuarium scribens.

Coloss. 3. In baptismo vestis candida. Amb lib. de ijs qui initiantur qui mysterijs cap. 7. Dionys. ecclesiast. hist. cap. e. Albati. Dominica in albis cur dicta. Susceptores. Eccl. hist. lib. 7. Cognatio spiritualis. Rom. 6.

Baptizatum puerum signat cruce, cum Chrismate in vertice capitis Sacerdos supercerebrum, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo est, atque cum Christo consurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ sursum sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram. quãdoquidem ex terreno cœlestis, ex Adæ filio, DEI filius factus est, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit.

Posteà dat illi vestem candidam, vt sit indicium, quemadmodum scribit Ambrosius, quòd exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit innocentiæ casta velamina. Meminit etiam Socrates post Dionysium in ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua ecclesia fuit mos, vt non baptizerentur nisi in vigilia Paschæ, & Pentecostes. Qui itaq; baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida induti per octo dies, ac vocabantur albati, et octauo demùm die vestem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ in albis.

Quod autem Susceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptismo, qui quasi spõsores paruulorum voluntatis esse videntur, atq; instruere baptizatos de ijs, quæ ad fidem pertinent, obstricti sunt: est & hoc, sicut Dionysius testatur, Apostolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptismo, recens non est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicens illum Pauli locum: Lucius & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc inquit, cognationem vel consanguinitatem arbitror esse ex baptismo contractam.

In baptismo cereus ardens. Osea. 2. Matth. 25.

Detur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidem sponsauit eum sibi Christus in fide, cum venerit sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse non potest.

In tribus primis Catechesibus Mystagogicis. Lib 3. cap. 7. Constitut. Apost. Baptismi caremoniarum significationes & earũ ordo. Lib. 7. cap. 23. const. Apost. Cap. 41. 42. 43. & 44.

Hic perspicere licet, quàm nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in his cæremonijs, in quibus recõdita sunt mysteria multa homini Christiano cognitu cum primis necessaria, quæ vt scrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaq; temerè prætermittendæ, quas ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorum tractu nunquam intermissas, ad hæc vsq; nostra tempora, ex vetustissimis quibusq; scriptoribus abundè liquere potest. Inter quos Cyrillus Hierosolymitanus, & eum sequutus Gregorius Nazienzenus diligẽter cæremonias omnes in baptismo solitas, obseruari persequitur. Præ cæteris verò Clemens Petri successor, baptismi rationem explicans, his verbis vtitur: Datur, inquit, baptismus in mortem IESV, aqua pro sepultura: signatio, pro cruce: vnguentum est confirmatio professionis. Mentio fit Patris, vt causæ, & mittentis Spiritus sancti, vti testis: Demersio significat, quòd commorimur, emersio quòd resurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qui misit, Christi, qui venit, Paracleti, qui testimonium dedit: Vnges autem prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremò consignabis vnguento, vt vnctio sit participatio Sancti spiritus, aqua sit Symbolum mortis, vnguentum sigillum pactionum. Si desit oleum, vel vnguentum, sufficit aqua, & ad vnctionem, & ad sigillum, & ad promissionem morientis, vel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de mystici olei, & mysticæ aquæ, & vnguenti mystici benedictione, pluribus verbis tractat. Verùm nos reliqua persequamur.

De Sacramento Confirmationis.

CAPVT XXXVIII.

2. Timoth. 2.

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In Baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neq; enim coronabitur quisquã, nisi qui legitimè certauerit. Est quidẽ ita, quòd si qui baptizetur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismũ accepit, migrauerit, citra vllã dubitationẽ, nõ suis verũ Christi, quẽ induit, cuius

corpori

corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptum baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismũ, quàm vt credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari. Quod nisi certauerit bonum hoc certamen, cursumq́ consummauerit, nihil est quod se iustitiæ coronam, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neque enim perinde oppugnat homines ante baptismum Satanas, atq; pòst: nam qui non sunt baptizati, eos pro suis habet, & omnem in eos tanquam sibi subiectos, potestatem exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillum confugerunt, eos à potestate sua ereptos dolet, ac omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt ante captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus.

Confirmationis causa & necessitas.
Iob.
Ephe. 6.
2. Thim. 4.
Nondum baptizatos pro sibi subiectis habet diabolus.
Matth. 12.
Luc. 11.
Matth. 4.

Quamobrem cùm in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnam periculosam vocati simus, ad quam rectè gerendam vires nostræ sufficere nequaquam possunt, dare nobis remedium dignatus est Christus in Sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè possumus & carnem & mundum, & eum cui semel in baptismo renũciauimus, diabolum superare. Is est Spiritus sanctus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui nisi præstò nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atq; hostibus nostris terga dare oporteret, quorum maior est vis, quàm vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quãobrem sicut in baptismo Spiritum sanctum accepimus in remissionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritus sanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atq; animati facilius impetum eorum propulsare queamus.

Iob. cap. 41.

Sacramenti huius meminit Petri successor Clemens, ac absque eo negat aliquem perfectum Christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remanserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro inquit, accepimus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiente Domino docuerunt. Sententiæ Clementis Cornelius quoq; subscribere vester Pontifex & Martyr, ad Fabium scribens; cùm de Nouato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesiæ canonem consequi debebat, obsignationem videlicet ab Episcopo collatam. Cùm autem illa potitus non sit, quomodo Spiritum sanctum est consequutus. Quæ epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ historiæ Eusebij legere licet.

Confirmationis antiquitas.
Epist. 3.
Obsignatio.
Lib. 6. cap. 35.

Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum. Forma est hæc, quòd præmisso nomine eius, qui confirmatur, dicit Episcopus. signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, vt repplearis eodem Spiritu sancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad signum & elementum visibile vnctionis, quę fit in fronte Chrismate, verbum accesserit, fit sacramentum, hoc est sacrę rei, nimirum inuisibilis gratiæ, qua confertur Spiritus sanctus, signum visibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, euestigiò datur ei Spiritus sanctus, qui tueatur eum aduersus insidias diaboli qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellendas. Cùm itaq; tam sacrę rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quòd quisquam dubitare queat, ei sacramenti nomen tribuere, cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certè Augustinus vocat sacramentum Chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quam ipsum baptismum sacrosanctum esse vult. Ambrosius, vocat illud spirituale signaculum.

Materia.
Forma.
Confirmatio sacramentum est.
Lib. 2. contra liter. Petiliani. Cap. 104.
Cap. 7. de ijs qui initiantur mysterijs.

Quòd autem in hoc sacramento Spiritus sanctus conferatur, aperta sunt scripturę testimonia. Legimus in actis de Petro, & Ioanne, quòd imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine Domini IESV, & accipiebant Spiritum sanctum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus. Quod inquit, nunc quoq; apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per Præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostram orationem, ac manus impositionem Spiritum sanctum consequantur, & signaculo Dominico consumentur. Qui etiam alio loco nomen illi sacramenti manifestè tribuit, dicens: Parum est eis manum imponere ad accipiendum spiritum sanctum, nisi accipiant & Ecclesiæ baptismum: tunc enim plenè sanctificari, & esse filij Dei possunt, si sacramento vtroq; nascantur.

De sacram. lib. 3. cap. 2.
Act. 8.
In confirmatione confertur spiritus sanctus vires cõtra diaboli potestates suppeditans.
Act. 19.
Cyprianus de rebaptizandis hereticis ad Iubaianum.

Neq; verò quia Chrismatis mentio non fit, ideò putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro Conciliorum epistola sancti Fabiani Pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in quà disertis verbis testatur, quòd postquam cœnauit Dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, Chrisma conficere docuit, Sicut, inquit, à sanctis Apostolis pręcessores nostri acceperunt, nobisq; reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum, nostrum, significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctiona perficitur atq; confirmatur. Hęc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus, aut quisquis fuit operum quæ inscribuntur de Cardinalibus Christi operibus auctor, librũ etiam edidit de Chrismate. Quod etiam in ampulla seculo suo consecrari solitum fuisse meminit Optatus. Sed & vtroq; vetustior Dionysius Areopagita copiosè de eo multa scripsit, sanctiq; Doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centum annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, posteà verò in Anthisiodnrensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquam alius præter Episcopum Chrisma consacrare auderet. Quod etiam à Leone Pontifice cautum est, dum ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopus. Est autem materia Chrismatis cum primis idonea ad exprimendam significationem eius re, quæ non modò

Fabianus in Epist.
Lib. 2. epist. 11. ad Stefanum.
Ioan. 13.
Chrismatis antiquitas & consecratio.
Optat. lib. 2. 14. 4.
Dio. Eccl. hierar. cap. 4.
Epist. 88.
Chrismatis materia.

significatur, verùm etiam confertur in hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramento plenitudo Sancti spiritus ad robur spiritnale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quam cùm peruenit homo, incipit: actiones suas ad alios quoq; communicare, cùm anteà sibi soli viueret. Gratia itaq; Sancti spiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitnr vnctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem Sancti spiritus, quam habuit. Admiscetur autem balsamũ, propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus, Quamobrem non quia non est expressè quicquam in scriptoris de eo traditum, ideirco vsum eius fuisse negaudum est. Rectè enim ab Augustino scriptum est: Non omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiam scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur, siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquæ qua regenerantur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus: Fit itaque in fronte tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur, in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi.

Psal. 44.
Balsamum cur misceatur oleo.
2. Cor. 2.
Aug. epi. 108.
Chrismate cur in fronte vngantur fideles.
Tract. 118. in Ioan.
Aug. in Psalm. 30. concione 2.

Confirmatio à quo instituta.
Luc. 24.
Ioan. 14.
Ioan. 16.
Ioan. 7.
In ser. de ablu. ped.
Confirmare est solius Episcopi.
Euseb. epi. 83.

Institutum autem est hoc Sacramentũ à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille cùm dixit: Ego mittam promissum patris in vos. Item: Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomina meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, neq; id sine causa. Nã cùm sacramentum hoc contineat in se plenitudinem Sancti spiritus, quæ confertur omnibus, qui Chrismate consignantur quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo Sancti spiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequam in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sancti spiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritus sanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Neque verò propterea minoris auctoritatis esse debet hoc sacramentum, quod à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam nõ minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit.

Epist. 4.
Epist. 1 c. 2.
Leo epist. 88. contra Lucif.
In act. Apo. c. 8.

Minister aũt huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuum impositionis Eusebius Pontifex non est nisi Episcopus, quod præter Apostolos nemo sacramẽtum hoc contulisse legitur, quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis Pontificibus traditum est. Constitutum autem id esse scribit Hieronymus, ad honorem potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Quin & in Aurelianensi & Meldensi Concilijs idem est constitutum. Notandum scribit venerabilis Beda, quòd Philippus qui Samariæ Euangelizabat, vnus de septuaginta fuerit. Si enim Apostolus esset, ipse vtiq; manum imponere potuisset, vt acciperat Spiritum sanctum, hoc enim solis Pontificibus debetur. Nam Presbyteris, siue extra Episcopum, siue præsente Episcopo baptizent, Chrismate baptizatos vngere licet: sed quòd ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum baptizatis.

Confirmationis varij fructus et effecta.
Ioel. 2.
Psal. 126.

Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrum maius esset sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus, scitote vtrunq; magnum esse Sacramentum: Et sicut vnum à maioribus, fit, id est, à summis Pontificibus, quòd à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: In diebus illis, dicit Dominus, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei, quod in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritus sancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & confirmatio ad baptismi perfectionem pertineant, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysterium confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator quemcunq; in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptisato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest, si quisquam parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaq; paracletus regeneratis in Christo, custos ,, & consolator, & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustrà vigilat, qui custodit eam. Ergo Spiritus sanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris, inter visibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Ac si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: confirmatio autem armat & instruit, ad agones mundi huius & prælia reseruandos. Qui autem post baptismũ, cùm acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non

po

potest peccare post mortē. Hic si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus Spiritus sancti, ipse Dominus eis euidenter exponit: Quæ dico, inquit, vobis, nō potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipse docebit vos omnem veritatem. *Ioan. 16.* Vides, quia cùm Spiritus sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Itaq; ante descensionē Spiritus sancti, vsq; ad negationem Apostoli deterrentur: post visitationem verò eius, vsq; ad martyrium contemptu salutis armantur. Secundum hoc per Christum redimimur, per spiritum verò sanctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, instruimur, consummamur, vt illam Sancti spiritus vocem audire possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritu sancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. *Psal. 31.* De Spiritu sancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malumq; discernere, iusta diligere, iniusta respuere, vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis, indignisq; cupiditatibus resistamus. *1. Cor. 2.* De Spiritu sancto acipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt succensi diuinitus erigere à terrenis mentem ad superna & diuina valeamus. Hæc ideò visum est ex epistola sancti Pontificis adscribere, vt & dignitas & effectus huius sacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot sæcula, cognosci posset. Cæterùm non esse dissimulandum putauimus, quòd vidimus homilias quasdam sub Eusebij Emisseni nomine editas Lutetiæ. Anno 1561. in quarum vna, quæ est in die Pentecostes, omnia hæc, quæ Melchiadi Pontifici tribuuntur, ad verbum descripta sunt, ab eo loco incipiendo. In diebus illis, &c.

Porrò quæ ad Chrismatis rationē pertinent, accuratius ea persequitur in tertia sua mystagogica Catechesi Cyrillus. *Cyrillus.* Quo etiam in loco non dubitauit ijs verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ· οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ' ὡς ἂν εἴποι τις κοινὸν μετ' ἐπικλήσεως, ἀλλὰ Χριστοῦ χάρισμα καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Quemadmodum panis Eucharistiæ post Sancti spiritus inuocationem, non amplius est panis communis, sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neque (si quis ita appellare malit) commune, postquam iam consecratum est: sed est Charisma, quod Christi & Spiritus sancti, id est, diuinitatis eius præsentiam efficit. Persequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus, & cæremonias, quibus vtimur in baptismo, & hac, & duabus præcedentibus catechesibus. Ex quo facilè perspicere licet quantum sacro chrismati prisci patres tribuerint etiam ipsis Apostolorum temporibus. De sectatoribus verò Nouati Theodoretus narrat, quòd his qui ab ipsis tinguntur, sacrum chrisma non præbent: *Theod. hær. fab lib. 3.* quocirca eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, benedicti patres vngi iusserūt. Hos igitur authores nostri quoq; temporis hæretici sequi videntur, quando chrisma nō modo reiiciunt, verum etiam cachinnis prosequuntur.

De Sacramento Eucharistia.

CAPVT XXXIX.

PEr baptismum exuto veteri homine, nouam quandam vitam ingredimur, & Christi militiæ adscribimur. Quo fortius autem ac virilius hostium impetū propulsare queamus, in sacramento confirmationis chrismate vngimur: in quo nobis datur Spiritus sanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præstet ad hostes superandos. Cæterum cui non modò viuendum, verum etiam pugnandum est, is alimonia si destituatur, neq; viuere diù, neq; vires ad resistendum habere potest. *Eucharistia effecta. Eucharistia cib. est.* Quare cùm & vita, quam ingressi sumus baptizati, & pugna, quam gerimus chrismatis vnctione confirmati, vtraque sit spiritualis: pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis, vt ne vires nostræ deficerent, de spirituali nobis alimonia prouidendum esse putauit. Qua in re singularem suam erga nos charitatem, maioremq; quàm vt vlla vis orationis eam satis explicare queat, nobis declarauit. Neq; enim vulgari aliquo & vsitato cibi genere, sed sui sanctissimi corporis, sui preciosissimi sanguinis alimento nos reficiendos esse putauit: quod Angeli videntes tremunt, nec absq; pauore propter fulgorem, qui inde resilit, aspicere possunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò sic in vnam cum illo massam reduceremur: vnum Christi corpus omnes, vna Christi caro effecti. Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes eius? *Psalm. 109.* Quis pastor vnquā suis membris oues suas nutriuit? Quàm multas matres videmus, quæ non suis vberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, sed eos nutricibus alendos dederunt? *Matres ne nutricibus proles nutriendas dent, admonentur.* At non ita Dominus noster Iesus Christus. Nulla dilectio, non dicam verbis explicari, sed neq; cogitatione concipi tanta potest, quæ sit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore suo, proprio sanguine suo nos alere, sibiq; coniungere & conglutinare dignatus est. *In Eucharistia quale corpus Christi.* Illud ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, nobis in cibum & potum dedit. Ipsum, vt Iuo loquitur, & non ipsum: *In epist. ad Halmericum Abbatem.* ipsum quidem materiali essentia, sed non ipsum visibili forma. Ipsum quidem, sed non eo ipso modo, quo fuit in cruce. Nam neque sub illa specie visibili, qua pependit in cruce: sed ipsum quidē inuisibile sub visibilibus panis & vini speciebus: neq; quale fuit tūc, cùm esset cruci affixum, corruptioni & morti obnoxiū, sed prorsus incorruptibile iam & immortale, Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. *Rom. 6.* Illud corpus nobis manducandum dedit, quod per clausum Virginis v- *Ioan. 20.*

terum transiit, quod clauso tumulo resurrexit, quod per clausas ianuas in eum locum, vbi erant Apostoli, ingressum est: corpus spirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum.

Sacramentum quid.

Aliud est igitur in hoc sacramento quod oculis cernitur, aliud quod sola fide comprehēditur. Et propterea vocatur sacramentum: sacræ rei signum, & quidem efficax. Sacra res, cuius est signum hoc sacramentum, est viuum & verum corpus: est viuus & verus sanguis Domini nostri Iesu Christi: quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa, quamuis inuisibiliter contineatur. Est prætereà signum inuisibilis gratiæ, quæ confertur dignè accedentibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus, qua de re posteà differemus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddam discrimen inter hoc sacramentum, & alia, quæ & ipsa materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia continet in se rem sacram absolutè, nimirùm Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad sanctificandum, ad iustificandum. Eadem est & Chrismatis, & similium ratio. Quamobrem sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ consecratione, alia verò non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Exempli gratia: Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: neque enim fit vlla ipsius transmutatio: neq; sacramentum dicitur, nisi cùm homo abluitur. At in hoc sacramento simul vt ad elementum panis & vini, verbum accesserit, fit sacramentum: fit, vt Chrysostomus dicit & Theodoretus, μεταποίησις, hoc est, Transmutatio. Quo verbo etiam Damascenus vtitur: vel vt Theophylactus μεταστοιχείωσις, hoc est, transelementatio, vel vt in magno illo Concilio Lateranensi, in quo & Cōstantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ præsentes adfuerunt, definitum est, fit transsubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Ante quod, aliquot etiam seculis scripsit his verbis venerabilis ille Beda: Panis fit per transmutationē corpus Christi. Transit enim substantia panis in Corpus Christi, non forma.

Inter Eucharistiā & alia sacramenta discrimen.

Transsubstatiatio. Transelementatio Chrys. in Missa. In Polymorpho Dialogo. Theoph. in cap. 14. Marc. Dam. lib. 4. c. 14. In librum Boetij. de Trinitate. In Eucharistia.

Christum non esse nisi in eius tantum dum sumitur error est, qui refellitur. Thomas parte 3. q. 76. Et in c. 22. Lu. tractans illud Accepto calice.

Quamobrem audiendi non sunt, qui negant esse Christi corpus, nisi cùm sumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui scribens ad Calosirium Episcopum Arsinoitem, his verbis vtitur. Libet enim ea Græca adscribere. ἀκούω δὲ εἰς ἁγιασμὸν ἄχρηστον φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομένοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν· μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες, οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται Χριστός, οὐ δὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ. i. Audio, inquit, quòd dicāt, mysticam benedictionem si ex ea remanserint in sequentem diem reliquiæ, ad sanctificationem inutilem esse: Sed insaniunt hæc dicentes: Non enim alius est Christus: neq; sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Et eius hāc Epistolā diu q̄sitā tandē Coloniæ typis mandatam inuenimus, Anno 1573. & à Bonauentura Vulcanio Latinam factam. Benedictionem autem vocat Eucharistiam. Sicut & Chrysostomus explicans illum locum: Calix benedictionis. Cùm benedictionem, inquit, dico, Eucharistiam dico, & dicendo Eucharistiam, omnē benignitatis Dei thesaurum aperio, & magna illa munera commemoro.

Chrys. homil. 24. in epi. 1. ad Corint.

Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atq; amentia, Christi præsentiam in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle? deniq; tanquam finium regundorum sis arbiter constitutus, inter sacramentum & sacramentum fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit communicaturus, fit ita demùm sacramentum: ne sit autem, si non sumpserit. Quid si eo animo communicaturus accedat, vt statim sumat: quoniam verò non temerè dictum est illud, Multa cadunt inter calicem, supremaq; labra, subitò ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium aut comitiali morbo correptus, aut quicquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quòd minus sumere queat, quin dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuóne Christum à Sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat communicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quòd si pro sua benignitate Christus expectet aliquantisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam communicaturum impeditum expectet, duas ne expectet. Quis est q statuere possit, absurdáne magis an impia sint hæc Satanistarum commenta, quæ non modò cum verbo Dei, verumetiam cum ipso communi sensu pugnare videntur?

Ecquam scripturam proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter obtendunt, ex qua possint ostendere, non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cùm sumitur sacramentum. Dixit Christus, Hoc est corpus meum. Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantoperè fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramento adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoq; Nissenus, Basilij Magni frater, errorem hunc suo tempore fuisse, cùm dicit: ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος, καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eo progressus, vt corpus fiat verbi: sed statim in corpus per verbum transmutatus: quemadmodum dictum est à verbo, quòd hoc est corpus meum. Posset his rectè dici, quòd illi populo dictum est quondam ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal sequimini illum. Si Christum Deum agnoscitis, sequimini illum: credite illi dicenti: Hoc est corpus meum: non solùm cùm sumitur, sed statim etiam vt verbo Dei consecratur: cuius verbi Dei, non sumptionis

Cap. 37. sermonis catechetici.

3. Reg. 18.

tionis meæ, aut alterius virtute, quod erat ante consecrationem panis, fit corpus Christi. Neque enim manducatio mea, sed sermo Christi, panis & vini substantiam conuartit in substantiam corporis & sanguinis Christi. Sin eutem non creditis Christo dicenti, Hoc est corpus meum, quod re vera facitis, cur id obscurè fertis? cur non apertè confitemini vos Baal sequi & illius Prophetis credere, qui dicunt: hoc non est corpus meum: nō est verum quod dixit Christus non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta persona rem ageretis, quis non statim agnosceret angelos satanæ? quis non quo summo posset studio ab illis sibi caueret? Sed verum est quod dicit scriptura: Erat serpens callidior cunctis animantibus: Nulla est astutia, quæ cum illius astutia possit comparari. Intelligit ille, qui non aliundè constat nisi ex dolo & fallacijs, si se subitò talem exhiberet qualis re vera est, nihil se profecturum. Nam si statim prorumperet per membra sua, & diceret Non est corpus Chtisti, sicut ipse dixit, sed significat modò corpus: est figura corporis: quis esset, qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius, atque extremis supplicijs afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quosdam ad extremam hanc impietatem eos adducendos esse putauit. Principio verbi Dei speciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramenti disceptationem induxit, vt sic, cuius rei symbolum est hoc sacramētum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnitatemq; scinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandū, neq; verum sanguinem, sed cruorem dari bibendum persuadere conatus est: affirmando quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore. Hac ille arte cùm effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentū homines accederēt, quod frustrà ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vlterius: Neq; tamen statim negauit esse corpus Christi sed panem in sacramento simul esse cum corpore Christi docuit, iam pridem sopitam Ioan. Viclefi, & Ioannis Husi hæresim renouans: cùm tamen Christus non dixerit, hic panis est corpus meum, sed hoc est corpus meum.

Gen. 3.

In hæreticis diaboli astutia ad Eucharistiæ sacramentum abolendum.

Panis & vinum in Eucharistia cum Christi corpore vero et sanguine.

Explicans Augustinus illam inscriptionem Psalmi: Psalmus Dauid, cùm mutaret vultum coram Abimelec, & dimisit eum, & abijt: ac locum illum ex libris Regum, secundum editionem septuaginta pertractãos, Ferebatur in manibus suis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo possit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Videtur autem hæc Augustinus ab Ambrosio mutuatus, qui Psalmi locum hunc enarrans, Adorate scabellum pedum eius: Per scabellum, inquit, terra intelligatur, per terrā autem caro Christi, quam hodie quoq; in mysterijs adoramus, & q̄ Apostoli in Dño Iesu adorauerunt, vtrunq; secutus Prosper Reginensis Episcopus Portatus est, inquit, & Iesus dominus in manibus suis, dum suum corpus in sanctificato pane gestans manibus suis, dixit, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradatur: de quibus mysterijs, qui etiam illud nosse desiderat, quomodo sit Dauid saltans ante arcam nudatus coram seruis & ancillis suis, vt Christum crucifixum præsentibus viris, & fœminis demonstraret, venerandæ memoriæ August, dicta inspiciat: quibus latius in his peruagatus penè omnia comprehendit. Seipsum itaque, sicut ab Augustino scriptum est, ferebat Christus in manibus suis, quādo dixit, hoc est corpus meum, non panem cum corpore, quod nunc per membra sua falsò docet Satanas. Qui posteaquam id persuasit hominibus, manere panem cum Christi corpore, neque parum venerationis huic venerabili sacramento falsa hac doctrina sua detraxit: serpit bestia longius. Neque tamen adhuc audet profiteri quod sentit, verùm concedit esse ibi corpus Christi, sed non alio tamen tempore, quàm quo sumitur: qui verò extra sumptionem adorauerit, eum idololatriæ reum pronunciat. Hoc posito & concesso, tollit sacerdotium, tollit sacrificium, omnem Christi beneficiorum memoriam prorsus obliterare conatur, atq; omni ratione diligenter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionem pro nobis, fiat repræsentatio. His ex animi sui sententia confectis, tùm demum eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Non est Deus in hoc sacramento, non est in eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos bonores tribuere, est idololatrā esse. Hoc si callida & truculenta illa bestia statim initio per mēbra sua dixisset, nullo negocio semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua: neque facilè quenquam in nassam suam pertraxisset, vt tam impiè voci auscultaret, eique fidem haberet. Verum, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum, atq; ijs gradibus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quòd sciret extremè impiam doctrinam non ita subitò Christiano homini persuaderi posse.

Aug. in Psaml. 33.

1. Reg. 21.

Par. 2. c. 25. de promissionibus & prædictionibus.

Quamobrem quicunq; catholicam & orthodoxam fidem amplectitur, diligenter sibi caueat ab his serpentis insidijs, qui nunquam calcaneo nostro insidiari cessat. Cauendi autem hæc est ratio, si oēm disputationem fugerit de hoc sacramēto, in quo stultam Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquam enim Dei maior est tentatio, quàm in hoc sacramento, in quo tentat nos Deus, vtrum credamus illi. Noluit Adam credere Deo, dicenti: In quacunque die comederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti, cùm diceret: Aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij. Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam, quam serpens promisit, oculis nō cernabat. Credidit serpenti diabolo, non credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes

De Eucharistia disputatio fugienda.

1. Cor. 1.

Fides probatur in Eucharistia.

Gen. 2.

rei

rei mortis æternæ. Sacrilegium illud per istud eucharistiæ sacramentum emendari Deus voluit, vt sine vlla dubitatione crederemus filio, dicenti: Accipite & comedite, hoc est corpus meum: non autem crederemus serpenti decipienti, hoc non est corpus Christi, sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam gustando è vita beata excidit, sic nos, quem Christus præcepit cibum manducantes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet.

Corpus & sanguinem Christi verè esse in Eucharistia.
Ioan.6.
Psal.115.
Rom.3.
Psalm.148.
Ioan.6.
Luc.1.
Gal.1.
Esa.40.
Matt.9.

Quamobrem non quærat homo Christianus cum Capharnaitis: Quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum, sed captiuet intellectum suum in obsequium Christi. Dicat quicquid velit; omnis homo mendax: nos credamus ei, qui solus est verax, Deo, Ipse dixit & facta sunt. Ipse dixit, Hoc est corpus meum: ipse dixit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo, Non est impossibile apud Deum omne verbum. Etiam si Angelus de cœlo, nobis aliud annunciaret, quàm quod Christum Dei filium dicentem audimus, anathema sit, non ei credamus. Non potest mentiri veritas. Verbum Domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt: Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatá. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè placui, ipsum audite: & tamē habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quod à Propheta scriptum legerat, quàm vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quantò nobis certior videri debet Christi sermo, qui Prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius: Sermo Christi conficit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nempè is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cœlum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit Dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi, quòd iam est corpus Christi. Ipse dixit, & factum: ipse mandauit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus nō hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit. Maioremque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ? Ac post multa alia exempla eius generis ex veteri Testamento producta subiūgit. Quòd si tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantùm valuit sermo Eliæ, vt ignem de cœlo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quòd non erat, non potest ea, quę sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcessit, cùm Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc, quod conficimus corpus, ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine. Cùm autem legis apud Ambrosium, quantò magis operatorius est sermo Christi vt sint quæ erant, & in aliud commutentur. Non sic accipias quasi remaneat ibi panis & vini substantia, sed sint quæ erant secundum visibilem speciem, commutentur autem in aliud secundum interiorem essentiam, hoc est, in corpus Christi. Non dixit, vt sint quod erāt, sed vt ea quæ erant sint, sed aliud quàm erant. Sunt enim species quæ erant, sed non ea substantia quæ erat. Non sunt id quod natura formauit, non sunt panis & vinum: sed In aliud commutantur, & sunt id, quod benedictio consecrauit, hoc est, corpus & sanguis Christi: quia natura ipsa benedictione mutatur non species. Sicut etiam à Cypriano legimus scriptum: Panis iste quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie sed natura mutatus. Ad eundem modum qui scripsit eruditas quasdam Homilias sub Eusebij Emisseni titulo, cùm tamen eum Latinum non Græcum fuisse constat. Sicut, inquit, quicunque qui ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his verò commemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœlestibus creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibilia voluntatis imperio suscitare: cui facilè fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlum leuare, de homine Angelum facere: corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum suum in regni sui consortio sublimare, vt qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis

2.Pet.1.
Lib 4. de sacramento.c.4.
Sermo Christi operatorius est.
Psal.148.
De ijs qui initiantur mysterijs c.9. Benedictionis maior vis quam natura.
Exod.4.
4.Reg.1.
Euseb. hom.5. de Paschate.
Panis & vini in consecratione in corpus verum Christi & sanguinē transsubstantiatio.

litatis

talitatis affumat. Ad quam gloriofam refurrectionem pijs vos operibus præparare dignetur, qui regnat in fecula feculorum, Amen. Hæc Eufebius. Nec diffimilia his apud Ioannem Damafcenum in 4. lib. de fide orthodoxa reperire licet.

Cyrillus quoque Hierofolymitanus Græcus (cuius catecheses communicauerat nobifcum, Romæ cùm effemus, Guilhelmus Sirletus Protonotarius Apoftolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus, quem etiam ob caufam dignus eft à Pio IIII. Pontifice iudicatus qui in facrum Cardinalium collegium referretur) in quarta fua catechefi, quam de hoc facramento confcripfit, ijs verbis vtitur:

Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ἢ πληροφορῆσαι ἡμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων, ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἀρτίως ἐβόα, ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν, καὶ αὐτοῦ τοῦ διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα: τὸ ὕδωρ, ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστι οἶνον μεταβάλλων εἰς αἷμα, εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην θαυματούργησε τὴν παραδοξοποιίαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται, ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτῷ. οὕτω γὰρ καὶ Χριστοφόροι γινόμεθα. τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς Ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ τὸ ποτήριον σωτήριον, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος, μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησις σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθεὶς, καὶ ὑπαγορεύει σοι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμασαν, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιον μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξ ἐναντίας ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου διὰ τὴν σφραγῖδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγῖδος, ἁγίασμα τοῦ θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν. ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνόν σου τὸν πνευματικὸν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλήν σου ἐκχείσθω ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔστω σου τὰ ἱμάτια λευκά, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευχειμονεῖν διὰ παντὸς, οὐ πάντως τοῦτο λέγομεν ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλά. τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖόν ἐστι περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐν τῷ κυρίῳ ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητὸς, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστι. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ ψάλλων καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ στήριζε τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνον τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτό σε ἀνακεκαλυμμένην ἔχοντα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἈΜΗΝ.

Quæ nos ita in Latinā linguam conuertimus. Vel ipfa beati Pauli doctrina abundè fufficere videtur, vt certam vobis de diuinis myfterijs fidem faciat, quibus digni redditi, concorporei, vt ita dicam, & confanguinei Chrifti facti eftis. Ipfe enim nuper clamauit, quòd in nocte, qua tradebatur Dominus nofter Iefus Chriftus, accipiens panem, & gratias agens fregit, & dedit difcipulis fuis, dicens: Accipite & manducate, hoc eft corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agens, dixit: Accipite & bibite, hic eft fanguis meus. Cùm igitur ipfe de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc eft corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cum idem ipfe tam affeueranter dixerit, hic eft fanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non effe eius fanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ, quod quandam habet cum fanguine propinquitatē.

Cyrilli Hierofo. catechefis quarta.

1. Cor. 11.

Matth. 26.

Ioan. 2.

Et

Et cum parum dignum exiſtimabimus, cui credamus, quod vinum in ſanguinem tranſmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis ſic cum corpus & ſanguinem ſuum fruenda nobis donaſſe, perſuaſum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tanquàm corpus ipſius & ſanguinem ſumamus: Nam in ſpecie panis dat nobis corpus, & in ſpecie vini dat nobis ſanguinem: vt cùm ſumpſeris corpus & ſanguinem CHRISTI, efficiaris, vt ita dicam, concorporeus & conſanguineus eius. Sic enim efficimur Chriſtophori, hoc eſt, CHRISTVM in corporibus noſtris ferentes, cùm corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus: ſic ſecundùm diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cum Iudæis CHRISTVS diſſerens: Niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent, offenſi abierunt retrò: putabant enim, quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri teſtamento panes propoſitionis, verùm illi cùm fuerint veteris teſtamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò teſtamento, panis eſt cœleſtis & calix ſalutaris, quæ & animam & corpus ſanctificant. Quemadmodum panis corpori congruit, ſic ſermo hic animæ competit. Quamobrem, non ſic hæc attendas velim, tanquam ſint nudus & ſimplex panis, nudum & ſimplex vinum: corpus enim ſunt & ſanguis CHRISTI. Nam etiamſi ſenſus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmat. Ne iudices rem ex guſtu: ſed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quòd ſis dignus factus, qui corporis & ſanguinis CHRISTI particeps fieres. Cuius rei quæ ſit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos, qui tribulant me. Hoc eſt autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum menſam dæmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, & refertam omni potantia diabolica: ſed poſteaquàm tu adueniſti, ò Domine, paraſti in conſpectu meo menſam. Quando dicit homo, paraſti in conſpectu meo menſam, quid aliud ſignificat, quàm myſticam illam menſam, quam nobis Deus præparauit ex aduerſo? hoc eſt, quæ planè ſit aduerſa & oppoſita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Inpinguaſti in oleo caput meum. Inpinguauit caput tuum in fronte per ſignaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas ſanctificatum Deo. Et calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepiſſet Ieſus in manus ſuas, & gratias egiſſet, dixit: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Eccleſiaſte ſignificare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum ſpiritualem, veni ad ſalutarem, & quæ te beatum reddere poſſit vocationem, & bibe vinum tuum ſpirituale, vinum & oleum ſuper caput tuum effundantur: (Vides quemadmodum alludat ad myſticum chriſma) & omni tempore veſtimenta tua ſint candida, quia Deo placent opera tua. Poſteaquàm ſemel exuiſti vetera veſtimenta, & induiſti alba ſpiritualia, ſemper te candidis veſtitum eſſe oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo veſtimentis albis induare ſemper, ſed quæ verè nitida ſunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Eſaia dicere queas: exultet anima mea in Domino. Hæc cùm didiceris, & cùm certò perſuaſum tibi fuerit, quòd qui videtur panis, non panis eſt, quãuis talis guſtui videatur, ſed corpus CHRISTI: & quod videtur vinum, non vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Et quoniam de hoc dixit Dauid pſallens: Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum, cùm illum ſumpſeris tanquam ſpiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conſcientia videre tibi contingat ipſius gloriam, in CHRISTO IESV Domino noſtro, cui gloria in ſecula ſeculorum, AMEN.

Corpus Chriſti verum ſub pane; & ſanguinem Chriſti verum ſub ſpecie vini nobis dari, clarè exponit.
2. Pet. 1.
Ioan 6.
Exod. 15.
Pſalm. 22.
Matth. 26.
Pſal. 103.

Animaduerte Lector diligenter, quòd non dicit in pane, vel ſub pane, vel cum pane, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt, in ſpecie vel ſub ſpecie panis, dat nobis corpus. Non dicit in vino, vel ſub vino, vel cũ vino, ſed ἐν τύπῳ, hoc eſt, in ſpecie vel ſub ſpecie vini, dat nobis ſanguinem. Verùm & illud accuratius expende quod dicit: Qui videtur panis, non panis eſt, quamuis talis guſtui videatur, ſed corpus Chriſti. Et videtur vinum, non vinum eſt, quamuis ita guſtus cenſeat, ſed ſanguis Chriſti. Quaſi diceret: Eſt quidem ibi ſpecies panis & vini, ſed res ipſa non eſt. Manente enim ſpecie, res ipſa, hoc eſt panis, in ſubſtantiam corporis, & vinum in ſubſtantiam Chriſti ſanguinis transformatur vel tranſelementatur.

Aug. ad Neophitos. Sed & Auguſtinus in ſermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pepẽdit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effuſum eſt de Chriſti latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multò ſecus Iohannes Chryſoſtomus, qui fuit Auguſtini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit. Ne ſic cogites. Quemadmodum enim, ſi cera igni adhibita illi aſſimilatur, nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit: ſic & hic puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia. Atque Ioannes Damaſcenus cùm pleraque ſcripſiſſet in eandem ſententiam, ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiungit poſteà: Non eſt figura, panis & vinum, corporis & ſanguinis CHRISTI: abſit enim hoc: ſed eſt ipſum corpus

Hom de Euchar. in Encæniis.
Lib 4. c. 14.

Do-

Domioi deificatom: Ipso Domioo dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis) sed CORPVS: & non figura saoguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritia carnem filij hominia, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Et rursus: Qui mandocat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophylactus: Attende, inquit, quòd panis, qoi à nobis in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit, panis qnem ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benadictionem, & accessionem Sancti Spiritus, in carnem Domini. Qui verò multò fuit vetustior Eusebius Emissenus verba cœnæ Domini exponens. Exponit, inquit, Dominos in hoe loco quod significaret cùm alibi diceret: Nisi maoducaueritis carnem filij hominia, & biberitia eius sanguinem, non habebitis vitam in vobia. Ecce sacerdos in æternum secondum ordinem Melchisedech. Panem & vinum virtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam conuertit. Sicut enim Dominos & viuebat & loquebatur, & tamen à discipulis suis comedebatur, & bibebatur ita modò ioteger & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & vinum in eius carnem & sanguinem verterentur, nunquàm ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim ista in illis, comeduntur & bibuntur illa in istis: quod qualiter fiat ipse solus nouit, qui omnia potest & omnia nouit. Dixit enim tunc per se, dicit & modò per suos ministros. Hoc est corpus meum. Et tanta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dicitur. Et hoc aliquot seculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiensis, qui vixit ante annos quadringentos. Noone hic idem Euangelista Ioannes dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis Prophetiæ libri hoius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timenda est hic illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur? Hic est saoguis meus? Cũ enim illo diceote, hoc est corpus meum, oos subauditionem apposuerimus, diceotes, figuratiuum, vel per similitudinem dictum: cùm, inquam, illo dicente, hoc est corpus, nos dixerimos, hoc significat corpus, nonne multum est, quod apponimus, vel parua demutatione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit vnquàm in cor eius? Nêpè cùm obijcit quis, suisque scriptitat in schedulis, quòd itidem dixerat eadem veritas: Ego sum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentum mendosum illud attrahit: cùm statim subsequentia verba dicentis, sicut palmes non potest fructũ ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis: manifestè per similitudinem dictum compellant intelligi, præsertim cùm non signanter dixerit, ego sum hæc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, apposita protinus descriptione veræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui pro multis effuodetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ neque apponimus, neque diminuimus quicquam diuinæ definitioni vel descriptioni, quam incarnatum verbum ore proprio deprompsit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore confitemur, quòd panis iste corporeus postquàm signauerit eum pater, & vinum hoe expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui Domini nostri Iesu Christi: vsque in mei memoriam facietis, corpus & sanguis eius, qui huius traditionis auctor est, & hoc sacrificiũ ipse Christus est: cuius passionis, vt sacrificium fieret à Deo patre in veritate signatum est. Docet idem, tres modos esse essentiæ, quibus Christi corpus est in Eucharistia, quartò autem differre. Est enim nomine, re, atque effectu. Est nomine, quia summus cœlorum Pontifex, qui cùm sit ipsa veritas, nomina non vana rabus imponere solet, adeò fortiter hoc nomen impressit, vt non solum diceret, hoc vocetur corpus meum, hic vocetur sanguis meus, sed hoc est, inquit, corpus meum: hic est sanguis meus. Est etiam re, quia nimirum sanctum sanctorum est, quia verè in illa specie, qua traditus & lanceatoa est, ipse sanctus sanctorum est. Est nihilominus effectu, quia quam verè in illa specie, qua pependit in cruce, remissionem peccatorum operatos est omnibus, qui illam expectabant ab origioe mundi cum fide, sine legalibos fidei sacramentis à iusto Abel vsque ad latronem, quem in cruce confitentem suscepit: iam verè in ijsdem speciebus panis & vini eandem remissionem operatur omoibus, qui sunt ingressi, vel ingrediuntur ad eam fidem, postquàm illa species hinc trãsiuit, & in cœlum sese recepit. Quartò idem specie differt, quod & plurimũ prodest: non modò ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parentum nostrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, videlicet: quod illi signo cõsequẽdæ diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedẽtes mortui sunt, Credamus econtra fideli saluatori Deo, in eo quod nõ videmus, scilicet panẽ & vinũ in verã corporis, & sanguinis trãsiuisse substaotiã: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternũ.

[Margin: Matth. 26. — Ioan. 6. — Luca. 6. Ioan. — In cap. 6. Ioan. — Euseb. Hom. in dominica palmarum. — Rupertus in cap. 6. Ioan. — Apoc. vlt. — Obiectio. — Ioan. 15. — Solutio. — 1. Ioan. 14. — In Canone Missæ. — In Eucharist. quomodo sit & tribus modis in ea esse docetur. — Corpus Christi.]

Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, signum, similitudioem, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verùm non ita, vt ideò veritatem in eo corporis & sanguinis Christi negarent. Nam & Paulus quòd Christus à morte ad vitam resurrexit, oostri à morte peccati, ad vitam gratiæ resuscitationis similitudinem esse vult. Nunquid ideò veram fuisse mortem, veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quòd sit in similitudinem hominum factus, num ideò noo eum verum hominem esse dicimus? Vocat idem Christum imaginem inuisibilem Dei, & figuram substantiæ patris, erit autem quisquam tam excors, vt propterea Christum Deum inuisibilem, & eiusdem esse cum

[Margin: Euchárist. nonnunquam figura, signũ, similitudo, & exemplar dicitur & explicatur. — Rom. 6. — Coloss. 1. — Heb. 1.]

 patre

patre substantiæ negare audeat? Itaque nihil impedit, quò minus idem mysterium & sit veritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in suo libro, quem de Sacramento Eucharistiæ inscripsit, ostendere conatur. Proferunt Augustini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: corpus Christi & veritas & figura est: Veritas, dum corpus CHRISTI & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius; ex panis viniqúe substantia efficitur. Figura verò, quod exterius sentitur. Quæ tamen verba non facilè reperiuntur apud Augustinum, sed esse Paschatij videntur, qui in libro de Corpore & sanguine Domini, modò non iisdem verbis vtitur. Ex quibus apertè videre licet id, quod ipsi quoque sensus nobis renunciant, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neque enim quæ videntur species panis & vini, sunt ipsum Christi corpus: quod sub illis realiter continetur, sed rectè dici possunt figuræ quædam, siue exemplaria Christi corporis. Repræsentant enim nobis illud Christi corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinem, qui fusus est ibidem in remissionem peccatorum nostrorum, quod exangue corpus, & cruor ab illo separatus, neqnaquam sub istis speciebus continetur, sed est ibi varus & integer Christus, cum carne, sangine, anima, & diuinitate sua, qualis à Thoma post resurrectionem visus fuit & palpatus. Repræsentant præterea istæ species mysticum Christi corpus, quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exemplaria futurorum, verùm quo sensu, ipse interpretatur, dicens: Non quòd non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quòd nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tūc autem videbimus eum sicuti est, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat, dicēs: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis, non ministerio corporali, sæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palam, absq; vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis.

Cap.12.
Lib.4.Dist.10.
Grat. De Cons. dist. 2.c. Quia corpus.
In Eucharistia species quid repræsentent.
Lib.4.c.14.
In ser. de Cœna Domini.

Itaq; ante quingentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiarum Prosperi citant iidem illi, quorum suprà meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cùm re vera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce suspensum est, vocaturq; ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significante mysterio: Sic sacramentū fidei, quo baptisma intelligitur, fides est. Vnde idem Beatus Augustinus ad Bonifacium: Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschæ solennitates, sed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quādam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramentum fidei, fides est. Quod ibi dicit Augustinus, secundum quendam modum, non excludit præsentiam realem corporis Christi, sed singulari modo quodam ibi veritatem adesse declarat. Quem alio quodam loco explicat, id est, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comesturi estis, sed spirituali modo, non sensibus exposito, nec illo manifesto modo in cœlo contemplabimur.

Aug. ad Bonifaciū.
Sacramentum corporis Christi Corpus Christi est.
Fidei sacramentum fides est.
In Psal. 98.

Sed audiamus, quid ijs olim responderit Algerus. Notandum, inquit, est, immolationem, quam nō rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramēti veram immolationē Christi repræsentantis mortem, passionem, crucifixionem ipso mysterio significante debere intelligi: sicq; baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidem dici. Quod verò veram carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cùm re vera sui ipsius sacramentum sit, non ita intelligendum, quasi non verè dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cum omne corpus sit visibile atque palpabile, solum corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spiritale, inuisibile, vt dictum est superius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, Augustinum sicut sacramentum corporis Christi secundum quendam modum corpus Christi est, ita sacramentum fidei fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non verè; sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum, quod sacramentum fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vnam actualis sacramenti, immolationis scilicet imaginariæ: alteram verò realis, formę scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic sacramentum fidei, scilicet baptisma figuratè vocatur fides: Notandum, quòd in altera harum similitudinum, cœlestem panem, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentum corporis Christi, id est, formam panis, absolutè secundùm quendam modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium quod dicūtur illud dici corpus Christi notauit. Quod aūt inuisibile corpus Christi sacramentū visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus.

Algerus lib.3. de sacrament. Eucharist. c.18.

Gui-

Guimundus contra Berengarium li. 2.

Guimundus verò eadem Augustini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna, vel de pane, vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerint. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus. Et ideò non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramentia quoque altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim sacramenta nostra sint substantiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est, Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis: Hunc itaq; cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentia. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit, & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus, nos somus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec mirum, cùm ipse Dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus Domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum: sic baptismum visibilem, visibilis alterius inuisibilis scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namq; baptismus exterior, aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentum corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundum quẽdam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipsa enim sponsus: ipse secundum quendam modum & sponsa: ita sacramentũ fidei, id est, exterior baptismus pro eo quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est.

Esai. 61.

Acto. 15.

1. Pet. 3.

Ex his patrum sententijs cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicę per vniuersum orbem diffusæ, iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: Itaq; totis mille & amplius annis inconcussa stetisse videtur Ecclesiæ fides de præsentia Christi corporis & Sanguinis in venerabili Eucharistiæ Sacramento. Quod etiam confessus est ipse Ioannes Vicleff, quemadmodũ à Thoma Valdensi citatur. Anselmus quoq; testatur his verbis. Inter omnes inquiẽs hæresium diuersitates, quæ singulæ suo tempore impugnauerunt petram super Petrum ædificatam, & quæ in soliditate sua permanente petra collisæ, in illa, vt lutea vasa, sunt confractæ: huius quæstionis nec mentio facta est, nisi in Nestoriana hęresi sola. In qua assertores eius, in persona Christi diuina ab humanis penitus separantes, Mariam Theotocon, id est, Dei genitricem penitus negantes, sed solius hominis matrem esse affirmantes, cum requirerẽtur: Corpus quod de mensa Domini sumimus, cuius esse profiterentur? hæretica prauitate vel temeritate ad suum errorem detorquebant verba Domini dicentis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, Et ex his verbis astruere conabantur, quod ibi sumimus, carnem esse tantũ filij hominis, ne si illud corpus Domini esse confiterentur, contra se loquerentur, confitentes in Christo Deo & homine esse vnitatem personæ. Hæc Anselmus. Theodoretus autem, quo tempore vixit Ignatius, hæreticos fuisse scribit, qui non confitebantur Eucharistiam esse carnem saluatoris, quæ passa est pro nobis. Tertullianus verò, Martionem eius auctorem fuisse vult. Cæterum ante septingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re cœptũ est. Quam etiã ob causam à Carolo Caluo Rege iussus presbyter quidã Bertramus librum scripsit, in quo quale corpus in Eucharistia contineretur, explicare conatus est: atq; ita perplexè materiam hãc tractauit, vt quid senserit intelligi vix queat: ac magis in eorum sententiam propendere, sit visus, qui præsentiam Christi corporis in hoc Sacramento negant. Nil tamen is egit ea de re pertinaciter. Quin suam inscitiam propemodum confessus, libellum suum his verbis clausit: si hæc minus placuerint, id nostræ deputetur insipientiæ quę quod optauit, minus efficaciter valuit explicare. Neq; desunt qui negent hunc librum à Bertramo scriptum vnquam fuisse. Pertinacior autem paulò fuit in ea sententia Iohannes Scotus Monachus Benedictinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re scriptum nobis vidare non contigit. Verùm adeò non fuit hæc illius opinio recepta, vt cùm eam in auditorio publicè defendere conaretur, graphijs discipulorum prius excæcatus, deinde confixus, iustam impiæ suæ doctrinæ merçedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo seculo Paschasius, librum & ipse scripsit de corpore & sanguine Domini in Sacramento Eucharistiæ, quo quæ minus Catholicè dicta fuerant, à Bertramo & Scoto, confutauit.

De Sacrament. corporis Christi. ca. 18. c. 18. de sacrament.

Dialog. 3.

Lib. 4. cont. Martianum.

Bertramus.

Ioan. Scotus.

Paschasius de Eucharistia scripsit.

Ex huius autem Scoti libris hæresim suam hausisse Berengarium narrat Lanfrancus, primus

Berengarij heresis vnde.

mus vt ille fuisse videatur, qui manifestè Christo aduersari non dubitaret dicenti: Hoc est corpus meum: ac figuram significationemq; corporis esse affirmaret. Quam etiam ob causam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio congregato, communione sanctæ Ecclesiæ fuit priuatus. Quoniam autem id absente Berengario factum erat, & ad futurus propediem sperabatur: eodem anno. Vercellense Concilium fuit indictum. Ad quod ipse quidem non venit, duo tamen Clerici, qui se legatos eius dixêre, præstò fuerunt. Qui cùm defendere Berengarium, & eius errorem tueri vellent, primo statim congressu victi sunt. Itaq; post

De Conf. dist. 2. cap. ergo.

Berengarius errorem renouauit. & abiurauit, & Christi carnem verè & sanguinem in sacrificio domini fieri, sacramento confirmauit.

exactam de veritate Christi corporis & sanguinis in Eucharistia disquisitionem, Berengarius perpetuo anathemate, nisi resipisceret, ab eodem Pontifice damnatus est. Mortuo verò Leone, cum nondum prorsus malum esset sopitum, Victor secundus Papa Concilium Turonis congregauit, in quo tum præsidebat illius nomine Hildebrandus, qui postea Papa factus, Gregorius septimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & vinum in Sacrificio Domini non vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu Sacramento confirmauit. Sed accidit illi, quod est in prouerbio: Canis ad suum vomitum reuersus est: & sus lota in volutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus secundus Romæ Concilium iterum celebrauit, vbi rationibus apertissimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & vniuersa synodo centum tredecim Episcoporum errorem suum anathematizauit, & confessionem bonam (libet enim Guimundi verbis vti) quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus Sacramento, librisq; suis in medio Concilio vulcano traditis, renouauit illis verbis, quæ in decretorum & sententiarũ libris

Berengarius tertiò hæresim renouauit.

videre licet. Mortuo verò Nicolao, tertiò in eundem errorem recidit. Quamobrem denuò Romam accercitus est, anno millesimo septuagesimo nono, mense Februarij. Pontificatus Gregorij septimi anno sexto, vbi cùm ipsius causa toto biduo diligenter examinata fuisset, errorem suum tertio die confessus, coram vniuerso Concilio, tertiò palinodiam cecinit, &

Berengarius de sua multorumque seductione dolebat moriturus.

Guilhel. lib. 3. cap. 58. & 59. de gestis Angelorum.

abiurata hæresi, veniã nihilominus impetrauit. Nec ex eo tempore fuisse relapsus legitur. Quin illud potius de eo scribit æqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberiensis, quòd cùm in Epiphaniarum die mortem instare sibi videret, producto gemitu, recordatus quot miseros quondam adolescens, primo erroris calore, secta infecerit. Hodie, inquit, in die apparitionis suæ apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus: propter pœnitentiam, vt spero, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo, ad pœnam. Sic ille non mediocrem dolorẽ ostendit, quòd multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxisset. Oppugnauerunt autem Berengarium strenuè, Lantfrancus & Anselmus Cantuarienses: Guimundus Auersanus Fulbertus Carnotensis: Hugo Lingoniensis: Adelmanus Brixiẽsis, Episcopi. Hildebertus Archiepiscopus Turonẽsis, & Algerus monachus Cluniacẽsis. Primus igitur heresis huius auctor Berengarius fuisse videtur, cum ante illum nemo tam apertè dogma ecclesiæ de Eucharistia oppugnauerit, quem tamen illius ex animo pœnituisse, non obscuris cõ-

Petrus à Brugis Epist. 1.

iecturis colligere licet. Itaq; cùm, ipso palinodiam canente, fuisset extincta, nondum anni centum intercesserant. cùm per Petrum à Brugis fuit renouata. De quo scribit Petrus Cluniacensis. quòd Zelus fidelium apud sanctum Ægidiũ, flãmas dominicæ crucis ab eo succẽsas eum concremando vltus est: atq; ita impius ille de igne ad ignem: de traseunte ad æter-

Henricus.

num transitum fecit, hærede nequitiæ suę relicto quodam Henrico. Vtriusq; autem impia dogmata non dissimilia his, quę nunc sparguntur, grauiter admodum, idem Petrus Cluniacensis in eadem illa Epistola confutat. Et ab hoc Petro à Brugis atq; Henrico videntur ori-

Valdenses seu Picardi.

In vita Bernardi lib. 3. cap. 5.

Lib. 1. cap. 8. Frederici.

Bern. in vita Malachiæ & epist. 187.

Lib. 5. epist. 20.

ginem traxisse Valdenses, quos etiam Pauperes de Lugduno siue Picardos vocant, cùm sub illud ipsum tempus hæc secta exorta fuisse credatur. Vixit autem sub idem tempus Petrus Abelhardus quoq; Cui & ipsi Bernardus impingit, quòd de Sacramẽto altaris parum rectè senserit, & veritatem in eo corporis negauerit. Extant apud Otthonem Frisengensem Epistolæ quædam Innocentij duæ, quibus hæresim eius damnat. Idem à Lucio quoq; secundo factum scribit Platina. Verùm & hic suos errores omnes recantauit, ac pœnitentiam acturus, vltrò sibi Cluniacum elegit, vbi reliquum vitæ suæ tempus degeret, ac seculi curis omnibus relictis, Deo soli contemplando vacaret, assentiente coniuge sua, quę & ipsa monasterium virginum ingressa, facta fuit Abbatissa. Ad quam extat Epistola Petri Cluniacensis, qua miris laudibus Petri huius Abelhardi sanctimoniam extollit.

Sub idem tempus fuisse nonnulli volunt Almericum quoq;, qui docuerit non aliter esse Christi corpus in Eucharistia, quàm in alio quopiam pane, sed inter errores eius ab Innocentio tertio in Concilio Lateranensi damnatos hic non reperitur. Propius verò videntur ad errorem Berengarij accessisse, non ita multis post ipsum annis Albingenses, Albanenses, Aganenses, & Fratricelli.

Epiph. act. 6.

Quod autem in Oriente quoq; secta Sacramẽtariorum aliquãdo floruerit, non ita facilè reperiri posse putamus. Quamuis in secunda Nicæna Sinodo cuiusdam erroris circa sacramentum Eucharistiæ Iconomachos arguere videtur Epiphanius.

Nicetas Lib. 3. de rebus gestis Alexij Angli.

Ducentis plus minus post Berengarium annis, historiam quandam scripsit Nicætas, in qua narrat, quòd cum dogma de diuinis mysterijs vulgatum fuisset, in contrarias factiones Christianos diuiserit. Palàm igitur, inquit, in foro & in triuijs ab vnoquoq; res veneratione & silentio dignæ, in contemptum adducebantur. Nam post Gregorium Xiphilinum, qui septem annis Ecclesiam gubernauit. Ioannes Camaterus Patriarchalem sedem suscepit, quem cùm oportuisset, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitus extirpare, & subijcere quidem anathemati, qui fuit auctor illius pseudomonachum Siciditam tanquam hæresiarcham, & noua introducentem dogmata, & alijs ipsius exemplo silentium imponere, vt mysterium rursus esset mysterium: nihil tale fecit. Verùm differendi quadam arte, & demonstrationibus visus est, quibus adduci possent ad consentiendum cõ-

tradicentes:

tradicentes: in his, quæ humani ingenij captum excederent, nec vllius artificij indigerent: quin & catecheticas quasdam orationes cōposuit, quibus ieiuniorū dies instare nunciaret, vt ad spirituale certamen sese instruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, vnde ortū habuerit, & quę sibi de illo viderentur. Quę verò dicerent qui contrà sentiunt, silentio pręterijt: puto propterea, quod esset refutationem veritus. Cumq; in dogma tractandū incubuisset: ea obijciebat tanquam à contraria sentientibus dicta: quæ neq; norant, neq; cogitarant vnquam. Nam cùm in quęstionem vocaretur, vtrum quod percipitur à nobis, sanctū Christi corpus incorruptibile sit, quale fuit post passionem, & resurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante passionem. Orthodoxi quidem dicebāt incorruptibile, cùm diuinorum mysteriorum perceptio, confessio quędam sit & recordatio, quemadmodum ꝓ nobis mortuus sit & resurrexit dominus, sicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quòd si quis particulam acceperit, totū eum Christū acceperit, quem Thomas palpauit: & quod manducat eum qualis fuit post resurrectionem: vt Ioannes Chrysostomus affirmat ijs verbis: O rem admirandam, qui sedet ad dexteram patris, in manibus nostrûm peccatorū inuenitur. Et iterum: Floruit in lege, adoleuit in prophetis, maturuit in cruce, manducatur post resurrectionem. Et paulò pòst. nihil aliud id est quod percipitur, quàm illud corpus, q; morte superata, vitę nostrę fuit exordiū. Vt enim modicum fermentū, sicut ait Apostolus, totam massam sibi reddit similem, sic immortale factū Dei corpus, cùm in corpore nostro fuerit, totum id in se cōmutat & transfert. Illa quoq; producta fuerunt Ecclesię luminaris Eutichij: totū igitur sacrosanctum Christi corpus & sanguinem accipit homo, etiamsi particulam aliquam acceperit. Distribuitur enim indiuisibiliter inter omnes propter immixtionem. Quemadmodū sigillum vnum, omnes imagines suas & formas omni materię, cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet vnū post factam cōmunicationem: non imminutum nec mutatum, propter ea, in quibus expressum est, etiam si numero plura sint. Itidem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aëre diffusa, & in eo qui protulit eam, tota manet, & per aërem diffusa tota ad aures oiūm perfertur, nemine auditorū plus aut minus percipiente: verùm tota est indiuisibilis & integra apud oēs, quamuis ij, qui audiūt decem millium numerum superent: cùm tamen & ipsa sit corpus. Nihil enim aliud est vox, quàm ictus aër. Nullus itaq; dubitet, post mysticum sacrificium & sanctam resurrectionem, incorruptibile & immortale sanctum & viuificum corpus & sanguinem Dñi, quod exemplaribus per Sacerdotes imprimitur, non minus, quàm prædicta exempla, suas vires integras conseruare, & totum in totis inueniri. Ponit posteà Nicœtas diuersam hæreticorum opinionem, quam adscribere longum esset. Meminit etiam huius disputationis Eustachius, vitā Eutichij Cōstātinopolitani Patriarchę describēs, quę est in 7. tomo Lippomani.

Corpus Christi totum, quomodò simul multis sumus, declaratur.

Ex quo colligere licet, quòd etiam illo tempore fuerit de hoc sacramento non leuis disceptatio. Quę tamen citò fuit sopita. Nondum autem intercesserunt anni ducenti, cùm sicut Berengarius in Gallia, sic extitit in Anglia Ioannes Vicleff, qui cùm de venerabili Eucharistię Sacramento non diuersum à Berengario sentiret, quoniam tamen, quàm fuisset error illius omnibus detestabilis, non ignorabat, minimè fuit ausus id prę se ferre, sed sicut narrat de eo Thomas Valdensis, qui pluribus voluminibus impios eius errores cōfutauit, se nobiscum esse simulabat, cùm non esset, volens videri Catbolicus, & ęmulus scripturarum in vultu, plenus Berengarius in fructu, damnat eum, inquit, in verbis, honorat & salutat in sententijs. Vicleffum sequutus est Ioannes Hus, eadem & ipsa lepra infectus. Pręter hos vix fuit alius quisquam, qui palàm hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens pręsertim, intactus ab hac pesta fuisse videtur: cùm pręter Nestorium, de quo suprà meminimus ex Anselmo, nemo secùs de Sacramento hoc sensisse credatur. Porrò Berengarij seculo Galliam solam & eam non totam, lues hęc fuit peruagata, nusquam extra fines Gallię progressa. Similiter & Viclefū doctrina, trecentis plus minus annis post, nō ferè spargebatur, nisi in certis quibusdam Anglię locis.

Lib. 2. de sacr. cap. 23.

Cęterum hoc infelici ęuo nostro, posteaquàm non infeliciter audacia sua Luthero cessit, & eius verbum apud multos, tanquam Dei verbum adorari cœpit. Andreas Carolstadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, suum & ipse nomen ad posteros illustre transmittere cupiens, Berengarij veterem hęresim renouauit, ac primus ętate nostra sectę Sacramentarię fuit auctor. Cuius ingenium non dissimile Berengarij fuisse narratur. Nam sicut Berengarius fuisse scribitur stupidus & arrogans, ac lanissimis moribus pręditus, non aliter à Melanchtone depingitur Carolstadius. Sic enim de eo loquitur, vbi agit de causa Sacramentaria. Carolstadius primus excitauit hūc tumultū, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu cōmuni, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus, tātū abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit. Addit aūt & hoc alio quodam loco. Quot sicut Lutherus Papę, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuersiam hanc de cœna Domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramentariorum hæresis est profecta, Berengario & Carolstadio, qui stupidissimi fuisse feruntur. Carolstadiū porrò, quandoquidem impunè quiduis audēdi cuiq; licētia fuit permissa, secuti sunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, per quos tam longè, tamq; latè hærsies hæc spurcissima propagata nunc est, vt Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Qua de re glnriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum edidit, cuius hæc est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Luthero, sectam hanc tantę semper abominationi fuisse, nihil vt sit visus magis execrari. Itaq; propagatores illius vocat Sathanę ministros, mendaces, imò mendaciū ipsum. Et monet omnes, vt haud aliter sibi caueant à Zuinglio, quàm à Sathanę veneno. Scribit & hoc in quodam libro suo nunquam se legisse turpiorem hęresim, quæ statim

And. Carolstadius sacramentariam haresim renouauit.

In epist. ad Fredericum Nicoinum

Sacramentariam haresim Lutherus & Lutherani abhominantur.

In epist. ad Albertum Masch... in Prussia Ducem.

contra Zuinglium & Calu. & alios nouos Ecclesiastas.
Arist. lib. 2. Physicorum.
Sacramentariæ hæresis propagatio. & blasphemia.

initio tot inter se capita, tot sectas habuerit, etiamsi in principali causa, vtpotè in persequendo Christum vnanimes existant. Huius igitur exemplo, qui sunt hodie veri Lutherani, sectam hanc sic execrantur, vt aqua & igni illis interdicant, nec in suis terris Zuingliano, aut Caluiniano cuiquam receptum impunè dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putasset, quæ secta non Catholicis magis, quàm ipsis etiam hæreticis tam est detestabilis, eam intra paucos annos tam longè tamque latè propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quamuis ethnicus: ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τἄλλα συμβαίνει. Licere sibi voluit Lutherus, in pluribus Ecclesiasticæ doctrinæ capitibus, Ecclesiæ iudicio, suum iudicium anteponere, veteres ritus & cæremonias abolere, nouos instituere, sacramentorum numerum imminuere, Sacerdotium & sacrificium abrogare, atque ita Deum in ordinem quodammodo cogere, cui soli propriè debita seruitus est sacrificium. Plus aliquid permitti sibi voluerunt Zuinglius & Caluinus, & quæ duo Lutherus reliqua fecerat Sacramenta reiecerunt, Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neque mendacij veritatem arguere veriti sunt, de veritate, deque præsentia sui corporis dicentem: Hoc est corpus meum. Quo magis autem blasphemam hanc suam opinionem confirmare queant, negant Christum in natiuitate sua transiuisse per clausum virginis vterum: negant, cùm à mortuis resurgeret, clauso monumento exiuisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse.

Quorsum autem rem ad extremum euasuram putamus? Quòd si non est verum, quod ipsa dixit veritas, accepto pane & vino, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, iuxta receptum tot seculis in Ecclesia sensum, quid impediet, quò minus eadem hac ratione verum esse negetur, iuxta sensum eiusdem Ecclesiæ tot seculis approbatum, quod veritatis dixit discipulus, Verbum caro factum est? Si nihil, nisi quod rationi consentaneum est, credere nos oportet, certè non minus abhorret à ratione, neque minus eum ea pugnat, eum, qui natura Deus est, carnem nostram indutum, tot & tantis calamitatibus subiectum, tot probris affectum, tot supplicijs excruciatum, mortem ad extremum, & quidem non magis acerbam, quàm ignominiosam crucis mortem oppetiuisse: quàm quòd idem Deus panem in corpus, & vinum in sanguinem suum conuerterit. An autem desunt hoc infœlici nostro seculo, qui sicut illud, Hoc est corpus meum, sic & hoc negare non dubitent, Verbum caro factum est? Et fertur quidam, cùm opinionem suam confirmare conaretur, non esse præsens in Eucharistiæ sacramento Christi corpus: hanc rationem produxisse, quòd nullam de virgine carnem Christus vnquam sumpserit, sed haud aliter, atque Sol pertransit per aquam, nec humoris ex ea quicquam contrahit, sic illum per vterum virginis transiuisse.

Quis autem pius non obturauerit aures suas ad has tantas blasphemias? Quis cum illo sancto viro non exclamauerit, Bone Deus, in quæ tempora me seruasti? Sed quod suo tempore dixit Basilius, resolutam esse quamuis blasphemam linguam, id hac ætate nostra, non minus verè dici potest. Nulla est enim tanta blasphemia, quã vel eorũ linguæ proferre nõ audeãt, qui dũ Ecclesiæ iudicio suũ iudicium anteponunt, contra sensum & consensum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non possint, qui magistros hos sequuti semel ab Ecclesia Dei voluntarij se præciderunt. Huc demùm redacta res est, posteaquam sibi quisque licere voluit, quamlibet occulta fidei mysteria pertractare, ac ore in cœlum posito, secreta cœlestia scrutari, nihil vt suo non tribuat, nihil Ecclesiæ iudicio non deroget. Non potest hac vna re quicquam esse perniciosius. Siquidem homini Christiano credendum est, non disputandum, non discutiendum, non quærendum, quomodo. Iustus ex fide viuit, dicit scriptura, non ex argumentis, aut rationibus. Cœlestibus mysterijs fidem adhibendo, sit, vt ad fidei præmia perueniamus, sicut scriptum est: Credite & intelligetis. Fide autem omissa in ratione comprehendendis ijs, quæ sensum omnem & intellectum humanum superant, frustrà laboramus. Hoc est quod Sapiens nos admonet: Altiora te ne quæsiueris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ tibi præcepit Deus, ea cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea, quæ sunt abscondita, videre oculis tuis. Scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Præclarè dictum est à Cæsario, Christianorum quidem certè dogmata fide continentur ac fulciuntur, non ratiocinationibus, per quas plurimi prorsus mentem amiserunt: & ab Eusebio Emisseno. Non cogites, nec intra te dicas: quomodo, aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non discutienda sunt, sed credenda. Non te confundat, nec trepidum faciat rerum nouitas. Sed sufficiat tibi omnipotens auctoritas, sed sit pro luce rationis omnipotentia conditoris: Non causeris, si non subiaceat sensui tuo ordinationum cœlestium magnitudo: excedit diuini opificij dignitas humanæ mentis angustias. Quid sibi speciale, quid proprium reseruaret incomprehensibilis illa maiestas, si semper comprehendere possit sapientia hominum altitudines cœlestium secretorum? Quisquis ergo ille es, qui obscurorum profunda, non fide, sed curiositate rimaris, hoc potius insinua cordi tuo, vt diuinas dispensationes, quantò difficilius inuestigare videris, tanto reuerentius admireris. Quid haberent superna pretiosum, si nostræ familiariter scientiæ subiacerent? Et ideò quantò minus capis operis intellectum, tantò magis dispensatoris mirare consilium. Et iterum: Ne dicas, illud possibile est, illud fieri non potest, quia qui te magna credere iussit, omnipotens est. Diuinis rebus admiratio adhibenda est, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas, sed fide factis eius dubitas, imbecillitatem omnipotentis accusas. Antè quem etiam Diuus Ephrem, Quid scrutaris, inquit, inscrutabilia. Si ista curiosè rimaris, non iam fidelis vocaberis, sed curiosus. Esto fidelis atque innocens. Participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima certus quòd agnum ipsum ipse integrè comedis. Ignis immortalis, sunt mysteria Christi. Noli ea temerè scrutari, ne in ipsorum participatione comburaris, Abraham Patriarcha cœlesti-

Abac. 2.
Esa. 7.
Eccle. 3.
De Symbolo. Hom. 1.
Opera diuina credẽda, sed non discutienda.
Cas. Dial. 3.
Hom. proximi sequenti.
Ephrẽ lib. de ijs qui dei naturam scrutari volunt. Cap. 5.

lestibus Angelis,terrenos apposuit cibos,illiq; comederunt. Grande profectò miraculum: aspicere incorporeos spiritus in terra carnium cibos edentes. Sed hoc sanè excedit omnem admirationem,omnem mentem,omnemq; sermonem , quod fecit nobis vnigenitus filius Christus Saluator noster. Ignem ac Spiritum manducandum & bibendum præstitit nobis carne vestitis,corpus scilicet ac sanguinem suum. Et quidem, fratres,cum Christi sacramenta non capiam,vlterius progredi non audeo, neque arcana illa sacratissimaq; mysteria rursus attingere: neq; si voluero de his procaciter loqui, Dei Sacramenta comprehendere possum,sed ero temerarius,imprudens,& cum irritis conatibus luctans. Aërem quippè ob tenuitatem suam penitus tenere non possum. Illa nempè Sancta & reuerenda mysteria, ingenij mei vires excedunt. Agnosco humilitatem conditionis meæ, creatoremq; meum scrutari nolo. Terribilis enim est,naturaq; incomprehensibilis. Benedico & adoro illius excellentissimam potestatem in secula seculorum. Amen. Et qui fuit Eusebio aliquot seculis posterior Bernardus: Mira sunt,inquit,fratres,quæ de Sacramento isto dicuntur. Fides est necessaria: scientia rationis superuacua. Hoc fides credat, intelligentia non requirat: ne aut nō inuentum putet incredibile,aut repertum,non credat singulare. Et ideò credi oportet simpliciter,quod inuestigari non potest vtiliter. Nolite itaque quærere quomodo fiat: nolite dubitare vtrum fiat: nolite irreuerenter accedere,ne vobis ad mortem fiat.

Bern. in serm. de Cœna Domini.

Hæc de veritate corporis & sanguinis Christi in sacramēto Eucharistię dicta sufficiāt. Sed visum tamen est quædā addere ex Guimundo Auersano Archiepiscopo, ad hæc nostra tempora valdè accommodata. Contra Impanatores grauiter antè quingentos annos inuectus est Guimundus Auersanus Archiepiscopus: Hos, inquit, Impanatores suos, ipse Dominus Iesus verbo oris sui interficit, cùm accipiens panem gratiasq; agens,ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Non ait, in hoc latet corpus meum. Nec dixit: in hoc vino est sanguis meus, Sed dixit: Hic est sanguis meus. Et paucis interiectis: Equidem ego de hac Impanatione mecum etiam atq; etiam retractans , non satis verbis exprimere possum , quantum super istorum stultissima audacia, & insanissima præsumptione admiror, pariter & indignor. Nā contra Diuinas auctoritates humana ratione incedere, id quidem insanum , sinè ratione autem, id longè insanius. At verò & sinè ratione, & contra rationem aduersus Deum semper latrare, id prorsus supra quàm dici posit, insanissimum. Isti enim nequiores nequissimis, fratres suos vmbraticos præ se iustificauerunt. Illi quippè iudicium sensuum transcendere non valentes tanquam ex infirmitate errasse videri possunt: hi verò neq; ex sensibus, neq; ex vlla ratione, neq; scriptura aliqua caussas erroris sui mutuantes, sola penitus superbia vesanire videntur, dum reclamante natura, quam tantoperè deffensitare solent (quomodo enim in solido corpore panis, alterum corpus latere posit, videri non potest) reclamante, inquam, natura, reclamantibus Scripturis sacris, nullo Sanctorum Patrum testimonio, nullo Diuino oraculo, nullo miraculo fulti , munitam vndique Catholicam pietatem, bestialiter obstinati , ob hoc tantum oppugnare videntur, ne ab ea victi esse videantur. O infelices, quos pietas non vincit: O infelicissimos, qui dum subijci pietati renuunt, impietatis serui esse non erubescunt. Contra quorum manifestissimam stultitiam, respondere indignissimum videretur, nisi quia ad cumulum perditionis suæ non eis mors propria sufficit, nisi etiam quoscunq; possunt, vilissima falsitate, perditum eant. Et hæc quidem specialiter contra istos. Deinceps verò vtrosque præfatos Hæreticos communiter, Deo propitio, disputatio sequutura percutiet. Quibus quàm maximè imprimis ad argumentum videndæ falsitatis suæ ipsa Hæresium scissura satis esse debuerat, quòd nunc videlicet, nihil carnis & sanguinis, nisi tantum vmbram & figuram Sacramentis Dei inesse, nunc verò substantiam carnis & sanguinis, in eis latere contendunt . Fides namque Apostolica, quæ sola vera fides est, in affirmationem & negationem non scinditur. Apostolus nāq; dixit: Vnus Dñs, vna fides, vnū Baptisma. Apostolica igitur fides, vna est tantū. Istorū aūt vana credulitas, nō est Apostolica fides, atque ideo neque vera fides. Quapropter Apostolicam fidem non habentes, ab Apostolica quoque Ecclesia seiuncti sunt: contingetq; illis quod Saluator , ait: Omne regnum in seipsum, diuisum desolabitur. Berengariani quippe in seipsis diuisi sunt, vt ostēdimus. Hactenus Guimundus: qui scripsit hæc antè quingentos annos contra Berengariū. Neq; verò desunt qui nihil habere cum Berengario commune, Martinum Lutherum existimāt, quòd is Zuinglianos , quos nunc vocant Sacramentarios , in multis locis grauiter est insectatus. Verùm ex his quæ scripsit Guimundus cuiuis perspicuum esse potest, quòd ij qui Confessionis Augustanæ videri volunt , non minus Berengariani sunt , siuè, vt nunc vocant, Sacramentarij , quàm ij , qui de Sacramento Eucharistiæ vel Zuinglij vel Caluini doctrinam sequuntur , nisi q̄ ij sunt Vmbratici siuè Figuratores, illos verò vocant Guimundus & Algerus, Impanatores: illi figuram tantum & vmbram esse dicunt in hoc Sacramento. Lutherani verò in pane, sub pane, cum pane Christi corpus esse affirmant. At Impanatores istos tantum abest, vt Sanctus hic Pater esse tolerabiliores vmbraticis existimet , vt eos nequissimis etiam nequiores, & Vmbraticos præ ipsis esse, iustificatos asserat. Qui cùm sensuum iudicium sequantur, nec illud transcendere valeant, ex infirmitate peccare videntur. At Impanatores, inquit, sine ratione, contra rationem, aduersus Deum latrāt, reclamante natura, cùm in solido corpore panis, alterum corpus latere non possit, reclamantibus scripturis Sanctis, quibus nihil est magis dilucidum, quando Christus dixit accepto pane, Hoc est corpus meum: accepto calice, Hic est sanguis meus : nullo Sanctorum Patrum testimonio, nullo Diuino oraculo, nullo fulti miraculo : quibus omnibus munitam vndique Catholicam pietatem, bestialiter obstinati, propterea tantum oppugnant, ne ab ea victi fuisse videantur. Hoc fuit Sancti Patris huius de Lutheranis, quos Impanatores vocat Iudicium. Et intereà quos ille præ Impanatoribus iustificatos esse dicit, quos nequissimis nequiores pronunciat, ij nō

ſtylo tantum verùm & ſceptro Magiſtratus Vmbraticos ſiue Figuratores perſequuntur, ex-petitis etiam ſupplicium de illis ſumentes. Nam eos indignos eſſe cenſent, quos terra ſuſtineat, & exerto gladio protinus memoriam eorum delendam eſſe docent. Ac rectè quidem illi, dummodo quam contra ſobolem ſuam, contra diſcipulos ſuos, contra malorum coruorum oua peſſima ferunt ſententiam, eandem contra ſe quoque qui Patres, qui magiſtri, qui progenitores eorum fuerunt, exequutioni mandari, ne moleſtè ferant. Gloriatur Caluinus in quodam ſcripto ſuo, quòd claſsicum cecinerit Lutherus ad Sacramentariorum Hæreſim excitandam, cùm receptam Eccleſiæ Catholicæ doctrinam, de panis in carnem, deq; vini in ſanguinem conuerſione negaret. Itaq; rudimenta doctrinæ ſuæ iecisse Lutherum, ſibiq; viam commonſtraſſe. Eſſe autem præpoſtero quodam ingenio, ſi qui rectam viam ingreſſus eſt, ſimul vt demonſtrator iter ſuum reflexit, vlterius progredi recuſat. Quãobrem ſi rectè ſæuitur in eos, qui paulò ſunt longius progreſsi, cur non rectè ſæuitur in eos quoq; qui claſsicum cecinerunt, qui tot errorum duces & auctores alijs fuerunt? Præclarè verò Guimundus, ad Argumentum, inquit, videndæ falſitatis ſuæ, ipſa hæreſum ſciſſura ſatis eſſe deberet, cum Apoſtolica quæ ſola vera fides eſt, non poſsit eſſe niſi vna, iſtorum autem perfidia potius quam fides, in tot adeò diſſectas inter ſe ſectas, mirandum & miſerandum in modum diſſecta ſit. Contra quam hoc æuo noſtro multi ſcripſerunt viri doctrina, pietateq; præſtantes. Inter quos & ſi poſterior tempore, nihilò tamen cæteris rebus inferior, ingens volumen antè paucos annos edidit de Sacroſancta Euchariſtia Claudius Sanctus Epiſcopus Ebroicen, in quo diſsidentes eorum interpretationes octuaginta quatuor enumerat, de paucis iſtis verbis: Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus. Sic eos cæcitate Deus & amentia percuſsiſſe videtur, vt ipſi ſe mutuò non intelligant, nec ſibi ſatis conſtent, & ſubinde dogmata ſua varient, qua nulla poteſt eſſe nota falſitatis apertior. An autem il-
Leuit. 26. lud euenisse non videmus quod in Leuitico Dominus comminatur? Si ambulauerint ad
1. Tim. 1. me peruerſi, & ego ambulabo contra eos in furore peruerſo. Peruerſi ambulant quicunque ducem Eccleſiam non ſequuntur, quam columnam & firmamentum veritatis eſſe docet
Ezech. 14. Paulus. Hoc iſti fecerunt de quibus ſermo nobis eſt. Et ambulauit viciſsim Deus contra eos
Pro. 3. in furore peruerſo, vt eos errare faceret, illudens illuſoribus ſuis, ſicut in Prouerbijs legimus. Niſi fortè non ſunt illuſores: qui cùm apertè dicat veritas, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, tam claris nihilominus & perſpicuis verbis contrarium ſenſum adferunt.
3. Reg. 22. Quod poſteaq; vnus facere fuit aggreſſus, illud conſequutum eſt, quod in libris Regum le-
Gen. 11. gimus, Ecce dedit Dominus ſpiritum mendacij in ore omnium Prophetarum. Contigit illis quod ijs eueniſſe legimus qui turrim ædificare conati, cuius culmen pertingeret ad cœlum vt celebrarent nomen ſuum, ita confuſi ſunt, vt non audiret vnuſquiſq; vocem proximi ſui. Et quæ fuit terra vnius labij & eorundem ſermonum, vt quàm proximè accederet ad illam Hieruſalem cuius participatio in idipſum, ex ea Babylonem factam, videmus & in-
Pſal. 57. gemiſcimus. Eſt autem illud veriſsimum, errauerunt ab vtero, loquuti ſunt falſa. Vterus noſter Eccleſia eſt: in ventre Eccleſiæ veritas eſt: Quiſquis ab hoc ventre ſeparatus fuerit, neceſſe eſt vt falſa loquatur.

De Materia huius Sacramenti.

CAP. XL.

Euchar. materia. MAteria huius Sacramenti panis eſt, & vinum aqua mixtum, Neq; enim aliter aliud conficere licet, cùm ita ſit inſtitutum à Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper, & obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcendendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre, aut oblatione facta ſumere: nihil vt ſit, quod arguere quiſquam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iurè poſsit.

Verùm hic videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cùm intelligat inuictam eſſe
Satanæ fraudes in decipiendis fidelibus. rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt coniunctos diuidat ac ſeparet, quod non aliter ſuis inſidijs eos oportunos fore perſpicit. Nam
Cant. 6. caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione poteſt: ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negocij. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ, diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo, quod ſolùm habet maximè propoſitum vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat, neque enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quòd hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrẽ captat initio beneuolentiam, cùm ſit in artis Rhetoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: quæritur huc audaciæ progreſſos homines, vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chri-
Matt. 26. ſti verba. Bibite ex hoc omnes: contra hæc ventum eſſe, cùm populo calix eſt ſubtractus. Nõ eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent. Vides lupum, à quo vt caueremus, monuit Chriſtus, veſtimentis o-
Heretici lupi dæmoniaci. uium indutum? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet ſcilicet iniuriam
2. Cor. 11. Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hæc? Vellera, quibus obuoluit ſe lupus, hoc eſt, è lege Dei prolatam ſententiam, libenter amplectimur: grata

nobis

nobis est lanarum hæc mollities, verùm intereà cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de ecclesia sermo nobis esset. Quoniam verò temporum horum peruersitas hoc imprimis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius.

Libet autem hic ascribere grauissimi, doctissimiq; viri, cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen, sententiam. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc non secundum scripturas prædicare ea, quæ blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum eùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum: Quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum alium defendit. hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbũ esse Dei credamus Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum est. Diximus de Arrio, quòd scripturam protulit, Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat Verbum Dei. Neq; verò solus id Arrius. Omnes propemodum hæretici scripturarum testimonijs ad errores suos cõfirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior, quàm si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborũ prætendatur auctoritas. Quomodo solent qui mortiferos herbarum temperant succos, in cõdito, aut in aliquo mellito poculo, nescientibus propinare, quod gustus mentita suauitate componunt, virus amaritudinis obscurant fraude dulcedinis. Prouocat prius odor poculi, sed præfocat infusus sapor in venis: mel est quod ascendit in labia, fel est, quod descendit in viscera: sic isti sub specioso scripturæ & Euangelij titulo, suum gentibus virus, & fel propinant. Mel est, quod ascendit in labia scripturæ & Euangelij nomen: Fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit scripturæ prauus intellectus.

Hilarius. Hæretici scripturam & verbũ Dei prætexunt suis dogmatibus. Ioan. 10. 2. Cor. 11. Scriptura non in legendo, sed intelligendo sunt. Ioan. 14. Ex Euseb. Emiss. hom. 3. de Epiph. Hæretici comparantur pharmacopolis.

Scripturam proferebat Nouatus. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptismum, quod, sicut Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quæ in baptismi, non in pœnitentiæ Sacramento confertur. Dei verbum erat, neq; fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam verò non secundum baptismum per hæc verba, sed lapsis negari pœnitẽtiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat ô Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunquàm enim, quo dictante scripsit hæc Apostolus, Spiritus sanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ spem præcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus.

Hebr. 6. Amb lib. 2. de pœnitentia cap. 2. Aug. in epist. ad Rom.

Profertur & nonc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunq; rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit, salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectẽdum: Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramẽto velis exclusos, quod ii fidem non habent, quæ est ex auditu: tuum est hoc verbum Satana, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis etiam impedire conaris, non est verbum Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinẽ suum æquè pro paruulis fudit atq; pro adultis, nunquàm eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi fidem suam propriã ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors Dominus Ecclesiæ fidem, in qua, cùm baptizantur (quoniam fidei sacramentum baptismus est) habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt: vt si eo ipso momento, quo baptizati sunt, decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credantur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt.

Mar. vlt. Mat. vlt. Heb. 1. Baptismus paruulorum. 1. Tim. 2. Heb. 2. Paruuli baptizandi ex scriptura. Math. 16. Math. 18 vide hic Clem. Hom. lib. 6. ca. 15. Const. Apostolic.

Profertur ab alijs quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neq; vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos, in sanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mũdi.) Nunc autem semel in cõsummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponãtur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternũ sanctificatos. Si quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectãte populoq; vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodq; deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neq; necessaria est, cùm ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos

Heb. 9. Heb. 10. Sacrificium missæ à Paulo non tollitur.

Rom. 6.

do℞ omnes, vna illa hostia abundè sufficerit) Dei verbum est: Certum enim est & indubitatum, quòd Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificium (sic enim non à Gregorio modò Nazianzeno, verùm & patribus in sacrosancto Concilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria

In libris carminũ, & in priore ac posteriore contra Iulianum Oratione.

fit & repræsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem nostrum Dominum Iesum Christum, vt illud in Ecclesia deinceps amplius non esse celebrandum existimes: tuum hoc est verbum, ô Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinę non paucos alios id populo persuadere conaris: non est Dei verbum. Nunquam enim Spiritus sanctus, quo suggerente Paulus hæc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros commemorem, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest:

Chrysost. Hom. 17. Sacrificium Christi, & nostrũ idem & vnum vbique offertur.

qui scribens in illud caput ad Hebręos: Quid ergo nos, inquit? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc est hostia, non multæ. Quomodo vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autem sacrificium exemplar est illius: idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam: sed vnus vbique Christus, & hic plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbiq; offertur, vnũ corpus est, & nõ multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in cõmemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed idipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

Luc. 22. 1. Corinth. 11.

Sacrificij Christi in cruce oblati à Missæ sacrificio discrimen.

Quid dici potuit clarius ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritus sancti potius per Paulum loquentis sententiam explanandam? Primùm discrimen ostendit inter sacrificium quod offert à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nunquam ad eundem modum amplius offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recordationem. Deindè eandem hanc & illã hostiam esse demonstrat. idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis eadem ratio non est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractum est. Ibi enim verè oblatus verè passus, verè mortuus est Christus. hic eorum, quę ibi acta sunt, fit repræsentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Ecclesia, eam ex Christi pręcepto facere, qui, quod ipse corpus, suũ in mortem semel obtulit, à nobis in suę mortis recordationem iugiter offerri iusserit. Verùm hac de re paulò pòst pluribus differemus, nam nũc ideò tantùm ista cõmemorare visum est, planum vt omnibus faceremus, non esse statim tanquam Dei verbũ accipiendum, quicquid è scripturis in prauum aliquem sensum detortis, profertur.

Psal. 90. Matth. 4. 2. Corinth. 11. Satanas per pseudo apostolos olim populum seducebat. Hir. 23. 24. 27. & 29. Irenæ. lib. 5. ca. 21.

Scriptura fuit ea quoq; quam contra Christum ipsum tentans eum Satanas adduxit: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quem locum scripturę quum produxisset Irenęus ante mille quadringentos annos, dicit, mendacium eum abscondisse per scripturam, quod omnes faciunt Hęretici. Nam quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit Satanę verbum, qui si se transfigurat in Angelum lucis, non est magnum, si ministri eius trasfigurentur velut ministri iustitię: Non est magnum si fuerunt semper, & sunt etiam nunc Pseudoapostolici & operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Etiam ante natum Christum non nisi sub verbi Dei prętextu Satanas per Pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd currebant, cum eos non misisset Dominus: quòd subindè vociferabantur, Verbum Domini, os Domini loquutum est: Hęc dicit Dominus: cùm tamen hęc Dominus loqutus nõ esset, quę ipsi dicerent.

Galat. 1.

Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quòd à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod nõ est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Desciscite à Christo Galatę vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verò, sinẽtes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè summaq; audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quę dixi, obtentis, velamentis, per hęc nomina cęlantibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro sęculo sic sibi solis arrogauerunt, vt eius possessione Christianos omnes excluderent? adeò, vt nisi Lutheri quis amplectatur

1 Cor. 14. & 11. Laicus sub vna ne an sub vtraque specie cõmunicandum. Bibite ex hoc omnes, quid sit. Matth. 26.

imposturam (hanc enim bona pars eorum, qui discesserũt ab Ecclesia, vocat Euangelium) Christianum censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur, & prę se ferat. Quibus nos rectè cum Paulo dicere possumus: An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit?

Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excussimus. Scriptum esse aiunt Bibite ex hoc omnes.

De fide Lib. 2. c. 1. In scripturæ expo-

Quibus autem verbis rectius istis respondebimus, quàm quibus non dissimili Arrianorum insaniæ, respondit olim Ambrosius. Scriptum est, inquiunt, Nemo bonus nisi vnus

Deus

Deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorem non haber, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices sine crimine sunt, sensus in crimine. Dictum Domini Saluatoris agnosco, sed consideremus quando dicat, cui dicat, qua circunspectione dicat. Similiter & istis respondere licebit. Litera non habet errorem, quæ dicit. Bibite ex hoc omnes, sed videndum est, cui dicantur hæc. Quamobrem si sensum horum verborum esse vis, vt quibus hoc dictum est, non licere putes Sacerdotibus aut conficere aut offerre, aut oblatione facta Christi corpus & sanguinem sumere, nisi sub vtraque specie, Dei verbum est: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquam vt istud Christi mutet institutum. Sin autem illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquam Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusq; speciei communionem, quod alter saluo esse nemini liceat: tuum est hoc verbum, ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidium excitare conaris, non est verbum Dei. Legantur, quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expendatur, cuiuis erit perspicuum, cùm in domo vbi Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, quam fuisse Mariæ domum, quæ fuit Marci mater, scribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apostolum Barnabam, vt habetur in septimo tomo vitarum Lipomani: alij quoq; nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos. Quod etiam à Symione Metaphraste memoriæ traditum, accepimus: qui scribit, quòd cùm traderet mysteria Dominus, discipulos quidem vnà habuit accumbentes, matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant. Clarius autem id à Clemente demonstratur libro vltimo Constit. Apostolicarum, & à Iustino in Apologetico. Itaq; solis Apostolis accumbentibus hæc verba dicta esse videntur. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo. Putasne temerè factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi Spiritu sancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum, tanquam à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquam: atque ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum Sacerdotes instituit Christus, verba hæc pertinere demõstrarent: vt illi necessariò sumerẽt sacris operantes: cæteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiã sub vtraq; specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti.

nenda consideranda circunstantia.

Pascha Domini in domo Mariæ matris Marci, solis Apostolis præsentibus.

In oratione de vita & dormition · sanctissimæ ... paræ, quæ habetur inter tomos ... , quos ... Aloysius L... Episcopus ... editos ... tomo 6.

Cap vlt.

Math. 26.

Marc. 14.

Luc 22.

In cœna Apostolos Sacerdotes instituit

Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum ex eo loco, vbi cœna Domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, ai testante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantùm specie communicatur, mutantes priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparant, ex his verbis: Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quamobrem ad adstruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quę tamẽ verba, qui triginta his annis prodierunt de spirituali, nõ de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam si de sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraq;) tamẽ in toto illo capite, neq; calicis, neq; vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Ecclesię morem, quàm ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum, vbi dari iusserit, sed nec exẽplum vbi dederit, sub vtraq; specie Christus alijs, quàm Apostolis quisquam in scripturis reperiet, cùm ostendi contrà possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tantùm specie datum esse. Nam quem illis fregerat panẽ Christus, non simplicem panem, sed sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophylactus. Quin & Hierosolymis vnius tantùm speciei communionem in vsu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorũ scripsit Lucas, discimus. Totum præterea Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam neque calicis, neque vini facit mentionem, nec obscurè indicat, sufficere solam speciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, quibus hoc Sacramentum in lege fuit præsignatum, agnum illum Paschalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuit suppeditatum, figuram illius gessisse reperies: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum Sacerdotum omninò cessisse, neq; sibi portionem eorum aliquam offerentes, laicos vsurpasse: vt hæc quoq; figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è scripturis, verùm etiam ex ijs sanè intellectis cuiuis perspicuum esse potest, vtranq; speciem ab ijs tantum, qui sacris operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi.

Ioan. 6.

Communio sub vna specie.

Luc. 24.

Chrys. Hom. 17. in Matth.

Aug li 3. de consensu Euangelistarum cap 25

Et de tempore ser. 140.

Beda in Luc. lib. 6.

Theoph. in Luc.

Actor. 2.

Exod. 12.

Exod. 16.

Leuit 4. 6. & 16.

Communio sub vtraque specie laicis neque præcepta neque necessaria

Quid ergo quiritaris, ô Satana, præceptum Christi violari, quod hac quidem de re nullũ esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Ecclesia Dei vẽtos & tempestates excitandas: cuius opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de vtraq; specie sumenda à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boëmos nondum in reprobum sensum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem esset vtraque specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vbique Christus præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Lege quæ scripsis

idem

Luth. ad Boemos

idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque consului, neq; est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramq; speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio generali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam excæcatus. Sed & postquam argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quibus sacrosanctum Missæ sacrificium euertere, atque ita redemptionis nostrę per Christum in cruce factę memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missę inscribitur. Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri: imò tum primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, œstro tuo percitus: in cuius scriptis, vt facilè mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet.

Communicandi mos vetus. Infantibus data olim Eucharistia. Dion. Eccle. hier. cap. 7. Cyp. tract. de lapsis. 5. August. epist. 107. Et de peccat. merit. & remiss. lib. 1. cap. 20. Et contra Iulia. lib. 3. cap. 11. Et contra Pelag. Hypognosticon. lib. 5. Innoc. epist. 26.

Cùm itaq; scripturę, pro recepto magis Ecclesię more, quàm contra illum facere videantur, causę nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non in vniuersa. Dedit vtranq; speciem Corinthijs Paulus: dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisq; in sensu suo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano Augustino, Innocentio, & Zozimo Pontificibus abundè liquet. Neq; id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nam siue illud proferas Bibite ex hoc omnes, si ad alios etiam, quàm ad quos dictum est Apostolos, referendum existimas: siue illud, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: vtrunque ęquè ad paruulos atq; ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminem excludit exclusi sunt nihilominus infantes ab vtriusque speciei, vel potius ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neque tamen quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlum terræ miscendum putet.

Quid autem causæ est, quamobrem, qua auctoritate fecit Ecclesia, vt ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadem auctoritate non liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius Christi corporis & sanguinis, sed à speciei tantùm alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cùm sub vna ęquè sit integer Christus, atque sub vtraq;? neq; sit in specie salus, sed in eo, qui sub specie continetur, Domino nostro

Actor 4.

Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neq; vel de altera, vel de vtraq; specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verùm Ecclesiæ potestas concessa sit, quòd ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio postulabat, non modo ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verum etiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum, Circuncisio, & Sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo: & tamen etiam sub lege & circuncisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabæis intermissa. Quin etiam vtrunq; posteaquam Christus morte sua, quod illa figurabant, impleuerat, ab Ecclesiæ consuetudine remotum & prorsus fuit abrogatum. Non quòd vtrunq; obseruare malum esset, sed quòd solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse cõmune voluit. Sed ad nostra Sacramenta veniamus. Nonne Christus formam baptizandi præscripsit? In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius nomine IESV nomine baptizasse scribit Lucas, neq; tamen vociferabatur quispiam Christi institutionem violari, contraq; pręceptum eius veniri. Quod apertius certè est de hoc Sacramento quàm de Eucharistia sub vtraq; sumenda specie. Postulabat hoc illorum temporum ratio, vt IESV nomen & eius vires quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quòd solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis confessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitum. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidem vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen posteà, vt quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesia redeundum esse putaret. Deinde verò Nonne præceptum à Christo videtur prius vt doceantur, qui baptizandi sunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides, quæ ex auditu est baptismum præcedat. His scripturæ locis vrgent maximè Anabaptistæ, clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptizandis paruulis, qui doceri non possunt. Et tamen ab ijs, qui malunt Euangelici quàm Christiani vocari, quòd cuiusuis potius, quàm Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquam fieri contra Christi præceptum baptizandis paruulis, cùm ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid est baptizare? Nonne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religiosè tenuit, & ad posterus etiam transmisit Ecclesia primitiua, neque tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quòd cùm Clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quæ nunc etiam in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantùm siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutiens Cyprianus nihil referre scripsit, perfunderenturne, an mergerentur: quòd in Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius, excipi cœlestem munificentiam. Ecce in

Præcepta Dei mutata. Gen 17. Exod. 20. Iosue. 1. 1. Machab. 2. Matth. vlt. Actor. 2. Christi nomen. Basil. ad Amphilochium cap. 12. Ambr. lib. 1. de spiritu sanct. cap. 3. Baptizare quid sit. Aspersio Clinicorum efficax. Lib. 4. epist. 7.

vno baptiſmi ſacramento ꝙ multa mutata ſunt, non dicam contra præceptum Chriſti, ſed quod negari certè non poteſt, contra ſcripturæ varba: nullos tamẽ ea res in EcclaſiaDei motus peperit, neq; eſt aliquis, qui tria verba eum quoquam hoc nomine cõmutanda eſſe putet.

Quæ malum, aſt hæc amentia? quòd da ſpaciabus, ex quibus non eſt ſalus, tanta eſt altercatio, cùm taman neq; recens, neq; perpetuum ſit hoc Eccleſiæ de vtraq; ſpecie ſumenda interdictum? Non deſunt etiam ex eorum numero qui ſegregauarunt ſematipſos, qui ante mille & cantum annos in Epheſino Concilio, quod eſt vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Chriſtianis omnibus recipiuntur, fuiſſe ſcribunt decretum, vt ſub ſpecia panis tantum, à laicis Euchariſtia ſumeretur. Inde traxiſſe putatur à nonnullis nomen, laica communio, cuius in Sardicenſis, & in Agatenſis Concilij decratis ſit mentio. Decretum autem illud fuiſſe creditur propter abolendam hæreſim quæ ſub ſpecia panis carnem ſine ſanguine, hoc eſt cadaner: ſub ſpecie vini ſanguinem abſque carne, hoc eſt eruorem, contineri blaſphemabat. Hic arror durat etiam nunc. Quem viri quidam Catholici excellenti doctrina, pietateq; præditi, Neſtorio tribuunt. Sed quidquid ſit de Epheſino Concilio, vel de hoc Neſtorij errore, vel etiam da laica communione: quandoquidem his de rebus, quod quidẽ videra nobis licuerit, nulla apud vetuſtiores ſcriptores nulla ſit mentio, nihil tanquam certum affirmamus: cum præſertim alio ſenſu Cyprianum, veteresq; ſcriptores laicam communionem vſurpare, non ignoremus: hoc tamen ſcimus quod hic error durat etiam nunc: nec enim obſcurum eſt ante annos 24. vtriuſque ſpeciei vſum permiſſum fuiſſe alicubi quibuſdam, cætera catholicis, hac verò ſola in re ab Eccleſia ſegregatis, modò confitarantur, ſub ſpecie panis corpus & ſanguinem, ſub ſpecie vini ſanguinem, & corpus contineri. Quorum ſacerdotes cùm deliberandi ſpacium ſibi dari petiiſſent, poſtridia in templis populum è ſupariore loco admonuerunt: dixiſſe Chriſtum, accepto pane, hoc eſt corpus meum, non addidiſſe & ſanguis: accepto verò calice, hic eſt ſanguis meus, non addidiſſe & corpus: hominẽ verò velle, vt dicatur, hoc aſt corpus & ſanguis: hic eſt ſanguis & corpus. Quæſiuerunt deinde, vtri magis credendum ſit, Chriſto ne Deo, Deiq; filio, an homini? magnoſq; motus excitarunt, atq; irritos Pontificis conatus, in reducendis illis ad vnitatem Eccleſiæ fecerunt. Non videtur autem hic error eſſe diſsimilis errori Lucianiſtarum, ſimul & Apollinariſtarum ſicut legitur apud Auguſtinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum eſt, negabant animam in Chriſto fuiſſe, quòd nudè ſcriptum eſſe, verbum carò, non autem, caro & anima factum eſt. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit ſcriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipſi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ ſunt in corpore: per hoc intelligimus, vnum quid eſſe ex toto fabre factũ hominẽ ipſum, eò ꝙ non particulatim compoſitionẽ totius animalis ſcriptura explicat.

Vrbanus Regius in prioribus locis communibus.
Communio laica ſub panis ſpecie tantum in Epheſino concil. decreta.
Cypr. lib. 4. epi. 2.
Augu. de anima & eius orig. li. 1. c. 18.
Epiph. in Ancorat.

Quæ fuerit igitur cauſa ſecundum quoſdam interdicendi ſpeciei alterius vſum, iam diximus. Porrò ſublata cauſa, non multò pòſt ceſſauit hoc intardictum, & vtraq; ſpecies vſurpari rurſus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obſeruabatur, quòd apud alios vtriuſq; apud alios alterius tantùm ſpeciei fuit vſus, donec ac Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum eſt: Quo ad Eccleſiæ gubernacula ſadente, magna pars Germaniæ, quæ vergit ad ſaptentrionem, Chriſti recepit Euangelium: ac ducentis pòſt annis Polonia, & ſuccedente tempore nonnullæ Septentrionales aliæ nationes: apud quas vini vſus prorſus fuit incognitus. Nam & in Germania non multò amplius quàm trecenti anni interceſſerunt, cùm excoli vineæ cœptæ ſunt, quæ tamen & ipſa non vbiq; vini ferax eſt. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò noſtrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vſus, ac minor atiam, quo tempore primum nuſtris maioribus Euangelij lumen affulſit. Hoc itaq; Gregorio tertio Eccleſiæ vniuerſali præſidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium conſenſu vtriuſq; ſpeciei cõmunio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cum alios nuper ad Chriſti fidem conuerſos propter vini penuriam vtraq; ſpecie vti non poſſe viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obſeruaretur in hoc præſertim Sacramento, quod propriè ſymbolum eſt vnitatis, ab vtriuſq; ſpeciei vſu abſtinendum ſibi eſſe putauarunt, altera tantùm contenti. Giſelbertus vixiſſe creditur anta annos plus minus 600. Docuit is tranſire ſubſtantiam panis in ſubſtantiam corporis & ſanguinis Chriſti, & ſufficere vnam tantùm ſpeciem exhiberi multitudini.

Speciei alterius vſus quando inoleuerit.
Germania fidẽ tempore Gregorij recepit.
Deinde, 200. annis poſt, Polonia.
In libro altercationum.

Ac durauit hæc ſub vna tantùm ſpecie communicandi conſuetudo ſine cuiuſquam intarpellatione vſq; ad tempora Concilij Conſtantienſis, quod fuit habitum ante annos centum quadraginta: in quo etiam præſentes adfuerunt ex prouincia noſtra. Nicolaus Archiepiſcopus Gneſnenſis, Andreas Poſnanienſis, & Nicolaus Plocenſis Epiſcopus, qui fuit iudex commiſſarius ad audiendas omnes cauſas nomina nationis Germanicæ conſtitutus: ex terris Pruſsiæ, Ioannes Varmienſis, Procurator Pomeſanienſis, Culmenſis, & Sambienſis Epiſcoporum. Ibi primùm exorti ſunt qui dicerẽt, populum ſub vtraq; ſpecie, etiam ſumpto prandio, vel cœna ſuſcipere Euchariſtiam debere. Qua de re, cùm eſſet ad Patres Concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri ſacrarum literarum peritiſsimi, poſt maturam deliberationẽ habitam decretum ab illis eſt, quòd conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populũ ſub vna ſpecie tãtùm, & diutiſsimè obſeruata, habẽda eſt pro lege, quã nõ licet reprobare, nec ſine Eccleſiæ auctoritate pro libito mutare: quodq; dicere quòd hanc conſuetudinem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debeat erroneum, & partinacitar aſſerentes oppoſitum, tanquam hæretici ſint arcendi. Decem & ſeptem annis poſt habitum eſt aliud Cõcilium Baſileæ, cui & ipſi Andreas Poſnanienſis Epiſcopus, tunc à ſacro Concilio nationis Germanicæ Præſidens deſignatus, & Franciſcus Epiſcopus Varmienſis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraq; ſpecie diſceptaratur,

Concilio Conſt. qui Epiſcopi Poloni interfuerunt.
Cõmunio ſub panis ſpecie ex Concilio probata.
Communionẽ ſub altera ſpecie conſuetudinem ſacrilegam eſſe aſſerentes pertinaciter tanquam heretici arcendi.
Seſſ. 13. & 30.
Matt. 23.

decretũ eſt & declaratum, quòd fideles laici communicantes & non conficientes, nõ aſtringantur ex præcepto Domini ad ſuſcipiendam Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie: ſed eccleſia, quæ regitur ſpiritu veritatis, & cum qua Chriſtus eſt vſq; ad conſummationem ſeculi, ordinare habet, quomodo ipſis non conficientibus miniſtretur: prout pro reuerentia ipſius ſacramẽti & ſalute fidelium viderit expedire. Siue autem ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis communicet (ſecundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ) proficit dignè communicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendum eſt, quòd non ſub ſpecie panis caro tantùm, nec ſub ſpecie vini ſanguis tantum, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoq; conſuetudo, communicandi laicum populum ſub vna ſpecie ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutiſsimè obſeruata, & à Doctoribus diuinæ legis, ſacrarum ſcripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda eſt, nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine auctoritate Eccleſiæ ipſam immutare. Ecce duorum Conciliorum decreta, quibus vſus hic Eccleſiæ ſub vna ſpecie communicandi confirmatus eſt: in quibus præſentes etiam adfuarunt ex hac prouincia noſtra Epiſcopi à Rege miſsi, qui regni totius nomine ad ea, quæ ſunt in illis conſtituta, ſuum aſſenſum præbuerunt.

Fingamus autem controuerſiam adhuc eſſe, num adſtringamur ex præcepto Domini ad Euchariſtiam ſub vtraq; ſpecie ſuſcipiendam. Tibi ſic, mihi ſecùs videbitur: quis erit contentionis huius noſtræ finis? Iudex vt ſit aliquis oportet. Poſtulari nunc à multis audimus Concilium, atq; id liberum. Quæ potuerunt autem eſſe Cõcilia magis libera quàm hæc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipſos etiam Pontifices loco ſuo motos legimus? Veè admiranda ſit eorum vel inſcitia, vel impudens comminiſcendi quiduis audacia, qui Pontificia tyrannide calicem ademptum, populo vociferantur: cùm non modò nullum oſtendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verum contrarium à nobis doceri poſsit. Nam poſt Epheſinum Concilium, cum interdicti cauſa iuxta quorundam opinionem ceſſaſſe videretur, ad intermiſſum ſub vtraq; ſpecie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuiſſe videtur: Quod etiam à Gelaſio factum volunt iſti ipſi, qui nunc tantopere calicem vrgent, cùm tamen Philippus, qui Chronici cuiuſdam ſupplementi auctor fuit, à Gelaſio ſanctionem eſſe latam, qua cautum eſt, vt ſacerdotes nec Euchariſtiam ſub vna tantum conſecrarent, nec ſub vtraq; populo diſtribuerent, memoriæ prodiderit. Sed iſti verum an falſum dicant, nihil ſua referre putant, dum Pontifices quibuſcunque confictis criminationibus exoſos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano ſcriptum antea commemorauimus gubernatore ſublato faciliùs circa Eccleſiæ naufragia ſe graſſari poſſe. Quamobrem hoc laborat per membra ſua, vt illius auctoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abſtrahat.

Serm. 4. in Quadrageſ.
Lib. 1. epiſt. 3.

Cæterùm quæ tyrannis eſt tueri Concilij decreta, neq; permittere quæ ſunt Eccleſiæ totius auctoritate conſtituta, vt abſque eiuſdem auctoritate abrogentur? Si quæ per Principem in comitijs de cunctorum regni ordinum aſſenſu conſtituta ſunt, contra eorum aliquid Princeps ipſe venerit, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria conſtitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs ſumma voluntate omnium ſancitum eſt, id extra comitia ſolus ipſe, paucis in Concilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quòd Principi licere nolunt, id licebit monacho apoſtatæ, vt excæcatus erga monacham libidine, ac proptereà ſurſum ac deorſum miſcere volens omnia tyrannidem hanc ſibi vſurpet, vt quæ nõ de vnius alicuius regni, aut prouinciæ ſed de totius orbis Chriſtiani, de tot regnorũ, prouinciarum, populorum, nationum aſſenſu, doctiſsimis, grauiſsimis, ſanctiſsimis viris in Concilium adhibitis, in generali Concilio, & eo quidem duplici conſtituta ſunt, ea priuata ſua auctoritate, quid dicam auctoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam abrogare conetur? Si quæ paulò grauior eſt cauſa, dicitur hic eſſe comitialis articulus: neq; Principi fas eſſe putatur, extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Euchariſtia ſtatuere articulus eſt monachalis, vt ipſe cum ſua Nonna decernat, num Conſtantienſis & Baſilienſis Concilij decreta rectè ſe habeant, necne? Quæ eſt, ſi non hæc eſt extrema dementia, tantam aut monacho apoſtatæ, aut Rhetorculo alicui tyrãnidem permittere, vt is mihi de Conciliorum decretis, deve ſanctorum Patrum ſcriptis ferat ſententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum illud reijciendum eſſe pronunciet? Certè ſi quis hoc de regni comitiorũ ſtatutis facere tentaret, aut pro inſano haberetur, aut ſibi debitas pœnas non effugeret. Quid aũt cauſę eſt, cur ſanctior eſſe debeat comitiorum, quàm Conciliorum auctoritas? Cur nõ liceat in illa, quod licere volunt in hac? Dicat quiſpiam, Legem in comitijs non rectè latam eſſe, ac ſuum iudicium omnium eorum, qui legem hanc ſciuerunt in comitijs, iudicio anteponendum (neq; enim deerunt illi rationes, modò non prorſus ingenio ſit deſtitutus, quibus eam infirmare conatur) fortaſsis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem ſanxerũt, declamabit: verè, an falſò, non multum ſua intereſſe exiſtimans (neq; enim fuit maior vnquã nõ modo dicendi, verumetiã mentiendi quiduis impunitas & licentia, q̃ ſub iſto Euangelio) atq; ita ſeditionẽ concitat, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra Regni alicuius comitia factũ fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factũ erit, id ferri poterit? Meritò commendatur ab Euſebio & à Theodoreto præclara Platonis illa ſententia. Vobis quidem, inquit, ſi rectè conſtitutæ ſunt leges, vna certè lex erit præclariſsima, quæ iubeat, ne quis iuuenũ quærere audeat, rectène an contrà ſe leges habeant: ſed vno omnium ore, vnaq; voce, rectè tanq̃ à Dijs poſitas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquã à iuuenibus cogitari. Senem aũt, ſi quid excogitarit, Principibus & æqualibus, nemine iuuenũ audiẽte, referre. Ne quęrere quidẽ vir ille ſapientiſsimus adoleſcẽtibus per-

Non iudicandum de decretis maiorũ priuatis hominibus, ſed obediendum.

Iuuenes de legibus non iudicent.
Plato li. 1. de legib.
Euſeb lib. 12. de præparatione Euangelica ca. 1.

permittit, num Laconum, aut Cretensium lex rectè se, an contrà habeat. Seni verò non plus concedit, quàm vt Principibus referat. quò si iustas & graues aliquas causas attulerit per quos condita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autem id à sene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ quoque Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quoque ex Neuij ludo: Percunctantibus enim, cedo, qui vestram rempublicam tantam amisistis tam citò? respondetur. Prouenìebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de Conciliorum decretis iudicant audaciùs ne dicam an impudentius, quam oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt alicuius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur, quos facetè quidam trium grossorum Theologos appellauit, ac eiusmodi Theologos, vt non illud modò, Super senes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, super omnes docētes me intellexi, sibi arrogare audeant. Adeò verum est quod prouerbio dicitur: Inscitia confidentiā, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annuciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi præcursore Helia Propheta Conuertet cor patrum ad filios. Nunc à filijs discunt parentes malè credere, aut nihil credere illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichristi præcursorem corda filiorum in patres, non patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij, quod patres quondam eorum, sed hoc credant superstites patres, quod ab imperitis sæpè adolescentulis filijs suis docentur. Quid esse potest magis absurdum ac præposterum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquam à Deo sancitas, vt neque mutire quisquam contra eas audeat: & quæ citra omnem dubitationem à Spiritu sancto latæ sunt, qui Concilijs præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de ijs, verum etiam eas conuellere, & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ, & confirmatæ, non licebit Iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas. Quantò magis obseruandum, id est, in legibus diuinis, hoc est, auctore Spiritu sancto latis, cuiùs generis sunt, quæ feruntur in generali Concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Præclarè Iulianus ab Imperatore Leone de Calcedonensi Concilio sententiam rogatus, vbi inquit, tantorum erat congregata multitudo Pontificum, & sanctorum pręsentia Euangeliorum, & frequēs simul oratio, illic creaturæ totius opificem inuisibili virtute credimus fuisse præsentem. Atq; hæc quidem de vtraq; specie.

Lib. 1. Gratarum affectionum.

Lib. 1. Ethicorum.

Remp. adolescentū temeritas perdit.

Psal. 118.

Deut. 23.
Luc. 1.

Aug. de vera religione c. 31.

De legibus sanctis constitutis non est iudicandum.

Est inter circulares epistolas in 2. Tomo Conciliorum nouissime æditorū post Calcedonen. Concilium.

Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc sacramento varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neque enim aliud ille agit, quàm vt hac de speciebus altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quòd segregatis facilè se cætera, quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quòd sicut in hoc Sacramento verum est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternam, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Considerent quid sit quod agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors Domini annunciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideò, vt congregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod ille precioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neq; aliud esse velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentum esse voluit. Vnus enim panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacramento Dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit: indignè enim sumit, ac reus erit corporis, & sanguinis Domini: occisor Christi reputabitur: nec minus peccabit, quàm si Christum ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnum corpus: corpus autē Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud, quàm denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Christum interficis? Qua crudelitate quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterum atq; iterum obtestamur per eum ipsum D. N. Iesum Christum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrem non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquam collocet, in illo solo spes nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, vereq; continetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quem oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide

Concordia in hoc sacramento potissimū seruanda.

Mortis Christi causa.
1 Cor. 11.
Ioan. 11.

Eucharistia sacramentum Christus cur in panis & vini specie instituerit.
1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

De speciebus non contendendum.

comprehendere licet, Dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quæ videntur, speciebus inuisibilis ipse & immortalis verè continetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. *Act. 4.* Qui cùm æquè sit integer sub vna, atque sub vtraque specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum expendamus *Chrysost.* quod à Chrysostomo scriptum est: Quamdiu, inquit, lapides benè compacti sunt, nihilq; vacuum inter se habent, firmi & infracti perstant. Si verò vel foramen acus duntaxat, quod vtrinque penetret, aut scissuram, quæ capilli locum teneat fieri contigerit, omnia dissoluuntur, ac pereunt. Ita & Diabolus, donec compacti quidem ac benè compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre. Quamprimùm verò vel modicum nos relaxare poterit, non aliter quàm quasi quidam torrens toto impetu infunditur. Nam vbiq; illi solis duntaxat initijs opus est, & hoc laboriosum est. Si verò nactus fuerit initium nocendi, omnia sibijpsi subindè suopte ingenio vestigat, & amplificat. Præclarè Chrysostomus: Vbique solis tantùm initijs opus ait esse Diabolo, nec aliud illi magis esse laboriosum, quàm initium. Quod simul vt nactus est, iam omnia suopte ingenio vestigat, & amplificat. An autem hoc ita iam euenisse non videmus? Quandiu erant compacti Ecclesiæ lapides, nec vllum vel acus foramen, vel scissura quæ capilli locum haberet, fieri permissa est, firmi & infracti persistebamus, nec vllas vires diabolus contra nos habere potuit. Simul vt autem initium separationis & diuisionis in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ factum est, quorsum impietatis res progressa no est? Qui de vtraque specia primùm contendere cœperunt, an ij Christum ex vtraque paulò pòst non amiserunt? Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem & merum esse vinum. Quæ quàm sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est quod dixit quidam, quamuis Ethnicus: *Veritas nimiū altercando amittitur.* Nimium altercando veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuæ non crediderunt veritati, de veritate sui corporis disertè dicenti: *Matt. 26.* Hoc est corpus meum. *Epilogus.* Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quàm ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. Num autem his finibus eorum impietas est circumscripta? An & Sacerdotium & sacrificium non abrogarunt? an & Sacramenta simul omnia non abstulerunt? an ipsis etiam scripturis auctoritatem omnem non detraxerunt? An eo demùm audaciæ atque amentiæ progressi non sunt, vt & adorandam Trinitatem blasphemarent, & Christum Deum, Deiq; filium esse negarent? Nec id obscurè faciunt: Quin gloriantur etiam, & præ se ferunt Lutherum tectum Papatus tantum diruisse, Zuinglium parietes, & viciniora fundamento membra disiecisse dicunt. Se verò pro suo inuicto robore, singularique animi magnitudine ad ipsum fundamentum, quod intactum illi reliquerant, subruendum aggressos esse. Fundamentum autem Papatus, hoc est, Ecclesiæ Dei, vocant summum salutis nostræ dogma, quo Deum trinum in personis & vnum in essentia, colendū & adorandum esse profitemur. Quàm verè dictum est à Chrysostomo, quòd initijs tantùm opus est diabolo. Posteaquam hoc fecit initium schismatis in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ, quo tandem impietatis ad extremum non prorupit?

Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra Missæ sacrificium dando, *Col. 1.* cùm Christum etiam ipsum & Apostolos absq; calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quàm sub vna specie contineri, sub qua æquè vt sub vtraq; integer Christus accipitur, ac eadem gratia confertur: Cùm & illud apertè videamus, quòd in hac altercatione de vtraq; specie nihil aliud quærit diabolus, quàm vt foramen duntaxat in Ecclesiæ tecto faciat: vt eo facto haud aliter, quàm torrens aliquis toto impetu in eam infundere se possit, non altercemur cum inimicis crucis Christi: qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, *Phil. 3.* ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, ac ad eum similiter, vt ab illis fit, blasphemandum inducamur: verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli consilium, in eo permanentes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Quòd hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.

CAP. XLI.

INTER omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: *Eucharistia excellentia.* quam etiam ob causam à Dionysio, & eum secuto Bernardo, sacramentum sacramentorum, *Eccl. Hier. li. 3.* & hostis vocatur hostiarum. Nam cùm tria sint, quibus ritè Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato Spiritusancto: Eucharistia verò charitatis est Sacramentum: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & Domini nostri Iesu Christi ergo nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationē *Hier. 12.* & hostiā Deo patri pro nobis, *Heb. 8.* vt sanguine suo nos emundaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficū Seruatorem nostrū accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tanti beneficij præstare possimus. Quare quantò est excellentior charitas, q̄ sit fides & spes, tantò præstat hoc Sacramentum alijs omnibus. quod non modò significat & confert gratiam sicut alia sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se continet Dominum nostrum Iesum Christum,

Intel-

Intelligit hoc Satanas, quòd nullius sacramenti dignitas maior est vel vtilitas, proinde nusquam etiam grauius quàm in sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore spoliatum, ac prorsus contemptum esse cupit. Qua tamē in re, vt paulò antè diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segraget homines, quò segregatos facilius, eò quò cogitat, perducat. Itaq; primòm iniicit altercationem de spaciebus, vt parsuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neq; illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportare: Quod posteaquàm obtinuit, iam reliqua minore nagotio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquam posse: quamobrem illud uppugnat maximè: Neq; tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prædicationem illius permittit, à repræsentatione tamen abstinerì prorsus vult, quòd ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedente tempore languescat. Quamobrem hic neruos suos omnes axerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat non esse à Christo aut sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verùm affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquam. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quàm falsò illi per membra sua Satanas impingat, dac o nonnihil differendum esse putauimus.

In Eucharistia abolenda Sathana conatur.

Illud itaq; scire imprimis oportat, quòd cùm diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admooemur prætaritæ Christi passionis, quæ fuit longè gratissimum Deo sacrificium, quo oos ille Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modò remissionem peccatorum nostrorū nobis meruit, verumetiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, dignos facit, qui io filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum ast: passio Christi est, sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quòd in hoc sacrificio grata quadam recordatione prosequimur, còm alia omnia, tum præsertim immensum ilud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis Grecè, Latinè communio, quòd per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi atiam ioter nos vnum reddimur, vt simus omnes vnom corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est. Vnum corpos, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius quòd futurom est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur, & eo fruimur, oon in sua, sed in panis & vini specia, ita posteaquam qui non habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ sumus & peregrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenarimus: oon iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facia ad faciem videbimus eum sicuti est, atque illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Hac ratiooe vocatur viaticum, quòd viam nobis præbet eò paruenien di, quandoquidem in se verè continet eum, qui via nostra est, Dominum nostrum Iesum Christum. Qui atiam est ostium illud, per quod solum, & ooo per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet.

Euchar. appellationes de quibus nos admonēt. Col. 1. Sacrificium quid operetur. Cypr. lib. 2. epist. 3. Eucharistia quid. Synaxis seu communio. Damasc. li. 4. c. 14. 1. Cor. 10. Hebr 13. 1. Pet. 2. 1. Cor. 13. 1 Ioan. 3. Psal. 60. Viaticum quid. Ioan. 24. Ioan. 10.

Vt autem intelligi posit, qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, naq; cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis, grauissimisq; viris iam inde à tot sæculis ea de re visa sunt, coarrabimus. Inter quos cùm Principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hæc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoq; seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in ecclesia Dei dicerent, contra hos qnoqne his verbis loquitur. Qui verò putant hæc visibilia sacrificia Dijs alijs congruere, illi verò tanquam inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora qualia sunt purę mētis & bonæ voluntatis officia: profectò nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sunantia signa sunt rerum. Quocircà sicut orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus significātes voces cui res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi cuius in cordibns nostris inuisibile sacrificinm nos ipsi esse debemus. Ac paulò pòst, de oostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei, & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est. tamen in forma serui sacrificium maluit asse, quàm sumere: per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum esse voluit quotidianum Ecclesiæ sacrificium: cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, iam ipsi per ipsum, quàm ipse per ipsam consuetus offerri. Huios vari sacrificij multiplicia, variaq; signa erāt sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multùm commeodaretur. Huic summo, veroq; sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Sacrificij ratio. Lib. 10. de ciuit. Dei, c. 19. Sacrificium quid. 1. Cor. 9. Vocis officium est mentis conceptum significare. Cap. 20. Ibid. Sacrificij altaris varia signa erant.

Ex his Augustini verbis docemur, qoale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc differimus: Est enim sacramentum, hoc est, sacrum signum, illius, nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem August. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re taota dignum erat, prophetiam

Contra Faustum li. 20 cap. 18.

celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti einsdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulò pòst discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutiooe nunc offertur in Ecclesia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatē reddebatur, post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum, & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subijcitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantùm fuerunt, & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, Dominus noster Iesus Christus: qui postesquàm in cœlum ascēdit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quam illius oblationis, quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio.

Cap. 21. Sacrificia Iudæorū à Christi & ecclesiæ sacrificio variè differunt.

Sacrificium Missæ quando Deo rectè offertur.

Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nunc agimus. Est enim sacrum signū, quo admonemur illius sacrificij, quod noo videmus, quod io cruce proobis peractum est. Docemur præterea ex his quæ ex Augustino adduximus, quòd ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cùm illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Traueren sis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendum est, inquit, in omnibus officijs immolatioois, tali nomine censendum asse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiam, quòd cæremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo recoocilia. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquam segregasset semetipsum, id docuit, dncet, & docebit semper Ecclesia, quòd Missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum Domini est, id qood geritur, non ex opere operantis, hoc est, ex merito ministri prodest: sed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est, quòd ex Augustino adduximus: Sacramentom in cruce peracti sacrificij, esse quotidianum sacrificium Ecclesiæ, cùm ipsius corporis ipse sit caput Christus & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam consuetua offerri. Quo in loco non obscurè illud indicat, & Ecclesiam per Christum, & Christum offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione, cuius repræsentatio fit in altari, fructus percipi potest oullus. Hoc est etiam, quòd à Bonauentura traditum legimus: quòd virtus sacrificij dicitur ipsa fides, quæ faciebat sacrificium valere: vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum sacrificium virtuosum. Hoc & S. Thomas apertè declarat, cùm dicit: Sicut passio Christi prodest quidem omnibus, qoantum ad sufficientiam, & ad remissionem culpæ, & ad adoptionem gratiæ & gloriæ, sed effectum non habet, nisi in illis qui passioni coniunguntur per fidem, & charitatem: ita & hoc sacrificium quod est memoriale Dominicæ passionis, non habet effectum, nisi in illis quæ coniunguntur huic sacramento per fidem & charitatem: Vnde & Augustinus dicit ad Renatum: Quis offerat corpus Christi, nisi pro his qui sunt membra Christi.

Amalarus.

Opus operans & operatum quid. Missa quomodo prodest.

In 4 li. sent. dist. 1.

Sacrificium itaq; nostrum non est aliud, quàm illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solùm illa diei solennitas, verùm & agnus ille significatus fuerit, qoi tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, vt manduces Pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi Pascha. Pascha itaq; nostrum est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Esaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus, quem venientem ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redemptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem vsq; seculi salutem consequantur non per alium cōsequuti sunt, & consequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suum, crudelemq; & ignominiosam crucis mortem obiuit, atq; isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud, inquam, vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa Patrū sacrificia, quæ & naturæ, & legis tēpore fuerūt, incipiēdo ab Abel iusto deinde per Noē, Melchisedech, Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus nō aliud actum est, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, qnòd à mundi exordio nulli salus aliter, qoàm per huius hostiæ, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus Patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atq; orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione proseqoerentor: sic Ecclesiæ suæ Christus mundam, & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus, & fructum illius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes.

1. Cor. 5. Pascha nomine quid intelligendū. Mar. 14. Luc. 22. Hier. 11. Esai. 53. Ioan. 1. 1. Pet. 1. Apoc. 13. 1. Pet. 2. 1. Pet. 3.

Sacrificia cur data patribus.

Oblatio corporis & sanguinis domini cur nobis relicta.

Obiectiones hæreticorum.

Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquam præcepisse Christū offerri, sed manducari tantùm carnem, & bibi sanguinem suum iussisse, ac idololatriam esse extra

verbum & fine verbo cultus instituere. Si verùm est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura: Qoòd respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë. Nam & ille quod præcaptum, aut quod habuit Dei varbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Ahrabam: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimua. Quod dicere quàm sit absurdum, quia non intelligat?

Cultum Dei sine verbo Dei. Genes 4. Genes 8. Genes 12. Iob. 1.

Quàm falsum autem est, idololatriam & impium atque ingratum DEO cultum essa, qui siue certo & expresso DEI mandato sit institutus, tam falsum est, eum cultum, sum, quem vocamus Missæ sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modò præcipit Deus, vt distribuatur sacramẽtum corporis & sanguinis eius, verumetiam vt benedicatur siue consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò mãducetur. Fuit autam hoc etiam apud Ethnicos vsitatum, vt facere dicant, pro, offerre, vel sacrificare, quod vel ille Maronis versiculus indicat. Cum faciam vitula, magis verò proprium hoc Hebreorum Idioma fuisse videtur. Nam faceee agnos aoniculos in Exodo: facare hircum pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hędum in lib. Iudicum: facere holocaustum in lib. Regum: facere septem arietes & saptem vitulos in Ezechiele legimus, & in alijs multis locis ita inuenimus vsurpatum. Quod vsque eo non eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacrificium esse negant, vt cùm aliter elabi se non posse videant, hoc genera cauillis vtantur. Esse quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento, sicut dictum est, facere bolocaustum, facere hircum, facere bœdum. Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamento. Et ex Leuitico citat Hieronymus iuxta interpretationem septuaginta. Accede ad altare, & fac pro peccat tuo: ac paulò pòst: Descandit que, cum fecit pro peccato. Quę posteà idem vertit ex Hebręo: Accede ad altare & immola pro peccato tuo. Et rursus: Completis hostijs pro peccato descendit. Vnde perspicuum cuiuis esse potest, quod facere etiam absque additamento significet immolare & hostias offerre. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebręos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hic additamentum non est, cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. subiunxit euestigiò: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas.

Sacrificium Christianum esse ex verbo Dei. Luc. 22. 1. Cor. 11. Facere pro offerre. In Bucol. Eclog. 16. Exod. 20. Leuit 23. Num. 6. Iud 6. 3. Regum. 8. Ezec. 45. & 43. Luc. 2. Leuit 9. Hier. lib. 1. contra Pelagianum. Hoc facite.

Porrò nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotum secundum ordinem Melchisedach, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens. Tu es Sacerdos in ęternum secundum ordinam Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio functus sit, in Euangelio nusquam reperimus, præterquam in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificiũ Melchisedech? Scribitur in Genesi: quod panẽ & vinũ obtulerit. Erat. n. Sacerdos Dei altissimi. Nõne Melchisedech Christum sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech declarauit. Nam in ea oblatione, quę facta est in ara crucis, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij secundum ordinem Aaron, quàm secondũ ordinem Melchisedech Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant Sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis obtulit, sed sub ijs. quæ Malchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panẽ ipsum & vinũ: at Christus corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificijs, quę sacerdotes Aaronitæ offerebant, finẽ imposuit: ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouum sacrificium instituit secundũ ordinem Melchisedech. Cõstat etiam, quòd in illa cœna Pascha cum suis discipulis manducabat: Pascha autem non veruecinum, sed multò pręstantissimum. Quemadmodum etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia cõcupisse edere Pascha vt suum, indignum enim vt quid alienum cõcupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit. Si autem (quod in cõfesso est) Pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem, sed implere, iuxta ritũ legis celebrabat, iuxta quem immulabatur prius agnus deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas respõderet, necesse fuit, vt quod Pascha cum discipulis suis manducaret Christus, prius offerret corpus suũ & sanguinem Deo patri, posteà verò mãducandũ traderet. Nam & illud certũ est, & indubitatũ, quòd agnus ille paschalis in veteri lege, figura fuit agni incõtaminati Dñi nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiã Deo patri. Atqui ea figura non oñi ex parte respõdet rei gestę in ara crucis, sed magis ei quę gesta est in cœna. Nã agnũ ab Hebręis immolatũ legimus in recordationẽ eius beneficij, quo liberatus erat populus Israël de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiã pro nobis in ara crucis, nõ fuit facta in recordationẽ alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficiũ, fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicę captiuitatis. Quãobrẽ necesse fuit, vt post illã immolationẽ agni paschalis, alia quędã preter illã in cruce peractã immolatio significaretur, quę per Christũ in nouissima cœna facta est: quã etiã à sacerdotibus fieri deinceps in suã cõmemorationẽ, in passiõis & mortis recordationẽ instituit. Pręcepit Deus, cùm essẽt agnũ illũ immolaturi Iudęi filios vt suos docerẽt, quid sibi vellet hęc immolatio. Cùm dixerint, inquit, vobis filij vestri, quę est ista ragligio? Dicetis eis: Victima trãsitus Dñi est, quãdo trãsiuit super domos filiorũ Israël in Ægypto, percutiẽs Ægyptios, & domos nostras liberans. Huius benaficij sui ppetuã memoriã

Christum sacrificasse in vltima cœna. Hebr 7. Psal. 109. Genes 14. Vide Thoma in 3. partem quæst. 22. ad sextum. Rom. 10. Christus in cruce finem imposuit sacrificijs Aaronicis. Lib. 4. aduersus Marcionem. Math. 26. Math 5. Exod. 12. Agnus paschalis figura Christi immolandi. Exod. 14. Exod. 12.

 in im-

in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimile quiddã fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic si interrogetur filij Israël (nõ secũdò carnẽ, sed secũdũ promissionẽ) quę nam est ista religio? qd sibi vult quòd sacrosãctũ corpus & ãguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? Rectè respõdere possunt, Grata quędã fit cõmemoratio immẽsi illius beneficij, quo Dei filios homo factus corpus suũ ex Virgine assũptũ, ꝓ nobis in mortẽ tradidit, sanguinẽ suũ in cruce fudit, vt mũdũ vniuersũ à peccato, & ab ęterna dãnatione liberaret.

Oblatio corporis & sanguinis Christi sub panis & vini speciebus in Missa quid.

Hic videre licet agni immolationem magis repręsentare eam, quæ fit in altari, quàm quę facta est in cruce. Nam sicut in Paschate Iudæorum, ita & hîc pręteritę redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipsa pręsens fuit redemptio. Quod etiam Chrysostomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam cõmemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Ægypto Patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc facite in meam cõmemorationem. Quamobrem cùm & mandatũ Christi habeamus, dicentis: Hoc facite in meam cõmemorationem, & cõstet Christum Sacerdotem fuisse secũdum ordinem Melchisedech, neq; reperiatur in scripturis, vbi sit functus hoc Sacerdotio, pręterquã in cœna: illud prętereà manifestũ sit, q̃ in illa cœna Pascha cum discipulis manducauerit, q̃ offerri priusquam manducari iuxta ritum Iudęorum cõsueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultũ hunc institutum esse? quem nõ his modò scripturę testimonijs, verumetiam Prophetarũ, oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudęorũ loquitur Dominus. Nõ est mihi volũtas in vobis, & munus nõ suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim Solis, vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio mũda. Quibus in verbis tria nobis cõsideranda veniunt. Primòm, q̃ abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium q̃ erat secũdum ordinem Aaron, quo solus vtebatur populus Israël. Deinde, q̃ illi succedere voluerit nouum & ęternũ sacerdotiũ secũdum ordinem Melchisedech, nõ ex vna Aaron familia, sed ex omnibus Gẽtibus eligendum. Tertiò, q̃ oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quę in omni orbis totius loco offerretur. Si quis Prophetę locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter Gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ai Prophetæ loco quadrare non possit. Si autem de cõtriti & humiliati cordis sacrificio, deq; purę mentis & bonę voluntatis officijs intelligẽdum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium nõ est, ne id quidem procedet. Et si enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atq; illius oblationem mũdam esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius Propheta, velut pannum menstruatę, nulla vt alia absolutè munda oblatio rectè intelligi possit pręter illam quę semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis fit cõmemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium nõ magis huius Ecclesię, quæ secuta est Christi passionem & mortem, quàm illius quæ præcessit, proprium esse videtur, vt æquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quin etiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prędixit, quid aliud intelligi rectè potest, quàm istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis, & vini sacrificium? quod vsq; ad consummationem seculi duraturum esse, dubitandum non est: quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & similia, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, IESVS CHRISTVS Dominus noster tradidit posteris: vt interim gratias agamus DEO cùm pro mundo propter hominem creato, tum cęteris quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, Principatibus ac Potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consilium.

Hom. 83. in Matth.

Luca 22.

1. Corinth. 11.

Malach. 1. locus explicatur.

Oblatio munda in omni loco.

Prouerb. 20.

Esaia 64.

Sacrificium iuge est Missa.

Daniel. 8.

Leuit. 14.

Similae quid significabat.

In colloquio quod habuit cum Tryphone Iudæo.

Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesię sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici, scribiuè potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac prætium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanæ, Apostolum, vbi de Sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excutere: nomen hominis, sedem regni, perpetuitatem vitæ, ius decimarũ, benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, q̃ erat pcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus? non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de Spiritu sancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus, ô Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo CHRISTVS olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò. Clarè hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quòd non omnia, ea præsertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est, & ininterpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius

Sacrificium Melchisedech.

Tom. 10.

Hebr. 5.

Ad Euagr. Tom. 3.

illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verumetiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quantò magis nos vermiculi & culices, solā debemus scientiam inscitiæ confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris, & bene agi tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt.

Sacerdotia prioris & posterioris populi inter se comparantur.

De Theologia li. 1.

Extat oratio Gregorij Nazianzeni digna quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo disserit, quòd non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæque res bona dicitur, si bene fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atq; sapienter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum, qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturus, eā cum discipulis tantum seorsum communicandam esse putauit, q; vulgò mysteriū hoc rectè committi non posset. Permultum in eo positum est, q̄ opportuno loco & tempore fiat aliquid, cùm etiam Deum ipsum, si quis consideret diligentius, opportunitatem quandoq; spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suæ veritatis mentes eorū illustrare conatur. Nonne vetus testamentum patrem apertè prędicauit, de filio verò loquutum est obscurius? At noua lex Deum filium palàm est professa: sancti verò Spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis explicauit: quę posteà tamen intellecta & ipsa est. Neq; verò non maxima ratione id ita factum est, sicut à Gregorio quoq; Naziāzeno legimus annotatum. Nam nondum patris diuinitate confessa, manifestè filium Deum prædicare: ac rursus nondum Deo filio declarato, Spiritui sancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurum erat aliud, quàm infantibus lacte alendis solidum cibum manducandum dare? Fecit itaq; Paulus, quod Propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantùm proferret, q̄ profutura putaret, cętera quamuis cognitu dignissima atq; adeò necessaria, in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cùm sermonem apud Athenienses habuisset. Neq; enim statim à primo destruendas putauit cæremonias idolorum: Statim namq; sermonem eius aures gentiliū respuissent: verùm ab vno Deo operatore mundi incipit, dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non poterant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omnium creatorem. Adiunxit eò quòd cœli & terræ Dominus in manufactis non dignetur habitare. Deinde quod intra auri argentiq; cassam materiam nequaquā verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remedium docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit q̄ hominem nuncupare, dicens: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenienses crederent, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, qui irridebāt, quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest, quo quisq; credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, sed de principijs ad ea quæ perfecta sunt, peruenitur.

Matt. 20.

Deus in aperiendo se hominibus, opportunitatem spectasse videtur.

Lib. 5. Theologiæ. Et in Orat. in sanctam Pentec.

Psalm. 111.

Acto. 17.

Auditorum ratio habenda.

Lib. 6. in Lucam.

Vide Aug. de bono perseuerantiæ.

Lib. 2. ca. 16. & in Ioan. tract. 98.

Neq; verò Paulus modò, verùm & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgò essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quòd ea occulta esse, neq; in vulgus prodi oporteret. Quæ etiā causa fuit, quod literis non mādabantur, sed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipso sacrificio loquens, dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucharistiæ panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quamobrem & apud Chrysostomum ita scriptū legimus: Mysteria ideò clausis ianuis celebramus, & eos qui nondum initiati sunt adesse prohibemus: Non quia infirmitatem mysteriorum aliquam deprehendimus, sed quia ad participationem eorum illi adhuc quos arcemus infirmi sunt. Quin etiam illum locū explicans, Tu es Sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi perijsse iam sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Fidelibus loquor, si qui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturæ vobis intiment, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantò minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scriberet. Non rectè itaq; colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, vbi de Melchisedech tractat, malè igitur ad Christi sacrificium refertur.

Lib. de spiritu sancto c. 27.

Mysteria in silentio tradita obscurè.

De spiritu sancto cap. 27.

Hom. 24. in Matt.

Psal. 109.

Quod verò dicunt scripturam dicere, quod protulerit Melchisedech, non autem obtulerit. Siue dicas protulisse, siue obtulisse, quod posterius magis fuit in vsu sanctis Patribus, nihil interest. Nec enim contraria sunt inter se proferre & offerre. Quin offerre nemo potest, nisi prius proferat quod offerat. Sed non ad offerendum, ais, protulit, verùm ad edendum & bibendum. At sicut in scriptura non reperitur quod protulerit ad offerendum: sic nec hoc quod protulerit ad manducandum & bibendum. Itaque si nihil dicendum est, quod in scripturis expressè nō habetur, quid restat aliud quàm vt dicamus quod protulerit ad inspiciendum? vt videret Abraham panis & vini copiam, & admiraretur, neq; tamen de ijs quicquam

Contra sacrificium obiectionum solutiones.

Ioseph. lib. 1. quam gustaret. Quod quàm sit absurdum, quis non videt? At Iosephus non obtulisse DEO
Cap. 18. Antiq. Iud. scribit, sed ijs qui cum Abraham fuerunt in cibum & potum panem & vinum suppeditasse.
Posterius quidem hoc scribit Iosephus, prius autem illud nequaquam: Quin contrarium
ex illius verbis docebimus. Quemadmodum non pugnant inter se proferre & offerre, ita
non pugnant inter se proferre ad manducandum, & proferre ad offerendum. Quin grauis
Greg. Niss. auctor Gregorius Nissenus non dubitauit dicere, quòd nemo comedit, nisi quod prius im-
molatum sit. Quæ verba Theophilactus quoq; repetit in Matthæum scribens, & iam docui-
mus quòd agnus Paschalis, qui fuit huius nostri sacrificij figura prius immolabatur, deinde
manducabatur. Sed excutiamus verba Iosephi, quemadmodum habentur in Græco tex-
tu, Suppeditauit, inquit, Melchisedech exercitui Abraham Xenia, & magnam copiam com-
meatus præbuit. Et instituto sacro conuiuio, ipsum Abraham in hoc laudauit, & Deum qui
inimicos eius subiecit, benedicere aggressus est. Non qualecunque, sed sacrum conuiuium
instituisse dicit, quod epulum Latinè, Græcè dicitur εὐωχία. Quamuis autem quoduis epu-
lum etiam prophanum hoc nomine posit appellari: tamen in vtraque lingua tam Græca
quàm Latina, non ferè tribuitur nomen hoc nisi publico, solemniq; conuiuio, quod vel in
dedicatione templi, vel in funere magni alicuius viri, vel in honorem Dei propter partam
victoriam institutum sit. Et qui præerant apud Ethnicos huic epulo sacerdotes, Latinè vo-
cabantur epulones, qui solemnem ritum in sacrificio peragebant. Præcedebat itaq; sacrifi-
cium, sequebatur epulum, siue sacrum cõuiuium, prius offerebatur, posteà comedebatur.
Ad eundem modum & Melchisedech, quandoquidem erat Sacerdos altissimi, sicut scrip-
tura dicit, prius offerebat Deo, posteà dabat epulũ his, qui cum Abrahamo venerant. Quod
Philo. clarius etiam ostendit Philo, qui fuit æqualis Iosephi, cùm tractans eandem historiam, ita
loquitur: Conspicatus, inquit, magnus ille Pontifex Dei Max. redeuntem Abraham, redu-
centemq; suos omnes ad vnum incolumes & victores attonitus tanti facinoris magnitu-
dine, & id quod verum erat, cogitans præsentem eis opem diuinam adfuisse, manus ad cœ-
lum tendens fausta illi precatus est, & epulum victoriale sacrificauit, sociosq; certaminis
eius splẽdidissimo cõuiuio excepit: quod Iosephus εὐωχίαν, hoc Philo dixit, τὰ ἐπινίκια ἔθυσε,
hoc est epulum victoriale sacrificauit. Prius itaq; sacrificauit epulum, deinde socios certa-
minis refecit. Qui verò potuerunt melius explicare Mosis verborum sententiam, quàm ij
duo, qui fuerunt eiusdem Hebrææ gentis viri doctissimi, disertissimiq;, qui non tantum ad
manducandum, verùm & ad offerendum protulisse Melchisedech panem & vinum diser-
tis verbis ostendunt. Quamobrem commentum hoc non succedit. Quemadmodum nec
Hebr. 9. illud, quod adferunt ex epistola ad Hebræos. Neq; vt sæpè offerat semetipsum. Alio qui o-
Heb. 10. portebat eum frequenter pati: Semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata: Vna
oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Nam quòd à Paulo dictum est, libenter
accipimus: Quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reijciendum esse putamus.
Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara
Theodore. in cap. 8. crucis factam, sanctificatos non obscurè ferimus. Explicans epistolam ad Hebræos Theodo-
retus, quærit: Si & sacerdotium, quod est ex lege, finem accepit, & sacerdos qui est secũdum
ordinem Melchisedech obtulit sacrificium, & effecit, vt alia sacrificia non essent necessaria:
cur noui testamenti sacerdotes mysticam lyturgiam seu sacrificium peragunt? Sed clarum
est inquit, illis qui sunt in rebus diuinis eruditi, nos non aliud sacrificium offerre, sed illius
vnius & salutaris memoriam peragere. Hoc enim nobis præcepit ipse Dominus: Hoc facite
in meam commemorationem.

Serm. 2. de cæna Domini. Præclarè dictum est à Bernardo: Christus pro salute mundi semel factus est hostia saluta-
ris rei reconciliatio generalis, omnibus sacramentis, tam præcedentibus, quàm subsequen-
oblatio Christi virtutem & efficatiam omnibus sacramentis dedit. tibus virtutem dedit, & efficatiam, vt tanta & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi
per illam, vnde legitur. Quia agnus occisus est ab initio seculi, ijs videlicet, qui fuerunt ab
initio, ita vt per hoc, quod dicitur, ab initio, determinet, non tempus occisionis, sed salutis.
Prius enim mors eius profuit, quàm fuit. Prius promissio, postea exhibitio. In quam senten
Leo. tiam à Leone quoq; Pont. quędam scribuntur. Et pulchrè cum Bernardo consentit ęqualis
eius Hugo de S. Victore. Scias, inquit, quocunq; tempore ab initio mundi vsq; ad finem nul-
lum fuisse virum bonum nisi iustificatum per gratiam. Gratiam autem nunquam adipisci
potuisse nisi per Christum, ita vt homines siue pręcedentes, siue subsequentes vno sanctifi-
Christus ab initio seculi occisus. cationis remedio saluatos agnoscas. Aspice ergo castra Regis nostri & exercitus eius reful-
In lib. quæst. veteris & noui testamenti cap. 3. gentes armis spiritualibus, quanta præcedentium subsequentiumq; multitudine stipatus
incedat. Ex his, cuiuis perspicuum esse potest, ab initio mundi fuisse genus Christianorum
vsq; eo etiam vt Philastius non dubitet inter hæreticos referre, qui Christianos Iudæis &
Paganis fuisse posteriores affirmant, quos longè illis priores fuisse docet. Idem facit etiam
Augustinus, qui priores omnes Patriarchas & Prophetas quotquot fidem habuerunt vni-
us Dei, Christianos dici vult. Ab initio enim, inquit, Saluator promissus est. Quod suprascri-
ptio Apocalypsis loco probat. Itaq; semper Christiani reipsa fuerunt, etiamsi nondum no-
Li. 3. c. 4. con. 2. epistolas Pelagia. mine primi illi, sicut alio loco dicit idem Augustinus, & ante eum Eusebius. Nec vllus vn-
Euseb. lib. 1. Eccle. Historia cap. 1. quam iustificatus aut sanctificatus est, nisi per vnam illam oblationem, in ara crucis, vel pre-
uisam, vel exhibitam. Sed nec deinceps quenquam iustificatum & sanctificatum iri, nisi per
vnam illam oblationem, iam exhibitam. Explicans illum Psalmi locum idem Augustinus:
Psal. 104. Nolite tangere Christos meos, quærit quomodo fuerint Christi appellati, antequam fieret
vnctio, ex qua hoc nomen impositum est regibus. & respõdet. An ideò Christi, quia etiamsi
latter iam tamẽ Christiani. Quamuis enim caro Christi ex illis, tamẽ Christus ante illos, qui
Ioan. 8. & Iudæis respondet dicens: Antequam Abraham fieret ego sum. Quomodo ergo hunc illi
ignorarent aut in eum non crederent, cum propterea Prophetæ dicerentur, quia licet oc-

cultius,

cultus, tamen Dominum prænunciabant. Vnde apertè ipse dicit, Abraham concupiuit videre diem meum, & vidit & gauisus est. Non enim quisquam præter istam fidem quæ est in Christo IESV, siue antè eius Incarnationem, siue postea reconciliatus est Deo: cùm sit ab Apostolo veracissimè definitum, Vnus enim Deus & vnus mediator Dei & hominum, homo Christus IESVS. Cæterùm sicut oblatione illa præuisa, non fuêre sublata, quæ pro peccatis offerebantur, vel ante legem vel sub lege sacrificia, quin ad Deo grata potius accidere, quatenus ad præuisum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Christi sacrificium referebantur, sic per eandem oblationem exhibitam non tollitur quotidianum hoc quod Ecclesia frequentat sacrificium, sed est Deo tantò magis acceptum, quantò crebrius & religiosius, per id oblationis in cruce factæ, memoria repræsentatur. Cùm ergo dicit Apostolus: Semel oblatus est, ad exhaurienda multorum peccata, vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Hoc dicere videtur, quòd nulla fuit, nec est, nec erit vnquam oblatio, qua sint exhausta peccata, vel exhauriantur: qua fuerunt homines sanctificati, vel sanctificarentur, præter vnam illam in ara crucis factam. Quæ tam accepta Deo fuit, vt propria sua virtute, ac merito sanctificet, quotquot Deo patri reconciliantur, & reconciliando sanctificantur. Quotquot autem alia sacrificia pro peccatis offerebantur, exhauriendi peccata, & sanctificandi vim, ab hoc vno mutuabantur: huius vnius virtute, ac merito sanctificabantur quatenus ad hoc vnum referebantur. Huic igitur vnico sacrificio veterum omnia sacrificia cessisse, quæ typum huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse ab Ecclesia docti confitemur.

1. Tim. 2.

Sacrificia vetera ob promissi sacrificij in cruce offerendi relationem exercebantur, ita sacrificium nouum ad memoriam illius in cruce iam oblati sacrificij quotidie Deo patri offertur.

Siquidem oblatione, hoc est, morte sua, Christus illud ipsum perfecit, & consummauit, quod hostiæ, victimæ sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua, & profuso pretioso sanguine suo genus humanum redimeret. Quod illa vna oblatione perfectum est, cuius oblationis futuræ fide, Deo reconciliati sunt, & sanctificati, quotquot reconciliati sunt & iustificati. Nec alia fuit vnquam, nec est, nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente veritate cesserunt figuræ, adueniente luce cessit vmbra, nec deinceps adumbratum illud amplius oportuit, quod iam exhibitum est, & omnibus reuelatum. Sed non propterea tanti beneficij iam nobis reipsa præstiti memoria debuit intermitti. Hanc verò cùm illa pugnaret Euangelij voce: Hoc facite ad meam commemorationem, oblationis illius in cruce factæ memoriam hoc quotidiano sacrificio perpetuò Deus in Ecclesia sua celebrari voluit, nec vnquam ante consummationem seculi intermitti, vt iugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in pretium & illa perennis victima, viueret in memoria, & præsens esset semper in gratia. Et sicut priorum temporum oblationes, ad exhibendum illud Christi sacrificium in cruce, sic nouæ legis hoc sacrificium ad exhibitum iam refertur. In carnalibus illis victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris, ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis quem erat effusurus in remissionem peccatorum. In hoc sacrificio præsens adest caro Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguinis quem pro nobis effudit. In sacrificijs illis, quid nobis donandum esset, figuratè significabatur: in hoc, quid iam donatum sit euidenter ostenditur. In illis prænunciabatur Dei filius, pro impijs occidendus, in hoc autem occisus annunciatur. Et sicut illa non propterea non fuerunt vera sacrificia, quia signa fuerunt veri sacrificij: quod erat in cruce peragendum, sic & hoc non propterea, non est verum sacrificium, quia signum est eiusdem veri sacrificij, quo semetipsum in ara crucis pro nobis Christus obtulit. Nisi quis fortè sic insaniat, vt magis ad rationem sacrificij pertinere putet, quod rem faciendam significet, quàm quod rem iam factam commemoret. Certè sicut cœna nostra non esset commemoratio cœnæ dominicæ, imagoque illius & exemplar, nisi verè manducaremus: ita nec Eucharistia nostra, verum exemplar, & imago foret sacrificij, quod in cruce Christus obtulit, nisi verè sacrificaremus. Cuius autem rei apud S. Patres mentionem fieri legimus crebriorem quàm huius, quæ fit à sacerdotibus Christi corporis & sanguinis oblationis. Quod si Christi sanguis offertur in hoc mysterio, quis iam negare poterit, quin id verè sit sacrificium, etiam si nihilominus exemplar sit illius hostiæ cruentæ, cùm in pretium redemptionis nostræ profusus Christi sanguis in ara crucis offerebatur. Quapropter meritò quosdam ridet Innocentius Pontifex, qui crederent in Eucharistiæ sacramento, non esse Christi corporis, & sanguinis veritatem, ex eo, quod non rarò misterium id & imaginem, & exemplum vocari legimus. Quorum errorem refellens, Si quia figura, inquit, est sacramentum altaris veritas esse negatur, ergo nec mors, nec resurrectio Christi veritas est, si quidem eas imaginem, & similitudinem esse tradit Apostolus, quin & Petrus, exemplum in sua passione Christum nobis reliquisse scribit. Qua de re etiam pluribus verbis ante eum tractauit Hugo de S. Victore. Chrisostomus quoque Pauli locum illum explicans vmbram habens lex futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum: imaginem interpretatur veritatem. Nam quemadmodum in pictura circumducat quis colores vmbra, quædam est: cum vero flores ipsos superliniuerit & colores insperserit, tunc imago efficitur. Tale quiddam lex erat: vmbram, inquit, habens futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: hoc est, non ipsam veritatem sacrificij & remissionis. Nihil igitur impedit, quominus in externo sacrificio forma sit, species, imago, & exemplar sacrificij crucis, in corpore verò & sanguine quæ sunt res intus inclusæ, veritas existat eiusdem sacrificij. Sed quoniam in cruce palàm, & sine mysterio fuit hostia cruenta in altari verò occultè, & mysticè abscondita, ne nos eodem, quo Christus modo sacrificare putaremur, cum suo Theophilacto, rectè Chrysostomus admonuit, nos non immolare Christum, sicut se ipsa in cruce immolauit, sed illius in cruce facti sacrificij recordationem facere. Quæ tamen recordatio, siue commemoratio non est ociosa, nec vmbratilis, verùm afficit,

Veritate, & luce præsente cessit quidem vmbra, tamen veritatis, seu tanti exhibiti beneficij memoria ob id intermitti nō debuit.

Sacrificium quotidianum est veri sacrificij imago & verum sacrificium in quo verum corpus & sanguis Christi offertur & sumitur.

Lib. 4. Mysteriorum Euangelicæ legis.

Lib. 2. par. 8. cap. 6. & 7.

Chrisost. in cap. 10. epist. ad Hebr. Hom. 17.

Theo. in ca. 10. ad Hebraeos.

Chrysost. hom. 17. ad Hebraeos.

efficit, quod significat. Nam & si Christum denuò non occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, mortem tamen illius haud aliter, quàm si nunc eam oppetijsset, applicamus: nec sola fide, nec solis verbis, verùm & Symbolis id facimus. Quæ non minorem habent vim, quàm ipsæ res haberent, si, cùm earum commemoratio fit, verè patrarentur.

In sacrificio cruento mors cruenta, in sacrificio incruento mors incruenta & mystica.

In cruento sacrificio crucis mors quoq; cruenta fuit, in hoc incruento mors etiam est mystica & incruenta, hoc est, effectus mortis, haud aliter, quàm si præsens nunc adesset. Sic enim in hoc mysterio Christi mors, & eius fructus nunc applicatur, ac si nunc ille moreretur. Verissimum enim est quod Abbas Rupertus vir cumprimis doctus aliquando dixit.

In cap. 6. Ioan. Rupertus.

Quàm verè Christus in illa specie qua pependit in Cruce remissionem peccatorum operatus est omnibus, qui illum expectabant ab origine mundi cum fide, sine legalibus fidei Sacramentis, à iusto Abel vsq; ad latronem, quem in Cruce confitentem suscepit: tam verè in istis speciebus panis & vini eandem remissionem operatur omnibus qui sunt ingressi, vel ingrediuntur ad eam fidem, posteaquàm illa nimirum humana species hinc transiuit, & in cœlum sese recepit. Ex quo facilè perspicere quiuis potest, quicquid fuit propitiationis, vel in veteris legis sacrificijs, quę signa fuerunt futurę, vel in hoc nostro quod præteritę mortis Christi signum est, id omne tribui ei, quæ facta est in cruce oblationi, quæ licèt semel peracta, semper tamen viget, adeoq; perpetua est, quoad efficaciam. Atq; illius virtute, qui è nunquam excidit æternum Christi sacerdotium, quo ministros etiam suos fungi voluit fulcitur.

Catechesi mystag. 5.

Cyrillus Hierosolymitanus, de Missa verba faciens, vocat illam. Τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc est, spirituale sacrificium & incruentum cultum. Christi verò corpus, quod præsens adest in altari, vocat ibidem, τῆς θυσίας ἱλασμοῦ, hoc est hostiam propitiationis. Non obscurè indicans quicquid est propitiationis, non tam actioni sacerdotis, quàm illi hostiæ deberi, quæ pro nobis oblata est in ara crucis, propter quam vocatur Missa, propitiatorium sacrificium: quandoquidem præsens adest in altari corpus illius & sanguis, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, Domini nostri IESV CHRISTI.

Serm. de cœna domini.

In cuius præsentia sicut verè dictum est à Cypriano, non supervacuę mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Et aliquot seculis posterior Paschasius,

Paschas. in lib. de corpore & sang. Domini cap. 15.

Quotiescunq; bibis hunc calicem aut manducas hunc panem, nō aliud m sanguinem te putes bibere, quàm qui pro te & pro omnibus effusus est in remissionē peccatorum. Neque aliam carnem quàm quæ pro te & pro omnibus tradita est & pependit in cruce. Qua sic Veritas testatur, Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur, & de Calice Hic est enim sanguis meus qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Vnde sicut in remissionem peccatorum fusus est & traditus, ita adhuc hodie in remissionem comeditur & potatur delictorum, vt quia in terris sine quotidianis leuibusq; delictis viuere non possumus, vt præmisi tali esca & potu refecti sine macula & ruga inueniamur & non solum hoc, sed etiam omni benedictione cœlesti, quæ in illis est, repleamur: ac per hoc vnum corpus cum illo, & in illo maneamus, vbi Christus caput & nos omnes mēbra censeamur. Et qui seculis aliquot præcessit, Origenes sacrificia veteris legis extenuans:

Hom. 13. in Leuitico. cap. 22.

Si referantur, inquit, hæc ad mysterij magnitudinem, inuenies commemorationem illam habere ingentis repropitiationis effectum. Sed si redeas ad illum panem qui de cœlo descendit, & dat huic mundo vitam, illum panem propositionis quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine eius: & si respicias ad illam commemorationem de qua dicit Dominus, Hoc facite in meam commemorationem, inuenies quod ista est commemoratio sola quę propitiū faciat hominibus Deū. Si ergo intētus Ecclesiastica mysteria recorderis in his quæ lex scribit futuræ veritatis, inuenies imaginem præformatam.

Germanus.

Quam etiam ob causam Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, θυσιαστήριον hoc est altare, vocat ἱλαστήριον, id est propitiatorium, propter præsentiam illius in ipso, qui est propitiatio nostra. Alexander etiam & Iulius Pontifices, omnia crimina, & peccata delere dicunt hoc Sacrificio: per quod etiam Cyprianus, Athanasius, & Damascenus, omnes expiari sordes affirmant.

Dam. li. 4. par. 14. Homil. 5. de Paschate.

Nec dubitauit Augustinus dicere de sacrificijs altaris, quæ pro defunctorum animabus offeruntur, quòd pro valde bonis gratiarum actiones sunt pro non valdè malis propitiationes sunt. Eusebius vocat redemptionis oblationem. Chrysostomus, & eum secutus Theophilactus, remissionem ei peccatorum tribuere videntur vt non temere sacrificium hoc, non Eucharisticum tantum, verùm & propitiatorium esse dictum intelligas, propter eam, quæ præsens adest in altari propitiationem nostram.

Sacrificio missæ omnium peccatorum remissionem tribuunt doctores.

Hostia eadem diuerso modo oblata. Hom. 17. in epist. ad Hebræos.

Quamobrem cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa, quæ in cruce perfecta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quòd offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem, illa fuit immolatio sanguinea hæc verò est incruenta:

Hostiam incruenta. Greg. Nazian. Cyrillus interpretatione Anathematismi vndecimi. Et alibi cont. Nestorium scribens.

Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno, Cyrillo, Eusebio, Athanasio, verum etiam à patribus in sacrosancto Concilio Ephesino, Congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Calcedonensi Concilio. Et ab Epiphanio in secunda Nicœna Synodo, cuius verba sunt hæc. Nemo enim vnquam Sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritus Sancti, aut gloriosorum Patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suę dispensationis factum, imaginem corporis illius dixerit.

Eus. lib. 10. cap 4. Eccles. & in vita Constant. libr. 4. in lib. car. & orat. cont.

Quo loco pluribus verbis Epiphanius Iconomachos insectatur, qui negabant veritatem Christi corporis in Eucharistia sed imaginem tantum, & figuram vocabant, quos posteaquam conuicit multis locis ex scriptura prolatis, tandem his verbis vtitur. Legas quousq; voles, nunquam inuenies, neq; Dominum, neq; Apostolos, neq; Patres, incruentum illud sacrificium, quod à Sacerdote offertur, imaginem dixisse: verùm ipsum corpus, & ipsum sanguinem.

Sacrificium incruentum quod à sacerdote offertur nusquā imago dicitur.

Attamen ante sanctificationis consecrationem, quibusdam Patribus piè sanè visum est ἀντίτυπον, hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius,

thius, constantissimus propugnator orthodoxæ fidei, & Arrianicæ insaniæ expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator: Quorum verbis recitatis, ante sanctificationem, inquit, ἀντίτυπα vocauerunt, post consecrationem autem corpus & sanguinem Domini. Athanasij verba citantur hæc à Ioanne Damasceno in quodam sermone de ijs *Damas. in Oratione quod qui in nuda fide migrarant, eos Lyturgia vnorum beneficio iuuent.*
qui obdormiuerunt: Si quis, inquit, diem obierit, licet in aëre deponatur inhumatus, ne omiseris oleum, & ceram inuocato Christo Deo ad sepulchrum accedere, accepta enim Deo sunt, plurimamque secum referunt retributionem. Oleum enim & cera holocaustum est: incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est. Sed & ante hos omnes Clemens Petri suc- *Cle. li. 2. c. 20.*
cessor ita loquitur de sacerdotibus assistentibus ad altare Dei, προσάγοντες αὐτῷ γοντὰς λογικὰς, καὶ ἀναίμακτος θυσίας διὰ Ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, hoc est, offerentas et rationales & incruentas hostias per Iesum magnum Pōtificem. Et alio loco. Pro sacrificio cruento λογικὴν, *Lib. 6. c. 13.*
καὶ ἀναίμακτον, καὶ τὴν μυστικὴν, hoc est rationale & incruentum ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur. Et iterum: *Lib. 8. c. 3.*
Offerentem tibi καθαρὰν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, hoc est puram & incruentam hostiam, quam per Christum instituisti mysterium noui testamenti. Cruentum igitur sacrificium semel est oblatum in cruce, sed incruentum offertur quotidie. Sic Timotheus etiam Alexandrinus *Timotheus vbi scribit de Manna miraculis.*
de Constantino Imperatore scribit, quòd iusserit mundum & incruentum Christo Deo nostro quotidie offerri sacrificium. Et eius successor Cyrillus, explicans illum Esaiæ locum. Bibe cum vino: Per vinum, inquit, mysticam benedictionem, & incruentæ hostiæ modum sig- *Li. 3. Tom. 1. c. 25.*
nificat, quam in sacris Ecclesijs consueuimus administrare. Eustathius quoque de Eutychio scribit. Quòd sacrificium sine sanguine, & sine diuisione diuisum semper faciebat. Itidem de quatuor Patriarchis Constantinopoli congregatis. In magnam inquiens Ecclesiam ingressi sunt, & diuinum incruentumque sacrificium obtulerunt: semel & solum Christum Dominum, Pastorumque Principem imitati, qui vnica oblatione sanctificauit vniuersos, semel passus in fine seculorum. Sic ab Augustino dictum est: Sæpè ita loquimur, vt pa- *August.*
scha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse Domini passionem, cùm ille ante tam multos annos passus est, nec omninò nisi semel illa passio facta sit. Nempè ipso die dominico dicimus: Hodie Dominus resurrexit: cùm, ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solùm per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtique mentitur, qui interrogatus respōderit eum im- *De sacrificio altaris cap. 9.*
molari. Pascasius, inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione (pro peccatis nostris) filij eius, summi ac veri Pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandemque mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idē resurgens ad vitam iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò sapi- *Greg. li. 4. dialog. cap. 58.*
entia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit quas mox enumerando recenset. Gregorius: Debemus quotidiana Deo lachrymarū sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur: tamen in seipsa immortaliter atque incorruptibiliter viuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippè ibi corpus sumitur: eius caro in populi salutem patitur, eius sanguis nō iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem *Hom. 37.*
cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi: vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri: Et alio loco: Singulariter namque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur, quia is, qui in se resurgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram passionem illius reparamus. Adferuntur etiam causæ à Solitario quodam in eo libro, quem inscripsit gemmam animæ. Cùm Christus semel, inquit, sua morte credentes redemerit, hoc tamē sacramentum quotidie ob tres *Cap. 30*
causas Ecclesia necessariò repetit. Vna est causa, vt in vinea laborantes quotidie eo reficiantur. Alia, vt hi, qui numero fidelium quotidie associantur per illud Christo incorporentur. *Oblationis quotidianæ causæ tres.*
Tertia vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Est & alius liber venerandæ vetustatis, quem & ipsum sicut priorem hone in lucem produxit vir bene meritus de Ecclesia Dei Iohannes Cochleus, qui inscribitur Expositio Missæ, in quo proposita quæstione cur quotidie iteratur ista oblatio, cum CHRISTVS *Ioan. Cochleus. 4. causas assignat.*
saluauerit mundum per vnam passionem suam, & mors illi vltra non dominetur. Respondetur, quòd pro multis causis. Prima quia peccamus quotidie. Secunda eò quòd corpus Christi pœnitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus CHRISTI inueniāt, atque exeant post pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium passionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt simulet in Ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur. Scripsit ante annos quingentos versus quosdam de concordia veteris & noui sacrificij Cœnomanensis Episcopus Hildelbertus; inter alios etiam leguntur hi versus:

Cap. 41.

Mortuus ille semel, licet vltra non moriatur:
Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.
Nam quia peccantes medicina semper egemus.
Hanc pro peccatis medicinam semper habemus.

Cap. 28. de sacramento altaris lib. 1. cap. 16.

Ine andem seotentiam scripsit propemodum æqualis Pascasij, vel qui paulò eum præcessit Rabanus, quiq; subsequutus est posteà Algerus. Ex eo facilè colligimus, quale sit hoc sacrificium, de quo tractamus. Est enim idem eum eo, quod in cruce peractum est, nisi quod non eodem modo fit: In eruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus, in altari incruento. Ibi passibilis & mortalis, hic impassibilis, & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana speeie, hic sub speeibus panis & vini: ibi oblatus, eredentibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtiouit, hic non vt peccatorum remissiooem, & animarum salutem iam primum ex eo quod per sacerdotem fit, promereamur: sed vt pridem promeritam, per Chistum in cruee pendentem, per hoc sacrificium, quod passionem & mortem eius repræsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod Ecclesia celebratur sacrificio, non modò non obscuratur illud, quod in cruce peractum est, verumetiam illustrarur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud, quo defunctus est Pontifex noster Christus in cruee, quo corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quo sanguioem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum. Itaq; D. Thomas loeum illum Pauli explieans. Vmbram habens lex, &c. Non offerimus, inqoit, aliam hostiam, quàm illam, quam Christus obtulit pro nobis, scilicet, sanguinem suum. Vnde non est alia oblatio, sed est commemoratio illius hostię quam Christus obtulit. Hoc facite in meam commemorationem.

Rom. 5.
Matth. 10.
Thomas.

Semel reconciliati, an opus habeant alia recõciliatione.

Hic iterum obganniunt isti. Si credis te reconciliatum, peccataq; tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataq; tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quòd omnis homo mendax, Deus autem verax, atque adeò veritas ipsa. Neq; potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterùm qui dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpè transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum nõ est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimos, & cum Propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo ocioso rationem exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propitiatorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrẽ profusi sanguinis illius & corporis pro oobis traditi memoriã subinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices oraotes, vt illius contemplatione nobis placatus & propitius esse, suæq; promissionis, ac fructus illius quẽ illa mundo attulit voiuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionẽ omnium totius mũdi peccatorum sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam post obtentã illam suę mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat peterẽ secundum istos, quandoqnidẽ semel iam per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mũdum Deo reconciliatum? & tamẽ clamat ad Corinthios: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mũdum Christus reconciliauit. Cætrùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri aliquid à oobis oportere, quo fructum illius consequi possemus: Quamobrẽ non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens pretium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in Ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit. Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omoia ad salutem nobis necessaria, nã exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaq; necesse est nos orare: tulit crucem Christus pro nobis, nihil opus est, vt nos crucẽ feramus: Quæ quã sit absurda collectio, quis nõ intelligit?

Ro. 3. & Ps. 115.
Matth. 91.
Psal. 37.
Esaia 26.
Psal. 118.
Psal. 16.
Matth. 12.
Rom. 3.
2. Cor. 5.
Heb. 5.

Sacrificij vtriusq; effectus.
Ioan. 4.

Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat Ecclesia, paucis de eo disseremus. Sic enim rem accipi volumus. In Christi latere, quod in cruce pro nobis apertum ast, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam sumus consequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abundè sufficiat. Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quam multi sunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiaoi, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus: Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: Intereà tamen pereunt multi, non solùm infideles, verumetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum,

Heb. 2.
1. Tim. 2. & 4.
1. Ioan. 2.
Tit. 1.

sed

sed factis abnegant. Videot mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cũ Ecclesia Dei, confitemur, quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem, cum Deo patre recõciliationẽ, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quòd ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificijs, nullis operibus nostris opus nobis est: quòd hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abundè nobis Christus promeruit. Hæc est clara & aperta confessio nostra.

Sacrificij in cruce peracti fructus.

Dicet hic aliquis è satanæ ministris, Ergo tu sententiam nostram confirmas: neq; vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quòd noui aliquid nos denuò promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare posimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus, opus est nobis sacramentis, opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur.

Sacrificij Christi sufficientia exemplo ostenditur.

Quo magis autem intelligi posit, quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omniũ sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quòd hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neq; sordes ablueris, neq; sitim sedaueris, neq; vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere non spectat illum ociosus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatũ, eius ad se quoq; partem aliquam deriuet. fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoq; priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit salutemq; nobis confert, Christi sanguinem ad te deriues atq; attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verùm Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute.

Sacrificij & sacramenti vsus.

Hinc videre licet, quòd omnia quæcunq; ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto non nisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non possumus nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quod vocamus Missam per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis preciosi sanguinis, fructũ in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaq; nobis impingunt satanæ ministri quod per quotidianum hoc sacrificiũ, illud in cruce peractum obscuretur, cùm illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quòd is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius, quàm in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? cùm baptismo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quòd per quotidianum istud sacrificium illud quod in ara crucis peractum est obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahãmus: cum nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quã vt quod Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutem nostram vti queamus.

Sacrificium Missæ.

Cæterùm ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit per tot secula cõstans & perpetua Ecclesiæ sententia, de hoc sacrificio paucis adscribendum esse putauimus. Nam sicut humanæ, sic diuinæ quoque legis melior interpres esse non potest, quàm sit diuturna ipsa consuetudo. Quod autem hæc verba Christi. *Hoc facite, &c.* eo sensu quem nunc Ecclesia retinet, accepta semper fuerint, vel ipsa praxis illius indicare satis videtur. Totis mille quingentis annis, quotidianum hoc & iuge sacrificium nunquam in ea celebratũ non fuit: nec per tot sæcula quisquam repertus est, aut ex priscis, aut ex recentioribus Theologis, quos quidẽ Catholicos esse constaret, qui cõtrarium his verbis sensum affingere auderet. Habemus Missæ canonẽ, quẽ Romana recitat Ecclesia. Simul vt sub Christi persona dixit Sacerdos. *Hoc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis.* statim subiungit, in sua & cuius minister est Ecclesiæ persona. Vnde & memores Domine nos serui tui eiusdem Christi filij tui tam beatæ passionis, &c. offerimus, &c. De Christo quoque loquens Ambrosius in sua Missa. Qui formam inquit, sacrificij salutis perennis instituens, hostiam se prius obtulit, & primus docuit offerri. Et in libro de Sacramentis. Quantum sit Sacramentum cognosce. *Quotiescunq; hoc feceritis, toties commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam.*

Ambrosius.

Ergo memores gloriosissime eius passionis & ab inferis resurrectionis, & in cœlum ascen-
sionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam ho-
stiam, hunc panem sanctum & calicem vitę æternæ. Et petimus & precamur, vt hanc obla-
tionem suscipias, in sublimi altari tuo per manus angelorum tuorum sicut suscipere digna-
tus es munera pueri tui iusti Abel, & Sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi
obtulit summus Sacerdos Melchisedech. Ne verò quis putet solius Ecclesiæ Latinæ sensum
hunc fuisse, D. etiam Iacobum, quem Hebræum fuisse cõstat, recitatis his verbis *Hoc facite,
&c.* subiunxisse mox legimus: Memores igitur & nos peccatores passionum eius viuificarũ
crucis salutaris, & mortis offerimus tibi Domine hoc sacrificium verendum, & incruentũ,
&c. Sed neq; Græcorum diuersa fuit sententia. Missam Iacobi breuiorem reddidit Basilius.
Is recitatis verbis. *Hoc facite, &c.* subiungit è vestigio. Memorantes igitur & nos salutarium
eius passionum, &c. Tu ex tuis tibi offerimus, Ac aliquantò superius: Tu Domine ostendi-
sti, inquit, nobis magnum salutis mysterium, tu idoneos nos fecisti fieri ministros Sancti al-
taris tui. Ministros altaris dicit, non verbi tantùm. Liturgiam Basilij breuiorem reddidit
Ioannes Chrysostomus: Recitatis verbis cœnę, subiungit mox Memores igitur salutaris hu
ius mandati, & omnium eorum quæ pro nobis facta sunt, crucis, sepulchri, &c. Tua ex tuis
tibi offerentes, &c. Quæ verba Germanus Patriarcha Constantinopolitanus explicans Do-
minus, inquit noster Iesus, preciosum suum corpus & sanguinem nobis dedit, inquiẽs: *Hoc
facite in meã commemorationem.* Nos autem memores eius mandati, ἀντίτυπα hoc est: configu
ralia (sic enim vertit interpres) offerimus, tua ex tuis, &c. Ac paulò superius idem Chryso-
stomus, Fac nos dignos vt offeramus tibi sacrificia immaculata pro populo tuo, & idoneos
nos redde, quos in hoc ministerio tuo posuisti. Et paucis interiectis, Summus Pontifex no-
ster, Sacrificiorum ritum instituisti, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationẽ
Lib 8.c.17. Const. Apostolicarum. nobis mandasti. Extat apud Clementem quoque Lyturgia, qui fuit Pauli discipulus, vbi si-
militer his verbis recitatis: *Hoc facite, &c.* Memores, inquit, igitur passionis eius & mortis,
Ibid. cap 3. &c. Offerimus tibi Regi & Deo secundum ipsius ordinationem panem hunc, & calicem
hunc, &c. Et aliquantò superius, vbi tractat de ordinatione Episcoporum: Placeat, inquit, ti
bi laudabiliter offerendo mundam & incruentam hostiam, quam per Christum instituisti,
mysterium noui testamenti, &c. Extat Æthiopum quoque Missa. Posteaquàm in ea dixit
Sacerdos. *Quotiens hoc feceritis, &c.* subiungit: Nunc autem recordamur mortis tuæ, atque
resurrectionis tuæ, offerimusq; tibi hunc panem, & hunc calicem, tibiq; gratias agimus,
quòd per hoc Sacrificium dignos nos fecisti, standi in conspectu tuo, & sacerdotale coram
te officium exercendi. Sic videmus quòd non solùm apud Latinos, quin & apud Hebræos
(fuit enim Iacobus Hierosolymitanus Episcopus) & apud Græcos, & apud ipsos extremos
Æthiopes, nunquàm hæc verba fuerunt secùs intellecta. Sed iam patrum quoque sententi-
as videamus, Ac primum quidẽ quod his verbis, hoc facite in meam cõmemorationẽ, Chri
Chrys. hom. 17. stus hoc in ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur idem Ioannes Chrysostomus, (ex
cuius Lyturgia quædam recitauimus) epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum
anteà commemorauimus. Qui etiam illa verba Apostoli explicans: Calix cui benedicimus,
nonne communicatio sanguinis Christi est? In veteri quidem testamento, inquit, cùm im-
Hom. 3. in epist. ad Ephe. perfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab ido-
lis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hic autem multò admira-
bilius & magnificentius sacrificium præparauit, cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro
Cypr. lib. 2. epist. 3. brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Ie-
sus Christus, inquit, Dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrifi-
cium Deo patri ipse primum obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtiq;
ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium
verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod i-
psum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior Irenæus. Suis, inquit, discipulis dans
Irene lib. 4. c. 32. & 34. in fine. consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infru-
ctuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit dicens, Hoc est
meum corpus: & calicem similiter qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum san-
guinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab A-
postolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias
suorum munerum in nouo testamento de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsi-
gnificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non
accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu Solis vsque ad occasum nomen meum glo-
rificatur inter Gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium pu-
rum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: mani-
festissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni
Martialis in epi. ad Burdegal. c 3. autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Et qui fuit Irenæo vetustior Martialis, v-
nus ex septuaginta discipulis Dómini: Quod, inquit, Christi corpus Iudæi per inuidiam
in ara crucis immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis no-
stræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, &
mortem effugandam. Hoc enim ipse Dominus noster iussit eos agere, in sui commemora-
Eus. lib. 1. demonst. euangelica c. 10. tionem. Eusebius quoque Post omnia quasi mirabilem quandam victimam sacrificiumqúe
eximium patri suo operatus, pro nostra omnium salute obtulit, eiusqúe rei memoriam ve
Amb. in orat. præparatoria ad Missam. nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus, instituit. Itidem & Ambrosius Deum alloquens. Ac-
cedo, inquit, ad altare tuum, vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti & offerri præce-
Gaudentius ser. 2. pisti in commemorationem tui pro salute nostra. Et æqualis eius Gaudentius. Ecideò disci
pulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista

vitæ

vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, vsquequo Christus iterum de cœlis adueniat, quò & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar passionis Christi ante oculos habentes quotidie, & gerentes in manibus, ore etiam sumentes, ac pectore redemptionis nostræ, incredibilem memoriam teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam sempiterni tutaminis consequamur. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Dionysius Areopagita, de Eucharistia verba faciẽs: Hoc, inquit, facimus (vt eloquia aiunt) in eius recordationem. Ac paucis interiectis. Quod hostiam salutarem, quę supra ipsum est, litat, excusat se decenter, ad ipsum exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Et in alio loco capite, vbi de sacerdotibus tractat. Ipse, inquit, noster primus & augustissimus Pōtifex; discipulos ad sacerdotalẽ functionem promouens, quamuis esset tanquam Deus, mysteriorum Princeps, ad patrem tamen sanctissimum diuinumq́ spiritum, huiusmodi consummationis officium refert, discipulos vt legimus admonens, ne ab Hierusalẽ discederẽt, sed expectarẽt promissionem patris. Quibus verbis docet, in nouissima cœna, promouisse quidẽ Christũ Apostolos ad sacerdotalẽ functionẽ, quã τελείωσιν vocat, Cęterũ τελεσιουργίαν quod vertit interpres consummationis officium, clarius autem explicabitur, si quis exercitium dicat sacerdotalis functionis, id in illud vsq́ tempus reiecit, dum acciperẽt promissum Spiritum sanctum. Nec prius eos hoc munere sacerdotali functos fuisse testis est Clemens, qui pulchrè cum Dionysio cōsentiẽs, his verbis vtitur. Primus igitur natura Pōtifex & vnigenitus Christus, qui nō sibiipsi honorẽ arripuit, sed cōstitutus fuit à patre, qui propter nos factus homo & spirituale sacrificium offerens Deo, & patri suo ante passionem nobis solis præcepit hoc facere, quãquam præsentes essent nobiscum alij, qui in ipsum crediderũt. Sed nō omnino, omnis qui credit cōtinuò sacerdos est, & Pōtificum cōsequitur honorem, post autem assumptionem ipsius nos oblato secũdum eius ordinationem sacrificio puro & incruento, cōstituimus Episcopos, Presbyteros & Diaconos numero septem, è quorum numero erat Stephanus. Hic manifestè Clemens indicat, quòd ante passionem quidẽ præcepit Christus facere, hoc est offerre. verum ipsi nō obtulerunt nisi post assumptionem. Fuit igitur ante passionem τελείωσις, τελεσιουργία vero non nisi post assumptionem. Iustinus quoque: Apostoli enim in Cōmentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi IESVM præcepisse tradiderunt, cum accepto pane cùm gratias egisset, dixisse: Hoc facite in mei memoriam, hoc est corpus meum. dixisse etiam accepto poculo cùm gratias egisset, hic est sanguis meus, sibiq́ solis dedisse. His autem omnibus posterior Leo: IESVS, inquit, discumbentibus secum discipulis ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis hostia deberet offerri Deo. Bernardus sacerdotes alloquens: Audire modò & obstupescentes admiramini: Nulli angelorum, nullis spiritibus supernis, sed hominibus: nec tamen omnibus, sed ordini vestro tantùm, mandatam esse tanti sacramenti celebrationem in altari, quod CHRISTVS fecit manibus suis in cœna paschali. Expositis igitur forma & efficacia sacramenti, restat dicendum: quibus in verbis mandauerit CHRISTVS illud celebrandum: Hoc facite ait, in meam commemorationem. O verba nimis affectuosa, ô verba pungitiua & penetratiua vsque ad animam. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Propheta etiam dixit: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. O summe pia & verè suauis memoria, annunciare mortem Domini, donec veniat. Hactenus Bernardus. Gregorius verò Nissenus docet, quòd in illa cœna nouissima se obtulerit his verbis. Qui pro dominica potestate & auctoritate administrat omnia, non expectat vel ex proditione necessitatem, vel Iudæos grassantes, vel iniquum Pilati iudicium, vt illorum scelus ac malitia principium & causa communis hominum salutis esset. Verùm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quendam ineffabilem sacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, seipsum offert oblationem & hostiam pro nobis, idem simul & sacerdos & agnus DEI, qui tollit peccatum mundi. Quando autem id fecit? Quando tale suum corpus effecit, vt manducari, talem sanguinem, vt potari posset à suis familiaribus. Hanc Gregorij Nisseni sententiam sequutus quoque videtur, qui fuit propemodum æqualis eius, Isichius Gregorij Nazianzeni discipulus. Eius enim hæc sunt verba: Propter quod non solùm dicebat: potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, sed & præueniens, semetipsum in cœna Apostolorum immolauit, quod sciunt qui mysteriorum percipiunt virtutem. Hunc Sacerdotem lxx. non solum vnctum siue linitum, sed & consummatũ manibus appellauerunt. Consumatus est in manibus prius in mystica cœna, accipiens panem & frangens, deinde per crucem, quando ligno affixus est. Tunc sacerdotij suspiciens dignitatem, vel potius cùm semper habuerit, tũc opere explens etiam hoc, quod pro nobis erat sacrificium, consumauit. Et aliquot seculis post Theophilactus. Quinta, inquit, vespera fecit Dominus Cœnam, & discipulis dixit: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum: & ita, qui potestatem habebet ponere animam suam, manifestum est, quod tunc immolauerit seipsum, ex quo tradidit discipulis corpus suum. Quod etiam testatur Beda locum illum explicans, Primo die Azimorum, vbi Dominum in cœna sacrasse scribit suæ passionis exordium. Et qui posterior his omnibus ante 400. annos vixit, vir egregiè doctus Rupertus Abbas Tuitiensis. Dñs noster, non tũc solũ, vel tũe primùm immolatus est, sed & pridie quã pateretur: quãdo accipiẽs panẽ, & calicẽ benedixit, & dedit discipulis suis dicẽs: Hoc est corpus meũ: Hic est calix sanguinis mei: suis manibus immolatus est: suis ipse manibus nobis iugiter vt immolaretur agnus cōmendatus est. Ex quibus tot sanctorũ. Patrum testimonijs, liquidò cuiuis apparet, Christum in cœna sacerdotio secũdum ordinem

Dionysi. de Eccle. Hierar. Hier. cap. 5. parte. 3.

Cœna vltima. Apostolos ad sacerdotalem functionẽ Christus promouit.

Clemens lib. 8. Const. Apost. capite vltimo.

In Apologi. secũda.

Iustinus.

Leo serm. 7. de pass.

Bernardus serm. a. de cœna Domini.

Luc. 22.

Psalm. 144.

Greg. Nisse. de S. festo Pascha. Orat. prima.

Isichius lib. 1. Leu. cap. 4.

Theophil. in cap. Matth. vltimum.

Rupert. lib. 6. cap. 22. de diuinis officijs.

Hier. in cap. 27. Matth. Melchisedech functum fuisse. Testatur autem hoc & Hieronymus, dicens: Postquàm typicum pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & adverum Paschæ transgredirur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech summi dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat: ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsentaret. Quod autem hic Hieronymus typicum, hoc Eusebius in Chronicis vocat Vmbraticum Pascha. Et in Epistola quadam Paulæ & Eustochij nomine scripsit ad Marcellam. Melchisedech, inquit, in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit. Et in quæstionibus Hebraicis. Quod autem ait, tu es Sacerdos in æternum, &c. Mysterium nostrum verbo ordinis significatur, nequaquam per Aaron irrationabilibus victimis immolandis, sed oblato pane & vino, id est, corpore & sanguine Domini. Testatur *Amb. lib. 4. cap. 3. de Sacramentis. Et de his qui initiantur cap. 8.* Ambrosius, vbi docet anteriora esse mysteria Christianorum, quàm Iudæorum, & diuiniora Sacramenta. Ibi, inquit, sacramentorum horum signra præcessit, quãdo Abraham victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit illi panem & vinum. Ipse ergo auctor sacramentorum. Quis est Melchisedech? Rex iustitiæ, Rex pacis. Quis ergo Rex iustitiæ, nisi iustitia Dei, qui est Dei pax, Dei sapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Testa- *Euch. lib. 8. in Genesim.* tur & Eucherius, dicens: Christus non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda ortus est, ex qua aribn nihil de sacardotali præcepto accepit, vtiq; propter mysterinm sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblarionem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius, sacramentum in sacrificium offeramus, ibi primùm quippè apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe *Aug. lib. 16. de ciuitate Dei Cap. 21.* terrarum. Testatur Augustinus, cùm ait: Tnnc benedictus est à Melchisedech, qui erar sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippè primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturq; illud, quod longè post boc factnm per Prophetam dicitur *Aug. lib. 7. de ciuitate Dei, cap. 17. & 20. Epist. 95. in Psalm. 33. & 106.* ad Christum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: non scilicet secundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat aufarendus, illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura sunt autem Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium, eius quod nunc offertur in Ecclesia. Verùm adducere singula longum foret, nequa necessarium. Testatur Theodoretus explicans illum Psalmi locum. Tu es sacerdos in æternum. Cæterum, inquit, Melchisedech non Iudęorum, sed gentium est sacerdos. Sic & Dñs Christus non ꝑ Iudęis tantum, sed ꝑro omnibus hominibus, sematipsum obtulit Deo. Exorditur autem Sacerdotiũ in nocte qua crucem subijt, cùm accepit panem, & gratias egit, fregit, & dixit: Accipite, & comedite ex ipso, Hoc est corpus menm: Similiter & Calicem eùm tamperasset dadit discipulis suis dicens: Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis ef- *Euseb. li. 5. demõst. Euang. cap. 3.* fundetur in remissionem peccatornm. Et his omnibus vetustior Eusebius: Et sanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum Saluator noster IESVS, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu ea, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficist. Nam quemadmodum ille, qni sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunr sacerdotas in omnibus Gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeũtes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repręsentãt: quæ sanè mysteria Melchisedech, tanto ante spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Mosi scriptura testificatur, vbi ait. Et Melchisedech Rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Epiphanins: Visum *Eph. lib. 2. contra hæret. Hære. 55.* est vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne constituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit secũdùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod *Chrysost. orat. 5. contra Iudæos* sanè nunc in Ecclesia viget à Cbristo & hucusque: Ioannes quoque Chrysostomus Melchisedech typum gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus: Pane & vino suscepit *Dam. li. 4. c. 414.* Melchisedech Abrabam ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa mensa hanc mysticam præfigurauit mensam: Sacerdos ille, Christi veri sacerdotia figuram præ se serebat & imaginem. Tu es, inquit, sacerdos in æternum secundum ordi- *Beda in Psal. 33.* nem Melchisedech. Et æqualis eius Beda, Christus legalia Sacrificia, secundùm ordmem Aaron instituta, conuertit in sacrificia panis & vini secundùm ordinem Melchisedech. Ne- *Alb. in quæst. in Genes.* que diuersa leguntur apnd eis discipulum Albinum. Clemens quoq; Alexandrinns, Mel- *Lib. 4. Stromatum* chisedech, inquit, sacerdos Dei altissimi vinum & panem sanctificatum dedit in typum Eu- *Arnob. in Psal.* charistiæ. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Cbristo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factua est in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdo- *Cypr. lib. 2. epist. 3. ad Cecilium.* tibus, dum Abraham victor reuerteretur de prælio. Cyprianus, cùm docuisset Melchisedech typum Cbristi portare, prolatis illis verbis. Tu es Sacerdos secundùm ordinem Melchisedech. Qui ordo, inquit, vtique hic est de sacrificio veniens. & inde discedens. Quòd Melchisedecb Sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis Sacerdos Dei summi, quàm Dominus noster IESVS Christus, qui sacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchisedech obtulerat, id est, pa- *Lib. 2. Epistolarũ.* nem & vinum, suum scilicet corpus & sanguinem? Et paucis interiectis. Vt in Genesi per Melchisedech Sacerdotem benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit antè imago Sacrificij pane scilicet & vino constituta: quam rem perficiens, & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui est plenitudo veritatem præfiguratæ

imagini

imaginis adimpleuit. Et alio loco: Significata, inquit, olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum. Hoc est, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus Rex Salem, id est, pacis, Rex inquam, idemque Pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, sacerdotio suo functus est secundùm ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meũ, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fideli Abrahã varũ sacrificiũ. Eusebius Emissenus inquit, Melchisedech fuit Sacerdos Dei summi dum à præputio, id est, à gentili, circuncisio futura benedicitur, Ecclesiæ gloria prædicatur, & Synagogæ infideli plebs ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo Melchisedech cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Christi sacrificium præsignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hæc ille.

De cœna Domini.
Rupert. li. 5. de trinit. cap. 12.
Melchisedech sacerdos.
Ho. 5. de Paschate

Ac ne Iudæorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinquaginta annos scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternũ erit secundũ ordinẽ Melchisedech, qui fuit Rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende Dñe mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & Domini iusti illius. Dixit Dominus Domino meo, tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrificium istius iusti Domini, fuit panis & vinum, quòd est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostẽdit, quod sacrificium finiatur, quando inciperet istud sacrificiũ in æternum: & ordinatio sacrificandi secundum ordinem Aaron ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Atque huius quidem Rabbi Samuelis librum in Antonini reperimus historia. Cæterùm prodiere nuper comprimis eruditæ notationes in historiam Sulpitij Seueri, Petri Galesini: qui locum de Melchisedech explicans, producit etiam alios Hebræorum Rabinos, nimirum, Nadarzan, Pinam, & Onchelum, qui Ionathan Chaldæum auctorem secuti, verba Geneseos de Melchisedech oblatione volunt intelligi de sacrificio panis & vini, quod Messias erat instituturus: quod aliquanto ante plurium etiam Hebræorum testimonijs, itidem probauit Petrus Calatinus, quin & substantiam panis, in substantiam Christi corporis: substantiam vini, similiter in substantiam Christi sanguinis mutari, claris eorundem testimonijs docet. An autem & nobis exclamare cum Propheta non licebit? Stupor, & mirabilia, quod qui sunt hostes Euangelij Iudæi, vi veritatis coacti, negare non audent, hoc eos, qui volunt Euangelicorum nomine censeri, tam impudenter negare? Non alio scopo, quàm vt redemptionis nostræ precium nobis auferant, & omnem tanti beneficij memoriam ex hominum animis deleant.

Rabbi Samuel.
Petrus Calat. li. 10. cap. 4. 5. & 6.
Hierem. 5.

Malachiæ quoque locum, quem adduximus, de hoc sacrificio interpretatur: præter antiquissimum Irenæum August. his verbis: Hæc quippe ecclesia est Israel secundum spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundum carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificium quod nunc offert Israel secundũ spiritum, cui dictũ atque prædictũ est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israel & testificabor tibi: & cætera, quæ iã suprà cõmemoraui. De huius enim domo nõ accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificiũ laudis non secundùm ordinẽ Aaron sed secundũ ordinẽ Melchisedech. De eo enim dictum est Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternũ secundùm ordinem Melchisedech. Nouerũt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quòd Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secundum ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter est Israel: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundum ordinem Aaron. Cur autem hoc non accipiat, addit & dicit: quia ab ortu Solis ad occasum glorificatum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundum ordinem Melchisedech. Eusebius Hæc omnia quæ ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinam, ab omnibus gentibus celebrantur, Propheticæ voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu Solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificiũ laudis: sacrificamus Deo, plenum & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Testamentum, hostiam mundam. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundum ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Quemadmodum Melchisedech, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt Sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.

Mal. c. 1
Aug. cont. aduers. legis & prophet. li. 1 c. 20.
Malachiæ locus de hostia munda explicatur,
Iuratio Dei incredulorũ increpatio.
Vide eundem ca. 9. aduersus Iudæos.
Eus li. 1. demõstrationum Euang. cap. 10.
Sacrificijs corporalibus Melchisedech non fuit vsus, sed pane & vino.

Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica mensa, cœlesta summeque vene-

Chrys. in Psal. 95.

randum sacrificium. Copiosius etiam ac magis disertè in secunda contra Iudæos oratione, cùm eundem Prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non posis aliud tempus proferre, quàm hoc, posteaquam Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico, etiam legi repugnat Prophetia. Nam cùm Mosea vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit Dominus Deus, quumq; ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirum Propheta dicens: quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum aduersatur ac repugnat Mosi. Verùm nulla est inter eos pugna, neque dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex alijs plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab ortu Solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Præterea ex sacrificij modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium. Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus. Ac ne putares: quòd in vna duabusve aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandum esset, nō enim simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu Solis vsque ad occasum: demonstrans, quantum Sol terræ aspicit, tantundem Euangelium esset occupaturum. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideò dixit: Incensum abominatio est mihi: Quanquàm & alioqui si quis ipsum hoc sacrificiom conferat cum illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta cōparationis rationem solùm hoc purum dici mereatur. Quodq; de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam. Idē & hic iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat

Li. 4. c. 14.

putum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis precia, sed per spiritus gratiam offertur. Ioannes quoque Damascenus, hæc est, inquit pura, scilicet hostia, & incruenta, quam ab ortu vsque ad occasum, ipsi offerri, Dominus per Prophetam loquitur: Corpus videlicet & sanguis Christi in stabilimentum videlicet animæ & corporis. Haymo quoque scribens in Malachiam: Manifestissima, inquit est Prophetia, nec eget profundiori expositione. Loquitur autem ad sacerdotes propriè, qui illicitas victimas offerebant, atque ideò voluntas Dei, quem exacerbabant, non erat in eis: simul etiam docet carnalibus illorum victimis, Spirituales victimas successuras, nec in vna tantùm prouincia Iudæorum: Sed in omni loco offerri Deo mundam oblationem, hoc est, sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Et eum secutus Remigius Antisiod. Episcopus ante 700. prope annos locum hunc explicans: Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter cum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem, & interius sine inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum, &c. Et qui præcesiit hos omnes

In Malach.

In colloquio quod habuit cum Tryphone Iudæo.

R. Isaac.

longè vetustissimus Iustinus Philosophus & martyr, de sacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistiæ, tū pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis prophanatur, docet. Rabbi Samuel ad Isaac scribens capite vigesimo: Timeo Domine mi, quòd Deus elongauit nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu Solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius, quàm sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarent nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes

Hyppolitus de Antichristo.

omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Daniele de iugi sacrificio, vetustissimus auctor Hippolytus de Missa, quā Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi posse docet, cùm de consummatione mundidéque Antichristo scribens his verbis vtitur. Lugebunt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, preciosumq; corpus & sangnis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit: Et paucis intericctis: Venite Pontifices, qui purè mihi sacrificium die nocteq; obtolistis, ac preciosum corpus & sanguinē meum immolastis quotidie. Et beatus Effrem totidem ferè verbis vt Hyppolitus, in eo sermone quem de Antichristo habuit: Lugebunt, inquit, Ecclesiæ Dei vniuersæ, luctu ineffabili, quia non offertur oblatio diuina, & sanctificatio. Et qui sequutus est eum Chrysostomus, aut quicunque fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis, & sex mensibus, hoc sacrificium Christianum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo. Et qui præcesiit vtrumq; Irenæus: In tempore tyrannidis Antichristi fugabuntur sancti, qui purum sacrificium offerunt Deo. Et in dimidio hebdomadis (ait Daniel) tolletur sacrificium & libatio.

Hom. 40. in 24. cap. Matt.

Irenæus li. 5. in fine

Sacrificij Missæ in Nicæno & Ephesino Concilijs quomodo fiat mentio.

Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cùm veterum scriptorum plenæ sint omnes paginæ. In sacrosancto Nicæno Concilio simul & in Ephesino, quæ non minoris auctoritatis habita sunt, quàm ipsa Euangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum Concilium, quòd in locis quibusdam & ciuitatibus Presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neq; regula, neq; consuetudo

tradi-

tradidit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerunt, corpus Christi porrigant. Ex Ephesino vero scribunt ad Nestorium patres Concilij annunciantes ei: Sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris, effecti.

Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda, apud quem ita Faustus loquitur: Pagani aris, delubris, simulachris, victimis atque incenso Deum colendum putant. Ego ab his in hoc quoque multum diuersus incedo, qui ipsum me, si modo sim dignus, rationabile Dei templum, puto viuum viuæ maiestatis simulachrũ, Christũ filiũ eius accipio: Aram, mentem bonis artibus & disciplinis imbutam. honores quoque diuinos ac sacrificia in solis orationibus, & ipsis puris, ac simplicibus puto: quomodo ergo schisma sum Paganorum? Ex his facilè perspicere licet, Manichæos fuisse, qui nec externa sacrificia, nec externas imagines admittebant: atque ab his nostri temporis hæreticos originem duxisse. Verum eorum hanc opinionem in eodem illo libro præclarè confutat Augustinus. Centum annis pòst fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorum sententiam ad Monimum scribens, grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadum Arrianum scribens. vbi docet quòd sicut patri, ita etiam filio non solùm Christianis temporibus, verumetiam à prisci temporis sacerdotibus multis varijsque modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisque ex Daniele, ex Psalmis, & Euangelio Matthæi testimonijs, tandẽ ita cõcludit. Sacrificium itaque quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solùm Deo patri, sed etiam filio communi deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec filio sine patre sanciri. Omnia autem, quæ scribit in eo loco Idacius, reperiuntur ijsdem verbis in Epistola Marcellini Pontificis ad Salomonem, quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Similiter Augustinus docet Filio vnà cum Patre & Spiritu sancto sacrificium panis & vini, in sancta Ecclesia Catholica per vniuersum urbem terrarum offerri.

Aug. lib. 10. de ciui. Dei, c. 9.
Lib. 10. con. Faust. cap. 3.
Cap. 15. & 18.
Fulg. li. 2. Idacius.
Aug. de fide ad Petrum Diac. c. 19. & lib. 10 de ciuit. dei. cap. 20.

Ante quadringentos verò annos, fuerunt, quemadmodum anteà meminimus, Henriciani & Petrobrusiani, qui & veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & Missam nihil esse, nec celebrari debere contenderent. Contra quos, quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstanti, quoniam digna sunt, quæ legantur ab omnibus, visum est paulò altius repetita inserere. Loquens enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est, inquit, nostrum sacrificium, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui populi holocaustum quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatum est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendum, ab eodem præceptum, & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit, per quam liberior sermo ad ostendendum, & confutandum stultissimum errorem decurrat: audite, non me, sed dominum. non Christianũ, sed Christũ, non hominem tantùm sed Deũ, audite eũ, quem qui non audiarit, exterminabitur de populo suo. Dic Domine Iesu Deus noster, Saluator noster, Sacerdos noster hostia nostra dic: respondeat aduersarijs Testamenti tui, qui volunt rescindere, quod statuisti: eradicare, quod plantasti: destruere quod constituisti, Dic; forsan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt, verebuntur faciem tuam, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuæ sunt, vocem tuam audient. Ignosce & mihi præsumptuosè interroganti, sed tamen pro ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quã isti violare conantur, zelãti. Planè isti redemptorẽ te negant, qui pretiũ redẽptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redẽptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodum captiuitatis, dum largitorẽ respuunt libertatis. Dic ergo Domine testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum discipulis tuis vetus Pascha nouo commutans celebrasti, accepisti panem gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti, dicens: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quæ oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt. Auditis hæc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit. ipsum audite: Auditis eundem dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria. & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hic subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendum omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquam dixit, accipite, hoc est corpus, adiunxit, meum. Suum ergo, non alterius corpus discipulis dedit. Rursum ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus, quod suum quidem esset, sed tamen quod ipse erat non esset, addidit, quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterum, non alterius, sed meum, non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice Hic est, ait, sanguis, non bouis aut arietis, non agni, aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus. sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demonstran-

Petrus Abbas Cluniacens. Epist. 2.
Deut. 19.
Contra sacramentarios admonitio grauissima.
Ioan. 10.
Matt. 26.
Luca 22.
Hoc est corpus meũ bene explicatur.
Psal. 113.
Matth. 17.
Corpus suum non alterius discipulis suis Christus dedit.

dam

dam veritatem corporis & sanguinis Domini dici potuit clarius, lucidius manifestius? Nonne & longè ante passionem commendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudæis, sæpè dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis? Et: Panis quem ego dabo, caro mea est? Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis, non alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cum esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendum, quia vnicè complectendum est tantum tantæ misericordiæ opus, tacito sæpè nomine filij Dei, quod pro se est, nomen filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcircò vocat carnem, ne quodlibet corpus puteretur: idcircò filij hominis, ne alterius quam sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transsubstantiationem probat, quòd panis in carnem, vinum commutetur in sanguinem, postquàm de iugi quoque sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modò ab incredulis opponitur, sed à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cum Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idē Christus offeratur, videndum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolū Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia quia summè rationabilis, imò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione, vt certum est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti auctorem Deum, & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quam causam dando ipsum sacramentum aperuit. Nam postquàm dixit. Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti commemoratio Christi. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat se hoc opere saluaturum hominem, sed absque huius operis dilectione nullum saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, vtpotè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solenniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis pretium cogitaret, inde que redemptori agens gratias, fide, quę per dilectionem operatur, nequaquàm se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei vtcunque absque signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam:

Ioan. 6.

Sacrificium corporis & sanguinis Christi quare toties iteratur.

1. Cor. 1.

Missæ sacrificio memoria Christi beneficiorum in nobis excitatur.

Horatius in arte poetica.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Et res tanta erat, vt & ad eam cogitandam, amandam, amplectendā, non segniter, sed insigniter humani animi mouendi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tantùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod, hoc illud sacrificium erat & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidem Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc nostrum nostri temporis sacrificium sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcircò non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est ei idem quod signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus, vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm licet inuiolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum ijs, & quibusdam alijs signis, in quantum fieri potest, mors Domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quam tamen maximè signat, maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu, quem suprà commemoraui: Quotiescunque, ait, manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis. Quare hoc? Quare non similiter ô Apostole Dei, dixisti, incarnationem domini, natiuitatem Domini, circuncisionem Domini, baptismum Domini, vel quod magis videretur resurrectionem Domini, ascensionem Domini? Quare dixisti mortem Domini, quare illa, quæ gloriosa videntur, dimisisti, & quod erat ignominiosius, elegisti? Vt, inquit, ostenderem, in morte domini singulariter constare salutem mundi: vt ostenderem istud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt ostenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apostolū, quando mandocatur panis Domini, hoc est, corpus Domini: quando bibitur calix Domini, id est, san-

Sacrificij veteris et noui signa differūt.

Christus quomodo in altari dicatur immolari.

1. Cor. 11.

Mortem domini annūciabitis quid.

sanguis Domini, annunciatur, hoc est, repræsentatur mors Domini quam passus est in cruce, non alia, sed eadem quæ est præsens, caro Domini: qua fusus est, non alius, sed idem qui sumitur sanguis Domini. Quod cùm fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quàm possit excitari verbi domini admonitione in amorem eius, quẽ non tantũ audit, sed etiã videt & suscipit, inardescat: & videns verbũ carnem factũ vt habitaret in nobis, habitans etiã corporaliter, & in se obliuisci iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit: quem quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte ille vitam sibi paratam agnoscens à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo Domino suo immortaliter iam viuenti in sempiternum conuiuat.

Ioan. 1.

Hoc igitur Ecclesię sacramentum, quoniam sic assidua sui repręsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluũ, sed valdè necessarium est. Ea propter vt dictum est, Dominus hoc in sui cõmemorationem fieri iussit, ea de causa mortem Domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit: vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mũdi inquietudine, nulla temporũ prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicque quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem, & plenè tollit peccata mũdi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcircò, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt, in teipso, à teipso hoc discas, aduerte quicunque hęc legis, teque ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamen quod profiteris, firmiter credis) vtrum quando dicitur: Christus olim inter homines apparuit: aut quando dicitur: Christus nunc inter homines cõuersatur? quando dicitur: Olim in cruce pependit: an quãdo dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prędicata absentia, an demonstrata pręsentia? Sed scio, quia non diffiteris, quod verum est, magis humana corda moueri pręsentibus, quàm absentibus rebus, mouetur igitur magis ad pręsentẽ quàm ad absantem: mouetur magis ad visum, quàm auditum Christum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remissio peccatorũ, Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgentia, ipso Dño attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: dimissa sunt ei peccata multa, quoniã dilexit multum. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tãtum operit charitas in proximum? Non est ergo, vt dictum est, superfluum Christi corporis & sanguinis sacramentũ, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio pronocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia nõ tantùm per id, quòd Deus est, sed etiam per id, quòd homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per id corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis.

Mortis domini quotidiana cõmemoratio quid nobis det.

Lucæ 7.

1. Pet. 4.

Missæ sacrificij quotidiani effect.

Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immẽsum illud redemptionis nostræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominũ amore tam benefici redemptoris inflãmandas, quàm quod ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tam multa describenda, atque huic loco inserenda curauimus, vt quę fuerit Ecclesię fides de hoc sacramento, ante quadringentos annos planum omnibus fierit: simul intelligi posset, quàm impudens commentum sit eorum, qui quadringentis his & amplius annis extinctam Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christique beneficia omnia obscurata esse literarum monumẽtis prodere veriti non sunt. Cùm si vnquam anteà, illo tempore vel maximè clara, aperta, testataque fuerint omnibus. Quemadmodum ex eorum scriptis videre licet, qui vixerunt illo seculo, quod ferax doctissimorum hominum fuisse constat. Nam intra centum annorum spacium tulit ætas illa viros insignes, Anselmum & Landtfrancum Cantuarienses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum Presbyterum & Petrum Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hildelbertum Cenomanensem, Hugonem de Sancto Victore, Richardum de S. Victore, Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quàm vitę sanctitate claros & illustres. Atqui horum omnium, & cum ea, quę pręcessit, quę fuit ab ipsis Apostolis, & eorum successoribus, & cum ea, quę sequuta est Ecclesia, vsque ad hęc nostra tempora, cùm de rebus alijs omnibus, tum de iugi hoc sacrificio mirus cõcentus, & incredibilis quędam est consensio. Nam quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo, Remigio, Antisiodorensi, & Petro Cluniacensi, Bernardo claræuallensi, Hilderberto Cenomanẽsi in Gallia: idem patribus in sacrosanctis Nicæno, & Ephesino Cõcilijs, ex toto orbe Christiano congregatis, idem Ambrosio in Italia, Chrysostomo in Thracia, Theophilacto in Mœsia, Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto, Eusebio in Palæstina, Landtfrãco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano & Ruperto Tuitiensi in Germania, Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostrę gentis Apostoli fuerunt in Polonia, qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergo isti omnes, & qui eos vsque ad hęc nostra tempora sequuti sunt, vnanimiter senserunt, prędicauerunt, literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiserunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti, inquam, omnes, in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quod nos tanto consensu docuerunt, non hominum hanc magis quàm DEI per os Ecclesiæ suæ loquentis, doctrinam existimare debemus. Quo minus ferendus est inflatus ille

De sacrificio Missæ patrum consensio.

sensu

1. Reg. 17.
1. Tim. 3.
Esaiæ 14.

sensu carnis suæ, qui nihil morari se scribit, quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores. Scilicet tu ille es incircuncisus Philistæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ columna est & firmamantum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ, crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cœlum conscandam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui postea ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum Spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam, & cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Satanista audet altissimũ arguere mendacij, cùm tot seculis Ecclesiã Spiritu Dei destitutã, ac in idololatria versatam esse, impudenter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Hungariam, Boëmiam, Insulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quę sunt Mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: adde quotquot in Syria & Armenis Christi nomen profitentur: adde postremò numerosissimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis disiunctos: in omnibus his regnis & prouincijs (pręterquam si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerunt) iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc Sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquam celebrare intermisisse reperies: Quod à Christo, vt diximus, institutum, ab eius Apostolis per longam successionam Sacerdotum & Episcoporum per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit, ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mũdi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi non arrogantis, omnia sanctis Patribus detrahentis, omnem omniũ Conciliorũ auctoritatem eleuãtis, sensum anteponemus? O Christe, qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras oẽs, prius vitã hãc nostrã mortalem, prius omnia, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm in hanc nos mentem impelli patiaris. Nullum est discrimen tantum, quod non alacriter subire: nulla tanta difficultas, quam non constanter perferre: nullum tantum certamen, cui non intrepidè nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante non modò non fugiendum nobis, verum etiam expetendum esse putamus, priusquã id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te Redemptorem negemus, vt redemptionis nostræ pretium sacrosancti corporis, & sanguinis tui fuga sacrificiũ p Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur.

Sacrificium iuge per omnes mundi partes celebrari.

Vnius hominis fanatici sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponendum non esse.

In Missæ sacrificio euertendo Sathanæ astutia.

Verùm, quod sæpè monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redemptionis nostræ pretium auferre se negat, quin illud potius prædicare velle simulat, cùm tamen re ipsa nihil agat aliud, neq; alia in re curas suas & cogitationes consumat omnes, quàm vt omnem tanti beneficij memoriam sempiterna quadam obliuione prorsus obruat. Contendere quidem primùm illud modò videtur, vt ne sit externum vllum sacrificium. Scriptum est enim: Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Verũ posteaquã hoc obtinuerit, serpet eo vestigiò lõgius, simul & prædicationẽ externã abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniam omnes scient me, à minore vsq; ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum, externum verbi ministerium abolere conantur? At qui eadem hoc auctoritate, qua tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc & in proximè sequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificium externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia solam esse vultis, prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autem vtriq; fanatici qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atq; ideò tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quòd vt diceres, dum fanaticos istos insectaris, Ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligentiæ lucem Ecclesiæ promitti. Ac rectè admones, peculiariter id notandum esse. Non est enim extra illam sanæ intelligentiæ scripturarum lux cui promissus & missus est Spiritus sanctus, à qua, cùm vltrò ipse te præcideris, mirandum non est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoq; scriptum legimus, externum sacrificium Deo deberi, atq; hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debẽtur, ausi sunt sibi etiam superbię fastu homines arrogare. Rarissimi autem cõmemorantur, qui sibi vt sacrificaretur cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicunq; tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatem, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur hoc summo studio contendit & elaborat, vt externum tollat sacrificium, quo nulla vnquam ętas ab orbe condito caruit, etiam si nunc apud plures, nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quò sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Hic est scopus, ad quem tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam de externo sacrificio abrogando (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquã fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absque lege, absq; Rege, absque Sacerdotio, absque Ephot & Terapbin: cumq; Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt Christianis DEO sacrificare cessan-

Heb. 9.
Heb 8.
Hier. 9.

Intelligentia sanæ lux Ecclesiæ promissa.

Lib 1. Contra aduersarium legis & prophetarum cap. 18. & de ciuitate Dei lib. 10. cap. 4. & lib. 15. cap. 16.

Oseæ 3.

cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absq; aliquo Deo prorsus esse videatur. Cùm itaq; detectæ iam sint Satanæ fraudes, cùm quorsum tendat serpens hic astutus, planum & manifestum factum sit (neq; enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ precium auferat: deniq; vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutū oppugnare fuerit adortus, tantò nos cum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod recōciliationem in cruce factam & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus.

In sacrificio abolendo Sathanæ finem vnum & sequi.

Neq; moueat quemquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim anteà satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est intellexisse pueros Hæbreorum, quid agerent, cùm in templo clamarent: Osanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hęc eorū quālibet imperitorū pietas ingrata Christo, adeò non aspernatus est nō intelligentium laudem, vt cum Principes Sacerdotum & scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à propheta fuisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo. Iam verò quotusquisque fuit in populo Israël, qui quid sibi vellent ritus, cæremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Phariseos, vix millesimus quisque, quid ea sibi vellēt, assequebatur, vt nō temerè dictum fuerit à Pharisæis. Turba hęc, quę nō nouit legem, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, non ex sapientibus secundum carnem, elegit Christus: per quos Euangelij sui luce mundū illustraret: cum interea quid de verbo Dei, de scripturarum, de legis peritia tantoperè gloriabantur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennę facti sint. Non sciscitabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificijs istis fieret: illud scire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabāt, illum coli, & adumbrari sacrificijs istis persuasum habebant. In cęteris omnibus maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorum ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non pauciores proculdubiò ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cęteris esse periti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio existimāda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etia si nō omnia vulgus intelligat, quæ gerūtur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit IESVM Christum, & hunc crucifixum, atq; sacrificium quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam DEO in odorem suauitatis, in altari representari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quàm qui anxiè disputant, vtrum ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, an ea, quam nobiscum cōmunicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi merito nobis cōmunicata nobis inhæret, iusti efficiamur.

Sacra an peragenda sint lingua cuiusque vernacula.
Matth. 21.
Cantare vel legere diuinam scripturam non intellectam. Deo etiam acceptā esse ostenditur.
Psalm. 8.
Ioan. 8.
Fidem maiorum suorum sequatur vulgus, legis & mysteriorum secreta non scrutetur.
Malach. 2.

Cùm locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascūtur & reficiuntur ex auditu animę sanctę, velut ex diuinis & rationalibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes pascantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse Dominus noster IESVS Christus si nos inueniat his vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis, verumetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atq; precationibus sopitus serpēs portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quàm nō intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quòd solo auditu velut incantatione quadam noxiarum virtutum quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pauca. Hæc idcircò diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis est. Solent Medici præbere interdum cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demùm sentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam nō capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur.

Hom. 20. in Iosue.

Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus à maioribus nostris, cùm Eucharistiam Sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunq; sacrificabātur, eleuari cōsueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeant illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus, quàm ignominiosam mortem sustinuit, quodq; his illius tam grauibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de cōmissis illis dolorem recipiant atq; modis omnibus ea sibi odio esse, seq; vel maximè ea detestari declarent, & pectorum tūsionibus, & quibuscunq; rebus alijs externis. Quoniam verò tam preciosa morte sua pro pec-

Eucharistiæ Eleuatio quare fit, & quid inter eleuandum meditari debeat.
Leuit. 23.

catis nostris omnibus Christus planè satisfecit, nulla vt esse possint flagitia tanta, quæ per
Hebr. 4. illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeant ad thronum gratiæ Dei, & cùm nostra
merita non habeamus, quæ allegare possimus, allegent Christi merita, hoc ipsum corpus,
quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem pec
catorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illum precentur, qui protector noster
Psal. 36. est, vt auertat faciem suam à peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeni-
Psal. 44. ti, qui cùm esset speciosus forma præ filijs hominum, factus est nostra causa despectus, & no
uissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius &
Esai. 53. despectus: Ipse languores nostros tulit, & ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus
est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatus est, quia i-
pse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram
tondente se obmutuit. In huius itaq; faciem respiciat huius merito peccata remittat: atque
concedat, vt quē fructum crucis illud sacrificium quod in altari repræsentatur, toti mundo
attulit, eũ in se trãsferre queant. Sic à maiorib. nostris vulgus fuit institutum. Quòd si nihil
præterea de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solùm intellexisse satis illi foret ad salutem.

Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superi-
ore loco doceatur populus de omnibus his, quæ ad missæ sacrificium pertinere videbun-
tur. De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cum primis docti & pij, vereq; catholici.
Michaelis Episcopi Mersburgensis de missa sermones. Michaelis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atq; mani-
bus omnium teri cuperemus, quòd pro eo, vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius
est omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent, persequutus.

Sacra in occidentali eccl. peraguntur sola lingua Latina. Neq; tamen existimet aliquis temerè ac sine causa factum esse, quòd vna & sola Latina lin
gua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquum,
vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gẽtium & nationum, qua res diuina
fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua
Poloni studiosi Latinæ linguæ. non multos reperire liceat, ex ijs præsertim, qui sunt liberalius educati: qui linguam Lati-
nam si minus exactè, vtcunq; tamen calient. Ac si qua gens alia, nostra præcipuè permultos
habet eius linguæ non omninò rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ec-
clesia laudes Deo decantantes, ac verba Latina vtcunq; sonantes, eaq; præsertim, quæ cãtan-
Rom. 15. tur in Missę sacrificio intelligentes. Quàm pulchrum autem & decorum est, cùm peregrinus
Act. 4. venerit aliquis, si ea lingua peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cùm ea quasi propria sit
gentis Christianæ si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & Pa-
trem Domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem cæremonias obseruantes videat? ve
vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentiũ
esse cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ec-
clesia discesserunt, apud quos sicut fides instabilis est, neq; vna, sic ritus quoq; & cæremoniæ,
Linguæ vernaculæ vsus in templis cauissimus. quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neq; tamen suis locis & temporibus etiam in
templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam anteà commemorauimus, quem-
admodum etiam vulgaribus cantilenis quàm maximè voluerit inculcata nobis Christi be-
neficia sitiens nostræ salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitijs, festis etiam Pa-
schæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes ho-
minum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia cõ-
memoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cætarùm illud ferendum
non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est auctoritas, quin decet eum potius, ei qui
potestatem hanc à Deo cõcessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat,
aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere
2. Reg. 12. licere sibi putet, cum ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Ozæ
Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiusmodi sibi arrogent. Longum au
tem foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificiom explicandum pertinere videntur, neq;
est hoc præsentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus.

Missa ne, an concio præstet. Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prædi-
cantem, an sacris operantem sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis rectè quæri potest.
Rom. 2. Scire ne præstet, an facere voluntatem Domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores le-
Luc. 12. gis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem Domini sui, dicit Christus, & non fa-
cit secundum voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit, & fecit di
gna plagis, vapulabit paucis. Porro cùm sacerdotem audis è superiore loco scripturas enar-
rantem, fit vt intelligas, quæ sit voluntas Domini, vt autem facias, id ab eo præstari non po
test, qui prædicat: sed neq; tu quicquam potes viribus tuis solis, opus est eius auxilio, à quo
1. Cor. 3. tanquam à fonte quodam perenni manat, quicquid est rerum bonarum. Nam neq; qui plan
Sap. 8. tat, est aliquid, neq; qui rigat: sed qui incrementum dat Deus: hoc est quod ille dixit Sapiens:
Vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa
sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij Dominum & deprecatus sum illum. Huius exem
plum diuinitus inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco
voluntatem Domini, statim vt adiremus ad Dominum, ac deprecaremur illum, quo tem-
Missa post concionem. pore illius in cruce factæ oblationis fit repræsentatio, vt iam explendi facultatem nobis cõ-
Lib. 10. confes. cap. 31. & 29. cederet: cùm Augustino dicentes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da non nostro merito,
sed eius qui corpus suum pro nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere digna
tus est, cuius rei nunc repræsentatio fit in altari. Huius meritis concede nobis, vt iuxta vo-
luntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitã nostrã in-
stituere, & quē fructũ acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic
olim factitatũ est in Ecclesia Dei, nõ vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est cõ-

cio

cio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neq; facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat.

De incomprehensibili Dei natura contra Anomaeos, homil. 3.

Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomos. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quę modò affluxit, tantaq; cum attentione sermonem audit meum; sępenumerò tempore illo perhorrẽdo requisiui, & tamen nunquam videre potui, atq; ita me vehemens cepit suspirium, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, cõtenditis animum, alter alterum impellit & iactat, vt ipse proprius adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patiẽtissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus cõmunis Magister & Dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est, vacua desertaq; Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthęc veniam consequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim nõ tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapsum cernat & vanidum? Nam si eum diligentia his quoq; docuissem attenderetis, facto palàm studium faceretis vestrum non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cùm audistis, disceditis & fugã, quasi vos hostis insectaretur, arripitis: cõiectari omninò licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo vtilitatis. Nam si quæ proposita sunt, recõdita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, disceditis. Sed, ô frigidam excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliam, doctrinamq; audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoque datur orãdi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot Patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cùm solus Dominum obsecras, atq; tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet cõcordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores. Prę sunt enim ob eam rem sacerdotes, vt populi orationes, quę infirmiores per se sunt, validiores illas complexę simul in cœlum euehantur. Adde quòd nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiũgatur. Porrò sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicũt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs suarũ epistolarũ orat, vt perinde quasi lumen lucernę, lux ipsa orationis regat sermonẽ ac dirigat. Profectò si orare cum diligẽtia insuescas, nihil est, quòd doctrinã tui cõserui desideres, cùm ipse Deus sine vllo interprete mẽtem tuã abũdè luce afficiat. Quòd si omnis oratio tantã vim habeat, lõgè magis eam, quę ore multorũ proueniat valere cõsentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multò audientia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constat? Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tãtis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoq; in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratię agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulò agebatur ad Deum. Quòd si Petro oratio Ecclesię profuit, & columnã illam ac stabilimen nostrę religionis carcere liberauit, cur eius vim tu cõtemnis & negligis? Qua te possis purgare ratione? Deum quoq; dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippè qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitę, verba ad hũc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua nõ laborasti, neq; fecisti vt cresceret. Ego non parcam Niniuę ciuitati meę magnę, in qua habitãt plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimum eam pollere orationem, quę cum consensu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanę libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli sunt tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu prędítus, qui cùm damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus Prętorem adijt, & deprecãdi cõmuni opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira Imperatoris. Quod si cùm iram terreni Imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis, cur quoties ad cœlestem illum Imperatorem placandum, reddendũq; propitium ire pergitis, vt eius irę eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dęmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris sedetis, non vniuersi cõcurritis, & Ecclesiam penetratis, vt Deus vestram reueritus atq; exosculatus cõcordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negocijs necessarijs non omni leone vehementius disruptis omnibus vinculis curriculo is, & te cõfers ad supplicationem cõmunem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo, mi frater charissime, non solòm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiã Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant. Habent sibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaq; vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges cõsueuerunt, eoq; arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tũc pro ramis oleaginis, corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano. Quasi dicant: Pro his, Domine, rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolasti. Agitatos quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vna cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt miseratus, & quia tam acerbè vexantur,

Adhortatio Chrysostomi elegans.

Ioan. 2.

In Ecclesia efficacius oratur quam in domo.

Actor. 1. & 2.

1. Corinth. 5.

Actor. 12.

Ionæ vlt.

In Niniuæ plus quam centum viginti millia hominum habitabant.

Oratio multorum cum concordia animorũ efficacissima.

Angeli orant pro nobis.

Hom. 29. Chrysost. tomo 3. ser. de Euchar.

Obambulones in templo grauiter reprehenduntur.

Ante benedictionem sacerdotis non discedendum è templo. Homil. 5.

Missa celebranda in Ecclesia & non alibi quomodo ea audiri debeat fructuosè.

tur, & quia vocem reddere nequeũt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Quæ verba reperiuntur etiam ex magna parte apud eundem, in Homelijs ad populum Antiochenum. Et alio loco: Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti sacerdotẽ qui dixit: Sursum mentem & corda. Et dixisti, Habemus ad Dominum? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueniris, papè, mensa mysterijs instructa ast, & agnus DEI pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphin adstant, sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descendit: sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: & non erubescis? non reuereris? non confunderis? neque DEVM tibi propitium facis? non conscientia tua te iudicat, ô homo? Centum sexaginta horas habente hebdomada, vnam & solam horam sibi ipsi segregauit DEVS, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in conuenticula insumis: cum qua posteà fiducia ad mysteria accedes? ô quàm polluta conscientia. Et paulò post. Quo circa, fratres, oro vos & obsecro, ne abiimus ab Ecclesijs, neque in alijs colloquijs occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis, renata autem anima, gementes sine voce, iubilantes corde. Itidem & Cæsarius qui fuit Episcopus Arelatensis ante annos plus minus octingentos. Rogo vos fratres Charissimi, & paterna pietate commoneo, vt quotiens aut in die Dominico, aut alijs maioribus festiuitatibus Missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat, donec diuina mysteria compleantur. Et quamuis multi sint, de quorum fide & deuotione gaudeamus, sunt tamen plures, minus de salute animæ suæ cogitantes, qui lectis diuinis lectionibus, statim de Ecclesia foris exeunt, cùm tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otiosis & secularibus fabulis occupentur, vt eas nec ipsi audiant, nec alios audire permittant. Isti tales, minus à nobis culparentur, si ad Ecclesiam non venirent. Quia ibi probantur amplius Dominum lædere, vbi peccatorum potuerunt indulgentiam promereri. Vnde rogo vos fratres, vt humilitatis nostræ suggestionem, non solùm patienter, sed etiam libenter accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoscetis quia non tunc fiunt Missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue Propheticas, siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem verò corporis & sanguinis CHRISTI non alibi nisi in domo DEI audire vel videre poteritis. Ideò qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare vsquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, compunctoque corde debet se in Ecclesia continere. Cùm enim maxima pars populi, imò quod peius est, penè omnes, recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia, cui dicturus est Sacerdos: Sursum corda? Nunquid respondere possunt, quando deorsum in plateis & corpore simul & corde discedunt? Vel qualiter cum tremore simul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini? Aut quando oratio Dominica dicetur, quis est qui humiliter & veraciter clamet: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Cum enim etiam illi, qui se in Ecclesia continent, si non dimiserint debita debitoribus, ad iudicium magis, quàm ad remedium orationem Dominicam proferunt ex ore, quam implere non probantur in opere, & sine causa dicunt, Libera nos à malo, quando ipsi non desinunt reddere malum pro malo. Si ergo etiam illi periclitantur, qui intus sunt, si implere noluerint, quod promittunt, quid de se cogitant illi, quos aut insatiabilis cupiditas, aut amor seculi istius, ita detinet implicatos, vt eos vnius horæ momento stare in Ecclesia non permittant? Quibus non sufficit, quòd per totam hebdomadam aut pro necessitate, aut fortè (quod verius est) pro cupiditate iugiter occupantur: adhue insuper post vnius aut duarum horarum spatium, quo videntur magis corpore quàm corde ad Ecclesiam conuenire, mittentes dorsa sacrificijs, vel sacerdotibus DEI ad amplexandam voluntatem seculi, huius sine mora aliqua reuertuntur, non agnoscentes quid expetant, quid relinquant, sequuntur tenebras, & deserunt lucem: amplectuntur vmbram, & despiciunt veritatem: dimittunt dulcedinem CHRISTI, & requirunt amaritudinem mundi: diligentes vanitatem, & quærentes mendacium: Verè ignorat, quantum boni in celebrandis missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur: Cum tamen istos tales, si aut Rex, aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire si præsumerent discedere, nisi prius totum prandium compleretur? Etiamsi persona non teneret, gula tenerentur. Quare de conuiuio hominis nisi prius expeditum fuerit, non discedimus? Nisi quia & ventrem fortè plus quàm expedit implere volumus, & hominem lædere formidamus. Quare de spirituali & diuino cõuiuio citò discedimus? Timeo dicere, ne fortè aliqui irascantur, sed tamen tam propter meum, quàm propter vestrum periculum, dicturus sum. Hoc ideò facimus, quia nec de cibo animę curamus, nec Dominum timemus, nec hominem reueremur. Et quia Deo propitio non sunt toti in hac parte culpabiles, sed multi inueniuntur, qui vsque quò benedictio super populum detur, de Ecclesia non discedunt, & humiliter orare non solũ pro se, sed & pro alijs non desistunt. Illis quibus tantam compunctionem DEVS dedit, vt in Ecclesia perseuerent, retribuet mercedem: eos verò, qui negligentes sunt, iusto iudicio damnabit. Et ideò, fratres monete eos, qui nec orationem Dominicam dicere, nec benedictionem accipere volunt, & non desinite castigare,

dicen-

dicentes eis, & iofinitisimè cõminantes, qnia nihil eis prodest, qoòd lectiones diuinas audiunt, si anteqoam diuina mysteria compleantur, abscedunt. Illis tamen qui in publicis necessitatibus occupantur, & eis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non possunt, imputare non possumus, nec debemus. Ipsi tamen videant in cõscientia sua, vtrum eos necessitas retrahat, an voluntas. Vnde iterum atq; iterum rogo, pariter & contestor, vt omni die Dominica, & præcipuè in maioribus festiuitatibus, donec mysteria diuina compleantur, nullus ab Ecclesia abscedat, nisi fortè (de quibus suprà diximus) quos aut grauis infirmitas, aut publica necessitas, stare diutius non permittit. Verè dico fratres, satis durum & propè nimis impium est, vt Christiani non habeant reuerentiam diei Dominicu, quam Iudęi obseruare videntur in Sabbato. Cùm enim ipsi infelices ita Sabbatum obseruent, vt in eo nihil terreni operis exercere pręsumant, quanto magis illi, qui non argento, neq; auro, sed pretioso sanguine CHRISTI redempti sunt, debent attendere pretium suum, & resurrectionis die orationi vacare, & de salute animę suę attentius cogitare? Ad extremum, si toto die Dominico lectioni insistere, & Deo supplicare negligentes, non leuiter in Deum peccamus, quantum mali est, si vel vnius vel duarum horarum spatio, cùm diuina mysteria celebrantur in Ecclesia, standi patientiam noo habeamus? Sed quod peius est, ita nos amur seculi huius inebriat, vt nos vmbra volaticę falsitatis, ad vana & falsa gaudia, quę veros dolores pariunt, hoc est, voluptas mundi atque cupiditas iugiter trahat. Vnde iterum atque iterum rogo, vt nullus ex vobis de Ecclesia discedat, nisi cùm diuina mysteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita vos in Ecclesia continete, vt nullus ex vobis, otiosis aut terrenis se fabulis studeat occupare. Ego quod & mihi expedit dicere, & vobis audire, humiliter admoneo, pariter & contestor. Qui cotemnit Pręconem, sentiet Iudicem. Ille autem qui me libenter audierit, & quod supplicaui implere contenderit, credo in Dei misericordia, quòd illi & in hoc seculo, & in futuro repensabuntur pręmia gloriosa. Ille verò qui contemnere voluerit, nõ se poterit ante tribunal Christi excusare, dicendo, se nec à malis prohibitum, nec ad ea, quę sunt sancta, & Deo placita, admunitione asidua vocatum. Sed credimus, de DEI misericordia, quòd non de contemptu incursuri estis iudicium, sed magis pro benigna obedientia, peruenietis ad regnum. Pręstet qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Ante mille & centum annos in Agatensi Concilio fuit sancitum, vt Missas die Dominico *Concil. Agath.* seculares audirēt, & ante benedictionem sacerdotis egredi populus ne pręsumeret: Quod *Canon. 47.* si fecissent, ab Episcopo publicè cõfunderentur. Quod ipsum etiam in Aurelianensi Concilio tertio paulò pòst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis *Concil. Aurelian.* plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quòd ad eum non *Canon. 28.* confugitur, qui solus faciendi, quod audimus, vires suppeditat. Verùm de his satis.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT XLII.

CVM esu ligni vetiti primus parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cũ peccato propagauit ad vniuersum genus humanom, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret: vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum: inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunque *Genes. 3.* die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, *Ioan. 6.* viuet in æternum. Hoc ergo primum nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita *Vita duplex per* porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quę nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumen- *Eucharistiam.* tibus: est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur manducantes corpus & sanguinem *1. Corinth. 15.* Domini, reipsa verò non prius adipiscemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratię dicit CHRISTVS: Qui *Eucharistiæ sacramenti efficacia.* manducat me, viuet propter me. De vita glorię: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam ęternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum dignè manducauerit, non spirituali modo coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quę verbi propria facta est, carnis, & pretiosi sanguinis CHRISTI. Quæ sumpta faciunt, vt CHRISTVS in nobis sit, & nos in CHRISTO, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem pręparante: sicut & ab Hilario, & *Hilar. lib. 8. de trinitate.* à Cyrillo ante mille ducentos anoos traditum legimus. Hęc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est CHRISTVS, qui pręsens adest in hoc Sacramento, sub alia quidem for- *Cyrill. lib. 10. in* ma, sed in propria tamen substantia, oobis confert, cùm corpus illius & sanguinem dignè *Ioan cap. 13.* sumpserimus, vt iam viuamus propter CHRISTVM, hoc est, vt mortui peccatis, vi- *1. Pet. 2.* uamus deinceps iustitię, quę Christus est: vt cum Paulo dicere posit vnusquisq; nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò *Philippen. 1.* in me Christus. Hanc vitam posteaquam consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim *Galat. 2.* donũ est) fieri nõ potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquam *2. Timoth. 4.* bonum certamen in hoc secolo certauerimus, cursum cõsummauerimus, fidem seruauerimus, concedat nobis coronę loco vitam glorię, vt quę ipsi tanquam ei, qui natura est filius Dei, regni cœlestis hęreditas debetur, eam nos ex huius vitę diuersorio migrãtes, per adoptionis gratiam consequamur. Atq; hic primus est effectus huius Sacramenti.

Quoniam verò cùm illud sumimus, Christi passioois & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa roti mundo fructum attulit, eius persumptionem Eucharistię participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud Sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et continuò exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hioe mysteria ortum habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens sccedas. Neque tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quasi eundem effectum Eucharistię, quem baptismi & pœnitentię sacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantùm. Cùm enim in hoc Sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subijciatur, qua adductus semetipsum redemptionem dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quę operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamohrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ Sacramentum, quàm ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, oon viram, sed mortem hsbebit ęternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & saoguinis Domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iodicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.

Remissio peccatorum. *Chrys. homil. 84. Ioan. 19.* *Eucharistiam digne sumenti, venialia peccata remittuntur.* *1. Petri 4.* *1. Corinth. 11.*

Ex his Pauli verbis non obscurè colligi potest, quòd non omnes, qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, posterius enim hoc non accipiunt oisi pij: cùm illud prius commune sit pijs cum impijs. Sacramentum autem vocat Giselhertus exterius elementum, rem verò Sacramenti interiorem gratiam, quę visibiliter percipitur & inuisibiliter operatur. Et eum secutus Petrus Lumbardus, prolatis Augustini verbis: Bonus accipit Sacramentum & rem Sacramenti: malus vero Sacramentum & non rem. Sacramentum appellari dicit corpus Dnmini. Bonus ergo accipit Sacramentum, id est, carnem Christi propriam, & sanguioem, & rem, id est, vnitatem Ecclesię: non enim efficitur membrum corporis Christi, quam Augustinus vocat rem siue virtutem sacramenti, non consequitur effectum siue fructum Sacramenti, quamuis verum & proprium Christi corpus manducet. Quod ab indignis quoque manducari, docemur his Pauli verbis, & sic habet Ecclesię traditio. Itaque verè dixit ille: Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inęquali, vitę vel interitus. Mors est malis, vita boois, vide paris sumptionis, quàm sit dispar exitus. Ipsum quidem Sacramenrum nihil est aliud, quàm vita, quam etiam ob causam à Punicis Eucharistiam vitam appellari solere scribit Augustinus. Sed pręclarè dictum est ab eodem. Mutet vitam, si quia vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanatur, magis occiditur, qoàm viuificatur. Constat in nouissima cœna, Christum discubuisse cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus est & ipse particeps corporis & sanguinis Domini, sicut apertè docent Chrisostomus, Augustinus, Theodoretus, Leo Pontifex, Hieronymus, Dionysius, Beda, & alij nõnulli: Sed quoniam non mutauit vitam, ad iudicium accepit vitam, & magis occisus est ex illa, quàm viuificatus. Sicut Iudas, inquit Augustinus, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo prębuit, Sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentum, non efficit, vt quia ille malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit, corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus sunt etiam illis, de quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, &c. Et alio loco: De ipso pane, & de ipsa dominica manu & Iudas partem, & Petrus accepit, & tameo quę societas, quę consonantia, quę pars Petro cum Iuda? Et iterum alio loco: Ex vna re sancta, Iudas sibi sumebat iodicium, Petrus salutem. Et aliquantò antè Cyprianus Christum alloquens: Ad mensę tuę participationem, inquit, Iudas est admissus. Qui verò pręcessit vtrumque Origenes: offulam ab IESV datam Iudę dicit eiusdem generis fuisse cum ea, quam IESVS cęteris dedit Apostolis, dum diceret. Accipite & enmmedite. Sed illis quidem ad salutem, Iudę verò ad condemnationem ita vt post offulam ingrederetur in eum sathanas. Quos secutus Anselmus in libro, quem inscripsit de corpore & sanguine Domini. Sicut Sol vno radij sui calore, hinc ceram soluit, inde lutum stringit, & non diuersus in se, diuersa operatur in rebus, vtens earum materijs, sicut eas inueoit: sic Christi gratia, quantum io ipsa est, vnn modo se in omnea effundit, sed diuersos iouenies animos, diuersè in eis operatur: hunc in amorem sui misericorditer emoliens, illum iustè non miserendo indurans. Nam cui vult, miseretur, & quem vult, indurat. Talis fuit Iudas in conuiuio Saluatoris, cui fuit venenum buccella dominica, quam de manu cius suscęperat. Quam cùm suscepit, inimicus in eum intrauit. Non quia malum, sed quia bonum malus malè accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit & Petrus: sed tamen quę pars fideli cum infideli? Petrus enim accepir ad vitam, Iudas ad mortem. Quæ postrema verba mutuatos est Anselmus ab Augustino, cuius diligẽs admodum sectator fuisse videtur. Et qui fuit propemodum Anselmi ęqualis Bernardus, adducẽs illa Christi verba: Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè sumentibus hoc sentiendum est, non de flagitiosis & pessimis. Sanè in mensa vna in cœna Domini, de vno pane consecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum vsque adhuc in Ecclesia completur in sacramento altaris: bonis quidem in bonum sumentibus, canibus verò, & immundis, non sic. Canes sunt qui irreuerenter accedunt, & ideò iudicati abscedunt. Qui enim secundum carnem viuunr, & post carnalia euagantur, catena vitiorum compediti, cum Iuda proditore veoenum

Sacramentum & sacramẽti res quid. *In altercatione Synagogæ & ecclesiæ cap. 1.* *In cap. 11. primæ ad Corinth.* *August. tract. 25. in Ioannem.* *Cœnam domini Petrus & Iudas à domino acceperunt.* *August. serm. 1. de Temp.* *Chrys. Hom. 28. in Matth.* *August. de peccatorum meritis & remissione li. 1. c. 24.* *Et in homil. 29. quod nemo læditur, nisi à seipso.* *Et ea, quæ proximè sequitur in dictum Apostol. oportet hæreses esse.* *Leo sermo. 3. de passione Domini.* *Hier. lib. 2. contra Iouinianum.* *Dyo. eccl. Hier. cap. 3.* *Beda in cap. 11. 1. ad Corinth.* *Aug. de Baptismo contra Donatist. lib. 1. cap. 8.* *August. ep. 162. & sequẽti in Psal. 10.* *Aug. in tract. 26. in Ioan. sermon. de ablutione pedum.* *Et sermon. 11. de verbis Domini.* *Contra Fulgent. ca. 6. de adulterinis cõiugijs lib. 1. cap. 26.* *Contra Donatist. post colat. cap. 8.* *Orig. Tom. 32. in Ioan.* *Ansel. cap. 9. de Sacramento corporis Christi.* *Bern. in 2. serm. de cœna Domini.* *Ioan. 6.*

num accipiunt, ſpiritualis ſuſpendij laqueum incurrunt, grauiſsimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramenti contemptu, quod re vera accipiunt, ſed eſſentia, non ſalubri efficacia. Et paucis interiectis. Tria in Sacramento altaris attendere debes, ſpeciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ ſpiritualis. Vſque ad ſpeciem panis, ſenſus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ ſpiritualis, charitas ſuperior. Speciem panis, rodit aliquando ſorex paruiſsimus, veritatem carnis, Chriſtianus etiam recipit peſsimus, virtutem gratiæ ſpiritualis, non niſi prædeſtinatus accipit. Quod itaq; videmus, ſpecies eſt panis & vini. Quod autem ſub ſpecie illa credimus, verum corpus eſt, & verus Chriſti ſanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comeſtio itaq; Sacramentalis, quantum ad viſibilem ſpeciem, & quantum ad corporis Chriſti veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed eſt alia comeſtio, ſicut iam diximus, bonorum ſolummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantem, vitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipientium vel miniſtrantium intercedente ſpirituali & ſubtiliori quadam vnione, capitis & membrorum. Vnde eſt illud: Vt nobis fiat corpus & ſanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubiò corpus Domini in menſa altaris ſemper, cùm ſolemne illud celebratur miſterium, ritu debito: Sed non ſemper eis fit per quos fit. Vnde illud item in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione ſacroſanctum filij tui corpus & ſanguinem ſumpſerimus omni benedictione cœleſti & gratia repleamur. Non enim omnes qui corpus Domini ſumunt, ex participatione altaris ſpiritualiter illa benedictione cœleſti & gratia replentur. Vnde eſt illud. Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudijs conſequamur. Item: Vt quæ viſibilibus myſterijs ſumendo percepimus, inuiſibili conſequamur effectu.

Panis ſpeciem rodimus, ſed non Chriſti carnem.

Chriſto capiti membra eucharistiæ ſumptione vniuntur.

Ex his quoq; Bernardi verbis perſpicuum fit, quod multi ſumunt ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: rem verò Sacramenti ſiue fructus eius & effectus non ita multi. Inter quos effectus, eſt & hic non poſtremus, quòd ſumentes verum & viuum Chriſti corpus, efficimur & ipſi corpus Chriſti myſticum, de quo dicit Paulus: Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro. Ac ſignificantius alio loco. Vnus panis & vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam indicia ſunt ſpecies illæ, ſub quibus latet hoc ſacramentum, ſicut & ab Auguſtino, & ante eum à Cypriano ſcriptum legimus. Nam Dominus noſter corpus & ſanguinem ſuum in ijs rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum conſtat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid ſignificet hoc Sacramentum, admoneri poſsimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modùm cùm ſimus multi, vnum tamen corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra. Similiter Euſebius Emiſſenus. Etiam in hoc ipſo, inquit, quod numeroſis tritici granis confici nouimus, vnitatem conſtat aſsignari populorum. Sicut enim frumentum, quod ſolita purgãtis ſolicitudine præparatũ in candidam ſpeciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis ſubſtantiam congregatur: ſic variæ gentes, diuerſæq; nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de ſe Chriſti corpus efficiunt: & Chriſtianus populus quaſi tritici innumerabilia grana, à ſacrilegis nationibus fide purgante atq; cribrante diſcernitur: & in vnum quaſi infidelium lolio pertranſeunte colligitur: & duorum teſtamentorum inſtructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum, niteſcit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptiſmi, vel per ignem Spiritus Sancti æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo ſeparari grana ab illius confecti panis adunatione non poſſunt, & ſicut aqua ad propriam redire ſubſtantiam vino mixta iam non poteſt: ſic & fideles quiq; atq; ſapientes, qui redemptos ſe Chriſti ſanguine & paſsione cognoſcunt, ita debent quaſi inſeparabilia membra capiti ſuo fidei conſeruatione, & ardentiſsima religione ſociari: vt ab eo non voluntate, non neceſsitate ſeiungi, non vlla terrenæ ſpei ambitione, non deniq; ipſa poſsint morte auelli. Nec dubitet quiſquam, primarias creaturas nutu potentiæ, præſentia maieſtatis, in dominici corporis tranſire poſſe naturam, cùm ipſum hominem videat, artificio cœleſtis miſericordiæ Chriſti corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quòd ſacramentum hoc non ſignificat magis, quàm efficit hanc vnitatem. Hæc eſt enim huius ſacramenti virtus & efficacia, ſi dignè ſumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite noſtro Chriſto, vnum etiam ipſi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrem ſuum cœleſtem precatus eſt Chriſtus, vt quos dederat ſibi, eos ſeruaret, vt omnes vnum eſſent, ſicut pater in ipſo, & ipſe in patre, vt & ipſi in vtroq; vnum eſſent, hoc perficitur in hoc ſacramento: Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnum cum Chriſto, tui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur. Ipſum enim dedit Deus caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius. Vnum etiam ipſi inter nos, cùm ſimus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput eſt CHRISTVS.

Corpus Chriſti efficimur.

1. Cor. 12.

1 Cor. 10.

Aug. Tract. 6. in Ioan.

Cyp. li. c. epiſt. 6.

Rom. 12.

Hom. 5. de Paſchate.

Panis miſtici interpretatio.

Ioan. 17.

Eph. 1.

Ad hoc autem Chriſti corpus non ij modò pertinent, qui ſunt in hac vita ſuperſtites, verùm & pij omnes, qui cœleſtibus iam gaudijs perfruuntur, & ij ſimul, qui fœlicitatem quidem eandem expectant, ſed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis cõtinentur, ex quibus niſi purgatis illis egredi, regniq; cœleſtis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ cauſa eſt, quòd cum tremendum illud corporis & ſanguinis Chriſti ſacrificium peragitur, quò facilius obtineri poſsit, quòd illius immolationis merito, quę in cruce facta eſt, cõcedi nobis petimus: corpus hoc vniuerſum ſimul quaſi cõgregatur. Adeſt enim in eo caput huius corporis Chriſtus, vnum cum illo manens, cui offertur, vnum ipſe faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipſe, qui offert & quod offertur: ipſe &

Ad Chriſti corpus pertinent etiam defuncti.

Sacerdos & sacrificium, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quam ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio non modò qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum societatem peruenire possint.

Ioan. 11.

Mortuorum memoria in sacrificio.

Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata, Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christum cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est: Quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidijs, vt solui possit hæc acies contendit & elaborat. Ac primùm quidem caput ipsum petit: quod quamuis adesse in altari non ignoret, aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quàm quò manducatur, esse concedat: oblationis etiam nomen ipsum ferre non potest. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc antea quoque, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetijt, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cùm & ipsi membra sint eiusdem corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cũ Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum Martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur: Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari: Et rursus alio loco: Ideò quippè ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigijs adhæreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua Dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorũ consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamuis in memorias Martyrum, constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorũ corporũ assistens altari, aliquãdo dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorum cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quædam diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam Angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod sit discrimen inter cultum, qui sanctis tribuitur, & eum qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquam soli Deo offerre fas non est. Quod propterea tantopere cupit abrogatum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verùm & ante eum Cyprianus commemorationis huius sanctorum, quæ fit ad altare per Sacerdotem, mentionem facit, vt longè vetustissimum morem hunc fuisse facilè cuiuis conijcere liceat. Quemadmodum & illum quo cæterorum quoque, qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipse his verbis meminit Augustinus: Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnũ Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cùm protulisset illud ex Machabæorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquam in scripturis veteribus omninò legeretur, non parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus verò Apostolicum hoc esse institutum asserit, dicens: Non frustrà ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum memoria fiat eorum, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum non placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in Homil. ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorum in Missæ sacrificio, Apostolicam vult esse traditionem. Quod vel inde certius cognosc

Aug. Hom 17. de verbis Apost. Sanctorum inuocatio.

Tract. 84. in Ioan. Vide eundem de sancta virginitate cap. 45.

Ioan. 15.

Lib. 20. c. 21.

Latria vno verbo propriè reddi non potest.

Deo soli & nõ ipsis sanctis sacrificium & altaria fiunt.

Lib 8. c. 27. & li. 22. c. 10 & Ho. 71 de verbis Apost. & tract. 84 in Ioan.

Cultus duplex, alter Dei, alter vero creatura.

Cypr li. 3. epi. 6. & lib. 4. epist. 5.

Aug. lib. 20. de ciuitate Dei c. 9.

In libr. de cura pro mortuis geren. c. 5.

1. Mach. 12.

Chry. in epist. ad Philippen. hom. 3.

Defunctorum memoria & sepultura in Cœmeterijs commenda.

Homil. 69. & in 1. ad Cor. cap. 15.

Hom. 41.

In epist. ad Heb. Hom. 32.

In act. Apo. hom. 21

Dion. eccl. hier. c. 7

potest

In Matt. 32. Ho. 1. Eccl. Hier. c. 7. Lib. 6. c. 30. const. Apost.

potest, quòd à Peri quoq; successore Clemente scriptum legimus in hæc verba: Conuenite, inquit, in cœmiteria, sacros libros in his legentes & psallentes pro his qui dormierunt, Martyribus atque animabus sanctis, qui à seculo fuerunt, proq; fratribus nostris, qui in Domino obierunt, & antytipou regalis corporis Christi, acceptabilemq; Eucharistiam offerta in Ecclesijs & cœmiterijs vestris, atque in exitu mortuorum psallentes eos deducite, si fidales fuerint in Domino. Ioannes verò Damascenus his posterior, librum etiam scripsit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset catholicus, in Latinam linguam transtulit. In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis: Diui autem Apostoli discipuli Saluatoris, qui totum mundi circulum viuum cepere prædicando verbum, quod suis oculis viderant, in tremendis, vitalibusq; Sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Idem ante Ioannem Damascenum testatur Isidorus, dicens: Sacrificium pro defunctorum requie offerri, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quod ab ipsis Apostolis traditum sit. Asserit idem Hugo Eterianus in Libro quem scripsit de regressu animarum. Extat Missa D. Iacobi cum præfatione Procli Archiepiscopi Constantinopolitani, qua testatur eam ipsius esse. Quod ipsum Patres etiam 217. in Trullo Regij Palatij Constantinopoli sub Imperatore Iustiniano congregati, testantur, tum & Nicolaus Metonensis Episcopus, & Bessario Cardinalis. Extat & Æthiopum Missa. In vtraque fit & S. Mariæ Virginis, & aliorum multorum sanctorum commemoratio. In posteriore verò formulam hanc videre licet Latinis inusitatam. Per Stephanum protomartyrem, Zachariam Sacerdotem, Ioannem Baptistam, & per omnes sanctos Martyres, & cæc. Item per preces & intercessionem quam pro nobis facit Domina nostra sancta & immaculata virgo Maria, & per preces maiorum Angelorum, &c. Fit etiam dormientium & quiescentium in fide Christi memoria. Extat Missa Basilij, extat & Chrysostomi, extat vtriusqua in libro sacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraq; sanctissimæq; & intemeratæ, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genetricis & semper virginis Mariæ, sancti Ioãnis præcursoris & Baptistæ, sancti etiam, cuius dies celebratur, & omnium sanctorum simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ fit memoria. Legimus autem & Liturgiam quandam D. Clementis, in qua itidem precationes fiunt, & pro viuis, & pro mortuis. Vtitur autem his verbis: Offerimus tibi pro omnibus, qui à seculo placuerunt tibi, sanctis Patriarchis, Prophetis, iustis, Apostolis, Martyribus, &c. Et paulò pòst pro Regibus, & his qui in sublimitate sunt constituti, oremus vt in pace per ipsos viuamus, vt quietam & tranquillam vitam agentes, versemur in omni pietate & sanctitate: Sanctorum Martyrum memoriam colamus, vt que participes fiamus certaminum, quæ ipsi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus. Quod verò dicit Clemens: Offerimus pro sanctis Patriarchis, &c. non sic accipiendũ est, quasi precibus & oblationibus nostris ipsi indigeant, sed magis offerimus in commemorationem eorum. Certum est, quòd sancti Martyres simul vt occisi fuerint pro nomine Christi, cœleste regnum sine vlla cunctatione retinent: quemadmodum ijs ipsis verbis scribit atiam Cyprianus: Et tamen idem de Martyribus loquens: Sacrificia, inquit, pro eis semper offerimus. Quod non ita accipiendum est, quasi ipsi indigeant, sed magis, vt gratias agamus Deo de victoria illorum, & vt ipsi intercedant pro nobis. Quod etiam indicat Cyrillus Hierosolymitanus cùm ita loquitur: Hoc sacrificium tibi offerimus, vt memores simus etiam eorum qui obdormierunt, primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus & intercessionibus eorum, suscipiat nostram deprecationem. Deinde etiam pro defunctis sanctis Patribus & Episcopis, denique pro omnibus, qui nos præcesserunt, magnam vtilitatem credentes accessuram eorum animabus, pro quibus offertur deprecatio, præsente sancto & tremando sacrificio. Et volo vobis id exemplo demonstrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumenti anima, si postquam in peccatis migrauerit ex hoc seculo, in precibus quæ funduntur ad altare, earum fiat memoria. Agè igitur, si Rex quispiam, aos, à quibus offensus est, mittat in exilium, deinde qui sunt illi necessitudine coniuncti, corona contexta pro his, qui sunt ea pœna mulctati, eam ipsi offerant, an illis non remittat aliquid de pœna constituta? ad cundem modum & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, atiam si peccatores sint, non coronam contexímus, sed Christum immolatum pro nostris peccatis offerimus, deprecantes pro ipsis, & pro nobis benignum Dominum. His verbis Cyrillus, quorum postremam partem à Dionysio Areopagita mutuatus videtur, non obscurè significat, in memoriam martyrum offerri sacrificia: non quòd nos oremus pro ipsis, sed vt ipsorum potius precibus & meritis iuuemur. Ad eundem modum & Epiphanius quoque docet, quod in sacris mysterijs, & pro peccatoribus memoriam facimus, vt misericordiam consequantur. Et pro iustis Patribus, & Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistas, Martyribus, & cæt. Cur autem ea fiat, rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus, quàm ijs, quæ viuunt in corporibus: quòd expurgantur, & peccatorum remissionem accipiunt per orationes Sacerdotis & donorum intercessionam, nihil minùs quàm eorum, qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adijciunt, sicut faciunt vt plurimum viuentium animæ. Hactenus de Sacramenti huius effectu.

Isidor. lib. de offic. cap. 18.

Cap. 14.

Lib. 8. c. 18. Constit.

Pro defunctorum animabus Missa celebrantur.

Pro martyribus & alijs sanctis quomodo celebretur.

Ad pref. & lib. 4. Epist. 1. tracta.

Lib. 4. epi. 5. li. 5. epist. 12.

Catech. vlt. mystagogica.

Pro animabus in peccatis hinc discedentibus cur celebretur.

Epiphan. hæres. 71.

Cap. 33. 44. 47. & seq.

Quem-

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAP. XLIII.

1. Cor. 11.
Eucharistiam sumpturus quomodo se probet.

QValitar autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberat, quantò minus illud licere debet in hoc Sacramento, in quo verum corpus, & ve-

Tract. 26. in Ioan.

rus est Christi sanguis? Quamobram suam quisque conscientiam diligenter examinet, priusquam ad hanc mensam accedat, na quod bonum est, malè malus accipiat. Hoc est quod fideles admonet Augustinus: Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducare, innocentiam ad altare apportare, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis attandite quod dicitis Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est, non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt in-

Epist. 118 c. 3.

tus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitantiam. In summa quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc imprimis eum contendera & elaborare oportet, vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Chri-

1. Cor. 6.

sto adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est.

Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemque membrum esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrum est Christi. qui adhæret meratrici, membrum est meretricis. qui adhæret Satanæ, membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, ni-

2. Cor. 6.

hil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptorique suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum Christi, qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus est, non ast membrum Christi. Quamobrē si quis eius rei sibi conscius est, non prius ad sumendum viuum & verum Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus fuerit, atque vnde auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cū Deo, &

Tract. 26 in Ioan.

cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cum omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum, nihil tamen æquè illi aduetsatur, atque diuisio, atque voluntatis alienatio atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Pau-

1. Cor. 11.
Eucharistiam qui indignè accipiunt infirmi sunt & dormiunt, multi.
Heb. 6.

lus. Porrò Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnum nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore, quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunque eiusdem corporis membro per odium & maleuolentiam se diuisit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibimetipsi filium Dei, & ostentui habet? dum eadem illa designat, propter quæ Christus

1. Cor. 11.

crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad mortem sumat vitam.

Psal. 68.
Athana. in epist. ad Antiochenos.
In Apologia ad Constantium, & in ea quæ sequitur de fuga sua.
In Parænesi ad pœnitentiam.
Lib. 3 ep. 14. & aliquot sequentibus. Et in tractatu de lapsis.

Reus enim efficitur corporis & sanguinis Domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non prius ad hanc mensam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Qua de causa monet Athanasius, vt omnes qui pacem amant, inter se concilientur, ac deinde vbi conciliati fuerint, Synaxis celebratur. Narrat idem fuisse morem tunc obseruatum, vt in orationibus peruigilarent, & in vigilijs pernoctarent. Synaxim celebraturi. Et quam Latini confessionem, Græci vocant, Ἐξομολόγησιν, eam præcedere communionem debere docuit antè 1500. Annos Patianus. Et eo vetustior Cyprianus. Quoniam verò reconciliatio eiusmodi fit per pœnitentiæ sacramentum, ds ao nobis dicandum deinceps restat.

De Sacramenta Pœnitentia.

CAP. XLIIII.

Eph. 6.

PEr lauacrum regenerationis nouam quādam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noster crucifigitur, neque viuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & Dominus noster Iesus Christus, quem baptizati induimus. Ingredimur aūt in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos, datur nobis in sacramēto con-

confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare possimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia, nõ quiuis cibus, sed pretiosi corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prælijs vsu venire solet, vt sæpè grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes qui corruũt, & erigit omnes elisos. Cuius tanta est benignitas & clementia omnem vi humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis verba testantur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, pœnitentiæ sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarũ harum nos prosterni contigerit, non propterea statim animum abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus: Vt rectè dictum sit à Philone, Pœnitentiam secundo post integritatem gradu consistere, sicut post sanitatem corporis, reualescentiam. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur, & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Ac paulò pòst: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israel? quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Pronior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quàm alij accipiant: vt rectè dictum sit ab Anselmo, cùm Deum alloquitur: Ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum quantum in te est, quàm nos auidi ad rogandum. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad Dominum conuersus fuerit, obuijs, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estque maius gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

2.Cor.1. Psal.144. Esa.49. Ioel.2. Sacramentorum in ordine vires. Eph.6. Philo.li. de Abrahamo. Matth.9. Ezech.18. In oratione in sanctum lauacrum. In lib. de mensuratione crucis. Esa.55.

De materia & forma huius Sacramenti.

CAP. XLV.

Neque verò dubitandum est, quin hoc ipsum Pœnitentiæ sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum. Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis. Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdem: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiam & formam huius sacramenti satis expressisse videtur. Est autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut statuæ propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc sacramento, remota materia sunt peccata, non quatenus amplectenda, sed quatenus detestanda, ac quàm longissimè propulsanda sint, quorum fit à Christo mentio. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumũtur, ita peccata quæ pœnitentia delentur, rectè huius sacramenti materia vocantur. Proxima autem materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cùm enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis firmo etiam proposito non modò cauẽdi deinceps, verum etiam satisfaciendi pro illis, ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confessio ad hunc modum facta, signum est visibile sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, qua sic confessu peccata remittuntur: & quidem efficax signum. Nam simul vt ad confessionem huiusmodi verbum accesserit à sacerdote prolatum, ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confesso remittuntur.

Pœnitent. à Christo instituta. Matt.16. Matt.18. Ioan.20. Pœnitentiæ materia duplex.

Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in alijs substantiæ quædam exteriores materiæ locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodque fieri videmus in medicinis quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quædam sunt medicinæ, quæ in sola illius, qui curatur passione consistunt, cuius generis est sectio vulneris: quædam verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: sic in sacramentis carnere licet alia, quæ consistunt in eius passione, qui sanctificatur & non actione nisi per accidens, vt illa quinque, quorum anteà meminimus: alia verò in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentiæ, matrimonijque sacramen-

Pœnitentiæ & aliorum sacramentorũ materia diuersa. Sacramenta quinque in passione & duo in actione consistit.

Pœnitentiæ actus tres, materia, absolutio, pœnitentiæ forma. *Mat.vlt.* *Matt.16.* *Ioan.20.*

mentum. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinent, qui sunt tres, contritio, confessio, satisfactio: formæ autem absolutio. Neq; verò propterea reijci debet ea forma absolutionis, qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoque formam reijciendam esse dixerimus. Neq; enim alia auctoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formã ex Christi verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata.

Greg lib.6. c.2. in 1. Reg. Pœnitentiæ tres partes.

Cæterum in pœnitente veraciter tria considerari scribit oportere Gregorius: conuersionem mentis, confessionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisfactionem. Ante quem etiam Chrysostomus: Perfecta inquit, pœnitentia cogit peccatorem omnia sufferre libenter. In corde eius contritio, in ore eius Confessio: in opere tota Humilitas. Hæc est perfecta & fructifera pœnitudo. De singulis ordine disseremus: ac primùm de contritione, siue conuersione mentis.

DE CONTRITIONE.

CAP. XLVI.

Contritio quid. *Gen.4. secundum lxx.* *Esa.55.* *Esa.1.* *Rom.13.* *Ephe. 4.*

CONTRITIONEM rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptũ, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura. Peccasti, quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias, & vir iniquus cogitationes suas: Posteà adijcitur, & reuertatur ad Dominum. Atque apud eundem Prophetam: Quiescite agere peruersè: deindè. Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, prius admonuit, vt abijcerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iussit secundùm pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum antehac iniurijs afficiebat, ab eis deinceps iam abstinet, quò facilius redire possit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentiæ ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remissione peccatorum nostrorum impetrata? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus quàm diu perstat aliquis, dolere de illis, eaq; ex animo detestari non potest. Primùm itaque cessandum est à peccatis: quod tamen solum non sufficit. Doleamus insuper oportet, quòd ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus.

Aug. li. de vtilitate pœnitentiæ, c.1. *Tertul. lib.2. cont. Marcionem.*

Est quidem ita, quod optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur. Neminem nouã vitam inchoare, quẽ veteris nõ pœnituerit. Qui namq; fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi benefacere velle, cui, q; præterierunt malefacta, non displicuerunt? Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœam, quæ Latinè dici potest mentis mutatio, siue resipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse, verùm in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere, quòd eum aliquando offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit, atq; eo nomine sibi placuerit, tantùm abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorem etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hunc modum agi par est cum homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod offenderimus, quodq; iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes?

Contritio in scripturis ostenditur. *Ezech. 18. & 38.* *Hier.31.*

Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere: Non est scriptum, ergo approbandũ non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis è scripturis ostendi potest. Nam quòd vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quàm odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi pœnitentiam, & postquam ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ, nonne apertè vim contritionis demonstrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitq; vt confundamur & erubescamus de his, quæ patrata sunt per nos, De hoc genere confusionis dicit Augustinus: Est quædam confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriam habuistis tunc in ijs, in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in sententiam scribit etiam auctor operis imperfecti in Matthæum, his verbis: Nunquid nescimus, quia confessio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideò magis iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij. Et Cæsarius: Erubescimus modò paruo tempore pœnitentiam agere, & non timemus sine vllo ter-

Aug. Concione 1. in Psal.30. *Rom.6.* *Homil.3.* *Cæsarius. Hom.6.*

lo termino æterna supplicia sustinere. O infelix homo, de ipso vulnere non erubescis, & de ligaturis vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, pœnitentia ligatura vulneris est. Tu qui pœnitentiam non vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere, & non agnoscis, quia plus factum est, & maiorem horrorem vulnus generat detectum, quàm si esset medicamentis appositis inuolutum. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo Dominus non contentus dixisse: Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significetur eo nomine, verùm ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere.

Ioel 2.
Psal. 50.
Esaiæ 60.

Sanctorum verò doctorum vix quisquam est, qui ad contritionem compunctionemque cordis nõ inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illi inscriptum videre licet, de cõtritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatam volue runt: Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui eùm teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta neque plangant. Ac aliquantò post: Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus scripsit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologesi in hunc modum loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ illicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deijcere, illa quę peccauit tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum pura nosse non ventris scilicet, sed animę causa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recensentur vnus de vtilitate pœnitentiæ alius de medicina pœnitentię. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homilię de compũctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re lib. beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neque alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. Cuius etiam hæc verba sunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnerum. In tantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quę ad huiusmodi medicamentum proficiunt. Sic enim volt cœlestis medicus sanare vnumquenque, medicamentum diligens lachrymarum. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsque quaque detinet ægrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitentiæ. Festina peccator, priusquam claudatur. Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secundùm Deum, Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: compunctio fratres, IESVM vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum desideramus, & quęrimus. Volo vobis fratres enarrare pœnitentiam lachrymarum: Anna per lachrymas à Deo Samuelem Prophetam accepit, ad sublimitatem & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quę lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus est lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quę secundum Deum sunt. Fiduciam Domini semper acquirunt lachrymę sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animę compunctionem cordis habenti. In quam sententiam pleraque scribuntur etiam à Macario. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam baptismum lachrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. Chrysostomus quoque lachrymas vocat secundum Baptisma. Sic & Gregorius Nissenus: Lachrymarum inquit, effusio baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quę paulisper excesserat. Isidorus lachrymę, inquit, pœnitentiam apud Deum pro baptismate reputantur. Scribit Anastasius Episcopus Nicœnus duos esse fluxus qui cõsistũt ex corpore, vnus qui sępè polluit & inquinat, & vnus qui sanctificat. Nempè semen & lachrymę. & quomodo omne peccatum quod facit homo, est extra corpus, qui autem fornicatur tanquam ex sua carne maligno offert hostiam, nempè suum semen: ita quæ cũnque bona facit homo sunt extra corpus, lachryma autem Deo offertur ex ipsa nostra essentia. Sicut etiam sanguis martyrum. Vndè oportet etiam post Pœnitentiam seruare lachrymas peccatis, & non rursus polluere animam & corpus. Isaac quoque Presbyter: Oblatio iustorum lachrymę oculorum suorum, & sacrificium acceptabile gemitus eorum in vigilijs.

Cyp. sermon. 5. de lapsis.
Tertull. lib. de pœnitentia.
Pœnitentiæ conditiones.
Ephrem in primitiua ecclesia auctoritas.
Hier. de viris illustrib.
Confessarij est ad compunctionẽ mentem excitare.
Ephrem de Pœnitentia cap 1.
De extremo iudicio cap 5.
Compunctionis effecta.
1. Reg. 1.
Lucæ 7.
Homil. 35.
Nazian in serm. de sanctis luminibus:
Epiphan lib 5.
Homil. 9. de pœnitentia.
Greg. in homil ad eos, qui durius alios iudicant.
Pœnitentiæ tempus definire non hominis esse videtur.
In 8. Desponsione ad interrogationes Orthodoxorum.

Leo epist. 91. ad Theodorum.
Ezech. 18.
Esai. 43.
Psalm. 129.
Celest. ad episcop. Gall. epist. 2. cap. 2.
Luca 23.
Augu. serm. 66. de tempore.
Pœnitentię affectus potius quàm longum tempus considerat Deus.

Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesię, pars hęc pœnitentię probari potest. Quantum aotem temporis ad eam reqniratur, non videtor hominis esse definire. Præclarè enim scripsit Leo Pontifex, quòd misericordiæ DEI nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem oullas patitur venire moras cõuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu ioiquitates tuas, vt iustificeris. Et iterum: Quia apud Dominum misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. Sed & ante eum Cœlestinus Papa: Salutem, inquit, homini adimit, quisqnis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & desperat de clementia Dei, qui eã ad subueniendum morienri sufficere, vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cum esset io pœna, promittit: & per vnius sermonis promissionem, habitaculum Paradisi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est ęstimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cnm conuersus ingemueris tũc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: Pœnitentia qnamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apnd Iudicem iustum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem temporis tantum requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pensat, quanquam alio qnoque loco terribilia sunt eiusdem verba: Qui positus in vltima necessitate ægritudinis suæ acceperit pœnitentiam, & mox reconciliatus fuerit, & vadit, id est, exit de corpore: fateor vobis, non illi negamus qui petit, sed nec præsumo, quia benè hinc exit: non præsumo, nõ polliceor, noo dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene viuens, securus hinc exit: agens pœnitentiam, dum sanus & recõciliatus, & postea benè vixerit, securus est. Quæ tamen verba non Augustini, verùm Cæsarij videntur esse, qui fuit vno & altero seculo posterior. Inter cuius Homilias vltimo loco reperiuntur. Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cum esset hortatus populum, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit: Hoc autem dixi, non quòd solùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia Dominum habemus miserricordem & benignum, & non indigent magno tempora, tantum magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiã egerũt, non indigebant ampliori qnàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandã, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neq; vno die opus habebat: Et qnid dico die vno? neq; breui hora. Tanta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit volontatis nostræ firmũ propositum, & feruenti nos desiderio ad se accedere, non retardat neq; differt, sed accelerat, suamq; solitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquente te, dicam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirãtis emerserit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est quod verum, nec irramissibile, quod voluntariũ, & quęcunq; necessitas cogat ad pœnitudinem, nec qnantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia. sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertẽntes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inqnit, damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus DEI permissus est in regnom. Quos omnes secutus Isidorus. In actione, inquit, pœnitentis, non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris, si quis circa finem suum per pœnitentiam desinat esse malus, non ideò debet desperare, quod in termino & vltimæ vitæ: quoniam DEVS non respicit quales anteà fuimus, sed quales circa finem vitæ existamus. Ex fine enim suo vnumquemque aut iustificat aut condemnat. Sicut scriptum est: Ipse iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuersorum finem ipse considerat.

Augu. lib. 50. Homiliarũ Hom. 41.
Chrysost. hom. 27. in cap. Genesis 8.
Ionæ cap. 3.
Cyp. sermo. de cœna domini.
Pœnitentes gratis Dei omni tempore recipit.
Isido. de pœnitentibus cap. 16.
1. Reg. 2.
Iob. 28.

De confessione, & qua illi respondet, Absolutione.

CAPVT XLVII.

Confessio.
Homil. 2. in Psalm. 37.
Confessio cui sacerdoti facienda.

CÆterùm in pœnitentia hominis Christiani post lapsum, non solùm à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verumetiam eorundem sacramentalis confesio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cùm sacramentum hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferenda sacerdotis vtitur mioisterio, quemadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum coram eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humores, vel phlegmata, stomacho grauiter & molestè immioentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictũ, atq; omnem morbi digerit causam. Ac ne quis hoc de ea accusatione confessioneq; dictum interpretetur, quę coram Deo fit, subdit mox, tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius

medicum, cui debeas causam languoris exponere qui sciat infirmari cum infirmante, flere
cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demùm, si quid il-
le dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij
dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in
conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari pote-
runt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio
procurandum est. Et alio loco: Si reuelauerimus peccata, non solùm Deo, sed & his qui pos- *Hom. 17. in Luc.*
sunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: Ec-
ce deleo vt nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua. Quem sequutus Pacia- *In parænesi ad pœ-*
nus: Rogo vos, inquit, fratres, per illum Dominum, quam occulta non fallunt, desinite vul- *nitentiam.*
neratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis qui-
dem corporum partibus, etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remo-
ta etiam & verecundia membrorum, non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima
illa pulueris mordacitate, durasse: Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Pec-
cator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti
manus Domino vulnera malè tecta subducet? Et habet aliquid quod in illo erubescat, qui *Lib. 2. de pœnitent.*
Dominum læsit. Ac sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus sine pudore moriaris, nõ *cap 8.*
faciens audiri locum, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est etiam perire? *Confessio peccato-*
Quod si fratrum oculos erubescitis, cõsortes casuum vestrorum timere nolite. Auctor ope- *rum est testimoni-*
ris imperfecti in Mattheum, Confessio peccatorum est testimonium conscientiæ timentis *um conscient. æ*
Deum. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem eru- *deum timentis.*
bescit non timet. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo con- *In cap. Matth. 3.*
fessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quòd confes- *Homil. cap. 3.*
sio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideò
magis nos iubet Deus confiteri peccata nostra: vt verecundiam patiamur pro pœna: Nam
& hoc ipsum pars est iudicij: ô misericordia Dei, quem toties ad iracundiam excitauimus,
sufficit ei solus pudor pro pœna. Ioannes quoque Climacus de Confessione loquens: Absq;
pudore non potes liberari à pudore. Aperi, aperi medico tuum vulnus: ne erubescas dice-
re: Meum est vulnus, ô Pater, mea est plaga, à mea negligentia, & non ab alio profecta. Et in *Gradu 4.*
sequenti mox capite: Pœnitens, inquit, est reus, confessione liber. Quid autem aliud noluisse
dicere visus est, quàm iustus est accusator sui ipsius: hoc est, qui fuit iniustus, qui fuit reus
pœnitens: confessione, hoc est, accusatione sui, fit liber, hoc est iustus. Chrysostomus Gene- *Hom. 2.*
sim explicans: Confessio, inquit peccatorum, ablutio est delictorum. Vnde cùm Lamech
ille suis mulieribus cędes à se cõmissas detegere, & confiteri non refugit, quali erimus venia
digni, si ei qui omnia nostra nouit delicta, confiteri nolumus peccata. Eundem de Lamech
homicidio locum tractans Theodoretus. Pœnam tamen, inquit, euasit propter confessio-
nem, & contra se ferens sententiam euitauit sententiam diuinam. Gregorius quoque Na- *Quæst 44.*
zianzenus. Ne peccatum, inquit, tuum confiteri graueris, vt per huius vitæ pudorem, futu-
ri seculi pudorem ignominiamq; fugias, (nam hoc quoque sempiterni supplicij pars est) *In orat. in sanc. Ba-*
ac perspicuum facias te serio atque ex animo peccatum odisse, tum illud tanquam contu- *ptis.*
melia dignum traducis, & velut ludibrio exponis, de eoq; triumphum agis. Sic & Ambro-
sius: Plurimum reo suffragatur verecunda confessio: & pœnam, quam euitare defensione
non possumus, pudore subleuamus. Et alio loco: Ostende medico vulnus tuum, vt sanari *In Psal. 36.*
possis: & si non monstraueris, nouit. Sed à te expetit audire vocem tuam. Neque dissimilia *Lib. 2. de pœniten-*
sunt, quę scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste. Si momorderit serpens in silen- *tia cap. 8.*
tio, non est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momor- *Hieron. in Eccl. 10.*
derit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, qui percussus est, & non
egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister, qui
linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus
vulnus medico confiteri, quód ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Augustinus:
Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod ægrotus ostendere erubescit? Deus confes- *Augu. serm. 66. de*
sionem nostram desiderat, vt iustam habeat cognoscendi causam. Gregorius quoque Pon- *tempore.*
tifex: Quid est ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnerum ruptio? Quia pec- *Greg. in Euang.*
cati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestiferè latebat in mente. Ante quem *Hom. 40.*
etiam Basilius: Confessio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus *Basil. in regula*
aliquod corporis vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus, qui vitia *Monachor. cap 98.*
vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed ijs tantummodo, qui summæ peritiæ *Et in quæst. com-*
testimonium habent, & curæ ac medelæ disciplinam, ita confessio peccatorum fieri debet *pendiosis. 288.*
apud eos tantummodò, qui curare hæc præualent, & emendare secundum quod scriptum *quæst.*
est: Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorum portate, hoc est auferte & exportate *Confessarius peri-*
per curationem. Et in eodem libro aliquanto antè. Necessarium, inquit, videtur ijs, quibus *tus quærendus.*
dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & ij, qui anti- *Rom. 15.*
quitus pœnitebant, inueniuntur apud sanctos, confessi esse peccata sua. Scriptum est in E- *Cap. 21.*
uangelio: Quia Ioanni Baptistæ confitebantur populi peccata sua: & in Actis Apostolorum,
Apostolis ij, qui baptizabantur.

Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à Domino insti- *Matth. 3.*
tutam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesiæ consensus obtinet. Videtur autem illis verbis *Act. 19.*
instituta, quibus Petro cęterisq; Apostolis ligandi soluendiq;, remittendi, retinendiq; pec- *Tertull. de trinita-*
cata, potestas à Christo concessa est. Qua vti quemadmodum potuerint Apostoli, vel etiam *te.*
nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius gene- *Confessio instituta*
ris ea peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat *à Christo.*
Matth. 16.
Matth. 18.

quod nouit, iustitiæ iudex est, Verû est & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, qd ignorat medicina, nõ curat. Cùm itaq; sacerdos, & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbũ, quẽ cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò non sola remittendi, verumetiam retinendi, neq; sola soluendi, verũ etiã ligandi potestas illi data est. Quid aũt retinere, quid remittere, quid ligare, qd soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si peccatum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quòd ab ignotis etiam nonnunquam sacerdos absoluit,
Absolutio ignotorũ peccatorum. sed non ab his tamen, quæ sciens aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quæ vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci non potest, Verùm est enim quod ait Propheta: Delicta quis intelligit? Neq; raró fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiam committantur. Quin & illud
Psal. 18. ab eodem Propheta non sine causa dictum est: Ab occultis meis munda me. Quamobrem
Psal. eodem. ad ea manifestanda, quæ vel esse peccata nescimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus.

Non est itaq; dubitandum, quin sicut absolutio à Deo est institnta, ita & confessio, quæ sit per peccatorum enumerationem Dei ministro sacerdoti facta. Quæ duo ita sibi mutuò respondent, vt vbi non est confessio, ibi nulla esse posit absolutio. Sed si quis alium scripturarum locum à nobis exegerit, vbi Christus confessionem præceperit, præter ea, quæ per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos Apostolos, ab eo vicissim exigere licebit, vt & ipse locum ostendat, vbi primùm Ecclesia confessionam præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente susceptum à fidelibus vltro fuisse, verisimile nõ est. Quin & illud difficile est creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles adigi potuisse, Atqui ostendi non potest, quòd ea fuerit ab Ecclesia instituta, cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra in vsu semper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Christo tradita, cuius multò maxima dictorum &
Clemens epist. 1. factorum pars mandata scripturis non est. Clemens Petri successor hanc Petri doctrinam fuisse refert, quam illum à magistro suo Christo accepisse dubium non est, vt si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latanter irrepserit, non erubescat, qui animæ suæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præest, vt ab ipso per verbum Dei, & consilium salubre curetur. Quò faciliùs autem perspici posit eum de occultis peccatis loqui, subiungit hæc verba. Abijcienda prorsus è corde est omnis intrinsecus latens amaritudo peccati, si qua fortè ex desiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs congregata est.

Iacob. 5. Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata vestra: non tam institutam à Iacobo
Locus de confes. explicatur. & præceptam sacramentalem confessionem, quàm eam, quæ pridem instituta esset & præcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti existimauerunt. Neque mouere quenquam debet vox hæc alterutrum, vt putet eam ad sacramentalem confessionem, quæ sacer
Hugo li. 2. de sacramẽtis, part. 14. c. 1. doti fit, referri non posse. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ sanctimonia Hugo de sancto Victore, Bernardi æqualis: is cùm adduxisset hunc Iacobi locum: Quid est, inquit, alterutrum? Ac mox respondet: non solùm homo Deo, sed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prælatis, ij qui peccata habent, ijs qui peccata dimitteere potestatem habent. Et certè communis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Episcopo, siue eius Vicario: Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quasi non sacerdotibus etiam confitendi potestas permissa sit: verùm illud concedi vet bis ijs videtur, vt non proprio sacerdoti, cui iure tenetur, verum cuicunque velit alij, modò sacerdoti confiteri posit. Constat hoc, Iacobum non prius hæc verba protulisse, Confiteamini alterutrum, quàm presbyterorum fecisset mentionem, vt ex vi cuiusdam consequentiæ de illis dicta videantur. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam
Aug ca. 4. duo de visitatione infirmorum: In eorum altero scribit his verbis: Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram & lepram discernere per legislatoram constituit dominus. Sed nolo, vt ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris cõfiteri coram
Deut. 17. Domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi non dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantium illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deum peccatorum confessio. Nos autem non denegamus, quin fit ad Deum
Psalm. 136. frequenter conferenda peccatorum confessio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos
1. Cor. 10. suos ad petram, petra autem Christus est: Sed testamur, & testatur illud sana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotie, qui mediator fit ad Deum tuum salubri iudicio. Alioqui & sub lege & sub gratia, Ite, & ostendite vos sacerdoti-
Luca 17. bus, responsum Domini quomodo cõsummaretur? Confitemini alterutrum peccata ve-
Iacob. 5. stra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque
Beda in Iacobum. diligens Augustini sectator, verba hæc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariam cum alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deum ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in cor-
Aug. hom. 49. de ago: Ergo sine causa dictum est: Quæ solueris in terra, soluta erunt in cœlo? ergo sine
Marc 19. causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Chri-
Matth. 16. sti, promittimus vobis quod ille negat, nonne vos decipimus. Sed hæc de necessitate,

vtili-

vtilitateq́ confeſsionis, aut re, aut ſaltem voto deq́ eo quod à Chriſto ſit inſtituta, dicta ſufficiant.

Cæterùm confeſsioni reſpondet abſolutio. Ac illa quidem præcepta eſt omnibus, ſiue ij è clero ſint, ſiue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & ſoluendi, ſicut ab Ambroſio quoque ſcriptum legimus, permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Quamobrem craſſus eſt error eorum, qui dicunt non magis abſoluere ſacerdotem, aut Epiſcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerum (addere debebant pſitacum quoq́, nam & is æquè vt puer, aut mulier doceri poteſt, vt dicat, ego te abſoluo) At non ita Ioannes Chryſoſtomus, vir non doctrina magis, quàm vitæ ſanctitate conſpicuus, qui vel hoc nomine ſacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam eſſe cenſet, quòd terreſtres dignitates habent quidem vinculi poteſtatem, ſed in corpora tantùm: At ſacerdotum vinculum ipſam etiam animam attingit, atq́ ad cœlos vſq́ peruadit, vſq́ adeò, vt quæcunq́ infernè ſacerdotes conſecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Quam poteſtatem non modò nullis regibus & principibus, verum ne ipſis quidem angelis, aut archangelis datam eſſe dicit: Et alio loco. A terra, inquit, iudicandi principalem auctoritatem ſumit cœlum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum, & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in ſupernis cõprobat. Itaq́ medius ſtat ſacerdos inter Deum & naturã humanã. De qua Hilarius quoq́ Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaq́ ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctoritas ſit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata ſint, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo.

Abſolutio peccatorum ſolum ſacerdotis & non laici eſt. Rom. 3. Amb. lib. 1. de pæn. c. 2. Chry. li. 3. de ſacerdotio. Sacerdotalis dignitas, quæ animam etiam attingit, ſecularibus dignitatibus præfertur. Canone 16. in Matt. De verbis Eſaiæ, Audi dominum, Hom. 5.

Ex quibus verbis illud ſimul diſcere poſſumus, quæ ſit abſolutionis vis neque enim hoc eſt abſoluere, quod nonnulli ſomniant, abſolutum oſtendere, ſed quod dixit Chriſtus peccata remittere, ſimul etiam à pœnis, quæ illis debentur ſoluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiã Cyprianus indicat dicẽs: Cùm permiſerit ipſe, qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata eſſent, ſolui autem poſſent illic, quæ hic prius in Eccleſia ſoluerẽtur. Quos ſequutus Bernardus, de Petro ſcribens, ait, quòd claues regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri, ſententiam cœli. Ac ipſe quidem hoc auctoritate ſua Deus efficit, ſed in ea tamen re miniſterio ſacerdotis vtitur. Itaque quicquid eis ſacerdos facit, non ſua propria, ſed à Deo ſibi conceſſa poteſtate facit. Eorum igitur errorem, qui negant ſacerdotem abſoluere, ſed tantum abſolutum oſtendere, notaſſe videtur Ioannes Chryſoſtomus, his verbis: Corporis lepram purgare, ſeu verius dicam, non purgare quidem, ſed purgatos probare. Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: Neque neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio, ac concertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò noſtris ſacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt. Et in Leuiticum ſcribens Theodoretus. Quemadmodum Sacerdos lepra diſcernit, ita peccatorum animæ Iudicem ipſum eſſe oportet.

Abſolutionis vis quæ ſit. Cyp. li. 1. epiſt. 2. ad Cornelium. Bern. ſerm. 1. in die Petri & Pauli. Chryſo. lib. 3. de ſacerdotio. Quæſt. 15.

Ante quadringentos plus minus annos fuerunt: qui abſoluere interpretarentur abſolutos oſtendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque ſolueris, hoc eſt, vt illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolutum: quia ſententiam Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt. Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis, &c. continenter ſubdit: Vbi dixit: Si oſtenderitis, fuit: Nuſquam dixit hoc: ſed dixit: Si feceritis, erit. Richardus autem etiam acrius: Exeat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atque ſoluendi ſententia, vt ridenda videatur potius, quam refellenda. Putant enim & prædicant, ſacerdotes non habere poteſtatem ſoluendi & ligãdi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſiue ligatos. Sed nunquid Dominus dicit: Quodcunque ligatum oſtenderis, erit ligatum, & quodcunque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi aliquem ligatum aut ſolutum, ſed ipſa ligandi ſoluendiq́ poteſtas ſacerdotibus à Chriſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autẽ, quòd clauis inſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cælorum oſtium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculum eiuſmodi remouetur. Hæc poteſtas eſt in ſumma trinitate per auctoritatẽ, vt rectè penes illam dicatur eſſe clauis auctoritatis: in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouendũ prædictũ obſtaculũ per meritũ paſſionis, quæ etiã dicitur ianuam aperire, & ideo dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia ſabricata eſt, ideò in ſacramentis Eccleſiæ manet efficacia paſſionis: propterea miniſtris etiam Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum aliqua poteſtas ad prædictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute, & merito paſsionis Chriſti, & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis auctoritatis eſt penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſsionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua regni cæleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes ſacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluendi ſibi à Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

Abſoluere non eſt abſolutos oſtẽdere. Hugo. lib. 3. de ſacramentis par. 14. cap. 8. Ioan. 20. Richard. cap. 12. de poteſtate ligandi & ſoluendi. Claues regni cæl. Regnum cælorum clauditur per peccatum. Clauis Eccleſiæ triplex.

De Satisfactione.

CAP. XLVIII.

Ter. in li. de pœnit. Cap. 11. In Psal. 106. Satisfactio etiam sequela dicitur. Satisfactionis opera & efficacia. Chry Tom. 5. Hom. de pœnitentia Aug. lib. de decem chordis, c. 11. In lib. 50. hom. Homil. vlt.

TErtia pœnitentiæ pars est ea, quam Tertullianus confessione disponi scribit, Satisfactio, quam si quis malit Sequelam appellare, nulla est litigandi caussa. Nam quæ præcedebat semper absolutionem, nunc sequi plerunque consueuit. De hac parte sic loquitur Chrysostomus: vult Deus confessione viuere eum, qui præcepta contempserat periturus: vt cui peccatum attulit mortem, ei confessio afferat sanitatẽ: cõfessio enim pœnitentiã mõstrat, satisfactio veniã tibi cõciliat, nec enim poterit indulgẽtia tribui, nisi ira Dei posset confessione placari. Fit aũt satisfactio per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia. Quod etiam indicat idem Chrysostomus, cùm ait: Si oraueris & ieiunaueris, & eleemosynam iustè feceris, complesti pretium, redemisti peccata tua, remissa sunt crimina, reparata est vita tua: quam etiam ob causam hæc opera vocat August. remedia peccatorum. Qui alio loco quotidianis, inquit, peccatis sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum, & orationum quisque pro suis viribus offerre non cesset. Fit autem hæc satisfactio non pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vna cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt sacræ literæ docent, non tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritum sanctum contristauerunt, & templum Dei violare non sunt veriti.

Chry. in serm. de pœnitentia Tom. 5. Ambr. in cap. 11. ad Rom. In Orat. in sancta luminaria. Arnob. in Psa. 106.

Diximus initio cùm de sacramentis agere cœpissemus, quòd baptismus fidei, confirmatio spei, Eucharistia charitatis est sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maximè in ea parte quæ dicitur satisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam esse recompensatio. Iam enim baptizatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiam diuinam, quàm fuit ipsis baptismus, quem qui suscipiunt, nulla requiritur ab eis satisfactio. Sic enim scriptum est ab Ambrosio: Gratia Dei in baptismate non quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem, verùm quia grauiter deliquerant non recipiendo promissum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non nisi fletu & gemitu ad veniam pertingunt, ne ideò, illos non posse iam accipere misericordiam putarent, quia dolere illos non videbant: ostendit hoc inter primordia fidei non requiri: Donum enim Dei gratis donat peccata in baptismo. In quam sententiam etiam plæraque scribuntur à Gregorio Nazianzeno. Et ante Ambrosium Arnobius Nouatianum alloquens: Tu dicis, inquit, qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per fidem solam ad indulgentiam attingunt. Isti autem qui iam redempti sunt non per fidem solam, quia iam crediderunt; sed per pœnitentiam peruenerunt ad misericordiam Saluatoris. Contra igitur est in hoc pœnitentiæ sacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptismum Christo semel incorporatus, tantò maior illi difficultas, impendet in misericordia diuina impetranda; Vt iure merito Gregorius Nazianzenus, & eum secutus Ioannes Damascenus verè laboriosum baptismum, pœnitentiam appellauerit. Et Ioannes Climacus Pœnitentiam esse dixerit, Reuocationem baptismatis & reconciliationem Domini per bona opera peccatis repugnantium. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantùm se glorificauit & in delicijs fuit, tantùm date ei tormentum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostomus maior sit lachrymarum tuarum torrens. Grandi plagæ, dicit Ambrosius, alta & prolixa opus est medicina. Et Petrus Chrisologus: Pro modo vulneris modus est adhibendus medicinæ. Et ante vtrunque Cyprianus, Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: Alto vulneri diligens & longa medicina non desit, pœnitentia crimine minor non sit. Et secutus eum Augustinus. Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi de ijs etiam quæ facta sunt satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis Sacrificium, cooperantibus Eleemosynis. Et eum secutus Eusebius Emissenus: Non putemus tam facilè remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius sordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala, tanquàm sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labijs dicere: Peccaui: parce, remitte. Saul dicebat: Peccaui, sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Nec leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Non transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quę paratus est ignis æternus. Quæ omnia verba repetit Cæsarius in suis Homilijs. Et Homilia decima: Ieiunia, inquit, ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientijs addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo caussam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent Medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si

Greg. in Orat. in sanctum lauacrum. Pœnitentia laboriosus baptismus. Damas. li. 4. c. 10. sua Theol. ser. 176. Ad virginẽ lapsam cap. 8. Deut. 25. Apoc. 18. Chrys. hom. 22. ad populum Antioch. In serm. de Lapsis. In lib. 50. homil. homil. vlt. Euseb. homil. 5. ad monachos. Cæs. Hom. 15. Hominem interiorem & exteriorem similis curandi ratio.

varò

verò in ossibus vulnus absconditum, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem
& fortiorem poscit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustio-
ne supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris
adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua
reprehensibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ
quotidiana oratione curandæ, & priuata compunctione tergendæ sunt. Si verò quisquam
conscientiam suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si fidem su-
am falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violaue-
rit: si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum ho-
minem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se
diabolo tradiderit: hæc atque huiusmodi commissa expiari penitus communi & medio-
cri, vel secreta satisfactione non possunt: sed graues causæ, grauiores & acriores publicas
curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædi-
ficatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medullis feruere sibi sentiat
morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoretus in præ-
claro illo libello, quem inscripsit diuinorum Decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia *Theo.4.de peniten.*
etiam, quę post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autem, non vt olim per solam fidem
data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, &
laborem facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec *Absolui qui non*
admittere quidem didicimus, nec diuina sunt eius manu impartienda. Nolite, inquit, san- *possunt.*
ctum dare canibus, nec margaritas porcis. Et aliquot seculis antè Clemens. Quòd eum *Matt.7.*
qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, satis demonstrat sermo Mosis pro *1.Iom.2.*
Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Mosi: Si pater *Lib.2.c.19.*
eius spuisset in faciem illius, nónne verecundia affecta esset? septem dies eijciatur extra ca- *Const. Apostolic.*
stra, & posteà ingrediatur: idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum pœnitere di- *Peccati proprij pu-*
cunt, segregare per certum tempus secundùm proportionem peccati, deinde pœnitentia *dore affici oportet.*
peracta recipere, tanquàm patres filios. Et post aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato
eandem sententiam ferre, sed vnicuiq; propriam pœnam statuite cum multa prudentia, iu-
dicantes singula delicta parua ac magna, atque aliter quidem æstimabitis peccatum operis,
vel sermonis, aliter propositi vel conuicij vel suspicionis. Atque alios quidem minis subij-
cies, alios subsidijs pauperum, alios ieiunijs affliges, alios segregabis pro delicti magnitudi-
ne. Nam lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit: sed aliter puniebat *Cap.52.*
quæ in Deum, & quæ in sacerdotem, & in sacrum, & in hostiam committebantur: aliter quę *Satisfactió seu pœni-*
in Regem & Principem, atque ea quæ in militem, & in subditum æqualem, siue quæ in ser- *tentia culpæ qualis*
uum, vel in bona, vel in bruta delinquebantur. Et rursum non erat eadem ratio peccati in *imponenda.*
parentes, atque consanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex proposito fie-
bant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna statuebatur,
ijs multa vel verbera vel talionis pœna. Quare vos quoque diuersis delictis diuersas pœnas
imponatis, ne forte aliqua iniuria interueniens prouocet Deum ad iram. Nam si quod in-
iustum exercebitis, eius à Deo mercedem capietis, sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabi-
mini. Extat liber qui Spirituale pratum inscribitur, quem Sophronio Ioanne Damascenus
& Eustachius in secunda Nicæna Synodo, Photius autem Ioanni Moscho, quem Latinè di-
cere possis Euiratum, tribuerat: vbi memoratur Ioannes Abbas Monasterij Gigantum, sic *Cap.78.*
peccatorem quendam allocutus esse: Sicut multa & varia sunt vulnera, ita quoq; varia sunt
& plurima medicamēta. Sed tn si curari vis dic mihi in veritate opera tua vt & ego cōgrua
illis adhibeā medicamēta. Aliter enim curatur fornicator, aliter homicida: aliudq; est auari
remedium, alia mendacis medicina: atq; alio fur, alio iracundus, alio adulter medicamina
sanatur. Et ne tibi plura vitia enumerem: quemadmodum incorporalibus infirmitatibus
varijs varia quoq; remedia adhiberi conspicimus, ita & animæ vitijs, quæ plurima sunt, me-
dicina quoq; variè succurrit.

Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiādam, hæc enim *Satisfactio duplex.*
satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propitiatio pro peccatis nostris, nō
pro nostris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortem moriendo destruxit, per eam *Matt.6.*
pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eā patri suo cœlesti nos reconciliauit. Nō de hac i-
taq; satisfactione nunc loquimur, sed de ea quæ in ijs maximè pœnitentiæ fructibus cōsistit,
quos iustitiæ nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, de quibus etiā *Aug.in Psal.42.*
Augustin⁹ ita loquitur. Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiuniū, eleemosyna, oratio siue à no
bis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorumq; dispensatores nobis iniuncta
sit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, peccati reliquijs
medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: deniq; & in exemplum adhibetur.

Est quidem ita, quòd Christus pro peccatis nostris abundè satisfecit, pro nobis tot cru- *Satisfactionis vsus*
ciatus, ac mortem etiam ipsam perferendo: sed num ideò passus est? num ideò satisfecit, vt
nos nihil iam patiamur, nihil faciamus, pro peccatis nostris, posteaquam semel à gratia illa *1.Pet.2.*
exciderimus, quam illi commortui, per baptismum consequuti fueramus? Quin ille nobis
exemplum dedit potiùs, vt eius vestigia sequamur: vt sicut ipse tulit crucem suam, carnem
nostram indutus, verùm ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis conta-
minati, tollamus & ipsi crucem nostram. Hoc est quod nos admonet, dicens: Si quis vult ve- *Matt.16.*
nire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa ver- *Greg. li. 4. in librū*
ba Samuelis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansit, pone ante te. Remansit quidem, *Reg. c.4.*
inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suam omnes rede- *1. Reg.9.*
mit, sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò resi- *Rom.8.*

duum viderat qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus. Quasi dicat: quod expleuit CHRISTVS, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet. Immò beatus Petrus Apostolus dicit: CHRISTVS passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passionum CHRISTI in corpore meo. *Basilius Coloss. 1.* Sic & à Basilio scriptum legimus: DEVS pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito filio suo, quantum in ipso est, ea ante iam omnibus condonauit. Quoniam autem, misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustum: necesse est, vt quæ & à Prophetis, & ab Apostolis suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur: vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia eius consumetur ad condonationem peccatorum.

Dicet hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assiduè portare me crucem propriam, quasi illa non suffecerit? Multum adeò contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neque fructum ex ea caperemus vllum, nisi Christi crux præcessisset, *Satisfactionis vis à Christo.* cuius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad eundem modum & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius *August. lib. 2. c. 4. de peccatorũ meritis* mortem & sanguinem efficacia redduntur, & DEO grata, quæ fiunt à nobis in satisfactionem pro peccatis nostris. Quam etiam ob caussam Augustinus cùm docuisset quod concupiscentia consentiente sibi ad illicita reos tenet, & nisi per medicinam pœnitentiæ & opera misericordiæ per cœlestem sacerdotem pro nobis, interpellantem sanentur, ad secundam mortem damnationemque perducit. Sanari quidem ille docet peccata per Pœnitentiæ medicinam, & per opera misericordiæ rerum non aliter quàm per cœlestem sacerdotem pro nobis interpellantem: cuius nisi sanguis pro nobis interpellaret, nullum nobis pœnitentiæ medicina, nullum opera misericordiæ quæ facimus nos fructum afferrent. Quòd ergo prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi virtute, merito & efficacia CHRISTI passionis, quæ fons & fundamentum est omnium bonorum operum nostrorum: quæ iam non nostra magis sunt, quàm eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis CHRISTI. De quo dicit Propheta: Domine, omnia opera nostra operatus es in nobis. *Esa. 26.* Hunc itaque passionis, crucis & sanguinis CHRISTI fructum habemus, quòd quæ opera nostra quamlibet in speciem bona, nihil nobis antea fuerant profutura, ea postquam CHRISTI sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiunt ad placandam iram DEI, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit CHRISTVS passionem & mortem suam operculum esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, *1. Pet. 2.* vt quoniam ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam liberè seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra fert, faciamus. Non propterea passus est, non propterea satisfecit pro nobis: sed sicut PETRVS docet, ideò peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitam, ipse pertulit in corpore suo, super lignum crucis, vt peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, *Rom. 6.* verùm etiam iustitiæ viuamus, & exhibeamus nos DEO, tanquam ex mortuis viuentes, vt sicut exhibuimus anteà membra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur.

Satisfactio vera. Baruch. 4. Satisfacere quid. Et hoc est, quod nos satisfactionem vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in satisfactionem, sicut anteà exhibuimus ea seruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: vt fiat illud quod est apud Prophetam: Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo: decies tantum iterum conuertentes, requiretis eum. Hoc est enim satisfacere, quantum offendisti DEVM peccando, tantum dare operam, vt eum tibi placatum reddas, non tantum à peccatis abstinendo, verumetiam indebita quædam bona opera faciendo: vt quoad eius fieri possit, infectum reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutes. *Ephe. 4.* Qui furabatur, iam non furetur, dicit Paulus: magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. Non furari eum, qui furatus anteà fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius, qua dominis ablata restituuntur: nam hæc restitutio vocari propriè consueuit: sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriam patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizat sibi in futurum. Quid enim magnũ, *Luc. 9.* aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: *Satisfactio Zachei.* illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachei, qui verè, & ex animo pœnitens, dixit: Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. Talẽ satisfactionem laudat etiam *Greg. Hom 33.* in Maria Magdalena Gregorius Pontifex: Liquet, inquit, fratres quòd illicitis actibus prius mulier intenta vnguentum sibi pro odore suæ carnis adhibuit. Quod ergò sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat, sed hos iam per pœnitentiam conterens flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat, sed iam capillis lachrymas tergebat. Ore superba dixerat, sed pedes Domini osculans, hoc in redemptoris sui vestigia figebat. Quot ergò in se habuit oblectamenta, tot de se inuenit holocausta conuertit ad virtutum numerum, numerum criminum. vt totum seruiret Deo in pœnitentia, quicquid ex se Deum contempserat in culpa. Ad talem satisfactionem inuitat *Ambr. serm. 15.* nos Ambrosius, dicens: Nos quoque si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus

abluatur

abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamq; ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim Sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccata. *Eccl.3.* Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, *Deus cogitur à nobis quomodo.* & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam. & in vno eodemque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nūc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus: iudex noster est cùm peccamus. Compallitur ergo operibus nostris Dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum *Matth 11.* cœlorum cogitur.

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieionium & eleemosynam. Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, *Basil. in 1. oratione de laudibus ieiunij.* inquit, satisfacite Deo. Et Eusebius Emissenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic rediini possunt per emendationem prioria vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Inter alios præclarè scripsit Origenes explicans illa Pauli verba: Sicut exhibuistis membra vestra, & cæt. Du- *Orig. in cap. 6. ad Rom.* dum currebant pedes vestri ad dæmonum templa, nunc autem concurrant ad Ecclesiam DEI: Currebant prius ad effundendum, nunc ad liberandum sanguinem currant: protendebantur manus prius vt aliena diriperent: nunc protendantur, vt propria largiantur: circumspiciebant prius oculi mulierem, aut alienum aliquid ad concupiscendum, nunc circumspiciant pauperes egenos, ad miserendum: aures delectabantur auditu vano, vel bonorum derogationibus, nunc conuertantur ad audiendum verbum DEI, ad explanationem legis, ad capiendam sapientiam & disciplinam. Lingua quæ conuitijs, maledictis, & turpiloquijs fuit assueta, nunc conuertatur ad benedicendum Dominum, in omni tempore sermonem sanum proferat, & honestum, vt det gratiam audientibus, eloquatur veritatem cum proximo suo. Sed quid opus est singula persequi, cùm pateat etiam vniuscuiusque membri ministerium, quod exhibuit vitijs, aptare virtutibus. & actum quem exhibuit immunditiæ, ad castitatem nunc sanctificationemq; conuertere.

Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera sasisfactoria meritis & satisfactioni CHRISTI derogari. Nonne sicut ille pro peccatis nostris copiosè satisfecit, ita copiosè quoque nos ab illis redēmit, perfectè nos patri suo reconciliauit. omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternam? Atqui non obstantibus ijs, fatentur isti, qui nihil iudicio suo non tribuunt, atque illud Ecclesiæ totius iudicio anteponunt, nasci nihilominus paruulos iræ filios, & nisi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iustificentur, & fida & baptismo opus habere: iustificatis item, præcepta decalogi, lapsis pœnitentiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimæ CHRISTI satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur, secùs iudicant de ex- *Matth.6.* teriore pœnitentia, quæ interioris index est, deq́ue ijs operibus, quæ CHRISTVS ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur? quæ tamen & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex CHRISTI sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis aliò referat, nihil aliud sunt *Esa.64.* omnes iustitiæ nostræ, quàm pannus menstruatæ. Sic à Bonauentura scriptum legimus: *Par. 4. dist.15.* In sola fide passionis Christi remittitur omnis culpa. & sine fide eius nullus iustificatur. Et *Quæst.1.* secundum hoc omnis satis factio nostra virtutem habet à satis factione Christi. Sed ipsa satis factio Christi habet effectum in membris per Sacramentum Baptismi plenum, per Sacramentum pœnitētię secundum partem per fidem ante nouam legem, & etiam post & in his qui non possunt confiteri, effectum habet adhuc minorem: Vnde omnis satisfactio non tantum de peccato primi parentis, sed etiam de alijs fundata est super satisfactionem mediatoris.

Verum & illud ineptum est, quòd propterea satisfactionē reijciendam putant, q̄ nomen hoc in scripturis nō reperiri dicāt. Non dissimili ratione reijciebant vocē Homousion Ar- *Satisfactio an in scriptura fundamētum habeat.* tiani, q̄ eam in scripturis non reperiri dicerēt. Ac fuit hoc propriū & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in scripturis non esset, quemadmodum fusiua à nobis *Hæreticorū mos.* anteà scriptum est, Quasi verò de nomine magis, quàm de re laborandum sit. Atqui re- *Matt.3.* peritur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciēdos *Pœnitentiæ dignos fructus facere quid sit.* hortatur Ioannes? Quid aliud sibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hęc significant, quàm eam, de qua nunc loquimur, satisfactionem? Dignos fructus pœnitentiæ facimus, dicit Chrysostomus in Matthæum, cùm commissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti incipe donare propria: longo tempore fornicatus es. à legitimo *Chrys. Hom 10.* quoq; coniugij vsu suspendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum castitate *Pœnitentiæ opera.* sæpius meditare: iniuria vel opera quenquam vel sermone affecisti, refer benedictionis verba: conuicijs te percutientem, nunc officijs, nunc beneficijs placare contende. Neque enim vulnerato sufficit ad salutem spicula de corpore euellere, sed etiam

reme-

remedia vulneribos oportet adhibare.) Delicijs anteà & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrunqua compensa, vt famem superes imminentem: Vidisti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omninò iam videas, maiore tactus cautione post vuloera. Et in Iohannem: Oportet vulneribus contrariam adferre medicinam. Verbi gratia: Rapuisti, pone modum rapinæ, & eius vulneri eleemosyna medearis. Scortatus es, huic vulneri castitatis imponatur medicina. Fratram calumniatus es & offendisti, cessa à maledictis & charitatem amplectere: & ita per singula faciemus, quæ perperam commisimus, nèque simpliciter his abstineamus. Et in eundem locum scribens: Sicut constituistis membra vestra serua immundiciæ, ita constituatis seruire iustitiæ, illum sic tractat. Vt quantum laboris & molestiæ capiunt homines impuras mulieres amando, idqúe magna cum alacritate, tantundem impendant studij, in amandum Deum & proximum. Quamuis vel dimidiam, vel tertiam eius partem ad extremum exhiberi DEO vult, quam amantes adhibent meretricibus. Similiter & Basilius explicans illa Psalmo trigesimo secundo verba: In psalterio decachordo psallam tibi. Quandoquidem in corpore peccauimus, inquit, cùm membra nostra ad iniquitatem exhibuimus, corpore etiam confiteamur, eodem instrumento vtentes ad peccati dissolutionem. Conuiciatus es, benedicito: Plus quàm oportet accepisti, reddito: ebrius fuisti, ieiunato: arrogans fuisti, humiliate: inuidisti, cònsolara: occidisti, martyrium pro gratia subi, vel quod par est, martyrio per tuam exemologesim proprium corpus affilge: & tunc post confessionem dignus es psallere Deo psalterium decem churdarum. Et alio loco: Medicina, inquit, sanat peccata magna, ieiunium ebrietatem coret, psalmua turpem cantum lachryma sit risus medicioa, pro saltatione genu DEO flectatur, pro tripudio pectus pulsetur, pro vestium ornatu succedat humilitas: super omnia autem eleemosyna redimat te à peccato: Redemptio enim viri diuitiæ eius. Cyrillus verò Hierosolymitanus, dignos pœnitentiæ fructus intelligi vult illuc, quod ab eodem Iohanne Baptista dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ spiritus sancti. & non dignaris cibo sensibili pauperes? Magna petis, parua communicare non vis. Quam illius interpretationem sequitur etiam Augustinus. Præclarè Gregorius Nissenus, peccatorem pœnitentem cum ægroto morbo suo remedium adhibente comparat. Non est consentaneum, inquit, vt qui se ægrotare confitetur, eadem victus ratione vtatur, qua vtuntur illi qui prospera sunt valetudine. Quòd cum pluribus verbis demonstrasset, tandem ad peccatorem conuersus: Tu verò, inquit, cuius animos æger est, cur non ad Medicum properas? cur non ei confitendo morbum ostendis tuum? Quid pateris, vt depascatur, vt serpat, vt inflammetur? Tandem aliquando resipisce, & teipsum nosce: Deum offendisti. Procuratorem tuum irritasti: eum qui & præsentis vitæ potestatem habet, & futuræ Dominus ac Iudex est. Delitijs indulgens in morbum delapsus es, eum inedia & ieiunija eura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidisti, liberalitate & eleemosyna depellatur: hæc anim est nimium expletæ mentis curatio. Læsit te rerum alienarum direptio, quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur: mendacium te proximè duxit ad interitum, veritatis studio periculum euitetur. Quid autem aliud est satisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodque Iohannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere satisfactionis rectè intelligi non modò Iohannes Chrysostomus, verumetiam Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus Druthmarus, Beda, Angelomus, & alij scriptum reliquerunt. Ireneus de primo parente nostro scribit in hunc modum: Per succinctorium in facto ostendit suam pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum contegens, existentibus, & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit. conterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impetum: velut tale quid significans, quoniam quam habui à spiritu sanctitatis stolam, amisi per inobedientiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpua. Ex quo locò licet illud colligere, etiam in Paradiso quodam genere satisfactionis primum parentem nostrum vsum esse. Cyprianua quoque lapsoa ad satisfactionem inuitat, his verbis: Ne cesset, inquit, in agenda pœnitentia atque in Domini misericordia deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Confiteantur singuli quæso, fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit, in seculo est. dum admitti confessio eius potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotem, apud Dominum grata est. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitentiam criminis, veris doloribus exprimentes, DEI misericordiam deprecemur: illi se anima prosternat, & cæt. modumqúe satisfaciendi pluribus verbis posteà persequitur: Quàm frequans autem est illud, apod eundem, satisfactionibus, & lamentationibus iustis delicta redimi, vulnera lachrymis ablui, precibus Dominum longa & continua satisfactione placandum esse. Deum plenis satisfactionibus deprecandum, operationibus iustis Deo satisfieri, misericordiæ meritis peccata purgari. Dominus orandus, Dominus nostra satisfactione placandus est.

Hom. 33.
Hom. 78. in Ioan.
Basil. in Psal. 32. homil. contr. ebriosos.
In hom. contra ebriosos.
Pro. 13.
In Catec. 4. Cyrill.
Ser. 50. de tēpore.
Greg. in orat. ad eos, qui durum alios iudicant.
Hom. 41. & 80. ad pop. Antiochenum.
Basil in Ethnicis.
Reg. 1. cap. 4.
Aug. lib. 21. de ciui. Dei, c. 27. & serm. 50. c. 66.
Gre. hom. 20 li 6.
Isichius li. 4. c. 14. Leuit.
Druthmar in ca 3 Matth.
Beda li. 1. in Luc 3.
Angelomus cap. 13.
Iren. li 3. cap. 35.
Cyp. tract. de lapsis.
Lib. 1. ep. 3. & 8. de vnitate eccles.
De opere & eleemosyna.
De lapsis, &c.

Esai. 53.

Quod aũt semel & iterum admonuimus, satisfactionẽ hanc non ita velimus accipi, quasi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum est hoc: solus est ille qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propitiatio pro pecca-

ta

tis nostris, solus est ille, qui mortē æternam moriendò destruxit: Quod scriptū est, Et san- *Cont. Pelag. lib. 2.*
guis Iesu filij eius emundat vos ab omni peccato, id tam in confessione baptismatis, quàm
in clementia pœnitudinis accipiendum esse, verissimè docet Hiero. Sed solet Deus in hac *1. Ioan. 1.*
vita, temporariam pœnam, æternæ loco, peccatis nostris infligere. Sic enim ait per Pro- *Pœnam non semper cum culpa simul remitti.*
phetam: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miseri-
cordiam autem meam non dispergam ab eis. Qui locus non obscurè indicat, quam pœnam *Psalm. 88.*
comminatus est Dominus, ꝙ ea non ad internecionem, sed ad correptionem vti voluerit.
Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatū diffidentiæ Moysi *Num. 11.*
& Aaron, non tamen est remissa pœna temporaria: neque enim ingressi sunt in terram pro- *Num. 14.*
missionis. Hoc de reliquo populo Israël: hoc de Maria sorore Moysi, hoc de Dauid Rege fa- *Num. 20.*
ctum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ temporariæ: *1. Reg. 12.*
quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum nobis placatum red- *Ionæ 3.*
dere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecisse legimus. Hoc est *Esaia 38.*
quod à Paulino dictum est. Niniuitæ probant, quantum apud diuinam clementiam pecca- *3. Reg. 2.* *Ad Seve. epi. 10.*
tori remedium sit, ne sibi ipse non parcat, quandoquidem suffragio pœnitentiæ reconcilia-
ti Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium, quia se spontaneis luctibus cruciando,
diuinam sententiam præuenerunt sua. Hoc est quod ab Eucherio Lugdunensi Episcopo *Euc. lib. 2. Reg. cap. 8.*
scriptum est: Si peccatum Dauid tam detestabile Dominus transtulit, quid est quòd om-
nia, quæ de eodem peccato, per Prophetam, ei à Domino dicta sunt, postmodum tolerauit?
sed proculdubiò Dominus delet illud: sed sine vltione non deserit: Aut enim ipse hoc ho-
mo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur
peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post con-
uersionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuū: tñ & multis pòst cruciatibus affli- *2. Regum 12.*
ctus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi
parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque, adhuc car-
naliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cum rela-
xat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in
eis in perpetuum non vult vindicare. Quod ijsdem propè verbis in Moralibus à Gregorio *Gregor. li. 9. ca. 29*
scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Itidem & ab An- *Libro 2.*
gelomo in his commentarijs, quos in libros Regum scripsit, vbi Dauidis hanc historiam tra- *Senten. 210.*
ctat. In quam sententiam dictum est etiam à Prospero: Peccata siue parua, siue magna, impu-
nita esse non possunt: quia aut homine pœnitente, aut Deo in iudicio iudicante, plectuntur. *Iust. in quæst. ad*
Cessat autem vindicta diuina, si conuersio præcurrat humana. Amat enim Deus confitenti- *orthodoxos quæst.*
bus parcere, & eos, qui semetipsos iudicant, non iudicare. Qui verò fuit proximus Aposto- *79.*
lorum temporibus Iustinus Philosophus, quærit: Cùm omnium Regum Israëlitarum & Iu-
dæorum ardentissimum religionis studium præstiterit Iosias, qui factum sit, quòd Gentili
gladio vitam violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideo factum esse, quia non obtempera-
uit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne exiret obuiam Ægypti Regi in
prælium. Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet Dominus Deus, propterea per-
misit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ac docendum in posterum homi
nes, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid sit illud: si iustus ægrè ser-
uatur, improbus & impius vbi comparebit? Verùm & Augustinus contra Faustum scribēs, *Aug. de pec. mer. & remiss. li. 2. ca. 34.*
in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam re-
atus, quòd neque mortuus Adam, neque fuisset alijs miserijs, & huius vitæ calamitatibus *Sap. 10.*
obnoxius futurus, posteaquam, teste Salomone, eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos
morti & multis alijs ærumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquam originale pec-
catum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum, pœnæ inflictæ pro peccatis,
simul cum culpa delerentur.

Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non constant, quodque ipsi secum pugnant, *Culpa dimissa an*
qui volunt dimissa culpa, simul dimitti pœnam oẽm, etiam temporariam. Cùm enim *remittatur pœna si-*
agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti *mul tota?*
per baptismum asseuerant, vt concupiscencia carnis, quæ pœna ipsius est, semper ni-
hilominus in nobis maneat; neque vlla satisfactione, etiam CHRISTI, possit impe-
diri, quominus propriè sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & fla-
gitijs, quæ re ipsa voluntariè patrantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non si-
mul cum ipsis per satisfactionem CHRISTI deleatur, vno actu fidei peccatoribus *Si nosmetipsos diju-*
applicatæ. Quid autem hoc est aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm *dicaremus, explica-*
actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existi- *tur.*
mare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc e- *1. Cor. 11.*
tiam ille Pauli locus: Quod si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur, ita *Ad virg. lapsam*
demùm fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi *cap 8.*
non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur, dicens: In quantum non peperce- *Lib. de pœnit. Pa-*
ris tibi, in tantum tibi Deus (crede) parcet. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, *cian. In Paræn. ad*
per fidem Ecclesiæ fratres, per solicitudinem meam, per communes omnium animas obte- *pœnitentiam.*
stor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quamprimū remedia salutis
inuadere: deijcere mœroribus animū, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare
ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare: In quantum pœnæ vestræ nõ pe-
percerites, in tantum vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Ori- *Homil. 3. in lib.*
genes: Noo expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœ- *Iudicum.*
nitan-

nitentiam, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxe-
Lib. 11. c. 19. Moral. ris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperat ab eo, qui illam pœnitendo præue-
Aug. de pœnitentiæ medicina c. 2. nit. Nam qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum in pœna non parcitur, dicit Gregori-
us. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitentia ma-
iorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à
Deo, sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur. Et illum psal
mi locum enarrans. Non miserearis omnium, qui operantur iniquitatem. Iniquitas, inquit,
omnis parua magnave sit, puniatur necesse est aut ab ipso homine pœnitente, aut à Deo vin
dicãte. Nam & quẽ pœnitet, punit seipsum. Ergo fratres puniamus nostra peccata, si quæri-
mus misericordiã Dei. Non potest Deus misereri omniũ operantium iniquitatẽ, quasi blan-
diẽs peccatis, aut nõ eradicans peccata. Prorsus aut punis, aut punit, vis nõ puniat? punitu. Nã
& illud fecisti, quod impunitum esse non potest: sed à te puniatur potius, vt facias quod
in illo psalmo scriptum est: præueniamus faciem eius in confessione. Quid est, præuenia-
mus faciem eius in confessione? Antequam ipse attendat & puniat, tu præueni confitendo
& punieno ille inueniat, quod puniat. Quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem, &
ideo tui miserebitur Deus. Quid est operantem iniquitatem? quia hoc in te odisti, quod &
odit ille, vt incipias placere Deo: quia hoc in te punis, quod displicet Deo: nam non potest
impunitum relinqui peccatum, quia verum est: Non miserearis omnium, qui operantur
Chrysost. de Lazaro concione 3. iniquitatem. Ioannes quoque Chrysostomus eundem illum locum adferens, Si nos ipsos
dijudicaremos, non vtique iudicaremur. Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat
In Psal. 58. à pœna, quæ illic est. Et in ea Homilia, quæ proximè sequitur, post adducta eadem illa verba:
Vt igitur, inquit, neque puniamur, neq; pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingre
diatur, vitamq; explicet, cunctisq; commissis diligentar excussis, condemnet animam, quæ
hic patrauit, puniatq; cogitationem, affligat, crucietq; suam ipsius mentem, suppliciumq; à
seipso axigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitentiam, per la-
chrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam & charita-
tem, vt possimus omnes, omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc profi-
cisci. Sic & Cæsarius Gregorij Nazianzeni frater: Qui hic pœnas subeunt, & pœnam futuræ
vitæ præuenientes dependunt, in eos mihi videtur non amplius inquisitum iri super his de
quibus satisfecerunt. Non propter ea quæ variè commisit homicida, sed ob id cuius caussa
recens damnatus ad mortem ducitur, vt oculum pendat pro oculo, dentem pro dente, i-
tem vt ille qui sanguinem effudit, interficiatur: lex Diuina præcipit. Et ne rursus ijdem affi
Cæsar. Dial. 1. ciantur supplicio propter eadem delicta aperiè dicitur: Non capiet vltionem Dominus bis
Hom. 6. de eodem. Et alius Cæsarius Arelatensis Episcopus. Si enim, inquit, nosmetipsos pro pria
Hom. 28. seueritate distringimus, sententiam futuri Iudicis præuenimus. Qui enim pro peccatis sibi-
ipsi non parcit, Deus citò illi indulgentiam tribuit. Omne peccatum, quod in hoc mundo
Cyp. in serm. de passione. non corrigitur, in futoro seculo punietur. Cyprianus: Nec eos qui vitæ suæ quocunque ar-
ticulo temporis veri sunt Iudices iterum iudicari: quia cum Iudicis & tortoris vices non
parcens, peccator assumit, semetipsum persequens dum Confessionem confusione hono-
rat, holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neque enim bis in idipsum
iudicat Deus, sed impenitentes ipse iudicat & damnat: Pœnitentes verò quia à seipsis susci-
Maxi. in 2. Hecatontade c. 41. pi, iudicatos absoluit. Maximus. Omne peccatum committitur propter aliquam volupta-
tem, quæ extinguitur aut ἀσκήσει, id est, dura quapiam exercitatione corporali, aut dolore
voluntariu per pœnitentiam, aut œconomicè illata aliqua calamitate. Si enim nos dijudica-
Hom. 6. remus, non vtique iudicaremur à Domino Eusebius quoque Emissenus ait: Qui placiturus
Hom. de pœnitent. Niniuitarum. est Deo, ipse sibi displicet, ipsi quodam modo sub priuata cognitionis sententia, & testis, &
accusator, & Iudex est. Ad tales meritò ipse Dominus loquitur: Non iudicabo bis in idip-
sum, id est, quod tu in te seuerus agnoscis, ego propitius ignoscã: quod tu tristis accusas, ego
lætus absoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiscar in æternum. Et quia per
pœnitentiam tuam præuenisti sententiam meam, recondam gladium meum: ac me tibi ad
remunerationum tempora reseruabo. Ergo charissimi, vnusquisque respiciens se arguat
intra se gesta improba, & ante se constituat peccata sua, pronuncians cum Propheta: Et de-
lictum meum contra me est semper. Ante vos sit, vt contra vos esse non possit. Ita illud con-
uersatio obliuiscatur, vt compunctio recordetur: Ita illud, reatus confessionis ostendat, vt
Ber. ser. 55. in Cãt. virtus satisfactionis abscondat: Ita viuat in conscientia, vt moriatur in vita. Bernardus
quoq; Verum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtiq; iudicabimur. Bonum iudi
cium, quod me illi districto, diuinoq; iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incide-
re in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus: Spiritalis
Heb. 10. homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo
1. Cor. 2. & bona, mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæte-
Vnam hic corrigendam esse ostenditur risq; sanctæ laboribus disciplinæ: In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum
Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantùm feci. Dabo ope-
Luc. 17. ram, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis afferre. Scrutabor ego vias meas &
Sophon. 1. studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me,
siue indiscussum inueniat: neque enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex his, & alijs
multis, quorum verba longum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse ad-
Naum 1. huc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sapiens admonuit: Fili peccasti,
ne adijcias iterum, Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret, & de pristinis, inquit,
Eccle. 21. deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare
neglexerimus.

Culpam non statim Neque verò pœna tantùm remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœni-
tentiam

tentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ, quæ purgationis indigant. Hnc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus transtulit peccatum tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundum multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atq; amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorem restitui petit. Pristinum decorem vocat Chrysostomus splendorem animarum, & pulchritudinem illam, quam nobis Baptismus attulit: quæ posteaquàm semel est amissa, quamlibet eam obnoxijs precibus multorum, luctu, ac gemitu, lachrymisq́ue requiramus, vix vlla tamen ratione consequi possumus.

penitus aboleri per pœnitentiam. *2. Reg. 12.* *Psal. 30.* *Chrysost. Homi. 2. in Psalmum. 30.* *Peccati reliquias pijs exercitijs semper mortificare debemus.*

Nam licet lachrimis cicatrix ægrè tandem obducatur, (quam obduci tamen credit Gregorius Nazianzenus, iuxta illud Hieremiæ: Inducam ipsis cicatricis obductionem, & medelam) præclarè tamen, inquit, mecum agi putarem, si ipsæ quoque vulnerum notæ delerentur, vt nullum eorum vestigium relinqueretur. Quamobrem hortatur, vt ita post Baptismum viuamus, vt in illa quam in eo sumus, adepti purgatione, quæ fit per Baptismum lachrymarum, qui cumprimis asper & laboriosus est, non indigeamus. Et alio loco, Lachrymis vix obducta vulnera consanescunt. Nam cicatrices de mea quidē sententia nihilominus remanent pessimorum vulnerum, quibus affecti prius eramus, accusatrices. Hoc est, quod à Bernardo quoque dictum est, lauari citò possumus, nimirum per Baptismum: ad sanandum verò opus est curatione multa.

Greg. Nazianz. *Greg. in verè Cygneu carm. de Episc.* *Ber. in serm. de cœna Domini.*

Has peccati reliquias pulchrè describit Chrysostomus his verbis: Non in hoc solùm lędimur à peccato quod peccamus, sed & aliud grauat, quod anima recipit habitum: sicut in corpore per exemplum manifestius videre licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc solùm lęditur, quod ægrotat, sed etiam quòd post morbum infirmior fit, licèt à morbo diutino ad bonam valetudinem redeat. Ita sanè & de peccato dicendum, licèt sanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vide enim, quæso, quendam qui contumelia affecit, & non supplicio affectum: non propter hoc solùm debet lachrymari, quia non contumeliæ dat pœnam, sed etiam propter aliam causam, vt lugeat dignum. Et qualis hæc? Quia impudentior facta est anima. Nam vnumquodque peccatum, vbi patratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in animo venenum. Non audis quosdam dicentes, quando à morbo confirmati fuerint: Nnn ausim aquam bibere? quamuis sanus sit, sed ita morbus lęsit.

Chrysost. in acta Apost. Hom. 41. *Peccatum relinquit in anima venenū.* *Anima impudentior per peccata efficitur & infirmior.*

Athanasius hoc interesse scribit inter baptismum & pœnitentiam. Quod cùm pœnitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices: Cæterùm qui baptizatur, veterem quidem hominem exuit, renouatur autem vt denuò renatus par spiritus gratiam. Et Basilius in Homilia de pœnitentia: Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregnrius Nissenus. Si quo perturbationum impetus duxerit, bestiarumq; pellem, ad vitia ministram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit consilium, vt ad bonum perueniat: cùm è corpore egressus, cognita quæ inter virtutem & vitium est differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abstulerit. Ac paucis interiectis: Alijs autem post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam, voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus.

Athana. in libro de blasph. in spir. sanc. *Greg. in orat. non esse dolendum ob eorum obitum, qui in fide discesserunt.* *Purgatorius ignis.*

Et his omnibus vetustior Origenes: Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam, si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residentem, quæ cicatrix non solùm à DEO videtur, sed ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre possint animæ languores, & discernere, quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris, abiecerit, & quæ curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia.

Orig. Homil. 8. in Leuiticum.

Cyrillus quoque explicans illa Psalmi verba: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ. Verberum, ait, & vulnerum reliquias esse dices cicatrices. quæ in carne manent si ab aliqun vapulare contingat: quæ nisi sanentur, dolorem non mediocrem afferunt, quoniam in vlcera dilatantur interdum, & ad initia sua recurrunt. Simile quoddam in animis hominum videre licet. Ferit enim peccatum, & tanquam vulnus illis morbum infert, si ad opus deducatur. Quod si quis à peccato desistat, hoc est ab execranda turpium rerum voluptate capienda cesset, & quantum potest cupiditatis vim prohibeat & opprimat, & si à cogitationibus illis quodammodo abscondatur, habet tamen vulnerum cicatrices, quæ si diu immorare contigerit, hæ interim, vt dixi, in vlcera conuertuntur, dum fœda voluptas perpetuò ad prauos exitus deducat. Et Cyprianus: Quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia, quæ cum scist non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis, sanandisq; denuò remedia salutaria. Et his omnibus vetustior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & vestigia nequitiæ pristinæ.

In orat. in sanctum lauacrum. *Cyp. ser. 1. de eleemosyna.* *Philo lib. 2. de monarchia.*

Neque verò tantùm in viuentibus, verumetiam in vita functis manent & cicatrices quędam, ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrunque necessariò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primùm enim illud constat, quòd illa cum Christo triumphantium Ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptum etiam legimus, q; non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri potest, quòd via sancta vocabitur, nec transibit par eam pollutus. Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquam ad Ecclesiam illam, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco: Abluat Dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius. in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachiæ loco: Ecce venit, dicit Domi-

Purgatorium post hanc vitam. *Ephe. 5.* *Apoc. 21.* *Esaia 35.* *Esaia 4.* *Malach 3.* *Aug. libr. 20. de ciuitate Dei. cap. 25.* *Matt 12.* *August. lib. 21. cap. 24. de ciuitat. Dei.*

nus omnipotens, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco certè purgatorias pœnas colligit Augustinus. Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in Spiritum sanctum non dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro docet esse quędam peccata, quę si non in isto, tamen remittantur in futuro seculo. Quòd non tam de pœna peccati, quàm de ipso peccato rectè intelligi, cùm ipse Augustinus, tum secuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures auctores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neque boni quicquam est, quod non remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit malum prorsus impunitum. Quamobrem certò persuasum esse debet pijs omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent, ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum: Saluus erit tanquam per ignem: vetustissimus Origenes, & eum sequuti Hieronymus, Augustinus, Sedulius, Gregorius, Cæsarius, Anselmus, memoriæ prodiderunt: Sed libet Augustini verba adscribere. Dicitur, inquit, Saluus erit, sic tamen quasi per ignem: & quia dicitur, Saluus erit, contemnitur iste ignis. Ita planè quamuis salui per ignem: grauior tamen erit iste ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde, donec reddas nouissimũ quadrantẽ, intelligi vult Ambrosius. Ante quos etiã Cyprianus. Aliud est, inquit ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcerem non exire inde, nisi soluat nouissimum quadrantem aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne: aliud peccata omnia passione purgasse. Hoc loco Cyprianus, pro eodem accipere videtur, ad veniam stare, missum in carcerem non exire inde, donec soluat nouissimum quadrantem: pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne: & quæ sunt his tribus opposita, ad gloriam peruenire. statim fidei ac virtutis accipere mercedem: peccata omnia passione purgasse. Et alio loco: Legi scriptum esse, vsq ad quadrantem nos vltimum reddere: Sed hæc pars ablata martyribus. Etenim, qui salutis æternæ cupiditatibus freti vitæ huiusce desideria vicerunt: hos expertes doloris vniuersi Domini propiciatio coronat. Videtur ijs in locis non obscurè Cyprianus, esse purgatorium ignem, asseruisse: & solos martyres eius doloris expertes esse, declarasse. Boëtius quoque suppliciorum dum genera post mortem relinqui scribit, quorum alia pœnali acerbitate, alia verò purgatoria clementia exercentur. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine IESV omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et alia rursus ex Apocalypsi: Quòd nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in IESV nomine genua non flectere, quem iugiter potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de alijs intelligi locus hic possit rectius, quàm de ijs, quorum in purgatorio delicta expiantur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in quibus eorum animæ detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cùm summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis eos p[illegible]es facere dignatus est, quàm vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit Martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis ęterni supplicijs destinati pro eis superuacanea est omnis oratio Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque salubris est cogitatio pro defunctis exorare: neque necesse est orare pro ijs, qui sunt in cœlo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum autem sit pro ijs orare, qui sunt in gehenna: quid restat aliud nisi tertium esse locum aliquem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij qui non satis purgati ex hac vita migrauerunt? Legimus in Genesi, flammeum gladium atq versatilem ante Paradisum esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd sicut hunc locum Rupertus interpretatur, quicunque deinceps admittendi sunt, illos transire per examinatorium ignem oporteat. Scribit Basilius de gladio hoc, quòd ligni vitam custodit, infidelibus quidem formidandus, credentibus verò propitius, & amenè coruscans. Et versatilem illum fecit Dominus: quando fidelem conspexerit, ensis terga ostendit. Et frater eius Gregorius Nissenus: Non semper, inquit, ingredientibus ex aduerso eum stantem scriptura demonstrat, verumetiam verti fingit, vt indignis quidem aduersus appareat, dignis verò versus à tergo existat, expeditum eis aditũ patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia certaminum, illęsi flammam transgressi penetrarunt, qua etiam nos intrepidè superata, intra Paradisum perueniamus per illorum intercessionem confirmati ad bonam Confessionem Domini nostri IESV CHRISTI. Quem secutus Ambrosius, plura genera baptismatum enumerat. Est etiam baptismum, inquit, in Paradisi vestibulo, quod antea non erat, sed posteaquam peccator exclusus est, cœpit esse: Rumphea ignea, quam posuit Deus, quę antè non erat, quando peccatum non fuit, culpa cœpit, & baptismum cœpit, quo purificentur, qui in Paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuimus per ignem, & aquam. Hic per aquam illic per ignem: Per aquam, vt abluantur peccata: per ignem, vt exurãtur. Et paucis interiectis: Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni: Veniet ergo Baptista magnus, mouabit Rompheam versatilem, dicet his qui à dextris sunt, non ha-

Greg lib. dial. 4. cap. 39. — Beda in cap. 3. Marci. — Ber. Hom. 66. in Cant. — 1. Corinth 3. — Orige. Hom. 6. in Exod. & 8. in Leuit. & super Hier. Hom. 12. — Tom. 8. in Psal. 37. Et in Gene. contra Manicheos. — August. homil. 26. in numeros. — Hier. in fine comment. super Es. — Aug lib. 21. cap. 6. de ciuitat. Dei, & in Psal. 37 ser. 38. & 41 de sanctis. In Ench. & hom. 16. in lib. 50. hom. — Greg. libr. dial. 4 cap. 7. — Ambrosi. in cap. 12. — Cypr. lib. 4. Epist. 2. — Et in libro de laude Martyrij. — Luc. lib. 7. — Philippen. 2. — Apocalyp. 5. — Lib. 4. de Cons. Phil. Prosa 4. — 2. Machab. 12. — Hom 17. de verbis Apostoli. — Genes. 4. Gladius flammeus & versatilis quid sit, prolixè exponitur. — Ruper. lib. cap. 32. in Genesim. — Basil. in exhortatione ad Baptis. — Orat. 2. in 40. Martyres. — Ambr. in psal. 118. — In psal. 118. serm. 3.

non habentibus grauia peccata: intrate qui præsumitis, qui ignem non timetis. Et aliquanto pòst in eundem Psal. scribens: Omnes oportet per ignem probari, quicunque ad Paradisum redire desiderant. Non enim otiosè scriptum est: Quod eiectis Adam & Eua de Paradisi sede, posuit Deus in exitu Paradisi gladium igneum versatilem. Omnes oportet transire per flammas: Siue ille Ioannes Euangelista sit, quem ita dilexit Dominus, vt de eo diceret ad Petrum: Si eum volo manere, quid ad te, tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu per ignem non possumus dubitare, quia in Paradiso est, nec separatur à Christo: Siue ille sit Petrus, qui claues accepit regni cœlorum, qui supra mare ambulauit, oportet dicat: Transiuimus per ignem & aquam, induxisti nos in refrigerium. Sed Ioanni citò versabitur igneus gladius, quia non inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æquitas. Sed si quid in eo fuit humani vitij, charitas diuina decoxit. Alæ enim eius, sicut alæ ignis. Qui habuerit hic charitatis ignem, illic ignem gladij timere non poterit. Ipsi Petro qui mortem suam toties pro Christo obtulit, dicet: Transi, recumbe, sed ille dicit, igne nos examinabit, sicut examinatur argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charitatem, quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt plumbum, donec plumbum tabescat, ardebo: si nihil argenti in me inuentum fuerit, hau me, in vltima inferni detrudar, aut vt stipula totus exurar. *Sermo 20.*

Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cùm tamen vnanimes, vno ore sancti Doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus, etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est, qui dubitare queat, Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu, tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata? Cui qui contradixit Aërius, ante mille ducentos annos, pro hæretico habitus est, quòd superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrium, Epiphanium, Augustinum, Damascenum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit: Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem. per fluuium igneum, de quo propheticus sermo cõmemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuiũ igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora: Quantũ exegerit culpa, tantùm sibi ex homine vendicabit quædam flãmæ rationabilis disciplina: Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantùm sapiens pœna desæuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ comparat, dicens: Pone ollam super prunas vacuam, donec incalescat æs eius, & stagnũ eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuiũ peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant, exudabunt: illic stagnum vel plumbũ diuersarum passionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant, consumentur. Quæ omnia hîc ab anima separari per eleemosynas & lachrymas compendiosa transactione potuissent: Quæ eadem ad verbum ferè reperiuntur apud Eusebium Emissenum. Qua de re qui volet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. institutionum. ca. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum cap. 20. in fine cõmentariorum in Esaiam, Et Gregorium Nissenum in disputatione de anima & resurrectione cum sorore Macrina: Nam nobis hoc loco propositum non est, hoc argumenti genus tractare. Obiter tantùm illud significãdum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse, vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemosynam peccata nostra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis, quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet.

Aërij error.
Lib. de hæresibus.
Lib. 50 Homiliarum Hom. 16.
Hom. 3. Epiphan.

Atque hæc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quę tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quę & ipsę valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autem intelligi possit, quæ sit indulgentiarum vis, sic accipi rem oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cũ capite & corpore suo, saluator corporis & mẽbrorũ corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi nõ in solo Christo, imò passiones Christi, nõ nisi in Christo. Si enim Christũ intelligas caput & corpus, passiones Christi nõ nisi in Christo. Si autem Christũ intelligas caput tantùm, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrũ eius Paulus Apostolus, vt suppleam, quæ desunt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionũ deerat in Christo capite? an nõ passus est, quicquid pati debuit? Nõne ipse dixit: Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia, quæ dicta de se fuerant completa essent. nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabant adhuc, & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. In huius ergo corporis mẽbris, hoc est, in pijs hominibus, qui tanquam caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisque piorum pro modulo suo exoluit, quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert, quarum non erit finis, nisi cum seculum finitum fuerit. Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lin

Satisfactio tollitur indulgentia.
Indulgentiarum vis.
Aug. in psal. 61. & 86.
Christi duplex acceptio.
Colos. 1.
Ioan. 19.
Christi passiones in corpore complentur.
1. Corinth. 12.
Actor 9.

1. Corinth. 12.

gua dicere calcato pede, calcas me: Linguam nullus tetigit: compaſsione clamat, non attritione: Ita Christus, ſi quis membro ſuo faciat iniuriam, ſi quis illud perſequatur, ſibi fieri quicquid illi fit, imputat. Quam verò verborum illorum interpretationem adfert Auguſtinus, eandem & Petrus Lombardus & Anſelmus, & alij multi ex recentioribus ſequuntur. Libet autem D. Thomæ verba adſcribere: Hęc verba ſecundum ſuperficiem, malum poſſent habere intellectum, ſcilicet, quod Chriſti paſsio non eſſet ſufficiens ad redemptionem multorum mundorum. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Sic intelligendum eſt quòd Chriſtus & Eccleſia eſt vna perſona myſtica, cuius caput eſt Chriſtus, corpus omnes iuſti. Quilibet autem iuſtus eſt quaſi membrũ huius capitis, & membra de membro. Deus autem ordinauit in ſua prædeſtinatione quantum meritorum debet eſſe per totam Eccleſiam, tam in capite quàm in membris, ſicut & prædeſtinauit numerum electorum, & inter hæc merita præcipuè ſunt paſsiones Sanctorum Chriſti ſcilicet, capitis merita ſunt infinita, quilibet verò Sanctorum exhibet aliqua merita ſecundum menſuram ſuam. Et ideò dicit, Adimpleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti, id eſt, totius Eccleſię, cuius caput eſt Chriſtus, adimpleo, id eſt: addo menſurã ſuã, & hoc in carne mea, id eſt ipſe patiẽs. Hactenus Thomas. Hãc qui capitis cum corpore cõiunctionẽ intelligit, facilè perſpicere poteſt, quæ ſint Chriſti capitis, quę ſint corporis & membrorum eius merita. Nam ſicut viuit Chriſtus in membris ſuis, ita patitur in membris ſuis, ita meretur in membris ſuis, ita ſatisfacit in membris ſuis. Hoc eſt quod dicit Paulus, adimplere ſe, quę deſunt Chriſti paſsionũ in carne ſua. Non quòd congeries Chriſti paſsionum, quas tanquam caput pertulit, non fuerit ſufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Eccleſię peccatis debebãtur, ſed quòd multa pars paſsionum eius adhuc corpori eius, quæ eſt Eccleſia, deeſt, priuſquam perſequutionũ Chriſti ſit finis: quia vſq; in finem ſeculi patitur Chriſtus in ſuis membris.

Chriſti paſsiones adimplere.

Meritum paſsionis ac mortis Chriſti & ſanctorum eius ſuperat multo omnia flagitia totius orbis.

Hinc colligere licet, quòd meritum paſsionis & mortis Chriſti, ac ſanctorum eius, in quibus patitur & patietur Chriſtus vſq; ad cõſummationẽ ſeculi, multò fuerit & ſit abũdãtius, quàm fuerint & ſint, & eſſe poſsint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta ſanguinis ſui ſatisfacere poterat. Nam ſi potuit dicere beatus Ioh: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior, in ſtatera: quaſi arena maris grauior hæc appareret: certè multò rectius de Chriſto dici poteſt, quòd calamitas, quam pertulit iuſtus pro iniuſtis, multò grauior eſt ſi in ſtatera appendatur, quàm ſint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam ſi dici poſsit multorum mundorum, pro quibus eam ſuſtinere dignatus eſt: meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & ſcelera totius orbis ſuperare videatur. Ex hac itaq; ſuperabundãtia meritorum & ſatisfactionum Chriſti & Sanctorum eius, hoc eſt, capitis & corporis, pendet & conſtat indulgentiarum theſaurus. cuius diſpenſatio cùm ad alios Epiſcopos, tum ad ſummũ Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Eccleſiæ ſub Chriſto capite caput eſt: cui Chriſtus ipſe peculiariter claues regni cœlorum cõmiſit. Hoc eſt quod dicit Apoſtolus. Sic nos exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Et iterum: Diſpenſatio mihi credita eſt. Et rurſus alio loco: Cui donaſtis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, ſi quid donaui, propter vos in perſona Chriſti. Effectus ergo ſiue fructus indulgentiarum hic eſt, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per Sacerdotem alicui in Sacramento pœnitentiæ iniungitur & præcipitur, ſatisfactionis fit remiſsio ſiue condonatio. Quoniam verò per iniũctam ſatisfactionẽ, quam verè pœnitens exequitur, ſoluitur & auſertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratũ eſt, ex iuſtitia diuina debetur: conſequẽs eſt per indulgentias veluti ſatisfactorias pœnas (tantùm enim valent, modò dignè ac rectè adminiſtrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iuſtitiam diuinam, quantum apud eam ipſæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ.

Matt. 16.
1. Corinth. 4
1. Corinth. 9.
2. Corinth. 2.
Indulgentiarũ fructus & effectus.

Sanctorum merita, ad remiſsionem peccatorum valere, ex ſcripturis probatur.
Orige. Hom. 10. in Num.
2. Corinth. 12.
2. Timoth. 4.

Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam Sanctorum paſsiones & merita valere dicimus ad remiſsionem peccatorũ, libet hic adſcribere, quid ea de re vetuſtiſsimus & idem doctiſsimus vir ſenſerit Origenes. Quòd Dominus noſter Ieſus Chriſtus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte ſua peccata noſtra deleret, nullus qui Chriſto credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata Sanctorum, id eſt, Apoſtoli & Martyres, ſi poterimus ex ſcripturis diuinis probare, tentabimus. Audi primùm Paulum dicẽtem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus veſtris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regreſsionis ſiue reſolutionis meæ inſtat. Pro his ergo quibus ſcribebat, expendi ſe & immolari dicit Apoſtolus. Hoſtia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum, pro quibus iugulatur peccata purgentur. De Martyribus autem ſcribit Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi: Quia animæ eorum, qui iugulati ſunt propter nomen Domini Ieſu, adſiſtant altari: qui autem aſsiſtit altari, oſtenditur fungi Sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium eſt pro populi ſupplicare peccatis. Et in eodem libro: Vide, inquit, ne fortè ſicut Dominus & Saluator noſter quaſi agnus ad occiſionem ductus, & in ſacrificium altaris oblatus peccatorum remiſsionem vniuerſo præſtitit mundo: ita fortaſsis cęterorum ſanctorum ac iuſtorum ſanguis fuſus eſt, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nõnullis, poſteaquam docuit, quod etiam Paulus hoſtiam ſe obtulerit iugulandam, ſimiliter & alij ſancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatũ: & ideò ceſſauerunt cęteræ hoſtiæ, quia talis hæc fuit hoſtia, vt vna ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Cęteri enim precibus peccata, hic ſolus poteſtate dimiſit. Dicebat enim: Fili remiſſa ſunt tibi peccata tua. Scribit etiam in eandem ſententiam pleraq; in ſuis in Ioãnem cõmentarijs, nec eſt veritus dicere Ioannes Chryſoſtomus, vel quiſquis fuit auctor operis imperfecti in Matthęum. Sancti quoq; occiſi ſunt pro ſalute eiuſdem populi, quemadmodum docet nos Apoſtolus, dicens: Ego autem impendar & ſuperimpendar pro animabus veſtris.

Homi. 24. in num. Sacerdotis officium eſt in altari pro populi peccatis ſupplicare.
Tomo 9.
Homil. 41.

Item

Item alibi: Ego enim iam delibor. Hominis libatio alicui pro aliquo offertur. Deo ergo immolandus erat Paulus pro populo, quem docebat. Et quoniam mors Prophetarum iustenrahat quidem ex parte salutem humanam, non tamen plenè saluare poterat totum mundum, ideò nouissimè immolatus est agnus, qui totius mundi reatum innocentia sua detegeret. Propterea, & in diebus Scœnopegię, quę interpretatur fixio tabernaculi, diuersę hostię occidebantur in figura Sanctorum. Nouissimè autem occidebatur & agnus. Si ergo agnum illic occisum intelligimus figuram Christi, cõsequenter & cęteras hostias intelligimus præcedentium Sanctorum occisiones. Sed & Christus de figurata Sanctorum suorum immolatione dicebat: Holocausta medullata offeram tibi cum arietibus, & incenso: offeram tibi bouea cum hircis. Nec enim Christus aliquãdo huiusmodi animalia obtulit Patri. Obtulit autem rationabiles arietes, id est, Principes omnium Christianorum, obtulit bouea rationales, terram colentes, obtulit etiam hircos ex Gentibus, qui pro nomine Christi sunt passi. Hęc autem diximus, vt ostendamus, tauros & saginata occisa: intelligi debere sanctos occisos. Omnes ergo Prophetæ & Christus ideò occisi sunt, vt hoc spirituale tabernaculum firmiter figeretur. Non dubitauit Ambrosius ita parentes alloqui: Audistis parentes, quibus erudire disciplinis filias debeatis, vt habere possitis, quarum meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, Sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur.

De virginib. lib. 3. In serm. de Sancto Stephano.

Hic Ambrosius meritis virginum parentum delicta redimi testatur, & virginem vocat matris hostiam, cuius quotidiana sacrificio vis diuina placatur. De Stephano narrat Gregorius Nissenus, quòd hic tanquam Sacerdos quidem iuxta legem spiritualem, puram hostiam immolans, non alicuius, sed suum admouens corpus, & loco libaminis sanguinem spargens, per sese Deum, quem in cœlestibus adytis cernebat, delinquentibus placabat. Hic Gregorius sui corporis & sanguinis sacrificio Stephanum placasse, Deum delinquentibus narrat.

Orat. 19. in Cypria.

Gregorius quoq; Nazianzenus, in eo sermone quo Cyprianum laudat, posteaquam indicauit, quem nobis fructum attulerunt Christi passiones qui in crucem ascendit, & nos eò secum deduxit, vt peccatum in ea nostrum affigeret, de serpante triumpharet, lignum sanctificaret, Adam denuò saluum faceret, imaginem quæ ruinam minabatur, reuocaret, ac restauraret. Inter hæc tanta ac talia, non minorem ex martyribus quoq; fructum accepisse docet, quos vocat holocausta rationabilia, sacrificia perfecta, oblationes acceptas, malitiæ expulsionem, ἁμαρτίας κατακλυσμὸν καὶ κόσμου κάθαρσιν, hoc est, peccati submersionem, & mundi expurgationem: Vbi verò Machabęos laudat, quibus martyrum etiam appellationẽ tribuit, quamuis ante Christum natum, non fine fide tamen Christi pro lege mortem obierunt, de patre eorum Eleazaro scribens, dicit eum seipsum hostiam ex omni parte perfectam Deo obtulisse, vniuersæq; plebis expiatricem.

Orat. 21. In carm. ad Epiphanium.

Et alio loco multa Christi beneficia enumerans, & quod sacrosanctum eruorem suum vt nos à peccati labe expiatos in libertatem assereret, effudit: multas, inquit, præterea victimas alias edidit, hoc est, eos qui post ipsius in cœlum assensum pietatis Christianæ doctrinam mortalium animis inseruerunt dulciq; morti, vt & verbis verbum, & sanguinis profusione sanguinem fusum honorarent, ire obuiam non dubitarunt. Num autem his verbis Gregorius, non eadem illa Martyribus alijs, quæ Christo, quem primum Martyrem vocat, tribuit? Quid enim amplius & magnificentius de illis prædicari potuit, quàm q; eos non solùm holocausta rationabilia, sacrificia perfecta, oblationes acceptas, verum & peccati submersionem, & mundi expurgationem esse dicit? An hæc solius Christi propria non sunt? An Agnus ille qui tollit peccata mundi, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi qui proiecit in profundũ maris omnia peccata nostra, an agnus ille solus Christus nõ est? An alium Gregorius præter Christum proposuit nobis propitiatorem in sanguine suo? Scilicet nõ sufficit Christi sanguis, ad nos à peccatis nostris expiandos, nisi Martyrum sanguis quoq; accederet: cui peccati submersionem, cui mundi Gregorius tribuit expurgationem? Sed non fuit adeò rudis Gregorius, quem non sine causa Gręci Theologum vocant, vt nesciret Christum esse, qui lauit nos à peccatis in sanguine suo: nec tam vel ab omni mente desertus, vel à pietate remotus, vt quæ soli Christo gloria debetur, eam in homines translatã vellet. Verùm & hoc interea non ignorabat, quòd etiam in Martyrum sanguine non mundabat nisi sanguis filij Dei, sanguis agni illius immaculati, in quo suas quoq; stolas, hoc est, virtutum suarum indumenta lauerunt, & dealbauerunt etiam ipsi sancti Martyres: vt & peccati submersio, & mundi expurgatio non tribuatur nisi Christi sanguini. Ille est qui lauat, ille est qui dealbat in sanguine nõ eo tantum quem ipse caput nostrum fudit, ab impijs flagellatus & in crucem actus, verùm in eo quem fudit in suis membris, in suis sanctis Martyribus, quorum passiones, Christi fuerunt passiones: Christi sanguis in Martyrum sanguine fundebatur. Quod etiam indicat in Hieremiam scribens Origenes, cùm dicit: Si consideres Martyres vbiq; condemnatos, & de singulis Ecclesijs exhibitos ad tribunal, videbis quomodo per singulos Martyres IESVS condemnetur. Et paulò pòst: Si condemnatur etiam Christianus, pro hoc tantum quod Christianus est, Christus est qui condemnatur.

Hom. 11.

Cyprianus. Dominus luctatur ipse in vobis, congreditur ipse in certamine agonis nostri, & coronat pariter & coronatur. Et alio loco: Cum caput viri Christus sit, & caput Christi Deus, qui caput laniabat in martyre, Deum & Christum persequebatur in capite. Et iterum alio loco: Hoc solum secum ipse conuoluens, quòd in illa crudelitate carnificũ plus, pro quo patitur Christus quàm ipse patiatur. Scribit Linus Petri successor, quòd cùm portã Ciuitatis Romanę fuisset egressus Petrus, vidit sibi Christum occurrere & adorans eum ait, Domine quò vadis? Respondit ei Christus. Romã venio iterum crucifigi. Et ait ad eum Petrus: Domine iterum crucifigeris? Et dixit ad eum: Etiam: iterum crucifigar. Petrus autem dixit, Domine, Reuertar, & sequar te. Et his dictis

Lib. 2. Epist. 6. De exortatione Martyrij cap. 11. De laude Martyrij. Amb lib. 5. Epistolarum in oratione de Basilicis tradendis. In cap. 4. 2. ad Cor.

Dominus ascendit in cœlum. Petrus autem prosequutus est eum multo intuitu atque dulcissimis lachrymis: & post hæc rediens in seipsum intellexit de sua dictum passione, quòd in eo Dominus esset passurus, qui patitur in electis, misericordiæ compassione, & glorificationis celeritate. Quam historiam & ab Hegesippo & ab Ambrosio, modò non totidem verbis repetitam legimus. Qui etiam alio loco explicans illud Pauli: semper mortem Iesu in corpore nostro circumferentes &c. Dubium non est, inquit, quia in martyribus Christus occiditur, & in ijs qui pro fide patiuntur, aut exilium, aut vincula, aut verbera, Christi passiones sunt. Gregorius quoque Pontifex locum illum explicans, In quacunque die tribulor, inclina, &c. Ecce iam caput nostrum sedet ad dexteris Dei & tamen se dicit tribulari. Vbi ergò tribulatur nisi in corpore? Nam quod in corpore tribuletur manifestè ostendit, cùm Saulo persequutori dixit: Saule, Saule, quid me persequeris? Et Patro ait, Venio Romã iterũ crucifigi. Qui enim in seipso iã pridẽ Crucifixus fuerat, in Petro iterum sa crucifigẽdum dicebat. Et alio loco: Si caput, inquit, nostrum, tormenta nostra non tangerent, nequaquam pro afflictis membris persequutori suo etiam de cœlo clamaret, Saule, Saula, quid me persequeris? Si cruciatus nostri eius pœnæ non essent, conuersus afflictusque Paulus minimè diceret, suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. Et antecessor eius Leo Pontifex: Passio, inquit, Domini vsque ad finem producitur mundi, & sicut in Sanctis suis ipse honoratur, ipse diligitur, & in pauperibus ipse pascitur, ipse vestitur: ita in omnib. qui pro iustitia aduersa tollerant, ipse compatitur. Et successor eius Gregorius Pontifex: Si caput, inquit, nostrum tormenta nostra non tangerent, nequaquam pro afflictis membris persecutori suo etiam de cœlo clamaret: Saule, Saule, quid me persequeris? si cruciatus nostri eius pœnæ non essent, conuersus, afflictusque Paulus minimè diceret: Suppleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea. Extat apud Eusebium scriptum quoddam seruorum Christi, qui Lugdunum & Viennam incoluerunt, vbi de quodam, cui Saulus erat nomen scribentes. In quo Christus, aiunt, patiens magnam consecutus est gloriam. Sic Theophylactus quoque Pauli locum illum explanans: Abundant passiones CHRISTI in nobis. Non simpliciter dixit, inquit, passiones, siue afflictiones, sed CHRISTI: Christi, inquit, passiones sunt, quas hic nos patimur, nosque efficimur participes afflictionum ipsius. Sic Simon quoque de Cassia scribit: Quòd omnis passio, quam propter CHRISTVM tollerat Ecclesia Christi, CHRISTI est. Nam omne quod quis propter alium inuitè aut voluntariè patitur, eius esse dicitur pro quo tolleratur. Nec meritũ habet in eo, quòd Ecclesia multa in Martyribus perpessa est à Tyrannis, aut quod sibi voluntariè in confessionibus intulit. Sed pro eo quod pro CHRISTO sustinuit, & sibi pro CHRISTO ad captandum regnum cœlorum violentiam fecit. Ac per hoc omne bonum, quod pro CHRISTO, aut patiendo, aut aliter agitur, CHRISTI est, & agentis à gratia CHRISTI, qua sibi tribuitur, & vt agatur, ipse gratiam tribuit, & precium iustum in retributione præmiorum per misericordiam suam nostris actionibus æqua lance iustitia posuit, nec alicuius æstimationis essent, nisi suis actionibus sociaret, vt communicatio actionum CHRISTI cum nostris, salutarem effectum tribuat operibus nostris. Agentis autem est, quia libera voluntate id, quod placitum est DEI nouit, & exequitur. Libera enim voluntas agendi, nostra facit esse quæ facimus. Ac rectè quidem isti passiones piorum pro Christo, CHRISTI vocant passiones. Sic enim ipse dixit Christus: Quicquid fecistis vni ex minimis meis, mihi fecistis. Itaque Christi sanguis in eo quem fudit, ipse caput nostrum in suo corpore, & in eo sanguine quem fuderunt ipsius membra Sancti Martyres lauit, & dealbauit stolas, & ipsorum Martyrum & nostras. Ille sanguis remissionem peccatorum, & illis & nobis meruit. Ille sanguis & illos, & nos dignos fecit in partem sortis Sanctorum, vt conglorificemur: si tamen compassi fuerimus. Tolle sanguinem hunc à sanguine Martyrum, nil nobis profuerit sanguis Martyrum. Audeo dicere quòd citius nos inquinauerit quàm lauerit. Omnis vt iustitia nostra, (libet enim Ambrosij verbis vti) sanguis Christi sit. Omnia vt merita nostra CHRISTI sanguinis merita sint. Siquidem caput, & corpus vnus est Christus, vt si quæ sunt virtutes nostræ, nihil aliud, quàm iustitia maritorum sanguinis Christi fulgeat in illis. Quam etiam ob causam, cùm Christi fideles persequeretur Saulus. Non dixit Christus: Saule, Saule, cur persequeris membra mea: Sed cur me persequeris? vt se cum suis membris vnum esse Christum, se persecutionem in illis pati, suum sanguinem in illorum sanguine fundi demonstraret. Detrahere itaque meritis sanctorum, nihil est aliud, quàm detrahere maritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis: Christus est qui patitur in illis: Christus est qui meretur in illis: cuius suso pretioso sanguine fit, vt illorum quoque fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per alium detur, quàm per Christum. Hoc est, quod etiam à Hieronymo scriptum legimus. Quod autem scriptum est: E[t] sanguis Iesu Christi filij eius mundat nos ab omni peccato, tam in confessione baptismatis, quàm in clementia pœnitudinis, non mundat nisi sanguis Iesu Christi. Præclarè sanctus ille Pater Bonauentura, non sine causa Seraphicus appellatus: Ac per hoc in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ, quia nec ab offensa summi boni digni sumus absolui, nec immensitatem æterni præmij, quæ Deus est, digni sumus lucrari, nisi per meritum hominis Dei, qui dicere possumus & debemus, Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Ipse, inquam, est Dominus cui Propheta dixit: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

Hegesip. lib. 3. de Exc. Hierosl.
Amb. in orat. de Basilicis tradendis.
Greg. in 5. Psal. Pœnitent. & li. 3. Mor. cap. 11.
Serm. 19. de passione Domini.
Eccl. Hist. li. 5. c. 1.
In 1. Cor. 2.
Simon de Cassia.
Amb. in psalm. 118. ser. 20. ver. 3.
Cont. Pelagianum.
In breuiloquio Parte 4. cap. 7.

Sed hæc obiter de Sanctorum meritis, quæ miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus, omnibus seculis in Ecclesia celebrata, de-

quá

qúe pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de Sacramento extremæ Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAP. XLIX.

MEDIATOR Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solùm Iesus, verumetiam CHRISTVS vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. CHRISTVS verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus Domini vnxit me. Neque verò propterea tantùm CHRISTVS nominari voluit, quòd vnctus ipse, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset. Quod pluribus etiam prosequitur Theodoretus, Psalmum vigesimumsextum enarrans.

1. Tim. 2. — Luc. 19. — Iesus. — Matt. 1. — Actor. 4. — Christus dicitur quòd spiritu sancto vnctus sit, & in alios vnctionis suæ gratiam diffundat. — Esai. 61.

Legimus Dauid Regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quæ & ipsa signum est futuros nos regni illius participes, quod expectamus regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à constitutione mundi. Secundò vnctus est, in Hebron, vt regnaret super domum Iuda, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in Sacramento confirmationis, per quam nobis confertur Spiritus sanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quàm militia. Tertiò iterum vnctus est in Regem super omnem Israël. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna.

Vnctio triplex. — Dauid rex ter vnctus, & quid designet. — 1. Reg. 16. — Vnctio duplex. — Luc. 1. — 2. Reg. 8. — Vnctio confirmationis. — Iob. 7.

Quemadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cùm calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandum est, quod eam etiam ob causam agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse, verùm sacramentum hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solùm ad sustinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extremæ vnctionis Sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur. Nam vtriusque morbus propulsatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo, quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirum peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacramento: cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio: Vnde patet (inquit) ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione consecrato. Theopylactus quoque locum eundem enarrans: Quòd vnxerant, inquit, oleo Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater Domini Iacobus in Catholica epistola dicit: Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque DEI misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius sacramenti demonstrat: Cuius hæc verba sunt. Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad sacramenti rationem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materiæ locum obtinet, oleum Pontificali benedictione consecratum, valdè accommodatum ad demonstrandum id, quod perspicitur in hoc sacramento. Quod enim olei natura præ se fert, hoc in huius sacramenti dispensatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio

2. Reg. 8. — Vnctio extrema. — Agon mortis vnde dictus. — Vnctionis extremæ effectus duplex. — Esa. 27. — Mar. 6. — Vnguntur energumeni & ægroti. — Iacob. 5. — Oleũ quid confert. — Infirmatur quis in vobis explicatur. — Vnctionis extremæ materia.

& Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisq; sensibus ægrotus deliquit, per huins olej vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atq; hæc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio, remissioq; peccatorum. Qui verò secundarius est effectus huius sacramenti, eum quod non semper ægrotus consequitur, vel ideò fit, quòd animæ non semper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens, facilè quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legimus quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio, sed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæsitans, ea demùm quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modo ne quid ea res ægrotantis animæ saluti officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoq; sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita Sancti Martini, quod oleo sanctificato puellam quandam dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Ruffinus quoq; non dissimilia de discipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Et de Beniamin Zozomenus. Meminit huius sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius Synchronus Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera scribit: Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quómodo genus vnum putatur posse concedi? Sed iam ad sacramentum Ordinis accedamus.

Quare non semper post vnctionem conualescit ægrotus. Fidei oratio efficax. Matth. 13. Iacob. 5. Sulp. ca. 21. Ruff lib. 2. cap. 4. Eccl. hist. Chrys. lib. 3. Aug. de visitat. infir lib. 2. c. 4. & de rectitudine. Cathol. conuersationis

De Sacramenta Ordinis.

CAP. L.

Rom. 13. Ordo in Ecclesia necessarius.

CVM quæ sunt, à Deo ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quàm in Ecclesia: quàm à Deo esse, dubium non est. Ipse enim Deus & Dominus noster IESVS CHRISTVS collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui propterea mori dignatus est, vt filios Israël, qui erant dispersi, congregaret in vnum, vt esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re est aduersarijs potestatibus terribilis, quàm eo ipso, quòd est ordinata. Est igitur ordo cum primis in ea necessarius, de quo multa præclara tractantur à Gregorio Nazianzeno, in oratione quam inscripsit de modestia in disputationibus seruanda, vbi notatu dignam refert hanc sententiam, [illegible] γὰρ τάξις χύει ἢ ἀταξίας, hoc est, colligit siue coniungit ordo, dissoluit autem siue disiungit inordinatio siue ordinis inuersio. Ab Augustino verò sic scriptum legimus: Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad DEVM, & quem nisi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum nisi sit ordo retentus, omnia prius & facere, & pati nos oportet, quàm vt eum deseramus, ne si deseruerimus, eò (quod absit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Ioan. 11. Ioan. 10. Can. 6. Aug. li. 1. de ordine cap. 9.

Rectè autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ sacramentum, de quo nunc à nobis oratio suscepta est, signaculum Ecclesiæ quoddam esse dicimus, per quod spiritualis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cui quam seipsum ingerere, verùm vocationem expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quàm ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet: Ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?

Iob. 10. Ordo sacer sacramentum esse probatur. Hebr. 5. Rom. 10.

Quòd autem ordo, vel quod rectius dici potest, ordinatio sit sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur, cùm etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòst docebimus. Signum seu elementum huius Sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in Sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum, quæ tangenda sunt. Ad quod elementum, cùm accedit verbum, fit Sacramentum. Nam non significatur modò, verumetiam reipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc Sacramento gratia, testis est Paulus, cùm Timotheum suum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum Presbyterij. Et iterum ad eundem, dicens: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ: quæ per eam confertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu, ad hoc Sacramentum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & instruitur: simul etiam datur ei diuinitus auctoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quæcunque sic ordinatus in eo, quod suscepit, officio, iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem, ritè gesserit. Non enim persona sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo missus est potestas, eius qui dixit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ, quiq; cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Rectè itaque inter sacramenta ordo numeratur. Quod nomen illi ab Augustino quoque tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam

Ordinis seu ordinationis materia. Gratia confertur in hoc sacramento. 1. Tim. 4. Ordinationis effectus si rectè suscipiatur. Heb. 5. Ioan. 20.

dam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidem non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustrà & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere non potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim Sacramentum est, & quadam consecratione vtrunque homini datur, illud cùm baptizatur, illud cùm ordinatur: ideoque in catholica vtrunque non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi: sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in Sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et paucis interiectis, de vtroque loquens: Si vtrunque, inquit, Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & illud amittitur. Neutri Sacramento iniuria facienda est. Augustini seculo nemo dubitabat ordinem esse Sacramentum, hoc nostro cœptum est in dubium reuocari. Et in libro de bono coniugali, vocat itidem Sacramentum ordinationis. Similiter & de baptismo scribens contra Donatistas, vbi vocat etiam illud Sacramentum dandi baptisma. Sic enim loquitur: Sacramentum baptismi est, quod habet, qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Idem nomen illi quoque tribuit Gregor. Pontifex.

Aug. li. 2. cont. epi. Parmen. c. 13.
Ordinatio & baptismus non iterātur.
Aug. li. 1. c. 1. c. 24.
Greg. in c. 10. lib. 1. Reg.

Ex quibus locis illud discimus, æquè ordinationem sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernūtur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque Pontifex primus eius nominis, sacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritus sancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit: ne tantę benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò sacramentum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesima, vel eo quod vocatur quatuor temporum, quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo, vnoque consensu, placato per ieiunium & eleemosynas Domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

Character in baptismo & ordinatione indelebilis imprimitur.
Leo epi. 81.
Ordinatio sanctè & deuotè fiat.
Act. 13.
Ordinationes sacrantur tempore ieiunij conferantur.
Ieiunium quatuor temporum.
Luc. 10.

De distinctione Ordinum.

CAP. LI.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suspiciendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quędam fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire, regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri.

Ordinationes duplices, minores quatuor, & maiores tres.
Tonsura prima.

Ianitorum siue Ostiariorū officium est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciunt admittere, quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius custodes appellat sanctarum portarum. Censebantur autem indigni pagani siue ethnici, cathecumeni, hæretici, excommunicati, energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud Chrysostomum & Ambrosium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem synchronus Apostolorum Dionysius, & qui nō magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerūt. Dantur ostiario cùm ordinatur, claues Ecclesiæ: simul admonetur ab Episcopo sic agat quasi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Officium hoc expressisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto, ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam ostium seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur.

Ostiarij.
Ignat. epi. 8. & 12.
Chrys. hom. 60. & 41. ad pop. Antioc.
Amb. epist. 33.
Diony. cap. 3. Eccl. hierarch.
Ignat. epist. 8.
Tert. aduersus hæreticos.
Matt. 21.
Ioan. 10.

Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Ecclesiæ traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, vt accipiat, & sit verbi Dei relator habiturus, si officium suum impleuerit, partem cum ijs, qui benè ministrauerunt. Quod officium exhibuit Dominus noster in propria persona, quando in medio Seniorum librum Esaiæ aperuit, atque in eo legit: Spiritus Domini super me, &c. Fuisse in officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Saturum: apud Gregorium Nazianzenum, Basilium, apud Socratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomum.

Lectores.
Luca 4.
Esaia 61.
Cyp. lib. 2. epist. 5.
Lib. 4. epist. 5.
Lib. 3. epist. 22.
Naz. li. 6. c. 3. in monodia in Basilium.

Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officium eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui nō cōmunicat, det locum: ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per Episcopū co-

Exorcistæ ordo quid.

dex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi, vt accipiat & cõmendet memoriæ, & habeat poteſtatẽ imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dæmonia ex obſeſsis corporibus eiecerunt.

Acolythi latinè ceroferarij. Cerei in templo accenduntur. Matth. 5. Ioan. 8. Caius Papa. Ordinandorũ ordo. Nauis materialis gubernationis cum ſpiritualis nauis comparatio.

Quarto loco ordinantur Acolythi, qui Latinè vocantur ceroferarij, quod accenſos cereos ferunt, cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur ſacrificium: non vt propellant tenebras has viſibiles, ſed vt ſicut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebræ propulſantur, ſic luceat lux illorum coram hominibus, vt videant opera illorũ bona, & glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo. Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciant ſe ad accendenda Eccleſię luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt ſimul vrceum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere Dñs, dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriuſq; epiſtolę ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Acolythi mentio. Vnde colligi poteſt, fuiſſe hũc ordinem, ſicuti de alijs quoq; rectè creditur, Apoſtolorum temporibus. Extat epiſtola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedant, quàm vt ſit aliquis primò Oſtiarius, deinde Lector, poſteà Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demum Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſteà Preſbyter, & exinde ſi meretur, Epiſcopus ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatẽ perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quòd ſacramentum hoc ordo vocatur. Æquũ enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id multò diligentius obſeruetur in Eccleſię naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſteà in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſtea decurio fit, deinde centurio, ac poſteaquam ordines duxit aliquandiu, tandẽ ſi ſit repertus idoneus, Dux & Imperator militum deſignatur: Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummum gradum ſubitò proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazianzenus. Et eius diſcipulus Hieronymus ad Pammachium ſcribens de erroribus Ioãnis Hieroſolymitani. Quin & ita factũ eſſe narrat à Nepotiano, iidem & à Cornelio Cyprianus, & à Chryſoſtomo Leo imperator, qui vitam illius conſcripſit. Et à Baſilio atq; Athanaſio Gregor. Nazianzenus. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini Synchronus, etiam interuallũ temporis deſcribit inter vnumquenq; gradum, ita vt inter Lectores ſiue Exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel Subdiaconus 4 annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur, accedat, in quo ordine quinq; annis ſi inculpatè ſe geſſerit, hęrere debebit: exinde ſuffragãtibus ſtipendijs ꝑ tot gradus datis, ꝓpriæ fidei documentis, presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum Pontificatum ſperare debebit.

Hier. in epiſt. ad Heliod. in Epitap. Nepotiani. Cyp. lib. 4. epiſt. 2. Sozim. ad Iſichium cap. 3. In ordinationibus faciendum interuallum.

Euſeb. lib. 6. c. 20. Eccle. hiſtor. Epiph. in fine libr. ſui de hæreſib. Epiſt. 8. Lib. 2. cap. 29. conſtitut. Apoſt. Lib. 8. c. 15. ca. 28.

Hinc videre licet, quòd ſuo quiſq; fungebatur ordine in primitiua Eccleſia, & erant certo numero ex vnoquoq; ordine cõſtituti: Sicut etiam ab Euſebio ſcriptum legimus, vbi recenſet Epiſcopum vnum, Presbyteros quadraginta ſex, Diaconos 7. Subdiaconos 7. Acolythos 40 & duos exorciſtas & lectores cum oſtiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius, vbi ordines enumerat, meminit Epiſcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum. & Ianitorum. Ignatius verò ſalutari iubet primùm Presbyterũ, deinde Diaconos, mox ſubdiaconos, Lectores, Cantores, Oſtiarios, Laborantes, Exorciſtas, atq; Confeſſores, extremo verò loco cuſtodes ſanctarum portarum. Quos autem Ignatius & Epiphanius vocant laborantes ſiuè laboratores, ij videntur eſſe Foſſarij. Sic enim vocantur ab eo qui ſcripſit ad Ruſticum Narbonenſem Epiſcopum de ſeptem gradibus Eccleſię, qui primum gradum vult eſſe Foſſariorum. Eſt hæc inter eas, quæ falſò Hierunymo adſcribũtur epiſt. tredecima. Gradus aũt hos enumerat, Foſſarios, Lectores, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes, Epiſcopos. Clemens ita recenſet ordines, Epiſcopi ſunt Pontifices veſtri, Sacerdotes veſtri ſunt Presbyteri, Leuitæ veſtri ſunt, qui nunc Diaconi vocantur, Lectores, Cantores, Oſtiarij. Meminit autem & Hypodiaconorũ, quos manere iubet ad mulierũ, Diaconos verò ad virorum portas. Tradit etiam formulã Hypodiaconos ordinandi. Cęterùm ordines ij minores inter ſacros nõ numerabantur, ſed hi tres tantũ ad ſacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Extat Iſidori liber de diuinis officijs, in quo tam de minoribus, quàm de maioribus ordinibus diligenter tractat.

De ſacris ordinibus, qui maiores vocantur.

CAPVT LII.

Subdiaconi officiũ.

INTER ſacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet Subdiaconatus. Eſt autem officium Subdiaconi, aquam ad miniſterium altaris præparare, ac tantùm de oblationibus in altari ponere, quantùm ſufficere poſsit populo DEI: tum epiſtolam cantare: In cuius rei ſignum accipiet patenam & calicem vacuum de manu Epiſcopi, & admonetur, vt videat cuiuſmodi miniſterium ſibi tradatur, atque ideò ita ſe exhibeat, vt DEO

placere

placere poſsit. Datur etiam liber epiſtolarum, diciturq́ ei ab Epiſcopo, vt eum accipiat, & habeat poteſtatem legendi eas in Eccleſia ſancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti. Hoc officio dominus vſus eſt, quando facta cœna cum diſcipulis linteo ſe præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes diſcipulorum lauit & linteo extersit. *Ioan. 13.* Qui ſuſcipit hunc ordinẽ ei continentię lex indicitur, *Subdiacono continentia lex indicitur.* vt impleatur illud quod à Propheta dictum eſt, Mundamini qui fertis vaſa Domini. *Eſai. 52.* Æquum enim eſt, vt ſeipſos exhibeant vaſa in honorem non in contumeliam, atq; ab omni carnis inquinamento ſe contineant, qui altari appropinquantes vaſa illa ferunt, in quibus corpus & ſanguis Domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerũt in Eccleſia Carthaginenſi, Subdiaconorum, Meſsiæ, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. *Cyp. lib. 2. epiſt. 10.* Quin ipſum Cyprianum ordinaſſe legimus ſubdiaconum Optatum. *Lib. 3 epiſt. 21.* Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi. *Lib. 3. epiſt. 22.*

Hunc ordinem ſequitur ordo Diaconorum, qui Latinè poſſunt dici miniſtri. *Lib. 5. epiſt. 3.* Hic ordo Leuitarum appellabatur in veteri Teſtamento. *Diaconi qui.* Præceperat enim Dominus Moſi, vt poſt ordinationem Aaron & filiorum eius, tribus leui ad diuini cultus miniſterium ordinaretur *Num. 3.* & conſecraretur Domino, & ſeruirent pro Iſraël in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. *Leuit. 8.* Legimus in Actis Apoſtolorum, ſeptem viros boni teſtimonij Spiritu ſancto plenos ad hoc officium electos, *Actor. 6.* & oratione pręmiſſa, manus eius impoſitas eſſe. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus autor ſectę vnius omnium flagitioſiſsimę. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum interceſsit, vt in omni matrice Eccleſię, ſeptem Diaconi circa Christi aram, ſublimiori gradu, tanquam columnę ſeptem, Epiſcopo aſsiſtant: habitiq́ ſunt Diaconi tanquam oculi Epiſcopi, oberrantes & circumluſtrantes cum verecundia actus totius Eccleſiæ: *Diaconi ſeptem in Eccleſia & eorum officia.* perſcrutantes diligentius, ſi quem videant vicinum fieri pręcipitio & proximum eſſe peccato, vt referant hæc ad Epiſcopum, vt cõmonefieri ab eo poſsit, ſicut à Clemente ſcriptum eſt. Qui etiam alio loco: Eſto, inquit, Diaconus Epiſcopi auditus oculus, os, cor, anima. *Clem. epiſt. 1. ad Iac. fratr. domini.* Ac plura de ea reſcribit libro ſequenti cap. 19. *Lib. 2. cap. 48.* Erat autem & hoc Diaconorum officium, quòd cuſtodiebant Epiſcopum à maleuolis hominibus, & conſenſum eius prębebant ſacrificio. *Conſt. Apoſt.* Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Eccleſię dici: quòd ſpeculatores vocentur: *Orig. tract. 5. in Math.* Diaconos autem cęterosq́ miniſtros mauult exiſtimari manus, quoniam per eos opera ſpiritualia vniuerſa geruntur, populum verò pedes. Temporibus Apoſtolorum, ſicut in Actis legimus, *Act. 6.* menſis miniſtrabant, hoc eſt pecuniam diſpenſabant, quę dabatur Apoſtolis, & in pauperum vſus conuertebant: *Diaconi eleemoſinarij diſpenſatores.* ſicut ex eodem Origine, Chryſoſtomo, & qui pręceſsit eum, Cypriano diſcimus. *Orig. tract. 15. in Math.* Ordinantur autem per manuum impoſitionem, daturq́ illis Euangeliorum liber, & poteſtas legendi illud conceditur: Neq; legendi modò, verumetiam prædicandi: *Chriſo. homil. contra concubinarios.* Quamuis æuo ſuo ſcribat Ambroſius prædicandi poteſtatem Diaconis ademptam fuiſſe. Hos Apoſtolus vult eſſe pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes habentes myſterium fidei in conſcientia pura: *Cyp. libr 2. epiſt. 8.* quos primùm etiam probare iubet, & ſic miniſtrare, nullum crimen habẽtes. *Ambr. in 4. cap. ad Ephe.* Officio Diaconi functus exiſtimatur Chriſtus, *1. Tim. 3.* quando poſt cœnam proprio ore & proprijs manibus ſacramenta confecta diſpenſauit, *Math. 26.* & quando dormiẽtes Apoſtolos ad orationem inuitauit, dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. *Ibidem.*

De Sacerdotio.

CAP. LIII.

VNVS autem omnium excellentiſsimus eſt ordo Sacerdotum, cui reliqui omnes ſubſeruiunt. *Sacerdotis officium.* Verſatur eius officium circa corpus Chriſti. Eſt autem corpus Chriſti duplex: Verum, quod à ſacerdote conſecratum offertur in altari, ac ſumere volentibus diſtribuitur: Myſticum eſt Eccleſia, ſicut iam antea non vno loco copioſè diſſeruimus. *1. Cor. 10.* Vnus enim panis, Vnum corpus multi ſumus, qui de vno pane participamus. *Sacerdotibus multiplex data poteſtas.* Circa vtrunque verſatur ſacerdotis officium, cui varia & multiplex poteſtas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Chriſti corpus, datur illi poteſtas conſecrandi, offerendi, & ijs qui ſumere voluerint, diſtribuendi: idq́ ex inſtitutione Chriſti, qui in cœna illa nouiſsima Sacerdotes inſtituens ſecundum ordinem Melchiſedech, *Luc. 22.* ac dicens: Hoc facite in meam commemorationem: *1. Corinth. 11.* poteſtatem hanc illis largitus eſt, quẽadmodũ vbi de ſacrificio Miſſæ ſermo nobis fuit, pluribus verbis teſtimonio ſanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad myſticum Chriſti corpus Eccleſiam, datur illis poteſtas baptizandi: Sic enim Chriſtus dixit Apoſtolis: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus ſancti: *Math. 28.* Datur poteſtas abſoluendi, quod illa Chriſti verba indicant. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: *Ioan. 20.* Datur poteſtas prædicandi: Dicit enim idem CHRISTVS: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. *Marc. 16.* Paulus Apoſtolus vocat ſacerdotes miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. *1. Corinth. 4.* Quale ſit autem ſacerdotis miniſterium, docet idem alio loco cum dicit: *2. Corinth. 5.* Quòd Deus nos recõciliauit ſibi per Chriſtũ, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem DEVS erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum: & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur: tanquam Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini DEO. *Sacerdos nihil aliud quam Chriſti legatus, miniſter, diſpẽſator.* Hoc legationis munus tunc mandauit Chriſtus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, cùm poſt iteratam ſalutationem, Pax vobis: Sicut me miſit pater, inquit, & ego mitto vos. *Ioã. 20.* Quomodo enim, vel ad quid miſit filium pater, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hoc igitur ipſum ſuos in vniuerſum orbem filius miſit ſacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio reconciliarẽtur Deo, ſi qui ſe

ab illo

ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos: idem est cum eo quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur. Et: Obsecramus pro CHRISTO, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit; Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis.

Pax repetita quid significet.

Ex quo loco colligitur sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatom, qua etiam ex causa dictus est à Propheta Angelus Domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatiōe fungitur sacerdos, quādo ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vicia sua detestati, atque ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ per fusum pro nobis Christi sanguinem, in cruce facta est, reconciliationem Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est quod apud Hieremiam legimus, quod missus fuerit ab vniuerso populo, vt oraret pro illis ad Dominum Deum suū. Et dixerunt ad Hieremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbum in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. Voci Domini Dei nostri ad quem mittimus te, obediemus: Sic ille deferebat populi preces ad Deum, & vicissim populo Dei voluntatem annunciabat. Et apud Philonem. Postulat enim in Sacerdote lex præstantiorem homine indolem, quippè qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodam diuinæ humanæq; naturæ (si verum fateri licet) confinio, vt hoc mediatore, Deus propicietur hominibus, eiusdem ministerio, porrigat eis largiaturq; suam gratiam. Hoc est quod Hieronymus sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq; esse apud Deum dicit, vt non hominum omnium viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autem ille & Spiritum sanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quo illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, Angelorum choris plenus est. Et idem alibi Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit. Hoc est, quod Ambrosius quoque Iesum alloquens. Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licèt in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Vt ad Vercellen. Ecclesiam scribens. Officium sacerdotis esse scribit pro aliorum offensa interuenire. Et explicans illum Pauli locum: Orantes pro Christo reconciliari Deo. Pro Christo, inquit, vicarios dedit Apostolos, vt pro ipso prædicarent reconciliari Deo. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazianzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui patrem etiam suum alloquens Episcopum Nazianzenum. Sta, inquit, pro nobis, & placa, vt cesset quassatio, siue per spirituale sacrificium, siue per orationem, ac spiritualem allocutionem. Domini iracundiam tua intercessione seda. Qui Basilium quoque, vocat mediatorem inter Deum & hominem: quod nomen in carminibus patri quoq; suo tribuit. Eodem nomine Proterium appellant Petrus Episcopus Mirenæ cum suis coëpiscopis, & Enippus cum alijs Episcopis Prouinciæ Pont. ad Leonem scribentes. Gregorij verò Nazianzeni discipulus Isichius: non qualiscunque dignitas Sacerdotij est. Huic enim sorte datum est, vt mediator sit inter Deum & homines, & per hanc genus nostrum creatori reconciliatur, in lingua sacerdotum nexus & absolutio nostrorum peccatorum consistit. Ostendit autem Malachias quantæ dignitatis sit Sacerdos, & quæ ab eo oporteat expectari. Quia labia, inquit, Sacerdotis custodiunt scientiam &c. Et Gregorius Romanus Pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Quem secutus Bernardus, Nominis huius Pontifex, hanc ætymologiam adfert, quòd Pootem seipsum faciat inter Deum & proximum. Pertingit, inquit, iste pons vsque ad Deum ea fiducia, qua non suam, sed illius gloriam quærit. Pertingit vsque ad proximum, illa pietate, qua & ipsi, non sibi prodesse desiderat. Offert Deo bonus mediator preces & vota populorum, reportans illis à Deo benedictionem & gratiam. Et eius æqualis Hugo de S. Victore. In hoc, inquit, vice mediatoris funguntur Sacerdotes, quo ipsi Domino mensas componunt. Et quod Deum pro peccatis populi exorant, & pœnitentes absoluendo reconciliant. Quapropter conuenit vt tanquam boni mediatores inter homines & Deum: & præcepta Dei ad populum deferant veritatem prædicando, & preces populi Deo offerant pro peccatoribus intercedendo, &c. Prosper autem Aquitanicus vocat Sacerdotes ianuas ciuitatis æternæ, per quos omnes qui credunt in Christum ingrediuntur ad Christum. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro Pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis con-

Mala. 2.
Hier. 42.
Philo. Lib. 2. de monarchia.
Hier. in c. 1. Malac.
Chr. de verbis Isa. Homil. 5.
Chry. li. 6. de sacerdotio.
Hom. de Adam & Sodomitis.
Ambr. in oratione priore præparatoria ad Missam.
Epist. 82. in c. 5 ep. 2. ad Cor.
Gregor. Nazian. in apologetico.
Oratione in plaga grandinis.
Ad Simplicium hæret. ep. 28.
Isichius, in c. Leuit. 22. lib. 6.
Greg. li. 1. epis. 24. Epist. 42.
Lib. 2. par. 3. cap. 12 de Sacramentis.
Lib. 2. c. 2. de vita contemplatiua.

Greg. li. 1 epistol arum, epist. 34. Epist. 8. Cælest. epist. 1. cap. 11.

constituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutus Et successor eis Euaristus, Sacerdotes, inquit, vice Christi legatione funguntur in Ecclesia. Hoc est, quòd à Cœlestino quoque primo scribitur: Cùm sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clemētiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Quæ verba reperiuntur etiam in Homilia de Adam & Eua, quæ Chrysostomo adscribitur. Et qui vixit eodem seculo Augustinus. Tune, inquit, Antistites velut aduocati susceptos suos, per manus impositionem, misericordissimę offerunt potestati. Et eius æqualis Cyrillus. Mediator, inquit, quodammodo est sacerdos. Extat Epistola Ægyptiorum Episcoporum, & Cleri Alexandrini, ad Leonem Augustum apud Nicephorum, in qua patres his verbis vtuntur: Sed neque Sacerdotalem exhorruerunt functionem μεσιτεύσασ θεῷ καὶ ἀνθρώποις, hoc est, quæ mediatrix est siue media intercedit, inter Deum & homines: Quibus iisdem verbis vtuntur etiam ad Anotolium scribentes de cæde Proterij. Et à Cypriano multò ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor incumbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Et qui præcessit hos omnes, Clemens Petri successor. Vos ô Episcopi, inquit, quibus cum versamini Laicis, estis eis Prophetæ, principes, duces, Reges οἱ μεσῖται θεοῦ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ, hoc est, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatores, periti scripturarum & vocum Dei, & testes voluntatis eius, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem reddituri estis. Ac quibusdā interiectis. Episcopus ipse est verbi minister, legis custos, μεσίτης θεοῦ καὶ ὑμῶν, id est, mediator inter Deum, & vos, in eo, qui præstatur Deo cultu: ipse est doctor pietatis, ipse est secundum Deum pater vester, qui per aquam & Spiritum sanctum regenerauit vos in adoptionem filiorum Dei, ipse princeps, & dux vester, ipse vester Rex, & potestatem in vos habens, ipse vester terrestris Deus secundum Deum, qui debet apud vos in honore haberi. Nam de eo dixit Deus: Ego dixi, dij estis & filij altissimi. Et Dijs non detrahes, Et in eodem libro vocat sacerdotem, mediatorem inter Deum, & eos, qui purgationis indigent. Anastasius quoque Monachus Montis Sinai: Quia mediator, inquit, Dei & hominum est Sacerdos, proqúe remissione tam multorum peccatorum Deum placat atque interpellat, omnes eos qui adsunt spectat, omnibus cauet, populumq; obtestatus his propemodum verbis adloquitur: Quia me viri mediatorem intercessoremq; ad Deum pro vobis mystica hac mensa esse voluistis, mecum, rogo vos, animos vestros intendite, seculares cogitationes omnes prorsus abiicite: curam corporis deponite. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quàm sicut Paulus dicit, recōciliationis minister. Fungitur autem hoc ministerio, primùm quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque reconciliari Deo conetur. Neque enim existimare quenquam oportere, quòd hoc solùm sufficiat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius. Verùm necesse est, vt ipsi quoq; adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factę fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter Dominum Deum nostrum, quæ nobis illum offensum reddiderunt, atque ab illis auersi conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quædam salutis nostræ, deniq; per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris operantem repræsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solū, cùm prædicat Euangelium sacerdos, minister est reconciliationis, verumetiam cùm baptizat, cùm pęnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus his nihil aliud est, quàm reconciliationis minister, quem non modo verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce, sub aspectum astantis populi subijcit, atq; omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factę, fructum consequi possit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo, illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti precij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, Ecclesięqúe totius nomine supplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere, atque reconciliationis in cruce factę fructum ad eam redundare velit. Quæ tamen in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nā verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est nisi ille, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternū secundū ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quod factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum cum ijs pro quibus offertur. Minimè vt diuersum sit illius à nostro sacerdotium, & sacrificium. Sed sicut Episcopi, & eius vicarij vnum esse tribunal dicitur, sic omnium sacerdotum & Christi, vnum est sacerdotium, & sacrificium: Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium: nō enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cęlestis qui loquitur in illo: Quod

August. epist. 59. ad Paulinum respondens quinta quæstioni.

De recta fide ad Reginas lib. 8.

Lib. 15. cap. 17.

Cypr. libr. 1 epist. 3.

Lib 2. Const. Apostolic. cap. 29.

Libr. 2. const. Apostolic. cap. 30.

Episcoporum functiones.

Cap. 39.

In oration. de sacra Synaxi.

Reconciliandi cum Deo quid facere debeant.

Iohel. 2.

Christus fere per sacerdotem qui eius in terra legatus est omnia facit.

Psal. 109.

1. Ioan. 2.

Sacerdotium & sacrificium Christi vnū & idem quod omnium sacerdot.

Matth. 10.

1.Cor.13. *Lib. 2. const. apostolicarum c.32.* *Ioan.1.* *1.Cor. 3.*

etiam testatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me, Christi. Testatur etiam eius discipulus Clemens, cùm docet honorare nos debere per eos, qui præsunt, Dominum Deum, existimantes quod os Dei sint Episcopi. Sicut in baptizando non est sacerdotis, nisi ministerium: solus enim verè baptizat, & à sordibus abluit peccatorum, de quo dictum est in Euangelio, Hic est qui baptizat, Dominus noster IESVS CHRISTVS: quod & Paulus indicat, cùm reprehendit eos, qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius, cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, non est sacerdotis nisi ministerium: Rectè enim illi dixerunt. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Sicut in alijs quoque functionibus non est sacerdotis, nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciæ, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, non est sacerdotis nisi ministerium.

Chrys. Hom. 60. ad populum Antiochenum & in Matth.15. Euch. in peccatis sumens dæmoniato peior est.

Testatur hoc Chrisostomus quoque qui posteaquàm duriter eos increpauerat, qui post admissa peccata non contriti, neque confessi ad Eucharistiam accedebant (quod tamen ita faciendum esse docent nostri temporis hæretici) cùm illa verba dixisset, Dæmoniacum patiente peior est, qui postquàm peccauit, accedit: Verùm & tu laice, inquit, cùm sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse potes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te non baptizat, sed DEVS est qui tuum caput inuisibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoque.

Hom.83. in Matth. *In 2. ad Tim. epist. Hom. 2.*

Ac alio loco: Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Ac rursus in suis in Paulũ cõmentarijs: Sacra ipsa oblatio siue illã Petrus, siue illã Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quam illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam anteà sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoque pronunciant, ita & oblatio eadem est. Et alio loco, inquit. Et nunc ille præstò est Christus qui illam ornauit mensam, ipse istam quoque consecrat.

Chrysost. de proditione Iudæ.

Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensę Domini corpus Christi facit & sanguinem Sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur: & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, inquit, corpus meum, hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dicit, crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum pręstat sacrificio firmitatem.

Offic. libr.1. ca. 48.

Similiter & Ambrosius. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem: & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat: hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit.

Oecum. in psal. 109

Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Psalmi locum apud Paulum: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quòd licèt Christus non obtulerit carentem sanguine hostiam, siquidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorum Deus Pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nam hoc significat, in æternum. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in æternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

Theop. in psal. 109.

Similiter locum hunc interpretatur Theophylactus, dicens. Manifestissimè hoc de Christo dictum est: Solus enim ille pane & vino Sacrificium consecrauit perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit in ęternum: Quoniam etiamnum vnà cum corpore quod pro nobis immolauit, apud DEVM & patrem intercedit, hoc est, quas pro nobis pertulit afflictiones, vt multum commoueat: proponit, etiam sine voce reipsa nimirum patri loquens: pro humana natura filius tuus ego, sustinui hæc. Miserere igitur eorum, pro quibus ego pati & mori sustinui. Vel quis, quæ in singulos dies fit, & futura est in perpetuum oblatio, per Dei ministros ipsum habet Pontificem & Sacerdotem Dominum atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur.

Epist 40. ad Anatolium cap. 1.

Leo quoque Pontifex. Aliter in Ecclesia Dei quæ corpus est Christi, nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ, verus nos Pontifex reconciliet, verus immaculati agni sanguis emundet. Qui licèt in patris dextera sit constitutus, in eadem tamen carne, quam sumpsit ex virgine sacramentum propitiationis exequitur, dicente Apostolo, Christus IESVS qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Antè mille annos quæsiuit Ferraneus Diaconus ex Fulgentio, quare in orationibus sacerdotum per IESVM CHRISTVM filium tuum Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritussancti, per vniuersas penè Africæ regiones Catholica dicere consueuit Ecclesia? Respondit ei Fulgentius: In conclusione Orationis per IESVM CHRISTVM filium tuum dominum nostrum dicimus. quod vtique non inaniter Catholica concelebrat Ecclesia: propter illud vtique Sacramentum, quòd mediator DEI & hominum, factus est CHRISTVS IESVS sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: qui per proprium sanguinem semel introiuit in sancta, non vtique manu facta exemplaria verorum, sed in ipsum cœlum, vbi est in dextera Dei, & interpellat pro nobis. Hoc in eo Pontificatus

eatus officium intuens Apostolus ait, Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructnm labiorum confitentium nomini eius. Per ipsum ergò hostiam laudis atque orationis offerimus, quia per eius mortem reconciliati sumus, cùm inimici essemus. Per ipsum enim qui pro nobis hostia dignatus est fieri, potest in conspectu Dei nostra acceptabilis inueniri. Propterea nos B. Petrus admonet, dicens: Et vus tanquam lapides viui, ædificamini in domum spiritualem, in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias acceptabiles Deo per IESVM CHRISTVM.

Hinc vel cœco perspicuum esse potest, quàm sit eorũ sacrilega audacia, qui sacerdotium, & sacrificiũ ex Ecclesia sublatũ esse volũt. Cùm verè dixerit Hieronymus: Ecclesia non est, quæ nõ habet sacerdotẽ. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotiũ, Christi sacrificiũ ex ea tollere, ac redemptionis nostræ pretium nobis auferre conãtur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis ministerium hominis est mortalis, verùm consecratio, verùm oblatio non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri IESV Christi. Quemadmodum autem non propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est, qui baptizat: non propterea nõ rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: non propterea non rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: non propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdus ille nuoc quidem nobis inuisibilis & immortalis, secundum ordinem Melchisedech.

Sacrificium & Sacerdotium in Eccle. necessarium.
Contra Luciferum.
Sacerdotis actio virtuti Christi nihil detrahit.

Neque iustior est causa externum in sacrificando, quàm in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare non modò non prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Christus, dicens, Hoc facite in meam cõmemorationem. Quò minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicandi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo pretendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnusquisq; proximum suũ, & vnusquisq; fratrem suum, dicens, cognosce Dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cùm scripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris sui prætextum, cùm & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster, dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neq; citra ministerium hominis id præstare queat. Isti vero quam scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certè Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se non venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura? Quid autem Christi sacerdotium secundum ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, sacerdos ęternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas? Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodum de pendẽtis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorum fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatum, non abrogatum, sed consummatum: sed sicut loquitur Augustinus per meliorem Sacerdotem, in aliud multò melius augustius & excellentius est mutatum: Sic ab Epiphanio scriptum legimus. Visum est vt in veteri Sacerdotio, Sacerdotalis dignitas ne constitueretur: Verùm ad id quod ante Leui & Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacrificium transferatur. Quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo & huc vsque. Hic disertè docet Epiphanius, quomodo translatum sit Sacerdotium, nimirum ab eo quod fuit secundum ordinem Aaron, ad illud quod est secundùm ordinem Melchisedech: quod fuit multo vetustius, quod etiam nunc in Ecclesia viget, à Christo in nouissima cœna institutum: Crassa igitur est eorum inscitia, & magna quædam impudentia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere conantur: ac omne sacerdotium & sacrificium funditus ac radicitus euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint: quòd quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Qua de re sic aliquando scripsit Cyrillus in epistola ad Atticum, quam inseruit in suos libros Ecclesiasticæ historię Nicephorus. Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam cõmunem omnibus esse, quæ tamen eis solis, qui ad eam vocati sunt asseruata est, dicamus.

Iacob. 3.
Luca 22.
1. Corinth. 11.
Suencfeldianorum error.
Iacob. 3.
Matth. 13.
1. Ioan. 2.
Hebr. 8. & Hier. 31.
Hebr. 7.
Matth. 5.
Sacrificium Iudæorum vmbraticum.
Lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 17.
Epipha. Hæres. 55.
Hæreticorum assertiones de redacto in ordinẽ sacerdoti.
Nicephor. libr. 14. ca. 27. eccle. histor.

Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterum apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Adeò non desunt Sathanę diuinę legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exęquato & prophanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, si fieri possit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege scriptum non est, & ad filios Israel

1. Pet. 2.
Apoc. 1.
Apoc. 5.
Matth. 24.
Exod. 19.

 dictum:

dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta? Atqui num ideò nullum fuit sacerdotium secundùm ordinem Aaron? num ideò nullum fuit inter plebem & sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil est eis verius: Cœlum & terra prius pessum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè absoluere posse mulieras, pueros, adde etiam psittacos & graculos, atque Pontificem quemuis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum ô Sathana, non est DEI verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlum terræ, qui sacra prophanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia.

Cant. 6.

Quoniam verò conatibus hisce tuis opponit se castrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis est, quàm quòd est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollere possis, vt ne fit illud, quòd Paulus præcepit, omnia honestè & secundùm ordinem fiant in vobis.

1. Corinth. 14.

Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem Spiritus sanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fece vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderũt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absoluere, sacris operari, & quocunque alio reconciliationis ministerio fungi liceat, verùm illud ijs verbis significare voluit, qui Christo nomen dederunt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale sacerdotium, quàm Hebræos. qui non aliundè magis gloriari solebant, quàm quòd secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos, cùm nos in Christum credentes, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & Rex mansuetus, iustus, & saluos faciens, multò rectius id nobis vendicare possimus, sacerdotis illius & Regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Dydimus, sic Basilius, sic Ambrosius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui non multò fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autem cùm dixisset: in istis secunda mors non habet potestatem, adiunxit, atque ait: Sed erunt sacerdotes Dei, & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non vtique de solis Episcopis & Presbyteris dictum est, qui propriè iam vocantur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, Plebs, inquit, sancta, regale sacerdotium.

Sacerdotes & sacerdotium regale. Psalm. 109. Zach. 9. Basil. ser. 8. de baptismo cap. 8. Lib. 4. de sacramentis cap. 1. Aug. li. 20. de ciuitate Dei, cap. 10. Raba. cap. 24. de sacramento altaris. Apocalyp. 20.

1. Pet. 2.

Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt: primùm quòd cùm vocat nos Petrus regale sacardotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis ministerijs ęquè cuiuis è plebe fungi liceat, atq; ijs, qui legitimè sunt ad eam rem ordinati, sed illud modò indicat, omnes in Christum credentes fieri per baptismum vnius sacerdotis Christi membra: deinde qoòd non alij propriè vocentur sacerdotes, quàm Episcopi & Presbyteri, ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent, cùm alijs è vulgo hæc appellatio non conueniat, nisi per metaphoram quâdam. Quod etiam indicat Leo Pontifex cùm dicit, eadem ex Petro verba proferens: Omnes, inquit, regeneratos crucis signum efficit Reges, Sancti verò Spiritus vnctio consecrat Sacerdotes, vt præter istam specialem nostri ministerij seruitutem, vniuersi spirituales & rationales Christiani agnoscant se Regij generis, & sacerdotalis officij esse consortes. Docet Epiphanius, quòd cùm sacerdos in ęternũ secundum ordinem Melchisedech sit Dominus IESVS Christus, idem & Rex, oportebat eum simul cum lege transferre, tum sacerdotij, tum regni ordinem. Nam regnũ eius non erat terrenum. Manet autem thronus ipsius, & regni illius non erit finis, & sedet super thronum Dauid: hoc vtiq; regnum Dauid simul cum Pontificatu largitus est Ecclesię suę, hoc est seruis suis Pontificibus ecclesię catholicę. translato in eos throno Dauid nõ deficiente in ęternum. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arrianis recipias, Episcopũ non recipiat? Respondet Luciferianus: Recipio laicum, quia errasse se cnofitetur. Hieronymus contra sub Orthodoxi persona: Recipe & Episcopum, quia errasse se confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus perseuerat? deponat sacerdotium, concedo veniam pœnitenti. Hieronymus verò. Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus perseuerat? deponat sacerdotium laici, id est, baptismum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim. Regnũ quippè nos & sacerdotes Deo patri suo fecit. Et iterum: Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum. Hic quoq; non obscurè significat Hieronymus: quod ipsum etiam Chrysostomus explicat, in illum locum: Cùm offers munus tuum ad altare. longè diuersum esse sacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo Presbyteri funguntur & Episcopi: Loquũtur enim illi de sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisq; baptizatus est, ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus monitus, ac diuina institutione formatus dicat confidenter, Pater noster, qui es in cœlis: ac exhibeat corpus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suauitatis. Atq; hoc est sacerdotium laici, non autem prædicare, baptizare, absoluere, consecrare, & sacris operari, quæ ad solos pertinent Episcopos & Presbyteros. Quod etiam testatur Clemens, cùm ait, Sed neque Laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, baptismum, manus impositionem vel benedictionem. Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui vocatur à Deo. Nam per Episcopi manus, datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non est, sed eam sibi vsurpat, Osię pœnam sustinebit.

Serm 3. in anniuersario assumptionis. Heresi. 29. Sacerdotio trãslato, trãsfertur regnum. Hie. contra Lucif. Sacerdotiũ duplex. Apoc. 2. 1. Pet. 2. Hom. 16. in Matth. Sacerdotium laicum baptismus est. Matt. 6. Laicus diuina exercens. Rom. 12. Clem. lib. 2. ca. 10. Const. Apostolic.

Socrates libr. 1. cap.

Ausus fuit Iscbyras, quemadmodum in historia sua Ecclesiastica scribit Socrates, fa-

cinus

einus patrare multis mortis generibus dignum. Cùm enim nunquam esset sacerdotium sortitus, imposito sibiipsi Presbyterij nomine, quæ sunt sacerdotis obiuit. Tractat eandem historiam quoque Theodoretus, & eum carceri fuisse propterea inclusum narrat Sozomenus. Et extat epistola Synodi Alexandrinæ in secunda Apologia Athanasij, in qua negatur fuisse Presbyter Ischyras, quòd nec ab Ecclesia electus, nec ab Episcopo esset ordinatus. At quo tandē, inquiūt, auctore constitutus est? nunquid à Colytho? atqui Colythum in gradu Presbyterij mortuum, omnemque eius manuum impositionem rescissam, omnesque ab eo constitutos, in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine Laicorum ad Synaxim admissos: adeò apud omnes constat, vt nemo ea de re dubitandum putet. Hic multa sunt notatu digna: Primum quòd carceribus mancipatum fuisse tradit Sozomenus: Deinde, quòd facinus hoc multis mortis generibus dignum esse dicit Socrates: Tertio, quòd Presbyteri, nullam habeant Presbyteros ordinandi potestatem, quæ penes solos est Episcopos, quod verba Synodi Alexandrinæ planum faciunt. Epiphanius quoque reprehendit Zacheum quendam, quòd audenter sacra mysteria contrectabat, & sacrificia cùm laicus esset, impudenter tractabat.

2c. eccles. historie. Laicus Missam celebrans. Theodore. li. 2. c. 8. Sozom. lib. 2. c. 25. Ordinatus ab eo qui non est Episcopus. Laicus diuina contrectaus Epipha. contra hæreses. Tom. 1. libr. 3 in compendiaria fidei doctrina.

Cæterum quis est, qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes censeri debeant omnes, tum futurum, vt illud necessariò sequatur, Reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacerdotium, ijdem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque Reges omnes, neque subiectum esse quenquam cuiquam oportebit. Hoc est, quod maximè laborat Satanas, vt sublato ordine, quàm maximè fieri possit, perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit, nihil Pōtifici, nihil Episcopis & sacerdotibus esse tribuendum, quòd omnes regale sumus sacerdotium, excusso iugo Pontificis & Episcoporum. quandoquidem non sacerdotes modò, verùm Reges esse omnes eadem scriptura docet, facilè persuasit, vt principum quoque, legitimeque suę potestatis iugum excuterent, seruili bello concitato: neque multò pòst, eò quoque perduxit amentiæ miseros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerūt mitiores erga legitimum Dominum suum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate, religioneque præditum, verbique illius propugnatorem acerrimum, quàm anteà fuerāt erga Romanum Pontificem, cęterosque Episcopos & sacerdotes. Adeò videre licet, quòd mutuò sibi cohęret vtraque dignitas, Regalis & sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodē motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & Principum fama, libellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quàm qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, si modò rem diligentius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, Euangelij, Si Turcę Germaniam, quamlibet numeroso exercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quàm quantum cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorū mores Erasmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat cōmoratus. Is in libro, quem scripsit in hos pseudoeuangelicos, hoc de illis prębet testimonium. At iste, inquit, populus iam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur detestabilis, quem ait, seditioni natum: Quos subinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiasticis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantùm non Deus erat illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam impunè facere, & sentire quod cuique libitum est. Huc nimirum tendunt artes Satanę, vt rupta acie ordinata perturbationem inducat, vt fiat illud, quod scriptum est in libro Iudicum: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt simus sine lege, sine Rege, sine sacerdotio, sine sacrificio: quod cùm perfecerit, simul & illud nullo negocio perfecerit, vt simus sine Deo. Nam vbi nō est sacerdos & sacrificium, ibi nullus Deus agnoscitur: sicut anteà quoque copiosius de eo disseruimus.

Si omnes baptizati sunt sacerdotes, ergo & reges. Carol. V. Imperat. Potestas secularis & dignitas pessum it sine sacerdotali dignitate. Dignitas secularis, regalis. & sacerdotalis mutuo cohærent. Germania per pseudo euangelicos infinita damna passa fuit. Erasmi testimonium de pseudo euangelistis.

Ac satis iam planum fecisse videmur, quandoquidem est Dei cultus in Ecclesia, esse in ea sacerdotium esse & sacrificium. Quòd verò isti dicunt, nusquam recōciliationis ministros in libris noui Testamenti sacerdotes appellari, sed presbyteros tantùm, demus hoc illis. Fieri enim potest, quandiu durauit sacerdotium Iudęorum, vt ne quid cum illis habere commune Christiani viderentur, quòd suos appellari sacerdotes noluerint, sed presbyteros, hoc est, antiquiores, siue digniores, vt angustius quoddam Christianorum, quàm Iudæorum sacerdotium esse demonstrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquū foret. Hoc enim Gręci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc est collectionis genus? ministros reconciliationis siue presbyteros non reperimus in nouo Testamento vocari sacerdotes, ergo non sunt sacerdotes? Nonne ad eundem modum argumentari vicissim licebit? Nomen personæ non modò in noui, sed ne in veteris quidem Testamenti libris de Deo dictum reperimus, non sunt ergo tres personæ, Deus vnus: Quin & ipsum trinitatis nomen in scripturis nusquam inuenitur, non est ergo sancta Trinitas? Quis nō videt, quàm hęc absurda sint? Sit ita, quòd fuerit appellatio sacerdotum inter Christianos ante euersam Hierosolymam, & prorsus abolitum Iudæorum sacerdotium: At simul vt illud est deletum, statim à Clemēte Petri successore, à Dionysio Areopagita Pauli discipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vsque nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequentari cœpit. Cùm autem Esaias futurum prædixit, ut ex gentibus assumeret Dominus sacerdo-

Sacerdos & sacrificium vbi non sunt, ibi non agnoscitur Deus. Reconciliationis minister nusquam in nouo testamento sacerdos vocatur, sed presbyter quare id factum sit. Sacerdotum nomen in Ecclesia quando frequentari cœpit. Esa. 66.

tes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israël, dum eorum staret religio, & templi ceremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo Domini, nōne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verùm quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoq; fuisse, nemo sanus dubitat. Nam hęc duo sic inter se coniuncta sunt, vt ab inuicem separari non possint: Neq; sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote.

Iudit. 17.
Sacerdos & sacrificium coniuncta.

Sacrificium tempore Apostol.
Actor. 13.
λειτουργὸς λειτουργεῖν. Quid.

Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritus sanctus, &c. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrātibus, Erasmus tamen quod est in Greco λειτουργούντων significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non simpliciter sonat ministrum, sed plerunq; sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro alijs: & λειτουργεῖν nōn simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari siue sacrificare: & λειτουργία nō quoduis ministerium, verùm illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est, quòd Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt λειτουργίας. Sic autem appellatur Missa κατ' ἐξοχήν, tanquam vnum omnium excellentissimum, Deoq; gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator: Aristoteles Philosophus, Paulus vocatur Apostolus: Ad hunc modum sacerdos quoq; minister: & sacrificium, quod offert, vocatur ministerium: Non quod alij quoq; non rectè ministri dicantur, nam & Principes Dei sunt & ecclesię ministri. Sic enim de illis Paulus loquitur, λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc est, ministri enim DEI sunt, in hoc ipsum seruiētes, sed quod illud longè præstantissimū omnium est ministerium, quo funguntur sacerdotes. Quod autem λειτουργία sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucam: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc est, vt impleti sunt dies officij eius. λειτουργίας transtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm sacrificium: Loquitur enim de Zachariæ sacerdotis officio. Pontifices autem & sacerdotes ex hominibus assumptos, pro hominibus cōstitutos, veteri lege fuisse in his quæ sunt ad DEVM, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cùm à Paulo scriptum sit, nemo est tam proterue improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad nostri quoque temporis sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse.

Missa appellatur liturgia per Antonomasiam.
Luc. 1.
Hebræ. 8.

Sacrificium vocatur officium.

Cæterùm aptè atq; appositè admodū etiam nūc sacrificium vocatur officium. Sic enim dici solet, celebratur nunc officium. Nam cum officium rectè factum dicatur, nos autem nulla rectè facta proferre possimus, quæ quatenus nostra sunt, ad iram Dei placandam, & remissionem peccatorum obtinendam, sufficere nobis queant: proferimus illud quod omnium rectissimè factum est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolendis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis simul supplices deprecamur, vt auertat faciem suam à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundum peccata nostra, nō iudicet nos secundùm actus nostros, non retribuat nobis secundùm iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundùm iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua, peccatum inobedientiæ nostræ, pro sua ineffabili misericordia nobiscum cōmunicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquàm semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estné quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra? quæ coram oculis Dei & Domini nostri proferre, quibus illum, qui iustè peccatis nostris irascitur, propitium nobis & placatū reddere possimus? Certe nisi vni illi officio, quod ille nobis pro sua immensa bonitate, in cruce moriens, præstitit, innitātur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tam à Christo auersi, qui nobis hoc quod solùm vere dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæq; perferre prius contingat, quam vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne Sol quidem ipse æquis oculis aspicere possit.

1. Corinth. 1.
Phil. 2.
Psal. 50.
Psal 84.

Verùm iusto dolore commoti ab instituto sumus nonnihil digressi. Nunc eò vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidem sacrificasse constat Apostolos, quemadmodum clarè liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiam si detur illud, quod propter discrimen sacerdotum legis, ante euersam Hierosolymam & extinctum Iudęorum sacerdotium, presbyteri, quam sacerdotes appellari maluerunt. Obiter autem explicauimus, quid sibi velit Liturgiæ nomē. Significare enim ministerium siue officium per excellentiam quandam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificium, vnde & sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est, missas celebrare, quod ante mille quoq; trecentos annos his verbis testatur Fabianus Martyr & Pontifex: Sacerdotes Dominus sibi elegit, vt sacrificent ei, & offerant oblationes Domino. In quam sentētiam scripsit etiam pleraq; Chrysostomus, Epistolam ad Corinthios explicans. Nam & si prædicare quoq; præclarum sit, ac Deo maxime gratum officium, non tamen hoc sacerdotum quodam proprium fuisse videtur: quod ex Possidonio colligi potest: qui cùm fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas frequentissime fuderat, vt sibi diuinitus homo cōcederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ędificare

Sacerdotes officiantes.
Fab. epist. 2. ad orientales Epis.
Chrysost. in 2. ad Corinth. Homi. 13.
Prædicare cuius sit officium.
Possid. cap 5. de vita Augustini.

eare, cui rei se, homo natura Græcus, miousq; Latina lingua & literis instructus, minus vtilem præuidebat. Deditq; igitur potestatem eidem Augustino Presbytero cor-m s: in Ecclesia Euangelium prædicaodi ac frequentissimè tractandi, contra vlum quidem & coosoetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ai nonnulli Episcopi detrahebât. C'arius atiam hoc iodicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, causam etiam explicaos, qu: mobrem verbi ministerio Presbyteris fungi non licaret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arrius Ecclesiam turbauit. Seripsit vitam Ioannis Chrysostomi Leo Coostantinopolitanus Imperator, Philosophus appellatus. Coactum eum fuisse dicit ab Antistite Antiocheno, vt Flauiano ascenderet suggestum & prædicaret, quod vix persuaderi sibi passus est, cùm Episcopi munus id esse diceret. Ex his ceroere licet, quàm crassa sit istorum inscitia, qui potant ad hoc ordinari potissimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: non qoòd mainr in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omnia alia excedere, satis iam docuisse videmur: verùm quod ad prædicandi munus non æquè quiuis est idoneus, atque ad sacrificandum. Nam in ordinando sacerdote nō tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset: sed requirebatur præteraà, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui eootradicunt, arguere. Sed bæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

Soc. li. 5. c. 22.

In eligendo sacerdotes, vel Episcopos quid spectabatur.

1. Tim. 3.

Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentom sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quòd quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signom auc elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neq; tamen ea sola præcedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Saeramento signum est, manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandos diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis porrectionem officij ministerijq; sui admonetor. per impositionem verò manuum omnis ei gratiæ plenitodo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huins Sacramenti. Nam simul vt accedit verbum ad elementum, fie Sacramentum, ac omois ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunq; pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter axequi posit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Saeramentis efficax ast Sacerdotis ministerium, verumetiam si quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritata præditus.

Sacerdotij ordinem sacramentum esse.

Ordinationis sacra materia, & forma.

Sacerdotis oratio magis efficax.

Licet autem nulla sit in libris noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, noo ideo tamen existimandum est recens hoc inoentum esse, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem, testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qoi in eadem prooiocia fueriot, Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumq; cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraq; vnctione, exemplo Prophetarum & Regum capita eorum, more Apostolorum & Mosi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, coius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennam celebrent ordinationē. Clemens qooque: Omnis, inquit, Pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet, qoem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debēt, eiq; seruire, & obediētes ad salutem suā fideliter existere: scientes, quòd siue hooor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christom redundet, & à Christo in Deum. Scriplit de eo copiosè Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus in libello de chrismate edito: meminit etiam Tertullianus: Neque quisquam est veterum penè scriptorum, qui non eum quadam etiam honoris præfatione maminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sina quadam subsannatione sacri huius vnguēti meminisse noo possunt. Quòd si propterea putant esse reijciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid commēdabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit maous duobus filijs Ioseph. Eodem ritu Moses ordinat Iosue ad populi Dei gubernationem. Eodem ritu Christus benedicit pucris Ad euodem modum & super caput hostiæ immolandæ manos ponabatur. Et in libris Paralipomenon legitur. Applicueront bircos pro peccato, imposueruntq; manus super eos, & immolauerunt eos Sacerdotes.

Vnctio sacerdotum

Anacl. epist. 2. Ordinatio sacerdotum quomodo celebranda.

Clem epist. 2. ad Iacob. frat. dom. Episc. obediendū.

Luc. 10.

Dion. Eccl. Hier. cap. 4.

Tert. de carnis resurrectione.

Manuum impositio.

Gen. 48.

Leuit. 1. 3. 4. 8.

Nume. 27.

Marc. 10.

2. Par. c. 29.

Verùm hæc de Sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: qoandoquidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: qnem etiam in Euangelio vocat Dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit Dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Hoc est, quòd Dionysius quoq; sacerdotum ordioem vocat illuminatioum & lucidum, quòd eorum proprium est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos.

Malach. 2.

Matth. 24.

Dio. eccl. Hier. c. 5.

De ministro huius Sacramenti.

CAP. LIIII.

Episcopatus non est ordo. *Episcopi officia.*

MInister huius sacramenti est Episcopus: cui ob hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentum est, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò antè commemorauimus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipsorum etiam presbyterorum curam geret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis auctoritas, nisi quòd ligandi, soluendiqúe potestas tantò maior est penes Episcopum, quantò plus ad eam rem doctrinæ iudicijqúe requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipse reliquis rebus ijs præstat, vel adiunctos habet sal-tem lateri suo viros eruditione, iudicioq; præstantes, vt, quod vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandum, quidve soluendum sit, facilè discernere queat. Inde est illa casuum, vt vocant, reseruatio: quorum nonnulli ad ordinarij

Casuum reseruatio vnde. cuiusuis, alij verò, qui sunt grauiores, non nisi ad summi Pontificis iudicium spectant. De quo multa doctè & eleganter scripta sunt à viro singulari doctrina prædito, qui fuit Catholici Regis apud Pium Quartum Pontificem Orator Francisco VVargas, in præclaro illo li-

Confirm. 11. Exod. 18. bello, quem de Episcoporum iurisdictione inscripsit. Neq; verò non iuxta scripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Mosi concilium dedisse legitur, vt partiretur in alios iudicandi onus. Quicquid maius, inquit fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantùm iudicent. Hoc igitur exemplo videmus in Ecclesia Dei constitutum, vt grauiores casus Episcopi, grauissimi Pontificis Max. iudicio reseruarentur. Interest autem Ecclesiæ, vt non omnes ab omnibus peccatis absoluendi potestatem habeant, cum difficultas absolutionis peccandi sæpè frenum inijciat. Quanquam vbi mortis periculum imminet, à quibusuis quamlibet enormibus peccatis absoluendi, cuilibet sacerdoti potestas est concessa. Sic igitur in auctoritate ligandi atq; soluendi maior penes Episcopum, quam sacerdotem, maxima penes Pontificem est potestas, cum illi præ cæteris dictum sit: Tibi dabo claues regni cœlorum. Quæ verba sic

Tert. li. de pœniten. Rom. 12. Tertullianus interpretatur, vt per ea soluendi & alligandi potestatem, personaliter Petro collatam esse dicat, non Ecclesiæ. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè consecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & Sacerdos. Cæterùm quòd in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, mẽbra verò multa, omnia autem non eundem actum habeant, idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia, cernere licet. Multi namq; corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius mẽbra. Hæc connexio totius corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè concordiam exi-

Leo Pont. git sacerdotum, quibus, vt à Leone Pontifice verè maximo scriptum est, etsi dignitas nõ est communis, est tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis: & cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret: De qua forma Episcoporum quoq; est orta distinctio, &

4\. *Episcoporum ordo.* magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicaret, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maio-

Papæ seu Pontificis Max. eminentia. ribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquàm à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoq; Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissensionis, verùm pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in

Sacerdotes ab Episcopis in quo distinguantur. Ecclesia sua retineri possit, hanc rationem constituisse, vt non modò discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis, tamen dignitas non esset communis. Non est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verùm dignitas maior est Episcoporum: Inter Episcopos autẽ honoris quidem est similitudo, verùm discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atq; vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est Pater Patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui sunt extremo loco: Cùm verè dictum sit ab Hieronymo: Potentia diuitia-

In Epist. ad Euagr. rum & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit. Hoc tantùm differt ab alijs, quòd illi in partem sunt vocati solicitudinis, penes hunc verò est ple-

Greg. Pastor. 2. Par. cap. Greg. li. 7. cap. 64. epistolarum. nitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia: retineri vnitas nõ posset. Sic à Gregorio scriptum legimus, Liquet quòd omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine alios alijs culpa postponit. Ipsa autem diuersitas quæ accessit ex vitio, diuino iudicio dispensatur: vt quia omnis homo æquè stare non valet, alter regatur ab altero. Vnde cuncti qui præsunt, non in se potestatem debent ordinis sed æqualitatem pensare cõditionis, nec præesse se hominibus gaudeant, sed prodesse. Antiqui enim patres non reges, sed pastores pecorum fuisse memorantur. Et alio loco de Bizancero Primate loquens: Quod se, inquit, dicit sedi Apostolicæ subiectum, si qua culpa in Episcopis inuenitur, nescio quis ei Episcopus subiectus non sit. Cùm verò culpa non exigit, omnem secundum

Ad Nepotianum de vita clericorum. Papa pater patrum penes hunc potestatis plenitudo. rationem humilitatis æquales sunt. Quare, sicut anteà docuimus, à Christo fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnum illum, qui sedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra semper quidem à Catholicis, sæpè etiam fuit ab hæreticis obseruatum.

Si

Si quis autem ſecum diligentius expendat, quàm admirabili conſilio hic in Eccleſia ſit ordo conſtitutus, facere non poterit, quin dicat, A Domino factum eſt iſtud. Neq; enim humani ingenij, verùm diuinæ rea eſt ſapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res ſacras non oportere niſi reuerēter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, ſi promiſcuè cuiuis è fece vulgi ad tractandas illas aditus patebit? ſi baiulis & zonarijs, ſi carnificibus etiam (quod apud iſtos factum videmus, qui volunt ordinem ex Eccleſia ſublatum) ſi deniq; fœminis, quas ne loqui quidem in Eccleſia permittit Apoſtolus, verbum Dei prædicare, baptizare, abſoluere, conſecrare licebit? De Marcione ſcribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit poteſtatem baptizandi: mox ſubdit: Apud ipſos enim omnia ſunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud ſunt apud iſtos, quàm ludibria ſacramente omnia, diuinaq; omnia dum ita peruulgantur, ac prophanantur, quæ non niſi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genere hæreticorū ſcripſit Tertullianus. Ipſæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeant docere, contendere, exorciſmos agere, curationes repromittere, forſitan & tingere. Ordinationes eorum temerariæ, leues, inconſtantes. Nūc neophitos collocant, nunc ſeculo obſtrictos, nunc apoſtatas noſtros, vt gloria eos obligēt, quia veritate nō poſſunt. Nuſquam facilius proficitur, quàm in caſtris rebellium, vbi ipſum eſſe, illic promereri eſt, & laicis ſacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem ſumma quadam, neque humana, ſed diuina ratione inſtitutum eſt, vt Eccleſiæ miniſtrorum ordo diſtinctus eſſet à laicis.

De maioribus fidei cauſis ad Pont. Ro. referendum. *Pſal. 117.* *Res ſacræ reuerenter tractandæ.* *1. Cor. 14.* *1. Tim. 2.* *Epiph. lib. 3. contra hæreſ.* *Hæreſi. 42.* *Mulierum hæreticarum procacitas.* *Tertul. præſcrip. aduer. hæret.*

Iam inter ipſos Eccleſiæ miniſtros & hoc prudēter admodum eſt excogitatum, vt ne derepentè cuiuis ad ſacerdotij gradum proſilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad oſtia ſtabat aliquandiu, quo munere cùm rectè functus eſſet, dabatur ei poteſtas legendi prophetias, ac paulò pòſt dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter verſatus fuiſſet, iam admittebatur intra cancellos vbi myſteria peragebantur, non excludebatur cū cæteris: quia Epiſcopis & Presbyteris præſtò ſemper aderat, & eos cōtinuè ſequebatur, qua etiam ex cauſa acolythos dictos exiſtimant. Poſteaquam verò ex diuturna cum ſacerdotibus conſuetudine, ritum ſacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouiſſe viſus eſt, tū primùm ad ordines qui ſacri vocantur, promoueri licebat. Neq; ſic tamen ſtatim ſacerdos ordinabatur, verùm Subdiacono facto dabatur ei tantum poteſtas vaſa ſacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad ſacerdotis vſum ferendi, ac epiſtolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum non admittebatur, niſi prius Diaconus eſſet ordinatus. Cùm verò Lector in ſcriptis Prophetarum, Subdiaconus in epiſtolis Apoſtolorum, Diaconus autē in Euangelijs legendis iuſtum tempus poſuiſſet, ac p ſupraſcriptos gradus omnes, ritum omnem ſacrorum peragendorum diligenter inſpexiſſet, tum primum ad conficiendum & offerendum Chriſti corpus & ſanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ſacramenta fidelibus miniſtranda admittebatur.

In ordinationibus ſubordinata progreſſio eſt pacis & vnitatis retinaculū.

Atq; ita omni ex parte perfectus tandem eſt ordo, quatenus eſt ſacramentum, nondum tamen perfectus eſt, quatenus facit ad vnitatem Eccleſiæ tuendam & conſeruandam, quæ ſine ordine conſtare non poteſt. Nam ſi par eſſet ſacerdotum omnium auctoritas & poteſtas, effugere ſchiſma non liceret: Futurum enim eſſet, quod hoc infelici ſeculo noſtro euenire videmus apud eos, qui ſemetipſos ſegregantes, Euangelici quam Chriſtiani dici maluerunt, vt ſecundum ſuū quiſq; ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſq; iudicio atq; arbitrio ſacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos inſtitueret, atque ita non eſſet iam Eccleſia terra vnius labij & ſermonum eorundem, ſed futura eſſet Babylon quædam, confuſis prædicantium linguis, vt non audiat vnuſquiſq; vocem proximi ſui, qualis re vera eſt apud eos, apud quos omnia Epiſcoporum iuriſdictio & auctoritas eſt abrogata. Miſerandam ibi videre licet Eccleſiæ faciem, non ſolùm quòd ſecus in vna ciuitate docetur quàm in alia, quodq; fidibus luditur, non fides vna retinetur, verumetiam quod in vna & eadam ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco ſuperiore detonat. Huic ille Suermerus, illa contrà huic hæreticus eſt: atque ita præclarum iſtud, ſi Dijs placet, Euangelium ſecum ipſum pugnat. Interà verò, ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus: Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri: alius, ego verò ſancti Zuinglij: alius, ego verò ſancti Caluini: alius, ego verò ſancti Balthaſaris Anabaptiſtæ: alius, ego verò ſancti Suenckfeldij: alius, ego verò ſanctorum omnium Suermerorum. Sic huic ſanctum videtur quod Lutherus, illi, quod Caluinus, vel alius quiſquam hæreticorum ſcripſit, neq; minus habere id vult auctoritatis, quàm ipſum Apoſtolorum ſymbolum: neq; iam ſcripturarum canonicarum, ſed alicuius ex hæreticis auctoritate ſententiam ſuam confirmare conatur. Quid hic aliud expectandum eſt in hac ipſorum inter ſe, qui ſe à Chriſti corpore auulſerunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum eſt? Diuiſum eſt cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem ſaluis ijs, qui errauerunt, primo quoq; tempore error ipſe intereat. Huius itaq; generis ſchiſmata ne orirentur in Eccleſia, aut ſi quæ orta eſſent, vt priuſquam radices altius agere coepiſſent, extirpari tempore poſſent, prouidere volens Spiritus ſanctus, poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: qui ex eo nomē ſortiti ſunt, quòd omnes inſpiciant, cunctaq; ſpeculentur, ac diligenter attendant, non modò de populo, verumetiā de clero, quomodo vitam quiſq; ſuam inſtituat: ac imprimis de doctrina cuiuſq; accuratius inquirant, quæ ſi ſana non ſit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam ſicubi fidei firmū & ſtabile fundamentum iactum non eſt, quicquid ſuperſtruxeris, corruet.

Hæreticorum diſſidia. *Gen. 11.* *1. Cor. 1.* *Luk. 11.* *Oſeæ 10.* *Epiſcoporum in eccl. neceſſitas.* *Act. 20.* *Epiſc. vnde dicti.* *Vita bona ſine doctrina bona prodeſt nihil.*

Quamobrem hæc prima & præcipua Epiſcoporum cura eſt & eſſe debet, ſana vt in eccleſia doctrina conſeruetur, neq; fas cuiquam ſit ſomnia ſui capitis pro Euangelio populo venditare. Planū id anteà fecimus, verbi miniſterium peculiariter ad Epiſcopos pertinere, quare non eſt cuiquam licitum illud ſibi ſumere, niſi mandatum ab Epiſcopo fuerit. Neq; enim

Epiſcoporum munus.

ali-

Cicero pro Plancio vulgus quid.
Hom.2.in 1.c.Iod.

alicuius profani Magistratus munus est, arbitratu suo verbi, sacrorumque ministros instituere, multò minus autem vulgi: de quo præclarè scripsit quidam, quòd non est in eo consilium, non ratio, non discrimen, non diligentia: semperque sapientes ea, quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. De quo sic scribit Chrysostomus: Quod si quid sit populus, percontaberis. Est quiddam tumultus, perturbationisque plenum: Ex stultitia maiori ex parte constans, atque compositum, temerè per maris fluctus, varia & pugnante sententia sæpenumerò iactatum. Ad solos Episcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequeodus est, aut profanus Magistratus aliquis constitueret par ciuitates Preabyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnio, nusqnam reperiet quòd quicqoam io hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus Magistratus vsurpauerit. Quin illud potius iouenier, quod Paulus aut Barnabas non Burgimagistri constituerunt per singulas Ecclesias Presbyteros, cum oratiooe & ieiuoijs, quemadmodum & nunc facit Ecclesia.

Titum 1.
Episcoporum aut sacerdotum laicis non conuenit institutio.
Actuum 14.
Episcoporū electio laicis non conuenit.

Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipse sibi constitueret Sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem quem sibi dari vellet, verùm institutio Sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam eam potius existimet: his enim verbis vtitur. Ito iam hinc, ac publica festa spectato, ea dieo, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum ellectiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, qoanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligeodi potestas concessa est. Hos omnes tam io multas factiones sciodi, neque inter se conseotire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delacus est, cōuenire videas: sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illū eligēs: cuius rei causa hæc est, quòd idipsum noo spectant, quòd solùm spectandum fuerat, nempè animi virtutem, sed aliæ sunt causæ quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus sit, in Episcopatus, ioquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abundet, nequc indigeat alimentis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis: alius quòd ab aduersarijs ad nos transfugerit: alius sibi genere propinqoum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales cligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. Quio & alibi penes populum electionem Episcoporum fuisse non obscurè videtur Hieronymus indicare, de qua tamen ita loquitur, contra Iouinianum scribens. Nonounquam errat, inquit, plebis, vulgique iudicium, & in sacerdotibus comprobandis, vnusquisque suis moribus fauet, vt non tam bonum quàm sui similem quærat præpositum. Non dissimilia in laudatione Basilij & Athanasij, patrisque sui Gregorij scribit Gregorius Nazianzanus. Et in libro de sacerdotali dignitate Ambrosius. Mortuo Theodoro Agrigentino Episcopo, magnam seditionem in populo natam, & tumultum à multitudine cōflatum fuisse, scribit Symeon Metaphrastes, còm simul tres à populo electi fuissent, qui cùm omnes Romam venissent, vt à Pontifice voius ex illis electio rata haberetur: Pontificem alium nominasse virum insigni pietate Gregorium. Tale quiddam accidisse narrat idem, & ante eum Palladius Chrysostomi discipulus, Constantinopoli mortuo Nectario. Fit enim, inquit, in eligendis maxima ex parte examinatio, nnn ex virtute eorum qni adsciscuntur, sed ex eorum q sunt potentes in eos beneuolentia, &, vel est pura ac syncera, vel accesit muneribus. Nec dissimilia fiebāt in Aphrica: Qua etiā ex causa faciēdū putauit Augustinus, vt quemadmodū ipse nō successerat, sed accesserat Valerio, sic viuēs Ecclesiæ suæ, de successore prouideret, quòd sciret per ambitiosos & contentiosos bomines Ecclesias perturbari solere. Neque verò fecit boc sine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Episcopus Athanasium, sicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanasius Petrum sibi successorem delegit, sicut Ruffinus & Theodoretus tradiderunt. Idem Alexandrum Constantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotecnum Cæsariensem, de Anatholio fecisse scribit Eusebius. Quod posterioribus temporibus magis etiam fuit vsitatum. Porrò Diuus Bernardus adeò non repreheodit institutum boc, vt in laudibos Celsi ponat, quod sibi successorem viuens elegerit Malachiam, & ei monens baculum pastoralem miserit. Constitutum etiam est in Laodicensi Syoodo. Non esse permittendum turbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotiom promouendi. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum repetitum posteà legimus, & io 8. Synodo Constantinopolitana. In quadam ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentiooem facians, diuini primùm iudicij, deinde populi suffragij, postremo coëpiscoporum consensus meminit. In ea verò quæ proximè sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum, qui io præsentia conuenerant, iudicio: Sabioo delatum Episcopatum scribit. Extat apud Theodoretum Epistola Petri Alexandrini de Lucio, qui mercatus erat Episcopatum. Non hunc, inquit, constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, noo verorum Clericorū suffragia, nō popoli postulatio, quemadmodum Ecclesiasticis iubetur sanctionibos. Contrà verò in secunda Athanasij Apologia, extat epistola Synodi Alexandrinę, in qua testimonium hoc datur Athanasio, quòd omnis multitudo, populusque Catholicæ Ecclesiæ in vnum coactus, quasi in speciē vnius corporis, & animæ, clamoribus, vociferationibusque postulauerit Athanasium Ecclesiæ Episcopum dari, atque vt id facereot Episcopi, qoi tum ibi fuerant congregati, per multos dies, ac noctes obtestati fuerint, cùm intereà, nec ipsi ab Ecclesia discederent, nec Episcopis discedendi facultatem permittereot.

Chry.li.3.de sacerdotio
Electionem popularem reprehendit Chrys.
Nota.
Lib.2.cōt: Iouinia.
In Ezech. c.33.
In Aggai.c.2.
Cap.5.
Aug.epist.110.
Ambitiosi perturbant ecclesiam.
Hæresi.68.
Lib.2.cap 17.
Lib.2.cap.3.
Lib.4.cap.2.
Lib.3.cap.3.
Lib. 7.cap.32.
Cap.13.
Cap.1.
Cypr. lib.1. epist.3.
Lib.2.cap.22.
Athanasius.

Neque

Neq; dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cùm Episcopatum desiderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle Martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquam verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, commutata fuit ea ratio ita vt Sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quẽadmodum ex Stephani & Nicolai Pontificum epistolis docemur, ita tamen, vt penes Pontificem Romanum aut certè Metropolitanum, constituendi Episcopum potestas esset: qui nisi quid impediret, non inuitus cleri, plebisq; consensum & desiderium sequebatur. Docet Augustinus in dialogo quem scripsit de libero arbitrio: Leges quandoq; rectè mutari, sic enim loquitur: si populus sit benè moderatus & grauis, communisq; vtilitatis diligentissimus custos: in quo vnusquisq; minoris rem priuatam quàm publicam pendat, nonne rectè lex fert, qua huic ipsi populo liceat creare sibi magistratus, per quos sua res, id est, publica administretur? EV. Rectè prorsus. AVG. Porrò si paulatim deprauatus idẽ populus, rem priuatam Reipub. præferat, atq; habeat venale suffragium, corruptusq; ab eis qui honores amant, regnum in se factiosis consceleratisq; committat, nónne item rectè, si quis tunc extiterit vir bonus, qui plurimum posit, adimat huic populo potestatẽ dandi honores, & in paucorum bonorum, vel etiam vnius redigat arbitrium? Morem hunc describit Leo Pontifex his verbis: Vota, inquit, ciuium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotum constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoq; lege coram omni synagoga iubet Deus constitui Sacerdotem. Hoc, inquit, Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Idem alio loco in ordinandis Clericis solemus vos antè consulere, & mores atq; merita singulorum communi cõsilio ponderare. Sed verba quæ statim sequuntur id non esse necessitatis indicant: sed expectanda non sunt, inquit, humana consilia cùm præcedunt diuina suffragia: Episcoporum suffragia: diuina suffragia vocare videtur.

Ambitio minor in primitiua Ecclesia.
Steph. ad Rom. Archiep. Rauen.
Nicol. ad Ioan. Raue. Archie.
Aug. de libero arbitrio. lib. 1. c. 6.
Leo epist. 84.
Orig. hom. 6. in Leui.
Num. 8.
Cyp. epist. 4. li. 1.
Lib. 2. epist. 5.
Lib. 2. epist. 5. ad clerum & plebem.

Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longè corruptissimum, obseruari tamen etiã nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius & si suffragia non requirũtur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obijcere posit contra ordinandum, dicat intrepidus: Quod si tacuerint, omnes consensisse iam in ordinandum videntur. Quod ita factitari solitum fuisse testatur etiam Alexander Imperator apud Lampridium, qui vitam illius conscripsit ante annos 1300. & amplius. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorum voluntatis & desiderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotium, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneũ, nihil iam impedit, quominus ipsius auctoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui Pater est Patrum, Romanum Pontificem. Sic vnitas in Ecclesia retinetur: sic schismatibus obuiam itur: sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur: dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri, non reliquus modò grex à Deo ipsi concreditus, verùm & Sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcopurum in omnibus totius orbis Christiani prouincijs, vnus tãquam communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendant, cuius auctoritatem sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est Spiritui sancto cõcordem in Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius auctoritatem cõstituere sibi Presbyteros liceret, tot essent scismata, quot sacerdotes: ad sua quisq; desideria coaceruarent sibi Magistros prurientes auribus: cùm præsertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici posit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaq; de verbi ministris, deq; doctrina eorum, non aliorum esse quàm Episcoporum, adeò certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quàm Christi suaue iugum per eos Ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana disertè scripserint. Hãc Episcopurum esse iurisdictionem de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euãgelio dissentientem reijcere, simul etiam impius, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnãtibus ijs, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem verissimè scriptũ fuit à Clemente Petri successore, quòd solis Sacerdotibus concessum est vt iudicent, quoniam dictum est eis. Iustum iudicium iudicate. Et rursum: Estote trapezitæ probati, vobis anim Laicis permissum non est, imò contrà, ijs, qui iudicandi potestate carent, dictum est: Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Ordinandorum ad sacerdotium electio populo præsente.
Patroni Ecclesiarũ quid iuris habeant.
Pontifex Rom. omnium Episcoporum in omnibus prouincijs tanquam vnus communis pater est.
2. Tim. 4.
Actor. 17.
Episcoporum iurisdictio secundũ Protestantes.
Clem. li. 2. c. 40. constit. Apost.

Verùm hic isti causificantur esse plerosq; indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non posint. Quid si causificatores isti nihil non suo iudicio tribuentes, multò ipsi sint indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulum aliquid vltra prima elementa progresi videantur. Est autem Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulsit, quo non habue-

Cont. eos qui causantur imperitiam Episcoporum.

rit

rit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimum: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus sanctus: Magna enim ex parte ita videre licet Ecclesias dotatas, vt minimè desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquaque Cathedrali Ecclesia Sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant, qui sunt à concilijs Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sæpè non pauci doctrina præstantes. Quamobrem sicut Moses cùm solus haberet potestatem præesse populo, septuaginta Presbyteros elegit, quibuscum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis Principem in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse Presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in Ecclesia, scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius, quàm Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt, quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christianam amplecti non obscurè ferunt, & in eam se nonnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quæ certè iurisdictionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinã ab Euangelio dissidentem reijciendi. Atque hic necessario & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Canonicorum officium.
Exod. 18.
Amb. in 1. 5. epi. ad Timoth.
Prou. 9.
Augusta. confessio concedit iurisdictionem Episcopis.

Varùm dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem sibi isti non constant, quamquam secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & intereà doctrinam eorum tanquam ab Euangelio dissidentem, reijciunt & condemnant. Est ne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio subiectum, quẽ haud aliter, quàm seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam Præpositos & Sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs Præpositum, nec grex Pastorem, nec Ecclesia Gubernatorem, nec Christus Antistitem, nec Deus Sacerdotem. Subueniat Puppianus, & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in apertum referat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos consecutus esse baptismi & Spiritus sancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra tui examinatione concessa, iudicij auctoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ vigore firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te sit Antistes & Rector altari eorum pariter & plebi restitutus. Apes habent Regem, & ducem pecudes, & fidem seruant latrones mancipi, cui obsequio plenæ humilitatis obtemperant. Quantò simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes, & muta animalia & cruenti licet ac furentes inter gladios atque inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit.

Episcopalis iurisdictionis est de doctrina cognoscere & ab euangelio dissidentem reijcere.
Luc 16.
Schismata & hæreses vnde.
Cyp. lib. 4. epist. 9.

Quod Puppiano sanctus Pontifex & Martyr Cyprianus, hoc sibi quoque dictum isti putent, in quibus tantus est superbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, ve ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant, ac nisi apud eos purgati, ac eorum sententia sint absoluti, non sex, quemadmodum scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neque Sacerdotes, neque Episcopos, neque sanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Christum vnquam agnouerit. Non fuerit Episcopus Adalbertus, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerũt? quàm quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirum de quo initio scripsimus, Iesum Christum, & hunc crucifixum? Hunc non modò sermonibus & scriptis, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & actione varijsque cæremonijs, denique omni quacunque fieri potuit ratione, non tantùm animis fidelium infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati sunt: vt si quis mente comprehendere non posset, vel manibus ei contrectare liceret. istorumne doctrina dissidet ab Euangelio, ac non vestra potius? qui, sicut anteà per nos fuit demonstratum, Christi crucifixi memoriam omnem ex omnium animis euellere, sempiternaque obliuione obruere nixi estis, externis illis signis, quibus ea rudiorum animis insculpebatur, abolendis: Vnde etiam ansa data est alijs, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamque sibi cathedram constituere, quàm à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & Martyr Cyprianus: illi sunt, inquit, Ecclesia, plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse.

Polonia quandiu Christiana fuerit.
Adalbertus & Stanislaus Episcopi sancti.
1. Cor. 1.
Ab Episcopo se segregare, est a Christi corpore separari.
Cyp. lib. 4. epist. 9.
Episcopus in Ecclesia, & Ecclesia in Episcopo.

Cæterùm quàm graue sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi Martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt: A-

Schismatis criminis grauitas qualis.

uer-

nersandus talis, inquit, atque fugiendus, quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispensationem repugnat: Hostis altaris aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei Sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Mosen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantùm eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum eisdem simul ad audaciam fuerant, exiens à Domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens cõtra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana volũtate conati. Sic & Ozias Rex, cùm thuribulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione cõfusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso Domino, vbi signantur, qui Dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet schismatis quàm idololatriæ crimen: inde argumento sumpto, quòd multò de schismatis sumptum est supplicium atrocius, quàm de quibuscunque alijs, quibuscunque tamẽ flagitijs & sceleribus coopertis. Tampore, inquit, illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber, ira regis cõtemptoris incensus, & schisma tentatum. Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate, schisma hiatu terræ, sepultis auctoribus viuis, & cæteris cœlesti igne consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius cõmissum, quod est grauius vindicatum. Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quamque grauiorum suppliciorum se debitores cõstituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conantur.

Cypr. tract. 3. vnit. Ecclesiæ.
Titum 3.
Rom. 13.
Schismatis pena.
Num. 10.
2. Par. 26.
4. Reg. 15.
Schismatis crimen grauius, quàm idololatriæ.
August. de baptismo contra Dona. lib. 2. cap. 6
Exod. 2.
Hier. 36.
Num. 16.

Verùm hic dicet aliquis: Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nõnunquam, quæ cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Episcopos, verùm & primi nominis Patriarchas cõmemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nonne hoc Constantinopolitano, nõne hierosolymitano, nõne Antiocheno, nõne Alexãdrino Patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis cõtingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopos, eadem infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem inducere possit. Ac vidimus nostra quoque ætate quosdam Episcopos à fide discessisse: Verùm, quod anteà demonstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur referre licet, quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quem Archiepiscopum vocãt, sunt synodi prouinciales, est postremò Pater Patrum omnium Romanus Pontifex, sunt Concilia œcumenica: adeò multa remedia Deus instituit ad quæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterùm vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam prius in tuo iudicio condẽnes, teque ab illo propria tua auctoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis, insolentissimæque ac minimè ferendæ est insaniæ.

Episc. opus quid si erret.

Sed hic iterum vsitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & Sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni vitiorum genere contaminatam. Atque vtinam quàm est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verùm, proh dolor, veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexum est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus, & inutiles facti sumus. Deque eo ordine, qui vnus est omniũ nobilissimus atque excellẽtissimus, rectè dici potest: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum, qui præsident, ecclesiæ communitionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hîc quoque non nostris, sed vetustissimorum, eorumque & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est. Quorum ille in Ezechiëlem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia, & operuisti idola. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordiæ, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros amictus quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque conscindimus ac circundamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est, quin varijs vestibus operiamus idola. Intellige autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem, & considera, quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate vestiat, vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat: & cum hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & conuersationis optimæ, & idolis subiecisse, quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multò nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina

Sacerdotum praui mores.
Psal. 13.
Psal. 48.
Ecclesia communio non deserenda propter vitia Præsidũ.
Origen. hom. 7.
Ezech. 16.
Hæretici quandoque turpitudinem doctrinæ palliant honestate vitæ.
Hæretic bona vita periculosissimus.

Q sua ha-

a

sua habet auctoritatis,eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitæ pessimæ
est,non facilè homines ad falsum dogma sollicitat,nec potest per vmbram sanctitatis audi-
entium decipere simplicitatem:qui verò sermone peruersus est,& disciplinis saluti contra-
rius,mores autem compositos & ornatos habet,nihil facit aliud,nisi accipit indumenta va-
ria instituti boni & conuersationis quietæ,& circundat ea idolis suis,vt magis decipiat au-
dientes.Idcircò sollicitè caueamus hæreticos,qui conuersationis optimæ sunt,quorum for
Castitas diaboli. tè vitam non tam Deus,quàm diabolus instruxit.Nam quomodo quasdam illecebras esca-
rum aucupes proponunt,vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ,sic,vt audaciua
dicam,est quædam castitas diaboli,id est,decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi casti-
tatem & mansuetudinem,& iustitiam, possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire:
Diuersis diabolus pugnat insidijs,vt miserum perdat hominem,& bonam malis tribuit vi-
tam ad decipiendos videntes,& malam bonis induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia
prædico,laqueos sæpè tendit,vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione confundat,& ideò
plus ij,qui sunt in medio oppugnantur ab inimico,vt per ruinam vnius hominis,quæ cela-
ri non potest,omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam
clericorũ.Omnia,vt diximus,diabolus operatur,& ea quæ videntur esse bona nec sunt, &
ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanam commentatur animam.
Vnde qui curam habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hæreticorũ capitur ad consentiendũ
doctrinæ eorũ,neq; meis delictis,qui videor in Ecclesia prædicare scãdalizabitur,sed ipsum
dogma considerans & pertractãs Ecclesiæ fidem,me quidẽ auersabitur,doctrinam verò su-
scipiet,secundum præceptum Domini,qui ait: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ &
Matt.23. Pharisæi:Omnia quæcunq; vobis dicunt,audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite
facere:dicunt quippè,& non faciunt.Iste sermo de me est,qui bona doceo,& cõtraria gero,
& sum sedens super cathedram Mosi quasi Scriba & Pharisæus.Præceptum tibi est,ô popu-
le,si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ,& aliorum ab Ecclesia dogmatum, con
spexeris verè meam culpabilem vitam atq; peccata,vt non habeas iuxta doctrinis vitam tu-
am instituere,sed ea facere,quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempi-
am,propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus,descripti sunt actus Apostolorum,&
Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus illud exemplar firmum est,illud pro
positum solidum,quod qui sequi cupit,securus ingreditur.Si verò quærimus nobis culpa-
biles ad æmulandum,vt cùm dicamus ille docet,& ijs quæ docet facit ipse contraria,aduer
sus præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas Magistrorum magis considerari
debere,quàm vitas.

Chrys. Hom. 2. Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheum epistolam enarrans: Hoc nempè,
inquit, est malorum omnium causa,quòd rectorum auctoritas perijt. nulla illis reuerentia
habetur,nullus honor,nullus metus. Obedite, inquit, Præpositis vestris,& subditi estote
Heb.13. illis.At nunc peruersa confusa sunt omnia.Neque hæc Præpositorum gratia dico. Quid e-
Sacerdotes contemnere, quàm periculosum. nim illi de nostro honore lucrantur,nisi inquantum obtemperantes habebunt,idq; pro v-
tilitata nostra? Hi enim licet honorentur.nihil ex eo honore in futurum lucrantur,maio-
remq; damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias,nihil ex eis detrimenti in fu-
turum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus,atque defensio. Nostri deni-
1.Reg.8. què causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis,& hoc illis fieri iubet,quem-
admodum dicebat Heli: Assumpsit te de domo patris tui: siue iniurijs afficiantur,hoc
in se DEVS ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque
illis contumelia lucrum,honor verò onos est. Non ergo hæc illorum gratia,sed vestri cau-
1.Reg.2. sa dico. Qui honorat Sacerdotem,Deum quoque honorat: qui verò Sacerdotem sper-
Honor sacerdotis, honor Dei. nit,ad id sensim prolabitur,vt in Deum ipsum aliquando contumeliosius euadat. Qui vos,
inquit,suscipit, me suscipit. Et Sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum
Matth.10. aspernari didicerunt,quia Moysen contempsere, qoia lapidibus illum impetebant. Nam
Num.11. & 16. qui piè Sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malua
Sacerdos indignus etiam honorandus. fuerit Sacerdos quispiam, attendit Deus, quòd sui causa illum etiam, qui dignus honore
non est, obsequijs foues, ipseque tibi præmia exoluet. Si enim qui Prophetam in nomi-
Matth.10. ne Prophetæ suscipit,mercedem Prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat
Sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi
Matt.23. quem suscipis ignoras,tantum præmiorum accipis: si ei subijciaris,cui imperat Deus,non
multò magis mercede donaberis? Super cathedram,inquit,Moysi sederunt Scribæ & Pha
risæi omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundum autem opera eorum
Sacerdos est Angelus Domini. ne faciatis. An ignoras quid sit Sacerdos?Angelus vtique Domini est. Non ex seipso loqui-
Malach.2. tur. Si despicis,non illum despicis,sed Deum,qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies,con-
stat, Deum fuisse illius ordinationis auctorem? Nempè nisi tu hanc habeas opinionem,
spes tua inanis facta est.Nam si nihil per illum operatur Deus,neque lauacrum habes,neque
mysteriorum particeps es,neque benedictionibus frueris. Non ergo Christianus es. Quid
ergo? Deus omnes ordinat,etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat,per omnea
Num.22. tamẽ ipse operatur,salutem populi moliens,non illorum intuens merita. Nam si per asinæ
os,si per Balaam scelestum hominem populi causa loqoutus est: multò magis loquitur per
Matth.7. Sacerdotem plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa?quid non lo
quitur?per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per Prophetas, qui-
bus dicturus est: Non noui vos,discedite à me,qui operamini iniquitatem: petiq; illos,qui
dæmones in nomine suo eiecerunt:non magis per Sacerdotes diuino ministerio famulan-
Sacerdotes non iudicandi. tes operabitur?Nãq; si Præpositorũ vitas discutere pergimus, ipsi Doctores nostros ordina-
re contendimus,peruersoq; ordine naturali,quæ supra sunt,infrà esse volumus, vt superius
pedes

pedes,inferina verò ſit caput. Audi quid Paulus dicat: Mihi autem pro minimo eſt, vt à vo- *1. Corinth. 4.*
bis iudicer,aut ab humano die. Et iterom: Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudi- *Rom. 14.*
care non expedit, quantò minus Magiſtrum? Nam ſi quidem hoc ſtatuit Deus, benè facis,
peccasq́; oi facias: ſin verò contraria præcipit, noli pręſumere, neq; ea coneris quæ ſuprà te
ſunt. Inſurrexerunt aduerſus Aaron,poſt vituli formatam effigiem,Chore,Dathan,& Abi-
ron.Quid ergo?Nónne illi periêre?Et ab vrſis duobus 42.pueri, Prophetæ Eliſeo illuden- *Exod. 30.*
tes,Deo vindice lacerantur. Quilibet,quæ ad ſe pertinêt ſolicitè curet. Nam ſiquidem fidei *Num. 16.*
dogma peruertat,etiam ſi Angelus ſit,obaudire noli:ſin verò recta docet,noli vitæ,ſed ver- *4. Reg. 2.*
bis inteodere. Habes Paolum verbis te, operibusq́; moderantem. Non diſtribuit pauperi- *Galat. 1.*
bus,inquies, non benè diſpenſat Eccleſię res. Vnde tibi id conſtat? Noli illum culpare ante-
quam diſcas. Reatum caue. Plurima quippè ex ſimplici ſuſpicione iodicantur: Imitare De- *Geneſ. 18.*
um tuum,audi ipſum dicentem: Deſcendam & videbo,vtrum clamorem,qui venit ad me,
opere compleuerint,an non eſt ita vt ſciam. Quod etſi didiciſti, & examinaſti, & vidiſti, Iu-
dicem ſuſtine. Noli præripere Chriſti Iudicis ordinem, illius eſt munus iſta diſcutere, non
tuum. Tu ſeruus vltimus,non dominus es. Ouis ipſe es, paſtorem noli curioſè diſcutere,ne
eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accuſare pręſumis. Et quomodo, inquies, *Sacerdoti obtemperandum velut*
id mihi dicit,quod ipſe non facit? Non tibi ipſe dicit: Nam ſi illi obtemperas, mercede pri- *Chriſto.*
uaris. Chriſtus hęc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidem obedire oportet,ſi quid
dixerit proprium, ſi quid humanum, ſed Apoſtolo Chriſtum in ſe loquentem circumfe-
renti. Non igitur aliena iudicemus: ſua quiſque diſcutiat,vitamq́; diiudicet ſuam. At debet
ille,inquies,melior eſſe, quàm ego. Cur obſecro? Quia Sacerdos eſt. Et quid non habet ille *1. Corinth. 7.*
amplius quàm tu? Non labores,non angores, non ærumnas? Debet eſſe te melior? Quid er- *2. Corinth. 13.*
go? Niſi ſit melior, te ipſum perdis ac perimis. Sunt verba iſta plena arrogantiæ. Vnde enim
noſti illum te non eſſe meliorem? Furatur,inquies, & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti, ô ho-
mo? Cur teipſum per pręcipitia impellis? Nempè ſi quis dixerit,ille purpuram habet,quam-
uis id ſcias,aurem obruis:& ſi arguere poſsis, protinus reſilis, teq́; ſcire diſsimulas, oolens
gratis ſubire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè neceſſarium ſuſcipis?
Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Chriſtus: Dico autem vobis, quòd omne *Matth. 12.*
verbum ocioſum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die
iudicij. Cur teipſum quouis arbitraris eſſe meliorem? Cur non ingemiſcis magis ac pectus
tundis, atque in humum reſpicis, imitando fœlicem publicanum? Etſi enim melior ſis, ta- *Luca 18.*
men hæc fœda exiſtimatione tua cuncta perdidiſti. Melior es, tace, vt perſiſtas eſſe melior:
Quòd ſi loquaris,omnia exinaniſti. Si te putas eſſe, deſiſte: ſi non putas, multum ſanè profe-
ciſti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confeſſus eſt, iuſtificatus deſcendere meruit, qui
peccator non eſt, & eſſe ſe putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate ſuis
adijciet commodis? Vitam tuam diligentius diſcute. Fur non es? at rapis,at violas, at innu-
mera eiuſmodi perpetras. Neque id,vt furtum probem,dixerim. Abſit:imò illud valdè ex-
ecror,& eum qui eſt eiuſmodi, defleo: Nam dici noo poteſt quàm ſit ſacrilegium malum:
ſed vobis parco. Nolo enim virtutem veſtram alios accuſando minuere. Quid, oro, publi-
cano deterius? At cùm eſſet innumeris peccatis obnoxius, Phariſæusq́; id ſolùm diceret: Nō
ſum ſicut Publicanus iſte,omnia perdidit: tu de Sacerdote dicis. Non ſum ſicut iſte ſacrile-
gus,& nō omnia prorſus amittes? Iſta neceſſariò dicere, ac plurimis verbis proſequi cogor,
non Sacerdotum tantùm gratia, ſed veſtri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur
veſtra,in iudiciumq́; decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus: Opus autem ſu- *Galath. 6.*
um probet vnuſquiſq́;,& tunc in ſemetipſo tantùm habebit gloriam,& non in altero. Nam,
dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad Medicum, num omiſſa cura vulneris tui, ſtudioſè Medi-
cum percũctaris, vulnus ille habeat necne? An verò atſi ille ſit ſaucius, vulnus tuum idcircò
non curas,dicisq́; ſanum illum eſſe oportuit,Medicus cùm ſit? Quando verò ſanus Medicus
non eſt,abſcedo,vulnus meum inſanabile referens. Nunquid enim ſi Sacerdos malus ſit,in-
de ſolatium capiet ſubditus? Nihil minus. Cęterùm dabit ille quidem ſcelerum ſuorum de-
bitas pœnas: dabis etiam & tu tuorum criminum pœnas. Etenim Magiſter ſolum iam or-
dinem implet. Erunt enim,inquit,omnes docibiles Dei: neque dicent, Agnoſce Dominum:
Omnes enim agnoſcent me à minimo vſque ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia,
inquies,præſidet? cur præpoſitus eſt? Ne quæſo, Doctores noſtros maledictis impetamus,vt *Ioan. 16.*
ne noſmetipſos lædamus. Noſtra,vt dixi omnia diſcutiamus, & neminem penitus maledi- *Ierem. 3.*
cemus. Reuereamur diem illam,qua illuminati ab illis ſumus. Patrem qui habet, etſi mille *Noſce teipſum.*
patiatur incommoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim,inquiunt, gloriari in *Eccleſ. 3.*
ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum eſt: Etſi ſenſum amiſerit,
veniam habe: Longè hæc magis in patre ſpirituali dicenda ſunt. Reuerere illum quòd tibi *Sacerdotis munus.*
diebus ſingulis diuina miniſtrat,ſcripturas relegi facit,tui gratia exornat domum,propter
te vigilat,propter te vota perſoluit,pro te Deum precaturus adſtat,tui cauſa preces exoluit,
pro te apud illum religio, cultusq́; & obſequium eſt,pro te iſta omnia. Reuerere hæc ergo,
atq; conſidera,accede ad ea ſumma cum reuerentia. At malus ille eſt: Et hoc ad te quid? Nū-
quid enim qui malus non eſt, ipſe tibi magna iſta & diuina largitur? Abſit. Fides enim tua *1. Corinth. 16.*
ad omnia valet: neq; tibi iuſtus quiſpiam proderit,niſi ipſe fidelis ſis: neq; nocebit malus, ſi
fueris ipſe fidelis. Per vaccas in arca operatus eſt Deus, cùm populum ſaluare vellet: num *1. Regum 6.*
enim Sacerdotis vita, num virtus taotùm conferre potoiſſet? Non poſſunt quæ Deus ipſe *Sacerdotis eſt miniſterium tantum.*
largitur, veluti Sacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinæ ſunt gratiæ. Huius tãtùm
munus eſt aperire os, cęterùm Deus cuncta operatur: ſymbolum iſte tantommodo im-
plet. Intuere quantum inter Ioannem & IESVM intereſt,& audi dicentem Ioannem. E-
go opus habeo à te baptizari. Et, Non ſum dignus ſoluere ipſius corrigiam calciamenti.

Matt. 3. Sed tamen cùm tantùm interest, desceodit spiritus, quem nou habebat Ioannes (de plenitu dine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptixaretur, non ille descendit, neq; Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, Sacerdotem sym bolum implere tantummodo. Nullus homo tantùm distat ab homine, quantùm à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Vo lo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neq; torbemini. Quid verò istud est? *Ioan. 1.* Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, *Sacerdotis & Christi oblatio eadẽ est.* eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; Sacerdotes modo quoq; conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant hominea, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ Sacerdotes nunc quoq; pronunciant: ita & oblatio eadem est, eademq; baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistunt: Cornelium spiritus repentè repleuit, quia prius ipse alacritatam voluntatis ostenderat, fidemq; plenissimæ deuotiouis obtulerat. Et hoc igitur *Act. 10.* Christi corpus, & illud est. Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christũ esse, qui nunc etiam adest atq; operatur. Ista vobis non absq; eerta ratione diximus, sed ve sententiam vestram, sensumq; corrigamus, cautioresq; iu posterum faciamus. Hacter ua Chrysostomus, apud quem etiam alia multa legere licet in eandem sententiam, vbi locum illum Esaiæ explicat, Vidi Dominum.

His Origenis & Chrysostomi verbis abundè responsum esse videtur ijs, qui cùm al[i]ud noo habeant, quod obijcere possiot, plaustris quibusdam conuiciorum in vitam & mores Sacerdotum & Episcoporum inuehuntur: quorum vesana rabiet pins mouere non debet, *Osea 13.* etiã si vera essent, quæ ab illis dicuntur, quæ tameu ex magna parte ficta sunt & commenti- *Iob. 34.* tia. Parendum est nihilominus etiam ijs Præpositis, quos iratus Deus dedit ita populi pecca *Luc. 10.* tis exigentibus. Nam contemuendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt Præpositi, non vita, sed doctrina eorum est amplectenda. de qua nihil est qund arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporũ. Vna est in vnaquaq; diœcesi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur: Ex ea *Cathedralis Ecclesia ab vna cathedra Christi in vnaquaq; diœcesi dicitur.* cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum est. Contra hanc si quis no uam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam atq; etiam videat, ne quæ Chore, Dathan & Abirnn, eadem illum grauia & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscendum putauit vnquam, atq; hoc, quod est vnum omnium atrocissimum. Sed *Num. 6.* nos reliqua iam persequamur.

De Sacramenta Matrimonij.

CAP. LV.

Sacramentorum anacephaleosis. DIximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrum regenerationis feli- *Gal. 2.* cius Christo renascimur in vitam quandam nouam, qua non iam ipsi viui- *Galath. 3.* mus, verum viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod *Gal. 2.* autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos, & *Baptismus sacramentum fidei.* tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa, fidei sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquam in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem otiosam, sed ad pugnam periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptum sibi bolum è faucibus, quamobrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius pretioso sanguine subarrati sumus, abstractos, in suam nos rursus redigat potestatem. Contra quem cùm perpetuò nos in acie stare o- *1. Pet. 2.* porteat, neque enim frustrà scriptum est, Militia est vita hominis super terram: quò simus *Iob 7.* in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte signo crucis, & vngimur chrismate salu- *Confirmatio sacramentum spei.* tis: quo signo datur nobis Spiritus sanctus, qui præstò nobis adsit: pugnantibus robur præstet, fiduciamq; resistendi suppeditet. Itaque vocator confirmatio spei sacramentum, quòd per illud in bonam spem erigimur ex hostibus victoriæ deportandæ. Ostendimus *2. Cor. 11.* posteà, quandoquidem qui non modò viuunt, verumetiam pugnant, alimoniæ indigere *Ioan. 6.* videntur, quòd alioqui vires non essent suffecturæ, de hac quoque prouidisse nobis patrem *Eucharistia sacramentũ charitatis.* misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in ijs omni- *1. Ioan. 4.* bus non est spirituale. Spiritus enim est qui viuificat: caro non prodest quicquam. Quamobrem non ea carne, quæ videri, quæ tangi, quæue sensu aliquo comprehendi posiit, sed ea quam fide sola complecti licet, sua ipsius vera, & viua carne, suo ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cùm maximè sit illustris illius in nos charitat, qua nos vicissim ad amandum illum inflammamur, qui prior dilexit nos: rectè dicitur Eucharistia sacramentum charitatis, per quod vnum cum Christo capite, vnum etiam ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonstrauimus, quandoquidem nostra culpa fit, vt cum hostibus dimicantes, aliquando soccumbamus, grauiterquè sauciati prosternamur, hac quoque in parte de remedio oobis patrem nostrum cœlestem pro sua ineffabili bonitate prospexisse: pœnitentiæq; medicinam concessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam verò non nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatem recidamus, meritò nobis Deus irrascitur, cui per hoc pœnitentiæ Sacramentum reconciliamur: Neque tamen *Psalm. 50.* tam omnino gratis sicot in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cum DEO *Isaiæ 38.* velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio habeamus: vt corde *2. Cor. 3.* contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solum recogitamos in amaritudine peccata nostra, verumetiam ministro reconciliationis sacerdoti ea confiteamur, & absolutionis ab eo beneficiũ petamus: deniq; vt per ieiunia, orationes, eleemosynas, & alia pia vitæ

spiri-

spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera faciamus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per Sacramentum vel Sacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporaria, quæ non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare Sacramentum hoc ad eam virtutem refertur, quam iustitiam vocamus: *Pœnitem. sacr. iustitiæ.* iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritum sanctum contristauit, & *Ephes. 4.* templum Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactione reconcilietur. Illud præ- *1. Cor. 3.* tereà planum fecimus, quòd non alio tẽpore grauius & periculosius certamen instat, quàm cùm graui morbo conflictatis ex hac vita migrandum est: quodq; ne tum quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas: deditq; sacramentum vnctionis, quã extremam vocant, quò *Extremæ vnct. sac. fortitudinis.* vires tam corporis, quàm animi refocillari possint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduersario illius gratia adiuti, non omninò imperes esse possemus. Hoc Sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio consequimur, fortes in pugna perseuerantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratum est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ suæ prouidere voluisse, non sine quodam ordine, qui non solum ad *Ephe. 6.* decorem facit plurimum, verumetiem ad concordiam & vnitatem retinendem. Dedisse minores quosdam, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolytbos. Dedisse maiores quoq; ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, sicut præclarè dictum est à Chrysostomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes Principatum gerunt, ibi nunquã poterit esse pax, *Chry. in epist. ad Ephe hom. 20.* quòd ista verbotenus æqualitas, sicut anteà quoq; fuit à Philone scriptum, inæqualitatem *Phil. lib. 2. de monarchia.* rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: dedisse quosdam etiam, qui cum quadam in Ecclesia potestate versarentur, *Inæqualitas malorum fons.* non solùm cognoscendi de ijs, quæ ed forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verumetiam flagitiosos coërcendi, & eos, qui doctrinam impiam sectarentur, ab Ecclesiæ septis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulum significatos putat Ambrosius, cùm dicit: Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdã *Amb. in epist. ad Ephes. cap. 4.* aũt Prophetas, alios verò Euangelistas, quosdam verò Pastores & Magistros, ad consummationem sanctorum in opus ministerij. Apostoli, inquit, Episcopi sunt: Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum. Euangelistę Diaconi sunt, sicut fuit Philippus: quamuis non sint *Acts. 8. 21.* Sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra. pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: Magistri verò exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacramentum ed prudentiam: quando- *Ordo sacramentum prudentiæ.* quidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Atq; hæc quidem dicta iam à nobis sunt. *Math. 24.*

Quoniam verò, cùm vnius hominis vita longa non sit, duratura in sæculum ætas quemadmodum Ambrosius loquitur, succedere non posset ætati, breuisq; defuturi essent, qui per *De virginib. lib. 1* baptismum renati, Christi se militiæ adscriberent, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac Matrimonij Sacramentum instituit, ex quo noui Christi milites conscriberentur: si modò, quòd fieri dubitandum non ast, non alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati in eiusdẽ Christi militum album referrentur, atque ijs qui vita functi essent, noui semper succederẽt. *Gen. 1. 2.* De hoc itaq; Sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adam, in offi- *Matrimonij causa.* cium tentum & ministerium, post admissum verò peccatum, iam non in officium tantùm, verumetiam in remedium est institutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt esset incontinentiæ remedium. De hoc Sacramento sic scribit Paulus: *Matrimonij sacramentum temperantia.* Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino: quoniã vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt Ecclesia subiectã ast Christo, ita & *Ephes. 5.* mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Verùmtamen & vos singuli vnusquisq; vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

Nullum est è septem, de quibus nobis nunc sermo est, cui Sacramenti nomen in Scripturis Canonicis tribui legamus, præter vnum hoc: quòd non modò Sacramentum, verumetiam magnum Sacramentum vocat Paulus. Neq; desunt tamen, qui inter Sacramenta Matrimonium numerari nolunt. Nam à Paulo, qui Græcè scripsit, non Sacramentum, sed mysterium vocari dicunt. Quasi verò eliud sonet Græcis mysterium, q̃ quod Latini vocant Sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus, Eucharistiam sæpè vocant mysterium, nunquid ideò Sacramentum non est? Ac latè quidem patet mysterij nomen, sicut & Sacramenti, verum & ea significatione, qua nunc vtimur, Sacramentum appellari Matrimoniũ à Paulo dubitandum non est, quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competera ostendit, quæcunque ad sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud Sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem anteà tria esse signorum genera: Nam & preteritarum, & præsentium & futurarum rerum per ea admonemur. Omnium harum rerum nos admonet signum huius Sacramenti, siue quis materiã aut elementum vocare malit: quæ est visibilis illa coniunctio, quæ fit stipulatione verborum,

Matrimonij sacramentum. Mysterium idem quod sacramentum. Signorum tria genera. Matrimonij significationes.

Ioan 16. *Philip. 2.*

data arra, iunctis dextris, alijsq; solennibus ceremonijs. Primùm admonet preteritę mysticę conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsę: quomodo Dominus noster IESVS CHRISTVS reliquit, quodammodo patrem suum Deum, posteaquàm exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: reliquit matrem suam synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam, dimisit hęreditatem suam dedit dilectam animam suam in manus inimicorũ suorum.

Hierem. 12.

Quam tandem ob causam? Vt adhæreret vxori suę Ecclesię, quam ex Gentibus sibi copulauerat: vt quam fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam sanctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neq; rugam.

Ephes. 5.

Huius præteritæ rei, futuros coniuges, primum admonet signum istud visibile. Admonet autem non in hoc tantùm vt meretur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: vt neq; patris neq; matris amorem illius amori anteponendũ esse putent: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro sposa sua Ecclesia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ, non dubitet vitę quoduis discrimen adire. Sicut Christus adamauit immundam, & acerbissima quæq; passus est, vt mundam & incontaminatam redderet: sic & vir si non vsq; quaq; munda sit vxor, si qua sit vel corporis vel animi infirmitate prædita, non statim abijciendam existimet, verùm infirmus infirmam tolleret, atq; omnia prius & facere & pati in animum inducat, quàm vt eam absq; legitima causa dimittat, omnem etiam diligentiam adhibeat, quò vel corporis vel animi illius morbo mederi possit. Huius rei coniunctionis Christi sponsi cum sponsa Ecclesia, sic signum est visibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantum, non autem eam efficiat. Cęterùm admonet prætereà pręsentis rei, præsentis gratiæ, quam in hoc Sacramento confert Deus: qui quod iubet non modò verbo, verumetiam exemplo, idem etiam dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista copulatio, quæ fit datis arris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratię, quam largitur Deus. Nam simul vt ad elementum visibile accesserint verba, quæ præeunte sacardote profert vterq; coniunx, fit sacramentum, per quod peculiare donum spiritus infunditur: quò & firmiores redduntur ad perpetuam cõcordiam, & robustiores ad pariter toleráda huius vitæ incommoda, & instructiores ad sobolem pijs moribus educandam.

Matrimonium rectè suscipientibus infunditur Spiritus sancti donum & gratia.

Quod quidem donum sic demùm infunditur, si quemadmodum oportet, ita Sacramentum hoc susceptum fuerit. Nam si secùs factum sit, sicut in alijs sacramẽtis, ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum, dicens:

Genes. 2.

Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhęrebit vxori suę. Quod Sacramentum & si in viro quoq; & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quòd aũt ad virum quoq; & mulierem pertineat mysteriũ hoc siue sacramẽtum, testatur Chrysostomus, eum locum enarrans, his verbis:

Chrysost. serm. 20.

Re vera nanq; re vera, inquit, mysterium est, & magnũ mysteriũ relicto parente, eo qui genuit, eo qui aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturijt, illis videlicet desertis, qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est, adhęrere virum illi, quæ antea neq; visa sit, neq; aliquid cõmercij cum illa habuerit, atq; hanc etiam omnibus pręferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam, cùm ista fiunt, non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt expensis quoq; pecunijs, ac sumptu facto lętantur. Magnum re vera mysterium & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud suprà præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia.

Hom. 56. *Augu. de nuptijs & concupiscentia, lib. 1. cap. 10.*

Veruntamen non propter ipsum solum ita dictum est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tanquam propriam carnem foueat, quemadmodum & Christus Ecclesiam: vxor verò vt reuereatur virum. Et in Genesim scribens, An non audis, inquit, Paulum dicentem, quod Sacramentum sunt nuptiæ & imago dilectionis Christi, quam erga Ecclesiam declarauit. Neque dissimilia scribit Augustinus quoq;: cuius hæc sunt verba:

Ephes. 5. *Matrimonij inseparabilitas.*

Quoniam non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est, nec tantùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam Sacramentum nuptiarum cõmendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus: Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubiò Sacramenti res est, vt mas & fœmina cõnubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi:

Math. 5. 19. *Psal. 47.*

Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in ęternum nullo diuortio separatur. Cuius Sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est, in Ecclesia Christi, quibusq; fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia fœcunda ducatur.

Math. 19. *Deut. 24.* *Thori separatio non soluit coniugij vinculum.* *Cap. 21.*

Quòd si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente repudio sine crimine conceditur, cum alijs alia copulara cõnubia, quod etiam sanctum Mosen Dominus propter duritiã cordis eorum, Israelitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa, si alteri nupsit: Et vsq; adeò manẽt inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro separati sunt, quàm cùm his, quibus alijs adhæserunt. Ac aliquanto pòst adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in CHRISTO & in Ecclesia.

Genes. 2. *Ephes. 5.* *Ambr. in epist. ad Ephes.* *Theophil. ibidem.* *Leo epist. 92.*

Quod ergo est in CHRISTO & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibúsque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoque, Theophilactus, Leo Pontifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione, qua sex reliquis, huic quoque Sacramenti nomen tribuunt.

Matrimonium triplicis rei spiritualis signum est.

Duplicis itaque rei signum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis CHRISTI cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verumetiã causa illius est, & eam efficit hoc sacramentũ. Est etiã tertię rei signũ: Admonet enim ista cõiũctio visibilis Matrimonio copulãdos futurę cõiunctionis

eum sponso nostro Christo, quandoquidem per vas suum electum loquutus est Spiritus *1.Timot.2.*
sanctus, quòd saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dile-
ctione & sanctificatione cum sobrietate.

Fuerunt apud Gentes quoq; Matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitùs insi-
ta, sanctam esse rem Matrimonium & magis quiddam, quàm vt humanum inuentum existi
mari posset, intelligebant: atq; ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs, qui stuprum aut
adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, Matrimonij tamen sacramen- *Deut. 24.*
tum, apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla causa Matrimonium rescindere. Sed ne- *Matt. 19.*
que apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit Matrimonij sanctitas, fuit Matrimonij sacra- *Matrimonij bona*
mentum, eadem illa ratione, qua apud nos sacramẽtum est, quibus & ipsis ob duritiam cor- *tria.*
dis permissum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob causam. Solum ergo Christianum
Matrimonium sacramentum rectè dicitur, & est. Cuius cùm tria bona recenseat Augusti- *Aug. de bono con-*
nus. primum dicit esse fidem, secundum prolem, tertium sacramentum. In fide attenditur *iug. c. 24. et de pec.*
ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur. Vxor enim non habet *orig. cont. Pelag. li.*
potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mu *2. c. 34.*
lier. In prole vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur: Huius enim po- *1.Cor.7.*
tissimum gratia contrahi debet Matrimoonim. Ita enim dicit Apostolus. Volo iuniores nu
bere, filios procreare, matresfamilias esse. In sacramento autem, vt coniugium ne separe-
tur, & dimissus aut dimissa ne prolis causa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbũ:
Dictum est, quicunq; dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vo-
bis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & *1.Timo.3.*
qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et se-
quutus Magistrum suum Paulus: His, inquit, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio, non e-
go, sed Dominus: vxorem à viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut *Math. 19.*
viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt, Ambro- *1.Cor.7.*
sius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius *Amb. in 1. Corin. 7.*
est Theophylactus, alijq; sancti Doctores, quàm quòd per ea significari existimarent tanti Sa *& li. 8. in Lucam.*
cramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quan- *Hier. ad quæst.*
doquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit. Neq; dispar est causa *Amandi presbyteri*
viri, quem non oportet esse meliore conditione, quàm sit mulier. *& in epitaphio Fa-* *biola.*

Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modò, verùm etiam ef- *Aug. de coniugali.*
ficit accedente verbo, visibilis illa quæ fit per Sacerdotem, copulatio. Confertur enim per *cap 7.*
illam donum perseuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo de- *Orig. in Mat. ho. 7*
bet affectu ad sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet nos oratio Saræ filiæ *Chrys. hom 17. in*
Raguelis, quæ Matrimonium susceptura, sic orauit: Tu scis, Domine, quia nunquam concu- *cap. 5. Matth.*
piui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum luden *Tob 3.*
tibus miscui me, neq; cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum au- *Matrimonium susci*
tem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Contracturus Matrimoni- *pientes quomodo af*
um concipere debet animo, quantum sit hoc Sacramentum, nempè quòd Deo auctore co- *fectos esse oportet.*
pulatur, neque aliter affectus esse, quàm si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulan-
tem. Ministerium enim Sacerdotis est, Deus autem est, qui nexu quodam insolubili coniun-
git, iuxta illud quod dictum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam a- *Mat. 19.*
nimo secum reputare, quanta sit signi maiestas, quod similitudinem refert coniunctionis
Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin
gratiæ, quæ confertur in hoc Sacramento, sit particeps futurus. Qui verò prophano affectu
Sacramentum hoc percipiunt, tantum absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi the-
saurisent in die iræ. Neq; enim alijs ex causis contrahendum est matrimonium, quàm prop- *Rom. 2.*
ter sanctam societatem, religiosæ posteritatis amorem, ac fornicationis odiũ ac detestatio- *Causæ contrahendi*
nem: vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia: Domine, tu scis, quia non lu- *matrimonij.*
xuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua bene- *Tob. 8.*
dicatur nomen tuum in secula seculorum, amen. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt *Tob. 6.*
Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, qui- *Matrimonium solâ*
bus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos, ac formidare debent, ne i- *libid. gratia suscipi-*
dem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cùm luxuriæ causa Saram vxorem ducere vo- *entibus dominatur*
luissent, ordine omnes prima statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt *dæmonium.*
suffocati. *Psalm. 31.*

Libet hic adscribere sancti Pontificis & Martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legiti- *Epist. 1.*
mum Matrimonium contrahi oporteat. Legitimum, inquit, vt à Patribus accepimus, & san
ctis Apostolis, eorumq; successoribus, non est Matrimonium, nisi ab his qui super ipsam fœ- *Matrimonium legi-*
minam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parenti- *timum quomodo*
bus propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, vt mos *contrahitur.*
est cum precibus, & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt consue-
tudo doceat, custodita, & sociata à proximis, tempore congruo, petita legibus detur, &
solenniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant,
vt bonæ soboles generentur, & Domino suis in actibus placeant. Taliter enim place- *Tob. 6.*
bunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt. Et paulò
pòst: Aliter præsumpta, non coniugia, sed adulteria, aut contubernia, aut stupra vel for-
nicationes potius quàm legitima coniugia esse dicit: nisi propria volontas suffragata fue-
rit, & vota succurrerint legitima. Quam Euaristi sententiam Tertullianus quoque secutus *Tertul. lib de pudi-*
videtur, cùm ait: Occultæ coniunctiones, id est, non prius apud Ecclesiam professæ, iux- *citia.*
ta mœchiam & fornicationem iudicari periclitantur. Hoc fuit vtriusque de Clandestinis

Q 4 iudi-

iudicium. De legitimis verò, scribens ad vxorem: Vnde sufficiam, inquit, ad enarrandam
Lib 2. fœlicitatem eius Matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignatum
Angeli renunciant, pater ratum habet. Oblationis nomine sacrum intelligit, quam vulgò
oblatio pro missa po- Missam vocant. Ad hanc sponsus & sponsa conueniebant, ibi per Ecclesiam, hoc est, per Sa-
nitur. cerdotem Ecclesiæ ministrum conciliabatur Matrimonium, & obsignabatur oblatione fa-
cta. Frequens est autem apud Tertullianum obsignandi verbum, quoties da Sacramentis
Amb. epist. 70. agit. Videtur autem vterque tam Euaristus, quàm Tertullianus ministerium Sacerdotis in
Chrys. hom. 48. in Genes. hoc Sacramento requirere. Nec diuersum ab illis Ambrosius quoque sentire videtur, cùm
Gerson part. 2. c. 9. oportere dicit coniugium velamine & benedictione Sacerdotali sanctificari. Idem vult et-
quæst. 10. iam Chrysostomus, vbi de nuptijs Isaac & Rebeccæ tractat. Vt non temerè dixisse videatur
Benedictio nuptia- vir pius & doctus Guilielmus Parisien. Episcopus proposita quæstione: Vtrum sacramentũ
lis an sit necessaria. veri nominis, & sacramentalis virtutis matrimonium sit, si præter nuptialem benedictionẽ
& orationem, quando haberi potest, contrahatur: Respondit, verum: certum est, quia & sa-
crum signum est, & sacrans siua sanctificans virtute essentiali siue contrarietatis, & forsitan
meritò, dummodò nuptialis benedictio non contemnatur, sed virtutem sacramentalem
omnino non habet, nec veri nominis est sacramentum, nisi sicut diximus.

De Impedimentis Matrimonij.

CAP. LVI.

SVnt quædam de essentia Matrimonij, sunt alia quæ sicut in cæteris sacramen-
tis, ita & in hoc magis ad solennitatem quãdam pertinent. Quæ sunt posterio-
ris generis, contrahandum quidem impediunt Matrimonium, sed non diri-
munt contractum: Quæ verò prioris, non solum impediunt contrahendum,
verumetiam dirimunt contractum: De vtrisque quò facilius memoriæ com-
mendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula conscriptos legimus:
In 4. sent. dist. 34. *Ecclesia vetitum, nec non tempus feriatum.*
Impediunt fieri permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia facta retractant.

Nobis de duobus tantùm dicere nunc est propositum, da quibus hoc tempore contro-
uerti maximè videmus, de voto & de ordine.

Venerem notæ fuisse incontinentiæ fœminam, adeò peruulgatum est apud omnes, vt
Venus. inde nomen etiam traxerit omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro
auctor mulieribus, vt vulgò quæstum corpore facerent. Quòd ideò scribit eam imperasse
Li. 1. c. 17. Lactan. Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens vide-
Lib. 1. c. 19. retur, quam tamen inter numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quo
Lutheri & Buceri & ipsi possent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œstro perciti, violato iure
consilium. iurando quod præstiterunt, vt incestam libidinem suam explerent, non quibusuis mulieri-
bus, verùm eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis: siue quis Sanctimoniales
appellare malit, quasi Matrimonio coniuncti auctores fuerunt omnibus, qui corpora sua
Domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxis-
sent, quo & ipsi contra iurisiurãdi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pu-
Soc. li. 4. cap. 31. dicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par cri-
Valentiniani factũ. men, non omnino tamen dissimilis causa fuisse videtur Imperatoris Valentiniani: qui cùm
alteram vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quo leuius videri posset facinus
à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legẽ tulisse, ac eam promulgari
passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas vxores habere liceret. Martinorum itaq;
sacrilega audacia factum est, vt in dubium illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se casti-
tatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, Matrimonium nihilominus contrahere. Quam
uis autem nemini, qui catholicæ fidei est, dubium sit, quin & licitum sit vouere castitatem
aut continentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo præstari oporteat, quò tamen magis
id persuasum esse queat etiam his, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo differendũ
esse putauimus.

Vouere piũ, & præ- Quòd & vouere pium, & quod voueris, præstare necessarium sit, apertiora sunt scriptu-
stare necessarium. ræ testimonia, quàm vt negari posit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur: Vouete, & red
Psal. 5. dita Domino Deo vestro. Et iterùm: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis
Deuter. 23. raddere. Quòd autem cœlibatus votum, pium Deoq; gratum sit, vel ex eo cuius perspicu-
Cœlibatus votum um esse potest, quod & à Christo laudantur Eunuchi, qui se propter Dei regnum castraue-
pium. runt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturum nomẽ Deus promisit, quod nõ peribit.
Matt. 19. Et de virginibus consilium dat Paulus: qui simul indicat ad Timotheum scribens, quod quæ
Esa. 56. viduæ ex Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebãt. Et Philo te-
1. Cor. 7. statur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorum æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui
1. Tim. 7. suam Deo castitatem desponderent. Quamobrem quod asserunt castitatis hostes & conti-
In libro de viris A- nentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tam apertè vanum est, vt refellere ne-
postolicis. cesse non sit. Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continentiã,
Continentiã & Ca- quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis non obscurè scriptura testatur.
stitatẽ seruari posse.

Sed

Sed hic illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parũ esse piũ
demonstrent. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionem: esse autem infide- *Eccl.5.*
lem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis: cuius generis esse volunt
continentiam: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non esse arbitrij sui, vt se à fœ
minæ commixtione seruaret, quàm nõ sit arbitrij sui, mas sit an fœmina. Adeò nihil puduit
impudens istud os, orbi toti suam incontinentiam testatam facere. Quis autem non videt, *Lutheri impudẽtia*
si nihil vouendum sit, quod à nobis tanquam à nobis præstari non possit, omnem iam vo- *1.Cor.3.*
uendi rationem prorsus esse sublatam? Nam non modò facere, verum ne cogitare quidem *Cap.11.*
aliquid boni ex nobis tanquam ex nobis, idonei sumus, vt rectè in altero Concilio Arausi-
cano ante mille & centum annos habito, scriptum sit. Nemo quicquam Domino rectè voue
rit nisi ab ipso acceperit, sicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod si quia
periculum est in vouendo, vouendum non est, ergo nemo militet, inquit Ambrosius, ne ali- *1 Par.19.*
quando vincatur, nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec ocu *Ambros. de viduis.*
li intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Locum illum ex Psalmis enarrans Au *Psal.75.*
gustinus, Vouete & reddite: monet vt quisque quod potest voueat, & reddat. Nõ sitis, inquit,
pigri ad vouendum, nõ enim viribus vestris implebitis: deficietis, si de vobis præsumetis, si
aũt de illo cui vouetis, vouete securi, reddetis. Quo in loco cum de alijs votis, tum de voto
castitatis & continentiæ, tanquam pio, Deoque grato copiosè disserit. Quod etiam ad Pollen- *Aug. lib.1.c.24. de*
tium scribens inter ea numerat, quæ rectissimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, *adulterinis cõiugijs*
terreat sarcina continẽtiæ. Leuis erit si Christi erit. Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat
à iubente, quod iusserit. Non eos frangat quòd videtur eorum cõtinentia necessitatis esse,
non voluntatis, quia & illi qui eã voluntatem delegerunt, fecerũt eam esse necessitatis, quo *Matth.11.*
niam vani sine damnatione ab ea deuiare non possunt, & qui in eam necessitatem contrusi
sunt, faciunt eã esse voluntatis, si non de seipsis, sed de illo, à quo esse bonũ omne confidunt.
Qui etiã in confessionũ libris ad Deum orationem conuertens, ait: Tota spes mea in magna
valdè miseratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiã. Et cum
scirem, ait quidam, quia nemo potest esse continens nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapiẽtię
scire cuius esset hoc donũ, adij Dñm, & deprecatus sum illum. Constat autem Augustinum, *Iom. 1.*
priusquàm esset baptizatus parum fuisse continentem. Et est illud verissimum quod scrip-
sit Hieronymus: Quod semel expertis voluptatibus abstinere multò difficillimum est. Quã *Lib.1.cap.19.*
etiam ob causam Tertullianus viduam aliquid operosius habere dicit, quàm virginẽ. Quia *Sap.8.*
facile est non appetere quod nescias, & auersari, quod desideraueris nunquam. Gloriosior conti *Tertu. ad vxorem.*
nentia, quæ ius suũ sentit, quæ quid viderit, nouit. Itaque grauem carnis luctam sustinuit Au-
gustinus, cùm illi continentiã vouere volenti diceret consuetudo violenta, putasne sine fœ
minis viuere poteris? Contrà verò casta dignitas continentiæ, blandiens vt ad se veniret, in-
nitabat: & ad suscipiendum, & ad amplectendum ipsum pias manus plenas gregibus bono-
rum exemplorum extendens. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & *Confes. li.8. cap.11.*
graues viduæ, & virgines, anus, & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis, sed fœ-
cunda mater filiorum. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non pote-
ris quod isti & istæ? An verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Do-
minus Deus eorum me dedit eis. Quid in te stas? & non stas? Proijce te in eum, noli metue-
re, non se subtrahet vt cadas. Proijce te securus, excipiet te, & saluabit te.

Quamobrem non modò non impossibile, verumetiam facile, iucundum, suaue nobis fu
turum est cõtinere, illo adiuuante, qui dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue.
Verum est quod dixit Comicus: Nihil est tam facile, quin difficile fiat, si inuitus facias. Sed
& illud verum est, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Nihil est quod non superet a-
mor cum desiderio. Quamobrem & Petrus Chrysologus: Fortem, inquit, te faciat vis amo- *Chryso. hom.64. ad*
ris, quia nihil durum, nihil amarũ, nihil graue, nihil lethale cõputat verus amor. Quod fer- *populum Antioch.*
rum, quæ vulnera, quæ pœna, quæ mortes amorẽ præualent separare perfectũ? Amor impene *Serm.40.*
trabilis est lorica, respuit iacula, gladios excutit, periculis insultat, mortem ridet: si amor est,
vincit omnia. Vnde colligere licet, quòd vbi vera est fides, non illa sola, quæ trigiota his an- *Amanti nihil diffi-*
nis prædicari cœpta est, quam Iacobus vocat mortuam: sed illa de qua dicit Paulus, quæ per *cile.*
charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cum primis *Iacob 2.*
leue & suaue. Qui Pythia cantat: scripsit quidam. Abstinuit Venere & Baccho. Deinde verò, *Gal.5.*
qui ferarum capiendarum desiderio tenentur, eorum quanta sæpè sit abstinentia, vel Hyp-
politi docemur exemplo. Postcà verò, quam ijdem in frigore & æstu perferendo patientes
sunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis, à præcipitijs, à fluminibus, à feris, qui-
bus aliquando temerè sese committẽtes, immaturam, quandoque mortẽ obeunt, nullã tñ ex
eo sentiũt molestiam, quin magis voluptatẽ maximã. Quẽ verò faciẽdæ rei tenet studiũ, dũ *Venatorum & mer*
catorũ abstinentia.

Impiger extremos currit mercator ad Indos.

Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis præterea vitam suã
exponit & periculis & molestijs.

Si tantum potest amor & desiderium ferarum capiendarum, si tantùm potest amor & *Psalm. 75.*
desiderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo necesse est, cùm ex hac vita
migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diui-
tiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desiderium illius, qui vita no
stra est, & quidem vita sine fine beata. Itaque verè dictum est ab Augustino. Nihil est tam du
rum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cùm se anima rapit in Deum, super *De moribus eccl. ca*
omnem carnificinam, libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, *thol. lib.1.c.22.*
quibus ad Dei complexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis,

ama-

[Amoris vis.] amatores fœminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cùm ille non amor, sed en
gruéttua cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet, quantus sit impetus animi
ad ea, quæ diliguntur indeflexo cursu per immania quæque tendentis argumentoq; nobis
[In Ioan. hom. 78.] est, quàm sint omnia perferenda, ne deseramus Deum, si tanta illi vt deserant, perferunt.
Hac de re plura perquam eleganter & appositè scribit Chrysostomus quoque. Et Gregori-
[Ioan. 14.] us Nazianzenus in præceptis ad virginem. Huius igitur amoris Dei igne inflammati sancti
[Coloss. 3.] Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abstinuerunt, verumetiam cùm
[Apostolorum & martyrum abstinentia.] cæsi essent, ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu
contumeliam pati. Quibus vsq; eò durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue
[Act. 5.] iugum Christi in continendo, vt non modò carnis concupiscentias frenarent, verumeti-
[Matth. 11.] am vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm crucem sibi paratam esset conspi-
catus exclamasse legitur: O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præpa-
rata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pe-
pendit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quò progrederis, inquit, sine fi-
lio pater? quò sacerdos sine ministro properas? cumq; extrinsecus arderet beatus Martyr
in craticula positus tyranni sæuientis incendijs, maior eum intrinsecus Christi amoris flam
ma torrebat: & quamuis Rex improbus ligna subijceret, ac grauioribus incendijs crucia-
ret, tamen sanctus Laurentius has flammas fidei calore non sensit, & dum Christi præcepta
[2. Cor. 11.] cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis
[Rom. 8.] accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à Charitate
Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladi-
us. Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues oc-
[Psalm. 43.] cisionis: Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia
neq; mors, neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura,
neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à cha-
ritate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

[Voluptatem, quam mortem vincere facilius.] Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui sine animi, siue corporis aliquo morbo
laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & vo
latilium: vtrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat carnis vt stimulis re-
sistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quod
tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu tanta animorum alacritate
legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantum
grauioris alicuius periculi impendet: adeò motus huius est & impulsio vehementior. Sicue
[Serm. 8 de continentia.] verè dictum est à Zenone: Non habet concupiscentia locum, vbi patientia dominatur, vbi
viuitur sobriè, vbi mors timetur. Et tamen potuerunt illi, quæ sunt multò grauiora, potue
[Christus vincit in nobis.] runt non solum viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem
[Philip. 4.] in illo, qui confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur
[Philip. 2.] in nobis & velle & perficere, quid est quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus?
Ipse enim est qui in pugna nostra congreditur. Considera, inquit, Chrysostomus, præsente
[Chry. tom. 3. in ser. de mart.] Deo te cum hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas. Ac paulò post: In tua pug-
na Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adscribi-
[Exod. 14.] tur: certamen tuum Dei certamen est: prælium tuum, Christi prælium est. Quid trepidas?
Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter di-
mica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Nostra victoria & corona victoriæ, inquit
Hieronymus, illius protectione & clypeo paratur. Quem sequutus Augustinus. Non enim,
[Hom. 43. de verbis Domini.] inquit, non habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: spiritus Dei
est qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra te. Et eius æqualis He-
[Luc. 11.] sichius Presbyter: Confidat, inquit, anima in Christum, & eum inuocet, & nullatenus exti-
mescat. Non enim sola dimicat, sed ab Iesu Christo Rege tremendo adiuta. Et ante hos om-
nes Cyprianus, cum esse bona diceret, & à Deo instituta coniugia, eligi tamen vult continen
tiam, quam perfectionis suadet consilium. Quod si diuinis, inquit, consilijs obuiauerint ten
[Serm. de natiuit. Christi.] tamenta, & liberas mentes ad carnales reuocauerint appetitus. Adest Deus fortis, nec spem
ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat, qui mundum vicit, victoriã suis
[In vita eius.] promittit militibus. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: Adiuuabat seruum suum
Dominus, qui nostri gratia carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus
est, vt singulis ita certantibus, apostolicum liceret proferre sermonem: Non ego autem, sed
gratia Dei mecum. Hanc igitur cùm habeamus quæ adiuuet infirmitatem nostram, confi-
denter dicat quilibet homo Christianus, claraq; voce pronunciet: Omnia possum in eo, qui
[1. Cor. 15.] me confortat. Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non
[Rom. 8.] modò carnis, verumetiam oculorum concupiscentiam superem? da quod iubes, & iube
[Philip. 4.] quod vis. Iubes vt à fastu quoque me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt
[Matt. 5.] cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iu-
bes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistant
[Iob. 17.] aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me præliũ, in hoc ego spe
[Psalm. 26.] rabo. Omnia possum in te, qui confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neq;
[Philip. 4.] cum in acie fuerit contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, ab-
[Ephe. 6.] iecto fidei scuto, statim fugiat, & clamet? Non possum, nõ habeo Dei donum. Ambrosius aut
quisquis ille fuit, qui scripsit ad virginem lapsam. Dictura es, inquit, forsitan, Non potui su-
[Cap. 4.] stinere, quia carnem fragilem circumferebam. Respondebit tibi Beata Thecla cum suis in-
numerabilibus socijs. Et nos eadem carne amictæ fuimus, non tamen plenum propositum
castitatis nostræ aut fragilitas carnis potuit mutilare, aut sæuitia tyrannorum per varia
tor-

tormenta potuit deijcere. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, sic *Plutarchus in Apophtegma.*
adhortata legitur: Fili, aut hunc, aut super hunc, Laconica breuitate filium instruens, ita *Laconicu.*
rem in bello gerandam, vt aut victor clypeum referrat, aut mortuus in eo domum repor-
taretur. Hoc sibi quoque Christi miles, contra carnam, contra mundum, contra diabolum
prælium initurus, dictum existimare debet, vt aut cum fidei scuto vincat hostes, aut in fide *Mar. 9.*
moriatur intrapidus: neque dicat, non possum, sed Christo dicanti credat, omnia posibilia
sunt credenti: & iterum atque iterum repetendo dicat cum Paulo, claraque voce pronunciet, *Philip. 4.*
omnia possum in eo, qui me confortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo, quia non *Deus præstò adest semper.*
impium est hoc de Deo cogitare, quod aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalita-
tis, omnas in omnibus æqua confortare, aut non posit, quem omnipotentem in fidei no-
stræ symbolo profitamur. Omnibus ad omnia sempar præstò adest gratia Dei Saluatoris *1. Cor. 7.*
nostri: Qui dat donum castitatis coniugibus, qui confurtat eos, vt quo se sacramanto inui-
cem obstrinxerunt, id inuiolatum obseruent, etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam
valetudinem alter alterius corporis potestatem habeta non posit: idem & cœlibatum pro
fessis continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes confortat, modò postulent
ab eo, qui dat omnibus affluenter: postulent antem in fide nihil hæsitantes. Quod si nō im- *Iacob. 1.*
petrant, non Deo culpam asignent, quasi vel noluerit is, vel non potuerit, cum & velit om-
nia nostra causa, & posit omnia, sed se potius, non eam fidem ad postulandum attulisse pu-
tent quæ potuerit impetrare.

Paulus cùm hanc matariam tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere, nu-
bant, sed qui non continent: idqúe Christi axemplo, qui & ipse non dixit: non omnes pos- *1. Cor. 7.*
sunt capere: ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chryso- *Matth. 19.*
stomus annotarunt: sed non omnes capiunt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos *Orig. tract. 7. in Matth.*
confortat, sed non volumus omnes: non adhibemus illud studium quod oportet, non *Chryso. hom. 63. in Matth.*
accedimus ea fide qua oportet, ad eum pracandum, cuius hoc misericordia possumus. Non
enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, quæ *Aug. de continentia Cap. 3.*
id quod lex iubet faciens nos amare, potest liberis imparare. Gregorius Nazianzenus ex-
plicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Cùm audis, *Naz. oratione 31.*
inquit, quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt, & qui assentiuntur. Quem *Rom. 6.*
præceptorem suum secutus Hieronymus, datum est, inquit, his qui petierunt, qui volue- *Matth. 19.*
runt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet,
& pulsanti aperietur. Omni, inquit, petenti non coniugato tantùm, sed & cœlibi cuiuscun
que sexus, cuiuscunque sit ordinis, omni petenti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud *Matt. 7.*
petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcunque voluaritis, petetis, & fiet vobis. Quod- *Ioan. 15.*
cunque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Omnia quæcunque orantes petitis,
credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendu, cùm omnia quæ haba-
mus dona sint illius, neque boni quicquam nisi dono illius habere posimus. Iohannes *Marc. 11.*
Chrysostomus, Non dixit, si quadam libidinis vi cogantur, si transuersè agantur, si non *De virginitate c. 39*
possunt. Nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatam ostendat, aut venia dignum *1. Corinth. 7.*
sit. Verùm quid is inquit: Si verò se non continent, nubant: quod eorum voluntati
tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt alaborare. Demonstrat enim, ipsos rei fa-
cultatem habentes, ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Et in eodem li- *Cap. 49.*
bro non ita multo post. Ex illis Pauli verbis, Volo vos sine sollicitudine esse, docet virgi- *Pudicitia coniugalis Dei donum.*
nitatem non ex earum rerum habere numero, quas adipisci non possumus, sed ex illis esse *1. Corinth. 7.*
quæ maximam habent facultatem, cum in coniugio multis partibus, plures inesse doceat
difficultatas, tanquam si diceret, inquit, Grauis tibi videtur Virginitatis cultus, & laborio-
sus. Ego verò virginitatem propterea colendam censeo, quòd tantum ea facultatem ha-
bet, vt multominus quàm coniugium nobis negotium exhibeat. Quod pluribus postea
prosequitur. Etiam pudicitiam coniugalem Dei donum esse beatissimus Paulus osten-
dit, vbi de hac re loquens, ait: Volo antem omnas homines esse sicut meipsum, sed vnus-
quisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit
Augustinus, donum esse dixit à Deo, & si inferius quàm illa continentia, in qua volebat om- *Aug. de nuptijs & concupiscentia ad*
nes esse sicut seipsum, tamen donum à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fi- *Valerium lib. 1.*
ant, nihil aliud ostendi, quàm inesse nobis oportere ad hæc accipienda & habenda, etiam *Et de bono perseue-*
propriam voluntatem. Non solùm carnis desideria frenare, sed oculorum etiam con- *rantiæ c. 14.*
cupiscentiam domare, fastum quoque calcare: denique à quocunque alio crimine abstinere
Dei donum est.

Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit,
sed penes Deum, qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis
prolapsi sunt isti, vt Deum malorum auctorem, quin etiam impulsorem facere non dubi-
tent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quàm in stipite vel in trunco: Quo-
rum etiam hæc est hlasphema vox: Non minus proprium opus esse Dei Iudæ proditionem,
quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam sopita *Blasphemia Phil.*
Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Intareà tamen qui hæc tam impia dicere veriti
non sunt, tanquam idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quàmli-
ber cum Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur: neque alio iam loco, quàm
quo scriptura Canonica habetur: Adeò sunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ.
At non ita nos docet Chrysostomus. Omnium, inquit, facilima virtus est si velimus & in
cœlum ascendere, velle tantum oportet, & omnia saquentur. Neque enim cuique dice- *Chry. hom. 16. c. 9. ad Hebr.*
re fas est, non possum & conditorem accusare. Nam si tales nos creauit, vt non posse-
mus, & deinde præcipit, ipsius est hæc accusatio. Sed qui fit, ais, quòd multi non possunt,
quia

quia multi nolunt: Nam si voluerint, omnes poterunt. Propterea quòd Paulus dixit, volo omnes homines esse sicut me ipsum. Quandoquidem sciebat quòd omnes poterant esse sicut ipse. Neq; enim ita dixisset, si foret hoc impossibile. Vis fieri sicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipsum aggredere. Dic mihi si quam artem assequi cupimus, num nobis velle sufficit, an rem etiam ipsam aggredimur? Ac nonnullis interiectis: sic & in omnibus alijs, non sufficit velle tantùm, sed oportet opus ipsum aggredi. Cùm enim cœlum ingredi velis, nihil aliud quàm velle te dicis. At, inquis, paulò antè dixeras, quòd sufficit velle: sufficit, inquam, velle, sed cum opere: quando quis laborat vt rem ipsam aggrediatur. Habemus quippè adiutorem & cooperatorem Deum, modò vt rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modò solliciti simus, modò animum aduertamus, & omnia sequentur. Si verò dormierimus, & stertentes putauerimus nos ingredi cœlum, nunquam regni cœlestis hæreditatem assequi poterimus. Et alio loco producens illum Esaiæ locum. Si volueritis & audieritis, bona terræ comedetis? Vidésne? inquit, sola nobis opus esse voluntate. Voluntate, inquam, non qualibet, & quæ nonnullorum est, verum: & diligenti & exquisita. Neminem noui, qui nollet in cœlum euolare: re tamen ipsa oportet voluntatem confirmare. Siquidem mercator ditescere cupit: non tamen eius animus soli acquiescit cupiditati, sed nauem parat, nautas cogit, hortatur gubernatorem, & alia quæ nauigationi sunt opus, disponit diligenter. Aurum præterea mutuatur, maria traijcit & innumeris periculis, quibus mari se credentes iactari consueuerunt, se exponens, peregrinas appellit terras. Itidem & nos oportet rei voluntatem applicare. Nauigamus enim & nos nauigationum, non ab alia in aliam terram, sed à terra in cœlum. Quarè tota mente intendamus ad eam nauigationem, quę nos supernè erigat: & nautas rationi obsequentes, & nauem nobis firmam comparemus, &c. Et iterum alio loco: In te est, vt possis, quia in te est vt velis. Quia Zachæus idcircò potuit, quia voluit: & alius idcircò non potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit posse, vt efficie nolle non posse. Magna enim vis est voluntatis, quæ nos efficit posse quod volumus, & non posse illa quæ nolumus. Et ex voluntate nostra diuinitus celebratur iudicium, vt homo quicquid non voluerit, eligat, & quod elegerit ex eo ipso iudicio cœlesti subiaceat. Nec enim quisquam poterit excusari quasi voluerit, & non potuerit, cùm constet eum idcircò non potuisse quia noluit, & nolens volentis exemplo damnetur, & volens voluntate propria, quia impleuit quæ voluit muneretur. Ante quem etiam Gregorius Nazianzenus: de hac ipsa carnis fragilitate tractans, in Præceptis ad Virgines:

In prologo super Ioan.

Chrys. hom de Zachae.

Nec tibi sit nimio carnis natura pauori
Tanquam illam nequeas vlla ratione domare.
Non etenim timor hic Diuina manat ab arce,
Qui mentes hominum tam dura compede nectit.

Et paucis interiectis:

Si metuis, stipulam quia paruulus excitat ignis
Pone metum flammam ingentem tibi cœlicus imber
Sopiet, atq; preces gemitus, lachrymaq; diurna,
Atq; graues curis noctes, totusq; supernum
Ad Regem conuersus amor, sedesq; beatas.
Talia virgineæ sunt optima pharmaca vitæ!

Planum iam fecisse videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, neç esse eiusmodi, quod homo Deo fretus præstare non possit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quàm simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit quod continere facile, iucundum, & suaue esse diximus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, vbi contra eos declamans, qui similiter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non posse: vt qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione gereret, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res est, violentia nanque & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior, sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congressum consistat, victus assiduè cadat, quemadmodum dæmoniaci malignis spiritibus agitati. Cõtinens autem ille, prælio victor, hanc assiduè prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate, potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona & splendidissimis trophæis perpetuò fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia & consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarũ præconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facilè, iucundum & suaue. Quid diceret, si legisset Sixtum dicentem. Neque enim dicere fas est, castitatis onerosam esse custodiam, quæ multò difficilius amittitur quàm tenetur. Difficilius ille dicit amitti, quàm teneri custodiam castitatis: quod etiam ratione deinceps probat. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam: aut quomodo descẽdam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corroptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit, & secundùm naturam tibi ingeneratur virginitas. Neq; igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neq; aërem immensum peruolare, neq; tarrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terria euolare, cœlumq; pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, te ipsum vt te habeas diligentius inspice, atq; hanc in te per naturam opertam, abditamq; reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis,

In priorem ad Corinth. hom. 37.

Continentium voluptas.

Basil in lib. de vera virginitate.

Rom. 10.

Rom. 8. 5.

tatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius? Quid diceret? si Theodoretum legisset: qui vitam describens Dominæ, quæ trigesimum in religiosa historia locum obtinet: cùm innumeras fuisse virginum & continentium scholas dixisset, non in sua tantùm regione, sed in toto Oriente, quod earum & Palæstina, & Ægyptus, & Asia, Pontus & tota demum Europa plena esset: causam reddere volans, cur genus hoc vitæ plurimi turmatim sequerentur. Ex quo enim, inquit, Christus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus sit ex virginitate, prata virginitatis natura germinauit, & hos suauè olētes & qui non marcescūt, flores offert creatori. Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram, qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile, quod non facile etiam statim fiat, iucundū & suaue. Quod ipsum facit idem ille Theodoretus, cuius paulò antè meminimus: qui sanctorum certamina descripturus, quomodo mundum, diabolū, & carnem vicerunt: Eis autem, inquit, præbuit victoriam non natura, ea enim est mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, sed mens, quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis essent ardentes amatores, & pro eo quem amabant, omnia libenter & agere & pati statuissent, forti quidem & generoso animo tulerunt affectionum, perturbationumque impetus: Diaboli autem procellas strenuè repulerunt. Hæc Theodoretus in historiæ suæ religiosæ præfatione. Quem librum concludens: Nullus, inquit, ex his, qui sunt extra horum Philosophiam, horum ostendit tolerantiam. Si autem nullus ex alijs hominibus potest talibus resistere laboribus, clarum est, quod amor in Deum efficit, vt naturæ terminus transilirent, & superna flāma accensi, libenter ferunt impetum frigoris, & qui à superis descendit rore flammam radiorum mitigant.

Rom. 8. 5.
Theodor. in Theophilo.
Theodoretus in præfatione hist. religiosæ.

Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioannis Chrysostomi discipulum, Cheremonis cōsilium, quemadmodū ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tēpore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis, in tanta præsertim vel voluptatū diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissimè possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis cōfabulationibus, & mortificatus ab omni solicitudine curaque mundana, duobus tantùm paximacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ satietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt 4. horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut cōtinentiæ huius merito, sed miseratione Domini eam se crediderit adepturū, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origines: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis, nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & illecebras nutris.

Cass. in collationibus patrum col. 12. cap. 15.
Continentia seu Castitas quanto tempore acquiri & perfici possit.
Continentiæ nutrimenta & remedia.
Orig. homil. in Leuit.
Galat. 5.

Verùm adduci multi creduntur, vt se voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint, præstent: sed vt cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius Dei iudiciū est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id nō verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est aūt illa Dei querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quot Episcopi & Presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me citò mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt, quærunt, nō quæ IESV CHRISTI. Quòd si verè dictum est illo tēpore, nostro sæculo multò verius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quàm Christiani, quotumquemque reperire licet, qui gratis prædicet Euangeliū? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri nō posset, quam inflāmauit magis vxorum, & qui sunt ex incœsto cōiugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas, quamobrē dicta sunt sacerdotibus matrimonia, videri possit hæc non postrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterùm quo quis animo sacerdos fieri velit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudicium, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo videt ea non potest, nisi ea quæ patent: Dominus autem intuetur cor.

Cœlibatus voto cur se implicēt nonnulli.
Hier. 17.
Malach. 1.
Philipp. 2.
Ioan. 10.
Euangelicorum cupiditas.
Matrimonia cur interdicta sacerdotibus.

Verùm vt demus hoc, Esse non neminem, qui dum furijs ambitionis actus ad sacerdotiū aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus est cœlibatus? Etiā ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua suscipi tantum hoc sacramentum oporteret. Nam quotumquemque reperire licet, qui illud spectet in matrimonio cōtrahendo, quòd spectari solùm debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque potius respiciat: num ideò dicemus, ne sit matrimonium?

Hebr. 4.
1. Reg. 16.
Votū cœlibatus an sit relaxandum.

Sed nequit aiunt, præstare quod vouit. Hoc dicere, Simonia est, & Marcionis, aut Manichæi hæresim profiteri, christiano dicere fas non est, nisi quòd dixit Christus: omnia possibilia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, Omnia possum in eo, qui me confortat: quod dixit Augustinus, Leuis erit sarcina cōtinentiæ, si Christi erit? Christi erit, si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit.

Mar. 9.
Philip. 4.

Verùm non præstant multi, Nunquid in baptismo quoque Satanæ & pompis eius non abrenunciamus? præstatur id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apostolorum tra-

Rom. 10. Exod. 20. Lib. de spiritu & litera cap. 4.

ditio, quæ mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Mosi legem nunquid omnea obseruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priusquàm venisset finis legis Christus? An ideò tollemus præceptum de non coocupiscendo, quod magis videtur accendere concupiscentiam qoàm extinguere, si Dei simus auxilio destituti? Cùm verè dictum sit ab Augustino: vbi sanctus non adiuuat spiritus inspirans pro concupiscentia mala, concupiscentiam bonam, hoc est, charitatem diffundens in cordibua nostris: profectò illa lex quamuis bona auget desideriom mali. Sicut aqoę impetus, si in eam partem nō cesset influere, vehementior fit obice opposito: cuius molem cùm euicerit, maiore cumulo præcipitatus, violentius per prona prouoluitur. Nescio enim quomodo hoc

Rom. 7.

ipsum quod concupiscitur, fit iucundius dum vetatur. Non ita nos Paulus docuit. L ex quidem, inquit, sancta, & mādatū saoctum, & iustum, & bonum: Sic & cœlibatus lex sancta est, iusta est, bona est, etiam si neq; sancti, neq; iusti, neq; boni sunt, qui professi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini seruiunt: Præclarè scriptū est ab Hilario: Malè sanctis rebus præ-

Rom. 16. Philipp. 3. Hilar. in lib. de Synodis contra Arrianos. Chrysost. hom. 1. & 71. ad popul. Antio. Et hom. 58. in Matth.

iudicatur, si quia non saocti à quibusdam habentur, esse non debeant. Nec minus præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum à Deo factum dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas. Vionm enim Dei, ebrietas aūe Diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Totidem verbis respondere licet his qui dicunt: non sit votum cœlibatus, vt dicamus illis: non sit scortatio, non sint incœstæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incœstæ nuptiæ, Diaboli opus est. Nō votum cœlibatus scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est accuses: verùm illius insaniam argue, qui quod promisit, non præstat,

In cap. 7. 1. ad Cor.

non quia non potuit, sed quia noluit. Quia nō eam, quam debuit promptitudinem attulit: cum verè scriptum sit ab Ambrosio, quod illum DEVS adiuuat, quem videt tota virtute contendere, quia non ea qua oportuit fide Deum precatus est, vt sibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quod fidelis est Deus, qui non patietur noe tentari supra id quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere.

1. Cor. 10. Votum temerè non est faciendum. 2. Pet. 2. 1. Tim. 5. Luc. 5. Actor. 9. Luc. 7. Luc. 23. Psalm. 79. 1. Timoth. 3. Titum. 3. 1. Cor. 13. Cicero epist. 1. ad Qu. fratrem. Naz. in orat. funebri in Athanasium. Et Oratione 6. quam habuit, cum à patre in consortium assumptus esset, & contra Iulian. orat. Ecclesi. 10. Hom 5. cap. 4. Matth. Suetonius in Nerone.

Non sunt laudandi qui se temerè votis obstringunt: præstat enim lōgè nō vouere, quàm quòd semel voueris, in eo non persistere. sed cùm animi cuiusq; coniectura sit difficilis, etiam si quis anteacto vitæ suæ tempore parum sit continenter vixisse visus (quamuis haberi delectum oporteat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis comunicetur) prohiberi tamen vix poterit, quò minus quod sanctum est, voueat, nescit enim tarda molimina Spiritus sancti gratia. Vno momento ex publicano, Eoangelistam: ex persecutore, Apostolum: ex meretrice, vas electum: ex latrone Paradisi ciuem factum esse legimus. Hęc est mutatio dextræ excelsi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in constituendis Episcopis & Presbyteris, ea seruaretur. Est autem Christianę charitatis, nō cogitare malum, nec temerè secùs aliquid de proximo suspicari. Verè dictum est à quodam Ethoico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum: quod vt quisq; optimus est, ita difficillimè alium improbum esse suspicatur. Cootrà verò scriptum à sapiente lege, In via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. In vtramq; verò partem sic ab aoctore operis imperfecti scriptum est: Sicut difficilè aliquem suspicatur malum, qui ipse bonus est, sic difficilè aliquem suspicatur bonum, qui ipse malus est. Quem sequutus Esaias Abbas: Cuius mundum est cor, inquit, is omues homines mondos existimat. At qui vitijs cor habec inquinatum, is neminem mundum putat, sed sui similes omnes arbitratur. Quod si quis dixerit, aliquem esse virum bonum, statim irascitur in corde suo. Ex suis quisq; moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cùm vnus esset omnium impurissimus, animum inducere non potuisse, vt quemquam pudicum esse crederet. Verùm vtcunque res se habeat, reperiri videmus non paucos, qui cùm se voto cœlibatus obligauerint, nō præstent tamen. In hos iuxta Caoonum pręcepta potius animaduerteodum foret, quàm vt sancta lex propter homioes non sanctos antiquaretur.

Orat. 10. Lib. 1. epist. 11. Incontinentibus an post votum nubere liceat. Cypriani locus hic expenditur diligentius lib. 4. contra Brentium. Chalc. concil. Actor. 14. cap. 16.

Sed hic à Bucero Cypriani nobis auctoritas obijcitur, qui scriptum alicubi reliquerie, cùm de virginibua Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicot isti volōt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesię catholicę sensum & consensum? Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimiq; Pontificis Leonis auctoritate Chalcedonense Concilium, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post, quàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reijciuntur, à catholicis verò non aliter quàm sicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo disertis verbis cōtrarium est saocitum. Nonne totios orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oporteret? Cùm pręclarè scriptum est à S. quodam Patre: Propter vnum aliquid confirmātem, à sensu vniuersorum non esse recedendum. Nec enim totum partem, sed para totum sequi debet. Sed si fortè inueniatur pars à toto discordans: aut coaptanda est si fieri potest, aut si fieri non potest, abijcienda. Melius enim à parte receditur, quàm à toto. Optimum autem est, si & pars retioetur, & totum. Potest autem & pars & totum retineri, si germanum

Hugo de S. Victore lib. 2. par. 11. c. 12.

verborum Cypriani sensum secuti fuerimua. Nec enim existimandum est, Cyprianum id sensisse, quod isti volunt: vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scripsit is de Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus Postulauerat a Cypriano Pomponius, vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm semel statum suom continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt postea in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fu-

erit Dia-

erit Diaconis. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid sit nubant? Nihil minus: verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerint, accepta cõmunicatione ad Ecclesiam admittantur. si autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, postea exomologesi facta, ad Ecclesiam redeant. Quòd si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam à nobis admitti in Ecclesiam posse. Hoc est rescriptũ Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat, ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquam ita accipienda sunt, tanquam eis posteaquam se semel Deo despondissent, nubere licere vellet: sed retrò potius trahenda ad id tempus, quo nondum se Deo dicauerant, vt idem dixisse videatur Cyprianus, quod post eum scripsit Hieronym. Rectius fuerat homini subiisse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem, in profundum inferni cadere. Vt hic sit sensus verborum Cypriani. Si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini. Si verò non habent animum perseuerandi, non dicent se, sed nubant potius. Non enim vetabantur nubere, si se continere non poterant. Quod vel sequentia, quæ iam commemorauimus eius verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autem credibile, in hunc errorem tam impium lapsum esse Cyprianum, vt virgini DEO dicatæ permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est vt alij nubat: quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias contrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulò antè cõmemoratum est: quantò magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quod à CHRISTI sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed DEO data fides immortali, violatur? Quamobrem longè ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere, licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymum & Ambrosium Latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos, aliosq́, qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus: qui, quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & incœstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere scribit: Neq; enim saltem connubij desiderium, inquit Augustinus, in illa continentiæ professione, potest esse non malum, & est verisimile, Cyprianum contra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad ęternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaq; suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium.

Hier. ad Rust. ec. de custodia virginum.
1. Corinth. 11.
Matrimoniũ altero coniuge viuente cũ altero contractum, adulterium est.
Aug. de nuptijs & concupisc. li. 1. c. 10.
Post continentiæ votum contrahẽtes matrimoniũ, adulteri & incæstuosi sunt.
1. Tim. 5.
Lib. 4. contra Iul. cap. 2.

Verũ aũt dispensari possit votũ cœlibatus nec ne, nihil est quòd in pręsentia verba multa faciamus. Thomæ quidẽ Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citent nõnulli, verba sunt hęc: In voto solẽnizato per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispensari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulę monachali. Atqui tale est votum virginum solẽniter Deo dicatarum. Sed nõ est præsentis instituti, possit nec ne dispensari, de eo disserere: Satis fuerit illud scire, quod per se licitum est, dispensationis non egere. Verùm hęc de voto dicta sufficiant.

22. quæst. 88. art. 11.

Quod autem ad ordinem attinet, cum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunque sacramentum est, à sanctis patribus didicimus: Cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non possunt, ea cum sacerdotio pugnare vehementer, ab Origine, Ambrosio, Hieronymo, Beda, cęterisq; viris non doctrina magis quàm pietate prædiis excellenti, docemur. Neq; verò mirum id alicui videre debet, si matrimonij siue nuptiarum bonum à malo concupiscentiæ discernimus: quod aliquando fecisse Augustinũ Pelagius, Iulianus, Cœlestius hęretici reprehendebant: Cęterùm is, nõ solùm ratione subtili, verumetiã vulgatissimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieq; tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud discerni docuit. Quod enim, inquit, illi postea propagatione fecerunt, hoc est cõnubij bonum: quod verò prius confusione texerunt, hoc est concupiscentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiam de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia verò sine illo fieri non potest, erubescunt: Tanquam si quispiam pede vitiato ad aliquod bonum etiam claudicans perueniat, nec propter claudicationis malum, mala est illa peruentio, nec propter illius peruẽtionis bonũ, bona est claudicatio: ita nec propter libidinis malũ nuptias condemnare, nec propter nuptiarũ bonum, libidinem laudare debemus. Bonæ sunt itaq; nuptiæ, sed sine qua bonum nuptiarum fieri non potest, mala est libido. Atq; hęc est, cui repugnat ordo, quæ tam turpis est, vt eam etiam ipsi turpes turpitudinẽ vocent: cuius licet sint amatores, ostentatores esse nõ audent. Cuius tanta est fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ secundũ matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit causa liberorum, latebras ad subterfugiendorum hominum cõspectum & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certè nõ qui benè, sed qui malè agit, odit lucẽ, dicit Christus: Omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hęc igitur opera tenebrarũ pugnant cum sacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd si illa sic exerceri possent, quemadmodũ ante peccatũ ea primi nostri parentes exercuissent in Paradiso, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio spectaretur, cum sacerdotio non pugnarent. Nunc illorum peccato factum est, vt sine peccato (quod tamen nisi modum excedat nõ imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc est illud peccatum, quod vocatur originis: de

Ordo & matrimonium an pugnent inter se.
Aug. de nup. & cõcupisc. ad Valerium lib. 1. cap. 7.
Nuptiæ bonæ sunt, sed libido mala est & cum ord. sacro pugnat.
Ioan 3.
Peccatum orig.
Psalm 50.

quo dixit etiam Propheta: Ecce io imquitatibos conceptus ſum, & in peccatis concepit me
Lib. 1. de libero arbitrio cap. 2. mater mea. Qui verò ſequutus eſt Auguſtinum Fauſtus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarum munus adhuc in Paradiſo à creatore conceſſum, & earum vſus extra Paradiſum iam ſumpſit exordium. Peccatum in medio fuit inter generationem & concupiſcentiam: Quicquid præceptio diuina conſtituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamento candorem veſtis aſpergat, non diſplicet factura, ſed macula veſtimenti non amiſit vſum, & ſi perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſyncera generatio, ſi nõ interceſſiſſet inimica tranſgreſsio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbię ſpiritũ, ſimplicem corrupit affectum: & ſicut immortalitatis priuilegiũ,
Hebr. 13. ita donum perdidit puritatis. Non in quærelam vocatur nuptialis gratia, ſed obſcœnę paſſioois iniuria. Nõ aurum in culpam [illegible]it, ſed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit. Ante vtrunq; verò Ambroſius. Non habebant, inquit, parentes noſtri in Paradiſo quo confunderentur. At none licet bona ſint coniugia, tamen habent qood ioter
Orat. in 5. Baptiſ. ſe ipſi cõiuges erubeſcant. Et ante hos omnes Gregorius Nazianzenus, de triplici natiuitatis genere ſcribens: primũ eſſe dicit corporum nocturnum & ſeruum, libidiniq; obnoxium: ſecundum Baptiſmi diurnum & liberum. In quem ſcribens Nicœtas, peccatum, inquit, à primis parentibus per mandati violationem admiſſum, veneream coniunctionem adiunxit, atq; ea rurſus ad ipſorum poſteros nonnihil ſordis, & inquinamenti ſecum traxit. Quamquam. o. matrimooium Dei benedictione honorabile factum eſt, propter liberorum procreationem: natura tamen à peccato fluxit. In peccatis enim, inquit, cõcepit me mater mea. Quæſiuerat autẽ Auguſtinus à Gregorio Pontifice, qui miſerat eum in Angliam. An vir ſuæ coniugi permixtus, antequam aqua lauaretur, Eccleſiam intrare poſſet, vel ad myſteriũ ſacræ cõmunionis accedere? Cui poſt alia multa ſic reſpondet, Gregorius Romanorum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificatio-
Coniugum cõmiſtio ſine voluptate fieri non poteſt, ideo culpa non caret. nem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum reuerenter abſtinere. Nec hęc dicentes deputamus, culpam eſſe coniugium, ſed quia ipſa licita admiſtio coniugũ ſine voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendũ eſt, quia voluptas ipſa eſſe ſine culpa nul-
Interrogationum cap. 10. latenus poteſt. Non enim de adulterio vel fornicatione, ſed de legitimo coniugio natus fuerat qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum ſe nouerat, io delicto ſe natũ gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitij, quem traxit ex radice In quibus verbis non ipſam admiſtionem coniugũ iniquitatem nominat: ſed voluptatem admiſtionis. Sunt enim multa licita, ac legitima, & tamẽ in eorum actu aliquatenus fœdamur, ſicut ſæpè iraſcendo culpas inſequimur, & tranquillitatem animi in nobis perturbamus. Et cùm rectum ſit quod agitur, hoc eſt tamen improbabile, quod in eo animus perturbatur. Contra quippè vitia delinquentium iratus fuerat, qui dicebat: Turbatus eſt à furore oculus meus. Quia enim nõ valet, niſi tranquilla mens in cõtemplationis lucem ſe ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deorſum inſequitur, confundi atq; turbari à ſummorũ contemplatione cogebatur. Et laudabilis, ergo eſt ira contra vitium, & tamen moleſta, qui turbatum ſe reatum aliquem incurriſſe æſtimabat.

Quòd ſi ſacerdotem eſſe, nihil eſſet aliud quàm Prophetam eſſe, verbiq; miniſterio fun-
Epiph. hær. 78. contr. Antidicomarianitas. gi, ne ſic quidem licitum illi ſutorum exiſtimat Epiphanius, vt mariti officio fuogatur: ſic enim ille ſcribit: Nunquid inhoneſtæ ſuot nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur, propter maius miniſterium. Nam poſtquã prophetaoit Moyſes,
Amb. in exhortatione ad virgines. non amplius vxori coniunctus eſt, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis: habet enim vitam domino vacantem: Vacare autem Domino non poteſt, qui mariti officio fungitur. Multò minus licitum eſſe videtur ei, qui ſacrificiũ indefinens oblaturus eſt, quod
Orige. homil. 23. in Num. impediri certum eſſe ſcribit Origines bis, qoi coniugalibus neceſsitatibus ſeruiunt. Ac videtur ei, quod illius eſt offerre ſacrificium indefinens, qui indefinenti & perpetuæ ſe deuo-
Hier. contra Iouinianum lib. 1. uerit caſtitati. Si laicus & quicunq; fidelis, dicit Hieronymus, orare non poteſt, niſi careat officio coniugali: ſacerdoti cui ſemper pro populo offerenda ſunt ſacrificia, ſemper oran-
1. Corinth. 7. Leuit. 10. Ezech. 44. Num. 5. dum eſt: ergo ſemper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hoſtias offerebant, non ſolum in domibus ſuis non erant, ſed purificabantur ad tempos ab vxoribus ſeparati: & vinum & ſiceram non bibebant, quæ ſolent libidinem prouocare, Et alio lo-
Hier. in apolog. pro libris aduerſus Iouinia. ſcrip. co: Quod ſi indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi iraſcantur, ſed ſcripturis ſanctis, imò Epiſcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerſo choro ſacerdotali & leuitico, qui ſe nouerũt hoſtias offerre non poſſe, ſi operi ſeruiant cõiugali. Sic & Ambroſius enarrans illa verba: Di-
Amb. in epiſt. ad Tit. cap. 1. aconi ſi it vnius vxoris viri. Veteribus idcircò cõceſſum eſt leuitis aut ſacerdotibus vxores ad vſum habere, quia multũ temporis ocio vacabãt à miniſterio aut ſacerdotio: multitudo
Dia. ons ſeptem ſacerdotes bini per Eccleſias, & Epiſcopum in ciuitate vnum quid facere debeant. enim erat ſacerdotum. & vnuſquiſq; certo tempore ſeruiebat diuinis cęremonijs. Nunc aũt ſeptem diaconos eſſe oportet, aliquantos Presbyteros, vt bini ſint per Eccleſias, & vnus in ciuitate Epiſcopus: ac per hoc omnes à cõuentu fœminæ abſtinere debere: quia neceſſe eſt eos quotidie præſtò eſſe in Eccleſia, omni enim bebdomada offerendũ eſt, etiamſi nõ quotidie peregrinis, incolis tamen val bis io hebdomada. Sic plebeis bominibus orationis cauſa abſtinere ſe præcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis aut Sacerdotibus, quos die, nocteiq; pro plebe ſibi cõmiſſa oportet orare? Muodiores ergo eſſe debent cęteris, quia actores Dei ſunt. Eadem in fine primi lib. officiorũ repetit. In eandem ſententiã ſcribit, qui
Beda in cap. 1. Luc. eius fuit æqualis Syritius epiſtola 4. cap. 9. Beda quoq; venerabilis: Vicis ſuæ tempore Pontifices templi tantùm officijs mancipati, non ſolùm à complexu vxorum, ſed ab ipſo quoq; domorũ ſuarum abſtinebãt ingreſſu: vbi noſtri temporis ſacerdotibus, quibus ſemper al-

tarà

tari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur: at quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritualis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Non pugnat igitur esse maritum & sacerdotem, sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cœlestia mysteria tractare, eum præsertim sui corporis maritus potestatē non habeat, sed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porrò diuina mysteria liberū hominem requirunt, qui suæ sit, non alienæ potestatis. Quamobrem non apud orientales modò, verùm & in nostra hac occidētali Ecclesia nihil impedit, quominus qui maritus est, fiat idem sacerdos: modò consentiente vxore, ac se quoque ipsa Deo deuouente, quę mariti sunt, ea præstare desinat: His enim præstandis ita totus animus & corpus impēditur, vt submergi mens, & caro tota fieri videatur: sicut ab Augustino quoque legimus annotatū. Corpus autem Christi, quod sacerdos conficit, cum sit spirituale, nihil est quod magis refugiat, quàm carnem. Quod vel illa Dei verba satis indicant: Nō permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniā caro sunt. Qui semel vxorem duxit, quoad illa vixerit, etiā si diuortiū factū sit, maritus tamen illius esse nūquā desinit: Caro viri, caro semper vxoris est: caro vxoris, caro viri est: neutrius vt potestatem tertius aliquis habere possit. Sed si cesserit vltrò coniunx iure suo, quod habet in viri carnem, ac suam quoque Deo carnem consecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum se Deo dicare, sacerdotioque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quò minus Christi fieret Apostolus: sed quòd eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipsius verba testantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex responso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apostoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non est, videtur Hieronymo Tertulliani sententiam qui proximus fuit Apostolorum temporibus secuto verisimilius esse, quòd non habuerint. Sixtus quidem Pontifex omnes Domini discipulos, aut virgines, aut cōtinentes fuisse scribit. Theodoretus verò Pauli locum illum explicans: Rogo & te germane compar, Stultè quosdam existimasse scribit, quòd Paulus vxorem habuerit, quum ad Corinthios scribēs cœlibem se fuisse manifestè declarat.

1. Corinth. 7.
Mysteria diuina liberum hominem requirunt.
Aug. libr. 4. contra Iulian. cap. 14. & de ciuit. Dei. Lib. 14. cap. 16.
Gene. 6.
Apostoli Christum sequentes reliquerunt vxores.
Matth. 19.
Apostoli reliqui à Petro an vxores habuerint.
In libr. de Monogamia.
Li. de castitate c. 7.
Ad Philip. 4.
Hier. libr. 1. contra Iouinianum.

Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cum veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint Euangelij studio, nec duxerint, cùm nulli fuerit interdictum: non putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi cōtra Ecclesię interdictum vxores duxerint? Mirum ni ex Gnosticorum schola prodierint: quos ita suis persuadere solitos fuisse scribit Epiphanius. Quicunque in mundo degens mulierem non amauerit, vt ea potiatur, non est ex veritate, nec ad veritatem perueniet vnquàm. Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nōnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus cōmercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthijs ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant Christi discipulos vxores suas relinquere: neque deerant, qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, cum sibi quoque relinquēdę vxores essent, posteaquàm semel in Christum credere cœpissent. Inter cętera dicit Hieronymus, Corinthij per literas quęsiuerāt, vtrum post fidem Christi cœlibes esse deberent, & continentiæ causa vxores, quas habebant dimitterent, an si virgines credidissent, inirent matrimonium. Quibus respondens Paulus. De quibus, inquit, scripsistis mihi, quærentes an ad fidem conuersis cum vxoribus cōmercium habere maritis liceret: bonum est homini mulierem non tangere, hoc est, ab vxore abstinere: propter fornicationem autem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam: suam, inquit, habeat, sua vtatur, quam habebat antequàm crederet. Neque solus Hieronymus, verùm & ante eum Tertullianus, & ęquales Hieronymi Ambrosius & Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius Latini. tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoretus, Oecumenius, Theophilactus Gręci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt.

Quæstio Corinthiorum.
1. Corinth. 7.
Hier. libr. 1. contra Iouinianum
Tertull. in lib. de Monogamia.
Amb. in Paulum.
Aug. in epist. 100. & in libr. 1. de ser. domini in monte.
Greg. libr. 6. cap. 2. in lib. Reg. 1.
Cle. lib. 3. stromatū.
Chry. in comētarijs
Epip. Hær. 78.
Theod. in epist. decret.
Oecum. in comment.
Theoph. ibidem.
Fulge epist. 2. cap. 5. & 6. ad Gallam de statu vid.
Et in proximè sequēti epist. ad Probam cap. 7.

Quoniam verò vix quisquam locum hunc tractauit copiosius & accuratius quàm Sixtus Pontifex, paulò superiùs à nobis citatus, libet pluribus verbis adscribere quædam ex illius libro de castitate, quem nuper ex vrbē transmisit ad nos, vir ille cum pietate, tum doctrina cumprimis illustris, qui non ita pridem, quod pridem virtus illius insignis merebatur, in S. Cardinalium collegium est cooptatus, Guilhelmus Scirletus. Sic itaque Sixtus loquitur: Quęro quid causę fuerit, vt de ea re consuleretur à Corinthijs Apostolus, quam celebrare licere, nemo dubitabat, tam naturæ testimonio, quàm etiā legis exemplis? Nam quod Deus diuersum sexum, humanę propaginis causa condiderit, etiam natura suggerente cognoscimus: Et quod matrimonij copulam semper exercere licuerit, nōnullis scripturarum docemur exemplis. Quo modo ergo necessariū fuit Corinthijs de re manifesta, quasi de dubia sciscitari? Aut nunquid eorū auribus noua aliqua doctrina sonuerat, per quam quod veteribus licuerit sibi iam licere dubitarent? Non aliud reor. Nam satis vanè, si ipsi sibi quasi incertum fecerunt, quod retro semper habuerant certum. Quid ergo tenendum est? Dico Apostolū in prima sua apud Corinthios prædicatione nō aliam magis, quàm virginitatis, & pudicitię annunciasse doctrinā, & hoc pręcipuè demandasse, vt nouę legis cultores, noui aliquid exercerent, & in Christū credentes, Christi per omnia exempla sequerentur. Secūdū illud Petri: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vesti-

 gia eius.

gia eius. Quę causa postmodum fecit, vt Corinthijs Apostolum esset necesse consulere, dum quidam per incontinentiæ calorem pudicitiæ videbantur refragari doctrinæ. Nam si noui nihil audierant, quid opus eis de re manifesta interrogare? Sed dicis: cur Apostolus hæc non anteà præuidit, & ita doctrinæ suæ modum temperauit, vt nihil reliquisse videretur ambiguum? Sed etsi præuidit, hoc boni doctoris fuit, rem quæ infirmis debebatur, non tam vltrò offerre, quàm rogatus indulgere. Prudentem eum fuisse Archiatrum puta, qui ad conualescentis iam ægri commodum præcipiat ei, vt ab omnibus pomis se abstineat. Et si æger ille tantæ fragilitatis noluerit habere patientiam, vt ab omni se pomorum genere retrahat: necesse erit Medico, ne infirmus grauiora præsumat, eidem vel leuiora concedere. Tamen quid suum fuerat, voluit eum perfectę abstinentię securitate gaudere. Ita & Beatus Apostolus pudicitię & castitatis amator, exoptat primùm omnes possidere quod summum est. Sed si quis reclamauerit, ne illicita contingant, licita concedit, & velut inuitos indulget. Quod si summum bonum esset, non indulsisset, imò potius imperasset. Sed ipsius iam Apostoli verba ponamus: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere. De qua muliere illum dixisse credendum? De aliena? Non puto. Neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an eis liceret aliena matrimonia violare, quod citra ipsius disciplinæ interdictum ipsa etiam natura damnabat. Subiungit mox quasi in hæreticos nostri temporis intuens: Hoc propter eos, dixit, qui nimio ardore libidinis scripturarum veritatem peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat, vt de propria dixisse credatur. Sed vt huius loci intelligentiam facilius nosse possimus, oportet nos primùm scire, Beatum Apostolum trium partium hoc in loco suscepisse tractatum: Nuptarum, Viduarum, & Virginum. In prima parte sic dicit: De quibus scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: In secunda: Dico autem non nuptis & viduis, quibus si iam superius loquutus fuerat, superuacaneum fuit iterare sermonem. In tertia: De virginibus præceptum Domini non habeo. Sed reuertamur ad primam, in qua non cum viduis aut virginibus, vt quidam imperitè existimant, sed matrimonio iunctis propriè scripsisse manifestum est. Bonum est, inquit, homini mulierem non tangere. Bonum est homini mulierem non ducere, quia de his qui iam duxerant, disputabat. Ac paucis interiectis: Propter fornicationem autem vnusquisque suam vxorem habeat. Habeat, inquit, non ducat, quia illis loquebatur, qui duxerant. Ac nonnullis interiectis: illis tantum concessisse cernitur Apostolus nuptias, quos fornicaturos præuidebat. Nam dicendo, propter fornicationem quid in posterum cauerent, ostendit. Hactenus Sixtus, qui pluribus locum hunc præclarè tractare videtur.

Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in disputando, quàm auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta: ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbię tumor? quę arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus.

1. Corinth. 7. Vnusquisque vxorem suam habeat explicatur.

Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquęque suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: statim subiungit: Vxori vir debitũ reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clariùs, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat, de quo debito dicat, subdit e uestigio: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatem, nec ne? Tum autem, quem fraudet cęlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cœco appareat non de alijs hęc verba dici, quàm de coniugibus? hic vt sit germanus Pauli verborũ sensus: Cõmodum quidem illud oret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorũ exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco: ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum est, ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis Dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquęque vxor habeat, hoc est retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nã quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiam negare marito non debet.

Erasm. in paraphr.

Ex eo videre licet, quanta sit illorum cęcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuersam sententiam colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus, qui sunt cœlibes, vt vxores ducant: cum tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur: Sic enim scribit: Ad quæstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum ijs qui matrimonio sunt irretiti, quid ijs qui in cœlibatu degunt, & viduis: item quid ijs, qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti: postremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt rerum nouãdarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tempore præstare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij: sed magis indulgere quàm præcipere scribat, vt mutuum

Cœlibes ad matrimonium non inuitantur.

tuum

tuum sibi præstent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secũdum imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat, non intelligens neque quæ loquatur, neq; de quibus affirmet. Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsum coniugi reuertamini. Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiam: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere, non præceptum. Ante quem etiam Chrysostomus explicans illum Pauli locum: Volo iuniores viduas nubere. Quemadmodum igitur assiduam liberis operam dari permisit, non quidem legem statuens, sed ipsis indulgens. Sic enim, inquit, Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium, propter incontinentiam vestram: Ita hoc etiam loco, grauioris mali metu, secundum instituit matrimonium, ostendens hoc quoque indulgentiæ esse, ad multorum infirmitatem sese accommodantis ac demittentis. Sixtua quoque enarrans hæc ipsa verba, Indulgere se nuptiarum officium, non imperare testatur. Summum autem bonum tam illi sibi non indulgeri expectassent, quam hic audenter imperasset. Vide autem quale existimari debeat, quod per indulgentiam constat. Augustinus verò: Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset: hoc autem dico secundum veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Augustinus, Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et contra Iulianum iisdem verbis citatis, Notatur, inquit, in ijs, etsi ignoscitur culpa. Et contra eundem scribens: Apostolus tempora præscribit orandi temperantiæ coniugali, & secundum veniam concedit non vtiq; illum prolis, sed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant fideles Christi, qui sunt cõnubio alligati, vt ex cõsensu temperent, quo vacent orationi, & cùm ad idipsum redeunt propter intemperantiam suam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum veniam non secundum imperium à tanto doctore dicitur, vtiq; ignoscitur, non iubetur. Et iterum alio loco, adferens illum Pauli locum: Iterum reuertimini in idipsum, ne vos tentet Sathanas propter intemperantiam vestram. Quod vt peccatum inquit, esse demonstraret, sed infirmitati cõcessum, subiecit statim: Hæc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Et ante eum Basilius: Qui coniugio se implicuerit, huic satis fuerit, si incontinentiæ ipsi culpa remittatur, & fœminæ libido, & vnà cum ea congressio donetur. Qui scripsit Sancti Martini vitam Seuerus Sulpitius, & eius discipulus fuit: Qui coniugia, inquit, fornicationi comparant, vehementer errant: & illi qui coniugia virginitati æquandam existimant, miseri penitus & stulti sunt. Verùm hæc à sapientibus tenenda distinctio est, vt coniugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam, fornicatio deputetur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur. Non vult ille fornicationi comparari coniugium, sed nec æquari virginitati, verùm ad veniam pertinere dicit, vt non omni prorsus culpa vacare videatur. Et his vetustior Tertullianus, eundem Pauli locũ enarrans: Ostendit inquit, fuisse, qui in matrimonio à fide deprehensi verebantur, ne non liceret eis matrimonio suo exinde vti, quia in carnem sanctam Christi credidissent. Et tamen secundum veniam concedit, non secundum imperium: id est, indulgens non præcipiens ita fieri. Cæterùm malebat omnes id esse, quod & ipse. Proinde & de repudio rescribens demonstrat quosdam de isto quoq; cogitasse, vel maximè, quia & in ethnicis matrimonijs non putabãt post fidem perseuerandum. Nec diuersum eorum verborum sensum adferunt Oecumenius, & Theophilactus. Anselmus verò: Dico, inquit, vt in idipsum reuertamini, sed hoc secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur, non præcipitur, & ideò non peccat qui aliter agit, imò peccat qui sic agit, sed leuius, non enim sine vitio est, quod ignoscitur, & non præcipitur, sed cùm in dubijs cõstringimur, vtiliter in minimis subdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippè esse innuitur, quod indulgeri perhibetur, sed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, si hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur. Tunc enim solum coniuges sine culpa sunt in admistione, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur. Sed tamen & alia commistio, quæ pro sola voluptate veniam accipit propter nuptias. Enarrans autem eundem locum Petrus Lombardus, Reuertimini, &c. Ne videretur, inquit, hoc præcipiendo dixisse, subdit, hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperiũ. Et ideò non peccat, qui aliter agit, id est qui continet: imò peccat qui sic agit. Quia aliqua culpa ibi est, sed leuis. Propter huiusmodi peccata oportet quotidie, crebroq; adorare Dominum, & dicere: Dimitte nobis debita nostra. Non ergo illud præcepit Apostolus, sed permisit. Aliud enim est quod permittitur infirmitati, non est laudabile, sed veniale. Sed fortè aliquis dicet: Si hoc secundum veniam concessit Apostolus, ergo peccatum sunt nuptiæ? cui enim venia nisi peccato conceditur, vbi est incontinentiæ malum, Planè quod infirmitati concessit Apostolus secundum veniam, audeo dicere peccatum esse. Veniam namque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quod vir cognoscit vxorem, etiam vltra necessitatem procreandi liberos. Sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, ideò coniugium, quod est præter intentionem generationis, non est bonum. Imò verò illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malum fit veniale propter bonũ nuptiale.

1. Corinth. 7.

1. Tim. 5.

Hier. libr. 1. contra Iouinianum.

Chry. in epist. quadam ad Viduam iuniorem à Flaminio Nobilio in Latinũ conuersa, Anno, 1576.

Aug. in Enchiridio cap. 78.

De peccato originali com. Pel. & Cœlestium lib. 2. cap. 38.

Lib. 2.

Lib. 5. cap. 7.

Lib. 50 Homil. hom. vltima.

Tertull. in Monogamia.

Matrimonij actus pro prole suscipienda sine culpa exercetur.

Greg. ad interrogat. Augu. Cap. 10.

Qui verò præcesit hos duos Gregorius Pontifex ad interrogationem quandam Augustini, qui fuit in Angliam ab eo missus, respondens. Cùm, inquit, non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in corpore commistionis, habent coniuges etiam de sua commistione quod defleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio, & tamen de ipsa concessione metu animum concutit.

1. Cor. 7.

Nam cùm Paulus Apostolus diceret: Qui se continere non potest, habeat vxorem suam: statim subiungere curauit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non enim indulgetur quod licet & iustum est. Quod enim indulgeri dixit, culpam esse monstrauit. Sed præclarè nodum hunc explicat qui præcesit Gregorium Fulgentius:

De coniugali debito epist. 1. cap. 2.

Si per se ipsam quis fidelium coniugum cõmixtionem duce ratione consideret, culpabilis vsus, non in coniugali concubitu, sed in concumbentiũ reperietur excessu. Neque ex commixtione maris & fœminæ, sed ex immoderatione libidinis, culpam trahit coitus coniugalis. In coniugibus ergo excessus iure reprehenditur, nuptialis tamen dignitas, collati sibi diuinitus honoris munere non priuatur. Ideò clamat Apostolicæ prædicationis auctoritas, Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Corinthios quoque super matrimonij honestate seruanda Paulus informans cùm præmisisset: Bonum homini mulierem non tangere, quorundam infirmitatem videns, atque Apostolica satagens charitate, tanquam parieti inclinato & maceriæ impulsæ, non neglexit Doctor egregius consolationis dexteram Christo in se loquente supponere: denique subsequenter adiungit: Propter fornicationes autem vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum virum habeat. Vxori vir debitum reddat: Similiter autem vxor viro. Apostolicæ itaque lectionis tenor ostendit, vxorem viro, & virum vxori quadam debiti cõmunione misceri. Quod proculdubiò non appellaret Apostolus debitum, nisi legitimè sciret esse reddendum, nec iuberet reddendum mutuæ consensionis officium, si esset iniqua exposcentis exactio.

Thomas in epist. Pauli ad Corin. c. 5.

Quem sequutus Thomas Aquinas, Dico, inquit, quod iterum post cõtinentiam determinati temporis reuertamini in idipsum. Hoc autem dico secundum indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ, non secundum imperium. Sed videtur, inquit, Apostolus inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est, nisi de peccato. Per hoc ergo quod Apostolus secundum indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum.

Permissio duplex.

Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo, vt indulgẽtia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio. Vna quidẽ de minus malo: sicut Moses permisit Iudæis dare libellum repudij ad vitandum vxoricidium, ad quod erant proni. Talis permissio non fit in nouo testamento propter sui perfectionem. Alia est permissio de minus bono, cùm homo pręcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, hoc est, permittit matrimonium, quod est minus bonum, quàm continentia, quæ non præcipitur, quæ est maius bonum. Alio modo potest accipi indulgentia prout respicit culpam, & secundum hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem, secundum quod habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis: persequitur hęc posteà pluribus verbis, quę ne longiores essemus, prætermittenda putauimus.

1. Corinth. 7.
Matrimonium consensus facit, non cõcubitus.
Lib. 5. contra Iul. cap. 8.
De serm. Dom. in monte lib. 1.
Vide eundem de cõsensu Euangelistarum lib. 2. cap. 1.
Et de nuptijs & concupisc. lib. 1. cap. 11. & 12.
Matth. 19.
1. Corinth. 7.
Epis. 92. cap. 3.

Ex his omnibus liquere satis potest, quod his verbis: Hoc autem dico secundum indulgentiam, datur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis enim vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi caussa rectum sit vxorem ducere, & ea vti, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquam sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus, cùm dicit: Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores tanquàm non habentes sint: Nam & absque vsu coniugali constare posse Matrimonium, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis: Denique cùm iungitur puella, coniugium est, non cùm virili admistione cognoscitur. Nisi fortè non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugiũ id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicę apertissimo testimonio cõfutauit Augustinus. Qui nõ dubitauit etiã dicere, quòd beatiora cõiugia iudicãda sunt, quę siue filijs procreãdis, siue etiã ista terrena prole cõtẽpta, cõtinentiã inter se pari cõsensu seruare potuerint: quòd neque cõtra illud pceptũ sit, quo Dñs dimitti coniugẽ vetat: Non enim dimittit, qui cum ea nõ carnaliter, sed spiritualiter viuit: & illud seruatur, quod per Apostolũ dicitur. Reliquũ est, vt qui habent vxores, quasi nõ habentes sint. Nam ex carnali (sicut Leo Pontifex loquitur) fit spiritale cõiugiũ, quo nec dimittũtur vxores, & quasi non habeant, sic habentur, quo & salua sit charitas coniugiorũ, & cessent opera nuptiarũ. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit: quibus vt reddatur debitũ permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vnde deflexit eò redeat oratio.

Reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, pugnantia sunt.

Non esse pugnãtia docuimus Matrimoniũ & Sacerdotiũ, sed esse pugnantia reddere debitũ vxori, & reddere debitũ Deo, iuge sacrificiũ offerendo. Quare cui debitũ hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nũc etiã licitũ nõ in Orientali modò, verùm & in hac Ecclesia nostra Sacerdotio fungi. Obseruatũ aũt hoc fuisse legimus & in Orientali Ecclesia, vt maritus cùm Sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officiũ facere desineret: adeò visum id est ex diametro quod aiũt cum Sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, cum de Vigilãtio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere cõsortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiã: imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes vxores viderint clericorũ, infantesque de vlnis eorũ vagientes, Christi Sacramenta non tribuũt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut conti-

nentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinũt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalẽ carnis ardorẽ, q in adolescentia plerunq; feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarũ, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animãtibus, quo ab equis, de quibus scriptũ est. Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet, q videtur æqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoq; Gręcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cum vxore quam ante clericatum legitimè duxit, dormierit: abdicator, cùm oẽs qui pręclari sunt in Oriente abstineant: pręcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade. Cui suffragatur ad Anastasiũ Thessalonicensem Epũm scribens Leo Pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem constitutis nuptiarum societati & procreatione filiorum studere sit liberum: ad exhibendá tamen perfectę continentię puritatẽ ne Subdiaconibus quidem carnale cõnubium conceditur: vt & q habent, sint tanquam nõ habentes: & q nõ habent, permaneant singulares. Quòd si in hoc ordine, q quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo ac secundo, aut tertio seruandũ est: ne aut Leuitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Epali excellentia quisquam idoneus existimetur, q se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius aũt Epiphanius Constantię, Cypri Epũs. q adducto eo loco: Oportet Epũm irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, Re vera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptijs mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem & dignitatem, & hęc certò sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentẽ & liberos gignentẽ vnius vxoris virũ nõ suscipit: sed eum q se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconũ & Presbyterũ, & Epũm, & Hypodiaconũ: maximè vbi synceri sunt canones Ecclesiastici. At dicis mihi: Omninò in quibusdá locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quę per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud Orientales, vbi synceri fuerunt Canones Ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, vt Sacerdotes mariti, deinceps à maritorum officijs abstinerent.

Hierem. 5.
Socrat. lib. 5. ca. 18. Ecclesi. hist.
Leo epist. 84 & in epist. 92. ad Narbonem Episcopum.
Epiph. hær. 59.
1. Tim 3.

Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, Orientalium Sacerdotes Matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones nõ sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorem, quòd is interpretetur, copulantur: id est copulato vtuntur, hunc tamẽ, quem glossator vult, Stephani verborũ sensum esse, certũ est & indubitatũ. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint, hęc quę in Decretorum librũ retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neq; reperiuntur in decreta Stephani Papę, cuius epistola libris Cõciliorũ est inserta, nequaquá tamen credendum est, quicunq; tandẽ fuerit ille Papa Stephanus, adeò rudẽ eum & rerum omnium imperitũ fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte Matrimonia cõtrahere Sacerdotibus licuisse. Ac ex alijs nõnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuiuis manifestũ esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi nõ posse, quàm sicut intellectum est à glossatore, nimirũ copulato vtuntur: ac lege Matrimonij, q pridẽ initum est, carnaliter cõmiscentur. Adfertur ab eodẽ Gratiano rescriptum Nicolai Pontificis ad Salonitanum Episcopum: cuius hęc verba sunt: Nosse desideras, vtrum mulier, quę viri filium ex alia fœmina genitum: de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi, quod est Matrimonio iungi, quod iam pridẽ factum fuisse verborum sequentium contextus indicat, sed carnaliter misceri. Qua significatione vsus est etiam verbo copulationis Augustinus, dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarum: sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: postquam copulatione cõiugij viri atq; mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorunq; corpus cõiugij sit factum copulatione, incõgruum est patrẽ cõuerti, & patrẽ in seculo remanere. Ad eũdẽ modũ Anianus interpres Chrysostomi: Habitare cum spõsis nõdum sibi copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis nõ cõtractum, sed vsum significant Matrimonij. Quod etiá illa verba Cõcilij Aurelian. declarant, vbi vis dictionis eius, copulatur sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquá in cõiugio copuletur: hoc est ne propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quá sibi reddit illicitá, sororẽ eius cognoscendo. Nõne manifestè hic ostenditur, cõiugio copulari nõ aliud esse, quàm reddere debitũ? Sed sit nõ rarò q quæ nõ intelligunt, ridẽt imperiti. Hic itaq; germanus est verborũ Stephani sensus, q Oriẽtaliũ Sacerdotes maritorum officijs funguntur, & pręstãt vxoribus ea quę debent ex lege matrimonij: Occidẽtaliũ verò, nequaquá. verùm si q sint etiá, quos vxores habere contingat, sint iuxta Pauli cõsiliũ tanq̃ nõ habentes, neq; deinceps quicq̃ eis cũ vxoribus est cõmercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentaliũ Sacerdotũ nullus licentiá habet cõiugiũ sortiendi. Ná coniugiũ eo loco significat coniunctionẽ carnalẽ, q̃ vulgò copulá vocant, quẽadmodũ in Synodo Turonensi secunda: Quosdam dicit canon, inhibita coniugia, id est, coniunctiones corporũ vetitas reperijsse cõperimus. Nõ habet itaq; licentiá coniugiũ sortiendi, idẽ est, ac si diceret, Nõ habet licentiá carnalẽ cum ea consuetudinẽ habendi, nec aliter Sacerdotis officio fungi potest, q̃ si Deo continentiam illa suam vouerit, & in Monasterio reliquum vitæ tempus transegerit.

Stephani Papa sententia expenditur.
30. quæst. 1. Nosse.
Copulari pro carnaliter misceri.
Augu. de nuptijs & concupisc. li. 1. c. 4.
Greg. libr. 9. epist. 44.
1. Corinth. 6.
Idem li. 5. epi. 149.
Anian. in homil. 4. in Matth. 27.
quæst. 2. Qui dormierit.
1. Corinth. 7.
Canon. 12.

Hic sanus cùm sit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quam nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur, Sacerdotibus aliquando Matrimonium contrahere licuisse, cùm etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus: extat enim inter alios hic quoq;, Qui cùm cœlibes essent, clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modò sic eis visum sit, Matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quàm quò Hypodiaconis, Diaconis, & Presbyteris, posteaquam ordinati fuerint,

Canon. 14.

Constan. syn. Canon. 3. Dist. 28. c. presbyterum & 31. Quoniam & 32. Dist. cap. Si quis. Nicæ. 2. syn. Actio. 6. Tomo 1. Florent. concil. Sessione 5.

erint, vxorē ducere fas nō est? Tales enim nuptias vocāt Patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo Regij palatij Constantinopoli cōgregati ducenti vigintiseptē, illegitimas, & illegitimum eiusmodi cōtuberniū solui iubent. Qua Synodo ante annos propè noningentos habita, cum posterior fuisse videatur Stephanus hic Pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primùm non fuisse liquet) est ne verisimile eum aut canonem Apostolicum, aut istorum Patrum decretum ignorasse? Quorum Synodum, sextam quidem Synodū vocat Gratianus, cùm eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicœna secunda Synodo, tum ex actis quoque Florentini Concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauā Synodū, liquere potest, quod quatur aut quinque, vel, si Theophani credimus, 27. post annis fuerit congregata. Quam cùm præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere Sacerdotibus etiam Orientalibus licitum non esse scripserunt: non potest ostendi tempus vllum, quo vel Orientalium, vel quarumcunque aliarum Ecclesiarum Sacerdotibus Matrimonium inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incœstas Magistri sui nuptias defendendas.

Sacerdotibus matrimonium licuisse intre ostendi non potest.

33. quæst. 2. latorē.

Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptum, quàm prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima cōiuge non separari iubetur: quem fuisse Sacerdotem ex eo colligere volunt, quod oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint Sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quasi non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per Sacerdotē in altari. Poterat iste Theologus, Iuris vtriusque Cōsultus, Grāmaticus, Rethor, Medicus, Geometer, Aliptes, Augur Schœnobates, & quid non? poterat ex illo ipso decretorū libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriā quod Deus per Mosen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacous: atque inde discerē, suas etiā laicos oblationes habere, quas offerant ad altare: quas etiam apud Catholicos nūc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Quod etiam canones Apostolorū indicant. Ab hoc genus oblationibus offerendis, repellebantur pœnitentes, qualis fuit iste matricida: repellebantur, ex decreto Cōcilij Carthaginensis quarti, cap. 93. fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium cōmisissent, & vi seruū suū ad Ecclesiam profugū extraxissent: raptores, vsurarij, meretrices, & aliorū atrocium criminū affines, quemadmodū XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Apparet etiam ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas accipiēdas esse. Non ergo statim Sacerdos est, si quis oblationem offert, quòd non viris magis, quàm fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est.

Laicorum oblationes. De consec. dist. 1. Omnis. Exod. 34. Cap. 4. Offerre quidam prohibentur. Deut. 23. Concil. Carth. 4. Cap. 93. Cap. Oblationes. Clem. const. apostol. lib. 3. cap. 8. & lib. 4. c. 6. & sequētib. 1 Corinth. 7. 1. Timot. 3.

Hinc videre licet, quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire possint nouatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus Matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autē ista temeritas, quod per mille quingentos annos nūquam in Ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit Sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberent vxores, voluit esse tanquam non habentes. Manifestum ergo iam est, Sacerdotibus in Ecclesia catholica neque licuisse vnquam, neque nunc etiam licere Matrimonia contrahere.

Vnius vxoris vir. Tert. libr. priore ad vxorem de exhort. castitatis, & de monogamia. Orig. hom. 17. in Luc. 17. Chrysost. homil. 10. ad Tim. & Titum. Epiph. hære. 59. Hier. libr. 1. contra Iouin. & ad Tit. Amb. lib. 1. de offic. cap. 50. & epist. 82. Leo epist. 45. & 49. Theoph. in 1. Timoth. 3. Lib. 1. cont. Iouian. Eusěb. Demonst. Euang. libr. 1. ca. 9. Epiph. Hær. 48. In compendiaria doctrina de fide catholica.

Quod verò adfertur ex Paulo, oportet Episcopū vnius vxoris esse virū, id ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictum esse sancti Patres omnes vno ore testantur: quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud aūt perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum, atque eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum, vereque masculum in illis procreandis præstiterit, parum sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiam recipimus, quemadmodum rectè colligit etiam Hieronymus, non erit Sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est, virginem fuisse: non alij quidam Apostoli qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, non Chrysostomus, non innumeri alij Sacerdotes & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude cum primis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ, omnes omnium ætatum viri doctissimi, sanctissimique, non Latini magis quàm ipsi Græci. Ac primùm Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopū vnius vxoris virum esse: Veruntamen eos qui sacrati sunt, atque in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris cōmercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiam si maximè Sacerdotij dona per eos, qui ab vnius etiam nuptijs se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit, velut etiam Apostoli ipsius Ecclesiasticam Sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem, vt plurimum procedens: si verò non ex virginibus, ad solitariam vitam degentibus, si verò non suffecerint, ad ministerium solitariam vitam degentes, de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad Sacerdotium suscipere. Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi, si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. Idem in epistolam

Chrysost. hom. 2. de pœnit. 1. 12.

ſtolam ad Timotheum: Non hoc velut ſanciens, dicit Apoſtolus, quaſi non liceat abſq; vxore Epiſcopum fieri, ſed rei modum conſtituens. Et in argumento eiuſdem epiſtolæ: Non idcircò dicit vnius vxoris virum, quaſi neceſſarium ſit, & vxorem habere, & filios. Cæterùm, ſi quando contigerit ex ſeculi hominibus aliquem ad huiuſmodi ordinem prouehi, talem eſſe præcepit, qui & domui præeſſe, & filijs, & reliquæ domui ſciret. Nam qui ſecularis cùm eſſet, in eis inutilis repertus, quæ ad hanc rem neceſſariò pertinent: quo pacto illi Eccleſiæ cura, regimenq; permittitur. In eãdem ſententiam Græcus ille Scholiaſtes: vnius vxoris virum Non de hoc legem fert, vt vxorem omninò habeat Epiſcopus: ſed ſi ſit, inquit, ex mundanis, ne ſit tamen is, qui ſecundis ſe nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem eſſe legitimam ad ea præſtanda, quæ debent inuicem coniuges iure Matrimonij: Poſteaquam verò vocatus ad Epiſcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo ſcriptum eſt, vt ſint qui habent vxores tanquam non habentes. Et, Volo omnes eſſe ſicut & ego. Neq; diſsidet ab his Theophilactus. Quin etiam ducenti vigintiſeptem Patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo Regij palacij ſub Iuſtiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cæteros, hunc etiam cõſcripſerunt: Vxor eius qui ad Epiſcopalem dignitatem promotus eſt, ſimul vt is electus & conſecratus fuerit cõmuni ſui viri conſenſu prius ſeparata, poſtquam in Epiſcopum ordinatus eſt ac conſecratus, Monaſterium ingrediatur, quod ab ædibus Epiſcopi procul abſit. Quid hi tot ſancti Patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Epiſcopus vnius vxoris vir ſit, non intellexiſſe iudicãdi ſunt? per quos nulli vnquam Epiſcopo eſſe licuit, niſi aut virgini, aut cuius vxor communi conſenſu Deo continentiam ſuam dicaſſet: quod etiamnum apud Græcos & Ruthenos obſeruari videmus, qui quamuis plus aliquid Sacerdotibus permittant, neq; eos ab vxoribus ſuis ſeparent, quas ante Sacerdotium duxerunt, tamen Epiſcopos non ordinant, niſi vel virgines, vel continentes.

Idem in hom. 10. 1. Timot. 3.

1. Cor. 7.

Conſt. contra Canon. 48.

Quorſum autem attinet Latinorum quoq; ſuper hunc Pauli locum interpretationes adducere: quos nunquam eum aliter intellexiſſe recepta totius Eccleſiæ conſuetudo manifeſtum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum teſtimonia proferemus. Extat epiſtola Syritij, ante annos mille ducentos propè ſcripta, cuius hæc verba ſunt: Fortè quæritur, quia ſcriptum eſt vnius vxoris virum: non permanenti in concupiſcentia generandi dixit, ſed propter continentiam futuram: neque enim integros non admiſit, qui ait, vellem autem omnes ſic eſſe ſicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium ſcribens, qui poſt Anaſtaſium Syritio ſucceſsit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apoſtolus Paulus: Eligatur Epiſcopus, qui ducat vnam vxorem, & filios faciat, ſed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquantò poſt: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambroſius ad Vercellenſem ſcribens Eccleſiam: Vnius vxoris virum eſſe præcipit Epiſcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc ſupra legem præcepti eſt, ſed vt coniugali caſtimonia ſeruet ablutionis ſuæ gratiã, neq; iterum vt filios in Sacerdotio creare Apoſtolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apoſtolicam hanc eſſe traditionem, continentes vt ſint Sacerdotes, præſertim autem Epiſcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuerſa totius orbis Chriſtiani Eccleſia obſeruatum fuiſſe. Quis igitur dubitauit, qui quidem ſanæ ſit mentis, quin totius Eccleſiæ ſenſum & conſenſum ſequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentiſsimos patronos? qui dum ſuos inceſtos ac nefarios concubitus, omni religione ſpreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipſi impietate peccaſſe videantur, in idem in quod ſe præcipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam quos poſſunt omnes remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur.

Syr. epiſt. 4.

1. Timoth. 3.

1. Corinth. 7.

Innoc. epiſt. 3.

Hier. libr. 1. contra Iouinianum.

Ambr. in epiſt. 22.

1. Tim. 3.

Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent, nubant: Melius eſt enim nubere, quàm vri. Sed hoc quoq; modo ſanus adſit verborum intellectus, facilè retunditur. Produxeramus in ſuperioribus æditionibus huius lib. noſtri verba B. Ephrẽ, quibus Pauli locum hunc explicauit, quemadmodũ in 2. lib. Franciſci Torrenſis de dogmaticis characteribus, ea citata reperimus. Quoniam verò miſit ad nos nuper ipſa B. Ephrem verba lingua ſua loquentis, idem ille cuius paulò antè meminimus Guilhelmus Scyrletus Cardinalis, ex Græco quodam exemplari tranſſcripta, viſum eſt nobis, vt qua lingua ſcripta ſunt, eadem in hac æditione nouiſsima non mutila, ſed integra ponerentur. Sic autem habet inſcriptio.

Qui non continent, nubant.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ, ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟΝ ἐρωτήσαντα, πρὸς τίνα ὁ λόγος εἴρηται, κρεῖσσον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι, ἀπόκρισις.

Ἀκούει τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος. θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν, ἀλλ' ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ. ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ, οὕτως. δῆλον μὲν δήπου ὅτι πρὸς βιωτικοὺς καὶ ἀποτακτικοὺς τὴν διαφορὰν πεποίηται, εἰπών. ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἀπὸ τοῦ θεοῦ ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ οὕτως. καὶ οὔτε τοὺς βιωτικοὺς ἀπεκώλυσε νομίμως γαμεῖν, οὐδὲ τοὺς ἀποτακτικοὺς ἐνέκοψε τῆς ἐγκρατείας, φήσας. ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ. τοῖς γὰρ βιωτικοῖς ἐπέτρεψε, λέγων, διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. καὶ πάλιν. τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός, τοῖς δὲ ἀποτακτικοῖς παρέθετο τὴν ἐγκράτειαν, εἰπών. πᾶς δὲ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. δύο οὖν σκάμματα παρέστησεν ὁ λόγος, καθὼς προείρηται. σὺ οὖν μοναχέ, γνῶθι, καὶ ἴδε ἐν ποίῳ τάγματι κατετάγης. καὶ τὸ σημεῖον, ὃ ἠμφίεσαι. καὶ τίνες αἱ εὐχαὶ καὶ συνθῆκαι, ἃς συνέθου τῷ θεῷ. πρὸς αὐτὰς γὰρ καὶ τὸν λόγον ἀπαιτῇ. ἔφη γὰρ ὁ κύριος, ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε πονηρὲ δοῦλε. καθὼς οὖν προειρή-

προσφέρομεν, τοῖς βιωτικοῖς ἐπιτρέψει νομίμως γαμεῖν, τοῖς δὲ ἀποταξαμένοις, ἐγκρατεύεσθαι. ἐπεὶ εἰ ἄρα τοῖς πᾶσιν ἐπέτρεπεν ὁ λόγος, κρεῖσσον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι. οὐκ ἄν τις ἤσκησε τὴν ἀρετὴν ταύτην. οὐκ Ἠλίας ὁ Θεσβίτης. οὐκ Ἐλισσαῖος. οὐκ Ἰωάννης, καὶ ὅσοι εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. οὐκ ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ἐνεκρατεύσατο, εἰ μὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. μηδὲ δόξωμεν λέγειν, καθώς τινες προφασίζονται. ἐκεῖνοι δὲ φησι δίκαιοι ὑπῆρχον. ἐγὼ δὲ, ἁμαρτωλός εἰμι. δίκαιοι γὰρ κατεστάθησαν, ὅτι δικαίως καὶ ὁσίως διῆξαν τὸν ἑαυτῶν βίον. τί δεῖ ἐροῦμεν ὅτι αἱ δίκαιοι ἀσώματοι ὑπῆρχον; οὐχὶ καὶ αὐτοὶ σῶμα περιέκειντο; ἄκουε τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα. τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατιᾶς ἡμῶν, οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνατὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων. δῆλον οὖν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐπολεμοῦντο ὡς σαρκικὰ φρο-
,, νοῦντες, ἀλλ᾽ ἀντηγωνίζοντο. ὅθεν πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ μή πως
,, ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. χειραγωγῶν δὲ ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀρετὴν λέγει. μιμηταί μου γίνε-
,, σθε, καθὼς κἀγὼ Χριστοῦ. προσχῶμεν οὖν ἀδελφοί. μήποτε τὴν ἐπιθυμίαν ἑαυτῶν πληρῶσαι βουλόμενοι,
,, τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι ἐπιγράψωμεν τὸ αἴτιον, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου μὴ ἐπιγινώσκοντες. δι-
,, ότι γέγραπται· ψυχαὶ δόλιαι πλανῶνται ἐν ἁμαρτίαις. καὶ πάλιν ἁμαρτάνοντι ἀνδρὶ μεγάλη παγίς. δί-
,, καιοι δὲ ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ ἔσονται. τί δὲ ἀδελφὲ κρεῖσσον, γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι, ἤκουσας, καὶ ἤκουσας ὃ
,, ἐπιφέρει, λέγων. ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦ-
,, σιν. καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες. καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κα-
,, τέχοντες. καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσ-
,, μου τούτου. διὸ μοναχὲ, μὴ ἀθέτει τὸν δωρησάμενόν σοι τὴν χάριν ταύτην. μηδὲ παρακούσῃς αὐτοῦ λέ-
,, γοντος πρὸς σὲ διὰ τοῦ ἀποστόλου· μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ
,, ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. μήποτε παραβάτην σεαυτὸν καταστήσῃς, οἰκοδομῶν πάλιν ἃ
,, κατέλυσας. ἀλλ᾽ ἀπόδος τῷ κυρίῳ τὰς εὐχάς σου, διότι γέγραπται· ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαι, ἢ εὔξα[illegible]
,, μὴ ἀποδοῦναι. ἀγωνίζου οὖν τὸν δρόμον τελέσαι σου νομίμως, ὅπως ἕξεις παρρησίαν ἅμα τῷ ἀποστόλῳ λέ-
,, γειν· τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι. τὸν δρόμον τετέλεκα. τὴν πίστιν τετήρηκα. λοιπὸν ἀπόκειταί μοι
,, ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος ἀποκριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ,
,, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Id est, Beati Ephrem ad fratrem qui quæsiuerat ad quem ille sermo dictus fuerit: *Melius est nubere quàm vri*. RESPONSIO. Audi, inquit, Apostolum dicentem: Volo omnes homines esse sicut ego sum. Sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Ita manifestum fit, quòd inter seculares, & inter eos qui renunciarunt seculo, discrimen fecit, cùm diceret: Vnusquisque proprium habet donum à Deo. alius quidem sic, alius verò sic. Et nec seculares prohibet legitimo matrimonio copulari, nec eos qui seculò renunciarunt, auocat à continentia, cùm dicit: Vnusquisque proprium habet donum à Deo. Nam secularibus permittit, dicens: Propter fornicationem vnusquisque suam vxorem habeat. Et rursus: Honorabile connubium est & thorus immaculatus: scortatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed ijs qui renunciarunt, mandauit continentiam, dicens: Omnis qui certat in agone, ab omnibus se abstinet. His itaque verbis duo demonstrantur ordines, quemadmodum supra dictum est. Tu verò ô Monache, considera, & vide in vtro sis ordine positus, & quod signum, quamve notam sis indutus, quæ vota feceris, quæ pacta cum Deo constitueris. Nam secudum pactiones & sponsiones quas fecisti, rationem à te repascet Deus, sic enim loquitur: Ex ore tuo iudicabo te, serue nequam. Quamobrem, sicut supra diximus, secularibus permisit legitimè iungi Matrimonio, qui verò seculo renunciarunt eos continere voluit. Quandoquidem, si ad omnes pertinerent illa verba: Melius est nubere quàm vri: nemo virtutem castitatis coluisset vnquam: non Helias Thesbites, non Eliseus, non Ioannes, non quotquot alij castrauerunt se propter regnum cœlorum, sed nec ipse Apostolus continens fuisset, nisi respexisset in mercedem, vel retributionem. Nec verò dicamus sicut quidam prætexunt: Illi autem viri iusti fuerunt, ego verò peccator sum. Nam illi propterea iusti facti sunt, quòd iustè & sanctè traduxerunt suam vitam. Quid igitur quæremus ex illis? Num illi iusti carnis siue corporis experies fuerunt? An & ipsi carnem induti non erant? Audi Apostolum dicentem: In carne ambulantes, non secundum carnem militamus: Arma militiæ nostræ non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionũ. Manifestum igitur, quòd & ipsi oppugnabantur, tanquam carnalia sapientes, sed viriliter contra certabant. Vnde rursus idem ille dicit: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauero, ipse reprobus efficiar. At manu ducens nos ad virtutem, dicit: Imitatores mei estote sicut & ego Christi. Attendamus igitur fratres, ne dum cõcupiscentiam nostram implere volumus, in Apostolicum præceptum culpam referamus, quę sit verborum illius vis, ignorantes. Propterea scriptum est: Animę dolosę errant in peccatis. Et rursus: Homini peccanti magnus laqueus inuoluitur, iustus autem in gaudio & in lætitia erit. Quid autem ô frater, melius nubere an vri? Audisti nec ne quod subinfert dicens? Tempus breue est, Reliquum est vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes. & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam nõ vtentes. Præterit enim figura mundi huius. Propterea, ô Monache, ne asperneris eum qui donauit tibi gratiam hanc, nec oscitanter audias istum alloquentem te per Apostolum: Noli negligere quæ in te est gratiam, quæ data est tibi per Prophetam, cum impositione manuum Presbyterij, ne fortè præuaricatorem te constituas, ædificans rursus quæ destruxisti, sed redde Domino vota tua. Quoniam scriptũ est: Melius est non vouere, quam cùm voueris, non reddere. Contende, & elabora, vt cursum tuum legitimè perficias, vt possis liberè cum Apostolo dicere: Certamen bonum certaui, cursum consumaui, fidem seruaui, da reliquo reposita est mihi

iustitiæ

iustitiæ corona, quam reddet mihi Deus in illa die iustus Iudex: Non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius: quoniam ipsi gloria in secula seculorum. Amē. Ambrosius verò: Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam: Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen assumpsit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro. & iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Extat inter epistolas falsò Hieronymo adscriptas, vna ad Susannam lapsam, in qua eadem Ambrosij verba reperiuntur. Et alio loco: Necdum, inquit, castitatem professo, iuxta Apostolum: Melius est nubere quàm vri. Sed obsecro, Domine, vt cui non licet nubere, non contingat & vri. Chrysostomus autem: Viduæ omninò si voluerit, potestatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem quam Deo dedisset, fefellerit. Non ijs ergo, sed illis dixit, si se non continent, nubant: melius est enim nubere quàm vri. Extat historia quædam comprimis pia de Barlaam Eremita, & Iosaphat Indiarum Rege. In ea scribitur quemadmodum Satanas sub specie pulcherrimæ mulieris persuadere conatus fuerit Iosaphat, vt matrimonio sibi iungi vellet: sic enim futurum, vt cùm esset idololatra, ad Christianam fidem conuerteretur. Iosaphat autem: Frustrà petis, inquit, mulier hæc à me, ego nanque licet magnam salutis tuæ solicitudinem geram, deque profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus, meum per turpem coniunctionem mihi graue est, & omninò impossibile. Mulier contrà vel Satanas potius in humana specie. Vt quid, inquit, pollutam rem & turpem vocasti commistionem. Nónne scriptum est in quundam librorum vestrorum Honorabiles nuptiæ & thorus immaculatus. Et, Melius est nubere quàm vri. Et, Quod Deus coniunxit, homo non separet. An non omnes antiquos iustos Patriarchas, sed & Prophetas vxores habuisse docent vestræ scripturæ? Nónne Petrum illum, quem Principem Apostolorum dicis fuisse, coniugem scriptum est habuisse? Quibus igitur auctoritatibus fultus, nuptias pollutionem audes appellare? Valdè mihi videris à veritate dogmatum vestrorum errare. Cui ille respondit? Etiam mulier, sic se habent ista quemadmodum dixisti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, sed non eis qui semel promiserunt Christo virginitatem illibatam seruare. Ego enim ex quo lauacro purificatus sum, diuini baptismatis à iuuentutis & ignorantiæ meæ delictis me mundum seruare, Christo spopondi: Et qua ratione quod Deo promisi violare potero. Nec dissimilem disputationem reperire licet apud Simeonem Metaphrastem in vita Martiniani, quam itidē cū illo Diabolus habuit sub specie fœminæ. Itidem & Cæsarius: Ego hodie, qui videor esse Monachus, si rupero propositum meum, Christum negaui. Et paucis interiectis Denique & Apostolus, quid loquitur de viduis, quæ secundos duxerunt maritos? Quid dicit? Habentes damnationem, quia primā fidem irritam fecerunt, Viduæ quid dicit? O vidua, antequam mihi promitteres, quod esses vidua, in tua erat potestate, vt nuberes. Ex quo tempore confessa es: quod mihi permaneres ex eo tempore mea esse cœpisti: Si volueris secundum maritum ducere, me cōtempsisti. Sic & tu. Monache, antequam mihi promitteres, in tua voluntate erat facere, quod velles: vox tua ligauit te mihi. Nunquid te compuli? Nunquid ex necessitate fecisti? Nónne liber eras? in tua fuit potestate promittere. Promisisti, & meus esse cœpisti. Meum nolo dimittas. Non tibi licet ea licentia dimittere, quia meeum habes causam Promittere tuum fuit, dimittere non est tuum. Si dimiseris, non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primùm liber eras. Eras quidem de familia mea, non eras ante oculos meos, non eras de ministris meis: tamen eras de familia mea Non eras mecum sed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpisti, si recesseris, non te habeo de familia, sed certè fugitiuum & præuaricatorem. Non enim inuenies vbi me possis fugere. Ideò hoc totum dico, quia in nostra est potestate Deo promittere, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, præmium habebis Negasti, pœnā habebis. Vtrunque propter confusionē est. Dicimus iterū, atque iterū dicimus. Ecce ante oculos tuos via mortis, & via vitæ, elige quod volueris. Hoc totum dico (fratres charissimi) ne quis de vobis putet, se habere liberam potestatem discedere, & perdescendere cum Diabolo in infernum. Ergo ego, qui sum Monachus, qui desij esse secularis, & factus sum Monachus, aut Monachus saluor, aut aliter non saluor.

1. Cor. 7. Matt. 19. Amb. ad virginem lapsam cap. 5. De virginit. ca. 39. 1. Timoth. 5. Epih. hær. 61. Hier. li. 1. cōt Iou. Aug. de bono viduitatis cap. 8 & ad Pollentium de adult. coniugij. lib. 1. cap. 15. Damasc. in vita eius. Oratio 2. præparatoria ad Miss. Matrimonium monacho suadet diabolus. Hom. 38. 1. Tim. 5. Post continentiæ votum, coniugio vti nemo potest. Votum continentiæ relinquentes damnantur.

Phocius enarrans illud: Si nupserit virgo, non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, nō illam Deo consecratam, sed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam consecrata sit, si nupserit, adulterum introducit Christo, cui nupta est. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Augustinus, Sedulius, Fulgentius, & Anselmus Latini, vt ad Sacerdotes, & eos, qui continentiam suam Deo vouerunt minimè referri possint. Cùm dixisset, inquit Augustinus, quòd si se non continet, nubat: melius est nubere quàm vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autem quisquis post votum factum continentiæ ducit vxorem.

Epist. 93. cap. 3. Aug. li. 2. de adult. coniugij. Cap. 12. Epist. 1. Cap. 7.

Quamobrem necesse est, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigilijs, ieiunijs, laboribus carnem atterant. Postquam verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desideria ptinere visa fuerint, nihil sibi tribuant, verùm oēm de suis viribus fiduciam prorsus abijcientes, in eo solo spem suam positā & defixam habeant, cuius hoc donū est, de quo cùm scripsit Propheta: Quod propè est omnibus inuocantibus se: cùm ipse etiā dixerit: Petite, & dabitur vobis: omnis qui petit, accipit: quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum supplices in fide nihil hæsitantes, facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sēper ille dare paratus est, inquit Augustinus, si nos capiamus qđ dederit. Sic fecisse Paulum legimus, cui & ipsi cùm datus esset stimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarū reme-

Remedia fugiendi libidinem. 1. Corinth. 9. Psal. 144. Luc. 11. Heb. 4. Iacob. 1. 2. Corinth. 12. Li. 2. de Ser. Dom. in monte.

remedinm sibi confugiẽdum esse putauit, sed cùm ter esset Dominum deprecatus, posteaquam audiuit, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardum, sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret, fecisse nobis narrant historiæ.

De fide contra Manicæ. c. 15.

Philip 3.

Quamobrem non hoc solum remedium datum est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnam & insanabilẽ ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunque tandẽ alia ex causa, num statim sibi dictum putabit, Melius est nubere, quàm vri: & ad quamcunque ciuitatem peruenerit, aliam atque aliam vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, qualem fuisse scribit Augustinus Maximillam Regis Egerij vxorem nunquid admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incœstarum nuptiarum auctoribus, & propugnatoribus, à quibus etiam libelli scripti sunt, polygamiam approbantes. Verum ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cæterum quorum Deus venter est, & qui diligenter colunt, quæ sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquam, dummodo libidinem suam incœstam expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si qui dimisisset vxorem causa fornicationis, licere sibi superstite illa, aliam ducere, quia

Aug li. 2. ad Pollentium de adult. coniugijs, cap. vlt.

Vxore adultera viua, cum alia marito cõtrahere non licet.

melius foret nubere quàm vri. Cæterum Augustinus nequaquam id licere contendit, & eiusmodi non esse coniugia, sed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptijs incontinẽtiæ suæ medeantur, sed suadet, vt voto potius continentiæ facto, supplicent Deo, quò donum eis præstat continentiæ. Neque carnalis infirmitatis excusationem admittit, sed muliebram illis castitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnẽ habeant vt viri, tale tamẽ aliquid illis viri licere nolunt. Cum, inquit, à fœminis vtique carnem habentibus tantam flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas, feruorem transire iuuentutis, & plurimæ pudicissimè transigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multo minus id posset sexus infirmior fœminarum: Vndè istos, qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus, ne adulterinis coniugijs hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam cõtinentiam clericorum, qui plerunque ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamque susceptam vsque ad debitum finem Domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia, caperemini? nónne susceptum casti custodiretis officium?

Syrarum mulierũ continentia.

Scortari ne an matrimonium contrahere tolerabilius sit voto obligatis.

Sed hic quæritur ab istis, vtrum sit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an Matrimonium contrahere. Quasi verò vbi vtrumque malum est, ibi possit alterutrum esse melius, aut quasi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ Matrimonium contraxissent, nihilo continentiores fuerunt, quàm videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum professos? Possemus nos quoque non pauca istorum incontinentiæ exempla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roterodami testimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur, scribens ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt honorabile coniugiũ & thorũ immaculatum, sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castius colere coniugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui Monachum, qui pro vna duxerit tres: noui sacrificum, virum alioqui probum, qui duxit vxorẽ, quam pòst comperit alteri nupsisse. Similia permulta de Monachorum & Monacharũ coniugijs referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat, nescio: quid alibi compertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus istis Euangelij Præconibus, esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot coris districtos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miserum, tum graue, non posse viuere sine vxoribus, quas tam multi ob leuiores causas aut non ducũt, aut ductas nollent. At istis omnis Tragœdia exit in catastrophen Comicam: Vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus.

Erasmi testimoniũ de incontinentia nostrorũ Euangelicorum.

Sacerdos fornicans minus peccat, quàm contrahens.

Pighius defenditur

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè scriptum reliquit: Minus peccare Sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationẽ sit prolapsus, quàm qui nuptias contraxit: Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honestissima. Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse negligentius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugum in totum proijcit? Quis peior discipulus, an qui ex præscripto ediscit non quidem vniuersum, quòd fortè potuisset, nisi crapulæ & somno securius indulsisset, tamen partem: an qui scholã prorsus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honestum? Non dicit Pighius, Bonum est fornicari. Quod si diceret: turpis esset oratio: sed dicit, minus malum esse, quàm spreta & conculcata iurisiurandi religione nubere. Quod non modò Pighio, sed Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem tur-

1. Timoth. 5.

turpem esse dicat Philippus, qui, quod isti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoni- 1. Timoth. 4.
orum docuerit, docens non modò nubere, verumetiam velle nubere contra fidem iureiu-
rando interpositam, esse damnabile? De quo scribit etiam Augustinus: Quod oppignoratā Li. 30. cont. Faust.
iam Theclam thalamo, in amorem sermone suo, perpetuæ virginitatis incendit: Profert cap. 2.
deinde Christi verba, quibus ad continentiam inuitat, & subinfert: Num Paulus & Christus
Dæmoniorum probantur fuisse Sacerdotes? Num eorum & aliorum Apostolorum Dæmo-
niorum fuit doctrina.

Sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptijs, an in for-
nicatione eorum, qui se voto continentiæ alligarunt? An istis dō rectè Comici verbis respon
deri poterit? Quas credis esse has non sunt veræ nuptiæ: Sūt incœsta adulteria. Sic à Cypria-
no, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab alijs viris In epist. ad Heb. 6.
pijs & doctis vocari legimus. Theodoretus quoq; Matrimonium contra leges contractum, Cap. 12.
rectius fornicationem vocari dicit. Quam igitur boni rationem habere potest incœstū ad-
ulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cū Paulo dice-
mus, honorabile connubiū & thorus immaculatus: Sed si cōtrahat Sacerdos aut Monachus,
quid aliud rectè dicere possumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœstu conta-
minatus? Quæ potest autē esse maior impudentia, quàm honorabile connubium & immacu
latum thorum vocare: quod etiam Imperatoriæ leges capitali supplicio plectendū esse cen
suerunt. Extat in codice Theodosiano Iouiniani lex his verbis conscripta: si quis, non dicā Lib. 9. tit. 15. leg. 2
capere sed attentare tantummodo iungendi causa matrimonij sacratissimas virgines ausus
fuerit, capitali pœna feriatur. Etiam Ethnicis tam est hoc visum execrabile facinus, vt quæ
virginitatem, quam semel vouerant, concubitu polluissent, viuæ sub terra defoderentur,
quemadmodum non solum ab his, qui scripserunt historias memoriæ proditur, verum &
poëtarum versibus legimus esse decantatum. Atqui tales fuerunt quæ se duobus Martinis,
Luthero, & Bucero, & alijs multis Apostatis, quasi matrimonio copularunt. Cuiusmodi nu
ptias sancti Doctores vel adulteria, vel adulterijs peiores esse censuerunt: quorum etiā ver-
ba libet adscribere. Ac Cypriani quidem, Ambrosij, Photij, iam commemorauimus: Hiero- Heb 13.
nymi verò verba sunt hæc. Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ Sacerdos vel mona-
sunt quàm incœstæ. Basilius verò pluribus ea de re verbis differit, quæ vel ob hanc causam chus matrimonium
huic libro visum est inserere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit sanctorum Patrum de contrahens Christi
Martinorum nuptijs iudicium. Horrendum vocat ille sacrilegium, si quis sub ministri no- adulter est.
mine & habitu, Christi sponsæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatē Domino pro Hier. lib. 1. cont. Io
fessæ sint, carnali postmodum volupte malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus hone- uinianum.
sto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœ Basil. de vera virg.
dera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quē nequitiæ dans manus dereliquit,
neq; eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit.
Ac paulò pòst: Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniu
giū quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum huius coniunctio
nis fundamentum voluptatem iecit, præuaricationisq; malum: deinde, quia causa non est li
bera, neq; est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò cense-
tur adultera, q̄ mortalem hominē ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam q̄ solenne,
legitimumq; connubiū sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuicta
cum illo, & prætereà processus ipse testatur, huiusmodi quippè nobilitata viro processit in
publicum. Porrò si connubium istud & processu, & testibus, cunctis deniq; iudicijs illustre
& apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur: quę huiusmodi admittit scelus, viuente
viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali vi
ro Dei filio mortalem hominem in malum suū ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum
impuris ac nequissimis semper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domi-
ni conscendere, ac violare non metuat: Nempè ex rebus humanis eorū, qui sic delinquunt,
pœnas coniectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili con
iuncta viro, seruo suo seipsam violādam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè, nequi
tarq; domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominā suam, do-
miniq; cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt, quæ tantū im-
pietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lachry-
mantur, aut ingemiscunt, vel lachrymis remittant peccatum suum, leuioresq; suscipiāt pœ
nas, verùm virginitatem insuper, quam anteà professæ fuerant abnegant, quippè virginita-
tis limites trāsgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumq; dedecoris nō
ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrātur
amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricatio-
nis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castita
tis inierant, cuiq; dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant
miserę, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exagerant, cùm hi quidē ex præ Pro. 18.
cedente, cunctisq; cognito virginitatis instituto, quod se illæ professas esse negant, vesaniā,
summāq; impudentiam auersentur, atq; oderint? Christus verò præter violata virginitatis
fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumūt, acri-
us ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaq; ne specioso charitatis nomine virgo in hoc pec
cati baratrum corruat, charitatem puram, omniq; mortali affectione liberam sumat. Ne-
que enim prolapsæ ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra, solatiumq;
fictæ connubij, neq; viuentem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut
fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos, quos ab illo perceperat honores,
impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incongruè his qui sunt eiusmodi

1. Timoth. 5. illud Apostolicũ aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volũt, ha-
bentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adul-
terium mala consummantes. Nullus itaq; seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Do-
mini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam im-
pudicis manibus tractet: nemo in tantùm audaciæ, temeritatisq; prosiliat, vt eiusmodi vlti-
onem sacrilegis impendere considerans, non vasa inanima ex auri, argentiq; materia elabo-
rata sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incæ-
stare præsumat, imò verò nullus adeò impius, atrox, impurusq; sit, vt non inanimata tem-
pli vasa, sed ipsum Domini templum, virgineum scilicet corpus, ipsamq; omnium preciosis-
simam animam in tẽplo Dei sacratissimi donarij vice locatum, libidinis facibus barbarica
immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat,
cunctaq; simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionemq; ac societatẽ
regni perniciosæ voluptatis gratia confondere atq; calcare nitatur, noli huiusmodi ad sce-
lua vti, neq; te peccati communione commacules. Quòd si te renuente alij se virgo in Matri
monij consortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum atq; integrum serua,
Matth. 26. ne sceleris impij in Dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Væ aũt
illi per quem traditur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabi
tur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mor
tali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit oportet me viro coniungi in matrimonium,
quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœde-
ra transgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi
Matth. 19. non esse natum, quàm socium tanti in Dominũ flagitij dàmnari. Non audis, quoniam qui di
missam duxerit, mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamẽ vir eius. Quid
ergo dimissam perturbas? cur illi spacium non das, vt & de his agat pœnitentiam, quorum
gratia dimissa est, & vir a se dimissæ pœnam, emendationemq; miseratus, ad se rursus pro-
prium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam
ducens? Permitte aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè
cùm neq; vidua, neq; vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas
dare. Tu cur antequam peccatum suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad
coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? Nempè viuente viro alienã
adulteras coniugem, facilemq; illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem
qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atq; impius est, qui immortalis viri sponsam non
quam dimissam violare præsumit, multò profectò funestior adulter atq; impius erit.

Hæc aduersus Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quòd longum esset omnia adscribe-
re, quæ ideò pluribus verbis in hunc locum transcribenda duximus, vt quæ fuerit sanctorũ
Patrum de incestis eiusmodi nuptijs sententia, cunctis constaret: simul illud planum omni
bus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto ob
ligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expresis verbis à
Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit, negationem virginitatis, nuptiasq; cõ-
tractas, quàm lapsum virginis. Editæ sunt nuper Venetijs 24. homiliæ Basilij, inter quas, quę
quartum locum obtinet, eiusdem ferè argumẽti est. Nam cùm vxorem duxisset Monachus
quidam, vocat id adulterium & ad pœnitentiam inuitat. Quanquam orationes hæ non esse
Basilij sic scriptæ videtur: sed ex Basilij scriptis per Simonem magistrum sacri Palatij Quæ-
Interrogatione 14. storẽ in vnum congestæ. Extat etiam liber quarundam regularum fusius explicatarum, in
quarum vna sic ille loquitur: Qui seipsum semel Deo deuouit, hic, si ad aliud deinde vitæ ge-
nus transierit, sacrilegij se scelere obstrinxit: quippe, qui seipsum Dẽo, cui se consecrauerat,
In Epist. 3. Canonica ad Amphilochiũ Cano. 60. veluti subterfuratus sit. Porrò huiuscemodi hominibus rationi quidem consentaneum fue
rit, vt nullo modo aperiantur fratrum ianuæ. ne si prætereuntes quidem ea re modo, vt te-
cto recipiantur, ad ipsos diuerterint. Perspicua est enim regula Apostoli, qua iubemur nos
subtrahere ab omni inordinato, neq; vllo modo cum illo commisceri, vt cõfundatur. Extat
etiam eiusdem canon, qui sic habet. Quæ virginitatem professa à voto suo ac professione la
psa est, peccati adulterij tempus in suæ vitæ dispensatione complebit. Idem & in ijs, qui vi-
Chrysost. epist. 6. ad Theodorum monachum tam monasticam profitentur, & labuntur. Sed Ioannem quoq; Chrysostomum eadem de re
differentẽ audiamus. Bonum, quidẽ inquit, nuptias & ipse confiteor. Honorabiles nuptię &
cubile immaculatum, fornicatores aũt & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare nõ con
Heb. 13. uenit priuilegia nuptiarum, Angelorum enim societate semel iunctum, illud relinquere, &
vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est: quamuis frequenter hoc ipsum nu-
ptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo, quantò maior ac melior mor
talibus Angelus. Neq; vllus tibi fortè persuaserit, dicens, nihil de non accipienda vxore Do-
minus præcepit. Nec mi ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias ve-
tuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod absit, nuptias cogita-
Num. 29. re. Et quid mirum si nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius
1. Reg. 15. & 16. longè audies. Homicida iustorum laude donatur: & misericors, plusquam homicida puni-
tur: quoniam hoc vetante fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam repu-
tatum est, q; impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset: Saulem autem
Samuel sanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusq; pernoctans, damnatione, cui illum
addixerat Deus, liberare non potuit, quando hostium duci, quem debuerat trucidare, inui-
to parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste, si nuptæ peiores adulterio iu-
dicantur, quibus Christus offenditur. Hæc Chrysostomus ad Theodorum scribens, qui Mo
nachus cùm esset cuidã se fœminæ copulauerat, quam copulam, Matrimonium videri vo-
luit. Sed idem posteaq̃ hanc legit epistolam Chrysostomi, nuptijs vale dixit, deq; suo peccato
pœni-

pœnitentiam egit, quemadmodum à Zosomeno scriptum est : Et reperitur etiam in actis *Zosom li. 8. c. 2.*
sanctæ Synodi, quæ nuper est edita. Et habetur in bibliotheca Vaticana epistola, qua Chry- *Eccle. Hist.*
sostomo respondet, deq; admonitione gratias agit. Sic Theophylactus quoque: Virgo con- *In 2. Tomo Conci-*
secrata, inquit, si nupserit, mœchum sponso suo superinducit. Sic Apostolus Matthæus apud *liorum.*
Abdiam, cùm de laudibus Matrimonij multa dixisset, tandem conuersus ad Hirtacum Re- *1. Cor. 7.*
gem, qui cupiebat virginem à se velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie, inquit, de- *Abd. de vitis Apost.*
sponsatam Regi, seruus Regis vsurpare audeat: non solum offensam, sed etiam crimen tam *lib. 7.*
grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: non ideò
quidem quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sui Regis accepit. Ita etiam tu fili, sciens
Iphigeniam filiam Regis decessoris tui, sponsam Regis cœlestis effectam, & sacro velamine
consecratam esse, quomodo quæso poteris sponsam potentioris tollere, & eam tuo Matri-
monio copulare? De Paulo quoque scribit Epiphanius, quòd cùm io com Thecla incidisset,
eam à nuptijs exoluit, eum sponsum haberet formosissimum primarium vrbis, valdè diui-
tem, generosissimumq; ac illustrissimum in vita. Et contemnite, inquit, sancta illa terrena, vt
cœlestium potens fiat. Quod autem de Theodoro Chrysostomos, & ante eum de alio quo-
dam monacho scripserat Basilius, idem factum fuisse de quodam alio scribit, qui vixit eodē
seculo. Bachiarius. Qui cùm vitium attulisset monali cuidam, ob illud flagitium ita fuerat
ab Ecclesia reiectus, vt Ianuarius ad quem extāt aliquot Augustini epistolæ, ne in pœniten-
tium quidem ordinem eum recipere vellet : cui non defuerunt qui suaderent, vt de venia
desperans, crimen illud nuptijs emendaret. Coniugium enim religiosi nominis esse voca-
bulum, quoniam Deo auctore sit concessum. Porrò Bachiarius cum reprehendisset Ianua-
rium, quòd pœnitentem lapsum non reciperet: Iam verò, inquit, illud quale est, quod à qui-
busdam audiuimus dici, vt illa & ille qui criminis peccatiq; consortes sunt, velut in matri-
monio, coniugio iungantur? Absit hoc à Christi oris eloquio. Serpentis ista suggestio est, vt
illius quem occidit etiam cadauer absumat. Nónne simile est, si quis percussus grauiter ex-
tremo anhelat in fine, & hunc terrenus medicus si fortè visitauerit, quia non posse viuere
suspicetur, iubeat occidi? Simile est sine dubio quod dicitur: Inuentus est frater aut soror
concupiscentiæ telo grauiter vulneratus: huic cùm ipsius nuptiæ suadentur, quid aliud di-
citur, nisi, Occidatur, quia viuere aut euadere non poterit de hac plaga? Nescis fortassè quę
pœna manet desperantem? Ille nuncius Saulis mortis cùm ad Dauidem venisset, & referret
ei, inimicum suum esse prostratum : Dauid causam mortis inquirens, audiuit ab eo, quia
ipse nuncius illum suo gladio peremit, addens & dicens: Quia videbam, quòd ictu illati in
se vulneris non erat victurus. Quem Dauid statim morte damnauit: cùm percussum ab ho-
stibus, desperasset esse victurum, & eum sublata spei fiducia iugulasset. Et non nullis interie-
ctis. Ne, quæso, te persuadeat, quisquis ille dicat tibi vt scelus hoc in coniugium vertas, ac de
crimine matrimonium voces. Nolo offensam Dei prouoces atque multiplices. Si etiam id
vocatur in culpam, quia furtiuè ac cum timore persuasit tibi inimicus, quomodo merebe-
ris veniam, qui velut insultans Deo, & eius iudicio, publicè tibi cœperis illam vxorem ven-
dicare? Et iterum post pauca: legisti credo, Irascimini & nolite peccare. Sic & tu irascere pec-
catis tuis, & vltra non pecces. Præueni vltricis gehennæ seuera tormenta, & ipse tibi tortor
existe: vt cùm venerit nihil inueniat, quod in te possit punire inimicus. Si venerit passionis
occasio, memento qualiter tibi sub Regis tui præsentia dimicandum sit, vt culpam emenda-
re possis desertoris & refugi. Si verò forsitan defuerit huius felicitatis occasio, ipse ti-
bi in te tuus esse poteris persequutor: vt sicut Apostolus dixit, per omnem mortem consti-
tuas te Deo. Ingredere monasterij tui carcerem, & tenebras solitudinis, quibus ad lucem
perditam reuoceris, exquire. Sit tibi fames pro gula: sitis pro flamma: vt manu carnificis vo
luntatis per abstinentiæ pœnam, costarum compago, nudata visceribus sit, & pro supplicio
ignis, internas ossium medullas, duræ sitis depascat incendium. Sit tibi vigilia, velut officio
rum custodia publicorum, ac sicut catena rigentis ferri, sic duriore consuetudine & lege
constrictus, sub imagine martyrij, veniam misericordiæ cœlestis expecta. Eia, eia, quid du-
bitas? Scalam illam Iacob, vnde delapsus est, dum velis ascendere, adhuc posita, nondumq;
subtracta est. Et licet in ruina tua omnia membra colliseris, tamen iterum conare ascende-
re, donec vt cum veneris ad illum gradum vnde cecidisti, fortiter te serues atque custodias.
Quia licet lubricus sit omnis ascensus, tamen ille citò vergit ac deijcit in profundum. Ha-
ctenus Bachiarius, qui remedium incontinentiæ, & pro tanto scelere satisfactionem, nō esse
nuptias voluit, sicut nunc quidam, sed monasterij perpetuum carcerem.

Sed Augustinus, aiunt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè inferior, nec adulteros vo- *Obiect. ex August.*
cari vult, qui post votum nupserint, & qui tales diuidant, grauiter peccare asserit. Cuius hęc
verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt in decretorum librum
relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidam nubentes post votum
asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. *27. distinct.*
Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis *Quidam liber de bo-*
his verbis? Quid si is liber de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quē- *no viduitatis potius*
admodum annotatum ab Erasmo legimus? Quid si palàm Augustini sententiæ aduersatur *Iuliani quàm Aug.*
locus hic, cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si nuberet, non peccaret, sanctimonia- *est.*
lis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi contradicit Augustinus? nū- *In Psalm. 83.*
quid vnius huius quàm omnium aliorum, quàm etiam sua ipsius alio in loco plus valere
debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunque sit auctoris liber hic,
vt parem tamen ac si ab Augustino scriptus esset, auctoritatem & pondus habeat, modò vt
verba illius non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sententia possit, paulò altius
repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedenti capite: Quæ se non continent, *Cap. 8.*

 nu-

nubant,antequã continentiam profiteantur,antequam Deo voueant,quod nisi reddant,iu
1.Tim.5. re damnantur. Alio quippè loco de talibus dicit:cùm enim in delicijs egerint,in Christo nu
bere volunt,habentes damnationem,quoniam primam fidem irritam fecerunt,id est, vo-
luntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippè fecerunt fidem,
Matt.9. quam prius vouerant, quod perseuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in
proximè sequenti capite: Quoniam,inquit,sicut ait Dominus,non omnes capiunt verbum
hoc:quæ potest ergo capere,capiat: quæ se non continet,nubat: quæ non cœpit, deliberet:
quæ aggressa est,perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur obla
1.Cor.7. tio. In coniugali quippè vinculo si pudicitia conseruatur,damnatio non timetur. Sed in vi-
duali & virginali continentia muneris amplioris expetitur,qua expetita & electa & voti de-
bito oblata,iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle
1.Tim.5. damnabile est. Nam vt hoc demonstraret Apostolus,non ait,cùm in delicijs egerint in Chri
Presbyter vel monachus contrahens cur damnatur. sto nubunt,sed nubere volunt,habentes,inquit,damnationem,quoniam primam fidem ir
ritam fecerunt,etsi non nubendo,tamen volendo, non quia ipsæ nuptiæ, vel talium dam-
nandæ iudicantur,sed damnatur propositi fraus,damnatur fracta voti fides, damnatur nõ
susceptio à bono inferiori,sed ruina ex bono superiori. Postremò damnantur tales,nõ quia
coniugalem fidem posterius inierunt,sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerũt:
Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post
amplioris sanctitatis propositum nubunt,non quia non damnentur,sed ne in eis ipsæ nup-
tiæ damnari putarentur. Sed cùm dixisset,nubere volunt, continuò addidit habentes dã-
nationem,& dixit quare Quoniam primam fidem irritam fecerunt,vt voluntatem, quæ à
proposito cecidit,appareat esse damnatam,siue subsequantur nuptiæ,siue desint. At paucia
Cap.12. interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas, si
nupserint,adulteria esse,non coniugia:sed planè non dubitauerim dicere,lapsus & ruinas à
castitate sanctiore,quæ vouetur Deo,adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo du-
bitandum est,ad offensionem Christi pertinet,cùm membrum eius fidem non seruat ma-
rito,quantò grauius offenditur in eo,quod exigit oblatum, qui nõ exegerat offerendum?
Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos,
qui talium nuptias non esse nuptias,sed potius adulteria dicunt,& fieri per opinionem hãc
non paruum malum,vt à maritis separentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quamuis hæc
Iuliani potius,Pelagij sectatoris,contra quem scripsit Augustinus, quàm Augustini censeri
possint,non minus tamen auctoritatis habere patiamur, quàm si citra dubitationem vllam
ab ipso Augustino essent prolata. Datu vicissim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo
testem citas,vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum,eo accipi velis,& erit omnis con
trouersia sublata. Sic autem prolatis in vtramque partem auctoritatibus nonnullis loquitur
Dist.17. Presby. Gratianus. Hic distinguendum est,quod vouentium alij sunt simpliciter vouentes, de qui-
bus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt, quibus post votum benedictio acce-
dit consecrationis,vel propositum religionis,de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calix-
Li.4.sent.dist.38. cap 1. tus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verùm & Petrus Lombardus, quem omnia
posteà Theologorum est schola sequuta. & æqualis eius qui diligens fuit Augustini secta-
Votum duplex, simplex & solemne. tor,vt sui seculi Augustinus vocaretur,Hugo de S. Victore amborum horum æquales. Hoc
inter simplex siue priuatum,& solemne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimoni-
um contractum dirimeret,illud verò non. Vides igitur,quòd quatuis ex parte,nihil hæc
verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur,lapsus & ruinas eiusmodi esse adulterijs peiores, a-
pertè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissima Dei ciuita-
tis lumina,sub illius nomine lacerare,& quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hosti
liter insectari,dum non contentus eum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dice-
re,minus malum esse si fornicetur alligatus voto continentiæ, quàm si nuptias contrahat,
blasphemam insuper vocas: Scilicet,blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius,
Augustinus, Basilius, Chrysostomus,de quibus non doctrinę magis,quàm sanctimonię tam
excellens est apud omnes opinio,quàm latè patet orbis Christianus? His tu talibus viris o-
re blasphemo tam horribile crimen obijcere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras? Si
scholam Xenocratis,sicut Polemo,ex antelucano conuiuio temulentus intrasses, non tan-
ta,quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò
maior debet esse verecundis,quantò verior addiscitur sapientia. Tantò amplius reuerendi
sunt tot venerabilium Episcoporum,quam vnius Xenocratis vultus,quantò Platone Xeno
cratis doctore,doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide, quam illis reuerentiam
tribuas,qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quàm insano conuicio turbulen-
tus eos blasphemos vocare non vereris,in quibus Christum ipsum loqui,dubitandum non
Nuptiæ sacerdotum & Monachorũ peiores adulterijs sunt. est. Neque enim Pighij,verùm istorum est, quàm tu blasphemam vocas,sententia,qui iam
inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti: ipsi sont qui nuptias co-
rum,qui continentiæ voto sunt alligati,& adulteria vocant, & adulterijs esse peiores affir-
Peccatum deliberatum grauius quam casuale. mant.

Quis autem est qui non grauius esse crimen iudicet adulterij,quàm fornicationis? Sed
fac vtrunque esse adulterium,siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ,siue fornicetur.
Nunquid non grauius est quod quis ex proposito, dataque opera committit,quàm in quod ex
humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perpetuum,quàm quod intermittitur ta
men,magis flagitiosum non est? Non sumus hi,qui Sacerdotum & Monachorum incoti-
nentiæ patrocinari velimus. Procul à nobis absit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disci-
plina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ
quidem disciplina,per istud nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita, vix ve

vllum

vllum iam illius veſtigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens eſſe flagitium & graui animaduerſinne puniendum, fornicationes & concubinatus Sacerdotum & Monachorum. Sed intereà tamen, non poſſumus Auguſtini, Baſilij, Chryſoſtomi, ac aliorum ſanctorum Doctorum ſententias non probare, qui nuptias iſtorum eſſe multò ſceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapſinne carnis, agnoſcit perſæpè peccatum ſuum, & eius admiſsi pœoitet, quo fit, vt à patre miſericordiarum, qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat, facilius miſericordiam impetrare poſsit. At qui ducit vxorem, tantùm abeſt, vt ſe peccaſſe confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet peccatum ſuum, vt glorietur in malitia qui potens eſt in iniquitate, vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Niſi fortè non palliat ſuum flagitium virtutis nomine, qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modo adulteriū. verùm & inceſtum & ſacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt hoc aliud, quàm cum his, quibus Propheta væ ſempiternum comminatur, dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid eſt hoc aliud, quàm in ſpiritum ſanctum peccare, quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, vt nec in hoc, nec in futuro ſeculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.

Ezech. 18.
Eſaia 3.
Pſalm. 51.
Eaſ. 5.
Matt. 22.

Quærunt quid mali ſit in nuptijs, quibus ipſe Chriſtus etiam iotereſſe, & eas primo edito miraculo honeſtare dignatus eſt, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Viciſsim ab eis quæramus licet: Quid eſt mali in ſalutando? cùm hic communis vſus ſit gratiæ, & tamen dixit Chriſtus: Neminem ſalutaueritis in via. Noo bic ſalutationis officium & ſedulitas aufertur, inquit Ambroſius, ſed obſtaculum impediendę deuotionis amonetur, vt quādo diuina mandantur, pauliſper ſequeſtrentur humana. Pulchra eſt ſalutatio, ſed pulchrior quo maturior diuioorum exequutio, quæ per moram ſæpè traxit offenſam. Ideò autem & honeſta prohibentur, ne ſolennis gratia obrepat officij, & impediat miniſterium, cuius mora culpa ſit: Quod de ſalutatiōe dixit Ambroſius, hoc totidem verbis de nuptijs dici poteſt. De quibus ita loquitur Auguſtinus: Si licet, & bonum eſt nubare, cur ſacardotibus non licet vxores habere? id eſt, vt ordinatis iam ooo liceat conuenire? Quis neſciat vnumquodq; ſuā legem habere? eſt enim quod omninò generaliter omnibus non licet, eſt item quod alijs licet, & alijs non licet, & eſt quod aliquando licet, & aliqnando non licet. Fornicari omnibus ſemper non licet: negociari verò aliquando licet, aliquando non licet. Antequam enim Eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negociari: facto iam, non licet. Et Chriſtiano cum vxore ſua conuenire aliquandò licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim proceſsionis aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abſtinendum eſt, vt facilius impetrari poſsit qđ poſtulatur. Vnde Apoſt. Ex conſenſu, ait, abſtinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam ſecundum legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, poſteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei cauſis. Nunquid omne, quod ante cæteros licet, ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei cauſis? Ac per boc Antiſtitem eius puriorem cæteris eſſe oportet, ipſius enim perſonam habere videtur: eſt enim vicarius eius, vt quod cæteris licet: illi non liceat: quia neceſſe habet quotidie Chriſti vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et non ſolùm huic concubitus non licet, verumetiam & miniſtro eius: quia ipſe mundior debet eſſe, quia ſancta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ, tenebræ non tantùm obſcuræ, ſed etiam ſordidæ ſunt, ad comparationem autem ſtellarum, lucerna caligo eſt: ad Solis verò comparationem ſtellæ nebuloſæ ſunt: ad Dei autem claritatem, Sol nox eſt: Ita & qnæ ad nos & licita & munda ſunt, ad Dei dignitatem quaſi illicita & immunda ſunt: quanquam eoim bona ſunt, Dei tamen perſonæ non competunt. Nunquid noo tunica mediocris hominis, quamuis munda, Imperatori tamen ſordida & illicita eſt. Ac per hoc Antiſtites Dei puriores eſſe debent, quàm cæteri: quia & Chriſti habent perſonam, & mioiſtros Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim Imperatori miniſtrat, niſi veſtimentia claris & mūdis indutus: Deus aotem quia natura clariſsimus eſt, miniſtros eius natura magis, qoàm veſtibus mundos eſſe oportet. Hæc ille. Quem ſequutus Leo Pontifex: Qui ordinandus, inquit, eſt, non ſit ſecundæ coniugis maritus, aut, qui vel vnam quidem habeat, Sacerdotom enim tam excellens eſt electio: vt hæc quæ in alijs Eccleſiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

Bona res male ſiūt, ſi non ritè fiant.
Luc. 10.
Lib. 7. in Lucam.
Salutare in via cur prohibuit Chriſtus.
Aug. de queſtionib. noui & veteris teſtamen. queſt. vltima.
Dei cauſæ et negotia omnibus præferēda
2. Cor. 5.
Epi. 84. ad Anaſtaſium Theſſalon. Epiſcopum ca. 3.

Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentanda, quæ minari ruinam viſa eſt: an non pietatis id potius videri potsrat? & tamen qui ſuſtentauerat, Oza indignante Domino mulctatus eſt. Sic quod natura ſua pium erat, ratione perſonæ factum eſt impium. Quid mali eſt in adolendo incenſo? Certè ſcribens ad Demophilum Dionyſius, nihil inconueniēs feciſſe Regem exiſtimat, & tamen qui facere id aggreſſus erat Oſias Rex, cùm quod Sacerdotum munus erat proprium, id vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. Quid mali eſt in ſacrificando? Proprius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Chore tamen, Dathan, & Abiron, cùm id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiens os ſuum deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtantia eorum, deſcenderuntq; viui in infernum operti humo: quin & ignis egreſſus à Domino ioterfecie ducentos quinqnaginta viros, qui offerebant incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter perſonæ vel temporis rationem vſurpatur, iam Deo acceptum non ſit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: Verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit, ſed qnoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuiſione fiebat, quæ per ſe bona, quæ ſancta fuit res, quia

2. Reg. 16.
Peccatum ſit, ſi fiat ab eo, à quo non oportet.
Epiſt. 8.
2. Par. 26.
Num. 16.
Baſilius in Reg. contract. q. 176.

non bene facta est, malè facta est, & in perniciem cessit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bo-
næ sunt, sed bonum quoque malum fit, si non benè fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non opor
Lib.33.c.11.moral. tet. Quòd si verum est, quod à Gregorio scriptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris
Nota. quidem infamiæ, sed minoris culpæ sunt, quàm spiritualia, quod adeò verum esse credie
Superbis continentibus cadere expedit. Augustinus, vt audeat dicere, quod superbis continentibus expedit cadere, vt in eo ipso, in
Aug. cont. Iulianũ lib.4.c.2. quo se extollunt, humilientur. Qui docet etiam alio loco, propterea non penitus extingui
Deum in carne continentium sanctorum voluisse concupiscentiam: vt in ista humana mise-
Aug. ser.52. de verbis Domini. ria peior hostis caueri posset superbia: & dum pugnatur aduersus eam, periculorum suo-
rum admoneatur, ne securus infletur. Quod pluribus etiam verbis prosequitur Angelo-
Serm.1. mus in suis commentarijs in lib. Regum, vbi de casu Dauidis loquitur. Et eum secutus Ber-
Hom. 41. in Matt. nardus, super Missus est. Chrysostomus autem inuidum scortatore, fure, homicida deterio
Hom. 27. in Ioan. rem esse scribit: Qui dicit etiam alio loco, quod multò magis, inuidus quàm fornicator à
Hom.15 in Ioan. cœtu fidelium, exterminandus est. Et iterum alio loco: Quod gloriæ seruus non minus pec
Chryso.hom.36. in Ioan. lib.2. cat quàm fornicator, imò longè plura & grauiora committit. Et iterum alio loco: Quod lon
Pro.16. gè magis polluit hominem superbia quàm non modò fornicatio, verumetiam ipsum adul-
Greg. Nissenus. terium. Gregorius quoque Nissenus: Simulatorem & inuidum furioso & iracundo tantò
deteriorem esse dicit, quantò occultum malum aperto atrocius est. Super illud Beati paci-
fici: quis dubitabit affirmare, plus in nuptijs eorum esse culpæ, qui voto continentiæ sunt
alligati, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis tantum est vitiũ: ibi verò carnis vitio simul
adiunctum est illud, quod è spiritus vitijs vnum est omnium grauissimũ nimirũ arrogan-
tia: Siquidem abominatio Domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arro-
gantia, quàm si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quàm omnes omnium
ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore, quo Christus homo fieri dignatus est, quibus
visum est vnanimiter omnibus, neque licere sacerdotibus vxores ducere, neque deesse alia
Gen.3. præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omniũ maximè est Deo abomi
Arrogantia crimen grauissimum. nabilis, hæc primum hominem de Paradiso deiecit: neque enim gustando pomo grauissi-
mè peccauerat, sed in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum venerat,
quòd esse sicut Deus volebat, quòd serpentis consilium sequutus, quid è re sua foret, se me-
lius quàm Deum intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferum quoque de cœlo deturbauit.
Neque enim ob scortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus est de cœlo, sed super-
Esaia 14. bia illum inde præcipitauit infra ipsam abyssum, cuius hæc verba sunt: Ascendam, & po-
Atha. in li. de virg. nam solium è regione Dei, & ero æqualis altissimo. Et ob hæc verba deiectus est, inquit A-
Amor sui quid efficiat. thanasius, ignisque æternis eius hæreditas & portio factus est. Hæc est quæ schismata semper
generauit & nunc generat. Huius fons est cæcus amor sui, quando quis ita se, ita sua idola,
hoc est, cõmenta suarum opinionum amat, ita sibijpsi placet, vt contemptis patrum sancto
rum theorematibus, sua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreses & schis-
mata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos esse maximè cruciandos, qui post carnem in
2.Pet.2. concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque siue potestatem contemnunt, au
daces, inquit, sibi placentes, sectas non metuunt introducere. Cum enim sibi placeant, cùm
adeò seipsos ament, vt nihil nisi quod ipsi sentiunt rectum esse putent, ita fiunt in sententia
sua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod semel in animum induxerunt, nulla ratione de-
duci posse videatur. Hinc existunt posteà sectæ: Sequuntur enim qui sunt hoc ingenio præ-
diti, non quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylon,
quam ædificat, sicut ab Augustino scriptum est, amor sui. Nam dum quisque opinionem su-
Aug. li.14. de ciuit. Dei, cap. vlt. am solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon: fit
Schisma crimen grauissimum. confusio linguarum & opinionum tanta, quantã nunc videre licet in ea Babylone, cuius pri
mus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur, plus ne vitij fit in nuptijs, an in for
nicatione voto continentiæ alligatorum, illud in quæstionem venire videtur, maior ne fit
schismatis, an fornicationis culpa: neque dubitandum est, quin multò maior fit in schisma-
Cyp. de vnitat. eccl. te: quod Cyprianus tam graue crimen esse scribit, vt ne sanguine quidem expietur. Dauid
2. Reg.11. adulterio iunxit homicidium, vtrunque tamen crimen remissum est illi, simul vt confes-
Num.16. sus est: De Chore, Dathan, & Abiron, nihil eius generis cõmemoratur, ouilitus criminis affi
Idem li.1.c.6. nes fuisse leguntor, quin vt scribit idem Cyprianus, eundem cum sacerdote Aaron & Mosa
Deum nouerát, pari lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus, atque
inuocandus fuerat, inuocabant, ob hoc solum facinus, quòd seorsum sacrificabant, quodque
loci sui ministerium transgressi, contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis
segregauerant, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus pependerunt. Itaque
Aug. cont. epi. Parmenian li.2.ca.13. quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est,
hoc & nos istis rectè dicere possumus: non tantùm in nuptijs voto continentiæ alligatorũ,
quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo: Separat autem
seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Chri
stus, quemadmodum ab eodem Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est
vnigenitus Dei filius, corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunque
de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur, in qui-
bus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus. Quicunque de ipso capite scriptu-
Idem de vnit. eccl. cap 4. ris sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia: quia de
Eph.5. Christi corpore, quod est Ecclesia, ab ipsius Christus testificatione dissentiunt. Verbi gratia:
Qui non credunt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod aper-
tissimè scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus
est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtique sunt in Ecclesia,
quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus: nec in aliqua diuinarum scri

ptura-

pturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimonijs contradicunt: Item quicunq; credunt quidem quòd Christus Iesus, ita, vt dictum est, in carne venerit, & in eadam carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto, quacunq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Ecclesia.

Ex his Augustini verbis discimus, quod quisquis vnitati Ecclesiæ non communicat, Christo non communicat: quòd à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes iam indè à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis, nuptias contrahere fas non esse, contra id venire, & cõtrarium asserere audet. Nunquid non apertè à Christi corpore se præcidit, qui quod tam constanter Christi membra sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare non dubitat? Digna sunt notatu verba, quæ leguntur apud Ambrosium: cùm propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his Christo exhiberi fides, à quibus euacuatur eius passio, corpusq; distrahitur. Est non nemo, qui propter eà minus peccare putat sacerdotem si ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legem Ecclesiæ. Et citatur Augustinus, qui dixerit, Gratiano referente: Copulam sacerdotalem vel consanguineorum nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica auctoritate prohiberi: cùm tamen neq; scripserit hoc alicubi Augustinus, neque ex Augustini, verùm ex sua ipsius sententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam sacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, quàm in Ecclesiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quemquam, sed ipsum Deum & hominem Christum, huius peccati grauitatem demonstrantem. Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen ethnicum esse. nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem Ethnicum esse, nisi infidelem esse? in Christum non credere? Potest autem extra Christum spes esse salutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantum esse vult Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia cõtineri. Et sicut cùm dicimus, Apostolus, etiam si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non exprimatur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare, cùm dicit de Spiritu sancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidẽ, quòd non crediderunt in me. Itaq; tantùm esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiã quæ bona videntur opera, si fiãt ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit.

Ecclesiæ vnitate nõ communicans, Christo non communicat.
In oratione de obitu fratris.
29. quæst. 2. Sors.
Mat. 18.
Ethnicũ esse quid.
Aug. tract. 89. in Ioan.
Contra duas epist. Pelagianorum li. 3. cap 3.

Quod cùm ita sit, cùm Ecclesiam non audire, sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquam poterit, quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesiæ contemptum continentiæ voto alligatis nubere quam vri? Certè nullum est vitium hæresi, schismate infidelitate deterius. Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid præterea criminum est, omnem hãc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cùm de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed Ecclesiæ contemptum, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare, quicunq; non ita credit sanctam catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à Spiritusancto latis, obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est, & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ, peccat in Christum ipsum. Neq; enim sponsus à sponsa sua, neq; caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaq; separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contrà, qui permanet in Ecclesiæ vnitate, quamlibet grauibus sit flagitijs coopertus, quacunq; tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquam ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neq; enim est alibi remissio peccatorum, & æternæ vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia. Quod pluribus etiã verbis demonstrare conatur Fulgentius in eo libro, quem scripsit de remissione peccatorum.

Peccatum infidelitatis omnia reliqua in se includit.
Ioan. 16.
Lib. 4. com. Iulia. Cap. 3.
Hæresis criminum grauissimum.
Eras. ad fratres inferioris Germaniæ.
Luc 10.
In schismate nemo saluatur.
Epist. 150.
Lib. 5. c. 19. & seq.

De ijs, quæ restant ex symbolo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & vita æterna.

CAP. LVII.

ATque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquam credere nos professi sumus, sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur

Apoc. 21.

tur mortalium: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare possit
Serm. de verb. Domini. in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est inquinamentis eiusmodi mundari per
peccatorũ remissionem, quam assequi non licet nisi in sancta catholica Ecclesia, idq; per san
ctorum, hoc est sacramentorum communionem. Qua de re sic ab Augustino scriptum le-
gimus: Potest esse visibilis forma palmitis, etiam præter vitem, sed inuisibilis vita radicis ha
beri non potest, nisi in vite. Proinde corporalia sacramenta quæ portant & celebrant etiam
segregati ab vnitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis. Virtus enim pieta-
tis inuisibilia & spiritualis ita in eis non potest esse, quemadmodum sensum non sequitur
hominis membrum, quando amputatur à corpore. Quę cum ita sint, remissio peccatorum,
quoniam non datur nisi in spiritu sancto, in illa Ecclesia tantummodo dari potest, quæ ha-
Peccatorum remissio extra ecclesiam non est. bet spiritum sanctum. Remissis autem peccatis, non est dubitandum homini Christiano,
quin sit compos futurus vitæ æternæ. Cùm certè dictum sit ab Ambrosio: Vita æterna re-
missio peccatorum est. Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est finis, propter
De bono mortis c. 2. quem omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum
Deus hominem saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, ex eo factũ
est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore verò loco vitam æternam
Resurrectio carnis spem corroborat. no, credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cùm in Christo præcesserit, licet sperare
Carnis & resurrectionis nomine quid intelligendum. corpori, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est. Christi corpus Ecclesia: ca-
put nostrum surrexit, in cœlum ascendit, vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomi-
ne, corpus humanum: resurrectionis reuiuiscentia intelligitur, de qua nemini Christiano
Chrys. hom. 44. in Ioan. Cathe. vlti. dubitandum est: quandoquidem, vt à Ioanne Chrysostomo scriptum est: qui docendus est,
esse resurrectionem, is profectò non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda
est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam & pijs in hoc mundo afflictis præcipuum solatium,
& impijs terrorem adfert: qui sine modo in omnia collaberentur vitia, si post hanc vitam
non sua cuiusque factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hierosolymitanus, Radix o-
mnis bonæ operationis, est resurrectionis spes. Nam expectatio retributionis attrahit men
tem hominis ad benè operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labo-
Resurrectio ex mortuis fidei nostræ basis. res cùm perspexerit laborum suorum mercede se fraudatum non iri. Quem secutus auctor
operis imperfecti: Tolle, inquit, spem resurrectionis, & soluta est omnis obseruantia pieta-
tis. Hæc est basis totius fidei nostræ, quam solidam esse oportet: quæ si vacillet, reliqua penè
frustrà creduntur. Cur autem vacillet causa non est, quandoquidem resurrectionem hanc
vel reuiuiscentiam quotidie videmus in seminibus, quæ spargimus in terram. à quorum si-
militudine probat etiam Paulus carnis resurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet ali-
1. Cor. 15. quis, Quomodo resurgent mortui? Quali autem corpore venient? Insipiens tu, quod semi-
Resurrectio similitudine seminis reuiuiscentis probatur. nas, non viuificatur, nisi prius moriatur. Et quid seminas? Non corpus quod futurum est se-
minas, sed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi cor-
pus sicut vult, & vnicuique seminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui mi-
retur semel id posse præstare Deum in resuscitandis corporibus, quod quotidie natura fa-
cit in eliciendo semine. Tu, inquit, semen aridum aut mortuum conijcis in terram ibi rur-
sus putrefactum interijsse videtur, atque ita demùm exiliens à terra velut renascens & reui-
uiscens, nec aliter reuiuiscit granum frumenti, nisi cadens in terram mortuum fuerit, ac a-
Ioan. 12. lia multò specie renascitur, quam in scrobe conditum fuerat. Pusillum, vile, nigrum, ac fi-
cum granulum infoditur humo: id putrefactum in limo, suo tempore velut reuiuiscens in
teneram herbam erumpit, mox culmi, deinde aristæ. At nihil horũ apparebat in illo granu-
lo, quod terræ tradidisti. Sua cuique semini vis inest, ea se profert, vbi rursus emerserit vt
iam aliud omninò videatur, cùm idem conspicias, sed renatum in meliorem formam. Ex
quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod stirpis robur? quæ radicis amba-
ges? quàm latè sparsi rami? quæ pompa frondium? quæ florum amœnitas? quæ fœtuum v-
bertas? Nihil horum erat cum tu vile illud ac minutum granum insepelires humo: & tamen
hæc omnia audebas sperare naturæ viribus fretus, & nõ audes id à Deo sperare, fretus illius
omnipotentia? Hac similitudine carnis resurrectionem probat Paulus, quæ euidentior est
quàm vt de ea dubitari debeat.

Est autem duplex resurrectio: Nam procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vi-
Resurrectio duplex. tæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij, id est, condemnationis. Quod & Da-
Ioan. 5. niel testatus est, dicens: Tunc resurgent qui sunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æter-
Dan. 12. nam, ij autem in opprobrium & confusionem sempiternam. Vnde Athanasius ita symbo-
Impiorum immortalitas mors est perpetua. lum suum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines resurgere habent cum corpori-
bus suis, & reddituri sunt de factis proprijs rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam
æternam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apostolorum autem symbolo neque ignis,
Rom. 8. neque opprobrij, neque iudicij fit vlla mentio, sed post carnis resurrectionem mox conclu-
ditur, & vitam æternam. Etsi autem animæ impiorum æquè vitam æternam habebunt at-
que piorum impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in scri-
pturis dicitur. Moriuntur enim vitæ, morti sine fine victuri. Sicut præclarè dictum est ab
Aug. li. 13. de Ciuit. Dei. c. 2. & 11. Eusebio Emisseno. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati, mors: gratia autem Dei, vita
æterna. In damnatione nouissima, inquit Augustinus, quamuis homo sentire nõ desinat, ta-
Idem Serm. 64. de ver. Dom. & serm. 252. de Tempore. men quia sensus ipse nec voluptate suauis, nec quiete salubris, sed dolore pœnalis est, non
immeritò mors est potius appellata quàm vita. Et non ita multò pòst. Ibi, inquit non erunt
homines ante mortem, atque post mortem, sed semper in morte ac per hoc nunquam vi-
uentes, nunquam mortui, sed sine fine morientes. Nunquam enim erit homini peius
in morte quàm vbi erit mors ipsa sine morte. Et alio loco: Qui torquebuntur in pœnis, vel-
Fulg. de remiss. pec. Lib. 2. cap. 13. le habent mori & non possunt. Et iterum alio loco: In inferno mora quæritur & non inue-
nitur

nitur. Et eum sequutus Fulgentius, Ibi mors animæ corpusq́ non moritur: quia cruciatus
corporis & animæ non finitur. Hæc quippè erit æterna mors iniquorum, vt in igne non mo
riantur æterno, ne quandoq́ possint carere supplicio. Neq́ vnquam in scripturis vita æter-
na nisi in bonam partem accipitur: in qua quid non sit, quàm quid sit dicere facilius est. Non
est ibi mors, non est ibi luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, non sitis,
non æstus, non corruptio, non indigentia, non tristitia. Vis nosse quid ibi sit? Dicit Esaias: *Esaia 64.*
Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis nõ ascen *1. Corinth. 3.*
dit, cor hominis illuc ascendat. Mundetur cor ab omni immunditia, vt possit eum videre,
qui est vita æterna. Hæc est autem vita æterna, dicit Dominus, vt cognoscant te solum verũ
Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi consummabi- *Ioan. 17.*
tur, cùm reuelata facie gloriam Domini speculabimur. Quod vt nobis contingat, gratia & *2. Corinth. 3.*
misericordia Domini nostri Iesu Christi, dicamus omnes, Amen.

De Spe.

CAP. LVIII.

POrrò ad Deum piè colendum non est quòd quisquam existimet solam fidem *Fidei obiectum.*
sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem non modò promissio
nibus, verumetiam comminationibus Dei. Quoniã verò peccatorum nostro-
rum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant:
qui tum salubris est, quando spe misericordiæ sustentatur. Hæc igitur indiui-
dua fidei comes esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. Adeò *Fidei & spei compa*
sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine altera stare non possit. Nam quemadmo *ratio.*
dum à Chrysostomo præclarè scriptum est, fides gloriam incohat, spes fastigio eodo consum- *Chry. tomo 4. tunc in finem.*
mat: illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Chri *Hom. de fide, spe et*
stianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad consummationẽ *charitate.*
virtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod sperat, iam cernit. Videmus *1. Cor. 3.*
nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec e- *Spes fructus.*
nim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare:
Vt enim sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem: Itaque
summam perfectionis esse, dicit Aponius, in Deum sperare. Qui sperat, inquit, ipse credit in
Deum: & qui credit omnia quæcunq́ promisit, siue impijs pœnam, siue refrigeria iustis red-
dituro, huic præfecta manet regni cœlestis dulcedo. Hæc est quæ filium prodigum ad pœni
tentiam erexit: De hac per Prophetam dicit Dominus: Quoniam sperauit in me liberabo e- *Luc. 15.*
um. De hac scripsit Paulus: Spe salui facti sumus: Hanc vocat galeam salutis: quòd quemad- *Psalm 90.*
modum galea præcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dum caput cir- *Rom. 8.*
cundat & vndiq́ tegit: ita & spes cogitationem nostram non sinit concidere, sed capitis in- *Thess. 5.*
star erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ, q *Heb. 6.*
sicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licèt innumeri venti commoue
ant, sed iactam fixam reddit & immobilem, ita spes fixam reddit animam in Deo, quantis-
cunq́ tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur atq́ agitetur. Hæc est quæ nos pe-
tere facit vt accipiamus. Neq́ enim satis est credere, daturum Deum quæ promisit, sed orati-
one contendendum est, vt accipere queamus. Orandi aũt formulam præscripsit nobis ma- *Orandi ratio.*
gister noster, Dominus noster Iesus Christus, cuius explicationem non ita multò pòst ex Cy *Matt. 6.*
priano subiungemus. Verùm ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hæsitemus, ac plenam in *Spes or. r. nos facit*
eo spem ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noster sit, proculdubiò non committet *Iohan 1.*
vnquam aliquid vt neget à se petentibus ijs, quos nimia charitate in filios adoptauit, cùm *Matt. 7.*
præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis *Ioan. 15.*
patrem in nomine meo, dabit vobis. Impossibile aũt est mentiri Deum, qui veritas est: Dein *Hebr. 6.*
de cùm sit omnipotens, nihil est quòd dubitemus quin præstare queat, quæ petiuerimus. *Ioan 14.*
Quando itaq́ certò nobis constat, quòd & vult, & potest ea præstare nobis omnia, quæ pre- *In Cantica Cantico. lib 1.*
cati fuerimus: accedendum nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius, indubitata *Heb. 4.*
spe certaq́ fiducia, quæ petiuerimus, obtinendi. Quò plures aũt accesserimus, hoc facilius *Hier in c. 18 Matt.*
impetrabimus. Verè enim scripsit Hieronymus, q impossibile est multorum preces nõ ex- *In c. 15. ad Rom.*
audiri. Et eius æqualis Ambrosius: Multorum preces impossibile est vt non impetrent. *Iob. 5.*
Rom. 15.

Quamobrem non ipsi modò Deum deprecemur, verumetiam sicut Iob admonitum le- *Coloss 4.*
gimus, vt conuerteretur ad aliquẽ Sanctorum: Sicut Paulum quoq́ non semel videmus, vt *Sanctorũ intercessio*
se fratrũ orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos sanctorum intercessionibus *& inuocatio.*
postulemus: non eorum tantum, qui in hac lachrymarũ valle nobiscum degunt, sed magis e-
tiam illorum, qui cum Christo felicissimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circũferunt,
cum & ipsi non sint absq́ peccato, vt necesse habeãt nobiscũ vnà dicere: Dimitte nobis debi
ta nostra, nõ possunt ipsi de se quoq́ nõ esse soliciti. Quare fieri nequit, vt pari sint erga nos
affectione, similiterq́ res illis nostræ curæ sint atq́ ijs, qui cùm sint absq́ macula iam & ruga,
omni cura & solicitudine de se vacui, ea iam, ad quam nos anhelamus, cœlesti patria sunt po
titi. Qui cùm fratres nostri, eiusdem cuius nos corporis membra sint atq́ ideò nos non dili
gere non possint, cùm præsertim fides & spes cessaturæ sint in patria, charitas autem nõ mo
dò non cessatura, verumetiam tum demùm perfecta sit futura, facere nulla ratione pote-
rint, vt salutis nostræ cura non tangantur. Preces autem eorum tantò plus apud Deum põ-
deris obtinere dubiũ non est, quantò certius exploratum habemus, eos apud illũ gratia va-
lere plurimum: quod de ijs certò sciri vix potest, qui nondum sunt de corpore mortis huius
liberati.

Quas

Vigilantij error. Quapropter ferendi non sunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem Ecclesiæ Iudicio condemnato, q dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: posteaquam verò mortui fuerimus, nullius pro alio exaudienda est oratio. Nam sicut verè scriptum est ab eo, qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo: Si Apostoli & martyres adhuc in corpora constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se debent adhuc esse soliciti: quantò magis post coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me Dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem?
Oratio in funere Patris. Cuius etiam præceptor Gregorius Nazianzenus, non dubitauit de Patre suo Zasimorum episcopo scribere, quòd nō minùs pascit gregem iā in cœlum translatus, quàm cùm in terris versaretur. Quin & hoc addidit, quòd magis nunc proficit precibus quàm anteà doctrina: quantò magis etiam Deo propinquus est, posteaquàm corporis vinculis est solutus, & ab ea quæ mentem turbat materia liberatus est, & nudus cum Christo nudo versatur, quæ prima & purissima mens est, dignus factus eo ordine, & ea fiducia, quam habent in cœlis angeli.
Matt. 22. Verùm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipsum potius Christum veritatis Magistrum audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob
Lib. 6. c. 30. non est mortuorum Deus, sed viuorum. Sic à Clemente scriptum legimus: Qui in Deum crediderunt, quanquam obierint, tamen non sunt mortui. Dicit enim Deus Saducæis, de
4. Reg. 13. resurrectione mortuorum: non legistis quod scriptum est: Quoniam ego Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob: non est Deus mortuorum, sed viuorum: omnes enim in ipso viuunt. Igitur eorum, qui in Deo viuunt, nec reliquiæ sine honore manent. Nam Helisæus Propheta post discessum, è vita mortuum quendam excitauit interfectum à Pyratis Syriæ: attigit enim corpus eius Helisæi ossa, atque excitatus vixit, quod factum non esset nisi Helisæi corpus
Sancti viuunt. sanctum fuisset. Et Ioseph complexus est Iacob post mortem, cùm iaceret in lectulo. Et Moses, ac Iesus Naue Iosephi reliquias secum duxerunt, quod minimè putauerunt piaculū. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur, & qui mortui sunt vitæ restituuntur? Nostra hæc (sicut & in Carmine quodam de humana natura scriptū à Gregorio Nazianzeno legimus) mors potius, q̄ vita dicenda est. Nam quotidie mo
Chry. ser. 74. rimur, neque est hora vlla, qua non fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorum aūt vita sempiterna cùm sit, nulli iam est morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici possimus. Itaque præclarè dictum est à Petro Chrysologo: Iustus tūc inchoat viuere cum pro Christo meretur occidi: transfertur ista morte vita martyris, nō aufertur: morte magis claruit, qui ob hoc mortuus est, vt viueret in æternū. Ac mox ad Herodem conuersus: Ecce tu iaces, inquit, in morte, Ioannes viuit occisus. Itidem & Eusebius Emissenus in Genesim scribens:
Amb. ser. 67. Vitæ, inquit, perennis initium de mortis fine sumentes. Et Ambrosius de Petro & Paulo loquens: Non enim mortui sunt, inquit, quorum curamus natalem hodie, sed renati viuunt, quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omniū. Quamuis enim corpora passione cęsa sint, interruptus tamen non est ordo viuentium: Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes Saluatori referunt: nisi q resoluta membrorum sarcina magis adhærent Christo. Sicut ait Paulus: Dissolui & esse cum Christo quantò melius. Non est ergo dicenda mors, qua interueniente caremus persecutoribus, & Christo connectimur. Non est planè dicēda mors,
Peccatorum & nō sanctorum propriè mors est. quæ Christo mortuum socians, lucrum efficit morientis: sicut ait B. Apostolus: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Illa aūt vera est mors, quę etiam hominem viuentē peccatorum morte constringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iā
Phil. 1. videtur addictus: sicut ait Apostolus de illa deliciosa vidua Hæc aūt viuens mortua est. Itaque Theodorum inuocans Nectarius: Non te semper, inquit, pro nobis intercedere pigeat. ô vir
1. Tim. 5. venerande. Te enim etiā post mortē credimus viuere, vt Dominus ait, dicens: Qui credit in me etiamsi mortuus fuerit, viuet. Tu aūt qui nō solum credidisti, sed etiā pro ipso mortuus es: isto merito laudande Martyr in Deo viuis, vitā, in quam nō cadit interitus, & quæ nō terminatur. Vt qui ergo cū Christo viuas & stes propè eum, redde eum propitiū tuis famulis: vt per te liberati ab ijs quæ hic sunt molestijs, bona quæ illic sunt consequamur. Similiter Eustathius, Tu verò beatissime Pater, ait, è cœlo nos aspice, & vitæ nostræ cursum ad salutē dirige. Cùm hinc decesserimus recipias nos in sinū Abrahæ & in æterna iustorum tabernacula, vt purius atque perfectius, q abs te de sancta & eiusdē essentiæ Trinitate didicimus, videamus. Ea propter, p nobis famulis tuis, & p grege tuo, & fidelissimo hoc populo deprecare.

Inuocatione sanctorum nō obscuratur gratia Christi. Iam verò quod dicunt, inuocatione sanctorū Christi gloriam obscurari, tantū abest vt ita se res habeat, magis etiā vt illustretur, quādo nō in aliū tota fiducia, q̄ in Christū trāsfertur. Nisi fortè si quis parum sibi benè conscius atque ideò Regis conspectū reueretur, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eū esse gratiosos existimet, is quoniā ipse non adijt Regiæ gloriæ detraxisse sit putādus Certè & pudor hominis, quo cum suam indignitatē agnoscit, tum Regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit Regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non rarò, vt Princeps per alios dare malit quod petitur, nimirum si q sunt,
Gloriam suam Christus communicat cum fidelibus. quibus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nō nūquam ipsūmet etiā Regem Regum & Dominum Dominantium nō est incredibile: qui vsque
2. Tim. 6. adeò suæ gloriæ iacturā nihil metuit, vt discipulis suis dicere nō dubitauerit? Amen amē di
Ioan. 14. co vobis qui credit in me, opera q̄ ego facio & ipse faciet, & maiora horū faciet. Sic visum est
2. Pet. 1. illi gloriā suam communicare cum his, quibus dignatus est communicare regnū suum, quo
Philip. 2. rum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideò
Matt. 9. non exhorruit formā serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque verò non præstitit, qd
Act. 5. credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quòd vmbra Petri sanabat ægrotos: quòd sudarija & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmonijs plerique liberabantur. Quæ res

tan-

tantùm abest, vt aliqoid Christi gloriæ detraxerit, magis etiam vt illustrem eam reddiderit. Neque enim ad alium, quàm ad ipsum Christum omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hęc ab Apostolis miracula fiebant.

Augustinus de Petro loquēs, quòd solus inter Apostolos meruerit andire: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: dignus, qui ædificandis in domo Dei populis, lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum. De hoc, inquit, ait sermo diuinus: Et ponebant, inquit, infirmos suos, vt vmbra saltem transeuntis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quædam pertranseuntis, quantò magis gratia nunc permanentis? Meritò per omnes Christi Ecclesias, auro pretiosius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitantis, quantò magis cathena vincientis? vt vmbra, inquam, transeuntis Petri obumbraret eos. Si inanis quędam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quantò plus de corpora meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidia supplicaotium tam poteos fuit ante martyrium, quantò magis efficax post triumphum?

Actor. 19. Aug. de Petro & Paulo serm. 5. Reliquiarum sanctorum virtus.

Sed hic objicitur nobis Dei verbum: Scriptum est, aiunt, Gloriam meam alteri non dabo. Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbom ita clarom & manifestum, DEO debitum cultum in homines transferunt. Scriptum est, ô Satana: sed non hoc est Dei verbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neq; enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & illud: Quòd Abraham, Loth & Iosue, angelos adorauerunt, quòd Iacob septies obuiautem sibi fratrem: quòd eius filij fratrem Ioseph: quòd Moses Ietro socerum suum: quòd Iúdith Holofernem in conopeo sedentem: quòd Ionatham Dauid cadens pronus in terram, quòd Nathan, Abigail, Bersabeæ, procidentes super faciem Regem Dauid: quòd Sunamitis religiosa corruens ad pedes eius: quòd Nahuchodonosor Danièlem, Helisęum: quòd Cornelius vir iustus, & religiosus Petrum, ad eios genua prooolutus adorauit: Audebis ne sanctos hos viros, & in his quosdam Patriarchas, & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipse sibi contraria sit loquutus, affirmare? Qui cùm dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria: dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quemadmodō quod Dei digito scriptum est, intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas, quæ ædificat: non deerit nobis, sicut aliarū, sic & harū scripturarū sanus intellectus. Quòd si verba captiosè scrutatus fueris, cùm dicitur: Dn̄m Deum tuum adorabis, & illi soli seroies, nunquàm ex illis colliges solū Deum esse adorandū, verùm illud potiùs, soli Deo esse seruiendum. Ex quo consequēs illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatrię reus pronūciari. Atqui Paulus adeò nō prohibet hominē homini seruire, vt etiā de eo, quemadmodum saruire oporteat, pręcepta dederit, Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi. Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam seruos Dominis carnalibus, quàm ipsi Christo voluerit obedire. Quæ verba si quis inflatus sensu carnis suæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuisse Paulum colliget? qui non alio loco dominos à seruis haberi voluerit, quàm quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta: Sed nunquam id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines translatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nunc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregauerunt semetipsos, aspersam videmus? quæ vel errare cum Paulo satius ducit, quàm cum istis rectè sentire. Certa enim est, quod neq; Paulus erraré, neq; possunt isti rectè sentire, qui se à compage Christi corporis auulserūt, atq; ita ex membris Christi facta sunt membra diaboli, qui mendax est & pater eius. Qui quemadmodū iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, sese diuinæ legis sententijs velut quibusdam velleribus obuoluit, subinde vociferans, scriptum est enim. Sed de eo quid scriptū sit, non est vlla nobis dubitatio, de eo verò, quemadmodum quod scriptum est, accipi oporteat, controuertitur.

Honor Dei & Sanctorum diuersus. Esai. 42. 1. Tim 1. Deut. 16. Math. 4. Rom. 2. Genes 33. Iud. 10. 1. Reg. 5. Daniel. 4. Genes. 19. Iosue 5. Rom. 2. Genes. 19. Genes 33. Exod. 18. Iud. 10. 1. Reg. 5. 1. Corinth. 8. Paulus seruire hominibus iubet. Ephes. 6. Ioan. 8.

Ridenti sti qui nihil sibi non arrogant, nihil Ecclesię non detrahunt, tanquā à scholasticis Theologis inuentū, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditū ab illis lagimus: cùm tamen id non trecētis his annis, quod isti volunt, ab illis excogitatum, sed ante mille propè ducentos annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi possint, quin ipsi sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à priscis per manus tradita didicimus: neque fuit ferè quisquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non personuerint, esse duplicem cultum, adorationem, seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voloit, latriæ verò nequaquàm. De quo duplici cultu in secunda Nicœna synodo multa scripta sunt, vbi inter cæt era etiam hæc leguntur: Cùm crucem viuificā salutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus, Domine: quæ sanè adoratio nihil aliud ast, quàm salutatio, siue amplexū malis dicere: & est vox multę significationis. Adoratio enim est cùm venerationem, desideriū, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adora-

Cultus duplex. Aug. lib. 8. de ciuit. Dei. cap. 28. & lib. 10. cap. 1. & 3. In epist. Tarasij & vniuersæ sanctæ synodi ad Imperatores, quæ est in fine 7. actionis.

mus,

Adorationis multiplex acceptio.

mus. Est adoratio quæ tantummodò timorem significat, quemadmodum IACOB adorauit ESAV: est quæ gratiam notat, quomodo ABRAHAM pro agro, quem accepit à filijs HETH, in sepulchrum SARÆ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum IACOB adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui DEO tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quòd Græcè est latreuseis. Adorabis, absolutè ponit, neque adijcit soli, vt significetur vox diuersæ notionis & æquiuoca: cultum autem exhibebis, siue seruies, quòd Græcè est latreusis: soli adijcit, quam ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumqúe referimus. Et in secnoda actione: Qualis verò est iste adorationis honor? profectò non alius quàm is, quo nos, peccatores quoque inuicem prosequimur, salutantes nos inter oos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum omniumqúe sanctorum. Aliquot etiam

In quæst. super Gen. cap. 61. Augustinus.

ante seculis AVGVSTINVS explicans illum ex Genesi locum: exurgens Abraham adorauit populum terræ. Quæritur inquit, quomodo scriptum est: Dominum DEVM tuum adorabis, & illi soli seruies: Cùm Abraham sic honorauerit populum quendam gentium, vt etiam adoraret? Sed animaduertendum est, in eodem præcepto oon dictum Dominum DEVM tuum solum adorabis, sicut dictum est, & illi soli seruies, quòd est Græcè λατρεύσεις. Talis enim seruitus non nisi soli DEO debetur. Vnde damnantur idololatræ, id est, eiusmodi seruitutem exhibentes idolis, quæ debetur Deo. Nec moueat, quod alio loco in quadam scriptura prohibet Angelus homioem adorara se, & admonet vt Dominus potius adoretur. Talis enim apparuerat angelus, vt pro Deo posset adorari: & ideò fuerat corrigendus adorator. Extant autem tres libri Ioannis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorum inuocationi detrahunt, scripti: in quibus adorationis modi, diligenter explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra sanctorum venerationem obijciuntur, præclarè diluuntur. Quod etiam factum est à Theosterico, in oratione funebri in sanctum Nicœtam. Libet autem & Eusebij Emisseni seotentiam eadem re adscribere.

Hom. de symbolo. Dei res & non pars in sanctis sunt.

Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quàm pro Dei honore veneramur. Non suor sancti pars illius, sed ille probatur pars esse sanctorum. Qoare? Quia quod sunt de illuminatione & de similitudine eius acceipiunt: In sanctis autem res Dei non pars Dei est. Quicquid enim Deo participant, diuinæ est gratiæ, non naturæ. Colamus in sanctis timorem & amorem Dei, non diuinitatem Dei. Colamus merita, noo quæ de proprio habent, sed quæ accipere pro deuotione meruerunt. Dignè itaque venerandi sunt, dum Dei nobis cultum,

Parte 4. quæst. 98. Memb. 1. artic. 4. Sancti inuocandi vt mediatores, Deus autem simpliciter & finaliter qui omnia dat.

& futuræ vitę desiderium contemptu mortis insinuant. In quam sententiam scriptum etiam legimus ab Alexandro de Ales, Solus DEVS simpliciter est orandus, tanquàm finaliter, à quo est omne bonum. Sancti autem non simpliciter, sed potius, tanquam mediatores, per quos impetramus, & ideò magis tenent se ex parte orantium, quasi coadiuuantes, quàm illius qui oratur.

Ioan. 19.

Verùm, vt res omnis vel cæco perspicua esse queat: neque sit quisquam, qoi non intelligat, quàm falsò isti, qui, quod ne milites quidem impij, qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconsutilem in tot iam particulas consciderunt: vnam, sanctam catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnius omnium grauissimi criminis insimulent, propter eum, quem sanctis tribuẽdum esse, docet honorem: libet de cultu Deo

Cultus Dei triplex. Libr. 3. de ciuitate Dei. cap. 17. Seneca.

debito, quatenus is ad homines rectè trãsferri queat, paocis disserere. Triplicem Deo cultum deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem & inuocationem. Ex ijs præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Nam rectè dictum est ab Augustino: Summa religionis est imitari quem colis. Vidit hoc etiam Ethnicus ille, qui dixit: Vis Deos propiciari, bonus esto: Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Hoc adeò requirit à nobis DEVS, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quò in illo homine facto, quemadmodum nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neqoe enim propterea tantùm incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra: verumetiam vt esset via, per quam ad vitam peruenire nobis liceret. Non ideò tantùm homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemque nostram moriendo destrueret, verumetiam vt seipsum viam nobis & exemplum viuendi proponeret: vt sicot ipse ambulauit, & oos ambularemus: neque satis esse putaremus, si crederemus, quòd vita nostra factus est: quodqúe satisfaciendo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit: atque ita omni cura soluti, in vtramque, quod aiut, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem IESVM, eadem, qua ille via incederemus, si veritate cognita, vitam consequi vellemus.

Hebr. 12. Genes. 1.

Condiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: hanc ille cùm propemodum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est: vt eam sic deformatam in nobis, vt amissa videretur, restauraret. Quantum igitor eum esse cultum existimare debemus, proptar quem Deus de cœlo descẽdere & in hac lachrymarum valle carnem nostram

Eph. 5. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 2.

indutus, cum hominibus versari dignatus est? Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens. Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes, cum ait: qui dicit se io Deo manere, debet sicut ipse ambulauit, & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostiũ & ostiarius

Ioan. 14.

noster fieri dignatus est, Dñs IESVS Christus: Sic enim loquitur. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego

sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur: nuuquid nefas esse putabimus, præcipuum cultum hune, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipse per se, & per Apostolos suos oos inuitare digoatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefarium scelue commisit Paulus, qui dixit: Volo autem omnee vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadē epistol. repetitis vicibus: Imitatores mei estote: Et in alia: Estote sicut ego. *Ioan. 10. Matth. 16. Sanctorū imitatio. 1. Cor. 7. 1. Corinth. 4. Gala[…].* Quid ais, ô Paule, Christus ideò venit in mundum, vt imaginem & similitudinem Dei, quam inobedieotia sua primus parens noster propemodum amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominie, in nobis restauraret? Christue dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me: non Petrum, non Paulum, oon Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego: Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc oon est Dei sibi gloriam vendicare? soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui præcipuus, Deoque multò grauissimus in imitatione consistit. Hic facile quiuis perspicit, si quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri, proh dolor videmus) à nefario scelere defendi Paulum non posse. Sed non ita soli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaque transtulit in se Dei gloriam Paulus, neque soli Deo debitum sibi cultum arrogauit: quin potius, quemadmodum hanc, ad quam inuitat, imitationem sui vellet intelligi, declarauit, cùm post ea verba, Imitatores mei estote: statim subiunxit: sicut & ego Christi. *Imitatio quadam Deo cum hominibus communis.* Hactenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christum imitatus est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verùm quatenus misericordiam Dei consequutus: non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus, & ipse mūdo fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm CHRISTVM in Paulo viuentem imitari. Præclarè scriptum est à Simone de Cassia: Vna est sequela Saluatoris, & eorum qui dirigunt in salutem. *Simon de Cassia.* Si CHRISTVS est veritas, qui sequitur veritatem dicentem, Christum in illo sequitur. Si CHRISTVS est vita, qui sequitur dirigentem in vitam, Christum omnino imitatur. Si CHRISTVS est via, qui sequitur itineris virtuosi ducem, omnino post Christum vadit. Non est diuersa sequela verorum membrorum & capitis, vna penitus est imitatio: vbi nulla diuersitas ductorum, & vbi nil aliud inferior præcipit, nisi quod suum nouerit velle maiorem, nec ad alia dirigit, nisi ad quæ ipse nos Saluator expectat. Vides igitur quòd rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Christum in sanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, Dominum IESVM Christum, redundare videatur. *1. Timoth. 1. Galat. 2. Galat. 6.* In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere posset aliquis: Quid est homo, vt posset sequi Regem factorem suum? Quomodo præstare possum ego puluis & cinis, vt incedam vestigijs creatoris mei? *Eccles. 2. Genes. 8.* Vt ne quis existimaret sibi non esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus, ea nos præstare posse, quæ eadem qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoque præstitisse cōmemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus: vbi verò sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum Domini ad mortem vsque seruemus: atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum celorum hæreditate possideamus, quemadmodū pollicitus est, qui mentiri nescit Dominus ac Deus noster IESVS Christus vnigenitus Dei viuentis filius. *Basil. serm. 2. de bapt. cap. vltimo.* Sic ab Augustino dictum est. Cùm ad imitationē Christi pro crucifixoribus suis Deum deprecantis suos esset hortatus: Sed potuit hoc Christus dicis, ego non possum: ego enim homo sum, ille Deus homo: Respondet Augustinue. *Aug. de S. Stephan.* Deus ergo vt quid homo, si non corrigitur homo? Multum est à te imitari Dominum Deum tuum. Attende Stephanum conseruum tuum. Certè Stephanus homo erat, an Deus? planè homo erat, hoc erat quod tu. Sed quod fecit, non fecit nisi donante illo quem rogas & tu. Ac paucis interiectis: Ergo, charissimi, si non potestis imitari Dn̄m, imitemini conseruū, imitemini S. Stephanum, imitemini S. Martyres: Homines erant, cōserui tui erant, sicut tu nati erāt, sicut tu nati, sed à Christo coronati. Præclarè ab eodem Augustino scriptum est, dum explicat illum Psalmi locum: Diligit Dominus portas Syon: quòd quamuis Christus ipse sit ostium, siue porta: tamen & Apostoli rectè portæ nominantur. *Psal. 86.* Quia per ipsos intramus ad regnum Dei. Et cum per ipsos intramus, per Christum intramus. Ipse est enim ianua. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo IESV, sanctis imitandis: ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant.

Secundum genue in honore consistit ac veneratione. Dicit itaque Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. *Veneratio secundus cultus. Sāctorū veneratio.* Nunquid ipse sibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli DEO deberi, atque ad solum illum esse referendum: sed non propterea sua quoque gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur: sicut contrà per eos, qui perperam agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis, nisi Dei dona, nisi CHRISTVM ipsum viuentem & operantem in illis? *Ezech. 36. & Rom. 1.* Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, DEVM laudo, Dei namque donum est virtutis omnis, à quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. *Naziam. in orat. in Athanas. Iacob. 1.* Qui honorat Dominum, in-

Epiphan. hær. 16.
Basil. in 40. martyres.
Damasc. lib. 4.
Actione 4.
Aug. in psalm. 44.

quit, Epiphanius, honorat etiam sanctum: qui verò ignominis afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationem apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicœnę repetitum legimus. Neq; dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri: In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Christiani, nõ Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalberto & Stanislao, quòd Apostoli, quòd Martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non plus illis bonoris debetur, quàm vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias conscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. CHRISTVS igitur in sanctis honoratur, ac tantùm abest, vt honorandis illis obscuretur CHRISTI gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm, ea quæ sanctis præstatur veneratio.

Sanctorum inuocatio tertium cultus.
Esaiæ 42.
Amb. ser. 92.
Rom. 10.
Credere in sanctos.
Credere in Ecclesiã.
Hier. aduersus Luciferianos,
Serm. 119.
Cyrill. catechesi 4.
Thomas 22. q. 1. art. 9.
Hier. in epist. ad Philemonem.
Exod. 14.
De spiritu sancto cap. 14.
Chrys. Tomo 3. in ser. de fide & lege natura.
Orig. in Apol.

Sed hac de re, dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos, non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contendimus, quam soli Deo deberi censemus: atque ea qua fungimur vsurpata nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit: se, non sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cùm disertis verbis DEVS dixerit, Gloriam meam alteri non dabo. quid esse criminis poterit in illis inuocandis? non tanquam largitoribus, hoc enim solius DEi proprium est, sed tanquam deprecatoribus. Cùm præsertim in inuocandis sanctis ipse CHRISTVS inuocatur. Inuocasti martyrem, dicit Ambrosius, vtiquè te exaudit ille qui honoratur in martyre. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? In sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoque rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in Domino IESV & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse: Credo in sanctã catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne fit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nesciuit. Eodem genera loquendi & Augustinus vsus est, & Cyrillus: nec inconuenienter ita dici Thomas docet. Et Pauli locum ante citatum Hieronymus exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Mosi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Mosen refertur & in DEVM: vt populus qui credebat in Dominum, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Mose, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit DEO, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in DEVM perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitata tenuatur: Basilius eundem locum producens: Fides, inquit, quæ erat in Mosen ad Dominum refertur, qui sequester est inter DEVM & homines: Qui dixit: Si crederetis Mosi, crederetis & mihi. Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui DEI dignitatem, quod ei coniunctus est Moses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par DEO, sed vt minister DEI. Origenes quoque recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primò quidem omnium in Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos.

Aliter DEVM, quam sanctos inuocamus.
Sancti in cælo & in terra eodem modo inuocantur.
1. Ioan. 2.
Claudian. de statu animæ lib. 1. cap. 3.
Litania.
Vbi seipsum reprehendit, & peccata sua confitetur.

Quemadmodũ autem aliter in sanctos credimus, quàm in Deum, sic aliter etiam eos inuocamus, quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neq; plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus: Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nũc ad dexteram sedens patris, intarpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo Catholicus Christum inuocauit vnquàm, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliqnid eius potestati detrahere videretur: quasi non æquè largitor ipse sie vt Pater, aut Spiritus sanctus. Etenim quatenus est homo: Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm præcantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa substãtia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodam modo petit: ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honoram in sanctos transferre, in illa solẽni supplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidq; creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium: aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur, Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserare nobis. Spiritus sancte Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantùm ab illis postulat, sicut ab alijs in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Hoc est quod à beato Ephrem scriptum legimus: Sanctorum esse, pro peccatoribus intercedere: Dei verò, misericordiam impartiri.

Sic in

Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicœnam synodum præcesſit, vbi forma præſcribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, inuocet ſanctos, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur. Vides iam quiſquis es, qui cum Saulo Chriſtum in membris ſuis perſequi, quàm eorum, quæ pro nobis ſolicita ſunt ad Chriſtum interceſsione cum Paulo vti mauis, quòd nullus diuinitati proprius honos in litania ſanctis tribuitur: nec plus ab illis petitur in beatorum ſedes tranſlatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente. Quòd autem etiam dies feſti ſanctis colendis instituti ſunt, non ſine ſcripturæ fit authoritate: Sic enim ad Hebræos ſcribens Paulus loquitur. Memento præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum, conuerſationis imitemini fidem. Hic Paulus memoriam fieri vult ſanctorum, qui nobis verbo, & exemplo præiuerunt. Propterea, inquit Euſebius Alexandrinus, iuſsit nos celebrare ſanctorum memorias, vt ſuſcipientes hymnos, & audientes Encomia, exorent benignum Deum, vt admittat preces noſtras diuturnas. Oportet ergo, inquit, vt qui memorias celebramus ſanctorum, celebremus eos multa cum religione. Vixit autem Euſebius Alexandrinus ante mille trecentos annos. *Euſeb. Alexand.*

Sed in hoc, ais, Chriſti gloriæ derogatur, quòd alius à Chriſto mediator quæritur, dum à ſanctis interceſsio poſtulatur. Derogabat igitur, Chriſti gloriæ Paulus, quem toties ad ſanctorum interceſsionem confugiſſe legimus. Alios ſcilicet præter Chriſtum mediatores agnoſcebat? Quid magis abſurdum dici poteſt? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta continetur Eccleſia, vnum eſſe mediatorem Dei, & hominum, hominẽ Chriſtum IESVM: ſed tantùm abfuit, vt propterea ſanctorum inuocationem eſſe putauerit excludendam, vt in eo ipſo capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro Regibus & pro omnibus, qui in ſublimitate conſtituti ſunt, obſecrationes fieri voluerit. Quid eſt autem obſecrare pro aliquo, niſi mediatorem inter eum eſſe, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem ſe fuiſſe Moſes teſtatur inter DEVM & populum Iſrael, cùm dicit: Ego ſequeſter & medius fui. Talem, vt mediatorem non eſſe, niſi ſolum CHRISTVM diceret, nunquam, ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Quin ille, quod inter mediatorem Chriſtum, & mediatores homines diſcrimen eſſet, non obſcurè ſcribens ad Corinthios indicauit. Quid enim eſt aliud mediator, quàm reconciliator, & interceſſor? Sic igitur paulus loquitur: DEVS nos reconciliauit ſibi per CHRISTVM. Sed quomodo reconciliauit, docet hoc alio loco. Nam cum inimici eſſemus, inquit, reconciliati ſumus DEO per mortem filij eius. Et ad Coloſſenſes ſcribens: complacuit, inquit, DEO per filium ſuum reconciliare omnia in ipſum, pacificans per ſanguinem crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in Cœlis ſunt: & nos cum eſſemus aliquando alienati & inimici ſenſu, in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius per mortem. Quamobrem qui per mortem, & ſanguinem ſuum patri ſuo nos reconciliauit, mediatorem talem non alium quàm CHRISTVM profitetur Paulus, nihil tale tribuit hominibus. Verùm quid? Dedit inquit, nobis miniſterium reconciliationis. Verus itaque reconciliator, & mediator non eſt niſi CHRISTVS, miniſterium autem recõciliationis & mediationis dedit CHRISTVS non ſolum ijs, qui nobiſcum in terris adhuc degunt, qui nos exhortantur, vt reconciliemur DEO, & per ſacramenta perqúe ſacrificia miniſterium hoc exercent, verum & ijs qui iam in Cœlis cum illo triumphant, qui cum ſint membra noſtra, qua charitate noſtræ ſalutis ardent, non poſſunt pro nobis non eſſe ſolliciti: Deumqúe nobis precibus ſuis placatum reddere ſemper conantur. Sed audiamus Cyrillum ea de re loquentem: Mediator, inquit, DEI & hominum, IESVS CHRISTVS eſt, non ſolùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & ſubſtantialiter & DEVS & homo in vna ſubſtantia eſt. Hoc enim modo naturam noſtram ſibi DEVS reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem CHRISTVM Paulus dixiſſet: multi enim ſanctorum mediationis miniſterio vſi ſunt, & ipſe Paulus clamat: Rogamus pro CHRISTO reconciliámini DEO. Moſes quoque mediator fuit, miniſtrauit enim filijs Iſraël legem datam à DEO. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad DEVM: Recordare mei ſtantis coram te, ad loquendum pro ipſis bona. Quid multa? ſinguli Prophetarum mediatores fuerunt, Apoſtolorum quoque ſinguli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Chriſtus? niſi noua, inauditaq́ in alijs mediatio ſua ſit. Sed modum quoq; perſtringere non alienum eſt. Quòd igitur duo quædam ſicut medium coniungit, ab vtroq; neceſſariò tangitur, & hoc modo diuerſa per medium cõiungũtur. Hactenus Cyrillus. Ante quem etiam Gregorius Nazianzenus explicans eundem Pauli locum. Supplex, inquit, eſt nunc quoque Deus, vt homo pro mea ſalute, quoniam cum eo corpore eſt, quod aſſumpſit, quod me humanitatis aſſumptæ facultate atque potentia Deum effecerit: tametſi non iam ſecundum carnem cognoſcatur, hoc eſt, ſecundum carnales affectiones, ac citra peccatum, noſtras. Eodem modo aduocatum quoq; habemus IESVM, non vt noſtra cauſa ſe ſe ad Patris pedes aduoluentem, ſeruiliq́ modo abijcientem: procul ſit iſta ſeruilis ſanè ſuſpicio, ſpirituq́ indigna. Neque enim Patris eſt hoc expoſcere, aut filij pati: nec de Deo hoc cogitare, pium atque æquum eſt: Sed ex his quæ humanitus perpeſſus eſt, ad tollerantiam me, vt verbum & conſultor hortatur. Sic ego aduocationem hanc intelligendam arbitror. Bernardus de Petro & Paulo loquens: Hi mihi traditi ſunt, inquit, in Magiſtros, & in mediatores, quibus me ſecurè committere poſsim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediantibus illis ad illum mediatorem aſcendere potero, qui venit pacificare per ſanguinem ſuum, & quæ in cœlis, & quæ in terris ſunt. Idem ſanctum quoque Victorem vocat aduocatum & mediatorem: Eſt autem CHRISTVS mediator DEI & hominum, quia in eo vno DEVS & homo coniungitur. Verùm & ipſe Paulus qualem vnum & ſolum mediatorem Chri-

Mediatores etiam ſancti. *Rom 15.* *2. Corinth. 1.* *Coloſſ 4.* *1. Theſſ. 3.* *1. Tim. 2.* *Deut. 5.* *Cyrill. libr. 10. Theſau. Cap. 10.* *2. Corinth. 5.* *Orat. 4. de Theologia.* *Bern. de S. Petro & Paulo ſerm. 1.* *Bern. 2. ſer. in natale S. Victoris.*

 ſtum

Christus mediator redemptionis. stum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum ho-
mo CHRISTVS IESVS, mox illa subijciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro o-
Heb. 9. mnibus. Et alio loco: Noui testamenti mediator, inquit est, vt morte intercedente in re-
demptionem earum præuaricationum, quæ erant sub priori testamento, repromissionem
accipiant, qui vocati sunt æterni hereditatis. Vides nullam hic intercessionis, verùm solius
intercedente morte redemptoris, redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator,
qui pretioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster IESVS CHRI-
STVS. Sic & à Leone Pontifice docti sumus, quòd quamuis in conspectu Domini mul-
Leo serm. 12. de passione domini torum sanctorum pretiosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit
Epist. 83. & 34. mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata
sunt patientiæ, non dona iustitię. Singulares quippè in singulis mortes fuerunt, nec alterius
quisquam debitum suo funere soluit: cum inter filios hominum solus Dominus noster
IESVS extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam
sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cùm exaltatus fuero, omnia trahā ad meipsum. Ante
quem Ambrosius quoque: Propitiatio omnium Christus est, & ipse est vniuersorum re-
Amb. in psalm. 48. demptio. Cuius enim hominis sanguis iam idoneus est ad redemptionem sui, cum pro re-
demptione omnium suum sanguinem Christus effuderit? Est ergò cuiusquam sanguis, qui
Christi sanguini possit comparari? Aut quis tam potens homo, qui pro se propitiationem
suam dare possit supra eam propitiationem, quam in se obtulit Christus, qui solus Deo mū-
dum reconciliauit per suum sanguinem? quæ maior hostia? quod præstantius sacrificium?
qui melior aduocatus, quàm qui pro peccatis omnium factus est deprecatio, & animam su-
am dedit pro nobis redemptionem. Non quæritur ergò propiciatio aut redemptio singu-
lorum, quia omnium pretium sanguis est Christi, quo nos redemit Dominus IESVS, qui
solus Patrem reconciliauit, & laborauit vsque in finem, qui nostrum laborem ipse suscepit.
Et paulò post. Ergò homo non dabit iam propitiationem suam nec redemptionem, quia
semel ablutus est, à peccato per sanguinem Christi. Laborauit tamen vt seruet præcepta vi-
uendi & à mandatis cœlestibus non recedat, dum viuit in labore sit, & perseueret in eo, vt
In natali Apostolorum serm. 5. viuat in finem, ne & ipse morte moriatur, cum sit iam redemptus à morte. Sic & a Maximo
dictum legimus. Licèt Christi passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum mar-
Cyrill. lib. 11. in Ioan. cap. 34. tyrium nobis contulit ad exemplum. Similiter & à Cyrillo sumus instituti, quòd vnum
mori oportuit, sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum & viuo-
rum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret: Apostolorum mor-
Ad Bonifacium lib. 34. cap. 4. tem ad destructionem interitus aliquid contulisse. Cum liberatis enim ab interitu etiam
Tract. 84. in Ioan. Apostoli iure connumerantur: vnius enim nobiscum illius naturæ fuisse constat, in quos
imperium mors suum exercuit. Et alio loco: Quod si vulgaris tantum homo esset Emanu-
el, quomodo mors illius humanæ naturæ opem tulisset? Enimuerò non pauci Sanctorum
Prophetarum mortem obierunt, vt laudatissimus ille Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, Sa-
muel, reliquiquè deinceps: qui omnes eximia vitæ sanctimonia claruerunt: verumtamen
mors illorum generi humano nihil omninò contulit. At verò mors Christi certam salutem
præstitit, siquidem propriam pro nobis carnem obtulit, mortique semetipsum nostri caussa
Lib. 13. de gestis D. Saluatoris. contradens omnes ex mortis laqueis exemit. Et seculis aliquot posterior Simon de Cassia
tractans eum locum: Sinite hos abire: Non decebat, inquit, Apostolorum quendam socium
fieri passionis, ne sequeretur damnabilis error: vt alterius quàm vnius Christi sanguis fu-
sus crederetur in pretium. Sic æqualis eius Augustinus: Solus Christus pro nobis suscepit
sine malis meritis pœnam: vt nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam. Et
rursus: Et si fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissio-
Aug. lib. 1 de peccatorū meritis & remissione. nem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro nobis. Et alio loco adferens il-
lud. Congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: Quoniam, inquit, multis sacrificio-
rum sanguinibus cùm primum in tabernaculum vel in templum congregarentur, conuin-
cebantur potius peccatores, quàm mundabantur. Non ergò iam, inquit, de sanguinibus
congregabo conuenticula eorum. Vnus enim sanguis pro multis datus est, quo veraciter
mundarentur.

Epist. 3. Quamuis Antonius Abbas in quadam Epistola sua dicat. Nunquid Patriarchæ non passi
sunt pro nobis, aut Sacerdotes non docuerunt nos? Nunquid Prophetæ pro nobis mortui
De S. Petro & Paulo serm. 2. non sunt, aut Apostoli persecutionem non sustinuerunt pro nobis? Nunquid filius Dei di-
lectus non pro nobis omnibus mortuus est? Et idem Augustinus alio loco: Quotiescunque
Martyrum memorias celebramus, prætermissis omnibus seculi actibus sine aliqua dilati-
one concurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem
effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacratam hostiam pro nostra propitiatione Do-
mino se obtulerunt, præsertim cùm dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: Qui vos ho-
norat, me honorat: & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat Martyres, hono-
rat & Christū, & qui spernit sanctos, spernit Christū Dn̄m nostrū. Sed quemadmodū ea ver-
ba velit intelligi de effusione sanguinis, deque propitiatione, mox in eo, qui sequitur sermo-
ne, planum facit, cùm ait: Cùm Dominus Orientes regionem propria illustrauerit passio-
ne: Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui, Apostolorum sanguine illuminare di-
gnatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium
Amb. serm. 76. nobis contulit ad exemplum. Nisi quis hæc ad Ambrosium auctorem referre malit, aut
Maximum, cùm idem hic apud vtrumque sermo reperiatur. Et alibi quoque Maximus ita
In natali martyrum Taurinorum. loquitur: Martyr cùm patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus: sibi enim patitur ad
præmium, ciuibus ad exemplum: sibi patitur ad requiem, ciuibus ad salutem. Exemplo e-
nim didicimus Christo credere: didicimus contumelijs vitam æternam quærere: mortem
non

non timere. Itaque Pauli locum illum explicans Thomas Aquinas, Nunquid Paulus crucifixus est pro nobis? Quasi dicat, inquit: Nunquid passio Pauli causa est nostræ salutis: Huc, inquit, proprium est Christi, vt sua passione & morte nostram salutem operatus fuerit: vnus enim pro omnibus mortuus est: Sed contrà, inquit, videtur esse quod Apostolus dicit. Gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Sed dicendum, quòd passio Christi fuit nobis salutifera, non solùm per modum exempli, secundum illud, Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamini vestigia eius: Sed etiam per modum meriti, & per modum efficaciæ, inquantum eius sanguine redempti & iustificati sumus: Secundum illud, vt iustificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est: sed passio aliorum nobis est salutifera solum per modum exempli: secundum illud, semper tribulamur pro vestra exhortatione & salute. Gregorius Nissenus de Theodoro scribens: Ipse quidem (inquit) igni consici iussus, præclaro itinere abijt ad Deum. Nobis verò memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, Ecclesiam erudiens, dæmones arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à Deo pro nobis vtilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portum eorum qui afflictionum tempestatibus iactantur, pauperum abundans & copiosum ærarium, viatorum quietum diuersoriū, locū celebrē, conuentus ac dies festos continenter agentiū. Etsi enim anniuersarijs ferijs hunc diē celebramus: at nunquā cessat studiosè aduenientiū multitudo, ac formicarū similitudinē seruat, ea quæ huc pertinet via publica, quū alij quidē ascendant, alij verò venientibus cedant. Sic & qui præcessit hos Hilarius: Domino, inquit, seculi motus tempestatesq; calcanti, non esse quisquam passionis particeps poterat: Solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat: nec socium admittit, quicquid vniuersitati præstatur ab vno: ita cum esset ipse redemptio vniuersorum, erat etiam Petrus ante redimendus ad redemptionis istius fidem, cùm in Christi martyrem reseruatur. Sic & is, qui fuit magis vicinus Apostolorum temporibus Tertullianus: Sufficiat Martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est[…] alios quoque spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua soluit, nisi solus filius Dei? Sic à Bernardo scriptum legimus, de Christo crucifixo: Ea nimirum hostia, sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit. Nec Christum decuit, simul & Petrum aut Iacobum vel Ioannem pro salute hominum pati: Crucifixi tamen fuēre cum eo duo, sed duo nequam, de quibus nulla prorsus suspicio posset haberi, tāquam ex eis minus efficax sacrificium suppleretur. Sic eodem illo seculo docuit Petrus Lombardus: quem auctorem quadringentis his annis secuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ professores dici & esse voluerunt. CHRISTI passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidem non modò ijs, qui passi sunt, verumetiam alijs fidelibus ipsorum passiones, veruntamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, neque enim redimere potuit sanguis Prophetarum. Neque redemit nos Petrus & Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod, qui purus homo fuisset, præstare nunquam valuisset: Vtcunque sanctorum quoque passiones nobis, verùm iam redemptis, prosunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nūquam agnouit alium vna, sancta catholica, apostolica Ecclesia, quàm vnum & solum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM in cruce pro nobis mortuum à qua docta, vt in ipsius nomine patrem peteret, simul à Paulo admonita, vt per Christum hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, concludit, non per Petrum, neque per Paulum, neque per alium quempiam sanctorum, sed per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi sibi postulat. Quo tempore nouissima hæc æditio nostra sub prælo fuit, prodierunt in lucem Homiliæ quædam Rodulphi Ardentis, quas ille scripsisse videtur ante annos quadringentos. Is vbi de purificatione Mariæ virginis, deq; Christi in templo oblatione verba facit, verbum, inquit, factus est homo, vt homo per omnia DEO placens, pro homine oblatus cum Deo reconciliaret nos. Ergo fratres, si quandoque peccamus, si quandoque Dominum offendimus, non per nos, sed per Christum reconciliationem quærimus, per quem solum preces, oblationes, & hostiæ apud Deum acceptabiles esse possunt. Vnde quælibet oratio per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM fit & concluditur. Vides ergo Satana, quòd non ignorat mediatorem Christum Ecclesia, quemadmodum tu rudi plebeculæ heu nimium credulę persuadere conatus es: quodque iuxta sanam Pauli doctrinam, non alium redemptorem agnoscit, & confitetur, quàm Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: etiam si cum eodem Paulo sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum.

In oratione laudatoria Theodori Martyris.
Martyrum pro nobis auxilia.
Cap. 14. in Matth.
Tertull in lib. de pænitentia.
Serm. 3. Dominica Palmarum.
Lib. 1. Sent. dist. vltima.
Amb. in Luc. li. 7.
Ioan. 15.
Hebr. 13.

Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessionem confugit. Atqui DEO viuunt illi, cuius conspectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui esse censeri possumus. Tu autem vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorum intercessione vti prohibet? sed nusquam id faciendum esse præcipit, neque vllum eius rei in scripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen scripturæ locus, quo benedicens Iacob filijs Ioseph, ait: Inuocetur super eos nomen meum, nomina quoq; patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quàm sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocationem confirmare videtur? Quem locum explicans Augustinus, Notandum est, inquit, non solum exauditionem, sed etiam inuocationem dici aliquando, quæ non Dei sed hominum sint. A qua non abhorret etiam illud, quod à Mose dictum est: Qfi-

Sancti in cœlum recepti, inuocandi.
Gene. 48.
In locutione de Genesi lib. 1. cap. 20.

escat ira tua, & esto placabilis super malitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob
Exod. 32. seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum, dicens, &c. Quodq; dixit apud Danielem Azarias: Nec auferas à nobis misericordiam tuam Domine Deus noster, propter Abraham
Daniel. 3. dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinæ humanitatis exemplum adducens. Quando, inquit, inter viuos homines, quibus loquendi
Chrysost. Tomo 5. in hom. de virtutibus & vitijs. fiducia sit, quiq; peccatores restituere possit, nullos prorsus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugiẽs, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tucor vrbem, Dauid etiam filij mei causa, qui ab hac iampridem vita discessit.
4. Reg. 20. 4. Reg. 2. Daniel 3. 4. Reg. 7. Exod. 24. Exod. 17. Actor. 19. Actor. 5. 1. Thess. 3. Aspice sanctorum quanta sit virtus. Neque enim sua verba tantùm aut corpora, sed ipsa etiam corporum tegmina semper omni possessione sunt augustiora. Heliæ siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt: Helisæi lignum potuit vndarum mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere coëgit: Mosis virga mare rubrum debiscere iussit, petram disrumpere valuit: Pauli vestes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: sanctorum Martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non desunt itaq; scripturæ testimonia, quibus & intercedere pro nobis sanctos, & ad eos rectè nos confugere, doceri possit.

Verùm fac ita esse, quòd nusquam id scriptum sit. At si nihil nisi quod scriptum est, recipiendũ putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in scripturis nusquam continetur. Enumerauimus autem iam anteà pleraq; de voce homousios, de diuinitate sancti Spiritus, de perpetua Mariæ virginitate, de baptismo paruulorum, deq; alijs nonnullis, quæ Arrius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reijcienda esse putauerunt, quod è scripturis probari non possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis: Non est scriptum, igitur amplectendũ non est, cum ipsis illius auctoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus: & quod Paulus admonet, non scriptas etiã traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus.

Testimonia S. Patrum de inuocatione sanctorum. Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cœlum translato ad hæc vsq; nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorũ cum Christo triumphantiũ intercessio nõ fuerit approbata. Neq; fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanijs vtimur.
Orig. lib. 2. in beatum Iob. In Lamenta. Origenem longè vetustissimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu Regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno
Ephrem in serm. de laudib. martyr. dolore deprecor, vt procidatis misericordijs eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ Diaconus ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum Martyrum: Precamur, inquit, beatissimi Martyres, qui pro Domino tormenta subijstis, atq; ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt ꝓ nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanque es spes apud Deum Christianorum. Sic & Mariam Ægyptiacam implorasse Mariæ virginis opem, in illius vita scribit Paulus Di-
Nazianz. in monodia Basilij. aconus. Gregorius quoq; Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et in ea, quæ proximè sequitur oratione Athanasium alloquens: Tu verò, inquit, nos ex alto respice
In orat. in Cypr. propitius, & populum hunc tuum guberna. Ac paulò pòst ad Cyprianum verba faciens: Tu nos, inquit ab alto propitius respice, nostrumq; sermonem ac vitam dirige, & sanctum
In orat. ad Gregor. Nissenum. In Carminibus Ser. 3. ad populum. ouile hoc pasce aut vna rege. Idem de Martyribus scribit quòd μεσιτεύουσι hoc est, vt Nicetas exponit, ὡς μεσῖται γίνονται οἱ ἅγιοι, τὸν μὲν λαὸν παρακαλοῦντες ἀναβαίνειν, καὶ θεοῦσθαι, τὸν δὲ θεὸν ἱκετεύοντες ἐπικλασθῆναι τὴν ἐξουσίαν. Hoc est cuius mediatores sunt martyres, dum partim populum hortantur, vt mentes subuehant, ac diuinitatem consequantur: partim etiam Deum rogant atque obsecrant, vt se demittat, ipsisq; opem ferat. In eadem illa oratione meminit, quòd cum Cyprianus adhuc infidelis, insidias cuiusdam virginitati faceret, illa Mariam virginem supplex rogauit, vt virgini periclitanti succurreret. Sed & ipse Gregorius hac est precandi formula vsus: Maria sis propitia. Sicut autem Gregorius Athanasium, Cyprianum, Basilium, Sic & cognominis ac discipulus eius Gregorius Presbyter, vitam sui præceptoris describens, his eum verbis inuocat: Tu verò, Gregori, memor esto Gregorij tui, qui hæc tibi pauca commentatus est. Scripsit Fulgentius de laudibus Mariæ sermonem quendam, in quo monet omnes vt veniant ad Virginem, quæ facta sit scala cœlestis: quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascendere mereantur ad cœlos.
Athanas. Et Athanasius, si adoras hominem Christum, eò quòd ibi inhabitet Dei verbum, vna opera adora quoq; sanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet. De incarnatione verbi Dei, Ec
Hier. in Epitaphio Paulæ. Nazianzeni discipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam senectutẽ orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis.
Lib. 7. cap. 1. Ac Synchronus huius Augustinus: Orate Dominum, orate pijssimi, orate omnia agmina sanctorum. Idem contra Donatistas scribens: Beatus, inquit, Cyprianus, adiuuet
Aug. in medit. cap. 23. nos orationibus suis, in istius carnis mortalitate tanquam in caliginosa nube laborantes: vt donante Domino, quantum possumus bona eius imitemur. Et qui sequutus Augustinum
Vict. lib. 3. de persequutione Vandalica. eodem vixit seculo, Victor. Deprecamini Patriarchæ, de quorum stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesia, orate sancti Prophetæ cognoscentes afflictam, quam anteà vaticinante preconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis: præcipuè tu

Petre

Petre beate, tu sancte Paule Gentium Magister, vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filij, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis, ad Arcadium scribens: Qualis eris, inquit cùm Petrum & Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: O Christe decus, inquit, audi Poëtam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quē Christus ipse exaudiat: Sed per patronos Martyres potest medelam consequi. Et Paulinus Celsum alloquens, Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, si nostri sis memor ad Dominum. Et paucis interiectis: Celse, iuua fratrem socia pietate laborans, vt vestra nobis sit locus in requie. Ad eundem modum inuocat & ille Romanum, & hic Felicem Nolanum. Et Nectarius Theodorum alloquens: O splendor, inquit, Martyrum & decus sanctorum. ô verè Dei donum: ô custos & inuictissime Dei defensor fidelium, ne obliuiscaris nostræ paupertatis & humilitatis: sed semper pro nobis intercedere ne te pigeat. Eundem similiter inuocans æqualis eius Gregorius Nissenus: Intercede, inquit, ac deprecare pro patria apud communem Regem & Dominum: Nam patria Martyris, est etiam locus passionis, ciues item, & fratres, & cognati, qui & habent eum & tuentur, & ornant, atq; honorant. Timemus afflictiones: expectamus pericula, non longè absunt scelesti Schytæ bellum aduersus nos parturientes. Vt miles, propugna (pro nobis) ve Martyr, pro conseruis vtere libertate loquendi. Etiamsi superasti seculum, at nosti affectus, & vsus, necessitatesq; humanæ conditionis. Pete pacem, vt hi publici conuentus non desinant: ne debacchetur atq; grassetur aduersus templa, altariave rabiosus & sceleratus barbarus: ne conculcet sancta prophanus & impius. Nos enim, etiam quod incolumes & integri conseruati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus etiam futuri temporis præsidium atq; securitatem. Quod si maiori etiam opus fuerit aduocatione ac deprecatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus vnà deprecare: multorum iustorum preces multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrum, excita Paulum, Ioannem item Theologum & discipulum dilectum: vt pro Ecclesijs, quas constituerunt, soliciti sint, pro quibus catenas gestauerunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt: ne simulachrorum cultor aduersus nos caput tollat: ne hæreses sicut spinæ, vineæ succrescant: ne zizanium editum suffocet triticum. Narrat idem, cùm quidam in maximū vitæ discrimen adductus esset, eum Sanctum Ephrem inuocasse dicentem: Sancte Ephrem adiuua me: atq; ita tutò periculorum laqueos euasisse, & inopinatam salutem assecutū esse. Ad quem etiam S. Ephrem conuersus in fine orationis quam de vita illius habuit: Tu verò, inquit, diuino assistens altari, vitæquè principi, ac Sacrosanctæ vnà cum Angelis sacrificans Trinitati, omnium nostrum recordare, nobisq; peccatorum nostrorum veniam impetra. Porrò Basilius adeò non deprehendendam putat Sanctorum inuocationem, vt scribens de quadraginta Martyribus, dicat: Qui aliqua premitur angustia, ad hos confugiat: qui rursus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis: quos etiam ipse posteà inuocat. Quem imitatus Gaudentius, de ijsdem & de alijs nonnullis scribens: Supplices, inquit, ad eorum vestigia concurramus, vt ipsis intercedentibus vniuersa, quæ poscimus, adipisci mereamur. Et Ambrosius: Vt efficax hæc mea sic precatio, Beatæ Mariæ Virginis suffragia peto, Apostolorum intercessionem imploro, Martyrum preces deprecor. Confessorum orationem expostulo: Talium Domine Deus, preces, nunquam spernis. Idem in alio quodam libro: Ad Medici illius sedem, debile non potest explicare vestigium: obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt. Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare, possunt pro peccatis rogare nostris, qui propria peccata, etiam si qua habuerunt, lauerunt. isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules speculatores vitæ, actuumquè nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiam cùm vincerent, cognouerunt. Maximus quoque Taurinensis Episcopus ita S. Agnam alloquitur: O splendida Christo, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis & Archangelis grata, vt nostri meminisse digneris, quibus possumus precibus exoramus, vt nobis ille tribuat peccatorum indulgentiam, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam. Leo quoque Pontifex hortatur, vt Sanctorum suffragia ambiamus. Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit Martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademata redimitus incedit. At Chrysostomus, aiunt, alio loco reprehendit eos, qui patronis apud Deum, Sanctis vtuntur. Sic enim loquitur: non est opus tibi personis apud Deum, neq; multo discursu vt blandiaris alijs, sed licèt solus sis, patronoq; careas & per te ipse Deum preceris, omninò tamen voti compos eris: Neque enim tam facilè Deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipsimet oramus, etiam si plurimis simus pleni malis. Quid igitur dicemus? Adeóne leuis est Chrysostomus, vt quod vno loco laudat, reprehendat alio? Num secum ipse pugnat? Absit hoc de tanto viro suspicari, quin ille tantùm abest, vt Sanctorum intercessionibus vti nos prohibeat, vt non vno loco faciendum id esse doceat. Sed ne nosmetipsos in otium & desidiam resoluamus, & dormientes ipsi alija tantummodo nostra curanda mandemus, hoc verbis istis admonitos nos voluit. Hoc est quod etiam dicit Genesim explicans: Si quod ex nobis est simul afferimus, & accedit intercessio Sanctorum, plurimum nobis cōfert.

Antonius Episcopus Constant.

Ode 2. Peristephanon.

In panegyrico de ...

Greg. in orat. laudatoria Theodori martyris.

Gaudentius in ser. quem habuit in cosecratione Basilicæ con ... sanctorum.

Ambr. in orat. præparatoria ad missã.

Lib. de viduis.

In natale beatæ Agnetis.

Chrys. hom. 66. ad populum Antioch.

In hom. de profectu Euāgelij, sub finem Tom. 5.

Hom. 5. in Matth.

Homil. 44.

fert. Quòd si ipsi negligentes fuerimus, & spem in his solis collocamus nostræ salutis, nihil amplius nobis prodest: Non quòd infirmi sunt iusti, sed quia propter nostram desidiam nos ipsos perdimus. Et vt discas quod quando negligentes sumus, etiamsi iusti sint, qui pro nobis orant, etiamsi Prophetæ, nulla nobis inde fit vtilitas. Audi Deum omotum ad eum, qui

Hierem. 7. 14. 15. de vtero matris purificatus est, Hieremiam Prophetam dicentem: Ne ores pro populo hoc, quia nō exaudiam te. Vide Domini misericordiam, prædicit Prophetę, vt ne, cum post orationem non exaudiatur, tribuat hoc suis demeritis, & ideò iam prædicit ei populi malitiam, & prohibet ne precetur, vt & ipse scire queat immodicam Iudæorum peruersitatem, & illi sciant, quòd illis nihil prodest Propheta, nisi & ipsi, quę sua sunt, proferre velint. Id scien-

In 1. ad Theß. cap. 1 tes, dilecti, confugiamus ad Sanctorum preces, & oremus, vt pro nobis intercedant: Sed nō illorum precibus tantùm confidamus, sed & ipsi nostra, vt oportet, dispensemus rectè, & ad meliora semper conuertamur. Et iterum alio loco: Bonum est Sanctorum precibus frui, sed quandiu ipsi seduli & vigiles fuerimus. At quid nunc opus est, inquis, aliorū precibus, quando ipse sedulus & dexter fuero? Ne constituas teipsum eò, vt opus illis habeas: neq; ego hoc volo, verùm semper indigentes sumus. Si quidem rectè sapuerimus. Paulus nō dixit, Quid mihi aliorum precibus opus est? tametsi illi essent indigni, qui pro illo precabantur, imò neque pares. Et tu dicis: quid mihi opus est aliorum precibus. Petrus non dixit: Quid mihi necesse est, vt pro me oretur? Precatio, inquit, fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro eo. Et tu dicis: quid mihi aliorum precibus opus est? Propter idipsum opus habes, quòd te putas illis non habere necesse. Etiamsi Paulo similis esses, opus tamen haberes aliorum precationibus: non extollas teipsum, ne humilieris. Sed quemadmodum dixi: Si nos ipsi in virtutis studio seduli fuerimus, efficaces erunt & preces aliorum pro nobis. Audi quid Paulus dicat: Noui enim, inquit, quod hoc mihi cedet ad salutem, per vestram precationem ac subministrationem Spiritus IESV CHRISTI. Et iterum: Simul adiuuantibus & vobis per deprecationem pro nobis, vt ex multis personis pro dono in nos collato, per multos gratiæ agantur pro nobis. Et tu dicis: Quid opus est mihi aliorum precationibus? Si verò desides fuerimus, nemo nos iuuare poterit. Quid profuit Hieremias Iudęis? &c. Chrysostomum verò secutus Theodoretus, explicans illa Psalmi verba: subiecit populos nobis, & Gentes sub pedibus nostris. Licèt, inquit, videre eos, qui ex omnibus Gentibus crediderunt, ante Apostolorum sepulchra supplices prosterni, & illum pusillum puluerem cùm multo desiderio honorare, secundum ipsius Dauidis vaticinationem: videant & psallant eum, qui subiecit populos nobis, & Gentes sub pedibus nostris. Sed quorsum attinet plures cōmemorare, cùm

Actione 11. in œcumenica Synodo Chalcedonen. magno consensu Patres in ea congregati, clamarent: Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret.

Quid ergo dicemus, idololatras fuisse Origenem, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chrysostomum, Nectarium, Maximum, Leonem, Theodoretum, Hieronymum, Augustinum, Beatum Ephrem, Prudentium, Athanasium, Ambrosium, Gaudentium, Paulinum, Antonium, Victorem, qui ad sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi, & alijs vt confugerent, auctores fuerunt? Nos verò multo rectius eos idololatras esse censebimus, qui cōmenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animū induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt Ecclesiæ totius consensum, quæ columna est & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones anteponant: Cui cùm resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi Spiritui sancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in Sanctis suis coli, sequuntur Deos alienos: Sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas

Hier 3.
Oseæ 3.

legimus appellari, quod non secus ab hæreticis ipsorum cōmenta, quàm ab Ethnicis Dii sui obseruentur.

Reliquiæ sanctorum in summa habita veneratione.

Tanta fuit priscis illis seculis Sanctorum, & eorum reliquiarū veneratio, vt ad Martyrū sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodū cùm alijs in locis, tum vbi vitam beati Babylæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditum legimus. Cuius etiam in alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de San-

Chrysost. tomo 3. in demon. aduersus gent. quod Christus sit DEVS. ctis: Qui ducebantur & circumducebantur, qui contempti erant & vincti, qui innumera patiebatur dum viuebant, vbi defuncti sunt, Regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romæ, quæ vrbiū est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Præsides, & milites. Et in Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatoris ostiarij Reges: neq; hinc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi & eorum nepotes. Neq; dissimilia reperiuntur apud Augustinum. Quę verò de Babyla Chry-

Greg. Niss. in orat. laudatoria Theodori Martyris. sostomus, eadem de aliorum Sanctorum sepulchris narrat Gregorius Nissenus. Quomodo pius homo cùm venerit in alicuius Martyris ædem, illam vt Dei templum admiratur, cupit deinceps etiam ipsi conditorio appropinquare, sanctificationē ac benedictionē, cōtrectationem eius esse credens. Quod si quis etiam puluerem, quo conditoriū, vbi Martyris corpus quiescit, oblitum est, auferre permittat, pro munere accipitur, ac tāquam res magni precij condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quàm id sit multum desiderandū & optandum, ac summarū precum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti. Quasi corpus enim per se viuens & florens, qui intuentur, amplectūtur: oculis, ori, auribus, omnibus sensuū instrumentis adhibentes, deinde officij & afflictionis lachrymas Martyri, quasi integer esset & appareret, superfundentes, vt pro ipsis deprecator intercedat, supplices preces afferunt tanquam satellitem Dei orantes, quasi accipientem dona cùm velit, inuocantes. Ex his omnibus, ô popule pie discite, quòd preciosa ac honorata coram Domino sit mors Sanctorum

rum eius. Nam vnum quidem & idem corpus omnium hominum est ex vna massa conflatum, verùm id, quod simplici morte dissolutum est, vt res quęlibet vilis proijcitur. At quod Martyrij affectione gratiosum effectum est, ita est amabile, iucundum, & à multis desideratum & expeditum, vt superior oratio demonstrauit. Da Teodosio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prelium initurus, circumibat cum Sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida, Sanctorum intercessione poscebat. Se quoq; solitum Romæ fuisse scribit Hierony. vna cùm cæteris diebus Dominicis sepulchra Apostolorum, & Martyrũ circuire, crebroq; Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex vtraq; parte ingredientium per parietes habent corpora sepultorũ. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani Martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Ambrosius, & eum sequutus Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo quid quisque beneficij accepisset. Quod ipsum innuit Maximus quoque Taurinensis Episcopus, in sermone quem habuit de sancto Eusebio Vercellensi Episcopo. Eusebius verò Emissenus grauiter eos redarguens, qui negant venerationem deferendam reliquijs Martyrum, dum sanctæ Blandinæ historiam persequitur. Subijciuntur, inquit, ignes, sed ad hoc tamen valere cognóscuntur vt consecrent: mittuntur bestiæ, sed ad prædam suam feritas impasta miratur. Dilacerata vario tormentorum genera membra, sanctificant flammæ, dum pascere nesciunt: honorant bestiæ, dum sæuire non norunt. Vbi sunt qui dicunt, venerationem sacris Martyrum deferendam non esse corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert venerationis obsequiũ, & quę discretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationẽ, quid honoris Sãctis debeatur, agnoscit: ac sic supplicij ministeriũ vel instrumentũ, miro modo meritorum efficitur, testimonium & dum pietati reuerentiam prętat, profert tacitam de impietate sententiam. Et qui sub idem tempus floruit Paulinus sancti Fœlicis Episcopi Nolani vitam carmine describens, inter cętera sic ait.

Ruff. lib. 2. cap. 32. Eccles. histor.

In cap. 40 Ezech.

Ambr. serm. 91. Aug. lib. 21. de ciuit. Dei cap. 28.

Videas etiam de rure colonos,
Non solum gremio sua pignora ferre patrono,
Sed pecora ægra manu sæpe introducere secum,
Et sancto quasi conspicue mandare libenter.
Moxq; datam sua confisos ad vota medelam,
Expertos gaudere Deo & iam credere sana:
Et verè plerumque breui sanata sub ipso
Limine, læta suis iumenta reducere tectis.

Paulinus in Natali 5.

Hic videre licet, minimè nouum & hoc esse, quòd ægra pecora sanctis commendantur: cùm in vsu fuerit ante mille ducẽtos annos: verùm nec hoc nouum est, quòd vestes sanctorum manibus contingantur, quòd Oraria iactitantur. Factitatum etiam hoc est Ambrosij tempore. quemadmodum ipse testatur, ad sororem scribens ijs verbis. Cognouistis, imò vidistis ipsi multos à Dæmonijs purgatos: plurimos etiam, vbi vestem sanctorum manibus contigerunt, ijs, quibus laborabant debilitatibus, absolutos: reparata vetusta corporis miracula, quo se per aduentum Domini IESV gratia terris maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum, plerosq; sanatos cernitis. Quanta Oratoria iactitantur? quanta indumenta super reliquias sacratissimas, vt tactu ipso medicabilia reposcũtur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit, saluus erit. Suo quoq; tempore factũ esse refert Theodoretus, vt votorum rei dona persoluerent, atq; alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro, argentove cõfecta. Quod qui non ita multò fuit posterior etiam suo seculo factitatum esse scribit Gregorius presbyter Theodori Sycerorum Archimãdritę, cuius discipulus fuit, vitam describens. Deniq; sub ipsa propemodũ Apostolorum tempora, tantus fuit honor sanctorum Martyrum reliquijs habitus, vt B. Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere Iudex noluerit, ne defunctũ illum pro Deo colerent. quemadmodum ab Eusebio memorię proditũ legimus. Qui hoc ipsum etiam de corporibus Petri, Dorothei, & Gorgonij factum fuisse narrat, quæ cùm iam sepulturæ fuissent mandata, denuò effoderunt impij, & in mare proiecerunt, dicentes: Ne fortè dij efficiãtur Christianorũ, & ij, qui deos adorare nolunt, seruos nostros incipiant adorare. Putant enim quòd diuinus honos apud nos Martyribus deferatur. De qua re pulchrè quoq; scribit Basilius. Quando in Iudaismo moriebantur homines, execranda & detestanda eorũ erant cadauera. At nunc si quis mortẽ Christi causa oppetit pretiosę sunt sanè illius reliquię. Antea quidem in mãdatis datum erat Sacerdotibus & Nazareis, ne se aliquo mortuo inquinarent. & si quis mortuum contigisset, pro immundo habebatur, vestesq; abluebantur. Nunc autẽ ille, qui contigit ossa Martyris, quandã sanctificationis societatem, & eam gratiam, quæ corpori insidet, assumere putatur. Pretiosa enim est coram Domino mors Sanctorũ eius. Ante 1200. annos Eunapius Sophista scripsit de vitis Philosophorum, qui liber recens impressus, cùm hanc nouissimam nostram æditionem adornaremus, in manus nostras peruenit. In eo vitã Ædesij describens, grauiterq; deplorans Serapidis templũ euersum esse, plurimis conuitija in monachos inuehitur, quorum opera factum id erat, quos Canobi collocatos fuisse dicit, vt pro Dijs, qui animo cernuntur, seruos, & quidem flagitiosos (martyres intelligit) diuinis honoribus percolerent, hominum mentibus ad cultum cæremoniasq; obligatis. Hi namq; capita eorum, qui propter multa scelera capti fuerant, congregantes, quos ciuilis magistratus extremo supplicio affecerat, pro dijs ostentabant, & genua illis submittebant, eos in numerum Deorum recceptabant, ad illorum sepulchra conspurcati. Martyres, inquit, ij vocabantur,

Amb. epist. 85. ad sororem.

Theod. lib. 9. de curation. Græc. affect. Vide Lipomanum tomo 7.

Eus. libr. 4. cap. 15. Eccles. hist. Epist. 44.

In psal. 115.

bantur, ministri quidam & legati precum apud Deum, cùm fuerint infida mancipia flagris subacta: & quæ cicatrices scelerum, & nequitiæ vestigia, corporibus circumferrent. At eiusmodi nihilominus Deos fert tellus. Ex huius quoque verbis quamuis hominis ethnici, qui magno Christianos odio prosequebatur, quantus honos martyribus, illo seculo delatus fuerit: & quemadmodum tanquam Dij quidam colerentur, videre licet.

Aug. cont. Faust. lib. 21. cap. 21. Et Epist. 43.

Itaq; non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in Sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iam inde à multis seculis factitatum id esse narrat Augustinus, cùm à Fausto Manichæo, tum à Maximo Maudarensi, Hieronymus ab Eunomio, & Vigilantio, Cyrillus à Iuliano, tum ab Eunapio & alijs nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularem cultum, quo sanctos Martyres prosequi videbantur. Contra Faustum quidem scribens Augustinus, negat vlli Martyrum, sed ipsi DEO Martyrum, quamuis in memoriam Martyrum, altaria constitui. Quis enim antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos

Sancti eo cultu, quo boni homines hic coluntur.

imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit propriè quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum DEVM. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam Angelo. Ad eundem modum &

Libr. 8. Græcarum affectionum.

Theodoretus contra Gentes scribens: Atque nos, inquit, ô Greci homines, ne hostias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed vt sanctos homines, Deique amicissimos, honoramus.

Nunquid non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco: qui cultus, quæue seruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoq; tribui rectè possit. Imitatio, honor, inuocatio debētur quidē Deo, verùm nō ita propriè, vt nō etiā ad homines rectè transferri possint. Cæterùm, offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non possit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Nicœnæ Synodi colligere licet. Quam etiam ob causam cùm quidam Sacerdos Iouis, Paulo & Barnabæ sacrificare vellet, modis omnibus id eum facere prohibuerunt, quòd se quoq; mortales, & similes illis homines esse dicerent. Hic ergo cultus, hæc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli DEO. Imitari verò Sanctos, honorare Sanctos, dicere sancte Petre, ora pro nobis: & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit. Neque alij sunt, qui cultum hunc deberi Sanctis negant, quàm qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quò facilius posteà, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atq; Sacerdotio spoliatos nos absq; Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim Satanas molitur. Primùm, vt amicos, filiosq; Dei, & membra Christi corporis, deinde vt Deum ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat.

Cultus quidam sic Deo proprius vt alijs non conueniat, & quidam etiam alijs communis est. Actuum 14.

Sancti quomodo cognoscant preces viuentium. Hier. 17. 4. Regum 6.

Verùm hoc, aiunt, est, diuinum honorem in homines transferre: quod solius Dei proprium esse videtur, q dixit: Ego Dñs serutans corpora, & probans renes, id hominibus tribuere, quasi possint aut audire Sancti petitiones nostras, aut motū cordis eius qui precatur iudicare. Cæterùm, si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturā arguat, quæ tribuit Elisæo, quòd is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cùm à Naam Syro munera accepisset: quòd omnia verba quæcūq; locutus esset in cōclaui suo Syriæ Rex, cognita

4. Regum 3.

habuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab Rege Israël, qui caput suum præcideret. Tribuit eadem & Petro, quòd sciuerit is Ananiam & Saphiram fraudasse de pretio agri. Tra-

Actor. 5. Diuini qui dicti. Eccles. 48. Eccles. 49. Prophetia quid. In lib. 4. Regum 10. cap.

ctans historiam de Elisæo & Giesi Eucharius: Si, inquit, in hac vita, vbi hominum mirabilium Prophetia ita comparanda est illi vitæ, quasi paruuli ad iuuenem: vidit tamen Elisæus accipientem munera seruum suum, vbi ipse non erat. Itáne cùm venerit quod perfectum est, nec iam corpus corruptibile aggrauabit animam, sed incorruptibile nihil impediet, illi sancti ad ea quæ videnda sunt oculis corporeis, quibus Elisæus absens ad seruum suum videndum non indiguit, indigebunt? Quod si diuini Latinè vocantur, qui vel preterita, vel futura cognoscunt: cur hoc diuinitatis genus non rectè tribuatur Sanctorum spiritibus: quando corpus etiam Elisæi mortuum, ossa Ioseph, quæ visitata fuerant, post mortem prophetasse legimus? Quid autem aliud est prophetia, quàm quòd à Cassiodoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne autem verisimile, quod pleraq; reuelata sunt Elisæi cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Elisæo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt alijs quoque Sanctis in terris adhuc agentibus: & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam sanctorum spiritibus, in beatorum sedes receptis: quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiusdem, de quorum salute eum primis illos constat

Luc. 18. Vide August. in Psal. 108.

esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerent, quos in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabunt spiritus cœlestes, quid agant, quid à se precentur fratres corruptibile corpus hoc adhuc circumferentes? eruntque meliore conditione dæ-

mone

mones (quos non omninò latere cordis nostri cogitationes & singulari quadam rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Augustinus, & apud Cassianũ Serenus memoriæ prodiderunt) quàm animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium? Ipsam animarum vim subtilitate sua pleraque præuidere, maximè cùm à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus, testantur. Quãtò plura præuisuros certum est, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quæcunque Deo visum fuerit eis reuelare? Certè Antonius animam Deo seruiantem, si in ea perseuerauerit integritate, qua renata est, plus scire posse dicit, quàm Dæmones. Talem fuisse narrat animam Elisæi: talis fuit etiam ipse Antonius, sicut vitam illius describens, tradit Athanasius. Talis & Eulogius, si quid Zozomeno credimus, qui, quæ quis in animo recondita habuerit, inspiciebat. Idem Ioanni quoque Heremitæ tribuit Augustinus. Quòd si verum est, quod dixit veritas, quæ mentiri nescit, quòd in resurrectione erimus sicut Angeli in cœlo: Angelos autem non modò scire quid precentur in hoc seculo degentes, verùm etiam Deo preces eorum offerre, manifestè scriptura docet: quid est, quod iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desideratissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siuè reuelantibus Angelis, quod Dionysio visum est: siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiẽdi, cùm similes Angelis facti sint: siue quia vidẽtes vidẽtem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Quis ibi aliquid nesciat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris aliquid sit quod ignorent: Quærit Athanasius, An memoriam nostri habeant abeuntes animæ? Et respondet: Animæ quidem Sanctorum omninò: peccatorum verò, nequaquam. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio Martyribus scribens. Non sinunt inane vt vllus voce murmur fuderit. Audiunt, statimq́ue ad aurem Regis æterni fuerunt. Eusebius Cæsariensis atque Theodoretus etiam, Platonis testimonio, probare nituntur piorum animas in beatorũ sedes receptas, mortaliũ in terris degentium curam gerere. Recitatis Platonis verbis Eusebius: Hæc nos, inquit, quotidie factitamus: qui veræ pietatis milites, vt DEI amicos honorantes, ad monumenta quoque illorum accedimus, votaq́ue ipsis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum nos non parum iuuari profitemur.

Dæmon vnde dictus. Aug. lib. 9. de ciuit. Dei c. 20. & 22. Caff. Colla. 7. c. 1. Greg. lib. 4. dial. c. 25. Aug. de gen. ad lit. lib. 11. c. 16. Lib. 6. cap. 28. Lib. 5. de ciuit. Dei c. 26. & de cura pro mortuis cap. 17. Matt. 28. Zach. & Tob. 1. Apoc. 5. Diony. cap. 4. cœlest. Hierarch. Hier. cont. Vigil. Greg. lib. 4. dia. ca. 32. & lib. 12. mor. cap. 13. Dion. ca. 11. cœlest. Hier. Ath. in quæst. quæstio 32. Prud. in lib. Perist. Ode. 1. Sanctos iam esse cum Christo. Euseb. lib. 13. ca. 7. præpar. Euang. Theod. lib. 8. Græcarum affect.

Verùm, vt qui semel è via recta deflexerunt, eos in alium atq; alium errorem incurrere videre licet, sic in ijs, qui à vero semel aberrauerunt, error alius alium trudit: Neq; enim desunt, qui cùm falsam opinionem suam, de non inuocandis Sanctis, alia ratione confirmare non possint, eò tandem audaciæ atq; amẽtiæ prorumpant, vt asseuerare non dubitent, nõdum esse potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quem Angeli prospicere desiderant: sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem: in quo redditurus vnicuiq; sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Christum negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorũ animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam sicut superius à nobis dictum est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum qui Christi passionem & mortem præcesserunt? Si æquè vt illis, clausa nobis adhuc est cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa, quamobrem vel illi tantoperè desiderarẽt venturi Messię incarnationem, vel nos de eo, quòd is tãdem aduenerit, vnà cum illis adeò lætaremur: si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione: neq; prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Dum Paulã consolatur Hieronymus super obitu filiæ, inducit eam dicentem: quomodo lugere me prohibes, cum & Iacob, & Dauid, & alios in scripturis luxisse legamus? Quod illi luxerunt, causam hanc adfert: quia, qui tum ex hac vita migrabant, omnes in infernum descendebant: quia nec dum paradisi ianuam Christus effregerat, nec dum flammeam illam rompheam & vertibilem præsidentium Cherubin sanguis eius extinxerat. Ex quibus Hieronymi verbis rectè colligi potest, quòd Christi sanguinis merito detrahunt, qui negant ijs, qui cum fide obdormierunt in Christo, & magna cũ pietate vixerunt in hoc sæculo, ianuam regni cœlestis apertam esse. Scribit aũt eadem Hieronymus in Epistola ad Heliodorum, in Epitaphio Nepotiani. Quid autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifestè scriptura reclamat & veteris & noui Testamenti, quæ simul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persoluere: vel si nihil in eo sit, quod purgãdum restet, e vestigiò cœlestis regni pręmia consequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contrà in cruce pendenti dicit ipse quoq; cruci affixus: Hodie mecũ eris in Paradiso. Rursus alibi scriptura loquitor: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Porrò Paulus cùm dixisset: Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quę autem non videntur, æterna. Subiungit ilicò: Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quòd simul vt ex diuersorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam cœlestem domum e vestigiò transfertur? Quòd si quis contenderit, spe tantum id fieri tum, non autem re, quid aliud ex eo consequetur, quàm quòd nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore separatæ, quàm eiusdem adhuc in corpore permanentis?

1. Pet. 1. Gal. 2. Obiectio. Hieron. Episto. 25. Episto. 3. Iob. 21. Luc. 16. Luc. 23. Apoc. 2. 2. Cor. 4.

Quorſum igitur attinebat dicere: Si terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſolua-
tur: quandoquidem etiam illa non diſſoluta, peræquè ſperare nobis domum illam cœleſtē
Rom.8. licet? qui (quod ab eodem Paulo dictum eſt alibi) ſpe ſalui facti ſumus. Verùm & hunc ſcru-
2.Cor.5. pulum exemit nobis Paulus, & omni prorſus nos dubitatione liberauit, cum paucis inter-
iectis, ita loquitur: Audentes igitur ſemper & ſcientes, quoniam dum ſumus in hoc corpo-
Iob 7. re, peregrinamur à Domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem, audemus au
tem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Do-
Pſal. 41. minum.) Quid magis dilucidè dici potuit ad id quod volumus oſtendendum? Sicut merce
narius præſtolatur finem operis ſui: ſicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ſic ſitiebat
anima Pauli ad Deum fontem viuũ, atque ideò cupiebat ab iſto corpore peregrinari, vt illius
præſentia frui poſſet, quem tanto ardore videre geſtiebat. Hoc eſt quod alio quoque loco di-
xit: Habere ſe deſiderium diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quorſum autem peregrinari à cor-
pore, quorſum diſſolui cupiebat, ſi nihilominus tam deſiderato Chriſti aſpectu fruendum
illi non erat? ſi diſſolutione facta, fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudicij
Phil.1. dies, quo primum ei videndi Chriſti poteſtas fieret? Præclarè Chryſoſtomus explicans hũc
Serm.4. in epiſt. ad Pauli locum: Quid eligam ignoro: deſiderium habens diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Quid di
Philipp. cis, inquit, Paule? Cùm hinc abiens in ipſum cœlũ migraturus ſis, atque cum Chriſto futurus,
Ser.32. in epiſt. ad ignoras quid eligere debeas? Et alio loco: Videbimus, inquit Paulum apud regalem thronũ
Rom. ſplendentem, vbi Cherubin Deum glorificant, vbi Seraphin volant, ibi Paulum videbimus
Sanctos nondum cũ Petro in Sanctorũ choro coriphæum exiſtentẽ. Quis nõ videt quàm inepta quàm abſurda ſit
eſſe cum Chriſto opi hæc opinio, etiamſi Græci quidam non ignobiles in ea fuiſſe videntur. Quamuis Cyrillus
nabantur malè qui- contrarium non obſcurè ſenſerit, ſic ſcribens ad Reginas libro ſecundo de recta fide: Olim,
dam Græci. inquit, liberatæ à corporibus animę hominum in ſubterranea receptacula demittebantur,
Cyrillus. implentes mortis promptuaria: vbi autem Chriſtus ſpiritum ſuum Patri commendauit, e-
tiam hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum, abſit, ſequemur au-
tem potius, ſecundum hoc ipſi & fideli Conditori noſtras commendatas animas in bona
Baſil de ſpir. ſancto ſpe, ſuſcitabit enim omnes Chriſtus. Iiſdem & Baſilius: An non extremi ſtuporis eſt, inquit,
ad Amphil. Sanctos fateri eum Chriſto non eſſe: quandoquidem Paulus peregrinans à corpore, pręſens
eſt apud Dominum, & reſolutus iam eſt cum Chriſto: iſtos verò non concedere Spiritui ſan
cto quantum in ipſis eſt, vt vel eodem modo, quo homines cum Chriſto ſit. Et Chryſoſto-
mus enarrans illud: Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. His verbis, inquit, oſtendit re-
ſurrectionem poſt mortem, vbi Chriſtus, In cœlis. Ergo ante reſurrectionem illuc anima &
mente transferemur.

Iudicij generalis Verùm, iſti hic quærunt, quis generalis iudicij ſit vſus futurus, ſi ante illud mercedem
vſus. quiſque ſuam recepturus eſt? Reſpondet huic quæſtioni Gregorius: quod hoc animabus creſcit in
Greg. lib 4. dialo. iudicio, quod nunc animarũ ſola, poſtmodũ verò etiã corporũ beatitudine perfruuntur, vt
cap.24. ipſa quoque carne gaudeant, in qua dolores pro Domino, cruciatuſque pertulerunt. Pro hac
quippè geminata earum gloria ſcriptum eſt, in terra ſua duplicia poſſidebunt. Hinc etiam
Apoc. 6. ante reſurrectionis diem de Sanctorum animabus ſcriptum eſt. Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolę
albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent tempus adhuc modicum, donec impleretur nume
rus conſeruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc ſingulas acceperunt, binas in iudicio
ſtolas habituri ſunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarum ſimul & corpo-
Chryſ. Hom. 28. in rum gloria lætabuntur. Creſcit & illud in iudicium, ſicut Chryſoſtomus docet, explicans il-
epi. ad Heb. lum Pauli locum: Non acceperunt repromiſsionem, Deo pro nobis melius aliquid proui-
dente, vt non ſine nobis conſummarentur, quòd augetur electorum gaudium & glorifica-
tio, cùm fratres quoque ſuos coronari ſimul vident. Si enim corpus vnum omnes ſumus, ma-
ior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cùm ſimul & communiter coronatur, & nõ per par-
Orig. hom.7. tes. Quod etiam vberius tractatur ob Origene in Leuiticum ſcribente. Et à Gregorio Niſſa
Greg. ſer.3. no, vbi de reſurrectione tractat, & à Bernardo in lib. de diligendo Deo. Extat præclarus qui-
Theo. de prouiden- dam ſermo Theodoreti, in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita ſuſti
tia ſermo 9. & nuit anima, ſocium corpus habuit, non eſſe rationi conſentaneum, vt vel ſi vicerit, ſola coro
Hæreticarum netur, vel ſi non ſit victoriam conſequuta, ſola puniatur. In quo ſicut animam hominis dam
fabularum lib.5. nati quærentem de carne inducit, cùm illius impulſu peccauerit, vt ſociam illam habeat in
Et in Polymorpho. cruciatu poſtulantem: ſic viciſsim carnem iuſtum illum iudicem deprecantem: quandoqui
Dial.3. dem illa miniſtra vſa eſt anima in ijs omnibus faciendis, quibus æternam beatitudinem eſt
aſſequuta, vt ſicut laborum, ſic etiam eſſe gloriæ particeps queat. Nec minus eleganter ea de
Ser.11. de aſcẽſione. re diſſerit Euſebius Emiſſenus ita ſcribens: Quid neceſsitatis eſt, vt quæ nihil per ſe agere po
tuit, ruſum ſuſcitetur in vitam? videamus chariſsimi, ſi nihil in hoc ſeculo egerunt, vel a-
gunt iuncta ſpiritui ſuo carnis officia, vtriuſque hominis inter ſe opera conferant, vt dicat
fidelis ſpiritus in die reſtitutionis auctori & reparatori ſuo: ſuſcipe Domine, geminum ani-
mæ, carniſque ſeruitium. Te iubente & adiuuante in illo ſeculo communem hoſtem commu
ni intentione deuicimus: habet itaque Domine ſpeciales fructus & fragilitas corporis mei. E-
go intellectu, diſcretione, conſilio, ſpiritualiter contra aduerſarios ſteti: caro hæc corporali-
ter, operis ſudore, ſobrietate & ieiunijs dimicauit. Ad me pertinuerunt ſacrificia & ſuppli-
cationes: ad hanc ſtudia & merita caſtitatis. Ego quidem huic fidem quam dederas tradidi,
ſed contra impugnantia blandimenta, virtutem de eius abſtinentia & contritione mutua-
ta ſum. Dicat adhuc anima ad Deum ſuum pro emundatione carnis ſuæ: Domine Deus, dig-
nante prouidentia tua, caro hæc per me quidem animata atque vegetata eſt, ſed ſola ipſa pro
originali & communi debito, vim mortis experta eſt vtriuſque tranſgreſsio vnius eſt facta
damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me viuificatio, ad illam pertinuit correctio.
Tu hanc carnem, dum in ea ſaluti publicæ militas, honoraſti: tu quidem intus in anima

faciem similitudinis tuæ nobilitate decorasti: sed in huius substantia, fel, acetum, spinas, clauos, lanceam pertulisti. Tu quantum ad conditionem meã spectat, quam ex homine suscepisti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphasti, tu non de mea, sed de eius participatione, sacrum pro hoc mundo sanguinem profudisti. Te in ea Apostolus Thomas perfossum conspiciens, latus, & per clauorum signa carnalia Deum esse testatus est. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in suo hominem corpore reparandum & instaurandum esse docuisti: ego autem nisi eam te suscitante recuperassem, ex inferis non redissem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In commune laborauimus, sit commune quod tribues, quia sine illa non patitur me iustitia tua recipere, quod promittis. Agnoscamus ergo fratres, causas, quibus anima iam in Paradisi beatitudine constituta, resumere proprij corporis desideret indumentum, vt qui simul desudauerunt in seculi huius peregrinatione, simul illic glorificentur in requie. Ante quos omnes Tertullianus, Dum caro, inquit, nostra ministra & famula animarum deputatur consors, & cohæres inuenitur, si temporalium, cur non & æternorum. Qui videtur Irenæi sententiam sequutus dicentis: Corpora quæ participauarunt iustitiæ, cum animabus, quæ similiter participauerunt obtinebunt refrigerij locum. Siquidem putens est iustitia illuc transducere ea, quæ participauerint ei: & verus & firmus emergit de resurrectione corporum sermo.

Tert. lib. de Carnis resur. lib. 2. c. 51.

Sed hæc ad probandum Sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum, quòd orationes nostras Sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc orationem dominicam, in qua Tertullianus, breuiarium totius Euangelij comprehendi scribit, eius discipulum Cyprianum explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Augustinus, hortatur, vt eum diligenter legant, & quantum Dominus adiuuerit, intelligant, memoriæq; commendent.

De gratia & liber arbitrio. ca. 13.
In lib. de orat.

Expositio Dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita describi fecimus, quemadmodum in exemplare quodam peruetusto & valdè castigata scriptam reperimus, quod communicauerat nobiscum amicus ille noster Gabriel Faernus, vir non magis doctrina quàm probitate insignis.

CAP. LIX.

EVangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per Prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri, sed quãto maiora sunt, quæ filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iam mandans, vt paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore Domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet, qua & cætera dare & conferre dignatus est, vt dum prece & oratione ea, quam filius docuit, apud patrem loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire, quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate, & impleuit quod antè promisit, vt qui spiritum, & veritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & sanctus spiritus missus est? Quæ vera magis apud patrem precatio, quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit non ignorantia sola sit, sed & culpa, quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis. Oremus itaq; fratres dilectissimi, sicut Magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est. Deum de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba, cum precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrem aduocatũ pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat: Quia quæcunq; petierimus à patre, in nomine eius, dabit nobis, quantò efficacius impetramus, si quod petimus, in Christi nomine petamus eius oratione.

Euangelica præcepta quid sint.
Heb. 1.
Oratio domini cæteris anteferenda.
Mat. 15.
Ioan. 16.

Sit autem orationibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis, & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contrà congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo Dominus secretò nos orare præcepit, in abditis & secretis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, vt sciamus Deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre, & maiestatis suæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? Et iterum. In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras incon ditis vocibus: nec, petitionem commendandam modestè Deo, tumultuosa loquacitate ia-

Oratio qualis.
Orandum etiam in secretis locis, quia deus vbique audit & videt.
Hier. 23.
Prouerb. 15.
Sacrificium.
Oratio nõ clamosa, sed quieta esse debet.

 ctare.

Luc. 5. ctare. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt, prouocante Domino, & dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus ve-
Hier. 17. stris? Et alio loco: Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod
Anna typus Ecclesiæ. Anna in primo libro regnorum Ecclesiæ typum portans, custodit & seruat, quæ Deum non
1. Reg. 1. clamosa petitione, sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide: Loquebatur nõ voce, sed corde, quia sic sciebat Deum audire, & impetrauit efficaciter quod petijt, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo, & labia eius mouebantur, & vox eius non audie-
Psalm. 4. batur, & exaudiuit eam Dominus Deus. Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cu-
Hier. 29. bilibus vestris, & compungimini. Per Hieremiam quoq; hæc eadem Spiritus sanctus suggerit & docet, dicens: In sensu autem verbi debet adorari Dominus.

Orandi adorandique modus. Adorans autem, fratres dilectissimi, nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum
Luca 18. Pharisæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium: Et cùm sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cùm innocens nemo sit, sed peccata confessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus igno-
Luca 18. scit. Quæ Dominus in Euangelio suo ponit, & dicit. Homines duo ascenderunt in templum orare, vnus Pharisæus, & alter Publicanus. Pharisæus autem cùm stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri hominum, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & Publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunq; possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neq; oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus magis in domum suam, quàm ille Pharisæus. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Matt. 6. Quæ nos, fratres dilectissimi, de diuina lectione discentes, postquam cognouimus quali-
Pater noster. ter ad orationem accedere debeamus, cognoscamus, docente Domino & quid oremus. Sic, inquit, orate: *Pater noster, qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo, Amen.*

Ante omnia pacis Doctor atque vnitatis Magister, singulatim noluit & priuatim precem fieri, vt quis cum precatur, pro se tantùm precetur. Non dicimus, Pater meus, qui in cœlis
Oratio sit communis & publica. es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantùm vnusquisque debitum postu-
Dan. 7. lat, aut vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat: Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum sumus. Deus pacis & concordiæ Magister, qui docuit vnitatem, sic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cùm docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales esse possimus. Tunc, illi tres, inquit, quasi ex vno ore, hymnum canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nondum illos Christus orare docuerat: & idcircò orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Deum pacifica, &
Actor. 1. simplex, & spiritualis oratio. Sic & Apostolos cum discipulis post ascensum Domini inuenimus orasse: Erant, inquit, perseuerantes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione vnanimes, orationis suæ instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vna-
Psalm. 67. nimes in domo, non admittit in diuinam & æternam domum, nisi eos apud quos est vnanimis oratio.

Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omnino prætermissum sit, quòd non in precibus atque orationibus nostris cœlestis do-
Matt. 6. ctrinæ compẽdio comprehendatur. Sic, ait, orate: *Pater noster, qui es in cœlis.* Homo nouus
Ioan. 1. renatus, & Deo suo per gratiam eius restitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius esse
Patrem cur appellamus Deum. iam cœpit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent ijs, qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis Deum: contestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse, & habere cœpisse qui sit in cœlis, sicut scriptum est. Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testa-
Deut. 33. mentum tuum seruauerunt. Item Dominus in Euangelio suo præcepit, ne vocemus nobis
Matt. 23. patrem super terram: quòd scilicet sit nobis vnus pater, qui est in cœlis. Et discipulo, qui
Matt. 8. mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, vt mortui sepeliant suos mortuos: dixerat enim patrem suum mortuum, cùm sit credentium pater viuus.

Nec hoc solùm, fratres dilectissimi, animaduertere & intelligere debemus, quòd appel-
Noster. lemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorum, qui credunt, eorum qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij Dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perstringit & percutit, qui Christum sibi per Prophetas

an-

nunciatum, & ad se prius missum non tantùm spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrem Deum vocare, cùm Dominus eos confundat & redarguat, dicens: Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in illo. Et per Esaiã Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ Genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, filijs sine lege. Dereliquistis Dominum, & in indignationem misistis sanctum Israel. In quorum exprobrationem Christiani, quãdo oramus, Pater noster primo in loco dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) esse desijt: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissio peccatorum datur, ei filiorum nomen ascribitur, eis æternitas repromittitur, Domino ipso dicente. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. quanta autem est Domini benignitas ea, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, vt Dominum Deum Patrem vocemus, & vt est Christus Dei filius, sic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare.

Iudæi non possunt Deum vocare patrẽ suum
Ioan. 8.
Esai. 1.
Ibidem.
Ioan. 8.

Meminisse itaq; fratres dilectissimi, & scire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quasi filij Dei agere debem⁹: vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis cõstet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus, non nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus in epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis pretio magno, clarificate & portate Deum in corpore vestro.

Viuere debemus vt filij Dei.
1. Reg. 12.
1. Cor. 6.

Post hoc dicimus: *Sanctificetur nomen tuum* non quod optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed qđ petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterũ à quo Deus sanctificetur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, ideo petimus: & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicens: Neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum appetitores, neq; fures, neq; fraudulenti, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat, oremus. Et quia Dominus & Iudex noster sanato à se & viuificato comminatur, iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulemus, vt sanctificatio & viuificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur.

Sanctificetur nomẽ tuum.
Leuit. 20.
Sanctificationem quam petamus.
Delinquimus quotidie.
1. Cor. 6.

Sequitur in oratione (*Adueniat regnum tuum.*) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum. Christi sanguine & passione quæsitum, vt qui in sæculo antè seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest verò, fratres dilectissimi, & ipse Christus esse regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repræsentetur optamus. Nam cùm resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo maior est & honoribus eius & regno, & ideò qui se Deo & Christo dedicat, non terrena, sed cœlestia regna desideret.

Adueniat regnum tuum.
Matt. 25.
Christus regnum Dei dicitur.
Regnum cœleste & terrestre.

Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, Domino manifestante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia antè filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnum. Et, ideò nos Christiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (*Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra.*) non petimus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quò minus quod velit, faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quò minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo, vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit, vt faceret patris voluntatem: quantò magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem?

Continua prece opus est
Matt. 8.
Fiat voluntas tua, &c.
Rom. 9.
Esa. 45.
Voluntas Dei protectio.
Matt. 26

1. Ioan. 2. sicut in epistola sua Ioannes quoque ad faciendam voluntatem Dei hortatur & instruit, dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo: quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quę non est à patre, sed ex concupiscentia mundi: & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit volnntatem Dei, manet in æternum.

Voluntas Dei quæ. Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere: Deum toto corde diligere: amare in illo, quòd pater est: timere, quòd dominus: Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere: quando de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur: in quæstione fiduciam, qua congredimur: in morte patientiam, qua coronamur: hoc est cohæredem Christi velle *Sicut in cælo & in terra.* esse, hoc est præceptum Dei facere, hoc est voluntatem patris implere. Fieri autem petimus voluntatem Dei, vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cùm corpus è terra & spiritum possideamus è cœlo, *Colluctatio carnis & spiritus.* ipsi terra & cœlum sumus, & in vtroque id est, & corpore & spiritu, vt Dei voluntas fiat, oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, vt non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & *Opera carnis.* diuina quærit, caro terrena & secularia concupiscit: & ideò petimus inter duo ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum *Gal. 5.* renata est, anima seruetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Paulus sua voce declarat: Caro, inquit, concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt non quæcunque vultis, ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ præ- *Opera spiritus.* dico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant.

Alia interpretatio. Potest etiam sic intelligi, fratres dilectissimi, vt quoniam mandat & monet dominus etiã inimicos diligere, & pro iis quoq; qui nos persequuntur, orare: petamus & pro illis qui adhuc in terra sunt, & needum cœlestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam *Matth. 5.* Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cùm discipuli ab eo non *1. Cor. 15.* iam terra appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominem vocet de terræ limo, secundum verò de cœlo, meritò & nos qui esse debemus Patri Deo similes, (qui Solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos) sic Christo monente oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus: vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus de cœlo: ita & in terra, hoc est, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni, incipiant esse cœlestes, ex aqua & spiritu nati.

Panem nostrum quotidianum. Procedente oratione postulamus & dicimus: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.* Quod potest & spiritualiter & simpliciter intelligi: quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omnium non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia Christus noster, (qui corpus eius contingimus) panis est. Hũc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædi- *Ioan. 6.* cante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane: vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt: ita contrà timendũ *Ibidem.* est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, separatus remaneat à sa- *Alias Christi carnẽ.* lute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis. Et ideò panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus.

Alia interpretatio. Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia spiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum, cùm instruat dominus *Alias non est spiritualis.* & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quę sunt eius, nõ potest meus discipulus esse. Qui *Luc. 14.* autem Christi cœpit esse discipulus, secundum vocem magistri sui renũcians omnibus, quę *Diurna debet esse petitio nostra.* possidet, diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extẽdere, ipso iterum domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare; crastinus e- *Mat. 6.* nim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis est & repugnans, vt quæramus in seculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire.

Sic

Sic & B. Apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, in- *1.Tim.6.*
quit, intulimus in hunc mundum, verùm neq; auferre quid possumus. Habentes itaq; exhi-
bitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in *Cupiditas malorũ*
tentationem & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominẽ *radix.*
in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidã
appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantùm
contẽnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæci
tatem mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares
copias cogitantem, & se exuberantium fructuum largitate iactantem redarguit Deus, di-
cens: Stulte, hac nocte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti, cuius erunt? Lætabatur stul *Luc.12.*
tus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Cõ- *Matt.19.*
trà autem Dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, at-
que in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi,
& gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei famili-
aris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultatas suas ad Deum ante præmissas, ipse quoq; co-
mitatur. Ad quod vt possit vnusquisq; nostrũ parare se, sic discit orare, & de orationis lege *Non deserit vitã*
qualis esse debat, noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cum scriptum *iusto.*
sit: Non occidet dominus fame animam iusti. Et iterum: Iunior fui & senui, & non vidi iu- *Pro.10.*
stum derelictum, neque semen eius quærens panem. Item Dominus promittat & dicat: No *Psal.36.*
lite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestiemur? hæc enim natio *Matt.6.*
nes quærunt. Scit pater vester, quia horum omnium indigetis. Quærite primùm regnum
& iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, *Dan.14.*
omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habenti Dominum nihil deerit, si Deo
ipse non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu Regis incluso, prandium diuinitus procura-
tur, & inter feras esurientes & parcentes, homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga & in
solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutiona *3.Reg.17.*
nutritur. Atq; ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas, feræ parcunt, aues pascunt, homi-
nes insidiantur & sæuiunt.

Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur, dicentes: *Et remitte nobis debita nostra, sicut* *Remitte nobis de-*
& nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi, petitur & venia delicti: vt qui à Deo *bita nostra.*
pascitur, in Deo viuat, nec tantùm præsenti temporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad
quam veniri potest, si peccata donentur, quæ debita Dominus appellat, sicut in Euangelio
suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autem necessariè, quàm pro- *Matth.18.*
uidenter & salubriter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare com-
pellimur: vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Na
quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur sese pec-
care quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epistola
sua ponit, dicens: si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & ve- *Nemo sine peccato.*
ritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Domi- *1.Ioan.1.*
minus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrunque complexus est, quòd & roga-
re pro peccatis debeamus & impetremus indulgentiam, cùm rogamus. Ideò & fidelem
dixit Dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui o-
rare nos pro debitis, & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secutu *Matt.7.*
ram. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringens: vt *Ibid.18.*
sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus,
scientes impetrari non posse, quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros
paria fecerimus. Idcircò & alio loco dicit. In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur
vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à Domino omne debitum, conseruo suo noluit ipse
dimittere, in carcerem relegatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à domino *Matt.18.*
indultum fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ
vigore proponit. Cùm steteritis, inquit, ad orationem, remittite si quid habetis aduersus ali
quem, vt & pater vester, qui in cœlis est remittat peccata vobis: si autem vos non remise-
ritis, neque pater vester, qui in cœlis est, remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die
iudicij superest, cùm secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipsa pa- *Pacem vult Deus co*
tiaris. Pacificos enim & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcepit: & qua- *lere vult.*
les nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, *Vindictæ & vltio-*
in Dei pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. Sic nec sacri- *nis appetens remis-*
ficium Deus recipit dissidentis, & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt *sionis peccatorum*
pacificis precibus Deus possit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraterna *capax non est.*
concordia, & de vnitate patris & filij & spiritus sancti plebs adunata. Neque enim in sacrifi-
cijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, vt ille
placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat inno-
center, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum
simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in sacrificio Dei ta-
lis est, ipse postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret
& sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iustitiam Domini habuerat, & pacem.
Tales denique à Domino coronantur, tales in die iudicij à Domino vindicabuntur. Cæte- *Gen.4.*
rùm discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus *Ad offerendum quo modo accedendum.*
Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissen *Abel cum domino vindicabunt.*
sionis fraternæ poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit homicida
est, nec ad regnũ cœlorum peruenit, aut cum Deo viuat homicida. Non potest esse cũ Chri- *Dissensio cauenda.*

 sto, *1.Ioan.3.*

sto, qui imitator Iudæ maluit esse, quàm Christi: Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?

Ne nos inducas in tentationem.

4. Reg. 24.

Illud quoque necessariò admonet Dominus, vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. Qua in parte ostenditur, nihil contra nos aduersari posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atque obsequium ad Deum conuertatur, cùm in tentationibus nostris nihil malo liceat nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ dicit. Venit Nabuchodonosor Rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam & dedit eam Dominus in manu eius.

Esa. 42.

3. Reg. 11.

Tentationis causa pœna vel probatio.

Iob. 1.

Ioan. 19.

Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israel eis, qui prædantur illum? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animaduersionis suæ? & iterum Salomone peccante & à præceptis & à vijs domini recedente, sic positum est: Excitauit dominus Satan ipsi Salomoni. Potestas verò aduersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam cum delinquimus, vel ad gloriam cùm probamur: sicuti de Iob factum videmus, manifestante Deo & dicente: Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum, caue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes aduersum me potestatem, nisi datum tibi esset desuper.

Mat. 14.

Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suam ducat, cùm dominus ipse humilitatem docens, dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationē. Spiritus quidam promptus est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cū timore & honore Dei petitur, ipsius pietati præstetur.

Sed libera nos à malo.

Per malum quid intelligamus.

Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collectas breuitate cōcludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo. Comprehendens aduersa cūcta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atque implorātibus opem suam præstet. Quando autem dicimus libera nos à malo, nihil remanet, quod vltrà adhuc debeat postulari cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est?

Esa. 10.

Præcepta Dei breuissima.

Quid mirum, fratres dilectissimi si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus Spiritu sancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei sermo Dominus noster Iesus Christus omnibus venerit & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, vt in disciplina cœlesti, discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret, quid sit vita æterna, sacramentum vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicens: Hæc est

Ioan. 17.

Deut. 6.

autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua hoc est primum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: & iterum: Quæcunque volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetia.

Matt. 7.

Verbis & factis orare nos Dominus docuit.

Luc. 9

Matth. 14.

Marc. 6.

Oratio Christi fuit pro nobis.

Luc. 22.

Ioan. 17.

Nec verbis tantùm, sed & factis orare nos Dominus docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptū est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem & orans: & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quantò magis peccatores oportet orare? Et si ille per totam noctem iugiter vigilans, continuis precibus orabat, quantò nos magis in frequētanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus & rogabat nō pro se (quid enim pro se innocens precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum: ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem solis rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus, quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, vt quomodo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoque possit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatem scindit & pacem, cùm pro hoc & rogauerit Dominus, volens scilicet plebem suam viuere, cùm sciret ad regnum Dei discordiam non venire.

Præparatio ad orationem qualis esse debeat.

Cogitatio carnalis abijcienda.

Sursum corda.

Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solùm cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione missa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem DEI tempore

ora-

orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cum intentione syncera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare. Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Deum deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quod cum Deo loqueris? Quomodo te audire à Deo postulas, cum teipsum non audias? Vis esse Deum memorem tui cum rogas, cum tu ipse memor tui non sis? hoc est, ab hoste in totum non cauere: hoc est quando oras Deum, maiestatem Dei negligentia orationis offendere, hoc est vigilare oculis, & corde dormire, cum debeat Christianus, & cum dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptũ est ex persona Ecclesiæ loquẽtis in Cantica Canticorum: Ego dormio, & cor meum vigilat: Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet, dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

Oratio debet esse attensa vel intensa.
Cant. 5.
Coloss. 4.
Matth. 3.

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cum omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur, vtique & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcundus. Et ideò scriptura diuina instruit, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoque ad orationem cum operatione venienti benignus auditor est. Sic denique Cornelius Centurio cum oraret, meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deum: huic circa horam nonam oranti, astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Denm merita nostri operis imponunt. Sic & Raphaël angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtnli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cum sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandium tuum, & abijsti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterũ: Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël vnus è septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoque Dominus admonet, & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem, & omnem cogitationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti: & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Dens exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Adesse se repromittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundum eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, spiritualiter Deo suauitatis odorem sacrificat.

Orationis comites ieiunium & eleemosyna.
Tob. 12.
Cornelius Centurio.
Acto. 10.
Tob. 12.
Raphaël angelus.
Esa 54.
Esai 58.
Philip. 4.

In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat: Nam & prima hora in tertiam veniens, consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritus sanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens, signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis Gentibus antè dnbitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spacia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim Spiritus sanctus designat in Psalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus, Diluculo vigilabunt ad me, dicentes eamus & reuertamur ad Dominum Deum nostrum. Recedente item Sole ac die cessante, necessariò rursus orandum est. Nam quia CHRISTVS Sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, declarat in Psalmis Spiritus sanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit Dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd Sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur dicens: Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur Sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quòd si in scripturis sanctis Sol

Orationis tempora.
Orandum manè.
Orandum vesperi.
Christus verus dies
Psal. 117.
Christus Sol.
Malach. 4.

verus

verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quò minus freqnentar ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est, in Sole & in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum da nocturnis tenebris esse orantibus damnom potest, quia filijs lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando Solei & dies non est, cui Sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus: Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans perseuerabat in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die.

Luc. 2.
, ub claud em semper in lumine.

Viderint vel Gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt.

Nos verò fratres dilectissimi, qui in Domini luce semper sumus, qui meminimns & tenemus, quid esse accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia.

Alias Solem & diem.

Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, oraturi semper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratias agere non desinamus.

Explicatio salutationis Angelicæ.

CAP. LX.

Orationi dominicæ salutatio angelica subiungi debet.
Mariæ encomium.

SIC moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neque recens fuisse videtur hoc institutum, vt orationi dominicæ, virginis Mariæ salutatio subiungatur: quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, nõ sine præfatione quadam inserendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur. Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparam, & semper beatissimam, & penitùs incontaminatam Dei nostri matrem, honoratiorem Cherubin, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperisti, verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti.* Quæ verba magna ex parte reperiuntur etiam in Missa D. Iacobi Apostoli. Quidni glorificemos autem? quidni magnificemus eam? quam electam à seculo, quam ab altissimo præcognitam,

In 6. cap. Michææ.
Gen. 3.

sibique præparatam, quam longè antè patribus nostris cœlitus promissam, quã typis mysticis adumbratam, quam Prophetarum oraculis ita, vt eam propterea vaticinium Prophetarum Hieronymus appellauerit, videmus esse prænunciatam? Hęc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordijs conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierẽ,

Maria noua Eua.

q̃ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret: Hæc est noui Adæ noua Eua: non nouerca, qnod illa vetus, quæ suos fœtus, prius etiam quam pareret, extinxie: sed mater, neque mater morientium, quod illa, sed reuiuiscentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla posit humana mens comprehendere: de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate, simul eadem fuerit, & filia, & sponsa, & mater.

Num. 17.
Virga sacerdotalis.

Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat, quæ sine radice germinauit? quàm huius virgineam fœcunditatem, quæ neque mortali manu consita, neque terreno succo irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit.

Vellus Gedeonis.
Iudic. 6.

Iam & niueum illud Gedeonis vellus, qund in areæ siccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, verùm cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio DEVM pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit.

Ezech. 44.
Apoc. 21.
Esa 9.

Cuius obtineat imaginem, nisi Mariæ diuinitatis insignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde panditur omne malum, sed ad exortum spectans, vnde Sol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis claustra Princeps pacis, non modò non violauit, vel ingrediẽs, vel egrediens, verumetiam consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quæ prospiciebat ad Orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam: eritque clausa.

Ezech. 44.
Porta clausa.

Clausa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta virginis clausa seruata Virginitate permãsit. Hanc denotabat signum illud magnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes:

Mulier amicta Sole.

Mulier amicta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarom duodecim. Fuit enim re vera Maria amicta lumine tanquàm vestimento, fuit induta iustitiæ Solem, eum de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum: in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illum, & vestita est ab illo: vestiuit illum substantia suæ carnis, & vestita vicissim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuit nube Solem, & est ipsa vestita Sole.

Apoc. 12.
Psal. 103.
Rom. 13.

Certè signum hoc magnum est, mulier illæsa manens amicta Sole: sed non est hæc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidem, sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirum de qua dixit Angelus: Spiritus sanctus superueniet in te. Quoniam verò poterat respondere: Spiritus Deus est: Deus autem noster ignis consumens est, quasi occurrens ait: virtus non mea, non tua, sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus.

Luc. 1.
Ioan. 4.
Deut. 4.
Rubus flagrans.
Exod. 3.
Mulier prophetica.

Mysticus quoque Moysi rubus flagrare visus, prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ sola mortalium nomen est puerperæ promerita, cum vxoris officium nunquàm præstitisset: Hanc prælu debat

& mu-

& mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virum circumdedit citra virilem operam. Siquidem Iesus Christus, ante Luciferum genitus, ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cùm sit in omnibus, ab ijs tamẽ capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouum & inauditum ait Cyprianus, quòd in vteri materni angustia circundedit intra se fragilis caro virtutem altißimi, & ordinem rerum, cursumq; naturæ mutauit sapientia Dei, & vbique est dilatata, plenitudinem sui, vasi infundens exiguo: sic est circundata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continans, extra vniuersa complectens. Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille qui fecit vtraque vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius seculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quam præ cæteris Esaias quoque nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc euidentius virginem parituram esse prædixit. Quem & Salomon requirere visus est, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quam fragile corpus, quàm lubrica mens. Quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum stupore quodã & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret: Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria, cumprimis esse fortem oportet, quæ tantùm ad opus hoc esse queat idonea. Quã ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse, & mysticæ Synagogæ typicas imagines delineasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis postcà virtutibus exornasse, suisq; coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus?

Hiere. 3. Psal. 109. 2. Par. 2. Cyp serm. de natiuitate Christi. Mons magnus. Dan. 2. Esai. 11. Esai. 7. Pro. 13. Mulier fort. in Maria.

Quod si qui sunt, qui nobis obstrepant, dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonum non erat hominem esse solum: congruum magis, vt adesset reparationi nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset. Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus: sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem noster ignis consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum: nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, hæc propitiationis. Illa suggessit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio sermone. Cùm docuisset, si quis ad Patrem veretur accedere, vt ad Iesum datum sibi mediatorem confugiat, Subdit mox Forsitan & in ipso Maiestatem vereare diuinam: quòd licet factus sit homo, mansit tamen Deus: Aduocatum habere vis? & ad ipsum ad Mariam recurre, pura siquidem humanitas in Maria, nec dubius dixerim: Exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet vtiq; Matrem filius, & exaudiet filium Pater. Quicquid illud est, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excusisti ideò modicum illud, quod offerre desideras, gratißimis illis, & omni acceptione dignißimis manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Neq; verò solus hoc Bernardus ita sensit. Nam & multis antè seculis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricem, aduocatam, & spem Christianorum vocat. Qui verò præcessit eum, Sanctus Episcopus & Martyr Methodius, appellat eam πάντων θρόνον δεδοξασμένον, καὶ θεοῦ ἐπάξιον, hoc est, glorificatam ac Deo dignam sedem, quæ solis posit mentis oculis conspici: Et cùm eam præfiguratam esse dixisset per arcã testamenti, in laudes eius prorumpẽs, ita loquitur.

Bern. in ser. de virgine Maria. 2. Cor 3. Gene. 2. 1. Tim. 2. Heb. 11. Psal. 57. Gen. 3. De natiuitate Mariæ virginis. De natiuitate Maria. Maria aduocata & spes. In Thren.

Εἰ γὰρ τῇ εἰκόνι τῆς σῆς ἁγιότητος, ταύτῃ πρὸς τοῦ θεοῦ ἀπενεμήθη τιμή. κιβωτὸν ὡς μηδενὶ εὐάσιμον, ἢ πρόχειρον εἰς κατανόησιν εἶναι τὴν ταύτης εἴσοδον, ἢ μόνῃ τῇ ἱερατικῇ λειτουργίᾳ, τῷ καταπετάσματι διορίζοντος, καὶ πυλωροῦντος, ὡς βασιλείας τὰ προπύλαια, τί ἄρα καὶ ποταπὸν τὸ παρ᾿ ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ὑποφειλόμενον σοι σέβας, τῇ ὄντως βασιλίδι, τῇ ὄντως ἐμψύχῳ κιβωτῷ τοῦ νομοθέτου θεοῦ. τῇ ὄντως χωρητικῷ οὐρανῷ τοῦ ἀχωρήτου θεοῦ γενομένῃ. τοῦ γὰρ τῆς παναγίας, ὡς φωταυγοῦς ἡμέρας ἐπιφανείσης τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον προσαγαγούσης, ἐκ ποδῶν μὲν γέγονε τὰ τοῦ σκότους στυγνά. φροῦδος δὲ καὶ ὁ τύραννος κατέστη καὶ διόλωλε μὲν θάνατος. καταπέπτωκε δὲ καὶ ὁ ᾅδης. καὶ πᾶσα ἡ ἔχθρα καταλέλυται πρὸ προσώπου τῆς εἰρήνης νόσοι δὲ φθοροποιοὶ ἀπωλίσθησαν, τῆς σωτηρίας προκυψάσης καὶ φωτὸς ἀνάπλεως γέγονεν ἡ ὑπ᾿ οὐρανὸν τῆς ἀκραιφνοῦς ἀγαθότητος. hoc est. Si quæ fuit imago tuæ sanctitatis, tantus est à Deo tributus honos arcæ, nulli vt ad eam facilis accessus pateret, præterquam soli sacerdotali decori, cùm velum diuideret, & quasi portas custodiret vestibuli Regnalis. Quis porrò & quantus honos à nobis, qui minimi sumus, tibi debetor: quæ verè facta es Regina, verè animata quædam arca legislatoris nostri Dei, verè comprehensibile cœlum eius, qui loco non potest comprehendi Dei. Posteaquàm enim tua summa sanctitas, tanquàm splendidißimus dies illuxit orbi, & iustitiæ Solem produxit, sublatum est euestigiò, quicquid erat ex tenebris horroris: Tyrannus in nihilum est redactus, mors interijt, destructus est infernus, omnes inimicitiæ deletæ sunt à facie pacis, omnes morbi qui corruptionem adferebant procul facessere iussi sunt emergente salute, & quicquid

quid est sub cœlo repletum est luce puræ veritatis. Et aliquot chartis interiectis. χαίροις δὲ ἀεὶ ἡ ἄληκτος ἡμῶν χαρά, εἰς σὲ γὰρ πάλιν ἀνατρέχομεν. σὺ τῆς ἑορτῆς ἡμῶν ἀρχὴ, σὺ μεσότης, σὺ τέλος ὁ πολύτιμος μαργαρίτης τῆς βασιλείας, τὸ ὄντως οὖθαρ πάσης ἁγιωσύνης, τὸ ἔμψυχον θυσιαστήριον τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς: χαῖρε ἀγάπης θεοῦ θησαυρέ. χαίροις ἀνθρωπείας υἱοῦ πηγή. χαῖρε πνεύματος ἁγίου κατασκιῶν ὄρος. ἤστραψας γλυκύδωρε γεννήτειρ φωτὸς ἡλιακοῦ πυρσὲ καθαρώτερε τῆς ἀγάπης ὑπερζεούσης.

Hoc est: Gaude in æuum perpetuum gaudium nostrum, ad te namque rursus recurrimus, tu festiuitatis nostræ principium, tu medium, tu finis, quæ es preciosa Margarita Regni, verè fons vberrimus totius sanctitatis, animatum altare panis vitæ Gaude dilectionis Dei Thesaure, gaude humanitatis filij fons, gaude Spiritus sancti vmbraculum. Refulsisti dulcia donans Genitrix, solis lumine purior lampas super feruescentis charitatis. Et iterũ paucis interiectis, ad inuocationem illius conuersus. Διατοῦτ' ἐκλιπαροῦμέν σε τὴν ἀμείνω πάντων καὶ μητρικαῖς ἐπαύχουσαν λαμπαῖς, καὶ παρρησίαις, μνήμην ἀδιάλειπτον ἡμῶν ποιοῦ παναγία θεοτόκε τῶν εἰς σὲ καταγγελλομένων καὶ ὕμνοις θεοπρεπέσι γεραιρόντων σοῦ τὴν ἀείζωον καὶ ἀνεξάλειπτον μνήμην, hoc est. Quam ob causam deprecamur te longè præstantissimam omnium, quæ Matris & honore gaudes, & libertate, memoriam nostri iugem fac ò sanctissima Deipara, qui te laudibus ornamus, & hymnis decẽtibus celebramus tui perpetuam & iugem memoriam. Eadem illi pleraque tribuit Epiphanius. Vocat insuper eam spem, peperit enim, inquit, Dominum qui est spes totius mundi, nempè Christum. Vocat Mediatricem cœli & terræ: vocat portam cœlorum de qua Propheta dixerit: Porta hæc clausa erit. Quem Ezechielis locum etiam Hesichius in eundem sensum profert. Andreas quoque Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope mille: in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutationem Deiparæ Virginis: vocat eam diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodum Eua per angelicum sermonem, inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius: ita Maria per Angelicum sermonem euangelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo. Et sicut illa seducta est, vt effugeret Deum: sic hæc suasa est, obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem: soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalem obedientiam. Quæ postrema verba citantur etiam ab Augustino contra Iulianum scribente. Quin & alij plerique sancti patres Deiparam virginem, & inuocarunt ipsi, & cæteris vt inuocarent auctores, fuerunt: quemadmodum vbi nobis de sanctorum inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demonstratum est. Vnius tantùm Athanasij locum hic adscribemus, qui sic virginem hanc alloquitur: Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti: & retribue nobis pro exiguis istis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur: si quando hymnus, si quando laus tibi siue à nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi inquam, gratiosæ Dominæ nostræ Reginæ, heræ, matri Dei, arcæ sanctuarij. Ac interiectis nonnullis. Audistis, inquit, hierarchijs cœlestibus, deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quòd mutuò hęc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gratiosa, Dominus tecum, intercede hera & domina, & regina, & mater DEI pro nobis. Cyrillus autem Alexandrinus & Proclus Constantinopolitanus, quid non tribuunt huic Beatissimæ Virgini? quorum verba hic adscribere visum non est, sed legat qui velit, in sexto Tomo Synodi Ephesinæ, quæ nuper est ædita, capite sexto & septimo. Qui verò vixit ante septingentos annos Theosterictus, grauiter insectatur successorem Leonis Isauri, non magis in imperio quam in impietate Constantinum Copronymum malæ radicis, malum germen pestilentem pestilentis feræ progeniem, draconem animarumq; corruptorem (his enim eum elogijs ornat) quem ex crudelissimo leone pardum natum esse scri[illegible], varium habentem ingenium, qui multis partibus patrem impietate superauerit: qui non satis habuit imagines iniuria affecisse, verùm & ipsos sanctos Martyres, quantum in ipso fuit, honore priuauit: & eos vocare sanctos prohibuit. Et cum fuisset habitu Christianus, mente Iudęus, quam Christus sibi in domicilium elegit gloriosissimam matrem, omnibus alijs rebus creatis superiorem, omnium hominum salutem, mundi patrocinium, quæ propter virginitatis suæ præstantiam propè Deum versatur: huius venerandum nomen, multis modis abolere studuit, eius verò intercessiones per quas mundus ipse consistit, ne nominari quidem voluit, cùm diceret, nemini eam posse opitulari. Huius itaque sunt sectatores, qui suum sanctissimæ virgini cultum detrahunt, cuius vir ille pius superbiam & blasphemiam satis detestari non potuit. Et qui fuit æqualis Theosterictí Ioannes Damascenus, quid huic sanctissimæ virgini non tribuit in suis sermonibus, quos & de natiuitate, & de dormitione eius conscripsit? Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cum alijs in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semetipsos, tùm quod ad honores attinet, vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit: in quibus omnibus adeò non transfert in homines Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Vocauit nihilominus is Mariam virginem, aduocatã: vocauit matrem misericordiæ, vocauit reginam cœlorum: Quã-obrem nihil est quòd huius auctoritatem quisquam sequi dubitet, in re pręsertim tam vetusta, receptoq; totius Ecclesię more cõfirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis, q sanctos inuocat, Christi p sanctos auxiliũ inuocat:

Iren. lib. 5. contra hæreses.

Lib. 1.

Inuocatio Mariæ

Ath. in Euangelium de sancta Deipara.

Epist. 172.

In 1. serm. de assumptione.

eat: qui sanctos imitatur, Christum imitator in sanctis. qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quantò magis idem quisq; facere credendus est in ea colenda, laudanda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur: vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuãtur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis.

Verùm nos ad salutationem Angelicam, de qua nobis initiò sermo fuit, redeamus: quæ tantò nobis debet esse commendatior, quòd nõ ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per Angeli præconium in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta, vt in ea ediscenda nihil esse queat negocij: & verborum in ea numerum, sententiarum superat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur salutatione, felicis illius horæ statim admonamur, quæ prima post infelicem parentis nostri casum humano generi læta cumprimis illuxit. Qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso Angelo, fœminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamq; vita sempiterna commutaret.

Salutationis Angelica commendatio.

Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse. Græca vox, quæ legitur apud Lucam, non saluere tantùm vel auere, verum etiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidē quæ veræ voluptatis auctorem conceptura, & quē Eua miseris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quónam alio quàm gaudij vocabulo salutatam eam oportuit? Quamobrē rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio muneris, non simplex salutationis officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus aũt & de Stephano, q fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoq; Baptista, de Elizabet, de Zacharia, de Apostolis dicit scriptura, quòd repleti fuerunt Spiritu sancto: neq; tamen propterea credendum est, quòd similiter vt Deipara, gratia vel Spiritu sancto repleti fuerint: Nam neq; conceperunt illi de Spiritu sancto, sicut Maria: nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter, quemadmodum in Maria: cui quæ per partes alijs est præstita singulis, totam se simul infudit gratiæ plenitudo, quę descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones, ita virginitas cùm sit in carne, carnis ignorat vitia. Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet.

Aue. *Orig. hom. 6. in Luc.* *Chrys. ser. 140.* *Luc. 2.* *Gratia plena.* *Acto. 6.* *Luc. 15* *Acto. 2. & 4.*

Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quòd sola est Maria, de qua, propter honorē Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi quæstionem, non modò Augustinus, verum etiam vniuersa voluit Ecclesia: quod vel inde sciri possit, ad vincendum ex omni parte peccatum plus ei gratię collatum esse, quia concipere & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios oẽs & sanctas cùm hic viuerent, congregare licuisset, & interrogare, num fuerint absq; peccato: quãtalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilius id, quàm verius respondissent. Plenior itaq; gratia fuit Maria quàm omnes alij, cùm sola sit, quam omni peccato fuisse vacuam, persuasum habemus. Scriptum autē est de Christo quoq;, quòd sit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine, tantò longius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine sancti reliqui: quantò maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimen est immortalem: Siquidem Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, (sed plus tamen quàm alij sancti:) quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacensis gratiam, qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi: qua scribit illa præ cunctis alijs excelluisse.

August. de natu. & gra. cap. 36. *Maria omni peccato vacua.* *1. Ioan. 1.* *Ioan 1.* *Lib. 5. epist. 1.*

Posteaquam Angelus Mariam gratia plenam salutauit, subdit: DOMINVS TECVM. Quid autem aliud Angelus, quàm à Domino missus est nuncius? Erat ergo cum virgine, qui misit ad virginem præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri non potest, qui locis habetur in omnibus, & vbiq; totus est, sine quo nihil totum est. Gedeonem quoq; legimus ijsdem verbis ab angelo salutatum: Sic enim est eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortissime: verùm aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit Dominus, vt esset saluator Israëlis de manu Madiam: Mariã elegit, vt non Israëli tantùm, verùm orbi saluatorem ederet vniuerso, qui esset propitiatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliatos, ac de Satanæ potestate ereptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs, Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo sacratissima virginali vtero suo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe est latior. Quem enim nõ modò terrarum orbis vniuersus, sed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cùm in omnibus quæ sunt, quatenus sunt, Dominus sit: soli tamen boni sunt, in quibus ita est Dominus, vt etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum sanctis alijs omnibus, cum qua tanta fuit con-

Dominus tecum. *Iudic. 6.* *1. Ioan. 2.*

sensio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem sibi copularet, ac sic de sua, deq; virginis substantia Christum vnum efficerat, vel potius Christus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus da virgine, totus tamen Dei, & totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusque filius.

Benedicta tu in mulieribus.
Psal.20.
Gen.22.

Subdit Angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodē Spiritusancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ verò sequuntur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab Angelo, sed à sola dicta sunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui, sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoq; benedictionem accepisti cum cæteris: & si differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter Angelos, verùm, vt ait Apostolus, super omnia benedictus in secula. Verè itaq; benedictus, qui fons est benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus est vētris tui: qui te suæ bènedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium similiter, vt tu fuerit benedictus. Si quidem sola maledictionem illam generalem effugisti, de qua dictum est: In tristitia paries filios: Et aliam, de qua scriptum est. Maledicta sterilis in Israel: & es benedictiunam consequuta singularem: vt quamuis esses virgo & propterea sterilis elegeris: salua tamen virginitate, neq; sterilis permaneres, neq; cum dolore pareres. Ac non ipsa modò maledictionē effugisti, verùm & à nobis eam repulisti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Rom.11.
Maria sola effugit maledictionem.
Gen.3.

Gal.3.
Iesus Christus.
Matth.1.

Fructus antem istius nomen non expresſit Elixabeth, verùm addidir Ecclesia: IESVS CHRISTVS. Iesus quoniam ipse saluum fecit populum suum à peccatis eorum. Christus quoniam cùm sit Rex noster & Pontifex noster, vnctus est à Deo, non oleo communi, sed oleo lætitiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ participibus suis, virtute spiritus cœlestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoq; facti pàrticipes, à CHRISTO Christiani vocamur. Nam qui Rex & Sacerdos noster est, qui, quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantùm omnia nobiscum communicara, sed sa etiam ipsum nobis est impendere dignatus: posteaquā nos redemit in sanguine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione: fecit nos quoq; regnum & sacerdotes Deo: vt regnantes super terram, & animi nostri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem in odorem suauitatis: ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in secula seculorum, Amen.

Psal.44.
Christiani vnde dicti.
Apoc.5.
Regnum & sacerdotium nostrum quale.
Rom 12

Eus.lib.4.c.15. & 16.
Fronto de gratia.
Cyril. Catech. 10.
Tomo 6.
Lib 5. Hæreticarū fabularum.

Quod si quis diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem Iesus Christus: legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis: & Cyrillum Hierosolymitanum, ac Theodoretum, qui præ cæteris accuratiùs id fecisse videntur. Sed & salutationē angelicam vberius explicauit Andreas Cretensis, edito hac sola de re scripto quodam. Ee Fronto in libris de gratia præter multos alios, qui scripserunt in Lucam. Verùm id nemo fecit copiosius, quam Bonauentura in eo libri quem inscripsit, speculum B. Virginis.

De charitate, ac imprimis de eo quòd iustitia nostra non sit sola fides.

CAP. LXI.

1.Cor.1.
Iustitia Christiana.

POsteaquàm de fide, deq; spe satis multa iam à nobis dicta sunt, nunc de charitate dicendum restat. Quæ cùm ad fidem & spem accesserit, iam absoluta esse videtur ea nostra iustitia, qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iustitia dominus noster Iesus Christus. Quam qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia, iampridē est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum principes commemorantur Aëtius & Ennomius: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipsum solum cognosceremus: cuius etiam adeò sibi notitiam arrogarunt, vt non sibi sa magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent: Ac tantùm illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, vt si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quæq; scelera patrasset, ac non modò patrare non intermitteret, verùm subindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus Quemadmodum ab Epiphanio, Basilio, Augustino & Ioanne Damasceno memoriæ proditum legimus. De sui quoq; temporis hæreticis scribit Hieronymus. Cùm viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat, quid agatis. Et alio scribit loco eos dicere solitos: Non necesse est, vt viuas continenter & sanctè, habeto fidem quam docemns: & omnia promissa domini consequeris.

Hæretici solam fidē statuentes.
Epiph.li 3.hær.36.
In c.10. Esaiæ.
Aug. de hæresibus.
Hær.54.
Lib.1.in c.4.Oseæ.
In cap.3. Michææ.

Rom 3.
De gratia & libero arb. c.7. & de fide & operibus, cap.14
Ephe.2.

Quin multo etiam antè, cùm adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat & bona opera non habeat: cùm vt hæc sentiret, ei qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: Qui non aliam intentionem Apostoli, qui per toram Epistolam ad Romanos viget, fuisse dicit, quàm vt doceret, gratiam præponere operibus: non vt opera extinguere sed vt ostenderet non esse opera præcedentia gratiā, sed consequentia: vt scilicet non, se quis arbitraretur ideo percepisse gratiam, quia benè operatus est: sed benè operari non posse, nisi per fidem perceperit gratiam. Hoc est, quod alio loco dicit, quod magno cum applau-

su

ſu audiri à nonnullis videmoa : Gratia ſaluati eſtis per fidem,& hoc non ex vobis: Dei e-
nim donum eſt:non ex operibus , vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere poſſu-
mus,quod à Cypriano ſeriptum legimua : Corruptores Euangelij,atque interpretes fal- *Cypr. de vnitate ecclesiæ.*
ſi,extrema ponunt,& ſuperiora prætereunt : partim memores, & partim ſubdolè corrum-
pentes:vt ipſi ab Eccleſia ſciſsi ſunt,ita capituli vnius ſententiam ſcinduot.Niſi quòd ipſi ſu
periora poount,& quæ proximè inſequuntur,prætereunt.Nam quemadmodum Auguſti-
nus quoque monuit:vidit Apoſtolus,putare poſſe homines hoe ita dictum, quaſi neceſſaria *Aug. de gratia & libero arbitrio,ca.8.*
non ſint opera bona credentibus,ſed eis fides ſola ſufficiat : quod iſtis tam perſuaſum eſt,
quàm quod maximè : Quam etiam ob cauſam , eantando toties illud ingeminant : Non ex
nobia:non ex operibus:vt in eam opinionem homines adducant,nullum eſſe bonorum o-
perum fructum.

Vidit hoc Spiritusſancto plenus Apoſtolus:vidit ſimul & hoc poſſe homines de bonis o-
peribus extolli,velut ad ea facienda ſibi ſufficiant:Itaq; mox addit,quod iſti ſilentio præter
eunt:Ipſius enim ſumus figmentum,creati in operibus bonis,quæ præparauit Deus,vt in il
lis ambulemus.Quid eſt hoc,inquit Auguſtinus,quòd,cùm Dei gratiam commendana di-
xiſſet:Non ex nperibns,ne fortè quis extollatur:cur hoc dixerit, rarionem reddens : Ipſius
enim ſumus,inquit,figmentnm,creati in Chriſto Ieſu,in nperibus bonis. Quomodo ergo
non ex operibus,ne fortè quis extollatur?Sed audi,inquit,& intellige:Non ex operibus di-
ctum,tanquàm tuis,ex te ipſo tibi exiſtentibus : ſed tanq̃ ijs,in quibus te Deus finxit,id eſt, *Quæ opera conferant ad iustitiam, & quæ non.*
formauit & creauit.Hoe enim ait:Ipſius enim ſumus figmentum,creati in Chriſto Ieſu in o-
peribus bonis:non illa creatione,qua homines facti ſumus:ſed ea,de qua illa dicebat,qui v-
tiq; iam homo erat:Cor mundum erea in me Deus : Et de qua dicit Apoſtolus:Si qua ergo
in Chriſto noua creatura,vetera tranſierunt,& ecce facta ſunt omnia noua.Fingimur ergo,
id eſt,formamur,& ereamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos , ſed præpara- *Pſal.50.*
uit Deus,vt in illis ambulemus.Itaq; eharisſimi,vita noſtra bona,nihil aliud eſt, quàm Dei *2.Cor.5.*
gratia: ſine dubio,& vita æterna,quæ bonæ vitæ radditur,Dei gratia eſt : & ipſa enim gratia
datur,quia gratis data eſt illa,eui datur. Sed illa,eui datur,tantummodo gratia eſt,hæc autẽ, *Rom.8.*
quæ illi datur,quoniam præmiũ eius eſt,gratia eſt pro gratia , tanquam merces pro iuſtitia:
vt verum ſit,(quoniam verum eſt:) Quoniam reddet vnicuiq; Deus ſecundum opera eius.

Ex his Auguſtini verbis facilè perſpicimus,quæ ſint opera,quæ Paulus à iuſtificatione vo *Heb.11.*
luerit exeluſa:nimirùm ea,quæ ſunt extra fidem:quæ & ſi diſponera nonnihil ad iuſtifica- *Rom.11.*
tionis gratiam videntur:quoniam tamen ſine fide impoſsibile eſt placere Deo, mereri pri-
mam gratiam non poſſunt:quæ propterea gratia vocatur,quia gratis datur,nullis præcedẽ-
tibus meritis. Si enim gratia,dicit Paulus, iam non ex operibus,alioqui gratia,iam non eſt *Pſal.50.*
gratia. Nulla igitur merita noſtra præceſſerunt , ſed ſola Dei beneficia iuſtificationem no- *2.Corin.5.*
ſtram præuenerunt.Quamobrem non ad ea opera,quæ pręparauit Deus,vt ambularemua
in illis,poſtquàm cor mundum creauit in nobis,poſtquàm nnuæ creaturæ facti ſumus:ve-
rùm ad ea,quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda.hæc à Paulo dicta inter
pretatus eſt Auguſtinus : Idem Theodoretus quoq; fecit,eundem Pauli locum explicans:
Creati,inquit,hic poſuit,pro regenerati. Ante Baptiſmum quidem actiuam à nobis virtu-
tutem non exegit:poſt Baptiſmum verò,ei etiam iubet hærere,& eam tenere.Hoc enim di-
cit in operibus bonis,vt in illis ambulemus.Qui etiam in eo libro,qnem inſcripſit de fabu- *De fide & operib. ca.14.*
lis hæretieorum ad Simonem Magum,hæreſim hanc refert , tanquam primum authorem:
quòd is bono eſſe animo ſuos diſcipulos iubebat,nec legis minas pertimeſeere : ſed ea quæ
vellent,tanquam liberos factitare:non anim per bonas actiones, ſed per gratiam eos ſalutẽ
conſecuturos. Videtur autem is Irenæum authorem ſecutus, hoc ipſum de Simone Mago
referentem.Idem igitur ſenſit Auguſtinus quod Theodnretus,aut qui ad refellendam eo-
rum opinionem,qui bona opera omnia,in quibus creati ſumus in Chriſto Ieſu,reijeere vo- *2.Pet.3.*
luiſſe Paulum exiſtimabant , alios Apoſtolos,Petrum,Ioannem, Iacobum,Iudam,epiſtolas
ſuas ſcripſiſſe potat:quodq; meminit Petru ,eſſe qoædam in epiſtolis Pauli difficilia iotelle
ctu,quæ indocti & inſtabiles deprauant,ſicut & eæteras ſcripturas,ad ſuam ipſorum perdi-
tionem : id ad hunc Pauli loeum,io quo de fidei iuſtitia tractat,referendum eſſe eẽſet: quòd
nunquàm ea Pauli mens fuerit,quam iſti corruptores Euangelij fuiſſe volunt,oihil ad iuſti-
tiam,nihil ad ſalutem conſequendam opera bona faeere. Sunt enim vel ipſa luee clariora,
quæ huie errori aduerſantur Pauli verba Quòd compati oportet,ſi eonglorificari:eommo *Rom.8.*
ri,ſi conuiuere:ſuſtinere,ſi eonregnare volumus: quodq; non eoronabitur, niſi qui legiti- *2.Tim.2.*
mè eertauerit.Declarat autem ipſe Paulus alio loco,quam fidem intelligi velit,qna vel iu- *Fides iuſtificans quæ.*
ſtificamur,vel coronam illam immarceſsibilem aſſequimur.Nam ad Galatas ſcribens , di- *Gal.5.*
ſertis verbis illud planum facit,quòd non de qualieunq; fide loquatur,qua creditur,peeca- *Sola fides non prodeſt.*
ta nobis propter Chriſtum eſſe remiſſa:ſed de ea,quæ per dilectionem operatur,Illam verò
ſolam fidem,quam pleriq; eùm ad iuſtitiam,tum ad ſalutem ſufficere volunt,adeò nihil pro *1.Cor.13.*
deſſe aſſeuerat,vt non dubitãter dixerit:Si habuero omnem fidem, ita vt mõtes transferã, *Iacob.2.*
eharitatem autem non habuero,nihil ſnm . In quam ſententiam à Iaeobo quoq; dictum eſt:
Qoid proderit,fratres mei,ſi fidem dicat quis ſe habere,opera autem non habeat,nunquid
poterit fides ſaluare eum?Quamobrem quàm volent iſti ſibi placeant,deq; ſola fide glorien
tur,quòd ea iuſtitiam,quòd ſalutem adferat : nobis illud certum & indubitatũ eſſe debet, *3.Cor.6.*
quòd per organum ſuum ſpiritus ſanctus loquitur:Nolite errare,neque fornicatores, neq;
idolis ſeruientes,neq; adulteri,neq; molles,neque maſcnlorum eoneubitores,neque fures,
neque auari,neque ebrioſi,neq; maledici, neq; rapaces. regnum Dei poſsidebunt. Quod à
Chryſoſtomo quoque dictum eſt : Quamuis fidem firmiſsimam , quamuis ſcripturarum *Hom.5. in Ioan.*
ſenſus haberemus,à vitæ autem patroeinio & deſerti eſſemus & nudi, nihil nos à gehennæ

ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma consumeremur. Qui etiam
alio loco: Tantùm abest vt solam fidem aliquid ad salutem proficere dicat, maioris vt etiam
condẽnationis causam esse non dubitanter affirmet, si peruersam vitã egerimus. Quod etiã
scripturis illis probat: Qui nouit voluntatẽ domini sui, & nõ facit, plagis vapulabit multis.
Et iterũ: Nisi venissem, & locutus illi essem, peccatũ non haberent, Quod pluribus etiã cõfir
Cap.20. mat, in sermone de præmijs sanctorum, qui habetur in 3. Tomo. Auctor operis imprefecti
in Matthæum: Sicut lampas non ex oleo accenditur, sed ab igne, per oleum tamen, nutri-
tur: & nisi oleum ei subministraueris extinguitur, ita & fides non ex operibus nutritur vel
accenditur, sed ex verbo Dei, sicut ait Apostolus: tamen per bona opera nutritur: & nisi sub-
ministraueris ei opera bona, deficit. Sicut.n. non potest in Deũ sperare, nisi q aliqua bona o-
pera facit, sic nõ potest credere Deo, siue cùm de gloria sanctorũ qs eis loquatur, siue de pœ-
na peccatorũ. Et dũ non credũt futurũ esse qđ dicitur, neq; de bono futuro delectãtur, neq;
de malo terrentur. Verè fatui sunt oẽs homines, qui hoc solũ existimant sibi posse sufficere
ad salutem, quia credunt in Christum & Christiani dicuntur, & non festinant semetipsos
bonis operibus commendare, nec audiant Iacobum dicentem: Quia fides sine operibus
mortua est. Sic ille fatuos pronunciat, qui dicunt solam fidem ad salutem proficere. Pro-
dijt non ita pridem in lucem libellus quidam sancti Diadochi Episcopi Photices, de perfe-
ctione spirituali, quem citat Maximus, à Francisco Torrensi è Græco in Latinum translatus,
in quo sic ille loquitur: Fides sine operibus, & opera sine fide eodem modo improbabũtur:
oportet enim fideles fidem acta ostendentem, Domino offerre: nec enim Patri nostro Abra
ham in iustitiam fides reputata esset, nisi fructum, filium suum, obtulisset. Ab Anselmo quo
que scriptum legimus, cùm illum Pauli locum explicat: Fides quæ per charitatem, &c. Fides
quæ non habet charitatem & opera bona: fides Dæmonum est, non Christianorum.

Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAP. LXII.

Peccatum potest esse cum fide. VEtùm hic isti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri posse ne-
Matth.7. gant, vt mortale peccatum insit fidem habenti, quam amitti mortali peccato
quolibet asseuerãt. Quòd si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Chri-
stus eos, qui in ipsius nomine prophetabãt, dæmonia eijciebant, virtutes mul-
Matt.7. tas faciebant: quę tam eximia, sine fide certè præstare non poterant. Cur idem
Rom.10. viro stulto comparat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret: cùm fides
Ioan.12. ex auditu sit? Cur multos ex principibus in Christum ait, credidisse, scriptura, verùm eos
Luc.12. magis hominũ, quàm Dei gloriã dilexisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatẽ Do-
Iacob.4. mini, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bo-
num facere, & non facienti, peccatum est illi. Quid autem est aliud scire voluntatem Domi-
ni, scire bonum, nisi credere spiritui sancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, &
Euangelistas nos docenti, hanc esse Domini voluntatem? Et cùm hac tamen fide, peccatum
dicit esse scriptura, quando non fit, quod creditur. Cùm Paulus quoq; fide stare dicit Corin
2.Cor.1.& 2. thios, qui multis fuerant peccatis implicati, quem locum enarrans Theodoretus: Fide, in-
quit, statis. Deest, ait, quidem, vt sit: Nam fide quidem statis: Hoc autem dicit: De fide quidẽ
minimè vobiscum expostulo. Eius enim sanitatem amplexi estis. Sed quædam alia peccata
à vobis admittuntur, quæ aliqua correctione indigent. Quare falsum est, quod ab istis asse-
ritur, per peccatum fidem amitti: aut si remaneat, non esse veram fidem: aut eum qui fidem
habeat sine charitate, non esse Christianum: Falsum est, quòd solam incredulitatem esse pec
catum, solam fidem esse iustitiam, tam peruicaciter asserunt. Nam si nullum est peccatum,
nisi incredulitas: si nulla est iustitia, nisi fides: quorsum igitur illud extremum erit iudicium?
quod non esse futurum de infidelibus, illa Christi verba non obscurè videntur indicare:
Ioan.3. Qui non credit, iam iudicatus est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò
Extremum iudiciũ collocatos à sinistris, incorruptus ille Iudex viuorum & mortuorum, in ignem ęternum ira
erit de operibus. iussurus est, quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Qua de re sic
Mat.25. ab Augustino locum hunc Euangelij tractante scriptum legimus. Si non seruatis mandatis
Eccle.16. ad vitam venire potest per solam fidem, quæ sine operibus mortua est: quomodo verum e-
Psal.16. rit, quod eis, quos ad sinistram positurus est, dicet: ite in ignem æternum, qui paratus est dia
Rom.8. bolo & angelis eius? Nec increpat, quia in eum non crediderunt, sed quia bona opera nõ fe-
1.Cor.5. cerunt. Nam profectò, ne sibi quisquam de fide, quæ sine operibus mortua est, promittat æ-
ternam vitam: propterea omnes gentes segregaturum se dixit, quæ permixtæ eisdẽ pascuis
vtebantur: vt appareat nos illi dicturos: Domine quando te vidimus illa & illa patientem, &
non ministrauimus tibi: qui in eum non crediderant, sed bona operari non curauerãt, tan-
August. de fide & operibus. cap.15. quam de ipsa fide mortua ad vitam perueniretur æternam. Hoc est, quod à Sapiente dictũ
est: Omnis misericordia, faciet locum vnicuiq; secundum meritũ operum suorum. Hoc est,
quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu reddes vnicuiq; secun-
dùm opera sua. Ad Corinthios quoque scribens idem Apostolus ait: omnes nos manifesta-
Apoc.22. ri oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis: non dicit, prout cre
didit, sed prout gessit: siue bonum, siue malum. Sed & in Apocalypsi legimus: Ego venio ci-
tò, & merces mea mecum est: reddere vnicuiq; secundum opera sua. Quin & ipse Christus:
Ioan.15. Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò malè egerunt, in re-
surrectionem iudicij.

Plena est scriptura hoc genus sentẽtijs, futurã esse retributionẽ, futurum esse iudiciũ, nõ
secundum

ſecundum fidem, ſed ſecundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gantium. nam ij, Veritata ipſa atteſtante, eo ipſo quòd non credunt, iam iudicati, iam condemnati ſunt. Fidelium igitur opera ea ſunt, ſecundum quæ ratributio, ſecundum quæ futurum eſt iudicium. Cùm autem fideles dicantur, qui fidem habent: infideles, qui non habent: ſicut ab Auguſtino quoq; legimus annotatum: multos verè fideles reperire licet variorum criminum etiam capitalium, reos, vel ex eo conſtare cuiuis poteſt: quòd non ſtatim fides amittatur, quando mortala peccatum admittitur. Quamobram longe alia fidei & ſpei, alia charitatis, per quam fides oparatur, eſt ratio. Hæc enim indiuidua comes eſt gratiæ, nec vnquàm ab illa deſtituitur. Sic enim loquitur Patris æterna Sapientia: Ego diligentes me, diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo.

Ioan. 3. *Aug. de Trinit. lib. 13. cap. 2.* *Prouerb. 8.* *Ioan. 14.*

Quamobrem quàm ſunt inter ſe pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter ſe peccatum & charitas: fides autem & ſpes, etiam ijs ineſſe queunt, qui cum Deo non ſunt in gratia. Quemadmodum igitur, ſi quis futurum admiſit, excluſit is quidem charitatem, quæ nõ modo non concupiſcit aliena, verumetiam pro eo, vt benigna eſt, libenter impertit ſua: ſed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus caſtitatis: Ita nulla eſt ratio, quæ impediat, quò minus qui fur eſt, idem amiſſa charitate, fidei retineat habitum, & ſpei, quamuis & fides & ſpes, quarum vita eſt charitas, nullum habenti, fructum ſint allaturæ, ſi vita ſua fuarint deſtitutæ. Sola igitur eſt hæreſis, aut apoſtaſia, per quam excluditur habitus fidei, ita vt ſi quis in vno aliquo articulo fidei diſcrepet ab vnius ſanctæ catholicæ, apoſtolicæ Eccleſiæ ſenſu & conſenſu, is habitum amiſiſſe fidei rectè dici poſsit.

1. Cor. 13. *Hæreſis ſola aut apoſtaſia excludit habitum fidei.*

Eſt igitur vera fides etiam in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus obſtricti tenentur, ſi cùm alios articulos fidei, tum ſanctam credant Eccleſiam catholicam. Neque credendus eſt Dauid Rex, poſt quàm adulterio commiſſo, cædem quoq; patrauit, eueſtigiò fidem ſimul amiſiſſe: ſiue qua reuelatis à Deo credimus, ſiue qua nobis eum propitiũ fore propter Chriſtum confidimus, quod tamen alterum ſpei magis, quàm fidei eſſe videtur. Nam niſi crediſſet Dauid eſſe Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo percuſſus fuiſſet, non tantùm de ſceleribus patratis dolorem concepiſſet. Rurſus, niſi benignum eundẽ & miſericordam, patiantam & multæ miſericordiæ, ac præſtabilem eſſe ſuper malicia perſuaſum habuiſſet, niſi certam ſpem & fiduciam concepiſſet, fore, vt propter nomen ſuum, propter vnigenitum filium ſuum, propitiaretur peccato ſuo: nunquã ad cinerẽ, ad lachrymas, ad ieiunium confugiſſet: nunquàm ſupplici preca, placatum eum ſibi reddere ſtuduiſſet. Petrum negaſſe Chriſtum legimus: non deſunt tamen, qui illo ipſo paſsionis tempore, fidem eum in Chriſtum habuiſſe contendant: propter illa verba Chriſti potiſsimum, quæ non multò antè prædixit veritas: Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum, ego aũt rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Gregorius certè, quem corde tenuit, cum voce negaſſe Deum ſcribit: & qui præceſsit eum Theodoretus, neq; charitate fuiſſe Petrum omninò deſtitutum narrat, cùm Chriſtum negaſſet. Et eius æqualis Leo Pontifax: Non fidem fictam, non dilectionem auerſam, ſed conſtantiam fuiſſe in Petro perturbatam, docet. Qui Petrum alloquens: vidit, inquit, in te. Dominus non fidem fractam, non dilectionam auerſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam: abundauit fletus, vbi non defecit affectus: & fons charitatis lauit verba formidinis: nec tardatum eſt remedium abolitionis, vbi non fuit iudicium voluntatis. Quos ſequutus Bernardus: In Petro ſopitam, non extinctam fuiſſe charitatem, affirmat. Non excluditur itaq; per mortale peccatum vera fides, etiam ſi viua fides cum eo conſiſtere non poſsit: quæ non propterea vera non eſt, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus eſt, verus homo dici nequeat. Nam ſi verba Iacobi diligentius expendas, longè diuerſum reperies. Non enim dixit Iacobus, ſicut homo: ſed ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum aſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Eſt quidem ita, quòd & homo moritur, extincto ſpiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quã, qui vita noſtra eſt, Deus habitat in nobis, quæ ipſa eſt Deus: verùm fides habet ſe inſtar corporis, charitas inſtar animæ: aſt enim anima fidei, charitas. Quamobrem ſicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus & idem quod antea corpus permanet, etiam ſi ſpiritu deſtitutum ſit, neq; deeſt illi quicquam, quod ad eſſentiam ſpectet corporis & proprietatem: ſic amiſſa charitate, remanet nihilominus vera & eadam illa, quæ fuit, anteà fides, neq; deeſt illi quicquam eorum, quæ ad rationem, ſubſtantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirum, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, aſſentiatur. Explicans ſecundam ad Corinthios Epiſtolam Chryſoſtomus, Quemadmodum, inquit, in corpore recens mortuo licet videre oculos, manus, pedes, ceruicem, & caput, ſed nullum membrum ſuo munere fungitur, ſic ſit, & in Eccleſiæ corpore. Omnes qui præſentes hic adſunt, fidelas ſunt, verum fides eorum officium non facit. Feruorem enim extinximus, & corpus Chriſti mortuum fecimus. Hic fideles vocat Chryſoſtomus etiam eos, qui mortuam quidem, ſed veram tamẽ fidem habent. Sicut corpus mortuum membra quoq; habet vera. Bernardus, producto illo Apoſtoli loco: Habitaturum Chriſtum per fidem in cordibus noſtris. Ex eo non incongruẽ intelligi poſſe docet, tam diu Chriſtum in nobis viuere poſſe, quàm diu viuit fides. At poſtq̃ loquit, fides noſtra mortua eſt, quodam modo Chriſtus mortuus eſt in nobis. Porro fidei vitam opera atteſtantur, ſicut ſcriptum eſt: Opera, quæ dadit mihi pater, ipſa teſtimonium perhibent de me. Nec diſerepare videtur ab hac ſententia, qui fidem ſine operibus mortuã aſſerit in ſemetipſa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu ſuo dignoſcimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaq; vita quidem corporis eſt anima, per quam mouetur & ſentit: vita verò fidei charitas eſt, quia per illam operatur, ſicut in Apoſtolo legis: Fides quæ per dilactionam operatur: vnde & refrigeſcente charitate, fides moritur, ſicut corpus anima recedente.

1. Reg. 11. *Dauid commiſſo adulterio non amiſit fidem.* *Ioel 2.* *Pſal. 24.* *Matth. 26.* *Amb. li. 10. in Luc.* *Pet. Lomb. lib. 3. diſt. 24.* *Li. 25. Moral. c. 16.* *In oratione de charitate, quæ eſt annexa hiſtoria ſacræ.* *Ber. de dignitate diuini amoris, cap. 6.* *Leo ſer. 5. de paſſione Domini.* *Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit* *Iacob. 2.* *Charitas anima fidei.* *Bern. ſerm. 8. de reſurre. Domini.* *In 2. ad Corinth. Hom. 26.* *Fidei vitam opera atteſtantur.*

Quòd Fides à Spe & Charitate, non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia distinguatur.

CAP. LXIII.

Aug. cap. 8.
1. Cor. 12.
1. Cor. 12.

SVnt igitur distincta inter se fides, spes & charitas: neque ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non possint: quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verum quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus: qui cùm dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nónne videtur apertè fidem à charitate secreuisse? Nam quod hęc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorũ in scripturis nusquam legimus. Gratia sanitatum, donum linguarum legimus in scripturis: fides sanitatum aut lingoarum nusquam reperimus. Verùm de verbo nihil est quòd disceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, signorum atque miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eò multò posteriorem Bernardum.

Chry. hom. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 13. in epi. ad Ephes. Bern. in paruis ser. serm. 1. Orig. in tract. 4. in Matt. Basil. in reg. breuior. inter 129. Matt. 21. Matt. 13.

Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunque alia: nimirùm ea, qua nonsolùm assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternã consequendã, necessaria quæque, certã fiduciã de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus: verumetiam, qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam signa sequantur & miracula. Certè Origenes, Basilius, Gennadius, Theopbylactus de perfecta, deque solida atque integra fidę, Pauli verba hæc interpretantur: quæ satis esse queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est à Christo: Si habueriris fidẽ & non hæsitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare, fiet. Quã idẽ Christus alio loco sinapis grano comparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certum est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua nõ modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, qđ petitur, eũ omnino liberaliter concessurũ. Cæterũ quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiusdẽ parte, tria doceat esse distincta, fidẽ, spẽ, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charismatibus, deque ea fide, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quòd sine charitate fides potest quidem esse, sed non prodesse.

Aug. li. 15. de Trin. cap. 18. & in serm. super gestis cum Emerito. Tract. 6. in Euan.

Quòd fidei, vt prodesse queat, Spem & Charitatem iungi necesse est.

CAP. LXIIII.

Spes Christianorum qualis.

CÆterùm, quo prodesse queat, spes, vt illi iungatur, necesse est: Quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus: cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hanc igitur Domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem, accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si non ad eam opera charitatis accesserint: Nam frustrà crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorem conceperit: nisi detestatus & confessus illa fuerit: nisi dignos fructus digna opera pœnitentiæ fecerit: Quare coniuncta sint oportet, sperare, & benè agere: vel saltem studium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei non vno in loco nos admonet sanctus Dauid Spera, inquit, in Domino, & fac bonitatem. Ac rursus; Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domioo. Sic demùm spes in Domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia longè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quam si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus. Præclarè tractans materiam hanc Marcus Eremita Chrysostomi discipulus: Fides requirit non solum vt baptizemur in Christum, verum etiam vt mandata eius obseruemus. Nam quod mysticè consepulti simus cum ipso per baptisma, quodque nos consurgere fecerit & considere in cœlestibus, ex scripturis perspicuum est. Attamen mandata dedit, vt ea obseruantes inueniamus traditam nobis perfectionem, sin ab eorum obseruatione recedamus, sub peccati deprehendamur esse seruitute. Si igitur dicimus, ex operibus peccatum tolli, ergo Christus gratis mortuus est Et quæ dicta sunt, omnia falsa sunt, & baptisma non est perfectum: sed apud eos qui se ex certaminibus perfectionem habere dicunt, vana est libertatis lex, & omnis noui testamenti legislatio sublata est. Iniustum autem & Christum introducunt, baptisatis opera libertatis imperantem, cùm adhuc, vt dicunt, præter voluntatem peccato subiecti sunt. Et gratia Dei, iam non est gratia: Sin ex gratia, opus iam non est opus: sed mandatum eius qui liberauit, & opus libertatis & fidei. Talia Sanctus Paulus olim ad Galatas scripsit, monens etiam ipsos, cùm simili tenerentur incredulitate. Nos verò haud

Spes absque charitate inutilis.
Matt. 3.
Psalm. 36.
Psal. 4.
Vide Chrys. Hom. 25. in Matt.

ita

ita deferuimus gratiam Dei. Absit. Neque prædicationis fidem negamus. Sed si post baptism a quoque à peccato detinemur, id tribuimus non baptismatis imperfectioni, sed nobis ipsis, qui mãdata neglexerimus, & liberè voluptatib. indulgeamus. Sicut Diuina scriptura nos coarguit, Canis, inquiens, conuersus ad proprium vomitum. Ita homo propria se voluntate cõuertens ad peccatum. Voluntati enim nec post baptisma vim affert aut Deus aut Satbanas. Certè non audiuerũt Christi mandata, quæ post baptisma tradita sunt, legem esse libertatis vt ait scriptura: Ita loquimini atque ita agite, tanquam per libertatis legem iudicandi. Et rursum Petrus Apostolus: Ministrate, inquit, in fide vestra virtutem. Et cum alia quæ sequuntur dixisset, subiecit: Cui enim non præstò sunt hæc, cæcus est, & manu tentans viam, obliuionem capiens purgationis veterum suorum delictorum.

2. Pet. 1.

Neque enim existimare quisquam debet, datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem tantùm cui fidamus: & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba dicentis: Ex Syon exibit lex, & sermo Domini ex Hierusalem. Quę in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius auctor esse fertur Gregorius Nissenus Pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nũc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neque enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat: cum ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus esset Esaias. quẽadmodum Euangelica multò post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat. Alio verò loco Gregorius idem vocat Christum vitæ legislatorem. Apertius autem, idem Propheta Esaias, alio loco de Christo loquens. Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, Dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit Dominus. Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus: non redemptorem tantùm, verùm & legislatorem esse Christũ. Et ad Eoptium scribens in refutatione reprehensionis Theodoreti 6. Anathematismi. Beatùs Ephrem in oratione de transfiguratione Domini. Iesus est, inquit, Dominus, non seruus: dominans, & non parens imperio: legislator, & non is cui lex datur: filius, non verna: natura & non adoptione. Et alio loco: Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitentia ductus, seipsum agnouerit, ita vt legislatori suppliciter procidat & dicat: peccaui quòd te Dominum meum & magistrum dereliqui: protinus legislator, cùm sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eum: & præstabit ei intellectum bonũ, vt agnoscat infirmitaté & peccata sua. Et eius æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, spiritualem cœlestis legislator Christus per spiritum sanctum inscripsit fidelibus: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò Summus, inquit Deus cùm religionem suam transferre voluisset, doctorem iustitiæ misit è cœlo, vt nouis cultoribus, nouam legem in eo vel per eum daret. Et ante eos omnes Clemens Petri successor: Ezechiel, inquit, atque alij deinceps Prophetæ, vbique prædicant hunc esse Christũ, Dominum, Regem, Iudicem, Legislatorem: Et in sequenti libro, obtemperemus Christo, ve Regi, qui potestatem habet inducendi varias leges, ac tanquam sapiens Legislator nouas ferens, vbique naturalibus, immobilibus conseruatis. Vide eundem paulò superius: Theodoretus quoque locum illum Psalmi explicans: Constitue Domine legislatorem super eos. At meritò quis interrogaret: Quem legislatorem vates dari hic obsecrat? Nam Moses ille Magnus diu & iam diu diuinæ legis ferendæ minister factus, finem vitæ suscepit. Alius verò legislator post illum non surrexit. Si verò nemo alius ostenditur, neque Iudæis neque Gentibus legislator: Reliquum est cogitare Dominum Christum legislatorem apparuisse, qui sacris in Euangelijs exclamat: Dictum est antiquis: Non occides: Ego autem dico: Qui irascitur fratri suo temere, reus erit iudicio. Gregorius quoque Pontifex illa verba S. Iob, Nullus ei similis in legislatoribus: interpretatur de Christo, quod ei, neque Moses, neque Iosue, nec alius quisquam legislatorum similis fuerit. Est quidem ita, quòd is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. factus est omnibus causa salutis æternæ. Nunquid autẽ omnibus, credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus, verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus. omnibus mandata sua seruantibus. De ijs verò, qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, tantùm abest, vt eis Christum factum esse dicat causam salutis æternæ, vt nõ dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas.

Matt. 19. *Christus legislator.* *Esa. 2.* *In dictum Euangelij quatenus fecistis vni ex minimis.* *Esa 33.* *Hier. 31.* *Iaco. 4.* *Cyril. lib. 3.* *Ephrem de compunctione cordis, cap 5.* *Marc. Ere. in libro de baptismo.* *Lactan. lib. 4. c. 13.* *Cap 23 & lib. 2. cap. 36.* *Lib. 27. Moralium cap. 1.* *Philip. 2.* *Heb. 5.* *Christus credentibus & obtemperantibus factus est salus æterna.*

Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cùm rectè dictum sit ab Eusebio Emisseno, quòd conditionaliter sit prædestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione prædestinatũ est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamẽ conditione, si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapientiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Similiter Ioannes Chrysostomus: Non reliquit nobis Deus hæreditatem purè & absolutè Sed sub quadam cõditione: Quænam autem ea est? Qui me diligit, inquit, præcepta mea seruabit. Et rursus: Qui non tollit crucem suam, & sequitur me. Et plura alia. Ac alium quendam Psalmum enarrans: Solæ Dei promissiones nobis, inquit, bona non præbent, nisi nos quoque faciamus, quæ in nostra potestate sita sunt: nec oportet ea attendentes supinos esse ac remissos. Multa enim quæ promisit Deus bona, non facit, sed qui promissa susceperunt, inueniantur indigni. Quemadmodum & mala, quæ minatus est, non educit in opus, si ij, qui eũ irritarunt, posteà mutantur, & iram expellunt. Quamobrem, qui secùs docent, eorum sententiæ scriptura reclamat: Compati nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere:

Euseb. hom. feria. 2. post Dominicã 1. Quadragesimæ. *In Psal. 131.* *Rom. 8.* *2. Timo. 2.* *Matt. 19.*

Ioan. 13. sustinere, si conregnare volumus monet Paulus: Verum apertius multò Christus ipse: Si
Luc. 24. vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea.
Quòd si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati
nos, vt intremus in alienam, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meri-
tis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota,
regulas quasdam describens vitam Christianam complectentes, posteaquàm non minus
laboriosam viam docuisset, quæ est secundum mundum, quàm sit via virtutis: stultum esse,
dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum, &
Nota. mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per cru-
Per pugnam itur ad cœlum. cem: nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot
pòst seculis Bernardus. Non recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriam, quàm
Bern. in natali S. Victoris ser. 1. exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum est vobis, in-
quit, ante lucem surgere. Ita est. Frustra ad celsitudinem nititur gloriæ, qui prius non cla-
ruit virtute: frustra fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguun-
tur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Ab-
Psalm. 88. sit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in
lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exal-
Per virtutem itur ad gloriam. tabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed
virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profectò indebita
venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater
est gloriæ: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit: sola virtus
De passione Domini, cap. 4. est, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Et alio loco: Non decet membrum deli-
catum esse sub capite crucifixo, nec ad capitis corpus se iudicat pertinere membrum, quod
Amb. lib. 5. in Luc. capiti compassum non fuit. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura luxuqúe & la-
sciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœlestis aula suscipit, ad quam duris laboriosæ
virtutis gradibus ascenditur. Hi verò, quibus fluida delicijs membra soluuntur, regni cœ-
Ambr. in Psal. 118. serm. 18. lestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescunt. Et alio loco. Qui vult dare præ-
mium, debet expectare certamen: quia nemo sine certamine coronabitur. Sinit ergo
vos sæpè tentari, volens iusta præmia dare, luctanti vtique non dormitanti. Non decet re-
dimitos floribus corona, sed puluerulentos, nec molles delicijs, sed labore exercitatos, or-
Hier. ad Iul. nat victoria. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficile, imò
impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis, & futuris fruatur bonis: & hic ventrem, &
Athan. de virginit. ibi mentem impleat, vt de delicijs transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui
habet requiem suam in hoc mundo, ne speret æternam quietem se posse cõsequi: Regnum
enim cœlorum non eorum est, qui sic ociantur: sed eorum, qui in multa tribulatione & an-
gustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cum ingenti labore & magnifi-
cis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundem modum Basi-
In definitionibus latioribus in proœmio lius quoque: Quomodo, cùm vitæ secundum mandatum Domini instituendæ, eam, quæ
voluptatum est, præferamus, æternæ vitæ fœlicitatem & conuersationem ei, quæ sancto-
rum est, conformem, & Angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certè
animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflicti-
onem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum
nullo sum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non assidua continen-
tia, & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illo-
rum non sum secutus? Quis athleta ita iudicij expers est, vt ijsdem velit dignari coronis,
& victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquam spoliorum partem cum
Deus bonus & iustus, misericors & iudex. ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus, ve-
rùm & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est: Bene-
fac Domine bonis: Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operan-
Psalm. 124. tibus iniquitatem. Misericors est, at & Iudex. Diligit enim misericordiam, inquit, & iudici-
Basil. in oratione 3. de peccato. um Dominus. Quapropter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Simi-
Aug. ser. 6. de verbis Domini. liter & Augustinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fra-
gilitate est vita humana, quam quandoq; relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relin-
quaris. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: cõtemni, sed
etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis per-
uenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas ar-
gentum tuum, qui ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tu-
um, quod quandoque vel moriens amissurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam æter-
Orig. in Psalm. 36. nam sine labore vis peruenire? Et his omnibus vetustior Origenes: Nemo potest in car-
ne & in spiritu habere delicias: sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, carebit gre-
mio Abraham, & delicijs: qui verò in præsenti seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille
Serm. 2. de Epipha. pauper, cùm hinc abscesserit, in delicijs erit. Leo quoque Pontifex ait: Quamuis enim bo-
ser. 5. norum omnium sit ipse largitor, etiam nostræ tamen fructum quærit industriæ. Non enim
Chryso. Hom. 2. Epiphania. dormientibus prouenit regnum cœlorum, sed in mandatis Dei laborantibus atque vigilan-
Chrys. hom. 5. de Epiphania. tibus: vt si mandata illius irrita non fecerimus, per ea, quæ dedit mereamur accipere, quod
promisit. Et alio loco: Non enim dormientibus prouenit regnum, nec ocio desidiaqúe
torpescentibus beatitudo æternitatis ingeritur: Sed quia sicut Apostolus ait: si compati-
mur, & conglorificabimur: illa nobis currenda est via, quam ipse Dominus se esse testatus
est: qui nobis nullis operum meritis suffragantibus, & sacramento consuluit, & exemplo:
vt in adoptionem vocatos per illud proueheret ad salutem, per hoc imbueret ad laborem.
Extat Homilia elegans Chrysostomi, quòd cœleste regnum absq; tribulatione & laboribus
acquiri

acquiri non potest. Et in ea quæ proximè sequitur, Vbi corona, ibi pœna. Et alio loco clarius: Nisi tentatio, nec corona: nisi certamina, nec brauia: nisi studia, nec honores: nisi tribulatio, nec remissio: nisi hyems, nec æstas: quod exemplis etiam posteà planum facit. Extat eiusdem etiam Homilia de Martyribus, quòd aut imitandi, aut non laudandi sunt. Delicatus es miles, ô Christiane, si putas te posse sine pugna vincere, sine certamine triumphare. Exere vires, fortiter dimica, atrociter in prælio isto concerta. Considera pactum: conditionem attende: militiam nosce. Pactum quod spopondisti, conditionem qua accessisti, militiam cui nomen dedisti. Hoc enim pacto quos miraris cuncti pugnarunt, hac conditione vniuersi vicerunt, hac militia omnes triumpharunt. Et qui præcessisse Chrysostomum videtur Macarius: Non statim, inquit, vt quis Dei verbum audiuit, in sorte & parte boni est. Si enim simul vt audiuisset, bonæ partis esset, non iam essent certamina vel bellorum occasiones aut cursus, sed absque labore, modò audisset, perueniret ad quietem, & mensuram perfectam. At non ita se res habet. Tollis enim hominis voluntatem hoc ita dicendo, & aduersariam virtutem spiritui repugnare negas. Nos autem dicimus eum qui verbum audit, in compunctionem venire, deindè cùm se iuxta dispensationem, οἰκονομίαν Græci vocant, gratia subduxerit ad hominis vtilitatem in exercitationem & disciplinam militarem ingredi, cum Sathana luctam & certamen inire, cumque multo cursu & labore victoriam ab eo reportare Christianus vt fiat. Nam si quis ex auditu solo sine labore ad bonam partem pertineret, etiam qui spectaculis theatralibus oblectantur, & scortatores in regnum & vitam æternam ingrederentur: quam certò nemo dabit illis absque labore & certamine. Siquidem arcta & angusta est via, per hanc asperam viam oportet incedere, sustinere & affligi, & ita in vitam ingredi. Si enim absque labore fœliciter agere liceret, haudquaquam lapis offensionis & petra scandali Christianismus esset. Gregorius quoque Pontifex: Sed ad magna præmia perueniri non potest, nisi per magnos labores. Vnde & Paulus egregius prædicator dicit: Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Delectat ergò mentem magnitudo præmiorum, sed non deterreat certamen laborum. Et alio loco: Retributionis æternæ gaudium nequaquam in cœlo colligitur, nisi prius in terra cum fletu & gemitu, & amaritudine seminetur. Sicut scriptum est, Euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos. Sicut enim carne quiescente spiritus deficit, ita ea laborante conualescit. Et quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita animum dura ad alta sustollunt. Illa namque delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Denique illam lenia refouent, istam verò aspera exercent. Et rursum: Sicut carnem dura conuulnerant, ita Spiritum mollia necant. Et sicut carnem laboriosa attenuant, ita spiritum delectabilia angustant.

Hom. 66. ad popul. Antioch. — *Hom. 4. ad popul. Antioch. Hom. 12.* — *Hom. 31.* — *Hom. 31 in Euang.* — *In explanatione in 3. Psal. pœnitent.*

Quòd nihil impossibile Deus præceperit.

CAP. LXV.

Verum hic isti: Si nos ad mandata remittis, aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus, actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autem dici quicquam, aut cogitari magis blasphemum, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videat: nisi aut prorsus infanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam, suam in illos crudelitatem expromere queat? Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari, si Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam, nunc demùm asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blasphemiæ scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti Iugum Christi durum & acerbum, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferendum Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat: qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non sunt. Dicit Satanæ spiritus per membra sua: Mandata Dei non modò grauia, verumetiam prorsus ad implendum impossibilia sunt. Nimirùm hoc est illud purum Euangelium, quod à zonarijs, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum: cùm ex diametro, quòd aiunt, cum Euangelio Christi pugnare videatur: quo virtutis omne studium eneruatur: omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci Patres illi sancti, qui si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse credentibus impossibilia. Sic Hieronymus, & eum secutus Augustinus. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid à Deo hominibus esse præceptum, & mandata Dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. Quod si quis explanationem ad Damasum symboli negauerit ab Hieronymo conscriptam esse, cum eo tria verba non commutabimus. At in Commentarijs in Matthæum, quorum authorem Hieronymum esse nemo dubitat, ita scriptum legimus: Multi præcepta Dei imbecillitate sua, non Sanctorum viribus æstimantes, putant esse impossibilia quæ præcepta sunt: & dicunt sufficere virtutibus non odisse inimicos. Cæterùm diligere plus præcipi, quàm humana natura patiatur. Sciendum est ergo, Christum nõ impos-

Allegare impossibilitatem mandatorum est Deum crudelem facere. — *Hæc pulchrè prosequitur Hieronymus, vel quisquis est author epistolæ ad Demetriadem, de virginitate seruanda.* — *Matt. 11.* — *1. Ioan. 5.* — *Patres prisci quomodo populum instituerunt.* — *Hier. ad Damas. in expos. symboli.* — *Basil. in verbis Moseos, attende tibi ipsi. Et in ea, quæ proximè sequitur hom. Et in ethicis. Reg. 44. Item Reg. 4. cap. 1. & Hom. 13. in exhor. ad Bap.* — *Chry. hom. 8. de pœnit. ser. de charitate, & ho. 10. in epi. ad Heb. & 3. hom. ad pop. Antioch.* — *Hier. in Mat. c. 5.*

impoſsibilia præcipere, ſed perfecta, quæ fecit Dauid in Saul & Abſalon. Stephanus quoque Martyr pro inimicis lapidantibus deprecatus eſt. Et Paulus anathema cupit eſſe pro perſecutoribus ſuis. Hoc autem Ieſus, & docuit & fecit, dicens: Pater ignoſce illis, quod enim faciunt neſciunt. Scripſit Paſtoris librum Hermas Pauli diſcipulus, vbi grauiter magna cum ira reprehendit eum, qui mandata Dei cuſtodiri poſſe negabat. Ioannes autem ille, qui iure meritò Chryſoſtomus appellatur, adeò nihil impoſsibile mandaſſe Deum, affirmat, multos vt fuiſſe dicat, qui plus etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Chriſto mandatum eſt: tantùm abeſt, vt eius mandata, non impleuerint. Nam cùm neque virginitatem, neque paupertatem Deus vnquam mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniuſsi vltrò vtrunque amplecterentur. Qoin & illud non vno in loco perſuadere populo conatur, multò grauius eſſe iugum ſeculi, quàm ſit iugum CHRISTI. Quòd illud iugum eſt ſeruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum eſt libertatis, iugum ſpiritus & gratiæ. Ac integram homiliam de ea re conſcripſit. Quòd Monachorum vita & crucifixorum, quæ grauis eſſe putatur & oneroſa, multò dulcior ſit, atque concupiſcibilior, quàm ea, quæ facilis & mollis eſſe videtur in ſeculo degentium. Quod idem facit Euſebius Emiſſenus in Homilia, quam de Machabeis conſcripſit: & auctor operis imperfecti in Matthæum. Origenes: Qui dicit, implere non poſſum, quæ mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile poſſunt, eſſe numerandus. Gregorius Niſſenus: Si natura ita comparatum eſt, vt ſolo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laborioſum nobis præcipit Euangelicus ſermo: neq; enim labor coniunctus eſt affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis abſq; vllo negocio quocunq; volumus per cogitationem accedere. Itaq; volenti facile eſt cœleſtem vitæ traductionem vel in terra habere, ſi, quemadmodum Euangelium præſcribit, cœleſtia ſapiamus, cœleſtibus afficiamur. Locum illum enarrans Hilarius: Latũ mandatum tuum nimis. Latum, inquit, mandatum Dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffunditur, vt non difficile ſit, ſi voluntas adſit, præcepto Domini obtemperare: eum & latum & diffuſum ſit ad placendum, officioſæ religionis varietate: neq; ſolum latum, ſed vehementer latum.

Li.8. Mandato 12.
Et in enarratione Pſal. 3. & in ho. de virtu. & vitijs, in 5. Tomo. Hom. 24. & 39. in Matth. & hom. 8. ad Philip.
Hom. 56. ad pop. Antioch.
Hom. 28.
Iugum ſeculi grauius iugo Chriſti.
Orig. in Ioſue. hom. 9.
Greg. in lib. ad Harmonium.
Quid profeſſio nomenis Chriſtiani ſibi velit.
Pſal. 118.

Et beatus Ephrem, nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus ipſe factus eſt via vitæ volentibus ad patrem luminum proficiſci, vbi beatitudines enumerat. Theodoretus verò legum obſeruandarum facilitate ſubijci dicit, per hæc ſcripturæ verba: Mandatum quod ego tibi præcipio hodie, non ſupra te eſt, nec procul poſitum, non in cœlo, vt poſsis dicere: Quis noſtrum valet in cœlum aſcendere, vt deferat illud ad nos, vt audientes illud impleamus? Neque trans mare poſitum, vt cauſeris, & dicas: Quis poterit traijcere mare, & illud ad nos adducere, vt poſsimus audire & facere, quod præceptum eſt? Non eſt tibi opus alis ad volandum, aut nauibus ad proficiſcendum, vt diſcas, quid agere debeas. Sed propè eſt verbum valdè in ore tuo, in corde tuo, & in manibus tuis, vt impleas illud. Et loquitur ibi præcipuè de præcepto dilectionis. Etiam Prophetis longè grauiſsimum viſum eſt onus iniquitatis, quàm ſedere, quidam ait, ſuper talentum plumbi. Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me. Quamobrem duriora multò ſunt, quæ admodum etiam à Baſilio ſcriptum legimus, quæ vel inſanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Chriſtus præſcribit. Qui dicit etiam alio loco: quòd impium ſit aſſerere præcepta ſpiritus ſancti impoſsibilia eſſe obſeruatu. Vt non inepiè dictum ſit à Ioanne Gerſone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad malè agendum, quàm requiratur pœna ad regnum Paradiſi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendum ſua peccata, quàm iuſti ad iuſtitiæ opera: ſicut patet de fornicatore & adultero, qui mairibus laboribus, & periculis ſe exponit ad habendum intentum, licet frequenter deficiat, quàm bonus religioſus, in ſurgendo ad matutinum pluribus noctibus, ad Deum laudandum. Ante quem multis ſeculis Hieronymus Quantis, inquit, ſudoribus hæreditas caſſa competitur. Minori labore margarita Chriſti emi poterat. Gregorius quoque Niſſenus. Si laborioſum ſtudium bonarum rerum eſſe putas, compares cum vita contraria, ac reperies quanto malitia, nequitiaq́ue laborioſior & moleſtior ſit. Siue quis obſcœno ſit amore captus, ſiue rei faciendæ ſtudio teneatur immodico, ſiue miſera vexetur ambitione, quas non perfert moleſtias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant potiri ſtudent. At in Deo piè colendo, atq; illius contemplationi vacando, quid tãdem eſt moleſtiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas, potius, cum animi ſumma tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atq; in fragili corpuſculo, repræſentari videtur. Initia fortaſsis aliquid habent difficultatis & moleſtiæ: Quò longius autem progreſſus fueris, hoc faciliora, iucundiora, ſuauiora ſunt omnia. Ea enim conſuetudinis vis eſt, ſicut præclarè ſcriptum eſt, à Gregorio Niſſeno, vt etiam in ijs quæ difficiliora videntur, voluptatem quandam aſsiduo vſu ingeneret: ſitq; ſuaue & iucundum per conſuetudinem temporis tractu, quod ab initio laborioſum eſt.

Iniquitas grauiſſ. onus.
Zach. 5.
Pſal. 77.
In Deut. cap. 38.
Baſi. Hom. 13. in exhortatione ad Baptiſmum.
Baſil Hom. 3. ſuper illud Moyſis, Attende tibi ipſi.
Ger. parte quarta in ſerm. de omnibus ſanctis.
Hier. ad nepotianũ de vita clericorum.
Euſ. Emiſſen. de Epiphan. ſer. 5.
Greg. Niſſen. in li. de beatitudinibus ſuper illud. Beati mundo corde.
In dictum Euangelij. Quatenus feciſtis vni ex minimis, &c.

Sic priſci populum inſtituebant, ſic de ſuperiore loco mentes eorum ad virtutum ſtudia, quæ nos amplecti Chriſtus voluit, oratione ſua inflammabant. A quibus quid aliud iſti, quàm deterrere prorſus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen poſſet, verũ etiam prorſus impoſsibilia Deum præcepiſſe blaſphemant. Diaboli fraudes has eſſe dicebat olim Antonius, vt impoſsibile, durumq; piè, religioſeq; viuendi ſtudium eſſe prædicaret, vt

dum onerosum esse videtur quod cœptum est, ex desperatione tædium, ex tædio succedat ignauia sicut in illius vita narrat Athanasius.

Ex hac istorum impia doctrina, quam ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquam tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abũdauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit, vt aut eum Deũ colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adijciat, quæ impleri non posse credat. Longè diuersum docuit toties à nobis citatus Chrysostomus, dicẽs: Si in *Hom. 11. in Matth. cap. 3.* vsum semel bonæ istius philosophiæ transeas, etiamsi posteà aliquis tibi torpor obrepat, nõ tamẽ facilè poteris horũ quidpiã, quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudina firmitatem iam imitante naturæ. Quàm enim facilè est dormire, comedere, bibere, respirare: tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honestissimam voluptatem quietissimo in portu sedentes, & serenitate continua perfruentes. Quem secutus Cæsarius, de Monachorum institutis scribens: Hæc omnia, inquit, donec *Hom. 9.* in consuetudinem mittantur, laboriosa esse videntur, & vt verius dicam, tamdiu impossibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus obtineri posse putantur. Cùm verò à DEO *Ser. 2. in ascensione.* obtineri, & per DEI gratiam impleri posse creduntur, nec dura, nec laboriosa, sed leuia *Hom. 24. in Matt.* & suauia comprobantur: secundum quod Dominus dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Post quem etiam Bernardus: Reuara cùm ceperis, inquit, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur, vt omnia quæ prius difficilia, imò impossibilia videbantur, cum multa percurrantur auiditate & dulcedine. Et alio loco: Iugum, inquit, suaue est, & onus leue. Non quia leue in se, *Super Cant. Ser. 43.* nec enim leuis passionis asperitas, mortis amaritudo, sed leuis tamen amanti. Et in Sermone de verbis Euangelicis: Ecce nos reliquimus omnia. Graue iugum super omnes filios Adam, vtique qui sequuntur eum. Nam super eos qui CHRISTVM sequuntur, leue est & suaue. Prodierunt nuper Sermones quidam de cœna Domini, qui Bernardo ad- *Serm. 14.* scribuntur. Vbi tractans auctor locum illum Euangelij: Hoc est præceptum meum: vt diligatis vos inuicem. Dulcis, inquit, & suauis Dominus, dulce & suaue mandatum proponit. Dulce & suaue illud esse videtur, quod præcipit dilectio, & allicit amor. Nam nulla ibi apparet difficultas, vbi est charitas: nullus ibi labor est, vbi verus amor est. Cũcti amori libenter obediunt, & eius iugo colla submittunt: peruersi peruerso, lubrici lubrico, sancti sancto, casti casto, quilibet in desiderio suo. Ideò Dominus dat præceptum amoris, præceptum dilectionis, vt suo præcepto oẽs obediant, & ceruicem superbiæ suæ sub iugo suæ humilitatis edomare festinent. Ac paucis interiectis: Leue, inquit, præceptum, suaue præceptum, & dulce præceptum. Ad portandum leue, ad amplectendum suaue, ad tenendum dulce & delectabile. Quid leuius? quidve dulcius? quid suauius quàm diligere? Hoc potest omnis homo sanus & æger, diues & pauper, stultus & sapiens, nobilis & ignobilis, seruus & liber: nemo se excuset. Scripsit Philo Iudæus librum de *Leges animatæ, quibus vsi prisci.* legibus non scriptis, in quo docet, viros, qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verumetiam ad lectores in æmulationem prouocandos: fuisse leges quasdam animatas & rationales duabus de causis venerabiles: altera, quoniam ostendunt quod præcepta legis à natura non discrepant: altera, quòd hinc liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam quãdo illi prisci ante leges sigillatim proditas, nõ scripto iure vsi, pari facilitate atque felicitate vixerunt: vt meritò quis dicere possit, leges scriptas nihil aliud esse, quàm vitarum Patrum commentarios, in quibus eorum dicta, factaque narrantur, nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerant, sed à seipsis instituti, doctique ordinem naturæ sunt secuti, quæ lex est dubiò procul antiquissima omnium, quam ipsi ius summum, fasque rati esse, totam vitam suam vltrò ei subdiderunt: fortuitas autem res, precibus & supplicationibus commendantes Deo *Vita ad legũ regulã facilè exigenda.* propicio, hac quoque parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidentia. Iustinus mouens quæstionem hanc. Quomodo Deus quæ suprà vires sunt imperans, hoc est. Vt nõ peccemus peccantem subijciat tormentis, cùm homo legem implere nõ possit, quod etiam Apostolus testatur dicens: Non iustificabitur ex operibus legis omnis caro. respondet. Quod cuiq; homini impossibile est, id etiã *Iust. lib. quæst. & responsio.* cuidã homini est impossibile. Veluti, volatus in aere ad instar aquilæ cuidam homini eo est impossibilis, qđ & cuiq; homini sit impossibilis, & contra. Quod certo homini possibile est, vt nauigare, omni etiã homini est possibile. Enimverò si quemadmodũ dicit scriptura, quidam eorum sub lege vixerunt, per iusticiam fuere inculpati: Videlicet omnibus quoque sub lege possibile fuit, vt pari modo per iustitiam legis essent inculpati. Loquitur namque beatus Apostolus de seipso. Iuxta iusticiam quæ est in lege factus irreprehensibilis. Dicit autem Lucas Euangelista de Zacharia & coniuge eius Elizabeth. Erant iusti ambo coram Deo. Versantes in omnibus præceptis, & iustificationibus Domini sine querela. Quæ verò est vniuersa secundum legem iusticia? Diligere DEVM supra seipsum & proximum vt seipsum, quod impossibile non est hominibus voluntatem ad id adiungentibus. Quocirca illud ex operibus legis non iustificatam iri omnem carnem, non propter eà Apostolus dicit, quòd præstare impossibile non possumus, sed quòd facere possibilia non velimus, voluntate namque ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Nam operibus, quæ possibilia sunt & in voluntate nostra sita, si vel fiant vel non fiant, aut laus debetur aut vituperatio. Eo autem quod non velimus, non eo quod non possumus, omnes pecca-

mus

mua hominea. Hoius rei indicium est, quòd non omnes homines omnibus pecc ati genetibus implicantur, sed quidam in hæc, quidam in illa incidunt delicta. Et nonnulli pluribus, alij paucioribus, quidam nullis inuoluuntur, proot illi quos diximus iusti. Quod certè hominibus ooo cootingeret. Vt scilicet quadam specie peccati peccarent, qoidam verò nũquam peccarent, si naturæ impotentia, & non auersa arbitrij libertate mortales peccareot. Quàm suot hæc ab illis diuersa, quæ nostro tempore docaot, qui segregauerunt seipsos.

Quòd non tam natura mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possimus, cum quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAP. LXVI.

Matth. 7. Obiectio via arcta. Psal. 16. Lex Christi non natura sua, sed ignauia nostra grauis est. Responsio. Chrysost. hom. 8. de pœnitentia. Hom. 2. in epist. ad Philipp. Hom 16. in epist. ad Hebræos. In Ezech. Hom. 33.

SEd hic isti nobis obijciunc: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quàm ea to, videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eã? Cur vias Domioi duras appellat Propheta? Nos verò non nostris, verũ eorũ, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natura mandatorum, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tñ amarũ persæpè videtur. Num ꝙ natura tale sit? Minimè gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa noo tã sua natura, quam nostra fit pigritia. Tractans quæstionem haoc Gregorius: De charitate scriptum est, inquit, latum mandatum tuum nimis. De hac iterum psalmista ait, statuisti in loco spacioso pedes meos. Sad ecce dum loquor animo occurrit, quomodo lata est charitas, si per charitatem pertingitur ad Deum: Et per semetipsam veritas dicit: Intrate per angustam portam. Et rursum Psalmistam audio dicentem: Propter verba labiorum tuorum ego custodiui vias duras: atq; in Euangelio Dominus dicit: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Quomodo ergo aut lata charitas, si angusta porta, aut quomodo iugum suaue est, & onus meum leue, si in præceptis Dei viæ duræ sunt, quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionem citius ipsa veritas soluit, quia via Dei & inchoantibus angusta est, & perfectè iam viuentibus lata. Et dura sunt, quæ contra vsum spiritaliter animo proponimus, & tamen onus Dei leue est, postquam hoc ferre cœperimus, ita vt pro amore eius etiam persecutio placeat, & omnis pro eo affectio in mentis dulcedine veniat, sicut sancti qooque Apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit, ipsæ viæ duræ spiritaliter currentibus molles & planæ fiunt, dum scit animus se pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, & hoc incipit quo affligitur amare.

Epist. 20.

Euseb. hom. de Epiphan. 1.

Extat inter has epistolas quæ Hieronymo adscribuntur, quædam ad Tharasiam, in qua pluribua verbis, quomodo duræ sint viæ, & quomodo suaue sit Christi iugum, explicatur. Eusebius quoque Emissenus: Non est, cur interdum Domini famulatum intollerabilem pronunciemus, secundum vel leuitatem, vel duritiem morum nostrorum. Qualem animum haboerimus, tale super nos iugum Domini sentiemus. Nemo itaque dominicum onus esse intollerabile conqueratur. Qui duri est animi, qui cordis est asperi, ipse sibi facit durum atque asperum iugum Christi. Et verè graui premitur sarcina mens subiugata peccatis. Onus verò Domini scit releuare, oescit opprimere. Hactenus Eusebius. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natora difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera, cædesq; militibus, si pugilibus ictus, plagæq; grauissimæ, leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate se discriminibus istis, & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quantò magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum, cùm nec oculus viderit, nec auris, audierit, nec in cor hominis ascenderit: quæ præparauit DEVS his, qui diligunt eum, vt verè dictum sit à Paulo: quòd in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in soblimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur: sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt quæ autem non videntur, æterna. Leoe Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsenti tribulationis, at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verùm prorsus. impossibile, prorsus volunt esse onos importabile, cui ferendo nemo sit mortalium. Intercà tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur.

1. Corinth. 2.
2. Corinth. 4.

In Psal. 118.

Sed libet adscribere, quæ paulò pluribua verbis tractat hac de re Chrysostomus, scribens io illum Psalmi locum, In mandatis eius volet nimis: Amor, inquit, in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur habere aliquam difficoltatem. Nemo autem quod dico, reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoque eo vsus est, sic dicens: Sicut exhibuistis membra vestra serua immunditiæ: ita exhibeta iustitiæ. Qui meretricis itaque amore captus est, etiamsi verberetur, etiamsi se turpiter & indecorè gerat, etiamsi expellatur ex patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris beneuolentia priuetur, etiamsi grauiora patiatur: ea fert iucundè & libenter, propter amorem impudicum. Quòd si illa cum voluptate soscipiunt, quomodo non multò magis

gis Dei præcepta, quæ sunt salutaria & gloriæ plena, & magnam nobis præbent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaque si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia, & facilia. Quocirca dicebat CHRISTVS: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Quod etiam postea pluribus productis exemplis confirmat Diuus Augustinus, cùm & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est, & onus meum leue: pluribus verbis laboriosiorem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmos commentatos: Bonum opus, inquit, non multum laborat: malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippè sunt facilia charitati, cui vni CHRISTI sarcina leuis est: quin ea potius est ipsa illa sarcina, quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt, amantibus. Nam quæ sæua sunt etiam & immania, prorsus facilia & prorsus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit cùm præceptum sit generale charitas, quia finis præcepti, charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in DEI præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: Debent vtique commoneri, Charitati Dei non esse graue mandatum Dei, quæ non nisi per Spiritum sanctum diffunditur in cordibus nostris, non per arbitrium humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignorant iustitiam Dei. Et explicans illud ex Psalmo 30. Statuisti in loco spacioso pedes meos: Certè angusta, inquit, est via: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso, dicit, posuisti pedes meos, ne angustati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deijcerent me. Ergo quod ait: Posuisti in spacioso pedes meos, planè fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spacioso pedes meos. Et iterum alibi: Quicquid difficile est in præcepto, leue est amanti. Gregorius Nazianzenus, acerbam quidem esse scribit vitam, quæ ad Dei normam exigitur, incipientibus præsertim. Nam quod Christus nouum Euangelij iugum suaue & onus esse leue dixit, id fit propter spem ac mercedem, quæ multò est vberior quàm sint molestiæ & afflictiones quas hic patimur. Nam alioqui quis negauerit præceptis legalibus esse difficiliora præcepta Euangelica: quandoquidem lex fines tantummodo peccatorum prohibet nobis occasiones etiam ipsę & concupiscentiæ, ęquè vt actiones, crimini dantur. Quem Gregorij locum explicans Nicetas: Quanquam, inquit, Christum dicentem audis, Iugum meum dulce est, & onus meum leue: id tamen nō eò dicitur quòd leuis sit hæc sarcina, sed præmij ac mercedis ratione talis efficitur. Nec enim condignæ sunt passiones huius seculi ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, vt ait Apostolus: Et alio loco: id quod in præsenti momentaneum est tribulationis nostræ, supramodum æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non spectantibus nobis ea quæ videntur, sed quę non videntur. Quæ enim videntur temporaria sunt, quæ non videntur, æterna. Hac ratione facilia sunt præcepta Euangelica, alioqui Euangelium, legalibus edictis ærumnosius atque laboriosius est. Siquidem lex duntaxat peccatorum fines prohibet: at Christus in Euangelio, caussas quoque ipsas quasi fines interdicit. Alio quoque loco idem Gregorius, quàm sint leues amori labores, exemplo Iacob Patriarchæ docet, cui quatuordecim annis Laban Syro pro Rachel seruienti, visi sunt dies vnus. Quod exemplum etiam Hieronymus profert ad Eustathium scribens, dum probare conatur, quòd nihil amantibus durum est. Quos secutus Gregorius quoque Pontifex loquens de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, præceptum Domini, hoc iugum est diuinæ suauitatis. Quid enim leuius, aut vnquam gratius, quàm amor, fertur? quid præterea graue non leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Potest hoc amor huius mundi, vt etiam quæ videntur difficilia, facilia videri faciat, & non possit multò magis, quo nihil est fortius, amor CHRISTI. Quod si soli nos essemus, si nostris ipsorum viribus lex nobis implenda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis conscij, de difficultate atque adeò impossibilitate ipsius non immeritò queri possemus. Nunc autem qui viuit in nobis CHRISTVS, qui per fidem habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est qui operatur in nobis & velle & perficere: ipse est, qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hunc, sicut scribit Petrus Chrysologus, habemus in bonis adiutorem, qui dat posse quod iubet, & quæ præcipit, facit ipse. Quem etiam Bernardus vocat athletam fortissimum in suis & pro suis pugnantem & vincentem, & inde victores coronantem. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset PAVLVS, quòd plus alijs omnibus laborasset, ne sibi, suæque virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum DEVS operatus fuerat, subiunxit e vestigiò: Non ego autem, sed gratia DEI mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita sunt accipienda quasi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset, mecum, si præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me: quemadmodum annotatum est à BERNARDO: sed quia minus, inquit, erat maluit dicere, mecum: præsumens se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodo socium per cōsensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego, sed & ego. In eo enim, quòd solo Dei dono præuentus sum, non ego: in eo aūt, quòd donum voluntate subsecutus sum, & ego. Quæ postrema verba videtur Bernardus ab Anselmo mutuatus, Pauli locum hunc expli-

Aug. li. 5. de Mus. cap. 14. & ser. 9. de verbis Domini.
In psal. 92.
De natur. & gratia cap. penult. & vltimo, & serm. 48. de tempore, & ser. 12. de verbis Apostoli. Cap. 7.
Charitati nihil est graue.
Angusta via laboranti in timore, lata amanti.
In orat. de ijs, quæ intra Maximum gesta fuerunt.
Aug. in psal. 67.
Greg. libr. 9 cap. 2. in primum librum Regum.
Ephes. 3.
1. Corinth. 12.
Philipp. 2.
Hebr. 13.
Chrysost. ser. 11. de passione Domini cap. 22.
1. Corinth. 15.
Ber. in li. de gratia & libero arbitrio

Hom. 9. in Ezech.

Orationis Dominicæ explicatio.

explicante: Qui paulò superius etiam: Itaque nostra, inquit, & Dei sunt & nostra: quia ipsa nos præuenit, vt velimus aspirando: qui adiuuando subsequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere quod volumus. Præueniente ergo gratia, & bona voluntate subsequente, hoc, quod Dei donum est, fit meritum nostrum. Ante vtrunque verò Gregorius Pontifex: Si bona, inquit, nostra sic omnipotentis Dei dona sunt, vt in eis aliquid nostrum non sit, cur nos quasi pro meritis æternam retributionem quærimus? Sin autem ita nostra sunt, vt omnipotentis Dei dona non sint, cur ex eis omnipotenti DEO gratias agimus? Sed sciendum est: Quia mala nostra solummodò nostra sunt: bona autem nostra & omnipotentis Dei sunt, & nostra. Quia ipse aspirando nos præuenit vt velimus, qui adiuuando subsequitor, ne inaniter velimus, sed possimus implere quæ velimus. Præueniente ergo gratia, & bona voluntate subsequente: quod omnipotentis Dei donum est, hoc fit meritum nostrum. Quod benè Paulus breui sententia explicat, dicens: Plus illis omnibus laboraui: qui ne suæ videretur virtuti tribuisse quod fecerat, adiunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim cœlesti dono præuentus est, quasi alienum se à bono suo opere agnouit. Non autem ego. Sed quia præueniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono: quòd libero arbitrio eandem gratiam est subsequutus in opere adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Ac si diceret. In bono opere laboraui non ego, sed & ego. In hoc enim quòd solo Domini dono præuentus sum, non ego, in eo autem quòd voluntate domini Dei subsequutus, & ego. Explicans illud ex oratione dominica: Fiat voluntas tua: quisquis auctor fuit operis in Matthæum imperfecti. Vide, inquit, quàm cautè locutus est. Non dixit: Pater sanctifica nomen tuum in nobis: adduc regnum tuum super nos: fac voluntatem tuam in nobis: ne seipsum Deus videatur in hominibus sanctificare: aut regnum suum super quos vult adducere: aut voluntatem suam in quibus vult facere: & per hoc inueniatur Deus personarum acceptor. Nec iterum dixit: Sanctificemus nomen tuum: suscipiamus regnum tuum: faciamus voluntatem tuam sicut in cœlo & in terra: ne hominum tantummodo videatur esse quòd sanctificant Deum: aut quod suscipiunt regnum eius, aut quod faciunt voluntatem illius: sed mediè dixit, & impersonaliter, id est, sanctificetur, adueniat, fiat: vt vtriusque personæ opus necessarium demonstraret: quia & homo Deum necessarium habet & Deus hominem ad iustitiam faciendam. Nam sicut homo non potest facere bonum, nisi habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Ac si dicat: Si hæc agitis, hæc oratis: digni filij estis huiusmodi Patris.

Quòd operatur bona Deus in nobis: non ipsis nihil agentibus, verùm consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. LXVII.

Matth. 19.
Psal. 5.
Deus non est malis operator.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilo plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutū in manu figuli: atque ita DEVM per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Non DEVS volens iniquitatem, tu es. cum etiam malorum auctorem faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proximus. Neq; minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidentiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitus omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum Magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur: si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus: aut velut ferre quædam ab illo acti, agimus?

Blasphem. Philip. Melancht.

Aug. cont. Fortunatum, disputat. 2.

Malorum auctor Deus non est.
Psal 36.
Esaia 26.

Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium: quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantùm breuibus differendum esse putauimus: quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur: quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certum est & hoc, nos facere, cùm facimus: quamuis ille faciat, vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam, vt in iustificationibus meis ambuletis: & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quem Prophetæ locum adducens Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciam, vt faciatis: quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis: & dabo cor carneum, vnde faciatis? Et hoc quid est? nisi auferam cor durum, vndè non faciebatis: & dabo cor obediens, vnde faciatis. Ille facit, vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiam ori meo: Quod benefi-

Ezech. 36.
Aug de gratia & libero arbit. cap. 16.
Psal. 140.
Psal. 38.
Esaia 26.
Philip. 2.

ciū m

ciom Dei iam fuerat consecutus, qui dixit: *Posui custodiam ori meo.* Quando igitur legimus in scripturis, quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis: quod operatur & velle & perficere: quòd operatur omnia in omnibus: quòd facit in nobis, quod placeat coram se: nequaquam in eo sensu accipiendum est, vt sic agi nos, còm agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit serram: sed potius, quemadmodum sessor agit equum: Operatur quidem in nobis D E V S, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quanquam vt velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus, ab ipso enim præparatur voluntas nostra: cùm autem volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum operatur: sine illo tamen, vel operante, vt velimus: vel cooperante, cùm volumus: ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non solum, inquit, D E V S posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiam velle & operari, operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psalmo tricesimo. Quicquid DEVS operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum, & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterum in alio libro: Intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendum est, agant, & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant: aguntur enim vt agant, non vt ipsi nihil agant. Et iterum alio loco: Quamuis nisi adiuuante illo, sine quo nihil possumus facere, os non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento, & opere nostro. Implet autem illud Dominus sine opere nostro: Nam quid est præparare cor, & os aperire, nisi voluntatem parare? Et tamen in eisdem literis legitur: Præparatur voluntas à Domino. Et, Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Ecce dominus admonet, vt præparemus voluntatem, in eo, quod legimus: Hominis est præparare cor, & tamen vt hoc faciat homo, adiuuat Deus. Quia præparatur à Domino, & aperit os, ita iubendo, vt nemo possit, nisi ipse id faciat adiuuando, cui dicitur: Labia mea aperies. In sententia ergo illa, vbi dicitur: aperi os, & implebo illud, quasi vnum videtur ad hominem pertinere: alterum ad D E V M. In hac autem vbi dicitur: Ego aperiam os tuum, & instruam te, vtrunque ad Dominum. Quare hoc? Nisi quia in vno istorum cooperatur facienti, alterum solus facit. Quapropter multa DEVS facit in homine bona, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo, quæ non facit D E V S, vt faciat homo. Præclarè Guilhelmus Parisiensis: Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam D E I, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut instrumentum: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, aut ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam, ad meritum de citharisantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur D E V S bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem, facultatem, & oportunitatem: quàm etiam excitando: & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus: & interius inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Æquum est autem, vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati: non quòd nihil agamus ipsi, sed quòd nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quod non illius beneficio possimus, velimus, agamus, aut simus: à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex DEO est.

1. Cor. 12. Hebr. 13. — Deus in nobis quomodo operatur. — Vide Aug. 3. Hypognosticon. — Aug. de gratia & libero arbitr. c. 12. — De gratia Dei con. Pelag. & Cælest. lib. 1. cap. 25. — De corrupt. & gratia cap. 2. — Lib. 2. cap. 8. cont. 2. epist. Pelag. — Guil. li. de meritis. Opera nostra bona opera sunt Dei. — Iacob. 1. 2. Cor. 3.

Quemadmodum igitur à Paulo dictum est. Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur, si, quod subinde nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisque nostrum cum illo poterit: viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam non ego, meretur autem in me Christus: modò sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoque: quinimò, nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meramur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur, facit, qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat adiutor noster CHRISTVS: vt mereamur, facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor noster CHRISTVS. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus: sed ille facit vt ambulemus, obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos: hæc misericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis, & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me CHRISTVS: hoc dicere videtur: Viuo autem ego, non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui sum ex aqua & Spiritu sancto Dei filius renatus: qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominem indutus, Dominum nostrum I E S V M C H R I S T V M: in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius essem iræ, nihil mereri poteram, nisi gehennæ supplicia: factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ C H R I S T V M induto debentur: vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem indui, C H R I S T I merito merear. Meum

Galat. 2. — 1. Corinth. 4. 11. — Viuimus, operamur, meremur in Christo. — Aug. cont. duas epist. Pelag. lib. 4. cap. 6. — De bono perseuerantia cap. 13. — Viuo iam non ego, quomodo intelligendum. — Psalm. 50. — Ioan. 3. — Galat. 5. — Rom. 8.

Meritum extra Christum, est supplicij meritum.

namque meritum quatenus purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur: vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute, dignitateque: qui, quæ est illius immensa benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquam merita mea, sed tanquam dona sua coronat. Nam & ab ipso manant, & ex ipsius morte pretium acquirunt. Hic sanus est & pius borum verborum intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui, quæ mandata sunt ab eo perficimus: verùm non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus. illius adiuti gratia, nihil non possumus: qua fretus, nemo est ex ijs, qui credunt in Christum, qui non confidenter dicere queat: Omnia possum in eo, qui me confortat. Non dubitauit Paulus dicere θεοῦ γὰρ ἐσμὲν συνεργοί, id est, DEI namque sumus adiutores: vel, vt Augustinus loquitur, cooperarij. Interea non desunt, qui vocem Pauli συνεργίαν in homine Christiano damnat.

Ioan. 13.
Philipp. 4.

Quòd semel iustificatum gratia sua DEVS non deserat, si non ab eo deseratur: quodque charitati non modò non impossibile, verùm nec difficile quicquam sit.

CAP. LXVIII.

Aug. de natura & gratia ca. 26. & in confut. articulorũ, falsò sibi impositorum art. 7 & ser. 88 de tempore.
Amb. vel Prosp. lib. 2. cap. 4.
2. Paral. 18.

EST autem, quod ab Augustino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quem semel iustificauit impium, gratia sua nunquam deserat, si nun ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus piè semper, iusteque viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio, vel à Prospero potius: hic enim est author libri de vocatione Gentium, animaduersum legimus: Qui certissimum esse vult, nullum fidelium a DEO non discedentem, relinqui: neque cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositam, sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium: & vt quod non potast nisi cooperante spiritu Dai fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm testatur hoc etiam Propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quæsiueritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquam nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Pulchra quadam similitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum Iosaphat Rege loquentem eum, inducit Ioannes Damascenus. Sicut, inquit, Sol ad illuminationem omnibus ortus, sine inuidia porrigit radios, cunctosquè illuminari permittit. Ita & vera sapientia sui appetitores more Solis illuminat & illustrat, & splendidos ostendit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcircò reprehendendus est Sol, vel à cæteris despiciendus, aut gloria sui splendoris per illorum inhonorabitur stultitiam: sed illi potius seipsos lumine eius priuantes, quasi cœci palpabunt parietem, & in multis foueis cadent, pluribusque lacerabuntur facies eorum spinis. Et quemadmodum Sol in suo splẽdore permanens, illuminat reuelata facie fulgorem suum speculantes: eodem modo & lux Christi splendet quidem omnibus, ditissimè eis largiens suam claritatem. Participat verò vnusquisque iuxta quod desiderat & appetit. Neque enim deest alicui volentium se intueri Sol iustitiæ, neque tamen cogit sponte suas tenebras eligẽtes: sed proprio vniuscuiusque relinquitur arbitrio, & prælectum quamdiu in hoc seculo est.

Dam. in vita eius.
Lux Christi sicut Sol volentes illuminat, & non cogit, deserentem deserit.

Rom. 8.
Charitati voluntas maxima.
Ser. 35. in D. Laurentium.
Cant. 8.
Rom. 8.
Charitas morte fortior.
Psal. 43.

Cæterùm, si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præstare non possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus cooperante, vt quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: nulla namque voluntas maior esse potest, quàm sit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem, ipsam esse charitatem dicit Petrus Chrysologus: quæ tanta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solùm fortis est, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum est: verumetiam fortior ipsa morte: non ea re tantùm, quia, quos diuidit mors, non diuidit chatitas: verumetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima separatur, tum verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Sensit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quòd neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo IESV Domino nostro.

Charitas rectè dicitur magna volũtas.
Tomas de veritate quest. 4. art. 5.
Aug. de gratia & lib. arbit. cap. 17.

Hęc igitur magna voluntas, quę charitas dicitur, quam Thomas Aquinas, perfectionem charitatis appellat. in cuius corde diffusa est per Spiritum sanctum, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur: si tamen hęc magna voluntas accesserit, non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potius iucũdum erit & suaue. Verum enim est, quod ab Augustino scriptum est, Sarcina illa, quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam sæui, terribi-

terribilesq; cruciatus, quos tot milia sanctorum Martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore sponsi sui Domioi nostri IESV Christi inflammati, non maiorē constaotia, quàm animorum alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiteruot, minus vt alacres ad epulas pleriq;, quàm isti ad vitam suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nuoc Origenis mentionē faciamus, quem tanto Martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret: Vt nihil dicamus de beata Agne, de qua scribit Ambrosius, quod cum 13. annorum existens martyrium fecisset: non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit. Deq; alia quadā, de qua scribit idem Ambrosius, quamuis nomen subticet, verùm Theodoram fuisse Simeon Metaphrastes vitam illius describēs, indicat: quæ cum Dydimo quodam certabat de nece, prior vt ipsa pro Christo sanguinem funderet: vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplum. Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Edissenæ Præfectum, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci: posteaquàm vidit frequentiorem solito Christianorum populū eò tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquam vererentur, ne quis deesset ad mortem, & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cùm nec ostium clausisset, nec, vt mulierum habitum decet, se diligentius operuisset: infantem quoq; paruulum secū attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiā agmine, festinauit. Quam cùm ita festinantem Præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percunctatus est, quónam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quò catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audisti, quòd Præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit mulier, & ideò festino, vt inueniat. Et quò, inqoit Præfectus, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur. Simile quiddam de quadam alia fœmina legitur apud Victorem Episcopum Vticensem. De Ælio quoq; Antonino scribit Tertullianus, quòd cum in Asia persequeretur, instanter omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia eius, se manufacta obtulerint, quibus ille dixerit: ὦ δειλοὶ, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοὺς ἢ βρόχους ἔχετε. O miseri, si vultis mori, habetis præcipitia, habetis laqueos.

Euseb. lib. 6. cap. 3. Orig. puer martyrium appetiuit. Ruff. libr. 2. cap. 5. Lib. 2. de virginib. Socr. lib. 4. cap. 18. Theodor. l. 4. c. 17. Martyrij desiderium in muliere Edissena. Lib. 2. de Vandalica persecutione. In li. ad Scapulam.

Tantum potuit amor IESV Christi, non solùm apod viros, verumetiam apud fœminas, vt nō modò nō cederent periculis, nec infringerētur doloribus, nec formidarent res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent: verumetiam quam natura mortales omnes mortem fugiunt, ea sit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda visa, vt expetendam etiam vltrò ducerent: nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere posset, quàm, si cuius morte se salutem assecutos, & ab æterna morte liberatos esse meminissent, pro eius nomine mortem vicissim opetendi facultas & occasio daretur. Cuius amore sic inflāmati pleriq; fuerunt, vt seosum etiā doloris oēm amitterēt, & cum carbonibus incensis, nudis pedibus insistere cogereotur, oihil affirmareot interesse, vtrum per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandū? Cumq; flagris & neruis cęderentur, vt triticum, nisi benè exculcatum & purgatū in horreo: sic animā in cœlo, nisi sic excussam & perpurgatā, dignè stare oon posse dictitarent. Scilicet ijs durum fuit aliquid ex ijs, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatē quandam animi nō mediocrem percepisse legimus. Ijs fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltrò pręstiterunt, qoàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cum depreheosi fuerimus, mortē prius, in eius nominis cōfessione, simus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certe, quod ab istis factō est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quemadmodū ab Athanasio in Apologia ad Constantinum, & in ea, quæ proximè sequitur de fuga sua, & à Gregor. Naxianz. & à Basilio, & à Clemēte Alexandrioo diligeoter legimus animaduersum. Et à Tertulliano in lib. de fuga in persequutione. Et à Cypriano in lib. de lapsis: Et à Gregorio Nisseno, in vita Gregorij Taumaturgi: & ab Eusebio Emisseno in vita Genesij: Et à Chrysostomo Psalmū 43. enarrāte. Et ab August. tract. 46. io Ioannē: Et à Paulino.

Amor Christi fortiss. Vide Irenæum li. 5. de Ignatio scribentē & de eodem simul, & de Polycarpo. Euseb. lib. 3. ca. 30. & libr. 4. cap. 14. Basil. de beatis Barlaā, & Gordia. Amb. de B. Agnete Lib. de virginit. serm. 90. Flāma Christi amoris flāmas ignis superat, & sensum doloris adimit. Deut 6. Matth. 22. Vide Petrū Chrysolog. ser. 151. Mori vt vltrò se quis offerat, non exigit DEVS. Basil. in Ethnicis reg. 62. cap. 2. & sequenti. Clem. Alexan. libr. 4. strom. Orat. 8. in funere fratris Cæsarij, & 13 in funere Basilij.

Quid aūt est, quod præcepit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioānes. Charitas igitur charitatem nobis pręcipit: & quod iubet, ipse nobis pręstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionem facit apod nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquam tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra, quod mansionem in nobis facit, ipsius sit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiendam, quàm simus nos ad recipiēdam: tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

1. Ioan. 4. Vide Petrum. Chrys. serm. 151. Ioan. 14.

Quòd Christiana iustitia charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

CAPVT LXIX.

VErùm, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neq; si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: Dęmones quoque fidem habent, & contremiscunt. Neq; enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi IESV fili Dei? Hæretici quoq; spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verum & reliqua fęx hęreticorum, Sacramen-

Dæmones habent fidem. Iacob. 2. Matth. 8.

tarij, Anabaptistę, ac quibuscunque alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seque esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quę extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hæc prodesse queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentium distribuat, si corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantum abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cùm sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant omnia, quicquam illis vel ad iustitiam, vel ad salutem profuisse: Nam cętera frustrà habet omnia, qui vnam charitatem nō habet: quicunque totam legem seruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus: quia contra præceptum illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homines, hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cœlo descendit Deus in terram, per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextera Dei sedens: vt sit, vbi Dominus, ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum, hæc promisso regni, hæc præmium est sanctorum, absque hac nihil est, quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc est, quòd cum quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubio rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera, quę credit: inaniter sperat, etiá si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Et alio loco: Mores, inquit, nostri, non ex eo, quod quisque nouit, sed ex eo quod quisque diligit, dijudicari solent. Neque faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni vel mali amores. Et in libris de ciuitate Dei, definitionem veram & breuem virtutis eam esse dicit, vt sit ordo amoris: Quem Simon de Cassia secutus, definit iustitiam Christianam, ordinatum amorem. Et de moribus Ecclesiæ catholicæ scribens idem Augustinus, omnium virtutum genus amorem ponit. Temperantiam, esse definit, amorem Deo se se integrum, incorruptumque seruantem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: Iustitiam, amorem Deo tantum seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt. Prudentiam, amorem benè discernentem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab ijs quibus impediri possit. Qui etiam alio loco: Interroget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit eiuis: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, eiuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, eiuis est Ierusalem, bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaque propriè piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cęterę virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest habere prophetiam, & malus esse potest: accipere Sacramentum corporis & sanguinis Domini, & malus esse potest: habere nomen Christi, id est, Christianus vocari, & malus esse potest: habere Sacramenta omnia, & malus esse potest: habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus, ad solos hæc virtus pertinet catholicos: quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent: neque enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Quam Dorotheus tectum esse dicit, quòd sit absolutio quędam & perfectio virtutum omnium, sicut tectum domus. Et auctor operis imperfecti in Matthęum: Omnis, inquit, species iustitię in impostoribus inuenitur, sola autem gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in solis seruis Dei, Ideò hanc priuatam speciem charitatis sibi soli seruauit Spiritus sanctus, vt per nullius iustitiam & testimonium sic cognoscatur, vbi est Spiritus sanctus, quemadmodum per gratiam charitatis. Richardus quoque de S. Victore: Charitas, inquit, non tam virtus potens quàm virtutum potentia dicenda est, eò quod ab illa omnes accipiant, vt veræ virtutes sint. Hæc vita fidei, spei robur, & omnium intima vis & medulla virtutum. Hæc quæ vitam ordinat, affectus inflāmat, actus informat, excessus corrigit, mores componit, valens ad omnia, & omnibus præualens.

Ex quo facilè perspici potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atque bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia est: Charitas incboata, incboata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Et iterum alio loco producens illa Ioannis verba, Qui diligit fratrem suum, in lumine, manet: Manifestum est, inquit, quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique perfectus est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare: quod quanto amplius diligimus in hac vita Deum, tanto sumus iustiores: ac tum demùm piam, veramque iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis per-

Marginal notes:

Fidem & fiduciam habent hæretici.
Aug. in serm. super gestis cum Emerito, tomo 7.
Charitas facit vt fides & sacramenta nobis prosint.
1. Corinth. 13.
Clem. Alexand.
Iacob. 2.
Matth. 13.
Rom. 13.
1. Timoth. 5.
Coloss. 3.
Psal. 83.
Ioan. 12.
August. tract. 32. in Ioan.
1. Pet. 4.
Charitatis laudes.
Aug. ser. 53. de tempore, in Enchir. cap. 117.
Epist. 52. ad Maced. cap. 16.
Lib. 15. cap. 22.
Lib. 15. de gestis D. Saluatoris cap. 15.
Aug. in psal. 64.
2. Timoth. 4.
August. tract. 7. in epist. Ioan.
Charitate carent hæretici.
Dorotheus ser. 14.
Hom. 4. in cap. 3. Matth.
De Charitatis gradibus cap. 1.
Aug. de natura & grat. ca. 38 ca. 42. & 70.
Lib. 8. de Trinitate cap. 8.
Idem lib. 3. cap. 7.
Hom. 18.

bis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Et iterum alio loco: Tunc erit, inquit, plena iustitia, quando plena sanitas. Tum plena saoitas, quando plena charitas. Plenitudo enim legis charitas est. Et ante Bernardum Anselmus: Per intellectum, ioqoit sapimus: per amorem, iustificamur: per vsum, beatificamur. In quantum quis Deum intelligit, sapiens est: in quantum amat, iustus: verum, in quantum vtitur, beatus. Similiter & Cęsarius: Ipse est vera iustitia, quæ pro amore Dei non solum amicos, sed etiam diligit ioimicos. Et aliquot seculis antè Iustinus: Qui Deū toto corde & viribus amat, & proximū ęquè ac seipsum: is demùm verè iustus & bonos est. Bernardus: Timore, inquit, vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis: Sic ad ortum Solis iustitiæ Sacrameotum absconditum à secolis de prædestinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abysso æternitatis: dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quoq; esse de numero beatorum. Audit se vocari, cum timore conuertitur: sentit & iustificari, cum amore perfunditur. Et post pauca: Si initium sapientiæ timor Domini, in quo dicta est esse nostra vocatio, qui, nisi prouectus in sapientia est amor Dei, is duntaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra fit iustificatio. Chrysostomus quoq; charitatem ipsam caput esse bonorum omnium dicit, & radicem, fontem, & parentem, atq; ea vna absente, cętera nobis nullum fructum adferre, nullam præstare posse vtilitatem. Hæc enim discipulorum Domini, indicium est & magnus seruorum Dei character. In hoc inquit, omnes cognoscent, quòd mei discipuli estis. In quo? Num in eo, vt mortuos suscitent, leprosos purgent, aut dęmonia expellant? Minimè inquit, Sed illa missa faciens omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoscent, quòd mei discipuli estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam illa voius supernæ gratiæ munera sunt, hoc humani studij est officium, animum autem probum, & generosum, oon tam aa mouere, quæ Deus præbuerit munera, quàm suorom laborum officia consueuerunt. Quapropter Christus, non signis: sed à charitate suos cognosci discipulos asserit. Hæc enim si adest, nulla pars deest Philosophiæ, sed integerrima, perfectissimaq́ue virtutis ratio habetur, quemadmodum certè laborum expertem necesse est omnium, cui hęc deest. Et eius discipulus Marcus Eremita, Cum audieritis, inquit, Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi virtutum participes, & charitatis participes intellige. Etenim charitas nouissima virtutum existit secundum generationem: prima autem omnium inuenitur iuxta dignitatem. Eas quæ ante ipsam natæ sunt, esse oouissimas ostendens. Omnium nanq; summa virtutum, & totius plenitudo iustitię de illo nascitor amore, inquit Leo Magnus, quo Deus, proximusq; diligitur. Quęrit Rupertus, cùm & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filios sanctus sit: quam ob causam vocabulum hoc, quod est Spiritus sanctus, propriè adscribitor personæ huic? Et mox respondet, nimirum quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hęc operationū distinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne ꝙ factū est, ꝑ filiū fecit: & omne ꝙ factū est, ꝑ Spiritū sanctū sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor tuus? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amādo creatorē, potuit vnquā, vel potest sanctificari? Igitur quāuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sāctus, & filius sanctus sit, rectè tñ hæc sola persona Spiritus sanctus debuit nuncupari, cuios operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec Angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quē non habens Angelus, Diabolus est; quem nō habens homo, Antichristus est, vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati: Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacensis. Hæc est, inquit illa charitas: non tantum faciens, sed omnino perficiens iustitiam: ad quam cæteræ virtutes iustitię cooperātes, velut ad matrem filiæ respiciunt. De cuios radice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosissimæ arboris ramorum infinitas speciosa, dependeot. Ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi synceritas, ibi obedientia ibi omnis iustitia.

In lib. de perfectione iustitiæ.
De similitudine capite 163.
In dialogo, quem habuit cum Triphone.
Bern. epist. 107.
Charitas iustificat & sanctificat cōtra Anomaeos hom. 1.
Charitas aliarum virtutum forma & perfectio est & parens.
In capitulo de his qui se putant ex operibus iustificari cap. 35.
Leo in ser. de sancto Laurentio.
Rupert. lib. 1. in Matth.
Sanctus cur magis Deo Spiritus tribuatur, quàm patri & filio.
Ioan. 1.
Spiritus sancti operatio propria est sanctificatio.

Charitatem autem cùm dicimus, non eam hoc loco volumos intelligi, qua prior DEVS perpetuò dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causæ nostræ iustificationis est efficiens. Nos autem oune de formali loqoimur, nimirum de ea, quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus oostris per Spiritum sanctum, qui datos est nobis. Datus autem nobis, vt habitet io nobis, tanquam in templis suis, non corporaliter, hoc est, noo secundum substantiam suam. Solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus oostris. Quemadmodum etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantùm quò se intulerit, insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terreois labibus corda permittit, seseq; luminis modo, in patentibos innocentiæ foribus, mentes illuminaturus infundit. Qoem sequotus Marcus Eremita, quærenti, Qoomodo hoc dixisti, Spiritum sanctum in nobis habitare, respondit: Quomodo Sol perfectus, plenum, simplex, & æquale cunctis, suum ipsius beneficium confert: quisq; verò quatenus purgatum habeat oculum, hactenos etiamsi plebeius fuerit, locem recipit: ita Spiritus sanctus à baptismo suscepto credentes ei, omnium actionum ac donorom capaces reddidit, non tamen omnibus cooceffit, vt æqualiter dona exercerent, sed cuiqua pro dignitate & pro modo executionis mandatorum, quatenus testificatus est operibus boois, & perspicuam edidit suæ in Christum fidei mensuram. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit io nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm sentimus, quòd caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo istam factam esse habitationem definimos: sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore. Extant duo sermones Theodori, Ephesinæ Synodi Actis, quæ nuper in lucem prodijt, inserti

Hier. 33.
Rom. 5.
1. Corinth. 3.
Deus quomodo in nobis habitat.
Coloss. 2.
Hilar. in psal. 131.
Cyrill. libr. 10. cap. 14. in Ioan.
Coloss. 2.
Ioan. 1.

 cumpri-

cumprimis eruditi, in quorum altero sic scribit: Si dignum Deo babitaculum teipsum constitueris, in te quoq; habitatum descendet, etiamsi non ad eum modum quo in Christum. In Christo namque omnis diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat. Sed, ô rei miraculum, tota diuinitatis plenitudo in vno babitat corporaliter, & nihilo tamen secius reliqua omnia adimplet, & ita implet, vt vniuersam creaturam excedat. Totus existit in vno, & à nulla interim creatura separatur. Neque quod hic dicitur tibi impossibile videatur. Etenim ego quoque verbum nunc profero, & hoc ipsum verbum totum est in vno, & totum rursum in omnibus. Totum hoc verbum hausit vnus, neq; ab vlla audientium multitudine ita circunscribitur, quin singuli hauriant totum. Si itaque res ortui occasuiq; obnoxia tota existit in vno, & tota nihilominus comperitur in omnibus, quid mirum si Deus totus in cœlo, & totus rursum inuenitur in omnibus?

Deus quomodo est in rebus creatis.

Quamobrem cùm in omnibus ijs quę creata sunt, & quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & essentiam suam Deus esse dicatur: solæ sunt mentes piorum, in quibus non solùm esse, verumetiam habitare per gratiam: solus autem est Christus, in quo per vnionem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fatendum est, Deum vbiq; esse per diuinitatis præsentiam: sed non vbiq; per habitationis gratiã. Deus, enim qui vbiq; ęqualiter totus est per suam simplicẽ substantiã, aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quàm in cæteris. & ipsarũ, aliter in bonis est, quàm in malis, per efficatiam. Ita sanè est in irrationabilibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis: à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritus sanctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit participes: vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quòd iustificari, quòd iustum fieri dicimus: Neque enim id aliud esse videtur, quàm quod à Propheta dictum est: Mihi autem adhærere DEO bonum est, DEVS est enim iustitia nostra, ipse iustus, ipse iustificans nos: cui quantò magis adhæserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est quod ab Augustino quoque scriptum legimus: Ea iustitia, quæ viuit in seipsa, proculdubiò Deus est. Sicut autem cùm sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes: ita cùm in seipsa sit iustitia, etiam nobis fit iustitia, cùm ei cohærendo iustè viuimus: & tantò magis, minúsve iusti sumus, quantò magis illi, minúsve, cohæremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus testatur his verbis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio: & charitate, ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens: charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea seruabit. Qui ergo per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absq; operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx seuerissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Aug. epist. 57. ad Darda.
Deus quomodo vbique est.
Bern. hom. 3. super Missus est.
Spiritum sanctum nobis dari quid.
1. Cor. 6.
Psalm. 72.
Psalm. 118.
Rom. 8.
Aug. epist. 85.
Titum. 2.
Cyrill. lib. 10. cap. 14. in Ioan.
Ioan. 34.
Ioan. 15.
Iacob. 2.

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autem per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquam dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent sibi homo & Deus, inhærent autem vndique intima, mutuaqúe dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo, Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

Bern. hom. 71. in Cantic.
Deum in homine & hominem in Deo esse, quid.
Prouerb. 8
Ioan. 14.
1. Pet. 4.
2. Cor. 6.

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, vicissim vt ipse diligat nos: nequaquam ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum: quin cum Ioanne potius libenter profitemur, quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos, nisi dilexisset ęgrotus, & faceret sanos, nisi nimia quadam nostri charitate flagrans, misisset filium suum propitiationem pro peccatis nostris, qui & immensis beneficijs præstandis nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquam possemus. Ipsius itaq; misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia pręuenit nos: ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod à Prospero quoq; scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quęsiuerũt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est adscribere. Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor, nostrum, quem præuenit, subsequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdum amãtes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectionis pignus spiritum, babes & testem fidelem IESVM, & hunc crucifixum. O geminum, ipsumq; firmissimum Dei erga nos amoris argumen-

1. Ioan. 4.
Ephes. 1
Rom. 3.
1. Ioan. 2.
Psalm. 58.
Psalm. 82.
Amb. de vocatione gentium. li. 2. ca. 9.
Bern. epist. 107.

gumentum. Christus moritur, & meretur amari. Spiritus efficit, & facit amari, Ille facit cur ametur, iste vt ametur, ille suã multã dilectiunẽ in nobis commendat: iste & dat: In illo cernimus quẽ amemus: ab isto sumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio, Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis amati amamus, amantes amplius amari meremur. Et aliquot ante seculis Theodoretus: Considerantes enim, inquit, quinam cum simus, quætuem bone accepimus. Et quòd non uos primi dileximus: Sed amati vicissim amauimus. Et cùm haberemus odio, amati sumus: & cùm inimici essemus, fuissemus reconciliati: cùm non ipsi supplices petijssemus, vt fieret reconciliatio, sed ad nos legatus venisset vnigenitus, & qui iniuriam feceramus, inuitati sumus ab eo, qui fuerat affectus iniuria: & præter hæc reputantes susceptam pro nobis crucem, salutares passiones, mortis cessationem, datam nobis spem resurrectionis. Hæc & quæ sunt huiusmodi considerantes, superamus eas, quæ in nos incurrunt difficultates, & beneficiorum memoriam conferentes cum ea, quæ est ad tempus afflictione corporis, lubenter ferimus rerum molestarum impetus. Omnes enim vitę molestias cum amore in Dominum tanquam in trutina conferentes, eas valdè leues inuenimus. Etsi omnia quæ videntur iucunda & delectabilia simul collegerimus, si contra diuinum expandatur desiderium, ea vmbre magis euanida, & quæ vernis floribus facilius intereant, ostendit.

Rom. 5.
In orat. de charitate, quæ est adnexa Historia sacra

Est itaq; iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non nummi, sed Dei, charitas non terrę, non cœli, sed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas, vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala cõscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hęc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cùm Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiũxit mox, fidem, spem & charitatem. De quibus virtutibus ita scriptum ab Origene legimus: Puto quòd prima salutis initia & ipsa fundamenta fides est. Profectus verò & augmẽta ædificij, spes est. Perfectio autem & culmen totius operis, charitas: & ideò maior omnium dicitur charitas.

Charitas qualis & iustitia nostra.
Rom. 13.
2. Timoth. 1.
Coloss. 3
1. Timoth. 1.
Aug. in psal. 31.
Conscientia pro spe à Paulo posita.
2. Timoth. 2.
Origenes lib. 4. ad Romanos epistola 120. cap. 30.

Quòd per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAP. LXX.

LEgimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, quem, quoad in contaminatam retinuit, iustus erat. Simul vt verò post admissum peccatum, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt: atq; suam hanc iniustitiam, ex inobedientia cõtractam, in vniuersam posteritatem suam primus parens noster propagauit: ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem.

Genes. 1.
Imago Dei per peccatũ deformatur in nobis, non aboletur.
Vide Aug. de spiritu & litera ca. 28.

Est autem, non secundum formam corporis, ad imaginem Dei, factus homo: sed secundum rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tum longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens Presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago est homo, vera mens, quæ est in homine: qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, quòd prudẽtia, quę est in corde, diuino verbo assimilatur: & ea ratione verbi, rationisq; particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio: Nam cùm DEVS spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod dixit: Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quod antè dixerat: Renouamini spiritu mentis vestræ. Quod mox addit: Qui secundum Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit: ad imaginem Dei, quum alijs verbis idipsum præcipiens, Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundum Deum: hic verò secundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creaturam esse secundum Deum, nihil aliud intelligi possit, quàm esse creatum secundum imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus.

Rom. 5.
Imago Dei in homine est ratio.
Clem. in oratione adhortatoria ad Gentes.
Pulchrè disserit hac de re Cyrill. in libr. cõtra Antropomor. c. 2. & in quibus.
Verùm nemo Greg. Nissen melius cùm explicat ea verba: Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram, Orat. 1. Tom. 4.
Imago Dei in spiritu hominis.
Ephes. 4.
Coloss. 3.

Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quę mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quod ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cùm sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue spiritus sancti: Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoq; Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerunt in primo homine sana & integra, vt neq; memoriam quicquam impediret, quò minus in recolenda Dei potentia, sapientia bonitateq; versari semper posset: nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum,

De Genesi ad literã lib. 3. cap. 20.
Homo factus ad imaginẽ Trinitatis.
Vide Amb. lib. 3. de virginitate.
Lib. 12. de Trin. ca. 6. libr. 14. de Trin. ca. 8. & l. 15. c. 20.

Imago Dei post lapsum in homine planè deformata.

sum, commodum & incommodum: necesset, quod obstaret voluntati, quò minus quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterùm post infelicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quàm vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alterius rei cognitione consumeretur potius, quàm cuius gratia à DEO facta fuerat. Ratio verò tanta densersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantum terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi: Terra, terra, terra, audi sermonem Domioi. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis? eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerat imago Dei, quasi pecudis imaginem io ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore esset, oon intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Homo quare terra & caro dicatur.
Genes. 3.
Genes. 6.
Psalm. 48.
Imago Dei in homine quomodo restituta.
2. Corin. 1.
Luc. 11.
Actor 15.
Homo in tribus vulneratus, rursus in tribus renouatur
Rom. 5.
Luc. 11.
Esa 7. secundum 70. Interpret
Renouatio nostra quando incipiat.

Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus, qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei, in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius verbum caro factum, & fidem dedit purificantem corda. Post filium Spiritus quoque sanctus missus est, per quem in cordibus nostris charitas est diffusa: quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: Atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quę fuerant in mente nustra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum. Credite nanque & intelligetis, dicit Scriptura: Spes erexit memoriam, charitas purgauit affectū, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur.

1. Cor. 15.
Ephes. 4
Rom. 13.
Galat. 6.
Galat. 5.
Creatura noua quid intelligitur à Paulo

Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestia Nam quemadmodum anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem, quandoquidem non solùm remittuntur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur preterea spiritu mentis nostrę: induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, Dominum nostrum IESVM CHRISTVM: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quam alibi dicit esse fidem, quę per charitatem operatur. Nam quòd dixerat, in CHRISTO IESV, neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura: id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In CHRISTO IESV, neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur: facilè vt appareat, qoòd per nouam creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solam, vt nostri temporis contendunt hæretici: sed quæ per charitatem operatur, id est, exercetur. Passiuè enim accipiendum est, eum Græcè sit ἐνεργουμένη, quod productis plurimis scripturæ locis in suo dogmatico de iustificatione probat Franciscus Torēsis. Per talem igitur fidem, quæ in actu vel in opere est, quæ sicut Iacobus loquitur, ostenditur ex operibus: vel sicut apud Petrum legimus, qua fit, vt certā aliquis faciat vocationem & electionē suam: per talem, inquam, fidem, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Aogustinus: Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet Deus imaginem suam. Et qui æqualis eius fuisse videtur Esaias Abbas: Imaginis inquit, Dei nota est charitas. In hoc enim, inquit, cognoscent vos meos esse discipulos, si dilexeritis inter vos.

Psal. 48.
Orat. 25.

Quòd Iustitia DEI iusti sumus, non qua DEVS iustus est, sed qua nos iustos facit.

CAPVT LXXI.

1. Tim. 1.
1. Ioan. 3.
Aug. de spiritu & litera cap. 28.
In Dominica Palmarum.
Iustitia nostra non est extra nos.

Constitutom itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filijs diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui: qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur, vsque eò verò semper hoc in Ecclesia certum fuit & indubitatum, vt inter publicas etiam illius preces legatur hæc oratio: DEVS quem diligere & amare iustitia est. Quamobrem audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quiddam extra nos affirmant: nihil vt in nobis esse velint, vnde iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit albedine, Aquam feruentem calidam esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potestne dici quicquam absurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam esse diceret, quę ipsi rei non inesset?

Pugnat itaque cum ipsa ratione, si quis dicat, iustitiam Dei, quæ nobis oon inest, causam

esse

esse formalem iustificationis nostræ: Neq; minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ec-
clesiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed non hoc sensu,
quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verum quòd hoc ipsum, quòd in nobis est, quo iusti *Ecclesiæ doctrina*
simus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de Spiritu & litera quem fal- *de iustitia nostra.*
sò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed aper- *Aug. de spiritu &*
tius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, *litera cap. 9. 11. 18.*
inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne *& 31.*
homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans: Cum ero *Psal. 30.*
iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia, iustitia mihi abs te data, iustus ero: & sic erit mea, *Psal. 70.*
vt tua sit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solum qua ipse iustus *Libr 14. de Trini-*
est, sed quam dat homini, cum iustificat impium. Et iterum alibi: Ignorantes Dei iustitiam, *tate cap. 12.*
id est, quam dat hominibus Deus, qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes consti- *Quæst. super Exod. 25.*
tuere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et *Exod. c. 7.*
in alio quodam libro, loquẽs de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primum *4. Reg. 1.*
virga dicta est Aaron, posteà verò virga Mosi. sicut dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus Dei, *Rom. 10.*
cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici.

Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus
Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquàm à
se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiam *Rom. 10.*
Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei
dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. *1. Corinth. 4.*
Et ad Bonifacium scribens. Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus *Tract. 26. in Ioan.*
est, sed quia homini ex Deo est. Et ad Honoratum scribens: Illa nanque, inquit, iustitia Dei *Cont. duas epist.*
commendatur in eo, quòd dicitur: Ignorantes Dei iustitiam, qua nos ex eius gratia iusti su- *Pelag. lib. 3. cap. 7.*
mus, vt ipsa Dei iustitia nos simus, cùm iustè viuimus, credentes in eum, qui iustificat impi- *Ser. 69. de tẽpore.*
um, illa, qua ipse iustus est, æterna sua & immutabili iustitia. Et explicans illum Psalmi locũ:
In Deo laudabo sermones meos, Si in Deo, quare meos? Et in Deo, & meos. In Deo, quia ab
ipso: meos, quia accepi. Ipse voluit meos esse qui dedit, amando eum cuius sunt, quia ex illo
mihi sunt, mei facti sunt. Vnde enim panem nostrum quotidianum da nobis hodie? Quo-
modo nostrum? quomodo da? Ab illo petendo, non eris vacuus: tuum confitendo, non eris
ingratus. Si enim non dicas tuum non accepisti: rursus si dicas tuum, ita quasi à te sit, cùm
dicis tuum, amittis quod acceperas, quia ingratus es illi à quo acceperas. Et producẽs illum
ex Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret,
Exaudi me in iustitia mea, tanquàm meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis *Psal. 142.*
& suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit, quomo-
do dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, quomodo nostrum, quomodo
da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit. Hinc cùm exi-
eris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipienda, quæ egisti: tunc Deus coronabit,
non tam merita tua, quàm dona sua. Atque iterum alio loco: Qui crediderit in eum, non *Matth. 6.*
habebit suam iustitiam quæ ex lege est, quamuis sit bona lex, sed implebit ipsam legem nõ
sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis.
Et vnde ista charitas? diffusa est in cordibus nostris, non vtiq; à nobis, sed per Spiritum san-
ctum, qui datus est nobis.

Hic, quod alijs quoq; locis semel & iterum fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem,
non à nobis profectam, sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem
impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset: Noli velle habere iustitiam tuam. Iustitia,
inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit. Sacerdotes, inquit, tui induantur iusti- *Rom. 13.*
tia. Vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur: Hanc prædicat A- *Rom. 5.*
postolus Paulus: A Deo tibi sit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac *Ser de verb. Apost.*
iterum post pauca: Totum, inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non *Psal. 131.*
conemur, non quasi vt non velimus. Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: voluntas
quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua,
sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratum est quid agere debeas,
iussit lex, non facias illud aut illud, fac hoc, aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi,
apertum est tibi, si sibi ast cor, intellexisti quid facias: roga vt facias. Et iterum paucis inter-
iectis: Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te. Ergo fecit nescientem, iustificat volen-
tem. Tamen ipse iustificat, ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad sterco-
ra. Inueniare in illo non habens iustitiam tuam, quæ ex lege est, sed iustitiam tuam, per fi-
dem Christi, quæ est ex Deo, iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum, & virtutem resur-
rectionis eius, & communicationem passionum eius, & ipsa virtus tua erit, communicatio
passionũ Christi, virtus tua erit. Quid autem erit in cõmunicationibus passionum Christi,
si charitas non erit? Ac paulò pòst: Non poteris cõmunicare Christi passionibus sine amore: *Philipp. 3.*
sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus
meum vt ardeam, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communi-
catio passionum Christi, charitas adsit. Vnde tibi charitas, ô mendicissima infirmitas? vnde
tibi charitas Dei? Vis ostendi tibi vnde sit tibi? ipsum interroga horrearium dominicum. Si
enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr. In *1. Corinth. 13.*
quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vnde ergo tibi? Habemus thesaurum istum
in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergò *2. Corinth. 4.*
vnde tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus
est nobis.

Ex his

Ex his & alijs plerisque locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus, quòd nostra quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, nō à nobis ipsis parata. Neq; enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis, verùm ab eo, qui creauit nos. *Rom. 5.* Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quòd iusti sumus, quàm quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit DEVS, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos quàm fecit DEVS: *Psalm. 99.* Quòd cùm vel cogitare eumprimis absurdum sit, tenendum est illud firmiter, quemadmodum, quod homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus: *Quòd homines sumus, & quod iusti sumus, Dei donum est.* ipsius opus est, vt amemus. Atque hæc est iustitia nostra, fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cùm ex his, quæ per nos adducta sunt, tum ex alijs nōnullis locis, manifestius est, quàm vt quisquam inficias ire queat. *Galat. 5.* Neq; diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur. *Hier. lib. 1. contra Pelagianos.* Hæc hominis est summa iustitia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed Domini, qui largitus est. Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo *Aug. tract. 49 in Ioan.* Satanas est, de Deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatum, quod est tuum, iustitia, inquit, de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? Et alio loco: Ab illo fit homo iustus, qui nunquam potest esse iniustus: sicut lucerna, non à seipsa accenditur: ita nec anima humana sibi præstat lucē, sed clamat ad Deum, Tu illuminas lucer- *In psal. 109.* nam meam Domine. Et explicans illa verba, In tua iustitia erue me: Non in mea, ait, sed in *In psalm. 72.* tua. Si enim in mea ero ex illis, de quibus ille ait: Ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Ergo in tua iustitia nō in mea. Quia mea quid? Præcessit iniquitas. Et cùm ero iustus, tua iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero, & sic erit, mea, vt tua sit: id est, abs te mihi data. In eum enim credo, qui iustificat impium, vt deputetur fides mea ad iustitiam. Erit ergo & sic iustitia mea, non tamen tanquam propria mea, non tanquam à meipso mihi data, sicut putabant qui per literam gloriabantur & gratiam respuebant. Nam dictum est in alio loco: Iudica me Domine secundū iustitiam meam. Certè nō gloriabatur in sua iustitia, sed reuoca te ad Apostolum. Quid enim habes quod non accepisti? Et sic dic iustitiam tuam, vt memineris quòd acceperis eam, & non eam inuideas accipientibus. Et explicans illud in eodem Psalmo, Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. O solius inquit. Quid addit solius, rogo vos, sufficeret, memorabor iustitiæ tuæ. Solius, inquit prorsus, vbi meam non cogito. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Iustitia tua sola libera me, mea sola non sunt nisi peccata.

1. Corinth. 4. Nunc videamus, num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse puta- *Cyrilli Encomion.* mus, omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auctoritate niti, viri longè *Cyrill. lib. 12. Tesaur. cap. 3.* doctissimi, grauissimiqúe, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tribatum etiam hoc elogium ab Euagrio legimus, quòd clarissimus præco, & *Euag. libr. 1 cap. 7. Ecclef. histor.* fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur, atque prædicetur. Is Pauli locum *2. Cor. 5.* adducens, Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficere- *Rom. 8.* remur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati factus, ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iustitia Dei dicimur facti: quæ propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritum sanctum participes sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam pulcbritu- *Cap. 5.* dinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multo pòst: Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiam *1. Cor. 4.* innata sunt. Quid enim habes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam. A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideò sanctificare non possunt: id autem Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam.

Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino, conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verum fieri dicit iustos: atque id non à nobis, verùm ab eo, qui solus iustus est & iustificans: cui quòd esse, hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui factus est nobis sapientia, & iustitia, sanctificatio, & redemptio, Domino *1. Cor. 1.* nostro IESV Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitu- *Coloss. 2.* dine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis *Ioan. 1.* eius. Ipse est enim ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum *Dionys. lib. 4. ca. 1. cælestis hier. & de diuini nom. cap. 4.* aliquot in locis auctor est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, proue singuli possunt, quod certè facit. Habitaturum enim, se in nobis promittit, & nos in filios *2. Corin. 6.* adoptaturum. Ita ergo clemens & bonus est Deus, vt bonitas sua per filium in Spiritu san- *Leuit. 26.* cto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò parti- *Ioan. 14.* cipatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & Sole per splendorem, qui ex eo *Cyrill. lib. 7.* emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritus sancti imaginem gerit. Et *Tesaur. cap. 4.* iterum alio loco, Bonus, sanctus, cæteraq; huiusmodi, de hominibus quandoq; per participationem veri, boni, & sancti dicuntur.

Ex his & alijs Cyrilli locis non dubiè colligitur, quod nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verùm non natura, sed per participationem tantùm, hoc est, quatenus Dei par- *1. Tim. 6.* ticipes efficimur, qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas non tam sanctus, quàm ipsa sancti- *Luc. 1.* tas, non tam iustus quàm ipsa est iustitia. Cæterùm ad hác participationem Solis illius iusti- *Eph. 1.* tiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis,

viri-

viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia Dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt cũ q splendor est ipsius gloriæ, filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymarum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret.

Heb. 1. Philip. 2. Baruch 3. Heb. 4. Christus cur in mundum venerit.

Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret, verumetiã, vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod etiam testatur Eusebius Emissenus, cum dicit: Ad hoc ad nos è cœlo descendit, vt non solum nos redimeret mortis pretio, sed etiã vt vitæ ædificaret exemplo. Propterea corpus peccati gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantum possibile est, imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius: Deus cum sit infinitus, inaccessus, & increatus, per infinitam & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitque membra corporis nostri, atque vt ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per clementiam & humanitatem mutata figura, seipsum, corporeum reddidit, vt vniri possit creaturis suis visibilibus, nempè animis sanctorum atque angelorum, vt ita participes esse possent vitæ diuinæ, possent in vnitate viuere, vitam mortales sentire, & ad æternam gloriam peruenire. Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcunque docuisset, vt cæteros inuitaret, magis autem dixerim, vt cæteros subleuaret. Et qui fuit aliquot seculis posterior Berno: Factus est, inquit homo, vt vitam redeundi panderet homini puro, ad Deum per hominem Deum. Itaque vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam instruxit, mortem ista destruxit. Mors Christi, mors fuit mortis nostræ, quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu versatus, exẽplo suo nos docuit. Idcircò namque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiã per conuersationem doceret exemplum se sequentibus præbens. Et alio loco: Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet.

Ad Monachos Hom. 3. Rom. 6. Luc. 1. Basil. de vita solitaria. cap. 1. Faust. in libris de fide cont. Arria. cap. 3. In sermo. de Ascẽ. Domini. Idem lib. 2. moral. cap. 6. Osee 13. 1. Pet. 2. Greg. Pastora. cura lib. 1. cap. 3. Lib. moral. 21. c. 5. Greg. Nyss. in li. ad Harmon. Quid nomen Christianum sibi velit.

Ante quem etiam Augustinus: Assumpsit verbum Dei formam serui, in qua posset conseruos verbo instruere: vitæ suæ, morum disciplina informare. Et eius æqualis Paulinus. Ad hoc venit, inquit, Christus, vt vitam suam nobis in formulam & speculum vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in libro diuinarum institutionum demonstrauit Lactantius.

ser. 182. Paulinus ad Seuerũ epist. 2. Lact. lib. 4. c. 24.

Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt verissimè dicatur, ipsius nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ipsius merito fit, vt iusti simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, nos iusti sectatoresque bonorum operum nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam consideret iustitiam, non eam aliundè, quàm ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam commonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquam licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omnique prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaque splendoris, qui Christus est, quisquis particeps est, is demùm iustus est, vt nihil sit aliud iustum esse, quàm Christi participem esse: Quemadmodum etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti sumus, si tamen initium substantiæ eius, vsque ad finem firmum retineamus. Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium secutus Ambrosius, quicunque tramitem iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porrò fiunt, non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tantò magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana: Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiã hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio: Nam si mundana sapiẽtia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit cõmunio nominis Christi, nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Qui etiam alio loco dicit: Hæc Domini nostri opera, non solùm sacramento nobis vtilia sunt, sed etiam imitationis exemplo, si in disciplinam ipsa remedia transferantur, quodque impensum est, mysterijs prosit & moribus, vt meminerimus nobis in humilitate & mansuetudine redemptoris nostri esse viuendũ. Quoniam sicut ait Apostolus: Si compatimur, & cõregnabimus. Frustra enim appellamur Christiani, si imitatores nõn simus Christi, qui ideò se dicit viam esse, vt conuersatio magistri, forma esset discipuli, & illam humilitatem eligeret seruus, quam sectatus est Dominus. Sed & à Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuũ vilitatem.

Christus qualis causa iustificationis nostræ. Tumu 2. Iustum esse quid. Hebr. 2. In Psalm. 118. serm. 8. Christianum esse quid sit. Tertu. in Apologet. Hila. li. 12. de Tri. Hieron. in epist. ad Laetam serm. 2. de resur. dom. Ioan. 14. Serm. 5. de Natiuit. Domini. Sal. li. 3. in fine.

eatem. Gregorius Nissenus: qui Christianismum simulant, eos esse scribit simiarum similes. Si quis, inquit, nomen Christi sumat: quæ verò vna cum hoc nomine considerantur, vita non exprimat neque repræsentet, is nomen ementitur, iuxta propositam à nobis similitudinem, personam in animam humanæ figuræ conformatam, & assimilatam simiæ apponens. *Operandum bene.* Et ante eum Cyril. Hieroso. Nihil enim proderit nobis, inquit, Christianorum possedisse appellationem, si opera illam non sequantur. Ne fortè & illud nobis dicatur: Si filij Abraham essetis, opera Abrahæ faceretis. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participē esse. *Christianismus quid.* *Basil. in Hexamer. Hom. 11.* Quod tū efficitur, quisque quādo Christum induit. Quid est Christianismus, quærit Basilius: ac mox respondet: Similitudo Dei quò ad eius humana capax est natura: Si Christianismum amplexus es, stude similis fieri Deo, indue Christū. *Gal. 3.* Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinam Dei repudiauit. Ac paulò superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, vt Christū induas. Quibus enim modis sympathiam assumpseris, eisdem & Christum indua, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus aris. Quem imitatus frater eius Gregorius Nissenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficium exerce, vt induas Christum. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christum induis, Christique necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis. Quoniam accepisti vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo similis: indue Christum. Quo aūt pacto illum indues? nisi eius signeris nota, nisi baptismum suscipias, nisi capias incorruptionis indumentū. Hæc ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. *Basil. cap. 43.* *Christianismi finis.* Et iterū Basilius in Asceticis: Christianismi, inquit, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusque vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nissenus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem. Ex quibus Basilij, Gregorijque Nisseni dictis colligere licet, quod ab Augustino quoque scriptum est: *Aug. lib. 5. de bapt. paruulorum, ca. 24.* *Christum induere.* duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galat. scribens. *Gala. 3.* Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. *Rom. 13.* De posteriore meminit, cùm Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismum Christum indutos, hortatur, vt induantur Dominum nostrū Iesum Christum. *Ephe. 4.* Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere simul homine crucifixo nouū, induimus, *Ephes. 3.* qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidem tempore non solum peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud aliter ac magis etiam quàm si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem modum mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atque lauacro regenerationis ablutus est & sanctificatus ex hac vita migrare statim contigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis e vestigiò cōsequatur, etiam si non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæterùm, si posteaquam fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium Deus suppeditare sit dignatus: nequaquam suffecerit, quòd per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum indutus, filiusque Dei factus est. *1. Ioan. 3.* Neque enim sine causa dictum est à Ioanne: Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus. *Hebr. 6.* *Heb. 10.* *Ephe. 4.* *1. Cor. 3.* *2. Pet. 2.* Fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquàm gustauit semel donum cœleste, particeps factus est Spiritus sancti, contristet voluntariè peccando Spiritum sanctum, quem accepit: & quod ipse factus est, templum eius violet, atque ita duplo quàm anteà gehennæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. *1. Ioan. 3.* Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus, imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo membra nostra, quæ super terrā sunt mortificando cùm apparuerit, similes ei erimus in gloria: *Rom. 8.* si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Quod verbum diligenter est obseruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui habet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, non imputando ei peccata sua, propter fidem & spem: *Ephe. 5.* nam non loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quam supernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ, sed de ea qua sanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Christum per sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem: vt quemadmodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse contendamus in sanctitate & iustitia: *Luc. 1.* ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco: *Apoc. 22.* Qui iustus est, iustificetur adhuc. *Iustus quomodo iustificetur adhuc.* Tunc autem iustificatur, qui iustus est, cùm quem per lauacrum regenerationis, nō ablutus tantùm à sordibus peccatorum suorum, verumetiam iustificatus est & sanctificatus, aspiciens in auctorem fidei & consummatorem Iesum, quod, cùm baptizaretur professus est, omni genere vitæ suæ præstat, sacris Iesu vestigijs incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipsa quoque. *1. Cor. 6.* *Heb. 12.* *1. Ioan. 2.* Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. *Eph. 5.* Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Deique filium fieri, non modò per susceptionem sacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus. *Dion. c. 1. Ecc. hier.* Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: *Deificatio quid.* *Deus maximè desiderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatione*

con-

contingere non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Siquidem similitudo, causa dilectionis: sicut contra, dissimilitudo, causa est displicentiæ & disiunctionis. Itaque finem vitæ cum virtute degendæ Gregorius Nissenus esse scribit, vt quis numini diuino assimiletur, & Christianismum esse dicit imitationem diuinæ naturæ.

Grego. Nissenus ad Harmonium de professione Christiana vita.

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quam ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra, non aliud esse videatur, quàm dilectio: Verùm in hac quoque Deum imitari perdifficile est. Quid est enim homo, vt possit sequi Regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quam vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verùm data est tibi diuinitus potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus, & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit: Ex quo videre licet, quàm apposité dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue bonitas Patris per filium in Spiritusancto transit ad omnes. Qui etiã alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & Sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritus sancti imaginem gerit: Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quique nobiscum in terris degens, lumen iustitiæ nobis commõstrauit; calor Spiritus sanctus, qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionẽ de Spiritusancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in Spiritusancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem.

In libello de octo beatitudinibus, explanans illud: Beati pauperes spiritu.
Christo in quo debemus esse similes.
Eccle. 2.
Chryso. hom. 79. in Matth.
Rom. 8.
Cyril. lib. 4. Thesauri cap. 5.
Idẽ li. 6. de Trinit.
Rom. 5.

Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia: Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solùm quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficimur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est, participes reddamur. Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbũ in carne, Solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illius possemus. Præclarè scriptum est à Cyrillo Hierosolymitano: Cùm nos ita vt ille erat, perspicere aut frui illo non potuimus, factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si enim Solem, qui die quarto factus est, perfectè intueri nequimus, quomodo ipsius factorem videre poterimus? Similiter & Macarius: Si placuisset ei in pura diuinitate descendere, quis ferre potuisset? quamobrem ex virgine corpus accepit, & per organum illius loquutus est hominibus, & in illo quemadmodum vita nobis instituenda sit, exemplo nos docuit. Porrò nostra dicitur iustitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mẽtis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus. iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est pro modulo nostro, quemadmodum dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secũdùm mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis sicut vult: & secundum propriam cuiusque dispositionem & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate: quæ quantò maior fuerit, tantò maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia posteaquàm semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiã ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus.

2. Cor. 13.
Iustitia Dei, Christi & nostra.
Philip. 2.
Apoc. 1.
Rom. 8.
Heb. 1.
1. Tim. 6.
Ioan. 1.
Ezech. 32.
2. Cor. 6.
Cyril. Hierosoly. Catech. 12.
Macarius hom. 6.
Ephe. 4.
Aug. de gratia & libe. arbit. c. 9.
1. Cor. 12.
Rom 5.
1. Cor. 6.
Ephe. 5.

Nostra ergo est iustitia. non qua Deus iustus est, sed qua nos iustus facit. Neque enim propterea nostra non est, quòd ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat & vestem propterea nostrã non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Sicut fides Christi dicta est, inquit Augustinus, non credit Christus, sic & iustitia Dei, non qua iustus est Deus (vtrunque enim nostrũ est) sed ideo Dei & Christi dicitur quòd qua eius nobis largitate donatur. Nostrum est, inquit Augustinus, quod à nobis habetur: nostrum est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum facere falsò gloriantur: Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia. Quæ nam ipsa? Finis legis CHRISTVS, ad iustitiam omni credenti: Denique qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multò tutior donata, quàm innata. Nam ista quidem gloriam habet: sed non apud DEVM: illa autem cùm sit salutis efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput. ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod non accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipsum asserit, quod ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum anteà retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit

Aug. de Spiritu & litera. Cap. 9.
Nostrum quod.
Aug. in li. 50. hom. hom. 14.
Bern. Epi. 190.
Rom. 10.
1. Cor. 1.
Rom 4.
2. Cor. 10.
Iob 10.
1. Cor. 10.
Colo. 3.

iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est iustos. Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideò, inquit, iustitia mea non est. Etiam vita factus est nobis Christus, sic enim loquitur Paulus. Cum Christus apparuerit vita vestra, sic loquitur ipse Christus. Ego sum vita & resurrectio. Ego sum via, veritas & vita, nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur, & sumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igituc vita, quæ est in nobis, veròm quam Deus produxit in nobis. Sicut aër clarus est, non ea luce, quæ est in Sole, sed ea, quã accepit à Sole: Sicut aqua feruet, non eo calore, qui est in igne, sed quẽ recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus, quæ est in Sole iustitiæ Deo: sed quam accepimus à Sole iustitiæ Deo, & ioest oobis. Qua de re sic à Gregorio quoque scriptum legimus: Iostitia nostca dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra: Sicut in Dominica oratione dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hudie: Ecca & nostrum dicimus, & tamen vedetur, oramus. Noster quippè fit, cùm accipitur: & tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & noster fit veraciter per acceptiooem. Et alio loco. Deus est iustitia iustincans: in nobis est iustitia iustificata.

Ioan. 11. Ioan. 14. Actor. 17. Mal 4. Greg. lib. 33. moral. Cap. 2. Matt. 6. Li. 18. mora. ca. 18.

Hoc ergo sentiendum est de nostra & de Dei, siue Christi iustitia, quòd nos iustitia iusti sumus quæ est in nobis, ille verò est ipsa iustitia: nos capaces tantum iustitiæ sumua, ille: sicue ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à semetipso habet quòd iustus est: & est (quo verbo libenter Victorinus vtitur) funtana quædam iustitia. Quamobrem Christianus Macarios similes aliquatenus esse dicit lucernis habentibus in se oleum, hoc est, fructus iustitiæ: ac nisi accendantur in eis lucernæ luminis diuini, nihil sunt. Deus, inquit Ambrosius, vniuersitate bonus est nos ex parte. Ad quem modum etiam ab Anselmo scriptum est: Ipse dicit. Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: Sed ipse Deus deificans est, nõ autem Deus deificatus. Nos iustitiam similitudine tantùm Christus æqualitate comprehendit: in illo corporalitec inhabitat plenitudo iustitiæ, nos non plenitudinem, sed gratiæ portionem accepimus: meotes nostræ de plenitudine acceperunt, mens Christi plenitudinem ipsam cõprehendit: Quin ipse Christus plenitudo est: nam hoc ei nomen Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax omnium, inquit Chrysostomus, ideò dicit Paulus: Num oẽs Apostoli? num omnes Prophatæ? num omnes habẽt dona sanationum? In carne autem Christi omnia dona fuerunt secundùm substantiam carnis. Ante quem Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur: nos verò participatione illius iustitiæ iusti sumus. Et alio loco: Principatus enim & potestates, & omnis cteatura talis quæ ad obtemperandum & diligeoter quæ commissa sunt, curandum sanctificatæ sunt, non iure naturæ sanctæ dicentur. Appetentes enim bonum, secũdum amoris quem ad Deum habent proportionem sanctitatis mensura participant. Et sicut ferrum, quod in medio igne iacet, ferri naturam non amisit, vehementi tamen ignis actione ignitum, cùm vniuersam ignis naturam in semetipsum acceperit, & colore, & calore, & actione ad ignem transit, sic sanctæ virtutes, ex communicatione quam cum illo habent, qui natura sanctus est, per totam suam subsistentiam, receptam, iam quasi innatam, sanctificationem habent. Diuersitas verò ipsis à Spiritusancto hæc est, quod Spiritus natura sanctificas est, illis verò participatione inest sanctificatio. Et eius frater Gregorius Nissenus: Vna & eadẽ est, quæ in Christo, & q̃ in mentibus nostris conspicitur puritas: Sed illa in fonte nascicur, hæc inde manat, & in nos deriuatur. Quod ante fratres hos, sic ab Origene sceiptũ est: Sicut participatione iustitiæ saluatoris iusti efficimur, & participatione sapientiæ eius sapientes: ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patientiam, & sapientiam, & iustitiam, & omnia quæcunq; sunt virtutis bona: si tamen bona, digna, & pura vascula nostca deferamus ad fontem.

Dydi. lib. 1. de Spiritusancto. Victo. lib. 1. & 3. cont. Arrium. Amb lib. 8. cap. 17. Luc. Coll. 2. Ioan. 1. Ioan 3. Hom 43. Cyril lib. 1. cap. 3. in Ioannem. Chry in hom. 85. sanct. & ad oram. spirit. tomo 7. 1. Cor. 12. Basil. in Hom. de pænit. In lib de perfecti Christiani hominis forma. Orig. in Psalm 36. homil. 2. Li. 3. cõt. Eunomiũ. Lib. 3. c. 4.

Et Cyrillus Hierosolymitanus: Verè vnus Deus dicitur sanctus, qui natura sanctus est. Angelomus quoque: Omnibus ergo sapientia veri Salomonis antecellit: quia multum distat inter eos q participatione sapientiæ sapiẽtes sunt: & inter illum qui est fons sapientiæ & origo victurum, Verùm autem Salomonem Christum intelligit. Nos verò sancti, non natura sed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est: & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cuipiam consimili: sic & spiritus sanctus, & in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœlestem consequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisitũ, ipsum fontẽ esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanantem eiusdem cum eo substantiæ: quæ verò ex spiritu prostuunt, ipsius esse operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed multi participes sunt veritatis, & sapientiæ atque iustitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigua est: de quo quicquid dignè vtcunq; sentimus, non qualitas est, sed essentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit: quia esse illi, quod est sempiternum: semper est proprium. Ante quem Athanasius, Deus non est bonus participacione bonitatis, sed est ipsamet bonitas, homo verò bonitatis participatione bonus est. Et eum secutus Ioannes Chrysostomus, explicans illud ex Psalmo: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine: Non aliundè docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christianorum, nisi quam Deus infundit bonis, vt ex malis essent boni. Et ante Chrysostomum Origenes: Sola æternitatis substantia est, quæ nõ extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui natura fit sancta.

Cyril in 5. catechesi mystagogica. Et Greg. in Iob. cap. 28. Basil. hom. de spiritusancto. In Deo omnia perfecta. Leo epi. 93. c. 5. Psal. 118. Orig. Hom. 11. in Numeros.

Omnis

Omnis verò creatura, vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergo & scriptum legimus: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: Non continuò similitudo sanctitatis in Deo atque hominibos ponenda: de Deo enim dicitur, *[Leuit. 11.]* quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper fuerint, iubentur vt sancti fiant. Ac paucis interiectis: Manifestum ergò est, quòd qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est: qui autem sanctificaotur, non simpliciter sancti, sed sanctificati sancti dicendi sunt. Theodoretus enarrans illud ex Caotieis: Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Non dicit, inquit, *[Lib. 4. in cant. c. 8.]* alba, sed dealbata: propterea quòd eam Sol aspexisset, dealbata est, & candoris sponsi particeps effecta. Qui sicut lux existens, ipsam lucidam & reddidit & appellauit. Et sanctus existens, & sanctam fecit & nominauit: & cùm sit resurrectio, resurrectione dignam esse voluit. Sic etiam albedinem suam illi communicauit. Augustinus quoque: Dicat, inquit, Ecclesia: Non est sanctus, sicut Dominus: & non est iustus, sicut Deus noster, tanquam sanctus, & *[Lib. 17. c. 4. de Ciuitate Dei.]* sanctificans, & iustus & iustificans. Non est sanctus præter te: quia nemo fit nisi abs te. Et alio loco: Possunt esse & sunt & fuerunt multi iusti homines & imitandi, iustus autem & iustificans nemo nisi Christus. Et eum secutus Eusebius: His qui ex hominibus profecti sunt, *[Demonstrationis Euang. lib. 8. c. 1.]* & ad eum virtutis gradum peruenerunt, quem natura mortalis contingere potest, satis superque fuerit, si quando in partem & communicationem quandam assumpti, eius qui dixit: *[Aug. de pecca. meritis, li. 1. c. 14.]* Sancti eritis, quoniam sanctus ego Dominus, sancti appellentur. Sanctus autem sanctorum, quis tandem sit apud homines nominandus, præter vnum Dei filium Christum? Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator, vbi de libero arbitrio differit: Virtus, inquit, *[1. Cor. 1.]* principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem, cuius cùm participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia, habitat fides, spes, *[Esa. 11.]* & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia? non *[Psal. 103.]* regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queunt, nisi eo restituente, qui dedit: Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum, quæ habuit capax est, vt per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, in eo ipso, quòd ei remansit, possit recuperare quod perdidit. Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapientiæ & iusti- *[Animus rationalis virtutis habitaculum.]* tiæ, & misericordiæ, non sapientia, neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti & misericordes sumus: Quæ bona, quamuis rationale nostrum vitijs occupatum sit, & præua- *[1. Tim. 2.]* ricantibus nobis Dei templū spiritus immundus inuaserit, possunt tamen rursum in ipsum *[Luc. 11]* rationale confluere, per eū qui mundi principē foras mittit, & ligans fortē, vasa eius rapit, fu- *[Ioan. 12.]* gatoque mundi huius spiritu, dat spūm, qui ex Deo est, vt sciamus, quæ à Deo donata sunt no- *[1. Corin. 14.]* bis. Et qui videtur non multò fuisse posterior Faustus: Cùm Deus, inquit, iustus ac iustitia *[Faust. li. 1. de libe. arbi. cap. 1.]* misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse potest, iustitia esse non potest, misericors esse potest, misericordia esse nō pōt: pius esse pōt, pietas esse non potest: quia nō naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia: Ille aurū est, homo aūt deauratū vas videri potest: & in homine gratia est, quòd in Deo natura est: & in hoc creatum est, quod in illo *[Li. 8. in Iob. ca. 7.]* probatur ingenitum. Et secutus hos venerabilis Beda: Deus, inquit, non solum misericors, verum & misericordia dicitur, & ita verè ac propriè appellatur. Et paucis interiectis: Quicunque sanctorū dici potest misericors & iustus, esse misericordia & iustitia nō pōt, quod propriè & naturaliter Deus est. Illi hoc soli cōpetit: Deus. n. quod habet est, nos qđ habemus de fonte suscepimus. Fons autem esse ipsi non possumus. Et alio loco: Aliter, inquit, ipse Christus, sanctus est, aliter nos. Ipse enim sanctus sanctificans: nos aūt sancti sanctificati. Sicut ait Apostolus: sed abluti estis, sed sanctificati estis. Et Elias explicās eā Orationē Gregorij Nazianzeni, quæ est secunda de Theologia, siue de rectè differendi ratione de Deo, dum quomodo dicatur Deus Sapientia, Iustitia, Charitas, docet: Hæ, inquit, appellationes illi tribuuntur, non quod huiusmodi cum ipso sint bona communicata, quemadmodum nobiscum cōmunicātur, sed quòd ipse sit αὐτοαγάπη, αὐτοσοφία, & αὐτοδικαιοσύνη, hoc est, totus ipsa Charitas, totus ipsa sapiētia, totus ipsa iustitia, quodque horum bonorum ipse largitor nobis sit & *[In Psal. 85.]* subministrator, & supra eadem omnia. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suæ iustitiæ participes reddit.

Quòd non sola iustitia Christi imputatione, sed verè realiter inhærente nobis iustitia iusti simus.

CAP. LXXII.

Verùm hic alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negara, nostram esse iustitiam, qua iusti simus: Esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi quòd *[Dogma de imputatiua iustitia.]* in ipso, non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus: Hanc enim solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens, posteaquam per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est, acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, non propter

Ioan. 1. *1. Tim. 2.* gratiam, quam de plenitudine Christi accepimus: sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium Dei, per misericordiam. Verùm hæc quoq; non minus q̃ illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi *Imputatiuæ iustitiæ vox noua.* quoq;, quàm quòd ea, qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidem extra nos esse volunt id, quo iusti sumus? Quòd si Paulus audiendus est, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox est, & his quę nos *1. Tim. 6.* *Gene. 15.* *Rom. 4.* *Psalm. 31.* *2. Cor 5.* præcesserunt seculis inaudita, imputatiuæ iustitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse, cui non imputauit Dominus peccatum, propter Christum non reputare nobis Deum delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris, temerè quisquã *Voces quædam patrum veterum.* scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoq; Patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hactenus inaudita.

Neq; verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, neeà catholicis vsurpatam. Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personæq; nominibos vti, quamuis in scripturis ea non legantur, sic illi concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiã, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti sc dicunt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis edisserant ea, quæ captui nostro in scripturis perplexa, impeditaq; sunt. Intereà tamen, quã sibi dari postulant, eam catholicis veniam non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatũ fuerit, quòd illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia non est scriptum, reijciendum esse censent. Nostras autem aures, vocis hæc nouitas nõ offenderet, si quod isti se facere videri volunt, ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùm tantùm abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ *Rom. 3.* sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potius illis afferatur. Aperta sunt scripturæ verba, per obedientiam vnius Christi, iustos constitui multos. An cum hac scriptura non pugnat, qui non constitui, sed reputari tãtùm nos iustos asseuerat? Quid aũt hoc est aliud, quàm Christi meritis derogare, quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quod à primo Adam patratum est, vt verè nos peccatores & iniustos constitueret: vt illius peccato, non solùm per imputationẽ damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna, sed ideò pœnam illius sustineamus, quia & culpæ rei sumus. Et non erit secundi Adã Christi iustitię tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quòd dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulò antè Sed non sicut delictum, ita *1. Cor. 15.* *Rom. 5.* & donum. Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donũ, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christianus, quod à Bernardo scriptum suprà commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnã illius sustineo, quia & culpæ reus sum: cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur: sed ideò præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis antè sæculis *Cyril. lib posteriori ad Reginas de recta fide.* præcessit, Cyrillo: Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobedientiam immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam *In 2. oratione in Pascha.* nos reuehit, per maximam illius obedientiam. Explicans illa Gregorij Naxianzeni verba Nicetas. Si vt latro simul cruci affixus fueris, probo & candido animo Deum agnosce, cumq; ille propter te tuumq; peccatum, cum iniquis reputatus fuerit, tu propter illum iustus efficere. Vide, inquit, quàm propriè & accuratè loquitur. Theologus, non dixit, Christus iniquus factus est, sed reputatus: rursus non dixit, tu iustus reputare, sed efficere. Neq; enim reputatio, sed ipsa rei veritas, aut iustum hominem reddit aut condemnat.

Philip 2. Estne autem verisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, propterea carnem indutum: propterea factum esse patri obedientem vsq; ad mortem, mortem autem crucis, vt nos imputatione tantùm, nõ autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortem iturus, *Ioan. 17.* patrem pro suis discipulis, proq; omnibus qui essent in se credituri, precatus: Pater, inquit, sanctifica illos in veritate. Isti verò non veritate, sed impotatione sanctificari nos dicunt & iustificari, non verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè, vel nõ iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus, Si vos filios liberauit, *Ioan. 8.* verè liberi eritis. At isti non eritis, aiunt, verè liberi, sed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iusti*1. Ioan. 3.* *Ibid.* tiam, iustus est. Isti, si Dijs placet, Euangelici, non qui facit iustitiam aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite. Videte qualẽ charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & simus. Isti verò: Non est verum, aiunt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem, non sumus filij Dei, verùm nominamur tantùm & reputamur. Nisi fortè *2. Cor. 6.* *1. Cor. 6.* possunt esse filij Dei, q iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulũ dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Idem Paulus cùm recensuisset fornicarios, idolis seruientes, & alijs id genus criminibus infames: Et hęc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis: Isti autem fuistis, aiũt, hæc & estis adhuc: nisi quòd non imputatur vobis: iustitia aũt Christi imputatur vobis ad iustitiã. Nimirùm hoc est planioribus verbis edisserere, quę sunt perplexa in scripturis. hoc est purum Euangelium docere, quæ cum Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari. hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sancti-

ficati,

ficati, verè per eam abluti ſimus, & à peccatis liberati, verè ex filijs iræ filij Dei facti. Deinde
verò non intelligunt iſti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Chriſti beneficia
non obſcurare modò, verumetiam ex omni hominum memoria delere, & ſempiterna quadam
obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, iſti ſe pugnantia dicere: Neq; e-
nim non legerunt, peccata noſtra eſſe, quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio eſſe Deo im- *Eſa.59*
pium, & impietatem eius. qui igitur fieri poteſt, vt non imputet, quod odio habet, cùm ip- *Sap.14.*
ſum etiam imputationis verbum odium quoddam ſignificare videatur? Quamobrem ex-
plodenda prorſus eſt iſtorum, & de manente quidem in nobis, ſed non imputato peccato,
& de non inhærente nobis, ſed imputata tantùm iuſtitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo
Dei: Dicit ſanctus ille Propheta: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor, non dealbaberis, a-
iunt iſti, manebit in te priſtina peccati deformitas, niſi quòd ea tibi non imputabitur. Dicit *Eſai.43.*
idem in eodem libro: Quantum diſtat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates
noſtras. Non longè fecit, aiunt iſti, quin iuſtitiam longè fecit. Nam ea nobis non inhæret, ex-
tra nos eſt, in Chriſto eſt, & imputatur nobis. Iniquitates autem inhærent, ſed non imputan-
tur nobis. Per alium Prophetam dicit dominus: Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquita-
tes tuas, propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Non eſt verum, aiunt iſti, non *Ioan.1.*
delet, manent in nobis, inhærent nobis, ſed non imputantur. Paulo poſt apud eundem Pro-
phetam dicit dominus: deleui vt nubem iniquitates tuas, & quaſi nebulam peccata tua. Ve-
rùm & hoc iſti verum eſſe negant. Manet nihilominus, aiunt, illa nubes, manet illa nebula
peccatorum: etiamſi iuſtitiæ ſol iam illuxerit, non ea tamen aboletur, niſi quòd non impu-
tatur. Illum etiam plus quam Prophetam arguunt mendacij. qui de Chriſto ferens teſtimo
nium, dixerit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Non tollit, aiunt, ſed cùm inhæ
reant nihilominus in nobis peccata, non imputat ea. Num autem iſtis à Chriſto rectè dici
non poſsit. Quæ vtilitas in ſanguine meo, ſi non ſunt per eum ablutæ ſordes peccatorum?
Quis fructus paſsionis, & mortis meæ, ſi non fuit illius tanta vis, vt maculas peccatorum ab
ſtergeret? Quid eſt euacuare crucem Chriſti, quid eſt dicere ergo Chriſtus gratis eſt mortu-
us, ſi hoc non eſt? Eratis aliquando tenebræ, dicit Paulus: nunc autem lux: non eſtis iam in
tenebris, ſed eſtis filij lucis, non autem noctis & tenebrarum. Eripuit enim vos Deus de po-
teſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij ſuæ dilectionis, vbi ſempiterna lux eſt. At
iſti, non eſt verum, aiunt: Non tranſtulit vos Deus de poteſtate tenebrarum. Eſtis adhuc te-
nebræ: eſtis adhuc filij noctis & tenebrarum: niſi quòd peccatorum tenebræ quæ ſunt in vo
bis, non imputantur vobis. Lux autem quæ eſt in Chriſto, non autem in vobis, ea vobis im-
putatur, haud aliter ac ſi vos eam lucem in vobis haberetis.

Verùm à ſancto Dauid, aiunt, ſcriptum eſt: Beatus vir cui non imputauit Dominus pecca
tum. Scriptum eſt, verùm non eo ſenſu, quo volunt nouatores iſti, neq; hoc verbis iſtis Da- *Pſal.31.*
uid ſignificare voluit, peccatum quod quidẽ veri peccati rationẽ habet, quodq; ſempiternæ *Beatus vir cui non*
mortis reum facit hominẽ, eatenus, tãtùm remitti, vt non imputetur, nõ aũt vt non ſit. Lon *imputauit, &c. ex-*
gè abfuit ab hac ſententia ſanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere po- *plicatur.*
tius voluiſſe videtur: Beatum eum eſſe, in quo ſic peccatum deletur, vt eius etiam omnis me
moria prorſus extinguatur, quaſi nũquàm admiſſum fuiſſet, vt fiat illud, quod per Ezechie *Ezech.18.*
lem dicit Dominus: Omnium iniquitatum, quas operatus eſt, non recordabor. Iuſtinus Phi *Iuſt. in col. cum Tri*
loſophus & Martyr, proximus Apoſtolorum temporibus, cum hunc ipſum locum adduxiſ- *phone Iudæo.*
ſet, quaſi perſtringens noſtri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui nõ imputauit peccatũ
Dominus: hoc eſt, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non ſicut prædicatis, voſmetipſos
fallentes, & alij quidam veſtri ſimiles aſſeuerant, etiam ſi peccatores fuerint, modò Deum
norint, non imputabit eis peccata Dominus. Hæc Iuſtinus. Videtur autem Propheta quaſi *Diſcrimen inter te-*
gradus quoſdam conſtituere, quiddam vt amplius eſſe velit tegere peccata, quàm remitte- *gi, remitti, & impu*
re: Rurſus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum à doctiſſimo Ori- *tari.*
gene, & ab Eutinio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur
Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea pe-
nitus amputetur, eò vſq; vt nullum in eo veſtigium poſsit reperiri nequitiæ. Hieronymus *Li.4. interp. ad Ro.*
quoq; Pſalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptiſmum, tegi per charitatem, *In Pſal.31.*
de qua ſcriptum eſt, quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyriũ. *Imputari apud ve-*
Quibus verbis non obſcurè videtur indicare, maius quiddam ſignificari, cum non imputa- *teres quid.*
ri, quàm cum vel remitti, vel tegi, peccatum dicitur. *1.Pet.4.*

Quamobrem eum legimus, non imputari nobis peccatum, ſic accipere debemus, vt cum
puluiſculo, quod aiunt, ablatum, nec vel veſtigium vllum deinceps eius in nobis reliquum
eſſe factum, perſuaſum habeamus. De iuſtitia verò, Chriſto potius & Apoſtolis eius fidem ha *Quid ſit non imputa*
beamus, qui verè nos ſanctos, verè liberos, verè iuſtos eſſe conſtitutos, ac filios Dei non mo *ri peccatum.*
do nominari, verumetiam eſſe dixerunt: quàm nouatoribus iſtis, per quos nõ aliam ob cau
ſam, hanc de ficta & imputata iuſtitia, quam ipſe commentus eſt Satanas, doctrinam diſſemi
nauit, quàm vt homines veræ iuſtitiæ prorſus expertes faceret. Veniſſe nunc reuera tem-
pus illud videtur, de quo ſcripſit Apoſtolus, in quod ſe quoque incidiſſe queſtus eſt o- *2.Tim.4*
lim Hilarius: Erit, inquit Apoſtolus, tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad *Libr.10. de Trinit.*
ſua deſideria, coaceruabunt ſibi Magiſtros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur
nunc quoq; dicere: Loquimini nobis placentia, quorũ nimis aures delicatæ ferre non poſ- *Eſa.30.*
ſunt, vt retributio fieri dicatur ſecundum opera, vt referat vnuſquiſq; propria corporis pro *1.Cor.5.*
ut geſsit, ſiue bonum, ſiue malum, ſed volunt vt retributio fieri dicatur ſecundũ illa, non q̃
geſſerunt ipſi mala, ſed quæ geſsit Chriſtus in corpore ſuo bona, vt ſi ipſi probi non ſunt, ſuf
ficiat Chriſtũ tamen probũ fuiſſe. Quamuis de recẽs baptizatis, ſi ſubitò ex hac vita eos mi-
grare, contingat, nõ abſurdè dici queat retributionẽ futurã, ſecundũ ea, q̃ Chriſtus geſsit in

corpore suo bona: de his verò nequaquam, qui post baptismum aliquamdiu superstites, in peccatorum cœno volutati nulla resipiscentiæ signa dederunt. Fuitne tempus vllum, quo maior esset Magistrorum aceruus, auribus hominum seruientium, quàm sit istud, in quod incidit ætas hæc nostra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras, quod est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundum, cum dicitur: nulla nostra, sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos saluos esse: quicquid fit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christũ peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitæ sit hæres æternæ. Ac videtur hic esse temporum horum status, haud facilè vt quisquam statuere possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis auriũ sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel indè facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt, de quibus Propheta scribit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant: nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est, quod ab eodẽ Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem aũt fructum attulerit hæc eorum doctrina, quam isti parum sani, sanam haberi volunt, quámque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi, seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimã, nihiloque meliores nunc esse, quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerũt, quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaque sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari, Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest, vt mea sit hæc infelicitas, mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterum paulò post: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam, non ferè, nisi leuissimus quisque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat qui cum virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquàm illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Et in alio quodam libro: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potius videantur deteriores: nec fieri, vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille. Quis enim non peccet impunitius, cum ab istis hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritu sancto, non possimus non peccare: cum cuius impulsu fit, vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnum dæmonem, quàm omnes homines. Quasi non contra fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm omnes dæmones. Cùm verè dictum sit à Cæsario, quòd plus valet ad erigendum Christus, quàm ad deprimendum diabolus. Sed est & hæc insignis Cacangelicorum istorum & horrenda blasphemia, quod ipsum etiam Deum peccati faciunt auctorem: vt ab eo ad peccatum homines agi blasphement. Quis nõ peccet impunitius, cum nulla sua, sed sola Christi iustitia se salutem fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiã eorum, in quibus à Deo creati sumus? quæ Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè precium, non aliundè meritũ habent, quàm ex pretioso Christi sanguine, quo respersa sunt, quemadmodum à viro quodam docto præclarè scriptum est, quòd iustitia meritorũ Christi, fulget in virtutibus sanctorum, sicut Sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia Solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rem damnatam crediderit? atque adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quisque turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? His enim verbis vtitur Lutherus: Quantò sceleratior est homo, tantò citius Deus gratiam infundit. Iam autem magna pars hominum eò tendit, vt se adorner sicut catus, & posteà debeat Deus eos acceptare: Nequaquam. Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia modò nõ edita voce clamat hoc res ipsa, quod ipse quoque princeps & architectus huius tẽporis hæreseon fatetur: se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquam, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani Põtificis, hoc est Ecclesia Dei, quæ quatuor tantum recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Intereà tamen, quæ miseranda est istorum hominũ cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit, quod ex bonis improbos ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquam Sirenum cantiones, dulces illas quidem, verum certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dũ si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd Christus probus fuerit, atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minus ipsi iustè viuamus, nondum inter ipsos, qui de via regia declinauerunt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt, de ratione iustificandi satis conuenit: nec ipsi modò dissident, inter se & inuicem sibi sunt hæretici, seque mutuo iudicio condemnant, verumetiam secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippum Melanchthonem in iustificationis negotio quaterdecies variasse. Sic istorum oratio, sicut ali-

Aurium pruritus in isto seculo.

Hier. 23.
Hier. 5.

Testimonium Eras. in ep. cont. Pseudo Euan.

Lutheri doctrina homines fieri deteriores.

Hyperaspiste secundo.

Ioan. 3.

Cæs. Hom. 18.

Ephe. 2.
Esa. 16.
Alb. Magnus dist. 20. in 3 lib senten.
In 500. artic. Articulo 65.

Lutheri de suis testimonium.

Varietas doctrinæ inter hæreticos de iustificatione.
Osiander in Nisitorace.

cubi

cubi ſcribit Baſilius, videtur neſcio quomodo, cum ſemel extra veritatem deducta ſit, ad
multiplicia periculoſaq; inconuenientia, per quandã ſeductionis conſecutionẽ efferri. Nam *Baſil. li. 2. cont.*
q ſemel de recto fidei, religionisq; curriculo deflexerunt, haud aliter, atq; ij, qui à recto itine *Euno.*
re aberrarũt, alias ex alijs ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullũ peritum regionis
ducem ſequuti. Sic iſti duce carentes Eccleſia, quam reliquerunt, alia ex alijs erroris & im-
pietatis diuerticula ingreſsi, nullum errandi finem faciunt. Miſcuit enim Deus in medio eo-
rum ſpiritũ vertiginis, & immiſit illis operationẽ erroris: Obſcuratũ eſt inſipiens cor eorũ, *Eſai. 19.*
vt non intelligant, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Sic fit, vbi ſuo quiſq; præ- *2. Theſſ. 2.*
fidit ingenio, ſibiq; hoc arrogat: vt proprio ſuo non communi totius Eccleſiæ ſenſu, ſcriptu *Rom. 1.*
ras interpretetur: vt cæteros omnes, quãlibet pios & doctos viros, talpia fuiſſe cæciores: ſe *1. Tim. 8.*
verò ſolũm videre ſe ſolùm ſapere perſuaſum habeat. Quamobrem iſtos cum imputatiua *Aug. de peccatorũ*
ſita iuſtitia miſſos faciamus, & Auguſtino credere potius animum inducamus: qui verè nos *meritis, & remiſſ.*
& realiter eſſe iuſtos docet: cũ per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd *li. 1. c. 9.*
ſe ad iuſtitiã exemplum imitantibus præbuit: dari etiam dicit ſui ſpiritus occultiſsimã fi- *1. Cor. 15.*
delibus gratiam, quã latenter infundit & paruulis: ſicut & ille in quo oẽs moriũtur, preter *Ibid. cap. 10.*
quàm quòd eis, qui præceptũ Domini voluntate tranſgrediuntur, imitationis exemplum *1. Cor. 16.*
eſt: occulta etiam tabe carnalis concupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe ve-
nientes. Itaq; iuſtificari in Chriſto, qui credunt in eũ, dicit Auguſtinus: & eum ſecutus Anſel *Aug. de natura &*
mus, propter occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, qua quiſquis *gra. c. 38*
adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Hæret autem quiſq; Domino per charitatem, qua vna ſi- *Iuſtitia noſtra vo.*
cut in alio libro dicit idem Auguſtinus, verè iuſtus eſt, quicunq; iuſtus eſt. Cuius charitatis *2. Cor. 4.*
habitus ineſt etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere poſsint. *Iuſtitia in homine*

Non igitur ſola peccatorum remiſsione, verumetiam, cuius toties Paulus meminit inte- *quid.*
rioris hominis renouatione, noſtra conſtat iuſtitia: quæ renouatio fit, quemadmodũ ex Au
guſtino iam docuimus, per occultam quãdam communicationem & inſpirationem gratiæ
ſpiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cum ſcribit ad
Conſentium. Quid eſt aliud iuſtitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et ali- *Epiſt. 83.*
bi volens explicare, qd ſit iuſtificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentiſsima *Li. 15. c. 8. de Trin.*
cum à ſuo creatore ab impietate iuſtificatur: à deformi forma in formoſam transfertur for *Lib. 4. diſt. 8*
mam. Quibus verbis innuere videtur, quòd iuſtificari ſit, à deformi forma in formoſam for *Grat. de conſ. diſt.*
mam transferri, hæc aũt formoſa forma, charitas eſſe videtur. Neq; verò diſsidet ab Auguſti *2. Quia, corpus 9.*
no Latino, Græcus auctor Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus. Cui quandam homiliam inſcri- *Valden. de ſacra-*
ptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de ſacra *mentis cap. 67.*
mento altaris, in qua de eodem ſacramento tractatur. Et ſi quæ verba reperiuntur in eo ſcri
pto Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algeros & alij complures tanquàm ab Eu
ſebio Emiſſeno prolata citant. Valdenſis aũt ille Thomas vir non vulgariter doctus ad Iſido
rum refert, cuius tamen ſtylum redolere minimè videtur. Sed neq; Græcum aliquem aucto *Hom. 5.*
rẽ referre, cũ q ſcripſit hæc, latinus fuiſſe videatur. Vidimus aũt & ante annos quinq; quaſ-
dam homilias in Euangelia, Euſebio Emiſſeno inſcriptas, Antuerpiæ apud Ioannem Stelſiũ
editas anno 1558 in quibus ea verba non reperimus. Cæterum ſuperioribus proximis annis
legimus alias impreſſas Lutetiæ anno 1557. In his, inter ſermones de Paſchate reperimus &
hunc de ſacramento altaris. In eo docet Euſebius Emiſſenus, aut quiſquis fuit auctor homi
liarum illarum: fuit aũt dubio procul ex antiquis illis viris doctiſſimis: quod nemini nouũ
& impoſsibile videri debeat, q in Chriſti ſubſtantiam terrena & mortalia, nimirum panis &
vinum commutantur. Teipſum, inquit, qui iam in Chriſto renatus es, interroga dudũ alie-
nus à vita, peregrinus à miſericordia à ſalutis via intrinſecus mortuus exulabas: ſubitò ini-
tiatus Chriſti legibus, & ſalutaribus myſterijs innouatus, in corpus Eccleſiæ non videndo, *Macarius hom. 1.*
ſed credendo tranſiſti & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruiſti.
Quod Auguſtinus, occultam communicationem & inſpirationem gratiæ ſpiritalis, hoc Eu
ſebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quædam
veſtimenta cœleſtis pulchritudinis appellat: Et mox ſubdit Emiſſenus. In menſura viſibili
permanens, maior factus es teipſo inuiſibiliter, ſine quantitatis augmento: cùm idem atq; i-
pſe eſſes, multò alter fieri fidei proceſsibus meruiſti. In exteriore nihil additum eſt, & totũ
in interiore mutatum eſt: ac ſic homo Dei filius effectus, & Chriſtus in hominis mente for-
matus eſt. Sicut ergo ſine corporali ſenſu, præterita vilitate depoſita, ſubitò nouam indutus
es dignitatem & ſicut hæc, quæ in te Deus læſa curauit, infeſta diluit, maculata deterſit, non
oculis, ſed ſenſibus ſunt credita: ita & cùm reuerendum altare cibis ſatiandus accedis, ſacrũ *1. Reg. 10.*
Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge, cordis manu ſuſ- *Greg. lib. 4. c. 4. in*
cipe, & maximè hauſtu interiori aſſume. *lib. Reg.*

Quàm clarè docet hic Euſebius, non imputatione iuſtitiæ nos iuſtos, Deiq; filios nomi-
nari & eſſe, ſed occulta quadam puritate, ſed mutatione in virum alium. Quemadmodum
etiam ſcriptura dicit: Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, in
quit, electæ mentis, quid eſt aliud, quàm immutatio vetuſtatis? Natura enim noſtra per lap-
ſum primi hominis ſic damnata eſt, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veteraſcat.
Sed qui in nobiſmetipſis deficimus, cùm in nos ille ſpiritus inſilit, renouamur: quia ſtatim
quod non eramus, efficimur. Tepidus erat quis, ſed repentè viſitatus à ſpiritu, feruens effi *Macar. Hom. 44.*
citur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium
mutatus eſt quia eſſe cœpit, quod ante inſilientem ſpiritum in ſe eſſe non potuit. Extat ho-
milia quædam D. Macarij, qua docet quantam in homine Chriſtiano mutationem & reno-
uationem faciat Chriſtus: Quem ideò veniſſe ſcribit, vt naturam conuerteret, transmuta-
ret, & renouaret: Demùm hanc animam propter tranſgreſſionem affectionibus inuolutã

re-

reformaret, contemperans eam cum suo spiritu diuino. Venit itaq; vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguã, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus persequutus: Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutariq; ab hoc statu peruerso in alium bonum statum, & ab hac abiecta natura in aliam naturam diuinam, ipsam deniq; virtute Spiritus sancti nouã effici: & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: nostrum est aũt ista consequi, qui credimus, qui verè diligimus illam, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cùm enim tempore Elisæi, lignum, quod est natura leue, missum in aquam extulit ferrum, naturã graue: quãtò magis Dominus mittit huc spiritum suum leuem, subtilem, bonum & cœlestem: quo animam in profundis aquis nequitiæ immersam extollat, eleuet ac euolare faciat ad alta cœlorum, & transmutabit & conuerteret eam à sua natura, &c. Et explicans locum hunc Cyrillus. Dominus faciens te, &c. Faciens dicit, pro condens, & transformans in aliud vitæ institutum, & ad aliam vitam honestam. Transmutamur enim Christo, ad nouitatem vitæ sanctæ, & Euangelicæ subolescentes ad eius formæ pulchritudinem, per spiritum: vt deinceps alij videamur. Dixit nimirùm de Gentibus voce Ezechielis: Euellam cor eorum lapideum à carne eorum, & dabo illis cor carneum, vt me cognoscant, q; ego sum Dominus. Venturam aũt ætatem, & populum creandum eos ex Gentibus, sæpè nominat diuinus etiam Dauid. Quin sapientissimus Paulus. Nos oẽs, inquit, retecta facie gloriam Domini speculantes, ad ipsam imaginem transformamur, à gloria in gloriam, tanq̃ à Domini spiritu. Hic Cyrillus velle videtur, q; iustificatio, quædam transformatio fit, in imaginem Dei, quam parens noster perdidit. Et interiectis chartis aliquot, explicans illud in eodem capite: Ecce ego creaui te, &c. Creari dicimus, in his verbis significare, non semper ab eo, quod non est, ad id, quod est, processum. Disputat enim veluti cum his, qui sunt iam & subsistunt: sed potius renouationem designat, per Spiritum sanctum, transmutantem aliquos ad inculpatam & sanctam conuersationẽ ac vitam. Scribit in eãdem sentẽtiam pleraq; Leo quoq; Pontifex. Hinc videre licet, quantus eorũ sit error, qui iustificationem nihil aliud esse contendunt, q̃ peccatorũ remissionem: nec vllam in homine prætereà mutationem requiri putant. An aũt eorum sententia, cum ijs scripturis quas ij sancti Patres producunt, apertè non pugnat? Audiuit Prophetã sibi dicentẽ Dauid Dñs transtulit peccatũ tuum: neq; tamen id audiuisse contentus fuit, nec proptereà se plenè iustificatũ esse putauit. verùm petiuit à Deo: Cor mundũ crea in me Deus & spiritum rectũ innoua in visceribus meis. Tunc demùm se verè iustificatum fore persuasum habebat: si post factã peccatorum remissionem, cor mundũ in se Deus creasset: & quem graui culpa sua, spiritũ rectũ amiserat, eũ in visceribus suis innouasset. Apud Ezech. quoq; cùm Dñs dixisset: Proijcite à vobis oẽs præuaricationes vestras: non hic substitit, quasi iam satis foret: verùm addidit: Et facite vobis cor nouum, & spiritum nouũ. Et alio loco Effundam, inquit, super vos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Num satis habuit hæc ita dixisse? Minimè. Quin adiunxit ille mox: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. Non putauit ad iustificationem sufficere Propheta, si quis mundatus foret ab inquinamentis: cor etiam nouum & spiritum nouum, & mutationem in alium virum, & renouationem requirebat.

4. Reg. 6. *Li. 5. Tom. 2. c. 54* *Ezech. 11. 18. 36. 39* *2. Cor. 3.* *Ser. 1. de resur. Domini.* *2. Reg. 12.* *Ezech. 18.* *Ezech. 36.*

Vtrum aũt præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur: curiosè magis, q̃ fructuosè quæritur. Scribit quidem Dionysius, q; quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primùm, deinde illuminat, posteà conformat ad Deiformẽ perfectionẽ. Cæterùm, si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina S. Spiritus gratia ac tria hæc non tam re ipsa, q̃ ratione distingui videntur. Siquidem vnus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia perfectio nuncupatur. Quanq̃ si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpã, sicut Sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaq; natura sit inspiratio gratiæ posterior, ex parte peccatoris iustificati, q; ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorum propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarum: quamuis non prius incipiant radij splendescere, q̃ tenebræ fuerint propulsatæ. Hac de re sic ab Augustino scriptum legimus. Non enim ex qua hora quisq; baptizatur, omnis vetus infirmitas eius absumitur: sed renouatio incipit à remissione omniũ peccatorũ, & in quantũ quisq; spiritualia sapit: qui iã sapit, in tantũ renouatur.

Dion. Eccl. Hier. cap. 5. *Spiritus sanctus omnia simul iustificationis opera conficere potest.* *Lib. 2. de peccatorũ meritis.*

Nos aũt anxia disquisitione omissa, præcedat ne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunq; fiat persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiã. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus nec fidem habemus: Si aũt fidem non habemus, Christiani non sumus. Si aũt fidẽ habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quantũ est? Iustus ex fide viuit. Et paulò post: Beati prædicti sumus: & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi. in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omninò habemus grati sumus ex eo, qđ habemus, vt addatur quod nõ habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt, & contremiscunt. Si tantùm credis, & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt, &

Aug. ser. 16. de verbis Apostoli. *1. Ioan. 1.* *Abac. 2.* *Psalm. 17.* *Colo. 3.* *Iacob 2.* *Matth. 16.*

contremiscunt. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: *Luc. 4.*
Beatus es Simon Bar-Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierunt, Obmutescite. Ille beatus,
dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est. Illi autem
audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicunt & repelluntur. Vna vox est, sed Dominus radicē
interrogat, non florem. Vnde dicitur ad Hebræos: Ne qua radix amaritudinis sursum ger- *Heb. 12.*
minans molestet, & per illam contaminentur multi. Prius ergo discerne fidem tuam à fide
dæmonis. Vnde eam discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando. Adde er- *1. Tim. 1.*
go fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua conscientiæ bonitate? spéique ipsi adde charitatē.
Discernite fidem vestram, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis. Paulus Apostolus *Rom. 8.*
dicit. Neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed fides. Dic adhuc Apostole: adde, di- *Galat. 5.*
scerne, quia & dæmones credunt, & contremiscunt. Ergo adde, Dæmones enim credunt, &
contremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole, & circuncide fidem meam, & discerne
causam meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circuncidit. Sed fides, inquit,
quæ per dilectionē operatur. Vnusquisque ergo, fratres mei, inspiciat se intus, appēdat se, probet se *Psal. 42.*
in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quę faciat cum charitate, non expectans retribu-
tionem temporalem sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem ope-
ratur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos. Ergo crescat in vo-
bis. Quibus verbis, quàm his Augustinus potuit apertius demonstrare, quòd sit in nobis iu-
stitia, quodque ea iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibusdam producuntur.

CAP. LXXIII.

VErùm hic iterum reclamant isti, qui iusti & salui esse volūt, iustitiam autem ha- *Rom. 8.*
bere nolunt: Si nos ad nostram remissis iustitiam, quò nos aliò quàm ad gehē- *Esa. 64.*
næ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignæ passiones huius temporis
ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti
sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ no-
stræ. Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est, qui facit bonū, *Psalm. 13.*
non est vsque ad vnum. Nam & Magister noster nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præce- *Luc. 17.*
pi vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud
ex Psalmo, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo *Psalm. 142.*
omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vi- *Aug. li. 9. conf. c. 13.*
tæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoque, quamuis & Romani *Meritorum ad præmium comparatio.*
Pontificis & Monachi, hac in parte multum valet auctoritas, quò tamen Ecclesiæ præsidēte,
iam inde à mille propemodum annis extinctam Euangelij lucē de vera fide, deque veris cul-
tibus esse volunt, quem etiam, quæ est eorum sacrilega audacia, manifestam Ethnicorum i-
dololatriam in Ecclesiam introduxisse mentiuntur: neque dubitant ei viro impietatis notā,
impij, nepharijque homines inurere: cuius pietas, vitæque sanctimonia singularis, totius est or-
bis Christiani testimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum auctoritatis illi tri- *Grego. li. 8. moral.*
buunt, quod scriptum ab eo legatur: Quantalibet iustitia polleant, nequaquam sibi ad inno- *cap. 23.*
centiam vel electi sufficiunt si in iudicio districtè requirantur. Et alio loco: Omnis humana *Lib. 21. mora. c. 15.*
iustitia, iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius Mona-
chi Bernardi vox laudatur: Æternam vitam nullis potes operibus promereri. Quod ante *Bern. ser. de annunciatione.*
eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus.

Neque verò noua sunt hæc, quæ ab istis obijciuntur: suo quoque tempore quęsitum fuisse scri- *Algerus lib. 2. de sacramento Eucharistiæ cap. 7.*
bit Algerus, ante quingentos & amplius annos qui fieret, quòd æternitas felicitatis vel pœ-
næ retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iustitiæ. Ac respondet his verbis, Gregorij
& Augustini sententiam secutus: Deus non temporalem actionem, sed perpetuam boni vel *Greg. lib. 4. dialo. cap. 44.*
mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ si in æternum viueret, in æternum in suo pro-
posito maneret. Ideò iustè æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit. Vndè *Au. epist. 44.*
etiam cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis non sunt condignæ ad futuram glo- *Rom. 8.*
riam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsque ad finem, non modò quis pro
Deo laboraret, sed & pateretur: non tamen esset condignū, vt hoc temporali commercio æ-
ternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem sui pœnam: ne
etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, si nimia fieret illis dilatio ad gloriam, breuia-
uit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione, vel nimio suo labore *Matth. 24.*
deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendiū.
Ipsius præcursoris sui vitam, quo nemo maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis
annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero cōsummauit: *Matth. 11.*
vt quia Deus non curat, ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur: perfectionē
meriti non tempori adscriberet, sed virtuti. In quam sententiam præclarè multa scripta sunt *Emiss. cap. 3.*
à Bernardo cumque ad Abbatem Garinum Alpensem, epist. 253. Ante Algerum verò multis se-
culis Eusebius Emissenus: Totis licèt animæ & corporis laboribus desudemus totis licet
obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum meritò pro cœlestibus bonis cō-
pensare & offerre valebimus: Non valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudijs com-
parari. Lassescant licet membra vigilijs: pallescant licèt ora ieiunijs: non erunt tamen condi- *Rom. 8.*
gnæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus er-
go charissimi, in quantum possumus: quia non possumus quantum debemus futura beati-
tudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate,

cum

cum lætitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetustior Antonius, sicut eius vitam describens, narrat Athanasius: cùm hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua est. Si ergo nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus, se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel [*Matth. 19.*] modica portiona auri contempta, nec gloriari se debere, quasi magna dimiserit, nec tædere, quasi parua sit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centũ aureas dragmas conquirendas: ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplũ de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet.

[*Aug. in Psal. 61. & 83. & 103.*] Ex his Eusebij Emisseni & Algeri verbis facilè quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere Deum, quid quisque voluerit non quid potuerit: non attẽdere facultatem, [*Bern. de præcepto & dispensat.*] sed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, vbi non inuenit facultatem. [*Bern. de gratia & lib. arbitrio.*] Sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur. Cuius alio quoque loco, digna vox est, quæ celebretur: Sola voluntas, quoniam pro sui [*In lib. de Conscientia, cap. 1.*] ingenita libertate, aut dissentira sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capa[*De conceptu Virginis, lib. 1. c. 4.*]cem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ, iniustitiæve consentit. Ante quem etiam Anselmus: Non punitur, inquit, nisi voluntas. Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacẽ[*Petrus de veneratione sanctæ Crucis.*]sis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper, aut remuneratur, aut condemnatur. Et qui vixit ijsdem temporibus, Anselmus Hauelburgensis [*Ansel. lib. 1. contra posito, c. 10.*] Episcopus: Intentio, inquit, bona siue mala, operi nomen imponit, & siue meritum, siue sup[*Epist. 49. q. 4.*]plicium iustæ retributionis acquirit. Augustinus quoque, Voluntas, inquit, omnium factorũ, meritorumque mensura est. Ex qualitatibus quippè voluntatem, non ex temporum spacijs, siue rectè facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deijcere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuissimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cum illo actum, quàm dignus fuerat, diceretur: quãuis in spacio temporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo sit comparan[*Hil. in Psal. 118.*]da. Et qui præcessit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Voluntaria semper Ecclesia docuit vniuscuiusque aut pœna, aut præmijs affici electionem.

[*Ber. in Psalm. 118.*] Falsò igitur sibi persuadent nouatores, quod cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim [*Aug. de tempore ser. 59.*] dixerit alicubi: Aeternã vitã nullis potes operibus promereri: quo tamẽ sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis, liquere cuiuis potest. Non enim opus est, quod meretur, [*Hugo lib. 2. de sacramẽtis parte 14. cap. 6.*] sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternam: si bona est adiuta Dei gratia meretur vitam æternam. Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deum marca[*Aug. lib. 1. retract. cap 9.*]dẽ habet. Et alio loco: Voluntas, inquit, est qua & peccatur, & rectè viuitur. Hoc est quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tã diligẽter ver[*Aug. de libero arb. Lib. 1. c. 14.*]satus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totũ, inquit, meritũ in voluntate est. quantum vis, tantùm mereris. Si ergo magnum habere meritũ, vis magnam habe voluntatem, magnã [*Et lib. 50. hom. homil 8.*] fiduciam. Tantũ mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus [*Luc. 19.*] impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat, & multũ habebat: Vidua illa quæ duo mi[*Luc. 21.*]nuta misit, parũ habuit, & parum dedit. imò tantum dedit, quantum Zachæus: Minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non aũt pensat Deus, quantum detur, sed ex quãto detur: Si ergo vbi plus datur, & vbi minus, differens meritũ non est, si æqualis vtrinque volũtas habeatur. ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differens meritũ esse nõ potest si æqualis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt nõ desperes. Si facultas deest, ad[*Luc. 7*]sit bona voluntas: Quantũ vis, tantũ mereris. Fac ergo voluntatẽ magnam, si vis habere meritum magnũ. Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multum habuit quod dimitteretur, non attulit substantiã magnam, sed dilectionẽ magnam: multum contra multum. Si multa pecunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes: & securè peccare possent quamdiu vellent, & quantũ vellent: in ipsis enim esset redemptio peccatorũ suorum. quando vellent, darent pecuniã, & haberent iustitiã. Nunc aũt benè [*Deus in his redemptionem nostram posiitam esse voluit, quæ adsunt omnibus.*] fecit Deus, quia in eo posuit redemptionem nostrã, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiã si pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige multùm, si vis vt multum tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniã dilexit multũ. Hactenus Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque reperire [*cap. 5.*] licet in libro de interiori domo, si modò liber hic à Bernardo conscriptus est. Et ante multis [*Chry. hõ. 26. in Matthæum c. 10.*] seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex Euangelio locum. Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid est, inquit, quod dat, ideo habet mercedẽ, sed ob id quia magnus est, propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare & non potuit: Nunquid iustum est, vt secundũ modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergo vt opus extendatur se[*Rom. 6.*]cundũ voluntatem, quã larga voluntas angustetur secundũ opus. Ex his Hugonis & Chry[*Philip. 2.*]sostomi quoque verbis discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur. Quæ si mala est, à nobis est. & stipendium illius mors est: si bona est, à Domino præparatur, qui operatur [*Roma. 5.*] in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas. Cui soli [*In cap. 6. ad Heb.*] deberi vitam æternam docet Sanctus Thomas, quòd quicquid non est ex charitate, non sit [*Gers. in Anago de verbo & hymno gloria partitione 4.*] meritorium. Vt rectè Ioãnes Gerson admoneat, tenendum esse pro regula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deũ Christianus, talis est sibi in retribuẽdo Deus. Dilectus meus [*Cant. 2.*] mihi, dicit sponsus. & ego illi, & ad me conuersio eius. Quamobrem nemo dicat, nõ habeo, [*Aug. in psal. 103.*] non possum, charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus, quia quicquid dicimus

& quic-

& quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoq; Alexandrino scriptum est: Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerunt, cum ijs qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, & si alij superent facultatibus. Paulinus quoq; Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est vnde soluamus. Res enim potestatis nostræ est, noster affectus. Hunc Dño impendamus, & soluimus. Deniq; Dauid liberatus de manu omnium inimicorũ suorum, pro salutis suę plena securitate non regni opibus, sed animi soluens, ait. Diligam te Domine, virtus mea. Addo etiam amplius: eum qui creditor est, debitorem fieri, si illi pretium bonitatis suę, quam nobis indebitam præstat, gratuita diligentes animo pensione soluamus. Et si quod à Bernardo dictum est, quo sensu dixerit, explicare satis ipse videtur ijs verbis, quæ statim subiunxit: Æternam, inquit, vitam, nullis potes operibus promereri. Mox addit: Nisi gratis dentur & illa. Non aliud itaq; dixisse videtur, quàm quod Augustinus antea dixerat: Quoniam & ipsa vita ęterna, quam certum est bonis operibus reddi, a sancto Apostolo gratia Dei dicitur: cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam, vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini.

Clem. l. 4. stromat.
Epist. 4. ad Seuerũ.
Psal. 17.

Quò magis autem intelligi possit, quæ de meritis operum, Ecclesiæ doctrina sit: operæpretium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re dissereremus. Primùm igitur hoc semper in Ecclesia catholica docebatur, docetur & docebitur: quod ab Hieronymo quoq; legimus annotatum. Priusquam fidem Christi quis recipiat, & in eo Spiritus sancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: Est merces operi tuo: Siue ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit mercedem eũ sui boni operis non habiturum: Posteaquam verò conuersus ad Christum, & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisq; accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. Proinde & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit: Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accẽdere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant & eius nomini subijciãtur, sine quo salui esse non possunt. Si aũt iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus, & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actiones, verũ etiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus: atq; hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatem à Dño impetrare persistant. Auctor operis imperfecti: In tempore opportuno, vt in persecutione magis instanter, de veritate fidei doceamus, quàm de iustitia conuersationis: In pace aũt magis assiduè de iustitia conuersationis, quàm de fidei veritate. Quoniam in persecutionibus quidem plus necessaria est doctrina fidei, quàm conuersationis: In pace aũt plus necessaria doctrina conuersationis quàm fidei. Quoniam in persecutionibus non propter conuersationem suam bonã aut malã veniunt Christiani in periculum, sed propter fidei cõfessionem. In pace aũt non propter fidem suã verã periclitantur Christiani: sed propter cõuersationem. Quoniam in persecutione fides Christianorum periclitatur: in pace aũt iustitia. Et eum sequutus Faustus, difficultatem quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operũ intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad oẽs. Itaq; secus in Ecclesia fidelibus, secus est prædicatum infidelibus: His nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in speciem bona opera feceris. Quare si quis eorũ quæsiuisset: Quid me oportet facere, vt saluus fiam? respõdebatur ei: Crede in Dñm IESVM, & saluus eris tu & domus tua. Illi contra sunt admoniti, quandoquidem Christianã fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse non tam verbis quàm factis ostenderent, neq; lingua magis quàm motibus & bonis operibus Christum confiterentur, quòd fides sine operibus mortua sit. Itaq; dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factũ fuisse videtur, quòd quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam aũt vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sacramentum. Hanc gratiam, quęcunq; pręcessissent opera nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidẽ ea vocare dignatur Augustinus, quãlibet rectè, laudabiliterq; facta videri possint. Sic enim loquitur in Ioannem scribens: Sunt opera quæ videntur bona sine fide Christi, & non sunt bona, quia non referuntur ad eum finem ex quo sunt bona. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Et iterum in eundẽ scribens. Quid enim, est inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et iterum: Non sunt bona opera, nisi ex fide. Iustus enim ex fide viuit, & omne quod non est ex fide, peccatum est: & sine fide impossibile est placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera sua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus nõ erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionẽ fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, sed quid cùm facit, aspiciat, quò lacertos optimè gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua, esse bona opera: Nam nec bona illa appellauerim, quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterum: Per fidem etiam peccata soluũtur, quia iustus ex fide viuit. Sine ipsa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et ad Paulinum scribẽs, si quærere voluerit, ante gratiam quid meruerit, vt acciperet eam:

Ecclesiæ doctrina de meritis operum.
Hier. lib. 2. in Zachar cap. 8.
Opera meritoria quæ.
2. Paral. 15.
Hier. 31.
1. Corin. 3.
Docendi ratio in Ecclesia.
Aug. de natura & gratia cap. 68.
Difficultatem in vita sentientes piis precibus auxilium petendum.
Hom. 51.
Faust. li. 1. de libero arbitrio cap. 5.
Psal. 142.
Galat. 6.
Hebr. 11.
Actor. 16.
Iacob. 2.
Matth. 19.
Discrimen operum præcedentiũ & consequentium gratiã.
Gratia quid.
August. tract. 86. in Ioannem.
Rom. 14.
Tract. 25. in Ioan.
De præd. sanct. 10.
Hebr. 11.
In Psal. 31.
Rom. 4.
Aug. ad Paulinum epist. 106.

mala sua poterit homo inuenire, non bona, etiamsi eum vnius diei vitam habentem super
terram, gratia salnatoris inuenerit. Iustua enim ex fide viuit. Et antequã gratia iustificetur,
De ciuit. Dei lib. 5. cap. 19. id est, iustus efficiatnr, impius quid est, nisi impius? Et alio loco, constat inter oẽs veraciter
pios, neminem sine vera pietate, id est, veri Dei vero cultu, verã posse habere virtutem. Et
De ciuit. Dei ad Marcellinum lib. 19. cap. 25. iterum: virtutes, quas sibi habere videtur, per quas imperat corpori & vitijs, ad qnodlibet
adipiscendum vel tenendum: nisi ad Deum retulerit, etiam ipsę, vitia sunt potius, quàm vir
tutes. Et iterum: Absit, vt sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit iustus: absit aũt vt sit verè iustus,
Lib. 4. contra Iulianum cap. 3. nisi viuat ex fide: iustus enim ex fide vinit. Et obiecerat Angustino Iulianus: Si gentilis nu-
dum operuit, nunquid quia non ex fide, peccatum est, Respõdet August. Prorsus, in quantũ
nõ est ex fide, peccatum est. Non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatũ
est: sed de tali opere non in Dño gloriari, solus impius negat esse peccatum. Cumq́ pluribus
verbis hanc suam sententiam cõfirmasset sic tandem cõcludit. Ex quo colligitur, etiam ipsa
bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius, qui benè vtitur malis. Ipsorũ
aũt esse peccata, quibus & bnna malè faciunt, quia ea non fideli, sed infideli. hoc est, stulta &
noxia facinnt voluntate. Qualis volnntas, nullo dubitante Christiano, arbor est mala, quæ
facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis nolis, quod nõ est
Cap. 8. ex fide, peccatum est Ac aliquot capitibus interiectis: Nns enim ea quæ videntur opera bo-
na, dicimus non esse verè bona, sine fide. Quia opera verè bona, necesse est Deo placere, cui
sine fide, quia impossibile est placere, profectò quod verè opus est bonum, sine fide esse non
potest. Nec quãlibet fidem, sed eam quæ per dilectionem operatur: ad hoc requiri vult Au-
De gratia Christi cont. Pelag. ca. 26. gustinus, vt opus aliquod bonum dicatur. Sic enim alio scribit loco: Etsi enim Dei mandatũ
videtur aliquando non à diligentibus fieri: tamen vbi non est dilectio, nullum opus bonum
imputatur, nec rectè opus bonum vocatur: Quia omne quod non est ex fide, peccatum est.
Gradu 26. Et fides per dilectionem operatur. Et qui præcessit Augustinum Ioannes Climax: Qui rectã
quidem se dicit habere fidem, eam aũt exercet in peccato, similis est personę quę non habet
oculos. Qui aũt fidem non habet, aliqua aũt bona forte facit, est similis ei qui haurit aquam,
Prosper de vocat. gent. lib. 1. cap. 3. & eam infundit in dolium perforatũ. Et sectator Augustini Prosper: Sine cultu, inquit, veri
Dei, etiam quod virtus videtnr esse, peccatum est: nec placere Deo sine Deo potest. Qui ve-
Prosper in sentent. ex August. 224. rò Deo non placet, cui, nisi sibi & diabolo placet? Et iterum alio loco: Non sunt bona opera,
nisi quę per fidem & dilectionem fiunt. Quem sequutus Fulgentius, Vita bona nõ veraciter
Fulgent. de remiss. peccatorũ lib. 2. c. 1. dicitur, quę peruersæ credulitatis vitio deprauatur: neq; sufficit ad salutem fides rectè cre-
In psal. 1. dentis, si cõuersatio moribus atq; operibus turpatur obscœnis. Propter quod sicut mortuã
sine operibus fidem B. Iacobus prędicat: Sic omne q nõ est ex fide peccatũ esse sua prędica-
tione cõfirmauit. Et Ambrosius enarrans illud: Et folinm eius non defluet: In mysticis, in-
quit fructus est, in moralibus folium. Nam virtutes sine fide, sunt folia: videntur virere, sed
prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentnm. Quanti Gentiles
habent misericordiam, habent sobrietatem: sed fructum non habent, quia fidem non ha-
bent. Labuntur citò folia, vbi ventus flauerit: Et aliqui Iudæi habent castimoniam, seduli-
tatem lectionis multam & diligentiam: sed sine fructu sunt, & versantur vt folia. Hæc forte
sunt folia, quę Saluator in illa ficu reperit: sed fructũ non reperit. Mystica saluant & à morte
Abac. 2. liberant: moralia autem ornamenta sunt decoris, non subsidia redemptionis. Similiter &
In epist. ad Gala. 3. Hieronymus: Sciant, inquit, nullum absque Christo viuere, sine quo omnis virtus in vitio
Greg. Nazianz. in orat. in Max. quæ est 27. hom. est. Et eius pręceptor Gregorius Nazianzenus: Quemadmodum non est extra fidem opus,
quod probari possit: quandoquidem & gloriæ causa multi, quod honestum est amplectun-
tur, cum hoc à natura est insitum: Ita fides absq; operibua mortua est. Et cognominis eius
Greg. libr. 3. cap. 33. epist. Gregorius Pontifex: Sicut enim rami sine virtute radicis arescunt. Ita opera quantumlibet
bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disiunguntur. Et alio loco: Nullius esse me-
Chrysost. hom. 53. riti dicit, vera fide perdita, quicquid homines operantur: Et auctor operis imperfecti in
Matthæum: Qui fidem habet, & bonam in Domino volũtatem, etiamsi quid minus in ope-
re quasi habuerit, nihilominus remuneratur à Iudice bono. Qui autem fidem non habet,
aut bonam in Domino voluntatem, etiam cæteras virtutes, quas videtur natnraliter possi-
Opera extra fidem an sint bona. dere, perdit. Eleganter ait, quod videtur habere, aufertur ab eo. Quicquid enim boni sine
fide Christi est, nõ ei imputatur, qui malè vsus est eo. Sicut sunt multi, qui videntur quidem
aut mansueti aut humiles esse: sed quia non sunt hoc propter Deum, licet videatur esse ali-
quod bonum eorum, non autem est. Quia quod non est ex fide, peccatum est. Et Paulinus
Li. 20. moral. c. 7. Hom. 53. Aquiliensis Episcopus, contra Felicem & Eliphandum scribens, Nil esse boni docet omne
quod videtur bonum, nisi fuerit super fidei fundamentum firmiter radicatum. Ex ijs col-
ligi potest, quòd vno ore prisci Patres, quod non esset in fide Christi factum, bonnm opus
Aug. de spiritu & litera cap. 28. esse negauerunt. Et tamen alio loco dicit Augustinus: Ad salutem æternam nihil prosunt
bona opera aliqua impio. Hieronymus qnoque: Absque fide, quamuis bona opera sint,
mortua computantur.

Quid igitur dicemus? Num inter sanctos Doctores parum hac de re conuenit? aut num
secum ipsi pugnant Augustinus, & Hieron. qui non diuersis, verumetiam eodem aliquãdo
in loco, impij, hoc est, infidelis, & bona & non bona opera esse dicunt? Nulla dissensio, nulla
pugna est: verùm quòd alicubi dicit Augustinus: Vbi fides non erat, bonnm opus nõ fuisse:
nequaquam sic intelligere voluisse credendus est, quasi quod hæretici nostri temporis faci-
unt, opera omnia infidelium esse verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementiæ pro-
lapsos videmus, vt in omni bono quoq; opere iustum peccare contenderent. Quid aũt dici
potest magis absurdum, quàm sit hoc? Constat obstetrices Ægyptiorum infideles fuisse:
Exod. cap. 1. num ideo peccauarnnt in eo, quòd pueros Hębreorũ seruare conatę sunt? Atqui dicit scri-
ptura: Bene fecit Deus obstetricibus. Scilicet propter peccata benefacit alicui Deus. Gre-
gorius

gorius Pōtifex adducens locum hunc, Benignitatis Aaron, inquit, merces, quę eis in ęter- *Greg. lib. 18.*
na potuit vita retribui, pro admissa culpa mendacij, in terrenam est recompensationem de- *Moral. cap. 4.*
clinata. Rahab quoque meretrix infidelis fuisse legitur: quæ, qui missi fuerant exploratores à
Iosue, seruauit eos absconsos ab interitu: quam & ipsam remuneratam à Deo esse legimus, *Iosue 2. & 56.*
vt salua cum omnibus suis permaneret. An autem & Nabuchodonozor non fuit infidelis?
de quo scribit Hieronymus: quòd ex eo, quod apud Ezechielem legitur, mercedem eum *Ezech. 29.*
accepisse boni operis: intelligimus, etiam ethnicos, si quid boni fecerint, non absque merce-
de, Dei iudicio, præteriri. Vnde per Ieremiam Nabuchodonosor, columba Dei appellatur,
eo quod aduersus populum peccatorem, Dei seruierit voluntati. Certè peccatori pœna po-
tius, quàm aliqua merces debetur. Idem Hieronymus in Aggeum scribens: Si quando vi- *Hier. in Aggei c. 1.*
deris, inquit, inter multa opera peccantium facere quemquam nonnulla, quæ iusta sunt,
nō est iam iniustus Deus, vt propter multa mala, paucorum obliuiscatur bonorū: sed faciet
illum illa tantum metere, quæ in terram bonam seminauerit, & in sua horrea congregare.
Et aliquot chartis interiectis: Nec moueat quenquam, inquit, si dicamus aliquos ante fidem
Christi & extructionem templi eius, mediam partē se laboris sui posse percipere: cum apud
incredulos nullus fructus sit operū bonorum. Non enim viginti reponit, & inuenit viginti:
Sed si viginti reposuerit, inuenit decem, id est, mediam partē laboris sui. Iudæi & Ethnici,
& Philosophi huius seculi, cęterique, qui sapientiam iactitant, & in præsenti tantum tempora
conuersationis suæ & laboris, fructū & gloriam capiunt, omnisque spes eorū & merces futuri
seculi tollitur. Hoc aūt ideò fit, ne penitus desperantes contemnant pœnitentiam. Sed ali- *Hier. in Aggei c. 2.*
quando conuersi ponant lapidem super lapidem, & ædificent templum Dei. Quod si in in-
credulitate permanserint, idipsum, medium quod videbantur habere perdent. Et in Mat- *Hier. in 25. cap.*
thæum: ex eo quod malus seruus ausus est dicere: Metis vbi non seminasti, & congregas vbi *Matth.*
non sparsisti: intelligimus etiam gentilium, & Philosophorum bonam vitam recipere Do-
minum: & aliter habere eos, qui iustè, aliter qui iniustè agant. Quin & ipse Augustinus de
Romanis scribens: quibus, inquit, non erat Deus daturus vitam æternam cum sanctis an-
gelis suis, in ciuitate sua Cœlesti, ad cuius societatem pietas vera perducit, quę non exhibet
seruitutem religionis, quam latriam Græci vocant, nisi vni vero Deo: si neque hanc eis terre-
nam gloriam excellentissimi Imperij concederet, non redderetur merces bonis actibus eo-
rum, id est, virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitebantur. Non fuit igitur
hæc Augustini mens, vt existimaret, omne quamlibet bonum opus infidelis, multò minus *Aug. libr. 5. cap. 15.*
iusti peccatū esse mortale: verùm ipse declarat, quomodo voluerit intelligere, opera infide
lium non esse bona, cum ait: Ea ipsa opera, quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur
hominibus laudabilia inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerri-
mus præter viam. Sensit igitur Augustinus, quemadmodum ipse contra Iulianum scribēs, *Lib. 4. cap. 3.*
pluribus verbis explicat, esse quidem ea bona, hoc est, laudabilia apud homines, nō esse aūt
bona, hoc est, esse inania: eàm neque gratiam siue iustificationem, neque vitam æternam nobis
mereri possint. Solum enim hoc affirmat, se bonum opus dicere, per quod solum homo
potest ad æternum Dei donum, regnumque perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne *Rom. 14.*
quod non est ex fide, peccatum est, pluribus etiam verbis demonstrat Origenes, aut quis- *Orig. libr. 1. in Iob.*
quis fuit auctor cōmentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bo- *Chrys. de fide &*
na quidem vocat & admirabilia, sed mortua tamen: eò quod fidem non haberent. Mittit *lege natura.*
igitur Deus, inquit, Angelum operibus ad acquirenda præmia ministrantem, ita vt benè *Actor. 1.*
certando ob fidem coronari possit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ ascenderunt in me-
moriam coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid
deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerse Simonem, qui agnominatur Pe-
trus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua: Itaque
non poterant opera saluare. Nam si his, quæ Petrus prædicat, saluatur & ipse & domus sua,
nondum habuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides acquirendum
præmium offerret. Quid aliud his verbis Chrysostomus quoque, quàm quòd Augustinus,
ciuiliter quidem bona fuisse, dicit, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quę reprehendi non
possent, quin laudem potius apud homines mererentur: quoniam verò fides non aderat,
fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodessent. Fuit Io-
annis Chrysostomi discipulus, & postea successor in Ecclesia Cōstantinopolitana Proclus:
eius extat epistola ad Armenios, in qua gentiles non satis magnificè de virtute sensisse scri-
bit, quas ex Pauli doctrina non aliunde quàm ex fide & charitate censeri docet: Omnis, in-
quit, Christianus, qui non est diues, fide, spe, & charitate, id quod dicitur non est. Sed etsi vi-
detur suum castigare corpusculum, & animę passionibus liber esse, in moralem tantūmodo
virtutem proficiens, nequaquam coronam victoriæ consequitur, vt potè, qui non ad illam
se diuinitatis agnitionem extenderit, quæ coronas tribuit ijs, qui fortiter per virtutem lu-
ctantur. Sic ille nihil tribuendū esse putat virtutibus, priusquam fides ad illas accedat: vt ex
eo facilè constare queat, vitam æternam esse gratiam, hoc est, meritis dari ex gratia, hoc est,
ex fide & charitate profectis, nec fidem hanc vlla præcedere merita.

Quoniam verò legitur apud veteres, non rarò mereri peccatores iustificationem, me- *Rom. 4. 11.*
reri peccatorum remissionem: indè natæ sunt illæ scholasticorum distinctiones, de merito *Meritum congrui,*
congrui, deque merito condigni: quòd in impijs, hoc est, in ijs, qui nondum per lauacrum re- *& condigni.*
generationis credentes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali contaminassent,
meritum esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorum prætermisis-
sent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertinere putassent. Non quòd eorum opera fidem
præcedentia digna essent, quibus Deus placaretur: sed quòd congrueret bonitati diuinæ,
non prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto studio demereri sibi gratiam eius conten-

Actor 16. *Chrys. in psal. 115.* *Auctor operis imperfecti hom. 8.*

dissent. tale meritum sunt qui putent etiam in Cornelio fuisse. De quo non dubitauit Chrysostomus dicere, quòd eum Deus vocauit: quoniam ipse præoccupās seipsum dignum reddidit. Et auctor operis imperfecti in Matthęum: Cornelium inquit, Deus adduxit ad fidem suam per ministerium Patri. Sed antè habuit animam eius, operans in eo orationes & eleemosynas multas: quem tamen infidelem fuisse nonnulli negant, sed implicitam fidem habuisse nondum manifestata veritate. Qua de re sic loquitur Augustinus: Solet dici Ideò credere meruit, quia vir bonus erat & antequam crederet: quod de Cornelio dici potest, cuius acceptæ sunt eleemosynæ, & exauditæ orationes, antequam credidisset in Christum, nec tamen sine aliqua fide orabat & donabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non crediderat? A quo non dissentit etiam Hieronymus, cuius adscribere verba libet: Explicans enim illum locum, Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Non frustra dicit, ex operibus legis eum dixisse. Sciebat enim & Cornelium Centurionem Spiritum ex operibus accepisse, sed non ex operibus legis quam nesciebat. Si aūt è contrario dicitur, ergo & sine auditione fidei accipi Spiritus sanctus potest. Nos respōdebimus, accepisse quidē eum spiritum, sed ex auditu fidei, & naturali lege, quæ loquitur in cordibus nostris, bona quæq; facienda & vitanda mala per quam dudū quoq; Abraham, Mosen, & cęteros sanctos iustificatos retulimus: quam augere deinceps potest operū obseruatio, legis quoq; iustitia, nō tamen carnalis legis quę præterijt, sed spiritualis: quia lex spiritualis est. Nos q; vero quia fidem præferimus legis opera destruimus, nec dicimus secūdum quosdam, faciamus mala, donec veniant bona: quorū damnatio iusta est. Sed seruituti gratiā anteponimus, dicimusq; quod Iudæi propter metū faciunt, id nos facere propter charitatē. Illos seruos esse, nos filios: illos cogi ad bonū: nos bonum spōte suscipere. Non igitur ex fide Christi licentia nascitur delinquendi, sed ex dilectione fidei voluntas boni operis augetur: dum bona ideo facimus, non quia iudicem formidamus, sed quia scimus ea ei placere, in quem credimus. Quos secutus Gregorius, ita scribit: Cornelius non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam & ei per angelum dicitur: orationes tuæ, & eleemosynæ ascenderunt in conspectum Dei. Si enim Deum verè, & ante Baptismum non crediderat, quid orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si nō ab ipso se in bonis pfici petebat? Sciebat igitur, creatorē omniū Deum: sed quòd eius omnipotens filius incarnatus esset, ignorabat. Neq; enim poterat bona agere, nisi ante credidisset. Scriptū namq; est: sine fide impossibile est placere Deo. Fidē ergo habuit, cuius operationes, & eleemosynę placere potuerunt: bona aūt actione promeruit vt Deū pfectē cognosceret vt incarnationis eius mysteriū crederet, quatenus ad sacramentū Baptismi perueniret. Per fidē ergo venit ad opera: sed p opera est solidatus in fide. Qui tñ in eundē prophetā scribens aliquāto ante: Cornelius, inquit, ante ꝓ bonis operibus meruit audiri q̃ fidelis existeret. Qua ex re colligitur, quia bona opera ꝓ fide percipienda faciebat. Ante hos oēs Basilius, non omninò fidē, sed fidei pfectionē Cornelio defuisse docet. Ex his itaq; loquendi modis qbus Patres vsi sunt, collectæ sunt illę distinctiones, de merito cōgrui, & merito cōdigni. Porrò tamen illud meritum, nō defuerunt, qui reijciendū esse putarunt, ne propius ad Pelagianos accessisse videretur. In sacro Cōcil. Trident. disertis verbis illud est: sane itū legimus, iuxta patrū decreta, quòd nihil eorum quæ iustificationē præcedūt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiā promeretur. Verissimū enim est, quod ab Augustino dictū est, Sciat se quisq; per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint: sequuntur enim iustificatū, nō pręcedunt iustificandū. Et quod ab eius diligenti sectatore Prospero scriptū legimus, vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorū operū prærogatiua succumberet, si iustificatio, quæ fit per gratiam meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis. Post quem Gregorius: Opus, inquit, Petri ex dono est, non donum ex opere: alioquin gratia, iam non est gratia. Omne quippè opus dona præueniunt, quamuis ex subsequenti opere, ipsa etiā dona succrescunt. Quē secutus Bernardus, ita Deū alloquitur: Non inuenis merita, sed præuenis. Quamobrem quæ præcedunt iustificationem, opera bona, dispositiones vel præparationes ad gratiam, quam qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in Concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt: ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cùm pugnent inter se gratia, & meritum. Sicut Apostolus etiam ait, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia: non est enim quo intret gratia, vbi meritum iam occupauit. Dixit Ambrosius, quod præcedit quiddam in peccatoribus, quo digni sunt iustificatione. Quam locum Diuus THOMAS, non sic esse docet intelligendum: quòd aliquis ante iustificationem si sufficienter indignus, aliàs gratia, non esset gratia: sed quia est in ipso aliqua dispositio ad iustificationem, qua est minus dignus quàm alij. Explodendum igitur nonnullis visum est omne meritum congrui, solumqúe condigni meritum retinendum, quod iam fidelium est, & eorum, qui crimine nullo capitali commisso, DEI voluntatem à se abalienauerunt, quiqúe cum eo sunt in gratia constituti, cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod condignum vocatur. Hæc enim est iustitiæ principium, hæc bonorum fons & origo meritorum hanc si excluseris, nullum erit meritum. Hoc est quod in Canonibus Concilij Arausicani secundi scriptum reperitur: Debetur merces bonis operibus, si fiant: sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiat. Hoc est quod BERNARDVM quoque dixisse legimus: Nolo meritum, quod gratiam excludit. Horreo quicquid meum est, vt sim meus. Nisi quòd illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem, cùm gratia sit, quæ dignitatem operibus nostris adfert, quæ in honorem ea adducit. Quorum si naturam spectes, nihil est eo verius, quod ait Apostolus:

Non

Margin notes: *Aug. de præd. sanct. lib. 1. cap. 7.* — *Hier. in epist. ad Galat. cap. 3.* — *Greg. hom. 19. super Ezech.* — *Hom. 9. in Ezech.* — *In regulis breuioribus regula 224.* — *Aug. de fide & operibus cap. 14.* — *Operum iustificatio ē præ e ētiā vit. Epist. 146.* — *Rom. 11.* — *In 4o Sententiar. dist. 17. quæst. 1. in ipso fine.* — *Bern. in ser. 67. in Cantica.*

Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Neq; est quod sibi quisquã hoc arroget miser homuntio, Pauli sentẽtiam hanc vt probabiliter tueri valit. Nõ opus habet Spiritus sanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuẽdum homo sumat. Non modò probabili defensione, verumetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa per Paulum dixit veritas. *Rom. 8.*

Vndè igitur, dices, est ista condignitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operum ipsorum natura, sed primum ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit: cuius tanta est bonitas, vt quæ natura sua digna non sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio: deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritum nostrum, conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quòd Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræq; bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam nulla merita præcesserunt, nisi quis fortè dispositiones & præparationes ad illam vocari merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatem, quam ex ea consecuti sumus, nullum opus nostrum, quantacunque laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed posteaquam semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam consequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dummodo, quod facti sumus, esse non desierimus: iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocem illam omnibus exoptandam audiamus: Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster IESVS CHRISTVS, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit, & mortuus, vt ea, quæ natura sua tanti non sunt opera passionesq; nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent. Præclarè dictum est à Gregorio: Reddamus creatori nostro gratias de bonis, quæ accepimus, eiq; cum Esaia Propheta dicamus: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Bona enim nostra eius sunt opera: Cuius visceribus non suffecit vt nos erigeret, nisi & semetipsum pro nobis inclinaret. Si enim coæternus patri DEVS non fieret homo in tempore, quando homo temporalis saperet æterna? Descensio ergò veritatis ascensio facta est humanitatis nostræ. Et aliquanto ante à Macario. Væ etiam animæ, si in sua solios natura confidat, & in suis operibus tantum fiduciam habeat, non facta particeps diuini spiritus: quia mortua est indigna diuina æternaq; vita. Et alio loco: Non saluat hominem opus suum, sed facultatem operandi dat.

Operum dignitas vnde. *Galat. 3.* *Ioan. 1.* *Matth. 5.* *Galat. 2.* *Philip. 2.* *Hom. 5. in Ezech.* *Hom. 1.* *Hom. 37.*

Neq; verò quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideò non operamur, neque meremur nos. Dixit Christus: Non enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus. De Stephano quoq; scriptum legimus, quod qui cum eo disputabant, non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur, & in Apostolis, ideo non ipsi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorum orationes multas ibidem insertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus Spiritu sancto? Nequaquàm pugnant: Loquebatur enim Spiritus sanctus in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm non loqui dixit Christus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi non fuerint principales sermonis auctores: quod quia quicquid efficaciter, & cum audientium fructu loquebantur, id omne fuit illius, qui dixit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorum ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunquam duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis: ita non propterea non operamur aut meremur nos, quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis: cum tamẽ digito Dei scriptũ sit: Iustus ex fide viuit. Operamur itaq; nos, sed quod fructum aliquem operum nostrorum consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito intercedente, qui si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacumq; tandem essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non possent. Quamobrem non tam nostræ, quàm ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa merces est reposita: vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipse caput nostrum est, nos membra sumus eius, ipse dolet in membris suis, ipse gaudet in membris suis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in membris suis? Quando Saulo dicit Christus: Saule, Saule, quid me persequeris: nunquid non patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris suis? Neq; enim Christum tum persequebatur Paulus: sed membra Christi, se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passiones, sunt passiones nostræ quæ tanquam nostræ cõdignæ non sunt: tanquam Christi passiones, condignæ sunt ad futuram gloriam. Neq; quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt: sed Christi sunt, quoniam ipse & præparat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostræ sunt, quia non fiunt nisi volentibus nobis. Sic à Gregorio scriptum legimus: Bonum quod aspirante Dei gratia agimus, & Dei

Operatur Deus in nobis opera bona. *Matth. 10.* *2. Corinth. 13.* *Actor. 4.* *Spiritus sanctus quomodo in Apostol. loquutus.* *Psal. 80.* *Abac. 2.* *Rom. 8.* *Matth. 5.* *Christus patitur & coronatur in nobis.* *1. Corinth. 12.* *Actor. 9.*

Greg. libr. 31. Moral. cap. 25.

est & nostrum: Dei, per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei in æternum gratias agemus? Rursum, si nostrum non est, vbi nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immeritò gratias agimus, quòd eius munere præuenimur. Et rursum, quia non immeritò retributionem quærimus, scimus quòd subsequente libero arbitrio bona elegimus, quæ ageremus. Et ab Augustino cùm de iustitia, continentia, pietate castitate, loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt, sed non ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquam in vasis fictilibus, & eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrũ, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendę locutiones hoc genus esse videtur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis: is quem alium, quàm Spiritumsanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid aũt sicut rectè dicimus, viuere Christum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè dicere queamus, credere Christum, amare Christũ in nobis? Scripsit aliquãdo Augustinus: Dicit Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquam aũt dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergo credimus, nostrum est quòd autẽ bonum operamur, illius est, qui credentibus in se dat Spiritum sanctum. Quem locum retractauit dicens: Profectò, inquit, sic non dicerẽ, nisi scirẽ, etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quæ datur in eodẽ spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet se de te: id est, ad amorem suum moueat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Quæ verba repetit Anselmus: Similiter Bernardus: Et Deus in ipso amet vel approbet, quod amare vel approbare debet, id est, seipsum. Et capite septimo Deum alloquens, Tu teipsum amas in nobis, & nos in te cùm te per te amamus, & in tantum tibi vnimur, in quantum te amare meremur. Nec dissimilis loquendi modus reperitur ad Petrum Chrysologum cùm dicit: Homo, Deus in te ieiunat, in te esurit. Augustinus aũt etiam orare Christum dicit in nobis. Vnus ipse, inquit, Saluator corporis sui, Dominus noster IESVS Christus filius Dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur à nobis. Orat pro nobis, vt Sacerdos noster. Orat in nobis, vt caput nostrũ: oratur à nobis, vt Deus noster. Et paucis interiectis: Oratur ergo in forma Dei: orat in forma serui: ibi creator, hic creatus creaturam mundam non mutatus assumens & secũ nos faciẽs vnũ hominẽ caput & corpus. Oramus ergò ad illũ, per illũ, in illo.

Augustinus ad Iul. epist. 143.
2. Cor. 4.
Matth. 6.
August. in expositione quarundam propositionum in epist. ad Rom. cap. 23. primo lib. retra.
Ser. 34. de verb. Domini.
Rom. 5.
Bern. lib. de amore cap. 4.
Ser. 11.
In psalm. 85.

Cæterùm cùm dixit, Paulus, Non sunt condignæ passiones, videtur dicere voluisse, quòd non sint ęquales vel comparabiles. Quis autem est qui hoc ire inficias audeat? inter passiones, siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futuræ gloriæ præmium, æqualitatem esse nullam? cùm hæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contra sit æternum. Cæterùm sicut iustitiam duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Et iustitia cõmutatiua est, & iustitia distributiua. Illa est inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quæ est quãtitatis: hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet cõmutatiuam certum est, neq; iustum esse, neq; dignum, vt pro passionibus huius temporis detur ęterna gloria: cùm inter leues & momentaneos labores, & pręmiũ illud æternum, nulla sit æqualitas: sit q; hoc, quàm illud infinitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis inter opera, quæ charitate sunt informata, & futuram gloriam quæ merces est charitatis: quæ licèt quantitate maius quiddam sit, quàm gratia & charitas quibus meremur: non est tamen maius virtute. Quod vel exemplo planũ facere possimus. Semen arboris multò minus est, quàm sit arbor ipsa, si quantitatẽ spectes: si virtutem, minus non est: quandoquidẽ in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia sancti spiritus, quàm nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamen ęqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam Spiritus sanctus, qui causa est efficiens vitæ æternæ, cùm sit fons aquæ salientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hęreditatis nostrę. Sũma doctrinę de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est & erit. Quòd si substantia spectetur operum nostrorum, ac ipsa tantùm in se considerentur, fieri posse, morẽ vt mereantur æternam: vt mereantur vitam ęternam fieri non posse. Quamobrẽ vt hanc mereri queant, illud requiri necessariò putauerunt, vt & à Christo proficiscerẽtur, & ad Christum referrentur. Si viuit Christus in nobis (viuere aũt non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostentationem, si ad illius gloriã referimus omnia si illius amore facimus, quicquid facimus: quæ ad hunc modum facimus, non possunt non esse digna vita æterna: non propter ipsorum operũ, sed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatem: & propter finem, ad quem referuntur, Christum, cùm idẽ est & effector & finis eorum. Verum est enim, quod ab Hieronymo scriptũ est: Nõ virtus, sed causa virtutis, apud Deum mercedẽ habet. Et quod ab Augustino scriptum est: Non actibus sed finibus officia pensari. Quam suam sententiam ibid. explicãs paulò superius ita scribit: Cùm facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare cõuincitur. Et alio loco. Finis enim est, inquit, quo referuntur ea, quæ facimus: qui si non solum inculpabilis, sed & laudabilis fuerit, tum demùm etiam facta nostra laude digna sunt. Quem sequutus Boetius: Cuius inquit, finis bonus est, ipsumquoq; bonum est: cuius finis malus est, ipsum quoq; malum est. Ante quem Gregorius Pontifex: Ipsa, inquit, virtus, ante Dei oculos virtus nõ est dum abscondit, quod displicet: prodit, quod placet. Plerunq; enim latet superbia, & castitas innotescit: atq; ita ostensa diu castitas, circa finem vitę perditur: quia cooperta superbia vsq; in finem incorrecta retinetur. Et præclare scriptũ est à Maximo, quòd non ad opera, sed ad scopum operum, diuinum

Non sunt cõdignæ, id est æquales, vel comparabiles.
2. Corinth. 4.
Iustitia & æqualitas duplex.
Commutatiua æqualitas.
Distributiua.
Ioan. 4.
Eph. 1.
Operũ vis & ratio.
In cap. 6. Matth.
Aug. li. 4. cõt. Iul.
Ser. 11. cont. Iul. lib. 3.4.
Moral. cap. 8.
Aug. de moribus Manichæorum.
Max. centuria. 2. cap. 37. & centuria 3. cap. 48. cap. 13.
Boet. li. 3. Top. c. 5.

uinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, scopus apud Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Sic & à Teodoreto dictum est, vbi de Polygamia Patriarchæ Iacob tractat, vniuscuiusq; facti scopus inquirendus est. Itidem & à Marco Eremita: Deus actiones secundũ propositũ æstimat: Tribuat enim, inquit, Dñs secundum cor tuum. Quodq; scriptum est à Gregorio Nisseno: vt quicquid non est ex fide, peccatum Paulus dicit: ita nos eodem modo cogitantes, planè possumus affirmare quæcunq; non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omninò spectare, quod Christo aduersarium est.

In Genes. cap. 84. *Mar. Erem. de lege spirituale cap. 184.* *In libr. de perfecti. hominis Christiani forma.*

Quamobrem admiranda est istorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant, Euangelium pati posse, vt prædicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi prædicare ea audit: fidem, nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cœlum penetrare: quòd ea iustificationem etiam consequentia impura sint: cùm opus optimè factum peccatum sit: pestilentes esse magistros & radicem germinantem fel: qui in nouo Testamento, operibus cõscientias vexant: non esse in Ecclesia simul magistrum fidei, & operum. Doctrinam operum esse doctrinam dęmoniorũ & discessionem à fide. Deum non respicere opera, non curare, non valere, non placere corã Deo opera, nihil ea prodesse, nec amari unquam à Deo propter ea. Hæc tam absurda qui docent, admirabilis est eorum cœcitas, quandoquidem de Christianorũ operibus loquuntur, quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, Domino nostro IESV Christo: quem si tollas ex operibus nostris, re vera tanquam pãnus menstruatæ sunt vniuersæ iustitię nostrę. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulò antè cõmemorauimus in Sanctorum virtutibus: nõ fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut Sol in gẽmis, quæ magis rutilant in præsentia Solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur. Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus: Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite IESV Iosedech Sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorũ Dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis Saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omniũ sanctorum corona. Quod pluribus etiam verbis confirmat Angelomus in his cõmentarijs, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: Deus est, inquit, qui operatur in vobis, & velle, & perficere: ipse auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota.

Rom. 14. *Coloss. 2. 3.* *Lutherana dogmata de oper.* *Isa. 64.* *Alb in lib. 3. sent. dist. 20.* *Zacharia 6.* *Hier. lib. 2. in Zacha.* *Angel. lib. 2. ca 12.* *Bern de paßione Domini.*

Sed cùm sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentię lux promissa est: nõ est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Dño amentia & cœcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, sicut palpare solet cœcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc aũt eorum improbitas ferenda non est, quod Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non aũt propter Christum remitti nobis peccata: propter opera nostra, non aũt propter Christum donari nobis vitam æternam. Nónne videntur isti quoq; dicere. Posuimus mendaciũ spem nostram, & mendacio protecti sumus: qui cùm ista tam apertè falsa cõminiscuntur, non aliundè quàm ex mendacijs & calumnijs esse conflati videntur? Vel vnũ aliquem proferant ex Ecclesiæ Doctoribus, quamlibet etiã recentibus: qui docuerit, opera extra Christum facta, aut aliò quàm ad Christum relata, vel remissionem peccatorum, vel vitam ęternam nobis mereri: extra Christum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando terebantur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus: etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse mentiuntur: non aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri.

In psal. Qui habitat ser. 9. *Deut. 28.* *Lutheranorum figmentum de falsa ecclesiæ doctrina.* *Esa. 28.*

Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quẽ pueri legebamus, modus confitẽdi descriptus: Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiusq; mortalis: Superbiæ quatuor species ex Gregorio recensentur. Quarum prima est, si quis à semetipso se bonũ habere iactat: secunda, si datũ sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamen hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam, quam habemus, non esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, nõ esse meritis nostris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia, liberalitateq; Dei patris, per Christi meritũ nobis cõmunicatam: vt & acceptũ referamus Deo quicquid boni agimus, & in agẽdo nihil aliud, quàm Dei gloriã spectemus. Quod si secus à nobis factũ sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortẽ potius, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malũ est habere bonum? Quis vsq; eò est ab omni mente desertus, vt hoc existimet? Et tamen si hoc ipsum quod habes bonũ, non ad auctorẽ Deum referas: qui mentem bonam donat, vt recta conetur: & vires, vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel cõmodũ aliquod ex en vitæ degendæ quæsieris: iam hoc ipsum quod habebas bonum, factũ est tibi malũ, factũ est tibi crimen capitale. His ergo præceptis pueri sumus imbuti: non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: nõ propter operum nostrorũ, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum operibus nostris vitã æternã donari: à quo cum auctore proficiscuntur, cumq; nõ ad aliũ finem, quàm ad ipsum protendũt, quod leue & momentaneũ est tribulationis nostræ, supra modũ in sublimitate ęternũ glorię pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. Sic ab Augustino quoq; scriptũ legimus, quòd vita æterna, merces est bonorũ operum. Nunquid aũt hæc merces propter opera datur? minimè gratium: Datur quidem

Superbiæ quatuor species. *Greg. libr. 27. moral. cap. 7.* *Lib. 31. cap. 31.* *Math. 5. & 1.* *Vide Ambr. lib. 1. cõment. in Lucam vbi locum illum Euangelij explicat, Erant ambo iusti ante DEVM.* *2. Corinth. 4.* *Aug. in Enchiridio cap. 107.*

operibus: verùm propter Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: *Ioan. 5.* Procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab omnibus in Germania, materna gentis lingua: *Apocalyp. 1. Tit. 2.* Quod nisi prognatus nobis puer ille fuisset, eramus omnes perditi. Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo: nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum: quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? profitetur hoc etiam Ecclesia, cùm hymnum illum Ambrosij quotidie recitans, perennem gloriam, non operum vocat præmium, sed præmium mortis sacræ, quæ nisi intercessisset, non perennis gloria, sed perenne supplicium operibus nostris deberetur. Enarrans illum Psalmum Augustinus, Cœli enarrant gloriam Dei: Nihil præcesserat, inquit, in meritis nostris, nisi vnde damnari deberemus. Deus autem non propter nostram iustitiam, sed propter suam misericordiam saluos nos fecit. Hæc est gloria Dei, non tua. Quamobrem dic Domino Deo tuo: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Quibus enim, si quasi nobis? Dicamus inquam, non nobis. Quia si ita faceret sicut nobis, non nisi pœnas infligeret nobis. Nomen autem Dei Christus est, qui sua passione & morte ex peccatoribus iustos: ex impijs, pios: ex damnatis, regni cœlestis possessione, nos dignos fecit: illi gloriam omnem tribuimus.

Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui *Isaiæ 64.* populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nunquam docuisse de fide intuente nō nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiente remissionem peccatorum, & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum: *Sapient. 2. Esaiæ 6.* quod cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris: aut isti nunquam Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excœcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neque intelligant. Quis enim vnquam Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocantur, aliter docuit, quàm quod illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide media- *Lib 3. sent. dist. 25 epist. 157. Greg. hom. 17. in Ezech.* toris facta sunt? Nónne pater Scholasticę Theologiæ fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerique sententijs in medium productis: quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius, nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cùm cōmentarij sunt omnes ferè, qui postea sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorū legerit, dubitabit. Apud quos etiam illas distinctiones de explicita, de implicita fide deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodque nullus mortalium remissionem *Lib. 2. cont. Gētes.* peccatorum, salutem & vitam obtinuerit vnquam aut obtinere possit: nisi per Christi passionem & mortem, aut præuisam, aut exhibitam. Nam quòd ab Arnobio dictum legimus: Licet tu purus, & ab omni fueris vitiorum contaminatione purgatus, ad immortalitatis præmium nullis poteris accedere contentionibus, nisi quod ipsam immortalitatem facit Christo attribuēte perceperis, & veram fueris admissus ad vitam. Id iam inde à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora semper ab omnibus ita fuit creditum.

Scholast. Theol. est sententia de meritis bonorum operum in coment. in epist. ad Rom. cap. 4. Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologię Scholasticæ Principes fuisse constat: vt quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cumprimis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus: qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Opera humana possunt considerari dupliciter. Vno modo secundum substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum vt eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo possunt considerari secundum suum principium: prout scilicet ex impulsu Dei aguntur secundum propositum Dei prædestinantis: & secundum hoc eis debetur merces prædicta secūdum debitum, quia vt infra capite octauo dicitur: Qui spiritu DEI aguntur, *Tho. in 6. cap. ad Rom.* hi sunt filij Dei. Si autē filij, & hęredes. Et explicans illud, Gratia Dei vita ęterna. Quia enim dixerat, inquit, iustos homines habere vitam æternam, quam certum est non posse haberi, nisi per gratiam: ideò hoc ipsum, quod bona operamur, & quod opus nostrum est dignum vita æterna, est gratia Dei. Vnde & in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. *In epist. ad Gal. c. 3.* Sic igitur opera nostra si considerentur in sua natura, & secundum quod procedunt ex libero arbitrio hominis, non merentur ex condigno vitam æternam: sed solum secundum quod procedunt ex gratia Spiritus sancti. Et alibi: Opera enim non sunt causa, quòd aliquis sit iustus apud Deum: sed potius sunt executiones & manifestationes iustitiæ. Nam nullus per opera iustificatur apud Deum, sed per habitum fidei, non quidem acquisitum sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quærunt, sub maledicto sunt: quia per ea peccata nō remouentur, nec aliquis quoad Deum iustificatur, sed per habitum fidei charitate informatum: Hebr. vndecimo. Hi omnes testimonio fidei, &c. Et iterum alio loco: Meritum Christi est, sicut radix omnium meritorum, à quo omnia merita efficaciam trahunt. *In 2. sent. dist. 27. artic. 6.* Vnde est quodammodo caussa vniuersalis, quam oportet ad effectus determinatos applicari per causas particulares, sicut sunt sacramenta & orationes Ecclesiæ. Et inde est, quòd non tantum Christum oramus, sed & sanctos eius, quorum meritis & precibus auxilium *Parte 1. quæst. 23. Artic. 5.* eius percipimus. Et in Summa: Docet dari gloriam ex meritis, merita ex gratia, gratiam ex diuina voluntate. Et in eadem Summa: Si consideretur opus hominis meritorium secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum

non est:

non est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est: non
propter suam, sed propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, si-
cut scriptum est. Erit in eo fons aquę salientis in vitam æternam. Addit & hoc: Attendi, re- *Ioan. 4.*
tium operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, *2. Pet. 1.*
adoptatur in filium Dei: cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si *Rom. 8.*
filij & hæredes. Scribit prætereà. Deum ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse benè *Tho. quæst. 3.*
agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de pro- *27. distinct.*
missione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed Mediatoris? Qui cùm re- *Pet. Lomb. sent.*
conciliauerit nos Deo Patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus: *libr. 2.*
& per eum adoptionem filiorum Dei cõsecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti
sumus. Thomæ locũ hunc adducens Capreolus: opera, inquit, nostra bona, pro quanto no- *In 4. sent. distinct.*
stra sunt, & à libero arbitrio proficiscuntur, parui valoris sunt, vt dicit S. Thomas, allegans *15. quæstione ad 3.*
illud Esaię: Si aũt loquitur de bonis operibus nostris, prout sunt informata charitate & gra-
tia, potius sunt opera Dei quàm opera nostra. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an *Albert. art. q. 2. in*
oblitus est Mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorũ. *29. dist. Petri Lõb.*
Ante quem etiam Innocentius Tertius, Romanus Pontifex: Quatuor, inquit, cruces pur- *lib. 2. sent.*
pureę sunt quatuor virtutes politicę iustitia, fortitudo, prudentia, tẽperantia, quæ nisi cru- *Inno. mysteriorum*
cis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad verã beatitu- *Missæ, lib. 2. ca. 23.*
dinis gloriam non perducunt. Videtur aũt Innocentius ad illud Ambrosij respexisse: San-
guis Christi, purpura est, qui inficit sanctorum animas, non solum colore resplendens, sed *In psal. 118.*
etiam potestate. quia Reges facit, & meliores Reges, quibus Regnũ donet ęternum. Meritò *Serm. 17.*
ad tantum Ecclesiæ decoram, cui sanguis Christi irrutilat, Spiritus sanctus exclamat: quàm
pulchra & suauis facta es Charitas in delitijs tuis. Æqualis autem Alberti & Thomæ Bona- *Bon. art. 3. q. 3. in*
uentura, cum demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo, maius gratię mu- *29. distinct. Petri*
nus tribuitur, quàm tributũ fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset. Quia *Lomb. sent. libr. 2.*
mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quam in omnibus decet exaudiri pro *Hebr. 5.*
sua reuerentia: vnde cùm appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro *Hebr. 9.*
nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd magis
munus gratię tribuatur nobis, quàm si nõ fuisset incarnatus. vel pro nobis oblatus. Ac prę-
ter ea quæ scribit copiosius in vigesimam septimam distinctionem secundi libri Petri Lom
bardi, in eo libro quem inscripsit Compendiũ Theologicę veritatis, octo causas enumerat, *Bona. lib. 5. cap. 15.*
quamobrem ex cõdigno mereamur vitam ęternã. Prima, inquit, est efficacia diuini Spiritus *compend. theolog.*
sancti cooperantis in meritũ. Secunda, veritas Dei promittẽtis. Tertia persuasibilitas liberi *Causæ octo quam-*
arbitrij cõsentientis, & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas status merendi. Quinta, *obrem ex condigno*
dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quòd gloriari debet in membris suis. Sexta, *mereamur vitam*
liberalitas Dei retribuentis. quem nõ decet parua reddere. Septima, obsequiũ sibi fideliter *æternam.*
obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponde-
ratur in cõspectu iudicis, quantùm amor, ex quo procedit, & ideò nõ potest sufficienter, nisi
à summo bono, remunerari. Et alio loco: In merito Christi radicata sunt omnia merita no-
stra, siuè satisfactoria pœnæ, siuè meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offensa summi boni di-
gni sumus absolui, nec immensitatem æterni præmij, quæ Deus est, digni sumus lucrari, nisi
per meritũ hominis Dei, qui dicere possumus & debemus, omnia opera nostra operatus es
in nobis Dñe. Et qui præcessit Bonauẽturã Alexander de Ales in tractatu suo de Missa, verba *Bonau. in breuiloq.*
faciens de fine, quo claudi cõsueuerunt orationes, quas vulgò collectas vocant: Non per a- *parte 4. cap. 7.*
liam inquit, viam ęterna Dei beneficia possunt ad nos decurrere, quàm per eum: qui est me-
diator Dei & hominũ, homo Christus IESVS. Per illum enim exaudiũtur preces fidelium,
qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad Deum qui posset illum saluum facere à
morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Num &
hic Christi mediatoris non meminit? Num & hi nullam Christi mediatoria, nullam promis-
sionis fecerunt mentionem: Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisiensis. Diligens *Guiliel. in lib. de*
Deum & seruiens ei, Deum sibi facit reuera debitorem: nõ quidem ex virtute vel bonitate *merito.*
huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissione diuina, qua se obligauit benè negotian-
tibus in talentis sibi cõmissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis, Deum nobis in
aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul. Qui
verò centũ annis posterior fuisse videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iustificatione plura *Durand. in ration.*
& nobiliora sunt à Deo seu à Christo: tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet *diuinorum officio-*
rationem mali quàm boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam pręuenientem elici- *rum libr. 4. cap. 38.*
tum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus. posteaquam docuit, nullum *Scot. dist. 17. libro*
actum hominis, secundũ strictam iustitiam esse dignũ æternæ beatitudinis præmio, extrin- *1. sent.*
seca bonitate, quam habet ex suis principijs: atque ideò rectè dici, quòd Deus semper pręmiat
vltra meritum condigni: vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus, qui est meritum: de-
monstrat simul quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur, dicens: quòd ille
actus est condignum meritum, hoc est, vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex
mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficisca-
tur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Et qui sub idem pro-
pemodũ tempus vixit, Nicolaus de Lyra. Omnia opera nostra operatus es in nobis, quia nõ *In cap. 26. Esaiæ.*
sunt meritoria, nisi ex acceptatione Diuina, & gratia, per quam sunt acceptabilia, à solo Deo
in nobis efficitur. Quem secutus Gabriel Biel parentũ nostrũ memoria. meritum condigni *Gabriel lib. 2. di-*
quiddã in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddã in eo requirere dicit, à quo præ- *stinct. 22.*
mium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri: nam inimicus nõ est dignus prę-
mio, sed pœna. Quamobrẽ quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, nõ est quòd præmiũ
expe-

Sapien. 14. Sapien. 4.

expectet, sed pœnam: est enim inimicus Dei, cùm scriptum sit: Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei. Nam si quis etiam in gratia existens, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium, requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale præmium: ita vt præmium iustitię, in pręmiante actum ex gratia procedentem tali præmio æterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principijs suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi: quæ est quædam cõuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari.

Hester. 6. Gab. in canonem Missæ lect. 86. Lib. 1. dist. 17. Luc. 17.

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel promissionem vocat, siua conuentionem & pactum: vt quod opus ex se dignum non erat æternæ vitæ præmio, dignum fiat propter promissionem Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquam dignum acceptantis: quemadmodum in libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quemcunque Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promissione mentionem? idem Gabriel Biel Missæ Canonem explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Stephanus Brulepher Scoti sententiam sequutus, ponit duas propositiones. Prior est hæc: Nullus actus elicitus ex charitate, & secundum inclinationem charitatis, quantumcunque bonus sit, est dignus vita æterna ex natura rei. Probatur. Non sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Christus in Euangelio: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Sed si homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, non esset seruus inutilis. Posterior verò: Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & secundum inclinationem charitatis, solùm est dignus vita æterna propter passiuam acceptationem Dei. Quid sit autem acceptare, Scotus explicat ipse dicens. Acceptare, est, velle aliquem secundum dispositionem, quam nunc habet, esse dignum tali præmio, quem prius non voluit esse dignum.

Acceptare quid sit. In libr. 2. sent. dist. 26. In 1. li sen. dist. 16.

Verbi gratia: Sit aliquis grauis peccator, non modò non dignus cœlesti præmio, verumetiã dignissimus, qui sempiterno supplicio afficiatur, conuertatur is ad Deum, studeat eum placare ieiunijs, orationibus, eleemosynis. Quãuis hæc omnia natura sua nõ sint eiusmodi, vt sint cœlesti præmio digna: tamen secundũ has dispositiones acceptat Deus hominem ex gratuita sua bonitate, & vult esse dignũ tali præmio. An aũt idẽ nõ sensit Ariminẽsis Gregorius, cum dicit: opera nostra, non ex se, sed ex sula gratiosa acceptationa diuina, sunt meritoria vitæ æternæ. Et grauiter eos reprehendit, qui docent, ex puris naturalibus elici posse bonos actus moraliter: & infidelium opera, quæ virtuosa & laudabilia videntur, quãuis ex officio, siue ex genere bona dici possint, negat tamen esse moraliter bona, sed peccata: & punienda esse affirmat, idque ex D. Augustini sententia. Et alio loco. Nullus actus noster, siue cum charitate, siue absque charitate elicitus, est ex natura sua dignus aut meritorius vitæ æternæ, sed ex gratuita ordinatione diuina: quia non sunt condignæ passiones &c. Et alio loco. Non ideò Deus acceptat aliquem velut dignum vitæ æternæ, quia ipse dignus est vita æterna: Sed idaò quis ea dignus est, quia Deus ipsum velut dignum acceptat. Et iterum. Nadum vitæ ęternę, sed nec alicuius alterius pręmij ęterni vel temporalis, aliquis actus hominis ex quantacumque charitate elicitus, est de condigno meritorius apud Deum: quoniam quilibet talis est donum Dei, secundum Apostolum: quid enim habes quod non accepisti? Hoc autem his verbis intelligi vult Gregorius: quòd natura sua, quatenus à nobis, & à nostro libero proficisciturarbitrio: nullus actus ex quantalibet charitata elicitus mereatur ex condigno: sed quatenus à Deo profectus, quatenus illius esse donum agnoscitur, meretur: vt si quis actum eiusmodi suis viribus tribuat, nec in eo Dei gratiam agnoscat, gehennæ potius pœnas quàm æternæ vitæ præmia meteatur.

Dion. Car. in lib. 2. sen. dist. 27. qu. 2. Isaie 1. Rom. 13. Psalm. 103. Genes. 21. Luce. 1. Iacob. 1. Titum 1. Apoc. 3.

Dionysius verò Carthusientis, qui non ita multis annis Gabrielem pręcessit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritus sancti, & ex supernaturalibus præstantissimis gratię donis. & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullũ temporale bonum potest esse condigna, aut sufficiens merces eius: Ideò secundũ valentiores Doctores Scholasticos, Alexandrũ, Albertũ, Thomã, Bonauanturã & alios: imò secundũ Augustinũ, Gregoriũ, Bedã & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicæ legis, in quibus tẽporalia bona pro præmio actuũ virtuosorũ promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis aũt omnia bona quæ habemus, sint dona Dei: attamen benè & laudabiliter vti aisdem est meritoriũ. Et quoniam quę à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse supergloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis operibus suis misericordiã iustitiamque suam cõtemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam non solùm misericordiæ, sed etiã iustitiæ ad summã & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandũ quoque & confirmandum nos in fide, spe, & charitate, & ad laborãdum idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, nõ solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando prænnnciare, sicque se quodãmodo ad id agendum constrinxit, & debitorẽ constituit. Vnde ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicã tibi. Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iusiurãdum quod iurauit ad Abraham patrem nostrũ, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentatiunem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Apostolus Paulus. Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis. quoniam digni sunt. Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera syncera bonitate & munificentia superbeatissimi Dei fluxit. Hactenus Dionysius. Nunquid autem & hic de promis-

missione tacuit? Et ante Gabrielem Simon de Cassia, explicans illud: Deus Deus meus respi-
ce in me: non patitur, inquit, à Christo, diuinus in eum respectus, vt liberetur à pœnis: sed *Lib. 13 de gestis*
vt iostitia pœnæ ipsios capitis, in iustitiam mystici corporis cõuertatur, quod & factum est. *domini Saluatoris.*
Nam in iustitia, qua Christus non dignus pati patitur, facta est iustitia mystici corporis in-
dignis saluari, qua saluatur. Clamat igitur saluator omnium: Deus Deus meus respice in
me, pro corpore meo futuro, vt in iustitia, quæ io me agitur, ad iustitiã, pro salute meorum
fidelium, scilicet mei corporis adiuuetur.

Sed quorsum attinet aliorum testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam,
aot Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secotos? vt ab horum sententia minimè discrepa- *Pet. de Aliaco*
re videantur. Libet nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gersonis, qui *psalm. 30.*
vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa verba: In
iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam, damnas me: ideò in iustitia mea
non liberas: Nam iustitia hominis est, quę suis viribus putat se iustificari, non credens gratia
saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia, heu verius iniustitia, sæuissima contra te
ferens arma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei som id quod sum. Quare *Rom. 11.*
gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præcesserunt, sed bene- *1. Corinth. 15.*
ficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita booorum quæ coronet, sed
demerita malorum quæ damnet. In hac argo iustitia toa, in hac gratia mihi gratis data li-
bera me: quia hæc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, & iniustum à sua ini-
quitate conuertit. Ioanoes verò Gerson sic: Spes, inqoit, ad certam beatitudinis expectatio- *Gers. de consol.*
nem sic se habet. Pooit sibi per fidem, quòd est aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam *Theologia lib. 1.*
pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdam prædestinat, & eligit: addit, quòd ad *Pros. 4.*
consequotionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia varijs mo-
dis, sine numero: inter quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideò dicitur vita æterna,
qoia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per mediom mediatoris
Dei & hominum. Quam gratiam pro omoibus meruit ad sufficientiam, sed nõ efficaciam: *Rom. 6.*
nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ *1. Tim. 2.*
per dilectionem perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit io Prophetis tem- *Galat. 5.*
pore legis scriptæ, quàm in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortassis anti- *Idem in ser. de ver-*
quus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse vt alienis precibus, & non proprijs *bis domini.*
operibus quisquam saluetur, ad verbum illod, fateor, expauescerem, nisi magna merita
mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida: & meritò pro ijs ingrediar *Venite ad me om-*
io locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Et primum quidem est Domini *nes, parte 1.*
mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiamsi vel mioimum quid operatos *Psal. 41.*
fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quaecunque, ioqoit, hora peccator *Merita duplicia.*
ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominos meos pro me, & sine me: & *Ezech. 18.*
quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum & in me: &
eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit. Atque ita verum est, quòd ele-
cti Deo dicunt, Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam
mihi regni cœlestis reserat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum *Esaia 20.*
est, Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & *Apoc. 15.*
sacerdotes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortous est, *1. Pet. 3.*
iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et Magistar Petrus Lombardus in sententijs: Non *Lib. 3. sent. dist. 18.*
potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit hu-
militas & patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibos regni aditus. De secundo
scriptum est: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et *1. Corinth. 3.*
alibi, Cuius misericordia locum vnicuiq; tribuit, secundum meritum operom suorum, & *Eccles. 18.*
secundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur, secundum intellectum
peregrinationis eius: qoia secundom qood magis aut minus se hic peregrinum esse qoisquã
intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, secundum hoc magis aut minus in
regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vt potè, qui illud sibi con- *Matth. 10.*
quisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantam gloriam habe- *1. Corinth. 3.*
bit, quantam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit. Et iterum alio *Gers. de mendicita-*
loco: loquens inimicis, animam in desperationem inducere volentibos: Nec opus est, in- *te spirituali parte 2.*
quit, vt mihi mea peccata cõmemoretis, inferentes hinc, me cœlestibus præmijs esse peni- *Gersonis certamen*
tus indignum: id enim scio: Sed scio, quòd pius ille meus Pater IESVS Christus meum de- *cum dæmone.*
bitum soluit: & mea omnia, quotiescũq; mihi displicuerint, delebit peccata: mihiq; suo pre-
tiosissimo sanguine cœleste regnum lucrifecit & emit: ex hoc titulo, & nullo alio possessio-
nem eius rei præstolor. Et paulò pòst ad eosdem: O neqoam & desperati, non quidem dico
mihi hanc adesse fiduciam, vt absq; obseruantia diuinæ legis saluari præsumam, esset hoc
indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplores, qui sine pœ-
nitentia & correctione malę vitę Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes: nõ ideò aos
Deum fecisse vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam. Quinimò summè cupio in
melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id
autem faciendum mihi confido præstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea respon-
sio, quòd cœlestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi redem-
ptoris IESV Christi: qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri misericor-
diam precor: qua in primis à peccatis meis ex mera sua gratia suam auertat faciem, & om-
nes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & mandarorom eius.
Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vvaldensis, Dicũt, inquit, quomodo *Psalm. 90.*
gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij mereri non possumus? *Valden. lib. 1. ca. 4*
aut si *de sacramentis.*

aut si totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur? quasi non sit qui respondeat. Si totam hanc domum solus fecit artifex, ad quid querebatur securis? Et si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo curantis? sed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si cum meritis ipsis numeremus: & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona. Ac paulò pòst producto Augustini loco quodam: Ex hoc, inquit, Augustini loco, secundum fidem Apostoli, merita nostra non coronat DEVS, nisi quia gratiam suam coronat in meritis, & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt.

Quoniam verò, vt supra diximus, hoc ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt: nec aliud scripserunt, aut senserunt omnes sancti Monachi, Dominicani Franciscani, Carmelitæ, Carthusiani, & Augustiniani & cuiuscunque tandem alterius ordinis: quin & quotquot
1. Reg. 12. alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tempora: quis est incircuncisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil
Christi crucifixi simulachrum in templis cur ponatur. in ea tot seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquam, sed ne templa quidem Christianorum ingressus aliquando: Vidisset in his IESV Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spem nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cum asia pleraque animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in ijs orationibus, quæ
Orationes omnes in Christi nomine concluduntur. funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes in Deum patrem ferè dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quę petimus, postulamus, quàm per vnicum Dei &
1. Tim. 2. hominum mediatorem, Dominum nostrum IESVM Christum, vt dicere, fuisse mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotum, non sit aliud quàm dicere: Nil intra est oleum, nil extra est in nuce duri. Verùm isti, qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici, verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus pretioso sanguine suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quę est Ecclesia, segregare, Satanęque lucrifacere queãt. Quam ad rem cùm non aliam esse viam cõmodiorem intelligerent, hoc illis cõmentum placuit,
1. Tim. 2. ignoratũ tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem IESVM Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nihil de promissionibus, nihil de beneficijs eius dictum esse, verùm hoc actum potius, vt ea quàm maximè obscura essent omnibus. Atque interim hæc ab imperitis non leguntur modo magna cum admiratione, verumetiam non minore leuitate creduntur.

Ad argumẽtũ hæreticorũ respondetur. Sed iam quæ sit Ecclesię sententia de meritis operum, & quàm sint ab omni veritate longè remota, quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur, satis planum fecisse vide-
Merita bonorum operum. mur. Ex his autem quæ iam dicta sunt, ad ea quæ per istos obijciuntur, facile fuerit respon-
Rom. 8. dere. Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quòd non sunt condignæ passiones huius
Macar. hom. 15. temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: si fieri posset, quod à D. quoque Macario legimus scriptum, vt quis ab eo die, quo conditus est orbis, ad extremum vsque iudicij diem viueret, ac per omne tempus id non modo laboraret, verũetiam extrema quæque sup-
Lib. de mensuratione crucis. plicia pro Deo pateretur: nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Et verissimè dictum est ab Anselmo: Si homo mille annis serui-
Philip. 2. ret Deo, etiam feruentissimè, non mereretur ex condigno, dimidium diem esse in regno cœlorum. Quamobrem ipsa quidem operum natura, siue substantia, digna non est: verum dignus est Deus, qui operatur ea in nobis: digna est Christi passio, per quam, quæ indigna fuerant ex se digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione: digna est denique charitas quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum: quæ cùm finem nesciat, non
Rom. 5. est huius temporis, atque ideò nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate
Macarius Eremita de lege spirituali cap. 23. tribui potest. Nihil itaque tribuimus operum naturæ siue substantiæ, sed cum sancto Marco Eremita dicimus: quòd omne opus bonum, quod per nostram naturam operamur, tantùm equidem efficit, vt à contrario malo abstineamus. Cæterùm extra gratiam sanctificationis accessionem nobis ferre non potest. Producens Pauli locum hunc Ambrosius: Indignæ sunt passiones huius temporis ad superuenturam gloriam: Indignæ vtique, inquit, ad consolationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ est tam præclara cuiusquam vita in terra, vt adæquare cœlestem gloriam possit? Itaque redemptionis fructus est, quòd opera, siue passiones nostræ condignæ censentur ad futuram gloriam non ipsorum operum, siue passionum natura: Quòd etiam alio loco non obscurè significat idem Ambro-
Amb. de pœnit. lib. 2. cap. 3. sius, quando perennem gloriam sacræ Christi mortis, præmium esse dicit. Et vbi de pœnitentia tractat producto Euangelij loco, de Lazaro quatriduano fœtente. Quod igitur, inquit, de Lazaro legimus, in vno quoque debemus conuerso peccatore credere. Qui licet fœtorem habeat, tamen fidei preciosæ emendatur vnguento. Tantum enim gratiæ fides habet, vt vbi ante fidem fœtebat mortuus, illic bono odore tota repleatur domus. Fœtebat Corinthia domus, quando scriptum est de ea. Auditur inter vos fornicatio &c. Fœtor enim erat, quia modicum fermentum totam massam corruperat? Cœpit benè olere cum dicitur, si cui quid donastis, & ego. Nam & ego donaui propter vos in persona Christi: Sic Ambrosius non operis naturæ sed fidei tribuit, quòd benè olet opus nostrum. Fidei qua nos redemptos, & mundatos esse credimus Christi sanguine. Scripsit Psellus librum quendam de difficilium quorundam locorum in Orationibus Gregorij Nazianzeni intellectu, explicãs illum locum in Oratione secunda de Paschate, splendorem Dei & videre & pati: Arbitror, inquit, ego virtutes & operationes, quæ post has proueniunt, Deum nobis in præsenti vita actiuè inclusisse: harum verò retributionem passiuè in futuro reseruasse. Hic enim virtutes constanter operamur, ipsas nobis natura insitas, diligenter & cum labore excolẽtes. Quod

verò restat vt illustremur,& deificemur,non iam nos operamur,sed à præstautiore nempè
Deo,patimur.Hanc ob caosam id quoq; quod nos operamor fine concluditur, quod actio
nostra infinitæ non sit potentiæ,sed mortalis.Quod autem patimur operãta priocipe Deo,
hoc infinitũ est,omnibus seculis durans,& nos vicissim mutantes contemplationes,& dei-
ficati,nunq̃ sistere poterimus ab adscensiona & Deificatiooe. Deus enim est qui in nobis o-
peratur Deificationẽ.Quorũ.n.esse est infinitũ, operatio etiã est incõprehẽsibilia.Nos verò
passiuè ad illius transformati lucem,nullo vnq̃ tempore carituri sumus hac ioeffabili trans-
formatione.Et hoc intellaxisse magnum hooc Patrem arbitror,dũ Dei splendorẽ videre &
huoc pari se dicit.Hic Philosophus iste Christianus nõ operationibus virtutũ,q̃ finitæ sunt,
sed Deo in ootis operanti,per quẽ in Dei filiorũ numerũ cooptati & Deificati sumus,ęternã
illam gloriã in futuro seculo fert acceptam, cum ipsorũ operum substantia oihil mereatur,
verũ Deificatio sicur Psellus loquitur:Scripsit Athanasius vitã Antonij,cuios inter alia dictũ
etiã hoc recenset:In p̄senti hac vita,æqualia sunt pro rerũ cõmutatione,cõmercia,nec maio
ra recipit ab emente qui vendit.Promissio aũt vitæ sempiteroæ vili pretio cõparatur.Scri-
ptũ est enim,dies vitę oostræ septuaginta anni,si aũt in potẽtatibus octuaginta anni,q̨cquid
reliquũ est,labor & dolor est.Quãdo ergo octuaginta,aut centũ,aut multos annos laborã-
tes,in Dei opere vixerimos,non pari tẽpore regnaturi sumus in futuro:sed pro annis prędi
ctis,omniũ nobis seculorũ regna tribuentur.Non terrã hæreditabimus sed cœlum, corpus
quoq; corruptũ relinquentes,idipsum cũ incoruptione recipiemus.Ergò filioli,nõ vos aut
tædium desatiget,aut vanæ gloriæ delectet ambitio.Non sunt.n.condignæ passiones huius
tẽporis ad superuẽturã gloriã,q̃ reuelabitur in oobis.Nemo cùm aspexerit mundũ reliquis-
se se arbitretur ingẽtia,quia omnis terra ad iofinitatẽ cõparata cœlorũ, breuis ac parua est.
Sed nec illud imus inficias,quod facti sumus vt immundi oẽs,& quasi pannus menstrua-
tæ vniuersæ iustitiæ nostræ.Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni pecca-
to?si propterea dedit semetipsum pro nobis,vt nos redimeret ab omni iniqnitate,& mun-
daret sibi populũ acceptabilẽ,sectatorem honorum operũ? nunquid euacuabo crucẽ eius?
nunquid mortis illius beneficiũ abolebo?nunquid noo agã potius gratias infinitæ bonitati
illius & misericordiæ?per quã factum est:ꝙ iustitiæ meæ,q̃ natura sua tanq̃ pannus mẽstrua-
tæ fuerunt sanguine illius ablutæ,factæ sunt mundæ,factæ sunt acceptæ Deo,factæ sunt per
hanc illius acceptationẽ dignæ præmio vitæ æternæ:ꝙ fulget in illis iustitia meritorũ Chri
sti,q̃ si non adesset,si non fulgeret in illis,essent adhuc quales fueront tanq̃ pannus mẽstrua
tæ.Sic à Ruperto Abbate scriptum legimus Quẽ tu erudieris Domine,ille scit,ꝙ iustitia nul *Ruper. li. 2. in*
la sit,ꝙ omnis ex operibus iustitia vana sit:nisi testimonium habeat ex fide huius filij homi- *Matth.*
nis Iesu Christi:cuius sanguis cũ aqua fluens de latere eius,nisi iustos oẽs emundasset, im- *Psal. 93.*
mundæ,& sordidæ essent oẽs iustitiæ nostrę.Et q̨ præcessit Rupertum Remigius,& ipse mo *Ioan. 19.*
nachus,enarrans illud ex Michæa:Nunquid dabo primogenitũ meum pro scelere meo?Sed *Michea. 6.*
& nos,inquit,agentes pœnitenriã,sciamus nos nihil dignum dare posse ad placandũ Deum:
Sed solũmodo in sanguine immaculari,& spiritalis agni nos speremus saluari:Si tamen int- *Luc. 17.*
timor eius passioni,& pro illo mori parati simus. Cõfitemur & illud non magis humiliter, *Ioan. 15.*
q̃ & veraciter & libẽter,quod cùm fecerimus omnia,q̃ nobis præcepta sunt,serui sumus io- *Rom. 8.*
utiles,quod debuimus facere,fecimus.Sed quid si ille iam nõ dicit nos seruos, sed amicos?
quid si non tãtùm amicorum,sed etiã filiorum suorũ honore nos & appellatione dignarur,
quibos omni iure cœlestis regni debetur hæreditas?quid si taota liberalitas eios est, q̨ sona
est perennis totius bonitatis,vt vltrò se obliget:vt cui nos debitores sumus,ipse se nobis ax
promissione debitorem constituat?Explicans illum Psalmi locom Augustinus.Quia miseri
cordiam & veritatẽ diligit Deus Dominus, inquit, misericordiam diligit,qua mihi primo
subuenit:veritatẽ diligit,vt credenti det qood promisit. Audi misericordiam & veritatem
in Apostolo Paulo,prius Saulo p̄secutore:indigebat misericordia,& dixit,in se factã:q̨ prius
fui blasphemus,& persecutor,& iniuriosos:sed misericordiam cõsequutos sum,vt in me o-
steoderet Christus Iesus oẽm longanimitatem,in eos, qui credituri sunt illi in vitã æternã.
Vt,cùm indulgentiam tãtorum scelerum acciperet Paolus,nemo desperare posset,sibi do-
nari quæcunq; peccata.Ecce habes misericordiam:noluit tunc Deus exercere veritatem,vt
puniret peccantem.Etenim,si puniretur peccator,nõne veritas esset? aut auderet dicere,
non debeo puniri,qui non posset dicere,non peccaui?Et si diceret,non peccaui,cui diceret?
quem falleret?Ergo primò Dominus misericordiam in eom prærogauit,post misericordiã,
veritatem.Audi illum iam exigentem veritatem.Primò ergo,inquit,misericordiam conse-
quutus sum,qui prius fui blasphæmus,& persequutor,& iniuriosos: sed gratia Dei sum id
quod sum.Postea dicit,cùm passioni propioquaret.Bonum agonem certaui,cursum consu
maui,fidem seruaui,superest mihi corona iustitiæ.Ille,qui tribuit misericordiam,seruat ve
ritatem.Vnde seroat veritatem?quam reddet mihi Dominus in illo dia iustus iudex.Indul
gentiam donauit,coronã reddet:donator est indulgentiæ,debitor coronæ Vnde debitor?
accepit aliqoid?coi debet aliquid Deus? Ecce videmus,quia tenet eom debitorem Paulus.
Consequutus est misericordiã,exigens veritatem.Mihi,inqnit,reddet Dñs in illo die.Quid
tibi reddet?nisi quod ribi debat?vode tibi debet?quid ei dedisti?qoia prior dedit illi, & re-
tribuetur ei,Debitorem Dominus ipse fecit se,non accipiendo,sed promittendo:non ei di-
citur:redde,quod accepisti:sed redde,quod promisisti. Misericordiam mihi erogaoit, in-
quit,vt faceret me innocẽtem:nam prius fui blasphemus,& iniuriosus: sed ex illius gratia,
factus sum innocens.Ille autem,qui prærogauit misericordiam,negare poterit debitũ?Dili
git misericordiam & veritatem,gratiam,& gloriam dabit. Quam gratiam? nisi de qua ipsa
dixit,gratia Dei som id quod sum?Quam gloriã?nisi de qua ipse dixit: superest mihi corona
iustitiæ? Neq; dissimilia scribit,enarrans alium Psalmi locum: Misericordiam,& iudicium *In Psal. 100.*

cantabo tibi Domine. Vbi, eiusdem Pauli exemplo docet, misericordiæ fuisse, quod ex blasphemo factus est iustus, & ex persecutore Apostolus: Hoc enim solius Dei donum fuit, cum nulla præcessissent alia, præterquam gehēnæ merita. Posteaquam autem illi Deus donauit, vt ex impio fieret iustus, iam tenet, inquit, Dominum debitorem. Inuenit eum donatorem tempore misericordiæ, tenet debitorē tempore iudicij. Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui, hoc tempore misericordiæ. Audi de iudicio. De cætero superest mihi corona iustitię, quā reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. Nō dixit, donat, sed reddet, Quando donabat, misericordiæ erat: quando reddet, iudex erit. Quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine: sed donando delicta, fecit se debitorem coronæ, vbi misericordiam consequutus sum. Misericors ergo dominus, primò, hic autem reddet mihi coronam iustitiæ. Vnde reddet? quia iustus iudex est. Quare iustus iudex? quia bonum certamen certaui, cursum consumaui, fidem seruaui. Ideò iustus non potest nisi coronare ista: inuenit enim ista, quæ coronaret. Antea verò, quid inuenerat? q prius fui blasphemus, & persequutor? Ista donauit, illa coronauit. Donauit hæc tempore misericordiæ: coronabit, illa tempore iudicij: quia misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Et iterū alio loco: Debitor enim factus est, non aliquid à nobis accipiendo, sed quod ei placuit, promittendo Aliter enim dicimus homini, debes mihi quia dedi tibi: & aliter dicimus, debes mihi, quia promisisti mihi. Quando dicis debes mihi quia dedi tibi, à te processit beneficiū, sed mutuatum non donatum. Quando aūt debes mihi quia promisisti mihi, tu nihil dedisti & tamen exigis. Bonitas enim eius qui promisit, ne in malitiam fides conuertatur, nam qui fallit, malus est. Deo igitur quid dicem⁹, redde mihi q̃a dedi tibi? Quid dedimus Deo, quando totum quod sumus & habemus boni ab illo habemus? Nihil ergo ei dedimus, nec est qđ illa voce exigamus debitorem Deum, maximè dicente nobis apostolo, quis prior dedit illi, & retribuetur ei. Illo ergo modo possumus exigere Dominum nostrum, vt dicamus: Redde qđ promisisti quia fecimus, quod iussisti: & hoc tu fecisti, quia laborātes iuuisti. Et Fulgetius. Ecce, qualis est, inquit, Dominus noster vt donando debeat: & quanto magis donat, tāto magis eum debitorem esse non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur: nec eum potest aliquis debitorem habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitione cōferre. Quem sequutus Cæsarius. Ille, qui captiuos, inquit, redimere, & pauperes pascere, & vestire non præualet, cōtra nullum hominem odium in corde reseruet: & inimicis suis, non solum malum pro malo, non reddat, sed etiam diligat: & pro eis orare non desinat: certus de promissione, & misericordia Domini sui, libera conscientia, ante tribunal Christi dicere poterit: Da Domine, quia dedi: dimitte, quia dimisi. Et alio loco; Eleemosynam dare festinemus, vt securi in die iudicij dicere possimus: Da Domine, quia dedimus: nos fecimus, quod iussisti: tu imple, quod promisisti. Ad eundem modum Eligium quoq; ad bona opera faciē da populum exhortatum fuisse scribit Audoenus, vt securi in die iudicij ad tribunal æterni iudicis venientes dicatis: Da, Domine, quia dedimus: miserere, quia misericordiam fecimus. Nos impleuimus quod iussisti, tu redde quod promisisti. Et aliquot post seculis Bernardus, cum illa Christi verba explicaret, Consumatum est, inquit, hoc est, tuo adiutorio, non mea: virtute certaui, cursum consumaui, fidem seruaui. Redde ergo, quod legitimè certātibus in agone te promittente pro positū est. Scilicet, coronam iustitiæ: quā tu iustus iudex reddes in tua die. Ad eundem modum Græci quoq;. Basilius, exponens illa verba psalmi, Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi. Magnificus dator, haud quaquam dictus est tribuisse, sed retribuisse: ac si is nō cœpisset prior in nos gratiam conferre, sed resolueret acceptam his qui priores contulissent. Quam enim pro accepta gratia rependis gratiarum actionem, in numerum refert, & habet beneficij loco: qui quidem cùm opes facultatesq; suppeditarit, per pauperum manus à te reposcit eleemosynā is, tametsi aliud nihil accipit quàm quod suum est: solidam tamen & sinceram retribuit gratiam, ac si propria dedisses Et æqualis eius Gregorius Nazianzenus: Accipite, inquit, orationem nostram fratres, etsi perexigua sit, etiamsi longè infra dignitatem subsistat, nihilominus appendere, velut ad lancem consueuit Dn̄s Deus, iusto iudicio, misericordiam suā. Quē locum explicans Elias: Debemus, inquit, per misericordiam intelligere, mercedem illā quā nobis Deus rependit. Nos enim tanquam serui virtutem debemus, vt optima quæq; Deo & grata, tanquam debitum quoddam exoluamus ac offeramus: quippe cùm nihil habeamus, quod non ab ipso acceperimus. Deus autem velut herus & dominus noster, miseretur, nobisq; potius donat quàm rependit. Et post eum Chrysostomus: Si dimiseris, hoc quasi debitum repetes, non ex natura rei, sed ex bonitate donantis: & vbi non illuxit æqualis benignitatis indicium, vt qui conseruis dimittit, eorum, quæ ipse peccauit in Dominum, veniam referat. Hac tamen tam singulari benignitate nos fruimur: quia creditor noster diues est in misericordia & miserationibus. Et eis discipulus Nilus. Cum sim debitum Deo redditurus, qui quod soluitur à me rependere rursus nouit altera gratia: & quod à me redditur debitum, non vt debitum accipit, sed fœnori magis, seq; debitorem esse profitetur, pro eo quod à me solutum est, quasi ad remunerationem teneatur propter gratum debitoris animum: Cumq; semper prior ipse profusè gratias largiatur, semper se tamen debere Chirographo suo profitetur, ijs qui beneficentiam eius fœnori accipiunt, & quod ab illis exoluitur, id pro liberalitate reputat, vt & incipiat semper gratias beneficiaq; cōferre, & tanq̃ debitor gratiā reddat. Hāc igitur, illius inenarrabilem beneficentiam, qua se debitorem constituit, cui debitores ipsi sumus: cum nihil ei dare possumus, quod ab ipso prius non acceperimus: nūquid non obuijs vlnis amplectar potius, quàm vt parum illi me gratum præstem? Scio, quòd bonorum meorum non eget. Scio, quòd illius sunt omnia: neque possum illi dare quicquam, quòd de manu eius non acceperim. Scio verissimum esse quod à Philone scriptum est: cum

ne

Aug. de verbis Apost. hom. 16.

In Prologo li. quos ad Monimū scripsit.

Hom. 2.

Hom. 15.

Bernardus de passione Domini.

Basilius in Beatam Iulitam Martyrē.

Hom. 1. in Epist. ad Philemonem.

Psal. 11.
1. Cor. 4.
1. Para. vlt.
Philo. li. 2. Allegoriarum.

ne parentibus quidem dignam referre valeam gratiam, multò minus posse nos Deo vicem
reponere mutuam, qui omnie ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur. Scio quòd
illius munera sunt, si quæ sint merita mea: et si quid valet opus aliquod meum, Christi pas-
sionis, & mortis merito valet: quod iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis, si quæ
sunt: omne meritum illius, vt sit proprium, neq; debere mihi quicquam possit. Sed quid fa-
ciam illius immensæ bonitati, nunquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? A-
gnosco quæ dicis, omnia vera esse confiteor, cùm Dei digito scripta sint. Sed quis ego sum, *Matth. 20.*
qui modum ponam diuinæ benignitati: quæ tanta est, vt etiam pro ijs, quorum nomine ip-
se debeo, se mihi debitorem Deus constituat: vt suis ipse donis mercedem promittat: vt suis
ipse muneribus coronam tribuat. Quæ mihi certè iam debetur non ex operis mei per se
cõsiderati dignitate: sed ex immensa promittentis Dei liberalitate. Pręclarè Chrysostomus. *Chrys. hom. de A-*
Tanta est erga omnes bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona: & pro *dam & Eua.*
his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult, & veli-
mus & agamus. Si modo Chrysostomi hæc verba sunt, & non Cœlestini potius. Et alio loco: *Cœlestinus ad Epi-*
Chrysostomus, postquam docuit nihil habere nos, quod à Deo non acceperimus, sic Deum *scopos Galli.*
inducit loquentem, Eorum, quæ ipse præbeo, mercedem non exigo: verum & huius ipsius
mercedem tibi debeo, si meis omnibus vti volueris. Quis vnquam prædicare satis poterit
admirandam hanc illius bonitatem: quam quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis
de illa gloriabor: tantò maiores illius authori gratias agam: tantò sum in illa perpetuo præ-
dicanda futurus diligentior, & cum Propheta dicam: *Misericordias Domini in æternum*
cantabo. *Psal. 88.*

Qui cùm & illud canam lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustifi-
cabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nam quemadmodum etiam Ioannes Gerson admo *Ger. ser. super verb.*
nuit: aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quan *Christi. Venite ad*
do opere, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omne meritum illis detrahere conatur, *me omnes.*
quò segniores nos ad benè operandum reddat: aliter agimus cùm sistendi sumus in conspe *Gene. 18.*
ctu diuinæ maiestatis: Tunc enim nos cũ sancto Abrahã cinerem & puluerem esse recogno *Cum Deo humiliter*
scimus. tunc nos miserrimos peccatores, & omni suppliciorum genere dignos profitemur: *cum dæmone super-*
tunc que summe possumus animorum nostrorum submissione, veniam deprecamur: tum *bè agendum.*
quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum diabolo, quasi in cœ-
lo volantes, extensas tenemus: vt semper & erecti coram diabolo, & humiles coram Deo re-
periamur. Quod etiam Bernardũ fecisse scribit Guilhelmus, qui cùm extremum iam spiri-
tum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsenta- *Guil. in vita D. Ber*
ri. Affuit, autem, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi *nardi. c. 12.*
verò ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut *Certamen D. Bern.*
turbatus ait: Fateor, nõ sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœ- *cum Satana in ago-*
lorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & *ne mortis.*
merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi
vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & ho-
mo Dei in se reuersus est. Ante quẽ etiam Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus elloquẽs *De Simil. c. 61.*
Angelos: Quod in regno Dei, inquit, nostræ quærimus æqualitate beari: dono & gratiæ Iesu
Christi Domini nostri adscribimus: qui ad hoc dignatus est homo fieri, pati, mori, vt nos ab
omni delicto in sanguine suo iustificatos, ipsius regni consortes efficeret. Qui etiam inter- *Interrogationes in-*
rogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmis in extremis constitutis: inter quas extre *firmorum, qui in*
ma est, Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respõdet infirmus, Etiam. Tum *extremis laborant.*
illi dicitur: Age ergò, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue:
in nulla alia re fiduciam habe: huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, to
tum immisce te in hac morte, totũ cõtige: in hac morte totum inuolue. Et si Dominus Deus
voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me &
tuum iudicium: aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domi-
ne, mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quòd
meruisti damnationem dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obtẽdo inter me,
& mala merita mea, ipsiusq; meritum, offero pro merito, quod ego debuissem habere, nec
habeo. Si dixerit, quòd tibi est iratus, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi op-
pono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla sanctorum commemorare *Exempla eorum*
liceat. qui cùm iam essent morti proximi, non omninò suis operibus diffidere visi sunt. Sic *qui in extremis usq;*
Ezechias Rex cùm dixisset illi Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: *vsquequaq; diffide-*
conuersa facie sua ad parietem, orauit Dominum & dixit: Obsecro Domine, memẽto quæ- *bant operibus suis.*
so, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in *Esa. 38.*
oculis tuis fecerim. Ac maiore enim fiducia Paulus, cùm deliberetur, & tempus resolutio- *2. Timo. 4.*
nis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem serua-
ui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus
Iudex. Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita mi-
graturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoq; narrat, quòd cùm iam *Hiero. in vita eius.*
modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquã viui hominis superesset, hæc
verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta an-
nis seruiuisti Christo, & mortem times? atq; in hæc verba spiritum exhalauit.

Sed quorum quenq; reperire licet, his præsertim tẽporibus, quibus abundauit iniquitas,
refrixit charitas multorum. qui sic vitam suam trãsegerit, vt per æquè confidenter, vt isti lo *Matt. 24.*
qui possit, ex diuersorio corporis huius, æternam illam in domum migraturus? Quamobrẽ
tutius fuerit, vt cum sancto Iob, vereamur omnia opera nostra: cùm nõ sine causa videamus

Iob. 9.
Mos Christianus circa morituros.

in Ecclesia Catholica semper obseruatum: vt qui morti iam sunt proximi, diligenter, admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quo propriæ iustitiæ diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & consummatorem nostræ iustitiæ Christum profiteamur: & ipsius merita denuò nobis applicari precemur, ad eas, quæ tunc occurrunt, tentationes superandas.

Hortulus animæ.

Dum hæc scribimus, venit, in manus nostras Hortulus animæ, quem pueri legebamus Parisijs ante annos 50. typis excusus, in quo illas ipsas interrogationes, quæ sunt à nobis ex Anselmo paulò antè productæ, vidimus: quas habebant etiam fratres Diui Francisci de obseruantia, in cœnobio Tridentino in linguam Italicam translatas. Vnde cuiuis perspicere licet, qui mos fuerit in Ecclesia Dei, tùm etiam obseruatus, quodque morti proximi non alia in re, quàm in Christi passionis & mortis merito, suam omnem spem & fiduciam vt collocarent, admonebantur.

Morti proximi de Christi passionis merito, quo spes tota ponenda est, admonenda.

Vidimus autem & Sacerdotale Romanum, in quo & ipso habetur hæc interrogatio: Credis, non proprijs meritis, sed passionis Domini nostri Iesu Christi virtute & merito, ad gloriam peruenire? Respondet infirmus: Credo. Iterum Sacerdos: Credis quod Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute mortuus sit: & quòd ex proprijs meritis, vel alio modo, nullus possit saluari, nisi in merito passionis eius? Respondet infirmus: Credo. Et in fine dicit Sacerdos: Si Dominus Deus voluerit te secundum peccata tua iudicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini nostri Iesu Christi inter me & iudicium tuum: & quamuis meruerim æternam mortem propter peccata mea, interpono tamen meritum passionis eiusdem, lôco meriti, quod ego miser deberem habere & non habeo. Item: Domine, pono eandem passionem & mortem Domini mei Iesu Christi inter me & iram tuam, & in manus tuas Domine commendo spiritum meum.

Sacerdotale Romanum.
Nota.

Pulchra orat. Bernardi ad Christum.

Extat Confessionis priuatæ formula, quæ B. Bernardo adscribitur, in qua sic Deum alloquitur: Recordare Domine Iesu, quia tuum non est perdere quicquam eorum, quæ Pater tuus dedit tibi: quin tibi proprium est misereri semper & parcere, neminem perdere, sed saluare. Nam pater tuus misit te in mundum, non vt iudices mundum: sed vt vitam habeamus per te. vt sis propitiatio nostra, & aduocatus noster, non contra nos. Quod enim debuimus, tu soluisti, quod peccauimus, tu luisti: quod neglexiмus, tu suppleisti. Proficiat ergo nũc Domine, & in extremis meis plenaria, imò superflua satisfactio, amarissima mors tua, & pretium inæstimabile fusi sanguinis tui, commemoratio satisfactionis tuæ, venerabile mysterium corporis & sanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium seruorum tuorum, in qua es tu ipse sacerdos & sacrificium: ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem, cùm esset morti proximus, precantem inducit Angelus Politianus. Obsecro te salutifer Iesu, vt cùm ante tribunal tuum constitero, quo me iamdudum citari planè sentio, non mea fraus, non culpa plectatur. Sed tuæ crucis meritis condonetur. Valeat, valeat in causa mea sanguis ille tuus Iesu pretiosissimus: quem pro asserandis in libertatem hominibus, in ara illa sublimi nostræ redemptionis effudisti. Ante 200. annos, quidam Dominicanus Coloniæ, quomodo forent ægroti cõsolandi, docuit, his verbis: Morti iam vicinus, prorsus nihil suis bonis operibus confidere debet, nec propter mala diffidere: sed omnem spem in merita Christi, & eius immensam misericordiam collocare. Hæc est fides Catholica & Christiana, quæ neminem fallere potest. De Ambrosio scribit Possidonius, quod moriturus dixerit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. Quæ verba senex Augustinus, tanquam elimata ac librata, sic admiratus, ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus: ne crederetur præfidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quòd verò præcessit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ad illud respicientẽ dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quàm de meritis, se dicit magis confidere. Bedam quoque subinde solitum fuisse repetere vocem hanc Ambrosij, narrat qui vitam illius conscripsit Chutbertus. Quã nõ solùm admiratus, verùm & imitatus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconium scribens ita loquitur: Ad existimationem humanam, magna testium, qui me nouerunt, suppetit copia: ad Dei verò conspectum, sola conscientia: quam contra vestras criminationes cùm intrepidam geram, non me tamen sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisque ab eo effluentem misericordiæ largitatem, quàm iudicij summum examen expecto: cogitans qđ scriptũ est: Cùm Rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castũ se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? De Agathone narrat Dorotheus: quòd, dum esset iã propè moriturus, rogatus à quodam, cur timeret qui semper Deo seruiuisset, responderit, se hactenus mandata Dei pro viribus fecisse, sed nescire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim esse iudicium Dei, aliud hominis.

Ange. Poli. lib. epistolarũ 4. epist. 2.
Possi. de vita Aug. cap. 27.
Aug. cont. Cresc. li. 3. cap. 80.
Testis apud homines, conscientia vales apud Deum.
Dorotheus in libro de humilitate.
Pro. 20.

Quanquam illa Psalmographi verba, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, non ita Doctores sancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iustificari quenquam in extremo iudicio: Certum est enim, quòd omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, quodque iudicium ibi futurum sit de operibus, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Quamobrem si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gessit, neque glorificaretur quisquam, nec essent quibus rectè dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit, Quibus meritis? Et statim subiungit: Esuriui enim, & dedistis mihi mãducare, &c. Quem eundem locum adducens etiam Gregorius Nissenus: Audio, inquit, quid ipsi respondeant Regi: Deniqʒ pro suis quenque

Psal. 142.
Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, quomodo intelligendum.
2. Corin. 5.
Eccl. 12.
Rom. 3.
Matt. 25.
Aug. serm. 49. de verbis dom.
Ioan. 15.

meritis

meritis ornatum cerno: illis qui boni, benigniq; fuerint, atq; optimè vitam egerint, summa & pፐetua quies tribuitur in regno cœlesti: inhumanis aũt & improbis suppliciũ ignis. *In oratione de pauperibus amandis.* Et alibi locum eundẽ explicans: Possidete paratũ vobis regnum. Quod? à quo paratum? Quod, inquit, vobis ipsi per opera præparauistis. Quomodo? Esuriebam, sitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. *Greg. Nyss. in oratione de Placilla.* Et frater eius Basilius eundem euangelij locum explicans; discedite à me Causam, inquit, cur ita discedere illos à se iubeat, subijcit: non quòd aut quẽquam interfecistis, inquit, aut fornicati estis, aut mendacium dixistis, aut vllam cuiquam iniuriam intulistis, aut aliud quicquam licet exiguum admodum fecistis eorum, quæ ne faceretis, vobis fuerat interdictum. *Homil. in natali Apost. Petri & Pauli* *Basil. Hom. de iudicio diuino.* Sed quid? quòd bonum opere facere neglexistis: esuriui enim &c. Rectè igitur Eusebius Emissenus, veras cœlorum claues meritorum dicit esse virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere possumus claues regni cœlorum, & quidem duplicẽ vim gerentes, duplicem habentes affectum. Fides, humilitas, patientia, castitas, quasi bonæ claues aperiunt Dei portam: sed & superbiam, iracundiam, cupiditatem, non immeritò claues esse dixerim, nam claudunt regnum cœlorum. Et Augustinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum clauibus, regni cœlestis ianuam aperire possimus. *In Dedicatione Hom. 1.* Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita absq; dubio, bonis operibus, aperitur.

Erit igitur iudicium & retributio secundùm opere. erit iustificatio secundum opera cuiusq;. Ibunt qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc exponens Hieronymus, duplicem eius interpretationem adfert: Vnam, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est, in tota vita sua, in omni, quo in mundo istu conuersatus est tempore. *In apoleg. 1. ad Ruffinum.* Alteram: Non dixit, inquit, non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens, Sed omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes: iustificabuntur verò aliqui. *In cap. 1. epist. ad Ephes.* Albinus verò sic Psalmi locum hunc enarrat. Omne genus humanum significat originali peccato obnoxium: ideo nullus, nisi gratiæ liberatus tua, iustificari poterit, de radice vitiata natus, quantò magis ego peccatorum meorum pondere oppressus? Cæterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. *Ioan. 5.* Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens: verum addidit, in conspectu tuo. Hoc itaq; dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nũquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? *Iob 4.* Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem: quãtò magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quòd ita fit, quòd non iustificabitur homo compositus Deo. *Iob. 9.* Et iterum alio loco: Nunquid iustificari potest homo compositus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? *Iob. 25.* Ecce Luna etiam non splendet, & Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quantò magis homo putredo & vermis, & filius hominis vermis? *Greg. lib. 5. Moral. cap. 28.* *Idem lib. 9. cap. 5.* Quæ loca enerrãs Gregorius: Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in Solis radio posita tenebratur. *Greg. lib. 8. Moral. cap. 9.* Et alio loco: Iusti, inquit, perituros se absq; ambiguitate præsciunt, si remota pietate iudicentur: quia hoc ipsum quoq; quod iustè videmur viuere, culpa est: si vitam nostram, cum iudicat hanc apud se diuina misericordia, non excusat. *Idem lib. 9. cap. 2.* Hinc enim in hoc eodem libro scriptum est: Astra non sunt munda in conspectu eius: quia apud Deum districtè iudicati, ipsi quoq; maculas inquinationis habent, qui per mundiciam sanctitatis lucent. Et iterum: Homo quippe Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis auctori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? Percipit, inquit, iustitiam non compositus, amittit compositus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo est aliqua iustitia nostra, comparata illi mere est iniustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris: cæterùm si ponatur in Solis radio, meræ sunt tenebræ. Sic ab Hieronymo scriptum legimus: Deus lux appellatur, & tenebræ in eo non sunt vllæ. *Lib. 1. contra Pela.* Quando dicit nullas tenebras in Dei lumine reperiri, ostendit omnia aliorum lumina aliqua sorde maculari. Deniq; & Apostoli appellantur lux mũdi, sed non est scriptum, quòd in Apostolorum luce nullæ sint tenebræ. Ad eundem modum de sapientia dicit Gregorius: Omnis humana sapientia quantolibet acumine polleat, diuinæ sapientiæ comparata, nec iusta, nec pulchra, sed insipientia est. *Greg. lib. 35. Moral. cap. 1.* Omnia enim humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ & pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt. Similiter & de scientia. In comparatione, inquit, Dei, scientia nostra, ignorantia est. *Lib. 16. moral. c. 1.* Ex Dei namq; participatione sapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iustitia quoq; dici rectè potest: In comparatione Dei, iustitia nostra, iniustitia est. Ex Dei namque participatione iusti sumus, non comparatione. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut Dominus. *1. Reg. 2.* Si scriptum esset, inquit, non est sanctus nisi Dominus, consequens erat omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe, vt sancti efficeremur: nunc autem necessaria distinctione vtitur, & dicit: Non est sanctus sicut dominus: hoc est: Et si sint sancti multi, sed nullus ita sanctus est, vt dominus. Possunt ergo multi sancti fieri: sicut & mandatum Dei dicit: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum: *Leuit. 11.* sed quantumcunq; quis in sanctitate proficiat, quantumlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest, sicut Dominus: quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector, & ideò non est sanctus, sicut Dominus. Et in Commentarijs in Iohannem. *Tomo 2.* Propterea, inquit, Dauid dixisse reor. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Non enim generatim dixit, omnis homo siue omnia angelus, sed omnis viuens. Quoniam etsi vitæ quis sit particeps, & mortalitatem prorsus excusserit, neq; sic tui comparatione iustificari poterit, perindè atq; vita, neque fieri potest, vt qui particeps est vitæ, & ob hoc viuens nomina-

tur, ipse sit vita: nec qui compos est iustitiæ, & ideò iustus dicitur, omnino ipsi iustitiæ æqui
parari poterit. Et non ita multò pòst: Quin illud: Non iustificabuntur coram Deo omnia
viuentia, declarat, quòd comparatione Dei & ipsius iustitiæ nemo iustificabitur viuens,
quamlibet beatus esse videatur. Velut si quis aliud exemplum proferens diceret. Non splē-
debit omnis lucerna coram sole, splendebit enim quæuis lucerna, sed vbi nullus erit splen-
dor solis: sic & iustificabitur omnis viuens, at non coràm Deo. Quandò verò cum illis com
paratur qui infernè habitant, quique tenebris detinentur, apud illos lucebit eorum lux. Et
videnum ad hunc modum intelligendum etiam sit illud, quod est in Euangelio: Luceat lux
vestra coram hominibus. Non enim dixit: Luceat lux vestra coram Deo. Nam si præcepis-
set hoc, impossibile quiddam præcepisset, haud aliter quàm si lucernis animatis præcepis-
set, vt lux ipsorum coram sole luceret. Quamobrem non solùm hi, qui de vulgo sunt viuen-
tium non iustificabuntur coram Deo, sed nec hi qui cæteris tanquàm inferioribus præstare
videntur. Quodque maius est etiam: si viuentium omnium iustitia in vnum collecta fuerit,
comparatione Dei non iustificabitur. Perinde ac si dicerem, si colliguntur in vnum omnes
lucernæ, quæ nocte lucent in terris, non possunt vllum adferre splendorem, qui cum splen
Hilar. in Psal. 25. dore solis comparari queat. Hoc & ab Hilario dictum his verbis legimus: Quanquàm verò
eam esse infirmitatem humanæ naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonita-
tis bonus nemo sit: sed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis
officium, vt secundum comparationem hominum inter homines bonus nemo sit. Ad eun-
Chrys. in Psal. 115. dem modum Ioannes quoque Chrysostomus: Quemadmodum hora vespertina quia Stel-
lam alijs comparatam lucidam vocat, quam Sole fulgente lucidam nemo diceret: quòd ex-
cellens splendor Solis, fulgorem Stellæ obtegit: ita & hominem veracem ac bonum esse di-
cimus, quando eum cum alijs hominibus conferimus: cæterùm quando eum cum Deo
Hom. 64. comparamus, non est verax: Omnis enim homo mendax. Et explicans illud apud Matthæ-
um, Nemo bonus nisi solus Deus. Nullum, inquit, hominem esse bonum abnuit, nec tamen
omnino genus humanum esse bonitate priuatum affirmat, sed comparatione diuinæ bo-
Hom. 13. in Ioan. nitatis, neminem esse bonum asserit. Et iterum alio loco: Sanctus, inquit, & purus erat Esai-
as, sed si supernæ sanctitati nostram conferamus, immundi profectò sumus. Sancti Angeli
sunt sed huius quoque sanctitatis alia differentia inter nos videlicet & supernas virtutes. Idē
Psal. 7. explicans illum Psalmi locum: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Qui fit, in-
quit, vt qui alibi dicat: Ne ingrediaris in iudicium cum seruo tuo, hic dicat: Iudica me secun
dum iustitiam meam? Quod hoc aliud, & illud aliud. Illic enim dicens: Ne ingrediaris in iu-
dicio cum seruo tuo significat ne tu mecum iudicio contenderis: ne meam vitam eam cum
tuis beneficijs conferendo examinaueris: Et ideò subiunxit etiam: Quia non iustificabitur
in conspectu tuo omnis viuens, hoc est, si tecum in iudicio contendar. Hic autem non hoc
dicit: Non vult enim in iudicio cum ipso contendere, sed secum. Et ideò dicit: Secundum
In cap. 1. epist. ad iustitiam meam, hoc est, secundum iustitiam quæ mea est. Iustitiam autem hic dicit, non af-
Tim. hom. 4. fecisse aliquem iniuria, quod dixit superius: Si hoc feci, & quæ sequuntur. Et iterum alio lo-
co: Quemadmodum enim is, qui multum pecuniarum possidet, diues quidem esse vide-
tur, cæterùm thesauris Regijs comparatus, pauper esse atque inops primus cernitur: Ita & hic
dum Angelis conferuntur, peccatores esse etiam iusti deprehenduntur. Et eius discipulus
Collatione 23. c. 4. Cassianus enumeratis aliquot scripturæ locis, vbi homines boni appellantur: Hos omnes,
inquit, & secundum se bonos esse dubium non est: si respiciamus ad bonitatem Dei, nullus
eorum pronunciatur bonus. Ac paucis interiectis: Sicut bonitas nostra supernæ bonitatis
intuitu in malitiam vertitur: ita etiam iustitia, diuinæ collata iustitiæ, panno menstruatæ si-
milis deputatur. Et paulò antè: Quia nihil stabile, nihil immutabile, nihil bonum, nisi Dei-
tas sola Omnes verò creaturæ, vt beatitudinem æternitatis, vel immutabilitatis obtine-
ant, non hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam conse-
quuntur, tenere meritum creatori suo collatæ non possunt. Cuius hæc verba reperit etiam
Beda li. 3. c. 11. Luc. Beda Presbyter, explicans locum Euangelij: Vos cùm sitis mali, nostis bona data dare ho-
Esai. 40. minibus.

Non modò iustitiam non habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut etiam
Esaias testatur, dicens: Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. Et quasi nihilum & ina-
nè reputatæ sunt ei. Quod in libro quoque de diuinis nominibus non vno loco docet Diony-
sius: & post eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te. Cuius verba
libet hic adscribere: Nihil est præter te, id est, nihil eorum quæ sunt, hoc quod sunt, natura-
liter habent. Tu solus es, cui quod es à nullo datum est. Nos enim omnes, id est, vniuersa
creatura non eramus antequam crearemur. Et ideo quòd sumus, voluntas est creatoris. Et
paulò pòst, exponēs illud Exodi, Ego sum qui sum. Si aliud aliquid, inquit, in creaturis, hoc
nomine, vel hac significatione appellari posset, nunquam diceret Dominus hoc sibi esse no-
men. Sciebat enim se solum esse. Creaturas verò à se accepisse, vt essent. Nam & vmbra ad
comparationem corporis non est, & fumus ad comparationem ignis non est. Hæc Orige-
nes, atque etiam ante illum Philo Iudæus titulo de eo, quòd malum bono insidiatur: Creatu-
ras, ait, non essentialiter, sed opinione duntaxat consistere. Sed & Augustinus: Omnia quæ
1 Reg. 2. creata sunt: quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona sunt:
Aug. de perfectione iusti. cui cōparata nec sunt. Quem quidem diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus: Tu so-
Gen. 1. lus, inquit. Domine es quod es: tu es qui es. Extant quinque libelli Anastasij Patriarchæ Antio-
cheni, in eorum secundo, qui inscribitur de incircumscripta Dei essentia, pluribus docet,
quòd solus Deus est ens propriè sumptum, reliqua verò sunt entia, participatione illius
Entis. Ad eundem modum propriè quoque iustus & bonus est solus Deus, homines verò iusti
sunt & boni participatione illius iustitiæ. Prophetæ locum hunc adducens August. in eo-
dem

dem libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudicium cum seruo tuo: noli me iudicare secundum te, qui es sine peccato: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quod ait, non iustificabitur, ad illam perfectionem retulit, quæ in hac vita non est. Quin & hoc addit in eodem libro: Quòd ipsi etiam filij Dei, comparati sibi ipsis, quales in illa perfectione æterna futuri sunt, ita boni sunt, vt adhuc & mali sint. Et alio loco: Corpus tanquàm homo exterior, quantò est hæc vita diuturnior, tantò magis magisq; corrūpitur, vel ætate, vel morbo, vel varijs afflictionibus, donec veniat ad vltimam afflictionem, quę ab hominibus mors vocatur: eius autem resurrectio differtur in finem, cùm & ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nunc verò quandiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & vita humana super terram tota tentatio est: non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, in comparatione iustitię, qua æquabimur angelis, & gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Quod pluribus etiam confirmat in quodam sermone de tempore. Neque secùs interpretatus est Arnobius, qui centum plus minus annis Augustinum præcessisse videtur. Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo. Hoc ergo voluisti dicere iustitia tua est, vt Dominus in iudicium intrare cum seruo cōtemnat: Quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum, & laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam. siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis est, omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendicitas: omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthymius quoq;: Non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illam exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Cassiodorus, Remigius, & alij Psalmorum interpretes. Libet autem ex alio quodam loco Bernardi verba adscribere: Quid potest, inquit, esse omnis iustitia nostra corā Deo? Nōne iuxta Prophetā, velut pānus menstruatę reputabitur? Et si districtæ iudicetur, iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habens? Quid ergò de peccatis erit, quando, ne ipsa quidem pro se poterit respondere iustitia? Propterea obnixè cum Propheta clamātes: Non intres in iudicium tuum cum seruo tuo Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras. Idem Bernardus, quatuor ponit iustitiarum genera: Primum vult esse rectam, sed non puram, qualis est in hoc seculo iustitia nostra: de qua non minus verè quàm humiliter patres nostri dixerunt. Omnes iustitiæ nostræ tanquàm pannus menstruatæ. Nam quomodo potest esse pura, vbi adhuc non potest deesse culpa? Primi quidem hominis iustitia fuit & recta & pura. Cæterùm, & hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipsa quidem retinuit rectitudinem suam. Apud Angelos verò, iustitia & recta pura, & firma, sublimis, quidem, sed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata est eis, sed à Deo collata, vt natura ipsa, quod ex se est, non modò iustitiæ, sed etiam iniustitiæ capax inueniatur. Nunquid non ista est prauitas quædam, quam in angelis suis vera illa iustitia legitur inuenisse? Non enim iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei iustitiam minimè ignorabat. Nec ait omnis homo: sed omnis viuens, fortè vt nec ipsos angelicos eum noueris spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi tantò verius, quantò propius astant ei, apud quem est fons vitæ. Nihilominus etiam iusti sunt, sed ex eo, non coram eo: munere eius, non in eius comparatione. Ipsa enim sibi iustitia est cuius voluntas, non tam æqua, quàm ipsa æquitas: Et vtraq; non aliud quàm ipsa substantia est. Illa ergo iustitia, verissimè sicut mons est, quæ recta est, quæ pura est, quæ firma est. Et vt ita dicam, etiam substantia est. Illa itaq; iustitia quæ est substantia, soli Deo competit. Quamuis enarrans illum Hieremiæ locum Hieronymus: Omnis lagenula implebitur vino, non dubitauit affirmare, quòd non solum ad cōparationem Dei, verum & ad scientiam eius nō iustificabitur omnis viuens: Homo enim, inquit, videt in facie, Deus autem in corde: & quod nobis interdum pulchrum videtur, illius oculis sordidum deprehenditur. Videtur autem Hierony. cum hæc scriberet, vel ad hominem gratia destitutum respexisse, qui non potest nō peccare: vel ad decliuē illam ad peccandum ex fragilitate carnis inclinationem, quam Paulus vocat inhabitans peccatum. Quò fit, vt nihil ita rectè geri possit ab homine, prorsus vt omni defectu careat, nec in eo quicquam desiderari queat.

Sermo. 40.
Li. 4. de Trin. c. 3.
Arn. in Psal.
Bern. de verbis Esa. serm. 1.
Hiero. ... 1. contra Pelagianos.
Iustitia Dei & creaturarum ... sa.
Esa. 64.
Hom. de verb. Esa serm. 3.
Iob 4.
Hier. 13.

Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus. Est iustus Deus, est iustus Dei filius Dominus noster Iesus Christus, quatenus homo, sunt iusti Angeli, sunt iusti & alij spiritus beatorum in cœlis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est, vt sit ipsa iustitia: Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ. In Angelis cæterisq; spiritibus beatis est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione, si cum Dei iustitia comparetur. Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro, tanquàm particulas nostras perexiguas, ex quibus quæ prodeunt opera, si examinētur qualia ipsa sunt in se, certum est, quòd immunda sunt, quòd nomen iustitiæ non merentur, quòd æternæ beatitudinis præmio digna non sunt. Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius pretioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo, tanquàm æternæ beatitudinis præmio digna, totum vt sit bonitatis & misericordiæ diuinæ. Illa est quæ præuenit nos, illa est quæ subsequitur nos, illa est quæ nobis adhæret, siue cum conuertimur, siue cum præliamur, siue cum coronamur, quemadmodum à Dauide scriptum legimus: Misericordia eius præueniet me. Et iterum: Misericordia eius subsequetur me. Præuenit nos eius misericordia, quando, qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur. Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedentibus ex

Ioan. 1.
Psal. 78. 58.
Psalm. 22.
1. Ioan. 4.
Gal. 5.

mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanquam nostra merita
Psalm. 102. coronat. Coronat autem in misericordia & miserationibus. Sic à Bernardo dictum est: Ipse
Serm. 1. de Annun. Mariæ virgin. enim peccata condonat, ipse merita donat, & præmia nihilominus ipse redonat. Huc respe-
xisse videtur Theodoretus explicans illud: væ qui accepit super eam opprobrium: Homi-
Psal. 23. num, inquit, salus ex sola Dei misericordia pendet. Neq; enim hanc adipiscimur, præmium
& mercedem iustitiæ: sed Dei bonitatis donum est. Quamobrem Dominus ait: Propter me
Sophon. 3. & saluabo, & suscipiam, & abalienatam & reiectam mihi vindicabo, & illustrem eam osten-
dam, & gloria florentem reddam: & infamiam, quæ illi anteà inusta fuit, eluam. Idem expli-
cans illum Psalmi locum: Hic accipiet benedictionem à Domino. Ingeniosè admodum, ait,
misericordiam cum benedictione coniunxit. Etenim quæ existimantur remunerationes,
propter solam diuinam benignitatem hominibus præbentur. Omnes hominum iustitiæ
nihil sunt ad dona, quæ à Deo nobis suppeditata sunt, nedum ad futura munera, quæ omni-
um hominum cogitationem transcendunt. Et antè eum Basilius explicans illud Psalmi:
Propter nomen tuum propitiaberis peccato meo. Ego te, inquit, oro vt propitius sis pecca-
tis meis, non propter exactam meam pœnitentiam: sed propter benignitatis nomen quod
habes: & propterea, quod peccata mea nomini tuo alligaui. Qui tamen explicans illum Psal
mi locum, miserere nostri Domine. Per misericordiam, inquit, saluari petit, imò non per
misericordiam tantum, sed etiam propterea, quòd multum pœnarum, inquit, dedimus: Sic-
ut & Daniel dicit, imminuti sumus præ omnibus gentibus. Hoc & isti dicunt: Extremam ca
lamitatem sustinuimus: quamobrem quiesce iam & miserere. In eodem autem libro: Expli
Psal 152. cans illa psalmographi verba. Exaudi me in iustitia tua. Quid facis, inquit, homo? infrà di-
cis: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et si iniquitates obseruaueris Domi-
ne, Domine quis sustinebit? Et hic secundum iustitiam exaudiri petis? quid est igitur quod
dicit? Iustitiam hic benignitatem Dei dicit. Et hoc multis in locis videri potest, & valdè me-
ritò. Apud homines enim iustitia misericordia caret, apud Deum verò non ita, sed immix-
ta est misericordia, atque ita in mixta, vt ipsa iustitia benignitas vocetur. Ioánes quoq; Chry
In Psal. 4. sostomus. Etiamsi innumerabilia rectè fecerimus, à misericordia & clementia audimur, et-
iamsi ad ipsum fastigium virtutis peruenimus: seruamur à misericordia. Et enarrans illum
locum: Miserere mei Deus, quoniam infirmus sum. Hac voce, inquit, omnes egemus, etiam-
si innumerabilia recta & ex virtute fecerimus, & vel ad summam peruenerimus iustitiam.
In Psal. 118 Serm. 19. Similiter Ambrosius: semper homo, etiamsi sanctus & iustus sit, debet orare, vt exaudiat
eum secundum misericordiam suam: non secundum merita virtutis alicuius. Quia rara
virtus, multa peccata. Similiter Augustinus: Iusti, inquit, meritis suis nihil tribuunt: non
In cap. 64. Esai. tribuunt totum nisi misericordiæ Dei. Ad eundem modum & Hieronymus: Si nostra con-
sideremus merita, desperandum est: Si tuam autem clementiam, qui flagellas omnem fili-
Grego. lib. 5. in 1. Reg. cap. 2. um quem recipis, audemus preces fundere. Tu enim pater noster es. Idem quoque Grego-
Greg. in 7. Psalm. pœnitent. rius, dicens: Non bonitate nostra: sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfrua-
tur. Donum quippè Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorum felicitatem miseri-
cordiam esse dicit: Quoniam & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari, quia pro
illis operibus datur, quæ sine præuenro diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia qui-
bus misericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis misericordius largitur, vt in æ-
terna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Qui etiam alio loco, inquit: ipsa no-
stra perfectio, culpa non caret, nisi hanc seuerus Iudex in subtili lance examinis misericor-
diter pensaret. Quamobrem verissimè dictum est à Simone de Cassia, quòd neminem De-
Drogo in lib. de sacramento Dominicæ passionis. us nisi per misericordiam saluat, nec reprobat, nisi iusto iudicio. Ante quem etiam Drogo,
mentis nostræ terram esse dicit, velut quoddam chaos, confusione sua teterrimum & inuo-
Lib. 5. Moral. c. 8. lutum, ignorans tam finem suum quam principium, & naturæ suæ modum: nisi quod à sum
De gestis Domini saluatoris. mo creatore de nihilo mirabiliter factam se credit, & post hanc vitam, vel ad inferos pro
suis meritis, vel ad cœlos pro misericordia sui auctoris transferendam. Et qui scripsit vitam
Brunonis Archiepiscopi Coloniensis ante quingentos annos, Rogerus Benedictinus, sic
eam orditur: Sapientiæ nimirum est scire, vndè sit donum, quod quis accipit, ne à se sibi hoc
esse, aut à Deo quidem, sed sibi debitum potat. Si enim quærimus quid nobis debeatur, ni-
hil inuenimus, nisi supplicium. Misericordia autem Dei prærogauit nobis gratiam, vt habe-
ret quibus redderet gratiam pro gratia, & hoc iam esset debitum, quia Deus voluit, non
quia homo meruit. Quid enim habes, ait Apostolus, quod non accepisti? Si autem accepisti,
quid gloriaris quasi non acceperis? Ineffabili igitur prouidentia bonitatis Dei collatũ est e-
lectis eius, vt & gratis copiosis gratiæ muneribus ditentur, & tamen hoc ipsum quo mune-
In Psal. 139. rantur, quodammodo per gratiam mereantur. Et hæc videtur esse gratia, quam pro gratia
Matt. 13. 19. dandam sanctus Apostolus perhibet: vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia sancti-
Gratiam pro gratia. ficationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et tamen hæc ipsa bonitas, hæc ipsa
Ioan. 1. misericordia Dei iustitia est: Iustum est enim, quod misericordia motus per Prophetam
2. Corin. 1. dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis: In quacunque hora inge-
Ezech. 18. mueris, saluus eris: vt illud præstet, promisique sui memor, vel extremum peccato-
2. Cor. 1. ris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus suis multis. Quod etiam in la-
Psal. 102. trone præstitit, propter facinora sua in crucem acto. Qui simul vt dixit: Memento mei
Psal. 142. Domine, cum veneris in regnum tuum, statim audire meruit: Hodie mecum eris in Pa-
Luc. 23. radiso.

Exæquabit gratiã, gratiæ. Atq; hoc est forrasis, quod à Propheta scriptũ legimus: Exæquabit gratiam gratiæ eius,
hoc est, quod Ioannem quoq; dicere voluisse scribit Augustinus, qui posteaquàm dixit: de
Zach. 4. plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia. Pro gratia fidei, spei
August. tract. 3. in Ioannem. & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, acce-

pimus

pimus iam ſpe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia *Ioan. 1.*
autem Dei vita æterna. Quam ſequutus Rupertus. Prius, inquit, in hac vita gratiam dat, di- *Rom. 6.*
uerſa credentibus in ſe tribuens chariſmata, & poſt in illo ſeculo, de quo nũc ſermo eſt, pro *Ruper. lib. 12. in*
gratia benè expenſa, retributionis æternæ præmia recompenſat. Et æqualis Ruperti Bern- *Apocal.*
ardus, eadem illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam, *Bern. ſerm. 5. de aſ*
diuinitus accepimus. Vnam qua conuertimur: aliam qua in tentationibus adiuuamur: ter- *ſumptione.*
tiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum eſt, ſecunda meritũ, ter *Gratia triplex.*
tia præmium. De prima dictum eſt: de plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reli-
quis dictum eſt, & gratiam pro gratia, id eſt, munera gloriæ æternæ, pro merito temporalis
militiæ. Et qui fuit eodem illo ſeculo Petrus Abbas Cluniacenſis: Perfacilè, inquit, erat gra- *Lib. 5. epiſt. 1.*
tiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine diſcreuiſſe. Quod autem dixi
gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine. Hæc verba non nunc pri-
mùm à me proferuntur, ſed in Euangelio Ioannis leguntur: Nos ait, omnes de plenitudine
eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid eſt gratiam pro gratia? Accipiunt enim ſancti a-
ius, geminam ab ipſo gratiam, ita vt ex præcedente gratia, ſequatur & alia. Primò enim hic
accipiunt gratiam operationis, ac pro ipſa alibi gratiam retributionis. Primò hic accipiunt
gratiam ſanctificationis, ac pro ipſa alibi gratiam glorificationis: quam perfectam eſſe grati-
am Thomas dicit.

Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, ſicut ſcribit Auguſtinus, niſi quòd gra- *3. ſẽ. diſt. 27. ar. 4*
tis datur: nec ideò quia meritis non datur, ſed quia data ſunt & ipſa merita quibus datur: vt *Vita æterna cur vo-*
cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronet, quàm dona ſua, quàm ea, quæ non *catur gratia.*
deſpicit opera manuum ſuarum. Et iterum alio loco: Da veniam Apoſtole, propria tua non *Aug. ad Sixtum*
noui niſi mala. Da veniam Apoſtole, dicimus, quia tu docuiſti. Prorſus tua à te tibi parata, *Epiſt. 150.*
non nouimus niſi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat niſi dona ſua. Ad *Et de gratia & libe*
eundem modum Chryſoſtomus: De meritis ſuis nihil aſſignare ſibi decet, niſi peccata, quæ *ro arbitrio cap. 9.*
ſunt propria noſtra. Cæterum virtutes & actio purgata cœlitus datur ab hominibus, dona- *& in Pſal. 102. &*
tur à Deo. Et iterùm Auguſtinus: Quia & ipſa vita æterna, quam certum eſt bonis operibus *Pſal. 144.*
debitam reddi, à tanto Apoſtolo gratia Dei dicitur: cùm gratia non operibus reddatur, ſed *Pſal. 137*
gratis detur: ſine vlla dubitatione confitendum eſt, ideò gratiam vitam æternam vocari, *Aug. de correp &*
quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippè ipſa intelligetur, quæ *gratia cap. 13.*
gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id eſt, pro his meritis, quæ contulit gratia. *In lib. 50. homil.*
Sic à Chryſoſtomo quoq; ſcriptum legimus: Coronat in nobis Deus non merita noſtra, ſed *hom. 14.*
dona ſua: Tanta eſt enim, inquit, alibi erga nos bonitas Dei, vt noſtra velit eſſe merita, quæ *In illud Pſal. 142.*
ſunt ipſius dona, & pro his, quę largitus eſt, ęterna pręmia ſit daturus. Agit quippè in nobis, *Non intres in iudi-*
vt qd vult & velimus & agamus. Qua de re ſicante Auguſtinũ quoq; ſcripſit Baſilius: Quis *cium, &c.*
adeò rudis eſt, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd co- *Tom. 1. hom in cap.*
rona iuſtorum eſt, Spiritus ſancti donum, ſiue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibe- *9 Eſai. & homi de*
bitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum ſpiritualis gloria fuerit vnicuique diſtri- *Adam & Eua.*
buta. *Baſil. de Spiritu ſan-*
cto cap. 16.

Neque hac vna in re illuſtris eſt illius gratia & miſericordia, quòd ſua dona coronare in
nobis dignatur: magis etiam in hoc inſignis eſt, q vnigenito ſuo filio non pepercit, ſed pro
nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte tur *Rom. 8.*
piſſima condemnandum: vt paſſionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam
liceret. Atq; hæc illa videtur eſſe miſericordia, de qua dicit Auguſtinus: Væ etiam laudabili *Aug lib. 9. confeſ.*
vitæ hominum, ſi remota miſericordia diſcutias eam. Nam niſi Chriſti miſericordia inter- *cap 13.*
ceſſiſſet, qui ſemetipſum tradidit pro nobis, oblationem & hoſtiam Deo: niſi ſanguis eius *Ephe. 5.*
interpellaret, niſi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi ſuas oſtentans: væ foret quã *Heb. 9.*
libet laudabili vitæ noſtræ, ſi remota hac miſericordia diſcutienda veniret. Ad hanc igitur
miſericordiam confugiamus, ſecundum hanc miſericordiam iudicari petamus: vt in illa
die tremenda, quando cœli mouendi ſunt & terra, non iudicentur opera noſtra qualia ſunt
in ſe: (actum enim erit de illis, ſi ſecundum naturam, ſiue ſubſtantiam ipſorum iudicium fa-
ctum fuerit) ſed iudicentur tanquam à Deo data, tanquam opera manuum illius, tanquam
(quæ nunquam ſatis eſt prædicanda bonitas illius & miſericordia) Ieſu Chriſti ſanguine re- *Aug in li 50. hom.*
ſperſa, & per eum in honorem adducta: vt iam non poſſint æternæ vitæ præmio digna non *hom. 14.*
eſſe cenſeri. Si quis nos tanquam Adæ ſpectet filios, ſi quis opera noſtra tanquam ex nobis pro-
fecta conſideret, re vera digni non ſumus, quibus tã excellens præmium detur: & ſunt oẽs
iuſtitiæ noſtrę tanquam pannus menſtruatæ. Sed quid ſi pater ille miſericordiarum dignos *Iſa 64.*
nos fecit in partem ſortis ſanctorum in lumine? quid ſi propterea filius eius vnigenitus pa- *Coloſſ. 1.*
ti, crucifigi, mori dignatus eſt, vt nos qui eramus inimici, & natura filij iræ, efficeremur ci-
ues ſanctorum & domeſtici Dei efficeremur membra eius, efficeremur non amici modò
verumetiam filij Dei, ſi filij & hæredes? hæredes quidem Dei, fratres autem & cohæredes *Rom 5.*
Chriſti, vt quæ opera noſtra per ſe fuerunt immunda, eo ſanguine ipſius abluta, munda & *Ephe 2.*
grata redderentur in conſpectu Dei, æternæq; beatitudinis præmio digna. Præclarè Athana *1. Ioan 3.*
ſius. Quemadmodũ verbũ caro factũ eſt, ſic & homo, quę Dei ſunt per verbũ accepit, verbũ *Rom 8.*
dicitur accepiſſe, vt quamuis indignus ſit homo, quantùm ad naturam eius pertinet, qui ta- *Athan lib. 5. contra*
lia acciperet: tamen propter verbum carnem factum accepiſſe monſtretur. Diſcutientur i- *Arria.*
gitur in extremo iudicio opera noſtra, ſed non remota miſericordia Chriſti, qui non ſolùm *Ioan. 1.*
auctor eorum & effector eſt, verumetiam quæ natura ſua fuerunt immunda, ſanguine ſuo
mundare dignatus eſt. Simul illud effecit, vt quod illis deeſt, ſuæ paſſionis & mortis pretio
compenſetur: vt rectè cum Bernardo dicere poſſimus, Pauperes ſumus, parum dare poſſu- *Bern. ſerm. 1. in*
mus: attamen reconciliari poſſumus pro paruo illo, ſi volumus: Totum quod dare poſſum, *Epipha.*

mi-

Esa. 9.
Lib. 8. cap. 20.
Ber. in Cantica sermo. 68.
Prouerb. 34.

miserum corpus istud est, id si dedero, satis est. Si quo minus, addo & corpus ipsius. Nam illud de meo est, & meum est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. Ante quem etiam Anselmus: Quid misericordius, inquit, intelligi valet, quàm cum peccatori tormentis æternis damnando, & vnde se redimat non habenti. Deus pater dicit: Accipe vnigenitum meum, & da pro te. Et ipse filius, Tolle me, & redime te. Itaque de illo supplemus, quod nobis deest: illum ad Patrem legatū mittimus. Quod fit in eo sacrificio, quæ propriè Missa, siue legatio dicitur: Alio verò loco de meritis hæc est Bernardi sententia: Sufficit ad meritum, scire, quòd non sufficiant merita, sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere, non nequiuerint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita proindè habere cures habita, data noueris: fructum sperauaris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti, paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum. Præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens: Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absq; meritis deest. Habet vnde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum: Ipsum non præsumere, nónne promereri est?

Merita alia paruuli, alia adulti.
Non merita, sed præsumptio de meritis damnatur.
In Psal. 131.
Faust. li. 1. de libero arbit. c. 1.
Chry hom. 5. in Matth.
Operum fiducia.
Chry. hom. 21. in Genes.
Sobriè operibus fidendum.

Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, sine cuiuscunq; tandem alterius recens baptizati: alia adulti, post baptismum aliquandiu superstitis: Illa non habet sua, sed sola Christi merita, & secundùm illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Christi meritis iungit sua quoq;, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionem de meritis excludere videatur: sicut & ille qui dixit. Quantùm detrimentum est non laborare, tantùm periculi de labore præsumere. Et qui fuit seculis aliquot posterior Haymo: Nemo debet de suis meritis præsumere, sed omnem saluationem ex Christi meritis expectare. Quàm frequens autem illud apud Chrysostomum, vt ne alijs in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum scribens monet, vt vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoq; Commentarijs, quæ in Genesim edidit, hæc verba sunt: Habenda est salutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione sublime sapere, neque in cognatione sanctorum virorum, neq; in aliquo, sed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de se sentire. sed tunc magis humilem & modestū esse oportet, cùm magnas virtutū diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiā Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cum omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & nō extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutem esse, in bonis operibus modestè atq; humiliter se habere.

Chry. hom. 1. in Genes.
Concione 3. de Lazaro.
Hom. 43 in Genes.
Hom. 11. Ioan.
Hom 20.
Hom. 2. in posteriorem ad Cor. epi.
Hom. 3. & 4. de Lazaro.
Hom. 8. in Gene.
Psal. 4.
Ephrem de extremo iudicio cap. 1.
Hom 43 in Matt. ope. imper.
Ex re nasci, quod rem ipsam perdat.
De gratia Dei. li. 1.
Ad Seuerū eps. 10.
Optat. lib. 2.
Serm. 1. super Missus est.
Dorotheus.

Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomus, qui super eundem librum commentatus, opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et iterum: In proprijs bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipsis benefactis collocare spem. Et iterum alibi: Vnum duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum: quo qui caruerit, aliundè nusquàm, inquit, saluti locus est. Et rursum: In nullo alio, nisi in solis suis virtutibus post diuinam gratiam de salute cuipiam sperandum est. Et alio loco: Nihil enim virtuti par est charissime: quæ nos & in futuro sæculo è gehenna eripit, & regno cœlorum nobis frui concedit. Et in Paulum scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum etiam vitam honestam habeamus: Tu contrà studes, vt hinc migres absque bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus. vt & ex benefactis habeas fiduciam. Et alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipsius benefactis collocare spem. Et mox in sequenti homilia: Oportet in proprijs benefactis spem salutis collocare. Et iterum alio loco docet: Non solum in Dei benignitate, sed in propriorum etiam factorum virtute spem salutis ponere. Ante quem etiam beatus Ephrem. Nihil nobis prodesse poterit in illo extremo iudicij die, nisi conuersatio sancta & opera bona, quæ hinc detulerimus nobiscum. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciam Chrysostomus: sed sicut ab eodem scriptum est, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipsa re nascitur, quod exterminet rem: vt puta in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignum: ex vestimento nascitur tinea, quæ comedit vestimentum: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit: Sic & in spiritualibus, ex ipso proposito eorum spirituali, accipit occasionem inimicus, vndè eis retia texit. ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant. sola superbia etiam in rectè factis cauenda sit. Quam etiam propterea Fronto, qui Bernardi fuisse videtur æqualis, totius pulchritudinis & integritatis vermem atq; tineam vocat. Præclara est Paulini sententia, quòd per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm superba iustitia. Nec dissimilis est illa Optati: Meliora sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum superbia. Melior est, inquit Augustinus, peccator humilis, quàm iustus superbus. Et secutus hos Bernardus: Salubriorem, inquit, eligit agnum sequendi partem in humilitate peccator, quàm in virginitate superbus. Scripsit sermonem de ædificio & congruitate siue concordia virtutum animæ Dorotheus. in quo cum de lapidibus in eo ponendis, deq; ligationibus nonnulla dixisset, tectum eius ædificij siue domus charitatem esse dicit, coronam ve-

rò

rò tecti, mentis humilitatem. Hæc enim est, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & con- *Superbia in rectè fa-*
seruat. Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate produ- *ctis cauenda.*
citur, ita virtutum omnium absoluta perfectio humilitate completur. Superbiam igitur à
nobis amoliri studet his verbis, quæ paulò ante citauimus, Chrysostomus. Quod apertius *Chryso. homil. 3. in*
etiam alio loco demonstrat, dicens: Satis certus thesaurus rectè factorum obliuio. Quia si- *Matt. & 38. ad pop.*
cut aurum, vestemque pretiosam cùm in publico ponimus, plurimos ad insidias prouoca- *Antiochenum.*
mus: si verò ea recondamus: atque occultamus domi, in tuto cuncta seruabimus? sic sunt
etiam diuitiæ virtutum. Si eas in memoria, quasi venales assiduè portemus, armamus ho-
stem irritamus inimicum, & dolosum inuitamus ad furtum. Sin verò nemo alter id sciret,
nisi quem nulla occulta latere possunt, tutissimo in loco pretiosa consistent. Et paucis in-
teriectis, Caueamus de nobismetipsis dicere gloriosè. Hoc enim nos, & hominib. & Deo fa-
cit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dica-
mus, hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriam cõsequemur,
nec solùm gloriam, quæ à Deo est, verumetiam mercedem retributionemque plenissimam.
Noli ergò mercedem reposcere, vt merearis accipere. Tu saluari te Dei gratia cõfitere, vt se
ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac gratia hu-
milique sententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum procuidubio debitorem:
quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiã de tali meremur affectu, quàm prop-
ter opera ipsa, quæ facimus. Minimum itaque de se sensisse, tam magnum est, quàm maximas *Humilitas in operi-*
res fecisse. Quod si non adsit, nec illæ poterunt esse laudabiles. Nam nos quoque famulos ha- *bus adhibenda.*
bentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obsequunti, *Matth. 8.*
nihil se grande abitrantur egisse. Itaque si bona tua magna vis facere, noli ea magna putare: *1. Cor. 15.*
aliter enim magna esse non possunt. Sic enim Centurio dixit: Non sum dignus, vt intres sub *Ioan. 1.*
tectum meum: & propterea dignus effectus, supraque omnes Iudæos iure mirabilis. Sic eti-
am Paulus ait: Non sum dignus vocari Apostolus, & omnium primus inuentus est. Sic & Io-
annes: Non sum, inquit, dignus soluere corrigiam calciamenti eius, & idcircò amicus factus
est: & manum, Christus, quæ indignam se calciamentis esse ducebat, à pedum obsequio ad
caput suum subleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, & *Luc 5.*
propterea factus est Ecclesiæ fundamentum. Nihil enim sic est amicum Deo, quàm si quis
se minimis annumeret. Hoc est enim caput totius Philosophiæ atque fastigium. Et iterum *2. Par. 26.*
explicans illum locum ex libro Paralipomenon: Elatum est cor Oziæ. Nihil, inquit, perindè *Chry. hom. 3.*
gignit superbiam, vt bona conscientia, nisi aduigilemus. Vndè Christus sciens, quòd post *Chry. hom. 3 in*
benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis suis: Cùm omnia feceritis, dicite, in- *Matt & 38. ad pop.*
utiles serui sumus. Cùm enim hæc noxia bestia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hęc ver- *Antioch.*
ba fores illi occludite. Neque dixit, cùm omnia feceritis, inutiles estis: sed, vos dicite, inuti- *In hom. de pœniten-*
les sumus Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero sententiam: Nam si tu teipsum dixeris in- *tia & cõfessione.*
utilem, ego te vt vtilem coronabo. Et alibi: Audi quomodo Christus præcipit nos obliui-
oni tradere bona opera. Quando hæc omnia feceritis, dicite quoniam inutiles serui su-
mus. Ego te non facio inutilem, tu autem si confessus fueris nullitatem tuam, ego te illu-
strem faciam & coronabo. Et iterum alio loco, Non igitur in superbiam contumescamus,
sed dicamus nos ipsos inutiles, vt in partem vtilium transeamus. Si enim te laudandum di-
xeris, reprobus effectus es, etiamsi fueras antea laudabilis. Si verò inutilem te esse fatearis,
factus es vtilis, etiamsi fueras antè culpabilis. Si quidem ex peccatoribus quoque iustos hu-
militas facit: cùm tamen non sit illud humilitas, sed vera confessio. Tunc enim iusti sumus,
sicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente sancta scriptura. Iustus *Hiero. in principio*
accusator sui est: Explicans eundem locum Faustus, qui non multò fuit Chrysostomo poste- *ser. in lib. aduersus*
rior: Aduerte, inquit, quia non excludit operis studium, sed operantis requirit obsequium: *Pela. Faust. li. 2. de*
nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mentis insinuat. Vitium ergò, quòd labo- *libe. arbit. cap. 4.*
rem imperitissimè refugiandum putas, non in opere, sed in corde consistit. Totis ergò viri-
bus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo.
Beneficium vocabo, non pretium: donum testabor esse, non meritum: remunerationem,
non retributionem.

Ex his Chrysostomi & Fausti locis videre licet, quemadmodum quæ Christi verba no- *Merita operum*
stri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modò non exte-
nuari, verùm amplificari potius ea sint interpretati, modò vt quæ sequi solet in rectè factis,
periculosa vitetur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo di- *Matt. 24. 25.*
cit seruus sum, & seruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis. Et, Iam *Ioan 15. 20.*
non dico vos seruos, sed amicos, quin & pro seruis fratres appellat, & qui se vocant seruos *Ioan. 1.*
inutiles, Deus appellat filios suos, atque ipsi, qui se nunc vocant seruos inutiles, audiunt à
Domino: Venite benedicti Patris mei: & audiunt commemorari sua benefacta, quæ ipsi se *Matt. 25.*
fecisse nesciebant. Quamobrem ante Chrysostomum rectè monuit beatus Ephrem, ne la- *Ephrem in li. de re-*
borum tuorum fructus amittas, humilitatem cole: Hanc enim si reieceris inter eos qui fru- *cta vitæ ratione*
stra laborant, ipse quoque numeraberis. Neque verò solus Chrysostomus, verum etiam æqua- *ca. 28.*
lis eius Basilius, vsque eo nõ reprehendit fiduciam operum, vt disertis etiam verbis scriptum *Basi. in serm. de gra-*
reliquerit. Mulctaris? sed diuitijs cœlestibus & thesauro, quem per bona opera tibi reposui- *tiarum actione.*
sti, intende. Et alio loco, Exhibe opera, & tum demum exige retributionem. Et alio loco. *Basil in ser. ad di-*
Qualis actio, talis etiam merces pro operibus debetur: Ostende prius opera & tandem exi- *uites.*
ge mercedem. Iterum alio loco, hominem saluum fieri dicit per iustitiam operum, Et in ho- *Idem de spiritu san-*
milia, quam scripsit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam ince- *cto ad Amphi. c. 24*
dimus, mercatores sumus per opera mandatorum, nobis possessionem cœlestium compa- *Basil. in lib. de lau-*
rantes. Alio verò loco vocat cellam negociatorum cœlestium apothecam, in qua videlicet *de vitæ solitariæ.*

illa-

illarum mercium summa reconditur, quibus terræ viuentium possessio comparatur. Felix, inquit, commercium, vbi terrenis cœlestia transitorijs mutantur æterna. Felices nundinæ, vbi venalis æterna vita proponitur, ad quam emendam, etiamsi est minimum quid, solum sufficit, quod habetur: vbi breuis afflictio carnis emit cœleste conuiuium, & exiguæ lachrymæ risum capiunt sempiternum. Possessio terrena distrahitur, & ad hæreditatis æternum patrimonium peruenitur. Quo sensu dictum est ab Augustino: Auaritia te ad Indos misit ad deportandum aurum, ego tibi ante ostium Christum posui, à quo emeres regnum cœlorum. Et alio loco: Venale est regnum cœlorum. Dicis illi: Quantùm valet? Pretium ipsius labor est. Et ab Ambrosio: Habemus plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, sed praciosa est misericordia: Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: redemptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et idem Ambrosius alibi: crimina nostra bonis operibus fideiq; pretio & misoratione redimamus, mox addit, ne quis detractum aliquid esse pretio Christi sanguinis existimare posset, precium nostrum sanguis est Christi: Vnde & Apostolus ait: non auro & argento, & cæt. Et alio loco: Cibi corruptibilis pretio, incorruptibilem regni cœlorum gloriam æternamq; vitam merearis. Et iterum alio loco: Nostris enim, inquit, meritis verbum Dei in nobis aut viuit, aut moritur. Nam si bona studia atque opera nostra sint, viuit atque operatur in nobis: si tenebrosæ cogitationes atque operationes nostræ sint, occidit nobis sol iustitiæ. Et à Prudentio scriptum est: Merce doloris emit spem luminis, & diem perennem. Et à Ioanne Chrysostomo: Pretium non appono, ne obijcias inopiam: quanti potes, tanti eme, habes denarium, eme cœlum, non quod venale sit cœlum, sed quòd clemens est Dominus. Non habes denarium, da calicem aquæ frigidæ: Inquit enim: Quicunque dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem suam. Mercatura, negotiatioq; cœlum est, atque ipsi pigritamus: Da panem & accipe Paradisum: parua da, & magna suscipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et scribens in Psalmos: Prudentem dispensatorem dicit misericordem, vt qui multa paucis emat pecunijs, cœlum veste, regnum pane, & poculo frigido bona futura. Et alio loco: Ne conquerare, cœlestia pecunijs non emuntur. Non pecuniæ ea comparant, sed voluntas eius, qui pecunias dependet. Philosophia est, temporalibus superiorem esse, esse benignum, & misericordem. Alioqui si argento cœlestia venirent, quæ æra vtique duo dependebat, nihil vsique magni accepisset. Quoniam verò non argentum, sed voluntas hic valebit, factum est, vt quia omnem voluntatem suam exhibebat, omnia quoque acceperit. Non ergo dicamus pecunijs venire regnum cœlorum: non pecunijs emitur, sed animi voluntate, quæ pecunijs ostenditur & exhibetur. Igitur pecunijs opus est, inquis? Non opus pecunijs, sed animi voluntate: illam si habueris, potes & per æra minuta duo emere cœlum. Illam vero si non habueris, non potuerunt hoc vel innumera auri talenta, quod alioqui possent æra minuta duo. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis non modo aurum, sed proprium quoque sanguinem frequenter impendimus: vt verò cœlum nobis emamus ipsum, ne hæc quidem, quæ nostris vsibus superant, erogamus, & hoc, cùm & exiguo illud pretio emere possimus, & in perpetuum possidere, si semel emerimus. Et iterum alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homilijs ad populum Antiochenum: Vide quanta sit Dei misericordia, temporalem redimere mortem tibi non concessit, sed concessit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, sed vitam illam æternam, illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi. In fragmento quoque in Euangelium Matthæi, habes nummum, compara cœlum. Et alio loco: Vt per bona opera prom mereamur Dominum. Et in Ioannem scribens, Nostras in pauperes erogamus facultates, vt cœlum nobis emamus: In quam sententiam & à Gregorio Nazianzeno, sic scriptum legimus: Negociationem optimam esse, vt pauco sanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria sempiterna pro rebus acciperetur temporarijs. Et alio quodam loco: Temporis igitur commoditate ad questum nostrum vtamur, fluxis & fragilibus æterna coëmamus. Et alibi sic Machabæos inducit loquentes: Morte vitam emamus. Qui tetrasticha quædam scripsit, quæ præclaris constant sententijs, quarum vna hæc etiam est. Mercatum hanc vitam existima, si negociatus fueris, quæstum facies. Vt enim parua magnis, sic sempiterna fluxis fragilibusq; rebus commutantur. Quod si nundinarum tempus tibi fluere sinas, nullum aliud postea es habiturus. Et Petrus Chrysologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum: da nummum, vt accipias regnum: da micam, vt accipias totum: da pauperi, vt det tibi: quia quicquid pauperi dederis, tu habebis. Quod pauperi non dederis, habebit alter. Et alio loco: Amore pauperis Deus regnum suum vendit, vt emere illud homo possit. Fragmentum panis ponit in precium. Quia vult habere omnes, qui tantum petit pretij, quantum scit hominem habere. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum præmium iustorum. Similia non vno loco reperiuntur apud Cæsarium. Das, inquit, pauperi nummum, & à Christo recipis regnum. Das bucellam, & à Christo recipis vitam æternam. Et alio loco: vocat merita Sanctorum, indumenta Christi, & monet, vt vitvã, itæ meritis acquiramus. Ante quem etiã Gregorius Pontifex de Apostolis loquens. Ecce, inquit, relinquentes temporalia, gloriam potestatis æternæ mercati sunt. Extat & B. Macarij homilia quædam, in qua docet, quòd Christianorum status mercaturæ, & fermentationi similis est. Maximus quoq; Taurinensis Episcopus in eãdem sententiam, mercimonium esse dicit administrationem sacerdotum. Reperitur etiam inter Ambrosij Sermones.

Aug. in ser. de verbis Apost. ser. 22.
In Psal. 93.
Ambr. de Helia & ieiunio cap. 20.
Rom. 7.
Tob. 4.
Prudentius vbi scribit de sancto Cypriano.
Chry. hom. 9. de pœnitentia.
Matt. 10.
In Psal. 111.
In epi. ad Philip. Serm. 15.
Hom. 12. in Matt.
Chry. hom. 78. in Matth.
Chry. hom 36. & Hom. 6. in 2. ad Timoth.
Hom. 10.
Hom. 16.
Hom. 38.
Nazianzenus in oratione ad ciues.
Nazianzenus quæ est. 18.
Serm. 8.
Oratio. 21.
Hom. 41.
Hom. 15 & 35.
Hom. 4. post Pascha & Hom. 10.
Li Mora. 20. c. 16.
Macar hom. 24.
Chrys. hom. 8.
De compunctione cordis li. 1. c. 8.
Serm. 76.

Nec

Nec dissimilia leguntur apud B. Ephrem, in libro de compunctione cordis, quamuis in eo exẽplari, quod est Dilingæ impressum anno proximo superiore, secùs hic liber inscribitur, Nimirùm, Capita monitorum. Præclarè aũt Chrysostomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale sit cœlum, sed quòd clemens sit Dominus: Quis enim nescit, quòd nõ sunt cõdignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam? quodq; nostris operibus, quatenus nostra tantùm sunt, ea comparari non possit? verum tanta est Dei clemantia, vt quæ per se digna non sunt, ea intercedente filij sui sanguine, quo respersa sunt, pro dignis habeat, quibus regni cœlestis præmium largiatur.

Cæterùm numisma nostrum, charitas est: quę prętium imponit actibus nostris: Per quã sicut à Ioanne Gersone scriptum legimus, non ex illorum dignitate, sed ex dignissima seu dignantissima condescensione Dei, mercamur cum eodem de regno cœlorum cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, sint de suo, & suscepimus ea de manu sua, & ita dare propriè nequimus: quid pro quo nihilominus ipse totus desiderabilis acceptat bona nostra valore huiusmodi numismatis, tanquam nostra essent appropriatà, & non sua: reddit quoque absque vlla commutatione ciuili, sed emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & seipsum, & regnum cœlorum. De hoc numismate charitatis ita scribit vetustissimus auctor, Origenis præceptor, CLEMENS Presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis, pretiosissimam salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitæ? quod quidem est iustum pretium. Iustum pretium salutis esse dicit CLEMENS charitatem.

Numisma nostrum charitas est.
Gerso. de vita spirituali animæ, lectione 3.
Clem. in orat. exhortatoria ad Gentes.
Charitas iustum pretium.

Cùm autem dicit IOANNES Gerson, numisma nostrum esse charitatem, eumque multis ante seculis iustum salutis nostræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus: non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiam lignorum: sic habere se videtur charitas tanquam ignis, quæ radix est merendi: opera verò ex illa procedentia, sunt tanquam ligna. De quibus & ipsum etiam AVGVSTINVM, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita disserentem audiamus. Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, nisi per opera sua: nemo glorietur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet. Non enim habitabunt, nisi filij. Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium, & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, tales & sequeris. Et Angelomus: Opera iustitiæ, quorum merito ad regnum cœleste peruenitur, rectè per ostia, per quæ in sancta sanctorum pontifex ingrediebatur, possent typicè demonstrari. Audacius quibusdam videtur, quod ab HIERONYMO scriptum est: Dicerem, inquit, vobis, quia vado & præparabo vobis locum, si mansiones multæ essent, apud Patrem, hoc est, si non vnusquisque mansionem sibi non ex largitate Dei, sed ex proprijs operibus præpararet: & ideò non est meum, sed vestrum: quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo vitio perdidit. Et paulò pòst: Paratæ inquit, sunt in cœlo diuersæ & plurimæ mansiones, plurimis diuersisque virtutibus, quas non personæ accipiunt, sed opera. Frustra ergò à me petitis, quod in vobis situm est, quod pater illis parauit, qui dignis virtutibus ad tantam ascensuri sunt dignitatem. Et in Commentarijs in Matthæum, hæc ipsa verba explicans. Regnum cœlorum non est dantis, sed accipientis: non enim est acceptio personarum apud DEVM, sed quicunque se talem præbuerit. Vt regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet, quod non personæ sed vitæ paratum est. Atqui non secus locum hunc etiam CHRYSOSTOMVS interpretatur: Non est meum, inquit, dare, sed quibus paratum est à patre meo. Quibus porrò præparatum est? Illis videlicet, qui fulgentissimis operibus euasuri sunt. Verùm vt clarius fiat quod dicimus, exemplo id ante oculos ponamus. Ad æditorem igitur munerum atque certaminia, quo multi atque præclari athletæ confluant, duos quosdam ipsi præcipua familiaritate coniunctos accessisse fingamus, qui amicitia principis freti postulare audeant, vt victores ipsi preconio declarati coronentur, quibus ille respondet: Non est meum id dare, sed quibus labore atque sudore præparatum est. Num igitur quasi non potentem illum id facere condemnabimus? nequaquam, sed iustitiam eius admirabimur, & quoniam non personam sed rem respicit, laudabimus. Quemadmodum igitur æditionis munerum atque certaminis principem, non quia non potest, sed quia non vult luctationis transgredi leges, & iustitiæ ordinem conturbare, sic vtique CHRISTVM id dixisse affirmamus: Ita vndique illos compellebat, in gratia DEI primùm, deinde in laboribus proprijs omnem salutem & gloriæ spem reponere. Ideò dixit: Quibus paratum est. Nam & si alij præstantiores videbuntur, si excellentiora quàm vos opera facturi sunt: quomodo illis expulsis locum eorum vos occupabitis? An quia mei discipuli estis? Idcircò etiamsi non digni primatu eritis, præmia tamen quoque vos consequuturos arbitramini? Et alio loco: Ex proprijs operibus punimur & saluamur. Chrysostomum autem sequutus sicut in alijs ita & in hoc Euangelij loco, similiter interpretatur Theophilactus. Neque diuersum sentit ab his Ambrosius, qui cum alibi dixisset, Manifestum est, quia vnusquisque operibus suis aut iustificabitur aut condemnabitur, hunc ipsum Euangelij locum tractans, sedere, inquit, à dextris non petitionibus deferri solere docet, sed meritis: quia DEVS personarum acceptor non est, & quorum merita præsciuit, eorum præmia prædestinauit.

Aug. in psal. 101.
In lib. Reg. 3. ca. 6.
Lib. 2. contra Iouinianum.
Chrys. hom. 66. in Matth.
Hom. 13. ad populū Antiochen.
Ad Rom. Cap. 13.
De fide libr. 5. cap. 3.

In Euange. ho. 27. Eandem interpretationem adfert Gregorius quoque Pontifex: Locum, inquit, celsitudinis quærebant, ad viam illos veritatis reuocat, per quam ad celsitudinem venirent: ac si dicat, iam vos locus delectat celsitudinis, sed prius exerceat via laboris: per calicem enim pertingitur ad maiestatem, si mens vestra appetit, quod demulcet, prius bibite quod dolet. Sic per amarum poculum confessionis peruenitur ad gaudium salutis. Et qui præcessit cum cognominis eius Gregorius Nazianzenus: Non est meum, inquit, dare vobis, sed quibus datum est hoc est, qui digni sunt, quique vt tales essent, non solum à Spiritu sancto acceperunt, verùm & ipsi suis laboribus effecerunt. Sunt enim Eunuchi &c. Et frater eius Cæsarius, Non est nostrum dare temerè, & deprauare quod iustum est. Iusti enim iudicis est, vnicuique pro dignitate meriti tribuere, non negligere laborantes, ac ignauis aliquid largiri. Proinde si thronos amatis, nolite ignorare certamina, ad quæ capessenda debetis expediri: neque pallio tantum & barba, baculoque conuenit vos delicatè gloriari, sed laboribus thronos redimite, iudiciumque placate. Et eorum æqualis Magnus Basilius contra Eunomium scribens. Libet autem eius adscribere verba Græca: τῶν λαμβανόντων ἐστὶν ἀξίοις ἑαυτοὺς ποιῆσαι, τῆς ἐκ δεξιῶν καὶ εὐωνύμων καθέδρας τοῦ κυρίου, οὐ τοῦ δεῖν αἰτῶ διδόναι, κἂν ἄδικος αἰτῇ τις ᾖ. Hoc est, Accipientiū est, se dignos reddere, vt vel ad dexterā vel ad sinistrā domini sedeāt: nō eius qui dare potest, etiamsi iniqua petitio sit. Quæ verba vna cum alijs quibusdam scripturæ locis, quidam nostri temporis hæreticus, cum post Georgium Trapezuntium libros istos Basilij sibi vertendi prouinciam arrogasset, in sua versione prætermittenda putauit: quod essent ab illius doctrina aliena, cùm tamen hanc Basilij sententiam approbasse videantur omnes ferè sancti Patres, vel qui præcesserunt, vel qui successerunt, vel qui eodem seculo vixerunt, vt communis ea totius Ecclesiæ sententia fuisse videatur. Ex eo videre licet, quæ sit fides hæreticorum in vertendis Græcorum Patrum libris, qui resecare ferè solent, quicquid prauis suis opinionibus aduersatur. Quo magis autem omnibus clarescat, hanc esse totius Ecclesiæ sententiam, libet hic plura de meritis operum Priscorum Patrum dicta subiungere, de quibus ita loquitur Ambrosius:

Greg. Naziang. in dicta Euang. Cum cōsumasset IESVS sermones hos, &c.
Cæsarius Dial. 3.
Basil. li. 4. circa finem.
Lib. 2. epist. 44.

Pendet per singulos nostrorum statera meritorum, atque exiguis vel boni operis vel degeneris flagitij momentis, huc atque illuc sæpè inclinatur: Si mala vergant, heu me: si bona, præsto est venia. Nemo enim à peccato immunis: sed vbi propendunt bona, eleuantur peccata, obumbrantur, teguntur. Ergo in die iudicij aut nostra nos pium labuntur nobis opera, aut ipsa nos in profundum molari depressos lapide mergent. Et qui sequutus est vtrumque D. Ephrem. E corpore enim, inquit, cum timore & gemitu recedenti, præsto erunt opera quæ gesserit tum bona, tum etiam mala. vt eam ad immortale iudicium comitentur. Vrgentibus autem illis, vt migret è corpore, respiciēs opera sua: Cōcedite, inquiet, mihi adhuc paululū spatij. At vniuersa ipsius opera, vna voce respondebunt: Tu nos fecisti, tecum ad iudicē Deum proficiscemur. Et eum secutus Augustinus: Certum est, quia qui fert secum illuc plura opera bona, & plura opera mala, in ipsis pœnis habebit aliquid refrigerij. Qui autem bonorum operum nihil habet: malorum autem secum multa in copiam defert: quid eum maneat, nihil opus est dicere: Erit enim ibi fine dubio compensatio bonorum, malorumque, & velut in statera posita vtraque pars: quæ demerserit, illa sibi eorum, quo momentum vergitur, operarium vendicabit. Si ergo malorum multitudo superauerit, operarium suum pertrahet ad gehennam. Si verò maiora fuerint opera bonorum, summa vi obsistent, & repugnabunt malis, atque operatorem suum ad regionem viuorum ex ipso etiam gehennæ confinio reuocabunt. Et alio loco: Da petenti, vt possis accipere: tribue pauperi, si non vis flammis exuri: da in terra CHRISTO, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum quadragesimumnonum. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panem esurienti? Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobus minutis, quantùm PETRVS relinquens retia, quantùm emit ZACHÆVS dando dimidium patrimonium. Regnum DEI tanti valet, quantum habueris. Et alio loco: Æternam vitam tibi daturus est DEVS, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est, venale est quod haben dicit tibi DEVS, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illam. Et in Psalmum vidimus. Quid potentius, inquit, quàm vt regnum cœlorum, non solùm ZACHÆVS emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis: & tantundem vterque possideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & pretium eius calicem aquæ frigidæ esse voluit. Et eum sequutus GREGORIVS Pontifex: Regnum Dei tantum valet, quantum habes: valuit namque Zacheo dimidium substantiæ: quia dimidium aliud ad hoc, quod iustè abstulit, restituendum, in quadruplum reseruauit. Valuit PETRO & ANDREÆ dimissis retibus & naui: valuit viduæ duobus minutis: valuit alteri calice aquæ frigidæ. Regnum itaque DEI, vt diximus, tantum valet, quantum habes. Pensate igitur fratres, quid vilius cùm emitur, quid carius cùm possidetur? Sed fortassis nec calix aquæ frigidæ suppetit, qui indigenti præbeatur: etiam tunc securitatem nobis promittit sermo diuinus Redemptore enim nato, cœli ciues ostensi sunt, qui clamarent: Gloria in excelsis Deo, & in terrà pax hominibus bonæ voluntatis. Ante Dei namque oculos nunquam est manus vacua à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. Et æqualis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præsentium onerum derectione fecisti fragilis substantiæ pretio, cœlum, Christumque mercatus. Et Bernardus Regnum, inquit, cœlorum paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo absque omni dilatione percipitur. Idem in sententijs: Regnum cœlorum

De beatitudinibus alijs.
Ser. 181.
Ser. 25. d.
In psal. 93.
Aug. in libr. 50 homiliarum hom. 13. epist. 6. ad Seuerū.
Hom 5. in Euangelium.
Paulini in epistolā ad Seuerum.
Bern ser. 1. de omnibus sanctis.

alij vio-

alij violenter rapiunt, pauperes spiritu: alij mereantur, vt illi qui faciũt amicos de mãmone iniquitatis. Et iterum alio loco: Quid miser pro iugo boum distrahis animam tuam, qui iugum Christi suscipiẽs emere poteras regnum Dei, mereari vitam, lucrifacere Christum? Scripsit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleemosynam accendit, Saluianus Episcopus Massiliensis, vbi inter cętera sic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus saltem ad amendam beatitudinem: si non damus, ne damnemur, demus saltem vt muneremur: si non habant sancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atq; hæc quidem secundo libro. In eo autem qui præcessit: Neq; homo, inquit, Deo præstat beneficium, in his quæ dederit: sed Deus in his homini, quæ acceperit: quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini sui munus est: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cum offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluantis: nec absoluere se peccata sua credat, sed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens: quia etiam si tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum.

In ser. de eo, Ecce nos reliquimus omnia &c.

Videmus igitur, quòd non fiduciam omnem operum prorsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quę sequi solet in rectè factis, veteres existimauerunt, qui meritis operum plurimum tribuisse videntur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi: Spes certa est expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis pręcedentibus. Sine meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadringẽtis & amplius annis pręcessit, vir minimè vulgari doctrina pręditus. Ante quem etiam his verbis ab Augustino scriptum legimus. Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei est: quod operatur, charitatis est. Item alio loco. Nemo potest diligere, quod esse non credit. Porrò, si & credit, & diligit benè agendo, & pręceptis bonorum morum obtemperando: efficit, vt etiam speret se ad id, quod diligit esse venturum. Curramus dum lucem habemus: nec prætereuntia salutis tempora negligamus. Hic extinguamus mortem moriendo peccatis: hic vitam vitæ meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Eusebium Emissenum reperiuntur: qui dicit etiam alibi: Iusti resurrecturi sunt, vt percipiant, quæ meruerunt. Sed ante Augustinum Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Feci iudicium & iusticiam, non tradas me nocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit, ne nocentibus se tradatur, orat: opus merendi antefertur, & de hinc meriti præmium postulatur: fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. Idem in Matthæum scribens: Diuinæ bonitatis præmium atque honos, præsentis, inquit, vitæ operibus est merendus: atq; ita per hanc spiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus, & indulta omnia, & deinceps potiora speranda, regnum cœlorum erit nostrum. Et in eo qui proximè sequitur, Canone: Regnum, inquit, Dei, vitæ nostræ stipendijs quæramus. Et iterum: De nostro est beata illa æternitas promerenda. Et iterum enarrans parabolam de thesauro absconso: Per similitudinem, inquit, thesauri in agro spei nostræ opes intra se positas ostendit, quia Deus in homine sit repertus: in cuius pretium omnes seculi vendendæ sunt facultates, vt vestitu, cibo, potuq; indigentium æternas cœlestis thesauri diuitias comparemus. Et ante vtrunq; Cyrillus: Poterit sanè aliquis etiam per pecunias iustificari. Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare. Omninò id per pecunias. Et vis nosse, quòd bona, opes, possunt esse ostium regni cœlorum? Vende omnia quæ habes, inquit, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipsius inferamus, bonis operibus cœli claustra frangentes. Ad eundem modum quisquis fuit auctor operis imperfecti in Matthęum: Sicut, inquit, bona opera spem generant, sic mala opera desperationem. Et in ea quæ sequitur Homilia: Bona opera sunt, quæ sperare faciunt, & mala opera desperare compellunt. Et alio loco. Quoniam sicut opera bona in die tentationis præstant spei virtutem, sic opera mala desperationis operantur infirmitatem. Et iterum: Quia sicut oleum lumen lampadis fouat, sic opera bona subministrant confidentiam fidei, & vigorem accendunt. Et paulò pòst. Nõ potest in Deum sperare, nisi qui aliqua opera bona facit. Idem alio loco. Vnum est quod in regno cœlorum quæritur. Nam vt qui per operationem virtutum apertas potest inuenire ianuas fiduciæ in Christum, ita qui nihil fiduciæ huc defert, inter ignominiosos & desperãtes locum habebit. Idem alibi: dum explicat illud, patiẽtia probationẽ, probatio spem operatur: Nihil est enim, inquit, quod æquè nos optima quęq; sperare faciat, vt bona cõscientia. Nemo igitur eorum qui rectè viuunt, diffidit se futura bona consequi posse: sicut econtrà qui negligẽtius viuunt, ex ijs multa mala conscientia pressi, neq; iudicium, nec retributionem vllam esse volunt. Origenes quoq; Sanctus non abscondit se, sed conscientia actorum suorum habet fiduciam ad Deum. Sed & Ambrosius: Opus est, inquit, vt crescat in nobis fiducia bonis actibus parata. Et Gregorius Nissenus: Primùm per opera fiduciam sumamus. Hieronymus: Sicut impietas magni Dei reformidat aduẽtum, ita secura de o[p]ere suo & de fide illum pietas præstolatur. Gregorius quoq; Pontifex: Cum opus crescit, præmij fiducia proficit: Cùm verò opus torpuerit, spes à remuneratione lassescit.

Spei definitio
Lib. 3 sen. dist. 26.
Aug. in præfatione psal. 38.
Libr. 1, de doctrina Christiana cap. 37.
Euseb. Emiss. ho. 3.
Epiph. hom. 2. de Symb.
Psal. 118.
Hilar. Canon. 4.
Canon. 6.
Canon. 12.
Cyrill. Catech. 8.
Iustificari per pecunias.
Paulinus in epist. de Gazophilacio.
Hom. 15.
Hom. 16.
Hom. 49. operis imperfecti, in cap. Matth. 24.
In cap. 25. Matth.
Hom. 52.
In Genes. cap. 48.
Hom. 66.
In epistolam ad Rom. ser. 9.
Orig. hom. 18. in Hieremiam.
In epist. de Gazophilacio.
Chrys. hom. 15.
Hom. 52. in 25. cap. Matth.
In cap. 6. hom. 16.
Hom. 49.
Hom. 12. in Hier.
Gre. Niss. l. de orat. dominica in illud: Et dimitte nobis.
Hier. in cap. 2.
Epist. ad Titum
In ser. de laude Martyris.

Basilius Episcopus Seleuciæ Isauriæ, in oratione de transfiguratione Domini post factam extremi iudicij mentionem. Huius, inquit, terrorem reputantes, mores mutemus: ante id

tempus bonis actionibus fiduciam comparemus: & ante tempus iudicij, meditemur defensionem. Et B. Ephrem: Beatus & felix est, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illisq; operibus fretus, eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaq; non Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinum, sed Ambrosium, sed Hilarium, sed Hieronymum, sed Gregorium Nissenum, sed Origenem, sed Gregorium Pontificem, sed Cyrillũ Hierosolymitanum, sed Chrysostomum, sed Basilium, sed B. Ephrem, sed Paulinum, sed reliquum orthodoxorum scriptorum chorum omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt. Cæterùm Albertus Magnus, ne plus iusto per hanc spei definitionem bonorum operum esse meritis tributum videri posset, addit hæc verba: Ille veram spem habet, qui Deo sacrificium iustitiæ offert, iuxta illud: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Sacrificium iustum est vnigenitus Dei filius, qui se pro peccatis totius mũdi obtulit Deo patri in ara crucis ampliorem emendam offerens, quàm totus mundus debebat. Suffecisset enim (vt dicit Ambrosius) vna gutta tam pretiosi sanguinis ad redimendum totum genus humanum: sed abundanter effudit, vt abundantiam dilectionis ostenderet. In hoc sacrificio est tota salus & spes nostra, iuxta illud Bernardi: peccaui peccatũ grande, conscientia turbatur, sed non perturbabitur, quia vulnerum Dñi recordabor: ego verò quod mihi deest ex me, fidenter mihi vsurpo ex visceribus Domini, quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluat. Ipse enim ieiunauit, vigilauit, & orauit, sudauit, lassatus est, lachrymatus, flagellatus, passus, crucifixus est. Vt in ipso complementum omniũ habeamus defectuum.

Quòd præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

CAP. LXXIIII.

HActenus veterum orthodoxorum testimonijs demõstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia, sed non ea, qua ipse iustus est, verùm qua nos iustos facit, quodq́ue non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus: quæ quidem iustitia nostra charitas est & dilectio: quam solam præcepisse nobis Christus videtur: ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum. Hinc pendet vniuersa lex & Prophetę. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omnino iustitiam impleri scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitiæ: Cæterùm sunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse. Quod, qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum præcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti. Et cum Paulo quisq; nostrum glorietur, dicẽs: Omnia possum in eo, qui me confortat, Christo. In credulis, dubium non est, quin ea, quę Christus pręcepit facta sint impossibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Christum, qui regenerati Spiritum sanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: dicere, quòd nihilominus explere Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud, quàm Spiritum sanctum imbecillitatis arguere? quàm virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt possimus? Theodoretus victoriæ contra peccatum facilitatem ex his Pauli verbis docet: Peccatum non amplius nobis dominabitur. Non amplius, inquit, natura sola luctatur, sed opem ferentem habet gratiam spiritus. Hoc enim subiunxit: Non enim sub lege estis, sed sub gratia. Docet quòd ante gratiam lex solum docebat, quid esset agendum. Ijs autem quibus ipsa imponebatur, nullum penitus auxilium afferebat. Gratia enim præter legis impositionem, præbet etiam auxilium: & propterea lege est perfectior, quæ fit à gratia legislatio. Vtpotè cùm auxilium soluet difficultatem. Et ante eum Chrysostomus, Lex non solùm ideò grauis est, quia grauia præcipit obseruationis mandata: sed & quia præcipit fieri, & faciendi non præstat auxilium. Nec ideò solùm gratia leuis est, quia leuia ponit mandata: sed quod fieri pręcipit, & ipsa in nobis operatur faciendi virtutem. Ecce enim lex pręcipit: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Gratia aũt iubet: Diligite inimicos vestros. Nónne grauius est gratiæ mandatum, quàm legis? Et tamen facilius est nobis per gratiam hęc impossibilia adimplere: quàm Iudęis per legem illa possibilia. Quia in gratia Dei totum possumus: sine gratia autem nihil, dicente Apostolo: Omnia possum in eo, qui me confortat. Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone Magno scriptum esse iam antè cõmemorauimus, vt eam sequi possit imitatio. Quamobrem rectè scriptum est à Dorotheo, fides vt à maioribus ac senioribus nostris accepimus, ea comprimit semper & amonet, quæ poterunt esse impedimento: & liberam nobis reddit ac facilem operandi viam, quæ nos ad perfectam hanc de qua agitur mortificationem adducit.

Matth. 22.
Aug. de spiritu & litera cap. 36.
Charitatis mandatum cur impleatur.
Marc. 9.
Philip. 4.
Rom. 8.
In cap. 6. ad Rom. epist.
Author operis imperfecti hom. 28. in Matth.
Leo ser. 2. de resur.
Dor. ser. 1. de obedientia et subiectione.

Præclarè Basilius: Non hoc nobis præcepisset bonus ac iustus Dñs, nisi etiam facultatem qua id faceremus, fuisset elargitus. Quam quidem etiam in natura ipsa expressè insitam videri voluit. Benè enim de se meritos, etiam bestię naturaliter diligunt. Quem secutus Augustinus: Non imperaret hoc Deus, vt faceremus, si impossibile esse iudicaret, vt hoc ab homine fieret. Si considerans infirmitatem tuam deficis sub præcepto, confortare in exemplo. Sed etiam exemplum ad te multum est, adest ille, qui præbuit exemplum, vt præbeat & auxilium. Et qui præcessit eum auctor epistolæ ad Demetriadem: Nec impossibile aliquid voluit imperare, qui iustus est, nec damnaturus hominem fuit, pro eo quod vitare non potuit. Sanctus MARCVS Eremita rectè docet, statim à baptismo donari Spiri-

In regulis breuioribus interroga. 106.
Aug. in psal. 56.
Marcus Eremita de baptismo.

Spiritumsanctum firmiter credentibus: infidelibus autem aut malè credentibus ac non baptizatis, non conferri. Et paucis interiectis: A baptismo, par Christi beneficentiam, plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunque mysticè illam accepit, non tamen facto implet mãdata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti: eò quòd cõsecutus facultatem operandi, opus non peregit. Ante quem etiam Cyprianus ad Donatum scribens, antequam esset baptizatus, subitam cõuersionem, ac Dei mandatorũ expletionem sibi fuisse, narrat visam impossibilem: sed postquã vndæ genitalis auxilio, superioris æui labe detersa, in expiatum pectus, ac purum, desuper se lumen infudit: postquã cœlitus spiritu hausto, in nouum, inquit, me hominem natiuitas secunda reparauit: mirum in modum protenus cõfirmara se dubia, patere clausa, lucere tenebrosa: facultatem dare, quod prius difficile videbatur: geri posse, quod impossibile putabatur: vt esset, agnoscere terrenũ fuisse, quod prius carnaliter natum delictis obnoxium viueret: Dei esse cœpisse, quod iam Spiritus sanctus animaret. Nec minus præclarè Eusebius Emissenus: Non nimis arduum iudicetur, vt diuina quisq; præsumat exempla sectari. [Euseb. in ser. exhortatorio contra aduersa vitæ.] Propter hoc Deus homo factus est, vt homo Deum possit imitari. Et alio loco: Propterea corporis nostri naturam Christus induere debuit, vt per illam, quam in nostra carne peragebat, de mundi hoste victoriam, nostram posset consecrare naturam: & roboraret fragilem cõditionem, dum exercet in fragilitate virtutem. [De natiuitate domini hom. 2.] Cyrillus etiam Alexandrinus explicans illud Esaiæ: Ponam omnes montes meos in viam, subinnui per hæc verba docet: nihil arduum & difficile fore his, qui per Christum saluati sunt. [Lib. 4. Orat. 4. Esai. 49.] Videtur enim sublime & altum & inaccessum esse multis, vt virtutem quis colat. Sed planam & æquabilem omnem hanc viam nobis reddidit Seruator, vt quod imperuiũ esse videbatur & immeabile, leuigatum id & prostitutum sit illac ire volentibus.

Testatur hoc Augustinus quoq;, iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse possibilem: quia omnia possibilia sunt Deo: siue quæ facit sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit. [Aug. de spiritu & litera cap. 5.]

Quamquàm illud interea fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verùm non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facilè in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quædã perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: [Perfectio duplex.] Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoq; meminit in his libris, quos de officijs inscripsit: [Ambr lib. 1. ca. 48. & lib. 3. cap. 2.] & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. [Aug. libr. 1. cap 39. & de spiritu & litera vltimo.] Nõ requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, [Genes. 47.] eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. [Ephes 5.] Nos quoad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, [Sapient. 9.] non possumus ab officij religione quandoq; non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes: [Iacob 3.] atq; ideò necesse habemus quotidie dicere, sicut nos Magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. [Matth. 6.] Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. [1. Ioan. 1.] Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: [Aug de peccatorum meritis & remiss. lib. 2. cap. 13.] præcipuè, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria cõmorantium iustitia comparetur. Neq; tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamẽ ex hoc definit esse iustus, & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. [Aug. de Ecclesiast. dogmat. cap. 86.] Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. [Rom. 8.] Vsq; adeò prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horum deuient & exorbitent, hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: [Aug. de grat. & correct. cap. 9.] quia humiliores redeunt atq; doctiores: Discunt enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare: non sibi arrogando tanquam de sua virtute fiduciam permanendi: nec dicendo in abundantia mea, non mouebor in æternum: [Psal. 29.] propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: ne quando irascatur Dominus: & pereatis de via iusta. [Psal. 2.] Neq; enim ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostendens, nisi eos esse cõmonitos, qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiãt? id est, non altum sapiant, sed timeant. [Rom. 11.]

Non ergo statim iustus esse definit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iustitiæ nomen amisit: Sed ex eo quòd multa bona fecit, iusti vocabulum possidet: [Hier lib. 2. aduersus Pelagianos.] Septies in die cadit iustus dicit scriptura. [Prouerb. 24.] Iustum vocat etiam, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iustus, non collidetur: quia Dominus supponit manũ suam. [Psal. 36.] Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. [Hier in epist. ad rusticum.] [Hier. in Amos c. 2.] Ad eundem modum Theonas quoq; referente Cassiano. Quid enim aliud est inquit, cadere quàm peccare? & tamen cùm dicatur septies cadere, nihilominus pronunciatur iustus: nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. [Cass. collatione 22. cap 13.] Vbi posteaquàm quædã interposuit de eo, quantum intersit inter sancti & hominis peccatoris lapsum: subiũgit ad extremum: Nec enim sanctus esse definit post ruinam, qui, cùm se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat: & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare nõ definit: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per IESVM Christum Dominũ nostrum. [Rom. 7.] Gregor. quoq; iustorum casus, quodammodo status eorum est: [Greg. lib. 6. cap. 2. in 1. Regum.] quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare: permittuntur vt in malis corruant, ne summa virtutum dona per elationem perdant. [Iustos permittit cadere DEVS.] Hi profectò, & si verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur: & in modico desipiunt.

sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam cum in leuiora peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quòd si nec illud fortassis effugerimus, modò lapsi per pœnitētiam resurgamus, non ideò statim iusti nomen amittimus: & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in suo nibilominus genere perfecta: etiam si collata cum iustitia spirituum beatorū, valdè futura sit imperfecta, cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianoa scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propbeta, qui dixit, Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Cùm enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantùm abest, vt vlla creatura possit exequare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat. Esse deinde iustitiam spirituum beatorum, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli moralium ita accedere liceret, vt eam assecutus in hac vita iudicari possit: noluit neq; secundum priorem illam, neq; secundum posteriorem hanc iudicari. Sed iudica, inquit, me secūdum iustitiam meam, hoc, est, secundum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta potest apprehendere. Addit deinde: Et secūdum innocentiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu sicut in prouerbijs dicitur, Innocens omni verbo credit. Quoniam itaq; nos mortales per ignorantiam & inexperiētiam nostram in multis offendimus, rogat Propheta Deum super innocentia veniam, Iudica me, inquit, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem, id est, secundum iustitiam humanæ fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem. Quasi diceret, Scio me parum esse consideratum, neq; satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundum iustitiam tuam, hoc est, qua tu iustus es. Nam si secundum illam iudicaueris, actum est de me. siquidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera est iniustitia. Sed neq; iudica me secundum iustitiam spirituum beatorū: nam & hanc quoad corpus hoc mortis circunfert, humana fragilitas assequi non potest: sed iudica me secundum iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita vt sæpè cadere, sæpè etiam resurgere necesse habeamus. Sic ferè locum hunc Psalmi Basilius interpretatur. Cùm dixisset Dorotheus aliquando: Quantò quis Deo propius adhæret, quòd se tanto magis peccatorem agnosceret. Quidam ex illustribus viris Gazensibus audiens, admiratione quadam & stupore affectus. Quomodo fieri hoc potest, inquit? Dorotheus verò: Dic mihi obsecro, Præclare Domine, quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò respondit: Magnum quidem & Principem locum teneo in ciuitate mea. Dico illi: Si fortè Cæsaream iueris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atq; peiorem omnibus, qui illic degūt. Tum ego: Si vero, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille: Vt rusticum certè me haberem & semipaganum. Quod si ad regiam ciuitatem, inquam, perrexaris Constantinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperem & mendicum me existimarem. Tum ego illi: Ecce, inquam, ita se habent sancti viri, quanto propius & viciniu ad Deum accedunt, tanto se viliores aspiciunt, & peccatis magis onustos: Cùm Abraham videre Dominum meruisset, terram se vocanit, & cinerem. Esaias autem dixit: Miser ego & polutus sum.

Leuiora peccata non auferunt nobis iustitiam. *Lib. 1.* *Psal. 7.* *Iustitia hominis.* *Psal. 7.* *Innocentia apud Dauidem quid.* *Psal. 7.* *Prouerb. 14.* *Doroth. ser. 1.*

Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iustitiam, quæ verè perfecta est: sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitię pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quo minus ad vitam æternam peruenire queat.

Iustus in via quis. *Augu. de spiritu & litera cap. 28.*

Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitaa etiam in hac vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam vero perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere non videtur: Est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriæ: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir: neque alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quæ erant paruulorum: & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impossibile præcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere DEVM iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias Rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine DEVS, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat SALOMON? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam Reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur?

Psal. 118. *Esaiæ 38.* *3. Regum 8.* *Dauid, Ezechias, & alij dilexerunt Deū ex toto corde.*

Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac vita: est aliud, quod nō est, nisi cùm ad patriam cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus: quis est, qui nō videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atq; hunc esse verborum horū sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, vbi Samuël populum Israëliticum

Ex toto corde. *Præceptū charitatis quatenus possibile.* *1. Regum 7.*

eum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum auferte deos alienos de medio vestri.

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neq; nobis pręter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc pręcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest: vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, neva colamus sculptilia: sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus, quod credenti præstare non modo non impossibile, verùm ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc pręcepto: nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cęterarum: vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: si casus inciderit, vt aut sit offendẽdus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidẽ adhuc impossibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrũ factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit.

Deum ex toto corde quando diligimus.

Quòd si verò quis hunc esse verborum horum sensum velit, vt præcipi nobis existimet, quò tie amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factiq; nobis ipsis tãquam vas perditum, toti pergamus in Deum: & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc verò quàm arduum sit & difficile, negari non potest. Te enim quodãmodo perdere, tanquam qui non sis, & omninò non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annullari, cœlestis, inquit Bernardus, conuersationis, non humanæ res est affectionis. Videtur enim id esse hominem exuere, & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit, & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina, propriaq́ue forma exuta: quemadmodum Sol is luce perfusus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus, quàm ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipsa liquescere, atq; in Dei penitus transfundi voluntatem: alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cumprimis id esse magni negotij. Neq; tamen propterea vel semel in vita pręstari nõ potest. Nisi fortè non fuit ab illo præstitum, qui posteaquàm se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: Qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est, vt stercora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo. Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persecutio? an gladius? Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo IESV Domino nostro. Nunquid aliquid huic defuit ad iustitiæ, charitatisq; perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixisset Paulus, Viuo aũt iam nõ ego, viuit aũt in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quòd cùm esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemq; vitam in terris adhuc degens repræsentaret. Qua in re ne cęteri quidem Apostoli multo videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudæus: quòd vsq; eo fuerunt diuinarum rerum cõtemplationi dediti, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpusculi per cõtinuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur: vix vt quandoq; sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quiq; vniuersum orbem diuinæ sapientiæ sale condire debebant. Neq; verò ipsi soli fuêre diuinitatis contemplatores: sed quos in fide Christi instituerant, eos quoq; spiritualium donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse Monachos narrat Chrysostomus, & Nilus Monachus, & Augustinus: qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mũdanarum rerum auersi suos amores in cœlestibus optandis ac in illa cum Deo gratia, cõiunctioneq; ponentes, nullis vel carnis desiderijs, vel quarumcunq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quę ex mundanis curis excitari solent: sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repręsentantes, ad iustitiæ diuinę similitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquam seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est.

Quatenus idem præceptum impossibile. *Psal. 30.* *1. Cor. 6.* *Psal. 72.* *Bern. in lib. de diligendo Deo.* *1. Corinth. 15.* *Coloss. 3.* *Charitatem perfectã habuit Paulus.* *Galat. 2.* *Philipp. 3.* *Philipp. 1.* *Rom. 8.* *Clem. lib. 4. strom.* *Apostoli diuinarum rerum contemplationi dediti.* *Phil. in lib. de vita contemp. siue de supplicibus.* *Monachi olim quales.* *Chrys. in hom. 70. & 71. in Matth.* *Nilus in hist. de interemptione Patrũ in Syna, & B. Aug. de moribus eccles. Cath. li. 1. c. 33.*

Verùm hic dixerit aliquis: Si tantam iustitiæ perfectionẽ Paulo tribuimus, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iá accepisse, aut se iam perfectũ esse, sed se sequi tantùm dicit si quomodo comprehẽdat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine qui victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? nec enim Apostolus, cùm hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentũ est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neq; carnalis erat: neq; venundatus sub peccato, neq; malum, quod non volebat, faciebat, neque erat infelix, vt optaret, à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, verùm docendi gratia peccatoris in se personam recepit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum, nisi per gratiam Euangelij. Quid si ijdem

Rom. 7. *Philipp. 3.* *Infelix ego, &c. sub persona peccatoris non sua loquitur Paulus.*

veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua depreuatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? Cùm & Auguſtinus dicat, Legem peccati violentiam eſſe conſuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus: aut ſi quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adſcribunt eſſuetudini vitiorum, quam in Paulo fuiſſe, dici verè non poteſt: Verùm demus hoc iſtis: vt à qua ſententia non abhorruit Auguſtinus, ſub ſua perſone Paulus dixiſſe credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iuſtitiæ ſiue charitatis, remotus fuiſſe putandus eſt, quæ à nobis in hoc fragili corpore noſtro axigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò ſimus in ſolius Dei contemplatione defixi: nihil vt præterea cogitemus vnquam, nullam vt carnis noſtræ, nullam emicorum noſtrorum, nullam rerum ad vitam hanc ſuſtentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiuſquam cupiditate ſeu deſiderio tangamur.

Aug. libr. 1. cap 33.
Lib. 8. c. 5. confeſſ.
Aug. cont. duas epi. Pelagianorum ad Bonifacium libr. 1. cap. 10.

Non cōcupiſces quomodo intelligitur.
Exod. 20.
Deut. 5.
Rom. 6.
Eccleſ. 18.
2. Corinth. 5.
1. Pet. 1.

Nam etſi dictum eſt: Non concupiſces. quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Poſt concupiſcentias tuas non eas. Non concupiſcere, non eſt noſtræ fragilitatis, qui dum ſumus in iſto corpore, peregrinamur à Domino: ſed eorum eſt, qui cœleſti iam patria potiti, præſentis eius aſpectu fruuntur, in quem Angeli proſpicere deſiderant. Cæterùm non ire poſt concupiſcentias, non obedire concupiſcentijs, noſtrum eſt, & à nobis præſtari poteſt, ſpiritu noſtram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiſcet aliquis, ad cœleſtis patriæ perfectionem pertinet: in hac verò lubrica via, quam inſiſtere aut ingredi ſine caſu aliquo & prolapſione non poſſumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus poſt cōcupiſcentias noſtras, vt non obediamus illis.

Perfectio duplex, viæ & patriæ.
Philipp. 3.
Aug. cont. duas epiſt. Pelag. ad Bonifac. lib. 3. cap. 5.
Cap. 7.

Quam etiam ob cauſam Paulus, cùm nondum ſe perfectum eſſe paulò antè dixiſſet, ſubiunxit veſtigiò: Quicunque ergo perfecti ſumus: duplicem nobis perfectionem inſinuans, vnam patriæ, quam ſe nondum accepiſſe confeſſus eſt: alteram viæ, quam ſibi cum alijs optimo iure vendicat. Oſtendit, inquit, Auguſtinus, ſecundum iſtius vitæ modum eſſe quandam perfectionem, eiq; perfectioni hoc deputari, ſi ſe quiſq; nouerit nondum perfectum eſſe. Et in eodem libro: Licèt non immeritò in aliquibus iuſtis pro huius vitę capacitate iuſtitia perfecta dicitur, parua tamen eſt ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quę iam inerat, perfectum, & propter illam, quę adhuc deerat, imperfectum ſe eſſe dicebat. Ac aliquantò ſuperius in eodem capite: Tunc eſt ſecundum hanc infirmitatem pro ſuo modulo perfecta iſta parua iuſtitia, quando etiam quid ſibi deſit, intelligit: Ideoq; Apoſtolus & imperfectum & perfectum ſe dicit.

Paulus perfectus, & imperfectus.
Lib. 1. cap. 46.

Imperfectum ſcilicet cogitando, quantum illi ad iuſtitiam deſit, cuius plenitudinem adhuc eſurit & ſitit: Perfectum autem, quòd & ſuam imperfectionem confiteri non erubeſcit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuiſſe perfectum viatorem, & ſi nondum fuerit ipſius itineris perfectione peruentor. In quem ſententiam etiam pleraq; ſcripſi in libro de gratia Chriſti, contra Pelagium & Cœleſtium.

Aug. de peccat. meritis & remiſſ. lib. 2. cap. 13.
Lib. primo ad Monimum.

Qui fuit verò diligens lectator Auguſtini Fulgentius: Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum eſt perfecta perfectio: vtpotè, vbi omnis perfectus perfectionis eſt indigus. Namq; ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus. Idem dicit: Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus ſim. Fuit ergo perfectus ſpe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrompitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitentem: fuit perfectus expectatione muneris: fuit imperfectus fatigatione certaminis: fuit perfectus, quod mente ſeruiebat legi Dei, fuit imperfectus, quod carne ſeruiebat legi peccati: fuit perfectus, deſiderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto: fuit autem imperfectus, qnia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino: fuit perfectus, pleniſſimè ſciens, quia Deus, quæcunque promiſit, potens eſt & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in ſanctis ſuis quædam nondum fecit ex omnibus quæ promiſit. Scripſit autem Gregorius quoque Niſſenus orationem quandam de perfectione hominis Chriſtiani, quam ita concludit:

Perfectio vera.
Luc. 6.

Ea enim vera perfectio eſt, vt qui augetur in melius, nunqnam conſiſtat: nunquam terminis vllis perfectionem exiſtimet eſſe concluſam. Sic in Euangelio perfectus dicitur diſcipulus, ſi fuerit ſicut Magiſter eius: non quòd quiſquam par ſit Chriſto, ſed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longè impari ſucceſſu, verſetur.

Eſtote perfecti ſicut pater veſter, &c. quomodo.

Ibidem iubemur eſſe perfecti, ſicut pater cœleſtis perfectus eſt: non quod vllus hominum, aut etiam Angelorum ad perfectionem Dei poſſit accedere, ſed quod in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre patrem cœleſtem queat, nimirùm in benignè faciendo non amicis modo, verumetiam inimicis. Multa præclarè ſcripſit in hanc ſententiam libro tertio Dialogorum ſuorum Cæſarius Gregorij Nazianzeni frater: qui locum etiam illum explicans: Eſtote perfecti: His, inqnit, verbis, non cum omnino incomparabili, & rationem intellectumq; ſuperante Diuina natura noſmet, vt extendamus iubet, id enim fieri nequit: Sed vt illius imitemur benignitatem & facilitatem, omnimodamq; bonitatem, & omnem erga proximum intimæ miſerationis affectum oſtendamus, etiamſi ſit inimicus & inſidiator.

Hier. in epiſt. ad Algat. quæſt. 8.
Clem. libr. 1. cap. 6.
in fine Philipp. 3.

Tractans hunc locum Hieronymus: Eſtote perfecti. Nunquam, inquit, hoc Apoſtolus imperaret, niſi ſciret hominem poſſe eſſe perfectum. Clemens quoq; Presbyter Alexandrinus in Pedagogo ſuo Pauli locum hunc explicens: Ego nondum exiſtimo comprehendiſſe, &c. Seipſum, inquit, perfectum exiſtimat, quod à priore vita liberatus ſit: meliorem autem perſequitur, non tanquam in cognitione perfectus, ſed tanquam id quod perfectum, deſiderans, & ideo ſubiungit. Quicunque ergo perfecti, hoc ſentimus: perfectionem dicens renunciaſſe peccatis, & in fidem eius, qui eſt perfectus, eſſe regeneratos, poſteriorum peccatorum oblitos, Et iterum: Solùm, inquit, cre-

didiſſe

didisse, & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, *Greg. lib. 5. cap. 1. in lib. Regum.* ex quibus planum fieri possit, quis sit verbornm Pauli sensus: Explanans enim illa: Velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum, hoc ago, sed *Rom. 7.* quod odi malum, id facio: Quasi dicat, inquit, vellem esse in carne non ea perfectione, qua *Velle adiacet mihi, &c.* perfectus in carne perfectus est, sed sicut Angeli Dei in cœlo: sed hoc posse nō inuenio: quia quamdiu mors quoque peccati, absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundum quam iustus ex fide vi- *Prosp. sent. 313.* uit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam qui nondum habebat & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritum: maior illa, facit præmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequitur. Cæterùm locum hunc Pauli, Non quod volo bonum hoc facio, vix quisquam tractat copiosius & accuratius, quàm Cassianus, in illa Collatione, quam de bis ipsis Apostoli verbis conscripsit.

Ex his facilè, cuiuis liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est. non autem ea, quam desiderabat, qua Angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen non est: quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpè remotus, vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente, cunctisque animi sui viribus ferebatur. Quod si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summam præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuò transgressor existimandus est, qui non ad plenum fortè præstitit, cùm semper augendæ dilectioni superesse locus videatur. Quòd si nos, quod in nobis est, pręstamus, amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus præceptum est, expleri potest: quatenus autem expleri non potest, nobis adhuc à Domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò contendere, quove currere nos oporteat, via tantùm est cōmonstrata: quemadmodum in libro quoque de perfectione iustitię docet Augustinus. Certè grauis auctor Basilius, adeò non impossibile *Basil. in psal. 44.* putat, vt ne difficile quidem esse dicat, his qui volunt, suscipere dilectionem erga iustitiam, *Amantis nihil difficile.* & odium aduersus impietatē. Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit: vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio aūt habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, ijdem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eò Basilius *Basil. in Asceticis cap. 2.* non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius senten- *Natura inest omnibus Dei notitia.* tia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus inesse dicit Dei notitiam: nec *Hier. in cap. 1. ad Galat.* quenquā sine Christo nasci, & nō habere semina in se sapientię & iustitię, reliquarumque virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè: vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt in eo, sine quo esse non possunt. Et ante vtrunque Antonius, quemadmodum in eius vita scribit Athanasius, fratres suos alloquens: Nolite quæso, inquit, virtutis tanquam impossibile nomen pauere, nec peregrinum vobis aut procul positum videatur hoc studium, quod ex nostro, Dei gratiam præcedente, pendet arbitrio. Huius operis homini inserta est natura, & eiusmodi res est, quę nostram tantummodo expectat voluntatem. Ac paucis interiectis. Cui, inquit, dubium est, quia naturalis animæ puritas, si nulla fuerit extrinsecus sorde polluta, fons sit & origo omnium virtutum? Bonam necesse est esse eam, quam creauit bonus creator. Si naturam mutaueris, peruersitas dicitur. Si conditio seruetur, virtus est. Animam nostram cōmendauit nobis Deus, seruemus depositum, quale accepimus. Nemo causari potest, extrinsecus situm, quod in se nascitur: facturam suam qui fecit agnoscat: opus suum inueniat, vt creauit. Sufficit nobis naturalis ornatus: ne detur pet homo, quod tibi largitio diuina concessit. Et post hos Augustinus: Aut enim secundum na- *De liber. arb. lib. 3. Cap. 13.* turam est, inquit, quod vituperas, & non est vitium: aut si vitium est, contra naturam sit necesse est: Omne quippe vitium eo ipso quo vitium est, contra naturam est. Secundum naturam virtutes, contra naturam esse vitia, docet Augustinus. Qui clarius id explicans alio loco. Hoc agit, inquit, Spiritus gratię, vt imaginem Dei, in qua naturaliter facti sumus, instauret in nobis. Vitium quippè contra naturam est, quod vtique sanat gratia. Et paucis inter- *Aug. de spiritu & litera ca. 27. & 28.* iectis: Non vsque adeò in anima humana, imago Dei terrenorum affectuum labe detrita est, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanserint. In quam sententiam & à Doro- *Ser. 11.* theo ductum est: virtus natura inest nobis: quandoquidem virtutis semina haud quaquam *Ser. 12.* deleri possunt. Et alio loco: Naturaliter indidit nobis Deus virtutes: vitia autem & affectus *Ser. 14.* praui præter naturam nobis adsunt. Et alio loco: Non oportet dicere, Magnæ atque ingentes, eoque difficiles sunt virtutes, nec ad eas peruenire queo Hoc enim hominis est, in Dei auxilium spem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterque & ignauiter ad præclara opera se gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, si strenuè nos ipsos exercuerimus, experimento comperietis, in nostra esse potestate, rectè & cum virtute agere, modò velimus opitulante DEO, qui nunquam deest. Ecce scriptura dicit:

dicit: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Noli animum conuertere & considerara quantum à virtute sis absens: vt timere incipias, & dicere: Quo pacto meum proximum diligare queo vt meipsum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & solscitus esse possum, vt mearum, præsertim earum, quæ corde teguntur, quas neque video, neque omnioo cognosco vt meas? Na, te quæso, istiusmodi immensam atque adeò excellsam arbitreris virtutem, vt perdifficile sit aut impossibile illã assequi, sed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide coustanti erga Deum. Ostende illi animi tui propositum ac stodium, & adesse tibi proculdubiò senties auxilium illius ad rectè agendum & cum virtute. Quos seqootus Ioannes Damascenus. Naturales, inquit, sunt virtutes, & æqualiter insunt omnibus. Nicetas quoque: Error & peccatum præter naturam sunt, veritas cootra & virtus secundum naturam. Earum enim semina naturæ nostræ inspersa atque insita suut. Ipse autem Gragorius Nazianzenus, in præclaro carmina quod scripsit de Virginitate.

In Comment. in orat. Panegyricam in Natiuit. Christi.

Pietatis namque sepulta
In nobis scintilla latet, velut igneus ardor
Inclusus saxo Vt porrò sæpè terendo
De rigido tandem silice excutit ignem
Haud aliter pietas latitans, sermone salutis
Attrita, in medium prodit, claretque refulget.

Cypr de baptismo Christi, & manifestatione Trinit.

Nec dissimilia scribit Cyprianus, aut quisquis fuit auctor Sermonum eorum, quæ inscribuntur de cardinalibus operibus CHRISTI, cum ait: Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoe nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerum persecutionem deest scientia siue poteotia: quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facera possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo: licèt inuitus nemo peccet: posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio, authoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Præcipis mihi Domine Deus, vt diligam te: hoc & possum, & debeo: & totum me, & interius tibi esse iubes obnoxium: & de proximo iubes, vt ad meam eum mensuram complectar. Gratias tibi ago Clementissime DEVS: quia, quod quæris à me, prius ipse donasti.

Iustin. ad orthodoxos quæst. 103.

Vetustissimus quoque scriptor Iustinus Philosophus & Martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligera DEVM plusquam seipsum, & proximum vt seipsum. Quod dicit igitur, non iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo. Nihil à te Deus exigit graue: multiplex & arduum, sed simplicia quædam & facilia, videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, si non libet reuereri vt Principem ac Dominum: vtque incedas per vias ei placitas, colasque eum non obiter: sed ex tota mente referta pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio. Et Chrysostomus: Vides quam res sit facilis virtus, difficilis autem vitium. Quemadmodum illa quidem est tranquilla, hoc verò turba & tumultu refertum. Hoc ergo describens, dicebat Propheta: Ecce parturijt iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et hoc ostendit, iniustitiam non esse nobis secuodum naturam, sed esse quid alienum, & ideò graue est.

Philo in libello de victimas offerentib.

10. Ethicorum. 1. Corinth. 12.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Si quidem visio, sicut à Philosopho quoque traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eum plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrē quamdiu peregrinamur à Domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus, Imperfectum meum viderũt oculi tui Domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo: Quòd cunctorum in carne iustorum imperfecta parfectio est. Qui etiam alio loco vniuersam creaturam, quamuis ad perfectionem venerit, indigere tñ dicit misericordia Dei, & plenam perfectionem ex gratia nõ ex meritis possidere. Et iterum: Perfectio hominis, non ex natura, sed ex gratia veniens, imperfectos eos, qui perfecti videntur esse, demonstrat. Quem imitatus Bernardus: Nisi enim esset hic quędam, vt ita dixerim, imperfecta perfectio, non diceret Apostolus: Quotquot perfecti sumus, idipsum sentiamus. Idipsum profectò, quod præmiserat: non quasi iam acceperim, aut iam perfectus sim Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptum legimus. Hæc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint: & quamdiu peregrinantur à Domino, semper inesse sibi mala, quæ defleant: semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc verba sunt: Hæc hominibus sola perfectio si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cum omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit? Vel ab Augustino, cuius hæc verba sunt: Ipsa est perfectio hominis, inuenisse non esse perfectum. Quem etiam Leo Pontifex sequutus: Hæc est, ait, perfectorum vera iustitia, vt nunquam præsumant se esse perfectos, ne ab itineris nondum finiti intentione cessantes, ibi incidant deficiendi periculum, vbi perficiendi deposuerint appetitum.

In lib. 1. aduersus Pelagium.
Lib. aduersus Pelagianos.
Bern. in psal. 90. serm. 10.
In cap. 46. Ezech.
Psal. 138.
Beda lib. 5. in Luc. cap. 17.
Hier. aduersus Pelagianos ad Ctesiphontem.
Ser. 49. de tempor.
Ser. 2. de quadragesima.

Est

Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorũ expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit: hunc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaq; plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, non est nihilominus quòd cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, ounquid is non explesse ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem nõ modo dux, verùm ipse miles etiam sibi propositũ habebat, non peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur: quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquam potest. Nam vt omnibus curis alijs vacui, solius Dei contemplationi perpetuò vacemus: & in eum hac ratione quodãmodo trãsformati, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Cæterùm præclarè scriptum est à Bernardo: quod indefessum proficiẽdi studium, & iugis conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Hoc igitur studiũ requirit à nobis Deus, in hoc, vel solo acquiescit, nec plus, quàm facultas nostra tulerit, à nobis exigit. Sed si quem summum possumus, conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac si perfecissemus. Si omnia fecerimus, vt quam proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus. iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus efficiamur, non in hoc, verùm in illo seculo futurum speramus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quisq; profecerit, sic eum, posteaquam ex hac vita migrauerit, coronat in misericordia, & miserationibus suis multis.

Imperfecta mandatorum expletio.

Bern. epist. 253. ad Abbatem Garinum.

1. Cor. 15.

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

CAP. LXXV.

HAbemus ergo iam quæ sit iustitia nostra: Est enim fides, spes, & charitas: aut si quis compẽdio vti, & vno verbo rem expedire malit, Iustitia nostra est charitas: quæ vbi est, quid est, quod possit deesse. vbi non est, quid est, quod possit prodesse. Nam fides haberi potest absq; charitate, cum dæmon credat, nec diligat: venia quoq; quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit. Cæterùm qui ex animo diligit, facere nõ potest, quin & credat, & spem atq; fiduciã suam in eo collocatam habeat, quam diligit. Cùm aũt iustitiam nostram charitatem esse dicimus: quemadmodũ antea quoq; semel & iterũ dicere nos meminimus: non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicissim amamus eum: & amantes, amplius amari meremur. Illorũ quoq; iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac vita expleri à nobis posse negant. Quãdoquidem propterea Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati: vt quod legi prẹstare fuit impossibile, posteaquam de peccato damnauit peccatum in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo aũt impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, nõ secundum carnem, sed secundum spiritum ambulantibus. Hoc est, quod dicit Clemens Presbyter Alexandrinus, de Christo scribens: Non id quod erat, visus est ijs qui nõ potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cùm ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus, sufficientes esse eorum vires, vt possint obedire mandatis. Quem secutus Lactantius: Propterea dicit carne fuisse indutum Christum, vt ostenderet etiam carnem posse capere virtutem. Gregorius explicans illum locum Iob. Quis mihi tribuat adiutorem? Adiutorem, dicit esse, vnigenitum Dei filium: qui humanam naturam in hac mortalitate laborantem, dum suscepit, adiuuit. Ipse quippè adiuuit hominem factus homo: vt quia puro homini via redeundi nõ patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Longè quippè distabamus à iusto & immortali nos mortales & iniusti. Sed inter & immortalem iustum, & nos mortales iniustos apparuit mediator Dei & hominũ mortalis & iustus: qui & mortem haberet cum hominibus, & iustitiam cum Deo, vt quia per ima nostra lõgè distabamus à summis, in seipso vno iungeret ima cum summis: atq; ex eo nobis via redeundi fierat ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. Quod pluribus etiam verbis docet Augustinus in libro quem inscripsit de verbis Domini. Lex præcipere poterat: cæterùm infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnem nostram Dei filius, quod in ea corruptum fuit, reparauit: ac abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri recõciliatis, tulit ea cuncta de medio, quę impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quę iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur. Christo non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiam faciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum, ipsius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iustitia legis, est vna dilectio: & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nosipsos. Quod pręceptum vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur: iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita, vt præ illius amore postputemus omnia, neq; sit in hoc mũdo res vlla, in quam pari nostræ volũtatis inclinatione propẽdeamus: nõ honores non aurũ aut argentũ, nõ possessiones aut vineas, nõ pecora aut mancipia, non vlla vestiũ ornamenta, nõ amicos, non parentes, non liberos, deniq; ne vitam quidem nostram tanti faciamus,

Iustitia nostra qua.

Iacobi 2.

Rom. 8.

Clem. li. 5 stromat.

Lact. lib 4. ca. 24.

In 31. ca. Iob.

Iob 22. Mora. c. 18.

Ser. 18.

Diligere Deũ quid.

Deut. 6.

Matth. 22.

Mar. 12.

Luca 10.

mus, vt non & hanc & reliqua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si forte vsus veniat, quin ea potius vt stercora reputemus, modo lucrifacere Deum liceat. *Philipp. 3.* Deinde verò non alia vlla in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostrã omnem positam habeamus. *1. Timoth. 6.* Non speremus in incerto diuitiarũ, non in curribus & in equis, *Psal. 19.* non in filijs hominum, in quibus non est salus, verùm ex Dei solius benignitate toti *Psal. 145.* pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus. Postremò, contemplando illi toti vacemus, omnes vt sensus nostri cogitationesq́ nostræ non alio referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò contemplandam. *Ex toto corde.* Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Denm diligere.

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum oẽm captiuamus in obsequium Dei: ita vt non quod ratio nostra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibat etiam pugnare cum *Ex tota mente.* ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mẽte tum Deum diligi, cùm in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei perti- *Ex tota anima.* net: ita vt in eius solius meditatione omnis nostra cogitatio consumatur. Ex tota verò anima, quando sic voluntas nostra omnis citra cõtradictionẽ vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet: vt nec prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, cõmittat vnquam aliquid, quo voluntas eius offendi possit: quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Qua de re pluribus etiam asserit Aponius in suis cõmentarijs in Cantica Canticorum, libro primo.

1. Corinth. 15. Meminimus in superioribus nos de eo disserere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: quæ quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus anteà imaginem *Imago Dei in homine.* terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginem in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoque trinitatem quandam. Deus vnus est, tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus: Sic anima cuiusq́ nostrũ vna est, tres aũt vires, siue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit Spiritus sanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hęc trinitas in homine valdè fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt: ad quem vicissim cõuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad oẽm illius nutum semper sit conuersa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quę fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma Deus: cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem, per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem aũt perfectam erga Deum habere nõ possumus, nisi collectis in vnũ tribus his animę viribus, & à creatura auersis, in solum aũt Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil impossibile: modò prompta voluntas adsit, spemq́ nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deinde ipsi quoq́ manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facile, quod per naturam non modò difficile, verumetiam im- *Forma animæ Deus.* possibile forè videbatur. Est aliquo prodire tenus si non datur vltra. Nec illa tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta ast mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei desit eorum, quæ hominis natura requirit: Eadem est & dilectionis ratio: Si nnn possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro bellum gerit implacabile, vt nõ quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo deditiesse queamus: & in multis offendimus omnes, & seculi, domesticarumq́ rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè prupium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quantò minus nobis satisfecerimus, tantò sibi magis ille satisfactum esse iudicabit etiam si sit minimè satisfactum.

Perfectio multiplex. Porrò proximum iubemur diligere, tanquam nosipsos: ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exęquet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, fidelis *Diligere proximũ.* pręsertim: qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim Rex in ima- *Proximus quis.* gina sua vel honoratur, vel cõtemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. *Luc. 10.* non potest hominem odisse, qui Deum amat: non potest Deum amare, qui hominem odit: *1. Ioann. 4.* Scriptum est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suũ odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Quis honorat Regem, & eius cõtemnit imaginem? aut quis honorat imaginem & auctorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendat ex altero, *Dilectioni proximi quãtũ tribuat Paul.* primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectioni tantùm tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximum, legem im- *Rom. 13.* pleuit: Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuũ sicut *Galat. 5.* teipsum. Dixit autem hoc à Magistro suo doctus: qui cum alicui duobus in mandatis de diligẽdo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, alio loco quasi

expli-

explicans, quid sit proximum diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantũ tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtriq; dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest: atq; in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atq; caussa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deum proximo benè velis, & in eum suauiter sis effusus.

Matth. 22.
Matt. 7.

Iubetur autem quisq; diligere proximum tanquam seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quemadmodum itaq; non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cum sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verùm in hoc tantum, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum: qui tum rectè diligitur, cũ propter Deum diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut Medicus cùm diligit ægrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

Sicut seipsum.
Psalm. 10.
Diligendus homo, odio habendus peccator.

De Praeceptis decalogi.

CAP. LXXVI.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Mosi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinq; præcepta in vna tabula, quinq; in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoq; sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoq; Lombardus annotauit. Qui neq; impleri nisi per charitatem, neq; ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet.

Decalogi diuisio.
Iosep. li. 3. antiquit. cap. 6.
Orig. hom. 8. in Exod.
Ruper. li. 2. in Exo. cap. 32.
Aug. super. Exod. quæst. 71.
Lib. 3. sent. distin. 37. dist. 36. lib. 3.

Quamobrem in vtriusq; tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Christus: cupiditatis altera, quam plantat diabolus. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malum igitur intemperiæ istos agitant? qui eã insimulare audent, quòd tot seculis secundam tabulam tantum & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit: quasi nihil pertineret ad rem, aut certe tantum externos cultus requisiuerit, illam æternam legem: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorsus non considerauerit? Cùm non obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò antè commemorauimus, sententia, quem auctorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eò quò tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, caussa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoq; diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos habeamus, non modo nos officio nostro functos non esse, verumetiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoq; Aquinate scriptum legimus: Quòd omnium actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodq; opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula, non est bonum, nec rectum. Præclarè Augustinus: Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium eius. Cum enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera verò [illegible] Cain, non dicit nisi odium fraternum.

Charitas finis præcepti.
Radices duæ in cordibus hominum.
Charitatis laus.
Prosp. lib. 3. de vita contemplat. cap. 3.
Thom. opusc. 4.
Tract. 5. in 1. epist. Ioan.

De primo Præcepto.

CAP. LXXVII.

Aug. super Exod. q. 71.
Ratio trium præceptorum.
Rom. 13.
1. Pet. 2.
1. Tim. 1.

PRioria tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus insinuara videntur. Primum enim quòd Deum vnum colere iubemur, ed patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad filium: Tertium de spirituali vocationa, ad Spiritum sanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut Principes noo sunt in terrorem benè operantium, sed malè: mittuntur enim ad vindictem malefactorum: laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, est enim posita, propter transgressionem: Deus entem quoniam cùm iustum in terris raperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos cu randos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis redicibus terram vidat occupatam, primùm vt eas euallat, ad meliotam deindè plentationem terram præpararet, hoc sibi quoq; faciendum esse putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum inſereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcunq; videntur impedire, quominus ea radices agere queat.

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur.
Exod. 20.

Cùm itaq; de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgressionē hanc prohibet. Primo eam, quæ fit corde, secundo quæ fit ore, tartio quæ fit opere. Corde da colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hęc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neq; coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine que nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partē alicuius alterius amor occupet. Est enim Dominus Deus noster zelotes: non modò nō præferri, sed nec exæquari sibi quicq̃ in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est, Coāgustatum est stratum, ita vt elter decidat, & pallium breue vtrunq; operire non potest: da cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solū, pro eo, vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is e vestigiò de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est quod Apostolus dicit: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à Christo quoq; dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ: Atq; hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, eut aliquā similitudinem.

Deus non patitur sibi quicquam anteponi.
Esa. 28.
1. Cor. 10.
Matth. 6.

Differentia inter Deos alienos & sculptile.

Sunt quisntar Deos alienos & inter sculptila discrimen hoc faciunt, vt spirituelem per illos & internem, per hoc vero crassam & externam idololatriam significare velint. Est enim duplex idololetria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraq; rectè vtreq; vei ba eccipi possunt. Nem etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Dijs, & Dominis multis, mentionem facit. Daniq; vbi auaritiam semel & iterum idolorū seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: Vnusquisq; adorans vitia sua atq; peccata, Deū habere cœpit, à quo victus est: dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superetur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penē & Beëlphegor colit: lasciua mulier, quæ cùm sit in delitijs, viuens mortua est, edorat venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est. Simulachra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruersam doctrinam: quæ quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit edorari Antichristum. Illum quoq; locum enarrās Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauarūt, quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati cōtraria. Neq; secus intalligi vult, quod ab Ozea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoq; posteaq̃ de simulachris manufactis pleraq; dixerat: Est, inquit, elius deterior, & inferior simulachrorū cultus, quo phantasmata sua colunt & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phātasmatibus, illum etiam Iosue locū exponit, Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deū vestrùm. Itidem & illum Ezechielis locum: De auro meo, & de argento meo fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phātasmatum suorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonorāda sunt, vt illorum esse putentur, cùm Dominus dicat: De auro meo, & de argento meo, &c. Et ante hos Tertullianus, nihil ab idololatria distare scribit Hæreses, cùm & auctoris & operis eiusdem sint, cuius & idololatria. Vincentius quoque Lyrinensis aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruent… à gentilibus Dij sui. Quod itaq; legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum, atq; portentum, & euenerit quod

Phil. 3.
2. Cor. 4.
1. Cor. 8.
Gal. 5.
Ephe. 5.
Hier. in Amos c. 2.
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.
Hier. in Zach. c. 1.
Psal. 113.
Hæreticorum doctrina vocatur idolum.
Esai. 2.
Ozea. 8.
Augu. de vera religione cap. 38.
Aug. q. 29. sup. Ios.
Iosue 23.
Aug. li. 3 de Baptis. cont. Donat. c. vlti.
Tertul. de præscr. hæret.
Deut. 13.

locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiet, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra: per Deos alienos, extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Sub hoc (ait Vincentius) hæreseon non statim eradicantur auctores vt probati manifesti fiant, id est, vt vnusquisque quàm tenax & fidelis & fixus catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cum quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc sine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant: alij verò tantummodò excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuiui: quippè qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat.

1. Cor. 11.

Hæreses & errores quare patiatur Deus.

Ex his perspicuum esse potest, quòd non tunc solùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel astra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manufacta, verumetiam cùm adorantur idola virorum: multoque deteriorem esse simulachrorum cultū, quo sua quisque phantasmata colit, & quo suas imposturas pro verbo Dei populo venditat quàm sit is, quem suis gentes præstant simulachris. Nam quod primo hoc præcepto prohiberi quidem putant, sanctorum inuocationem, & imaginum venerationem, quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quàm ij, qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc est, non tanquam largitores, sed tanquam intercessores: quemadmodum, vbi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus: deinde verò qui tribuitur honos imagini, non illi, quàm ad prototypum refertur, sicut etiam à Basilio legimus annotatum, cùm nemo tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum, nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio præstatur, modò ne in homine, néve in statua, depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodum septimam exclamasse legimus: Quicunque sententias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducūt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellat, anathema. Qui dicunt, quod imagines Christiani vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Cæterum hominis alicuius verbum cōtra receptam Ecclesiæ totius doctrinam, pleraque omnia docētis, tanquam Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, seque coram eo incuruare: quæ est, si hæc nō est ipsissima id idolatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium, statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idē Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici, mox hominis, vel diaboli potius per hominē loquentis verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud quàm cùm vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quòd sunt hæresiarchæ? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorū scriptis in quibus, cum doctrina certabat vitæ sanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre: Huc idololatriæ cæcas hominum mentes præstigijs dæmonum adductas esse videmus.

Sanctorum inuocatio.

Basil. in li. de Spiritu sancto ad Amphil. cap. 18.

Synod 7. Actione 7.

Synod 8. Actione 10.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab alijs, tanquam idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est: Vocauerunt in terris nomina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectant, quàm fecisse scribitur olim in Libya Psaphonem quendam, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easque sonare docuit hæc verba: Magnus Deus Psaphon, easque ita doctas emisit in mōtes: illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porrò Lybes cū ignorarent commentum, credentes id diuinitus accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eū in Deorum numerum retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorum numerū referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt: à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus.

Psal. 48.

Hæretici diuinitatis nomen affectant.

Max. Tyr. ser. 19. quæ sunt philosophia.

Neque verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquam Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc peccatur, enumerandò recensere, quandoquidem non paucorum extent de ea re cōmentarij, ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamē silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare, qui Missæ sacrificium, propriæ diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij constent imitatione, siue adoratione siue inuocatione, non ita Deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, rectè transferri possint: Solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hic aut nusquam alibi, quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic enim sacerdos mentē ab omnibus alijs cogitationib. abstractam, & in diuinorū beneficiorū contemplatione defixam habens, eorū recordatione prouocatus, tanto erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratijs pro hac immensa illius beneficētia mentē ad

Missam abrogantes grauissimè peccāt.

Missam celebrantem quid facere debeat.

Missa quomodo audienda.

ad eum cogitationemq; tollit, illieò mentis hanc ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusq; sequantur: vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præsentes adsunt, omnes inuitātur: quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecētur, vt quod filius eius dilectus pro mundi totius redemptione sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræsentatio, eius in se fructum faciat redundare.

Operibus bonis Deū colendum esse negantes peccant.
Matt. 7.
Ioan. 8.
1. Ioan. 3.
Hebr. 13.
Seneca.
Matt. 17.
1. Cor. 13.

Neq; minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cùm & hic sit cultus Deo longè gratissimus: Non enim qui dicit mihi, Domine Domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum. Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Opera Deus à nobis exigit, non verba. Si filij Abrahæ, inquit, estis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neq; lingua, sed opere & veritate. Quamobrem vocem Euangelij negant, qui Deum operibus colendum esse negant: cùm à Paulo quoq; scriptum legamus: Beneficētiæ & communicationis nolite obliuisci: Talibus enim hostijs promeratur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis Deos propitiari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vsq;: Credo in Deum ac non modò iactet habere se, verumetiam habeat ea ipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quàm opera declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

De secundo Præcepto.

CAP. LXXVIII.

PRimo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit Dominus: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius nisi reuerēter, & cum quadam etiam honoris præfatione. Cum itaque præ cunctis alijs diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipsi summa cum reuerentia nomen eius vsurpemus: neq; id in alios, quàm tantam decet maiestatem, vsus conferamus. Quod faciunt ij, qui necromantijs, incantationibus, sortilegijs, diris & deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui scripturis iaculariter vtuntur: qui mendacij sui testem Deum nonnunquam citant. Is autem cum sit veritas, nulla potest ei fieri maior contumelia, quàm si quis eum sui mēdacij testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessariò postulet.

Peccantes in secundum præceptum.
Ioan. 14.
Iurare quatenus liceat.

Hier. 4.
Matt. 5.
Iusiurandum quale prohibitum.
Aug. de mendacio. cap. 15. & de serm. dom. in monte li. 1.

Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iuret exigente Magistratu, sibiq; iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandū, & assiduitate iurandi ad periuriū per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda, sicut bona iuratio, nec tamen fugienda tanquam mala, cùm est necessaria. Cùm igitur non in bonis, sed in necessarijs iuratio sit habenda, refrenet se quisq; quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cùm necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credendum, quod eis expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum præstatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri credēdum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.

Deut. 6.

De tertio Præcepto.

CAP. LXXIX.

DIligere Deum, & colere corde, ore, & opera iubemur. Quemadmodum id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroq; contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est. Restat nunc, vt quemadmodum opere Deus diligendus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatum, cuius hæc verba sunt: Memento, vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo verò die Sabbatum Domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas.

Sabbati præceptum ad cæremonias & ad mores pertinet.
Exod. 31.
Gal. 4.

Est in hoc præcepto quiddam quod ad cæremoniam, est quod ad mores quoq; pertinet. Quòd septimus dies vacationi fuit assignatus, erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris. Quòd autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, precationibus, & sacrificijs dies ille consumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videamur obseruere

cum

cum Iudæis dies, annos, & tempora, nō iam ipsa tempora, sed res, quarum illa signa sunt, ob-
seruamus: Repudiamus cum illo temporum obseruationem. interea tamen temporalium
signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoq; scribit, retinemus.
Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum significationem: Vnam quæ ad mores *Aug. cont. Adimantum cap. 16.*
pertinet, cessationem à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ sunt impedimento, quominus ali- *Sabbati Iudaici significatio.*
quis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quæ ad allegoriam: quietem Chri
sti corporis in sepulchro. Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primū
quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruer-
sè agere. Secundum expletum iam est, in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, *Esai. 1.*
vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in *Rom. 7.*
hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo ca- *Hebr. 4.*
put nostrū Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum est ex *Esai. 66.*
Sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. Cùm igitur figuræ successerit veritas, *Esai. 58.*
quodq; fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum Dominum no-
strū & siti, & inedia, & multis molestijs, grauissimisq; corporis cruciatibus, quos vltrò nostra
causa pertulit, vehementer fatigatum, ed extremum acerbissima, turpissimaq; morte confe
ctum, die septimo tandem in sepulchro quieturum, id re ipsa sit expletum: nihil fuit necesse
figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim adueniente Sole cessat vmbra, sic adueni- 1
ente veritate, cessare debet figura. Itaq; septimus dies in octauum est mutatus. Nam pro Sab *Sabbatum mutatū.*
bato, diem feriatum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur. Mutatus est autem A- *Cano. 8.*
postolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodū *Pascha celebratio*
eorundem auctoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale sanctæ Paschæ diē *ab apostolis.*
cum Iudæis celebraret, Episcopus aut Presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautum esse
videtur, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis Apo-
stolorum temporibus fungebantur, non sacerdotes, verùm Presbyteri tantum vocarentur.
Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catho- *Iustinus Apologia*
lici, non modò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent commune. Sic Ioannes *2. pro Christianis.*
Chrysostomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent ijsdē diebus, quibus à Iudæis so- *Chrys. tomo 3. aduersus Iudæos oratione 1.*
lenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cùm Nestorius Christotocon, non autem
Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus inter-
dictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Non quòd hoc nomine rectè vocari
non potuerit aut possit: sed quòd obuiandum errori putauerunt, quo Nestorius purum ho
minē Christum, non autē Deū & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in
Toletano quoq; quarto, propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis v-
sum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui tertiò mergunt,
hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem.

Quòd autem in octauum & non in aliū, dies hic mutatus est, propterea factum est, quòd
is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius præconia, post Iustinum & Eusebium
Emissenum, Leo Pontifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, hæc dies diuinarum di- *Dominicus dies.*
spensationum mysterijs consecrata, vt quicquid à Domino est insignius institutum, in hu- *Hom. 7. de Pascha.*
ius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resur- *Leo epist. 81.*
rectionem & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac Apostoli à Domino prædican- *Dominicæ diei beneficia.*
di omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramen
tum regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes Euangelista testatur, cùm con- *Mar. 16. &*
gregatis in vnum discipulis, clausis ianuis ad eos Dominus introijsset, insufflauit & dixit: Ac *Matth. 28.*
cipite Spiritum sanctum. In hac deniq; promissus à Domino Spiritus sanctus aduenit. Tot *Iust. Apologia 2.*
igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primā Sab *pro Christianis.*
bati, meritò recolendis illis diligentius eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium *Ioan 20.*
quòd creati sumus, qui non eramus, sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perie- *Act. 2.*
ramus, per eum ipsum, per quem creati sumus, Dominum nostrum Iesum Christum. Qua- *Sabbati vna seu prima, est dies resurrectionis Christi.*
propter meritò diem hunc celebramus, meritò dominicum appellamus, in quo verè se Do
minum Christus declarauit: non solum quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus *Sabbatum cur diem dominicum vocemus.*
est, verùm etiam quando resurgens ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potesta
tem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam. Meritò cantat in eo chorus Ecclesia-
sticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus. Multa præclara scribuntur in Concilio Parisiensi *To. 3. lib. 1. cap. 5.*
de obseruatione diei Dominicæ, in nouissima conciliorum æditione.

Est quidem ita, quòd nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis mo-
mento vacandum nobis esse tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipse *Ioan. 10.*
nos inuitat, dicens: Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi nego- *Psalm. 117.*
tijs, & in sancto ocio & quiete videte, quòd ego sum, qui creaui vos: ego sum, qui, cum vitio *Psal. 45.*
vestro, quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò *Festi dies cur instituti.*
per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura: & sicut portastis quondam *Gala. 6.*
imaginem terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis, neque sitis iam deinceps *1. Cor. 15.*
Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi. Hęc *Matt. 11.*
tāta beneficia, per me vobis multis quidē offensionibus, nullis autē vestris meritis præceden
tibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim
ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam labo-
rātes & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiē inuenturi,
hoc nobis nunquàm non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset
reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare: nun a-
liò cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quàm ad videndum

 & con-

& cōtemplandōDeum tā beneficū, tam liberalē, tam nostri amantē, qui proprio filio suo nō
Rom. 8. pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatū celebrare, sic totos
Sap. 9. Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est hominis seculi, non est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volentem: haud aliter, quàm si quis passerculum pede alligatum in sublime se tollere cupientem in terram funiculo detrahat. Sabbatismus hic, sine vacatio hæc, & requies, nō huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, nō est quisquam tanta firmitate animi præditus, tanto virtutis robore munitus, tamq; sibi admirabiliter & inuictè cōstans, q nō aliquo lapsu aliquando, aliquo deflexu ad carnē & carnis desideria protrahatur, quem nulla vnq̃ animi affectio, nullus cupiditatū motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti datum non sit: quam sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istę induuiæ de cœlo ipso deducunt, atque eijciunt: ac fidei complexu in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntq; à beata eora, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt.
Seculi curæ Cyniphibus Ægyptiorū similes. Cùm nec Cyniphes Ægyptijs perinde molestæ fuerint, subitò in oculos eorum incursantes, & quoties abactæ fuerant, iterum atq; iterum recurrentes, quàm sunt sæpè nobis molestæ sæculi curæ, carnisq; nostræ desideria, quibus nō possumus quandoq; non à Dei contemplatione auocari.
Exod. 8.
Heb. 2.

Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis Pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrē quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contandendum est, non tam exactè Sab-
Sabbatum quomodo sanctificandum. batum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisq; beneficijs contemplandis vacationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoq; ab eo, vel corporis nostri, vel eorum, qui nobis aut sanguine coniuncti, aut quocunq; tandem alio necessitudinis genere sunt deuincti, cura & solicitudine, sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minimè præstari posse videbat: sed, optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura, solicitudineq; remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuò mentem vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem vestram, peccati tamen expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo quod præstare non potestis: Est aliquid prodire tenus, si non datur vltrà: Prima sequentem, etiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Non semper vobis est ocium, animum ad ea, quæ sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificijs, eleemosynis, & id genus alijs exercitamentis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuo vacare: vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis: saltem quotidie sepositum tempus aliquod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimum quemq; diem ijs rebus propriè dicetis. Scio q non omninò est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito: neuter vt vacare mihi semper totus queat, dum in diuersas vterq; curas distrahitur: quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum, non piam, minimeq; anxiam de seipso cuiq;, deq; liberis ac domesticis sustentandis solicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operam dare: licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit: non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mente, ex omnibus viribus vestris: modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laboribus vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum beneficium agnoscere, si quid rectè processerit: potestis mihi semper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen ali-
Sex dies operaberis. quod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationē, quæ ad rem vestram familiarem tuendā pertinere videbuntur, saltem septimum quemq; diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunq; curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum.

Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod antea quoque dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse: nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesq; nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra non potest: saltem dies, huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos, obseruemus: Deniq; vel semel in vita saltem, conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neq; Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur: siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunq; tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi postea migrauerimus ex hac vita: etiam si per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos coluissemus, si ventri, atq; iis, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si
Ezech. 18. quibuscūq; vitijs alijs mācipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quo minus æterna gaudia consequamur: illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacūq; hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos implesse interpretabitur, q à se de diligendo se manda-

sum

tum nobis datũ est. Vt vel ex hoc perspicuũ cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptũ hoc ab homine Christiano expleri nõ posse. Perpetuũ sabbatũ fatendum est à nobis obseruari non posse: verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tãtum obseruamus, adiuuãte spiritu infirmitatem nostrã, nõ est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni iugisq; Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cùm ventum erit ad cœlestem patriam, ad manentem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus: videbimus, & amabimus: amabimus & laudabimus absq; vllo fastidio, absq; vlla fatigatione, eũ qui & legis, & desideriorũ nostrorum finis est, Dominũ Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quamadmodum ab Apostolo scriptum est: & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. *Hebr. 13. Psalm. 66. Psal. 45. 1. Cor. 15. Psal. 83.*

Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret quidem ingẽ vt esset, verùm infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos nõ posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est, in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quo cunctis præcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoq; canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione, vsq; dum Missa peragitur: quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare Sabbatum, sacrificijs, concionibus, & alijs diuinis officijs, non corpore magis quàm animo interesse. Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaq; tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc est causa, quamobrem alijs operibus tum interdicitur: non quòd per se malum sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat, ab alijs operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, cùm dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atq; ab omni deinceps peccato cauere: ita vt neq; ventri seruiamus, neq; mammonæ, neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neq; enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbata: cùm rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare, quàm saltare. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc: Obserua diem Sabbati nõ carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius vtiq; tota die foderent, quàm tota die saltarent. Et alio loco: Quanto melius fœminæ eorum lanam facerent, quàm illo die in neomenijs saltarent. Nulla sunt opera magis seruilia, quàm sint hæc: Sed vt tanto tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs, quæ verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. *Festorum opera. Cano. 47. Missæ ad finem inter manendum. Cano. 10. Festa quomodo celebranda. Peccatum grauiss. seruitus. Aug. in Psal. 91. Aug. in Psal. 31. Tract. 3. in Ioan.*

Cæterùm labores manuum fieri quandoq; possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulent: sicut Dominũ excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato: vel Ecclesiæ commodum: sicut in Euangelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo, in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: vel superioris auctoritas, sicut idem præcepit Iudæis, vt circunciderent in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando Sabbato reus erit. Eusebius Alexandrinus, eos, qui pauperum operas die Dominico conducere, beneuolentiæ & eleemosynæ loco ponebant, obiurgans, grauiter eos peccare dicit: Nemo, inquit, qui aliena rapiat, & pauperi impertiat, mercedem accipiet. Sic tu diem Dei ne fureris, ne eum pauperi tribuens, mercede careas. Vis pauperem adiuuare? ne diem Dei eripias, sed diem tuum illi præbe: cum tui serui, tuiq; mercenarij, atq; adeo boues tui operas tibi dant, tunc pauperibus opem feras. Sin autem quiete eos priuaueris, vt eis præbeas, scit Deus cuius sit labor. Ne mandatum Dei transeas, ne scripturam audire desinas, ne furto diẽ Dei tollas, ne quiete Domini mercenarios & seruos tuos spolies. Vixit autem Eusebius hic Alexandrinus ante mille trecentos annos. *Festis an laborare liceat. Matt. 12. Ibidem. Ioan. 7.*

Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouantes sese offerunt Deo, aiusq; verbo vacãtes spiritale Sabbatum obseruant, vt Maria, quæ meliorem partem eligit: à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato sanctificando manifestum est, qui cum semel Deo se deuouerint, primam fidem irritã facientes, matrimonium contrahunt: cuius generis sunt Sacerdotes & monachi, quibus nõ propterea nuptijs interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum, ac in lege Domini die nocteq́ue meditandum, abstinendum est eis ab ijs omnibus, per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari. *Prosp. Par. 1. de promissis & prædictionibus cap. 36. Luc. 10. Sacerdotes vel Monachi matrimonium contrahentes non sanctificant Sabbatum.*

De Quarto Præcepto.

CAP. LXXX.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieq́ colere Deum, & ea fugere, quæ à vero ipsius cultu auocare possent oporteat: In posteriore, qoomodo sit proximus diligendus, docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem: sicut præter alios à Basilio quoque legimus annotatum. Siquidem omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quęris, patar noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimoa omnes. Pater noster, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam, mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itsq́ natura fratres sumus secundum carnem: & secũdom spiritom fratres nati, vel potius regenerati somus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus.

Proximus quis.
Basil. in Psal. 1.
Matt. 6.

Quę cùm ita sint, non ea quæ nostra sunt singuli, sed aa, quæ sunt aliorũ considerare: non quod nobis ipsis, verũ quod multis est vtile, quærere debemus. Reputet homo secũ, nomen suũ vnde traxerit: ab humo vtiq́, quæ nihil cui quã atcipit. sed omnia largitur omnibua, nõ hominibus modò, verũ & brutis: dũ in vsũ omniũ animãtiũ dioersos fructus ministrat. Inde appellata bumanitas. specialis & domestica virtus: q̃ vel ipsa oos docere debet nostri corporis forma, membrorũq́ vsus. Nam & nos oẽs vnũ corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ae non modò non lædit vnum alterum, verumetiam pro virili sua soccurrere lęso conatur: sic & nos alterum, pro altero solicitos esse, ae quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet.

Philip. 2.
Homo vnde dictus.
Lact. lib. 2. cap. 11. de origine erroris.
Humanitas.
1. Cor. 10. 18.

Omnes itaq́ diligendi sunt: sed quoniam copiæ singulorũ paruæ sunt, eorum aũt, qui ija egent, infinita est multitudo: delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. Nam vt quisq́ nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimũ est in eum benignitatis cõferendũ. Quapropter hãc probandã esse putat liberalitatẽ Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas, Melius est. n. inquit, vt ipse suboenias tuis, quibus pudor est ab alijs sumptũ deposcere, aut alicui postulare subsidiũ necessitati. Paulus quoq́: Si quis, inquit, suorũ, & maximè domesticorũ coram nõ habet, fidẽ negauit, & est iofideli deterior. Inter suos aũt & domesticos iure suo primũ locũ sibi pareutes vendicant, per quos factũ est, vt lucẽ hãc aspiceremos. In hos ergò cum primis nos esse beneficos oportet, vt gratos nos, quę ab illis accepimus, beneficiorũ esse declaremus. Et hoc est quod pręcipit Dñs dicens: Hooora patrẽ tuũ & matrem tuam, vt sis lõgæuus super terram, quam Dñs Deus dabit tibi. Quo quidem pręcepto, non solum vt parentes debita veneratione prosequamur, & eorum dictis simus audientes, admonemur: verumetiam, si quibos rebus opus habuarint, vt illis benignẽ suppeditemus, & eos vicissim alamus, quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur.

Benignitatis ratio.
Amb. lib. 1. offic. cap. 30
1. Tim. 5.
Domesticorum ratio habenda quiq́, eo nomine intelliguntur.

Honos & honorare
Hier in Matt. c. 15. & lib. de monogamia ad Gerontiã.
Tobiæ 1.
1. Tim 5.

Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieronymus, non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officijs defereodis: verùm & ille, qui cõsistit in eleemosynis ac munerum oblatioaibus: vt honorare sit idem, quod liberalitate prosequi. Sic in Prouerbijs legimus: Hooora Dominum de tua substantia: Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus hooratus fuerat à Rege, habuisset decem talenta. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò pòst: Qui beuè pręsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc est, nõ solum illis debita veneratio præstari, verũetiam vitæ necessaria debent suppeditari.

Parentes qui.
Rom. 13
Ibidem.

Pareotum autem nomine, non ij solum accipiendi sunt, ex quibus prognati secundum carnem sumus, verumetiam omnes qui præsunt: siue sint Pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunq́ tandem alius Magistratus. Omnis enim potestas à Deo est: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui triburũ, tributũ dicit Paulos: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorẽ: cui honorẽ, honorẽ: nemini quicquã debeatis, nisi vt inuicem diligatis.

1. Pet. 2.
Galat. 6.
Pastor ab oue iudicandus non est.
Rom. 14

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Episcopis & Pastoribus, vel tributis & vectigalibus Principes suos fraudant, vel vtrisque dicto audientes non sunt: cùm etiam illis dyscolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipsi modò nõ honorant, verùm & alios ab hooorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit: dum eorum existimatioui detrahunt: dum falsis etiam pleruũq́ criminatiooibus famam eorum prosciodunt & lacerant: dum quicquid ab illis statuitur, id secùs interpretantur: & quæ non intelligunt, ea sæpè reprehendunt: neque ferre possunt, si, qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cum si ipsi eodem loco essent, multò fortasse grauiora patrarent. Ferenda suot à subditis, eorum qui præsunt errata: non est ab oue iudicandus pastor: diuino pleraq́ iudicio sunt referuanda: Dominus enim est, cui stat aut cadit.

Ecclesiasticorum institutorum contemptores.
Deut. 32.
Pro. 22.
Eccl. 10.
Dissipantes sepem mordet coluber.
Ieiunij sextæ feriæ ratio.

Multò grauissimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi, de semitis antiquis, cùm ipsi contemnunt, tum in aliorum contemptum adducere conantur: quicquid sancitum ab illis, & tot seculorum vsu in Ecclesia Dei receptum est & approbatum, id vno traditiouum humanarum nomine reijciendũ esse docent: sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibiipsis nihil non tribuunt, illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Deniq́ quęcunq́ mille quingentis aonis & deinceps, per Apostolos, & eorum successores, & per œcumenica concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura. Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter aũt istos momordit coluber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesię dogmata, oẽs institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas cõuellere sunt & labefactare conati, qui pleraq́ nõ aliã ob causam cõtemnunt & reijciunt, quã quòd ita sunt à sanctis Patribus, quamuis summa ratione, cõstituta. Verbi gratia. Visum est Patribus, &

bus,& ab ipsis etiam Apostolis institutũ, vt sextis ferijs à carnibus abstineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit supplicium,& mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptũ Patrum, nulla prorsus necessitata cogente, eo die carnibus vescuntur. Deniq; quicquid à sanctis Patribus, quacunq; tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præcaptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinam patris tui,& ne dimittas legem matris tuæ. Pater noster Deus ast: huius disciplinam vt audiamus pręcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligare Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinã eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater nostre Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morem illi non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustrà nos audiuisse patris disciplinam gloriabimur. Erimus animij, quos vocat Propheta filios desertores: de quibus atiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic hoc quoq; præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit, assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus, adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrẽ Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris quoq; legem ne dimittamus. Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, sponsæ suæ Ecclesiæ non obtemperat, cuius contemptus ad patris contemptum redundat: Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuelem: Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquam à disciplina patris lex matris, nunquam à lege matris disciplina patris dissidet. Non est Euangelium, vbi non est Ecclesia: non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Non quòd scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eam, eiusq; sanum intellectum sibi solis propriè vendicare conati fuerint. Sed quod viuum Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi siue chartæ possunt, atramentum haberi potest, literæ siua characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: cæterùm ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolum tradidissent, nusquam proposuarunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: quin ipsa potius est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Domini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlum & terra transibunt, verba autam mea non transibunt. Nam quæ calamo sunt in charta scripta transire possunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodum libros legis Dai combustos legimus, quos tamen Esdras posteà, qui aodem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit, sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ verò scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verum in tabulis cordis carnalibue, ea nulla ratione possunt interire. Quamobrẽ honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: vtriq; morem geramus, vtriq; dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesia mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Siquidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia: Mentitur, quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum est, & columna veritatis neq; cuiusquam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cautus & prudẽs videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo cõsistunt. Satanæ sunt illæ voces: deposita quicquid armaturæ suppeditant Orthodoxi veteres, Thaologorum scholæ, auctoritas conciliorum & Pontificom, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretãdi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus: quod adserunt alij quamuis magni quamuis multi à spiritu Satanæ & alienata mente profectum est. Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio. nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neq; quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt: nisi qui fortè resipuerunt ante supremũ vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in Spiritum sanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus est, non continua quidam oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Pro. 1.
Pater noster Deus.
Mater Ecclesia.
Ab ea discedentes à Christo discedunt.
Esaiæ 30.
Psalm. 17.
Cyp. de simplicitate Prælatorum.
Matt. 18.
Luc. 10.
1. Reg. 8.
Extra Ecclesiam scriptura haberi potest, intelligentia eius non.
Credo sanctam Ecclesiam docuerunt Apostoli.
2. Cori. 3.
Esaiæ 40.
Luc. 21.
Libros legis Dei combustos Esdras restituit.
Eusebius in Chronicis.
Chrys. in op. Imperfect. in Matt. hom. 39 & ho. 8. in epi. ad Heb.
Aug. de mirabil sacra scrip. lib. ca. 32.
Beda de ratiõe temp. cap. 21.
Ephes. 5.
Lutheri superba verba.

De Quinto Præcepto.

CAP. LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundum naturam, quàm vt homo homini, quicunq; sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: sic è contrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere cõmodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quę per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat: si quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non oecides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere pnremus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quæcunque tandem bruta animantia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci. Cùm tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunq; tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præsertim à Paulo quoq; scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit: idq; in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio, Qui superbierit nolens obedire sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille.

Præceptum. Non occides, quatenus se extendat. Gen. 9. 1. Cor. 10. Cædes non omnis est contra præceptum Dei. Exod. 21. Exod. 22. Leuit. 24. Deut. 17. Deut. 13.

Quod ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam sicut præclarè scriptum est à Clemente: Non omnis cædes in malis habẽda est, sed solum illa prohibetur, quæ innocenti infertur: iusta verò Magistratibus reseruatur. Quare si qui Magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legũ conditores iusta decernunt. Quid enim aliud est Rex, aut Iudex quicunq;, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit Paulus, time: Noo enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisq;, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Quamobrem non modò non peccat Iudex, cùm de sonte pœnas sumit, verumetiam si id facere intermittat, non minus in vitio est, quàm ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciatus. Homicida est, quisquis iurisdictionem sibi datam habẽs, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida, verùm Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Itaq; homicidas, & sacrilegos, & fornicarios punire non est effusio sanguinis, dicit Hieronymus, sed legum ministerium. Præclarè quidam dixit, quamuis Ethnicus, Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria auctoritate occidarit hominem, is demum violasse mandatum hoc existimandus est, non solùm si manu id faciat, verum etiam si sit ex eorum numero, de quibus dicit scriptura. Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis cõsilium det alicui, vt occidat: siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo: siue quodcunq; præstet auxilium, aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati. Siquidem digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si potest, cùm scriptum sit: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neq; pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius, si non paueris, occidisti.

Lib. 7. ca. 3. constit. apost. Magistratibus licet occidere. Deut. 32. Pro. 8. Rom. 13. Magistratus non puniens sontes, homicida est. In ca. Hier. 22. Rei huius præcepti. Psalm. 56. Rom. 1. Pro. 24. Consentienti in alienum periculum.

Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Christus, quòd homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit: Noli ergò putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus id est homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atq; ita gehennæ reum facit: si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur ab eo, qui vocauit nos in gratiam Christi.

Homicidæ animarũ. Ioan. 8. Aug. tract. 42. in Ioan.

Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dũ sua in eos vitia infundit, ac plus etiã exemplo, quàm peccato nocet: si præsertim sit ex eorũ numero, quibus dictum est, Vos estis sal terræ, quòd si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si præierint alijs flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius, quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modo crimine, verùm etiam

Malo exemplo nocere, est homicidam esse. Matth. 5. Gregor. in pastorali parte 3. admonitio. 5.

suspicione criminis vacare queant, quantò pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cùm sua in illos vitia iofundunt.

De Sexto Præcepto.

CAP. LXXXII.

Graue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non mœchaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verum & Hebræorum & Barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli, nec manifesti, dupli pœna absoluebat: scelus adulterij, securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabatur, quòd id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiam permisit, deprehensum adulterum, sine iudicio, sine legibus confodere. Nimirū id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti: quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere: qui multis adulterijs nobilitatus est, principem inter alios sæpè locum obtinet. Atq; adeo non pudet facti plerosque, vt glorientur etiam in malitia sua, lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur: si pudicitiam vxoris alienæ furatus omni eam honestata spoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verumetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulterij, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet, & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir, itaq; ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est, ne illac eat viuendo, qua timet, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à virtute dictum, quòd plus in eo, quàm in fœmina, virtutis insit. Quod si ita est, æquū est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neq; quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse præstet, quam ab illa coniugij fidem exigit.

Adulterium crimen grauissimum.
Adulterium quomodo punitum olim, et eius nostro æuo impunitas.
Psal. 51.
Pro. 2.
Aug. de adulterinis nuptijs. li. 2. c. 8.
Peccatum virorum pœna maiore dignū, quàm mulierum.
Vir vnde dictus
Lact. de opificio Dei cap. 12.

Cæterùm adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præceptu prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Itaq; scitè dictum est à Tertulliano, Quod Christianus vxori suæ soli, masculus nascitur. Nec minus verè scriptum à Lactantio: Hoc præcepto non adulterare, non solùm corrumpere aliorum matrimonium Deus prohibet: quod etiam communi gentium iure damnatur: Verùm & prostitutis corporibus abstinere iubet. Ex quo manifestum est, eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunq; tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rursus in alia Epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens. Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur. Certè quod peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit. Gregorius Nissenus non dubitauit fornicationis peccatum adulterio æquiparara, & vtriq; grauissimas pœnas esse constitutas dicit.

Mœchia quid.
In Epitome diuinarum institut. c. 4.
Fornicatio quale crimen.
In Apologetico.
Ephes. 13.
Ephes. 5.
Gal. 5.
Inep. ad Letoium

Ridiculum autem est, quòd hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges non discedant, néue quid indignum committant honestate temperantiaq; coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidem seruent inuiolatam. Cæterum hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant, quę scripturæ mens nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos qui matrimonio sunt irratiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, néue maritus alicui præterquàm vxori, néue vxor alicui præterquàm marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem, & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vnicum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa millia virginum, multæ myriades continentium fuerunt in Ecclesia, qui alijs, quàm contrahendi matrimonij remedijs vsi, pudicè & castè vitæ suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quod potuerunt tot seculis tot myriades hominū, hoc nūc vix quemq̃ posse dicemus? Non est abbreuiata manus Domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neque cœpit vnquam, nec idem esse desinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: Non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neq; se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlebem agere firmiter deliberatum habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergo, quod melius est, vocati sumus omnes: cùm per ip-

Non mœchaberis ad quos magis pertinet
Continentia an possit seruari.
Marc. 9.
Philip. 4.
Cœlibatus præstat coniugio.
1. Cor. 7.

sum

Matt. 19. *1. Cor. 7.*

ſum Chriſtum dicentem: qui poteſt, hoc eſt, qui vult, capere capiat: tum per Apoſtolum eius ad Corinthius ſcribentem: Volo autem omnes eſſe ſicut meipſum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue ſit, etiam qui habent vxores, vult Apoſtolus eos eſſe, tanquam non habentes: hoc eſt, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potius occupati, quàm rei ſine vxoriæ mancipati. Quare vocati ſumus ad ea, quæ ſunt optima. Nam ſi Ethnicus ille dixit: *Plutarchus in libro de exilio.* Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet conſuetudo: non eſt veriſimile, non multò magis id voluiſſe Deum: qui nos ad perpetuum quendam ſabbatiſmum vocaſſe videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuiq; poteſtatem, ſi dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (ſicut natura ſua virtus omnis eſt difficilis) quin quod proximum eſt ſequeretur. Prima ſequentem, ſicut anteà quoq; diximus, honeſtum eſt, in ſecundis & tertijs conſiſtere. Quin optima ſit virginalis caſtitas, proxima cœlibum continentia, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed ſi cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum eſt & matrimonium inire: & ſecundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malũ non eſt: verùm ei, qui nulla ſe voti religione obſtrinxit.

Continentia an contra naturam ſit.

Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verũ ſit, contra naturam eum niti. Siquidem ſi quis naturam ſpectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris cõcupiſcentia, maximè ſecundum naturam eſt. *Iob. 7.* Omnes enim natura, & voluptate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus eſt, ſi quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hęc eſt militia noſtra. Militia. n. eſt vita hominis ſuper terram. Quid aliud in baptiſmo factum eſt, quàm quòd Chriſto nomen dedimus, quàm quòd illi ſtipendia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiſcentiam fortiter eſſe pugnaturos nos obſtrinximus? neque propterea deſpondere nos animum ſtatim oportet, ſi victi quandoque fuerimus. *Baſi. in hom. de pæ.* *Amb. li. 1. de viduis* Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Præclarè Baſilius: Non Angeli ſumus, inquit, ſed homines, & cadimus, & reſurgimus, idq; ſæpe eadem hora. Ambroſius verò contra eos, qui propter infirmitatem non eſſe putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præſtet quod vouiſſet Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiſcentiæ timet lapſum. *Matrimonium quomodo violetur.* Quid? ipſi coniuges, nunquid omnes caſtitatem obſeruant coniugalem: Etiam in ipſo coniugio adulterium committi poſſe, vel illa Xiſti ſententia ab Hieronymo & Auguſtino producta, nos docet: *Hier. li. 1. con. Iou.* *Aug. li. 2. cont. Iul.* Adulter eſt in ſuam vxorem amator ardentior. Quàm multos autem reperire licet, quibus, quod eſſe debebat fornicationis remedium, peccati grauioris ſit occaſio, apud quos adulterium ludus & iocus eſt. Nunquid ideò malæ ſunt nuptię? nunquid ab illis abſtinendum eſt, propterea, quòd alteruter, aut vterq; coniugum non raró illicito concubitu miſcetur? & certè cùm non diſpar ſit admiſſum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo ſanctior eſt res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam ſanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamen non eſt honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, ſi quis fidem ſuam coniugi obſtringit, ſi corporis ſui poteſtatem penes coniugem tantum fore promittit: etiam ſi non paucos reperire liceat, qui quod promiſerint, non præſtent. Quòd ſi difficilius continet, qui coniugis vti commercio conſueuit, ſi quo caſu longius abſit à coniuge, aut ſi non modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem ſit vſus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiſcentiam à natura ſibi inſitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat, ſui corporis poteſtatem alteri facere noluerit? Scilicet, ſi iſtos audiemus, ſuperſtite coniuge, quando quidem illius vſus eſſe non poteſt, ſed ſecundas ac tertias aut quartas etiam nuptias tranſibit: ne ſi continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita eſt, nitendo. Quis non videt, quanta ſit in his abſurditas? Et tamen cati ſibi videntur, qui hæc magno cum ſupercilio pronunciant: ſeq; prudentiores eſſe deierauerint, quàm vel Apoſtolos ipſos, qui iã fuerunt rerum omnium imperiti, vt ſimul atq; Chriſtum ſequi cœperant, vxores relinquerent, neq; ſui corporis poteſtatem deinceps illis vnquã facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos ſequuti ſunt omnes. *Adulterium ſpirituale grauius quàm carnale.* Verùm huc iſtos cæcitatis & dementiæ perduxit mœchia ſpiritualis, quæ multò grauior eſt, quam illa carnalis. Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, dicit Paulus: *2. Cor. 11.* Per quem, qui loquutus eſt, idem etiam per Prophetã multò ante dixerat: *Oſeæ. 2.* Et ſponſabo te mihi in ſempiternũ & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & in iudicio, & in miſericordia & miſerationibus.

Sponſa Chriſti ſumus quomodo.

Sumus ergo ſponſæ Chriſti, quodq; ſtupendum maximè eſt. & omnes vna ſponſa, & ſinguli ſingulæ ſponſæ ſumus. Hactenus autem ſinguli Chriſti ſponſæ ſumus, quatenus illius vnius ſponſæ ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ membra ſumus. Sponſus noſter ille eſt, de quo ſcriptũ eſt. Rex omnis terræ Deus: ipſe ſpõſus noſter totã tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod pretium dedit? *Pſa. 46.* Empti eſtis, dicit Paulus, pretio magno. *1. Cor. 6.* Sed quodnam eſt illud pretium magnum? Edisserit hoc alius Apoſtolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni immaculati Chriſti. *1 Pet. 1.* Sanguinem ergo ſuum fudit: ſanguinis ſui pretio nos emit. Vbi fudit ſanguinem ſuum? in paſſione crucì affixus, quam prædixit Propheta, dicens: *Pſal. 21.* Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. *Ioan. 19.* Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meã miſerunt ſortẽ. Habet ergo veſtẽ ſponſus noſter. Qualis ea fuerit, docet Ioãnes, dicẽs, q erat deſuper contexta per totũ. *Vnitas eccleſiæ, Chriſti inconſutili tunica ſignificata.* Quid ea res niſi charitatẽ? quid ſignificat niſi vnitatem? Hanc tunicam non diuiſerunt impij milites, Chriſti perſequutores: interea diuidunt Eccleſiam, qui volunt haberi Chriſtiani. Cæterùm quiſquis hanc diuidit,

uidit, milites, qui Christum in Crucem egerũt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoq; Christo, a quo tanto emptus fuit pretio, segregatus est, atq; illius esse sponsa desinit, tantoq; grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, quantò maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens Presbytar Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione, accedat ad falsam, quæ non cõuenit, opinionem. Quem sequutus Gregorius Nazianzenus: Non enim, inquit, peccatum illud solum, quod circa corpus admittitur, fornicatio, & adulterium dicitur: Sed & quoduis aliud flagitium, præsertim scelus id, quod in diuinum numen perpetratur. Vnde id afferamus fortasse quæris? Fornicati sunt, inquit, in adinuentionibus suis Et alio loco: Adulterium committebant in ligno. Vides adulterinum quendam cultum, & religionem Tertullianus quoq; vocat hæreticon opera, doctrinas adulteras. Optatus etiam explicans illum locum: Cũ Mœchis particulã tuam ponebas, hæreticos dicit mœchos, & mœchas Ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat Christus in Canticis canticorum. Quasi diceret: Quid mihi colligitis non necessarias? vna est dilecta mea, vna sponsa mea, vna columba mea, Catholica, in qua & vos cùm esse possetis, rebaptizando, eum mœchis particulam habere voluistis. Quod pluribus etiam persequitur Theodoretus, in præfatione quam scripsit in Cantica canticorum. Et Hieronymus Origenis interpretationem secutus Ezechielem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur: & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ. Quibus præcipit sermo diuinus. State in vijs, & quærite semitas Domini sempiternas, & videte quæ sit via bona, & ambulate in ea: Mosi videlicet, Iesu, Iudicum, & Regum libris, Esaiaq; & Hieremia, & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suũ, qui ad peruersitatẽ doctrinæ testimonijs malè abutitur scripturarũ & dicit: Hæc ait Esaias, hęc dicit Ozeas, hoc loquutus est Moses, hæc Daniel. Et pulchrè non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum veneris librorum, errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam, animasq; credentium: quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel Magistris dogmatum peruersorum: quando afferunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt, vt sumantur, &c. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum: Et post te non erit fornicatio: collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocãt eiusmodi, Prophetæ mulieres adulteras, vocant & meretrices, sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenium sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt, & sponsæ ipsius Ecclesiæ membra esse desierunt: vt quando semel ei fidem datam fefellerunt, eam subinde mutent, ac si mulac viderint collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionẽ, quæ instat, quiq; verbis ornatis & amplis ea, quæ praua sentit, edifferere queat statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est & diuturnum. Sed neq; apud Magistros eorum, sectarumq; Principes, constãs est aliquid & perpetuum: cùm quotannis, & ritus & dogmata sua varient. plerosq; videre licuit, qui cùm nati vel renati potius fuissent Christiani, facti sunt Lutherani, deinde Sacramentarij: posteà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falsum, amplecti, vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere viderentur, ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti, nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauẽdum est homini Christiano; cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus esse debet, quàm vt ab Ecclesia, quam sibi sponsam Christus elegit, in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur, se diuelli quacunq; tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet, quo possit ad præmia, quæ spõsis suis Christus pollicitus est, peruenire.

Mœchia spiritualis. — *Clem. li. 6. stroma.* — *Tert. de præscri. aduersus hæret. cap. 6.* — *Li. 4. cont. Parme.* — *Hom. 7. & 8. in Ezech.* — *Hier. li. 5. c. 6.* — *Hier. 6.* — *Ezech. 18.* — *Quomodo hæretici in principio viarum fabricant lupanar suum.* — *Hier. 2.* — *Collis sublimis & lignum frondosum quid.* — *Hæreticorum dogmata non sunt diuturna.*

Ne verò durius alicuius videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, sæpè scripturam, posse pro velle, vsurpari docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere, qui enarrãs illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt, inquit, hoc est, noluerunt. Neq; te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquam potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest mundus vos odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit: Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic potest benefacere, qui didicit mala Non dicit, quòd impossibile sit ei benè operari: sed quia nolunt, ideò non possunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamẽ perdiscas, non vt sorte datã necessitatem suspiceris. His enim datum est, qui sponte id eligunt: Quod ideò dicit, vt ostẽderet superiora nobis auxilio opus esse: quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit: non omnes possunt, sed non omnes capiunt, id

Posse pro velle sæpè in scripturis vsurpatum. — *Nazian. lib. 4. Theologiæ.* — *Chrys. hom. 67. in Ioan.* — *Hier. 3.* — *Hom. 63. in Matth.*

est, omnes quidem capere possunt, sed non tamen omnes capere volunt. Palma proposita est, Qui concupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent: Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non omnes capiunt verbũ hoc, sed quibus datum est: Datum est inquit, volentibus, atq; ijs qui animi inclinatione ita feruntur. Hieronymus quoq; sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbum istud, Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunã introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Quem Sixtus quoq; secutus in lib. de castitate: Noli, inquit, sic intelligere dictum hoc: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datũ est: quasi castitatem non nisi illi posside ant, quibus etiam non volentibus, vt fatali, quod aiunt, necessitate collata sit: ne & gratiosum Deum statuas, & castitatis præmium tollas, & vanam vtrobique eius exhortationem facias, si eam non qui capiunt, sed quibus diuinitus indulgetur, obtineant. Tam vana erit exhortatio rei non voluntariæ, quàm præmium iniustum. Et tam nõ culpari merebitur, qui pudicitiam negatam sibi non habuerit, quàm qui collatam possederit, coronari. Quomodo ergo intelligendum est: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est? Noli à scripturæ sono discedere, & errare non poteris. Verbum dixit datũ, non castitatem, quam aliundè sperare non possumus. Quia cùm habemus, naturaliter possidemus. Nostra est enim, quæ nobiscum nascitur, & in nobis est. Ita non est expectanda, sed custodienda, quæ in nobis est. Hoc ergo custodiendæ castitatis verbum non omnes, sed quibus datum est, capiunt. Quibus ergo datum est? Omnibus Christi discipulis: qui & Euangelium, & Apostolum legunt, vbi non aliud magis Deum, quàm castitatem velle cognoscunt. Quibus verò datum non est? Paganis scilicet & Iudæis, & quibuscunq; noui Testamenti doctrina ignota est, in qua vel maximè bonum castitatis ostenditur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba, Qui potest capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neque diuersa esse videtur interpretatio Theodoreti, qui priusquam hunc ex Euangelio locũ adferret his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam: eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant: vbi intelligendum est, quòd nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quòd Dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ: ita quòd illi non poterant credere culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum. Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt, vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

In illum Euangelij locum cum consummasset Iesus.

Theo. in Epitome diuinorum decretorũ cap. de virginit.

Aug. Tract. 53. in Ioan.

De gratia & libero arbit. c. 5.

De Septimo Præcepto.

CAP. LXXXIII.

De furto difficilior satisfactio.

QVòd septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cùm absq; satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs quibuscunq; satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleemosyna placatum sibi Deum reddere, peccatiq; sui veniam impetrare potest. Cæterùm, si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemosynæ. Si nõ vult quadruplum cum Zacheo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est: ac posteaquam restituerit, tum demum de suo det pauperibus. Neq; enim gratæ Deo sunt eleemosynæ, quæ fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quòd Propheta quidam, ea quæ furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauãt & polluũt vt lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere possit, quàm profundum lutũ eum, qui in ipso hæsit.

Restitutio rei alienæ.

Eleemosynæ ex alieno, Deo ingrata.

Eccl. 34.

Abac. 2.

Densum lutum furto vel rapina parta.

Non est autem existimandum, solũ illud furti genus hic prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem, furti nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neq; putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti: Quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitũ aliquem in negotijs & contractibus circunscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab ijs, qui pretia rerum ignorant. Quacunq; quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem

Aug. in q. in Exod. cap 71.

Aug. de verbis Apost. hom 19.

Inuentum non restitutum, furtum est.

Vsura.

In contractibus furtum.

In tributis exigẽdis vel negandis, furtũ.

Esai. 1.

tem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes socij furum: qui cùm per rapinas, miserorumꝙ lacbrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neꝙ verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum qui iniuriam facit, & nō prohibet, is non minorem, scribit Chrysostomus, luet pœnam ꝙ̃ qui iniuriam fecit. Contrà verò, qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen est, quod latius ꝙ̃ hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrant per ostium in ouile ouiū, sed ascendunt aliundè, hoc est, Magistratus & honores, ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, aos fures & latrones ipse Dominus appellat. Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis Ecclesiæ præsertim bonis per luxum abutatur: si maiores ꝙ̃ pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excugitet, non sine magno eorum quibus præest grauamine.

Psal. 49. *Chry. in Gen. ho. 33.* *Ioan. 10.* *Fures spirituales.*

Cæterùm inter omnia furti genera multò perniciosissimum illud est, cuius Prophetas quosdam arguit Dominus, qui furabantur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus, & ante eum Cyrillus Hierosolymitanus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipare non potest innocentem. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ, atꝙ dicebant: Hæc dicit Dominus: Et, vidi Dominum. Et verbum Domini, quod factum est ad illum, siue illum, sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamento, & furātur verba Saluatoris, vnusquisꝙ à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronunciant. Neꝙ enim competit hæreticis scripturarum possessio, quam quoties inuadunt, syluam alianam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt, quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus differit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hinc etiam est, quòd scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem absconditum.

Hæretici fures. *Hier 23* *Catech. 3.* *Mendacium imitatur veritatem.* *Scripturarum possessio non competit hæreticis.* *Lib. de præscrip. aduersus hæret.* *Prou. 9.*

De octauo Pracepto.

CAP. LXXXIIII.

Ctauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona. Quantum autem sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filius est Diaboli: qui sicut ipsa dicit Veritas, mendax est, & pater eius: intellige mendacij. Verum & scriptura quàm graue sit hoc facinus, demonstrat, dicens: Os, quod mentitur, occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Peccat igitur quicunꝙ mentitur. Cùm aūt tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest, officiosum quod prodest, iocosum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè, quod perniciē adfert proximo, siue quis eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euāgelium transferre, Dei verbum adulterando siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculū creare conetur, falsum contra eum testimonium dicendo. Quòd si iusiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim esse potest facinus magis capitale, quàm testem citare mendacij veritatem.

Mendacij pater diabolus. *Eccle. 7.* *Aug. tract. 42. in Ioan.* *Ioan. 8.* *Sap. 1.* *Psal. 5.* *Mendacij tria genera.*

Quamobrem cùm graue sit crimen mendacium, longè grauissimum est periurium: In veteri lege contra falsum testem pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cùm diligentissimè perscrutantes, inquit, inuenerint falsum testem contra fratrem dixisse mendacium, reddent ei sicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audiētes cæteri timorem habeant, & nequaꝙ̃ talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falso testi pœna proposita quam aduersus homicidas in Exodo sancitam legimus. Neꝙ enim leuius est falso testimonio, ꝙ̃ ferro quenquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnunꝙ̃ est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores. Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamꝙ mutuam euertere conantur, qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inserunt, sic isti clam detrahentes, virus sui pectoris infundūt in fratrem: cumꝙ lingua hominis ad benedicendum Deum, & ad ædificationem hominis sit creata, isti eum serpenti faciūt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutūtur. Neꝙ verò modò ipsi qui detrahunt alienæ famę, verùm & ij qui detrahētibus aurem accommodant, ad eundem lapidem offendunt, quos monet scriptura, dicens: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire & ori tuo facito ostia: & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones, qui laudant peccatores in desiderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendunt & murmuratores, quibus

Falsi testis pœna in veteri Testa. *Deut 19.* *Homicidij & falsi testimonij eadem pœna.* *Exod. 21.* *Detractores serpentibus similes.* *Rom. 1.* *Eccl. 10.* *Eccl 28.* *Susurrones.* *Pro a.* *Palpones.* *Eccl. 28.* *Psalm. 9.*

Esai. 5.
Esai. 3.
Murmuratores.
Eccl. 28.
Occidit lingua plures quàm gladius.
Iaco. 3.

nunquam satisfieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunq; vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpè muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille Sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit: plures vt per linguem interijsse, quàm in ore gladij cecidisse videaotur, vt rectà cam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

De nono & decimo Pracepto.

CAP. LXXXV.

Legum humanarũ, & diuinarum discrimen.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia, discrimẽ & hoc esse putatur: quòd illis aut facta puniuntur, vt furta, cædesq;: aut dicta, & conuitie & insidæ aduocationes: aut scripta, vt salse charta, & famosi libelli: aut consilia, vt coniurationes & cõscientiæ latronum. Cæterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas per

Vbi tractat de linguæ morbo, & alijs vitijs.
Hier. li. 1. c. 4. Oseæ
Reg. 43. c. 1.
8. Reg 16.
Hebr. 4.

sequitur. Apud quem, sicut scripsit B. Ephrem, cogitata oon aliter ac facta censentur, & operis instar coosilium est. Quem secutus Hieronymus: Non solum enim opus, sed & cogitatio mali operis pœnas luet. Quod pluribus etiam verbis persequitur præceptor eius Gregorius Nezianzenus, in priore contra Iulianum oratione. Et Basilius in Ethnicis. Et Athenagoras in oratione, quam pro Christianis ed Imperatores conscripsit. Et Augustinus cum dicit: Meritò malus punitur affectus, etiem eui non succedit effectus.

Voluntas à Deo iudicatur.
Li. 16. de Ciui. Dei, cap. 4.

Siquidem bomo videt quæ foris sunt, atq; ea sola punit quæ videt: Deus eutem, cuius oculis nude & aperta sunt omoia, cor intuetur: cor, non manum interrogat: Solaq; voluntas est, sicut ex Bernardo quoq; docuimus anteà, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, eut præter se in aliquo conseotire nulla vt, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem erecturam constituit, prout scilicet iustitiæ, iniustitiæve consentit. Et alio loco: Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem? Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit: antequam occidat, quasi homicida habetur: qui & peierare peratus est, antequàm peieret, iem periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, ante-

In Matt. homi. 46.

quam committat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quæ aut remuneratur

Homil. 45.

pro bono, eut condemnatur pro malo: opera autem testimooia sunt voluntatis. Et in ea quę præcedit homilia: Nunquid sic iudicat Deus, quomodo indicat homo? Homo iudicat in ope

Hom. 87. in Genes.

re, Deus autem in corde. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominus non consueuit ettendere ad ea, quæ à nobis fiunt, sed ad internam mentem, à qua vt hæc faciemus, impellimur.

In Hom. de lenium peccatorum periculis, Tom. 5.

Et ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis fiunt, vel auersatur. Et iterum elibi: Et si nonnuoquem cogitamus nec facimus, disponimus nec implemus: tamen cogitata pro factis tenentur, licèt nondum opere compleentur. Facere enim cordis cogitere est: quia corporis est cogitata perficere. Cor cogitando tenetur in crimine, licèt corpus immune videatur eb opere. Reus est iam animus qui cogitauit, licet immune sit corpus ab opere, quod nõ

Concupiscentia non prohibetur, sed consensus concupiscẽtiæ

fecit. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis: Non coocupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius: non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

Fallũtur autem, qui prauam inclinationem, fomitemq; peccati, qui primi perentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam sicut anteà quoq; fuit à nobis demonstratum, noo exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blaspbemem suam sententiam de eo, quòd impossibilia

Aug. ser. 61. de tẽp.

præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est: nec damnaturus est homioẽ, pro eo quod nõ potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cũ

Concupiscentia remanens post baptismũ, nõ est peccatum
Aug. cont. duas epi. Pelag lib. 1. cap. 13.
De nuptijs, & concupisc. li. 1. c. 26.
Cont. Iulian. lib. 6. cap 8.

diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura. Quæ verò sunt à netura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, noo radit: nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, qoasi rasorum in capite capillorum, vnde crescãt iterũ resecanda peccata. Qui non vno loco docet, quamuis maoeat in renatis concupiscentia: sublatum tamen esse reatum in Baptismo.

Rom. 7.
2. Cor. 5.
Peccatum nullum sine voluntate.
Aug. de duabus animabus cõt. Manich.
Idem de vera religione. cap. 14.
Aug. de nuptijs & concupisc. li. 1. c. 23.

Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatũ. Nunquid ideò Christum, aut culpæ elicuius affinem, aut demnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale non est, quòd nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare eliquem sine voluntate, megnum esse deliramentum scribit Augustinus: & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ. Vsq; adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt oullo modo sit peccetum, si nun sit voluntarium. Quòd itaq; concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideò sic vocat, quòd propriè peccati, culpæq; alicuius ratiooem habeat: sed vocatur, inquit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio, quam lingua facit,

&

& manus vocatur ſcriptura, quam manus facit, itemq́ ſic vocatur peccatum, quia peccatū ſi vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, ſed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deus, quàm vitioſos affectus, ad quos accedit conſenſus, vt non concupiſces, idem eſſe videatur cum eo, quod alio loco dicit ſcriptura: Poſt concupiſcentias ſuas non eas: quodq́ dixit alibi idem Apoſtolus: Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. Ioannes Chryſoſtomus aliud eſſe vult concupiſcere, aliud velle: Concupiſcere, inquit, paſſionis: velle autem arbitrij eſt, frequenter enim concupiſcimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiſcentiæ non conſentit voluntas, concupiſcentia ſola non damnat: magis autem glorioſiorem facit virginitatis coronam. Et in Homilijs ad populum Antiochenum: Concupiſcere, inquit, naturale, malè verò concupiſcere, iam eſt voluntatis: peccatum autem ex voluntate. Qui diſertis etiam verbis alio loco concupiſcentiam non eſſe peccatum affirmat. Et epiſtolam ad Galatas explicans: Concupiſcentia, inquit, ad liberorum procreationem, vitæq́ conſeruationem data eſt, non ad adulterium, ſcortationes & laſciuias, vt pater fieres, non adulter: vt legitimè verſeris cum vxore, non vt contra fas eam corrumpas: vt relinquas tuum ſemē, non vt aliorum vicies. Siquidem adulterium non eſt naturalis appetitus, ſed cōtumelia præter naturam. Itidem & Gregorius Niſſenus, non eum, qui aliquo caſu concupierit, ſed qui conſultò ſibi vitium aſciuerit & contraxerit, condemnandum eſſe ait: Nam vt innaſcatur aliquando talis appetitus, ſæpè infirmitas inſita naturæ etiam præter animi ſententiam efficit: Verùm non in modum torrentis, impetu perturbationis tranſuerſum rapi, ſed viriliter aduerſus eiuſmodi diſpoſitionem & affectum cōſiſtere, & rationibus perturbationem diſcutere atq́ ſubmouere, hoc virtutis eſt opus. Cyrillus quoq́ contra Antropomorphitas ſcribens: Fieri, inquit, non poteſt, vt inſitam carni concupiſcentiam eradicemus. Sobrietate autem obuiam ire, quominus petulantius in nos agat, in noſtra poteſtate eſt ſitum: idq́ præcipuè quia homo factus eſt vnigenitus, qui ferocientem legem peccati, quæ eſt in membris noſtris, non amplius in nos ſæuire graſſariq́ permiſit. Atque hoc quidem docet optimus Paulus dicens: Quod enim impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, filium ſuum mittens Deus in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato condemnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis in nobis impleretur, non ſecundum carnem ambulantibus, ſed ſecundum ſpiritum. Superiores igitur euademus inſitis motibus, nō equidem in vniuerſum, neq́ ex omni parte hoc enim in beatiſsimam illam vitam reſeruatur, quæ futura expectatur in futuro ſeculo. Poſſumus autem fortiter obſiſtere, & caſtigare motus carnis opitulante Deo, facultatemq́ nobis cœlitus ſuppeditante.

Et contra duas epiſ. Pelag. — *Eccl. 18.* — *Rom. 6.* — *Concupiſcere & velle.* — *Chryſ. ho. 52. oper. imperfect. in Mat.* — *Hom. 19.* — *Hom. 13. in Matth.* — *Greg. Niſſ. in lib. de octo beatitudinibus, explanans illud: Beati mites.* — *Cyril cap. 11. contra Antropomorphitas.*

Quò magis autem intelligi res poſsit, illud ſcire oportet. Concupiſcentiam nonnunquā habere nomen fomitis, & eſſe quandam ad malum inclinationem: factū. n. eſt peccato primi parentis noſtri, quòd ſenſus & cogitatio humani cordis in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Hanc Paulus vocat legem in membris noſtris, repugnantem legi mentis noſtræ. De hac ſcribit Iacobus: Vnuſquiſq́ tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus & illectus. Hæc non ſolùm peccatum non eſt, verumetiam occaſio perſæpè coronæ. Beatus enim qui ſuffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiſcentia, hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidam ratiam offendimus, ſed lapſum tamen mortis nondum incurrimus. Eſt itaq́ iam hic ſecundus ſtimulus, qui & ipſe concupiſcentia vocatur. Nam primus eſt, leuis quidam punctus ſenſuum, & incentiuum vitiorum. Secundus eſt cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos ſtimulos, quos Græci προπαθείας vocant, ſcribit Hieronymus Deum non punire: ſine quibus nullum hominum eſſe poſſe dicit. Cæterùm peccatum cùm conſummatum fuerit, hoc eſt, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem ſtimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Proſper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, ſed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam ſignificat volūtatem: ac ſi motus ij, qui in hominibus affectiones ſunt, ijdem ipſi in benè vtentibus virtutes, & malè vtantibus paſſiones, ſiue perturbationes, aut vt quidam volunt, ægritudines fiunt.

Chry. hom. 13. in ep. ad Rom. — *Concupiſcentia diuiſio.* — *Gen. 8.* — *Rom. 7.* — *Iaco. 1.* — *In cap. 18. Ezech.* — *Proſper. li. 2. de vita contemplatiua cap. 3.*

Scripſit D. Bernardus ſermonem quendam de cute, carne, & oſsibus animæ. Et explicans illud Pſalmi, Multæ tribulationes iuſtorum, ſed de omnibus his liberabit eos Dominus. Cuſtodit Dominus omnia oſſa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionem, vt conſequenter os eius intentionem poſſimus accipere. Sic enim erit in oſſis integritate animæ vita, in carnis incorruptione ſanitas, in cutis ſpecie pulchritudo. Quæ ſunt ergo tribulationes iuſtorum, niſi quod interdum decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde verſatur, nonnunquam verò etiam caro vulneratur: quando ſcilicet ad hoc vſq́ cogitatio pernicioſa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam oſſa quidem iuſtorum omnino integra atq́ illæſa cuſtodiuntur à Domino, vt nunquam frangatur propoſitum cordis eorum, nunquam ſalubris intentio conteratur, vt videlicet concupiſcentiæ titillanti etiam detur aſſenſus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, ſic conſenſus omnino animam necat. Ante quem etiam Gregorius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, ſuggeſtione, delectatione, & conſenſu. Suggeſtio quippè fit per diabolum, delectatio per carnem, conſenſus per ſpiritum. Quia cùm primam culpam ſerpens ſuggeſsit, Eua velut caro delectata eſt, Adam velut ſpiritus conſenſit. Et neceſſaria eſt magna diſcretio, vt inter ſuggeſtionem, delectationem & conſenſum iudex ſui animus præſideat. Cùm enim malignus ſpiritus peccatum ſuggerit in mente, ſi nulla peccati delectatio ſequatur, peccatum om

Greg. interrogat. ... cap. 11.

tuo mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Ecce quod nolo, malà desideria surgunt: sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt. Si benè me audis, & eò quòd loquor, armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non regnet? Non obediatis concupiscẽtijs suis. Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum sanctum, vt membra tua teneas. Surgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes, ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere, tene oculos, ne malè attendant: tene aures, ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus: ipsum concupiscere, facere est. Sed ait Apostolus: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum est? hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, suggessit, non audiatur: ardet, non se cõpescit, & velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea quæ vultis, faciatis: Noli dare mẽbra: ardeat sine causa, & consumit se. In te ergo fiunt ipsæ concupiscentiæ: fatendũ est, fiunt, ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfecisti: Perfecisti enim, si decernas faciendũ esse adulterium: & ideò nõ facis, quia locus non est inuentus, quia opportunitas nõ datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse cõmotus. Ecce iã illa casta est, & tu adulter es. Quare? quia perfecisti cõcupiscẽtias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendũ esse adulteriũ decreuisti. Par.n. est maleficiũ, inquit Philo, patrasse cædem, & decreuisse. Et B. Marcus Eremita: Cui, inquit, est animus aliquid faciẽdi, nec potest, perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum est. Quod pluribus etiam in Homilia quadam persequitur Macarius.

Rom. 6.
Concupiscentiæ obedire.
Gal. 5.
Quare prohibeat Paulus perficere carnis desideria.
Rom. 7.
Perficere quid.
De lege spirituali, cap. 15.
Philo de confusione linguarum.
Macar. ho. 26.

Hæc est concupiscentia, quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur, si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis, quemadmodũ à Basilio quoq; scriptum, & ab eius fratre Gregorio Nisseno repetitum, legimus, primo motu compesci nequeunt, quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerẽdam, exercendamq; virtutem existunt: vt non sine causa dixerit Origenes: sicut caro, si sale non aspergatur, quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur, ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio. Cæterùm si ad extremum certa ratione, deliberationeq; firmentur, etiamsi in actum non prodeant, omninò lætifera iam sunt: Tum enim demum ventum est contra præceptum Dei: Non concupisces. B. verò Ephrem consensus, inquit, pro factis iudicatur. Actionis enim vis & caput in ipso consensu, & proposito situm est, vbi seipsum reprehendit, & peccata sua confitetur. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum, &c. Nõ ait, inquit, nõ sit, sed, ne regnet. Et si sit peccatum id est, fomes & delectatio peccati, tamen non regnet, id est, non faciat, quod illicitè cupit. Inest modò peccatum cùm delectatis, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum, sed qui quingentorum annorum ætatem nõ excesserit? Etiam ante mille propè ducentos annos, sic Pauli locum hunc enarrauerunt ante Augustinum Chrysostomus: & post Augustinum eius discipulus Primasius: & qui propemodum fuit illius æqualis Petrus Chrysologus: post hũc Theophylactus, atq; alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dicit, non prouocet, non titillet, sed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis gloriam: dimicet, & decidat ad triumphum victoris, & tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quõdam suis tota securitate calcari. & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum: ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Ad eundẽ modũ Bernardus quoq;: Felix anima q̃ peccatũ sentiens, peccato non consentit: quã & si cogitatio inquinat, ratio lauat pugnãs, & repugnans legi peccati. Molesta lucta est, sed fructuosa: quia etsi pœnã habet, adhibet & coronã: imò quod sentientẽ fatigat, vincentẽ coronat. In hoc.n. conflictu, vbi sensus est, non consensus, nihil damnationis est. iuxta Aplũm, his qui sunt in Christo Iesu. Hoc est quod ab Augustino quoq; dictũ legimus: manere in baptizatis cõcupiscentiã ad Agonẽ: non sibi ad illicita cõsentientibus nihil omnino nocitura.

Basil. in institutionibus illorum, qui vitã cupiunt ducere perfectam.
In hom. de refrenatione.
Orig. hom. 27. in Numeros.
Rom. 6.
Vide eundem in lib. de similitud. c. 170.
Chrys. ser. 113. Non regnet peccatũ, etc.
In lib. de conscientia cap. 1.
De peccatorum meritis & remiss. li. 2. cap. 45.

Sed & vetustior omnib. his Hilarius, enarrãs illud ex Psalmo: Nõ dominetur mei omnis iniustitia. Nõ, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulò pòst, Dominationem iniustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Gregorius vere Pontifex citãs hæc eadem Apostoli verba. Nequaquam, inquit peccatum in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari peccatũ est: quo, quia quandiu viuimus, perfectè omni modo nõ caremus, sancta prædicatio quoniam hoc explere plenè nõ potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnũ tulit: vt appetitus illicitus, & si plerũq; bonis nostris cogitationib. occultè se quasi fur inserit, saltẽ si ingreditur, nõ dominetur. Dorotheus etiã Abbas: Carere, inquit, omninò affectibus & animi perturbationibus siue passionibus, ferè est impossibile: non operari autem, vt illi volunt & imperare, non admodum est difficile. Ioannes etiam Euiratus quendam Sanctorum dixisse refert: Cùm oramus ad Dominum, dicentes: Ne nos inducas in tentationem: Non vt non tentemur oramus, hoc.n. possibile nõ est, sed ne à tẽtatione absorbeamur, si aliquid agamus, q; displiceat Christo: hoc enim est, non intrare in tentationem. Sancti enim Martyres tentati

In Psalm. 138.
Greg. li. 21. ca. 3.
Dorot. ser. 1. de obedientia.
Cap. 289.

per supplicia, nec superati, non intrarunt tentationem: sicut neque qui pugnat cum bestia, quousque non deuoretur ab ea. Cùm verò deuoratus fuerit, tunc intrauit in tentationem. Ita & in omni passione fit. Neque enim intramus in tentationem, nisi à passione superemur.

Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ? qui tanto priscorum Patrum consensui repugnare, suamque opinionem, illorum sententiæ anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in Africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia, Origeni in Palestina, Hieronymo & Ephrem in Syria, Macario in Ægypto, Basilio in Cappadocia, Gregorio & Petro Chrysologo in Italia, Hilario, Prospero, Aquitanico, & Bernardo in Gallia, Theophylacto in Mosia, Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus idem visum est, in varijs orbis Chrystiani partibus. *Iob. 7.* Sed ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua si quis strenuè se gesserit, coronam assequitur: sed prohiberi, ne concupiscentiæ carnis assentiamur: ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modo ne opprimi nos ab eo sinamus.

Cùm igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet. Vt cùm dixit lex: Non concupisces, hoc velle dicere credenda sit: non diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimentum. *Non concupisces, id est, non diligas quod non oportet.* Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo, Non concupisces: Nam & si bona concupiscentia quoque sit, qua spiritus concupiscit aduersus carnem, de qua scriptum etiam legimus: *Concupiscentia bona. Sap. 6.* Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum: tamen cùm non adijcitur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaque non solùm opere, quod non oportet si perfeceris, *Aug. in Psal. 118.* verum etiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quòd si voluntas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es: diligis quod non oportet, iniustus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. *In Psal. 9.* Pes animæ, dicit Augustinus, rectè intelligitur amor: qui cùm prauus sit, cupiditas aut libido: cùm autem rectus, dilectio vel charitas dicitur: Amore enim mouetur tanquam ad locum quò tendit, Locus autem animæ non in spacio est aliquo, quod forma occupat corporis, sed in dilectione, quò se peruenisse per amorem lætatur. Dilectio autem perniciosa sequitur cupiditatem: fructuosa charitatem. Vnde & radix dicta est cupiditas. Radix porrò tanquam pes arboris intelligitur. Qui etiam alio loco radices duas esse commemorat, quas attendit Deus. Radix malorum omnium, est cupiditas: radix bonorum omnium, est charitas. *Radices bonorum & malorum.* Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur. Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus. *1. Tim. 6.* Et alio loco: Radix nostra, charitas nostra fructus nostri, opera nostra: opus est, vt opera tua de charitate procedant: [illegible] est radix tua in terra viuentium. *In Psal. 51. vide eundem ser. 44. de tempore. Ser. 8. de ieiunio septimo.* Extat præclarus Leonis Pontificis sermo de d[illegible] concupiscentia, carnis & spiritus: in quo monet, vt amor prauus recto amore supere[illegible] ons iustitiæ, peccandi cupiditas destruatur. Non attendit igitur Deus id, [illegible] paret, verùm radicem intuetur: vtrum ex cupiditate, an ex charitate facias, [illegible] id spectandum esse potat. Vsque eò etiam, vt homicidam laudatum: de eo verò qui misericordia ductus, abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. *Num. 25. 1. Mach. 2.* Phinees vno pugione duos consecrat, commendatus à Domino æterni Sacerdotij testamentum accepit. *Phinees homicidium cur Deo gratum, & Saulis misericordia ingrata.* Non quòd ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat, Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contrà Saul non occidit Agag Regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies, noctesque, precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere potuit: non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quòd contra Dei præceptum pepercit, deque rebus Amalec concupiuit. Non est in Phinees, laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. *1. Reg. 15.* Non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret: qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur. Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Quod pluribus etiam verbis & exemplis persequitur Theodoretus, explicans illud Oseæ: Dixit Dominus, voca nomen eius Israel, &c. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. *Deut. 6. Matt. 22. Mar. 12. Luc. 10.* Hanc euellit Deus cùm dicit, ne concupiscas, quo facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum. Cuius meminit Christus dicens, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. *Li. 3. de doctrina Christiana, c. 10.* Ac præclarè scriptum est ab Augustino, quòd neque præcipit scriptura, nisi charitatem, neque culpat nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum.

Ex his colligere licet, quod anteà quoque copiosè per nos demonstratum est, quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem: *Hæretici charitatis inimici.* sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui sunt omnia charitatis prorsus expertes. Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt ha-

habere mysteria omnia, & omnem scientiam, possunt habere fidam, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuare, verumetiam tradere corpora sua ita vt ardeāt. Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent. Sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filijs, sic sacernit catholicos ab hæreticis, Sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est, quæ non modò non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum sa, quisq; præstantioram existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquam segregauerunt semetipsos inflati sensu carnis suæ, nihil sibi non arrogant, nihil alijs non derogant: sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum piatatis & constantiæ lauda vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnēt omnes: qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantum præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Charitas facit Dei filios. *Ephe. 4.* *1. Cor. 13.*

De externo cultu.

CAP. LXXXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpè mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoq; cultu paucis disserendum nobis restat, qui corpore, quiq; rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoq; scriptum legimus. Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantū curare, quæ animæ soli optimè cōducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitijs absoluatur.

Basil. de vita solitaria, c. 5.

Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo reuera coniungimur, ac illius numini maiestatiq; dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est, charitas vocatur: per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui cùm sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem demittere, & hoc mortis nostræ corpus indutū, in terris versari cum hominibus voluit: q. vt sicut ipse nobiscū vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflāmati, ex illo toti pendentes, in illo acquiascentes, in illius beneficiorum contemplatione omnimenta, cogitationesq; nostra defixi, voluntates & actiones nostras oēs, ad illum, tanq̄ ad vltimū finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantùm diligimus, tantùm colimus. Nam sicut ab Augustino quoq; scriptum legimus: Pietas Dei cultus est: nec colitur ille nisi amando. Cæterùm vbi verus est amor, nequaquam sic in ipsa menta reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc illę sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuū inflexiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: Quibus vt scribit Augustinus, magis seipsum excitat homo ad orandum, gemēdumq; humilius atq; feruentius, & nescio quo modo, inquit, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint: eisdemq; rursus externis visibiliter factis ille interior inuisibiliter, qui eos fecit, augetur: Ac per hoc cordis effectus, qui vt fierent ista præcessit, quia facta sunt, crescit. Sed hæc, sicut alia externa omnia, ita demū ad promerendam gratiam, & misericordiā Dei momenti aliquid adferre videntur: si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipiētis. Sin aūt falsò & per simulationem vsurpata, fictaq; fuarint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria consceleratæ mentis improbitas. Cùm in rebus huiusmodi, sicut summū bonū veritas, ita summū sit flagitiū simulatio, Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Nec temerè scriptum est ab Hieronymo, q in comparatione duorū malorū, leuius malum est, apertè peccare, q̄ simulare & fingere sanctitatem. Chrysostomus quoq; dicere non dubitauit: q oēs qui perperam agunt, supplicio digni sunt: qui verò simulatione bonitatis ad improbitatē tendit, multò grauiori pœna omninò afficiendus. Quæ tamē verba, nō de quouis genere simulationis D Thomas intelligi vult, cùm sit aliud alio pnitiosius. Nā & mendaciorū diuersa genera, nec æquè pnitiosa sunt omnia. Quāobrē talia cēsentur apud Deū, q scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, q foris agūtur, qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerū æstimator, non ea sola, q fiant externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, & fucato fiant animo, plus adeò ad prouocandam, q̄ ad placandā iram Dei facere videbūtur. Verum est. n. quod à Propheta scriptū est. Omnis gloria filiæ Regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur: intus, q fiunt, vel punit vel coronat. Sicut à Gregorio quoq; scriptū legim⁹. Intus est q iudicat, intus est quod iudicatur. Extat de eo Homilia D. Macarij. Quòd non externa,

Cultus Dei verus in quo consistit. *1. Cor. 6.* *Ioan. 4.* *Christus cur in mundum venerit.* *1. Ioan. 4.* *Ephe. 5.* *Quantum diligimus, tantum colimus Deum.* *Aug. epi. 120. c. 18. & epist. 26. & de Trinitate 12. c. 14.* *Cæremoniarū vis.* *Dei cultus quomodo patefiat per exteriora.* *In lib. de cura pro mortuis gerenda, c. 5.* *Simulatio summum flagitium.* *Aug. in Psal. 61.* *Apoca. 3.* *Hebr. 4.* *Li. 6. in Esaiā. c. 16* *Hom. 24. in Matt.* *2. 2. quæst. 111. ad Quartum.* *Psal. 44.* *Pastoralis li. 1. c. 4.* *Maca. hom. 24.* *Mar. c. 1.*

sed

sed ioterna promoueot, aut lædunt hominem. Editus est etiam nuper libellus Marci Eremitæ, qui inscribitur, Capitula de ijs, qui putant ex operibus se iustificari, in quo docet in rebus externis noo benè fiduciam collocari.

Cæremoniarum diuisio.

CAP. LXXXVII.

Cæremonia alia proficiscuntur ex animo, aliæ ad animũ erigendum referuntur.

EST autem duplex ordo cæremooiarum. Quædã enim è veritate mentis profectæ, ioipso corpore statim, & in ijs quæ vnita suot corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deiq; inuocationes, & ea quæ paulò antè recẽsuimus. Quædam noo magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare vidẽtur: quales illæ sunt, quæ in templis ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebrationɛ sitæ sunt. Quas qui sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quam laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cùm primis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos, quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam.

Math. 6.

Cæremoniarum instituendarũ causa.

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipuè videtur. Est enim eorum pars multo maxima, qui, cum sensibus magis, quàm intelligentia, menteq; moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæq; sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè. Sumuntur autem cæremoniæ à persona, i. e. loco, & tẽpore. Et sunt quæ rectà ad Deũ ipsum referuntur, cui cultus exhibetur: vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes: vt ieiunia eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: sunt rursus alia, quasi quædam instrumenta diuini cultus: vt sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia: Nobis de siogulis dicere, rationemve singulorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus.

Cæremoniæ quædã ad Deum, quædam ad homines pertinẽt quædã instrumenta sunt cultus diuini.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à personis.

CAP. LXXXVIII.

Non omnibus omnia conueniunt.
1. Cor. 14.

QVæ sumũtur à psonis cæremoniæ, de ijs, qoo loco de Sacramẽto ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraq; dixerimus, tantò nunc futuri sumus breuiores. Neque enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia cõuenire: neq; fas esse putatum est, vt sibi quisq;, quæ, vellet, sumeret: vtq; legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet: Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia: vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atq; etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse Doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquam honorẽ sumeret, sed vt vocaretur tanq̃ Aaron. Neq; sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuũ impositionem necessariam præterea iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusq; consideratè statui præcepit. Cui verò manus essent impositæ, signũ id erat, q; non ipse vsurpauerit, verũ approbatione Ecclesiæ, & spiritusancto auctore delatũ sibi publicũ in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant aũt impositionem manuũ, ieiunia & orationes, quib. placatus Deus, gratiã per ea suã ordinandis largiretur: quẽ etiã nunc obseruari morem videmus. Neq; enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanũ ieiuniũ: in quorũ collatione solennes etiã ritus precationum, chrismatum, prælectionũ, examinum, testificationũ & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamẽ ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectũ est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum id est, quò religiosiores & augustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur: atq; vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum essent in legendis ministris circunspecti: vel ij quibus imponuntur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent.

1. Cor. 12.
Hebr. 5.
Manuum impositio cur ordinandis adhibeatur.
1. Tim. 5.
Actor. 13.
Ordines cur post ieiunium cõferantur.

Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesię nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet, cuiuis potius quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multò sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim nõ eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimoniũ: tamen seculi cura, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantùm sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoq;, cùm orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est q̃ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ suot mũdi,

Cœlibatus sacerdotũ non est cultus, sed via expeditior ad cultum Dei.
Matt. 19.

quo-

qoomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorũ occupat mundus, partem Christus: dum sic placere Christo satagunt, vt coniugi quisque suæ, cui debet obsequium, non displicaat, cuius causa mundi curis implicari nacesse habet: ideò factum est, vt cœlibes tantùm ad sacerdotium admitterẽtur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis dissarit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit: verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult: vt sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò sic ab omnibus mundi curia liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se, quantus quantus est, suaque omnia subijciat. Non est itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus. sed est ad colendũ Deum via quædam expeditior.

1. Cor. 7.

Orationes impediũtur vsu coniugij.

Perfectionem Euangelicam doces Basil. in lib. de vita solitaria, cap. 1.

Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis, quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Quod etiam in disputatione illa, quã habuit cum quodam scholastico Marcus exercitor, ab ipso Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non sectantur alienam ab Ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conantur per Apostolum dicẽtis: Hoc sentite in vobis, quod est Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium: non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cœlibis, quàm coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati: eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundem diligunt. Sin aũt in contemplando Deo, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequendo: si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit: ille verò præter hãc cœlibatus alias quoque sibi nouas leges adsciuit: in quas voluntaria primum animi inductione cùm iurasset, earum post: à seruandarum necessitate constringeretur: non alia de causa factum est, quàm vt his tanquàm arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atque curis alijs omnibus vacuus, tantò liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus ijs, quibus ab eo retardari possit.

Monachorum eadẽ religio quàm aliorum.

Mar. Carm.

Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc affeueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant. Certè cùm Philonis vitam perscriberet Hieronymus, vbi libri meminit, quem de prima Marci Euangelistæ apud Alexandriam Ecclesia scripsit. Apparet, inquit, talem primum Christi credentium fuisse Ecclesiam, quales nunc Monachi esse nituntur & cupiunt: vt nihil cuiusquam proprium sit, nullus inter eos diues, nullus pauper: patrimonia egentibus diuidantur, orationibus vacetur & psalmis: doctrinæ quoque & continentiæ. Quales & Lucas refert primum Hierosolymis fuisse credentes. Quẽ authorem sequutus Cassianus, à Marco Euangelista Monachos normam suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eam ad Ioannem Baptistã refert. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere vitã monasticam professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè B. Ephrem Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui non doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine cum primis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui verò alij monachi non fuerũt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæpretium se facturum esse putauit, si vitam Antonij Monachi conscriberet: quam nos etiam ab Euagrio quodam Presbytero Latinitate donatam, & in eorum Athanasij librorum numerum relatã videmus, qui Coloniæ fuerunt impressi in officina Melchioris Nouesiani, anno M.D.XLVIII. Nã inter ea quæ sunt à Nannin versa, non reperitur Ambrosius. Ioannes verò Chrysostomus, prætereà, quòd in quibusdam locis monachorũ institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus: etiã tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomũ virtutũ officinas, monasteriũ vocauit Ambrosius, ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus. Augustinus ad sonum horum verborum: Ecce quàm bonũ &

Monachatus.

Hier. in Catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

Cass. li. 2. c. 5. de cœnobiorũ institutione

Hom. 1. in Mat.

In vita eius.

In prin. c. 8. in hom. 14 & ad popu. Antioch hom. 56. & tribus sequentibus, & hom. 69. & 70. in Matt. & in hom. de comparatione Regis & Monachi.

In Psalm. 132.

& quàm iucundum, fratres habitare in vnum: excicatos fuisse Monachos scribit, qui habitare in vnum coplerunt. Μόνος enim vnus dicitur: Qui ergò sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant: vt sit illis verè, quomodo scriptum est, vna anima & vnum cor. multa corpora, sed non multæ animæ: multa corpora, sed non multa corda: rectà dicitur μόνος, id est, vnus, solus. Meritò illis displicet nomen Monachorum, quia illi nolunt habitare in vnũ, sed sequantes Donatum (nunc dici posset Lutherum) Christum diuiserunt. Neq; tamen interea diffitemur, etiam priscis illis seculis non defuisse, qui Monachos multis maledictis & conuitijs insectarentur: aduersus quos etiã tres libros ædidit Ioannes Chrysostomus. Inter quos fuit Eunapius quidam Sophista, vir, si quisquam alius impietate præstans, qui vixit eodem seculo, quo Chrysostomus. is in libro suo de vitis Philosophorum describens vitam Ædesij, loquitur in hunc modum. templi Serapidis destructionem deplorans. Iidem illi (eos intelligit, qui templum illud fuerant demoliti) postea in sacra loca inuexerunt Monachos sic dictos. homines quidem specie, sed vitam turpem porcorum more exigentes, qui in propatulo infinita atq; infanda scelera committebant, quibus tamen pietatis pars videbatur sacri loci reuerentiam proculcare. Nam ea tempestate, quiuis atram vestem indutus quiq; in publico sordido habitu spectari non abnuebat, is tyrannicam obtinebat authoritatem. in eam virtutis opinionem venerat id genus hominum. Quid igitur dicemus? num Eunapio potius fidem habebimus, quem egregiè nostri temporis hæretici conuicijs insectandis monachis imitari videntur, quàm sanctis illis Patribus, quos paulò antè commemorauimus, & eos potius idololatras fuisse pronunciabimus? vt Monachos aliquot Apostatas nostri temporis à periurij crimine, cuius rei sunt, propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? quàm Eunapium, quẽ ex professo cultorem Idolorum fuisse constat. cum suis sectatoribus Lutheranis: quem tamen alia nefanda crimina non habuisse videmus, quæ in Monachis obijceret, quàm quòd sanctis Martyribus, quos, impurus & impius ille, flagitiosos seruos vocat. & propter scelerum multitudinem à iudicibus extremis supplicijs affectos fuisse mentitur, debitum honorem præstarent: & eos pro diuis ostentarent, diuinis honoribus prosequendos. Qui, quàm verè dixit, sanctos Martyres flagitiosus seruos, & propter scelera supplicijs affectos fuisse: tam vera sunt, quæ de Monachorum illius temporis vita conscripsit. Nos verò potius Eunapium, quod ipse de se testatur, Idololatram fuisse pronunciabimus nec alio loco Lutherum habebimus, qui suarum opinionum commenta, tanquam idola quædam adorari cupiebat: & vt se discipulum Eunapij esse declararet, non minore quàm ille Monachos impudentia insectabatur. cum esset ipse Monachus. Sanctorum verò Patrum institutum reuerenter amplectamur. Qui verò discesserunt ab illis & peruersas Eunapij & Lutheri opiniones, cum de Monachis, tum de sanctis Martyribus susceperunt, ac tanquam Dei verbum; quod à Luthero dictum est, adorant, quemadmodum ab Idololatriæ crimine defendi possint, non videmus. Verùm nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremonijs, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videamur, ad alia properabit oratio.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à rebus.

CAP. LXXXIX.

Sacrificium propriè Deo debita seruitus

Aug. li. 10. dei ciui. Dei. c. 9.

A Rebus quoq; sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificium: quæ vsq; eò propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quenquã hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium alij cuiquam deberi, quàm Domino soli. Nam cùm de diuino cultu multa sint vsurpata quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeãtur qui dicũtur colendi & venerandi: si autem eis multum additur, & adorãdi: Quis, ait vnquam sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium: Quod etiam in libro de victimis Philo testatur. Nam quicunq; Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cum hominibus. Quæ causa etiam est, quod

Sacrificium externũ Satanas cur abrogare conatur.

eum tantoperè Satanas oppugnat: quòd hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus ijs, quæ sub aspectum hominum cadunt, quo propriè Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur: neq; maior illius, quàm aliorum quorumcunq; qui dignitate præstant inter homines ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia dijs alijs congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliori q; meliora. qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Aug. li. 10. de ciuit. Dei. cap. 19.

Ac verùm quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum: quòd inuisibilia maiora, melioraq; sacrificia Deo debentur sed non propterea visibile sacrificium excludẽdum est, quòd ita signũ est illorum inuisibilium. sicut verba sonantia

Sacrificium est visibile signum verum inuisibilium.

signa sunt rerum. Sicut enim orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde. quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus: quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificium

Sacrificium verum quod.

Aug. li. 10. de ciuit. Dei. cap. 6.

quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verùm Deoq; gratum sacrificium non est.

Cùm

Psal. 72.
Missæ sacrificio Deo perfectè adhæremus.

Cùm autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solum Propheta bonũ esse dixit, Deo adhærere queamus: nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificiũ vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimus omnium Christi beneficiorum cõmemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilem, incorporeumq; complexum, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæq; supplicia marentem potius, affectam esse perspicit. Scripsit Maximus Monachus libellũ de ecclesiastica Mystagogia, in quo per vnitatis mysterium, quod per Sacerdotem peragitur (sic enim vocare Missæ sacrificium videtur) vnam carnem & vnum spiritum fieri docet, Deum & Ecclesiam. Et illud impleri, quod à Paulo dictum est: Erunt duo in carne vna.

Sacerdos quomodo se ad Missam præparare debeat.

Quamobrem, celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summã quietem, sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis praciosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cœlesti patri suo per mortem suam reconciliauit: ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamq; benefico Deo sacrificium offert. atq; vt ab eo tantoperè amata, tantisq; beneficijs affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt mentis iudiciu, voluntatiq; parentia, & illius veritatem ac synceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemq; tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis motum, motio semper corporis assequatur: vt siue animus peccati & culpæ cuuscius, prosternat se atq; abijciat coram, Deo corpus eundem gestum, eundemq; actum subeat, atq; conficiat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentem ad Deum, cogitationemq; sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusq; sequantur: siue quid quoquo modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repentè tanquàm in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium, voluntasq; cernatur.

Sacerdos ad altare & se populũ offert Deo.

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeant.

Sicut autem sacerdos, ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: vt & ipse non alijs rebus vacet, quàm ijs, quæ per sacerdotem aguntur, contemplandis: atq; illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis quàm intimo corde respondeat: Habemus ad Dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt, quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens: quæ sursum sunt sapiant, nõ quæ super terram. Procul itaq; tum facessat ex cordibus hominum carnalis omnis & secularis cogitatio: & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat: vt quod verbo se facturos promittũt, re p̃steut: ne, si quis aliud in lingua promptum, aliud in pecture clausum habuerit: quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoq; dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? Non enim es mentitus hominibus, sed Deo, atq; ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorũ longè est à me. Quamobrẽ, quod lingua profitentur, corda, re ipsa, sursum erigant, vbi Christus est in dextera Dei sedens, ibi mens cuiusq;, ibi fixa sit cuiusq; cogitatio, vt cum Paulo dicere possint: Nostra autem cõuersatio in cœlis est, vnde saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum. Cessent confabulationes, cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi: quod à sacerdote posteà geri vident, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus, ostendit: cùm quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mortuus & sepultus sit, tertia die resurrexit, in cœlum ascenderit, non verbis magis explicat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subijcit. In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet: vt quod esse dignum & iustũ fatemur, Deo pro illis gratias agamus: neq; verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verumetiam, sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: ita nos eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eum: & exhibeamus corpora nostra hostiam viuantem, sanctam, Deo placantem: ea mente, vt sicut ipse posuit animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus, quàm vt vnquam ab illius nos dilectione separari permittamus.

Sursum corda.
Col. 3.
Acto. 5.
Esaie 29.
Phil. 3.
Dignum & iustum est.
Eph. 5.
Rom. 12.
Ioan. 10.
1. Ioan. 3.

Phil. 4.
Sacrificium sine bono motu non valet.

Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ præsentes intersunt, is demum in odoram suauitatis hostiam acceptam, Deoq; placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus, si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quondam Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit: valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato sine bono motu vtentis: Cùm Ecclesiæ doctrina cum isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis, vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes: nisi quis per fidẽ animiq; deuotionẽ fructum illius in se transferre conatus esset: exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? Vt vel hinc perspicuum cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista

comminisci noo puduit: cùm tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At doceurunt Scholastiei, Missam ex opere operaio valere. Docuerunt, verùm illud nusquam addiderunt, fine bono motu vtentis: Tum autem, longè alio sensu docueruot, quàm quem isti sibi confinxerunt.

[Opus operatum & operans.]

Quò magis aūt dilucidè cognosci res queat, libet planiorib. verbis edisserere qd sit illud quod Scholastici doeuerunt: vt sic omnibus istorum impia calumnia detegatur. Scholastici doctores, rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse propositom videntur: vt orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum compendio rem explicarēt. Itaque eùm de eo foret disceptatio, nom & mali sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligeodam, permultum lucis adferre diuisio consueuit: distinguendum ioter opus, & opus esse putauerunt: vt aliud esse dieerent opus operans, aliod, opus operatū. Opus operans appellare placuit, siue saeerdotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum saeris operantem: sic enim loquitur Innocentius: Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit saeramēti: (sicut nec infirmitas medici virtotem Medicinæ corrūpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatom est mundum.) *[Opus operans.]* Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, *[Anth. 1. in par. summæ.]* Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quàm non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, veròm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatam: ipsum verum *[Innoc li. 3 mysteriorum Missæ. cap. 5.]* corpus Christi, quod pro vobis traditū est: ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peecatorum nostrorum? *[Opus operatum.]* Huius enim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, noo autem merito Saeerdotis, aut actione fieri, ve cum Deo reconciliationem, pescatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Quamobrem sieut nihil refert, calidus sit an frigidus, qui ignem aecendit, & ad vrendum ligna admouet, cùm ooo qoantum ipse sed quantum ignis in se ealoris habeat, impertiat: Sic & in sacro faciendo, quod ad illos attinet, pro quibus illud facit sacerdos, non plorimum interest, euius ille sit meriti, quandoqoidem ijs pro quibus offert, non suum ille, sed *[In epi ad Heb. c. 9. Lect 3.]* Christi sanguinis meritum applicat. Quærit alicobi D. Thomas. Nunquid sacerdos immundus potest mundare. Et respōdet, quod noo, si ageret in propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid aut veritati Christianæ magis eonsentaneom? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est saerificiū quod offerimus) collocari iubent: *[Hier. 17.]* cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui eonfidit in homine, & ponit carnē brachium suum: Benedictus vir qui eonfidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. *[1. Pet. 1.]* Noloot vt quisqoam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam habeat: *[Ioan. 1.]* verùm in agno isto immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus. *[Ioan. 5.]* Hic est, qtollit peccata mūdi: *[1. Ioan. 3.]* hic est in cuius nomine si quid petierimus patrē, dabit nobis: hic est vnus *[2. Cor. 5.]* aduocatus, mediator & reconciliator noster. Homo sacerdos, minister tantùm est reconeiliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo scri*[Psal. 129.]*ptū legimus: Vera propitiatio pro peccatis nostris: *[Heb. 5.]* verus Sacerdos in ęternū, solus sanctus & immaculatus Pontifex, q & exaoditus est, & exauditur semper pro sua reuerētia. *[Heb 9.]* & per quē exaudiūtur, quotquot exaudiūtor, est ille q per propriū sanguinē introiuit semel in sancta: q *[Rom. 8.]* sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, *[Heb. 9.]* Dominus noster Iesus Christus. Cuius eorporis & sanguinis Sacramentum cùm præsens adsit in altari: eumq subijciatur sub oculos astantium, quemadmodum ille semel oblatos est ad multorom exhauriendas peccata: in huius saeramenti præsentia, sicut à saocto martyre Cypriano scriptum est, nō *[Cypr. 8. ser. de cœna Domini.]* superuacuè mendicaot lachrymæ veniam, nec voquam patitur cootriti cordis holocaustum repulsam.

Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, nō propter sanctitatem, aut actionem saeerdotis, sed propter victimam illam salutarem, cuius tum fit immolationis repræsentatio. Quis autem est, qui sensum hūc cumprimis pium esse negare audeat? Ne quis aūt ita sensisse Scholasticos dubitare qoeat, ipsa eorum verba subiungemus. *[Thom par. 3. q. 82. artic. 6.]* Ac ventilāt quidem hanc quæstionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantōdem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: *[Alb. li. 4. sent. dist. dist. 13. art. 31.]* præceptor eius Albertus, Bonaueotura, Ioanoes Gerson, Gabriel Biel, & alij nonnulli. Quoniam verò longum esset singulorum verba recensere, breuitati studeotes, *[Bon in 4. sen dist. 13. q. 4.]* ex Ioanne tantòm Scoto quædam adscribemus. Missa non solòm valet, ioquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virtute saerificij & operis operati: vel, ooo solùm valet vir*[Gerso. ser. 2. de die mortuo.]*tute meriti persooalis sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in euius persona per ministrum commuoem offertur saerificium. *[Scot in quodlibet. q. 20. in expositione sacri Canonis Missæ.]* Alioqui, Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret io Ecclesia: qđ reputatur communiter ineooocoiens: Et rationaliter: iuxta illud Ioanois: *[Lectione 26.]* Panis quem ego *[Ioan. 6.]* daho, caro mea est, pro mundi vita. Quandocūq enim Christos vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus.

[Supra cap. 53.] Cùm de sacerdotio sermo oobis esset, docere nos memioimos, quòd sacerdos nihil aliud est, quàm reconciliationis minister: fungitur enim legatione, siue ministerio pro Christo: & capite, & corpore. In consecrando sioe sanctificando, offerrendo, distribuendo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verùm ipsa consecratio, siue sacrificij, oblatio, distributio, deniq virtus omnis, & efficacia, oon est nisi æterni sacerdotis illios & immortalis Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum agit. Cum verò precatur Deum, vt oblationis in cruc factæ, cuius fit in altari repræsentatio, fructū ad fideles oēa redundare faciat, ministrum agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulò antè per nos adducta sunt: Siue sacerdotem consideres, tanquam

Christi

Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum. vtroq; modo valet Missa. Nam q
ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est .n.
summus ille Sacerdos, qui semetipsum offert: panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vi-
ta. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Christi Sacerdotis oblatio, Christi
caro quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est, per
quam salutem consequimur: Hominis autem sacerdotis nihil aliud est, quàm ministerium.
Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm propter nostram salutem in cruce pepēdis-
set, nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè e-
nim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo cōputatur, sed nō *Aug. tract. 3 in Io-*
cōtaminatur donum Christi. Quod per illum fluit, purum est, quod per illum transit, liqui *annem.*
dum, venit ad fertilem terram: Pura quia ipsa lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non
potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed
tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritualis .n. virtus sacramenti ita est vt lux: & ab
illuminandis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spe-
ctat ad posterius ministerium, quo sacerdos pro Christi corpore fungitur Ecclesia, cum pri-
mis id optandum foret, vt quibus illa ministris vtitur ad iram Dei placandam, essent mori-
bus inculpatis: ne, si sicut populus, ita sacerdos quoq; factus sit, rectè ad vtrumq; dici possit,
quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & *Esai. 24.*
peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum est enim quod mul- *Osea 4.*
tum valet deprecatio iusti: neq; temerè dictum est ab illo cæco nato, cui Christus oculorum *Esa. 59.*
visum restituerat: Deus peccatores non audit. Cæterùm in homine Sacerdote sacris operā-
te, si nulla sunt ipsius ministri merita, non desunt tamen eius, cuius est minister, Ecclesiæ me *Ioan. 9.*
rita: quæ non à maiori quidem, sed à meliore tamen sui parte, sancta dicitur: & regnum sæpè *Ecclesia non à ma-*
cœlorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neq; fru *iori, sed à meliori*
ctum erat vllum allatura (scriptum est enim. Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, o- *sui parte sancta di-*
ratio eius erit execrabilis) cùm is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta *citur.*
est, non potest eius oratio nō iis, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit *Pro. 28.*
perniciosa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem siue bonum opus personæ, quæ
bona est: sicut si bonus aliquis Dominus per manus famuli sui nequam, eleemosynam tri-
buat, non ideò perdit eleemosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos Do-
mine Iesu Christe, q dixisti Apostolis tuis: Pacem meā do vobis, pacem relinquo vobis, quæ-
so, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ. Videntur eiusmodi non esse dissimiles
procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum cōtemplatione pro quibus pe-
tunt, largè datur Eleemosyna: cum tamen ipsis pro se petentibus nihil daretur: fortassis eti-
am turpiter abigerentur: cum tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præ
clarè scriptum est ab Hieronymo Episcopus, Presbyter, Diaconus non sunt meritorum no
mina, sed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus, Scribæ, & Pharisæi in cathedra Mosi se-
dentes, dum agunt, quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtūtur, *Hier li. 5. contra*
& officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis: Christum *Iouinia.*
(inquiunt) scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiura *Cypr. in ser. de bap-*
ti, egredimur: vos aūt penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragūt ex- *tismo Christi.*
orcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur: sed nomen Christi etiam per lucrorum *Exorcistæ quaestua-*
sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut *rij nihil suo nomine*
naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institorea, quarum rectores potius eorum quos *peragunt, sed Chri-*
ducunt, pecunijs inhiant, q saluti: Et tamen mare seculi huius necessarios habet eiusmodi *sti.*
transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia, aliorum inopia
habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum, si vehicula tollantur de inuio, & pe
lagus immeabile relinquatur. Bonis quippè sæpè malorum ministeria suffragantur. Hæc il-
le. Scripsit aliquando Leo nonus Pontifex ad Michaelem Constantinopolitanum. Quicunq;
sacerdotes, & si dispares sunt merito, pares tñ sunt officio. Nec potest denegari pro merito,
quod debetur officio. Alioquin non staret sacerdotium, si maius aut minus fieret, seu varia- *Cap. 34.*
retur, secundum humanorū varietatē meritorū: essentq; penè tot sacerdotia quot homines.

Iam ergo quæ Scoti fuerit mens iis verbis, q per nos producta sunt, planum satisfecisse vi
demur. Neq; verò solùm in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandū est. Fue- *Sacramenta ex dig-*
runt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse me- *nitate ministrorū*
tienda putarent: quiq; mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, p *non metienda.*
quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Petilianum, Cresconium, Gaudē- *Aug. cont. Cresc. li.*
tium, contraq; Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Profere- *3. c. 6. cont 2 epist.*
bat Parmenianus, & Petilianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulū, quasi *Gaudentij li. 2. c. 9.*
qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus, quasi *cont Donat. li 2. c.*
qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cùm de schismaticis multò congruentius dici do *4. & seq.*
cuisset, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel *Esai. 66.*
collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanael, in quo dolus non *Cont. Parmen. lib.*
erat: quantò magis nihil obest in vnitata Christiana Episcopus malus, vel Coepiscopis vel *2. cap. 5.*
laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech, & Ponti- *Ioan. 1.*
fex noster, sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offe- *Psal. 109.*
rentibus malis, quòd verissimè dictum est. Donainiquorum non probat altissimus. Et con-
tra Petilianum: Nos dicimus tale cuiq; sacrificium fieri, qualis accedit vt offerat, & qualis ac
cedit vt sumat, & eos de sacrificijs talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & il
li sunt. Itaq; si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuiq; esse, qualis quisq; fuerit. *Pro. 15.*
Quia & illud scriptum est: Omnia munda mundis. Ac paulò pòst contra Parmenianum scri- *Idem cap. 6.*

 bens,

Eccl. 34. bens, cùm obiectum esset ab eodem, Sacrificia impiorum execratio est Domino. Sacrificia,
Cont. Petilian. li. 2. cap. 52. inquit, impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atq; idem sacrificium
propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est. & tala cuiq; fit, quali corde
ad accipiendum accesserit, Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat
& bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat &
bibit. Quid aliud his verbis Augustinus iouuit, quam quòd alijs verbis dictum est à scholasticis,
ex opere operato, non ex opere operantis valere sacrificium siua sacramentum. Idem
alio loco: Aduocatorum more accipi dicit Antistites. Nunquid, inquit, si malæ vitæ est adoocatus,
contra suscaptum eius proouociabitur? Hoc est officium aduocati, vt secundum
inris ordinem suscepti sui causam perorret. Nunquid poterit vita eius si turpis est, obesse
Aug. libro quæstionum in vtrumq; testamentum, quæstione 102. causæ suscepti? Persona anim aduocati oec obesse nec prodesse poterit: Qualis enim fuerit
causa, sic & respondebitur ei. Sic sunt & qui voluot Christiani fieri: accedunt ad Antistitem,
dicunt ei vota sua: ille facit verba iuris Ecclesiastici. Si vera vota sunt, suscipiuntur à iudice,
in quo illa aut obesse poterit, aut prodesse: quippè, cum nec causam suscapti sic norit: Deo enim
iudici soli cognitum est, quis qua menta attendat. Antistitis ergo est delegato sibi fungi
officio: iudicis autem, aut suscipere, aut renuere causam suscepti. Ipse enim inuenitur dixisse:
filia, fides tua te saluam fecit. Suseeptum hic vocare videtur Augustinus clientem, cuius
causam aduocatus tuendam suscepit. Verum est igitur, quod à Nicolao Papa scribitur, quòd
mali bona administtando, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa sibi quidem detrimentum
præltat, alijs verò luman in tenebris administrat, & vode alijs commodum exhibet, inde
sibi dispendium præbet. Cum verò idem Parmenianus protulisset ex Euangelio, Deus
Ibid. cap. 8. Ioan. 9. peccatores non audit. An properea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus nõ
axaudiri, cum pro populo rogat? Quod & si ita esset, oon ideò camen populus, si bonus atq;
1. Ioan. 2. fidelis est, sollicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura, quæ ait: Etsi quis pecca-
Num. 23. uerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro
Oratio mali sacerdotis pro bono populo exauditur. peccatis oostris. Cumq; posuisset de Balaam axemplum: Non mirum est, inquit, si verba,
quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen:
non pro peruersitate Præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud
dicit, quàm quod posteà scriptum ast alijs varbis à Scoto: Sacrificium siue preces, non solum
valere virtute mariti personalis sacardotis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ,
in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata ministri
Deus respicit.

Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum senteotia: cum ex opere operato valere Mis-
1. Tim. 1. sam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Augustioi, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ
fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis cootrarium affinguot, aut oon intelligunt
ipsi, neq; quæ dicunt, oeq; de quibus affirmãt aut extremè sunt improbi: qui dum quàm plurimos
à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregara student, quod varitate nõ possunt, eiusmodi
conficta calumnia parficare conantur: alienũ prorsus & absurdum, ac minimè piũ illis
sensum affingentes. Verùm hæc ast potestas tenebrarũ, quibus in hanc cæcitatẽ adducũtur.

Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per
Luc. 22. hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tamen propitiato-
Applicatio sacrificij rium Christi sacrificium applicari possa pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari.
Neq; enim sacerdos in Ecclesiæ parsona, cuius minister est, suum cuiquã opus applicat,
verum applicat opus Christi: sacrificiũ illud applicat io ara crucis peractum: passionem applicat
& mortem Christi, per quã cum patre cœlesti recooctliati, peccatorum nostrorum sumus
remissionem consequuti. Huius fructũ vt fideles adipiscí, peccatorumq; remissionis &
salutis in cruce oobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem pracatur, per eum
ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua oobis hæc promeruit, Dñm nostrum Ie-
Missæ sacrificiũ pro mortuis valet. sum filium eius vnicum. Atq; hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur aũt nõ
viuis magis, quàm mortuis: neq; præseotibus modò, verum & absentibus: nisi fortè pro viuis tantum
semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis
& absentibus quoq;. Atqui contradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiatioñ
1 Ioan 2 fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morsus tuus ero inferne.
Oseæ 13. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocẽ negaot, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificiũ
offerri negant? Non. n. aliam oblationem, sed eãdem quã Christus obtulit, offert io Ecclesię
psona minister eius sacerdos, neq; pro alijs, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua,
Dñi mortẽ annunciat, qua redempti sunt oẽs: cui oblationi participant oẽs, qui sunt in vnitate
corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migrauerint, siue præsentes,
siua sint abseotes. Quòd si noo redamit Christus morte sua Patriarchas, Prophetas, &
sanctos alios Patres io se credentes, qui mortem eius præcesserunt noo rectè dicitur pretiũ
hoc redemptionis pro mortuis offerra sacerdos. Sin autem redemit oẽs, quemadmodum
certa fides ast Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eadem se lingua confiteri profiteãtur, negare tamẽ
audent, quòd Christus obtulit in omniũ redemptionem æquè mortuorum atq; viuorum,
id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotẽ. Videntur Ecclesiæ
mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in catholica, de ijs quæ pertinent ad
fidẽ Catholicã, instituti. Reperendũ est igitur itarũ atq; iterũ, & inculcandum, vt ne sint ne-
Sacerdos non suum applicat. scij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacardos: verùm opus Christi, oblationem
illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suauitatis: cuius fructus vt perueniat
cùm ad nos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad illos, qui nos præcessaruot cũ
signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur.

Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est; quin iam inde ab Apostolorum

lorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium pretij nostri. Quod etiam pro fratre suo Satyro se narrat Ambrosius obtulisse. Simul & Faustinum quendam hortatur: vt Germanam suam vita functam, non tam deplorandã, quàm prosequendam orationibus existimet, nec mœstificandam lachrymis suis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam arbitretur. Cyprianus antiquior Augustino, negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroq; vetustior Tertullianus, etiam anniuersariorum meminit, de vxore dicens: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigeriũ interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro: Iam repete ad Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas. Meminit in vita Cæsarij, anniuersarij Gregorius quoq; Nazianzenus. Paulinus verò: Rogat Amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad Dominum debitor transire quàm liber, oret: vt misericors & miseratur Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari, & abyssis, refrigeret animam eius stillicidijs misericordię suæ, per orationem ipsius. Quia sicut ignis, inquit, accensus ab eo ardebit vsq; ad inferos deorsum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiæ eius, inferna penetrabit: vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigerentur. Ambrosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit: atq; vtrãq; obseruationem habere auctoritatem, qua necessarium pietatis impleatur officium. Et B. Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Et longè vetustissimus omnium Clemens, etiam orationes facitat pro quiescentibus in Christo. Et capite sequenti: Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in psalmis, in lectionibus, atq; orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atq; defunctorum, etiam quadragesimus secundum veterem formam. Mosen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersarium pro memoria ipsius, deturq; de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius. Extat Epistola Episcoporum Cappadociæ ad Leonem Imperatorem, in qua posteaquam defleuerunt multis lachrymis miserabilem cædẽ Archiepiscopi Proterij, addunt & hæc verba: Præcipuè dum quis animo cogitet, quia neq; post mortem defuncto sacrificij oblationem fieri permiserunt, sic illis hæc immanitas omnem aliam immanitatem superare visa est. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianum nomen, obseruatum semper vbiq; locorum fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorum hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iam antè docuimus Dionysium Areopagitam, Ioãnem Chrysostomum, & Ioannem Damascenum.

Au. li. 9. confes. c. 12. *Amb. in orat. funebri de obitu fratris. Epist. 8.* *Cypr. lib. 1. epist. 9.* *Tertul. de monogamia.* *Tert. de exhortatione castitatis.* *Epist. 1.* *Amb. de obitu Theodosij.* *Ephrem in testamento suo.* *Lib. 8. ca. 47.* *Animarum defunctorum memoria.*

Verum hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoq; longè gratissima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria. Visum est enim ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent: quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum nõ est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophylum Alexandrinum Episcopum: quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: Discãt qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire: sacrosq; calices & sancta velamina, & cætera, quæ ad cultum dominicæ passionis pertinant, non quasi inanima & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem, qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant: quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium nõ est, sed per consecrationem tamen vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragẽdum: sanctaq; proptereà dicuntur, siua sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunq; ea conuertere non licet. Hieronymi quoq; præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem, inquit, indumenta sacardotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est. Et in Arrianos idem de seipso narrat: Quam, inquit, supellectilem rei sacræ ministerio dicatam, manibusq; profanis, non attrectandam flagitiosis manibus exposui: vel Nabuzardæ coquorum Principi: vel Balthasaro, qui in sacrosanctis poculis nefariè perbachatus est, atq; adeò dignas amentia sua pœnas exoluit. Chrysostomus verò: Etiam priusquam Deo dicarentur sacra vasa, tamen quòd in hunc vsum erant confecta, nequaquam, inquit, ea deinceps quasi prophana intuemur, sed tanquam à Deo facta, nec audent ea temerè atringere: Neq; verò Hieronymi aut Gregorij seculo primum sacris vasis & vestibus, calici præsertim, patinæ & pallæ hic honor est habitus. Propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & Martyr, ad quem extant Cypriani quoque Martyris scripta, ad Hilarium scribens, his verbis vsus legitur: Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusq; diuinus omni cum honorificentia & honestate à sacerdotibus, reliquisq; ministris celebratur, & sacra dabant esse & honesta, quibus alijs in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio, quæ Baltazar Regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italiæ multò antè Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hæc sunt: In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq; Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa, non ab alijs quàm à sacratis, Dominoq; dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè est, vt sacra Domini vasa, quęcunq; sint, humanis

Sacrificij instrumenta. *Sacra vasa quare sancta dicuntur.* *Num. 4. & Dan. 4.* *Naz. in Apolog.* *Chryso. de Anna & Samuelis educatione.* *Pœna sacra vasa temerè contingentiũ. Dan. 5.* *Soter. epist. 2.* *Sixt. epist. 2.*

vſibus ſeruiant: aut ab alijs, quàm è Domino famulantibus, eiſq; dicatis tractentur viris, nè pro talibus præſumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo ſuo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iuſtus ſæpiſſimè pro impio.

Cereorum vſus antiquiſſimus.

Cereorum quoq; & luminarium vſus vetuſtiſſimus eſt in Eccleſia. Cùm accenderentur pro Martyrum honore cerei, viſum eſt, Vigilantio minimè ferendum, quòd ea res idololatriam quandam reſiperet. Contra quem ſcribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, ſicut fruſtrà calumniaris, ſed vt noctis tenebras hoc ſolatio temperemus, & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi aliqui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certè religioſarum fœminarum: de quibus verè poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſecundùm ſcientiam, hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſabantur quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum: ſed Domini voce correpti ſunt. Neq; enim Chriſtos indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum. & tamen illa mulier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioq; eius mentis recipitur: & quicunque accendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam, habent mercedem: dicente Apoſtolo: Vnuſquiſq; in ſuo ſenſu abundat. Idololatras appellas huiuſmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe: non enim naſcimur, ſed renaſcimur Chriſtiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, na ſimili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco deteſtandum eſt: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum eſt.

Rom. 10.
Mat. 26.
Rom. 14.

Cerei accenſi cur Euangelij lectioni præferantur.
Matth. 25.
Luc. 12.
Ioan. 5.
Pſal. 118.

Nam & abſq; martyrum reliquijs, per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangeliũ, accenduntur luminaria iam Sole rutilante: non vtiq; ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lampades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris. Et de Ioanne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ſub typo luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in Pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Malè facit ergo Romanus Epiſcopus, qui ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli, ſecundum nos oſſa veneranda, ſecundum te, vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Qui laudat etiam Nepotianum, quòd Baſilicas Eccleſiæ, & Martyrum cõciliabula diuerſis floribus, & arborum comis vitiumq; pampinis adumbrauit. Ex quo colligere licet, minimè nouum eſſe, quod nunc in templis frequentari videmus. Meminit cereorum & Prudentius in Hymno de B. Laurentio. De Melano verò ſcribit Zozomenus, quod initiatus fuerit, lychnos Eccleſiæ, tanquam extremus miniſter parans, lucernaſq; portans. De Narciſſo narrat Euſebius, quòd cum aliquando ſolennes Paſchatis vigiliæ celebrarẽtur, oleum miniſtris defecerit, ob eamq; cauſam vniuerſa multitudine contriſtata, Narciſſus luminarium miniſtris præceperit, vt aquam è vicino puteo hauſtam ad ſe deferrent. Quo confeſtim facto, ſuper aquam orauerit, illamq; lucernis fide in Dominum ſyncera infundi iuſſit. Sic diuina virtute naturam aquæ in qualitatem olei eſſe mutatam. vel ex hac hiſtoria liquere poteſt, quàm ſit vetuſtus luminarium vſus in Eccleſia, cùm Narciſſus vixerit ante annos plus minus mille quadringentos.

Hiero. epiſt. 3.
Sozome. lib. 6. c. 13. eccle. hiſto.
Euſeb. lib. 6. cap. 9. eccle. hiſt.

Aquæ benedictæ vſus.
Alexand. epiſt. 1. ad omnes Orthodoxos.
Hebr. 9.
2. Reg. 4.
Matth. 9.

Aquæ verò benedictæ vſus, ab ipſis Apoſtolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander, his verbis illius meminit. Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi purificentur & ſanctificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua ſale aſperſa, diuiniſq; precibus ſacrata, populum ſanctificat atq; mundat. Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quantò magis diuinis precibus conſecrata ſterilitatem rerum aufert humanarũ, & coinquinatos ſanctificat, atq; mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat: & inſidias diaboli auertit, & à phantaſmatis verſutijs homines defendit. Nam ſi tactu fimbriæ veſtimenti Saluatoris ſaluatos infirmos eſſe non dubitamus, quanto magis virtute ſacrorum eius verborum diuinitus ſacrantur elementa, quibus ſanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et qui præceſſit hunc Pontificem Clemens, formam, & aquam, & oleum benedicendi tradidit hanc: Domine Sabaoth Deus virtutum, creator aquarum, & dator olei, miſericors & benigne, qui dediſti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ: ipſe quoq; nunc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem ſanctitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus inſidijs aduerſariam, per Chriſtum, qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum ſancto ſpiritu in ſecula. Amen. Meminerunt autem conſecrationis aquæ, Baſilius, & qui libenter ſequũtus eum, Ambroſius. Et ante vtrunq; Cyrillus Hieroſolymitanus. Theodoretus in Eccleſiaſtica Hiſtoria ſcribit, Apameæ aqua benedicta dæmonem eſſe fugatum. Itidem de Ioſepho Scythopolitano ſcribit Epiphanius, quòd inſanum hominem aqua conſperſum ad ſanitatẽ reuocauit, & incantamenta quædam aſperſione aquæ diſſoluit. In Concilio Carthaginenſi, cui præfuit Cyprianus ſedatus à Tiburbo: Aqua, inquit, in Eccleſia, ſacerdotis prece ſanctificata, abluit delicta.

Benedictionis creaturarum forma.
Clemens conſtit. Apoſtolic. li. 8. c. 53.
Baſi. de ſpiritu ſancto cap. 5.
Ambr. de Sacra. lib. 2. cap. 7.
Lib. 5. cap. 21.
Hære. 30.
Catecheſi. 4.

De cæremonijs qui ſcripſerunt.

Sed nobis hoc loco de ſingulis cæremonijs, quæ ſumuntur à rebus, dicere propoſitum non eſt: cùm præſertim copioſè de ijs multa ſint ab alijs perſcripta. Ante annos centum propè ſeptuaginta, ſcripſit octo libros ea de re Guiliel. Durandi Epiſc. Miniatenſis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præceſſit Rupertus Abbas Tuitienſis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus eſt etiam non ita pridem in lucẽ opera viri pij & docti Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerenſis Archiepiſcopi, de officio

Miſſæ,

Missæ, ante annos septingentos & amplius scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarinm annis Isidorua, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Editum fuit & à Ioenne Bellero Antuerpiæ anno 62. Rationale diuinorum officiorum Ioan Belathi, qui vixit enno 1165. Frederico primo Imperatore. Nuper etiam æditus est liber eadem de re ente 300. ferè annos à Guiberto de Tornaco, de officio Episcopi inscriptus. Inter eas eutem res, à quibus cæremoniæ sumuntur, recenseri possunt & ea, quæ ad oretiones, elaemosynes, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco strictim eade re breuiterq; nonnulla dicemus, neq; enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt, perscribere.

De Caremonijs, qua sumuntur à loco.

CAP. XC.

A Loco quoq; sumnntur cæremoniæ. Nam oraturi ad templa conuenimus, quę sunt ædes, Deo solenni ritu consecratæ. Quin & corpora nostra, non nisi in templis aut certè in cœmiterijs, quæ & ipsa cunsecrantur, sepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud sacrificium elibi, qoàm in æde Domino sacrata, peragi, per sanctornm Patrum canones non licet. Neque verò nouum hoc est institutum: nem præterquàm quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Mosen, et templi per Salomonem constructi fuit vsus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus: quin & apud ipsos Antropophagos, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream, templa, & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus: quos eadem illa consecrasse quoque dubium non est, vt in alios vsus ea transferri fas non fuerit. Etiam si primus Higinus, referente Gretiano, & ante eum Iuone templorum, vel vt ipse vocat basilicarum consecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontifex Romenus, iuxta supputationem Eusebij in Chronicorum libro: vt Apostolicum hoc institutum fuisse minimè sit ambigendum. De Constantino scribit Ensebius, quòd is templum Saluatoris extructum Hierosolymis consecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanasius, in secunda Apologie. De Basieno narrat Ambrosius, quòd is idem fecerit de basilica, quam condiderat Apostolorum nomine. De Basilio Ancyrano refert Zosomenus, quòd conuocaret ad consecrationem Ecclesiæ, quam ædificeuerat, multos vicinorum locorum Episcopos. Legimus epud Athanasiom, quòd in Beryto Iudæi conuersi, rogabant Metropolitenum, vt Synagogam suam Ecclesiam consecraret, in honorem sancti Saluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuersas orbis nationes, mos inoleuit, vt besilicas plurimas vel oretoria Pontifices in honorem sancti Saluetoris condere, & dedicare non desinant. Queritur idem Athenasius, inter alia crimina sibi obiectum fuisse, quòd in magna Ecclesie Synaxis habita sit prius, quàm dedicaretur, quodq; illegitimæ preces ibi fuerint conceptę. Ex quibus verbis facilè cuiuis perspicere licet, quæ fuerit opinio priscis etiam illis temporibus, de consecretione siue dedicatione templorum, cùm illegitimæ preces conceptæ, putarentur in templis non consecratis. Philo quoq; qui fuit Apostolorum æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis: quòd habuerint sacra domicilia, quæ σεμνεῖα sius monasterie vocabant: in quibus manentes, honestæ ac sanctæ vitæ mysteria celebrebant, nihil illò inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicq̃ eorum, quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt: sed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus scientia & pietas augescunt & consummentur.

Templa. Sepultura. Templorum antiquitas & vsus. Exod. 26. 3. Regum 6. Actorum 3. Niceph. lib. 2. c. 39. 40. & 41. Ecclesiast. hist. Grat. de consecrat. li. 1. c. 4. Omnes. Iuon. lib. 2. decret. Euseb. li. 4. de vita Constantini. De Basiano. Amb. lib. 1. epist. 5. Zoso. lib. 4. cap. 13. eccle. histo. Atha. in lib. de passione imaginis Domini nostri Iesu Christi. In priore apologia ad Constantium. Vide Euseb. li. 2. ca. 17. eccle. hist.

Acillud quidem duhium non est, quantùm ad ipsum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm sit corporis expers, nullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorũ te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, præsertim verò sacrificia peraguntur, hominum id causa constitutum est, quorum ingenium est, eorum præsertim qui sunt de vulgo, quæ peruulgata sunt, minorum vt eorum rationem habeant: quin ea despicatui ducunt. Si quæ verò solanni ritu propriæ diuinæ rei faciendæ dicata sunt & consecreta, nescio quomodo maiore quedã habentur à multis in veneretione. Si videmus ad Regum & Principum vanerationem permultum facere, si domos hebitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores: si vestes etiam induti sint splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiã excitandam, non parùm interesse, vt ædes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquàm quæ ad colendum Deum pertineret: quin & vesa, quemadmodum anteà commemorauimus, & vestes, & ministri quoq; peculieres ei rei delignati sunt. Deinde verò cùm precipuus Dei cultus, in eo charitate prosequendo consistat, (nihil autem ematur, nisi cognitum, sicut eb Augustino quoq; sctiptum legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem letere posset, quentis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorendis, ed colandum, hoc est, amandum Deum facilius homines accederentur. Postulabat iteq; ratio, locus vt eliquis designaretur, in quo heneficie Dei quàm maximè clare, testetaq; cunctis redderentur, cui rei non elia domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis feciendis esset dicata, querum non postrema pars est verhi Dei prædicatio.

Templa quare constituta. 3. Regum 8. Aug. lib. 10. de trinitate, cap. 1.

Neque dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis

Preces quæ fiunt in templo, sunt Deo gratiores. *3.Reg.8.*

ficaciores, quæ fiunt in templo Deo consecrato, non solùm propter loci reuerentiam, Sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac dia super domum, da qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israel in loco isto, verùm etiam quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, cùm quasi manu facte precationibus ambiunt orátes: grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus: quodque singulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vnanimitati pracátium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ contemplatione, vt quod alicui Dominus negare posset, ignoscat, certum vt sit, quòd maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quam quouis in alio priuato loco. Quamobrem & æqualis Ambrosij Chrysostomus: Quod quis apud seipsum precatus accipere non poterit, hoc cum multitudine precatus accipiet. Quare? Quia etiamsi non propria virtus, tamen cócordia multum potest: Vbicunque, inquit, duo vel tres congregati fuerint, &c. Quare de duobus dixit? Etenim si vnus alicubi fuerit in nomine tuo, quamobrem & non illic es? Quia omnes simul esse volo, & non diuelli. Quod his etiam verbis testetur alio loco: Et domi quidem orari potest, sic autem, vt in Ecclesia nó potest: vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimitar emittitur. Non ita, Dominum per ta solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonantie, charitetisque vinculum & sacerdotum orationes. Propterea nanque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes pariter cum illis in cœlum ascendent. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illum ex carcera columnam eduxit: quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incóprehésibili Dei natura. Fieri non posse dicit, vt domi tá benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de ra differens. Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante: offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multiferia, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem. Si verò quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominue ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit. Neque Hierosolymis posthec, neque in monte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatet ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum.

Tertul. in Apolog. cap.19. *Amb. lib.5.in Luc.* *Hom.4.in 2.Thes.* *Chry.ad pop. Antio ho.70. & de incomprehensibili Dei natura hom.3.* *Acto.12.* *Chry.hom.3.* *Basi. de Baptismo ser.2.cap.8.* *1.Tim.2.* *Ioan.4.* *Orare in omni loco quomodo intelligendum.*

His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco: quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoque sacrificia sint offerenda, quod tamen vbiqua mente fieri potest: sed quòd non solùm in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè dasignato preces, supplicationes, & sacrificie fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem, &: Veri adoratores adorabunt patram in spiritu & veritate: nequaquam per hæc verba templa Deo deprecando dicate, videantur exclusa: sed cùm Iudæi contenderét, nusquam adorari Deum oportere, præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non eudiret vota deprecantium: contrà Samariteni negerent eum vsquam adorandum, nisi in monte Garizin, quòd is locus à Mosa decretus esset, vbi Patriarchæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò pòst, vt, & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur: ac antiquatis vtriusque, pius & verus cultus, nempe spiritualis, in eorum locum succaderet: quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui non solùm huius montis, verum etiam totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus: verùm quàm longè, quamque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis temple Deo piè colendo fabricerentur: in quibus ipsi pij templa Deo facti non iam in externis tátùm ritibus, quemadmodum à Iudęis est factitatum: verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitetisque futurę. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est: qui non locum, vt scribit Chrysostomus, sed mentem requirit feruidam. Varè nanque dixit Ambrosius. Non locus orationem commendat, sed deuotus animus. Et eum secutus Augustinus, magis valere petentis effectū dicit, quàm petitionis locum. Et aliquot seculis ante Clemens Petri successor: Si propter infideles, inquit, ad Ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis, ó Episcope, non enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad cógregationem sanctam attoleris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mente profectę preces multorum Deo gratiores, & ad quiduis impetrendū futuræ sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet. Deumque cum sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur, ac quæ sit illius volūtes, ex ore sacerdotis accipiet. Quamad rem pluribus hortatur diuus Clemens Petri successor his verbis: Quomodo non hostis Dei habendus est is, qui in temporalibus diu, noctuque est occupatus, æterna verò cótemnit? ac balnea quidem, & caducū cibū quotidie frequētet, quæ

Deut.32. *De vnitate Ecclesiæ, c.16.* *Amb. in 1.c.ad Rō.* *Deus vbique adorari potest.* *Lib.8.cap.40. Const. Apost.* *Hier.38.* *Dan.6.* *Iob 2.* *Ionæ 2.* *Luc.23.* *Esa.38.* *Acto.16.* *Lib.2 cap.64. const. Apo.*

quæ verò perpetuò manẽt, non curat? Quomodo non dicet Dñs huic: Iustificatæ sunt gẽtes supra te: quemadmodũ Israeli impropetans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, vt illa vanerentur, & priusquã opus actionemve aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusq; eorum se nõ subducunt, sed ijs sunt intenti non solùm indigenæ, sed atiam qui longè absunt, atq; in Theatra tanq̃ Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustra Iudæi nominantur, post sex dierum aessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogæq; suæ rationem habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati, præptereà verò ipsius nominis, quo appellantur, vimq; propriatatemq; amiserunt: Iudas enim confessio ast: ij autem non sunt confitentes Deo, cum Christi passionam per scelus effecerint, vt per pœnitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui non saluantur in ijs, quæ sine fructu faciunt, sunt assidui: tu qua excusatione vteris cum Deo, qoi Ecclesiam eius derelinquis: nec genus imitaris, sed eo derelinquis, vel quia te das ignauiæ, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo studes. In eãdem sentẽtiam pleraq; dicit & in eo quod præcedit, & in eo quod sequitur capite.

Diuina temporalibus intenti linquentes reprehẽduntur.
Matt. 11.

Neq; verò sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocãtur Ecclesiæ. Etsi enim quæ propriè dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idam anim Græcè sonat vox hæc, quod Latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum aonueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodẽ nomine, quo cœtum in eo congregari solitum appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult: ædes eas, vt frequentet necesse est, in quas conuanire vocatos videt: vt ad eandẽ vocationem se quoq; pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non ast quòd quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit è cœtu vocatorum: vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cùm præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit illius lucundissimæ, & eius quidem sempiternæ consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absq; vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtũ hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atq; hic illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum.

Loca Deo consecrata, cur vocentur Ecclesiæ.
1. Pet. 2.

Porrò congressus istos non est existimandum tantum ad Euangeliũ audiẽdum fieri oportere: vt eo audito, subitò quisq; è templo se proripiat: neq; sibi quicq̃ prætereà in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur: cui rei magis etiã, quàm audiendo Euangelio, templa dedicata videntur. Domus mea, dicit Dominus, domus orationis vocabitur: non prædicationis aut auditionis. Hinc est quòd Græci quoq; templa vocant, εὐκτήρια, siue προσευκτήρια, Latinè dicere possis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebium, Socratem, & Sozomenum videre licet. Non quòd non rectè prędicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quòd orationibus Deo placando magis propriè sunt destinata. Verum est, quod à veritate dictum est, quòd vnus est Magister noster in cœlis. Quos enim hic Magister spiritus sanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustrà foris verba perstrepunt: quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam, & culturæ diligentiam: verùm adhibeat ille forinsecus quæcunque velit, nunquid poma format? nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus, dicens: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementũ dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaq; sonos tantum verborum ab homine Magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus, quid aliud faciendum nobis restat, quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicemus aliam, quamobrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, nõ magis ad audiendũ promptos, quàm ad obtemperandum Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annunciãtis percepissent, nequaquam ea vna re contenti fuerunt: verùm, sicut antea quoq; commemoratum à nobis est, ad eum qui cathedram in cœlo collocatã habens intus docet, supplices confugerunt, eiusq; fidem implorarunt: vt & sanum eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei voluntatem vires suppeditaret: illud quod ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis.

Templa magis orationi quàm prædicationi initio extructa.
Matt. 21.
Oratoria.
Eus. lib. 7. cap. vlt. lib. 8. c. 2. & lib. 9. Cap. 10. Eccl. hist. & li. 3. de vita Constantini.
Socr. li. 2. c. 10. lib. 4. c. 7. li. 5. c. 7. & 20. li. 7. ca. 23.
Sozom. lib. 7. c. 20.
Matt. 23.
Aug. in epist. Ioan. hom. 3.
1. Cor. 3.
Aug. li. 10. confes. cap. 29.

Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen est illa Felicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quòd sicut non alij quàm sacrati Domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre: sic nec in alijs, quàm in sacris locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superius: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut nõ audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: nisi vt sæpè dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vndè scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Quem qui præcessit eiusdem nominis Pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt super memorias martyrum Missę celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio possit prohiberi. Quod in concilio quoque Laodicensi inter hos duos Pontifices interiecto, ad eundem modum constitutum legimus:

Fel. in epist. ad omnes episcopos cap. 1.
Missa solum celebranda in loco consecrato.
Deut. 12.
Fel. epi. 2. cap. 58.

& postea

& posteà in concilio Cabilonensi, vbi eiusdem Laodicensis concilij fit mentio. In suis quoque contractioribus regulis Basilius: Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferetur: ita neque permittit, vt sacra in prophanis ædibus celebrentur: veteri instrumẽto apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, dominoque dicente. Templo maius quid est hic. Et Apostolo. An domos non habetis ad manducandum & bibẽdum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac causa? Non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conuiuium in Ecclesiam inferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ædibus contemptui exponendã esse, ex his docemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo. Nobis quoque periculum est malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus, propterea quod ea res indicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatem. Si verò quispiam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit? Volo viros precari in quouis loco, ob id quod Dominus ipse potestatem dedit adorandi Deum in omni loco, vbi dixit, neque Hierosolymis posthac, neque in monte isto adorabitur pater? Hoc dicendum est, quod illud in omni loco non comprehendit eos locos qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt. Sed dilatat ac deducit adorationem Dei ab arcto Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum. Et secundum prophetiam, hostiam eum qui diligenter ac studiosè ad sacerdotium gloriosi mysterij obeundum propensus est, Deo dicara oportet.

Basil. q. 310.

Missa sine necessitate in locis prophanis fieri non debet.

Matt. 8.

Quemobrem qui nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, vbi potator, sæpè saltatur, pergræcatur, sacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam reprehensionem effugere possunt. Qui si hunc honorem habendũ Deo nõ putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando sacrata est, neque submissum pij Centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius tectũ Christus intraret, sed quasi pro imperio Christum ad se venire iubent: multò rectius facerent si ab audienda Missa abstinerent, quæ prophanari certè videtur, cum in prophanis ædibus extra necessitatem celebratur. Nam & in Pariensi Concilio quod ante 700. annos habitum est, scriptum legimus: Satius est illius Missam non audire, quàm eam vbi non licet, nec oportet audire. Quamobrem excuterent isti pigritiam, fastumque suum abijcerent potius, et quantacunque dignitate præditi sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent: vt et in illo comparati, ne sint quidem: aut si quid sint, cinis & poluis sint. Qui hanc animi submissionem ad orandum Deum non adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus est receptum: quod suo quoque seculo in omnibus magnis ciuitatibus fieri solitum fuisse scribit Palladius vt pro foribus templorum eos, qui varijs morbis confecti, membris etiam suis mutilati, et ad extremam egestatem redacti sunt, collocarent, qui quasi communes quidam hominum præceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil æque Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat: tantum abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Assident, igitur isti foribus diuinarum ædium, vt cùm oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostræ: nos ijsdem quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quòd ætate florenti, quòd forme præstanti, quòd valetudine sit firma: cùm in hos aspexerit in vestibulis templorum iacentes: fieri non potest, quin cristas demittat ilicò: animo secum repetens, ex ijs fuisse quosdam, quos cùm æque Deus ijsdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miserandum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cùm & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eò tandem calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis rerum humanarum commonefactus, de fastu suo permultum remittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiusdam sunt & admonitionis, sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter volũtatem aliquid: ac q̃ leue est illud si cum istius casu, stipem pro foribus templi mendicantis conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatum tuarum greuem aliquam iacturam fecisti: ac huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non mormurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ærumnam suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno suo in nos animo castigandos nos esse putauerit, suæ tamen misericordiæ non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacentes Ecclesiæ, premi videmus. Admonet præterea nos calamitosorum hic aspectus, vt ipsi propenso simus ad misericordiã animo, & singularẽ Dei misericordiam & benignitatẽ admiremur. Nã si Deus istos non aspernatur, neque pudet eum ipsorum, quòd suæ domus vestibulis assidene: multò minus te fas est carnem tuam & membra tua despicere, neque eis qua possis retione subuenire velle. Simul considera quàm sit longè diuersa ratio eius, quam possidet Rex mortalis, & eius aulæ, quam sibi consecratam habet immortalis ille Rex Regum, & Dominus dominantium. Illic omnia fastus, hic humilitas omnia. Non licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & pretiosis vestibus indutos: huius contrà aulici pannosi sunt, situ, squalloreque obducti, quorum sedes & collectio modò non admonitio quædam est ad hominum genus: præclaram illam vocem edens; Nihil humana sunt omnia, fumus & vmbra

Lib. 1. c. 47.

Mendici apud templa cur assideant & quorum nos admonere debeant.

Pallad. in vita Elæmonis monarchi, qui fuit 115.

Ex mendicorum intuitu, qualis doctrina petenda.

Consolatio ex mendicis qua.

Admonitio ex mendicis.

Aulæ Dei & seculi differentia.

Aulici Dei pauperes

bra sunt. Si bonum essent diuitiæ, Deus ante vestibula sua pauperes non collocasset: Quos propter eam causam ibi collocasse videtur, vt quemadmodum qui ad hominē Regē adire vult, prius sa iu alicui, q̃ fit ex illius comitatu, familiaritatē insinuat, & eū officijs, obsequijs liberalitateq; sua sibi demereri conetur, quò per eum & editua faciles, & aures Principis benignas habere queat: sic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo suam exaudiri, prius aulicos ipsius, qui pro foribus eius assident, sibi conciliet, ac memor illius quod scriptū est: Non apparebis in conspectu meo vacuus: eos muneribus deliniet: certò persuasum habens, quod sibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis istis vni factum fuerit: ac delinitis illis tum primum accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cum dixerit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur: non potest quod promisit, non præstare. Itaq; non dubitauit dicere Ioannes Patriarcha Alexandrinus, qui meritò appellatur Eleemosynarius: Quos vos, inquit, pauperes & mendicos appellare soletis, eos ego dominos meos & adiutores nomino. Nam ij soli mihi possunt opem ferre, vt à Christi regno non excludar. Quem sequutus Abbas Odo, cuius vitam descripsit eius discipulus Ioannas Monachus: Cæcos & claudos ore iucundo dicere solebat, paradisi fore ianitores, atq; ea causa neminem eos repellere debere ab ædibus suis, ne ab illis quandoq; paradisi fores illi præcludantur. Quod si quispiam è famulis nostris, eorum non ferens importunitatem, asperè eis responderat, aut solita beneficia celeriter non conferret, grauiter eum obiurgabat, accitisq; illis coram eo dicebat: Cùm venerit iste ad ostiū paradisi, fac ei similiter. Cæterùm frustrà misericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vsus ea non fuerit: erga quem qualem se quisq; præstiterit, talem Deum erga se vicissim experietur: qui misericordiam se velle, non sacrificium, disertis verbis pronunciat. Quisquis igitur quod vult Deus, Deo negat: quod ipsa dederat, à Deo sibi vult negari. Est in cœlis misericordia, quemadmodum à Propheta dictum est: Domini in cœlo misericordia tua: ad hanc non nisi per terrenas misericordias peruenitur. Vocat igitur Chrysostomus eos, qui pro foribus Ecclesiæ sedent, stipem à nobis mendicantes, Medicos vulnerum nostrorum: non solùm quòd fastui plerunque nostro medentur, quod graua vulnus est animæ, quodq; si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verumetiam quòd per eos peccatorum nostrorum remissionem consequnti, grauibus eorum morbis liberemur. Verba Chrysostomi hæc sunt: Nisi essent pauperes, peccatorum difficilè sarcinam poneres: Medici illi sunt vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstant. Non ita Medicus, vt medicamēta imponet, extendens manum curationem exhibet, sicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dedisti pecuniam, & peccata simul exuisti. Ad eundem modum Petrus quoq; Chrysologus: Manus, inquit, pauperis est gazophilacium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terrā, vt accipies cœlū: da nūmum, vt accipias regnū, da micā vt accipies totū. Sed quid horū opus est proferre testimonia, quibus referti sunt sanctorū omniū libri? Dixit ipse Christus: Date eleamosynā, & ecce omnia munda sunt vobis. Quem locū producens Maximus Taurinensis Episcopus: Ita eleemosyna, inquit, extinguit peccata, quemadmodum aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauachrum, vt si fortè quis post baptismum humana fragilitate deliquerit, supersit ei, vt eleemosynis emundetur sicut ait Dominus: Date eleamosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi q; salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna, quàm lauachrum. Lauachrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur: eleemosynam autem quoties feceris, toties veniam promereris. Omnia, inquit Basilius, locum hunc enarrans, q̃ per rapinā & auaritiæ studiū peccamus, & malè agimus. Addit paulò pòst: Non q; per se ista ad mundationē sufficient, cum principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omniū redemptionem habemus, si in vno quoq; dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Fructus aūt resipiscentię dignos intelligi vult idem in eodem libro Basilius, opera iustitiæ, peccato opposita. Verbi gratia: Rapuisti aliena, non modò rapere deinceps desine, verumetiā cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum Dñe, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Est igitur eleemosyna cumprimis ad id, quod velis, impetrandum necessarie. Scriptum est enim: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: Oratio pulsat, ieiuniū impetret, eleemosyna accipit. Hæc tria vnum sunt, ac sibi inuicē vitam dant. Orationis anima, ieiunium: ieiunij vita est eleemosyna siue misericordia: ita sibi cōnexa hæc sunt, vt rectè separari nō possint. Quamobrē reprehendendi meritò sunt, qui, per quos ad misericordiā prouocamur, pauperes & calamitosos homines, à templi, quæ domus est & aula Dei, foribus, procul arcere conentur, cū non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, q; nos ad præstādam misericordiam, quam præstari nobis à Deo velimus, inuitāt: verùm etiam & vicissitudinis rerum humanarum, casuumq;, quibus subiecti sumus, admonemur, & in rebus aduersis non parum ex eorum aspectu consolationis capimus. Retinendus est igitur laudatus Ecclesię mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent: atq; ibi misericordiam ab ijs, qui Deum sui misereri cupiunt, expectent.

Vide Chry. hom. 7. ad pop. Antioch. — *Mendici quare ad fores templi positi.* — *Exod. 23.* — *Matt. 25.* — *Heb. 4.* — *Matt. 5.* — *Misericordiam à nobis postulat Deus.* — *Simeon Metaphrastes in vita eius.* — *Surius Tomo 6. in vita eius.* — *Oseæ 6.* — *Matt. 9.* — *Psal. 35.* — *Chry. in primo ad Tim. hom. 14.* — *Mendici sunt medici vulnerum nostrorum.* — *Eleemosyna delet peccata.* — *Chry. ser. 8.* — *Luc. 11.* — *Ho. 2. de eleemos.* — *Basi. in regulis cont. quæ. 27.* — *Resipiscentiæ fructus, qui.* — *Quæst. 281.* — *Luc. 19.* — *Tob. 12.* — *Pauperes à foribus tēpli procul arcere conantes reprehenduntur.*

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud creditur quod quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiunt orationes, multò sunt efficaciores. Rectè & illud à sanctis Patribus constitutum obseruetur, vt tremendum sacrificium nō alibi q̃ in Deo sacratis templis offeratur: ad quod celebrandum, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, vt nihil ibi fit quod non verbo Dei sanctificatū sit, quò sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi possit. Est quidem ita, quòd vbique Deus est: verùm non vbique tamen æqualiter operatur, Misericordia Domini plena est terra: Sed in scripturis tamen legimus, quòd certa loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis, piscinam,

Orationes in templo efficaciores. — *Loca Deus sibi elegit.* — *Psal. 32.* — *3. Reg. 8.*

pro-

Iosue 3.
Ioan. 5.
Templi arcæ & piscinæ prærogatiua.
Iosue 6.
Iosue 4.
Ioan. 5.

probaticam ægrorum solatio. Templum quidem eo dignatus est honote, vt si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco concessum esse legimus. Arcæ porrò tantam virtutem esse voluit, vt ea præsente fundcrentur hostes, Hieticho corrueret, & Iordanis retrorsum eonuerteretur. Piscinæ verò probatieæ prærogatiuam hane fuisse nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam descendisset, quocunque tandem affectus esset morbo, statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandom aliæ quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus, cuius misericordia pleni cœli, plena est & terra, nullo vt loeo eireumscribatur: certa tamen loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis Angelos vidara lieuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis esse doeumento potest, quod à Iosepho memoriæ proditum est, cùm iamiam Hietosolymitanum exeidium iostaret, Angelos auditos esse, qui dieereot: Recedamus ex his ædibus.

Angeli in templis habitant.
Ioseph de bello Iudaico lib. 7. cap. 11.

Sed hæc dicet aliquis veteris testamēti fuisse, necad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis vetbis dictum legimus: Mulier, crede mihi, venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis patrem. Atque ille ipse, qui hæc dixit, noui testamenti mediator & auctor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eijceret ex eo vendentes & ementes, domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mundus domus est illius, qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedū meotum? Et tamen domum sui pattis peculiare modo quodam templum Chtistus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & imperscrutabili Dei iudicio ficti videmus hoc ipso gratiæ tempore, vt terribiliora in vno fiot, quàm io alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus, eùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddam Presbytero crimen intentasset, nec res euidentibus argumentis aut refelli posset, aut cnatgui, quòd iusserit ambos ad locum sanctum (his enim vetbis vtitur) peregrinari, nimitùm eum, vbi B. Felicis Nolensis cotpus eonditum erat, vt ibi ad confessionem, vel pœnæ miraculo vel timore compellerentur. Ae mox ea verba subijcit Augustinus: Vbique quidē Deus est, & nullo cootinetur vel includitur loco, qui eondidit omnia: & eū à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet, veruntamen ad ista q̄ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hæc miracula fiant, in alijs non fiant? Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam sanctorum. Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, qund Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nee omnes habent dijudicationem spirituum: ita nec in omnibus memorijs sanctnrum ista fieri voluit, q diuidit vnicuique propria prout vult. In vita Hilarionis seribit Hieronymus, eertamen inter Palæstinos & Cyprios fuisse: dum hi corpus, illi verò spiritum eius habere se iactarent. Et tamen in vtrisque locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in hottolo Cypri: forsitan quia prius illum locum dilexit.

Matt 21.
Hier. 3.
Esai. 66.
Opera Dei in vno loco quam in alio terribiliora.
Epist. 137.
Loca dilecta miraculis.
1. Cor. 12.

Quare minimè nouum, ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptum est, q propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à pijs hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodoretus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad Martyrum sepulehra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non eontemnandas putauit Ioannes quoque Chrysostomus, vt dieeret, eùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus laudē erupisset: Vellem nūc locis in illis versari, quibus vincula illa maneot, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & Angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, eorpusque robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusatem, quo cathenas saltem viderem, & earcerem, qoo Paulus vinctus est. Et in Homilia quinta ad Populum Antiochenum, scribit in Arabiam quosdam abire solitos fuisse, vt fimum in quo sederat Iob, eetoerēt, & terram oscularentur, quæ illius victoris cettamina & eruorem, omni auro pretiosiorem suscepit. Prudentius de Hiemetrio & Chelidonio loquens: Illitas, inquit, cruore sacro, nunc aranas incolæ confrequentant: obsecrantes, voce, votis, munere. Exteri necnō & orbis, huc eolonus aduenit. Hieronymus verò: Adorare, vbi steterunt pedes Domini, partem fidei esse dicit, & quasi recētia natiuitatis & crucis, ac passionis videre vestigia. Idē Eusabiū Cæsariensem sequutus, de Alexandro Capadociæ Episeopo scribit, quòd sede sua relicta, profectus fuerit Hierosolymá, sacra loca visendi causa. Plura vide in epistola eiusdem ad Mareellum. Idem de Theodosio Cœnobiarcha scribit Simeon Metaphrastes, & de magno Euthymio Cyrillus, & de Porphyrio Gazæ Episcopo Marcus, & de Theodoro Syeerorum Archymandrita, Gregorius Presbyter eius discipulus, quem sub Heraclio Imperatore, ter saera loca inuisisse scribit. Et æqualis eius Hieronymus: Non aliter, inquit, affectus homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit CHRISTVS, videant atque eontingant, possintque & suo fructu dicere: Introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi steterunt pedes eius. Si ergo religiosa cupiditas est loca videre, in quibus CHRISTVS ingressus, & passus est, & resurrexit, & vnde conscendit, & aut de ipsis locis exiguum puluerem, aut de ipso erueis ligno, aliquid saltem, festucæ simile sumere & habere, benedictio est. Meminit idem semel & itarum peregrinationum & magni eoncursus hominum, qui fiebat ad sepulchrum sancti martyris Feleis Nolani. De Basilio quoque narrat Amphilochius, quod semel & iterum Hierosolymam orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo scribit Palladius, quòd

Peregrinationes Deo non ingratæ.
Eus. li. 1. c. 11.
Socr. lib. 7. c. 47.
Soz. li. 2. c. 14.
& lib. 4. ca. 5.
Theo li. 8. de curatione Græcarum affectionum.
Chrys. hom. 3. de beato Iob.
Peristephanon, Ode 1.
Ad desiderium.
De viris illustribus
Eusebius.
Vide Tom. 5. Vitarum quæ collegit Alloysius Lippomanus.

quod is pedestri itinere venit Romam vsque ad orandum in martyrio sanctorum Petri & Pauli. Peruenit aũt etiam vsque ad Alexandriam eum vouisset in martyrium venerandi Athleræ Marci: ac dignus (inquit ibidem Philoromus) habitus sum, qui voti gratia bis proprijs pedibus veni Hierosolymam ad honoranda loca sancta, & ipse mihi suppeditaui impensas. Testatur idem Palladius in vita Ruffini, suo seculo multos voti causa venire solitos Hierosolymam. Simeonem Priscum, qui sextus est eorum Patrum, quorum vitam conscripsit Theodoretus, sic loquentem inducit: Nos erramus per hanc solitudinem, in mõte Synai, cupientes adorare Deum vniuersorum, in quo cum serno suo Mosi apparuisset, dedit legum tabulas. Non quòd existimemus Deum esse loco circumscriptum: audimus enim eum dicentem: Cœlum & terram ego impleo. Sed quoniam ij qui ardentar amant, non solum eos qui amã- *Hier. 23.*
tur, desiderant, sed etiam illis loca grata sunt & iucunda, in quibus ij fuerunt præsentes, & in quibus versati sunt. Idem de Petro loquens, quem nonum numerat: Venit, inquit, in Palestinam videndi gratia, vt cum vidisset loca, quæ susceperunt salutares passiones, in ijs Deũ adoraret, non vt qui loco circumscribatur: sciebat enim eius naturam non posse circumscribi, sed vt pasceret oculos aorum spectaculo, qui desiderantur. His enim qui amore aliquem prosequuntur, est à natura insitum, vt non ex solo illius aspectu capiant voluptatem, sed & domum, & vestes, & calceos contemplentur, cum magna lætitia. Eusebius Emissenus *Euseb. Emiss.*
in Homilia, quam scripsit de sanctis Martyribus Ephipodio & Alexandro: postquam dixit, quod plurimæ populorum Ecclesię etiam illa sanctificatione contentæ sunt, quam de angelicis membris, sacri amictus, vel duri cathenarum nexus contingendo rapuerint: vt quid fuit instrumentum pœnæ fit glorię testimonium, & dolor martyrij transeat ad insigne meritorum. Paucis interiectis, de fructu peregrinationis ad ea loca vbi sunt passi sancti Martyres, præclarè differit in hunc modum: Et quidem beati Martyres, quorum preciosus puluis per diuersas vsquequaque regiones, in populorum disseminatur salutem, plenum quocunque loci cultum de honora Dei impensa sibi religione suscipiunt: & quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit gratia celebritatis acceptior, sed absque dubio multò eis gratius, multò iucundius est, si eos ibi potissimum feruor excolat pietatis, vbi super eos furor incubuit passionis, si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, vbi in Dei sacrificium procubuerunt, si illic eis vota fundat prædicanda posteritas, vbi innocentem sanguinem feralis profudit immanitas, si denique eo Christiani nominis inimicus, vbi credidit interemptos, illic videat consecratos. Dulcius, inquam probatur obsequium, si ibi eos laudum consecrata celebret benedictio, vbi super eos tribulationum desęuit magnitudo, si inde inuocentur in suffragium, vnde primo resurrectionis signo euocabuntur ad præmium, quæ cum ita sunt charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de longinquo sunt expectanda documenta, paternis instruimur magisterijs, ac domesticis admonemur exemplis. Num nobis id cor nostrum clamat cognati viua vox sanguinis? Discite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, viuendo excolere, moriendo seruare: discite plus peccatum timere, quàm gladium, discite propter vitam magis iustitiam amare, quàm vitam, fidemque & timorem Dei, quem nos in media belli tribulatione seruauimus: obseruate, ne vos in pace vel pacis securitate perdatis. Cauete ne vitam bonam, si quando subditam afflictionibus videritis, miseram iudicetis, cauete ne in arena mundi, in qua ad subeundos agones missi sumus, aliquam felicitatem expectandam puteris. Beatitudo parari hic potest, non potest acquiri: non hic quęras, quod hic nullus sanctorũ consummatus, vel consummato labore, nullus confessor obtinuit: non hic quæras, quod hic nec Christus inuenit, si mundus pacem haberet, gloriam martyres non haberent, si examinatio non præcederet, tribulationis periret occasio.

Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepulchra sanctorum Martyrum ridebat, eum in eorũ, quos de cultu scripsit imaginum Lib. 3. grauiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodũ dicit ille, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illius, & osculetur, non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hæc obiter.

De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoque hi- *Aug. lib. 1. de ciuit.*
storia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor ha- *Dei, cap. 27.*
bitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Et extat Impera- *Sozo. eccles. hist. li.*
toris edictum in Actis Ephesinæ Synodi, quo cauetur, si quis metus caussa profugisset in *9. cap. 9.*
templum, vel etiam in loca templo viciniora, tutus vt in eis receptus detur, neve quen- *Templa aeuo nostro*
quam ex illis extrahere liceat: quin etiam ne quis in templum armatus ingrediatur. Nam *profanata.*
& nos, inquit Imperator, qui legitimi imperij armis nunquam non circundamur, quosque *Facinus horrendũ.*
sina armatis stipatoribus esse non conuenit, Dei templum ingressuri, foris arma relinquimus, & ipsum etiam Diadema Regiæ Maiestatis insigne humiliter deponimus, & sacra altaria, munerum tantum offerendorum causa accedimus. Quibus quoque oblatis ad extimum communeque atrium mox nos recipimus, de proximo & quasi intimo, nihil quicquam præ cęteris peculiare nobis arrogantes. Tanta fuit olim templis habita reuerentia. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraque commutata, verum & equorũ ex eis stabula facta, & in quoscunque tandem vsus, Deo dicatas domos, conuersas: quodque etiam dictu horrendũ est, neque facilè creditura posteritas videatur, in eo ipso loco, vbi tremendum Deo sacrificiũ non ita pridem oblatũ fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari, si Dijs placet, istius Euangelij.

Templa sanctis non erigi.
Innoc. de mysterijs Missæ, cap. 11.
Cultus seu seruitus duplex.
Psal. 88.
Aug. lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27.

Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quod templa Diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio Pontifice Romano discere potuerunt: Cuius hęc verba sunt: Duæ species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria: & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramq; speciem determinat Dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi quæ sunt soli Deo exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum, dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur: ne fortè si secùs agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis præcessit seculis Augustinus, cùm ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerant maximo concursu, atque illorum intercessione se facilè, quæ petiuissent impetraturos a Deo confidarent: Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus: quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt: vt innotesceret vera religio, falsis religionibus, fictisq; conuictis. Itaque videre licet passim apud Augustinum, quod non alio ferè Martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc verba leguntur alicubi: Nonne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate CHRISTI, & ab Ecclesia Dei? qui creaturę exhiberemus eam seruitutem, quę vni tantum debetur Deo. Sed quod nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ambrosius, dixit Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multò posterior Euagrius, ac alij multi. apud quos templa Martyrum, basilicas Apostolorum & Martyrum, Ecclesiam Apostolorum, Ecclesiam in nomina Geruasij & Prothasij, basilicam B. Agnetis, basilicam Portianam, Ecclesiam Theonæ, Ecclesiam Dionysij, oratorium Thomæ, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet. Timotheus etiam Alexandrinus: Iussit, inquit, Constantinus Imperator ædificari Ecclesias in nomine omnium Sanctorum & gloriosorum Martyrum, qui propter Christum verum Deum nostrum fuêre Martyres, & confessi sunt pulchram confessionem.

Aug. contra Maximinum lib. 1.
Templa cur sanctorum nominibus vocentur.
Chrys. hom. 38. ad populum Antioche.
Hier. ad Ripariũ, & aduersus Vigilantium.
Soc. lib. 1. ca. 16. & vlt. & lib. 2. ca. 11.
Soz. lib. 4. cap. 9. & lib. 3. cap. 6. & lib. 16. cap. 18.
Euagr. lib. 2. cap. 3.

Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quod ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutem eam exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentiũ, æquè illi hoc atque Augustinus sciebant, neque secùs faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiamsi templum Petri & Pauli, vel cuiuscunque sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro & Paulo, sed soli Deo dicatum esse, soliquè Deo sacrificia in illo offerri, etiam si Petri & Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias Martyrum, rectè cęteri quoque templa, siue basilicas, aut Ecclesias Martyrum eiusmodi loca vocauerint. Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut Martyrum reliquiæ, vel eorum frequens fit commemoratio, rectè Martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cum & ipsi templa Dei sumus: sun tñ quisq; proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. In libris verò de Ciuit. Dei, scribit idem, immanes barbaros pepercisse basilicis Martyrum, quas easdem paulò pòst vocat Christi basilicas. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustachius quidam hæreticus, qui loca sanctorum Martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirant, & sacramenta cõficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicœnæ proxima, in hæc verba pronunciatum est: Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans, cõuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasq; sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoq; dixêre Patres, loca & basilicas sanctorum. Similiter Basilius: Paratum hic est Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum: Dicatum, inquit, martyribus templum. De Constantino scribit Eusebius, quod is templum Apostolis dedicauit, credens hanc se memoriam animæ suæ saluturam & vtilem facere. Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quod nesciret ad honorem Dei constructas, quin sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur: sed quod suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur: dum & res ab eis gestæ recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt.

Aug. cap. 73.
Reliquiæ sanctorum venerandæ.
Liber de cura pro mortuis agenda est Aug.
Gan. syn. 120.
Basil. in 40. martyres, & in psal. 114.
Eus. libr. 4. de vita Constantini.
Lib. 8. cap. 24. Eccles. hist.
Corporũ bonorum honestè sepeliẽdorũ semper cura fuit.
Lib. 9. cap. 2.

Tẽpla et cœmiteria et corporib. hominũ sepeliẽdis cõsecrata.

Neque verò Deo tantùm precibus & sacrificijs placando, verùm & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmiteria consecrata: quod qui corpora sua viuentes Deo

templa

templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æqoum est putatum. Ac ve- *Psal 23.*
rum qoidem illud est, quod vbicunq; sepeliamur, Domini est terra, & plenitudo eius: quod *Chrys. hom. 84.*
qúc sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed *in Ioan.*
iotereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias cele- *Gen. 47. & 50.*
bratas, sepulturas prouisas, ipsosqúe dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis *Tob 2. & 12.*
corporibus, suis filijs mandasse legimus. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeru- *Math. 16.*
isse, teste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ *Ioc. 11. 19.*
mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; commendat, quod vnguentum pretio- *Chrys. tom. 3. hom.*
sum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter *quod Christus De-*
commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque ho- *us est aduersus Gen-*
norificè tegendum, sepeliendumq; curarunt. Ioannes quoque Chrysostomus cum laude *tes.*
quadam commemorat, quod Constantinopoli Reges magnam gratiam putát, non si prope *Idem hom. 66. ad*
Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur: fiantq; piscatorum osti- *popul. Antioch.*
arij Reges, neque hic in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, &
pronepotes. Et in alia qoadam homilia, cùm docuisset, quomodo ipse, qui purpuram indu
tus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat
sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant, & scenarum fabrum & piscato-
rem, etiam mortuos vt protectores, orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit:
Audebis igitur quæso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terra-
rum orbis sunt protectores? Nec hoc tantum Romæ quis fieri viderit, verùm & Constan-
tinopoli. Nam & hic Constaotinum Magnum ipsius filius bonore magno censuit haberi, si
pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret, & quod in regijs sunt ianitores Regi-
bus, hoc sunt in mooumento piscatoribus Reges: De Constantino scribit Eusebius quoque, *Libr. 4. cap. 60. de*
quòd is propterea voluit in Apostolorum templo sepeliri, quòd fore sperabat, vt etiam *vita Constantini.*
defunctus, precationum quæ ibidem essent ad Apostolorum gloriam perferendæ, parti-
ceps efficeretur. Neque dissimilia scribit AVGVSTINVS ad Madaureoses. Videtis, *Epist. 42.*
inquit, simulachrorum templa, partim sine reparatione collapsa, partim diuturna, partim
clausa, partim in vsus alios commutata. Ipsaqúe simulachra vel confringi, vel incendi, vel
includi, vel destrui, atque ipsas huius seculi potestates, quæ aliquaodo pro simulachris po-
pulum Christianum persequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, sed à mori-
entibus Christianis: & contra eadem simulachra, pro quibus Christianos occidebant, im-
petus suos, legesqúe vertisse, & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepul-
chrum piscatoris Petri, submisso diademate, supplicare. Sozomenus quoque non repre- *Sozom. lib. 9. ca. 5.*
hendit mulierem quaodam Eusebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadra- *eccles hist.*
ginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obstrictis monachis, se quoque condi
curauerit. A Paulino quoque religiosa quædam vidua Flora petiuisse legitur, vt in bea-
tissimi Felicis confessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cùm ea de re ad
Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit. Prouisus, sepeliendis corporibus apud *Aug. de cura pro*
memoriam sanctorum locus, bonę affectionis humanæ est erga funera suorum, quoniam *mortuis ca. 1. & 4.*
si nulla religio esset, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attendi-
tur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appa-
reat, non video quæ sunt adiumeota mortuorum, nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt
posita eorum, quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tãquam patronis susceptos, apud
Dominum adiuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiamsi ta-
libus locis eos humare non possent. Sed non ob aliud vel memoriæ, vel monumenta di- *Sepulchra mortuo-*
cuntur ea, quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis *rum cur dicantur*
morte subtracti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, *monumenta.*
& admonendo faciont cogitari. Cùm itaque recolit animus, vbi sepultum sit charissimi
corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam
cõmendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhi-
betur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vi-
tam prodesse meruerunt. Addit paulò pòst: Propterea fidelea, corpora suorũ propinquorũ *Cap. 1.*
desiderasse in basilicam Martyris poni, quòd crediderint eorum animas meritis Martyris
adiuuari. Maximus Taurinensis Episcopus. Ideò, inquit, à maioribus prouisum est, vt San- *Ho. 2. de eleemos.*
ctorum ossibus nostra corpora sociemus: vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tan-
gat, dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarũ caligo diffugiat. Cum sanctis ergo Mar- *Ser 75.*
tyribus quiescẽtes euadimus inferi tenebras. Reperitur etiã apud Ambrosiũ, Lege Iulianũ *Lib. 1. prognosticon*
Archiepiscopum Toletaoum. Cæterùm quos peccata grauia deprimunt, non ad absoluti- *cap. 19. & 80.*
onem potiùs, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesijs poni. *Ecclesiastica sepul-*
scribit Gregorius. Noo enim eos sacra loca liberant, sed culpa magis temeritatis accusat: id *tura qui arceantur.*
quod productis etiam exemplis planũ facit. Et propterea sacris canonibus cautũ, & in Ec- *Greg. 4. dialog. ca.*
clesia videmus obseruatũ: q; qui sibiipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœ- *50. & aliquot alijs*
nus expilatis rem suam auxerunt: qui sine pœnitentia ex hac vita excesserunt: qui vel cùm *sequentibus.*
graue scelus aliquod patrassent, è cœtu piorum sententia iudicis eiecti, atque à Christi cor-
pore præcisi sunt, vel qui seipsos vltrò præciderunt, quales sunt schismatici & hæretici: eo-
rum corpora sacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Rusticum
Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille Pontifex Leo: quibus viuentibus non *Epist. 92. cap. 6.*
communicauimus, eis mortuis quoque communicare non possumus. Non est cum ijs
ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis
abducti, suo ipsorum iudicio sunt condemnati: dum quod iudicis fuerant sententia passu-
ri, id vltrò ipsi fecerunt, seqúe à CHRISTI corpore præciderunt, & è cœtu fidelium

exterminarunt, atque ab eorum communione separarunt. Sed hæc de sepultura, deque sepulchris dicta sufficiant: Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusius ab alijs tractata sunt.

Est autem & hoc minimè nouum, quòd in templis altaria constituuntur, quorum vsum antiquissimum fuisse cõstat, non solùm naturæ, & legis, verumetiam gratiæ tempore. Nam & in Euangelio, & in Paulinis Epistolis, & in Apocalypsi, mentionem altaris fieri legimus. Abdias à Matthæo scribit altare erectum fuisse, in quo Missam celebrauit. Lucam quoque templa erexisse, & altaria stabiliuisse & cõsecrasse, tradit Simeon Metaphrastes. Et qui fuisse creditur æqualis Abdiæ, Martialis. Dum altaria, inquit, Dæmonũ in puluerẽ redigerentur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata, in nomine Domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum: sed Dei, in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus, sed amicus Dei fuit: qui pro testimonio eius, animam suam posuit. Cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine IESVS CHRISTVS comprobatus est esse Deus: & qui crediderit, ornamenta fidei maiora percipiet. Sacrificium enim Deo offertur, in ara, non homini, nec Angelo. Quem secutus Augustinus: Nos autem Martyribus nostris, non templa sicut dijs, sed memorias, sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus: sed vni Deo & Martyrum & nostro sacrificiũ immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur: non tamen à Sacerdote, qui sacrificat, inuocantur. Deo quippè, non ipsis sacrificat, quamuis in memoriam sacrificei eorum, qui Dei Sacerdos est, non illorum.

In vita S. Lucæ quæ est adiuncta Oecumenio.
Ad Burdegalenses cap. 2.
Lib. 22. cap. 10 de ciuitate Dei.

Fuerunt igitur etiam in primitiua Ecclesia, & templa fabricata, & altaria erecta, in honorem Dei & sancti Martyris alicuius memoriã, quæ in summa veneratione habita fuisse semper constat. Itaque Dionysius Areopagita, nunc θεῖον, nunc ἅγιον θυσιαστήριον appellant. Itidem & Basilius & Chrysostomus non solum in Liturgijs, verumetiam & in alijs multis locis. In Calcedonensi concilio vocatur sanctissimum altare: Reuerendum altare dixit Eusebius Emissenus: sacrosanctum appellat Ambrosius. Itidem & Athanasius, sacrosanctam mẽsam, itidem & Chrysostomus, vocat idem alibi terribilem mensam & horrendum altare. Pro eodem enim accipi vtrumque satis indicat ille Malachiæ locus: vbi post illa verba, offertis super altare meum panem pollutum, sequitur paulò pòst: Mensa Domini despecta est. Rectè autem idem & altare dicitur & mensa: altare propter sacrificium, quod in eo offertur: & mensa propter cibum, qui in ea sumitur. Legimus apud Chrysostomum, Eutropium ad altare tanquam ad verum asylum confugisse, cùm sibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chrysostomus & Socrates, hoc Sozomenus, eãdem historiam scribens, appellat sacram mensam. Ad eundem modum quod Socrates de Alexandro Constantinopolitano Episcopo refert, eum ad altare progressum in faciem se coram sacra mẽsa prostrauisse, hoc Sozomenus his verbis protulit: Prosternens seipsum sub altari, tota noctè iacuit pronus. Augustinus quoque cùm contra Faustum scribens, & in libris de Ciuitate Dei dixisset: Quis audiuit stantem sacerdotem ad altare: In Ioãnem scribens, Ad ipsam inquit, mensam non sic eos commemoramus, &c. Hic vocat mensam, quod prius altare dixerat. Satis autem indicat vtraque hæc historia, & de Eutropio, & de Alexandro Constantinopolitano, quanta fuerit altaris reuerentia. De Ambrosio quoque scribit Paulinus quod cùm Cresconius, qui similiter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Ecclesia raperetur: nec eum defendere posset, prostratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Cresconius, postea fuit dimissus, cum qui rapi eum fecerat Stylico, facti eum huius sui pœnituisset. Similiter & Ruffinus narrat de Ambrosio, quòd cùm à Regina persecutionem pateretur: sub altari positus, per obsecrationes defensorem sibi Deum parabat. De virgine quadam narrat Ambrosius, quòd cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare cõfugit. Idem de militibus quoque scribit ab Imperatore missis: quod irruentes in altaria, osculis significabant pacis insigne, hoc est, obsculabantur altaria, qua re, pacem esse redditam per Imperatores, significauit. De Gorgonia quoque sorore sua scribit Gregorius Nazianzenus, quòd cùm graui quodam morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit: super illud caput declinauit, & cum magno clamore & lachrymis, opem Christi implorauit. Narrat idem de Basilio, quòd cùm fœmina quædam ad sacram mensam confugisset, & à Præfecto quæreretur, nequaquam eam inde diuelli passus est.

De eccles. Hier. ca. 6. parte 2. actione 1.
Ho. 5. de Pasc. hac.
Amb. de his qui initiãtur mysterijs c. 8
Chrys. de Eucarist.
In epistola ad vbique orthodoxos.
Epist. 7. tomo 5.
Soc. li. 6. ca 5. hom. 20.
Lib. 8. cap. 7.
Lib. 1. cap 37.
Lib. 2. cap. 29.
In vita eius.
Cont. Faust. li. 20. cap. 27.
De ciuit. Dei, lib. 8. cap. 27.
In Ioan. tract. 84
Lib. 2. eccles. c. 16.
Lib. 1. de virgi. in fine.
Epist 33 ad sororẽ.
Oratione 9.
In vita Basilij.

Tertulliani temporibus fuisse morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perspicuum esse potest. Neque verò sine causa in tanta veneratione fuerunt semper altaria. Præclarè namque scriptum est à Gregorio Nisseno: Altare hoc sanctum, cui assistimus, lapsis est natura cõmunis, nihil differens ab alijs crustis lapideis, ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui cõsecratum & dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus, sed à solis Sacerdotibus, ijsque venerantibus, contrectatur. Quem secutus Chrysostomus, de altari lapideo dicens: Lapis quidem, inquit, est natura, sanctus autem fit, quoniam corpus accipit Christi. Quamobrem Optatus grauiter in Donatistas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti. Quid est tam sacrilegum, inquit, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere, in quibus & membra Christi sunt portata, quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descẽdit Spiritus sanctus vnde à multis pignus Spiritus sancti & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Ac paucis interiectis: Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester, aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et iterum post pauca: Immane facinus geminatum

De baptismo.
Lib. 6. cap. 5.
In epist. 1. ad cor. Hom. 20.

tum est, dum fregimus etiem calices, Christi sanguinis portatores. Quorum species reuocastis in massas, & vendidistis. Emerunt forsiten in vsus suos sordidę mulieres, emerunt pagani, facturi vesa, in quibus incenderēt idolis suis. O scelus nefarium, ô facinus ineuditum: auferre Deo, quod Idolis pręstes: subducere Christo, qund proficiat sacrilegio. Quid autem horum non rectè dici potest, de non dissimili sacrilega audacia quorundam nostro quoque hoc infelici seculo?

Libr. 5. cap. 2. de Sacramentis.

Cæterùm quod dicit Optatns: Altere nihil aliud esse, quàm sedem corporis & sanguinis Domini, dixit æquelis illius Ambrosius: Quid est altare, nisi forma corporis Christi? Plus aliquid eudet Dionysius: Sacretissimum, inquit, altare nostrum IESVS est, qui idem & hostie & sacerdos est. Quod si ita res babet, merito veneramur illud & adoramus. De que tamen veneretione, pręclarè scripsit olim aduersum Acephales, Rusticus Diaconus, Gregorij Pontificis æqualis. Adoremus omnes, inquit crucem, & per ipsam illum, cuius est crux: non tamen crucem coadorere dicimur Christo: nec verò per hoc vne est crucis & Christi natura. Similiter adorantes altare, coedorere alteri non dicimur Trinitatem, sed potius per altare. Laudet Neepotianum Hieronymus, quòd solicitus fuerit, si niteret altare, si perietes absq; fuligine, si sacrerium mundum. A Palladio quoq; Melania parue commendatur, quòd omnia sna serica superhnmerelia tegumenta dedit eltaribus, reliqua eutem sericeindumeota cùm conscidisset, res diuersas fecit Ecclesiasticas. Paulinus quoq; conditam fuisse tra ditin pessionis loco Basilicam, quæ coruscet laquearibus, & aureis diues eltaribus, ercano positam sacrario erucē seruet, quam Episcopus vrbis huius quotannis cùm Pascha Domini egitur, adorandem populo Princeps ipse veneretionis promit. Origenes aliquid etiam cōferri solitum esse scribit ad ornatum altaris. Cęterùm, sicut vetustissimus est alterium vsus: sic nec illud minus vetustum, quod consecrentur & vnguntur altaria. Extet Canon Agathensis Concilij, quod habitum est sub Sixto secundo, ante mille & emplius annos. Alteria placuit non solúm vnctione Chrismatis, sed etiam Sacerdotali benedictione sacrari. Et eliud Epenensis concilij, sub Gelasio: Altarie nisi lapidea, infusione Chrismatis non secrentur. Snnt qui morem hunc eltaria consecrandi & vngendi, ed Euaristum referent, qui fuit quartus à Petro Pontifax. Meminit autem huius vnctionis Dionysius quoque: & in sermone de vnctione Chrismatis Cyprianus.

In Lister. Lausiaca.
Epist. 9. ad Seuerū.
Hom. 10 in Iosue.
Epist. 11. ad Seuerū.
Canon. 26.
Cap. 4. parte 3.

Fuit & hoc obseruatum iam inde à multis seculis, quòd quando coosecrabatur Ecclesia vel altare, sanctorum in eo reliquiæ reponebantur, quemadmodū apparet ex Registro sancti Gregorij: qui scribit etiam Palladium Episcopum altaria quædam propterea non dedicasse, quòd ques in illis collocaret reliquies, nō habebet. Quas etiam Seuerus à Paulino sibi mitti postulabat, cùm besilicam cōdidisset. & misit illi particulam sanctę crucis in illius cōsecrationem. Fecit hoc & Ambrosius, vt sub eltari sancti Geruasij & Protasij reliquias collocaret: cuius hæc verba sunt: Succedant victimę triumphales in locum, vbi Christus hostia ast. Sed ille super eltare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Scripsit Vallafridus Strabo librum de exordijs & incrementis rerum Ecclesiasticarum, in cuius initio statim tractat de templorum & altarium origine.

Reliquiarum in altaria repositio.
Lib. 3. epist. 3.
Lib. 5. epist. 50.
Amb. epist. 88.

De Caremonijs, quæ sumuntur à tempore.

CAP. XCI.

TEmporum in Ecclesia primitiua megis anxie fuit & diligens obseruetio, quàm vel hoc nostro seculo, vel ijs quæ proximè pręcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Occidētis Ecclesies concertatio: Quæ vsq; eò etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Asię parœcies, vne cum vicinis Ecclesijs, tanquam eliena sentientes, à communionis vnitete præciderit: quòd, vt moniti, eius de festo Peschatis eodem cum Occidentis Ecclesijs die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hæc tante Romani Pontificis vehementia non probaretur: cùm præsertim traditum sibi per menus ab ipsis Apostolis morem, obseruere se Asię Episcopi dicerent: neq; tanti esse hæc festi celebrendi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia, quenquem existimerent. Verùm Leoni Pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Peschatis tractaret, si in principio Sacramenti verites & vnites ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Quod idem aliquantò ente visum fuit Ambrosio, qui per Patres concilij Nicœni quandam necessitatem celebritatis hnis omnibus esse scribit impositam Christiania: cuius etiam æqueli celebri scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruetione diei Paschetis à more cætererum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt nnn dubiteuerit in elbum hæreticorum eos referre, qui querta decime luna Pascha celebrassent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclerè gesta sunt à Constantioo Imperetore, hæc duo vel maximè laude omoinm. prædicationeq; digne esse censet, quòd is congregato Nicœno concilio, & Arrij dogma subuertendum, & discepietionem ec discrepantiam hanc de celebrando Peschatis die è medio tollendam eurauit. Fuitq; Nicœnum concilium, non magis propter eos hebitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quàm propter eos, qui in Oriente in celebrando Paschate discrepebant, cōciliandos: quod etiam cùm alibi, tum in epistola, quam scripsit ad Episcopos Africenos Athanasius indicet. Decretum iteque fuit à trecentis decem & octo Petribus, qui tum Nicææ conuenerent, vt vno eodēq; die sanctissimi Paschatis feriæ peragerentur: vtq; Orientis Ecclesię, quæ à Romana, & cęteria Occidentis Ecclesiis

De Paschate controuersia.
Vide Euseb. libr. 5. cap. 25. eccle. histo.
Socr. lib. 5. cap. 25.
Nice. lib. 4. ca. 36. & sequentibus.
Leo epist. 62.
Amb. epist. 83.
Epiph. hære. 51.
Epiph. hære. 50.
Paschatis celebrandi vno eodemque die causa.

Euseb. lib. 3. de vita Constantini.

dissidere visę sunt, eundem quem eæ, diem obseruarent: idq; duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticę historię scriptoribus memorię proditũ est.) Primũ quòd minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem: qui posteaquam conscelerat as manus suas nefaria Christi cęde contaminarunt, tanta sunt animorum cœcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quod rectum, quodq; salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & Pater omnium, non vno, eodemq; tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò cõuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò afflictionibus macerari. Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos qui ad Synodum Nicęnam venire non poterant, & ad omnes vbiq; locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hęreses cõscripsit, ab Epiphanio memorię proditum legimus.

Isaiæ 6.
Ephes. 4.

Temporum ratio in Ecclesia.
Veneri sexta feria sacra, sabbatum Iudæis.

Ex eo colligere licet, quę ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deq; Sabbato factum videmus, vel cum Gentibus cõmune haberemus: quæ cùm sextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri sacrũ in ludis, epulis, & omnibus nequitijs consumere solitæ essent: visum est Christianis, vt quem illi diem cum primis lętum & hilarem ducebãt, eum in mœrore & luctu traducerent: non solum acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimã, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum, & à Leone repetitum legimus non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atq; iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atq; eodem tempore ritus obseruemus.

Dam epist. 4. de Corepiscopis.
Leo epist. 4. cap. 2.
1. Corinth. 1.
Stationũ dies vnde. Tertul. in libello de oratione, & de corona militis.
Cap. 20.

Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsq; ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies: de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die Dominico ieiunium, vt idem auctor est, nefas ducebatur, neq; fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoq; concilij decretum intercessit: quo cautum est, vt die dominico, & in diebus Pentecostes, ne quisquam genua flecteret sed stantes ad orationem vota Domino, cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignum duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potum præbebat, obsonium verò fuit panis cum sale & aqua: in ijs populus consurgens, vt est apud Basilium, ante lucano tempore, domum precationis petebat: & cursitabatur ad sepulchra Martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisq; generis ætatis, & conditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum nomen solùm superest: Nam neq; stantes oramus, neq; nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunq; apud Græcos adhuc in vsu est: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum festorum diebus.

Vigiliæ nocturnæ.
Basi. de Spiritu sancto, cap. 27. ad Amphil.
Euseb. lib. 2 c. 17. Ecclesi. hist. epist 36.

Baptismus quo tempore à priscis fiebat.
Syr. cap. 12. in epist. ad Imer.
Leo epist. 4.
Gel. cap. 12. in epist. ad vniuersos Episcopos per Luc. 4.
Ibid. c. 17. Ordinationes quibus temporibus celebrẽtur.

Deinde verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste: qua de re Synodi quoq; Romanæ decretũ ante mille trecentos annos intercessit. Contra quod cùm ventum à nõnullis fuisset, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus non leuiter eos reprehẽdit, qui in die Epiphaniorum baptizassent: quòd sola diceret esse legitima baptizandi tẽpora, Pascha & Pentecosten: ac nullos alios dies eis miscere licitũ esse putaret. Quod ad eundem quoq; modũ à Gelasio Papa postea fuit constitutũ. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuũ esse cuiuis possit, obseruantiores fuisse veteres temporum, quàm sit hoc nostrum, & proxima superiora secula.

In solis ordinationibus, vetus Ecclesię mos obseruatur. Neq; enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi: sed etiã quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimę die sabbati. Quartũ mẽsem vocat Gelasius Iuniũ, in quem ferè sabbatũ Pentecostes incidit (veteres enim annũ à Martio auspicabantur) septimũ, Septembrem: decimum, Decembrem: initium quadragesimale, sabbatũ post inuocauit: medianam, sabbatum post Lætare: ac deinde sabbatum sanctum Paschæ.

Cõmunionis ratio.

Porrò quod ad Eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit, aut est vnquam temporũ circulis circumscriptum, neq; est vllus dies anni, quo nõ sit fas cuiuis volenti sacramentum Eucharistiæ percipere: quod qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse visi sunt. Nam cùm quotidie mortem suis seruitoribus impendentẽ expectarent, quò paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt postea, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis cõcilij decretũ intercessit, quo cautum est, vt seculares, qui in natali Domini, Pascha & Pentecoste, nõ cõmunicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis ante annis, itidem à Fabiano Pontifice sancitum, Burchardus Episcopus Vormatiensis, Iuo Episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerunt. Qui verò sub ijsdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, non obscurè in suis scripturis indicant: quod suo quoq; seculo sic refrigeratus erat feruor ille Christianorum, vt vix, quo semel in anno, vel etiam biennio cõmunicarent, adducerentur: idq; casu magis & consuetudine, siue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Cõmunionis tempus, inquit, Chrysostomus, non est festum, neq; celebritas: sed cõscientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmo-

Cõmunicare ter in anno fideles.
Agathens. concilium cap. 18.
Bur lib. 5. cap. 17. Iuo lib. 1.
Grat. de consec. distinct. 2. etsi non.
Eucharistia quomodo & quoties sumenda.
Chrys. in orat. de B. Philogo. tomo 3.

admodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec pœnitet eum, nec in festis quidem accedere tutũ est. Neq; enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potius auget damnationem, quòd cùm semel tantùm accedemus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eundem modum August. quoq;: Si quotidianus est panis, inquit, cur post annũ illum sumas? quemadmodũ Græci in Oriente facere consueuerunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic viue, vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere non meretur post annum accipere. Quę sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cùm viderent elanguisse pietatem hominum, hortabãtur eos ad frequentandũ Eucharistię Sacramentũ: non quod reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset, sed quòd vt crebrius fieret, satius esse ducerent. Quod illa quoq; Chrysostomi verba non obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, nõ vno, & annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta accedere volẽs. Ac paulò superius: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sępius, ao qui rarò accipiũt? Neq; illos qui semel, neq; qui sępius, neq; qui rarò. sed eos qui cum mũda cõscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui verò tales non sunt, neq; semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit hac eadem de re ad Ianuarium Augustinus.

Aug. hom. 28. de verb. Dom. secundum Lucam.

Amb lib. 5. de sacrament. cap. 4.

Chrys. ser. 3. in epis. ad Ephes.

Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoq; manducarent. Sed si desunt sæpè (sicut hoc seculo deesse ferè videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi: satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrisostomi quoq; seculo sæpè quotidiane fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam querimonia: Frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare, nemo est, qui simul participet. Planũ etiam id fieri potest ex eo, quod in Agathensi cõcilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulo ante meminimus, ter in anno, vt cõmunicarent seculares, sancitũ est. Cum tamen iisdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantùm in anno: ad audiendã Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum: sed neq; cogendum quenquam, neq; propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicesset.

Missa sine communicantibus, an celebrari debeat.

Spiritualis manducatio in Missa.

Missam in diebus festis audire obligamur.

Omnem missam publicam esse dubium nõ est: cum vnicuiq; volenti, modo sit è cœtu fidelium ei interesse, & cum sacerdote celebrãte Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificiũ offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur: tales quoq; habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni intercesserunt, cùm Leontius Episcopus Neapolis insulę Cypri, septimę synodi, Nicęnæ secũdæ testimonio comprobatus, post Ioãnem & Sophronium scripsit Gręcè vitam Ioãnis Alexandrini Patriarchæ: qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes, vocatus est misericors siue eleemosynarius. Narrat de hoc, quòd cùm sacris operaretur, videretq; populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmiterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoq; & cum turba consederit. Cumq; stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor: aut intrate intrò, & ingrediemur, aut manete hic, & egoquoq; manebo. Ego propter vos descẽdo in sanctã Ecclesiam: nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis alijs annis præcessit Soter Pontifex Romanus, eius quoq; decretũ refertur à Gratiano: vt nullus Presbyterorũ Missarum solẽnia celebrare pręsumat, nisi duobus pręsentibus, sibiq; respondentibus non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. Ac si priuata Missa est, quę duobus tantùm pręsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur.

Missa omnis publica.

Missa priuata.

Ioann. Eleemosynarius factum.

Lib 9. cap. 8.

De consecratione dist. Hoc quoque.

Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione, omnes cõmunicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinam eũt valeret apud istos Anacleti auctoritas: Missam esse sacrificium non negarent. Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secum habeat: & plures quàm alius Sacerdos: In solennioribus quippè diebus, aut septem, aut quinq;, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos ministros secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & Presbyteri è regione dextra, læuaq; corde contrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maleuolis hominibus: & consensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequuntur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominum cæcitas. Quod apertè scriptum est ab Anacleto, non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium: Vident id quod nunquam neq; scripsit, neq; sensit Anacletus. Neq; enim fuit vnquam hęc Anacleti sententia, vt omnes pręsentes cõmunicarent, sed ij tantùm omnes, qui ministrant Episcopo: atq; ij non nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium, à sanctorum patrum pia solicitudine. Nam ij cùm iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori, & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: illi contrà cùm videant refrixisse pietatẽ, nec eos adduci facilè posse, vt crebro cõmunicẽt, nõ hoc agũt, vt refrigeratã in illis pietatẽ accendant, verùm illud potius cõtendunt & elaborant, vt abolere

Epist. 1.

Præsentes in Missa cõmunicentur, quomodo debet intelligi.

poſſint omne ſacerdotium & ſacrificium: quod ita fieri cõmodè poſſe ſperant, ſi quod ioge debet eſſe ſacrificium, id vt eſſe inge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem quaodam abeat, perfeceriot. Sicut enim non vno loco ſcriptum à nobis eſt anteà: nihil eſt, quod minus ferre poſſit ſatanas, quàm tremendum hoc ſacrificium: in quo Chriſti beneficia ſimul vniuerſa grata quadam recordatione recoluntur, & ſub eorum oculos, qui præſentes adſunt ſubijciuntur: quæ ipſe modis omnibus nbliterata, & ex omni hominum memoria prorſus eſſe

Cap. 21. cupit ſublata. Qoamobrem nulla neceſſitate adiguntur, quoties ſacris operatur Sacerdoa, hi qui pręſentes adſunt, ſemper ſacramentaliter cõmunicare: etiamſi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateraoenſi, in quo cùm alij complures Epiſcopi, ex varijs totius orbis Chriſtiani prouincijs, tum Hieroſolytanus, & Cõſtantinopolitanus Patriarcha, pręſentes adfuerũt: vt omnis vtriuſq; ſexus fidelis, poſtqnam ad annos diſcretionis perueniſſet, omnia ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti: & iniunctam ſibi pœnitentiam pro viribus ſtuderet adimplere: ſuſcipiens ad minus in Paſcha Eucharistię ſacramentũ: niſi fortè de cõſilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abſtinendũ: alioqui viuens ab ingreſſu Eccleſię arceretur, & moriẽs Chriſtiana careret ſepultura. Non prohibetur iſta conſtitutione, quominus etiam quotidie, ſi quis velit, peccata ſua cõfiteatur, Eucharistiæq; ſacramentum percipiat: ſed quoniam reperire pleroſq; licebat, qui vix ſemel in vita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia quadam ſolicitudine, prouideodum eſſe ſancta Synodus in Domino congregata putauit: vt ſi crebrius non poſſent, aut nolleot, ſemel tantum in anno fideles, & peccata ſua confiterentur, & Euchariſtiæ ſacramentum perciperent.

Ad bonum an quiſquam cogendus ſit. Sed negant iſti quenquam ad bonum eſſe cogendum, neq; enim placere Deo coacta ſeruitia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & à Donatiſtis Auguſtini ſeculo multum vſurpata: quemadmodum ex ijs quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Dooatum contra Creſconium, contra literas Petiliani, & contra ſecundam Gaudentij epiſtolam videre

Aug. epiſt. 204. licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi quòd traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad pernitiem traxeris. Neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende

1. Tim. 3. quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatũ deſiderat, bonum opus coocupiſcit: & tamen tam

Ad Epiſcopatũ ſuſcipiendũ olim compellebantur multi. multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolũt, dooec eis adſit voluotas ſuſcipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis, & perducendi ad veritatem: vel cognoſcendam, vel eligendam: non ſolùm vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiã ne peſſimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitriom: ideò nõ debere cogi hominem nec ad bonũ. Quare ergo illi, de quibus ſupra dixi, cogũtur ad bonum? Attende ergo qood conſiderare non vis. Ideò voluntas bona miſericorditer impẽditur, vt mala volũtas hominis dirigatur. Nam quis neſciat, nec damnari hominem, niſi meritò malæ voluntatis: nec liberari, niſi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diliguntur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt: ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, &

In exod. multis locis. ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permitteoda eſt libertati, quare Iſra-

Ecclef. 30. ëlitę recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibeantur, & ad terram promiſſionis compellebantur? Si voluntas mala ſuæ permittenda eſt libertati, qoare Paulos nõ eſt permiſſus vti peſſima voluntate, qua perſequebatur Eccleſiaſticam? ſed proſtratus eſt, vt excœcaretur: & excœcatus eſt, vt mutaretur: mutatus eſt, vt mitteretur: miſſus eſt, vt qoalia

Prouerb. 23. fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala ſemper ſuæ permittẽda eſt libertati, quare monetur pater in ſcriptoris ſanctis, filiũ durũ non ſolùm varbis corripere, ſed etiam latera eius tundere, vt ad bonam diſciplinam coactus & domitos dirigatur? Voda item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animã aũt eius liberas à morte. Si mala voluntas ſemper ſuæ permittenda eſt libertati, quare corripiũtur negligentes paſtores, & dicitor eis:

Ezech. 34. Errantem ouem non reuocaſtis, perditam oõ inquiſiſtis? Et vos oues Chriſti eſtis, characterem Dominicũ portatis in ſacramento, quod accepiſtis, ſed erratis & peritis. Non ideò vobis diſpliceamus, quia reuocamos errantes, & quęrimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Dñi monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus: quàm cõſentiamus voluntati

Aug. epiſt. 50. ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò ſcribens. Vbi eſt, qood

Paulus coactus ad Euãgelium venit. iſti clamare conſueuerunt, liberum eſt credere, vel non credere. Cui vim Chriſtus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apoſtolum, agnoſcãt in eo prios cogentem Chriſtum, &

1. Corinth. 15. poſtea dicentem: prius ferientem, & poſtea conſolantem. Mirum eſt autem, quomodo ille,

Act. 9. qui pœna corporis ad Euangeliũ coactus intrauit, plus illis omnibus, qoi ſolo verbo vocati

1. Ioannis 4. ſunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Cur ergo non cogeret Eccleſia perditos filios vt redirent, ſi perditi filij coëgerunt alios vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, ſed tantùmmodo ſeduxerunt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gremium reuocẽtur, blandius pia mater amplectitur: & de illis multò amplios, quàm de his, quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam paſtoralem, etiã illas oues, quæ non violen-

De hæreticis non cogendis ad fidem, ſententiam ſuam corrigit Auguſt. ter ereptę, ſed blandè, leniterq; ſeductę, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint poſſideri, inuentas ad ouile dominicũ, ſi reſiſtere voluerint, flagellorũ terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò ſcribit ad Vincentium. Suam quoq; primitus fuiſſe dicit ſentẽtiã,

Idem epiſt. 48. neminem ad vnitatem Chriſti eſſe cogendũ: verbo eſſe agendum, diſputatione pugnandũ, ratione vincẽdũ: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed

Hippona timore legum ab errore diſceſſit ad fidem. hęc, inquit, opinio mea, non cõtradicentiũ verbis, ſed demõſtrantiũ ſuperabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota eſſet in parte Donati, ad vnitatẽ catholicam timore legum Imperialium conuerſa eſt: quam nunc videmus ita huius veſtræ

animo-

animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quę mihi nominatim commemorabantur: vt ipsis rebus agnoscerem, etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est: Da sapiēti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim *Prouer. 9.*
quod certò scimus, iam volebant esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offen- *Hæretici ad veram*
sionem suorum reuerendo, quotidie differebant. Quàm multos non veritas (in qua nun- *fidem compellendi*
quam præsumpsistis) sed obduratę consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis com *à Principibus.*
pleretur diuina illa sententia: Verbis non emēdabitur seruus durus: si enim & intellexerit, *Prouer. 29.*
non obediet. Quàm multi propterea putabant veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem, securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quam multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus sit: ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis Reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant: Iam hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationem morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verū iam sciebamus, sed nescio qua cōsuetudine tenebamur: gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant. Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. Gregorius quoque Nazianzenus ad Olympium scribens, de Appollinaristis. Existimabam, inquit, fore, vt lenitate mea mitiores efficerentur, & paulatim emollirentur: atque hoc mihi spe fingebam: verùm per imprudentiam & sceleratiores eos, vt apparet, reddidi, & intempestiua Philosophia Ecclesiam
detrimento affeci. Neque enim peruersi homines lenitate ac mansuetudine flectūtur. Sic Leo *Leo epist. 93.*
quoque Magnus commendare videtur Principes, qui sacrilegam amētiam Priscilianistarum hæreticorum ita detestati sunt, vt auctorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent. Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticę lenitati: quę etsi sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones: seueris tamen Ecclesiasticorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium,
qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum rescivit in vicis aliquot adhuc *Lib. 10 cap. 3.*
spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cęsaris Arcadij edicto, qui Mar- *hist. tripart.*
cionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Contra literas ve- *Lib. 2. cap. 93.*
ro Petiliani scribens Augustinus, cùm ille dixisset: Quòd si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos ipsi miseria nobis ad fidem purissimam cogi debuistis: Sed absit à nostra conscientia, vt ad nostram fidem aliquem cōpellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores pessimi nō legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi eùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quę igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malà facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autē pœnarū, etsi nondum habet delectationē bonę cōscientię, saltē intra
claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Cresconium verò: Reges cum in *Aug. lib. 3. cap. 51.*
errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatē ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emendantur mali. Et paulò pòst: Frustra dicis relinquat libero arbitrio. Cur enim nō in homicidijs, & in stupris, & in quibuscunque alijs facinoribus, & flagitijs libero te arbitrio dimittendū esse proclamas? Quę tamen omnia iustis legibus comprimi, vtilissimū ac saluberrimum est. Dedit quidē Deus homini liberam voluntatē, sed nec bonam infructuosam, nec
malam voluit esse impunitam. Cōtra Gaudentiū verò scribēs idem Augustinus. Quod autē *Idem lib. 1. cap. 25.*
vobis videtur, inuitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas, neque *Mat 12.*
virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiā Ni- *Ionæ 3.*
niuitæ inuiti egerunt, quia hoc Rege suo cōpellente fecerūt? Iam enim Propheta, iram Dei vniuersæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat Regis imperio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui nō intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, nisi territi potestate terrena.
Ista igitur iussione Regię potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis ad sa *Lucæ 14.*
lutem, quæ in Christo est præstatur occasio: qui, & si violenter adducuntur ad cœnam tanti
patrisfamilias, & cōpelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se lętentur intrasse. Plu- *Epist. 166.*
ribus etiam in locis hàc ipsam materiā tractat August. Et in Epistola quadam ad Donatistas *In caput Hie. 18.*
præclaram profert sententiam. Quę potest esse peior animę mors, quàm libertas erroris? Et
in Ioannē scribens. Mirantur quia cōmouentur potestates Christianæ aduersus detestādos *Tractatu 11.*
dissipatores Ecclesię: si nō ergo mouerentur, & quomodo redderent rationem de Imperio suo Deo? Et paucis interiectis: videte, qualia faciunt, & qualia patiuntur: occidūt animas, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & tēporales se perpeti cōqueruntur. Hi-
eronymus locum illū Hieremiæ: Cōgregabo eos quasi gregem ad victimam, & sanctificabo *Hier. 12.*
eos in die occisionis: de hæreticis interpretatur: & addit, Interfectio hæreticorū, salus est e-
orum qui decepti fuerant. Ante quos oēs Tertullianus, qui fuit proximus Apostolorum se- *Initio scorpiaci.*
culo, sub Ethnicis etiam illis Imperatoribus, qui grauiter Christianos persequebantur, non dubitauit scribere: Ad officium Hæreticos compelli non illici dignum est.

Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augistino & alijs transscribenda duximus, vt cognosceret lector, iam inde à mille ducentis annis, eorum sententiam esse refutatam: qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à schismate, metu reuocādum, nec ad bonum

opus

2. Cor. 9.
Coactio facit voluntatem.
Vide ad Hebr. 12.
Timor ſeruus charitatis.

opus vllum, quenquam eſſe cogendum affirmabant. Eſt qoidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorẽ, non placent Deo coacta ſeruitia. Sed fit perſæpè beneficio Dei ſingulari, vt qui coguntur inuiti, poſtea volentes faciant: ſicut exemplo Pauli docet Auguſtinus, qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendũ compulſus fuiſſet, plus omnibus poſtea qui ſolo verbo vocati ſunt, in Euangelio laborauit: quemq; maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras miſit timorem. Eſt enim timor quaſi ſeruus quidam charitatis, & locum illi perſæpè præparat. Cùm enim per timorem ſe continet aliquis, fit conſuetudo iuſtitiæ, & incipit, quod durum erat, amare, & dulceſcit Deus: & iam incipit homo iuſtè viuere: non quia timet pœnas, ſed quòd amat æternitatem: ac niſi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaq; medicamentum, charitas eſt ipſa ſanitas. Pietas, inquit Auguſtinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiã alio loco:

Aug. de vera religione cap. 17.
Idem tract. 9. in epiſt. Ioann.

Sicut videmus, inquit, per ſetam introduci linum, quando aliquid ſuitor, ſed niſi exeat, non ſuccedit linum: ſic timor primò mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui idcò intrauit, vt introduceret charitatem. In quam ſententiam apud Optatũ quoq; multa reperiuntur. Qui factis Moſi, Phinees, & Eliæ, comparat factum Macarij cuiuſdam: qui Marcum, & Donatum, & Donatiſtas occiderat. Quòd autem Seuerus Sulpitius minimè probaſſe ſcribit Martinum & Ambroſium, quod de Priſciliano Hæretico ſupplicium capitis fuit ſumptum, non factum ipſum illi reprehendiſſe videntur, ſed quòd non ordine factum eſſet, cùm prius in aula, quàm in Eccleſia iudicatum de illo fuiſſet: quod etiam Sulpitius teſtatur his verbis: Nouum eſſe & inauditum nefas, vt cauſſam Eccleſię Iudex ſeculi iudicaret. Quamobrem non modò non audiendi, verumetiã valdè reprehendendi ſunt, qui volunt omnem diſciplinam, omnem coërtionem ex Eccleſia ſublatam: quæ tamen ea tanquam indulgens mater, admodũ vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipſo decreto Lateranenſis concilij, quanto cum iudicio, quanta eſt adhibita moderatio? Neq; enim cogũtur omnes, verùm tantùm qui peruenerunt ad annos diſcretionis: ac ne ij quidem quomodocunq; tandem affecti, ad Euchariſtiæ perceptionem adiguntur, verùm hoc tantùm præcipitur, vt ne ſua voluntate, ſuoq; iudicio ſe abſtineant: ſed ſi iuſtam aliquam eſſe cauſam exiſtimauerint, quamobrem à communione ſibi putent abſtinendum, ad ſacerdotem prius ea de re referant, neque niſi de conſilio illius quicquam ſtatuant. Cæterùm ſi durum hoc videtur, quòd qui ſemel in anno ſub feſtum Paſchatis Euchariſtiam non perceperit, is ab Eccleſię ingreſſu viuens, à Chriſtiana verò ſepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranenſe præceſſit, quodq; non ita multò pòſt ſubſequutum eſt, Agathẽſis cõcilij ſanctio, qua decretũ eſt: eũ inter catholicos nõ habẽdũ, qui nõ ſemel, ſed ter in anno nõ cõmunicaſſet. Quid eſt autem catholicũ non haberi, quàm & ab ingreſſu Eccleſiæ viuum, & à Chriſtiana ſepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non ſunt, eis ad catholicam Eccleſiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis eſſe communicandum, iam à ſancto Leone didicimus. Itaque non modò non reprehendenda, verumetiam ſummis præconijs efferenda eſt ſalubris hæc Lateranenſis concilij ſanctio. Nam quod monet ſcriptura: Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, tuoſq; greges conſidera: ſemper id quidem à paſtoribus fieri, aut certè frequenter, expediret: ſed quoniam homines ſumus etiam paſtores, datum hoc eſt infirmitati noſtræ, qood fieri ſemper à nobis oportebat, vt vel ſemel tantùm in anno facere teneremur. Quomodo autem cognoſcet quiſq; vultum ſui pecoris? quomodo conſiderabit greges ſuos? Dominus eſt, qui cor intuetur. Cæterùm homo non poteſt videre, niſi ea quæ patent, quæ ſub aſpectũ cadunt, quæ ſunt oculis mortalium ſubiecta. Quæ ſit & quanta fides hominis, ſoli Deo cognitum eſt: ſed ſunt interea quędam externa fidei ſigna, per quę fideles, tanquam per teſſeras quaſdam, ab infidelibus diſcernuntur: atq; ea præcipua ſunt ſacramenta: quemadmodum in ijs quæ ſcripta ſunt ſuperius, pluribus verbis docuimus. Quæ ſi quis habet deſpicatui, nec Deum & Eccleſiam eius audit eorum vſum præcipientem, quo nobis habendus eſt alio loco, quàm quo Chriſtus haberi præcepit eum, qui non audit Eccleſiam? nimirũ vt ſit nobis tanquam Ethnicus & Publicanus. Eſt aliquis qui cõmunicare cum Catholicis non vult, ne cenſeatur inter catholicos, nihil ei cum ſacris noſtris, nihil cum templis aut cęmiterijs Deo conſecratis, vel viuo vel mortuo ſit cõmune. Quid habet iniquitatis hæc tam ſalubris Lateranenſis concilij ſanctio? quid non ſummæ potius æquitatis? Niſi fortè non eſt hoc æquiſſimum, vt qualis eſſe quiſq; vult, talis cenſeatur: neq; cõmune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Eccleſia catholica communicare recuſat.

Lib. 3. cont. Parm.
Hiſtoria ſua lib. 2.
De conſec. diſt. 2. omnis homo ca. 18.
Catholicum non haberi quid ſit.
Prouer. 27.
Pecoris noſtri vultus quomodo agnoſcendus.
1. Reg. 16.
Sacramenta ſunt ſigna fidei externa.
Matth. 18.

Maiorũ noſtrorum mos laudatiſſimus nũc planè intercidit.
Prouer. 27.
Paſchatis feſto non cõmunicãtes ex ædibus ſuis expellebãt.

Fuit autem maiorum noſtrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligenter obſeruatur, quo non modò paſtores, quos parœcos, ſiue parochos vocamus, ſedulò vultum ſui pecoris agnoſcebant: verumetiam paterfamilias quiſq; ſuis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat: ac ſi qui vel à pœnitentiæ, vel ab Euchariſtiæ ſacramento, præter ſui ſacerdotis conſilium, ſub feſtum Paſchatis abſtinuiſſent, eos è ſuis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiuſmodi ſumere dignabatur. Nunc quorſum res reciderit, quis eſt qui ſine lachrymis cõmemorare queat? Adeò diſciplina omnis in Eccleſia diſſoluta, adeò frena ſunt laxata, tanta permiſſa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Chriſtum blaſphemandi: & cum alia, quæ cuiuſq; libido fert, blaterandi, tum ſanctiſſimi Chriſti corporis & ſanguinis veritati detrahendi, mendacijſq; veritatem ipſam arguendi: vt periculum ſit, niſi nos Deus oculis miſericordiæ ſuæ reſpexerit, aliamq; mentem Eccleſię Præſidibus, & eis qui rerum potiuntur inſpirauerit, ne ex Chriſtianiſmo redeatur ad paganiſmum. Sed eò vnde deflexit oratio reuertatur:

Orare quouis tempore fas eſt.

Sicut Euchariſtiæ ſacramentum quouis tempore percipere fas eſt, ſic & orare quouis tempore fas eſt. Docemur à Chriſto, quòd oportet ſemper orare, & nõ deficere: monemur

& à

& à Paulo, vt sine intermissione oremus. Neq; defuerunt, qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psalliani, siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraq; scripserunt. Cæterùm quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiẽdi tempus habeat? Quamobrẽ Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hęc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorum proprium est officium, iuge sacrificium, iugesq; Deo preces offerre: nõ pro suis tantùm, verumetiam pro populi peccatis. Cuius peccata comedere dicuntur, quando ex eius viuunt eleemosynis. Sunt hi tãquam publici quidam totius Ecclesię ministri, vt quod à singulis & vniuersis pręstari semper non potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid nõ eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex ijs, qui addicti seculo iudicantur? Est re vera. Et illum cibum quandoq; capiat, & ille somno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abijciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendũ putauit pia mater Ecclesia: certas horas cõstituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quàm precationi vacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, cum semper orare, & non deficere, Beda Venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere possit. Benedicam Dñm in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neq; tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis auctoritatẽ habere videtur ista certis temporibus orandi cõsuetudo, quemadmodũ id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Clemens, Athanasius in lib. de virginitate, Isidorus, Rabanus, Rupertus, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus. Nam exactius hæc omnia persequi non est præsentis instituti.

Euchitæ Luc 18.
1. Thess. 5.
Orare sine intermissione quid.
Epiph. hære. 18.
Aug. hære. 57.
Ibidem
Ans. In epi. Pau.
Sacerdotũ & monachorum officium.
Osea 4.
Horæ Canonicæ.
Beda in Lucam.
Psal 33.
Cyp in expositione orat. dom.
Basi. in ser. Ascheti co, & in Asibeticis, cap. 33.
Hier. ad Eust. & in 6. cap. Danielis.

Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quod non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiunium: Ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutem impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & Domino repræsentat. Orationem AVGVSTINVS clauem cœli vocat, & eam duas alas habere dicit, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non, inquit, ieiunio definitum. Itaque quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiam homo catholicus, eius morem eum obseruare iubet si nõ vult aut pati scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnum putat: maximè postquam innotuit detestabilis multumq; fidei catholicæ scripturisq; diuinis apertissimè contraria hæresis Manichęorũ: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquam constituerunt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiunium fuisse: sed postea tamen, quam latè patet Ecclesia catholica, sabbati ieiunium obseruari cœptum est: Cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius: quòd cùm illo die sepultus iacuerit Redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur. Est & alia ratio. quòd cùm præcipuè Iudæi sabbatum habeant in honore non est Ecclesiæ visum, vt quicquam cum illis nobis cõmune foret. Habet aliam prætera rationem sabbati ieiunium, eandem nimirùm, quam pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur institutum, quòd rectum esse, decereq; cumprimis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & cõmemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipuè castos & sobrios accedere, vt experrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipse da nobis meritus sit, quarum agendarum, & ferendarum gratiarum illi sumus debitores. Potest & hęc assignari causa, quòd cùm festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœstos ducimus, vt ex eo documentum capiamos, ad ęterna illa gaudia non nisi per multas tribulationes peruenire nos posse: sociosq́ue nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ: Sanctorum, inquit, festa, præcipua Patrum sanxit auctoritas, votiuis præuenienda ieiunijs. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata cõtrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa: quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim, quod ieiunijs solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippè solẽni lętitia est, qui statutam vigilię abstinentiã nõ obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animã tuam in vigilia, indignus iura censeris requie & exultatione festiua. Est aũt vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quędã solennitatis magni & ęterni sabbati, quod pręstolamur. Ac iterũ post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solẽnitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreę Apostoli. Dignuũ est enim, vt si cum eo pendere non possumus, eum eo vel ieiunemus: nam & ipsum

Lib. 8. const. Apost. cap. 40.
Isidorus lib. 1. de offic. Ecclesiast. ca. 19. & sequentibus.
Rabanus libr. 2. de instit. Clericorũ ca. 1. & sequentib.
Rupertus libr. 1. de diuinis officijs ca. 1. & sequentib.
Ieiunij tractatio.
Ieiunium adiuuat orationem.
Ser. 226. de tẽpore.
In psal. 42.
Alæ orationis duæ.
August. epist. 86.
Sabbati & dominici ieiunium, Dominica die non ieiunandum.
Ieiunium Sabbati quando cœperit, & eiusque instituti rationes.
Inno. in epist. ad Decentium.
Vigiliæ festorũ dierum cur institutæ.

eùm

cùm biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio: vt miserante Deo etiam coronæ participes simus, & in præsenti quoque spiritualium socij gaudiorum.

Ieiunij quarta & sexta feria institutio.
Aug. epist. 68.
Epist. in compendiaria doctrina fidei catholicæ.
Matth. 9.

Cur autem quartis & sextis quoque ferijs à carnibus abstineatur, iam ante docuimus ex Augustino: Ante quem ab Epiphanio quoque causa eadem est allata. Quarta, inquit, & pro sabbato ieiunium statutum est. Nam illucescente quarta, traditus est Dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderunt Apostoli, vt in ijs diebus ieiunium fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiuniũ constitutũ est. sed vt confiteamur ad nostram salutem factam esse Dñi passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaque longè vetustissimum hoc institutum quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicũ esse non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem cõfirmandũ plurimum ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio scribit Clemens Petri successor: & post eum Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: & post Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare scribit quartis ferijs, quòd concilium quarta feria conuenit, quomodo per dolum cõprehensus occidi Christus posset. Origenes multis seculis antea hoc scriptis his verbis in cõmentarijs in Marcum Euangelistam: Pridie, inquit, quam pateretur Dominus, consilium inierunt de capiendo IESV: quo factum est, vt & quartę in hebdomadę ieiunium seruemus, eò quod dies illa dominicę passionis fuit initium. Apollo qui est LII. inter patres, quorum vitam descripsit Palladius, sic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ergo ea soluit, Seruatorem vnà tradit, & vnà crucifigit. Sed si ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cùm sit ieiunium, ipsi soli mensam apponite. Scripsit Petrus Alexandrinus Canones quosdam Pœnitentiales in cuius libri fine: quartam & sextam feriam ieiunare nobis, inquit, secundum traditionem præceptum est. Quartam quidem, propter initum à Iudæis consilium de proditione Domini. Sextam autem quod ipse pro nobis passus sit. Diem enim Dominicum lætitiæ diem agimus, quod in eo resurrexit, in quo nec genua quidem flectere accepimus.

Lib. 5 const. Apost. cap. vlt.
Ignat. epist. 4.
Orig. hom. 10. in Leuit.
Ad Euagrium Epist. Retem. c. 4.
Theophil. in 14. cap. Matth.

Ieiunij quatuor temporum rationes.
Calix. epist. 1. ad Bene.

Cęterùm quod ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum est tamen & ipsum vetustum cumprimis. Nam cùm aliquãdo ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solemne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora. quæ quidem sunt: Ver, Æstas, Autumnus, Hyems: quę dicere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo: (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Clemẽs quidem Petri Apostoli proximus successor, post Pentecosten ieiunium hebdomadis sequentis in vsu fuisse scribit: vt ab ipsis Apostolis institutum videri possit. Ideò autem ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiunijs quatuor temporum sermones conscripsit, vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere: semperquè esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleemosynis deleatur. Idem Leo Pontifex Apostolicam hanc esse traditionem innuere videtur. Existimatum est prætera Dei præceptum de persoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata.

Const. Apost. lib. 5. cap. vlt.
Leo ser. 9. de ieiunio septimi mensis.
Ser. 2. de ieiunio Pentecoste.

Quadragesima ieiunium à quo & cur institutum
Max. ser. priori in die Cinerum.
Amb. ser. 39.
Hier. ad Marcellã.

Porrò quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cœlesti maiestate præceptum esse tradidit ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus (nisi quis Ambrosio sermonem hũc adscribere malit: nam ei quoque legitur inscriptus.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei sunt: atque ideò qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiuniũ traditionem esse vult Apostolorum. de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorũ his verbis cõscriptus: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschę, aut quartam feriam, aut Parasceuen nõ ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, cõmunione priuator.

Canon. 68.

Quadragesima ex tribus causis celebratur.
Exod. 34.
3. Reg. 19.
Matth. 4.
Exod. 22.
Annus habet 365. dies.

Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinum exemplum: & propter diuinum præceptum: & propter numeri mysterium. Exemplum habemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Christianique vocamur, tanquam auctorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pendamus: Visum est igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus constet trecentis sexaginta quinque diebus, siquidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibum sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus: tot namque

sunt

ſunt dies quadrageſimę, diebus Dominicis exceptis, ſi à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Christus in ſolitudine continens & perpetuum ſeruaſſe legitur, instituti ſunt. Qua de re fuſius à Gregorio Magno ſcriptum legimus. Ante quem etiam eãdem materiam copioſè tractauit, ex abbatis Theonę ſententia, Caſſianus, Ioannis Chryſoſtomi diſcipulus: Itidem & Dorotheus ſerm. 18. de ieiunio.

Greg. hom. 16. in Euang.
Caſſ. collatione 21. c. 25. & ſequentib.

Deinde verò quadragenarium numerum hunc in triſtitia, & mœroribus, à ſcriptura ferè ſemper adhiberi videmus: itaq; vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnę, ieiunij, luctus & doloris. Si pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, ſic in deſerto populus Iſraël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, ſic nuncij Moſis quadraginta diebus exploraſſe promiſſam terram leguntur, ſic quadraginta dierum ſpacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendũ pręſcripti, ſubuerſam iri Niniuen Ionas prædicauit, ſic poſt finem quadraginta annorum congregatos iri, qui diſperſi fuerant, Ægyptios, Ezechiël pręđixit, ſic ille totidem dierum ſomnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, ſic quadringẽtis, hoc eſt, decies quadraginta annis populus in Ægypto ſeruiuiſſe nũciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimendæ corporis carniſq; luxuriæ, diuino conſilio imprimis quaſi conſecratum fuiſſe, vt iure is in ieiunium quadrageſimale relatus eſſe videatur. Vide quæ ſcribunt de ieiunijs bis Iſidorus, & Rabanus, & concilium Toletanum.

Hier. lib. 9. in Ezechiel. & Amos.
Geneſ. 7.
Exod. 6.
Num. 13.
Iona 3.
Ezech. 20.
Ezech. 4.
Iſid. de Eccl. officijs, lib. 1. cap. 36. & ſequentib.
Rabanus de inſtit. Cleric. lib. 2. ca. 16. & ſequẽtib. Cõcil. Tolet. cap. 9.

Neq; ſine ratione factum eſt, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obſeruetur. Cùm enim ſub hoc anni tempus propter humorum abundãtiam ad malum membra laxentur, viſum eſt opportunum, vt per ciborum abſtinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et ſicut hoc tempore per eſum illiciti cibi Adam in mortem deſcendiſſe creditur: ita per abſtinentiam liciti cibi Christianus ad vitam aſcendat, cum patienti Christo prius compaſſus fuerit: Oportet enim compati, ſi volumus conregnare. Sic ab Hilario ſcriptum legimus, de his, qui iuxta morẽ in Eccleſia tum obſeruatum in Paſcha baptizabantur. Venturi ad baptiſmum prius cõfitentur credere ſe in Dei filium, & in paſſione ac reſurrectione eius: & huic profeſſioni ſacramento fides redditur: atq; vt hanc verborũ ſponſionem quædam rerum ipſarum veritas conſequatur, toto in ieiunijs paſſionis Dominicę tempore demorantes, quadam Dño compaſſionis ſocietate iunguntur. Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramento, ſiue ieiunio, omne illud paſſionis Dominicę cum Dño agunt tempus. Sic à Chryſoſtomo ſcriptum legimus: Eccleſia ſimul ob gratiam ieiunat, IESV opus agnoſcens, vt potè cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum Domino, & cum Dño glorificetur: non vt Dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, ſed diſpenſationis confiteamur beneficiũ: & ſi lugemus, quod crucifixerunt ipſum, non propter ipſum, ſed propter audaciam eorum qui auſi fuerunt. Ac paucis interiectis: IESVS crucifixus eſt, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter ſeipſum, ſed propter te occiſus eſt à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, poſuit corpus pro eo, quod accepiſti, concupiſcentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne ſis alienus à regno: Noſti quòd crucifixus eſt, noſti quòd pro te mortuus eſt, cõfitere quòd viuit, pro viuente: fac martyr ſis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus eſt. Si aũt ſic expoſcit mortem, paruum eſt ieiunium. Hieronymus quoq; Eccleſię conſuetudo, inquit, ad paſſionem Domini & reſurrectionem per humilitatem carnis venit, vt ſpirituali ſaginæ ieiunio corporis præparemur. Et qui fuit Petri ſucceſſor Clemens: In diebus, inquit, Paſchæ ieiunare incipientes à ſecunda ſabbati, vſq; ad Paraſceuem, & ſabbatum, dies ſex, ſolo pane vtentes, ſale, atq; oleribus, & aqua in potum. A vino & carnibus vos abſtinete in ijs diebus: ſunt enim dies luctuoſi, non feſti. Paraſceuem tamen & ſabbatum integrũ ieiunent, qui quidem poſſunt, nihil guſtantes, vſq; ad Galli cantũ noctis. Quòd ſi quis non poteſt duorum dierum ieiunium cõtinuare, ſeruet ſaltem ſabbatum: Ait enim quodam in loco de ſe Dominus: quando diſcedet ab eis ſponſus, ieiunabunt in illis diebus. Ijs igitur diebus ſublatus eſt à falſis Iudæis, & crucifixus eſt, & cum impijs reputatus. Vocat aũt dies Paſchæ, quemadmodum & Epiphanius illam ſanctã hebdomadam, quæ præcedit feſtum reſurrectionis dominicæ.

Quadrageſimæ ieiunium tempus inſtituti ratio.
Adam tempore verno peccauit.
Rom. 8.
Hilar. cap. 5. in Matth.
Baptizandi in paſchate ieiunabãt.
Chryſ. ſer. de ieiunio.
Hier. in Matt. c. 9.
Conſtitut. Apoſtol. lib. 5. cap. 19.

Habemus itaq; iam, qua ratione, quæ nunc obſeruat Eccleſia ieiunia, fuerint ab Apoſtolis, & eorum ſucceſſoribus inſtituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tantò ſemper ſtudio ſunt ab omnibus obſeruata, hoc præcipuè quadrageſimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua pręđicatum non fuerit. Non inſula, inquit Baſilius, non te[illegible], non ciuitas, non gens, nõ deniq; locus vllus tam deſertus eſt, vbi prædicatio de quadrageſima non fuerit audita: ſed & exercitus, & iter facientes terra mariq;, mercatores quoq; omnes ſimiliter audiunt, libenterq; ſuſcipiunt. Quod igitur tot ſeculis, tantò mortalium omnium conſenſu, quàm longè lateq; Christianus orbis diffuſus eſt vniuerſus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaq; ſemper ab omnibus fuiſſe videmus obſeruatum, id ad vnius aut alterius apoſtatę nutũ, qui nihil eſſe voluerunt, quod inceſtam eorum libidinem, cui nomen cõiugij prætexuerunt, retardare poſſit, reijciẽdum eſſe putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Quadrageſima ieiuniũ per vniuerſum orbem annunciatũ.
Baſil. orat. poſteriore de ieiunio.

Sed quas tandem illi rationes adferũt, quamobrem Apoſtolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaſter & Auguſtinus meminerunt, productas olim fuiſſe ſcribit Epiphanius: ſic enim inducit Aërium loquentem. Quid eſt Paſcha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Nõ enim oportet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt Christus. Sed neq; ieiunium, inquit, erit ordinatum:

Hæreticorum rationes quibus traditiones eccleſiæ de ieiunio reijciunt. Epiphan. hæreſi 75.
1. Corinth. 5.
1. Tim. 1.

Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & pro sabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quādo apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & oēs animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo manè obsonantur, carneque & vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hunc cultum hebdomadis paschatis perficiunt: Vocat aūt hebdomadam Paschatis, sanctam illam hebdomadam, quæ festum resurrectionis Dominicę precedit. Videtur aūt Aërius hic ex eorum hæresi fuisse, quos Psychicos Tertullianus appellat: qui multò anta, hoc ipsum, vt est auctor Tertullianus docuerunt, & easdem quas nostri temporis Hęratici, Scripturas cōtra ieiuninm quod obseruatur in Ecclesia, produxerunt. Idem de Manichæis quoque scribit Leo Magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis Saluatoris nostri resurrectio consecrauit, exigunt in mœrore ieiunij: soli reuerentiæ hanc continentiam denouentes, vt per omnia sint à nostræ fidei vnitate discordes, & dies qui à nobis in lętitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne aūt hæc ipsa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui nostro hoc infelici ęuo, contra quàm ab Apostolis traditum legimus, & temporum & ciborum discrimen omne tollere sunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam esset abstinentia, sed ne quid impedimento esset, quò minus abdomini semper seruire, corporisque voluptatibus perfrui liceret. Itaque bacchanalium apud istos vsus durat nihilominus: cęterùm qui perpetua vult esse bacchanalia, quadragesimę ieiunium Satanas ferendum esse non putauit. Prodijt superioribus annis libellus quidam inscriptus locorum cōmunium collectanea ex lectionibus Philippi Melanch. Inter quę recensetur & hæc quęstio, Estne licitū Christianis Bacchanalia seruare, necnè. Respondetur: Ieiunium est superstitio, si fiat cum obseruatione opinionis cultus, & necessitatis: superstitiones, & impios cultus opus est aboleri. Ieiunium quod fit cum obseruatione opinionis cultus aut necessitatis, est impius cultus: ergo tale ieiunium abolendum est. Illa verò relaxatio animorum, est consuetudo politica, cōsuetudines autem policitę possunt retineri: ergo & illa honesta politica consuetudo retineri debet. An autem aliud hi dicere videntur, quàm hoc, quòd cum ieiunium quadragesimale Christus instituerit, si minus verbo, saltem exemplo: Bachanalia verò Bachus: valeat Christus, regnet Bachus, & interim vocatur hoc Euangelium.

Siccorum esus. *Hebdomada sancta quomodo transigenda.* *Hebdomada Paschatis.* *Epist. 93. cap. 4.* *Lutherani bacchanalia seruant, ieiunia reijciunt.* *Hæreticorum rationes de ieiunio excutiuntur.* *Dies obseruatis, etc. Galat. 4.*

Sed iam, quas ab Aërio productas olim, nostri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora & annos: timeo ne forè sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet & mēses & tempora & annos: nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimę, & Paschæ festiuitatem & Pentecostes lętitiam: & pro varietate regionū, diuersa in honorem Martyrum templa constituta. Ad quod qui simpliciter dicit: Non eosdem Iudaicę obseruationis dies esse, quos nostros: Non enim nos azimorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israel numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramur aduentū: Et ne inordinata cōgregatio populi fidem minueret in Christo, proptereà dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter oēs veniremus: non quòd celebrior sit dies illa, qua cōuenimus: sed quòd quacunque die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lętitia maior oriatur. Qui verò propositę quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud: oēs dies æquales esse, nec per parasceuen tantùm Christum crucifigi, & die Dominico resurgere: sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carne vesci Dominica: ieiunia aūt & congregationes inter dies, propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo: nec possunt, imò nolunt, toto in Ecclesia vitę suę tempore congregari: & anta humanos actus, Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem hęc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto Dñi corpore indesinenter celebrare gaudentibus: non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo posterior, Leo Magnus: Cùm vos, inquit, ad quædam, quæ etiam in veterī testamento instituta sunt, cohortamur, nō Iudaicę vos obseruantię iugo subdimus, nec cōsuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit supar illorū ieiunia, cōtinentia Christiana: & si quid illis atque vobis cōmune est in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia: nos in nullo ab habitus nostri honestate dissimiles, nec à iustis & necessarijs operibus abstinētes, edendi licentiam, simplici parcitate cohibemus: vt in vsu cibōrū, modus eligatur, non creatura damnatur. Quamuis anim vnicuique nostrum liberum sit voluntarijs castigationibus proprium corpus afficere: & nunc moderatius, nunc verò districtius repugnātes spiritui carnales cōcupiscentias edomare: quibusdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium: & tunc est efficacior, sanctiorque deuotio, quādo in operibus piatatis totius Ecclesię vnus animus, & est vnus sensus. Et alio loco: Debebatur, quidem, inquit, tantis mysterijs ita ineffabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignū est inuenire. Sed quia hęc fortitudo paucorū ast, dum carnis fragilitate austarior obseruantia relaxatur: dumque per varias actiones vitæ

Dies festi cur instituti. *Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis.* *Ciborū delectus quomodo obseruandus.* *Leo ser. 4. de Quadrages.*

huius

huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere: magna diuinę institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent.

Ex his & Hieronymi & Leonis Magni verbis videre licet: quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse: sed cùm semper nobis ieiunandum, sine intermissione sit orandum: datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quod semper facere non possumus, certis tamē temporibus faciamus. Quemadmodū ab eodem quoq; Leone scriptum est alibi: Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam nō oēs habere possumus perpetuam, sæpiusq; per humanam fragilitatem à superois in terrena recidimus illis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mūdanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, iis certa tamen tempora sunt præscripta. Neq; dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrādum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëriani faciēdum censent hæretici, qualemcunq; diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt proprijs: & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura cōmunis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra neqnitię spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisq; arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit: vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti Regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat. Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quam singuli nec facilè patet vulneri, quem opposita scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisq; proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quādo in vnitatem sanctę obedientię omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbiq; munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorùm obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesię vna est oratio, & vna confessio. Si. n. duorum vel trium sanctorum pio cōsensui omnia, quæ poposcerint, Dn̄s præstanda promittit: quid negabitur multorum millium plebi, vnam obseruātiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu Domini, valdeq; pretiosum, cùm totus populus Christi eisdem simul instat officijs: & in vtroq; sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciēdo bono par cunctorum & vna sententia est: cùm in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur.

Idem ser. 3. de ieiunio septimi mensis.

Ieiuniū cōmune est alijs gratius est Deo quam solitarium.

Idem ser. 4. de ieiunio septimi mensis.

Matth. 18.

Hinc videre licet, quid spectauerit Dei Spiritus in certis temporibus prescribendis: quibus & ieiunijs & precibus, & quibusque alijs pietatis operibus Deus propitius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid einsmodi fieret à Catholicis, quod numen etiā ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandū non esse cumprimis efficax. Malè habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbā ab agmine volantiū separare conatur: sic ille. cùm sibi non satis esse virium aduersus oēs intelligat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt: cùm ab ipso Christo cōmendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre potest: verùm vt fructuosum, vt sit efficax ieiunium tuum, ferre non potest. Erit aūt efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrē vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna solitarius: Elige tibi diem ipse, quem ieiunes. nō ieiuna catholicè, non vniuersè, non cùm alij pij ieiunant oēs. Ieiunant oēs per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo Catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico. Ieiunant oēs quadragesimam, quòd hunc numerum in scripturis afflictioni tributum & poenæ legimus: ieiuna tu quinquagesimam, qui numerus in scripturis hilaritati cōsecratus est animique remissioni. Illud cùm primis diligēter obserua, ne quid ex obedientia fecisse, neve vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi, tu præscribas illi: tuum sectare illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, pre te caudices fuisse puta: qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos.

Matth. 6. 19.

Ieiunium fructuosum.

Videmus igitur, quòd sancti Spiritus in certis diebus prescribendis quod contra Satanæ consilium fuerit in eisdem antiquandis & inducendis. ab illo concordia [illegible] & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, cōcorditer simul ab omnibus in veritate & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm dissidium, quàm vt dispergi possint, quos pretioso sanguine suo Dei filius congregare dignatus est. Neq; verò id in hac re tantum, verumetiam in alijs plerisq; omnibus: sicut de Eucharistia quoq; cùm tractaremus, [illegible] commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum [illegible] Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, [illegible] vtraque

Timo 1.

Concordia offendit Satanam.

Lutheri ſuperba verba.

ſpecie potiri: imò tunc primum in deſpectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilij potirentur vtraq;. Non offendit Satanã alterius tantùm ſpeciei vſus: ſed hoc offendit, quod ex obedientiæ fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem ſi pij & catholici omnes vtantur altera tantùm, cenſebit vtendum vtraq;: ſi per catholicam ſit vſus vtriſq; permiſſus, cenſebit altera tantùm vtendum. Adeo ferre non poteſt, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Præclarè Gregorius Pontifex cum eam eſſe docuiſſet Eccleſiam, quam in Cãticis terribilem vt caſtrorum aciem ordinatam eſſe legimus: Electorum, inquit, multitudinem & maligni ſpiritus pertimeſcunt, quia eos per charitatis concordiam, munitos contra ſe & conglobatos aſpiciunt. Quanta aũt ſit concordiæ virtus oſtenditur, cùm ſine illa virtutes reliquæ non eſſe virtutes monſtrantur. Magna eſt virtus abſtinentiæ, ſed ſi quis ita ab alimantis abſtinet, vt cęteros in cibo dijudicet, & alimenta eadem quæ Deus creauit ad percipiendum in gratiarum actione, in fidelibus etiam damnet, quid huic virtus abſtinentię facta eſt, niſi laqueus culpæ? Vnde Pſalmiſta quoq;. Nullam eſſe abſtinentiam ſine cõcordia deſignans, ait: Laudate eum in tympano & choro. In tympano corium ſiccum reſonat, in Choro autem voces concorditer cantant. Quid per tympanum niſi abſtinentia, quid per Chorum niſi Charitatis concordia deſignatur? Qui itaq; ſic abſtinentiam tenet vt cõcordiam deſerat, laudat quidem in tympano, ſed non laudat in Choro. Et ſicut nõnulli, qui dum plus ſapere quàm neceſſe eſt, ſtudent, à proximorum pace reſiliũt, dum eos velut hebetes ſtultoſq; contemnunt, vnde per ſe veritas admonet, dicens: Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos: vt quiſquis habere ſal ſapientiæ ſtudet, curet quatenus à patre concordiæ nunquam recedat: Quod verò de his duabus virtutibus diximus, hoc de cęteris omnibus ſentiendum eſt. Vndè Paulus terribiliter admonet dicens, pacem ſectemini cum omnibus & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Sed hæc de temporum diſcrimine dicta ſufficiant.

Greg. hom. 8. in Ezech.

Ciborum delectus.

Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudęis commune quicquam habemus. Nos enim ſicut dierum, ita ciborum quoq; nullam, ſed ſobrietatis santùm ac temperantiæ noſtræ, & erga ſummum Deum honoris rationem ducimus: cùm illa Iudæorum diſcrimina nihil ad ſanctam & ſpiritualem hanc abſtinentiam facere videantur. Quid enim aut ſolidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid ſquama non contectis piſcibus, cum ſpiritu, cum ſanctitate, cum abſtinentia negocij eſt? Quæ ſi Iudęis vetita ſunt, vt in moribus illi erudirentur, humanã redolent philoſophiam, non diuinam. Si verò, quoniam inſalubria ſunt, idcircò fuerunt illis interdicta, quid aliud, quàm Ægyptiorum fuiſſe artibus Moſem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius eſt, ſimulachra quædam illę res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, ſicut Paulus loquitur, futuræ veritatis inducta iam veritate, ſimulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudęi ergo in differentijs ciborum & temporum inſiſtebant: nos ad Deum & ad ſpiritũ omnia referimus, nec aliud in hoc abſtinendi vel obſeruãdi genere ſequimur, quàm vt noſtrorũ laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi cõſecremus: & ipſi nos domata carne noſtra, & ſub rationis imperium ſubacta, ad eadem illa Dei beneficia recolanda, vigilantiores ac paratiores per abſtinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re diſſerentem audiamus. Non ideò negligendum eſt, inquit, quia de obſeruantia veteris legis aſſumptum eſt, tãquam hoc de illis ſit, quæ inter diſcretiones ciborum, inter baptiſmatum differentias, & auium pecudumq; hoſtias eſſe deſtiterunt: Illa enim quę rerum futurarum figuras gerebant: impletis quę ſignificauère, finita ſunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui teſtamenti gratia non remouit, & cõtinentiam corpori atq; animæ ſemper profuturam pia obſeruatione ſuſcepit. Quia ſicut permanet apud intelligentiam Chriſtianam, Dñm Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies: & diliges proximum tuum ſicut teipſum, & cętera talium mandatorum: ita quod in ijſdem libris de ieiuniorum ſanctificatione & curatione pręceptum eſt, nulla interpretatione vacuatur.

Leuit. 11.
Iudæis cur quædam prohibita.
Coloſſ. 2.
Leo ſer. 4. de ieiunio decimi menſis.
Matth. 4.
Matth. 21.

Quæ verò alia loca ex Apoſtolo per noſtri temporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuiſſent, viciſſim à Manichæis in illos retorta fuiſſe legimus. Sic enim Fauſtum loquentem inducit Auguſtinus. De vobis quid dicam, id eſt, de Chriſtianioribus apud vos: quorum nonnulli quidem porcina, plerįq; verò quadrupede omni, alij etiam cuncto animali penitus abſtinent: fertq; ob hoc in oculis eos omnis Eccleſia & ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non deos exiſtimat. Nec videtis indociles, quia ſi hoc verum, & ab Apoſtolo dictum teſtimonium eſt, dæmoniorum & ipſi ſunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod ſanè fruſtrari quis audeat, aut negare: cùm conſtet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum ſtudio celebretur in conuentu catholico. Dico autem quadrageſimam, quam qui inter vos ritè obſeruandam putauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quæ capitulum hoc à Deo ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum inſuper doctrinam vocat abſtinentiam prædictorũ. Quid ergò & vos chariſſimi, ritùm tunc dæmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis paſſionis Chriſti celebrentur myſteria, & ſeductorij ſpiritus fraude decipimini, & in hypocryſi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conſcientiam veſtram? Ac rurſus: vos verò, inquit, qua nunc excuſatione vtimini, Paulo clamante, nihil eſſe non mundum, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborum abſtinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non ſolùm abſtinetis, vt diximus, ſed etiam gloriam captatis exindè, & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis, id eſt, ſecundum hanc ſententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conſcientia polluti. Quibus Fauſti verbis, ad hunc modum reſpondit Auguſtinus. Audi ergò, quod conſiteris te non videre,

Aug. lib. 30. contra Fauſtum cap. 3.
1. Timoth. 4.
Idem libr. 31. cap. 1.
Titum 1.
1. Titum 4.
Lib. 30. contra Fauſtum cap. 5.

qua mente & consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus, non quòd à carnibus abstineatis, nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras: non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis: & Christiani, nō hęretici, sed Catholici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant: nō solùm è carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent: vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atq; temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: Vos aũt ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. *Cap. 6.* Ac paulò pòst: Si ad virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina. *2. Corinth. 7.* Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum melius facit: vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia. *1. Tim. 4.* nō vos Spiritus sanctus ita prænunciaret, dicens: Prohibentes nubere. *Cap. 3.* Ille enim prohibet, qui hoc malum esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. *Titum 3.* Et in proximè sequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis, secundum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundum significationem munda, primo populo Iudęorum: nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis, apta sunt. sed cùm sua cuiq; redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis aũt & infidelibus (quales præcipuè vos estis) nihil est mundum. Eadem hac apostolica sententia, qua notat hęreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoq; Pelagij sectatore se perstrictum fuisse scribit Augustinus, quasi dixerit post aduentum Christi turpia esse coniugia, *Aug. lib. 5. cont. Iulianum sub finem.* cùm ipse tamen nihil tale dixerit, neq; coniugium, sed concupiscentiæ malum, sine quo coniuges non copulantur, esse turpe scripserit. *Cap. 14.* Et contra Adimantũ scribens, cùm eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, propriè designant, *Titum 1.* qui non propterea temperant à cibis talibus, *Lucæ 21.* vt aut concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immũdas putant, & earum creatorem Deum esse negant. Nos aũt teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, quod omnia munda sunt mundis: seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra crudiitate & vinolentia. Et alio loco: Non reijciendis generibus ciborum tanquam pollutis, sed cōcupiscentiæ perdomandæ ac fratrum dilectioni retinendæ omnis eorum inuigilabat industria. Nec in ipsis rebus quibus vescerentur, sed in animo vim esse quandam persuasum habebant, quæ ad eum valeret maculandum. Et iterum alio loco, Manichęos alloquens: Quęro, inquit, à vobis, quo fine ieiunetis? *Aug. de moribus Manichæorum lib. 2. cap. 3.* Finis. n. quo referuntur ea quæ facimus, id est, propter quem facimus, quicquid facimus, si non solum culpabilis, sed etiam laudabilis fuerit: tunc demùm etiam facta nostra laude aliqua digna sunt: sin ille iure meritoq; culpatur, quem spectamus & intuemur, cùm in aliquo versamur officio, id quoq; officium nemo improbandum vituperandumq; dubitauerit. De Catilina, memoriæ proditum est, quod frigus, sitim, famem ferre poterat. Hæc erant illi sporco sacrilegoq; etiam cum Apostolis nostris communia: vnde ergo discernitur parricida iste ab Apostolis nostris, nisi fine illo, quem diuersissimum sequebatur? Namq; ille iste tolerabat, vt immoderatissimas & immanissimas expleret cupiditates: illi contrà, vt eas premerent, vt dominanti rationi seruire cogerent. Soletis & vos, cum Catholicorum vobis virginum multitudo prædicatur, dicere, etiam mula virgo est. Temerè id quidem propter imperitiam Catholicę disciplinæ: sed tamen significantes vanam esse continentiam istam, nisi ad aliquem rectissimum finem certa ratione referatur. Possunt & catholici Christiani vestram à vino & carnibus abstinentiam, iumentis & multis passeribus, postremò etiam innumerabilibus generibus vermium comparare: sed ne in vestram incidam temeritatem, non id præproperè faciam: sed discutiam primò, quo ista fine faciatis.

Docet his verbis Augustinus, quòd alia fuit causa, cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunq; tandem alij. *Abstinētia Christianorũ, Iudæorũ & hæreticorũ diuersa.* Iudæi significandi gratia; Christiani domandi corporis causa: hęretici quòd ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent. Quos notare videtur Apostolus, cùm dicit: Venturos in nouissimis temporibus, *De moribus Ecclesiæ, cap. 33.* q prohibeāt nubere & abstinere à cibis, quos Deus creauit ad pcipiēdũ cum gratiarum actione: *1 Tim. 4.* Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens: cum eadem Apostoli verba per Iouinianum obijcerentur: *Hieron lib. 2. cont. Iouinianum.* Reprobat, inquit Apostolus, eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtendum cum gratiarum actione: sed Marcionem designat & Tacianum, & cęteros hæreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam, ad destruenda, contemnenda & abominanda opera creaturis. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoque Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: *Chrys. hom. 12. in priorē ad Tim. epist.* De Manichæis, inquit, & Encraticis, & Marcionistis, omnisq; illorum officina hic loquitur. *Vide eundem hom. 65. ad popul. Antio.* Ambrosius quoque, Marcionistas, Patricianos, & Manichæos ijs verbis notari scribit. *Theod. cap. de abstinentia.* Theodoretus quoq; in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter, vt hęretici, amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. At post quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus: *Catech. 4.* Ieiunamus, inquit, à vino & è carnibus abstinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, sed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quæ sola potest mente comprehendi: & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Itaque rectè monet Palladius, *Pallad. in epist. ad Lausum in præfatione eiusdem.* non esse laudandam aut vituperandam cibi vel potus materiam, sed beatam vel miseram iudicandam esse mentem eorum, qui rectè vel malè vtuntur materia. Rectè quo-

quę scriptum est ab Isodoro. Non quia carnes malę sunt, ideò prohibentur: sed quia earum epulę carnis luxuriam gignunt: fomes enim ac nutrimentum omnium vitiorum sunt: esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc & hanc destruet. Piscem sanè, quia eum post resurrectionem accepit Dominus, possumus mâducare. hunc enim nec Saluator, nec Apostoli prohibuerunt.

Bisantinorũ religio in obseruando quadragesimæ ieiunio.
Nice. lib. 17. eccles. hist. cap. 32.
Chrysost. hom. 6. ad populum Antioch.

Ante mille annos Iustinianum Imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bisantij increbuisset: vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: Populus aũt, inquit, qui pietatẽ sibi cõsectãdam statuisset, neq; eas emebat, neque edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quicquam de patrijs moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autẽ sic Inquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu siccari? Certum est, quòd hoc illo grauius: sed tamẽ cõsuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege nõ concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia

Actione 11.

generosè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neq; dubiũ est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint: Nam & Telesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus Pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem Dñi vo-

Lib. 3. Paschalis.

cati à carne ieiunent. Neq; secùs in Alexandria fuisse obseruatum, testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clàm vinũ bibebant, & clausis parietibus, carnibus diebus quadragesimę vescebantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant.

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui tùm verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus: qui consuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eam obseruãdam, populũ tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiam catholicã Satanismi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorum omniũ à Christo passo ad hæc vsq; nostra tẽpora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multò melius intelligebant, quos

1. Timoth. 4.

notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum esset etiam à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendum est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueatur, non natura damnetur. Etiam

Cap. 13.

ante Chrysostomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus constitutum, vt Presbyteri & Diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm cõtingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si in tãtũ eas abominarentur, vt si quãdo cum oleribus carnes essent

Cap. 2.
Cap. 19.

coctę, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoq; concilio, si qui carnem edentem cõdemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentiæ student, absq; necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesię putauerit contemnenda, perfectã in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrunq; contra eos, qui sequebantur Eustachium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia, quæ prædicantur in Ecclesia, contemnenda censuit: & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia compro-

Cap. 14. 32.

bata, vt extra ieiunij tempus carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo cõcilio decretum est posteà: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans, ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

Bern. hom. 66. in Cant.

Ac ne quis putet priscis tantùm illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos viginti quatuor annos, quo tempore qui se vocant Euangelicos, volunt extinctam fuisse lucem Euangelij: fuerunt hęretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit DEVS ad percipiendum cum gratiarum actione, hinc quoq; hęreticos se probantes: non sanè quia

Hæreticorum abstinentia qualis.
1. Corinth. 9.
Ephes. 5.
1. Timoth. 5.

abstinent, sed quia hæreticè abstinent: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio, pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd castigat corpus suum, & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnẽ, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempè horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si nõ idcircò quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterùm quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspitionem generat mihi abstinentia ista ciborũ tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, nõ reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de

disciplina abstinentium, id est, spiritualium Medicorū schola, etiam virtutem approbamus, quà carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis beneficentiæ Dei, vt quod ille creauit, & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: nō planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immondū dixerim, qui immundū quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerū optimus æstimator: *Ad Tit. 1.*
quia nihil immundū, nisi ei qui immundū quid putat: Immundis aūt & infidelibus nihil est mundū, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immōdos, & indignos, quos traijciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octogin ta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariēsis Archiepiscopus, Agimoenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum aūt attinet eos recēsere, qui posteà sequuti sunt Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum cōmentati? quos oēs eundem sensum retinuisse constat: Vt miranda sit eorū impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendū cum gratiarū actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil est quòd simus longiores.

Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo scriptum est: Iusto lex non est *1. Timoth. 1.*
posita. Quin hoc digito Dei scriptum sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est *Iusto lex non est*
ille, qui se iustū audeat profiteri? Nos certè qui à Magistro nostro docti sumus orare: Dimitte *posita.*
nobis debita nostra: non inuiti verba S. Ioānis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatū *Matth. 6.*
non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est in nobis. Dixit Christus: Non se venisse *1. Ioan. 1.*
iustos saluos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus nō *Matth. 9.*
venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus: atque ideò legem nobis esse propositam facilè ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamen iustitia Christiana, cui lex posita non est: neque desunt viri iusti & boni participes Christi facti: qui cùm ipsi sibi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, spontè faciunt, & à lege *Rom. 2.*
coërceri opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto non est lex posita. Da mihi Timotheos omnes: Tantùm abest, vt eis abstinentiæ legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed vtimini vino modico. Sed *1. Tim. 5.*
quid si quàm rarissimi nunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicurei? quorum *Philipp. 3.*
DEVS venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum *Esaiæ 5.*
est, mane consurgunt ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cythara, & lyra, & tympanum, & tybia, & vinum in cōuiuijs eorum. Quid hoc in- *Ieiuniorum instituendorum causa.*
genio præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris nostræ viscera, nullius rei præterquam salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ se dedidisse, qui huscunque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostræ fidei ratio, quæ in spiritus libertate, nō quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiunijs, deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnoperè contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verumetiā ab omni animātiū esu tibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis absti- *Philo de vita contemplat. siue de supplicibus.*
nentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque, priusquam Sol occidisset, cibum quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autem de Essæis Philo hæc scripsisse nonnullis videatur, quasi gentem suam laudare voluerit. *Christianorum primorum abstinentia.*
Eusebius tñ Cæsariū, & eū secuti Hieronymus, Epiphanius, Cassianus, Beda, Suidas, Georgi- *Euseb lib. 2. ca. 17. eccles. hist.*
us Cedrenus, de Christianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euāgelistæ discipu- *Hier. de viris illustribus.*
lis, hoc Philonem tradidisse non dubitanter affirmant. Vbi igitur suum quisque corpus
cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti sunt *Epiphan. contr. Nazareos, hæresi 29.*
tanquam oues occisionis: vbi tantùm carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quàm spiritus esse facti viderentur: quid ibi lege, quid fuit o- *Cassian lib. 2 ca. 5. de cœnobiorum institutis.*
pus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod præscriberet? Frenis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remittarent aliquid de rigore suo, vtque corpori suo nō nihil indulgerent, admoneri necesse habebant, sicut à Paulo Thimo- *Rom. 8.*
theum admonitum esse, iam communicauerimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum *Euseb. lib. 5. eccles. hist. cap. 3.*
refert Eusebius: qui cùm vidisset Alcibiadem quendam eadem ex causa, qua se nimirùm quòd Christum confiteretur in vincula coniectum, eodē vti squalido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuisset, vsus anteà fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet: quoniam reuelatum illi fuerat, non rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs prætereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, sibique eum dicto audientē habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectū abrogandum. Mirum aūt, qua frōte scribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus austero viuendi *Pseudeuangelicorū sycophantia, cap. 1.*
genere, rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari profit non confirmari: cùm nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quòd offendiculi relinqueret

occaſionem. Viſus eſt enim cęteris anſam dare ſuſpicandi, quòd propter eam cauſam abſtineret, quaſi reliquos cibos immundos eſſe iudicaret, qui pręter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiuſmodi affingere, hoſtibus euangelicę veritatis nouũ non eſt. Neq; verò ſolus tum Alcibiades, verum omnes ferè qui Chriſtiani cenſebantur, vt plurimum à carnibus abſtinebant: quod illa verba Biblidis Gallicanæ Martyris indicant: quæ cum in eodem Euſebij libro ſcripta ſunt, ſilentio tamen à veritatis hoſtibus prætereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Chriſtiani falsò inſimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormẽtis victa, Chriſtum anteà negauiſſet, in temporario tamen illo ſupplicio de pœna cogitans æterna, contra ſpem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abſtinebant, quàm vel Attalus ipſe, vel qui vixerunt ſeculo illo chriſtiani magna ax parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuiſſet, qui ſolo pane & aqua contentus viuebat: non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus veſceretur, verùm vt ne nimia hac abſtinentia ſibi vitæ periculum accerſeret: ne va quibus vti ſocios cibis videret, eos auerſaretur.

Chriſtiana indulgentia.

Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apoſtolorum temporibus, quales Antiochię fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quam eſſet moribus obſeruatum, cibum aliquem aut potum ſumerent: da quales Conſtantinopoli fuiſſe commemorauimus, qui mortem ſubire potius erant parati, quàm vt in quadrageſima carnium aliquid imperatore cogente guſtarent: quandoquidem & ipſi ſibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit conſuetudo. non modò nõ eſſe ducemus neceſſarium, legem eis aliquam poni, verumetiam ſi feruore nimio progreſſi longius fuerint, magis etiam abſtinendo quàm eorum valetudo ferre poſſe videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimandam, non aũt prorſus opprimẽdam carnem eſſe meminerint. Sic Ioãnem quoq; Gerſonem ad quendam incluſum in monte Valeriani ſcripſiſſe legimus: Non multum refert, ſi quodcunq; appoſitum fuerit tibi, comederis, ſeruata inſtitutione Eccleſię, & temperantię modeſtia moderata, qualiter expreſſa eſt. Qui verò cõtinentiam iureiurando profeſſi, continere ſe poſſe negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales noſtro ſeculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiã conſtringi legum vinculis oporteret: vt pro perpetuis Bacchanalibus, perpetuas agerent quadrageſimas ſic enim (quoniam ſine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abſtinentes, facilius illicitis reſiſterent, nec impoſſibilitatem continendi cauſarentur. Quamobrem fieri poteſt, vt initio conſuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abſtinẽdi: quæ cùm nihil ea de re in generali concilio conſtitutũ eſſet, non eadem ab omnibus obſeruabatur: Sed poſteaquam in deterius prolapſi ſunt mores hominum, factum eſt, iuxta vetus

Ieiuniorũ variæ cõſuetudines & leges. Cap. 9.

verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia ſabbatis tantùm & Dominicis diebus in quadrageſima veſcerentur ouis & butyro: ſexta ſynodus Conſtantinopolitana ſub Imperatore Iuſtiniano celebrata lege ſanxit: Si quis oua aut butyrum ediſſet in quadrageſima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur: Sic cùm horrenda quorundam ingluuies in quadrageſima ne à carnibus quidem abſtineret, non multo poſt ſextam illam ſynodum in prouinciali concilio Toletano octauo, hęc eſt edita conſtitutio: Quiſquis ſine ineuitabili neceſſitate atq; fragilitate & euidenti languore, ſeu etiam impoſſibilitate ætatis, diebus quadrageſimę eſum carnium pręſumpſerit attentare: nõ ſolùm reus erit reſurrectionis Dominicę, verumetiam alienus ab eiuſdem diei ſancta cõmunione: & hoc ille cumuletur ad pœnam, vt ipſius anni tempore ab omni eſu carnium abſtineat gulam, quia ſacris diebus abſtinentiæ, oblitus eſt diſciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non antè prohibita violare præſumant, quàm à ſacerdote permiſſum percipiant.

Non eſt ergò lex iuſto poſita: Nam ſi omnes iuſti eſſemus, nihil præſcripto legis opus haberemus, cùm ſibi quiſque lex eſſet. Itaq; quod ſcripſit Paulus: Iuſto lex non eſt poſita. idem

Clem. l. 4. ſtromat.

cum eo vult aſſe Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem nõ eſſe factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm ſpiritus fructus enumeraſſet,

Galat. 5.

charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, manſuetudinem, fidem, modeſtiam, continentiam, caſtitatem: Aduerſus huiuſmodi, inquit nõ eſt lex. Non quod etiam qui ſunt ijs virtutibus præditi, legi ſubiecti non ſunt (nam ſi ſanctus ſanctorum Dñs noſter IESVS Chriſtus fieri ſub lege dignatus eſt, quis erit tam ſanctus, qui ſubiectus eſſe legi recuſet?) ſed quòd qui iuſti ſunt, non terrore legis adacti, quod lege præſcriptum eſt, faciunt, ſed ipſius potius recti, quod lege præſcriptum eſt, amore: ſicut etiã à Poëta quodam ſcriptum eſt: Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare

Galat. 4.

Philoſophiæ vtilitas.

boni virtutis amore. Sic Philoſophum quendam, cùm ex eo percõtaretur Dionyſius tyrannus, quid præ cęteris mortalibus eximium haberent Philoſophi, reſpondiſſe ferunt: vt etiã ſi omnes leges aboleantur, tamẽ æqualiter victuri ſint. Vulgus enim à peccendo legum pręſcriptis arcetur, Philoſophus rationem habet pro legibus: nõ ideò quod rectum eſt faciens, quia lex iuſſit, nec ideò temperans à ſcelere, quia lex vetuit, ſed quia nouit illud per ſe rectũ,

Chriſtiana Philoſophia.

hoc eſſe per ſe turpe. Atqui multò rectius hoc de Chriſtiana Philoſophia dici poteſt: quàm qui ſunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò ſibi cauent, ne nomen eius in vanum aſſumant, non ideò ſabbata ſanctificant, non ideò parentibus honorem habent, non ideò à cęde, ab adulterio, à furto, à falſo teſtimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiſcentia abſtinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus cõminatur, ſi ſecùs aliquis faciat, verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum: vt etiam ſi nulla de rebus ijs lex interceſſiſſet, nihil tamen vnquam commiſſuri ſint, quo vel Deus, vel proxi-

mus

mus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem fecisset Ambrosius: Da, inquit, hunc *Lib. 3. cap. 5. de*
annulum sapienti, vt beneficio eius possit latere cùm deliquerit, non minus fugiat peccato- *officijs.*
rum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed
innocentia est. Denique lex non iusto est posita, sed iniusto. Quia iustus legẽ habet mentis suę,
& æquitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed hone-
statis regula. Quamobrem etsi cõsilium legis fortasse non fuit sanctos comprehendare, qui *Sancti subiecti legi-*
nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm enim *bus.*
lex in vniuersum ponatur, nec fieri cõmodè possit ista distinctio, æquius est paucos sanctos
legi subijci, quàm vniuersos absque lege viuere. Tenentur itaque legibus nõ diuinis magis quàm
humanis etiam sancti, quamlibet illis præceptio legis esse superuacanea videatur: neque de-
bet quisquam, quantumuis iustificatus à mandatorum obseruatione se liberum esse putare.
Probis enim & rectis non minus est necessaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & incon-
stantibus vitij interdictio. Tum autem præclarum est, si qui iustitia cęteros antecellunt, ex-
emplo suo parendo, legibus eos in officio contineant: Neque dubium est, quin, qui spiritu
Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogantia, sed humilitate sunt sobrietateque
sapientes, magna animorum suorum alacritate subiuncturi se sub legis imperium: atque om-
nia prius & facere & pati parati sint futuri, quàm vt cuiquam esse velint offendiculo. Neque
ea res quicquam Euangelicæ libertati obstabit, quandoquidem præclarè dictum est ab Au- *Aug. de gratia*
gustino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille Rex & Propheta, qui di- *Christi cont. Pelag. lib. 1. cap. 13.*
xerat paulò ante: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum: statim sub- *Psal. 118.*
iunxit: Legem pone mihi Domine, viam iustificationum tuarum. Adeò non dedignabatur *Actor. 13.*
ille, qui iam viam mandatorum Domini cucurrerat, cui præclarum illud elogium à Domi-
no tributum legimus: Inueni DAVID filium Iesse virum secundum cor meum: adeò
non dedignabatur legi subijci, vt vltrò etiam sibi legem poni peteret, quàm sciret intelli-
gendo, faceret diligendo: in latitudine amoris non in angustijs timoris. Qua de re sic ex
Abbatis Theonæ sententia scripsit aliquando Cassianus: Iusti, quibus lex non est posita, sic *Cassian. coll. 21. ca-*
probantur non esse sub lege, vt iustitias legis non solùm implere, verumetiam superare con- *pite 3. & 29.*
tendant: sitque deuotio eorum legali maior imperio: quæ obseruantiam cumulans præcep-
torum, voluntaria addat debita. Præceptor quoque Cassiani Ioannes Chrysostomus expli- *Ho. 21. ad Timoth.*
cans illum locum Pauli: Scimus quia bona lex est: Quemadmodum, inquit, literarum apices
pueris proponuntur, porrò qui eas docet, non ex ipsis excellit: Verùm aliundè peritiæ glo-
riam promeretur, atque ex ea eruditione prestantius vtitur literis: Ita & qui legem transcen-
dit, nihil opus habet doceri lege. Qui enim non metu ipsam exequitur, sed ex virtutis desi-
derio, hic illam dignius cęteris ac prestantius implet. Neque enim pari conditione is, qui sup-
plicium veretur, & qui honorem appetit, legem implet. Non similiter eam seruat, qui sub
lege, & qui supra legem est. Nam supra legem viuere, id tandem est ea legitimè vti. Ille enim
ritè ea legitimè vtitur, qui maiora quàm ipsa præcipit, perficit, qui ab ea erudiri non pati-
tur. Lex enim, vt plurimum, circa scelerum interdicta versatur. Ad id iustum neminem fa-
cit, sed sola bonorum operum exercitatio. Et explicans Pauli locum superius à nobis cita-
tum. Quemadmodum ait, equi freno morigeri, omniaque ex se facientes, non opus habent
scutica: sic & anima quæ impulsu spiritus recta facit, non eget admonitrice lege. Sic LEO *Leo epist. 90.*
quoque Magnus: iusto dicitur lex non esse posita, quia normam præceptionis implet iudicio
voluntatis: cùm verus recti amor in semetipso habeat & apostolicas auctoritates & canoni-
cas sanctiones. Et ante eũ Augustinus: Iniustus legitimè lege vtitur, vt iustus fiat: quod cùm *De spiritu & litera*
factus fuerit, ea iam non vtatur, tanquam vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquam pæ- *cap. 10.*
dagogo, cum eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessa-
ria, non qua, iustus ad iustificãtem gratiam perducatur, sed qua legitimè iam iustus vtatur?
Idem alio loco: Iusto lex posita non est, id est, imposita, vt supra illum sit. In illa est enim po- *Idem in cap. 2. ad*
tius quàm sub illa, quia non sua vita viuit, cui coërcendæ lex imponitur: vt enim sic dicam *Galat.*
supra ipsam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iustitię iustè viuit: non proprio
ac transitorio, sed communi & stabili gaudens bono. Et alio loco eundem locum explicans: *Psal. 1.*
Aliud est esse in lege, aliud sub lege: qui est in lege, secundum legem agit: qui est sub lege, se-
cundum legem agitur: ille ergo liber est, iste seruus. Quæ verba repetit etiam Anselmus, ex- *Hieremiæ 35.*
plicans illud Pauli: His qui sub lege sunt, quasi sub lege sint. Rabanus, quæ de Rachabitis à
Hieremia scribuntur, explicans: Iusti inquit, quibus lex non est posita, sic probantur non
esse sub lege, vt iustitias legis, non solum implere, verùm etiam, superare contendant: sitque
deuotio eorum legali maior imperio: quæ obseruantiam cumulans præceptorum, volun-
taria addat ad debita. Quod postea docere conatur exempla Abrahę, qui cum iura posses,
nihil eorum accepit, quę sibi Sodomorum Rex obtulerat: Dauid, qui non solùm amicos, ve-
rumetiam inimicos diligebat: Heliæ & Hieremiæ, qui cùm licitè vti coniugio possent, virgi-
nes tamen perseuerare maluerunt: Heliseum ac reliquos huius propositi viros, qui Mosaica
superantes mandata, circuibant in melotis, & in pellibus caprinis in solitudinibus errãtes,
& montibus & speloncis, &c. Et filios illos Ionadab, de quibus tractat Hieremias. Itaque iuxta
Rabanum soli videntur esse Monachi, de quibus rectè dici potest: quòd iusto non est lex po-
sita. Nam vltrò continantiam, paupertatem, & eam vouent ac præstant obedientiam, quam
nulla lex ab eis exigit.

Sed libet Bernardi quoque verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt lege: nisi fortè ali- *Bern. epist. 11. &*
quis aliter sentiat, propter hoc quod scriptum est: Iusto non est lex posita. Sed sciendum est, *in libr. de diligendo*
quòd alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in *DEO.*
suauitate: nec sub illa coguntur esse filij, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustis non *Rom. 8.*
est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum in timore. Vis audire

quod

quod tamen sine lege charitatis non sint? Sed accepistis, ait, spiritum adoptionis filiorum. Deniq; audi iustum vtrunq; de se fatentem, & quòd non sit sub lege, nec tamen sit sina lege: [*1. Corinth. 9.*] Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem: cum ipse non essem sub lege. His qui sine lege arant, tanquam sine lege essem: cùm sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. Vndè aptè non dicitur, iusti non habent legem, aut iusti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita: hoc est, non tanquam inuitis imposita, sed voluntarijs eò liberaliter data, [*Math. 11.*] quò suauiter inspirata. Vndè & pulchrè Dñs: Tollite, ait, iugum meum super vos. Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite si vultis: alioqui non requiam, sed laborem inuenietis animabus vestris. [*Charitas implet legem.*] Bona itaq; lex charitas & suauis, quæ non solùm leuiter, suauiterq; portatur, sed etiam seruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtiq; nõ destruit, sed facit vt impleátur, dicente Dño: Non veni legẽ soluere, sed implere. Illam tem- [*Math. 5.*] perat, istam ordinat, vtramq; leuigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto: nũquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergo charitas legem serui, cùm infundit deuotionem: implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem: Porrò timori permixta deuotio, ipsum nõ annulat, sed castificat: pœna tantùm tollitur, sine qua esse non potuit, dum fuit seruilis: & ti- [*Psal. 18.*] mor manet in seculũ seculi: castus est & filialis. Nam quod legitur: Perfecta charitas foras mittit [*1. Ioan 4.*] timorem: pœna intelligenda est, quæ seruili, vt diximus nunquam deest timori: illo scilicet [*Timor qui appellatur à charitate.*] loquutionis genere, quo sępè causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus: Ex cuius verbis colligere licet, iustos quoq; legibus etiam humanis esse subiectos: ac meritò in concilio Viennensi condemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, nõ esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesię obligari: quòd vbi spiritus Dñi, ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed non de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, sed [*2. Corinth. 3.*] amore. Obediẽtia. n. mollit imperium: nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod [*Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis.*] iubetur, sicut à Leone dictũ legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior: nemo tam [*ser. 11. de quadrage.*] deuotus, vt non debeat esse deuotior. Ante quem etiã Lactantius. Nemo, inquit, tam iustus [*Lact. in lib. diuinarum institut.*] esse potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria.

Nihil igitur allatum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot seculis inueteratum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinẽdi, rectum sit abrogari. Ac intelligunt hoc ipsi quoq;, quòd ficulnea sunt planè præsidia quibus nituntur, sciunt nequicquã hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, rectéq; cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tolerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur exercitia: verùm superstitionẽ ferendam nõ esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus, [*Ieiunium an sit cultus Dei.*] hi, cultus quidam Dei sunt, id est, opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc [*Aug. lib. 3. contra Faustum, cap. 2.*] illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis ex inde: & eò acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinẽtiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: [*Cap. 3.*] Fert, inquit, in oculis eos, quia ab animalibus abstinent, omnis Ecclesia & summa veneratione suscipiens, solùm non Deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aerio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichæo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solum, sed in alijs etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repentè in Ecclesia Dei renouauerũt: & bene sopitos ignes suscitantes, quæ totius orbis Christiani consensu quodam admirabili pridem hęreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) Euangelium, quod cùm sub scamno tot seculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomũ, Basiliũ, Theophilũ, Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clarissima totius Ecclesię lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione, laudéq; prosequutus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum, Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille du- [*Hæretici contra catholicos Patrum testimonijs vtuntur.*] centis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterum fide testimonijs vtendum sibi est: non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum Patrum, quorum Euangelium oppugnant, autoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo, eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cùm quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum testimonijs, catholicos esse confitentur, vtcunq; minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verumetiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare non verentur, sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suumq; iudicium Ecclesiæ iudi- [*Ieiunia cultum Dei, & eius efficacia.*] cio submittere, hæretici esse non possent. Verùm vnde digressa est, eo redeat oratio. Doctrinam dæmoniorum esse iudicant hostes Euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quòd sint cultus Dei, id est, opera quę Deus approbet, ita vt se per ea iudicet ho- [*De ieiunio veterũ orthodoxorũ sẽtẽtia*] nore affici.

Nunc nos, quę fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius,

brosius, quod ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gra- *Amb. de Ecclesia et*
tiæ, norma virtutum, animę purificatio, sacrificium reconciliationis, & quòd hoc ad Deum *ieiunio, ca. 3. 8. et 9.*
gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpę mors, excidium delictorum, animę pu
rificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium reconciliationis, quàm cultus,
quo nō tantùm honore Deus afficitur, verumetiam offensus placatur? Scribit idem ad Ver-
celleosem Ecclesiam: Qui sunt qui meritum excludant ieiunij? Nónne Gentilium vox est, *Idem epist. 82.*
ita dicentium: Manducemus & bibamus, crás enim moriemur? Quo loco suo quoque tem- *Esaiæ 22.*
pore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comessationes, nihil voluptatū
affluentiam, insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere: simi
liter & viduas iterare, quod semel malè virili admixtione expertæ sunt, etiam si se cōtinere
possent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc est Euangelium, quod hæretici
nostri quoque tēporis è tenebris erutum per se, & in lucem esse reuocatum gloriantur. Quid
autem ad hęc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominem exuentes, induamus pecudem? & ex-
poliantes Christum, superuestiamur amictum diaboli? Quod isti vocant libertatem Euan-
gelicam profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominem, & inducre pecudem, expoliare
Christum, & vestiri amictum diaboli. Ac nōnullis interiectis: O stultum, inquit, Eliseum, qui *4. Reg. 4.*
syluestribus ramis & amaris pascebat Prophetas, immemorem scripturarum Esdram, qui *Amb. in cap. 15. epi.*
memoria scripturas reddidit: insipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs: si nihil prosunt *1. ad Corinth.*
ieiunia. Idem alio loco: Vt quid enim ieiunia, vigilię, exitus, munda vita, iustitia, misericor- *Num. 8.*
dia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Nunquid aūt ab Ambrosio discrepat Augu *2. Corinth. 11.*
stinus? cuius hæc verba sunt: Nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia ie- *Aug. ser. 60.*
iunet. Et alio loco: Quantò plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij: quantò *Ser. 69.*
prolixior abstinentia, tanto redemptio copiosior est salutis. Qui etiam alibi ieiuniū & ora- *Ser. 230.*
tionem, cum plena fide exercetur, pietatem vocat. Quid est aūt aliud pietas, nisi cultus Dei? *Pietas quid.*
Hieronymus verò, cùm dixisset alicubi fundamentum omniū virtutū esse ieiunium: expli- *Hier. ad Demetri. adem.*
cans illum Danielis locum, vbi Rex misso Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & somnus *Daniel. 6.*
recessit ab eo. Si, inquit, Rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine
liberari: quantò magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad cle-
mentiam flectere. Et cōtra Iouinianū scribens, cùm inter alios multos, qui Deum offensum
ieiunio sibi conciliassent, ciuitatem quoque Niniue recenseret, quæ imminentē iram Domini
miseratione ieiunorū detorserat: hęc verba subiecit: Quā & Sodoma placasset & Gomorra, *Ionæ 3.*
si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio.
Et qui præcessit hos oēs Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio *Cypr. ser. de ieiu-*
non legimus ascendisse, nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. *nio & tent.*
Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt, ieiunio incubuēre & lachrymis: nec defuit ꝓ- *In lib. de ieiunio*
uentus. Et quem ille suū appellat Magistrum Tertullianus: Omnium, inquit, erga victus ma- *contra Psychicos.*
cerationem hæc est ratio, qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale iā
delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam causę, Deo satisfaciat, per quam offen-
derat. Et iterum: Non modò naturę mutationem, aut periculorū auersionem, aut delictorū
obliterationem: verumetiam sacramentorū agnitionem, ieiunia de Deo merebūtur. Et rur
sus: Sicut primum vsu cibi, homo amisit salutem: ita iam per eandem materiam, id est, absti-
nentiam cibi, Deo satisfaciat: atque salutem ęmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò post:
Delicta dicit expiari abstinentia. Theodoretus quoque explicans illud Pauli, Cui seruio in spi-
ritu meo: & is Deum colit, eique seruit, qui Deum precatur, & qui ieiunio vtitur, & qui vacat
diuinis eloquijs, & is etiam qui curandorum hospitū curam gerit. Leo quoque Magnus: Ma- *Leo ser. 4. de ieiu-*
gna, inquit, diuinę institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puri- *nio decimi mensis.*
tatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporū cul-
pas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis lęsionibus
trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione
ieiunij, in eleemosynę largitate, Quę cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa dele-
tur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, *Ber. de oratione &*
deque iustificatione, suarum esse partiū gloriantur. Quid est, inquit, cōdonari commissa, nisi *ieiunio, ser. 4.*
ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennā enim meruimus, vbi nullus vnquam ci- *Ieiunij effecta &*
bus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non *laudes.*
meretur. Bonū ergo & salutare ieiuniū, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittun- *Lucæ 16.*
tur hoc modo peccata. Non solùm aūt abolitio est peccatorū, sed extirpatio vitiorū: non so-
lùm obtinet veniā, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ cō-
misimus, sed & repellit futura, quę cōmittere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina *Chrys. hom. 35. in*
Ioannes Chrysost. & Basilius Magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium, & à cibis *Ioann.*
abstinentiam? Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animę, cùm scribit crapu- *Basil. de pœnitent.*
lam post terga ligare manus, vitiorū tyrannidi, velut cuidam prauę dominæ, seruos nos, ca- *hom. 1.*
ptiuosque reddere: ieiunium verò, seruos existentes nos atque ligatos inuenientes vincula remit
tere, & tyrannide liberare, pristinamque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continenti-
am à cibis, dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificati-
onem corporis, & ipsorū quoque naturaliū affectuum & desideriorum, initium spiritualis vi-
tæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti Patres illi occi-
dentis Ecclesię dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri vo
lunt, insaniæ palam contradicunt? Sed quorsum attinet veterū sententias omniū proferre,
quorū plerosque editis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiuniū in cœlū tulisse
legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in
Paradiso, eiecti inde sumus; ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret.

Potue-

tentioni tributum à sanctis Doctoribus legimus, vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum, actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum, hoc est abstinentiam à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet, putauerit: per quod honore se iudicet affici, cui remissionem peccatorum tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verùm etiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si malè fiat, peccati rationem habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, virtus. *Abstinentium genera.*

Æger abstinet, vel quòd fastidit cibum omnem: adeò vt nec odorem illius aut aspectum ferre possit: vel quòd ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, non habet. Vtraque abstinentia, & si vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur. Abstinet cupidus & auarus, vt ne quid in victum impendere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postridie tanto maiore cum apparatu, & maiore cum voluptate cibum sumat: si præsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est, hypocrita, vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera, tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent. Ex tot igitur generibus abstinentiæ solum hoc fieri cum virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendum Deo, vel pro peccatis suis satisfaciat. Vt verè dictum sit ab Augustino: Non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. *Serm. 59.*

Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus. Hos enim fuisse potissimũ dicunt hostes veritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes: si modo corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus, quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus, Cassianus Monachus, alterius Monachi vel Abbatis Mosi viri cum primis celebris hæc adfert verba. Ieiunia, vigiliæ, meditatio scripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, sed perfectionis instrumenta sunt: quia non in ijs consistit disciplinæ illius finis, sed per illa peruenitur ad finem. Ac paulò superius: Ieiunia, vigiliæ, anachoresis, meditatio scripturarum, propter principalem scopum, hoc est, puritatem cordis, quæ est charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ sententia, inter ea quæ media sunt, numerat ieiunium, quod sicut non iustificat custoditum, ita non condemnat interruptum nisi fortè præcepti transgressio, magis quàm escarum perceptio puniatur. Ac paulò post: Nequaquam ieiuniũ principale bonum à Domino iudicari dicit, eò quòd non per seipsum, sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat: rursum ex accidentibus causis, non solùm vanum: verùm etiam odibile conseatur, dicente Domino: Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Sic quoque Marcus Eremita: Ieiunium, vigiliæ, peregrinatio, bona sunt, sed hæc pertinent adhuc ad honestã viuendi rationem. Atqui status Christianorum magis interna respicit quàm hæc: neque debet quisquam in illis collocare fiduciam. Sed ij vetustiores videri possint, atque ideò minus absurdè de ijs, quæ foris siue externè geruntur, scripsisse Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, posteà Cantuariensis Archiepiscopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum Deus venter est: eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas quæ ventris sunt, Deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare, & salutem animæ putant in escis. Neque secùs eadem illa verba, qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam vt satisfaciant ventri. Et paulò pòst adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare: qui ergo in cibis iustificationem ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam asserunt crucem Christi, cùm aliundè salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Scripsit etiam Bonauentura determinationes quarundam quæstionum, super Regulam Beati Francisci, vbi vtitur ijs verbis: Sanctitas etiam vera non consistit in exercitatione corporali, sed in virtutibus mentis. Nihil autem est necesse aliorum etiam hac de re monachorum sententias adscribere, quos ab his nequaquam discrepasse certum est, qui non ab escis, verùm à cruce Christi salutem expectabant.

De ieiunio recentiorum sententiæ. *Chrys hom. 12. in 1. ad Tit.* *Cass. col. 1. c. 7.* *Cass. col. 21. ca. 14.* *Hier. 14.* *Marcus in capitulis temperantia.* *Philip. 3.* *Hugo in sermonibus, serm. 1.* *Dom. 23. post Trin.*

Sed quoniam alarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoque verba adscribemus. Is quoniam fratres suos insimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiam quandam conscripsit ad Guilhelmum Abbatem, in qua sic suos inducit loquentes: Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pelliceis induuntur, sani carnibus vescuntur, &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra vos est: hoc est, non in externis vestimentis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis, Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritusancto. Et rursum: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaque obseruantijs fratribus calumniam struitis, & quæ maiora sunt regulæ spiritualia scilicet instituta relinquitis: camelumque glutientes, culicem liquatis. Magna abusio. Maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & cõtra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. Cùm tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui desint, monachus non putetur: cur similiter spiritu pietas & humilitas, quæ profectò spiritualia indumenta sunt,

Bernardus. *Luc. 17.* *Rom. 14.* *1. Cor. 4.* *Matt. 23.*

ta sunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quasi non melior sit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata superbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibos damnamus saginatos: quasi non melius sit exiguo sagimine ad vsum velci, quàm ventoso legumine vsque ad ructum exsaturari: & præcipuè cum *Gen. 25.* Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus: *Genes. 3.* & de ligno Adam, nõ de carne damnatus: *1 Reg. 14.* & Ionathas ex gustu mellis, non carnis, morti adiudicatus sit, econtrà verò, *3. Reg. 17.* Elias innoxiè carnem comederit: *Gene. 18.* Abraham grassissimà carnibus Angelos pauerit, & de ipsis sua fieri sacrificia, *Exod. 29.* Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergo inquis? Siccine illa spiritualia persuades, vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia, damnes? Nequaquam, Sed illa oportet agere, & ista non omittere. Alioqui, cùm aut ista omitti necesse est, aut illa, ista potius omittenda sunt, quàm illa. Quantò enim spiritus corpore melior est, tantò spiritualis quàm corporalis, exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum obseruatione elatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nónne te magis transgressorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: *1. Cor. 12.* Æmulamini charismata meliora. Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem: quæ sunt proculdubiò charismata meliora. Ac iterum post pauca: *1. Cor. 15.* Nõ hoc dico, inquit, quia hęc exteriora negligenda sint, aut qui se in illis exercuerit, mox ideò spiritualis efficiatur: cùm potius spiritualia, quanquam meliora, nisi per ista, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: sicut scriptum est Non prius quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale: Sicut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachaelis amplexus *Gen. 29.* meruit obtinere: *Psalm. 80.* Vnde rursus in Psalmo: Sumite Psalmum & date tympanum: quod est dicere, Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò ante Bernardum quoque B. Ephrem: Noli existimare in cingulo & veste longa vitam consistere perfectam, aut in eo salutem esse positam, quòd manus habeas mundas & eloquens sis, quòd scripturas interpreteris, quòd *Habitus sine operibus nihil est.* capite incedas raso, aut comam nutrias, in virtute, in bonis operibus sita est. Hæc autem dico, non vt habitui detraham absit, sed vt ostendam habitui mores & opera debere congruere: habitus enim sine operibus nihil est, vbi eos corrigit qui cùm viciosè viuant, honores petunt.

Quid autem? An isti remissionem peccatorum, an iustificationem carnalibus escarũ aut vestium obseruationibus tribuunt? Tantum ab eo abfuit Bernardus, vt quæ foris, siue externè geruntur, his aliquid eiusmodi, tribuendum putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de ijs sæpè incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur: cùm multoties *In eadem illa Apologia.* minus iustitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem esse dicit, cui debentur omnia: de qua exclamans O quanta est, inquit, fiducia charitatis: Alius operatur non amans, & alius amat nihil operans. ille quidem suum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex charitate procederet, & non alium, quàm charitatis scopum sibi propositum haberet: huic enim peccatorum remissio, non ei quod externè fit, tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de *Luc. 7.* Maria Magdalena, quæ cùm stans retrò secùs pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capi- *Mariæ Magdalenæ seruitus quomodo Christo grata.* tis sui tersisset, osculata fuisset, vnguentoque pedes eius vnxisset: grata quidem Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quędam erant indicia: veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quòd remittuntur ei peccata multa causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui tersit, quia osculata est, quia vnguento vnxit sed remit- *In Præfatione in tract. de vita solit. ad fratres de Monte Dei.* tuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata est à CHRISTO, inquit Bernardus, non quia vnxit, sed quia amauit. Adeò non quod fieret, sed quo affectu fieret, considerandum esse putauit. Charitatem, per quam fides operata est, non opera ipsa *Pro. 10.* remuneratus est, cùm ei remissionem tribuit peccatorum: quæ aliundè etiam, quàm à chari- *2. Pet. 4.* tate proficisci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum consumpsit. Siqui- *Epi. 4. ad Seuerũ.* dem vniuersa delicta, multitudinemque peccatorum operit charitas. Hoc est quod historiã hanc recensens, Paulinus quoque scribit, quòd non tam pretio munerum, quàm obsequij pla- *Hom. 6. in cap. Math. 2.* cuit affectu. Non enim vnguentum in illa Dominus, sed charitatem dilexit. Hoc est quod à Chrysostomo quoque de eadem scriptum legimus, cùm historiam recẽseret. Et hæc quidem, inquit, extrinsecus faciebat, ea verò quæ in secreto mentis agitabat, multò his erant agni- *Lib. 6. in Luc. c. 7.* tiora, multoque maiora, quæ tantummodo Deus ipse cernebat Et ab Ambrosio: Non vnguentum Dominus, sed charitatem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probauit. Et tu si desideras gratiam, charitatem auge, mitte in corpus Iesu fidem, resurrectionis odorem Ecclesiæ communis, charitatis vnguentum, & ita progrediens pauperibus dabis.

Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius & si labor sit idem, non idem tamẽ fructus est, nec eadem retributio meritorum: quemadmodũ à Chromatio memoriæ proditum legimus. *Chrom. in 6. cap. Math.* Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deũ ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris cõpensatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritũ gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filiæ Regis intrinsecus: neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem sanctos alios Patres se- *Leo ser. 8. de quadragesima Ieiunii verum.* quutus, monet Leo, vt prõpta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium nõ in sterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: vt scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati q

esu-

esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, in- *Matth. 5.*
quit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosa corpori esca subtrahitur, nisi *Idem serm. 4. de*
mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eũdem modũ *quadrag.*
Eusebius quoque Emissenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si *Euseb. hom. 4.*
aliquis extra vineam aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque *Ieiunium & vigi-*
incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet: quæ insistente cultore, iucundissimos *lias non prodesse, ni-*
fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quòd ad salutem perpetuam con *si mores corrigātur.*
quirendam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiunium per abstinen
tiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mẽte pol-
lutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem superbia om-
ni Dei gratia spoliat, quem mendacijs vel maledictis lingua commaculat, nónne ipse se fal-
lit? nónne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandũ? Et idcircò dilectis-
simi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, *In oratione de pau-*
inquit Gregorius Nissenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quæ *peribus amandis.*
nam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt, per iniuriam surripis? Quæ
porrò pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinẽ
sitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura, mundaque sit?
Nihil enim prosit currum validum ac strenuis quadrigis instructum esse, si auriga insaniat.
Hæc ille. Frater autem eius Basilius: Nec in sola ciborum abstinentia ieiunij bonum consiste- *Basi. ser. 1. de ieiun.*
re puta. verùm enim ieiunium est animi crimine vacare. Et in ea quæ sequitur homilia: Non
sufficit, inquit, per se abstinẽtia à cibis ad hoc vt laudabile sit ieiunium, sed ieiunemus ieiu-
nium Deo acceptabile. Deo placens & verum ieiunium est, abstinere à malo, linguam conti
nere, iram temperare à concupiscentijs, alienum esse à detractione, à periurio, à mendacio.
Horum moderatio verum est ieiunium. Et Cæsarius: Noueritis fratres: Nihil prodest, si car- *Hom. 23.*
nem nostram ieiunijs, ac vigilijs affligimus, & mentem nostram non emendemus, aut quæ
interiora sunt, non curemus. Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguam nequitijs
& obtrectationibus polluamus? Nónne omnes labores nostri ad nihilum redigentur? Nón-
ne omnes labores nostri velut fumus & vmbra euanescẽt, & velut stupæ fauilla in nihilum
redigentur?

Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionẽ
peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere
liceret eadem ratione, quòd nõ rectè dixerit Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia mun- *Luc. 11.*
da sunt vobis, non rectè dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna *Eccl. 3.*
resistit peccatis. Et rursum: Eleemosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemosyna *Tob. 12.*
redime: quandoquidem non quod datur, sed animum dantis respicit, & remunerat Deus. *Dan. 4.*
Neque sicut quidam somniant, cùm hæc ita dicuntur, obscuratur lux doctrinæ de beneficijs
Christi proprijs, & de fide, cùm non de infidelium, sed de fidelium, omnem suam fiduciã in
Christi cruce collocantium ieiunijs, eleemosynis, orationibus loquamur. Quę si per se sunt
vilia, fides, inquit Leo, ea efficit pretiosa, cùm si fuerint ab infidelibus ministrata, etiam si fi-
ant magno sumptu, omni tamen iustificatione sint vacua. Non ergo excluditur fides, non
excluditur mortis & passionis Christi meritum. Neque ieiunium, orationem, eleemosynam i- *Leo ser. 6. de qua-*
ta ad mundationem & remissionem sufficere putamus, vt non principaliter opus esse mise *dragesima.*
ricordia Dei, & sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem
habemus, si modò dignos pœnitentiæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Basilio nos *Basil. in regulis*
docere anteà quoque meminimus. Verũ isti nõ intelligentes, neque quę loquuntur, neque de qui *contract. reg. 27.*
bus affirmant, putant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum est remissionem
peccatorum non tribui. Tantùm autem abest, vt propria Christi beneficia per hanc doctri-
nam obscurentur, magis etiam vt illustrentur. Christi enim passionis & mortis beneficium
est, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra Deo grata
sint & accepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendet
merito: quod vbi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarum meritum omne subla-
tum. Mortem enim suam & crucem Christus non ociosis, & nihil agentibus, sed ieiunanti-
bus, sed orantibus, sed in omnis pietatis genere nos exercentibus prodesse nobis voluit.

Quòd verò negant isti cultus esse Dei, qui non sit à Deo mandati: & idololatriam esse, si-
ne verbo cultum instituere, iam anteà confutatũ à nobis esse meminimus: quòd Abel, Noë,
Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamen & altaribus ædi
ficandis, & primogenitis, adipibus, holocaustis, alijsque sacrificijs offerendis, piè Deum colue *Hebr. 11.*
runt. Ac vt nihil dicamus de ijs, de quibus, scribit Paulus, quòd circumierunt in melotis, in
pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ, *Rechabitæ obediũt*
quos quamuis nullum habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamen fuis- *præcepto patris.*
set illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita descripsisset: vt silentio prætereamus Rechabi
tas quoque, quos non Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cùm ab alijs rebus nõ-
nullis, tum à vino sic abstinuisse legimus: vt ne iussi quidem à Ieremia Propheta, vt vinum *Iere. 35.*
gustarent, adduci potuerint: quos non modo commendandos hoc nomine, verumetiam
remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cùm nullo essent di- *Num. 6.*
uino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi sunt institutum secta *Nazarei.*
ti, ac voluntario se voto obstringentes, Deoque consecrantes, à vino & omni quod inebria-
re potest, abstinebant: vt mittamus Eliam & Eliseum & cæteros Prophetas, qui nullo Dei *1. Reg. 7.*
mandato obstricti, & cœlibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi cubatio-
nibus, cæterisque victu & habitu duriore præ cæteris corpus suum macerabant: quod nõ fe- *2. Reg. 12.*
cissent, nisi Deo gratum existimassent. Quod speciale mandatum habuit Samuel, precibus

Esa.38.

Deum in Masphat placaturus, vt aquam effunderet in conspectu Dei, dieq; illa cum Israelitis omnibus ieiunaret? Qund Dauid, vt septem dierum ieiunio & fletu in terra decumbēs, in cinere & cilicio se affligeret? Quod Ezechias, vt ad impetrandum Dei misericordiam, obsessus ab Assyrijs, vestimenta sua scinderet, saccoq; nperiretur? Qund Sara Raguelis filia, vt se triduano ieiunin affligeret? Qund fuit speciale mandatnm de ieiunijs, quibus affligebat se populus, cùm Hiernsolymis Nabuchndnnnsnr excidium per Holophernum minaretur, deq; eo, vt sacerdotes cilicijs induerentur, & cinere caput aspergerent? Sed quorsum attinet enumerando singulos recensere, Iudith, Hester, Danielē, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offensum suis aut populi peccatis, Deum propitium reddere cupiabant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia cnnfugiebant. Et tamen in exterinribus & corporalibus his, quod anteà quoq; cnmmemorauimus, proprium esse Dei cultum, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed sunt hæc indicia mentia à peccatis auersæ, detestantis ea, deq; commissis illis vltionem sumentis, singularemq; dolorem declarantis, simul ad Deum iuxta Propbetæ vocem conuersæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu. Qua mente sic ad Deum per amorem conuersa, propriè Deus colitur. Quæ verò fiunt extarnè, signa tantùm quædam sunt & indicia cultus interioris. Atq; ideò haud scio an quisquam vnquam Monachorū dixerit, ieiunium est cultus Dei: cùm tribus ex causis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiscentias carnis reprimendas, sicut à Paulo dictum legimus, in ieiunijs, in castitate, quod per ieiunia castitas conseruatur, vel ad mentē liberius ad sublimiorum contemplatinnem eleuandam, sicut Danielem legimus post ieiunium trium hebdnmadarum, à Deo reuelationem accepisse: vel ad satisfaciendū pro peccatis, quemadmndum per Iohēlem admnnet Dominus, vt conuertamur in ieiunio ad se, &c. Quamnbrem non modo ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis Doctoribus aliquid eiusmodi tributum nnnest, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocumq; prolatio, nec frōtis, vultusq; demissio, ceruicisq; flexus, vera est ab illis Dei seruitus existimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem, fallaciamq; conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quæ si totam se Deo dedisset, verus illi cultus, veraq; seruitus per hæc etiam externa præstaretur. Itaq; pertinere magis ad Dei cultum ieiuniū videtur, quàm quòd ipse Dei cultus esse putetur.

Tob.3. Iudith.4. Hester.14. Daniel.10. Iona.3. 2.Mac.13.

Ioel.2.

Ieiunandi causæ tres.

2.Corinth.6. Daniel.19.

Ieiunium in sacris literis præceptum. Ioel.2. Rom.13. Matth.6.

Neq; tamen est inter ea ieiunium, de quibus nullum expressum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in Prophaticis & Apostnlicis, & in Euangelicis literis præceptum esse legitur. Siquidem & Ioël, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleemosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quod si rectè iustitia Deus coli dicitur, quandoquidē iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ieiunij præceptum cur pœnale.

Ieiunio præcipiendo Græci, Latinis duriores.

Verùm offendit istos necessitatis opinio, qnodq; nō mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia Pastorum, aut indulgentia, lenitateq; parentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parum momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contra venerit, punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit Patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neque id hac nostra modò, vel pruxima superiori ætate, verumetiam anta mille ducentns & amplius annos. Primùm enim illi neminē prorsus mortalinm ab obseruatinne ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur, dicentis: Nemo ieiunantinm numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunant describentes. Vide, quæso, ne ob brenem ciborum delectationem plectaris: neve te reum & desertorem aciei Angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutum proijcere, q̄ arma iaiunij detrectare. Deinde q̄ graue periculū esse putauerint ieiunium violare, cùm ex illis Basilij verbis, tum ex ijs, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum axemplis, facilè cuiuis liquera potest, qui nunquam extrema quæq; perferre parati prius fuissent, quàm vt cibns ieiunij lege prohibitos gustarēt, nisi gustatis illis multò se grauioribus affectos iri supplicijs, psuasum babnissent.

Basi. ser. 2. de ieiun. pridie diei Cineris.

A ieiunio exempti.

Cęterùm Latini, maximè verò qui proximis superinribus seculis vixerunt, minns hac in parte seueri, valdeq; moderati fuisse videntnr. Siquidem hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus taneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem vel quòd natura essent imbacilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quamdiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsq; ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuninrū legibus alligare: etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diehus, quo ad vires cuiusq; ferre possent, in ieiunin & abstinētia exercerentur. Nam inconsideranter, & vltra vires sumpta onera, ne Hieronymus quidē, quamuis cæteris rigidior, probat, illud ex prouerbijs adferens: super te onus non leuaueris. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cnm cibo refici necesse habeanr, non sua tantum, verùm & fœtus nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibū sumpsissent. Deindè verò sæpè innrdinato quodā desidario, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetūt, atq; id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint, de fœtu periclitari, videantur. Itaq; nullum est illis ciborū genus interdictū: atq; adeò ieiuniorum legibus nō teneutur, vt etiam peccare grauiter eredātur, si nimis ea arctè obser-

Pueri.

Aetas ieiunando obnoxia.

In Epitaphio. Paulæ

Mulieres pregnantes.

obſeruantes, de ſalute fœtus, quem in vtero geſtant, minus fuerint ſolicitę. Ægri quoq; ſunt ad eundem modũ legibus ieiuniorum ſoluti, nõ quod nõ plurimum proſit abſtinentia his, qui morbo aliquo conflictantur, ſed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm ſemel tantùm in dia vtantur immodico. Eadem habita eſt ſenum quoqoe ratio, quando ſenectus & ipſa morbus eſt, quã cùm naturalis calor plerunq; deficiat, ad eum fouendũ ſenes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicãt victum oſtiatim, eodẽ numero ſunt habiti, qui non quando & quaotũ velint, ſed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit ſuppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque diſsimilis viſa eſt eſſe peregrè proficiſcentium ratio, qui cùm non ſemper eo tempore quo vellent in locum deſtinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obſeruare: quin & oblatis quandoque cibis vti coguntur, ſiquidem eorum quos eſuriales dies requirunt, poteſtas non datur. Idem exiſtimatum eſt de ijs, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt ſuſtinere facilius poſſent, quominus bis in die cibum ſumerent, nulla viſum eſt lege prohibere. Quamuis non alij nunc eſſe videantur, qui quæ ſunt ab Eccleſia indicta ieiunia, diligentius obſeruent, quàm illi, quorum grauiſsimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur.

Aegri. *Senes.* *Pauperes.* *Peregrini.* *Laboribus preſſi.* *Agricolarum pietas maior quam ociſorum.*

Hinc videre licet, quàm clementer cum ſuis liberis egerit occidentalis Eccleſia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiuſque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem neceſsitati diligenter prouideri curauit: atque id quidam non tam priſcis illis ſeculis, quibus maiorẽ in hominibus duriciem & aſperitatem fuiſſe conſtat, verùm trecẽtis his annis, quibus rerum nouandarum ſtudioſi nimis duris legibus adſtrictos homines fuiſſe queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacenſem, & qui ſecuti ſunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eoſdem inueniet, nunquam eorum fuiſſe ſententiam, vt ſtatim reus æternæ mortis pronunciaretur, ſi quis indictum ab Eccleſia ieiunium violaſſet. Sed ipſos potius ea de re diſſerentes audiamus. Viſum eſt autem eius verba potiſsimum adſcribere, qui cæteros ætate præceſsit Vincentij Beluacenſis, qui fuit monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus inſtitutum eſt ab Eccleſia ieiunium, eſſe de iure poſitiuo: quo iura prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ poſſunt alias vel benè vel malè fieri: Et ideo, inquit, legiſlatoris intentio non eſt, vel eſſe non debet, in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiã, habentes cauſam legitimã & rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim q̃ per modum ſtatuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit: cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutum contemnat, vel hoc modo trangrediatur, quòd impediatur finis, quem legiſlator intendit, talis tranſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis præceptum non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in ſumma ſua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc ſunt: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis: & ideò tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, ſecundum textum verborum: Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui ex contempto vel ſine aliqua rationabili cauſa, ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat: nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Et ideò non eſt neceſſarium, quòd quicunque diem aliquem ab Eccleſia ſtatutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: poteſt enim hoc aliquando omninò ſine peccato contingere, aliquando ſine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc ſecundum diuerſas occaſiones, quibus homo inducitur ad ieiunium frangendũ. In eandem ſententiam & Abbas Panormitanus, & alij pleriq; ſcripſerunt.

Ray. in Pantheol. cap 3. vbi tractat de ieiunio. *Hugo de tempore hyemali, ſer. 33.* *Alex. Part. 4. queſt. 102.* *Vinc. ſpeculi moral parte 10. diſtinct. 26.* *Tho. 22. q. 147. ad tertium in 4. ſent. diſtinct. 15. quæ. 3. art. 1.*

Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Eccleſia proximis ſuperioribus ſeculis etiã monachi docuerũt, quàm quod Magiſter Eccleſiæ Chriſtus ipſe docuit, cum dixit: Non qđ intrat in os, coinquinat hominem, ſed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur: quę autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, alijs quidem verbis, hoc ipſum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Eccleſia inſtitutum ieiunare omittat, ſed eum tantum capitalis criminis reum eſſe docent, qui contempto id faciat. Quid enim aliud hi dicere putandi ſunt, quàm non coinquinat te cibus qui intrat per os, ſed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, qua te ſolum ſapere, cæteros omnes deſipere perſuaſum habes: contemptus iſte tuus, quo fit, vt auctoritatem Eccleſiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apoſtolicas obſeruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demum ſunt quæ coinquinant te. Quamobrem ſicut Adam non cibus, ſed prohibitus cibus perdidit: ſicut Eſau nepotem ſancti Abrahæ, non eſca, ſed vſque ad contemptum ſacramenti quod in primatu ſuo habuit concupita eſca damnauit. Sic te non eſca, quam ſumis, ſed Apoſtolicarum traditionum contemptus condemnat. Sciamus, inquit Auguſtinus, non Dei creaturam eſſe culpabilem, ſed inobedientiam, contumacem, & inordinatam cupiditatem, non propter porcum, ſed propter pomum mortuus primus homo: & Eſau primatus ſuos, non propter gallinam, ſed propter lenticulam perdidit. Gregorius quoque, Non cibus ſed appetitus in vitio eſt. Vnde & lautiores cibos plerunque ſine culpa ſumimus, & abiectiores non ſine reatu conſcientiæ deguſtamus.

Abb. ſuper 3. decret. de obſer. ieiunij & Gabriel Biel in 4. ſenten. diſt. 16. q. 3. *Matth. 15.* *Hier in epiſt. ad Lucinium.* *Gene. 3.* *Gene. 25.* *Tract. 83. in Ioan.*

Li.30 Moral. c.13.
Epiph. in epist. ad Ioan. Hieros. quam Latinã fecit Hiero.
Spiridionis exemplum non est contra præceptum ieiunij quadragesimalis.
Lib. 1. cap. 11. eccle. hist.

Hic quippè quem diximus, Esau primatum per lenticulam perdidit, & Helias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vndè & antiquus hostis quia non cibum sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, & primum sibi hominem non carne sed pomo subdidit, & secundum non carne sed pane tentauit. Sic apud Abdiam quoq; dixisse Matthæus Apostolus legitur. Neq; verò manducare crimen est, sed incongruè manducare, peccatum est & crimen. Denique si aliquis prius cib carnalem accipiat, & posteà ipso die quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem præsumat, ex vtroq; cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, sed quia contra ordinem, & contra iustitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergo reum facit aliqua operatio hominum, sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius: Non esse cõsiderandum, quid factum sit, sed quo tempore, & quomodo, & in quibus, aut quare factum sit. Bonauentura quoq; quamuis Monachos, & vnus ex Doctoribus quos vocant Scholasticos, in Apologia paupertatis: Delicatis, inquit, vti cibis pro loco & tempore possumus absq; peccato. Quia tamen per exercitationem concupiscentiæ, dant occasionem peccandi, ab huiusmodi abstinere salutare est. Et alio loco: Ieiunia, vigiliæ, flagella, & aliæ corporales exercitationes & castigationes, licet magis propinquant veritati quàm præcedentia, tamen non sunt puræ virtutes. Quia etiam hypocritæ possunt habere, & in mortali peccato positi, sæpè in talibus exercent seipsos.

De Processu religionis cap. 4. Sexti processus.

Quamobrem nihil est, quod nobis obijciant isti, qui tanto rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum est? Sed Sozomenum ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam instanti iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certo q; die cibum gustare, ac intermedijs diebus ieiunus persistere solebat. Cum autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Agè, inquit ad filiam, laua viro pedes, aponeq; quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quod talia propter ieiunium parari nõ solerent: præmissa oratione, petitaq; condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisq; carnibus vesci cœpit: virumq; hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christianum esse dicenti: Hoc minùs, inquit, recusare debes: Mondis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac historia legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm vt ex eo contemnendam esse doceri possit? Nam quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quòd certo die cibum gustare, quòd intermedijs diebus ieiunus persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem Episcopum sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quod verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eum necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, fecisse, neque solùm necessitate, verùm etiam Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaq; condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in Ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregrè venientem, longiq; itineris labore fessum, alium cibũ quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeò autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secùs aliquis faciat. Qui cùm de abstinentia multa scripsisset: Veruntamen, inquit, sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Cæterùm, si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit quando res exigit prætermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat: cùm sine abstinentia, quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinuentione charitatis, aut pereat. In eandem sententiam legere non pauca licet apud Vanderbertum, in vita S. Goazæ, qui claruit Anno 850.

Prof. de vit. contempl. li. c. vl.

Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentiũ tertium Pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudẽs & doctus Pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis Domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Non subiacet ergo legi necessitas, sed neq; charitas: modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquam nefas est habitum, etiam ob societatem ieiunium soluere, vel propter infirmum consolandum, vel propter peregrinum reficiendum, vel propter similem causam aliquam. Thomas Aquinas ne monachum quidem peccati mortalis reum esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiam id faciat aut ex contemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti.) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit hospes fratri,

Inno lib. 3. decreta constu. 140.
Ioan. Gerson tomo 4. in ser. dominica 1. quadragesimæ.
Gerson de fratre quodam.

qui

qui excusebat, se dicens charitatem comedissa: redeas aliàs, inquit, sed noli ducera tecum cheritatem, quia est gulosa nimis.

Nihil est ergo necesse, Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiem his, qui præ cæteris videntur abstioensiam professi, coins generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiuoium non obseruare: nō solùm si que oecessitas vrgeat, verumetiam si postulet id fraterna charitas: ex que qoicquid proficiscitur, taotùm abest, vt iniquitatis aliquid, iustæq; reprehensiools habeet, vt inter ea etiem, quæ cumprimis rectè facta suot, numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contamptu proficiscitur, id atiam si speciam aliquam pietatis habere videetur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod anta mille duceotos & amplius anoos in Gangrensi concilio sancitum esse legimus: *Cap. 18.* Si quis tanquam hoc cootinentiæ conuenire iudicans, die Dominico ieiunauerit, *Dominico die non ieiunandum.* aut in eiusdem dici contemptum, aoathema sit. Sed & multò antè, quàm id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiocbenus Episcopus: *Ign. epist. 4. ad Philip.* Si quis Dominico die ieiunasset, eum Cbristi vocat ioterfectorem: Non quòd abstinere die Dominico tantùm sit nefas, (cùm rectè scripserit Origenes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, *Orig hom. 10. in Lucam.* quod io diebus Pentecostes, & die Dominico Paulum Apostulum, & cum eo credentes fecisse scribit Hierooymus) *Hier. ad Lucin.* sed cum Manichæis, cum Aërianis, com Lutheranis, & cum aliis id gcous hæreticorum portentis in contamptum Ecclesiæ dia Dominico ieiunare, non minus flagitium sit, quàm Christum interficere. Adeò verum est, quod ait Veritas: Non qood intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contamptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quæ coinqoioant hominē. Itaq; & non ieiunere virtutis, & ieiunare quandoq; crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitata, vel necessitate. Omnia mūda mūdis: coinquinatis aūt nihil est muodom: sed inquinatæ sunt eorum & mene & conscientia. *Titum. 1.* Qui charitatē habet, ei munde sunt omnia: neq; peccat si ea vrgente non obseruet iodictū ab Ecclesia ieiuniū Qui cbaritatem oon habet, ne aa quidem q̄ muoda vidētur, ei munda sunt. *Charitatem habenti omnia munda.* Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti charitatis ioiuncta refectio, ieiuoio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus cernē reficit inoitus, ieiunij præmium deuotione promeruit: & ampliorera mercedem obcdientiæ manducando conquisiuit. *Greg. li. 2. c. 4. in 1. Regum.* Idem sensit ante Gregorium Marcianus, quem tertium inter eos Patres Theodoretus recenset, quorum historiam conscripsit. Nos quoq; inquit, ô amice, eandem quam tu vitam persequimur, & amplectimur eandem viuendi rationem, & quieti lebores præferimus, & ieiunium magis expetimus, quàm cibum eumq; nocte aduentante capimus. Sed scimus cberitatem esse ieiunio præstantiorem: Charitatis enim opus à lege diuina præcipitur: Ieiuoium autem est potestatis nostræ & arbitrij.

Quid igitur de ijs dicemus, qui non eliam ob causam io quedragesima carnibus vescuntur, quàm vt ea re saoctorum Petrum sanctiones, & quicquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis io Ecclesie Dei receptum, & singulari studio fuit semper obseruatū, id se contemnere, & pro nihilo docere testetum omoibus faciant? Quid aliud quàm Sataniane esse huiusmodi non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: *1. Cor. 8.* Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem io æternū, ne fratrem meum scandelixem: Isti cōtrà: Quoniam esca scandalizat fretrem meum, maoducabo carnem in æteroum, vt fratrem meum scandalizem. Nuoquid boc non est Satanem esse? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur, aduersari? Nisi fortè Christo non aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, taoto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum reijciendum censet, quia taoto consensu videt obseruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diem Dominicū ieiunauerim, ne cum catholica resurgeote Cbristo gaudeam, quàm vt cum cetholica faria sexta, ob illius crucifixi memoriam, sigoum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc nō est Satanem esse? Siquidem Satanam vocant Hæbrei, quem aduersarium Latioi. *Satanas aduersarius.* Digna vox est Augustini quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non coogruene. *Aug. li. 3. confes. c. 8.* Tu cùm te partam, cùm Christi corporis membrum existimari velis, quæ tamen eb hoc vniuerso Cbristi corpore, qoæ ab omnibus his, qui Christiani, qui Catholici, qui Orthodoxi censentur, quemlibet megnis & locorum & temporum interuallis intar se disiunctis, tam admirabili coosensu obseruari vidas, vt neq; temporum diuersitas, naq; linguerom varietas, neq; locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint, semperq; fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem symphoniam, & sonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cū hoc vniuerso vsq; eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis contraria potios facias omnia. *Luc. 11.* Quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest asse ootaillustrior, qoc te noo Christi colligentis, verùm Setanæ spergentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cùm vestem omnes io luctu mutasse videret, purpure solus indutus, ostroq; conspicuus io medium prodiret, nónne pro insano haberetur? Vir bonua & doctus Sydonius Aruernus Episcopns, quorundam sui temporis vitia perstringens, inter alia sic in eos inuehitur: Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non dissimiles his sunt, qui cùm videant vniuersam Ecclesiam externo quodem abstinentiæ signo mœrorem suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua, causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, qun id tanto consensu fieri cernōt: *Rom. 12.* ab omnibus, sibi crapulæ indulgendum, lætitiamq; præ se ferendam asse putant. Gaudete cum gaudentibus: flete cum flentibus, dicit per Paulum Dei spiritus. Vides homines diem

diem hilarem ſumentes in memoriam Chriſti reſurgentis, gauda cum illis. Vides mœſtitiã præ ſe ferentes in memoriam eiuſdem paſſi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Chriſti, fac & ipſe: neq; velis cum vniuerſo non congruere. Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra: qua librorum noſtrorum ſaluti proſpectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obteſtamur: vt modis omnibus eorum conſuetudinem defugiant, quos nõ aliam ob cauſam, vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis ferijs, alijs ve temporibus, quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcentes videre liceat, quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune, planum omnibus faciat, vt eos fugiant tanquam viperas & baſiliſcos: ac certò perſuaſum habeant, qui cum vniuerſo per contemptum nõ congruunt, & indicta ab Eccleſia ieiunia violant: eos reos eſſe mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, non ad Eccleſiam Chriſti pertinere.

Ieiunare qui non poteſt, quid facere debeat.

Si quis autem aliqua ex cauſa earum quas paulò ante commemorauimus, ieiunium non obſeruauerit: maximè verò ſi morbus quominus ieiunet in cauſa ſit: quandoquidem Dominum habemus manſuetum & miſericordem, & nihil ſupra vires noſtras à nobis exigentẽ: non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet, modò id de vtriuſq; Medici conſilio faciat. Deinde verò ſeruat illud, quod in ſermone quodam Auguſtino inſcripto legitur. Cùm Cæſari potius eſſe videatur, apud quem ad verbum reperitur. Qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli: aut ſi eſt alius infirmus cum ipſo, in domo ſua præparet, quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandium non inuitet: quia ſi hoc fecerit, non ſolũ Deus, ſed etiam homines poſſunt intelligere illum non pro infirmitate non poſſe, ſed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quod ipſe ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro eo quod alijs ieiunantibus ille abſtinere non poteſt: A c iuxta eiuſdem Auguſtini & Chryſoſtomi conſilium: Qui ieiunare nõ valet, largiorẽ det eleemoſynam, feruentior fit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs, in quibus corporis infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quos ſecutus Cæſarius: Pro eo q; non poteſt ieiunare infirmus, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quæ nõ poteſt ieiunando curare, poſſit eleemoſynas dando redimere.

Aug. ſerm. 62. de tempore.

Aug. ibidem. Chry. hom. 10. in Gene.

Caſ. hom. 18.

Quanq; quod ad valetudinis tuẽdæ rationem attinet, veriſſimum eſt illud quod à Sapiente ſcriptum eſt: Propter crapulam multi perierunt, qui autẽ abſtinens eſt, adijciet vitam: Hinc eſt quod Medici quoq; matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Quod illi nomen Baſilius quoq; tribuit. Nam vndè pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaneæ mortes? vnde cæteri morbi pleriq; contrahuntur, niſi ex crapula? In Paradiſo non erat vinum, neq; carnium eſus, ac nec extra Paradiſum quidem ad ipſa vſq; diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui ſeptingentos aut octingentos annos vixiſſet, immatura morte deceſſiſſe videretur: Poſteaquàm verò carnibus veſci, vinumq; bibere mortales cœperunt, facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Ægrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centenarijs vixiſſe legimus, qui carnium vſum neſciebant. In deſerto fuit populus Iſrael quadraginta annis: donec manna tãtùm & aqua contenti fuere, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur. Poſteaquàm autem de carniũ ollis, quibus alebantur in Ægypto, recordati, deſiderijs ſuis q; in Ægyptũ reuerſi ſunt, à terra promiſsionis eos Deus excluſit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſsit eum plaga magna nimis, vocatusq; eſt ille locus ſepulchrum concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum, qui deſiderauerat carnes. Neq; verò tunc ſolùm id ita factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos, qui præter neceſsitatem in quadrageſima carnibus veſcebantur, eos quoniam compati cũ Chriſto noluerunt, ad reſurrectionis eiuſdem gaudia non perueniſſe, mortemq; prius cum vita commutaſſe, q̃ lætus ille paſchatis dies illuxiſſet. Contrà verò de Daniele, deq; Anania, Azaria, Mizaële diuina refert hiſtoria, quòd cùm curæ cuiuſdam traditi fuiſſent, vt eos delicatioribus cibis, qui ſuperfuiſſent de menſa regia, paſceret, vltrò petiuerunt, vt in ſuos vſus, quæ mittebantur à Rege, conuerteret: ipſos leguminibus tantùm & palmulis aleret, ac ſi quid aliud prætereà dare vellet inanime, nam ſe faſtiditis illis, cibos appetere tales. Cumq; Præfectus eorum, cupere ſe quidẽ illis gratificari, dixiſſet, ſed metuere, ne ſi Rex deprehendiſſet maciem, corporibus eorum extenuatis, decoreq; vultus immutato, præcipuè ſi collati cum his eſſent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis diſcrimen veniret. Daniel ſimul vt in eo quòd peteret concedendo minus eum fore difficilem, animaduertit: fac, inquit, periculum per decem ſaltẽ dies: q; ſi nihilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos iiſdem pulmentis reficere. Sin aũt de priſtino vultuum noſtrorum decore detractum erit aliquid, non recuſamus, quin Regis præcepto ſatisfacias. Fecit Præfectus periculum: ac reipſa comperit, non modò nihil eos maciei contraxiſſe pulmentorum eſu, verumetiam habitiores multò factos & nitidiores his, qui delicatioribus cibis de menſa regia miſſis veſcebantur. Quam hiſtoriam recẽſens Athanaſius. Vide igitur, quid faciat ieiunium: morbos ſanat, diſtillationes exſiccat, dæmones fugat, malaſq; cogitationes expellit, & mentem nitidiorẽ reddit, & cor purgatius, & corpus ſalubrius & ad thronum Dei hominem ſiſtit. Chryſoſtomus quoq; de ieiunio loquens: Sed dicis, inquit, corporibus exinde generatur infirmitas: ſed quantum exterior conteritur, tanto interior homo renouatur de die in diẽ. imò ſi diligẽter ſcrutari volueris, inuenies ieiunio validius corpora roborari: & ſi meum ſermonem reſpuis, medicorum te doceat diſciplina: qui abſtinentiam, ſalutis nominant matrem. Nam pedum dolores, capitis vertiginem, ſubitaneas mortes, & cætera, quibus febres atq; lãguores

Eccle 37. Abſtinentia mater ſanitatis.

Hom. 2. de laudibus ieiunij.

Pſalm 89.

Num. 11.

Pſalm. 77.

Daniel. 1.

Athan. in lib. de virginitate. Chryſo. Thom. 1. in hom. de Iona propheta.

res corporis comparantur, ax luxuria atq; voluptatibus aiunt generari, & tanquam da fonta noxio riuos ad corporum læsionem, & ad animarum perturbationam commaare testantur. Sed quid opus est Danielem, trasva pueros illos commemorare? Vidara nunc quoq; licet, ax his præcipuè qui monasticam vitam aguot, plerosq;, cùm non taotùm quadragesimæ diebus, varum etiam per omne vitæ suæ tempos à carnibus abstinuerint, habitiores multo, nitiodorasq; quàm qui parpatuo carnium asu, vinoq; vanas, distenderunt. Quamobram & priscos illos monachos racensare suparuacanaum ducimus, qui cùm admirabili quadam fuissent abstinantia, vt alij napanam quidem totis annis octoginta gustauarint, alij septam integros dias, quin & viginti, si quid Gragorio Nazianzeno aradimus, ieiunando contlooauerint, ab omni prorsus cibo abstinentes, & fuarit aorum ingens multitudo, oēs farè fuissa longæuos, ac cætaros in saculo dagantes ætate longè suparasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoretus, & in Theophilo. Similiter & Palladius in sua Lausiaca. Da Sancto Dominico scribit in vita aius fratar Thaodoricus, quod tota Quadragasima ieiunans pana solo & aqua vixit, naq; cubauit in lecto suo. Aduanienta aotem Paschata sancto, & viribus erat robustior, & facia alagantior. Inuisibili anim intus pastus arat alimanto, & sicut adipe & pinguedine Diuina suauitas eum rapleuerat: è cuius redundantia corpus infirmum confirmabatur, & animi acies purgabatur, vt posset carnara mystaria futurorum.

Greg. Naz. in Carmin. ad Hereniū de Monachis. lib. 6. cap. 38. Lib. 1. cap. 11.

Quorsum autem attinet extarna proferra, cùm aius rai domastica multa producera liceat axampla? Quàm raligiosè nostri maiores iodicta ab Ecclasia ieiunia obsaruauerint, ex ijs qui paululum ætata procasserunt, quive sanctę illius antiquitatis adhuc raliquias vident, ignorat namo. Atqui multò fuit aorum vita productior, multò valatudo robustior, quàm sit istorum, qui diabolica fraude decapti, nisi carnibus in quadragesima vescātur, ad Paschalium festorum gaudia sa pertingera non posse persuasum habent: plus in carniū esu, quàm in Deo, qui solus seruara potest, fiduciæ collocantes. Qui primus ax clarissima Iagellonum familia ragnauit in Polunia, Regis huius nostri proauus VVladislaus, cùm annis prope quinquaginta regni gubernacula tanuisset, paulò minus quàm centum annos vixisse mamoratur. Atqui tanta Ragam abstinentia fuisse nostris proditum ast annalibus, vt aquæ solius potu contentus, nec vinum, nec sicaram per omna vitæ suæ tampus gustauarit vnquam. Sextis verò ferijs omnibus pana solo contentus fuarit. Tantùm abest, vt is, quæ sunt Ecclasiæ consuatudina raccepta iaiunia violauerit, duriores vt ipsa sibi iaiunandi lages vltro, quàm quæ præscriptæ sunt, imposuarit. Cuius axemplo filius Cazimirus, nostri Regis auus, nihil prætar aquam bibebat. Qui cum & ipsa non minos, quàm pater VVladislaus in obseruandis Ecclesiæ ieiunijs religiosus fuisset, quamuis annos patarnos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit intaruallo: cùm ad regni gubarnacula par annos quadraginta sadcrit. Porrò Cazimiri filius, patar & cognominis huius, qui nunc habanas ragni modaratur, vir cùm alijs virtutibus cumprimis illustris, tum insigni piatata, magnoq; animi robore, & in prisca raligione, fideq; catholica tuenda, & aonseruanda constantia singulari præditus: num & ipsa non admirabili quadam fuit abstinentia? quem patris, auiq; axamplo, nihil præter aquam potasse totis annis quadraginta, aa vix tandem affinis sui Fradarici Marchionis Brandaburgansis, Medicorumq; consilijs adductū scimus, vt suæ valatudinis tuendæ causa prandij saltam & cœnæ tempore, vino modico vteretur. Is varo quadragesimā cætaraq; ab Ecclasia indicta iaiunia, præterea, quæ sibi ipse impersuarat, tam sanctè obseruabat, vt priusquam ad ætatam decrepitam venisset, ne Medicis quidam vt obtempararet parsuadere sibi facilè passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diabus, aut carnibus, aut ouis eum vesci iubarant: quòd solius Dai banignitata si visum hoc illi fuisset, absq; carnibus atiam se pristinā incolumitatam racuparara possa confidabat. Quid autam? nunqoid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam iaiuniorum obseruationem, val da corporis robore, vel da vultus dacore, vel de vitæ corriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeo nihil eorum factum est, vt illud potius accidarit, quod da Daniele, deq; tribus pueris paulò antè commemorauimus, quanto maior fuit Regis abstinantia, tanto & facias augustior, nitidiorque, & membra corporis robustiora, & ætas fuit prouactior: Ragnauit annis propè quadraginta duobus, vixit farè bis totidam: tot victorijs clarus, tot rabus à se domi, forisq; falicitar gestis illustris, vt aarum lauda vix vlli maiorum suorum, Poloniæ Ragum fuerit secundus. Hæc nos altè patita, sad eorum tantùm Regum axempla, quorum stirps adhuc suparest, produximos, vt planum omnibus fierat, magis adaoad augandum robur corporis, vitamque longius prodocendam, aorum quæ indicta sunt ab Ecclesia iaiuniorum obseruationam facare, quàm vt aliquid adfarre datrimenti valetudini videantor. Naq; varo id non iuxta promissionam Dei dicantis: Honora patram tuum & matram tuam, vt sis longæuus supar terrā. Nam sicut in explicationa Decalogi docara nos maminimus: patris & matris nomina non ij solum accipiandi sunt, ex quibus prognati sacundùm carnam sumus, verumetiam cùm alij qui præsint, tum hi præcipuè, da quibus Paulus admooet, dicans: Obadita Præpositis vestris, & subiacate eis: ipsi enim paruigilant, quasi rationam pro animabus vastris reddituri. Quisqois igitur debitū ais honoram non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est, quisquis in aorum contamptū val iaiunia, vel quæcunq; tādem alia sunt admirabili quadā totius Ecclesiæ Præpositorū consanso constituta, sub vno traditionū humanarū nomine, reijcianda putat, ad aum hæc promissio non partinat, quæ sulis illis ractè facta creditur, qui patram & matram honorant, qui Deo Patri & Ecclesiæ matri dicto sa filios præstant audiantas: qualas fuerunt hi, qnos iam aommamorauimus piaotissimi Rages nostri: & qui anta eos regni gubarnacula tenuarunt: Qualam atiam assa videmus ax illis prognatum Ragèm nostrom, Sigismundum Augustum, qui nihil à maiorom suorum pietata daflexit. Qui cùm honoret patrem suum, honoret matrem suam: seqúe Dei patris & Ecclesiæ matris filium adaò præ-

Theod. lib. 6. c. 38.

Iagellonum Regū Poloniæ pietas & abstinentia.

VVladislaus.

Cazimiri.

Sigismundi primi.

Exod. 20.

Patres spirituales.

Hebr. 13.

Sigismundi Augusti pietas.

præstet obsequẽtem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimæ diebus vteretur, vel à quibuscunq; tandem alijs Ecclesiæ matris nostræ placitis discederat, ad eum quoq; pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus super terram, neque minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proq; regni totius & Ecclesiæ tranquillitate sedulò precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem Regis exemplo mouentur, vt sanctis maiorum suorum vestigijs incedant, nec ea sibi contemnenda putant, quæ summa ratione sunt ab illis instituta, quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris auctoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediandum, non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent.

Verùm de corrupta Ecclesiæ disciplina, deq; sublata prorsus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia, queri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decreta obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunq; tandem statis alijs diebus ieiunassent, & ab interdicto carnium esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxisse, verumetiam robustiores factos, in multò longiorem ætatem vitam suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi sanederi posse persuasum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla nisi Regum, idq; eorum tantùm, qui sunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc stirpa superest, ac regno feliciter præest. Quòd si priuatorum, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis raperiri potuisset nullus: Vnum tamen commemorabimus: In oppido

Felix Srensciius Palat.

Srẽsco, quod viri fuit insigni pietate præditi. Felicis à Srensco Palatini & Præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm Catholicæ & Orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quod is auu suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesiæ ieiunia religiosè obseruasse, nec ea carnium esu contaminasse, dubium esse debet nemini, cùm non minor hac in parta maiorum nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos Presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolitanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm

Polonorum religio. Erasmus Ciolek.

enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe rediens, diploma Pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur ferijs quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tanta fuit etiam nostræ ætatis hominum grauitas, tanta cõstantia, tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de re iam dicta sufficiant. Satis enim ex ijs demonstrasse videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quàm obesse.

Platonis consilium in eligendo loco Academiæ insalubri. Vide Basil. in eo li. quem scripsit ad adolescentes, quomodo proficiant ex gentilium libris, & Hieron. li. 2. cont. Iouinianum. 1. Cor. 1.

Cæterùm demus illud, si quis à carnibus per quadragesimam abstineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm si Plato, cùm non esset nescius, quàm grauem aduersariũ carnem nostram habeamus, Academiam Athenis in loco pestilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quò liberius ei sapientiæ vacara liceret, quæ stultitia est apud Deum: quantò magis faciendum nobis est, vt eo præsertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse cõsueuit, (cuiusmodi vernum esse tempus creditur) non eis qui sunt saluberrimi, quiq; maximè nutriunt, cibis vtamur: quo caro nostra facilius in officio cõtineri, neq; spiritum impedire queat, quò minus, quæ sola est vera Philosophia, diuinis beneficijs contemplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi Medicorum libri, bonam valetudinem quæ in summo est, fallacẽ & periculosam esse, quòd summis negatũ est stare diu: vt qui inoffenso valetudinis suæ cursu ad virilem ætatem peruenerunt, eos posteaquam aliquo non grauissimo morbo correpti fuerint, in extremum vitæ discrimen adductos videre sæpè licuerit non nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subindè cum leuioribus morbis conflictantur, vt non omnino nolle debeamus, interpolata potius morbis, quàm perpetua quadam incolumitate frui: quòd hæc plerunq; non solet esse diuturna. Sunt itaq; longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non est. Quanquam Christianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet, cum quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cùm enim qui foris est, noster homo corrumpitur: is qui intus

2. Cor. 4.

est, sicut à Paulo scriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractũ fuerit, tantùm huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrum, quàm carcer noster: de quo educi animam suam Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis

Psal. 14.

curatum & saginatum à nobis corpus fuerit, tanto duriorem nobis carcerem præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda, non est nimis delicatè fouendus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigandum illud potius, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum factitasse Paulum scimus, quominus

1. Cor. 9.

rebellare spiritui queat. Verùm hæc de ieiunijs, deq; cæremonijs dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo nostro videmus, opere precium esse duximus, vt quid sentiendũ de illis sit, breuibus explicemus.

De Traditionibus.

CAP. XCII.

SVI temporis statum deplorans Magnus ille Basilius: Vnum, inquit, iam crimen est, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloria splendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium: sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem, in acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant: nulli amplius Christianorum cœtus: nulla amplius doctorum præsidentia: cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neq; superest beata illa exultatio, qua Dño credentium animæ in synaxi & cõmunione spiritalium charismatũ exhilarantur. Nobis iam dicere licèt, q̃ in hoc tempore non sit neq; princeps, neq; Propheta, neq; præses, neq; oblatio, neq; incensum neq; locus in quo coram Domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. Quæ sint autem ex eo consequuta, in ea quæ proximè precedit epistola, narrat idem dicens: Incerea rident nos infideles, outant q̃ modicæ sunt fidei des ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quòd formam ad speciem veritatis prætexunt, qui versutè sermonem adulterant: silent enim piè docentium ora, resoluta verò est quæuis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationum fugiunt, vtpotè in quibus impia docentur. In solitudinibus verò degentes, manus suas ad Dominum de cœlis cum gemitibus & lacbrymis extollunt. Ac rursus in alia epistola: Spreta sunt patrum decreta, traditiones apostolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur: ex artificio deniq; iam loquuntur homines non theologicè. Sapientia mundi primas obtinet, neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, sub introducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes: ædes oratoriç concionibus Ecclesiasticis destitutæ: solitudines refertæ sunt plangẽtibus, seniores lamentãtur, vetera præsentibus conferentes: iuniores boc sunt miserabiliores, quod quibus bonis priuati sint, ignorant.

Status religionis tempore Basilij. in epist. 70.

Osea 3.

Basil. epist. 6.

Hæc sunt & alia pleraque, quæ scribens ad suos in Italia & Gallia comministros, grauiter deplorat Basilius. Cæterùm si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, non minus certè nunc infelix est & calamitosus: neq; magis illis, quàm nostris temporibus his hæc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum est Basilio, q̃ clausæ tum fuere domus orationum at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea. & equorũ stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendum est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurum, crucem, in quam furti aut alicuius sceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioq; fiebat. Altaria tum spiritali cultu vacabant: nũc diruta sunt & cõfracta: vt in plerisq; locis ne vestigium quidem illorum supersit vllũ. Quòd autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideò factum est, quòd eum improbandum quisquam esse diceret: verùm ob eam potius causam, quòd in graui Sacerdotum Orthodoxorum persecutione, non facilè reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruitutem vocat Augustinus prorsus, abrogatus in plerisq; locis esse videtur. Neq; dubitãt blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificium, (huc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abhominationem & idololatriam appellare. Ac quicunq; tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumq; suis precibus citra cuiusquam interpellationem placatum reddere licebat: nũc non alij sunt qui persequutionẽ patiuntur grauiorem, quiq; magis hominũ ludibrio sunt expositi, quàm qui solitariam vitã degentes, Deo piè colendo se totus dicauerunt. Quod si nunc Basilius viueret, si, quod vix etiam immanes Barbari facerent in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censeri volunt, haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentẽ Christũ sæuitum: si Christi corpus & sanguinẽ in Eucharistia cõculcari: si horrẽda alia patrari aspiceret, q̃ tandẽ illi lachrymæq; planctusq; lamentationes ad præsentẽ Ecclesiæ statũ deplorandũ sufficerẽt?

Horrendum facinus.

l. 20. cont. Faust. cap. 21.

Quod autem nobis quoq; nunc obijcitur crimen grauius, q̃ quod ille suo tempore pijs obiectum esse querit? Nunquid nõ hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus. q̃ non temerè discedere nos ab his oportere, persuasum habemus? Nónne, quibus verbis Populum Israël per Prophetam Dñs olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorũ incederet, quorũ cor post idola gradiebatur: eum sibi quem adorarent, vitulum aureum in deserto cõflauissent, ea verba, obtorto, quod aiunt collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu detetrere conantur, quo maiores nostri piè Deum sunt prosequuti. Quorum nomine si volunt eos intelligi, qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt: rectè illi sanè. Nam illorum præceptis absit vt incedamus. Certò enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, à quorum cultu grauiq; diaboli seruitute nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudemus. & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno quod aiunt, ore libenter prædicamus: simul supplices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, neve doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnum sunt, in quintum aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi, transferri patiatur. Sin aũt patrum nomine, vel Apostolos, vel

Ezech. 20.

Exo. 32.

2 Pet. 2.

Heb. 13.

Patrum nomine qui intelligendi.

Rom. 9.

eorum

eorum successores ad hæc vsq; nostra tempota, quorum nos, qui iam non carnis, verùm pro-
missionis filij sumus, liberos asse gloriamur: si Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Ba-
silium, Athanasium, Gregorium Naziázenum, si sanctos Martyres & Episcopos nostros Adal
bertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi per longam sacerdotum & Episcoporũ suc-
cessionem sibi per manus traditum, sanguine suo signatum nobis reliquerunt, si hos patrũ
nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorum semper præceptis incedamus, da vt ab eo-
rum vestigijs nunq̃ aberremus, da vt quorum cum admiratione quadam cõuersationis exi-
tum intuemur, eorum fidem imitemur: ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia,
q̃ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, q̃ in hanc nos mentẽ impelli patiamur, vt in san
Heb. 13. ctorum horum patrum nostrorum præceptis non esse nobis incedẽdum existimemus. Quã
nos isti docuerunt idololatriã, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idolola-
Idololatria quæ. Dij alieni. tria, sed est pia cumprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verè patres nostros agnosci-
mus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò est ipsissima idolola-
tria, quam isti tradunt impij, qui nos iubent sequi deos alienos, hoc est, noua quædam & alie
na ab Ecclesia dogmata, q̃ si recepta semel fuerint, necesse est, vt fides beatorum patrum no-
strorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: necesse est, vt oẽs omnium ætatũ fide-
les, oẽs sancti, oẽs casti, continentes, virgines, oẽs clerici, Leuitæ & Sacerdntes, tot Confesso
rum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multi-
tudo, tot insulæ, prouinciæ, Reges, regna, Gentes, nationes, totus postremò iam penè terra-
rum orbis Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo seculorum tractu
ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quæ
est, si non hæc est ipsissima idolatriæ propsgatio, cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi
plebeculæ venditas, cum tuarum opinionum commenta sic incipis admirari, vt ea tanq̃ di-
uina quædam oracula, velis ab omnibus adorari? cæteros oẽs desipere, te solum sapere: cæ-
teros oẽs cæcos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus:
Verbi Dei prætextu se vendiant hæretici. quò faciliùs imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis,
adstruere conatur: vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei. Profert suam ad eundem
modum Zuinglius, aut Caluinus: vocat eam & ipse verbũ Dei. Profert similiter sua somnia
Baltazarus aut quicunq; tandem alius de grege Anabaptistarum, vocat verbum Dei. Quid
si (quod ne cogitare quidem, vt in mentem veniat vnq̃ homini Christiano prohibere digne
tur Deus) nos Ecclesiæ catholicæ tæderet, si ab ea segregati, sententias istorum nobis ampla
ctendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta, tot
verba Dei: quot hæreticos, tot sequuti deos esse videremur? In quam fraudem qui miseros
murtales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quàm quod à pseudopro-
Deut. 13. pheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoramus,
& seruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, q̃ hanc mentem, qua semel nobis de-
liberatum est, omnia prius & facere & pati, q̃ vt sequamur deos alienos, hoc est, errores ex-
Hebr. 1. traneos, nonos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt seruismus, hoc est, credamus
eis. Quin Deo nos obtempersbimus potius dicenti: Non audies verba Prophetæ illius, qui
iubet sequi deos alienos: illum vnum Deum sequemur, quem toties in scripturis appellare
legimus Dominum Deum patrum nostrorum, ab hoc vno Deo, quem coluerunt patres no-
stri, nunq̃ discedemus: huic vni Deo seruiemus, huius vnius Dei verbo credemus: eius qui
multifariam multisq; modis olim locutus in Prophetis, posteà locutus in Filio, locutus in
Apostolis, locutus est deinceps sempér, & loquitur adhuc in vna, sancta, catholica, Apostoli-
ca Ecclesia. Quicquid ab illa tanq̃ Dei verbum receptum est, siue scriptum, id est siue tradi-
tum, tanq̃ Dei verbum obuijs, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua summa possumus va-
neratione prosequemur. Neq; audiemus istos, qui si quid in scripturis non reperitur, etiam
si totius Ecclesiæ quodam admirabili consensu receptum sit & approbatum, sub vno tamen
traditionum humanarum nomine, statim reijciendum esse cẽsent. Verùm Dei spiritum au-
diemus potius per Paulum loquentem: Itaq; fratres state, & tenete traditiones, quas didici-
2. Thess. 2. stis, siue per sermonem, siue epistolam nostrã. Audiemus eundem spiritum: per Epiphaniũ,
dicentẽ: Oportet & traditione vti. Non enim omnia à diuina scriptura accipi possunt. Qua-
propter aliqua in scripturis, aliqua in traditione S. Apostoli tradiderunt. Quemadmodum
dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesia. Audie-
Hæresi 61. mus Athanasium quoq; monentem: Qui ea q̃ vltra suas vires sunt indagat, in præcipiti consi
stit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Suademus igitur, inquit, vo-
In principio 3. tomi de incar. verbi Dei. bis, quod & nobisipsis suademus, vt traditam fidem retineatis. Secutus patres hos Ambro-
sius: Seruemus, inquit, præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate
violemus, librum signatum illum Propheticum non Seniores, non Potestates, non Angeli,
nõ Archangeli aperire ausi sunt: soli Christo explanandi eius prærogatiua est seruata. Librũ
De fide lib. 3. ca. 5. Sacerdotalem quis nostrum designare audeat, signatum à Confessoribus, & multorũ iam
martyrio consecratum. Quem qui designare coacti sunt posteà tamen damnata fraude sig-
narunt. Qui violare non ausi sunt, Confessores & Martyres extiterunt. Quomodo fidem
eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus.

Et auersemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tan
ti mysterij inquisitionem.

Obiectiones hæreticorum contra traditiones. Sed videre libet, quid ab istis tãdem adferatur, quamobrẽ traditiones humanas reijcien-
das putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: In præceptis patrum vestrorum nolite in-
Ezech. 20. cedere, quid eo potuit proferri ineptius, magisq; ridiculum, ad pios maiorum nostrorũ cul-
In præceptis Patrũ, &c. tus euertendos? eorum dico, quos sexcentis bis annis, quibus in Polonia Christi receptum
est Euangelium, in fide & confessione Christi nominis ex hac vita migrasse cõstat. Quæ aũt

est isto-

est istorum hominum cœcitas, qui non vident, si quis verbis velit vrgere, suis hoc, quos per
quintum Euangelium genuerunt, liberis, multò dici posse rectius. In præceptis patrum ve-
strorum nolite iucedete: Nos enim non tam in patrum, qnàm in auorum, proauorum, atá-
uorum nostrorum præceptis incedimus. qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos
ratione Christum coluerunt, eiusq; colcodi rationem partim scripto, partim traditionibus
ad nos transmiserunt. At istorum liberi (nisi mentem illis dederit Deus meliorem) in quo-
rum aliorum, quàm in patrum suorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc qui-
dem tempore numerare nullos poterunt. Nisi fortè non habet sua quoq; præcepta, non ha-
bet suas quoq; constitutiones ista disgregata congregatio, & vndiq; dissecta. Atqui præter a-
lios quosdam scribit de horum constitutionibus, is, qui vitam suam inter eos transegit, E-
rasmus Roterodamus, his verbis: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed v- *Eras. in epist. cōtra*
bi sunt, qui submiserunt ceruicem suam suaoi iugo Christi? Et interim constitutiones hu- *Pseudoeuang.*
manæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus
est: vocantur enim verbum Dei: cęterùm res adeò nihilò est mitior, vt complures boni viri
præferant vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeò proceres & an-
tesignani istius factionis, cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes, ac ditionem per-
uenerint, tamen eiusmodi speciem de se præbent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm
in horum potestatem tradere, si detur optio: malimqúe Cæsaris potentissimi ferre iugum,
quàm qnorundam Magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iu-
gum hominum, qui vestro Euangelio submittunt ceruices: magis vereor, ne pleriq; pro graui
iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excussa est obedientia Episcoporum, sed
ita, vt ne prophanis quidem Magistratibus pareatur. Hæc ille de constitutionibus eorum,
qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Christiani, quique tanto conatu constitutiones
humanas euertere moliuntur, qui certè propheticum illud: In præceptis patrum vestro-
rum nolite incedere, suis posteris multò verius occinere possunt, quàm nobis, qui tradi-
tiones Apostolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, stabilis & fixa futura est religio, si nun-
qnam filijs in patrum suorum, qoi Catholicę fuerint & Orthodoxæ fidei, præceptis ince-
dere licebit? Nisi fortè hoc isti volunt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij,
nec eosdem ritus obseruent: quo vel hac ratione se quiduis esse potius, quàm catholicos te-
statum faciaot omnibus. Verùm aliud nos docet diuina scriptura. Interroga, inquit, patrem *Deut. 32.*
tuom, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prętereat narratio seniorum, *Eccles. 8.*
ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Et iterum: Inter- *Iob. 8.*
roga generationem pristinam, & diligenter inuestiga patrum memoriam. Hesterni quippè
sumus, & ignoramus: quoniam sicut vmbra dies nostri super terram. Ipsi docebunt te, lo-
quentur tibi, & de corde suo proferent eloquia. Ne transgrediaris terminos antiquos, *Prouer. 22.*
quos posuerūt patres tui. Terminos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum *Terminos antiquos*
postponit, atq; confundit: sicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus in prima sua *transgredi quid sit.*
decretali scribit epistola. Tunc aūt à nobis fidei limes defenditur, inquit, Augustinus, quan- *Aug. lib. 3. Hypo-*
do termini quos posuerunt sancti patres, non transferuntur à nobis, imò obseruantur & *gnostic.*
defensantur. Gloriatur Basilius, quòd quam à puero sententiam de Deo, à Beata matre sua, *Epist. 79.*
deinde à nutrice sua Macrina recepit, illam iustis incrementis auctam & adultam in seipso
conseruauerit. Non enim alias post alias, inquit, maturescente ratione sumpsi: sed tradita ab
illis principia absolui, & ad perfectionem deduxi. Quemadmodum enim semen dum cres-
cit, maius quidem è modico redditur, idem tamen est, quod anteà, nō immutatum genere,
sed immutatum ex incremento: Ita & mihi eandem sententiam quidem suis auctam profe- *Epist. 75.*
ctibus, non autem quæ nunc est, ei quæ ab initio erat, aduersam esse arbitror. In quam sen-
tentiam pl traq; scribuntur ab eodem in Epistola ad Neocęsarianos. Cuius exemplo Grego-
rius quoq; Nazianz. in oratione, qua cōtra eos qui modū nō seruāt in disputando de rebus
diuinis, grauiter inuehitur, docens quòd præstat ignauum esse, quàm curiosum. Verba ea,
inquit, quibus simul cum lacte nutritus es, mordicus retine, disputationis autem curam,
eru ditioribus manda.

Sed habent interim isti alia quoq; scripturæ loca, quibus rectè persuaderi putant homi-
nibus, vt ne traditiones Patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quod olim
ab Arrianorum Episcopo Maximo productum fuisse legimus, cùm aduersus Augustinum *Lib. 2. cont. Maxi-*
disserens, nihil se præter scripturas Canonicas recepturum esse diceret: Sine causa colunt *mum.*
me, docentes doctrinas & mandata hominum. Ad qnæ ne respōdere quidem dignatus est *Isaie 29.*
Augustinus, qnod nihil ad causam pertinere iudicasset. Quis enim ignorat, de quo traditio- *Matth. 5.*
num genere Christos ibi loquatur? nimirùm de eo, qood aut leue prorsus est ac inutile, nec *Sine causa colunt*
ad Dei cultum quicquā facit, quale fuit, non lotis manibus māducare, qua de re tum sermo *me, explicatur.*
fuerat: aut qnòd præceptis Dei palàm aduersaretur, quale fuit, cuius in eodē loco Christus
meminit: Quicunq; dixerit patri aut matri, munus quodcunq; est ex me, tibi proderit, &c.
Quibus verbis hoc significare velle videbantur, in templo munus offerre satius esse, quàm
necessitati parentū subuenire: Quod apertè fuit illi præcepto Dei cōtrariū: Honora patrem
tuū & matrē tuā. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quā quod adnotatū est à Basilio:
traditionibus humanis ad mādatū Dei reprobandū, obsequendū nō esse. Hoc illa ipsa Chri- *Exod. 20.*
sti verba satis indicant, cùm dicit: Rescindentes verbū Dei per traditionē vestrā, quam tra- *Basil. in Ethicis*
didistis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tātùm abest vt aut leues, *diffin. 12.*
aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultū Dei promouēdum facere *Matth. 15.*
plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reijciendas aut etiam re-
prehendendas esse Christus putauit, verumetiam, quas ipse obseruare dignas iudicauit,
Encæniorum festum non à Mose, qui Dei sequester & interpres fuit: sed à Machabæis in-

Encæniorum festũ à Machabæis institutum. *Deut. 5.* *2. Machab. 10.*

ſtitutum eſſe legimus, & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. Vſq; eo ne recentes quidem traditiones ſiue cõſtitutiones contemnendas eſſe duxit.

Galat. 1. *Si quis euangelizauerit.* *Lib. 1. diſt. 11.* *Anſ. lib. 2. contrapoſitor.* *Cap. 21. & 22.* *Hæreticorum axioma.* *Aug. tract. 48. in Ioan.* *Ioan. 16.* *2. Theſſ. 3.*

Verùm eſt & aliud, quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquàm quod accepiſtis, anathema ſit. Quod anteà productum à Græcis quoq;, Petrus Lombardus auctor eſt: & ex ea diſputatione quam habuit Anſelmus Hauelsburgenſis Epiſcopus æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ manifeſtum eſt: tum in concilio Florentino, quo tempore de proceſſione ſancti Spiritus controuertebatur, obiectum ab eiſdem fuiſſe, cõcilij eius acta teſtantur: fuitq; planè, Græcis etiam ipſis poſteà fatentibus, ficulneum in hac ſcriptura præſidium. Quoniam verò proprium ſemper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil eſſe recipiendum præter ſcripturas: dubium non eſt, quin priſcis etiam ſeculis, ad probandum illud, hæc Apoſtoli verba detorſerint. Quamobrem illum ex Euangelio locum enarrans Auguſtinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò. Admonitio, inquit, beatiſſimi Apoſtoli de veſtris cordibus non recedat. Si quis vobis Euangelizauerit præterquàm quod accepiſtis, anathema ſit. Non ait pluſquam accepiſtis, ſed præterquàm quod accepiſtis: Nam ſi illud diceret, ſibi ipſi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt suppleret, quę illorum fidei deerant. ſed qui ſupplet, quod minus erat, addit, non, quod inerat, tollit: qui autem prętergreditur regulam fidei, non accedit in via, ſed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò: adijcenda illis fuerant, quę neſciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè perſpicit ex his Auguſtini verbis, non eam fuiſſe Pauli mentem, vt his quæ per ſe tradita fuerant & annunciata, nihil adijciendum exiſtimaret, ſed hoc eum tantùm cauere voluiſſe, cùm hæc ſcriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à ſe tradita accepiſſent. Poſt hanc ad Galatas ſcriptam epiſtolam, ſcripſit præclarum illud Euangelium ſuum Ioannes, nunquid, quotquot illud receperunt, eos, vel auctorem ipſum, anathema Paulus eſſe voluit? Quare vel cæco perſpicuum eſſe poteſt, quàm ineptè colligere conentur iſti ex hoc loco, nihil ſcripturis adijciendum, nihil præter ſcripturas recipiendum, nihil eſſe nouarum conſtitutionum aut ſanctionum edendum: In quo tamen, non præterquam quod ſcriptum eſt à nobis, ſed præterquam quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepiſtis, traditum & annunciatum à nobis, diſertis verbis expreſſum eſt: vt magis ad traditionem, quàm ſcripturam referri queat.

Lib. 5. epiſt. 32. de incarnatio. Chriſti.

Quod etiam apertè declarant hæc Athanaſij verba: Si quis præter hæc ex diuinis ſcripturis alium eſſe docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus eſt in filium: ſicut nos. Vel, ſi quis Domini noſtri carnem supernè dicat, & non ex Maria Virgine: vel conuerſam diuinitatem in carnem, vel confuſam, vel immutatam, vel paſſibilem Domini deitatem, vel inadorabilem Domini noſtri carnem vt hominis: hunc anathematizat ſancta catholica Eccleſia: obtemperans in hoc diuino Apoſtolo, dicenti: Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepiſtis, anathema ſit. Hic Athanaſius apertè, quem locum Pauli contra traditiones noſtri temporis hæretici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc oſtendere conatur, etiã ſi quis è ſcripturis contrarium docere velit, ei quod in patrum concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, eum non eſſe audiendum: verùm in eo quod accepimus eſſe potius permanendum, quamlibet multa proferantur in cõtrarium ſcripturarum examina. Quem ſequutus Ambroſius ad Valentinianum de Auxentio ſcribens. Non eſt, inquit, neceſſe propter vnum tot Epiſcopos fatigari, qui etiamſi Angelus de cœlo eſſet, paci eccleſiarum non deberet præferri. Pacem eccleſiarum vocat, quod vnanimiter à patribus in cõcilio Nicœno decretum fuerat & approbatum, ei negant quicquam præferendum eſſe, etiamſi Angelus de cœlo ſecùs euãgelizaret.

Tertull. de velan. virginibus. *Ioan. 16.*

Cumprimis abſurdum eſſe, Tertullianus exiſtimat, vt Diabolo ſemper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit: cùm propterea paracletum miſerit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur diſciplina, ab illo vicario Domini, Spirituſancto. Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, ſed nondum poteſtis ea baiulare. Quem ſecutus Vincentius Lirinenſis. Quis ille, inquit, eſt tam inuidus hominibus, tam exoſus Deo, vt nullum in Eccleſia Chriſti profectum haberi velit religionis? Sit ſanè: verùm ita, vt verè profectus ſit ille fidei, non permutatio: ſiquidem ad profectum pertinet, vt in ſemetipſa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud tranſuertatur. Creſcat igitur oportet, & multum vehementerq; proficiat, tam ſingulorum, quàm omniũ, tam vnius hominis, quàm totius Eccleſię ætatum ac ſeculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, ſapientia, ſed in ſuo duntaxat genere: in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eademq; ſententia. Imitetur animarum religio rationem corporum, quæ licet annorum proceſſu numeros ſuos euoluant & explicent, eadem tamen, quę erant permanent. Multum intereſt inter pueritię florem, & ſenectutis maturitatẽ, ſed ijdem ipſi fiunt ſenes, qui fuerant adoleſcentes: vt quamuis vnius eiuſdemq; hominis ſtatus habituſq; mutetur, vna tamen nihilominus eademq; natura, vna eademq; perſona ſit: parua lactentium membra, magna iuuenum, eadem ipſa ſunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum, & ſi qua illa ſunt, quæ æui maturioris ętate pariuntur, iam in ſeminis ratione proferta ſunt, vt nihil nouum poſteà proferatur in ſenibus, quod nõ in pueris iam antè latitauerit.

Heilsberga ſedes Epiſcopi Varmienſis. *Ioan. 6.*

Anſelmus Hauelsburgenſis Epiſcopus in ea diſputatione, quam cum Nechita Archiepiſcopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca caſtri Heilsbergenſis, necdum quod ſciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipſe hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis ea portare modò, cùm autem venerit ille

Spiri-

Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur: Spiritus sanctus proce- *Ans. lib. 8. contra*
dens ab ore veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius cōdidit: postea sanctorum patrū *positorum cap. 23.*
concilijs auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit: fidem, quam ip-
se idem in Euangelio breuiter condiderat, in cōcilijs sanctorum patrum explanauit, & quæ
filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit, vt quā
tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuer-
sum mundum diffusa. Itaq; sicut dixi, Spiritus sanctus, sicut promissus fuerat, vt veniens do-
ceret, tunc & nunc, & semper omnem veritatem, sanctorum patrum concilijs interfuit, &
tāquàm doctor omnium præfuit: fidem sanctę Trinitatis, quam tenemus inter impietatem
Arrij, qui diuinam substantiam separauit, & impietatem Sabellij, qui personas confudit, do
cens paulatim omnem veritatem, tradidit, sacramenta ecclesiastica instituit: formam bap-
tismi, quam Dominus instituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in
consecratione corporis & sanguinis Domini tenet sancta ecclesia, disposuit: Patriarchas, Me
tropolitas, Archiepiscopos, Presbyteros, Diaconos, & alios inferiores ordines ecclesiasti-
cos in ministerium diuinum, & decorem domus Dei instaurauit, chrismales vnctiones, nec
non sacramentum pœnitētiæ & impositionis manuum, ordine sacratissimo & bono distin-
xit: missarum solennia, & cętera diuina officia in laudem Dei apposuit: per catholicos docto
res, quasi per organum suum, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquàm
extrinsecus pluendo aperuit: arcana quoq; diuina sub sigillo diuinarum scripturarum my-
sterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquàm intrinsecus rorando in-
notuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges
ecclesiasticas, ad conseruandam religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit: &
vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam, oēm pau-
latim docens veritatem, lumina veræ scientiæ illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illu-
strabit. Ita quippè promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobis-
cum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consumma-
tionem seculi, videlicet per inhabitantem Spiritus sancti gratiam. Hactenus ille.

Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, vt humanis pręterea le- *An Euāgelium suf-*
gibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verum est enim quod *ficiat ad salutem.*
à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia, & futura, *Chrys. hom. 1. in*
honorem, pietatem, fidem, simul omnia prædicationis verbo conclusit. Verùm hęc ipsa lex *epist. ad Titum.*
Euangelij docet nos, vt Ecclesiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpositis obedi- *Math. 18.*
amus, vt quæ dicunt nobis in cathedra Mosi, cui successit cathedra Petri, sedentes ea facia- *Exod. 20.*
mus, etiamsi, quod fit non rarò, non faciant ipsi quæ dicunt. Atq; hæc tam seriò, tamq; graui *Math. 15.*
cōminatione præcipit, vt qui non audierit Ecclesiam, eum velit haberi tanquam Ethnicum *Hebr. 13.*
& Publicanum: vt Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis præpositum non au- *Math. 23.*
diat, vt apertis verbis affirmet damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quaprop- *Lucæ 10.*
ter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro *Rom. 13.*
fuit Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei *Ign. epist. 8.*
contradicere: terribile est enim tali cōtradicere. Non enim istum visibilem quis spernit: sed *Episcopo obediēdū.*
illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab *1. Regum 8.*
homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samuëli de cōtemptoribus eius: *Epist. 1.*
Non te spreuerunt, sed me. Hæc Ignatius etiam in alijs epistolis subinde pluribus verbis in- *Heb. 13.*
culcat. Nam & ad Trallianos scribens Episcopo, inquit, subiecti estote, sicut Domino, ipse e-
nim vigilat pro animabus vestris, tanquàm rationem redditurus. Sicut Domino, sic Episco-
po vult obediri. Quorsum aūt vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipi-
endi facultatem? aut cùm habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtempera-
uerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quęcunq; sunt ad salutem necessaria prę-
cepta omnia, sed tanquàm in semine. multoq; maxima pars Euangelij peruenit ad nos tra-
ditione, perexigua literis est mandata. Quamobrem & Chrysostomus nihil hîc de scriptu-
ra, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm
dicit: Omnia verbo prædicationis conclusit. Non quod atramento scriptum, sed quod ver-
bo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum
esse prędicata, quę sunt ad salutem necessaria? Quòd autem quę prędicata sunt, eadem scri- *Ioan. 20.*
pta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij sui parte contrariū *1. Tim. 2.*
Ioannes docere videatur. Quòd in Ecclesia docere mulieri fas non est: quòd vir nudo, vela- *1. Corinth. 11.*
to capite mulier orare debet. quòd Episcopum vnius vxoris esse virum oportet, vt qui du- *1. Timoth. 3.*
xerit alteram, etiam Episcopo esse minimè liceat, etiamsi non totos tres dies cum ea vixe-
rit: vbi fit ea de re vlla in Euangelo mentio? At horum tamen suorum præceptorū adeò nul
lam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solū hoc respondeat: Si quis aūt *1. Corinth. 3.*
videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Non scripturas, contra- *1. Thess. 4.*
dicentibus, non rationem aliquam, sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio loco
scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

Quod si nemini fas est constituere quicquam, pręter id quod in scripturis aut Euangelio
continetur, cur Ioannes Baptista pręscripsit suis discipulis certas preces, certaq; ieiunia? cur
Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato, sanguine, & immolato simula- *Lucæ 5.*
chris, quod nulla scriptura Gentibus præscripserat? Cur post hoc decretum ausus est dicere *Actorum 15.*
Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit comedite? Cur idem Pau-
lus non dubitauit quædam statuere, quæ Dominus non vetuit? Cur adiecit postea quædam *Titum 1.*
de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem *1. Corinth. 10.*
fuisse volunt, cur illis ipsis auctoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres pro- *1. Corinth. 11.*

miscnè cantant in Ecclesia? Deniq; cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, cum id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbũ quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios prætereà nouos ritus excogitant, quos oẽs enumerare longũ foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres Patrum traditiones retinere? *Deut. 4. 12. Apoc. 2.* Quamobrem nihil impedit, quominus quędam constituantur ab Episcopis, & pręsertim ab Ecclesia vniuersa, quę Spiritu sancto nunquam destituitur: etiamsi quęcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea planè sunt in Euangelio constituta.

Bernardus. Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse: tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo, Ecclesiastica instituta inuenta esse dicit (loquitur aũt præcipuè de monasticis) non quod aliter viuere non liceat, sed quod ita magis expediat: nec planè ad aliud, quàm ad lucrũ & custodiã charitatis. Quãdiu ergò charitati militãt, immobiliter fixa sunt. Ac si è contrario cõtraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datũ est, & prouidere creditum est, nõne iustissimũ esse liquet, vt quę ꝓ charitate inuenta fuerint, ꝓ charitate quoq;, vbi expedire videtur, vel omittãtur, vel intermittãtur, vel in aliud fortè cõmodius cõmutẽtur? Sicut è regiõne iniquũ proculdubio foret, si statuta ꝓ sola charitate, cõtra charitatẽ tenerentur. Tenent ergò fixam firmamq; immobilitatem, etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt.

Petrus Cluniacensis epist. 8. lib. 3. Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Cluniacensis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quæ libuit adscribere. Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. *Præcepta diuina duplicia.* Diuina verò mandata diximus: non solùm ea, quę per seipsam in carne diuinitas apparens hominibus tradidit, aut ea quæ per Apostolos teneri constituit, siue illa quæ ante susceptam carnem per Patriarchas & Prophetas mãdauit, sed etiam illa, quæ post Apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorum consensu seruari præceperunt. Idem. n. diuinus spiritus, qui priorum patrum cordibus se infundens, humanæ saluti congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoq; qui recentiores videntur, hominum salutem operari, salubria iubendo, non destitit. Per diuersos igitur præcones Domini verba ædita, veneramur, in diuersis organis eiusdem spiritus statum agnoscimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione causarum & temporum mutantur: quæ- *Præcepta diuina immobilia.* dam se mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quæ vltima diuidendo fecimus (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cunctation vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, secundum quoq; huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis, & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis sufficere, credimus. Ista nanq; nulla inueniuntur ratione, nulla vnquã dispensatione immutata. Quis. n. catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit, vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum *Mobilia.* à se diligẽdum esse negauit? Quis vel in modico superbire indulsit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse prorsus immobilia. Inter illa verò, quæ moueri dispensatiuè possunt: patrum auctoritatem sequentes, ea esse dicimus, quorũ pleraq; in ecclesiasticis canonibus inuenimus: quæ sicut pro cõmuni totius vel propria alicuius Ecclesię vtilitate, cùm non existerent, inuenta sunt: sic rursum pro cõmuni totius vel propria alicuius aut gentis, aut Ecclesię salute, præuia in omnibus charitate mutata sunt. Et quia nec ista omnia facilè numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniã iam scripsimus, iterùm scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scripta reperiet. Ad hoc aũt nos ista ponere, legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quæ nos præuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda: atq; ideò cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum est, absq; vllius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Episcopis à præcedentibus patribus datam immutari, nisi melius ꝓuidens Ecclesijs charitas? *Nota de charitate.* Quid hęreticos & criminosos post condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, Ecclesijs Dei pręfecit, nisi multorum saluti cõsulens charitas? Quid Presbyterorum filios episcopari, contra sanctorum apostolorum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum vtilitatem Ecclesię vtilem esse iudicans charitas? Quid Angelis coniugia indulsit, à quibus cæteros inhibuit, nisi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetusta præcepta mutauit, quid noua instituit, quid nunc ista, nunc illa mandauit, nisi pro moribus, temporibus, locis, nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamẽ humanæ saluti solicitè inseruiens charitas? Cùm igitur sub iure charitatis omnia canonica mandata, imò secundum Domini sententiam vniuersa lex contineatur & Prophetę, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis dominio non subiacere? Quomodo charitati regula subdita non est, à qua per sanctum illum condita est? Si enim sine charitate condita est, sine Deo condita est. Deum verò esse charitatem, Ioannes Apostolus dicit: *1. Ioan. 4.* Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait: Sine me nihil potestis facere. Quòd si hoc credere, errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præter eam quicquam sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis: Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos: Si millies istud iterraueritis, id millies à nobis respõsũ accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non

exclusi-

exclusimus. Si charitatem exclusimus, regula dici non potest quod vouimus. Si enim recti-
cudo regulę desit, regula iam constare non poterit. Rectitudo autem regulę charitas est. Si
ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo
sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destroatur. Simul quippè rectum &
distortum consistere nequeũt. Iem regule destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate.
Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine torritudinem vos sequi oportebit:
id est, aut cum cheritate regulam, aut sine charitate nebulam retineri necesse erit. Sed sicut *1. Corinth. 13.*
nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate patet regulam à nemine posse seruari. Vn-
de constat, quòd quando non ficte cheritate, quam Apostolus damnat, sed vera, quam ipse
celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absque vllo
errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud quàm errare. Nec regulam igi-
tur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et
iterum post varia instituta monastica commemorata: Sic, inquit, de ieiunijs, sic de mensa
abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de feramentis vel rebus monasterij, sic de vniuer-
sis, vt cuncta breuiter explicemus, quæ in superioribus obiecta sunt, quibus & tunc latius
respondebimus, charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis con-
gruere vidit, dispensauit, neq; in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternæ
eorum saluti inseruire studuit. Hoc sanè vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstra-
re potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, si quæ lege charitatis
nobis defendimus, ed charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim
omnibus (vt sæpè iam diximus) ee solùm protectrice tuti, hostibus cunctis inexpugnabiles
permanemus. Nam, quia secundùm Dominum, hæc est, in qua vniuersa lex pendet & Pro- *Matth. 22.*
phetæ: & secundùm Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est. omnem legem ple- *Rom. 13.*
nam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante e .istere, quis catholico *Timot. 1.*
sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & solum charitatis inquit, offici-
um est, humanam salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officium ipse Dominus,
hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt
sæpè iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersam
legem & Prophetas pendere Dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse præce-
pti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hæc vna desit, inania sunt cun-
cta si hæc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi: Fructus autem totus est charitas,
sine qua nihil est homo, quicquid aliud homo habuerit. Atq; alio in loco: Habe charitatem,
& fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ consulat, facit quicquid vult. Quòd si ei licet quic- *Rom. 5.*
quid vult, facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est,
quia non ab alio mutata est: sed ab ea, quę diffusa in corde eius per Spiritumsanctum, qui da-
tus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia nun æmulatur, non
inflatur, nnn est ambitiosa, non quærit quę sua sunt. hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt.
Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto
facta non est, quie suam charitatis regulã pro temporis illius cõgruentia fecit, ac postquam
vtile fore vidit, quod fecerat, immutauit, quodq; seruari decuit de eadem regula reserua-
uit. Sicut ergo nõ esset consequens dicere, iniuriã notario factam, si quod prius scripserat,
vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quam causam fortè ipse so-
lus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cũcta, vel aliqua eorum,
quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per alium, quia sic voluit,
ratione præmissa mutauit. Sed nec indignum est sancto, charitatis vocari notarium. Ioãnes *1. Ioan. 4.*
enim in epistola sua Deum charitatem vocat. Et Gregorius sanctus in Homilijs ait: Spiritus
sanctus amor est. Amor verò charitas est, ergo Spiritus sanctus charitas est. Non est igitur ei
indignum Spiritussancti esse notarium. Nam & eius notarij Prophetæ omnes fuerunt. Non
dedecet autem eum similem esse Prophetis. Si igitur sancto illi, regula immutata, ab immu-
tantibus iniuria facta est, & prioribus, quos suprà memorauimus sanctis, à subsequentibus
& eorũ decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Mosi
à Christo iniuria facta est. Quòd si idcircò nec Mosi, nec legi, nec canonicis statutis, nec ali-
cui diuino mandato, nec his per quos ipsa mãdata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria:
quoniam per Spiritumsanctum, quem charitatem esse probauimus, quid saluti hominum
per diuisa tempora congrueret, prouisum est: & licèt quædam in mandatis sint mutata, &
ipsa mandata per mutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est:
patet, quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absque ipsius iniuria, à vo-
bis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namque mutata est, per *Ioan. 1.*
quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus: Propter nimiam charitatem suam, qua *Rom. 8.*
dilexit nos Deus, filium suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata
sunt quædã in regula, charitas fecit: & quia absq; iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit.

Ex his itaq; Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cùm præcipuum sit Christi
præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud
esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis: & eatenus tantum esse fixa de-
bere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea con
uellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem?

Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quæ ipsa per se nimis est
angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac *Matt. 7.*
difficilem factam esse contendunt. Quin ea multò potius redditur facilior & expeditior. *Tradition. ecclesiæ*
Huc enim spectant traditiones pleræq; omnes, nec in alium sunt finem Institutæ, quàm vt *expeditiorem viam*
per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur: vt expeditiores ad ea *reddit ad salutem.*

diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis bene-
ficijs affectos cernimus. Ad hunc finem sexti, septimiq; ieiunium, ad hunc finem dierum fe-
storum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis cōuentus, hymnodiæ, sacerdotū quan-
do sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundem cœlibatus, tum & monastica quædā
instituta referūtur: nimirùm, vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi,
qui perturbata volunt omnia, atq; ideò ipsa vi veritatis adacti, tantùm abest, vt reprehen-
dere audeant, vt non possint etiam pleraq; instituta Ecclesię non laudare: verùm hoc in illis
ferri negant oportere, quòd penes quos instituēdi potestas est, hi statim irę Dei sempiternæ
reos faciunt, ac perpetuis gehēnæ supplicijs condemnant eos, qui contra constitutiones e-
iusmodi venerint. Cęterùm non potestas hoc facit Ecclesiastica, verùm hoc ipsi faciunt, qui
potestatem nō audiunt, vt aditu regni cœlestis exclusi, quę pœnę cōtumacibus debentur,
eas non effugiant. Numquid quia mandat aliquid potestas, homo propter ea mortis reus fit
Rom. 13. æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantùm abest, vt fraudem tibi potestas aliquam inferat,
Magistratibus obe- habebis etiam laudem ex illa. Qui aūt resistunt potestati, non dicit, causa cōdemnationis est
diendum. eis potestas, sed ipsi sibi damnationem acquirūt. Non est igitur quòd in potestatem culpam
conferas, quæ condendis legibus nihil aliud, quàm saluti tuę prospectum cupit: teipsum ac-
cusa, qui rebellione tua, & contumacia, quasi tuo tibi ipse iumento mortē accersiueris sem-
Damnatio. piternam. Falluntur autem, qui cùm audiunt Paulum dicentem: Qui resistunt potestati,
ipsi sibi damnationem acquirunt, cum de illa tantùm damnationa dicere putant, qua
temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autem de æter-
Rom. 13. na, qua sontes punit Deus. Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ statim se-
quuntur verba, planum faciunt, cùm ait: Subditi estote, non solum propter iram, sed etiam
propter conscientiam. Quæ sic enarrat Ambrosius: Rectè dicit subiectos esse debere non
solum propter iram, id est, vltionem præsentem: parit enim ira vindictam, sed & propter
futurum iudicium: quia si hic euaserint, illic eos pœnæ expectant, vbi accusante consci-
entia ipsa punientur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanæ præcepta
subiectos legi, secundùm præcipientis mentem, obligent omnes etiam in foro, vt dicitur,
conscientiæ: ita vt eorum transgressio sine causa rationabili, reum faciat mortis æternæ. si
præsertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientē, quàm in ipsum Deum,
1. Regum 8. à quo pręcipiēdi potestatem nactus est homo, rectè refertur. Sic Samueli dixit Deus: Non te
Luca 10. abiecerunt, sed me: ne regnem super eos. Et apud Lucam Christus: Qui vos audit, me audit,
Matth. 10. & qui vos spernit, me spernit. Apud Matthæum verò: Quicunq; non receperit vos, neq; au-
dierit sermones vestros, tolerabilius erit terrę Sodomorum, & Gomorrhęorum in die iu-
Matth. 18. dicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus &
Publicanus. Quid potest esse hisce scripturæ locis euidentius, ad ostendendum capitalis cri-
minis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modò iusta pręcipiāt,
dicto audientes non sunt?

Gerso de vita spiri- Neq; mouere quanquam debet illud, quod à Gersone scriptum quidam proferunt: Nul-
tuali animæ lecti- la transgressio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana, est de facto peccatum
one 4. mortale: Nam si Gersonis hæc sententia sanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis
Corol. 1. dictum est, pugnare videtur. Neq; enim sine causa addit, vt naturalis & humana: quia, sicut
In collatione pro li- paulò pòst subdit, eadem lex talis, sæpè communicat cum diuina, quatenus iusta est. Alio
centiatis in faculta- verò loco vocem legis, dicit esse vocem Christi Pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè qui-
te decretorum. dem vocem Euangelicam, vocem esse Christi Pastoris nostri, quæ ex ore altissimi prodijt,
cuius est oues errantes regere, diligere & formare: Sed esse nihilominus legem quoq; cano-
nicam, vocem Christi, per quandam analogiam & attributionem: quatenus vox est Christi
vicarij, vox Christi corporis Ecclesię, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me au-
dit. Quamobrem, vt humana, certum est, quòd nos capitalis criminis reus non faciat: sed
quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Ecclesiam, obediendam prę-
positis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, Dei ordinati-
oni resistit: non purè humanam, sed diuinam legem transgreditur, quisquis iustam legem,
quamuis ab homine latam, transgreditur: quę si iusta non sit, neminem ligat: nam & lex non
videtur, dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ
nec pręcepta, nec prohibita sunt lege diuina, simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui
cum potestate versatur: quæ præstarentur nec ne, nihil prius intererat: ea posteaquam iussa
sunt, sine periculo non pręstari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt do-
mum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obliga-
tur: sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto Patris intercedente, veniunt in obligationem:
vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem Patrem, sed contra Deum pec
Aug. epist. 66. cet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Sic Augustinus, cùm ait: Aliud
est grauare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est: aliud autem est, modestia &
temperantia custodita relaxare ieiunium: quod certè cum fit die Dominico, reprehensio-
nem non habet. Nónne manifestè satis indicat, quod illicitum per se non est, modestia &
temperantia custodita, relaxare ieiunium, hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibum su-
mere: id si fiat his diebus, quibus per interdictum Ecclesię non licet, malum esse, iustaq; re-
Ber. de præcepto & prehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo dictum est: Licet ipsa per se iniuncti ope-
dispensatione. ris qualitas innoxia sit, adiunctę tñ auctoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumq;
peccato facit obnoxium.

Dicat hic aliquis: Quòd si peccat, si quis etiam contra humanum pręceptum venerit, quis
ergò iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si præterea
tot accesserint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum pre-
clusa-

cluserint? cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi *1. Regum 15.*
scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quę spes no-
bis erit salutis? qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæ-
terùm si quis hæc scripturæ verba diligentius excutiat, facilè perspiciet, non quamuis ino- *Iacob 3.*
bedientiā esse capitalem. Neq; n. dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est nō acquiescere, *Inobedientia nō quælibet damnabilis.*
sed nolle acquiescere: vt nō simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba volūtatis cōtem-
ptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est n. idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quip *Nolle obedire, et nō obedire differunt.*
pè nōnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: Illud aūt odiosæ pertinaciæ, aut mini-
mè ferendę cōtumacię: quod & ipsum repugnare & resistere est Spiritui sancto: & si ad mor-
tem vsq; perducauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittēda. Non ergo *Matth. 12.*
qualiscunq; mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle
obedire. Fortassis hoc Paulus quoq; voluit iudicare, cùm diceret: Qui resistūt, ipsi sibi dam- *Rom. 13.*
nationē acquirūt. Non dixit, qui nō obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire,
qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si quo
casu concilium statueret, in despectum concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acqui- *Lutherus.*
escere, hoc est resistere, hoc est idololatriæ scelus cōmittere, hoc est in Spiritumsanctum pec
care. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribēs, testatur Damasus, cùm
ait: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu san-
cto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare Spiritum san-
ctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate com-
pulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus
spontè consentiunt: Talis enim præsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiatum in
Spiritumsanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est *Bern. in eodem lib.*
inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœ-
nitentiæ non sanat: nulla est lethaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non eui-
tat. Magna igitur securitas filijs obedientię, & re vera pax hominibus bonæ volūtatis: quan-
do in omni obediētia sola damnatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deum: sola vo-
catur in crimen superbia, quam facilè cauet, qui timet gehennam. Non ipsa peccati species à
Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodē
Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per surrep-
tionem aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ gra-
uioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si contem
nit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quòd ab homine profecta videtur, & ex eo contemp-
tu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demùm est, qui longè grauissi-
mi criminis idololatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremum vitę suæ diem in hac sua con-
tumacia perseuerauerit, peccatum in Spiritumsanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo re-
mittendum vnquam, rectè putatur admisisse.

Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra ma-
nifestum Dei verbum docent, Ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non ob-
temperare, præpositis non obedire: quæ dicunt super Mosi cathedram sedentes, vel ob hoc
ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaq; doctrina, quos
fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantū disciplinā collapsam,
sed & ciuiliū in multis locis magistratuū non maiorē rationē haberi: fitq; iusto Dei iudicio,
quales ipsi se gerūt magistratus ciuitatum erga suos prępositos, vt vicissim quibus ipsi prę-
positi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus prę es, ab ijs o-
bedientiam exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus prępesse voluit, qui peruigilant
pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaq; procul ab ijs doctrinis dęmo
niorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius mouentem audiamus: *2. Thess. 2.*
State & tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram.
Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre ambulante inor
dinatè, non secundum traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoque *1. Corinth. 11.*
scribens, Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis: &, sicut tradidi vo-
bis, præcepta mea tenetis. Neq; verò cùm scriberet modò, verumetiam cùm pertrāsiret ci-
uitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Seniori- *Actorum 15.*
bus, qui erant Hierosolymis. De Ioanne quoq; scribit eius discipulus Prochorus quòd cum
Pathmo rediturus esset Ephesum, dixerit: Filioli mei, estote memores verborum meorum, *Cap. 38. in vita Ioannis.*
& seruate traditiones quas accepistis ex ore meo.

Nemo fuit veterum Orthodoxorū, qui siue cùm hęretici refutandi forent, non vt scrip-
turarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quę fuerunt à maioribus pręcepta, ea
nō sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium *In epist. in Synodis Ariminen. & Seleuc. celebratis.*
Imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuę humanitati, vt benignis
auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis: neq; ad cōtumeliam mortuorum aliquid
noui induci permittas, sed nos sinas in institutis, decretisq; maiorum permanere. Certè res
nouę, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt.
Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum Epis-
coporum, qui tantum itineris laborem, tantaq; maris pericula sustinuerunt, vt Patrum tra-
ditiones integras conseruarent? Quisq; enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex
decretis maiorū, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderent. Quis
autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acarij, qui honorem Patrum suorum Ari-
omanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, si de-
creta maiorum suorum soluant: aut quomodo eos quibus successēre, Patres suos ap-

pellabunt, quorum sententias ipsi culpant? quid docebunt populos ab ipsis institutos? an Patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadent præceptoribus credendum non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta Patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi Episcopi esse poterint, si ab hæreticis, quos ipsi criminantur, constituti sunt? Quòd si illi malè senserunt, & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omninò eorum memoria, & scripta eorum abijciantur. Ite ergo vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos patricidas esse. Certè B. Apostolus laudat Corinthios, quod vbiq; sui memores essent: & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cùm talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus contraria ad populum non verebuntur dicere: Non laudamus vos, quòd memores estis Patrum, sed eo nomine potius vos commendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. Et in eadem illa Epistola chartis aliquot interiectis monet: vt, quod ipsa quoq; suadet pietas, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus: nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus. Quem Athanasij locum imitatus Proclus, cuius verba recitat in historia sua Theodoretus: Spurios vocat eos, qui discesserunt à totius orbis Patribus Nicææ congregatis. Alio verò loco idem Athanasius, cùm absurdas quasdam hæreticorum opiniones recitasset: Hoc solùm, inquit, ad hæc respondisse suffecerit, quòd hæc non sunt Ecclesię Catholicę, neq; Patres nostri ita senserunt. Et iterum alio loco: Est, inquit, ibi vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ & magisterij argumentum, vbi eadem confitentur, nec à semuicem, nec à maioribus dissentiunt. Qui igitur hoc animo non sunt, mali potius, quàm veri præceptores appellari debent. In Epistola de Synodi Nicenæ decretis, & in eadem non procul à fine: Ecce nos demonstrauimus istiusmodi sententiam à Patribus ad Patres, quasi per manus traditam esse. Vos autem noui Iudæi & discipuli Caiphę, quos verborum vestrorum Patres, ac maiores demonstrabitis, cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare possitis? Sic Basilius ad Antiochenam Ecclesiam. Fidem autem nos, nec ab alijs scriptam nobis nouitiam admittimus, nec ipsi mentis nostræ germina, siue cogitationes tradere audemus: vt ne humana commenta existimentur religionis nostræ verba: sed quę à sanctis Patribus edocti sumus, ea interrogantibus nos annunciamus. Extat Epistola Capreoli Carthaginensis Episcopi, quam scripsit ad Magnum Concilium Ephesinum, in qua verbis his vtitur: Si quis voluerit quæ pro Catholico statu decreta sunt in perpetuum manere, non sua auctoritate, sed antiquorum sententia debet confirmare quod sentit. Vndè sic hoc quidem ab antiquioribus, hoc autem à recentioribus videns, hoc quod confirmat probans vnigenitam Catholicę Ecclesię veritatem, à præteritis temporibus vsq; ad nostra, simplici puritate & inuicta auctoritate currentem semet, & docere doceat, & tenere. Quæ cùm lecta fuissent, Cyrillus Alexandrinus dixit: Epistola Capreoli, quæ lecta est, inferatur fidei gestorum. Vult enim antiqua quidem valere fidei dogmata, recentiora autem, vt potè adinuenta, & impiè dicta reprobare. Omnes Episcopi clamauerunt: Hæ omnium voces sunt: hæc omnes dicimus: hæc omnium oratio est. Episcopi secundæ Armeniæ, cùm ab Imperatore Leone de Calcedon. concilio sententiam rogati rescripsissent, gloriantur se Patrum fidem inuiolabilem conseruare, & in eorum traditione, doctrinæ sufficientiam possidere. In concilio quoq; duodecimo Toletano sic à Patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario contraire, & sanctorum Patrum decreta cunuellere, & superiorum suorum effrenata libidine contra sanctissimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quàm vinculum societatis Christi abrumpere, & vsurpatæ præsumptionis licentia statum ecclesię dissipare? Et in septima synodo vniuersali: Si quis traditionem Ecclesię siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauissimus auctor idem & Episcopus & Martyr Cyprianus: Non minus ratum est, inquit, quod dictante spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos adductus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus, Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaq; traditionem quoq; Ecclesię dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Quæ totidem verbis repetuntur à Theophilacto. De Ignatio scribit Eusebius, quòd cum iter faceret, Ecclesias cuiusq; ciuitatis, ad quas fortè proficisceretur, hortatus est: vt Apostolorum traditione mordicus adhærescerent: quam quidem asseueranter testificatus, quò tutius posteritati reseruarent, necessariò scriptis mandandam existimauit. Epiphanius quoq; Termini nobis positi sunt, & fundamenta & ædificatio fidei, & Apostolorum traditiones, & scripturæ sanctę, & successiones doctrinæ, & vndequaq; veritas Dei munita est. Origenes verò doctorum omnium iudicio semper habitus doctissimus, tantum traditioni tribuit: vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianæ credat, quàm habet definitio traditionis Ecclesiasticę, eum hæreticum pronunciare non dubitet. Ante quem etiam Ignatius: Omnis, inquit, qui dixerit, præter illa quæ tradita sunt, tametsi fide dignus sit, tametsi ieiunet, tametsi virginitatem seruet, tametsi signa faciat, tametsi prophetet, lupus sibi appareat, in grege ouium corruptionem operans. Hieronymus quoq; multa, quæ per traditionem in Ecclesia obseruantur, auctoritatem sibi scriptę legis vsurpasse scribit.

Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum, & Origenem proferimus? Omnis orthodoxorum scriptorum cœtus, iam inde à mille quingentis annis, eodem propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit: eas præsertim, quarum consuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Contra quotquot fuerunt hęretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hæc vsq; nostra, cùm de verbo Dei subinde gloria-

Ecclesiast. hist. lib. 4. cap. 4.

Ad Epictetum.

In Concilio Ephes.

Habetur inter circulares literas in 2. tomo conciliorũ nouissimè impressorũ. Cap. 4.

Sept. Syn. actione 7.

Cypr. in ser. de ablutione pedum.

Chrys. hom. 4. in epist. ad Thess.

Euseb. lib. 3. Ecclesiast. hist. cap. 30.

Epiph. hæresi 55. contra Melchisedechianos.

Orig. in expla. 1. ca. epist. ad Tit. sicut citatur a Pamphilo martyr in Apolog. Orig. vel ab Euseb. potius Cæsariensi.

Epist. 13 ad Heronẽ.

Com. Luciferianos.

Tertull. in lib. de corona militis.

gloriarentur, cùm ad scripturas nunquam non prouocarent, cùm sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cæteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditionea oppugnare sunt conati. Hos itaq; filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus: illorum verò, quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequeotes, maiorum decretis reuerenter pareamus: nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus, Sed CHRYSOSTOMVM dicentem audiamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus Nam rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmę voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hęrere ad singula, de quibusq; rationem exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit. Delicata satis, imò molesta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt: quantò minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & pręceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis?

Greg. lib. 2. cap. 4. in libro Regum.
Bern. de præcepto & dispensatione.

Nos verò, quantò vetustiores traditiones videbimus, tantò maiore cura sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per Prophetam Deus admonet, dicens: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. Quæ namque sunt aliæ semitæ antiquæ, quàm semitæ patrum nostrorum, quàm præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quàm doctrinæ, quas nobis, à suis maioribus acceptas, per manus tradiderunt, pari, qua illi obseruauerunt diligentia non modò retinendas, verumetiam ad posteros nostros transmittendas. In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circumferamur omni vento doctrinæ, ne præbeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quærunt: sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Pulcherrima quadam similitudine Theodoretus admonet, vt Apostolorum & Prophetarum, & eorum qui eos secuti sunt, vestigia inquiramus. Hoc enim solent, inquit, facere viatores, quando à via regia deflexerint, vt semitas considerent, si aliquorum recedentium aut venientium pedum typos habeant, aut hominum, aut equorum, aut asinorum, aut mulorum: & quando inuenerint, instar eorum vestigia, persequuntur: nec prius desistunt, quàm rectam viam recuperauerint. Quamobrem si dixerit nobis aliquis: Ecce hîc Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus. Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hîc Christus: demonstrans verbi gratia, hunc Euangelij locum. Alterius autem erroris auctor dicet, Ecce hîc Christus: adferens exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & Prophetis & Apostolis profert vnusquisq; quæ mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est verbum veritatis: sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione: nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in procœmio Periarchon. Sicut multos apud Græcos, & Barbaros pollicentibus veritatem, desiuimus apud omnes eam quęrere, qui iam falsis opinionibus asserebant, posteaquam credidimus filium Dei esse Christum: ita cùm multi sunt, qui se putent sentire quę Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant: seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in Ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quęcunq; per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus, & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicunq; se catholicum & orthodoxum esse profitetur. Sic autem ille loquitur: In catholica Ecclesia, vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cęteram quippè turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergo hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant: Tenet consensio populorum atq; gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus cõmendauit, vsq; ad pręsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hęreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est, quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c.

Ieremiæ 6. Semitæ antiquæ quæ sunt.
Hebræ. 13.
Ephes. 4.
Matth. 24.
Orig. hom. 29. in Matt.
Aug. contra Manichæos epist. quam vocant fundamenti cap. 4.

Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modò, verumetiam ediscantur, &

tur, & in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licèt omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demùm syncerissimam esse sapientiam: In ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falsò arrogant. Nam extra eam esse scripturæ possunt: Dei verbum, hoc est, scripturarum omnium verus intellectus, esse non potest. Etenim nauis illa, in qua sedit Christus, non est alia, siquid Hilario credimus, quàm Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prędicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modò steriles atq; inutiles adiacent, nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaq; sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, in qua non licet eam videre, nisi per speculũ & in ęnigmate. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte syncerissimam illam sapientiam cognoscat, tutam nihilominus, imò tutissimam illam facit, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas. Præclarè idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Idem alibi scientia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide plurimi. Ac verè scriptum est à Gregorio Nazianzeno, quòd nihil esset iniquius fide nostra, si non eam assequi possent, nisi qui sapientia, quiq; doctrina cęteris præstant. Et si quemadmodum argento & auro, & eiusdem generis alijs, quę cumprimis habentur preciosa, sic fide carere quoq; vulgus oporteret. Nam quod initio quoq; libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita necessarium est ad salutem, omnem habere scientiam, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorum non penitus perspectum habuerint, statim de salute sua veniant in dubium. Non vocamur gnostici, non scientes, non sapientes: vocamur fideles. Credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quàm IESVM Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram: etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem cætera non assequamur, modò charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem credit, sed non omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi, nolite omni spiritui credere. Cui ergo credendum est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse auctoritati, credendum esse successioni, credendum esse postremò Catholicę. Dicit aliquid pars: siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocunque tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersę credas, catholicę credas. At quænam tandem est ista catholica? nam & hæretici se catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Augustinus, verùm vsq; eò non est obscura catholica vt si quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicam aut domum suam audeat ostendere. Neq; enim ignorant suas Ecclesias, heri, quod aiunt, & nudiustertius natas esse. Quæ causa etiam fuit nostri temporis hæreseon architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem hanc sustulit catholicam. Alio quoque loco scribit Augustinus: Velint, nolint, ipsi quoq; hæretici & schismatum alumni, quando cum suis vel extraneis loquuntur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupatur. De qua sic Cyrillus Hierosolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quòd per omnem diffusa sit orbem habitalem, à finibus terræ vsq; ad fines terræ: quòd catholicè siue generatim, aut vniuersè, plenèq; doceat absq; vllo defectu omnia dogmata, quęcunq; in notitiam hominum peruenire debent, tam de visibilibus, quàm de inuisibilibus: tam de cœlestibus, quàm de terrestribus: quòd omne genus hominum sibi piè subiectum habet: tam eorũ qui cum potestate versantur, quàm eorum qui priuatam vitam agunt, quòd catholicè siue generaliter & vniuersè medetur omnium peccatorum generibus, siue quæ per animam, siue quæ per corpus patrantur: quòd in ea cõtinetur omne genus virtutis, siue sit ea in operibus posita, siue in sermonibus, siue in quibuscunque spiritualibus charismatibus. Et Augustinus: Ecclesia vna est, quam maiores nostri Catholicam nominarunt, vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totum est. Secundum totum enim καθόλου Græcè dicitur. Itidem & Eusebius Emissenus catholicam interpretatur, id est, per vniuersum orbem gratia coruscante diffusam.

Hilar. cap. 3. Matth. — 1. Corinth. 13. — Aug. epist. 120. ad Consentium. — Libr. 14. de Trinitate cap. 1. — In orat. de modestia in disceptationibus seruanda. — Rom. 4. — 1. Corinth. 13. — 1. Ioan. 4. — Cui credendum. — Catholica Ecclesia cur dicta. — De vera religione cap. 7. — Cyrill. in vlt. catechesi. — Aug. ser. 131. de tempore.

Non est igitur obscura catholica, rectèq; colligit Augustinus: quòd neq; Christus ei manifestus esse potest, cui Ecclesia non est manifesta: Non potest abscondi ciuitas super montem posita, non potest ignorari mons, qui impleuit vniuersam faciem terræ. Qui etiam alio loco: Obscurius, inquit, dixerunt Prophetæ de Christo quàm de Ecclesia: puto propterea quia videbant in spiritu cõtra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo nõ tantam litem habituros: de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vnde maiores lites futuræ erant, planius prædictum & apertius prophetatum est: vt ad iudicium illis valeat, qui audierunt, & foras fugerunt. Et iterum alio loco: In Sole, inquit, posuit tabernaculum suum. Ipsa est, inquit, Ecclesia, in Sole posita, hoc est, in manifestatione, omnibus nota vsq; ad terminos terræ. Sed si tam clara, tam illustris, tam est omnium oculis exposita catholica: qui fit, vt de ea controuertatur hodie, vt à nonnullis etiam ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab ijs qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant, & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excœcauerunt oculos eorum. Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excœcauerunt

Contra epistolam Pelagiani, cap. 2. — Epistola 48 ad Vincentium. — Catholica Ecclesia an sit illustris. — Matth. 5. — In psal. 30. — Conc. 2. — Conc. 2. — Aug. hom. 1. in epistol. Ioan. — Dan. 2. — 1. Ioan. 2.

uerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrem suum in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excœcauerunt eum. Et idem alio loco: Non est, inquit, Ecclesia operta, quia non sub modio est, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est: Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. Sed Donatistis velut operta est: quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quę illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere, qui cùm esset lapis præcisus, de monte sine manibus, creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram. Dicit hæc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijsse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoque seculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatistarũ hæresis: quam qui sequuntur, Gręco nomine dicuntur Anabaptistę. Cæterùm non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrant erga fratres odio, qui cùm se primi nostra memoria segregassent, tot sectarum quot nunc videre licet, auctores alijs fuerunt. Quid enim? Sectarum æui nostri Princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersę præficitur Ecclesię vt ipsius ministerio, fidei possit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, lædorias, maledicta, quibus & hunc, & cęteros minores Pontifices omnemque sacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam insectatur petulantia, quantula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius cõfitentem audiamus, quid maximè propositum habuerit, cùm in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quisquam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extentis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam hac re Papatui valdè me incõmodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè vt non Christi gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Ecclesia Iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atque violẽtius circa Ecclesię naufragia grassaretur: cum odio ipse excœcatus, eodem odio cęteros inflãmasset, effecissetque vt in tenebris ambulantes, nescirent quò irent: neque ciuitatem istam super montem positam, quę impleuit vniuersam faciem terrę, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodò Papatui per hunc modum incõmodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desijsset?

Lib. de vnitate Ecclesiæ. — *Anabaptistæ.* — *Lutherus sectarum Princeps.* — *Lutheri maledicentia.* — *Lutheri propositũ.*

Quare nihil est quòd miretur quispiam, si quorum oculos obcœcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Ecclesiam videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cœcitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excœcauit odium: sed charitate flagrant potius: quæ cùm patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio: Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia: verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicæ, quam ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede, vsque ad præsentem Episcopatum. Has enim tres Ecclesię notas ponit Augustinus: quæ certè ita sunt illius propriæ, vt eas nulla sibi hæresis possit vendicare.

1. Corinth. 13. — *Ecclesiæ tres notæ.*

Ac quod ad primam notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantùm, qui nunc sunt populorum in Christum credentium, verumetiam qui multis retrò seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus cõsensio, quis est qui non videat & obstupescat? In quamcunque veneris orbis Christiani partem, vbi in præceptis patrum nostrorum inceditur, siue sit ea Princeps terrarum Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germaniæ, quam nondum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit: siue quæ nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunque sunt illi nationes aliæ subiunctę, tantam populorum omnium consensionem videas licebit: vt non modò nullum sit in eis fidei, religionisque dissidium, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eædem obseruantur cęremoniæ, vna & eadem lingua sacra peraguntur omnia. Idem credunt omnes, ijsdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodem ritu sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam. Execratur enim vera confessio pietatis, iuxta diuersitates temporum variari: sic vt nec ipse variari veritatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & non sum mutatus: quemadmodum in epistola quadam ad Constantinum, quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanę inserta est, scribit Agatho: Nunc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quantum inter eos & opinionum & animorum dissidij? in quot miseri sectas sunt diffecti? quanto ardore pugnant & digladiantur ipsi inter se? Qui legerit vel Maulbrunense colloquium, in quo magnis contentionibus inter se dimicant Lutherani & Zuingliani, vel Aldemburgense colloquium, ad quod non sunt admissi Zuingliani, cùm pro manifestis hæreticis habeantur, qui sceptro Magistratus, non autem stylo vel disputatione sint refellendi: quod fuit habitum inter ipsos tantum Lutheranos, quorum alios Flaccianos,

Prima consensio populorum. — *Hæc scripta sunt superstite pientissima Maria Regina, quæ Christianam fidem in Anglia restituerat.* — *Actor. 4.* — *Malach. 3.* — *Actor. 4.* — *Hæreticorũ secta.*

alios

alios Eberianos vocare visum ast: in quo certant infestissimis animis inter se Lutherani ipsi vel Scholę Vittembergansis librum post hoc Aldemburgense Colloquium editum de Persona & Incarnatione Christi: in eo videbit, quàm horrendas hæreses adscribant vicinis suis, quos illi Flacianos vocant, Marcionitarum, Samosatansium, Manichęorum, Sabellianorum, Arrianorum, Nestorianorum, Eutychianorum, Monothelitarum, & eos ad Mahometismum inclinare dicunt: & ita se rem vt scribimus habere, comperiet. Quod imprecatur talibus Propheta: *Psal. 54.* Præcipita Domine, & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid istis non euenisse videtur? *Linguarum dispersio & congregatio.* Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguæ, per superbos istos Pseudoapostolos diuisæ sunt linguæ. Spiritus sanctus congreganerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas. Cùm descendisset super Apostolos Spiritus sanctus, omnium linguis loquuti sunt, ab omnibus qui conuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguæ fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ sunt: nunc isti se mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus per diuersitatem linguarum multarum in vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum dispersas videmus: vt eos agitari Satanæ spiritu, dubitandum non sit. Ac interast sanæ Ecclesię, vt eorum qui segregauerunt se, linguæ sint diuisæ. *In psal. 54.* Volunt vnam linguam habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. *Lutheri hæreses ortus.* Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus, qui cùm à catholica semetipsum segregasset, dogma suum rudi plebeculę pro puro puto Euangelio, proque ipsissimo Dei verbo vendicauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit: discessioneque facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Intereà tamen vterque sibi gloriam hanc vendicat, quòd primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxonię Ducem scripta, se primum Euangelium in lucem produxisse: quòd ipse alijs auctor fuerit, non verbo magis, quàm exemplo, vt monachatum relinquerent. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandum Deo præstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquam imprudentius & impudentius? Sequuti sunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicem in multis rebus dissidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiam grauiter oppugnarunt, & qui fuerant Lutheranæ factionis, eorum non paucos in suam hæresim pertraxarunt. Exortus est posteà Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate nostra veterem Donatistarum errorem retulit, ac non prodesse paruulis baptismum docuit, atque ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt posteà qui tollerent baptismum, qui de templis imagines eijcerent, qui nudis corporibus incedentes, primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutum est genus quoddam propheticum, vulgò Schuermeros vocant, qui reuelationibus niterentur. Quis autem singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus existere dissidia: nec intereà tamen quisquam est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritum non vendicat, qui se purum putum Euangelium asserere non glorietur: quod tamen ab urbe cōdito nunquam impurius, nunquam obscurius, quàm ab istis factum est, fuisse constat. Quanquam ipsum quidem Euangelium nihilominus purum in Ecclesia catholica retinetur: cùm nihil eo sit impurius, quod extra catholicam docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquam ibi catholica esse potest. Quis autem ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientem Auctoritatem Ecclesię sequi: quàm istos ita dissidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo secius inter se grauissimis de rebus dissentiant?

Fingamus aūt esse nō neminē, qui dubitet vbi sit catholica, quemque tædeat huius Ecclesię, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi: cùm videat idem ex vna secta complures indies nasci, nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi se addicat? cùm præsertim non ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpè consentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiam vnius sectę varietas & inconstantia: vt crebrò dictitara solitum ferant illustrem olim Principem Georgium Saxonię ducem: *Georgij Ducis Saxoniæ dictum.* qui fuit ad extremum vsque vitæ suæ diem, catholicę semper & orthodoxę fidei tenacissimus. Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vvitembergenses, cęterùm quid essent anno proximè insequenti credituri, se nescire. Neque mirum: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus, scriptum est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est, vt erroria inconstantia varietur. *Iacob. 5. Matth. 5. Actione 1.* Nam vera fides immutari non potarit, nec aliter nunc, aliter postmodum prædicari Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet, Est, est: non, non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quæ sunt hactenus tradita, non sunt, etiam & non, sed etiam tantùm sunt in veritate, manentque infracta, minimeque ficulnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus: qui fieri potest, vt ibi catholica esse rectè credatur? Quoniam verò mentionem obiter fecimus cumprimis illustris illius, vereque pij & Catholici Principis & digni memoria seculorum omnium Georgij: libet hic adscribere verba quædam eius, quibus respondet Epistolæ Lutheri, qua suum, vt Euangelium reciperet hortabatur. Affirmare possumus, inquit, nobis Euangelium tuum parum curæ esse, cùm sit à capitibus Christianitatis pro reprobo iudicatum.

tum. Id vnum curauimus, vt, ne à nostris acceptaretur, pro virili caueremus. Ad hoc nobis causas dederunt, mali fructus inde producti. Neque enim tu, neque alius quispiam verè dicere potest aliud, quàm blasphemiam sancti venerabilis Sacramenti, sanctissimę Dei genetricis, omniumque sanctorum ex tua doctrina originem habere. Ex tua enim, tuorumque discipulorum doctrina, omnes antiquæ & reprobatæ hæreses renouantur: omnis Dei cultus honestus aboletur, Quod tamen à temporibus Sergij tam latè nunquam factum est. Quando plura facta sunt sacrilegia Deo cõsecratarum personarum, quàm post productum Euangelium tuum? Quando plures, rogo, factę sunt rebelliones contra superiores, quàm factæ sunt ex Euangelio tuo? Quando plures factę sunt deprędationes sacrarum domuum? Quando plures factę sunt rapinæ & furta? Quando plures fuerunt VVitembergæ excucullati apostatæ, monachi, ac moniales, quàm nunc sunt? Quando maritis ademptę sunt vxores, alijsque traditæ, quàm quod nunc reperitur in tuo Euangelio? Quando plura facta sunt adulteria, nisi posteaquàm tu scripsisti: Si mulier à viro suo fœcundari nequeat, vt ad alterum transeat, à quo fœcundetur, & vir illum fœtum alere teneatur. Et contrà vir itidem faciat quoque. Hæc tuum Euangelium, quod sub scamno latens, produxisti, attulit. Et rectum quidem ei nomẽ imponis, quod sub scamno latens produxeris. Bonum profectò foret illud adhuc sub scamno latere: nam si adhuc alterum produxeris tale, nos nullum conseruabimus rusticum. Si Christus voluisset tale Euangelium, non tam sæpè dixisset: PAX VOBIS. Petrus & Paulus non dixissent superioribus obediẽdum esse. Idcircò illi ipsi fructus nobis ingentem & nauseam & horrorem faciunt tuę doctrinę tuique Euangelij. Euangelio Christi nos volente Deo, assistemus corpore, anima substantia, ac dignitate: ad quod nos sua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis, cuius certi sumus. Quid autem fieret, si tuum amplexi Euangelium moreremur? Nónne Deus dicere posset? Vnde hic, qui nouum Euangelium, cum tot fructibus malis secũ affert? Nónne dixi tibi vt arborem ex fructibus cognoscas? Si diceremus: Lutherus dicebat esse Euangelium, quod sub scamno latebat. Deus aũt diceret: At aliter tibi dixit Ecclesia Catholica. Cùm igitur quotidie dicas, te credere Ecclesiam Catholicam, quare ergo Luthero credis, & non Ecclesię? Nequaquam Luthere, serua tu Euangelium tuum, quod sub scamno latens produxisti, nos permanebimus apud Euangelium Christi, sicut recepit illud Ecclesia catholica, ac seruat.

Aliam quasi notam Ecclesię catholicę ponit Augustinus auctoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret, qua nihil aptius esse docet Augustinus ad persuadendũ populo: qua parte adeò sunt destituti, qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur: vt ne claudum quidem equum eorum quisquam adhuc sanauerit. E contrariò, quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesię nostræ, non ex annalibus modò scriptis, verumetiam ex tabellis, & cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cęterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula nõ recipiunt, hostes Ecclesię se declarant. Ecclesia enim miraculis quam maximè propagata est & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est auferre? Multis ante seculis Tertullianus: Probent, inquit, se nouos Apostolos: eadem signa edant. Volo igitur & virtutes eorum perferre, nisi quod agnoscam & maximam virtutem illorum, qua in peruersum Apostolos emulantur. Illi enim de mortuis viuos faciebant, isti de viuis mortuos faciunt. Huius generis miracula, quorum hic Tertullianus meminit, in Gallijs & alibi quoque multa videre licuit. De Caluino quidem certò affirmatur, quod is pecunia quendam conduxerat vt se mortuum fingeret, & in feretro positus, inclamante illo surgeret. Verùm is qualem se finxerat, frustrà monente Caluino, vt surgeret, verè fuit factus mortuus.

Secunda nota, auctoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib. 3. de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

Tertia successio sacerdotum.

Aug. de vtilitate credendi cap. 17. & 40.

Tertiam commemorat successionem Sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad præsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cùm igitur tantùm auxilium Dei, tantùm profectum, fructumque videamus, dubitamus nos eius Ecclesię condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustrà hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summę profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantię. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides: quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle resistere? Et si vna quæque disciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi possit, doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariam Episcoporum & Sacerdotũ successionem ecclesia dicatur alligata. Contra verò nõ solùm Augustinus, verùm etiam Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliam quàm hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus.

Neque verò nouum, hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describẽs Augustinus pestilentiæ cathedrã, his verbis vtitur: Quoniam cathedram pestilentię non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorũ, qui extra ecclesiam, vel contrà ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsu-

Aug. in quæstionibus veteris & noui testamenti. Quæstione 110.

mit, reus est: quantò magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes. vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agũt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt: sed sibi locum volentes defendere.

Num. 16. 2. Paral. 26.

Cùm sciamus Core & ducentos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerantes, hiatu terræ absorptos esse: & Oziam Regem, cùm Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse.

Ecclesia ad quid alligata.

Verùm hic isti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta vis alligatam ecclesiam? nunquid nõ multò nos rectius, qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum Ecclesiam esse velimus alligatam. Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis persuadetis? Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangelium necessariò vobis erit respuendum. Cuius enim, nisi patrum nostrorum, traditio est Euangelium? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit, & ad nos vsq; transmisit, pari fide præ nos ad posteros nostros transmittendum?

Euangeliũ Patrum nostrorum traditione accepimus.

Nunquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus atũ auctoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioãnis aliud Euangelium, aut hoc demùm quod ipsi scripserunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putantur, à Spiritusancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquam iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos patresq; nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei, verbum Dei: Euangelium, Euangelium. Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euangelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris.

Aug. epist. 61. in prologo Hyppogn.

Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signum Christi, & contra Euangelium, de ipso Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur, quodq; idem de Pelagianis quoque commemorat: quòd eorum dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem, de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur, sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei, constanter negamus. Et cum eodem Augustino dicimus, quod ab alijs anteà quoque dictum esse commemorauimus, quòd non aliundè natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi, dum scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelliguntur, etiam temerè & audacter asseritur.

Idem tract. 18. in Ioann.

Qui etiam alio loco dicit: Neque enim non omnes hæretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quòd eas non rectè intelligentes, suas falsas opiniones contra earum veritatem peruicaciter asserunt.

De Gen. ad literam lib. 7. cap. 9. Vide eundem de catechizandis rudibus, cap. 8. In cap. 10. de Gala.

Sic & apud Hieronymum legimus, quod & omnes hæreses, secundum Ezechielem, sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deq; eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quàm tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tanto consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis,

Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ.

& animam vnius alicuius fidei committere qui nuper cum paucis exortus est: cúm nec ipsius congregationis proceres, vel secum, vel inter ipsos cõsentiant: imò cùm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunq; stantes, aliud sedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam sumus Catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè, cumq; reuerentia

Prouerb. 3.

sacras literas tractamus, ac quo magis constare possit omnibus, nos esse Catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, aut vnius alicuius mortalis opinionem sequimur: memores illius,

Prouerb. 26.

quod ab eodem Sapiente scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens videtur? spes est de stulto, quàm de eo longè maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserunt, vestigijs inhærentes in eorum interpretationibus acquiescentes, ab eius, quæ columna est & firmamentum veritatis, Ecclesiæ decretis, recedere cumprimis religiosum ducimus, atq; ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam si millies per mẽbra sua Satanas occinat, quod

Matth. 4.

ipsum aliquando Christo cecinisse legimus: Scriptum est. n. Vos contrà, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodq; vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis. Denique sic rem geritis, quasi non esse dispensatores, verùm Domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodq; dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoq; contra vos rectè dici posse persua-

1. Corinth. 14. Matth. 5.

sum habemus. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Vsq; eò certè nõ processit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos existimatis, à nobis traditum, à nobis tanta fide custoditum habeatis, vt ne iota quidem, aut apicem vnum in scriptura mutatum esse, verè dicere possitis, à nobis, inquam, & à patribus nostris, à quibus vosmetipsos

Cyp. tract. de simplicitate Prælatorũ.

temerè segregastis. Nam quod sanctus Episcopus & Martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus. Non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis. A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni intercesserunt, cum eosdem vtriq; patres agnoscebamus, in eorundem patrum

præce-

præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, confessorum, sacerdotum, qui, quod nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus: omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo complectamur omnia, recessistis à catholica Ecclesia matre quondã vestra, vt rectè de vobis illud B. Iob. dici possit: Derident me iuniores tempore. Vos. n. estis illi iuniores tempore, qui vestræ matris ecclesiæ simplicitatem deridetis: qui non dubitatis eam falsò ignorati Christi & beneficiorum eius obscuratorum redarguere. Cuius ergo nisi nostrum proprium est Euangelium? Cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorũ vera soboles. nos eorum legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducem, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus, ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos Ecclesiarum nostrarum origines edere, nos Episcoporum nostrorum ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab initio decurrentem: vt primus ille Episcopus aliquem ex viris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem: ab ijs in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & vnde venistis? quid in nostro agitis, non nostri? quo iure syluam nostram cæditis? qua licentia fontes nostros transuertitis? qua potestate limites nostros cõmouetis? Nostra est possessio. quid hic vos ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? nostra est possessio. Olim possidemus: priores possidemus: habemus origines firmas ab ipsis auctoribus, quorum fuit res: nos Apostolorum sumus hæredes: sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserunt, sicut adiurarunt, sicut per manus alijs tradiderunt, sicut per longam Episcoporum & sacerdotum successionem, ad nos vsq; transmiserunt, sicut tenemus: vos certè exhæredauerunt semper, & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos. Iob 3. Vide Greg. lib. 20. cap. 7.

Cęterùm, quod anteà quoq; docere nos meminimus, nihil noui faciũt hæretici, cùm ad scripturas prouocant: cùm eas sibi tanquàm proprias vendicant: cùm earum possessione cæteros excludunt: cùm sibi solis eas interpretandi ius arrogant: idq; nouo more cõtra quam à patribus nostris intellectę fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos concessum fuit nunquam: qui semper quidem scripturas tanquam diuinitus inspiratas, reuerenter accipiebãt: sed vbi de sensu earum controuertebatur, ad patrum interpretationes prouocabant: quos isti vsq; eo aspernantur & respuunt omnes, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas. sed sic vt penes se solos certam esse velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretentur, ipsi hoc sensisse volunt Spiritumsanctum: quod adferunt alij, quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ, & ab alienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nõnunquam inter se variant: cùm inter istos paucos tanta sit cõtrouersia de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de Baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deq; cæteris ad religionẽ pertinentibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio, non de magnis ea, neq; de necessarijs rebus, verùm de ijs fuit, quę cum non ita magni essent momenti, liceret vnicuiq; abundare in sensu suo: Stilo illi diuerso, non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuersia: vt cum ijsdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis disiuncti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros transmiserint, quàm si vno in loco de ijsdem collatis sententijs, vnum idemq; sensisse, & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest, illos ab eo magistro, qui facit vnanimes in domo sua habitare, quæ scripserũt excepisse: vt nulli sit pio dubitandum, hoc sensisse spiritum sanctum, quod illos esse legimus interpretatos: præsertim quoties in vnam aliqua de re sententiam conueniunt omnes. Nam vt labi singuli tanquam homines potuerint: certè si quid à pluribus receptum, & vsu totius Ecclesię posteà fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est. Hæretici ad scripturas prouocant. Psal. 6.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad istos rectius prouocabimus, quorũ iam indeà mille & amplius annis, in vniuersa Ecclesia maxima semper fuit auctoritas? quam illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam vitæ sanctimonia comparauit. Sic. n. in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus causa est iudicio disceptanda, nónne tales dari sibi iudices optans, qui suæ voluntatis non in hanc maiori quàm in alteram partem inclinatione propendeant, neq; vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ se ferant? quòd affectiones istę plerunq; in causa sunt, vt illis mens hominis impedita, quid verum sit, haud facilè perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerunt sancti Patres nostri: qui cùm ante tot secula mortalem hãc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus testatas & consignatas animorum suorũ sententias de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes cum tanto seculorum interuallo, inter quos hęc esset futura disceptatio, scire tum non potuerint? Hos igitur si duces sequemur, nunquã aberrabimus: horum iudicio si causam nostram permittemus, dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (sicut iam non vno in loco demonstrauimus) hi quorum vestigijs libenter incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasticę traditioni, quàm scripturis inhærentes. Scribens ad Neocęsarienses Basilius, Sunt inquit ijdem, & nobis & vobis Doctores mysteriorum Dei, & Patres spirituales, qui ab initio ecclesiam nostram fundarunt, Gregorium dico celebrem illum, & quotquot deinceps post illum Episcopalem apud nos sedem susceperunt, alius post Patrum authoritas in controuersijs dogmatibus. Epist. 75.

alium ordine succedaneo, astrorum instar exorti, ijsdem ingressi sunt vestigijs: vt haud facile sit volentibus traditiones eorum iudicio deserere. Ac in fine epistolæ: Interrogata, inquit, patres vestros, & annunciabunt vobis. Quamuis situ loci diuisæ videantur inter se parœciæ: tamen veluti corona quadam vnitæ, vnaqúe sententia gubernatæ fuerunt. Et ad *[Epist. 64.]* eosdem paulo ante scribens, hortatur eos, vt fugiant ea quæ sont inimica traditioni Magni Gregorij, & eorum, qui dainceps illi successerunt vsqua ad Beatum Musonium. Præ cęteris, *[Lib. 2.]* Augustinus contra Iulianum scribens, ad istos iudices prouocabat, tanquam ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti Patres, qui conuenerant Ephesi, quibus hoc catholicissimũ, fidelissimũ, atq; optimũ factu visum fuisse narrat Vincẽtius Lyrinensis: vt in madiũ sanctorum patrum sententiæ proferrensur, quorum, alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansissa constaret: vt scilicat ritè atq; solenniter ex eorum consansu atq; decreto antiqui dogmatis religio cõfirmatur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. *[In cap. 4. cantic.]* Est enim verissimum quod à Rabano scriptum est. quòd sancti doctores sua prædicatione ad vnitatem fidei, multitudinem fidelium in Ecclesia nectunt, & in vnum decorem redigunt. Et paulò pòst: Doctores sancti quasi mediatores sunt inter Christum & reliquos, quos instituunt: & quasi Christum corpori suo, id est, Ecclesię coniungunt.

[Eccl. 5.] Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verum est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaq; nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesię Dei tantum exhibent negocij, nouæ sunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec est adeò deplotatus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam *[Arriana hæresis pestis quam latè, crassata]* olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana vigoit impietas: qoæ tam longè tamq; latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarũ antistites implacabilibus odijs cõmitteret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & *[Socr. lib. 5. cap. 10. Ecclesiast. hist.]* eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium. qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneq; non opinionum magis, quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atq; optata illi pax & tranquillitas restitui posset. *[Hæretici quomodo refellendi sunt.]* Quamobrem congregata synodo, Nectariũ Epũm accersit: cõsiliũ ab eo sibi dari postulat, quẽadmodũ effici queat, vt sedatis procellis & tẽpestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quàm si quæstiones & controuersiæ, quæ motibns istis excitandis causam dedissent, diligentius excussę forent. Hęc posteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & solicitus, cum Agellio primum, deinde cum Sisin*[Sisinnij consilium.]*niu rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicandi facultate, & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: huc accesserat ingenium solers, & rerum vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facilè perspiciebat disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verùm illud effecturas *[Disputationum pernicies.]* potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, vt omni ope contandat & elaboret, ne disputare sit necesse: sed priscorum tantùm interpretationes in medium producantur. quibus prolatis, quærat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quóve numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè latéq; patet Christianus orbis, cum primis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, aut tanquam alienos à fide Christiana reijciendos censeant? Quod si, inquit, tanquam alienos rejecerint, audeant igitur eos anathemate damnare. Quod si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se reijcere testati fuerint: nostrum erit, libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probatur. Itaq; nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit. Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis, percunctatur ex illis. an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hęresim: num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi, cùm quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco quàm quo suos præceptores habere se responderunt: Quærit rursus Imperator: Num eos tanquam fide dignos Christianę dogmatia testes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi, quid sibi vellet hęc Imperatoris interrogatio: cumq; aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidiom, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atq; ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac Historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum Patrum sententias aspernantur & respuunt, vel quòd ad eas catolici libenter prouocant.

[Hæreticorum successio.] Est autem illud cumprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici? quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contra quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt: Nam non deest illis quoq; sua successio. verùm non à sede Petri, neq; continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demùm hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verùm vno tantum dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habent, in præsentia contenti erimus, vt successionem illius indicemus. Docet ille nostrum arbitrium non esse liberum, sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede pro-

fectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, vix quenquam Simon habuerit successorem. Nam post centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est vnde Manichæi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hæc illius insaniam sequutus esse legatur. Primùm ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui cōfirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basiliensi Concilio condemnatus. Huic post annos centum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulū Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causę suæ scribit. Primus assertor fuit Simon Magus: Simoni post annos cētum successit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichęus: Manichęo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioānes Vicleff. Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus. Cuius successionis adeò pudet Lutherum & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat. Citius adeò, qui cōfutarunt hoc dogma, quoties illi cōmodum videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam, quàm ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquam sorex perit indicio: Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eus hæreticos fuisse negare non potest. Cùm autem easdem radices habeat, atque ijsdem erroribus emergat, quemadmodum præclarè scripsit Ioannes Cassianus, satis iam in auctoribus suis ipse damnatus est, vt alia damnatio nulla requiratur. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesię iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui, si sancti fuerunt, non fuit ergo Sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt: non tot Martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri se de se nūquam auelli passi sunt: qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium, docuerunt.

Seruum arbitrium à Simone Mago. Actor. 4. Lib. 3. recognitionum. Marcion. Manichæi. Petrus Adelhardus. Ioan. Vicleff. Lutherus.

Libr. 2. de Incarn. CHRISTI.

Atque hęc est successio sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesię catholicę gremio iustissimè tenet. Cuius quidem successionis, vsque eò nos non pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia: siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò non Deum ipsum è medio tollere conantur: siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent: siue dum sanctos inuocandos negant: dum cœlibatum sacerdotum oppugnant: dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent: dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumquá discrimen habendum non esse putant: dum imagines à templis eijciunt: dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant: dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent: adeò nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque eâdem errores alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tantò vehementius detestemur, quòd eos his ipsis auctoribus, de quorum successione gloriantur, ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in ijs tanto & libentius & fidentius permanemus: quòd ab istis magistris didicimus, quorum tot sæculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeò non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties id suo cōmodo facere posse videntur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quod ea re suis quoque scriptis, permultum auctoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse præcones intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilę. Corpus Ecclesiam esse, docet nos Paulus: & quidem corpus Christi. Sic.n. loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super oēm Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autē, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, sanctos illos Episcopos & Doctores: quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum quæ scripserunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas cōgregatas. ibi Christi corpus, ibi catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris. Sicubi vnam aliquam in sententiam conuolant, ex varijs & longo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctę illę aquilę, Dionysius Areopagita, Clemens, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius Pontifex, Beda, Isidorus. Bernardus, & qui sunt eos secuti, quos omnes enumerare longum foret, quòd hæc ecclesię catholicę sententia sit, nihil est, quod ambigas.

Matth. 24. Corpus Christi Ecclesia. Ephes. 1. Aquilæ in Euāgelio quę intelligendæ.

Verùm hic isti contradicunt: Nunquid etiam hi, quamlibet docti & sancti viri, non aliquando spiritu Dei destitui potuerunt, vt suo pleraque, hoc est, humano spiritu scriberent?

 Potuit

Potuit sanè seorsum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum ceteris idem sentit omnibus: nõ in eo, quod est tot seculorum cõsensu comprobatum. Quoniam verò de Spiritu mentionem fecimus: neq; nostra hac ætate ferè quisquam est hæraticorum, qui sibi Dei spiritum ita non vendicet, vt alijs detrahat omnibus: libet pro libri huius conclusione, quemadmo- *1. Ioan. 3. Spiritus quomodo probandi.* dum dignosci spiritus oporteat, paucis demonstrare. Præclarè monet Ioannes Apostolus & Euãgelista: Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit, dicens: Quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur, quo probare spiritus cumprimis *1. Corinth. 12.* est nacessarium: qua vna re vix quicquam esse potest difficilius: vt inter alia quę Paulus enumerat, non minimum Dei donum sit discretio spirituũ: Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt spiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei. Omnis *1. Ioan. 4.* qui confitetur IESVM Christum in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus qui soluit IE- *Aug. in primam Canonicam Ioan. tractatu 6.* SVM, ex Deo non est. Hæc verba Ioannis enarrans Augustinus, cuius interpretationem potissimum sequi libet: Quasi eriguntur inquit, aures ad discernendos spiritus: & tale quiddã audiuimus, vnde nihilominus non discernamus. Quid enim ait? Omnis Spiritus qui confitetur IESVM Christum in carne venisse, ex Deo est. Ergò spiritus qui est apud hæreticos, ex Deo est: quia confitentur IESVM Christum in carne venisse. Quære ab Arrianis? cõfitentur IESVM Christum in carne venisse: Quęre ab Eunomianis? confitentur IESVM Christum in carne venisse: Quęre à Macedonianis? confitentur IESVM Christum in carne venisse: Interroga Cataphrygas? confitentur IESVM Christum in carna venisse: Interroga Nouatianos? confitentur IESVM Christum in carne venisse. Omnes ergò istæ hæreses spiritum Dei habent? Non ergò Pseudoprophetę sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè An- *1. Ioan. 2.* tichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed nõ erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuistis quia dictum est: Qui negat IESVM Christum in carne venisse, hic est An- *Tit. 1.* tichristus. Et ibi quæsiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negant. Et inuenimus quosdam factis negare, & adhibuimus testimonium de Apostolo, qui ait: Confitentur se nosse Deum, factis aũt negant. Quæramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo? Qui negat Christum in carne venisse. Et quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui confitetur IESVM Christum in carne venisse. Eia fratres, opera attendamus, nõ strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus, qui eum negat in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas hæreses auditurus es, confitentes Christum *Matth. 20.* in carne venisse, sed cõuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit vt tradere- *Ioan. 11.* tur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conspueretur, vt occideretur, venit vt moreretur ꝓ gẽte, & nõ tãtùm ꝓ gẽte, sed vt filios Dei, q erãt dispsi, cõgregaret in vnũ: Charitas illũ de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, vt acerbã & ignominiosã crucis mor- *Ioan. 15.* tem oppeteret, impulit. Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergò non habet charitatem, negat Christum in carne venisse. Nunc iam hęreticos oẽs interroga: Christus venit in carne? venit: hoc credo, hoc profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? audis quia hoc dico. Imò ego cõuinco, *Tit. 1.* quia negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne Christus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus est ꝓ nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erant dispersi, congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ pretioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honora tuo diuidis vnitatem. Ergo hinc intelligite spiritũ ex Deo, pulsate, tangite fictilia, ne fortè crepauerint & malè resonent. Videte si integrè so- *Ioan. 11.* nant, videte si est ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Iste venit in carnem, ille mortuus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos dispergas. Ergò ipse est spiritus Dei, qui non negat IESVM in carne venisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem nõ est spiritus Dei, qui negat IESVM in carne vanisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit IESVM, ex Deo non est, & hic est Antichristus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: Quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrumpis Ecclesiam, quam ille congregauit? Contra Christum venis, Antichristus es.

Aug. ser. 31. de verbis Apostoli. Hæc pluribus verbis ex Augustino transcribere visum est: vt qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo spiritus, cognosci posit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid est, *Tit. 1.* inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facera: Ita factis negatur Christus: *Factis negare Christum.* vnitatem quippè amat CHRISTVS. Quamobrem non omnis ille spiritus, qui confite- *1. Timoth. 2.* tur Christum in carne venisse, qui confitetur, quòd vnus ipse mediator Dei sit & homi- *1. Ioan. 2.* num: quòd sit propitiatio pro peccatis totius mundi: quòd non sit aliud nomen sub cœlo *Actor. 4.* datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri: non omnis qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est, si voce tantùm clamat, non opere, si lingua confitetur, non factis, si non habet charitatem, per quam cum Christo congreget, sed flagrans odio, quos congregauit Christus, eos cum Diabolo dispergit: Habeat Christum in ore, quantum velit, glori- *Matth. 12.* etur de verbo Dei, iactet se de Euangelio, dicit Augustinus, quòd est Antichristus. Verùm *Aug. de vnitate ecclesiæ, cap. 4.* quid nos hæc Augustinum dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc *Christus & caput & corpus.* est aliud, quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoq; nos iam ex Augustino docuisse, *Soluere IESVM quid sit.* quod sicut à Paulo traditum accepimus, totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est Ecclesia. Non satis est si de capite credas, quæcunque de eo sanctę scripturæ nobis prodiderant, si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholi-

tholica Ecclesia, si non cõmunicas eius vnitati, si contra eum quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quàm illi vniuersæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te est, soluis IESVM, atq; ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus verè dici meretur, quia scindit quod Christus vnitum esse vult.

Habemus ergò iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo. Quicunq; soluit IESVM, hoc est qui diuidit corpus eius Ecclesiam, non est ex Deo, sed est Antichristus. Non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demùm ex Deo spiritus est. Sciantia enim inflat, charitas est quæ ædificat: nec est aliud quicquam æquè noxium, atq; remota charitata scientia. Quamobrem rectè monet Augustinus: Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat, quia verò charitas ædificat, non permittit scientiam inflari: quam, si scientiæ cõiunxerimus, futurum est, sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusq; spirituales œconimi, cùm nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificantes. Ibi ergò inflat scientia, vbi charitas non ædificat: vbi ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando autem tentat inflatio, hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur, absq; charitate cumprimis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, euiusmodi sunt dæmones, qui non aliundè nomen apud Græcos, quàm à scientia traxisse creduntur. Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquam fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex Paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis Dæmon, quo facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? eritis, inquit, sicut dij, scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumerę calamitates & miseriæ redundarunt. Quod si, quod Paulus monet, noluissent illi altum sapere, vel plus sapere quàm oportet sapere, si cõtenti fuissent sapere ad sobrietatem, si non esse Deo similes inflante scientia contendissent, si quod eis liberaliter à Deo cõcessum fuerat, in eo acquieuissent, nec ipsi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cùm in honore esset, nõ intellexit: & ideò comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regum dedi te, vt cernerent te. Quod quidem carere mysterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentum fuerit, non diuini amoris, verùm scientiæ suæ excellentia. Cherub. n. plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Ecclesiam conturbant, qui Christi corpus dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, quanám alia re putamus eos ad id faciendum adduci, præterquam inflante sine charitate, scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod suggessit olim parẽtibus nostris, dicans: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Nunquid non se deos esse sibi persuadent, qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de conciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod suis dogmatibus aduersetur, illicò tanquam hominum commentum reijciunt: tanquam homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: qui postea in infernum detractus est in profundum laci. Certè quicunque sunt hoc ingenio prediti, quamlibet glorientur se certos esse, quòd habent spiritum Dei: certum est, quod non Dei, sed satanæ spiritu aguntur. Non est ex Dei spiritu quæ inflat scientia, sed quæ per charitatem ædificat, ea demùm est ex Dei spiritu. Cęterùm quę charitate vacua est, haud aliter se habet, atq; cibus sine digestione. Sicut. n. cibus indigestus, cum nõ fuerit benè concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, non nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animę, si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes? Quamobrẽ rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nõdũ scit quomodo oporteat eum scire: nescit. n. quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas.

Scientia sine charitate noxia. *1. Corinth. 8.* *Aug. ser. 53. de verbis Domini.* *Max. centuria 4. c. 50.* *Dæmon vnde.* *Lucæ 10.* *Genes. 3.* *Sap. 2.* *Genes. 3.* *Rom. 5.* *Rom. 11. 12.* *Psal. 48.* *Ezech. 28.* *Cherub.* *Seraph.* *Esaiæ 14.* *Scientia ex Dei spiritu.* *1. Corinth. 8.*

Quisquis igitur ad ædificationem, nõ ad destructionem habere vult scientiam, primùm seipsum scire studeat: sic enim futurum est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Porrò spirituale ædificium stare non potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaq; se ante faciem suam homo, suam secum reputet imbecillitatem, mox illud consequatur, vt sit non inter alta sapientes, sed inter humilibus consentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate. superiores se alios arbitrabitur: atq; aliorum, præsertim verò maiorum, plus quàm suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit: non modò, non se pręferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quantò se dimiserit magis, tantò facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, quàm ostij mensura patitur, altius erexerit, e vestigiò quassato capite collidetur. Ad eundem planè modũ habet se mens hominis: quantò se dimiserit magis, tantò facilius cauebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoq; dictum legimus. Confiteor tibi pater, Dñe cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapiẽtibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis. Et in prouerbijs clamat sapientia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. Docebit autem eum, ea quę

Scientiã habere cupiens primũ seipsum scire studeat. *Rom. 12.* *Philipp. 2.* *Matth. 11.* *Prouerb. 9.* *Scientiæ comparandæ ratio.* *Prouerb. 9.*

non inflatur charitas, ne velit eſſe ſicut Lucifer ille, qui dicebat in corde ſuo: In cœlum con-
ſcendam, ſuper aſtra Dei; exaltabo Solium meum, ſedebo in monte teſtamenti in lateribus
Iſaia 14. Aquilonis. Aſcendam ſuper altitudinem nubium: Similis ero altiſſimo. Sed ſecum ſui poti-
us generis mortalibus comparet, ac nō modò non ſe illis, verùm ſibi potius illos anteponat.
Si ſecum ipſe reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illum ſenſum hęc habere ſcriptu-
ra viſa eſt: homo ſum & ego, non minus, ac fortaſſe magis etiam, quàm eorum aliquis errori
obnoxius: Ac ſi fortè illi peccatores fuêre, quāto ſunt maiores iniquitates meæ, quę ſuper-
Pſal. 37. greſſæ caput meum, & ſic onus graue, grauatæ ſunt ſuper me. Fieri poteſt, vt hallucinet: ve
error ſit, quod mihi verum nunc eſſe videtur: quamobrem non cōmittam, vt ab eo temerè
diſcedam, quod tantò omnium conſenſu, tot ſeculis receptum, quòd ab ijs etiam, qui ex v-
niuerſo orbe Chriſtiano, viri doctrina & pietate præ cęteris inſignes, vnū in locum hac ipſa
de cauſa cōgregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum eſſe video. Fortaſſis illi viderunt
aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non poſſum: Fortaſſis ſi præſens in
eorum conſeſſu adfuiſſem, & quibus illi rationibus, hoc ita ſtatuerunt, audiuiſſem, idem
1. Pet. 5. quod illi ſenſiſſem. Hoc ſpiritu qui præditus eſt, nihil dubitet, quin is ex Deo ſit, qui reſiſtit
ſuperbis, humilibus autem dat gratiam.

Parænesis cum totius operis peroratione.

CAP. XCIII.

HVNC ſpiritum dari ſibi poſtulent omnes, qui Chriſtiani & Orthodoxi cen-
ſeri volunt: quos in extrema operis huius noſtri parte, viſum eſt nobis iiſdem
Philipp. 2. verbis affari, quibus Philippenſes olim Paulum eſſe legimus alloquutum. Si
qua, inquit ille, cōſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas
ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum.

Scripſit hæc ad Philippenſes Paulus, à cuius ſanctitate quamuis ita longè
nos remotos agnoſcamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti ſoluamus, non dig-
nos ingenuè fateamur: quibus tamē alijs, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem
duximus, verbis rectius alloqui poſſumus fideles oēs, quorum cura fidei noſtræ peculiari-
Hebr. 13. ter eſt à Deo cōmiſſa: eos præſertim, quibus nihil quod receptum eſt, placet: qui nouis qui-
buſdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſię catho-
licę vnitate, in fraterna charitate gaudere: ſed ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica, ſe-
cundum Prophetica & Euangelica promiſſa, diffunditur, ſe dirimētes, in parte eſſe. & pars
dici, quàm à Catholica nomen ducere malunt: nec amant nobiſcum idipſum, ad quod nos
1. Corinth. 1. toties hortatur Apoſtolus, cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcū confiteri Chriſtum: quin
altara contra altare erigere, cathedram contra cathedram conſtituere conantur. Hos itaq;
prę cęteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra,
quam pro ſalute eorum gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto, ſi quod ſolatium charitatis,
ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum.

Conſolatio noſtra CHRISTVS. Quatuor ſunt, per quæ Paulus Philippenſes obſecrat. Primo loco: Si qua, inquit, conſola-
tio eſt in Chriſto. Non cuiuſuis, verùm eius, quę eſt in Chriſto cōſolationis meminit: in Chri
2. Corinth. 1. ſto, qui pater eſt miſericordiarum, & Deus totius conſolationis: qui conſolatur nos in omni
tribulatione noſtra. Ipſe enim ſolus eſt, per quem abundat conſolatio noſtra: ipſe ſolus eſt
Matth. 11. qui dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, & inuenie-
tis requiem animabus veſtris. Quærat qui volet ex auro & argento, quærat ex amplitudine
poſſeſſionum, quęrat aut ex doctrina excellenti, aut ex eloquentia ſingulari, quærat ex qua-
cunq; tandem earum rerum cōſolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cum primis
eſſe videntur expetendę: nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nul-
Ioan. 16. lam. Solus Chriſtus eſt conſolatio noſtra, pax, quies, & tranquillitas noſtra. Sic enim ipſum
iamiam ex hoc mundo migraturum, ſuis dixiſſe legimus. In mundo preſſuram habebitis, in
Galat. 4. me verò pacem. Quamobrem ò filioli, quos iterum in Chriſto parturimus, ſi vultis in Chri
ſto pacem, ſi vultis in Chriſto conſolationem habere, quam ipſi cupitis obtinere, nobis ean
dem in Chriſto & propter Chriſtum conſolationē adferte. Conſolemini nos, qui pro Chri-
ſto legatione fungimur apud vos, vt viciſſim Chriſtus conſoletur vos: Conſolemini nos: im
plete gaudium noſtrum.

2. Corinth. 5. *Solatiū charitatis.* Dicit ſecundo loco Paulus: Si quod ſolatium charitatis. Nulla ex re maius eſſe po-
1. Ioan. 4. teſt, quàm ex charitate ſolatium: Siquidem vbi charitas eſt, ibi, Deus eſt: Deus eſt enim
Vbi charitas, ibi DEVS. charitas. Quapropter quod ex charitate, hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſola-
tium, quod habet fraterna charitas, quæ triſtia pariter & læta facit communia, implete
gaudium noſtrum.

Societas ſpiritus quæ ſit. Addit tertio locò: Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud non eſt, quàm con-
iunctio fidelium, quam efficit Spiritus ſanctus: per quam vnum corpus, vnus ſpiritus ſumus
Epheſ. 4. omnes: Hac ſocietate nulla eſſe poteſt, neque firmior neque iucundior: De hac ſocietate
ſi eſſe vultis, ſi ad corpus Chriſti pertinere, ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium
noſtrum.

Viſcera miſerationis. Subdit quarto & poſtremo loco: Si quæ viſcera miſerationis. Si nondum obriguerunt
ſenſus veſtri, ſi pijs ducuntur adhuc affectionibus animi veſtri, implete gaudium noſtrum.
Matth. 5. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam cōſequentur. Capiat itaq; vos nunc noſtri
Matth. 7. miſericordia, ſi extremo illo die miſericordem Iudicem habere vultis: Nam qua menſura
Gaudiū impletum. menſi fueritis, eadem remetietur vobis; Quare ſi quæ ſunt in vobis viſcera miſerationis, im

plete

plete gaudium nostrum. Inchoatum quidem fuit gaudium hoc ante annos prope sexcen-
tos, & ad hæc vsque nostra tempora continuatum: sed proh dolor, proximis his annis supe-
rioribus, est non leui tristitia contaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam accepisse puta- *Poloni constantes*
tis, quòd cùm iam à sexcentis annis propè Christi receperit Euangelium Polonia, tantam *in religione à 600.*
in eo tuendo gentis nostræ constantiam videre semper licuit, vt ab eo nunquam in aliud se *annis.*
cuin suis, quàm Christi potius Euangelium transferri passa sit? Verùm gaudium hoc nostrũ
valdè est imminutum, posteaquam paucis his superioribus annis, ab eo, quod nobis tradi- *2. Pet. 2.*
tum est, sancto Dei verbo plerosque recessisse videmus: quibus melius erat non cognoscere *Gala. 5. & 3.*
viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Currebatis benè: quis vos fasci-
nauit non obedire veritati, quam semel amplexi fueratis? Quare si qua consolatio in Chri-
sto, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete
gaudium nostrum: Date operam, vt quod magna cum laude fuit à maioribus vestris incho-
atum, & ab illis quidem constanter ad extremum vsq; vitæ diem, à vobis autem aliquandiu
continuatum, optato fine terminetis, & sicut à maioribus accepistis, ad posteros transmit-
tatis. Quod ad nos attinet, qualescunq; sumus, indigni quidem, sed ministri tñ Dei sumus: *1. Corinth. 4.*
pro Christo legatione fungẽtes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc nostram vo- *2. Cor. 5.*
luntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non ignoratis Apostolos vestros Adalbertum & *Iacob. 1.*
Stanislaum, quorum admirabilis vitę sanctimonia toti est orbi testata. Quod illi nobis Euã- *Apostoli Poloniæ*
gelium sanguine suo signatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipsi ab Apo
stolis, quod nos ab ipsis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem accepimus,
hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod si vita nostra longè dissidet ab eorum vita, ag-
noscimus peccata nostra, sed certè doctrina nostra ab illorum doctrina non dissidet. Non
quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum est: quod ab illis accepimus, non quod
ipsi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res est non ingenij, sed doctrinę: non vsurpationis
priuatæ sed publicæ traditionis: non à nobis prolata, sed ad nos producta: quam ita vt pro-
ducta est ad nos, adferimus ad vos: non institutores ipsi, sed sectatores: non ducentes, sed se-
quentes: non auctores, sed custodes. Memores illius, quod verum veri Dei cultorem Paulus *1. Timoth. 6.*
admonet: Depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi
nominis scientiæ: quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud nos ab his qui
pręcesserunt nos sanctis patribus fuit depositum, id iuxta Pauli monita fideliter à nobis cu-
stoditum vobis nunc reddimus. Quamobrem si nullas ad vos prophanas vocum nouitates
adferimus, si à Paulo docti, quod à patribus depositum fuit apud nos fidei talentum, id ma-
gna fide custoditum, vobis reddimus: iterum atq; iterum rogamus vos, & obsecramus, im-
plete gaudium nostrum.

Sed vos iam pridem nosse proculdubio cupitis, quanàm tandem ratione gaudium no- *Gaudium implere*
strum per vos impleri velimus. Non est cur anxio sitis & solicito animo: nihil difficile, nihil *quomodo.*
durum & molestum, nihil quod non cum voluptate potius, quàm cum labore coniunctum
sit, vobis præscribemus. Neq; n. aliter nos à vobis, quàm sicut Magister noster Paulus olim *Philipp. 2.*
à Philippensibus, impleri gaudium nostrum postulamus. Principio vt idem sapiatis omnes:
deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Estne aliquid in hoc laboris & *Deu. 30.*
molestiæ? Nunquid non dulce potius cumprimis & iucundum est, quod à vobis exigimus?
Non vt maria transmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, nõ vt aut
opes abijciatis, aut sanguinem vestrum profundatis, aut aliquam corporibus vestris mole-
stiam adferatis, nihil horum aut similium præcipimus. Ac si quid tamen huius generis pro
Christo legatione fungentes præciperemus, certè Christi causa non modò non detrectare,
verumetiam summa cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam si nullos
non perfert labores & molestias agricola, nulla non adit pericula mercator, nullis nõ discri-
minibus vitam suam obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queãt: quo tamen, an sint poti-
turi, certum adhuc non est: & si maximè potiti sint, persæpè tamen citius opinione sua dimit
tant, necesse est. Si mox perituri commodi causa perferunt isti tam acerba multa, tam alacri-
ter, vos non multo maiore alacritate eadem omnia latori essetis, vt infinitum, nec vllo vn-
quam tempore vobis periturum thesaurum, ibi consequi liceat, vbi neq; ærugo, neq; tinea
demolitur, neq; fures effodiũt, aut furantur: vbi quasemel potiti fueritis vita beata, ea per-
petuò frui licebit? Sed tamẽ nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod *Matth. 6.*
nos pro Christo legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non supra vos est, neq; procul *Deu. 30.*
positum, nec in cœlo situm, vt possitis dicere: quis nostrum valet ad cœlum ascẽdere vt de-
ferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare positum, vt cause-
mini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus au
dire & facere quod præceptum est? Sed iuxta vos est sermo valde in ore vestro & in corde
vestro: vt faciatis illum. Breue verbum est, & expeditum. Hoc tantùm hortamur vos, ora- *Idipsum credatis,*
mus & obsecramus, vt idipsum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid est facilius, *eandem charitatem*
quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuosius? Videtis quàm *habeatis.*
sit expeditum, quod à vobis postulamus, modò voluntas adsit, dictum ac factum, gaudium *Philipp. 2.*
nostrum per vos erit impletum. Neq; enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur *Philipp. 2.*
in nobis & velle & perficere.

Sed hîc dicet vestrum aliquis: Quid hoc rei est? tanquam cum infidelibus ita nobiscum *Credere quomodo*
agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non est, sed minimè suf- *oporteat.*
ficere putamus, si quomodocunq; tandem vos credere profiteamini, verùm sic iubet Pau-
lus, ita vos credere velimus, vt idem credendo sapiatis. Non vt singularem siue solitariam
quisq; suam, non vt Vvittembergensis, non vt Tigurinam, nõ vt Augustanam, non vt aliam
quamcunq; (iam. n. proh dolor, inditur fidibus, nõ vna fides retinetur) sed vt catholicę fidei
confes-

confessionem Christianam vnanimiter omnes amplectamini. Quę malum isthæc est amentia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem nomine Christiani fuerimus appellati, quòd nunc pleriq; tam præclarum nomen hoc fastidiunt, & Euangelici quàm Christiani vocari malunt? Scilicet extra Christum, Euangelium esse potest? Quid est Euangelium? lęta annunciatio. Potest autem extra Christum læta esse vlla annunciatio? Sempiterni væ, & æternę mortis annunciatio extra Christum esse potest, lętę alicuius rei nuncius extra Christum esse non potest. Quamobrem vnde discessistis, eò redeatis, neq; nomen illud fastidite, quod est super omne nomen, quod solum præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prædicari de nobis potest gloriosius, quàm si quemadmodum qui pręcesserunt nos oẽs, ex quo tempore Christi semel Euangelium recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes. Christiani non ita pridem vocati estis, Christianis parentibus prognati, à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiam semper & esse & dici velitis: neq; vos ab illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare non potestis. Etiam atq; etiam obsecramus vos per nomen Domini nostri IESV Christi, cuius nominis & ipsi communione gaudemus, & vos nobiscum vnà maiorũ nostrorum exemplo gaudere cupimus, vt idipsum dicatis omnes, idipsum sentiatis, idem sapiatis, & nõ sint in vobis schismata: sitis autem perfecti, in eodem sensu, & in eadẽ sentẽtia. Memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes: quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterum iugo seruitutis contineri: nolite effici serui hominũ. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorum alicuius opinionem cum sequimini, quid aliud quàm hominis opinionẽ sequimini? Atqui mendacem omnem hominem esse digito Dei scriptum est. Nolite sic eorum alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesię, quæ firmamentum est & columna veritatis, sensum & consensum, posthabendum esse puteris. Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) nõ rarò fit à multis, verbum hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis dignati fueritis, videte nunquid non germana sit hęc idololatria? Fugite idola per Deum immortalem. Non est deus Caluinus, non est deus Lutherus, non est deus Bucerus, aut quicunq; tandem alius ex illis, qui multò crudelius Christi corpus sanctissimum tractauerunt, quam illi ipsi qui Christum in crucem egerunt. Tunc enim venerunt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc venerunt isti speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & diruperunt, ac in multas partes conciderunt totum corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit: & inter manus Christianorum non est iam integrum corpus Ecclesię. Quamobrem eorum sectatores esse nolite, per quos tam nefarium scelus patratum esse videtis: sed Spiritum sanctum per suum vas electũ, vos vt idem sapiatis monentem, audite. Non vt suam quisq; propriam confessionem adferat, sed vt qui vos esse Christianos profitemini (libet enim receptum hoc nomen potius vobis tribuare, quo superstitibus etiam Apostolis Antiochię primum eorum vsi discipuli leguntur, quàm nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à nouarum rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idem sapiatis quod vestros, vel cõmunes nostros potius maiores Christianos, citra dubitationem vllam, sapuisse cernitis, qui nos præcesserunt cum eodem signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit hæc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos idola coluisse, & nunc demùm Christum prædicari cœptum esse, nunc demùm vestris oculis Euãgelij lucem affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animum inducatis. Sexcenti iam sunt, & amplius anni, sicut annalibus nostris memoriæ proditum legimus, cùm per Christum Deum nostrum ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionem perducti, qui postquam semel nos ab idolorũ cultu reuocauit, quæ nunquam satis est prædicanda bonitas illius & misericordia, non permisit deinceps vnquã sanguine suo nos ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur sapiatis, quod parẽtes, quod aui, quod proaui, quod ataui vestri, qui piè Christum coluerunt, iam inde à sexcentis & amplius annis sapuerunt, quandoquidem & ipsi non diuersum ab eo sapuerũt, quod reliquus orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptum, & per longam Episcoporum & sacerdotum successionem ad nos vsq; perductũ sapuit semper, & sapit etiam nunc, & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, non Germana, quã vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur. Non est huius vel illius nationis aut prouincię, vt nationalis aut prouincialis dici queat. Est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarum orbem, quàm latè patet Christianũ nomen diffusa, neq; triginta his aut quadraginta annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis conditus est, initiũ habuerit. Fuit ante legem obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quàm illustrioribus aliquibus notis expressa: posteaquam verò apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, vt nihil iam ad eius perspicuitatem deesse videtur. Hanc igitur fidei catholicę confessionem Christianam vobis cõmendamus, vt quod audistis ab initio, id in vobis permaneat. Quia si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatem habebitis nobiscum, & societas nostra erit cum patre & cum filio eius IESV Christo. Hanc & Paulus vobis cõmendat, cum vt idem sapiatis monet. Quid enim est aliud idem sapere, quàm catholicam fidem retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatem: hoc est diuersum sapere, sapere plus quàm oportet. Certè non oportet sapere plus quã omnes sapiunt. nam sic sapere, desipere est. Sicut etiam dicit Paulus: Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Credere sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit, etiam si cætera credat omnia, quæ in symbolo continentur, inanis est fides eius: quando non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessarium ad salutem

habere

Euangelium quid.
Euangelium extra Christum esse non potest.
Philipp. 2.
1. Corinth. 1.
Galat. 5.
1. Corinth. 7.
Psal. 115.
Idololatria quæ.
Platonis consilium.
1. Corinth. 10.
Idololatria hæreti.
Ioan. 19.
2. Tim. 3.
Idem sapientes.
Actor. 11.
Philipp. 3.
Poloni quando Christiani facti.
Fides catholica, non Polona, vel Germana.
Titum 2.
1. Ioan. 1.
1. Ioan. 1.
Philipp. 2.
Idẽ sapere quid sit.
Rom. 12.
Rom. 1.
Ecclesiam catholicã non credens, nihil credit.
1. Corinth. 13.

habère Prophetiam, nosse mysteria omnia, & omnem scientiam, vt si quid alicui forte parum perspectum sit, de salute animę suæ periclitetur. Vnum est necessarium, dicit Christus: Vnum est ad salutem necessarium: quo si quis vno fuarit destitutus, nihil est, quod se salutē consequi posse, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens: Eandem charitatem habentes. Loquatnr aliquis linguis hominum aut Angelorum, si charitatem noo habuerit, factus est velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Prophetiam, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiam: habeat omnem fidem, ita vt montes transferat: si charitatem non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum omnes facultates suas, tradat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem non habuerit, nihil ei prodest. Sola est charitas, quam qui babet, nihil ei deest eorum, quę ad benè beateq; viuendum pertinent: quam qui non habet, frustrà habet cętera omnia. Fratres sumus, vnum Deum inuocamus, in vnū Christum credimus, vnū Euangeliū legimus, vnū Psalteriū recitamus, vnū Amen respondemus, vnū Alleluya resonamns, vnū Pascha celebramus: qnid causæ est, ꝙ vos foris estis, nos intus sumus? Quid causæ est, qnòd altare contra altare erigitis, quòd cathedram contra cethedrem constituitis? Quid ceusæ est, quòd Peulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cum nostris & vestris maioribus, idem cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verùm eb orbe tarrarum vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, easdem scripturas habetis, hoc solum minus habetis, quòd minus habet, qui charitatem non habet. Si esset charites, nulla asset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schismeta facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio non excœcarentur. Ante quem Ambrosius quoq; Nouatianus, inquit, & alij non paruæ scientiæ fuerunt, sed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauarunt. Chrysostomus qnoq; non aliundè prognatas esse docet bæreses, quàm quòd non diligerent fratres, & secundis eorum successibus inuiderent. Si charitas adesset, quādoquidem non inflatur charitas, nunquam eò tumoris ventum esset à quibusdam, totum vt orbem Christianum desipere, se verò solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adesset, quandoquidem non cogitat melū charitas, nunquàm hanc de nobis opinionem nonnulli concepissent, quod secus quàm intelligimus ipsi seripturas intarpretemur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas edesset, causæ nihil esset, quamobrem idem nō saperemus oēs. Obsecremus vos per Christum, nunquid non eundē nobiscum in cœlis patrem inuocatis? nunquid inuocantes non eadem ab eius filio nobis præscripta formule vtimini, dicentes: Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnā tantùm cōiugem habere voluit. Qui patrem vnum agnoscimus, quare metrem etiam vnam non agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuisus non est Christus, cur ipsi dinidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si membra sumus vnius Christi corporis, cur eb eo vos præciditis? Iterum atq; iterum per Deum vos obtestamnr immortalem, implete geudium nostrū: consonate paci, cohærete vnitati, acqoiescite charitati, cedite veritati, quo lætari queamus de concordia vestra, & gratias agera Deo de salute vestra, quam non potestis habere, nisi in Ecclesia catholica. Extra Ecclesiam catbolicem, quid enim prohibet quominus Augustini verbis vtamur, omnia potestis habere præter salutem. Potestis habere honorem, potestis habere sacramenta, potestis etiam cantare alleluya, potestis respondere Amen, potestis Euangelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spiritus sancti fidem habere & prædicare: sed nusquā nisi in Ecclesia catholica salutē potestis inuenire. Extra hanc haberi possunt omnia: sola ea, quæ sola salutem adfert charitas, extra Ecclesiam haberi nō potest: Neq; enim dinidit vnitatem, quisquis habet charitatem. Hęc est quę facit vnanimes: quales vt sitis, cùm Paulo vos hortamur: vt vno sitis & eodem animo, quo sumus nos, quo fuerunt olim nostri & vestri maiores, qui piè Christū coluerunt: vt de vobis quoq; dici queat, ꝙ de nostris aliquando maioribus dictum legistis: Multitudinis credentium erat cor vnnm, & anima vna. Ecce quàm bnnum & quàm iucundum, habitare fratres in vnum. Quàm iucundnm accidit aurihus, & suaue cùm legitur: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati, quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuarsus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus: eadem mente, vno consilio. Congregatus est populus, quasi vir vnus in Ierusalem. Vnnm est nacessarium, vnum est ad salutem necessarium: vnum hoc illa ipsa hora, qua iam traditurus erat seipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, petiuit à patre CHRISTVS dicens: Peter sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et paulò pòst: Non pro eis autem rogo tantum, sed & pro eis, qui credituri sunt per varbum eorum in me, vt omoes vnum sint: vt sicut tu pater in me & ego in te, ita & ipsi in nobis vnum sint: vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus, vt sint cōsūmati in vnū. Neq; verò petiuit hæc à petre modò repetitis vicibus, verū etiam hæc fuit causę potissima, sicut à Ioanne scriptum legimus, quamobrem turpissima morte cōdemnari voluit, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Et præclarè dictum est à quibusdam patribus: DEVS vnus & est, & esse creditur, non minus propter concordiam ant æqualitatem substantiæ, sed etiam vt hoc nomen vnitatis DEO sit commune cum alijs qnibus geudet. Pax enim & charitas, & similia vocitatur, per hæc nomina nobis præstans, vt his virtutibus trensformemur ad Deum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita migraturus ad patrem suum cœlestem, nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit quàm pacem: cùm non aliud sit patrem precatus diligentius, quàm vt vnū cum ipso, vnū & inter nos essemus: cum & mortis illius tam acerbæ, tem etiam ignominiosæ, nō alia causa fuerit: quàm vt dispersos congregaret in vnum: cur vos, quod nobis testamento legatum est, id repudiatis? cur CHRISTI precationem ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium,

quantum

Luce 10.
Eandem charitatem habentes.
Philipp. 2.
1. Cor. 13.
Charitatis laus.
Fratres sumus etc.
Charitatem hæreticis non habens.
Aug. de baptismo paruulorū cont. Donatist. lib. 1. cap. 11.
Rom. 10.
Amb. in epist. ad Corinth. 3.
1. Cor. 13.
Hom. 2. in epist. ad Timoth.
Malach. 2.
Matth. 6.
Rom. 8.
1. Cor. 1.
1. Cor. 12.
Extra ecclesiam salus & charitas haberi non potest.
In serm. super gest. cum meruto.
Vnitatis Christianæ laus.
Philipp. 2.
Actor. 4.
Psal. 132.
Iudic. 20.
Ibidem.
1. Esdr. 3. & 9.
Luc. 10.
Ephes. 5.
Ioan. 17.
Sapient. 8.
Ioan. 11.
Christus cur mortuus.
Ioan. 14.
Ab Epis. Prouinciæ Ponti, quæ ep. habetur.
Tom. 2. cōciliorum nouissimè impressorum.

quantum ad vos pertinet, irritū & inane redditis? dum quod anteà dispersum, postea san-
guine illius fuit pretioso congregatum, id vos iterum dispergere conamini? Estne hoc Chri-
Ephes. 2. stianos esse? estne hoc Euangeliom Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Fecit
enim vtraq; vnum dicit Apostolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiam quàm duo. Al-
tare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram cõstituitis. Obsecramus vos, quid
est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ cacange-
lium propagare? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui spargit. Nolite
charissimi, nolite spargere cum Satana, sed cõgregate potius cum Christo: vel saltem, quod
semel est pretioso Christi sanguine cõgregatum, id nec ipsi spargite, nec ab alijs dispergi pa-
tiamini. Sitis vnanimes, vt quamuis corpora diuersa sint, eadem tamē in illis mens, idem a-
nimus, eadem voluntas, idem sit sensus omnium. Nolite suam quisq; propriam confessio-
nem adferre, suam quisq; solitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem sequi: qui sicut p-
pria sua temeritate segregauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem
segregati, & in tot sectas dissecti, vt earum vix iam etiam numerum inire liceat. Verùm nō
Vnanimes idipsum sentientes. est nisi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis vt Paulus mo-
nat: vnanimes, & idipsum sentientes: Nam hi demùm sunt vnanimes, qui sentiunt idipsum.
Philipp. 2. Sicubi verò scinditur incertum studia in contraria vulgus, sicut (proh dolor) in hac nostra
Rom. 15. prouincia fieri non ita pridem cœptum esse videmus, ibi vnanimitas esse non potest. Nihil
1. Cor. 1. & est autem, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenses scribens, tam fre-
2. Cor. 13. quēter inculcet Apostolus, quàm vnum hoc: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idem
Philipp. 2. sapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum toties tam diligenter præcipit,
nolite committere, vt in eo parum ipsi dicto audientes fuisse videamini. Vultis ædificare
Psal. 121. ciuitatem? Hierusalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hierusalem legitis, quòd
Genes. 11. ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. In Babylone contrà, sicut linguarum,
ita & sensuum & rerum omnium horrenda quædam fuit confusio. Ciuitas Hierusalem v-
In psal. 121. num corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, vt inquit Hylarius, neque
singulis indiscretum aceruum, & informem cumulum vnitis, sed per fidei vnitatem, per
charitatis societatem, per operum, voluntatisq; concordiam, per sacramenti vnum in om-
nibus donum, efficimur omnes vna ciuitas Hierusalem: efficimur vnus cœtus sanctorum,
efficimur vnum corpus Christi: A quo dissidentes, & se peccatis suis præcipitantibus sepa-
Psal. 67. rantes, participationem sanctę huius domus non habent: in qua non facit habitare DEVS,
Psal. 121. nisi vnanimes: cum sit participatio ciuitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idem sapi-
1. Pet. 2. unt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes idipsum sentientes, ibi ciuitas Hieru-
Timo. 3. salem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ædificata: ibi est vna, sancta catholica, Aposto-
Hier. 51. lica Ecclesia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaq; ciuitatem ædificate charissimi,
Esaiæ 13. vel vt ipsi potius hęc esse ciuitas queatis, elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis,
Hier. 50. 51. & saluet vnusquisq; animam suam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas
Psal 136. suos Deus Babyloni comminetur. Quæ quidem non illi tantùm, de qua propriè scripse-
Lutherus Babylonem ædificauit in Germania. runt, verumetiam ei, quam illa significauit euenisse, videmus omnia. Ædificauit memoria
nostra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid superest malorum ex his omni-
bus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neq; tamen eorum
adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam Mariæ Regia
Philippi coniugis tempore per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio
Matt. 18. in idipsum. Quibus non fuit regnum illud agitatum procellis & tempestatibus? quæ non
Luc. 11. pertulit naufragia? quibus non est iactatum infortunijs, quoad in ea Babylon ædificaba-
tur? Agite, ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Non po-
test esse falsum, quod dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Sic
ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus in lapides diuisa, corruit: nauis in tabulas
discissa, demergitur. Quamobrē tanquàm pestem vnam omnium teterrimam fugite diui-
sionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri voca-
mur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate, nullius rei maiorem, quàm vestræ
2. Cor. 11. salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & ijsdem ma-
ioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè
patet in eo Christiana religio: sed implete gaudium nostrum, vt idem sapiatis, eandem cha-
ritatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes.

Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam. Cæterùm quò minus gaudium hoc nostrum impleri possit, duo potissimum obstare vi-
dentur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cum Paulo nostro paternè vos hortamur &
monemus: qui statim subiungit: Nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam. Nihil est
Contentionis fructus. quod perinde obstat, quominus homines idem sapiant, eandem charitatem habentes vna-
Philipp. 2. nimes, idipsum sentientes, atq; contentio. Quod etiam ille videtur indicare, qui dixit: Vni-
Petrus Cluniacensis lib. 5. tatem assequi non meretur, quisquis non ipsam, sed quod vult ipse, tuetur. Hæc enim con-
Epist. 16. tentio irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam persæpè caliginem oculis mor-
1. Tim. 6. talium offundit, vt cœca mens, quod rectum est, videre non possit. Vt verissimè dictum sit
Aug. de hær. cont. Manich. li. 1. ca. 17. ab Augustino, quòd hæretici dum litigant excœcantur. Quod ita factum esse nostris ipsi
nunc oculis cernimus. Quamobrem etiam alio loco PAVLVS, pugnas legis, & ver-
borum vitare iubet: quòd ex his oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphamiæ, suspitiones
malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et ite-
rum: His qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniqui-
Rom. 2. tati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Corinthios scribens: Si quis autem
1. Cor. 11. videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.
Iacob. 3. Ad eundem modum & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & contentiones in cordibus.

negat

negat eam ibi reperiri sapientiam, quæ desursum est, descendens à patre luminum, sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quę autem desursum est inquit, sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis cōsentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi, sapientiam, quæ desursum est à patre luminum. Hæc.n. est pudica, quoniam castè intelligit: est pacifica, quoniam à proximorum societate propter elationem se non disiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se pręfracti, sed facilè credit veritati. Contra verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapiētiam, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini: cùm ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconstantiam & omne opus prauum, vbi zelus est & contentio. Quid.n. apud illos constans. quid fixum & stabile cernere licet, apud quos altereationes istæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis est supe rius indicatum, quemadmodum subinde varient sententijs, dogmata sua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore quæritur Gregorius Nazianzenus, cùm feruerent maximè disputationes, tum refrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quę in credēdo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quòd sicut ille dixit: Nimium altercādo, veritas amittitur. Neq.n. vllum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigandam, quàm si suprà quàm scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Præclarè Deum alloquēs Augustinus: Veritas, inquit, tua nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à cōmuni propellitur ad sua hoc est, à veritate ad mendacium. Qui.n. loquitur mendacium, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligenter vobiscum expendere velitis. Non est inquit Augustinus, huius aut illius, sed est omnium veritas: omnes ad eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omniū est per charitatem, nemo sibi propriè vendicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur Veritas. Atque hic est fructus contentionis, quòd, dum suam quisque vult esse veritatem, quæ omnium est, amittitur veritas: quam non alibi quàm apud omnes, hoc est, in Ecclesia catholica reperire licet. Præclarè scriptum est ab Eusebio Emisseno: Fides religionis catholicæ lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentum salutis æternæ. Quicunque hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunque per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum: sic facit, quomodo si absque fundamento ædificet domum: aut si prætermisso ostio, velit introire per tectum: vel si nocte sine lumine inferat gressum totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Verissimè dixit hæc Eusebius. Nam qui loquitur alio quàm omnium, quàm Ecclesiæ catholicæ sensu, de suo loquitur, mendacium loquitur. Cùm rectè scriptum sit ab Augustino: Quisquis ab Ecclesiæ ventre separatus fuerit, necesse est, vt falsa loquatur. Qui etiam alio loco dicit: Sola est Ecclesia, in qua mysteria superna veraciter contemplemur. Vnde ad Mosen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis super petram. Et paulò pòst: Tollam manū meā, & videbis posteriora mea. Quia.n. ex sola Ecclesia Catholica veritas cōspicitur, apud se esse locū Dn̄s perhibet, de quo videatur.

Sapiētia diabolica.
Sapientia diuina.
Disputationes pernicies.
Greg. Nazanz. lib. 1. Theolog.
Veritas altercando amittitur.
1. Corinth. 4.
Aug. li. 12. confess. cap. 25. & in psal. 75
Veritas est omnium.
Ioan 8.
Fides Catholica.
De Symbolo homilia 2.
In psal. 59.
Serm. 181. de tēpor.
Lib. 2. de Genes. contra Manichæos cap. 8. & cont. epist. Manichæi ca. 6.

Contentio materia est iracundiæ. Est aūt iræ proprium, quòd facilè fallitur, fallitque: ita vt iracundorū ferè neminem veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quę priuatum, quæ suum esse vult, quod publicum, quod cōmune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem August. scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontē ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquam dixit, nihil per contentionem: adiunxit statim, neque per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, sublata simul erit omnis cōtentio: cui iam nō alia ferè causa est, quàm quòd quęritur ab hominibus gloria. Vere namque dictum est à Sapiēte: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quę plerunque facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent cōtentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset aūt inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrātes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis cōtentiones effugere? fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas: quæ statim vt accesserit, facessat illa necesse est. Sicut mater hæreticorum superbia, sic mater piorum omnium est humilitas. Vultis audire loquentē superbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant Orthodoxi veteres, theologorum scholæ, auctoritas conciliorū & Pontificum, consensus tot seculorum ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritus sanctus, quod adferūt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu satanæ, & alienata mente profectum est. Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesię tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendūt, exitiabile venenum est Satanæ. Quod ego doceo, spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis: vel quòd egeat iudice: aut, vt oēs cęcutiant, ego non cæcutio. Nam cōscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possim de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciū, sed requiro obsequium: Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesię sanctorum: oēs perierunt, si senserunt, vt scripserunt, nisi qui forte resipuerunt ante supremum vitæ diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu cōmuni, aut blasphemiam cōmittunt in Spiritum sanctum, & subuertunt Christianismum. Hæc est superbiæ vox: Nunquid autem hic hominem prę se quen-

Contentio materia iracundia.
Philo lib. 2. allegoriarum epist. 60.
Aug. epist. 64.
Gloria inanis filia superbia.
Philipp. 2.
Prouerb. 13.
Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.
Philipp. 2.
Superbia mater hæreticorum.
Lutheri superba verba.

quam indicat? Tantum abest, vt se superiorem alium arbitretur, vt cęteros oēs prę se fungos esse iudicet. Videtis aūt, vt hie nō omnium, sed suam priuatam esse vult veritatem: vt quod omnibus ad fruendum Deus proposuit, id sibi propriè vendicet, & suum esse velit, quod est omniū. Itaq; à cōmuni propellitur ad sua, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mēdacium, de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatū, nihil vult habere suū. Quod omnium est, quod catholicum est, quod orbis totius Christiani cōsensu receptum est, in eo libenter acquiescit: id verum, id rectum, id amplectendum esse censet: etiamsi propter intelligentiæ tarditatem pleraq; non assequatur: se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet: ac non modò sa nō præfert cęteris, verùm sibi potius cęteros anteponit, se cęteros esse superiores arbitratur: eos pręsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt.

Ioan. 8.

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

Nil est quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æquè noxium, atq; laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis est, id tanquam tritum iam ab alijs & vulgare, quodq; nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinæ sit opinionem allaturum, reijcit & aspernatur: sed singulares quosdam exquirit intellectus, insolitos & hactenus inauditos excogitat sensus, nouas & solitarias, profert opiniones, quò possit digito monstrari & dicier, hic est ille. Hic illa, qui nobis Euangelium, quod ita multis seculis sub scamno iacuit, ingenij sui felicitate nunc tandem in lucem protulit: qui verum illius & germanum sensum aperuit, qui mētes nostras post tantam, quæ tam diu nostris oculis offusa fuit, caliginem, nūc demùm luce veritatis illustrauit. Quod ita lūgo seculorum interuallo nemo vidit Orthodoxorū, vnus hic vidit: vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Christiano Christum clarè nobis demonstrauit. Papè, quàm lōgo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic est ille, qui de cœlo descendit, qui nos iam tandem ab idolorum seruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoscere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Christi proprium est, id sibi vendicare conatur, dum se pro Christo coli vult, minimè cōtentus est eo, si vna aliqua de re singularem intellectum, & solitariam suam opinionem proferat: sed cùm in vno sibi videt successisse, mox alia simul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio sunt approbata, ac orbis iudicio suum anteponit, cum eo qui sedet in throno, dicēs: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta sit hæc pestis inanis gloriæ. Hæc est, quæ Cherub Angelum, qui cęteris præstare sciētia visus est, de cœlo deiecit. Hęc est, quę primos parētes nostros de Paradiso deturbauit. Hæc est, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc de Ecclesia Dei, in qua sola sunt pauperes illi spiritu, quorum est regnū cœlorum, præcipitat. Hæc est, quæ facit hæreticos. Hæc est, quæ facit schismaticos: ac quos nunc separat à cœtu piorum, hos postea separabit ab eo, quod pijs promissum est, regno cœlorum. Sic enim hæreticum describit Augustinus: Hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusq; sui gratia falsas, & nouas opiniones vel gignit, vel sequitur.

Apoc. 21.
Ezech. 18.
Genes. 3.
Matth. 5.
De vtilit. cred. c. 1.
Hæreticus quis.

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios oēs fugere Paulus, & humilitatē amplecti iubet: qua, qui præditus est, non modò se nulli: sed sibi potius anteponit oēs: nec adduci potest vlla ratione, sic vt de se magnificè sentiat, vt orbem Christianum totū cęcutiuisse, Christum tot seculis ignorasse, idola pro Deo coluisse credat, se verò solum videre, se solū sapere, se solum veram veri Dei colendi rationem tenere persuasum habeat. Vbi tanta est arrogantia, ibi nulla potest esse veritatis agnitio. Verum est enim, quod ab Augustino scriptum est, eam, quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentē. Cuius etiam sectator Beda: Sancta, inquit, scriptura, cōtra morem secularium doctrinarum, humilitatis Magistra existens, per humiles ædita scriptores, humilibus solùm auditoribus vel lectoribus patet. Ante quē Gregorius: Lumen intelligentię humilitas aperit, superbia abscondit. Et alio loco: Veritatis obstaculum esse dicit mentis tumorem: quia dum inflat, obnubilat. Resistit superbis Deus, humilibus aūt dat gratiam. Excelsus Dn̄s, & humilia respicit, & alta à lūgè cognoscit. Ad quem respiciam, inquit, nisi ad humilem, & quietum, trementem sermones meos? Vbi humilitas, ibi sapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi stultitia. Dicentes. n. se esse sapientes, stulti facti sunt. Abscondit mysteria sua Deus à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei mysteria cognoscere? Vultis ad veram sapientiam? vultis ad scripturarum intelligentiā peruenire? Sitis in oculis vestris paruuli: sitis non alta sapientes, verùm humilibus consentientes, sitis conualles potius, quàm montes. Nam in cōuallibus emittit Deus fontes gratiæ suę. Nolite sic de nobis, nolite sic de vestris & nostris maioribus, nolite sic de cūctis q̄ p orbē Christianū sunt diffusi, & Christi fidē profitentur, existimare: quòd aut fungi quidā & stipites sint & fuerint oēs: aut si quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum, & nostra sit improbitas, vt agnitam veritatē profiteri, & præ nobis ferre nolimus: ac secùs quàm intelligamus ipsi, vos doceamus. Extremæ cuiusdam arrogantiæ, ne dicamus an dementię, an impietatis potius fuerit, hanc de pijs omnibus tam impiam opinionem concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò stupidi, bardi, trunci sunt omnes quotquot à vobis ipsis inter vos dissidentibus dissentiunt? Certè non ita vos Paulus docet: sed in humilitate, inquit, superiores inuicem arbitrantes. Non modò, inquit Paulus, nemo præ se stupidos, bardos, truncos alios iudicet: verùm præstantiores arbitratus, se potius pleraque non assequutum existimet, atque ideò minus pręfractè suam opinionem tueatur: ac sicubi videt consensum omnium, sicubi videt vnanimiter aliquid ab Ecclesia Catholica definitum tanto seculorum interuallo constanter ab omnibus obseruatum: ne velit orbis totius iudicio priuatum suum anteponere: neque sic sibi soli Dei spiritum vendicet, vt cui propriè promissus & missus est, cum Ecclesiæ detrahat vniuersæ, Quin illi se submittat po-

Augu. serm 213. de tempore.
Lib. 3. in Samuel cap. 6.
In 34. cap. Iob. cap 17.
Lib. 23. moral. cap. 18.
Iacob. 4.
Psal. 138.
Esaie 66.
Prouerb. 11.
Rom. 1.
Matth. 11.
Psal 103.
Philipp. 2.

tius, illius placitis obtemperet; in captiuitatem redigat intellectum suum, in obsequium
Christi & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit simul quod monet Paulus, quod nos à vobis
tanto studio petimus, vt idem sapiant omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes idi-
psum sentientes. Fieri autem id alibi non potest, quàm vbi præstò adest humilitas, animique
modestia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commendare studet omnibus: ac quo- *2. Corinth. 10.*
minus quenquam illius pudere possit, Christi proponit exemplum, quò libentius illius ve-
stigijs incedamus. Hoc sentite, inquit, in vobis, quod & in Christo IESV: qui cum in forma *Hoc sentire in vo-*
Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, for- *bis, quod & in Chri-*
mam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Hu- *sto IESV, &c.*
miliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortē autem crucis. Propter quod *Philipp. 2.*
& Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: vt in nomine *Christus quomodo*
IESV, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confite- *sequendus.*
atur, quia Dominus IESVS Christus in gloria est Dei patris.

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam sempiternam gloriā per-
uenire? Christum ducem sequamini, quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingre-
diamini. Quid. n. ille? Cùm natura Deus esset, cùm se factis etiam ipsis Deum esse declarasset,
vt qui vel nutu mortuos vitæ restituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo mor-
bos quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoque sedabat, qui dæmonibus impera-
bat, ac alia multa faciebat, quibus apertè se Deum esse demonstrabat. Hic itaque talis cùm es-
set, nunquid per cōtentionem, nunquid per inanem gloriam sibi vendicauit, vt haberetur
æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homines, à patre
gloriā expectans: vt non per ambitionem, sed per humilitatem aditum ad eam esse demon-
straret. Vsque eò aūt se deiecit cùm esset summus omnium, vt nō modò velut homo versatus
inter homines esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret, ac omnibus iniurijs, quibus cæ-
teri mortales, opportunus fieret: verumetiam serui speciem in se, qui dominus est omniū,
susciperet: & quidem serui nocentis, cùm ipsa esset innocentia. Nam quod mali serui est, ca-
pi, alligari, flagris cędi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eò se demisisse contentus fuit, verū
etiam ad mortis vsque supplicium ceu facinorosus aliquis descendit, & quidem omnium ꝓ-
brosissimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij consequutus est? Quid aliud nisi quod *Luca 14.*
ipse dixit aliquādo: Qui se humiliat exaltabitur. Nihil sibi ipse quidem apud homines vsur-
pauit, nec ante tempus maiestatē suam iactauit: sed quò se magis ipse deiecerat, hoc eum e-
uexit magis Deus pater in summam sublimitatem: ac per humilitatem & ignominiam cru-
cis illustrato, largitus est nomen quod excellit omnem humanam gloriam: nimirùm, vt iam
ad illius IESV consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submittat omne genu, non solum
eorum, qui sunt in terris, verumetiam eorum, qui apud inferos, vel apud superos degunt
in cœlis: nec vlla sit vsquam lingua, siue hominum, siue angelorum, siue dæmonum, quæ nō
confiteatur IESVM omnium rerum principem ac Dominum, à dextris assidere Deo patri,
vt regni communis gloriæque omnis consortem.

Quotquot igitur eiusdem glorię participes esse cupitis, in hunc aspiciatis auctorem fidei *Hebr. 12.*
& consumatorem IESVM, huius vobis exemplum ad imitandū proponite: sancta huius ve-
stigijs incedite: per vitę contemptum ad vitam: per inanis glorię despicientiam ad gloriam
æternam: per mortalia dispendia ad immortalia compendia viam affectate. Vultis similes
esse Deo? Pium & honestum est quod cupitis: Nam propterea Deus factus est æqualis nobis,
vt nos illum in terris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed ad hanc si- *Genes. 3.*
militudinem, ne velitis ea via grassari, quam ostendit serpens primis parentibus nostris, nec *Rom. 12.*
ea, qua Cherub ingressus est: vt elatis animis plusquam oportet scire & sapere, ac super nu- *Ijsaiæ 14.*
bium altitudinem ascendere, ac sic demùm esse similes altissimo contendatis. Non hæc est *Via in cælum.*
via, qua itur in cœlum: non hæc est via, qua peruenitur ad veram gloriam: ad præcipitium *Prouerb 16.*
hoc iter est. Contritionem enim, inquit Sapiens, præcedit superbia, & ante ruinam exalta- *Ioan. 14.*
tur spiritus. Viam vobis ostendit is, qui via nostra fieri dignatus est Dominus noster IESVS
Christus: humiliari ac deijci prius necesse est, vt sic tandem liceat exaltari. Hoc est quod nos *1. Pet. 5.*
Petrus monet. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis.
Hoc est quod à S. Iob quoque scriptum legimus: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui
inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Hoc & Sapiens docet, dicens: Antequam contera- *Iob. 22.*
tur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum se- *Prouerb. 18.*
quitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Non sumus, hi, qui vos, quominus sci- *Prouerb 29.*
re contendatis, prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipsa epistola scribit, cuius *Philipp. 1.*
vos verbis ad idem sapiendum nobiscum inuitauimus, illud vehementer optamus, vt cha-
ritas magis ac magis abundet in omni scientia vestra. Priore loco posuit Paulus charita- *Charitas præfertur*
tem quàm scientiam: illam abundare vult in scientia. Nam qui se scire putat, si charitas in *scientiæ.*
eius abundauerit scientia, sublato per illam tumore, superiorem se alium arbitratus, cùm
eum recta præcipientem audiuerit, facilè de suo sensu cedit. Cæterùm qui vel à se verbum *1. Corinth. 14.*
Dei processisse, vel in se solum peruenisse persuasum habet, eiusque possessione cæteros ex-
cludit: adeò sibi ipsi plerunque placet, vsque eo sui cordis visiones admiratur, totum vt orbem
Christianum errasse, blasphemasse, quid crederet nesciuisse, citius existimauerit, quàm vt
sibi parum aliquid in scripturis intellectum esse credat. Quamobrem scientiam vobis non *Scientia inflans*
inuidemus, sed vt nihil æquè suspectum habeatis, atque inflantem scientiam: etiam atque etiam *perniciosa.*
diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc est enim, quę segregat, quę di- *1. Corinth 8.*
uidit, quæ dispergit: sicut contrà charitas est, quæ ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et
sicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, sic hæc ex multis fidelibus vnam facit
Ecclesiam. Hoc est quod à Chrysostomo quoque dictum legis: Superbia separare, charitas au- *Hom. 20 in epist.*
 tem *ad Corinth.*

Charitas conferuatur in humilitate, tenetur in vnitate.
Vide Chryf. hom. de fancto & venerando spiritu.
Aug. fer. 6. dominica poft afcenfion. domini. in fine 10. tom.
In eandem fententiam fcribuntur pleraque ab Optato li. 1. cont. Parmenian.
Matth. 23.
Ioan 10.
Lucæ 12.
1. Corinth. 1.
Lucæ 12.
Cupiditas diuidit, charitas colligit.
Diuifio fugienda
Fratr. ijamus inimicis.
Matth. 6.
Aug. in pfal. 32.
Amb. in cap. 14. prioris ad Corinth.
Iuftinus in colloquio cum Tryphone Iudæo.
Rom. 14.
1. Corinth. 6. & 7.

tem coomngere & fcientiam augere folita eft. Charitas hæc, ficut non conferuatur nifi in humilitate, fic noo tenetur, nifi in vnitate. Non illam habent diuifores: ficut dicit Iudas Apoftolus: Hi funt, qoi feipfos fegregant, animales, fpiritum non habentes. Qui feipfos fegregant: quærit Auguftious: quare fegregant? Quia animales, fpiritum non habentes. Ideò defluũt, quia coagulum non habent charitatis. Ipfa charitate plena eft gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem fuam, extendens alas fuas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ oon funt ex hoc ouili, oportet me & ipfas adducere, vt fit vnus grex, & vnus paftor. Meritò non audiuit fratrem contra fratrem ioterpellantem, & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem. Domine, ioquit, dic fratri meo. Quid? diuidat mecum hæreditatem. Et Dominus: Dic homo: Quare anim vis diuidere, nifi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego fum Pauli, alius autem, ego Apollo: nóone homines eftis? Dic homo: Quis conftituit me diuiforem hæreditatis ioter vos? Colligere veni, non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, ficut charitas colligere. Quid eft autem, cauete ab omni cupiditate, nifi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu noftro habentes, interpellamus Dominum contra fratrem, ficut & ille contra fratrem: fed non hac voce, non hac poftulatione: ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem: Nos dicimus, Domine dic fratri meo, teneat mecum hæreditatem. Hæc rectè quidem ab Auguftino contra Donatiftas dicta funt: fed à nobis quoque non minus rectè poffunt vfurpari contra vos, qui diuifionem hæreditatis poftulatis. Quamuis enim, ficut illi quondam à patribus noftris, fic vos à nobis diuidi, & vnum nobifcum caput Chriftum continentes, ab eius corpore feparari cupiatis, fratres vos tamen noftros agnofcimus. Velitis, nolitis, fratres noftri eftis: quamuis non boni: ficut alloquens Dooatiftas dicit Optatus: Tunc effe definetis fratres noftri, cùm dicere definetis, Pater nofter. Adferens Prophetæ locum illum Auguftinus, quem ex Efaia citat Ambrofius, & eo vetuftior Theophilus ad Autholicum fcribens: & hoc adhuc vetuftior Iuftinus Philofophus & Martyr, qui videtur eum ex Efaiæ cap. 66. producere. His qui dicunt vobis, non eftis fratres noftri, dicite, fratres noftri eftis. Circunfpicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neque enim dicimus eos fratres noftros fecundùm fcripturas, & Ecclefiafticũ loquendi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Chriftum non crediderunt? Legite Apoftolum, & videte, quia fratres quando dicit Apoftolus fine aliquo additamento, non vult intelligere, nifi Chriftianos. Ifti ergò qui dicunt, non eftis fratres noftri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde confequens eft error ipforum, vt negent nos fratres fuos effe. Vos etfi Donatiftarum exemplo rebaptizare nos non vultis, tamen ficut illi patres noftros, fic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem facramenta celebratis, etfi non nobifcum eadem vnum Amen refpõdetis, etfi non nobifcum vnum Amen: eundem Deum patrem inuocatis, etfi non oobifcum eundem patrem: pro fratribus vos noftris libenter agnofcimus, fratres vos noftros appellamus, & veftram, tanquam fratrum noftrorum, falutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à Domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobifcum hæreditatem. Vos verò fratres noftros adiuramus per ipfa vifcera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane folidamur, per Chriftum Dñm noftrum, per manfuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à Domino, quo nos diuidere vobifcũ velit hæreditatem. Etenim Dominus Deus nofter non diuifionis, non diffenfionis Deus eft, fed pacis, fed dilectionis. Sicut ipfe Chriftus diuifus non eft, fic hæreditatem fuam, Ecclefiam fuam diuidi non vult. Vultis fcire quis eft, qui diuidit? Diabolus eft, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuiforem iftũ, ad eum aũt vos cõuertite, qui quẽadmodũ folicita gallina cõgregat pullos fuos, fouetque fub alis fuis, fic & ipfe, quos pretiofo fanguine fuo redemit, eos congregare conatur. Ipfe eft pax noftra, ipfe facit vtraque vnum, non duo de vno. Nolite maceriam iterum interponere velle, quæ femel per ipfum pro nobis mortuum, eft fublata. Si fcripturas cõmuniter poffidemus, fi de eodem Euangelio gloriamur: quid caufæ eft, quamobrem & Chriftum & corpus eius, hæreditatem eius Ecclefiam non itidem cõmuniter poffideamus? Quid caufæ eft, quò minus idem fapiamus omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipfum fentientes?

1. Corinth. 14.
1. Corinth. 3.
Qui diuidat.
Ozeæ 13.
Matth. 23.
Ioan. 11.
Ephef. 2.

Verùm hæc his dicta fufficiant, qui funt adeò diuifionis & fegregationis cupidi, pro quibus Deum fupplices precamur, vt charitatẽ in cordibus eorum diffundat, per quam ad Ecclefiæ redire poffint vnitatem. Qui verò nondum quidem difceffiftis, verùm quòd vos pleraque offendunt in Ecclefia, ideò vacillatis animis, ac foras profpectare videmini: oramus vos & obfecramus per vifcera mifericordiæ Dei, ne velitis effe paruuli fluctuantes, néve circumferamini omni vento doctrinæ: quodque femel à maioribus veftris traditum accepiftis, ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Confiftite firmi in lapide angulari Chrifto, in quo ædificati fumus in habitaculum Dei in Spiritu fancto. Contioete vos in arca, ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos abforbeant: perfeuerate in ouili Ecclefiæ, ne fiatis prædæ lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non eft ea priuata noftra: nihil de noftro loquimur: quod omnium eft, quod catholicum eft, quod Orthodoxum eft, qood Chriftianum eft, quod ab ipfis Apoftolis, per longam Epifcoporum & Sacerdotum fucceffionem, per manus nobis traditum eft, id vobis offerimus: vt fine vlla dubitatione recipere poffitis. Si verò funt in moribus noftris nonnulla quę vos offendunt, fi doctrinæ, profeffionique noftrę vita non refpondet, ita vt fermones hominum effugere non poffimus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, fi modò difpliceant: neque iuftam propterea feparationis caufam habetis.

Ephef. 4.
Galat. 1.
Ephef. 2.
Genef. 7.
Marc. 6.
Ioan. 10.
Propter improbam vitã aliquorum, doctrina fana non afpernanda.

Sed

Sed quo maior sit dictorum fides, non nostris, sed illius verbis vtendum existimamus, cuius non doctrina magis quàm vitæ sanctimonia, in toto terrarum orbe, quàm latè patet Christiana religio, prædicatur ab omnibus: sic enim ille loquitur, non temerè CHRYSOSTOMVS appellatus. Sed longè, inquies, à dignitate Apostolorum tu abes. Fateor, nec vnquam negabo, non solum non illis, sed ne vmbra quidem eorum me dignum esse: sed tamen, si nostrum officium vos conseruabitis, nullam iacturam hinc facietis: imò magnam etiam vtilitatem consequemini. Nam cùm vel erga indignos magna filiis affecti charitate, cùm singularem præstetis illis obedientiam, maiora tunc præmia, maiorque vobis debetur retributio. Non enim nostra prædicamus, quoniam est nobis Doctor in cœlis: sed quæ recepimus, ea tradimus: & tradentes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quàm vt diligamur. Quòd si etiam diligi sumus indigni, sed nos dilectione ac charitate vestra dignos citò facietis: quamuis mandatum sit, non amicos solum, verumetiam inimicos diligere. Quis ergo sic durus atque agrestis est, vt cùm huiusmodi mandata sibi tradita sint, nihilominus amicos auersetur atque oderit, etiam si mille vitijs mentem irretitam atque oppressam habeant? Communicamus eadem mensa spirituali: communicemus & spirituali charitate. Nam si latrones cùm alteri alteris sale communicauerint, latrocinandi ferocitatem deponunt: quibus nos rationibus excusabimus Domini corpore communicantes: & latronum consuetudinem atrocitate superantes? præsertim cum multis Gentilibus, non quoniam vna mensa vterentur, sed quoniam vnius essent ciuitatis, satis ad amicitiam fuerit: Nos autem qui eiusdem sumus ciuitatis, vna nobis domus est, eadem mensa, eadem via, ianua, radix, vita: quibus idem caput est, idem pastor, idem Rex, vnus & idem Magister, Iudex, Conditor, Pater, quæ omnia nobis æquali quadam insunt cõmunitate, qua erimus ira digni, si mente diuisi, alter alterum non diligimus.

Hom. 33. in Matth. Vide Optatum libr. 1. cont. Parmen. hac de re. Simile. Matth. 5. 1. Pet. 2. Matth. 23. Matth. 5.

Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque dicta vobis esse putate. Narrat ille, non solùm Apostolis, sed ne vmbra quidem illorum se dignum esse. Nos verò plus etiam fatemur, quòd multò longius ab huius viri sanctissimi sumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apostolorum dignitate disiunctus: Sed num propterea nõ audire nos, num propterea separare vos à nobis debetis? Nihil est, quod minus esse faciendum existimet Chrysostomus: Quin quantò nos minus digni, tantò maiorem in cœlis mercedem vobis esse positam affirmat, qui non in personarum acceptione fidem habeatis, neque qui simus nos (eadem. n. sumus nos, qua estis vos infirmitate præditi) verum quis & quantus ille sit, pro quo legatione fungimur, Dominus noster IESVS Christus, attendẽdum, atque illi in nobis indignis loquenti parendum esse potetis. Præclarè dictum est à Paulino: Quòd etiam in malo seruo, bonus dominus honoratur. Nihil est igitur quod metuatis, modò sitis ipsi boni, quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest palea frumentis? donec veniat dominus areæ, ferens ventilabrum in manu sua, vt mundet aream suam, frumenta recondat in horreum suum, paleas verò comburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tãta multitudo sceleratorum, qui per Ezechielem Prophetam dicti sunt, nimirum illis, qui gemebant & mœrebant facinora populi, quæ fiebant in medio eorum? Ab ipso etiam orbe condito, semper bonis mali permixti fuerunt: neque tamen illis quicquam obfuerunt. Vbi erat Moses & Aaron, ibi murmuratores sacrilegi, quos Deus à facie sua semper se perditurum esse minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cęteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid, vbi Esaias, vbi Ieremias, vbi Daniel, vbi Ezechiel, ibi Sacerdotes mali & populi mali. Sed sarcinam suam vnusquisque portabat. Vbicunque boni fuerint, nouit Dñs, qui sunt eius, dicit Apostolus, & recedat ab iniustitia omnis, qui inuocat nomẽ Domini. Non dicit, recedat ab iniustorum & malorum cõmunione, sed recedat ab iniustitia, recedat à peccatis eorum: quibus si per consensionẽ non cõmunicauerit, etiam si societatem eorum corporaliter non deseruerit, securus est, nec ei quicquam aliena peccata præiudicabunt: Fugeat paleam ne hoc sit, non fugiat aream, ne nihil sit. Præclarè dictum est à Clemente: Vnusquisque de suis operibus rationem est redditurus. Nam neque Noë pro mundo pœnas pendit: neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit: neque Raab pro Hierichunte interfecta est: neque Israel pro Ægyptijs. Non enim si cum iniquis habitent, ea res condemnat iustos, sed si consentientem cum illis voluntatem habeant. Et Chrysostomus. Nec aliena, inquit, quemcumque opprimunt crimina, quia nec bona malis, nec mala bonis deputantur aliena. Grauiter obiurgat eos Augustinus, qui, vt quisque Episcopus vel clericus, vel monachus, vel sanctimonialis ceciderit, omnes tales esse credunt, sed non omnes posse manifestari. Et tamen, inquit, etiam si cum aliqua maritata inuenitur adultera, nec proijciunt vxores suas, nec accusant matres suas. Cum autem de aliquibus, qui sanctum nomen profitentur, aliquid criminis vel falsitatis sonuerit, vel veri patuerit, instant, satagunt, ambiunt, vt de omnibus hoc credatur.

Ioan. 15. Iacob. 2. 2. Corinth. 5. Epist. 1. ad Seuer. Matth. 3. Ezech. 9. Mali semper bonis permixti. Num. 16. Galat. 6. 2. Timoth. 2. Psal. 1. Lib. 2. constitut. ecclesi. cap. 15. Punitur quisque pro suo crimine. Hom. de Ioseph. tomo 1. Epist. 137.

Nihil itaque vos moueant peccata nostra, vt propterea vobis vnitatem Ecclesiæ relinquendam esse putetis. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant: nec sacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipse Dominus tolerauit Iudam diabolum, furem & venditorem suum vsque ad condignum eius exitum, & eum omnium nocentissimum sacram cœnam cum innocentibus communicare, & pretium nostrum accipere permisit. Sicut tolerarunt Apostoli eos, qui per inuidiam, quod ipsius diaboli vitium est, Christum annunciabant. Et inter sua quærentes, non quæ IESV Christi. Paulus non sua quærens, sed quæ IESV Christi, cum summa tolerantiæ laude conuersatus est. Sicut tolerauit sanctus Episcopus & Martyr CYPRIANVS collegas suos Episcopos, de quibus plurimos, quos & hortamento oportebat esse cæteris & exemplo, diuina procu-

Mali propter bonos tolerandi. Ioann. 6. 18. & 18. Sapient. 8. Philipp. 1. 2. Ser. 5. de lapsis.

ratione contempta, procuratores rerum secularium fieri quæritur: derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæstuosæ nundinas aucupari: Esurientibus in Ecclesia fratribus non subuenira, habere argentum largiter, velle fundos insidiosis fraudibus rapere, vsuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerate nos quoque peccatores: & ferte nos sicut vultis, vt Christus ferat vos. Peccatores fumus, peccatores esse nos libenter agnoscimus. Sed nunquid sanctiores hi sunt, qui discesserunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipsi coniugia, castiora sunt, quàm nostrorum sacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremæ cuiusdam dementiæ fuerit, sic Sacerdotes, Episcopos, & Monachos odisse, vt ipse te reddas illis deteriorem, nec illos tamen efficias meliores? Nullum est enim vitium hæresi aut schismate deterius. Congerantur in vnum sacerdotum luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid præterea criminum est: omnem hanc vitiorum lernam, vna superat hæresis aut schisma. Longè enim sunt grauiores trabes schismatis, quas in oculis gerunt, qui segregauerunt semetipsos, quàm qualiacunque tandem peccata manentium in vnitate Ecclesiæ: quæ schismati comparata, sicut festucæ in oculis fratrum esse videntur, vt non immeritò dixerit Augustinus, quòd consilia separationis, & inania sunt & perniciosa, atque sacrilega: quia & impia, & superba sunt, & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animosos malos. Qui quantò sit grauius schismatis crimẽ, vel ex eo cuiuis constare posse docet, quod cum prioris populi temporibus & idololatriæ sacrilegium fuisse cõmissum, & à Rege contemptore librum propheticum incensum esse legamus, vtroque crimine malum hoc nõ punitetur atrocius, nisi grauius penderetur. Siquidem schismatis auctores viuos dehiscens terra sorbuit, & eos qui consenserãt, cœlo irruens ignis absumpsit. Sic nec fabricatum & adoratum idolum, nec sacer liber exustus meruit vindicari, itaque diuersitate pœnarum, cuiuis diuersitatem agnoscere licet meritorum. Et alio quodam loco. Sacrilegium, inquit, schismatis omnia scelera supergreditur. Et libr. 2. dicit, non esse quicquam grauius sacrilegio schismatis: quia præcidendæ vnitatis nulla est iusta necessitas. Ante quem etiam Irenæus: Iudicabit, inquit, Deus & eos, qui schismata operantur, qui sunt immanes, non habentes Dei dilectionẽ suamque vtilitatem potius considerantes, quàm vnitatem Ecclesiæ: propter modicas & quaslibet causas, magnum & gloriosum Christi corpus conscindunt & diuidunt, & quantum in ipsis est, interficiunt: pacem loquentes, & bellũ operantes: liquantes culicem, & camelum deglutientes. Nulla enim ab eis potest fieri tanta correctio, quanta est schismatis pernicies.

Schisma grauius quam idololatriæ crimen.
Matth. 7.
Lib. 3. cont. epist. Parmenian, cap. 1. epist 162 & 72.
Ierem. 36.
Num. 16.
Lib. 3. cont. epist. Parmenian, cap. 2. & lib. 2. cap. 13.
Libr. 4. contra hæreses cap. 62.

Libet aũt etiam quid schismaticus ipse, vel schismaticorũ & hæreticorum nostro seculo Princeps potius, Martinus Lutherus, de consilio separationis eiusmodi senserit, paucis adscribere. Nam qualis qualis sit, digna tamen est vox hæc eius quæ celebretur, & quam omnes, qui se Catholicos profitantur, non in ore magis quàm in pectore semper habeant. Obiectum illi fuerat ab Eckio in disputatione Lipsica, quod esset fautor & patronus Bohemorum schismaticorum. Tum ille dicitur in hæc verba prorupisse: Nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunque schisma. Iniquè faciunt Bohemi, quod se auctoritate propria separant à nostra vnitate: etiamsi ius diuinum pro illis staret: cùm supremum ius diuinum sit charitas, & vnitas spiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi sanè peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt sua onera portari, & solùm commodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos dedignantur habere socios vitæ: Sed quærunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines. Hoc est, volunt non in terra, sed in Paradiso: non inter peccatores, sed inter Angelos: non in mundo, sed in cœlo viuere. Quibus quoque timendum est, ne & hic recipiant mercedem suam, & in hac vita suum regnum cœlorum possederint. Nam cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo dominari in medio inimicorum. Euacuant enim crucem Christi in semetipsis, & neiosam & stertentem, aliisque humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quàm vt pessimi omnium fiant, quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt germanum officium charitatis: propter salutem fugiunt verum compendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quando agebat inter pessimos. Horum enim onerum tolerantia, mirè rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit: Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbæ Christianæ, quæ per dorsi posteriora significatur, tota est rutilantissima in aurea charitate. Alioqui cur non Moses quoque reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliseus & Prophetæ, Reges Israel idololatras? Consequens est, quod Bohemorum dissidium à Romana Ecclesia, nulla possit excusations defendi, quin sit impium, & Christi omnibus legibus contrarium. Quia contra charitatem, in qua omnes leges summantur, perstat. Nam hoc quod vnicè allegant, sese timore Dei & conscientiæ defecisse, ne inter malos Sacerdotes & Pontifices viuerent, hoc eos maximè omnium accusat. Et & alio loco: Hæc ideò, inquit, commemoro, ne Pighardi nostri vicini hæretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant, sicut Pharisæus super Publicanum, non autem compatitur. Na, inquam, illi nos crederent nescire vitia & labes nostras, & immensum aduersus nostram miseriam superbirent, si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus, heu, nostrum casum, & dolemus, nõ autem sicut hæretici fugimus, & semiuiuum transimus: tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. si Christus fecisset sicut vos facitis, quis vnquã saluatus esset? Et in declaratione quorundam articulorum, sic ait: Quòd Romana Ecclesia sit à Deo præ aliis omnibus honorata, non est dubiũ. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, Pontifices quadraginta-

Lutheri contra se testimonium de schismate.
Ephes. 4.
Galat. 6.
Cant. 2.
Ezech. 5.
Psal. 109.
Psal. 67.
Bohemorum dissidium, Rom. Eccle. inexcusabile.
In resolut. super propositiones 80.
Luca 18.

gintasex Romani, ac tot centena millia Martyrum, sanguinem suum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel paspari queat, quàm singularem habeat ad eam Ecclesiam respectum Deus. Quòd si nunc, proh dolor, res habet Romæ vt expediret habere melius, attamẽ neq; hæc, neq; alia causa vlla tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio, aut discessio vlla fieri debeat. *Eccles. Rom. à Deo præ aliis omnibus honorata.* Imò quò peius res ibi habet, tantò magis accurrendum & adhærendum est. Per separatiouem.n. & cõtemptum, non fit melius: nec dimittendus est Deus, propter diabolum: nec vitandi reliqui boni, propter turbam prauorum. Imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunq; excogitari aut nominari potest, debet resciudt charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. *1. Corinth. 13. Cant. 8.* Charitas euim omnia potest, & vnitati nihil nimium graue est. Modica enim charitas & vuitas est, quæ sinit se propter aliena peccata diuidi. Et in epistola quadam ad duos Plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rabaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij, propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papę arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profecto friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ędificaturi sunt. Hoc enim pactu negare eos oportet totam quoque scripturam sacram, & prædicandi officium, hoc enim totum à Papa nimirum habemus. Et nouam quoq; scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis: Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisęorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippè fatemur in Papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum catechismum, vt sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imo verum nucleum Christianitatis esse. Quoniam verò multò plures hoc tempore Caluinistas, quàm Lutheristas videre licet, hac de re Caluini quoq; sententiam adscribere libet. *Caluini in Symbolum sectio 19.* Horrendæ sunt, inquit, illæ descriptiones, quibus Esaias, Hieremias, Ioel, Abacuc, & alij Ecclesiæ Hierosolymitanæ morbos deplorant. In plebe, in Magistratu, in Sacerdotibus, omnia vsq; adeò corrupta erant, vt clamet Esaias: A vertice capitis vsq; ad calcem pedis, nihil est illic sanum. Religio partim contempta, partim contaminata: in moribus passim referebantur furta, rapinæ, perfidiæ, cædes, & similia scelera. Neq; tamen propterea aut nouas sibi Ecclesias erigebant, aut noua altaria extruebant Prophetæ, in quibus separata sacrificia haberent. *Sectione 20.* Sed qualescunq; essent homines, quia tamen reputabant Dñm apud eos verbum suum deposuisse, & cæremonias instituisse, quibus illic colebatur, in medio impiorũ cœtu, puras manus ad eum extendebant. Certè si putassent aliquid inde se contagionis contrahere, centies potius mortui fuissent, quàm passi fuissent illuc se pertrahi. Nihil ergo eos retinebat, quò minus discessionem facerent, quàm seruandæ vnitatis studium. Quod si religio sanctis Prophetis fuit, ob plurima & maxima scelera, nõ vnius aut alterius hominis, sed propemodum totius populi se ab Ecclesia alienare, nimium nobis arrogamus, si protenus audemus ab Ecclesię vnione deficere, vbi non omnium mores, vel nostro iudicio, vel Christianæ etiam professioni satisfaciunt. Iam Christi & Apostolorum seculum quale fuit? Neq; tamen impedire potuit desperata illa Pharisæorum impietas, & quæ tum passim regnabat dissoluta viuendi licẽtia, quin ijsdem sacris cum populo vterentur, & in vnum cum reliquis templum ad publica religionis exercitia cõuenirent. Vnde id? Nisi quia sciebant malorum societatem minimè pollui, qui pura conscientia ijsdem sacris communicarent. Si quem parum mouent Prophetæ & Apostoli, ille saltem Christi auctoritati acquiescat. Ac paucis interiectis: discessionem ab Ecclesia superbam vocat obstinationem, & sacrilegam præsumptionam, quam sibi furor prauus assumit.

Videtis charissimi, quid de separationis consilijs senserit ille ipse, qui primus ætate nostra separationis ab Ecclesia Dei consilium est amplexus, qualem ipsa contra Pighardos, & se, suiq; similes hęreticos, vi veritatis coactus sententiam protulit, quamq; consentientẽ hac eadẽ in rẽ sibi Caluinũ habuerit. Quamobrẽ fugite, fugite separationis consilia, & in Vnitate Ecclesiæ permanete. *In ecclesia catholica remissio peccat.* Quales qualet sumus, quamdiu tamen Catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul vt ex animo patratorum criminũ pœnituerit. An in hæresi, vel schismate, malè viuunt, etiam qui benè viuunt, nec est, nisi prius vnde discesserit, eò redeat, quòd quisquam se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis.n. ab Ecclesia catholica fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi corporis vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait August. sed ira Dei manet super eum. *Ioan. 3. Epist. 151.* Cùm verè dictum sit ab Adelhelmo. Bonorũ operum emolumenta nihil prosunt, si extra Ecclesiam catholicam gerantur. *Add. in epist. ad Illeruntium Regem.* Quisquis aũt in hac Ecclesia bene vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnusquisque in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit. *Galat. 6.*

Quamobrem nemo propter paleas ventilabro Iudicis excutiendas, relinquat aream Domini: nemo, propter zizania in messe comburenda, excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpat retia: nemo propter hœdos atq; hircos, in Iudicis aduentu segregandos, deserat gregem: nemo propter vasa in contumeliam facta, migret ex magna domo Dñi. *Math. 3. Math. 13. Ibidem. Math. 25. 2. Timoth. 2.* Quin illud secum potius quisq; reputet: cùm in Euangelio dicat Dominus: Nónne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis nõ cadit super terram sine patris vestri voluntate? si passeres non cadunt in terram absq; voluntate Dei, multò minus Sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente, vel non permittente Deo: Siquidẽ *Matt. 10. Præsides mali cur interdum à Deo dantur.*

Deus,

Prouerb. 21. Deus, in cuius manu cor est Regis, & qui quocunq; voluerit, inclinat illud, aliquando regna-
Iob. 34. re permittit hominem hypocritam propter peccata populi: vt sit sicut populus, ita & Sacer-
Esaiæ 54. dos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi Regem in furore meo. Dat quandoq;
Oseæ 13. Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puni-
Iob. 1. atur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est, vt iustus appareret. & Petrus
Math. 26. tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus est, ne se extolleret: & Iudas dam-
2. Corinth. 12. natus est, vt se suspenderet. Vsq; eò autem secundum merita subditorum tribui scribit Gre-
Math. 27. gorius, personas regentium, vt sæpè qui videotur boni, accepto mox regimine, permuten-
Lib. 26 moral. cap 20. tur: sicut scriptura sacra de Saule dicit: quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitati-
1. Reg. 10. bus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpè pro malo gregis, etiam veri boni de-
1. Reg. 24. linquat vita pastoris. Ille. n. Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorum cõscius
David Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando peccauit, &
tamen vindictam populus, Dauid peccante, suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum
Epist. 8. merita plebium, disponuntur corda regentium. Quod videtur Gregorius ab Euaristo, vel
De verbis Esaiæ, hom. 1. à Gaudentio mutuatus: ante Gregorium verò Ioãnes Chrysostomus: Si nos malè viuimus,
nihil interest, qualia ille sit, qui Principatum gerit, quantum ad causam malorum. Qui sic,
inquis? aut quo pacto? Quoniam si transgressor legum fuerit, si temerè, nulloq; consilio fe-
ratur: nostra incogitãtia, nostraq; temeritas talem genuit Principem, nostra cõmissa, plagã
Math. 3. acce- fierunt. Nam quod iuxta corda nostra accipimus Principes, nihil aliud est, quàm quòd
præterita peccata nostra talem nobis dederunt Præfectum, siue quis fuerit ex consecratis,
1. Timoth 1. siue ex eorum numero, qui mundanas administrant dignitates. Mutet igitur populus vi-
Math. 9. tam suam, mutabit etiam Deus eorum corda, qui præsident. Qui potens est ex lapidibus fi-
Esaiæ 59. lios Abrahæ suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulum Apostolum, qui potuit ex
Psal. 33. Mattheo Publicano facere Euangelistam: potest is ex mercenarijs, malisq; præsidibus bonos
facere pastores. Non enim est abbreuiata manus Domini, neq; aggrauata auris eius, vt non
exaudiat: dummodo nos declinemus à malo, & faciamus bonum, vitaq; nostra in melius
Ephes. 4. commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis
Oues pastores non iudicent. gratiam impartiat: quo possimus vtriq; dignè ambulare vocatione, qua vocati sumus, vt &
vos, oues vos esse recordati, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam an-
Galat. 6. xiè nimis inquirere, à quibus ipsi iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto
Math. 23. præoccupati, Christum nihilominus audiatis præcipientem: Quę dicunt, facite: quę autem
faciũt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculosum
vocati sumus, ita vitam nostram instituamus, vt ne quod verbo ædificamus, moribus no-
stris destruere videamur.

Ephes 4. Quoniam verò homines vtriq; sumus, & hoc ipso nomine peccatores: quia homines, si
qua nos apprehẽderit humana tentatio, sic vt Paulus monet, cum omni humilitate & man-
suetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmiores, imbe-
cillitates infirmorum sustineant: nec alia magis de re solliciti simus omnes, quàm vt seruare
Galat. 6. possimus vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem suum migraturus, testa-
Ioan 15. mento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit
Hebr. 12. Deum. Cui si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hac peregrinatione ad ma-
Hierusalem visio pacis. nentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem, quę visio pacis interpretatur, peruenire me-
reamur: in qua videre licebit, sicuti est, eum, qui est pax nostra, omnem intelle-
Ephes. 2. ctum nostrum exuperans, Dominum nostrum IESVM Chri-
Philipp. 4. stum, gratia & misericordia eiusdem Domini nostri
IESV CHRISTI: cui laus, honor &
gloria in secula seculorum,
AMEN.

CONFVTATIO PRO-
LEGOMENON BRENTII,

QVAE PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS Venerabilem virum Petrum à Soto:

DEINDE VERO PETRVS PAVLVS VERgerius apud Polonos temerè defendenda suscepit.

AVCTORE D. STANISLAO HOSIO Cardinale, Episcopo Varmiensi, Concilij Tridentini Legato.

Opus elegantissimum, nostri temporis hæreses primum ob origine recensens, dein eas complectens controuersias maximas, quæ nunc de fide, & religione potissimum agitantur.

Vltima editio, nouis ab Auctore aucta accessionibus.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO.

DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO Duci Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, &c.

Domino & Hæredi, Domino clementissimo, Stanislaus Hosius Episcopus Varmiensis obsequium suum defert.

VIDI, Serenissime Rex, libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non est: neq; sine magna animi mei molestia legi. Vocat is libellum hunc aureum, sed ego non facilè crediderim, aurum illud, quod prouerbio celebratur, Tolosanum, maiorem perniciem ijs attulisse, quorum est manibus attrectatum: quàm quantam incautis & simplicibus, quorum versabitur manibus hic libellus, adferre queat. Vt si dici meretur aureus, non ex alio quàm ex auro Tolosano conflatus esse videatur. Quid enim? an non oẽm ordinem in eo peruertit? an nõ policiam omnem destruit? an non profert omnia sedulò, quæ ad pacem & tranquillitatem Ecclesiæ perturbandam pertinere videntur? Quod si rectè vir quidam sanctus, pacem omnium rerum esse dixit ordinis tranquillitatem: quæ potest ibi esse pax, vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quàm vt ea, quę terribilis esse describitur, tanquam acies castrorum ordinata, quæ sæpè regnũ cœlorũ in scripturis appellatur Ecclesia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat? Ac quòd libellũ talẽ in publicũ edendum Vergerius curauerit, nihil miror: quòd autem eum tibi Catholico, Christiano, Orthodoxo Regi dicare, nomenq; tuæ Maiestatis, quod vbiq; terrarum, sicut aliarum virtutum, sic veræ pietatis laude cumprimis clarum est & illustre, per hunc modum contaminare ausus fuerit, id verò est, quod mirari satis non possum. Cæterùm quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quantum in ipso fuit, deformasse? ausus est prętereà virum longè sui dissimilem Aloisium Lipomanum Episcopum Veronensem, quo iam inde à sexcentis propè annis, ex quo tempore Christi recepit Euangelium, nullum ex Legatis Apostolicis vidit Polonia, neq; sanctiorẽ, neq; doctiorem: hunc talem virum, multò etiam maiore impudentia, quàm olim Auxentius hæreticus, grauissimum, doctissimum, sanctissimum virum Ambrosium, ausus est hic homo leuissimus prouocare: vt de capitibus in hoc vt ipse vocat, aureo libello contentis, te Iudice, secum disceptaret. Quid vereatur ille, quem sic in mentem reprobam abijsse videre licet, posteaquàm semel abnegato Christianismo Lutheranismum amplexus, ex alia in aliam sectam est prolapsus, vt peccatum suum, quasi Sodoma prædicet: neque pudeat eum in sua malitia gloriari, dum palàm iactat se quod bis Deo præstitit iusiurandum, id violasse: cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui sit homo, testatum orbi faceret vniuerso. Ego verò, quòd illius tam eminet, tamq; proiecta est audacia, minus miror, quem & frontem pridem omnem perdidisse, & ab omni Dei metu prorsus remotum esse, vel ea sola scripta satis indicant, quæ in proximis hisce Varschauiensibus Comitijs in vulgus spargi curauit. Illud non possum non mirari, quòd inueniuntur nihilominus, qui non sine quadam animorum assensione commenta legant eius hominis: qui sic ad omnem leuitatem incubuisse videtur, nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vsquam veri scriberet. Nolo cætera commemorare, longum enim foret. Vel hæc vna Epistola, quam ad Maiestatem tuam scripsit, quod mẽdacijs

Nn 2 est

est referta? Principio religionis constituendæ causa, te Comitia fingit edixisse, cùm tamen neque in litteris, quas ad Consiliarios regni tui scribi fecisti: neq; in legatione, quæ nuncijs ad minora Comitia de more profectis data est, vel minima fuerit de religione facta mētio: quin & illud satis cōstat, multis in terris Maiestatis tuæ, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nuncij, eis mandatum seriò fuisse, ne quam religionis mentionem inijcerent, neve qnid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter essent acquieturi. Cuius etiam dati sibi mandati, cùm ad maiora Comitia venissent, nonnulli fuerunt admoniti. Sed nec illud obscurum est, quòd Maiestas tua nulla alia de re consultationem in Comitijs haberi per nuncios rerrarum suarum voluerit, quā quæ propriè ad Comitia pertineret: nimirum de ratione, qua regnum defendi posset, ineunda: quòd rectè iudicares religionis tractationem ad synodos Episcoporum, non ad regni vel Imperij Comitia pertinere. Quamobrem etiā cū res postulare visa est, vt mentio tamē aliqua religionis fieret, sic per Ioannē Ocziesk i regni tui Cancellarium, virum non solum ingenio, prudentiaq; singulari & admirabili quadam dicendi facultate, sed etiam summa in Catholica & orthodoxa fide constantia præditum, rem proponi fecisti, disertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de constituenda religione, quæ rectè pridem esset constituta, verùm vt de eo tantum sententiæ dicerentur, quemadmodum absente à regno Maiestate tua, prouideri posset, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conseruaretur: ac de communi tandem Senatorum omnium sententia decreuisti, si quis in religione nouare deinceps aliquid ausus esset, vt is hostis patriæ, publicæq; pacis perturbator haberetur: ac ijsdem, quibus hostis patriæ, pœnis esset obnoxius. Hæc verò, an non ex diametro, quod aiunt, cum ijs pugnant, quæ narrat Vergerius? Quem & illud non puduit in eadem Epistola comminisci: cùm vt emendatio quædam fieret abusuum & errorum, qui sunt in Ecclesiam inuecti, nonnulli contenderent negasse Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem & dijudicationem pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto, quæ sunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te missus fuerit ad Pontificem maximum, qui non solùm, quod facere Catholicis Regibus & Principibus vsitatum est & solenne, te fore semper in eius auctoritate, polliceretur: verum etiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius auctoritare, qui sunt in regno tuo religionis ergò motus excitati, tranquillari possent. Cuius legationis decernendæ, Princeps in Senatu fuit vir illustris Ioannes Comes à Tarnavv, multis rebus, & bello & pace, magna cum laude, felicitateque gestis clarissimus: qui non dubitauit etiam dicere, quod à Catholico Senatore dictum oportuit: Si facta esset quoruncunque tandem rituum mutatio præter assensum S Sedis Apostolicæ, futurum, vt Schismaticorum infamiam gens nostra non effugeret. Cùm itaque non de tua magis, quàm de summa Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quòd iste, qui tam est in aliena Repub. curiosus, nescire non potuit, quæ est huius hominis tam perfricta frons, vt audeat scribere, negasse Proceres, emendationem abusuum & errorum, ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem pertinere! Cur enim tanto studio mitti nuncium ab Apostolica Sede petiuissent, si nihil harum rerum ad illam pertinere iudicassent? iam verò conuicium illud, quo Papam & Episcopos, quos veritatis vindices & assertores fuisse semper, & esse dubium non est, hostes veritatis appellat, nunquid à manifesto veritatis hoste profectum non est? Sed ego quo plures eius legi libellos petnlantissimè scriptos, hoc magis prospexi, non aliundè quàm ex fraude, fallacijs, mendacijs eum totum constare, qui nihil vnquam verius loquutus esse videtur, quàm cùm se vocat exulem Iesu Christi: quandoquidem ex quo tempore se transtulit in aliud Euangelium, & à Christi corpore præcidit, ciuis & domesticus esse Dei desijt, & extorris à Christo factus, in Sanatæ se potestatem ipse tradidit: cuius spiritu cùm agatur, alia quàm quæ profert, proferre nequit. Neq; enim falsum esse potest, quod ait Veritas: Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis ipsi mali? Videtur is ex eorum esse numero, quos Ioannes vocat Antichristos, de quibus ait: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Sic enim fuit iste aliquando in Christi corpore, quomodo sunt humores mali in humano corpore, qui

cùm

cùm euomuntur, corpus releuatur: ſic & iſte, poſteaquam exiuit, Chriſti corpus Eccleſia multum eſt releuata, gaudendum vt ſit exiuiſſe talem. Non enim ex carne Chriſti corporis præciſus eſt, cuius membrum fuit nunquam, ſed pectus tantum premebat, quo aderat in corpore: magna vt ſit Chriſti corporis alleuiatio conſequuta, poſteaquam ex eo humor iſte malus egreſſus eſt. Nos verò facilè patimur, vt ad renaſcentis quinti Euangelij defenſionem, tales vocentur: vt ſit, quod eſt in prouerbio, dignum patella operculum. Verum de homine ſatis, idq; præter animi mei propoſitum. Nunc breui cauſas accipe, quibus adductus ſum, vt hæc Brentij ſcripta, quæ tantopere ſuſpicit Vergerius, contrario meo ſcripto refutanda cenſerem. Per mihi moleſtum accidit, cùm eum virum, quem non ſolùm propter doctrinam, vitęq; ſanctitatem, verumeriam propter eius perſonæ, quam ſuſtinebat, dignitatem, in ſumma veneratione habitum ab omnibus oporruit, ſic ab homine leuiſſimo, quaſi ad pugnam quandam prouocari viderem. Sed multò illud moleſtius, quòd auſum eſt os impudens, ad te ea de re ſcribere, te ſibi Iudicem legere, tibi Chriſtiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab alijs quoq; hæreticis non ſemel iam factitatum eſſe deprehenderim, vt dicandis tibi ſcriptis ſuis nomen tuum contaminarent, ſuſpicionemq; tibi conflare conarentur, quaſi non aliena ſis ab eis voluntate, qui nouatam vel euerſam potius religionem Chriſtianam cupiunt: diſcruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi ſtudium in hac, qua te grauant iſti, tam turpi ſuſpicione diluenda. Quamuis enim talem te præſtes in ea, quam à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti, Catholica & Orthodoxa religione tuenda & conſeruanda, nulla vt eius generis in te vel minima ſuſpicio hærere queat, cùm tamen, qui te nō norunt, & libellos omni genere impiæ doctrinæ refertos, tibi dicari vidēt, & qui mos eſt quinti huius Euangelij, falſos rumores, ab improbis de induſtria, de te ſpargi audiunt: datur illis occaſio, ſecùs aliquid de te ſuſpicandi. Quæ res, credibile non eſt, quantum animo meo ſæpè dolorem attulerit. Tantam enim Maieſtatem, non ſolum crimine, verumetiam ſuſpicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibiq; coram orbe terrarum vniuerſo, caſtè & integrè ſemper à te conſeruatæ religionis teſtimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim ſuſcepi. Neq; verò me clàm eſt, quæ ſit iſtorum hominum petulantia, quamq; procax conuiciandi libido, qui neſcio, cuius à quouis alio potius, quàm à Chriſto profecti, Euangelij aſſertores videri volunt: quibus maledictis eos inſectari conſueuerint, qui ab ipſorum opinione diſſentiunt, neque ſtatim, quod ipſis videtur tanquam Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror iſtorum conuicia, dum nomen tuum ab ea ſuſpicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam. Quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vituperari contrà, ſi lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maieſtatem tuam diu ſeruet incolumem & felicem.

Ex caſtro meo Heilsbergk, Idibus Octobris, Anno Domini M. D. L V I I.

PETRI CANISII SOCIETATIS IESV, DOCTORIS THEOLOGI, AD LECTOREM PRAEMONITIO.

EN opus tibi nouum, summaq; laude dignum, Christiane Lector, inde ex Polonia missum, & ab optimis viris exoptatum: quod nos eo tibi damus libentius, quo certius persuasi sumus fore vt huius libri lectione simul & causa Ecclesiæ Dei maiorem in modum illustretur, & hæreticorum huius æui falsitas luce clarius coarguatur. Est eiusdem autoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menses accepimus editum, & communi Episcoporum in Polonia nomine publicatum sub hoc titulo. Confessio Catholicæ fidei Christiana. Vtrobiq; nihil reperias, quod non purum, pium, sanum, & salutare sit, & hac quidem æuitate scitu, lectuq; dignum prorsus. Illic Catholicæ religionis & doctrinæ syncera & luculenta, vt alibi fere nusquam, extat assertio, digna profectò, quæ omnium manibus noctes ac dies euoluatur. Hic eiusdem sanæ, Catholicæq; doctrinæ accedit defensio, quæ non solum Brentium, sed etiam eiusdem farinæ sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præsidiis atq; extremis refugiis, ita refellit ac prosternit, vt si æque iudices, vires illis omnes ademptas, atq; ab hoc vno velut Achille, fractas fateare necesse sit: adeo decenter, grauiter, ingeniose, pie & eleganter excutiuntur, asseruntur, propugnantur, quæ contra hæreses hoc tempore grassantes Catholice discenda, docendaq; & opponenda sunt. Narratur autem ab initio historia, quam certe nosse refert, & delectat quoq; plurimum quibus gradibus huc in Germaniam Satanismus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagiis, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbe Euangelia sed minime læta & fausta summa cum miseria & pernicie magis & magis passim inuehuntur. De Auctore ipso, vt qui superstes est, nō attinet dicere, quē pro dignitate laudare tam sit nobis difficile, quam præclarum aliis Episcopum spectatissimum imitari. Nec est nomen illius orbi Christiano obscurum aut incognitum: quandoquidem tot annis in aulis maximorum Regum & Imperatorum versatus, & ab iis ad negotia grauissima, ad legationes honorificentissimas, diu multumq; adhibitus fuit. In quibus ille comprobauit suam fidem, industriā, atq; virtutem non solum Polonis suis, Lithuanis, Ruthenis, Prussis, Masouiis, aut illi Regno vicinioribus prouinciis, Germaniæ, & Bohemiæ, verumetiam Italiæ, Galliæ, Hispaniæ: vbi propter excellentem doctrinam, quæ & in hoc præsenti & in aliis omnibus suis libris & litteris elucet, & propter vitam pio, Catholico, & Orthodoxo Episcopo dignam, quibus ille rebus & Catholicos in fide Christiana continuit, & vacillantes confirmauit, & infinitos hæreticos ad viam veritatis reuocauit, immortale sibi nomen comparauit: vt merito & scriptor elegantissimus, & præstātissimus Theologus, & optimus Episcopus haberi debeat ab omnibus. Cuius rei hoc sane præsens opus argumento est, vbi dici non potest quam solide confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præsertim si recta secum quis reputet tot sectas huius temporis horrendas, quot superior ætas vno, eodemq; tempore nulla sensit, multasq; iam inter se modis ita dissectas etiam, vt earum neq; modum, neq; finem vllum inuenire possis. Deinde cum Sectarum harum tanquam pessimarum arborum semina, radices, fructus atq; germina, quæ nostro & communi Ecclesiæ malo persentiscimus, ritè considerantur, mox apparent huius nostræ tempestatis densissimæ tenebræ, ac cum his coniunctæ multiplices pestes, diræq; furiæ cernuntur quæ nunc agminatim in Ecclesiam irruunt, simulq; magistræ & ministræ sunt omnis impietatis, licentiæ, nequitiæ, barbariei, atq; iniustitiæ. Certe si nihil scriptum extaret aliud, vel ex hoc vno libro perspiceret non æqua posteritas quæ quantaq; sit ista stultitia ne dicam insania nostra, qui nihil fere pensi nunc habemus, quid Apostoli & Apostolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores nostri docuerint, tradiderint, obseruarint. Imo, (proh pudor) his nouis doctoribus, qui veterem sæpe impietatem, erroresq; iampridem damnatos & crassos nobis obtrudunt, his, inquam, aures adhuc damus ac fidimus, nimirum perinde ac leues Galatæ illi à Pseudoapostolis persuasi: vt iam in hoc, iam in illud Euangelium quod non accepimus, neq; Patres euangelizarunt, sed hæc infelix ætas effinxit, cito transferamur: omniq; vento nouæ doctrinæ, quæ se Euangelii nomine venditat, huc illuc instar arundinis circumagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hispanum, qui ab hoc Episcopo nostro hic contra Brentium defenditur, pro se quoq; scripsisse, ac eidem Brentio aduersus Prolegomena erudite respondisse. Defendit autem Sotum hic Episcopus priusquam Soti opus in lucem produxisset, aut certe ad ipsum in Poloniam vsq; peruenisset, non tam quod Soti causam propugnare quam suis Polonis consulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æque fastuosus, ac petulans apostata de Brentiano opere tantopere gloriabatur: vt hinc ille, etsi non Theologus Catholicis insultare, eosq; ad disputationem coram Rege publicam prouocare non vereretur. Qua de re lege sis etiam Auctoris Epistolam nuncupatoriam. Fuit & alius Hosius eiusdem nominis, Episcopus Cordubensis, cuius fidem, & industriam summam probarunt Patres in Synodo Nicæna cum Arriana Secta Ecclesiam Dei & Catholicos omnes misere exagitaret. Nunc habet ætas quoq; nostra (Christo gratia) suum Hosium, Episcopum Varmiensem, cui neque simplex pugna est cum Arrianis & Seruetianis illis, qui multis in locis hærent contagiis: sed qui cum omnibus fere monstris hodie in Ecclesia grassantibus congreditur, eaq; sic dextre conficit, vt si hunc ducem sequare reliquias quidem agnoscas veterum, & iampridem damnatarum hæresum superesse, vires autem & robur illis ipsis inesse nullum videas, quo inferorum portæ & sectæ illæ, tantopere iam inter se dissectæ consistere, ne dum aduersus columnam veritatis Ecclesiam præualere possint.

At

At quanto rectius causa religionis haberet, quantoq́; commodius & impietas disiici, & pietas orbi restitui posset: si multos id genus Hosios haec aetas ferret, nimirum qui in pascendo, seruandoq́; grege Dominico, qui in arcendis lupis, & in conuincendis hereticis non dissimili vigilantia, parιq́; doctrina, copia grauitate synceritate & fide praestare seq́; muros pro domo Dei aduersus Philistaeos istos opponere vellent & possent. Rogandus vtiq́; Dominus messis & Princeps pastorum, vt misertus tandem ouium dissipatarum, quae passim oberrantes misere pereunt, mittat ipse pastores secundum cor suum, & idoneos operarios in messem suam, Amen.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenset ab origine nostri temporis hereses.
Secundus agit de legitimis Iudicibus rerum Ecclesiasticarum.
Tertius docet de auctoritate Sacrae Scripturae.
Quartus est de traditionibus.
Quintus tractat de Catholica Ecclesia.

In quorum capitum maxime nunc inter Doctos controuersorum tractatione, praeter multiplicem & reconditam eruditionem habes Confutationem solidam argumentorum, quae Brentius & similes Ecclesiae aduersarij hac aetate potissimum adferre, & Catholicis obiectare consueuerunt. Nec est vlla fere materia de religione hoc tempore controuersa, de qua iudicare non possit, qui huius auctoris opus ex[illegible]rit diligenter.

LIBER PRIMVS DE HAERESIBVS NOSTRI TEMPORIS.

AVCTORE STANISLAO HOSIO CARDINALE, EPISCOPO VARMIENSI.

PRIVSQVAM exequtiamus argumenta Brentij, visum est de varijs huius temporis sectis nonnulla præfari, quod à præsenti nostro instituto minimè fuerit alienum. Etenim Satanismus hic, quem in hac præfatione nostra recensebimus, non aliunde sumpsisse videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quæ in hoc libello suo Brentius asserit. Nam dum vnusquisq; sibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dum arbitratu suo scripturas interpretatur, dum nihil in eis difficile, nihil obscurum esse persuasum habet, dum præter eas nihil recipi, traditiones autem patrum prorsus reijci debere censet, dum Ecclesiam neq; videri, neq; cognosci posse credit, ita vt cuiq; cœtui liberum sit nomen Ecclesiæ sibi vendicare, quis non videt, ex his doctrinę Brentianæ capitibus, cuius primus auctor fuit Martinus Lutherus, natum esse Satanismum, qui nunc regnat in multis partibus Germaniæ, qui pedetentim etiam in Poloniæ regnum & adiunctas illi terras irrepere conatur? Quamobrem nihil ab instituto nostro fecerimus alienum, si nonnulla de Satanismi, siue Lutheranismi huius initiô & progressu præfati fuerimus.

Gen. 14.
Acto. 4.
Orbis Christiani ante 40. annos in religione consensus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuersi status, quàm latè patet in eo nomen Christianum, vt rectè de illo dici potuerit: quod in Genesi scriptum legimus: Erat terra labi vnius & sermonum eorundem: quodq; scribitur in Actis Apostolorum de ijs, qui primi in Christum credere cœperunt: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fides vna retinebatur, vna fuit & eadem administrandorum sacramentorum ratio, vnus & idem propè cæremoniarum vbiq; ritus. Id ipsum dicebant, idipsum sentiebant, idem sapiebant omnes, vt facilè ciuitatem illam agnosceres, cuius participatio in idipsum Quamobrem cùm vna & eadem essent omnes mente præditi, nomine quoq; non nisi vno & eodem censeri volebant. Non vocabantur alij Gnostici, alij Apostolici, alij Euangelici, non alijs quibuscunq; nominibus censebantur, sed à Christo, quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo sibi solo fas esse gloriari persuasum habebant, fideles, Christiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum sibi dari posse nomen gloriosius existimabant: Homines enim erant recti & simplices, ac timentes Deum, qui nõ in contentione sermonis, sed in simplicitate fidei regnum esse Dei crederent, nec aliud scirent Euangelium, nisi quod à Christi spiritu profectum, de Christo per Christi discipulos fsriptum esset.

Hic fidei consensus & concors omnium inter se Christianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos longo seculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes, qui sunt imperio Maiestatis tuæ subiecti, siue hi Poloni sint, siue Lituani, siue Rußi Catholici, siue Prussi, siue Masouij: ex quo tempore semel hæ gẽtes omnes Euangelium Christi receperunt, semper apud eas iam inde à sexcentis propè annis consensus hic fidei constans, perpetuus & inuiolatus permansit. Quodq; magis admireris, anni plus minus centum quadraginta intercesserunt, cùm vicinam regno Maiestatis tuę

VValdensis secta Bohemos distrahit.

Bohemiã lepra VValdensis infecit: ex eo factum est, vt bona pars illius ab orbe reliquo Christiano se præciderit. Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus est cõmemorare. Cùm autem communis nostræ cum illa gente lingua sit, nullis tamen Satanæ fraudibus adduci potuit, vt sensu & consensu totius Ecclesiæ posthabito, Bohemorum partis esse vellet.

Vigilantia Episcoporum & Regum pietas in Polonia.

Qua in re quid potissimum prædicem? Episcoporumve regni vigilantiam, an sanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erant regni gubernacula, religionem singularem? Vtrique digni, quorum nomina laudibus omnium celebrentur. Nam & illi memores, in qua essent à Deo specula collocati, nihil curæ, solicitudinis, laboris prætermiserunt, quo possent à Christo sibi commissi gregis sui saluti prospicere. Neque cuiusquam potentiam reformidarunt, sed se murum pro domo Israel opposuerunt, neq; vllum honorum pastorũ officiũ in se requiri passi sunt. Et hi pientissimi Principes, alter proauus tuus VValdislaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldus, cùm etiam regnum illis esset à Bohemis delatum, qui nuper adeò segregauerant sa, & à Christi corpore Ecclesia præciderant, admirabili quadã animi magnitudine regnum potiùs respuendum sibi esse duxerunt, quàm vt indignum aliquid Christianis Principibus committerent. Quin disertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, sibi religionem esse, apud hæreticos regnare. Quòd si verò illi in viam rectæ religionis, & ad societatem vniuersæ Ecclesiæ redire vellent, Reipub. Christianæ causa, alterutrum de ipsis, quin regni gubernacula susciperet, non esse recusaturum.

Est ne autem, aut fuit multis seculis Principum aliquis, cuius religio cum horum Principum religione potuerit comparari? Mihi verò vix etiam videntur illis inferiores nostri fuisse, quos olim Christo dixisse legimus: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid enim illi nisi nauiculas, & retia piscatoria reliquerunt? isti verò delatum etiam sibi regnum repudiandum potiùs esse duxerunt, quàm vt illius consequendi spe, quòd minus liberè Christum sequi possent, impediri se paterentur: quàm vt à Christi corpore, vna, sancta, catholica Ecclesia separati esse vellet. Sonabat proculdubio semper in eorum auribus vox illa Christi, quam ex tuo quoq; pientissime Rex, ore, in celebri Senatorum totiusq; populi corona prolatam aliquando audiuimus: Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non illi cœlestia regna terrenis, non sempiterna caducis esse cõmutanda putauerunt: sed sicubi Christi religio agebatur, nullum eis tam suaue fuit meritum, quin & spiritus ipse vilis erat, quem amittere priùs q̃ religionis causam deserere, prompto semper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Episcoporum vigilantia & singulari principum pietate, qui nec metuendum sibi quenquam præter Deum, nec illius charitati quicq̃ anteponendũ esse putauerunt, factum est, vt per annos iam propè sexcentos integra & incontaminata in terris Maiestatis tuæ Christiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Matt. 19. *Matt. 16.*

Cæterùm annus nunc agitur quadragesimus, cùm in lucem prodijt Martinus Lutherus, à quo primùm nostro hoc infelici seculo fax est in Ecclesia Dei discordiarum accensa. Ex q̃ parua autem scintilla, quæ non difficulter opprimi nascens poterat, quantus ignis exarsit? Initio non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgentias, disputari cœptum est. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimum earum vsum prorsus damnaret, sed quòd abusum ferendum non esse putaret. Vt autem in hanc arenam descenderet, non recti zeli feruore, neq; studio pietatis adductus est: sed cùm permolestè ferret, quod sui ordinis fratribus prædicandarum indulgentiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum etiam emolumenti capiebant, id ad Dominicanos translatum fuisse, sicq; suis commodum illud interuersum: hæc illi causa fuit in certamen istud prodeundi: Quamobrem non aliò prima hæc illius velitatio, quàm ad Deum ventrem referebatur. Quod etiam ipse dissimulare non potuit. Nam cùm ad disputationem cum Eckio ventum esset, ac inflammatus ira Lutherus, modestiæ fines prætergressus, admonitus à quibusdam fuisset, quandoquidem Dei causa tractaretur, vt modestius eam in spiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta est, neq; propter Deum finietur. Sic ille morbum animi sui celare diu non potuit.

Qua occasione Lutherus noua fecit dissidia. *Luthers . . . 2.*

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Augustino scriptum est, duas radices in duobus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnã Christus in cordibus bonorũ, plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix est malorum omnium cupiditas: quæ plantatur ab illo, radix est bonorum omnium charitas, de qua dicit Apostolus: In charitate radicati atq; fundati. Nec de radice charitatis aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni nasci potest. Simul illud considera, ex vtra harum radice nata sit causa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quamlibet in eum suauiter effusus fueris, tamen velis nolis fatearis oportet, q; non ex charitatis, sed ex cupiditatis radice processerit, quã in illius corde plantauit Diabolus. Certum est enim & indubitatum, q; ne muti uisset ille quidem contra indulgentias, si prædicandarum illarum negotium sui ordinis fratribus datum fuisset, sed quod per alios intercipi videbat, quod suis delatum esse maluisset: ea verò iusta illi causa visa est, quamobrem tantas tragœdias excitaret.

Aug. sermo. 44. de tempore. *1. Tim. 6.* *Ephe. 3.* *Ex radice cupiditatis in Luthero plantata fructus nouæ sectæ processit.*

Habemus itaq; iam ex qua radice processerit prima Lutheri velitatio, nimirum ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atq; magis aucta est indies. Nam initiò non alia fuit quàm pecuniæ cupiditas: accessit posteà cupiditas gloriæ, quam perniciosior etiam est consequuta cupiditas vindictæ, quæ posteà in odium quoddam exarsit implacabile. Satis constat, minus præfractum initio fuisse Lutherum, vt qui minimè recusaret, eorum quorum debebat iudicio scripta sua subijcere. Extant eius in epistola quadam ad Leonem Pontificem hæc verba, q̃ scripsit ante annos duodequadraginta: Beatissime pater, prostratũ me pedibus tuæ beatitudinis offero, cum omnibus quæ sum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Sed verum est quod à Philone scriptum est, quòd contentio est materia iracundiæ, & ideò contentiosiores quoq; in disceptationibus cæterisq; colloquijs ad iram mouentur. Et hoc iræ proprium est, quòd facilè fallitur, falliq; : vt non temerè quenquam iracundum, veracem reperire liceat, tãquàm deuictum ebrietate animi non corporis. Quãtò maiore contentione actum est de rebus, quæ videri poterant initio non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longius est à veritate discessum. Et est hoc ita natura comparatum, vt non ferè nascatur error aliquis, qui non secum plures trahat alios: vix vt quemquã reperire liceat, qui posteaquàm in vnum aliquem errorem prolapsus est, non discedat indies à recta via longius. Quemadmodum in cantu si vel vna aliqua in re turbata sit harmonia, per omnia confusa quædam existit dissonantia: ita doctrinæ consensus vna aliqua hæresi & dogmate à veri symphonia discrepante interruptus, subinde fit ad maiorem confusionem progressio. Et sicut in humano corpore loco suo mota qualitatum temperata constitutione, ex qua sanitas & partium ac omniũ inter se viriũ integritas consistit, alia ex alijs vitia & morbi consequi solent: ita si vel semel sanitas mentis læsa, nec rectè sit constituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculosius. Hoc in Luthero quoque vsu venisse videmus: Sanabilis erat initio morbus, sed progressu temporibus serpebat malum longius.

Qua Lutherum fecerint paulatim deteriorem. *Lutheri erga Pontificem submissio.* *Phil. 2.* *Allegoriarum leg.* *Error vnus ferè plures secũ trahit.*

Lutherus à Pontifice oppugnando exorditur sectam.

Cyp. li. 1. epi 3.

Lutheri certamen contra Ecclesiæ Sacramenta.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil nisi Papatui incommodare excogitat.

Testimonium Lutheri.

Ac primùm quidem fecit, quod est hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis auctoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem suam conuertit omnem, summaq; contentione perficere conatus est: vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret: quò sic gubernatore sublato (sicut ait ille) atrocius atq; violentius circa Ecclesiæ naufragia sibi grassari liceret. Itaq; facinus ingens aggressus, omnes Pontificij iuris libros cum plerisq; literis pontificijs, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò post librũ scripsit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, sursum ac deorsum omnia miscere conatus est. Hanc illius insolentiam cùm per triennium tolerasset Leo Pontifex, ac multùm, sæpeq; monendo vt in viam rediret, nihil profecisset, fecit tandem pro officio suo, vt eum hæreseos condemnaret, & à cœtu piorũ eijceret: ex quo iam anteà ipse se eiecerat. Hic ille magis atq; magis furere, ac rationes omnes inuestigare, quibus odium erga Pontificem suum expleret: quem de gradu suo deiectum, atq; omni prorsus auctoritate spoliatum cupiebat. Vna hac in re curę illius, cogitationesq; consumebantur omnes. Itaque non iam ille scribendis deinceps libris, quid esset, aut quid non esset cum pietate, cũ veritate coniunctum, sed quid incõmodare Papatui maximè posset, spectandũ esse putauit: vt quicquid scriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odiũ & despectũ Papæ, Cõciliorum & Episcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipse in quadam epistola ad Argentinenses, ad quos in hæc verba scripsit: Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius aut alius quispiam, ante quinquennium persuadere mihi potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare posse. Nónne hic apertè confitetur ipse, peregrina sua doctrina populo inculcanda non hoc se spectasse, vt Christi gloriam propagaret, vitq; veritatem illius patefaceret, sed vt odio ipse erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tanta autem fuit mens illius infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occasionem incommodare Papatui potuisset.

Lutherum malo spiritu actum pleraque perjecisse.

Lutheri sectatores dicti Euangelici.

Cùm itaq; in omnibus dictis, scriptis, factis suis, non alios quàm iram & odium pessimos consultores adhibuerit, erit adhuc quisquam qui dubitet, quæcunque ab eo profecta sunt, aliundè quàm à Diabolo profecta esse? Si quis est huiusmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipse, qui in libro quem inscripsit de Missa angulari, quem habuerit auctorem doctrinæ suæ, non obscurè fert. Inducit enim ibi Diabolum secum disputantem, ac fortiora contra Missam argumenta proferentem, quàm quæ refelli à se potuerint. Cuius etiam vocem inibi describit, quòd ea grauis & robusta sit, tamq; terribiliter insonet, vt vsu quandoq; eueniat, quòd post collationem cum Dæmone nocturnam homines postridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere potest, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momento quandoq; necesse habeat à corpore migrare. Quod sæpè sibi quoque ipsi propemodum accidisse scribit. Quin & accidit ad extremum. Nam qui vespere bene potus erat & hilaris, postridie manè repertus est in lecto mortuus, cùm totos annos vndetriginta magnos in Ecclesia Dei motus excitasset. Atq; hoc est illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibusdam, Dei verbum & Euangelium non à Christo, sed ab auctore Satana profectum, sicut ipse fatetur, qui primos id in lucem edidit. Nam ab eo sibi gloriatur argumenta esse suppeditata, quibus & sacerdotium & sacrificium euerteret. Quibus euersis, quid aliud quàm Deus ipse sublatus è medio, vel saltem in ordinem coactus esse videtur? Nam vbi nullum sacerdotium, nullum est sacrificium, ibi consequens est, nullum etiam Deũ agnosci. Quamobrem cùm sibi conscius esset Lutherus, à quouis alio potius, quàm à Christo suum Euangelium esse profectum (si modò tam impiam doctrinam tam præclaro nomine appellare fas est) noluit sectatores suos vocari Christianos, quod nomen commune fuit omnium, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in volgus spargi cœperunt, Christum professi fuerant, sed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipsa hac appellatione se, suosq; à Christo & à corpore eius vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia segregatos, nec sibi commune quicquam esse cum Christo declararet.

Cur Lutheri doctrina probari nõ possit.

Ioan. 7.

2. Cor. 13.

1. Cor. 14

Osea 13.

1. Ioan. 4.

Iesum soluere.

Aug. tract. 6. in epi. Ioannis.

Habet Maiestas tua, vnde sit profectum istud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idq; ex propria ipsius auctoris confessione, qui sicut olim dixit Christus: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris, cœlestem illum patrem suum Deum indicans, sic & ipse dicere non dubitauit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris diaboli, à quo sibi suppeditata gloriatur argumenta, quibus & sacerdotium & sacrificium euerteret, atq; ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd si non confiteretur hoc ipse Lutherus, vel res tamen ipsa clamat, quod ille primus in lucem ætate nostra protulit, non Dei, sed diaboli verbum esse. Etenim Deus noster sicut à Paulo scriptum legimus, Deus est pacis & dilectionis, non dissensionis: qui verò diuidit inter fratres, diabolus est, ait Propheta: Cùm igitur ex verbo Lotheri tanta diuisio, tanta separatio sit subsequuta, quantam nunc in Ecclesia (proh dolor) videmus, cùm ex eo tot sectæ tam dissectæ sint prognatæ, cuius id alius quàm diaboli verbum esse credimus? Omnis spiritus, ait Ioannes, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Soluit autem Iesum, quemadmodum vbi de traditionibus agebamus, ex Augustino pluribus docuimos, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in se ipsa separat ac diuidit. Christus proptereà mori dignatus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Lutherus propterea & scripsit & fecit omnia, vt quos pretioso sanguine suo Christus congregauerat, eos dispergeret. Deinde verò mortis etiam suæ genere Christus declarauit, quàm sibi displiceret

ceret omnis diuisio. Nam neq; Ioannis mortem sustinuit capitis truncatu, neq; sicut Esaias Propheta, serra dissectus est, vt in morte sine mutilatione corpus integrum seruaret, & causa subduceretur ijs, qui cupiunt Ecclesiam in partes discindere. At Lutherus per omne vitæ suæ tempus nihil aliud maiore studio contendit, quàm vt quod integrum corpus Christi inter manus persecutorum in cruce permanserat, id inter manus Christianorum iam deinceps integrum esse desineret: Itaque quod non fecere tum impij milites, vt frangerent corpus CHRISTI, fecit hoc iste, speciem pietatis habens, virtutem autem eius abnegans, vt in multas partes diuideret totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum diaboli esse? Cuius ita proprium est diuidere, lacerare, spargere, sicut Christi proprium est, quæ dispersa sunt, congregare.

Luthe studia plena dissensionis ac diuisionis in Ecclesia.

2. Tim. 3.

Na verò putes, temerè nos Martinum Lutherum arguere diuisionis & dispersionis in Ecclesia Dei factæ, audi pientissime Rex, in quot ille sectas, quàm dissectas nobilissimum Christi corpus discuerit: Nam simul ac licere sibi voluit, inflatus sensu carnis suæ, à communi sensu & consensu totius Ecclesiæ certis in dogmatibus discedere, vide quæso, quot & quantarum is discessionum ac separationum auctor alijs deinceps fuerit. Erat quasi frater illius iuratus Andreas Carolstadius, quem arctissima necessitudine sibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit. Nam dum absens à VVittemberga fuisset Lutherus, præter voluntatem illius Missam abrogauit, habitum religiosum abiecit, sacrosanctam Eucharistiam prophanis manibus attrectari fecit, concitatæq; plebi fuit auctor, vt quasi portis effusa patentibus, infesta signa templis & aris inferret, & ex illis imagines eijcerat. Quamuis autem VVittembergam reuersus Lutherus, rem ipsam non improbaret, quoniam tamen alio quàm seipso auctore factum esset, quasi minus rectè neq; ordina factum, grauissimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel statui vel mutari quicquã ab vllo mortalium, siue in doctrina, siue in ritibus, nisi priùs id per ipsum ita fieri debere, sancitum fuisset: Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem possum non ego ferre Iouem. Scripsit is duos libros contra cœlestes Prophetas, in quorum altero monet, vt prædicatoribus qui imagines per plebem eijci iubent, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplum edatur, vt abstinere deinceps necesse habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cædem. Boni Domini, inquit, non hic est diaboli scopus, vt oppugnentur imagines, sed vult sibi foramen fieri, per quod sanguinem profundat, & cædes faciat in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non est bonus, spirat enim cædes & seditiones, etiam si celet & dissimulet ad tempus, quamdiu non videt opportunitatem. Itaq; acerbæ inter eum & Carolstadium inimicitiæ exarserunt, & sic est alter in alterum debacchatus, vt vterque sit alteri factus plusquam hæreticus. Inimicitiarum aũt & contentionum hęc quoq; non minima causa fuit, quòd vterq; sibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipse veritatem Euangelicam in lucem extulisset. Et constat primum fuisse Carolstadium, qui sacerdos cùm esset, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem assertæ veritatis Euangelicæ sibi deberi putabat. Sed cùm anteferri sibi Lutherũ videret, qui & ingenio, & doctrina & linguæ vulgaris eloquentia longè præstabat, visum est illi, quò suum quoq; nomen celebre ad posteros transmitteret, nouum doctrinæ genus proferre: quod cùm Lutherus non dum attigisset, nullam inuentæ huius gloriæ partem arrogare sibi posset.

Sectarum auctor Lutherus.

Andreas Carolstadius.

Lutherus gloriæ cupidiss.

Primus apud Germanos sacerdos, qui duxit vxorem Carolstadius.

Cui doctrinæ proferendæ constat occasionem Lutheri scripta dedisse, qui sicut Caluinus etiam fatetur, transsubstãtiationem oppugnans, classicum canere visus est, ad Sacramentariorum hæresim excitandam. Docuit enim Lutherus etiam post consecrationem panis & vini substantiam in Eucharistiæ sacramento remanere. Quod sic nonnullis acceptum est, quasi quem scripturę produnt incarnatum, eum ipse Christum doceret impanatum, quem etiam extra sumptionem in Eucharistia nefas esset adorari. Quasi verò non verbo Christi, sed sumptione nostra Christi corpus in Eucharistia conficeretur: vt nisi ori nostro fuerit admotum, tanta vis esse verborum Christi non posset, vt illud Christi corpus efficerent. Quid autem hoc est aliud quàm scripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Christo dictum est, Hoc est corpus meum, dicere, hoc erit quando sumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus est Lutherus ante annos viginti, vt in hanc sententiam illius iret: nam non aliter sibi persuaderi passus est, vt corpus & sanguinem Christi in S. Eucharistia substantialiter esse confiteretur, quàm si vicissim hoc sibi Lutherus concessisset, quòd extra visum non sit ibi corpus & sanguis Domini: quemadmodum articulum Louaniensem decimumtertium explicans vir insigni doctrina præditus Ruardus Tapper scriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in suam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus est & ipse Sacramentarios. Nihil est enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hæresim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progressus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præsens in Eucharistia Christi corpus & sanguinem adesse. Primus hoc ætate nostra negare ausus fuit Andreas Carolstadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogium, hac ipsa de re scribens: Carolstadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit. De quo & illud alibi scribit: Quod sicut Lutherus Papæ, sic ille vicissim odio Lutheri nõ aliqua pietatis opinione controuersiam hanc de Cœna Domini mouerit, Ac addit præclaram sen-

Caluinus in defensi. 2. contra Ioach. VVest.

Luthe scripta secta Sacramentariorũ occasionem dederunt.

In epist. ad Frid. Miconium.

ten-

tentiam, cui vtinam ex animo faueret. Meo certè iudicio, inquit, magna est temeritas, dogmata serere non consulta Ecclesia veteri. Et tamen, hic talis, qualis à Philippo describitur, ita multos reperit, qui nefarium hoc dogma suum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quàm Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & singulari quadam dicendi suauitate præditos, qui Carolstadium, quàm Lutherum ducem sequi maluerunt. Itaque contra genus hoc hæreseos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, aliosque nouos Vicleffistas, grauiter in hoc sectæ genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atque effugia scripturarum lacerasse scribit. Neque se legisse turpiorem vnquàm hæresim, quæ statim in initio tot inter sese capita, tot sectas habuerit: etiam si in principali causa, vtpotè in persequendo Christum, vnanimes existant. In eo verò libro quem inscripsit, quòd ista verba Christi, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stant, septem: In illo autem, quem paulò antè, quàm fuisset mortuus, breuem confessionem inscripsit de venerabili sacramento Eucharistiæ, enumerat octo diuersas & pugnantes inter se verborum istorum, Hoc est corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolstadij, secunda Zuinglij, tertia Oecolampadij, quarta Suenckfeldij, quem per contumeliam Stenckfeldium vocat, ac post alios nonnullos Campani septima, cæterarum enim auctores nominatim non exprimit. Quòd si viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recensere liceret. Eò enim iam amentiæ sunt atque audaciæ nonnulli progressi, vt etiam ipsa Christi verba in consecratione cœnæ Dominicæ mutare, proque eo quod ille dixit: Hoc est corpus meum, non fuerint veriti dicere, Hic est panis meus. Alij verò prorsus omittere verba consecrationis non dubitarunt, sic enim enunciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationem: quemadmodum à Ioachimo VVestphalo, & Erhardo Sehneppio legimus annotatum. Quanquam etiam superstite Luthero quendam exortũ fuisse terræ filium, scribit Iulius Pflug (cuius tanta est pietas, cum nõ mediocri doctrina cõiuncta, vt etiam hostes Ecclesiæ Dei, quòd verè Episcopum agat, confiteri necesse habeant) qui negaret, necessaria esse ad Eucharistiam verba Christi, quibus ea consecretur: quin nec speciem panis aut vini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capitur.

Ioach. in libello quẽ inscripsit, Recta fides de cœna Dom. Schnep. in confessione de Euch. Iul. Pflug. in epist. ad Eras. Rotero.

Horrendi fructus noui Euangelij.

Ecce fructus quos nobis attulit quintum istud Euangelium, per quod impij licere sibi volunt, etiam ipsa Christi verba in huius Sacramenti, quod est vnum omnium excellentissimum, consecratione vel mutare, vel prorsus prætermittere. Quod etiam in eius Sacramenti administratione, quod solum de necessitate salutis est, (vtcunque neget id Caluinus) liberum esse vult hic ipse, cuius hic libellus quem confutandum suscepimus, tibi Serenissime Rex, dicatus est, Ioannes Brentius. Nam cùm disertis verbis hanc nobis formam Christus præscripserit, vt baptizaremus in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, negat is baptismi virtutem ad certa verba Christum alligare voluisse: quòd non instituerit magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata sit. Itaque nihil in eo piaculi fore putat, si mutetur sonus, dummodò remaneat sententia verborum Christi. Hæc iste, quem numinis instar colit Vergerius, cuius scripta dictaque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcundi monstruoso suo partu sint hæretici? Vix enim eorum quenquam reperies, qui vel nouam hæresim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam instaurauerit, qui non multis erroribus, portentis, & monstris comitantibus stipatus incedat. Est autem hæreticorum hoc proprium, vt corrigi nolint: ac si reprehandi videant errata sua, quæ vnicè admirantur, & modò non adorant tanquàm idola manuum suarum, tantùm abest, vt mitescant, aut emendentur eiusmodi reprehensionibus, maiore etiam vt eorum odio qui reprehenderunt, inflammentur, atque proficiunt in peius indies errantes, & in errorem mittentes. Huc perducit eos scelerata quædam vindicandi cupiditas, qua sic mentes eorum excæcantur, vt verum videre nequeant, sed falsa pro veris amplectantur. Documento nobis esse potest Lutherus, qui scribit ij sa, quòd à fratre quodam reprehensus fuerit, quòd senserit aliquando, pulchrum fore, si pro Laicis vtraque Sacramenti species porrigenda statueretur in Concilio generali. Nunquid autem satis habuit ille reprehensionem hanc fratris de re non maximi momenti diluisse? Minimè gentium. Sed video, inquit, illis otium & chartas abundare: dabo operam, vt negocium scribendi habeant copiosum: Præcurram enim, vt dum gloriosissimi victores de vna aliqua mea hæresi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hæresim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriusque speciei communionem denegant. Atque illo quidem loco solos eos impietatis arguit, qui Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòst progrediatur maiore quodam furoris œstro percitus. Quam penes Concilium prius potestatem esse volebat, vt Laicis vtraque species daretur, statuendi, non ita multò pòst eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si qua casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tum primùm in despectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quid scribi potuit arrogantius? scilicet si Concilium, ad quod ex vniuerso terrarum orbe doctissimi, grauissimi, sanctissimi viri conuocati fuerint, nullam esse causam declarauerit, cur à calice diutius abstineatur, irritum erit concilij decretum, hoc & inana: sin autem hoc ipse Lutherus ita sanxerit, tum demùm ratum & firmum erit. Cæterùm posteaquam semel ille veterum doctorum scripta, sanctissimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc est, totius Ecclesiæ Catholicæ placita contemnere cœpit, & pro nihilo habere, tandem eò progressus est, vt sicut paulò antè meminimus, & sacerdotium, & sacrificium euerteret quin ipsum etiam ex hoc sacramento Christum extra manducationẽ

Formam verborũ baptismi mutare sinit Brentius.

Hæretici reprehendi non sustinent.

2. Tim. 3.

Luth. de Capt. Bab.

Luth. quam fastuosus & arrogans.

Luth. in lib. de formula Missæ.

Luth. auctor sacerdotij & sacrificij euertendi.

tol-

tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet: cùm priùs etiam post consecrationem in Eucharistia panem & vinum remanere docuisset. Inde sumpsit originem posteà Sacramentariorum hæresis. Et quemadmodum licere sibi voluit Lutherus priuata sua auctoritate veteres abrogare, nouos ritus instituere: sic sibi quoque veniam hanc dari debere Caluinus cum suis existimauit, cùm nihilo se Luthero vlla in re inferiorem esse iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & sectatoribus eius factum non fuit, vt & sacras vestes, cum res diuina fieret, & luminarium vsum, & campanarum pulsum prorsus reijceret: ne quod esset inter sacra & prophana discrimē, néve si quid esset honoris habitum huic venerabili sacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum esse crederetur. Quin etiam ex hac vita migraturis sacramentum Eucharistię dari vetuit, quod non sine causa tamen fuit à priscis illis viaticum appellatum. Neq; enim putauit ad illud admittendos, nisi qui cum reliquo cœtu cōmunicare possent: quibus neq; confessis, neq; absolutis dari sacramentum hoc voluit. Dies præterea festos, tum & Euangelij & Epistolarum iuxta receptum Ecclesiæ morem lectiones abrogauit. Ac ne solùm esset Eucharistiæ sacramentum, in quod sibi licerent omnia, etiam de Baptismi sacramento nouam doctrinam protulit. Cùm enim ex Luthero didicisset, eos Christi mortem euacuare, & alium pręter Christum mediatorem quęrere, qui putant opera sibi esse ad salutem necessaria, quoniam & Baptismus opus quoddam est, visum est illi, quod aliud præter mortem Christi medium inducant, qui nos Baptismo fieri saluos docent: quodq; Christi sanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptismi. Docet igitur infantes, modò sint ex Christianis parentibus prognati, citra Baptismum etiam Christi membra fieri, in Dei filios adoptari, regniq; cœlestis hæredes effici. Itaq; cùm non multùm ad salutem intersit, baptizētur nec ne, facilè fert eos absq; Baptismo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum isti reliquerunt? Quorsum audacię & amentiæ non proruperunt? qui etiam ipsa Sacramenta, sine quibus saluus esse nemo potest, conuellere & labefactare veriti non sunt.

Calui. in quo Luthe rum sequatur & superet impietate.

Habemus iam igitur duo Euangelia, si modò tam claro nomine tam impias sectas appellare fas est: Lutheranorum vnum, Zuinglianorū alterum. Nam vtraq; pars quod ipsa sentit, solum id purum putum Dei verbum & Euangelium esse deierauerit. Si doctrinam cōsideres, aut superiores, aut certè nihilo sunt inferiores Zuingliani Lutheranis, non pauciora quàm ij scripturarum examina proferunt, orationis verò splendore, persuadendiq; vi multò pręstare videntur. Si speciem spectes pietatis, non cedunt hoc in ea etiam ipsi Lutherani, quod ea sit maior in Sacramentarijs. Sic enim scribit de illis Nicolaus Amsdorffius: Anabaptistę & Sacramentarij iam imponunt Germaniæ sua sanctimonia, quemadmodum imposuerunt monachi vniuerso mundo. Si multitudinem inspicias, hac quidem longè superant, cùm ex Lutheranis plurimos in suam sententiam pertraxerint. Fatentur hoc ipsimet: sic enim scribit Ioachimus Vvestphalus: Nulla falsa doctrina tam latè dispergitur, nulla tanto conatu & hypocrisi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falsa doctrina de Eucharistiæ sacramento. Qui etiam alio quodam in libro cōtra Caluinum scribens, suos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copijs ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud est, quòd præter Saxonicas ciuitates pauci admodum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alij siue apud Heluetios, siue in Germania, aut Catholici sunt, aut Sacramentarij. Quòd si pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantùm abest, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortē imprimis terrificam se obtulissent, suos quàm Lutheranos multò fuisse promptiores asserit ad fidei suæ, sicut ipsi videtur, veritatem sanguine suo obsignandam. Quin si catalogum legas eorum Pseudomartyrum, qui nostro seculo propter hæresim suam oppetere mortem non dubitarunt, plures inter eos Zuinglianos quàm Lutheranos reperies. Cum itaq; nulla in re sint inferiores Lutheranis Zuingliani, neq; minus ij, quàm illi de puro Dei verbo se iactent, vtriq; tamen sunt alteris plus quàm hæretici. Lutherani pręsertim sic detestantur Zuinglianos, vt eos ne quidem audiendos esse putent, ac sceptro potiùs magistratus eorum blasphemias, quàm stilo refutandas esse censent, vt quęrantur etiam de Lutheranis Sacramentarij, quòd non sustulerint, sed potiùs ad se pertraxerint Papæ tyrannidem: proq; ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreum ab illis impositum sit. Sed negat Ioachimus Vvestphalus, hanc esse tyrannidem, si quis obsistat Psychotyrannis Hæreticis, nec eos tyrānidem suam blandam illam quidem, sed sæuissimam & nocentissimam in ouile Christi permittat exercere, nō quidem externo gladio, quo corpus tantum occiditur, sed pestilentis doctrinæ veneno, quo Diabolus interimit animas blandiendo & mentiendo. Pastor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magistratus non exercet tyrannidem, si secundum legem coërcet maleficos, & de sontibus sumit pœnas. Ecclesiastæ non sunt accusandi de tyrannide, qui noxios Ecclesię & pertinaces excōmunicant, voce & scriptis seductores reprimunt, gubernatores politicos admonent sui officij, edicta & necessariam seueritatem magistratus approbant. Minùs Ecclesia affligeretur à Psychotyrannis, minus acciperet damni: non ita multi, vt nunc fit, seducerentur, seducti minus pertinaciter hærerent in suis erroribus, si magistratus & ministri Ecclesiastici seuerioribus remedijs profligarent morbos grauiores, qui contagijs afficiunt membra corporis sani. Hæc ille verissimè non contra Sacramentarios magis quàm cōtra suos quoq;. De sacramentarijs autem Martinus Lutherus hanc tulit sententiam: Hæreticos seriò censemus, & alienos ab Ecclesia Dei esse, Zuinglianos & Sacramentarios omnes, qui negant Christi corpus & sanguinem ore carnali sumi in venerabili Eucharistiæ sacramento. Qui etiam in epistola quadam ad illustrem virum Albertum Marchionem Brādenburg. in Prussia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quandoquidem ab initio quàm latè patet Christianus orbis,

Collatio Luther. & Zuing. & vtrorum praestantia.

Nicolaus Amsdorf. in libr. contra ... de cœna.

Ioach. Vvestphal.

Luth. quo damnat Sacramētarios, eisq; se & ipse damnat.

vna fuerit & concors omnium de hoc Sacramento sententia. Proinde, inquit, si quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atque si nō credat vnam, sanctam, Catholicam Ecclesiam: qui etiam nō solùm Ecclesiam vniuersam hæreseos condemnare videtur, verùm etiam Christum ipsum cum Apostolis & Prophetis suis, quorum grauissimo testimonio corroboratus est hic articulus, quo nos credere profitemur sanctam Ecclesiā Catholicam. Sic enim ait Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Et Paulus Ecclesiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò testimonium contra illos fert ipsa eorum propria opinio, cùm in istius textus expositione sic inter se dissident, vt septem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus non contra Zuinglianos magis quàm contra seipsum suosque non minus & dissidentes inter se, & cōsensum Ecclesiæ pro nihilo ducentes, varissimam tulit sententiam. Pergit autem ad eundem Ducem scribens: Quocirca moneo & peto Illustrissimam vestram, velit eiusmodi homines vitare, nec eos in ditione sua ferre: Nam illud necesse est, vt secum reputet, si permiserit in suis terris versari sectarios eiusmodi, cùm prohibere possit, quòd multum grauabit consciētiam suam, ac vix vnquàm eam trāquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à suis dandum esse Sacramentarijs censuit, quos etiā non dubitat vocare Satanę ministros, mendaces, imò ipsum mendacium, fucum & simulationē. Et in eo libro, qui inscribitur, Confessio de Cœna Christi, monet vt haud aliter caueant sibi omnes à Zuinglio, quàm à Satanæ veneno. Hæc est Lutheri de Sacramentarijs censura.

Quid Sacramentarij de Lutheranis iudicent.

Nunc audi vicissim, quid illi sentiant de Luthero, deque sectatoribus eius: Speciem, inquit, Oecolampadius, verbi Dei adseruot Lutherani, verbum Dei non adserunt, id quod Hæretici passim facere solent, omnesque volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò scribit Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur sibi abaliquo cōtradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se esse Deū.

In dialogis aduersus Mecan.

In vertendis & explanandis scripturis manifesti sunt, neque pauci eius lapsus. Sic non minus Zungliani sibi fas esse putauerunt dissentire à Luthero, quàm sibi licere Lutherus voluit, dissentire ab vniuersa Ecclesia. Tigurini verò ministri, respondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus acerrimè contra eos inuectus, inter cætera sic aiunt: Prophetæ & Apostoli, Dei gloriæ, non priuato honori, non suæ pertinaciæ & superbiæ studebant, sed peccatorum salutem quærebant vnicè: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & confestim Satanæ tradit, quotquot illius sententię non illicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quàm minimum verò amici & paterni animi deprehēditur. Hoc est vicissim Sacramentariorū de Luthero, deque sectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentarijs iudicium. Quin aūt vtrunque verū & rectum sit, cùm ex eadem vnius magistri Satanę schola sint vtrique profecti, dubitandum non est. Ac iactatur quidem à nōnullis, consensionem esse factam inter Zuinglianos & Lutheranos de sacramento Eucharistiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re compertum habeamus, paucis perstringere visum est. Quanta fuerit contentio inter Lutherum, qui panem esse affirmabat corpus Christi substātialiter & realiter: & Oecolampadiū atque Zuinglium, qui signum & figuram esse tantùm dicebant, iam demōstrauimus. Quæ posteà quàm semel efferbuit, sic progressu temporis adaucta est & instāmata, vt acerbissimè fuerit per annos plus minus quindecim exagitata, cùm sicut scribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire sustinerent: Nam etsi, inquit, semel cōtulerunt inter se, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta discesserint. Itaque cùm ad concordiam aliquam accedendū esset, magis ac magis regressi sunt, nihil aliud spectātes, quàm vt opinionem suam tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, iudicem inter vtrosque se constituit, haud aliter atque Muncerus inter Papam & Lutherū, neque Zuinglij minus & Oecolampadij, quàm Lutheri sententiam damnauit, ac suam quandam attulit nouam, & à seculis inauditam, quæ non solùm priscis illis Doctoribus, verùm ipsis etiam nostri seculi Sacramētarijs prorsus fuit incognita. Docuit. n. panem & vinum in mēsa Domini proposita, nihil aliud esse, quàm arrabonem, & quasi sigillum, oēs promissiones in Christo nobis factas confirmans & stabiliens, idque sine scripturarum, sine Patrum, sine collegarum etiam suorum auctoritate. Qua quidem re nō magis Lutherum, quàm scholam etiā ipsam Tigurinam offendit: quæ cum Vlricum Zuinglium tanquàm primum doctrinæ suæ auctorem colat, ferre non potuit eum à Caluino reprehendi, ac præter omnem scripturarū auctoritatem nouam ab eo quandam opinionem de Cœna Dominica adferri: quam vt placaret, scripsit posteà Caluinus epistolam, in qua conatus est ostendere, se non dissentire à Zuinglio, & alijs eius scholæ magistris, in doctrina de Cœna Dominica, cùm tamen re vera plurimū ab eis dissentiret. Quin & illud vulgo persuadere conatus est, qui sunt Augustanæ Confessionis, eos habere se coniunctos in sua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante septem annos libellū quendam edidit, quem inscripsit: Sūma cōfessionis de Sacramentis: in quo conatus est illud demonstrare, quòd qui sunt Confessionis Augustanę de Sacramento Eucharistiæ nihil diuersum ab eo sentiant, quod hi docent qui sunt Confessionis Tigurinę, cuius est ipse quoque Caluinus. Cùm aūt vno vel altero anno nemo cōtra libellum scripsisset quicquam videretur, plerique sic interpretabantur, quòd isto silentio Caluini consilium hoc fuerit approbatum. Iamque voces illæ vulgò iactabātur, eos qui sunt Augustanæ Cōfessionis, ex Lutheranis factos esse Zuinglianos. Hoc Lutheri quidam sectatores ferre non potuerūt, quòd à Luthero suo defecisse, & in castra Zuinglij transfugisse dicerentur, tum quanta cōtentione dogma Zuinglij de Eucharistia Lutherus oppugnauerit, nemini sit obscurū. Itaque nō defuerūt, qui Caluini scriptū hoc scriptis cōtrarijs refutarēt: cōtra quos mox Caluinus edidit ante bienniū libellū, cui titulum fecit: Defensio sanę doctrinę de Sacramentis, quam

Explicatio de Caluini doctrina circa Eucharist.

Pastores

Pestores & ministri Tigurinæ Ecclesiæ, & Geneuensis ante hac breui confessionis formula complexi sunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamosi homines infamant. Edidit non multò post alterem quoq; defensionem contra Ioachimi Vvestphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nominatim contre Caluinum scripserit, nobis edhuc videre non licuit. Verùm cùm hęc scriberemus, incidit in manus nostras libellus Ioechimi Vvestphali hominis Lutherani, cuius hęc est inscripsio: Iuste defensio aduersus insignie mendecia Ioannis à Lasko, quæ in epistola ad Serenissimum Poloniæ Regem, &c. cōtra Saxonicas Ecclesias spersit. Scribit ia in epistola ad Senatores Francofordenses, etiem viuente Luthero fuisse Francoforti ad Mœnum, qui insinuarēt enimis erroram Zuinglij, idq; facerent astutè sub vmbraculo & prætextu, quesi à Saxonicis Ecclesijs nō dissiderent à quibus vt sibi diligenter cauerent, scripto quodem suo Lutherus hortetus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiusmodi sparsisse, quòd de sacramento Eucharistiæ cum Augustana Confessione cōsentiant: cùm plurimum interesse dicat inter se Augustanam & Sacramentariorum doctrinam: Cùm qui sunt Augustanæ Confessionis, doceant panem verè esse corpus Christi, carnem & sanguinem Christi verè distribui ministri manibus, & sumi in hoc sacramento ore communicantium: Sacramentarij contrà tantùm esse symbolum seu figuram absentis corporis dicent, & tantùm dispēsari & accipi penem & vinum. Quamobrem hortatur Francofordenses, vt consilium Lutheri sequátur, eiusmodi Pseudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuium relegent. Morbida, inquit, ouis separatur, ne totum ouile corrumpat: Membrum corruptum resecatur, ne noceet reliquis: Separantur corpora hominum, ne immunda lepra vel scabie inficiant sanos: quantò magis separeri oportet immundos spirituali lepre mente corruptos, ne oues Christi inficiant & perdent? Apostolus prohibet in domum recipere non afferentes doctrinem Apostolicam, ne recipientes communicent ipsorum operibus malis: quomodo admittendi sunt in consortium populi Christiani, qui afferunt doctrinam Apostolicæ veritati repugnantem? sæpius commendat scriptura hospitalitatam, præcipit opara misericordiæ & charitatis exercere erga exules & peregrinos. verùm ita, ne fides violetur, & ne aduersus multos lædatur charitas. Vt.n. charitatis est, hospitio recipere peregrinos, & his benignè facere, si pro hospitalitate & benaficijs non malefacta rependant, si quieti non turbent Ecclesiam & Remp. ita charitati maximè repugnat, prębere hospitium ingratis, inquietis & noxijs cōmunitati: his parcere, hos fouere, nō pię charitatis obsequium, sed impię peruersitetis exitiale nocumentum: non misericordia est, sed crudelites. Hęc Ioachimus in ea quam ad Francofordenses hoc ipso anno, 1557. edita scripsit epistola. Qua de ra Tymanus quoq; pastor Bremensis anno proximè superiore plura scripsit in eendem sentētiam. Vidimus eutem posteà recens edmodum editum à Caluino libellum. cui titulum fecit: Vltima admonitio Ioānis Caluini ed Ioachimum Vvestphalum, cui nisi obtemperet, eo loco posteà habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Peulus. In quo simul & Magdeburgenses, & Bremēses, & Hildesamenses, & elies quasdam Saxonicas ciuitates, quę cōmuni consensu dogma suum damnauerant, greuissimis probris & maledictis insectatur: Sic esse dicit errore suo fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœne, quorsum spectet, nunquem gustasse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri sui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam suosq; fraterculos fascinent, popularis theatri plausu cōtentos, nec Dei nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cœcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pietetis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquū fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem Gigantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, fatuosos, pertinaces, & alijs id genus coloribus depingit. Queritur de illis, quòd se, suosq; indignos esse clamitent, quos terra sustineat: ita, quòd nisi repentè exterminentur è mundo, nō posse cum eis mitius agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accusare eos Principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleent Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facile quiuis perspicere potest, falsum esse quod de cōsensu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinam Sacramentariorum condemnauerint. Quemuis intereà dissimulendum illud nō est, quòd in eodem libello duos Saxonię oculos Vvittembergem & Lipsiam nil simile contra suam doctrinam decreuisse, quodq; secum facere Philippum glorietur: quem nō magis à se quàm à proprijs visceribus in hac causa diuelli posse scribit. Sed non propterea statim verum est, quia sic scribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

Ioachim. Vvestph.

Hæreticos separandos, & puniendos esse.

Caluini iudicium de plerisque Lutheranis.

Existimas fortasse duas tantùm sectas has esse: quæ sibi nostro hoc infelici seculo nomen & auctoritatem Euangelij vendicare sint ausæ? Erras si id putas. Est perniciosior etiam tertia, quæ quoniam à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptistarum secta vocetur. De quo genere videntur etiam fuisse fratres Vvaldenses, quos & ipsus non ita pridem rebaptizasse constat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, sicut ipsi in Apologia sua testantur, iterare baptismum desierint: in multis tamen eos cum Anabaptistis conuenire certum est. Ac scribit quidem in suis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana secta potissimum haud aliter atq; ex equo Troieno prodierint. Sed si quis rem diligentius inspexerit, quàmuis idem illi quòd Zuingliani de sacramento Eucharistiæ sentient, Anabaptismum tamen suum eos è Lutheri scriptis hausisse reperiet. Certè Balthasar Pacimontanus, qui primus auctor huius sectæ fuisse videtur, idem secum sentire Lutherum gloriatur: quemadmodum ipse fatetur in libro quem scripsit ad duos Parochos de Anabaptismo. Testatur

De tertia secta Anabaptistarum.

Antonius Coruinus

Balthasar Pacimontanus.

Bucerus in cap. 3. Matth.

autem etiã Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptistarũ Euãgelium prodijsse, nimirùm è Saxonia. Cùm ad VValdenses scriberet Lutherus, inter alios eorum articulos reprehendebat & hunc, quod paruulos ad futuram fidem baptizarent, quam adulti consequuturi sint. Ait igitur: Pręstare prorsus omittere baptismum in paruulis, quàm baptizare sine fide: quia sacramenta neꝗ debeant, neꝗ possint sine fide accipi. Si verò sine fide accipias sacramentũ, magno tuo malo accipies. Huic vestræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbum Christi: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hinc occasionem arripuerunt Anabaptistæ. Nam cùm absurdum illis videretur, quod asserebat Lutherus, habere suam propriam fidẽ actu paruulos, sicut revera est absurdissimum, satius illis visum est, omittere Baptismum in paruulis, & eos non nisi credentes baptizare: quòd hoc se verbo Christi niti dicerent, hoc in æternum esse mansurum vociferarentur, aduersus hoc ne portas quidem inferi pręualituras esse gloriarentur.

Memno Phrysius.

Quorum etiam vnus Memno Phrysius, qui cęteris eruditione præstare videtur: Certè, inquit, hac in re non possum decipi, Verbo tuo Pater cœlestis credidi: illudꝗ suscepi per Spiritum sanctũ, vt certũ veritatis verbum. Ac paulò pòst. Ego scio certò & firmiter, quòd haec mea doctrina, quod est verbum Dei, io die recti iudicij, non solùm Dominos & Principes: non solum mundum, sed ipsos etiam Angelos iudicabo. Sic ille non minus confidenter & animosè, quàm Lutherus de sua doctrina tanquàm de puro Dei verbo se magnificè iactat.

Luth. cont. Anabaptistas scribens se singulas.

Cæterùm sicut sacramentariorum, sic & hanc sectam Lutherus vehementer est insectatus, & scripsit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos Plebanos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptistæ, nusquam in scripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeant infantes, fatemur nos id nulla scriptura probare posse, quæ clarè & manifestè talibus aut similibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipsi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonstrãdam eiusmodi literam, huic nos tanquam victori cedamus oportet: nusquam enim scriptum inuenimus. Boni autem & ratione præditi Christiani, tale nihil à nobis exigunt: faciunt id contentiosi tantùm & præfracti homines, vt esse prudentes videãtur. Contrà verò nullam ipsi scripturam proferunt, quæ dicat: Debetis adultos baptizare, non autem pueros. Mos ea Apostolorum traditione semper in Ecclesia Dei obseruate docet, paruulos esse baptizandos, etiamsi nulla scriptura faciendum id esse præcipiat. Ac sicut nuper in Eucharistiæ sacramento, ita nunc in paruulorum baptismo defendendo potissimum Ecclesiæ nititur auctoritate: quam tamen opponi sibi non vult, quoties ipse quacunꝗ tandem de re quamuis diuturna multorum seculorum consuetudine recepta, scripturam à nobis exigit.

Anabaptistæ reliquis sectarijs deteriores.

Hoc ergo iam tertium est Euangelium, quàm illa duo superiora multò pestilentius. Nam præter quàm quòd cum Lutheranis legitimum sacrificium & sacerdotium abrogat, & cum Zuinglianis in Eucharistiæ sacramento realem Christi præsentiem negat, multa habet alia & blasphema & seditiosa Publicum enim verbi ministerium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non suscepisse contendit. Chiliastarum errorem renouat, dominationem spernit, nec legitimæ potestati subiectos homines esse vult. Itaque quocunꝗ peruaserit hæc secta, turbas & seditiones ingentes excitat. Documento esse possunt cùm alię quędam inferioris Germaniæ, tum pręcipuè Monasteriensis ciuitas.

Exemplum à ciuit. Monasteriensis.

Nam sicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui historiam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus, literarum monumentis prodiderunt. eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Christi Euãgelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm Sacerdotes Catholici non esse ferendos putarent fecit Bernardus Rothmannus cum suis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Hessię miserat, quod Hæretici facere consueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conscriptis, Catholicos ad disputationem prouocarent, idꝗ Iudice prophano ciuitatis Magistratu: coram quo se probaturos ostendebant, falsam esse catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes disputationem refugissent, migrarunt è ciuitate, posteaquam eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non intercessit, cùm suam quoꝗ doctrinam in eadem ciuitate pro Christi Euangelio disseminare cœperunt Anabaptistæ Cumꝗ itidem alteri alteros ad disputationem prouocassent, sed eadem illa lege, quę Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil præter scripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad disputandum prouocauerat Bernardus Rothmãnus, primus in illa ciuitate Lutherani Euangelij buccinator, cõditionem non accepit. Sic factum est, vt nulla disputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipsi non ita multò pòst per Anabaptistas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus est, templa direpta atꝗ incensa, & quicunꝗ factionis Anabaptistarum esse noluissent, per vim ciuitate pulsi sunt. Bernardus verò Rothmannus, Henricus Rolius, & Godefridus Strallen ex Hessia missus, sicut ex Christianis Lutherani, sic paulò pòst ex Lutheranis facti sunt Anabaptistę, & Anabaptistarum Euangelium summa vi propagarunt, verumꝗ illud esse ostẽderunt, quod scriptum est: Impius cùm in profundum venerit, contemnit. Nam si semel aliquis deserit religionem Christianam, cuicunꝗ tandem sectæ nomen dederit, ei ludus quidam esse videtur, de vna secte in aliam transilire.

Anabaptistæ inter se dissecti.

Est autem & hæc Anabaptistarum secta valdè dissecta: Neꝗ enim doctrinę capitibus inter se conueniunt. In quibusdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquàm œstro perciti nudi circumcursabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà seditionis excitandæ occasionem intenti. Neꝗ heri aut nudiustertius hæc hæresis nata est, fuit etiam Augustini seculo, & sicut aliæ pleræꝗ omnes hæreses, sic & hæc statim ab initio multas in partes fuit diuisa. Nam alij vocabantur Donatistæ, alij Rogatistæ, alij Maximianistæ, Circenses alij, qui conuersi tandem sunt à factione Donatistarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius)

brius) ad Ecclesiæ Catholicæ societatem: alij Circumcelliones, qui haud aliter atque nostro seculo Monasterienses reliquos omnes immanitate superabant, quemadmodum & Augustinus non vno loco, & qui vitam eius conscripsit Possidonius, memoriæ prodiderunt. Sed neque nunc pauciora sunt huius hydræ capita. Sunt enim alij Muncerani, alij Orantes, alij Silentes, Somniantes, pueris similes, Synceri, Impeccabiles à Baptismo, Liberi, Binderliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & post eos exorti Circuncisi: fortassis & Adamitæ ad Anabaptistarum sectam pertinent. Sunt qui originem huius sectæ ad Thomam Muncerum, quàm ad Balthasarum referre malūt, qui ante annos trigintaduos seditionem Rusticorum in Thuringia excitauerat: quo nomine cum debitas pœnas persoluisset, priusquam capitis supplicium lueret, non mediocrem dolorem ostendisse dicitur de seducta plebe: quin & errores suos reuocasse, & peccata sua ritu Catholico confessus, sub vna specie Sacramentum venerabile Eucharistiæ percepisse. Sed qui scripsit eius historiam Philippus, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc est Anabaptistarum secta, si vlla alia. Intereà tamen qui nomen illi dederunt, æquè vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se esse in gratia, seque possessuros omninò regnum cœlorum: & idem vt quilibet credat, certoque statuat, à suis omnibus exigunt.

Aug. epist. 50. & 30. & de hæresibus hær. 69.
Possid. in vita Aug. cap. 10.
Thomas Muncerus ex Anabaptista catholicus.

Ex quo videre licet, quàm falsum sit Lutheranorum illud axioma, cuiuis homini ad peccatorum remissionem assequendam esse necessarium vt firmiter credat, certoque statuat absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis esse peccata sibi remissa. Quod sicut omnibus Hæreticis inter ipsos fuit semper, & est commune & proprium, sic apertè scripturis fideique Catholicæ aduersatur. Quid esse potest illa scriptura apertius: De propitiato peccato noli esse sine metu? Etiamsi certò sit remissum peccatum, non vult tamen Spiritus sanctus, vt omninò securi simus. Isti contra, capitale crimen esse putāt, si quis vel minimum dubitet, sibi remissum esse peccatum. Dicit eadem scriptura: Non te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est. Huic scripturæ an non contradicunt, qui certò de se statuere & pronunciare audent, sibi peccata esse remissa, seque esse in gratia? cùm præsertim iustificatum esse, nihil aliud sit apud illos, quàm peccatorum remissionem esse consequutum? Loquitur alia scriptura: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes. An verò isti non sibi quod Dei proprium est arrogāt, qui se corda sua scrutari, & cognoscere posse confidunt? quod ille certè sibi non fuit ausus arrogare, qui dixit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: Neque ille, qui dixit: Verebar omnia opera mea, sciens quòd nō parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea. Monet Paulus: Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dñs, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit cōsilia cordium. Ac ne quis putet ipsum de eo tātum quo alios, non autem quo nos ipsos iudicamus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt, de quo loquatur, manifestum faciunt: Sed neque meipsum, inquit, iudico. Nil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: Qui aūt iudicat me, Dñs est. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor suum, eo tamen audacię progressus non est, vt ipse se iudicare vellet, Domini qui solus agnitor cordis est, iudicium de se esse voluit. Et tu quod solius Domini proprium est, audes tibi vendicare? audes illius de te sententiam anteuertere? audes pronunciare certoque statuere, te iustificatum esse, hoc est peccata tibi remissa esse? Monet Christus: Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: & tu contra præceptum hoc Domini te seruū vtilem esse pronunciare non dubitas? Quisquis.n. certò statuit, sibi remissa esse peccata, se esse in gratia, quid is aliud, quàm se seruum vtilem esse pronunciat? Ait scriptura: Nescit homo an amore, vel odio dignus sit: & tu contra scripturam scire te, quòd sis amore dignus affirmas? Nam si certò scire te gloriaris tibi peccata esse remissa, teque esse in gratia, quid aliud quàm scire te, quod sis amore dignus asseris, & mendacij Dei spiritum arguis? Dicit beatus Iob: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit: etiā si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Num illo tu sanctior? num de prædestinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille suam animam ignorasse fatetur, tu quòd simplex & innocens sis, certò statuere de te audeas? Non metuis, ne quod olim audiuerunt Pharisæi, quos dealbata sepulchra Christus vocat, idem audias tu quoque: Vos estis, inquit, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum? Nulla potest esse apud Deum maior abominatio, quàm sit Hæreticorum hæc tanta præsumptio.

Falsò doceri fidem specialem, qua certo quisque statuat remissa sibi esse peccata.
Eccles. 5.
Eccles. 7.
Hier. 17.
Psal. 18.
Iob. 9.
1. Cor. 4.
Luca 17.
Eccles. 9.
Iob. 9.
Matth. 23.
Luc. 10.

Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere, quam in symbolo profitemur, remissionem peccatorum? Absit, Imò iubeo te firmiter credere certoque statuere, quòd sit remissio peccatorum in Ecclesia, quodque remissionem hanc & mihi, & tibi, & Iudæ proditori, & singulis adeò mortalibus, etiam ijs qui vel iam sunt, vel deinceps etiam futuri sunt apud inferos, abundè Christus promeruit vniuersis: qui pendens in cruce factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris aūt tantùm, sed etiam pro totius mundi: qui per mortē suam nos Deo patri suo reconciliauit. Vt autē credas, oēs hanc remissionem esse consequutos, omnes aut possidere iam, aut possessuros regnum cœlorum, non ego, sed scriptura te prohibet credere. Gustauit quidem ille mortem pro omnibus, sed mortis illius fructum non omnes in se trāsferre conantur: factus est causa salutis omnibus: sed addit scriptura, obtemperantibus sibi patefecit ingressum ad vitam omnibus: sed adiecit Christus ipse. Si mandata seruauerint. Si quis autem non obtemperauerint, si quis eius mandata non seruauerit, si quis ad finem vsque non perseuerauerit, eum qui nihilominus certò saluum fore statuit,

Obiectio prima soluitur, vt fides specialis negetur.
1. Ioan. 2.
1. Cor. 5.
Hebr. 2.
Hebr. 5.

 quid

quid is aliud, quàm negat vocem Euangelij, quam audituri sunt ad læuam inter hœdos col-
Math. 25. locati: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius?
Ita vt docere, necessarium esse vnicuiq; ad salutem consequendam vt firmiter credat, cer-
toq; statuat, sibi propter Christum peccata esse remissa, se esse in gratia, se certò possessurum
regnum cœlorum, nihil aliud sit, quàm docere, nullas esse gehennę pœnas impijs constitu-
tas, quos ad illas peruenturos nemo dubitat, qui Christo credit: nõ Christi culpa, quasi crux
illius & mors parum efficax fuerit ad salutem illis adferendam, sed suo ipsorum vitio, qui
per digna pœnitentiæ opera passionis & mortis Christi fructum in se transferre non sunt
conati. Quamobrem si non teneor de omnibus credere, quòd sunt remissionem peccatorũ
consequuti, si non teneor de hoc aut de illo, certè neq; de me credere teneor, nisi mihi spe-
cialiter fuerit à Deo reuelatum.

Obiectio secunda. Hic dicent isti: Tu perinde nobiscum agis, ac si nos impios in impietate sua perseuerãtes
firmiter credere iuberemus, quod sint in gratia, cùm nos de cõuersis loquamur. Atqui huc
ibam, hinc à vobis confessionis vestrę vocem extorquere cupiebam. Aliquid igitur in nobis
esse conceditis, quod nos firmiter credere certoq; statuere faciat, nimirùm vt a peccatis a-
uersi, ad Deum autem simus conuersi. Sed obsecro vos, quid si conuersus sibi videatur, qui
conuersus non est? verbi gratia: videtur sibi conuersus peruersus Lutheranus, videtur sibi
conuersus magis etiam peruersus Zuinglianus, videtur sibi conuersus peruersissimus om-
nium Anabaptista, vel Seruetus, vel Suenckfeldius, vel quicunq; tandem alius pestilentissi-
mus Hæreticus, num ideò dices eum esse cum Deo in gratia? Sicut autem nulli magis opini-
one doctrinæ sunt inflati, quàm qui quam minimam illius partem habent, vt non sine causa
Thucid. libr. 1. belli prouerbio celebratum sit illud, quod à Thucidide scriptum est: Inscitia confidentiam, eru-
Peloponnesiaci. ditio cunctationem parit. sic non rarò fit, vt firmiter credant certoq; statuant, se conuersos
Eccles. 5. esse, qui vel maximè sunt peruersi. Vidit hoc etiam ille sapiens, qui dixit: Sunt impij qui ita
Actor. 9. securi sunt, quasi facta iustorum habeant. Saulus dum adhuc spiraret minas & cædes in dis-
Philip. 3. cipulos Domini, & ignorans Ecclesiam persequeretur, nõne sibi visus est singulari quodam
Galat. 2. zelo pietatis ardere? nõne securus erat se toto corde Deum quærere? se persequendis Chri-
stianis obsequium illi gratissimum præstare? cùm quicquid eius fecerit, fecerit sicut ipse fa-
tetur, secundum ęmulationem. quod abundantius ęmulator existeret paternarum suarum
Rom 10. traditionum. Habuit igitur zelum, sed non secundum scientiam, & ideò misericordiam cõ-
1. Tim. 1. sequutus est, quia ignorans fecit: Verum igitur est quod scribit Sapiens. Est via quæ videtur
Prouerb. 14. homini iusta, nouissima aũt eius deducũt ad mortem. Et rursus: Omnis via viri recta sibi vi-
Prouerb. 21. detur, appendit aũt corda Deus. Mittamus aũt infideles & Hæreticos, quamuis æquè sibi nõ
videntur Hæretici Zuingliani, vel Anabaptistæ, atq; Lutherani. Sed loquamur iam de Ca-
tholicis. Etiam inter illos reperire licet, qui sibi conuersi videntur, cùm non sint. Præclarè
Prouerb. 20. Sapiens: Quis potest dicere mundum est cor meum purus sum à peccato? In multis offendi-
Iacobi 3. mus oẽs. Ac si maximè toto corde ad Deum essemus conuersi, non id nos ipsi certò statuere,
sed in misericordia Dei fiducia nostra collocata, illius qui scrutatur corda & renes, iudicio
rem permittere debemus. Quamobrem execranda est istorum superbia, qui dum se cõuer-
sos pronunciant, certò sibi peccata remissa, seq; esse in gratia statuunt.

Obiectio tertia de Dicetis iterum: Nos non dignitati nostrę, sed misericordiæ Dei & promissionibus fidimus,
fide speciali. & insulsam vestram cauillationẽ ridemus, cùm dicitis, dubitandum esse propter nostrã in-
Verba sunt confes- dignitatẽ. Nam ideò filius Dei mediator constitutus est, quia nos indigni sumus, & vt pater
sionis Ecclesiarum propter ipsum passum, resuscitatum & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac
Saxonicarum. vestientem nos iustitia sua certò sit propitius huic miseræ massę, indignę & plenę sordium,
Rom 8. iuxta illud: Nulla nũc cõdemnatio est ijs, qui in Christo IESV ambulant. Rectè vos quidem
Matth. 19. si nuda Christi esset promissio, si dignaretur ille misericordiam impartiri etiam non cõuer-
sis. Nunc aũt cùm promissio sit Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, cùm non alijs pręstet
misericordiam, quàm qui pœnitentiam egerint, quiq; cõuersi fuerint à peccatis suis, vestrũ
hoc dogma consistere non potest. Insulsa vobis cauillatio videtur, si quis dicat, rectè nos du
bitare posse propter nostram indignitatem: quid igitur? Num insulsum iudicatis illum, quo
Christus neminem maiorem surrexisse testatur, qui dixit. Facite fructus dignos pœnitẽtiæ.
Matth 11. Insulsum Paulum, qui gentibus annunciabat, vt pœnitentiam agerant, & cõuerterentur ad
Matth. 3. Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoq; de Eucharistia scribens:
Actor. 26. Quicunq; manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corpo-
1. Cor. 11. ris & sanguinis Domini: Qui. n. manducat & bibit indignè, iudicium sibi mãducat & bibit.
Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioãnes exigunt: ne indignè ad Sacramentum ac-
cedamus, prohibent: & vos non vultis nos de dignitate nostra esse sollicitos? Quin vos po-
tiùs nõ insulsi modò, verùm & impij censendi estis, qui Spiritumsanctum per electa sua vasa
loquentem, insulsitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fructus à pœnitentibus exi-
git, quòd indignè sumi Sacramentum prohibet. Est ita, quòd propterea filius dei mediator
constitutus est, quia nos indigni eramus: sed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè
Colos. 1. gentium: sed vt nos ex indignis dignos faceret sicut scribit Paulus, in partem sortis sancto-
rum. Nam nisi Mediator ipse noster factus esset, nisi dedisset semetipsum redemptionem, p
nobis indignis. etiamsi & faceremus & pateremur omnia, etiam si traderemus corpus no-
strum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentiæ fructus faceremus. Sunt itaq; digni fru-
ctus pœnitentiæ faciendi. si volumus remitti nobis peccata, & cum Deo esse in gratia: quos
an fecerimus, nos ipsi certò statuere nec possumus, nec debemus, illius est ea de re iudiciũ,
qui solus cordis est agnitor. Si verò fecerimus (quod ipse iudicet, non nos) tunc pater cœle-
stis propter filium passum, resuscitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis:
ac non tam vestientẽ nos, quàm quod nostræ deest donatæ nobis ab illo iustitiæ, iustitia sua
compen-

compensantem, certò propitius erit huic massæ, non iam indignæ, & plenæ sordibus. (Absit
à piorũ cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Christi, tam indignè sentiamus: *Lucæ 20.*
quasi non potuerit nos facere dignos in partem sortis sanctorum in lumine, vt iam digni ha *Esaia 4.*
beamur illo seculo: quasi non potuerit abluere sordes filiarum Sionis, de quo scriptum est,
quòd lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et iterum: Sanguis IESV Christi emundat *Apoc. 1.*
nos ab omni peccato. Et iterum: Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operi- *Ioan. 1.*
bus mortuis. Non ita sanguini Christi detrahemus, vt eum abluere sordes nostras potuisse *Hebr. 9.*
negemus. Tũ aũt quomodo Deus habitabit in nobis, si pleni sordibus fuerimus? cùm scrip- *Sapient. 1.*
tum sit, In maleuolã animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito pec-
catis? Quæ.n. participatio iustitiæ cum iniquitate? quę societas luci ad tenebras? quę cõuen-
tio Christo ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in massa, neq; propitius erit massæ plenæ *1. Cor. 6.*
sordium: Sed in ijs habitabit, ijs erit propitius, qui fuerunt quidem aliquando pleni sordiũ,
sed posteaquam conuersi ad Dñm, dignos pœnitentiæ fructus fecerunt, sanguinis Christi *1. Cor. 7.*
beneficio sunt abluti, vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed san-
ctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini IESV Christi. Quoniam verò nos an fe- *Rom. 8.*
cerimus dignos fructus pœnitentiæ, nescimus, remissa nobis peccata, & esse nos in gratia,
certoq; possessuros regnũ cœlorum, certò statuere non possumus, vel propter hæc ipsa ver-
ba, quę vos ad axioma vestrum cõfirmandum adfertis: Nihil damnationis est ijs, qui sunt in
Christo IESV, qui non secundũ carnem ambulant. Nam etsi nos per fidem fidei sacramentũ
simul vt in Christo baptizati Christum induimus, incorporatos nos esse Christo non dubi-
tamus: vtrum tamen in illo manserimus, dubitamus: maximeq; nos terrent illa verba, qui
non secundum carnem ambulant: cùm non solùm conscij nobis simus, sæpè secundum car-
nem nos ambulasse, verùm etiam in eo ipso tempore, quo nobis cõuersi videmur, satis per-
spectum habere non possimus, nihil restare in nobis de carnis reliquijs. Scriptum autem est: *Rom. 8.*
Qui sunt in carne, Deo placere non possunt.

Dicent iterum isti: Quid igitur? desperare nos iubes? Absit. Imò sicut constanter nego te- *Obiectio quarta de*
neri quenquã, firmiter vt credat, certoq; statuat peccata sibi remissa esse sic non minus con- *fide specia. hæreti-*
stanter affirmo, teneri fidelem quemlibet, facientem quod in se est, vt firma & certa spe ex- *corum.*
pectet, in hac quidem vita per sacramentum Baptismi & Pœnitentię peccatorum remissio-
nem: in seculo aũt futuro, vitam ęternam. Quam spem nisi firmam & solidam habuerimus,
frustra Christiani sumus. Spes aũt hęc nostra nõ in nos, sed in Deum defixa esse debet: quem
cùm spectamus, certissimum nobis est, eum esse fidelem & in promissis, & in cõminationi-
bus. Cùm aũt nos ipsos respicimus, fieri non potest, quin horrorem quendam cõcipiamus,
etiamsi nihil nobis conscij simus, vel propter infirmitatem saltem nostram. Cùm.n. lapsum
esse sciamus Cherub Angelorum nobilissimũ, Salomonem hominum sapiẽtissimum, Israë-
lem populorum electissimum, cùm & hoc intelligamus, nõ magis debere nobis Deum per-
petuam nostri tutelam & gratiam, qua nos ab omni casu pręseruet, nec vnquam cesset in vi-
am salutis æternæ deducere, quàm aut illis, qui iam sunt à nobis nominati, aut Iudæ vocato
Apostolo, aut Saul electo Regi, aut Nicolao constituto Diacono. non possumus omni metu *Rom. 11.*
prorsus esse vacui: cùm præsertim per electum suum vas nos Deus moneat: Noli altum sa- *Phil. 2.*
pere, sed time. Si.n. Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat, cùm per *Prouerb. 28.*
eundem, vt cum timore & tremore salutem nostram operemur, hortetur: cùm per alium,
beatum hominem pronunciet, qui semper est pauidus. Per alium aũt dicat: Qui sine timore *Eccles. 1.*
est non poterit iustificari. Hęc tamen trepidatio nostra non debet animos nostros deijcere,
sed magis Christo subijcere, & fiduciam erga illum nostram excitare: vt cum beato Iob di- *Iob. 13.*
cat vnusquisq; nostrum: Etiamsi occiderit me, in eum sperabo. Quòd si verò paradoxum
hoc alicui videtur, quòd firmiter credere, certoq; statuere non iubemus, firma aũt & certa
spe vnumquenq; esse iubemus, quòd in præsenti peccatorum remissionem, in futuro verò
seculo sit vitam æternam cõsequuturus, is ita rem accipiat. Nihil à nobis rectè credi (de fide
Catholica loquimur) cui subesse falsum potest: Speramus aũt etiam ea rectè, quę secùs non-
nunquam euenire possunt. Quoniam igitur fieri potest, vt credat aliquis firmiter, certoqúe
statuat, se esse in gratia, & vitam æternam consequuturum, & hæc eum opinio sua fallat, spe-
rare iubemur magis quàm credere: Fidei.n. ratio in veritate tanquam à Deo reuelata, sita
est: spei autem sufficientissima ratio sita est in possibilitate eius acquirendi, quod secundum
Dei mãdatum & promissum speres. Deinde verò si fidem pro fiducia accipias, quemadmo-
dum accipere videntur isti, fiducia timorem excludit, spes comitem ducit metum. Quam-
obrem rectius certa spe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorum remissionem, vt
non omninò simus absq; metu. Quamquam nec credere quidem quisquã prohibetur, ahsit
modò nimia securitas. A qua sententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm dicit: *Calu. in 1. Ioan. 5.*
Sic certos Dñs suos esse iubet, vt tamen securos esse nolit. Et iterum alio loco: Nos dum fidẽ *Idem institu. sua,*
docemus esse debere certam ac securam, nõ certitudinem aliquam imaginamur, quæ nulla *cap. 5.*
tangatur dubitatione: nec securitatem, quæ nulla sollicitudine impetatur: Quin potius di-
cimus, perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum diffidentia: tantùm abest, vt e-
orum conscientias in placida aliqua quiete collocemus, quę nullis omninò turbis interpel-
letur. Rursus tamen qualemcunq; in modum affligẽtur, decidere ac descendere negamus
à certa illa, quam de misericordia Dei concepimus, fiducia.

Verùm libet, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino congregati decreuerint, ad- *Concil. Trid. sess.*
scribere. Verba eorum hæc sunt: Quamuis necessarium sit credere neq; remitti, neq; remis- *5. cap. 9.*
sa vnquam esse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: nemini tamen fi-
duciam & certitudinẽ remissionis peccatorũ suorũ iactanti, & in ea sola quiescenti, peccata
remitti vel remissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos & Schismaticos possit esse, imò

nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholicam cõtentione prædicetur vana hęc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neq; illud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absq; vlla omninò dubitatione apud semetipsos statuere, sic esse iustificatos, neminemq; à peccatis absolui ac iustificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum ac iustificatum esse, atq; hac sola fide absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deq; Christi mortis & resurrectionis efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deq; Sacramẽtorum virtute, & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum seipsum, suamq; propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest: cùm nullus scire valeat, certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam esse Dei consequutum. Non quamuis hic Patres certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non potest subesse falsum. Ista certitudine scire quenquã posse negant, quòd sit gratiam Dei consequutus. Quominus autem vel morali, vel probabili certitudine scita queat, aut ex facta sibi diuinitus reuelatione sicut de Maria Virgina, deq; Apostolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deinde non iubent hic Patres dubitare, quod isti falsò asserunt: sed posse dicunt quemlibet, dum seipsum, suamq; propriam infirmitatem & indispositionam respicit, de sua gratia formidare, & timere: nihil vt ea res impediat, quominus aliquis in gratia sit, etiam si de propitiato reuera peccato non sit sine metu. Hæc nobis propterea visum est pluribus persequi, quòd in proximis superioribus comitijs grauiter à quibusdam minùs rem intelligentibus, Louaniensium hunc articulum, qui tamen est in Concilio Tridentino confirmatus, reprehensum audiuimus. Qui sic habet. Fides qua quis firmiter credit, & certò statuit, propter Christum sibi remissa esse peccata, seq; possessurum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imò eisdem aduersatur. Etiamsi firma & certa spe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptismi, & Pœnitentiæ remissionem peccatorum, in seculo autem futuro vitam ęternam. In huius igitur articuli defensionem hęc obiter adscribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Explicatio verborum Synodi.

Articulus Louaniensis.

Anabaptistæ reliquis promptiores ad quæuis perferenda.

Quamuis magis etiã impij sint Anabaptistę, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, nõ minus tamen & ipsi firmiter credunt, certoq; statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se Dei gratiam esse consequutos, se vitam æternam possessuros, quàm vtriq; hi: neque verò verbis id magis, quàm factis etiam ipsis. Ad mortem enim oppetendam, ac durissimos quosq; cruciatus pro fide sua perferendos, non paulò quàm vtriq; sunt alacriores. Nam ad quęvis quælibet horrenda supplicia non aliter, quàm ad epulas currunt. vt si quis inde velit argumentũ sumere vel doctrinę veritatis, vel eorum gratię certitudinis, facilè possit in eam opinionem adduci, nullam vt aliam sectam esse credat, in qua tanta sit vel fidei veritas, vel gratiæ certitudo. Sed verum est, quod à Paulo scriptum est: Etiam si tradidero corpus meũ, ita vt ardeam charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Non habet autem charitatem, quisquis diuidit vnitatem. Tales, inquit Cyprianus, etiamsi occisi in cõfessione Christi nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur: inexpiabilis & grauis culpa discordię nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura est, derelinquit. Pacem nobis Christus dedit, cõcordes atq; vnanimes esse præcepit: dilectionis atq; charitatis fœdera incorrupta atq; inuiolata seruari mandauit: Exhibere se non potest martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Beati qui persequutionem patiuntur, dicit Christus, sed addit, propter iustitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, inquit Augustinus, & propter Christianæ vnitatis impiã diuisionem, sed qui propter iustitiam persequutionem patiuntur, hi martyres veri sunt. Ipse Dominus cum latronibus crucifixus est, sed quos passio iungebat, causa separabat. Potest impiorum similis esse pœna, sed dissimilis est martyrum causa. Et ea est quæ facit martyres, non pœna, sicut non vno loco repetens docet Augustinus. Quamobrem nihil est, quòd hoc nomine se, suosq; magnificè Caluinus efferat, quodq; propterea Lutheranis eos anteferendos esse putet, quòd promptiores, paratioresq; sint ad quæuis genera suppliciorum perferenda. Nam si vt quisq; promptissimus est ad mortem pro fide suæ partis obeundam, sic eius fidei veritas censeri debet exploratissima, certissimaq;: nulla fides erit certior, neq; verior, quàm sit Anabaptistarum, cùm nulli sint neq; fuerint iam inde à mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expetitæ grauiores, qui q; fortius, constantius, alacrius ad eas, tum ad mortem etiã ipsam quamlibet horrendam vltrò se obtulerint. Etiam Augustini seculo, quemadmodũ ipse narrat, prodigiosa quædã fuit in illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas solennitates, ingentia Donatistarum agmina sæpè venisse scribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidã etiam, inquit, se trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percussuros eos se, nisi ab eis perimerentur, terribiliter comminantes. Nõnunquam & à iudicibus transeuntibus extorquebant violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. Vnde quidã illos sic illusisse perhibetur, vt eos tanquã percutiẽdos ligari & dimitti iuberet, atq; ita eorum impetũ incruentus & illæsus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flãmas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. Neq; verò tantùm Augustini seculo tales fuerunt: Ante quadringentos etiã annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptistæ non minus vitę prodigi, quàm Donatistę. Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, sed & lęti, vt videbatur, ducebantur ad mortem: sed qui minus aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiã in corda quę semel permissus, possederit. Nõne plus est hominẽ sibimet manus inijcere, quàm id libenter ab alio sustinere? Hoc aũt in multis potuisse Diabolum, frequenter experti sumus, qui seipsos aut submerserunt, aut suspẽderunt. Deniq; Iudas suspẽdit seipsum, Diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisq; admiror, quòd

1. Cor. 3.

Cyp. tract. 3. de simplicitat. Prælatorũ. Extra Ecclesiam nullum martyrum. Matth. 5.

Non pœna sed causa facit martyres. Aug. epist. 50.

Caluin. iactat suorũ in patiendo alacritatem.

Aug. epist. 50. Donatistæ mortis oppetendæ cupidi.

Bern. ser. 66 in cantic.

potuit

potuit immisisse in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt saipsum suspenderet. Nihil ergo simile habet constantia martyrum & pertinacia horum: quia mortis contemptum in illis pietas, in istis duritia cordis operatur. Nec à maioribus suis degenerarunt nostri quoq; temporis Anabaptistæ, neq; minus fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere pro fide sua subeundo, quemadmodum inter alios oculatus etiam eius rei testis Iustus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, scripto prodidit. Sic statim ab initio feruere cœpit Anabaptistarum hæresis, neq; deinceps etiam quoties exarsit, de feruore suo quicquam remisit. Non ita Sacramentarij, quorum primus auctor cùm fuerit ante quingentos plus minus annos Berengarius, tantum abest, vt qui fuerunt eius tum sectatores, pari alacritate quibus sui discriminibus vitam suam obtularint, vt ipse etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem suum recantasse legatur & abiurasse. Qui cum aliquantò pòst graui morbo oppressus, ex hac vita migraturus esset, non mediocrem dolorem præ se tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hunc adduxisset, ac suspirando dixisse fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam saluationem, vt spero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, sicut timeo, propter eos, quos peruersa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram viam tui Sacramenti: quemadmodum contra Romantium de Rosa scribens narrat Ioannes Gerson. Hac primùm tempestate nostra gloriari de suis martyribus cœperunt, quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè superarunt semper, & hoc etiam nostro seculo superant Anabaptistæ, vt si suorum illi martyrologium conscribere vellent, multò maiora quàm Sacramentarij volumina conficere possent. Nihil est igitur, quòd glorietur de doctrinę suę certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores, nec Dei tribunal formidet: nihil est quòd iactet persequutiones, quas patitur, quodq; suos esse dicat oues mactationi destinatas. Et dicunt, & faciũt hæc omnia fortius etiam Anabaptistę, & fecerunt multis antè seculis, quam vel auditum fuisset nomen Sacramentariorum. Legat qui volet epistolam Petiliani, quam confutat Augustinus, videbit quàm ille multa conquestus fuerit de persequutione suorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint auctores Imperatoribus, vt in ouiculas innocẽtes tam grauiter sæuirẽt, quas etiam suis pœnis & sanguine æternas diuitias cœli mercari gloriatur. Legat & duas epistolas Gaudentij, contra quas & ipsas duos libros scribit Augustinus: inueniet ibi, quòd suos ille gaudere scribit, quòd persequutores in fide Christi constituti sustineant, quòd pro sua parte verba Christi & Apostoli vsurpant: Beati qui persequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Christo IESV, persequutionem patiẽtur. Sed pręclarè Augustinus: Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret Domino dicere: Beati qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item: Si semper esset culpabile persequutionem facere, nõ scriptum esset in sacris literis: Detrahentem proximo suo occultè, hunc persequebar. Aliquando ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed planè semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos: illi nocendo per iniustitiam, illi cõsulendo per disciplinam, illi immaniter, illi temperanter, illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet: qui aũt curat, considerat quemadmodum secet: ille.n. persequitur sanitatem, ille putredinem. Occiderũt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Christum, Iudęos flagellauit & Christus: traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati Satanæ. In ijs omnibus quid attenditur? nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi. Non ergo similitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus.n. potest habere similem martyris pœnam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce. vnus Saluator, alter saluandus, alius damnãdus. Quamobrem quisquis ad Hæreticos & Schismaticos ab Ecclesia trãsit, etiam si occisus propter nomen Christi postmodũ fuerit, extra Ecclesiam constitutus, atq; à charitate diuisus, coronari, inquit Cyprianus, in morte nõ potest. Cum Deo manere nõ possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flãmis & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant, non erit illa fidei corona sed pœna perfidiæ, nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari nõ potest. Nihil igitur habent, cur martyrum sibi gloriam vendicent, qui tam procul absunt à martyrum causa, qui pro impia diuisione mortem oppetere non dubitarunt.

Aliud constantia martyrũ, aliud duritia Hæreticorũ.

Iustus Menius.

Berengarius, & eius inconstantia.

Aug. lib. 2. contra lit. Petil. cap. 19.

Idem cap. 99

Ibidem lib. 1. ca. 5.

lib. 2. cap. 12.

Math. 5.

2. Timoth. 3.

Aug. epist. 48.

Psal. 100.

Non pœna, sed causa similitudo martyres facit.

Cyp. lib. 4. epist. 2.

Cyp. de simplicitate Prælatorum.

Habes itaq; iam tria Euangelia & ea quidem inter se valdè pugnantia. Si spectes alacritatem in tolerandis persequutionibus, longo post se interuallo cęteros vtrosq; relinquunt Anabaptistę. Si numerum inspicias, verisimile est, nisi tam grauiter in eos animaduerteretur, quòd eò quoq; futuri essent superiores: Si speciem pietatis, quod vtriq; fateri necesse habẽt, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, non minus & isti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam suam super omnem mundi gloriam sublimem, supra omnem potestatem inuictam, stare oporteat, quòd non eorum sit, sed Dei viuentis. Neq; minus clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina sua, quod est verbum Dei, iudicaturi sint. Et certè quotquot contra hæresim hãc scripserunt siue Catholici, siue Hæretici, nõ tam scripturis, quæ satis euidentes viderentur, quàm Ecclesiæ auctoritate eam conuincere potuerunt.

Finem iam fortassis Euangeliorum horum esse putas? Longius adhuc absumus à fine. Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius, cõtra quem scriptos vidimus lingua Germanica quinq; libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is eũm videret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptistas, & omnes, non huius modò tempestatis, verum etiam priscorum seculorum Hæreticos è scripturis errores suos confirmare: quod vsq; adeò verum & certũ est, vt etiam nostri temporis hęreseon architectus Martinus Lutherus, id inficias

De quarta secta Suenckfeldij.

ficiasire non potuerit, qui propterea dicit ad extremum, nomen boc esse cōsequutum scri-
pturam Canonicam, quod vocetur liber Hæreticorum, quòd ex eo ducāt originem omnes
hęreses, quandoquidem oēs Hęretici scripturæ præsidio nituntur. Hoc igitur cùm animad-
Quodlibet verba Christi, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stans contra Suermeros.
uertisset, ac fortassis in ipsis, etiam Lutheri libris legisset Suenckfeldius, excogitauit & ipse
nouam hæresim, ac scripturarum nixus præsidio scripturis auctoritatem omnem abrogare
conatus est. Sic.n. loquitur cum suis: Non oportet legis aut scripturę esse peritum, sed à Deo
doctum. Etiam si millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen nō nisi scripturæ peritos
euades, & nunquam à Deo doctus. Vanus est labor, qui scripturę impēditur: scriptura enim
creatura est: Non conuenit Christiano nimium creaturę addictum esse. Deum audire opor-
Psal. 93.
tet: huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quem tu
erudieris Domine. Æquè nos docet hodie, atq; olim Patriarchas & Prophetas, visionibus,
somnijs attendendū: illic.n. loquitur nobis Deus: Vox Dei rectè docet, scriptura non est ver
bum Dei, sed mortua tantum litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex scrip-
turis doctum: è cœlis illud expectandum erit, non è libris. Spiritus sanctus è supernis dela-
bitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prędicationem, seu scri-
pturarum lectionem. Etsi autem visionum, somniorum, & reuelationum eiusmodi primus
De Thom. Munt. Philip. in historia Munceri.
auctor fuisse videtur Thomas Muncerus, qui primus etiam à Lutheri secta desciuit, quem-
admodum in historia, quam de illo scripsit, narrat Philippus: ita vt non minus Lutherum
quòd nimiùm laxasset, quàm Papam quòd nimiùm adstrinxisset conscientias, damnandum
esse putaret: tamen inter errores, quos illi tribuit Philippus, hoc tantum enumerat, quòd
amplectendæ pietatis Christianæ vias has & rationes cōmonstrārit: Primum vt à manife-
stis criminibus, qualia sunt, adulteria, cædes, blasphemię sibi temperarent homines: deinde
vt corpus castigarent ieiunijs, vilitate vestium, pauca loquēdo, toruum obtuendo, barbam
non radendo. Tum vt secreta loca peterent, deq; Deo sæpè cogitarent: quid sit? num nostri
curam gerant? num vera sit fides nostra? signa simul à Deo postularent, quibus ostenderet,
quòd sumus illi curæ, quodq; nostra fides recta sit. Scripturis non fiderent: accepti verò Spi
Philip. de Stenckfeldio.
ritus sancti somnia certissima esse signa persuasum haberent. Dicebat Muncerus idem: Ha-
bere se mandatum, vt mutaret regimen seculare. Quamobrem cùm esset Alsteti, codicem
confecit, in quo conscripsit omnes, qui secum coniurassent ad castigandos minimè Christi-
anos, Principes, & Magistratum Christianum instituendum. Hæc sunt quæ Muncero tribu-
untur à Philippo. De Suenckfeldio verò, quem per contumeliam Stenckfeldium vocat,
scribit idem in præfatione commentariorum, quos anno proximo superiore edidit in epi-
stolam ad Romanos: Stenckfeldius centimanus est: Habet milites passim, qui ipsius nomi-
na nō solùm scribunt, sed etiam seditiones mouent: iactitant afflatus, & abducunt homines
à publico ministerio, & à lectione & cogitatione doctrinæ. Ac nunc quoq; aduersus me edi-
tis aliquot pagellis nomine Stenckfeldij, repetitur ille χοκίσμος gratissima cantilena fanati-
cis hominibus, non cogitatione scriptæ doctrinæ Deum communicare sa bominum men-
tibus, sed sine medio. Neque solum Philippus, verum & Caluinus, & alij nonnulli videntur
Cœlest. Prophet.
hæc ad Suenckfeldium tanquam primum auctorem referre. Quamuis enim ante eum fue-
rint cœlestes Prophetæ, contra quos iusta duo volumina conscripsit Lutherus, quorum
dux & antesignanus fuisse creditur Thomas Muncerus, non tamen ij tam apertè à publico
verbi ministerio, & à lectione scripturarum homines deterrebant, sicut nunc facit cum suis
1. Cor 13.
Suenckfeldius, qui non dubitat etiam ad patrocinium insanię suę trahere Pauli locum illū,
Quibus scripturis pro sua secta nitantur Suenckfeldiani.
vbi confert præsentis vitæ cognitionem, quæ est per verbum, cùm perfecta & reuelata cog-
nitione, quales erit in altera vita. Hæc isti detorquent ad hanc vitam, tribuentes quod est ex
parte scripturę sacrę, quod profectum est, spiritus reuelationibus: ad quas cùm peruentum
fuerit, illud quod est ex parte, puta tractationem & vsum scripturæ, somniant aboleri. Huc
2. Petr. 1.
pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorum enthusiasmo Petri locus, vbi monet, vt
attendamus Prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroso loco, donec exo-
Hebr. 8.
riatur Lucifer in cordibus nostris. Satanæ illusiones habent pro illuminatione Spiritus san-
Hier 31.
cti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil sit opus lucerna Prophetici sermonis. Proferūt
Iacob. 3.
& illas scripturas, quas in libello quoque suo de abroganda Missa produxerat Lutherus, ad
Matth. 23.
confirmandum errorem suum: Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisq;
1. Ioann. 2.
fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim scient me à minore vsque ad ma-
iorem eorum. Nolite plures Magistri fieri, vnus est enim Magister vester in cœlis. Non habe-
tis necesse, vt aliquis doceat vos, vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur Magistrū qui in cœlis
est, confugere iubent, vt ab eo doceantur, non à scriptura mortua aut ab hominibus.

Vide pientiss. Rex, quò tandem isti rem perduxerint. Posteaquàm exemplo Lutheri lice-
re sibi quisque voluit, à sensu & consensu totius Ecclesię recedere, & peculiari suo sensu scri-
pturas interpretari, vt quod ipse sensisset, id esse Dei verbum existimaretur. Eò ventum est
ad extremum, vt scripturarum auctoritate scripturis auctoritatem omnem detraherent,
hominesq; docerent non tam scripturis, quam somnijs & reuelationibus fidere. Sustulerat
Lutherus externum sacerdotium & sacrificium: boc ei cùm non impunè modò cedere
videret Suenckfeldios, verumetiam probari factum a multis: ipse quoque sustulit exter-
num verbi ministerium, eadem auctoritate, qua sacrificium Lutherus abrogauerat. Cur
enim Lutheri auctoritas maior esse debet, quàm Suenckfeldij, cùm præsertim scriptura-
rum hic maiore præsidio niti videretur? Nam sacrificare plures, nulla scriptura prohibuit,
Magistros autem fieri plures, apertè non vno loco prohibuit. Cùm enim vnus Magister no-
ster sit in cœlis, videtur eius obscurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, si quis alius au-
diatur præterea, quasi parū idoneus ille sit ad docendū nos, neq; tantū sit in eo facultatis, vt
citra ministeriū hominis id prestare queat. Sic per Euāgelium per Lutherum orsus est Satanas
absoluit

absoluit per Suenckfeldium, vt sublato sacerdotio, sublato sacrificio, sacris omnibus in summum contemptum adductis, externum quoque verbi ministerium sublatum iam esse videamur: Scripturas autem Canonicas vsque adeò dignitate sua prorsus omni spoliatas, nihil vt illis fidere iubeamur: quòd scriptura non sit verbum Dei, sed mortua tantùm litera, quæ sit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum esse, minimè Christianum decere videatur. Neque verò contemnendus aliquis est Suenckfeldius hic. Scribit Philippus, eum esse centimanum, habere milites passim, qui non solùm scripta spargant ipsius nomine, sed etiam seditiones moueant. Grassatur lues ista Suenckfeldiana, nõ modo per Germaniam vniuersam ferè, verumetiam per Heluetiam, & est ingens eorum numerus, qui iactant huc afflatum, ita vt ex vulgo plures in maioribus nonnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quàm vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neque noui hominem, nec eius scripta vidi: sed quod scripsit olim de ijs, qui se falsò iactant Euangelicos Erasmus Roterodamus, quotquot ad eorũ se cœtum adiunxerant, neminem se scire, qui nõ seipso sit factus deterior: contrarium eius, cùm tuæ Maiestati nomine legatione fungerer apud Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum Regem Carolum Quintum de Suenckfeldio diui audiui, idque à viris quibusdam grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius essent amplexi doctrinam, eos de repente quasi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque secundum carnem iam, verùm spiritu deinceps ambulare, carnem vt suam cum vitijs & cõcupiscentijs in specie crucifixisse videri possint. Hic videre licet, quemadmodum Satanas non rarò se transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram sanctitatis audientium decipiat simplicitatem. Quomodo quasdam illecebras escarũ aucupes proponunt, vt facilius aues per oblectamenta gulæ capiant: sic est quædam etiam Diaboli sanctitas, id est, decipula humanę animę, per quam facilius capere possit, & falsis sermonibus irretire: sicut Ezechiëlem enarrans pluribus verbis persequitur Origenes. Talem sanctitatẽ olim in Psallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & alijs eiusdẽ generis hæreticis. nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quæ nihil aliud est, sicut ab illo viro doctissimo dictum est, quàm decipula quædã humanarum animarum, insidijs Diaboli collocata.

Quod Euangelium per Lutherum ortum est Satanas, absoluit per Suenckfeldium.

Suenckfeldianorũ ingens multitudo et vn.

Sanctitas hæreticorum diabolica decipula animarum.

Origenes.

Quatuor iam habes Euangelia, sed non secundum Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem, sed secundum Lutherum, Zuinglium Muncerum, Suinckfeldiũ: Portentosa nomina, sed ipsa magis Euangelia portentosa, quæ Cacangelia rectius quàm Euangelia dicere possis, vt quæ malorum secum Iliadem tulerint: non à Christo, verùm ab auctore Diabolo profecta: Quam etiam ob causam Euangelici malunt, quàm Christiani vocari: quod conscij sibi sunt, nihil habere se cum Christo cõmune. Quàm parua aũt scintilla, quæ simul vt emicuit, nullo prorsus negotio restingui statim initio potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quam multis in locis etiam cum puluisculo (quod aiunt) Christianam pietatem omnem euertit?

Epilogus de quatuor Euãgelijs nouis.

Absolutum existimas iam Euãgeliorum numerum? ingens adhuc eorum restat aceruus. Cùm enim peccandi magna quędam sit illecebra impunitas, hac propositia certatim proruperunt, qui vetera fastidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinę genere excogitando, nomen suum immortalitati consecrare contenderent. Sed quis enumerando singulos recensere, vel cuiusque proprios errores explicare queat? cùm primis id operosum, neque præsentis est instituti. Quamobrem nolo esse longior in cõmemorandis trecentis illis apud Apocellam in Heluetijs, qui post decantatas Dei laudes extinctis lucernis cùm brutorum instar fœda se libidine contaminassent, in montem nihilominus quendam editum ascenderunt, vnde se cum corporibus & animis sublimes raptos iri persuasum habebant. Sed neque de alijs quibusdam cõuenticulis quicquam dicam, quorum Erasmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant suos infantes occidendos, & tam immane facinus hilari vultu spectabant, persuasæ, sic interfectos inter præcipuos sanctos habendos. Quare quid magis horrẽdum dici potest: Quin & de Sacardote quodam in Sueuia capto, nihil est quòd multa dicam, qui finem iam instare Christianę fidei docebat: quòd cùm lex Moysi mille quingẽtis annis durauerit, Christi quoque lex non sit diutius duratura: quamobrem adesse iam tempus, vt alia lex, aliaque fides hominibus tradatur. Deque alio quodam non procul à Vvittemberga, qui certum diem & horam colonis significauerat, quo dominus ad iudiciũ esset venturus. Quod adeò verum esse persuasum illis fuit, vt ab omni opere rustico cessarẽt, horam illam expectãtes: cumque frustrati expectatione sua fuissent, in discrimen veniebant, ne fame morarẽtur, quòd cùm nihil seminassent, nihil erat, quod meterent. Deque Dauide tertio, qui in oppido Embda veterem Saduceorum heresim renouauit, cùm & resurrectionem carnis negaret, & extremum Iudicium, Angelos, Dæmones, Baptismum, Matrimonium scripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apostata illo Præmonstratensi, qui docuit, non esse infernum, neque descendisse Christum ad inferos, sanctos Patriarchas & Prophetas in inferno nõ fuisse, quin Christum etiam ipsum: quoniam cùm diceret, Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? desperare visus est, hoc nomine cõdamnatũ esse. Potuitne dici magis blasphemum aliquid? Sed & illos præteribo silentio, quibus horror est, si quis Mariam vocet Deiparam, à quibus in Ephesino Concilio pridem damnata hæresis Nestorij resuscitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem Diabolum adorãt, quam etiam ob causam Dæmoniaci vocantur, cæterùm exorti sunt demùm à schola Lutheri Ioãnes Cãpanus, & ex Hispanijs Michael Seruetus, qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blasphemijs ediderunt: in ijs nunc tandẽ veteres Arrij & Macedonij errores in lucem reuocare, fidemque quam in Nicœno & Cõstãtinopolitano primo cõcilijs, Patres cõgregati nobis tradiderunt, labefactare conantur. Solum .n. Deum patrem, & neminem alium adorari & inuoca-

Horrẽda & obscura secta sub Luthero nata, de quibus Erasm. de amabili Ecclesia concordia.

Dauid tertius.

Apostata Præmonstratensis.

Noui Nestoriani.

Dæmoniaci.

Ioãnes Campanus.

Michael Seruetus.

inuocari debere contendunt, quòd ille solus videt sorda nostra, quod nulla creatura facere potest: & est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem, Deum alium intercessorem, procuratorem, & mediatorem habemus nullum, præter vnum Dñm IESVM Christum. Quid autem aliud his verbis, quàm adoratio, innocatioq́; Dei filij, & Dei Spiritussancti prohiberi videtur?

Ex Lutheri initijs quam horrẽda impietas prodierit.

Ecce quò ventum est, ad extremum abrogato Sacerdotio, euerso Sacrificio, Sacramentis omnibus modò non conculcatis, eò tandem res perducta est, vt nec infernus, nec cœlum esse credatur, & Christus à multis Deus esse negetur. Quis vnquam futurum existimasset, vt ex tam paruis initijs ad has tam horrendas blasphemias, quas paucis perstrinximus, ad extremum perueniretur? Sed scitum est illud:

Principijs obsta, serò medicina paratur,
Cum mala per longas inualuere moras.

Quòd si venienti morbo statim occursum fuisset ab initio, minùs magnis nunc difficultatibus Ecclesia Dei premeretur. Longè, latèq́; sparsa sunt & hæc Seruetica contagia. Atque vtinam serenissime Rex, sicut aliæ, quas recẽsuimus, hæreses ex magna parte, sic & hæc regni tui fines non attigisset: quæ cum impietate superare cæteras videatur, nulla tamen est ex omnibus nostri temporis hæresibus, quàm sit hæc, scripturarum armis instructior: nihil enim crepat aliud, nisi scriptura, scriptura: Euangelium, Euangelium. Ac vide quę fuerit hominis confidentia. Quamuis Caluini scriptis fuerit error hic ipsius oppugnatus, ausus est tamen proficisci Geneuam, & cum eo sermonem conferre. Tandem post multam & acerbam disputationem, cum dogma suum pertinaciter tueretur, capitis est damnatus: quod vrgente Caluino factum esse, dubium non est: qui mox librum etiam edidit, quo doctrinam eius explicat, & rem omnem, quemadmodum acta sit, describit, simulq́; in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neq́; dissimilia scripsit pastor quidam Bremensis, sic enim se vocat, Timannus in faragine sententiarum, quas collegit, non solùm ex priscorum Patrum, qui fuerunt Christianæ, verùm etiam ex eorum scriptis, qui sunt Confessionis Augustanæ: vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regij, Nicolai Amsdorffij, Viti Theodori, productis testimonijs ostendit, Caluinum cum Sacramẽtarijs omnibus & Anabaptistis, ac alijs hæreticis sceptro Magistratus potius, quàm vel stylo, vel disputationibus esse refutandos. Intereà tamen de se, suisque tacet quasi nõ in eadem & ipsi causa sint, cùm quod Lutheranorum de Sacramẽtarijs, idem sit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quòd Lutherus inde sumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab auctore Satana profectam esse, quòd hæc secta in ipso statim exordio in tot capita est dissecta, tam inter se dissidentia, de verborum horum interpretatione. Hoc est corpus meum, prudenter id quidem & verè colligit, Verissimum. n. est, quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Verum enim quod est, vnum est, mẽdacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanasius: Ibi est, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ & magisterij argumentum, vbi eadem confitentur omnes, nec à se inuicem aut à maioribus dissentiunt. Qui autem hoc animo non sunt, improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cùm nec eadem profiteantur, sed inter se discrepant, veram disciplinam non habent: sancti contrà synceręsunt veritatis pręcones, eò quòd sententijs inter se conueniunt, & nullo dissidio inter se laborant, qui tametsi diuersis temporibus vixerunt, æquè tamen simul eodem tendunt, vt eiusdem Dei Prophetæ, & eiusdem sermonis interpretes. Est itaq; certissimum argumentum hoc eorum inter ipsos dissidium, quòd non Dei, sed Satanæ spiritu agitentur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarij quoq;, quòd Lutherus Euangelium in lucem à se productum esse gloriatur, id similiter à Satana profectum esse? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos dissidiorum videre licet. Ac illi quidem, quamuis hæc Christi verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem sentiant omnes, quòd in Eucharistiæ Sacramento præsens adesse Christi corpus & sanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius scripturæ sensu, sed de dogmatibus ipsis mirabiliter inter se pugnant.

Seruetus à Caluino dãnatus & occisus.

Timannus Bremẽsis docet puniri hæreticos.

Nazianz. Atha in epist. de syn. Nic. decret. cont. Arrianam hæresim.

Hæreticorum inter se dissidiũ argum. quo spiritu agãtur.

Vis autem eorum dissensiones & pugnas audire? Equidem recensere non grauabor, verùm non, ita vt ordinem temporum obseruem, verùm vt à leuioribus exordio sumpto, deinceps ad grauiores progressum faciam. Biennio, postquam ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quasi de tribunali pronuncians Deus apertè causam Lutheri condemnasset, admirabili quadam victoria Christianissimo Imperatori Carolo contra factionis eius homines concessa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio commisso, perexigua manu, solius Dei pręsidio adiutus, in fugam conuertit: neq; multò pòst paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio transmisso, multò numerosiores eorum copias fudit, ac Principem etiam ipsum factionis in potestatem suam redegit. Post hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipse pro ministro suo Cæsare causam suam agente pugnauit, statim in tres sectas Lutherana secta dissecta est. Nam alij facti sunt Interimistæ, alij Adiaphoristæ. Interimistæ porrò duplices, vni ex permissu Cæsareæ Maiestatis, qui nulla in re alia se Lutheranos profitebantur, præterquàm quòd neque calicis vsum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinam attinet, quin per omnia cum orbe reliquo Christiano consentirent, non recusabant. Hos ex comitiorum decreto saltem ad Oecumenicum vsque concilium tolerandos esse Cęsar censuit. Sed vbi Christiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit constitutum? Quamuis itaque Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum Imperialium decreto se pariturum ostenderat, ausi tamen hoc sibi sunt arrogare Lipsici Theologi, vt libellum, qui comitiorum decreto fuerat

Lutherana secta in tres sectas dissecta.

Interimistarum genus primum.

Lipsici Theol. nouũ condũt Interim, vt sint secundi generis Interimistæ.

appro-

approbatus, arbitratu suo corrigerent, & nouum Interim conscriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de ijs non magnoperè cum Christianis contendebant, sed plus tamen aliquid sibi de Lutheri doctrina, quàm fuit in Interim illo Cæsareo permissum, reseruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello subscripserunt, vt cõtenti docere, fide nos iustificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luthero sola fide, id reijcerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas esse iudicarent. Visum est autem illis & hoc Ecclesiç, quàm diuersum Lutheri dogma potius amplectendum, ad iustificationem opera esse necessaria, neq; totam nostram iustitiam in solius Christi iustitia ponendam esse. De pœnitentia quoq; receptam Ecclesiç partitionem admiserunt: septem esse Ecclesiç Sacramenta concesserunt: Missam abolitam restituerunt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorsus aboleuerunt: Episcoporum etiam iurisdictioni, quo minus parerent, causam non dixerunt. Hęc sunt quę in illo Lipsico Interim cõtineri scribit Matthias Flaccus Illiricus in quadam adhortatione sua ad Ecclesias Misnicas. Porrò Vvittembergenses, etsi non diuersum sentire viderentur à Lipsensibus, quod inde colligit Flaccus, quia scriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum schola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo subitò discedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præsertim, pertæsum eius fuerit. Quare nondum esse tempus opportunum rati, traditum ab ipso doctrinæ genus mutare, saltem ritus nouos, quos induxerat, abrogandos censuerunt, & veteres ex magna parte restituendos iuxta formam in libello Cæsareo præscriptam. Vocauerunt autem hæc Græco nomine ἀδιάφορα, Latinè dicere possis indifferentia, vt quæ natura sua sunt eiusmodi, nihil vt ad salutem interesse videatur, seruet quis ea, nec ne. Nam & nos in his, quæ fiunt externè, summam Christianæ pietatis positam esse negamus, cùm omnis gloria filiæ Regis sit intrinsecus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ fiunt intus. Sed vbi verè Deus intus colitur, non ferè fit, vt eiusmodi cultus per signa quædã & indicia se foras non proferat, & ad spectantium oculos traducat. Habent autem & hoc isti ritus externi, quòd sicubi similiter ab omnibus obseruantur, vnanimitatis cuiusdam & cõsensus testes sunt. In ijs igitur maxima ex parte sibi Vvittembergenses cum Christianis cõsentiendum esse duxerunt: vt ijs quasi signis à Luthero quandam ad Christum inclinationẽ se fecisse declararent, simul spem facerent, successu temporis futurum, vt reiecta Lutherana, Christianam & Catholicam doctrinam in omnibus amplecterentur. Odoratus est hoc Flaccus, vt est minimè mucosis naribus: itaq; summa contentione, ne qua mutatio fieret, obstitit, cumq; se nihil proficere monendo, orando, obsecrando videret, multis maledictis & probris etiam Præceptores suos, præ cæteris autem Philippum, nunc obscurius, nunc apertius incessere veritus non est, quòd Christi sui, hoc est, Lutheri causam eos deserere quiritaretur: Nam ille Christum alium non nouit pręter eum, qui natus est Islebij, neq; dubitauit eos Epicuri de grege porcos appellare, non veritatem, sed ventrem respicientes, vt quorum Deus venter esset. Ad extremum, cùm neq; precibus, neq; conuitijs eos à cœpto deterreri posse videret, diris deuouit omnes. Cumq; nomen eis Adiaphoristarum priùs imposuisset, hac tandem eos sententia, quasi pro tribunali sedens, condemnauit. Cùm videam eos in sua impœnitentia manere, & præsentes Adiaphoricas constitutiones contra conscientiam promouere, & Papatui sequuturo fenestras fabricare non desinere: pronuncio, impœnitentes Adiaphoristas esse pro Ethnicis & Publicanis habendos: id est, neminem pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere: & ei qui pręsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè, iram diuinam. Vides quàm sibi Flaccus auctoritatem arrogat, qui non dubitat scholam Vvittembergensem vniuersam, ex qua prodijt etiam is, quem ipse pro Christo adorat, Martinus Lutherus, anathema pronunciare, & eorum consuetudine pijs omnibus interdicere. Quod interdictum vtinam valuisset, cùm apud alios pios omnes, tum apud eos pręsertim, qui subsunt Imperio Maiestatis tuæ: minus nunc turbarum in regno videremus. Verùm quæ causa est, quòd adeò damnat istas Adiaphoricas mutationes? Alia nulla, quàm quòd olfecerit per eas Papatui sequuturo fenestras fabricari. Scilicet, nefas est fabricare fenestras Papatui: fenestras fabricare Satanismo, nefas non est? quas fabricasse Lutherum negare non potest mutationibus istis, quas priuata sua fecit auctoritate. Nam vnde Sacramentarij, vnde nobis Anabaptistæ, vnde Suenckfeldiani, vnde prodierunt Seruetiani? non aliunde certè, quàm ex ijs mutationibus, quas Lutherus instituit. Huic debemus quòd in Eucharistiæ Sacramento non esse Christi corpus & sanguis docetur: quòd à baptismo paruuli prohibentur: quòd scripturis Canonicis auctoritas omnis detrahitur: quod nec infernus, nec esse cœlum creditur: quòd Christus verus Deus, Deiq; filius esse negatur. Fatetur hoc ipse Caluinus, fatetur & Balthasar Pacimontanus, vt in superioribus demonstrauimus, quòd è Lutheri scriptis doctrinam suam hauserint. Lutherum scribit Caluinus rudimenta posuisse, viamq; cõmonstrasse: sed interim prępostero eum esse dicit ingenio, qui rectam ingressus viam, simulac vię demonstrator iter suũ reflectit, in eodem loco pedem obstinatè figens, vltra progredi recuset. Progressus igitur est vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabilis Lutheri, cœpitque fieri politior & instructior, ac esse Christum in Eucharistia præsentem negauit. Progressus est vlterius etiam Balthasar, qui sicut Eucharistiæ Sacramẽto Caluinus, sic & ipse, non sine Caluino tamen, baptismi quoq; Sacramento, pręsertim quod ad infantes attinet, virtutem omnem detraxit. Progressus est longiùs adhuc Suenckfeldius, qui scripturis auctoritatem abrogauit. Tandem eò quo tendebat initio Satanas, peruenerunt eius ministri Campanus & Seruetus, vt Christum verum esse Deum, Deiq; filium negarent: atq; ita cui rudimenta posuerat Euangelio Lutherus ei colophonem adderent. Sic factum est, vt cùm aggeres validis aquis oppositos, pauxillum initio Lutherus aperuisset, mox tota moles

Vvittembergenses Adiaphoristæ.

Quid Catholici sentiant de ritibus externis, & quatenus cõueniant cum illis Adiaphoristæ.

Psal. 44.

Illyricus flagellat Adiaphoristas.

Illyr. sententia excommunicatoria in Adiaphoristas.

Lutheri Satanismo fenestras fabricauit.

Illyr in epist. ad illustrißimum D. Albertum in Prußia Ducem.
Arist. Polit. lib. 7.

aquarum incumberet, & aggere perrupto, latè campos, segetes ac pagos subuerteret. Prudenter admodum, sicut etiam tu meministi Flacce, monet Aristoteles, quòd etiam ante eum docuit Præceptor eius Plato libro septimo de legibus, cauendas esse legum ac politiarum labefactationes: ac præstare nonnunquam, vt errata legumlatorum ac Magistratuum tolerentur. Neq; enim tantòm vtilitatis allaturum, si quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimenti redundat, quòd assuefiunt paulatim homines, non obedire Magistratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare, nihil aliud fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines assuefacere ad mutandum plura, maioraq;: cum quę videntur in speciem esse res minimæ, maximorum causæ sint malorum. Quod in mutationibus per Lutherum fieri cœptis, euentus ipse docuit, quę fenestras huic, quem nunc in Germania videmus, Satanismu fabricatæ sunt. Contra has igitur quiritari, his fortiter initio resistere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tam acerbè, tamq; contumeliosè, benè de te merentem Præceptorem tuum acciperes, quòd is, quum necessarium esse videret, ordinem ac disciplinam in Ecclesia, quæ per Lutherum vtraq; sublata fuêre, pro virili sua perficere conatus est? vt pedetentim eò reditus fieret, vndè facta est discessio. Pium fuit hoc institutum hominis non omninò deplorati, cui violentæ mutationes istæ per Lutherum factę nunquam placuerunt: cuius tyrannide se tandem aliquando liberatum esse non molestè ferre visus est, cùm scribens ad Carlouitium, se deformiter ei seruiuisse fateatur.

Phili contra Illyricum defensio.
Testimonium Philippi de Luthe.

Constantia & pietas Regis Polon.

Tuam verò religionem hanc pientissime Rex, non possum, quin laudem: quòd cùm à te quoq; nõnulli petiuissent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibusdam visum est, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuisti, ne signũ id videri posset defectionis à religione Christiana, quam à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, & inclinationis ad Satanismũ, quem nunc in multis Germanię locis florere, & proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Possunt alicui videre leuiora, quæ sunt petita, de quibus magnuperè pugnare non oporteret: sed vt nihil in rebus ipsis esset vitij, tamen in præcisione ab orbe reliquo Christiano tantum est crimen, vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Atq; hæc est, quam petunt nonnulli: Præcisionem.n. petunt, non res ipsas, quas nihil ad salutem intelligunt pertinere. Quod ipse quoq; Verg. cõfitetur in Scholijs, quæ improbus homo scripsit in epist Põtificis, ad regni Consiliarios. Rectè fraudes istas Flaccus, quæ verę pietati struuntur, cuneo similimas esse scribit, qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus magnam ligni disruptionem facere. sed tamẽ, quantumuis prima sit acies tenuis, nihilominus aditum facit sequenti crassitiei, ita, vt cum illa pars recepta sit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitùs discindatur. His fraudibus vsum esse Satanam videmus in Germania. Prima exitialis istius cunei acies fuit disceptatio de indulgentijs: Secunda iam erat aliquantò crassior, quando calix Laicis, vxores concessæ fuerunt Sacerdotibus. Media pars Augustanæ Confessionis approbatio. Postremò, Satanismus hic vniuersus, de quo iam verba fecimus, quo tantam esse factam disruptionem videre licet, vt nisi Deus oculis misericordiæ suæ nos respexerit, non facilè medicina reperiri queat. Quamobrem non piè magis quàm prudenter fecisti Rex optime, quòd ab isto tam exitiali cuneo tibi, regnoq; tuo tam diligenter hactenus cauisti, à quo deinceps etiam quantum tua tibi, regniq; tui salus curæ est, tantum cauere debebis.

Quàm periculosum, & vanum de leuioribus, à veteri religione deficere.

Quibus gradibus Satanismus Germaniam occupârit.

Aliæ sectæ Lutheranorum.

Habemus itaq; iam tres vel quatuor sectas Lutheranorum secundum Flaccum: Nam & Lipsicos Interimistas, vult esse duplices, quod vnum sit excerptum Interim, aliud ipsum verum Interim. Erunt igitur triplices Interimistæ, & vni Adiaphoristæ, quibus omnibus consuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iam non est de Adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt.n. Vvittembergæ anno ab hinc propè 20. qui sicut anteà docti fuerant à Luthero, legem operum reijciebant. Contra quos ille multis disputationibus cõtendit, & eos probroso nomine vocat Antinomos.

Antinomi.

Confessionistæ.
Luther. in li. quem inscripsit, Operationum Psal.
De libero arbit.

Sexta est Confessionistarum, qui sunt Confess. Augustan. non de veste linea, cuius causa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam esse vult primam exitialis cunei partem, sed de summa Christianarum rerum, de eo quòd Euangelicę doctrinę caput esse putat Luther. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem sui ipsius, cognitionẽ & gloriam Dei, quale est iuxta sententiam ipsius dogma de libero arbitrio. de quo semper ita docuit, quod patiatur tantùm, non autem agat, quod sit res de solo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali aut boni, sed omnia vt Vicleffi articulus Constantiæ damnatus rectè docet, de necessitate absoluta eueniunt. Vnde non dubium Satana magistro in Ecclesiam venisse hoc nomen liberum arbitrium, ad seducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impijs Deus operatur. Cuius doctrinæ subscripserat etiam Philippus Melanc. in ijs Locis communibus, quos edidit Vvittemb. anno 20. non sine quadam arrogantia iuuenili minimè ferenda. Nam & de sanctis Doctoribus ausus est censuram ferre. Scripsêre, inquit, de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris, quos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non est similis sui. Sunt hac de re apud Græcos quoq; quædam, sed sparsim. Ego quandoquidem non sequor hominum opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponam, quàm ferè obscurarunt auctores tam veteres, quàm noui: quia sic interpretabantur scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri. Parum ciuile videbatur docere, necessariò peccare hominẽ. crudele videbatur reprehendi voluntatem, si non posset se à vitio ad virtutem conuertere. Ideò & plura viribus humanis, quàm par erat tribuere: & mirè variarunt, eòm rationis iudicio viderent vbique refragari scripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorsus Christiana doctrina à Philosophia & humana

Philip. quàm arroganter primum negârit liberũ arbitr.

mana ratione dissentiant, tamen sensum irrepsit Philosophia in Christianismum, & receptum est impium de libero arbitrio dogma, & obscurata Christi beneficentia per profanam illam & animalem rationis nostræ sapientiam. Vsurpata est vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à sensu & iudicio spiritus alienissima, qua videmus sanctos viros non rarò offensos esse. Additum est è Platonis Philosophia vocabulum rationis æquè perniciosum. Nam perinde atq; his posterioribus Ecclesię temporibus Aristotelem pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesię auspicia per Platonicam Philosophiam Christiana doctrina labefactata est: ita factum est, vt præter Canonicas scripturas nullę sint in Ecclesia synceræ literę. Redolet Philosophiam, quicquid omninò commentariorum extat. Et paucis interpositis: In quæstionem vocatur, sit ne libera voluntas? respondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prędestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas. Quid igitur inquies, Nullàne est in rebus (vt istorum vocabulo vtar) contingentia? nihil casus? nihil fortuna? Omnia necessariò euenire scripturę docent. Vallam ait Eckius, quòd scholarum sententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire quàm didicisset. Et in fine huius loci summam colligens, dicit: Si ad prædestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla est libertas, sed eueniunt omnia iuxta prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem, quædam videtur esse iudicio naturæ libertas: si ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas est, etiam naturæ iudicio. Concludit tandem: Vides Lector, quantò simplicius de libero arbitrio scripserimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholastici. Et in annotationibus in epistolam Pauli ad Romanos, explicans illum Pauli locum, Iuxta prædestinationem Dei, posteàquam confirmauit, quòd nulla est rerum contingentia, nec libertas arbitrij, sic tandem loquitur: Nos verò docemus, non solum permittere Deum creaturis, vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere: vt sicut fatentur proprium opus Dei fuisse Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria esse: siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, communia cum brutis: siue quæ mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem animaduertentis in filium: cùm constet Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter, vt Augustini verbo vtamur, vt sit eius proprium opus Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in his libellis, quos adolescens etiamnum scripsit, Quorum alterum de locis cõmunibus inuictum libellum esse dicit Lutherus, contra Erasmum de seruo arbitrio scribens: non solùm immortalitate, sed Canone quoq; Ecclesiastico dignum: cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi sorduit ac viluit, vt tibi vehementer compaterer. In alterũ verò pręfatus, non dubitat eum doctissimi Thomæ Aquinatis Cõmentarijs anteferre. Hieronymi autem & Origenis Commentaria meras essenugas & ineptias, si illius annotationibus comparentur. Ac parum abest, quin eum Paulo superiorem faciat, certè proximum illi esse vult. Verùm vtrumq; libellum hunc toties variando Philippus, ipse posteà multis in locis erroris cõdemnauit: in hoc præsertim capite de libero arbitrio. Nam sæpè deinceps vtrumq; excudi fecit, multa detrahens, addens, mutans, corrigens, vt postremi cum primis nulla fere in parte conueniant. In ijs autem locis, qui sunt impressi anno Tricesimosexto Argentorati, tricesimo octauo Vuitembergæ, 46. Lipsiæ, quinquagesimo quinto Vuittembergæ, apertè recantauit ea, quæ in primis illis scripserat de libero arbitrio. Sic enim loquitur Valla, & plerique alij, detrahunt voluntati hominis libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo. Addit in locis, anno 46. & 55. excusis: Hęc imaginatio orta ex Stoicis disputationibus deducit eos ad tollendam cõtingentiam bonarum & malarum actionum, imò omnium motuum in pecudibus & elementis. Dixi autem suprà, non esse in Ecclesiam inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam esse necessitatem fatalem omnium, sed aliquam contingentiam cõcedendam. Non necesse fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miscenda est disputatio de determinatione diuina quæstioni de libero arbitrio. Et iterum in Locis anni 35. & 38. ac posterioribus: Cùm in natura hominis reliquum sit iudicium & delectus quidam rerum, quæ sunt subiecta rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana potest suis viribus sine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc est libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus discernens iustitiam carnis à spirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem: manus à cęde, à raptu, à furto, continere. Et hanc vocant iustitiam carnis: imò hanc disciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc sententia de libero arbitrio nihil habet absurdi: & est germana cùm aliorum Scriptorum Ecclesiasticorum ac Synodorum, tum verò Augustini sententia: nec adigit ad desperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritus sancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam nostræ voluntatis. Non probo deliramenta Manichæorum, qui prorsus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidem adiuuante Spiritu sancto: quasi nihil interesset inter statuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres causas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritumsanctum, & humanam voluntatem assentientem, nec repugnantem verbo Dei. Posset enim excutere, vt excutit Saul sua sponte: sed cùm mens audiens, ac se sustentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, sed adiuuante etiam Spiritusancto conatur assentiri, in hoc certamine voluntas non est ociosa. Et iterum post pauca: Vidi multos non Epicureos, qui cùm essent in mœrore propter suos lapsus, disputabant, quomodo sperem me recipi, cùm non sentiam in me transfundi nouam lucem, & nouas virtutes? Præterea si nihil agit liberum arbitrium, interea donec sensero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ, & alijs vitiosis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium est: & ab hoc errore mentes abducendę sunt & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, sed volentes & liberè repugnant Deo: hoc fit conuer-

Aliud Philippi testimonium contra liberum arbitrium.

Luth. quàm scripta Philip. fecerit, quorum tamen nõnulla dogmata ipse posteà Philippus dãnarit.

In scriptis posterioribus Philippus cõfirmat liberũ arbit.

ſio in Dauide, vt ſi lapis in fienm verteretur: ſed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promiſſionem: volẽs iam, & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm ſe ſuſtentat hac voce: Dñs tranſtulit peccatum tuum. Et iterum poſt pauca: Cùm promiſſio ſit vniuerſalis, nec ſint in Deo cõtradictoriæ voluntates, neceſſe eſt eſſe in nobis aliquam diſcriminis cauſam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id eſt, neceſſe eſt aliquam eſſe actionem diſſimilem in ijs duobus. Et in capite pręcedenti, quod eſt de cauſa peccati & contingentia. Eſt autem hæc pia & vera ſententia, vtraq; manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non ſit cauſa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed cauſæ peccati ſunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui ſua voluntate abuti potuit, ſeq; à Deo auertere: quę quidem longiùs ibi perſequitur.

Philip. ſe Manichæum fuiſſe re ipſa declarat.

Ex quibus planum cuiq; fieri poteſt, quemadmodum Philippus Melanchton, quicquid ab eo peruersè ſcriptum fuerat de libero arbitrio in Loc. Commu. anni 21. ſimul & Magiſtri ſui Martin. Luthar. eadem de re ſententiam, tanquam impiam & cum hæreſi Manichæorum congruentem, condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum eſt in Epitoma Philoſophiæ moralis, quam edidit Argentorati anno 38. vbi ſimiliter damnat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ſerunt contentiones, & Vallæ abſurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem adimunt libertatem voluntati. Sed & in Comment. in epiſt. ad Rom. poſterioribus expungi fecit ea, quæ ſcripſerat anno 24. quòd eſſent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulteriũ, & quòd æquè proprium eius opus eſſet Iudæ proditio, ſicut Pauli vocatio. Quin enarrans illum locum: Tradidit eos Deus in deſideria cordis eorum. Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Auguſtanæ Confeſſionis eſt auctor idem Philippus, in ea quoq; diſceſſum eſt à Lutheri ſententia, quo ad hoc doctrinæ caput, quod ille tamen ad finem vſq; vitæ ſuæ tanta pertinacia defendit, vt mori ſe priùs paratum oſtenderet, quàm ab hac ſua ſententia diſcederet: In qua quantum poſitum eſſe putauerit, & in exordio, ſicut paulò antè commemorauimus, & in fine libri, quem ſcripſit contra Eraſmum, ſatis declarauit. Sic enim prope calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd ſolus præ omnibus rem ipſam es aggreſſus, hoc eſt ſummam cauſæ: nec me fatigatis alienis illis cauſis de Papatu, indulgentijs, purgatorio, ac ſimilibus nugis potius, quàm cauſis, in quibus me hactenus omnes venati ſunt fruſtrà. Vnus tu & ſolus rerum cardinem vidiſti, & ipſum iugulum petiuiſti. In eo igitur quod rerum cardo, quod cauſæ totius eſt iugulum, auſus eſt Philippus cum ſuis, qui Auguſtanæ ſunt Confeſſionis, à Magiſtro ſuo Martino Luthero ſe palàm diuerſum ſentiendo ſegregare.

Cardo Lutheranæ doctrinæ eſt de libero arbitrio.

Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreſeos & impietatis condemnare? Et reuera cardo Lutheranę doctrinę vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod ruere non poteſt, quin ſimul eodem motu labefactata concidant omnia, quæ de iuſtificatione præſertim, deq; rebus ad illam pertinentibus ab eo ſcripta ſunt. Lutheri ſententiam tuetur etiamnum Caluinus, & in ea perſtat. Neq; ſibi prorſus eam ſordere Brentius oſtendit in prima pericope, quam ſcripſit contra venerabilem virum Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiuſdam ſcriptum, quo grauiter inſectatur Præceptorem ſuum Philippum, quòd in hac tanta re à Magiſtro ſuo Luthero diſſentiat. In quo ſcripto Philippum etiam inſimulat, quòd Caluinizet.

1. In Apol. Confeſſ. Aug. 2. in locis communibus.

Habemus ergo iam huius hydrę Lutheranę ſex capita, quorum ſextum reuera caput eſt: agitur enim de ſumma rei. Sed neq; minoris momenti eſt ſeptimum, de quo immane quantum eſt inter Lutheranos diſſidium? Neq; enim agitur de linea veſte, ſed de eo, quem præcipuum doctrinæ Chriſtianæ locum vocat Philippus, quem ſummam Euangelij continere ſcribit, nimirùm de iuſtificatione. Nec à ſcopo multùm aberrat, cùm illi tantum tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens eſt inter eos dimicatio. Nam cùm in Auguſtana Confeſſione minus dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas ſibi eſſe putauit Andreas Oſiander, clariùs de eo aliquid differere: quod cùm feciſſet non relata priùs re ad Philippum, & eos qui Confeſſionis Auguſtanæ præcipui ſunt Doctores, tantæ fuerunt excitatæ tragœdiæ, vt non longè

Oſiander malè tractatus à Confeſſioniſtis.

res abfuerit à ſeditione. Cuius criminis non eſt inſimulatus Oſiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata non ſunt? Vocatus eſt, vt ipſe ſcribit, Hæreticus, Antichriſtus, Iudæus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, conſceleratus, hoſtis Chriſti. Fuit etiam de eo confictum: quacunq; incederet, quòd eum in ſpecie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret: quodq; quo tempore cibum & potum in inferiore cum ſuis hypocauſto ſumebat, vbi vacare ſolitus erat literarum ſtudijs, in ſuperiore ſedens in illius loco Diabolus, viſus fuerit ſcriptitare. Et alia id genus pleraque. Tum & illud ſparſum de illo fuit, quòd affirmaret Chriſti paſſionem & mortem nullum nobis fructum attuliſſe, cùm tamen in ſcriptis illius diuerſum reperiatur. In ſumma, tantum fuit odium homini cõflatum, vt non ipſe modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui ſermones eius audiebant, à communione cæterorum, qui ſe pios exiſtimabant, arcerentur, ac ne ſepultura

Oſiandri doctrina Vuittembergæ damnata, Vuittembergæ approbata à Confeſſioniſtis.

quidem communi digni ducerentur. Miſſum fuit Vuittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata eſt per Philippum, Pomeranum, Forſterum, & alios. Miſſum eſt Vuittembergam, approbata eſt per Brentium, & qui ſunt eiuſdem ſectæ. Hic vides, de vna, eademq́ue doctrina, quàm diuerſum fuerit iudicium Vuittembergenſium & Vuittembergenſium Doctorum, cùm tamen inter vtroſque non ſit niſi vnius literæ diſcrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot, planum facere conetur Oſiander, quod ipſe ſcripſerit, idem de iuſtificatione ſenſiſſe Lutherum, nimirùm eſſentialem Dei iuſtitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum eſſe iuſtificationem noſtram. Cæterùm contra ſcriptum illud, quod editum contra ſe fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipſe

Iurandum est Vuittembergæ in Confessionem Augustanam, & verba Philippi.

Osiander de Confess. Augustana.

dit ipse quoque scriptum contrarium Osiander: in quo causam adfert, cur hanc ipsius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur, neminem Vuittembergæ vel Theologiæ Doctorem, vel artium fieri Magistrum, nisi prius conceptis verbis iuxta formulam sibi prolatam iurauerit, se tria symbola Apostolorum, Nicœnum, & Athanasij retinere firmiter, ac tueri simul & defendere velle. Quòd si quid inciderit, quod in ijs tribus Symbolis & Augustana Confessione satis determinatum non sit, nolle se quicquam de eo conclusiuè (quod vulgò dicitur) dicere, nisi re prius ad seniores Doctores, qui constanter huic adhærent Confessioni, relata, & consilio cum illis communicato. Seniores autem isti cùm sint Philippus & eius similes, si quid incidaret, quod in hac Augustana Confessione scriptum non sit, necesse habent, qui iurauerunt in Confessionem, nihil de eo statuere, nisi quod visum illis fuerit. Ita vt quod ipsi probauerint, id recipere sint adstricti, etiam si diuersum aliquid in scripturis Canonicis reperiatur: quando quidem non in sacræ scripturæ, sed in Augustanæ Confessionis vnanimi consensu se constanter esse permansuros, iurauerint. Itaque si scripturas potiùs sequerentur, periorij reatum non effugerent. Confessionem autem hanc Philippus ipse scripsit, penes quē etiam ast, eam interpretandi potestas. Ex quo cōsequitur, quòd omnes qui iurarunt in eam Confessionem, necesse habeant illam eo sensu accipere, quem Philippus attulerit, vt sic reiecta scriptura ad tria symbola tantum & ad Philippi doctrinam sint alligati. Hæc de Philippo Osiander: qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atq; etiam secum deliberent, num suos filios mittere Vuittembergam debeant, vt ibi Magistri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus, nihil velit statuera, nisi de sententia seniorum confessionis Augustanæ, etiamsi contrarium dicat scriptura: Quam si sequi potius voluerit, erit periurij reus. Ita secreta fit quædam, inquit, conspiratio, quę magis hominum, quàm Dei verba respicit: atq; ideo Christianæ Reipublicæ non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plus apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis ostendi, creditum non est. Simul vt Philippus paruam schedam scripsit, qua testatus est ita se rem habere, statim creditum est. Ac paulò pòst: Vox audita est, inquit, de cœlo Patris, de Christo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum, non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt secundum eorum consilium, non autem secundum scripturas, pronuncies: Sic Osiander ferre non potuit, vt homines ad Confessionem Augustanam, quod Philippi verbum est, alligarentur potius quàm ad Dei verbum, cùm quod ipse, non quod Philippus doceret, id esse Dei verbum credi vellet: cùm se nulla re Philippo inferiorem esse iudicaret: nulla vt causa esset, quamobrem non ipsius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm præsertim Philippus, quemadmodum alijs plerisque in rebus, ita & in doctrina de iustificatione, nunquam sibi satis constiterit. Viginti dicit esse diuersas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi, discipulorumq́ue eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracam quendam scripsit. Nam simul vt, inquit, locum aliquem in scripturis viderunt, in quo iustitiæ mentio fieret, statim nouam ex eo iustificationem sunt fabricati.

Tanti autem Confessionem istam fecisse scribit Ioan. a Lasko, vt non desint inter Lutheranos, & quidem non postremi, qui dicant se malle de Pauli ipsius Apostoli, quam vel de Lutheri Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Alligari ad Philippi verbum.

Viginti opiniones Confessionistarum de vno dogmate iustificationis.

Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, iam ex ex hoc vno loco duo collegit iustificationis genera: vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem esse nostram iustitiam: alterum ex verbo reputatum est, vt diceret, Deum iustitiam suam nobis imputare, nos pro iustis habere, etiam si non simus, atque hanc esse iustitiam nostram. Legit aliquis: iustificati sumus per sanguinem eius, statim ex eo colligit, quòd pretiosus Christi sanguis sit nostra iustitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi: mox docuit, Obedientia Christi est iustitia nostra. Legit alius, Resurrexit propter iustificationem nostram: Resurrectio, inquit, Christi est iustitia nostra. Legit alius, Spiritus sanctus arguet mundum de iustitia, quia vado ad patrem: affirmauit illicò, quòd CHRISTI transitus ad patrem est iustitia nostra. Legit alius, quòd efficimur iusti absque meritis ex gratia Dei: non dubitauit affirmare, quòd gratis & misericordia Dei sit iustitia nostra. Legit alius: Ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum, e vestigiò docuit, remissionem peccatorum esse iustitiam nostram. Legit alius: Liuore eius sanati sumus, asseruit illicò, quòd vulnera Christi sunt iustitia nostra. Iam igitur enumerasse se scribit nouem genera iustificationum è scripturis collecta, malè inter se cohærentia, neque tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat deinceps, quæ è suo quisque capite cōfinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iustitia sit opus Dei, quòd ipse in Christo operatur: alij, quòd nos Deus ad æternam vitam recipit: alij, quòd meritum CHRISTI: alij de media quadam iustitia loquuntur, quam tamen explicare nequeunt. Alij docent, quòd essentialis iustitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iustitiam. Sic Osiander quatuordecim opiniones de iustificatione recenset, & quam ipse profert est quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione scripti, quod contra se Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

Quàm periculosum fidere Sectarijs, tam saepe dissidentibus de maximis rebus.

Nunc tu vide Serenissime Rex, quandoquidem sic ipsi dissident inter se non de lana caprina, quod dici solet, sed quod ipsimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Christianæ loco, qui summam Euangelij totius in se cōtinet, quàm tutum sit, de quocunq; tandem Christianæ doctrinæ capite disceptetur, à sensu & consensu totius Ecclesiæ deficere, & animam vnius alicuius istorum fidei committere, qui nuper exortus non modò cum suæ congregationis proceribus, sed ne secum quidem ipse persæpè consentiat, sicut in hoc ipso capite de iustificatione toties est à Philippo variatum. Certum esse dicit argumentū Lutherus: quan-

 doqui-

doqnidem feptem eut octo fectas enumerauit Sacramenteriorum, doctrinam eorum eb auctore Satana profectam effe, quòd in ipfo ftatim exordio fit in tot cepita diffecta. Atqui nos non feptem, fed bis aut ter feptem Lutheranorum fectas de vno faltem iuftificationis articulo, qui fummam Euangelij continet, recenfuimus. In vniuerfum autem de rebus etiam alijs diffidentes, quater feptem vne minus. Collegit ciuis quidam Hallenfis homo Laicus Cafpar Querchamer triginta fex loca Lutheri inter fe pugnentia fuper vno duntaxat erticulo, qui eft de communiona vel vtriufque velalterius fpeciei facramenti Eucheriftiæ.

Triginta fex pugnãtes opiniones de communione vtriufque vel alterius fpeciei.

Quòd fi triginte fex hes opiniones ed iftas viginti feptem, quas enumareuimus, eddendas aliquis putauerit, erunt 63. Quàm multæ funt aũt fectę, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quifquam qui dubitet, quin & hæc Lutherenorum doctriue fit eb auctora Setane profecta?

Quid venẽtur noui fectarum affertores. Pfal. 48.

Caue putes pientiffime Rex, Chrifti caufam eb iftis agi, aut boc eorum effe ftudium, ve verbum Dei propegare queant. Nihil eft, quod eis curę fit minori: quam vt gloriam propeget, fuum vt verbum pro Dei verbo rudi popnlo venditet, id verò eft, quod eorum quifque ftudet meximè. Vocauerunt, ait Propbete, nomina fua in terris: in boc eorum eura cõfumitur omnis, vt fit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, bæc eft confeffio Philippi, hæc Brantij, hæc Ofiandri. Nihil. n. nunc loquar de Zuinglianis, quos ipfi itidẽ vt Anabeptiftas, habent pro hæreticis: de Luthereniis tantùm loquor, quos illi viciffim iudicant hæreticos: neq; diuerfum eft Chriftienorum omnium de illis iudicium. De ijs igitur dico, quòd & ipfi quamlibet induti fint ouium veftimente, tamen quæ fua funt, quærunt, non quæ IESV Chrifti: de fua quifq; nõ de Chrifti glorie follicitus eft. Quamobrem & ipfi. quamuis ex eadem Lutheri fchola profecti, non eandem temen confeffionem habent oẽs: conftat. n. quod Auguftaoam confeffionem non receperunt nifi Saxonicę Ecclefię Ne in ipfa quidem Auguftana eiuitate, vbi Cæfari primùm fuit exhibita, recepta eft: Nam ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui fint Cõfeffionis Auguftanæ. Quam etiam ceufam fuiffe puto, quòd cùm ante fex annos ita rum à Philippo fcripta fuiffet confeffio, Synodo Tridentinę offerenda, fic librum infcripferunt: Confeffio doctrinæ Saxonicarum Ecclefiarum.

In fchola Lutheri non omnibus placet Auguftana cõfeffio.

Confilium Brentij in edenda noua confeffione.

At Brentius quamuis & ipfe præ fe ferat à Lutheri doctrine fe non effe elienum, minimè tamen in eo voluit acquiefcere: quod in illo fcriptum fuit oppido, ex quu primùm Lutheri prodijt Euangelium. Verùm fcripfit & ipfe peculierem fuam confeffionem non fub fuo, fed fui Principis nomine, quem etiam cõgregetioni concilij Tridentini propofuit. Eft aũt illud fcitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius, nec Ofiander in cõfeffionis Auguft. verba iurauerunt. Indignum. n. illis videbatur, vt præfcriptam à Philippo fidei formulam fequerentur, cùm quilibet eorum de fe perfuefum haberet, quòd in facris literis maiores etiam quàm Philippus, progreffus feciffet: Atq; ideò fe quoq; non minus idoneum quifquo iudicabat, qui peculiarem etism fuæ fidei confeffionem confcriberet. Sic ifti dum fui quifq; nominis illuftrandi, quàm inueftigandæ, propagandæq; veritatis eft ftudiofior, liceta fibi volunt, vt non ipfi modò à fe inuicem, fed atiam à Magiftro fuo Luthero nõnullis in rebus, etiam ijs, in quibus eardo Chriftianæ rei vertitur, diffentientes nouam fibi quifq; fidem cõderent, ac fingulerem fuam confeffionem exhiberent.

Petrus à Soto cur aduerfus Brẽtij confeffionẽ fcripferit.

Vidit hoc homo quidam Hifpanus Petrue à Soto, qui nullam aliem præter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confeffionem Philippus, eliem proferret Brentius: mirari fatis non potuit, quandoquidem vterq; magiftrum fuum effe Lutherum profitebatur, quòd fidei fuę nihilominus diuerfas cõfeffiones edferebant. Vifum eft ei quiddam portenti fimile. Quòd fi quemadmodum ente annos viginti feptem factum eft, quo tampore fiiem Cæfari confeffionem Proteftantes obtulernnt, Zuingliani feorfum fuam confeffionem produxiffent, minus id illi mirum accidiffet. Nem ficut ism à nobis dictum eft, babentur à Lutheranis pro hæreticis: queles viciffim, ab illis Luthereni iudicantur. Sed cùm id fieret eb ijs, qui qnod à Luthero fuit inuentum, idem Euangelium fe profiteri iactarent, id verò inftar effe monftri videbatur, quòd exeadem fchola profecti, non eandem confeffionem adferrent. Quuniam varò megne fuit opinin, Ducem Vvirttembergenfem, fub cuius nomine cõfeffionem fuam Brentius ediderat, à Chriftiana & Orthodoxa fide nõ abhorrere, ab ea, inquã, fide, quam à meioribus noftris, ficut ipfi ab Apoftolis secceperũt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Chriftianę religionis ardenti vehemẽter doluit, quòd eò fe Brentij & collegarum eius confilijs edduci paffus eft Princeps ille, qui fingulari quadam fuæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione prnpendere putabatnr, vt fingulariter fuæ fidei potius confeffionem Synodo proponeret. quàm in Catholica, quam à fuis maioribus acce-piffet, acquiefceret. Quamobrem tenere fe non potuit, quin ipfe quoq; fuam affertionem ederet, fed non fingulariter tamen fuæ, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita fcribi curauit, vt ex vna facia concionetorum Ducis Confeffionem oftenderae, ex altera Catholicam. Et doctrinæ Ducis. Catholicam doctrinam: euctnritatibus fcripturæ, euctoritates non pauciores. teftimonijs Patrum, teftimonia pariter opponeret.

Quam fcribendi rationem Petrus à Soto feruauerit.

Dux Vvirttembergenfis ne fallatur fcripto Brentij, qui Confeffionem illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Scripferat autem in ao libro Princeps, teftificari fe velle coram Den & Ecclefia ftudium fuum in excitanda & propaganda verè pia doctrine. Quæ verba Petrus in fcholijs excipiens: Priùs, inquit, ea fuit agnofcende, prius erat ftatuendum, vt ea doctrina, eui propagandæ datur opera, fit verè pie: maximè nunc, quando conftat omnibue in dubium verti, quæ fit vera doctrina. Non te lateat, inquit, Princeps optime, quòd ficut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici faquuntur: fic eam Catholici viciffim, eui tu propagandæ das operam. Nec funt epud eos pauciores eut minus fide digni teftes, quàm epud veftros. Vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagendæ das operam, fed eut impiæ, teftibus Catholicis, eut certè dubiæ, neceffaria ratione. Núnne igitur fattus eft, ab hoc ftudio ceffare, &

vel fal-

vel saltem suspendere iudicium, & expectare humiliter à Deo illustrari, idq; exigere pijs operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etsi.n. non ignoramus, suum esse discrimen inter politicam & Ecclesiasticam functionem, tamen cùm Psalmus nos grauissimè hortetur, Nunc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore & tremore, non debuimus cœlestem contemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, sit hoc discrimē, oportebat benè exploratum habere: certum est, alienum esse à Principe Rempub. administrante definire dubia circa fidem hoc verò pertinere ad eos, qui Ecclesiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare sententiā: alioqui timere debent, quod sequitur post verba hic citata. Ne quando irascatur Dominus contra eos, & pereant de via iusta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt disciplinam. Quid verò magis indisciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam sequi, & intrudere subditis ante iudiciū Ecclesiæ? E regione verò post alia plerasq; sic scripserat: Nihil maiore discretione moderandum est, quàm zelus ille agnoscendæ & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & discrimina deducit hominem: vt testis est Paulus supra modum æmulator paternarum suarum traditionum, atq; ideò iam expertus correctionem verè paternam Dei, de alijs dicit: Testimonium de illis perhibeo, quòd zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Ideoq; pro illis tristitiam magnam & cōtinuum dolorem cordi suo inesse asserit. Debet igitur quisq; primò gradum suum agnoscere, & iuxta illum sequi, & non præire, duci, & non ad se ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi, Vade post me Satana, scandalū mihi es. non enim sapis quæ Dei sunt.

Psal. 2.

Non confundenda functio ciuilis cum Ecclesiastica.

Non cuiuis zelo fidendum in causa religionis.

Galat. 1.

Rom. 10.

Matth. 16.

Quid est in ijs verbis non modestè, non piè, non verè, Catholiceq; dictum? Et ea tam exaggeranda sibi Brentius putauit, ac modo non cœlum terræ miscendum, quod ausus fuerit Principi dicere vir pius, Vade post me Satana: cùm tamē is nihil eiusmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoscat quisq; gradum suum, ne si præire velit, & non sequi Spiritum sanctum, dicatur illi: Vade post me Satana. Vide autem impotentiam hominis? Qui scripsit assertionem hanc fidei Catholicę contra singularem Brentij Confessionem, ei nomen est Petro, cognomen à Sotos. Loci nomen id sit an familiæ, mihi non satis liquet. Sed est insignis Brentij petulantia ne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen suum tribuere, sed eum per contumeliam vocat Asotum. Dicuntur autem ἄσωτοι Græcè, qui Latinè decoctores nequam homines, luxu, ganeæq; studio perditi, qui bona sua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obijcit Brentius, vt eum per summam iniuriam Asotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hæc nostra secula tulerunt sanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic seculo nequam nuncium remisit: ac quò magis vacare pietati possit, S. Dominici sequutus institutum, ante complures annos in illius familiā transijt, non alijs, quàm sacrarum literarum studijs deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè, sanctéq; traductę tāta fuit fama, vt eū sibi prę cęteris omnibus eligeret Christianiss. Imperator, cui secretiora suæ conscientiæ vulnera detegeret, à quo sanandis illis medicinam peteret, cuius ministerio remissionem peccatorum se cōsequuturum speraret. Solent aūt potentissimi quiq; Reges non alios ad id munus asciscere, quàm qui sunt excellanti doctrina, vitæqúe sanctimonia commendati. Quò magis autem intelligas, quod minimè sit suo de illo iudicio frustratus pientiss. Imperator: inter cætera hac quoq; in re integritatis suæ specimen de se præbuit singulare, quòd cùm vltrò fuisset Episcopalis illi dignitatis delata, respuit, ac pauperem vitam potius elegit, in qua reliquum ætatis suæ tempus consumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te sereniss. Rex, missus ad M. Imperatoriam proficiscens, Dilingam ad Cardinalem Augustanum, virum cùm præclaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicę & Orthodoxę fidei propugnatorem acerrimum, diuertissem. Is nunquam satis eximias & singulares hominis virtutes apud me prædicare potuit, Hunc igitur talem virum audet impurus homo Asotum appellare. Quid est hoc aliud, quàm lucem tenebras, bonum malum dicere? Sed vnde liceret agnoscere Lutheri discipulum è Satanæ schola profectum, nisi mendacijs eiusmodi tam sancti hominis famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendum, qui statim in ipso limine sic impegit, vt apertè falso conuitio vti non vereretur: Neq; tamē illi satis libidini suę fecisse se existimabat, nisi quo falso probro virum summa pietate, religioneq; præditum affecerat, eodem etiam vniuersum Episcoporum & Sacerdotum ordinem perstringeret, quos vocat Prælatos Asoticos. Quasi verò non plures Asotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum plerisq; tam sunt inexhausta libidine, vt ne coniunx quidem illis vna sufficiat, quàm apud Catholicos: præcipuè si partem istorum exiguam cum toto conferas orbe Christiano Sed non possunt isti sibi temperare, quin ex qua schola sint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magistri sui sannis, scommatibus, dicterijs, conuitijs, calumnijs parum Christianis, libros suos omnes infarciant.

Brentius quomodo Sotum aggrediatur.

Brentij petulantia Asotum vocantis.

Laus Petri a Soto.

Cardinalis Augustanus.

Brentij probrum in Magistratus Ecclesiasticos.

Sed audi quæso, quale sit, quamqúe virulentum huius libelli procemium? Orditur à fabula quadam de seruis, qui contra suos dominos insurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppresserint. Tales esse vult Episcopos Catholicos, seruos flagriones, conscelerata mancipia, qui sint ausi mouere seditionem contra suos dominos, & eos de gradu suo deturbare.

Virulentum libelli Brentiani proœmiū.

Ac vide, quàm bellè primum eos eiusmodi seruos esse probet? Scriptum est, inquit. Quis est Paulus? quis Apollo? nisi ministri per quos credidistis? Nunquid autem non rectè dici potast ex aduerso: Quis est Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cæsar? quis est Sigismundus Rex, nisi ministri, per quos ius cuiq; suum tribuitur? quorum ministerio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: nisi fortè de seculari quoque Principe scriptum non est: DEI minister est tibi in bonum. Non sine causa gladium portat: DEI enim minister

Prima Brentij probatio.

1. Cor. 3.

Rom. 13.

Esaiæ10. est, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentissimus fuit Sennacherib Rex, eum nō modò ministrum, verumetiam virgam furoris sui & baculum vocat Dominus: atqui nullum est tam vile mancipium, quod non virgę sit & baculo pręferendum Nunquid ideò Reges & Principes subesse debent populo, non præesse? quia per eorum ministerium ius cuiq; *Secunda probatio.* suum Deus tribuit: bonos præmijs, malos debitis afficit supplicijs? Profertur & alia scrip- *1.Cor. 3.* tura: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siua Cephas, siue mundus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas, & mundus vniuersus, fuit subiectus Corinthijs? Etiam Sigismundus noster est, sed nunquid tanquàm qui subiectus sit nobis? Absit, sed tanquā is, qui legitimè nobis imperat Rex & Dominus noster. Hic videre quilibet potest, quàm *Hilarius in libr. ad Constantium Augustum.* verū sit, quod de Hęreticis ab Hilario scriptum est? Omnes scripturas sina sensu loquuntur. Atqui talibus è scriptura petitis vocibus, classicum isti cecinerū crusticis, quo sunt ad arma capienda contra suos dominos excitati, cùm dicerent: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue Reges, siue Principes, omnes sunt serui vestri, vos autem Christi, vt in ipsum Brentium, & eius similes ea rectius quadrare videantur, quæ de *Tertia probatio.* seruis præfatur, qui contra suos dominos insurrexerint. Affertur & certia scriptura: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed IESVM Christnm Dominum nostrum, nos autem *2.Cor. 4.* seruos vestros. His tribus locis ex Paulo productis, probat Brentius, quòd Paulus Episcopos Ecclesiæ subijcit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet, seruos & ministros Ecclesiæ dici, vt qui Princeps est Episcoporum, & in terris Christi Vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd sernorum Dei se seruum esse scribit: cùm scriptum sit: Maior ser- *Gene. 25.* uiet minori. Et est ita revera, quòd nulla maior est seruitus, quàm sit eorum qui præsunt in solicitudine: qualis fuit hic ipse, cuius hæc testimonia proferuntur, qui cùm liber esset, se fecit seruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eum *Rom. 12.* quotidie premeret, vrgeretque solicitudo Ecclesiarum omnium; ita vt non posset etiam, *1.Cor. 9.* quin exclamaret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non *1.Cor. 13.* vror? Tales serui quin sint Episcopi, quis est qui velit inficias ire? Quin & ipsi Reges & Principes, non dissimili seruitutis genere premuntur. Nam si non seruiunt vtilitati subditorum, si nulla cura tanguntur saluti eorum, si voluptatibus tantum, aut suis priuatis commodis *Reges etiam quodammodo serui.* inseruiunt, certum est, quòd eiusmodi nec Reges veri Reges, nec Episcopi veri dici merentur Episcopi. Monet Sapiens: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi vnus ex *Eccles. 32.* ipsis: curam illorum habe. Hoc igitur est seruum esse, non subiectum esse, quibus præsis, non vt eos pro dominis agnoscas, qui tibi fidei formulam præscribant, sed vt ne te propterea extollas, verùm curam eorum geras, eis prodesse studeas, quibus te præesse Deus vo- *Apostoli & horum successores Episcopi simul serui & domini.* luit. Ad hunc modum serui fuerunt Apostoli, & sunt etiam nunc eorum successores Episcopi, quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Regere, inquit, non Regi: præesse, non subie- *Actor. 20.* ctum esse. Ad gregem autem his verbis vtitur: Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, *Hebr. 13.* ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris redditur i. Nunquid ait, regite eos? imperate eis? tanquam eorum Domini præscribite eis docendæ fidei formulam. Nihil horum: Sed obedite, inquit, subiacete eis. Quæso te, potuitne dici planius aliquid? potuitne clarioribus verbis ostendi discrimen inter pastores & oues, quàm quòd illos regere, hos *Qualis seruus fuerit Paulus Apostol.* vult nbedire & subiacere? Et tu non reformidas Spirituisancto repugnare, tam dilucidè sen- *2.Cor. 4.* tentiā suā per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti, qualis fuerit seruus hic. qui quā liber esset, seruum se fecit omnium. Scribens ad Corinthios, quorum se seruum esse profitetur, ita lopuitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga venire serui solent ad Dominos? Ac paulò pòst: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis lu- *1.Cor. 5.* ctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autē spiritu, iam iudicaui vt præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri IESV Christi tradere Satanæ in interitum carnis, &c. Vides in quali virga vene- *1.Tim 1.* rit? qualem seruum se gesserit erga suos Dominos, non hos modò, verùm, etiam alios quosdam, nominatim autem Alexandrum & Hymsnenm, quos & ipsos Satanę se tradidisse scribit, vt discant non blasphemare. Non dixit ille: Vade post me Satana: sed quod multò durius est, Satanæ tradidit in interitum carnis. Num tu propterea sceleratum eum fuisse dices mancipium, qui contra suos dominos insurrexerit? Habes iam, qualis fuerit seruus Paulus. Quid aūt Petrus? Num huius dissimilis? Ananias cum Zaphira vxore sua vēdiderat agrum, & fraudauit de pretio agri conscia vxore sua, & afferens partem quandam ad pedes Apo- *Qualis seruus Petrus Apostolus.* stolorum posuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, *Act. 5.* mentiri te Spirituisancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venūdatum in tua potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expirauit. Introiuit & vxor eius, nesciens quod factum fuerat, Dixit ei Petrus: Dic mihi, si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam: Quid vtiq; conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim *Quales serui, veteres Pontifices & Episcopi.* cecidit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic seruus fuerit, qui mortis, vitęq; potestatem in suos dominos habaret.

Sed & qui successerunt in Apostolorum locum, nihilo minore fuerunt, sicubi res po- *Euseb. lib. 6. c. 34. histor. Eccles.* stulabat, libertate. scribit de quodam Eusebius. (verisimile est, Fabianum fuisse Pontificem Roman.) quod cùm Philippus Imperator, qui primus Christo nomen dedit, in die qua vlti- *Exemplum de authoritate Pontificis in Imperatorem.* mæ Paschatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Ecclesiasticæ multitudini, tanquam concors adiungi vellet, admissus ab eo non fuerit, nisi prius confiteretur, & ijs qui propter

peccata

pietate inquirebantur, & in pœnitentiæ loco fuerant constituti, se coniungeret: alioquin nisi hoc fecerit, non ipsum admittendum forè, quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator? num à seruo de gradu se deijci quiritabatur? Imò scribit Eusebius eum promptè obediuisse, syncerumque ac religiosum animum erga Deum ipsis operibus declarasse. Non ita Cõstantius Imperator, qui graui persequutione catholicos Episcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confessionem conscribi vellet, ita vt nouem sub eo fides fuisse constitutas, recenseat Socrates. Adeò fuit illius seculi status, nostris temporibus ijs non dissimilis. Verùm & qui tum fuerunt Episcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabãt. Inciteuerat is Liberium, quemadmodum ipse scribit Athanasius, per Spadonem suum, vt contra Athanasium subscriberet, & munera pollicitus si fecisset, & supplicia cõminatus, nisi paruisset. Quid ad hæc Liberius? Non ita se habet, inquit, Ecclesiasticus Canon, & neque vnquam accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd si omninò Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere quærit, aut scripta à nobis pro Athanasio deleri iubet, deleantur quoque ea, quæ contra eum scripta sunt, fiatque deinde Ecclesiastica synodus lõgè à palatio, vbi nec Imperator præstò sit, nec Comes se ingerat, nec Iudex minetur, &c. Post hæc trahitur Liberius ad Imperatorem, quò cùm peruenisset, magna & ibi libertate dicendi vsus est: Desine, inquiens, persequi Christianos, ne tente per me hæreticam impietatem in Ecclesiam introducere, ad omnia potius sustinenda parati sumus, quàm nos Christiani eò deueniamus, vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Christi perduelles, &c. Talis fuit seruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium ebire paratior, quàm vt suo munere strenuè non fungeretur. Similibus & promissis & minis adortus erat idem Cõstantius Hosium Cordubensem Episcopum. Verùm is scriptis ad eum literis, proposito fratris exemplo: Quid tale, inquit, à Constante actum est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purũ ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis ea disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te retrahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque dissimilis fuit horum Hilarius Pictauien. Episcopus: Proclamo tibi, inquit, Cõstanti, quòd Neroni loquuturus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sæuis sanctos persequaris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum sed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis sociæ, atque communia sunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, Antichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, subrepis nomine blãdienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis. Hoc nunc à te Constanti, requiro, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidem tuam ignoro per demorationis tuæ tempore, quibus quisquam in vnum blasphemiæ suæ baratrum descandens, per gradus præcipites cucurrit. Namque post primam veræ fidei synodicam congregato rursum Antiochiæ concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet: vt semper destruas quod semper ædifices. Et in sequenti libro: certè voces exclamantium à tua mansuetudine audiri decet: catholicus sum, nolo esse Hæreticus: Christianus sum, nõ Arrianus: & melius est mihi in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere.

Constantius Imperator à Pontifice Liberio correptus
Socra. lib. 2. ca. 41. eccles. hist.
Athanasius in epist. ad solitariam vitam agentes.
Hosius Cordubensis Episcopus.
Ibidē Athanasius.
Aliud exemplum.
Hilar. in lib. ad Constant.

Et qui sequutus est hos trecentis post annis, & amplius Ioannes Damascenus, cùm LEO Isaurus Cõstantinopolitanus Imperator cùm imaginibus bellũ suscepisset, easque è templis eiecisset, his verbis contra eum scribens, vsus est: Cùm iam inde ab initio plurimi Sacerdotes & Reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapientia & pietate, & non sermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ prætereà fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritus sanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiamur, vt aliàs aliter sentire, temporumque vicissitudine fidem variare liceat, vt ea ijs, qui sunt extra Ecclesiam ridicula appareat. Non patiemur, vt Regio subiaceat edicto, si fortè conatus is fuerit morem à maioribus nostris traditum euertere. Non est enim piorum Regum, subuertere sanctiones ecclesiasticas: non Patrum hæc, sed latronum & prædonum sunt, quæ vi extorquentur, non libere persuasione fiunt: Non Regibus dixit Dominus: Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: Non regibus ligandi & soluendi potestatem tradidit CHRISTVS, sed Apostolis & eorum successoribus. Et proximè in sequenti sermone. Non est regum præscribere leges Ecclesiæ. Vide quid dicat eximius ille Apostolus: Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Pastores & Doctores ad ædificationem Ecclesiæ: non addit Reges. Et iterum: Obedite Præpositis vestris & subiacete, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote Præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem, imitemini fidem. Non sunt vobis loquuti sermonem Reges, sed Apostoli, sed Prophetæ, sed Pastores & Doctores. Cùm præcepisset Deus Dauid, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus Apostolus, cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributũ, tributum: Regum cura est, vt benè sit Reipublicæ. Ecclesiarum consti-

Ser. 2.

constitutio ad Pastores & Doctores pertinet: eiusmodi alienæ functionis inuasio, prædonum est & latronũ, ô fratres. Saul Samuelis pallium discidit. Quid autem ei posteà euenit? Scidit Deus regnum ipsius, & dedit illud Dauid Regi mansuetissimo. Etiam Iesabel persequuta est, & linxerunt sues & canes sanguinem ipsius. Herodes Ioannem sustulit, & à vermibus erosus, exanimatus est. Quin & hac ætata nostra beatus Germanus, non vita solùm, verùm & sermone illustris, alapis cæsus, & in exilium relegatus est. Et alij multi Episcopi & Patres, quorum nescimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus, cùm adijssent eum Scribæ & Pharisæi, vt tentarent, laqueo sermonis eum irretituri, quærebant, Num licet dare censum Cęsari? respondit eis, Exhibete mihi numisma: cùm autem illi protulissent. Cuius, inquit, habet imaginem? illis autem respondentibus: Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ô Rex, in ijs quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia libenter paremus, qualia sunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorum gratia administratio Reipublicę nostrę tuę fidei concredita est: In constituendo autem Ecclesię statu, habemus pastores, qui loquuti sunt nobis verbum, & ritus atq; instituta Ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos, ab orbe condito nobis præscriptos, sed tuemur & retinemus traditionea quemadmodum accepimus: Nam si cœperimus Ecclesię structurã vel in minimo demoliri. paulò pòst moles vniuersa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, inquit, Regem, qui per tyrannidem sibi sacerdotium vsurpat. Non Reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt Regum legibus gubarnetur Ecclesia, sed Patrum potius traditionibus, siue scriptæ eæ sint, siue non scriptæ.

Collatio veteris Ecclesiæ cum hac nostra in vindicanda potestate & doctrina Ecclesiastica.

Habes, quales illo tempore sarui fuerint Episcopi, Liberius, Hosius, Athanasius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terræ Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impijs conatibus obstiterint: quàm intrepidè dicere fuerit ausus vnus ex illis: Ne te misceas Ecclesiasticis Imperator, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis ea disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis, quæ sunt Ecclesię, concredidit. Quid si viuerent illi nostro hoc, non minus propè quàm fuit illud, infelici seculo: si viderent, non modò prouinciam, verũ etiam ciuitatem ferè vnamquamq; singularem fidei suæ confessionem adferre, ac synodo facienda, decernendaq; præscribere: quid eos facturos fuisse putas? Dicerent proculdubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta sunt: Catholici sumus, non Hęretici: Christiani sumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius est nobis in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter se post

Exẽplũ Ambrosij. Amb. l. 5. epist. 32

hos in simili causa gessit Ambrosius? Valentinianus Imperator innior, Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset, propemodum sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Quid ad hæc AMBROSIVS? Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mandato, vt alle gauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt ipse Iudices legerem, sicut legisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati: sed id addidit, quòd in consistorio esset futura contentio, arbitrio pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo, vt arbitror, competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc asseram, quod augustæ memoriæ Pater tuus, non solum sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis: In causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt: Hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondet clementiæ tuæ, ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi fortè vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia probata est, & sapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei Laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi; hoc ipse alijs putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à Laico. At certè si val scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat, in causa fidei, in causa, inquam, fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui Laicis ius sacerdotala substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos. Tua nunc dicit clementia. Ego debeo iudicare. Naque verò

Amb. epist. 33.

scripsit hæc modò, verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat. Noli te grauare (inquit) Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, Imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: Esto Deo subiectus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ: Publicorum tibi

Matth. 22.

mœnium ius cõmissum est, non sacrorũ. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixisse videtur: Vade post me Satana? Neq; id per epistolam tantùm, quæ minus erubescit, verumetiam præsenti coram. Quàmuis autem æquè Caluinus infestus ordini nostro sit atque tu

Caluin. cap. 8. instit. sua.

Branti, singularem tamen hanc sancti huius hominis moderationem ac prudentiam, cum animi magnitudine, fiduciaq; coniunctam vehementer commendat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum esse cognitoram tantę controuersiæ, id quod illius temporis necessitas postulabat, & ipsa etiam perpetua rei natura. Perpetuam rei naturam postulare dicit Caluinus, vt ne causarum Ecclesiasticarum, fidei præsertim, Iudex esset Imperator. Nec erga

Theodoret. lib. 5. c. 8. Eccles. histor.

Valentinianum solùm se talem gessit Ambrosius, verùm & Theodosium Imperatorem,

post

post cædem Thessalonicę patratam, ingressu templi prohibuit: deinde iam reconciliatum, cancellos egredi iussit, iuxta quos mysteria peragebâtur, quod ea solis patere Sacerdotibus dicaret. Purpuram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò patienter tulit imperator, vt diceret etiam posteà, neminem se nosse, quis sciret Episcopum agere, prætar vnum Ambrosium. Fecit autam hæc Ambrosius nihil exemplũ veritus, quod anteà fuit ab Imperatora quodam editum in Martyrem Babilam à Ioãne Chrysostomo, celebratum: qui cùm Imperatorem tanquam vile quoddam & nullius pretij mancipium, sic è Dei templo exegisset, sicut pastor scabiosam & morbidam ouem excludit ab ouili, capitis luit supplicium. Cuius vestigijs incessit etiam vnicum in gente nostra, singularisq́ sanctitatis exemplar Stanislaus Cracouiensis Episcopus, qui cum impio tyranno Boleslao propter multa flagitia designata, sacris ioterdixisset, gloriosam ꝑ Christi nomine mortem oppetere non dubitauit.

D. Stanislaus Cracouiensis Episcopus & martyr.

Hósne tu omnes, quorum laus in vniuersa celebratur Ecclesia, quos cum Christo nunc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum similes alios, quos longum esset omnes cõmemorare, scelerata mancipia vocabis? quę seditionem contra suos Dominos mouera, quæ de gradu suo eos deijcere minimè vereantur, dum aut eos propter patrata scelera, Satanæ tradunt, aut non patiuntur, vt in ea se, quæ sui muneris non sunt, ingerant, modò non eadem ista verba proferentes: Vade post me Satana? Serui quidem sunt Episcopi, sed de quibus scriptum est: Constitues eos Principes super omnem terram. Quorum principatus tantò est omni regno excellentior, sicut & à Chrysostomo, & à Gregorio Nazianzeno in oratione, quam habuit de Hieremiæ dictis præsente Imperatore, scriptum legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana discrimẽ & interuallum esse potest. Sed audi, quo loco illos habeat sanctissimus ille Martyr Ignatius: Scriptum est, inquit, Honora fili Deum & Regem. Ego autem dico: Honorate quidem Deum vt auctorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundum Deum, sacerdotium verò secundum Christum. Et post hunc honorare oportet etiam Regem. Nemo enim potior est Deo, neq́ similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute, neq́ Regi, qui similis est in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Episcopo? vt in nullo ei contradicatur. terribile enim esse tali cõtradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem: dicit enim Deus Samuëli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt, sed me. Et Moses populo aduersus se murmuranti: Non aduersus nos murmurastis, sed aduersus Dominum Deum. Propone pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Osias & Saul Reges, dum sibi sacerdotium vsurparent. Itaq́ nulla fuit vnquam gens tam barbara, quæ Sacerdotes suos & Episcopos non summo honore prosequendos putaret. Sacerdotium Iudæorum vmbra fuit nostro Christianorum sacerdotio comparatum: tanta fuit nihilominus Episcoporum in eo reuerentia, vt non ipsi modò Iudæi, verùm & gentiles nonnulli summa eos veneracione prosequerentur. Scribit Iosephus, repetit Origenes, & ex ijs etiam nonnulli, qui res gestas Alexandri conscripserunt, quòd Alexander Macedonum Rex, cùm quæ petiuerat ab Iaiado Pontifice Iudæorum, non obtinuisset, iratus ei vehementer, Hierosolymam cum exercitu profectus erat, ciuitatem euersurus, in ipsum verò Pontificem omne crudelitatis genus exprompturus. Cui cùm vltrò Pontifex sacra stola indutus, cum agmine Sacerdotum & populi progressus fuisset obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, simul vt Pontificem conspicatus est, compresso furore, magno cum circumstantium stupore propius ad Pontificem accedens, eum adorauit. Cumq́ postea Rex à Parmenione fuisset interrogatus, cur cùm ipse adoraretur ab omnibus, nunc ipse adoraret Pontificem Iudæorum? Non eum se respondit adorasse, verùm Deo, cuius Pontifex esset, honorem hunc habuisse. Quid autem? an huic simile non est, quod de barbaro Rege Attila scribitur, qui cùm bonam Italiæ partem occupasset, & omnia cæde, rapinis, incendijs vastasset, nec vllum ioquenquam crudelitatis genus prætermisisset, cùm non ita procul ab vrbe iam abesset, itidem illi sanctissimus Pontifex Leo processit obuiam ac ne progrederetur vlterius, petiuit. Homo, ferus alioqui. crudelis & atrox, qui ne germano quidem fratri pepercisset, quem cùm regni consortem ferre non posset, obtruncauerat, non modò magnam Pontifici, sicut scribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhibuit, verùm etiam ad omnia, quæ sibi imperasset, obtemperauit.

Collatio Ecclesiastica in Episcopos, & cuius potestatis in Principibus.

Psal. 44.

Chrys. lib. 3. de sacerdotio, et de verbis Esaiæ hom. 4.

Ignat. epist. 7. ad Smirnenses.

1. Reg. 8.

Exod. 16.

Exemplum de Alexandro.

Ioseph lib 11 ca 8. de antiquitatibus Iudæorum.

Orig. contr. Celsum lib. 5.

Attila Rex barbarus Leonem Pontificem reueretur.

Paulus lib. 15. rerũ Roman.

Vide per Deum immortalem, quale sit hoc? quibus etiam barbari Reges, idem & hostes infestissimi tantum honorem habendum esse putauerunt, vt haud aliter quàm si pro suis Dominis ipsos agnoscerent, ipsorum imperata facerent, hos Brentius, qui, si Dijs placet, videri vult Euangelicus, non honestioris tamen alicuius serui, sed mancipij loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbariæ sua lõgo post se interuallo non relinquit? Possem hîc commemorare de Petro à Cornelio adorato, de diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, sed ego tibi concedam, quod vis Brenti, seruos fuisse Episcopi: neque seruorum genus vllum est, quod grauiores labores exantlet, quod maiores ærumnas perferat. Quibus enim curis & solicitudinibus non excruciantur Episcopi, dum peruigilant pro animabus fidei suæ concreditis, de quibus rationem se Deo reddituros sciunt, cùm eorum vnicuique dictum sit: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechielem: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: Si dicente

Actor. 10.

Actor 14.

Episcopi secundum officij sui rationem maximè serui.

3. Reg. 20.

Ezech. 3.

dicente me ad impium, morte morieris, non annuncisueris ei, vt auertatur à via sua impia, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia, quæ per eundem Prophetam terribiliter Deus malis Pastoribus comminatur, cùm Episcopi non ignorent, ingens reuera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis est afflictio, cùm fore quisque sciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus

Hier. 13.

inclytum tuum? Quid dices, cùm te visitauerit? Tu enim doces aduersum te, & erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Crede

Hæretici nunc Episcoporum labores in immensum augent.

mihi Brenti, quando pius hæc secū Pontifex reputat, de sua suorumque salute solicitus, quòd incredibiles animi cruciatus perfert: hoc præsertim tempore, quo vos multò grauissimam

Matth. 24.

seruitutem hanc nostram effecistis, dum vnus vestrum dicit: Ecce hîc est Christus: alios ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus, ecce in deserto. Quibus vestris vocibus ita miseras oues demētastis, vt iam vbi sit Christus, multis in locis ignorēt, præcipuè posteaquàm à vobis edoctæ sunt, contra clarum & apertum Dei verbum non obedire Præpositis suis.

Quantam vulgo licentiam sectarij attulerint.

Ex quo factum est, vt eò iam audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant se ipsos animarum suarum Episcopos & Pastores esse: se pro illis non Episcopos suos rationem Deo reddituros. Ita facti sunt ipsi sibi Doctores, Episcopi, concilia: ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi potestas eis cōceditur, in qualem quisque libellum inciderit, talem fidem sequitur: Hic est confessionis Augustanæ, alius Brentianæ, alius Osiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabaptistarum siue Monasteriensis, alius Sueockfeldianæ, alius fratrum Vvaldensium siue Picardorum, alius Seruetianæ. In

Hilar. ad Constantium libro vltimo.

summa, quod de suo seculo scribit Hilarius, hoc de nostro quoque rectè dici possit. Tot nunc fides exsistunt, quot voluntates: tot doctrinæ, quot mores: tot causæ blasphemiarum pullulant, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cùm secundum vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excidimus ab ea fide, quæ sola est: & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Huc vos rem perduxistis Brenti, dum suam quisque peculiarem Confessionem adferre studetis: hunc tam periculosum, tamque miserabilem Ecclesiæ statum perfecistis: & si qua premebantur antè hac Episcopi seruitute, multis eam accessionibus auxistis. Sed quantò grauior seruitus, quātò labor eorum est maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Semper itaque sicut sub impijs tyrannis, siue qui Christum apertè persequebantur, siue qui Christi fidem, Christi mendaces prædicatores extinguebant, non alio quàm seruorum numero sunt habiti, & ijsdem quibus nequissimi serui ac maioribus etiam supplicijs miserandum in modum excruciati: sic quotquot fuerunt pij Reges & Imperatores, modò non diuinis honoribus eos prosecuti sunt: quemadmodum cùm ab alijs, tum à Constantino illo verè Magno factitatum esse legimus. Qua de re fortassis alio loco dicendi dabitur occasio. Nunc ad rem ipsam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, ostendamus, quod non ad Prælatos tantum, imò ne quidem vlla ex parte ad ipsos, quippè qui iam non sint Ecclesiæ membra, sed præcipuè ad pios Principes, & ad eos qui tam ex ministrorum Ecclesiæ numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Christi agnoscunt, cœtu, in cōsilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoscere, & iudicare, idque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, sed iuxta oracula Spiritus sancti, quæ quantum ad æternam nostram salutem satis est, in libris (quos ita vocant) Canonicis sacræ scripturæ continentur.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCLESIASTICARVM,

AVCTORE STANISLAO HOSIO, CARDINALE, EPISCOPO VARMIENSI.

NE temerè factum à nobis esse putes, pientissime Rex, quòd dum hæreses nostri temporis enumerando, recensemus, longiore paulò quasi præfatione vsi videmur. Nam qua de re sermo nobis nunc erit, ad eam quæ proximè sunt à nobis recensita, plurimum ea pertinere paulò pòst intelliges. Oēs. n. isti quos enumerauimus, siue sint tot tam dissectę sectę Lutheranorū, siue Sacramētariorum, siue Anabaptistarum, siue Suenckfeldiani, siue Picardi, siue Campani vel Seruetiani, siue quocunque tandem alio nomine vocentur, omnes, inquam, isti quamuis in multis & præcipuis fidei nostræ Christianæ dogmatibus, quemadmodum iam audiuisti, grauissimè dissentiant inter se: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Christianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno consentiunt, quòd ordinem ex Ecclesia sublatum cupiunt. Terribilis enim est illis castrorum hęc acies ordinata. Videt Satanas, quoad ordo saluus est in Ecclesia, nihil se posse proficere. Hunc itaq; quo summo studio potest, perturbare nititur. Quod igitur, & antea sæpè fecit, id nunc quoq; cùm per alios, cùm per satellitem hunc suum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus Ecclesiasticis, à suis iudicibus ad alienos trāsferri queat: Atqui grauissimis viris Hosio Cordubensi, & Ambrosio Mediolanēsi Episcopis, tam hoc est visum absurdum, vt nihil magis: iudicium vt sibi in causa fidei, aut quacunque tandem alia ad sacerdotes pertinente laici sumerent. Interea tamen in hoc suos neruos oēs contendit Brentius, vt proprium hoc esse laicorum munus efficeret. Qua tamen in re sibi non satis constat. Nam nunc ad Principes, nunc ad promiscuam plebem, nunc ad singulos quosq; priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quamuis in aliquo mutuò inter se dissentientes, tamen conspirant contra ordinē Ecclesiæ.

Incōstātia Brentij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios Principes esse inter præcipua membra Ecclesię. Quasi verò controuersum id sit. Affirmamus & nos Brenti, pios Principes esse præcipua membra Ecclesię. Sed quid si tibi pij non videntur, quos Ecclesia Catholica pios esse indicat? Romanorum, Hispaniarum, Galliarum, Angliæ, Lusitaniæ, Hungarię, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ Reges, & omnes præterea Principes Christianos, qui cum illis in doctrina religionis consentiunt, pios esse Principes non dubitanter asserimus. Qui verò dissentiunt ab ijs, vt idem de illis affirmemus, religione quadam prohibemur. Te contra sentire dubium nō est: quin si quis horum Principum iudicium sibi de doctrina tua sumere vellet, Iudicem eum proculdubiò recusares. Atqui inter alias Regum horum pietatis laudes, hanc quoque nos minimè postremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamsi tu deferres vltrò, de causa fidei sibi iudicium arrogaret: verùm exemplo aliorum sanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis ante seculis vixerunt, ad eorum te quisq;, quorum id proprium esse munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis scripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, esse pios Principes Ecclesiæ membra.

Conceditur Brentio pios Principes membra Ecclesiæ esse.

Reges hoc tempore Catholici, & verè pij

Cum hæc scriberentur in Anglia et Scotia Christiani Reges fuerunt.

Expectabas Lector, vt iam deinceps ostenderet, quandoquidem Ecclesiæ membra Principes esse docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoscere cupiebas: ecce autem quo nunc se proripit ille? Non satis illi fuit Ecclesiasticum abrogare Magistratum, etiam ciuilē sublatum esse cupit. Nam & hunc simul ab hoc iudicio repellit, ac non solùm ad vniuersam Ecclesiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Christi publica auctoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominem priuatum, qui est Ecclesię membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Vides qui paulo antè oēs voluit esse Episcopos & Sacerdotes quemadmodum is eodem supercilio Reges etiam esse vult omnes. Neq; id sine scriptura. Scriptum est enim: Fecisti nos Deo nostro Reges & Sacerdotes. Qui Sacerdotes, idem sunt & Reges omnes. Itaq; iam non solis pijs Principibus, verùm & cuiuis è vulgo cognoscere de doctrina licebit secundum Brentium, & veram à falsa discernere. In promptu est scriptura, Cauete, inquit Christus, vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Hoc nō solùm ad Apostolos, sed etiam ad reliquos discipulos, hoc est, ad vniuersam Ecclesiam, & ad singula eius membra dictum est: cuiuscunq; quisq; ordinis fuerit, necesse habet, quomodo potest, sibi à Pseudoprophetis cauere. Necesse habet cauere, sed nunquid ideò potestas illi iudicandi permissa est: Nunquid quibus verbis dixit Christus: Attendite à falsis Prophetis, hoc dicere voluisse visus est: Iudicare de doctrina Prophetarum, vera sit an falsa? An idem est attendere & cauere, quod iudicare & cognoscere? Sed quomodo sibi cauebunt à Pseudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios Doctores à suis regionibus prohibebunt, si non iudicauerint ac cognouerint, qui verè sint Pseudoprophetæ ac impij doctores? Hic inquit, remittit principes Asotus ad iudicium suorum

Ad priuatum quemque vult Brentius pertinere iudicium de religione.

Apoc. 2.

Matth. 7.

Responsio de loco, cauete à falsis Prophetis.

Rursus instat Brentius.

Responsio. *Malach. 2.* *Matth. 2.*

prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantissimè conuiciator falsò vocas Asotum. Quid enim aliud ille, quàm quod verbo Dei consentaneum est? Siquidem Dei digito scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent, Angelus enim est Domini exercituum. Ex ore sacerdotis legem requirere iussit Deus, non ex ore Principis, aut populi, aut cuiuscunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hos etiam ille, quamuis impius Rex Herodes, qui cum vbi Christus nasceretur, nosse cuperet, nõ ab aulæ suæ ministris, non ab aliquibus de cõmuni populo, sed à Principibus Sacerdotum & Scribis de eo sciscitabatur. Nunquid aũt non ipse tu dicis in confessione tua, quam ex hęretica facere Catholicam conatus est vir ille venerabilis, quem tu cùm veritate superare nequeas, maledictis incessis. Non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & ecclesiasticam functionem. Quod est autẽ discrimen istud? Quod esse dices aliud, nisi quod ipsa nomina declarant? vt politicę res politico, ecclesiasticæ contrà curę sint ecclesiastico Magistratui. Iudicet politicus Magistratus de ijs, quę ad statum politicum pertinent: Iudicet Ecclesiasticus de ijs, quæ ad Ecclesiasticum. Quamobrem in fidei causis quod rectè dictum est à te, solum est hoc Principum officium, ne dent vllum locum Pseudoprophetis ac impijs doctoribus in Ecclesijs suarum regionum. Qui verò sint Pseudoprophetæ, nõ est ipsorum officiũ iudicare, verùm sicut Deus ipse præcepit, ex ore sacerdotis requirere debent. Hoc in Ecclesia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Christi receperunt, ita semper & non aliter obseruatum fuisse, paulò pòst docebimus.

Discrimen inter functionem politicã & Ecclesiasticam.

Obiectio Brentij, Non esse Principum sibi sumere iudicium de doctrinã religionis.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt Prælatorum iudicio sine iudicio credat Princeps? Non hoc exigimus Brenti. Non credit sine iudicio, qui credit ei, quod iam præcessit legitimo iudicio. Quod nisi præcessisset, reuera credere Princeps non teneretur. Etiam in causis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis aũt scire quid exigamus Brenti? Hoc exigimus, quod Hosium Cordubensem Episcopũ olim Constantino Imperatori dixisse, scribit Athanasius: Ne te misceas Ecclesiasticis Princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce: Tibi Deus Imperium commisit, nobis quæ sunt, Ecclesię concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoque posteà Mediolanensis Episcopus Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quę diuina sunt, imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesię. Hoc est Brenti quod exigimus, vt se Ducem esse meminerit, non Episcopum, nec officij sui limites excedat: doceri se ab Episcopis debere sciat, non Episcopos docere: Quanquam si quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & sic factum esse Principi constaret: verbi gratia, si condemnaretur aliquis tanquam hæreticus, qui ne cogitasset quidem vnquam de hæresi cuius insimulatur: cuius generis etiam est exemplum hoc, quod tu de Christo cõmemoras, qui tãquam malefactor traditus est Præsidi, cùm esset summus benefactor, & fons totius beneficentiæ, reuera nihil alienum ab officio suo Princeps faceret, si non statim crederet. Cumque non iuris hęc, verùm facti sit quæstio, factum sit nec ne, prius ei cognoscere liceret, quã quæ sunt sui muneris exequeretur. Vt aũt de doctrina religionis cognoscat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam est Episcoporum officium. Cæterùm si quis non expectato Ecclesiæ iudicio, ipse quasi sententiam cõtra se tulit, ac quod ab Ecclesiastico Iudice factum oportuit, se de cœtu piorum eiecit ipse, nec eorum vti communione vult: quæso te, quid hîc opus est multa cognitione? Certè quando suo arbitrio de Ecclesia recessit, quod tu Brenti cum te farinæ hominibus fecisti, hæc ipsius recessio, sicut ab Hieronymo scriptũ est, propriæ conscientiæ videtur esse condemnatio. Quid igitur iam impedit, etiamsi nullum de tali iudicium intercedat, quominus officium Principis impleret Episcopus? ac ne locũ ei det vllum in regione sua, petat. verùm pro tali potius habeat, qualem se fecit ipse: nimirùm pro hęretico, qui sit, sicut Paulus loquitur, à semetipso damnatus? Qualem esse te, tuosque omnes, qui recesserunt ab Ecclesia Dei, negare non potes. Nam quòd recesseritis à nobis, qui sumus in eadem Ecclesia in qua fuerunt nostri, & ijdem vestri maiores, ex quo tempore semel Christo nomen dederunt, apertius est, quàm vt inficias ire queatis. Sed ab impijs vos recessisse dicitis. Quęso te Brenti, in quo iudicio pronunciatum est, esse nos impios? Nullum proferre potes, vide autem quę hęc sit tua iniquitas. Vis vt Princeps tuus tibi credat, totum orbem Christianum in impietatem prolapsum à Christo defecisse, tot seculis Christum ignorasse, & idola pro Deo coluisse: Vis vt Princeps credat tuo iudicio sine iudicio: & non vis vt credat orbis Christiani totius iudicio, qui tot sententijs legitimè latis, toties tuam tuorumque doctrinam condemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquam, quod pridem orbis totius Christiani iudicio non sit hæreseos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis, vt Princeps tuus credat tuo iudicio sine iudicio: non nos, qui credi nobis non postulamus, nisi prius auditis partibus causam cognouerimus. Datur apud nos causæ dicendæ potestas. Est non cognoscendi modò, verumetiam ignoscendi locus. Si lapsus est aliquis, modò suum errorem agnoscat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapsum suum confitenti, resipiscentiæ signa proferenti, non difficulter venia conceditur. Tu verò principi tuo persuades, vt nos inauditos, hoc est, orbem vniuersum Christianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, solius Dei iudicio sunt subiecti, non nostros magis quàm suos ipsius maiores, reos idololatrię pronunciet: tuam doctrinam esse piam, maiorum nostrorum & suorum qui Christum piè coluerunt, quorum nos vestigijs incedere gloriamur, impiam esse, te accusante nemine respondente, decernat. Certè, quando nostra doctrina non est vnius alicuius ciuitatis aut populi, sed est Catholica, hoc est, eorum omnium qui se per vniuersum orbem Christianos esse profitentur. Si Princeps tuus hoc sibi sumere volebat, prius eum cõuocare Christianũ orbem vniuersum oportuit, tum te accu-

Hier. in epist. ad Tuum 3.

Vult Brentius, vt sui Principes sine iudicio credat hominibus nullius aut deprauati iudicij.

Apud Catholicos locus datur cognoscendi & ignoscendi, nõ apud hæreticos.

te accusantem, orbem Christianum causam pro se dicentem, audire, atque ita demùm vel tuam vel Catholicam doctrinam condemnare: sic aliqua tamen iudicij forma seruata videretur, si modò pro legitimo Iudice Principem tuum totus orbis agnoscere dignaretur. Nunc verò quando neminem audit præter te, quid aliud quàm sine iudicio, tuo credit iudicio? Quod etiam Ethnico præsidi turpe & indignum visum est.

Sed audiamus iterum loquentem Brentium. Cicero, inquit, aliàs dicit. Maioribus etiam nulla ratione reddita, credendum est. Sed hæc vox iam dudum ad suum auctorem reiecta est. Nobis enim, quibus cœleste oraculum de filio Dei dicit. Hunc audite. & de Apostolico, & diuinis miraculis confirmato Euangelio, Si nos, aut Angelus de cœlo prędicauerit vobis Euangelium pręter id quod accepistis, anathema sit: nullo modo licitum est in causa ęternę salutis alienæ sententiæ ita inhęrere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, si vel Apostolus, vel Angelus quispiam aliud Euangelium prædicauerit, ac eo ipso exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrùm Apostoli aut Angeli prędicatio conueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prędicatum, & diuinitus confirmatum est: Quomodo ergò non exigeret vt decreta & statuta Prælatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) sed qui vt homines in explicāda Ecclesiæ doctrina, fallere possunt & falli, ac sępenumero & fefellerunt, & falsi sunt, summo quisque studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Si dederimus tibi Brēti quod vis, nullo modo licitum esse in causa æternæ salutis alienę sententię ita inhęrere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur, quæso te quid ex eo consequetur aliud, quàm quòd apud vos in Germania videmus esse consequutum? Vbi dum de totius orbis Christiani iudicio suum quisque iudicium interponere, quin & hoc illi anteponere veritus non est, tot fides extitisse videmus, quot iudicia, quot sunt voluntates hominum. Vide aūt, ne sit hoc extremæ cuiusdam arrogātiæ, vel amentiæ potius, si quis de Prelatorum decretis, & statutis, quę præsertim in Synodis Oecumenicis facta sunt, rectè nec ne facta sint, sibi iudicandi potestatem vsurpet: certè ad Satanismum propagandum, qui per vos tam longè tamque latè sparsus est in Germania, nihil fieri possit acommodatius. Qua de re posteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu scripturas adfers, eas, pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodum Osiander tuus, cuius tu de iustificatione sentētiam approbasti, lectores aliquando suos admonuit, dicens: Vox audita est Patris de cœlo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit, hunc audite: hunc, inquit, audite, nō Philippum: sic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite per Prophetam suum dicentem: Legem ex ore sacerdotis requirent: non Brentium, qui iubet ex ore Principis requirere. Hunc audite per Apostolum dicentem: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? non Brentium omnes ordines confundentem, sursum & deorsum omnia miscentem, quę sunt Apostolorum propria, Magistratui prophano tribuentem. Hunc audite per eundem loquentem. Si quis Euāgelizauerit vobis pręter id quod accepistis, anathema sit. Cùm itaque certum sit, Brentium aliud euangelizare, quàm quòd à maioribus nostris, à sanctis Apostolis, & eorum legitimis successoribus accepistis: cùm, inquam, certum hoc sit & indubitatum, nō ex vnius alicuius hominis priuati, non ex vnius etiam Principis, aut Regis, aut Imperatoris, non ex vnius prouinciæ aut regni, sed ex orbis totius Christiani iudicio, sit vobis Anathema, tāquàm pestem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite.

Obiectio Brentij.
Galat. 1.
Responsio.
Osiander.
Malach. 2.
1. Cor. 12.

Sed possunt, ait Brentius, in decretis suis, & statutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines: quare summo quisque studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Vbi fuit mens tua Brenti, cum hæc scriberes? mihi quidem prorsus ab ea desertus fuisse videris. Homines sunt Prælati. Quis negat? Fallere possunt & falli. Demus hoc tibi. Quid autem? ex vulgo quispiam, cui tu iudicandi potestatem de statutis eorum tribuis, nunquid & ipse homo non est? Nunquid & ipse non æquè, ac magis etiam & fallere & falli potest? Nisi fortè quem tu Iudicem ex vulgo Prælatis das, eius esse similem, vis, qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubiū, & ero similis altissimo. Sed audi, quid paulò pòst de eodem dicitur: Verumetiam ad infernum detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient. Nunquid iste est vir, qui cōturbauit terram? Iste revera Brenti, non fuit homo, sed fuit ex ordine Cherubim: non defuit illi scientia quæ inflat, quæ vulgo tamen imperito deesse solet: sed charitate quæ ædificat, itidem vt tu, fuit destitutus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciādum. Sed, ò Brenti, quid est verisimilius, priuatum aliquem hominem laicum, qui cùm se existimet scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire, & fallere & falli: an eos ex quorum ore legem requirere populus iussus est? quibus dixit Christus. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Ac paulò pòst: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: quibus denique dixit. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verùm ad Apostolos tantùm: Qui cum vsque ad seculi consummationem in terris versati non sint, manifestum est quòd etiam de legitimis eorum successoribus hæc verba intelligi voluerit. Quod clarius etiam demonstrauit, dicens: Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum spiritum veritatis. Hunc igitur audita loquentem in Ecclesiæ Prælatis, non spiritum vertiginis loquentem in Brentio, & alijs eiusdem generis, qui veniunt

Argumētatio Brentij. Responsio.
Prælatis omnem deberi reuerentiam & obedientiam.
Esaie 14.
2. Petr. 2.
1. Cor. 8.
Math. 10.
Ibidem.
Mat. 18.
Math. 28.
Ioan. 14.
Math. 7.

Athan. Oratione 1. contra Arrianos.
Quid vestimenta ouium?
Quid lupi rapaces.

ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quid sunt vestimenta ouium? quid aliud, nisi quod Athanasius, Ambrosius, Vincentius Lirinensis, & alij nonnulli interpretantur, Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam synceritate agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quędam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? Nisi sensus hęreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesię semper infestant, & gregem Christi quaqua possunt, dilacerant. Sed vt fallacius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt luporum speciem, & sese diuinæ legis sententijs velut quibusdam velleribus obuoluuntur, vt cùm quisque lanarum mollitiem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos: id est, cùm cœperint diuinas illas voces nõ iam proferre tantùm, sed etiam exponere, nec adhuc iactare solùm, sed etiã interpretari, tunc amaritudo illa, tũc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc noxiorum virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur. Tunc primũ scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc fidem Catholicam cædi, tunc Ecclesiasticũ dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit, Apostolus Paulus, ad Corinth. dicens: Eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant sese in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi: proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias prophetarũ, & illi nihilominus proferebant. Sed cùm ea, quæ similiter protulerant, non similiter interpretari cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis discernebãtur. Ab ijs igitur falsis Prophetis, falsis Apostolis, & subdolis operarijs attendite vobis, cauete vobis diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut basiliscum, fugite: Christum autem & eius spiritum in Ecclesiæ prælatis loquentem, hunc audite.

2. Cor 11.
Mos hæreticorum scripturam iactare.

Ex Psal. 138.
Brentius ratiocinatur.

Sed alium iãdem è Psalmis locum adfert Brentius, quem propriè iam vult ad Reges pertinere. Dauid dicit. Nónne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi? Rex suo ipsius exemplo significat, hoc esse verè officium Regum & Principum, vt impiam doctrinam ex animo detestentur, & crudeles hypocritas, qui sunt viri sanguinum, seueriter persequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam detestari, & viros sanguinum odisse, nisi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina sit impia, & qui sunt viri sanguinũ? Vis scire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipse docet: Ex ore sacerdotis legem requirit: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir sanguinum esse dicitur, certior fieri volet. Quod si doctus ab illo (neque enim principum est docere Episcopos, sed doceri ab Episcopis) cognouerit, eum verè virum esse sanguinum, & impiam doctrinam in vulgus spargere, detestabitur eum, ac seueriter persequetur, nec in suarum regionum Ecclesijs locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Augustinus, & eius diligens sectator Prosper, viros sanguinum hic intelligi velit. Viri sanguinum aiunt qui sunt? nisi qui oderunt fratres: sicut Ioãnes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesię per superbiam recedentes, qui quasi offensi permixtione palearum ante discretionis ventilabrum, triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas, id est, in reprobam societatem, & in vana se consilia cõgregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hęretica vanitate dispergitur. Hos ergo sic oportet odio habere, vt prauitas eorũ odiosa sit potius quàm natura: quia aliud est in illis, quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est ergo perfectè, id est, sciẽter odisse, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipse contrate, tuosque veritatis testimoniũ produxisti? vos enim hi estis viri sanguinum, qui fratres vestros, quibuscum eundem in cœlo patrem inuocatis, capitali quodam odio prosequimini: qui propter paleas ventilabro Iudicia excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in messe comburenda exceditis agro: propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separãdos, rumpitis retia: propter hœdos atque hircos in Iudicis aduentu segregandos desertis gregem: propter vasa in contumeliam facta, migratis ex magna domo domini. Quamuis enim & alias quasdam causas prætexitis, tamen & hoc non obscurè fertis, quòd propter peccata nostra quæ frequenter nobis obijcitis, nõ paucioribus ipsi neque leuioribus flagitijs cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem suo ipsius exemplo monet Principes Christianos Rex Dauid, vt vos hoc ipso nomine, quia retia pacis, vnitatisque dirupistis, detestentur, odio habeant, ac seueriter persequantur: ita tamen, vt crimen hoc separationis in vobis potius, quàm vos ipsos persequantur: semper vt vobis veniæ locus detur, simul vt consilia separationis abijcere, & vnde vos impiè præcidistis, ad Ecclesię gremium redire volueritis.

Responsio qui princeps nosse possit doctrinam impiã, & virum sanguinum.

Aug. & Prosper in psal. 138.

1. Ioan. 3.

Qui hodie viri sanguinum.

1. Ioan. 4.

Prosequitur Brentius: Ioannes Euangelista scribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis spiritui, sed probate spiritus, an ex Deo sint. Hoc pręceptum pertinet tum ad singulos, vt cognoscant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad Principes, vt sciant quam doctrinam in populo suo tueri, quam profligare debeant. Hic iam cõtrariũ ei facere videtur Brentius, quòd initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat ostensurũ se, quòd ad pios Principes pertineat de doctrina religionis cognoscere ac iudicare. Nunc à Principibus ad quemuis è populo cognitionem & iudicium transfert, vt quam doctrinam singuli è populo probauerint, eam Principes tueantur: quam refutauerint, eam profligare studeant. Ac in hoc quidem non possumus, quin probemus Brentij sententiam, quòd is non cognoscendæ, iudicandæque, sed probatę tantum doctrinæ tuendę, reprobæ verò profligandæ partes Principis esse vult. Laudamus te Brenti, quòd saniorem tandem aliquando sententiam protulisti, neque dissimulasti diutiùs, quod esse piorum Principum officium existimares. Est enim hoc reuera quod commemoras, & non aliud, vt probatam

Responsio ad illud, probate spiritus.

batem doctrinem tueautur, damnatam profligent. Cæterùm quod penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium esse vis, vt quam singuli de vulgo probauerint, eam tueantur, quam refutauerint, eam profligent Principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu sententiam paulò antè protulisti, docere te potuit, si fortè nondum vsu rerum didicisti, quòd non est in vulgo consilium, non ratio, non disciplina, non diligentia, semperque sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorũ capitum iudicio pendere Principes potius vis, quàm ex eorum quibus Ecclesiam suam regendam, quibus oues suas pascendas commisit Deus? ex quorum ore, non modò populum, verùm & Principes ipsos legem requirere iussit. Certè Deus in Exodo præcepit Mosi ne pateretur populum in montem ascendere, ne periret. solum Aaron subire cũ Mose, neque tamen intra nebulam admitti volt. Nadab aũt ac abiud, & Presbyteros alios subire quidem, verùm procul à nebula subsistere. Qui verò sunt è vulgo, eos infernè vult in montis crepidine manere. Tu verò vis, vt populus ascendat in montẽ, vt secreta Dei rimesur, vt Sacerdotum & Episcoporum officium sibi sumat. Nescire proculdubiò videris, quid sit populus. Est.n. sicut apud Chrysostomũ legimus, quiddam tumultus, perturbationisque plenũ, è stultitia, maiore ex parte constans per maris fluctus varia & pugnanti sententia sæpè iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorũ propriũ est hoc munus, Episcoporũ iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam Principes vis. Quantò te prudẽtior Anacharsis, quamuis & Scytha, & nulla Euangelij luce illustratus? Qui cùm interfuisset concioni Atheniensium, quorum status erat popularis, vidissetque grauissimos viros in hanc, illam vè partem suadere, populum verò decernere, ad Solonem conuersus, admirari se dicebat, quòd apud Græcos viri sapientes dicerent, stulti verò iudicarent.

Penes vulgum de doctrina iudicium reinquere, quam in consultum.
Cicero pro P.anc.
Actor. 10.
Ioan. 12.
Malach. 2.
Exod. 19. & 24.
Chrysost. hom. 2. in Ioan.

Prosequitur Brentius: Cùm aũt Asotus posteà suscipit hunc locum Ioãnis excutiendum, negare non potest, quin sit generale præceptum. Quin sit generale præceptum, inficias it nemo, sed quòd Cõciliorum spiritus probari Ioannes iusserit, id negamus. Quin etiam si quis id asserat, eum blasphemare dicimus in Spiritum sanctum. Quid. n. est in Concilijs, nisi, Visum est Spirituisancto & nobis. Velle aũt iudicare de eo quod visum est Spirituisancto, iam non est velle esse similem altissimo, quod cupiebat Cherub ille, qui detractus est in profundum laci: sed est velle esse supra altissimũ, vt nisi tu probes quod ab altissimo, qui spiritus est veritatis, dictum est, falsum sit quod dixit Veritas: verum aũt sit quod dixit homo, non modò mendax, verùm & mendacium ipsum, quando spiritu veritatis est destitutus. Quid est, quæso Brenti, si hoc nõ est in Spiritumsanctum blasphemare? Ac ne nostram putes hanc esse tantùm sententiam. Sanctus ille Pontifex Damasus ante mille ducẽtos annos ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, hoc ipsum testatur. Blasphemare Spiritumsanctũ (inquit) non incongruè videntur, qui cõtra sanctos canones Patrum, qui Spiritus sancti instinctu dictati sunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. talis. n. præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum. Ecce huc tandem progressus est Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, nec in futuro seculo remitti Christus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales oẽs. Quid autem dici potest rectius, quàm quòd à viro venerabili Petro à Soto dictũ est? quamlibet. n. improbetur à Brentio, pijs tamen omnibus non potest non probari. Quando demũm, inquit, vir ille non doctrina magis quàm pietate singulari præditus, erit finis probandi? Hæc probatio facta iam est in Concilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet iterum ad iudiciũ deducat, quæ concilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipso verbo cõtrarium sequi. Nam si iubet nos scriptura probare spiritus, vtrum ex Deo sint, vt illud cum fructu fiat, necesse est rationem efficacem probandi spiritus dari in Ecclesia. Non potest aũt efficax esse, si in infinitum tendat. Standũ igitur in definitione concilij, quod Spiritus sanctus nos docuit esse viam propriam definiẽdi dubia. Hîc exclamat Brentius: Hoccinè est scripturam catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò secùs explicat, non catholicè, sed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tempora, per nationes oẽs diffusa est, semper est eadem & inuariabilis. Vestra verò, hoc est, hæretica, mutatur in annos ferè singulos, quod & cõmentarij vestri, & loci communes, quos nouos quotannis editis, cum prioribus magna ex parte pugnãtes nõ obscurè indicant. Quare quod à spiritu priuato proficiscitur, id probari vult Ioannes, nec facilè cuiuis spiritui credi. Nam qui citò credit, leuis est corde. Quod verò profectum est à Spiritusancto, quem concilijs Oecumenicis legitimè congregatis præesse nemo pius dubitat, iterum id probare velle, quid est aliud, quàm dubitare, nũ Spiritus sanctus sit spiritus veritatis? Sed vos hoc fortasse vultis, vt sicut cõmẽtarios vestros & locos cõmunes, modò non in singulos annos mutatis, idem de doctrina quoque catholica facere vobis liceat, vt eam quotannis nouam habeamus.

Probandi spiritus sed non cõciliorum.
Actor. 15.
Esaiæ 14.
Damasus Põtifex.
Blasphemia in Spiritum sanctum à quibus hodie cõmittatur.
Matth. 18.
Argumentatio Petri à Soto.
Interpellatio Brentij.
Quæ doctrina catholica, & qualis nunc hæreticorum.

Quo magis autẽ intelligas Brenti, catholicè rem exposuisse Petrum à Soto, quid hac ipsa de re prisci Patres illi Catholici & Orthodoxi senserint, paucis accipe. Neque enim existimare debes, nouum hoc esse, quòd in legitimorum conciliorum decretis non acquiescunt hæretici, & quæ semel in eis rectè constituta sunt de ijs, denuò disceptari volunt. Non soli faciunt hoc nostro seculo Lutherani, faciebant pridem priscis etiam seculis illis cùm alij hæretici nonnulli, tum præ cæteris Arriani. Sed quid narrat de eis Ecclesiastica historia? cum quibus de rebus Nicœnæ synodi decretum intercesserat, de ijs vt iniretur noua disputatio postulassent, decretum est, inquit, à pijs, debere sufficere. Nicœnæ synodi decreta, nec in illis quiequam esse deinceps curiosè diuexandum. Legimus in eadem historia, quam ex Athanasio descripsit Sosomenus, quòd Valens & Vrsacius cum suis, itidem vt nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam scripturam, siue (quod nunc loquuntur) nouam fidei confessionem protulerant, quam non vnius alicuius terræ Principi, verum orbis totius Imperatori

Etiam veteres hæretici non acquiescebant in decretis Conciliorum.
Socrates lib. 2. cap. 20.
Sozo. lib. 4. ca. 17.

probari dicebant, atque ideò debere eam necessariò recipi, affirmabant. Quid aũt ad hæc sancti Patres Arimini congregati? nos, inquiunt, non quia fide indigeremus huc conuenimus: habemus. n. sanam fidem, sed vt eos qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos quasi nunc incipientes credere ista scripsistis, nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quòd si eo animo quo nos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ Patrum sunt teneamus, ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi qui Nicœæ

Non reuocanda in dubium quæ concilio semel definita ad nos peruenerũt.

conuenerunt, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Itaque nihil aliud Patres tum, quàm iusserunt, vt & aliarum hæresum, & Nicœni quoque concilij expositio legeretur, vt alijs hæresibus damnatis, Nicœnis decretis consentirent, & in posterum nemo de illis conquereretur, aut synodũ flagitaret, sed præteritis contentus esset. Imperatori aũt rescripserunt ijs verbis: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros Legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorũ aliquid noui induci permittas, sed nos finas in decretis, institutisque maiorum permanere, quos magno ingenio prudentia & Spiritusancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Athan. in Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Nunc audi Brenti, quod elogium tribuat sanctis illis Patribus, quorum legitima soboles est Petrus à Soto, magnus ille Athanasius. Quis (inquit) non approbauerit piam prudentiã Episcoporum Arimini congregatorum? qui tantum itineris laborem, tantaque pericula maris sustinuerunt, vt Arrianicè sapientes ab Ecclesia detraherent, & Patrum traditiones integras conseruarent, sancta & canonica decreta facientes. Quisque enim eorũ sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quæ ipsi egissent, rescinderetur. Audi contrà, quod elogium aduersæ parti, cuius tu soboles es, tribuat: Quis autem, inquit, nõ vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij (posset hîc addi, Philippi & Brentij) qui honorem Patrum suorum Arriomanitarum siue Luthermanitarum gratię propinant & produnt? Quæ. n. fides in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus successere Patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi cul-

Idẽ Apologetico 2.

pant: Audi quid iterum alio quodam in loco scribat idem Athanasius. Quæ nunc, inquit, à tot ac talibus Episcopis probata sunt & decreta clarèque constituta, superuacaneum esse denuò reuocare in iudicium nemo non confitebitur, ne si nunc quoque examinentur & denuò

Item ad Antiochenses tom. 2.

iudicentur, ac rursus examinentur, atque iterum in infinitum exeat ista curiositas. Et alio loco: Sancta synodus quæ Sardis conuenit decreto sanciuit, ne quid vlterius de fide scriberetur, & sese cõtentos esse Nicœna fide declarauerunt, neque edendam esse aliam professionem fidei, ne illa quæ Nicœæ scripta est suos numeros non habere videretur, neuè illis quibus libido est semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, vt iterum atque iterum de fide definiant. Quæso te Brenti, quid hîc aliud scribit Athanasius, quàm quòd tu tanquam parum Catholicè dixisse Petrum à Soto reprehendis? Neque verò solus ita sensit Athanasius:

Hilarius ad Constantium.

in eadem sententia fuit æqualis etiam eius Hilarius, qui scribens ad Constantium quanta mala pepererit fides subinde nouata & conscripta, pluribus verbis demonstrat. Idem sensit

Leo epist. 78.

Leo quoque Magnus ille Pontifex qui scribens ad Imperatorem: Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contrà illos à sede Apostolica profecturos, quia de rebus a-

Idem epist. 63.

pud Nicœam & apud Calcedonem sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam infirma & dubia sint, quæ tanta per Spiritum sanctum fixit auctoritas. Et in alia quadam epistola: Quotiescunque diuina gratia administrante illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus, aut purgamus, in nullo ab illis quas spiritus sancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumque hostem nouellæ perfidiæ, sermonem nostrum cum omni cautela libremus (quod absit) tanquam de dubijs differentes, sed auctoritate sua quæ benè definita sunt, adstruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta sunt (inquit) quærere, quæ perfecta sunt, retractare & quæ sunt definita, conuellere, qd aliud est, quàm de acceptis gratiam non referre, & ad interdictæ arboris cibũ improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere. Ac ne solos Pontifices ita sensisse putes audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiusdem seculi hac ipsa de re sententia. Extat edictũ Im-

Imperatores idem.

Conciliorum decretis standum, nec de illis dubitandũ aut disputandum esse.

Actio. 3. Concilij Chalcedonensis.

peratoris Valentiniani simul & ipsius collegæ Martiniani, in quo decreta Synodi Calcedonensis rata ab omnibus haberi volunt, vbi his verbis vtuntur: Cesset igitur iam prophana contentio: Nam verè impius atque sacrilegus est qui post tot sacerdotũ sententiam, opinionis suæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis. n. post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet cõditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & audientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimę Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare contendit: cùm ea quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorum Patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta definita esse noscuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non solùm cõtra fidem benè compositam veniunt, sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certa-

Codice de summa trinitate & fide Catholica.

Actio. 3. Concilij Chalcedonensis.

mine profanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladiũ scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus: Est & aliud Martiani ad Constantinopolitanos edictum in quo sic loquitur: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cum summo labore, & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo (vt credendum

dendum est) auctore ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quæ semel in Oecumenico Concilio decreta sunt, sic & in Chalcedonensi Cõcilio nõ fuit permissum, vt decreta Nicœnæ Synodi inquirerentur, quin clamauit sancta Synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit, maledictus qui aufert, maledictus qui inuocat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitũ est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim Patrum, & cẽtum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Cõcilio à Sanctissimo Cyrillo expositæ fidei cõcordaret? Cumq; oẽs Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirent, pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelasius Pontifex, cuius & ipsius nomen celebre est: Patres (inquit) nostri Catholici docti Pontifices in vnaquaq; hæresi quolibet tempore constituta, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atq; Apostolica secundum scripturarum tramitem, prædicationemq; maiorem facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerunt deinceps firmumq; constare: nec in eadem hac causa denuò quę præfixa fuerant, retractari, quamlibet recenti præsumptione permiserunt, sapientissime prouidentes: quoniam si decreta salubriter cuiquã liceat retractare, nullum cõtra singulos quosq; prorsus errores stabile consistere Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum non cessant aliæ pestes, resumptis certaminibus contra fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quęq; corda percutere: quid fieret, si subinde fas esset perfidis inire consilium, cùm quamlibet manifesta sit veritas, nunquam desit, quod perniciosa depromat falsitas, tametsi ratione vel auctoritate deficiens, sola tamen contentione non cedens. Quæ maiores nostri diuina inspiratione cernentes necessariò præcauerunt, vt quę contra vnamquanq; hęresim coacta semel Synodus pro fide, cõmunione, & vnitate Catholica atq; Apostolica promulgasset, nõ sinerent nouis posthac recitationibus mutilari: ne prauis occasio pręberetur, quę medicinaliter fuerãt statuta pulsandi: sed auctora cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicarunt, vt quisquis aliquãdo huius generis communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Quod etiã exemplis productis, posteà facit planũ. Quid aũt aliud dicit Petrus à Soto, quàm quòd ante mille & amplius annos à Gelasio dictum est? qui & ipse finem aliquem esse probãdi spiritus cupiebat. Et qui successit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum despiciuntur inuenta, nec eorum quę benè instituta sunt firmitas vindicatur, huiusmodi impietatem necesse est fidei semper venire. Nam vbi facilis est dissolutio rationabilis constitutionis, ibi omnis sanctitatis forma corrumpitur, Christus impatitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat? Instituta Patrum reueranda calcantur, & quis non vitæ mortem iusta electione præponat? Huius verò successor Ormisda. Nec ambigi, inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis sæpius, & penè superuacanea est allegatio, quę adhibetur instructis. Qui verò successit his Gregorius, quatuor Concilia quæ suam ætatem præcesserunt, sicut sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorũ fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cũctas (inquit) personas quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector: quia dum vniuersali sunt cõsensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut ligare quos soluunt. Et qui Gregorio successit Agatho, sicut in sextæ synodi quarta actione legimus, vnũ vel præcipuũ id esse bonum iudicat, vt nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadẽ & verbis & sensibus illibata custodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priscorum Patrum hac ipsa de re sententia, qui cùm Ecclesiam Catholicam repræsentarint, in Concilijs præsertim Oecumenicis congregati, etiam atq; etiam tecum considera, si non Catholicè Petrus à Soto explicat, qui sic explicat, sicut sanctos istos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tantis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctos, pridẽ vno quasi ore, nimirùm ab eodẽ spiritu afflatos explicasse vides. Quibus omnibus iniquum visum est, vt quæ semel essent rectè definita, de ijs vel ambigere quisquã auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi spiritus esse volebãt: id quod nusquam alibi, quàm in concilijs Oecumenicis rectius fieri posse persuasum habebant.

Actio I.

Immotam constare fidem & dignitatem decretis Ecclesiæ & Synodorum.

Gelas. ad Episcopos Dardaniæ.

Symmach. ad Clerum Dardaniæ.

Ormisd. in epist. ad Epiphan.

Gregor. in registro lib. 1. c. 24. li. 2. c. 49. lib. 3. cap. 33.

Agatho Pont.

Sed audiamus iam ipsum explicantem Brentium. Quærit (inquit) quando finis erit probandi. Respondemus, Tunc finiuerit, cùm Spiritus sanctus certificauerit nos de vera sententia, & cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Instructi in charitate in oẽs diuitias plerophorię intellectus ad cognoscendum misterium Dei patris & Christi. Hoccinè est Brenti, Catholicè explicare? imò hoc est se oestras fabricare satanismo, quem, immane quantum in vestra Germanica Babylone iam progressum videre licet. Nihil nunc dicam de vobis Lutheranis, qui cùm hæretici censeri nolitis, Patet tamen vos esse nostri temporis hæreticorum apertius est, quàm vt negare possitis. Dicam de ijs qui se à vobis ortos gloriantur Sacramentarijs: num est eorum quisquam, qui non palàm iactet, quod se Spiritus sanctus de vera sententia certificauerit, quodq; sit instructus in charitate, &c. quin etiam eos vestri sæpè miseret, qui claram Euangelij lucem videre nondum possitis. Num autem idem etiam non fit ab Anabaptistis, qui sibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarij? quod eos de vera sententia Spiritus sanctus certificauerit, pro qua magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò supplicij quoduis genus, verùm & mortem ipsam quamlibet horrendam oppetere sunt parati. Iam verò Suenckfeldiani, quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum Spiritus sancti, quo, se quidem plenos, vos verò magis etiam esse destitutos affirmant, quàm nos, qui patrũ nostrorũ vestigijs incedentes, nec à via regia declinãtes, per Dei gratiam Catholici sumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt semper

Quando sit finis probandi secundum Brentium.

Coloss. 2.

Responsio.

hæretici. Vides igitur quid ex eo sit consequuturum, si quod tu vis Brenti, penes priuatum quemque probandi spiritus Conciliorum præsertim, futura sit potestas: cùm non raró, sicut iam antè dictum est à nobis, Satanæ spiritus trãsfigurat se in Angelum lucis, & si quicquam aliud, tum discretio spirituum sit longè difficillima. Quid.n. cõsequetur aliud quàm quòd asse cõsequutum videmus, vt tot sint fides, quot voluntates, vtque maiores indies progressus

Instructi in charitate.

faciat Satanismus? Rectè verò citas illud ex Paulo: Instructi in charitate: Nunquid autem instructi sunt in charitate, qui se diuidunt ab orbis totius vnitate? Certè non diuidit, sed cõiungit charitas. Quanam itaque ratione possunt esse instructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui nõ sunt instructi in charitate, qui inflati sensu carnis suę, se diuidũt ab orbis terrarum vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunque tandem alij priuato, certius est

Spiritus sanctus non vni, sed Ecclesiæ promissus.

promissus Spiritus sanctus, quàm Ecclesiæ vniuersæ? Quam cùm ab illo regi certum sit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis. De quouis autem homine priuato dicit Dei spiritus: Omnis homo mẽdax. Præclara sunt Augustini verba, quibus Deum

Augu. libr. 12 Confessionum cap. 25.

alloquitur: Veritas (inquit) tua, nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrũm, quos ad eius cõmunionem publicè vocas, terribiliter admones ne velimus eam habere priuatã, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendũ omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum esse vult quod omnium est, à cõmuni propellitur ad sua, hoc est, à veritate ad

Brentius priuatum esse vult, quod August. vult publicũ.

mendacium. Qui .n. loquitur mendacium, de suo loquitur. Non mea est veritas, dicit Augustinus, sed neque tua Brenti, neque Philippi, neque cuiusquam alterius, sed est omnium. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruendum omnibus proposita est, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit, ibi demùm est veritas. Non vult igitur vt quod publicum est, id priuatum quisque faciat, ne priuetur: non vult vt qud omnium est per charitatem, id sibi propriè vendicet, aut suum quisquam esse velit per contentionem: quód

Ioan 8.

qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur Veritas. Tu cõ-

Catholicus qualem sequatur spiritum in iudicando.

trà non vis, vt ea sit veritas quæ est omnium: vis vt priuato cuique de eo spiritu veritatis qui datus est omnibus, iudicium suum interponere liceat, vt quod publicũ est, priuatum quisque faciat. vt quod omnium est id suum quilibet esse velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dũ de suo quisque loquitur, mendacium loquatur? At qui Catholicus est, non suum, sed qui omnium est, qui Catholicæ Ecclesiæ missus & promissus est, spiritum sequitur, memor illius,

Ezech. cap. 13.

quod ab Ezechiele scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Itaque suspectum habet, si quid sibi seorsum ab alijs videtur, nihil vult habere suum. Quod omnium est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libenter acquiescit, id verum, id rectum, id amplectandum esse censet. Etiam si propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate tutum fore, persuasum habet ac non modò se non præfert cæteris, verùm sibi potius cæteros anteponit, se cęteros esse superiores arbitratur, eos præsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt, quosque Patrum suorum vestigijs incedentes, in Oecumenico Concilio cõgregatos vnanimes, vno ore, idem sentire perspicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd si probatio iam facta est in Concilio, quid est quòd priora concilia posterioribus emendantur. &

Obiectio Brentij contra Concilia.

quid opus est concilijs posterioribus, si omnia sunt probata? An non Ioãnes, cùm ait: Nolite cuiuis spiritui credere, huc etiam spectat, ne cuiuis Concilio credamus, sed Concilia quoque ipsa probemus.

Responsio quomodo Cõcilia priora posterioribus emendentur.

Nos verò Brenti, priora Concilia posterioribus nonnunquam emendari, non inuiti fatemur. Verùm ita sicut ab Augustino scriptum est: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In ijs.n. quę in facto sunt, fieri potest vt fal-

Augu. lib. 2. contra Donatistas de baptismo paruulorum cap. 3.

latur quandoque Concilium: vt aũt erret in ijs quę sunt fidei, modò sit legitimè cõgregatum, fieri non potest. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum. in quo prioribus plenarijs Concilijs itidem legitimè congregatis contrarium sit ali-

Nullum Concilium legitimum errans ijs quæ sunt fidei, in alijs Concilia variare possunt.

quid constitutum in ijs quæ ad fidem pertinent nullum certè proferre poteris. Nam si quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Syrmi, vel Antiochiæ, vel iterum Ephesi congregata sunt, protuleris, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Niceni Concilij non sunt legitimè congregata, Concilia dici non possunt, sed conuenticula potiùs & conciliabula. Quamobrem in ijs quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum & temporum circunstantia mutationem aliquando requirunt, fit nõnunquam vt priora Concilia posterioribus emendentur, quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experi-

Can. Apost. 75.

antia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse viderentur, factũ est vt posterioribus Concilijs emendarentur, miti-

Dist. 82. cap. presbyter.

garenturque. Est Canon Apostolicus, deponi debere Presbyterũ fornicantem, quem in Gangrensi Concilio, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatũ, pœnamque mitigatã. Sic in Cõ-

Cap. 6.

cilio Niceno constitutũ fuit. vt Alexandrinus Patriarcha proximũ à Romano Põtifice locũ teneret: cui nõ ita multò pòst in Cõstantinopolitana Synodo prima, prælatus est Cõstanti-

Synod. Constan. cap 5. dist. 29. Cap 3.

nopolitanus. Adeò verum est quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis testimonijs docet Gratianus, in plerisque decernendis causam, locum, tempus, personas, considerari oportere. Quæ quoniam perpetua non sunt, fit, vt eiusmodi etiam plenariorum Cõciliorum decreta nonnunquam priora posterioribus emendentur: quæ tamen in ijs quę pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Neque propterea non est opus posterioribus Cõcilijs, quòd omnia iam sunt probata. Certum.n. est, pleraque non esse

proba-

probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt si qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Quibus aũt de rebus ad fidem pertinentibus semel est aliquid in Cõcilio cõstitutum, de ijs iterum in alio deliberationem suscipi, planè superuacaneum est. Nisi fortè solum hoc quæratur, num ea doctrina, cuius cognoscendæ causa Concilium editum est, cum expositionibus priorũ Conciliorũ conueniat, necne: vt si eam cõuenire cognitũ fuerit, recipiatur: si minùs, reijciatur. Quemadmodum in Chalcedonensi Concilio, & quæ deinceps sequuta sunt, factum videmus.

Non hũc ergo spectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni spiritui credere, ne cuiuis Concilio, quod quidem legitimè congregatum est, credamus, sed ipsa quoque Concilia probemus. Absit, vt cuiuis priuato spiritui, qui & fallere potest & falli, de spiritu Conciliorum, qui neque fallere potest, neque falli, iudicandi potestas hæc permittatur. Quid n. fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? Quis quærendi, quis disputandi finis expectandus foret? cùm semper vnicum remedium finiendarum, si quæ sunt exortæ de fide, controuersiarum, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis aũt scire Brenti, quò spectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te, tuique similes, vestimentis quidem ouiũ indutos, intrinsecus aũt lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauæ detortis, à veritate mentes hominum abducere conareris. Cùm itaque nulla sit ad fallẽdum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborũ prætendatur auctoritas, monuit pios oẽs, ne statim tibi, tuique similibus fidem haberent, sed probarent spiritos, si ex Deo sint: neque mouerentur, si frequens esset in ore tuo scriptura, quam etiam Diabolus aduersus ipsum scripturarum auctorem Christum produxisse legitur: verùm etiam atque etiam secum illud expẽderent, quandoquidem non in legendo, sed in intelligendo scripturæ cõsistunt, tuonè proprio, an vniuersalis Ecclesiæ sensu, & iuxta Catholici dogmatis regulas scripturas interpreteris: illudnè quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditũ est, an diuersum aliquid proferas. Quòd si de tuo te loqui, propriumque tuũ scripturæ sensum adferre constaret, quin id mendacium esset, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur, sin aũt de eo loquereris, quod est omniũ, si cõmunem Ecclesiæ sensum adferres, si quod semel per eam est in Concilio plenario definitum, nihil ab eo discrepares, certum haberent hunc spiritum ex Deo esse, nec quod ab eo profectum est, verum esse dubitarent. Hic sanus est & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Ioannes non vult probari spiritum Cõciliorum, sed priuatum potius illum hæreticorum.

Matth. 4.

Quomodo spiritus hæreticorum probandus.

Pergit Brentius: In Actis Apostolicis Paulus & Silas ingrediuntur Berrhœę, in Synagogã Iudæorũ. Et additur, Eos, q summo genere nati erãt, recepisse sermonem cum omni animi promptitudine, quotidie scrutantes scripturas, an hęc ita se haberent. Principes Iudęorum Berrhœæ probant & exigunt ad scripturas sacras spiritum tantorum Apostolorum: & Asotus prohibet nostris Principibus, ne conciliorum spiritum ad normam sacræ scripturæ exigant? Quæ hæc est impudentia? Quorsum hæc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Thessalonicę fuerunt, susceperunt verbum, scrutantes scripturas, si hęc ita se haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideò sibi de doctrina Apostolorum iudicandi potestatem arrogauerũt, quia scrutati sunt scripturas? Quam sæpè aũt accidit, vt sermonem alicuius ex verbi ministris excipiat aliquis, & loca scripturarum, si quę per eum adferuntur, inspiciat. Num ideò se Iudicẽ illius doctrinæ constituit? Nemo prohibet Brẽti, quò minus vel tu, vel quicunque tandem alius velit, scripturas scrutamini, & an ita se res habeat, quemadmodum in decreto Concilij scriptum est, inspiciatis. Sed si fortè secùs alicui vestrum videatur, vt propterea decreta concilij damnandi potestas penes eum sit, id verò ferendum esse non putamus, quin illud esse Christianæ modestiæ fraternæque charitatis existimamus, vt se potius aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assecutum credat, quàm ita se cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerso terrarum orbe cõgregati de causa fidei disceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à se solo processisse, aut ad se solum peruenisse Dei verbum persuasum habeat.

Obiectio ex Actor. 17.

Responsio.

Prosequitur Brentius: Scilicet quia lege Mosi scriptum est, difficilia & ambigua referenda esse ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore: & qui non obedierit imperio sacerdotis, ex decreto Iudicis moriatur: idcircò spiritus Conciliorum non sunt probãdi an sint ex Deo, idcircò omnia decreta Romani Põtificis agnoscenda sunt sine vllo vel priuatorum, vel Principum iudicio, pro oraculis Spiritus sancti. Hic certè iustificat Asotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Non iustificat vir venerabilis Concilium Caiphæ & Annæ, sed verba legis profert. Impletum aũt fuit eo tempore quod à Propheta scriptum est: Peribit lex à Sacerdote: nihil vt mirum sit, si à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neque ordine sacerdotium adeptos esse cõstat, lex perierit. Quid autem Brenti, si quo tu exemplo ex Euangelica historia producto tibi places maximè, id causam tuã oppugnet maximè? Quid si nihil potuit adferri validius ad eam, quàm nos tuemur, sententiam confirmandam? Quod si vsquam alibi, hic maximè iustificatur in sermonibus suis DEVS, vt vincat cùm à vobis impijs iudicatur. Quid enim est quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioannes à Lasco, vel quicunque tandem alij, qui locum hunc tanquam Achillem quendam in aciem producunt, ad eam quæ propria est Episcoporum iurisdictionem euertendam? Quid aliud, quàm vultis ostendere falsum esse quod dixit Deus de sacerdotibus Leuitici generis: Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem? Atqui ô mirabile quoddam ac stupendum diuinæ sapientiæ consilium. Nusquam illustrior apparuit, quàm hic diuinę promissionis veritas: nusquam conuincuntur magis mendacij, quàm hoc loco, qui falsitatis veritatem arguere non verentur. Hic vel ipsa luce clariùs Deus demõstrauit, nullam esse posse tantam hominũ iniustitiã, quę iustitiã ipsius in gubernationa suæ ciuitatis, quę est Eccle-

De loco. Deut. 17.

Brentij censura.

Responsio.

Ezech. 7.

Explicatur locus.

Deut. 17.

Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem.

Ecclesia, quæ promissionum ipsius veritatem labefactare queat. Quid esse potuit Anna & Caypha sceleratius? quid iniustius? & horum tamen scelus ac iniustitiam conuertit Deus in ornationem gloriæ iustitiæq; suę. Noluit morti adiudicari, nisi per horum sententias: noluit redemptionis nostræ beneficium absoluere, nisi per horum ministerium: horum iudicij exitum ad generis humani salutem deduxit, ac veram esse promissionem suam declarauit, qua dixit de Sacerdotibus Leuitici generis: Qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniusto iudicio, fuit nihilominus iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniustum fuisse iudicium, iudicij nihilominus in eo fuisse veritatem affirmamus? Sed nihil est facto facilius, quàm vt hoc tibi manifestissimis argumentis demonstremus. Quod iniustum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipsa. Iudices fuerunt iniustissimi: testes qui producebantur, falsi: crimina quæ proferebantur,

Iudicij veritas etiã penes iniustos Christi iudices Pontifices fuit.

falsa Nam neque populum seduxerat Christus, neq; censum dari Cæsari prohibuerat, neq; blasphemauerat, neq; de templo demoliẽdo, vel cogitare illi in mentem venerat, & tamen in hoc iniusto iudicio, per Iudices iniustissimos veritas iudicij indicata, vera sententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritusancto profectam fuisse, dubium non est. Vnde autem istud tibi probabimus? Non recipis nisi Scripturas canonicas. Atqui Principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium, in quo concilium illud Pontificum & Pharisæorum de Christo comprehendendo describens Euangelista, narrat dixisse Cayphã: Expedit vt vnus homo moriatur ꝓ populo, & non tota gens pereat.

Ioan. 11.

Ac mox subdit, Hoc autem à semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Brenti, quemadmodum hoc ipso Euangelista teste, non defuit sacerdotio Leuitico spiritus propheticus, Spiritus sanctus, spiritus veritatis, ad id vsque tempus, quo seipsum CHRISTVS cruentum sacrificium offerens Deo patri, sacerdotio & sacrificio illi finem imposuit. Tunc enim primùm spiritu prophetico destitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi scissum Christo mortuo. Simul testata est hoc vox Christi, dicentis:

Matth. 23.

Ecce dimittetur domus vestra deserta. Neq; verò dubium est, quin ipse Cayphas verba sua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex esset, ea proferri Deus voluit: sicut cymbalum, sic ille magnum quendam & sonorum tinnitum edidit, quem tamen ipse non sensit. Sed expectas, vt hoc tibi demonstremus, quomodo verè pronunciari potuerit, eum fuisse mortis reum, quem constat peccatum nullum fecisse, nec inuentum esse dolum in ore eius? Paucis rem accipe: Ex quo tempore primus parens noster, nihil interdictum Dei reueritus, de vetito ligno gustauit, factus est mortis reus Christus Dei filius. Non quòd ipse mortem cõmeruerit, qui fuit ipsa innocentia, sed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam, quod ad omnes pertransijt in condemnationem, in se suscepit, vt eam coram Deo expiaret: eadem hac reum se pro nobis ipse cõstituit, vt pœnam solueret cui obstricti eramus. Itaque sic ipso volente, posuit in eo Deus iniquitates omnium nostrum. Nostra fuit maledictio, nostra fuerunt peccata, quæ pertulit ille in corpore suo super lignum: quamq; pœnam debebamus nos, eam ipse pro nobis tolerauit: vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fueramus, sic per vnius ipsius obeditionem iusti constitueremur. Itaq; sicut in Apocalypsi scriptum legimus, ab origine mundi occisus est agnus hic innocens: vel vt Petrus hîc ait, præcognitus ante mundi cõstitutionẽ. Si quidem ab æterno fixum fuit, & immobile patris decretum, vt proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus eum traderet, morte turpissima condemnandum. Cui decreto se filius vltrò submisit. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & factus est obediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, quod ante mundi constitutionem in mente fuit, & ideò diuinæ præscientiæ, per legitimos Iudices, hoc est, per Sacerdotes Leuitici generis, ꝓnunciari Deus voluit, & horum iudicio, quamlibet impij, quamlibet nefarij fuerint & scelerati, se tamen Dei filius vltrò subijcere dignatus est, vt exemplo suo doceret, suũ in cathedra legitima sedentibus, qualescunq; tandem hi forent, honorem habendũ esse. Nec falsum illud fuit quod dixerunt: Nos legem habemus, & secũdum legem hanc debet mori. Fuit. n. reuera lex illa Dei patris, quam vltrò suscepit filius, vt moreretur pro peccatis nostris. Quæ lex ex decreto Pontificum cùm cruci Christus affigeretur, fuit consummata. Quod ipse cõfessus etiam est Christus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite spiritũ traditurus, dixit: Consummatum est, Consummatum est, inquit, fixum illud & immobile patris decretum: consummatum est quod lex & Prophetæ futurum prædixerunt, iam vmbræ sublatæ, iam figuræ sunt impletæ, iam illud sacrificium vitæ peractum est, quo solo reconciliari Deo mũdus potuit. Neq; moriens hoc solum ita dixit Christus, verumetiam cùm à mortuis surrexisset, ac se comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxisset, O stulti, inquit, & tardi corde ad credendũ in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ: Nónne hęc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Iam ex ijs Brenti perspicis, quàm stupẽdo miraculo suam Deus iustitiam & veritatem inuiolatam conseruet in illorum iudicijs, quos ipse in cathedris ad iudicandum constituit, quamlibet hi sint ab omni iustitia veritateq; remoti. Simul & illud vides, quòd ipse nobis tela suppeditaueris, quibus rectissimè configi posses. Quod enim illustrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla possit esse tanta Pontificum improbitas, quæ impedire queat quo minus vera sit illa Dei promissio: Qui indicabunt tibi iudicij veritatem?

Quomodo Christus reus mortis dici possit.

1. Pet. 2.

Esaiæ 53. 1. Pet. 2. Rom. 5. Apocal. 13. 1. Pet. 1.

Rom 8. Esaiæ 53. Philip. 2.

Ioan. 19. Christus secundum legẽ debebat mori.

Ioan. 19. Consummatum est, cur in cruce dixerit CHRISTVS.

Lucæ 24.

Obiectio Brentij.

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibusdam pręstigijs fumum Lectorum oculis offundere conatur: Hic iustificat, inquit Asotus, concilium Cayphæ & Annæ, ac omnes eos, qui iuxta sententiam illorum filium Dei crucifixerunt: damnat autem Iosephum & Nicodemum, quòd non consenserint in sententiam Cayphę, & reliquos omnes, qui impietatẽ &

crudeli-

crudelitatem huius concilij improbarunt. An non Caiphas erat summus Sacerdos? An non concilium erat auctoritate Caiphæ, hoc est, legitimè, vt Afotici sentiunt, congregatum? An non Caiphas & Concilium definierunt filium Dei blasphemasse, ac reum mortis esse? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto Iudicis moriatur. Moriantur ergo Ioseph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria, moriantur Apostoli omnes. Talibus verborum præstigijs perstringit imperitorum animos Brentius. Verùm iam antè diximus, quòd non iustificat consilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nam vt iustum fuerit decretum, quo reum esse mortis Christum pronunciatũ est, non propterea iustificati sunt impij Iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factum esse constat, cùm quod ipsi quoque Pilato minimè fuit obscurum, ex odio & inuidia fecissent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & sceleratos operari Deus nostram salutem in medio terræ dignatus est: quam pio quidem, sed humano tamen affectu, quantum in ipsis fuit, Ioseph, Nicodemus, & Apostoli cupiebant impeditam. Quo affectu Petrum etiam dixisse Christo legimus, cùm eum de passione, & morte sua loquentem audiuisset: Absit à te Dñe, non erit tibi hoc: cõuersum autem Christum dixisse, Vade post me Satana: scandalum es mihi, non. n. sapis ea quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Itaque sicut pius in ijs affectus veniam, sic impius in illis damnationem merebatur sempiternam. Vtrique arcanum Dei cõsilium visi sunt ignorare. Nam quòd mors Christi tantam esset mundo salutem allatura, neque Pontificibus, neque discipulis fuit satis exploratum. Sed sicut illi suum odium erga Christum explere cupientes, eum morti adiudicarunt: sic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu seruatum cupiebant. Atque hic est quem in operibus hominum spectat Deus. Affectus tuus, inquit Ambrosius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Clariùs autem Bernardus: Nõ materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Sic euenit nõnunquam, vt cùm res vna sit, intentio tamen diuersa, facta quoque faciat diuersa, quod exemplo de Christo tradito producto planum facit Augustinus. Cùm. n. illud attulisset ex Paulo, Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Ecce, inquit, Christum tradidit Pater, & tradidit Iudas, nunquid nõ quasi simile factum videtur? Traditor Iudas, traditor est & Deus Pater. Absit, inquit, Non dico, sed Apostolus dicit: Qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et Pater illum tradidit, & ipse se tradidit. Ait idem Apostolus: Qui me dilexit, & tradidit semetipsum pro me. Si pater tradidit filium, & tradidit seipsum filius, Iudas quid fecit? Facta est traditio à patre, facta est traditio à filio, facta est traditio à Iuda. Vna res facta est, sed quæ res discernit patrem tradẽtem filium, seipsum filium tradentem, & Iudam discipulum tradentem Magistrum suum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit aũt hoc Iudas in proditione. Videtis quia nõ quid faciat homo considerandum est, sed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum patrẽ, in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus, Iudam detestamur. Quare Patrem benedicimus, Iudam detestamur? Benedicimus charitatem, detestamur iniquitatem. Quantum. n. præstitum est generi humano de tradito Christo, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit salutem nostram qua redempti sumus: Iudas cogitauit pretium quo vẽdidit Dominum: Filius ipse cogitauit pretium quod dedit pro nobis, Iudas cogitauit pretium quod accepit vt vẽderet. Quòd si vbi res vna est, diuersa tamen facta censentur ex intentione diuersa, quãtò magis vbi res quoque diuersæ sunt? Iam igitur intelligis Brenti, quam ineptè dictum sit à te, Moriantur Nicodemus, Ioseph & Apostoli? quin moriantur potius crudeles & impij Põtifices illi, qui non ad salutem & redemptionem humani generis respicientes, verùm vt odio suo satisfacerẽt, Christum innocentem Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod aũt attinet ad Apostolos & discipulos Christi, sinant eos abire Pontifices illæsos, vt impleatur sermo quem dixit Christus: Quia quos dedisti mihi nõ perdidi ex eis quemquam. Nondum enim ita cõfirmati fuerant, vt si grauior aliquis terror ingruisset, constanter Christum fuerint cõfessuri: cùm qui Princeps eorum fuit Petrus, ad vnius ancillæ vocem ipsum negauerit: deinde verò prius illud impletum oportuit, quod à Propheta scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ipsi debebant esse testes eorum, quæ viderant & audierant: per ipsos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Postremò, potuisset existimari, non suffecisse Christi mortem ad expianda peccata nostra, si sub idem tempus discipulorum quoque mors accessisset, quamobrem alio tempori fuerunt reseruandi, vt sicut Christus non prius mortuus est, quàm expleuisset omnia propter quæ missus erat à patre: Sic & ipsi non prius pro Christo sanguinem suum profunderent, quàm expleuissent ea propter quæ missi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apostoli, quòd in sententiam Cayphæ non cõsenserunt, quin corũ pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, sicut impietas Annæ & Cayphæ nullum supplicij genus non merebatur.

Responsio.

Alij Iudæorum piè, alij impiè in Christũ patientem affecti.

Matth. 16.

Ambr. lib. 1. de officijs, cap. 30.

Ber. ex affectu nostro opera & merita æstimantur.

Rom. 8.

August. de Christo quod aliter sit traditus, Galat.

Ioan. 17.

Apostoli ante Christum mori non debebant.

Psal. 18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appositum ad id quod instituerat probandum, quàm locum hunc ex Deuteronomio, quo cuique fit planissimum, non aliundè, quàm ex ore Sacerdotis legem esse requirendam? Qui cùm docuisset, quem in lege gradum & Reges & populi erga doctrinam tenerent, & quemadmodum Principi præscribitur, vt nouerit se discipulum esse legis, non doctorem: & à sacerdotibus Leuitici generis accipere Princeps iubetur exemplar legis: Ad eos, inquit, non ad Reges aut Principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Ascende, inquit, ad locum quem elegerit Dñs Deus tuus, veniesque ad Sacerdotem Leuitici generis, & Iudicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatẽ. Vbi & apertissimè qui sit locus non tantùm Principum, sed & populi circa legis doctrinam, ostensum est.

Soti sententia de loco Deut. 17.

Et faci-

Et facies, inquit, quæcunque dixerint qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum. nec declinabis ad dexteram, nec ad sinistram. Hic igitur est, inquit gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi ministris: eorum doctrinam sequi, non quòd tam eorum sapientiæ & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant, quàm diuinæ promissioni, cui non difficile est vera docere suos, per quoscunque demùm ministros. Iam ne quid desit Principi, audiamus quid circa subditos illi incumbat in doctrina legis. Qui autem, inquit, superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Hoc igitur restat Principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atque seueritate legum, sententiam eorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Hæc sunt verba Petri à Soto, non aliundè quàm è scriptura sumpta, quæ vel ipsa luce clarior est. Verum hic videre licet, quàm verum sit, quod à Tertulliano scriptum est, Quòd nihil proficiat congressio scripturarum aduersus hæreticos, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri. Ista hæresis, inquit, non recipit quasdam scripturas, & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stilus. Quid horum non rectè competit in nostri temporis hæreticos? quorum qui Princeps est & Architectus, nunquid non apertè Iacobi reijcit Epistolam, quòd ea suo dogmati de solius fidei iustificatione manifestè contradicit? Itaque vocat stramineam, nec in libro suo tolerare vult. Sed nec Apocalypsim recipit, nec Ecclesiasticum, nec Machabæorum, nec alios quosdam libros, quos habuit semper & habet pro canonicis Ecclesia Catholica. Iam verò quas recipit scripturas, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & deprauationibus ad sui instituti dispositionem interuertit? Si quas autem integras præstat, diuersas expositiones cõmentatur, quod facilè quiuis in hoc ipso scripturę loco perspexit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reijcere possit, cùm nunquam de eo quin sit canonicus dubitatum fuerit, neq; vel adiectionibus, vel detractionibus verba quæ ex eo citantur, ad institutum suum interuertere, quid illi restabat aliud quàm vt diuersam expositionem commentaretur, & quæ clara sunt & perspicua scripturæ verba, tenebras eis offundere conaretur.

Tertull. lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Hæreticorum in scripturæ libros arrogans & impudẽs iudicium.

Explicatio Brentiani loci.

Deut. 17.

Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locum: hoc facit & eius discipulus Brentius, quem loquentem audiamus: Quam legem Asotus ex Deuteronomio citat, partim est cæremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex est, cui κατὰ τὸ ῥητὸν, & singulas circumstantias, omnes aliæ respublicæ sint obnoxiæ. Et disertè additur: Quodcunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit Domini, non iuxta proprium arbitrium. Nec solis Sacerdotibus permittit iudicium, sed adiũgit eis Iudicem, qui certè non semper erat de tribu Leui, vt testatur liber iudicum, nec Reges qui sequuti sunt Iudices ante Babilonicum exilium, ex ea tribu genus suum ducebãt: vt perspicuè videas Principes, quos isti vocant Laicos, non habere tantùm vocem consultiuam, verùm etiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis constitutio cogat tam Pontificem quàm Iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam sequantur, dubium non est, quin concedat reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Ac si quidem persuaserit diuina adiutus clementia Iudices, vt sententiam aduersus legem Dei latam, &c.

Responsio.

Quid hoc ad rem faciat, quod dicit Brentius, legem hanc partim cæremonialem, partim esse moralem, equidem non intelligo, nisi fortè hoc dicere vult, quod Magister eius dixit Lutherus, Mosen hic agere non de verbo aut doctrina, vel quæstionibus fidei, sed de sententia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hic Moses, non repugnamus: sed legis nomen apud Hebræos latius patet, quam vt de criminibus tantùm intelligi debeat, vt omnes etiam dogmatum controuersiæ sub eo comprehendantur. Et si scriptura per aliam scripturam, sicut isti volunt, necessariò venit explicanda, clara sunt & apud Aggæum, & apud Malachiam scripturæ verba, quibus interrogare legem à sacerdotibus, & ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferant isti contrà vel vnum scripturę locum, vbi legem ex ore Principis requirere iussus sit. Interroga sacerdotes legem, dixit Aggæus, non interroga Principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hic agere Mosen, non de doctrina legis, vel sensus hoc ipse communis indicare Luthero potuit, si de criminibus iudicium pertinet ad sacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præsertim tot scripturæ locis, quos iam produximus, manifestum id cuiuis esse queat, ita vt hæc illius tergiuersatio planè sit ridicula. Quòd verò negat Brentius, huic legi omnes alias respublicas obnoxias esse, si dicit de illis, quæ nõ credunt in Messiam, quem venturum Iudæi, nos iam venisse credimus, audiri fortasse posset. Quanquam & apud illas gentes, quæ Deum non agnouerunt, sed idola coluerunt, alia fuerunt Pontificum & Sacerdotum, alia Regum & Principum officia: quòd illis sacræ, his profanæ res curę essent. Cæterùm illud pius nemo negabit, quòd Ecclesiæ quædam vmbra fuerit Synagoga. Estne autem verisimile, quòd vmbræ illi Deus prospicere voluerit de ratione, qua subortæ de lege quæstiones & controuersiæ terminari possent: & non pari studio prouidere sit dignatus Ecclesiæ sponsæ suæ, quam ita charam habuit, vt eam sanguine suo sibi mundaret, acceptabilemq; faceret? Cùm præsertim apud hanc tanto maior eius rei sit necessitas, quanto difficilius est immensam multitudinem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis constat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit

Lutheri interpretatio ridicula.

Agge 2.

Hebræ-

Hebræorum? Qui cùm in Esau præfiguratus fuerit, quem Deus odio se dicit habuisse, noster contrà in Iacob, quem dilexit, quis est qui credere queat, maiori populum illum quem reprobauit posteà, curæ Deo fuisse, quàm hunc quem in illius locum elegit: qui non secundum carnem, sed secundum promissionem ex Israël prognatus esse dicitur? Non sustulit ordinem ex Ecclesia Deus, quem esse voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem Sacerdotibus, qui non semper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita esse, cæterùm cognoscendi, iudicandiq́ue potestas non fuit, nisi penes Sacerdotes Leuitici generis, & Iudicem eiusdem tribus: vt si casu aliquo ex alia tribu Iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur indicare: Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur. Sacerdos sententiam legis explicans, imperabat: si quis non obtemperasset, Iudex vt mortis de eo supplicium sumeretur, decernebat. Quid potuit magis perspicuè dici ad discrimen inter Sacerdotum & Regum officia demonstrandum? Quid ad hæc Brentius? Videt nullum esse tergiuersationi locum, quærit igitur aliud effugium. Hac enim cæremoniali constitutione tam Pontificem, quàm Iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium non esse, quin concedat ista constitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Quid si verba illa Brenti, (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potissimum niti videris, nec in translatione septuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebræo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctissimo Alberto Piggio legimus animaduersum. Iam igitur conciderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis vnquam audiuit, eundem & rei & Iudicis personam sustinere debere? Certè si res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquam. Quis enim erit, qui in sua ipsius causa Iudex constitutus, condemnare seipsum velit? Quorsum autem attinet, aliquem ad Iudices remitti, si de eorum iudicio reus ipse posteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an secus pronunciauerit. Quid opus est isto circuitu? Suo quisq; iudicio potius relinquatur, neq; frustrà vel Episcopo, vel Principi negotium facessat.

Rom. 9.

Brentius vult eundem & rei & Iudicis personam sustinere.

Hic non possum quin te appellam, serenissime Rex Auguste. Tibi enim libellum hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo se defensurum iactare, te Iudice virum longè sui dissimilem, non doctrina magis quàm vitæ sanctitate conspicuum Aloysium Lipomanum Episcopum Veronensem, qui sanctæ sedis Apostolicæ legatum apud te agebat, ad disputandum de illis prouocare, vetitus non est Vergerius. Te igitur appello, atq; vt quorsum spectent istorum hominum conatus, etiam atq; etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obsecro. Nihil enim est aliud, in quo cura eorum omnis consumitur, q̃ vt ordinẽ perturbare, vt auctoritatem legitimi Magistratus cõuellere queãt & labefactare. Erras autem serenissime Rex, si de sola Pontificia iurisdictione abroganda, solicitos eos esse putas. Etiam regiam sublatam cupiunt, vt sit rerum status is, quem in historia Iudicum fuisse legimus, vbi scribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisq; quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. In summa, hoc volunt, vt quod cuiq; rectũ videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidem concedũt illi Magistratui iudicãdi potestatem, sed reipsa prorsus adimunt, cùm reo grauato libertatem permittunt iudicãdi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitijs coram Rege, & amplissimo Senatu illius, doctrinæ caput hoc, Solus Deus Pater, & nemo alius adorari & inuocari debet: quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum alium intercessorem, mediatorem, procuratorem habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Fingamus autem Regem de Senatorum suorum consilio in hanc sententiam decretum fecisse. Dogma hoc falsum est, ac pridem ab Ecclesia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum sit in concilio Niceno, Filium eiusdem esse cum Patre substãtiæ, atque idcò æquè adorandum, æquè inuocandum vt Patrem, cùm in forma Dei nihilo sit Patre inferior. Quamobrem qui contrà sentiunt, eos hæreticos pronunciamus, & ijs quæ debentur hæreticis, pœnis afficiendos esse decernimus. Quid hic faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicunt reo grauato per eiusmodi sentẽtiam contra se latam, iudicare & definire, q̃ quod de causa ipsius non sit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nusquam scriptum sit in vniuersa lege tam veteri, quàm noua, quòd filius patri sit consubstantialis, nec nomen hoc in scripturis vsquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & Senatui: An iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis, quàm hominibus. Clara sunt Dei verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Clara sunt Christi verba, Pater maior est me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non est maior. Quem hic oportet audire? Nónne illum de quo patris de cœlo vox audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, hunc audite. Hũc igitur audiam, non vos, qui non iuxta legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, si Brentium & Vergerium audierit, ac si minus virium habebit, quàm vt Magistratus legitimi potentiæ resistere valeat: faciet quod Geneuæ Seruetus fecit, occidi se potiùs patietur, quàm vt Magistratus decreto pareat, qui sicut sibi videtur, non secundum legem Domini pronunciauit. Hæc est Brentij doctrina, quam tuendam suscepit Vergerius, plena seditionis, plena rebellionis contra legitimam potestatem à Deo constitutam. Volunt enim, vt de iudicio Iudicum iudicare subditis & reis liceat, vt siquidem decreuerit reus iustum esse, diuinæq; legi consentaneum, quod à Principe pronunciatum est, recipiat: si minus, reijciat: Hoc est, si pronunciauerit iuxta voluntatem rei, sit ratum: si contrà, sit irritum. Volunt, vt Princeps & Senatus

Ad Regem Apostrophe.

Quo spectent conatus sectariorum.

Iudic. 17.

Sicut solus Deus pater adorandus & inuocandus.

Act. 5.

Deut. 6.

Ioan 14.

Matth. 17.

Incommoda doctrinæ Brentij atq; Vergerij.

Erasmum loquentem: Initio, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc iisdē prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, sentireq́ quod cuique libitum est, &c. En quale iudicium est imperitæ multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere, iudicauerat. Postaquàm exortus est Zuinglius, iam Lutherum secùs quàm est in lege Zuinglium cōtra iuxta legem Domini docere, maior vulgi pars definit. Hi sunt Iudices, ad quos remittunt Principes Brentius & Vergerius, qui aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è Sacerdotum ore contra clara & aperta scripturarum testimonia, legem eos requirere iubent.

Profert autem & alias scripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Psalmus dicat: Confiteantur tibi Domine, omnes Reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perspicuum est, quòd vt priuatus priuatam, ita Princeps publicam habeat de doctrina religionis potestatem iudicandi & decidendi. Quod est hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idem est Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Christum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idem, inquit Brentius: Nemo enim potest ex vera & certa fide, idq́ periculo omnium rerum suarum terrenarum confiteri Christum filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, nisi antè cognouerit Christum, & statuerit Euangelium quod sequitur, esse verum & certum Euangelium Christi. Est ita Brenti, tenetur quisq́ cognoscere Christum, tenetur statuere, quod sequitur Euāgelium, esse verum Euangelium Christi: sed nunquid è suo ipsius, & non ex Ecclesiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, Princeps publicam debet habere iudicandi potestatem? Quid ex hoc sequetur aliud, quàm vt tot sint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Possem tibi prouinciam ostendere Brenti, vbi Princeps cum paucioribus tuam, reliquus verò populus multò maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram esse iudicauit, & decidit. Neq́ multum res abfuit à seditione. Talis est doctrina vestra ad seditiones excitandas facta. Atqui Brenti, non tenetur è vulgò quiuis omnem religionis doctrinā exactè nosse, multò minus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorum fide saluatur. Documento nobis esse potest veteris Testamenti populus, cuius maxima pars quantæ fuerit simplicitatis, vel Pharisæorum illa verba planum faciunt: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Atqui ex hac turba multi saluati sunt, ex Pharisæis illius temporis vix quisquā. Ex hac turba sibi Christus elegit Apostolos, rudes piscatores: ex Pharisæis ad munus Apostolicum ex duodecim adsciuit neminem. Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confunderet sapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes esse sapientes, vis esse Doctores, vis esse Iudices, & decisores? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Melior est, inquit, fidelis ignorantia, q̃ temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corda, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est q̃ per sermones & multiloquium in impietatem cadere. Fides tua te saluū fecit, dicit Christus, non exercitatio scripturarum. Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Tantum abest vt hi præstantes doctrina viri, iudicandi, decidendiq́ potestatem de causa fidei vulgo tribuendā esse putauerint, vt eius etiam ignorantiam non venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicauerint. Non enim habet necesse quiuis de vulgò nosse omnia mysteria fidei. charitatē habere illi necessarium est, quæ etiā absq́ literis discitur, sicut apud Clementem Presbyterū Alexandrinum legimus. Itaq́ si sciat is qui de vulgo est, Dominicam orationem, Angelicam salutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil prætereà de Sacramentis, baptismi præsertim, pœnitentiæ, & Eucharistiæ, deq́ ritibus & præceptis Ecclesiæ, alia cum nosse mysteria de necessitate, salutis nō est. Turbam enim, sicut rectè dicit Augustinus, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ex qua si quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò sciat & credat Iesum Christum, & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: iam confessus est Christum, & confitebitur eum vicissim Christus coram patre suo, q in cœlis est. Nam sicut alia omnia, sic & hoc præclarè dictum est ab Augustino: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus, plures enim sunt qui non possunt. Quare nihil dubitādum est, quin simplices in fide maiorum saluētur. Quod etiam figuratū esse docet Gregorius in eo, quod scribitur in libro Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Asinæ quosdam significant simpliciter viuētes: quæ rectè pasci iuxta boues dicuntur, quia mentes simplicium etiam cùm alta capere non possunt, eò magis vicinæ sunt, quò & fraterna bona, sua per charitatem credunt, cumq́ inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo sa asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctę tardiores, eorum intelligentia pascuntur. Iudicet igitur idiota, se nihil scire nisi Iesum Christū, & hunc crucifixum: credat prætereà sanctam Ecclesiam catholicam: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Absit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus assequi non potest, iudicare velit, quin se potius, quantus quantus est, illius iudicio submittat, nec secùs aliquid, quàm ab ea traditum est, vnquam sentiat. Hoc sufficit idiotæ, quem iudicandi de doctrina religionis, decidendiq́ partes sibi sumere fas non est.

Alia Brentij ratiocinatio. *Psal. 137.* *Matth. 10.* *Responsio.* *Alia pars argumenti Brentiani.* *Responsio.* *Nō est necesse quosuis nosse omnia de religione.* *Ioan. 7.* *Aug. de verbis Apostoli ser. 20.* *1. Cor. 8.* *Idem. lib. 3. Confessionum ca. 8.* *Iren. li. 2. c. 45.* *Luc. 8.* *Hila. li. 8. de Trin.* *Credēdi simplicitas à vulgo requirēda.* *Clem. li. 1. Pedag. cap 11.* *Quæ sint simplicibus de Religione scitu magis necessaria.* *Aug. cont. epist Manichæi quam vocāt fundamētum, c. 4.* *epi. 102. ad Euodiū* *Greg. lib. 1. cap. 25. moralium.* *1. Cor. 2.*

Prosequitur Brentius: Et quid sibi grauissima illa cohortatio Christi, Omittite illos cæci

dias. Potest, inquit, fieri vt sit aliquid propria sua ratione & voluntas Dei & bonum: quod verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptũ nõ sit. Vt exẽpli gratia: Voluntas Dei erat, & bonũ erat, incensum offerre Deo, verũ acceptũ illi nõ erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quam nullam causam habueris, cur tam acerbis conuitijs in virum pietate præstantam debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Neq; scripturis neq; praxi Ecclesiæ consentaneum est principes de doctrina cognoscere.

Falsum est autem, quod non rectè Regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoscunt de doctrina: quodq; asseris cognoscere doctrinam veræ religionis, & iudicare in controuersia, de varijs sententijs partium in doctrina verbi Dei, non esse solius familiæ Aaronis, sed cuiusuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè Regum & Principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici Magistratus. Profer quæso vel vnum scripturæ locum Brenti, vbi ex Regis ore legem requirere Deus iusserit: sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio testimonia produximus, quibus docuimus, sacerdotes interrogandos esse legem: ad sacerdotes referendum esse, si quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi non inuiti dabimus. Non scriptura modò, verùm & Ecclesiæ totius praxis iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra, huic tuæ sententiæ reclamat, sicut suo loco demonstrabimus. Quamobrem non minus peccat princeps, cùm cognoscit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuersia de varijs sententijs partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vsurpat sibi officium adolendi thymiamatis. Quod si verò tantum hoc peccatum est in principe, quantò maius est flagitium in priuato? Fides nostra Brenti, non est huius aut illius prouinciæ, multo minus huius aut illius priuati hominis, sed vocatur, & est, Catholica: verùm apud vos, aut suam quisq; priuatam & solitariã fidem habet, aut ita credit, sicut princeps iusserit.

Brentius probare conatur, priuatos fas esse de doctrina iudicare.

Pergit docere Brẽtius, quod etiam priuatũ hominem de doctrina religionis iudicare fas est. Lex, inquit, Mosis armat manus cuiusuis etiam priuati hominis, aduersus eũ qui suadet idololatriã sectandã. Si tibi, inquit, voluerit persuadere frater tuus elã, dicens, Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, nõ acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eũ: sed statim interficiea. Sit primùm manus tua super eũ, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Ecclesia populi Dei tam seueritate animaduertere in suasorem idololatriæ, an non eadẽ seueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat?

Deut. 13.

Responsio.

Quòd, si maiores nostri exercuissent seueritatem huius legis ad necem eos, qui primi deserta doctrina prophetica & Apostolica, introduxerunt in Ecclesiam filij Dei noua, & aliena sacra, quæ ignorauerũt patres nostri, nouas & impias sectas monasticas, quas detestatur verbum Dei, nouam & Aristotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangeliũ Christi, non dubitamus quin rectius sese haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Quid autem Brenti, si non modò priuatus aliquis ex vulgò, verùm & tu, qui tibi præ cæteris cautus & prudẽs esse videris, idololatriam esse iudices, qui est ipsissimus Dei cultus? Nunc audi qui sint hi dij alieni, quos prohibet sequi scriptura. Audi autem non me, qui mihi nullam auctoritatem arrogo, sed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei spiritum loquutum esse, perius ũm habeamus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrinaq;, ac singulari quadam persuadandi vi præditum Vincentium Lyrinensem: Vetus, inquit, Testamentum allegorico sermone deos alienos appellare cõsueuit noua dogmata: eò quòd scilicet ita ab hæreticis ipsorum opiniones, sicut à gentilibus dij sui obseruentur. In quam sententiam etiam scribit æqualis eius Augustinus: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colũt, & quicquid animo errante, cum superbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illũ etiam Iosuæ locũ exponit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum: Et illum Ezechielis: De auro meo, & argento meo, fecisti tibi imagines. Itidem & Hieronymus, explicans illud Oseæ: Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et itecum alio loco: Non ea tantùm quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argẽtum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hæreticorũ peruersam doctrinam, quæ quodcũq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum.

Vincent. Lyrinens. Hæreses & errores idola ac dij alieni.

Iosue 23.

Aug. Quæst. 29 super Iosue, & de baptismo. cont. Donat. cap. 23.

Hier. in Osea 8.

Idem in Esaia 2.

Hier. in Zach. c. 13.

Hæretici dogmata sua velut idola adoranda proponunt.

Aduersus vos igitur Brenti, lex ista Mosi manus cuiusuis armat: vos enim estis, qui dogmata vestra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim sectatores eius adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius, & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proq; Christi Euangelio miseri homines amplectuntur, & adorant, & coram idolis incuruantur. Horrenda hæc est idololatria Brenti, contra quam lex Mosi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæq; secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt miseri mortales qui seducuntur ab istis, tot deos habeant, quot sunt hæresiarchæ? Sed audi quemadmodum hunc locum tractet Vincentius: Scribit, inquit, in Deuteronomio B. Moses, Si surrexerit in medio sui Propheta, aut somnium se quis vidisse dicat: id est Magister in Ecclesia constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua reuelatione docere arbitrantur: & dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras, vt seruiamus eis: Qui sunt dij alieni, nisi errores ex-

Vincent. Lyrinen.

Quas hæreses ex antiquis illis sectarij resuscitarint.

sranei? quos ignorabas, id est, noui & inauditi: & seruiamus eis, id est, credamus eis, sequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba Prophetæ illius. Vos notat hæc lex Brenti: vos non audiri iubet: de vobis hoc statui præcipit, quod tu maioribus literis, (STATIM INTERFICIAS) scribi fecisti. Quod si factum fuisset anno ab hinc quadragesimo ferè, quando primùm deserta doctrina Prophetica & Apostolica, introduxistis in Ecclesiam filij Dei noua & aliena sacra, quæ ignorauerunt Patres nostri, nouas & impias sectas Aërij, Manichæi, Iouiniani, Vigilantij, Berengarij, Iconomachorum, Petrobrussianorum, Henricanorum, Valdensium, VVicleffi, & aliorum pridem damnatorum hæreticorum, quas detestatur verbum Dei, quas execrata semper est Ecclesia Dei, nouam & hæreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, si statim initio qui cum potestate versabâtur, exercuissent seueritatem huius legis aduersus vos nec impia vestra dogmata, postea quàm semel Pôtificis, cuius proprium hoc est munus, iudicio damnata sunt, radices in multorum animis agere permisissent, non dubitamus, quin se rectius haberent res Christianorum, & tranquilliot esset Ecclesia filij Dei. Certè nunquam in magnas istas calamitates incidisset Germania, quas tantas tulit ex istis sectis vestris tam dissectis, vt si eum numerosissimo exercitu Turcarum tyrannus eam peragrasset, maiores inferre non potuisset. Nam nô corpora modò miserorum hominum vos occidistis, verùm & innumerabiles animas gehennę sempiternis incendijs tradidistis. Sed ad institutum.

Plus calamitatis illatum Germaniæ ab hæreticis, quam inferre Turca potuissent.

Argumentatione ex lege. Deut. 11.

Profert legem Brentius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios vestros, vt illa, videlicet legis verba, meditentur. Verum quid ad rem? Monemus & nos patras familias, vt suos pueros doceant Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum, Decalogũ, quæ si quia eos non docuerit, graui reprehensione dignus censetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur aliud hactenus, q̃ quod prouerbio dici solet. Extra chorum saltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Iosaphat, Iosiæ Regum exempla. Liceret nobis ad ea respondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Testamenti sunt admiranda, non ad exemplum nostræ actionis trahenda. Possemus & illud dicere, quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Non côtinuò legem Ecclesijs dari, si semel aliquando, aut rarò aliquid tale factum est: quodq; discipulus eius scripsit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem communem. Sed prius facta singulorum excutiamus, & num aliquid ad rem faciant, qua de agitur, videamus: Quantus, inquit, iste Dauid in docenda pietate & constituendis sacris? At nos exemplum eius rei nobis ostendi cupiebamus, vbi iudicasset Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Ecclesia publicè? Profer scripturam, vbi doctoris officio sit functus in Ecclesia. Scripsit Psalmos aliquot, si quid Athanasio credimus, quinq; tantùm. Quid ni scriberet? Ne nunc quidẽ Regi prohibetur, aut Principi, quò minus aut rythmos, aut Psalmos, aut carmina scribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctiq; poëmata passim. Scripsit Iustinus Philosophus, qui nullo sacerdotio functus legitur, præclara volumina, quibus fidem Christi contra Gentes tutatus est. Scripsit & Apollonius vrbis Romanæ Senator. Scripsit Minutius causidicus quidam Romę, scripserunt & alij multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo est, qui non laudi hoc illis potius, quàm vitio tribuendum existimet. Mittamus veteres: nostro quoq; seculo scripsit Henricus Rex Angliæ contra vestrum idolum Klebiense, & egregiè doctrinam Ecclesiæ de Sacramentis tutatus est. Num quis factum hoc illius reprehensione dignum iudicauit? Ipsa quoq; sedes Apostolica tantùm abest vt reprehenderet, vt etiam elogium illũ illi defensoris fidei tribueret. Vtinã aũt ia qualis cœperat vsq; ad finem perseuerasset, neq; dum se caput Ecclesiæ constituit Anglicanę, ab orbe sa Christiano præcidisset: certè laude sibi debita non caruisset. Fecit idem & Albertus pius Carporum Princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Christophorus Longolius, homo priuatus, neq; sacris vllis initiatus, vt intereà silentio prætercam & alios multos, & Picos illos Mirandulanos comites, viros excellenti doctrina præditos: Nemo est qui studium hoc illorum non esse putet laudibus efferendum. Quamobrem & sanctum Dauid laudamus, quòd spiritu Dei plenus, Psalmos conscripserit, quibus Dei laudes celebrarat, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minus id faciant illius exemplo alij quoque Reges, & Principes, quibus dona sua Spiritus sanctus impartiri dignatus est, non prohibemus. Quod autem dicis eum sacra constituisse, nunquid talia constituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid sibi sacerdotala munus aliquod vsurpauit? Nihil tale loquitur de eo scriptura. Quin si quid tale fecisset, Oziæ & Ozæ pœnam non effugisset. Verùm dicit scriptura, eum constituisse quater mille ianitores, & totidem psaltes canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc sanctus pater tuus, Serenissime Rex, non ita pridem in Christo defunctus: Ædificauit sacellum, quod facere Dauid prohibitus est, egregio quodam opere, magnoq; sumptu: instituit in eo psaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Ecclesiæ ministros, qui quotidie sacrum illud peragerent: quo fit eius rei memoria potissimum, quemadmodum Angelus Gabriel parituram Virginem, ex qua mundi salus nasceretur, annunciauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regis filia, soror Regis, vxor Regis mater quatuor Regum: instituit & ipsa psaltes, qui singulis diebus officium de passione Dominica decantarent, & sacrum, in quo potissimum eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alij maiores tui, quos enumerare nunc necesse non est. Fecerunt autem summa cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid similia sacra constituerunt ij, quorum causam suscepit Brentius? nihil minus. Quin ea quæ sunt per maiores suos constituta, auctore Brentio, euerterunt potiùs. Itaque contra se testimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipsos damnare, quorum

Responsio. Obiectio ab exemplis veteris legis. 2. Quæst. 7. Petrus paragra. Daniel. Nazian. in sermone in sancta luminaria Epiphaniorum. Hieron. in 1. ca. Ionæ. De exemplo Dauidis.

Atha. in Synopsi diuinæ scripturæ.

Iustinus Philosophus. Apollonius. Minutius. Hier. de viris illustribus. Henricus Rex Angliæ.

Albertus pius. Christ. Longolius. Pici Mirandul.

2. Par. 13. Pietas patris & auiæ Regis Poloniæ Sigismundi.

rum auctoritatis assertor videri vult. Sic suo se ipse gladio iugulat. Nihil igitur ostendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium sibi Dauid sumpserit: quin illud potiùs iudicauit, quæ sacra sunt à pijs principibus instituta, ea p summã impietatẽ à suis esse euersa. Quod autem diximus de Dauide, idem de Solomone quoq; sibi responsum esse putet.

Responsio.

De exemplo Iosaphat.

Sed Iosaphat, inquit, abstulit excelsa & lucos de Iuda, & reformauit missis in vrbes regni sui nõ sacerdotibus tãtũ, sed & principibus suis, Ecclesiã Dei. Abstulisse excelsa, & lucos de Iuda Iosaphat legimus, quòd aũt reformauerit Ecclesiam, nec in Regum nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autem legitur in libro Paralipomenon: Quod misit Iosaphat de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanalem, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum ijs Leuitas, Semeiam, Nathaiam, &c. & cum eis Elisama, & Ioram Sacerdotes, docebantque populum in Iuda, &cæt. Misit igitur Prophetas, Leuitas, & Sacerdotes, qui populum docerent: misit cum eis etiam, sicut scribit commentator, aliquot ex principibus suis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles, si quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduersatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam sententiam confirmet. Sed audi quid sequatur in eodem libro: Constituit, inquit, Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini iudicarent, præcepitq; eis: Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus, ostendite eis, &c. Amazias autem Sacerdos & Pontifex vester, in ijs quæ ad Dominum pertinent, præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent. Quid hæc sibi verba volunt Brenti? An non apertissimè sententiam tuam oppugnant? Quid enim hic aliud facit Iosaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptum fuisse commemorauimus? Vult vt omnis quæstio de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus non ab alijs decidatur, quàm à Leuitis & Sacerdotibus. Deinde verò potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod sit Sacerdotis & Pontificis ac Regis discrimen indicare? quando dicit, Amaziam Pontificem in ijs, quæ ad Dominum Deum: Zabadiam in ijs, quæ ad Regis officium pertinent, præsidere debere. Quæso te Brenti, pertinereréne putas ad Deum religionem, siue doctrinam religionis? Quod si putas, id quod res est, ad Deum pertinere, cur à Rege potiùs quàm à Pontifice iudicari vis, contra tam manifestam scripturam? Sed qui tantoperè de scripturis gloriaris, hunc scripturæ locum nunquam inspexisse videris. Vide autem num, & nos ijsdem te lædorijs hoc loco perstringere possemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam causam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perstrinxisti? Verùm de re proposita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio piorum Regum alienum, Iosaphat, Ezechias, Iosias, quòd ab Episcopis & Sacerdotibus admoniti, excelsa & lucos de Iuda abstulerũt, quòd aliquos etiã de suis Principibus miserunt, qui populum in ijs quæ sunt ad Deum parere Pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conscriptam, non ab alijs quàm Leuitis & Sacerdotibus, de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem & priscis illis seculis, & hoc nostro, maiore studio contenderunt à suis Regibus & Principibus Sacerdotes & Episcopi Catholici & Orthodoxi, quàm vt exemplo piorum istorum Regum auferrent excelsa, & lucos de Iuda, vt iudicium de lege Domini ne permitterent alijs, quàm ad quos propriè pertinere videtur, Sacerdotibus & Episcopis? vt si viderent alicubi sacrilegum altare contra legitimum erectum, pestilentiæ & mendacij cathedram contra veritatis cathedram constitutam, e vestigiò nulla prorsus mora interposita, demolirentur & euerterent. Hoc semper ab Imperatoribus & Regibus Christianis Episcopi petiuerunt, hoc petunt etiam nunc. Quid enim possumus nos Episcopi, qui nullam nostram habemus priuatam, sed Catholicam fidem tuemur & retinemus? Quid aliud possumus quàm docere, monere, deq; doctrina religionis iudicare? Si comperta fuerit impia & hæretica, eã condemnare, sectatores eius è cœtu piorum eijcere. Verum est autem quod à Paulo scribitur. Quod suo ipsius iudicio condemnatus est hæreticus, ipse pridem è cœtu se piorum eiecit. Quamobrem, cùm nihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciendum restat, q̃ vt Regum & Principum nostrorum officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obsecremus, quò piorum Regum horum exemplo excelsa vestra, hoc est, altitudinem vestram hæreticorum extollentem se aduersus scientiam Dei (qui sic inflati estis sensu carnis vestræ, vt iam non contenti sitis esse similes Altissimo, sicut Cherub ille, qui propterea detractus est in profundum laci: verùm etiam supra Altissimum esse contendatis, dum de Altissimi, hoc est, de Spiritus sancti decretis in Concilijs, quæ legitimè congregata sunt, sancitis, iudicandi potestatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem vestram destruant, vt auferant hæc excelsa vestra simul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis, non ferè nisi in lucis, hoc est, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelsa ista dogmata vestra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare consueuistis. Hoc si fecisset Carolus Imperator, si statim initio excelsa ista vestra & lucos de Iuda, de Ecclesia DEI, abstulisset, meliore nunc statu esset religio Christiana, neque tot fuisset infortunijs Germania mactata. Verùm nihil est, quòd quis religiosissimo Imperatori quasi negligentiæ crimen obijcere velit. Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus ad excelsa ista vestra, & lucos auferendos. Sed peccatis nostris factum est, vt per quos minimè oportebat, sanctæ cogitationes illius, quò minus ad rem conferri possent, impedirentur.

2. Par. 17.

2. Par. 19.

Exemplo Iosaphat. Brentius redarguitur suóq; telo iugulatur.

Episcopi principum implorant auxilium aduersus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorum plus quàm Satanica superbia.

Caroli Quinti Imperatoris animus erga Ecclesiam.

Tu verò Sigismũde Rex Auguste, potes adhuc exemplo piorum Regum horum, excelsa ista, & lucos istos ac Lukiskos de Iuda, hoc est, de Ecclesia verè Deũ confitentium, quã tibi tuen-

Ad Poloniæ Regẽ adhortatio Episcopo digna.

vt inter Deum & homines legatione eius fungamini. Hæc ille, scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Et qui fuit successor eius Celestinus. Cùm, inquit, sanctarũ plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum ingemiscente Ecclesia, postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoq; Magnus successor huius: Quid Antistes, inquit, ad Dominum, nisi pro delictis intercessor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & sacerdotes, ac legatos, & intercessores vocant eos, quos vos nihil aliud esse vultis, quàm Ecclesiæ ministros. Num & hos tu Sorbonicos & Asoticos Prælatos esse dices?

Celestin. epi. 1.
Greg. li. 1. epi. 24.

Neq; tamen vel horum, vel posteriorum quisquam, qui vulgò vocantur Scholastici, tribuit hoc vnquàm Ecclesiæ ministris, quod proprium est filij Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, intercessores, reconciliatores esse diceret, quemadmodum ipsi Christo vero Dei filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuunt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit, ille, nos reconciliauit per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apostolus, quam quod anteà dixerat ipse Christus? Pax, inquit, vobis. Sicut me misit pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem pater misit filium, nisi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipsam rem suos quoq; filius misit in vniuersum orbem Sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo: si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus, Misit me pater, idem est cum eo, quod dicit Apostolus, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos, idem est cum eo quod idem dicit Apostolus: Posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: & Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret se & pacem illis fecisse, & pacem per illos mittere nobis.

Scholastici non tribuunt sacerdotibus quod vni Christo ferri debet acceptũ.
2. Cor. 5.
Ioan. 20.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Christus Dei filius, qua rursus ratione eadem omnia ministris Ecclesiæ sacerdotibus tribuãtur. Christus hæc omnia est, virtute sua, qui per sanguinem suum reconciliauit nos Deo patri. In homine sacerdote nihil est præter ministerium. Quo quidem fungitur in primùm, cùm annunciat populo per Christum in cruce pro nobis passum & mortuum, peccatorum remissionẽ nobis obtentam, ac Deo Patri nos esse reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quãdoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanũ pertinerant, vt ex ipsius Christi parte nihil desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse velint ipsi, sed pro se quisq; reconciliari Deo studeat: nec existiment solùm hoc sufficere, si sciant & credant, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortẽ filij eius, sed requiri præter ea, vt ipsi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in se transferendum, vt peccata sua detestentur, vt conuertantur ad Dñm, vt in illo spem & fiduciam suam collocent, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerso mũdo Christi mors attulit, eius participes esse queãt: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis ministeriũ exequitur sacerdos apud homines pro Christo capite. Quando autem stans ad altare, eam quæ perfusum in cruce Christi sanguinem facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atq; illius eum commonefaciens, in totius Ecclesiæ persona supplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redondare velit: legatione fungitur & reconciliationis ministerium exequitur apud patrem cœlestem pro Christi corpore, Ecclesia. Nihil hic igitur Christo detrahitur: nisi fortè quia Christus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Christo, quòd sacerdos etiam interpellat: qui non solùm tunc legatus est & reconciliationis minister, quando prædicat Euangelium, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert. In omnibus his reconciliationis est minister: quam non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat: ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi, subijcit, atq; omnia facit, vt fidei suę commissus populus, recõciliationis in cruce factę, fructum consequi possit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinẽ offert Deo patri: illius pretij quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum nostrum Iesum Christum, per quam preces suas omnes concludit: quandoquidem illum esse verum sacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem agnoscit. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium, sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaq; virtus omnis & efficacia, non est vnquã tributa nisi vnico mediatori Christo, nisi vnico illi sacrificio, quo se ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil est attributũ præter ministerium.

Aliter atque aliter Christo & sacerdotibus competũt hæc nomina sacerdotis, mediatoris, legati reconciliatoris.
Rom. 5.

Quamobrem nihil habes quod quiritaris Branti. Non tribuimus creaturæ, quod est solius diuinæ maiestatis, quodq; soli conuenit Christi personæ. Quò magis autem ita rem habere cognoscas, omnem nos gloriam in solum Christum transferre, etiamsi peccator sit minister, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur sacrificium.

Omnis gloria in solũ Christũ à sacerdote, quamuis mediatore, transfertur.

Nihil

Quid scholasticis opus operans & operatum.

Innoc. lib. 3. mysteriorum Missæ. c. 5.

Missa valet ex opere operato.

Scholastici quantũ Christo Mediatori tribuant, eosq; indiguè taxari.

Nihil enim tribuimus hominis operi per se considerato, sicut falsò tu nos insimulas: sed omnia referimus ad illud Christi solius opus, quo se pro nobis Deo patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc est quod à scholasticis dicitur, missam valere ex opere operato, non autẽ ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, siue sacerdotis actionem, qood Antisidiorensi visum est, siue sacerdotem ipsum sacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Non ergo sacerdotis iniquitas affectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas Medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est muodum. Opus operans vocat hic Innocentius ministrũ sacerdotem. Opus autem operatum vocant Scholastici, rem immolatam. Cùm itaq; docẽt missam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatã, ipsum verum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, ipsum verum Christi sanguinẽ, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Huius pro nobis traditi corporis, huius pro oobis fusi sanguinis virtute, oon merito sacerdotis aut actione fieri, vt eum Deo reconciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus consequamur omnia. Potuit antem dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis cõsentaneũ? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & io sola Christi passione, (nam passio Christi est sacrificium quod offerimus) collocari iubent? cũ Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate vel in externo sacerdotis opere spem suã defixã habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius pretioso sanguine redẽpti sumus: Hic est, qui tollit peccata mũdi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrẽ, dabit nobis. Hic est verus aduocatus, mediator, & recõciliator noster. Homo sacerdos, minister tantùm est reconciliationis: ministeriũ enim reconciliationis dedit ille Deus. Vera ꝓpitiatio, vera pro peccatis nostris recõciliatio, verus sacerdos in æternũ, solus sanctus & immaculatus Põtifex, q & exanditus est, & exauditur semper pro sua reuerẽtia, non est alius quàm ille, qui per propriũ sanguinẽ introiuit semel io Sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis sacramentum, cùm præsens adsit in altari, cum subijciatur sub oculos adstantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda ꝑeccata: in huius sacramẽti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptũ est, nõ superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.

Hier. 17.

1. Pet. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 15.

2. Cor. 5.

Heb. 3.

Heb. 9.

Rom. 8.

Heb. 9

Cypr. serm. de cœna Domini.

Hæc est eorum doctrina, quos tu Asoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæso autem te, num tribuunt creaturæ, quod soli diuinæ maiestati, & soli personæ Christi cõuenit? Quò certiùs autem cognoscas, ita rem habere sicut diximus, quamuis multi sint, qui tractẽt quæstionem hanc, vtrùm sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantùm boni (tractãt enim eam, 1. Thomas de Aquino, 2. præceptor eius Albertus, 3. Bonauentura, 4. Ioannes Gerson, 5. Gabriel Biel, & alij nonnulli) nos tamen vel vnius Ioannis Scoti testimonio contenti erimus, & eius verba paucis adscribemus: Missa, inquit ille, non solùm valet virtute meriti siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati. Vel non solum valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quandoquidem enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipsa verba planum faciunt ita esse, quemadmodum à nobis commemoratum est, quòd virtutem reconciliationis non soli personæ Christi tribuitis, verumetiam operi sacerdotis. Audi quæso Brenti: Duas personas sustinere sacerdotem docemus, vnam Christi capitis, cum consecrat, siue sanctificat, offert, distribuit. Tunc manus, lingua, ministerium hominis est mortalis, ipsa verò consecratio, siue sanctificatio, oblatio, distributio, deniq; virtus omnis & efficacia, nõ est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Aliam Christi corporis Ecclesiæ: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari, repræsentatio, fructũ ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, siue sacerdotem consideres, tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtrnquamodo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos: Christus est enim summus ille sacerdos, qui semetipsum offert. Panis quem dat, id ast, caro eius est mundi vita. Quamobrem non hominis sacerdotis actio, verum Christi Sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est per quam salutem consequimur: hominis autem sacerdotis, nihil aliud est quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cum propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo reputatur, sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti, ita est vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, qoo sacerdos fungitur pro Christi corpore Ecclesia, si dicit Scotus, aliquid valere ministri meritum, si bonus sit, quid aliud dicit, quàm quod scriptura loquitur: Multum valet deprecatio iusti? Sed si nullum etiam sit sacer-

1. Par. 2. q. 82. ar. 6

2. In lib. 4 sent. dist. 13. q. 4.

4 ser. 2. de die mortuorum.

5. In expositione sacri canonis Missæ, lectione 26. in quodlibetis q. 20.

Ioan. 6.

Sacerdos duas sustinet personas.

Sacerdotum improbitas non derogat efficaciæ sacramentorum.

Aug. trac. 5. in Ioā.

Iac. 5.

do-

dotis meritum personale: valere tamen dicit sacerdotis preces, virtute meriti generales Ecclesiæ, euius personam agit: quæ tamen non aliter valent, nisi pro nobis interpellet verus ille sacerdos, mediator, & reconciliator noster, Dominus noster Iesus Christus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam nostrarum, ex illius interpellationa pendeat: qui nisi pro nobis interpellaret, nullum asset precum nostrarum pondus, quæ quiequid valent, in illo & per illum valent. Hæc est Ecclesiæ doctrina Brenti, quæ si quid aliquãdo tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenùs eius qui passus est, & mortuus pro nobis, precioso sanguine sunt respersa, ex quo precium suum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciam soli tribuat, pro nobis fuso Christi sanguini. Verùm hac de re scripsimos vberius in confessiooe nostra Christiana, vbi & quala sit sacerdotium sacrificiumq́ nostrum, quod hoe loeo perstringere tu videris, & quid operibus hominum ab Ecclesia tribuatur, copiosè disseruimns. Fortassis autem legisti Brenti, quid scribat Basilius locum illum adducens Euangelij. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Sic enim ille loquitur: Noo quòd per se ista ad mundationem sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoq; dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleemosyna, hoc idem nos quoq; sentimus de omnibus alijs pijs operibus. Quibus si quando mundari, vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandam iram Dei non sine scripturarum auctoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos misericordia & sanguine Christi, profitemur: per quem & in quo valent, quicquid valent opera nostra omnia. Hæc vos aut ignoratis Brẽti, atq; ita neq; quæ dicitis, neq; de quibus affirmatis, intelligitis: aut si non ignoratis nos ita docere, tanto maior est improbitas: vestra qui cùm secùs rem habere sciatis, apud multitudinem tameo imperitam nos traducere non veremini, quasi nos per summam impietatẽ creaturæ tribuamus, quod soli diuinæ maiestati, soliq́ personæ Christi conuenit: & eum veritate non possitis, eiusmodi cõfictis calumnijs perficere studetis, vt quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia Dei, segregare queatis. Verùm hęc extra causam hac quidem de ra dicta sufficiant.

Quatenus Ecclesia operibus nostris tribuat aliquid.

Basi. in regulis contractioribus, q. 27.

Quomodo dicamur operibus mundari, Deoq́; reconciliari.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto, quòd scripserit Ozam licere sibi credidisse simplicius, & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quasi verò multum hoc ab eo dissimile fuerit, quod à Gregorio Nazianzeno, quem Theologum Græci vocant, scriptum est, Ozam hunc arcam iamiam lapsuram manu sedula & solicita sustentasse. Certè quod sedulò, quod solicitè fit, nõ omninò temerè fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non se putauerunt vlla necessitate adstrictos esse, vt ijsdẽ semper verbis scriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ proferat, argumenta nõ habeat, cauillis eiusmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & scommata Brentij missa faciamus, ac silentio præteritis ijs, quę vel non multum ad rem faciunt, vel abundè iam à nobis confutata sunt, de re potius ipsa sermonem nostrum instituamus. Itaq; nihil est, quòd de Oza quoq; plura verba faciamus, quandoquidem quæ dicta sunt de Ozia, rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Episcoporum in Ecclesia (qua de re petulanter admodum eum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non est necesse nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis opportunus, vbi quem in Ecclesia Dei quisq; gradum obtineat, ex Ecclesiæ praxi, Deo benè iuuante, demonstrabimus.

Controuersia de Ozæ manus arcæ admouente.

Responsio

Naz. in Apolog.

Nihil autẽ erat quod offenderetur Brentius, q; ex Pauli sententia Petrus ordinatissimam esse scribit Ecclesiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autem potuit verius dici, q̃ quod à Petro dictum est? Tolle, inquit, ordinem in Ecclesia, & necesse est tot esse doctrinæ diuersitates, quot auræ flatus, quibus nõ minùs instabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vento agitata. Nonne clamat hoc res ipsa Brenti, vt si minus Petro scribenti, saltem sectis istis tam dissectis modò non ipsam vocẽ hãc emittentibus, ac re ipsa ita esse declarantibus, fidem habere te opportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio recẽsuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm q; Apostoli, Pastoris, Doctoris officio fungi quisq; vult? etiamsi legitimè vocatus non sit. Verùm intelligit hoc Brentius, si saluus sit ordo in Ecclesia, hæreses consistere non posse: quamobrẽ hũc sibi præcipuè censet oppugnandum.

Ephe. 4.

1. Cor. 12.

Nisi saluus in Ecclesia sit ordo, hæreses non expugnabũtur.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm possit maxima Catholicis Episcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta sunt hæc illius verba? Ne autem Asotus omnem honorem & dignitatem auferat à Regibus & Principibus, facit eos auctoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus causis ad sacerdotes referendis extat, sacerdotum apparitores & lictores. Hoc restat, inquit, principi erga populum eius, superbiam & inobediẽtiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atq; seueritata legum, sententiam illorum exequi, ne vidalicet in cõtemptum veniat. Quæso te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non sine causa portat gladium in maleficum aliquem stringi iubeat, num statim eum apparitorem & lictorem facit? At vos, inquit Brentius, vultis, vt hoc sine vllo suo indicio & cognitione faciat. Quotus quisq; princeps autem est, qui de cædibus & maleficijs ipsa cognoscat, & non aliorum iudicio stringi gladium in sontes faciat? Nam à quocunque tandem indicatum fuerit, gladius certè non stringitur, nisi principis auctoritate: sicut nec iudicium vllum fit de seculi rebus quibuscunque tandem, nisi principis auctoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci sicarij, quàm pauci grauiorum etiam scelerum conuicti, supplicium capitis luerent, si non licẽret id de quoquam sumere, nisi cuius causam princeps ipse iudicasset? Credit princeps à se constituto legitimo iudicio, habet apparitores

Virulenta Brentij obiectio circa principum potestatem.

Responsio.

&

& lictores suos, per quos, quas commeruerit quisque, pœnæ de quoquo sumuntur. Quòd si credit princeps iudicibus à se constitutis, quid ni credat iudicibus ab ipso Deo constitutis? vt faciat quod in Deuteronomio præcepit Dñs: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis moriatur homo ille. Docuimus aũt hoc suo loco, quod ex quo tempore penes Christianos esse cœpit imperium, ad hoc vsque nostrum seculum nemo fuerit Regum & Principum Christianorum, qui sibi de causa fidei iudicium arrogare sit ausus, de qua liberam semper cognoscendi potestatem penes solos Episcopos, quotquot se Christianos profitebantur, esse voluerunt. Quos illi pronunciassent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in suis terris dari sanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbassent, eam firmiter ab omnibus obseruari mandauerunt: si qui contra venire ausi fuissent, seueritate legum in eos animaduerterunt. Nunc vnam Imperatoris Iustiniani constitutionem, quam in actis quintæ Synodi insertam reperimus, eadem reproduxisse, contenti erimus. Rem, inquit, non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia, quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Audis hic Brenti, quòd rem non insolitam imperio se facere dicit Imperator? Nam ita factitabant anteà quoque Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani. Quid autem factitabant? Num de causis fidei cognoscebant? num hæreticum quemquam pronunciabant? num indignos sacerdotio de suis sedibus deponebant? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam lõgè abfuerunt, quàm qui longissimè, vt quæ propria sunt sacerdotum, ea sibi sumerent: quod vererentur, ne quas pœnas de Ozia, deque Oza propter non dissimilem causam sumptas legerant, iisdem afficerentur & ipsi. Suum itaque iudicium sacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi condemnatos hæreseos de suis sedibus deposuerant, eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuerunt hoc est, quicquid sacerdotum sanxisset auctoritas, id cùm ipsi firmum & ratum habuerũt, tum ab alijs omnibus imperio suo subiectis, firmum & ratum haberi iusserunt & vt executioni debitæ mandaretur, ordinauerunt. Metuebat enim eorum quisque, si præire, quã sequi: si ducere potius ad se Dei spiritum, quàm ab eo duci maluisset: ne vocem Christi sibi dicentis audiret: Vade post me Satana. Quamobrem nullus eorum de hæresi iudicauit vnquam. sed quos legitimè congregati Episcopi hæreticos pronunciassent, in eos quod iuris erat, statuerunt: nihil veriti, ne Brentius, aut eius similis aliquis, eos qui non castrorum & oppidorum aliquot Principes, verùm orbis totius Imperatores fuerunt, apparitores & lictores vocaret: si cum Dei ministri essent, neque sine causa gladium portarent, vindices in iram, id quod sui fuit muneris, exequerentur. Vsque adeò autem nihil eorum sacræ maiestati detrahebatur, vt quantò se gerebant hac in parte submissius, tantò & apud homines honoratiores, & apud Deum essent sublimiores. Quos enim in ministris suis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare videbant, iis maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem præstabant. Fit enim non rarò, quales se Principes gerunt erga supremum omnium Regem Deum, vt populi sibi subiecti talia vicissim erga se studia experiantur.

Iudicium de causa fidei semper penes episcopos fuit.

Iustin. Imperat.

Imperatores antiqui de fidei causa nõ cognoscebant.

Sed hic obstrepit Brentius. Quid si sacerdos definiret aliquid cõtra legem Domini? Quid si ij, qui iactãt se esse Dei ministros & legis doctores, superbi ipsi & arrogãtes essent, & nollẽt legi Domini obedire: an non liceret Principi seueritate & gladio suo vti? Quid autem Brenti, si Princeps à te persuasus, putaret aliquid cõtra legẽ Domini sacerdotes definiuisse, quod orbis totius Christiani consensus non esse contra legem Domini definitum testaretur? Nũquid non orbis potius consensui, quàm Principis alicuius sensui, ex tuo, vel tui similium sensu pendentis, fides habẽda foret? Sed quid (inquit) si summus sacerdos fuerit pseudopropheta & somniator, & iuberet alienos Deos sequi, haberetque suæ sententiæ suffragatores maximam partem sacrificulorum: an tum non liceret principi vnà cum paucis reliquis siue secularibus, vt vocant, siue spiritualibus, de impietate sacerdotis & suorum suffragatorum iudicare, & iuxta seueritatem legum in eos animaduertere? Hic iam, inquit, respondet nobis Asotus, quòd in Ecclesia non possit deesse legitima sacerdotum successio, nec in illis doctrinæ veritas: quippè quòd habeat promissionem sempiternæ præsentiæ Spiritus sancti. Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum est? Nisi fortè non sunt veræ voces illæ Christi: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum: quodque dixit idem de Ecclesia: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quòd si potuit non verum dicere veritas, falsum scripsisse Petrum à Soto confitebimur. Neque enim solis hæc Apostolis, verùm & eorum successoribus dicta sunt. Sed nihil est quod minus ferre possint hæretici, quàm vt aliquid sacerdotum legitimæ successioni tribuatur: quæ si quam, debet auctoritatem retinuerit, iam sectas suas consistere, non posse facilè perspiciunt. Atqui demonstrauimus hoc alibi, quòd & ibi est Ecclesia, vbi est legitima sacerdotum & Episcoporum successio: & ab hac successione semper doctrinæ veritas est petita. Testatur autem hoc aureus ille Vincentij Lirinensis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipsa de re conscripsit: neque fuit ferè veterum quisquã, qui quoties esset de dogmatibus Ecclesiæ exorta disputatio, non ad hanc tanquam ad sacram anchoram quandam sibi confugiendum esse putaret.

Obiectio alia.

Responsio

Quid si Pontifex impia mandet, quærit Brentius.

Soto sententia.

Responsio.

Matth. 28.

Ioan. 14.

Matt. 16.

Ibi Ecclesia, vbi sacerdotum legitima successio in sede Petri.

Vincent. Lirinen.

Testimonia Patrũ.

Iren. lib. 4 ca. 63.

Longè vetustissimus fuit Irenæus Lugdunensis Episcopus, qui docet, agnitionem veram esse

esse doctrinam Apostolorum, & antiquum Ecclesiæ statum in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam quæ in vniuerso loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et in eodem libro aliquantò superiùs: Eis tantùm in Ecclesia Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis: qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes. Audin tu Brenti, quid Irenæus dicat? Cum successione, inquit, Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Tertullianus, quàm ad successionem hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt ostendant, ex qua auctoritate prodierunt? Edant, inquit, origines Ecclesiarum suarum, euoluāt ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc.n. modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatū edit. Proinde vtiq; & ceteræ exhibent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Cōfingant tale aliquid hæretici. Num aūt ab hoc dissensit Cyprianus, cùm dicit: Ecclesia vna est, quæ vna intus esse & foris non potest? Nam si apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. Quòd si apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est. Iam verò cùm Cathedræ Petri se consociari dicit Hieronymus, cùm qui iungitur illi, eum suū esse dicit, externs se nosse negat: quid aliud quàm ibi Ecclesiam, ibi charisma veritatis esse innuit, vbi est legitima Episcoporum successio, quæ à Petro sumpsit initium? Quàm frequens aūt est August. in hac Episcoporum, & sacerdotum successione commemoranda? Multa sunt, inquit, quę me in Ecclesię gremio iustissimè tenent. Tenet consensio populorum atq; gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dn̄s cōmendauit, vsq; ad præsentem Episcopatum sacerdotum successio. Et alibi: Numerate, inquit, sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod aūt in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos inuicem sibi succedentes, enumerauit, à Petro vsque ad Anastasium. Quibus enumeratis, in hoc ordine, inquit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idem & ab Optato, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, eum scire dicit, Petro primū Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus est, in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur: vt iam schismaticus esset qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica, quæ est prima, sedit prior Petrus, cui successit Linus. Ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in Cathedra Petri sedebat Romanis Pontificibus: Vestræ, inquit, Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorum vsus est antiquissimus Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est, ea quæ ab Apostolis est, traditio. Enumerationem autem hanc Irenæi transcripsit etiam in Ecclesiasticam historiam suam Eusebius.

Ibidem cap. 43.

Tertull. de præscriptionibus hæreticorum.

Cypr lib. 1. epist. 6. Patres cōmemorāt successores Petri.

Hier. ad Damasum scribens.

August. contra epistolam Manichæi cap. 4.

Idem in psal. cōtra partem Donati.

Idem epist. 165.

Optat. lib 2. contra Donatistas.

Iren. lib. 3 ca 3 de authoritate Romanæ Ecclesiæ.

Euseb lib. 5. cap. 6. Ecclesiast. hist.

Vides itaq; iam Brenti, quantum huic successioni tribuendum putauerint viri doctissimi sanctissimiq;, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, & alij quos longum esset omnes enumerando recensere. Sed adhuc Augustinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumq; videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum, frustrà hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinet? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam, salutemquè animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse in opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle resistere? Et si vnaquæque disciplina quanquam vilis & facilis vt percipi possit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco, describens pestilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum qui extra Ecclesiam, vel contra Ecclesiam sedes sibi instituerunt, Cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsumptione reus est, quantò magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes vnde cōgruit etiam, eorum sedem Cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erunt, quia sub Dei nomine hoc agunt: constat enim suas illos causas sub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere: cùm sciamus Core, & ducentos quinquaginta viros, per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse: & Osiam regem cum Deo illicitè obtulisset, lepra in frōte percussum. Quam graphicè verò depingit vos Augustinus Brenti? Cathedram vestram, vocat Cathedram pe-

Augu. de vtilitate credendi, cap. 17. & 49.

Idem de quæst. veteris & noui Testamenti quæst. 110. Cathedra pestilentiæ apud hæreticos.

Sedibus Apostolorum pereuntibus sola perstat inuicta sedes Petri Romana.

stilentiæ: vel hoc ipso nomine, quòd ordinē ab Apostolo Petro cœptum, & vsq; ad hoc tempus per traducem succedētium Episcoporum seruatum, perturbatis: ordinem sine origine vobis vendicantes, hoc est corpus sine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurū dicit, quòd sub Dei nomine hoc agitis, quasi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cùm constet, vestras vos causas agere sub Dei nomine, vestrum vos verbum sub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuitnè dici quicquam aptius ad vos describendos? Tales enim vos esse, quales describit Augustinus, negare non potestis.

Laus Romanæ Ecclesiæ.
Cypr. lib. 1. epist. 3.
August. epist. 142.
1. ad Damasum.
2. li. 1. contra Ruffinum.
Ambro. in oratione funebri de obitu fratris.

Neq; verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò statim Apostolico spiritu quemque præditum esse, quod sit in Apostolorum sedibus enllocatus, neque sic vnum aliquem Episcopum sempiternæ Spiritus sancti præsentiæ promissionem habere dicimus, vt errare iam non possit. Scimus errasse, qui Iacobo Hierosolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Æthiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Asia, qui Bartholomæo in India, qui Iudæ in Perside, qui Paulo successerunt in Græcia. Sola est Romanā Ecclesia, ad quam nunquam accessum habuisse perfidiam scribit Cyprianus: in qua semper Apostolicę Cathedrę viguisse principatum, narrat Augustinus: in qua Patrum auctoritatem incorruptam seruari testatur. Hieronymus: neq; dubitat Romanam fidem Catholicam fidem appellare: sicut & Ambrosius Episcopos Catholicos vocat Romanam Ecclesiam. Ad Pammachiū verò & Oceanum scribens Hieronymus, Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatū, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico orē laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod anteā nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem: in qua puer natus sum. Quid tibi videtur Brenti? An non iisdem verbis rectè nos vti contra vos possemus. Cur post mille quadringentos & amplius annos docere nos conamini, quod antè nesciuimus? Cur profertis in medium, quod neq; Petrus, neq; Paulus, neq; quisquam legitimus eorum successor edere voluit? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina vestra mundus Christianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati sumus, Vsq; adeò autem Romana fides Catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum in Ecclesiastica historia scriptum, & in codice m Iustiniani relatum esse legimus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initiò tradidisset, ac tum Damasus Romanus Pontifex custodiret. In Chalcedonensi quoq; concilio sic legimus acclamatum: Omnes ita credimus, Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo sic interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus: Papa Leo sic credit: Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi Leo sic credit, Leo & Anatolius ita credunt. Et iterum: Petrus per Leonem ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòst: Omnes ita credimus: sicut Leo, ita credimus.

Romana fides Catholica facta.
Sozo lib. 7. cap. 4.
Codic. de summa Trinitate.
1. Cunctos populos.
Actio. 2.
Concilio Chalced.

Ex iis & aliis multis facilè cuiuis perspicuum esse potest, quantum fuerit successioni sacerdotum tributum: in ea præsertim sede, in qua semper viguit Apostolicæ Cathedrę principatus ad quam de fidei causis referri semper fuit solitum: nō à Catholicis tantùm: verùm etiam ab ipsis non rarò hæreticis, quòd ibi potissimùm sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus vester, quod res ipsa loquitur, magnum Romanæ Ecclesiæ honorem vbiq; detulisse veteres, reuerenterq; de ea loquutos: vel quòd fundata & constituta fuisset Petri ministerio: vel quòd in ea caput esset imperii: vel quòd, cùm Orientales & Græcę Ecclesię Africanę, etiam multis opinionum dissensionibus inter se tumultuarentur, hęc sedatior aliis & minus turbulenta fuerit. Ita factum est, inquit, vt pii & sancti Episcopi sedibus suis pulsi, illuc se velut in asilum, aut portum quendam sæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri sunt ingenio Occidentales Asiaticis & Aphris, eo etiam sunt rerum nouarum minùs cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addidit auctoritatis, quòd nō ita dubiis illis temporibus tumultuata est vt reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus aliis tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoq; more malorum nostrorū confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei controuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Episcoporum in ea successionem traditum de en fuerit. In qua traditione libenter acquiescimus, nec temerè nobis ab ea discedendum esse putamus. Hæc est successio sacerdotum Brētī, de qua nos gloriamur: quam sempiternæ Spiritus sancti præsentiæ promissionem habere, persuasum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiostertius nati, cùm proferre non possitis, mirandum non est, si in ea oppugnanda neruos vestros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

Bern. epist. 190.
Calu. quantum tribuat Roman. Ecclesia.
Confugiendum in dubiis fidei ad Ecclesiam Roman.

4. Reg. 16.
Exemplum Vriæ & falsorum Prophetarum legis non facit Brentio.
Esaiæ 56.
Ezech. 32.
Hier. 5.
3. Reg. 12.

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati Regis Achas obsequutus instituit in templo Dei altare Damascenorum, demonstrare conatur Brentius, qui succedunt generi, dignitati, officio Aaronis, non statim eos eodem esse Spiritu sancto præditos: quodq; Prophetarū testimoniis idem ostendere conatur, qui pontifices & Sacerdotes sui temporis vocant speculatores cœcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt Prophetas prophetasse mendacium, sacerdotes applausisse manibus, contempsisse legem, polluisse sanctuaria, possumus hęc vno verbo refutare, si negemus, aut Vriam Pontificem, aut eos, de quibus Prophetæ loquuntur, sacerdotes Aaroni successisse, Leuiticiq; generis fuisse. Quòd non obscurè nobis indicant illa scripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Quo in loco commentator causam etiam reddit, quamobrem de qualibet tribu indifferenter sacerdotes fecerit: Quia tribus, inquit, Leui, noluit

consen-

consentire ei,& ideò dixit populo, quòd non oportebat habare Sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti,quemadmodum vbi fuit ordinaria successio sacerdotum,ibi non est assensus pręstitue ad idololatriam. In eo verò, quod proximè sequitur capite, scribitur de eodē Hieroboam,quod fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum. Et in sequenti libro de populo dicitur: Fecerunt sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus: Iosephue verò sic inducit loquentem Hieroboam, postea quam fecerat duas vitulas aureas: Cōstituam ex vobis ipsis sacerdotes earum atq; Leuitas, vt tribu Laui nequaquam, neq; filijs Aaron indigeatis, sed qui voluerit vester esse sacerdos, offerat vitulum,&c. Iamnè perspicis Brenti, quemadmodum ipse contra te produxeris testimonia? De vobis.n. dixerunt ista Prophetæ, qui sacerdotes estis excelsorum, apud quos nulla est ordinaria successio: qui contra quàm à Peulo præceptum est, ipsi vobis honorem sumitis,& curritis, cùm vos non miserit Dominus. Vos cœcos cœcorum duces vocant, vos prophetare mendaciū, vos contemnere legem, vos polluere dicunt sanctuaria, Verùm demus hoc tibi, quod Aaronis dignitati successerit Vries: quæso te, qđ ille fecit aliud, q̄ q; aliquādo factum à Marcellino Pontifice legimus? qui in horribili illa Christianorum sub Maximiano & Diocletiano persequutione, metu suppliciorum, quę fuerant illi intentata, thura adoleuit, arisq; iniecit. Non ab Vria Pontifice processit facinus hoc, sed à Rege, cuius voluntati Pontifex obsequueue esse scribitur, non aūt vltrò contra legem venisse. Vel hoc solum exemplum docere te Brenti potuit, quàm sit periculosum, quod tu fieri debere contendis, Principi de religione statuendi potestatem permittere: quem hac in parte sequi, quàm præire, subiectum esse Pōtifici, potius oportet, quàm illi præscribere velle. Quemobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda causa tua produxisti, contra te magis facere videtur: Non.n. Pontifex decreuit, vt altare Demascenorum in templo constitneretur, sed penes quem tu vis esse de talibus decernendi potestatem, Regi præcipienti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inscitia, vel temeritate, peccatum à Pontifice fuerit. Quem si posteà sicut Marcellinum fecisse commemoratur, facti sui pœnituisset, eandem proculdubio, quam ille peccati sui veniam fuisset consequutue Verum nihil de eius pœnitentia narrat historia. quod imperio iubentis Regie paruerit, hoc tantum commemorat.

Idololatria non fuit in successione Sacerdotum Leuiticorū.
4. Regum 17.
Lib. 8. antiq. ca 8.
Loca Prophetica de pseudoprophetis ad hæreticos pertinēt.
Hebr. 5.
Hier. 13.
Marcell. Pontifex.

Cæterùm quod addis de filijs Heli summi Sacardotis, & Iudicis in Israel, quod filij eius generi quidem & dignitati parentis successerint, sed scriptura dicat eos fuisse filios Belial, nescientes Dn̄m, neq; officium Sacerdotū ad populum, vbi quæso legisti, quòd parentis dignitati successerint? cùm in historia Regum legamus, vtrunq; superstite patre in bello occisum, & priùs quàm pater vita functum esse? nec elium successorem patrem eorum habuisse, quem Samuelem, quem ipse sibi Dn̄s elegerat. Cuius tamen & ipsius filios propter eorum peccata reiecit posteà Dominus.

Respondetur obiectioni de filijs Heli.
1. Reg. 2.
1. Reg. 4.
4. Reg. 8.

Neq; verò nō est ꝓ legitimo successore statim habendus, neq; iugū eius est illicò detrectādum, qui non ambulat in vijs eorum, quibus successit qui longius abest ab eorum vitæ sanctimonia. Non ita nos Christus docuit: Super cathedrā, inquit, Mosi sederūt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quęcunq; dixerint vobis, seruate & facite, secundū opere verò eorū nolite facere: dicunt.n. & non faciunt. Multi sunt qui nō successerunt in eam vitæ sanctitatem, qua præditi fuerunt Apostoli, sed successerunt nihilominus in eam doctrinę veritatem, quā prædicauerunt Apostoli. Hoc est, quod ab Hieronymo quoq; dictum est: Episcopus, presbyter, diaconus, non sunt meritorū nomine, sed officiorū. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest: quædā tamen est, sicut ab Augustino scribitur, sanctitas vnctionis: quędam est & sacramenti sanctitas: qua duplici sanctitate rectè vocantur sancti Pontifices, etiam illi qui sunt eadem, qua cęteri mortales infirmitete præditi. Quemobrem, qđ non obscurè videtur enarrans illum Euangelij locū Hieronymus, indicare. Qui recipit Prophetam in nomine Prophetę, mercedem Prophetę accipiet: in quocunq; tandem Pōtifice, nō persona, sed nomen ettendendū & suscipiendum est; hoc est, non qualis persona sit, quove vitæ merito, cōsiderandum est, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis. Non illud attendendū est, Iudasnè sit en Petrus, an Paulus: sed solùm hoc spectandum est, quòd sedet in Cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd Sacerdoe, quòd Pontifex, quòd Angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus est. Si Iudas est, quandoquidem Apostolue est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat q; fur est: audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationē eius obedienter: quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Augustinus) fur quoq; Iudas sine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunq; nō recepit illum, Christum ipsum nō recepit: qui æquè Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioanni: qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eādē legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitete pendebit docentium, aut sacramente ministrentium. Prauū est inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiuè minus sanctus sit, nō possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaq; fit non rarò sanctue vt esse videetur, qui non est, quiq; persequutor est, aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem à Propheta rectè dictū est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiamsi quis certò sciat iustum aliquem & innocentem esse, etq; omni prorsus macula carere: tamen si in illius sanctitate spem suem collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam Domini est salus. Et, Vane salus hominis. Nihil igitur impedit Brēti, quo minus habeat Spiritum sanctum Episcopus aut Sacerdos: quo si minus ipse sanctus est, sanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi ministerio.

Pro legitimo successore habendus etiā qui vitā adfert indignam officio.
Matth. 23.
Lib. 1. cōt. Iouinia.
Aug. contra literas Petiliāi, li 2 c. 48.
Etiam improbi Pontifices rectè sancti dicuntur.
Matth 10.
Hier. Non vitæ meritum, sed officiū spectandum in Ecclesiasticis.
Etiam Iudas quia Apostolus honorem merebatur.
Ioan. 18.
Aug. libr. 2. contra epist. Parm. c. 11.
Luc. 19.
Hier. 17.
Ibidem.
Psal. 3.
Psal 59.
Malus etiam sacerdos habet Spiritum sanctum.

 Nec

Responsio ad aliam obiectionem. *Genes. 26. Leuit. 3. Num. 15. 3. Reg. 6. Rom. 9. Hier. 7.*

Nec est quòd eorum responsionem reprehendas, qui magis apertas præsentiæ Christi & Spiritus sancti promissiones habere dicunt cœtus Pontificum Christianorum, quàm habuerũt Pôtifices Iudæorũ. Nam sicut illustriora nũc sunt fidei mysteria velo scisso Christianis, quàm quibus velata cuncta fuerũt Iudæis: sic illustriores nũc habemus promissiones Christi de Spiritus sancti præsentia, quàm habuerunt olim Iudæi. Quin hæc ipsa testimonia quæ profers ex scripturis: Statuam pactum meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio vestri: Ego sum Dñs qui habito inter filios Israel: Habitabo in medio filiorũ Israel, & si quæ sunt similia, non magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Christianos. Nam sicut ipse tu more tuo testimonium adfers contra te: Non oẽs qui ex circuncisione sunt Israel, hi sunt Israëlitæ: neq; qui semen sunt Abrahæ, oẽs filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filij carnis, ij filij Dei, sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semina. Quæcunq; sunt igitur in veteri testamento promissiones eiusmodi, vel populo Israel vel Leuitis factæ, nostro Christianorum cœtui, qui verus Israel sumus, nostrorum sacerdotum & Episcoporum congregationi factæ sunt.

Rectè Christiani fidunt Ecclesiæ, & de ea gloriantur, sed non Iudæorum more, vt obijcit Brentius. *1. Tim. 3. Matth. 26.*

Neq; quia frustra confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini, propterea nostris temporibus minus confidenter clamare nobis licet, Ecclesia, Ecclesia. Siquidem diuersa fuit illorũ ratio: qui cum nõ corda solùm, sed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, sacrilegio, & cultu eorum Deorum, quos nesciebãt: audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice stantes, exauditas iri preces in eo suas persuasum habebant. Non hac ratione nos clamamus, Ecclesia, Ecclesia: non in manufacto templo confidimus; sed cùm Ecclesiam esse dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduersus eam portas inferi Christus promittat, eius promissioni qui fallere nescit fidentes, quicquid est vnanimi totius Ecclesiæ consensu constitutum, id ab ipso spiritu veritatis cùm esse profectum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, deq; eo gloriamur. Quamobrem etiam si cõsurgant omnes inferorum portæ, si velint irritum reddere quod semel per us Ecclesiæ suæ ratum & firmũ esse voluit Spiritus sanctus, nos qui nihil veremur, etiam in symbolo nostro nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profiteri: fremant licèt omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, nũ alia de re magis gloriamur quàm de Ecclesia: ac magna subinde voce ita vt omnes exaudiant, summaq; cõfidentia clamamus, Ecclesia, Ecclesia. Hæc est à qua nobis tradita sunt quæ tenemus, & quæ docemus alios, hæc est quam in symbolo credere nos profitemur: hæc est quam qui non audierit, eum tanquam Ethnicum & Publicanum haberi iubet CHristus: hæc est aduersus quam idem ne portas quidem inferi præualituras esse dicit: hæc est quam firmamentum & columnam veritatis vocat Paulus: hæc est, quam cùm ducem sequimur, errare nos nulla ratione posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrem etiamsi rumpantur vobis ilia Brenti, tamen hæc est prædicatio, hæc est gloriatio nostra: neq; nos pudebit vnquam Ecclesiæ Dei, neq; sicut vos fecistis, ab ea discedemus vnquam. Animas nostras prius à corporibus nostris separari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquam separari permittamus. Nihil est igitur quod ijs Hieremiæ verbis nobis insultes Brenti: quin illud vide potius, ne multò nos verius obijcere tibi possimus ex eodem Hieremia, quod ille non vno loco scribit de te, tuique similibus mendacibus Prophetis, quòd currebant, cùm eos non misisset Dominus, quòd prophetabant, cùm non esset ad eos loquutus Dominus quòd subinde vociferabantur, Verbum Domini, Os Domini loquutum est: Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non esset quæ ipsi dicerent: quos etiam ille fures verborum suorum vocare non dubitat. Qui sunt enim alij, qui magis aures nostras obtundant ijs vocibus, verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos, cum tamen quod profertis, verbum Dei non sit, cùm aliud sit longè loquutum os Domini, quàm quòd vos per ea scripturarum verba quæ producitis, eum loquutum fuisse vultis. Verùm enim est quod scripsit ille: Scripturæ non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Quòd si charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Ecclesia vos diuideretis: cuius si gremio conderemini, tum demùm verum scripturarum sensum assequeremini. Nam rectè quidam ex vestris admonet (vestros autem appello Sacramentarios quoque, cum ex vobis eos prognatos esse constet) rectè igitur Caluinus vester admonet, & peculiariter notandum esse dicit, quod non est extra Ecclesiam sanæ intelligentiæ scripturarũ lux. Hanc igitur cum vos deserueritis, quin & nobis tanquam probrum aliquod obijciatis, quod clamamus Ecclesia, Ecclesia: quòd eam nos ducem sequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione potest, vt sanæ scripturarum intelligentiæ lucem habere queatis, quæ extra Ecclesiam, cui tam acerbè vos insultatis, nulla est. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequenter nobis idem occinatis, quod magistro nostro Christo, magister vester satanas, olim occinebat: Scriptum est enim, quandoquidem extra Ecclesiam constituti, quod scriptum est intelligere non potestis, quid aliud, quàm aërem (quod est in prouerbio) verberatis?

Hier. 23. Hier. 14. Hier. 27. & 29. Hil. in lib. ad Constantium. Caluin in epist. ad Hebr. Matth. 4.

Obijcitur locus Deut. 20.

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus se fore in medio exercitus Israëlis. Nõ timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum est. Et mox Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid, hac, inquit, promissione clarius? Et tamen quoties sunt ab hostibus cæsi & oppressi? Dicemus igitur promissiones Dei esse vanas & irritas? Nullo modo, sed ostendimus tales promissiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad sceleratos, inobedientes, impœnitentes: ac frustrà glorieris de successione, & promissione, si non succedas pietati, & non accipias promissionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promissio hæc Brenti,

non est

non est de Spiritus sancti præsentia, qui custodiat ab errore, sed de felicitate terrena. Cuius generis esse videntur veteris Testamenti promissiones, quas sub conditione factas esse constat omnes: quod etiam ex eo, quod proximè præcessit, capite, liquere cuiuis potest, vbi dicit Moses: cùm autem dederit tibi Dñs cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus est, si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dñm Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore. Manifestius autem id videre licet in capite vigesimooctauo eiusdem libri, vbi sic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quę ego præcipio tibi hodie: faciet te Dñs Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, &c. Et recenset benedictiones multas. Quibus recensitis, subdit: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerunt promissiones Dei: quoties enim ambulauerunt in vijs Domini, fuit semper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduersarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cęterùm si quando dereliquerunt vias Domini, dereliquit eos vicissim Dominus, nec vnquam eius promissio varia fuit & irrita. Euangelium contra diuersam habet promissionem: non enim terrena ista & caduca, sed sempiterna felicitas nobis promittitur: neq; tamen absq; conditione, sicut vos docetis, sed sicut CHristus docet, Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: sicut imitator CHristi Paulus docet, qui compati nos oportere scribit, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Quòd si tu nunc ab ista tuorum doctrina discedis, & non solùm ad incredulos & impios, verumetiam ad sceleratos & inobedientes, qui mandata non seruant, eiusmodi promissiones non pertinere negas: laudamus te, qui eum Ecclesia Catholica tandem aliquando sentire cœperis, & Christi quàm Lutheri doctrinam vel hac saltem in parte sequi malueris: neq; sola fide, sed adiuncta ei obedientia Christianus hoc genus promissiones assequi posse doceas. Verum nō de hoc promissionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi concedimus, quòd sicut sub lege terrenam, sic etiam hoc tempore gratiæ cœlestem beatitudinem non incredulus tantum & impius, verùm sceleratus ac inobediens assequitur nullus.

Respondetur. *Differunt promissiones veteris & noui testamenti.* *Deut. 29.* *Promissiones noui Testamenti non sine conditione.* *Matth. 19.* *Ioan. 3.* *Rom. 8.* *2. Timoth. 2.*

Quòd autem priuilegium Petri præcipuè Cathedræ promissum statim aliquis amittat, simul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorū locum tenet, pietatem sanctitatemq; successerit, id verò tibi concedemus nunquam. Etiam qui super Mosi Cathedram sedebant, Scribas & Pharisæos, quamuis dicerent tantùm & non facerent, audire tamen Christus voluit: & non magis audiri debebunt qui sedent super Cathedram, quam illa Mosi figurabat, etiamsi dicant & hi, non autē faciant? Dicunt, n. quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex Cathedra Christi, faciunt mala ex pestilentia sua. Absit autem vt Cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne CHristi fidem in acceptione personarum habeamus. Augustinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere posse docet. Per asinam loqui Dñs dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiam si voluntati eius is qui loquitur, non semper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contrà tamen atq; animo destinauerat, simulac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul Rex ad occidendum Dauidem properaret, cuius posteaquam potestas ei fuit facta, contra quam proposuerat veniens ad cuneum Prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipse coram Samuele cum cæteris. cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerūt Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur CHristus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caipha quid potuit esse nequius? qui quem scelerate nactus erat Pōtificatum precio redemptum, gessit etiam sceleratius. & tamen is cùm diceret: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cum esset Pontifex anni illius, ꝑphetauit. Si non destituebatur dono prophetię, quamlibet esset impius, qui sedebat in Mosi Cathedra certè multò minus eo destitui credendus est, qui sedet in Cathedra Petri, super quem CHristus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à Domino cura suscipitur singularis, pro cuius fide propriè supplicatur: tāquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum sit annalibus: Per scelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium, n. Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta, de sede sua deturbandum atq; in exilium deportādum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hęresim de sede Constantinopolitana per antecessorem suum Agapetum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret. In huius autem Syluerij locum opera Augustę suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Syluerius cōstanter facere detrectabat, id ipse facturum se, atq; Anthemium ad Ecclesiam Cōstantinopolitanam restituturū promitteret. Res est admiratione digna: Statim vt Petri Cathedram ascēdit, idem illi quòd Sauli euenit: nam super eum quoq; factus est spiritus Domini. Cumq; longè alio animo ad Ecclesię gubernacula accessisset, posteaquam promissi fuit admonitus ab Augusta, prius extrema queq; se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnam in carcere pertulisset, passus est omnia fortiter, quòd multò se grauiora supplicia cōmeritum diceret, qui malis artibus Pontificatum assequutus, horrendum facinus cōtra sanctū Pontificem Syluerium designasset. Non fuit hic Pontifex in primo suo ingressu Cay-

Non ob pastores malos deserenda Cathedra, aut scindenda vnitas. *Iacob. 2.* *Aug. lib. 1. cap. 2. contra literas Petiliani.* *Num. 21.* *Ioan. 3.* *Dei spiritus etiam per malos prophetat, & vera sanctaque prædicat.* *1 Reg. 19.* *Matth. 2.* *Ioan. 11.* *Matth. 16.* *Sedens in Cathedra Petri non destituitur assistentia Dei in ijs quæ sunt fidei.* *Exemplum de Vigilio Papa.*

phæ dissimilis: effecit tamen sedis huius Apostolicæ priuilegium, vt à fide non potuerit ab-
errare: quodq; prius impiè promiserat, id piè posteà negauit: ac eo, quo Christianum Ponti-
ficem decebat animo, tulit omnia potius fortiter, quamlibet acerba, quàm vt aliquid indi-
gnum Petri successore de religione statueret.

Quantum sit priuilegiũ Rom. Pont. Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nõ
semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax o-
ratio Christi, quemadmodũ scribit sanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec
defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nun-
quã aduersus hanc sedem hęreses vllę præualuêre, nec deinceps etiam per Dei misericordiam
præualebunt. Recensentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri sedissent, in fi-
dem eius non successisse, nec ab hæresi dicantur alieni fuisse: verùm falsò notam hanc eis
inuri dubitandum non est.

Marcellinus Papa falso accusatur impiætatis. Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò antè fecimus mentionem,
eadem ratione dicatur hæreticus Apostolus Petrus, quem & ipsum Christum negasse con-
stat: sed sicut is crimen hoc posteà non lachrymis modò, verùm & fuso pro Christi nomine
sanguine, cùm eum constanter ad mortem vsq; confiteretur, expiauit: sic fecit imitator &
successor eius Marcellinus. De Liberio negari non potest, sparsum fuisse rumorem, quòd is
in Cõstantij gratiam Arianorum errori subscripserit. Verùm id Arianorum, commentum
fuisse, dubium non est, qui ad confirmandam hæresim suam plurimum id momenti allatu-
rum intelligebant, si tantus ei Pontifex subscripsisse crederetur. Certè qui scripserunt Ec-
clesiasticam historiam, quamuis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minus æqui,
Socrat. nullam subscriptionis eius mentionem fecisse videntur. Socrates quidem hac de re sic scri-
bit: Principio Liberius Episcopus Romanus, simulac se illi fidei assentiri denegauerat, ab
Vrsacio in exilium eiectus est, & Felix Ecclesiæ Romanæ Diaconus, Arianæq; sectę addictus,
per vim & violentiam ab eodem Vrsacio ad eum dignitatis gradum delectus. Et paucis in-
teriectis: Liberius autem nõ multò pòst ab exilio reuocatus, sedem Episcopatus propterea
recuperauit, quòd Populus Roman. seditione conflata, Felicem Ecclesia illa eiecerat, Impe-
rator ipse etiam inuito animo illis consenserat. An autem inuitus cõsensisset, si quod vnum
tanto studio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipsius voluntati de subscribendo assen-
sum præbuisset: cùm non alia fuerit causa, quamobrem exilio multaretur, nisi quod id face-
Theodor. re recusabat. Porrò Theodoretus, non modò nihil de subscriptione meminit, verumetiam
dialogum quendam recenset inter Cõstantium Imperatorem & Liberium Papam habitũ,
In quo cum Liberio Constantius omnibus modis persuadere conaretur, vt Athanasij dam-
nationi subscriberet, nequaquam id ab eo potuit obtinere, cumq; trium dierum spacium
ad deliberandum ei concessisset, nisi faceret, exilio multandum, respondit Liberius: Trium
dierum aut mensium spacium, rationem non mutat, quare mitte me quò lubet, Sic in exili-
um ire iussus est: cumq; misissent ei & Imperator & Imperatrix 1000. aureos in sumptũ, re-
cusauit, & in Thraciam se contulit. Biennio verò elapso, Constantius Romam proficiscitur,
ibi nobiles matronę supplices ab eo petunt, vt eis pastorem restituat, quod quamuis graua-
Lib. 4. cap. 10. tim, cõcessit ille tamen. Zozomenus verò rem ita narrat. Cõstantius Liberio Episcopo Ro-
mano ad se accersito, persuadere conatur, vt sententiæ Episcoporum quos circa se habebat,
assentiretur, & Athanasij condemnationi subscriberet, cùm sibi refragaretur, constanterq;
affirmaret, se nunquam illud facturum, iussit eum Birrheam vsq;, quod est oppidum Thra-
ciæ, relegari. Facit idem etiam dialogi mentionem, quem habuit cum Constantino, deq; mu
neribus repudiatis. Quid scribi potuit euidentius ab his quanquam Græcis, ad demonstrã-
dum, quòd Liberius nunquam vel Athanasij damnationi, vel Ariano dogmati subscripse-
rit. Spargebatur quidem rumor de Liberio, sed eum per calumniam traductum fuisse nar-
Lib. 1. cap. 27. rat Nicephorus. Quamobrem cum ijsdem temporibus, quibus Socrates & Theodoretus,
Ecclesiasticam historiam scripsisset Ruffinus, regressum quidem in vrbem fuisse Liberium
viuente Constantio, commemorat: Sed hoc, inquit, vtrum quòd acquieuerit voluntati suæ
ad subscribendũ, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indul-
serit, pro certo compertum non habeo. Vixit aũt ijsdem temporibus Hieronym. quoq;: sed
si qui temporis illius historiam scribebat, ac diligentius omnia proculdubiò scrutabatur,
nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, verisimile est, multò minus Hi
eronymum scire potuisse, qui solitariam ferè vitam in desertis locis agebat. Ac fieri potest,
quòd quem de Liberio rumorem falsò sparsum fuisse, scribit Nicephorus, quasi reprobasset
homousion, & acquieuisset Imperatoris voluntati, perlatus is ad Hieronymum quoq; fue-
rit. Ex quo factum est, vt scriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ vrbis Episcopum
pro fide ad exilium pergentem, primùm solicitasse ac fregisse, & ad subscriptionem hære-
In lib. de viris illustrib. seos impulisse. Simile quiddam euenisse potuit Athanasio quoq;, ad quem & ipsum hac de
re falsus rumor peruenisse videtur: propterea confictus ab Arianis, quò & ipse facilius ad-
duci posset, vt homousion reprobaret, cùm id à tanto Pontifice factum accepisset. Quę cau-
sa fuit illi scribendi, quòd Liberius post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque
Ad solitariam vitam agentes. mortis ad subscriptionem adductus est. Quare quicquid ea de re scribant, vel Hierony-
mus, vel ante eum Athanasius, quandoquidem id parùm certo rumore cognouerunt, cùm
variè rem à varijs narratam fuisse constet, maius meritò pondus eorum habere debent te-
stimonia, qui cùm temporis illius res gestas literis mandarent, diligentius omnia sunt ex-
Epist. 165. lib. 1. cõtra Donatistas. plorare conati. Certè Augustinus & Optatus in catalogo Episcoporum Romanorũ, quem
Li. 2. de Virginib. recensent, etiam Liberij meminerunt: quod nequaquam fecissent, si quòd hæresi Arrianæ
subscripserit, certò constitisset: Dixisset autem Ambrosius, Tempus est soror sancta, ea
quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quo vir san-
ctior, eò

ctior, eò sermo accedat gratior: si quòd hæresi subscripserit, exploratum habuisset? Epiphanius quoq; beatum, Basilius verò beatissimum, Syricius autem appellat Liberium venerandæ memoriæ prædecessorem suum. Verùm demus factū esse, quod rumore falso tum spargebatur, quòd inductus fuerit ad subscriptionem, certè factum hoc eius ipse excusat Athanasius. Illud ipsum, inquit, & eorum violentiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium, cùm liberos affectus habebat, satis coarguit. Quę enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, eę iam non metuentium, sed ita cogentiū voluntates habendæ sunt. Negat Athanasius, Liberij, sed eorū, qui coëgerunt in subscribendo cōsensionē fuisse, ita vt si maximè verus fuisset rumor hic, qui cōfictus de eo erat, nō alio tñ loco haberi oportuerit propterea Liberiū, quam quo Petrū Apostolū qui Christum negauit: & quo Marcellinum, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreseos vlla ratione impingi potuerit, cùm hęreticus is propriè dicatur, qui suo ipsius iudicio cōdemnatus, sua spōtè seipsum eijcit ab Ecclesia, nec eam andire dignatur: quòd se rectius quàm vniuersam illā sapere persuasum habet. Idem. n. est hæresis Græcè, quod electio Latinè. Quamobrem is dicitur hæreticns, qui sibi nonum doctrinæ genus aliquod elegit, qui singulares quasdam opiniones adfert à cōmuni totius Ecclesiæ sensu & cōsensu discrepātes, quas ita pertinaciter tuerur, vt orbem vniuersum Christianum cæcitatis potius cōdemnare non dubitet, quàm samel & iterum admonitus errorem suum agnoscere, & ab eo discedere velit. Vbi verò nō est electio voluntaria, sed metu quis adigitur, ibi propriè hęresis esse dici non potest. Quod ad Felicem attinet, scribir de eo Socrates, quod cùm Arianę sectę fuisset addictus, per vim & violentiam ab Vrsacio ad eum dignitatis gradū quem obtinebat Liberius, delectus est. Sed eum Populus Romanus, seditione conflata, Ecclesia eiecerat, Imperatorq; ipse etiam inuito animo, vt Liberius ab exilio reuocaretur, consensit. Theodoretus verò testimonium hoc Felici dat, quòd fidem in concilio Nicœno expositam ipse seruauit integram, nisi quod cum illis, qui eandem labefactare studebāt, ne qd Imperatorem offenderet, liberè cōmunicauit, ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiā dum ille intus erat, ingredi voluit. Idem illi dat testimonium Zozomenus quoq;, qui narrat eum fidei Concilij Nicęni semper consensisse, & omnino quantum pertinebat ad religionem, reprehensione caruisse: atq; ob id solùm in crimen vocatum esse, quòd nō modò Arianos ministros Ecclesia ordinaret, verum etiam quod eorum cōmunione vteretur. Naq; diuersum à Theodoreto & Zozomeno scribit Ruffinus, vt his tribus quàm vni Socrati maior fides haberi meritò debeat. Quanquam etiam si fuisset Arianus, pro Pontifice Romano nunquam fuit agnitus, sed ab Imperatore per vim intrusus.

Epiph. epist. 75.
Basil. epist. 74.
Syri. in epist. ad Imerium.
Hæreticus quis propriè dicatur.
Defenditur Felix Papa.
1. lib. 2. cap. 22.
2. lib. 4. cap. 11.
3. vbi suprà.
Soc. lib. 2. cap. 37.
Dist 19. cap. Anastasius 1. quæstione 1. cap. Dictum est.

Anastasio Pontifici suspicionem hanc primus cōflasse videtur Gratianus, cuius errorem, vt fit, alij posteà sunt sequuti. Narrat is fabulam quandam, quod multi clerici se à communione ipsius (sic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicasset sine cōsilio Episcoporum, vel Presbyterorum & Clericorum cunctæ Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Vnde fabulam hanc Gratianus descripserit, non satis constat: verùm qui libros eius legerit attentiùs, riuulos eum potius aliorum compilatorum consectatum, quàm ex ipsis fontibus hausisse pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque similes sententias Isidorus, Iuo Carnotensis, & qui præcessit eum Burchardus Vuormatiensis, Episcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipsius Anastasij Epistola, ex qua perspicuum cuiuis esse potest, quòd etiam in glossa textus illius legitur, antequam factus esset Anastasius Pontifex, Achatium defunctum fuisse. Qui potuit autem fieri defunctum, vt reuocare voluerit Pontifex? Nam quod scribit glossator, vt orationes pro eo in Ecclesia fierent, eum Achatium reuocare voluisse: prorsus id absurdum est: & contrarium eius ostendit epistola, quam ad cognominem suum Anastasinm Imperatorem scripsit, in qua specialiter Achatij nomen taceri vult: quæ sola sufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum, cùm præsertim etiam excommunicasse legatur Anastasium Imperatorē, propterà quod Achatio cōmunicaret. Ac adfert is alio loco piam quandam & catholicam Anastasij sententiam ex illa eius epistola, qoam parum catholicè refutare coriatur. Videtur autem eam ex aliquo compilatore potius excerpsisse, quàm integram epistolam Anastasij legisse. Nam si legisset integram, in errorem hunc prolapsus nō fuisset. Porrò quòd scribit Anastasium nutu diuino percussum fuisse, id Imperatori Anastasio, qui vixit eodem tempore, non autem Pontifici contigisse, legitur apud Paulum diaconum in vita eius.

Anastasio Pontifici iniquus est.
Gratian. in decretis
Cur Gratianus dicatur errare.
8. Quæst. 1. cap. Dictum est.

Recensetur inter hæreticos etiam Honorios, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab isto crimine, quotquot ferè temporum illorum res gestas monumentis literarum consignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Æneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc Pontificem fuisse volunt, qui Monothelitarum hæresim condemnauerit: ac ipso factum auctore narrant, vt Imperator Heraclius, in hanc hæresim lapsus, ab errore suo resipisceret, ac Phyrrum, per quem seductus fuerat, in Aphricam relegaret. Ex quo videre licet, quæ sit fides illis habenda, qui proximis superioribus annis, mendacis cuiusdam historiæ centurias conscripserunt, in quarum septima, Monothelitarum hæresi correptum Honorium fuisse somniant, & eius rei Blondum testem citant, cùm tamen in historia Blondi contrarium legamus. At in sexta Synodo Oecumenica condemnatus est, aiunt, Honorius, tanquam hæresis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num anctoritati tantæ Synodi detrahendū esse putabimus? Absit? Verùm hoc potius dicemus, q; in huius ipsius sextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictū fuit de actis quintæ Synodi, quæ sextam hanc præcesserat: q; in septima eius actione

Honorius ab hæresi Monothelitarum vindicatur.
Blond. lib. 9. de, cad. 1.
Sylui. Aeneid. S. 6.

pleraq; per falsarios inserta fuerunt, quæ ne cogitare quidem in mentem venerat vnquam Patribus in illa Synodo congregatis. Quod Græcis facere non insolitum fuisse, testatur etiam Nicolai Pontificis epistola ad Michaëlem Imperatorem scripta: testatur & Anastasij præfatio in octauam Synodum, quin & ipsi confitentur hoc Græci, qui conuenerant in Concilio Florentino. Questus est autem etiam ante mille annos. Leo primus Pontifex Rom. tale quiddam de sua, quam ad Flauianum Cõstantinopolitanum Episcopum dederat epistola, factum fuisse. Ceterùm quod potest adferri fortius argumentum ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendum, quàm ipsius Agathonis epistola? cuius Patres in sexta Synodo cõgregati sententiam sunt sequuti, quòd in ea per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cum Agathõ perstrinxisset hæreseos Monothelitica Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Constantinopolitanus Episcopos, ad Imperatores his verbis vtitur: Eximenda proinde, ac summis conatibus com Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperij de talium doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, quæ fundata est supra firmam petram, huius B. Petri Apostolorum Principis Ecclesiæ quæ eius gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac non procul ab initio eiusdem epistolæ: Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam & in prosperis & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia: quæ per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apostolicæ traditionis, nunquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata fine tenus permansit: secundum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum Principi in sacris Euangelijs fatus est, Petre, Petre, inquiens, Ecce Satanas expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, &c. Quæso te Brenti, aususnè fuisset sic sanctus ille Pontifex in facie totius Ecclesiæ gloriari, quod ab omni errore Petri sedes illibata permanserit, quòd à traditionis Apostolicæ tramite nunquam errauerit, nec vnquam hęreticis nouitatibus deprauata succubuerit, si eius ipsius hæreseos, quam in illa epistola confutauit, primus approbator fuisset Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo sexta synodus est habita, nondũ anni sexaginta intercesserant. Nónne veritus fuisset, ne quis ei obijceret? Quam tu tantoperè Cathedram extollis, quam nunquam hęreticis nouitatibus deprauatam succubuisse scribis, ab ea ipsa quam nunc tu refellis, hæresis est approbata. Certè nec tam rudis fuit Agathò Pontifex, vt ignorare potuerit, si qd eiusmodi factum esset: nec tam audax, vt si sciuisset aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd semper ab omni errore illibata sedes hæc permanserit. Deinde verò scripsit Photius Patriarcha Constantinopolitanus epistolam ad Michaëlem Bulgariæ Principem de septem Synodis Oecumenicis, & qui sint in singulis hæreseos condemnati recenset. Vbi ventum est ad sextam, omnes quidem alios hæreseos Monotheliticæ condemnatos enumerat, Honorij verò nullam prorsus facit mentionem. Quem silentio non præterijsset homo Græcus, & Romanorum Pontificum æmulus, si quid eiusmodi de eo compertum habuisset. Ac vt verum esse concedamus, quod eius generis aliquid scripserit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij sententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd si quid verò tale facit Pontifex, si priuatim tradit aliud, non est id petræ protinus impingendum, de qua illa Christi verba sunt: Portę inferi non pręualebunt aduersus eam.

Octa syn. sessione 20.

Sex syn. Actione 4.

Ibidem Actio. 18.

Agathonis Episcopi verba pro Cathedra Petri.

Lucæ 22.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nusquã reperiatur aliquando ei hæreticum dogma obiectum fuisse, quin octo illis mensibus, quibus Ecclesiæ præfuit, piè, sanctèq; Pontificatum administrasse perhibeatur.

Sed neq; de Ioanne vigesimosecundo, quicquam eiusmodi verè dici potest, quin illi potius, qui hanc illi notam conati sunt inurere, Marsilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam hæretici sunt habiti.

Repertus est aũt qui Eugenium quoq; quartum inter hæreticos recenseret: Sed quę profertur illius hæresis? Censuit Ferrariam Basilæa conciliũ esse transferendum. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Basilææ ne, an Ferrarię Conciliũ haberetur? Iusta certè causa, quamobrem hæreticus censeretur. Sic istos nihil non cõminisci pudet, dum Pontificum auctoritatem eleuare queant. Quis aũt hanc Basiliensi Concilio dedit auctoritatem? quod Oecumenicum fuisse non constat: neq; ratum deinceps est habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re constitutum. Quin magis illud est agnitum pro legitimo Concilio, quod sub idipsum tempus Ferrariæ fuit celebratum, ac paulò pòst Florentiam translatum, in quo tamen factum est operæpretium, quod erat inter Græcos & Latinos dissidium, eo sublato.

Hinc videre licet, quàm anxiè quærentes hæretici, quàm nihil inuenire potuerint, quo demõstrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & amplius, sedisse quenquam aliquando, qui diuersum à Petri & successorum eius doctrina docuisset, quiq; conuictus alicuius hęreseos fuisset: cùm tamen intereà vel ipsa luce sit clarius, ex Cathedra Lotheri intra non totos quadraginta annos prodijsse satanismum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Successerunt igitur omnes Pontifices Romani, si minus in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinam Petri: quam & non aliam publicè semper sunt professi. Nam quid in corde cuiusque clausum fuerit, eius est solius iudicium, qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis existimemus, &

Nullum Pontificum à fide Petri aberrasse.

Hier. 17.

mus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profiteri videmus. Cuius vos charitatis si vel micam haberetis Brenti, ab istis tam scurrilibus iocis abstineretis proculdubio. Quæ est.n. ista dicacitas, vel scurrilitas potius, Petrum à Soto Petrum Asotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos estis homines, illi verè spirituales, quibus nihil est cōmune cum carne & sanguine: qui sic oēm carnis curam abiecistis, vt etiam ad Euangelium prædicandum parum vobis idonei esse videamini, nisi per incœstum sacrilegium sub honesto coniugij prætextu, cum Nonnis etiam Monachi pleriq; compulemini? Tales cum sitis, alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi successores Apostolorum vobis esse videmini: cùm Apostolos etiam legitimas vxores abiecisse constet, simul vt Christum sequi cœperunt, quò magis esse possent ad Euangelium prædicandum expediti. Non imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquā in eligendis Pontificibus & Cardinales & Canonicos: quid aūt si vulgus eligat, belua multorum capitum, si Magistratus, si Princeps? num & isti non æquè sunt errori obnoxij? num eos carnis & sanguinis expertes esse putas? Si legisti quæ scribit ea de re in tertio libro de Sacerdotio Ioānes Chrysostomus, qualis melioribus etiam illis temporibus populi fuerit electio, cognoscere potuisti, cuius Babylonicā cōfusionem veritus Augustinus, quemadmodum ipse nō successerat, sed accesserat, Valerio, sic viuens adhuc Ecclesiæ suæ de successore prouidere maluit, quàm vita functus, plebis iudicio rem permittere. Prauum est & inscrutabile cor hominis. Fieri potest, etiam cum nihil aliud in eligendo spectatur quàm pietas & sanctitas, vt erretur nihilominus, piusq; videatur & sanctus, qui pius & sanctus non est. Fieri potest & hoc, vt vel carni & sanguini, vel affectioni plus ęquo indulgeatur in eligēdo. Cæterùm vt aut eligatur hæreticus, aut qui Catholicè electus est sedens in Petri cathedra Pontifex, hæresim apertè profiteatur, non facile fieri posse credent hi, quibus persuasum est, efficatiorem fuisse, quàm pro Petro fudit ad Patrem suum cęlestem orationem Christus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro sua reuerentia non exaudiri potuerit.

Christianæ charitatis est neminem facile damnare, nedū Pontificem.
Dicacitas & maledicentia Brentij.
Lutheri discipuli quàm spirituales.
De Pontificum electione.
Chrysost.
August. epist. 110.
Hier. 17.
Pontifex factus hæresim nō profitetur.
Lucæ 22.

Quamobrem nihil est quòd illas contra nos sententias coacerues: Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non oēs Episcopi sunt Episcopi. Nō facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Auferet Dñs nomina sacerdotum cum sacerdotibus, qui frustra sibi blandiuntur in Episcopali nomine, & Presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus sua nomina destruunt. Nam & nos tibi cum tuo magistro Luthero respondebimus, quod ille Picardis aliquando respondit. Scimus heu nostrum casum & dolemus, non autem sicut heretici fugimus, & semiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulū. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus fecisset sicut vos fecistis, quis vnquam saluatus esset? Sic Picardis vicinis suis hæreticis Romano fœtore gaudentibus (sic enim ipse loquitur) respōdit aliquando Lutherus: Vtinam aūt quas tu sentētias produxisti, minus in mores nostros quadrare possent. Sed intereà non minus verè contra vos eadem omnia proferri possunt, qui cum nouum quoddam Euangelium, quod sub scamno tot seculis latuisse dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamen adhuc nouū & eximiū sanctitatis vestræ specimen exhibuistis. Vide aūt Brenti, num dogmati vestro consentanea scribas. Fidem.n. tantum à vestris exigitis, & eam sufficere solam putatis: cur à nobis opera prætereà requiritis?

De indignis sacerdotibus distinctione 40. cap. Non est facilè.
Hier. ad Heliodorum, epist. 1.
Hier. in Zoph. 1.
Lutherus in resolutionibus super propositionem 80.

Estne autem hoc modestię Christianæ, quòd venerabilem virū Petrum à Soto tam scurriliter insectatis, quòd dixerit, Totam quidem Ecclesiam, non autem singula membra, certam habere promissionem Christi & gubernationis Spiritus sancti? Sic.n. insultas homini: Quid hîc noui? Imò quid blasphemiæ auditur? Amabo te, existimasnè Asotum adhuc sana esse mente? Ecclesia habet promissionem præsentiæ CHristi, & gubernationis Spiritus sancti: tota quidem, non autem singula eius membra. Cùm ergo Asotici Prælati cōueniunt, necesse habet Christus iuxta promissionem suam præstò adesse, necesse habet & Spiritus sanctus eum cōuentum gubernare: cùm aūt inuicem à se iterum digrediuntur, & ad sua quiq; reuertuntur, digreditur etiam Spiritus sanctus, & reuertitur ad vnum Trinitatis suæ, vt ne plumam quidem apud Prælatos post se relinquat. Immanè, quantus hic est stupor, quantus furor. Toti Ecclesiæ præsens est Christus, non aūt singulis eius membris. Tota Ecclesia gubernatur à Spiritu sancto, non autem singula eius membra. Ac si quidem sermo est de Ecclesia Asotica, certè nec CHristus, nec Spiritus sanctus præstò adest vel toti, vel singulis mēbris eius. Si autem sermo est de vera Ecclesia Christi, profectò sicut Christus adest toti, ita adest etiam singulis eius membris. Et sicut Spiritus sanctus gubernat totam, ita etiam gubernat singula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Christi nō habet, hic non est eius, &c. Nónne scurram hîc agere potius videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij præconem? sed quò melius res intelligi queat, ipsa Petri verba adscribemus: Dixerat Brentius in confessione sua, quòd Ecclesia certam habet promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & gubernatur à Spiritu sancto. Petrus hoc scholion addidit. Verum est, tota, nō verò singula membra. Quòd si tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquisitura, quæ ad salutem pertinent: quod fit in concilijs. Vnde illa specialem promissionem habet. Vbicunque sunt duo, vel tres, &c. Quæcunque igitur concilia sint, siue Prouincialia, siue Episcopalia, hanc habent promissionem, sed vniuersalia hanc, quæ fit toti Ecclesiæ: Portę inferi &c. Quid est quod in ijs verbis pium Lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inuestiganda, cuius rei causa potissimum concilia conuocantur, certiorem promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, qui veritas est, habere dicit Petrus totam Ecclesiam, quàm vnū aliquod eius membrum? Id si falsum est, cur igitur tu Brēti, in ijs quæ proximè præcesserūt, magnam esse legitimorum Conciliorum auctoritatem scripsisti? quæ certè nihil habebunt

Scurrilis Brentij oratio in Sotum.
Responsio; promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & gubernationis spiritus sancti esse penes totam Ecclesiam, & nō eius membra singula, quo ad veritatem inuestigādā.

eximia

eximium, ſi peræquè certam Chriſti perpetuæ præſentiæ promiſſionē habent ſingula mem
bra, ſi perequè perpetuò gubernantur à Spiritu ſancto quo ad veritatē inueſtigandam. Cur
autem dixit Chriſtus. Vbicunq; ſunt duo vel tres: at non potius: Vbicunq; eſt aliquis veſtrū:
ſi perinde præſens eſt ſemper ſingulis, atq; multis in vnum locū congregatis? Quorſum aũt
attinet Concilia congregare, ſi perinde præſens eſt perpetuò Chriſtus vnicuiq; membro ſe-
orſum, atq; toti corpori Eccleſiæ? Quin Eccleſiæ membra ſint etiam agricolæ. credo nõ ne-
gabis. Cùm itaq; iuxta tuam ſentētiam, etiam eorum quiſq; promiſſionem habeat perpetuæ
Chriſti præſentiæ, quid ex eo conſequitur aliud, quàm vt æquè poſſit etiam agricola, qui-
buſcunq; de rebus ambigitur, in cauſa fidei definire, atq; legitimū cõcilium, nec minor illi-
Actor. 15. us, quàm legitimi Concilij ſit auctoritas? Stulti igitur fuerunt Apoſtoli, qui Concilium An-
tiochiæ primum congregauerunt: ſtulti Patres illi, qui Nicææ, Cõſtantinopoli, Epheſi, Cal-
cedone tot nnmero de cauſa fidei definituri conuenerunt. Quid .n. erat neceſſe taotos fa-
cere ſumptus, tot itineris moleſtias, tot labores perferre, ſi peræquè certam Chriſti pręſen-
tiæ promiſſionem habuerunt ſinguli ſeorſum habitantes, atq; vnum in locum nmnes con-
gregati? Deinde verò ſi certam habent perpetuæ CHriſti præſentiæ promiſſionem ſingula
veræ Eccleſiæ membra, qualem tu putas eſſe veſtram Lutheranam: quæſo te Brenti, fuitnè
tunc in ſingulis præſens Chriſtus, cum plurima & ea præſtantiora Eccleſiæ veſtræ membra,
partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam, partim ad Suenckfeldianam, partim ad
Campanam, fidemnè dicam an perfidiam, ab errore veſtro defecerunt? Aut fatearis opor-
tet Brenti, præſentem etiam tum Chriſtum iſtos habuiſſe, cùm hos tam fœdos errores ve-
ſtris erroribus reiectis, amplexi ſunt, etiam tum eos à Spiritu ſancto fuiſſe gubernatos: aut
verum ſcripſiſſe Petrum concedas, qui negat, certam perpetuæ Chriſti præſentiæ promiſſi-
onem habere ſingula membra, quam certū eſt habere totam Eccleſiam. Videſnè iam quor-
ſum tua tibi dicacitas reciderit? in quas ipſe te ſalebras conieceris? quemadmodum ex illis
explicare te non poſſis? dum homini pio piè de rebus diuinis differenti grauiſſimū blaſphe-
miæ crimen impingere, ſtuporem, furorem adſcribere, ſanamq; mentem & ſenſum cõmu-
nem detrahere non vereris. Neq; verò negauit Petrus, præſentem eſſe CHriſtum ſingulis
membris, & à Spiritu ſancto ſingula mēbra gubernari: verùm de re propoſita loquebatur,
de eo quod ſcriptum à te fuerat, Eccleſiam habere certam promiſſionem perpetuę præſen-
tiæ Chriſti & gubernationis Spiritus ſancti. Quòd perpetuò ſit præſens CHriſtus, quòd ſic
ab eo perpetuo gubernētur ſingula Eccleſiæ membra. vt à fide nunq̃ aberrare poſſint, ſicut
gubernari Concilium legitimè cõgregatū nemo pius dubitat, hoc eſt ꝙ Petrus à Soto rectè
negat. Neq; verò tu ignorabas hoc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi cõflandam feciſti
more veſtro, vt calumniam hanc adhiberes, & ipſe cõminiſcereris aliquid, ꝙ rectè poſſes op
pugnare. Quæ cauſa etiam fuit, vt ꝙ in confeſſione tua ſic ſcripſeras: Eccleſia certam habet
promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti: ſublata vocula perpetuæ, poneres in confutati-
one promiſſionem præſentiæ Chriſti. Atqui quin præſens adſit Chriſtus in veris membris
ſuis etiam ſingulis, quæ templa ſunt eius, in quibus habitare dignatur, neq; Petrus à Soto,
neq; pius quiſquam, qui modò ſanæ ſit mentis, negat. Quòd autem perpetuò præſens adſit,
quod æquè præſens adſit ad veritatem inueniendam ſingulis, atq; pręſens adeſt vniuerſis in
concilio legitimo cõgregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel ſenſu com-
muni ſunt præditi. Itaq; nihil ad rem faciunt, quæ in teſtimonia profers è ſcripturis. Si quis
ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius, &c. Nemo enim cõtradicit. Sed audi quid idem
dicat Apoſtolus: cùm enim præmiſiſſet: Nemo poteſt dicere Dominus IESVS, niſi in Spiritu
ſancto, ſubiunxit: Diuiſiones autem gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones mi-
Rom. 8. niſtrationum ſunt, idem autem Dominus: & diuiſiones operationū ſunt, idem verò Deus,
1. Cor. 12. qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem.
Alij quidem per ſpiritū datur ſermo ſapientię: alij aũt ſermo ſcientię ſecūdum eundem ſpi-
ritum: alteri fides in eodem ſpiritu, alij gratia ſanitatū in vno ſpiritu, alij operatio virtutū,
alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum.
Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem ſpiritus, diuidēs ſingulis prout vult. Ad hoc igi-
tur vt dicamus, Dominus IESVS, ex æquo Spiritum ſanctum accepimus omnes, quotquot
membra ſumus Chriſti corporis Eccleſiæ. Nam qui non cõfitetur hunc, Eccleſię membrum
nõ eſt. Ad hoc autem vt prophetemus, vt ſcripturas interpretemur, vt de fidei cõtrouerſijs
definiamus, non ex æquo Spiritum ſanctum accepimus omnes. Nam nec Epiſcopi, nec Do-
Etiam Prophetæ ſpiritu nõnunquam deſtituuntur. ctores, nec Prophetę ſumus omnes. Quin & ipſis Prophetis non ſemper præſtò adfuiſſe Spi-
ritum ſanctum legimus, quo nonnunquam eos deſtitui, documento nobis eſſe poteſt Heli-
4. Regum 4. ſæus, qui cùm flētem vidiſſet Sunamitidem, cauſamq; neſciſſet, ad puerum qui volebat eam
4. Regum 3. prohibere dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à
4. Regum 13. me, & non indicauit mihi. Neq; tum ſolùm, verùm etiã cùm de futuris eum requiſiuiſſet Io-
2. Regum 7. ſaphat, ſpiritus ei prophetiæ defuit, vt neceſſe haberet pſaltē adhibere. Sic alteri Prophetæ
præſtò quidem adfuit Spiritus ſanctus, quando miſſus contra Samariam, quæ fuerant illi
ventura mala, nunciauit: non autem adfuit, cùm pſeudoprophetæ cuiuſdam perſuaſioni-
bus adductus, panem in eius domo comedit, quod eum facere Dominus prohibuerat. Cu-
ius mandati tranſgreſſi pœnas luit, à leone occiſus. Sic & Nathan Propheta viſus eſt Spiritu
ſancto deſtitutus, cùm interrogatus à Dauide Rege, num ædificare ſibi templum liceret,
reſpõdit, nihil impedire, quò minus faceret quod in corde ſuo deliberatum haberet: quem
Ioan. 3. errorem ſuum poſteà correxit, cum eum ædificare prohibuiſſet. Ex his cuiuis perſpicere li-
cet, ſi Prophetis etiam non ſemper præſtò adeſt Spiritus ſanctus, multò minus eum præſtò
adeſſe perpetuò ſingulis Eccleſiæ membris, qui non ſolùm vbi vult, ſed etiam quando vult,
& per quos vult, ſpirat: ſępè vt ſanctos deſerat, inſpiret aũt eos, qui ſunt procul ab omni ſan-

ctitate

ctitate remoti, ſicut inſpiraſſe legitur Balaam, Saulem, virum illum arrogantem Haliud, Caipham, & alios peruerſos homines. Eſt quidem ita, quòd ſicut nullum eſt membrum in corpore quod non ſit particeps aliquo modo ſenſus & motus à capite, ſic nullus eſt mortalium in Eccleſia, qui non ſit particeps alicuius gratiæ Spiritus ſancti. Cæterùm in quo ſimul omnes gratiæ concurrant, præter vnum Chriſtum Deum & hominem, nemo fuit mortalium: quanquam ſpiritum veritatis Apoſtolis præſtò ſemper ſingulis adfuiſſe, non negamus. Vbi verò ſimul conueniunt omnes, ibi præſens adeſt CHriſtus, ibi præſens adeſt Spiritus ſanctus cum omni generé gratiarum. Nam quod vni deeſt, penſatur in altero: ac ſæpè quod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellenti prudentia, doctrinaq́ prædìtis, vni alicui non doctiſſimo reuelatur: in cuius poſteà ſententiam ſic impellente Spirituſancto, pedibus eunt alij multò doctiores. Sic abſcondit pleraq́ Spiritus ſanctus à vobis ſapientibus, & prudentibus, & reuelat ea paruulis. Quod etiam in ſynodo Nicœna factum legimus, vbi quidam ex Confeſſoribus (libet autem Ruffini verbis vti) ſimpliciſſimæ naturæ vir, & nihil aliud ſciens niſi IESVM Chriſtum, & hunc crucifixum, qui fuerat inter cæteros auditores Epiſcopos, inſignem quendam Philoſophum, quem ex doctoribus nemo diſputando ſuperare poterat, ſic breui quadam oratiuncula conſtrinxit, vt obſtupefactus ille virtute dictorum, ad alia mutus omnia, ſolùm hoc reſpondere potuerit, ita ſibi videri, nec aliud verum eſſe, quàm quòd Epiſcopus ille dixerat. Iamnè igitur intelligis Brenti, quàm verè Petrus dixerit, certam perpetuæ CHriſti præſentiæ & gubernationis Spiritus ſancti promiſſionem, quo ad inueſtigandum veritatem, de qua potiſſimum agitur in Concilijs, habere quidem totam Eccleſiam, non autem ſingula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quàm quòd etiam Caluinum veſtrum fateri veritas coëgit: qui ſe minimè negare ſcribit, quin tota fidelium ſocietas, multiplici donorum varietate inſtructa, longè ampliori & vberiori cœleſtis ſapientiæ theſauro prædita ſit, quàm ſeorſum ſinguli: quodq́ multò antè dictum ab Auguſtino fuiſſe cómemorauimus, qui Deum alloquens, his verbis vſus eſt: Veritas tua nec mea eſt, nec illius aut illius, ſed omnium noſtrûm, quos ad eius communionem publicè vocas. Hoc enim dicere videtur Auguſtinus, quod ibi ſemper præſtò CHriſtus adeſt, qui veritas eſt, ibi ſemper Spiritus ſanctus præſtò adeſt, qui ſpiritus eſt veritatis, vbi cõueniunt omnes, vbi ſimul in vnum locum tota congregatur Eccleſia: cæterùm in ſingulis membris, neque Chriſtus veritas, neq́ ſpiritus veritatis præſtò ſemper adeſt, cùm de ſingulis membris ſcriptum ſit, quòd omnis homo mendax: de tota verò Eccleſia, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Iudica nunc tu Brenti, vter veſtrum fuerit cùm iſta ſcriberet, ſenſu cõmuni deſtitutus? Petruſnè, qui dixit idem quod ſcripturæ conſentaneum dictum anteà fuerat ab Auguſtino, quod & lumen ipſum rationis indicare videtur: an tu, qui tam ſcurriliter manifeſtam veritatem oppugnas? Quod ſi verum eſt, ſingula membra certam habere promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & gubernationis Spiritus ſancti, falſum ſit oportet, quod à Propheta dictum eſt: Omnis homo mendax. Nam ſimul in eodẽ veritas Chriſtus, & mendacium, cuius pater eſt diabolus, ineſſe non poſſunt: Nec erit vllum Eccleſiæ membrum, quod labi, errare, decipi queat, ſi nunquam præſentia Chriſti, qui veritas eſt, deſtituitur. Vnde ergo tot hęreſes quot enumerauimus? quę non aliundè ferè, quàm ex veſtra ſchola Vuittembergenſi prodierũt? Quin & illud falſum ſit oportet, quod ex Auguſtino proferre ſæpè ſoletis, ſolis ſcripturarum libris, qui canonici vocantur, hunc timorẽ, honoremq́ deferẽdũ eſſe, vt nullus eorum auctor ſcribendo aliquid erraſſe, firmiſſimè credatur. Cur.n. nõ idem credamus de ſingulorum Eccleſiæ membrorum & ſcriptis & dictis, ſi certã habent ſingula promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti: qui cùm ſit veritas, neq́ falli poteſt, neq́ fallere? Nos verò libenter Auguſtini ſententiæ ſubſcribimus, vt quem ille vult, honorem ſcripturis Canonicis habeamus, cęterùm ſicut ſingula Eccleſię membra, quamlibet excellenti fuerint & vitæ ſanctimonia & doctrina prædita, poſſe tamen errare credimus: ſic vbi tota conuenis Eccleſia, quam certam habere promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti, & gubernationis Spiritus ſancti, nemo pius ambigit, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti poſſe, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis proximum à ſcripturis canonicis locum tribuimus & ab eodem ea Spiritu ſancto profecta credimus, quo fuerũt inſpirati, qui ſcripturę canonicæ libros ediderunt. Sed de re quę vel ipſa luce clarior eſt, plura nos verba facere neceſſe non eſt.

Num. 22. 1. Reg. 10. Iob. 27. Ioan. 11.

Chriſtus maximè præſens in Concilijs.

Matth. 11. Ruffin. lib. 1. cap. 3. Eccleſiaſt. hiſtor.

Pſal. 115. Matth. 16.

Auguſt. in epiſt. ad Hieronymum.

Facit iam deinceps Brentius, quod facere ſolent qui malas cauſas defendendas ſuſceperunt, & conſarcinatis è ſcriptis Gregorij Nazianzeni, Baſilij, Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam Cardinalium & legatorũ ſedis Apoſtolicæ, qui præſidebant in cõcilio Tridentino, quibuſdam ſententijs cõtra vitam & mores corruptos Epiſcoporum, & eorum qui ſedent ad Eccleſiæ gubernacula, quandoquidem alia ratione non poteſt, vel hac ſaltem ordinem Epiſcoporũ & Sacerdotũ in odium, inuidiam, & contemptũ omnium adducere conatur: quod in cauſa ſuę diuiſionis defendendæ facere, ſemper hæreticis viſitatum fuiſſe, in quadam epiſtola ſcribit Auguſtinus. Cur autẽ non à Paulo potius exorſus es Brenti, quàm à Gregorio Nazianzeno? quò ſiciam inde à Pauli temporibus nunquã Epiſcopis præſtò Spiritũ ſanctum adfuiſſe, demõſtrares. Nam & ipſe de ijs qui ſuo tempore Dei regebant Eccleſiam, ad eundem propè modum queſtus eſt. Cùm.n. dixiſſet, Spero me Timotheum citò mittere ad vos, vt & ego bono animo ſim, cognitis quæ circa vos ſunt, ſubiunxit eueſtigiò. Neminem .n. habeo tam vnanimem, qui ſyncera affectione pro vobis ſolicitus ſit. Mox & rationem addidit: Oẽs.n. inquit, quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ IESV Chriſti. Vides quod eadem fere fuit Pauli de ſuis collegis querimonia. Neq́ tamen ideò tales oẽs fuerunt, qui cum Paulo tum erant. Erat.n. cum eo Lucas & Epaphroditus, Clemens, & alij nonnulli, quos conſtat non quæ ſua ſunt, quæſiuiſſe, ſed quæ IESV CHriſti: ſed quia

Hæreticorum mos eſt de cleri vitijs & abuſibus libenter loqui.

Aug. 137. epiſt.

Etiam ætate Pauli Clerus non caruit vitijs.

Philip. 2.

2. Timoth. 4.

plures,

1. Timoth. 1.

plures eiusmodi fuerunt in eius societate, nimirùm Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc seculum: Hymenæus, Alexander Ærarius, qui multa mala ei ostenderat, & alij, quorum

Philip. 1.

in hac ipsa meminit epistola, qui ex contentione CHristum annunciabant non syncerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis eius, ideò, qui scripturæ mos est, dixit de nonnullis, tanquam de omnibus, quemadmodum etiam Hieremiam fecisse legimus: A minore

Hier. 6.

vsque ad maiorem, inquit, omnes auaritiæ student, & à Propheta vsque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus: quia tales erant etiam Pauli temporibus non pauci verbi ministri, num eis propterea Spiritus sanctus defuit? num ideò iugum eorum fuit ab omnibus excutiendum? Non ita docuit Apostolus: sed cùm quæstus esset de ijs, qui CHristum ex contentione prædicabant, non syncerè. Quid enim, inquit, dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Qui tum annunciabant Christum, faciebant id animo minimè Christiano: nihil enim aliud spectabant, quàm vt capto victoque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex Euangelij profectu magis illi conflatent odium, & eum in vitæ suæ discrimen adducerent. Neque tamen ideò Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunque tandem occasione CHristum per eos annunciari gaudebat. Huius exemplum imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potius cum Paulo, si vel per occasionem Christus esset annunciatus, quàm tot virorum doctorum sententias coaceruares, quibus, quorum opera fit vt CHristus annuncietur, eos in odium &

Deterior olim Ecclesiæ status, quam hodie Colloquia de Religione patribus improbata.

contemptum adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazianzeno profers & Basilio, de vestris hi scribunt, hoc est, de hæreticis, non de Catholicis Episcopis. Fuit enim idem propè tunc, qui nunc est Ecclesiæ status: quin deterior etiam, quàm sit hoc nostro seculo, cùm non aulæ tantum & ciuitates infectæ, verùm ne ipsi quidem Reges & Imperatores ab hæresi fuerint intacti. Sicut igitur subinde nunc instituuntur Colloquia, sic illo quoque tempore

Gregor. in epist. ad Procopium.

Basil. epist. 70.

fuisse factum, etiam ante Gregorium questi sunt Athanasius, & Hilarius. Tales igitur Synodos siue congressus deinceps fugere se velle, scribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, quæ proximè sequitur epistola, scribat Basilius. Vnum iam crimen est, inquit, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ splendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium, sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem in

Quod nunc fit ab hæreticis, olim quoque factum.

acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spirituali vacant, nulli amplius Christianorum cœtus, nulla amplius doctorum præsidentia. Cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres, hymnodiæ nocturnæ non habentur. Nobis iam dicere licet, quod in hoc tempore non sit neque Princeps, neque Propheta, neque Præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium. Quæso te Brenti, quos hic notat Basilius? vosne, an nos, qui per Dei gratiam sumus Catholici? Quid nobis grauius crimen obijcitis, quàm quòd paternas traditiones diligenter obseruamus? Deinde qui sunt alij quàm vos, apud quos altaria spirituali cultu vacant, apud quos cessarunt doctrinæ salubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud quos neque oblatio est, neque incensum, neque locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium: apud quos ipso etiam sacrificij nomine nihil est abominabilius? Vides igitur quod de vestris hæc maioribus, non de nostris scripsit Basilius: quodque sicut anteà semel & iterum, sic & nunc testimonium ipse contra te produxisti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Ecclesiastica historia, demus tibi hoc erratum fuisse à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo consequetur, quàm verum esse quod Petrus à Soto scripsit Ecclesiam totam, non autem singula eius membra: falsum autem esse quod asseris tu, singula Ecclesiæ membra certam habere promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & gubernationis Spiritus sancti. Certè neque Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neque nos in ea sententia sumus, vt putemus errare nõ posse, si quis successit Episcopo Catholico: quin si quod à suis antecessoribus sibi traditum per manus accepit, id ipse non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffitemur. Non enim satis est in locum Episcopi Catholici successisse, nisi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus successisti, retineas. At vos Brenti, quo iure, quave iniuria successistis in Ecclesijs plerisque Sacerdotibus Catholicis, neque tamen proptereà vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina, recessistis, neque Patrum nostrorum, qui ijdem & vestri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis nos discedere nolumus, per summam iniuriam grauissimum nobis idololatriæ crimen obijcitis: haud aliter atque Catholicis olim Arrianos fecisse scribit Basilius. Quæ verò proferuntur ex Bernardo & alijs, qui de corruptis moribus nostris nostro seculo scripserunt, vtinam ea refellere liceret, sed veriora sunt pleraque de multis, quàm vt refutari queant. Verùm

Semper in Ecclesia bonis permixti mali.

(quòd aiunt) ab ouo tibi Brenti, exordiri licebat. Nam ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem sit eorum qui præcesserunt, & qui sequuti sunt Christum natum Ecclesia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubiò: temporum tantùm discrimen, fides fuit prorsus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui iam

Genes. 4.

venit Messiam credimus. Quamobrem si vel à primo parente nostro sumas initium, cum is duos filios habuerit, alterum fraterna cæde manus suas contaminasse reperies. In arca verò

Genes. 9.

Genes. 29.

sua cum tribus tantùm filijs suis fuit Noë: quorum tamen vnus tam fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere sui patris, & eum habere ludibrio veritus non sit. Abraham & ipse duos habuit filios, quorum reprobus alter eijci vnà cum matre sua iussus est. De liberis

Malach. 1.

Genes. 49.

autem Isaac nónne dicit Dominus per Prophetam: Iacob dilexi, Esau autem odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitium vnus ex filijs designarit, ex Genesis libro quàm ex nostra commemoratione te cognoscere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ære paruo fratrem suum Ioseph vendidissent, quantum in ipsis erat, eum perpetuæ serui-

tuti

tuti mancipaurnt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim silentio prætereamus, quæ de Heli, deque Samuelis filijs narrat historia) quot & quâtis sceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem Regum historia videre licet. Quid verò faciunt aliud sancti Prophetæ ferè omnes, quàm quòd sui quisque seculi mores perditissimos accusat? in quos ita sæpè grauiter inuehuntur, vt neminem superesse dicant, qui non declinauerit, qui non auaritiæ studeat, qui non dolũ faciat.

Gen 37. 1. Reg 2. In secunda Regum.

Quid autem nato CHRISTO, num esse vitia desierunt? Elegit ipse sibi Christus duodecim, vnus ex eis erat diabolus. Elegerunt septem diaconos Apostoli, fuit vnus ex eis longè spurcissimus hæreticus. De Paulo iam diximus, quemadmodum is questus fuerit, neminem habere se, qui germanè de grege foret solicitus, quòd omnes quæ sua sunt, quærerent, non quæ Iesu Christi. Vetus itaque fuit hic rerum status Brenti. A borbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt, & sicut huius seculi sapien quidam dixisse fertur, plures mali. Quod ipsius dictum etiam æterna sapientia comprobauit, cum diceret: Multi sunt vocati, pauci verò electi. In cœlum conscendas oportet, si vis locum, vbi nulli sunt mali, reperire, quanquam & ex illo ceciderunt Angeli. Quod si qui seruiunt Deo, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum. Ante bis mille annos dictum est hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum esset, & est nunc quoque verius, quàm vellemus. Quid igitur? Num propterrà dicemus, ex quo tempore conditus est orbis ad huc vsque diem, non fuisse Spiritum sanctum in Ecclesia, quòd semper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui præsidebant, fuerunt sæpe mali? Absit.

Ioan. 6. Act. 6. Phil. 2. Matt. 20. Iob. 4.

Quin propter hos malos, non propter vos iustos venit Christus in mundum: neque sic semper in Ecclesia mali fuerunt, vt non essent illis boni quoque permixti: qui licèt essent numero pauciores, sæpè tamen eorum causa Deus etiam malorum est misertus. Et ipsi mali quemadmodum anteà scripsimus, quamuis non haberent spiritum quo ipsi sancti essent, habebant tamen spiritum quo sanctos alios facerent, siue sacramenta ministrando, siue Dei verbum prædicando. Fatentur antè hoc etiam tui Brenti (si modo tuus est Philippus) non modo Catholici, quòd fieret incerta fides, si vis Euangelij & sacramentorum penderet ex dignitate ministrorum cum Euangelium & sacramenta efficacia sint propter promissionem Dei nõ propter ministri personã. Reuocat mentes nostras & fidem nostram Christus à persona ministri ad sese, inquiens. Qui vos audit, me audit, quasi dicat. Nec Euangelium est vestrum, nec opus vestrum est saluos facere auditores, sed Dei opus est, qui hoc mirabili modo sparsa voce Euangelij colligit sibi æternam Ecclesiam. Hoc vestri dicunt Brenti.

Mat. 9. Mali etsi non habent in Ecclesia spiritum, quo ipsi sancti sint, habent tamen spiritum ad alios sanctificandos. Phil. 17. in locis communibus. Luc. 10.

Quorsum igitur attinet sic nobis exprobrare peccata nostra, quasi verò vos non sitis grauioribus flagitijs cooperti? Sed audi quid scribat de vobis, qui versatus fuit multis annis inter vos, nec valdè nonnullis visus est alienus à doctrina vestra, ità vt quasi vulgò diceretur illud. Aut Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmizat. Audi quid de vobis dixerit, Erasmus Roterodamus: Vos, inquit, strenuè clamatis in luxum sacerdotum, in ambitionem Episcoporum, in tyrannidem Romani Pontificis, in garrulitatem sophistarum, in preces, ieiunia & missas: nec ista purgari vultis, sed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, sed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt melius dicam, triticum euellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab assuetis recedamus? circumspice populum istum Euangelicum & obserua, nũ minus illic indulgeatur luxui, libidini, & pecuniæ, quàm faciunt hi quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostẽdam, qui facti sunt seipsis deteriores. Et post pauca: Nunquam eorum Ecclesias sum ingressus, sed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo spiritu afflatos, vultibus omnium iracundiam ac ferociam miram præ se ferentibus. Sic, opinor, discedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum concionibus quenquam fundentem lacbrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Et iterum nonnullis interiectis: Circumspice mihi sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Et hos habent etiam in delitijs, tantum abest vt vitent. Apostoli quò magis vacarent Euangelio, aut abstinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas, vertebant in sorores. Nunc floret Euangelium, quòd sacerdotes & monachi contra certè leges humanas, contra professionem suam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circumspice, num castiora sint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas fabellas tibi possim referre, si liberet.

De Lutheri sicta Erasmi testimonium. Eras. in epistola in pseudo euangelicos.

Profert autem in epistola, quam scripsit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt, inquit, honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castiùs colere coniugium quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet: cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima, rũm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. Noui sacrificum virum alioqui probum, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse similia permulta de monachorum & monacharum coniugijs referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio. Quid alibi compertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, istis Euangelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cùm miserum, tum graue) non posse viuere sine vxoribus? quas tam multi ob leuiores causas aut nõ ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophem comicam. Vbi

Aliud Erasmi testimonium.

Tc cootin-

contingit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quàm tot mala non possint excutere? vnde tãta carnis rebellio in ijs, qui se iactant agi spiritu Christi? Et in eadem epistola: Sacerdotem, inquit, Basileæ virgis cæsum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando desierit concionari? Istius erat professionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portã cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se postea quã se illi sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Quid de tota secta dixerit, non referam. Et iterum in epistola in pseudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquàm felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas. Mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterum: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in

Idem in hyperaspiste secundo.

maius & melius, & optimus quisque se illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuissimus quisque amplectitur. Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri vt peccare desinant, sed vt

Geor. VVicelius.

peccent impunitiùs. Sic ille, fenestram ad omnem nequitiam aperuisse vestrum? Euangelium iudicauit. Possem hic ex Gregorio quoque VVicelio viro non vulgari doctrina prædito nonnulla referre: sed quoniam is cùm fuisset anteà blasphemus, persequutor & contumeliosus, misericordiam Dei consequutus, ex persequutore tandem Apostolus, & ex Lutherano factus est Christianus, minus apud vos ponderis habiturum est eius quamlibet verum testimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis esse prolixior. Extat libellus eius qui

Lutherus testatur suos Catholicis deteriores esse.

inscribitur, Retectio Lutherismi. Ad eum vos remitto, cuiusmodi sint sectæ vestræ mores, ibi verissimè scriptum reperietis. Sed irrefragabile testimonium Islebiensis idoli vestri non possum, quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam, causam dicere non potestis, præsertim cùm Dei verbum non aliud agnoscatis, nisi quod ab illo scribitur. Audiatis igitur Deum vestrum loquentem: Mundus, inquit, in dies fit deterior. Sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immo-

Luth. in Postilla super Euangelium Dominic. primæ aduentus.

desti & indisciplinati, multóque deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco suos increpans, decies eos esse dicit Sodomitis peiores. Habesne quod ei possis contradicere cuius verba nihil aliud sunt iudicio vestro, nisi verba Dei? Si mentiri potest Deus vester, mentiri potest hæc scribens de vobis Lutherus: qui nusquam scripsit veriùs, quàm vbi quem fru-

Et in veteri, & in noua lege iudicium de religione penes sacerdotes fuit.

ctum attulerit doctrina sua, planum fecit orbi vniuerso. Qua fronte igitur audet Asotus iste Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui sunt Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, & eos reijcere, quorum hoc proprium semper in Ecclesia fuit munus, in cuius possessione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin si spectes Iudæorum etiam sacerdotes, plus quàm his totidem alijs annis. Nam ex quo tempore sacerdotium Iudæorum sumpsit originem ad hunc vsque diem, nunquam apud omnes eos, qui vel in venturum, vel in eum qui iam venit, Christum crediderunt, penes alios quàm penes Episcopos & sacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit potestas. Quamobrem nihil est Brenti, quòd nobis iudicandi potestatem hanc adimas, quòd non sumus omnes absque crimine, cùm nihilo sint vestri nostris meliores: quin si vestro idolo credimus, multis etiam partibus deteriores. Quod si scriberet etiam nullus, res tamen ipsa clamat. Possem historiam tibi proferre

Flagitia non rara ministrorum noui Euangelij.

Brenti, de quodam, qui cùm trium superstitum vxorum esset maritus, à vestris tamen magno cum applausu fuit exceptus, & in pretio habitus, ob hoc solùm, quòd contraria Christianæ fidei, Lutherana vestra dogmata in vulgus spargebat. Possem & alium in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama, quòd è schola carnificis profectus, itidem non vnius vxoris esset maritus. Quamuis autem vnam secum tantùm adduxisset vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter scorta nihilominùs perpetuò volutabatur, vxore etiam inspectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium: fuit tamen habitus præclarus & idoneus cùmprimis Euangelij vestri minister. Sic autem iam hoc est moribus receptum apud Euangelij vestri præcones, simul vt duas aut tres vxores habeant, vt iam pro crimine propemodum non habeatur, ac modò non in laude ponatur. Possem & carnificem pastoris apud vestros officio functum recensere. Et hos tu tales Ecclesiasticæ doctrinæ iudices vis esse potiùs, quàm qui sunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati? Et intereà nostra nobis obijcis peccata, nihil veritus, ne tibi

Matth. 7.

quoque dicatur illud ex Euangelio: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, sine eijciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita eijce primùm trabem de oculo tuo, & tunc vi-

Luc. 6.

debis eijcere festucam de oculo fratris tui.

Hic iterum te pientissime Rex appello, cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, co-

Ad Regem apostrophe, perstringens Vergerium.

ram quo se doctrinam illius defensurum obtulit. Si locum hunc defendendum coram te susciperet Vergerius, quandoquidem non sic in pietatem & sanctitatem, sicut in loca, sedésque maiorum nostrorum successimus, non esse nos idoneos Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, quem hic esset accusaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio præterquàm tuo, & à

Reges Poloniæ eligunt Episcopos regni.

Canonicis eliguntur, & à Pontifice Romano confirmantur Episcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat Pontifex, nisi quos tu nominaueris: vt quæcunque crimina iaciuntur in Episcopos siue sint vera, siue falsa, non in alium quàm in teipsum iaciantur? Cuius enim nisi tua culpa sit, vt Ecclesiasticæ doctrinæ nos idonei iudices esse non possimus, si verum est quod de nobis scribit Brentius, quodque se defensurum offert Vergerius? Nam si vel suo iudicio Canonici eligerent, vel suo iudicio Pontifex Episcopos constitueret, iustam tamen videri possent habere causam Brentius & Vergerius, vel Canonicos, vel Pontificem insectandi. Nunc cùm tuo ferè solius iudicio fiat Episcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, nisi vt tibi insultaret? vt populi contra te seditionem excitaret:

cuius operâ in regno & adiunctis illi terris imperio tuo subiectis, tales Episcopi constituti sint, qui doctrinæ Ecclesiasticæ Iudices idonei esse non possint? Verùm nos etsi non successimus oês in pietatem & honestetem maiorum nostrorum, quoniam temen in eorum doctrinam successimus, à qua Brentium & Vergerium cum suis discessisse certum est, vel hoc satis esse debet pijs omnibus, vt nos Ecclesiasticæ doctrinæ Iudices agnoscere non recusent.

De loco. Matth. 16

Tractat deinde locum Euangelij de portis inferi Brentius, & negat Episcopos siue Prælatos (vt ipse vocat) Ecclesiam illam esse, aduersus quam portas inferi nun præualituras dixit Christus. Iam enim demonstratum est, inquit, quòd præualuerint: cùm tamen eius nihil demonstrauerit. Sperare se deinde dicit, pios aliquot viros inter Episcopos inueniri, quibus Asotica impudentia & impietes vehementer displiceat. Est ite Brenti displicet pijs omnibus vehementer Asotica ista vestra impudentia & impietas, qui contra manifesta scripturæ verba legem ab alijs, quàm à sacerdotibus requiri, doctrinæq; religionis alios quàm sacerdotes & Episcopos Iudices esse vultis. Petri verò à Soto pietas probatur vehementer pijs omnibus, qui sicut alijs de rebus, ita de hac quoque non eliud, quàm quod verbo Dei consentaneum est, docere videtur. Pergit postea Brentius, ac pios Episcopos, quod ad priuatam eorum personam atinet, membra quidem Ecclesiæ, non autem ipsem totam esse dicit Ecclesiam. Quod verò ad publicum eorum officium attinet, ministri sunt, inquit, Ecclesiæ, non Domini. Non est Brenti, priuata persona Episcopus: Petrus, Paulus, Andreas, priuatæ personæ sunt: Episcopus præterquam quòd publicum in Ecclesia reconciliationis ministerium gerit, in hoc quoque sustinet personam publicam, quòd mandatum est illi à Deo munus pascendi oues, & Ecclesiam Dei regendi. Intereà temen illud tibi concedimus, quòd si sint vnius prouinciæ vel nationis Episcopi, non rectè dicantur totem Ecclesiam repræsentare sed illius tantùm prouinciæ vel nationis Ecclesiam, vbi sunt vnum aliquem in locum congregati. Cæterùm vbi conuocatur Oecumenicum Concilium, quicunq; veniunt ad illud ex toto orbe acciti Episcopi, etiamsi non omnes conuenerint, quòd alij morbis, alij sint alijs ceusis impediti, qui tamen præsentes adsunt è singulis prouincijs & nationibus, eos totam Ecclesiam repræsentare, dubium non est. Quod etiam Augustinus non obscurè videtur indicare, cùm plenarij Concilij sententiem totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in Concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos, decem & octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontifex Canonum Nicææ habitorum decreta, quo trecenti tantùm decem & octo Episcopi conuenerant, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constitute. Quin & in octaua Synodo, quæ quarta fuit Constentinopolitana, sic Photium Bachaius ellocutus esse legitur: Loquere Domine Photi, totus mundus hic est, totum mundum vocauit Synodum Oecumenicam. Quamobrem & quæ constituuntur in tali Synodo, totius mundi constitutiones rectè vocari possunt, cùm eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Christianum, ligetur. In prouinciali non item: non enim ligantur Synodi prouincialis decretis, nisi qui sunt eiusdē prouinciæ. Quam etiem ob causam à Gratiano scriptum esse legimus: Episcoporum Concilia sunt inualida ed definiendum, & constituendum non aūt ad corrigendum. Corrigi mores possunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fide constitui quicquam non potest. Mores enim habent suos cuiusque prouinciæ & netionis homines: qui quemadmodum corrigendi sint, nemo scire potest melius, quàm qui sunt ex eadem prouincia. Fidem autem suam peculiarem non habet vlla diœcesis aut prouincia, sed Catholici vocemur omnes. Sicut de vna Ecclesia Catholica, sic de vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire, nisi vbi simul omnes ex omnibus totius orbis Christiani prouincijs conuenerint Episcopi: qui postea quam vnum aliquem in locum congregati sunt, tota Ecclesia conuenisse dicitur. Legimus in libris Regum post descriptam illem magnifici templi à Salomone fabricetionem hæc verba: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israël ed Regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent aream fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò post Conuertitq; Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum, omnem Ecclesiam Israël stetisse dicitur, cùm anteà maiores natu tantùm Principes tribuum, & Duces familiarum commemorati fuerint. Quid aliud ijs verbis indicatum est, quàm quòd illi repræsentabant omnem Ecclesiā? nam reliquus ferè cœtus omnis ex primarijs pendere consueuit. Tales itaq; cum sint Episcopi, quos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei, quemcunq; tandem in locum ex orbe Christiano vniuerso congregati fuerint, tota Ecclesia conuenisse dicitur, quandoquidē hi conuenerunt, quorum Deus ministerio gubernat Ecclesiam: quam etiam ob causam Ecclesiæ ministri vocantur: quod nomen etiam Regibus & Principibus tribuit scriptura. Nam & horum in rebus politicis ministerio Deus Ecclesiam gubernet: qui temen & ipsi non arcentur à Synodis, imò vocari consueuerunt à Pontifice, præsertim quoties de ceusa fidei disceptatur, cùm habeant & ipsi suem in synodis functionem. Si quos enim tanquam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit sententie sacerdotum, eorum doctrina reprobeta, debent esse Principes, præ cæteris eutem Imperetor, eiusdem sententiæ & ordinationis cùm sacerdotum auctoritate, sicut in epistola sue scripsisse Iustinianum, paulò antè commemorauimus: vt externa disciplinæ contra tales vtentur, quodq; fuerit ab Episcopis constitutum, exequutioni mandandum curent.

Episcopi non priuatæ personæ, eo quòd collecti totam Ecclesiam repræsentant.

Aug. li. 1 cap. 18 de baptismo paruulorum contra Dona. li. 5. Atha. epist. de synodis Arimini & Seleuciæ congregat.

Leo epist. 24

Octa. Syn. actione 5

Distin. 18 cap. 1. Ecclesia dicitur conuenisse, quia totam Ecclesiam ipsam repræsentantes.

3. Reg. 8.

Acto. 20.

Ecclesiæ ministri dicuntur magistratus Ecclesiastici, item et politici.

Quod autem ait Brentius, Episcopos Ecclesiæ seruire debere, non iuxta suum ipsorum arbitrium, non iuxta fictitias traditiones, sed iuxta certum & verum verbum Domini sui scripturis propheticis & Apostolicis comprehensum: iteque si hanc regulem verè sequuntur, tunc nec Spiritus sanctus eis deest, nec errant: quòd si hanc regulam & metam transiliunt, non aliud reliquum est, quàm spiritus ignorantiæ, cæcitatis, & erroris, &c. Quid si faci-

Brentius Episcopos verbo scripto vult alligatos esse.

Responsio.
Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, penes Magistratus Ecclesiasticos esse de sacris iudicium atq; sententiam.
Leuit.10.
Deut.17.
Ibid.21.cap.
Ezech.44.
Agge.2.
Malach.
1.Cor.12.
Ephe.4.
Act.20.

ant hoc Episcopi Brenti, neqnetamen facera vobis videantur? Quæso te, qua de re nnne agitur? nónne iuxta verum & certum verbum Domini oostri scripturis Propheticis & Apostolicis comprehensum docemns? Vis audire scripturas propheticas? Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Præceptum, inquit, sempiternum est in generationes vestras, vt habeatia scientiam discarnendi inter sanctum & prophanum, inter pollutum & mundum doceatisque filios Israël omnia legitima mea. Cui dedit hie Deus discernendi, cui docendi facultatē? Nónne Aaron & filijs eius sacerdotibus? Rursus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguom apud te iudicium esse perspexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedent Sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt ministrent ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eorum omne negotium peodebit. Ad verbum, inquit, Sacerdotum omne negotium pendebit. Audi & Ezechielem: Sacerdotes, inquit, Leuitæ filij Zadoc, populum meum doeebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis: & cùm fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabunt, &c. Potuitne dici quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, Sacerdotes iudicabunt non Reges, non quicunq; tandem laici, sartores, sutores, agricolæ. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, Sacerdotes legem noo Principes. Sic & Malachias: Labia Sacerdotis custodiēt scientiā, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hęc nō sunt scripturæ propheticæ? Vis & Apostolicas audire? Quosdam quidē, inquit Paulus, posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores. Nunquid omoes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Et alio loco: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios antem Pastores & Doctores. Vides quemadmodum hie officia distinxerint? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, Et hic Episeopos esse positos dicit ad ragendam Ecclesiam, non Principes multò minus mercatores aut sordidos aliquos opifices. Nónna iam intelligis Brenti, nos iuxta verum & certum verbum Domini nostri scripturis Propheticis & Apostolicis comprehensum, Ecclesiæ seruire? Tu contrà, quod adfers Dei verbum, quo requirere legem ex ore Principis aut laici, populus iubeatur? quo docendi legem, quo iudicandi de doctrina religionis potestas illi permittatur. Intereà tamen cum eiusmodi nihil proferas, te videri vis, tuosq; qni iuxta Dei verbum Ecclesiæ seruiant: nos ab eius possessione repellis: cùm tamen nemo sit qui gratius Dei verbum quàm vos oppugnet. Cæterùm vtrùm ad scripturas tantùm, an ad traditiones quoq; Deus Ecclesiam suam voluerit alligatam, alius erit ea de re dicendi locus magis oportunus.

Brentius Ecclesiam fingit inuisibilem.
Matt.16.
Responsio.
Phil. in locis communibus, & in c.8. ad Rom.
Mat.18.

Quòd autem horrendum esse dieit Brentlus, quòd scribit Petrus Ecclesiam, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilem esse: nec ex eslectione Dei, aut vera fide & eharitate internis pendere, vt quis ad Ecclesiam pertineat: qoia est qui tenebras huius Asoti mirari satis queat? scilicet idæam nobis quandam fingit Platonicam, dum visibilem Ecclesiam esse negat. Atqni concedunt hoc etiam tui Brenti, qnòd cœtus vocatorum Eeclesia sit visibilis: nae alibi sint electi, nisi in hoc cœtu visibili. Nisi fortè tuus nō est Philippus, qui manifestū esse, dicit esse aliquā visibilem Ecclesiam Dei. Cùm. n. dicit Christus, Dic Eeclesiæ: deducit nos ad visibilem cœtum, à quo neque Caluinus dissentire videtur. Verùm & hac de re suo loco tractare malumus, cùm de Ecclesia sermo nobia erit.

Cap.8. Institut. De lxo
Matt.18.
Vbi sunt duo vel tres.
Missam de Spiritu sancto ridet Brentius.
De Missæ ceremonijs.

Profert deinceps Brentios & illum Euangelij locum: Vbi sunt duo vel tres congregati In nomine meo, ibi sum in medio aorum, & eum ad Ecclesiæ Prælatos pertinere negat. Primùm enim, inquit, non simpliciter dicit: Vbi sunt duo vel tres congregati. sed addit, In nomine meo. Non conuenitur autem in nomine Christi, si verbis tantùm iactetur Christus & gloria Christi. Hactenus verè, sed contra vos ipsos Brenti. Qui sunt enim alij, qni verbis tantùm iactant Christum & Euangelium, & gloriam Christi, præter nos? Vbi ergo duo vel tres vestrum, quin & duo aut tria millia vestrum congregata fuerint, ibi non esse Christum certum est, cùm non sitis in Christi oomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Christi, si initio conuentus cantetur Missa da Spiritu sancto. Quam hie audio blasphemiam? Scilicet non est inuocandus Spiritus sanctus, quando conuenitur in nomine Christi? At talibus, inquit, moribus & cæremonijs pellitur potius, quàm innocatur Spiritus sanctus. Quos tu mores narras? Quas eæremonias? Nns quidem neque moribus, naque cæremonijs alijs vtimur, quoties tremendum Dao sacrificium offerimus, quàm quihus vsi sunt sancti patres nostri iam inde à mille quingentis annis. Quamnis enim successu temporis accesserit precum nonnihil, & pleraqoe ad decorem addita sint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tameo ipsa nihil est mutatum. Subiungit, Non conuenire in nomine Christi, si conuenerint impœnitentes. Hoc vt verum esse concedamus; qui sunt impœnitentes isti, nisi vos? Quod est enim aliud impœnitentiæ peccatum, nisi peccatum in Spiritum sanctum? quod vos non modò committitis ipsi, verumetiam alij vt committant, auctores astis: dum nec auditis Ecelesiam ipsi, nec ab alijs audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apostolus, contemnitis, & contemni iubetis. Ac tantùm abest vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum vestrum prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti, qui formulam iurisiurandi typis excudi curauit, quo pontifici fidem suam obstrinxerat, eoi non modò tanquàm Episcopus, verùm etiam tanqnàm vnus ex eius clientibus & ministris, subiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iusiurandum Deo datum fregerit, effert se magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari, perfidiamq; suam orbi testatam facare vniuerso. Fecit hoe & is, cuius verbum tanqnam Dei verbum accipitis, Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla contra

Peccatum impœnitentiæ, sed peccatum in Spiritum sanctū apud quos propriè.
Vergerij impudētia
Lutheri peruicacia.

fidem

fidem Deo praestitam, & iureiurando firmatam, sibi monachus monacham copulasset, non modò non eum flagitij pœnituit, verumetiam incestum suum sacrilegum ausus est honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoq; multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt, non grauatim tibi Brenti assentimur, quòd in eiusmodi alius potius, quàm in Christi nomine conueniant. quibus grauis etiam illa Prophetæ comminatio metuenda est: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici sumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire nõ imus inficias, sed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prædicamus peccata nostra, nõ modò non gloriamur in malitia nostra, sicut à vobis fit: verùm subinde quæ mala patrantur à nobis, ea detestamur: atq; vtinam tam facilè cauare nobis ab illis possemus, quàm sępè nobis ex toto corde nostro displicent: quamq; frequenter Deum precamur, vt infirmitatis nostræ memor, ea clementer nobis remittere dignetur.

Lutheri pertinacia.

Esai. 5.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Christi, qui hoc vnum præcipuè agunt, vt consulant potiùs dignitati, opibus, gloriæ, otio & voluntati prælatorum ex traditionibus non scriptis, & ex somniis monachorum, quàm saluti Ecclesiæ ex verbo Domini, & è scripturis Propheticis atq; Apostolicis. Quo quisque animo conueniat, Deo soli, qui scrutatur corda & renes, cognitum est. nec minùs ista verè de vobis, quàm de nobis dici possunt. Nisi fortè quod attinet ad non scriptas traditiones, quas reiecisse semper hæreticos, mordicus autem tenuisse Catholicos constat (quod suo loco, si Deus volet, docebimus) eas nos amplecti fatemur. Somnia verò Philippi sunt vestri Melanchtonis, & ea diuini quiddam habere credunt eius discipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obijcias. Incipit nunc docere Brentius, quando conueniatur in nomine Christi: Tunc, inquit, verè conuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt qui Christum vera fide complectuntur. Quid autem Brenti, si Christum vera fide se complecti dicant, qui quàm longissimè ab eo absunt? Tuos tu putas esse, qui Christum vera fide complectantur: ac nos persuasum habemus, quandoquidem Christiani vocamur, non Lutharani: & quod vocamur, id esse pro virili nostra contendimus, nos esse potiùs quibus id verè competere queat. Arrogant autem sibi hoc Zuingliani quoq;, arrogant & Anabaptistæ, arrogant & cœlestes Prophetæ, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè nõ priscorum solùm seculorum, verùm & nostri temporis hæretici. Quare si tunc verè conuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt, qui suo ipsorum iudicio Christum vera fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recensuimus, non minùs in Christi nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id vestrum esse vultis Lutharani: quandoquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Christum vera fide se complecti gloriantur. Addit Brentius: Et inuocant solum patrem Domini nostri Iesu Christi: quod est hoc nouum loquutionis genus, Inuocant solum patrem? Quid si inuocent filium? quid si Spiritumsanctum inuocent? iam eos non conuenisse dices in Christi nomine? An hoc est quod paulò antè dixeras, quòd non conuenitur in Christi nomine, si cantetur Missa de Spiritu sancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortassis aliquid cum Serueto commune habes, nisi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum non alium imitamur, non alium veneramur in sanctis, nisi Christum: ita non alium inuocamus in illis & per illos, nisi Christũ qui vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus istud mortis circumferrent, sicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergastulo solutis viuere & habitare persuasum habemus. Quamobrem Christum inuocamus in sanctis & per sanctos, siue qui nobiscum adhuc in terris degunt, siue qui cum Christo iam in cœlis triumphant. illum largitorem agnoscimus, his deprecatoribus tantùm vtimur. Qua de re copiosius in confessione Christiana differnimus, ad quam lectorem remittimus. Pergit Brentius: Atque conferunt inter se de vero Dei timore, de doctrina Ecclesiæ, & de alijs rebus necessarijs. Verum timorem non minùs habere se putat hæreticorum illa fæx, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex confictis traditionibus, sed è scriptura Prophetica, & Apostolica, quæ est cœlestibus miraculis confirmata. Talẽ aũt cœtum nemo potest vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ex eruditiõe, vel ex potẽtia, vel ex sapiẽtia iudicare. Possunt n. honestissimè vestiti, ac personę insignes, & doctissimi, & potentissimi, ac sapientissimi non fœdè tantum errare, verumetiam in doctrina æternæ salutis extrema cœcitate laborare. Quod scribis Brenti, Non ex humana ratione, concedimus: magis enim à Deo reuelatis credendum est, quàm rationi nostræ. Damus & illud, Non ex confictis traditionibus, modò ne veras excludas. Absit autem vt ab isto conuentu scripturas Propheticas & Apostolicas reiectas velimus, dummodò sana sit earum interpretatio. Cæterùm quid sibi volunt ea quæ sequuntur? Talem aũt cœtũ nemo potest vel ex vestitu, &c. Num inuisibilẽ eum esse vis? Nũ neq; vestes videri, neq; personas agnosci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non esse putas qui sint honestè vestiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel splendore generis, aut potentia vel sapientia cæteros antecellunt? Itáne non modò Sacerdotes & Pontifices, quia veste talari sunt induti, verumetiam reges & principes, virosq; doctos omnes (inter quos tu quoque non es indoctissimus) ab isto cœtu repellendos esse censes? ac sartores tantùm, sutores, zonarios, baiulos & reliquam fœcem vulgi, ei putas interesse vel præesse debere, vt illi conferant de doctrina Ecclesiæ, deq; ea sibi iudicium arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non esse quenquam, dico vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ab alijs rebus quas enumeraui, iudicandum. Quis hoc nescit Brenti? Nemini Spiritum sanctum talaris vestis impertit, multo minùs curta & scissa: sed nec oris dignitas, nec opes si adsint, participes, nec eadem si ad-

Obijcit Brentius contra Prælatos

Responsio.

Quid sit Brentio in Christi nomine conuenire.

Inuocari vult Brentius solum Deum patrem.

Christum in sanctis inuocamus.

Galat. 2.

Ephe. 3.

Qui Brentius velit conuenire in Christi nomine expenduntur singulatim.

Responsio.

fint, expertes nos faciunt Spiritus ſancti, quo ſapientes etiam & eruditi perſæpè deſtituuntur. Sed conatur tandem clariùs rem explicare: cognoſcendus eſt, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attulerint cœtus veſtri, vel ex eo quem recenſuimus initio, Sataniſmo, cognoſcere lector potuit: quem quidem Sathaniſmum veſtros iſtos cœtus peperiſſe manifeſtius eſt, quàm vt negare queatis. Nam ſimul vt vos licere vobis voluiſtis, ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano cœtus congregare, ſeorſum ab illo ſingulares quoſdam ſcripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alij quoque ſibi licere. Inde natus eſt is, quem nunc in Germania videtis, qui paulatim ad nos quoque ſerpit, Sataniſmus. Nunc fructus Brentius demonſtret. Quod, tunc, inquit, præcipuè fieri ſolet, cū ſpiritus, ſeu decreta eius iudicantur & exiguntur ad regulam ſacræ ſcripturæ, manifeſtè animaduertitur, quòd cū ea conueniant. At qui Brenti, gloriantur & Sacramentarij, gloriātur & Anabaptiſtæ, gloriantur & Seruetiani, gloriati ſunt olim & Arriani, & Macedoniani, & Neſtoriani, & Eutychiani, & alij ferè omnes hæretici, quòd ſpiritus, ſiue decreta cœtuum ſuorum iudicarent, & exigerent ad regulam ſacræ ſcripturæ, quodq; cum ea conuenirent: quam etiam ita ſibi ſolis arrogabant, vt eius poſſeſſione Catholicos & Orthodoxos omnes excludere niterentur. Hæretici nihilominus fuerunt, & ſunt, & erunt: non quòd ſcripturis non crederent, non quòd earum auctoritatem contemnerent, cùm nihil creparent aliud, quàm ſcripturas: verùm quòd Eccleſiæ non crederent, quòd Eccleſiaſticam traditionem itidem, vt vos nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem veram duobus ijs modis approbandam exiſtimabant: primùm diuini Canonis auctoritate, deinde Eccleſiæ Catholicæ traditione: non quòd Canon ſolus non ſibi ad vniuerſa ſufficiat, ſed quòd verba diuina pro ſuo plerique arbitrio interpretantes, varias opiniones, erroresq; concipiunt, atque ideò neceſſe fuit ſemper exiſtimatum, vt ad vnam Eccleſiaſtici ſenſus regulam ſcripturæ cœleſtis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonē ſecundum vniuerſalis Eccleſiæ traditiones interpretarentur. Hunc ſanctorum patrum noſtrorum morem, & nos Brenti libenter ſequimur, ac eorum nos veſtigijs incedere gloriamur. Verùm alius erit hac de re differendi locus. Proſequitur Brentius: Deinde, Etſi Chriſtus ſolet eſſe in medio eorum, qui verè in nomine ſuo congregantur, tamen non facit ex carne eorum ſpiritum, ſed relinquit in eis ſuas imbecillitates, quamdiu ſunt in hoc ſeculo, præſertim cùm non ponunt verbum eius lucernam pedibus ſuis. Qui poteſt ex lapidibus facere filios Abrahæ, poteſt etiam ex carne Brenti, facere ſpiritum: quod ſi facere viſum ei non ſit, poteſt tamen etiam carni ſpiritum ſuum vel ad inueſtigandam & denunciandam ſaltem veritatem impertiri, Niſi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul, Caiphas, Heliud, & alij, quos antè recenſuimus, quos propheteſſe tamen etiam inuitos demonſtrauimus. Intereà tamen verum eſt quod ſcribis, quod relinquit in eis ſuas imbecillitates, quādiu ſunt in hoc ſeculo. Verùm hę non impediunt, quò minùs veritas eis reuelari queat, præſertim in Oecumenico Concilio legitimè congregato. Non dubium eſt, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint præditi Spiritu ſancto, & cùm Hieroſolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Moſaicæ conuenirent, Chriſtus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari non poteſt, quin aliquid humani paſſi ſint, cùm ſe magno Gentium offendiculo ſubducerent propter Iudæos quoſdam à Gentium conuictu, quemadmodum Paulus ad Galatas teſtificatur; Petrum & Barnabam optimo animo feciſſe, quòd ſe ſubduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæſiuiſſe, quàm vt quamplurimos Chriſto lucrifacerent, dubium non eſt. Itaque non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin eiuſdem ſecum ſententiæ ſeptem alios doctiſſimos, grauiſſimosq; viros teſtem citat. Profert aliud exemplum è Nicæno Concilio: Nec dubium eſt, quin cum Patres Niceni Concilij definierunt, Chriſtum filium Dei ęqualem eſſe Patri eſſentia & maieſtate, Chriſtus fuerit in medio eorum: quia tum ſequuti ſunt non ſuas ipſorum opiniones, ſed ſententiam Spiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam. Libenter hoc tibi concedimus Brenti, ſed non concedebant Arriani, neq; concedunt etiam hoc noſtro ſeculo Seruetiani, quin & ex veſtra ſchola profecti Campani. Negabant enim, eos ſententiam Spiritus ſancti in ſacra ſcriptura traditam & patefactam ſequi: ſed quod vos obijcere nobis crebrò ſoletis, hominum tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Homouſij, quam tum proferebant Patres, in ſcripturis non reperiretur. Et certè ſcribit hoc Theodoretus, quòd ex non ſcriptis ſermonibus, piè tamen intellectis, Arriani fuerint damnati. Certè Athanaſius cùm produxiſſet Patrum traditiones, quas vos reijcitis: Ecce nos demonſtramus, inquit, iſtiuſmodi ſententiam à Patribus ad Patres, quaſi per manus traditam eſſe: vos autem noui Iudæi & diſcipuli Caiphæ, quos verborum veſtrorum Patres ac maiores demonſtrabitis? cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare poſſitis. Cuncti enim vos præter diabolum iſtius vobis defectionis à Chriſto auctorem auerſantur. Ille & olim vobis hanc impietatem inſeuit, & nunc vobis auctor eſt, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de cauſa, quàm quòd in eo concilio non quæ veſtræ factioni patrocinētur, ſed illa ſint ſcripta, quæ ab initio ipſi qui teſtes oculati & miniſtri verbi fuere tradiderunt. Fides enim quæ ſcriptis, decretisq; Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ. Hanc cùm aſſerere vellent beati Patres, iſtis verbis concipiendam putauerunt, condemnaruntq; Arrianam hæreſim. Vides quemadmodum is Patres, Eccleſiam, Traditiones obijciat Arrianis? De quibus quid alio loco ſcribat, audi: Iſta, inquit, omniū hæreſeō vltima, & nunc recens egreſſa, & anteambulo, & præcurſatrix Antichriſti, cui nomen eſt ab Arrio, doloſa, & vafra, cùm videret ſorores ſuas, cæteras, inquam, hæreſes, ætate grandiores publicè palamq; probroſas haberi, ſpeciem ſuam diſſimulat, & literarum ſacrarum vocibus quaſi honeſto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac ſatagit denuò intrare in Paradiſum Eccleſiæ, quò ſub ſpecie Chriſtianiſmi nonnullos ſeducat, vt credibilitate falſarum rationum

Cognoſcendum cœtus pius ex fructibus.

Qui fructus à Brentio requirantur. Non ſatis ad ſcripturæ regulam exigere omnia.

Fides duobus modis approbanda.

Luc 3.

Petrus & Barnabas Brentio erraſſe videntur.

Galat. 2.

Reſponſio.

Hier. in epiſt. ad Auguſtinum.

Iudicium Brentij de Niceno Concilio.

Reſponſio.

Theodor. li. 1. ca. 8. hiſt.

Athan. in lib quem inſcripſit Synodi Nicenæ, contra hæreſim Arrianam decreta.

Idem orat. 2. contra Arrianos.

Arriani ad ſcripturas vt nunc heretici prouocabat.

nondum persuasi, contra Christum sentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametsi subinde (inquit) serpentis more sursum deorsumque sese voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem Pharisæorum: Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant. & cùm eius animi essent, vt expectatum hactenus & iam præsentem Dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipsum tamen blasphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vtebantur, Cur tu homo cum sis, Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum sumus: ita quoque fucatus Arrius simulat se quidem de Deo loqui, cùm interponat verba sacrarum literarum, deprehenditur tamen ἄθεος, &c. Et iterum: Si igitur ea de causâ, quòd voculas aliquot sacræ scripturæ ab illis scriptas videant, arbitrentur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt cùm Iudæos nostri temporis videant legem, & Prophetas euoluere, vna cum Iudæis Christum abnegent. Forsitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis & legem, & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æstuant & garriunt, discant è scripturis, excogitatorem, inuentoremque hæreseon diabolum metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, asperso veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Arrio persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò melius falleret, suam ipsius hæresim subijciens. Ex his Athanasij verbis liquere cuiuis potest, quod scripturarum sententijs tanquàm velleribus quibusdam agni illius immaculati Christi obuoluebant se lupi Arrianici: & sicut Ambrosius alicubi dixit, per verba legis legem impugnabant, dum proprium sensum verbis legis adstruerent, vt suæ mentis prauitatem legis auctoritate commendarent. Contra quos Catholici traditiones Patrum, Ecclesiæque sensum & consensum opponebant, scripturas canonicas iuxta Catholici dogmatis regulas interpretantes. *Ibid.* *Amb. in c. 3. ad Tit.*

Ostendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, posteà iudicarent eos, qui Christum professi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid passi sunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioannes ipse Baptista approbauerat, nec Christus reiecerat. Et hunc eorum Canonem ab auctore Spiritusanctu profectum dubium non est. Quid enim in eo non piè, non sanctè constitutum est? Vtinam autem retineretur adhuc prisca illa disciplina, sed ea pridem luxata, per vos iam tandem prorsus est euersa. Quæ res causam dedit tot sceleribus & flagitijs, quibus ita nunc æstuat orbis Christianus vniuersus, vt vix vllo alio tempore magis refrixisse charitas, abundasse verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis est detestandum, quàm hoc, de quò verè dixit ille Poëta: *Brentius Nicænum Concilium reprehendit ob damnatã militiam.* *Responsio.*

Nulla fides, pietasque, viris qui castra sequuntur:
Venalesque manus, ibi fas vbi maxima merces?

Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorsus damnauerunt, sicut scribis tu: sed si qui solemnem pœnitentiam egissent, ad militiam secularem, cui semel iam renunciauerant, essent reuersi, non ita facilem illis aditum ad veniam esse voluerunt, sed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam esse putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipsorum verè paterna lenitas, ex ipsius Canonis verbis videre licet, quæ sic habent: Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstrauerunt, deponentes militiæ cingulum, postmodum verò ad proprium vomitum sunt relapsi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficijs militiam repeterent, hi decem annis post triennij tempus, quo inter audientes erunt in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum & speciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lachrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipsis, conuersionem suam, non simulationem demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: postmodum verò licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conuersionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nónne summa moderatione Patres hic vsi sunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur, qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui deposito semel militiæ cingulo, post actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendum esse censuerunt. *Can. 12. Nicen. Concilij.*

Cùm hanc posteriorem editionem adornaremus, legimus quæ scripsit ipse vir venerabilis Petrus à Soto contra eadem hæc Prolegomena Brentij, qui locum hunc expendens arguit inscitiam Brentij, qui Canonem hunc Nicæni Concilij parum intellexit: quo patres non militiam, sed abnegationem fidei damnasse, tantisque pœnis afficere voluisse scribit. Vidimus autem simul postremam pericopam Apologiæ Brentij, in qua sicut alios multos, sic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactę veritati cedere, mauult. Etsi autem nos in eodem in quo Brentius errore sumus versati, procul tamen absit à nobis, vt in eo persistere velimus. Quin eum libenter agnoscimus, & hanc Petri à Soto sententiam approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti sumus, cùm ijs argumentis, quæ profert in libro suo Petrus, tum Græcorum quorundam scholijs, quæ communicauit nobiscum, vir cum primis pius & doctus, ac insigni trium linguarum peritia præditus, Guilhelmus Seirletus, tum Protonotarius Apostolicus, nunc autem S. R. E. Presbyter Cardinalis. Illustrarunt enim Canonem Nicæni Concilij scholijs suis Theodorus Balsamon, Diaconus Ecclesię Constantinopolitanæ, & eiusdem bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè, Ioannes Zonaras. Libet autem vtriusque verba adscribere. Sic itaque loquitur Canonem hunc explicans Theodorus:

Ἐπεὶ τινες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρ-

τυρίαν ὥρμησαν. ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθέντες ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανών, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως, προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται ὀφείλοντες, τρία μὲν ἔτη ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν. δέκα δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μετὰ δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ πιστῶν, πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπιπτόντων εἰσίν, ἐνέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν τῶν ἐπιτιμωμένων ἐπιστροφήν. Hoc est, Quoniam nõnulli milites tẽpore persecutionis zelo quodã diuino permoti cingulos suos militares abiecerunt, magno quodam animorum impetu martyriũ subire parati. Paulò pòst verò dæmoniaca quadam impulsi pœnitentia, martyrij consilium abiecerunt, & infideles persequutores illos sequuti, pecunijs & alijs largitionibus (hoc enim significat quod Latinè dictum est beneficijs) priores militias suas recuperarunt, & ad proprium vomitum reuersi sunt: dicit Canon, quòd si & ij cum vera compunctione ad Ecclesiam accesserint, recipiantur, ita tamen, vt annos tres extra Ecclesiam foris stare, & audire tantùm diuinas scripturas teneantur: decem verò annis procumbere & stare retro amboni, & exire cum cathecumenis. Post hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verum interea tamen Eucharistiæ communione digni non habeantur, nisi biennium præterierit, sicus superiùs diximus: quandoquidem & ij sunt ex eorũ numero, qui voluntariè lapsi sunt. Cõcessit nihilominus Canon Episcopo potestatem pœnas mitigendi, pro eo, vt eum qui punitur, ex animo conuersum pœnitentiam agere viderit. Zonaræ verò verba sunt hæc:

Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀπορριψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὁρμήματι δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδειξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναι φησίν, ὡς δι᾽ ἐκείνης ἐπιρρωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακτησαμένων, ἢ βενεφικίοις· διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλοῦται τὰ χρήματα· διὰ δὲ τῶν βενεφικίων ἅπαν εἶδος χάριτός τε καὶ δεξιώσεως· δῆλον γὰρ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τότε ἀναστρατεύσασθαι ἠδύνατο, εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο, τοὺς οὖν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δεκαετίαν ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διατάττεται. Hoc est, De militãtib. Canõ hic disserit, de ijs, qui semel zonas abiecerunt, quæ militiæ fuerunt insignia, & impetu se quodam ad martyrium ferendum duci ostenderunt, quem etiam ob causam eos vocatos esse dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulsi sint, vt initium facerent confessionis fidei suæ. Quòd si facti eos posteà pœnituerit, & iterùm ad militiam priorem redierint, quam argento sint adepti siue beneficijs (per argentum significare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniam constat hoc manifestè, quòd nullus eiusmodi repetere militiam potuit, nisi priùs errori consensisset. Præscribit Canon talibus, vt posteaquàm tres annos inter auditores fuerint, sint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachus. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri sententiam confirmandam? quòd non propter militiam, sed propter negatam fidem, quam exorsi fuerant confiteri, postea quàm cingulum, quod erat insigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitũ redeuntibus tam grauis pœnitentia fuerit imposita? Manifesta sunt verba Zonaræ, quòd militiam talem repetebat nemo, nisi priùs errori consensisset, & ad priorem suum vomitum reuersus fuisset: Quis autem hic furor est? quæ cæcitas? quæ plus quam sataniea superbia? cùm non tantùm ratione manifeste comprehendas, verum & oculis ipse tuis videas, & modò non manibus contrectes perspicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquiescere, sed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitæ veritati reniti? Sed sic est hæreticorum ingenium, quibus nunquã persuaseris, ne si persuaseris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere licet, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hæreticorum omnium est superbia, qua impulsi citiùs dixerint:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,

quàm vt vel minimùm de sua quamlibet falsa sententia, quam semel tuendam susceperint, discesserint. Error hic nõ erat grauissimus. Humanum aliquid passus erat Brentius, si quod ipsum aliquando legisse dubium non est, id ei scribenti non statim succurrebat: verùm hæc tanta superbia, tãtaq; præfractæ mentis in errore sos tuendo pertinacia, non iam est humana sed sataniea. Nos verò non modò cedimus libenter agnitæ veritati, verùm agimus insuper gratias venerabili viri Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc nostrum detexit: nec tam errasse turpe, quàm errorem nostrum agnouisse, nobis honestum esse ducimus, cùm humanum sit errare diabolicum autem in errore perseuerare.

Tandem Brentius locum hunc ita concludit. Quare Christus non tradidit se simpliciter duorum aut trium, aut etiã plurium congregationi captiuũ. Sed videndũ est, num fiat congregatio verè in nomine Christi, & nũ iudicetur ex spiritu Christi, qui se scriptis Propheticis & Apostolicis patefacit. Quæ est hæc verborum petulentia? Quis dicit quòd se captiuũ alicui Christus tradat? Nos hoc dicimus Brẽti, quòd cùm sit veritas Christus, fallere nequit, neq; potest non præstare, quod semel est pollicitus.

Conclusio Brentij contra Synodorum authoritatem.

Responsio.

Audiuisti iam lector, huc & illuc vertentem se Brentium, dum Euangelij locum hunc tractat: Vbi duo vel tres, &c. & quo magis extricare conatur, hoc se magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodum explicet eundem hunc locum sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Christi nomine mortem gloriosam oppetijt, perinde tamen ac si viueret adhuc, sermonem suum ad nostri temporis hæreticos cõuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec se quidam vana interpretatione decipiãt, quòd dixe-

Cyp. de vero sensu illius Vbi sunt duo vel tres, &c.

Cypri tract. 3 de simplicitate Prælatorum.

dixerit Dominus: Vbicunq; fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores Euangelij atq; interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, sic vnius capituli sententiam scindunt. Dominus enim cùm discipulis suis vnanimitatem suaderet & pacem: Dico inquit, vobis, quoniam si duo ex vobis conuenerint in terra, de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cœlis est. Vbicunq; fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis sum. Ostendens non multitudini, sed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs posuit, cõcordiam pacis antè præmisit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt. Cùm hæreses & schismata postmodùm nata sint, dum conuenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atq; originem reliquerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, vt ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licèt collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licèt sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis suis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam: sed exprobrans discordiã perfidis, & fidelibus pacem, sua voce commendans, ostendit magis esse secum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum dissidentibus plurimis. Et post pauca: Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli Sacerdotum? An secum esse Christum cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiã colliguntur? Audisne Brenti, de quibus hic sanctus martyr Euangelij locum hunc intelligi voluerit? nimirum de ijs, qui se non diuiserunt ab Ecclesia, sed in ea pacem cum fratribus retinentes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contrà, qui vos ab Ecclesia Dei separastis, quãdoquidẽ extra Christi Ecclesiam colligimini, etiamsi quàm maximo numero congregemini minimè verba ista conuenire docet.

Tractat deinde Brentius tertiam Christi promissionem. Ego vobiscum sum ad consummationem seculi. Manifestum est, inquit, quòd Christus hęc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam si habent titulum populi Dei & Ecclesiæ, tamen non sunt verè Dei populus & Ecclesia. sed loquatur ea ad suos discipulos, hoc est, ad eum cœtum, qui verè est populus Dei & Ecclesia eius. Manifestum est Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulũ populum Dei & Ecclesiæ, à qua vos vltrò separastis: cùm idem & nos verè vobis dicere possimus, quod Nouatianis paulò antè dixisse Cyprianum, audiuisti: Non nos à vobis sed vos à nobis recessistis. Sed loquitur ad nos, qui quamuis esse nos peccatores agnoscimus, quoniam tamen eundem, quem patres nostri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus discessimus, verè nos esse populum Dei & Ecclesiam eius confidimus.

Sententia Brentij de loco Matt. 28. Ego vobiscum sum vsq; ad cõsu. seculi.

Responsio.

Iam incipit docere Brentius, qui sint verè discipuli Christi, & quæ sit vera eius Ecclesia. Hic, inquit, respondemus non nostris verbis, sed Christi. Si vos, inquit Christus, manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatẽ. Et iterum: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipsum. Ac mox: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hæc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis competere persuasum habemus. Nam in Christi sermone manere nos indubitanter credimus: quem si minus omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus nostris diligimus, vel hac saltem in re nostram erga illum dilectionem declaramus, quod nos ab illius corpore non separamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod si retinere vos quoq; potuissetis Brenti, nunquam per summam impietatem ab orbe terrarum vos præcidissetis.

Brentius de vera Ecclesia.

Ioan. 15.

Ioan. 14.

Ibidem.

Responsio.

Occinit iterum atq; iterum eandem cantilenam cuculi more, toties; repetita crambe, modò non enecat lectorem. Sed quorsum attinet eadem tam sæpè iterare, cùm præsertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

Redire tandem videtur ad propositum. Proprium est, inquit, officium principum, nõ vt quæuis sacrificulorum & monachorum somnia pro oraculis Spiritus sancti agnoscant: non vt populum suum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obseruare: sed vt audiant ministros Ecclesiæ docentes, & legant ipsi quoq; Prophetica & Apostolica scripta, atque conferant cum ijs doctrinam ministrorum. De somnijs, Brenti, cum Philippi discipulis agas, qui somnia sui præceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco somnia habemus, quàm quo debent haberi somnia, siue sint eà monachorum, siue Philippi, siue cuiuscunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obseruanda cogi quemquam per principes postulamus, verùm ad retinendas pias patrum nostrorum traditiones. Philippus est Brenti, qui cùm & ipse libellum eodem argumento scripsisset, hortatus est principes, vt cùm essent impios vestros cultus amplexi, pios nostros mutarent, ac vi etiam suos ad impia vestra dogmata suscipienda cogerent. Qui tamen in eo libello non tantùm principibus tribuit, quantùm in hoc tu. Nam spiritus ministerium illis edimit, nec vsquam de doctrina religionis iudicandi potestatem permittit, sed externæ tantùm eis disciplinæ conseruandæ tribuit officium, etiam in ijs, quæ ad primam tabulam pertinent. Neq; diuersum ab eo sentit Caluinus, qui & ipse, quandoquidem Ecclesiam cogendi ciuili exercitatione potestatem habere negat, piorum regum ac principum partes esse

De officio principũ in rebus Ecclesiasticis iudicium Brẽtij.

Responsio.

Philippus & Caluinus non tantũ principibus tribuunt, quantũ Brentius.

Caluin. cap. 8. institutionis.

dicit,

Officium Catholicorum principũ quale. dicit, legibus & edictis religionem sustinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambrosij factum, de quo suprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hæc in re nobiscum potius, quàm tecum sentire videtur. Nam & nos magistratum itidem vt ille, custodem esse primæ & secundæ tabulæ legis, quod ad externam disciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa scelera, punire sontes, prohibere idololatriam vestrã & blasphemias, vt ne pro verbo Dei verbum vestrum populo vos venditare, néue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter voculas aliquot è scriptura per vos productas, & in prauum sensum detortas. Debet magistratus, quam à Patribus ad patres quasi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiá verò vestram vnà cum impijs cultibus vestris ebolere.

Sotus quale Principum esse munus velit. Redit ed conuitia Brentius, quandoquidem rationibus defici se videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc sit munus, vt legitimos Sacerdotes agnoscant, tradita ab eis & ipsi teneant, & populos sibi commissos seruere curent, atq; ita vtriq; & Principes & populi satisfecient muneri suo. At verò sibi proprios magistros & doctores adsciscere, aut quacunque demum ratione nothos & spurios ministros, de quibus loquitur Dominus, Non mittebam *Hier. 23.* eos, & ipsi currebant, vel sustinere, vel sequi, quid aliud est, quàm totum ordinem Ecclesiæ confudisse? Et in scholio, Principis Christiani est, à legitimis Prælatis fidem suscipere, & agere, vt sui suscipient. Sed coaceruare sibi impios, vel eos audire, qui non legitima missione & *Ioan. 10.* auctoritate ab Apostolis deriuata docent, quid aliud est, quàm fures & latrones, qui non *Brentius interpretatur illud, currebant, & ego non mittebã.* veniunt, nisi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hæc verba Brentium vehementer, vt est amara veritas. Itaque conatur illud demonstrare, quòd in nostros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Ecclesiasticos honores malis artibus contendere soleant. Vtinam autem pauciores essent ex nostris, in quos & ipsa eadem quadrare possent. Sed intereà tamen optant hoc omnes pij vehementer, vt quod in hac parte peccatur à nostris quoque nonnunq̃, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque *Principes & Magistratus factum quo minus idonei Ecclesi sæpè præficiantur.* possit. Sed non minùs hic in vitio est Magistratus ipse, quàm qui ad Ecclesiasticos honores hac via grassantur: quandoquidem à Principibus alicubi nominantur in Episcopos eligendi, quorum quasi prærogatiuum suffragium sequuntur canonici: nec ab eo sanè dissentire solent Romani Pontifices, qui & ipsi cùm eliguntur, si penes quos imperium est orbis propè totius Christiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res esset Ecclesiastica, minusq; multa haberent hæretici, quæ contra Pontificum electiones tanquam vitio factas, obijcere possent. Verùm vtcunque se res habet, ordinem in Ecclesia retineri cum primis est necessarium: nam aliter obuiari Satanismo nequit, quem in Germania tantas tam radices fixisse videmus: vbi si non alij verbi ministerio functi essent, quàm quibus hoc munus ab ordinarijs eorum Episcopis mandatum fuisset, nunquam istam, quam nunc *Brentius sacrum Chrisma reprehendit.* videmus in ea Babylonem, ædificatam esse miraremur. Quoniam autem in Confessione Christiana satis copiosè de Ordine scriptum est, ad eam Lectorem remittimus. Ardens ira & odio Brentius, ne Chrisma quidem sacrum in tactum relinquere potuit. Nam quod exi- *Responsio.* stimet, inquit, eos non esse legitimos Ecclesiæ ministros, qui non sunt vncti Chrismate Epi- *Cur hæretici nolint ferre Chrisma.* scopali, etiamsi reliqua omnia in ordinatione eorum verè legitimeq; conficiantur, prodit partim inscitiam suam, quòd non intelliget quæ sit vera ministrorum Ecclesiæ ordinatio: partim inexcogitantiam suam, quòd non considerat, qui sit huius controuersiæ status. Non est quòd miretur pius quisquam, si tam exosum habent sacrum Chrisma, quos etiam nominis pudet Christiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Christiani: quasi possit extra Christum Euangelium esse vllum. Meritò igitur inuisum habent Chrisma, quos Christianorum appellationis pudet. Nam Christiani nomen ducunt à Christo: Christus à Chrismate, hoc est ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Christo videantur, nihil magis apud illos abominandum est, quàm vngi Chrismate: quo & reges & Sacerdotes vngi solitos esse in lege, manifestum est omnibus. Cùm itaque Deus noster Christus & Rex esset & Sacerdos, vnctus est & ipse non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non *Esai. 61.* confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim de eo Propheta loquitur: Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum præter alios multos, copiosiùs id ab Eusebio quoque scriptum legi- *Euseb li. 4. demonstrationis, cap. 15.* mus. Neque verò propterea tantùm vocari Christus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset, cuius qui volunt expertes esse, eis ab vnctione siue Chrismate licet abstinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuisibiliter aliquem vngi posse, etiamsi non accedat oleum visibile. Verùm ista visibilis, inuisibilis illius vnctionis signum est, *Hier. contra Luciferianos.* quæ sanctis Patribus tam est visa non esse negligenda, vt sine Chrismate presbyterum ne baptizendi quidem ius habere, scribat Hieronymus. Constat autem vetustissimum esse mo- *Anacl. epist. 2.* rem hunc Sacerdotes vngendi. Anacletus Petri fuit successor, cuius hæc verba sunt: Ordina- *Quam vetus & celebris mos sit vngendi sacerdotes.* tiones Episcoporũ auctoritate Apostolica ab omnibus qui in prouincia sint Episcopis, sunt celebrandæ: qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumq; cũ omnibus celebrent precibus, & manus cùm sanctis Euangelijs quæ prædicaturi sunt imponentes, Dominica die hora tertia orantes, sacraq; vnctione exemplo Prophetarum & Regum, more Apostolorum & Moysi vngentes: quia omnis sanctificatio constat in Spirituſancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinatio- *Clem. Epist. 2 ad Iacobum fratrem, Domini.* nem. Et qui præcessit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex sacro Chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi CHRISTI locum tenentem honorare debent omnes, eique seruire & obedientes ad salutem suam fideliter existere, scientes, quòd siue honor, siue iniuria quæ ei infertur, in Christum redundet, & à Christo ad Deum. Scribit Egesippus, cùm Romã *Egesippus lib. 4.* proficisceretur, cũ plurimis Episcopis in varijs ciuitatibus in itinere se congressum, tandem

Ro-

Romam venisse, & ibi mansisse, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherius. In omnibus, inquit, istis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas viderã, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitùs tradidit, & Prophetæ iudicauerunt, & Dominus statuit: Qui mos obseruatus fuit legis & Prophetarum tempore, quo Reges & Sacerdotes vngi consueuerant, eundem in ordinationibus obseruatum fuisse, tum quoque narrat. Nam sicut præclarè scriptum est à Cypriano. Cessantibus ijs, quæ ritu antiquo inoleuerant, cùm iam in populo Christiano circumcisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana non contempsit, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in Regibus & Sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicam effusa est huius gratiæ plenitudo. Et sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Christo Christiani. Cæterùm si quis propterea reijciendum esse putat Chrisma, quòd cæremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impositionem eadem ratione reijciat, licebit. nam & ipsa Iudæorum fuit cæremonia, quibus familiare fuit cum aliquid commendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit duobus filijs Ioseph: sic super caput hostiæ immolandæ manus imponebantur. Sed manuum impositionis, aiunt, fuit vsus in lege noua, Chrismatis non item. Nihil in lege noua scriptum esse de Chrismate fatemur. Verùm absit, vt nihil nisi quod scriptum est, sicut hæretici docent, recipiendum esse putemus. Non ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et scriptas, & non scriptas traditiones teneri vult. Esse autem hanc Apostolicam traditionem, inter alios Basilius quoque testatur. Fabianus verò sanctus ille Põtifex & martyr, Christum ipsum scribit, postquam cœnauit, Chrisma conficere docuisse, cuius non apud Latinos magis, quàm apud Græcos vsus fuit frequentissimus. Meminerunt enim eius 1. Dionysius Areopagita Pauli discipulus, 2. Tertullianus, 3. Chrysostomus, 4. Gregorius Nazianzenus, 5. Augustinus, 6. Ambrosius, Theophylactus: ac vix quisquam est veterum scriptorum, qui Chrismatis mentionem non faciat, ac plerique non sine honoris præfatione. Interea tamen non desunt homines imperiti, qui per summum nefas cachinnis prosequi non dubitant, quod à cunctis priscis illis sanctis Patribus in summa semper veneratione fuit habitum. Adeò mysteria ferè iam omnia in summum contemptum venerunt, quæ si in vllo alio visibili signo, tum in ista Chrismatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptisma suscepturus, quàm Christo nomen dat? non vt ocio marcescat, sed vt sub signis illius militet? Quamobrem sicut ante certamen vnguntur athletæ, quò sint ad luctandum expeditiores: ita scribit Chrysostomus oleo Chrysmatis vngi baptizandum, vt sibi tanquam athletæ spirituali luctandum esse sciat contra diabolum. Maius autem certamen incumbit ijs, qui sacris initiantur, qui Reges quidam sunt spirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Est autem in oleo fructus, est & pinguedo: ramus cum fructibus quasi pacis interpres, pinguedo luminis est ministra. Cùm itaque Sacerdos pacis & reconciliationis minister sit, sicut iam à nobis dictum est: cùm idem cæcorum quoque lumen esse debeat: per vnctionem hanc, quæ fit Chrismatis oleo, sui muneris admonetur, vt ministerium pacis & reconciliationis frequentet: siue populo Dei voluntatem annuncians, vt scire possit quæ sit reconciliationis ratio: siue pro populo Deo preces offerens & sacrificia, quibus propitius reddi queat: simul etiam quasi lucernam gestans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viamque salutis commonstret. Miscetur autem oleo balsamum, cuius arbor cùm primis est odorifera, quò meminerint Sacerdotes ita se gerere, sic vitam suam inter homines instituere, vt cum Paulo dicere possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Quod nemo nisi præditus virtute, cuius odor fragrantissimus & suauissimus, rectè sibi potest vsurpare. Verùm hac de re satis.

Cyp. in serm. de vnctione chrysm.
Impositio manuum probata est cæremonia.
Gen. 48.
Leuit. 1.
Chrisma etsi nõ scriptura probetur, retinendum tamen habendum.
2. The. 2.
Basil. de Spiritu san. c. 28. epi. 2.
1. Eccles. hier. ca. 7.
2. De carnis resur.
3. Hom. 5. in Matt. Op. im.
4. in Apologetico.
5. Tract. 33. in Ioan. & ser. 43. de verb. Domini & li. 2. contra literas Petiliani. ca. 104.
6. De ijs qui initiantur mysterijs ca. 6.
Multa in Chrysmate mysteria concurrunt.
Chrys. hom. 5. in Matt. Op. im.
2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuersiæ statum Brentius: Non quæritur, inquit, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio, sine legitima & ordinata vocatione inuadere: scimus ne in politia quidem, nedum in Ecclesia filij Dei licere cuiquam publicas functiones absque legitima vocatione & auctoritate vsurpare. Sed hoc quæritur, num Asotus & Prælati eius, qui sunt hostes doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere persequuntur, sint vera illa filij Dei Ecclesia, à qua ministri ordinationem petere debeant? Hostes doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ vos estis Brenti, non nos: nec ad veram illam filij Dei Ecclesiam vlla ratione pertinetis cum à Christo & ab eius corpore vos præcideritis, quod suo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apostoli non prius debuerint Hierosolymis prædicare Euangelium CHRISTI, quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An non Caiphas erat ordinarius successor Aaronis? Nihil est Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obijcias iam enim tum impleta fuit illa scriptura, Perijt lex à Sacerdote. Iam venerat ille Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui & legi & Sacerdotio Aaronis finem imposuit, & in illa nouissima cœna nouũ Sacerdotium secundum ordinem Melchisedech instituit. Ab hoc ordinati sunt Apostoli, ab Apostolis deinceps alij. Et hæc est legitima successio, de qua gloriamur, quæ à CHRISTO & ab eius Apostolis sumpsit originem: cum Anna verò & Caipha nihil nobis est rei. Itaque non minùs absurdè fecissent, qui cùm semel ordinati, & ad prædicandum Euangelium missi fuissent à CHRISTO Pontifice, qui fuit sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, si nihilominus ab Anna & Caipha ordinari petiuissent: quàm si quis nostro æuo ab Episcopo suo legitimè ordinatus, à te Brenti, vel à Caluino, aut quocunque tandem alio de grege vestro sibi manus imponi postularet. Quid ergo, inquit Brentius, si Romanus Pontifex fiat Caiphas?

In quo statu controuersia Brentius ponat.
Responsio.
Odiosa Brentij quæstio.
Responsio.
Hier. 7.
Heb. 7.

an

an non sine auctoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Ecclesia, ad quam consensu Magistratus & populi eius vocatus est, Euangelium Christi annunciare, & sacramenta eius administrare? Quid si cœlum ruat Branti? Pontificem fieri posse Caipham, vt apertè Christum oppugnet, nemo pius credet, qui modo Christi preces quas ad patrem fudit, vt ne Petri fides in successoribus eius deficeret, efficaces fuisse, & eum exauditum esse pro sua reuerentia, persuasum habet. Ac demus fieri posse quod vos vultis, quod non exaudiuerit Christum deprecantem pater: quodque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo successore deficere permiserit: non ideò statim in omnibus alijs Episcopis defecisse putabitur: neq; propterea licebit Magistratui, populoq; sibi quenquam adsciscere, & ei prædicandi verbi Dei, ministrandorumq; sacramentorum potestatem permittere, nisi prius examinatus ab Episcopo suo diœcesano fuerit & approbatus: cuius, & non Magistratus aut populi munus est, de doctrina religionis iudicare quiue sit idoneus reconciliationis minister

Act. 15. decernere. Nusquam in Prophetica & Apostolica doctrina reperies, quòd Magistratus aut populus potestatem habuerit sibi ministros constituendi: quin illud in Actis Apostolorum reperies, quòd Prophetis & Doctoribus ministrantibus Domino & ieiunantibus, dixit illis

Act. 14. Spiritus sanctus. Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserunt illos. Et ipsi quidem missi à Spi-

Tit. 1. ritusancto, abierunt Seleuciam: & cum venissent Salaminam, prędicabant verbum Dei, &c. Reperies de eodem Paulo iam non Saulo, & Barnaba, quòd cum constituissent per singulas Ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiunijs, commendauerunt eos Domino: Reperies, quòd Paulus Timotheum, & Titum constituit Episcopos: quodq; Tito mandauit, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequendus est, non prophanus Magistratus aliquis, constitueret per ciuitates presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte sibi iuris vel populus, vel Magistratus vsurpauerit, nusquam in scripturis propheticis & Apostolicis inuenies: vt vos illarum hostes illa omnia contraria docere, non autem nos, vnicuiq; perspicuum esse queat.

Brentius conuitiosus. Redit ad conuitia Brentius: Dicit à Bernardo vocari Prælatos seruos Antichristi. Quasi verò suos non dixerit Lutherus, decies esse Sodomitis peiores. Sed quorsum attinet cum homine furioso conuitijs certare? Profert exemplum de Iosua, qui voluerit prohiberi quosdam à Mose, ne Prophetarent, & audiuerit ab illo: Quid æmularis pro me? Quis tribuat, vt

Num. 11. omnis populus prophetet? Deq; discipulis qui quærebantur quosdam eijcere dęmonia, nec

Mar. 9. sequi ipsos. Et audiuerunt, Ne prohibeatis illum: qui non est aduersus vos, pro vobis est. Videris oblitus eorum Brenti, quæ paulò antè dixeras: Negabas enim illud in disceptationem

Responsio. venire, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria sua vocatione inuadere, cùm sciant omnes, ne in politia quidem publicas functiones & administrationes absq; publica auctoritate vsurpare, cuiquam sibi licere, nedum vt id liceat in Ecclesia filij Dei. Nunc productis scripturæ locis, contrariũ demonstrare conaris, vt licere credatur, quòd anteà non licere scripseras. Quid est quòd sic ipse tecum pugnas Branti? Quòd si populum omnem Prophetare voluit Moses, cur tu nefas esse putas, vt priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria vocatione docendæ & administrandæ Ecclesiæ ministerium quis inuadat? Deinde cur dicit Paulus: Alios dedit Apos-

Ephe. 4. stolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas? Nunquid omnes Apostoli, nun-

1. Cor. 12. quid omnes Prophetæ? Cur idem honestè iubet ac ordine fieri omnia, si populum omnem

1. Cor. 14. prophetare fas est? Videtur hæc Brenti, per excessum quendam dixisse Moses, non quòd efficaci voluntate cunctos prophetare voluerit: aut quòd vel ipsius, vel Domini fuerit hæc ordinatio, Nam si voluisset Dominus omnem populum prophetare, quorsum septuaginta viros de senioribus eligere Mosen iubebat? quos, inquit, tu nosti, quia senes populi sunt & ma-

Lib. 22. Moral. cap. 24. gistri: & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis. Quare sic hæc Moses dixisse videtur, sicut à Gregorio scriptum legitur: Fidelis prædicator optat, si fieri valeat, vt veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Si fieri, inquit, valeat: Aliud enim Dei & Ecclesiæ ordinatio exigit. Sed cur non prohibuit, inquis, Moses duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm testetur scriptura, quòd fuerint de numero septuaginta: quam etiam ob causam requieuit super eos spiritus Domini: nam & ipsi descripti fuerant inter septuaginta. Quòd autem in castris remanserant, & ad tabernaculum non exierant, non ex contemptu fecere, sed sicut etiam à Procopio scriptum est, ex quadam animi submissione, quod se perceptione tanti muneris indignos iudicarent. Euenit igitur il-

Ioan. 10. lis, quod euenerat Thomæ: qui cùm Spiritum sanctum insufflasset CHRISTVS Apostolis, præsens non aderat. Quoniam autem se non malitiosè subduxerat, æquè Spiritum sanctum ad remittenda peccata accepit, atq; alij Apostoli: cùm anteà iam Apostolorum numero fuisset inscriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Mosis ordinationem quamobrem causa non erat, cur eos prophetare Moses prohiberet. Cæterùm ex hac ista doctrina vestra Brenti, natus est Satanismus hic in Germania, de quo scripsimus initio. Nam dũ

Inolentum in Germania Satanismum. omnes Apostolos, omnes Prophetas, omnes Doctores esse vultis, & quod proprium est munus Episcoporum, constituere ministros Ecclesiarum, id ad Magistratum secularem & populum transfertis, factum est, vt in tot sectas tam dissectas, dissectos vos esse videamus, quarum vix iam etiam numerum inire licet. Quòd si salua fuisset Episcopis sua iurisdictio, nec impediuisset quisquam, quò minus ipsi iuxta morem ab Apostolis traditum, & ad hoc vsq; tempus in Ecclesia semper obseruatum, Pastores & Doctores ac presbyteros constituerẽt, nunquam ea quæ terra non ita pridem fuit vnius labij & eorundem sermonum, in hanc, quam nunc videmus Babylonem transformata, nec sic miserandum in modum nobilissima gens tot & tantis cladibus affecta & afflicta fuisset: quæ quicquid pertulit calamitatum

per

per hos annos quadraginta, non aſt quòd alij cuipiam acceptum ferat, quàm iſtis tam mul-
tis Prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miſerit, qui quidem mittẽdi poteſtatem ha
buerit. In hunc igitur ſtatum vos Brenti, Germaniam perduxiſtis, quorum omnes curæ, co
gitationesq́ non aliò collatæ fuerunt, quàm vt ſederet populus veſter abſq́ Rege, abſq́ le- *Oſea 3.*
ge, abſque ſacerdotio, abſque Ephoth & Teraphin. Sublato igitur per vos ordine, omni di-
ſciplina luxata, omnibus legibus diſſolutis, quid aliud quàm horrendam iſtam rerum om-
nium confuſionem ſequi neceſſe fuit? dum vnaquæq́ ciuitas, quin & Satrapa ferè quiſq́ pru
riens auribus coaceruat ſibi magiſtros, & quod quiſque vult, id pro Dei verbo prædicari
mandat.

Inſectatur iterùm Brentius Petrum à Soto, quòd is commemorauerit hoc loco legem *Alia Brentij in So-*
Imperatoris Theodoſij, qui iubet ſubditos eam agnoſcere religionem, quam Petrus docu- *tum ſugillatio.*
it, & quam ſequuntur Damaſus Pontifex Romanus & Petrus Epiſcopus Alexandrinus. Nõ
videt, inquit, præ animi ſui impotentia, quid pro ſe, quid contra ſe dicat. Primùm enim Pe-
trus Apoſtolus veram & rectam docuit religionem. Ac Damaſus Romanus & Petrus Ale-
xandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) ſequuti ſunt.
Nos autem nunc loquimur de Pontificibus & Epiſcopis, qui docent & ſequuntur impiam
religionem, & qui tantum abeſt vt veram de pietate doctrinam agnoſcant, vt etiam eam fer
ro, igne, laqueis perſequantur: vultne Aſotus vt etiam tales ſequamur Magiſtros & Sacer-
dotes? Det nobis Petros Apoſtolos, det nobis Damaſos Romanos, & Petros Alexandrinos,
qui veram & ſynceram Apoſtoli Petri doctrinam ſequuntur, & habebit pios Principes,
non auditores tantum, ſed etiam adiutores. Imò tu Brenti, præ animi tui impotentia, dum *Reſponſio Romanæ*
iuxta nomen tuum ardes odio Romanæ ſedis & Catholicorum Epiſcoporum, non vides *Eccleſiæ vindicans*
quòd ipſe contra te loquaris. Quos enim tibi damus alios, quàm Petros Apoſtolos, Da- *dignitatem.*
maſos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim inficias ire non poſſimus, ab illo-
rum ſanctitate Pontifices noſtros longiùs eſſe remotos, certum tamen illud eſt & indubita-
tum, quòd non in alia religione verſantur, quàm in ea, quam diuum Petrum Apoſtolum
tradidiſſe Romanis, quamque Damaſum Pontificem, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum
ſequutos eſſe conſtat. Ac primùm quod ad Petrum Apoſtolum attinet, quis eſt alius, de cu-
ius in doctrina ſucceſſione magis gloriemur: cuius etiam epiſtolas Canonicas vnde vos ha-
betis præterquam à nobis, à quibus diſceſſiſtis? Quod autem ad Petri ſucceſſorem Dama-
ſum Romanum Pontificem attinet, producemus aliquot è ſcriptis eius loca, ex quibus pla- *Damaſ. epiſt. 4.*
num fieri cuique poſſit, vos ne an nos in ea religione verſemur, quam ipſum eſſe ſequutum,
ſcripta eius indicant. Extat eius epiſtola numero tertia ad Stephanum Archiepiſcopum &
ad Concilia Africana, in qua Romanam ſedem petram & firmamentum à Deo fixum & im-
mobile, ac verticem vocat Eccleſiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ poſſunt a-
liquam recipere dubitationem, referri debere: abſque cuius auctoritate cauſarum Eccleſia-
ſticarum querelas definire minimè licere, & ad eam appellare debere cenſet. Synodum ſine
eius auctoritate fieri non poſſe Catholicum dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ nõ ſint
illius auctoritate fulta. Ecce tibi damus Damaſum Brenti. Num autem idem tu quod ille
hac in parte doces? qui ſic es implacabilis odij cuiuſdam facibus erga Romanam Eccleſiam
accenſus, vt citius eam quæ graui Turcarum iugo premitur Hieroſolymitanam, quàm hãc,
cuius ipſe etiam vnus omnium Chriſtianiſſimus Imperator Carolus ſe filium eſſe profite-
tur, ſe præ ſe fert, atque adeò gloriatur, pro matre veſtra agnoſcas, cùm tamen non ſolus ſit
Damaſus, qui de Romana ſede tam magnificè ſenſerit. Fecerunt idem pij omnes & qui præ-
ceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Damaſum. Quorſum autem attinet omnium teſtimonia
proferre? Qui præceſſit Damaſum, Iulius ita ſcribit: Sicut Beatus Petrus primus fuit om- *Iulius Pont. ad Ori*
nium Apoſtolorum, ita & hæc Eccleſia, Domino inſtituente, prima & caput eſt cæterarum, *entales Epiſcopos.*
vt ad eam quaſi ad matrem atque apicem, omnes maiores Eccleſiæ cauſæ & iudicia Epiſco-
porum recurrant. Vides, vt hic matrem aliarum Eccleſiarum eſſe dicat Romanam? An-
te quem etiam Cyprianus ſanctus martyr & Epiſcopus, matricem eam ac radicem Eccle- *Cyp. lib. 1. epiſt. 8.*
ſiæ Catholicæ vocat. Quid autem Bernardus? ex quo tu pleraque collegiſti, quibus Ro- *Bern. ad Euge.*
Romanos Pontifices in odium & inuidiam adducere poſſes. Eſt ita, quòd illi ſicut alijs pijs *Ber. li. 4. ad Euge.*
omnibus Romanæ curiæ vitia vehementer diſplicuerunt, & ea grauiſſimè, ſi quiſquam a- *Rom. 14.*
lius, quinque libris ad Eugenium conſcriptis, eſt inſectatus: Sed nunquid ideò ſanctæ ſedis
huius auctoritati quicquam detrahit? Imò verò in ſecundo libro tantùm illi tribuit, quod
ad perſonam attinet, quam gerit, Romani Pontificis, vt etiam ipſi Petro plura tribuere non
potuerit. Et in alio quodam libro matrem nihilominus Eccleſiarum Romanam Eccleſiam
appellat. Dolet multis pijs Brenti, quòd qui ſuccedunt in cathedram & doctrinam Petri,
non æquè ſuccedunt omnes in ſanctitatem Petri, plurimaq́ Romanæ curiæ vitia multorũ
oculos vehementer offendunt. Sed qui ſumus nos, qui ſeruos iudicemus alienos? ſuo il-
li Domino ſtant, aut cadunt. Statuet ille de quoque ſuo tempore, quod meritus quiſque *Cauenda ſeparatio-*
fuerit. Nobis certè iuſta cauſa non eſſe videtur, cur ſeparationis conſilia ſequamur, quòd *nis conſilia, dũ mali*
malos in Eccleſia nonnunquam præſidere videmus. Nam quò nos tandem vertemus, vbi *Eccleſiæ præſunt.*
meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, non magis in ſcriptis quorundam legimus,
quàm oculis ipſi noſtris, in moribus veſtris cernimus, non eſſe quenquam ferè qui veſtrum
Euangelium ſit amplexus, qui non ſeipſo ſit factus deterior. Ad Picardos autem vel Ana-
baptiſtas, vel Svvenckfeldianos, apud quos maior, elucere videtur ſanctimoniæ ſpecies,
vt à matre noſtra Romana Eccleſia deficiamus, vos nobis auctores futuros non arbitra-
mur. Verùm ad Damaſum noſtrum redeamus. Docet idem Damaſus in eadem epiſto- *Damaſus Brentij*
la, Iudices Epiſcoporum iuxta decreta canonum Epiſcopos eſſe debere. Tu Brenti contrà *ſectam damnat.*
decreta Canonum, etiam Laicos Eccleſiaſticarum cauſarum Iudices eſſe vis. Memi-

nit ibidem & sacerdotum & sacrificij: & in ce quæ proximè sequitur epist. Missæ quoq; nominatim. At vos à Satana Magistro vestro docti, siaut fatetur dux & antesignanus vester Martinus Lutherus: qui secum hac de ra disputasse diabolū, & fortiora quàm quæ refellere posset contra Missam argumente produxisse scribit: ab hoc Magistro docti vos, & sacerdotium, & sacrificium prorsus omne sustulistis: neq; Missæ vel sacrificij nomine quicquam est apud vos magis abominandum. Et intareà dicis. Da mihi Damasos, & audiem. Meminit idem in quarta epistola consecrationis virginum de erectione altaris, de vnctione, sacrationeq; de Ecclesiæ dedicatione, de Chrismatis confectione, de baptizatorum frontibus Chrismate signandis, de formatis epistolis mittendis, de populo benedicendo. Quid? An hæc omnia vos Brenti propria vestra temeritate non abrogastis? Meminit atiem, sicur ab Iuone qui Gratianum præaessit, scriptum est, quòd Metropolitanus infre tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, palliumq; suscipiendum ad Apostolicam sedem mittere tenetur. Num idem vos Brenti, faciendum esse putatis? Iam de traditionibus audi quæ sit Damasi sententia: Quæ Apostolorum, inquit, prædicatione, & Petrum instructione percepimus, semper tenare debemus, na aliqus noua semper cudere videamur. Et alio loco; Sanctorum Canonum voluntariam transgressionem, blasphamiam esse dicit in Spiritumsanctum. Nū hæc Brenti, cum vestro de traditionibus dogmata consentiunt? Et intereà clamas, Da mihi Damasos. Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexandrinos? Mihi quidem nihil scriptorum eius videre licuit, præter Canones quosdam ax sermone de pœnitentia, quibus præscribitur, quæ sit iniungenda pœnitantia his, qui tempore parsequutionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquam pœnitentiam edijci vult quadraginta dies, quibus ieiunent. Cedo Brenti, num vos talem pœnitentiam iniungere cuiquam consueuistis? qui cachinnis eam potius exploditis. Docetis enim, quandoquidem Christus pro peccatis nostris semel satisfecit, nulla deinceps opus esse satisfactione nostra. Atqui non ita Petrus Alexandrinus, non ita quem ille ducem saquutus est Petrus Apostolus: Christus, inquit, passus est pro nobis, vobis relinquens axamplum, vt sequamini vastigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœnitentiæ. Dicit idem Petrus Apostolus: Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis: vos exclusis bonis operibus, fidem solam sufficere docetis. Est ne consentiens hæc vestra doctrina, non iam dicam Petri Alexandrini, aut Damasi, verùm Petri Apostoli doctrinæ? Iamne vides Brenti, nos esse, qui varsamur in ea religione, quam vertex Apostolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quamq; Pōtifex Romanus Damasus, & Petrus Episcopus Alexandriæ sunt sequuti? Vos autèm in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione versari: cùm eam partim risu prosequamini, partim horrendis blasphemijs insectemini, nec sit ea quicquam apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari: Da mihi Petros Apostolos, da Damasos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus suis viuentes, nea viua voce sententiā suam exprimentes, sed spirantes adhuc in monumentis literarum, quæ post se reliquerūt, & in eis quæ fuerit eorum religio, declarantes: cum qua nos quidem per omnia consentire, vos aūt ex diametro cum ea pugnare, negare non potastis. Nam si maximè negara velitis, vel ipsi libri vestri vos mendacij conuincent, omni genere blasphemiarum referti.

Luthe. de Missa angulari.

Iuo li. 1. decretorū.

Dam. epist. 3. Idem ad Aurelium Carthag. Episcopū.

De Petro Alexandrino.

1. Pet 2. Math. 3. 2. Pet. 1.

Tandem aliquando Brentius ad causam accedere videtur, nae adhuc vnquem in hoc scripto suo propius accessit: nam extra causam ferè catere loquutus est, nec multum ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autem ex Ecclesiastica historia demonstrare conatur, quòd in causa fidei Thaodosius Iudex inter Episcopos fuerit. Mirum est eutem, si potuit hoc Ambrosium latere, qui vixit eodem illo tempore, qui funebrem etiam orationem illi conscripsit. Qua confidentia eutem ausus ille fuisset scribere Valentiniano, qui cùm Theodosio simul imperauit: Quando audiuisti Imperator, In causa fidai laicos de Episcopo iudicasse, si quid eiusmodi factum à Theodosio fuerat? Nonne respondere potuisset Imperator: Audiui quod fecerit hoc imperij mei consors nuper adeò Constantinopoli Theodosius? Deinde verò hoc ipso Theodosio imperante, fuit habitum Consilium Aquileinse, priusquam Oecumenicum illud Constantinopoli: vbi hæc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerentia, na dissideant Sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileiensem ciuitatem Episcopos iusseramus. Neq; controuersiæ dubiæ sententiæ rectiùs poterant experiri, quàm si obortæ altercetionis iudicium in interpretes ipsos constituissemus Antistites, vt videlicet à quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eisdem discordis eruditionis repugnantia solueretur. Quæ cùm essent lecte, dixit Ambrosius, qui præsens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Christianus constituit Imperator, noluit iniuriem facere sacerdotibus, ipsos interpretes constituit Episcopos. Hic laodat eo nomine Theodosium Ambrosius, quòd is non alios, quàm Episcopos iudices esse voluerit: qood idem paucis interiectis facit Eusebius quoq;. Inde coniecturam facere licet, quòd sibi in causa fidei nunquem iudicium Theodosius arrogauerit: qui quid sui, quid Episcoporum esset muneris, vel ex his quæ gesserat anteà Constantinus antecessor aius, cognoscere potuit. Quid igitur de Socratis historia dicemus? Quod si Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitasset: nec præteritis quibusdam ea sola produxisset, quæ ad suum institutum probandum facere videntur: facilè cuiuis perspicere liauisset, nihil præter officium suum Imperatorem fecisse. Nam in exordio capitis illius, ex quo nonnulla profert Brentius, omnia Thendosium de Nectarij Constantinopolitani Episcopi cōsilio fecisse scribitur, ex quo perspicuum illud fit, q; non sibi de causa fidei iudicandi potestatem vllam Imperator vsurpauerit: sed quòd à Catholicis Episcopis præscriptum fuit & iudicatū, id pro Catholici Imperatoris officio & ipse ratum habuerit, & ab omnibus sibi subiectis haberi ratum, inuiolateq; seruari iusserit.

Theodo. Imperat. an iudex inter Episcopos fuerit.

Expenditur locus in historia Socratis.

Sed

Sed quoniam vrget nos hic Brentius: quæ fuerit Ecclesiæ praxis hac de re, quidq; sit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis ferè annis, paucis perscribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant ex vniuerso terrarum orbe trecenti, decem & octo Patres. Venerat eò Constantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Eusebius, quòd cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non priùs consedit, quàm annuissent Episcopi. Cumq; de concordia & pace pleraq; disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit. Quod ita factum esse, præter Eusebium, Socrates etiã & Theodoretus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iste nullas iudicandi sibi partes sumpserit, sed admonitione facta, de pace & concordia dogmatum inquisitionem Episcoporum sententiæ permiserit. Cui testimonium hoc Augustinus quoq; tribuit, quòd cùm Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuerit ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam ac definiendam Episcopis delegarit: quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis. Scribit de eo Ruffinus quoq; quòd cùm Episcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos ei quosdã protulissent, quibus se accusabant inuicem, suscepit à singulis libellos, & eos omnes in sinu suo continens, nec quid in eis contineretur aperiens, ait ad Episcopos: Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi. Et ideò nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectate iudicium: & vestra iurgia, quæcunq; sint, ad illud diuinum reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis Dij, & conueniens non est, vt homo iudicet Deos. sed ille solus de quo scriptum est. Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos discernit. Et ideò ijs omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absq; vlla animorum contentione distinguite. Cùm hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simultas sacerdotum. Hæc Ruffinus. Habuitne tanquam seruos Episcopos Imperator hic Brenti? Num autem est verisimile, quòd cùm recens hoc fuisset illius exemplum, secùs aliquid facere Theodosius in animum induxisset, quàm ab hoc Imperatore laudatissimo factum esse meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quæ in libro Conciliorum extat, reperiuntur subscriptiones Episcoporum trecentorum, decem & octo Cæsaris Constantini subscriptio nulla reperitur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestri Romani Pontificis, Hosius Cordubensis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petiuerunt, quod in Synodo fuerat ab illis constitutum.

Praxis & mos veteris Ecclesiæ de iudicanda causa Religionis. — *Constantini exemplum* — *Euseb. lib.3. de vita Const. cap. 13.* — *Socr. lib.1. cap.8* — *Theod. lib.1. cap.7.* — *Aug epist 106. & epist.48. & 206.* — *Ruff. lib.1. cap.2.* — *Constantini oratio ad Episcopos contendentes.* — *Psal.81.* — *Episcopi subscribunt synodo, non Imperator.*

In Secunda Synodo, quæ numeratur inter Oecumenicas, Constantinopolitana, nihil aliud actum est à Patribus, quàm quòd sententiam Damasi, quam ille paulò antè congregato Romæ Concilio contra Macedonium, Sebellium & Eunomium tulerat, probarunt, & eam sunt sequuti. Quo nomine scriptis ad Damasum literis, vt sibi congauderet, ab eo poposcerunt. Quicquid igitur à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Nectarij consilium ex auctoritate Damasi Papæ factum est: quæ causa fuit etiam, vt vnà cum collegis suis ediceret, vt in tali religione cuncti populi sibi subiecti versarentur, quam Pontifex Damasus sequeretur. Subscripsisse centum quinquaginta Episcopi leguntur: quod imperator subscripserit, in actis non inuenitur.

Aliud exemplũ de synod. Cõstantinop. — *De summa Trinitate, Cunctos, & Zoso. lib.7. cap.4.*

In tertia Synodo, quæ fuit habita Ephesi, Celestini Romani Pontificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus: ac lecta fuit epistola Celestini, quam sequuti Patres, Nestorium condemnauerunt, & ab Episcopali dignitate, vniuersoq; sacerdotij collegio alienum esse decreuerunt: sicut in historia sua scribit Euagrius. Ad hanc Synodum Imperator Theodosius misit loco suo Candidianum. Sed nunquid vt iudicaret de causa fidei? Audi Brenti scribentem ipsum qua de causa miserit. Deputatus est, inquit, Candidianus magnificus comes strenuorum domesticorum, transire vsq; ad sanctissimam Synodum vestram: ac in nullo quidem quæ facienda sunt de pijs dogmatibus quæstiones communicare. Illicitum namq; est, eum qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Vide Brenti, quemadmodum ipse Theodosius formulam à se deputato præscripserit, vt ne se tractatibus Ecclesiasticis immisceret, neue de causa fidei sibi iudicium arrogaret, sed tuendæ, conseruandæq; tãtum tranquillitatis causa Synodo interesset: quemadmodum is illicitum esse iudicauerit Imperatorem Ecclesiasticis se negotijs immiscere. Et est verisimile, quod illicitum esse iudicauit ipse, hoc aliquando ab ipsomet factum esse, vt se pro Iudice in causa fidei gereret? Qua autem ex causa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & Principibus ad Synodos nuntij, planum tibi Brenti, faciet eiusdem Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium Comitem, & Eulogium Tribunum, quos miserat ad aliam Synodum, quæ fuit iterum Ephesi congregata, cuius actæ sunt in Concilio Calcedonensi rescissa: quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent. Sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare, de ijs quæ in Ephesso à sancta Synodo fuerint constituta: & nullum fieri tumultum permittere: sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipate. In quem sententiã scripsit idem Imperator ad Proclum quoque Asiæ Proconsulem. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cyrillum epistola, quę habetur in operum Cyrilli tomo 4. cuius hęc verba sunt: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbentur, neq; vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicendæ præfici oportet eos, qui circumquaq; sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & post hac erimus. Et hic fatetur Theodosius, de controuersia religionis non ad se, sed ad eos qui pręsident sacerdotio, iudicium pertinere. In hac tertia Synodo subscripserunt ducenti Episcopi: quòd subscripserit Imperator, ex actis non apparet.

Tertiũ exemplum. — *Euag. lib.1. ca. 4.* — *Verba Theodosij.* — *Cur Cæsares & Principes mittant Legatos ad Concilia Oecumenica.* — *Cyril. epist. 4.*

Quartum exemplū. *Martiani imper.* *Liberat. cap. 3.*

Quarta fuit Synodus Calcedonenſis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipſe, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiam præſtaret Concilio: quod ipſo abſente ſe ad Concilium non accurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo ſcripſit, Liberatus. Nunc audiſq́ quem ad rem interfuerit. Narrat enim ipſe: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad oſtendendam virtutem: vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Ad hoc ſe ſcribit veniſſe, vt quæ decreta eſſent à Synodo, ea quemadmodum rata heberentur, & ab omnibus obſeruarentur, auctoritate ſua Imperiali prouideret. Extat autem epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambulares epiſtolas in Synodum Calcedonenſem: qua monet Bythiniæ Strategū, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omninò de ciuitate, deq́ locis ipſis vbi concilium haberatur, expelleret.

Pulcheria Auguſtæ auctoritas & ſanctitas.

Fuit autem hæc Pulcheria, ſicut vitæ ſanctitate, perpetuaq́ virginali pudicitia inſignie ita ſumma auctoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuiſſet deuolutum, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo conſtituta: cumq́ue de ipſius ſententia mortuo fratre Martinus fuiſſet imperator deſignatus, fuit nihilominus imperij conſors: ac vnà cum illo Calcedonenſi Concilio interfuit. Quæ cùm nondum aſſet quintumdecimum annum egreſſa, ſcribit Sozomenus, eam ſupra ætatem ſapientiſſimum ac diuinum ſpiritum accepiſſe, eiusq́ ſtudio & ſapientia perſectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. *Sozo. lib. 9. ca. 2.* Neq; verò non paritum eſt huic Pulcheriæ mandato. Nam in actis Concilij Calcedonenſis ſemel & iterum voces hæ fuerunt emiſſę: Synodus Epiſcoporum eſt, non clericorum: ſuperfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi confirmatum eſſę videamus. *Actio 2.* In eadem Synodo ſcriptum reperitur, *Syn. Calcedon.* quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuiſſe chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens: *Ibidem act. 1.* Non eſt meum ſubſcribere, Epiſcoporum tantum eſt. Subſcripſerunt nihilominus in ea Synodo ſic Epiſcopis volentibus, etiam Presbyteri. Sed ita tamen vt eſſet inter eos & Epiſcopos diſcrimen. Nam Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma: Flauius Epiſcopus Cōſtātinopolitanꝰ iudicās. Et alio quodā loco, definiēs ſubſcripſi. Presbyteri verò ſimpliciter: Euſebius Presbyter ſubſcripſi. Sic vt Iudices agnoſcerentur Epiſcopi ſoli, Presbyteri verò tanquam decretis eorum conſentientibus ſubſcriberent. Fuerunt in eadem Synodo Iudices quoque ſeculares, ſed nihil aliud quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebāt: ſi qua vis illata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Calcedonenſis Concilij, vbi Iudices & Senatus dixerunt: Dicat ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione ijdem Iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippè & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſſimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur, vt ſententia proferatur à Deo amabilitate veſtra, vt cuncta ſua priùs & Eccleſiam recipiat, ſicut & ſanctiſſimus Leo Archiepiſcopus iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt Iudices, Secundum decretum ſancti Concilij Theodoretus ſanctiſſimus Epiſcopus Eccleſiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de alijs nonnullis factum eſt.

Diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices.

Hic iam vide Brenti, quod fuerit diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos Iudices: Hi decernebant quid credendum, quidve faciendum eſſet: illi, vt quod eſſet ab ais decretum exequutioni debitę mandaretur, procurabant: ipſi autem nullas ſibi iudicandi partes ſumebant. In hac quoque Synodo quidam reſipiſcentes Eccleſiæ ſunt reſtituti, quemadmodum Theodoretus, Ibas, & alij nonnulli. Dioſcorus autem & Eutyches condemnati, factaq́ ſunt omnia iuxta ſententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Paſcaſinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus miſſum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quæ fuerant à Patribus conſtituta confirmaret: quod ille fecit non grauatim. Cæterùm decretum illud, quo Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum proximum à Romano Pontifice locum habere pronunciatum eſt, præter legatorum ſuorum conſenſum, vt ratum heberet, adduci nulla ratione potuit. Subſcripſerunt in Concilio ſexcenti triginta Epiſcopi: Quod autem Imperator, aut ex Iudicibus quiſpiam ſubſcripſerit, acta non iudicant.

Quintū exemplum.

In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda, Synodo nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquam, quantum ex actis cognoſcere licuit, interfuiſſe videtur. Ac fuit Imperator tū Iuſtinianus, cuius extat epiſtola, in qua ſe pro executore gerit, non pro Iudice: nam eoſdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis auctoritatem ſequuta, Zoarā, Anthimum, Seuerum, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat. Ac ſcribit Photius in epiſtola ad Michaelem Bulgariæ Principem, de ſeptem Concilijs Oecumenicis, quod fuit in vrbe Conſtantinopolitana, tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio non aderat, & quamuis ad ſacri cœtus conuentum promptus non eſſet, communem tamen Patrum fidem libello comprobauit. Subſcripſerunt centum ſexaginta quinq; Epiſcopi, Imperatorem ſubſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt autē & Presbyteri, ſed Epiſcopi hac forma, Definiui & ſubſcripſi. Presbyteri hac, Sequendo definita ſubſcripſi.

Sextum exemplū.

In ſexta, quæ fuerit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Cōſtantinus interfuit, & multi cum eo viri illuſtres: qui itidem vt in Calcedonenſi Synodo, glorioſiſſimi Iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator, nec quiſquam eorum qui vocati ſunt iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed ſicut in Calcedonenſi, ita & in hac ſexta Synodo non aliam,

liam ad rem, & Imperatorem, & ordines istos interfuisse liquet, quàm vt ordine agi omnia procuraret. Sic enim scribitur: Imperator & sanctū conciliū dixerunt: Discurrat Gregorius codices: Proueniat lectio fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidē & gloriosissimi iudices nūc hunc, nunc illum intromitti iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macarium ferendā, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus: quemadmodum ex duodecima, & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaquam subscripserant centum septuaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba. Et subscriptio pijssimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris: Legimus & consensimus. Ac mox, Pijssimus Imperator Constantinus dixit. Edicat sanctum & vniuersale consilium, si consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumq; sanctum concilium exclamasset, Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quòd fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obseruarent. Ac primus hic fuisse videtur (quantum quidem ex ijs quæ extant Synodorum actis cognoscere licet) qui concilij definitioni subscripserit: sed non iudicans, verùm consentiens tantùm. Quod aliquot ante seculis etiam in Arausicano secundo concilio factum legimus à viris quibusdam illustribus, vbi sic illi subscripserunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clarissimi Præfecti prætorij, cōsentiētes subscripserūt. Quanquam in octaua Synodo generali, cùm postularetur ab Imperatore Basilio, vt primus ipse subscriberet Concilij decretis, respondisse legitur? Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes, & iustissimos imperatores: Constantinum videlicet Magnum, & Theodosium ac Martianum & cæteros vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporū. Sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorū. Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantē humilitatem. Ex quibus Basilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis cōcilijs Imperatores subscripserint post omnes Episcopos. Cæterùm in ijs actis, quæ typis excusa sunt, præterquàm in sexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris subscriptionem reperire licet. In hac sexta Synodo condemnati sunt, qui tantùm vnam voluntatem & actionem in Christo esse contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorum eiectus, & ab Heraclio relegatus. deinde Cyrus Alexandrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà condēnati. Tū Theodorus Pharensis, Paulus Constantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi sunt quos Photius quoq; recenset inter dānatos De. Honorio verbū facit nullum, quem non prætermisisset proculdubiò silētio, si quid de eo compertum habuisset: vt inde falsitas actorum sextæ Synodi: quod ad Honorium attinet, elici facile queat. In omnibus autem. Hæc Synodus Agathonis Pontificis præscriptum est sequuta, cuius extat in actis pulcherrima epistola, de cuius sententia Patres omnia decreuerunt.

Primus ex Imp. Constantinus in Concilio subscripsit, non vt iudicans, sed vt consentiens, & extremo quidē loco.

Septima Synodus habita est iterum Nicææ, de qua libet quæ scripsit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus adscribere, quoniam ad hæc quoq; nostra tempora valdè sunt accōmodata. Hoc sacrum, inquit, magnumq; concilium recens patefactam & barbaram hæresim, quæ ab impijs & execrandis hominibus parta erat, diuina. communiq; sententia simul cum ipsius auctoribus condemnauit. Infelices enim homines isti, verbis non confitentes se Christo vero Deo nostro maledicere facti: somnia in eum maledicta. & linguæ petulantiam congesserunt. Cumq; illum sine medio, & sine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam imaginem omnem Christo inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Christi imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium sceleratæ atq; impiæ linguæ cogitationisq; sonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipsam ignominijs afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem coniecerunt, spectaculum Christianis hominibus miserandum, & sola Christi hostium impietate dignum. Eadem & in reliquas sacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus sanguinem funderent, dirisq; manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atq; dementiæ satietatem caperent homines pessimi. Sacras Christianorum notas & effigies non minus quàm si Gentium essent abominationes, imò verò magis publicè detestabantur: Ex quo bellum grauissimum aduersus Christum & sanctos eius commouebatur. Omnibus enim perspicuum est, honorem imaginibus habitum, ad eos transire quos illæ referunt. Verùm isti noua Iudæorum Christi hostium progenies, dum Christi atq; sanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea perficiunt, in quibus Patres ipsorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudæorum, singulariq; alacritate Patres suos superare conantur. Et dum non audent in medio Christianorum labris etiam Christum abnegare, in eundem ipsum Iudaicum, paternumq; zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc ostendunt imitationem: nec vllo consistunt loco, sed tanquam veneno hæresis ebrij, huc illuc iactantur & ruunt: Christianos enim se esse profitentur, & aduersus Christum debacchantur: Iudæos appellari se nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipsorum Christo inimicum imitantur & superant: idololatriæ nomen vitant, & se in ipsos Christianos diuinaq; Christianorum. sanctaq; mysteria nihil idololatris leuiores præbent. Quamobrem sanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ istius & multis seminibus commixtæ opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos insolubilibus anathematis vinculis constringendos iudicauit. Imaginem autem Christi veri Dei nostri, ex Apostolorum & sanctorum Patrum traditionibus, & sanctorum oraculorum testimonijs, ad honorem & venerationem illius, quē ipsa refert, adorandam atque colendam suffragijs omnibus censuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirum atq; honor adhibeatur eodem modo, quo in alijs sacris notis & formis sanctissimæ latriæ vtimur. Neq; enim in illis consistimus, honoremq; & adorationem con-

Septimum exemplū ex Synodo Nicæna secunda.

Contra demolitores & contemptores imaginum Christi et sanctorum.

Sententia Synodo Nicænæ contra Iconoclastas.

cludimus, neque ad alios & diuersos fines distrahimur, sed per diuersum & singularem ipsorum cultum & adorationem, quę cernitur, sacra conuenientique, ac minimè diuisa ratione animos nostros ad inuisibilem illam, singularemque atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extensum est, & sanguis ille, quo mundus vniuersus purgatus est, emanauit: & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis signum adoramus, quo dæmonum agmina fugantur,

De veneratione sanctæ crucis.

& varij curantur morbi. Cùm semel in ipso exemplari gratia & virtus exhibita sit, & vsque ad exempla similis vis se diffundat. Hæc igitur singula, nempè Christi imaginem, & ipsam crucem, crucisque notam, cultu adorationeque prosequentes, honorem & adorationem non

Qua ratione honos imaginibus tribuatur, & reliquijs, & templis, & sepulchris sanctorum.

in ipsis concludimus, sed eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus est homo, & mortem propter nos pertulit contumeliosam. Sic & sanctorum templa, & sepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Christum verum Deum nostrum, qui gloria ipsos affecit, collaudantes & celebrantes. Et si quid ijs in mysticis & sanctis nostris sacrificijs simile est, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctorem & Principem causam agnoscimus, & commendamus. Quapropter & diuinus ac sanctus ille beatorum atque sacrorum virorum cœtus, non solùm imaginem Christi, quemadmodum diximus, verum etiá immaculatissimæ, semperque virginis Mariæ & Dominæ nostræ genitricis, & sacras sanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & sanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis constituit & confirmauit. Per ipsas enim ad præsentiam quodammodu atque congressum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina, naturamque superante coniunctione copulamur cum illo, qui summus est rerum expetendarum. Hæc igitur sapienter, diuinæque septimum illud Concilium decreuit, atque constituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam pestem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriumque decus & pulchritudinem Ecclesiam recipere ostendit: & tanquam sponsam non in fimbrijs aureis, sed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Christi sponsi dexteram constitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conspiciendam honorandamque demonstrauit. In hac Synodo præsidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus Pro-

Hucusque Photius. Leo[illegible] imagines, eiusque filium Constantinum [illegible] excommunicatum.

topresbyter Ecclesiæ Romanæ, & alter Petrus Præfectus sancti Sabæ. Fuerat autem iam antea damnata hæresis hæc Iconomachorum à Gregorio tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euersæ fuerant imagines & eiectæ, percussit anathemate. Quod idem statuit contra filium eius Constantium, qui sui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerunt quidem in hac Synodo duo Senatores, sed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur posteà se tractatibus Ecclesiasticis immiscuisse. Subscripserunt Episcopi trecenti sexagintaseptem, alium quenquam subscripsisse, non apparet.

Octa[ua] exempli

In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius Imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fide sumeret, demonstrant verba quę tum habuit ad eos, qui pręsentes aderant in Synodo, quos

Basilij Imp. oratio, [illegible] Etiam sanctissimi La[ici] [illegible] plane pastores reuereantur & timeant magis quam iudicent.

in hunc modum alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absoluè versamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere: neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificũ & Sacerdotũ est, qui regiminis officiũ sortiti sunt, q sanctificãdi, q soluẽdi & ligandi potestatẽ habẽt, qui Ecclesiasticas & cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusque quantumcunque sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est in ordine ouium constitutis, pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ supra nos sunt, quærendi & ambigendi: Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideãt, & nihil amplius quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis.

Episcopi dicti oculi. Concil. Tol. c. 4. De dignitate sacerdo[t]ali cap. 6. Psal. 87.

Oculos hic vocare Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius etiam oculorum in Ecclesia fungi scribit officio: de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum secundum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporum, officia peragere cernitur oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius, illi de causis Ecclesiasticis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi munus: etiamsi multò sit is in virtute,

Grego. Naz. de officiis laicorum erga pastores.

sapientiaque inferior. Idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, quòd ab Ecclesiastica functione tam diu abstinuerit, sic populum affatur: Vos oues nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini: satis enim est vobis, si rectè pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo

Actio 10. Non est Principum & secularium, ie[iunia] & Synodos Episcoporum inuisere.

igitur caput sit, qui vix manus, aut pes esse possit, siue membrum aliquod corporis honorabilius: sed vnusquisque fratres in eo ordine in quo vocatus est, permaneat, licèt etiam dignior existat in illoque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit, quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluatur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter

ter nos agitur, Basilij sententia: in qua Gregorius quoq; Nazianzenus fuisse videtur, qui fas esse non putat, vt Iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipsu in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quòd à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri Canones conuenire seculares Principes in Concilijs sanxerint, sed solos Antistites. Vnda nec interfuissa illos Synodis, exceptis Concilijs vniuersalibus, inuenimus. Neque enim fas est, seculares Principes sectatores fieri eorum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator subscribere noluerit: subscripsarunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens: ad voluntatam eiusdem eximij Præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vsi sunt. Ignatius verò hac: Ignatius misaricordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodũ suscipiens, & omnibus quæ ab aa iudicata & scripta sunt concordans & dafiniens, subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph, vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hierosolimitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti, in Christo Deo fideles Principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuarsalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunque tandem alij non Episcopi, atiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fide, aut quacunqua tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur.

Nota subscriptionem Episcopi.

Atq; hæ sunt octo Synodi generales, quas numerat Gratianus: neq; enim plures ante ipsius tempora habitæ fuerunt. In ijs omnibus non reperies Brenti, quòd quisquam Imperatorum aut Principum, aut quorumcunq; tandem laicorum in Ecclesiastica causa Iudex esse voluerit, quòd Apostolicam hanc esse traditionem non ignorarent, vt ne laici se causis Ecclesiasticis immiscerant. Nam & in illo Hiarosolymitano Concilio nemo sententiam dixit præter Apostolos, quorum loca tenent Episcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apostoli & Seniores (qui Græci Presbyteri vocantur) videre de verbo hoc, Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit Hieronymus Principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis esse potest euidentius? Hunc itaq; morem Apostolorum sequuta semper est in Concilijs Ecclesia Dei, vt illi soli sententiam dicerent in causis Ecclesiasticis, qui loca tenent Apostolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentiniano Imperatore scribit Sozomenus, cum per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium fuisset rogatus, vt Episcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic aum respondisse: Mihi qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: sacardotes quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunque loco voluerint, conueniant. Hic ast ille Valentinianus, qui nec interesse voluit, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuissant obiecta, sed surgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuisse dicitur, in causa Leonis tertij Pontificis.

Distin. 16. c. Sexta.
Nouum exemplum est in primo Concilio Apostolorum. Act. 15.
Hier. in Epi. ad Aug.
Sozo. lib. 6. cap. 7. Eccle. hist.
Valentiniani Imp. erga Episcopos reuerentia.

Vsque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Ecclesiasticis causis sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambrosius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti non multò pòst, ac informatus fide & institutis Catholici Principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem anteà vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret, sicut ipsa in quadam epistola scribit Ambrosius. Non dissimile quiddam ausus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Basilicus, qui circulares dedit literas, quibus Chalcedonensa Concilium, & Leonis libellum par anathema damnauit. Quod tamen ipsum fecit Episcoporum suorum, qui non panci numaro fuerunt congregati, sententiam sequutus, qui circularibus etiam literis eiusmodi subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm Iudicis officio functus videri possit. Sed has taman ipsas literas circulares non ita multò pòst aboleri & eis contrarias scribi iussit, sicut apud 1. Euagrium, 2. Liberatum, 3. Nicephorum scriptum reperimus. Ad eundem modum & Constantius, quo nihil in religione fuit inconstantius, qui primus ex Imperatore Christiano factus erat Arrianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria sua, sed Episcoporum auctoritate, quos frequenter conuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidam condi procurabat. Quamuis autem auctoritate Synodi iam fuerat Athanasius condemnatus, tamen vide Brenti, quantum ille positum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere conabatur, sed frustrà tamen vt paulò antè docuimus, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur auctoritate Episcopi æternæ vrbis firmari, quod iã impletũ esse sciebat: sicut ab Ammiano

Etiam hæretici Imp. non arrogarũt sibi iudicium de religione.
Amb. epist. 34.
1. lib. 3. cap. 4. hist. Eccl. 2. ca. 16. Breuiarij. 3. li. 18. ca. 3.
Ath. in epist. ad solitariã vitã agentes.

Ammi li. 5.
Atha. Apolog. 2.

quoque Mercellino memoriæ proditum est. Intelligebat enim irrite fore omnia quæcunque acta eb elijs fuissent, nisi Romani Pontificis auctoritas accessisset. Athanasius autem ferendum non esse putauit: vt quicquam sibi iuris arrogaret Imperator in Synodis Episcoporũ. Qui sic alicubi scribit: Qua fronte talem conuentum Synodum appellere eudent, cui Comes præsedit? Et in Epistola ed solitariam vitam egentes: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium, sed interim fecit quod illi volupe est, si istud est iudicium Episcoporũ, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra ille minis Cæsaris conflatur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est, quòd iudicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab Imperatore eccepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio egnitum est? Plurimæ eotea Synodi fuêre, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt: sed neque Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit. Peulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabet Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit, &c. Et prope finem, dicit eũ Antichristi imeginem induisse. Quis enim videns eum, inquit, in decernendo Principem se fecere Episcoporum, & præsidere iudicijs Ecclesiasticis, non meritò dicat eum, illam ipsam abominationem desolationis esse, quæ à Deniele prædicta est? Nam cum circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuestaret Ecclesias, abrogans Canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christienis pecetum esse? Vides Brenti, quæ fuerit Athenesij sententie de eo, si quis, non dico Satraparum aut Ducum, sed Regum etiam & Imperatorum, Principem se facere vellet Episcoporũ. Et fecit tamen omnia Constantius, obtendens in speciem, sicut idem scribit Athenesius, iudicium Episcoporum, quod ad se minimè pertinere sciebat: Quare sequi non præire, exequi quod esset eb Episcopis decretum, non ipse decernere videri volebat.

Atha. Principes omnino remouet a cognoscendis causis ecclesiasticis.

Ab exemplis tyrannorum, vt Hunerici & Theodorici, Victor lib. 2. persequutionis Vandalicæ.
In 4. Synodo Romana sub Symacho Papa.

Quid autem crudelissimus ille fidei Catholicæ persequutor Hunericus? cùm imperasset Eugenio Carthaginensi Episcopo, vt pro disputatione fidei constituta die vne cum Episcopis suis veniret, conflictum cum suis hoc est, Arrianis Episcopis initurus. Eugenius verò respondisset: disputationem legis cum adiutorio Dei se nullatenus declinare vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu se non debere causas assumere eius fidei efferendæ: num ipse Iudex in ea causa esse voluit? Quemlibet sæuus tyrennus, hoc sibi tamen non vsurpeuit. Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor? quis exeminetor? Notarius Regis respondit Patriarcha Cyrillus. Similiter & elius quidem Rex Theodoricus, minùs quidem ille sæuus, sed Arrianus tamen vltro vocatus ed iudicium Ecclesiasticum: in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda præscribere, nec eliquid ed se præter reuerentiam de negotijs Ecclesiesticis pertinere. Quantò fuit modestior hic Arrianus, quàm tu Lutheranus?

Ab exemplis Lutheranorum.

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re sententiem eudire, proferam, vt vestris vos telis confodiam, Glorientur se Lutheranos esse, qui sunt Confessionis Augustanæ. Atqui disertie verbis in ea scriptum est: Secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis vt Episcopis, hoc est, ijs quibus est cõmissum ministerium verbi & Sacramentorum, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinem: & doctrinam eb Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum note est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Neque verò dissentit eb hac sententia suæ confessionis Philippus in breui quodam scripto, quod de hec ipsa materia edidit. Nam sicut anteà meminimus, non permittit is Principibus de doctrina iudicandi potestatẽ, verùm custodes eos tantùm esse vult primæ & secundæ legis tabulæ, quod ad externam disciplinem attinet, hoc est, sicut nos interpretamur: vt meminerint se non sine causa gladium portare, prohibeant idololatriem & blasphemias: néve ferant pro Dei verbo verbum suum hæreticos populo venditere, néve propter voculas aliquot è sacris literis productas, & in prauum sensum detortas, quod ab ipsis profertur, adorari tanquam Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquem erumpat?

Ab exemplis Ethnicorum.

Vis autem Brenti, vt etiem Ethnicorum exemplo demonstremus, fas non esse, quod tu fas esse doces, vt secularis Magistratus Ecclesiesticis se ceusis immisceat? Difficilè quidem id esse videtur, sed periculum temen faciemus. Fuerat à Catholicis Episcopis propter hæresim ex communione piorum eiectus & Episcopatu priuatus Paulus Samosatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelienus Imperetor Christianæ fidei persequutor. Paulus quoniam videbat Imperetorem esse Ethnicum, Episcoporum decretum contempsit, nec ab Ecclesiæ domo voluit abstinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorem Ethnicum. Ille verò, quamuis Ethnicus, non esse tamen sui muneris intelligebet, vt inter Episcopos iudicaret. Sed conuenientissimè decreuit, sicut scribit Eusebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Episcopi Italiæ & Romæ in dogmate concordes scriberent: Ita Paulus per summam ignominiam Ecclesia pulsus est. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator licere sibi puteuit, vt Episcoporum se Iudicem constitueret, verùm ed suos Iudices eos remiserit. Et quod non modò Catholici, verùm ne hæretici quidem quamlibet sæui nonnulli tyrenni, quin etiam ne graues quidem Christianæ fidei persequotores, Imperatores, Ethnici fas esse sibi putauerunt, vt inter Episcopos de causa fidei cognoscerẽt: id tu Brenti fas esse contendis, non modò Regibus aut Principibus, verum etiem cuiuis de fæce vulgi. Quæ est hæc enim tua impotentia? quod est istud tam ardens Apostolicæ sedis & Catholicorum Episcoporum odium? vt & superioris, & huius ætatis nostræ hæreticos, quin & ipsos Ethnicos peruersitate superare coneris, dummodò odio tuo plusquam Vatiniano satisfacias?

Euse lib. 7. cap. 30. Eccl hist.
Concluditur aduersus Brentiũ eleganter.

Putat

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruersè docetur à te, id sapientissimo Regi & Domino meo probare posse? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Nescit fortasse, quàm sanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus sit, quamq; semper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc vestro Satanismo. Quæ fuerit in Christiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iageloniæ constantia, in ipso operis huius initio paucis attingimus. Neq; verò sicut in alijs præclaris multis virtutibus, sic & in hac, sua laude caret inclita domus Austriæ, cuius quanta fuerit semper, & nunc etiam sit pietas, religio, sanctimonia, manifestum est orbi Christiano vniuerso. Atqui sic domus hæc cum Iagelonia coniuncta est, vt vna propemodum esse vtraque videatur. Nam sicut pientissimus auus Serenissimi Regis mei Casimirus Rex ante centum annos ex Austriæ familia, qua nulla est in orbe terrarum illustrior, Alberti Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ Regis & Archiducis Austriæ filiam Elizabetham, qua vix vllam vidit Polonia fœminam religione præstantiorem, vxorem duxit: sic & hic Serenissimus nepos eius Excellentissimi illius, & V-nius omnium religiosissimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæq; Regis & Archiducis, itidem Austriæ filiam Catharinam sibi matrimonio coniunctam habet, quæ & ipsa pietate, religione, sanctimonia, nulla ex parte proauia sua Elizabetha inferior esse videtur. Cùm igitur hoc inter se certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia susceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vsque vitæ suæ spiritum, Deo vires suppeditante, in eo quod cœpit, perstabit.

Laus domus Austriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Austria familia Reginæ Poloniæ.

Vis autem ex Austriaca domo recens exemplum tibi proferam? Non te clàm est proculdubiò, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta sex, errantem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profecisset, de consilio Patrum amplissimorum, & eorum qui sacrarum literarum doctrina præstabant, Martinum vestrum Lutherum, hæreticum pronunciauit. Ac misso nuncio ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereq; Catholicum Regem Carolum, postulauit ab eo tanquã primario filio & aduocato, vt sedis Apostolicæ sententiam sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari consueuerunt, iuxta morem à priscis Imperatoribus Christianis & Orthodoxis obseruari solitum. Quid ad hæc pientissimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer instabant, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionem decreti à sancta sede Apostolica lati processisset, nec illis negare, nec aliquid quod personæ suæ non esset, admittere voluit. Quamobrem ne secùs aliquis factum hoc illius interpretari posset, in suo proscriptionis edicto, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri voluerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit de negotio hoc iudicaremus aut cognosceremus: cùm id proculdubiò ad Romanum Pontificem, & sedem Apostolicam pertineat: neq; vt res sacrosanctæ fidei nostræ tandẽ post tot secula per nouas altercationes cum magno fidelium scandalo & perturbatione ac infideliũ derisione in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentiũ satisfactione hominis animũ percunctantes, cũ bonis monitionibus & suasionibus ad rectã semitam, si fieri posset, reduceremus. Vides quemadmodũ & hic non obscurè tulerit, sui nõ esse muneris, de doctrina religionis cognoscere? Clarius aũt etiam id ostendit, cùm ei antè annos vigintiseptem libellus Augustanæ cõfessionis oblatus, iudiciumq; fuisset illius requisitum. Tum enim nulla circuitione vsus, respondit his qui hoc à se postulauerunt: non velle se quicquam determinare, neq; posse concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando Concilio generali. Agnoscis, opinor, verba vestræ confessionis Augustanæ. Sic sibi religiosissimus hic Imperator nihil eorum vsurpare volebat, quæ sui non esse muneris intelligebat.

Exemplum postremum Imperat.

Testimonium Imperatoris Caroli, non suum esse de religione cognoscere, sed Pontif. & Synodi.

Nunc audi non diuersum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater Serenissimi Regis huius nostri Sigismundus primus, qui ex qua Carolus Imperator maternum, ex eadem clarissima Austriæ familiam maternum suum genus duxit: sanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm alijs heroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus, pro qua mortem etiam oppetere paratus fuisse videbatur, cùm ab eo postularent itidem nonnulli, (quibus rectè dici potuit: Nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitteret: respondit, officij sui non esse de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id munus pertinere: quorum quidem hac de re iudicio, se etiam ipsum libenter Maiestas eius submitteret: eorumq; iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Num autem ab eo degenerauit serenissimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt sanctis sancti sui parentis vestigijs incedat, quem sui nominis gloria totum terrarum orbem impleuisse non ignorat. Itaque cùm anteà semel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita est, tum in proximis superioribus comitijs Varsauiensibus, cùm itidem peterent nonnulli, quò de causa religionis cognosceret, constanter admodum recusauit, quòd non esse sui muneris diceret: sibi satis esse cum prophanis causis negocij, nec eis omnibus dijudicandis vnum se sufficere posse: Regem agere se, non Pontificem velle. Has illius voces Christiano Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præsentes in comitijs adfuissemus, auribus ipsi nostris audiuimus. Tantùm autẽ is ab eo abfuit, vt de doctrina religionis cognoscere vellet, suam vt etiam voluntatem omnibus declararat, q; de ijs rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendẽdi deliberationẽ suscipi cuperet: cùm tractatio de religione ad

Aliud exemplum Regis Poloniæ Sigismundi.

Matth. 20.

Exemplum Regis præsentis Poloniæ quàm sedulo curet Religionem & obseruet Episcopos.

Syno-

Synodos Episcoporum, non autem ad comitia spectet. Cùm autem omninò res postularet, vt aliqua fieret religionis mentio, sic rem proponi fecit, vt disertis verbis nolle se dicerei, vt de constituenda religione, quæ rectè pridem esset constituta: verùm vt de eo tantùm sententiæ dicerentur, quemadmodum absente se à regno prouideri posset, vt pax nihilominus

Quæ Vergerij temeritas. & tranquillitas in regno conseruaretur. Et putat Vergerius, Serenissimum hunc Regem meum, qui non semel iam suæ constantis voluntatis tot nobis tam illustres dedit significationes, eum vel à Christianissimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obseruat, Serenissimi & Excellentissimi Romanorum Regis, vel ab illius, quem iam æterni cœlorum gaudijs esse potitum confidimus, sancti, sui parentis institutis discessurũ, aut sui ipsius dissimilem futurum, vt suæ oblitus, alienam personam induat: & quibus de rebus semel iam orbis Christianus iudicauit vniuersus, de ijs rectè an secùs iudicata sint, cognoscendi sibi ius arroget? Prius oporteret, vt ei subderet orbem vniuersum, ac tum demũ

Ad Regem Poloniæ apostrophe. hoc ei persuadere conaretur. Quanquam si fecisset illud etiam, ne sic quidem sibi sumeret Rex pientissimus, quod etiam eos Imperatores, sub quorum potestate redactus fuit orbis vniuersus, arrogare sibi nunquam ausos fuisse perspectum habet.

Fides de qua contenditur hodie, quomodo Catholica cẽsenda & vendicanda est. Vide autem Serenissime Rex, quàm ineptum, quamq; sit absurdum, & ab omni ratione prorsus alienum, quod admirator Brentij postulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non est huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & est Catholica, est omnium, omnium inquam, gentium, regnorum, nationum: est orbis vniuersi Christiani. Et de eo quod omnium est orbis totius Christiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis Princeps aut Rex (qui quotam illius partem obtinet) sibi iudicium vsurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam sanæ mentis habere putas? Etiam communi sensu destitutus esse videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignetur) quocunq; tandem iudice seorsum aliquid ab orbe reliquo Christiano de fide constituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus (Polonamne, an Lithuanam, aut Russicam, an Prussicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, si fuerit ab orbe reliquo Christiano diuersa. Quid igitur aliud restabit, quàm vt ex-

Epilogus ad Regẽ adhortatorius. pungamus illum articulum nostræ fidei, Credo sanctam Catholicam Ecclesiam? Et illius loco dicamus Credo Polonam, aut Lithuanam Ecclesiam: quæ sancta dici non poterit, si fuerit à reliquo Christi corpore, sancta Ecclesia Catholica separata.

Aug. li. 3. cont. epi. Parmeniani cap. 2. Videsne iam Serenissime Rex, quàm sint inepta, quàm absurda, quàm cum ipsa ratione pugnantia, quæ isti persuadere tibi conantur? Nulla sunt eorum alia, quàm separationis consilia quæ vir ille sanctus, prudens & doctus Aurelius Augustinus perniciosa sacrilega, & impia vocat. Hæc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt seorsum ab illo, seorsum ab Ecclesia Catholica, nouam tibi fideculam condas, nouos ritus, nouas cæremonias instituas, vt maiores tuos ac nostros etiam omnes, quin orbem Christianum vniuersum, aut cæcitatis aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce scripturarum hallucinati sint, aut si quid in scripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt schismaticus sis, & hæreticus, auctores tibi sunt ipsi schismatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu pestilentissimis vocibus aures tuas accommodabis? horum perniciosis consilijs locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam, quam & in publicis comitijs omnibus, & in priuatis colloquijs mihi non semel testatam fecisti, non facies pientissime Rex, non facies. Quin istas pestes tu haud aliter atq; viperam & basiliscum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum scripta, dictaq; non alio, quàm & ad seditionẽ excitandam, & ad sempiternum animarum interitum spectent omnia. Etiam atq; etiam tecum considera, quem istiusmodi consilia rerum statum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoq;, vt ne vetustiora proferam exempla. Alieno quam tuo ipsius periculo disce potiùs, quantam secum ea res malorum iliadem adferat, si qua gens à Christo, à quo semel vocata est in gratiam, in aliud Euangelium transferri se patiatur. Sed nolo pluribus, ne de constantia tua, deq; animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè sequitur capite, differere incipiam.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER

LIBER TERTIVS DE AVCTORITATE SACRAE SCRIPTVRAE,

AVCTORE STANISLAO HOSIO Cardinale, Episcopo VVarmiensi.

De quo capite sermo nũc instituitur, in eo permultum esse positum facilè quiuis intelliget, qui vel Ecclesiasticam historiam, vel acta Conciliorum, vel sanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi sic ad solas scripturas prouocabant, sic solis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum esse censerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, sed quem ipsi sensum attulissent, eum obtinere vellent. Horũ igitur maiorũ suorũ vestigijs incedunt etiã nostri temporis hæretici. Quemadmodum illi, sicut à Tertulliano dictum est, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant, & hac sua audacia statim quosdam mouebant, in ipso verò congressu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum scrupulo dimittebant: sic isti quoq; nunc faciunt scripturarum contortores, sanctæq; fidei & bonorum operum extortores.

Mos hæreticorum, ad solas prouocare scripturas.

De præscriptionibus hæreticorum.

Quos eo quidem nomine quòd scripturas adferont, damnat nemo: sed quòd sicut Arriani, sicut Macedoniani, sicut Nestoriani, sicut Eutichiani, sicut alij plerīq; omnes hæretici præter scripturas recipiendum esse putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quam solam verè scripturarum intelligentiæ lux est, Ecclesiæ sensum & consensum pro nihilo ducunt: hoc est, quamobrem eos damnandos censemus: hoc est, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E scripturis probare conabantur Iudæi, quòd Christus ne Propheta quidem esset. Dicebant enim: Scrutare scripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non surgit. E scripturis ijdem eum esse morte dignum, demonstrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos esse duxit, quòd scripturas adducebant? Nemo sanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in prauum sensum detortas, quòd contra scripturarum auctorem Christum producebant, hoc est quod eis meritò crimini datur.

Catholici cum hæreticis, non de scripturis, sed sensu scripturæ contendunt.

Ioan. 7.

Ioan. 19.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos nostri temporis, vllam esse de scripturis controuersiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum summa cum reuerentia non recipi. Nulli sunt, qui plus ei tribuendum porent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & sumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum est aduersus eiusdem generis homines, [illegible]us est Brentius cum suis. De intelligentia hæresis est, non de scriptura, sensus, non sermo [illegible] crimen. Vnde autem Brentius? vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, sed non permanserunt nobiscum, scripturas habent? An non ab ijs ipsis, à quibus discesserunt? A nobis, à nobis, inquam, & à Patribus nostris Catholicis. Possunt ne vel iota vel apicẽ vnũ proferre, qui fuerit à nobis vel à Patribus nostris in Scriptura mutatus? qui sicut à suis acceperunt Maioribus, Ita vicissim nobis suis posteris integras eas & incorruptas tradiderũt, vt eas quales accepimus, ad nostros quoq; posteros transmittamus. Res est cui deotior, quàm vt demonstrationis alicuius indigeat.

Catholici plus quã Hæretici scripturis tribuunt.

Lib. 2. de Trinit.

1. Ioan 7.

Hæreticis à Catholicis scripturas mutuantur

Proferemus nihilominus hac de re Brenti, Islebiensis idoli vestri testimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra qood nihil boni ædificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoq; scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu, plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatentur in papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei: dico insuper sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. Agnoscis verba Dei vestri Brenti? Quod autem pro causa nostra testimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui suauissimè in nos effusus esset, quàm quod allatum est ab hoc vno mortalium omnium nobis infestissimo? Adeò per Prophetæ huius vestri, sicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

Luth. in epist. quedam ad duos plebanos de Anabaptismo

En Lutheri testimonium.

Num. 20.

Fraudulenta Brentij Rhetorica.

Quare non credat pius lector impio Brentio ſic ſuam cauſſam proponenti, quaſi Petrus à Soto vir pius, Catholicus & doctus ſecùs aliquid de maieſtate ſcripturarũ ſenſerit, quàm ſentire virum Catholicum oporteret. Rhetorem agit Brentius, atq; ita rem proponit, vt omni ratione ſummum odium & inuidiam viro pio, & docto conſtare queat. Sed nos arte Rhetorica ſepoſita, & confeſſionis Brentianæ verba & quæ ex aduerſo ſcripſit Petrus à Soto, ponamus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum ſuum explère cupit.

Confeſſio VVittembergenſis.

Sic habet Confeſſio Brentiana, quam ſub nomine ſui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Teſtamenti, de quorum auctoritate nunquã in Eccleſia dubitatum eſt. Sic habet ex aduerſo Catholica aſſertio:

Confeſſ. Cathol.

Scripturam ſacram illam Catholica fides agnoſcit, quæ continet noui & veteris inſtrumenti libros, quos à Spiritu ſancto editos Eccleſia agnoſcit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneant, de quibus nunquam dubitatum eſt, quoſque ſemper omnes ſuſceperunt Eccleſiæ: nec tamen propterea quos non omnes ſuſceperunt, extra Canonem habere debent conſentientes Eccleſiæ filij, ſi eos poſteriori tempore conſtat ſuſceptos eſſe in Eccleſia vt Canonicos.

Ezech. 13.
Ioan. 20.

Iudicet hic æquus Lector, vter de ſcriptura ſcribat reuerentiùs, is ne qui vel recipit, vel reijcit quoſuis libros Canonicos, arbitratu ſuo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritu ſancto editos, Eccleſia recipit ac veneratur: qui non ſequitur hac in re Spiritum ſuum, quod faciunt inſipientes Prophetæ, ſed Eccleſiæ Spiritum ſequitur, & quos illa Canonicos eſſe quocunque tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etſi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideò dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiam Thomas de Chriſti reſurrectione, num in hac ſua dubitatione permanere nihilominùs debuit etiam, poſtquàm ſuas illi cicatrices Chriſtus oſtendit? Sed ſicut dubitatum eſt à Thoma, ne dubitaretur à nobis: ſic etiam de quibuſdam Canonicæ ſcripturæ libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quorum intererat, præſertim verò Patrum in Concilio congregatorum ſententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de ijs quid pro certo teneri debeat, decernatur.

Veterum dubitatio de ſcriptura libris prodeſt poſteris.

De quibus libris ſcripturæ dubitatũ.
Cano. 47.
Epiſt. 3. ad Exuperium cap. 3.
Li. II Machabæorũ Canonici.

Dubitatum fuit olim de libris veteris Teſtamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Eccleſiaſtico, duobus etiam primis Machabæorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypſi, epiſtola ad Hebræos, epiſtola Iacobi, ſecunda Petri, ſecunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Concilium Carthaginenſe ſub Aurelio Carthag. Epiſcopo, Innocentius primus, Gelaſius cum ſeptuaginta Epiſcopis, Concilium Florentinum ſub Eugenio quarto, pronunciauit quòd ſit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Eccleſiaſtico, & Sapientia. Quòd ad Machabæorum duos libros attinet, extant Canones Apoſtolorum, quorum auctor fuiſſe putatur Clemens Petri ſucceſſor, in eorum extremo tres libri Machabæorum in Eccleſiaſtico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginenſi Concilio, prouinciali quidem, ſed quod à ſexta Synodo generali confirmatum eſt: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habenda ſint. Similiter & à Florentino & à Tridentino Concilio duo tantùm libri Machabæorum in Canone recenſentur. De quibus ab Auguſtino ſcribitur, quòd Machabæorum libros non Iudæi, ſed Eccleſia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhaſia teſtimonium ex hiſtoria Machabæorum produxiſſet, Hanc, inquit, ſcripturam nõ habent Iudæi ſicut legem & Prophetas & Pſalmos, quibus Dominus Teſtimonium perhibet tanquam teſtibus ſuis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege, & Prophetis & Pſalmis de me: ſed recepta eſt ab Eccleſia. Itaq; non ſolus Auguſtinus ex hac hiſtoria teſtimonia producit, verùm & Irenæus, & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chryſoſtomus, & alij, ita vt dubitare de ijs libris, num ſint Canonici, poſt factam ab Eccleſia determinationem ſit Iudæum eſſe, non Chriſtianum. Nam quos non recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Chriſtiani. Eadem eſt ratio (ne longum faciamus) de libris noui Teſtamenti. Nam etſi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Eccleſiæ conſenſu recepti ſemel, & inter Canonicos numerati ſunt, dubitari iam pliùs deinceps non debet.

Lib 18. de ciuit. Dei, cap. 26.
Contra Gaudentij epiſt. lib. 2. cap. 23.

Brentius quantum ſibi permittat in ſcripturis, & quam confuſe.

Proſequitur in ſua confeſſione Brentius: malumus enim verba confeſſionis ipſius adferre, quàm quæ ſcripſit in hoc libello, cuius magna pars non aliunde conſtat quàm è ſannis, dicterijs, conuitijs: in quo ſic etiã ludit ſcripturis, ſic eas tractat ioculariter, vt verè de illo dici poſſit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter ſcripturis, quàm Æſopi fabulis vti. Deinde verò confusè tractat omnia, ſubinde eadem repetens, vt ſcopas (quod eſt in prouerbio) diſſolutas agnoſcere liceat. Sic igitur loquitur in ſua Confeſſione Brentius: Hanc ſcripturam credimus, & confitemur eſſe oraculum Spiritus ſancti, cœleſtibus oraculis ita confirmatam, vt ſi Angelus de cœlo aliud prædicauerit, anathema ſit. Quare deteſtamur, omnem doctrinam, cultum & religionem pugnantem cum hac ſcriptura. Ex aduerſo verò Petrus à Soto ſic: Hanc ſacram ſcripturam non dubitamus Spiritus ſancti eſſe reuelationem: ſic Eccleſiam omnesq; ad plenam ſibi adhibendam fidem obligantem, vt non dubium ſit, omnem doctrinam illi contrariam reijciendam eſſe. Hic nihil videtur eſſe controuerſiæ. Nam & Catholici deteſtantur omnem doctrinam, cultum, & religionem pugnantẽ cum ſcriptura: niſi quòd Brentius & cæteri qui ſegregauerunt ſemetipſos, iudicant nonnunquam pugnare cum ſcriptura, quæ non pugnant.

Hæretici iudicant cum ſcriptura pugnare, quod non pugnat.

Pergit Brentius: Sed quia nonnulli ſentiunt, in hac ſcriptura non contineri omnẽ doctrinam, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſariam, & ius interpretandæ

huius

holus scripturæ in potestate summorum Pontificum ita situm esse, vt quod hi pro suo arbitrio pronunciant, amplectendum sit pro sententia Spiritus sancti, videtur facilius posse dici, quàm probari. Petrus ex aduerso: Hanc scripturam agnoscit, vera fides admirabili Spiritus sancti Concilio scriptam, vt maximè saluti hominũ conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obscura: partim hoc ipsum intendente Spiritu sancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominũ, constat inueniri. Quò fit, vt ad veritatẽ fidei tenendam, necesse sit esse in Ecclesia ius & potestatem certam & constantem ad interpretanda hęc dubia. & hęc apud summos eius gubernatores: non vt quisq; pro arbitrio suo, id faciat, sed pro ipsius Spiritus sancti sensu. Ea quoq; Spiritus sancti dispensatione mirabili, ita in hac scriptura iacta sunt fundamenta omnium, quæ ad salutem sunt necessaria, vt tamẽ multa extra eam credenda tradita sint Ecclesiæ.

In his Petri verbis tria sunt, quæ offendunt Brentium: Primùm quòd dixerit, in scriptura difficilia & obscura esse multa: Secundò, quòd extra eam credenda pleráque tradita sint Ecclesiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud summos eius gubernatores esse. Nugantur, inquit, scripturam esse obscuram, ideoqúe indigere interpretatione: Interpretationem autem esse penes Ecclesiam. Negari quidem non potest, quin aliquoties nonnulla in sacra Scriptura obscuritas imperitis occurrat, propter phrasim eius linguæ, qua scriptores vsi sunt. Atqui Brenti, phrasis eius linguæ fuit cognita legentibus epistolas Pauli, Petro superstite. Dicit illi nihilominus, quòd in illis quædã sunt intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem. Nec negari, inquit, Brentius, potest, quod & res ipsa testificatur, quod impijs & incredulis scriptura sit maxima ex parte obscura. Si adhuc, inquit, Paulus, velatum est Euangelium nostrum: videlicet quod Apostoli prædicarunt, & mox literis mandatum est: in ijs qui pereunt, velatum est, in quibus Deus huius seculi execæcauit sensus incredulorum, ne lucesceret illis lumen Euangelij. Et Ioannes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt. Sed pijs credentibus in CHristum, atq; Spiritu CHristi donatis præcipua capita Christianæ doctrinæ ita nota & manifesta sunt: vt audeant etiam de ijs cum Satana ipso certamen inire.

De scriptura obscuritate & difficultate.
2. Pet. 3.
2. Cor. 4.
Ioan. 1.

Est ita, quòd impijs & incredulis opertum est Euangeliom, eùm non sine causa dictum sit à Propheta: Credite, & intelligetis. Verùm non solis impijs & incredulis. Cur enim alioqui tantum operæ poneretur à fidelibus in assequenda Scripturarum intelligentia? Inter fideles non postremus erat Hieronymus & linguis omnibus instructus, & doctrina non vulgari præditus, sæpè tamen hærebat, sępè sudabat in explanandis Prophetis. Idem accidebat Augustinus quoq; non raro, præcipuè cùm locum illum explicaret de peccato in Spiritum sanctum, & cùm alia multa scripturæ loca enarraret, in quibus ipse sibi persæpè nõ satisfaciebat. Et certè fatetur ipse, quòd pleraque sint in Scripturis obscura: quòd ita diuinitus etiã prouisum esse scribit ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum: cui facilè inuestigata plerunque vilescunt. Sed & Hieronymus: Omnes, inquit, prophetia in obscuritate continet veritatem, & discipuli intrinsecùs audiant, vulgus ignobile & foris positum, nesciat quid dicatur: Quid autem opus est Doctorum testimonijs? Clamat hoc etiam res ipsa. Vnde enim tot & tam variæ interpretationes trium tantùm verborum, Hoc est corpus meum, si nihil est in Scripturis obscuritatis? de quibus ipsi etiam inter se Sacramentarij non consentiunt. Quare nihil est Brenti, quòd eum Satana de doctrinæ Christianæ præcipuis capitibus certamen inire velis. Tentauit hoc Magister quoque tuus Martinus Lutherus de non postremo Christianæ doctrinæ capite, de Missæ sacrificio: volebat eum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Absit igitur, vt ingenij sui fiducia fretus quisquam, cum eo disputare animum inducat. Est enim is in scripturis exercitatissimus, neque sine causa Dæmon à Græcis appellatur: qui si charitatem quæ non inflat, scientiæ coniũctam habere posset, minùs multos in errorem induceret: sed cùm alia omnia habere possit, sola est, quæ non inflat, charitas, quam nec ipse, nec membra eius habere possunt.

Esaie 7.
Non solum infidelibus sed fidelibus etiam obscura Scriptura.
Lib. 2. de doct. Christiana, cap. 6.
In Ezech. cap. 45.
Matth. 26.
Exemplũ Lutheri.

Quæric Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni, adeoq; Satanam ipsum vincerent, si ignotum, si obscurum eis esset verbum Domini quod firma fide apprehendere, & quo tanquam gladio aduersus spirituales astutias in cœlestibus vti debent? Non semper Brenti scientia, vel intelligentia Scripturarum peccatum, mortem, horrores Inferni, deniq; Satanam ipsum vincere licet. Firma fides ea demùm est, qua victoria semper contingit: quam solidiorem nonnunquam reperire licet in ijs, qui minorem habent scripturarum intelligentiam. Qui cùm se nihil aliud scire iudicent, quàm IESVM CHristum, & hunc crucifixum, in illo solo fiduciam suam omnem collocatam habentes, articulum hunc toto corde profitentur: Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Non scripturas, in quibus pij multi non multum exercitati sunt, sed vnicum hunc articulum opponunt Satanæ, quoties ille cum eis certamen inire cupit: eo pręcipuè tempore quo grauis est cum morte lucta, quod non sine causa Græci vocauerunt agonem. Nihil est periculosius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere, quas melius ille callet, ac dilucidius & verisimilius explicare nouit, quàm quisquam mortalium, singulari sancti Spiritus auxilio non adiutus, quamlibet fuerit in scripturis exercitatus. Præclarè scriptum est à Tertulliano: Fides tua te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. Scimus quemadmodum certamen hoc successerit magistro vestro Martino Luthero, qui cum de Scripturis cum Satana contenderet, sic se ab illo superatum esse confitetur, vt argumentorum illius vi compulsus, & Sacerdotium & sacrificium vllũ esse negaret. Neq; dubium est, quin eum vt Christum quoq; negaret, facilè fuisset adducturus: verùm causæ suæ nondum id expedire videbat.

Quomodo vincatur Satan & [illegible]
Qua fide Satan deuincatur.
De præscriptionibus aduersus hæreticos.
Luther. à Satana victum se fatetur.

bat. Prius per Lutherum animos hominum præparari necessarium esse duxit Sacerdotij & sacrificij simul abrogatione: quòd sic per gradus quosdam eò tandem perueniretur, vt esse Deus quoque Christus negaretur. Has itaque partes, Lutheri discipulo Campano & Serueto reseruauit. Nam si per Lutherum omnia sua mysteria simul Satanas reuelasset, plus adeò causæ suæ detrimenti attulisset. Quis enim nondum satis Lutheri dogmatibus instructus, aures suas Satanæ præbere voluisset, si tam apertè rem ageret, vt Christum verum Deum esse, Deique filium negaret? Quamobrem nihil est, quod maiore cum periculo sit coniunctum, quàm si quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit: præcipuè quo tempore grauis agon instat, cùm anima venit à corpore separanda: tum verò tutissimum fuerit exemplum

Exemplum fidelis Carbonarij imitandum.

sequi Carbonarij cuiusdam: ex quo cùm animi causa vir quidam doctus quæsiuisset, qd crederet, symbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quid præterea crederet, respōdit: Quod Ecclesia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Ecclesia? Quod ego, inquit, credo. Cumque subinde illa quæreret, circulo hoc vsus Carbonarius: nihil aliud respōdit, quàm se credere, quod Ecclesia credit: Ecclesiam credere, quod ipse crederet: nec aliud ab illo quicquam elicare potuit. Fertur autem euenisse postea, vt vir ille doctus, & sacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita sua periclitaretur: Orsus est cum eo quoque tum Satanas disputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cumque nimis vrgeret Satanas, neque se miser illa satis explicare posset, venit ei in mentem Carbonarij, nec alia fuit eius vox audita præter hanc, Vt Carbonarius. Qui verò assidebant, eum propter morbi vim errore mentis affici putabat: posteaquam verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid sibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa sua cum diabolo disputatione, sicut olim audiuerat ex Carbonario quodam, nō aliò sibi confugiendum esse duxerit, quàm ad fidem Ecclesiæ Catholicæ, tanquam ad asylum vnum omnium tutissimum: quodque plus in ea præsidij tum inuenerit, quàm in omni

2. Cor. 12. Ecclesia credendū.

scripturarum exercitatione, quas tota vita sua meditatus erat diligenter. Acceptum se ferre diuinæ misericordiæ, quòd in simplicem illum Carbonarium inciderit: cuius nisi sibi succurrisset exemplum, ingens fuerit periculum & discrimen aditurus. Siue autem vera sit hæc historia, siue se res aliter habeat, certum tamen illud est & indubitatum, quòd cùm omnibus ex æquo fides ad salutem sit necessaria, nulli citiùs & grauius offendūt, quàm qui cùm abundent ingenio, plus alijs in scripturis videre se persuasum habent, nisi captiuent intel-

Hugo de S. Victore lib. 1. part. 10 ca. 6. de sacramentis. Gerson. in libell. An non vacantes pro studio possit negligere diuina, Consideratione 9.

lectum suum in obsequium Christi & corporis eius Ecclesię. Quam qui credit, qui se totum illi permittit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, etiamsi propter intelligentiæ suæ tarditatem pleraque non assequatur, tutissimum tamen illum facit, non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina, non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quòd creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dnm Deum nostrū: hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàm spontaneus & fidelis in Dei seruitio:

Non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas saluum facit.

Pergit Brentius: Hoc autem verbū Domini habet sua clara, aperta, dilucida, & perspicua testimonia in sacra scriptura. Testimonia hæc excutiantur suo loco. Imò, inquit, vniuersa scriptura in hoc data est diuinitùs, vt quæ sunt saluti nostræ necessaria, ex ea cognoscamus. Hoc verum esse libenter concedimus: verùm & hoc nō minùs verum est, quòd etiam si scripturas oēs non adamussim aliquis intelligat, salutē nihilominus consequi possit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas nos tutos & saluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodesset, si nobis talis scriptura, qualis est Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Augustino docuimus, quòd non nihil obscuritatis in sacris voluminibus pro-

Cur obscura scriptura.

pterea DEVS residere voluit, quod expedire iudicaret, cœlestis philosophiæ mysteria sic velari impijs, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt pijs tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quod id excitandæ quoque mentis humanæ socordiæ conduceret. Nam quod in promptu est, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita semotaque sumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur: ita chariora sunt nobis, quæ cum labore sumus assequuti, quàm quæ vltrò obtigarunt.

De loco. Deut. 30. & Rom. 10.

Quòd si alicubi, inquit, Brentius, obscurior videtur, extant alia eiusdem scripturę loca, quibus obscuriora illustrantur, vt verbum quod Dñs nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, vt verbis Mosis vtar, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, vt possis dicere: Quis nostrū possit in cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamus? Neque trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut mōtes superare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere, quod præceptum est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, & in corde nostro vt faciamus illū. Hic .n. sermo tam perspicuè nobis in scriptura propositus est, vt de eo & loqui ore & cogitare corde possimus. Atqui Brēti, quod profers ex Deuteronomio testimoniū, id sancti Doctores de ea, quam vos negatis, proclivitate seruandorum Dei præceptorum, interpretantur non recentiores magis quàm illi

Lib. 4. contra Marcionem. Lib. 10. in epist. ad Roman. cap. 12.

prisci, Philo in libello de victimas offerētibus, Tertullianus, Origenes, Antonius, Athanasio referente, Ambrosius & alij. Quin & Paulus in hunc sensum citare videtur hoc ex Mose testimonium, quòd oēm illo populo velut excusationem ademptam, si quod præceptum est, seruare negligat: quandoquidem sic est exhibitum, vt sit in promptu, nec illud è longinquo petere sit necesse. Quod nō modò Chrysostomus & Theophilactus in hunc sensum à Paulo productum esse volunt, Verùm & ipsi Pauli verborum contextus id iudicare videtur.

Sed

Sed demus tibi Brenti, veram esse quam vos profertis interpretationem, quod verbum quod Dñs nobis cognuscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, vt nihil necesse sit montes superare: certè, si non est Romæ situm, nec in oppido Vuittembergensi, nec in ducatu Vuittembergensi positum est. Si itaq; tam propriè est vnicuiq; mortalium vbicunq; locorum degat, verbũ hoc, qui fit, quòd qui vel Theologiæ Doctores Vuittembergæ, vel artium fiunt Magistri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubijs constituere velint, nisi re prius ad Seniores Confessionis Augustanæ, quos Vuittembergæ degere certum est, relata? Quorsum a[...]attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Christianæ doctrinæ loco Vuittembergam referre, si nihil in Scriptura difficile, nihil est obscurum? Si tam propè est vnicuiq; verbum Domini, si tam clarum est & dilucidum omnibus? Non ignoras Brenti, quanta fuerit alicubi de iustificationis articulo disceptatio, quem vos præcipuum Christianæ doctrinæ locum esse, quem summam Euangelij continere vultis. Certè, summam Euangelij claram & perspicuam esse oportet, cum nusquam periculosius erretur, quàm in summa Euangelij. Atqui hæc vestris etiam, quos tu pios esse vis Brenti, tam est obscura, vt viginti de ea diuersas sententias maxima ex parte vestrorum protulerit Osiander, quas cùm reiecisset omnes, suam tandem ab omnibus illis discrepantẽ attulit, & eam obtinere voluit: deq; verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuiq; propinquum esse vultis, admirabilis quędam exorta fuit altercatio, dum Osiandrina factio quod ipsa diceret, Merliniana contra quod ipsa sentiret, id esse verbum Dei contenderet. Quis est autem qui satis admirari queat, cùm tam claram esse Scripturarum lucem velitis, cùm nihil in eis obscuritatis inesse, cùm earum intelligentiam obuiam omnibus esse tam asseueranter dicatis, vnde de præcipuo Christianæ doctrinæ loco nata sit ista tanta contentio? Sed magis etiam hoc mirum est: postea quam re ipsa comprobatum est, non esse tam propè verbum Domini, quàm vos vultis, vt necesse fuerit de eius sensu cognoscendo longius mittere: missum est longius ad eam, quæ Roma vestra est, Vuittembergam: ibi condemnata est Osiandri sententia. Erant, qui non acquiescerent in decreto Vuittembergæ lato. Mittendum sen fuerunt adhuc longius: appellatum est ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, sententiam Osiandri condemnare, quin eam approbare visus es. Cedo Brenti, si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur de præcipuo Christianæ doctrinæ loco hoc, deq; summa totius Euangelij sic ambigitur? Si tam propè est verbum Domini, quam vos vultis, cur illius explicandi causa tam longè mittitur? Si tam est apertum, tam clarum, tam perspicuum, qui fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui proceres estis & Antesignani Lutheranæ factionis, de summa Euangelij adhuc conueniat? quam obscuriorem etiam efficit hoc vestrum dissidium, quàm visa fuerit anteà.

Seipsum & sectam suã cõfutat Brentius.
Iuramentum Vuittembergæ magistrorum.
Viginti sententiæ de iustificatione variantes.
Osiander à Vuittembergẽsibus damnatus, à Brentio nõ improbatus.
Dissensiones intestinæ Lutheranorum.

Quòd si iuxta receptum à maioribus nostris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à Catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipsis etiam hæreticis persæpè legimus fuisse obseruatum, de hac quæstione fuisset ad sedem Apostolicam relatum, sicut Apostolos ipsos iussione Saluatoris statuisse narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quęstiones ad eam deferrẽtur: si hoc, inquam, ita factum fuisset, & quam semper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vsq; nostra tempora sedes ista auctoritatem, eam apud vos quoq; retinuisset, vel adhuc quoq; retineret: iam pridem dirempta lis hæc, & quorum fluctuant conscientiæ, iam pridem in viam essent reductæ, animiq; tranquillitatem consequuti. Sed vos ad eas, quę heri (quod aiunt) & nudiustertius natę sunt Ecclesias de caussis eiusmodi referri mauultis, quàm ad illam cuius solius proprium semper fuit de controuersia religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Christum credi cœptum est. Inde tot sectæ, inde tot hæreses natæ sunt, inde Satanismus hic exortus est, quem in huius libelli initio recensuimus.

Breuis & legitima ratio de fide quæstiones dirimendi.
Anacletus epist. 1.

Profert & alias scripturas Brentius: Hoc illud est, inquit, quod Esaias de filijs veræ Ecclesiæ ait: Dabo vniuersos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnusquisq; proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, à minimo vsq; ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reijcit Propheta sacram Scripturam, sed potius commendat eam, & docet, quod Dominus daturus sit populo suo Spiritum sanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoscant. Aperuit, inquit, Lucas, illorum mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem non extenuari, neq; reijci Scripturas dicis per hæc Esaiæ & Hieremiæ verba, quæ produxisti. Sed quid, si secus ea Suenckfeldius interpretetur cum suis cœlestibus Prophetis, qui per ea volunt externum verbi ministeriũ abrogatum. quò certè nihil opus est, si tam apertè, tam faciles, tam omnibus obuię sunt scripturæ, quam vos vultis. Frustra ergo dedit Deus, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, si oẽs à Deo docti sunt, si non debet vltrà docere vir proximum suum, si non habemus necesse, vt aliquis doceat nos, sed vnctio Spiritus sancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti frustrà Princeps tuus alit, cùm ipse doctus à Deo, te doctore non egeat. Nec omnino vanum est, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deum non vti medijs ad iustificationẽ hominis, non per instrumenta salutem nostram operari. Spiritum sanctum sine medijs docere. Ex tali doctrina vestra prodijt ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœlestes quoq; Prophetæ. Vera sunt autem, quæ per Esaiam & Hieremiam dixit Dominus, sed ea partim iam sunt in Apostolis impleta, quo tempore Spiritu sancto repleti, cœperunt loqui varijs linguis, partim in illa cœlesti Hierusalem implebuntur, vbi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei beatissima cõ-

De locis.
Esaiæ 54. & Hier. 31.
Cap. 24.
Suenckfeld.
1. Ioan. 2.
Interpretatio locorum Esaiæ & Hieremiæ.

1. Cor. 13.

templatio. Tūc.n. fiet, quod dicit Apostolus: Siue Prophetiæ euacuabūtur, siue linguæ cessabunt, siue scientia euacuabitur: illa scilicet paruulorum scientia, in qua hic viuitur, qua ex parte per speculum Deus in ænigmate videtur: propter hanc.n. necessaria est prophetia, cùm adhuc præteritis futura succedunt: propter hanc linguæ, id est, multiplicitas significationum, cùm ex alio atq; alio, aliud atq; aliud admonetur, qui nondum ęternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima cōtemplatur. Cùm aūt venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est, fuerit euacuatum, tunc quod adsumpta carne carni apparuit, ostendet seipsum dilectoribus suis: tunc erit vita æterna. vt cognoscamus vnum verum Deum: tunc similes ei erimus, quoniam tunc cognoscemus, sicut & cogniti sumus, tunc nō docebit vnusquisq; ciuem suum aut fratrem suum, dicens: Cognosce Dñm: Omnes.n. cognoscent eum à minore vsq; ad maximum eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hęc August. interpretatur. Quamobrem nihil est, quòd ad præsentis seculi homines ea torquere velis, vt sic perspicuam esse scripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc seculo fieri possit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abscondit à sapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem cōmunem. Vna hirundo, vt est in prouerbio, non facit ver.

1 Cor. 15.
De spiritu & litera, cap. 24.

Etiam præcipua scripturæ capita egent explicatione.

Profert iam Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in scriptura cōtinetur, & quod ad ęternam nostram salutem cognitu necessarium est. Nimirùm quatuor hęc, decalogum, symbolum Apostolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in ijs aut in scripturis, vnde sumpta sunt hæc quatuor, esse quicquam obscuritatis. Sed si nihil est in illis obscuritatis Brenti, qui fit ergo, quòd Decalogi, quòd symboli, quòd orationis Dominicæ, quòd Sacramentorum tot fuerint semper, & nunc etiam sint explicationes? Certè quæ clara sunt, explicationis nō indigent. Vnde igitur tot tam prolixi cōmentarij? non à priscis illis modò, verumetiam ab ijs, qui vixerunt ante aliquot secula, quiq; nunc etiam viuunt conscripti? non à Catholicis tantùm, verùm & ijs qui se ab Ecclesia Catholica præciderunt, siue Lutherani sint, siue Zuingliani, siue quocunque tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hæreses partim de Sacramentis, cùm alijs, tum Eucharistiæ præsertim: partim de ijs, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici septem.

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc oēs

Quòd verò scribis, verba quæ sunt in Scriptura de institutione Sacramentorum, nihil habent obscuritatis, nisi si quam inferant Sophistę importunis suis disputationibus, & Asotici impijs suis deprauationibus. Quid magis, inquis, pspicuè dici potest, quàm quòd Christus ipse de poculo Cœnæ Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Asotici inueniunt artificium quo ex omnes, faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebant obscuritatis verba de Sacramentorum institutione, priusquam vos homines Asotici, & in arte Sophistica diligenter versati, tantam quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexistis. Quid enim perspicuè magis dici potest, quàm quòd Matthæus dixit: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim Discipulis: quodq; Marcus dixit, Vespere autem facto venit cum duodecim, & quod similiter Lucas, dixit, Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangelistæ, quin dixerit CHristus, Bibite ex eo omnes, dubitatum fuit nunquam: quod etiam eos fecisse scribit Marcus. Nam biberunt, inquit, ex eo omnes. Nec potest proferre quenquam Brenti, qui vel dixerit vel scripserit aliquando, quòd aut non iusserit bibere Christus duodecim Apostolos omnes, aut nō biberint omnes. Quare falsum est, quod asseris de Catholicis, quos tu facetissimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Asoticos, eos artificium inuenisse, quo ex, omnes facerent, non omnes. Nunquam enim quisquam dixit è nostris, quòd aut non biberint, aut non iussi fuerint bibere duodecim Apostoli, omnes. Cæterùm fuerunt, qui claris verbis caliginem quandam offundere conarentur, vt quod ad omnes Apostolos dictum est, id de Christianis omnibus dictum intelligi vellent, quasi sic esset præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere, vt nisi facerent, de salute sua in dubium venirent. Hac de re Brenti, duorum decreta Conciliorum intercesserunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitum est, quòd non sit de necessitate salutis, vt de calice bibāt omnes Christiani.

Cap. 26.
Cap. 14.
Cap. 22.

Summa cōtrouersiæ de calicis sumptione in quo versetur.

Lutherus, Philippus & Bucerus cōcedunt Laicis necessarium non esse vtriusque speciei communionem.

Quòd rectè decretum esse, vos quoq; negare non potestis. Nam & vestra eadem est sententia. Magister enim vester Lutherus, quàm frequenter hoc idem docuit. Qui illud etiam addidit, vsq; eò vtramq; speciem non esse de necessitate salutis, vt etiam extra omnem sacramentalem Eucharistiæ perceptionem saluus homo fieri possit. Qua in re nec à nostris multum dissentire videtur, qui & ipsi vnicum tantum esse Sacramentum necessitatis Baptismum, non diffitentur: quòd extra cæterorum vsum, dummodo cōtemptus absit, homo salutem consequi possit, sicut saluari pueros constat, etiamsi Sacramentum Eucharistię non perceperint, etiamsi quem tu hoc nomine reprehendere videris. secùs Augustinus aliquando sensisse videtur. Cuius hanc sententiam cùm tibi displicere non obscurè præ te feras, tu es Brenti, qui artificium hoc inuenisti, vt ex omnes, facias non omnes. Nam si non cęteros omnes, certè infantes excludis, quos tamen actu fidem habere cōtendis. Iam verò Philippus vester nónne sicut edere suillam, aut à suilla abstinere, sic medium esse scribit alterutra signi parte vti? Hanc enim quàm receptam Ecclesiæ vocem vsurpare maluit, ne quid habere commune cum Catholicis videretur: In eadem est sententia Bucerus quoque, qui in colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam quæ est de vna aut vtraque specie tollendam cùm primis cōducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem sacramentum hoc in vna, vel in vtraq; specie sumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem

Philip. In Hypotyposi Locorum communium.

vsum

vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè cōdemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraq; spacie sacramētum hoc percipere, qui veterem vsum alterius tantùm speciei non esse cōdemnandum censet, nihil ea de re tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse, satis apertè confiteri videtur.

Neque tu Brenti diuersum ab ijs intelligis, qui si nihil in eo piaculi fore censes, si quis mutet præscriptam à Christo baptizandi formulam, dummodò ne mutet sententiam: scilicet in eo permultum esse positum putabis, si quis altera tantùm specie sacramenti velit vti, dummodò nihil in altera de CHristi corporis & sanguinis integritate deesse credat? Plus vos in verbis Brenti, quàm in elementis positum esse iudicatis. Quare si certa verba mutare, quæ Christus ipse baptizaturis præscripsit, non fas esse tantùm existimas, verumetiā eos, qui anxiè illa obseruant, modò non magiæ insimulas: estnè verisimile tam ex animo te superstitiosum esse in altero elemento tuendo & retinēdo, de quo ab omnibus sumendo certò scias nihil esse tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptū? Quæ oculis ipsi vestris videtis, certiora vobis nō sunt Brenti, quàm sit hoc, nihil ad salutē referre, altera quis, an vtraq; Sacramenti specie Laicus vtatur: neq; dubitatis, quin verissimum sit, quod in Constantiensi & Basiliensi Concilio decretum est, non esse de necessitate salutis, vt de calice bibant Laici.

Etiam præscriptam à Christo baptizandi formam mutari licere vult Brētius.

Sed quia Conciliorum hoc decretum est, non quòd diuersum ab illis sentiatis, sed vt assuefaciatis homines ea contemnere, quæ decernuntur in Concilijs, vt eos Ecclesiam non audire doceatis, vt separationis ab illa cōsiliorū auctores sitis: hæc est & non alia causa, quāobrem tantoperè calicem vrgetis: quem si permittendum esse Concilium statueret, vel ob solam causam hanc, quòd ita Concilium statuisset, negat eo se magister vester vsurum, sed in despectū Concilij, velle se aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; specie potiri. & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis Concilij potirentur vtraq. Quodq; Sacramentarijs, & Anabaptistis alicubi vitio dat, facit ipse dum nonnulla quæ recta esse scit, in Papæ Conciliorumq; despectum abrogare conatur. Dat.n. alicubi Cōsilium, vt homo Christianus tempore Quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat, & cogitet ita: Ecce quando hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non dissimilia de ieiunijs alicubi scribit, exemplum imitatus Aërij hæretici, qui & ipse ante mille ducentos annos negauit se ieiunaturum cum Ecclesia, sed si omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunq; diem eligam à meipso & ieiunabo propter libertatem.

Sectarij non quòd esse necessarium ita docent, sed in contemptum Ecclesiæ defensionem communionem vtriusque speciei, vt homines assuefaciant Conciliorum decreta contemnere.

Idem de Confessione par. 1 pareg. 14. Contemptores præcepti Ecclesiastici ieiunijs areant.

Sectarij docent contra verbum Dei contemnendam esse Ecclesiam.

Hucigitur spectatis eiusmodi scriptis vestris, vt & Conciliorum & Pontificum auctoritatem oēm cōtemnere doceatis. Et hoc est, quod sibi ferendum nō esse putant viri Christiani, Catholici & Orthodoxi, qui cum sciant sicut alijs de rebus nōnullis, ita de calice sumendo à Laicis nullum esse CHristi præceptum aut interdictum: de audienda verò Ecclesia manifestum esse CHristi præceptum, & quidem tale, vt nisi quis ei paruerit, eodem quo Ethnicum loco CHristus eum haberi iubeat, cùm primis indignum esse iudicant, id quod à vobis decernitur, tanquam à Deo præceptum obseruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Christo præceptum est, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc esse videtur pijs omnibus arrogantia vestra, summa cum amentia cōiuncta: qui quod vobis videtur, id esse Dei verbum, id haud aliter quàm si præceptū esset à Deo, vultis ab omnibus obseruari: manifestum verò Dei verbum, homines aspernari ducetis.

Matth. 18.

Addit Brentius: Quòd si de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recensuimus, aliquid obscuritatis reliquum est: hoc si fuerit in homine pio quidem, sed inerudito, certè res ipsæ quantum satis est, notæ sunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, sicut Ioannes loquitur. Hoc verū est Brenti de nobis, qui nos Catholicos esse profitemur, & sumus per Dei gratiam. Sed & illud quod subiunxit, (Si verò fuerit in Asoticis, non mirùm est, quandoquidem Deus huius seculi solet mentes incredulorum excæcare, ne illucescat illis lumen Euāgelij) verum est de vobis. Vos.n. estis Asotici illi, quorum Deus huius seculi mentes excæcauit, qui si cæci essetis, hoc est, si vos esse cæcos agnosceretis, peccatum non haberetis, nunc autem ob hoc ipsum, quia vos videre in Scripturis præ cæteris persuasum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Asotici. Nos cùm loquimur de perspicuitate sacræ scripturæ, non respicimus ad Ecclesiam Asotorum, sed ad Ecclesiam piorum, cui scriptura in rebus ad æternam salutem cognitu necessarijs tam clara, tam perspicua est, vt iuxta Prophetam: Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in splendore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perspicuitate Scripturæ, nō respicimus ad vestram Asotorum Ecclesiam, sed ad Ecclesiam piorum, in qua nos esse confidimus. In ea quàm plurimos esse certum est, qui fidem de quatuor istis à te propositis certissimam habent: quorum pars multò maxima cum sacræ Scripturæ libros non viderit quidem vnquam, tantùm abest, vt quæ sunt in illis abstrusa, intelligat: persæpè tamen inter eos reperire licet non paucos, qui sunt in fide constantiores, quàm ex ijs multi, qui sibi plurimum esse videntur in Scripturis exercitati.

1. Ioan. 2.

Quos nullus de scriptura doceat, quos non.

2. Cor. 4.

Ioan. 9.

Esaiæ 60.

Prosequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum suum Israëliticum quondam ita gubernauit, vt etiamsi non haberent Monarcham, tamen in summis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare solemus, qui populum ab iniuria hostium mirando modo vindicarent, ac posteà cùm iam Monarchia & successio instituta esset, excitauit tamen Prophetas, qui in extrema necessitate viam euadēdi demonstrarent: ita Deus hisce temporibus gubernat Ecclesiam suam, vt etiamsi aliquæ tenebræ inciderint, & ordinarij successores nō sint amplius Ecclesię amici, sed hostes & persequutores, tamen in tantum non deserat eam,

vt si non sit alius, qui tenebras discutiat & hostibus obsistat, Heros quispiam siue Ecclesiasticus, siue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti, quòd varijs modis Ecclesiæ suæ prospexit semper Deus, non solum ante, verumetiam post Christum natum & mortuum. Defecerunt Monarchæ nonnunquam, sicut Constantius, Iulianus, & alij: quin & ordinarij successores (non tamen in Cathedra Petri) desierunt esse Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores facti sunt. Quod & nunc vsu venisse alicubi non ignoramus, vbi & Principes defecerũt, & Catholicis & Orthodoxis Episcopis & Sacerdotibus Lutherani vel Zuingliani successerunt: neq; tamen, vel deseruit vnquam Deus Ecclesiam suam, vel nunc etiam deserit. Surrexerat Arius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanasium, Hilarium. Exortus est Macedonius, produxit in aciem cõtra eum Damasum, Gregorium Nazianzen. & Basilium. Erupit alicunde Nestorius, emisit Cœlestinum Romanum Pontif. & Cyrillum Alexandrinum Archiepiscopum. Emersit è nescio quibus tenebris Eutyches, opposuit illi fortissimum Leonem. Sic aduersus Valentinum, Irenæum: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celsum, Originem: contra Nouatum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianum Vigilantium: contra Luciferianos, Hieronymum: contra Donatistas & Manichæos, Augustinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Tarasium: cõtra Berengarium, Lanfrancum, Guimundum, Algerum: contra Henricianos & Petrobrussianos, Petrum Abbatem Cluniacensem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunq; tempore hæreses emerserunt, semper extiterunt singulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquentia præstantes, qui partim scripturarum eas auctoritate partim ecclesiastica traditione confutarunt. Nec hoc infelici nostro seculo defuit Ecclesiæ suæ Deus. Nam cum erupissetis alicunde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, siue Pacimontani, & alia plurima hæreticorũ portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenioq; minimè vulgari & excellenti doctrina præditos, per quos insania rabies vestra comprimeretur. Inter alios insignem etiam illum pietate virum Ioannem Episcopum Roffensem, qui pro fide atq; Ecclesia Catholica vitam etiam suam cum sanguine profundere non dubitauit.

Deus nunquam nõ excitat insignes Ecclesiæ suæ propugnatores: & quinam illi potissimum.

D. Ioan. Roffensis.

Conatur nunc ostendere Brentius, scripturam non obscuram, sed perspicuam, non tenebris inuolutam, sed luce illustratam esse. Profert igitur ex Psalmo primùm: Lex Domini immaculata conuertens animas, testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Quomodo autem erit lucidum, inquit, quomodo illuminabit oculos, si est obscurũ? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum, non vniuersam scripturã, quæ etiamsi lucida est Dauidi, aut alijs afflatis Prophetico spiritu, non statim dilucida est omnibus, qui tenent Grammaticam & habent sensum communem. Præceptum aũt Dei vnicum est, Dilige: quo qđ esse potest lucidius? Cæterùm an hoc ita vt præceptum est, expleri in hac vita possit, quantæ sunt eade re cõtentiones? Negatis vos, & impossibilia Deum præcepisse vultis: aiunt Catholici, qui certò persuasum habent, nihil minus in eum cadere posse, qui summa honitas est, cuius misericordiæ non est numerus quàm quòd exigat à nobis, quæ nos præstare non posse scit, & nisi præstiterimus, transgressi præcepti sui pœnas expetat. Est itaq; dilucidum hoc Domini præceptum, quo lex impletur vniuersa, cui si per nos fuerit satisfactum, iam non modò scimus, verùm & habemus omnia quæ sunt nobis ad salutem necessaria. Neq; tamen propterea non multa nobis in scripturis occurrunt obscura. Cæterùm hoc præceptũ, sicut ex Clemente Alexandrino paulò antè docuimus, etiam absq; literis discitur, & est spirituale quoddam decretum in cordibus hominum scriptum.

Psal. 18.

Præceptum Domini lucidum lucerna item & lumen etsi multa in scripturis obscura.

Rom. 13.

Lib. 3 pedagogica pueri.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Quomodo verbum Dei est lucerna, quomodo lumen, si est obscurum? Hic quoq; sanctus Dauid non de perplexis tractat quæstionibus, quales de scripturis existunt non paucæ, sed de præceptis rectè viuendi, quæ prælucent & indicant, qđ expetere, qđ fugere debeamus, præcipuè verò de præcepto dilectionis, qđ qui seruat, securè ambulat. Præclarè. n. dictum est ab Augustino. Dilige, & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco, summam & scopum Scripturæ totius nihil aliud esse, quàm charitatem. Quam si quis ita intelligat, vt sententiam adferat ædificandi charitati vtilem, etiamsi non hoc dixerit, qđ ille quem legit, eo loco sensisse probatur, nõ perniciosè fallitur, quandoquidem ea sententia fallitur, qua ædificat charitatem, quæ finis est præcepti: sed ita fallitur, ac si quisquam errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Hæc lucerna si vobis quoq; prælucerct Brenti, minus & vos perniciosè falleremini, nec inflati sensu carnis vestræ, vltrò à Christi corpore Ecclesia separaremini. Cæterùm si maximè quis hæc Psalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum, ac multò minus in laicũ imperitum, qđ quadrat in sanctum Prophetam Dauid. Neq; quia dixit Dauid Super senas intellexi Super oẽs docentes me intellexi, statim idem aut idolo vestro Islebiensi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit.

Psal. 118.

De doctrina Christiana li. 1. c. 35. et 36.

Psal. 118.

Matth. 5.

Adfert & alium locum: Vos estis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apostolorum, quę est ab ipsis excepta & literis mandata, non est obscura. Et si alicubi locus est obscurus, tamen alius est apertus & perspicuus. Erant reuerà lux mundi Apostoli, qui cùm essent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obscurum, sic eos explicasse dubium non est, omnem vt caliginem ex animis hominum decerserint. Quare libenter illud tibi cõcedimus Brenti, quòd eorum prædicatio non obscura, sed lucida fuerit: Sed quòd ęquè sint lucida, quę ab ipsis excepta, literisq; mandata sunt, nemo tibi sanus concesserit, cùm nõ sine causa dictũ sit ab Hieronymo, quòd habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de doctoris ore transfusa fortius sonat, & plus afficit, & alit plenius, & altius in animo sedent,

Lucida quidem Apostolorum prædicatio sed nõ æquè scriptura.

In prologo Bibliæ.

quæ

quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affingit. Vita quædam orationis est actio, qua cùm scriptura destituta sit, quæ quasi fictitia vox quædam esse videtur, verèque vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox esse non potest, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in scriptis Demosthenis magnam Demosthenis partem abesse. Quod potest de Paulo quoque totidem verbis dici, quem non sine causa Mercurium appellatum fuisse scribit Lucas.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter insectareris, quòd is verbum siue sermonem, aut prædicationem à scriptura distinxerit, quodque plus in verbo siue viua voce lucis esse dixerit, quàm in scriptura, cùm ita se rem habere vel sensus ipse communis indicet. Nec erat causa, quamobrem ipse te ridendum insulsis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum sit, quod à te scribitur, quòd sententiæ acres, quæ continentur literis sacrorum Scriptorum, manent eædem, siue prædicentur voce, siue comprehendantur scriptis, siue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam. n. is negauit, quòd sententiæ acres, quæ continentur literis sacrorum Scriptorum, manent eædem, siue prædicentur voce, siue comprehendantur scriptis. Cur. n. id negaret, quod indubitáter verum est? Cæterùm duo sunt, quæ negauit Petrus. Vnum, quòd omnia scriptis essent comprehensa, quæcunque sunt voce prædicata. Alterùm, quòd perinde lucida sint, quæ scripto comprehensa nunc habemus, atque fuêre tum, cum ipsi ea voce sua prædicarent Apostoli. Hæc fuit causa Brenti, quamobrem ille verbum, sermonem, Euangelium, prædicationem, à Scriptura distinguenda esse putaret, vt & latius patere verbi siue Euangelij, quàm Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nunc esse, quæ comprehensa scriptis habemus, atque tum fuerût, cum essent Prophetarum & Apostolorum voce prædicata, demonstraret, atque ita duplicem vestrum errorem confutaret, qui & nihil in scripturis obscuritatis esse, & sicut Patres olim veteres prisci illi hæretici persæpè fecisse leguntur, nihil præter Scripturas recipi debere contenditis. Nunc tu Sophistam quendam agere videris, nec aliud quicquam nisi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quòd à Petro dictum est, iocos intereà quosdam ad fabulas admiscêt, scurra quàm Theologo digniores.

Act. 14. *Non malè distinguit Scripturam à prædicatione verbi Dei.*

Adfert iterum aliam scripturam: Habemus, inquit, firmiorem sermonem Propheticum cui dum attêditis ceu lucernæ apparenti in obscuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum sermonem lucernam lucentem in obscuro loco, hoc est, illustrantem obscura: quomodo autem illustraret obscura, si ipsa esset obscura? Sed si tam clara sunt & illustria Prophetica scripta Brenti, si nihil in eorum oraculis, si nihil in figuris legis obscurum est, cur vmbræ vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? nisi quòd quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euágelium sunt in apertum prolata. An erant omnibus clarissima, quæ de Christo fuerunt à Prophetis prædicta? Legerat vir Æthiops Eunuchus locum ex Esaia Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, &c. Clara sunt verba: num ideo statim intelligebat, quòd essent de Christo dicta? Imò nisi Philippus accessisset, & ei locum explicuisset da se ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Æthiops ille nesciuisset. Quin & ipsi Domini discipuli, post tot sermones auditos, post tot visa miracula, post tot notas & indicia, quæ de Christo Prophetæ prædixerant, non prius intellexêre Scripturas, quàm Christus illis aperiret sensum, vt illas intelligerent. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moysi Christique disputans, tantum eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat, id quòd claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuisse. Quid quod data opera Deus vaticinia de Christo non quibuslibet esse perspicua voluit, quemadmodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem quòd esset Messias? quòd sic expediebat ad peragendum humanæ salutis negotium. Cæterùm vbi iam Apostoli nunciarunt, ea esse peracta, quæ Prophetæ prædixerant, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factúmque est, vt lex adstrueret fidê Euágelio, & Euangelium illustraret legis ænigmata. & hoc sensit Petrus, cùm Propheticum sermonem similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco: cuius Prophetici sermonis quin pleraque dilucida sint, quis est qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara sint omnia & perspicua, hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obscuriores per alios magis apertos explicari vis, an nô apertè esse quædam in Scripturis difficilia & obscura confiteris? Nemo est qui dubitet, quin certissima sit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum est & hoc, quòd ea nonnunquam figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta est, vt egeat scrutinio & interprete: siue quòd Deus ita voluerit exercere simul, & excitare nostram tarditatem, sicut ex Augustino paulò antè demonstrauimus: siue quòd iucundior est veritas, & acrius afficit animos hominum, cùm eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorum nobis illuxerit, quàm si fuisset quorumlibet oculis exposita: siue quòd illum sapientiæ thesaurum noluerit quibuslibet prostituere, nec margaritas ante porcos proijcere. Planum igitur iam est, quòd sint in Scripturis obscura pleraque. Quid.n. sibi vult illud, quod Christus apud Ioannem Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas, si nihil habent obscuritatis? Certè solem scrutari non dicimur, qui cunctorum oculis est expositus: quod autem abditum est, id rectè scrutari dicimus.

1 Pet. 1. *Quomodo sermo Propheticus Petro lucerna lucens & scriptura tamen sæpè obscura.* *Actio. 8.* *Esaiæ 53.* *Lucæ 24.* *2. Cor. 4.* *Matth. 16.* *Velis nobis scriptura difficilem.* *Ioan. 5.* *Obscuram esse scripturam Hæretici*

Vnde autem istæ tenebræ Brenti inter vos? vnde tanta de sensu trium verborum: Hoc est corpus meum, digladiatio, si sacra Scriptura vndequaque est clarissima? Vos probatis è sacris literis in Eucharistia esse corpus Domini naturaliter: qui sunt partis Zuinglij siue Caluini, docent ex ijsdem, quòd sit in signo tantùm. Si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur sic inter vos tanta de re dissidetis? cur etiam de iustificationis articulo, quem præcipuum esse vultis Christianæ doctrinæ locum, sic inter vos ipsi dimicatis? Verùm hac de re satis. Iam enim abundè nobis demonstratû esse videtur, quòd multa in Scripturis difficilia sunt & obscura,

vel inuiti probant sunt scriptis suorumque dissidijs.

quodq; qui contrarium asserunt, non modo mundo re ipsa reclamante, verumetiam suis ipsorum scriptis ac suorum dissidijs refellentibus, falsi conuincantur.

De traditionibus praeter Scripturam recipiendis. Nunc secundo loco de eo nobis disserendũ venit, an extra scripturã pleraq; credẽda tradita sint Ecclesiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brentius ex Pau. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum *2. Tim. 3.* in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Illustrat hoc scholio suo Petrus: Vtilis est, inquit, sed non inde habetur, quòd omnia contineat. Quod si dixeris ex illis verbis, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus: quia si perficit & instruit ad omne opus, nihil restat: respondamus ita esse: quia instruit Scriptura traditiones *2. Thess. 2.* ipsas sequendas esse, vt Paulus ipse ad Thessalonicenses testatur. Sunt autem ex opposito verba Pauli hæc: Itaq; fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et de traditionibus frequens est in ijs Pauli ad Thessaloni- *Actor. 16.* cens. epistolis mentio. Et in Actibus Apostolorum de Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm transirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & Senioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc suo libello, quem cõfutandum suscepimus. Quid potest, inquit, de sufficientia & perfectione Scripturæ clarius dici? Sed hic mihi vide sophismata Asoti. Cùm enim cõfessio Principis recitasset hunc Pauli locum, & alia ad stabiliendam auctoritatem & perfectionem sacræ Scripturæ, Asotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad salutem necessaria contineatur in scriptura in genere, & vniuersali quadam ratione. Sunt hæc quidem verba viri venerabilis Petri à Soto, sed non super hunc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm super illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram salutem cognitu necessariam in scriptura: ibi loquitur ista Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis, & obseruanda esse, quæ ab Apostolis vel per scripturam, vel per sermonem præcepta sunt. At verò hæc omnia, inquit, in speciali non continentur in scriptura, sed in traditione Apostolorum, vel in explicatione posteriorum Conciliorum. Et adducit exempli loco nomen ὁμούσιον, Chrisma atq; vnctiones, quæ adhibentur in Baptismo, & eiusmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, nisi quod scriptum est: ipsum Euangelium Matthei, vbi scriptum est, à Spiritu sancto esse, non Thomæ, vel Nicodemi, indicata: idemq; de cæteris omnibus libris scripturæ. Quod si in illis statis iudicio Ecclesiæ, quæ fundamentum est fidei, cur non in cæteris eius stabitis auctoritati? Hæc quidem Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium, cõfundit omnia, nec ordinem eum seruat, quo & ipse in sua confessione & Petrus vsus est in Catholica assertione. Hoc est illius omne studiũ, vt dicterijs, sannis, salibus, cachinnis in Petrum ludat, & eum impotentibus suis conuitijs exagitet, quibus nos relictis, quoniam scurram quàm Theologum decere magis videntur, ordine rem explicabimus, atq; ita tractabimus, vt qua de re agitur, in ea maximè versemur, & iam sic sub oculos legentium subijciamus, vt quod ait Petrus, id esse verissimum, facilè cuiuis constare queat.

Propositum & fundamentum Brentij in traditionibus reijciendis. Brentio fuit propositum probare, quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessaria: Quod enim illo fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri posset, neq; credi, neq; recipi præter scripturas quicquam oportere: quod cùm alijs hæreticis, tum Arianis pręcipuè fuit valde familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in scripturis, sed in genere. Nam & hoc inter alia docet scri- *De nomine homousij.* ptura seruandas esse traditiones, audiendam esse Ecclesiam. Itaq; profert exempli causa nomen homousion, quod Arianis ideò visum est recipi non oportere, quòd in scripturis nusquam reperiretur. Porrò Brentius, priusquam de eo cõcedat aliquid, quod semel in animũ induxit, ab Arianorum sententia se non multum abhorrere, sicut olim & magister eius Lu- *Verba Brentij.* therus, non obscurè præ se ferre videtur. Sic, n. loquitur: Nam quòd existimat Concilijs acceptum ferendum esse, quòd habeamus nomen homousij, satis perspicuè significat, quàm oscitanter doctrinam veræ Ecclesiæ expendat. Laudamus maiorum nostrorum studium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Christi, pura & syncera ad posteros transmitteretur: sed quantas turbas hoc homousij nomen excitauerit, non est obscurum. Fingamus aũt nihil periculi ex vocabulo ortum: quid, si rem ipsam probè tenuissemus, num nouum vocabulum fuisset nobis necessarium? Nicœnum concilium, & pij Scriptores illustrarunt æternam diuinitatem filij Dei, idq; non è suis ipsorum somnijs, sed è sacra scriptura. Num ergo Ecclesia amisisset huius necessarię rei cognitionem, nisi nouum homousij vocabulum fuisset excogitatum? Fortassis omnia fuissent tranquilliora, si maiores vt veterem Scripturæ sacræ doctrinã, ita etiam vetera rerũ vocabula retinuissent. Quare non video, quàm magnum sit Conciliorum vsus, si nihil aliud egerint, quàm vt noua veterum rerum vocabula excogitent.

Brentius Arianis fauens, Concilio Nicœno detrahit. Quæ est hæc animi impotentia? quod contentionis studium? quæ libido non tam veritatis inuestigandæ, quàm victoriæ quoquo modo consequendæ? Nicœni quoque Concilij, quod semper sacrosanctum est habitum, auctoritatem eleuare, nec obscuram in Arianos voluntatis inclinationem potius indicare velle, quàm vt de sententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc scribens Brentius, quàm Arianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homousij nomen offenderet, quàm Ariani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuissent Arimini congregati, tanquam ignotum & è Scripturis alienum sermonem au- *Lib. 1. cap. 11.* ferendum id esse putauerunt. Quod ipsum ab ijs quoq; factum esse scribit Socrates, qui Philippus ciuitate Thraciæ cõstituit, separatim concilium fecerant, & manifestè homousion anathemate damnauerant. Contrà Catholici, Liberius, Athanasius, Hilarius, & qui cum eis faciebãt, extrema quæq; sibi perferenda esse prius putauerũt, quàm hanc sibi vocẽ eripi paterẽtur.

Nec alio

Nec alio fuit animò Basilius, de quo testatur historia Theodoreti, quòd cùm Cæsariæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tempori cederet, neq; tot Ecclesias in discrimen adducere vellet tenui dogmatis exquisitione, multa Cæsaris verbis promittens, si nomen homousij reliquisset. Respondit vir ille sanctus, Adolescentulis tales sermones cógruere: nam hos & ijs similes huiusmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos illarum syllabam in discrimen venire pati posse, solereq; si res ita postulet, nullũ genus mortis pro illis subeundum recusare.

Lib. 4. cap. 16.

Vide Brenti, quemadmodum etiam pro syllaba, priusquàm eam in discrimẽ venire permitterent, oppetendam esse pijs mortem Basilius existimauerit. Quin & de iota vno, quantum certamen fuit inter Catholicos & Arianos? qui sic inter se iam conuenire visi fuerunt, vt propter accessionem vnius tantùm iotæ dissiderent. Quem enim confitebantur Catholici esse Patri homousion, eum Ariani iota tantùm addito, dicebant ὁμοιούσιον, sub hac vnica litera suum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent similem patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ. Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio studio contentiosi impedire velle concordiam viderentur: verum id insignes heroes illi, Liberius, Athanasius, Hilarius nulla ratione sibi persuaderi passi sunt. Nec mouebãtur quicquam ea re, quòd offensurum plerosq; nomen homousij, magnasq; turbas esset excitaturum.

Religio Patrum etiam pro syllaba certã iota vno certãtium contra hæreticos.

Sed ipsum potius loquentem Athanasium audiamus: Desinite, inquit, cauillationibus istiusmodi contra Patres grunnire. alioqui restat, vt etiam cruci Dñi obmurmuretis: quoniam ea Iudæis scandalum est, Gentibus verò stultitia, vt dixit Apostolus. Cęterùm quemadmodum crux mala non est, nobis.n. credentibus Christus est Dei virtus & Dei sapientia, etiamsi Iudæi insaniant ita quoq; Patrum verba mala non sunt, sed vtilia ijs qui ea legitimè perlegunt, vimq; in se continent omnis hæresis extinguendæ, etiamsi Ariani subinde rumpantur, semetipsos condemnantes. Quem sequutus Hilarius quoq; Malè, inquit, sanctis rebus præiudicatur, si quia non sanctæ à quibusdã habentur, esse non debeant. Nun ergo gloriemur in cruce Christi, quia scandalum est mundo, neq; in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impijs mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homousion: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuersa fuit istorum sententia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm.n. viderent Arianos non aliam ob causam hanc vocem homousion repellere, quàm quòd & eorum hæresim aperiret, & sanam Ecclesię doctrinã, quę minus apertè fuerat in Scripturis expressa, claram & perspicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda laborabãt Ariani, tantò vehementius obstabant Patres Catholici, tantoq; diligentius eam, quasi pro munimento quodam & arce contra illorum impias cõmentationes inscripta referendam curabãt: nihil ea re deterriti, quod sicut nunc Lutherani, sic tum quoq; clamabant Arriani, quæ sunt ad salutem necessaria, contineri in Scripturis omnia: nõ oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi.

Athanasius in epistola de Synodis Arimini et Seleuciæ.

1. Cor. 1.

Hilarius de Synodis aduersus Arianos.

Quid enim ad hæc Athanasius? Nihil id refert, inquit, si quis voces in Scripturis non repertas vsurpet, quamdiu pias sententias complectitur. Contra hęreticus tametsi voces suas è sacris literis mutuetur, nihilominus suspectus, animoq; corruptus audiet à Spiritu sancto: Quare tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentũ meum per os tuum? Ita quoq; diabolo de Scripturis loquenti, os à Dño obturatum est. Cõtra beatus Paulus etsi ex alienis literis loquatur, Cretenses semper mẽdaces: & illud, Ipsius & genus sumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: tamen sanctus cùm sit, pium animum gerit, & CHristi mentem tenens, magister gẽtium est in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Num autem ab hoc dissensit Hilarius? is verò cùm induxisset Constantium loquentem: Nolo verba, quæ non scripta sunt, dici: Dic, inquit, prius si rectè dici putas? Nolo aduersus noua venena, nouas medicamentorum comparationes: nolo aduersus nouos hostes noua bella nolo aduersus nouas insidias cõsilia recentia? Si enim Ariani hæretici idcircò homousion hodie euitant, quia prius negauerunt: nónne tu hodie idcircò refugis, vt hi nunc quoq; denegẽt? Nouitates vocum, sed profanas, deuitari iubet Apostolus: tu cur pias excludis? cùm præsertim ab eo dictum sit: Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est. Innascibilem scriptum nusquam legis: nunquid & hoc negandum erit, quia nouũ est? Decernis similem patri filium. Euangelia non prædicant: quid est, quòd nõ refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur in alio submouetur: vbi impietatis occasio patet, nouitas admittitur: vbi aũt religionis maxima & sola cautela est, excluditur. Sed diabolici ingenij tui fallentem subtilitatem non tacebo: Similem quod scriptũ nõ est, decernis patri filium prædicari, vt æqualem Christum Deum, quod est scriptum, taceas.

Etiam Ariani vociferabãtur sicut nũc Lutherani quæ in scripturis nõ inueniuntur, quod præter eas recipi nihil oporteat.

Psal. 49.

Matth. 4.

Tit. 1.

Actor. 17.

1. Cor. 15.

Hil lib. 1. aduersus Constantium.

Quæso Brenti, nõ eadem rectè vobis quoq; dici possunt? Num & vos à nouis vocibus abstinetis, quæ sacris literis nõ cõtinentur? Imputatiuam iustitiam vestram vbi legistis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse cui non imputauit Dñs peccatum, ꝓpter Christum non reputari nobis delicta nostra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iustitiam Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, non solùm in Canonicis, verùm ne in veterum quidem Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum reperiet. Intereà tñ hoc vestrum dogma vestrum ita vestris obtruditis, vt nisi quis id firmiter credat, eum salutem cõsequi posse negetis. Sic ipsi falsum esse demõstratis axioma vestrum, ꝙ in Scripturis omnia cõtinentur ad salutem necessaria, quodq; præter eas credi nihil recipi nihil oporteat. Nam certè nõ verè nos esse iustos sed imputatiuè, vel non esse iustos, sed pro iustis, imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus, neq; scriptum, neq; pictum est vsquam in scripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem veterum, vel etiam recentiorum Doctorum scriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Imputatiuam iustitiam hæretici sibi finxerunt sine scriptura.

Quid

Quid aũt quòd asseritis, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò & absq; vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse dimissa, nec esse quenquam verè iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide iustificationem & absolutionem perfici: hominem renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certò esse in numero prędestinatorum, & in finem vsq; magnum illud perseuerãtiæ donum habiturum, absoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraq; quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in symbolũ Apostulorum relatos haberi vultis, vt nisi quis ea crediderit, saluũ fieri posse negetis, vbi in scripturis reperiũtur? Quin aduersantur illis potius, quemadmodum in exordio huius libelli demonstrauimus. Conaris tu quidem Brenti cõmentum hoc vestrum strenuè defendere, productis etiam nõnullis & scripturæ Canonicæ & sanctorum Patrum testimonijs, sed quæ si quis diligentius expendat, non magis ex illis elici potest quod asseritis, quàm ex pumice lac. Quod facilè demonstrare possemus: verum non est præsentis instituti.

Bucer. Brentio contradicit de certitudine gratiæ. in cap. 3. Matth. 4.

Ne vestris quidem omnibus commentum hoc vestrum probatur. Vester est Bucerus, at is, neq; solus, verè docet humanam esse cogitationem sine Dei verbo natam, quod vos asseueratis, tranquillitatem & pacem conscientiæ fieri per absolutionem siue annunciationem Euangelij. Sunt, inquit, Bucerus, ex nostris, qui affirmant singularẽ energiam habere, si quis priuatim Euangelium audiat, & sese pronunciari absolutum. Tum demùm, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cùm tu priuatim ac propriè absolueris. Sed quòd priuatim absolui ab homine, hoc est, seorsum audire gratiæ promissionem, per se momentum aliquod ad confirmandam conscientiam habeat, & tum demùm certum habeas Euangelium ad te pertinere, cùm tu propriè ac priuatim absolueris, cogitatio humana est sine verbo DEI. Vides Brenti, quemadmodum vestri quoq; confitentur, commentum hoc vestrum humanam esse cogitationem sine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem vestram, hanc visionẽ cordis vestri, summo studio & auribus & animis hominum inculcare studetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et est certè Bucerus inter vestros nõ postremi nominis: doctrina idolo vestro Islebiensi nihilo inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè scribendi facultate multò superior. Noli putare Brẽti, quòd sine causa Deus sicut extremi iudicij diem, ita iustificationem quoq; nostram, gratięq; suę cõsequutionem nobis non esse certissimam voluerit, imbecillioribus enim ista certitudo superbiæ quædam esset occasio.

Bucer. Luthero doctrina & linguarũ peritia nõ inferior.

Nam si qui persuasum habent apud Regem aliquem aut Principem se esse in gratia, quamlibet animi sui affectionibus imperare sciant, effugere tamen vix possunt, quin efferantur animis, estnè verisimile, quòd quiuis de vulgo si certò scire queat, se esse in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere sibi possit? Monet Paulus, vt in humilitate superiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè præstaret quiuis è turba. Posteaquam certè perspectum haberet, se iustificationem, se Dei gratiam, se Dei filiorum adoptionem esse consequutum, nec impedire iam quicquam, quò minus regni cœlestis hęres efficiatur? Sicut autem vsuuenit nonnunquam, vt qui serui de gratia suorum dominorum sunt securi, minus diligenter eis inseruiant, quin & contemnere nonnunquam incipiant: sic in viris imperfectis hæc, quam tanta contentione vos asseritis, gratiæ certitudo, quid aliud quàm inertiæ cuiusdam, socordiæ, vitæq; laxioris esset occasio futura: Quis .n. de pœnitentiæ fructibus, quis de gratiæ profectu solicitus foret, si certò se iustificationem, Deiq; gratiam esse consequutum, persuasum haberet? Quamobrem quod consideratiores Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam suam erga filios & seruos dissimulent, nec eos omninò certos de ea esse velint, quo sic illos in officio contineant, ne si nimium de ea sint securi, negligentiores reddantur, idem erga seruos, creaturasq; suas Deum facere, credi rectè potest.

Phil. 2. vtiliter ignorat homo se in gratia Dei esse.

Cõtra inanem fiduciam hæreticorum.

Meritò igitur dogma hoc vestrum damnatum est ab Ecclesia, quòd homines natura imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum, inuitare videntur. Quam autem causam aliam esse dicimus, cur vt quisq; mortalium vestrum hoc Euangelium amplectitur, statim seipso reddatur deterior, præter inanem istam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim respõdere vos docet Magister vester Martinus Lutherus, si quem ex vobis aliquando pungit conscientia propter peccata, quæ patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatum, peccatum: attamen ego sum sanctos: si ego probus non sum, CHristus tamen est probus. Quasi verò propterea vos iam probos esse necesse non sit, quia CHRISTVS probus est? quasi probitas illius etiam illi sufficiat ad salutem, qui improbus esse perseuerat? Nunquid autem tu diuersum ab eo sentis, quando negas nos propter indignitatem nostram trepidare debere, sed nullo meritorum nostrorum habito respectu, solius CHristi meritis niti dicis oportere? vt iam quoniam CHRISTVS probus est, improbo cuiuis esse liceat, neq; tamen interea de iustificatione, de gratia, deq; salute sua dubitare fas sit, quasi CHristum, cùm in terris versaretur, probum fuisse sufficiat, & illius probitate confidere quisque debeat etiam improbissimus, quòd sit æternam salutem consequuturus. Quantam verò Brenti, commento hoc vestro fenestram ad omnem improbitatem aperuistis? vt mirandum non sit, quòd idem ille dux vester & antesignanus queritur, posteaquam suum istud Euangelium prædicare cœpit, factos esse vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio suo Patres in Concilio Tridentino congregati, quòd hanc vestram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines sua sponte procliues ad scelera, magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum esse pronunciat, qui semper est pauidus. Nam qui sine timore est, iustificari non potest. Contrà verò infelix est ille, quem vos, cum hac inani vestra fiducia securum descendere facitis ad gehennam. Verum de hoc satis: nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Prouerb. 28. Eccles. 1.

Non

Non omnia contineri in Scripturis, quæ sunt ad salutem necessaria, dum conatur demõstrare Petrus à Soto, profert vocem homoufion, quam propterea reijciendam esse censebant Ariani, quod in Scripturis non cõtineratur, extra quas recipi quicquam debera negabant. Atqui sic fuit semper, & est ad salutem necessariũ credere, quod sit patri filius ὁμοούσιος, vt qui non credit, anathema sit à Christo & à corpore eius Ecclesia, nec vllam habere possis spem æternæ salutis adipiscendæ. Produxerat secundo loco Petrus Chrisma atq; vnctiones quæ adhibentur in Baptismo. Hic Brentius: Quid autem est, inquit, quod Asotus adiungat etiam Chrismata & vnctionas, quę sint Baptismo adhibenda? Hoccine est officium cõciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ CHRISTVS ipse instituit, Sacramentis sit addendum? Mirabor si has ineptias & hæc Asotica exempla sui ipsi Prælati non rideant, cùm scriptores eorum doceant, hæc ad substantiam Baptismi non esse necessaria. Congregemus igitur concilia Prælatorum magno sumptu, nec minori periculo, vt constituantur aut non necessaria, aut puerilia spectacula. Sed de talibus cæremonijs tum tractabitur Deo volente, cum illud Christi: Frustrà coluot me docentes doctrinas & præcepta hominum, explicabimus.

Brentius contra Chrisma & vnctiones quæ in baptismo.

Responsio.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc est officium, vt non solum de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoscant, quos vel in Sacramentorum administrationa, vel in diuinis officijs adhiberi oporteat, vt qui sint Apostolicæ traditionis, qui non sint: quos deceat, quos non deceat seruari planum fiat omnibus. Quamobrem ante mille ducentos plus minus annos in Arausicano primo concilio definitum fuit, vt vngerentur Chrismata baptizati. Quin & in posterioribus Concilijs, Lugdunensi, Valentino, Beluacensi, Martini Papæ, multæ sunt editæ constitutiones da Chrismate, quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti, cùm etiam Apostoli de rebus non maioris momenti, nimirum, vt abstinaretur à contaminationibus simulachrorum, & suffocatis, & sanguine, si statuerent aliquid in concilio, se facturos operæpretium existimauerint. Intereà tamen fatemur verum esse quod scribis, ad substantiam Baptismi nõ esse necessarium vngi chrismate. Cæterùm ad salutam fidelium necessarium est, non contemnere, quæ præcepit Ecclesia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non est ad manum Chrisma, si nihil aliud quàm aspergatur aqua, cùm accesserit verbum ad aspersionem hanc, iam est baptizatus, nac ei quicquam deest, quod ad substantiam baptismi pertinet: ad quam adeò chrisma non est necessarium, vt ne Sacerdotis quidem in baptizando ministerium, si fortè qui baptizandus est, ei vitæ periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia possit, sit necessarium: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui sit à fœmina, cùm vrges necessitas. atq; si sit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptismum liceat. Neq; tamen ideò nõ grauiter peccat, si quis nulla necessitata cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdota baptizari. Non minus autem & ab illo peccatur, qui sciens, prudensq; per contemptum Chrismatis vsum prætermittit.

Cap. 1.

De consecrat. dist. 4 cap. Si quis voluerit, cap. 1. Si quis de alio cap. 2 omni tempore.

Act 15.

Aliud est contemnere, aliud ex causa omittere ceremonias Ecclesia.

Vis autem scire, quantum sit hoc peccatum? quem tibi potissimum proferemus, cuius testimonium aliquod apud te pondus auctoritatis habeat? Cupiebas non ita pridem dari tibi Damasum. Vis antem hunc tibi demus? Audi quid ille scribat ad Aurelium Carthaginensem Episcopum: Violatores, inquit, canonum voluntarij, grauiter à sanctis Patribus iudicãtur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt aut facere volentibus spontè cõsentiont. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum. Audisne, quantũ hic facious esse iudicet, non Chrismatis vsum omittere, quod vrgente necessitate sine crimine fieri potest, sed proteruè contra canones Ecclesiasticos venire.

Proteruè contra canones Ecclesiasticos venire ad Spiritum sanctum blasphemare.

Ecce autem quo tempore locum hunc tractabamus, venis in manus nostras liber Brentij contra hunc ipsum virum venerabilem Petrum à Soto scriptus: Cui titulum hunc fecit, Apologiæ Confessionis Vvittembergensis pericope secunda. Deum immortalem, quàm est effrenis in hoc homine conuiciandi libido, & plus quàm scurrilis dicteriorum, sannarumq; petulantia? Quæ aũt est hæc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc suum scommatis, conuitijs, calumnijs parum Christianis impleuit, atq; solent ij, qui capos aut fasianos infarciunt alijs. Ab his incipit, per hęc pergit, in hęc desinit. Erit autem quisquam, qui possit animo suo imperare, vt credat hęc à Christi, & non à Satanę potius Spiritu esse profecta? Cõmendata mihi fuit à quibusdam Brentij modestia: cæterùm in hoc suo scripto tam longè ab ea videtur abesse, quàm qui longissime. Furere dicas hominem, nõ dicere vel scribere. Quàm ioculariter in eo Chrisma tractat? quos risus excitat lepidis suis fabellis recitandis? Quàm procaciter insultat sæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm petulanter etiam in sanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimum quendam cùm agere dicas, non Theologum, vt ego satis mirari non possim, si quisquam est mortalium, qui modò non sit ab omni prorsus pietate, grauitateq; remotus, qui tali homine Theologo malis vti, quàm Iudione. Sed quale Euangelium, tales Euangelistę, sicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde aũt Lutheri discipulum agnoscere liceret? Nobis verò non est hoc loco propositum de Chrismate multa scribere, & ad insulsas hominis cauillationes respondere: sed quin strictim, breuiterq; de nonnullis agamus, temperare nos non possumus.

De secundo Brentij scripto Apologetico.

Ac fatetur hoc initio Brentius ipse, Chrismatis vsum in Baptismo à nõnullis scriptoribus & Concilijs celebratum, & in Ecclesia post diuulgatum Euangelium solennem fuisse. Verùm negat hoc modo, hoc consilio traditũ Ecclesiæ, quo eum Ecclesiæ scriptores obtrudũt.

Sacri chrismatis vsus cõtra Brentium defenditur.

Sci-

Scilicet melius exploratum habere potest hesternus hic homo, quo modo, quoue consilio sit Ecclesiæ Chrisma traditum, quàm illi prisci sancti Patres, qui temporibus Apostolorũ proximi fuerunt, à quibus illud per manus Episcoporum inuicem succedentium traditum esse dubium non est, quamlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen posse postea Chrismatis vsum scribit, verùm illud ferri non posse, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chrismate, ab vnitate Ecclesiæ recessisse, & esse Schismaticos & Ecclesiæ hostes. Atqui non Petrus ita censet Brenti, verùm Christus ipse. Vis audire Christi sententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus. Si sunt Ethnici in Ecclesia, erunt etiam in Ecclesia, qui Chrismate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Ecclesia, quòd non vtuntur Chrismate, cùm accidere nonnunquam possit, vt omittatur Chrisma sine crimine, sed quòd Ecclesiam nõ audiunt, quòd prudentes & scientes ex incredibili quadam arrogantia, legumq; Ecclesiasticarũ contemptu, contra ea venire audent, quæ sunt vnanimi totius orbis Christiani consensu recepta, perpetuoq; tot seculorum vsu comprobata, hoc est, quamobrem ab Ecclesia censentur alieni. Quid quisq; credat, quid in pectore suo clausum quisque gerat, scire potest nemo, præter eum solum, qui corda scrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda sunt & aperta omnia, quæ sunt nostri cordis intima. Cęterùm homo, sicut scriptura dicit, non videt, nisi ea quę patent, quę sub aspectum cadũt, ex facie iudicat, ex ritibus istis exteruis pronunciat. Obseruat aliquis ritus, quos per orbem Christianum vniuersum obseruari videmus ab omnibus, quicunq; Christiani censeri volunt, nihil iã impedit, quominus inter Christianos, & Christi corporis Ecclesię membra numeretur. Nam quæ sunt in animis hominum recõdita, Deo iudicanda relinquimus. Quod si verò sit aliquis, qui non modo non obseruat, verumetiam fastu quodam intolerabili reijcit & aspernatur, quicquid est rituum, quibus homines Christiani fidem suam erga CHristum orbi testatam faciunt vniuerso, non habetis iam, cui potiùs imputet, quàm sibi ipsi, quod pro Schismatico habetur, quòd inter Ecclesiæ membra non censetur, quòd inter Christianos non numeratur. Omnes Christiani iam inde à mille quingentis annis, præter Baptismi & Eucharistiæ Sacramentum, duobus etiam his signis visibilibus se ad CHristum crucifixum pertinere, & eius membra esse testari voluerũt, Chrismatis vsu, & crucis signo, quorum vno de Christi nomine, altero de Christi cruce, se gloriari, nec in alia sibi re, quàm in Christo pro se crucifixo placere, ex illo pendere, in illo spem suam & fiduciam oẽm collocatam, in illo rerum suarum omnium præsidium cõstitutum habere, publicè profitentur. Hæc signa si quis respuit, quid aliud is de se suspicandi præbet occasionem, quàm quòd neq; cum nomine, neq; cum signo CHristi crucifixi cõmune quicquam habere velit, quòd eum & nominis & crucis Christi pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiam vt in ea se gloriari Christiani demonstrarent, ipsam frontẽ, quæ pudoris & verecundię sedes est, & Chrismate vngendã, & identidem cruce signandam esse duxerunt, vt in quo membro erubescitur, ibi figeretur, vnde non erubescitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Matth. 18. *Hier. 17.* *Hebr. 4.* *1. Reg. 16.*

Schismaticum est, solennes Ecclesiæ, probatosque ritus aspernari.

Quid nos doceat chrismatis vsus, & crucis signum.

Vnde schismatici hodie dignoscãtur.

Quamobrem nihil est Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipsi facitis. Ab Ecclesia Dei vos ipsos præciditis, altare cõtra altare erigitis, cathedram cõtra cathedram constituitis, veteres ritus abrogatis, nouos instituitis, non à priuata vnius alicuius ex priscis illis Doctoribus sententia, sed à communi omnium opinione totius Ecclesiæ consensu comprobata, discedere vobis fas esse ducitis, vt ita vos non solùm à nostri temporis, quæ tamen diuersa non est, verumetiã ab illa, quę fuit Apostolorum prisci temporis Ecclesia, in qua fuerunt præclara illa lumina, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Theophilactus, & alij multi viri sancti esse, separatos doceatis. Et intereà molestè fertis si quis eo nomine vos appellet, quòd nõ modò scripta vel dicta, verumetiam ipsa facta vestra vobis imposuerunt.

Aug. cont. Brentium vindicatur. *Ad Hier. epist. 10.* *Esaiæ 28.*

Sed quæ est frons tua Brenti, qui Chrismatis vsum tanquam impium, Augustini quoq; conaris auctoritate damnare? cùm non ignores, quàm sæpè, quam honorificè, quàm multis in locis vnctionis istius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non esse sopitos cineres eruendos, quin ea cum honore sepulta à Christianis omnibus irreparabiliter esse deserẽda. Num aũt in tota illa epistola vel verbo Chrismatis facit mentionem? De circuncisione, sabbato, capitis rasione, tum de sacrificijs veteris legis loquitur ibi Augustinus, atq; hæc sunt, quę censet irreparabiliter esse deserenda: cęterùm sicut manuũ impositionem, sic & Chrismatis vsum in Ecclesia retinendum, Apostoli censuerunt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum esse numero videamini, quos dixisse scribit Propheta: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

Pius vsus Chrismatis, & ab omnibus retinendus.

Neque verò nos vel in Chrismate, vel in signo crucis nostræ salutis spem collocamus: verùm in solo CHRISTO crucifixo, quem signis istis visibilibus denotamus: quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, vt salutem aliquis æternam consequatur. Verùm si, quod vos facitis vsum eorum, aliquis contemnat, eum in Spiritum sanctum peccare à sanctis Patribus docti persuasum habemus. Nam vt demus hoe, quamuis ritè fieri posse non credamus, quòd hæc visibilia signa, vel vsus eorum potius rectè possit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Ecclesiæ auctoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc sibi per summam superbiam arrogat, vt suum ipsius priuatum sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui præferendum esse iudicet, quid de eo aliud existimari rectè potest, quàm quòd sit singularis, sit schismaticus, sit hæreticus? cùm qui tali præditus est ingenio, non quod omnibus, sed quod seorsum & sigillatim sibi videtur, id sentiat, à reliquo cœtu fidelium se præcidat, denique diuersam quandam sententiam eligat ab ea, quæ totius est orbis Christiani.

Sed

Sed factus iam tandem mitior Brentius, vel vi potius veritatis coactus, Tolerabile esse, inquit, si in Baptismo, in Pontificali confirmatione, & in alijs sacris adhiberetur Chrisma simplex, & nulla incantatione sordidatum, ac vsus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac detestandum est, quòd non solùm vsus eius tanquam ad salutem necessarius exigatur: verùm etiam non adhibeatur in vsum, nisi magicis execrationibus turpificatum. Quæ est hæc istius incircuncisi Philistæi blasphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiusmodi gaudet leporibus. Nam non multum dissimilibus verbis vtitur, quãdo de illa formula verba facit, qua nos vti Christus in baptizando voluit. Sic istorum lingua nihil esse potest impurius.

Quid Catholicis Brentius affingat in Chrismatis consecratione.

Quibus autem contumelijs non afficit & Clementem & Dionysium, & sanctos alios Pōtifices, quos omnes fictitios esse vult? Cuius rei nos contrarium docere possemus, nisi pigeret in ijs rebus diutius immorari, quæ præsentis instituti non sunt. Reprehendit Brentius Dionysium, quod scripserit is, diuinos duces nostros, quos nos Apostolos interpretamur, hanc vnguenti consecrationem tanquam eiusdem ordinis, & eiusdem efficaciæ cum sacris cæremonijs Synaxeos, ijsdem vt plurimum figuris & mysticis dispositionibus, ac sacris benedictionibus constituisse. Sed si qui scripsit hæc, fictitius illi Dionysius videtur, num Augustinum quoque dicit esse fictitium, qui scriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, quod in genere visibilium signaculorum Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est sicut Baptismus? Num fictitium esse dicet hoc vetustiorem etiam Cyprianum qui cum alijs multis ad fratres quosdam suos scribens, primum de aqua Baptismi sic loquitur: Oportet mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt possit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis: Vngi quoque necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam possit. Porrò autem eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vides quemadmodum Cypriani verba non multùm ab ijs, quæ scripsit Dionysius, dissidere videantur? Simul & illud ex ijs cognoscere potes, non vngendi solùm, verum etiã aquã Baptismatis, & oleum Chrismatis consecrandi, quàm vetus fuerit institutum. Qua de re sic etiam ab Ambrosio scriptũ est: Vidisti aquam, sed non omnis aqua sanat: sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua, nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Ac nonnullis interiectis: Vbi primùm ingreditur sacerdos exorcismum facit, secundò super creaturam aquæ inuocationem: posteà & precem defert, vt sanctificetur fons: & adsit præsentia Trinitatis æternæ. Augustinus quoque. Benedicimus, inquit, aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Basilius itidem: Consecramus aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Et horum æqualis Sulpitius, quemadmodum D. Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi simul & exorcismi meminit, dialogo tertio, de vita D. Martini. Quorsum autem attinet reliquos omnes proferre? cùm Apostolorum hanc esse traditionem, vt primùm consecrentur aqua & oleum deinde baptizentur homines & vngantur, tam sit ex veterum Scriptorum consentienti testimonio perspicuum, vt de eo dubitari fas non sit? Quòd si liber extaret, quem Ignatium scripsisse de Traditionibus Apostolorum narrat Eusebius, inde varò certo certius ita se rem habere, cognoscere liceret. Porrò qua forma consecrari fuerit solitus fons Baptismatis, vel oleum Chrismatis, nõ satis constat ex veterum scriptis. Intereà quæ nobis in Pontificali Rom. præscripta est, ea rectè vtimur.

Patres pro Chrismate contra Brentium testantur Dion. ca. 7. Hierarch. Eccle.

Aug. lib. 2. ca. 108.

Cyp. epist. 12. li. 1.

Consecratio aquæ Baptismatis & olei Chrismatis

Amb. li. 1. de Sacramentis cap. 5.

Aug. li. 15. de trinit. cap. 26.

Basil. ad Amphilochium, ca. 27.

Et admirabilem Brentij fastum & arrogantiam execrari satis non possumus, qui quod tanto consensu, tot seculis ab vniuersa receptum est Ecclesia, non magis latinorum quàm Græcorum, non Occidentis magis quàm Orientis, tot sannis tam scurriliter exagitare non veretur. Scilicet si quid inesset in ea re vitij, quod exorcizatur & consecratur aquæ, salis, & olei creatura iuxta receptum tot seculis Ecclesiæ morem, ignorassent hoc illa præclara orbis totius Christiani lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionysio: nec fuisset hoc tãto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelatum, nisi nunc demum filijs istis desertoribus: qui quamuis de spiritu se iactent, nihil tamen aliud quàm caro sunt? Et indicãt hoc eorum libri, quibus tam proceciter insultant, tam petulanter conuitiantur, tam succorriliter sannis & dicterijs in quosuis ludunt, nullo minùs eos, quàm Dei spiritu agi. Sed nolumus esse longiores in Chrismatis vsu defendendo: ad institutum redeamus.

Arrogantia Brentij qui se toti veteri Ecclesiæ opponit.

Profert aliam scripturam Brentius: Vos dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota vobis feci. Ac subdit: Quæ autem Apostoli acceperunt à Christo, ea vulgauerunt prædicatione sua in toto orbe terrarum, & tradiderunt ea posteritati scriptis suis. Manifestum igitur est, quòd omnia, quæ ad salutem cognitu necessaria sunt, in scriptis Propheticis & Apostolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex epistola ad Timotheum. Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quæ scripsi vel scripto tradidi, sed verbo tantùm, quę audisti. Non dixit: Tu commenda monimentis literarum, sed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis est cordibus indita Spiritusancto intariùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apostoli huic Spiritus sancti interiori instinctui innixi sunt. Vnde Paulus: Epistola estis Christi, ministrata & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis sed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam façit dignitati Euangelicæ & Apostolicæ, & apertè imponit, qui docet Apostolos scripto tradidisse cuncta quæ verbo docuerunt, & acceperunt à Christo. Addidit in scholijs: Mirandum est, quòd tam audacter hoc asseratis & tam facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primùm constat, non

Ioan. 15.

Non omnia contineri scripturis, vt vult Brentius.

2. Timo. 2.

2. Cor. 3.

omnes Apostolos scripsisse,& tameo prædicarunt omnes. Deinde neq; ipsi qui scripserunt probantur omnia scripsisse,imò Paulus apertè contrarium dicit ad Timotheum, vt habes in assertione Catholica ex opposito. Et testatur Dionysius,Eusebius,& antiquorum plurimi,pauca esse scripta ab Apostolis.Neq; Christus præcepit vnquam eis,vt scriberēt,sed prædicate,inquit. Et quàm indignè sentit de animis hominum,de Ecclesiæ firmitate,de operatione Spiritus sancti,qui noo putat solidius & firmius teneri posse, quæ cordibus mandantur fidelium,dicente Paulo: Hæc commeoda,&c.quàm qoæ membranis aut tabulis. Denique Euangelica lex,testante Ezechiele Propheta,non scripta,sed indita est cordibus,nec ad eius esseotiam pertinet scriptura aliqua. Quanto enim tempore sine scriptura Euangelica lex fuit annonciata? Imò vt aotiquissimus Irenæus diligentissimè & verissimè considerauit vsq; hodie ad omnes Barbaros sine scriptura est lex Euangelica. Neq; enim quicquam Apostoli ipsis scripserunt. Sicut eoim Græcè loquens,aut Hebraicè noo loquitur Barbaris, ita iisdem linguis scribens:Ordinatiooi enim,inquit,assentiuot multæ gentes Barbarorū, eorum qui in Christum credunt,sine Charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritom cordibus suis salutem,&c.Hæc à Petro scripta & apertiora sunt, & veriora, quàm vt refelli queant.

Ridiculus in respondendo Brentius. Quid igitur Brentius?cùm videat se nihil habere quod contradicere possit,incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Mooialium. Ludit etiam elēchis quibusdam sophisticis.Mooachus Dominicaster porteotum in rerum natura, quia simul est albus & ater, sed portentum est generis oeutri,igitur & Monachus. An oon lepidum scurram agit hic Theologus?Sed quid faceret,cùm sibi sic occlusum os esse videret,vt quod contra mutiret, non haberet?Posteà tameo,ne nihil dicere videretur,non se loqui dicit de literis & syllabis, siue in membrana,siue in papyro scriptis,sed de sententia,quæ iis literarum & syllabarum notis significatur.Quid aūt hoc ad rem, de qua agitur?Docet posteà:Easdem res manere,siue voce nuncientur,siue literis mandeotur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Genesi, Exodo,Deuteronomio,planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rombum? Quærit deinde, Num Moses scribendo legem & Euangelium,suscepit vanum laborem, qoippè qui cœlestem vocem mandauerit membranis rei fragillimæ?Quasi verò dixerit hoc Petrus,aut quasi quisquam sit homo Christianus, qui vel Prophetas vel Apostolos reprehendat,quòd legem & Euangelium literarum monumentis consignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cùm dixisset Petrus, quòd apertè imponit hominibus,& eos decipit,qui docet Apostolos scripto tradidisse posteritati cuncta,quæ verbo docuerunt,hæc illius à te sententia refutanda simul demonstrandum erat,quod nihil docuerint,quod oon scripserint. Nūs tu de alijs loqueris,còm ille de cœpis verba faciat.

Euangeliū ante scripturam omnem fuisse. Tandem videtur aliquid velle dicere:Euangelium,inqoit,quod prædicauerunt Apostoli,non voce tantùm vulgatum est, sed erat anteà in Scriptura prophetica comprehensum, & iam tum mandabatur literis Apostolicis.Quid autem Brenti,si prius fuit Euangelium de Christo,quàm non modò scriptura,verumetiam vlla literarum esset cognitio? Inter primū hominem & Mosen,qui primus legem scripto mandabat, duo millia,trecenti,septuaginta tres anni intercessisse,creduntor, num toto illo tempore nullum fuisse putas Euangelium? At vt demus tibi, quod in scriptura prophetica comprehensum anteà fuerit Euangelium, quàm prædicassent Apostoli,num Euangelium illud fuit de eo,qui iam venerat,& non potius de venturo Christo? *Euangelio scriptorum Ecclesia primitiua.16.annis.* Sunt graues auctores,qui totis sedecim annis negant fuisse Scripturam vllam de eo,quòd Christus venerat in hunc mundum, vt saluos faceret peccatores,deq; rebus ab illo gestis,quæ per omne tempus id voce taotùm prædicabantur ab Apostolis.

Docet posteà Brentius,quo consilio fecerit Spiritus sanctus, vt scripto mandaret Euangelium:quasi verò sit quisquam,qui consilium hoc Spiritus sancti reprehendat.Profert paulò pòst conciones aliquot Apostolorum,quibus auctoritas & maiestas scripturæ sacræ commendatur.Quasi de dignitate illius detractum aliqoid quisquam cupiat. Sic ille cùm extra rem dicat omnia,nullum tamen facit dicendi finem. Quorsum enim attinet congerere tot Scripturarum loca,quibus vsi fuerunt Apostoli: quasi verò sit aliquis, qui neget Scripturarum testimonijs aliquid rectè probari posse? *1.Cor.11.* *1.Timo.3.* Imò quoties Apostoli de Christo sermonem haboerunt,ad Iudæos præsertim, necesse fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarēt. *Etiam à sola consuetudine Paul. ratiocinatur.* Cæterùm cùm de Synaxi loquitur Paulus,quas adfert scripturas?Ego enim accepi à Domino,inquit,non legi in hoc aut illo.Nihil igitur adfert præter traditionem acceptam à Christo.Quòd in Ecclesia mulieri docere fas non est,quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, ꝗ Episcopum vnius vxoris virum esse oporteat, quibus docet scripturis? *1.Cor.11.* Quin ille ne rationem quidem adfert vllam,sed solam contradicentibus consuetudinem opponit:Si quis,inquit,videtur contentiosus esse,nos talem consuetudinem non habemus. *1.The.4.* Et alio quodam loeo dicit,Qui hæc spernit,non hominem spernit,sed Deum.

Sola scriptura non dirimit omnes contentiones. Nemo pius reprehendit Brenti,si quis ad scripturas appellet:nos verò laudamus id,quin & facimus ipsi. Verùm si scriptura sit ambigua, si diuersæ vel contrariæ nonnunquam illius interpretationes proferantur,quæso quid facere tum oportebit?Tu scripturam hoc sentire vis,mihi contrarium verius esse videtur:vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia,de tribus nunc verbis valdè controuertitur, Hoc est corpus meum, quorum quem tu sensum *Brentius fauere videtur sacramentarijs.cap.5.* esse velis,fateor me non satis intelligere. Nam affirmas tu quidem in confessione tua, quin & alijs quibusdam scriptis tuis, quòd verum corpus & verus Christi sanguis in Eucharistia distribuatur,sed quòd realiter & substātialiter ibi sit verum Christi corpus & sanguis, nusquam expressè ꝗ quidem ego legerim,scribis. Quin cùm ita de pane dixisse Christū asseris, Hoc est corpus meum,sicut ab Ezechiele de vrbe Hierusalem in latere descripta dicitur:Ista

est

est Hierusalem, non obscurè significare videris, quòd sis in Sacramentariorum partes propensior. Quin sicut in latera illo non fuit realiter vera ciuitas Hierusalem, sed illius figura tantum & imago, sic in Eucharistia negant esse realiter verum corpus Christi, sed illius figuram tantum. Itaq; sicut in alijs nonnullis, ita & in hoc videris ab Augustana confessione dissentire, quæ substantialiter in pane contineri Christi corpus affirmat: si modò eo sensu prolata est de Eucharistia confessio, quàm in Apologia sua Philippus adfert.

Núc igitur videamus quãta sit de tribus ijs verbis inter eos q Augustanæ, quiq; Tigurinæ sunt cõfessionis, disceptatio. Qui sunt Augustanæ cõfessionis, sicut iam dixi, tribus ijs verbis hoc significari volunt, quòd panis verè, substaotialiter & realiter sit corpus Christi, quod in paoe (sic enim illi loquuntur) præsens adest. Contrà, qui sunt Tigurioæ, secus illis videtur: nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi sit corpus Christi, verum in signo tantum efficaci, non autem substaotialiter. Quanta verò de re, quàm est hæc ingens discrepantia? Et certè pertinet ad salutem, vt de Eucharistia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum? Doces tu Brenti, docuit prior etiam Lutherus, si qua videtur obscurior esse scriptura, quòd per minus obscuram aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt Sacramentarij. Sic, aiunt, dictum est à Christo, Hoc est corpus meum, sicut scriptum est à Paulo: Petra autem erat Christus. Ecce faciunt Sacramentarij, quod vos docetis Brenti: Quorum antesignanus hoc æuo nostro Caluinus negat in disceptationem venire Christi auctoritatem, quam vos quoq; similiter vt nos, illis objicitis, sed verborum duntaxat sensum, de quibus eius disceptetur, Scripturam, quæ videtur obscurior, per minus obscuram aliam iuxta præscriptum vestrum interpretatur. Num autem in eo vos acquiescetis? Minimè gentium. Imò panem substantialiter esse corpus Christi, modis omnibus contenditis, & plurimum ad salutem interesse, si hoc ita credatur, persuasum habetis. Quid ad hæc Sacramentarij? Sicut nunc tu doces Brenti, sicut anteà docuit magister tuus Martinus Lutherus, contineri dicunt in scripturis omnia, quæ sunt ad salutem necessaria: quamobrem nihil ad eas addi, nihil præter eas recipi dicunt oportere. Nam si necessarium esset ad salutem credere: quòd in pane substantialiter & realiter sit corpus Christi prouidisset proculdubiò Spiritus sanctus per Apostolos & Euangelistas, quòd vbi Cœnæ Dominicæ faciunt mentionē, vocem hanc non prætermisissent. Vides Brenti, quemadmodum vestris contra vos telis pugnent Sacrameotarij? negant addendam esse vocem, substaotialiter, quòd ea sacris literis expressa non sit, interea tamen addunt ipsi, quòd ibi sit in signo efficaci, cùm ne hoc quidem exprimant sacræ literæ. Quò igitur hoc rerum statu confugiunt hi, qui sunt Confessionis Augustanæ? Quonam aliò, nisi quò Catholici confugere solent, ad sanctos Patres, quos tamen quoties eorum auctoritas à nobis producitur, reijciendos esse censetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Ecclesiæ totius consensus: cuius auctoritate potissimum pugnant vestri, non contra Sacramentarios modo, verumetiam contra Anabaptistas. Qua tamen si Catholici contra vos vtantur, ferendum non esse putatis, nec eā valere vultis.

Quanta disceptatio de veritate corporis Christi in Eucharistia.

Patrum auctoritas modò placet, modò non places sectarijs.

Proferemus & aliud exemplum, quo res fiat illustrior: Dixit Christus: Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex, omnes, facis, non omnes: Nam excludis infantes, & Augustinum reprehendis, qui communicet infantes corpore & sanguine Christi. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudicium, quiq; rationis vsum habetis. Hic meritò quiritabuntur Bohemi, non esse quicquam addendum ad Scripturas: contineri in illis omnia ad salutem necessaria: si visum esset Spiritui sancto, nemo particeps vt esset Eucharistiæ, nisi quia rationis compos esset, additurum id in libris Canonicis proculdubiò fuisse. Cæterùm si sufficit infanti baptismum suscepturo fides Ecclesiæ, cur non eadem illi sufficiat Eucharistiam percepturo? Porrò si quibus alijs, tum vobis minimè licet, vt infantes arceatis ab Eucharistia, qui fidem eos actu habere contenditis: quàm qui adfert ad hoc Sacramentum, in eo nihil prætereà requiritis. Tum autem in primitiua Ecclesia dabatur infantibus Eucharistia, sicut ex Dionysio, Cypriano, Innocentio, Zosimo, Augustino, tum ex prouincialibus aliquot concilijs liquet: quæ sub idipsum tempus infantibus dari desijt, cùm vos extincto Euangelio nullam fuisse vultis Ecclesiam. Ecce Brenti, quemadmodum & hi scripturis vrgent, à scripturis discedi nolunt, ad scripturas addi, prætar scripturas aliquid recipi, nefas esse docent. Quid autem vos contra hæc? Equidem non video quid aliud, quàm Ecclesiæ auctoritatem objicere potestis. Iam ergo non constarę posse dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus scripturas esse profiteris, vel sic omnia in illis ad salutem necessaria contineri asseris, nihil vt addi ad eas, aut recipi præter eas oporteat.

Quanta disceptatio de verbis, Bibite ex hoc omnes.

De Eucharistia, sit ne danda infantibus.

Non sumus autem hi Brenti, qui quod abs te falsò nobis impingitur, auctoritatem scripturarum eleuare diuinæq; legis Maiestati detrahere quicquam velimus. Nihil potest de ea dici tam magnificum, quin maiorem etiam illius esse dignitatem asseramus: quæ tanta est, vt nullis verbis exprimi satis queat. Quid enim Dei verbo fieri potest excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum esse libenter confitemur. Sed intereà tamen illud nec tu negabis, quòd sicut hoc nostro, sic & priscis illis seculis, ad scriptoras Canonicas æquè semper hæretici prouocarūt atq; Catholici. Itaq; si derrahitur scripturis, sicut tu velle videris, quando dicitur: Mos est hæreticorum ad scripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magister vester, & hæreticorum nostri temporis dux & antesignanus Martinus Lutherus, qui adeò non veretur scribere, quòd omnes hæretici Scripturæ præsidio nituntur, quodq; ex illis hæreses omnes originem duxerunt, vt ausus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc esse nomē consequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod nomen haud scio an quisquam illi tribuerit vnquam præter hunc magistrum, non nostrum, sed vestrum.

Plus deferunt scripturis Catholici hodie, quam Sectarij.

Fingamus autem nunc verum esse, quod tu scripsisse nescio quem narras: nam nomen nō exprimis, ac fieri potest vt sit commentum tuum: Scripturas valere quantum fabulas Æsopi, si destituantur auctoritate Ecclesiæ. Cedo Brenti num hic minus reuerenter de Scripturis loquutus est, quàm qui vocat eam librum hæreticorum, cùm tamen nullorum sit minùs quàm hæreticorum: est enim Catholicorū propria, qui tot seculis in eius possessione præscripserunt. Et potuit illud tamen pio sensu dici, quem homo pius qui charitatem habet, q̄ non cogitat malum, ex ijs verbis eliceret: Nam reuera, nisi nos Ecclesiæ doceret auctoritas hanc scripturam esse canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet. Tu nacas quidem scripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud nos aliqua sit auctoritas, quam non reciperet canon totius Ecclesiæ? Cæterùm quæ Scriptura tanquam canonica semel est ab Ecclesia recepta, nomen ei tribuere, quòd sit liber hæreticorum, imò manè quanta est hæc blasphemia? Verùm tu, dum te transuersum rapiunt ira atq; odium, etiam quæ piè dicta esse scis, in sensum impium detorques. Sed reliqua persequamur.

1. Cor. 13.
Non Canon Hebræorum sed Ecclesia, scripturas facit Canonicas.

Produxerat in confessione sua Brentius locum ex Chrysostomo, Manifestauit temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi. Hæc est prædicatio: Omnia enim Euangelium continet, & præsentia, & futura, honorem, pietatem, fidem. Omnia prædicationis verbo conclusit. Illustrauit hoc scholio suo Petrus: Euangelium, inquit, verbum est, sed non scriptura Euangelica. Vbi statim obserua, Chrysostomum hic nihil de Scriptura Euangelij dixisse, imò magis de prædicatione tantum loqui. Vestri verò Doctores, consuetudine illa, qua Euangelium ad scripturam semper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunq; verbum, Euangelium audierunt, mox quasi Scripturam audiant putant sa triumphasse. Sed quis non videat quàm longè hæc diuersa sint? & quis non intelligat ex tantis testimonijs in assertione Catholica, multa tradita esse verbo, quæ non sunt scripta? Chrysostomus hic inquit, Omnia verbo prædicationis conclusit, nihil dixit de scriptura. Testimonia verò quorum meminit, è regione sunt hæc adscripta: Primum Dionysij, Substantia Sacerdotij nostri scriptura sacra est nobis diuinitus tradita. Porrò huiusmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæq; à beatissimis Patribus nostris, à quibus sacris mysterijs imbuti sumus, in sanctis ac Theologicis commēdata sunt libris, ac præterea quæq; ab ijsdem sanctissimis viris sacratiore & purgatiore, & propinqua quodam modo cœlesti Hierarchiæ doctrina, sancti ducea & præceptores nostri didicerunt, ex animo in animum medio inter currente verbo, corporali quidem, sed quod carnis penitus excedat sensum, sine literis transfusa sunt. E regione autem illius, Sine auctoritate scripturarum garrulitas non habet fidem, collocauit Petrus testimonium Eusebij, cuius hæc verba sunt: Venerabiles & Deo digni Apostoli Christi, cùm essent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant sermonis ornatum, &c. parui ducentes plures libros condere, quòd huiusmodi prædicationis assertio non argumento humani sermonis, sed adstipulatione diuinæ virtutis indigeat. Posteà dicit de Paulo, quàm pauca scripserit. Sed & reliqui, ait, Domini discipuli, si, qui sermonem aliquem diuinitus inspirati memoriæ reliquerunt, breuem hunc & succinctum esse voluerunt. Ad Hieronymi verò sententiam hoc addit scholion: Hic aperti ùs nominat scripturam, reijciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apostolorum, si non habent aucturitatem scripturæ. At verò Paulus iubet seruari tradita etiam verbo sina scriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à se commendare fidelibus hominibus, non scribere. Benè autem dicit Hieronymus garrulitas sed non grauitas Patrum testimonia scilicet eorum, quos apostoli docuerunt, non auctoritas Ecclesiæ, non deniq; certa ratio. Hæc enim omnia fidem habent, etiāsi ea quæ afferunt, non sint in scriptura. Est enim in scriptura, Ecclesiam esse columnam, & firmamentum veritatis, audiendos Patres, & obtemperandum rationi. Quicquid sine ijs est, garrulitas est: videat quisq;, ne garriat in rebus tam serijs. Quorsum autem attinet omnia transscribere?

Ad Tit. hom. 1.
Aliud verbum Euangelij, aliud scriptura Euangelica.
Dio. Eccl. Hier. c. 1.
Apostoli pauca scripserunt, & multa sine scripto tradiderunt.
Hier. ad Tit. c. 1.
Eus. lib. 3. cap. 24. E. de. Hist.
2. Thess. 2.
2. Tim. 2.

Adfert autem & in Apologia suæ Confessionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipsum probare contendit. Sed qua de re tandem ita contenditis Brenti? Num de eo, an scripturæ sufficiant ad salutem? Ecce vel tædio tandem victi, concedimus tibi quod vis: quin etiam plus concedimus, quàm tu etiam postulare sis ausus. Si nullas etiam scripturas viderit aliquis, eum salutam nihilominùs consaqui posse dicimus, dummodò si cætera propter intelligentiæ tarditatem assequi non potest, vel hoc solùm sciat, quòd Iesus traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorem suum diligat, & propter eum proximo suo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamsi quid contineatur, aut non continaatur in scripturis, nescierit, nihil est quòd propterea de salute sua dubitet. Idem enim sentimus, quod ab Augustino scriptum fuit aliquando: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernara, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Quandoq; idem alibi dicit: Homo itaq; fide, spe, & charitate subnixus, eaq; inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instituendos. Addimus & hoc, quòd qui talis est (quandoquidem proprium est istud charitatis, vt submissum reddat hominem, & ad parendum superioribus promptum & alacrem, nullam vt ab eis præceptorum rationem exigat) quòd is de salute sua multò certior esse potest, quàm qui inflatus scientia, contemnit omnes præ se, nec quam audire iussit Christus Ecclesiam, ei parere dignatur, nisi Scripturarum examina proferat.

Salus charitas etiā sine scriptura scientia.
Rom. 4.
Aug. epi. 102. ad Euodium.

Iam igitur & hæc est sublata controuersia. Nam cùm tu Brenti, præfractior sis, quàm vt de eo, quod semel tuendum suscepisti, vel vnguem (quod aiunt) latum decedas: nos qui nō de victoria consequenda, sed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu postulas, largimur: quòd etiamsi quis nesciat, quæ contineantur in scripturis, modò sciat

Aug. de doctr. Christiana lib. 1. cap. 39.

Iesum Christum, & hunc crucifixum, sufficit ei ad salutem. Ignorasse literas Antonium scribit Athanasius, vocat eum nihilominus columnam Ecclesiæ. Quem ita suos etiam admonuisse narrat: Confugite ad Crucifixi legem, vosq; eius imitamini famulos: & hoc scientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quæratis. Porrò Crucifixi lex, quæ est alia, quàm charitas. Nam & crux illius quid aliud quàm charitatem, qua nos ille complexus est incredibili, designat ad quam vicissim hoc exemplo suo nos inuitat. Hanc igitur quisquis habet, iam non solum nouit, verumetiam impleuit legem vniuersam: & est ad salutem æternam instructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua sodalium tuorum. Qui cum scientiæ quadam opinione sitis inflati, quandoquidem hac vnica Crucifixi lege destituti estis, a Christo & à corpore eius Ecclesia præcisi estis & separati. Damus itaq; tibi plus quàm ipse postulas, & clara voce pronunciamus, non solum sufficere Scripturas ad salutem, verumetiam si quis nunquam scripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur sciat, dummodò sciat Iesum & hunc crucifixum, eiusq; crucifixi legem obseruet, iam eum nosse omnia, quæ ad veram & æternam salutem cognitu sunt necessaria: neq; nosse modò, quæ cognitu, verumetiam habere prorsus omnia, quæ sunt ad illam assequendam necessaria. de qua certus est, si legem obseruet crucifixi, quæ verbo tantũ vno continetur, & sicut scribit Clemens Alexandrinus, absq; literis discitur, cùm sit decretum spirituale scriptum in cordibus nostris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus vt qui non credit sanctam Ecclesiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpositis, qui non facit ea, quæ dicunt sedentes in Cathedra à Deo constituta, possit ad salutem æternam peruenire, cùm eum apertè contrà legem crucifixi venire constet.

Charitas lex crucifixi, quæ sola homini sufficere possit ad salutem.

Clemens.

Sed hac de re longiores esse nolumus. Iam enim satis multa de duobus capitibus his dixisse, clareq; demonstrasse videmur, falsum esse quod Brẽtius, verum quod affirmat Petrus à Soto. Primum etsi summa scripturæ totius & scopus, ad quem omnes in Christum credentes collimare oportet, neminem latere possit, cum vno tantùm verbo, eoq; claro, perspicuo & aperto contineatur, quod est Dilige, quo nihil esse potest lucidius, vt rectè dictum sit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideò tamen ita clara sunt in scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia sint omnibus, cùm scribat de Pauli epistolis Petrus, quòd in eis multa sunt difficilia. Quod etsi nemo scriberet, clamat hoc tamen res ipsa: Quin istæ quoq; tam acerbæ nostræ sæculi de causa fidei contentiones, (vt interim de priscis illis taceamus, quæ non aliunde, quàm è scripturarum tam diuersis, & inter se pugnantibus interpretationibus exortæ sunt) vel ipsa luce clariùs demõstrant, in plurimis scripturæ locis permultum obscuritatis esse: vt dicere, nihil est in scripturis obscurum, non aliud esse videatur, q̃ dicere, nil extra est oleam, nil intra est in nuce duri. Deinde, quamuis in genere contineantur in scripturis omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, cùm vnicũ præceptum hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obscurum esse nemini potest, in Christum credenti sufficiat ad salutem, sunt nihilominùs etiam alia pleraq; extra scripturam necessariò sic credenda, vt si quis contrarium asseruerit, anathema sit. Cuius generis sunt (vt ne qd dicam de nostri temporis controuersijs dogmatibus) filium & Spiritum sanctum eiusdem esse cum patre substantiæ, eiusdem potentiæ, ac per omnia illi æqualem Mariam Deiparam non solùm Christiparam dici oportere: duas in Christo naturas, duas itidem esse volũtates & operationes. Quæ cũ in Scripturis non ita fuissent expressa, quin diuersum vel contrariũ potiùs ex illis Arrius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Constantinopolitanus docere conarentur, sic in Concilijs Oecumenicis, Nicæno, Cõstantinopolitano, semel, iterum, & tertiò habito, Ephesino & Calcedonensi nobis credenda tradita sunt, vt nisi quis crederet, à cœtu piorum extorris haberetur. Hæc itaq; duo satis iam à nobis copiosè tractata sunt, & error Brentij sic est omnium oculis euidenter expositus, vt nihil apud quenq; iam scrupuli iam residere, persuasum habeamus.

Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.

Horatius.

Nunc tertio & eo postremo loco dicendum nobis restat de eo, penes quos ius sit interpretandi dubia, si qua de doctrina religionis existant. Qua de re quamuis multa iam dixerimus in capite præcedenti, vbi, quorum sit munus de causa fidei cognoscere, satis copiosè disseruimus, quoniam tamen visum est Brentio, idem nunc quoq; repetere, nobis quoq; quæ profeeruntur, ab eo refellere necesse est. Negat Brentius, ius interpretandæ Scripturæ esse penes summos Pontifices, quòd donum interpretandæ Scripturæ non sit humanæ prudẽtiæ, sed sancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epistola Pauli ad Corinthios de diuisione donorum Spiritus sancti: Qui cùm sit liberrimus, non est, inquit, ad certum genus hominũ alligandus, sed distribuit dona hominibus, pro suo beneplacito. Producit locum ex libro Numerorum, quo contendere vult, omnem populum prophetare debere, quem iam excussimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quæ excitatur in Prophetã. Producit & tertium ex Amos Propheta, quòd is fuerit armentarius. Quasi verò priuilegia paucorum legem faciant communem, & propterea mulieres omnes & pastores armentorum omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos.

Argumenta Brentij contra Pontificum potestatem in dubijs interpretandis.

1. Cor. 12.

Cap. 11.

Cap. 4.

Cap. 7.

Contrà, Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominum alligatum esse Spiritum sanctum, à quo recta interpretatio scripturæ proficiscitur: quia tamen, inquit, vna omniũ Christianorum debet esse fides & vnica confessio, ne quisq; sensum suũ sequatur, necessarium est, vt sit publicum magisteriũ, & certi ministri, ad quos pertineat docere in Ecclesia. Inter quos tùm ordinẽ, oportear esse, nõ dubitamus ad summos pertinere, quæ inter alios de scripturę sensu & fide dubia sunt, definire. Proferet & ipse Pauli testimonia ex epistola ad Ephesios, quòd dedit alios Apostolos, & cæt. ex epistola ad Corinthios, quòd omnia honestè & secundum ordinem fieri debeant: ex epistola Ioannis: Non omni spiritui esse credendum.

Argumentũ Soti contrarium.

Cap. 4.

1. Cor. 14.

1. Ioan. 4.

De quibus disſeruit auctor.

Sed nos ne ſimus longiores, nec ex confeſſione Brenti, nec ex ea quàm è regione colloca uit aſſertione Catholica Petri, plura verba recitabimus. De ijs tantum dicemus, quæ continentur in hoc ſcripto Brentij, quod confutandum ſuſcepimus. Quæritur ia remitti ſe à ſcriptura ad traditiones Apoſtolorum. Ad quas autem, inquit, traditiones? num ad eas quæ pugnant cum Prophetica & Apoſtolica ſcriptura? quæ iam cœleſtibus teſtimonijs confirmata eſt? num ad eas, quæ ſcripturis ſunt conſentaneę? Proferant igitur eas, & ſinant eas exigi ad ſcripturam, num cum ea aut conueniant aut pugnent. Nam vt cuiuis, quaſuis nobis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti ſine iudicio credamus, integrum nobis non eſt: & iubet Apoſtolus prouidere, ne quis nos ſeducat per inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum.

An hodie traditiones ad ſcripturam exigendæ.

Mirari ſatis non poſſum Brenti, ſi tu credis Apoſtolos aliquid tradidiſſe, quod cum Prophetica vel cum ea, quæ propriè ipſorum eſt, Scriptura pugnaret: quos certum eſt eodem ſpiritu fuiſſe plenos, cùm per ſermonem, quo vſi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent. quamobrem ipſi ſecum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterùm quod exigi vis ad ſcripturam traditiones quæ ſunt illi conſentaneæ, factum, id eſt, in plerisque Concilijs: vt iterum fiat, neceſſe non eſt. Filium & Spiritum ſanctum eſſe conſubſtantialē patri, Mariam Deiparam eſſe, non Chriſtiparam tantùm, eſſe duas naturas, eſſe duas voluntates & operationes in Chriſto, traditiones fuerunt ſcripturis conſentaneæ, quas tamen hæretici conſentaneas eſſe illis negabant. exurgat nunc Seruetus aut Campanus veſter, ſpargat in vulgus, non eſſe eas Scripturis conſentaneas: num ea de re nouum celebrari concilium neceſſe erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide noſtra certum & ſtabile? Sed audi quod ab Auguſtino ſcriptum eſt:

Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 4.

Licuit, inquit, loquendi & diſputandi neceſſitate tres perſonas dicere, non quia ſcriptura dicit, ſed quia ſcriptura nō contradicit. Si vis exigere ad ſcripturā non inuenies alicubi in ſcriptura dici, tres perſonas ſed quia nō cōtradicit ſcriptura conuenire cum ſcriptura, & ei conſentaneū eſſe viſum eſt, ſi tres perſonas diceremus. Quod igitur ſatis fuit Auguſtino, ſatis eſſe debet cuiuis homini Catholico. Non ſunt omnia ſeueri è nimis ad ſcripturam exigenda Si non dicit ſcriptura, ſufficiat quòd non contradicit.

Non quaſuis traditiones recipiunt Catholici.
Aug. epi. 118. ad Ianua. cap. 1.

Neque vero ſumus hi Brenti, qui quaſuis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti, ſine iudicio credi velimus, ſed hac in parte ſeruandum eſſe cenſemus, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt Illa autem, inquit, quæ non ſcripta, ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſeruantur, dantur intelligi, vel ab ipſis Apoſtolis, vel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri: Sicut quòd Domini paſſio & reſurrectio & aſcenſio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus ſancti anniuerſaria ſolennitate celebrantur. Deinde enumeratis alijs multis de ſumptione Euchariſtię, de ieiunijs, ſic tandem loquitur.

Cap. 5.

Ad hæc ita reſpondeo, vt quid horum ſit faciendum, ſi diuinæ ſcripturæ præſcribit auctoritas, non ſit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam ſi quid horum tota die per orbem frequentat Eccleſia: Nam hoc quin ita faciendum ſit, diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot ſeculis obſeruantur, quoniam vel ab Apoſtolis vel à plenarijs Concilijs commendatæ ſunt, violare nefas ducimus. Sed de ijs ſuo loco.

De Concilijs Brentius.

Quæritur deinde Brentius, remitti ſe ad Concilia: & iterum quærit: Ad quæ obſecro? Ad poſteriora & legitima Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideoque aliquoties emendata ſunt per poſteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & poſteriora concilia non errent? Si legitima ſunt, fieri, inquiunt, non poteſt, vt deſerantur à Spirituſancto Priora concilia poſterioribus eſſe nonnunquam emendata legimus apud Auguſtinum:

Reſponſio.

quòd autem Oecumenica concilia, ſiue quis plenaria dicere malit, legitimè congregata, in ijs quæ ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nuſquam legimus, nec vel factum eſſe, vel fieri poſſe credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem indicares verùm ſat ſcio, quòd proferre nullum potes: neque enim id facere prætermiſiſſes, ſi quem errorem in eorum aliquo reperire potuiſſes Niſi fortaſſe vel Ariminenſe, vel Epheſinum ſecundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis concilijs non agnoſcunt, verùm ne vos quidem.

Brentij ſermo ſcurrilis de Concilijs.

Sed audiamus lepidum ſcurram reliqua perſequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoſcemus ea eſſe legitima? ſi videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat. Deinde ſi adiungantur illi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & reliqui Prælati, qui ſunt ordinarij ſucceſſores Apoſtolorum: poſtremò ſi cantauerint Miſſam de Spirituſancto, & ieiunauerint aliquot diebus à ſummo manè vſque ad horam diei ſextam, aut Germanicorum horologium more, vſque ad vndecimā ſeu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præſertim ſi ſuis etiam Epiſcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritus ſanctus deeſſe, nec quidem ſi velit, poteſt.

Reſponſio.

Piget me pridem ad hoc ſcripti genus contra leuiſſimum hominem deſcendiſſe, qui nihil Scripturis, niſi fortè extra cauſam productis nihil agit ſolidis argumentis, verùm ludit tantum & laſciuit. Sed ſic eſt hominum iſtorum ingenium: qui dici volunt Euangelici nihil aliud apud eos, quàm ludus eſſe religio videtur: quamobrem quæcunque ad illam pertinent, omnia ferè tractant perquàm iocula riter. At intereà non deſunt ſimiles labris lactucæ.

Romanus Pontifex Concilijs ſemper præfuit, lib. 4. cap. 9.

Quid autem? an non videtur ſcurra hic noſter omnia Concilia deridere, quæ ſunt à Catholicis vnquam habita? quæ nunquam aliter habita fuiſſe cōſtat, quàm ſicut iſte per iocum hic recenſet. Semper enim eis præfuit Rom. Pontifex: cùm Eccleſiaſtica regula ſicut eſt in hiſtoria tripartita iubeat non oportere præter ſententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damaſus & Athanaſius meminerunt. Et fuit hoc etiā ante Nicænā Synodum ab ipſis Apoſtolis, ſicut Marcellus teſtis, inſtitutum, vt præter auctoritatem Romanæ ſedis nul

la

la Synodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando Synodum coouocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui si Catholici fuerunt, non fecerunt id nisi de Romanorum Pontificum sententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Constantius, per vim adigere Liberium Pootificem conabatur, vt acta Synodi Ariminensis calculo suo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perspectũ haberet. Præsidebat igitur semper Põtifex Concilijs, sicut in superiore capite demonstrauimus, & eius latus ex vtraque parte cingebant Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, quos pro legitimis in causa fidei iudicibus Ecclesia Catholica semper agnouit: quamobrem Episcoporum etiam concilia sunt vocata, sicut in confessione nostra Christiana ex Marcelli, Leonis, Augustini & aliorum testimonijs abundè nobis demonstratum est.

In 2. Apologia.

Iam si nefas esse putat Brentius inuocare Spiritumsanctum, quoties de causa religionis agitur, hic iam certę videtur exorcistę magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apostoli conueniebant, vel ob hanc solam causam, vt Ecclesiæ ministros instruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus, gratiam suam impartiret. At huic lepido scurrę nostro ridiculum esse videtur, si quis vbi sempiterna salus agitur orbis totius Christiani, seriò valit diuinum auxilium implorare. De hoc genere dæmoniorum, quo Brentius agitatur, dicit Christus, quòd non eijcitur nisi oratione & ieiunio. quamobrem nihil mirum est, si contra se dæmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec insulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita vestitum incedere præstat, vt secta sint omnia, vt sicut in veste, sic in animo quoq; ne sit quicquam integrum, quàm decenti habitu iuxta vetustissimum Ecclesiæ morem ornatum prodire?

Assert. 19.

De insulis Episcoporum.

Pergit Brentius: Non possum mirari, quòd in tanto splendore Euangelij Christi, & tot eruditissimis scriptis aduersus primatum Rom. Pontificis in lucem editis, audeant adhuc Asotici de suo primatu gloriari. Ego quoq; non possum satis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditissimis scriptis per Catholicos in lucem editis, quibus mendacia vestra pridem refutata sunt, audetis nihilominus vos Asotici manifestam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodijt in lucem Nili nescio cuius liber, quem Matthias Flaccus Illyricus non est veritus sereníssimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidem, quamuis leuissimis argumentis Romanæ sedi iurisdictionem in quatuor sedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed interea tamen quin sit Occidentalis Ecclesiæ totius Oecumenicus Episcopus, minimè negat. Cæterùm in Concilio Chalcedonensi legimus Pontificem Leonem Oecumenicum siue vniuersalem Patriarcham appellatum. Sed in re perspicua nihil est necesse plura verba facere.

Nili liber de Illyrico editus.

Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiserat) iterum & successionis meminit. ac videtur tandem scurræ personam deponere, serioquè rem agere velle. Itaque proposito Euangelij loco. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis, petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Christus ab Apostolis & successoribus eorum, vt impetrent Spiritumsanctum, & non errent: Vnum est, vt maneant in Christo. Hoc fit, si verè in Christum crediderint, & à Christo per peccatum vastans conscientiam, non exciderint. Alterum est, vt maneat in ipsis verbum Christi, vt ministerio suo fungantur, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, sed iuxta verba Christi, iuxta sacram scripturam, quam Christus ipse nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare nisi concilium Prælatorum manserit in Christo, & verba Christi in eo, nec est legitimum concilium, nec Spiritus sanctus præstò adest, etiamsi omnes Prælati teneant loca Apostolorum, &c.

Ioan. 15.

Argumentatio Brentiana.

Si peccatores Brenti, à iure scripturæ interpretandæ excludendos censes, qui vestrum sine peccato est, is primus hoc sibi ius vendicet: sed magis etiam vos quàm nos à Christo, per peccatum vastans conscientiam, excidistis. Quamobrem si non erit fas cognoscere de doctrina religionis, nisi ijs, qui sine peccato sunt, solius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiam in fine capitis huius tovelle videris, quò maiore cum spe impunitatis mentes hominum omni genere peruersæ doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antistites ministerio, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, id æquum esse libenter concedimus, verbaq; tua sic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meministi, te veras non excludere, sicut nos, non modò non excludimus verba Christi, sacramq; Scripturam. verumetiam primas illi partes tribuimus. Non esse autem legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, fortassis aliquo sensu verè dici potest. Nam quos apertè constant à Christo discessisse siue capite, siue corpore, Concilium eorum non esse legitimum, certum est & indubitatum. Discesserunt autem à Christo capite, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius secùs sentiunt, quàm è scriptoris docti sumus: quales fuerunt Arrius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: nostro verò seculo, Campanus, Seruetus, Svvenckfeldius, & ex Anabaptistis quidam. A Christi verò corpore discesserunt, qui quamuis de ipso capite Scripturis sacris consentiant. Ecclesiæ tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priscis illis seculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales estis hoc nostro seculo vos Lutherani cũ alijs quibusdam, qui è ludo vestro prodierunt. Si verò sic vis intelligi non esse legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, hoc est, quos iniquitates à Christo separauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nam si inter eos quos ipse sibi Christus duodecim elegit, vnus tamen fuit diabolus, qua ratione caueri poterit, quò minùs vbi tam frequens est Episcoporum & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur

Responsio.

Concilium eorum, qui à Christo, vel capite, vel corpore discesserunt, illegitimum.

Aug. de vnitate Eccle. cap. 1.

Nullum vnquam concilium sine peccatoribus fuit.

Ioan. 6.

dis boli? Non erit felicior neq; melior eorum congregatio, qui nũc in Chriſti nomine conueniunt, q̃ fuit illorum, quos cùm præſens in terris adeſſet Chriſtus, ipſe congregauit.

Scripturam non intelligi, niſi à pijs Spiritusſancto donatis, ait Brentius.

Sed audiamus eã, quæ dixit, accommodantem Brentium: Cùm Aſotus, inquit, amandat nos à ſcriptura ad Concilia Prælatorum ſuorum, conſidera mihi quæſo, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obſcuritatem adducat. Non enim dubium eſt, quin ſacra Scriptura nõ poſſit rectè ac verè intelligi, niſi ab ijs qui Spũſancto ſunt diuinitùs donati. etſi enim impij poſſunt quædam ſcripturæ loca & præſertim iudicialia & moralia, adeoq; quæ ad legem pertinent, & quæ hiſtorica ſunt, cognoſcere: tamen quis ſit verus finis legis, quid Euangelium de Chriſto ſibi velit, quid Chriſtus ipſe ſit, & quantum in eo theſaurum per fidem habeamus, & quæ ſunt id genus alia ſacræ Scripturæ, non poſſunt niſi ſoli pij per Spiritum ſanctum iudicare.

Reſponſio.

Verum eſt Brenti, quod dicis ſacram Scripturam non poſſe rectè ac verè intelligi, niſi ab ijs, qui Spiritusſancto ſunt diuinitùs donati. Sed ſunt non pauci, qui cùm ſint vacui Spiritusſancto intus habitante & ſanctificante corda ipſorum, habent nihilominùs Spiritum ſanctum forinſecùs illuminantem & ponentem verba Dei in ore ipſorum, ſi minus ad ipſorum, ſaltem ad Eccleſiæ vtilitatem. Hoc eſt quod rectè docent Scholaſtici, præter gratiam ſancti Spiritus gratum facientem, hoc eſt, ſanctificantem homines, eſſe & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorum, de quibus in epiſtola priore ad Corinthios multa ſcribit Paulus. Sed & apud Matthæum legimus, etiam eos quos vocat Chriſtus operarios iniquitatis, non fuiſſe dono Prophetiæ, virtutumq́ue faciendarum deſtitutos. Quod eſt autem aliud Prophetiæ donum, niſi donum interpretandi Scripturas, quod etiam operarijs iniquitatis non deeſſe, teſtatur Euangelium? Quare falſum eſt, quòd negas, impios alia ſcripturæ loca, quàm quæ ſunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel hiſtorica, cognoſcere poſſe. Sciunt etiam hi, qui ſit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti eſt charitas. ſciunt igitur, quod hæc eſt ſumma totius Euangelij, quod Chriſtum, qui finis legis eſt, de cœlo detraxit charitas, vt exemplo ſuo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipſe deſcendit ad nos, per eandẽ oportere nos ad ipſum aſcendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius eſt, ex his dico, qui non ſunt prorſus rudes Euangelicæ doctrinæ, qui neſciat, ac tanto magis eſt impius, quòd cum ſciat, quod Chriſti conſilium, quæ ſumma ſit Euangelij, quæ via ſit ad cœlum perueniendi, quauis tamen alia via potiùs incedere vult, quàm ea qua videt Chriſtum inceſſiſſe, qui nobis via factus eſt, Et in hoc eſt impietas, non quòd neſciat, non quòd non intelligat, ſic enim venia dignus videri poſſet, ſed quòd ſciens, prudensq; contra Domini ſui voluntatem venit, quam etiam ob cauſam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis, & vos Brenti, quòd hæc ſic Euangelij ſumma, tantoque maior eſt impietas veſtra, quòd obliti viæ, cuius ipſe nobis Chriſtus dux fuit, quòd immemores Chriſtianæ charitatis, quàm ſolam à Chriſtianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Chriſtiano ſeparaſtis.

1. Cor. 12.
Matt. 7.
Etiam qui minus pij ſunt, ſenſum aliquando ſcripturarũ cognoſcunt.
Roma 10.
1 Tim. 1.
Quæ ſumma Euangelij.
Luc. 18.

Cungerit poſteà Brentius loca Scripturæ: Vſq; in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris Teſtamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, ſapientiam autem non ſeculi huius. Nos non ſpiritum mundi accepimus ſed ſpiritum qui eſt ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus, ſtultitia quippè illi ſunt. Ex quibus colligit, Scripturam non poſſe verè cognoſci niſi à ſpiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, non autem de malis Chriſtianis, qui fidem & profeſſionem habent piorum, vitã impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Chriſtiano conflati. Confitentur enim Chriſtum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Chriſti præceptis diſſidet. Vident hi, quid ſit optimum, at affectibus corrupti, ad peſſima deflectunt: de quorum numero ſi quis eſt, rectè poteſt illud vſurpare: Video meliora, proboq;, deteriora ſequor. Quorum tantò maior eſt damnatio, quòd videntes & ſcientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non eſt hominum, verùm Dei ſolius iudicium, Cùm enim cernimus baptizatos, audimus confitentes, videmus orantes, nomen etiam in eis Chriſtianorum agnoſcimus, etiamſi facta minimè congruere cum nomine videantur, qui ſumus nos, qui ſeruos iudicare velimus alienos? De talibus dixit Chriſtus: Hoc eſt iudiciũ, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. Viderunt ij lucem Chriſti per fidem, at tenebras magis amplexi ſunt. Vtcunq; peccatores Chriſtum tamen diligunt: ſed magis illa diligunt, ob quorum cupiditatem à Chriſti præceptis deſciſcunt. Cupiunt neminẽ lædere, ſed dulcis eſt honor: nolunt fraudare, ſed vincit lucrum. Cupiunt compati cũ Chriſto, vt conregnẽt, ſed auocant voluptates: nolunt bello conflictari, ſed ad imperium dilatãdum non patet alia via. Tales igitur etſi vacui ſæpè ſunt Spiritu intus habitante, & eorum corda ſanctificante, non rarò tamen fit, vt ſpiritu forinſecùs illuminante, & verba ſua in ipſorum ore ponente, minimè deſtituantur.

2 Cor. 3.
1. Cor. 3.
Scriptura poſſit vere cognoſci, etiam à nõ ſpiritualibus.
Pſeudochriſtiani ſpiritum ſæpe habẽt illuminantem licet nõ ſanctificantem.
Roma. 14.
Ioan. 3.
Rom. 8.

De Eccleſia Brentius.

Tãdem incipit Brentius tractare de Eccleſia, de qua ſuo loco rectiùs dici potuit: ſed quando ſic illi viſum eſt confusè omnia, nulloq; ordine ſcribere, ne quis exiſtimare queat, nos conſultò locum hunc præterire voluiſſe, quem etiam in ſuperiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operæpretium, inquit, eſt audire, quid Aſotus de Eccleſia Prælatorum ſuorum, ad quorum Concilia nos reijcit, ſcribere ſibi permiſit: & quidem libet verba ipſius recitare. Oportet Eccleſiam ipſam certam eſſe, viſibilem ſcilicet, & ſenſibus ipſis corporeis perſpectam, non minus quàm ſunt aliæ humanæ Reſpublicæ: auctoritas etiam miniſtrorum & gubernatorum eius certa & manifeſta eſſe debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda eſt vel in membris, vel miniſtris eius, præter publicam & legitimam profeſſionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant,

& v

& vt eius munera integra perficiant. Hic primùm vide, inquit, quòd Asotus faciat Ecclesiā visibilem & sentibus corporeis perspectam. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, & erit sic reponendus, Video & sentio.

Responsio Ecclesiā esse visibilem. Matt. 5. Matt. 18. Acto. 20. 1. Cor. 15 Gal. 1.

Atqui non Petrus à Soto Brenti, sed Christus est, qui dicit Ecclesiam esse visibilem: hunc igitur, non Petrum reprehendis. Christus enim est, qui vocat eam ciuitatem supra montem positam, quæ abscondi non potest. Si non potest abscondi, est igitur hominum oculis exposita. Deinde dicit idem Christus: Si peccauerit frater tuus, dic Ecclesiæ. Quæso te, cui dici iussit? num his qui videri non poterant? Dicit enim Christi spiritus, quòd Episcopos posuit Spiritus sanctus regere Ecclesiam Dei: Quos regēt? Num eos qui non vident? De se scribit Paulus, quòd sit Ecclesiam Dei persequutus: poteratne persequi quam nōn videbat? Iam cum idem Paulus scribit Ecclesiæ, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Galatiæ, Ecclesiæ Thessalonicensium: cedo Brenti, quibus redditæ fuerunt literæ, si videri non potuit Ecclesia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid: legimus in libris Regum, quòd Salomon benedixerit omni Ecclesiæ Israël: Omnis, inquit, Ecclesia Israël stabat. Quibus benedixit? Hisne quos videre non potuit? Videsne iam, quàm sit absurdum, quàm ab omni ratione alienum, quàm ab ipso etiam communi sensu remotum, quod tu scribis Brenti, non cadere sub aspectum Ecclesiam? Sensit hoc aliquando Philippus quoque magistrum suum sequutus, verùm absurditate rei victus, sententiam mutauit, & esse visibilem Ecclesiam confessus est, quemadmodum aliquanto superius ex illius libro, quem inscripsit Locos communes, indicauimus. Quid autem aliud isti, dum asserunt, quòd Ecclesia sit inuisibilis, quàm errori suo latebras quærunt? Intelligunt se ad hunc visibilem cœtum non pertinere, quem esse veram Catholicam Ecclesiam, nemo pius dubitat, proinde quandam aliam sibi fingunt, quę nec videri nec agnosci queat.

3. Reg. 8.

Melanchton contra Brentium Ecclesiā facit visibilem.

Quomodo Ecclesiā simul videamus & credamus. 2. Tim. 2.

Neque vero propterea delebimus illum articulum symboli, Credo sanctam Ecclesiam, & loco illius dicemus, video & sentio, sicut per quàm acutè sibi dicere videtur Brentius. Nam & si videmus Ecclesiam quam credimus, intereà tamen multa complectitur hic articulus, quæ credimus & non videmus. Qui sint electi in hoc cœtu vocatorum, quem Græci vocant Ecclesiam, nec videmus nec agnoscimus. Nam solus dominus nouit, qui sunt eius: credimus nihilominus firmiter, quod non alibi sint electi, quàm in isto cœtu vocatorum. Deinde credimus hanc Ecclesiam regi Spiritusancto, quam etiam ob causam errare non posse: credimus eam esse columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quēquam saluum fieri posse, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noe: credimus vera esse omnia quæ in scripturis omnibus canonicis ab illa receptis scripta continentur, iuxta sensum, quem ipsa nobis adfere. Hæc & alia pleraque credimus Brenti, quæ tamen neque videmus, neque sentimus. Quare nihil est, quòd propterea symbolum esse mutandum censeas, quòd aspectabilem esse dicimus Ecclesiam, quæ non sine causa Catholica vocatur: cùm præsertim nihil impediat, quominùs etiam ea, quæ videntur, rectè credi dicantur. Sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse, quemadmodum latiùs idem etiam prosequitur Augustinus. Etiam baptisma, quod videmus, credere nos profitemur.

Tract. 79. in Ioan.

Prælatis necessariā esse gratiam inhabitantem, vt Prælati agnoscantur, vult Brentius.

Sed est & aliud, quod in verbis Petri Brentius reprehendit: Palàm, inquit, & impudenter affirmat, non requirendam esse gratiam, & interiorem aliquam occultam virtutem, vel in ministris, vel in membris Ecclesiæ, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem. Scilicet si Prælati eius sint animo suo Epicuræi, & vita Sardanapali, tamen si sciant verba symboli recitare, & sunt à Cardinalibus & Canonicis ad Prælaturas electi, pertinent ad Ecclesiam, & sunt ordinati, vt in rebus æternæ nostræ salutis ab ipsorum iudicio pendeamus. Scimus quidam veritatem Sacramentorum Christi non pendere è dignitate ministrorum, sed non esse requirendam gratiam Dei, aut Virtutem Spiritus sancti in ijs, qui de vera sententia sacræ Scripturæ seu verbi Dei iudicare debent, hoc demùm esse cœlestia oracula Spiritus sancti subijcere Epicuræis & Sardinapalis.

Responsio. Matt. 23.

Ex dignitate ministrorum non pendet aut doctrina, aut Sacramentorū veritas.

Et hæc abs te tam petulanter dicta, in quem recidunt Brenti? nonne in Christum ipsum? Cuius enim illa verba sunt, Petri à Soto, an Christi? Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia quæ dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt? Quem igitur hic alium, quàm Christum ipsum reprehendis? Ille enim est, qui iubet eos audiri, qui sedent super Mosi cathedram, etiamsi non faciunt, quæ dicunt, etiamsi contraria faciant ijs quæ dicunt, etiamsi secundum legem docentes, contra legem viuant. Quid autem, an ipse nun concedis, quòd sacramentorum dignitas non pendet à dignitate ministrorum? Quæ ratio diuersitatis est, vbi de verbo agitur? Qui magis pendere debet doctrinæ veritas ex dignitate ministrorum? Cùm præsertim sicut in sacramentis non aliū agnoscimus, qui baptizet, qui conficiat Eucharistiam, qui peccata remittat, qui per sacramenta, tanquam per vasa quædam gratiam suam fidelibus impartiat, quàm CHRISTVM: sic etiam vbi prædicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & Magistrum agnoscimus, quàm eundem ipsum Christum, vt sicut in sacramentorum, sic in verbi dispensatione, nihil nobis obesse queat, quamlibet scelerati sint & impij ministri, quandoquidem verus ipse & sacramentorum suorum dispensator, & verbi sui magister ac iudex, non tam sanctus est, quàm ipsa sanctitas. Præclarè sicut alia multa, sic & hoc Augustinus: Magisteria, inquit, forinsecùs adiutoria quædam sunt & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: interior magister est, qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Vbi illius inspiratio & illius vnctio non est, forinsecùs inaniter verba perstrepunt. Sic sunt ista verba quæ forinsecùs dicuntur, quomodo est agricola ad arborem: forinsecùs operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ:

Aug. in epi. Ioan. tract.

quælibet forinsecùs adhibeat, nunquid poma format: nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecùs agit? Sed quis agit hoc? audita agricolam Apostolum, & videte quid sumus, & audite magistrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Neq; qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus, siue plantemus, siue rigemus loquendo, non sumus aliquid, sed ille qui incrementum dat, Deus, id est, vnctio illius docet nos de omnibus.

1. Cor. 3.

Confirmatio ab exemplis & similibus. *Matth. 16.*

Vides Brenti, quemadmodum sacerdotis non est nisi ministerium? ipse verò verus Doctor & Magister, ipse verus iudex & interpres scripturarum, qui docet efficaciter, Dei spiritus est, sicut etiam ipse Christus dixit: Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Hic spiritus potest loqui per Balaam, potest per Caipham, potest per Iudam proditorem, denique potest etiam per asinam: nec ideò verbi Dei dignitati, doctrinæque, veritati quicquam detrahetur, quæ non magis ex ministrorum pendet dignitate, quã ipsa veritas sacramentorum. Nam sicut sacramentorum, ita verbi quoq; ministri vocantur, & sint sacerdotes & Episcopi: qui quali vita sunt, ipsorum quidem plurimùm refert ministrorum, sed auditorum nihil interest. Nam qui mali sunt, dum ea quæ bona sunt, administrant, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa, sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat: & vnde commodum alijs præstat, inde sibi dispendium parit. Doctrinæ veritas à quocunq; proficiscatur homine, Dei, non hominis est. Et sicut Solis lux etiamsi per immunda loca transeat, non inquinatur, sed ab ijs qui illuminantur pura accipitur: sic Dei verbum etiamsi nonnunquam ex ora prodeat hominis impuri, purum nihilominùs ab ijs qui audiunt, accipitur, nec ex docentis impuritate labis aut sordium quicquam contrahit.

Hæc tu Brenti, non es tam hebes, vt non intelligas, sed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquàm scribas, quàm quod sentis ipse, dum odium erga Petrum tuum expleturus, omnem ansam illum calumniandi quæris.

Epicuræi & Sardanapali plures apud Lutheranos quam christianos.

Neq; verò propterea Petrus cœlestia oracula Spiritus sancti subiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab ijs qui iudicant de sententia scripturæ, gratiam Dei gratum facientẽ esse requirendam. Non sunt Epicuræi, sed neq; Sardanapali, à quibus publica & legitima professio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiusq;, quid in pectore suo clausum quisq; gerat, Dei solius est iudicium. Si quis autem Ecclesiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus est condemnatus, is ad iudicium de sententia scripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eijcitur: quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus non fuerit, tolerari debet quamdiu toleratur ab Ecclesia, nec alicuius priuati sententia condemnari.

A testimonijs Lutheri & Ioannis à Lasco.

Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux vester est & antesignanus, testimonio, non pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri, quàm inter nos, qui Catholici vocamur & sumus per Dei gratiam, præcipuè si paucitatem vestrorum cum nostrorum conferas multitudine. Sed audi quid ex vestris quidam scribat, vestrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs vestrum postea gradu facto dogma Sacramentariorum est amplexus, quod amplexus nũquam fuisset, nisi vestro exemplo suum priuatum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponere fas esse iudicasset. Is igitur in epistola quadam quam ad Serenissimum Regem meum scripsit, ijs verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumspectione opus est, ne sub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rursus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut sectis alioqui omnibus, atq; ita demùm atheismo fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominum pars, [illegible] quomodo inclinare videtur. Audin tu, Brenti, quemadmodum hic inter vos diu, multumq; versatus, non obscurè fatetur, quòd sub prætextu ac fuco Euangelij vestri (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer quæritur) maxima ferè pars hominum ad atheismum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina vestra fecit. Et hos tu iudices de sententia scripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheismum inclinare, vel ruere potius, etiam ij qui sunt factionis vestræ, profitentur.

Conuiciatur Brentius assingit Soto, quæ lubet.

Sed audiamus iterum ardentem ira atq; odio Brentium, & impotenti quadam conuitiãdi libidine prorsus furentẽ. Profert ex capite de Concilijs verba Petri, quæ sic habent: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interiùs pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus, sed vt viuum Ecclesiæ membrum sit, hæc requiruntur. Ac mox insultat. Macte virtute Asote, sic defenditur Catholica Ecclesia, sic conuincũtur nouatores illi hæretici. Os impudentissimũ, audes tu Ecclesiã illã, aduersus quã nõ præualent portæ inferi, hoc est, veram & firmam, ita infamare, vt affirmes eam nec ex electione Dei, nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Asotus hæc requiri, vt quis sit viuum Ecclesiæ membrum, non autem vt sit eius Ecclesiæ membrum, aduersus quam non præualent portæ inferi. Quæso autem te, an non is aduersus quem non præualent portæ inferi, est viuum Ecclesiæ membrum? Quid? Portæ ne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ sunt, vt ne quidem aduersus mortua Ecclesiæ membra præualeant? Ne tu mihi concionaris de stramineis portis inferi, quæ sic computruerũt, vt ne mortuum quidẽ superare queant. O bellum defensorem Catholicæ Ecclesiæ.

Responsio.

Quàm improbum autem Sophistam hic agit Brentius? qui præterquam quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Ecclesia pendeat ex vera fide & charitate, sustulit hanc vocem, interiùs, diuersum quiddam ex verbis Petri colligit, quàm quod illi vel cogitare in mentem venit vnq̃. cùm tamen quid sibi voluerit Petrus ijs verbis, obscurum illi non sit. Vbi verò dixit hoc vnquam Petrus, q aduersus aliquod Ecclesiæ membrum portæ inferi non præualeant

ſcant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quod certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Ecclesiæ membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduersus eũ portæ inferi, vt in errorẽ inciderit: quẽ aut correxit posteà, ſicut putat Augustinus, aut ſi minùs correxit, tamen quòd quam secùs ſeſe res habebat, ſenſerat, quandoquidem in Catholica nihilo ſecius vnitate permanſit, & charitatis vbertate compenſatum, & paſſionis falce purgatum eſt: cùm præſertim illis temporibus, nihil adhuc plenarij cõcilij ſentẽtia, quid hac de re ſentiendum eſſet, Eccleſiæ totius conſenſio confirmaſſet. Origenis verò ſanctitas, cui nota non eſt? Idem & de Tertulliano & de alijs nonnullis dicere licet. Quæ igitur eſt iſta collectio Brentij, quandoquidem non præualent aduerſus Eccleſiam portæ inferi, non eas etiam aduerſus Eccleſiæ membrum aliquod præualere, cùm omnis homo per ſe conſideratus ſit mendax: Eccleſia contrà vbi ſunt fideles omnes in vnum congregati, columna ſit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit ſententia Petri, quam adfert Brentius, qui ſibi finxiſſe videtur, quod impugnaret: ſed hoc dixit iſto loco Petrus, quod alio loco dixarat, quem protulit Brentius ex capite de Eccleſia, vt quis pertineat ad Eccleſiam illam, cui promiſſio facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, non pendere ex electione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm ſufficere publicam & legitimam profeſſionem fidei & vocationem: cæterùm, vt viuum ſit aliquis Eccleſiæ membrum, illa requiri. Quo magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occaſionem ſumpſerit hæc ſcribendi, paucis aperiemus.

Inferorum portã contra membrum etiam viuum Eccleſiæ præualere poſſunt.

Cyp. ad. epiſt. 48.

Origenes.
Tertullianus.

Brentius in ſua confeſſione dũ vehementer metuit, ne quid in fide certum habere queamus, conciliorum auctoritatem, per quæ fit vt certa ſit & vna fides noſtra, modis omnibus eleuare conatus eſt: primùm quòd non quiuis hominum cœtus pro vera Eccleſia haberi poteſt: deinde quòd in ea pauci ſunt electi, quòd nõ omnium fides, quòd plerunq; maior pars vincit meliorem: Poſtremò quòd Spiritus ſanctus non facit populum ſuum impeccabilem, ſed relinquat in ipſo multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba poſuit, quæ per Brentium adducta ſunt, quibus illud oſtendere conatur, Eccleſiam non ex electis tantùm conſtare, quibus nihil intus deſit, quod ad fidem & charitatem pertineat, ſed conſtare ex vocatis, ex ijs qui publicè ſe Chriſtianos & fideles profitentur, de quibus dicit etiam Chriſtus: Multi ſunt vocati, pauci verò electi: fieri poſſe, vt qui ſe publicè Chriſtianos profitentur, animo quiduis potiùs, quàm Chriſtiani ſint, eſſe huius Chriſti corporis, quæ vocatur Eccleſia, partim viua, partim etiam putrida & mortua membra, atq; hæc quamdiu aut ipſa ſe non præciderint, aut Eccleſiæ iudicio præciſa non fuerint à Chriſti corpore, membra illius vocari & eſſe, quamuis mortua. Quid erat hic Brenti quod arroderes? Primùm ſi vocem ipſam Græcam conſideres, certè Eccleſia non eſt electorum ſed vocatorum cœtus, in qua multi vocati, pauci ſunt electi. Deinde verò fateris hoc ipſe, quòd huic Eccleſiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ ſunt admixti. Qui ſunt autem alij hypocritæ, quàm, qui publicè Chriſtianam fidem profitentur, cùm intùs fide ſint, charitateqúe deſtituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Eccleſia, quod à te dictum fuerat, fuitne locus hic tragicis iſtis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuicijs? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis, & cùm ipſe ſis effrons, homini pudentiſſimo falſum impudentiæ crimen obijcere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri diſcipulum, vnde quinti Euangelij aſſertorem agnoſcere liceret, niſi ex feſtiuis hoc genus leporibus?

Collatio rationum Brentij & Soti.

Matth. 20.

Rationes Soti defenduntur.

Manifeſtius eſt, quàm vt negare poſſis Brenti, quòd in Eccleſia non boni tantùm, ſed & mali ſunt, ac plures mali, ſed longè diuerſa ratione quàm boni. Siquidem boni ſunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam ſuam habent à Spiritu Chriſti, & viuifico illo influxu, qui eſt per viuam fidem & charitatem. Cõtrà mali ſic ſunt in Chriſti corpore Eccleſia, ſicut ſunt in humano corpore ſanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, membra areſacta, quæ tametſi vitam à ſpiritu non recipiunt, ſunt nihilominùs in corpore. Cæterùm ſi nimis exundat ſanguis noxius, phlebotomia tollitur, ne totum corpus pereat: ſi nimis luxuriat, cæſaries capitis aut barba tondetur: ſi nimis extant vngues indecorè, reſecantur: ſi redundet corpus malis humoribus, per vomitum releuatur: Si deniq; membrum aliquod cãcro ſit infectum, enſe reſcinditur, ne pars ſyncera trahatur. Eadẽ eſt etiam ratio eorum, qui mali ſunt in Chriſti corpore Eccleſia. Nam ſi nimis exundat eorum effrenis, petulantia vel caſtigatione comprimitur, vel excommunicatione prorſus reſecatur. Quoad autem qui ſunt tales, aut Eccleſiæ iudicio per excommunicationem ſeparati non fuerint, aut ipſi ſponte ſua foras nõ proſilierint, dum vel perſequuntur, vel contemnunt Eccleſiam, aut à Deo non fuerint per mortẽ exterminati, tolerantur in Eccleſia, & quàm diu non præciduntur, ſunt eius Eccleſię membra, cui facta eſt illa promiſſio: Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhæret palea tritico, vel capilli, membraq; arida corpori humano. Et contra hanc Eccleſiam, in qua ſunt & boni & mali, non præualere portas inferi firmiter credimus. De qua quoties agitur, nõ tam fidimus hominum ſanctitati, quàm ipſius Chriſti promiſſioni, qui fallere neſcit: qui cùm poſſit ex lapidibus filios Abrahæ ſuſcitare, poteſt etiam per lapides ſalutem noſtram procurare. Hæc nobis viſum eſt craſſius explicare, pinguiore (quod aiunt) Minerua, non tua Brenti, cui ſatis iſta perſpecta ſunt & explorata, nec ſecùs rẽ habere certò ſcis: quo nequior es, qui ſciens manifeſtam veritatem oppugnas. Non igitur tua, ſed eorum cauſa fuſius iſta diximus, qui noſtro ſeculo veterem Donatiſtarum errorem renouantes, manifeſtos peccatores aſſeruerant in Eccleſia.

Boni & mali in Eccleſia, ſed diuerſa ratione.

Quàm diu mali Eccleſiæ maneant mẽbra.

Sed audiamus reliqua proſequentem Brentium: Scimus, inquit, multos impios dicturos. Domine per nomen tuum prophetauimus, per nomen tuũ dæmonia eiecimus, ac alias

Matt. 7.

vir-

virtutes præstitimus: sed iudicium de doctrina æternæ nostræ salutis deferre ad eos, qui ipsi palàm fatentur, sibi ea in re non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate, quid hoc aliud est, quàm spiritum ipsum sanctum à suis ipsius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapalos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienum à vero docuisse Petrum, sed cum veritate non possis, mendacijs eum oppugnare conaris. Quando dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendum sit de doctrina iudicium, qui palàm fatentur sibi non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate? An ille non potiùs disertis verbis contrarium dixit, nimirum requiri in eis publicam & legitimam professionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter se, profiteri publicè fidem, & dicere, non est mihi opus fide? Quod si quis ausus esset dicere, tantum abest, vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Christi corpore tanquam putridum membrũ resecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur. Obijcis alicubi Petro, quòd is non satis explicet, quid velit dicere: Est autem is reuera de eorum Theologorũ numero, qui sunt rerum quàm verborum studiosiores, vt cum Paulo dicere possit: Etsi imperitus sermone, sed non scientia. Quamobrem ne quis erret, quid nos eum existimemus dicere voluisse, paucis indicabimus.

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentij calumniosa.

2 Cor. 11.

Explicatio sententiæ Soti.

Certum est eum in hac sententia nunquam fuisse, vt putaret, quibus de doctrina iudicandum est, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant ijs rebus, quàm qui doctrinæ religionis iudices constituendi sunt. Cæterùm hanc illius fuisse sententiam, omninò persuasum habemus, quòd officium in ijs, non meritum spectatur, quibus de scripturæ sensu iudicandum est: ita vt si quis ad hoc iudicium sit vocatus, hoc est, Apostolorum in Ecclesia locum teneat, quem Episcopi tenent, habeat prætereà publicã & legitimam fidei professionem, is ad iudicandum de doctrina sit idoneus. Nihil vt aliud sanserit, quàm quòd ab Imperatore Basilio dictum aliquando fuisse, in superiore capite cõmemorauimus: Quantæcunque religionis & sapientiæ Laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec Laicus est, ouis vocari non desinet: rursus quantacunque sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio est in ordine ouium constituris pastores verborum subtilitate discuriendi, & ea quæ super nos sunt quærendi? Pastorum esse vult de doctrina iudicium Petrus, non ouium: ita vt si præstet etiam vel sanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus, quod vsu venire quandoque potest, nihilominus ei de doctrina sibi iudicium arrogare fas non sit. Est autem aliquid in hac sententia, quòd abs te Brenti meritò reprehendi queat? nisi fortè velis Dei spiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo sit in Ecclesia, nec omnes omnia sibi arrogent. Quæ ciuilis, eadem Ecclesiastici quoque Magistratus est ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet, & iurisprudentia & integritate maiori præditos, quàm plerique sint ex politico Magistratu, qui iudicum officio funguntur? num ideò legitimos iudices de gradu suo deturbabunt? num ideò cuiuis de vulgò qui sibi castus & prudens videbitur, iudicis officium vsurpare sibi licebit? Minimè gentium. Quam diu toleratur à superiore Magistratu iudex inferior, tã diu necesse est ab ijs quoque toleretur, quorum Iudex est. Ac si aliquis sanctissimus, sit iuris consultissimus, Iudicis tamen ordinarij sibi munus non sumet, quoad alius hoc officio fungitur. Cæterùm quò minus in consilium adhibeatur à Iudice, nemo prohibebit. Hanc nos Petri sententiam fuisse non dubitamus: quod ipsum etiam tibi demonstraturum existimamus, si modò te responso suo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc arenam nunquam descendissemus, nisi nos incircuncisi illius Philistæi admiratoris tui Vergerij procacitas & iactantia impulisset, qui sereniss. Regi nostro libellum hunc tuum dicare, & virum illum sanctum Aloysium Lipomanum ad disputandum de capitibus in eo contentis ipso iudice prouocare veritus non est. Quamobrem nun tam Petrum à Soto contra te defendere, quod si volet ipse, multò præstabit melius, nec hac in parte nostra opera indiget, quàm serenissimo Regi nostro, quæ sit ijs de rebus Ecclesiasticæ doctrinæ veritas, iudicare voluimus.

Officium non meritum spectandum in Prælatis.

Basilius Imperat.

Pastorum non ouiũ est de doctrina iudicium.

Vt in ciuili sic in Ecclesiastico Magistratu iudicãdi potestas est penes iudices, quamuis imperitos.

Argumentũ Brẽtij.

Sap. 1.

Pergit Brentius: Si Asotus seriò reponit librum Sapientiæ in Catalogo Canonicorum librorum, miror quòd non audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus fugiet dolum, & auferet se à cogitationibus insipientibus. Si Asotus iudicat hoc verum esse, quomodo audent nobis eos Christianæ disciplinæ iudices proponere, in quorum maleuolam animam non ingreditur sapientia, & quos Spiritus sanctus fugit? Paulus ait: Qui non habet spiritum Christi, hic non est eius. Non habent autem spiritum Christi, qui non sunt à Deo electi, & non habent veram fidem & charitatem, quomodo ergo hi possunt esse de doctrina Christi iudices?

Rom. 8.

Responsio.

Liber sapientiæ, Canonicus & a Brẽtio malè intellectus.

Sapientia quid.

Iob. 28.

Aug. lib. 2 de Trin. cap. 14.

Sapientiæ liber, sicut superiùs à nobis demonstratum est, quamuis ab Hebræis exclusus, à Christianis tamen in catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis & amplius annis est repositus: quam etiam ob causam testimonium eius libenter accipimus. Verùm quẽ tu sensum eius adfers, eum respuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat sapientia, quodque non habitet in corpore subdito peccatis, minimè negamus. Quæ sit autem ista sapientia, fortassis nobis tecum non conuenit. Nam nos à scriptura ducti dicimus, Ecce pietas est sapientia. Quam aũt pietatem Latinus interpres, eam septuaginta verterunt θεοσέβειαν, quasi tu dicas cultum Dei. Quis autem est cultus Dei, inquit Augustinus, nisi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpora subdito peccatis. Nam pec-

Scientia cum peccato esse, non item sapientia, potest.

peccatum, mortale præsertim, cum charitate consistere non potest, cum fide quæ est ex auditu & intelligentia scripturarum, potest.

Esaiæ 11. 1. Cor. 12.

Potest habere peccator scientiam scripturarum, potest habere fidem, charitatem habere non potest. Et certè diuersa dona sunt Spiritus sapientiæ & Spiritus scientiæ, sicut etiam ex Esaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritus sancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum. Sermo sapientiæ non datur illi, cuius corpus peccatis est subditum: sermo scientiæ, donum prophetiæ datur. Itaque quæritur alicubi Augustinus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris, ecce vbi volutamur? Potest habere quis scientiam, & cum illa mergi in profundum inferni: sapientiam, hoc est, veram pietatem, quæ charitas est, habere non potest, nisi is, cui regna cœlestia sunt præparata. Sed audi, quid ea de re scribat Augustinus contra Parmenianum hæreticum, qui tuebatur eandem quam tu Brenti, sententiam. Spiritus, inquit, sanctus in Ecclesia præposito vel ministro sic inest, vt si fictus non est, operetur per eum Spiritus sanctus, & ad eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum siue consecratur, siue euangelizatur. Si autem fictus est, quoniam verissimè scriptum est Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, deest quidem saluti eius, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen eius non deserit, qui per eum salutem operatur aliorum. Propter quod Apostolus ait: Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est: id est, illis prodest, quibus hoc dispenso, nô mihi, qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter commoda, gaudiaque carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse vtique fictus est, ideoque inuitus facit sed eis prodest erga quos facit. Se autem tantùm à mercede salutis alienat, non etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiam malus seruus impendit. Intereà tamen illud libenter concedemus, quòd mysteria sua citius ijs, qui mundo sunt corde, Deus reuelat, quàm illis, qui varijs sunt flagitijs cooperti. Atque vtinam hoc præstari posset, vt ad munus Apostolicum, cuius proprium est de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, nisi quorum esset perspecta vitæ sanctimonia: fortassis tanti motus in Ecclesia non fuissent excitati: qui verò sunt excitati minore negotio sedari possent. Verùm nemo propterea putet se iustam habere causam ab Ecclesiæ vnitate discedendi, vel cum eum qui præsunt iudicium declinandi quòd sicut populus, ita est & sacerdos, nec sanctitate cæteros qui præsunt, excellat. Quamuis enim hi spiritum Christi non habeant, quo sancti sint ipsi, habent tamen spiritum Christi, quo sanctos reddant alios siue cùm baptizant, siue cùm peccata remittunt, siue cùm Dei verbum annunciant, deque scripturæ sententia iudicant. Nam quo sancti fiunt homines, siue baptismus id sit, siue absolutio siue Dei verbum, non ministrorum est, sed ipsius Domini. Præclarè Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non esse curiosè dignitates eorum, qui nos purgant, expendendas nec esse iudices iudicandos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterque regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? Nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus existas, dic quodnam ferri, quodnè sit auri signaculum. Vnum est vtrunque, materia est diuersa, character vnus est. Quæ baptismi, eadem & absolutionis, eadem & doctrinæ est ratio. Idem est baptismus, eadem absolutio, eadem doctrina, idem Dei verbum, siue à probo, siue ab improbo ministro proficiscatur. Dic autem tu Brenti, qui potest per ministrum, quamuis improbum, peccata remittere, qui minus, possit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam esse putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum est ab Ambrosio quod quicquid verum à quocunque dicitur, à sancto dicitur Spiritu, quodque gradus charismatum sunt officijs Ecclesiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominum IESVM, in Spiritusancto dicit, qualis vis sit, ita & in loco ordinis officij ecclesiastici positus, gratiam habet qualis vis sit: non vtique propriam, sed ordinis, per efficaciam Spiritus sancti. Nam neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, nisi quod ab Ambrosio dictum est Gratiam charismatum officijs Ecclesiæ, non meritis humanis indulgeri, quam qualiscunque sit, habere tamen possit qui est in loco ordinis ecclesiastici positus. Sed si nullum apud vos pondus habent veterum Orthodoxorum testimonia, proferam vestri cuiusdam non ignobilis ea ipsa de re sententiam. Ioannes is est Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Christo & splendidè disserant, an habeant DEI spiritum? Respondeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum spectat: sed aliud est donum regenerationis, aliud donum nudæ intelligentiæ, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de ijs satis.

Aug. lib. 3. confessionum cap. 8.

Lib. 2. cont. epist. Parmenia. cap. 11.

1. Cor. 9.

Pium votum authoris.

Esaiæ 24.

Greg. Nazianz. in orat. in sanctum Lauacr. Indices non iudicandi.

Amb. in 12. cap. 1. ad Cor. Gratia hæc tantum officijs Ecclesiæ, non meritis humanis indulgetur.

In ca. 13. 1. Cor.

Ad confirmandam Conciliorum & Episcoporum auctoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues regni cœlorum. Et: Quicquid solueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non solùm sacræ scripturæ, verumetiam Ecclesiasticorû scriptorum testimonijs à vanis & impijs Sophistarum cômentis ita vindicata sunt, vt existimem Asotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd nesciat, quid in hoc orbe aduersus Romanensium adulatorum deprauationes dictum, scriptum, ac etiam pictum sit. Claues enim Ecclesiæ datæ sunt Petro & Confessoribus Petræ, quæ est Christus. Non sunt datæ Lyberio, Ariano, aut Marcellino idololatræ: datæ sunt ministro, nô hosti Ecclesiæ: datæ sunt seruo Christi, non seruo Antichristi. Etiamsi sit inter vos aliquamdiu Petrus commoratus, est reuera tamen in alio quodam orbe natus. Quàm felix est autem orbis ille, in quo natus est? Nam solus hic esse propemodum orbis nunc videtur, vbi Pelopidarum, hoc est Lutheranorum, & aliorum nostri temporis hæreticorû nec facta videntur, nec vel nomen ipsum

Matth. 16. Brentius cont. authoritatem clauium.

Responsio.

audi-

Commendatio regni Hispaniarum.

auditur. Nullum est. n. regnum nostro hoc infelici seculo magis ab hæresibus intactũ, quàm sit vel hoc solo nomina felicissimum Hispaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica cõstantiam, & eius tuendæ diligentiam alias prætereà multas felicitates Deus largitur. Quę laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Christiani, nec in aliud Euangeliũ se trãsferri passi sunt ab eo, q̃ à patribus acceperant, vt esse gens armis inuicta crederetur, ea posteàquam Lutherus in Germania Babylonem ædificare cœpit, nunc est ferè ad Hispanos translata. Est aũt ita, quòd nusquàm sunt pauciores, quàm in felici orbe illo, qui deprauationes vestras & scripturarum contorsiones vel scriptas, vel pictas viderint: tantùm abest, vt de ijs quicquam dici audiuerint. Ac tantò maior est illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiss. legitimè imperat, & qui sunt eius potestati subiecti, sic in omnibus ei dicto sunt audientes, nullum vt fidelium & obsequentium subditorum officium in se requiri patiantur, quos erga Regem suum, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hostibus modò, verumetiam ab ijs, qui multò sunt perniciosiores domesticis inimicis (hæreticos dico) tuti esse queant tanto studio & obseruantia esse constat, vt quoties id vel salus illius vel dignitas postulet, ad quoduis vitæ discrimen subeundum non minore animorum alacritate, quàm alij solent ad epulas, accurrant. Et si autem in felici orbe illo vana & impia cõmenta vestra non à quibusuis leguntur, lecta sunt ea tamen & à Petro, & ab alijs viris doctis, quos cum iudicio legere posse existimatũ est, & quæ contra clauium auctoritatem à vestris adferuntur, pluribus doctissimorum virorum scriptis pridem confutata sunt, nihil ve ea nunc à nobis repeti sit necesse.

Pag. 180.
Brentius iniquè facit Liberium, Arrianum, & Marcellinum idololatram.

Cęterùm quòd Liberium fuisse scribis Arrianum, id in proximo superiore capite falsum esse docuimus. Sed neq; Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamsi metu compulsus, thura idolis admouisse legitur. Nam vt lapsus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et sicut Petrus nõ inter eos, qui negauerunt Christum, sed inter eos qui constanter eum confessi, nullum supplicij genus subire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere nõ dubitaret: sic & Marcellinus non inter idololatras, verùm inter sanctos martyres ab Ecclesia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi cõcedimus, quòd claues datæ sunt Petro, & successoribus eius petræ confessoribus, Ecclesiæ ministris, & quamlibet indignis, seruis tamen Christi: nõ sunt autem datæ vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi.

Citat Brentius. Hier. contra claues Ecclesiæ.
Hier. in cap. 16. Matth.

Pergit Brentius: Et quæcunq; ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quęcunq; ergo præcepta nostri Prælati erunt præcepta Dei, & quoscunq; abiecerunt ex Ecclesia, erunt & abiecti à Deo. Quid est igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Matth. scribit? Istum locum inquiens, Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisęorum assumunt supercilio, vt vel damnent innocentes, vel soluere se noxios arbitrentur, cum apud Deum non sententiam Sacerdotum, sed reorum vita quæratur. Hic Asotus iterum habebit

Responsio.
Cyp. libr. 1. epist. 2.

paratas suas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid si nos Brenti, Hieronymo opposuerimus aliquãto vetustiorem sanctum illum Martyrem Cyprianum? Sic. n. loquitur: Nec fas erat Ecclesiam pulsantibus claudi, cum permiserit ipse qui legem dedit, vt ligata in terra, etiam in cœlis ligata essent: solui aũt possent illic, quæ hic prius in Ecclesia soluerentur. Clarius aũt Hilarius Petrum alloquens. O in nuncupatione noui nominis fœlix Ecclesiæ, fundamentum dignaq; ædificatione illius petræ, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret. O beate cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudiciũ præiudicata auctoritas sit in cęlo, vt quæ in terris aut ligata sunt, aut soluta, statuti eiusdem cõditionem cõtineant & in cœlo. Ioannes quoq; Chrysostomus: Sacerdotum, inquit, vinculum ipsam etiam animam attingit atq; ad cœlos vsque peruadit. Vsq; adeò, vt quæcunq; infernè Sacerdotes confecerint illa eadem supernè Deus rata habeat, ac seruorũ sententiam Dñs confirmet. Quos sequutus Bernadus, vbi de Petro loquitur: Claues, inquit, regni cœlorum tam singulariter accepit, vt pręcedat sententia Petri sententiam cœli. Et eius æqualis Hugo de sancto Victore: Sententiam, inquit, Petri non præcedit, sed subsequitur sententia cęli. Vides igitur, quàm multos habeamus, quos vni Hieronymo opponere possimus. Verùm & is non pugnat cum istis, æquè vt ipse fuit Catholicus & Orthodoxus. Sunt. n. duæ claues, vna scientiæ, quam in Paulo: potestatis altera, quam in Petro fuisse scribit Ambrosius: quarum vtranq; synagogæ quoq; Christus tribuit, sed interim Scribis & Pharisæis abusum earum exprobrat: Væ vobis, inquit, legisperitis, qui tulistis clauem scientię: ipsi non introistis, & eos qui introibant, prohibuistis. De claue autem potestatis dicit: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite. Vtramq; clauem in Ecclesiastico iudice coniunctam esse oportet. Nam ita demùm ratum erit in cœlo, quod aut ligauerit, aut soluerit in terra, si claue non errante fecerit, alioqui periculum est, ne rectè dicatur illud Prophetę: Mortificabant animas, quę non moriontur: & viuificabant animas, quæ non viuunt. Scientiæ clauis haud aliter est necessaria potestatem habenti, quàm lucerna in tenebris ambulanti, qua si destitutus fuerit, quid aliud consequetur, quàm quòd dicit Christus: Si cœcus cœco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, sententia Petri præcedit sententiam cœli, nõ aliter intelligendum est, quàm sicut à Chrysostomo scriptum est: sententiam seruorum Dñs confirmat, quatenus ea tamen iusta fuerit. Nam si iusta non fuerit, nihil potest dici verius, quàm quòd ab Hieronymo scriptum est, quodq; ante eum dixit Origenes: Si quis non recto iudicio eorum qui præsunt, depellatur, si ipse non anteà exiuit, hoc est, si non ita egit, vt mereretur exire, nihil læditur in eo, quòd non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, vt interdũ ille qui foras mittitur, intus sit: & ille foris, qui intus retineri videtur. Quamobrẽ rectè monet vir ille sanctissimus Gregorius Põtifex,

Hilar. Canon. 16. in Matth.
Chrys. libr. 3. de Sacerdotio.
Ber. in ser. 1. in die Apost. Petri & Pauli.
Hugo l. 2. de Sacra.
Duæ claues.
Amb ser. 66.
Luc. 11.
Matth. 23.
Ezech. 13.
Sententia Petri præcedit sentẽtiã Dei.
Orig. hom. 14. in Leuiticum.
Greg. homil. 26.

magno

magno moderamine pastores vel soluere debere, vel ligare: Sed intereà siue iustè siue iniustè obliget pastor, pastoris tamen, inquit, sententia gregi timenda est, ne is qui subest, & cùm iniustè forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absoluere indiscretè timeat, vel ligare. Is aũt qui sub manu Pastoris est, ligari timeat vel iniustè, nec pastoris sui iudicium temerè reprehendat, ne & si iniustè ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa quæ non erat, fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio sui pastoris ouis iudicet, etiam si fortè error aliquis sit admissus, quin sententiam ab illo latam ne contemnat. Quam si tolerit insons æquanimiter, coram Deo reus non erit: si verò contempserit, hoc ipso nomine coram Deo quoq; reus efficitur. Sed hæc sicut alia multa, sic volente Brentio extra causam dicta sunt.

Pergit is: Si quicquid præceperint Patres in terris, erit præceptum Dei, qđ est quod Propheta ait. In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere: nec iudicia eorũ custodiatis, nec in idolis illorum polluamini? Si non est incedendum in preceptis Patrum Brenti, qđ est qđ Paulus & Silas, cùm perambularent Syriam & Ciliciam, præcipiebant custodire præcepta Apostolorum & Seniorum? Quid est, quod ijdem ipsi cùm pertransirent alias ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & Senioribus? Quòd si verbo libet vrgere, nos in auorum, proauorum, atauorum præceptis incedimus, qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eadẽ qua nos ratione, Christum coluerunt, eiusq; colendi rationem partim scripto, partim traditionibus ad nos transmiserunt. Quare liberis vestris cantilenam hanc rectius occinetis, qui nisi mentem illis Deus dederit meliorem, non in aliorum, quàm in Patrum suorum præceptis incedent: auos enim & proauos suos præceptorum vestrorum sectatores edere non poterunt. Sed quid quæso vobis vultis, cùm hæc verba toties nobis obijcitis? num vt quam Patres religionem seruarũt, quos ritus tenuerunt ab ijs discedant liberi, semperq; diuersam religionem, diuersos ritus quos ignorauerunt Patres eorum, sequantur: quò vel sic se quiduis esse potius, quàm Catholicos, testatum faciant omnibus? Quid esse potest absurdius? Non ita nos docet Dei Spiritus: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Nõ te prętereat narratio Seniorum, ipsi .n. didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectũ. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgreditur, qui statuta patrum postponit, atq; cõfundit: sicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus, in prima sua decretali scribit epistola. State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris.

Ezech. 20.
Excutitur locus, In præceptis Patrũ vestrorũ nolite incedere.
Actor. 15.
Actor. 16.
Prouerb. 32.
Eccles. 8.
Prouerb. 22.
Hier. 6.

Profert & illud Brentius: Frustrà colunt me, docentes præcepta & doctrinas hominum. Habet, inquit, Asotus suum cœnum, quo hunc locum aspergat. Sed ne sit mora longa sua occasione probè (ne dubitet) eluetur. Locum hunc Maximus etiam Arianus aliquando protulit cum Augustino congressurus, ad eandem sententiam tuendam, quam hoc loco suscepit Brentius defendendam. Sic .n. loquitur Maximus: Si qđ de diuinis scripturis protuleris, qđ commune est omnibus, necesse est vt audiamus. Hę verò voces quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse Dñs moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. Nihil itaq; noui profertis Brenti. Docebimus hoc suo loco, quòd vetus hæc fuerit hæreticorum cantilena, qui nihil præter scripturas recipiendum esse censerent. Verùm qđ ad hæc Augustinus? Si ad ista omnia, inquit, respondere voluero, id etiam ego agere videbor, ne veniatur ad causam. Proinde vt citò agamus, dic mihi fidem tuam. Sic Augustinus ne respondere quidem dignatus est ad hunc locum, quòd alienus à causa videretur, cùm æquè recipi traditiones Apostolicas oporteat atque scripturas. Quare nihil est, quòd dicat Brentius, dictum hoc CHRISTI sudem esse in Catholicorum oculis. Assueuerunt illi pridem, cùm nihil hæreticorum ore sonet frequentius. Rectè autem Petrus, solum illum cultum dicendum esse scribit secundum doctrinas & præcepta hominum, qui fidei non consonant. Nam & ante eum Basilius indicauit, nihil aliud ijs Christi verbis intelligi, quàm quòd humanis traditionibus ad mandatum Dei reprohandũ, obsequendum non sit. Quòd aũt promittit Brentius cõfutare se velle, qđ à Petro de verborum horum sensu scriptum est, id facit in secunda pericope, verùm frigidius quàm vt respõderi sit necesse, cùm præsertim in Confessione nostra Christiana pluribus & de hoc, & de præcedenti scripturæ loco tractauerimus, ad quam lectorem remittimus.

Matth. 15.
Responsio ad locum Frustrà me colunt do præc. do hominum.
Aug. lib 1. contra Maximinum.
Basil. in Ethicis definit. 12.

Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid quasi viuentes in mundo decretis tenemini? Et mox iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ, &c. Quatenus elementis hoc genus, teneantur homines, docuimus in eadem illa Confessione. Quoniam verò nihil ea res pertinet ad pręsentem causam, minimè necessarium esse duximus, hac de re pluribus nunc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Christum dedisse hoc dicto, Quicquid ligaueritis in terra, &c. potestatem præcipiendi: non tamen dedit eam hostibus Ecclesiæ, non seruis Antichristi, qui præcipiunt quælibet: sed veris ministris Ecclesiæ, & seruis Christi, qui præcipiunt, non quæ ipsis libent, sed quæ Deus præcepit. Quæ igitur sic in terris pręcipiuntur, erunt certè præcepta coram Deo in cœlo, quæ vt Deus verbo antè constituit: ita nunc per ministros suos verbo prædicata confirmat. Hac in parte libenter tibi subscribimus, quòd non dedit hanc potestatem vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi, qui præcipitis, quę vobis libent: sed nobis quamuis peccatoribus, veris tamẽ Ecclesiæ ministris & indignis seruis Christi, qui præcipimus, non quæ nobis libent, sed quæ Deus præcepit. Nam vbi pręcepit Deus, vt crederemus imputatione Christi iustitiæ nos iustos esse, etiam si nihil eius nobis adhæreat? Vbi præcepit, vt tanquam articulum fidei crederet vnusquisq;, sibi certò re-

Coloss. 2.
Alia obiectio.
Responsio.
Lutherani docent præcepta Dei non consentanea.

missa esse peccata, neq; vel minimum de eo dubitare auderet, verùm cōtra Scripturam de propitiato peccato securus esset? Vbi præcepit credi, quòd absoluta necessitate fiant omnia. & alia pleraq;, quæ vos traditis. quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita præceperit? Nos contra nihil tradimus, nisi quod à Deo traditum est, vel in sacris literis præcipiente, vel in legitimis Concilijs inspirante. Ieiunium præcepisse Deum constat, cæterùm quibus temporibus, quouè modo ieiunandum sit, ordinandum Ecclesiæ suæ reliquit. Quæ quamuis tempora modumq; ieiunandi præscribit, nihil tamen aliud tradit, quàm quòd à Domino præceptum est. Idem & de oratione, idem & de Sabbato sanctificando, deq; alijs præceptis Dei dici potest, de quibus nihil mutat, sed quemadmodum decenter & ordine fieri possint omnia, docet nos nostra mater Ecclesia. Quàm autem sibi non cōstat Brentius? Paulò superius non abnuere visus est in ijs verbis: Quicquid alligaueritis, &c. datam esse potestatem ministris Ecclesiæ præcipiendi, nunc diuersum eorum sensum adfert. Sic.n. loquitur: Hoc dicto Christus nō loquitur de auctoritate præcipiendi, aut mandādi, sed de ministerio Euangelij prædicandi: vt qui Euangelio, quod à ministris Ecclesiæ in terra audit, crediderit, soluatur in cœlo: qui verò non crediderit, ligetur in cęlo. Mox profert scripturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit Euangelio, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Quod cùm ita verè se habeat, iniquissimum est, quòd Asotus remittat nos à sacra scriptura ad suorum Canonum explicationes. Nouum verò genus interpretationis, ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibus inauditum, quibus vnanimiter visum est, iudiciariam quandam potestatē absoluendi, condemnandi, præcipiendi, prohibendi ijs verbis Apostolis & eorum successoribus esse concessam. Atqui de ijs qui foris sunt, hoc est, de infidelibus, negat suum Paulus esse iudiciū. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falsum dogma vestrum de solius fidei iustificatione defendendum.

Ecclesiæ præcepta cum Dei præceptis congruunt.

Non constat sibi Brentius.

Marc. vlt.

Confutatio.

1. Cor. 5.

Brentius non vult premi Patrum auctoritate.

Pergit Brentius: Remittit nos ad Patres: Ad quos obsecro? ad veteres & iam mortuos? nominētur ergo, vt sciamus quorum interpretatio sacrosancta & inuiolata haberi debeat. Græca Ecclesia suos habuit Patres, Origenem, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, & alios. Habuit & Latina suos, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Hieronymum, Augustinum, & alios. Habuit etiam posterior ætas suos, Thomam Aquinatem, Albertum, Scotū, & id genus multos. Ad quos ergo Asotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & singulos indiscriminatim? & non permittit nobis eorum scripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum absq; iudicio vt sacrosancta agnoscenda sunt? Quin cum iudicio legenda sunt, causam dicit nemo, sed nō tuo Brenti, neq; Philippi iudicio, qui qđ Catholicum est redarguitis, & non rarò sententiam è scriptis eorum aliquam profertis, quæ cum vestro dogmate facere videatur, cùm tā ab eo longissimè dissideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, sed cum Ecclesiæ iudicio legenda sunt scripta Patrū, atq; ea est regula obseruanda, quam in aureo suo libello (quem vtinam legisses Brenti) tradit Vincentius Lyrinensis: Quòd si in ipsa, inquit, vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ, error deprehēdatur, tunc omninò curabit, vt paucorū temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter, antiquitus, vniuersalis Concilij decreta pręponat. Quòd si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collatas inter se maiorū cōsulat, interrogetq; sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesiæ Catholicæ cōmunione & fide permanentes, magistri probabiles extiterūt. Et quicqđ non vnum aut duos tantùm, sed oēs pariter vno, eodemq; consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoq; intelligat absq; vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illustrius. Ad extremū aūt concludit, nos cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidē deserere debere: patrumq; sententijs ea tandem lege credi iubet, vt quicqđ vel oēs vel plures vno, eodemq; sensu manifestè, frequenter, perseueranter, velut quodam consentiente sibi magistrorum Concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato certo, ratoq; habeatur. Quicqđ verò quàmuis ille sanctus & doctus, quàmuis Episcopus, quàmuis confessor & martyr, præter oēs aut etiam contra oēs senserit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à cōmunis & publicæ generalis sententiæ auctoritate secretum sit: nec cum summo æternæ salutis periculo iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum cōsuetudinem vniuersalis dogmatis, antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Habes iam quomodo legenda sunt Patrum scripta, & quantum sit eorum auctoritati tribuendum.

Responsio.

Quo iudicio scripta Patrum legenda.

Vincentius Lyrin.

Brentius insimulat Patres errorū.

Tandem arrepta censoria virgula Brentius, de Patribus iudicium sibi sumit, & eos erroris insimulat. Negari, inquit, non potest, quin in Patribus sint errores, & alienæ à sensu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit insignis pietate & eruditione, tā habet quædam dogmata, quæ non sunt sacræ Scripturæ cōsentanea, & si nōnullis historijs creditur, abiectus est ab Ecclesia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Anabaptizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat.n. Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc est, si quis post mortem prioris vxoris ducat alteram, parum aut nihil à scortatione differe. Augustinus scribit ipse libros retractationū, ac præterea cōmunicat infantes corpore & sanguine Christi. Longum esset singulos percurrere. Adnotemus etiam quædam loca Scripturarū, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioañis sexto: Amen dico vobis, nisi mādncaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Christum de spirituali tantùm manducatione loqui. Augustinus exponit etiam de sacramentali, vnde necessariò cōmunicat infantes corpore & sanguine Christi. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittit nos Asotus? Matt. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Eccle-

Ecclesiam meam. Alij per petram intelligunt Petrum ipsum, alij intelligũt Christum, quam igitur interpretationem agnoscemus? Vide quàm probè cõsulat Asotus saluti nostræ, quòd abducat nos à Scriptura ad Patres?

Responsio.
Clem. ad Iac. fratrem Dom.

Imò Consilium hoc venerabilis viri Petri à Soto, lõgè salubertimum est: idem enim, iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinensis, idem ante eum quoq; Clemens Petri successor, qui cum lex Dei legitur, illud seruari dicit oportere, ne secundum ingenij propriam intelligẽtiam legatur, seu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisq; sibi præsumit. Et ideò Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Hoc fecisse Basilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos, narrat Ruffinus, Qui cùm omnium Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorũ scriptis & auctoritate sequebantur: quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constat. Nihil itaq; noui consulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincentio scriptum est, vt cum Ecclesia Doctores recipiamus, non cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deseramus. Quare si cuiue ex sanctis Doctoribus dogma aliquod est ab Ecclesia reprobatum, sequamur illius iudicium, vt quę per illam damnata sunt, reijciamus. Negari non potest, quòd Origenes habeat quędam dogmata, quę quamuis hæreticis visa sunt, Sacrę Scripturæ consentanea, præsertim Arrianis, ab Ecclesia tamen sunt explosa. Quamuis, si Ruffino credimus, dogmata illa falsa non tam Origenis fuerunt, quàm hæreticorum quorundam, qui libros illius corruperunt. Verum est & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hæresim Montani. Cyprianum etiam errasse manifestũ est, quem nihilominus inter sanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd scribis Hieronymum Origenizare, quid ijs verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam quòd is fuerit Origenis aliquatò studiosior, quòd eius libros nonnullos in linguam Latinam verterit, quòd in Cõmentarios etiam suos ex illis pleraq; transtulit, clarum est & manifestum: Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambrosius, cuius penè omnes libri sermonibus Origenis pleni sunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi, tam Greci, quàm Latini. Cęterùm si virum sanctum hunc insimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus, nihil abs te dici potest à vero magis alienum: cùm vix quisquam alius errores illius vel diligentius annotauerit, vel vehementius fuerit insectatus. Quod non modò libri contra Ruffinum ab eo scripti, planum faciunt, verumetiam epistolę testantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Ocianum, & Auitum conscripsit. Testantur etiam Theophili & Epiphani libelli, ab eodem Hieronymo versi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minus falsum est, quòd eum arguere videris Digamiæ condemnatæ, cùm in eadem illa epistola, quam tu notare visus es, posteàquam pluribus verbis Geruntiam viduam à secundis nuptijs dehortari conatus est, his tandem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus secunda matrimonia? Minimè, sed prima laudamus. Abijcimus de Ecclesia Digamos? Absit, sed Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoq; quam pro libris aduersus Iouinianum ad Pammachium scripsit: Non damno, inquit, Bigamos, imò nec Trigamos, & si dici potest, Octogamos. Habeat cuilibet octauum maritum, & esse desinat prostituta. Non te pudet vanitatis Brenti? Quod de August. scribis, vtinam non essent grauiores errores vestri, quàm quales ij fuerunt, quos ille retractauit, hęretici iure dici non possetis. Cum autem vestri planè sint hæretici, & omni genere blasphemiæ pleni, vel in hoc saltem vtinam imitaremini virum sanctum, vt illius exemplo de retractandis illis, cogitationem aliquando susciperetis. Mirum est autem eum abs te reprehendi, quòd cõmunicat infantes corpore & sanguine Christi, cùm quasi necessariò præcepto nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoq; baptizati non sunt inter omnes? Itanè solis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum est, ex, omnes, faciatis, non omnes: Ecclesiæ verò potestatem hanc non permittatis? Nos, quod Augustinus communicat infantes, non probamus, cum ex Vincentio Lyrinensi didicerimus, cum Ecclesia doctores recipere, nõ cum Doctoribus Ecclesię dogma deserere nos debere. Quanquam non solius hæc Augustini, verùm & Innocentij, Zozimi, Cypriani, Dionysij, ac plurimorum aliorum in Ecclesia primitiua fuerit de communicandis infantibus sententia.

Ruff. libr. 2. cap. 9. in Ecclesi. histor.
De Origen. Ruff. inuectiua prima, cont. Hier.
De Tertulliano.
De Cyprian.
De Hieronymo quod non Origenizauerit.
Falsò dicit Brentium ab Hieron. Digamiam condemnari.
De Augustino.

De loco Ioan. 6.
Aug. li. 3. de doctr. Christ. ca. 26.
1. Hom. 7. in Nu.
2. Ho. 46. in Ioan.
3. Lib. 3. cap. 13 & 14. in Ioan. & lib. 10 cap. 13.
4. In expos. orat. Domin.
5. Lib. 8. de Trin.
Aug. tract. 26 in Ioannem.
Contra Cresconium lib. 1. ca. 25. de verbis Domini serm. 11. & 46.
De peccatorũ meritis & remissione libro 1. ca. 20. & 83.

Quod quæris de Ioañis loco, responsum accipe: Vtraq; sana est interpretatio tam eorum qui de spirituali, quàm eorum, qui de sacramentali manducatione hæc verba volunt intelligi. Siquidem ab Augustino docti sumus, nihil prohibere, quò minus idem locus in scripturis variè possit intelligi. Miror autem, cur cæteris Patribus hoc tribuas, quod ipsi de spirituali, soli verò Augustino, quòd is de sacramentali manducatione hæc verba exposuerit, cùm 1. Origenem, 2. Chrysostomum, & 3. Cyrillum, Græcos: 4. Cyprianum autem, & 5. Hilarium, Latinos, ea de sacramentali: Augustinum verò non magis de sacramẽtali, quàm de spirituali exposuisse legamus. Nam vt locum illum prætercam in libris de Ciuitat. Dei, li. 2. cap. 25. vbi obiter hæc verba Augustinus tractat, certè vbi ex professo Ioannis Euangelium enarrat, de spirituali manducatione hæc verba exponit. Etiamsi sunt alia quædam loca, vbi de sacramentali contra Donatistas, & præcipuè contra Pelagianos scribens, vbi necessariam infantibus Eucharistiam esse censet.

Neq; diuersum tibi respondebimus de loco Matthæi. Poteras autem ibi etiam tertiam interpretationem addere, vt petram esse diceres non solum Christum aut Petrum, verumetiam fidem de Christo, quam confessus est Petrus. Nam super hanc fidem ædificasse CHristum Ecclesiam suam, quidam ex Patribus interpretantur. Neque verò pugnant hæc inter se: CHristus, fides de Christo, Petrus confitens CHristum. Quin seiungi rectè non possunt.

Hypognosticô li. 5. 1. Cor. 3. Ephes. 2. Apoc. 21. Matth. 7.

Certum est & indobitatum, quòd fundamentũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus IESVS. Intereà tamen & illud falsum essa nequit, quod ab eodem Paulo scriptum est: Super ædificati super fundamentom Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo. Quod magis etiam explicatè legimus in Apocalypsi. Murus ciuitatis habens fundamanta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum. Fundamentum Christus, fundamentum & Apostoli. Fundamentũ fundamentorum, quod per se soliditatem habet, sicut rupes aliqua, super quam ædificium construitur, non est aliud, quàm Christus IESVS. Ipse est petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat supra firmam petrem. Ipse est summus lapis angularis, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctom. Sed sunt interim & Apostoli fundamenta, quæ non ex se, sed ax illo summo lapide angulari soliditatem habent, sicut lapides, qui primò ponuntur supre solidam petram. Inter hæc fundamenta primarium est Petrus, cui præ cæteris dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram, hoc est, super te cõfitentem me, ædificabo Ecclesiam meam. Inter alios multos pręclarà Leo Pontifex Euangelij locum explicans: Tu es, inquit, Petrus, id est, Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoq; petra es, quia mea virtuta solideris, vt quæ mihi potestate sunt proprie, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruem templum, & Ecclesiæ meæ cœlo inferanda sublimitas, in huius fidei firmitate consurget. Hanc confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cœlestia proucbit, ita negatores ad inferne demergit. Vides, quemadmodum simul hæc tria pulchrà sanctus iste Pontifex coniunxerit, Christum, Fidem & Petrum. Absit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm CHristum: ipse est caput inuisibile, qui gubernat inuisibiliter: ipse est petra inuisibilis & inuiolabilis, quæ virtute sua continet molem Ecclesiæ. Sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium Sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus: est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petre Petrus ipse cõfitene Christum.

Leo hom. 3. in anniuersario die assumptionis suæ, & hom. 2. in natiuit. Apostolorum Petri & Pauli.

CHristus, Petrus, & Fides petra dicuntur, sed non eadem ratione.

Figmentum Brentij contra Petrum Ecclesiæ petram exploditur.

Nam & hoc procul à nobis absit, vt iuxta commentum tuum esse dicamus ædificatam Ecclesiam super talem Petrum, qui publicà fateretur sibi non opus esse fide, sed sicut Petrus à Soto dicit, in quo non desideretur publica & legitima professio fidei, qui CHristum pro fundamento agnoscat: qui summo illi lapidi angulari innitatur: super talem Petrum ædificatam Ecclesiam credimus. Hic est, per quem à Christo gubernatur Ecclesia, cuius ministerio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod nostris temporibus his clamat etiã res ipsa. Nam vbi discessum est ab hoc Petro Christum confitente, Deum immortalem, quot ibi sectas, quàm dissectas? quot schismata? quot hæreses? quàm varias & multas blasphemias videre licet, & audire? Contrà vbicunque terrarum Petrus hic agnoscitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquiescitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentium videtur esse cor vnum & anima vna. Hoc & vos Brenti, quamuis inuiti, fatari tamen necesse habetis. Nam si taceant homines, vel ipsi lapides loquentur. Videmus enim, quid sit consequutum, posteàquam ab hac petra pars ædificij diuulsa est, in quam multas deinde particulas fuerit comminuta. Iam ne intelligis, qua ratione Petram vocemus Christum, qua verò Petrum, quamq; nihil hæc inter se pugnent? Christus petra est, quæ virtute sua molem hanc Ecclesiæ sustinet. Petrus petra est, cuius id ministerio CHristus facit. Petrum enim cùm dicimus, publicè & legitimà CHristum confitentem dicimus: quod nisi faciat, Petrum esse negamus.

A Petro petram discedere quàm periculosum.

Aug. epist. 19. ad Hieron. Bren. Augustinum Soto opponit.

Pergit Brentius: Quantò rectius Augustinus, qui nos potius à Patribus ad scripturam quàm à scriptura ad Patres ducit? Ego, inquit, fateor charitati tuæ, solis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse, firmissimè credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur cõtrarium veritati, nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assequutum esse, quod dictum est, vel me minimà intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Hactenus Augustinus. Sed Asotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Augustinus, non remittit nos à Patribus & Scriptoribus ad Scripturam, sed à Patribus mortuis ad Prælatos viuentes, vt si hæsitauerimus in scriptura, adeamus Patres mortuos: si & in ijs aliquid ambigui occurrit, accedamus ad Prælatos viuentes.

Responsio.

Quàm tu malitiosà rem agis Brenti, Scis quid senserit Petrus, & quoniam in eo nihil reprehensione dignum inuenire potes, fingis eum dicere, quæ nusquam sensit, vt habere tamen possis, quod reprehendas. Quando enim à scriptura sic ille duxit ad Patres, vt maiorem eorum quàm scripturarum auctoritatem esse voluerit? Scilicet ignorauit is, quod nemo nescit, etiam ex illis, qui sacras literas primoribus (quod aiunt) labris degustarũt, quid libris, qui vocantur Canonici, quidue Patrum scriptis debeamus? Verùm non hoc agebatur, an parem cum ijs, quæ in libris Canonicis continentur, scripta Patrum auctoritatem haberẽt, sed si qđ aut nõ expressum, aut parùm dilucidà expressum esset in Scripturis, si quis occurreret scripturæ locus obscurior quẽ aliter vos interpretaremini, qui discessistis à no-

bis,

bis, aliter nos qui in Ecclesiæ vnitate permansimus, quid eo rerum statu faciendum, quoue confugiendum esset. Hic docet Petrus, quod olim docuit Augustinus, qui locum illum enarrans Prophetæ. Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendita, inquit, in facta sanctorum, ne fortè nostra videatur interpretatio. Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti, sic vtique intelligenda sunt. Quid autam aliud vult Petrus, quàm vt sic intelligantur verba Scripturæ, sicut ea sancti Patres intellexerũt? Neq; verò secùs ipse fecit, quàm docuit Augustinus: Ab Ecclesia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum, quòd par lauacrum regenerationis non solùm in maioribus, varumetiam in paruulis soluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adstruitur, secùs aa tamen Iulianus interpretatus est, nec dubitauit, qui hoc sentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hic Augustinus? Ad Patres confugit: profert, quid ea de re senserint Irenæus, Cyprianus, Rheticius, Olimpius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Basilius, Chrysostomus. Et cùm illud attulisset è Salustio, quòd omnes iudices ab odio, inimicitia, ira, vacuos esse decet, paucos dicit inueniri tales potuisse: Verùm Ambrosium, inquit, aliosq; collegas eius, quos cum eo commemoraui, tales fuisse credendum est. Etsi tales non fuerunt in ijs causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hic viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt. Nullas nobiscum vel vobiscum amicitias prætenderunt, nullas inimicitias exercuerunt, neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos, neque vos miserati sunt: quod inuenarunt in Ecclesia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filij tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis, me si sub potestate iudicum premerer, nõ habiturum fuisse quod facerem, quò confugerem. Ego planè haberem, quod faceram, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui, quod & nunc iam facio. Tu ergo respnnda quid facias? dic quò confugiat? ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia nnn numerandas, sed ponderandas esse censes santentias, etiam istos cœcos dicere audebis? Et vsq; adeò permiscuit ima summis longus dies, vsq; adeò tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur, vt videant Cœlestius, Pelagius, Iulianus, & cœci sint Gregorius, Hilarius, Ambrosius, &c.

August. hom. 18. de verbis Domini.
Esaiæ 52.
August. Patrum au toritatem suscipis ac sequitur.
Aug. lib. 1. contra Iulian.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciendũ, verùm & ipse fecerit Augustinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de ijs ad patrum iudicium prouocarat: qui tamen etiam in eo ipso loco, quem tu citas, longè aliud quàm quòd infers tu, sensisse videtur. Non. n. hoc vult, vt ad Patrum iudicia ne quis confugiat, ad quæ confugit & ipse non semel: sed vt primas partes deferendas esse scripturę quisq; sciat: patribus autem tantum tribuat, quantum vel scripturis, val aliqua probabili ratione persuadere possint. Non scripturarum hic tantùm, verùm & probabilia rationis meminit August. Fieri autem potest, vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, nisi quæ tot seculis Ecclesię probata, atq; illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio si qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, sententia reiecta fuerit & explosa, quales pleræq; sunt Origenia, qualis, & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizandis hęreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus est Augustini, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, nihilominus non modò non sequenda, verumetiam velis est (quod aiunt) remisq; fugianda. Sic hoc Augustini testimonium contra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Quo sensu Aug. soli scripturis Canonicis indubitatam fidem haberi velit.

Tandem Brentius mitior factus, non omninò patres reijciendos esse censet: quin consulendos & audiendos potius, non tamen Scripturæ æquandos. Quasi quisquam æquandos eos esse dixerit. Si quidem, inquit, interpretantur scripturam per scripturam, & obscuros locos scripturæ per manifestos & claros, interpretatio eorũ amplectenda est. Sin autem interpretantur Scripturam contra scripturam, & reddunt scripturæ locos obscuriores, refutenda est eorum interpretatio. Non enim tanti nobis esse debet vlla humana auctoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Brentius quatenus recipiat Patres.

Postremum hnc libenter tibi concedimus. Sed nec illnd negamns, rectè facere, si quis per scripturam, scripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Christianis, vel de vobis Lutheranis quicquã dicere. Ex eorum scriptis exempla proferemus, quos æquè vos atq; nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per scripturam esse scripturam interpretandam, id se strenuè facere clamant Sacramentarij. Profertur & à nobis & à vobis scriptura. Hoc est corpus meum: eam interpretantur illi per aliam scripturam, Petra erat Christus: & iterum per aliam: Ego sum vitis. Hac itaq; ratione dicunt secundum nos, speciem, secundum vos autem substantiam panis vocari corpus Christi, qua ratione CHristus ipse petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquiescitis. Certè si qni vestrum in ijs manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo sunt qui crimini dent, quòd Caluinizet, quodq; sicut in alijs plerisqne, sic & in hoc à magistri sui placitis discesserit) cæterùm qui constanter Lutheri doctrinam tnentur, nunquam acquiascent, sed nequa nos, qui dncem sequimur Ecclesiam, quæ columna est & firmamantum varitatis. Profaremus & aliud exemplum: Anabaptistæ docent, neminam esse baptizandum, nisi qui crediderit. Neq; desunt illis diuinę legis oracula: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vna fides, vnum baptisma: pręcedit fides, sequitur baptisma. Ac si quis dubitet, qualis fides, ne putetur esse infusa, per aliam scripturam interpretantur: Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizãtes eos. Et quoniã infantes, ęquè sunt idonei, qui doceãtur, atq; parie

Respons.
Sectarij omnes scripturam per scripturam se interpretari profitentur.
Matth. 26.
1. Cor. 10.
Ioan. 15.
De Sacramentarijs.
Philippum Caluinizare.
De Anabaptist.
Mar 16.
Ephes. 4.
Rom 10.
Matth. 28.

Ioachimus VVestphalus.

Sectarij crepant Patres, cum eos causa suae fauere putant.

aut saxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatiuncula vos acquiescitis? Æquè vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentarijs & ab Anabaptistis ad Patres confugitis, ad patrum iudicia prouocatis. Lege quæ scripserunt Lotherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus VVestphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptistas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Ecclesiæ consensum, inuenies. Et obiectum hoc sibi fuisse scribit Ioachimus, eadem ratione suos quoque patrum & Ecclesiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm festiuè respondet: Consilescet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, sed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut secùs. Quæ dicta sunt à me, veritati consonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnet aut probet. Non ideò oportet honestæ matronæ sermonem per se verum aspernari & reijcere, quòd scortum similem proferat dissimili animo, & in dissimili causa. Iniqua fuerit comparatio, si bona matrona comparetur cum scorto, & boni viri rectè facta computantur cum malè factis viri peruersi, specie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio est CHristi cum Belial? Quid consort, Pseudolus seruos CHristi cum Antichristo? Sic ille in libello, quam inscripsit aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko.

Hier. 2.
Ezech. 16.
Duo dicta Prophetica in nostros hereticos bellè quadrāt.

Bellum autem responsum. Scilicet quod volumus, sanctum est. Num autem hęc & quidē verissimè totidē verbis in vos retorqueri nō possunt: Scilicet quæ dicuntur à Luthero vel à VVestphalo, veritati consonant, non autem quæ ab Ecclesia dicuntur vniuersa? Scilicet non vos estis potius illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix? De qua & alius Propheta scribit: Fabricata es lupanar tuū in capita omnis viæ, & diuaricasti crura tua omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas? An non prosternunt se in omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, qui posteàquam semel à sponso CHRISTO se diremerunt, & sponsæ eius Ecclesiæ membra esse desierunt, posteàquam fidem semel ei datam fefellerunt, subinde mutant ac nutant? ac simul vt viderint collem aliquem sublimem aut lignum frondosum, hoc est, simul vt quempiam conspexerint, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quiq; verbis ornatis ea quæ praua sunt, edisserere queat, statim illi adhærent. Initio sublimis illis visus est collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frōdosum, illicò sub eo prosternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò pòst extitit Zuinglius, Visus est & ille collis magis etiam sublimis: ac mox sub eo quoq; prosternebantur, proq; Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit sublimis collis Balthasar Pacimontanus. Quartus Suenckfeldius. Quorsum autem attinet omnes enumerãdo recensere? coram quolibet eorum statim se prostrauerunt, & verbum cuiusq; tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, nunc ad illum deflectentes, omni transeunti crura sua diuaricauerunt. Quæ potest esse maior, quæ turpior, quàm sit hæc vestra fornicatio, vel mœchia potius? Sed audi, quid super Ezechielis

Hierony.

verba, quę produximus, dicat Hieronymus? In omnibus, inquit, viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimonijs malè vtitur scripturarum: & dicit, Hæc ait Esaias, hæc dicit Oseas, hæc loquutus est Moses, hæc Daniel. Et pulchrè non in medijs vijs, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si. n. ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest, Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasq; credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio & vestimenta, quibus fœditas nostra ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatū peruersorum: qui dum asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt, vt sumantur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis est, qui non facilè perspiciat, quæ sit honesta matrona, quæ contrà sit mulier adultera & impudens meretrix? Hanc nimirùm esse vos, apud quos nullus est legitimus thorus sed vagi sunt cōcubitus: qui crura vestra diuaricastis omni transeunti: in qualemcunq; libellū incideritis, talem fidem plerique confitemini: apud quos nulla constans confessio, nulli sunt ritus perpetui, sed in annos propè singulos mutantur omnia. Contra nos honestam illam esse matronam, qui posteàquam semel fidem nostram CHristo despondimus, nunquam in huius sponsi nostri cubile quenquam alium admisimus, nec vnquam sponsæ illius Ecclesiæ membra esse desijmus, sed illi fidem inuiolatam seruamus, ad extremum etiam vsq; spiritum seruaturi.

Brentius vult audire Ecclesiam, sed ita vt de illius iudicio sibi iudicare liceat.

Lutheri dictum.

Figmētum Brentij, Ecclesiam tantū ex electis constare.

Tandem (vt est fortissima veritas) eius vi superatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Ecclesiæ iudicio nonnihil tribuat, verùm ita vt conferre magis velit cum viris modestis & eruditis, quàm quòd se cuiusquam iudicio totum submittat. Vult audire Synodos piorum, sed non sine iudicio suo: hoc est, Si iudicauerit ipse rectum esse, quod in Synodo piorum decretum erit, ratum sit: si secùs ipse iudicauerit, sit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipse Iudex esse queat, vt simul & litigatoris & Iudicis personā sustineat. Est nè hoc iudicio se submittere, & nō potius dicere quod Lutherus olim dixit. Nolo iudicium, sed requiro obsequium? Et hunc nos plusquàm barbaricum fastum vestrum Brenti feremus? Deinde quò plures habeat rimas, quibus elabi queat, eam in qua fuerunt aui, proaui nostri, in qua cōtinemur & nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiam: Ecclesiam esse negat: quin plaustris quibusdam conuitiorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia sit, quàm ea in qua fuerunt Apostoli & eorum successores, in qua fuerunt præclara illa lumina, Basilius, Athanasius, Gregorius, Chrysostomus Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus: quorum nos iudicium non defugimus. Hanc igitur Ecclesiā esse negat, sed suā quandam fingit, quę nō ex alijs cōstet, quàm ex electis: itaq; nec videri, nec agnosci possit. Quoniam verò qui sint electi, nemo scire potest præter vnum Deum, hos potissimum Iudices dari

sibi

sibi vult: vt si secùs quid quàm ipsi visum erit, decreuerint, eos vel hoc nomine reijcere posiit, quòd electos esse neget. Sed quia proprium erit caput de Ecclesia, magis opportunum nobis visum est, cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo disserere, nunc autem reliqua persequi.

Cur Brentius concilia defugiat.

Responsio.

Galat. 2.

Psal. 13.

1. Ioan. 1.

Post interiecta pleraq; de perspicuitate scripturę, quę satis, iam diluisse videmur, tandem quærit iterum: Quis erit huius controuersiæ finis, & quod erit vltimum iudicium? Ac respondet ipse sibi: Nos negamus ea esse legitima concilia, quæ ex Asoticis Prælatis cõgregantur. Totidem verbis & nos negamus esse ea legitima concilia, quæ ex vobis Asoticis cõgregantur. Adfert causam, quare conuentus nostrorum non agnoscat pro legitimis Concilijs: Quia Canones etiam ipsi describunt ex Apostolo Paulo, quales debeât esse Episcopi, re ipsa autem videmus maximam partem Episcoporum, qui hisce temporibus suprema loca in Ecclesijs occupant, haudquaquam respondere ijs conditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non possumus affirmare, quòd talium Prælatorum conuentus sit legitimum Concilium. Si non alios Episcopos dari tibi iudices vis, quàm quales describit Paulus, qui sint irreprehensibiles, etiam Petrus Apostolus talis Iudex non erit, vt contra eum excipere non possis. Scribit. n. Paulus, quòd in faciem illi restiterit, quia reprehensibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus. Si dixerimus, quia peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et certè si non reperiuntur inter nos, multò minus inter vos, qui sint irreprehensibiles.

Alia Brētij obiectio.

Responsio.

De verbis, bibite ex eo omnes.

Quærit iterum: Quis igitur hanc litem componet? quis hic erit Iudex? Vos Asotici cõtenditis (exempli gratia) de hoc loco scripturæ, Tu es Petrus, &c. Quod ad hunc scripturæ locũ attinet, iam diximus, vtroeunq; modo interpreteris, nihil referre, nos enim Ecclesiam ædificatam esse credimus super Petrum confitentem petram Christum, nec Petrum à petra CHristo, & ab eius confessione disiungimus. Profert & alium locum scripturæ de poculo cœnæ Dominicæ, Bibite ex eo omnes. Vos Asotici per Omnes, intelligitis sacrificulos tantùm. Bis crambæ, vt est in prouerbio, mors. Cæterùm qua vos auctoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tantùm adultos, & infantes à cõmunione Christi corporis & sanguinis excludere, multò maiore auctoritate licere sibi putat sancta mater Ecclesia, vt per omnes intelligat, sacris tantùm operantes, quibus solis poculum Christus ministrauit, cæteris neq; ministrauit, neque ministrari præcepit, nulla vt sint necessitate ex eo bibendi Laici adstricti. Quærit iterum, quis ergo dirimet iudicio suo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Constantiensi, & non ita multis annis pòst in Basiliensi iam est dirempta.

Brentius ad Deum iudicem prouocat.

Responsio.

Aug. in Breuiculo Collationũ, cap. 11.

Rursum quærit, quò nos in tanto dissidio vertemus? quem tandem Iudicem, quod iudiciũ agnoscemus? Ac tandem aliquãdo promit, quod ita diu premebat. Breuissimis, inquit, & perspicuè respondebo: Eum agnoscimus Iudicem, quem in symbolo Apostolorum iam inde ab incunabulis, & paterna atq; auita traditione (vt & nos aliqđ traditionibus demus) didicimus Iudicem viuorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidæ, sicarij venefici, fures, latrones, & quotquot sunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus esset in terris Iudex alius præter eum, quem profitemur è cœlo venturum Iudicem viuorum & mortuorum, vt illis intereà liceret in quorumuis fortunas & capita liberè grassari? Atqui multis modis vos istis estis sceleratiores, qui non in corpora, verum in animas piorum grassamini, ac dum eis pestiferum doctrinæ vestre virus afflatis, in ima tartara miseras pręcipitatis. Sed quorsum tandem res Brẽtio rediji? de Principum officio scribere cùm instituerit, ac propriũ eorum munus esse docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorum & mortalium omnium iudicium excludit, neque putat doctrinæ suæ quenquam idoneum esse iudicem, præter solum Christum. Sed verè dictum est illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si tu bonam habere causam Brenti confideres, legitimum Ecclesiæ iudicium non defugeres. Quoniam verò ipse tibi conscius es impiæ doctrinæ, sacrilegæq; separationis tuæ, præstabilius tibi videtur, vt sit anarchia quædam inter Christianos: nec sit quisquam, qui vel cognoscat de sacrilegijs vestris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quo sic omnia vobis impunè licere queant. Neq; tamen sine exemplo facis id, ô Brenti. Nam & ante vos hoc ipsum fecêre Donatistæ: qui cum Cognitore Marcellino, cum Catholicis de caussa sua disputationem iniuissent, cùm se nimis vrgeri animaduerterent, Cognitorem autem ad respondendum eos cogere velle viderent, cùm aliud effugium non haberent, dicebant huius caussæ solum Christum iudicem esse debere, & inuidiam Catholicis faciebât, quod hominem peterent iudicem. Non est igitur inexcusabilis error hic vester: quandoquidem Hæreticos Donatistas, cùm ipsi sitis hæretici Lutheristæ, sequi maluistis, quàm vt more Catholicorum hominum de vestra doctrina iudicari pateremini: nec Petri successori quicquam tribuendum existimatis, ad quem tanquam ad CHristi Vicarium, iam inde ab Apostolorum temporibus, si qua de fide fuisset exorta cõtrouersia, semper Catholici referendum, & eius iudicio standum esse putauerunt, quòd vnam fidem esse non posse persuasum haberent, nisi pastor vnus agnosceretur in Ecclesia, ad quem de caussis ad religionem pertinantibus referretur.

Iniqua Brẽtij querela de persecutione

Queritur posteà de persequutione. Atqui ad eundem modum questi sunt ante mille ducentos annos Gaudentius, Petilianus, & alij Donatistæ. Quod illis respondet Augustinus, hoc sibi, suisq; responsum esse putet Brentius. Quin & nostro seculo queruntur Sacramentarij de vobis, quòd non sustuleritis Papæ tyrannidem, sed potius ad vos pertraxeritis, quodq; pro ligneo Papæ iugo collo excusso, ferreum imposueritis. Reperies has & apud Ioannem Caluinum, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtrique respondit Ioachimus VVestphalus, sibi quoque dictum id existimet Brentius. Porrò quod queruntur

Sacra-

Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentarijs. Quid factum sit auctore Caluino de Serueto, scimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas est, in Sacramentarios, Anabaptistas, Seruetianos, & alia huius generis hęreticorũ portenta animaduertere, eis in terris vestris receptum non dare, damnaq; aut exilio mulctare, aut capitis suppliciũ de illis sumere: Catholicis idem in vos statuere fas non est.

Etiam hæretici docent hæreticos gladio rectè vindicari.

Profert ad extremum è scripturis loca nonnulla, quibus non rarò fecisse Deum ostendit, vt victoria parti meliori concessa, quos approbaret, non obscurè quasi prolata sententia declararet. Atqui si ex eo coniecturam facere vis, vtrius partis causa sit melior, nihil est opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorum gesta sunt, commemorare. Recens nos exemplum proferemus, ex quo vel cœco possit apparere, quòd secundum nos contra vos Deus pronunciauerit, nostramq; causam esse meliorem declarauerit. Ante decem hos annos qd factum sit, recens est hominum memoria. Quale fuerit fœdus vestrũ Schmalcaldicum, vos Brenti scire melius potestis. Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij vestri causa percussum, cuius potentia freti, non dubitastis contra legitimum vestrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis Quintum, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere. Fuit exercitus vester, & numero lectissimorum militum, & omnibus rebus bello necessarijs, instructissimus. Fuit ęnearum machinarum tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendæ, tam nihil deerat ad victoriam consequendam, vt eam certa spe iam deuorasse videremini. Quoties perlatus est ad nos rumor, pientissimum Cæsarem, fusum, fugatum, & castris exutum esse? Sed fuit is tam verus, quàm verum est Euangelium vestrum. Erat ex altera parte Dominus & Imperator vester, quod ad robur militum, & ad victoriæ spem hominum opinione consequendam attinet, nulla re cum exercitu vestro conferendus, cùm essent illius copiæ perexiguæ, cumq; magna ex parta totius Imperij ferè præsidijs esset destitutus, ita vt si quis ex apparatu bellico vtriusq; partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione putaret, quin ex eo victus Imperator discederet. Visum est vobis, vos CHristi causam agere, nam sub huius obtentu bellum contra Dñm & Imperatorem vestrum suscepistis. Visum est & Imperatori Christianissimo, quòd Christi causam contra infestissimos CHristi hostes propugnandam suscepisset. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars causam suam ageret, quasi lata sententia pronunciauit, pientissimum Imperatorem Euangelij sui propugnatorem esse declarauit, eiq; victoriam incruentam concessit. Fugistis Brenti, nemine persequente. Cumq; postea bellum iterum instaurassetis, alteram contra vos sententiam pronunciauit Christus, cuius minister imperator ingentem exercitum vestrum, quamuis Albis fluuius esset interiectus, ductu tamen Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fudit, fugauit, quin & ipsos belli duces in potestatem suam redegit. Vides Brenti, quàm apertè indicauerit Deus vos eu iusuis potius, quàm suam causam agere? Ac minister quidem eius inuictissimus Imperator, vt est natura propensus magis ad misericordiam, quàm ad seueritatem implicatus, editis compluribus clementiæ, lænitatis, moderationis exemplis, victorię laudem, quam Dei beneficio fuerat consequutus, multò reddidit illustriorem. Cęterùm multò maiores ipsi, grauioresq; de vobis inuicem pœnas sumpsistis, Deo suam iniuriam apertè vindicante. Nónne statim initio nascentis Euangelij vestri, rusticorum contra Dominos fuit seditio concitata, cui libellos vestros occasionem dedisse certius est, quàm vt negare possitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniam non afflixit? Quin & post insignem illam Imperatoris Christianissimi victoriam, cùm perexiguo tempore cessatum ab armis fuisset, quandoquidem clementer ab illo castigati, nulla tamen resipiscentię signa dedistis, nóne Deus apertiora contra vos eulit indicia? Nonne concurrere fecit Ægyptios contra Ægyptios? nónne pugnauit contra fratrem suum, & contrà amicum suum? Nónne sic vos ipsi mutuis vulneribus concidistis, sic ipsi cędibus inuicem confecistis, tantis patriã ipsi vestram infortunijs mactastis, vt si quamlibet eam truculentus hostis grandi cum exercitu peruasisset, vix vobis maiores calamitates inferre potuisset? Potuitnè Deus manifestiora iudicia proferre, quibus causam vestram damnaret, quàm quæ vobis per tot annos tam grauiter affligendis protulisse videtur? Sed accidit vobis illud, quod à Propheta scriptum est: Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. Indurauerunt facies suas supra Petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit, vos nihilominus mori mauultis in peccatis vestris, quàm eò vnde vos per nefariam diuisionam præcidistis, reuerti. Quæ vestra cœcitas, cordisq; duritia, pęna & ipsa est impię vestrę & conscelaratę ab Ecclesia Dei separationis: manentq; vos, nisi resipueritis, multò pœnæ grauiores. Siquidẽ quàm crudelis, quamq; potens hostis ceruicibus vestris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbissimo seruitutis iugo premit, eos ex magna parte non prius potestati suæ subiecit, quàm ipsi se à Christi corpore vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsos, in Satanæ potestatem tradidissent. Quorum si vos exitus perhorrescitis, in eorum quæ fecerunt imitatione perstare nolite. Habes iam Brenti, quòd sententijs promulgatis, Iudex ille viuorum & mortuorum causam vestram apertè damnauerit: quarum etsi iam ex parte facta est exequutio, tamen præ ijs quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua sunt ea, quibus iam estis mulctati. Sed quę vobis imminent, effugere tamen adhuc ea liceret, si possetis animo vestro imperare, vt vnde discessistis, ad Christum, & ad corpus eius vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam rediretis, ac vno ore atq; animo Deum & Patrem Domini nostri IESV Christi nobiscum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inspirat, diuinam illius misericordiam implorare nunquam intermitto.

Vtrius partis, Catholicorũ ne an Lutheranorũ causa sit melior, ex victoria alteri parti cõcessa, vt vult Brentius, colligi potest.

Euidens Dei iudicium in Germanos hæreticos.

Seditio et cædes rusticorum in Germania.

Esaia 19.

Hier. 3.

Zach. 3.

Ezech. 18.

Germania propter sectas tot modis afflicta non resipiscit.

Ecclesiæ desertoribus Turca imminet.

Hæc.

Repetitio prædictorum cum trāsitione.

Hactenus refutata sunt per nos argumenta Brentij, quibus demonstrare conatus est, quòd nihil sit in scripturis obscuritatis, quòd ea sic omnia continent ad salutem necessaria, nihil vt vel recipi vel credi præter eas oporteat: Quòd si qd reperiatur illis controuersum, nec ad eorum Patrum, qui decesserunt ex hac vita, nec ad eorum qui successerunt illis, iudicium prouocari debeat. Ac esse quidem in scripturis obscura pleraq́, præterquàm quòd satis id à nobis copiosè demōstratum est in ipso propè capitis huius exordio, clamat hoc etiā res ipsa. Restat igitur, vt de posterioribus duobus, quæ praxis Ecclesię Catholicæ, qd contrà semper fuerit ab hæreticis obseruatum, paucis nunc disseramus, quò sic cognoscere possis pientissime Rex, cui potissimum labor hic noster desudat, vtra sit honestæ matronæ, hoc est, eius in qua nati vel renati sumus potius Ecclesię piorū, vtra verò sit vox mulieris adulteræ, hoc est, eius quæ à viro suo Christo diuertit, quę se à corpore eius pcidit, Ecclesiæ malignantium. Pertinebit aūt hoc plurimùm ad cognoscēdum, vtra vera sit Ecclesia, si linguam vtriusq́ cognitam habueris. Quamobrem quòd in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hîc quoq́, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipse Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum Catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus ostendemus.

Quæ praxis Catholicorum, quæ item hæreticorum in primo Concilio.

In primo concilio, quod est habitum Nicææ, quid Arrius, qui fuit in eo cōdemnatus, qd post eum loquuti fuerint sectatores eius, iam non vno loco demonstrauimus, productis Athanasij, Hilarij, Augustini, Theodoreti, & aliorum quorundam testimonijs, quæ nunc repetere nihil est necesse. Vocem homousion propterea recipere noluerunt Arriani, quòd in scripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant: eandem illam cantilenam cantantes, quam nunc occinunt nobis Lutherani: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Contrà Catholici ad Patres confugiebant, ad Patrum iudicia prouocabant, qui priusquam natus esset Arrius, & ij qui cum illo tum cōtendebant, qua de re controuertebatur, iam sententias tulerant. Quamobrem ex illorum sententia pnunciatum est, frustrà reclamantibus Arrianis, rectè Patri filium homousion appellari. Habea hic quæ fuerit vox honestæ matronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc semen etiam illius audis proferre, dum præter scripturas nihil recipi debere cōtendit: patrum verò iudicia, traditionesq́ respuit.

De secundo Cōcilio. *Hist. Tri. lib. 5. cap. 10.*

In secundo Concilio, quod est habitum Constantinopoli, quid fecerit Imperator Theodosius ex Nectarij suggestione, scribit in historia sua Socrates. Accitis enim hæresiarchis percontatus est illos, an aliquam eorum Doctorum rationem haberent, qui præcesserunt ipsorum hæresim. Illi cùm quorsum iret Imperator, nescirent, non alio loco, quàm quo suos præceptores, eos habere se responderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fidedignos Christiani dogmatis testes recipere vellent, tum illi primum olfecerunt, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cumq́ aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Et hic vides pientissime Rex, quòd illius quoque temporis hæretici non aliter, quàm nostri nunc, deferre Patrum auctoritati recusabant. Fuit autem in illo quoque concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum esse Spiritum sanctum negabat, quòd scripturæ nomen hoc illi non tribuerent. Quid ad hæc Gregorius ille Nazianzenus, non sine causa Theologus à Græcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiam auctorem esse volunt symboli, quod cantatur in Ecclesia? Quòd Spiritus sanctus in scripturis apertè nominari Deus non legatur, visus est inficias non ire: cæterùm vt hac in parte sublenaret imperitos, quemadmodum rebus & nominibus vtatur scriptura, paucis edisserit. Rerum, inquit, aliæ cùm non sint, dicuntur tamen: aliæ cùm sint, non dicuntur: aliæ neque sunt, neque dicuntur: aliæ & sunt, & dicuntur. Primi generis exemplum ponit, quòd scriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & irasci, &c. cùm tamen nihil eorum sit in Deo, sed pro nostro captu nomina ad res diuinas traducimus. Secundi, quòd vocamus Deum ingenitum: quod in scripturis non reperitur, sed è scripturis tamen colligitur. Tertij, Deum esse malum aut mali auctorem: hoc nec est, nec dicitur. Quarti, Deum esse, hominem esse, Angelum esse: hæc & sunt & dicuntur. Secundi generis vult esse, quòd Spiritum sanctum Deum esse dicimus: quod quamuis ijsdem verbis in scripturis non reperiatur, è scripturis tamen colligitur. Sic & Cyrillus ex illo scripturæ loco, Ego sum qui sum, colligit Filium esse consubstantialem Patri, quamuis nomen ipsum in scripturis nusquam reperiatur. Sic & nos ex plerisq́ scripturę locis inuocandos esse Sanctos, orandum pro defunctis, esse purgatorium, colligimus, etiam si non omnia ijsdem verbis in libris Canonicis scripta reperiantur. Vides & hic serenissime Rex, quòd illo quoq́ tempore Macedonius cum alijs hęreticis recipiendum esse negauit, quod nominatim in scripturis expressum non esset, nec in Patrum testimonijs acquiescendum esse putauit. Sed alia fuit vox honestę matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoscere liceat, vtrius ij semen sint, qui easdem nunc illas voces edunt, quas tunc Arrius & Macedonius edebant, qui tamen suis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam sicut scribit Photius, Spiritum sanctum tanquam eiusdem naturæ & essentiæ simul cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum, ex Patrum Theologorumq́ doctrina, qui fuerant in Synodo Constantinopolitana cōgregati Episcopi declarauerunt.

Naziang. lib. 5. Theologiæ. *Cyrill. lib. 1. dialog. de Trinit.* *Vt olim, sic hodie Catholici docent quædam non expressa Scripturis.* *In epist. ad Michaelem Bulgariæ Principem de septem Oecumenicis concilijs.*

De tertio Concilio.

Tertium Conciliū habitum est Ephesi. Ibi condemnatus est Nestorius, quòd vnū Dominum nostrum IESVM CHristum ausus est in duas secare atque diuidere personas, alium nudum hominem, alium Deum tantum esse dicens: quam etiam ob causam voluit MARIAM Virginem Christiparam: quod nudum Christum peperisset, non autem Deiparam vocari, ne Deum quoque peperisse crederetur. Quæ nunc hæreses piissime Rex, in tuo

quoq́

Matth. 1. Luca 2. Ioan. 19. Act. 1.

quoque regno reuixisse, paululumque pullulare videntur, in quo nũ desunt, quibus abominatio quædã est, Mariam Virginem Dei Matrem appellare. Quid aũt aliud illo tempore Nestorius, quàm scripturas crepabat? contra quas venire queritabatur, eùm semel & iterum IESV Matrem vocari Mariam in Euangelio legatur, Dei verò matrem nominari, nusquam in

Cyrill epist. 1. quar ta tomi.

scripturis reperiatur? Quid autem ad hæc sanctissimus ille Cyrillus? Hanc nobis, inquit, fidem diuini tradidere discipuli, & licèt nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen sentire à sanctis Patribus edocti sumus. Confitetur is nusquam scriptum esse, sed quia sic Patres docuerunt, ideò monet amplectendum. Sed audi quæ scripsit de hoc concilio Vin-

Vincent. Lyrin de Concil. Chalced.

centius Lyrinensis, triennio postquam habitum fuisset. Cùm, inquit, de faciendis fidei regulis disceptaretur, vniuersis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero cõuenerant, hoc Catholicissimum, fidelissimum atque optimum factu visum est, vt in medium sanctorum Patrum sententiæ proferrentur: vt ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur. Deinde Patribus recensitis, quorum sententiæ tum prolatæ fuerunt. Hi sunt, inquit, omnes apud Ephesum sacrato Decalogi numero magistri, consiliarij, testes, iudicesque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, consilium sequens, credens testimonio, obediens iudicio, absque odio, præsumptione & gratia, de fidei regulis prònunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati sumus, quanta fuerit illius Cõcilij humilitas & sanctitas, qui cùm essent tot numero, tantæ eruditionis, tantæque doctrinæ, nihil tñ nouarẽt, nihil p̃sumerẽt, nihil sibi penitus arrogarẽt, sed omnibus modis pręcauerent, ne aliqđ posteris traderent, quod ipsi à Patribus non accepissent, & non solùm in præsenti rem benè disponerent, verùm etiam pòst futuris exempla præberent, vt & ipsi scilicet sacræ vetustatis dogmata colerẽt, prophanæ vero nouitatis ad-

Nestor. arrogantia & philautia.

inuenta damnarent. Inuecti sumus etiam in Nestorij scelerată pręsumptionem, quòd sacrã scripturam se primùm & solum intelligere, & oẽs eos ignorasse iactaret, quicũque ante se magisterij munere præditi, diuina eloquia tractauissent, vniuersos scilicet Sacerdotes, vniuersos Confessores, & Martyres, quorum alij Dei legem explanassent, alij verò explanantibus coosensissent & credidissent, totam postremo nunc errare, & semper errasse asseueraret Ecclesiam, quæ vt ipsi videbatur, ignaros, erroneosque Doctores & sequuta esset, & sequeretur.

Nestorio tota errat Ecclesia.

Quid sũ de Nestorio dixit Vincentius, quod non totidem verbis verisimile dici possit de Martino Luthero, deque Ioanne Brentio? Vides pientissime Rex, quę fuerit in hoc quoque Cõcilio vox honestæ matronæ, quæ verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum auctoritatem? illa contra suos parentes libenter agnoscebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquiescebat.

De quarto Cõcilio.

Quartum Concilium habitum est Chalcedone. Fuit in eo condemnatus Eutyches, qui duas in Christo naturas esse negabat: Audi serenissime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulteræ? quærebat Eutyches, in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac subinde se de rebus eiusmodi solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquã sanctorum Patrum doctrinis & expositionibus firmio-

Act 1. Concil. Chalced. & Act. 5.

res. Audi rursus vocem honestæ matronæ: Reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Ea quæ sunt Patrum, teneantur. Ac rursus in definitione quam fecerunt: Sequentes igitur sanctos Patres, vnum & ipsum confiteri filium Dominum nostrum IESVM CHristum consonanter omnes docemus, perfectum ipsum in Deitate, & perfectum ipsum in humanitate.

Eudoxij præclara sententia.

Quidam autem ex Episcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit sententiam: Omnis, inquit, qui non cõsentit expositionibus sanctorum Patrum, seipsum alienat ab omni sacerdotali communione, & à Christi præsentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm semen adulteræ & fornicariæ se esse declarant, qui Patrum

Athan in epist. de Synod Arimini & Seleuciæ celebratis

placitis non consentiunt? Indicat hoc etiam Athanasius, cùm dicit: Æquum est, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volumus nos esse filios adulterinos, declarare. Tales isti se manifestè declarant, qui Patrum traditiones respuunt, in eorum præceptis incedere nefas esse putant, & grauissimum illis idololatriæ crimen impingere non verentur: illis, inquam, quos certò constat, ex quo tempore semel se Christo desponderunt, illi se perpetuò virginem castã exhibuisse, nec vnquam varijs & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium se transferri passos fu-

Ecclesiæ desertores sectis in sectas ruũt.

isse. Contra verò isti, qui pietatis omnis obliti, tanti sceleris Patres suos filij degeneres condemnare sunt ausi, quibus cum idolis fornicati non sunt? posteàquam in Patrum suorum præceptis incedere, & quod illos fuisse dubium non est, esse Christiani desierunt: Facti sunt initio Lutherani, paulò pòst Zuingliani, mox Pickardi, deinde alij Seruetiani, alij Nestoriani, alij Iconomachi, in quot hæreticorum libellos inciderunt, tot idolorum se stupris polluerunt, dum vniuscuiusque verbum, tanquam Dei verbum adorauerunt. Et erit quisquam, qui vocem hanc adulteræ potius & fornicariæ esse putauerit audeodam, quæ nihil recipiendum præter scripturas, Patrum expositiones, traditionesque respuendas, & eorum iudicia clamat esse declinanda, quàm honestissimæ matronæ, sanctæ matris nostræ, quę nos Deo filios generauit, quæ iubet quidem, vt scriptoris tantùm tribuamus, quantum si Deum ipsum loquentem audiremus: sed intereà iubet eadem, si quid repertum sit in scripturis ambigui, Patrum vt potius & Ecclesiæ sensum atque consensum sequamur, quàm interpretationi seminis istius adulteræ loci quicquam demus. Deinde iubet, vt illis ipsis scripturis docti, non ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per sermonem nobis tradita sunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex pijs istius honestissimæ matronæ fi-

Aug. cont. Cresc. libro 1. cap. 27.

lijs Augustinus, contrà Cresconium, scribens, docuit: Quamuis, inquit, huius rei de scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur Veritas, còm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam

ipsarum

ipsarum scripturarum commendat auctoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consultat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Quàm verò dissimilis est vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui verè dici potest semen mulieris adulteræ? Si quid in scripturis canonicis non reperitur, non statim id propterea reijciendum esse censet Augustinus, quin potius, quando quidam in ijsdem scripturis Ecclesiæ nobis commẽdatur, auctoritas, cum ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Christo dicitur: Qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus: quid aliud ait Augustinus, quàm scripturarum tenet auctoritatem, quisquis hoc facit, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ? Sensibus hæc imis pientissime Rex, res est non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quòd vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, scripturarum eum tenere Veritatem, docet Augustinus. At qui vir? cuius & pietas & doctrina sic spectata cunctis est & probata, vt etiam filij desertores hæretici nostri seculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neque verò non verisimilè dixit hæc Augustinus. Est enim Ecclesia viuum Euangelium. Nam ea quæ par chartam & atramentum Prophetæ scripserunt & Apostoli, non modò viua voce suis tradit libris, verumetiam dierum obseruationa, signis, simulachris, habitu, gestu, siue actione sacerdotum præcipuè sacris operantium, ac vario rituum ac cæremoniarum genere, quasi præmansum infantium ori cibum inserere cupiens, pijs omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur. *Ecclesia viuum est Euangelium.*

Sed audi Serenissime Rex, quid in eandẽ propè sententiã alius ab Oriente, cuius & ipsius præcipua semper in Ecclesia Dei fuit auctoritas, dixerit. Athanasius is est, qui Alexandrinæ Ecclesiæ sedem, sicut scribit Cyril. integros quadraginta sex annos cum decore moderatus est, & loquacibus hæreticorum impiorum nugis inexpugnabili quadã & Apostolica prudẽtia restitit, quasiq; fragrantissimo quodam vnguento ipsum cœlum scriptis suis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnibus sortitus est testimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Christi, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgina, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam vel immutatam, vel passibilem Domini Deitatem, vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Obserua quæso diligenter, quid ab hoc sanctissimo viro dicatur: simul expende, num eadem sit Brentij quoq; vox, vt ex eo iudicium facere queas honestæ ne matronæ, an mulieris adulteræ semen sit Brentius. Certa quædam capita profert Athanasius, quæ si quis ex diuinis scripturis docere sit conatus, eum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Sed quánam auctoritate, si docet hoc ex diuinis scripturis? Pauli, inquit, auctoritate dicentis, Si quis vobis euangelizauerit, &c. Res mira: quod Pauli testimonium pro scripturis contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanasio, vt etiam si quis è scripturis contrarium docere conetur ei quod in Patrum Concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, non sit audiendus: verum in eo quod accepimus, nobis potiùs sit permanendum: quamlibet ille multa proferat in contrarium scripturarum examina. Non vult Athanasius iudicare filios de Patrum decretis, nisi declarara se velint adulterinos: non vult etiam ad normam scripturarum ea exigi, sicut semen istud adulteræ mulieris in hoc libro docuisse audiuisti. Sed etiamsi quis quamlibet multa proferat scripturarum loca, quibus infirmare conetur, quæ tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniã aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hic vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanasius, quam etiam ipsi scripturæ non dubitauit anteferre: scripturæ, inquam, nõ quomodo à Catholicis, sed quomodo profertur ab hæreticis. Nam quomodo profertur à Catholicis, verbum est Dei, cui absit vt quicquam anteponendum esse putemus: quomodo profertur ab hæreticis, verbum est diaboli. Nam sicut per mẽbra sua Christus, ita per mẽbra sua loquitur & diabolus, & sunt vtrisq; scripturæ cõmunes, q̃ nõ in legendo, sed in intelligẽdo consistũt. Oẽs hæretici (inquit Cyrillus) de scriptura diuinitus inspirata sui colligũt erroris occasiones, ea quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrũpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitãtes. Quæ verba & in septima Synodo proferuntur, & est hæc Cyrilli epist. Synodi quoq; Chalcedonensis actis inserta. Quoniam verò proprium ei rai caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inscripsit, cui proximum ab hoc locum tribuit, quod nunc est à nobis tractatum de auctoritate scripturarum, agè quò nos Brentius vocat, sequamur, & eius de traditionibus quoq; vocem expendamus, vt honestæ ne matronæ sit, an mulieris adulteræ, cognosci queat.

Atha. epist. 1. Athanasij Laus.

Cyr. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verborũ Athanasij.

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbum est diaboli.

Cyr. epist. 28. Act. 6. Act. 1.

LIBRI TERTII FINIS.

LIBER QVARTVS
DE TRADITIONIBVS.

Soli verbo Dei credendum, quomodo vere dicatur. Hier 10. Rom.3. Psal. 13.

QVI docent omni & soli Dei verbo fidem deberi, qua Christi fideles vocamur & sumus, hoc est, eam fidem cui falsum subesse non potest, horum sententiæ tantùm abest, vt nos repugnare velimus, vt etiam clara voce pronunciemus, nihil verius, nihil homine Christiano dignius dici posse. Dominus enim Deus verax est, quin ipsa potius veritas, omnis autem homo mendax. Quare soli & omni Dei verbo, qui mentiri nescit & fallere, fidem eam debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verum esse, nec ei subesse falsi quicquam credamus, quod è Deo, qui Veritas est, proficiscitur. Cæterùm quid sit illud quod vocamus verbum Dei, diligentiùs nobis venit expendendum. Nam si quis putat hoc tantum esse verbum Dei, quod scriptum in ijs libris continetur, quos Canonicos vocamus, quod nostr. temporis hæretici non iam putare, sed asseuerare videntur, ab eorum opinione nostra longissimè dissidet ratio, nihil vt dici posse credamus, quod magis à veritate sit alienum. Quis enim est, qui nesciat, quod multis antè seculis fuit Dei verbum, quàm esset vlla scriptura non modò sacra, verumetiam, vt quorundam est opinio, profana? Primus qui literis mandauit Dei verbum, fuisse Moses creditur, quin eum primùm literas inuenisse, nec ante ipsum vllum earum vsum fuisse, etiam Ethnicorum testimonio probare conatur Eusebius. Inter Mosen autem & primum hominem conditum, sicut anteà quoque meminimus, intercesserunt annorum plus quàm duo millia, ac toto illo tempore non fuit alia lex quàm lex naturæ. Nam lex scripta sumpsit exordium à Mose, sicut à Christo lex gratiæ. Fuit igitur multis antè seculis Dei verbum, quàm vel natus esset Moses, per quem primum literarum est monumentis consignatum. Quod verbum Dei, siue quod ipse loquutus est ad Adam, Noë, Abraham, siue quod sanctis illis Patriarchis inspirauit, sola traditione peruenit ad posteros, & ad Mosen etiam ipsum, præcessitque scripturam traditio plus quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit scripta, sed à Christo, viua voce tradita, qui nec eam scribi mandauit, sed prædicari tantùm. Prædicate, inquit, Euangelium: hæc enim est lex gratiæ. Quare si quis tum aliqua de re contendere voluisset, non illi dicebatur: Sic scriptũ est, aut, sic legisti: sed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, siue illi, sic prædicauimus, & sic credidistis. Tu verò permane in ijs quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Sic visum est Spiritui sancto & nobis. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sic illi non scripturas, verùm traditiones & consuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquiescebat?

Verbum Dei longius patet quam scriptura Canonica.

Eus. li. 9. cap. 4. & li. 10. c. 3 præparationis Euangelicæ.

Verbum Dei nõ scriptũ ad Mosen vsq;.

Etiam Euangelium traditione constat. Marc. 16.

1. Cor. 15. 2. Tim. 3. Acto 15. 1. Corinth. 11.

Verbum igitur Dei non sola scriptura, verumetiam traditione continetur, cui si quis fidem non habet, is non omni, sed scripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & esse Christianus, is sicut soli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, siue scriptum id sit, siue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priscis etiam temporibus illis hæretici fuerunt declarati, non propterea sunt hæretici declarati, quòd scripto, sed quod tradito Dei verbo fidem non habuerunt, sicut in proximo superiori capite pluribus demonstrauimus. Eiusdem esse substantiæ cum Patre Filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id esse scriptum hæretici: concedebant illis Catholici non esse scriptum, sed esse traditum. Vides, quæ res Catholicos ab hæreticis discreuerit? illi non recipiebant verbum Dei, nisi quod esset scriptum: ij non modò scriptum Dei verbum, verùm & traditum recipiendum esse putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plus minus annis Nicænum Concilium præcessit, ad Benignum scribens, Apostolorum esse traditionẽ scribit, quòd filius eiusdem sit cum Patre substantiæ. Ad eundem modũ, quòd Spũs sanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiusdem sit cum Patre & Filio substantiæ, demonstrabant ex verbo Dei Catholici. Quærebãt, vbi scriptum esset, hæretici. Catholici cũ ijsdẽ verbis scriptũ nõ possent, verbũ Dei traditũ proferebant. Id hæretici recipere noluerũt. Sed quorsum attinet reliquos cõmemorare? Magna ex parte quotquot fuerũe hæretici, solum esse Dei verbum asseuerabant, quod scripturis contineretur, cui fidem habere Christianum quemlibet oporteret. Contrà Catholici contendebant, & soli & omni Dei verbo, siue scriptum id, siue traditum esset, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perspicuum esse potest, quæ sit honestæ matronæ, quæ contra vox adulteræ mulieris & fornicariæ, tum vtrius semen sit Brentius. Qui cùm & ipse nõ aliud esse Dei verbũ recipiendum, quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quòd verò per traditionem accepimus, id esse reijciendum doceat, quid aliud &c, quàm semen adulteræ mulieris esse demonstrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem suam tueatur.

Prisci hæretici credebant verbo Dei scripto, sed non item tradito.

Felix. Pontifex.

Brentius verbũ Dei traditum reijcit.

Sumit exordium à cabala Iudæorum, quos in tantam Rabinorum suorum seruitutem coniectos narrat, vt quicquid illis fabularum quamuis incredibilium nomine cabalæ, quam receptionem siue traditionem interpretatur, obtruditur, necesse habeant tanquam cœlestia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt si Rabinus quisquam dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrum esse dextrum, non est in misero vulgo, qui contradicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam seruitutem & tyrannidem suscipiunt hisce temporibus in Ecclesiam filij Dei, inducendam hi, quos à traditionibus dicere possis traditionarios, aut si breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c. Quid autem Brenti, si vestri magis de

Initium obiectionũ Brentij contra traditiones.

Responsio.

hac

a

hac vestra tyrannide quæruntur ? Produximus in præfatione libri huius querimoniam Osiandri, qui sex & triginta scriptorarum loca se protulisse scribit, quibus habitare Deum in nobis demonstrauit, neque tamen fidem habitam esse: scripsisse breuem schedam Philippum, qua testatus est ita se rem habere, statim esse creditum. Quæritur & hoc Osiander, sicut ibidem indicauimus, quòd qui vel Theologiæ Doctores, vel artium VVittenbergæ Magistri creantur, iurare coguntur conceptis verbis, non in sacræ scripturæ, verùm in Augustanæ Confessionis vnanimi consensu se constanter esse permansuros. Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil se statuere velle, nisi sententia Seniorum Confessionis Augustanæ, etiamsi contrarium dicat scriptura. Vides ergo Brenti, vestros esse traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam seruitutem, vt quicquid ipsis tradere visum fuerit, necesse his beant tanquam cœlestia oracula excipere & adorare, vt si vos eorum Rabini, si vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrum esse dextrum, non sit in misero vulgo qui contradicere audeat, cùm iureiurando etiam adstringantur, quibus docendi munus imponitur, ne contradicant. Magis hæc igitur in vestros quàm in nostros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi estis, quòd vestra quædam inculcatis auribus nostris, quæ tot seculis Ecclesiæ Dei fuerunt ignota, eaque pro cœlestibus oraculis haberi, & tanquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus persuasum est, vt ab Ecclesiæ gremio se separarent, eos iam tot deos, quot sunt nouarum hæreseon auctores, adorare videamus: dum vnaquæque secta sui Rabini verbum, Dei verbum esse contendit. Iamne intelligis Brenti, quòd vos estis, qui seruitutem hanc & tyrãnidem in Ecclesiam Dei induxistis: quodque multò verius hæc de vobis dici possunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Episcopis?

In confessionem suã magis quàm in scripturam iurat VVittenberg.

Tot hodie dij adorantur, quot Hæreses.

Neque verò causam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quod is dixerit, traditiones esse certissimum fidei fundamentum. Nam si quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, constat in ædificatione domus Dei viuentis, quæ est Ecclesia, primas fuisse traditiones, & illis ædificatam esse Ecclesiam, priusquam extaret scriptura vlla, nihil vt absurdè loquatur, si quis eas fidei fundamentum esse dicat. Deinde verò manifestum est & hoc, quòd labefactato fundamento, quod reliquum est operis extructũ, ruere necesse est. An non hoc ipsum accidisse videmus labefactatis traditionibus? Non potes dicere Brenti, nobis vllam esse vobiscum de scripturis controuersiam, recipimus omnes: tanquam Dei verbum veneramur & adoramus omnes. Qua de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo sensu nobis recipiendæ sint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus nostris traditum accepimus? Deinde an simul cum scripturis traditiones quoque Patrum sint nobis retinendæ? Scripturæ saluæ sunt apud nos etiam vestro ipsorum testimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos sublatus aut mutatus non est. Nam de vestris in Germanicam linguam versionibus, hoc loco mihi sermo non est. Posteàquam verò traditiones Patrum reijciendas esse putastis, tanquam, conuulso fundamento, quæ sit, & quanta ruina consequuta, quàm variæ, quàm multæ, quàm horrendæ sectæ ex eo natæ sint, vestris oculis ipsi videtis. Nihil igitur erratum est à Petro, quòd suo modo quodam fundamentum fidei traditiones esse dixit. Intereà tamen & fidei & domus, quæ supra hanc fidem ædificata est, aliud fundamentum non esse quàm illud, de quo scribit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Petrus vnà cum Ecclesia Catholica libenter confitetur. Quare quæcunque sunt ædificata siue tradito, siue scripto Dei verbo, non super aliud fundamentum ædificata sunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apostolis fuit positum super Christum Iesum: in cuius gloriam & tradita & scripta sunt omnia. Quò res fiat illustrior, exemplum proferemus. E scriptura didicimus, Iesum traditũ esse propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationẽ nostrã. quorũ alterũ luctus & mœroris alterũ gaudij, est & lętitiæ. Vide quemadmodũ hoc ipsum traditione quadã & cæremonia sit expressum, quò magis memoria tantorũ beneficiorũ animis fideliũ inculcari posset. Quoniam feria sexta passus est Christus, die vero Dominico resurrexit, quò tenacius infigi id posset mentibus mortalium, visum est Ecclesiæ statuendum, vt quo die passus est Christus, abstinentes à cibis delicatioribus, & ieiunio corpus macerãtes passionis illius & mortis beneficium, quasi compatientes illi pro nobis passo, grata quadam recordatione prosequeremur. Contrà verò, quia gauisi sunt discipuli, cùm Christum vidissent à mortuis resurgentem, quo die factum id est, vt eum ipsi quoque sumeremus hilariorem, & plus etiam aliquid reficiendo, recreandoque corpori tribueremus. Vides quemadmodum & scripturæ & traditionis idem est fundamentum Christus. Et impletur illud, quod ab Apostolo scriptum est: Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriã Dei facite. Et alio loco: Omnia quodcunque facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite. Quòd abstinemus, in gloriam facimus Christi, qui pro nobis passus est: quòd manducamus, in gloriam facimus eiusdem Christi, qui resurrexit propter iustificationem nostrã. Fundamentum igitur tam scripturæ, quàm traditionis, Christus est. quodque per chartam & atramentum scriptura, hoc per cæremonias quasdam & obseruationes docet nos traditio.

Traditiones fundamenta fidei quo modo dici posse.

Non de scripturis, sed de earum sensu contenditur.

1. Cor 3.

Dies Solis & Veneris quomodo nos admoneant de Christo, idque ex traditione.

Ioan 20.

1. Cor. 10.

Coloss. 3.

Sed quam tandem causam adfert Brentius, quamobrem Petri sententiam de traditionibus refutandam esse putet? Quid, inquit, miserius, quid ærumnosius esset Ecclesia filij Dei, quid incertius esset salute Ecclesiæ, si fundamentum eius penderet ab Asoticis traditionibus? An non hac via conijceretur Ecclesia in extremam seruitutem ambitiosissimorũ prælatorum, & superstitiosissimorum hipocrytarum, qui prætextu Apostolicarum traditionũ obtruderent Ecclesiæ, non solùm vanissimas quasque nugas & ineptias, verumetiam horribi-

Cur Brentius traditiones oppugnet.

Reſponſio.
Quales traditiones Brentius recipiat.

lee errores amplectendos? Atqui te le aliquid obtrudi ſub Apoſtolicarum traditionum præ textu negamus: quòd cùm tu dicas tantum, & non doceas, eadem facilitate contemnimus, qua dicitur ebete. Tandem Brentiue de quo traditionum genere loquatur, definit. Non loquimur, inquit, nunc de traditione, qua nobis ſacra ſcriptura, & quæ in ea continentur, à maioribus par manus tradita ſunt. Hanc vult eſſe certam, neceſſariam, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenſet ſymbolum Apoſtolorum & ſucceſſionem ordinariam. Nam in hoc prodeſt, inquit, cognitio ordinariæ ſucceſſionis, non vt liceat Epiſcopis noue dogmata aduerſue ſacram ſcripturam fingere, ſed vt habeamue ordinaria teſtimonia, quibue ſcimus hanc eſſe illam ſcripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apoſtolorum doctrina. Miror Brenti, quomodo ſis auſus dicere, quòd de ſcripturæ traditione loquetur Irenæue in eo loco, quem citauerat Petrue à Soto.

Reſpōſio de Irenæo quid contra Brentiū ſenſerit de traditionibus. Iren. li. 3. c. 3

Dicerem te librū Irenæi non inſpexiſſe, niſi ex ijs, q̃ paulò pòſt ex eo adſere, malitia magis q̃ errore te peccare cognouiſſem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipſis verbis, quæ citauit Petrue, vbi dicit Irenæus. Quam habent ab Apoſtolis traditionem, & annunciatam hominibue fidem: quando quidem annunciatam dicit, non ſcriptam, colligere tibi licuit, quòd nō de traditione ſcripturæ loqueretur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex ijs quæ præceſſerunt, habemue annumerare eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſcopi Eccleſijs, & ſucceſſores eorum vſq; ad nos: qui nihil tale docuerunt, neq; cognouerūt, quale ab ijs deliratur. Non dixit, nihil tale ſcripſerunt, ſed nihil tale docuerunt, neq; cognouerunt. Iam verò quando iubet ad ſucceſſores Epiſcoporum, & Cathedras Apoſtolorum recurre, quam ad rem id iubet? num vt ſcripturas ibi lagant? Quaſi verò domi libros habere non poſſint. Certum eſt, quòd eo conſilio remiſerit eos Irenæus ad ſucceſſores Epiſcoporum, & ad Cathedras Apoſtolorum, vt ſi quid fortaſſe ſcripturis canonicis comprehenſum non eſſet, vt ſi quid obſcuritatis haberet aliqua ſcriptura, vel propter intelligentiæ noſtræ tarditatem, vel quòd hæreticorum peruicacitae perplexam redderet quæſtionem, doceret non eſſe ad vnius alicuius oppidi Doctorem ſiue miniſtrum recurrendum: quale eſt, verbi gratia, VVittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu VVittembergenſi, Geneua in finibus Heluetiæ. ſed ad Cathedras Apoſtolorum, vt quem ſenſum, quámve doctrinam per manue ea de re traditam accepiſſent, per longam Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſſionem dubitantibus patefacerent.

Quæ nunc cathedra Sectariorum.

Sed audiemus adhuc loquentem Irenæum. Quid autem, inquit, ſi neq; Apoſtoli ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne opportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ij, quibus committebant Eccleſiae? Cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Chriſtum credunt, ſine charactere vel atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibue ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligenter cuſtodientes.

Idem li. 2. c. 4.
Traditioni credendum etiam ſine Scriptura.

Quibus ſi aliquis annunciauerit ea, quæ ab hæreticis adinuenta ſunt, proprio ſermone eorum colloquens, ſtatim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem ſuſtinentes blaſphemum colloquium. Sic per illam veterem Apoſtolorum traditionam, ne in conceptionem quidem mentis admittunt quodcunq; eorum portenti loquium. Potuitne clarioribue verbis indicare ſe non de ſcripturæ, ſed de ea, quæ viua voce facta eſt, traditione loqui? Simul ex ijs verbis collige, quòd ipſius etiam ſeculo, hoc eſt, centum octoginta annis poſt Chriſtum natum, nulla fuerit apud pleraſque gentes Euangelij ſcriptura, ſed ſola tantum Apoſtolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc paulò pòſt pluribus.

Apud multas gentes fuit Euangelium ſine ſcripto.

Quòd autem in hoc modo prodeſſe dicis ordinariæ ſucceſſionis cognitionem, vt habeamus ordinaria teſtimonia, quibus ſcimus hanc eſſe illam ſcripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apoſtolorum doctrina, alium etiam eius vſum fuiſſe reperies, cum apud alios ſanctos patres, tū apud hunc ipſum Irenæū. Neq; n. de veritate ſcripturæ, ſed de veritate doctrinæ, ſi qua noua proferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apoſtolorum tenuerunt, inuicem ſibi ſuccedentes Epiſcopi docuerint ordinaria teſtimonie, perquirebant. Sic in epiſtola quadam ad Florinum hic idem Irenæue: Hæc dogmata, inquit, Floriне, ſanam doctrinam non habent, hæc dogmata diſſentiunt ab Eccleſia, hæc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt Presbytari, qui & Apoſtolorum extiterūt diſcipuli, non tradiderunt. Hic Irenæue non de ſcripturarum, ſed de dogmatum veritate traditionem profert.

Synodi ex traditione multa conſtituerunt.

Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius eſt patri conſubſtantialis: in Conſtantinopolitano de eo, quòd Spiritus ſanctus æquè ſit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius: in Epheſino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonenſi, quòd duæ ſunt naturæ in Chriſto: in tertio Conſtantinopolitano, quòd duæ ſint in eo voluntates & operationes: in ſecundo Nicæno, quòd imaginibus rectè vtitur Eccleſia: in eo quod ante centum annos habitum eſt Florentiæ, quòd Spiritus ſanctus à Patre, Filioq; procedat, cùm de rebus ijs in illis Concilijs diſceptaretur, quandoquidem ſolis hæretici ſcripturis nitebantur, quas iuxta ſuam voluntatem interpretabantur, viſum eſt faciendum Catholicis, vt quæ fuerit ijs de rebus inuicem ſibi ſuccedentium Sacerdotum & Epiſcoporum ſententia, diligentius inquirerent, & quod ordinariæ ſucceſſionis teſtimonio tot ſæculis vnanimiter ab illis traditum eſſe conſtabat, id tanquam Dei verbum reciperent. Cæterùm quòd ſcribis. Non in hoc prodeſſe cognitionem ordinariæ ſucceſſionis, vt liceat noua dogmata aduerſus ſacram ſcripturam fingere. veriſſimum eſſe confitemur, quin hanc ſolam cauſam eſſe dicimus, cur ordinariæ ſucceſſionis teſtimonijs tantoperè nitamur, vt ſi quæ doctrina profertur, vetus an noua ſit, cognoſcere poſſimus.

Ad diſcernenda dogmata prodeſt cognitio ſucceſſionis ordinariæ.

Verbi gratia: Docet aliquis abſoluta neceſſitate fieri omnia, profert ſcripturæ teſtimonia quibus adſtruere ſententiam ſuam conatur, quærimus num hæc fuerit Apoſtolorum traditio? Recurrimus ad eorum, qui ſucceſſerunt illis, veterumq; Doctorum teſtimonia: inuenimus quòd primus eius ſententiæ auctor fuerit Simon Magus,

Quomodo conuincendi, qui negant liberum hominis arbitrium.

ei successerit Marcion: Marcioni, Manichæus: Manichæo, Petrus Adelhardus Petro Adelherdo, Ioannes VVicleff: VVicleffo, dux & antesignanus hæreseos vestræ Lutherus: cõtrà quotquot fuerunt S. Pontifices & Sacerdotes, eos contrarium docuisse. A quibus cum hoc dogma vestrum incredibili quodam cunctorum consensu pridem damnatum esse videamus, audemus pronunciare, quod illi inuicem sibi succedentes Episcopi tot seculis, tam cõsentienter crediderunt, id esse verbum Dei: quod verò profertur à vobis, aut à magistro vestro, verbum esse diaboli. Deinde profertis vos iustitiam nescio quam imputatiuam: profertis & fidem quandam specialem, de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur scripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quærimus deinde diligenter, num apud patres aliqua eiusmodi doctrina reperiatur contraria, reperimus potiùs omnia. His igitur ordinarijs testimonijs freti, quòd ab illis docetur, tanquam Dei verbum recipere: quòd verò profertur à vobis, tanquam diaboli verbum execrari, & anathematizare nihil dubitamus. Adfertis etiã noua quædam vocabula. Nam quod nos pœnitentiam, hoc vos terrores conscientiæ: quod nos Eucharistiæ Sacramentum & sacrificium, hoc vos cœnam vocatis Dominicam. Excutimus Patrum scripta: videmus ijsdem eos nominibus vsos, quibus vtimur nos, vestras verò voces prorsus ignorasse. Nam & si cœnæ dominicæ mentionem faciunt nonnunquam, sacrificij tamen apud illos nomen multò est vsitatius. Quid igitur? facimus, quod Paulus monet, depositũ custodimus, & profanas vocũ nouitates deuitamus. Similiter statuimus de reliquis vestris dogmatibus. Negatis vos Missam esse sacrificiũ, negatis pro defunctis orandũ, aut sanctos inuocandos esse, vota monastica, cœlibatumq; sacerdotum damnatis: Nos priusquam aliquid de vestra sententia definiamus, quæ sint ijs de rebus ordinariæ successionis testimonia, diligenter indagamus: quibus perscrutatis, inuenimus vos noua quædam dogmata, contra scripturarum sacram, contra sensum & consensum Patrum nostrorum fingere. Quamobrem quod à vobis adfertur, tanquam diaboli verbum repudiamus: quod verò per longam sacerdotum & Episcoporum successionem per manus nobis creditum accepimus, id mordicùs tanquam Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis prosit ordinariæ successionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoscamus quæ noua sit, quæ vetus doctrina.

Contra iustitiam imputatiuam & fidem specialem.

Sectarij nomen pœnitentiæ & Eucharistiæ mutant.

1. Tim. 6.

Ostendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit: de ijs enim loquimur, inquit, quas nonnulli scriptores & alij tribuunt Apostolis, quæ tamen Apostolis non sunt scripto mandatæ. Conceditigitur & Christum fecisse, dixisseq; multa, & Apostolos nonnulla tradidisse & instituisse, quæ ab ipsis non sunt literis comprehensa. Cæterùm duo nobis, inquit, hic consideranda veniunt: vnum est, quæ sint illæ Christi aut Apostolorum traditiones, quæ sermone & non scripto posteritati sunt commandatæ. Alterum est, si constiterit, eas traditiones esse Apostolicas, cuius sint generis aut conditionis, & quo consilio sint traditæ. Videlicet num sint traditæ vel ad tempus tãtùm, vel ad externam tantùm disciplinam, vel, num sint eius conditionis, vt sine ipsarum obseruatione veram & æternam salutem consequi non possimus. Omninò enim ac diligentissimè cauendum est, ne nobis humanæ ac fictitiæ traditiones pro Apostolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non displicet: sed nec illud improbamus, quòd ex Paulo moues, cauendum esse, ne fictitiæ traditiones pro Apostolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoq; tecum sentimus. Cæterùm Irenæi testimonium expendamus: Scribit, inquit, Irenæus, hæreticis solemne fuisse cùm vrgerentur scripturis, ad traditiones confugere. Cum è scripturis, inquit, arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarum, quasi non rectè habeant, neq; sint ex auctoritate, & quia variè sint dictæ, & quia non possit ex ijs inueniri veritas ab ijs, qui nesciunt traditionem. Sicut ipse scissus es ab Ecclesia Brenti, sic vnius capituli sententiam scidisti, dum superiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim subdolè corrumpens. Cur enim illud non adiunxisti, quod non totis octo versibus interiectis sequitur? Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicent, se non solum Presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores synceram inuenisse veritatem. Quæ per Deum immortalem est hæc animi tui peruersitas? quæ frontis duritia? quod eum Irenæi locum ad opinionem tuam confirmandam ausus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuisset? Contra quem enim ibi loquitur Irenæus? Nónne contra turbam vestram Asoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo suo potuisset, quàm ille calamo suo descripsit? Nam cùm duplex ratio sit congrediendi cum hæreticis, aut scripturis, aut traditione, quæritur Irenæus, neutra contra eos quicquam profici. Cuius etiam hæc verba sunt: Euenit, inquit, neq; scripturis iam neq; traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissimi, more serpentum, lubrici vndiq; fingere conantes. De vobis igitur quæritur. Quod si quis proferat contra vos scripturas, verbi gratia, locum aliquem ex epistola Iacobi, aut ex Apocalypsi, aut ex Ecclesiastico, aut ex duobus libris Machabæorum, statim aut excipitis, contra scripturas has, quòd non sint ex auctoritate, quamlibet nos ordinarijs testimonijs, quod sint ex auctoritate, quodq; libros hos tanquam Canonicos iampridem receperit Ecclesia, demonstremus; Aut si nulla datur excipiendi potestas, variè dictum causamini quod scriptum est, & eius alienum quendam sensum adfertis. Si verò traditio vobis obijcitur Apostolica, si Patrum sententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri sapientiores, & cum idolo vestro dicere: Nihil est, quòd quenquam tantillum moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt, nisi fortè qui resipuerunt ante supremum vitæ diem. Difficilis est igitur, inquit, ratio vobiscum congrediendi. Nam neq; scripturas recipitis: nisi quas vultis, & quo sensu vultis: neq; traditioni

Brentij sententia.

Responsio.

Responsio, Brentium in citando Irenæo improbum esse.

Nec scripturis, nec traditione proficitur contra hæreticos. Iren. li. 3. ca. 2.

bus Apostolicis loci quicquam datis. Vbi fuit frons tua Brenti, cùm istud testimonium produceres? qno vides vel maximè tuam sententiam oppugnari. Et certè si quisquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum asse tribuendum putaret, quiq; subinde ad eas prouocaret, quod etiam ex ijs verbis, quæ paulò antè produximus ab Eusebio citata, ex epistola eius ad Florinum, cognoscere cuiuis licet.

Eus. li. 5. c. 20. hist. Eccles.

Quæstio Brentij.

Eus. li. 3. c. 39. hist.

Quærit posteà Brentius, quomodo cognoscere liceat, num aliqua traditio sit Apostolica. Num sufficiat nobis auctoritas sine testimonium vnius & alterius Ecclesiastici scriptoris? Profert, quod Eusebius de Papia scribit, eum fabulosa quædam & peregrina tanquam ex viua traditione Apostolorum ad se relata, vnde Chiliastæ quoq; sunt errorem suum mutuati, scripsisse: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quæ Apostolorum & maiorum nomine proponi solent credamus. Persacilis est ad id, quod quærit Brentius, responsio. Nã siquid nobis obtruditur Apostolicæ traditionis nomine, quod nõ modò non est ab Ecclesia receptum, & eius vsu comprobatum, verum etiam statim ab initio fuit illi reclamatum, siue Papias id produxerit, siue quicunq; tandem scriptor alius Ecclesiasticus, quantæcunq; sit auctoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apostolica traditione habendum est: Cæterùm illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto orbe terrarum obseruantur, inquit Augustinus, intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, cõmendata ac statuta retinari. Nam si quid tota per orbẽ frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendũ sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. Vides quam regulã dederit Augustinus cognoscendæ traditionis Apostolicæ? hãc sequere & nõ errabis.

Responsio.

Aug. epi. 11. ca. 1.

Brentij narratio de actis in Conci. Afri. contra Pont. Rom.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in concilio Africano petiũt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Episcopis Romam prouocare, & proferunt Canonem Nicæni Concilij, cuius auctoritate exigunt, vt Africanæ Ecclesiæ subijciantur Romanæ, sed Patres Africani Concilij petunt ab Ecclesia Alexandrina & Cõstantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum designasse in proferẽdis Canonibus Nicænis crimen falsi. Quare inuehuntur in eum grauissimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanq̃ à tuæ sanctitatis latere mittãtur, nulla inuenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud quod pridem per eundem Coepiscopum nostrum tanq̃ ex Patre Nicæni Concilij exinde transmisistis, in Concilijs verioribus quæ accipiũtur Nicæna, à sancto Cyrillo Coepiscopo nostro Alexandriæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Cõstantinopolitano Antistite ex autentico, missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterum & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Executores etiam clericos vestros, quibusq; petentibus nolite mittere, ne fumosum typum seculi in Ecclesiam Christi (quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus præfert) videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum esse de traditionibus, quæ Apostolorum nomine iactantur.

Responsio de alia Brentij peruersitate, tacitanda si de historia.

Sed quæ est hæc animi tui impotentia Brenti? quam ardens odium erga sedem Apostolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani Concilij deprehendisse Romanum Pontificem designasse crimen falsi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliundè missa, ideò Pontifici falsi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar, quàm tuum sit: falsi ta[illegible] tim insimulo, quasi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longè tui dissimiles metiri. Sed illi quamuis certis ex causis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falsò scribitur à te, grauissimè in eum inuecti non sunt, non modò mendacij non arguerunt, verumetiam reuerenter ad eum scripserunt. Tota epistola nihil habet in se amarulentiæ, nihil acerbitatis, sed est modestissimè scripta. Cur autem illud quoq; non adiecisti, quod in extremo positum est? Nam cùm negarent se Faustinum in Africa sustinere velle, clausulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis salua. Sic illi sententiam suam Romani Pontificis moderationi subiecisse videntur. Hæc ita dicta sunt à nobis, se si vera esse concederemus, quæ tum Patres illi scripserunt: simul etiam vt indicaremus, quæ tua sit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autem Brenti, si quæ Patribus illis veriora visa sunt esse concilia, minùs vera fuerunt, quàm quæ proferebantur à Rom. Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei testem dari tibi vis, qui sit exceptione tua maior? Vt Latini tibi satisfaciant metuis, ex Orientalibus aliquem Grææ linguæ produci voles, si fides illi, per te sit habenda. Difficile est, quod à nobis exigis, vt ex ijs testes proferamus, quos Ecclesiæ Rom. semper iniquiores fuisse constat. Sed accipimus tamen conditionem, quamlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus testem omni maiorem exceptione Grææ linguæ Magnum illum Athanasium, qui non solus, sed cum reliquis etiam Ægyptiorum Episcopis ad Marcum Syluestri successorem scribens, queritur Arrianos omnia vastasse, libros etiam vsq; ad minimum incendisse, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Concilij exemplaria, vt illa nobis, quæ (sanctæ recordationis) prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quod à prædicta Synodo cum Pontifice nostro, id est, Alexandrinæ magnæ ciuitatis Episcopo in Diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos viros Victorem, Vincẽtium Presbyteros, missa sunt prædicto Papæ Syluestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Audis hic Brenti, q; incensi fuerunt per Arrianos omnes Ægyptiorum Episcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorum impietate & fraude factum est, cùm præsertim nec Imperatoris Constantij studiũ illi deesset, vt paucis pòst annis q̃ celebratum esset Nicænum Conciliũ, de plenarijs eius Cõcilij

Athanasius de tyrannide Arrianorum in concremandis libris Episcoporum.

excm-

exemplaribus dubitari cœptum sit, nec vllum integrum esse putaretur præter id, quod Romæ fuit asseruatum: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipsum canonem citant, de quo nunc agitur. Est ne autem verisimile, quòd Iulius Pontifex non plus quàm viginti pòst annis quàm habitum fuit Nicænum concilium, ausus esset falsum aliquem canonem citare, cùm illo tempore superesse testes non pauci potuerint, quibus eum de crimine falsi conuincere licuisset, quòd Arriani proculdubiò facere non prætermisissent? Produxissent autē post hūc etiam Innocentius & Leo Canonem hūc ipsum, si falsi crimen obiectū à quoquam Iulio cognouissent: Sed quos tu semen adulteræ tanti patrati sceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorum sanctitas, honestas, grauitas in toto celebratur orbe Christiano? Patres Africani concilij potuerunt vt homines errare de re præsertim sibi minùs nota: tam sancti verò Pontifices ij falsi crimen committere nunq̃ potuerunt. Misit Cyrillus exempla canonum patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui Magnus Athanasius incensos ibi libros fuisse queritur ab Arrianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, q̃ quod ab hæreticis fuerat corruptum certis canonibus omissis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chrysostomo, cùm is in exilium pulsus fuisset, successerat, qui facilè ferre potuit diminutum esse canonum numerum, eum præcipuè sublatum, quo libera permittebatur ad Rom. Pont. appellatio, cùm sub idipsum tempus Innocentius Rom. Pont. Chrysostomum perhonorificè suscepisset, deq; eo restituendo in sedem suam laborasset. Sed extat Athanasij quoq; & Ægyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Episcoporum in sancta Alexandr. Synodo congregatorum epistola, in qua canon hic ipse Nicæni Concilij profertur. Satis ne iam tibi docuisse videmur Brenti, quòd lapsi fuerint Patres Africani Concilij, cùm esse veriora putarent exemplaria Nicæni Concilij, quæ Cyrillus Alexand. & Atticus Constantinopol. miserant, quàm ea quibus Rom. Pontifices nitebantur? Quid autem si ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Episcopos errorem posteà suum agnouisse? & qui sub Bonifacio primo suas contra sedem Apostolicā ceruices erexerant, ea sub Bonifacio secūdo demisisse, pœnitentiaq; ductos totos se potestati Romani Pontificis subiecisse, prædecessorumq; suorum errorem hunc damnasse? Lege quæ scripsit hic ipse Bonifacius secundus ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, tum & eam epistolam, quæ sequitur mox Eulalij Carthaginensis Episcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam satis, vt opinor, demonstratum, non solum Roman. Pontificum testimonio, quos apud Catholicos omnes magnum semper auctoritatis pondus habuisse constat, verum & Magni illius Athanasij aliorumq; multorum Orientalium, quin & ipsorum Africanorum Episcoporum quodammodo propria confessione, quòd veriora fuerint, quæ Roma, q̃ quæ vel Alexandria, vel Constantinopoli producta sunt actorum Nicæni Concilij exemplaria. *Alia probatio. Africani Episcopi Rom. Pont. se submiserunt.*

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num sint Apostolicæ, cunctāter iudicemus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuersæ de eadem re traditiones, quarū vna huic, altera illi Apostolo tribuitur. Traditiones de tempore obseruationis Paschæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidisse, Pascha celebrandum esse die Dominico post Lunam decimamquartam: alij autem scribunt, Ioannem Apostolum & Philippum tradidisse Pascha celebrandum esse Luna decimaquarta. De coniugio Sacerdotum aliter se, inquit Stephanus, traditio habet Orientalium Ecclesiarum, aliter huius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. In eiusmodi casu Brenti, quid aliud faciendum est, q̃ quod factum esse legimus ab Imperatore Constantino, qui Concilium congregari, curauit cuius auctoritate, quæ fuit de tempore obseruationis Paschæ controuersia, dirempta est? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reuerà, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptijs, mortua eorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit. Sed eum qui se ab vna continuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum & Hypodiaconum, maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam est sublata. Nam quamuis aliter hac in parte se gerant Orientales, non faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem est, si quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, sed faciunt pro libidine sua. Verùm ea de re pluribus in Confessione Christiana disseruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus. *Obiectio de traditionibus diuersis, & quasi contrarijs.* *Responsio.* *De coniugio Sacerdotum Epiph. hæresi. 59. li. 2. Tom. 1.* *Græci Sacerdotes ducunt vxores de facto, non de iure.*

Monet iterùm Brentius: Cùm à scriptore quopiam traditio tanquam Apostolica proponitur, eam non ideò agnoscendam esse, quòd scriptor ille, quantalibet sit sanctitate aut eruditione, affirmat: sed quia doctrina Prophetica & Apostolica, quæ sacris literis cōtinetur, diuinitus nobis commendata, & confirmata est: quamobrem expendendum esse, num ea traditio conueniat cum ijs sacris literis, quæ sunt cœlestibus testimonijs ad nos propagatæ. Nam si cum hac scriptura pugnauerit, dubitari amplius nec potest, nec debet, quin scriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab alijs falsus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim non potest, quòd Apostoli Spiritu sancto prædití, tradiderint verbis pugnantia cum ijs quæ mandauerunt, scriptis. Hoc quin verum sit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apostoli, quod cum ijs, quæ scriptis tradiderūt, pugnaret: Sed quid si pugnare videbitur hæretico Traditio cum Scriptura, quàm Ecclesia tota pulchrè conuenire cum ea censet? *Brentij sententia.* *Responsio.*

Aggreditur iā tandē alterā suæ partitionis partē, Si certò constiterit, inquit, traditionē

 esse

Brentij sententia de iudicandis Apostolorum traditionibus.

esse verè ab Apostolis profectam, proxima cura erit, quo Consilio & in quē vsum ac finē ab Apostolis sit instituta. Nō possimus aūt hoc cognoscere, nisi ex ipsa Apostolorū doctrina & pꝑpetuo eius doctrinæ, q̄ scripto est mādata, cōsensu. Quare siue dubitemus, siue non dubitemus, de traditione, semper nobis ad sacrā scripturā recurrendū est, & ex ea iudicium petendum. Quod excuti vis ab omnibus, quo Consilio traditio sit ab Apostolis instituta, nos minimè necessarium ducimus: quin illud magis probamus, quòd à Ioanne Chrysostomo scriptum est? Traditio est, nihil quæras amplius. Præclarè scriptum est à Gregorio Pontifice: Vera obedientia nec Præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudiciū maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tantùm bonum putat, si præceptis obediat. Quam sequutus Bernardus quoq;, Imperfecti, inquit, cordis & infirmæ voluntatis iudicium est, statuta Seniorum curiosius discutere, hærere ad singula, quæ iniunguntur, exigere de quibuscunq; rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata sanè, imò nimis molesta est huiusmodi obedientia: disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquuntur quidem hi duo de monasticis institutis: cæterùm si Patris vnius alicuius, qui cæteris præest in monasterio præcepta discutere, fas isti non esse putant, quantò minùs fas esse debet, vt eas traditiones curiosius quiuis excutiat, quas Apostolicas esse, certò constiterit? Certè decretis Apostolorum tāquam à Deo profectis parere semper, eorum aūt quæ decreta sunt, rationē ab illis flagitare semper nō debemus. Illud verò nobis vel maximè persuasum esse debet, quæcūq; lex, vel ab Apostolis, vel ab eorum successoribus lata est, eā respectu charitatis latā esse; nec in ea præscribi quicq̄, nisi quantum charitatis interest, nec aliud esse legis eiusmodi transgressionem, quàm charitatis violentiam.

Chry hom. 4. in 2. ad Thes.

Grego. lib. 2. in lib. Reg. cap. 4.

Bern. de præcepto & dispensatione.

Quam reuerenter sentiendum de tradi. Apost.

Idem vbi supra.

Docet id etiam Bernardus, vbi de monasticis loquitur institutis, quòd ea inuenta fuerunt, non quia aliter viuere non liceret, sed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud, quam ad lucrum & custodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutariq; omninò ne ab ipsis quidem præpositis sine offensa possunt. At si è contrario contraria aliquando charitati visa fuerint, non tibi Brenti, dicit Bernardus, neq; tuæ farinæ alicui, sed ijs duntaxat, quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nónne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuēre, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamq; immobilitatem etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Si de monasticis institutis rectè visum est Barnardo, quòd non ad aliud quàm ad lucrum & custodiam charitatis inuenta sunt, quantò magis nobis persuasum esse debet, quæ sunt ab Apostolis & aorum successoribus instituta, Itidem non ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis esse instituta?

Idem scopus scripturæ & traditionum charitas.

1. Tim. 1.

Cùm in omnibus ijs quæ decreuerunt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis est præcepti, charitatem spectauerint: quam solam præcepit Christus, cuius lex non est, nisi lex charitatis, ad quam præcepta referuntur omnia, ita vt si quis dixerit, omnia mandata, siue quæ scripta in libris Canonicis, siue quæ tradita sunt nobis ab Apostolis & eorum successoribus, vnum esse mandatum charitatis, à verò nihil aberrauerit. Hoc itaq; consilio, in hunc vsum & finem institutæ sunt omnes Traditiones, quæ non ab Apostolis modo, verumetiam ab eorum successoribus profectæ sunt, quam denotat Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis: quā etiam ob causam non diutiùs immobiliter fixa sunt, quàm quoad charitati militant: cui simul vt militare desierint, iam nihil impedit, quò minus vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud aliquid fortè commodius commutentur. Nam quæ pro charitate statuta sunt, ea contra charitatem retineri, prorsus iniquum fuerit. Sed num ideò cuiuis de fæce vulgi iudicare licebit, quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abest, vt id vnicuiq; de plebe liceat, vt ne tibi quidem Brenti fas id sit, quamlibet cautus & prudens esse tibi videaris: verùm ijs tantum, inquit, Bernardus, quibus id posse videre datum & prouidere creditum est. Non satis est, si datum alicui sit posse videre, nisi creditum etiam sit posse prouidare. Quemobrem etiam si tu, qui prudens es in oculis tuis, posse te videre iudicas, quando militet, quando non militet charitati traditio, quoniam tamen tibi non est creditum prouidere, nullam habea legitimam potestatem, quæ sint eius generis traditiones cognoscendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel commutandi, sed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos solos potestas hæc est, qui sedent in Petri Cathedra, qui cum semper ad manum habere queant viros & prudentia & doctrina singulari præditos, quorū vtantur consilio, datum est illis posse videre multorum oculis adiutis, quādo deseruiat, aut non deseruiat charitati traditio, simul posteàquam ad munus Apostolicum vocati sunt, creditum est illis prouidere, quo si traditionem aliquam non amplius charitati seruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti posse decernant, aut in aliud aliquid commodius commutent. Absit autem, vt penes quemuis de vulgo potestas sit ea de re iudicādi. Interest enim Reip. vt nō modò scriptæ leges, verùm & quæ moribus receptæ, diuturnaq; consuetudine sunt approbatæ, non temerè mutentur aut corrigantur, nisi eorum qui cum potestate versantur, auctoritas accesserit.

Quorum sit de traditionibus iudicare, an seruiant charitati.

Brentius de traditionibus Apostolicis.

Acto. 15.

Perstringit posteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta sacræ scripturæ regulam, vt quid de ipsis sentiendum sit cognoscamus, Non vesci, inquit, nec sanguine, nec suffocato, nec idolothito, traditio est. Et quia ex actis Apostolicis manifestum est, quòd Apo-

stoli

stoli ipsi tradiderint hoc Decretum Ecclesijs gentium, non ampliùs de hac traditione quærendum est, num sit Apostolica, sed quo Consilio, & quo fine Apostoli eam Ecclesiæ commendauerint. Quæritur, ergo, num Apostoli tradiderint eam hoc Consilio, vt imponerent Ecclesiæ perpetuam legem, cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis aũt vnquam eo Concilio traditiones instituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Iam audiuisti quid ea de re scripserit Bernardus, quo Consilio, & quo fine plerasque traditiones institutas esse docuerit, nimirùm ad lucrum & custodiam charitatis: per quam charitatem consequuntur homines coram Deo remissionem peccatorum, sicut à Christo dictum est: dimissa sunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Nam quod ad ipsa opera per se considerata attinet, non puto quòd quenquam reperies, qui doceat, quòd meritis eorum remissionem peccatorum aliquis consequi possit. Non est obscurum, quid de ea re scripserit Thomas Aquinas, à quo non dissentit omnis reliqua Theologorum schola. Si consideretur, inquit, opus hominis meritorium, secundum substantiam operis, & quatenùs ex libero proficiscitur arbitrio, vitæ æternæ dignum non est. Cæterùm præclarè dicit Augustinus: Radix nostra est charitas nostra, fructus nostri opera nostra, opus est, vt opera tua de charitate procedant: tunc est radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inspicit, non opera. Sunt autem, sicut idem Augustinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquam mali, sic in cupiditate nihil vnquam boni poterit inueniri. Istæ duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat CHRISTVS, alium in cordibus malorum plantat diabolus. Nec de charitatis radice nascitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verum radicem intuetur: vtrum ex cupiditate, an ex charitate facias, solùm id spectandum esse putat: vsque eò etiam, vt homicidium laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, à Domino commendatus, æterni Sacerdotij testamentum accepit. Non quod ipsum bonum per se sit homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quod illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod natura sine substantia sua malum est, fecit esse bonum. Contrà, Saul non occidit Agag Regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea dispergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesque precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere posset, non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quod contra Dei præceptum pepercit, deque rebus Amalech concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus: non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia partim laudis partim rerum optimarum Amalech, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Vnum est igitur opus charitatis: quo remissionem peccatorum & vitam æternam consequimur, de qua & illud præclarè scriptum est ab Augustino, quòd omnia bona opera nostra vnum opus est charitatis. Tunc enim recta sunt opera, cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum est, in quo sunt omnia, fides quæ per dilectionem operatur. Quem sequutus Thomas de Aquino: Omnium, inquit, humanorum actuum regula, lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula, non est bonum nec rectum. Quamobrem nihil contra nos faciunt, quæ scribis, quòd Apostoli docuerunt remissionem à solo Christo per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: solus enim est Christus, qui peccata nobis remittit: quam remissionem per fidem consequimur, sed non solam, sicut vos docetis: verùm sicut Apostolus docet, fidem quæ per charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus, hactenus tribuimus, quatenus ex fide charitateque procedit. Tolle fidem in Christum, tolle charitatem ex operibus nostris, condemnare nos possunt, iustificare non possunt. Nihil igitur operum substantiæ tribuimus, sicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

Luc. 7.
Thom. prima secunda, q. 114. artic. 3.
Merita nostra non substãtia operis, sed vt charitatis nituntur.
Aug in Psal. 51.
Idem serm. 44. de tempore.
Exemplum Phinees & Saul.
Num. 25.
1. Mach. 2.
1. Reg. 15.
Charitatis opus quale & quantum.
Aug. in psal. 89.
Gal. 5.
Tho. opusculo 41.
Gal. 5.

Addit Brentius, quòd Apostoli liberauerunt Euangelio suo gentes à iugo legis Mosaicæ, quod productis aliquot Pauli testimonijs probat. Atqui nihil est necesse Pauli auctoritate id comprobare. Nam & hoc libenter concedimus, quòd Apostoli liberauerunt gentes à iugo legis Mosaicæ. Non autem liberauerunt ab eo legis iugo, de quo dixit Christus: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Est lex vetus, est & lex noua. Ab illius iugo sumus liberati, ab huius nequaquam. Vis autem scire, quod sit inter vtramque discrimen? Fuit illa timoris, est hæc amoris. Cohibebat illa manum, cohibet hæc animum. Obseruabatur illa spe præmiorum temporalium, quæ ferè sola tunc promittebantur: obseruatur hæc spe præmiorum æternorum, quæ prolixè Christus pollicetur. Quantò minùs autem grauia sunt quæ ex amore proficiscuntur, & quorum labores ingentibus præmijs pensatum iri certa spes est, tantò suauius est iugum nouæ legis, & onus illius leuius, quàm fuit iugum veteris legis. Quin & in hoc libenter assentimur Brentio, quòd Apostoli non tradiderunt hoc decreto perpetuam legem, cuius opera expient peccatum, sed tantùm præscripserint præsenti suo seculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniã pro personarum, locorum, temporum, causarumque circunstantia,

Apostoli quàm legẽ sustulerint.
Matt. 11.
Veteris & nouæ legis differentia.

mu-

mutationem aliquando requirunt, non ferè solent eo consilio constitui, vt perpetua sint: necesi charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas sit. Docet hoc etiam Augustinus, quòd charitatis opera non semper debent permanere, charitas autem semper. Quotquot itaque sunt instituta, quotquot sunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti, vel in aliud melius commutari possunt, sed non pro cuiusq; tamen libidine. Meritò commendatur ab Eusebio præclara illa Platonis sententia: Vobis quidam, inquit, si rectè constitutæ sunt leges, vna certè erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectène an contra se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaq; voce, rectè tanquam à Dijs positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentissimus Cretensium aut Laconum legibus religionem adhibendam esse putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult, quo consilio latæ sint: senibus, quos Græci Presbyteros vocant, aliquid concedit tamen, sed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu suo? Nihil minùs verùm vt referant Principibus, vt per quos lex est sancita, per eosdem decernatur (si iustas & graues causas è senibus aliquis attulerit, quamobrem id rectè fieri possit) vel intermitti vel omitti, vel in aliud aliquid commodius eam commutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus, magis quàm rationis magisterio gubernari consueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Quid autem dici potuit prudentius? quid ad legum auctoritatem conseruandam, quibus regna stant & Respublicæ, accommodatius? Constat autem de non scriptis legis ibi loqui Platonem, quales fuisse Laconum leges dubium non est, quas propterea scripto mandandas esse Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeq; plus firmitatis habituras esse persuasum haberet, si moribus & institutis quodammodo mentibus hominum essent inscriptæ. Sic illa magis fixum forè credidit, quod per manus traditum, quàm quod literis esset consignatum. Nunc tecum Brenti reputa, si Cretensium aut Laconum leges tanquam ab ipso Deo sancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob causam Rhetorum nomen imposuisse Lycurgus existimatur, si ne mutire quidem aduersus illas permisit, quantum nos honorem habere legibus ijs oporteat, quas dubium non est à Spiritu sancto latas esse, qui Concilijs præsidat, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit? Si non vult Plato in legem inquiri ab hominibus latam, quantò minùs fas est in legem inquiri à Spiritu sancto latam? Quamobrem nihil dici potuit perniciosius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuius etiam de fæce vulgi fas esse, quo consilio, quóve fine lata sit lex, inuestigare, iudicium de illa suum interponere, ac si animo suo non arriserit, statim eam conuellere & labefactare: Quod nunc, proh dolor, quantò quisq; minus habet intelligentiæ, tantò maiore facit audacia. Intereà tamen presbyteris nefas non est, ad eos qui præsunt Ecclesiæ, referre, si quid eiusmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præsens rerum status postulat, vel de retinenda, vel de commutanda illa decerni aliquid rectè potest. Sic & alijs de rebus & de Eucharistiæ Sacramento factum esse videmus. Fuit hoc moribus aliquando receptum, vt infantibus daretur Eucharistia, mos hic postea fuit abrogatus. Calicis etiam vsum apud veteres fuisse scimus: verùm & hic ritus non aliò magis quàm charitatis respectu mutatus est. Nã etsi fuerunt aliæ quoq; causæ, nimirùm periculum effusionis, & ne quid habere cum Nestorianis commune Catholici viderentur: fuit tamen & hæc non postrema, quòd tùm apud plerosq; populos, qui recens ad Christi fidem ante sexcentos & septingentos hos annos cõuersi fuerant, aut nullus, aut rarus admodum esset vini vsus, vt sine difficultate tantum vini suppeditari vix possat, quantum ad bibendum omnibus ex calice sufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, si vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, visum est à charitate Christiana nõ alienũ, vt ab eo cõmuniter omnes abstinerẽt, cùm æquè sub vna specie Christus integer sumeretur, atq; sub vtraq; Neq; tamen interea Christi violata est institutio. Nam quibus id mandatum est, Sacerdotes, quando faciunt hoc, quod in illa nouissima cœna Christus fecit, hoc est, quando conficiunt & offerunt, non aliter sumunt, q̃ sicut ipse Christus, qui tum conficiebat & offerebat, sumpsit, & sumendum illis dedit. Verùm nos ad Brentium reuertamur.

Augu. hom. 8 in epist. Ioan.
Euseb. lib. 12. de præpar. Euangelica cap. 2.
Plat. lib. 1. de legibus.
Non est iuuenum quærere de legum ratione cur latæ sint.
Arist. 1. lib. Ethicorum.
Nil perniciosius quàm suum cuique iudicium de legib. permittere.
Presbyteri rectè ad Præpositos suos referunt corrigẽda.
De vsu calicis adēpto Laicis in communione.

Expenditis traditionem de Paschate: Num Apostolica sit, in dubium reuocat, idq; propter eam causam, quòd Asiani, qui celebrabant Pascha decimaquarta Luna, retulerint hanc traditionem in Ioannem Euangelistam & Apostolum: Occidentales, qui celebrabant Pascha die Dominico post quartam decimam Lunam, retulerint eam in Petrum & Paulum. Hæc ipsa diuersitas, inquit, quam scriptores de tempore celebrandi Paschatis referunt suspicionem inijcit, quòd Apostoli nihil tale Ecclesijs tradiderunt. Et Paulus dicit: Ne quis vos iudicet in parte diei festi, aut nouilunij, aut sabbati. Et iterùm: Dies obseruatis & menses. Et Socrates: Erat, inquit, Apostolorum institutum, non de diebus festis sancire, sed rectam vitam & pietatem docere: Atqui diuersitas hæc non impedit, quo minùs hæc traditio semper Apostolorum habita fuerit, vt die Dominico post Lunam decimamquartam Pascha celebraretur: quod & si secùs ab Asianis aliquando legimus obseruatum, errore tamen id factum esse scribit Epiphanius, quòd malè dictum Apostolorum interpretarẽtur, & per ignorantiam aliter intelligerent. Quòd verò profers Pauli verba, quibus probare niteris nihil eiusmodi Apostolos instituisse, suo quoq; seculo scribũt, 1. Epiphanius, 2. Hieronymus, 3. Ambrosius, 4. Augustinus, 5. Leo Magnus à quibusdam hæreticis ea prolata fuisse: quibus quæ respondent illi, eadem vobis etiam Brenti responsa esse putato.

Brentij sententia de traditione celebrandi Paschatis.
Coloss. 2.
Galat. 4.
So. lib. 5. c. 22. hist.
Responsio.
Epiph. hæres. 90.
1. Hær. 73
2. In 2. ca. ad Gal.
3. Epist. 83.
4. Epist. 119. ca. 7.
5. Serm. 4. de ieiunio septimi mensis.

Nam

Scopus traditionum Apostolicarum, præsertim in dierum festorũ institutione.

Nam nos vel hanc ob causam in ijs veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis lõgiores esse nolumus, quòd in confessione nostra Christiana satis copiosè sunt hæc à nobis tractata. Iam quòd à Socrate dictum adfers, quòd erat scopus Apostolis non de festis diebus sancire, sed rectam vitam & pietatem docere, hoc verissimum esse confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apostoli, scopum hunc eorum fuisse certum est, vt charitate mentes hominum inflammarent, quæ sola recta vita est ac pietas. Charitatem, inquam, & Dei & proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorum, quæ nobis, immensa præstitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autem nulla fuerunt illius erga nos beneficia maiora, quàm quod vnigenitum filium suum misit, qui traderetur propter delicta nostra, resurgeret autem propter iustificationem nostram, illa conati sunt animis hominũ diligentius inculcare, quò sic ad eum redamandũ vehementius accederemur, quẽ nos priorẽ sic dilexisse cognouissemus, vt proprio filio suo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum, traderet autẽ ad illudendũ, flagellandum, crucifigendum, & morte turpissima condemnandum, qui tamen tertio pòst die resurgeret à mortuis, quo sic nos de nostra quoque resurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ nostræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & sextæ ieiunium, diemq́ Dominicum festum instituisse, quadragesimam etiam, & sanctam hebdomadam, quam in luctu & mœrore transigeremus, deinde verò Paschatis festa, quæ solenni quadam lætitia celebraremus, nobis obseruanda tradiderunt. Quorum obseruatio quid est aliud, quàm Euangelij quædam viua explicatio, quam si quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam scriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit Apostolorũ scopus, quoad charitatẽ quã Deo debemus, in animis nostris excitandã. Fuit & alter scopus, vt inter nos quoq́ mutuã charitatẽ conseruaremus, qua sola maximè alitur amicitia. Est aũt hoc amicorũ proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Volebãt igitur Apostoli, vt quos in fratres sibi Christus coaptasset, quicunq́ nomen ab illo ducere, deq́ illo gloriari cuperent, vt fraternam inter se charitatem retinerent, simul flerent Christi passi & mortui, simul gauderent, Christi resurgentis memoriam celebrantes, & sicut fidem vnam & eandem haberent, sic eam ijsdem etiam ritibus & cæremonijs, ijsdem etiam, quo ad eius fieri posset, obseruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inscribere conarentur, nec vlla in re inter se discreparent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apostolorum scopus. Ad quem etiam collimarunt Patres in Synodo Nicæna congregati: Quam duabus de causis fuisse conuocatam, scribit Athanasius: Primùm, vt festum Paschatis eodem die celebraretur: deinde vt hæresis Arriana, quæ suppullulauerat, anathemate perciteretur. Vides quantòm eo tempore fuerit existimatum, in eo positum esse, vt hæc de tempore celebrãdi Paschatis discrepãtia tolleretur, vt vniuersus orbis (sic.n. loquitur Athanasius) in Conciliũ propterea coiret, vt eodem die Pascha celebraretur, & hæc prima congregandæ Synodi causa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi sancti Patres, vt vno eodemq́ die sanctissimi Paschatis ferias peragi, & orientis Ecclesias, quæ à Romana & cæteris occidentis Ecclesijs dissidere visæ sunt, eandem cum ijs à quibus dissidebant, diem obseruare vellent. Duas enim Ecclesiasticæ historiæ scriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas esset, Christianos Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteàquam eas sceleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum est, intelligant. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & Pater omnium, non vno, eodemq́ tempore anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari, quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbiq́ locorum Ecclesias, epistola, fusiùs ab Imperatore Constantino, & in eo libro quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirùm, vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deq́ Sabbato factum videmus, vel cum gentibus haberent commune Christiani: quæ cùm sextum hebdomadæ diem tanquam Veneri sacrum, in ludis, epulis, nequitijs consumere consueuissent, visum est Christianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore, luctuq́ traducerent, non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata quę causam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à Damaso Papa scriptum, & à Leone Magno repetitum legimus, non aliter vnus grex & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atq́ iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia, si vno atq́ eodem tempora, ritus etiam eosdem obseruemus. Eundem igitur quem Apostoli, sancti quoq́ Patres in Synodo Nicæna congregati, scopum sibi propositum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paschatis decretum promulgarent, nimirum eam, quæ finis est præcepti, charitatem.

Rom. 8. *Matth. 20.* *Rom. 15.*

Athana. in Epist. de Synodis Arimini et Seleuciæ conuocatis, & in epist. ad Episcopos in Africa ibidem.

Euseb. lib. 3. de vita Constanti. *Socr. lib. 5. cap. 12.* *Sozo. lib. 7. c. 18. & 19.* *Theo. li. 1. cap. 10.* *Ephe. 4.*

Constantinus Epiph. hæresi. 70.

Duæ causæ priscis obseruandi vel mutandi tempora.

Dam. epist. 4. de Coepiscopis. *Leo epist. 4. cap. 2.* *1. Cor. 1.*

Ponamus, inquit Brentius, Apostolos aliquid de tempore celebrandi Paschatis quibusdã Ecclesijs, tradidisse, manifestum tamen est, quòd non tradiderint legem necessariam, sed disciplinam liberrimam, qua Ecclesia tantisper vteretur, dum vtilitati ipsius seruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c. Demus autem hoc tibi Brenti, non tradidisse legem necessariam Apostolos de tempore celebrandi Paschatis. Posteàquam verò totus orbis in Concilium coiuit, quæ-

Brentius iterum de traditione Paschatis celebrandi. *Rom. 14* *Responsio.*

so

fo se, num propterea tanto labore coiuit in locum vnum, vt postquàm decreuisset aliquid, liberum esset nihilominùs vnicuique parere si vellet, aut non parere? Quorsum autem attinebat, vt laudatissimus Imperator ille Constantinus tanto sumptu suo tot sanctos patres ita fatigaret, quorũ alij ætate, alij valetudine affecta, alij lõgissimè fuerunt ab eo loco remoti, in quem illis conueniendũ erat: vt sine magna difficultate & molestia sua tam longũ iter perficere plerique non possent? quorsum inquam, attinebat tantos facere sumptus, & ita fatigare sanctos patres illos, si quod tu vis, liberrimam esse nihilominùs disciplinam hanc oportuit? Scilicet, ijs verbis ad illos Imperator vsus est: Decernite Patres aliquid de tempore Paschatis obseruandi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanquam necessarium, sed liberrimam tantùm disciplinam, qua tantisper vtatur Ecclesia, dum ipsius vtilitati seruiat. Si diceres. Nihil tradatis perpetuò tenendum, colorem tamen haberet aliquem oratio tua: sed si hoc vis, vt etiam post decretum factum liberrima sit nihilominùs disciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu seruiat vtilitati Ecclesiæ, quid dici potest absurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apostoli quam hac de re legem tradiderunt, non tanquam liberrimam disciplinam tradiderint, sed ita necessariò voluerint ab omnibus obseruari, ne pro sua priuata libidine cuiuis eam rescindere liceret. Quòd si quid aliquando dubitationis incidisset, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet sibi prudens is videretur, sed penes vniuersam Ecclesiam, aut certè penes eum qui Petri tenet cathedram, potestatem esse voluerunt. Quorsum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illum Patres in Synodo Nicæna congregati? Denique totus orbis Christianus quis Pauli verborum horum sensus esset, nesciebat, quandoquidem iam inde ab Apostolorum temporibus in occidentis Ecclesijs: totis verò mille trecentis annis in toto orbe, quàm longe quamque latè Christiana fides fuit propagata, summa concordia semper ab omnibus Paschatis festum eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præscripserunt, ab omnibus Christianis ad hunc vsque diem semper fuit celebratum, ac deinceps etiam nunquam aliter celebrabitur vsque ad mundi finem? Legebatur, ante vos quoque Brenti, Paulus in Ecclesia, legebatur, inquam, & intelligebatur, neque de Christianorum: verum de Iudæorum obseruationibus hæc Pauli verba sancti Patres nostri sunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ, venturumque Christum figurauerint, obseruationes nostræ venisse iam natum, passum, & mortuũ: tertio die resurrexisse, quadragesimo pòst in cœlum ascendisse, decimo pòst, hoc est, ab eo quo resurrexit quinquagesimo, Spiritum sanctum misisse, nobis in memoriam reuocãt. Quod non scriptum, sed nobis traditum per sanctos Apostolus, quasi viuum Euangelium, si sublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Christum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Apostoli suas traditiones non liberam esse disciplinam voluerunt.

De Victore Pontifice.
Euse. lib. 5. cap. 25.
Soz. li. 3. cap. 22.
Nic. li. 4. ca. 36.
Leo epist. 64.
Epipha. hæresi. 70.

Quod verò scribis, Victorem Romanum Pontificem grauiter à maioribus reprehensum esse, quòd suscepisset eos, qui decimaquarta luna Pascha celebrabant, ex Ecclesia abijciendos: Tradunt hoc auctores Ecclesiasticæ historiæ, non omnibus Episcopis factum hoc eius placuisse: Verùm intereà Leoni quoque Pontifici Romano, cùm de festo Paschatis tractaret, non leuiter delinqui visum est, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia nõ teneretur. Sed ante eum scriptor celebris Epiphanius tam esse graue iudicauit in hac obseruatione diei Paschatis, à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare: vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Pascha celebrassent, quos quidem quarta decumanos vocat.

Brentius contra Basilium.
Basil. de spiritu sancto. cap. 27.
Cap. 29.
Laus Basil.
Theod. li. 4. ca. 19.
Soc. li. 4. c. 23 epi. 26.
Nazian. in monodia siue oratione funebri, quam habuit de Basilio.
Brentius qua arte perstringat Basiliũ.

Excutit nunc censor noster Basilij dictum de traditionibus, quod scriptum his verbis legimus: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata in mysterio recepimus, quæ vtraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo ijs contradicit, qui vel saltem modicam Ecclesiasticarum legum experientiam habet. Et iterum: Apostolicum arbitror esse etiam in non scriptis traditionibus perseuerare. Quid autem in his & quæ sequuntur verbis, non piè, non Catholicè, non orthodoxè scriptum est? Et hunc tamen audet momus hic veriùs quàm Aristarchus reprehendere? At quem virum, Quem Theodoretus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quem Gregorius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculum vocat, neque dubitat eum veteris & noui Testamenti Patribus conferre, ac tantas illius fuisse virtutes narrat, nulla, vt vis orationis affectãta queat, quæ pro dignitate eas exprimere possit. In hunc talem virum, cuius tot seculis in Ecclesia summa semper fuit auctoritas, audet sibi censuram sumere Brentius. Neque verò non intelligit peccatum suum: rem esse videt indignam, neque posse non offendi piorum aures, cùm virum tantum homo ab eius doctrina, pietateque longissimè remotus, reprehendere non veretur. Itaque longa quadam vtitur præfatione, qua crimen à se temeritatis & arrogantiæ repellere conatur. Etsi Basilius, inquit, vir est in oculis nostris magnus, quem, & agnoscimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate insignem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quem multa & magna sua beneficia in Ecclesiam suam conferret: ac dolemus, quòd necessitas cogat nos ab ipsius sententia hac in parte recedere: Tamen non debet nobis esse fraudi, quòd in seria & ad salutem nostram pertinenti, malumus diuinam quàm humanam auctoritatem sequi. Animaduertistine Lector, quemadmodum hic altera quidem manu caput demulcet, altera verò maxillam ferit. Revereri se dicit insignem doctrina, pietateque virum: hactenùs caput demulcet: Sed in re seria, & salutem pertinenti, malle se dicit diuinam, quàm humanam auctoritatem sequi: hic pugno maxillam ferit, Scilicet is fuit Basilius, qui diuinam auctoritatem sequutus non est, aduersus hæreticos præsertim scribens in re seria, in re ad sempiternam salutem pertinenti. An non est diuina auctoritas, quam secutus est Basilius? cùm post illa verba, quæ producta partasunt: Arbitror Apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus in-

Responsio.
Basilium vindicans ab insectatione Brentij.
1. Thess. 2.

inhærere, subiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam. An hæc non est diuina auctoritas? Qua fronte igitur hominum arrogantissime tibi tribuere audes, quòd diuinam auctoritatem, quàm humanam sequi malis: quasi Basilius quoque non diuinam sequutus fuerit? Nisi fortè præterquàm quod vos dicitis, nihil diuinum censeri vultis, vt quàmlibet cum Dei verbo pugnantia loquamini, nihilominus acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quondam acclamatum fuisse legimus, Dei voces non hominis. Verum sicut illum, sic & vos aliquando, nisi resipueritis, Angelus Domini percutiet. Adfert iam causam Brentius, qua fuerit adductus, vt sibi censuram sumeret in Basilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viri libenter parcimus, sicut & hactenus eius sententiam de Apostolicis traditionibus dissimulare, & silentio potius obruere, quàm exagitare voluimus: Sed quid faciamus? Aduersarij nostri propugnatores Pontificiæ superstitionis & impietatis hunc Basilij locum ita proferre solent, vt videantur sibi auctoritate eius triumphare. Atqui sanctus Basilius, vt illi parcas, abs te non petit? quin quò magis illum vituperaueris, hoc se laudari magis interpretatur. Neque enim minùs gloriosum est ab impijs reprehendi, quàm à pijs laudari. Sed quam tu nobis impietatem obijcis? Fuerit aliquid superstitionis apud quosdam qui Romani Pont. auctoritatem agnoscunt, quam & nos libenter & reuerenter agnoscimus, cuius nos esse membra profitemur, impietas certè, nō aliūdè q̄ à vobis originē sumpsisse videtur, per quos apertam esse fenestram Satanismo, quo referta nunc est Germania, manifestius est, quàm vt negare possitis. Nam eò pedetentim rem perduxistis, vt multos iam reperire liceat, qui Christum apertè Deum esse negent. Ita dum Papismum (sic.n. vobis appellare Christianismū libuit) exterminare conati estis, in eius locum induxistis atheismum. Qua de re vos ipsos aliquádo quærentes, audire licet. Cur autem nos auctoritate Basilij non triumphemus, qui cùm eandem nos fidem eadem institu ta tenere gloriamur?

Act. 12.

Responsio.

Verùm audiamus adhuc Brentium sermonem suum prosequentem: Quanquam autem Asotus, inquit, obijcit nobis alicubi Chamum parentis sui derisorem, tamen re ipsa ostendam, Asotum & collegas eius multò impudentiores & sceleratiores esse Chamo. Verissimè Chamum vobis obijcit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes vestros ridetis, & in eorum præceptis incedere nefas esse ducitis. Nunc videamus, quàm verè tu id in illum retorqueas. Hic enim, inquit, etsi non tegebat nuda verenda senis Noë, non tamen ipse denudauerat, nec contendebat ea esse pulcherrimam & venustissimam corporis partem, sed potius quia sentiebat esse turpitudinem, derisit. Illi autem immundi porci non solùm ipsi denudant verenda Basilij, viri de Ecclesia optimè meriti, verumetiam contendunt ea esse honestissimum membrum corporis eius. Atqui Brenti, quæ tu verenda vocas, quæ turpitudinē & scabiem appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Basilio summam esse puritatem contēdimus, & non modò tegenda, verùmetiam præ nobis esse ferenda putamus: Neque soli nos. Quis enim fuit priscorum Patrum iam inde ab Apostolorum temporibus vsque ad hæc nostra, qui non idem, quòd Basilius, senserit, scripserit, docuerit? An Origenes omnium Doctorum iudicio non fuit semper habitus longè doctissimus? At is etiam, si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate Christianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ, hæreticum eum pronunciare non dubitat. Et alio loco de hæreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire è prima Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Basilius. Nam etiamsi scripturæ Canonicæ proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit nō minùs ratum esse, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, an non & ipse plus aliquid tribuit traditionibus quàm Basilius? Num autem ab eo dissentit Hieronymus cùm scribit, multa quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse? Quid hic ego proferam Athanasium? qui quoties illi res est cum Arrianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui suadet etiam omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti mysterij inquisitionem exhorreant. Nam qui, inquit, quæ vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: Qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Profertis etiam epistolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati, supplicāt Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat, sed eos sinat in institutis, decretisque maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam, qui tantū itineris laborē, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt Patrū traditiones integras conseruarent. Quisque enim eorū, inquit, sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent rescinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrum suorū, Ariomanitarū studio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorū actis, si decreta maiorū suorū soluant? Aut quomodo eos, quibus successere, Patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? De Ignatio scribit Eusebius, quòd is docebat Ecclesiæ populos, vt diligentius ac tenacius Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerit. Sed quorsum attinet, omnes hic enumerare? Totius Ecclesiæ vox eadem fuit, quam in hoc libro legimus. Et hæc tu os impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & scabiem Basilij audes appellare, hanc tegi vis: cùm nihil magis præ se tulerint, nulla de re magis gloriati fuerint Ca-

Qui sunt Chami Brentio.

Responsio.

Gene 9.

Iterum Brentius.

Responsio Patres omnes Basilio consonare.

Orige. in explanatione 1. cap. epist. ad Titum, sicut citatur à Pamphylo martyre in Apo. Origenis.

Idem hom. 29. in Matth.

Orig. in præfat. lib. Periar.

Cypr. in serm. de ablu. pedum.

Hier. aduersus Luciferianos.

Athan. in princi. tom. 3. de incarnatione verbi Dei.

Idem in epist. de synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Euse. lib. 3. cap. 35. hist. Eccle.

tholici Patres omnes & Orthodoxi? quòd hac vna re, se legitimos honestæ matronæ sanctæ
matris Ecclesiæ filios esse declarauerunt.

Atrox Brentij censura in Basilium. Pergit Brentius: Negari no potest, quin quod Basilius dixit Traditiones istas quas paulò
antè commemorauimus, ἄγραφα ab Apostolis esse accepras, & eandem habere vim ad pieta
tem, quàm habent ea, quæ scripta sunt, referendum sit in catalogum eorum dictorum, quæ
Patribus ignosci potiùs q̃ probari debent. Atqui contrarium iam ex nobis didicisti. Et extat
Responsio Vincent. Lyrinen. liber Vincentij Lyrinensis, quem non alia de re conscripsit ferè q̃ vt doceret, eum diuinæ le
gis auctoritate coniungendam semper esse traditionē Ecclesiæ Catholicæ, neq; minus huic
q̃ illi tribuendum. Nostri igitur officij est, inquit Brentius, vt ista dissimulemus, & tegamus.
Nihil est in Basilio Brenri, quod tegendum sit. Quicquid est in toto corpore librorum, quos
edidit, est honestissimum. Sed si pergemus, inquit, actiones Basilij diligenter intueri, sese ip-
Brentius citat loca Basilij. se tegit, & quod incogitanti forsitan excidit, haud obscurè alias emendat. Oportet, inquit,
omne verbum aut rem confirmare testimonio sacræ scripturæ, ad certitudinem quidem &
Basil in Ethicis definit. 26 perfectionem bonorum, ad cōfusionem aūt malorum. Et iterùm: In quacunq; re vnusquisq;
se indigum senserit, si in illis scripturis cōuersetur, velut ex communi medicamentaria of-
Idem in præfatione in Psal. 1. ficine, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti sacram sceipturam
faciat Basilius? Ait omne verbum testimonio sacræ scripturæ confirmandū esse. Vult igitur,
vt etiam traditiones, quæ nomine Apostolorū circumferūtur, ad sacram scriptoram exigan
tur. Et iterum ait: Scripturam esse commune pharmacopolion aduersus omnem indigenti-
am. Sed & alias vetus & nouum testamentum vocat thesaurum Ecclesiæ. Qui tam præclarè
sentit de doctrina scripto veteris & noui testamenri comprehensa, num existimas eum, si se
Responsio. riò admonitus fuisset, Traditiones illas pædagogicas & pueriles, quæ nullo scripto conti-
nentur, æquaturum aut eum auctoritate sacræ scripturæ, aut cum Sacramētis Christi in scri
Collatio scripturæ & traditionum. ptura traditis? Sed quod est istud collectionis genus Brenti? Magni facit sacram scripturam.
Basilius præclarè sentit de doctrina scripto comprehensa, non igitur æquat cum illa traditi-
ones? An propterea q; præclarè sentit aliquis de re aliqua, nihil est, quod æquare cum ea pos-
sit? Detrahitur ne quicq̃ scripturarum dignitati, si quis dicat, eandem habere vim traditio-
nes ad pietatem, si præsertim traditiones istæ nihil aliud sint q̃ quædam scripturarum expli
catio vel si mauis, quædam eorum scriptura, qui literas nesciunt. Nam quo scripto manda-
tum est, id sub oculos quodammodo subijciunt, repræsentantq; traditæ nobis ab Apostolis
2. Thess. 2. cæremoniæ: sicut iam planum fecimus, & vberius posteà suo loco demonstrabimus. Nil igi-
tur, incogitanti Basilio excidit, q; tegere & emendare voluerit ijs verbis, quæ tu ex alijs eius
locis producis. Nisi fortè quis dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didicistis, siue per ser-
monem, siue per epistolam: cùm dixit, per epistolam, tegere voluit & emendare quod sibi
priùs imprudenti exciderat, cùm diceret, per sermonem. Quin ille potius eodem loco habe
Basil. de pondere traditionum. ri voluit, quæ per sermonem, quo illa, quæ per epistolam tradiderat. Vides igitur, q̃ nō con-
sistat hæc tua collectio? Incipit iam excutere Brētius traditiones, quarum Basilius meminit,
qui cùm docuisset, parem vim ad pietatem habere dogmata scripta & non scripta rationem
simul dicti sui profert. Nam si consuetudines, inquit, quæ scripto proditæ non sunt, tāquam
haud multum habentes momenti reijcere conemur, imprudentes & ea damnabimus, quæ
in Euangelio necessaria ad salutem habentur, imò potiùs ipsam fidei prædicationem ad nu
De signo crucis. dum nomen contrahemus. Quod genus est, vt eius quod primum est & vulgatissimum pri
mo loco commemorem, vt signo crucis eos qui spem collocarunt in Christum, signemus,
quis scripto docuit? Potuitne verius dici aliquid q̃ quod à Basilio scriptū est? Est enim illud
verissimum, q; reiectis traditionibus, ipsum etiam Euangelium reijci videtur. Quid enim a-
Traditiones Euangelium viuum. liud sunt traditiones, quàm viuum quoddam Euangelium? Hoc ipsum cuius primo lo-
co meminit signum crucis, quid aliud est q̃ summa totius Euangelij? Quo magis miror hoc
Ioan. 3. nescire tam insignem Rabinum hunc, qui tibi temen ignorsse nihil videtur. Quid, inquit,
Quid significet impressio crucis. hoc facit ad honestam disciplinam, vel ad veram pietatem? Tu es magister in Israel, & hæc i-
gnoras? Imò verò Brenti, omnis propemodum Euangelica disciplina, quin & vera pietas o-
mnis, hoc vno signo crucis quodammodo comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud
nos ne pueri quidem ignorent, est ne verisimile te nescire Brenti? Sic apud nos matres pue-
rulos instituunt, simul vt inceperint talem, qualem rationis vsum habere. Posteaq̃ è somno
fueris expergefectus, surgēs è lecto, cruce te signa. Similiter facies cùm iueris cubitū. Duces
autem signum hoc à vertice capitis siue à fronte, ad vmbilicum vsq;, simul cogitationem tu-
am ad Christum referes, qui de summo cœlo egressus descendit in viscera matris, atq; ex pu
rissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsit. Deinde collocabis manum in sinistro
brachio, & duces ad dextrum, simul causam animo tecum reperes, quamobrem eò se dimit-
Hier. 12. tere Dei filius dignatus fuerit, vt relinqueret domum suam, dimitteret hæreditatem suam,
daret dilectam animam suam in manus inimicorum suorum, in cruce pro nobis moriēs. Fe-
cit enim hæc, vt nos qui pro meritis nostris cum hœdis à sinistris eramus collocandi, trans-
Matth. 15. ferret ad dexteram inter oues suas, vbi vocem illam desideratam audire nobis liceret: Ve-
nite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Facies
autem hoc signum tribus digitis, ad significādum trinitatis mysterium, & vteris his verbis:
In nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti, quo sic in recordationem eius rei venias, q; salutē
Ioan. 18. nostrem, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota trinitas, cuius inseparabilia sunt opera, in
Ioan 10. medio terræ operata est. Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse Fi
Esa 53. lius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animā
Hebr. 9. meā. Oblatus est enim, quia ipse voluit. Et Spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo te-
ste, qui dicit, q; Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Vi-
des

des quanta fidei nostræ mysteria vnica hac signandi nos cruce forma nobis Apostoli tradiderint: vt si rudis aliquis & agrestis homo propter intelligentiæ suæ tarditatem assequi cætera non possit, vel hoc illi propè solum ad salutem sufficere queat. Hic enim incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic extremum illud iudicium, spes nostræ vocationis, hic mysterium trinitatis, per quam redempti sumus, vnica signatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos instituunt: sic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri solent, vt ne sibi sufficere putent, si crucis, hoc signo factu, memoriam illius crucis, quam Christus pro nobis pertulit, sibi repræsentent, verùm eadem & ipsi cogitatione armati, simul ad crucem cùm vsus fuerit, pro illius nomine ferendam semper parati, crucifigere carnem suam cum vitijs & cõcupiscentijs suis assuescant, vt dicere quisq; possit, Christo confixus sum cruci, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, Sic futurum si compassi fuerint, vt conglorificantur. An non verè dixit Basilius, quòd omnia quæ sunt in Euangelio ad salutem necessaria, damnat, qui traditiones hoc genus Apostolicas reijcit? Siquidem quicquid est Euangelicæ disciplinæ, quicquid est veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eam reiecisse, nihil sit aliud, quàm vniuersum Euangelium condemnasse, fideiq; prædicationem omnem radicitus, euertisse. Et audes dicere Brenti, quòd summam hanc Euangelij Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod si in solo hoc signo hæreretur, si nihil prætereà sublimiùs cogitaretur, aliquid tamen dixisse videri posses. Nunc non iubemur in hoc visibili signo consistere, verùm ad illud quod non videmus, cuius nobis memoriam hoc signum repræsentat, immensum Crucis Christi beneficium cogitationem nostram auocare, quò sic nullo vnquã tempore illius apud nos memoria intermoriatur, Hoc beneficium, quo nullum est nobis à Deo maius præstitum, solicita de salute nostra mater Ecclesia non contenta fuit scriptis consignasse, verba prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, verùm hoc etiam signũ addere voluit, quo non tam oculis, quàm animis nostris illud perpetuò repræsentaret. Quamobrem ad omnẽ progressum atq; promotum, vt Tertulliani verbis vtamur ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunq; tandem homines exerceret cõuersatio, frontem crucis signaculo terere fuit vsitatum. De qua Chrysostomus quoq; sic loquitur: Neq; enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce: subinde, omnes ea se signent, inscribendo in nobilissimum membrum nostri, in fronte enim nostra quasi in columna quotidiè figuratur: Sic in sacra mensa, sic in Sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget, hanc vbiq; celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in mari, in nauigijs, in vestibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Demonijs obsessis, adeò certatim bonum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc ratio: nullus confunditur, nullus erubescit. Et huius te signi pudet Brenti, cuius in Ecclesia primitiua iuxta traditionẽ Apostolorũ, tam frequentẽ vsum fuisse vides? At vide q̃ illius non puduerit virũ lõgè tui dissimilem, doctissimum & sanctissimũ Augustinum, qui sic de ea scripsit quasi de te loqui videretur. Insultat, inquit ille, crucifixo Christo. Videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui deridet medicamentum suum. Si non derideret, acciperet & ipse, & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis, illa autem superbia non agnoscit, vnde sanetur tumor animæ suæ. Si aũt ego agnosco, in via ambulo: vsq; adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atq; aliter accipimus, quædam ore, quædam per totum corpus. Quia verò in fronte erubescitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram Patre meo: ipsam ignominiam quodammodo, & quem Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Quam tu Brenti erubescis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam risu prosequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Ecclesiæ columna sanctus Augustinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte sua collocat? Sed audi quid adhuc ille de signo hoc loquatur: Quid est, inquit, quod omnes nouerunt signum Christi? quod signũ nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquæ qua regenerantur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorũ ritè perficitur. Et alio loco: Crucis mysterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis consecratur, per manus impositionem baptizati donũ gratiarum accipiunt, basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cum interpositione Dominicorum verborum conficiuntur, Sacerdotes & Leuitæ ad sacros ordines promouentur, & omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute conficiuntur. Audin tu Brenti, quantum huic infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Augustinus, nihil vt sacramentorum absq; eo ritè perfici dicat, simul illud adhiberi docet, non frontibus modò credentium, verùm & aquæ, & oleo, & sacrificio, & basilicarum, altariumq; consecrationi. Num similiter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis constare posset, quòd astis adulteræ semen, si cum Patribus nostris eadem doceretis?

Quanta fidei mysteria signaculum crucis complectatur.

Gal. 5. *Gal. 2.* *Gal. 6.* *Rom 8.* *Gala. 4.*

Tert. de corona militis.

Chry. in demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus. Tom. 3.

De signo crucis. Aug in 1 Joan 141.

Idem tract. 118 in Ioan.

Idem sermo. 19. de Sanctis.

Iterùm nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Ecclesiastica Socratis historia paulò ante contrà nos produxerat, Institutum Apostolorum fuisse, non festos dies sancire, &c. Itáne nullum habes, cuius nobis auctoritatem obijcere queas, præter hunc quẽ Nicephorus fuisse scribit hæreticum? Qui tamen si sanè intelligatur, nihil à verò dixisse videtur alienum. Nam sicut anteà scripsimus, certum est, non hunc Apostolorum fuisse scopum, vt Iudaico more tantùm festa celebrari vellent, sed vt cum alijs, tum præcipuè festis diebus, contemplationi diuinorum beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, q̃ ab animi vitijs quiescere docerent. Certum est illos vt in externa cæremonia spem suam quisq̃ collocaret, noluisse, verùm vt per hæc signa visibilia mentes hominũ, inuisibilium amore raperentur: hic fuit scopus eorum, cùm hæc instituissent.

Soc scriptor.

Nice li 6. cap. 37. hist & lib. 9. c. 13.

Brentius in signum crucis blasphemus.

Occurrit obiectioni tacitæ Brentius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fuga tū est. Scio hoc de Iuliano & alijs commemorari, sed scimus etiam, Satanam esse mendacem, & impostorem, qui idcirco fingit se talibus crucibus fugari, vt superstitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tantùm cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini nostri Iesu Christi, eaq; non digitis in aëre aut corpore efficta, ac ne illa quidem lignea in qua Christus pependit, sed ipsa passione in cruce peracta, & à nobis per fidem suscepta. Quare non est dubium, quin Apostoli longè occupatiores fuerint in explicanda passione Christi, quæ veram nobis salutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Ecclesiæ tradere: quæ res per se ad pietatem nihil magis facit, q̄ si manibus in aëre circulum descripseris.

Responsio. *Atha. de humanitate Christi & aduentu eius in carne.* *Chry. vbi sup. & oratione 5. aduersus Iudæos, & hom. 55 in Matth.* *De Iuliano quem crucis signum defendit.* *Nazian. in oratio. priore, quā scripsit contra Iulia.* *Theo. li. 3. c. 3. hist. Eccle.*

Quis hanc hominis blasphemiam non horreat? si modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandū. Audes tu magiam appellare signum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquiescere, magiam & veneficia irrita iacere, non vno loco scribunt Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, & alij. Quod autem dicis mendacem esse Satanam, vtinam quàm id verum est, tam facilè persuaderi potuisset magistro vestro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium sustulit, Seruetoq; viam muniuit, ad verum Sacerdotem & Pontificem nostrum Christum Deum negandum. Scilicet fingebat se fugari cruce Satanas? Audi quid ea de re scribant, qui nobis rem gestam hanc litararum monumentis consignatam reliquerunt. Gregorius Nazianzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, scribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem signatur, adiutoremq; facit quem persequebatur: præualuit signaculum, superantur Dæmones, soluuntur timores, respirat malum, animatur rursus: iterum impetus, denuoq; signaculum, compescūtur dæmones. Theodoretus verò celebris & ipse inter Græcos, sic de eo loquitur: Apparentibus Dæmonibus cogitur ille metu inscribere fronti signum crucis. At dæmones conspecta figura Dominici trophæi, & stragis suæ memores, mox euanuerunt. Zosomenus vero sic: Ex consuetudine pristina symbolo se Christi clanculum obsignauit: quo facto, spectra illa subitò euanuerunt. Quàm diuersa verò fuit vox Patrum nostrorum ab ea, quàm profert semen istud adulteræ? Quid autem dici potuit atrocius ab ijs, qui fuerunt ex professo Christi crucis inimici, quàm dictum est ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Nemystagogo quidem, qui Iulianum in aditum illum introduxerat, hoc tam impium commentum in mētem venit, cùm admirari eum eis vim, cuius figura territi, fugatiq; fuissent Dæmones. Iulianum videret. Caue, inquit ille, causam hanc eorū fugæ fuisse suspiceris. Non illi formidine, sed odio facti tui fugarunt. Verū ille fugam fuisse non diffitebatur, timorem autem vt attribueret ijs, quos pro dijs colebat, religione prohibebatur. An non autem ipsos etiam Ethnicos impietate superat Cacangelicus hic, qui quòd illi non fuerunt ausi, nihil est veritus comminisci? Sed quo non progreditur impietatis? Non est contentum blasphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, derisisse,

Brentius ligno sanctæ crucis iniquus.

nec illam intactam relinquit, in qua Christus clauis affigi, quam attactu sui corporis & aspersione sui sanguinis consecrare dignatus est & sanctificare, quam tot miraculis illustrem, sancti Patres nostri tot præconijs extulerunt, cuius etiam & inuentionis & exaltationis dies vt aniuersaria celebritate festus ageretur, ante mille annos instituerunt,

Brent. pro se citat Dionysium.

Pergit Brentius: Dionysius affirmat hunc morem signandi baptizatos cruce, ideirco vsurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucem: Christus autem docuit hoc prædicatione verbi sui, non signaculis digitorum. Quare cùm Apostoli claris & perspicuis verbis Ecclesiæ tradiderint, non est verisimile, quòd posteà in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum.

Responsio. *Calninus.* *Non sat est prædicatione nos commoneri de religione, opus est signis.*

Habet huius sententiæ suæ adstipulatorem Brentius, qui sicut impietate non est inferior, sic Latinè scribendi facultate Lutheranos omnes longè superare videtur, Ioannem Calninum, cuius & ipsius hæc verba sunt: Quorsum attinebat tot passim in templis cruces erigi, si probè & fideliter illuc inculcaretur, Christum esse mortuum, vt in cruce maledictionem nostrā sustineret, peccata nostra expiaret, corporis sui sacrificio, sanguineq; ablueret, nos deniq; reconciliaret Deo Patri: ex quo vno plus discere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed, ô geminina viperarum, quinam estis vos, qui præscribere Spirituisancto, vt non alio modo quàm hoc, verbi gratia, prædicatione, mysteria sua fidelibus nota faciat, voluntatemq; suam explicet, audeatis? Quid autem? Si fuerint & alij Prophetæ post vos exorti, qui nec hunc modum ferendum esse putent, num his locum dabitis?

Psal. 93. *Matt. 23.* *Iac. 5.*

Quid si dicant, Deum audiendum, non hominem, cùm scriptum sit: Beatus vir, quem tu erudieris Domine, non quem hic aut ille homo erudierit. Cùm scriptum præterea sit, Vnum esse magistrum nostrum, & non debere fieri plures magistros: Detrahi enim cœlestis magistri dignitati, & eius gloriam obscurari, si quis alius audiatur præterea, quis si parum idonea ille sit ad docendum nos. Quamobrem è cœlo cœlestis Doctoris voces expectandas esse, cū nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atq; docuit olim Patriarchas & Prophetas. Non esse ad creaturam confugiendum, hoc est, ad scripturā: ne nos obiurgare videatur,

Gala. 4.

Apostolus, dicens: Quomodo conuertimini iterum ad infirma & egena elementa? Quæ enim esse alia infirma & egena elementa, nisi literas vel ipsis Grammaticis testibus, qui literas elementa vocant? Non ex istis igitur egenis & infirmis elementis, quibus continetur scriptura, sed ab ipso Deo doctrinam petendam, illius esse vocem audiendam, quod ille nobis reuelauerit, siue per visiones, siue per somnia, tanquam Dei verbum esse suscipiendum. An autē tales Prophetæ iam exorti non sunt? An ipsi vos graues de illis querimonias non contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus spargendos fenestram aperuit præter vos? Voluistis externa signa sublata omnia, ne quid infirmis & egenis elementis tribui videretur. An literæ quoq; externa signa non sunt? an verba quoq; & elementa non sunt signa rerum, quæ illis significantur? A vobis igitur docti sustulerunt illi externa signa omnia, sustulerunt scripturas,

sustulerunt & prędicationem, siue externum verbi ministerium, quòd soli Deo gloriā hanc esse tribuendam putarent, vt ipsum, & non quenquam alium Doctorem & Magistrum agnosceremus.

Prosequitur Brentius: Cōcedamus, quòd Apostoli tradiderint talem crucis effictionem, num dicemus igitur, hanc traditionem idem robor habere, quod habet vel baptismus, vel cœna Dominica? Certò nemo de vera Apostolorum doctrina admonitus hoc affirmare potest. Quare etiam si hæc esset manifestè traditio, Apostolorum, tamē è scripta eorum doctrina iudicandum est de ea, quòd non sit necessaria obseruatio, nec magica consecratio, sed tantùm pædagogica, eaq; liberrima obseruatio. Etiamsi tu non concedas Brenti, nemo tamen pius dubitauit, quin Apostoli nobis tradiderint istam crucis effictionem, vel expressionem potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille scripsit de rebus gestis Apostolorum, quarum conscios ipse fuit, cùm eorum esset Discipulus & assecla, ibi non vno loco reperies, quàm frequenter illi & se & alios in frontibus cruce signarint. Cæterùm quod quæris, num idem robur habere debeat hæc traditio, quod habet vel Baptismus vel Cœna Domini, nunquam hoc dictum est à Basilio, nusquam ille comparauit traditiones Apostolorum cum Sacramentis à Christo institutis, sed hoc dixit Basilius, quòd quæ sunt ex Apostolorum traditione, parem vim habent ad pietatem cum ijs, quæ scripta sunt. Quid hic habes quod arrodas? Nisi fortè quòd minus dixerit q̄ ab eo dictum oportuerit. Nā quæ subijciuntur oculis, magis excitare solent homines, q̄ quæ vel dicuntur, vel scribuntur tantùm. Itaq; celebratur illud Poetæ cuiusdam:

Responsio.
Ab[illegible] crucis [illegible] apostolicam esse.
Magis mouent visa quam audita [illegible] lecta.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricæ scriptoribus traditum sit, vbi docent, qua ratione sint mentes hominum permouendæ, vbi meminerunt etiam prætextæ Cæsaris, quæ fuerat in foro prolata, quantos ea motus fecerit in animis spectantium: quòd vestis illa sanguine madēs, ita repræsentabat imaginem sceleris, vt non occisus esse Cęsar, sed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur absurdi scripsit Basilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non scriptas, quæ fiunt per signa, quàm habent scriptæ. cùm ipsa nos doceat experientia, quòd simplex præsertim & imperita plebecula, plùs persæpè mouetur signis istis externis, si quando Christi crucifixi simulachrum ostenditur, q̄ si tota passionis historia ex Euangelista aliquo recitetur. Atqui Brenti, non vobis tantum magnis Rabinis consultum Apostoli voluerunt, verùm, & ijs, quorum pars est multo maxima, qui ad eam sapientiæ perfectionem, quam vos consequuti vobis esse videmini, nondum peruenerunt: qui simulacris eiusmodi plus persæpè, quàm vllis verbis afficiuntur. Huc accedit, quòd eiusmodi signa multū faciunt ad memoriam rerum, quarum signa sunt, excitandam. Si sermo sit aliquis auditus, facilè excidit: Signum subinde repræsentatum oculis, non facilè rei memoriā, quam repræsentat, excidere patitur. Quàm sit autem hæc obseruatio necessaria, nihil est q̄d multis in præsentia de eo disseramus. Nemo cogitur vt se cruce signet, neq; tanq̄ necessariū id cuiquam præcipitur, etiamsi fieri potest, vt si quis intermiserit vbi locus postulet, quoniā secùs de se suspicandi præbet occasionem, non leuiter peccet. Cęterùm si quis Episcopus aut Sacerdos in visitatis cæremonijs non adhibet signum crucis, idq; prudens facit, peccat grauiter: si verò prętermittat ex contemptu, sicut à vobis fit, multò grauiùs peccat: peccat enim in Spiritumsanctum.

Signa iuuant memoriam.

Examinat aliam quoq; traditionem, vt ad Orientem in præcatione conuertamur. Itáne, inquit, putat Apostolos solicitos fuisse ad quam partem mundi faciem nostram in precatione vertamus, & non potiùs vt in spiritu & veritate precemur? Primam curam Apostolorum fuisse, vt in spiritu & veritate precari fideles docerent, dubium non est: ex eo namq; vis pendet omnis præcationis. Intereà tamen nec illud visum est negligendum, ob certi mysterij significationem, quam ad partem versos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re scripserit Ioannes Damascenus: Non simpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientem adoramus. sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicem adorationem Conditori nostro offerimus, vt & mente psallamus, & corporalibus labijs, & baptizamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysterijs participantes & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis, & Sol iustitiæ, & Oriens in scripturis nominatur Christus dedicandus illi Oriens est ad adorationem. Nam omne præstantius, magisq; bonum illi offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit supra cœlum cœli ad Orientem. Et quia dicit scriptura. Plantauit Deus Paradisum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plasmauit, posuit, quem transgredientem exilio mulctauit, & è regione Paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes, Deum adoramus.

De traditione precandi ad Orientem.
Lib. 4. de orthodoxa fide. ca. 13.

Iudæis quondam, inquit Brentius, qui adhuc sub elementis mundi erant, præscriptum fuit, vt in exilium eiecti, verterent in precatione faciem suam aduersus Ierusalem: hoc erat tempus noctis & vmbrarum, nunc postquàm nox præterijt, & corpus absolutum est, Apostoli ne diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Basilio Origenes, ex quo pleraq; transscripsisse Basilius videtur. Meminit hoc etiam vetustior Iustinus Martyr, qui mouet hanc quæstionem: Si Deus, cùm fecerit omnia secundum naturæ circuitum, est omnium Dominus, ideoq; Dauid in omni loco ditionis Domini iubet nos celebrare Dominum: similiter & Apostolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum. cur nos Solis tractum pro venerabili opera & domicilio diuino habentes, in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut

Orig. hom. 5 in Name. Iust. q. 118.

quínam consuetudinem hanc docuere Christianos? Et ei tandem respondet: Quoniam nostrorum honorabilissima quæq; ad Dei honorem seponimus, & est hominũ opinione Solis ortus honorabilior, quàm aliæ partes mundi, propterea tempore precum spectamus omnes ad Orientem quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus eos, qui hoc signo egent, quia honorabilior existimatur quàm sinistra, tametsi situ non natura ab ea differt. Sic & ortus tanquam mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. A quibus autem orandi morem accepit Ecclesia, ab ijsdem etiam locum accepit, videlicet ab Apostolis.

Athana. in q. 37.

Meminit Athanasius quoq;, nam & ipse quærit, quare nos Christiani adoramus versus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert responsionem, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis responderi velit: Iudæis, quòd ita nos instituerit Spiritus sanctus per Dauid Prophetam, cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi steterunt pedes tui Domine. Et Propheta Zacharias docet nos dicens: Et stabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ierusalem:

Ioan. 1.

Græcis, quòd non quasi in Oriente circumscriptus sit Deus, inde versus Orientem adoramus: sed cùm Deus sit, & nominetur lux vera, ob id respiciando ad lucem creatam, iam non quidem illam ipsam, sed factorem eius adoramus, videlicet ex lucidiora elemento ipsum, qui est ante omnia elementa, & ante omnia secula illustrissimum Deum honorantes. Tertiam adfert responsionem pro fidelibus, quam etiam ai capiti, ex quo sibi Brentius hæc excutienda sumpsit, Basilius inseruit. Hac, inquit, de causa B. Apostoli fecerunt, Christianorum Ecclesias intendere versus Orientem, vt ad Paradisum respicientes vnde cecidimus, scilicet ad veterem patriam & regionem nostram, petamus Deum & Dominũ nostrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Austrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Austro quò ad Ierusalem, scilicet ex Bethlehem nasciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Austro veniet. Meminit & Augustinus huius traditionis.

Li. 2. de ser. in monte.

Cùm ad orationes, inquit, stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum surgit, non tanquam ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbiq; præsens est, nõ locorum spacijs, sed maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod est terrenum ad corpus excellentius, id est, ad corpus cœleste conuertitur. Vides quemadmodum & Athanasius, & qui fuit Apostolorum temporibus proximus Iustinus Martyr, sicut alias plerasq; quas omnibus quidem facere necesse est, inquit Origenes, nec tamen ratio rerum omnibus patet, sic & hanc traditionem Apostolorum esse docuerunt, & eius rationes assignarunt.

Vbi suprà.
Obiectio Brentij.
Ioan. 4.

Sed demus, inquit, etiam hanc prædicationem esse Apostolicam. Quid? Habebitne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod scripto mandatum est, Oportet Patrem in spiritu & veritate adorari? Quod est hoc genus quæstionis? An contulit aliquando Basilius orationem ad orientem, cum Christi præcepto, quo vult nos in spiritu & veritate Deum adorare?

Responsio.

Quis autem da eo dubitat, etiamsi totos dies aliquot ad Orientem spectemus, nec vllum orandi finem faciamus, nisi tamen in spiritu & veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiũt) & operam nobis perituram. Non itaq; cum hac scriptura par & vim habet traditio, sed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ sursum sunt, quærere: qua iubemur ad cœlestẽ illam patriam vnde excidimus, anhelare.

Col. 3.
Heb. 13.

Quod igitur illa scriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apostolis nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabitne aduersus Deum, qui in precatione sua verterit se potiùs ad Meridiem & Septentrionem, quàm ad Orientem? Certè si esset traditio Apostolica, quæ eandem haberet vim ad pietatem cum ijs, quæ sacra scriptura mandat, fieri non posset, quin esses peccati reus, si te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui si diligenter excusseris, quæ scribuntur ab Athanasio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem versus fierent, sed publicè tantùm, hoc est, vt templa ædificarentur fronte ad orientem conuersa: vt eò se quoq; cùm publico totius Ecclesiæ ministerio fungitur Sacerdos, orans conuerteret.

Publicæ preces & structura templorũ versus Orientem fiunt ex traditione.

Quare nihil peccat, si quis, priuatim orans, aliò se vertat, quàm ad Orientem. Quin & altaria, in quibus publicum fit sacrificium, & ad Austrum, & ad Boream versa nonnunquam vidimus: qua in re si quid erratum est imprudentia, veniale peccatum est, ac dissimulatur non rarò. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem, non temerè quenquam vidisse putamus. Quamobrem cum in orbe vniuerso, quà longè, quamq; latè propagata est fides Christiana tanto consensu videmus in omnibus terris obseruari, quis est, qui traditionem hanc Apostolicam esse dubitare queat? In quam nihil à vobis peccatur Brenti.

Irreuerentia sectariorum in templa.

Nam vos tantùm abest vt ædificanda vobis esse templa putetis, ex quo tempore quinti vestri Euangelij lux vobis affulsit, vt etiam ea, quæ sunt à Patribus vestribus ædificata, partim euerteritis ipsi, partim in solitudinem redacta, sponte sua ruere passi sitis, partim etiam in priuatas ædes, inq; stabula conuerteritis. Sed si quis tamen sit, qui templum ædificare velit, fronte versus Occidentem conuersa, in despectum traditionis huius Apostolicæ, eum in Spiritum sanctum peccaturum, certum est & indubitatum: neq; video, quo possit alio peccatum hoc, quàm Satanismi nomine rectiùs appellari.

Satanista qui omittunt ex contemptu traditionem Apostolicam, peccant in Spiritum sanctum.

Satanam enim Hebræi vocant, quem aduersarium Latini. Aduersari autem ei, quod ab Apostolis traditum, tamest vnanimiter ab omnibus per orbem Christianum vniuersum in Ecclesia Dei totis mille quingentis annis semper obseruatum, quid est aliud, quàm Satanam agere, cuius non aliud est studium, quàm vt ob hoc ipsum pleraq; reijciat, quòd ea videt tanto Christianorum omnium consensu obseruari. Sic ferè fecit ille vester, qui se plurimum salis cum Satana comedisse gloriatur: qui pleraq; quã-

Luth. docet ex contemptu peccare in Ecclesiam.

uis esse laudanda sciret, non aliam tñ ob causam à suis respui voluit, quàm quòd auctoritate Conciliorum sancita, summoq; totius orbis consensu recepta essent ab omnibus & approbata. Quam enim ille causam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantoperè nonnunquam exigat? Num quia de necessitate salutis esse putat, vt ex eo bibant omnes. Atqui non

vno

vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipsius esse sententiam, sed quoniam illius vsu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea sola visa est illi causa legitima, quam ob rem eum restituendum omninò Laicis esse censerat. Quin etiam si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate tales concilij potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confessione scribens: Fidele, inquit, consilium meum est, vt homo Christianus tempore quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat: & cogitet ita, Ecce quando hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob id ipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Et iterum alio loco: Videns quæ esset Ecclesia, quæ determinasset in altari non esse verum panem, verumqúe vinum, sed sola accidentia, nempè Thomistica, hoc est, Aristotelica, audacior factus sum, & stabilui tandem conscientiam meam sententia priore, esse videlicet verum panem, verumqúe vinum, & cæt. Simile quiddam scribit etiam de eleuatione Eucharistiæ. Ad hunc modum decretis & traditionibus Ecclesiæ repugnare, & ob hoc ipsum eas aspernari, quia sic visum fuit Ecclesiæ & Spiritui sancto, hoc est, idololatriæ scelus admittere, hoc est in Spiritum sanctum peccare, hoc est hominem exuere, & Satanam induere. Et qui tali sunt ingenio præditi, non alio sibi magis apposito nomine possunt appellari, quàm si vocentur Satanistæ.

Luth. in lib. de formula Missæ.
Idem de Conf. par. 3. para. 14.
Luthe. de Cap. Bab. cap. de Eucha.
Idem in libello, quē inscripsit.
Breuis confessio de Eucharist.
Satanistæ qui.

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ est ter immergere hominem in Baptismo: de hac etiam raro extat Canon inter eos, qui Apostolorum nomina circumferuntur: Si quis Presbyter aut Episcopus non trina immersione vnius mysterij, sed semel immergat in in baptismate, quod dari à quibusdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, si serió cogitare potes hanc traditionem ab Apostolis ipsis profectam esse. Baptizantur vno die Penthecostes ter mille homines: si ergo Apostoli necesse habuerunt iuxta suam ipsorum traditionem singulos ter immergere, num existimas vno omnes die baptizari potuisse: Sed fortasse hæc est causa, quia dies tum longiores fuêre quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apostoli, nondum hos ab illis traditum fuerat: quod si maximè traditum etiam fuisset, non habere tamen legem, sed facere legem rectè dicitur necessitas, & quod alias licitum non esset, sæpè necessitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere possumus, verùm non est præsentis instituti longiùs in ijs immorari. Christus ipse, quibus dixit, vt euntes docerent & baptizarent? Certè Apostolis, non Laicis. Quoniam tamen vnicum hoc est Sacramentum necessitatis, sine quo nemo saluus fieri potest, etiamsi contrarium Caluinus cum suis sentiat: contra Christi, sicuti alicui videri possit institutionē permissum est Laicis, neq; viris magis quàm fœminis, si quando mortis periculum instat, baptizare. Adeò verum est, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nam & si requirit hoc ordo, requirit ipsius Christi institutio, vt nō baptizet nisi Sacerdos, tantùm tñ valet charitas, quæ finis præcepti est, ad quam solam omnia vel Christi, vel Apostolorum & Ecclesiæ totius instituta referuntur, vt quoties id proximi salus flagitare videtur, non quod institutum est, sed quod Charitas exigit, id spectemus potissimùm: cùm certum sit & indubitatū, nihil vel à Christo, vel ab Apostolis, & eorum successoribus esse traditum, nisi quod pertinet ad salutem fidelium. Annotarunt hos etiam ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, scholastici Doctores, qui volunt in eiusmodi, non tam legem ipsam, quàm legislatoris intentionem spectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum: Legislatorum intentio non est, vel esse non debet in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam, vel etiam rationabilem non obseruandi. Præcepta enim, quæ per modum statuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit. Cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis, quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio nō constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis reperit in sua summa Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco sunt hæc verba: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis, & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obseruatione secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu, vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat, nec reputandus est statuti transgressor. Non dissimilia scribit Abbas Panormitanus, & alij nonnulli. Quamobrem cùm certum sit, Apostolorum intentionē non fuisse, vt cuiusdam salus negligeretur, quam absq; Baptismo consequi nemini licet, sicubi magna est baptizandorum frequentia, & est in mora periculum, non solam hanc traditionam, verùm & ipsius Christi institutionē, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi potestatem fecisse videtur, sicubi eorum copia haberi non potest, rectè licet intermittere. Quamuis enim à verbis legislatorū nonnihil discedatur, nihil tñ cōtra eorum intentionē fieri videtur.

De traditione trinæ immersionis circa baptismum.
Canon Apost.
Responsio.
1. quæst. 1. remissionem.
Necessitas non habet, sed facit legē.
Marc. vlt.
Caluin. Baptismi necessitatem negat.
Legislatoris magis quàm legis spectanda mens iuxta scholasticos.
Vincent. speculi moralis part. 10. dist. 26.
Thom. 22. q. 147. ad tertium.
In 4. sent. dist. 15. quæst. 3. art. 2.
Panor. super 3. Decret. de obseruatione ieiunij.
1. Tim. 3.
Tit. 1.

Prosequitur Brentius. Paulus ad Timotheum & Titum scribens, commemorat dotes, quibus is qui Episcopatu dignus est, ornatus esse debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus, non vinosus, non percussor, non turpiter lucro deditus: sed hospitalis, bonarum

Obiectio Brent. in cularis.

rerum studiosus, & quæ sequuntur. Quod si Episcopus, qui tantùm semel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Episcopatu deijci, an non debuisset Paulus in hoc virtutum Catalogo addere, mergans eum, qui baptizatur, non semel tantùm, sed ter? Satis hæc iculariter Brenti, sed sic est ingenium vestrum. Atqui si quis præfractus non est, is facilè paret Maiorũ institutis: itaq; satis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotasse. Subijcit Brentius: Iam si hoc est Apostolicum decretum cur posteri mutarunt. An non Apostolica Decreta ἄγραφα eandem habent vim, vt vos asseritis, cum ijs quæ sunt ἔγγραφα, ideoq; debent esse inuiolata? Sic Gregorium scripsisse testatur Thomas: Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel tertiò vel semel immergere: & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita scribitur: Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed si ter immergere est Apostolica traditio, reprehendatur, aut damnetur schisma seu hæreticum dogma prædicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apostolicæ, quæ cùm Christus dixit: Qui vos audit, me audit, debet esse sacrosancta. Quærit Brentius: Cur mutarunt posteri Decretum Apostolicum? Quis autem prohibebit, quò minus & nos vicissim ab eo quæramus, cur ipsi mutarunt Apostoli Decretum Christi? Christus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: sancti Apostoli baptizauerunt in nomine solius Iesu. Cur mutauerunt posteri Decretum de baptizando? cùm in plerisq; locis perfundantur modò vel aspergantur, non autem baptizentur? Cur mutarunt aliud Decretum de docendo? Quis enim est qui doceat, aut docere possit infantes, priusquam baptizentur? Quam igitur illæ scriptæ vim habuerunt, eandem vim habet hæc non scripta traditio. Et tamen quam quærit causam adfert ipse Brentius ex Decret. Concil. Tolet. quarti, quod Gregor. Pontificis auctoritate potissimum nititur. Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos lati: Beatæ memoriæ Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solùm partes Italiæ illustrauit, sed & longè existentes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sanctiss. Leãdro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate, quid potius esset sequendum, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina vero mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis, quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neq; ad hoc, aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in Baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarũ trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed si nũc vsq; ab hæreticis in baptismo infans tertiò mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumq; quod faciebant, faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Ex huius itaq; sententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati, cuius tu meministi. Intereà tecum reputa Brenti, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus istis Gregorius, quem vos mirà exagitatis: præcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum plaustris in hominem hunc & sanctitate & doctrina conspicuum non inuehitur? Sed & illud considera, quòd iusta fuit illis causa visa, quãobrem ab Apostolica traditione discederent, ne quid habere eum hæreticis commune viderentur. Neq; satis fore iudicarunt, si prædicatione verbi Dei iuxta consilium tuum schisma damnaretur, sed hac insuper Traditionis mutatione, magis id animis hominum infigere libuit. efficaciùs enim res imprimitur, quando cum prædicatione signum etiam aliquod concurrit.

Prosequitur Brentius: Agitè, dum autem sit sanè certum, hanc esse Apostolicam traditionem non scriptam, num parem habebit vim ad pietatem cum ijs, quæ scripto sunt mandata? Baptismus ipse diligenter est nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptismo hominem non ter immergit, quantum ille qui hominem Baptismũ legitimè petentem, omninò baptizare recusat? At hoc necessariò sequetur, si traditiones nõ scriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quæ scripto sunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus sentiat. Quare hæc de trina immersione traditio, aut non est Apostolica; aut si est, pertinet tantùm ad pædagogiam, quæ sit liberrimæ obseruationis, & quauis opportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè respondisse. Non fuit ea mens Basilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptismo, quod est vnum omnium maximè necessarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm absq; cæremonia hac saluum hominem fieri posse constat, absq; Baptismo verò nulla sit spes salutis. Cæterum quod scriptum est, tertio die Christum à mortuis resurrexisse, cum eo parem vim habet hæc traditio. Nam sicut à Leone Magno & à Ioanne Damasceno legimus annotatũ, sepulturã triduanã imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulchro. Quod itaq; dictũ est à Paulo. Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul resurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus scripsit, hoc expressit ista non scripta traditio, paremq; cum hac scriptura vim habet: cum Baptismo autem parem vim non habet. Nam & absq; hac cæremonia constat Baptismus, quam esse mutabilem non negamus, sed non pro cuiusuis tamen libidine mutabilem.

Absoluit tandem Brentius censuram suam in Basilium: nunc incipit in Epiphanium quoque censorem agere: ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oportet & traditione vti, nõ enim

Respõsio.

Greg. li. 1 epist. 41. in Registro.
Tho. par. 3. q. 66. art. 8. c. 5.
Luc. 10.

Matth. 28.
Apostoli mutarunt Decreta Christi.

Concil. Tol. cap. 6.

Greg. iniuriis sectariis.

Brent. iterum aduersus dictam traditionem.

Responsio.

Leo epi. 4. c. 3.
Damasc. li. 4 ca. 10.
Rom. 6.

Epiph. hære. 61.

enim omnia à diuina Scriptura accipi possunt. Subijcit Epiphanius, quæ reticet Brentius: A- 1. Cor. 11.
liqua in Scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit 1. Cor. 14.
sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesijs. Et, Si
continetis, nisi frustrà credidistis. Quàm pulchrè verò cum Basilio concinit Epiphanius?
Cuius tu sententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quamuis à teipso pro-
lata sit, in eam id partem accipimus, vt à priore tua sententia discessisse te credamus, qua sic
omnem doctrinam nobis ad veram & perpetuam salutem necessariam in sacra scriptura
contineri docuisti, nihil vt præterea requirendum esse putares. Quod si ita est, gratulamur,
tibi, quòd nonnihil de tua pertinacia remiseris, erroreq; tuo correcto, concedendum ali-
quid esse veritati putaueris. Nunc de traditione quam oppugnas, videamus. Excutit enim Brent. examinat E-
censor noster illa verba Epiphanij. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse, post de- piphanij verba.
cretam virginitatem ad nuptias conuerti. Et vt verisimile faciat hanc esse Apostolicam tra
ditionem, allegat similem doctrinam ex Paulo de viduis: Iuniores viduas, in quit Paulus, 1. Tim. 5.
reijce: cùm enim lasciuire cœperint aduersus Christum, nubere volunt, habentes con-
demnationem, quòd primam fidem reiecerint. Expendamus igitur, num hæc traditio sit
Apostolica. Affirmat quidem Epiphanius, eam esse Apostolicam, & iudico eum tam bo-
num, tam pium virum, vt hac asseueratione non voluerit Ecclesiam Domini scienter fal-
lere: sed cùm non fuerit admodum vicinus temporibus Apostolorum, cogito multa ad e-
um publica, sed incerta fama nomine Apostolorum relata esse, quæ fortassis alij de Aposto- Responsio.
lis, vt essent plausibiliora confixerunt. Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam e- Socr. lib. 6. c. 10.
tiamsi tu secus de illo sentires, nos tamen ex Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus didicimus, Zos. li. 7. c. 26.
eum insigni fuisse pietate præditum. Sed ei doctrinæ quoq; laudem non mediocrem, varia- Laus Epiphan.
rum linguarum peritiam, & multi iugam lectionem tribuunt Hieronymus & Augustinus.
Quin clamant hoc ipsi libri quos edidit, fuisse virum longè doctissimum. Quò minùs feren Hie. de viris illust.
dus es tu, quòd ab eo, quem bonum & pium virum esse fateris, quem eruditionis laude & lib. 2. cõt. Ruff.
quoque celebrem fuisse negare non potes, in eo dissentire non dubitas, in quo ipse cum Ec- Aug. de hæresibus.
clesia consentit vniuersa. Cæterùm quas tu coniecturas adfers, quamobrem traditionem
hanc Apostolicam non esse dicas? Non fuit admodum vicinus temporibus Apostolorum.
Quid autem, viciniorne tu? Certè mille ducentis annis te præcessit. Potuit hæc incerta fa-
ma cognouisse. Quid si cognouit ex certa lectione grauium & fide dignorum auctorum, in
qua diligenter eum versatum fuisse, testis est etiam aduersarius eius Ruffinus? Scribit, Ruff. in inuectiua
ais, Eusebius de Clemente, quòd significauerit quædam à Presbyteris, id est, à successori- contra Hiero.
bus Apostolorum voce sola sibi tradita esse. Quòd ergo Presbyteri, hoc est, vt Eusebius ipse Euse. li. 6. c. 13.
interpretatur, successores Apostolorum tradiderunt, fieri potest, vt pro ipsorum Apostolo- Responsio.
rum traditione vulgatum fuerit. Magis autem fieri potest, vt hoc falsum sit, quod opinaris
tu. Nam Presbyteros illos non est verisimile tam fuisse vanos, vt maximè ab illis aliquid e-
iusmodi profectum fuerit, vt alijs sub Apostolorum nomine traderent, quæ ab ipsis non ac-
cepissent. Incipit iam de traditione iudicare, num sit Apostolici Spiritus. Non est certum, An votum virgini-
inquit, quòd temporibus Apostolorum fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ, vt Epi- tatis fuerit in vsu
phanius loquitur, virginitatis, quale est vsitatum apud Monachos. Tibi certum non est tẽpore Apostolorũ.
Brenti, sed nobis certum est, qui legimus hæc apud Apostolorum æquales, apud eos qui
Christum vidisse, ex numero septuagintaduorum Discipulorum fuisse, & cum Apostolis
consuetudinem habuisse creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res gestas Apostolorum Abdi. lib. 7.
cõscripsit, quib. ipse præsens intererat, & ex magna parte testis fuit oculatus, de Matthæo Apost. hist.
scribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Æthiopiæ sacrum velamen acceperat de manu
eius, præposita iam virginum, inquit, ampliùs quàm ducentarum. Audi verò, quæ fuerit
Matthæi Apostoli & Euangelistæ hac ipsa de re, de qua sermo nobis nunc est, sententia. Do-
cuit is, aliqua opera sic mala esse, vt non per naturam mala sint, sed per intemperantiam no- Math. Euangelist.
stram. Nam si præsumat Sacramentorum mysteria sumere is, qui nondum est cœlesti aqua
perfusus, rem bonam conuertit in crimen, & inde reatum æternæ pœnæ incurrit, vnde à
reatu æternæ pœnæ potuerat liberari. Ita & nuptiarum bona cùm à Deo benedicantur con
iugia, à Deo sanctificentur, ac per Sacerdotum benedictiones à Deo specialiter consecren- Homicidium ali-
tur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offensam. Ac paucis inter- quando laudabile.
iectis: Videte filioli & fratres, inquantum sermo noster proruperit, vt etiam homicidium
bonum posse fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui si non esset ipse solus occisus nocens,
multos potuisset occidere innocentes. Sicut est occisus Golias, & sicut est occisus Sisara, sic-
ut occisus est Aman, sicut est truncatus Holofernes, & sicut denique sunt occisi cum laude,
qui vestris sedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, bo-
ni operis honestate ornantur, si sanctè, & iustè, & integrè, & irreprehensibiliter copulen-
tur. Nam si hodie desponsatam Regis, seruus Regis vsurpare audeat, non solùm offensam,
sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuẽs tradatur flammarum
incendijs: Non ideò quidem, quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sui Regis accepisset.
Ita etiam tu, ô fili charissime, Rex Hirtace, sciens Iphigeniam filiam Regis decessoris tui
sponsam Regis cœlestis effectam esse, & sacro velamine consecratam, quomodo quæso pote- Meretrici ex Mona-
ris sponsam potentioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Audis hic Brenti, vir- chos maritus facti
ginem Christo dicatam, audis de manu Matthæi sacrum velamen accepisse, audis præposi- hac ætate.
tam virginum plùs quàm ducentarum fuisse, audis quantum crimen incurrat, qui sponsam Deut. 19.
cœlestis Regis effectam, sacroq; velamine consecratam, tollere, matrimonioq; suo copulare Matt. 18.
fuerit ausus? qđ ab idolo vestro Islebiensi, quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quòd à
Bucero ter marito, quod ab alijs vestris non paucis factitatum esse non ignoras. Audis, qua
lem contra vos non quiuis homo, sed Apostolus & Euangelista Christi sententiam tulerit?
quæ

quæ si quis esset apud vos residuus Dei timor, maritò vos commouere deberet. Quoniam verò scriptum est, quòd in ore duorum aut trium testium stet omne verbum, adhibebimus & alium testem huius æqualem, Martialis hic est Lemonicensis Episcopus, vnus & ipse è 72.

Martial cap. 8.

Christi discipulis, qui scribens ad Tolosanos: Virgo, inquit, Valeria sponsa Regis terrestris, sed melius sponsa Regis cœlestis, quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hic, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit, quodq; fecerit hoc prædicatione S. Martialis: qui nunquam id ausus fuisset prædicare, nisi traditum ab Apostolis accepisset. Sufficiúntne tibi duo testes hi? Lex quidem plures non requirit, sed si tu cõtentus ijs non es, tertium producemus, & ipsum Apostolorum æqualem Philonem Hebræum. Meminit & is grandæuarum virginum, non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædã sunt Sacrificulæ, sed spontè continentium amore sapientiæ. Vis & quartum? Fuit Ignatius à Petro tertius Episcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines, vt agnoscant, cui se consecrauerint. Quin & in Actis Apostolorum fit mentio quatuor virginum Philippi filiarum, quarũ duas in virginitate consenuisse narrat apud Eusebium Polycrates, Ephe. Episcopus, & ipse temporibus Apostolorum vicinus. Vides iam, quòd etiam Apostolorum temporibus non defuerint virgines, quæ Deo virginitatem suam deuouerent. Sed neque viduæ idem institutum vitæ professæ, quas suo tempore Nonnas fuisse vocatas ad Eusto. scribit Hierony. de quibus esse videtur locus hic Pauli, quem tu mirabiliter torques. Sed præstat verba tua ponere.

Philo de vita contemplatiua.
Ignat. epist. 12.
Act. 21.
Euse lib 3. cap. 31.
Viduæ professæ solum cælibatum.

Brentius de loco Pauli.
1. Tim. 5.

Nam quod Paulus, inquis, de viduis scribit, non loquitur de Nonnabus, sed de mulieribus, quæ orbatæ viris, tradebant sese in ministerium pauperum Ecclesiæ: idq; ea tantùm fide & promissione, qua solent ancillæ sese in ministeria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reijcere primam fidem, intelligit monasticum genus vouendi, cùm nondum tale votũ fuerit: sed intelligit fidem in Christum, quam in Baptismo dederant: eæ enim lasciuæ viduæ de quibus Paulus scribit, postquàm saginatæ essent facultatibus Ecclesiæ, & metuerent, ne si nuberent, inferiori loco, quàm anteà inter Christianos haberentur: maluerunt à Christianismo prorsus ad Ethnicismum deficere, quàm inter Christianos contemptiores esse. Hoc significat Paulus, cùm dicit eas lasciuisse aduersus Christum, & conuersas esse ad Satanam. Cum igitur non sit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apostolorum vsitatum, quale nunc est monasticum, non potest etiam certum esse, quòd hæc traditio, de sacra virginitate sit verè Apostolica. Est ne hoc interpretari scripturas Brenti? Quid autem est obtorto collo (quod aiunt) in quam velis tu sententiam eas pertrahere, si hoc non est? Ne per somnium quidem cogitare Paulo venit in mentem vnquam ea, quæ proferuntur abs te, sed neque contextus orationis patitur, ut is vt sensus verborum sit, quem elicere tu conaris. Tum autem, est ne quisquam veterum Orthodoxorum, qui Pauli verba hæc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuisse quenquam, non modò priscorum, verùm ne recentiorum quidem Theologorum præter vnos quadraginta his annis natos, qui sic ea putaret intelligenda.

Responsio.

Quo consilio Sectarij scripturas solas vrgeant.

Rursus consultò facitis Brenti, quòd tantoperè traditiones oppugnatis, quòd veterum simul & recentium scriptorum, qui vos præcesserunt, omnium auctoritatem eleuatis, quòd nihil præter scripturas esse recipiendum asseueratis, verùm ita, penes vos vt solos eas interpretandi sit auctoritas. Interest vestra plurimum, vt hoc quàm plurimis persuadere possitis. Nam sola hæc est, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam si quid habebit momenti priscorum auctoritas, si quid valebit sensus horum Pauli verborum per illos nobis traditus, si quid receptus tot seculis Ecclesiæ, totius vsus, denique si verum erit, quod dicitur, Optima scripturarum interpres est consuetudo, iam quidem causa nobis est perorata: cùm quod vel verbo respondere nobis queatis, omnium seculorum Orthodoxis nobiscum facientibus, & ab hac interpretatione vestra dissentientibus, habere nihil possitis. Sin autem illud valebit, quod vos vultis, nihil vt recipiatur præter scripturas, & penes vos solos certa fuerit auctoritas eas interpretandi, vt quemcunque sensum earum attuleritis, ab eo nobis discrepare fas non sit, vestra nimirùm est victoria. Quid autem Brenti? si ne ij quidem, qui vestræ farinæ sunt, in horum Pauli verborum interpretatione vobiscum consentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixisse, concedit Caluinus vester. Sic enim loquitur: Ego verò illas minimè nego, viduas, quæ sese, suasq; Ecclesiæ operas addixerant, perpetui cœlibatus legem simul suscepisse, non quia in eo religionem aliquam statuerent, vt posteà fieri cœptum est, sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionem illam sustinere non possent. Quòd si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non est igitur mirum, quod talibus desiderijs lasciuire in CHRISTVM eas dicit. Posteà verò amplificandi causa subiungit. Adeò ipsas, quod Ecclesiæ pollicitæ sunt, non præstare, vt primam quoque fidem in Baptismo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quisque suæ respondeat. Nisi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amisso pudore, omnem deinde honestatis curam abijcerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerent, licentiosa, dissolutaq; vita, nihil minus, quàm Christianas mulieres præ se ferrent: qui sensus mihi perplacet. Respondemus ergo, quæ tunc ad publicum ministerium recipiebantur viduæ, eas sibi perpetui cœlibatus conditionem imposuisse: si posteà nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, vt profecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Ita non solùm peccasse fidem Ecclesiæ datam fallendo, sed à cõmuni piarum mulierum lege desciuisse. Vides quemadmodum vi veritatis compulsus Caluinus, quamuis & ipse similiter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamen expositione à vobis apertè dissentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem

Cal cap. 4. institutionis religionis sua sect. 19.

suf

suscepisse: dicit, si dete fideed noues nuptias respactarent, nihil hoc fuisse aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit postremò, si posteà nuberei, eccedisse quod scribit Paulus, vt proiecto pudore insolētiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Quid autem postremum hoc, an non esse verissimum Sacerdotum vestrorū periculo, qui nuptias incœstas contrexerunt, didicimus? Quid enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honestatis curam magna ex parte abiacetunt? en ad omnem lasciuiam & petulantiam se non prostituerūt? quidula vt potius, quàm Christianas mulieres præ se ferre videantur. Verùm de hoc satis. Quòd autem primem fidem interpretaris, fidem in Christum quam in Baptismo dederant, quàm coactum, id est? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptismi ne verbo quidem huc locu meminit. Primam fidem irritam fecerunt exponit August., id est, volūtate ad nuptias à proposito cōtinētiæ deflexerūt. Irritā quippè fecerūt fidem, qua priùs vouerant, quod implere perseuerentia noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt? Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & nō reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio freter dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ed regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et iterū alio loco: Apostolus de quibusdam, quæ continentiam voueni, & postea, nubere volunt, quod eisdem, antequàm vouissent vtique licebat, habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Augustinus conuersas retrò post Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo caciderunt & interierūt.

Aug. ad Iulianam de viduitate cap. 8.
Idem in Psal. 75.
Idem ad Pollētium de adulterinis coniugijs, lib. 1. ca. 14.
Idem de viduitate, cap. 8.

Quorsum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui sicut cū Augustino ferè consentiunt, sic à vobis dissentiūt omnes. Verùm nos in eorum verbis describendis longiores esse nolumus, cùm præsertim vnus propè sit Augustinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini. Vnicam expositionem ducentorum quatuor Patrū, qui fuerunt in Concilio Carthaginensi ante 1005. annos congregati, proposuisse contenti erimus. Si quæ inquiunt, viduæ quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & matura ætata à viro relictæ se deuouerunt Domino, & laicali veste abiecta sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint, postea verò ad nuptias seculeres transierunt, secundum Apostolum damnetionem habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerūt, irritam facera ausæ sunt. Tales ergo personæ sine christianorum communione maneāe, quæ etiem nec in conuiuio cum christianis communicent. Nam si adulteræ coniuges reatu suo sunt viris suis obnoxiæ, quantomagis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem quam Deo sponiè, non coactè obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad secundes nuptias transitum fecerint? quæ etsi violentia irruante ab aliquo præreptæ fuerint, ac postea delectetione carnis, ec libidinis permanere in coniugio raptori vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensæ tenabuntur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus. Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes dānationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Pergit Brentius: Apostolorum officium fuit, non imponere nouam legem Ecclesiæ, sed potiùs liberare eā à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deū, vt imponatur iugū super ceruicem discipulorum? Et Paulus In libertate qua Christus nos liberauit, state. Nullam nouam legem Apostolos imposuisse, libenter tibi concedimus. Verùm quisque sibi legem hanc imposuit. Certum est, quòd neminem Apostoli coëgerunt, vt perpetui cœlibatus legem susciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciet, compellatur quisquam. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quæ vouit præstanda, rectè quisque cogitur. Non fuit, inquit Brentius. Apostolici offieij, vt eximerent Ecclesiam ab obediētia legis naturalis: hanc enim obediantiam diligentar vrserunt. Sed hoc magna cura, quantùm in ipsis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per se liberis, & in libertatem par Euangelium restitutis, nouæ fierent leges. & noui conscientiarū laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus: Et mox: Si mortui estis cum Christu, &c. Virginitatem autem seruare, & cœlibem vitam ducere, res est per se libera: Quare tantū abest, vt Apostoli docuerint, virginitatem ad cultum & gloriā Dei vouendam. & sibi ipsi necessitetem seruandæ virginitatis lege voti imponendam, vt potiùs vniuersam Ecclesiam ab hoc instituto doctrina sua deterruerint, & libertatem conseruandem censuerint. Quicquid blateres tu Branti, maior est apud nos auctoritas Epiphanij, cui præsertim totius Ecclesiæ consensus accessit hac in re, quàm vt nugis istis tuis aures nostras præbeamus. Nō dubitat Origines mulieri cuidam suadere, quo superstita etiam marito suo dicet: Hoc voueo atque promitto: si quid humanitùs acciderit marito meo, quod nō opto, nihil aliud faciam quàm vt incōteminata, viduaque persanerem. Ausus autem fuisset Origenes hoc facere, si non modò non suasissent tale quid Apostoli, verumetiam vniuersam Ecclesiam, quod admodum imprudanter abs te fingitur, ab hoc instituto doctrine sua deterruissent? Quod ille certè tanto meliùs quàm tu scire poterat, quantò fuit Apostolorum temporibus propinquior.

Brentius adfert Scripturas.
Act. 15.
Gala. 4.
Responsio.
Psal. 75.
Coloss. 2.
Gala. 4.
Hom. 17. in Lucam

Pergit Brentius: Quòd si quæ virgo temerè contra ipsorum doctrinem conieeisset se voto suo in hos laqueos conscientiæ, putásne detinuissent eam in ijs nolentem, inuitam, & aondicione sua ad coniugium magis, quàm ad cœlibatum idoneem? Certè quentum intelligi potest è dicto CHRISTI, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs est nubere quàm vri. Et, Vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic alius autē sic. non solùm non detinuissent virginem in illis laqueis, verumetiam horteti eam essent ad suscipiendum coniugium. Cedo Brenti, quam vnquam virginem horteti sunt ad suscipiendum

Argumentatio Brentij.
Matt. 19.
1. Cor. 7.

dum coniugium Apostoli? cùm suis etiam proprijs vxoribus eos persuasisse constet, vt ab o-
Responsio. mni viri copula abstinerent, nec alij rei quàm orationi vacarent. Quas etiamsi quidam cir-
Non est suadendum coniugium ijs qui probatam professi sunt. cunducebant, loco tamen sororum eas habebant. Quod nemini mortalium temerè vouen-
di fuerint auctores, certum est: sed quæ semel spontè virginitatem suam Deo deuouissent,
eas vt hortarentur, quò resilirent ab instituto suo, nullis neque precibus, neque comminationi-
bus, aut supplicijs adduci potuissent vnquam. Quæ autem causa fuit Matthæo Apostolo, quamobrem
capitis de eo supplicium sumeretur, nisi quòd Iphigeniam, quæ semel continentiam suam
Epiph. contra Antidicomaritanitas hæres. 78. Christo deuouerat, cum Hirtaco Rege nuptias contrahere non permittebat? Paulus autem A-
postolus, quemadmodum apud Epiphanium & Augustinum legimus, plus etiam aliquid
fecit. Nam cùm oppignorata iam thalamo fuisset virgo Thecla, nuptijs eam exoluit, ac ser-
Aug. li. 30. cōt. Faus. mone suo in perpetuæ virginitatis amorem incendit. Nihil igitur est, quòd quisquam piua
dubitet atiam si cui virgini cum carne sua grauior esset conflictatio, quin eam ad pugnandū
fortiter oratione sua inflammassent, simul ad eum qui dat omnibus affluenter, confugere
docuissent, vt ipse daret quod iuberet, iuberet deinde quod vellat. Nam quòd in hanc sen-
tentiam pleraque scripta sunt ab Athanasio, Hieronymo, Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, Au-
gustino, & alijs plerisque sanctis Episcopis & Doctoribus, Apostolorum illi proculdubiò ve-
stigijs insistebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem siue continentiam
Aug. epi. 45. hortabantur. Libet autem hic adscribere, quæ in epistola quadam scripta sunt ab Augusti-
no: Priusquam esses, inquit, voti reus, liberum fuit, quò esses inferior, quamuis non sit gratu-
landa libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur
apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deter-
reo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses.
Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tanto (quod absit) miserior, si fidem Deo fre-
geris, quantò beatior, si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic nō
licere, quod cū tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipse
adiuuabit qui vota tua explet. Felix necessitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chrysosto-
Chry. epist. 6. mus ad Theodorum lapsum: Sic & Ambrosius ad virginem lapsam: Sic omnes prisci Patres
Ambr. cap. vlt. quoduis aliud potius remedij genus adhibuissent, quàm vt violandi voti cōtinentiā professis au-
res fuissent; Ambrosius verò accusatum se fuisse scribit, sibique tanquam crimen obiectum,
quòd suaderet castitatem, & persuaderet plurimis. Quid autem is ad hæc? Vtinam autem
conuinceret, vtinam tanti criminis probaretur affectus. Non vererer inuidiam si efficaciā
recognoscerem. Atque vtinam me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cæderetis.
Sed vereor, ne præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis commendent laudi-
bus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & consecratas integritati puellas nubere, prohibes. V-
tinam potuissem reuocare nupturas. Vtinam possem flammeum nuptiale pio integritatis
velamine mutare. An indignum, videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non
abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? Cæterū
quæ tu adfers à Christo & ab Apostolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborum vera
sententia producta, vestra verò validis est argumentis refutata. Scripsimus & nos in Con-
fessione nostra Christiana pietaque, quò nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare ni-
hil est necesse.

An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm est arbitrij, non diuini
Brent. patrocinatur incestis nuptijs. præcepti? coniugium autem seruare, præcepti est diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præci-
pio non ego, sed Dominus: Vxor à viro non separetur, & maritus vxorem non dimittat.
1. Cor. 7. Cùm igitur Apostoli audierint à Christo de Pharisæis: Cur vos transgredimini præceptum
Matt. 15. Dei propter traditionem vestram? certè nunquam in animum induxissent, vt propter hu-
Responsio. manum votum prohibuissent coniugium diuinitus ordinatum, aut dissoluissent iam contra-
1. Cor 7. ctum. Vouere virginitatem humani tantum arbitrij, non autem esse diuini præcepti, docet
nos etiam Paulus, dicens: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem
do. Quare non inuiti verum id esse, concedimus, quod abs te scriptum est, virginitatem ser-
uare, & cœlibem vitam ducere, rem esse per se liberam. Verùm & illud non minus verum
Aug. de adulterinis coniugijs ad Pollent. lib. 1. cap. 14. est, quod scribit Augustinus: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera charitate: &
ea sunt in nostris officijs gratiora, quę cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen cau-
sa dilectionis impendimus. Quod cùm productis plerisque scripturæ locis cōfirmasset, in hęc
tandem verba concludit: Quæ licita sunt, id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut
expedit, potius tractanda sunt, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt, quæ
amplius erogantur saucio, qui curandus Samaritani illius miseratione ad stabulum perdu-
ctus est: & ideò dicuntur non à Domino præcipi, quamuis à domino moueantur offerri,
vt tantò intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. Vides quàm lon-
gè dissentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt absque expresso mandato,
Deo abominabiles esse, contenditis? Hic verò tantò censet esse gratiores, quantò magis fue-
rint voluntarij. Neque verò solus ita sentit Augustinus. In eadem sententia fuit Hieronymus
quoque: Plus amat, inquit, virgines Christus, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat im-
peratum, maiorisque gratiæ est offerre, quod non debeas, quam reddere, quod exigaris. Et
alio loco: Virginitas propterea maiore premio coronatur, quia præceptum Domini non
Hier. lib. 1. aduersus Iouinianum. habet, & vltrà imperata se tendit. Quo maior est illius impudentia, qui dixit, veteres om-
nes vna voce clamare, nullam penitus voculam à CHristo emissam, cui non sit necessariò
obtemperandum. Et hæc ipsa nominatim, quæ nos CHristum consuluisse dicimus, iussa
esse, nulla dubitatione vbique docere. Cùm tamen longè diuersum doceant Augustinus,
Hieronymus, & in plerisque locis Chrysostomus. Cæterùm Brenti, non solùm virginitatē si-
ue

te continentiam vouere, verumetiam coniugium inire, humani tantùm est arbitrij. Sed sicut seruare coniugium, sic & virginitatem seruare quam semel vouisti, diuini est præcepti. Nam quare præcepit Dominus coniugatis, vxorem à viro non discedere, & vt vir vxorem non dimittat, nisi propter votum, quod intercessit, cùm inuicem sibi desponsi sunt? Atqui simile votum intercessit, etiam cùm te virginem Deo castam despondisti. Quamobrem si non est fas à sponso mortali posteàquam contracta sunt sponsalia, discedere, multò minus à sponso discedere fas est immortali. Nam & illi, qui Christo virginitatem vouent, sicut verè scriptum est ab Augustino, quamuis ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, tamen sine nuptijs non sunt. Pertinent enim & ipsi ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptijs sponsus est CHristus. Non minus igitur nefas est illis cœlestibus nuptijs irretitis à sponso suo CHristo discedere, quàm ijs à suis, qui mortalibus sponsis iuncti sunt. Verùm tu sophistica quadam captione Lectori fumos offundere conaris. Nam cùm virginitatem cum coniugio confaras, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hic seruare coniugium. At vtrobiq; eodem vti termino oportuit, sic enim veram inferre conclusionem licuisset. Nam sicut vouere virginitatem humani tantùm est arbitrij, sic & vouere, siue mauis, inire coniugium. Et sicut seruare coniugium, diuini est præcepti, sic & seruare virginitatem, quam voueritis, diuini est præcepti. Multis enim scripturæ testimonijs doceri potest, quod vouerit aliquis, id esse seruandum. Nam & in lege scriptum est: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Dauid quoq; cecinit: Vouete & reddite. Similiter & filius eius. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim illi infidelis & stulta promissio, sed quodcunq; voueris, redde: multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Vides, quòd æquè diuini præcepti est, Christo sponso virginalem, atq; mortali sponso coniugalem castitatem reddere. Nihil itaq; causæ fuit, cur illud à Christo dictum in nos detorqueres: Cur vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Nam de nulla hic traditione agitur, sed de præcepto Dei. Vtrobiq; præceptum Dei est, & in seruando voto virginalis, & in seruando voto castitatis coniugalis.

Hom. 8. de pœnitentia, Ser. de charitate, & Hom. 19. in epist. ad Hebræ.
Aug. tract. 9. in Ioannem.
Diuini præcepti est seruare quod voueris.
Deut. 23.
Psal. 73.
Eccles. 3.

Conatur iam tandem Brentius docere, quod etiam ijs, qui sunt obstricti voto continentiæ, matrimoniū inire liceat, idq; ipsius Epiphanij testimonio. Est aūt & nostris in oculis magnus Epiphanius, sed sicubi licere sibi putat, vt à se dissideat ipse, dabis nobis hanc veniam, si potius ab illo sibi non satis cōstante, quàm ab Ecclesia dissentire voluerimus vniuersa. cùm præsertim à Vincentio Lyrinensi docti simus, cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesiæ sententiam deserere nos debere. Quod est aūt hoc remedij genus, peccato peccato mederi velle? Certè Paulus, perquàm ferebat molestè sibi tribui, quòd esse mala facienda doceret, vt euenirent bona. Quod certò docere quodāmodo videtur hic Epiphanius. Libet aūt eius hac de re verba, sicut abs te citantur, adscribere.

Examinatur alius Epiphanij locus.
Rom 3.

Epiphanius, inquis, in hoc ipso capite, quo cōmemorat hanc traditionem, sic addit. Melius est vnum peccatum habere, quàm plura: melius est lapsum à cursu palam sibi vxorem sumere secundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate, quę à diabolo ipsi infertur. Hic iterum, inquis, manifestè affirmat Epiphanius, quòd peccet qui post decretam virginitatem ad nuptias aspirat, non tñ sentit, tantum esse robur decreti aut voti, vt si quis cōiugium ineat, dissoluendū sit: sed apertè dixit: Melius esse vxorem ducere, & in Ecclesia pœnitentiam agere quàm peccatum peccato cumulare: hoc est scortationi operam dare, & ex Ecclesia excidere. Agnoscimus Epiphanij verba, sed cùm ipse pugnare secū videatur, Ioañis illius sententiam sequi maluimus, qui non sine causa Chrysostomus est appellatus, cuius & nomen in orbe toto celebrius, & maior est apud oēs auctoritas. Fecerat hoc monachus quidam Theodorus, qđ tu suadere vis Epiphanium. Audi, qđ illi scribat Chrysostomus: Bonū quidem nuptias, & ipse confiteor. Honorabiles, inquit, nuptię, & cubile immaculatū: fornicatores aūt & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non cōuenit priuilegia nuptiarū. Angelorum. n. semel societate iūctū illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est. Quamuis frequēter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo quantò maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dñs præcepit. Nec me ignorare cōfiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquam, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum, si nuptiæ tales quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? Maius longè audies: Homicida iustorū laude donatur, & misericors plus quàm homicida ponitur, quoniam hoc vetante fit Dño, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virū vno gladio percussisset. Saulem aūt Samuel sanctus Dei in luctibus, lachrymis precibusq; pernoctans damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare nō potuit, quòd hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste, si nuptię peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur: Atq; vt illud repetam, quod in principio posui Epistolę, si militię vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret? Nunc autem nihil in te penitus tui iuris est, quippè qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir, multò magis ij, qui Christo potius quàm sibi viuunt, conditionem sui corporis habere non possunt.

Brentij sententia.
Responsio.
Chrysost. epist. 16.
Hebr. 13.
Num. 25.
1. Reg. 15. & 19.

An autem eadem verba non quadrabunt in apostatas vestros, quos vos deorum loco habere videmini? Nisi quòd sceleratiores ij, qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodo-

In Monachos ducentes monachas.

rus, qui quamuis monachus, nulla tamen cõtinentiæ voto duxit obstricta, in quam tamen admonitus postea reliquit. Geminatum itaq; scelus vestri designarunt. Sed audiamus, quid
Basilius magnus. hac ipsa de re scribat Magnus etiam Basilius, qui sicut Chrysostomo doctrina non inferior, sic & ipse multò celebrior est, quàm sit Epiphanius. Extat eius de virginitate oratio, in ea sic loquitur de ijs, quibus hoc loco tibi patrocinari visum est. Cùm, inquit, virginitatem Dño professæ sint, carnali posteà voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit, preuaricationisq; malum: Deinde, quia causa non esset libera. Neq; enim mortuus est vir eius, vt cui vult, nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum post pauca: Si connubium istud & processu & testibus, cunctis deniq; iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video, qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio, mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia. Quo item furore homo ille cubile Domini conscendere ac violare non metuat. Quæso quo cruciatu digna censeretur mulier, quę nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè, nequiterq; Domini thoris inueheret? quo item seruus ille damnandus examine, qui Dominæ suæ, Dominiq; cubili se concitatus libidine, adeò petulanter immiscuit? Accedit nunc propius ad rem, qua de agitur: Sed enim vafrę istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contrà seipsas per carnis flagitia admittere non timuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, minoresq; suscipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quam anteà professæ fuerant, abnegant. Quippè virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumq; dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam. Homines miserè & infeliciter eligunt, sed quibus ad excusationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dexteras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant. CHristus præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acrius ac sæuerius suo illo iudicio vindicabit. Neq; prolapsæ ad voluptatem quicquam ad excusationem proderit vmbra, solatiumque connubij. Nec sanè
1. Timoth. incõgruè ijs, quæ sunt eiusmodi, illud Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatę à CHristo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, sed adulterium malè consumantes. Nullus itaq; seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ, temeritatisq; prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa exanima ex auri, argentiq; materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atq; incœstare præsumat. Et si sponte sua sa virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaq; simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionemq; ac societatem regni perniciosæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur: noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si vi-
Luc. 17. uente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, illa pœnas fœderis luat: tu teipsum mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in Dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: væ autem illi, per quem tradetur: vtile illi esset, si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi, per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidi-
Mat. 19. nem. Vtilius fuerat (audeo dicere homini illi) non esse natum, quàm socium tanti in Dominum flagitij damnari. Non audis quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbat: cur ei spacium non das, vt & de ijs agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam, emendationemq; miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virũ remeare, meliorem factam mulierem, aut certè cùm neq; vidua, neq; vxor sit, pro remissione culpæ, quæ peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu curance quam peccatum suum pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? nempè viuente viro, alienam adulteras coniugem, facilemque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimissam à viro mortali ducit, adulter atq; impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multò profectò funestius adulter atq; impius erit. Itaq; etsi illa pessima se mutatione deijciat, ad carnis vitia vltrò deuoluta: tu tamen eam noli tangere. viuit enim vir eius, neq; illam dimittere vult. Permitte, vt se inspiciat, vnde sit lapsa, vbinam iaceat. Digerat vitium, diluat amorem carnis, consideret diligentius indulto spacio, cuiusmodi crimen admiserit, quantumq; molita sit sceleris. Redibit prorsus ad spõsum suum. Quid infelicis anticipias lapsum? quid considerandi peccati tempus intercipis? quid consilij spacium tollis? Cur non dimissam à Domino ducens, non virum te, sed adulterum impiè Domini cubile violando manifestat? Hactenus Basilius.

Quid autem acrios, quid vehementius, quid aptius ad rem qua de agitur, quid magis appositum ad incœsta vestra sacrilegia, quibus honestum coniugij nomen prætenditis, condemnanda dici potuit, quàm est dictum ab hoc sancto viro? Num autē is disdiapason, quod aiunt, ab Epiphanij sententia non discrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationem vocat, & maius id esse scelus, exaggeratiq; crimen ea re, quin & Christum acrius id & sæuesius in illo suo iudicio vindicaturum scribit. Deinde verò, si dimissa sit etiā à viro suo Christo, hoc est, si fit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, sed spacium illi pœnitentiæ concedi vult. Vides qualem de coniugijs vestris tulerit sententiam vir hic, nō doctrina magis admirabilis & sapientia, quàm vitæ sanctimonia conspicuus, cuius cùm summa semper in Ecclesia Dei fuerit auctoritas, meritò maius hæc illius, quàm cuiusquam alterius diuersa sententia pondus auctoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm sicut vitæ quondā, sic & huius sententię socium habuerit Ioannem Chrysostomum, duos hos celebres Gręcos contra Græcum & ipsum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horum duorū sententiam tantò nos amplecti libentius profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius est Ecclesiæ sententia, cōsentire videntur. Quamobrem nemini dubium esse debet, siue quis virginalem aut vidualem, siue continentiā vouerit coniugalem, eum vtrumq; præstare teneri, neq; licere post emissum votum cōtinentiæ matrimonium cuiquam contrahere. Cæterùm illud esse dabet cuiq; persuasissimum, quòd cùm alia, tum monastica simul instituta, non in aliom vsum inuenta sunt, quàm sicut scribit Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis. Hæc est enim, quemadmodum ab Augustino quoq; scriptum est, quæ præcipuè custoditur in monasterijs. Charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos verò) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam, cōspiraturq; charitatem. Hanc violare tanquam Deum, nefas ducitur: huic si quis resistit, eijcitur atq; vitatur: hanc si quis offendit, vno die durare non sinitur: hanc ita commendatam sciunt omnes à Christo & ab Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc adsit, plena sint omnia. Cùm itaq; sicut Scripturę, sic & traditionū, cùm aliarum, tum earum, quibus vtūtur hi, qui monasticam profitentur, non sit alius scopus quàm charitas, nec aliud spectatum sit, cùm instituta monastica fuerunt inuenta, quàm lucrum & custodia charitatis, ab eorum sententia nō discrepamus, qui sicubi charitas hoc postulat Christiana (verbi gratia, salus alicuius regni, quod aliqui necesse foret interire, aut aliud aliquid eiusdem generis) rectè posse putant aliquem lege cœlibatus solui, modò ne sit ipse in sua causa Iudex, sed eius ea de re iudicium requirat, cui sicut à Bernardo scriptum est, posse videre datum, & posse prouidere, creditum est. Vt autem pro sua quis libidine resiliat ab eiusmodi voto, seq; propria sua auctoritate lege soluat, quam ipse sibi tulit (quod à vestris apostatis, quos vos Apostolos agnoscitis, factum est) scelus id esse prorsus inexpiabile iudicamus.

Post emissum continentiæ votū nulli licet contrahere matrimonium.
Ber. de præcepto & dispensatione.
Augu. de moribus Ecclesiast. cap. 33.
In casu solui potest lex cœlibatus.

Profert canonem Ancyrani concilij Brentius, qui sic habet: Professi virginitatē qui sunt, si hanc mittentes irritam faciunt, inter Digamos censeantur. Digamia autem, in qua qualē illis temporibus intelligebant, videlicet, cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte commendabilis, non tamen damnabatur. Quare cum hoc Concilium censet eos qui professam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etsi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare, & vel ipsorum coniugia dissoluere, vel ipsos ex Ecclesia proscribere. Quid sibi vult Brenti, quod ais, digamia qualem illis temporibus intelligebant, videlicet, cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram? An aliam nunc intelligitis digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Episcopatum prouehi non vult Paulus. Quod si vos vultis aliam intelligi digamiā, quàm intelligebatur tum, & nunc intelligitur à Catholicis, quid aliud quàm duas vxores habere simul ijs, q Laici sunt, permittitis. Nam soli illi excludentur ab honoribus Ecclesiasticis, qui duas simul habent vxores: quandoquidē qui mortua vna, duxit aliam & tertiam, apud vos digamus non est, nec excluditur à Sacerdotio. Scimus etiā libros à vobis editos quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cęterùm, contra Canonem, quem tu profers Ancyrani Cōcilij, nos vicissim obijciemus canonem concilij Chalcedonensis: Virginem, quæ se Deo cōsecrauit, similiter & Monachum, non licere nuptialia vota contrahere: Quòd si hoc inuenti fuerint perpetrantes, excommunicentur. Et quoniam verum est illud Augustini, concilia, quæ per singulas regiones, vel prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere, cedat necesse est Chalcedonensi concilio Ancyranum.

Conci. Anc, r.c. 18.
Quæ sit digamia prohibita.
1. Timot. 3.
Sectarij polygamiam defenderunt.
Canon. 16. concil. Chalcedon.
Aug. de baptismo paruulorum, contra Donatist. lib. 2. c. 3.

Obijcit posteà Brentius auctoritatem Cypriani, cuius hæc verba profert: Si se cum fide Christo dedicauerunt, pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent, ita fortes & stabiles pręmiū virginitatis expectent. Si aūt perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant, quàm vt in ignem delicijs suis cadant. Huic vni Episcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos, qui fuerunt in Concilio Carthaginensi quarto cōgregati ante aňos mille ducentos, quorum hoc est Decretum: Sicut bonum est castitatis pręmium, ita & maiori obseruantia custodiendum est, vt si quæ viduæ, quantumuis adhuc in minoribus aňis positæ, & matura ætate à viro relictæ se deuouerunt Dňo, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesię religioso habitu apparuerint, posteà verò ad nuptias seculares trāsierint, secundum Apostolum damnationem habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Dňo vouerunt, irritam facere ausę sunt. Tales ergo personę sine Christianorum cōmunione maneant, quę etiā nec in conuiuio cum Christianis cōmunicent. Nam si adulteræ coniuges reatu suo sunt viris suis obnoxiæ, quantò magis viduæ, quæ religiositatem mutauerunt, crimine adulterij notabuntur, si deuotionem, quam spontè Deo nō coactè obtulerunt, libidinosa voluntate corruperint, atq; ad secundas nuptias transitum fecerint. Sed nos adduci non possu-

Brentius ex Cyp. votum cœlibatus oppugnat.
Cypr. lib. 1. epist. 11.
Responsio.
Con. Car. Can. 104.

mus, vt credamus hoc sensisse Cyprianum, quod vos vultis. Nam cùm is CHristi sponsam esse dicat Deo dicatam virginem & si cum viro reperta fuerit, Christi vocet adulteram, nõ est varisimile, quòd ei adulterium permittendum esse censuerit. Quamobrem eãdem illius fuisse sententiam existimamus, quam apud Gelasium legimus, qui sic scribit: Si viduæ propria voluntatap rofassam pristini coniugij castitatem mutabili mente calcauerint, multum iarum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare, quia iuxta Apostolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut.n. si se forsitan cõtinere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubera vetabantur: sic habita secũ deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidẽ debent custodire. Ante quem etiam Innocentius in hæc varba scripsit: Quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si posteà vel nupserint publicè vel occultè corruptæ fuerint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is, cui se iunxerant, de hac vita decesserit. Hæ verò, quæ necdũ sacro velamine tectæ, tñ in proposito virginali semp se simulauerunt permanere, si forte nupserint, ijs agenda aliquando pęnitentia est: Aut igitur da nondum velatis loquitur Cyprianus, quæ tñ in proposito virginali se permanere simulauerunt. aut illius verba retrò trahi oportet ad id tempus, quo nondum velatæ fuerunt.

Gela. cap. 28. epist. pro.

Inno epist. 2. c. 12. Idem cap. 13.

Profert ad extremum Brentius auctoritatem Augustini. Quidam, inquit Augustinus, nubentes post votum, asserunt adulteros esse: Ego aũt dico vobis, quòd grauiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterum: Qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare, quid dicant. Ac mox: Fit aũt per hanc minus cõsideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito fœminarum non parum malũ, ve à maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores, &c. Tandẽ concludit ita Brentius: Ex hac Patrum sentẽtia, & ex alijs rationibus, quas suprà commemorauimus, apparet, quòd hæc traditio, quam ex Epiphanio proposuimus, aut non sit Apostolica, aut si est Apostolica, per peccatum non sit intelligendum tale peccatum, quod natura sua cõjciat hominem in æternam damnationem, & propter quod dissoluendum sit coniugium eorum, qui post decretam virginitatem contraxerunt: sed pro nota inconstantiæ, quæ etsi honesto homini non est omninò decora, tamen non est abiectione & damnatione digna. Et quæ etiam ipsa nonnunquam est honesta consilij mutatio, si iustæ & pię rationes ita ferant. Vellem adscripsisses locum, vbi scribit hæc Augustinus, quæ tu citas: nam hæc in libro illius te legisse non credo. Citat quidem hæc verba Gratianus ex libro de bono coniugali ad Iulianam: cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali scripsit Augustinus. In libro autem illius de bono coniugali hæc verba non reperiuntur, fortassis autem nec vsquã alibi. Quę tamen posterius adfers, qui dicunt talium nuptias, &c. ea leguntur apud Augustinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adscripsisti quæ statim sequuntur? Nõ possum, inquit, Augustinus, dicere, à proposito meliore lapsas si nupserint, fœminas, adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicare, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quantò grauius offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minus habuit vouendi necessitatem. Hæc tu prætermisisti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregiũ verò nuptijs vestris elogiũ tribuit Augustinus, quas cùm adulteria quidẽ esse non dicat, quòd tamen sint adulterijs peiores, dicere non dubitat. Nec diuersum ab eo sentit Ioannes Chrysostomus, qui & ipse tales nuptias affirmat esse peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quæ post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incœstę. Porrò ab Augustino sumus edocti quòd sicut fornicatione peius adulterium, sic adulterio peior est incœstus. Ambrosius, Basilius, Theophilactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, visum est, nón satis pro eo ac ipsius turpitudo meretur, facinus istud appellari, si vocassent id adulterium: itaq; peius quiddam adulterio, hoc est, incœstũ sacrilegium, eas nuptias appellandas putauerunt, quibus cõtaminauit se primus auctor sectę vestræ, & complures alij, qui eum posteà sunt sequuti. Sed Augustinus, ais, nihilominus has esse nuptias contendit, nec à maritis separari vxores, quasi adulteras permittit. Est ita, sed eas Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Theophylactus, quin & ipse Chrysostomus alio quodã loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptijs eiusmodi senserit Syricius, qui fuit æqualis Augustini: Monachorum, inquit, quosdam atq; monacharum abiecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciuiam, vt prius diluculo, velut sub monasteriorum pretextu illicita sa ac sacrilega contagione miscuerint: posteà verò in abruptum conscientię desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicè leges, & Ecclesiastica iura condemnant. Has ergo impudicas, detestabilesq; personas, à monasteriorum cœtu, Ecclesiarumq; cõuentibus eliminandas esse mandamus: quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantũ facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoqui, vt eis vel ad mortem saltem solius misericordię intuitu, per cõmunionis gratiam indulgentia subuenire possit. Adferũt aũt ex Gregorio Burchardus, & post eum Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus verba hæc: Viduæ à proposito viduitatis recedentes, super quibus nos cõsuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi cõuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium, atq; à liminibus Ecclesiæ arcendas esse censemus, vsquequò obediant Episcopis suis, & ad bonum quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij quos protulimus, dissentiunt ab Augustino? Num inter sanctos Doctores pugna est? Nulla

Aug. de bono viduitatis, cap. 10.

Quomodo Bren. Augustinũ citet de coniugio eorum qui vouerunt et libarũ.

Responsio.

Dist. 27. cap. Qui dicunt.

Aug. cap. 10. Ibidem cap. 11.

Post votum cœlibatus contrahere peius est adulterio.

Chrys. epist. 6 ad Theodorum lapsum.

Hier. lib. 12. aduersus Iouinianum.

Aug. de bono coniugio, cap. 8.

Amb. ad virginem lapsam, cap. 5.

Basil. de virgi.

1. ad Corinth.

Amb. vbi suprà.

Basil. vbi suprà.

Theod. vbi suprà.

Theod. in cap. 7.

Syr. epist. 1. cap. 6.

Bur. lib. 8. cap. 45.

Lom. li. 4. senten. distinct. 16.

Grata. 27. quæst. 1. Viduas.

pror-

prorsus, modò rectè rem accipias. Dissoluunt. n. nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex esse votum docent, quòd aliud sit priuatum, aliud solenne: Priuatum est in abscondito factum. Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factum. Priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: solenne verò violare, peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimoniũ contrahere non debent, quia contrahendo mortaliter peccant, si tamen contraxerint, non separentur, quia probari non potest, quod occultè factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queant, & si inierint, separentur. Videntur autem ij Doctores Innocentium sequuti, cum quo propemodum idem sentire videtur Epiphanius. Is. n. adferens locum illum Pauli de viduis, ita loquitur: Quæ promiserunt & reprobauerunt, iudicium habent, quæ verò non promiserunt, sed coniunctę sunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si namq; iudicium siue condemnationem habituræ essent, quomodo dixisset, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoq; dictum est? Quod enim dixit Epiphanius, quæ promiserunt, dixit Innocentius, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si posteà nupserint publicè, non eas admittendas esse ad publicam pœnitentiam, nisi is cui se iunxerint, de hac vita discesserit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiserunt, sed coniunctæ sunt, propter debilitatem, hoc dixit Innocentius, quæ nec dum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerint permanere: ab ijs si nupserint, agi vult aliquãto tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitẽtiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci debere. Quàm pulchrè conuenit Epiphanio Greco, cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis constare possit, Orientis & Occidentis eandem ea de re sententiam fuisse. Simul autem explicat Epiphanius, ipse quo sensu dixerit ea, quæ producta sunt per te: quin & quæ videtur inter sanctos Doctores esse repugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & Concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Augustinus, etiamsi de professis loquantur, non de ijs tamen quæ publicè professæ sunt & velatæ, sed de ijs tantùm, quæ necdum sacro velamine tectæ in proposito virginali, vel viduali semper se simulauerunt permansuras, loqui videntur. Contrà, qui sunt à nobis producti, de ijs dicunt, quæ publicæ professæ, & habitum religionis indutæ, solenni se voto obstrinxerunt. Talibus, tantùm abest vt nuptias permittant, vt ne ad agendam quidem pœnitentiam permittendas censeat, nisi is, cui se iunxerint, ex hac vita decesserit, hoc est, sicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur, nisi ab incesta copula discesserint. Tunc. n. ille, qui se coniunxerat Monachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs recesserit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit & ille perhibetur mortuus esse mundo, qui nihil in mundo concupiscit. Hæc igitur distinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetustiores ijs Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & solenni, si diligenter expendatur, efficit, vt quæ tu profers testimonia, cum ijs, quæ sunt à nobis producta, nihil prorsus pugnare videantur. Nec est, quòd eam cõtemnendam existimes. Nam præterquam quòd maiore deliberatione fit solenne votum quàm priuatum, nullus vt esse locus tergiuersationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, si quod publicè solenniterq;, quàm si quòd priuatum promissum est, non præstetur. Quid autem est quod sibi charitas magis cauendum esse putet, quàm offendiculum? Hinc est quod Paulus ait? Si esca scandalizauerit fratrem meum, nõ manducabo carnes in æternũ, ne fratrem meum scãdalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui soli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter, quàm Deum ipsum violare nefas ducimus. Num similiter & vos estis animati? Quin vobis in contrarium potius recidunt omnia: qui si minus lingua, factis tamen dicitis: Quoniam esca scãdalizat fratrem meum, manducabo carnes in æternũ, vt fratrem meum scandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo sitis, ac ne micam quidem charitatis vobis inesse, planũ orbi faciatis vniuerso. Quæ causa est, quòd hanc quoq; distinctionem inter priuatum & solenne votum risu prosequimini. Nos verò cùm ex hac Patrum sententia, tum ex alijs rationibus quas commemorauimus, perspicuum nos fecisse iam putamus, quòd hæc traditio sit Apostolica. Deinde verbo nitatur, Vouete & reddite: quodq; peccatum sit vtrumq;, siue quis post priuato, siue post solenni & publico voto decretam virginitatem nuptias cõtraxerit. Sed prius tamen illud pœnitenti remitti posse, contractasq; nuptias dirimi non licere: cæterùm quę solenni voto virginitatem siue continentiam decreuerunt, si nuptias contraxerint, eas ne ad pœnitentiam quidem admitti, nisi discesserint ab incœsta copula: & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœsta esse sacrilegia.

Lomb. ibi 29. dist. presbyt.
Votum aliud priuatum, aliud solenne continentiæ.
Epiph. hæres. 48. contra Bren. adducitur.
Dist. 37. libr. 4. senten. 27. quæst. 1. Si quis.
Grauius peccatur contra votum solenne, quam priuatũ.
1. Cor. 8.
Catholici charitate omnia moderãtur, eam non seruant Sectarij.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquam ab Apostolis datam, quòd quarta & pro sabbato ieiunãdum sit, & quòd sex diebus Paschę nihil accipiendum sit præter salem, panem & aquam. Quæso aũt te, quis verè peritus Apostolicæ doctrinæ posset hanc traditionem pro Apostolica agnoscere? Fieri quidem potuit, quòd Apostoli ipsi aliquoties ijs diebus ieiunauerint, & in diebus Paschæ nihil pręter salem, panem & aquam acceperint: sed quòd hoc suum exemplum tanquam firmum Decretum Ecclesiæ tradiderint & mandauerint, hoc demùm certis rationibus demõstrari non potest. Apostolorum. n. doctrina est, quòd non vno tantùm & altero die, sed perpetuò ducenda sit sobria vita: Nõ in comessationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina est: Mundus omnia munda. Quomodo igitur pręscripsissent Ecclesiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartæ & pro sabbati ieiunium tam strictum, vt ab Epiphanio describitur, verisimile est Apostolos exemplo magis tradidisse, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi necessariò seruandam ab omnibus sancire voluerint, cùm ad eam fe-

Epiph. hæres. 75. Et in compendiaria doctrina de fide.
De traditione ieiuniorũ disputat Brẽtius ex Epiphanio.
Rom. 13.
Tit. 1.

Responsio de primitiua Ecclesiæ abstinentia.
rendam non omnium vires ex æquo sufficerent. Et certè ea fuit Christianorum pietas Apo-
stolorum temporibus, vt eiusmodi legibus opus non habuerint: plus vltro præstabat cha-
ritas, quàm vlla potuisset lex imperare. Quicquid Apostolos eorum Discipuli facientes vi-
debant, id eis legis loco fuit: quòd ad eorum exemplum se libenter omnes componebant.
Philo in lib. de vita contemplatiua.
Itaq; tanta fuit tum Christianorum abstinentia, sicut à Philone memoriæ proditũ legimus,
nullus vt esset prandiorum vsus: neq; priusquam Sol occidisset, cibum quisquam caperet.
Tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant.
Quamobrem hortati sunt magis nõ verbo modò, verumetiam & exemplo ad ieiuniũ hoc,
de quo scribit Epiphanius, eos qui Christum sequebantur, quàm quòd strictiorem aliquam
legem illis imposuerint. Cæterùm credibile non est, quanto studio pij oẽs hanc illorum tra-
ditionem amplexi fuerint, vt à temporibus Apostolorum ad hæc vsq; nostra fuerit ab om-
Dei iustitia & iure, paroq. in scripto. August. epist. 86.
nibus ferè gentibus ad Christianam fidem cõuersis, ieiunium hoc diligenter obseruatum.
Scis autem illud, quòd diuturni mores cõsensu vtentium approbati legem imitantur: aut si
mauis nostrorum nos vti sentẽtijs, nec illud ignoras, quòd in ijs rebus, de quibus nihil certi
statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenẽda sunt. Et sicut
præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum co-
ërcendi sunt. Adeò non minus graue flagitium visum est, Ecclesiasticam consuetudinem
contemnere, quàm diuinam legem præuaricari. Qund autem scribis, Apostolos docuisse,
perpetuò ducendam esse sobriam vitam: quis est qui neget? nec aliud nunc quoq; docet Ec-
De loco, Omnia munda mundis.
clesie. Verùm nõ oẽs capiunt verbum hoc. Quare nostræ datum est hoc infirmitati, vt quo-
niam perpetuò nõ poteramus, certis tamẽ diebus abstineremus, quibus Christi simul passi
pro nobis, & mortui memoriam recoleremus. Neq; verò propterea certo ciborum genere
abstinemus, quòd omnia munda mundis esse negemus: ipsi vos non ignoratis Brenti, quòd
nullos cibos esse immundos credimus, quos Deus creauit ad percipiẽdum cum gratiarum
Bernard. hom. 66. in Cantica.
actione: nisi quòd vos omnem occasionem detrahendi nobis quæritis. Abstineo, inquit, Ber-
nardus, à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriãt vitia. Vides quæ
Monacho fuerit à carnibus abstinẽdi causa: eadem est & nobis, eadẽ fuit Apostolorũ seculo,
& aliquot post magnæ parti fideliũ, quos non vno aut altero die, sed toto vitæ suæ tempore
Euseb. lib. 5. hist. Ecclesiast. cap. 3.
ieiunasse testantur illa Biblidis apud Eusebium verba: Quæ cùm interrogata fuisset, cur in-
fantes ederent Christiani, cuius tum falsò criminis insimulabantur, Quomodo, inquit, in-
fantes ederent illi, qui ne irrationabiliũ quidẽ animaliũ carnibus vtuntur? Adeò tum non à
quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piscium carnibus bona pars fidelium absti-
nebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò non possent, quarta
saltem & prosabbatho, sicut erant ab Apostolis docti, ieiunabant. Nam quòd hæc fuerit Apo-
Ign. epist. 4. Orig. ho. 10. in Leuiticũ.
stolorum traditio, videtur etiam scribens ad Philippenses Ignatius indicare, qui tertius à
Petro fuit Antiochenus Episcopus. & eum sequutus Origenes.

Quale aũt est hoc Brenti, quod subdis? q Epiphanius de ieiunio quartæ & prosabbathi
Aug. epist. 86. à Brentio citatur.
affirmat, hoc Augustinus apertè negat. Ego, inquiens, in Euangelicis & Apostolicis literis,
Respons. falli Brentium in Aug. sententia iudicanda.
totoq; instrumento, quod appellant Testamentum nouum, animo id reuoluens, video præ-
ceptum esse ieiuniũ: quibus aũt diebus nos oporteat ieiunare, & quibus non præcepto Do-
mini vel Apostolorum non inuenio definitum. Quæso te Brenti, num his verbis negat Au-
gustinus, Apostolicam hanc esse traditionem? Num quia dicit, quod eam nõ inuenerit in E-
Aug. libr. 2. cap. 7. lib. 4. cap. 24. li. 5. cap. 23. de Baptismo paruulorum.
uangelicis & Apostolicis literis, viua voce traditam esse negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc
scriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunij scriptũ esse confitemur, & propterea tradi-
tionem esse dicimus, nõ scripturam. Vis aũt, vt ex Augustino doceamus, quod hæc traditio
sit Apostolica? Scribit is cõtra Donatistas: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs insti-
tutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè credi-
Idẽ in epi 118. c. 1. Idem epist. 86. Cur die mercurij et veneris ieiunetur.
tur. Et alio loco: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarũ orbe
obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Cõcilijs, quorum est in Ec-
clesia saluberrima auctoritas, cõmendata atq; statuta retineri. Quin is etiam alio loco cau-
sam adfert, quamobrem quarta & prosabbatho ieiunent, hanc nimirùm: Quòd cõsiderato
Euangelio, ipsa quarta sabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, consiliũ reperiuntur,
ad occidẽdum Dñm fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Pascha Dñs cum
Apostolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbathi, deinde tra-
ditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbathi, qui dies passionis eius manifestus est, perti-
Theoph. in cap. 14. Marci.
nebat. Quam eandem de quarta feria rationem adfert Theophylactus quoq; Pergit Bren-
tius: Fieri quidem potuit, quòd ex consuetudine paulatim apud Apostolicos successores
pro externa & libera disciplina inoleuerint: sed non est sentiendum, quòd Apostoli ipsi has
tanquã leges Ecclesiæ necessariò seruandas imposuerint. Non difficulter tibi concedimus,
q ita necessariò seruãdas leges has Apostoli nõ imposuerint, vt si quis ex legitima causa cibi
sumpsisset aliquid cõstitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus esset: cæterũ si quod
Psal. 44.
vos facitis, contemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abstineret, peccatum hoc
rectè Satanismum dici persuasum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Psaltes,
ab intùs. Non esca est, quæ vel commendet, vel condemnet: non peccatur edendo, non pec-
Matth. 15.
catur abstinendo, intùs in animo peccatum est. Potest quis abstinere cum peccato. potest e-
dere sine peccato. Non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominẽ: quod
intùs est, hoc vel punit, vel coronat Deus. voluntatem scilicet hominis, qua quis manducat,
vel abstinet. Verùm hac de re scripsimus in Cõfessione nostra Christiana copiosè, ad quam
lectorem remittimus.

Absoluit iam censuram suam Brentius in sanctos Episcopos, Basilium & Epiphaniũ Græ-
cos: nunc se confert ad Latinos, vt in eos quoq; censuram suam exerceat. Ac primo loco Cy-
prianum

prianum aggreditur, virum non doctrina magis insignem, quàm laude martyrij celebrem: quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquãdo legimus Amazan, ad quem dixit: Salue mi frater, & tenuit manu dextra mentũ Amazæ, quasi osculaturus eum, & percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram.

2. Reg. 20.
Brentius Cyprianum insectatur.
De consecr. distin. 2. Sicut.
De traditione mixtionis vini & aquæ in calice.

Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cypr. de mixtura vini cum aqua in calice Dominico scribit: hanc tanti faciunt Asotici, vt eam etiam inter suos Canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non solùm quia tanti martyris testimonio, qui nõ multũ fuit à temporibus Apostolorum remotus, eam à Christo profectam esse didicerũt: verumetiam quòd Ecclesiæ totius moribus receptam esse videt. Scribit aũt, inquit, Cyprianus, aquã esse in Dominico calice miscendam ex ipsius Christi præcepto & traditione. Reueremur quidẽ huius sanctissimi martyris auctoritatem, & amamus eum ex animo.

Cypr. li. 1. epist. 3.
Respõsio pro Cypriano contra Brentium.

Agnoscis Brentium dicentem: Salue mi frater, & osculũ dantem, aspice nunc eundem sancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non est ferendum, inquit, quòd Asotici abutantur auctoritate eius, ad stabiliendas suas partim ineptias, partim superstitiosas & impias traditiones. Potuitnè vulnus illi magis infligere capitale? Quid autem ineptum, quid superstitiosum, quid impium ex huius viri sanctissimi scriptis haurire licet? Cui non satis fuit semel impiorum gladijs occubuisse, nisi blasphemæ tuæ linguæ mucrone Brenti, feriretur iterum? Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quod abs te CHristi crucis & veritatis hoste maiore, quàm fuerunt illi, quorum opera supplicio capitis affectus erat, nunc incessitur. Nam abs te accusari, laudari est. Dissimulari nõ potest, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in asserendis suis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod testificatur exemplum de Baptismo hæreticorum, sed quia diuersum sentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoscendum illi erit, quantum salua pietate fieri potest. De Asoticis autem longè aliter sentiendum est, ij enim sua dogmata ita asserunt & tuentur, vt qui diuersum docuerit, anathemate deuoueatur, hoc est, igni & aqua interdicatur, & Satanæ tradatur. Itaque quod in Cypriano est tolerabile, hoc in Asoticis est abominabile.

Responsio.

In hac vna sua opinione asserenda, fatemur Brenti, quòd hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ scripserit, præter vnum hoc, quicquam est reiectum: cætera omnia totius Ecclesiæ iudicio sunt approbata, sicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendendum esse putas. Cæterùm qd̃ sibi vult, qd̃ scribis, quod Asotici sua dogmata, & suas traditiones, ita asserunt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodum scurra vocas Asoticos, habet sua dogmata, vel suas traditiones: Ecclesiæ dogmata sunt, quæ tuemur: à qua si qui diuersum docent, si propterea fuerint anathema pronunciati, vel Satanæ traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit CHristus, dicens: Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tãquam Ethnicus. Quod Paulus quoque monuit, cùm scriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepistis, anathema sit. Quod etiam ipse fecit Paulus, qui Satanæ se tradidisse scribit Hymenæum & Alexandrũ, vt discant non blasphemare.

Matth. 18.
Gal. 1.
1. Tim. 1.

Quid aũt? An non idem vos quoque facitis Brenti, si quis ab opinione vestra dissentiat. Num opus est hic recẽsere, quibus aqua & igne fuerit Vuittembergæ interdictum, quòd ab idolo vestro dissentirent. Iam verò õnes querũtur Sacramentarij de grauiore iugo suis ceruicibus per vos imposito, quàm fuerit Pontificium, deque maiore propemodum persequutione: Scilicet si quis diuersum à vobis doceat, in eum arbitratu vestro vobis animaduertere fas est? Si quis verò pugnantia cum Ecclesiæ dogmatibus adserat, durios aliquid in eum statuere fas non est? Sed non est ita sæuitum Cypriani temporibus in hæreticos.

Cur ætate Cyp. non puniti hæretici.

Demus hoc tibi, sed statum illorum temporum cõsidera. Durissimo tum seruitutis iugo Christiani premebantur, quando suberant Ethnicis Principibus, nullum supplicij genus in horas non expectabant, cùm toto die mortificarentur, æstimati sicut oues occisionis. Hoc rerũ statu, putas tu aliud aliqd̃ eos in hæreticos statuere potuisse, quàm vt eos anathemate damnarent, & è cœtu piorum eijcerent? Cæterùm posteàquam ad Christianos imperium fuit translatum, quos insanabiles esse videbant, nõ satis habebant eos anathema pronunciasse, simul illis & bona confiscabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure aũt id faceret, cùm orbis magnã partẽ à se dissentire videret? In quo cõsilio statutum fuit, esse rebaptizandos hæreticos: non Oecumenicum id erat, sed prouinciale: quamobrem nihil in eo definiri potuit, qd̃ sub anathematis pœna seruare tenerentur oẽs. Quòd autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos esse rebaptizandos censeret, libenter tibi cõcedimus. Cæterùm eũm nondum illa quæstio satis diligenter pertractata, nec ab Ecclesia vniuersa quicquam de ea fuerit definitum, ignosci sibi Cyprianus merebatur. Cæterùm, quod in eo tu reprehendis, in eo sibi ignosci per te non postulat, cùm quod ipse sentit, idem Ecclesia sentiat vniuersa.

Cur Bren. Cyp. fugillet.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis suæ rationem afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Habes verba Cypriani. Et si autem sentimus ipsi, non esse aqua tantũ in cœna Dominica vtendum, propterea quòd manifestum est, Christum vsum esse in vino: nec existimamus per se perniciosum esse vinum aqua parumper diluere, ac fortassis ipse quoque Christus, aut ministri cœnæ diluerunt pro more vinum aqua: sed negamus hanc traditionẽ vel à Christo ipso datã, vel obseruatu necessariam esse.

Responsio.

Quæ est hæc aduersandi sanctis Patribus libido? Rectũ esse confitetur, oppugnat nihilominus. Duo verò potissimum oppugnat, quod à Christo sit institutum, & quòd obseruatu sit necessarium. At prius illud asseueranter admodum affirmat Cyprianus, eadem illa vestris auribus occinens, quæ vos nostris soletis: Si quis vobis annunciauerit, præter quam qd̃ accepistis, anathema sit. Reijcitis mandatũ Dei, vt traditionem vestram statuatis. Hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi, ipsum audite. His ille Scripturis intonans, vrget, vt solũ Christum audiamus, cui

Gal. 1.
Matth. 15.
Matth. 17.

Pater de cœlo contestatus, vt in eo quod ipse fecit, eum imitemur, nec ab eius præceptis &
monitis recadamus qui calicem docuit exemplo magisterij sui, vini & aquæ commixtione
misceri. Neq; verò solus hoc ita sensit Cyprian. Qui fuit quintus à Petro Pōtifex Romanus
Alexand. epist. 1. Alexander: Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Dñi aut
vinū solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumq; permixtū, quia vtrūq; ex latere eius in passi-
Concil. Carthag. capite 24. one sua profluxisse legitur. Testantur eūt etiam Patres in tertio Carthag. Concilio ante 1200.
annos congregati, Dñm tradidisse, vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini panis &
vinum aqua mixtum offeratur. Vides igitur, quòd nō solùm Cyprianum, sed & Patres Car-
thaginen. Concilij, & eum qui videtur æqualis Apostolorum fuisse Pontif. Alexandrū, gra-
Lib. 4. dist. 11. uissimos eius rei testes habeamus, quòd hæc Christi fuerit traditio. Quam quòd obseruatu
necessariam esse negas, per quàm est ridiculū. Scilicet in hoc à Christo & Apostolis eius ple-
req; tradita sunt, vt ea minimè sit obseruari necesse. Sed intereà tamē verum est, quod à Pe-
tro Lombardo scribitur: Si quis non intendens hæresim introducere, obliuione vel igno-
rantia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum Sacramentū, sed ille grauiter est cor-
ripiendus. Quòd si quis autem ex contemptu prætermittit, sicut ex vobis nonnulli faciunt
in despectum Ecclesię, quin grauissimum crimen designet, dubium non est. Excutit iam cē-
Ratio Brentij contra Cyprianum. sor noster traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: Multò minus, inquit, iudicamus
rationem quam adfert Cyprian. esse probabilem. Quid enim? Num Christus in passione sua
colligauit sibi Ecclesiam suam tam fragili vinculo, vt si fortè minister Ecclesiæ vtatur in cœ
na vino tantùm, statim Christus incipiat esse sine Ecclesia, & nō habeat amplius Ecclesiam,
Rom 8. aut si quis vtatur tātùm aqua, iam protinus Ecclesia priuetur suo Christo? At Paulus dicit:
Ioan. 10. Mihi persuasum est, quòd neq; mors, neq; vita poterit me separare à dilectione Dei. Et Chri
Responsio. stus ipse ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo de illis verbis iudi-
cari aliud possit, quàm quòd incogitanti exciderint? Nihil excidit incogitanti Cypr. Brenti,
verum improbè tu facis & arroganter, qui sancti verbis alienum sensum affingis. Certū est,
quod in passione sua Christus Ecclesiam suā fortissimo sibi vinculo alligerit, verùm ad hanc
non pertinet, qui traditionem illius contemnit. Nec incipit esse sine Ecclesia Christus, si mi-
niste secùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominus Ecclesiam suam, quæ vocem e-
tus audit sed eorum caput esse recusat, à quibus mandata sua negligi videt. Sensum aūt ho-
rum verborum non aliondè rectius intelliges, quàm ex ijs, quæ scripsit Beda venerabilis in
Beda cap. 14 in Marc. Apoc. 7. Marcum: Quia, inquit, & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet, vino Domi-
nici calicis aqua miscetur: Attestāte. n. Ioanne, aquæ populi sunt. Et neq; equam solam, neq;
solum vinum, sicut nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in
panem cuiquem licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quasi caput à membris secernēdum
esse significet: & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine il-
lius passione saluari, ac Petri offerri posse, contingat. Ex his Bedę verbis, hanc Cypr. senten-
tiam fuisse conijcimus, quòd quando vel vinum tantum offertur, vel aqua sola Christus ca-
put à corpore suo Ecclesia, vel Christi corpus Ecclesia à capite suo separari significatur: qđ
prorsus alienum est ab institutione Christi. Hanc igitur significationem Christi capitis cum
corpore suo Ecclesia coniunctionis non exprimi, quando vel vinum tantùm, vel aqua tan-
tùm offertur, dicit Cypr. Vinum enim significat passionem Christi, cui nomen calicis tribui
legimus non semel in Euangelio: aqua populum CHristi sanguine redemptum. Quando
igitur in calice aqua vino miscetur, CHristo populus adunatur, & credentium plebs ei, in
quem credidit, copulatur & iungitur: quæ significatio prætermittitur omissa mixtione.
Hebr. 5. Hoc quin censerit Cyprianus, dubitandum non est. Intereà tamen & illud verum est, quòd
si quis deia opera ex mero contemptu traditionis diuinæ vinum tantùm offert & oblatio-
ni tali plebs consentit, quòd eius generis oblatio nullum fructum adfert, vel ipsi offerenti,
vel plebi consentienti. Est enim CHristus pro nobis passus & mortuus, causa salutis factus
omnibus sed obedientibus sibi. Cùm autem id ex mero fiat contempto traditionis, cuius
ipsum Christum auctorem fuisse credimus, nullus ex ea fructus est sperandus: Nam separa-
re se tales à Christo videntur. Quare quem ille pro nobis fudit in ara crucis sanguinem, cu-
ius rei fit in altari repræsentatio, fructum aliquem ex eo capere non possunt, cùm sint om-
nium Christi meritorum expertes. Cæterùm si per obliuionem eque Sacerdos vinum non
miscuerit, ipse quidem grauiter peccet, ad plebem verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo de-
trimēti redūdat. Neq; verò propterea Christus erit absq; Ecclesia, si vel Vvittēbergenses ab
3 Reg. 19. eo deficiant, quin si, qđ absit, tota Europa deficeret, relinquet sibi nihilominus septem mil-
Matth. 21. lia, quæ non curuauerunt genua ante Baal: & malis malè perditis, sicut factum videmus de
omnibus illis, qui ab Ecclesia defecerunt, vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent
illi fructum temporibus suis: quod nunc propemodum fieri videmus in istis, quæ repertæ
dicūtur, nouis insulis. Sed vos, qui præcidistis vos ab Ecclesię Dei absq; Christo esse, certum
est & indubitatum.

Quomodo Brentius simul flagellet ac excuset Cyprianum. Pergit Brētius: Sed hęc potius dicta esse volumus aduersus Asoticos seueros, suarum tra-
ditionum exactores. Quid autem ijs verbis an non ludere videtur Brentius? Suntnè cuius-
quam alterius hæc verba, quàm Cypriani? Num quisquā alius eis quàm tu, tam absurdū sen-
sum affinxit? Videtur Mimus hic noster illum Retierium repræsentare, dicentem: Non te
peto: piscem peto: cur me fugis galle? Cypriano colephos impingit, & alios intereà se petere
fingit. Adfert ipse tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm sic, vt illum innu-
at voluisse magis hoc dicere quàm dixisse, vt nisi nobis interpretationem hanc Brentius
attulisset Cypriani verborum sensum assequi nemini licuisset. Libenter, inquit, verba eius
sic interpretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tātum offerat, sanguis Christi incipit esse
sine nobis, voluerit dicere, solū vinum non significare, Ecclesiam esse cum sanguine Christi
coniun-

coniunctam, sicut significaret, si ei aqua admisceretur. Et tamen ne hic quidem sensus tanti momenti est, vt cogat vinum necessariò miscẽdum aquæ. Quàm necessariò miscendum sit aqua vinũ, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi quid ea de re Theophilactus quoq; sentiat: Confundantur, inquit, Armenij, qui non admiscent in mysterijs aquam vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabilius, sed sanguis tantum. Tametsi enim, inquit, Brentius, coniunctio sanguinis Christi & Ecclesiæ eius non significaretur per vinum mixtum aqua, tamen Christus ipsa cœnæ suæ institutione & commendatione significauit se coniungere nos ipsi, & nos ipsi coniungi, quod faciat nos sanguinis & corporis sui participes. Significauit Brenti, quodq; fecit ipse, nobis quoq; faciendum præcepit, vt ipsius exemplo vinum aqua miscendo, significationem hanc exprimeremus.

Theoph. in cap. 19. Ioannis.

Sed quid est hoc Brenti, quòd cùm in hac epistola benè longa toties Cyprianus oblationis & sacrificij faciat mentionem, cœnæ verò nunquam, tu, tractana illius verba, cœnæ subinde meministi, sacrificij nunquam? Sudes est in oculis vestris oblationis siue sacrificij nomen, quo tamen vix quisquam est veterum scriptorum, qui non vtatur frequentissimè. Sed vnde liceret agnoscere semen adulteræ, si Patrum voces non respueretis? Hoc illud est Brenti sacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua se nobis & sibi nos coniungere Christus dignatus est, vt sicut ipse caput corporis Ecclesiæ, sic Ecclesia corpus esset capitis Christi, tam ipsa per ipsum (vt inquit Augustinus) quàm ipse per ipsam suetus offerri, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciens pro quibus offertur, vnus ipse qui offert, & quod offertur: ipse & Sacerdos & sacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aqua mixtum, ad quam vos nõ pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc ridetis, verumetiam in tremendum sacrificium hoc impiè non rarò blasphematis, & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret, quàm sacrificium hoc (passio est enim Domini sacrificium quod offerimus, inquit, Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc, quomodo locum istum concludat? Et alioqui, inquit, apud Esaiam malè audit mixtura vini cum aqua: exprobrat enim Propheta Ecclesiæ suę imposturas & rerum corruptionem. Argentum, inquiens, tuum versum est in scoriam, & vinum tuum mixtum est aqua. Non potest, quin aculeum infigat, & suũ virus effundat. Multa Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem asserere conatus est, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur, pertinente, nititur infirmare: & sicut est in prouerbio, infixo aculeo fugit. Ac de ista quidem traditione hactenus.

Brentius subdolè tacet de sacrificio.

Lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 20.

Libr. 4. de Trinit. cap. 14.

Lib. 2. epist. 3.

Esaia 1.

Vltimo loco sibi sumpsit arrodendum celebarrimum Ecclesiæ doctorem Augustinum. Sed quid est in quo tibi non satisfaciat Brenti? Enumerat, inqoit, & alicubi Augustinus aliquot festos dies, & affirmat eos ab Apostolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appellaueris, quàm progeniem viperarum? de quibus traditur, quòd nisi dilacerato & dirupto materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci non possint. Sic isti non se putant in lucem prodire, nomenq; suum celebre posse reddere, nisi lacerent & proscindant eos quibus debent, si quem habent in sacris literis progressum, verè degenares filij, & quãtum in ipsis est, parricidæ. Sed adscribamus Augustini verba, quò magis liquere possit, num sit aliqd in ijs reprehensione dignum: Illa, inquit, quę non scripta, sed tradita custodimus: quę quidẽ toto terrarũ orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Cõcilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atq; statuta retineri. Sicut qđ Dñi passio & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritus sancti anniuersaria solennitate celebrantur. Quid est in his verbis, quod non stellulis potius illustrandũ, quàm obelisco notandũ sit? Sed hoc non ostenditur, inquit, firmis argumentis. Quid? an potest vllum esse firmius argumentum, quàm sit vsus totius Ecclesiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipse scribit, non hoc ideo verum putandom, qnòd ipse ita senserit, sed tum demùm accipiendum, cum id vel per Canonicos auctores, vel probabili ratione verum esse docuerit. An autem probabilis ratio non est, quæ totius Ecclesiæ moribus est recepta, cùm ab Apostolorum temporibus, vsq; ad hæc nostra semper ij dies fuerint singulari quadam solemnitate celebrati? Deinde manifestum est, inquit, quod Paulus scribit. Nemo vos iudicet in parte diei festi: non est autem verisimile, quòd alij Apostoli aliud aut diuersum docuerint. De Iudæorum festis diebus loquitur Paulus: Christiani verò quò minus certos dies festos agerent, quibus memoriã Christi beneficiorũ recolerent, nusquam Paulus vetuit. Postremò testificantur, inquit, alij scriptores, quòd non fuerit institutum Apostolorum, leges de diebus festis condere, sed veram pietatem docere. Quàm delectatur hæreticus hæretici sententia? Quoties aũt hoc iam admonuimus, huiusmodi dies festos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hæc traditio non est Apostolica: aut si est, non est data in perpetuam legem & singularem cultum Dei, sed tantum ad externam eamq; liberam disciplinam, quę tantisper obseruari possit, dum exercitio pietatis vtilis esset: mutari aũt possit, cùm inciperet pietati magis obesse quàm prodesse. Nos verò traditionem hanc Apostolicam esse teneamus, quam ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatam fuisse, docet Ignatius: simul & illud persuasum habeamus, quòd data sit in perpetuam legem, & singularem cultum Dei: nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræsentatur, & ad gratias pro illis agendas mentes hominom excitantur. Quare quoniam nihil esse potest exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obseruanda. Et quia nullum vnquam tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorum Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit.

Quàm iniquè traciet Brent.

Augu. de ferijs Ecclesiæ.

Aug epist. 118.

Coloss. 2.

Ignat. ad Philip.

Audiamus iam Epilogum Brentij: Quęcùm de traditionibus ita se habeant, inqnit, manifestum est, quòd cùm Asotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in scriptura sacra,

Epilogus Brentij.

verùm

verùm etiam in traditionibus sine scripto contineri, & sacram scripturam per traditiones interpretandam, adeoq; traditiones certissimum fidei fundamentum esse, Satan meditetur primum quidem abolitionem, aut saltem extremum contemptum sacrę Scripturę, deinde ęternam Ecclesię internecionem. Cogitat. n. Ecclesiam à certissimis ad incertissima, à cœlestibus ad elementa huius mundi, à diuinis ad humana, denique ab oraculis Spiritus sancti, ad

Responsio. somnia & deliria prophanæ carnis abducere. Ne istud Deus clementissimus sinat, Ecclesiam sanguine filij Dei redemptam, & electam eius sponsam, ac scripturam cęlestibus testimonijs confirmatam, & Ecclesię summi thesauri loco diuinitus commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta æternæ suæ salutis ex incertissimis hominum dogmatibus petat, hęc autem vanissimis Asotorum somnijs subijciatur. Vide quæ sit hominis impietas? De traditionibus Apostolorum loquitur, & audet eas vanissima Asotorum

Epilogus. somnia vocare? Etiam Apostoli iam illi sunt Asoti. Sed nostrum vicissim epilogum Serenissime Rex audire ne graueris.

Ex ijs, quæ de traditionibus hactenus per nos dicta sunt grauissimorum, doctissimorum, sanctissimorumq; Patrum testimonijs, quorum iam inde à mille trecentis & amplius annis in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit auctoritas, planum à nobis factum est, quòd veritas Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto continetur: quodq; non aliundè magis hæreses natæ sunt, quàm ex eo, quòd secundum suum sensum, non autem secundum eum, qui nobis per lōgam successionem Episcoporum & Sacerdotum à Patribus nostris, per manus traditus est, scripturas interpretari licere sibi quisque voluit: vt si quis certissimum fidei fundamentum esse traditiones dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nam & primæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ est Ecclesia, cum illis ædificata fuerit Ecclesia, priusquàm extaret vlla scriptura. Et sicut labefactato fundamēto, quicquid superstruxeris, corruit, sic vbi labefactatæ sunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & stabile videre licet. Has igitur traditiones, cum summo studio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm æternam internecionem Ecclesiæ meditatur. cuius cùm salus non aliundè magis pendeat, quàm ex iugi & grata beneficiorum CHristi recordatione, qua fit vt eius ineffabilem in nos amorem animis nostris subinde recolentes, in illius vicissim amorem rapiamur, à quo sic nos amatos esse recordamur, cùm nō modò quos amaret, indigni, verumetiam quos æternis afficeret supplicijs, digni fuissemus. Quæ cùm vnica sit via coascendendi, vnde nostra causa Dei filius descendere dignatus est, vt sicut illum de cœlo charitas detraxit, sic nos vicissim in cœlum charitas attraheret: hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd nihil ei molestius accidere possit, quàm vt ex quibus ille merito suo deiectus est, illis nos potiri sedibus contingat. Quamobrem hæc agit sedulò, quandoquidem ad accendendum in cordibus nostris amorem redemptoris nostri nihil æquè facit, atque iugis memoria beneficiorum illius, vt ea prorsus extinguat, & obliuione quadam obruat sempiterna. Intelligit autem hoc sibi tantò difficilius esse, quòd ea non modò monumentis literarum consignata, verumetiam prædicatione, dierum obseruatione, signis, imaginibus gestu, habitu, varioq; ritu & cæremonijs sic auribus inculcata, sic oculis ingesta, sic mentibus hominū impressa videt, vt sine magno negotio, quod meditatur, præstare non possit. Quid

Genes. 3. igitur? Verissimè scriptum est: Erat aūt serpens callidior cunctis animantibus. Nulla est astu

2. Cor. 11. tia tanta, quæ cum Satanæ possit astutia comparari, qui non aliundè, quàm ex fraude dolis & fallaciis constat. Nunquam is aperto Marte cōgreditur, verùm quibuscum illi res est, eos ex insidijs adoritur. Transfigurat se plerumq; in Angelum lucis, nihil minus præ se ferens, quàm quod animo clausum gerit. Perspicit ille, quòd istis dierum obseruationibus, quibus beneficia Christi natiuitatis, passionis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, Spiritus sancti missionis, nobis in memoriam reuocantur: tum & signis ac cæremonijs ab Ecclesia receptis altius infigitur nostris pectoribus eorum recordatio, quàm vel scriptura, vel prędicatione, vt quoad istæ, quæ traditiones non scriptę vocantur, abolitę nō fuerint, nulla sit spes ea quę

Quibus artibus Satan memoriam & reuerentiam sacrorũ abolere conetur. mediatur, perficiendi. Quare fingit se maiestatem diuinorum oraculorum, quę literis mandata sunt, tueri velle, cui per hoc genus traditiones plurimum detrahatur: de illis itaq; conuellendis prima illi cura est, quòd per eas beneficiorum Christi memoriā penitus mentibus hominū infigi videt, cùm præsertim in Ecclesia multò maxima sit pars rudiū & imperitorum, qui neq; scripturas legere sciunt, neq; sermonibus audiēdis vacare semper possunt. Sic itaq; secum cogitat: Si sustuleris ea initio, quę cùm nunquam nō ingerantur oculis rudium, memoriam Christi beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parum profeceris. Nam quod ad scripturas & ad prædicationem attinet, non perinde mouetur ijs vulgus, cùm non ęquè intelligat, vel quæ dicuntur, vel quę scribūtur omnia: & sunt multò plures, qui legere nesciunt, neq; datur omnibus audiendi facultas. Deinde verò suus erit & ijs euertendis locus, nisi quòd non omnia simul tentanda sunt, verùm ille potius imitandus est, qui caudæ pilos equinæ paulatim vellebat. Quid aūt? An non successit Satanę suum consilium? Qui nihil aliud initio se meditari simulabat, quàm vt externos ritus & cæremonias, vt dierum obseruationes, vt externum Sacerdotium & sacrificiū abrogaret, num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progressus, tandem facessere iussit externum quoq; verbi ministerium, quò sic locus esset internæ Dei inspirationi. Quantum aūt hac in parte profecerit, obscurum non est, cum auctoritate verbi Dei sublata sit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas cōsistit: Posteàquam sustulit externa signa, sustulit & prædicationem æternam, simul etiam ad scripturas ipsas abolendas studiū suum cōtulit. Nam cùm persuasisset hominibus, omnia hæc externa signa infirma quædā & egena esse elementa, ad quæ cōuerti, quibus ser-

Gal. 4. uire Paulus vetuerit, quoniā & literas infirma vocāt elemēta Grāmatici, quibus cōstat scripturæ diuinę, etiam has tāquam infirma & egena elementa conatur in cōtemptū adducere,

quò

quò sic tandem & ijs abolitis, eò perueniat, quò statim initio cogitabat, vt memoriam Christi beneficiorum omnem funditus deleat. Vides pientissime Rex, quorsum eat Satanas? Initio traditiones tantùm oppugnabat, mox & prædicationem & scripturam abolere conatur. Elementa sunt traditiones? elementa sunt & literæ, quibus constat scriptura. Quam obrem vbi prohibet Paulus, ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud secundum istos, quàm ne ad scripturas conuertamur, prohibet? quæ magis etiam vsitatè vocãtur elementa, quàm quæcunq; tandem cæremoniæ. Vides, quemadmodũ euertere traditiones, ad scripturã etiam abolendã est fenestrã aperire? Inde cœlestes Prophetæ, inde nobis nati sunt Suenckfeldij. Euãgelium igitur abolet, quisquis traditiones abolet, ac q; verissimè *Basil de Spiritu*
scriptum est à Basilio, fidei prædicationẽ ad nudũ nomẽ cõtrahit. Quare totissimũ fuerit A- *sancto, cap. 27.*
sotorum istorum vanissima somnia contemnere, qui tantoperè traditiones oppugnant, &
Spiritum sanctum audire per Paulum nos monentem: Itaq; state, & tenete traditiones, quas *1. Thessal. 2.*
didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Nihil est, quòd separemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus esse voluit. Non abducit à scriptura, qui cum scriptura teneri vult traditiones, per quas scripturis permultum & lucis & roboris accedit. Nam sicut scripturæ traditionibus, ita scripturis traditiones illustrantur, & esse firmiora consueuerunt, quæ varijs modis inculcantur, quàm quæ per solam scripturam ad memoriam hominum reuocantur: cùm præsertim non defuerint viri sapientes, qui magis probarent contemplationem, traditionemq; veritatis in animos, quàm in libros, quod minus tenaciter hærerent in me-
moria quæ scripta, quàm quæ tradita essent. Quæ causa etiam fuisse Lycurgo putatur, quod *Plato in Phædro,*
quas condiderat leges, eas literis mandari nolebat: quod si ex animis in animos transfusæ *& epist. 2.*
essent, plus eas firmitatis habituras persuasum haberet, quàm si fuissent in literas redactæ. Quæ non ideò commemorantur à nobis, quasi nos consilium sancti spiritus non laudemus, qui quæ principio per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipsum Dei filium Dominũ nostrum IESVM CHRISTVM, postremò per Apostolos & Euangelistas dicta sunt & facta, monumentis literarum coosignari voluerit: sed quòd hoc quoq; nomine satis laudare sancti Spiritus consilium non possumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea patefecisse, traditiones etiam non scriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, simul tenacius mentibus nostris infigerentur, quæ sunt nobis ad salutem nostram necessaria.

LIBRI QVARTI FINIS.

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA,

AVCTORE STANISLAO HOSIO CARDINALE, EPISCOPO VVARMIENSI.

Hæretici quoque sibi nomen Ecclesiæ vendicant.

Lact. lib. 4. cap. 30 diuinarum institutionum.

Cyp. ad Iubaianũ.

Hilar. ad Cõstãtiũ.

Aug. epist. 50. 166. & alibi.

Bernardus ser. 66. in Cantica.

Matth. 5.

Pauperes de Lugduno, Picardi, Lutherus.

SIMIÆ cùm sint simiæ, videri tamen homines affectant: sic hæretici cùm sint hæretici, cùm sint suo ipsorum iudicio condemnati, cùm ipsi se præciderint, ipsi se è cœtu piorum, quem vocamus Ecclesiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Ecclesia. Neq; verò nouum hoc est & inusitatum. Mille iam & trecenti propè añi intercesserunt, cùm scriptum est à Lactantio, quod singuli quique cœtus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant. Quo vetustior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia nõ esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoq; seculo narrat Hilarius, quòd Antichristi synagoga se Christi Ecclesiam esse mentiebatur. Et de Donatistis scribit Augustinus, quòd Ecclesiam in Africa tantùm esse, eaq; non tota, sed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoq; temporibus non fuerunt quidam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant? sed cõtradicebant ei, qui dixit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Horum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi sunt soboles, qui & ipsi seorsum Ecclesiam colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaq; noui fecit nostra tempestate Martinus Lutherus, qui cùm senefario scelere ab vnitate Catholica, tanquam ab area Dominica separasset, suo cœtui, quem collegerat, Ecclesiæ nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato scripsit Augustinus, quod sicut is CHristum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus est is diuidere corpus Christi, an vicissim à suis quotidiana concisione non diuiditur? Primus hic orbem Christianum indictа causa condemnauit, & ab eo se nefaria præcisione separauit. An autem quod ipse licere sibi voluit, idem sibi quoque licere debere nõ cõtẽdebãt Crolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, q sunt sectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minus profecissent, quàm Lutherus. Fecerunt & ipsi sibi profana conuenticula, quæ vocauerunt Ecclesiam seq; non minus ab ipso Luthero, quàm ab orbe toto Christiano diuiserunt. Neque id non optimo iure. Nam si licere sibi voluit Lutherus orbem Christianum inauditum condemnare, & ab eo se per nefarium scelus separare, quidni licere sibi vellent itidem viri illi docti, vt sicut in alijs multis ab orbe Christiano, sic in præcipuo quodam religionis nostræ capite ab ipso etiam Luthero dissentirent? Qui certè molestè ferre non debuit, quandoquidem ipse persuasum habuit, se plus in scripturis videre, quàm tot seculis viderit orbis Christianus vniuersus: si persuasum de se quoque viri illi docti habuerunt, se vidisse aliquid, quod videre Lutharo nondum contigisset. Hallucinari potuit, quin hallucinatus est, si Luthero credimus, in multis totus orbis Christianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna saltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidem cantus, & prudens apud semetipsum, sed homo tamen. Certè scriptum est: Si alij reuelatum fuerit sedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero caussa, quamobrem sic excandesceret contra sodales suos, cùm præsertim hunc ei honorem haberent, quod eum sibi viæ demonstratorem fuisse faterentur, sicut in operis huius initio demonstrauimus. Eundem honorem habet illi quoque Balthasar Pacimontanus, quem primum volunt ætate nostra pridem sopitos ignes Anabaptistarum excitasse. Vidit is habere suam factionem Lutherum, habere suam & Zuinglium, non impunè modò, verumetiam cum quadam sui nominis laude. Cogitabat & ipse secum: Quid impedit, quò minus & nos celebre nomen nostrum ad posteros transmittamus? Cur & ipsi non congregemus cœtum aliquem, sicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, seorsum ab orbe Christiano, sic nos quoque seorsum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipsi nostram Ecclesiam, & ad istorum impietatem amplius etiam aliquid addamus. Quid autem? Num idem à Suenckfeldio quoque, num idem à Campano & Serueto, & alijs plerisque factum non est? Et est quisquam ex ijs, qui suum cœtum non vocari velit Ecclesiam? Verùm dicet aliquis, Hos pro suis Lutherus nõ agnoscit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & antesignanum suum agnoscunt. Sed veniamus ad eos, qui sunt citra controuersiam Lutherani. Flaccus nónne seorsum colligebat Magdeburgi? quandoquidem & Interimistas Lipsenses, & Adiaphoristas Vvittembergenses è cœtu suo eiecit. An alibi non idem fecit Osiander, qui suos etiam hortatur, vt ne credant Philippianis contra se, propterea quod sunt plures: alioqui Papæ, inquit, credetis & Concilio: contra Philippianos, cùm sint multò plures, quàm Philippiani. Ita seorsum Philippus, seorsum Flaccus, seorsum colligit Osiander.

Aug. de agone Christiana, cap. 29.

Lutheri soboles quamuis dissentiant, Ecclesiæ nomen arrogat sibi.

Suenckfeld. Campanus, Seruetus.

Ilyricus. Osiander.

Philippiani.

Brentius.

Sed & Brentium seorsum à Philippo colligere, non obscurè indicat seorsum ab eo conscripta Cõfessio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum q in iustificationis articulo

non

non cum Augustana, sed cum Osiandrina confessione sentire videtur. Sic suam Philippus, suam Brentius, suam Flaccus, suam Osiander habet factionem, nec est istorum quisquam, qui suam non cupiat vocari Catholicam Ecclesiam. Sic euenisse videmus, quod scripsit Augustinus: quòd à suis quotidiana concisione diuiditur Lutherus. nam indies plures eorum sectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè côtendunt id, quod non sunt, videri. Nam sicut ad impugnandam legem verba legis, quemadmodum ab Ambrosio scriptum est, sic ad euertendam Ecclesiam nomen Ecclesiæ obtendere conantur: adeò quòd de se sinistrè profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ transfigurat se in Angelum lucis. Nam si talem se qualis est, exhiberet, non facilè cuiquam imponere posset. Quamlibet infesti sint hostes Ecclesiæ, non tamen ignorant, quanta sit illius auctoritas. Sciunt eam esse corpus & plenitudinem Christi, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa se scripturas habere. sciunt illi peculiariter sanæ intelligentiæ lucem esse promissam: sciunt, qui in sinu eius continentur, eis non posse nõ cunstare veritatem: denique sciunt, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noe, salus non est. Hæc itaque cùm eos minimè lateant, cupiunt & ipsi membra corporis huius videri, neque minus quàm Orthodoxi, nomen Ecclesiæ Catholicæ sibi vendicant. quod inter alios Brentius quoque magnoperè contendit: Sed ipsum ea de re differentem audiamus.

Cur hæretici laborent Ecclesiæ nomẽ arrogare sibi. — *Amb. in comment. epist. ad Tit. cap. 3.* — *2. Cor. 11.* — *Eph. 1.* — *1. Tim. 3.* — *Gen. 7.*

Si quidem, inquit, nomen ipsum tam Ecclesiæ, quàm Catholicæ consideraueris, non esse eruditis ignotum, quòd latissimè pateat. Psalmus meminit Ecclesiæ, hoc est, congregationis malignantium, & odit eam. In Actis Apostolorum Scriba vocat cœtum suum Ethnicorum Ecclesiam. Catholicum autem significat vniuersale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil est magis Catholicum, nihil vniuersalius & generalius, quàm peccare hypocrisi, & idolamaniæ studere, rapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, imposturis operam dare, & alia scelera designare: idcircò si quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impostor se in impietate & scelere suo sectari Ecclesiam profitetur, sceleratè quidem faceret, non autem falsò loqueretur. Quòd si hac significatione Asotus & sodalitium eius iactauerint se esse membra Ecclesiæ, & si de sorte eorum dolemus, tamen nemo hominum credo impediet, quò minùs Catholici vocentur.

Brent. ser. de Ecclesia, & Catholicis. — *Psal. 25.* — *Act. 19.*

Videtur hic homo non aliundè quàm ex felle constare, tantum est in illo amarulentiæ. Cæterùm vtrunque tam Ecclesiæ quàm Catholicæ nomen latissimè patere, dubium non est. Quam enim Ecclesiam Græci vocant, Latinè dicere possis euocatam concionem, ex quibuscunque tandem ea sit euocata, siue ex Ethnicis, siue ex Christianis, siue ex pijs, siue ex impijs. Sed & Catholica Græcè dicitur, quæ Latinè vniuersalis, hoc est, sicut Augustinus interpretatur, toto orbe diffusa: Quia diuersorum, inquit, hæreticorum Ecclesiæ idcò Catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum fidei splendore diffunditur. Dicimus autem, Catholica fides, Catholica Ecclesia, Catholicus homo. Cæterùm Catholicus adulter, Catholicus impostor, Catholicus homicida, non dixit quisquam Catholicus. Brentius est qui ita loquitur, quem nos cuperemus quidem, fidem habere Catholicam, vt ad Ecclesiam Catholicam pertineret, & Catholicos dici posset: sed si non vult quicquam habere cum Catholicis commune, præter quorundam in Ecclesia Catholica crimina, qui sumus nos, qui quo minus nouæ doctrinæ assertor nouo loquendi genere à se excogitato sit Catholicus, impedire queamus.

Responsio. — *Quid Ecclesia, & cur Catholica dicta.* — *Aug. ser. 131 et ser. 151 de tempore.*

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus Arrius summa Christianismi calamitas, cœpit virus suũ in veram Ecclesiam Domini euomere, obtinuit vsus, & publicæ leges posteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuersam doctrinam Prophetarum & Apostolorum de vera & æterna diuinitate Christi filij Dei sequebantur: hæretici verò, qui Arrianam impietatem, aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apostolica, profitebantur. Itaque si hoc vsu de Catholica Ecclesia loquendum est, nihil minus quàm Catholici cognomen in Asotum & sodalitium eius competit. Imò verò in te tuumque sodalitium Asoticum, nihil minùs quàm Catholicæ nomen competit. Sed causam expendamus, quamobrem in nos Catholici cognomen competere negat. Etsi enim, inquit, videntur, sibi egregiè de æterna diuinitate Christi sentire, tamen quia transferunt officium, quod solus habet Christus verus Deus & homo, in humana opera, idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Christi cogitationes, aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis sentiunt: & sequuntur multas impietates, quæ manifestè cum vera doctrina Prophetarum & Apostolorum pugnant. Hoc verò falsum est Brenti, quòd nos transferamus officium, quod solus habet Christus in humana opera. Quicquid est propitiationis, Christo tribuimus, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: illud subinde Psalmi vsurpantes, Apud te propitiatio est: & ab eodem Dauide docti, sic Deum alloquentes: Domine misericordia tua in æternum, opera manuum tuarum ne despicias. Quæ verba sic intelligimus, quemadmodum ea celebris Ecclesiæ Doctor Augustinus interpretatus est: qui cum his verbis Deum deprecans quisque nostrum vtimur. Non dico, Domine ne despicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus: sed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inspexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc solum rogo, hoc dico, hoc impetrare desidero, opera manuum tuarum ne despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum si videris, damnas: tuum si videris, coronas, quia & quæcunque sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & ideò tua magis quàm mea sunt. Num ita dicentes aliquid o-

Brent. de nomine Catholico. — *Responsio.* — *Ratio Brentij.* — *Responsio.* — *1 Ioan. 2.* — *Psal. 129.* — *Psal. 137.* — *Augustin.*

peribus tribuimus, quòd solius est Christi? Nostra de operibus doctrina Brēti, hæc est, quòd quatenus nostra sunt, quamlibet esse bona videantur, nihil tamen nobis prosunt ad vitam æternam consequendam: quatenùs autem Dei sunt, quatenùs opera sunt manuum illius, ex ipsius beneficentia singulari, & iustitiæ titulo, & mercede regni cœlestis digna habentur: Dei autem sunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid est in eis dignitatis, non aliunde, quàm ex eo ꝙ sunt respersa pretioso Christi sanguine: cui debemus, quòd ea facientes, regni cœlestis præmia consequimur. Nam absq; eo si essent, quicquid per omne vitæ nostræ tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodesset ad gaudia regni cœlestis assequenda. Quare sicut ab Alberto Magno scriptum est, iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus Sanctorum. Tolle iustitiam hanc ex eorum virtutibus, dānari poterunt, seruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iustitia nostra, mera erit iniustitia. Nullum enim ab hominibus exire potest opus, quod si in se censeatur, confusionem iustam non mereatur. Cùm rectè dictum sit à Gregorio Pontifice, Sanctus vir quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit, si ab interno arbitrio districtè iudicetur, rectè subiungit: Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille. Et alio loco. Ipsa nostra perfectio, inquit, culpa non caret, nisi hanc seuerus iudex in subtili lance examinis misericorditer pensaret. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datum iri mercedem regni cœlestis operibus nostris: verùm non propter eorum, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum, cuius manuum opera sunt: ipse est enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea propter Christum, ad quem operātes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis. propter Christū, de quo seculis iam aliquot cātatum fuit apud vos vernacula gentis vestræ lingua, quòd nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Nam nisi factus homo lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannos menstruatæ? Quæso te Brenti, quid est in hac doctrina nostra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quæ solius Christi sunt? Certè quicquid in illis dignitatis esse dicimus, id omne non in alium, ꝙ in Christum transferimus: Sic autem docti sumus, non à priscis tantum illis Patribus verū etiam ab ijs quos vos contemnitis, sanctis Monachis & Doctoribus, Thoma, Alberto Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Parisiensi, Guilhelmo Durandi, Gabriele Biel, Gersone, Dionysio Carthusiano, qui floruerunt illis temporibus, quibus vos Euangelij lucem extinctam fuisse vultis: quorum testimonia produximus in Confessione nostra Christiana, vbi copiosè locum hunc tractauimus. Falsò itaq; nos insimulas, quòd transferamus officium, quod solus habet Christus, in opera humana. Quin vos estis potiùs Brenti, qui Christi gloriæ detrahitis, qui crucem eius quantum in vobis est, euacuatis, qui sanguinis eius pretium imminuitis. Cui namq; detrahitis, quando regeneratorum operibus detrahitis? Cui, nisi Christo, qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, nisi Christi meritis & dignitati detrahitis, cum operum, quæ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritum operum nostrorum? vnde dignitas eorū? Non aliunde, nisi ex pretioso sanguinis Christi quo respersa sunt. Illius itaq; dignitati derogatis, quando nostrorum operum in fide factorum dignitati derogatis. Tolla pretiū hoc ex operibus nostris, non erit in illis meritum, nisi fortè gehennæ. Quid. n. aliud fuerit pretiū hoc ex operibus nostris tollere ꝙ fidē tollere? qua certo psuasum habemus, id quod etiam hymnum recitantes Ambrosij, quotidie profitemur, perennem illam gloriam, qua spiritus beatorum in cœlo fruuntur, præmium sacræ mortis illius esse, qua se Christus in Cruce Deo Patri pro nobis hostiam obtulit in odorem suauitatis, vt nobis illum propitium redderet, mundaretq; sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Hoc qui non credit, nullum habere potest æternæ vitæ meritum, nec ei prodesse queunt ad illā consequendam quæcunque tandem opera, quamlibet in speciem bona sanctaq; videantur. Cùm nihil sit certius, quòd extra Christi fidem, Regni cœlestis nullum sit meritum, quādoquidem illa meritorum nostrorum est initium. Cæterùm quæ fiunt opera bona in hac fide, quamuis natura sua non ita munda sint, vt in Dei, spirituumq; beatorum conspectu iustam confusionem non mereantur. Nam & Luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quantò magis homo, putredo & vermis. Et verè dictum est ab Augustino, quòd ad claritatem Dei, Sol nox est? Tamen quod illorum puritati deest, supplet hoc ille sanguis Christi, de quo dicit Apostolus: Quòd emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis: de quo scribit etiam alius Apostolus: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Et iterum alio loco: Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et in eodem libro, de seruis Dei loquens. Hi sunt, ait, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Et in fine eiusdem libri: Beati qui lauant stolas suas in sanguine Agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Dignum autem est animaduersione, quòd qui prius dixerat Christum lauisse nos in sanguine suo: idem ille de seruis Dei loquens dicit, quòd ipsi lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Si priùs nō lauisset nos Christus in sanguine suo, lauare stolas nostras & dealbare, nulla ratione possemus. Quid enim sunt stolæ nostræ, de quibus ibi Ioannes loquitur, nisi opera nostra, nisi virtutum nostrarum indumenta, quæ nos ipsi prius abluti sanguine Christi, posteà lauamus atq; dealbamus in eodem sanguine Agni immaculati Domini nostri Iesu Christi. Priusquàm in ipsius morte baptizati, priusquàm in ipsius sanguine fuerimus abluti, nihil est quod stolas nostras, nihil est quod opera nostra lauare nos ac dealbare posse speremus. Posteàquam verò (cuius Baptismus sigillum esse dicitur) fidam

Bona doctrinæ Catholicæ de operibus.

Alb. Mag. art. 3. q. 8. in 29. dist. Petri. Lomb. li. 2.

Li. 9. Mora ca. 2. Lib. 5. Mor. c. 8.

Matt. 5.

Apoc. 2. Tit. 2.

Esa. 64.

Confess. Polon. cap. 75.

Qui Christi cruci, meritis & gloriæ propriè detrahunt.

In lib. quæstion. veteris & noui. Testamenti.

fidem sumus consequuti, quæ purificat corda nostra, & eas quæ procedunt ex corde cogitationes & opera, quas Ioanni stolas appellare visum est: tum demum lauare nobis eas atque dealbare licet. Verùm non aliter quàm in sanguine eiusdem Agni immaculati Domini nostri Iesu Christi, vt per quem loti semel sumus atque dealbati, per eundem sanguinem actiones nostras iam dealbati dealbamus. Quoad enim aliquis mundus, & Christi sanguine dealbatus non fuit, immundum erat quicquid per eum agebatur. Quin etiam postcaquam in morte Christi baptizati & mundi facti sumus, si quod laudabiliter deinceps à nobis agebatur, in eo potius tanquam à nobis profecto, quàm in Christi sanguine gloriabamur, in eo potius quàm in Christi sanguine spem & fiduciam nostram collocatam habebamus, iam immundum esse cœpit hoc ipso nomine, quod mundum erat futurum, si lotum in Christi sanguine, dealbatumque fuisset. Quã etiã ob causam beatos vocat Ioannes, qui lauant stolas suas in sanguine Agni, & eorum potestatem esse dicit in ligno vitæ, eosque per portas intraturos in ciuitatem illam cœlestem, ciuitatem Hierusalem, de qua scriptum est in eodem libro, quòd nihil coinquinatum intrabit in eam. In hoc sanguine, mundæ sunt & acceptæ Deo stolæ nostræ, hoc est, opera nostra. Extra sanguinem hunc, quàmlibet rectè, laudabiliterque facta fuerint, pannus menstruatæ sunt omnia. Nihil in eis mundum, nihil dealbatum, nihil iustum est. Cùm rectè dictum sit ab Ambrosio, quòd omnis iustitia nostra, Christi sanguis est. Quicquid igitur est in operibus nostris, quod placere Deo, quod iustitiæ titulo censeri queat, quod iustam coram Deo confusionem non mereatur, id omne Christi sanguini ferimus acceptum, in quo ipsi priùs loti, lauamus ac dealbamus opera nostra, nec tamen eorum substantiæ, sed sanguini Christi tribuimus omnia, gloriam omnem, omne meritum in illum transferimus. Nam si consideretur opus nostrum in sui natura, & secundum quod procedit ex libero arbitrio, quod his ipsis verbis narrat D. Thomas, non meretur, vitam æternã, quæ gratia Dei est. Hæc aũt gratia Christi sanguis est, cuius merito meremur, quicquid meremur, vt præmium sit mortis sacræ perennis illa gloria. Habes, quæ sit nostra de operibus sententia, simul & illud ex his intelligis, impudens esse mendacium tuũ, quòd scribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis sentire. Vestrum fuit hoc semper, & est hæreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Est & illud falsissimum, quod scribis, sequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

Ex his itaque falsis præmissis tuis, falsam esse constat conclusionem illam tuam. Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Christo & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis sententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apostolica doctrina, & quam tenuit semper vniuersa verè piorum Ecclesia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Ecclesiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vendicamus. *Conclusio. Brentij.* Quæ est huius hominis arrogantia? quæ sui obliuio? Quis autem Brenti, Iudicem te constituit? & quidem orbis totius Christiani Iudicem, quem ausus es etiam inauditum condemnare. Sed si vera est de articulis religionis sententia quam tenuerunt Simon Magus, Marcion Manichæus, Petrus Adelhardus, Ioannes VVicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Eustachius, Vigilantius, Petrobrussiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum istis alij faciebant, rectè vobis nomen Catholicæ vendicatis Brenti: Hi sunt enim Patriarchæ vestri, de quorum successione gloriari verè potestis, cùm in eorum impios errores successeritis. *Responsio. Brentium cum suis falsò sibi vendicare nomen Catholicum.* Sin autem ea potiùs est vera sententia, quã de religionis articulis tenuerunt. Simon Petrus cum Apostolis, cum Clemente successoribusque suis omnibus in hũc vsque diem, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Epiphanius, Bernardus, & alij sancti Doctores Ecclesiæ (longum enim esset omnes enumerando recensere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina discessistis, illorum aũt errores apertè profitemini, dic iam ipse tu Brenti, qui fuerunt illi, quorum vestigijs incedtitis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum erroras amplexus es. Sed quando tu non vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Christiani iudicio hæretici, Et vos igitur, quando cum illorum doctrina consentitis, à Patrum verò nostrorum sententia dissidetis, quos tamen Catholicos fuisse negare non potestis, hæretici estis, nõ Catholici, falsòque vobis Catholicorum nomen arrogatis.

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Ecclesiam definire: Nos nunc, inquit, nomine Catholicæ Ecclesiæ, intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Christum, Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, & per Apostolos in vniuerso mundo prædicatum ac diuulgatum. Producit posteà loca scripturæ, quibus id probare conatur. *Quid Brentius Cathol. Ecclesia.* Atqui Brenti, in Christum Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, per Apostolos prædicatũm, credere se verè profitentur nostro seculo, qui non à nobis magis, quàm à vobis de præcipuis dogmatibus religionis nostræ dissentiunt, Sacramentarij, Anabaptistę, Picardi, cœlestes Prophetæ, Svvenckfeldius, & alij: Quin & olim in Christum verè se credere professi sunt Manichæi, Pelagiani, Donatistæ, Nouatiani, & multi alij hæretici: non igitur omnes ij sunt, & fuerunt Ecclesiæ Catholicæ membra? *Responsio.* quod tu quidem concedere videris, qui nomen Ecclesiæ Catholicæ tam latè patere vis, vt omnes in Christum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non possit; quòd qui verè credit in Christum, Ecclesiæ Catholicæ membrum sit, quis est tamen hæreticorum, qui se non verè profiteatur in Christum credere. Quamobrem rectè August. inimicum & defensorem, cuius in Psalmis fit mentio, vult hæreticum intelligi. *August. in Psal. 8.* Nam & ipse, inquit, est inimicus & defensor, qui fidem Christianam cùm oppugnet, videtur defendere. Non multos reperias hæreticos, qui se non profiteantur in Christum credere, tanto nocentiores; quòd hoc solo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Ac fatemur quidẽ, inquit Brentius, quòd præcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tantùm Christum & Euangeliũ eius cõfitentur, corde aũt alieni sunt à Christo, non tantũ admisceãtur veræ Catholicę Ecclesiæ, sed etiã tanta sint hypocrisi, tanta potentia & auctoritate, vt fiant externi gubernatores Ecclesiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui est verè Catholica Ecclesia, longè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, sententiam illius damnabas, & solos electos ad Ecclesiam pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudicium de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eum reliqua persequentem. Sed hoc vtcunq; se habeat, inquit, certè firmum, fixumq; manet, quòd qui non verè credit in Christum, nõ sit verum veræ Catholicę Ecclesię membrum, nec verè fruatur eius Ecclesiæ beneficijs ac prærogatiuis coram Deo, etiamsi videatur summus in Ecclesia Monarcha.

Brentij verba.

Responsio de malis in Ecclesia.

Certum est, quòd viuum Ecclesiæ membrum non est, qui nõ verè credit in Christũ: quoniam verò quis credat, quis non credat, solus ille scit, qui scrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicam & legitimam professionem fidei & vocationem agnoscimus, pro vero Ecclesiæ membro habeamus, etiamsi coram Deo verum membrum non sit: Quin si talis ad Ecclesiæ gubernacula sederet, propter hypocrisim eius non erit statim irritum, quod ab eo gestum fuerit. Nam vt verum illud sit, quòd coram Deo non rectè fruatur Ecclesiæ beneficijs & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus. & siue baptizauerit, siue consecrauit, siue absoluerit, siue ius dixerit, hypocrisis hæc eius nihil impediet, quò minùs Ecclesiæ munera integra perficiat. Hactenus autem coram Deo non rectè fruitur, quòd dum talis est, non aliam habet, quam expectet suæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ sempiternas. Docet hoc autem Caluinus vester, quòd etiam, qui mala conscientia ad ministerium accessit, coram Ecclesia ritè nihilominùs vocatus est. Verùm attinge nunc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad causam accedere.

Caluinus institutionis suæ, Cap. 8.

Agedum, inquit, conferamus inter se Ecclesiam veram Catholicam & Ecclesiam Asoticã. Catholica Ecclesia, ea videlicet, de qua nunc nobis est sermo, constat ex gratuita & clementi electione Domini Dei nostri per vnigenitum filium eius Iesum Christum in Spiritu sancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil est necesse recitare) Asotica autem Ecclesia non constat ex electione Dei, sed sufficit, quòd ore confiteatur Christum, etiamsi corde sit Epicureo, & vita Sybaritica: sic enim Asotus scribit: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est, vel in membris, vel in ministris eius præter publicam & legitimam professionẽ fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiant. Hic nunc expende mihi, quo iure Asotus vendicet suæ Asoticæ Ecclesiæ, quæ ad solam verè Catholicam Ecclesiam pertinent.

Responsio.

Quoties autem eadem iteras Brenti? vel ipsa vox Ecclesiæ, cuius tibi significatio non est obscura, cum sis Græcæ linguè minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione ductum esse nomen, non ab electione: quod certò scio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem est, qui neget electos in Ecclesia esse? Sed Ecclesiam esse tantùm electorum, hoc est quod constanter negamus: Quin cum CHRISTO, qui veritas est, dicimus, quod multi vocati, pauci sunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Ecclesia plures peccatores quàm iusti, plures mali quàm boni, plures reiecti sunt, quàm electi. Intereà tamen & illud asserere non dubitamus, quotquot electi sunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etsi possunt etiam esse alibi secundum Dei præsentiam & prædestinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari necesse est. Siquidem electionem, quam in seipso alioqui absconditam habet, vocatione demùm sua tanquam certa testificatione Dominus manifestat & comprobat, & velut sigillo quodam consignat, vt in electis vocatio quædam sit electionis testificatio. Vidit hoc etiam Philippus vester Brenti: qui cum admonuisset, in conspectu omnibus semper esse debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit: quotiescunq;, inquit, de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtum vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. Non electorum, sed vocatorum cœtum is vocat Ecclesiam, iuxta nominis ipsius etymon. nec alibi, quàm in isto cœtu visibili vocatorum, electos esse dicit, Nam vocatos quidem videre nobis & agnoscere licet: electos etiamsi videre possimus, non tamen agnoscimus. Solus est Dominus, qui nouit, qui sunt eius: secundum eius hanc præscientiam & prædestinationem, quàm multæ oues foris sunt, inquit Augustinus, quàm multi lupi intus: & quàm multæ oues intùs, & q̃ multi lupi foris? Quid est, quod dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christum, credituri in Christum? quàm multi se inebriant, futuri sobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? verùm tamen vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri: casti sunt fornicaturi, sobrij sunt, se vino posteà sepulturi: stant casuri, & non sunt oues? De prædestinatis enim loquimur. Ex his verbis discimus, quòd alij sunt in Ecclesia secundum Dei prædestinationem, & ij soli electi: alij secundum præscientiam vocati tantùm. Illos nemo nouit nisi Deus. Nam etsi videatur aliquis hominibus electus, ac sit etiam pro tempore, fieri tamen potest, quòd qui hodie intus est, cras foris: qui hodie ouis, cras lupus: qui hodie electus, cras sit reiectus. De suis Apostolis dixit CHRISTVS: Nónne

Ecclesia non est electorum tantum.

Matth. 20.

In locis communibus.

Rom. 8.

Qui sint electi, soli Deo cogniti.

2. Timoth. 2.

Aug. tractat. 45. in Ioan.

Duplex hominum genus in Ecclesia.

Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus est diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intus, verùm postea progressus foras, factus est lupus. Æquè fuit Apostolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquam ea res eius ministerium, quo minus æquè foret efficax, quòd fur erat, quodq́ traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, sicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui sciens, prudensq́ contra manifestam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta esset salus Ecclesiæ, si ex ministrorum dignitate, sanctitateq́ penderet: scis, quòd à vocatione nomen trahit Ecclesia, non ab electione, & multos in ea vocatos esse, paucos electos. Hæresis ab electione nomen ducit, non Ecclesia: Non quòd à Deo electi sint hæretici, sed quòd, sicut Hieronymus ait, eorum vnusquisque id sibi eligit, quod illi melius esse videtur. Non acquiescit in Ecclesiæ doctrina, sed illius iudicio suum iudicium anteponens, ipse sibi dogma eligit, quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex ijs qui pridem damnati sunt, quales ij sunt quos paulò antè recensuimus, ex quibus vos quoque consarcinastis ea dogmata, quæ nunc in vulgus spargitis. Ex tali electione vestram Ecclesiam constare non negamus, sed hæc non Christi, verum diaboli est electio. Cæterum Ecclesia Catholica, etsi pertinent ad illam electi, quos vocatione sua signat Deus, non ita tamen ex electione Dei constat, vt soli ad eam pertineant electi: nisi fortè electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Ambrosius interpretatur illud Pauli. Vocauit vocatione sancta. Vocatio, inquit, sancta est, cum electi sunt ad gubernandum populum sanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin constet Ecclesia, non negamus. Cæterùm si prædestinatos electos intelligis, Ecclesia illa triũphantiũ, q̃ est in cœlis, ex solis constat electis: sicut infernus ex solis reprobis. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, quam etiam ob causam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos: quos iure suo sibi vendicat infernus. Sed nihil est ꝙ hac de re plura verba faciamus, cùm res vel ipsa luce sit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto sententia, cùm caput illud de auctoritate Scripturæ tractaremus, copiosè sit à nobis defensa. *Hier. in epist. ad Tit. 3.* *Ambros. 2. Tim. 1.* *Iob. 7.*

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia renascitur non ex carne & sanguine, non ex humana electione aut successione, sed ex Deo, per sermonem Dei viuentis (quod scripturis probat) Asotica autem Ecclesia fit ex humana electione & successione. Dicit enim Asotus, confugiendum esse ad successionem non interruptam. Et vbi est, inquit, hæc Ecclesia Apostolis succedens, ibi est verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Asotus, quod vbicunq́ possit successio ab Apostolorum tempore in Ecclesia numerari, ibi sit vera Ecclesia, & verum verbũ Dei. Quasi verò successores Apostolorum & auditorum ipsorum non possint esse impijssimi & sceleratissimi nebulones. Quid igitur ad Ecclesiam Catholicam, quæ filius Dei suæ Ecclesiæ Catholicæ promisit & præstare solet.

Et hic locus de successione tractatus est à nobis anteà pluribus: quem sicut oppugnant omnes hæretici, sic asserunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video Brenti, quomodo posthac Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum successionem hanc oppugnas, in eorum, quos Catholicos fuisse negare non potes, doctrinam vos minimè successisse, confiteris. Siquidem non quod ad vniuersa loca, ad vniuersa hominum genera, ad vniuersas nationes pertinet, id solum Catholicum dicimus, verumetiam quod pertinet ad vniuersa tempora. Cùm autem de successione loquimur, non hic dicimus, quod tu vis, simul vt fuerit demonstratum, aliquem in locum alicuius Apostoli aut eius successoris successisse, vt statim esse Catholicus existimetur: Successerunt aliquot in locum Athanasij, qui fuit citra controuersiam Episcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos, quandoquidem à doctrina Athanasij dissenserunt. Quando igitur nos de successione gloriamur, de eo gloriamur, quòd in Episcoporum Catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam successerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos esse Sanctos, asseueramus nos: probamus hanc doctrinam esse veram ex eo, quòd quibus successimus nos, idem hoc docuerunt, non à centum, non à ducentis annis, sed ab ipsis propemodum Apostolorum temporibus: non in hoc aut illo orbis terrarum loco, sed in omnibus, quàm latè patet Christianum nomen. Hac nos ratione Catholicos non esse demonstramus: quod quia vos facere non potestis, ideò successionem hanc oppugnatis. Quod autem dicis, Ecclesiam nostram ex humana electione & successione constare, si credentes omnes in Christum accipis Ecclesiæ nomine, falsum est: Talis enim Ecclesia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua electione. Sin autem Ecclesiam intelligis Præsules & Præsidentes Ecclesiæ, sicut illum locũ apud Matthæum, Dic Ecclesiæ, Chrysostomus interpretatur, & alij nonnulli, fatemur, quòd ex humana electione & successione, quæ fit per electionem, Catholica nostra constat & Apostolica Ecclesia. Hominum enim ministerio Deus in eligendis Ecclesiæ pastoribus vtitur. Quid autem hic sit quod te offendat, equidem non intelligo. Nisi fortè hoc apud nos quoq́ fieri vis, quod vos facere Propheta scripsit: Ipsi currebant, inquit, & ego non mittebam eos. Requiritur apud nos missio, requiritur vocatio siue electio. Sic enim nos docuit Apostolus, dicens: Ne quisquam honorem sibi sumat, sed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur, is à Deo vocatur. Si vocatus est Matthias, quem vt in Iudæ locum succederet, electum ab Apostolis esse legimus: quos homines fuisse non negabis. Num & hunc eijcies ex Ecclesia, quòd ex humana electione sit factus Apostolus? Sed huic electioni præstò adfuit, inquies, Spiritus sanctus. Quanquam autem nos ab Apostolorum sanctitate quàm longissimè remotos esse confitemur, nec cum hac Apostolica nostras electiones comparamus, tamen & à nostra electione non abesse Spiritumsanctũ cõfidimus. Sed electione vestra fit, ais, *Responsio.* *Catholicum vniuersa loca & tempora complectitur.* *Quomodo Catholici de successione gloriantur.* *An Ecclesia constet ex humana electione & successione.* *Matt. 18.* *Hier. 23.* *Hebr. 5.* *Act. 1.* *Ioan. 6.* *Act. 6.*

vt in Apostolorum locum succedat impius aliquis & sceleratus. Atqui, si quos ipse Christus duodecim tantùm elegit, fuit vnus ex eis diabolus: si quos minore etiam numero, septem tantùm Diaconos elegerunt Apostoli, fuit ex illis quoque similiter vnus diabolus: qui præstari potest ab ijs, qui puri homines, quiq; tam longè sunt ab Apostolorum dignitate disiuncti, quò minùs inter eos, quos tantò numero eligunt, sint etiam aliquot diaboli?

Alia hominum, alia Dei electio.
Ioan. 13.
Greg. hom. 38. in Euangel.

Homines quidem eligunt homines ad munus Apostolicum, ad quod electus à Christo fuit Iudas: Ad salutem verò non eligit, nisi solus Deus, qui non de omnibus loquitur, Ego scio, quos elegerim. Optimè igitur & salubriter Gregorius cùm dixisset, quoniam vocati sumus, nouimus: si sumus electi, nescimus. Tantò igitur, inquit, necesse est, vt vnusquisque nostrum in humilitate se deprimat, quantò si sit electus, ignorat: quia & si iam nouit hodie qualis sit, adhuc eras, quis futurus sit, nescit. Quia ergo nulli de se certum est, electum se esse, restat, vt omnes trepident, omnes de sua actione formident, omnes in sola diuina misericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad ministerium tantùm, quos eo dignos iudicant: eligit Deus non tantum ad ministerium, verumetiam ad cœlestis regni consortium, quos ipse dignos iudicat. Ad ministerium electos videmus, & nescimus: ad regni consortium electos, solus Deus nouit.

Cyp. lib. 1. ep. 3.
Vnde schismata nascantur & hæreses.

Quamlibet autem sit indignus, qui vocatur ad ministerium, si Cypriano credimus, non fit absq; Deo talis vocatio. Sic enim ille loquitur: Non aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, nec ad tempus Iudex vice Christi cogitatur. Cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragiū, post Coëpiscoporum consensum, Iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet. Nisi si ita est aliquis sacrilegæ temeritatis ac perditæ mentis, vt putet sine Dei iudicio fieri sacerdotes, cùm Dominus in Euangelio suo dicat:

Matt. 10.

Nonne duo passeres asse veneunt, & neuter cadit in terram sine Patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia Dei fieri? & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Hoc est fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus & credimus. Audin tu Brenti, quàm grauiter sanctus Martyr in eos inuehatur, qui sine Dei iudicio fieri sacerdotes putant? quos quidem sacrilegæ temeritatis & perfidæ mentis esse dicit, & fidem habere quodammodo negat, neq; suum honorem Deo tribuere. Asserit is omninò de sententia Dei Sacerdotes ordinari, idq; aut sciente, aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi, permittente reprobi: dat enim aliquando Deus Reges in furore suo. Electos nouit Dominus, de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iustorum. Et ipse Christus: Ego cognosco oues meas. Reprobos autem se nescire fatetur ipse, dicens illis: Nescio vos vnde sitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Quamobrem siue reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat Cyprianus. Facit enim quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus, ita & Sacerdos. Solos autem eos Episcopos non de voluntate Dei fieri docet, qui extra Ecclesiam fiūt. Quāobrem etiamsi sit Episcopus non ea pietate, qua eum esse præditum oporteret, tamen si constat, quòd is in antecessorum suorum, qui quidem Catholici fuerint, pium doctrinam successerit, nihil impedit, quò minùs Episcopi munere fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus præest, detrimenti peruenit. Sibi malus est, si malus est: tibi nihil officit, si factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad fastidium vsq; sic te coëgte, quoties à nobis dicta sunt?

2. Tim. 2.
Psal. 1.
Ioan. 10.
Luc. 13.
Matt. 25.
Iob 34.
Esa. 24.

De signis & notis veræ Ecclesiæ.

Pergit Brentius: Ecclesia Catholica agnoscit synceram prædicationem verbi Dei, & verum ac rectum vsum Sacramentorum eius, sicut ea tradit Prophetica & Apostolica scriptura, & vbicunque in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram esse Ecclesiam Catholicam, iudicandum est. Quod scripturis probat, quasi quisquam sit, qui neget.

Responsio.

Cæterùm hoc negamus, quod dicis, nostram Ecclesiam, quam tu bellus scurra vocas Asoticam, non relinquere verbum Dei in sua synceritate, sed deprauare ipsum alienis interpretationibus, & peruertere verum vsum Sacramentorum. Vestra hoc facit Asotica Ecclesia, non nostra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd synceritas verbi Dei & verus sacramentorum vsus sint certa signa, quibus vera Ecclesia cognoscatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto sententiam probamus, qui scripsit, fraudulenter & subdolè dici à vobis, signa certa quibus Ecclesia dignosci potest, esse synceram Euangelij prędicationem, & rectam atq; secundum Christi institutionem Sacramentorum administrationem. Sunt hæc quidem Ecclesiæ signa, sed non ita certa sicut vos vultis, quandoquidem vix vlla est, aut fuit aliquando hæresis, quæ sibi signa ista non arrogaret. Qui magis vnquam de synceritate verbi gloriati sunt, quàm Arriani? Num ideò penes eos fuit Ecclesia? Verum autem vsum Sacramenti Baptismatis, an ita sibi solis Donatistæ non vsurparunt, vt sicut Arriani, synceri verbi Dei possessione Catholicos excludebant, sic isti verum vsum Baptismi penes eos esse negarent, & ob eam causam vtriq; se esse Ecclesiam contenderent? Veniamus ad nostri temporis hæreticos? Nonne de præcipuis religionis nostræ dogmatibus dissident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptistæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiusdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnes ij sic ista sibi signa arrogant, vt ea non magis nobis Christianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quisquam negat has esse notas Ecclesiæ, cùm hæc Petri verba sint: Fatemur hæc duo semper esse coniuncta, veram Ecclesiam & synceram prædicationem verbi. At verò synceritas verbi magis agno-

fcitur ex veritete Ecclefiæ, quàm econtrà, quòd præcipuè Irenæus & Tertullianos notarût, quorum ibi verba profert, quòd apud folam veram Ecclefiam vera eft facra Scriptura & vera traditio: atq; idem dicit de Sacramentorum vfu. Videris Brenti, 10 Rhetoricis præceptis non infeliciter effe verfatus: vel ex ijs difcere poteras, effe vitiofum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilo magis ab aduerfarijs, quàm à nobis facit. Tale eft, quo tu nunc vteris: dicis in Ecclefia tue fynceram effe prædicationem verbi Dei, & verum vfum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunque verius effe in Ecclefia noftra Catholica, cùm in vtroque præfcripferimus, neque nos à vobis, fed vos à nobis difceffèritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus difceffiftis, habere vos, negare non poteftis. Quin id ingenuè fatetur Archiectus hærefeos veftræ. Quamobrem hoc verbum Dei, quod fcriptum eft, noftrum eft: nec to eo quicquam iuris vendicare vobis poteftis. Nam quòd eo vtimini, faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, denique facit hoc etiem ipfe diabolus: vt vfus fcripturarum non poffit effe propria nota, qua Ecclefia CHRISTI à veftra malignentium Ecclefia difcerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis eum Scripturæ fenfum, quo Deus per Prophetas & Apoftolos loquutus eft (quod folum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi fumus verbum hoc apud nos effe: & ficut Scripturas à nobis eccepiftis, fic verbum Dei, qund eft in Scripturis, à nobis, hoc eft, à Petribus & concilijs, vos petere debere. Quoniem verò vos id vocatis in controuerfiam, quomodo vultis vt certe nota fit, quod ipfi controuerfum feciftis? quod eodem iure quo vos, æquè fibi elij hæretici oon minùs à vobis, quàm à nobis diffidentes arrogent? Vel fenfus ipfe communis admonere vos potuit, quod certum fignum Catholicos difcernens ab hæreticis effe noo poteft, de quo inter vtrofq; controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd Cathofica noftre Eccletia noo reliquat verbũ Dei in fua fynceritete, fed depraucet ipfum alienis interpretationibus. *Scriptura non potest propria esse nota Ecclesiæ.* *Brentius impon... de sensu scriptur... laudat Catholicos.*

Non enim recipit, inquit, fcripturam, nifi & eddat traditiones, & ficut à Petribus & Concilijs exponitur. Conftat eutem, quòd multæ traditiones qoæ Apoftolicæ iactantur, pugnét cum facra Scriptura, quemadmodum fupra explicuimus: & quòd Patres atq; Concilia fcripturam fæpè & multũ fiot interpretati, oon iuxta fenfum Spiritus fancti, fed iuxta fenfum homenæ prudentiæ.

Vide Brenti, ne quis ex tois meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Noftram enim, non eorum quos tuendos fufcepifti, caufam tueri videris. Quod enim potuifti nobis dare teftimonium illuftrius, effe penes nos verbum Dei, quàm cùm dixifti, nos non recipere fcripturas, nifi addamus & traditiones? Hoc eft, nos non tantùm fcriptum, verumetiam viue voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo fcripto: Tenete traditiones quas accepiftis, fiue per fermonem, fiue per epiftolam. Quòd verò addis, nos non recipere fcripturem nifi ficot à Petribus & Concilijs exponitur, potuitne quifquem clariùs demonftrare, nos verbum Dei fynecrum recipere, quàm his verbis eb te demonftretum eft? Nam qui recipit fcripturas eo fenfu, quo Patres interpretati funt & Concilia, is demùm eft, qui fyncerum Dei verbom recipit: qui verò recipit fcripturam, non Ecclefiæ, hoc eft, Patrum & conciliorum, fed fuo proprio fenfu, is recipit quidem fcripturam: fed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei nonounquam recipit verbum diaboli: quando non eam quæ Dei, fed quæ Satanæ fpiritu facta eft, fcripturarum interpretationem recipit. Neq; verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scripturam dicimus, verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Paolus innuere, cum alibi, tum ed Theffalonicenfes, fcribens: Neq; terreamini, inquit, neq; per Spiritum, neq; per fermonem, oeq; per epiftolam tanquam per nos miffam, quafi inftet dies Domini. In priore, quem ad eos dederat epiftola, dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui refidui fumus in aduentu Domini, noo præueniemus eos qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quafi iam inftaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipfius, nec Spiritus ipfius hoc fenferit. Vides hic, quòd qui terrebant per hanc epiftolam Theffalonicenfes, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebaot: cum fuo, non Pauli fenfu: fuo non Pauli fpiritu, Pauli fcripturam interpretareotur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos fedutat eo modo, proferens fcripturam noftram, & alienum fenfum illius adferens. Quod itaq; tu probri loco nobis obijcis, hoc eft quod nos prædicamus, quod præ oobis ferimus, de quo gloriamur: nos non aliter fcripturam recipere, nifi ficut à Patribus & Concilijs exponitur: hac vna re, maximè nos eb hæreticis difcerni pfuafum habemus, de quibus fcriptũ eft: Væ Prophetis infipientibus, qui fequuotur fpiritum fuum, & nihil vident. Nullus itaq; noftrum in fcripturis interpretandis fequitur fpiritum fuum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuũ Brenti: quòd eum effe Satanæ fpiritum, noo dubitamus: verùm Ecclefiæ, hoc eft, Patrum & Conciliorum fpiritom fequimur: quod eundem effe Chrifti fpiritum, certum & indubitatum habemus. Nam cùm Ecclefie fit corpus Chrifti, Chriftus autem capot hoius corporis, fieri non poteft, quin capitis & corporis vnus et q; idem fit fpiritos. Hoc iteq; fpiritu Patrum & Conciliorum fcripturas interpretamur: & quod ij fenferunt, effe Dei verbum, indubitato ter afferimos. Quomodo eutem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorum eijcere, intereà verò, contra quam tibi fuerat deliberatum, inuicto hoc argumento, nos effe Catholicos declarafti: quando quidem fcripturas non aliter recipimus, nifi ficut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunt. Sic tuo ipfius teftimonio fumus Catholici, ficut contrà vos hæretici: qui dum fuum quifq; fpiritum in fcripturis interpretandis fequimini, Patrum & Conciliorum fpiritu neglecto, quem nuoc videre licet in Germania, fatanifmum inuexiftis. Quod verò dicis, multas traditiooes, quæ Apoftolorũ *Responsio.* *2.Theff.2.* *1.Theff.4.* *Cap.4.* *Ezech.13.* *Ephe.2.*

nomine iactantur, pugnare, cum sacra scriptura, in proximo superiore capite falsum id esse demonstrauimus. Et quamuis fieri possit, quòd Patrum aliquis non iuxta Spiritus sancti, sed iuxta sensum humanæ prudentiæ scripturam fuerit aliquando interpretatus: tamen sicubi plures in eandem sententiam conueniunt, & si Patres in Concilijs Oecumenicis præsertim congregati scripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum sensum, spiritus sancti sensum fuisse, minimè dubitamus.

Vsum verum Sacramentorum peruerti quomodo Brent. probet.
Responsio.

Probat deinde Brentius, in Ecclesia nostra Catholica verum vsum Sacramentorū peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptismum fictitijs appendicibus & humanis traditionibus. Ac quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipsis etiam temporibus Apostolorum vsum fuisse: quæ causa est, quod proferre non audes: alioqui necesse haberes affirmare totis millequingentis annis Ecclesiam non fuisse: cùm quæ peruertit vsum Sacramentorum Ecclesiam esse neges: nec alium fuisse Baptismatis vsum per omne tempus id constet, quàm qui nunc est. Ac baptizat, inquit, non tantùm homines, quod Christus instituit, verumetiam campanas, quæ est impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditum est. Benedicuntur quidem iuxta formam in Pontificali Romano præscriptam, verùm de Baptismo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Christus dicat: Bibite ex eo omnes, & sic Ecclesia Catholica vtatur. Asotica Ecclesia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & vestra hoc dicit verè Asotica Ecclesia Brenti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos contra manifestum, vt Bohemis & Armenis videtur, Christi verbum, dicentis: Sinite paruulos venire ad me. Cōstat autē etiā Apostolorum temporibus, calicem non omnibus esse ministratum. Concludit iam tandem Brentius: Cùm ergo tantum sit discrimē Catholicæ & Asoticæ Ecclesiæ, qua fronte audet hæc sibi vendicare, quæ illi tantum conueniunt: Reuera nulla frons est in vobis Asoticis Brenti, qui vobis Ecclesiæ nomen vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multum frontis habere Caluinus quoque videtur, neque magis nobis æquus est, quàm sitis vos: nondum tamen eò impudentiæ progressus est & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis auctoritatem agnoscimus, Ecclesiæ nomen adimeret. Quamuis enim ille pro more vestro plurimis conuitijs debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin sub Papæ quoque tyrannide Ecclesia maneat. Sed tu Sacramentarius etiam impudentia superas & audacia.

Matth. 20.
Matt. 20.
Cal. cap. 8. institutionum sua.

Brentij verba.

Prosequitur Brentius: Catholica Ecclesia interpretatur Patres, traditiones & concilia per scripturam, & scripturam interpretatur per scripturam, hoc est, eo sensu, quem Spiritus sanctus in scriptura tradidit: Si nos, aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, & quod nunc instinctu Spiritus sancti literis sacris mandatum est, anathema sit. Habemus firmiorem Propheticum sermonem, &c. Asotica autem Ecclesia interpretatur scripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In scriptura inquit Asotus, vera fides quærenda est, sed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune est Asoticæ Ecclesiæ cum Catholica?

Gal. 1.
2. Pet. 1.

Responsio.
Scripturam per scripturā interpretari quatenus probandum.
Ioan. 10.
Ioan. 18.

Imò quid tibi filio Belial cum sponsa Christi? Multa iam ad rauim vsque diximus hac de re. Etiam sacramentarij scripturam interpretantur per scripturam, num ideò statim illos eo sensu dices interpretari, quem Spiritus sanctus in scripturis tradit? Num quem ipsi sensum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduersus Arrianos Catholici locum illum: Ego & Pater vnum sumus: interpretati sunt eum Arriani per aliam scripturam: Vt sint vnum, sicut & nos: num hic fuit sensus Spiritus sancti? Quis non videt, quàm hæc inepta sint? Facimus autem & nos Brenti, vt scripturam per scripturam interpretemur: Sed sicubi non semper occurrit scriptura, quæ scripturam explicat, aut sicubi diuersum sensum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretationem proferimus. Quod & vestri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabaptistas scribunt, & fecerunt priscis etiam illis seculis S. Patres nostri, quoties illis vel cum Arrianis, vel cum hæreticis alijs fuit dimicatio, sicut superius à nobis copiosè demonstratum est. Verùm vide quid agas Brenti, peccas ipse contra legem, quam hoc ipso loco nobis fers. Intelligis, quam adfers scripturam, eam pro nobis contra te facere: sunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis præter id, quod prædicauimus. Non dixit, præter id quod scripsimus. Traditionem nobis, non scripturam commendauit. Id cùm te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc, instinctu Spiritus sancti sacris literis mandatum est. Vbi nunc est illud, quod toties contra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad scripturas, & interim tamen addis ipse, quod in verbis Pauli non est. Nos verò quod explicandi gratia additum est per te, non reprehendimus: sed idem iuris nobis quoque, quoties res postulat, non permitti: hoc est quod molestè ferimus. Cæterum qua tu nota nos excludere vis à Catholica hæc nos vel maximè Catholicos esse designat: Catholicum est enim in Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falsam quoque fidem suam in scriptura quærunt hæretici, non hæc satis adhuc illustris est nota, qua Catholici discerni possint ab hæreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur vt quæratur in scriptura, prout à Patribus traditur, hoc demum verè Catholicum demonstrat. Nam à Patrum sensu & consensu discedere, & iuxta suum ipsius sensum scripturā interpretari velle, quod vos facitis hæraticum est Brenti, non Catholicum, neque legitimæ prolis, sed seminis mulieris adulteræ.

Deut. 4.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia, si de doctrina sermo est, fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinam quæ scriptis Propheticis & Apostolicis continetur. Superstructi super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Auxilium nactus Dei, &c. Asotica autem Eccle-

sia fundatur super traditionibus & dogmatibus extra scripturam. Sic enim dicit Asotus: Traditiones sunt certissimum fidei fundamentum. Et iterùm: Ecclesia tradit dogmata fidei extra scripturam. Quare cùm Asotica Ecclesia sit structura alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Ecclesiæ. Qua ratione venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certissimum esse fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. *Responsio.* Hoc ipsum autem nobis est testimonio, quòd Ecclesia nostra fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quòd non solum scriptum, verumetiam traditum Dei verbum recipimus. *Deut. 32. Eccles. 8. 2. Thess. 2.* Sic enim nos docuerunt Prophetæ: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio Seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum: sic nos docuit Apostolus: state & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Vestra autem Asutica Ecclesia, non fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quandoquidem iuxta doctrinam illius traditiones non recipit. Neque est Ecclesia nostra, sicut tu cauillaris, alieni fundamenti structura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus: super hoc superstructi sumus, & superstruimus ipsi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Catholica Ecclesia, inquit Brentius, agnoscit vnum solum caput æternæ suæ salutis tam in cœlo, quam in terra, Dominum nostrum Iesum Christum & ad hunc solum Seruatorem suum alligata est: atque in hoc solo quærit veram & æternam suam salutem per fidem. Et vtitur quidem ministris suis, non vt dominentur, sed vt seruiant ipsi: idque non pro suo arbitrio, sed iuxta regulam à sacra scriptura præscriptam. Solum autem Iesum Christum filium Dei agnoscit Dominum & sponsum suum: & ex eo solo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat scripturis: quasi probationis res egeat: cùm omnes Christum, & caput, & Dominum cõfiteamur.) Asotica autem Ecclesia agnoscit in his terris pro capite suo Rom. Pontificem, & est alligata ad prælatos, qui sunt Romano Pontifici subiecti, quos & Dominos suos, nõ seruos agnoscit. Nec pendet ex solo Christo, nec quærit in eo solo salutem per fidem: sed quærit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus suis operibus, quibus confidit se gratiam Dei mereri. Dicit enim Asotus apertè: Ecclesia est humana congregatio, & habet Prælatos & superiores suos. Et addit quidem Asotus. Hi sunt ministri Christi, & dispẽsatores mysteriorum Dei. Quæ verba scribit Paulus, sed nihil ad Asoticos Prælatos. Mox autem subiungit: Alligata est ijs tota Ecclesia non minùs, quàm quælibet alia respublica suis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc est, prælatis (quos ipse vocat, sed falsò, ministros Christi legitimos) non est Ecclesia.

Quantum ingredieris mare Brenti? sed nobis propositum est breuibus tecum agere. *Responsio.* Nam si tractanda forent omnia, iustum volumen vix sufficeret. Propterea negas penes nos esse Catholicam Ecclesiam, quòd agnoscimus in terris pro capite nostro Roman. Pontificem, cùm Ecclesia Catholica solum vnum caput agnoscat Christum. *Ecclesia & si solum Christum caput agnoscat, non negat tamen Christi vicarium Pontificem.* Quasi verò qui pro capite Pontificem agnoscit, non agnoscat caput Christum. Dicis etiam de Catholica Ecclesia, quòd solum Christum Dei filium agnoscit Dominum. Num igitur nullus est in terris Dominus agnoscendus, quia solum Christum Ecclesia Dominum agnoscit? Num ideò Serenissimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noster esse desinet, quia Christum Regem & Dominum nostrum esse confitemur? *Christus nobiscum agit per suos vicarios, & Prælatos Ecclesiæ.* Eiusmodi vocibus Brenti, rusticos contra Dominos concitastis, & seruile bellum in Germania conflastis. Est caput Ecclesiæ Christus: neque tamen propterea non est caput Ecclesiæ Pontifex? Est Rex & Dominus noster Christus, neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noster SIGISMVNDVS? Quis est, qui nesciat, solum Christum regere ac regnare in Ecclesia, & imperium hoc solo illius verbo exerceri atque administrari? Sed quia visibili præsentia inter nos non habitat, vt voluntatem suam ore suo coram nobis declaret, hominum in hoc ministerium adhibet, & quasi vicariam operam: non ad eos ius, honoremque suum transferendo, sed vt suum tantùm per eos opus agat ipse, qualiter ad opus quoque faciendum artifex vtitur instrumento. Quare manet ipse caput Ecclesiæ nihilominus: regit, regnat, & imperium exercet ipse nihilominùs in Ecclesia: verùm opus hoc suum per Pontificem agit ministrum suum: non quòd non possit id per se ipsum sine alio quouis aut adminiculo, aut organo præstare: sed hoc modo visum est illi, suam erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus sumeret, qui pro se in mundo legationa fungerentur, qui arcanæ suæ voluntatis essent interpretes, qui personam denique suam repræsentarent. Deinde visus est hic illi firmissimus vnitatis retinendæ nodus, quo Ecclesiam suam adstringeret, si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernanda visibili ministerio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Christo capiti, si subiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoscamus? Non magis, quàm si caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum nostrum Sigismundum Augustum esse profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noster Iesus Christus Dei filius: cui sicut Ecclesiæ, sic & regni caput subiectum est. Nam cùm proprium sit capitis munus, subiecta sibi membra gubernare, facit hoc ipse quidem Christus virtute sua: sed intereà tamen sicut in Sacramentorum administratione, sicut in verbi sui prædicatione, sic in Ecclesiæ suæ, regnorumque & prouinciarum gubernatione, hominum vti ministerio dignatur: Principum quidem, Regum & Imperatorum, in regnis & prouincijs moderandis: Romani verò Pontificis in Ecclesia sua gubernanda, quæ si non ex vnius alicuius auctoritate pendeat, nec Ecclesia, nec fides vna retineri potest, quemadmodum in confessione nostra Christiana fusius est à nobis demonstratum: eadem illa nunc repetere, nihil est necesse. *Capitis nomen hominibus tribuitur in scripturis.* Neque verò inusitatum est hoc in Scripturis quòd capitis nomen hominibus tribuitur. *1. Reg. 15. Psal. 17.* Sic Sauli dixit Samuel: caput in tribubus

Israel

Osea. 1. *1. Corinth. 11. & ad Ephe. 5.*

Israël factus es: Sic de se Dauid: Constituit me in caput gentium. Sic apud Osæam legimus: Ponent sibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput est mulieris. Quid autem Brenti? cùm semel atque iterum dixit Apostolus :, Vir caput est mulieris, num ideò Christum esse caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Christum caput mulieris constituisse virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Christus. Imò gubernat: sed per virum, cui vult mulierem esse subiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput est Ecclesiæ : absit vt Christum excludamus, qui verè caput existens, verè gubernat Ecclesiam. Sed sicut mulieri virum, sic huic sponsæ suæ caput constituit Petrum & eius successorem, cuius ministerio illam gubernaret, quando dixit, Pasce oues meas. Ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse Pastor & Episcopus animarum nostrarum. Sed intereà Petrum elegit. Petriq; successorem, cuius in ea pascenda, gubernandaq; ministerio vteretur. Quem qui pro capite non cognoscunt, in quot sectas quàm dissectas dissecti sint, vides ipse Brenti.

Ioan. 21. *1. Pet. 2.* *Necessarius Ecclesia Pontifex & Pastor.*

Ac nisi te datum iam in reprobum sensum totum Satanas possideret, non posses non fateri, quòd vna Ecclesia, quin & vna fides apud eos esse nulla ratione potest, apud quos sub inuisibili capite Christo visibile quoque caput in terris Pontifex vnu non agnoscitur. Nec obscurum est, quòd idem aliquando Philippus quoque vester senserit, cum ipsa magistra rerum experientia doctus, aliter consentientem in Ecclesia doctrinam, vnitatemq; fidei conseruari non posse videret. Quid enim? si quod vos velle videmini, quisque Rex in regno, quisque Princeps in ditione sua, se caput Ecclesiæ regni, ditionisq; suæ constituat: quod post hominum memoriam factum vnquam aut vsquam nescimus, præterquam hoc infelici seculo nostro in Anglia : quam tamen cùm hæc scriberemus regnante pientissima Regina Maria, oculus misericordiæ suæ tandem respexit Deus, errantesq; in viam reduxit, & ad ouile suum aggregauit, nisi quod posteà peccatis nostris factum est, vt gaudium hoc nostrum non esset diuturnum. Sed quid? si tale quiddam peccatis nostris offensus Deus permittat, per Deum immortalem, quale futurum esset monstrum Ecclesia? quot capita? quot fides? quot confessiones esset habitura? Hæc esset Augustana vel Saxonica potius, illa VVirtembergensis, alia Osiandrina, alia Tigurina, alia Svvenckfeldiana, alia Picardica, alia Monceriana siue Mennoniana, aut si mauis, Pacimontana, alia Seruetiana confessio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confessiones videre liceret: sicut nunc in ista Babylone Germanica, quam ædificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monstrum ne ferre cogeremur in Ecclesia, cumprimis vtile visum est & necessarium ad conseruandam in ea tranquillitatē, ordinemq; retinendū, vt vnum aliquod sub CHRISTO capite caput Ecclesiæ ab ipso Christo constitutum agnosceretur, ad quod iuxta traditionem Apostolorum, & sicuti ab Anacleto scribitur, iuxta iussionem ipsius Christi, de causis difficilioribus referretur, quòd non alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem esset fidei confessio, prouideri posset. Hunc vos ordinem Brenti ferre non potestis, quòd eo saluo saluos esse vos, & errores vestros diu consistere non posse videtis. Quamobrem vt eum euertere queatis, omnes neruos vestros contenditis. Neque verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerunt hoc etiam ante vos Patres vestri prisci illi hæretici. Veteres hæ sunt & vsitatæ Satanæ artes, qui sicut à Cypriano scriptum est, ob hoc Ecclesiæ Præpositum infestatione sua persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Cyp. lib. epist. 3. *Primo Pontificem, deinde Cæsarem sectarij negarunt esse caput.*

Sed quid accidit apud vos Brenti : Principio nihil aliud quàm Pontificem Romanum Ecclesiæ caput agnoscere noluistis, & eum reiecistis : num intra fines hos constitit furor vester? Nequaquam, sed idem posteà de nunquam satis laudato Imperatore quoque vestro Carolo Quinto fecistis. Sicut Ecclesiæ Pontificem, sic illum Imperij caput agnoscere noluistis, & eadem auctoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque vestrum reiecistis: contra quem etiam arma cepistis, & eū iam non Imperatorē, sed Carolum à Gandauo, visum vobis fuit appellare. Verum non defuit fideli ministro suo Deus, deque hostibus Euangelij sui iustas est pœnas persequutus. Sed de his satis. At verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod sumus dici debere Catholicos censemus, quòd sicut semper à Catholicis fuit factitatum, & Ecclesiæ caput Pontifex Romanus apud nos, & regni caput Rex à suis quisque agnoscitur. Et est apud nos Ecclesia, sicut scribis alligata ad Episcopos suos, qui sunt Romano Pontifici subiecti: quod ante mille trecentos annos Cypriani quoque seculo sic fuisse legimus obseruatum.

Ecclesia ad Episcopos alligata. *Cyp. lib. 4. epist. 9.*

Sic enim loquitur sanctus ille martyr post illa verba : Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuit Ecclesia: docens, quia etsi contumax & superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen Christianorum non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse : & frustrà sibi blandiri eos, qui pacē cū Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cum Ecclesia, quæ Catholica & vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Episcopos Ecclesiam alligauerit, & qui cum Episcopo non sint, eos in Ecclesia esse negauerit?

Episcopi rectè etiā patres dicuntur.

est autem hoc moribus receptum in Ecclesia, Patrum vt nomen Episcopis tribuatur, qui quantò magis Ecclesiæ seruiunt vtilitati, tantò minùs pro seruis agnoscuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur : de quibus per os Prophetæ loquutum aliquando Dominum esse sciunt : Constitues eos Principes super omnem terram : verùm sic tamen, vt intereà meminerint Episcopi, quod scriptum est ab eo, quem primum in terris Episcopum Dominus instituit : Non vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

Psal. 44. *1. Pet. 5.* *Quomodo Ecclesia ex solo Christo per fidem pendeat.*

Pendet autem Ecclesia nostra ex solo Christo: quærit in eo solo salutem per fidem : sed non per vestram illam specialem, charitateq; destitutam: sed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem,

qua

qua fit, vt conteramur in corde nostro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & Planctu: vt accedentes ad thronum eius gratiæ, supplices misericordiam eius imploremus: Per fidem hanc quærit salutem in solo Christo. Neq; confidit se primùm gratiam vllis operibus mereri posse: nam si gratia, iam non ex operibus. Et est hoc vulgatissimum etiam eorum doctorum, quos vocant Scholasticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia se consequi posse confidit, hoc est, pro operibus in gratia factis sperat adipisci se posse vitam æternam, quam & ipsam gratiam vocat Paulus: non quia meritis non datur, inquit Augustinus, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Data sunt autem gratis. nam primam gratiam, qua fit, vt mereri possimus vitam æternam, nullis meritis assequi licet. Talem Ecclesiam, cuius nos esse membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam esse negare non posses, nisi malitia cor tuum exæcasset, vt auribus audias, & non intelligas, videns videas, & non videas? Sed quid habes, quæso, quòd arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationem esse dixit Ecclesiam? Certè non est Angelorum, & multo minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & superiores suos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios verò Euangelistas, alios pastores & Doctores ad confirmationem sanctorum. Iam verò illa quæ sequuntur. Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, reuerà sicut dicis, nihil ad vestros Asoticos, sed permultum faciunt ad nostros prælatos Catholicos: quibus verè scribit Petrus, alligatam esse totam Ecclesiam, nō minùs, quàm aliam quamuis Rempub. suis capitibus & gubernatoribus. Eadem est sententia sanctissimi quoq; martyris illius Cypriani, sicut paulo anteà commemorauimus: qui & hoc in eadem illa scribit epistola, quòd sine prælatis, hoc est, Episcopis, quos Petrus à Soto verè vocat ministros Christi legitimos, non est Ecclesia. Reuerà dissipationem, vel ruinam potius, exitium Ecclesiæ molitur, quisquis ordinem hunc vel abolere studet, vel quasi minùs necessarium eleuat. Neq; enim vel Solis lumen ac calor, vel cibus ac potus, tam sunt præsenti vitæ fouendæ ac sustinendæ necessaria, quàm est conseruandæ in terris Ecclesiæ Apostolicū & pastorale munus.

Gal. 5.
Ioel 2.
Heb. 4.
Rom 11.
Ioan. 1.
Rom.
Matt. 13.
Ephe 4.
Sine Episcopis non est Ecclesia.

Hactenus collationem suam absoluit Brentius, quam sic à nobis esse tractatam existimamus, planum vt omnibus factum sit, cuius ipse partis est, eam Asoticam, Ecclesiam verò nostram esse Catholicam. Aggreditur nunc ad promissiones, quæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, quas verè docet ad Asoticam, hoc est, suam Ecclesiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius sententiæ subscribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: est enim verissimum, quod scribit, Asoticam suam Ecclesiam non esse spōsam Christi, non acceptam Deo, non sanctam, non formosam, neq; consistere posse cōtra portas inferi, sed expositam esse libidini Satanæ, & omniū Angelorum eius, nihil in ea inueniri nisi mendacium & vanitatem: ac si quando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, non habere spiritum sanctum, non habare Christum præsentem tutorem & seruatorem, non habere pium vllum commercium cum Catholica, non habere vllam auctoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate testificādi: non exaudire preces eius, nec fructum eam aliquem Christi promissionum capere, sed necesse habere in morte perire, & in tartarū perpetuò affligendam præcipitari. Hæc est sors, hæc est hæreditas Asoticæ Ecclesiæ.

Quæ sors & hæreditas Ecclesiæ apud hæreticos.

Proponit tandem Brentius dubitationem quandam, sed pridem à nobis discussam. At enim, inquit, dices, Quid si Asoticus quispiā impio & Lucianico corde admisceat se veræ Ecclesiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum pijs doctrinam Christi tanta eloquentia, tanta prudētia, tantaq; externæ vitæ honestate, & eligatur publico suffragio in ministrum, adeoq; Episcopum Ecclesiæ, num ministerium huius esset veræ Ecclesię inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè essent baptizati? an qui per hunc audirent cœlestem doctrinā, non possent spiritum sanctum accipere? an qui ab hoc cœnam Domini sumerent, non sumerent verum corpus & sanguinem Christi? Dixi suprà, quòd fieri soleat, vt impij hypocritæ admisceantur veræ Ecclesiæ: ea enim est sors Euangelicæ sagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piscium malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ sunt in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, tamen cùm sit animo impio, Lucianico & Epicureo, nihil certius est, q̄ quòd non sunt illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualeant portæ inferi, quemadmodum Asotus alicubi nugatur. Nihilo minùs autem si fuerint ad ministerium Ecclesiæ vocati, & docuerint, quæ pia sunt, atq; administrauerint sacramenta iuxta institutionem Christi, ipsi quidem sunt Deo abominabiles ministerio autem eorum efficitur id ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim nō est ordinis ministri, sed Spiritus sancti: qui cùm sit liberrimus donorum suorum dispensator & misereatur cuius vult, non respicit, quod ad se attinet, organi indignitatem, sed suam ipsius clementiam & liberalitatem. Itaq; repudiamus Donatistas, qui docuerunt Spiritum sanctum non esse per ministerium malorum efficacem.

Fatetur Brentius Ecclesiæ hypocritas & impuros planè admisceri, idq; contra Donatistas.

Et hac de re Brenti, nihil ast q plura tecum verba commutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus, quarum nos pridem est pertæsum: & videris nūc propiùs tandem ad veritatē accedere: nisi q cùm veritate non possis, mendacio & calumnia Petrum à Soto superare conaris. Neq; enim hoc dixit vnq̄ Petrus, quod eum tu dixisse fingis: q qui sunt animo impio, Lucianico & Epicureo, sint illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualeant portæ inferi: verùm verba illius hæc sunt: Ecclesia, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est: nec ex electione Dei aut vera fide charitate internis pēdet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus: sed vt viuum membrum sit, hæc requiruntur, Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto quàm qđ à te

Responsio.
Soto quid affingat Brentius.

quoq;

quoque nunc dicitur? etiam hypocritas esse in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, quamlibet animo sint impio. Quòd autem hi sint illa ipsa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualebunt portæ inferi, hoc nunquam dixit Petrus: sed pertinere tantùm dixit ad illam externam congregationem & societatẽ, & admisceri illi veræ Ecclesiæ, cui hæc promissio facta est, esse illius mortua, non viua membra. Ac si quis talis in ministrum Ecclesiæ, siue Episcopum, sit electus, efficax esse ministerium eius. Si quando congregatur Concilium, fieri potest, vt inter Episcopos reperiantur, qui sint impio corde, & externa vitæ honestate impietatem suam tegant: num ideò non erit illis dicendæ sententiæ locus? Certè de talibus non est hominis iudicium, cùm scriptum sit. Homo videt ea, quæ patent. Dominus aũt intuetur cor. Non est hominis, vt secùs iudicet de homine, q̃ videt: cordis iudicium Deo relinquẽdum est. Neque fas est, cuius non videas nisi bona opera, de eo secùs iudicare: cùm etiã quæ sunt ambigua in meliorem partem interpretari, Christianæ sit charitatis. Ac rectè monet Augustinus: Quæ vides, iudica: quæ non vides, Deo committe. Tu aũt eò audaciæ prorupisti, vt etiam de corde hominis, quod solius Dei proprium est, tibi iudiciũ arroges. Verùm scopus vester: cùm ista scribitis, hic est: vt si quis fortè sit externa vitæ sanctitate præditus, q dissentiat à vobis, & impia vestra dogmata condemnet, excipere contra eum possitis, q impio corde sit & Lucianico. Quid autem esse potest à modestia, charitateque Christiana magis alienum? Sed si charitatem haberetis, ab Ecclesia Dei vos nunq̃ præcideretis.

1. Reg. 16.

Aug. ser. 238. de tempore.

De malis Doctoribus ferendis, aut etiam exterminãdis.

Quod autem addis Brenti: Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cœlesti doctrina, & peruerterint verum vsum Sacramentorum Christi, quod nulla amplius nec reuerentia, nec obedientia obstricta sit eis Catholica Ecclesia, etiamsi fuerint anteà legitimè vocati: quin potius necesse habet Ecclesia eos fugere & vitare, ac si fieri potest, ab ouili Christi tanquam lupos arcere: verissimè scriptum est à te Brenti. Nam quoad aliquis fuerit externè quidem Christianus, corde verò Lutheranus, quandoquidem quæ non videmus, Deo committere iubemur, qui scrutatur corda & renes, ferendus est in externa ista congregatione & societate veræ Ecclesiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia vestra dogmata, & peruertere more vestro verum Sacramentorum vsum, etiamsi pastor alicuius Ecclesiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia sunt obstrictæ: quin eum fugere debent, & ab ouili tanquam lupum arcere: præcipuè postquam iudicis Ecclesiastici sententia pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatũ assertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

De loco Io. 1. 2.

Ex nobis prodierũt, sed non erant ex nobis.

Cæterùm nihil est, quòd stomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accõmodauerit illa verba ex epistola Ioannis: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Quid enim potuit magis aptè & appositè de vobis dici? Quæso te Brenti, vt ipse diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectissimè quadrant in vos. Primum illud, nisiquid verissimum non est, quòd à nobis prodieritis? Est hoc certè manifestius, quàm vt vllo modo negare possitis. Ante quadraginta hos annos certum est indubitatum fuisse vos nobiscum in eodem ouili Christi: vnanimes in eadem domo Dei nobiscum habitasse: in qua simul agnum comedebatis: commune fuit vobis nobiscum altare, communis Cathedra, communia sacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego sum Lutheri, ego Zvvinglij siue Caluini, ego Balthasaris Pacimontani siue Mennonis, ego Svvenckfeldij, ego Serueti siue Campani, ego Philippi Melãchtonis, ego Brentij, ego Osiandri, ego Flaccij, ego nescio cuius alterius Suermeri: nihil horum ante quadraginta proximos superiores annos fuit auditum: sed vnanimes vno ore honorificabimus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Terra labij fuit vnius, & eorundem sermonum. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: & sicut horrendum dæmonibus, sic iucundum fuit Angelis spectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum: cùm cernerent illum verè populum Israël de quo scriptum est: Egressi sunt omnes filij Israel, & pariter congregati quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatem, quasi homo vnus eadem mente, vnoque consilio. Congregatus est populus quasi vir vnus in Hierusalem. In hoc itaque populo Israël, in hac vnitate fidelium, in hac Ecclesia nostra Catholica vos aliquando Brenti fuistis. Ipsa vos genuit, ipsa vos in sinu suo fouit aliquandiu, in ipsa veram fidem professi estis, sed ex ea posteà per schisma sacrilegum excessistis, vt rectè possimus de vobis illud Psalmi dicere: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Cedo Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum consensu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc ista dissensio? Qui intus erat, inquit Augustinus, foris factus est: ambulauit mecum in domo Dei cum consensu: aliam domum erexit contra domum Dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? Quare illa deserta est, vbi dulces capiebamus cibos? Constat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodijstis, quòd intùs aliquando nobiscum fuistis, nunc autem foris facti estis. Restat iam, vt videamus, an illud quoque de vobis rectè dictum sit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Cùm in Ecclesia nobiscum fuissetis, corporibus tantùm fuistis, non autem spiritu: falsoque fidelium nomen obtendebatis. Nam si verè fideles fuissetis, nunquam ab Ecclesia defecissetis. Quare sicut paleæ licet in eadem area tritico sint permixtæ, non tamen in tritico censentur: ita vos, licet in eadem Ecclesia, quæ Christi corpus est, veris membris permixti fueritis, in illis tamen censeri non potuistis. Præclarè Augustinus: Omnes hæretici, omnes Schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia: sed non exirent, si ex

Consensus & pax Ecclesiæ ante Lutheranismum.

Rom. 15.
Gene. 11.
Acto. 4.
Psal. 132.
Iudic. 20.

Psal. 54.

Aug. in Psal. 54

De loco Ioannis, Nõ eratis ex nobis.

Aug. in epist. Ioan.

nobis

nobis essent. Antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant inquit, in corpore Christi, quomodo humores mali: quando euomuntur, tunc releuatur corpus. Sic isti quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, Non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebant cùm inessent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cùm ambularetis in magnis & mirabilibus super vos, nouas quasdam opiniones inuenistis, vt vos à CHRISTI corpore, nefario schismate separare, quàm ab illis discedere malueritis. *Psal. 13.*

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accusasse vos Catholicos Antichristianismi, quòd impia doceamus, quòd institutionem Sacramentorum Christi deprauemus: necessitatem itaq; salutis vestræ exegisse, vt colluuiem eorũ, qui in Apostolica doctrina non permanserunt, detestaremini, & quàm contento possetis, cursu fugeretis. Accusastis uos Antichristianismi Brenti? Quid autem? Num sufficit accusasse? Num causam propterea legitimam habuistis, discessionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accusatos tantùm oportuit. Quin vos Antichristianismi multò veriùs estis accusati: neq; defuerunt insignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam vestram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & est, & fuit, & erit semper statuendi potestas, frustrà portis omnibus inferi reluctantibus, Romanus pontifex hęreticos vos pronunciauit, Sed in comitijs imperialibus VVormaciæ Proscriptionis decretum contra vos latum est. Tot eorum sententijs, penes quos fuit legitima iudicãdi potestas, vos Antichristos illos esse declaratum est, de quibus in hac epistola scribit Ioannes. Cęterum vos Brenti, quis iudices constituit orbis totius Christiani? Quando autem dies illi dicta? quando causę dicendæ potestas facta? quando quidquam eorum obseruatum est, quæ in legitimis iudicijs obseruari consueuerunt? Quis autem nos condemnauit? Idem ille qui accusauit. Ergo & accusatorum, & iudicium officio ijdem vos functi estis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquam? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, nisi cui legitimè potestas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, causæ dicendæ potestas illi permittitur, neque & accusatoris & iudicis personam eidem sustinere fas est. Itáne soli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas, humanasq́ue leges conculcare, Barbaros etiam ipsos immanitate superare? Sed vide Brenti, posteàquam vos per summam iniuriam ius vobis arrogastis, orbem Christianum inauditum Antichristianism. accusandi simul & condemnandi, quemadmodũ exẽplo vestro prouocati, idem sibi ius in vos vestri quoq; paulò pòst vsurpauerũt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolstadius? Verùm vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Christianum, sic ipse pari auctoritate vicissim Antichristianismi Lutherum accusauit, simul & condemnauit. Idem fecit Muncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Carolstadiania siue Zuinglianis, non ita multò pòst statuerunt Balthasar Pacimontanus & Menno: idem de omnibus vobis posteà Svvenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hæreticorum alia portenta. Sed & Flaccius Illiricus, quam sententiam tulerit contra interimistas & Adiaphoristas, obscurum non est. Permisistis vos vobis, cùm nullam haberetis auctoritatem publicam, Antichristianismi Christianum orbem non vocatum, non auditum accusare, simul & condemnare, & ab eo vos nefario schismate separastis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt isti. Nam si fas est vnicuique de doctrina iudicare, & quam ipsi visum fuerit, tanquam impiam condemnare, sibi quoque fas esse putauerunt, vt idem de vestra doctrina statuerent, quod de totius orbis Christiani doctrina par vos fuarat constitutum. Hæc res nobis peperit Satanismum hunc, quo nunc æstuat Germania, dum se pro Papa quisque gerere vult, dum sibi fas esse putat & accusatoris & iudicis officio simul fungi, dum & illud licere sibi cupit, vt quos impios ipsa indicta causa iudicauerit, ab eis discessionem faciat, seorsum cœtũ congreget, sacrilegũ altare contra legitimũ erigat, Cathedram pestilentiæ contra Cathedram salutis constituat. Vbi sic omnis ordo peruertitur, ibi florere Satanismum, & ordine sublato, horrorem necesse est consequi sempiternum. Sed de his satis.

Catholici accusantur Antichristianismi per Brentium.

Lutherani quot modis iudicati.

Sectarij simul accusatores & iudices orbis.

Pro Papa se quisq; gerit in Germania.

Proponit aliam quæstionem Brentius, sed priusquam ei respondeat, Interrupto orationis cursu, aliò delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quæ Petrus à Soto verissimè scripsit: Vnitas certum signum est Ecclesiæ, discessio autem proprium signum hæresis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare possit. Si intelligit, inquit, vnitatem per se, certum esse signum Ecclesiæ, & discessionem per se proprium esse signum hæretici, quid furiosius? Quid enim? Itáne certum est, ibi esse Ecclesiam, vbi est vnitas? Fateor nihil esse amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaq; charitate & concordia. Et in hoc, Inquit CHRISTVS, cognoscent omnes, quòd discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum & infallibile signum est veræ Ecclesiæ, vt quęuis discessio proprium signum hæresis?

An vnitas sit signum certum Ecclesiæ.

Ioan. 13.

Sudes est in oculis hæreticorum nomen charitatis, & vnitatis: quod quoties audiunt, suam sibi diuisionem exprobrari putant. Neq; malè coniiciunt. Quamobrem nulla de re minùs libenter dici audiunt, q̃ de vnitate & charitate, de qua etiam quoties de iustitia loquuntur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, sed sola fide se iustificari contendunt. Fidem enim habere se posse cum dæmonibus communem intelligunt: charitatem si haberent, neque dæmones, dæmones, neque hæretici essent hæretici. Verè autem dictum est ab August. Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem, qui non habet

Responsio.

Contra Cresc. lib. 1. cap. 29.

Lib. 3. de Baptismo contra Donatistas.

hec

Ad Constantinum. bet charitatem. Non autem, ait idem, habet Dei charitatem, qui Ecclesiæ non diligit vnitatem. Atqui non est alia certior Ecclesiæ nota, quàm sit vnitas, quá etiam ob causam in symbolo Constantinopolitano, quod post lectum euangelium in Ecclesia cantari consueuit, cùm quatuor notis Ecclesia Dei describatur, quibus eá ab Ecclesia Satanæ discernere liceat, primo loco ponitur, quòd sit vna. Nam sicut fides non est nisi vna, vt quicquid præter vnam fidem est, perfidiam esse, non fidem dicat Hilarius: sic Ecclesia quoque non est nisi vna, vt quicquid præter vnam est Ecclesiam, Satanæ synagoga, non Ecclesia rectè vocetur. Neque verò non intelligit hoc Brentius, esse certissimum & maximè proprium Ecclesiæ signum, vnitatem: quare cùm sit res manifestior quàm vt ambigi de ea possit, rixam nobis de nomine suscitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones esse dicit vnitatem. At nobis Brenti, non de Turcis, non de Iudæis, non de latronibus, sed de Catholica Ecclesia sermo nunc est: itaque non de illorum, sed huius vnitate nunc loquimur. Scimus & malis non deesse suam vnitatem, qua nihil Ecclesiæ perniciosius esse posse, in suis Moralibus docet Gregorius. *Greg. li. 41. c. 3.* Verùm nos nunc non loquimur de vnitate carnis, de qua scriptum est: *Eccl. c. 11.* A scintilla vna augetur ignis, & ab vno dolosu augetur sanguis: *Quæ vnitas arguat Ecclesiam.* sed loquimur de spiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Paulus, atque vt eam, supportantes inuicem in charitate, seruare solliciti simus in vinculo pacis, hortatur. *Ephe. 4.* *Hieron. in epist. ad Ephe. ca. 4.* Hanc autem vnitatem ab eo seruari docet Hieronymus, qui non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem stulti, quasi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel maximè contra hæreticos facit, qui pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se tenere spiritus vnitatem, cùm vnitas spiritus in pacis vinculo seruetur. Quando enim non idipsum omnes loquimur, & alius dicit: *1 Cor. 1.* Ego sum Pauli: Alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus spiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra discerpimus. *Hæretici nunc quasi luna mutantur.* Quibus verbis, quàm vos, clariùs depingi potuistis? An non rapimini vos omni vento doctrinæ? An non in morem stulti quasi luna mutamini modò non tot horas? *Ephe. 4.* nunc Lutheristæ? mox Caluinistæ, nunc ita multò post Anabaptistæ: sicut in Monasteriensi ciuitate factum esse iam commemorauimus, & fieri quotidie videmus. Deinde verò: Nónne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati fuimus in vna spe vocationis nostræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus erat Deus & Pater omnium. Cedo Brenti, quis dissipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm auctore factum est, vt non idipsum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego sum Lutheri: alius, Ego Zuinglij: rursus alius, Ego Pacimontani, vel Svvenckfeldij, vel Serueti. Perfrica frontem, & ex tuis auctorem fuisse nega. Scio, tibi quàm minimum frontis esse, nondum te tamen ita pudorem omnem abiecisse puto, vt quod vel ipsa luce scis esse clarius, id negare audeas. *Commendatio vnitatis Ecclesiasticæ.* Est igitur Ecclesiæ præcipua dos vnitas, & vnum omnium certissimò signum, quo Catholica dignoscitur ab hæretica, quam quanto studio commendatam nobis Christus voluerit, indicat illius precatio, *Ioan. 17.* qua vsus est ad Patrem suum cœlestem illa ipsa hora, qua iam erat semetipsum traditurus pro nobis oblationem & hostiam Deo. Quid enim aliud præcatus tum est, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus? quod non pro ijs tantùm orauit, qui tum præsentes aderant, verùm & pro ijs, qui credituri essent per sermonem eorum: quotquot in præsenti crederent, quotquot posteris etiam ætatibus alij per alios essent credituri: hos ve consertam coronam patri tum offerens vnionis Ecclesiasticæ cathena verè aurea colligari petiuit vniuersos, vt omnes vnum essent: ex vniuersis qui continua successione Euangeliũ suscepturi erant, vnam congregationem constituens, quæ propterea Catholica, hoc est vniuersalis Ecclesia nominatur, vt quæ non in aliqua orbis parte, sicut veteris religionis populus, sed vniuerso orbe: *Ioan. 15.* neque ad certum aliquod tempus, sed ad consummationem vsque seculi: *Ioan. 11.* neque peculiariter ex Israëlitis, sed ex omnium hominum nationibus esset cõgreganda, ad incomprehensibilem inter sese & cum ipso vnionem: quam quò diligentius retinere studeremus inter nos, nihil quàm aliud vinculum illius pacem testamẽto nobis legare dignatus est: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quod nobis testamento per illum legatum est, repudiastis: & precationem ipsius ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum afferre passi estis: & immensum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis est, irritum & inane reddidistis: dum quod antea dispersum, posteà sanguine Christi precioso fuit congregatum, sed vos iterum dispersistis. Est ne hoc Brenti, Christianos esse? estne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum (fecit enim vtraque vnum dicit Apostolus) vos ex vno fecistis duo, ac plura etiam, quàm duo. Altare contra altare erexistis, cathedram contra cathedram constituistis. *Ephe. 2.* Obsecro vos per Deum immortalem, quid aliud hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui dispergit. Impios illos milites, qui Christum in crucem egerunt, immanitate vestra superasse videmini. *Hæretici crudeliores militibus Christum crucifigentibus.* Venerunt enim impij illi, & non fregerunt crura Christi. *Ioan. 19.* *2. Tim. 3.* vos verò speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & dirupistis, ac in multas partes concidistis totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit, & inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesiæ, pro qua verum & viuum corpus suum in mortem Christus tradere dignatus est.

Non Catholici priùs à pia doctrina discesserunt. Sed hic diuisionis siue dissensionis suæ causam affert Brentius, quòd priores nos à pia doctrina discesserimus. Quid autem Brenti, an non eádem suæ quoque discessionis à vobis causam adferunt Sacramentarij? qui quod vos nobis horrendum idololatriæ crimen impingitis, idem & ipsi vobis obijciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idololatræ sitis. Lego quam scripsit epistolam ad serenissimum Regem meum Ioannes à Lasko, cui respondet Io-

achimus

achimus VVestphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtrosque & impiæ doctrinæ, & peruersi Sacramentorum vsus non similiter condemnant Anabaptistæ, Svvenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem sibi ius non essadicunt, se à vobis separandi? Si satis est dicere, estis & vos non modò Catholicæ Ecclesiæ, verùm & istorum hæreticorum, qui paulò antè iurati fratres vestri fuerunt, iudicio impij & idololatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non similiter ab alijs hæreticis adferatur contra vos. Nec secùs æquum est fieri, vbi permittitur vnicuiq; de doctrina iudicandi potestas, vbi accusasse, vicisse est. Sed si quis Brenti, recta ratione rem expendat, huius discessionis, qua vos à nobis nefario schismate separastis, arrogantiam, fastum, proteruiam vestram præcipuam fuisse causam dixerit. Nam cùm nonnihil gratiarum, donorumq; suorum Deus in vos sua benignitate contulisset, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec præclara plerisque dicendi, scribendiq; facultas deesset: has esse Dei gratias obliti (quas ille sicut non paucis Catholicis, ita vestrum quoque nonnullis largitus est) sic vos ipsos amare, sic vobis ipsi placere, sic magnificè vos efferre cœpistis, atque eò insolentiæ prorupistis, vt haud aliter, quàm si à vobis verbum Dei processisset, aut in vos solos peruenisset, illius possessione reliquos omnes excluderetis, & vniuersum orbem Christianum aut cæcitatis, quòd non videret in scripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quòd sciens, prudensq; agnitam veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc arrogantia vestra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitate spiritus colligati. Nam cum illo, qui posteà detractus est in infernum, in profundum laci, visi estis in cœlum conscendere, super astra Dei exaltare solium vestrum, ascendere super altitudinem nubium, & esse vel le similes altissimo. Quicquid à sanctis Patribus traditum, quicquid Conciliorum auctoritate constitutum, quicquid incredibili totius orbis Christiani consensu, tot seculis est receptum, id tanquam hominum commentum reijci: quod autem vobis placuisset, id tanquàm Dei verbum ab omnibus adorari voluistis. Quorsum autem aliò spectabant hæc, quàm quòd vos pro dijs coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè quæritur Osiander, quòd triginta sex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum in nobis demonstrauit, neque tamen pro Dei verbo, quod è scripturis protulerat, habitum fuerit: simul vt idem hoc à Philippo dictum est, statim tanquam Dei verbum adoratum esse. Hæc itaq; diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum sapientia præstantem de cœlo, & primum parentem nostrum de paradiso deturbauit, vos à compage Christi corporis vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsit. Ac initium quidem huius rei, sicut ostendimus in præfatione nostra, profectum est ab ea, quam rectè Paulus vocat idolorum seruitutem, auaritia: cùm quem sibi suisq; deberi quæstum Lutherus putabat, eum ab alijs intercipi ferre non posset. Sed fuit ista causa quædam discessionis remotior. Cæterùm postquàm ei non defuerunt applausores, qui cùm illum solida plaustra conuitijs onusta, in mores vitamq; nostram eff undentem viderent, subinde euge, euge, acclamabant: eadem ùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Ecclesiæ discederet. Nõ igitur doctrina nostra iudicio vestro parum pia, sed superbia vestra non minor, quàm fuit illius Angeli: quem de cœlo deiectum esse paulò antè cõmemorauimus, discessionis huius causam dedit. Quòd si spiritus minùs altos gessissetis, si quẽadmodum nos esse dicitis, ita & vos homines, atq; hoc ipso errori obnoxios esse, recordari voluissetis: si quod monet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ai parere, in animum inducere potuissetis, nunquàm hæc tam perniciosa & sacrilega separationis consilia amplexi fuissetis.

Schismatis hodierni partus fastus, & arrogantia nouorum doctorum.

1. Cor. 14.

Esa. 14.

Osiander.

Ephe. 5.

Lutherum auaritia & inanis gloria perpulit ad schisma.

Philip. 2.

Verùm hic profert nobis exemplum Brentius ex historia Regum: In regno, inquit, Israelitico Rex Achab, Principes Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniũgebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem discedebat ab eis: ergóne illi vera erant Ecclesia, quia consentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc consensionem deserebat? Atqui neq; Cæsares vestri Brenti, verè Catholici Reges, neque pientissimus Rex noster Sigismundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos sacrificuli sumus Baal, nec in cultu Baalitico, sed in cultu veri Dei populus Christianus concordia nobis & vnitate coniugitur. Et quantum est inter Eliam & iudicium venturi Christi, & Lutherum Antichristi præcursorem, tantum est discrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & institutos à Christo Sacerdotes nostros: inter eum populum, qui tum fuit illis, & qui nunc est istis vnitate coniunctus. Quòd si quemadmodum olim Donatistæ, sic vos nunc etiam de paucitate vestra gloriari vultis, & propterea vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari posse putatis, quòd multò maior Catholicorum, q̃ vestrorum est numerus: cur tandem licentiam non permittis da suorum quoq; paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm sitis vos, Osiandro? qui & ipse ab ijs, qui sunt Confessionis Augustanæ, non aliter q̃ Elias ab impijs Prophetis Achab discessit: & suos hortatur, si propterea minùs auctoritatis tribuere velint doctrinæ suę, q̃ Philippisnę, quòd plures sint q Philippum siue Confessionem Augustanam sequantur, vt eadem ratione se ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multò superant. Sic ille Philippianos non alio loco, q̃ quo Prophetas Achab, habuisse videtur. Intereà tamẽ vide Brenti, quã verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias discesserit, cũ illis cõiunctus nunquã fuerit. Vos autẽ & pientissimis Regibus & Episcopis Catholicis ante triginta hos vel 40. annos ita doctrinæ religionisq; cõcordia cõiuncti fuistis, vt idipsũ sentiremus oẽs, idipsũ diceremus, idẽ saperemus.

Brentius exemplo excusat à nota schismatis.

Responsio.

Cæterum nullum est exemplum, in quo sibi magis placeant omnes ferè nostri temporis hæretici, quàm sit hoc, quod & initio proposuit, & nunc libellum hunc suum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod subinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis

Aliud Brentij exemplum de Caipha & alijs in necem Christi conspirantibus.

Ioan.11. Matth.26. Luc.23. Psal.2.

ad nos pertineat, quàm illud quod ex historia Regum proximè prolatum est. In occidendo Christo, inquit Brentius, conueniebant vnanimi consensu Caypas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Psalmus, gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Vtamur ergo Dialectica Asoti, & dicamus hos esse Ecclesiam Dei: Iosephũ autem & Nicodemũ esse hæreticos, quod ab ijs discesserint.

Responsio.

Quorsum autem hæc Brenti? Vide quantòm absis à blasphemia: dum Synagogæ statum, quæ cum honore fuerat sepelienda, cum Ecclesiæ statu confers, quam fundauit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Christum nos ducere vultis, vt quod semel de Christo Dei filio factum est, id fiat iterum? Futurum vt occideretur CHRISTVS, vt Sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremoniæ Iudæorum ad coruscantem Euangelij lucem valut vmbræ quædam euanescerent, Prophetarum vaticinijs prædictum erat: deq; temporibus illis, quibus hæc facta sunt, scripserunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obstupescent Sacerdotes, & Prophetæ consternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Quæ omnia, sicut scripta, sic tum impleta sunt. Sed quis vnquàm Prophetarum prædixit hoc futurum, vt posteàquam semel occisus est Christus, in credentium cordibus in æternum victurus, cum nihilominùs ab Apostolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret idola: tum quotquot in Apostolorum vices successerunt, excæcati, nihil viderant in sacris literis: deinde post mille quadringentos annos, à nescio quibus vobis Euangelistis, ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc est Brenti: quod vos vulgò nimis (heu) credulo persuadere conati estis, per omne tempus ad Ecclesiam caruisse Christo: sterenteq; sponso, sponsam pro Deo coluisse laruas & idola, in sacris literis enarrandis fuisse prorsus cæcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum est. Nam quæ tu de Christo facta scribis, multis antè seculis prædixisse Prophetas legimus. Quòd si soluere Christum, hoc est, occidere Christum (Soluit autem Christum, si quid Augustino credimus, qui dirumpit Ecclesiam, qui schismata facit, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Christo conuenerunt vnanimi consensu Lutherus, Philippus, Brentius, Flaccius, Carolstadius, Zuinglius, Occolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Menno, Svvanckfeldius, Campanus, Seruetus, Pastores, atque ministri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemorasti, tam atrociter sæuierunt in verum & viuum corpus Christi: nunquàm illud ita lacerauerunt & conciderunt, sicut à vobis laceratum, concisum, & in partes innumeras dissectum videre licet mysticum Christi corpus Ecclesiam.

August. in 1. Ioan. Canonicã, tract. 6. Christum soluere quid.

In necem Christi conueniunt hæretici non minus quam olim Iudæi.

Ioan.15.

Et quinetiam de persequutione quæritis, & agnosci vultis in vobis veterem Ecclesiæ fortunam, de qua dictum est: Non est seruus maior Domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequantur. Et quoniam corã huiusmodi tribunali causa cadere videbamini, ad aliud quod reliquum est, Christi tribunal appellatis, coram quo sicut nunc magna cum fiducia stare vos gloriamini, sic fore confiditis, vt in illa die summa cum alacritate stetis aduersus eos, qui vos angustiauerunt. Quid autem horum Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentarijs, ab Anabaptistis, & à reliquis hæreticorum portentis? Num & hi minùs gloriantur, sicut nunc magna fiducia, ita tunc summa cum alacritate se staturos coram CHRISTI tribunali: Num de persequutione minùs queruntur, non solùm quam à Christianis, verumetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum suis ceruicibus imposuisse quiritantur, cùm à Pontificijs ligneo tantùm pressi fuissent: sicut ex ijs, quæ scripsere Ioannes Caluinus, & Ioannes à Lasko contra Ioachimum VVestphalum, iam anteà demonstrauimus. Ac sic isti quidem de vobis queruntur, nihilo tamen & ipsi mitiores in alios non solùm hæreticos, verumetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo supplicio damnandos censuerunt, qui ad cor redeuntes, ad eam quam deseruerant, religionem sunt reuersi: quos etiam extinctos humoq; sepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Præsul Arboricensis in libello, quem hoc anno scripsit, De compescenda hæreticorum petulantia) cuiusdam personæ triste cadauer, post sepulturam vestro iussu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conscia culpæ, ad cor rediens, peterat ac repeteret sibi ministrari Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini; quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes. Parcit ille quidem nomini sed palàm est, id à Sacramentariis factum esse Geneuæ proculdubiò: nam ibi fas non est morituris Eucharistiæ Sacramentum dare. Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quàs vos non excitaratis tragœdias, si quid eiusmodi fieret à Catholicis? apud quos vel exhumentur aliquando mortui, supplicium tamen de exhumatis non sumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admissum, vt in exhumatum cadauer tantoperè sæuiendum esse putarent? Moriturus Christianus, viaticum sibi CHRISTI corporis & sanguinis administrari cupiebat. O facinus plus quàm Tragicum. Cæterum de Serueto quid statuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis est superiùs commemoratum. Cuius discipuli clamant, cùm scripturis eum superare non posset, à vi & armis præsidium Caluinum esse mutuatum. Verum absit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potius. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuisset ante triginta annos de primo hæreseon harum omnium architecto, nullum insigne magis exemplum diuinæ cuiusdam clementiæ edi potuisset. Seruatæ fuissent tot myriades rusticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicastis,

De vana fiducia hæreticorum.

Vi comprimendos esse primos hæreticorum conatus, ne vel pauci noceant.

ctis, non solùm libertatam eripuit, seruitutemq; duriorem effecit, verumetiam & corporum & animarum exitium quàm plurimis attulit sempiternum. Neq; tot Principes partim cæsi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuissent in Germania calamitates consequutæ: nec haberemus nunc Psychotirannos istos Brentios, Caluinos, Svvenckfeldios, & qui sunt de grege Picardorum & Anabaptistarum: qui cum longè grauissimè sæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam sibi tamen fieri putant, si quas à Christianis & Orthodoxis persequntiones patiantur: cùm ipsi tamen hæretici persequantur hæreticos, neq; cùm ipsi discrepent ab orbe terrarum, ferant ab opinione sua dissentientes. Præclarè scriptum est ab Hieronymo: Scintilla res parua est, & penè, dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui quamuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesq; consumit. Fermentum quoque res modica videtur & nihili, sed cùm farinæ consparsum totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum ast. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim, vt apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum: ne tota domus, massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arrius in Alexandria vna scintilla fuit; sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Sic & in Saxonia Lutherus vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, quantum ex ea fit incendium excitatum, quis est, qui siccis oculis commemorare queat? Digna vox est Bernardi, quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius est vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chrysostomus: Si quis, inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altaréque hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hic estis, lapidibus eum velut scelestum & improbum obrueretis? Quid igitur agendum cum eo, qui flammam infert tali igne voraciorem, non lapidibus ædificatas domos demolientem, neque altare aureum diruentem, sed quod longè parietibus & hoc altari pretiosius est, Doctorum ædificium subuertentem ac deuastantem? Hoc faciens, qua quæso venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod si fax illa furialis priùs extincta fuisset, quàm vel vnam domum aliquam inflammasset, non ita multa nunc in orbe Christiano passim incendia videremus. Adeò verū est, quod ille dixit: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Sæuit in pios, qui parcit impijs hæreticis. Nulla est maior crudelitas, quàm in arcendis hæreticis benignum & clementem videri velle. Quòd si Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpostera quadam sua misericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora supplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hæreticis, verumetiam receptum illis in terris suis dari permittūt: nec mouentur ea ra quicquam, si quàm plurimos pestilentissimis eorum erroribus infici videant? Certè non minorem hi culpam sustinant, quàm illi ipsi, per quos miseri mortales doctrinis varijs & peregrinis abducti, in barathrum inferni præcipitantur, & incendijs gehennæ traduntur sempiternis: neq; minus ab illis, quàm ab his in illa tremenda die, quando cœli mouendi sunt & terra, suppliciorum exigetur. Rectè nanq; dictum est ab Ennodio: Nō ast grandis differentia, an lethum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm possit, non excludit. Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippè, cùm possis prohibere peruersos, nihil est aliud, q̄ fouere. Nec caret scrupulo sociatatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Quid prodest, inquit Pius Pontifex, illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? Consentire autem videtur erranti (si quid Gregorio credimus) qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipsi viderint, quemadmodum suæ, suorumq; saluti prospiciant, neq; corporum saluti modò, verùm & quæ multò sunt pretiosiores, animarum.

Hier. in c. 5. ad Gal.

Bern. epl. 120.

Chrys. hom. 7. in epist. ad Rom.

Principum est in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro defensorio duarum synodorum sub Papa Symmacho habitarum.

Damasius epist. 3.

Pius epist. 1.

Nam coram quo tu futurum scribis, vt vos magna cum fiducia stetis, omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi. Qua vos in re fiduciam vestram collocaturi tum sitis, nescio, qui vos ab ipsius Iudicis Christi corpore separastis: nos certè non in alia magis re spem nostram omnem defixam sumus habituri, quàm quòd vniuscuiusque nostrum portio, caro & sanguis, est in eo ipso, quem Iudicem expectamus, IESV CHRISTO Domino nostro. Vbi portio nostra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro nostra glorificatur, ibi nos fore gloriosos confidimus: vbi sanguis noster dominatur, ibi dominaturos & nos persuasum habemus: Etsi peccatores nos agnoscimus, de communione tamen ista confidimus: & si peccata nostra nos prohibent, substantia tamen requirit: & si delicta nostra nos excludunt, naturæ communio non repellit. Non est tam immitis Dominus, vt obliuiscatur hominis, quem ipse gestat, quem nostra causa suscepit, propter quem horrendum ignominiosę mortis supplicium adire dignatus est. Non est tam asper & crudelis, vt non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Caro tua sumus. O Iudex viuorum & mortuorum, sanguis tuus sumus, membra tua sumus: qualiacunque tandem, sed membra tamen esse tua nunquam desijmus: nunquam nos à corpore tuo, nunquam ab Ecclesia sancta tua, vel per hæresim aliquam, vel per schisma præcidimus. Carnem tuam Domine ne despexaris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla est maior spes, fiducia, gloriatio nostra, nisi quòd tu caro nostra es, quòd nos caro tua sumus. Non gloriamur de meritis nostris, non habemus in illis præcipuè fiduciam nostram collocatam: de hoc solo præcipuè gloriamur, in hoc solo maximè confidimus, quòd membra sumus illius corporis tui, quod pro nobis passum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi satisfecit. Quamobrem si merita à nobis requiris, ecce proferimus

1. Cor. 5.

Quanto melior & melior fiducia Catholicarum quam sectariorum coram tribunali Christi.

Autoris ad iudicē Christum pia precatio & Catholica fidei protestatio.

tibi merita corporis toi, quòd cùm de nnstro sit, nostra sunt & illius merita: proferimus tibi meritum passionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc sunt merita nostra, quæ tu clementissime Domine nobiscum pro immensa benignitate tua communicare dignatus es: secundum hæc merita abs te iudicari postulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi sistimus. Nostra sunt, quia nostri sunt capitis: nostra sunt, quia nostri sunt corporis, à quo nos nefario schismate nunquam præcidimus. Hæc merita interponimus inter nos & inter iudicium tuum: aliter iudicio tecum contendere nolumus: de quo solenniter protestamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribunal Christi: hoc solo freti, quòd caro illius, quòd sanguis illius, quòd membra sumus corporis illius, nec aliter coram illo causam nostram perorabimus. Cæterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & sanguine spei collocara, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipsi modò vos per sacrilegum schisma præcidistis, verumetiam tot præcisionum, tot sectarum alijs duces & auctores fuistis: ac moltò crudeliùs mysticum Christi corpus tractastis, quàm impij milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, sicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non fecistis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quamuis nihilo sitis nobis meliores, si tamen admirabili quadam essetis vitæ sanctimonia conspicui: si fidem, de qua sola gloriamini, tantam haberetis, vt ea etiam montes transferre possetis: si facultates vestras omnes in cibos pauperũ erogaretis: denique quod magis mirum est, si corpora enim vestra omni genere suppliciorum excrucianda pro Christi nomine traderetis: nihil hæc vobis omnia coram illo Christi tribunali profutura: siquidem extra Christi corpus nulla sunt merita, quæ prodesse queant. In Christi corpore valent, quicquid valent merita nostra.

Misera fiducia Brentij, qua sese & suos coram Christi tribunali consolari tentat.

Exod. 12.

1. Cor. 13.

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde discessistis. In Ecclesia nostra Catholica nati, vel renati potiùs, Christi corporis membra facti estis. Ab hoc vos corpore nefaria præcisione separastis, quando ex ea, in qua renati estis, exiuistis. Nolite existimare, quòd vos Ecclesia Dei persequatur: errorem vestrum persequitur, non vos: illum extinctum cupit, non vos. Nihil est hac matre nostra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores vestros agnoueritis, & aliqua resipiscentiæ signa dederitis, summa cum alacritate vos haud aliter atque prodigum filium benignus ille Pater obuijs (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium super vno peccatore conuerso, quàm super nonagintanouem iustis. Hanc vt vobis mentẽ Deus tribuat, supplices clementiã illius imploramus. Vtinã aũt ille nobis aliquando dies illucescat, quo vos ab erroribus vestris resipiscentes, ad Ecclesiæ gremiũ reuersos videamus & gaudeamus. Nullũ spectaculum oculis nostris iucũdius accidere posset. Tũ primùm agnosceretis, quas vos nunc persequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuisse, quibus sitiens vestræ salutis mater Ecclesia vos ad sanitatem reuocare conabatur. Sed hæc aduersus Prolegomena Brentij scripta sufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de auctoritate scripturæ, secundam Pericopen vidimus. Posteaquam verò finem huic operi imposuimus, peruenit & prior in manus nostras. Nobis verò propositum non fuit, nisi ea tantùm confutare, quæ Serenissimo Regi nostro per Petrum Paulum Vergerium dicata sunt. Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim suscipiant.

Ad Brentium & cum eo errantes adhortatio Episcopo digna.

Luc. 16.

De consilio suscepti operis admonitio.

LIBRI QVINTI FINIS.

PER

PERORATIO.

HABES iam pientissime REX, quoad eius fieri potuit, paucissimis consutata, quæ Petrus Paulus Vergerius à Brentio scripta, se coram tua Maiestate defensurum obtulit. Nec est, quòd hæc eius generis esse putes, quasi non maximum in se pondus habere videantur: quin hæc talia potiùs esse iudicabis, vt si per eos, qui discesserunt à nobis, obtenta sint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunque velint, obtineant omnia: neque prohibere quisquam possit, quò minùs quàm longissimè, quàmque latissimè Satanismus ille, quem in exordio libri huius recensuimus, propagetur. Qui quòd passim iam in orbe Christiano tanto progressus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm istis, qui iudicandi de causa fidei potestatem cuiuis, etiam de fæce vulgi, permiserunt? & quominùs ab eo quisquam deterrari possit, quòve maior esset id audiendi cuiuis licentia, nihil in scripturis obscuritatis, nec præter eas recipiendum esse quicquam persuaserunt? Traditiones etiam Apostolicas in contemptum adduxerunt, vt aut Apostolicæ non esse crederentur, aut si maximè tales putarentur, nulla tamen earum obseruandarum necessitate quisquam adstrictus foret: Patribus & Episcoporum Concilijs auctoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo se per summum sacrilegium ab Ecclesia Dei separandi, suoque cœtui nomen Ecclesiæ vendicandi potestatem fecerunt. Ex istiusmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud consequi, quàm quod (proh dolor) consequutum esse videmus? Iam enim tot sunt fides, quot voluntates, tot Ecclesiæ, quot hæreticorum cœtus: iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectarijs quotannis propè fidei dogmata mutantur. Denique iam eò ventum esse, verissimè Ioannes à Lasko quæritur, vt in atheismum homines inclinent, vel ruant potiùs.

Vnde Satanismus ortus hoc tempore.

Et hic est scopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit se collimare non posse, nisi vijs & rationibus, quas in hoc libro suo, quem confutandum suscepimus, præscripsit satelles eius Brētius. Nihil est Satana superbius, ipsam vt superbiam superbia sua superare videatur: quin ipse potiùs ipsa sit superbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is, qui propter nos, nostramque salutem vsque eò se deiecit, vt serui speciem in se, cùm Dominus esset omnium, susciperet, & quidem nocentis serui, & haud aliter, quàm è seruis facinorosissimus quispiam capi, alligari, flagris cædi, conspui, ad extremū omniū probrosissimo, & eodē longè acerbissimo crucis supplicio affici dignatus sit: quòd is eò sublimitatis auectus, adeò per humilitatem hanc suam & crucis ignominiam illustratus est, vt ad huius Iesu consputi & crucifixi nomen sese flectat, & submittat omne genu, non solùm eorum qui sunt in terris, verumetiam eorum, qui vel apud inferos, vel apud superos degunt in cœlis: nec vlla sit vsquam lingua, quæ non confiteatur Iesum omnium rerum Principem ac Dominum à dextris assidere Deo Patri, vt regni communis gloriæque omnis consortem. Est hoc illi mortis instar, quòd qui consputus, qui flagris cæsus, qui cruci fuit affixus, eum tanquam Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quamobrem omnia facit, vt hanc illius gloriam, quam sibi potius deberi putat, infringat, hoc est, in quo neruos suos omnes sibi contēdendos esse putat. Nec verò statim orditur ab eo, quod imprimis habet propositum, non ipsum statim caput aggreditur, cùm non ignoret, quòd si sumptum inde fuerit exordium, se non facilè quicquam esse profecturum.

Quomodo maximè Satanas offendatur.

Philip. 2.

Sic enim hoc mentibus mortalium est infixum, quòd mediator Dei & hominum homo Christus Iesus per omnia Deo Patri sit æqualis, quodque par honos, par ei gloria debeatur, vt si quis populo contrarium persuadere sit conatus, non aures ei modò nō accommodent, quicunque Christiani censeri gaudent, verumetiam vix ab eo manus abstineant, sibi temperare non possint. Hoc itaque cùm exploratissimum habeat ille, quo nihil est callidius, non statim prorumpit, quò cogitat: sed priùs animos hominum sibi præparat, quò faciliùs impias & blasphemas opiniones suas illis inserere queat. Porrò præparandi ratio hæc est, vt assuefaciat homines nihil non agere per contentionem & inanem gloriam, de quouis doctrinæ genere iudicandi sibi potestatem arrogare, nec moueri quicquam ea re, quòd de hoc aut illo dogmate semel iudicium Ecclesiæ intercessit, quin eò potiùs audaciæ atque amentiæ progredi, suum vt iudiciū orbis totius Christiani iudicio anteponant: nihil apud eos Patrum, nihil Conciliorum & Pontificum auctoritas, nihil tot seculorum totius populi Christiani consensus valeat: neque recipiat quicquam præter scripturas, in quibus cùm nihil obscuritatis esse persuasum habeant, sibi quisque eas interpretandi auctoritatem vsurpat: nec sensu suo cuiquam cedant, etiamsi secùs eas esset sanctorum Patrum cœtus omnis interpretatus iam inde ab Apostolorū tēpore: priuatū suū sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponāt, ac priùs ab Ecclesia discessionem faciant, priùs Cathedram contra Cathedram constituant, & altare contra altare erigant, quàm vel in minimo de sua sententia dimoueri se patiantur. Postea quam verò discessio semel facta fuerit vel in re non maximi momenti, quæ natura sua iudicari possit indifferens: posteaquam eò ventum erit, vt in qua Christi fide imbutus, & per Ecclesiæ Sacramenta membrum corporis eius factus est aliquis, eam Ecclesiam non tātùm deserat, verumetiam Ecclesiam esse negat, ac seorsum colligat, iam omnibus insidijs Satanæ magis fit opportunus, & proficit in peius indies, errans, & in errorem mittens: nec est iam doctrinæ genus vllum tam perniciosum, tam impium, tam blasphemum, quod tali, qui se vltrò ab Ecclesia Dei præcidit, non facilè persuaderi queat. Quamobrem in hoc Satanæ studium omne consumitur, vt sicut lupus ouem secernit à grege, sicut accipiter columbam ab

Quibus gradibus nunc Satan orbem seducere, & a Christo auertere studet.

agmine volantium separat: sic & ipsa possit aliquem à cœtu fidelium, quæ vocatur Ecclesia, segregara. Quod vbi perfecit, iam eum sic suæ potestati subiectum habat, nihil vt sit, quod ei rectè non possit imperare. Docuit hoc ipsa magistra rerum experientia. Non enim vsquam ferè factum videmus, vt subitò Satanas ad ea prosiliret inculcanda, quæ simul vt essent prolata, mentibus hominum horrorem incuteret: qualia sunt, nullum vt esse Christianorum Sacerdotium, nullũ sacrificium crederetur, vt Christi corpus realiter assa præsens in Eucharistiæ Sacramento negaretur, & si quæ sunt alia magis etiam impia. Ab his grauioribus nunquam illi visum est exordiri, quod id causæ suæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibusdam sic eos assuefacera voluit, à sensu & consensu totius orbis Christiani discrepare: sic quòd ipsi contrà sansissent, id solum rectum putare tueriq; mordicùs & defendere, vt impia & sacrilega separationis consilia sequi mallet, quàm ab eo discedere, quod semel in animum induxissent. Posteaquam verò semel ad separationis consilia ventum est, iam nihil ei fuit negotij, separatis ab Ecclesia Dei cætera quæ vellet omnia persuadere. Neq; verò nostris tantum temporibus hoc ita factum est: etiam priscis illis seculis idem legimus euenisse. Nihil autem est necesse vel altiùs rem repetere, vel abire longius, cùm à finitimis nobis Boëmis & Germanis exempla recentiora rectè peti possint.

De Boëmis & Morauis.

Patrum nostrorum memoria Boëmi & Moraui in re, quæ non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo Christiano discessionem fecerunt: num hac vna in re discessionem fecisse contenti fuerunt? Nihil minùs: quin qua discesserant illi, qui priuata sua libidina potius, quàm auctoritate sibi calicem vsurparunt, eadem sacrilega audacia discesserunt ab illis vicissim alij, multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaque multa videre licet oppida in Boëmia & Morauia, vbi posteaquam in vsu Sacramenti Eucharistiæ discessum est ab Ecclesia Catholica, multæ sunt aliæ discessiones consequutæ, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud cradit familia. Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc nostro quoque infelici seculo?

De Germa. & Polonis.

An idem nuper adeò posteaquam è tui corporis diuersorio sanctus illa Pater tuus cœlestem in domum migrauit, in tuo quoque regno & adiunctis illi terris pientissime REX, non vsu venit? Vnde enim factum est discessionis initium? quod fuit istarum tot sectarum, quas in tuis quoque terris tam dissectas videre iam licet, exordium? A minutioribus quibusdam in speciem cœptum est. Sed euenit illud quod scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidit.

Eccl. 19.

Modicum quiddam visum est initiò, vesci carnibus in Quadragesima vel Prosabbatho: quod cùm necessitate fit exigente, certum est nihil in eo piaculi committi. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Ecclesiasticas traditiones pro nihilo ducera, homines audaces & sibi placentes assuescerent, paulatim decidentas, vide quò tandem sint impietatis prolapsi. Magna iam ex parte non da calice laborant, aut da vxoribus Sacerdotibus permittendis, neque contenti sunt plerique deiecisse imagines, Christi crucifixi simulachra nullo contumeliarum genere non affecta concidissa, & Sacerdotium & sacrificium abrogasse, sacra simul omnia peruertisse, ipsum etiam sacrosanctum in Eucharistiæ Sacramento Christi corpus è templis eiecisse, & (proh facinus horrendum) pedibus conculcasse, & eius generis alia pleraque patrasse, quæ vix vlli, quamlibet etiam immanes barbari, fuerant designaturi: quos immanitate sua nonnulli superasse minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita suæ confessiònis hoc etiam ponere non dubitarent: solum Deum Patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum, alium intercessorem, procuratorem & mediatorem habeamus nullũ, præter vnum Dominum IESVM CHRISTVM. An autem hæc non est ipsissima Serueti hæresis? qui pridem iam extinctos Arrij & Macedonij errores, hoc infelici seculo nostro nobis in lucem reuocauit? Potuisset autem huc audaciæ progredi quisquam, vt hæc assereret, à quibus piorum aures abhorrent omnium, nisi priùs ei persuasum fuisset, quod in hoc

Summa Prolegomenorum Brentij.

suo libello docet Brentius: etiam ea, de quibus decreta legitimorum Conciliorum intercesserunt, iterum in disceptationem vocari fas esse? quòd nihil Patrum, nihil Conciliorum, sed Scripturæ solius valere debet auctoritas: extra quam recipi nihil oporteat, de quacuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia sit cuiusq; sensui, quò minùs eam interpretetur arbitrio quisq; suo, prohiberi nemo dabeat. Hæc ferè summa est eorum, quæ in suis his Prolegomenis parsuadere conatur Brentius: quæ se coram tua Maiestate defensiturum offert Vergerius. Quæ si recepta sint (quod pro sua misericordia prohibere Deus velit) si benè sopitos Arrianorum ignes suscitare, de q; doctrina religionis, quin & de Conciliorum decretis vnicuiq; sibi iudicium arrogare licitum fuerit, credat Maiestas tua, quòd breui tempore Christiani esse desinemus, & pro Christianis non iam Lutherani tantùm aut Zuingliani, verumetiam & vocabimur, & erimus Arriani: neq; deinceps amplius Christum esse Deum profitebimur. Verùm absit, vt in pij cuiusquam mentem hæc tam impia cogitatio veniat vnquam. Quin autem huc spectent consilia Satanæ, dubium non est, quando per Brentium & eiusdem factionis alios ea profart, q̃ nos hoc scripto nostro confutanda suscepimus. Neq; verò causam video, si permissa fuerit potestas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quæ semel auctoritate Conciliorum rectè definita sunt, in dubium reuocandi, cur eadem Serueticanis quoq; siue nouis Arrianis permitti non debeat. Quod si factum sit, nihil est quod quisquam hæsitet, quin Ecclesiæ Dei plus negotij sit exhibitura Seruetiana, quàm vlla hæresis alia: cùm nulla sit vel in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis instructior, vt semper cum eis disputationem Catholici declinauerint: quam quoties effugere non licuit. Patrum illis traditiones obiecerunt potius, quàm vt scripturarũ armis cõgredi voluerint, sicut in hoc scripto nostro locis aliquot à nobis demõstratũ est.

Cùm

Cùm itaque non obscurè videat Maiestas tua, quorsum tendant Satanæ conatus, nimirum vt Christi gloriam obscuret, & illius immensi beneficij memoriam, quo nos pro nobis in cruce moriens afficere dignatus est, obruat oblinione sempiterna, quam etiam ob causam & Chrismatis vsum, & cruce signandi morem, tot ledorijs, & scommatibus insectatur, hæc inquam, cum vel ipsa luce clariùs perspiciat Maiestas tua, cùm ab alijs impijs dogmatibus tum ab ijs quæ traduntur in hoc Brentij scripto, quod refellimus, diligẽter tibi cauendum esse putabis. Hæc enim sunt, quæ Satanismo fenestram aperiunt. Quem si tu voles ex regno tuo, terrisque tibi subiectis exterminatum, sicut velle certè dabes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & patriæ leges exiguot, & fides, quam iureiurando firmatam, quando capiti tuo diadema Regium imponebatur, cùm Ecclesiæ Dei, tum regno tuo obstrinxisti, modò nõ edita voce flagitat, vt hoc tam periculoso tempore præstes tandẽ, quod iuratus promisisti, si voles igitur exterminare Satanismum ex ijs populis, quos clementiæ tuæ regit Imperium, laudatissimorum Imperatorum Gratiani, Valẽtiniani, Theodosij, Martiani, vestigia sequutus, non modò non feres, vt iudicandi sibi potestatem de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne disputare quidem, nec in disceptationem ea vocari permittes, quæ semel in Concilijs Oecumenicis iudicata, rectèque sunt disposita: sed cunctos populos tibi subiectos in ea religione versari iubebis, quam Petrus Apostolus tradidit Romanis, quam successores eius Pontifices Romanos sempar esse sequutos, ac nunc etiam sequi claret, quàm ex quo tempore Christi susceperunt Euangelium maiores tui Poloniæ Reges, vnà cum subiectis Imperio tuo populis, non tantùm ab ea non defecerunt vnquam, verùm sic in ea se per hos propè sexcentos annos gesserunt, vt ex integrè, inuiolatèque conseruata Christiana religione, summam pietatis & constantiæ laudem retulerint. Quare si tibi dixerit aliquis, Ecce hic est Christus, Ecce illic, Ecce in solitudine, non exeas: Ecce in penetralibus, non credas, quin ibi potius Christum esse persuasum habeas, vbi corpus eius est, Ecclesia. Porrò Ecclesiam ibi esse ne dubites, vbi sancti Maiores tui piè, sanctèque tot seculis Deum coluerunt. vbi tu quoque Christi corpori per Baptismi Sacramentum insitus, Christi nomen primum audiuisti, & Euangelicis præceptis institutus, Christianus dici & esse cœpisti, Hanc & non aliam Ecclesiam esse Dei sic tibi persuasum sit, nunquam vt secus aliquid persuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm separationis consilia fugienda esse putes, quæ verissimè perniciosa vocat Augustinus & sacrilega: quæ quantoperè Deus execretur, vel exemplom in Chore, Dathan & Abiron editum, documento nobis esse potest. Sed quid est necesse longius exempla petere? Quæ Petricouiæ, vbi Comitia regni maiora haberi consueuerunt, proximo superiore anno acciderunt, tenes proculdubio memoria. Domus illa in qua de separationis consilijs actum est, quemadmodum turbine disiecta sit, non ignoras: neque dissimilè quiddam factum est de magnificis regni Consiliariorum ædibus, simul de ea domo, in qua tu cum illis de rebus ad salutem regni tui pertinentibus, deliberationem suscipere consueuisti: quin & regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita euenisse. Nam quid impediuisset alioqui, quò minùs idem fieret de oppidanorum ædibus, quæ magis etiam esse videbantur eiusmodi casibus opportunæ?, Sed quòd in illam potissimum domũ tempestas desæuijt, in qua de separationis consilijs deliberatio fuit habita, quàm reliquarũ etiam tecta disturbauit, vox quædam fuit Dei consilia separationis detestãtis, simul & tibi, & ijs qui tibi sunt à consilio denunciantis, nisi fortiter illis restiteris, nisi grauiter Catholici Regis, Catholicorumque Senatorum officio functi fueritis, futurum, vt sicut nunc in fastigia domorum, sic non ita multò post in capita quoque vestra multò grauior tempestas desæuiat. Siquidem approbari videntur sacrilega separationis consilia, dum viriliter eis non resistitur: per eos præsertim, qui & possunt & debent. Vtinam sim falsus vates, sed nisi maturè prospectum, nisi tempori pestilentibus ijs consilijs obuiam itum fuerit, quæ Germaniam, quæ non ita multò antè Angliam quoque calamitates peruaserunt, eædem & nobis veniunt expectandæ. Mirum est autem, quorum exitus perhorrescimus omnes, eorum imitari facta plerosque minimè formidare. Sed hæc, quorum in hoc seculo nobis metus impendet, leuiora videri possunt. Nam quantacunque sint, finem tamen aliquando consequuntur. Cæterùm ea quæ sunt horrenda, quæ Iudex ille viuorum & mortuorum ab ijs expetiturus est, qui cùm semel corpori suo fuissent insiti, ab eo se per sacrilegium schismatis præciderunt? Nulla potest esse vis orationis tanta, quæ pro dignitate possit eorum atrocitatem explicare. Quantò pluris est anima, quàm corpus, quantò sunt æterna & nunquam finienda caducis istis ac momentaneis grauiora, tãtò sunt futuri seculi supplicia quàm huius atrociora. Quamobrẽ vt pœnas istas tẽporarias effugere liceret, ab æternis tamen illis, quis est, qui liberare queat? quæ tantò sunt horribiliores expectandæ, quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem namque Deus supplicij grauitate compensare consueuit. Quam etiam ob causam celebre dictum illud habetur, quòd nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua constantia dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto, nostrum vt laborem hunc tua potissimùm causa susceptum, boni consulas. Qui non alio magis consilio susceptus à nobis est, quàm quòd honori tuo, quodque saluti tuæ, pro virili nostra prospectum esse cupiebamus.

Ad Regem adhortatio.

Matt. 24.

Aug. li. 3. contra epist. Parmeniani, cap. 2.

Num. 16.

Omen de ædibus Polonicis, turbine disiectis anno 1536. 24. Septem.

Ex sententijs Aug. sententia 42.

Estne mortalium quisquam, qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, sit beneficijs obstrictus? in quem tu tot tam illustria minimè vulgaris gratiæ tuæ documenta dederis? Quæ iudicio multorum esse eumprimis expetenda videntur, an ea plena manu (quod aiunt) in me non contulisti? In me, inquam, non modò nihil tale cogitantem, verùm etiam vt alijs potiùs honores istos mandares, quibus imparem esse me iudicabam, semel atque iterùm precibus abs te contendentem. Ego verò quæ tantoperè vulgus admiratur, quorum adipiscendo-

Integritas & modestia praeclara Scriptoris.

dorum causa, nullos à plerisq; labores non suscipi, nulla pericola non adiri video, nonquam ea mihi maximi facieda esse iudicaui. Quin si qua necessitas id exigat, præcipuè verò, si Christi causa postulet, huius ipsius Christi fretus auxilio, maiore cum alacritate, quàm suscepi sumos istos dimiserim, quibus multorum oculi perstringuntur. Quamobrem non hæc sunt, quæ mihi maximi facienda esse putaui, non opes, non honores, qui Dei primùm beneficio, deinde tua quoque liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerũt, sed iudicium istud tuum de me, sed voluntas ista tam propensa augendi & honestandi mei: hæc verò sunt, quæ me tibi sic deuinxerunt, vt eùm dignitatis, tum salutis tuæ causa nihil non & facere, & pati semper sim paratus. Quamobrem eùm hoc ab hæreticis agi viderem, quandoquidem intelligunt se pietatem tuam in suas partes pertrahere nolla ratione posse, vt saltem nuncupandis nomini tuo libellis, quasi cum illis faceres, tibi suspicionem conflarene: simul omnes machinas adhiberent, quibus de tuo statu dimoueri tamen aliquando posses, eredibile non est, quanto dolore exarserim, cùm eos in contaminandum nomen tuum, in oppugnandam salutem tuam, tanto studio incumbere perspexissem. Qua quidem in re nemo fu-

Studium Pauli Vergerij.

it ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Christiano, Catholico & Orthodoxo Regi, persuadere se posse putauit, vt Ecclesiæ Polonæ caput te constitueres, deq; doctrina religionis iudicandi tibi potestatem arrogares, quò sic, qui profitemur hactenus nos credere sanctam Catholicam Ecclesiam, profiteremur iam deinceps, nos credere non Catholicam, sed Polonam Ecclesiã, sacrilega diuisione nos ab orbe reliquo Christiano separaremus: quod pro sua misericordia procul Deus auertat. Hanc effrenatam hominis audaciam tuli grauiùs, quàm vt silentio dissimulare possem. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, descendi, vt quam ille nomini tuo labem inserre conatus est, eam abstergere pro virili mea contenderem.

Nouisti me pientissime REX: in tuis & sancti tui parentis oculis assiduè versatus, bonam vitæ meæ partẽ traduxi, non ego tibi vel opibus, vel oris dignitate vel fumosis imaginibus, vel alijs hoc genus aut corporis, aut fortunæ bonis fui commendatus vnquàm: cæterùm si qua fuerunt in me, quibus hæc ornamenta deberi putares, quæ tu pro bonitate magis tua, quàm pro meritis vllis meis tam prolixè, tamque liberaliter in me contulisti; si quæ fuerũt, inquam, quæ tu spectanda iudicares in me, quo tempore tantàm tuam solicitudinem de me in Episcoporum Collegium cooptando declarasti, nihil eorum decessit, posteaquàm sum Episcopus designatus ad studium verò sacrarum literarum permultum accessit. Etenim vocationis meæ memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, sic Deo permittente, sic te modò non compellente, Episcopum ago, non in alia re magis, quàm in meditatione di-

Episcopi Hosij fedulitas & industria.

Obtestatio Episcopi ad Regem seria.

uinæ legis consumpsi: neq; studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisi, quò possem eorum dogmatum non omninò rudis esse, de quibus hoc infelici seculo nostro tam graues controuersias excitatas esse videmus. Quò sum autem illa perscrutatus diligentiùs, hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui, quàm à sanctis Maioribus nostris per manus nobis traditam accepimus. Non te fallo pientissime Rex, non te fallo: Sic in extremo die meo propicium experiar Iudicem illum viuorum & mortuorum, non te fallo. Cur autem fallerem? quam vtilitatem inde caperem? Egóne & tuam & meã ipsius animam orco tradere conarer? Nullum tam suaue meritum est. Errare possum: prudens & sciens agnitam veritatem oppugnare non possum. Extremæ fuerit hoc cuiusdam improbitatis, quam in mores meos non cadere, à qua vitam meam omnem abhorrere, tu scis ipse Domine mi REX. Quòd si me talem existimas, vt secùs loqui, secùs me scribere credas quam sentio, dignus non sum, quẽ vel in terris tuis feras, vel huius lucis vsura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem sit nunc etiam iudicium de me tuum, quod fuit ante annos octo, quando me tanta voluntate tua vnum ex ijs esse iussisti, quibus de doctrina religionis iudicandi potestas est permissa, Iudicium hoc tuum neque fefelli, neque fallo, neque fallam quoad vixero. Sed nec errare perniciosè queo pientissime REX, quandoquidem eam ducem se-

Precatio Catholicis imitanda.

quor, & illius me iudicio submitto, quæ neque fallere scit, neque falli potest, quæ columna est & firmamentum veritatis, vnam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Equidem precari Deum sæpè soleo, priùs vt mihi mentem omnem eripiat, quàm vt hac me præditum esse mente velit, vt orbem totum Christianum desipere, me verò solum sapere persuasum habeam, vtq; priuatũ meum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & cõsensui anteponam. Non igitur eorum incedo vestigijs, quos insipientes Prophetas vocat Ezechiel, qui sequũtur spiritum suum, & nihil vident. Non ego vel meum, vel cuiuscunq; tandem alterius priuatum, sed eum, qui publicè promissus & missus est, Ecclesiæ spiritum sequor: quem esse spiritum veritatis manifestius est, quàm vt vllus dubitationi locus esse queat. Intereà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnosco beneficium, quòd etiam priuatus sensus meus cum publico totius Ecclesiæ sensu pulcrè congruit, vt indubitanter ex animo esse vera credam omnia, quæcunque illa magistra didici. Quamobrem cùm idem nunc sim, qui fui tum, quando tam illustri gratia, tamq; propenso studio tuo, statim vt ad regni gubernacula accessisti, me in Episcoporum album referri voluisti: si ad sacrarum literarum studia accessio potiùs aliqua ex eo tempore facta est, quàm vt quicquam decesserit: si quàm longissimè ab eo absum, secus vt aliquid sentire velim, quàm aut loquor aut scribo: si & in loquendo, & in scribendo non meum aut cuiusquam alterius priuatum, qui falli potest & fallere, sed Ecclesiæ Dei spiritum sequor, quem constat spiritum esse veritatis si deniq; fides erga te mea, si studiũ & obseruantia spectata tibi satis est, & probata: ne dubita pientissime REX, mihi potius credere, quem nosti, quàm nescio quibus alijs qui tibi vel ignoti sunt, vel in pessimam partem plus q̃ satis noti: & quæ vel scribũtur, vel etiã dicuntur à me, sic accipe: secus vt ob pos-

Cap. 13

sim

sim, etiamsi coram ipso Deo, qui scrutatur cordis abdita, sit dicendum: cùm nihil sit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeam. Quòd si vel morte mea salus ac tranquillitas Ecclesiæ repræsentari posset, equidem non dubitanter eam oppeterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici essemus, mori pro nobis & horribili supplicio crucis nos ab æternis gehennæ supplicijs liberare, Deoq; Patri cœlesti morte sua reconciliare dignatus est. Sed ego nullam aliam repræsentandæ salutis, & restituendæ tranquillitatis Ecclesiæ Dei viam & rationem inuenio, quàm si ordo in illa retineatur, si ad quod quisq; ministerium vocatus est, illud implere conetur: si prima quidem Scripturis auctoritas tribuatur, sed proximũ ab ea locũ Ecclesiasticæ Traditiones obtineãt: nec in Scripturarum interpretatione suum quisq; priuatum, sed Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequatur: sacrilega separationis consilia haud aliter atq; præsentissimum venenum fugiantur: si denique omne studium ab ijs, qui debent & possunt, impensum fuerit in vnitate spiritus in vinculo pacis retinenda: quò sic omnes vnum corpus & vnus spiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi: cui sit laus, honor & gloria in sempiterna secula.

FINIS.

DE EXPRESSO DEI VERBO LIBELLVS,

HIS TEMPORIBVS ACCOMMODATISSIMVS,

ITEM,

DIALOGVS TRIMEMBRIS,

De Sacræ Eucharistię ſub vtraque ſpecie communione.
De Sacerdotum coniugio.
De celebrando Sacrô vulgari lingua.

Auctore Reuerendiſſ. D. Dominô STANISLAO HOSIO *Cardinale, Varmienſi Epiſcopo.*

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMUNDO AUGUSTO,

DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DUCI LITUANIAE, RUSSIAE, PRUSSIAE, MASOVIÆ, SOMOGITIÆQUE

Domino & Hæredi, Domino suo clementissimo, STANISLAUS HOSIUS *Cardinalis Episcopus Varmiensis, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.*

DE expresso Dei verbo, vt aliquid ad te scribere aggrederer, Sigismunde Rex Auguste, fecit effrænata nostri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipsi mirabiliter inter se dissecti, sic illud nihilominus certatim ad se singulę sectæ rapiunt, sic sibi solis vsurpant, vt eius possessione, cùm alios omnes, quotquot ab ipsis dissentiunt, tum Catholicos etiam & Orthodoxos excludere conentur. Tanta enim est istorum hominum arrogantia, tanta sui obliuio, vt alios omnes stupidos, bardos, ac truncos esse, nec in scripturis videre quicquam: se verò suos sapere, se solos esse persuasum habeant, qui sint veram earum intelligentiam assequuti. Estne autem verisimile vbi tantus est animi tumor, tanta mentis inflatio, quod ibi possit esse spiritus ille, qui non requiescit, nisi super humilem & mansuetum, & trementem sermones suos? Præclarè dixit Sapiens: Vbi humilitas, ibi sapientia: vbi tumor & inflatio, ibi stultitia: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. In conuallibus, vt ait sanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ suæ fontes Deus. Abscōdit à sapientibus & prudentibus mysteria sua, reuelat autem ea paruulis. Itaq; nulli minus intelligunt, quid sit expressum Dei verbum, quàm qui de eo maximè gloriantur, quiq; sic sibi solis illius intelligentiam arrogant, vt quod est in prouerbio, cornicum oculos cōfigere velle videantur.

Effrænata nostri temporis hæreticorum audacia, arrogantia & sui obliuio.
Esaiæ 66.
Prouerb. 12.
Rom. 1.
Psal. 103.
Matth. 11.

Neq; verò nouum est hoc: Proprium hoc semper fuit hæreticorum, de expresso Dei verbo gloriari, sibiq; solis illud vendicare. Quid & ante Christum natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, pseudoprophetæ populum seducebant? Cùm Hieremias Propheta tristitia multa prædiceret, sicut alios Prophetas Dei, sic & illum, ijs ferè verbis præfari solitum legimus: Hæc dicit Dominus. An autem ijsdem verbis præfatus non est Ananias quoque pseudopropheta, cùm longè diuersa falsò vaticinaretur: quem à se missum esse Dominus negabat.

Cornicū oculos cōfigere dicuntur, qui ea quæ antiqui approbant, nouo suo sensu damnant ac rejiciunt.
Hier. 28.

Quem etiam alio loco sic de pseudoprophetis istis loquentem audimus. Falsò Prophetę vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neq; loquutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem, cordis sui prophetant vobis. Et alio loco: Nolite, inquit, audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & nō de ore Domini Dicunt ijs, qui blasphemant me: Loquutus est Dñs: pax erit vobis. Ac paulò pòst, dicit eos furari verba sua. Quem locum Hieronymus interpretatur: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ, atq; dicebant: Hæc dicit Dominus. Et vidi Dñm. & verbum Domini factum est ad illum, siue illum: Sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis, & Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronuncient. Præclarè Hieronymus cum Prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim Prophetæ Dei dicebant: Verbum Domini: Os Domini loquutum est: Hæc dicit Dominus: Ijsdem vocibus vtebantur & pseudoprophetæ.

Hier. 14.
Hier. 23.
Ibidem.
Hæreticorum mendacium, & furtū.
Prophetæ Dei.

Sed quid vtriq; vaticinati sint, nonnihil expendamus. Arguebant Prophetæ Dei peccata populi, ad resipiscentiam hortabantur, simul imminere grauem Indignationem Dei denunciabant, quòd eos gladio, fame, peste consumpturus, quòd seruitute durissima pressurus, quòd ad internecionem esset deleturus. Contrà, mendaces illi, quos non miserat Dominus, neque præceperat eis: Non videbitis, dicebant, gladium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis Dominus. Curabant, inquit Propheta, contritionem filię populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Et sicut dicit alius Propheta, de mendacibus istis qui dicebant: Ait Dominus: cùm Dominus non esset loquutus. Consuebant puluillos sub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, sub capite vniuersę ętatis, ad capiendas animas. Quam fuit istorum diuersa prædicatio? dum illi terrent, vt seruent: hi verò palpant, vt perdant. Intereà tamē vtriq; vaticinabantur in nomine Domini, de verbo Domini gloriabantur vtriq;.

Hier. 14.
Prophetæ falsi.
Hier.
Ezech. 13.
Prophetarū verorū et falsorū discrimen.

An autem simillima non est nostri quoq; temporis Prophetarum ratio? Quid aliud agūt

qui legitimè missi sunt à Catholica Ecclesia, quàm quòd eadem illa populo annunciant, quę *Ioel 1.* Esaias Hieremias, Ezechiel, Daniel, Ioël, Ionas, & alij Prophetę Dei olim annunciabant? Arguebant illi scelera populi: hortabantur, vt expergiscerentur ebrij, vt flerent, vt vlularent, terroresque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabantur, vt se conuerterent ad Dominum, vt dignos pœnitentiæ fructus facerent, quò sic tota mente correctis, pœnas *Ioel. 2.* eis effugere liceret, quas Dñs fuerat cōminatus. Conuersis autem ad Dominum in ieiunio & fletu, & planctu sic demùm Domini misericordiam annunciabant: simul vetabant, ne quia propter magnitudinem scelerum veniam desperaret, quoniam benignus est Dñs & miseri- *Ezech. 33.* cors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia: Non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat, nec humanam imitatur impatientiam, sed longo tempore nostram pręstulatur pœnitentiam, vt, si nos dignos pœnitentię fructus fecerimus, pœniteat & ipsum suæ comminationis, & mala quæ denunciauit, non inferat, nostræque sententię mutatione mutetur & ipse. Sic erectis in meliorem spem animis mortalium, ne fortè *Ioel. 2.* prædicata diuinæ clementiæ magnitudo, negligentes eos & securos redderet. vide quem- *Hieron.* admodum sermonem suum temperauerit: Quis scit, inquit, Ioël, si cōuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Quasi dicat, inquit Hieronymus: Nos quidem hortamur, quod nostrum est, ad pœnitentiam, quòd ineffabiliter elemētem esse Deum nouimus: quoniam verò profunditatem sapientiæ & scientiæ Dei nosse non possumus, sententiam temperamus, & optamus potius quàm præsumimus ignotum nobis iri peccata. Hieronymum *Remigius Altissiodorensis Episcopus.* verò sequutus Remigius Altissiodorensis Episcopus, ante septingentos, plus minus annos: Putearant illi, inquit, respondere, quia Dñs patiens est, & multæ misericordiæ, sicut tu dicis, nō est necesse vt affligamus nos & agamus pœnitentiam, quia ipse miserebitur nostri, quicquid egerimus. At contra Propheta: Quis hominum, inquit, scit, si conuertatur à furore iræ suæ ad misericordiam? Impossibile est hominem scire. Melius est vt agentes pœnitentiam, mereamur veniam peccatorum assequi, & quòd post actam pœnitentiam remissione peccatorum adepta, tunc offeramus sacrificium, & libamen Domino. Ad eundem modū ante *Rupertus Abbas Tuitiensis.* quadringentos annos, enarrans eadem verba Rupertus Abbas Tuitiensis: In ipsa, inquit, pœnitentia, cautos esse cupit & securitatem tollit.

Albertus Magnus. Neque diuersum sensit ab ijs ante trecentos propè annos, Albertus quoque non temerè Ma- *Eccles. 7.* gnus appellatus. qui eadem verba explicans: Quamuis, inquit, certum sit, quòd contrito *2. Macch. 9.* ignoscat Deus, tamen incertum est, vtrum aliquis verè contritus sit. Videbit quòd corrigi non possit, quem ille despexit: Orabat scelestus Dominum, à quo non misericordiam con- *Genes. 4.* sequutus. Cain quidem obtulit, sed Deus ad munera eius non respexit. MOSES de qui- *Num. 16.* busdam dixit: Ne respicias ad sacrificia eorum. Hactenus Albertus. Vide a quomodo Ioël prædicauerit, & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem, ad hanc ætatem vsque nostram, hæc illius verba fuerint intel- *Daniel. 4.* lecta. Neque verò solus Ioël ita prædicauit, verùm & Daniel, cum Regi Nabucodonosor somnium suum exponeret, an eum grauiter initio non perterrefecit, cùm quæ mala euentura illi essent, prædicaret? Neque tamen propterea statim desperare iussit, quin viam ostendit, qua pœnas, quas fuerat comminatus, effugere liceret. Placeat tibi, inquit, Rex, consilium meum, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. His verbis perterrefacto consolationis nonnihil attulit, neque tamen securum esse voluit. Non dixit, certò statue tibi remissa esse peccata: sed forsitan, inquit, ignoscet De- *Hieron. in Daniel.* us delictis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cum Daniel, inquit, pręscius futurorum, de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccantibus. Glossa verò ordinaria, intollerabilem esse dicit hanc istorum temeritatem. Sic *Niniuitarum Regis pœnitentia.* itaque Ioël sic Daniel. Quid autem Rex ille Niniuæ, cùm Ionas Propheta fore prædixisset, quòd post quadraginta dies Niniuæ subuerteretur, indutus ipse sacco, & in cinere sedens, an populum ad pœnitentiam hortatus non est? vt operirentur saccis homines & iumenta: vt clamarent ad Dominum in fortitudine, vt conuerteretur vir à via sua mala, & iniquitate, quæ est in manibus eorum. Num autem post eiusmodi conuersionem statim iubebat cer- *Daniel. 4.* tum esse de venia? Nequaquam, sed sicut Ioël, sicut Daniel, sic & hic: Quis scit, inquit, si conuertatur, & ignoscat Deus. Quem locum exponens Hieronymus: Ideò, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortius agāt pęnitentiam, & magis ad misericordiam prouocent Deum. Quæ totidē verbis repetuntur à Remigio & à Ruperto, & in Glossa ordinaria. vt nunquam secùs in Ecclesia Dei Prophetarum horum verba quisquam interpretatus fuisse videatur.

Actor. 8. Quorum hunc pręedicandi modum etiam Apostolos sequutos esse legimus. Sic. n. Simonem Magum, qui donum Dei existimabat pecunia possideri posse, Petrus affatus est: Pœni- *De salute nemo vnquam securus. Psal. 36.* tentiam age ab hac nequitia tua & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui, si fortè, inquit certum & securum esse non iussit.

Hanc Prophetarum & Apostolorum doctrinam retinet adhuc Ecclesia Catholica, quæ terrorem peccantibus incutit, quò sic eos ad pœnitentiam prouocet, quam cùm egerint, non eos propterea statim esse iubet absque metu, quin à noxia securitate deterret potius modis omnibus ac sperare quidem iubet in Domino & facere bonitatem: cæterùm fiduciam, certitudinemque remissionis peccatorum iactare, & in ea quiescere vetat. Quamuis enim de misericordia Dei de promissis eius, de Christi merito, de sacramentorum virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamen dum seipsum quilibet, suamque propriam infirmitatem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest. Hæc est Ecclesiæ Catholicæ prædicatio cum Esaiæ, Hieremiæ, Ezechiëlis, Daniëlis, Ioëlis, Ionæ: quin & Petri Apostoli prædicatione pulchrè congruens.

Num

Num autem eum ea consentiunt etiam ij, qui ante triginta hos annos disceßerunt Annibis? qui nab ea potius ex Diametro, quod aiunt, distare videntur. Quid enim aliud ij, quàm quòd Ananias, quòd Semeias, quòd reliqui mendaces Prophetę, quibus non erat loquutus Dominus: Non videbitis, aiunt, gladium, non erit fames in vobis, sed pacem veram dabit vobis Dominus: pax, subinde vociferantur, cùm non sit pax, ac ingentem quandam securitatem annunciantes, multorum animas decipiunt. Docent enim, qualiacunq; sint opera nostra, dum tñ fixa, firmaq; sit fides nostra, certos nos esse salutis nostræ, quandoquidm opera Deus non respicit. Cùm aperta sint scripturæ verba, vbi de placato Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus opera eorũ, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est. Vidit Deus opera, dicit Propheta. Isti contrà: Non respicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam, & laborem meum, & dimitte vniuersa delicta mea. Et in alio Psalmo: Vide humilitatem meam, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus. Vide quoniam mandata tua dilexi Dñe, in misericordia tua viuifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reseruans, inquit, omnia iudicio diuino, eripi se ob humilitatis meritum deposcit. Quem sequutus Ambrosius: Quasi is, inquit, qui humiliauerit cor suum, quasi is, qui plurimum laborauerit, ibi sibi dimitti peccata desiderat, hic erui se precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus membra sua mõstrat, vt suæ conuersationis approbet disciplinam, mõstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur, vt Iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende cordis tui humilitatem, vt titulos virtutis ostendas: ostẽde corporis tui certamina, vt dicas: Certamẽ bonum certaui, cursum consummaui, vt videns spiritualis Iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti. Precatur Propheta Deum, vt respiciat humilitatem suam, laborem suum, & quòd legem Dei non sit oblitus, & quòd eius præcepta dilexerit, quæ per nos etiam ostẽdi Deo præcepit Ambrosius. At nostri temporis Pseudoprophetæ, & Pseudoeuangelistæ negant Deum opera nostra respicere, negant de illis ei curę quicquam esse: quicquid sit de illis, certò nihilominus vnumquemq; statuere debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi sint remissa, quòd acceptus Deo, quòd vitę sit hæres æternæ: quandoquidem omnis iustitia & sanctitas nostra merum sit peccatum, & res damnata: Contritio verò, vsq; eò nihil prosit, vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd si quem arrodit propter peccatum conscientia, sic eum responsare iubent: Quid peccatum, peccatũ: attamen ego sanctus sum: Si ego probus nõ sum, Christus tamen probus est. Quasi verò iam esse cuiuis improbo liceat, quoniam Christus probus est? Huius iustitia nos iustos, huius probitate probos esse docent, etiam si non modò micam nullã eius probitatis in nobis habeamus: verùm insuper omni flagitiorum genere cooperti simus. Quo turpior es, ait vnus ex his, eò citius impertit gratiam Deus. Qui suos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conscientiam sed Christum premunt.

Ab Ecclesia Dei auulsi, de sua salute se certos esse falsò existimant.
Hæreticorum doctrina.
Ionæ 3.
Psal. 24.
Psal. 118.
Hilarius.
Ambrosius.
2. Tim. 4.
Opera nostra curare Deum negant nostri temporis Pseudoprophetæ.
Contritio.
Hæreticorum impiæ voces & sententiæ.

Quid autem, an eum Hieremia Propheta nobis quoq; dicere non licebit? Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacia, Sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Reuera dilexit populus talia. Nam sic homines, mẽdacio Prophetarum istorum, & blandis vocibus, tanquam Syrenarum dulcibus cantilenis, iam demẽtatos videre licet, vt si quis vera magis & salutaria, quàm quæ grata sint auribus eorum, & iucunda prædicare velit, explodatur. Itaq; non dubitant rudes etiam asini, nonnunquàm Prophetis, quid vaticinari debeant, præscribere, & à quibus docendi veniunt, eos docere Nolite, inquiunt, videre, nolite aspicere in nobis, ea, quæ recta sunt, loquimini nobis placentia, nolite videre in nobis errores, solam fidem nobis prædicare. gehēnæ flammas ne cõminemini, sed promittite nobis regna cœlorum, vt post luxuriam & delicias post incœstas nuptias, pandatur nihilominus nobis Paradysus. Quid nobis ostenditis viam Dñi, per quam non libenter ingredimur? quod replicatis nomen sancti Israel: qđ nostri pectoris arcana non penetrat?

Cap. 5.
Idiotarum quorundam huius seculi præscriptum.
Esaiæ 30.
Hieron.

Vides pientissime Rex, qualis eorum, qui se nostro seculo vocãt Euangelicos (cùm nihil cum Euangelio cõmune habeant) qualis cõtrà sit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi quàm credere iubent vnumquemq;, certoq; statuere, quòd sit in gratia, quòd sit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid sit de operibus. Et cum hac inani sua fiducia deducunt homines ad æterna gahennę supplicia: Nostri contrà, quamuis de Domini misericordia sperare iubeant, securos esse tamen homines vetant: simul monent, ne satis esse credant, quòd à peccatis resipuerint, nisi dignos etiam pœnitentiæ fructus fecerint, & quam profitentur fidem, eam ex operibus ostenderint. Quòd cum ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non quæretur ex nobis, quid crediderimus, verum quid credentes in corporibus nostris, vel boni vel mali gesserimus.

Catholicorũ exhortatio & assensus.

An autem alterutri diuinæ legis oraculis instructi non sunt, quin de expresso Dei verbo glorientur vtriq;. Clamant vtriq;: Verbum Domini, Os Domini loquutum est. Hęc dicit Dominus. Proferunt scripturas Catholici: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Nisi pęnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Compati oportet, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Tu reddes vnicuiq; secundum opera sua. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal CHristi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Omnis misericordia faciet locum vnicuiq; secundum meritum operum suorum. Ego venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera sua: Procedent, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato?

Matth. 3.
Lucæ 13.
Rom. 8.
2. Tim. 2.
Matth. 19.
Ioan. 13.
Rom. 2.
2. Cor. 5.
Eccles. 16.
Apoc. 22.
Ioan. 5.
Eccle. 9.
Psal. 18.

Prouer. 20. Iob 9. 1. Cor. 4. Eccles. 5. Philip. 2. Prouer. 28. Ezechiel. 1. Scripturæ pro nostra salutis incertitudine.

Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi cōscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. De propitiato peccato, noli esse sine metu. Ne dices: Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatum respicit ira illius. Cum timore & tremore salutem vestram operemini: Beatus homo qui semper est pauidus: Qui sine timore est, non poterit iustificari. Hæ sunt, & complures aliæ scripturæ, quas longum esset omnes recensere, quibus, tanquàm expresso Dei verbo, probare conantur Orthodoxi, nō satis esse, si quis credat sibi remissa esse peccata propter Chirstum, se esse in gratia, se esse hęredē vitę æternę, quicqd sit de operibus suis: sed sicut ipsum Christum pati prius oportuit, atq; ita demùm intrare in gloriam suam, sic & nos pati prius oportere, quàm ad illam gloriam perueniamus, oportere sicut ambulauit ipse, sic ambulare nos quoq;: oportere p bona opera certā facere vocationem nostrā: & cùm omnia fecerimus, non propterea statim securos esse debere, sed vereri omnia opera nostra & dicere, quòd serui sumus inutiles, vsq; eò etiam, vt ne de propitiato quidem peccato simus absq; metu.

Lucæ 24. Ioan. 12. 2. Pet 1. Lucæ 17. Scripturæ pro salutis nostræ certitudine. Marc. 16. Ioan 3. Deuter. 31. Psal. 26. Esaiæ 35. 1. Pet 5. 1. Ioan. 4. Rom 5. Psal. 22. Psal eodem. Psal 26. Psal 10. Rom 8. Ioan. 5. Rom. 10. 2 Ioan. 5.

Proferunt autem & suas scripturas, qui segregauarunt seipsos, & contrariam sententiam tuentur: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam ęternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aspectum eorum. Viriliter age, & confortetur cor tuum. Dicite pusillanimis, confortamini, nolite timere. Assumite vniuersam armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo. Cui resistite fortes in fide. Filium suum misit in mūdū, vt viuamus per eum. Cōmendat Deus charitatem suam erga nos, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbrę mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Dn̄s protector vitæ meæ, à quo trepidabo? In te Domine speraui, non confundar in æternum. Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; vlla creatura poterit me separare à charitate Dei. Omne, quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non ejiciam foras? Quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Omne quod natum est ex DEO, vincit mundum, & hæc est victoria nostra, quæ vincit mundum, fides nostra. Hæ sunt scripturæ, quas adfert Brentius ad confirmandam certitudinem suam, & inanē fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac expresseris citius, quàm ex illis hoc, quod vult Brentius, elicueris. Vides itaq; quàm sit vetus hoc, quod de expresso Dei verbo gloriantur hæretici, cùm etiam Hieremiæ & Ezechielis temporibus fuerit hoc vsitatum. Quid aūt nato iam CHristo, num idem factitatum non est? Notissima est Euangelica illa historia, qua scribitur: IESVM, simul vt fuit baptizatus, in desertum à spiritu ductum, & ibi à diabolo fuisse tentatum. Quibus autem alijs ille, quàm scripturarum armis eum Christo congressus est? Statuit eum, dicit Matthæus, supra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: quia Angelis suis mandauit de te, in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quem locum tractans Ambrosius, valdè salubriter admonet: Disce hic quoque, quia Satanas transfigurat se in Angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpè diuinis laqueum fidelibus parat. Sic hæreticus facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqua exempla proferre ne sibi arroget, quòd doctus videtur, vtitur & diabolus testimonijs scripturarum, non vt doceat, sed vt eis circumscribat & fallat. Tractat eundem locum longè pulcherrimè æqualis Ambrosij, Vincentius Lyrinensis, in illo aureo suo libello, quem inscripsit pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuersitate. Libet autem altius illius verba repetere, cùm digna sint, quæ non legantur modo, verumetiam ediscantur. Hic fortasse aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinę scripturæ testimonijs vtantur. Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quæq; sanctæ legis volumina, per Mosi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euangelia per Prophetas. Siue enim apud suos, siue apud alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquam penè de suo proferunt, quòd non etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosateni opuscula, Priscilliani, Eunomij, Iouiniani, reliquarumqúe pestium, cernes infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam, quæ noui ac veteris testamenti sententijs fucata & colorata non sit. Sed tantò magis cauendi & pertimiscendi sunt, quantò occultiùs sub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fętores suos nulli ferè citò esse placituros, idcircò eos cęlestis eloquij velut quodam aromate aspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaq; faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, prius ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam ijs curæ est, qui mala gramina, & noxios succos, medicaminum vocabulis præcolorāt, vt nemo ferè, vbi suprascriptum legerit remedium, suspicetur venenum. Idem deniq; & Saluator clamabat: Attēdite vobis à Pseudoprophetis, qui veniūt ad vos in vestitu ouium, intùs autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium? nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadam sinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquam vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesię semper infestāt, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant. Sed vt fallacius incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs veluti quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisq; lanarum mollitiem persenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Id est, cùm cęperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, sed etiam exponere, nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpreta-

Matth. 4. IESVS ductus tentatus. In 2. Pericope apologiæ suæ, contra Petrum à Soto. Psal. 90. Amb. li. 4. in Luc. Hæretici in Angelos lucis transfigurati. Vincentius Lyrin. Hæretici ad confirmanda sua dogmata testimonijs sacræ scripturæ vtuntur. Perelegantes Metaphoræ. Matth. 7. Lucæ 6. Ouiū vestitus quid. Lupi rapaces qui. Matth. 7. Hæreticorum fructus.

terpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc prophanæ nouitates aperiuntur, tunc primum scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios, dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli operarij, subdoli, transfigurant se in Apostolos CHristi. Quid est transfigurant se in Apostolos CHristi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremo veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis, non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundum Apostoli Pauli magisterium quotiescunque vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetæ, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis, errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin auctoris sui callida machinamenta sectentur, quæ ille nunquam profectò comminisceretur, nisi sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorem viam, quàm, vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd Sacræ legis exemplis diabolus vti soleat. Legat Euangelia, in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum saluatorem, & statuit eum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quòd Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis, scripturarum testimonijs appetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? Scriptum est enim, inquit. Magnoperè nobis doctrina loci istius attendenda atque retinenda est, vt tanto Euangelicæ auctoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica seu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui, minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris CHristi: perfidi, fidelibus: sacrilegi, religiosis: hæretici postremò, catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est: Filius vis esse Dei, & hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur, & doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem. Vnde probas? vnde doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? Statim ille: Scriptum est enim. Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille auctoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica, in hæreseos barathrum infelix anima præcipitetur. Iam verò illis, quæ sequuntur, promissionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere consueuerunt. Audent etenim polliceri & docere, quòd in Ecclesia sua, hoc est, in communionis suæ conuenticulo, magna & specialis ac planè personalis quædam sit Dei gratia: adeò, vt sine vllo labore, sine vllo studio, sine vlla industria, etiamsi nec petant, nec quærant, nec pulsent, quicunque illi ad numerum suum pertinent, tamen ita diuinitùs dispensentur, vt Angelicis euecti manibus, id est, Angelica protectione seruati, nunquam possint offendere ad lapidem pedem suum, id est, nunquam scandalizari. Hactenus Vincentius. Potuit autem Vincentius hic illustrioribus notis nostri temporis hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos esse videmus? Quid enim aliud est, quòd magis per eos moliatur Satanas, quàm vt persuadere possit hominibus, vt mittant se deorsum? vt ab sublimis huius Ecclesiæ (quam ciuitatem supra montem positam vocat Christus) doctrina, traditioneque se demittant? Quod simul vt persuasit, iam indubitatam est victoriam consecutus. Nam quòad aliquis ex hac sublimi ciuitate se non demiserit, quamlibet eum grauiter Satanas oppugnet, irriti tamen sæpè cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miserit se deorsum, simul vt ab ouili discesserit, & à reliquo se grege segregauerit, e uestigiò præda fit lupo. Quamobrem in hac vna re neruos suos omnes intendit Satanas, vt homines adducat, quò se mittant deorsum, vt à sublimi Ecclesiæ doctrina discedant, vt eius traditiones pro nihilo ducant, vt suum, aut cuiuscunque tandem alterius priuatum spiritum potius quàm Ecclesiæ totius, cui promissus est spiritus veritatis, sensum & consensum sequantur. Neque desunt illi scripturæ, quibus id persuadere conetur. Scriptum est enim, inquit: In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere: Sine causa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominum. Quòd, si vel vna aliqua in re persuaserit alicui, quo se mittat deorsum, & à maiorum præceptis & institutis, & ab Ecclesiastica traditione discedat, iam eum in potestatem suam redactum habet, iam nullo negocio perficit, quo magis indies, atque magis mittat se deorsum, nec vllum est doctrinæ genus tam ab omni pietate remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno studium illius omne consumitur, vt homines assuefaciat mittere se deorsum, ac sensum & consensum totius Ecclesiæ ne pili quidem facere: quin illius placitis aduersari maximè. Quòd, cùm ab alijs hæreticis, tum ab illo, qui dux eorum fuit & antesignanus, hoc nostro seculo Martino Luthero, summa diligentia curatum esse videmus. Quid enim aliud ille crepat in scriptis suis omnibus, quàm vt se mittant homines deorsum: vt ab Ecclesia se præcidant, vt eius placitis aduersentur? vt, si quid illa præceperit, in despectum eius contraria faciant omnia? Verbi gratia: Iubet Ecclesia, vt ieiunes tempore quadragesimæ, vt sub festum Paschatis peccata tua confitearis, & ad Eucharistiæ sacramentum accedas. Quid hic docet Lutherus: Quandoquidem sic ab Ecclesia constitutum est, ob

2. Cor. 11. *Hæretici transfigurati in Apostolos Christi.* *Satanas transfiguratus in Angelum lucis.* *Diabolus sacræ scripturæ exemplis ad fallendum vtitur.* *Matth. 4.* *Psal. 90.* *Notandum.* *Diaboli & Hæreticorum in citandis scripturis eadem via & par auctoritas.* *Hæreticorum conuenticula.* *Mitti deorsum, est seipsum ab Ecclesia Catholica subducere.* *Satanæ neruus.* *Ezechiel. 20.* *Matth. 15.* *Omne Satanæ studium quo tendat.* *Martinus Luther. Satanæ antesignanus.* *Ecclesiæ præcepta.* *Lutheri præcepta.*

hoc ipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere: faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad eundem modum, adiaphoron esse censet, eleuetur Eucharistia, necne. Sed quoniam sic Ecclesiæ visum est, vt eleuaretur, in despectum illius ab eleuatione docet abstinendum esse. Itidem sub vna quis, an sub vtraque specie sumat Euchaistiam, pluribus in locis nihil referre scribit, quod nihil sit ea de re tanquam necessarium à Deo præceptum. Intereà tamen in eo libro, quem inscripsit, De formula Missæ: Si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in despectu Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque talis eiusmodi auctoritate potirentur vtraque. Quid autem aliud concilium, quàm Ecclesiam repræsentat? in huius itaque sancientes aliquid despectum, contraria potius omnia facere iubet, per non ignobile membrum hoc suum Satanas, per quod clamat etiam nunc: Mitte te deorsum. An enim is non mittit se deorsum, qui non hoc sequitur, quod omnium est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est & approbatum. sed in eo libentius acquiescit, quo vni alicui fanatico nonnunquam homini visum est, qui quamlibet etiam cautus & prudens existimetur, tamē cùm de suo loquitur, nihil aliud sicut ipsa Veritas testatur, quàm mendacium loquitur? Potest autem aliquis magis mittere se deorsum, quàm si ab eo, qui est omnium, ad eum qui priuatus est alicuius sensum, hoc est, à veritate prolabatur ad mendacium, quod homo de suo loquitur? Quam igitur cantilenam ipse per se Christo Satanas occinebat in deserto, eandem nunc quoque per membra sua Christianis occinit, nec aliud vrget maiore studio, quàm vt mittant se deorsum, vt vniuersalem & antiquam Ecclesiæ Catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea nunc etiam, & docet, quòd in suæ cōmunionis cōuenticulo, magna quædam, & specialis, ac planè personalis Dei sit gratia. Persuadet imperitis, si quis fidem suorum specialem sit amplexus, quòd is, non modò si sit bonis operibus destitutus omnibus, verumetiam nullo sit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen esse debeat, se esse in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum Angeli manibus suis, & in cœlum recta perducant: vt illorum protectione seruatus, ne leuissime quidem ad lapidem vllum offendat: sed esse apud Deum in gratia, si ad finem vsque vitæ suæ perseueret. Hoc à suis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt scelus admitti posse putent grauius, quàm si vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ persuasio communis est omnibus hæreticis. Nam non magis id à suis exigunt Lutherani, quàm à suis idem requirunt & Zuingliani & Anabaptistæ, (cùm intereà non magis inter se dissideant ignis & aqua, quàm istorum inter se pugnant dogmata) fieri vt nulla ratione possit, quin vel ij, vel illi, vel isti manibus dæmonum in barathrū inferni præcipitentur potius, quàm vt suis eos manibus cœlestes Angeli dignentur. Qui cùm æquè sint omnes à CHristi corpore sua voluntate præcisi, nihil commune cum eis cœlestes Angelos habituros, certius est, quàm vt ambigere quisquam possit.

Concilium Ecclesiam repræsentat.

Mittit se deorsum, qui non assentitur Ecclesiæ Catholicæ.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis polliceatur & persuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptistarum schisma.

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Christum expresso Dei verbo Satanas fuerit oppugnare conatus. An aūt idem non fecit per membra quoque sua contra eundē Christum filiū Dei? An expresso Dei verbo demonstrare conatus nō est, quod CHristus nō modò non esset Propheta, verumetiam reus esset mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audissent Christi sermones Iudæi, alij dixerunt, hic est Propheta alij verò, hic est Christus: neque defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Christus? Nónne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello vbi erat Dauid, venit Christus? Ad Nicodemum verò Pharisæi. Scrutare scripturas, aiunt, & vide, quia à Galilæa Propheta non surgit. Nec eo contenti quòd in scripturis prolatis Prophetam esse negassent, vociferabantur præterea: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis est qui non obstupescat hæc legens? Legem & Prophetas, cōtra legis & Prophetarum Auctorem ac Dominum, diaboli membra proferebant, & sicut ipsis videbatur, expresso Dei verbo, quòd nō modò non esset Propheta, verùm etiam tanquam facinorosus aliquis legis transgressor dignus esset morte, demonstrabant. Quòd si verò contra CHristum ipsum, cùm adhuc inter homines versaretur, sic est non ab ipso Satana modò, verùm etiam à membris eius, scripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum est misellis hominibus? aut quid erit, quòd Satanas è scripturis persuadere se non posse sperabit, qui Christum & non esse Prophetam, & esse mortis reum, è scripturis docere se posse persuasum habebat? Iam igitur & hoc planum factum est, quemadmodum ipsum etiam CHristum Dei filium in terris degentem, & per se & per membra sua, scripturarum armis appetere diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit sensum, expressum Dei verbum haberi voluit.

Ioan. 7.

Aliud Satanæ ex diuinis scripturis testimonium.

Ioan. 5.

Ioan. 19.

Quid autem Apostolos? Nunquid eisdē armis aggressus non est? Hos verò maximè. Quid enim sibi volunt illa Pauli verba? Eiusmodi Pseudoapostoli sunt operarij subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum. Ipse enim Satanas transfigurat se in Angelū lucis: non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitiæ. Quàm graphicè Paulus depingit sui temporis Pseudoapostolos? Nolebant illi videri aliud, quàm Christum, quàm Euangeliū prædicare. Quin sicut Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ nostri temporis hæretici, sic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomen detrahere, sibique visi sunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non significat, cùm ita scribit Galatis? Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euāgelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Pauli germanus interpres Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi diaboli, inquit, fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Discedite à CHristo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corrupto-

2. Cor. 11.

Satanas non minus Apostolos, quam Christum suis armis aggressus est.

Pseudoapostolorū in primitiua Ecclesia calliditas.

Cap. 1.

Chrysostomus.

ruptores. Nunc verò finentes in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, summaq; audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturã, appellabant Euangeliũ, ipse etiã aduersus nomẽ repugnat, &c. Vides quemadmodum etiam tunc, sicut nunc, fraudi suæ quidam nomẽ Euãgelij prętexebant, & imposturam suam Euangelium appellabant: quod ipsi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangeliũ videri volebant: & sub huius honesto prætextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere conabantur. Sic Satan ad illaqueãdos homines, aliquo semper abutitur integumento: neq; statim, sicut vulgò loquũtur, ostendit cornua: sed scripturarum diuinarum, sed verbi Dei, sed Euangelij nomen prætẽdit, quò facilius incautos in suas nassas pertrahat. Decet autem fideles non statim eiusmodi laruis moueri, neq; si quis imposturam suam vocet Euangelium, eo loco protinus eam habere debent.

Hæreticorum prætextus & impostura.

Satanæ integumentum.

2. Thess. 2.

Ac meminit idem Paulus ad Thessal. scribens, fuisse quosdam qui per epistolam, tanquã à se missam, terrerent homines, quasi iamiam instaret Dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale scriptum fuerit. Sed cùm is in priore sua ad eosdem Epistola scripsisset: Nos qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt, istis eius verbis alienum sensum hunc affingebant, cùm ea Pauli mens fuisset nunquam. Sic etiã, superstite Paulo, Pauli verba secùs quidam interpretari veriti non sunt.

1. Thess. 4.

2. Petr. 3.

Scribit autem & hoc Petrus Apostolus de Pauli epistolis, quòd quædam in eis sunt difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Si quum adhuc in terris degeret Paulus, inuenti sunt, qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum est, si tot seculis, postquàm ille mortuus est, idem hoc dcillis factitatum est, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & instabiles in epistolis Pauli deprauare, siue peruertere sunt conati, docet in eo libro, quem inscripsit, de fide & operibus, Augustinus. Quum enim scripsisset Paulus: Arbitramur hominem iustificari per fidem, sine operibus legis: Sic hæc verba quosdam indoctos & instabiles accepisse dixit, vt mala quadam securitate, cùm suam, tum aliorum salutem perderẽt, dum ad salutem obtinendam, solam fidem sufficere putarent. Quam etiam causam fuisse narrat, quòd aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, cõtra sententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiam ipse Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Augustinus. Vide autem, quàm vetusta sit hæc hæresis, quæ solam fidem ad salutem sufficere dicit. (Fuit enim adhuc Diuo Paulo superstite) quàm expresso Dei verbo, quod ille per electum suum vas Apostolorum protulit, probare quidam sunt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit: sed, sicut scribit Petrus, indocti quidam & instabiles, sensum verborũ illius peruerterint. Quid autem aliud, per Deum immortalem, & auribus, & animis hominum nunc quoque Satan per membra sua magis inculcare studet, quàm quòd (cùm adhuc in terris Paulus versaretur) per suos inculcabat, nimirũ, vt solam fidem, & ad iustitiam, & ad salutem sufficere persuasum habeant? Quòd si tum Petrus questus est, inuersa fuisse Pauli verba, quantò magis nunc idem quereretur, cùm dogma hoc tam perniciosum, tanta cõtentione asseritur, cùm ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ pestilentissimæ, Euangelium pati non posse, vt prędicetur de bonis operibus, ouiculam Christi horrere, vbi prędicari ea audit? Fidem nullum opus bonũ posse iuxta se ferre? Qui bonis operibus operti sunt, eos vix posse cœlum penetrare, quòd ea iustificationẽ etiam cõsequentia, sint impura, cùm opus optimè factum, sit peccatũ? Pestilentes esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento cõscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia, fidei magistrum, & operũ. Huic tam impuræ doctrinæ, si nomen Euangelij prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus pestilentissimos homines iactare se videret, quod eam è suis epistolis hausissent, in quibus constat illum tanto studio bona opera nobis commendasse, & ad ea amplectenda fideles omnes excitasse, quid vterumq; dicturum, quid facturum existimamus: Verùm de ijs satis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demonstrare fuit propositum, quòd etiam Apostolorum temporibus non defuerint, qui fraudi suæ prætexerent nomen Euangelij, quique ex ipsis Pauli verbis, dum sensum eorum peruertunt, contrariam Paulo doctrinam profiteri, minimè formidarent. Quòd si verò scripturas contra scripturarum auctorem Christum, si Pauli verba in prauum sensum detorta contra Paulum ipsum producere Satanas, & ipse per se, & per membra sua veritus non est, quis iam erit, qui magnoperè miretur, si posterioribus seculis maiori cũ audacia id facere aggressus est? Vetustissimus est scriptor Tertullianus, ab Apostolorũ temporibus non ita longo interuallo disiunctus, is de præscriptoribus aduersus hæreticos, præclarum librum cõscripsit, in quo frequens illud in eorum ore fuisse refert. Quærite, & inuenietis: Scrutamini scripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem esse quærendi velint, simul fidem exercitationi scripturarum pręfert. Tandem ijs verbis vtitur: De scripturis agunt hæretici, de scripturis suadẽt: aliundè scilicet suadere possent de rebus fidei, nisi ex literis fidei? Venimus igitur ad propositum, hoc.n. dirigebamus & hoc præstruebamus ad locutionis præfationẽ, vt iam hic de eo congrediamur, de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia maximè quosdam mouent: In ipso verò cõgressu, firmos quidem fatigãt, infirmos capiũt, medios cũ scrupulo

Indocti & instabiles deprauant scripturas.

Cap. 14.

Rom. 3.

Fidem sine operibus sufficere ad salutem asserunt hæretici, quod falsum ostendit.

Vera fides quæ per dilectionem operatur.

Galat. 5.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

2. Petr. 3.

Hæreticorũ voces pestilentissimæ.

Auctoris huius libelli propositum.

Tertulliani vetustissimi scriptoris locus ex libro de præscriptionibus aduers. hæreticor. Cap. 4.

Hæreticorum aduersus orthodoxos congressus.

dimittunt. Mox docet, quid contra eos, quando scripturas obtendunt, faciendum sit: Hunc igitur, inquit, potissimum gradum obstruimus, non admittendi eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hæ sunt illæ vires eorum, an ne eas habere possint, dispici debet, cui competat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne vero putaret aliquis hoc eum propterea sic scribere, quòd causæ diffidat, illicò subiungit: Hoc de consilio diffidentiæ, aut de studio aliter ineundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit in primis illa, quod fides nostra obsequium Apostolo debeat, prohibenti quęstiones inire, nouis vocibus aures accommodare: Hęreticum post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputatione correptionem designans, causam hæretici conueniendi: Et hoc vna, scilicet, quia non est Christianus, ne more Christiano semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibus castigãdus videretur: cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. Deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarum, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat versionem, aut cerebri. Ista hæresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: Et si aliquatenus integras pręstat, nihilominus diuersas expositiones, cõmentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus: variæ pręsumptiones necessariò nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falso composuerũt, & quæ de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarũ, cum si qđ defenderis, negetur ex diuerso, si qđ negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione. Ille verò, si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, qđ te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte statutum. Certè pari altercatione, incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc vtiq; & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est. n. & illos dicere: à nobis potius adulteria scripturarum, & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in ijs constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parum certa. Nam & si non ita euaderet collatio scripturarum, vt vtramq; partem sisteret, ordo rerum desiderabat: illud prius proponi, quod nunc solùm disputandum est, quibus competat fides ipsa, cuius sint scripturæ, à quo, & per quos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ad eundem modum æqualis eius Clemens Alexandrinus: Quòd si, inquit, Propheticis quoq; scripturis vti, qui sectantur hæreses, ausi fuerint, primùm quidem non omnibus, deinde nec integris vtuntur, neq; vt dictat corpus & contextus prophetiæ, sed quæ ambiguè dicta sunt eligentes, in priuatas suas transferunt opiniones, sparsim paucas voces carpentes veluti flosculos, nec quod significatur, per eas considerantes, sed ipsa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos solis nominibus inhærentes, ac significata variantes. Quid autem scribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatius? quàm quòd à viro doctissimo Tertulliano scriptum legimus? Ostendit is, de scripturis agere, de scripturis suadere, scripturas hæreticos obtendere solitos fuisse. verùm intereà mouet, vt eis gradus hic obstruatur, ne ve admittatur ad vllam de scripturis disputationem, quod scripturarum ius illis nõ competat, cùm in earum possessione Catholici præscripserint. Simul Pauli testimonium producit, qui cum hæreticis confligendo, tempus terere vetat, quòd semper pugna pugnam, & disputatio disputationem pariat, nullus vt sit iurgijs & altercationibus finis futurus, si quis velit obstinatos vincere disputãdo: quòd nec eis verba desunt vnquam, & addit illis animos improbitas, ne pugnando fatigentur: vt longè præstat omnem, quem captare videntur, digladiandi cum illis ansam defugere, & à pugnis illis verborum abstinere, cùm non rarò verum illud fiat, quod quasi prouerbio celebratur. Nimium altercando veritas amittitur.

Cum hæreticis non disputandum, duæ rationes.
1 Tim. 6.
Tit 3.
Matth 18.
Hæresis peruersitas in corrumpendis scripturis.
Clemens Alexand. contra hæreticos.
Hæretici solis nominibus inhærent, & significata variant.
1. Tim. 6.

Cæterùm, quod à Tertull. scribitur: Ista hæresis quasdam scripturas non recipit, & quæ sequuntur, an de nostri temporis hæreticis verissimè dici non potest? Quorum qui primus fuit auctor, an is palàm, quod de Marcione scribit idem Tertullianus, machæra vsus nõ est, dum ad materiam suam cędem scripturarum confecit? Docuit is, fidem solam nobis ad iustitiam, & ad salutem sufficere. Vidit hoc dogma suum cõsistere non posse, si quam haberet auctoritatẽ Canonica Iacobi Epistola, mox arrepta machæra, præcidit eam è libro suo: Nolo, inquit, eam habere in meis Biblijs. Satis pro imperio. Vocat aũt biblia sua, vt indicet, nihil sibi commune cum ijs esse, quæ sunt Ecclesię Catholicę. Docuit idem orationes & sacrificia pro defunctis esse superuacanea. Vidit huic doctrinæ suæ palàm aduersari scripturam, quam plerique omnes veteres scriptores Orthodoxi ex libro Machabæorum producunt: arripuit machæram, & hunc quoque librum resecuit. Docuit absoluta necessitate fieri omnia, tam certos & securos esse nos debere de gratia, deq́ue salute nostra. Pugnabant cum hac illius sententia, quæ in libro sapientiæ & Ecclesiastico leguntur: præcidit & hos libros machęra sua. Idem fecit de nonnullis alijs libris canonicis, & quibus dogmata sua confutari cernebat. Sic ille, quę materię suæ nõ seruirent, eas scripturas nõ recipiebat: quin arrepta machæra, de biblijs suis resecabat. Quas verò scripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & detractionibus ad instituti sui dispositionem interuertit? Quod ei non à Catholicis magis, quàm ab ipsis etiam sectarijs crimini datur. Iam verò si quas recipiebat integras, an diuersas vel aduersas potius, planeq; contrarias expositiones non est commentatus? Quod idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non minus inter se diuersi, quàm Catholicis aduersi sunt in scripturis interpretandis. Quod suo quoq; tempore, similiter ab hæreticis factitatum fuisse Tertullianus meminit:

Martinus Luther. eadem machæra vsus, qua Marcion quondam hæreticus.
Primus error Martini Lutheri.
Secundus error.
Tertius error.
Scripturarum deprauatio per Martinum Lutherum.
Vbi supra.

A suis,

A suis, inquit, ipsi regulis variant inter se, dum vnosquisque pro suo arbitrio modolatur, quæ accepit, quemadmodum suo arbitrio ille composuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non nisi quas ipsi volunt scripturas recipiunt, quas autem recipiunt, adiectionibus, & detractionibus ad instituti sui dispositionem interuertunt, aut diuersas expositiones commentati, conuertunt: disputare Tertullianus de scripturis prohibet, sed eos ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc sententiam Lutherus etiam ipse, quando cum Sacramentarijs & Anabaptistis ei res est, approbare videtur. Sed libet illius verba adscribere: Legimus, inquit, quid sancti Patres in Concilio Nicæno fecerint. Simul vt Arrianorum hæresim legi audiuerunt, exsibilarunt eam vnanimiter, neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt vt eam defenderent, sed condemnarent eos e uestigio, absque vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi, & indicta causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores: Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati, & conclusi, scripto & confessione totius communis Christianitatis. Sunt multis miraculis confirmati, sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium Doctorum libris defensi, neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio.

Disputandum de interpretatione scripturarum non esse, sed ea remittenda ad traditionem Ecclesiasticam.
In psal. 28. alias 82.
Deut. 13. 17.
Hæretici apertè blasphematores inauditi condemnati fuerunt.
Tit. 3
2. Tim. 6.
Lib. 11. cap. 9.
Lib. 8. cap. 24.

Neque tamen ex omni parte verum est, quod fecisse sanctos Patres in concilio Nicæno narrat iste Doctor hyperbolicus, quasi condemnauerint Arrium inauditum & indicta causa. Quamuis enim extet apud Socratem & Nicephorum Epistola Nicænæ Synodi ad Alexandrinam Ecclesiam, & eos, qui in Ægypto sunt, & Lybia, & Pentapoli, in qua scribunt, quòd ne audire quidem impiam opinionem Arrij, mentisque vecordiam, & blasphema verba sustinuerint: ex epistola tamen Imperatoris Cōstantini, quæ mox ibidem sequitur, satis liquet, quòd eius doctrina diligenter fuerit excussa. His. n. verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta, & scripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel dissensionem prętextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerūt examinata, qui fieri potuit, vt nō audiretur Arrius? Quamobrem quòd scribunt Patres, ne audire quidem se blasphema illius verba dignatos fuisse, fortassis hoc sensu rectius accipietur, quòd postcàquam semel eius doctrina fuit examinata, cùm blasphemas ille suas voces nihilominus ingeminare pergeret, Patres illum audire dignati non sunt, sed anathemate percusserunt. Nam quòd auditus fuerit, indicat Socrates, quando scribit in eodem loco, significasse populo Alexandrino Imperatorem, definitionem fidei, non simpliciter ac temerè factā, sed multa cum inquisitione & examinatione dictatam esse, & quòd non quædam duntaxat dicta, quædam verò silentio pressa sint, sed quòd quęcūque ad corroboratione dogmatis dici cōuenerit, in mediō allata sunt, quodque non simpliciter determinatum, sed exactè primùm inquisitū sit, & quæcunque occasioné dissidij & seditionis creare possent, ita sunt reiecta, vt cōtradici quicquam non posset. Itaque vocat, inquit, Imperator concordem Episcoporū synodi sententiā, Dei sententiam, ac Spiritui sancto tot Patrum concordem sententiam acceptū refert. Sozomen. quoque (cùm dicit quòd Episcopi assiduè cōuenientes Arrium, in medium adducebant, ac propositiones illius diligenter inquirebant: cauebant aūt, ne in alterutram partem sententiam præcipitarent) satis manifestè declarat, Arrium auditum fuisse: Posteàquam verò diligenter eius causa fuit examinata, dubitandum non est, quòd is disputare longius permissus non fuerit.

Constantini Imperatoris verba de condemnatione Arrianæ hæresis.
Concors Episcoporū synodi sententia, Dei sententia est.
Lib. 2. cap. 19.

Sed illud intereà verissimum est, quòd sicut semper ad disputandum hæretici prouocabant, nouasque fides proferebant, sic ferè semper disputationes Catholici defugiebant, & in Patrum fide libenter acquiescebant: quemadmodū apud scriptores Ecclesiasticæ historiæ, Socratem, Sozomenum, Victorem, Nicephorum videre licet. Qua de re semel synodi decretum intercesserat, vt in disceptationem iterum ea vocaretur, nunquam esse Catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanasius, quòd Germinius, Auxentius, Valens, Vrsacius, Demophilus & Caius chartulam quandam suæ confessionis exhibuerunt, & eam synodis omnibus anteponi, postulauerunt. Quid aūt ad hæc Catholici Patres Arimini congregati? Nos, inquiebant, non quia fide indigeremus, huc conuenimus (habemus .n. sanam fidem) sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, cōfunderemus. Si vos igitur, quasi nunc incipientes credere, ista scripsistis, nondum Clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quod si eo animo, quo nos, huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ Patrū sunt, teneamus, ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicææ conuenerunt omnia præoccuparent. Absurdum quiddam Patribus illis visum est vt noua fides aliqua, siue fidei confessio produceretur, & in dubium ea reuocaretur, quam à suis maioribus accepissent: quam etiam ob causam, in Epistola, quam ad Cōstantinum Imperatorem scripserūt, ijs eos verbis vsos fuisse refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignius auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorū aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis, decretisque maiorū permanere, quos magno ingenio prudentia, & Spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Lib. 5. cap. 10.
Lib. 7. cap. 12.
Libr. 2. de persecutione.
Libr. 12. cap. 15.
In epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregat.
Noua fides, vel fidei noua confessio patribus semper inuisa & absurda fuit ibidem.

Quid autem facerent Patres illi, si nunc viderent, modò nō singulas ciuitates in Germania suam, quamque seorsum fidem siue fidei confessionem adferre, & eam, reiecta fide maiorum, approbari velle, tanquàm ij Christiani nō fuerint? Potestnè magis absurdum aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, Patres nostri, Christianam fidem ignorarunt? & nunc

demùm

Lutheri quædam sententia laudanda de reijciendis hæreticis indicta causa. Lutherus Sacramentariorum & Anabaptistarum dux & sectarum Auctor.

demùm opera quorundam Christi perduellium Christus nobis est cognoscendus? Quamobrem laudanda est hęc Lutheri sententia, qui tales audiendos negat, verumetiam indicta causa condemnandos esse censet. Verùm ita, quam tulit legem cōtra Sacramentarios, & Anabaptistas, eam patitur ipse quoq; quum præsertim ipse sit ille, quem isti se ducem sequutos esse profitentur, cùm ipse primus discessionis auctor, quum ipse tot sectarum pater sit, quarum iam vix etiam numerum inire licet: Quod de Donato scripsit August. sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipsum à suis quotidiana concisione diuidi, hoc idem ipsi quoq; Luthero nunc euenisse vidamus. Conatus est ille diuidere Christi corpus Ecclesiam. an à suis vicissim quotidiana concisione non diuiditur?

De agone Christiano. cap. 28. Lutheri conatus. Hæreticorum inimicitiæ & dissensiones.

Vt nihil dicamus de Sacramentarijs de Anabaptistis, de Campanis, quos fortassis ad se pertinere Lutherus negabit, an Philippus Brentius, Osiander, Illyricos, de professo Lutherani non sunt? Quàm aut infensæ sunt inter eos inimicitiæ? quàm acerbæ grauissimis de rebus dissensiones? An Philippum querentem non audimus, quòd cùm ipse scripserit confessionem Augustanā, de tollendo nunc auctore deliberatur? Hanc. n. ad se rapiunt Illyriciani, & ab ea Philippianos vnà cum auctore suo conantur excludere: Quem cùm in alijs multis à Magistri sui Lutheri placitis discessisse, tum in dogmate de Eucharistia, ad Caluini sententiam accessisse palàm iactat. Qua de re nō obscurè Caluinus etiam Ipse gloriatur. Iam in eo capite quòd summam esse volunt Euangelij, nimirùm de iustificatione, immanè quantum inter se dissident Philippus & Brentius, cùm Osiandri sententiam hic tueatur, qua Philippiani nihil fieri posse putant execrabilius. Sic etiam inter ipsos Lutheri discipulos de præcipuis religionis nostræ dogmatibus parum conuenit, de quibus pugnaciter inter se certant, & ipsi sibi sunt inuicem hæretici, vt alijs eos elogijs ornare necesse non sit, quàm quibus ornant ipsi se mutuò.

Disputatio nulla ineunda cū hæreticis. Sceptra Magistratus & non stylo & disputatione coercendi hæretici.

Quare pati meritò debet, quam ipse tulit legem Lutherus, vt qui sunt eis doctrinæ sectatores, nulla cum illis ineatur disputatio, sed simul vt eos tales esse constiterit, statim indicta causa condemnentur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum sit, quòd à Lutheri discipulis dicitur, eos non stylo, sed sceptro Magistratus coercendos esse: quum præsertim non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum. Sed longius ab instituto digressi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio.

Nihil nunc adferunt, quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum.

Demonstratum est à nobis, quòd etiam illo tempore, quo floruit antiquissimus ille Doctor Tertullianus, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant hæretici quodq; Tertullianus eos ad disputationem de scripturis admitti, & in eis certamē constitui vetat, verùm ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet.

De vnitate Ecclesiæ diaboli deceptiones. Epist. 28.

An autem & Cyprian. de insidijs diaboli non queritur? qui se transfigurat velut Angelum lucis, & ministros subornat suos velut ministros iustitiæ, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Nihil verius dici potuit, quàm quòd à Cyrillo scriptum legimus: Omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes.

Tract. 18. in Ioan.

Augustinus quoq; non aliundè natas esse dicit hæreses, & quędam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, nisi cum scripturæ bonæ, intelliguntur non bené. & qđ in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Quam etiam ob causam hęreticos Ambrosius ita describendos esse putauit:

Ambr. in cap. 3. ad Titum.

Hęretici, inquit, hi sunt, qui per verba legis legem impugnant. Proprium enim sensum verbis adstruunt legis, vt prauitatem mentis suæ legis auctoritate commēdent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam sub nomine eius componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur?

In Concil. Carthag.

Qui fuerint in Carthaginensi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm quod dant hæretici & schismatici, non esse verum baptisma, dicerent, an id in scripturis sanctis vbique declaratum esse non affirmabant, expressoquè Dei verbo sententiam suam sibi probasse visi sunt? Quæ tamen Ecclesiæ auctoritate posteà fuit explosa.

In lib. ad Constant.

Sed Vincentium Lyrinensem ea de re loquentem audiamus: Tanta, inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tanta eloquentię flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuini legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnia illa conspiratio, nullo modo destrui potuisse videatur, nisi sola tanti moliminis causa ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Non igitur illi diuinæ legis oraculis, sed eorum verò sensu fuerunt destituti.

Hilarius. Hæretici falsò vbique prætexunt scripturas. Marcion. Photinus. Sabellius. Montanus. Manichæus. Hieron.

Quamobrem rectè monet Hilarius: Memento neminem hæreticorum esse, qui se non secundum scripturas prædicare ea, quæ blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbum Dei, cùm legit, nescit. hinc Photinus, hominem IESVM Christum, cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quòd, ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus: per insanas fœminas suas paracletum alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi Princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur. & fidem sine fide prætendunt. Scripturę enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione, sed in charitate. Quem sequutus Hieronymus contra Luciferianos scribens: Neq; sibi blandiantur, inquit, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmasse, quòd dicunt: cùm & diabolus de scripturis aliqua sit loquutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.

Athanasius. Orationes contra Arianos. Hieron. Diabolus excogitator & inuentor hæresum.

Sic de Arrianis quoq; scribit Athanasius. Si de ea causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturæ ab istis scriptas videant, arbitrentur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurū est, vt quū Iudęos nostri temporis vidcāt legem & Prophetas euoluere, vnà cū Iudæis Christum abnegēt: forsitan quoq; audientes, Manichæos loqui particulas aliquot Euāgeliorū, inficiabūtur cum illis, & legē & Prophetas. Sin aūt ex ignorantia

rantia ita æstuant, & garriunt, discant è scripturis excogitatorem, inoentoremq; hæreseon
diabolum, metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, aspersos
veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorem
abduxit, ita nunc quoq; Arrio persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hęreses loque-
retur, quò melius falleret, suammetipsius hæresim subijciens. Quem sequutus Chrysosto- *Chrysost.*
mus: Apert, inquit, Arri sepulchrum gutturis tui, impletum mortuis sermonibus, nō enim *In sermo aduersus*
habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille *hæreticos.*
statim, cùm accersitur, à scripturis dicendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris *Tob. 3.*
cum videris ipsum è scripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Christum & *Matth. 4.*
tentaret eum, per scripturas loquutus est cum eo, dicens: si filius Dei es, mitte te deorsum:
Scriptum est enim: quia Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis,
& in manibus portabunt te. Constat autem Arrium quadraginta scripturarum loca produ- *Arrius quadraginta scripturarum loca produxit ad suam hæresim constituendam.*
xisse, quibus adstruebat, filium non eiusdem esse cum patre substantiæ, nec aliud vel ipse cra
pabat, vel sectatores eius, quàm scripturas, quàm Euangelium, quàm expressum Dei ver-
bum. Ad scripturas subinde prouocabat, nec aliundè secum quàm de scripturis agi permit-
tebat. Cum Augustino cōgressurus Maximinus, hanc ei disputādi legem præscripsit, vt si qđ *Aug. lib. 1. contra*
de diuinis scripturis protulisset, id audire necesse haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra *Maximinum.*
scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse Dominus moneat nos, & dicat.
Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. De Donatistis autem scri-
bit idem Augustinus: Sicut diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: sic & vos *Matth. 15.*
ex verbis legis accusatis homines quos ignoratis, vt Dei promissis quæ in ipsa lege scripta
sunt, resistatis. At paucis interiectis: Verba legis dicitis, sed in quos dicatis, non attenditis.
Sicut diabolus verba legis dicebat, sed cui diceret, non agnoscebat. Ille caput nostrum sur-
sum ascensurum, deorsum volebat deijcere: vos autem corpus eiusdem capitis, quod per
totam terram diffusum est, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modum egit
Macedonius quoq; sicut ex eo sermone, quem de Spiritu sancto scripsit Gregorius Nazian- *Macedonius.*
zenus, colligere licet. Neq; secùs rem gessit Nestorius: Namis, expresso Dei verbo, Mariam *Greg. Nazianz.* *Nestorius.*
IESV Matrem fuisse, atq; ideò nudum hominem tantùm peperisse, demonstrare se putabat,
cùm IESV Matrem in scripturis Canonicis aliquoties eam appellatam esse cōstet, nusquam
autem Deipara sit vocata. Quam etiam ob causam, vocem hanc tanquam alienam è scriptu
ris explodendam, & Mariam Christiparam tantùm, non autem Deiparam esse dicendam
censuit. Itidem & Eutiches, cùm duas in Christo naturas esse negaret, expresso Dei verbo *Eutiches.*
sibi niti videbatur, & subinde quærebat ex Catholicis, in qua scriptura iacent duæ naturæ?
Ego, inquit à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiusmodi se solas
inquirere scripturas vociferabatur, tanquam sanctorum Patrum doctrinis & expositioni-
bus firmiores. Quorsum aūt attinet in re manifesta, plura verba facere? cùm nihil dici possit *August.*
verius quàm quòd scriptum est ab Augustino: Non posset error oboriri palliatus nomine
Christiano, nisi de scripturis non intellectis. Neq; n. aliundè tentare audet diabolus, quem-
admodum apud Origenem quoq; legimus, quàm ex diuinis scripturis. Quem, cùm produ- *Orig. hom. 31. in*
xisset Origenes illa Psalmi verba, proferentem. In manibus portabunt te, &c. vnde tibi, in- *Lucam.*
quit, diabole, hoc scire, quòd ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetas, vel diuina eloquia
cognouisti? Licèt tu taceas, ego pro te respondeo: Legisti, non vt ipse ex lectione sanctorum
melior fieres, sed vt simplicitate literæ eos, qui amici sunt literæ, interficias. Scis, quia si de
alijs eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neq; habere poterunt auctoritatem as-
sertiones tuæ. Sic legit scripturas Marcion, vt diabolus, sic Basilides, sic Valentinus, vt cum
diabolo dicerent Saluatori. Scriptum est enim, &c. Si quando testimonia de scriptura au- *Testimonijs scripturarum ad durum statim acquiescendum non est.*
dieris, vide, ne statim loquenti acquiescas, sed considera illum, cuius sit, ac cuius sententiæ,
cuius sit voluntatis, ne fortè simulet sanctum se esse, quòd non est, & venenis infectus hæ-
reseos, sub ouis pelle lupus latitet ne fortè loquatur in eo diabolus de scripturis. Hæc Ori-
genis admonitio nobis in imo pectore recondenda est, ne quando excidat, vt, ne statim,
si scripturas proferat aliquis ac de expresso verbo Dei glorietur, omni spiritui credamus.
An soli sunt hoc nostro seculo Lutherani, qui tam confidenter expressum Dei verbum ia-
ctando, nostras aures obtundunt? An idem sibi pari ac maiori etiam confidentia non arro-
gant Sacramentarij? Quónam alio Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res est, quàm ad *Sacramentarij.*
scripturas prouocat? Quid est, quod minus ferre queat, quàm cùm æquè è Lutheranis, atq; *Caluinus.*
à Christianis Patrum & Conciliorum auctoritatem obijci sibi videt? Cùm scripsissent
Magdeburgenses: Iubemur cœlesti oraculo filium Dei audire, respondet eis Caluinus. Ma- *Magdeburgenses.*
lignè nec minus improbè Christi auctoritatem nobis obijciunt, quasi è pura, germanaq́; *Caluinus.*
eius doctrina nobis vel minimum deflectere propositum sit: qui non minus re ipsa semper
demonstrauimus, quicquid ex sacro Domini ore prodijt, nos reuerenter excipere, quàm
ipsi verbis iactant. Sit ergo nobis filius Dei absq; controuersia summus, perfectissimus, &
vnicus Magister, in cuius doctrina verbum aut syllabam mutare fas non sit. Sed non impe-
dit fidei obedientia, quò minus ad sanam verborum eius intelligentiam attenti simus: Sit
ille quamuis impius & blasphemus sibi tamen nihil obijci minus fert, quàm quòd filium
Dei non audiat: quòd ab eius pura, germanaq; doctrina, vel minimum deflectat. Quid
autem? An remissius id fit ab Anabaptistis? ex quibus quendam sic patrem cœlestem allo- *Anabaptistæ cuiusdam oratio ad Deum patrem.*
quentem legimus: Certè hac in re non possum decipi: Verbo tuo pater cœlestis credidi,
illudq́ue suscepi per spiritum sanctum vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòst: Ego *Verbum suum, expressum Dei verbum esse firmiter hæretici statuere audent.*
scio certo & firmiter, quod hæc mea doctrina, quòd est verbum Dei, in die recti iudicij,
non solùm Dominos & Principes, non solùm mundum, sed ipsos etiam Angelos iudicabit.
At his tibi minus certus esse videtur, doctrinā suam expressum esse Dei verbum, quàm aut

Luthe-

Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius & Lutheri & Caluini verbum expressum sit verbum Diaboli.

Prophetarũ quoddã nouum genus.

Scriptura sacra ab Hæreticorum Principe dicitur liber hæreticorum.

Quorsum autem ad extremum res redijt? Stupor & mirabilia: dum sic vnaquæque secta verbum ad se Dei rapare, sibiq́ soli veram illius intelligentiam arrogare conatur. Natum est nouum quoddam Prophetarum genus, qui non sunt veriti, scripturarum auctoritate, scripturis auctoritatem omnem detrahere. En quò perduxit tam tandem Satanas. Posteaquam eò miseros mortales adduxit, vt quam quisq́ doctrinam esset amplexus, eam expressum esse Dei verbum, certò sibi persuaderet, nec vllis rationibus ab ea se deduci pateretur. Iam igitur hoc est cõstitutum, quòd nullus ferè fuit vnquam hæreticorum, qui suum errorem scripturis non cõfirmaret: quisq́ suam opinionem, Dei verbum non esse diceret. Et clamat hoc quidem res ipsa, nihil vt opus vlla demonstratione fuerit, sed testatur hoc tamen Princeps etiam nostri temporis hæreticorum: qui propterea nomen hoc etiam ad extremum, scripturam sacram esse consequutam scribit, quòd vocatur liber hæreticorũ, quòd ex ea ducunt originem omnes hæreses.

Lib. 2. de Trinit. hæresis vnde nascatur.

Quorsum autem hæc dicit aliquis? Num tu Dei verbum extenuare, num omnem ei auctoritatem detrahere conaris? An hæc ita multa propterea produxisti vt ostenderes, hæreticum esse, si quis testimonio scripturarum vteretur? Procul à nobis absit, vt vel cogitemus hæc, quæ sunt ab homine Christiano aliena, quin quod ab Hilario dictum est olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæresis est, non de scriptura, Sensus, non sermo, fit crimen. Nihil scriptura sanctius, nihil augustius, nihil secundum Deum omni veneratione dignius. Verum, quid esse potest tam sanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hostis abutatur? Non est quod quisquam existimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinæ legis oracula proferunt, quod eorum ora semper Deus aperiat. Annotauit hoc doctissimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei verba loquuntur, eorum ora diabolus etiam aperiat: Qui mendacium loquitur, inquit, certum est, quòd diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo potest, inquis, loqui mendacium, qui scripturarum testimonia profert? quas à Spiritu sancto proficisci, qui spiritus est veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat? Breuis est ad hæc, & expedita responsio: In scripturis quidem ipsis, quas diuinitus inspiratas esse scimus, nullum esse potest mendacium, cæterùm in sensu, quem adfert homo, de quo scriptum est: Omnis homo mendax: qui mendacium esse posse negauerit, quid is aliud, quàm Dei vocem negare, simul mendacij spiritum sanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicat aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium est? Absit. Non hoc dico. Qui sciam igitur, quando loquitur mendacium? Docebit nos hoc ipsa, quæ mentiri non potest, veritas. Qui loquitur, inquit, mendacium, de suo loquitur. Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum: Si quid autem habet homo veritatis & iustitiæ à Deo habet. Is igitur loquitur veritatem, qui non de suo, sed de Deo loquitur. Dices iterum: An non loquitur de DEO, qui DEI verba, qui scripturarum testimonia recitat? Atqui iam audiuisti, non semel à me dictum, quòd etiam diabolus testimonia scripturarum recitat, neque tamen propterea veritatem loquitur, quia de suo loquitur. Quid est hoc, de suo loquitur? Suum scripturæ, non Dei sensum adfert. Hoc autem est hæreticum esse, sicut iam ex Ambrosio docuimus, proprium sensum verbis adstruere legis, & per verba legis legem impugnare. Sed quomodo discernam, quando suum quis proprium, quando verò Dei sensum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus Ecclesiæ doctor Augustinus, qui sic Deum alloquitur? Veritas tua nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrum, quos ad eius cõmunionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua, hoc est à veritate ad mendacium, qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Iamnè intelligis, quis de suo, hoc est, quis mendacium loquatur. Veritas non est huius, aut illius, sed est omnium. Omnes ad eius communionem, Deus publicè vocauit. Quisquis ergo, quod publicum est, facit priuatum: quisquis, quod omnium est per charitatem, id sibi proprium vendicat, & suum esse vult per contentionem, is de suo loquitur, mendacium loquitur. Veritas enim alibi non est, quàm apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica: quamobrem, quicunq́ singulares aliquos intellectus exquirit insolitos, & hactenus inauditos sensus excogitat, nouas & solitarias opiniones adfert, etiam si sexcenta proferat è scripturis testimonia, quandoquidem ea non omnium, hoc est, non eo, qui receptus est in Ecclesia Catholica sensu vult intelligi, sed suum illis proprium sensum adstruit, de suo loquitur, atq́ ideò mendacium loquitur. Veritas enim non est apud vnum aliquem, sed apud omnes, hoc est in Ecclesia Catholica, cui sanè scripturarum intelligentiæ lux à Deo promissa est, nullum vt certius argumentum esse queat, aliquẽ de suo, hoc est mendacium loqui, quàm si quis ab huius sensu & consensu recesserit, quamlibet multa diuinę legis oracula recitet, expressum diaboli verbum proferre potest, expressum Dei verbum proferre non potest. Nam qui Dei verba loquuntur extra Ecclesiam, eorum ora diabolum aperire certum est sicut econtrario, qui loquuntur eadem intra Ecclesiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non est. Atq́ hæc est causa, quoties Euangelistæ, aut insignis alicuius doctoris memoria fit in Ecclesia, quòd & in introitu missæ, & in horis Canonicis illud ex Ecclesiastico legitur, In medio Ecclesiæ aperuit os eius quo significatur non aperire cuiusquam os Deum, nisi sit in medio Ecclesiæ, à cuius sensu, qui discrepat, eius os non Deus, verùm diabolus aperit. Quamuis celebris fuerit aliquis Ecclesiæ Doctor nisi fuerit in medio Ecclesiæ, nisi cum Ecclesię sensu consenserit, os eius Deum non aperuisse certum est. Quòd si quis verò contra sensum illius & consensum loquatur, non dubitanter

Origenes hom. 3. in Exodum.
Ioan 8.
In scripturis sanctis non est mendacium, sed in earum sensu, quem adfert homo
Psal 115.
Mendacium.
Quid sit de suo loqui in diuinis scripturis.
Aug. lib. 12. confess. cap. 25.
Veritas qualis.
Ioan 8.
Veritas omniũ est, nõ alicuius priuati.
Veritas in sola Ecclesia Catholica.
Sanctorum memoria cur in medio Ecclesiæ celebretur: & Eccles. 15
Os quorundam aperit Diabolus.

tanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quisquis igitur de suo loquitur, mendacium loquitur: quisquis autem de Deo loquitur, veritatem loquitur. De Deo autem loquitur, non quicunque scripturas quomodolibet profert, sed qui scripturas non suo proprio, sed omniũ, hoc est, Ecclesiæ Catholicę sensu profert, Atq; hoc est, q̃ propriè dicitur verbum Dei, quando scripturæ verbis nõ proprius adstruitur sensus, verùm is, qui omnium, qui Ecclesiæ Catholicæ est, quem eundem esse Dei sensum ambigendum non est. Sic annuratum à Socrate legimus, quòd Imperator Constantinus omnium eorum, qui conuenerãt in Concilio Nicæno, sententiam, Dei vocat sententiam. Vox enim Ecclesiæ, vox est Dei per illam loquentis. Catholicus igitur & Orthodoxus est, neque mendacium vlla ratione loqui potest, qui memor illius, quod scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: non suum, sed Ecclesiæ spiritum: non suum sed Ecclesię sensum & consensum sequitur. Etiam si minus aperta videri possent alicui scripturæ verba, quæ talis profert, quoniam tamen Ecclesiæ sensu profert, expressum Dei verbum profert. Si quis verò suum illis proprium sensum adstruit, si suo sensui scripturas attemperat, nõ suum sensum scripturis iungit, si non pro sententia scripturarum diuinarum, sed pro sua ita dimicat, vt eam velit scripturarum esse, quæ sua est: cùm potius eam, quæ scripturarum est, suam esse velle deberet: si pertinaciter eiusmodi sententiam contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum tuetur, hæreticus est & schismaticus, & quamlibet multa scripturarum testimonia producat, non tamen expressum Dei, sed expressum diaboli verbum producit.

De Deo quis loquitur

Verbum Dei propriè dicitur.

Lib. 1. hist. Eccles. cap. 9. Ecclesiæ vox est Dei vox.

Nihil itaq; scripturarum auctoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earum praua intelligentia hæreses natas esse dicitur. Vetus est hæc Basilij querela, quòd veritatis deprauatores, non suam scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Præclarũ aũt est Clementis consilium, vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisq; sibi præsumit. Et ideo scripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo discere, qui eam à maioribus, secundum veritatem sibi traditam seruat. Quod consilium sequutos esse scribit Ruffinus illa duo Gręciæ lumina, Basilium Magnum, & Gregorium Nazianzenũm, qui, cum omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. Quantum autem ab horum dissident sententia, qui temerè quamlibet volunt expendere scripturam, & iuxta suum iudicium ei credere, neq; Patrum sensu moueri ad quos remitti, nefas esse putant. Quid aũt istis rectius à nobis dici poterit, quàm quòd Manichæis aliquando dictũ ab Augustino fuisse legimus? Videtis, inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur auctoritas, & suus cuique animus auctor sit, quid in quaq; scriptura probet, quid improbet: id est, vt nõ auctoritati scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subijciat. Non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur, sed ideò rectè scriptum videatur, quia hoc illi placuit. Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te cõmittis? An & horum alicui nõ rectè dicemus: Quò te committis, anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? itanè quod tibi placet, id vis vt sentire scripturam credamus, & pro expresso Dei verbo habeamus? Cur non id potius, quod omnibus, hoc est: quod Ecclesię placuit vniuersæ? Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tune sic tibi soli Dei Spiritum vendicabis: sic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu scripturæ sensum esse vis, eum totius Ecclesiæ sensu posthabito sequi teneamur? Potestnè maior esse, quàm sit hæc, tyrañis vlla? Adlubuit monacho monacha, visum est illi, quod hunc aut illum sensum, hæc aut illa scriptura haberet. Quicquid igitur à Patribus traditum, quicquid auctoritate Conciliorum sancitum, quicquid Ecclesiæ totius diuturna consuetudine receptum est & approbatum, id omne contemnite, reijcite, pro nihilo ducite: neq; vel tantillum moueat quempiam multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas miracula, sanctitas Ecclesię sanctorum: sed quod illum interpretari videtis, hoc sensisse Spiritum sanctum ne dubitate: quod autem Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus tot iã seculis amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile Satanæ venenum esse putate. Quàm verè dictum est à Paulo: Scientia inflat, charitas autem ædificat? quamuis opinio scientiæ magis inflet, quàm ipsa scientia. Quòd si vel micam isti charitatis haberent, num ita turgescerent, vt omnes præ se cæcos esse, stupidos, hardos, truncos persuasum haberent? sed sicut vinum, nisi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: sic scientia, si temperata charitate non fuerit, fastu quodam ebrium & prorsus insanum hominem reddit. Quamobrem rectè subijcit Paulus: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit, quemadmodum oporteat eum scire: Nam si cognouisset, nunquam opinione scientiæ sic insolesceret, vt se præferret alijs, ac tanquàm ex alto reliquos despiceret. Principium enim verę scientię est Dei cognitio, quę parit in nobis humilitatem & submissionem, & prosternit potius hominem, quàm erigit: Vbi verò tanta est superbia quantam in ijs hominibus videre licet, quid ibi aliud esse potest, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus, quemadmodum scire nos oporteat: Nemo, inquit, se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Ita demùm sapientem fore dicit aliquem Paulus, si proprio sensu non nitatur, si apud se vltro stultus fiat, si seipsum examinat, si quam habere videtur prudentiam, eam in obsequium redigat Christi capitis & corporis, vt illi credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potius amplectatur, quàm vt, quod sibi ipsi probabile fuerit, sequatur. Quod vbi non fit, quid ibi aliud agitur, quàm

In Hexameron. Hom. 8.

Lib. 10. Recognitionum & Epist. 5.

Lib. 2. Hist. Eccles. cap. 9.

Lib. 32. contra Faustum cap. 19.

1. Cor. 8.

Scientia sine charitate insana est.

Dei cognitio principium scientiæ vera.

1. Cor. 3.

August. quod scribit Augustinus, vt omnis è medio scripturarum auferatur auctoritas? An autem hoc ita factum iam esse non cernimus?

Exortus fuit hoc infelici seculo nostro Martinus Lutherus, violenter in scripturas irrupit, ac submotis omnibus, quod ipse vellet, quodq; suis dogmatibus commodum esset, hoc sentire scripturam contendit: deniq; sic rem gessit, quasi scripturæ sacræ non dispensator, verùm Dominus esse postularet, obsequium ab omnibus requisiuit in eo, quem ipsa pro tulisset, scripturæ sensu amplectendo. Natus est posteà Carolstadius, & ex eo Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus: & sicut Lutherus Catholicos omnes & Orthodoxos, sic ipse vicissim vnà cum illis, Lutherum etiam ipsum submouit: & non hoc sentire scripturam, quod Lutherus diceret, sed quod ipse doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit aliunde non ita multò pòst Balthasar Pacimontanus: is non à Luthero magis, quàm à Zuinglio in certis scripturarum locis interpretandis dissensit, ac, quod ipse, non quod illi *Verbum suum pro Dei verbo haberi volunt heretici.* vellent, hoc sentire scripturam contendit. Viderunt hoc Prophetæ cœlestes (quorum nunc princeps est Suenckfeldius) quòd isti suo sensui scripturas attemperarent, nec pro scripturarum, sed pro sua sententia dimicarent, vt non quod (verbi gratia) Matthæus, aut Marcus, sed quod ipsi sensissent, id pro expresso Dei verbo populo venditarent: atque ita, dum vnicuique suus animus auctor est, quid in quaque scriptura probet aut improbet, non eos auctoritati scripturarum subijci, sed sibi subijcere scripturas, & sibi dominium in eas arrogare velle, sic secum cogitare cœperunt. Quousque tandem hanc exculatorum istorum tyrannidem feremus: vt, quod productis è scriptura voculis aliquot, eorum alicui visum est, id tanquam expressum Dei verbum statim adorare necesse habeamus: cùm tamen sic ipsos inter se pugnantes videamus, dum hoc quisq; contendit, vt non, quæ Apostoli aut Euangelistæ, sed quæ propria ipsius est sententia, eam pro expresso Dei *Hæreticorum argumenta ridicula.* verbo sectatores habeant. Siccine iam isti se tanquàm numina coli volunt? quid aliud restat, quàm vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è vestigio tanquam Dei vocem adoremus? Nos verò Dei de cœlo sententiam potius expectabimus, ac tum istos pro sua, non pro scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam scripturas, quarum tot iam, non diuersas modò, verùm & contrarias interpretationes adferri videmus, facessere iubebimus: & quod nobis cœlestis ille magister dignatus fuerit reuelare, tanquam expressum Dei verbum, ea, qua par est reuerentia, recipiemus: ac ipsum loquentem *Psal. 84.* potius audiemus (sicut etiam Propheta dicit: Audiã quid loquatur in me Dominus) quàm vt ad egena ista elementa nos conuertamus, & in illis, quæ nunc in hunc, nunc in illum sensum inflecti videmus, salutem nostram constituamus. Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, vanus est labor, qui scripturæ impenditur, scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum. Non conuenit Christiano, nimium creaturæ addictum esse, Deum audire oportet, huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt nos erudiant: *Psal. 93.* Beatus vir, inquit, Dauid, quem tu erudieris. Æquè nos docet hodie, atq; olim Patriarchas *Matth. 23.* & Prophetas. Prohibuit CHristus, ne plures magistri fiant, quòd vnus est magister noster in cœlis.

August. Vides pientissime Rex, quò tandem res reciderit, & quàm verè dictum est ab Augustino, quòd omnis de medio scripturarum aufertur auctoritas, quando non auctoritati scripturarum subijci vult aliquis ad fidem, sed sibi subijcere scripturas: neq; de scripturę, sed de sua sententia dimicat, vt, quod ipse sentit, solùm id, etiam si contrà sentiant omnes, expressum Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amissa *Greg.* nõ est veritas? an, in quibus solis est indubitata veritas omnis, apud quosdam scripturarum auctoritas sublata non est, ex quo tempore sibi quisq; iudiciũ de scripturis arrogare, & submotis omnibus, quem ipse seorsum ab Ecclesia sensum attulisset, eum tanquam expressum Dei verbum adorari voluit? Fuisset autem in hunc statum aliquando res perducta, si isti homines se esse memores, Ecclesiæ potius iudicium sequi, & illi se reuerenter submittere maluissent, quàm vt sui cordis visiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cùm nemo possit esse mortalium tam excellenti doctrina, tamq; insigni vitæ sanctimonia præditus, cu*Sententiam priuati doctoris pro Dei expresso verbo nemo amplectatur.* ius sententiã pro expresso Dei verbo nobis amplecti fas sit. Contrà verò, vbi consentiens est Ecclesiæ totius vox, si quis id expressum esse Dei verbum, certissimamq; veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax sit Deus, quem per os Ecclesiæ suæ loqui certum est & indubitatum, ambigere videtur.

Habes itaq; iam, Sigismunde Rex Auguste, quòd non statim expressum Dei verbum est, si quid è scripturis profertur, ex quarũ praua interpretatione hæreses oẽs natas esse constat: cùm etiam diabolum dixisse legamus: Scriptum est. n. cùm tamen, quo ille sensu scripturas protulit, ipsius diaboli proprium, non Dei verbum fuerit. Sacrosanctæ sunt scripturæ, nec dubium est, in illis verbum Dei contineri, si sanus earum adsit intellectus. Cæterùm de in*Psal. 90.* telligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo fit crimen. Nulla cum ijs, qui dis*Matth. 4.* cesserunt à nobis, qui se de expresso Dei verbo iactant, sibiq; solis illud arrogant, de scriptura nobis est disceptatio, quam ipsi non aliundè, quàm à nobis, à quibus discesserunt, habere se vltrò fatentur, Quin scripturas Canonicas nos reuerenter oẽs recipimus Illi contrà, quandoquidem non auctoritati scripturarũ subijci volunt ad fidem, sed sibi scripturas subijcere conantur, non recipiunt in illis, nisi quod suis dogmatibus cõmodum est. Non est igitur inter nos de scripturis, verùm de scripturarum sensu controuersia, qualem iam inde à multis seculis semper inter Catholicos & Hæreticos fuisse legimus.

Pater maior me est *Arrius.* Proferebat scripturam Arrius: Pater maior est me, qua tanquam expresso Dei verbo, rudi populo persuadere conatus est, CHristum Dei filium Patre minorem, nec eiusdem esse cum illo substantiæ. Et certè, si quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixisse vidé-

videbitur Arrius. Quid autem ad hæc Catholici & Orthodoxi? Scripturam reuerenter accipiebant, sed, quod Arrius ex ea colligebat, expressum esse Dei verbum constanter negabant, cùm nunquam eo sensu protulerit hæc verba Christus quasi non æquè Deum, neque per omnia se Patri æqualem esse dicere voluerit, cùm quatenus Dei filius, eiusdem sit cum Patre substantiæ: inferior autem sit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonstrare conabatur, non esse Patri consubstantialem Filium, quamlibet id ipsi, & sectatoribus eius, expressum Dei verbum visum est, expressum tamen illud esse diaboli verbum, Catholici non dubitanter affirmabant. Non dissimilis est etiam hoc nostro seculo, de controuersis dogmatibus inter Catholicos & Hæreticos concertatio: neque enim nobis cum ijs, qui discesserunt à nobis, vlla est de scripturis disceptatio, verùm de sensu tantùm. Quò melius autem res intelligi queat, vnicum scripturæ locum tractabimus, qui nunc passim ab omnibus profertur.

Expressum Dei verbum esse dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expressum id esse Dei verbum negamus? quin libenter id concedimus: verùm, quòd eo sensu sit expressum Dei verbum, quem ex eo loco, qui discesserunt à nobis colligere conantur, hoc est, quod constanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc scripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici communicantes, adstringantur ex præcepto Domini ad suscipiendam Eucharistiam sub vtraque specie. Hoc sensu protulisse Christum hæc verba, non concedimus. Quin, quod ipse dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquam necessarium laicis Christum præcepisse, quòd hæc verba non alijs dicta sint, quàm Apostolis. Vides, quòd hic nō de scripturis ambigitur, sed de intelligentia. Nam non minus, imò magis etiam reuerēter, quàm ij, qui segregauerunt seipsos, nos Catholici scripturam hanc tanquàm Dei verbum recipimus: verum, sicut illi pro sua, ita nos pro Ecclesiæ sententia dimicamus. Amant illi, quam adferunt sententiam, non quia vera, sed quia sua est, & eam tuentur mordicus: nos quam adfert Ecclesia Dei, sententiam amamus, non quia nostra est, sed quia scripturæ eam esse confidimus: quod non vno aliquo priuato homine, sed cui missus est spiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Ecclesia nos ita docente didicimus. Sed scripturam ipsam pauló diligētius expendamus. Aiunt, expressum esse Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice necessariò bibendum est: quòd, si qui secùs fecerint, institutionis Christi violatæ rei sunt. Libet hic propius cum istorum aliquo pedem conferre. Cedò, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expressum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expositum, quod nemo tam hebes, est, qui non videat. Sed obsecro te: si tam clarum est & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, qui fit, quod de eo nunc ambigitur? De rebus, quæ claræ sunt & perspicuæ (verbi gratia, de eo, num dies nunc sit, quandoquidem Solem illuxisse videmus) est ne quisquam, qui disceptandum esse putet? Oportet igitur non tam expressum esse verbum hoc, quàm tibi videtur, quando de eo sic ambigitur. Mirum est autem, si tam expressum est, quòd sexcentis annis ijs, quibus Euangelium CHristi recepit Polonia, cùm hæc verba CHristi semper in Ecclesia lecta fuerint, & recitata, nemo repertus est, non iam dicam in Polonia, sed in orbe vniuerso, quam latè patet in eo nomen Christianum, cui visum fuerit, hoc expressum Dei verbum esse, quo sensu profertur à te, nimirùm quòd adstringantur eo laici, tanquam præcepto Domini, ad necessariò suscipiendam Eucharistiam sub vtraque specie. Ne Græci quidem, quamuis bibant apud eos ex calice laici, sic ista verba sunt vnquam interpretati. Qui, cùm in Concilio Florentino cum Latinis, ante centum annos conuenissent, ac alijs de rebus nonnullis cum eis contendissent, de calicis vsu, ne tria quidem verba cum illis commutarunt, quòd scirent, nullum esse CHristi præceptum de eo, ab omnibus laicis necessariò sumendo. An igitur tu cœcos, stupidos, bardos, truncos fuisse putas omnes, qui tot seculis, imò ex quo tempore scriptum est hoc Euangelium, tam expressum Dei verbum non viderunt? Tu verò tecum etiam atque etiam considera, num sit hoc pietatis & modestiæ Christianæ, sic de Patribus sentire, quorum non pauci, qui calicis vsum, præterquàm sacris operantes, ignorabant sanguine suo signatum nobis Euangelium Christi reliquerunt: itàne tu, aut cœcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis, qui vel non viderint hoc tamen expressum Dei verbum, vel quod minus etiam esset ferendum, viui, videntesque contra illud venerint? Sed clara sunt, ais, verba: Bibite ex hoc omnes: Quicquid tandem sit de Patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed si neminem excludit, qui dicit omnes, num igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Absit, inquis. Ad solos fideles Christi Sacramentorum perticipatio pertinet. Atqui pauló antè dicebas, qui dicit, omnes, neminem excludit, qua igitur fronte nunc excludis infideles, & ex omnes, facis non omnes? Verùm hac in parte tibi rectè sentienti libenter subscribimus, ac non inuiti restrictionem hanc tuā accipimus. Nunc tu dic, amabo? Infantes baptisatos, esse ne fideles censes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibare iubebis? Minime. Atqui pauló antè dicebas, omnibus fidelibus esse bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes? Cur tibi permittis, quod Ecclesiæ Dei licere non vis? Tu paruulos ab omni Sacramentali participatione Christi corporis, & sanguinis arceri, fas esse credis, & si laicis adultis altera tantum species detur (cùm tamen sub altera, quæ datur, totus & integer Christus accipiatur) grande sacrilegiū admitti queritaris. At quòd infantes, inquis, ab Eucharistiæ cōmunione rectè arceri credam, Pauli me monet auctoritas, qui scripsit: Probet aut seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quòmodo autem se probahit infans? aut quomodo corpus Domini dijudicahit, qui rationis est expers? Quid autem, si superuacaneum est, vt ij se probent, quos constat esse mundos, & sacro baptismate purificatos, atque recens in Christi familiam inscriptos? Quid si paruuli corpus Domini, quod sumunt, dijudicare possunt in suis tutoribus? qui, priusquam

Matth. 26.
Bibite ex hoc omnes quid.
2. Tim. cap. 2.
Verbum Dei quid.
Expressum quid.
Concil. Florent.
Omnes quid.
Sacramentorum participatio ad solos fideles pertinet.
Infantes à communione excluduntur.
1. Cor. 11.

baptizentur, eorum nomine se credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si sufficit ad baptismum percipiendum, susceptorum, & Ecclesiæ fides, cur non

Infantibus à susceptorum & Ecclesiæ fides sufficit. Ruardus Tapper.

æquè sufficiat ad sumendum Eucharistiam eorundem dijudicatio? Certè Ruardus Tapper, vir doctus, nõ aliam causam adfert, quamobrem à Sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arceantur paruuli, nisi quia plerunq;, quod in os ingeritur non deglutiũt, aut ingestum reijciunt. Sed absit. vt illud reprehendam, quòd magis etiam restringis hanc vocem, omnes, ac infantes etiam, ad communionem admittendos esse negas: quandoquidem eadem est Ecclesiæ sententia, etsi secùs in Ecclesia primitiua fuisse legimus obseruatũ. Cæterùm si iusta ratione factũ esse putas, quod ab omni Sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arcet infantes Ecclesia, cur non itidem de illa tibi persuades, quòd calicem quoq; dare laicis intermisit, nõ eam fecisse, nisi iustissimis, grauissimisq; rationibus adductam?

Sed excutiamus adhuc verba CHRISTI, quæ si rectè volumus intelligere, necesse est, vt quæ præcesserunt, videamus, quo sic, quibus ea dicta sint, cognoscere queamus. Cœnam

Matth. 26. Cap. 14. Cap. 22.

Dominicam describens Matthæus, ita loquitur: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis: Marcus ita: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm esset facta hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Expressum in superiori loco tibi visum est verbũ, omnes. qui fit, vt non æquè tibi videatur expressum verbũ hoc duodecim? Num autem essent aliqua litigandi materia, si quam acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc, quæ præcessit, vocem? An vtrumq; non eiusdem Dei verbũ est, & oẽs, & duodecim?

Duodecim quid.

vt sit sensus hic. Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum discubuistis. Cõstat plures alios in domo Simonis leprosi, vbi cœna facta est, fuisse, solos tamen duodecim Apostolos discubuisse, quos, cùm nouos noui sacrifici Sacerdotes instituisset, dicens. Hoc facite in meam commemurationem, solos eos ex calice bibere iussit. Quod etiam fecerunt, sicut scribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes. An ex eo tibi colligere non liceret, quòd quamuis sacra-

Consecratione oblata & communione sub vtraque specie vtuntur soli consecrantes.

mentum Christi corporis & sanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc, Bibite ex hoc omnes, non pertineant, nisi ad solos Apostolos, & eos, qui successerunt illis, Episcopos & Sacerdotes: vt expressum Dei verbum sit, quoties hoc faciũt Sacerdotes, quod ipse tum Christus faciebat, & eos facere iubebat, hoc est, quoties consecrant Christi corpus, & in memoriam passionis eius offerunt, necesse eos habere, vtraq; specie vti, & in consecrando, & in offerendo, & in sumendo, ita, vt si prætermiserint alteram, grande sacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer, non iam dicam expressum, sed quamlibet obscurum, ex quo conijcere tamen vtcunq; liceat, quòd vel iusserit vnquam ex calice bibere laicis, vel saltem bibendum illis ex eo sanguinem suum Christus dederit. Et interea nobis obijcis expressum Dei verbum, & inflatis buccis illud subinde crepas, cùm nec vmbram illius vllam in scripturis inuenire possis. Nos verò, siue spectare velis vmbram & figuram, siue rem ipsam & veritatem, contrarium è scripturis ostendere tibi possumus. Vmbram & figuram Eucharistiæ Sacramenti fuisse Manna, quod de cęlo Iudæis erat suppeditatum, & simul agnum illum paschalem, non ignoras de ijs comedebant omnes, liquida verò nunquam in aliorum quàm in Sacerdotum vsum veniebant, neq; sibi laici portionem eorum vllam vsurpabant. Veniamus ad rem & veritatem. Duobos illis in Emaus euntibus, appropinquans

Lucæ 24.

Christus, ibat cum illis. Cùm ad castellum peruenissent, mansit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur sancti Patres, Sacramenrum Christi corporis & sanguinis, hic de calice nulla fit mentio. Iamnè vides expressum Dei verbum, quòd sub specie panis tantùm, Eucharistiam Christus dederit, qui nõ erant Apostoli? Quòd autem vel dare iusserit, vel dederit ex calice sanguinem suum bibendum laicis, tantùm abest, hoc, vt expressum sit Dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei

Boëmi sumunt communionem sub vtraque specie. Cap. 6.

vsquam in scripturis reperire queas. Intellexerunt hoc Boëmi. quòd ex ijs Euangelij locis, vbi cœna Domini describitur, errorem suum defendere nõ possent, quo priuata sibi auctoritate calicem vsurparunt, quamobrem ad illum adstruendum, visum est illis magis expressum Dei verbum, quòd est apud Ioannem. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui se nostro tempore segregarunt, negant ad cœnam Dominicam quicquam pertinere, neq; de Sacramentali, sed de spirituali manducatione intelligi volunt. Sit quod Boëmis expressum, hoc Lutheranis non est expressum Dei verbum: qui cùm & Sacerdotium, & sacrificium ex Ecclesia sustulerint, quòd à Boëmis tamen factum non est, quandoquidem oẽs esse volunt Sacerdotes, omnibus esse dictum volunt, Bibite ex hoc omnes. Cæterùm ad hoc, quod ex capite sexto

Cap. 6.

Ioannis adferunt Boëmi, pręclarè quidam vir pius & doctus, ante centum annos respondit: Nullus fidelis Catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis, &c. vel alia mandata Christi, non esse seruanda, sed Catholicus dicit, quòd vniuersalis Ecclesia melius intelligit, quæ sint Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Hussitæ: non igitur de verbis Christi, quę nemo pius non summa veneratione recipit, sed de sensu verborum eius disceptatur. Nostri quidem temporis hæretici, sicut paulò antè diximus, negant ea de Sacramentali Christi corporis & sanguinis manducatione rectè accipi, quam etiam ob causam, auctoritate loci huius ad asserendum calicis vsum non vtuntur. Nos verò, qui libenter ea, quæ patrum sunt, sequimur, quin de vtraq; rectè possint intelligi, minimè negamus. Interea

In ser. de cœna Domini bibitur & mãducatur de eodem pane. Ioan. 6.

tñ, etiã cùm sola species panis sumitur, & mãducari corpus & bibi sanguinẽ Christi, cõstãter asseueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane, secundũ formam visibilẽ. Vides quemadmodum hîc, non manducari tantùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi sanguinem in scripturis legimus. Manducatur igitur Christi cor-

pus, &

pus, & bibitur Christi sanguis, cùm sola species panis sumitur, etiamsi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis .n. neq; dentibus atteratur, neq; glutiatur, fide tamen & charitate manducatur & bibitur. Mirum est autem, quòd ex illo Euangelij loco suum institutũ probare Boëmi nituntur, in quo neq; calicis, neq; vini fit vlla mentio, sed solius panis tantùm, quem etiam solùm ad salutem sufficere verba Christi declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promissio, non calici, sed pani facta est. Ac in illo toto sexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur queritaris, ô Satana, Quid hac inani tota, de expresso Dei verbo, iactantia, totias aures nostras obtundis? cùm quicquid è scripturis profertur, modò sanus adsit earum intellectus, magis ad receptum Ecclesiæ morem comprobãdum, quàm ad tuum istum errorem tuendum facere videatur. Verùm nihil est, quod homo Christianus existimet de calice tantoperè Satanam laborare. Non ignorat illa, nihil ad salutem referre, vtatur quis calice, necnè, quum per membra sua Lutherum, Buccerum, Philippum non obscurè fateatur, nihil de calice sumendo, tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse. Scit ille, longè verissimum esse, quòd à Patribus in Concilio Basiliensi, quod hac quidem in parte receptum & approbatum esse constat, decretum fuit: siue sub vna, siue sub vtraq; specie quis communicet, secundum ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ, proficere dignè communicantibus ad salutem. Itaq; non hoc eum offendit, quòd sub vna specie communicatur, nec hoc vrget, vt sub duplici communicetur: sed quod fit secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ: quoniam sic demùm, & nõ aliter proficere communicantibus ad salutem intelligit, hoc est, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirùm secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesię, hoc est, quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas. Satanam Hebræi vocant aduersarium: vult igitur aduersari CHristo, & capiti & corpori. Est ordinatio seu obseruantia CHristi corporis Ecclesiæ, vt sub vna communicetur: vult sub vtraque. Est ordinatio seu obseruantia CHristi corporis Ecclesiæ, vt sub vtraque specie communicetur: vult vel sub vna, vel sub neutra communicare. Vis autem audire bestiam ipsam verba sua sonantem? Recitauimus ea superius aliquantò, sed quid impedit, quò minus ea nunc quoq; recitemus? Sic per electum quoddam suum vas loquitur: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primùm in despectum Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Vides, quorsum eat Satanas? Non calicis vsum laicis ille permissum, sed in despectum Ecclesiæ, contraria sanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas est, Christi capitis, & corporis aduersarius est, antichristus est: quamobrem quicquid per os Ecclesiæ suæ CHristo decernere visum est, quamlibet id esse rectum, verboq; Dei consentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibusq; semper aduersari conatur, & quam olim capiti nostro Christo (caput ipse sui corporis) eandem nunc per membra sua membris CHristi cantilenam occinit: Mitte te deorsum, hoc est, sicut Vincentium Lyrinensem interpretatum audiuimus, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc, quod Ecclesiæ, sed quod mihi visum est, sequere: Priuati alicuius, qui cùm spiritu meo sit afflatus, nihil sibi non arrogabit, nihil alijs non detrahet, non orbis totius Christiani, cui spiritum Christi non deesse certum est, sensum & consensum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum est enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, quàm quòd Christo dixit: Mitte te deorsum. Hoc enim est, quod ille persuadere conatur hominibus, vt Ecclesiam, quę firmamentum & columna est veritatis, cõtemnant, vt in scripturis interpretandis priuato suo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt sanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eius corpore se præcidant. Quamobrem, quod ad vsum attinet Eucharistiæ, quod olim Donatistis dixit Augustinus. Non in Sacramentis, sed in præcisione vitium est, hoc istis & nos modò totidem verbis dicere possumus: Non in vsu sacramenti, sed in præcisione vitium est. Non in eo vitium est, si sub vna, nec in eo, si sub duplici specie communices, sed si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ communices, in hoc solo vitium est, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata.

Ioan 6.
Vita æterna promissio non calici, sed pani facta.
Cõcil. Basil. decretum de Eucharistia
Satanæ conatus ad Ecclesiæ ordinationem subruendam.
Satanas aduersarius interpretatur.
Lutherus vas Satanæ electum.
Vincēt. Lyrinensis.
Mittere se deorsum quid.
Matth. 26.
Tim. 5.
August.
Non in vsu Sacramētorũ, sed in præcisione vitium est.

Quæ (malum) igitur hæc est quorundam religio, qui se Dei timore, verbiq; saluificantis (sic .n. loquuntur) amore facere dicunt, vt de calice sibi necessariò putent esse bibendum? Scilicet, sexcentis ijs annis, quibus Christi fidem recepit Polonia, cum adiunctis sibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret, nemo fuit, qui verbũ saluificans amaret, ac ne nunc quidē est quisquã in orbe toto Christiano, nisi qui Lutheri spiritu fuerit afflatus. Quis est hic animi tumor? quæ plusquàm satanica mentis inflatio? Sic, vt soli tibi Dei timorem: sic, vt soli tibi verbi saluificãtis amorem arroges, vt cæteris omnibus, quamlibet ij fuerint insigni pietate præditi, prorsus detrahere videaris. Qui sunt aũt isti, nisi filij degeneres, & sicut à Propheta vocantur, semen mulieris adulteræ? qui sanctis Patribus & maioribus suis, extremæ cuiusdam impietatis notam inurere non verentur, quasi nullus in eis timor Dei, nullus fuerit amor verbi saluificantis, & quidem ijs Patribus, à quibus acceperunt & rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerìq; sanguine suo nobis obsignatam reliquerũt, quorum opera factum est, vt Christi primùm nomen audiremus, & è densissimis idolorum tenebris eruti, luce veritatis eius illustraremur. Scilicet, secundum expressum Dei verbum hoc isti faciunt, quo nobis dicitur: Honora Patrem tuum & Matrem tuam.

Lutheranorũ animi tumor.
Isaiæ 57.

Sed expendamus, quis ille Dei timor sit, quo se perculsos, à calice negant abstinere posse.

Dei timor, quo perculsi sũt Lutherani.
Ioan. 18.

Num illi simillimus non est, quo Iudæi quoque probiberi videbantur, ne prætioram ingre-
derentur, vt ne cōtaminarentur. Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod
hoc ingressu grauiter se contaminatos iri putarent, CHristum autem tradere gentibus ad
illudendum, ad flagellandum, ad crucifigendum nulla fuit eis religio, quin secùs etiam fa-
Iudæorum simulata religio. cere, fuit religio. Sic enim sibi persuadebant, se Dei præceptum implere, si Dei filium extre-
mis afficiendum supplicijs, gentibus tradidissent. Nos legem habemus, inquiebant, & se-
cundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Expresso Dei verbo sibi demonstrare
videbantur, se iure Christum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vsque eo nullo
hac in re conscientiæ scrupulo premebantur, vt se grandi scelere obstrictos iri putarent, si
secùs fecissent. Quid autem? An illi non multò leuiore piaculo, quacunque tandem ex hone-
sta causa fuissent in prætorium ingressi, quàm quo Christum Dei filium in crucem egerunt?
Hæreticorū religio Talis nimirùm est istorum religio, qui sa conscientia sua prohiberi dicunt, quominus alte-
Psal. 13. ra tantum Sacramenti specie sint contenti. Rectè quadrat in eos illud ex Psalmo: Trepida-
Matth. 22. uerunt timore, vbi non erat timor: quodque Christus ipse dicit in Euangelio: Culicem colan-
tes, camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt, sicubi (quod expressum Dei
verbum & præceptum est) Ecclesia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinen-
Ecclesiæ corpus dus est: vbi verò corpus Christi mysticum, quod sic illu dilexit, vt pro ille viuum & verum
Christi mysticum suum corpus in mortem traderet, Ecclesia sancta Catholica in multas partes dissecanda,
ab hæreticis in neque minus crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verum CHristi corpus à Iudæis fuit
multas partes dis- laceratum, ibi nullum Dei timorem ostendunt. Quin sicut Iudæi, cùm verum CHristi cor-
sectum. pus dilaniandum tortoribus traderent, secundum expressum Dei verbum id facere se vo-
ciferabantur, dicentes: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori. Sic & isti, cùm
Ioan. 18. idem de mystico Christi corpore consilium capiant, cùm vias omnes & rationes persequan-
tur, quibus id in quàm plurimas partes dissecari queat, qui conatus eorū (proh dolor) ni-
mium eis successit, à calice sumpto initio, secundum expressum Dei verbum id facere videri
volunt, clamantes & ipsi: nos legem habemus. bibite ex hoc omnes, & secundum legem
Satanæ fraus atque hanc scindi debet, ac lacerari mysticum corpus CHristi Ecclesia. Quàm sunt autem admi-
calliditas quam ad- rabiles istæ Satanæ fraudes? quanta est insidiarum eius calliditas? Ex eo, quòd CHristus esse
mirabilis. voluit Sacramentum pietatis signum vnitatis, vinculum charitatis, conatur ille facere, cau-
1. Cor. 11. sam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij. Quid enim aliud agitur in hoc Sacramen-
Ioan. 11. to, nisi quòd Paulus dicit: Mors Domini annunciatur? Quam autem ob causam ille mor-
tuus est? vt filios Dei, inquit Ioannes, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Christus pro-
pterea mortuus est, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret, cuius rei symbolum eti-
1. Cor. 10. am esse voluit hoc Sacramentum: vnus enim panis & vnum corpus multi sumus, qui de v-
no pane participamus: hic verò, non magis nomine quàm re Satanas, verus Antichristus,
verus aduersarius Christi, propterea de calice cōtentionem hanc iniecit, vt segreget, vt di-
uidat vt dispergat, & in quàm plurimas partes dissecet, quam ille precioso sanguine suo sibi
collegit Ecclesiam, quò sic in eis, qui sacrilega separationis consilia sequuti fuerint, crucis
August. & mortis Christi beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Augustinus, in hoc Sacra-
mento Dominus designauit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac
mensa consecrauit: qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se
mysterium, sed contra se testimonium accipit.

1. Cor. 11. Vis autem scire, quanto se scelere talis obstringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit
Reus esse corporis corporis & sanguinis Domini, hoc est, non leuius designabit facinus, nec minoris erit sup-
Domini, quid signi- plicij reus, quàm illi ipsi, qui suis manibus CHristum flagellauerunt, qui sanguinem ipsius
ficet. profuderunt, qui corpus eius in crucem egerunt, qui graui supplicio mortis illum affece-
runt. Et hoc est, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis Sacramento diuisio quæratur, quò sic
denuò Christus crucifigatur, & ostentui habeatur.

Hoc aūt erit, qui verbu vocare saluificans audeat? Scilicet verbū saluificàs dici meretur,
qd' reum facit mortis æternæ? Non est hoc verbū saluificās. Bibite ex calice, Bibite ex calice
Iudas, & condemnatus est: biberunt hæretici multi, biberūt falsi fratres plurimi, Christum
quidem confitentes, virtutem autem eius abnegantes, verùm ad mortem & condemnati-
onem ęternam, non ad vitam & salutem ęternam.

Verbum ædificans Vis autem quòd sit verbum saluificans, cognoscere? Breue verbum est, & expeditum:
est charitas. Ama. Charitas est verbum saluificans, quam qui non habet, bibat ex calice quantum volet,
1. Ioan. 4. mortem æternam consequetur, salutem æternam nunquàm consequetur. Verum est enim
illud, quòd qui non diligit, manet in morte: qui verò diligit proximum, legem impleuit.
Rom. 13. Videtur autem tibi diligere proximum, qui sic sentit de præpositis suis, quibus obedire
iussus est, quòd nulli sint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi saluificantis amore
præditi, quin illud conati semper sint, ac, nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dile-
Hæretici charitate ctionis hæc sunt, sed odij. Videtur is diligere proximum, qui se non ab vno aliquo, verùm
vacui. ab omnibus, qui Christum verè profitentur, ab vniuersa Catholica Ecclesia separat: patres-
quẽ suos & maiores omnes impietatis condemnat tanquam qui Spiritui sancto restiterint,
nec agnitam veritatem amplecti voluerint: Charitatis quidem & dilectionis proprium est
vnire, non diuidere. Non est igitur verbum saluificans: Bibite ex calice sed verbum saluifi-
cans est, dilige, hoc est, nō te separa à compage Christi corporis, ab Ecclesiæ vnitate: quin illā
obedienter & reuerenter audi: sensum tuū illius sensui & cōsensui libenter subijce, nec vnquā
tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuum iudicium anteponas. Præclarè scriptū est ab Au-
Aug. tract. 7. in gustino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, siue non bibas, modò in dilectione & v-
epist. Ioan. nitate vel bibas vel abstineas, iuxta ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit tibi
ad salutem. Contrà verò, siue bibas ex calice, siue non bibas in diuisione, reus eris corporis

& san

& sanguinis Domini: quandoquidem ibi quęris diuisionem, vbi Christus vel maximè commendare nobis voluit vnitatem.

Quæ cùm ita sint, quis est Sigismunde Rex Auguste, qui factum hoc tuum satis prędicare possit, quòd cùm tibi quoq; dictum non semel fuisset: mitte te deorsum, hoc est, è sublimis Ecclesiæ doctrina, traditioneq; te demitte, ac vel in solius Eucharistiæ cõmunione contrarium ei, quod ab illo sancitum est, seorsum ab orbe Christiano fieri permitte, nunquam adduci potuisti, vt istis separationis consilijs loci dares aliqd? Quin, cùm personę tuæ non esse, de rebus ad religionem pertinentibus quicquam statuere, semel & iterũ publicè professus esses (quandoquidem etiam Imperator filius est Ecclesiæ, & intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam, sanctissimamq; matrem suam reuerenter & obedienter audire, non autem illi pręscribere tenatur) ad futurum Oecumenicum Concilium, aut saltem ad sanctæ sedis Apostolicæ iudicium rem omnem reijciendam esse iudicasti. Fecisti rem, tua, maiorumq; tuorũ pietate dignam. Quid.n. est, quod minus Regem deceat Christianum, Catholicum, & Orthodoxum, quàm ea sibi velle, quæ propria sunt Sacerdotum & Episcoporum vsurpare? Quod facinus, quoties à Principibus est admissum, semper ab eis grauissimas poenas DEVM expetiuisse legimus.

Sigismundus Poloniæ Rex maximè Catholicus.

Eiusdem respõsio ad legatos Protestãtiũ.

Episcopis & Sacerdotibus leges, quas præscribunt principes seculi semper à Deo puniti.

Equidem non iuerim inficias, iustis ex causis, calicis vsum, in Oecumenico Concilio permitti laicis rectè posse: cæterùm, si quod regnum, seorsum ab orbe reliquo Christiano sibi velit illum vsurpare, quid aliud, quàm nefario schismate, se velle videbitur cõtaminare? Et hoc est, quò tendit Satanas. Non calicem ille, sed schisma vult: quin si calix vnanimi totius Ecclesiæ consensu permittatur, eum repudiandũ esse iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm separationem, quàm diuisionem quærit in eo Sacramento, qđ symbolũ est vnitatis: Ipse est enim ille, de quo dixit Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipse Christus: Qui nõ colligit mecum, spargit. Contrà verò, Deus noster, non diuisionis, non dissensionis, sed pacis, sed dilectionis Deus est, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expressum diaboli verbũ sit, in quo nihil aliud, quàm diuisio quæritur.

Schisma vult Satanas, non calicem.

Osee 2.4.

Luca 10.

Et sunt intereà, qui persuadere populo conantur, vnam hanc esse viam & rationem, qua diffidijs istis religionis mederi, simul id efficere liceat, vt in regno tuo, fidei dogmatũ consensus & vnitas retineatur, si calix laicis permittatur. Ne isti, quæ sunt Satanæ fraudes, nondum satis didicisse videntur. Potestnè sanus aliquis credere, quòd errore permisso, errores tolli: quodq; separatione concessa, vnitas retineri queat? Errorem voco, si tanquam necessarius ad salutem calix exigitur. separationem voco, si seorsum ab orbe Christiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipsa ratione sensuq; cõmuni, pugnare videtur. Lõgè secùs visum est sanctis Patribus nostris: Non illi permissionibus, verùm contrarijs constitutionibus, hæreses extinguendas esse putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Nestorius Christiparam vocari volebat? An ea Christum nobis non peperit? An parũ id frequens est in scripturis, quòd IESV Mater esse dicitur? in quibus nusquam Deipara vocata legitur: sanctis nihilominus Patribus, in Ephesino Concilio congregatis, hoc decretũ ferre visum est, vt si quis eam Christiparam, & nõ Deiparam appellasset, anathema esset: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Nestorius, expresso Dei verbo se niti, quodq; vocem hanc, Deiparam, negaret in scripturis Canonicis vsquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliqđ esse diceret, cùm hæresim Nestorij, qua is Mariam, nudum tantùm hominem peperisse Christum, contendebat, non alia re, quàm contraria constitutione citius aboleri posse, persuasum haberent. Neq; verò frustrati sunt opinione sua. Tantas.n. radices egit hoc sanctorum Patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidem, tanto seculorũ interuallo, vlla gens vsquàm videatur (quæ modò Christi recipit Euangelium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, non Deipara potius, quàm Christipara vocetur. Iam Apostolorum Canonem esse scimus, vt Baptizandi, ter mergantur: propter vitandum tamen schismatis scandalum vel heretici dogmatis vsum, in quarto Concilio Toletano decretum fuisse legimus, vt simplex teneretur baptismi mersio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorũ assertionem probare, dum sequuntur & morem: Sed nec illud ignoramus, quòd in azymo pane Sacramentum Eucharistię Christus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obseruatus in Ecclesia: & obseruatur nunc quoq; simul vt autẽ exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia simul cum Euangelio seruari debere contendebant (quam etiam ob causam, in fermentato pane. Sacramentum istud confici posse negabant, quod omnis oblatio, quę offertur Domino, iuxta legem, absq; fermento esse debet) contrarium est cõstitutum, nimirùm, vt fermentato pane conficeretur Eucharistia, cùm natura tamen sua, sit indifferens: nec referre quicquam videatur, in Azymo ne cõficias, an in fermentato. Posteàquam verò cessauit Ebionitarum hæresis ad intermissum in Azymo consecrandi morem, Latina quidem Ecclesia sibi redeundum esse putauit. Sic sancti Patres nostri, non permissionibus alendas, verùm cõtrarijs sanctionibus opprimendas hæreses esse censuerunt.

Satanæ vafricies.

Errore permisso, errores non tolli.

Fraus Nestorij hæretici.

Maria Christipara appellari prohibita in Concilio.

Baptismi simplex mersio, Concilio Toletano constituta.

Eucharistiæ Sacramentũ quare nunc in Azymo pane, nũc in fermentato confici iussum.

Hæreses non permissionibus, sed contrarijs edictis opprimendæ.

Sed multitudini petentium, aiunt, concedendũ est aliqđ. Quid, si caput hoc doctrinę, proponat multitudo: Solum Deum Patrem adorandum & inuocãdum esse? Christum aũt pro procuratore tantùm habendum: Num statim, quia petit multitudo, cõcedendum esse dicemus? Pessimè res agitur, vbi multitudinis imperitę potius, quàm eorum iudicio standũ esse putatur, qui propriè sunt ad munus hoc vocati: cùm verè dictum sit ab illo, quòd multitudo mater est seditionis & cõtumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Regi, non regere: præscriptis parere, non præscribere debet multitudo. Actum est de illo regno, in quo penes multitudinem est imperium. Cùm in alijs rebus omnibus, tum præsertim, vbi causa religionis agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, sed, quid petatur, attendendum est. Postulauit olim ab Apostolis & eorum sectatoribus multitudo, CHristum vt negarent,

Multitudini aliquid petenti contra morẽ Ecclesiæ nihil concedendum.

Seditionis mater multitudo.

Chrys. hom. 1. Oper. imper. in Matthæum.

2. Mach. 7. Act. 5.

Moriendum potius millies, quàm Christum & eius fidem negandam.

Notandum.

Negare Deum qui dicantur.

vt idolis thura admoouerent, idem ab illis & potestas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire supplicia, quin & iugula prios offerre parati fuerunt, quàm, vt postulata facerent. Quæ tuæ sint patres, pientissimo Rex, io hæresibus propulsandis, non ignoras: docent hoc te patriæ quoq; leges, in quas, cùm regno inauguratus esses, iurasti. Ac omnibus quidem, qui Christiani censeri volunt, nobis tamen Episcopis præcipuè, qui duces religionis esse debemus, millies mortẽ oppetere præstat, quàm semel Christum negare. Negat autem Christum, non is modò, qui Deum esse illũ noo confitetur, & pro procuratnre tantùm agnoscendum esse putat, aut qui non credit eorum aliquid, quę nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarũ scripturarũ auctoritas credenda præscripsit: verùm & is, qui vnitati Ecclesiæ non communicat. CHristus. n. est & caput, & corpus: Caput est vnigenitus Dei Filius, corpus Ecclesia, spósus & spõsa, duo in carne vna. Quãobrẽ ęquè Christũ negat is, qui ab eius corpore, quæ est Ecclesia, ita dissantit, vt eius cõmunio non sit cum toto, quacunq; diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, atque is qui de capite CHristo à scripturis sanctis dissentit: sicut non vno in

Augu. de vnitate Ecclesiæ, cap. 4. In 1. Canonicam Ioan. tract. 6. serm 31. Eusebi. lib. 6. Eccl. hist. cap. 45.

loco docet Augustinus. Extat apud Eusebium epistola Dionysij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris esse gloriæ scribit martyrium, Ecclesiæ non scindendæ gratia toleratum, quàm quòd fertur propter idololatriæ recusationem: imò, meo, inquit, iudicio maioris est gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hic verò, pro vniuersa Ecclesia. Ex quo videre licet, non minus esse crimen Ecclesiam scindere, aut assensu schisma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur absit hoc à quouis homine Christiano, præsertim ab Episcopo, qnum vel multitudo, vel magnitudo separationem ab Ecclesia Dei petit, vt statim assensum ad eam suum prębeat. Optandum est, vt hanc nobis Deus mentem det, quo prius à corporibus nostris animas nostras separari velimus, quàm vt sacrilega consilia separationis à CHRISTO, & corpore eius, assensu nostro com-

Boni Pastoris functio.

probemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Christianorum appellatione gaudent, tum Episcopos præsertim, præditos esse decet, si bonorum Pastorum officio fungi volumus.

Quo tempore primùm ad regni gubernacula, pientissime Rex, accessisti, memoria tenemus, cùm itidem à te postularetur quiddam, quod ad separationem attinerẹt, placidè quidem pro eo, vt mansuetudo tua fert, sed negasse tamen te, quòd ne faceres postulata, religione prohiberi te diceres: simul in celebri senatorum totiusq; populi corona Christi vocem

Matth. 16. Animaduertendum diligenter.

illam vsurpasse: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suę detrimẽtum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non tibi tanti fuerat regium diadema, non regni tam ampli, tamq; copiosi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, qđ facere te salua fide, religioneq; tua non posse putares. Quid autem impedit, quò minus ijsdem & nunc verbis vtaris, nisi fortè minus tibi grauis, quàm, illa, videtur hæc separatio, cùm, vt, à Christi corpore, sancta Catholica Ecclesia, præcisionem fieri permittas, abs te postulatur.

Mori millies satius fuerit, quàm aliquid aduersus Ecclesiam concedere, aut pati fieri.

Sed publicæ tranquillitati dandum est (aiunt) aliquid. An verò tum quoq; publica regni tranquillitas non prætendebatur? An summa rerum perturbatio, nisi postulata fecisses, consequutura non esse denunciabatur? Prospexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus. Ac si tanta tot animarum iactura regni tranquillitas est redimenda: cęlum, quod est in Prouerbio, terra misceri præstat, & si fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina satius fuerit, quàm à Christi corpore præcisos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quæ paulò pòst, sempiterna morte, & nunquam finiendis gehennæ supplicijs commutanda sit. Leuior est fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum est.

Matth. 20.

Atque hæc sic à nobis dicta sunt, quasi verum illud iam esset, quod persuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum interesse, si quibusdam (quibus rectè dici potest: Nescitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm intereà certum illud sit & indubitatum, si quod petitur, concessum sit, multò maiorem id regno tuo pertur-

Plato libr. 7. de legibus. Arist. lib. 2. Polit. 6.

bationem allaturum. Etiam huius seculi sapientes, quid de Repub. scripserũt, cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tum legum præsertim, veterumq; morum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculosam esse docuerunt, quòd à corporibus humanis sumpta similitudine comprobarunt: quòd hi, qui à consueta victus ratione discedant, & nouam aliquam sibi constituant, non sine discrimine suæ valetudinis id faciant. Quamobrem

Legum mutatio quid mali vehat.

præstare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorum, & magistratuum tolerentur: cùm persæpè, non tantum in eo boni sit, si corrigatur error, quantum inde redundat detrimenti, quòd paulatim assuescant homines magistratui non parere: vt subinde leges mutare, nihil aliud esse videatur, quàm omne robur eis detrahere, & paulatim homines ad mutandũ plura, maioraq; assuefacere, cùm non rarò, quæ videntur in speciem esse minima, maximorum causa sint malorum. An aũt hoc oculis ipsi nostris non ita cernimus euenisse, cùm apud finitimos nobis populos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem ad nouandas res animum adiecerunt. Possem ego nominatim quosdam recensere, qui nihil aliud initio sibi, præter calicem permitti postulabant, quem sibi paulò pòst etiam vsurparunt: nũ autẽ in eo acquieuerunt? Quin illi postea Cõfessionem Augustanam integrã sunt amplexi.

Geneuẽsis Ecclesia est Gehennensis.

Mox ea reiecta, Picardicam, proximè verò Geheñensem (Geneuensem dicere volui, nisi qđ eadem est & Geneuensis) quã publicè profitetur Apostata Lysmanios, à te Sigismunde Rex proscriptus. Quid illis ad extremum sit futurũ, nescio. Fortassis ad Suenckfeldiũ tãdem inclinabunt. Vellem aũt, vnam mihi terram aliquam ostendi, vbi priuata libidine calix vsurpari cœptus est, in qua non è vestigio multæ sunt aliæ, & quidem horribiles hæreses subse-

quutæ.

quutæ. A uorum nostrorum memoria, primùm in finitimo nobis Boëmiç regno incidit ista de calice contentio, quem sibi nonnullæ ciuitates quo iure, quia iniuria vsurparunt? Quæ verò mox hęreseon portenta subsequuta non sunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vsus receptus est, in quibus nō simul sex aut septem sectas, mirabiliter inter se dissectas videre licet? In Germania verò, satanismus hic omnis, quem non sine magno dolore & stupore cernimus, vnde, nisi à calice, sumpsit exordium?

In Morauia & Boëmia sex aut septem sectæ, inter se dissectæ.

Videntur fraudes istæ, quæ per Satanæ membra veræ pietati struuntur, esse cuneo simillimæ: qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni discruptionem facturus. Verùm quamlibet illius prima sit acies tenuis, aditum tñ facit sequēti crassitiei, ita vt cùm prima pars illa recepta fuerit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitus discindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, si quis primam partē tenuiorem, calicem fuisse dixerit, à vero non aberrauerit. Nam vbi receptus hic est, iam altera cunei pars est subsequuta crassior, Augustana confessio, quæ nobis & Sacerdotium & sacrificium abrogauit, ac Deum ipsum, in ordinem quodammodo coëgit, nullus vt ei prę cæteris mortalibus excellentior honos haberetur. Mox ingressa est pars altera crassior adhuc, Tigurina & Laskana confessio: quæ duo, quæ nobis reliqua tñ fecerat Augustana confessio, Sacramenta sustulit, Eucharistiam & baptismum: vt sicut illa suos absq; Sacerdotio & sacrificio, sic hęc esse suos quoq; faceret, absq; Sacramētis. Neq; nos magis Christianos, quàm Lutheranos, idololatriæ condemnauit, quòd vtriq; persuasum haberemus, quamuis diuerso modo, verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistiæ Sacramento contineri: Itaq; cùm ex illo quoddam idolum faceremus, tum ex baptismi quoq; Sacramento, dum ei peccatorum remissionem tribuimus, & per lauacrū regenerationis, nos fieri saluos credimus. Sic, quòd nos Lutheranis, hoc Sacramentarijs vicissim sunt Lutherani, nimirùm idololatræ. Venit ad extremum Suenckfeldius, qui & scripturas omnes, & externum omne verbi ministerium sustulit, æquè Sacramētarios, & Lutheranos, & nos Christianos idololatriæ reos fecit, qui conuersi ad egena elementa, hoc est, ad scripturas Canonicas, ex illis salutem peteremus. Et hæc fuit nouissima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat, recepta, quicquid erat reliquū Satanismi, paulatim irrupisse cernimus, sicut in alio quodam scriptu nostro pluribus demonstrauimus.

Satanæ fraudes, cuneo simillimæ.

Similitudinis insignis accōmodatio.

Augustana confessio.

Tigurina & Laskana confessio.

Blasphemia quanta huius temporis hæreticorū in Deū & eius Ecclesiam.

Suenckfeldius impientissimus.

Vides pientissime REX, quorsum ad extremum res perducta sit? posteaquàm in despectum Ecclesiæ calix initio fuit impactus, quanta ex hoc solo facta est ad reliquum Satanismum inclinatio? Quisquis est homo Christianus, qui pietate tamen aliqua præditus est, non facilè potest animum inducere, vt à sensu & consensu totius Ecclesiæ discedat. Cæterùm, simul vt vel vna aliqua in re discessionis initium fecerit, iam difficilius est multò finem illius, quàm fuit initium, inuenire: vt non sine causa prouerbio celebratum semper illud fuerit: Principium plus esse, quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in ijs, qui solius in calicis vsu, se ab Ecclesiæ compage principio diuulserunt, apud quos, si minus aliæ sectæ statim omnes, certè Lutheranismus omnis simul est e uestigiò receptus. An eius rei periculum non esse factum scimus in Germania Conscripta fuit ibi quędam Interim religio (quàm rectè, nolo dicere) sed fuit auctoritate comitiorum ab omnibus probè recepta, paucis quibusdam exceptis: num autem, à quibus recepta est, apud eos legitimum Sacerdotium & sacrificium, iuxta formulam, in eo libello præscriptam, fuit restitutum? Nihil minus. Etiam Interimistæ æquè sunt & fuerunt, vt alij Lutheristæ, nisi quòd à carnibus alicubi abstinent in quadragesima prosabbato, & rem diuinam, vel prophanam potius, ne dicam sacrilegam facientes, lineis ac Sacerdotalibus alijs indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum esse non vidimus, vbi calix per summum sacrilegium vsurpatur? an similiter & Sacerdotium, & sacrificium ibi non abrogatur, an laici sibi sacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi CHRISTI corporis, quam nullam habent, sibi potestatem non vsurpant? & pro CHristi corpore dant communicantibus merum panem pistorium. Nam quomodo conficient CHristi corpus, quibus potestas eius cōficiendi nulla data est? In summa nihil aliud dicit Satanas, quando cōtra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ iubet de calice bibere, quàm quòd CHristo dixit aliquando: Mitte te deorsum, hoc est, Ecclesiæ traditionem relinque, obedientiam illius omnem abijce, conciliorum auctoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem homo Christianus mittere se deorsum, & quoniam cum periculo coniunctum id esse videt, diu secum deliberat nonnunquam, vtrum sibi sit faciendum: posteàquam verò semel se mittere deorsum cœperit, iam non est in illius potestate, vt se ruentem sustineat, nec impedire potest vllo modo, quo minus ad imum vsq; præceps cadat. Enarrans illud ex Psalmis Augustinus, Fundauit terram fundamentum eius, non inclinabitur in seculum seculi: terram interpretatur Ecclesiam, aquam verò decurrentem, quæ ad nihilum deueniet, in alio quodam Psalmo significare vult hæreses: Quò minus aquæ decurrare possint ad Ecclesiam, hoc est, quò minus illam obruere queant hæreses, impediunt aggeres illis oppositi, quos rectè conciliorum sanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, si quis tamē vel paruum in illis foramen aperuerit, statim eò tota moles aquarum incumbit, ac perruptis aggeribus, longè lateq; campos, segetes, pagosq; subuertit, nihil vt sit, quod aquarum decursum remorari queat.

Lutheranismus quo tandem productus est ex paruo principio.

Interimistæ æquè sacrilegi, vt alij Lutheristæ.

Non potest corpus Christi conficere, cui eius conficiendi nulla data est potestas.

Augu. in psal. 103.

Psal. 77.

Ecclesia.

Aquæ vocantur hæreses.

Similitudo insignis

Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix permittitur. Quis.n. impedire queat, quò minus per hoc ipsum foramen quamlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc est, Conciliorum Decretis violatis, omne genus hęreseon in Ecclesiam impressionem faciat?

Quò magis mirum est, non deesse quosdam, qui tranquillitatem Ecclesiæ, regnoq; tuo

promit-

quin verissimè scribat, inficias ire non possumus. Nam aut totus Christianus oportet sis, aut totus Lutheranus: nihil est, qd' in vtramq; partem claudicare velis. Æquè cõdemnaberis, si semichristianus sis, seu semilutheranus, atq; si totus esses Lutheranus. Semichristianum aũt voco, qui cùm de Christo capite credat, quę credenda sunt omnia, priuata sua libidine, certis in ritibus ab eius corpore se diuidit. Tenere is quidẽ caput se putat, nõ autem tenet corpus. Itaq; dimidia ex parte vult esse Christi, dimidia ex parte Lutheri, hoc est, Satanæ, cùm tamen (ipso Christo dicente) nemo duobus Dominis seruire queat: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? ait Paulus, aut quæ societas luci ad tenebras? quæ aũt conuentio Christi ad Belial? Et in Apocalypsi legimus: Scio opera tua quod neq; frigidus es, neq; calidus: vtinã frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus, neq; calidus, incipiam te euomere ex ore meo: æquè eijcitur, æquè euomitur ab ore Dei, qui tepidus est, atq; is, qui in cõtrariam partem peccat. Quamobram non mediocriter reuera falluntur, qui de religione concordiam iniri posse putant. Coangustatum est stratum, dicit Propheta, ita, vt alter decidat: & pallium breue, vtrumq; operire non potest. Non possunt in eodem esse strato, hoc est, in eodem hominis corde CHristus & Lutharus, alter excidat necesse est: non possunt eodem operiri pallio. Quamobrem, vna parte rituum Christum, altera Lutherum profiteri, nihil est aliud, quàm totum Christum abnegare. Verissimum igitur illud est, quòd causa religionis concordiam non patitur. Profitemur in Symbolo fidei nostræ, nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Ab hac, si quis discesserit, si docentem illam & pręcipientem non audiuerit, si suo plus, quàm illius iudicio tribuendum esse putauerit, etiam si cętera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, si credat & recipiat præterea scripturas omnes, si tanquã Dei verbũ (quod reuera sunt, modò sanus adsit intellectus) eas adoret, nihilominus nõ est ei cum Christo capite quicquam commune, qui se à CHristi corpore seperauit, Ethnicus est, Publicanus est, Christianus nulla ex parte dici meretur.

Semichristianus quos censendus.
Matth. 8.
Luc. 16.
2. Cor. 6.
Apoc. 3.
Tepidus eijcitur.
Isaia 28.

¶ Quoties tentatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum Catholicis cõcordiam inire possent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè se passuros dicebant, vt ὁμοιούσιος esse Patri filius credetur, modonè diceretur ὁμοούσιος. De vno tantũ iota res agi videbatur inter Christianos & Arrianos, neq; tamen cõcedendum Arrianis esse Christiani iudicabant, quòd sub hac vna litera viderent eos errorem suum occultare, quò largitate gratiæ, non proprietate naturæ, filium Patri similem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæsareæ Præfectus Basilio persuadere nõ conabatur, vt tempori cæderet, neq; tot Ecclesias in discrimen adducere vellet, tenui dogmatis exquisitione? Quid aũt ad hæc Basilius? Adolescentibus, inquit, tales sermones congruere: nam & hos & his similes, huiusmodi rebus inhiare: Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos earum syllabam in discrimen venire pati posse: soleréq;, si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeũdum recusare. Ac visus quidem fuit hæreticis esse pertinax Basilius, itidem vt ante eum Athanasius, atq; Hilarius: sed quam Hæretici pertinaciam, eam Catholici & Orthodoxi constantiam esse iudicabant. Quò minus & ego molestè fero, si quibusdam pertinax esse videor, qui nego, coire posse cõcordiam inter Catholicos & hæreticos, nisi qui discesserunt à nobis, redeant, vnde discesserunt, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ: illam credant, illi se totos permittant, illius iudicio suum iudicium subijciant. Malo pertinax videri cum Athanasio, Hilario, Basilio, quàm, vt esse dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetustiora.

Qui se à Christi corpore separauit, Christianus nullo modo dici potest.
Inter Christianos & Arrianos dissidia de vno iota tantum.
Theod. lib. 4. c. 9.
Orthodoxorum constantia.

Nostro verò seculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autem ea res feliciter cessit Lutheranis? Qualis .n. illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiã Lutheri Bucerus, vt concederet, corpus & sanguinem Christi substãtialiter esse in sacra Eucharistia, modò vicissim in suam gratiam faceret Lutherus, vt concederet, ibi nõ esse Christi corpus & sanguinem, nisi cum sumitur. Vter Martinorum hic alterum in suam pertraxit sententiam? Martinusnè Lutherus, Sacramentarius, an Martinus Bucerus è Sacramentario factus est Lutheranus? Certè Ioannes Caluinus, nõ aliundè sumit efficacius argumentum ad probandum in Eucharistiæ Sacramento non esse substantialiter corpus Christi, quàm ex hac Lutheri concessione: ex qua etiam colligit, quòd secundum virtutem, tantùm & efficaciam, non autem secundum eorum substantialem præsentiam, exhibentur nobis corpus & sanguis Domini: quomodo adsunt & exhibentur in baptismo & pęnitentia: imò quandocunq; Christi mors aliquem in nobis effectũ operatur. In quam suam sententiam pedibus ire Philippum quoq; Melanchthonem gloriatur. Egregia verò concordia, qua fit, vt qui sunt hæretici, magis etiam fiant hæretici, & sacrilega sua audacia, blasphemijs & erroribus inualescentes, proficiant in peius, errantes, & in errorẽ mittentes. Missos aũt faciamus Sacramẽtarios, quorũ impietatem ipsi quoq; Lutherani, quamuis eorum nonnulli minus ab ea remoti sint, tamen ferre non possunt, adeò detestantur & execrantur, vt eis nec aue quidem dicere dignentur, & à congressu suo repellant, nec receptum eis dara velint, sed simul vt aliquem Sacramentarium esse constiterit, statim è suis ciuitatibus exterminandum esse putent.

Buceri & Lutheri concordia.
Ioan. Caluin. in Eucharistiæ sacramentum.
Hæreticorum sacrilega audacia, & impietas.
2. Tim. 3.
2. Ioan.

Inter Lutheranos & Christianos quoties actum fuit de concordia? Quæ causa verò fuit, cur Interim religio constitueretur? nisi quòd non deerant qui minimè dubiam spem ostenderent, forè, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Christianos & Lutheranos concordia. Num autem eum, quem sperabant homines, res est exitum consequuta? Minime gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (paucissimis exceptis) in comitijs imperij fuerat approbatum: quod summa eorũ voluntate constitutũ, hoc paulò pòst ab illis ipsis, à quibus fuit receptum, non est seruatum. Lipsenses, ne viderentur nõ esse prudentiores, quàm vniuersum imperiũ, quamuis in plurimis ad illam in Comitijs præscriptam Interim religionẽ, assensi fuerant, pleraque tamen sua, magistrique sui Martini Lutheri, retinenda esse putauerunt:

Lipsenses.

uerunt: ac duplex Interim conscripserunt, quod in quibusdam consentiret, in alijs ab eo, quod erat cõstitutum in Comitijs, dissentire pareret. Vvittembergenses verò, quanquam & vicini Lipsensium, & eidem Principi, qui subscripserat Interim religioni, subiecti, quoddam & ipsi scriptum ediderunt: nec Interimistæ, verum Adiaphoristæ dici & esse voluerunt, & in minus multis, quàm Lipsenses à magistri sui Lutheri doctrina discesserunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cùm faces illis adderet Matthias Flaccus Illyricus, ne latum quidem vnguem à magistri sui Martini Lutheri placitis sibi discedendum esse duxerunt: cùm quicquid ab illo dictum esset aut scriptum, id tanquam expressum Dei verbum recipiendum & adorandũ esse censerent. Itaq; post concordiã tentatam, quæ facta iam etiam esse putabatur, maior est discordia consequuta. Nam sicut ipsi Lutherani nefario scelere ab vnitate Catholica se tanquã ab area dominica separarunt, sic & suam paulò pòst vnitatem discordijs furialibus dissiparunt. Vel de sola alba veste linea, cuius vetus vsus est sacerdotibus in tẽplis, quantæ fuerunt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui sunt à Flacco: & inter degeneres Lutheri discipulos, quos ille vocat Adiaphoristas, & Interemistas, cuiusmodi sunt qui Philippum sequũtur? Quæ fuit aũt causa, cum tam hostiliter se mutuò minutis adeò de rebus insectarẽtur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, si qui fuissent ex priscis ritibus illis & cæremonijs in Ecclesiã restituti, ne qua à Luthero ad Christum inclinatio facta, neuè sequuturo Papatui, fenestræ fabricari viderentur.

Vvittembergenses.

Adiaphoristæ.

Quare Saxones nũquam a placitis magistri sui Lutheri discedendũ duxerũt.

De alba linea, cuius vetus vsus est. Sacerdotibus in templis, maximæ contentiones inter Lutheristas.

Si, qui veri Lutherani dici gaudent, tanto studio cauerunt, ne vetustis Ecclesiæ ritibus restitutis, Papatui fenestræ fabricarentur: quanto maiore studio prouidendũ nobis est, qui non alio magis, quàm Christianorũ nomine gloriamur, ne fabricentur Satanatui, cui fabricantur procul omni dubio, cùm assuefiunt homines Ecclesiam nõ audire: si quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio suum priuatum iudiciũ anteponere. Certum est & indubitatum, Satanatum, siue Satanismum istum omnem, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiam in regno tuo, pientissime Rex, hinc potissimũ esse natum, quòd Ecclesiæ iudicio contempto, sibi quisq; licere vult, vt & scripturas interpretetur, & ritus, cæremoniasq; mutet arbitratu suo. Quamobrem in hoc Vergerij sententiæ nõ inuiti subscribimus, quòd causa, quæ de religione cõtrouertitur, minimè possit, qualem isti cupiunt, moderationem & concordiam pati: quũ verissimè scriptũ sit à sancto martyre Cypriano. Nulla societas fidei & perfidiæ esse potest. Qui cũ Christo non est, aduersarius Christi est. Qui vnitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus veniunt, audiantur: si maledicta & minas ingerunt, respuantur.

Satanismus, qui per totam Germaniam nunc floret, vnde natus.

Cyprian. epist. 3.

Cæterùm quod scribit impurus ille Vergerius, non aliam ineundæ concordiæ rationem & spem esse, quàm si Papatus vniuersus tollatur è medio: Vide, per Deum immortalem, quæ sint istæ Satanæ fraudes, quorsum ille spectet, quum tanto studio Papatum euersum cupit? Quo maior autem orationi nostræ fides habeatur, malumus illius de Papatu testimonium proferre (cui, quoad vixit, cum Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiam verbum, tanquam Dei verbum, adorat Vergerius) quàm nostris verbis vti. Sic igitur scribit Lutherus in epistola quadam ad duos Plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciãt, tanquam hi, qui nihil ab Antichristo habere velint, quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt: hoc enim pacto negare nos oportet, totam quoq; scripturam sacram & prædicãdi officium: hoc n. totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoq; scripturã sacram nos facere oporteret: Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & CHristus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerũt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani: imò omne bonum Christianum, atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippè fatemur, in Papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prędicandi officium, verum Cathechismum, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei: dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, Imo verum nucleũ Christianitatis esse. Ac ne quis fortè dicat, hæc inter initia scripsisse Lutherum, cùm nondũ illi, de qua tantoperè gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulsisset, sciant hanc Epistolam ab eo scriptam fuisse, decimo pòst año, quàm ab Ecclesia Dei se prçciderat, quo tempore nomen eius, hæreseos fama cum primis fuit celebre. Sic per illius tãquam per Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hostis esset veritatis, vel inuito tamen illo veritas erupit, Iamnè igitur vides pientissime Rex, quorsum spectant Satanæ Consilia, quando per satellitem suum Vergerium, & per alios eiusdem generis, Papatum vniuersum è medio sublatum cupit? Cupit enim sublatam veram scripturam sacram, cupit sublatum verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Cathechismum, veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis, An autem non successerunt illi sua consilia? Primus è medio tollere Papatum conatus est Lutherus, & ei rei fundamenta quædam iecit, sicut anteà commemorauimus. Nam in despectum Papæ & Concilij, calicem laicis initiò concessit: deinde ritus veteres abrogauit, nouos instituit, nec ita multò pòst, de numero Sacramẽtorum, quinq; sustulit: postremò sacrificium simul & sacerdotium euertit. Quid autem ex eo cõsequutum est? Post breue temporis interuallum exorti sunt Sacramẽtarij & Anabaptistæ, qui duo reliqua Sacramenta, Baptismum & Eucharistiam, quæ reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abstulerunt: neq; magis id in Papæ, quàm in ipsius etiam Lutheri (si Philippo credimus) odiũ siue despe-

Quò tendit Satanas cùm Papatum tanto studio euersum cupit.

Martinus Lutherus de Papatu.

In Papatu veram esse scripturã sacrã fatetur Lutherus. Catechismus quid.

Nam 22.

Cùm Vergerius Papatũ vniuersum è medio sublatũ cupit, quid sibi velit.

Lutheri tyrannis.

Sacramentarij & Anabaptistæ exorti à Luthero.

despectum? Qui cùm pro Papa se gerere, quin plus etiam aliud quàm Papa videri vellet, hãc Impotentem hominis tyrannidem ferendam non esse censuerunt. Nati sunt posteà cœlestes Prophetæ, qui nobis & scripturas, & externum prædicandi ministerium è medio sustulerunt. Emerserunt ad extremum, nescio è quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui CHRISTVM saluatorem nobis eripere conati sunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum consequuti sunt, qui Papatum euertere, & in despectum Papæ facere conati sunt omnia.

Campanus & Seruetus heretici.

Soleo, pientissime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullam habent nominis celebritatem, vt quid inter illos agatur, cognoscam. Incidi in quendam Germanum Lutheranum, Erasmum nomine, neque cognomine magis, quàm re ipsa Alberum qui libellum scripsit contra Carolstadium, & alios Sacramentarios, Anabaptistas, Iconomachos. Ibi narrat de quodam Iacobo Schenck, qui, cùm Berlini verbum Lutheri, pro Dei verbo, populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in solenni die Paschatis de resurrectione Domini sermonem faceret, verùm ipso die resurrectionis de passione prædicabat. Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Mœnum, diem natalis CHRISTI festum agere nolebat. Cur autem hæc? In despectum Papæ, ne quid habere cum Papatu, hoc est, cum Christianismo commune viderentur. Magis adeò cupiebant omnem esse memoriam Christi beneficiorum abolitam, quàm vt cum ijs, qui Papam agnoscunt, Christianis, eam celebrarent.

Impietas cuiusdam Iacobi Schenck, in despectum Papæ. Alia.

Vides pientissime Rex, quæ sint consequuta, posteàquam apud quosdam Papatus fuit sublatus? Et hunc rerum statum, in regno tuo Vergerius, vel per satellitem suum Vergerium Satanas potiùs, efficere conatur: cuius vetus hic mos fuit semper, sicut à sancto quoque martyre Cypriano scriptum legimus, vt Ecclesiæ præpositum infestatione sua persequeretur: ob hoc tantùm, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Neque enim aliundè sunt hæreses obortæ, sicut ibidem ait Cyprianus, aut nata schismata, quàm inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex, vice Christi, cogitatur: cui si secundum magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, Iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens & tumens, seorsum foris nouam Ecclesiam conderet. Quem sequutus Hieronymus. Ecclesiæ salutem à summi Sacerdotis dignitate pendere docet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot Sacerdotes.

Vetus mos Satanæ.

Epist. 3. li. 1. Hæreses obortæ ex contemptu summi Pontificis.

Hierony. contra Luciferianos.

Ex ijs colligere potes pientissime Rex, quid sibi velit Vergerius, quando Papatum è medio vult sublatum: vult enim sublatum, quicquid adhuc in regno, terrisque tuis superest Christianismi. Vult schismata introducta, vult hæreses propagatas, vult Christum ex omni ditione tua proscriptum: vult, vt in terris tuis omnibus quàm longissimè, quamque latissimè grassetur Satanismus hic omnis, quem tanto gentis malo, tantas iam egisse radices videmus in finitima nobis Germania. Huic eius voluntati, quò minùs ad rem efferatur, nihil magis obstat, quàm vnitas. Hanc igitur omnibus, quod aiunt machinis oppugnat. Itaque cuius ministerio fit, vt vnitas in Ecclesia Dei retineatur, de eo tollẽdo laborat, quòd, quoad salua est illius dignitas & auctoritas, nihil se proficere posse videt.

Vergerij hæretici mens.

Sed expende tecum intereà, Rex optime, posteàquàm è medio quidam sustulerant Papatum, an ijdem illi de Cæsareatu quoque tollendo consilia posteà non cœperunt, quum non minùs apud eos probrum esset Cæsaristam, quàm Papistam appellari? Quid ante non ita multos annos factum sit in Germania, non ignoras. Verùm hæc odiosa silentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgò iactati versiculi nunquam obliuiscaris.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Hæretici quod de Papatu conantur efficere, idem de omni dominio & regno tollendis eos moliri consendũ est.

Etiam atque etiã vide, ne paulò pòst non minùs habeatur ignominiosum, Registam, quàm Papistam vocari. Huc n. spectant istorum consilia, vt ordinem omnem è medio tollant: vt Principum auctoritatem in odium & contemptum adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam sit Vergerius, nec aliud spiret, quàm seditiones, quandoquidem ipse profitetur, & quidem verissimè, quod sit exul Iesu Christi, cùm nihil ei cum Christo cõmune sit: sicut ipse se fecit exulem Christi Iesu, sic eum ex regno, terrisque tuis extorrem esse iubato. Negat is, quam ipse profitetur Iesu Christi doctrinam, eam si Papatus maneat incolumis, incolumẽ esse posse: quasi verò quisquam sit ex omnibus nostri temporis hæreticis (qui sola hac in re mirabiliter inter se consentiunt, quòd Papatum è medio sublatum cupiunt) qui non se profiteri iactet doctrinam Iesu Christi, quamlibet omnes & singuli, & ipsi inter se dissidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd si quæras ex hoc locutuleio, quam doctrinam Iesu Christi profiteatur? (quæ ruditas est hominis & inscitia?) non habiturum arbitror, quod respondere queat. Nam quantum è scriptis illius colligere licet, modò cum Zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis facere videtur: Augustanæ quidem confessionis eum esse, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confessionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre cõstat: Brentium aũt Osiandri dogma de iustificatione, quæ summa totius est Euangelij, comprobare, manifestum est. Hoc autem dogma quantoperè detestentur, qui confessionis Augustanæ censeri volunt, cùm ex VVittembergensium Doctorum censura, tum ex Matthiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non scriptis magis, quàm factis, abundè cuiuis perspicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui quum sui gregis essent, Osiandri sermones audiebãt, obscurũ nõ est: nec sepultura mortuos dignabatur, nec infãtes eorũ, vt baptizaret, adduci potuit.

Quò hæreticorum spectant consilia.

Vergerij inconstantia.

Osiand. dogma.

Merlini hæretici impietas.

Et erit quisquam, qui sibi persuaderi patiatur, Iesu Christi doctrinam esse, quam profitetur Vergerius, quam non Christiani modò detestantur, verùm ipsi etiam Germani Lutherani vsque eò execrantur, vt qui sunt eam amplexi, cum ijs nec viuis, nec mortuis communicandū esse putent? *Vergerij mentio.* Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hic iniecimus, vt intelligere quiuis posset, apertiùs per hunc, voluntatem suam Satanam explicasse, quàm per illos, qui per cuniculos quosdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicem esse petendum suggerunt. totoque cœlo, quod aiunt, errare qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Christianos & Lutheranos facilè concordiam esse coituram. Egregia verò concordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posset, verùm ipse Papatus vniuersus euertitur, hoc est, Christianismus omnis aboletur.

Quoniam verò satis multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eò redeat oratio. De expresso Dei verbo sermo nobis fuit institutus, de quo docuimus, non minus hæreticos quàm Catholicos & Orthodoxos: quin magis etiam hæreticos persæpè fuisse gloriatos. Demonstrauimus & illud, non eum expresso Dei verbo, neque cum Euangelio nobis pugnam esse, sed cum interpretationibus & asseuerationibus eorum, qui discesserunt à nobis. vt, quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signum Christi, & contra Euangelium, de ipso Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur. hoc totidem verbis de istis quoque nobis dicere licet. Simul & hoc ostendimus, nos scripturas omnes canonicas recipere reuerenter: illos contrà quandoquidem non auctoritati scripturarum subijci volunt ad fidem, sed sibi subijcere scripturas conantur, non recipere in illis, nisi quod suis dogmatibus commodum sit: ac scripturarum verbis proprium sensum adstruere, deque sua, non de scripturarum sententia nobiscū dimicare, cùm nos prius omnia & facere & pati parati simus, quàm vt, quod ipsi contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum dicunt & sentiunt, tanquam Dei verbum adoremus: quòd non aliud hoc fore, quàm Germanam quandam idololatriam persuasum habemus.

Aug. epist. 61.
Hæretici non scripturarum auctoritati se subijcere, sed scripturas subijcere sibi.

Hæc itaque cum satis à nobis copiosè dicta iam sint: quamobrem cum hostibus istis Euangelij consentire non possumus qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnant, & pro sua, non pro scripturarum sententia nobiscum pugnant, causam breuiter differemus. Cogunt enim nos ab illis dissentire seuerissima Dei mandata, iuxta hæc dicta: Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Item, si quis dixerit blasphemiam contra spiritum sanctum, non remittetur ei. Item, fugite idola. Cùm igitur ipsi sint, qui præter id quod accepimus, nobis euangelizant: qui dicunt blasphemiam contra spiritum sanctum: qui tanquam idola quædam à nobis adorari contendunt: meritò diuinis istis mandatis parentes, quòminus cum illis consentire queamus, deterremur.

Euangelij ratio, quare cum hostibus non consentiendū.
Gal. 1.
Matt. 12.
Ezech. 14.
1. Cor. 10.

Ac ne quis putet, quod isti faciunt, scripturis his proprium sensum nos adstruere velle, quò magis perspicuum cuius esse possit, nos illis verissimè contra hostes istos Euangelij vti, quemadmodum eis vsi sint veteres orthodoxi, paucis ostendemus. Ac primum quidē quis est, cui nomen Athanasij non sit in optimam partem cognitum? qui quasi fragrantissimo quodam vnguento, sicut à Cyrillo scriptum est, ipsum etiam cœlum scriptis suis exornauit: hic igitur in libro quem inscripsit de incarnatione Christi, quemadmodū à Cyrillo citatur, ijs verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine vel vniuersam diuinitatem in carnem, aut confusam, aut mutatam vel passibilem Domini deitatem: vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Ecce sanctus iste vir: cuius immortalis est in Ecclesia & sacrosancta memoria si quis etiam è diuinis scripturis illa, quæ protulit capita docere conatus esset, eum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Verùm, ô sancte pater, quánam id auctoritate fieri posse censes, si quis hæc ex diuinis scripturis docuerit? Pauli, inquit auctoritate, qui dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Res mira, Quam Pauli sententiam in ore semper habent nostri temporis hæretici, qua se tanquàm ariete quodam expugnare, & euertere posse putant omnem Patrum & Conciliorum auctoritatem: eam tu contrario sensu producis. nimirum, vt si quis etiam è scripturis contrarium ei dicere sit conatus, quod in legitimis Patrum concilijs, Oecumenicis præsertim, definitum, & per manus ab illis traditum accepimus, eum non modò nō audiendum, verumetiam anathematizandū esse putes, ac in eo quod accepimus firmiter esse permanendum censeas, quamlibet in contrariū aliquis multa protulerit examina scripturarum. Non vult Athanasius, vt filij de Patrum decretis iudicent: nō vult, vt quæ semel per illos ad normā scripturarum exacta sunt, iterum ad eandem exigantur: ni si fortè se non legitimos esse filios, sed semen adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd si facere sint ausi (clament licèt ad rauim vsque, scriptum est enim, sicut enim Christum ingressus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinā eos anathematizare non dubitat, quoniam aliud euangelizant ab eo, quod acceperunt. Nunquid aūt eùm hæc scripsit S. Athanasius, expressum Dei verbum cōtemnere, & pro nihilo ducere docuit? Absit. Nunquā hoc illi vel cogitare in mentem venit, sed non quod hæretici, sed quod Catholici produxissent: non quem hæretici, sed quem Catholici, sensum è scripturis attulissent, id expressum Dei verbum habere voluit. Præclarè scriptum legimus ab Hieronymo, non in scripturarum verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodum Catholicæ & Orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius auctoritate, ne simus longiores, contenti erimus: cùm præsertim sit vnus hic instar multorum.

Nomen Athanasij in optimam partē semper cognitum.
Ad Reginas de recta fide.
Gal. 1.
Si quis præterquam quod in concilijs Oecumenicis receptum est, adducit, anathematizandus est.
Esa. 57.
Osea 3.
Euangelium in quo. Hiero. in 1. cap. ad Gal.

Quam-

Quamuis autem, ne quid præter decorum fecisse videamur, metuimus, quò magis tamen rei veritas elucescat, etiam hæretici cuiusdam expositionem horum Pauli verborum, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Eucharistia sententiam Philippus Melanchthon inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrans eadē hæc Pauli verba: Nota, verbū accepistis: semper enim huc incumbit, ne ignotum Euangelium imaginatione sua quasi in aëre suspendant, sed teneant certam eius definitionem, illud, quod illis traditum est, & amplexi sunt, verum Christi esse Euangelium. Præcipit itaq; pro diabolis haberi, quicunq; Euangelium aliud à suo adferre ausi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta assuuntur. Et huius quamuis hæretici, sententiam, hoc quidem in loco, non possumus non probare. Nun vult enim is ignotum Euangelium accipi, verùm quod nobis traditum est, quod amplexi pridem sumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangelium, & expressum Dei verbū, id cùm heri, vt aiunt, & nudiustertius in lucem prodierit, Patribus nostris prorsus fuit ignotum. An igitur qui tanto studio nobis illud obtrudere nituntur, eia non rectè cum Hieronymo dicere quisq; nostrum poterit: Quisquis es assertor nouorum dogmatū, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (nos aūt rectius, post mille quingētos & amplius) docere nos niteris, quod antè nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerūt? Vsq; ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum.

Verborum Pauli de anathemate, hæretico cuiusdam Lutherani expositio.

Hieron. in epist. ad Pammachium & Oceanum.

Illa fides nobis senibus tenenda, quam pueri didicimus.

Quanta fuerit hæc mentia vecordia, si recipiamus ignotum Euangelium, reijciamus verò, quod à sanctis Patribus nobis traditum habemus? Quòd si nomen Euangelij tribuunt ijs libris, quos ab Euangelistis & Apostolis, quos etiam à Prophetis antè scriptos, habemus, hos verò iam inde à sexcentis annis propè recepit Polonia, nec est quisquam, qui dubitet, quin sit in eis expressum Dei verbum: Quamobrem quod ad scripturam attinet, non est aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis, ab eo, quod nos profitemur. Quin ipsi scripturam omnem canonicam à nobis habere se, palàm fatentur. Quod igitur est aliud id quod euangelizant? illud nimirum, cui (sicut scribit Caluinus) aliena commenta assuunt, cuius alienum quendam & in hactenus inauditum in Ecclesia Dei, sensum adferunt. Et hoc est, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit: Hoc est, si venerit Lutherus, Caluinus, aut Philipp a, & alio sensu vobis prædicauerit Euāgelium, q̄ quem à sanctis Patribus accepistis, si quid ab eo diuersum annunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema sit.

Euangelium hæreticorum, quale.

An ijs Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs istorum commenta pro Dei verbo recipiamus? Cùm præsertim hoc esse rectè dicatur in Spiritum sanctum peccare, & eum blasphemare, quæ sunt nobis à sanctis Patribus tradita contemnendo violare. Quod ijs verbis docet sanctus ille Pontifex Damasus: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis Patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu se dono dictati sunt, damnātur: quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio, manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum. Vides quemadmodum sanctus hic vir, vnū genus blasphemiarum in Spiritum sanctum esse dicat, si quis contra ea, quæ sunt nobis à Patribus tradita: proteruè agere aut etiam loqui præsumat. Huius igitur blasphemiæ ne rei efficiamur, nulla ratione consentire cum ijs audemus, qui, quod Orthodoxi veteres tot seculis docuerūt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ theologorum defendunt, id haud aliter, q̄ exitiabile venenum Satanæ fugiendum esse censent: somnia verò sui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidē expressum, à nobis haberi volunt: cùm præsertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud nobis Euangelizauerit, q̄ quòd accepimus, vt is nobis anathema sit.

Peccare in spiritum sanctum quid.

In epist. ad Aurelium Carthag. Episcop.

Proteruè agere contra ea quæ à sanctis Patribus tradita sunt, blasphemia est in Spiritum sanctum.

Gal. 1.

Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictum est. Recedite ab idolis. Quod iterat Paulus quoq; clamans: Fugite à cultura idolorum. Quod repetit Ioannes Euangelista, præclaram suam Epistolam concludens ijs verbis: Filioli, custodite vos à simulachris. Quid enim? An verè non sunt idola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non est ingens quædam altitudo, extollens se aduersus scientiam Dei? an (quod est Satanæ propriū) non aduersantur, an non extolluntur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei sedeant, ostendētes se tanq̄ sint Deus, & quicquid scribunt, quicquid dicūt, hoc tanq̄ expressum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hic, ne, qd hæretici facere consueuerūt, cordis nostri tantū visionem adferre videamur, quid in scripturis idolorum nomine sæpè significari sancti Patres nostri docuerunt, pauca adderemus. Hieronymus explicans illud è Zacharia: disperdam nomina idolorum de terra, non solum illa, dicit ijs verbis idola significari, de quibus in Psalmis legitur: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum: verumetiam illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi falsiloquorum, cauteriatā habentium conscientiam. Sicut enim, inquit, idola fiunt manu artificia, ita hæreticorū peruersa doctrina, quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. Similiter & illum locum enarrans ex Esaia: Repleta est terra idolis, opera manuū suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur dogmata veritati cōtraria. Neq; secùs intelligi vult, qd ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaq̄ de simulachris manufactis pleraq; dixerat. Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante cum super-

Ezech 14.
1. Cor. 10.
1 Ioan. 5.
Idola.
2. Cor 10.
2. Thess. 2.
Quid idolorum nomine patres significari voluerunt.
1. Tim. 4.
Cap. 2.
Idola quid.
Cap. 8.

De vera religione. Cap. 38. *Quæst. 29. super Iosue, cap. 23.* *Lib. 3. de Baptis. contra Donatistas, cap. vlt.*

bia & tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechielis locum: de auro meo & de argento meo fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum cum quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa Sacramenta & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cùm Dñs dicat: De auro meo, & de argento meo. Quorum æqualis Vincentius quoq; Lyrinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorũ opiniones haud aliter obseruentur, q̃ à Gentibus Dij sui: Quod itaq; legitur in Deuteronomio: Si surrexarit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum atq; portentum, & euenerit, quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, quos ignoras: nõ audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dñs Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eũ an non, in toto corde & in tota anima vestra. Per Deos alienos extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunq̃ patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ, quemadmodum etiã à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse. Ob hoc, ait Vincentius hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisq; q̃ tenax, & fidelis, & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæq; nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc sine magno molimine excutitur ab area, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namq; alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces, semiuiui, quippè, qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex ijs perspicuum esse potest, quid in scripturis idolorum nomine significari prisci Patres existimarunt: nimirum: cùm ipsos hæreticos, tum eorum peruersa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Ecclesiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tanq̃ Dei verbum amplecti, quodq; vel dictum vel scriptum ab eo fuerit, adorare, seq; coram eo incuruare, quæ est, si nõ hæc est Germana idololatria? Quod quid faciunt, quid aliud faciunt, q̃ quòd pro Christo adorãt Antichristum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum est & purum Euangelium statim adorant, & incuruantur corã idolo? Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, Picardi, Suenckfeldius, Seruetus, Campanus, & alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauũ sensum detortarum, ac mox hominum, vel diaboli potiùs, per homines loquentis verbum, pro Dei verbo, proq; Christi Euangelio, miseri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hęc est idololatria, & sicut Prophetę monent & Apostoli, velis, quod aiunt, remisq; fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, q̃ cùm vnaquæq; secta, suum verbum, expressum Dei verbum esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæresiarchæ?

1. Cor. 11. *Probati quomodo manifesti fiunt.* *Germana idololatria.* *Antichristi Hæresiarchæ.* *Mola quæ ex hæreticorum idololatria proijciuntur.*

Iámne vides, pientissime Rex, quo consilio, per varia mẽbra sua subindè iactet Satanas expressum Dei verbum? Nullus est nostri temporis hæreticorum, qui semper illud in ore non habeat, qui de eo non glorietur, qui sibi non illud propriè vendicet, qui cæteros ab eius possessione submouere non conetur. Vult igitur Satanas, vt modò coram hoc, modò coram illo incuruemur, vt nunc huius, nunc illius verbum tanq̃ Dei verbum amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Christo, multos adoremus Antichristos. Nos verò Prophetarum & Apostolorum vocem audiamus clamantium: Fugite idola, fugite idola: Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruersa dogmata: fugite quotquot sunt alij, qui phantasmata sua tanq̃ idola coli volunt, qui quod ipsi dicunt & sentiunt, id tanq̃ expressum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt.

Fugiendi Hæretici non minus, quam Idolorum cultura. *Hæreticorum bella intestina.*

Ac vide, Rex optime, q̃ ipsi mutuò se ferre iam non possunt, isti dij Germanici, quos haud aliter atq; Deos Homericos, infestis armis inter se concurrentes cernimus. Non hic iam loquor de funestis illis prælijs, deq; cladibus innumeris, quibus infelix Germania miserandũ in modum afflicta fuit, ex quo tempore Deos istos colere, quodq; dictum aut scriptum ab illis esset, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipsi Dij, qui verbum suum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter se dimicent, audi.

Zuingliani in Lutheristas.

An Zuinglium, & qui sunt eiusdem sectæ, itidem & Anabaptistas Lutherus hostiliter nõ inuasit? An impium vtriusq; sectę dogma pro virili sua iugulare conatus non est? quos etiam non stylo magis, q̃ sceptro Magistratus coërcendos esse iudicauit. Itaq; non solùm apud Christianos, verùm & apud ipsos Lutheranos, tam est detestabile Zuinglianorum & Anabaptistarum nomen, vt eis aqua sit & igni interdictum: ac, si quis receptum eis dederit, graues in eum pœnæ sunt constitutæ.

Num verò Zuingliani multò sint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos sæuitia non prosequuntur? non quòd voluntas prompta non sit, sed quòd facultate se vident destitutos. Neq; enim sibi tantum adhuc esse virium intelligunt, vt id sine magno suo discrimine facere queant: Quemadmodum autem sint erga eos animati, facilè cuiuis è scriptis illorum liquere potest, cùm non alio loco Lutheranos habeant, q̃ quo habentur ab illis. Testantur hoc scripta Ioannis Caluini, & Ioãnis à Lasko contra Ioachimũ VVestphalũ, & contra Saxonicas ciuitates. Scripsit autem aliquando Bucerus quoq; Lutherũ ab omnibus accusari impetiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo sibi contradici. Quod ipsum ei crimini dant Tigurini quoq;. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse: Tacitè innuens, quòd se pro Deo coli, quodq; suum verbum tanq̃ Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortaliũ à sua tanq̃ à diuina sententia discrepare, fas esse vellet. Sic hunc illius incredibilem fastum, quo haud aliter in tem

Caluin. in VVestphalum. *Bucerus in Lutherum.* *Caluini de Luthero conquestio.*

ple

pso Dei sedere conabatur, q̃ si Deus esset, ne socij quidem eius ferendum esse putauerunt. An autem & Caluinus non queritur, imperiosè Lutheri placitis Ecclesiam Dei adstringi? Quàm verò molestè fert illud, quòd eum Ioannis Baptistæ spolijs exornant, quòd Heliam illum esse dicant, per quem restituenda fuerint omnia. Qua falsitate, non minùs eos fœdasse Lutheri nomen scribit, q̃ Hieremiæ corpus Ægyptij, sepulchrum eius adorando. Ac si maximè, inquit, concedendum esset Luthero nomen Heliæ, sacrilegæ tamen temeritatis est, asserere vltimum Heliam: ac si præcisa esset Deo manus, ne quẽ vel præstantiorẽ, vel parem post hac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum est, in vnius hominis persona, sic exhaustos vel imminutos esse potentiæ Dei thesauros, vt nemo similis prodeat, ex illa immensa & incomprahensibili scaturigine? Non potuit hic dolorem suum dissimulare Caluinus, quem ex eo conceperat, q̃ vltimus Helias Lutherus esse diceretur: quòd nullum iam sibi locum relictũ esse videret, cùm tamẽ se nulla re Luthero iudicaret inferiorem: quin superiorem etiam existimaret. Ioannes aũt à Lasko, qui cum Caluino consentire propemodum videtur, præterq̃ quòd pluribus in locis pessimè de Luthero sensit (sicut adnotatum est ab Erasmo Albero) de Lutheranis quoq; scribit, quòd eùm aliud nihil superest, ad Augustanam Confessionem, tanq̃ ad sacram, quod dicitur, anchoram, confugere consueuerunt: & tanti (inquit) illam faciunt, vt non desint inter ipsos (& quidem non postremi) qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, q̃ vel de Lutheri, vel de Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Lutherus pro Helia à suis habitus.

Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior ea, quæ D. Pauli est.

Vides quemadmodum etiam ipsi non possunt ferre Sacramentarij. quòd pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, q̃ Dei verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in Augustana Confessione scriptum continetur? Et feremus nos Christiani, quòd non possunt ferre quamlibet impij Zuingliani? ac pro expresso Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expressum esse diaboli verbum certò certiùs exploratum habemus? Sed erunt fortasse, qui minus hac in parte tribuendum esse Zuinglianorum iudicio putabunt, quòd ij non obscurè videantur à Lutheri doctrina dissentire.

Videamus igitur, quod ipsorum Lutheranorum de se mutuum sit iudicium: Confessionistæ, quin Lutherani sint, non opinor quemq̃ inficias iturum: quorũ vnus eùm sit Andreas quoq; Osiander, an & ipse non queritur, plus apud suos habere ponderis confessionem Augustanam, q̃ Dei verbum? Et, qui VVittembergæ magistri creantur artium, aut sacræ Theologiæ professores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quemadmodũ & hic, Philippi discipulos idololatriæ condemnat, ac vt fugiant hoc idolum, admonet? Iam Philippus ipse, nónne dogmata illa Lutheri, (Quod nullum sit hominis liberum arbitrium: quòd absoluta necessitate eueniant omnia: quòd non plus homo sentiat, quid in se Deus agat, q̃ sentit incus, quid agat malleus: quòd opera non sunt ad salutem necessaria, quòd nulli ritus aut cæremoniæ debent in Ecclesiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Posteà tamen turpiter se Luthero seruiuisse questus, hæc illius phantasmata reiecit, ac ad mentem rediit meliorem. Quo nomine, tantum sibi, suorum etiam discipulorum odium conflauit, vt eum & quàm plurimis conuitijs exagitarent, & cuius ipsum auctorem esse constat, ab Augustana Confessione sint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare sibi veritus non est, qui benè merentẽ præceptorẽ, & omnes eius sententiæ adhærentes, pro Ethnicis & Publicanis habendos pronunciare non dubitauit: hoc est, vt ipsemet interpretatur, neminem pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere, & ei, qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus, aliter fecisset, denunciauit lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuisse causam suspicor, quòd in proximo colloquio VVormaciensi Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidam Illiriciani, rebus infectis inde discesserunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrunq; Flaccus ab Ecclesia sua pronunciauit alienum) communionem sibi fugiendam esse putarent: cùm præsertim ij, qualem exigebant ipsi, nulla resipiscentiæ signa darent.

Confessionistæ.

Verbum Dei abiurant pro Philippi verbis VVittenbergenses magistri.

Philippus Melanchthon turpiter se seruisse Luthero conqueritur & conuitiatur.

Mathias Flaccus contra Lutheranos eorumque assectatores.

Schneppius.
Merlinus.
Strigelius.
Sarcerius contra Philip. Melanch.

Quis igitur iã vel ipsa luce clarius non perspicit, quòd hæc sunt idola, quæ Prophetæ, quæ & Apostoli tanto studio nos vt fugiamus, hortãtur: hæretici nostri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanq̃ viperam & basiliscum deuitare nos iubent? qđ ipsi faciunt etiam inter se, mutuoq; iudicio suo se condemnant. An autem id non multò iustiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habemus, quales ipsi nõ Ecclesiæ Catholicæ modò, quã audire iussi sumus, verùm, & suo ipsorum iudicio facti sunt? Et erit intereà quisquam, qui nobis (qui Deũ verũ tantùm scimus & colimus) persuadere conetur, vt istorũ hæreticorum verbum, tanq̃ expressum Dei verbum adoremus? O Christe, qui mentes nostras Euangelij tui luce iam inde à sexcentis propè annis illustrasti: priùs fortunas nostras omnes, priùs suauissimæ lucis huius vsuram, priùs ea cuncta, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, q̃ vt ab hac nos mẽte dimoueri patiaris, qua semel nobis deliberatũ est, omnia prius & facere & pati q̃ vt ab eo, quod ab annis propè sexcentis nostræ genti traditum est, sancto tuo verbo discedamus: & horum, (qui se tanq̃ Dij quidam ostentant) verbũ illius loco recipiamus, atq; ita horrendæ cuiusdam idololatriæ grauissimo crimine nos obstringamus.

Pia ad Christum oratio, qua precatur autor, vt illi det in Orthodoxa fide perseuerantiã.

Verùm ad rem: Satis iam demonstrasse nobis videmur, quòd nunc imperitæ multitudini tanquã Dei verbum, ab hæreticis venditatur: id non Dei, sed diaboli verbum esse, à quo mentes piorum omnium abhorrere, quòd haud aliter eos fugere, q̃ exitiabile venenum oporteat, iuxta Prophetarum & Apostolorum vocem clamantium: Fugite idola. Nunc tẽpus instat, vt receptui canamus, nisi q; priùs, de eo, quod sit expressum Dei verbum, paucis disserere decreuimus: quò magis eo cognito, quod sit expressum diaboli verbum, elucescat.

Sunt quidem in diuinis scripturis multa Dei verba, sed omnia tamen illa, sunt vnum Dei verbum: Dilige: Omnis enim lex in vno sermone impletur, inquit Apostolus: Diliges proxi-

Verbum Dei expressum quid.
Ephe. 5.

Galat.5. Matth.23. Rom.13. 1.Tim.1. In Prologo Psalm.140. In psalm.130. Serm.4. Vn charitate. 1.Corinth.13.

mum tuum sicut teipsum. Nec vniuersa modò lex in hoc pendet, verùm & Prophetæ, sicut ipse testatur Christus: Itaq; plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas est, ad eam enim refertur omne præceptum. In nullis scripturis, inquit Augustinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obscurum est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est: Preceptum illud charitatis est super omnes cœlos, est super omnes libros: ei subduntur omnea libri, ei militat omnis lingua sanctorum, & omnia motus dispensatorũ Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc solam si non habeas, nihil tibi prodest. Alias si non habeas, hanc solam habe, & implesti legem. Si vna hæc absit, inania: si vna hæc adsit, plena sunt omnia. Sola hæc est, quæ ad salutem sufficit, & ad eam sic est necessaria, nihil vt sit, quod quisꝗ speret, quòd eam assequi possit absq; charitate. Hoc

Rom.10. Lib.3.pædagogi cap.11.21.

igitur verbum consummans & breuians, verbum salutificans, verbum charitatis, & dilectionis tam expressum est & dilucidum, vt illud etiã absq; scripturis disci scribat Clemens Presbyter Alexandrinus, cùm sit spirituale quoddam decretum, cordibus fidelium (quamlibet rudes ij sint) inscriptum. Itáq; nemo potest esse tam hebes, qui verbũ hoc non intelligat: nec

Psalm.118. Psalm.18.

ab illius ignorãtia quisq; excusatur. Hoc est illud verbũ, de quo dicit Psaltes: Lucerna pedibus meis verbũ tuũ, & lumen semitis meis. De quo loquitur idem: Preceptum tuum lucidũ illuminans oculos. Reuera, illuminãtur oculi cordis nostri charitate, sicut excæcantur ecõtrariò cupiditate. Siue sit ea carnis, siue oculorum, siue laudis & gloriæ cupiditas. Vbi fuerit hæc, ibi nihil nisi meræ tenebræ, nihil nisi terra caligo. Vbi contrà fuerit charitas, ibi splendida lux, ibi tã clarũ lumen, nihil vt sit, qđ obscurũ esse queat habenti charitatem. Quãobrẽ

August.

præclarè dictũ est ab Augustino: Qui vult habere notitiam Dei, amet: Frustrà accedit ad legendũ, ad meditãdũ, ad prædicandũ, ad orandũ, qui nõ amat. Quoniã aũt perfecta charitas alibi non erit, ꝗ in illa cœlesti patria beatorum, etiam cognitio nostra, ibi demùm, & non alibi perfecta est futura: hic interim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.

1.Cor.13.

Hæreticorum caligo cur tanta. Coloss.3.

Quare, si quis miratur, ꝙ, cùm inter alios hæreticos, tũ inter ipsos etiã Cõfessionistas tãta caligo, tantaq; nox est, vt Andabatarũ more pugnẽt in tenebris, nec possint ad veritatis agnitionẽ peruenire: mirari desinet, postquã hãc esse causam didicerit, ꝙ sint ea, quæ sola credentibus lucẽ adfert, destituti charitate: non enim diuisissent vnitatẽ, si non priùs amisissent charitatẽ, quæ vinculũ est pacis & vnitatis. Sunt autem ideò destituti charitate, quoniam sunt pleni cupiditate, quũ alia, tum præcipuè laudis & gloriæ. Quemadmodũ à Poëta scriptũ est,

Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Superbia præcipuum inuestigandæ veritatis obstaculum. Prouerb.13. Epist.56.

Nihil æquè officit inuestigandæ veritati, atq; ea quæ mater est omniũ hæreticorũ, superbia: semper enim inter superbos iurgia sunt: Ad capessendam autem veritatem: non est alia via quàm humilitas, per quã fouetur charitas, & retinetur vnitas, Et ea est (inquit Augustinus) prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, sicut de pronunciatione dixisse legitur aliquando Demosthenes. Hac via cùm non incedãt hæretici, quis est, qui magnoperè miretur, quòd ad manifestæ veritatis agnitionem peruenire nequeunt? De expresso Dei verbo tantas nobiscum, tantas & inter se cient pugnas, &

Scripturæ diuinæ scopus dilectio. Lib.1.de doctrina Christiana. Cap.36. 1.Tim.1. Legendo scripturas charitas non ædificat.

intereà quò nihil est in scripturis expressius, vt vel Sol ipse minùs esse clar. videatur, quodq; solùm ex illis didicisse, nobis abundè sufficit ad salutem, expressissimum Dei verbum non vident, quod est? Dilige, quę summa, qui scopus est scripturæ totius: Vt præclarè scriptum sit ab Augustino: Quisquis scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet istam geminam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis est præcepti, non perniciosè fallitur, nec omninò mentitur: sed ita fallitur, vt si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ædificare nos intellectu nostro, scripturas legẽdo, vult Augustinus, si perniciosè falli nolumus.

Hæreticorum voces impiæ in despectum Papæ et Concilij.

An autem hoc est istorum studium, qui nihil magis habent in ore, nostro tempore, ꝗ scripturas & expressum Dei verbũ, sic vt in scripturis intelligentia sua versentur, vt nihil aliud ꝗ charitatẽ ædificare studeant? Quis nõ contraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quòd etiam indicant illæ voces, quibus nihil est apud illos magis vsitatum: Trotz, trotz, in despectũ Papæ, in despectũ Concilij. An hoc est ædificare charitatẽ? Vnde aũt nobis tot lites? tot cõtentiones? tot seditiones? tot pugnæ? tot hæreses? tot sectæ? quibus miserandũ in modũ dissectam Ecclesiam videre licet, nisi ex eo, quòd dum expressum Dei verbum ad se quisq; rapit, dum sibi quisq; propriè conatur illius intelligentiam vsurpare, scripturis legendis, nihil

Rudis et indocti vulgi, stultarumq; quarundam muliercularũ superbia.

minùs quæritur, ꝗ vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiam & indoctum, intolerabili quadam superbia manibus (quod aiunt) & pedibus illotis, impudenter ad sacrarum literarum lectionem accedere, quin & stultas hoc sibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis Patribus, contemptis Pastoribus & Doctoribus, totius Ecclesiæ sensu & consensu ne pili quidem facto, suam interpretationem etiam eorũ interpretationibus anteponere non reformidẽt: quos in lege Domini diebus ac noctibus versatos esse, nec in eius vera intelligentia assequenda, studij, laboris, diligentiæ quicꝗ prætermisisse sciũt, quos sibi Præpositos esse, quibus subiacere se debere, qñ quidẽ peruigilant quasi rationem pro animabus eorum reddituri, nõ

Heb.13. Matth.7. Lib.1.Theologia.

ignorant? Est ne illud charitatem ædificare? Sed sic visum est hæresiarchæ nostri temporis, qui primus dare sanctum canibus, & ante porcos ausus est proijcere margaritas, quorum pedibus ꝗ fœdè conculcentur, quis est qui sine lachrymis aspicere queat? Præclara est Gregorij Nazianzeni sententia, quòd non omnium est de rebus diuinis disserere, sed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus disputare fas est. Sed est, quando, & apud quos, & quo fine fieri id conueniat. Quod ille pluribus verbis persequitur.

Nihil

Nihil est scripturarum lectione melius, nihil vtilius: sed arbor quædam esse dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrupedibus venena sunt, hominibus præsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoq; scripturæ ratio, quæ sicut sobrijs ac prudentibus salutarem præbet alimoniam, ita stultis & impijs hæreseos & maioris impietatis ministrat occasionem. An autem quadrupedes istos, quibus dare sanctum Christus vetuit, etiam à lectione sacrarum scripturarum arcere non præstaret, q̃ permittere, vt aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum sugerent? Porro fœminæ, quantò rectiùs facerent, si colum versarent eo tempore, quo de expresso Dei verbo disputant? Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Pastores & Doctores, dicit Apostolus? At nunc omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores esse volunt & Doctores, quin etiam pastrices & doctrices. Noluit Christus vt suum corpus esset vnum membrum, sed vt essent eo multa membra: nũc isti contrà volunt, vt omnia sint vnum membrum, vt sit vnius tantùm formæ massa, nulla varietate distincta, sit inutilis quædam congeries, sit confusum & dissipatum chaos, omni symmetria sublata. Qua sublata non tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturæ peruertitur, sed ipsius etiam Dei palàm auctoritas conuellitur, quando plus quisq; q̃ sibi datum est, vsurpat. Inde dissidia, inde sectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Christianus, dum neq; manus, neq; pes, officio suo fungi dignatur, verũ oculi sibi linguæq; munus, vnũquodq; membrum vsurpare conatur, ac proprio suo neglecto, se in alienum officium impudenter ingerit. Sed hæc extra causam fortassis dicta videri possint, quamuis non omninò dicta sint extra causam. Nunc ad institutum redeo.

Rododaphne Diosc. 4. Plin. lib. 24. c. 11.
Hæretici aranearũ in morem nihil ex diuinis scripturis sugunt quã exitiale venenum.
1. Corinth. 12.
Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio.

Vis cognoscere pientissime Rex, quod expressum Dei verbum sit, qđ expressum diaboli verbum? Ex vna quidem, eademq; scriptura, sicut copiosè iam à nobis demõstratum est, vtrumq; produci potest. Verùm intereà discrimen paucis accipe: Si quis ita scripturam intelligat, vt intellectu suo, charitatem ædificet, Dei verbum est: Si verò sic eam intelligat, vt intellectu suo, quod est charitati contrarium ædificet, diaboli verbum est. Quod maius etiam est accipe: Si quis è scripturis diuinis eam sententiam duxerit, quæ sit ædificandæ charitati vtilis, etiam si hoc non dixerit, quod ille, quem legit, puta Matthæus, Marcus, Lucas aut Paulus, eo loco sensisse probatur, non perniciosè fallitur, nec aberrat à verbo Dei: sed sic fallitur, quemadmodum is, qui viam errore deserit, ac per agrum pergens, eò nihilominus peruenit, quò fuerat illum via, quam deseruit, perductura. Sicut igitur æquora sulcantes, Cynosuram aspiciunt, sic qui versantur in scripturarum lectione, non aliò suæ mentis oculos q̃ ad charitatem dirigere debent, ad quam, si referant intellectũ suũ, à verbo Dei nunq̃ aberrare possunt, cùm (sicut paulò antè dictum est à nobis) omnia Dei verba sint vnum verbum, Dilige. Quo nihil est, nec esse potest in scripturis expressius.

Expressum Dei verbum esse potest & expressum diaboli verbum sub diuerso sensu.
Cinosura ad Dei verbum venusta comparatio.

Qui (malum) igitur furor hic est? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expressum Dei verbũ quæritur, de expresso Dei verbo litigatur, & cùm ipsum se nostris oculis expressum Dei verbum ingerat, non cernitur: cùm ipsum se nostris auribus inculcet, non auditur: cùm ipsum vltrò se modò non contrectandum nostris manibus offerat, non agnoscitur, neq; recipitur. quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potiùs, & ex manibus illud suis effugere, miseri mortales facilè patiuntur: dum in sciendo & disputando, non autem in credendo & amando, salutem suam esse constitutam, falsò sibi persuadent. An autem in hos nõ rectè quadrat illud ex Psalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas nusq̃ in scripturis non obuia nostris oculis, expressissimum Dei verbum est, qua remota, si quis credit scientiam sibi salutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Verissimè dixit vir quidam pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius non minùs & ipse pius. In die examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominũ Deum nostrũ, hoc est, quàm rectus, q̃ simplex, quàm pius, humilis, & deuotus: quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Hæreticis quanta incil mentis cæcitas.
Psal. 103.
Vide Authoris vehementiam.
Hugo de S. vict. li. 1 par. 10. c. 6. de Sacramentis.
Gerson in lib. An Monachus pro studio negligere possit diui.
Considerat. 9.

Quæ cùm ita sint, cur non in hoc vnum potiùs omne studium nostrum impẽdimus, quod vnum, & solum ad salutem nobis necessarium esse scimus, vt quæ propriè est filiorum Dei nota, mutuam inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem scripturarũ intelligentia non est omnibus peræquè necessaria. Turbam imperitam credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutissimam facit. Et sicut idem scribit Augustinus: Homo, fide, spe, & charitate subnixus, easq; inconcussè retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaq; per hæc tria, multi etiam in solitudine sine codicibus viuunt. Nunc scrutari scripturas, deq; sensu earum disceptare volunt omnes, ad quam verò tanq̃ ad scopum quendam scripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis nostris nusquam inculcare non conantur: quæ sola salutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de scripturis, deq; expresso Dei verbo seruet disputatio, tãtò magis in animis mortalium, quàm solam scripturæ sonant omnes, refrigescit charitas.

Aug. contra epist. Manichæi, quam vocant Fundamenti.
Lib. 1. cap. 39. de doctrina Christ.

Est autem verisimile, quòd scripturarum sanus intellectus, quòd expressum Dei verbum ibi sit, vbi sic refrixit charitas, vbi sic exarsit odium, vbi præter conuitia, maledicta scõmata, lædorias vix quicquã ferè legere licet, aut audire: vbi illi ipsi etiã, qui discesserunt à nobis (qui malunt Euangelici, quam Christiani vocari) non modò nobiscum, verùm & inter se tam infestis, minimeq; Christianis animis tam hostiliter confligunt, vt quamlibet immanes Barbari, Christiq; crucis inimici, magis hostiliter non possint. Certè priusquam exortum esset hoc Euãgelium (à quouis alio potiùs auctore, quàm à CHRISTO profectum) nec tantas animorum acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præsertim, quorum hoc erat munus, Euangelium Christi propagare. Et vocabimus hoc Euangelium,

Expressum Dei verbum penes hæreticos esse nõ posse.

vocabimus expressum Dei verbum, à quo sis omnis exulat charitas, quæ sola nobis expressè præcipitur in Euangelio, quod qui se primi, pridem (vt ipsi dicunt) sepultum in lucẽ protulisse gloriantur, tantis ipsi certant odijs inter se, tanta flagrant inuidia mutua, sic ipsi se mordent inuicem, vt non longũ sit nobis tempus illud expectare, quo consumentur ab inuicem. Expressum hoc est diaboli, non est expressum Dei verbum, cum sicut iam toties à nobis dictum est, expressum Dei verbum sola sit CHARITAS. Hæc est quæ complectitur vnitatem, hæc est, quæ nos omnes vnum corpus facit, hæc est, quæ veram pacem habet, quam puro corde custodit. Neq; enim charitas Christiana, nisi in vnitate Ecclesiæ custodiri potest, vt frustrà se tenere glorietur charitatem, si quis non amplectitur vnitatem. Quòd si verò non custoditur expressum Dei verbum (charitas) nisi in Ecclesiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, q; extra vnitatem hanc expressum Dei verbum haberi non potest? Et hoc est quod superiùs diximus, vnam & eandem scripturam si duo proferant, euenire nonnunq̃, vt vnius Deus, alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Ecclesia iuxta sensum Ecclesię, Deus os eius aperit, & est Dei verbum. Qui verò profert separatus ab Ecclesia, suo, non Ecclesiæ, non omnium sensu (quoniam de suo loquitur, etiam si scripturam loquitur, mendaciũ tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & est verbum diaboli. Cæterum quod Ambrosium sequuti diximus charitatem esse, quæ complectitur vnitatem: & quæ nos omnes vnũ corpus facit, nollem° eo sensu accipi, quasi malos & iniustos exclusos à Christi corpore (quæ est Ecclesia) velimus. Quamuis enim charitas, quam præcipuè scriptura nobis commẽdat, propria nota sit eorum, qui piè Deum colunt, qua filij Dei discernuntur à filijs diaboli, & ij soli sint qui ad electorum cœtum pertineãt: est tamen etiam quidam cœtus siue Ecclesia vocatorum, à qua non excluduntur ij, qui sunt vera charitate destituti, modo retineant illam, quam vocat Augustinus charitatẽ vnitatis, per quam sibi membra Christi copulari scribit: Cuius effectus est, q; omnia tolerat. Vt sit, sicut scribit idem Augustinus, vis quædam tolleratiæ tenax vnitatis, quæ per bitumen significata est: quò ideo intus & foris, arca, quæ fuit Ecclesiæ typus, illita est, quia & intus & foris mali tolerandi sunt, ne pacis compago soluatur. De qua charitate alio quoq; loco scribit Augustinus: Non existimo quenq̃ ita delipere, vt credat ad Ecclesiæ pertinere vnitatem, eum qui non habet charitatem: cùm certum sit, quòd pertinent ad Ecclesiæ vnitatem, quamdiu ab illa præcisi non fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis destituti sunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, sint inter illos de quibus scribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Verùm hic isti negabunt eam Ecclesiam esse Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios esse gloriamur, & eius nomen suo cœtui vendicare conabuntur. Ostendant autem nobis Ecclesiam suam, non iam de Sacramentarijs loquimur, nec de Anabaptistis, nec de cœlestibus Prophetis, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes à suo quoq; cœtu reiecerunt: sed ostendant Confessionistæ nobis Ecclesiã suã. Philippus quidem cum suis, & Brentius cum suis, ab eius Ecclesiæ communione sunt eiecti, quæ Confessionis Augustanæ (non Christianæ) censeri vult, sicut ex Matthiæ Flacci, & Ioachimi Merlini scriptis, qui se germanos esse Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd si quis verò Philippi, vel eius discipuli Iusti Menij plus q̃ horum iudicio tribuendum esse putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, q̃ Flaccus de illis. Vbi iam igitur inueniemus Ecclesiam istam Lutheri? Philippus quidem, vt sit apud Illiricianos, non concedet: Illiriciani contrà negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos repetiri, quos ex Ecclesiæ suæ communione pridem eiecerunt. An & suam vnitatem Lutheri sectatores furialibus discordijs non dissiparunt? sicut anteà Magister eorum per summum sacrilegium ab vnitate se Catholica tanq̃ ab arca Dominica separauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Ecclesiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri esse concedent?

Sola charitas est, quæ vnitatem complectitur.
Ambros. in ca. 3. ad Colos.

Expressum Dei verbum quomodo verè cognoscatur.
Ioan. 8.

1. Ioan 1.
De vnitate Ecclesiæ cap 2
1. Corint. 3.
Vbi suprà, cap. 5.
Lib. 1. contra Cresconium, cap. 26.

Hæretic. pro sua cuiusque Ecclesia conflictatio.

Quis erit sic ab omni mẽte desertus, qui non multò magis elegerit, in quà natus & in Christo feliciùs est renatus, in ea Ecclesia manere potiùs, q̃ vt ad eam, de qua sic inter ipsos ambigitur, se conferre velit. Absit autem vt homo Christianus, Catholicus, & Orthodoxus dubitare velit, vtrum ea sit Ecclesia Dei, in qua non ipsa non modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Christi fide sunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, q̃ dubitare, num sic Christianus, & Christianis parentibus prognatus, & sicut à Propheta scriptum est: Impingere in meridie quasi in tenebris. In Sole posuit Deus tabernaculum suum. Super montẽ collocauit ciuitatem suam Ecclesiam, quæ abscondi nõ potest. De qua nobis hoc loco pluribus disserere propositũ nõ est, cùm præsentis instituti non sit, & cùm in Cõfessione nostra Christiana, tũ in scripto, qđ cõtra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copiosà de ea tractauerimus, vbi docuimus q̃ sint Ecclesiæ notæ: nimirũ vt sit sancta, vt sit Catholica, sit vna, sit Apostolica, vt, nisi præsit illi vnus, cuius auctoritate magnoscant omnes, Petri legitimus successor in Romana cathedra, & indubitatus Christi vicarius, Ecclesia Dei dici non possit. Nunc itaq; longiores esse nolumus, quandoquidem satis iam demonstrasse videmur, quòd qui maximè de expresso Dei verbo gloriantur, apud eos expressum diaboli, non expressum Dei verbum est: quum expressum Dei verbum sit charitas, quam vt in cordibus nostris diffundat Deus per spiritum suum sanctum, vt hæreseon & schismatum finem aliquando faciat, vt optatam Ecclesiæ suæ tranquillitatem restituat, supplices misericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubio, non pro meritis nostris, quibus grauissima supplicia debentur: sed pro immensa bonitate sua, modò vitam nostram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratiæ cum fiducia, nullum deprecandi finem faciamus.

Vera Dei ecclesia
Esa. 59
Psal. 18.
Math. 5.

HÆC

HÆC habui, Clementissime Rex, quæ de expresso Dei verbo ad te scriberem, quo tem- *Epilogus.*
pore varijs curis mirabiliter fui distractus, cùm ternis Pauli Quarti Pontificis literis
vocatus, profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc scribendi laborem ca-
perem, fides me mea, qua tibi sum obstrictus, impulit. Impulerunt & beneficia, quibus ma
tantis immerentem affecisti, quantis haud scio, an ab vllo Poloniæ Rege mortalium quisquã
affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debera profiteor, & præ me fero,
hoc magis de salute tua, & quidem æterna saluta sum sollicitus: cuius tuendæ causa, non mo
dò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ discrimen non dubitanter adierim. For-
tassis enim non desunt, qui tuas quoq; aures vocibus ijs obtundant: Mitte te deorsum: Scri-
ptum est enim. Sed mihi tantum de tua constantia, tantum etiam de diuina misericordia
polliceor, quòd adiutus ea, nunq̃ facies, vt sacrilega consilia separationis amplectaris, & ali-
quid apud te, pestilentibus horum persuasionibus esse loci patiaris. Ego verò, si (quod pro *Hosij pro Ecclesia*
sua misericordia procul Deus auertat) de sublimi Ecclesiæ curri labentem te viderem, etiam *defensione labores*
si certa mihi mors esset oppetenda, Christo tamen robur mihi suppeditante, corpore meo *& pericula.*
te ruentem excipere, & illius interitu salutem animæ tuæ redimere nihil hæsitaram. Scis
pientissime Rex, quoties operam tibi meam, in sana Ecclesiæ doctrina tuenda detulerim:
Scis, quòd per hos annos aliquot, quibus Episcopum renunciari me voluisti, neq; sumptus,
neq; labores, neq; pericula vlla defugerim, dum labanti in regno, terrisq; tuis religioni suc-
currere, eam nutantem pro virili mea fulcire possem, ac sustentare. Quis esse mihi potest, q̃
ipse tu testis locupletior in veteri nostra Christiana Catholica & Orthoduxa religione asse-
renda, nihil à me studij, laboris, ac diligentiæ prætermissum esse? Quoniam verò iustè pecca
tis nostris irascitur Deus. quantum adhuc profecerimus, est quod nos vehementer pœni- *Satanismi vires.*
teat. Sumit Satanismus vires indies maiores. Posteàq̃ semel homines mittere se deorsum
cœperunt, magis indies atq; magis in profundum errorum barathrum præcipites ferũtur.
Nam in quorum potestate fuit mittere se daorsum, simul vt semel id facere sunt aggressi, nõ
perinde iam est in eorum potestate, vt se ruentes queant sustinere. Quis itaq; nunc sit regni
tui status vides, dum non alia ferè de re q̃ de expresso Dei verbo disceptatur ab omnibus, dũ
sibi quisq; cognitionem illius arrogat, dum sua quisq; phantasmata, tanq̃ expressum Dei ver
bum vult adorari, neq; rarò fit, vt quò quisq; est indoctior, hoc maiore cum audacia de eo,
quod non intelligit, expressum tamẽ Dei verbum videri vult, differat. Quàm verò metuo,
ne paulò pòst non minùs multos Polonicos, q̃ nunc Germanicos Deos numeremus, dum
quod quisq; dicit & sentit, expressum Dei verbum habari cupit. Vtinam autem adduci pos-
ses, pientissime Rex, vt Prophetas & Apostolos audires nusquàm non clamantes. Fugite ido- *Sap. 14.*
la. Quid enim aliud quàm idola sunt, qui diuinum honorem ad se transferunt, quodq; vel *Eccl. 30.*
dixerint ipsi vel senserint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volunt? Hanc tu tam horren *Esa. 1.*
dam idololatriam procul à regni, terrarumq; tuarum finibus arcete debes & propulsare, *Hier. 2.*
nec, vt se quisquam tanq̃ Deum ostentet, ac imperitos homines coram suo, tanq̃ coram Dei *Ezec 14. 18. et 20.*
verbo, incuruare se iubeat, permittes. Quod sit expressum Dei verbum, iam ex me didicisti: *Osee 8.*
hoc quidẽ quãuis nihil eo lucidius, nihil sit expressius, prorsus tñ extinguitur, quando quisq; *Amos 2.*
sibi de expresso Dei verbo disputandi potestatem sumit. Quæ fuerunt mearum partium, fe- *Mich. 1.*
cisse me puto. Nam si minùs doctè clarè tamen, & perspicuè demonstrasse videor, quantam *Zach. 13.*
aa res Ecclesiæ Dei perniciem adferat, q etiam imperitissimi quiq; de expresso Dei verbo *Act. 18.*
sibi iudicium vsurpant. Simul & hoc ostendi quod sit illud verbum Dei, quod tam clarum, *Locorum in hoc li-*
tam perspicuum, tam expressum ast vt etiam absq; scripturis disci possit à quamlibet rudi- *bello conte um*
bus, neq; sit necesse credentibus in Christum de eo disputara, verùm necesse sit firmiter in *compendiosa colle-*
cordibus illud retinere, nec vt vnq̃ elabatur, permittere. Nunc tuæ partes esse videntur, vt *ctio.*
hanc de expresso Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac si qui volẽt, quod *Mala. 2.*
sit expressum Dei verbum cognoscere, iuxta scripturæ verba, legem eos ex ore Sacerdotis
raquirare iubeas. Illud aũt imprimis cauebis, ne tuæ quoq; vocibus istis hæreticorum aures
obtũdãtur: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptũ est enim: expressũ est Dei verbũ. Sathã
næ sunt istæ voces p mẽbra sua loquẽtis, quas cane, peius & angue odisse debes. Quòd Eccle-
sia docet, axpressũ Dei verbũ est, quod cõtra sensum & cõsensum Ecclesiæ docetur, expressũ
diaboli verbũ est. Quamobrẽ ad horũ tu voces baud aliter ac Vlysses olim aduersum Syrenũ *Regnum Poloniæ*
cãtilenas, aures tuas obturabis, nec obscura signa dabis quoties illas audire contigerit, nihil *religio gubernat.*
soribus tuis molestius accidere posse. Sic maiores tui reges olim nostri, cùm aliarũ virtutũ
laude clari, tum pietate quadam & in tuenda fide Catholica & Orthodoxa constantia singu
lari præditi, sanctus pater, auus, proauus tuus factitarunt, quos ab hæreticorum consuetu-
dina sic abhorruisse, nostris annalibus proditum legimus, vt eorum nonnulli, vltrò etiam
ab hæreticis sibi delata regna repudiarint, quòd eis esset religio cum illis commune quicq̃
habere. Horum si tu sanctis vestigijs incedere voles, quod facturum te nõ speramus minùs,
quàm optamus, nondum ita sunt res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis
Deo, optata tranquillitas, Ecclesiæ restitui queat. Qui nobis vt aliquan-
do tandem dies illucescat, iterum atq; itarum sup-
plices Deum deprecamur.

EIVSDEM DIALOGVS PIVS ET DOCTVS DE COMMVNIONE SACRAE EVCHARISTIAE

sub vtraque specie, panis scilicet & vini:

CONIVGIO SACERDOTVM, ET SAcro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES,

Arator & Harpagus.

QVID agis Harpage? Tune receptum consuetudinem, Ecclesiæ totius auctoritate comprobatam, qua laici tantùm altera specie Sacramenti Eucharistiæ contenti sunt, & esse iubentur, damnandam esse censes? HAR. Tua fuit hæc Arator, non mea sententia. ARA. Scilicet Aratoris est de tantis rebus differere, & ea quæ sunt Ecclesiæ totius auctoritate constituta, priuato suo iudicio conuellere, vel saltem in dubium velle reuocare? Nunquid non legisti?

Ouidius.

Nauta de ventis, de tauris narrat Arator.

Equidem si de pecorum cura, de agri colendi ratione, sermo foret institutus, possem & ipse de rebus his non ineptè dicere. De Sacramentis verò, præcipuè contrà morem Ecclesiæ receptum disputare, cuiusuis potiùs, quàm Aratoris esse videtur. Nunquid omnes Apostoli? (dicit ille) Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Atqui ego tibi factus sum ex Aratore, Propheta, Doctor, Apostolus? HAR. Hócne tibi mirum adeo videatur, Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte. Ex citharœdo psalmographum, quo nemo scripsit diuinius: Ex Armentario Pastore Sycomoros vellente, Prophetam egregium: Ex puero senum iudicem prudentia singulari præditum. Ex piscatore, prædicatorem, & Apostolorum principem: Ex persecutore gentium, Doctorem vnum omnium excellentissimum: Ex publicano, factum videbis Euangelistam eximium. Denique cæteros etiam Apostolos intuere, videbis Dei spiritum non per oratores docuisse piscatores: sed mira potentia, per piscatores subegisse non tantùm oratores, verùm ipsos etiam imperatores. Quid Helisæus, in quo duplex fuit Heliæ spiritus? Nunquid ad Prophetiæ munus ab Aratro vocatus non est? Elegit Deus infirma, vt confunderet fortia, elegit stulta huius mundi vt confunderet sapientes. Admirabilis quidam artifex est Spiritus sanctus, magister singularis: non habet ad docendum opus mora, simul vt mentem tetigerit, solum tetigisse docuisse est. Simul vt illustrauerit animum, immutat è vestigio, tollit repentè hoc quod erat, & exhibet subitò quod non erat. Nescit tarda molimina sancti Spiritus gratia. ARA. Non sunt à vero prorsus aliena quæ narras Harpage. Sed nunquid vna hyrundo facit ver? Nunquid priuilegia singulorum legem possunt facere communem? Factus est olim ex armentario Pastore Propheta. Nunquid ideò statim omnes armentorum Pastores, erunt Prophetæ? Locuta est Asina cui Balaam insidebat. Nunquid ideò loquentur omnes Asinæ? Quis nescit quòd admirabilis artifex est Spiritus sanctus, qui vbi vult & quando vult, spirat? Sed ego me audire memini Sacerdotem dicentem, Spiritum sanctum extra Ecclesiam non dari: Tu verò sic mecum sermonem institueras, cùm de venerabilis Eucharistiæ Sacramenti speciebus esset inter nos disceptatio, vt auctoritatem Ecclesiæ sepositam esse velles: extra quam vel potius contra quam differenti qui fieri potuit, vt suum donum Spiritus Sanctus impartiret. Quamobrem nihil est quod ita de me magnificè sentias, vt vniuersa Ecclesia sapientiorem me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me esse, non Doctorem memini. Præclarè mecum actum iri puto, si vel Dominicæ precationis formulam, cum articulis fidei in symbolo (quod vocant) Apostolorum contentis, cum decalogi præceptis memoria teneam, etiamsi non omnium verborum sensum assequar, cæteris de rebus si quis rationem à me reposcere velit, nihil aliud quod respódeam, habeo, quàm quod est in symbolo nostro, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam secundum Deum ipsum veneror: quæ de diuinis præscribit sequenda, quæ prohibet sine vlla dubitatione fugienda esse censeo: Quam cùm ducem sequar, errare me non posse confido. Etiam si pleraque propter intelligentiæ meæ tarditatem non assequar, sic me tamen à pastore meo discere memini, qui sunt mei loci atque ordinis, quòd eos non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage, quod meum non est. Harpagi proprium est, non Aratoris nihil ad se, non rapere, nihil sibi non arrogare, cunctos præ se stupidos, bardos, truncos iudicare, denique totius Ecclesiæ iudicio suum vnius iudicium anteponere. Tum autem Aratoris nomen Latinum, Harpagi Græcum est, à te itaque Græcorum ritum defensum potiùs, quàm à me Latino Lati-no-

De Sacramentis ab Ecclesia receptis disputare non est imperitorum.
1. Cor. 12.
Spiritus vbi vult spirat.
2. Reg. 17.
Amos 1.
Dan 13.
Matt 8.
Ioan. 1.
Matt 9.
Mira Dei potentia.
3 Reg 19.
1. Cor 1.
Spiritus sanctus mirabilis artifex & magister singularis.
Singulorum priuilegia legem communem facere nequeũt.
Num. 22.
Ioan 3.
Quibus contenti esse debeant simpliciores & indocti.
Ecclesiæ Catholicæ auctoritas.
Credendi simplicitas non intelligendi viuacitas tutissimos reddit homines.

norum vſum reprehenſum oportuit. HAR. Quid autem Arator, ſi quàm tu tuã, eã ego quoque meam fuiſſe nego ſententiam. ARA. Quaſi verò quis auctor illius fuerit, obſcurum ſit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum exiſtimes, qui nobis nihil tale cogitantibus tam temerè perſonas iſtas impoſuit. Num autem ferendum eſſe putas, vt is de totius orbis iudicio, iudicãdi poteſtatem ſibi ſumat, qui in perſonis vtriuſq; noſtrum imponendis, tam nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Eccleſiæ iudicio, iudicium ſuum interponere. Latinumne cum Græco diſputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? HAR. Miſſa faciamus iſthæc Arator, ac de re potius ipſa, ſi tibi videbitur, ſermonem inſtituamus. ARA. Quid vis, ineptus vt ſim? Nunquid non audiſti iam ex me, de rebus tantis verba facere cuiuſuis potius eſſe quàm Aratoris? HAR. Atqui prouerbium illud non ignoras, Sæpè etiam eſt olitor valdè opportuna loquutus. Si poſſit olitor, cur non poteſt Arator quoque interdum opportuna loqui? ARA. Nunquam ita inſaniam, vt me Aratorem eſſe oblitus, Doctorem profitear: ſed quando ſic vrges, dicam equidem, non quid ego intelligam, qui talium rerum cognitionem habere me nullam fateor, ſed quid, quẽdam, de quo nonnulla eſt opinio doctrinæ, hac de re diſſerentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud ſubinde repetam, dixit aut narrauit, aut inquit ille, iniucunda enim futura eſſet oratio, ſed quicquid dixero tanq̃ ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionem inculcantem audire te putato. Quanquam ſic quoque vix effugiam, quin meritò poſſim ineptus videri, ſed aliquid amico importunè petenti tribuendum eſt, in cuius gratiam etiam ineptire quandoq; nefas non eſt. HAR. Nihil eſt quòd metuas Arator. Etiam ſi quid ageres minus aptè, quandoquidem ſoli duo ſumus, quis eſt qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu ſemota cunctatione, quæ audiuiſti, refer. Omnis enim mora mihi longa eſt. ARA. Narrauit is à ſe lectum dialogum eſſe, quo nos quidam facit de vſu Sacramenti Euchariſtiæ contendentes: neq; ſe mirari ſatis potuiſſe, quòd q ſibi tãtùm arrogat, vt plus videre ſe perſuaſum habeat, q̃ omnes hactenus tot ſeculorum Catholici & Orthodoxi, cùm doctrina, tum pietate viri præſtantiſſimi videre potuerunt, cum hoc non vidiſſe, quod inanem operam ſumeret, contra id tanta contentione diſſerendo, de quo nec eſſet, nec fuiſſet vnquàm vlla controuerſia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vſurpari poſſe: Conuerſi ſunt in vaniloquium, volentes eſſe legis Doctores, non intelligentes neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. HAR. Dic ſodes cur inanem illum operam ſumpſiſſe putas? ARA. Nunquid non apertè confitetur ſe genus hoc argumenti ſemota Eccleſiæ auctoritate tractare velle? Atqui ſi ſegreges auctoritatem Eccleſiæ, nulla eſt diſputandi cauſa. Quis enim eſt qui neſciat illa ſemota, illius interdicto ſublato, licitum cuius fore, ſiue ſub vna volet, ſiue ſub vtraq; ſpecie vti Euchariſtia? Quorſum igitur tanti conatus iſti? Nunquid non extra viam currit, quantiſcunq; tandem viribus lacertos mouere videatur. Quod fuit Apoſtolorum temporibus ἀδιάφορον, erit ἀδιάφορον nunc quoq; ſemota auctoritate Eccleſiæ. Qua de re Harpage igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne ſic currebamus quaſi in incertum? nónne ſic pugnabamus quaſi aërem cedentes, & nebulas diuerberantes? HAR. Eſt ita vt dicis, quorſum enim attinebat, tot tam longos ſermones facere in ijs rebus vel confirmandis, vel confutandis de quibus nullus ambigit? ocioſos eſſe præſtabat quàm adcò nihil agere. ARA. Deinde verò viſi ſumus nos, vel is potius qui nobis perſonas has impoſuit, viſus eſt de rebus planè incognitis, verba facere. Nam vſum vtriuſq; ſpeciei ſomniat in Concilio Baſilienſi primùm interdictum fuiſſe, cùm ego ex viro illo audiuerim quòd viginti quatuor plus minùs annis Conſtantienſis Concilij decretum præceſſerit, in quo conſuetudo ab Eccleſia & ſanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutiſſimè obſeruata (ſic enim habent verba decreti) communicandi ſub altera tantùm ſpecie confirmata, ac ſine Eccleſiæ auctoritate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus decreti verbis in Conſtantienſi Concilio latis illud videre liceat, non tum primùm, ſed multis antè ſeculis, vſum vtriuſq; ſpeciei fuiſſe abrogatum. Quando autem, & quo auctore, ſit abrogatus ſiue immutatus, etiam hi qui ſunt Auguſtanæ Confeſſionis, conſtare ſibi negant. Adeo non ſolùm ex decreti verbis in Concilio Conſtant. lati, verumetiam ex eorum qui ſegregauerunt ſemetipſos propria confeſſione, eum primis vetuſtam eſſe mutationem hanc, manifeſtum eſt. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur interceſſiſſe, cùm Chriſti fidem & Euãgelium recepit Polonia, nunquam aliter in vniuerſa prouincia ſubiectiſq; Regno terris omnibus, quàm ſub vna ſpecie communicatum fuiſſe, vel ex eo perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod ſi fuiſſet apud maiores noſtros aliquando vſus vtriuſq; ſpeciei, annalium noſtrorum ſcriptores, quos cætera quæ ad religionem pertinent diligenter perſecutos eſſe conſtat, nũquàm commiſiſſent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, literarum monumentis conſignatum reliquiſſent. Quin & ante mille & ampliùs annos Epheſi Concilium Oecumenicum aiunt fuiſſe congregatum: in quo iuſſi fuerunt laici, panis tantùm ſpecie eſſe contenti. HAR. Equidem nunquam credidiſſem, tam vetuſtum eſſe morem hunc, ſub altera tantùm ſpecie communicandi, quod ex te nunc didici: ſed obſecro, poteſt ex actis Epheſini Concilij doceri quod aſſeris? ARA. Fortaſſis poſſet, ſi ea integra extarent. Sed eius Concilij tantùm fragmentum habemus typis excuſum, in quo fatetur is, ex cuius hæc ore narro, nullam eius rei fieri mentionem. HAR. Qui ſcit igitur ita ſe rem habere? ARA. Etiam eos id non ire inficias dixit, qui ſe præciderunt ab Eccleſia Catholica, nominatim autem teſtem eius rei citabat Vrbanum Regium, qui ſuis in locis communibus ita ſe rem habere confeſſus fuerit. Itaq; non Baſilienſe, quod iſti putant & rerum & temporum imperiti, ſed quod vetuſtius eſt Conſtantienſe, ac longè vetuſtiſſimum Epheſinum Concilium Oecumenicum, cuius in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper fuit auctoritas, oppugnant, qui contra interdictum hoc obgannire audent. HAR. Eius ne teſtimonio tribuendum aliquid ille putat, quem Ca-

Nemo ſibi de totius orbis iudicio iudicandi poteſtatem ſumere debet.

Eſt ſæpe olitor valdè opportuna loquutus.

Inducit eſt non de ſe aliquid, ſed quæ vel a doctis didicerit vel audierit proferre.

Narratio.

Semota Eccleſiæ auctoritate nulla diſputandi cauſa.

1. Cor. 9.

Vſus ſub vtraque ſpecie communicandi quandiu in Eccleſia prohibitus. Seſſio 3.

A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidem ſuſcepit, non fuiſſe niſi ſub vna ſpecie communicatã.

Epheſinum Concilium ante mille annos.

the-

tholicum esse negat? ARA. Nunquam is tantum illi tribuendum existimasset, sed cùm vi-
Error Nestorij de Eucharistia, in Concilio Ephesino condemnatus. deret multos Catholicos in ea fuisse sententia, quòd inter alios errores Nestorij numere-
tur hic quoque, quod is docuerit, sub specie panis corpus sine sanguine: sub specie vini, sangui-
nē sine corpore contineri: quandoquidem dubium illud non est, in Ephesino Concilio Ne-
Sermo. de quadr. storium hæreseos fuisse condemnatum, verisimile sibi videri dicebat, quòd ad hæresim hāc
tollendam illo tempore sublatus fuerit vsus vtriusque speciei. Cuius rei & hanc coniecturam
adferebat. Inter Ephesinum Concilium & Leonem Papam intercessisse dicebat annos pro-
Ser. de Quadrag. pè triginta, totidem ferè inter Leonem & Gelasium. Atqui non solùm ad Leonis, verùm ad
ipsa etiam vsque Gelasij tempora, sic increbuerat vsus alterius tantùm speciei, vt ipsi quoque
Sacerdotes sacris operantes à calice abstinerent: quamobrem & populum Leo Pontifex, &
Sacerdotes Gelasius admonere necesse habuit, vt ad calicis vsum redirent. A quo quod ab-
stinuerint multi, totis ferè sexaginta annis, quam aliam causam eius rei fuisse putabimus, quàm
Ephesini Concilij, quod posteà tamen sublatum fuit interdictum? HAR. Non reijciendæ
sunt coniecturæ quas adfers, sed quoniam Gelasij mentio per te facta est, & huius auctori-
tate potissimum niti videntur hi, qui de calice restituendo tantopere laborant, quod eum
seriò præcepisse dicant, vt aut integra Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur:
Quæso te quid eis respondebimus? ARA. Mirum est, quòd siue scripturarum, siue Docto-
rum sententias proferunt, hi qui se nostro hoc seculo, ab Ecclesia Dei præciderunt, oon ferè
conueniunt cum ijs, qui ante centum annos solius calicis causa segregauerūt semetipsos, quæ
Ad solos Sacerdotes pertinet sub vtraque specie panis & vini vti Eucharistia Sacramento. si scissent hæc Gelasij verba pro se facere, citra dubitationem vllam eius auctoritate liben-
ter vsi fuissent. Cæterùm quod de verbis Cœnæ Domini, hoc de Gelasij sententia sensisse vi-
dentur, ad solos ea Sacerdotes pertinere. Quamobrem scripturæ locum ex Ioanne potiùs quàm
ex alijs Euangelistis cœnam Domini describentibus protulerunt. Pontificis verò Leonis quàm
Gelasij auctoritate niti maluerunt. HAR. De verbis CHRISTI posteà videbimus. Ve-
rùm illud, vnde constat Gelasij verba non ad alios quàm ad Sacerdotes pertinere, cùm nul-
la sit mentio in ais Sacerdotum? ARA. Inter ea scripta Gelasij, quæ Conciliorum volumi-
nibus inserta, aut quæ typis aliquando sunt excusa, cùm diligenter quæsiuerit, negauit ille
De consecra dist. 2. ca. Comperimus. se quicquam reperire potuisse, quod ad Mauricium & Ioannem Episcopos scripserit. Sed
Gelasij sententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, sanctorum Pon
tificum, & Doctorum sententijs collectis librum compilauit, quem Decretorum inscripsit.
Lib. Decretorum à quo scriptus. Quòd si Gelasij Epistolam vnde hæc verba produxit Gratianus, integram videre liceret,
contra quos eis vsus sit, manifestius cerneremus. Nunc quando nihil ex ea epistola habe-
mus, præter fragmentum istud quod adfert Gratianus, quo alio sensu verba hæc accipi o-
portet, quàm quo Gratianus eis vsus esse videtur? Porrò, quo sensu sit eis vsus, ex aliquot Ca
nonibus qui præcesserunt in ea distinctione, facilè quiuis perspexerit, qui non de alijs, quàm
de sacrificantibus loqui videntur. Itaque glossator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad
In 4. sen. dist in 12 3. art. 2. eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris ar-
Et parte 2 q. 88. art. 12. ceantur, aut ambo accipiant, inquit, aut abstineant à celebratione Missæ, vt neutrum confi
ciatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuantur, qui per ea sibi calicem concessum esse pu
tant. Vtinam autem apud istos Gelasij valeret auctoritas, nulla nunc de Sacramenti specie-
Gelasius Papa, vir insignis. bus esset altercatio. HAR. Quinam istud? ARA. Magnus fuit hic vir, ò Harpage, & omni
laude dignus: qui cùm ad Episcopos Dardaniæ quandoque scripsisset, his verbis vsus esse legi-
tur. Patres nostri, Catholici videlicet, docti Pontifices, in vnaquaque hæresi quolibet tempo-
Si cuilibet pro voto liceret Patrum sancta rescindere, nullum stabile persisteret Ecclesiæ constitutum. re suscitata, quidquid pro fide pro veritate, pro communione Catholica atque Apostolica
secundum scripturarum tramitem, prædicationemque maiorum facta semel congregatione
sanxerunt, incōuulsum deinceps voluerunt, firmumque constare, nec in eadem hac causa, de-
nuò quæ præfixa fuerunt, retractari, qualibet recenti præsumptione permiserunt, sapien-
tissimè prouidentes, quoniam si decreta salubriter cuiquam liceret retractare, nullum con-
tra singulos quosque errores, stabile persisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper ijsdem furo-
ribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hæc Gelasij sententia si quod meritò
debet pondus apud omnes haberet, putásne futurum, vt vel auderet quisquam, ea quæ salu
briter in Constantiensi & Basiliensi Concilio decreta sunt, auctoritate sua priuata retracta-
ra, vel si quis ausus esset, pij cuiusquam aures ei paterent? HAR. Reuera si quòd habere de-
bet pondus auctoritas Gelasij, per eum id facere nemini liceret. ARA. Atqui si Gelasij va-
lere volunt auctoritatem in re non maximi momenti, nimirum in vsu specierum Sacramen
ti Eucharistiæ, ex quibus non est salus, cur non ibi potiùs valere velle deberent, vbi totius
Ecclesiæ salus & tranquillitas agitur? quæ certè in eo consistere videtur, vt quæ sunt de con-
sensu omnium constituta, ea non modò conuellere aut labefactare, sed ne in dubium quidē
Rerum & diuinarum & humanarū confusio, ex conuulsione Ecclesiæ decretorum. reuocare priuato cuiquam liceat. Quiaanim non videt, quæ sit ex eo rerum & diuinarum
& humanarum confusio sequutura, si cuinis arbitratu suo, saciùs aliquid de his, quæ in Con-
cilijs constituta sunt, decernere fas fuerit? Quid fide nostra incertius? quid institutis muta-
bilius? quid Ecclesiæ statu futurum est perturbatius? quis quærendi, quis dubitandi finis e-
rit expectandus? HAR. Non possum quin tibi vera dicenti assentiar, sed obsecro te, damna-
rúntne ista duo Concilia vsum vtriusque speciei? ARA. Minimè gentium, sed aliquot ante
seculis receptum alterius tantùm speciei vsum approbarunt, neque temerè mutandum esse
decreuerunt. Nihil est in vtroque noui constitutum, sed quod moribus in vniuersa Ecclesia
multo fuit antè receptum, id habendum esse pro lege decretum est, quam non liceret re-
probare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. HARPAGVS. Atqui ego pu-
Concilium Constantiense & Basiliense nihil noui constituerunt. tabam inter damnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuisse, quòd sub vtraque specie
communicandos esse laicos censuerit. ARA. Erras Harpage. Nihil eius in actis Concilij
Constantiensis reperitur. Alij fuerunt errores perniciosi, de quibus meritò damnatus est
Ioan-

Ioãnes Hus, quorũ aliquos etsi defendere conantur, qui seipsos hoc æuo nostro segregauerunt, nõnullos tamen iure fuisse damnatos, inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus VViclefi sectator, & eius impios errores tuebatur, itaque iusta in eum damnationis lata est sententia. Verùm cùm ei multa alia legamus obiecta fuisse, de speciebus Eucharistiæ Sacramenti nullum esse verbum factum, reperimus. Quin etiam narrat Æneas Syluius, quoad superstes erat Ioannes Hus, nondum errorem illum de Sacramento altaris irrepsisse. Nouam autem hanc pestem attulisse Petrum Dresdensem, qui cùm Valdensi lepra esset infectus, patria pulsus, Pragam venit, persuasitq; Iacobello cuidam, qui fuerat ibidem à sacris concionibus, producto Euangelij loco: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: erratum fuisse grauiter ab Ecclesia Catholica, quæ speciei vnius tantùm communione laicos esse contentos iussisset. Hunc itaque Iacobellum primum fuisse, qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, sine quo saluari nemo posset, quoquo pacto negligeret: Cui statim assensi sunt omnes hæretici, non mediocri gestientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inuenissent, per quem Romana sedes vel ignorantiæ vel nequitiæ argui posset. Neque solus id Pius ille Pontifex, fatentur idem etiam impij Picardi, quorum in Apologia sua confessionis hæc verba sunt. Atque hic est Iacobellus ille, qui primus vtriusque speciei communionem in Boëmia exorsus est, iam tum Husso ad Concilium Constantiense accersito. Ex quibus verbis facilè cuiuis liquere potest, quòd sicut in Polonia nunquam, sic nec in Boëmia quisquam ante Iacobellum vtriusque speciei communione laicus sit vsus vnquam. HAR. Mihi verò pergratum est hæc ex te cognouisse, simul & illud intellexisse, quòd multis ante sæculis quàm Constantiẹ Concilium fuit celebratum, vtriusque speciei mutatus, & alterius tantum vsus est receptus. Verùm quo tempore id factum esse putas? ARA. Nõ habeo quod pro certo possim affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euangelium, ex eo vsus vtriusq; speciei tacito quodam consensu totius Ecclesiæ Catholicæ fuisse videtur abrogatus. HAR. Potésne docere qua ex causa? ARA. Quamuis in genere causæ aliæ nonnullæ proferantur, tamen cur sub id potissimum tempus à calice visum fuerit abstinere, coniectura magis assequi licet, quàm de eo certum aliquid affirmare. Cùm enim ea pars orbis Christiani, quæ vergit ad Septentrionem, paulatim CHristum agnoscere, & ad eius se corpus aggregare cœpisset, quoniam in ea vini penuria laborabatur (scimus.n. qđ ne nunc quidem plerisq; in locis vineæ coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua esset in eius Sacramenti vsu inæqualitas, si duplici diuites, altera tantùm specie pauperes vterentur, existimatum est ad Christianam charitatem pertinere, vt æqualiter omnes alteram tantum, nimirùm panis speciem sumerent. Cęterę verò nationes, quę vino abundabant, tantò minus grauatè fecerunt, vt à calice sibi temperarent, quòd metuebant si qua fuisset ritus diuersitas animaduersa in eo sacramento, per quod admirabili quadam ratione coniungimur, consociamur, & vnum Christi corpus omnes efficimur, ne quam ea res, non magis animorum quàm opinionum quoq; disiunctionem pareret, præsertim apud rudem adhuc populum, nec dum satis fidei mysterijs imbutum. Itaq; quò plures ex hac orbis parte, in qua nunc degimus, Euãgelium Christi receperunt, hoc magis alterius tantum speciei vsus increbuit. HAR. At ego me quosdam videre memini, qui quod à te dictum nunc est, id cachinno prosequuntur. ARA. Facilè crediderim. Etenim hoc nostro seculo multos reperire licet, quibus quæ summa cum veneratione maiores nostri coluerunt, ea ridicula prorsus esse videntur. Sed sunt hi proculdubiò ex eorum numero, qui cùm habere se putent scientiam, quæ inflat, charitate, quæ ædificat, sunt destituti: cuius cùm ne micam quidem habeãt, nihil mirum est, si quæ sit vis illius, ignorant. Hæc est quæ nihil magis quàm schismata detestatur, quæ haud aliter quàm pullos gallina sub alas suas pios omnes congregare studet sub vno pastore Christo. Huius itaq; vi adacti maiores nostri, diligenter sibi cauendum esse putauerunt, ne quod Sacramentum est vnitatis, id causa fieret alicuius diuisionis & dissidij, quod non ita facilè licuisset effugere, si qua fuisset inter Neophitos & inter eos, qui multò antè CHristum agnouerunt in tanti Sacramenti communione diuersitas. Cæterùm qui rident hæc verba nostra, quid hi dicerent si audirent Albertum in Germania natum, neque sine causa Magnum appellatum, ante annos propè trecentos in suo de missa tractatu dicentem, quòd in terris vbi nõ habetur vinum, expediret vt dispensaretur, quod corpus Christi sine calice conficere possent, corpus enim nõ est sine sanguine anima & Deitate. Sic ille non sumendi tantùm laicis, verùm & conficiendi Sacerdotibus sub altera tantùm specie Sacramentum Eucharistiæ potestatem esse permittendam censuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Quæ tamen ipsius sententia, quoniam apertè cum scriptura pugnare visa est, ab Ecclesia recepta non est. HAR. Mihi verò tua ista coniectura probabilis esse videtur, verùm dic amabo, damnatusnè est in aliquo Concilio calicis vsus? ARA. Iam dixi: Verùm quo certius rem omnem agnoscas, verba Decreti vtriusq; Concilij proferam. In Cõstantiensi Concilio pronunciatum est his verbis In nomine sanctę & indiuiduæ Trinitatis: Patris & Filij & Spiritus sancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere Sacramentum Eucharistię sub vtraque specie panis & vini suscipere: & non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent etiam post cœnam, vel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegã damnabiliter reprobare conãtur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense in Spiritusancto legitimè cõgregatum, aduersus hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, natura plurimũ doctorũ, tam diuini quã humani iuris deliberatione prẹhabita, declarat, decernit, & definit, quòd li-

Ioan. Hus sectator VViclef.

In hist. Boëmica, capite 35.

Petri Dresensis hæresis.

Iacobelli peruersum dogma.

Impij Picardi.

Qua de causa vsus vtriusq; speciei à Sacramento Eucharistia ab Ecclesia catholica abrogatus fuerit.

Eucharistia Sacramenti efficacia.

Quidam hoc seculo scientia inflati omnia ridẽt quæ nostri maiores coluerunt.

Matth. 23.

Albert. Magn.

Sessio 13.

Censura Concilij Constantiensis super Eucharistia Sacramento.

cèt Christus post cœnam instituerit, & suis Discipulis administrauerit, sub vtraq; specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum, tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum auctoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi Sacramentum, non debet confici post cœnam, neq; à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu

Post cœnam non cōmunicādum nisi in firmis, & alterius necessitatis causa.

infirmitatis aut alterius necessitatis à iure vel Ecclesia concesso, vel admisso. Et sicut hęc cōsuetudo ad euitanda aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraq; specie, postea à conficientibus, sub vtraq;, & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Cùm firmissimè credendum sit & nullatenus dubitandum, integrum CHristi corpus & sanguinem, tam sub specie panis quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cum huiusmodi

Consuetudo Ecclesiæ pro lege habenda.

cōsuetudo, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc cōsuetudinem aut legem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquàm hęretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per diocesanos locorum siue officiales eorum, aut inquisitores hęreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus cōtra Decretum hoc aliquid fuerit forsitan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores salubriter ad-

Pro reprobis habendi qui laudabili Ecclesiæ consuetudini obluctantur.

inuentas. Hæc sunt verba Decreti Constantiensis, in quo non calicis vsum prorsus damnatum, sed eos tanquam hęreticos videre licet reprobatos, qui pertinaciter assererent, sacrilegum & illicitum esse, laudabilem Ecclesiæ consuetudinem obseruare, qua neq; conficiebatur Sacramentum hoc post cœnam, neq; sumebatur à fidelibus laicis, nisi ieiunis, & sub specie panis tantum. Porrò de vtraq; specie, nihil est in perpetuum cōstitutum, verùm hoc tan-

Sessio. 30.

tùm, ne cui receptam consuetudinem pro libito mutare liceat. Sed Basiliensis quoq; Cōcilij Decretū audiamus, cuius hæc verba sunt: Vt lucidius videatur, pro declaratione Catholicæ veritatis, qd circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarū sacrorumq; Canonum & doctrinarum à sanctis Patribus & doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitā, consideratisq; omnibus quæ pro declaratione huius rei cōsideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quod fideles, laici siue clerici communicantes & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Dñi ad suscipien-

Ecclesia regitur spiritu veritatis. Ioan 14. Matth. 28.

dum sub vtraq; specie, panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentum. Sed Ecclesia quę regitur spiritu veritatis secum manente in ęternum, & cum qua Christus manet vsq; ad consummationem seculi, sicut ait diuina scriptura ordinare habet, quomodo ipsis non cōficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti, & salute fideliū viderit expedire. Siue aūt sub vna specie, siue sub duplici quis cōmunicet, secundū ordinationem seu

Secundū ordinationem seu obseruantiā Ecclesiæ omnia nostra fieri debent.

obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoq; cōsuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinę legis sacrarum scripturarum atq; Canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitū est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesię ipsam immutare. Hactenus Patres Basileæ congregati. Vides aūt & hic vsq; eo non damnari speciem vtramq;: vt disertis verbis scriptum sit, siue sub vna specie, siue sub duplici quis cōmunicet, proficere dignè communicantibus ad salutem, hoc tantùm adiecto, vt secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ faciat, sine cuius auctoritate, mutare consuetudinem Ecclesiæ, qua laici sub vna specie tantùm communicantur, fas non sit. HAR. Video, neq; satis mirari possum hoc illū non vidisse, qui nos de rebus incognitis differentes, facit. Videtur is nec prius illud nec posterius decretū hoc legisse vnquam. ARA. Si legisset, inanem hanc operam, nunquam sumpsisset in eo tanta contentione estruendo, quod nunquam damnatum esse reperitur. HAR. Sed queruntur tamen multi cùm sub vtraq; specie Christus hoc Sacramentum

Christi ordinationē non violari, cum altera tātum specierū sumatur à laicis.

instituerit, eius institutionem, altera tantum sumendo violari. ARA. Non est violata Christi institutio Harpage. Sicut ille conficiendum, post consecrationem offerendum, oblatione facta sumendum instituit, sic & non aliter ab omnibus qui sacris operantur, obseruari videmus. HAR. Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc oēs, ad solos pertinere Sacerdotes existimas?

Non illicitus calicis vsus laicis, dummodo publica totius Ecclesiæ auctoritate vsurpetur. Sacrificantibus non aliter fas est corpus dominicum conficere, offerre, aut sumere quàm sub vtraque specie.

ARA. Non ita ad solos Sacerdotes pertinere censeo, vt illicitum laicis prorsus esse calicis vsum contendam, dummodo non priuata cuiusq; libidine, sed publica totius Ecclesiæ auctoritate vsurpetur. Verùm quod in Concilio Basiliensi Patres decreuerunt, id indubitanter esse verum assero. Quòd fideles laici, siue clerici communicantes, & non conficientes, non adstringantur ex præcepto Domini, ad suscipiendum sub vtraq; specie panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentum. Itaq; si quid est, in illis verbis præcepti, Bibite ex hoc omnes, quo tanquam necessariò ad bibendum ex calice compellantur omnes, ad solos id Sacerdotes pertinere dico. Non quòd alijs tanquam illicitus calicis vsus, à Christo fuerit prohibitus, sed quòd quo ad laicos nullum, quoad Sacerdotes sacris operantes omninò pręceptum est de calice sumendo necessarium. His.n. aliter fas non est conficere, quàm sub vtraq; specie, nec aliter offerre, nec oblatione facta sumere. HAR. Nullum igitur tu Christi præceptum esse putas de sumendo necessariò calice ab omnibus etiam laicis? ARA. Nullum. Neq; verò solus ego. Etiam hi quorum tu partis es, Lutherus, Philippus, Bucerus & alij nō nulli, mecum hac in parte vel cum Catholica potius faciunt. HAR. Noli me partis alicuius esse dicere. Nam nisi Catholicus essem, nunquam ex te quę sit Ecclesię Catholicæ hac de re senten-

tia

tia tantò ſtudio cognoſcere laborarem. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus, Philippus, Bucerus de vſu calicis aliquid tanquam neceſſarium præceptū eſſe negant? ARA. Negant Harpage. Sunt hæc diſerta verba Lutheri. Quamuis pulchrum quidem eſſet vtraq; ſpecie Eucharistiæ vti, vt Chriſtus hac in re nihil tanquam neceſſarium præcepit, præſtaret pacem & vnitatem, quam vbiq; Chriſtus præcepit, ſectari, quàm de ſpeciebus Sacramenti contendere. HAR. Mihi verò ſi ſcripſit hæc Lutherus, pia cumprimis & Catholico viro digna ſententia videtur. ARA. Scripſit, quin & alium libellum edidit, quem vocat Euchariſtiæ declarationem, in eo verbis iſtis vtitur. Non dixi neq; conſului, neq; eſt intentio mea, vt vnus vel aliquot Epiſcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramq; ſpeciem porrigere, niſi ita cõſtitueretur & mandaretur in Concilio generali. HAR. Oportuit hæc ſcripſiſſe Lutherum, priuſquàm eſſet ſpiritus numine afflatus. ARA. Nondum omnes illos cum Satana ſalis modios conſumpſerat, quos poſteà ſe comediſſe gloriatur. HAR. Nunquid ab eo diuerſum ſcripſit poſteà? ARA. Imò quod ex diametro, planè cum hac ſentẽtia pugnaret. Neq;.n. ſibi ſicut in alijs rebus, ita & in hac vnquam conſtitit. Collegit eius quidã Halenſis homo laicus Gaſpar Quethamer, triginta ſex loca inter ſe pugnantia, ſuper vno duntaxat hoc articulo, qui eſt de communione Euchariſtiæ, ſub vna aut ſub vtraq; ſpecie. Neq; verò propterea diuerſum ſcripſit, quod ſecùs poſteà ſentiret quàm initio ſenſerat, ſed vt odium ſuum expleret. Nam cùm frater quidam eius hac de re ſententiam oppugnaſſet, in libro de captiuitate Babylonica, ſic de eo ſcripſit. Rogas fortè, quænam intemperiæ hominem agitent, aut contra quem ſcribat, cum ego non damnarim vnius ſpeciei vſum, & Eccleſiæ iudicio reliquerim vtriuſq; vſum ſtatuendum. Ac nõnullis interiectis curaturum ſe ſcribit, vt dum glorioſiſſimi actores de vna aliqua eius hæreſi triumphant, ipſi interim nouam moliantur. Mox hæreſim profert, ſeq; pollicetur oſtenſurũ oẽs eſſe impios, qui vtriuſq; ſpeciei communionem laicis denegant, & poſt pauca manifeſtè indicat, ſe non ex animi ſui ſententia, ſed prouocatum ac per vim raptum, in hac arenam deſcendere. Sic fatetur ipſe. Non qđ ſentiret ſe ſcribere, ſed quòd ira & odium peſſimi conſultores ſuaſiſſent, quorum vi quadam impulſus, prioribus contraria ſcripſerit. Quid.n. aliud ſibi volunt illa verba prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis eſt impotentis iræ atq; odij, cui cùm reſiſtere non poſſet, contra animi ſui ſententiam illa ſcribere fuit coactus. Atqui certum eſt illud, oẽs homines qui de rebus dubijs cõſultant ab odio, miſericordia, ira vacuos eſſe debere. Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm itaq; per contentionem egerit Lutherus, cùm iræ atq; odio ſuo nimiò plus indulſerit: Cùm (vt ipſe fatetur) prouocatus & per vim raptus, prioribus contraria ſcripſerit, quis dubitauerit illis potius eius ſcriptis fidem habere, vbi ſedato animo cauſam egit, quàm vbi ſcripſit prouocatus & per vim raptus? cùm nihil officiat magis inueſtigandæ veritati quàm ira, quàm contentio, quàm odium, vt non ſine cauſa quidam dixerit:

Verba Lutheri de alterutra Sacramẽti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda.

Gloriatur Lutherus cum Satana plures ſalis modios comedisse.

Ira & odium Lutheri in ſummum Pontificem.

Plura ſcribere coactum ſuiſſe Lutherum contra animi ſui ſententiam impotentia quadã iræ atq; odij.

Philip. 2.

Tit. 3.

Iac. 3.

Impedit ira animum, ne poſſit cernere verum.

Cato.

Ac vide quò tandem illius furor ſit progreſſus. Qui prius in Concilio ſtatui cupiebat, vt ſub vtraq; ſpecie Sacramentum Euchariſtiæ ſumere liceret, is poſteàquam plus quàm ſalis modium cum Satana comedit, auſus eſt in hæc verba prorumpere. Si quo caſu Concilium ſtatueret, minimè omniũ nos vellemus vtraq; ſpecie potiri, imò tunc primùm in deſpectũ Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & eos planè anathema habere, quicunq; talis Concilij auctoritate potirentur vtraq;. Potuitnè dici quicquam aut arrogantius, aut his, quæ prius ab eo ſcripta fuêre magis contrarium? HAR. Poſterioribus aiunt melioribus. Itaq; ſi qđ anteà fuit ab eo minus cõſideratè ſcriptũ, id ſi poſteà correxit, quis eſt, qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò poteſt accuſari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus, quàm quòd ab ipſo Deo foret inſtitutum, ferendũ eſſe non putauit. ARA. Atqui qđ ita Sacramentum hoc à Chriſto ſit inſtitutum, vt ab omnibus etiam laicis neceſſariò ſub vtraq; ſpecie ſumi debeat, id cùm ipſe paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuerſa Catholica Eccleſia, quæ nõ vſum ſed neceſſitatem vſus vtriuſq; ſpeciei cõdemnaſſe videtur. Quum igitur certum ſit, nihil Chriſtum hac de re tanq̃ neceſſariũ præcepiſſe, qđ eſt, quod adeò quiritatur incircumciſus iſta Philiſtæus? Verùm intellexit is proculdubiò nihil referre, alteráne tantùm an vtraq; ſpecie Sacramenti potiaris, & eſſe de eo qđ in hac parte magis expediat, liberam penes Eccleſiam ſtatuendi poteſtatem. Quoniã autẽ illius iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe videbat, omni ope contendit, & elaborauit, vt illius auctoritatem quam poſſet maximè, labefactaret, & eam deſpicatiſſimã apud oẽs redderet, ſimul hominibus perſuaderet inflatis ſenſu carnis ſuæ, totius orbis iudicio, ſuũ vnius iudicium anteponerent, vt qđ ipſe diceret, ſpiritum eſſe vitæ crederent, qđ auctoritas Eccleſiæ tradidit, qđ populus Chriſtianus amplexus eſt id exitiabile Satanæ venenũ eſſe perſuaſum haberent. Itaq; lõgè diuerſum ſpectauit qui ſua libidine mutãs, in huius Sacramenti cõmunione receptam Eccleſiæ cõſuetudinem ab ea, qđ in eius inſtitutione ſpectauit Chriſtus. Quid.n. hic aliud, quàm quòd ab Aug. ſcriptum eſt, myſterium pacis & vnitatis in hac menſa conſecrauit? Contrà, qđ aliud Lutherus, quàm cuius rei myſterium Sacramentũ hoc eſſe Chriſtus voluit, pacem & vnitatem vt rumperet, vt quã plurimos à Chriſti corpore ſancta Eccleſia ſegregaret, in ſacramenti huius ritu mutando laborauit? Nõ ignorauit ille nihil ad ſalutem referre, ſub vna quis an ſub vtraq; ſpecie Sacramentum hoc ſumeret, modò ſecundum ordinationem & obſeruãtiam Eccleſiæ id faceret: ſed quoniam erat ex eorum numero, de quibus aliquando Paulus prædixit. Scio, quòd intrabunt poſt diſceſſionem meam lupi rapaces in vos, nõ parcentes gregi: & ex vobis exurgent viri loquentes peruerſa, vt abducant diſcipulos poſt ſe: hæc illi præ cæteris via viſa eſt commodior, qua poſſet abducere diſcipulos poſt ſe, ſi tragica quadam vociferatione perſuadere credulis potuiſſet inſtitutionem Chriſti violatam, contra præceptũ eius ventũ eſſe, dum effuſus Chriſti ſanguis ſublato

M. Lutheri in fide inconſtantia, & contrarietas.

Suo iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe vidit Lutherus.

Damnanda hæreticorum perſuaſio.

Lutheri conatus.

Act. 20.

Lupi rapaces.

calice laicis est ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæsitum esse, dum tanta cõtentione receptam Ecclesiæ consuetudinẽ oppugnare nititur, certius est, quàm vt vllus ambigendi locus esse queat. Quò minus aũt dubites Lutherum ἀδιάφορον semper iudicasse, altera quis an vtraq; Sacramenti specie vteretur, etiam discipulus eius Philippus, sicut edere suillam aut abstinere à suilla, sic alterutra signi parte vti (hanc.n. quàm receptam Ecclesię vocem, ne q͂d habere cum Catholicis cõmune videretur, vsurpare maluit) mediũ esse scribit. HAR. Vbi scribit hæc Philippus? ARA. In locis cõmunibus. HAR. Atqui diligenter locos illius cõmunes legi, nec id vsquam ab eo scriptum reperi. ARA. Nihil mirum, quotãnis.n. dogmata sua mutat, ita vt nouissima cũ primis multis in locis pugnare videantur. Si legisses Hypotiposea ab eo recognitas, quas ante complures annos scripsit, ibi reperisses. HAR. Atqui mendacij proprium hoc esse volunt, sibi non constare. ARA. Quid aũt aliud nisi mendaciũ loquitur, qui de suo loquitur? Istos aũt de suo loqui dubium non est, cùm suo non Ecclesię Catholicę sensu scripturas interpretantur. HAR. Quid aũt Philippus? Adhuc nè perstat in sua senectua, medium vt id esse putet? ARA. Oppugnauit is quidẽ aliquot in locis vsum alterius speciei, sed in priuatis tamen colloquijs & consilijs non rarò corã suis discipulis confessus est, quod sit indifferens. Cumq; nonnulli vacillantes & in doctrinam ipsius nõnihil inclinantes ex eo quęsissent, num salua fide, religioneq; sua, altera tantùm Sacramenti specie vti possent, citra dubitationem vllam posse respondit. Quòd ille respõsum dedisset nunquam, si quod ea de re tanquàm necessarium à Christo præceptum esse iudicasset, cùm quod à Deo præceptum est, indifferens haberi non possit. Vis aũt audire quid ea de re Bucerus quoq; senserit? In colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annus plus minus quindecim, inter alios articulũ hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam, quæ est de vna aut vtraq; specie tollendam, cumprimis cõducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem, Sacramentum hoc in vna vel in vtraq; specie sumendi. Ea tamen lege, vt nulli par huc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè cõdemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult, sub vna aut sub vtraq; specie Sacramentum percipere, non obscurè videtur indicare, nihil ea de re tanquam necessariũ à Christo præceptũ esse. Sic videre licet, quicunq; sunt apud eos, qui segregauerunt semetipsos aliquo iudicio præditi, quòd hi citra dubitationem aliquã intelligunt, nihil referre, sub altera quis an sub vtraq; sumat Eucharistiam. Sed si receptum Ecclesiæ morem acrius nõnunquam oppugnant, faciunt id nõ quod in eo retinẽdo peccari sentiãt, sed q͂d hac via potissimum efficere se posse persuasum habent, vt homines adducant, quominus grauatim à Christi corpore à sancta Catholica Ecclesia se pręcidant. Neq;.n. illud non perspiciunt, quoad initium discessionis factum non fuerit, quia sunt alia multa duriora, à quibus piorum omniũ aures abhorrent, ea nulla ratione persuaderi à se posse, sed quos in eius Sacramenti vsu, q͂d signum vnitatis, & vinculum charitatis est, à recepto Ecclesiæ more discessisse vident, eos idoneos iudicant, quibus oẽs alios grauissimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento discessionis, & Sacerdotium & sacrificium euertunt, & Deum ipsum ex hoc Sacramento tollũt, aut nullũ, aut certè non incarnatum, sed impanatũ in eo Christum esse blasphemantes. Iam ergo quod sit eorũ Consilium in veteri Ecclesię ritu tanto conatu oppugnando, perspicis. Proferam aũt etiam Boẽmi cuiusdam testimonium ante centum viginti annos & amplius hac ipsa de re conscriptum. Est is Ioannes Przybram, qui cùm ex verbis Christi, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam in vobis, vsum vtriusq; speciei conatus fuisset approbare, his tandẽ verbis vsus est. Veruntamen hic Deum timens, & mores impios aliorum præcauẽs fateor, quòd quaslibet personas de Ecclesia communioni fideliũ sub vtraq; specie repugnantes, damnare, aut hęreticare non intendo. Atqui si pręceptum est Dei, vt sub vtraq; specie sumatur Eucharistia, q͂d est quòd ipse Dei timore prohiberi se dicat, quominus mores aliorum impios imitatus eos damnet, qui huic communioni repugnant? Cùm certe qui contra præceptũ Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoq; testimonio ἀδιάφορον est, altera aut vtraq; Sacramẽti specie vti. Vis aũt vt etiã Gręcorũ testimonia proferam, quibus planũ faciam, quòd & ipsi ἀδιάφορον id esse iudicauerũt? HAR. At vtuntur vtraq; Gręci. ARA. Vtuntur: quò maius põdus eorum testimoniũ habere debet. Non ignoras proculdubiò quãta fuerit inter Græcos & Latinos animorũ acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum cõmunione se præciderint, idq; propter vnam voculam ad Symbolum Cõstantinopolitanũ adiectam, quos vsq; eò abominabantur, quemadmodũ in actis Lateranensis Concilij scriptum esse dicitur, vt si quando Sacerdotes Latini super eorum altaria celebrassent, non prius ipsi sacrificare vellent in illis, quàm ea tanquã per hoc inquinata lauissent. Quin & Baptizatos à Latinis, ausu temerario rebaptizare præsumebãt. Quos itaq; tanto persequebantur odio, num eos prætermissuros fuisse putas, si qua in re violatę Christi institutionis cõuincere Latinos potuissent, quin id sedulò fuerint facturi, quò iustiorem habere causam possent eos persequendi, & se ab eorum communione separandi? HAR. Verisimile est, quod dicis, nihil eos intentatũ relicturos fuisse. ARA. Atqui si Florentinum Concilium legeris, ante centum amplius annos habitum, hac sola de voce, filioq; ad Symbolum Constantinopolit. adiecta, longam fuisse disceptationem videbis: de Sacramẽti Eucharistiæ vsu, ne iota quidẽ reperies. Adeò homines illi & docti & ingeniosi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice necne: plus adeò positum in eo iudicauerũt in azymone, an in fermentato pane Christi corpus conficeretur. Itaq; de hoc fuit non nihil cõtrouersiæ, de speciebus Sacramenti prorsus nihil: decretumq; est quòd ad azymum attinet, sicut suo Latinos, sic suo quoq; ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranensi Cõcilio fuit constitutum, vt mores & ritus Gręcorum quantũ cum Deo possent Latini sustinerent. Adeò nullum in eo visum est cõmitti piaculum, quem vel hi vel illi ritum obseruarẽt. Cùm

autem

Philippus Melanchton discipulus M. Lutheri, quotannis dogmata sua immutat.

Ioan. 8.

Quod à Deo præceptum est, indifferens haberi non potest Bucerus.

Iacto fundamento discessionis ab vnitate Ecclesiæ, quid superstruant hæretici.

In lib. de professione fidei Catholicæ, capite 19.

Græcorum hæresis de communione. Sacramenti Eucharistiæ.

Græcorum & Latinorum acerbitas. cap. 4.

Græcorum ausus temerarius.

Concil. Florentinũ.

Græcorum controuersia circa corporis Christi confectionẽ.

autem (ſicut paulò antè commemorauit) tantoperè Græci cuperent à Latinis eſſe diſiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos perſequerentur, quos etiam pro ſchiſmaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuiſſe putas, aut eloquentiam, qua planum omnibus facere potuiſſent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit deſignatum, qui non modò non cuſtodierint quod fuit apud eos depoſitum, verumetiam verbum & inſtitutionem CHriſti contempſerint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuſo ſanguine, ſine quo non eſt remiſſio peccatorum, prohibuerint, & eos à poculo quod Chriſtus ipſe bibi iuſſit, arcuerint? Nũquid non hęc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuiſſent? Et certè non decrat In illo Florentino Concilio vir inter alios doctus & eloquens Marcus Epheſius, implacabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura cõſumebatur omnis, quàm ſi qua ratione potuiſſet efficere ne conueniret inter Græcos & Latinos, cùm ſe mori prius paratum oſtenderet, quàm vt ei decreto ſubſcriberet, quod vnanimi ſententia Gręcorũ & Latinorum omnium de Spiritus ſancti proceſſione fuerat promulgatum. Cùm is videret, quo ad hunc articulum, nihil ſe poſſe proficere, nónne latiſſimum habuit campum exclamandi contra mutatum in Euchariſtiæ vſu, Chriſti inſtitutum, contra præceptum eius violatum, contra ſuſum è Chriſti latere ſanguinem, Dei filijs ereptum, & vel hanc ſolã eſſe iuſtam cauſam diceret, quamobrem pro ſchiſmaticis & hęreticis Latini & Occidentales omnes haberentur, & ab eorum cõmunione Græci vel eouſq; abſtinerent, dum ereptum laicis calicem reſtituerent? Crede mihi, nec animus illi, nec ingeniũ, nec verba defuiſſent, ſi qđ rectè dici poſſe contra totius occidentis receptum vſum in Euchariſtiæ perceptione putaſſet. Quem ignorare non poterat, cùm paucis ante annis Conſtantienſe, & modò ſub illud ipſum tempus, Baſilienſe Concilium fuerit habitum: in quibus duobus Cõcilijs quod in nullo alio factum legimus, multa fuit de vſu Sacramenti huius quæſtio. Cęterùm ſicut alij Gręci plerią; omnes, ſic & Marcus hic Epheſius quantocũq; erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice neceſſario ſumendo à laicis extare, nec vlla ex parte ſi ab eo abſtineretur, ventum eſſe contra Chriſti inſtitutionem intelligebat, atque ideò vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob cauſam commutare viſum illi non eſt. HAR. Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum meum hæc oratio tua vehementer: ſed intereà tamen etiam ipſe fateri neceſſe habes clara eſſe Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes. ARA. Fateor eſſe clara: verùm & illud clarum eſſe, tu quoq; negare non potes, quòd hi omnes quibus hoc dixit Chriſtus, non fuerunt omnium Euangeliſtarum teſtimonio qui cœnam Domini deſcribunt, niſi duodecim Apoſtoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. HAR. Quid igitur inde colligis: inſtitutionem cœnæ Dominicæ ad ſolos pertinere ſacerdotes? ARA. Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipſe faſſus eſt nulla prouocatus ira Lutherus, quod Gręci, quod qui ante centum annos ab Eccleſia Dei ſe præciderunt, Boëmi fateri videntur, nihil tanquàm neceſſarium omnibus laicis à Chriſto eſſe præceptum de vtraq; ſpecie Sacramenti percipienda: niſi fortè totum Chriſtianum orbem cæcutire, te verò ſolum videre putas. HAR. Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens eſſe cenſes alterane an vtraque Sacramenti ſpecie laici potiantur. ARA. Natura quidem ſua eiuſmodi eſt, vt nihil ad ſalutem adipiſcendam referat ſub vna quis an duplici ſpecie communicet: ſed poſteàquam Eccleſiæ decretum interceſſit, quòd recepta conſuetudo hęc pro lege ſit habenda, iam indifferens eſſe deſinit: quin magno ſe ſcelere obſtringit, ſi quis venire contra legem hanc auſit. HAR. Quid habet ea res iniquitatis, ſi quis de eo quod natura ſua indifferens eſt, quod ſibi magis expedire viſum fuerit, id faciat, & in ſuo quod Paulus ait ſenſu abundet? ARA. Bernardi tibi verbis quàm meis reſpõdere malo, viri tum docti, tum pij. Licèt per ſe, inquit ille, ipſa iniuncti operis qualitas innoxia ſit, adiunctæ tamen auctoritatis pondus obnoxium mandato, mandatumq; peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorum acceſſerit, qui cum poteſtate verſantur, quę prẹſtarentur, necnè, nihil prius intererat: ea poſtquàm iuſſa ſunt, ſine periculo non præſtari nequeunt. Verbi gratia. Rus vt eolat, vt in forum eat, vt domũ cuſtodiat, aut ſi qđ aliud eſt eiuſdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, ſed hæc ipſa tamen ſolo præcepto parentum accedente, veniunt in obligationem, vt ſi contumax filius eſſe perrexerit, non iam contra mortalẽ patrẽ, ſed cõtra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros eſſe iuſſit. Quę aũt pręcepti, eadẽ & interdicti ratio. Cęterùm ſi carnis noſtrę patribus tãta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur cõmuni matri noſtrę omniũ Eccleſiæ, quę nos Deo ſeruat, quæ filios regno quos generauit, aſſignat? quantò grauioris peccati reus eſt, qui cõtra præcepũ illius aut interdictũ venire audet? Nõ igitur in vſu alterius, aut vtriuſq; ſpeciei, ſed in eius præcepti trãſgreſſione peccatũ eſt, quo iubemur honorare Patrẽ & matrem, Deum & Eccleſiam, & eius dicto audientes eſſe. HAR. Quid ſi diuerſum præcipiat mater ab eo, quod eſt mandatum à patre. ARA. Quid ſi cœlum ruat? fieri nulla ratione poteſt, vt à ſponſo ſuo Chriſto, ſponſa diſſideat Eccleſia mater noſtra. HAR. Atqui certũ eſt, vtramq; ſpeciem Apoſtolis Chriſtum porrexiſſe. ARA. Certum: at quòd ad eundem modũ omnibus alijs porrigere iuſſerit, certum non eſt. Qin illud certum eſt potius quod quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominus quadraginta dierum ieiunium prorſus omne ſuſtuliſtis, in eo ſolo, vt ex calice bibatis. Chriſtum vobis imitãdum proponitis. Chriſtus circuncidi ſe fecit, nunc nemo circunciditur. Chriſtus pranſis hoc Sacramẽtum dedit, vos itidem vt Catholici non datis niſi ieiunis. Chriſtus in azymo cõſecit, in fermentato Gręci, nec eſt, qui tria verba cum eis propterea cõmutanda putet. Chriſtus vini calicem (ſi qđ Cypriano credimus) aqua miſcuit, neq; niſi mixtum aqua vinum cõſecrari voluit, vos nihil id ad rem pertinere putatis, nec vinum aqua miſcetis. Chriſtus cœna facta, lauit pedes diſcipulorum, vos riſu proſequimini, ſi quis hoc genus cęremoniæ velit obſeruare. Atqui Bernardus lotionem

Marcus quidam Epheſius implacabili odio flagrans in Latinos, in Conc. Flor.

Nullum præceptum de calice neceſſario ſumẽdo à laicis, nec ſi ab eo abſtineatur, contra Chriſti inſtitutionem fieri.

Matth. 26. Marc. 14. 1. cor. 11.

Nihil tanquàm neceſſarium omnibus laicis a Chriſto præceptum.

Magno ſe ſcelere obſtringit, qui con... legem Eccleſiæ obluctatur.

Rom 14.

De præcepto & diſpenſatione.

Si patribus carnis debetur reuerentia, multò maior debetur cõmuni matri omnium Eccleſiæ.

Fieri nõ poteſt, vt à ſpõſo ſuo Chriſto, ipſa diſſideat Eccleſia Mater noſtra.

Matth. 4. Luc. 8. Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

In ſer. de cœna Domini, in ſer. de Chriſmate.

Lib. 5. de Sacramen. cap. 1.

Ioan. 13.

Christi exemplum. onem hanc magnum vocat Sacramentum, quod ante eum quoq; sic appellasse videtur Ambrosius. Cyprianus verò, cùm Christus lauit pedes Apostolis, hoc eum solenni deuotione omni tempore agendum instituisse scribit, quod etiam illa verba non obscurè videntur indicare, si ego magister & Dñs laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum.n. dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Non minus expressum hoc esse mandatum videtur de lauandis pedibus, quàm illud, bibite ex hoc oēs, & tamen tantùm abest, vt vos illud obseruari velitis, vt si quis etiam piua id faciat, eum cachinno prosequendum putetis, in solo calicis vsu tam estis anxiè superstitiosi. Quàm multa

Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel non obseruata. aūt recensere liceret, cùm in veteri, tū in noua lege præcepta, quę vel mutata nōnunquàm, vel nō ita sunt anxiè obseruata? Nihil dicā de circūcisione sublata, de Sabbato in diē Dominicum, præter vel (quod alicui videri possit) contra præceptum Dei translato, nec illud cōmemorabo. sub lege quoq; circuncisionem in deserto, Sabbati sanctificationem, ingruente

Iosue 1.
1. Mac. 3.
Num. 21.
Ioan. 3.
4 Reg. 18.
Deut. 20.
Num. 25.
1. Reg. 15.
Matth. 28.

bello, fuisse à Machabæis intermissam. Nónne Moyses ex præcepto Dñi posuit serpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quem posteà fregit Ezechias? Nónne manifestū Dei præceptum est, Non occides? perfodit nihilominus Phinees duos simul, & occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul cōtrà plectitur, quod Agag Regem pinguissimū nō occiderit. Sed ad Sacramenta nostra veniamus. Nónne Christus apertè dixit: Euntes docete oēs gentes, baptizantes eos. Vos itidem, vt nos, baptizatis eos, qui non docentur, atq; adeò qui nec doceri possunt. At Gregorius Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant,

In oratione in sanctum lauacrum. & si baptizari infantes, maximè si periculum imminet, non prohibet, consilium tamen dat, vt qui sunt extra periculum cōstituti, saltem triennium plus minus expectent, vt mysticum aliquid audire & respondere queant, & si non perfectè, saltem singulariter intelligant, atq; ita sanctificent animus & corpora magno illo sanctificationis mysterio. In qua sententia fuit

Hom. 49. Ioannes quoq; Chrysostomus, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæum.

Adulti prius docendi Christi mysteria quàm baptizandi. Dispu[t]are quid. Si his quoque non postremi nominis Theologis visum est prius vt docerentur baptizandi, quo Christi præcepto satisfieret, quod clarius esse videtur, pro his, qui baptizandos infantes esse negant, quàm quòd adferunt hi pro se, qui pro calice tantoperè pugnant. Iam verò iussit CHristus baptizare, nunquid seruatur id apud omnes? Quid est aliud baptizare, nisi immergere? At quum alijs multis in locis, tum in patria nostra præsertim, non merguntur

Lib. 4. epist. 7. infantes, verum perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiam Cypriani seculo, qui sic perfusos pro baptizatis habendos esse non putabant. Quos ille reprehendens, negat in vsu Sacramenti sic esse gratiam externis ritibus alligatam, vt non totum credentibus, conferant diuina compendia. Sed & forma baptizandi, quam CHristus ipse præscripsit, nun-

Act. 8. quid exactè fuit ab Apostolis obseruata, quos non in Patris & Filij & Spiritus sancti, sed in solius Christi nomine baptizasse legimus? Si quidem Christi appellatio, sicut à Basilio scrip-

De Spiritu sancto. Cap. 12.
Brent. in Cathechismo suo.

tum, & ab Ambrosio videtur esse repetitum, totius deitatis est professio. Quippè, quę simul declarat, & Deum Patrem qui vnxit, & Filium qui vnctus est, & Spiritum sanctum, qui est vnctio. Et repertus est nostro seculo, qui diceret quòd Christus non collocauit fundamentum Baptismi sui super certis literis, syllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Non enim instituit magiam, quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata est. Sed instituit cœlestia Sacramenta, quæ constant sua ipsius sententia & voluntate, ijs vel illis verbis nobis significata. Quod negat ad certam verborum formam alligare nos Christum voluisse, putasne, quod is seriò crediderit ad externum calicis vsum homines eum alligare vo-

Act. 15. luisse, quamuis eum exigere seriò videatur. Quòd verò visum fuit Spiritui sancto, vt abstinerent homines à contaminationibus simulachrorum, & suffocato, & sanguine, nunquid vel nunc obseruatur, vel ipsorum etiam Apostolorum temporibus, per omnia fuit ab omnibus obseruatum? Prætereo nunc illa quæ minutiora videri possunt, quòd virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud nōs in vsu esse videmus? HAR.

1. Cor. 11. Quantum ex hoc sermone tuo colligere licet, nullum esse nefas putas contra Dei præceptū venire. ARA. Non ita insanio vt hoc putem. Verùm quod ante centum & amplius annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipsum genus argumenti tractaret, scriptum est, idem tu quoq; tibi dictum esse puta. Nullus, inquit ille, fidelis Catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis, &c. vel alia mandata CHristi non esse seruanda: sed Catholicus dicit, quod vniuersalis Ecclesia melius intelligit, quę sunt Christi mandata, & qualiter sint seruāda, quàm Hussitę. Iamnè rem intelligis? An vis vt exemplis etiā illustriorem reddam? Profe-

Deut. 5.
Iacob 5.
Valdenses dicti vulgò Picardi.
Deut. 20.
Matth. 5.

ram vnum & alterū exemplum. Dictum est à Christo: Nolite iurare. Hic dicit aliquis ex fratribus VValdensibus (quos vulgo Picardos vocant) esse Christi mandatum, vt ne quisquam omnino iuret quacunq; tandem ex causa. Respōdebit Catholicus: Non tam esse mandatum quàm consilium: aut si mandatum sit, hoc esse mandatum, vt ne iuretur per cœlum aut terram, non aūt vt ne iuretur per Deum, consuetudinemq; iurandi potius quàm iuramentum his verbis interdictum esse præcipuè si quis non voluntariè, sed necessitate coactus, verum iuret. Similiter: Non occides, quin sit mandatum Dei, nemo Catholicus negabit: Sed quòd ita obseruandum sit, sicut Picardis videtur, vt etiam præcepto iudicis neminem sit fas occidere, id verò negat vniuersa Catholica Ecclesia. Ad eūdem modum & illud quod à Christo dictum est: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te, si quis ad literam intelligere velit, sicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos sibi eruisse dicuntur, Catholicus & si Christi mandatum hoc esse non ibit inficias, sic tamen vt Picardi volūt, intelligendum esse negabit. Verùm audi Harpage, quod sit prçceptum Dei, neq; toties illud mihi nunc deinceps obijcito. Vnicum est Dei prçceptum, dilige. Verbum est abbreuiatum.

In epist. Ioan. Tract. 7. Dilige, inquit August. & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptū referuntur omnia, quęcunq; de rebus siue ritibus externis constituta sunt: de quibus nullum ferè præceptū est adeò ne-

cessaria

cessarium, quod, si res postulat, non cædat aliquando charitati, quæ sola necessaria est. Nam absque Sacramentis, modò ne quis ea contemnat, saluus homo fieri potest in necessitatis articulo: absque charitate, etiamsi millies omnia Sacramenta perceperit, saluus esse nemo potest, vt rectè dictum sit à Thoma Aquinate, quòd omnium actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ. Quod vidit etiam Lutherus, qui cùm nondum totus in sensum reprobũ datus fuisset, ijs verbis, quorum antè paulò meminimus vsus est. Quoniam nihil de vtraque specie tanquam necessarium præcepit CHristus, præstaret pacem & vnitatem, quam vbique præcepit Christus, sectari, quàm de speciebus Sacramenti contendere. Quæ (malum) est, ista tua, Harpage, religio? trepidare timore vbi timor nõ est? Certum est & indubitatum etiam illis ipsis confitentibus qui segregauerunt semetipsos, quòd nihil de vtraque specie, tãquam necessarium, Christus præcepit: certum est & indubitatum, quòd pacem & vnitatem vbique præcepit. nónne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nusquam Christus præcepit, contra illud verò minimè reformidas, quòd vbique tanquam necessarium ad salutem CHristum præcepisse constat? Contra pacem, sine qua, sicut Paulus ait, nemo videbit Deum, sine vtraque specie multi viderunt Deum, & videbunt: nisi fortè putas condemnatos esse omnes, qui sexcentis propè annis his vixerunt, quibus Christi fides in Polonia recepta est? quorum neminem præterquàm his paucis superioribus annis vtraque specie vsum fuisse constat: sine pace & vnitate, quam nobis discessurus ex hoc mundo Christus ad Patrem suum cœlestem quasi testamento legauit, neque vidit neque videbit Deum quisquam. Sed quò magis tibi satisfieri queat, paulò diligentius Christi verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si, cùm dixit Christus, Bibite ex hoc omnes, præter Apostolos, quos tum bibere iussit, omnibus etiam alijs, vt ex calice biberent præcepit, cur vos itidem & nos infantes ab eo arcetis? cùm præsertim vsus obtinuerit Ecclesiæ primitiuæ, vt & ipsi sacramenti huius participes fierent, sicut apud Dionysium & Cyprianum, & Augustinum, Innocentium, Zosimum & alios videre licet? HAR. Christus ipse videtur infantes arcere, qui cœnam in sui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Christi celebrare non queant, ab ea cœna excludi debeant. ARA. Quid si eadem hac ratione paruulorũ quoque baptismum Anabaptista conetur abrogare, & dicat: Christus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Euntes docete, baptizantes: quamobrem qui doceri non possunt vt credant, à baptismo excludi debent, nonquid ideò non baptizabimus infantes? scilicet quod vobis videtur Harpage, rectum est: quod Ecclesiæ videtur vniuersæ, rectum non est. HAR. Obsecro te, nunquid in eo Dialogo in quo fingimur esse colloquuti, non satis tibi rationes oẽs confutatæ videntur, quæcunque ad approbandum alterius speciei vsum allatæ fuerunt? ARA. Mihi verò nequaquam: etenim quæ primo loco sunt proposita, doctorũ iudicio nihil ad causam pertinere videntur, neque.n. propterea desitum est sub vtraque communicare, quòd æquè sub vna atque sub vtraque Christus integer sumitur, sed magis hoc factũ est, cùm ad effugienda quędam pericula, tum ad abolendum errorem Nestorij, qui sub specie panis solam carnẽ Christi, sub specie vini solũ sanguinem esse credebat: cùm Ecclesię veritas hæc sit, quòd sub qualibet specie totus sit Christus viuus & integer, caro, sanguis, anima & diuinitas: & sub specie panis totus est Christus viuus & integer, & sub specie vini non est tantùm sanguis, sed totus Christus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fideliũ rei veritas magis imprimeretur, quòd sub qualibet specie totus est Christus, tum vt id non solùm verbo, sed etiam ipso signo indicaretur, visum est vtile sub vna tãtùm specie Sacramentum hoc Eucharistiæ ministrare. Efficatius.n. imprimitur, quando cum doctrina, quæ verbis fit, signum etiam coniungitur, quod sensu percipitur. HAR. Quòd si in populi cõmunione tollitur calix, causâ hæresis huius, cur etiam non in presbyterorum? Certè hęretici idem cauillabuntur in sacrificãtibus, vesci eos mortuo corpore, quod sit sanguinis expers, quãdoquidem illi corpore non contenti, seorsum bibant sanguinem? ARA. Alia est Harpage, ratio sacris operantium, alia eorum qui sumunt Eucharistiam extra sacrificium, siue Sacerdotes hi sint, siue laici. Illis.n. ex institutione Christi, neque conficere neque confectũ offerre, nec oblatũ sumere Christi corpus licet, nisi sub vtraque specie: vt qđ faciunt, præcepti necessitate quadã obstricti faciant, qua laici non tenentur, quibus (qđ ipsi etiam, qui se præciderunt ab Ecclesia Dei) fatentur, nihil præceptũ est tanq̃ necessariũ de vtraque specie sumenda. Quamobrem institutionẽ Christi mutare visum Ecclesię nõ est, sed ea salua, prouidere voluit, vt error hic tolleretur, solis à calice laicis arcẽdis, quò sic planũ fieret omnibus, his pręsertim qui seduci facilius possunt, & propterea etiam signis externis id genus admoneri præ cæteris necesse habent: verùm nos & viuũ Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumere. HAR. Si nobis hanc licentiam permittimus, vt propter hęreticos mutemus institutionem Christi, quis tandem erit modus huius licentię? surgat hęreticus quispiã, qui quòd videt templa extructa ad orandũ & laudandũ Deum, dicat Deum omni in loco laudandum & adorandũ, an propter illũ templa deseremus? An potius docebimus vsum legitimũ templorũ? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Christũ nõ esse parem patri, nec potentia, nec vlla re propter verba illa: Pater maior est me, an verba illa expũgemus? ARA. Audiuisti iã semel ex me, & iterũ quòd sibi licentiã hanc Ecclesia nõ permisit vt mutaret institutionem Christi. Nam cùm instituerit Christus, vt hoc Sacramẽto necessariò sub vtraque specie cõficientes vterẽtur, nihil de hac eius institutione detraxit. Quos verò pati ex calice bibendi necessitate Christus adstrictos esse noluit, eos rectè ab eo abstinere posse decreuit. Neque verò faciet vnq̃ Ecclesia, vt propter hęreticos vel institutionem Christi violet, vel vnũ ex scripturis apicẽ expungat. HAR. Quantũ ex tuo sermone colligere licet, ad solos Sacerdotes institutionem cęnę Dominicę pertinere censes. ARA. Vsum Eucharistiæ ad laicos quoque pertinere dubium non est: cæterùm quod instituit Christus vt cõsecrarent, vt offerrent, vt

Notandum.

Opusculo 4.

Verba Lutheri de vtraque specie sumenda.

Psal. 13.

Matth. 23.

Sine pace nemo vnquam Deum visurus est.

Ioan. 14.

Bibite ex hoc calice oẽs, quomodo est accipiendum.

Matth. 16.
Matth. 28.

Hæretici id rectum esse quod sibi videtur, quod vero Ecclesiæ videtur vniuersæ, non rectum putant.

Quare desitum est sub vtraque specie communicare.

Ecclesiæ veritas de Sacramento Eucharistiæ.

Signum cum doctrina coniunctum efficacissimum.

Alia ratio sacris operantium, alia eorum, qui sumunt Eucharistiam extra sacrificium.

Viuum Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumitur.

Ecclesia non mutat institutionem Christi in Sacramentorũ vsu, sed ordinationum & modo expeditiori, præstantiorique prouidet.

Ad solos Sacerdotes spectat.

oblatum sumerent, ad solos id sacerdotes pertinere affirmo. Quod aũt ad vsum attinet extra sacrificium: siua sub vna specie, siue sub duplici quis cõmunicet: periode valere me do-

Christi institutio de Sacramento Eucharistiæ.

cuit Ecclesia, modò secundum ordinationem seu obseruantiam eius id faciat. HAR. Atqui clara sunt illa Christi verba dicẽtis: Accipite, comedite, bibite ex hoc oẽs, hoc facite in meã cõmemorationem. ARA. Si clara sunt, quid igitur causæ est, quòd de eis nunc ambigimus?

Mar 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Certè de eo num dies nunc lit, quandoquidem clarum est, nemo est qui ambigat. Quid causæ est, quòd ex quo tempore Christi recepit Euangelium Polonia, nunquàm eo sensu, quem tu profers, intellecta sint? Quid aũt dico de Polonia? vel vnum aliquem profert, ex quo tempore Christus hæc verba protulit, qui sic ea sit interpretatus, vt esse de necessitate salutis diceret, oẽs etiam laicos vtriusq; speciei participes fieri. Certè qui sit Catholicus proferes ne-

Nemo fidelium vnquã dixit, de necessitate salutis esse laicos vtriusque speciei participes fieri.

minem, cùm etiam illi ipsi, qui segregauerunt se nostro hoc æuo, & scripserint & senserint, vt audiuisti contrarium. Vide aũt ne sit hoc extremæ, minimæq; ferendæ cuiusdam arrogantiæ, si te solum videre Christianum, orbem aũt vniuersum tot seculis in tam clara scripturarum luce cæcutiuisse, persuasum habeas. Sed obsecro te, clara tibi videntur hæc verba Christi? Quid aũt? nunquid & illa clara non sunt, Euntes docete oẽs gentes baptizantes eos:

Matth. 28. Mar. 16.

Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium? Num ideò baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dicemus etiam laicos? Certè negat hoc Apostolus dicens: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Quod si ver-

2. Cor. 12.

ba omnia, quibus in cœnæ institutione Christus vsus est, ad omnes etiam laicos pertinent, & consecrabunt igitur, & offerent laici. Cùm.n. dicit Christus, hoc facite, quid aliud dicere

Hoc facite, quid significat. Ioan. 3.

videtur, quàm hoc consecrata, hoc offerte, hoc sumite? Consecrabunt igitur & offerent omnes, & erunt æquè Sacerdotes, laici, etiam pueri, & fœminæ, atq; hi qui se peculiariter diuino cultui manciparunt, nec vllum erit inter Sacerdotes & laicos discrimen, non sumendi modò, verùm, & consecrandi, & offerendi, & distribuendi, potestate cunctis non concessa tantùm, verùm & præcepta. HAR. Sed si propter hæresim abolendam vsus vtriusq; speciei fuit aliquando prohibitus, quandoquidem nullus est Christianorũ, qui hodiè putet in Eucharistia mortuum corpus dari, nulla causa est, cur interdictũ hoc duret diutius. ARA. Mirò est quod hoc Auctor dialogorum audet affirmara, cùm ab eo ipso, cui dialogos hós dicauit, secus rem habere cognouerit. Necq.n. ignorat, quanto studio fuerit laboratum proxi-

Boëmorum error.

mis his annis superioribus, vt hi quoq; Boëmi qui calice vtuntur, nec vllo prætereà errore alio sunt implicati, ad vnitatem Ecclesiæ reduci possent, quibus iuxta conuenta Cõcilij Basileę habiti, permissus fuit calicis vsus, ea conditione adiecta, vt cõmunicaturos instruerent Sacerdotes, non sub specie panis corpus CHristi tantùm, nec sub specie vini solùm sanguinem, sed sub qualibet specie totum & integrum Christum contineri. Quam conditionem Boëmorum Sacerdotes non receperunt, quum scriptũ esse dicerent. Hoc est corpus meum, non additum, & sanguis. Hic est sanguis meus, non additum, & corpus. Verbis CHristi sicut

Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere nihil oportet.

detrahi nihil, sic addi nihil oportere. Videntur aũt tibi totum & integrum verè viuẽtem & viuificantem Christum in Eucharistiæ Sacramento confessi, qui corpus absq; sanguine sub specie panis: sanguinem absq; corpore sub specie vini contineri contendebant. HAR. Nequaquam. ARA. Quid autem Lutherus. Quamuis Boëmorum hunc errorem aliquando grauiter impugnasset, nunquid ad eundem posteà lapidem ipse quoq; non offendit, vt erat in

Lutherus omni Protheo mutabilior.

omni genere doctrinæ suæ Protheo mutabilior? Legat qui volet, quę contra Misnensis Episcopi mandata scripsit, ibi reperiet, eum pridem sopitam hæresim Nestorianam resuscitasse. Noster aũt hic, qui nos in illo dialogo facit arbitrio suo de Sacramenti speciebus cõtanden-

Cuiusdã Lutheristæ execranda in Deum blasphemia. Heb. 10.

tes, nunquid & ipse non se Nestorianũ apertè profitetur? Quid.n. illa sibi verba volunt, Sanguis bibi non potest nisi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis sanguinem effusum? Vt etiam si sumãt sanguinem, nequaquam tñ bibant sanguinem effusum illum inquã, quo Christus & peccata purgauit, in ęternumq; coosummauit sanctificatos, & eundem bibi iussit? Et iterum. Difficile est nõ credere, cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum. Ac post pauca, & sanguinem effudit & sanguinem effusum bibi iussit. Nã vt corpus voluit edendum, ita sanguinam effusum bibendũ. De hac igitur iniuria queruntur filij Dei, quòd à sanguine effuso prohibentur. Qui toties vociferando queritur effusum sanguinem adimi laicis, qui difficilè dicit esse, noo credere cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum, nóne tibi videtur eum à corpore separare, nec aliud quàm exangue mortuumq; corpus sub specie panis relinquere? HAR. Quid ego audio: An nõ effusum sanguinẽ

Cùm frangitur hostia, quid hac re designatur.

bibimus? Nunqđ falsum est, ꝙ scriptũ à Prospero legitur? Cùm frangitur hostia, cùm sanguis de calice in ora fidelium funditur, qđ aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? ARA. Rectè Prosper, modò tu rectè quod scri-

In Eucharistiæ sacramẽto verũ et viuum Christi corpus continetur realiter.

bit, intelligas, certum est, & indubitatum in Eucharistiæ sacramento verum & viuũ Christi corpus & sanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effusio sanguinis vera non est, sed est quædam, vt ipse Prosper ait, Dominici corporis in cruce immolati, & sanguinis de latere effusi designatio. Itaq; non frangitur, non masticatnr, non effunditur, nõ bibi-

Christus non minus sub vna specie, quã sub vtraque manet integer. Rom. 6.

tur, nisi species. Christus aũt ipse sub vna non minus quàm sub vtraq; specie manet integer, nec sumptus consumitur, nec vnquã vel corpus eius à sanguine, vel sanguis à corpore quoties fideles eum sumunt, separatur. Christus.n. resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Non amplius frangitur corpus eius, non amplius funditur sanguis eius, qui semel pro nobis fusus, semel pro peccatis totios mundi satisfecit, vt eum iterũ

Capharnaitæ. Ioan. 6.

effundi necesse nõ sit. Crassus hic fuit Caphernaitarum error, qui cùm caroem suã Christus manducãdã esse diceret, sic intalligebãt quomodo in cadauere laniatur, aut in macello venditur, nõ quomodo spiritu vegetatur. Quibus rectè Christus: Caro nõ prodest quicquã: Spiritus est qui viuificat. Nihil est igitur, qđ aliquis de corporali manducatione somniet. Hæc

maodu-

Manducatio corporis & bibitio sanguinis Christi partim sacramentalis, partim spiritualis.

Tract. 25. in Ioan.

manducatio & bibitio partim est sacramentalis, partim spiritualis. Manducatione sacramentali sumitur quidem, verum corpus & sanguis Christi, sed non masticantur neque bibuntur, nisi species. Cæterùm quando Christum ita sumimus, vt in eo maneamus & ipse in nobis, ea manducatio spiritualis est: de qua dicit August. vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducasti. Credere in Christum, hoc est manducare Christum. Ac nisi quis manducauerit ad hunc modum, nisi Christi capitis & corporis per charitatem effici membrum studuerit, nihil ei proderit dentibus pressisse, sacramentaliterque manducasse, quin potius iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini. HAR. Oppido quàm lubens hæc audiui ex te. Sed obsecro te, ad id responde quod interrogaueram, nunquid nõ effusus Christi sanguis bibitur? ARA. Bibitur effusus, & nõ effusus. HAR. Hoc quidem ænigma est, Dauus sum, non Oedipus. Explices necesse est, si vis vt intelligã. ARA. Si effusum à corpore, separatum intelligis, à nemine sanguis eiusmodi bibitur. Nam qui semel pro nobis est effusus Christi sanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Sin autẽ effusum sanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquãdo à Christi corpore separatus, verùm ad resurgentis Christi corpus redijt, sanguinem hunc sacramentaliter bibi dubium non est, quin postea quam semel ad corpus Christi resurgentis redijt ab eo separari deinceps nunquam potest. Neque.n. existimare debes, eum qui pro nobis effusus est, Christi sanguinem esse alicubi extra corpus eius. Legimus quòd resurrectio nostra sit cõformis futura resurrectioni Christi. Reformabit.n. ait Paulus, corpus humilitatis nostræ, configuratũ corpori claritatis suæ. Quòd si certa fides est Ecclesię cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id, quod fuit de veritate humanæ naturę, ita vt etiam quę martyribus membra fuerunt amputata & abscissa in resurrectione restituta illis iri scribat August. Cùm scriptum sit quòd capillus capitis vestri non peribit: quod vsque eò verum esse contendit, vt etiam quæ comestæ sunt carnes hominum, quod famis tempore nonnunquam vsu venisse legimus, ea his quorum primitus erant reddi as iri censeat, ab illo quippè altero tanquam mutuò sumptas deputari, quæ sicut ęs alienũ, ei reddendæ sint, vnde sumptæ sunt. Si de nostris corporibus ita futurum speramus, quantò magis factum iam de eo credere debemus, quem Paulus primitias vocat dormientiũ. Dñu nostro IESV Christo: quòd nihil ei defuerit resurgenti, quod ad integritatem corporis humanæque naturæ veritatem pertineret. Præcipuè verò, non potuit, neque potest vnquã illud corpus eo sanguine destitutum esse, per quem IESVS vt sanctificaret populum suũ, extra portam passus est: quo nihil vel ad ipsius Christi gloriam illustrãdam, vel ad nostram spem corroborandam aptius esse potest. Humanitas Christi, quemadmodũ à Ioãne Damasceno scriptum legimus, salutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi sibi vniti. Cùm autẽ salus hæc non aliundè nobis contigerit, quàm ex profuso pro nobis Christi sanguine, poteritnè quisquam dubitare, sanguinem illum, qui precium est redemptionis nostræ in quo solo fiducia nostra omnis nobis esse debet collocata, ad Christi corpus resurgẽtis redijsse, ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctum esse, nunquam ab eo disiungendũ? HAR. Nemo pius dubitauerit. ARA. Quid igitur iste somniat de effuso sanguine, quasi denuò fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effusus ille iam sanguis non alibi sit quàm in illo corpore glorificato, in quo resurgens Christus non amplius moritur, nec sanguis eius fundetur amplius, sed sicut in cęlo localiter, in verbo personaliter, sic sub panis & vini speciebus est sacramentaliter, vt siue quis sub vna, siue sub vtraque specie sumat, totũ Christum sumat cum carne, sanguine, anima, & diuinitate, cùm hęc ab inuicem separari nequeant. Sed sic plerunque solent, qui de speciebus sacramenti Eucharistię contendunt: Nimium altercando veritas amittitur, dixit ille Dum contendunt de his quæ videntur speciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè sub illis latentẽ, qui verè salus nostra est, Dõm nostrum IESVM Christum, ex vtraque specie, quando seorsum corpus, seorsum dari sanguinem imaginantur, & imprudentes in errorẽ Nestorij prolabuntur. HAR. Quid tu ais imprudentes? nunquid non hic ipse scriptor, qui nos de vtraque specie facit contendentes, apertè negat panis & vini substantiam, in corporis & sanguinis Christi substantiam conuerti, & cum suis Martinis pridem ab Ecclesia damnatum Berengarium ducem sequutus, quem nos auctoritate scripturarum adducti, Christum credimus incarnatum, eum preter scripturarũ auctoritatem facit impanatum. ARA. Audiui quòd scripserit de Ecclesia librum, quàm plurimis erroribus scatentem, & his quidem grauibus, in eo fortasse hoc quod dicis, asserit. HAR. Et hęc & alia multa, absurda blasphema, impia. ARA. Nunc tu vide, quorsum tandem euadant altercationes istæ. Sicut altercatio de sanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc est, nouos Arrianos, qui Christo Deo, Deique filio negant eundem quem Patri honorem habendum, dum solum Deum Patrem adorandum & inuocandum esse censent: ita contentio de vtraque specie genuit nobis Zuinglianos, qui vocãtur Sacramentarij. Siquidem ab ijs initijs res progressa est, vt primùm exangue corpus manducandum, cruor potius quàm sanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte: cùm effecisset Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis.n. aut veneratione prosequendũ, aut vitam ab eo putet expectandam, quod vita caret?) serpsit longius, nec statim eò prosilijt, vt negaret esse corpus Christi. Sed quæ fuit olim Ioannis Vvicleffi, cuius erat sectator Ioannes Hus, pridem ab Ecclesia damnata sententia, panem in Eucharistia simul esse cum CHristi corpore docuit: Progressus est mox vlterius, & cùm in pane corpus esse Christi concederet, non alio tamen tempore, quàm, quo sumeretur esse Christi corpus affirmauit, vt si quis extra sumptionem adorasset, is grauissimum crimen idololatriæ non effugeret. His progressibus ita factis, posteàquam isthæc ex animi sui sententia credere videt, iam euertit simul omnia: tollit sacerdotium, tollit sacrificium, omnem beneficiorum Christi memoriam, sempiterna

1. Cor. 11.

Quomodo sit intelligendum, quòd effusus sanguis Christi bibatur.

Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius.

Philip. 3.

1. Cor. 15.

Integra ... & nostra futura resurrectio.

Luc. 21.

4. Reg. 6.

1. Cor. 15.

Corpus Christi non potest ... esse.

Heb. 13.

Sanguis ad Christi corpus resurgentis redijt, ac ... est diuinitati.

Caro, sanguis, anima, & diuinitas Christi, ab inuicem separari nequeunt.

Sacramentariorum error.

Seruetiani, hoc est, noui Arriani.

Zuingliani sacramentarij.

Sententia Ioannis Vvicleffi atque Ioannis Hus damnata ab Ecclesia.

Ioannis Vvicleffi impietas.

terna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua summi illius ac immensi beneficij, quo semetipsum CHristus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & repræsentatio.

Sacramentariorum Catecysmus. Ps. 13 & 52.

Quibus ita iuxta voluntatem suam confectis, tum demùm impetu facto prorumpit eò, quò, tacitus initio tendebat, vt iam apertè dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Non est Deus in hoc Sacramento, non est in eo viuum & verum corpus CHristi, sed merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, scelus est idololatriæ committere.

Hæreticorum quo tendat intentio.

HAR. Quàm bellè nobis artes Satanæ detexisti, nunc demùm intelligo, cùm tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occasionem ab Ecclesia Catholica discedendi, atque vt aliquod initium eius rei fieri possit. ARA. Rectè conijcis Harpage, sed posteàquam discessio semel facta est, nil difficilius quàm finis eius inueniri potest. Si quis oẽs nostri temporis hæreses cõsideret accuratiùs, inde sumpsisse eas videbit exordium. Quamobrem errant vehementer, meo quidem iudicio, qui putant hoc religionis dissidium, quod apud nos per Satanę ministros proximis his superioribus annis excitatum est, hoc modo sedari posse, si laicis calix, Presbyteris vxores permittantur. Alere hoc fuerit magis, quàm sedare dissidium. Quid.n. est aliud, quod hi, qui segregauerunt se, votis ardentioribus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re ab vniuersa Ecclesia Catholica separare se licitũ ipsis esse queat? Huc fundamento separationis iacto, quò non eos progressuros putas? Arguent erroris totam Ecclesiam, sibique potestatem esse datam, interpretabuntur ab eius decretis, cæteris etiam in rebus discedendi.

Omnia sibi volunt licere hæretici nostri temporis.

Quid.n. impediat, quò minus æquè in alijs atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar si hoc res ipsa non clamat, vbi facta est in huius Sacramenti vsu ab Ecclesia Catholica separatio, quàm non multi sint alij errores cõsequuti: Non Lutherani modò, sed & Zuingliani, & Anabaptistæ, & quotquot alij sunt hęretici, vndè nisi ab vtraque specie desciscendi, ab Ecclesia sumpserunt initium? Nunquid autẽ in eo acquieuerunt? Nunqđ non simul & sacerdotium, & sacrificium, & Deum ipsum posteà ex hoc Sacramento sustulerunt? Nunquid non & Picardi, & Seruetiani, hoc est, noui Arriani facti & in diuersas alias formas mutati sunt?

Qui Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequitur, nullo modo errare potest.

Quare nihil fuerit homini Christiano tutius, quàm sicut alijs in rebus omnibus, sic & in hac Ecclesiæ sensum & consensum sequi: quod qui faciat, errare nulla ratione potest. Vociferetur aliquis ad rauim vsque: Verbum Dñi, verbũ Dñi: Euangelium, Euangelium, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiam si multa scripturarũ examina produci videat.

Hier. 23. 28. et 29.

Pharisæi scripturarũ testimonio Christum nõ esse Prophetam, et esse morte dignũ contendebant.

Nã & suo tẽpore Pseudoprophetas, minimè defuisse scribit Hieremias, qui & ipsi vociferati sunt: Verbum Dñi: Os Dñi locutum est: Hæc dicit Dñs: cùm tamen nec misisse se eos, nec aliquid eiusmodi locutum illis esse, per Prophetas suos dicat Dñs eosque fures verborum suorum appellat. Iam verò Pharisæi: Nunquid non ex scripturis Christum non esse Prophetam: Christum esse morte dignum probare contendebant?

Ioan 7.

Ibidem 19.

Quorum.n. hæ voces sunt: Scrutare scripturas, & vide, quia Propheta è Galilæa non surgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Nunquid scripturas contra scripturarum auctorem Deum nostrum non proferebant? Nunquid non è scripturis Christum non esse Deum, Deique filium, sed ne Prophetam quidem, quin potius morte turpissima dignum, pronunciabant? Num aũt statim fuit verum, qui scripturas adducebant? scripturæ quidem, quarum vtebantur testimonio, verę fuẽt, & à Spiritu sancto profectę: sed sensus quem ex illis proferebant, quàm longissimè à veritate fuit remotus.

Membra Satanæ hæretici.

Quamobrem nihil pij moueantur, si cum Satana Christum in deserto tentãte dicat membrum eius aliquod: scriptum est.n. sed si quis nimium obtũdat scripturas, reuerenter accipere se respondeant, ac ab eo procul abesse, vt eis vel in minimo cõtradicere velint. Cęterùm vnde didicerint hanc scripturam esse canonicam, cuius apud nõs auctoritatem esse summam oporteat, inde se quoque didicisse hunc & non alium sanum illius sensum esse, à sancta Ecclesia Catholica. Quare cui fidem habuerint de scriptura hac, quòd canonica, quodque sit à Spiritu sancto profecta testificanti, eidem se fidem habere, hunc & non alium esse scripturæ eius sensum asserenti. Adhunc modum si se gesserint, facilè Satanæ laqueos effugerẽt.

Non de scriptura, sed de scripturæ sensu inter nos & hæreticos solum est controuersia.

Neque.n. inter nos & eos qui exierunt à nobis, vlla est de scriptura controuersia sed de eo tantùm agitur, vtrum in ea interpretanda suam aliquam propriam, aut vnius alicuius solitariam opinionem, an verò totius Ecclesiæ sensum & cõsensum sequi oporteat. Quod posterius quin longè sit tutius, non arbitror esse quanquam tanta præditum impudentia, qui inficias ire audeat. HAR. Nunc demùm Arator, qua de re agatur intelligo. Nihil.n. scripturis detrahitur, vt audio, sed sua manet illis auctoritas integra.

In Ecclesiæ iudicio acquiescere omnes oportet.

Cæterùm quod vnanimi omniũ consensu, diuturnaque totius Ecclesiæ consuetudine receptum est & approbatum, de eo priuata sua auctoritate secùs quempiam constituere velle, nefas esse putatur, cùm eiusmodi de rebus Ecclesiæ iudicium expectare sit necesse in quo acquiescere oẽs oporteat. ARA. Probè sententiam assequutus es Harpage. Nam hoc etiam sibi volunt illa & Constantiensis & Basiliensis decreti verba, vbi dicitur: Quod sine auctoritate Ecclesiæ laudabilem consuetudinem laicum populum sub vna specie communicandi, ne sit alicui licitum immutare. Nunquid aũt non Andabatarum more gladios in tenebris ventilasse videmur, cùm esset hęc tam inanis à nobis de speciebus Eucharistiæ Sacramenti disputatio suscepta? HAR. Nos quidem extra culpam sumus Arator, sed qui sibi tam catus & prudens videtur, vt omnes præ se stupidos, bardos, & truncos iudicet, mirum est, hoc eum animaduertere non potuisse. ARAT. Nihil est quod mireris Harpage, non sine causa dixit Apost. Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.

Rom 1.

Prouerb. 20.

Sed & illud scitũ est Salomonis. vidistinè hominem, qui sapiens esse videtur, spes est de stulto, quàm de eius correctione multò maior. Nullos labi & errare contingit periculosius, quàm qui sic apud semetipsos prudentes sunt, vt cæteros omnes prę se caudices esse putent. HAR. Hac quidem de re mihi propemodum ab te satis iam factum est.

SED non ignoras fortassis, qui sint apud nos religionis ergò motus excitati, peruenit & illud ad aures tuas proculdubio non deesse quosdam, qui sedari posse motus istos existiment, si quorundam importunitati tria concedantur, calix laicis, Vxores sacerdotibus,& vt vernacula lingua res diuina fiat. ARA. Audiui hominem etiam de reliquis duobus nonnulla differentem, sic enim ille dicebat. Tantum abesse, sperandum vt sit,concordiam rebus his concessis esse coitutam,vt maior etiam sit discordia metuenda. HAR. Qui sic? ARA.Nunquid ex me iam non audiuisti,simul vt semel vna aliqua in re discessum est ab eo,quod aut legibus cõstitutum,aut moribus Ecclesiæ totius est receptum,non ferè finem fuisse discessionis inuentum: quamobrem, qui petunt isthæc, sibi seorsum ab orbe reliquo Christiano concedi,nihil aliud quàm initium sibi discedendi permitti petunt: quo cõcesso finem sibi nullum præscribi patientur,vt maximè daretur illis,quod postulant,crede mihi, quod in eo nunquam acquiescent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit, in quo & ego præsens adfui,paucis tibi narrabo. Erant à quodam inuitati duo ex eorum numero,quibus quod Catholicũ est,non probatur.Cumq; de religione (quod peruerso ætatis nostræ more nunquam crebrius fit,quàm inter pocula) sermo incidisset,dixit vnus qui minus à Catholica tunc erat alienus,sibi nihil aliud mutandum videri de his quę recepta sunt,& diuturna Patrum consuetudine approbata,quàm vt calix concederetur laicis,quo si potiri liceret,abundè sibi satisfactũ iri. Mox alius in eorum scriptis qui segregauerunt semetipsos versatus diligẽtius,atq; ideò animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò, inquit,etiã si de calice bibere liceat,nequaquã erit satisfactũ. Alia cogitabat ille proculdubiò, nimirùm de subuertendis aris,de tollẽdis imaginibus,de seruitute soli Deo debita (Græci [illegible], Latini vocant sacrificium) prorsus abroganda,deq; similibus alijs,quæ nisi cõfecta vidisset, nunquã erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tantùm aderant,dissentire visi sunt,nec vtriq; satisfieri potuit, his quæ putantur Adiaphora concedendis: qd futurum putas in tãta turba,quę magna ex parte ex Lutheranis,Caluinianis siue Sacramentarijs,Seruetianis,siue nouis Arrianis,& (quod hæreticorum genus non apud Orthodoxos modò,verùm,& apud ipsos hæreticos, summæ semper fuit abominationi) ex Picardis constare videtur? Quamobrem non dubitanter dixerim,quòd hoc alere fuerit religionis dissidium,non ei sedando medicinam aliquam adferre,si tria illa concedantur,quæ sunt à nonnullis postulata,quibus rectè dici possit: Nescitis quid petatis. Imprudentes.n. diuisionẽ & separationem quandam petunt à Christi corpore,quę est sancta Catholica Ecclesia,quę non vno aliquo angulo continetur, sed per vniuersum orbem Christianum est diffusa. HAR. De calice multa iam dicta sunt,nec est iterare necesse. Quem intelligo nisi in Concilio Oecumenico,idq; grauibus ex causis rectè laicis concedi non posse. Cæterùm qd esset in eo piaculi, si sacerdotibus vxores permitterentur,his præsertim qui cõtinere non possunt? ARA. Nunquid est aliquis qui cõtinere non possit? HAR. Quasi verò tuis oculis multos ipse non videas ita ventri, & his quæ sub ventre sunt deditos,vt magis pecudum quàm hominum vitam agere videantur, ARA. Vtinã pauciores cernere liceret: verùm hi mihi nolle magis quàm nõ posse videntur. HAR. Ertas Arator,non desunt qui velint,sed vincuntur à carnis concupiscentia. ARA. Facile est vincere non repugnantes. Quòd si se viros præstarant,possent proculdubiò. HAR. Fieri potest vt sint non pauci,qui sua vincantur desidia. Sed crede mihi, repiriri nonnullos,qui cùm omnia sedulò faciant, quæ ad frenandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus discedant. Scis ipse Christum dixisse,nõ oẽs capiunt verbum hoc. ARA. Verè dixit Veritas, quid.n. eo verius & certius,quod non oẽs capiunt. Sed nunquid dixit Veritas,quòd non omnes possũt capere? HAR. Imò hoc dixisse videtur. ARA. Imò hoc dixisse nõ videtur. HAR. Quid si Christus ipse hęc verba sic interpretatur cùm subdit, qui potest capere,capiat. ARA. Quid si his verbis nihil aliud significare Christus voluit,quàm qui vult capere,capiat,cùm non sit inusitatum hoc dicendi genus in scripturis, vt posse pro velle accipiatur? Ac ne putes meam hanc esse solitariam opinionem, priscorum Patrum sententiam tibi proferam: Inter quos qui in primis celebris habetur Ioannes Chrysostomus, enarrans illum scripturæ locum. Propterea non potuerunt credere,quia dicit Esaias: Non potuerunt, hoc est, noluerunt. Neq; te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere,capiat. Ita nunnunquam potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest vos mundus odio habere: me autem odio habet. Hoc & cõmuni sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit: Non possum asperũ hominem diligere. Vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam,& pardus varietatem suam,& populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Nõ dicit, quòd impossibile sit ei benè operari: sed quia nolunt,ideo nõ possunt. Vides quemadmodum Chrysostomus ex multis scripturæ locis, inter quos hunc etiam produxit, de quo nunc nobis sermo est,& ex communi vsu loquendi sæpè posse pro velle docet accipi. Quod ante eum quoque fecit Gregorius Nazianzenus, & vtroq; vetustior Clemens Presbyter Alexandrinus: velis, inquit, & poteris: Et libro sequenti, posteàquam statim à principio tractauit hunc Euangelij locum, velit tantùm, inquit, quod bonum est petere,& assequetur. Nõnunquam autem ore quidem dicimus,nolumus peccare: cogitatio autem nostra defixa est in peccato. Sed obsecro te, num tu fati rem esse putas, continere? HAR. Imò futile esse dico quòd tu CHristum ideo non dixisse credis,non oẽs possunt capere,ne quis fati rem esse putaret,cum ijs quę sequũtur verbis,cost ãtùm cõtinere posse significauerit,quibus datũ est. ARA. Atqui q; tu futile dicis,id homines minimè futiles,quin potius totius orbis Christiani iudicio doctissimi,

grauis-

Ergò, id est, causa.

Tria quæ sibi concedi postulabant hæretici in comitijs Poloniæ.

Mos peruersus inter pocula de diuinis, et mouendis habere.

Subdola cuinsdam hæretici cogitatio.

Picardi genus hæreticorum, & Orthodoxis et ipsismet hæreticis maxime inuisum.

Matth. 20.

Qui dicunt se continere non posse, nolunt potius quàm non possunt.

Hom. 5 in Ioan.

Ioan. 7.

Vehementia voluntatis potestas dicta.

Hier. 13.

Lib 4 Theo.

Libr. 2. strom.

Continere non esse fati rem, sed Dei donum.

a

Hier. tract. 7. in Matth.

grauissimisq; monumentis literarum cõsignarunt. Verba sunt Hieronymi, Euangelij locum explicantis, qui quidem sententiam sequutus esse videtur Origenis: Nemo putet sub hoc verbo, vel fatum vel fortunam introduci, quòd ij sint virgines quibus à Deo datum sit, aut quos quidam ad hos casus adduxerit: sed ijs datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Nec diuersum sensisse videtur Ioan. Chrys. cùm ait: Nõ omnes capiunt, sed quibus datum est, vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt fortè datam necessitatem suspiceris. Ijs enim datur, qui spõtè id eligunt. Quod ideò dixit, vt ostenderet superiore nobis auxilio esse opus, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippè ast quãdocunq; res ardua ponitur, hoe vti modo dicendi, vt etiam quando dicebat, vobis est datum nosse mysteria regni cœlorum, quòd maximè ratis se præsenti loco approbauit. Nam si datum solummodo superius est, ac nihil penitus, qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur, superfluè ipsis regnum cœlorum pollicetur, ac immeritò à cæteris Eunuchis distinguit. Iamnè igitur intelligis, quorum tu sententiam futilẽ voces, nimirũ eorũ, quorũ in Ecclesia Dei summa semper fuit auctoritas. HAR. Atqui ego nullius addictus iurare in verba magistri, puto mihi hanc veniam concedi oportere, vt momenta rationum pluris faciam in disputãdo, quàm auctoritates. ARA. Insanum caput. Quasi vel illi momentis rationum fuerint destituti, quos tanquam summa ratione nixos orbis Christianus admiratur vniuersus, vel solus tu sis, qui momenta rationũ adferre queas. Scilicet tu is es, qui cornicum oculos (quod est in prouerbio) configis. Sed quæ tandem adfers momenta rationum, quamobrem hanc doctissimorum virorum interpretationem reijciendam esse censeas? HAR. Quæris quasi nõ ipse videas quàm pauci sint cœlibes, qui castè viuant. ARA. Quasi verò non & ipse videas, quàm sint multi Matrimonio iuncti, quos coniugalis castitatis oblitos videre licet. HAR. quid ergo, negas tu Dei donum esse continentiam? ARA. Non eorum tantum qui cœlibem vitam professi, verùm & eorum qui sunt irretiti coniugio, continentiam siue castitatem esse Dei donum assero, neq; magis præstare posse coniuges, vt castitatem seruent coniugalem, nisi datum sit illis, quam continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cùm æquè donum Dei sit castitas coniugalis atque cœlibum continentia. HAR. At coniuges paratum habent incontinentiæ suæ remedium, quo destituti, cœlibes esse videntur. ARA. At quàm multos reperire licet, quibus hoc remedium nullam adfert vtilitatem: Deinde verò tu Dei potentiæ fines præscribis, quasi non potuerit ille nisi vnicum hoc incontinantiæ remedium dare, si ad nuptias confugiatur. Quid autem? nunquid non potest euenire, vt coniugem sortiatur aliquis diuturno languore marcescentam, vt hoc ei remedio, quod tu solum esse vis, vti non liceat? Quid si longiore sit ab ea locorum interuallo disiunctus, vt corporis eius potestatem habere non possit? Quid si illicita quadam animositate continere se velle dicat vxor: num propterea statim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore superstite, ducet aliam? HAR. Hoc equidem fas non esse puto. ARA. Atqui negabit is se posse capere, nagabit sibi datum esse, vt sit capax castitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet. Melius est nubere quàm vri. HAR. De ijs qui cœlibes sunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. ARA. Atqui eadem est causa eorum, qui Deo suam continentiam dicarunt. Habent & illi sponsum suum CHristum, & eum quidem immortalem, cui quum semel se deuouarint, fas illis non est, vt sui corporis potestatem cuiquam deinceps faciant: verùm eo se loco potius esse cogitare debent, quo sunt ij coniuges, quorum alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum absens longiore, vel illicita quadam animositata continere volens, alterius corporis potestatem habere non potest. Itaque sicut illis esse nefas, intelligit ad secundas nuptias confugere, priore vxore superstite, sic sibi quoque sine multò maiori flagitio minimè licere persuasum habeat, vt superstite immortali sponso CHristo, cum mortali quapiam inire Matrimonium possit. Sed quum sciat, quòd nemo potast esse continens nisi Deus det, nec illud ignorare debeat, dare illum omni petenti: aperire omni pulsanti, ab illo supplex precetur, qui paratior est ad dandum, quàm simus nos ad accipiendũ, vt auxilium suum impertiat. Quo fretus non dicat, non possum, non est mihi datum, non habeo Dei donum. Nam eadem ratione quandoquidem, quicquid à nobis boni agitur, Dei donum est, etiam de cæteris dicere licerer, non est mihi datum. Sunt alij natura magis elati, sunt qui manus ab alieno non facilè queant abstinere, sunt ad iram nõnulli proniores: quid igitur faciet, si quis vel ad hoc, vel ad illud vitium propensior est? num dicet, non est mihi datũ, vt humilis, vt alieni minus appetens, vt minus iracundus esse queam. Quid hoc fuerit aliud quàm fatum introducere, & in Mercurium potius, aut Martem, aut Venerem, culpam conferre? quàm suum ipsius peccatum agnoscere: & ad Deum confugere nolle? quo adsuante, nihil est, quod non possimus quamlibet nobis vel Mercurius, vel Mars, vel Venus, aduersari videatur. Non prorsus quidem ineptè dixit nostri temporis hæreseon architectus ad homines à virtute deterrendos plus vnum posse dęmonem, quàm omnes homines. Sed multò verius nec minus appositè dici potest ad homines in officio retinendos, & ad studia virtutum inflãmandos plus posse Deum vnum, quàm omnes dæmones, in quo & per quem vnum, omnia se posse rectè gloriari potest quilibet homo Christianus. Scriptum est à Poëta quodam:

Matth. 7.
Lucæ 11.
Chrys. homil. 63. in Matthæum.

Matth. 13.
Mar. 14.
Lucæ 8.

Hæretici pluris momenta rationũ in disputando, quam sanctorum patrum auctoritates facere solent.

Continentia siue castitas omnium hominum cuiusque sit conditionis, Dei donum est.

1. Cor. 7.

Fas non est ijs qui semel CHristo se deuouerunt, vt cuiquã deinceps faciant sui corporis potestatẽ.

In eos qui cupiditatẽ suã in fatũ reijciũt.

Deo nos iuuante, nihil est quod nobis aduersari possit.

> *Nemo adeo ferus est vt non mitescere possit:*
> *Si modo culturæ patientem accommodet aurem.*

Stilpo Megarensis.

Socrates.

De Stilpone quoq; Megarensi memorię proditũ est cùm natura fuerit & ebriosus & mulierosus, vitiosam tamen naturam ab eo sic compressam & edomitam esse doctrina, vt nemo vnquàm vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium vllum viderit. Socrates

quos

Quòd legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Phisiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturæq́ ex corpore, oculis, fronte, vultu pernoscere) quòd is eum alijs multis vitijs affectus, tum esset præterea mulierosus. Qunm verò nec alia vitia, nec mulierositatem, præcipui Socratis familiares, in eo agnoscerent, derisos ab illis fuisse Sopyrus traditur. Sed à Socrate postea sublevatus est, cùm illa sibi signa, sed ratione à se deiecta, diceret: Si Poëta, si Philosophi qui Deum ignoraoerunt, tantùm volontatis studio, disciplinæ rectè tribui posse putauerunt, vt etiam ad quæ vitia maximè propeosus esset aliquis, ab ijs eum auocari posse ratione, neque minùs animi quàm corporis morbos esse sanabiles dicerent, quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Christianus vt adiutus illa, quæ præstò cuique volenti adest, nihil se nō posse glorietur: Si soli tibi contra carnem, cootra mundum, contra diabolum pugnandum foret, fortassis non temerè diceres, noo possum. Nunc autem (sicut à Ioanne Chrysostomo præclarè scriptum est) In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat. Dominus prœliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuom, Dei certamen est: prælinm tuum, Christi prælium est. Quid trepidas? quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Præhende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non nouit. *Chrysost. in ser. de Martyr.* Quem sequutus Augustinus quoque: Non enim, non habes, inquit, vnde pugnes, Deus tuos in te est, Spiritus bonus datus est tibi. Spiritus Dei est qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra ta. *Augu. in Hom. 43. de verbis Domini.* Quem igitur tu non posse dicis Harpage? Nunquid non intelligis, Deo te, non homini potentiam hanc detrahera: Deum te, non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim est qui viuit in oobis. Deus est qui congreditur, qui dimicat, q prœliatur in pugna nostra. Deus est qui pugnat in nobis, aduersus oos, aduersus illud quod est in nobis contra nos. Hunc tu tam esse credis imbecillem, vt hostem nostrum domesticum, carnem nostram spiritui nostro repugnantem, superare non posse affirmara audeas? HARP. Quòd si quemadmodum tu dicis, ita se res habet: qui fit igitur, quòd adeò pauci reperiuntur, quos in hoc certamioe, superiores euasisse vidare liceat? ARAT. Io promptu causa est (dicit ille) desidiosus erat. Nostra fit hoc Harpage, desidia, qui Deum vera fide non inuocamus, atque ideò nec adiutorem eum habere meremur, non aliqua Dei culpa, qui nunquam non præstò adest petentibus. Omnia possibilia sunt, sed nunquid omnibus, minimè gentiū. Sed omnia possibilia sunt credenti dicit Christus, cuius hāc sequutus sententiā Augustinus, Non vos terreat, inquit, sarcina continentiæ, leuis erit, si Christi erit. *Mar 9. De adulterinis coniugijs ad Pollentiū li. 2 ca. 19.* Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubēte quod iusserit. Si adesset fides, fides aūt viua noo mortua, minùs multos reperira liceret, qui sic tanquam sues in cœno libidinis volutarentur. Verum in ea tempora nunc incidisse videmur, de quibus prædixit olim Christus: Filios hominis venians, putas inueniet fidem io tarra? *Luc. 18.* Quare postquam elanguit in hominibus fides quæ impetrat à iubente quod iusserit, mirum videri debet nemini, si paucis datum est, vt continera queant. Pauci enim sunt qui velint, pauci qui petant ab eo qoi dat omnibus affluenter, qui petant in fide nihil hæsitantes. *Iacob. 1.* HARPAGVS. Nolo tecum hac de re pluribus contendere, sed quum in Oriente Sacerdotihus vxnres permissas videamus, obsecro te, quid impedit quò minùs idem apud nos quoque liceat? ARAT. *Aug. li. 1. contra Iulianum.* Cùm ab Occidentaliom sententia ad Orientales prouocasset aliquando Iulianus qui fuit partis Pelagij, ijs ad eum verbis Augustinum vsum esse legimus: Non est cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusq́ partis terrarum fides ista vna est, & te Occideotalis terra generauit, Occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Scripsit hæc Augustinus eo tempore, qno fuit vna fides Orientis & Occidentis Ecclesiarum. Nunc verò quando grauissima de re nimirum de processione sancti Spiritus, diuersa est Orieotalis Ecclesiæ, præcipuè verò Græcorum fides, ab ea quam nos Orthodoxam retinemus: idem qood Augustinus, elogium Orientalibus tribuere non possumus. *De processione sancti Spiritus. Orientalium ab Occidentalibus fides diuersa.* Quo maiore cum pondere, ô Harpage, verba hæc Augustini nobis contra te vsurpare licebit. Non est, quòd prouoces ad Orientis Antistites, te certè Occidentalis terra generauit, Occidentalis reganerauit Ecclesia, qoid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Ac vt maximè te Septentrionalis terra generauit, & hæc tamen in qua tu natus es, non alij fuit vnqoam Ecclesiæ, quàm Occidentali subiecta, vt ad Occideotis potiùs, quàm ad Orientis Antistites prouocare te oportuerit. *Heb. 13.* Quos autem tu vis vt sequamor auctores? Eos ne qoos toties doctrinis varijs & peregriois abductos à fide defecisse, quos quaterdecies ad Ecclesiæ corpus redeuntes totidem vicibus ab ea se præcidisse, quos præcisioois huius, fideiq́ suæ tam sæpè violatæ dura Turcarum tyrannide pressos, grauissimas pœnas vides expendisse? Scilicet quorum exitus perhorrescimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? *Græci quaterdecies ab orthodoxa Ecclesia se præciderūt.* Quid autem Harpage, si nec apud illos licitum fuit vnquam Sacerdotibus vxores ducere? quid si grauis auctor Epiphanius, qui fuit vnus ex Orientalibus illis Episcopis, negat apud eos vnquam Sacerdoti fieri licuisse, nisi aut virgini, aut ei qui se contineret à propria vxore, aut qui ab vnis ouptijs viduitatem seruasset? *Epiph. Hæresi. 48. contra Montanistas hæresi. 59.* Quid si quibus in locis essent reperti, qui eom his quas ante Sacerdotium vxores doxissent, Matrimonio copularentur, eos non iuxta Canonam, sed iuxta mentem hominum, quæ per tempus elanguit, hoc fecisse? *Lib 5. c. 22. Hist. Eccles.* Quid si huic eius sententiæ & Socrates itidem Græcus, & Hieronymus noster adstipulantur? Itaque nec Orientalis Ecclesiæ consuetodo pro te facere videtur, in qua æquè vt io oostra, Sacerdotibus noptias contrahere fas non est: etiamsi peruerso magis more quorundam, quàm quòd per Canones Ecclesiasticos id liceat: quas ante Sacerdotium vxores duxerunt, cum his alicubi copolari permittantur. Et quod ab ipsis etiam Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, quàm latè patuit nomen Christianum, semper nefas est habitum, id tu nunc demùm, fas vt sit, contendes? *Ab Apostolorum temporibus semper nefas est ha[bitum].* Tu scilicet is es, cui soli videre contingit

Kkk quod

bitum, vt sacerdotes vxores ducerent.

quod in orbe Christiano vniuerso tot seculis videre potuit nemo, mille quingentis & amplius annis absque eo Sacerdotes in Ecclesia Dei fuerunt, vt sibi ducenda vxores existimarent, quin se graui scelere si id fecissent, obstrictos iri persuasum habebant. Nunc demùm quando multò breuius tempus est, quàm fuit antea, propter vnum & alterum impuros monachos, qui iusiurandi quod Deo præstiterunt immemores, hac ratione frena libidini suæ laxare conati sunt, bonam Ecclesiæ legem tot seculorum vsu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam esse censebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non propter malos mores abrogandæ sunt. HARP. Habenda est horum temporum ratio. Maior fuit apud priscos hominum continentia quàm nunc sit. ARAT. Atqui homines ijdem fuerunt, qui nunc sunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate præditi. Quòd autem plures tum continentes, quàm hoc æuo nostro licuit inuenire, partim fides in causa fuit feruentior, partim disciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & disciplina per tuos Harpage, qui se nescio cuius Euangelicæ libertatis assertores esse gloriantur, sic sublata propemodum omnis & euersa videtur, vt ijdem magnificè (si dijs placet) libertatis huius assertores, non vno in loco grauiter de eo quærantur, quòd suos in officio nulla ratione continere queant: quorum nunc multò corruptiores esse mores, quàm fuerunt sub regno Romani Pontificis (sic enim appellat Ecclesiam Dei, Princeps & Architectus nostri temporis hæreseon) ingenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis esse peiores affirmant. Quin igitur hoc non potiùs contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapsam videre licet disciplinam Ecclesiasticam, vt ea restitui queat? Id si factum erit, reuiuiscat in hominibus illicò, quæ iam inter mortua videtur, illa priscorum integritas & continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum est, vt virtutis amore peccare odisse queant, vel pœnæ saltem formidine peccare oderint. Est Pauli præscriptum de Episcopis & Presbyteris eligendis. Sunt Canones quibus quid fieri de his oporteat, qui quam professi sunt continentiam, eam non seruant, sancitum est. Seruentur præscripta Canonum, adhibeatur delectus in Sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, sit aliqua iuxta sanctiones legum Ecclesiasticarum in earum præuaricatores animaduersio, mox alia rerum facies apparebit, ac minus multos videbis qui tam turpem & flagitiosam vitam ducant. Idem nunc est Deus Harpage, qui fuit illis priscis temporibus, nec est abbreuiata manus eius: æquè nunc est propensus ad impertiendum omni petenti gratiam, atqui tum fuit: neque natura nostra diuersa est, minus vt possimus nunc carnis nostræ motus Deo nos adiuuante, compescere, quàm prisci illi potuerunt. Nisi quod vt iam à me dictum est, & fides elanguit, & disciplina laxata est. Sed quantum ex vultu tuo conijcio, videris Harpage, quædam adhuc obijcere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam est dies, & restat nobis, vt scis, de eo dicendum, quod tertio loco postulatum fuit. Num rectum sit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re satis iam dictum esse videtur, neque est quòd de Matrimonio Sacerdotibus permittendo, pluribus mecum agere velis. Extat Confessio fidei Catholicæ Christianæ de Patrum, qui fuerunt ante annos quatuor in synodo prouinciali Petricouiensi congregati, consensu ædita, ad eam te remitto, lege quæ ibi sunt scripta de impedimentis Matrimonij, si quis adhuc extat scrupulus, eum tibi, si diligenter legeris, exemptum iri spero. HAR. Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili, minimè satisfactum esse refellendis argumentis quæ contra cœlibatum adducta sunt.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

Hæretici propter libertatem sibi indultam, decies Sodomitis peiores.

Si iam præterlapsa Ecclesiastica disciplina esset restituta, omnia reuiuiscerent.

Cõtentioso nũquam satisfit. 1. Corinth. 11.

ARAT. Contentioso nunquam satisfieri potest: quid autem impedit, quò minùs & nos ijsdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur: Si quis, inquit ille, contentiosus esse volet, nos consuetudinem talem non habemus, neque Ecclesia Dei. HARPAGVS. Verùm ille quum alijs rebus sibi satisfactum esse negabat, tùm in eo maximè, quod qui scripsit confessionem illam, in qua conatus est argumenta refutare quibus ille Sacerdotum cœlibatum oppugnat, cum in alijs plerisque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani Concilij Canonem (Diaconi) omiserit in Canone Nicæna: & Canone (Quoniam) fuerit prorsus mutus. Atqui satis est, inquit ille, nos vna lege comprobasse nostram sententiam. Aut omnia à nobis adducta erant refellenda, aut nihil. Quid enim si vnum aliquem aut plures vincas, postremò ab vno vincaris, certè inter victos numeraberis?

Ei qui quod probare contendit, obtinere cupit, quid necessarium.

Dist. 18. cap. 1.

ARAT. Dicere tamen aliquid videtur inuictus & irrefragabilis iste doctor, non de veritate cognoscenda, sed de victoria tantùm consequenda sollicitus. Nam reuerà si quis quod probare contendit, id obtinere cupit, in primis ei necessarium fore videtur, quæ contra suam sententiam dicuntur, vt eorum nihil non confutatum relinquat. Sed quid si quæ sunt ab isto producta, nihil ad eam rem qua de agitur, faciunt? Quid si leuiora sunt quàm vt ea confutari sit necesse? Deinde verò, nónne tuus iste Doctor vehementer probat, quod à Gratiano scriptum est de Synodis prouincialibus Episcoporum. Concilia sunt inualida ad definiendum & constituendum: atque huius generis fuit hæc Ancirana Synodus, quam non Oecumenicam, sed vnius tantùm prouinciæ fuisse constat. Qua quidem ex causa nihil ad definiendum & constituendum auctoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat Doctor iste tuus quòd ab Augustino scriptum est; Concilia quæ per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere. Qua re cùm fuerit plenarij Concilij Chalcedonensis hac ipsa de re sententia non sit nescius, quod Ancirana synodo seculis aliquot fuit posterius: quorsum attinebat, quod in vna aliqua prouincia fuit constitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerso præferre? Sed ne tergiuersari tibi videar, profer Canonem integrum Ancirani Concilij, quem doctor iste tuus in confessione omissum fuisse dicit. HAR. Verba Concilij sunt hæc: Diaconi quicunque ordinantur si, in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere,

si posteà

si posteà ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quod ijs Episcopus licentiā dederit. ARAT. Estne Canon iam integer? HAR. Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. ARAT. Annon mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptor Canonum atq; interpres falsè suprema ponis, extrema prætereris partim memor, partim subdolè corrūpēs. Sicut ipse ab Ecclesia scissus es, sic vnius capituli sententiā scindis. Quin tu q̄ sequūtur ea simul recitas? Sequūtur aūt hæc verba: Quicunq; sanè tacuerint & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias peruenerint à ministerio cessare debebunt. Atqui hoc est quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis sermo est institutus. Nam prior Canonis pars an fuerit aliquando in vsu, quis est qui pro certo possit affirmare? Posterius autem hoc & obseruatū fuit semper, & nunc etiam seruari videmus. HAR. Non putauit Doctor ille fuisse necessarium, vt illa produceret, quæ pro se non facerent: Itaq; priore canonis parte contentus fuit. ARA. Quid, si ne illa quidem cum eo facit? Nam vt illud silentio prætercam, quòd Canon non de sacerdotibus sed de Diaconis loquitur, qui sunt vno gradu inferiores. Certè quæ per se licita sunt, ea dispensationis alicuius non indigere, tu ipse fatearis oportet. Quòd si quemadmodū contendis, licitum est Sacerdoti nuptias contrahere, cur illis tantùm licere Canon voluit, quibus Episcopus licentiam dederit? quid opus est dare vbi res est per licita? Vides igitur quemadmodum ille ipse Canon quem tuus Doctor iste adfert, pro sua sententia confirmandaq; citra eum magis facere videtur. HAR. Quid autem ad Canonem Nicæna vbi scribitur, quòd Nicæna Synodus volens corrigere hominum vitam in Ecclesijs commorantium, posuit leges quas Canones vocant, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, vt Episcopi, Presbyteri, Subdiaconi, Diaconi, cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias & castitatem esse ducens cum propria vxore concubitum. Suasit itaque Concilio, ne talem poneret legem, grauem esse causam asserens quæ aut ipsis, aut eorum coniugibus occasio fornicationis existeret. ARA. Quorsum hæc adfers? Extra scopum iaculari mihi videris Neque enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquando aut liceat etiam nunc Sacerdotibus Orientalibus, præsertim posteàquam sacris initiati sunt, vxores retinere, quas ante susceptum Sacerdotium duxerint: Verùm qui iam facti sunt Sacerdotes, fueritne tempus vllum quo nuptias eis in Ecclesia Catholica contrahere liceret. Quid autem si cuius tu testimonio niteris, huius ipsius Paphnutij auctoritate docuero, etiam ipsius sæculo Sacerdotibus vxores ducere minimè licuisse? Præstat autem ex fontibus haurire, quàm ex Grstiano nescio quæ mutila producente. Scribunt hæc quæ citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zosomenus, vterq; autem post ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod auctor fuerit Paphnutius Patribus in Concilio cōgregatis, vt secundū antiquā Ecclesiæ traditionem, qui clericatu ante nuptias potiti essent, eis præciperent, ne Matrimonium deinceps inirent, non autem seiungeretur quisque ab ea, quam semel iam anteà cum laicus esset, duxisset. Vides quemadmodum etiam Paphnotij sententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat, qui Sacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea est Apostolorum traditio. Verba Canonis, quem conscripserunt hæc sunt. Ex ijs qui cœlibes in clerum peruenerunt, iubemus vt lectores tantum & cantores, si velint, nuptias contrahant. Nunc tu vide, quæ sit importunitas istorum hominum, qui traditionem hanc Apostolicam vnanimi totius orbis Christiani consensu mille quingentis annis in Ecclesia Dei obseruatam, nunc demum tanto studio cupiunt abrogatam, cùm rectiùs multò quàm Pauli temporibus dici potest, Tempus breue est. Certum est enim, quòd minùs longè nunc absit supremus ille dies, quàm abfuit illo tempore, quo Paulus admonebat vt etiam hi qui vxores haberent cogitantes instare diem illum, neglectim illas haberent, perinde quasi non haberent, & quoad possent salua fide coniugali ab earum commercio abstinerent, eisq; tanquam sororibus vterentur, sicut etiam ministros verbi tum fecisse Clemens Alexandrinus testatur. HAR. Ego verò nihil de eo audiueram, quod illud quoque suaserit in Concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum peruenissent, ij Matrimonium contrahere ne permitterentur. Verum illud modò ne separarentur à Sacerdotibus vxores. ARA. Plura sunt alia Harpage, quæ fortè non audiuisti, solent enim corruptores isti sicut ipsi integra fide non sunt, ita non sententias auctorum integras proferre. HARPAGVS. Sed obsecro te, quid ad Canonem dices (Quoniam?) quo non in perpetuum, sed tempore oblationis ab amplexu suarum coniugum Sacerdotes abstinere præcipiuntur. ARA. Tædet me iam ineptiarum. Citat Canonem hunc Gratianus è sexta synodo, quam tamen Canones edidisse nullos, & septima synodus & Anastasius Bibliotecarius Adriani Pontificis in sua præfatione in octauam synodum testantur, sed quinque post annis Episcopi congregati Constantinopoli in Trullo conuenirunt, vbi centum & duo Canones æditi sunt, inter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua sermo nobis est institutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantùm enim abest vt ea synodo, quæ fuit inter sextam & septimam interiecta, permissum fuerit Sacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere fas esset, decretum fuerit ei, cui munus Episcopi delatum esset. Nam inter alios hic quoq; Canon legitur. Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu priùs separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac consecratus monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentia fruatur. Extat & alius Canon his verbis conscriptus. Quoniam in Apostolicis Canonibus dictum est, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores & cantores vxorem posse ducere, & nos obseruantes decernimus, vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presby-

Cyprianus de simplicitate Prælat.

Quæ per se licita sunt, ea dispensatione non egent.

Canones sunt leges.

Lib 1. cap 11.
Lib. 1. cap. 23.
Hist. Eccles.

Can. 29.

1. Corinth. 7.

Lib 3. stromatum.

Actione 6.

Can. 6.

ramus. Non ergo quantum intelligas, sed quantum credas, & quantũ credendo ames, quærit Deus. Fit non rarò vt qui intelligunt, contemnant: qui non intelligunt, amplius admirẽtur, & piè magis ad ea quæ non intelligunt, afficiantur, vt non sine causa Christus in parabolis loquutus esse turbis, legatur. Quod si qui eo animo vel ad depromenda, vel ad audienda cantica & preces Ecclesiasticas accedunt, vt suam Deo gloriam, laudem & honorem præstare, deq; perceptis muneribus illi gratias agere, simul ea, quæ vel præsenti vel futuræ vitæ cõductura sint, ab eo cupiant impetrare, tam est Deo grata hæc in eis animorum affectio, nulla vt verborum intelligentia cum ea conferri queat: Putásne tu pueros Hebræorum intellexisse quæ agerent, cum in templo clamarent, Osánna filio Dauid? Atqui hæc eorum quamlibet imperitorum pietas adeò Christo nõ ingrata accidit, adeò non est aspernatus, nõ intelligentium laudem, vt cùm Principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit se laude illorum delectari, ac iampridem à Propheta fuisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quòd ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil nõ arrogât, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo, experientia magistra didicimus, quid fructus ea res attulerit, quòd in plerisq; locis officia diuina, in linguam vernaculã ad verbum translata decantentur. Tantùm abest, vt accesserit ad pietatem aliquid plus, vt etiam diminutum esse videatur: vt non temerè fuerit ac fit etiam nunc apud quosdam populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent non vernacula, sed Latina lingua tantùm, ipsam etiam Dominicã orationem & mares & fœminæ pronunciarẽt.

Matth. 21.

Ex diuinis officijs vernaculè translatis, plus diminutum pietatis, quam accessera.

HAR. Sed quis eius orationis fructus est, si quod vel precantem sacerdotem audis, vel quid precaris, ipse nõ intelligas? ARA. Pro me tibi respondebit vir totius orbis Christiani iudicio semper vnus omnium doctissimus habitus Origines Adamantius, cuius verba, nisi molestum est, proferam: tractat enim ea de re paulò pluribus. HAR. Tu verò profer quod ille dicit. ARA. Docet is non parum ex hoc ipso vtilitatis animæ conferri, quod verba diuinarum scripturarum aures nostras licet obscura videantur, penetrant. Si enim creditum est, inquit, à gentibus quòd quædam carmina, quas præcantationes appellant, quibus istud artis est, insusurrantes nominibus quibusdam compellatis, quæ ne illi quidem, qui inuocant norunt, ex solo vocis sono vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahantur abstrusi. Sæpè etiam & in corporibus humanis, tumores aut alia eiusmodi voce sola reprimere dicuntur, interdum etiam animæ stuporem quendam sensus infligere, vbi tamen Christi non existeret fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quamcunq; illam scripturæ sanctæ vel sermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes, illa vel illa nomina in carminibus & præcantationibus adsunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari se ex illo vel illo nomine senserint, officij sui rem quodammodo ac ministerij, cui semetipsos emancipauerint, dependentes, eò magis vtique cœlestes virtutes & Angeli Dei qui nobiscum sunt. Sicut & Dominus de paruulis Ecclesiæ dicit, quia Angeli eorum semper assistant in conspectu Domini videntes faciem eius. Libenter & gratè accipiunt, si semper verba scripturæ, & horum nominum appellationes, velut carmina quædam & præcantationes ex nostro ore promamus. Quia etsi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ adesse nobis, & ferre auxilium delectantur. Quod autem sunt, non solùm circa nos multæ diuinæ virtutes, sed etiam intra nos, indicat Propheta, cùm dicit in Psalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius, hoc est, omnia quæ intra me sunt. Constat ergo multas esse virtutes intra nos, quibus vel animarum nostrarum cura vel corporum permissa est: quæ vtique si sanctæ scripturæ leguntur à nobis, delectantur & validiores erga nostri diligentiam fiunt, si linguis loquamur & spiritus noster oret, sensus autem noster sine fructu fit. Dixit enim & hoc sanctus Apostolus, & mirum quodammodo mysterium humanis auribus protulit, dicens, aliquando fieri posse, vt spiritus qui in nobis est oret, & sensus noster sine fructu fit. Intellige ergo ex hoc quia si aliquando noster quidem sensus sine fructu, spiritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu scripturæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico, quia diuinæ virtutes pascuntur & epulantur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse Dominus noster Iesus Christus, si nos inueniat ijs vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis: verumetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrẽ secum dignatur adducere. Ego, & pater, inquit, veniemus & cœnabimus apud eum. Sed sicut ex huiusmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & consortia prouocamus, ita & econtrario malignarum virtutum insidias & pessimorum dæmonum incursiones ex huiusmodi sermonũ appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt si quis nostrum aliquando perspexit præcantationibus sopitum serpentem portari in manibus, vel protrahi de cauernis, nihil valẽtem nocere venenis, vtpotè incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinæ virtute, si quis intra nos est contrariæ potestatis serpens, si quis ad insidiandum coluber latet, si patienter feras, si non tædio fatigatus, auertas auditum scripturæ, canonibus, & diuini sermonis assiduitate depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquãdo legi scripturam in auribus tuis, quam non intelligis, & sensus eius tibi videtur obscurus, interim hanc primam suscepisse vtilitatem, q; solo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obsident, & quæ tibi insidiantur, virtus depellitur & fugatur, obserua tantùm ne efficiaris sicut aspides surdæ & obturantes aures suas, ne audiant voces incantationis & veneficij, quo incantantur à sapiente. Hæc autem idcircò diximus, ne fastidium capiamus, audientes scripturas, etiamsi non intelligimus. Sed fiat no-

Orige. Hom. 20. in Iosue.

Animaduerte hæc diligentius.

Contrariæ virtutes hoc est, dæmones, carminibus & præcantationibus parent.

Virtutes cœlestes horum nominum appellatione delectantur

Multæ virtutes intra nos nostri curã habentes

1. Cor. 14.

Sensus noster aliquando inter orandum est sine fructu, spiritus autem pascitur ex auditu diuinæ scripturæ.

Ioan. 14.

Aspides surdæ & obturantes aures suas, dicuntur hæretici.

Psal. 57.

2. Timo. 3.

nobis secundum fidem, credentibus: quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est. Si ergo diuinitus inspirata est, & vtilis, etiamsi non sentiamus credere tamen debemus quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potũ dare. (Verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus, nec tamen in edendo ipso cibo vel in potando sentimus, qui vtile est & prodest oculis, sed cum transierit visum cibi illius & poculi virtus, paulatim purgat aspectum, & tũ demùm sentire incipimus, quia cibus ille & potus profuit oculis: hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est & animæ prodest, etiamsi sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam & bonæ virtutes q̃ nobis adsunt, reficiuntur, & contrariæ torpescunt his meditationibus, & effugantur: Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appositis quibusdam similitudinibus etiam non intellecta scripturarum verba prodesse, vel promentibus

Si non promendæ sunt precationes, nisi quas intelligas, fore quaerenti in ecclesia Dei psalmorum vsum fore inutilem. Matth. 6.

ea, vel audiẽtibus, planum facit? Idq; ex eo ipso Pauli capite prolato testimonio, quod tu pro tua sententia confirmanda citasti. Sed audi quæso: Si non promendæ sunt vel non audiendæ precationes, nisi quas intelligas, quid ex eo consequetur aliud, q̃ nullum fore in Ecclesia Dei Psalmorum vsum, quos Dauid cõscripsit? quorum quemq; enim reperies, etiam ex doctioribus, qui sententiam eorum assequatur quacunq; tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia precandi formula magis vti fas est, nisi quàm nobis Christus ipse præscripsit, q̃ propter hãc etiam causam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculã conuersam, q̃ multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, saltem, ad literã intelligant? certè ex imperita multitudine vix centesimum quemq; (vt interim de sensu taceam, quem neq; quidem assequuntur omnes, qui sibi cati præ cæteris esse videntur.) Apud Russos, neq; Græcæ, neq; Latinæ linguæ in sacris vsus est. Nunquid autem quæ pronunciat Sacerdos, è populo quiuis intelligit? Pleraq; ne Sacerdotes quidem ipsi. Nemo tamen apud eos quiritatur officia diuina lingua non intellecta decantari. Sexcẽti iam & ampliùs anni in-

Lingua Ciruli & Methodii.

tercesserunt, cùm Cirulus & Methodius à sede Apostolica impetrauerunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Sclauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortasse desunt, qui meminisse queant, etiam in templo sanctæ crucis, quod in Clepardia est, Sclauorum lingua Sacerdotes sacris operantes vsos fuisse. Sed verisimile est quòd plures fuerint qui Latinam, q̃ qui Sclauorum linguam intelligerent. Itaq; cùm eam ob rem, tum alijs ex causis factum est, vt ea lingua rem diuinam facientes, vti desinerent. Constat autem in Morauorum gratiam

Multis de causis apud plerosque effectum, vt vernacula lingua sacra fierent.

id potissimum impetrasse Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipsis auctoribus in Christum credere cœpisset. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua propiùs ad Sclauorũ dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti q̃ emolumenti visus est. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui Catholicæ sunt communionis, eadem qua apud nos, hoc est, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix

Nationes septẽtrionales quæ lingua Polonica vtuntur.

est vlla lingua sub Sole, quæ latiùs q̃ nostra pateat, cùm plus etiam q̃ quartam Europæ partẽ complecti videatur. Hac enim vtuntur & Boëmi, & Morauí, & Cassubi, & Russi, & Moschi, & vnde nos originem duxisse putamus, Sclauij, Suerij, Dalmatæ, & Bnznenses, Croatæ, Bulgari, Rasciani, Serbi & aliæ gentes nonnullæ. Cæterùm si inter se nationes hæ dialectis variant, vt minùs etiam Sclauum, aut Dalmatam Polonus intelligat, q̃ Hollandum aut Burgũdum, Sueuus aut Heluetius. Quamlibet autem nos ipsos amemus, tamen illud fateamur necesse est: Sclauorum aut Dalmatarum linguam esse multò elegantiorem q̃ sit nostra, ita, vt si precationes & sacras lectiones in vernaculam transferri linguam oporteret, in eam potissi-

D. Hieronymus sacros libros in linguam Dalmaticã vertit.

mum transferendæ sint à qua nostra duxit originem, quæ præstat etiam cæteris elegantia, Cum præsertim Dalmatica lingua sacros libros Hieronymum vertisse constet, vt in eius vsu minùs esse periculi videatur. Cùm autem & illud manifestum sit, quòd in diuinis officijs vsus illius aliquando fuerit, quis est qui dubitare queat, non sine causa cum non apud nos magis q̃ apud ipsos etiam Boëmos & Morauos, qui modò Catholici sunt, intermissum fuisse?

HAR. Quid autem impediret, quò minùs sua quæq; gens dialecto vteretur in eiusmodi sacris lectionibus & precationibus conuertendis? ARA. Atqui hoc nec Russi faciunt, quos tãta constat esse religione in diuinis officijs ea dialecto peragendis, quam à maioribus suis traditam acceperunt, vt si quid ab illa variarent, grandi se piaculo obstrictos iri persuasum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimiò plus de eo sollicitus es, vt omnes omnia intelligant si fortè concessum tibi sit quod optas, ne, qui capiti mederi potissimum debebas, non

Quare sit orandum potius lingua Latina quam vernacula. Gen. 3. M. Lutheri errores plusquam sexcenti à Catholicis animaduersi in sacris biblijs vertendis. 1. Cor. 14. Mulierum nostri temporis audacia simul & arrogantia impudentiaq;. 1. Cor. 15.

sine magno capitis discrimine reduuiam tantùm curare videaris. Caput enim est, vt verum diuinarum scripturarum sensum retineamus, quod ita multis & varijs translationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim præstabit, si sua quæq; gens dialecto sacras precationes & lectiones versas habuerit, nullus vt error in vertendo committatur? Atqui nusquam erratur, q̃ in hac parte periculosiùs, & est vsu compertum, versiones istas literarum sanctarum in linguam gentis alicuius vernaculam, multa in Ecclesiæ Dei incommodi attulisse. Nam præterq̃ quòd ista omnium omnia intelligẽdi, ac plusq̃ oportet sapiendi nimia quædam auiditas eũdem propè nostris temporibus fructum attulisse videtur, quem attulerat primis parentibus nostris esus ligni scientiæ boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, sacris biblijs vertandis, plus eum q̃ sexcentos errores admisisse, à Catholicis animaduersum est. Nec id à Catholicis tantùm. Confer Zuinglij translationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam discrepantiam, vel pugnantiã potiùs inuenies, vt si nulla alia, vel hæc sola causa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Ecclesia. Nunc translationibus istis in linguam vernaculam factum esse cernimus, vt quas lanam texere sub id tempus magis expediebat, eæ sibi docendi quoq; potestatem iam arrogauerint ac si quis eas ad offitum, sanitatemq; reducere velit, plus cum illis, q̃ cum ipsis viris negoti-

si.

si habiturus, cùm ne viris quidem per vxores Catholicis esse liceat, & sæpè quod vult vxor credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes Doctores, dicit Apostolus? nunc hæc scripturarum prophanatio veriùs quàm translatio, non solùm Zonarios, Baiulos, Pistores, Sartores, Sutores. Verumetiam Zonarias, Baiulas, Pistrices, Sartrices, Sutrices, fecit nobis Apostolas, Prophetissas, Doctrices & omnem propemodum ordinem ex Ecclesia Dei sustulit, vt Hierusalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas, cui^9 participatio in idipsum, Babylonē quandā extructā videre liceat, in qua rerum omniū horrenda quædam est confusio. Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibusdam in locis videmus nūc & ingemiscimus, ex hac diuinarum scripturarum in vernaculam linguam versione. Quin audire etiam quosdam licet dicentes: Ego ipse pastor esse animæ meæ, & eius curam gerere teneor, si quid erratum à me fuerit, Episcopus pro me supplicium gehennæ non luet. Est ne autem hoc illi Dei verbo consentaneum? Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autē eius de manu tua requiram. Aut illi quod per Paulum locutus est, obedite Præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Comminatur Dei spiritus per Prophetam, quòd de speculatoris, hoc est, Episcopi manibus animam sit illius requisiturus, quem à via sua impia non fuerit auertere conatus. Loquitur idem per Paulum, quòd Præpositi siue Episcopi peruigilant, quasi rationem pro animabus sibi commissis reddituri. Et isti quoniam legerunt aliquid ex veteri aut nouo testamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verso, negans Dei vocem, se requisiturum sanguinem populi de manibus Prælatorum, eosq; de sibi commissis animabus rationem reddituros dicentis: Ipsi sibi Doctores, ipsi suarum animarum Episcopi sunt, & Pastores ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, ipsi sibi non Episcopi modò, verùm & Papæ sunt & concilia, neque viri magis, quàm fœminæ quarum petulantia minùs etiam est ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam sacris biblijs effectum est, vt omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam esse videatur. Non temerè autem dictum est ab eo, quem propter singularem diuinarum scripturarum peritiam Theologum Græci vocant, quòd non omnium est de Deo, deq; rebus diuinis disserere, quodq; neq; omni loco, neque omnibus, neque omnia sunt propalanda. Ignorare pleraque satius est, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas, noris: quia quod debeas, nosti. Quem sequutus Hilarius. Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio: illa autem etiam absque literis discitur, eius autem scriptum, quod & ad rudes, ignarosq; homines pertinet, & est diuinum, vocatur charitas, quæ est decretum spirituale. Vides quemadmodum etiam absque literis disci posse fidem docet Clemens, & eius scriptum, quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo discere licet, non in eo quantum intelligas, sed in eo quātum credas, & credendo ames, permultum esse positum: cùm certum sit, etiam si pleraque non assequantur, in fide maiorum suorum saluos fieri minores. Nulla itaque est huius rei necessitas, vt officia diuina vernacula lingua celebrentur: cùm præsertim qui sibi nouandi omnia licentiam potius, quàm auctoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obseruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuersitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaroneam quandam videre licet, dum Germanicis Latina miscentur. Neque desunt qui prorsus reijciunt oēm cantū ecclesiasticum. In hac igitur istorū varietate, qui rerum nouandarum cupidi segregauerunt seipsos ab Ecclesia Dei, etiam si quid mutare nobis propositum esset, nónne satius fecerimus, vt dum inter ipsos prius conueniat expectemus, quorum sibi plerique vestigia persequenda putant? HAR. Atqui in Lateranensi Concilio cum decretum fuit, vt sua cuique genti lingua, diuina officia celebrentur, qui fit, quòd huic tam salubri decreto non paretur? ARAT. Quid si quod in Lateranensi Concilio Decretum est, tu non intelligis? verba Decreti sunt: Quoniam in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque diœcesim, permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diœceseon sibi prouideant viros idoneos, qui secundum diuersitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent, & ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omninò, ne vna eademq; ciuitas seu diœcesis diuersos pontifices habeat. Quæso te, nunquid sancitum hic aliquid est de ritibus nouandis, & non de conseruandis potius, qui recepti sunt? Non est dubium, quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præsertim Ecclesia peragi cœpta fuerint, qua scripturas omnes canonicas noui Testamenti, præter vnum Matthæi Euangelium, traditas nobis esse non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Christiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis ante decretum hoc latum, Sclauis permissum fuisse, vernacula sua lingua rem diuinam facere. Quòd autem ex quo tempore Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræq; prouinciæ Christi fidem receperunt, fuerit vnq̄ apud has, vel alias occidentis aut septentrionis Ecclesias in diuinis officijs vernaculæ linguæ vsus, à quoq̄ doceri posse non puto. Hoc igitur constitutū est in Concilio Lateranēsi, vt ne ciuitas aut diœcesis vna duos Episcopos habeat, sed vnum tantùm, qui secundum diuersitates rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gra-

Quid nobis attulit scripturarum in vulgarem linguam translatio, ne dicā prophanatio.

Psal. 121.

Ezech. 3.

Pastores Ecclesiæ tum prose, tum pro ouibus sibi concreditis reddere Deo rationem tenentur.

Hebr. 13.

Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam propemodum esse videtur.

Lib. 1. Theologiæ.

Tertullianus.

Hilarius.

Clemens.

Absque literis fides discitur.

In fide maiorum salui fiūt minores.

Vide quæso omnis rerum Germanæ confusionis descriptionem.

Interpretatio Concilij Lateranensis, quo decernitur vt vnaquæque gens sua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Christiana fides propagata.

Vna ciuitas aut diœcesis, duos Episcopos habere non debet.

tia: Venetijs, quæ est ampla & copiosa ciuitas, ac orbis totius Christiani florentissimum emporium, sunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoque diuersi. Sunt Græci & hi quidem Catholici (nam & inter Græcos, Catholicos adhuc reperire licet) qui suo ritu ac lingua: sunt Sclaui, qui sua: sunt reliqui populi occidentales, qui Latina lingua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur. Decretum igitur est in Concilio Lateranensi, vt quocunque ritu ac lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quisquam ad ea se ingerat, cui non fuerit ab Episcopo ciuitatis aut diœcesis prouisum. Vt autem Sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit consuetudo, vernacula vti cuiusque gentis lingua liceat, de eo verbum extat nullum. HAR. Nónne verba decreti sunt vt prouideant pontifices viros idoneos, qui secundum diuersitatem linguarum & rituum diuersorum populorum diuina illis officia celebrent? quid autem aliud his verbis, quàm illud sancitum esse videtur, vt sua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur? ARA. Erras Harpage. Non

Quo tempore habitum est Concilium Lateranense.

ea fuit mens patrum, qui fuerunt in Concilio Lateranensi congregati. Nam si hoc illi sensissent, quod tu vis, iam inde à trecentis & quinquaginta annis (sub hoc enim tempus Concilium illud est habitum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria, Polonia, Boemia, Dania, Scotia, Suetia, Noruegia, & in reliquis omnibus orbis Christiani regnis, vsus latinæ linguæ in diuinis officijs intermissus vel potiùs abolitus prorsus fuisset: quem tamen citra cuiusquam interpellationem sicut ab initio, ex quo tempore Christi fides in ijs terris recepta est, ita post Concilium hoc Lateranense retentum, & ad nostram hanc ætatem vsque transmissum ac propagatum esse videmus. Sed si quis temporum rationem diligenter expendat, facilè quæ causa fuerit huius decreti ferendi cognoscet: qua cognita quæ fuerit in eo ferendo patrum intentio, planum fiet. Concilium cuius hoc decretum profertur, habitum fuit

Concilium Lateranense habitum fuit sub Innocentio 3.

sub Innocentio tertio: quo tempore & Constantinopolitana, quæ dudum Græcorum imperio parebat, & Hierosolymitana ciuitas in Latinorum potestatem peruenerat. Itaque præsentes in eo tum Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ adferunt, quòd Græci tum ad obedientiam Apostolicæ sedis reuersi fuerant. Quorum mores ac ritus, quantum cum Deo possent sustinendos esse, patres decreuerunt. Quamobrem non erat visum patribus, vt impedirent Græcos, quominus, quemadmodum sua lingua suoq; ritu Latini, sic illi quoque (quamuis sub Latinorum potestatem redacti) sua & ipsi lingua, suoq; ritu rem diuinam facientes, vterentur: sed hoc tantum vt constitueretur necessariũ esse putauerũt, ne propter diuersas linguas & ritus, duos aut plures Episcopos vna ciuitas aut diocœsis haberet. Nam capta per Latinos Constantinopoli, Francorum & Venetorum opera, sic inter Francos & Venetos conuenerat, vt si designatus esset ex Francis Imperator, Veneti darent Antistitem, ne penes vnam gentem vtraque esset dignitas. Ac designatus tum erat imperator Balduinus Flandrensis Comes. Antistitem verò siue Patriarcham dederant Veneti Thomam Maurocenum. Neque dubium est, quin suæ quoque gentis, suiq; ritus & linguæ Patriarcham Episcopum habere Græci cupiuerint, quibus vt sua lingua, suoq; ritu vterentur, facilè concessum est. Duos autem vt haberet Episcopos vna ciuitas & diocœsis, concessum non est. HAR. Video te promptiorem ad omnia refellenda quæ per me adferuntur, quàm vt contradicere tibi queam. Sed obsecro te (quandoquidem hæc tria, quæ tanta contentione nunc expetuntur, inter ea multi numerant, etiam Catholici, quæ Græci vocant ἀδιάφορα,

Adiaphora seu indifferentia.
Matth. 20.

Latinè dicere licet indifferentia) est ne quod impediat quò minùs tantoperè flagitantibus concedi possit? ARA. Vtinam autem in flagitatores istos non rectè quadret illud quod à Christo dictum est, nescitis quid petatis. Verùm hac de re Concilij sententiam expectare præstiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuis aut hominis, aut etiam prouinciæ, aut regni, calculo anteuertat, ferendum esse non videtur. Non est nostrum Harpage, quid vnaquaque

Concilijs parendũ, non eis quid præscribendum.

de re decernere debeat Oecumenico Concilio præscribere, sed quod ab illo præscriptum fuerit, ei parêre nostrum est. Verùm intereà tamen tenere me non possum, quin ex August. proferam nonnulla, quæ quā de re nunc agimus, ab ea non esse videntur aliena. Sicut enim nunc sunt, qui nimio plus ventri & abdomini seruientes, ieiunia prorsus abrogata cupiunt, præcipuè quòd vel ad dierum obseruationem, vel ad ciborum discrimen attinet: sic fuit Augustini seculo quidam Vrbicus, qui longè diuersa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus, verùm auctos illos potius cupiebat, nam cum quarta tantùm & sexta feria ieiunaretur per totum orbem Christianum, exceptis quadragesimæ diebus, ille quoniam Romæ & apud paucos Occidentales non prandere Sabbatis videbat, damnabat omnes quicunque Sabbatis à prandio non abstinuissent. Quo nomi-

Aug. Epist. 86. ad Cassulanum.

ne grauiter ab Augustino fuit obiurgatus. Quis ferat, inquit, per omnes Orientales, & multos etiam Occidentales populos Christianos, de tot tantisq; famulis famulabusq; Christi Sabbato sobriè modesteq; prandentibus, ab illo dici, quod in carne sint, & Deo placere non possint? & quòd de illis sit scriptum: Recedunt iniqui à me: & quòd sint ventricolæ? Iudæam Ecclesiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iusta, sed voluptaria consulentes ventri, non disciplinæ succumbentes, & quod caro sint, & mortem sapiant, & cætera huiusmodi? Quæ si de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret, quis eum non deuitare deberet? quum ergo his operibus atq; maledictis insectatur Ecclesiam per totum mundum fructificantem, atq; crescentem & die Sabbati penè vbiq; prandentem, admoneo, vt sese cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit Augustin. nunquid non multò rectius dici potest de his, qui

Hæretici schismatici maledictis & probris Ecclesiam Dei incessunt.

laicis calicem, qui Sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua postulant? Quid enim? an isti quoq; maledictis, & probris Ecclesiam non incessunt? an in eã insultabundi non inuehuntur, qui non dubitant sexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè suaue Christi iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores nostri, ac non nostri magis, quàm omnium aliorum populorum, qui Christiano nomine censentur, eos aut cæci-

tatis

tatis, aut impietatis omnes condemnare? qui non viderint clara scripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere, doctrinam esse dæmoniorum affirmantis, linguis, quibus intelligi possint, loqui, aut orare præcipientis? aut si viderũt, eò sunt impietatis prolapsi, vt ea contra suam ipsorum conscientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifesta Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit Vrbico concedendum Augustinus in re multò minore. Quid enim in eo momenti est, prandeatur Sabbato nécne, cum alicubi pransum, alicubi non pransum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporum diebus? Nam qua de re nihil certi statuerat diuina scriptura, nec Ecclesiæ (quam illa præcipit audiendam) decretum vllum intercesserat, in ea suo quemque sensu voluit abundare, & ad quamcunque venisset Ecclesiam, eius morem obseruare, ne vel pateretur scandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil esse concedendum Vrbico putauit Augustinus, quid eum, si nunc viueret, facturum fuisse putas, si qui sunt ex imperita multitudine, eos tanto studio contendentes audiret, vt qui tot seculis in Ecclesia Dei recepti sunt ritus, ac plenariorum Conciliorum auctoritate confirmati, nulla legitima ex causa nunc tandem in vna aliqua prouincia seorsum ab orbe reliquo Christiano abrogentur? Qui si bono tamen animo, bonoqúe consilio peterent, sicut Cyrillum & Methodium aliquando fecisse scimus, fortasse non indigni videri possint qui audirentur. Nunc autem cùm præclarè moneat Athanasius, id quod pietas etiam suadet, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta & pietatis doctrinam accepimus, nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus, isti non aliam ob causam, hæc petere videntur, quàm vt Patres quondam suos, quos nos etiam nunc Patres esse nostros agnoscimus, ac deinceps etiam semper agnoscemus, iam inde à sexcentis propè annis, aut cæcos aut impios fuisse plauum omnibus facere queant: atque hunc sibi quasi gradum atque aditum faciant, ad reliqua sua impia dogmata propaganda.

In eo quod diuina scriptura non præcipit, nec Ecclesia Dei quisque suo sensu abundare potest.

Prisci ritus Ecclesiæ non abrogandi.

Athanasius.

Patres nostri semper agnoscendi.

Qui enim sunt qui tantopere ista flagitant? nunquid non multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani siue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani siue noui Arriani, qui solum Deum Patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandum esse contendunt, quòd ille tanquam solus Deus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest? Et est præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam præter Deum solum, occidatur: ad quem Deum intercessorem, mediatorem & procuratorem alium habemus nullum, quàm solum Dominum Iesum Christum. Quasi verò non æquè sit ipse Deus atque Pater, & non æquè sit adorandus & inuocandus atque Pater. Tales itaque cùm sint qui sibi concedi ista postulant, quid aliud nos importuna sua petitione quærere verisimile est, quàm à Christi corpore ab vna sancta Catholica Apostolica Ecclesia, separationem? Intelligit Sathanas concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Itaque sicut lupus ouem à grege secernere: sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille cùm sibi non esse satis virium aduersus omnes perspiciat, solitudinem quærit circumuenire singulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos potest à reliquo Christi corpore segreget, quo sic segregatos magis habeat suis insidijs opportunos. Hanc itaque segregationem summo semper studio tibi cauendam esse, Patres omnes Catholici & Orthodoxi putauerunt, inter quos Augustinus adeò nulla in re communicandum esse dixit cum ijs qui segregauerunt semetipsos, vt ne magna quidem exigente necessitate, ieiunandum esse die Dominico censeret. Non quod ieiunando peccare quempiam existimaret: sed posteàquam hæretici impijssimi Manichæi die Dominico, non aliqua necessitate occurrente peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt, & innotuerunt populis Christianis, grãde nefas arbitratus est, aliquid commune cum hæreticis habere. Sic Apostolorum auctoritate, ne communicare cum Iudæis Christiani viderentur, Sabbati loco Dominicus dies, vt sanctificaretur, sancitum est, cùm tamen scriptura dicat: Sabbata sanctifices, non diem Dominicum. Sic eorundem auctoritate constitutum est eadem ex causa: Si quis ante Vernale æquinoctium sanctum Paschæ diem cum Iudæis celebraret, Episcopus, aut Presbyter, vt abijceretur. Quin & illud obseruatum est, quandiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt qui ministri reconciliationis Apostolorum temporibus fungebantur, non Sacerdotes, verùm Presbyteri vocarentur. Adeò ne nomine quidem appellari Christianorum, quo Iudæorum Sacerdotes dignabantur. Ab Ioanne quoque Chrysostomo grauiter eos reprehensos esse legimus, qui ieiunassent ijsdem diebus, quibus Iudæi solenniter ieiunabant. Sic in Ephesino Concilio, cùm Nestorius Christotocon non autem Theotocon esse Mariam virginem assereraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare, non quòd hoc quoque nomen illi rectè tribui non possit, sed quòd obuiandum errori Patres putauerunt, quò Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem Mariam peperisse contendebat. Ac quiritabatur Nestorius contra verbum Dei veniri, quòd matrem Iesu vocari Mariã legamus in Euangelio, matrem Dei vocari nusquã in scripturis reperiatur. Obtinuit nihilominùs Concilij Decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla sit vernacula gentis cuiusque lingua, quæ modò Christo nomẽ dederit, qua Maria non Dei potiùs, quam Christi mater vocetur. Sic in Toletano quoque quarto Concilio propter vitandum schismatis scandalum vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simplex teneretur baptismi mersio: ne viderentur qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem: quod quidem auctoritate Gregorij Magni factũ est. Vides igitur, quid in eiusmodi ritibus Patres nostri sequuti potissimùm fuerint, duo nimirum. Vnum, vt ne quid Christiani vel cum Iudæis vel cum hæreticis commune haberent: Alterum, quod à sanctissimo Leone scriptum est, nõ aliter vnus grex & vnus pastor esse possumus, nisi (quod iterum atque iterũ monet Apostolus)

Qui sint illi, qui volunt sacrum ac reliqua officia, lingua vernacula celebrari.

Deu. 30.

Venusta similitudo luporum & accipitrum ad Sathanam & eius ministros.

Segregatio ab Ecclesia valde cauenda.

Aug. epist. 86.

Ad Cassulanum.

Manichæi impijssimi hæretici.

Nihil commune cum hæreticis habendum.

Exod. 20.

Cap. 8.

Ministri reconciliationis presbyteri, non Sacerdotes ab Apostolis vocati.

Maria non Christotocos, sed Theotocos, id est, Dei genitrix, iussa appellari in Concil. Ephesino.

Matt. 1.

Luc. 2.

Can. 5.

Greg. lib. 1. epi. 41. in Registro.

Leo Papa. epi. 4. cap. 2.

idipsum

1.Cor. 1. epiſt. 41. idipſum dicemus omnes Niſi perfecti ſimus in eodem ſenſu & in eadem ſententie: niſi ritus
Duæ cauſæ quare hæretici veteres ritus mutari cupiunt. etiã eoſdẽ obſeruemus. Nunc iſti propter duas contrarias cauſas veteres ritus mutatos cupi
unt. Primùm, vt cum hæreticis potiùs q̃ cum ſanctis Petribus noſtris Catholicis & Ortho-
doxis communicere videamur. deiode vt nos ab orbe reliquo Chriſtiano diuidamus. Ter-
Cant. 6. ribilis eſt Satanæ caſtrorum hæc acies ordinata. Quemobrem nihil aliud contendit magis
& elaborat q̃ vt rumpat ordines, vt ſegreget, vt diuidat: quòd ſimul vt perfecerit, iam opta-
tam erit victoriem conſequotus. Atqui conatibus hiſce Satenæ fideles oẽs omni ope reſiſte
Nihil perniciosius quam ſeparationis principium. re oportet. Nam vt nihil ſit in ipſis rebos, qoæ petuntur mali, tamen in ſeparatione tantũ eſt
mali, nihil vt fieri poſſit pernicioſius, cũm principiom ſeparationi, q̃ finem reperire multò
ſit faciliùs. Deinde verò nullum eſt crimen qnod multis modis ab hoc voo crimine non ſu-
peretur. itaq; res eſt non admiratione magis q̃ commiſeratione digna, q audire quoſdã licet
Peruerſa hæreticorum religio & conſcientia. dicentes, religione quadã, vel (vt magis trito verbo vtamur) conſcientia ſue prohiberi, quò
minùs à calice ſibi tempercot, aut altera tantùm ſpecie contenti ſint. Nunquid non hæc per-
uerſa quædam eſt religio, ſiue conſcientie? Nunquid non illi Iudæorum ſimillima, quibus re
Ioan 19. ligio fuit in præturium ingredi ne contaminarentur: cæterùm Chriſtum illudẽdum, flagel
laodũm, crucifigendum tradere, nulla fuit religio. Ad eundem modum iſti quoq; conſcien-
Acta 20. tie premi ſe dicunt, ſi à calice abſtineant. Si verò corpus Chriſti myſticum lanient, pro quo
corpus ille ſuum viuum & verum in mortem tredidit: ſi ſanctam Eccleſiam Catholicam la-
Pia exhortationes. cerent, quam Chriſtus acquiſiuit ſanguine ſuo, ſi multas in partes eam diſſecẽt, nulla religio
Matt. 23. ne tenguntur, nullo conſcientiæ ſcrupulo præmuntur. Tu verò Harpege, ſi ſapis, ab eiuſmo
di peruerſa religiooe tibi diligenter cauebis, ne tu quoq; numerari queas inter eos, de qui-
bus ſcriptum eſt: excolantes culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in re maiori
rangaris religione, nec vnq̃ te magis tua grauet conſcientia, q̃ cùm diſceſſionem, cùm ſepara
tionem, cùm præciſionem à Chriſti corpore tibi ſit aliquis perſuadere conatus, tum verò di
cito religione prohiberi, coosciëotiam tibi tuam non permittere, vt quod certò perſuaſum
Extra Eccleſiam non eſt ſalus. eſt, poſt habeas: & quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë, regnante diluuio pe
rierunt, ſic extra Catholicam Eccleſiam ſaluum eſſe poſſe neminem. Quamobrem intra hu
ius te ſepta contineto, quem ſenſum & cooſenſum illius eſſe vides, ab eo temerè ne diſcedi-
Nihil aliud credendum, quam quod credit Eccleſia. to, Quamlibet vociferetur per membra ſua Satanas: Scriptum eſt enim. To qui non es ex do
ctiſ ſimorum numero, nihil aliud ei clara voce reſpõdeas. q̃. credo ſanctam Eccleſiam Catho
licam: Sicut ab illa doctus ſum. credo, quem ſcripturam adfert, eam Canonicam, eam diuini
Epilogus. tùs inſpiratam, eam eſſe tanq̃ Dei verbum recipiendam, ſed nõ ſuo ſenſu. q̃ quem illa me do-
cuit, hanc ipſam ſcripturem verbum eſſe Dei credo, & tanq̃ Dei verbum recipio. Si quis au-
tem contrarium ſenſum adferat, eum tanq̃ à malo ſpiritu profectũ repudio. Ad hunc modũ
ſi egeris Harpage, nõ errabis, nec de regie via deflectes vnq̃ Quoniã verò iã aduesperaſcit, ſa
Auguſt. lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap 35. tisq; multa verba de rebus iis feciſſe videmur, de quibus ſermo nobis fuerat inſtitutus, finẽ
iem dicendi faciam. ſi priùs ex Auguſtino paucis admonuero, qoid ille maximè ſequendũ
Charitas ſcripturarum ſcopus. in ſcripturarum ioterpretstione cenſeat. Docet is ſummam & ſcopum ſcripturæ totius,
nihil aliud eſſe q̃ charitatem, Quiſqois igitur (inquit) ſcripturas diuinas, vel quamlibet earũ
pertem intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu, non ædificet iſtam geminam charitatẽ,
Dei & proximi, nondum intellexit. Qui verò telem inde ſententiam duxerit, vt huic ædifi-
cendæ chariteti ſit vtilis, nec temen hoc dixerit, quod ille, quem legit, eo loco ſenſiſſe proba-
tur. (quandoquidem ea ſenteotie fallitur, quæ ædificat charitstem, quæ finis præcepti eſt)
nõ pernicioſè fallitur, nec omninò mentitur. Sed ita fallitur, ac ſi quiſq̃ errore deſerens viã,
eò tñ pagrũ pergat, quò etiã via illa perducit. Ex iis Auguſtini verbis illud diſcimus ita demũ
Act. 4. à nobis rectè ſcriptures intelligi, ſi intellectu noſtro charitatem ædificemus, ad quam qoo-
ties intellectum noſtrum referimus, etiamſi non omni ex parte ſenſum ſcriptoris aſſequa-
mur, ad ſcopum temen illum quem ſcriptura vult, peruenimus. Sed qui fieri poteſt, vt cha-
ritatem ædificet, qui ſeperationis, qui diuiſionis, qui ſchiſmatis auctor eſt? quum nullum ſit
ſignum charitatis euidentius q̃ vnanimitas, q̃ multitudinis credentium cor vnum & anima
Ezech. 13. vna. Quamobrem hanc Auguſtini regulem Harpage ſequamur, ſic enim facilè cauebimus
ne vnquam periculosè fallamur, néve à ſcopo, qoem ſcriptura ſibi propoſitõ haber, ab erre-
mus. HAR. Tu verò mihi iam perſuaſiſſe propemodum videris, atq; in tuam me ſenteotiã
pertraxiſſe. ARA. Perſuaſiſſem proculdubio, niſi Harpagus eſſes: Verùm Harpego, ne, ſi per-
ſuaſum quidem fuerit, perſuaderi poteſt. HAR. Semeſtre ſpatiom ad deliberandum
dari mihi peto. ARA. Nulla opus eſt deliberatione. Sed ego tamen in-
tereà Deum precabor, vt auferat abs te cor lapideum, &
det tibi cor carneum, quò facilius doctrinam
ſanam recipere queas.

FINIS.

REVERENDISS. D. DOMINI STANISLAI HOSII CARdinalis Varmiensis Episcopi,

IN CONCILIO TRIDENT. PRAESIDIS Iudicium & censura.

De Iudicio & censura ministrorum Tigurinorum & Heidelbergensium, de dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia nuper sparso.

LEGI Iudicium & censuram vestram, Heidelbergenses Tigurinique ministri, de dogmate contra adorandam Trinitatem per quosdam turbulentos in Patria mea nuper sparso. Quam vellem vt sicut hoc, sic alia pleraque omnia scripsissetis. Vtinam in cæteris quoque dogmatibus, de quibus hac ætate nostra conuertitur, dijudicandis, eadem vsi norma fuissetis, & aliquid Patribus, Vetustati, Concilijs, tribuendum esse putauissetis. Non videremus nunc Ecclesiam tot ita fœdis erroribus miserandum in modum deformatam: nec tam grauibus eam tempestatibus & procellis iactari, atque agitari cerneremus: nec aures nostræ tot blasphemijs tam horrendis personarent, non eorum tantum, quos hac censura vestra perculistis, verùm & vestris, & aliorum vestri similium non paucorum. Neque enim temerè quidam ex vestris queritur licere nunc vnicuique monstrosa dogmata fingere: quando quidem res ad Anarchiam esse perducta videtur.

Controuersijs Theologicis facilè dirimendis cooperantia.

Philippus Melanchthon in præfatione in corpus doctrinæ suæ.

Sed iam demùm intelligere videmini: quantò sit faciliùs initium discessionis ab Ecclesiæ Catholicæ consensu, quem vos Papatum vocatis, quàm finem inuenire. Si nos diceremus, quòd occasionem huic hæresi tam impuræ, quam nunc iustissimis rationibus oppugnatis, vos ipsi dederitis, quòd illius auctores vel propagatores potius vos ipsi fueritis, quòd in hoc extremæ barathrum impietatis illi sese, vobis ipsis vsi præceptoribus, & magistris præcipitarint: proculdubio minus apud vos hæc assertio nostra pondus esset habitura. Cùm enim non à vestra magis parte, quàm ab omni alia nefaria dissensione & sacrilega diuisione semper abhorruerimus: nec alia res vlla maiori nobis curæ fuerit, quàm vt cum orbe terrarũ in Christi pace, in Ecclesiæ Catholicæ vnitate, in fraterna charitate, quem vos Papatum vocatis, permanere possemus, vsque cò etiam vt si quis nos hac de causa Papistas appellare vellet, non solùm nihil nos eius appellationis puderet: verumetiam cùm primis id amplum nobis ad laudem, & gloriam esse iudicaremus. Tales itaque cùm nos esse profiteamur, & ore nobis feramus: non immeritò hoc nostrum de vobis iudicium suspectum vobis esse posset. Nunc autem affirmat hoc de vobis minister, vel, si sic eum appellare magis libet, Symmistes quidam vester, quodque maiorem vobis admirationem adferre possit, ille ipse, qui Iudicium hoc vestrum de doctrina turbulentorum horum Cracouiæ typis excudendum curauit. Habuit is contra turbulentos istos in celebri quodã loco sermones aliquot, lingua vulgari, quos prælo statim traditus, in lucem prodire voluit. Et quoniam hic mos à multis obseruatur: vt in prima pagina scripturæ locum aliquem ponant, ad rem qua de agitur accommodatum, hãc ei scripturam proferre visum est.

Trinitariorum hæreseos hæc æt ate quis auctor.

Papistarum nomen gloriosum.

Nisi vitula mea arassetis, non inuenissetis. Cuius hæc verba sint, non ignoratis: propter eos tamen, qui minus versati sunt in scripturis, paucis rem explicare libet. Proposuerat Samson suis in conuiuio quodam sodalibus problema, quod soluerent intra septem dies. Quod cum per triduum facere non potuissent: ad vxorem eius accesserunt, ab illa petiuerunt, vt quibus posset blanditijs à viro conaretur expiscari, quid sibi vellet hoc problema. Quod cùm illa fecisset, suisque ciuibus, à quibus rogata fuit, iodicasset: statim illi venientes problema soluerunt. Samson verò cùm quid actum fuerat, olfecisset, Si non arassetis, inquit, in vitula mea, non inuenissetis propositionem meam. Quibus verbis hoc significare volebat, quod nisi didicissent ex ipsius vxore, nũquam problema soluissent. Cum igitur eadem hæc verba in prima statim facie libelli sui protulerit, Symmistes hic vester, eos oppugnans, quorum à vobis quoque doctrina damnata est, quid aliud voluisse dicere credendus est, quàm: Nisi docti à nostris, nisi Luthero, Zuinglio, Caluino, præceptoribus vsi fuissetis, nunquam inuenissetis propositionem hanc: Non esse Deum trinum & vnum: Non esse ferendum, nec Trinitatis, nec essentiæ, nec personæ nomen: quandoquidem in scripturis nusquam reperitur. Verùm à nobis didicistis, Patres, Vetustatem, Concilia contemnere: Consensum totius Ecclesiæ nec pili quidem facere: plus priuato vestro, quàm orbis totius Christiani iudicio tribuere, nec quidquam, quod non expressè continetur in scripturis, recipere. Atqui hæc est vitula nostra, qua nunc vos aratis: qua si non arassetis, in hanc extremam impietatem prolabi nunquam potuissetis. Ac ne nostrum hoc esse commentum existimetis: Melanchton

Samson problema. Iudic. 14.

Prophetarum & Apostolica scripta quando optime intelliguntur.
Trinitarij errorem hauserunt à Luthero & Tigurinis.

etiam vester eadem hæc verba non dissimili sensu produxit. Sic enim scripsit in suo postremo Chronico: Etsi fides nititur verbo Dei: & norma iudicij esse debent scripta Prophetica, ac Apostolica, & Symbola: tamen vocem purioris Ecclesiæ docentis & commonefacientis, audire pium est, iuxta dictum: Nisi arassetis in vitula mea, non inuenissetis. Præclarè Melanchton dictũ hoc vsurpauit, vt demonstrarat, ita demũ scripta Prophetica & Apostolica intelligi rectè posse, si quis aret Ecclesiæ vitula, hoc est, si vocem illius docentis audiat: si quem illa scripturæ sensum affert, eum sequatur.

Fundamentum doctrinæ Trinitariorum
In iudicio Tigurinorum de Trinitarijs.

Cæterùm vester hic Symmista dicit, quòd non Ecclesiæ: sed vestra vitula arauerint ij, quos oppugnatis. Videtis igitur: quæ sit illius de vobis sententia: sed neque vos inficias ire videmini, ita rem habere: cùm cui maximè fundamento nitantur isti, contra quos sententiam fertis, ijs verbis explicatis. Fundamentum doctrinæ ipsorum, cui reliqua nituntur, est. Vniuersam doctrinam in Papatu corruptam fuisse: & tantum integram baptismi formulam sub fœcibus relictam. Neq; enim Antichristum quicquam integrũ reliquisse: itaq; non credendum, summum dogma salutis non etiam fuisse corruptum. Sic igitur his considerantia, quæ fuisse aliam & veram doctrinam de ijs dogmatibus in sacris literis, & vetustis Patribus, propinquis Apostolorũ ætati: eáq; sibi patefactã esse. Olim eũ floreret Papatus, grauiter Satan Ecclesiã afflixit, dũ omnia Põtificũ figmẽta, pro oraculis diuinis illi obtrusit. Hac fraude detecta, contrariã viã insistit: & suadet in vniuersum omnia explodenda esse, quæ in Papatu recepta fuerunt, Sed si ita faciendũ fuerit: reijciendæ erunt sacræ literæ: reijciendũ Symbolum Apostolicum & Nicænum: hæc enim in suis Ecclesijs legunt & canunt Papistæ, Vestra sunt hæc verba, Tigurini, quibus dum aduersariorum latus petitis: vestrum ipsi confoditis. Fundamentum ipsorum doctrinæ, cui reliqua nituntur, hoc esse dicitis: Vniuersam doctrinam in Papatu corruptam fuisse. Cedo, quis primus fundamentum hoc iecit? Si primos vos fuisse dicam, à veritate fortassis aberrauero: sed priores tamen vos fuisse, certum est, his, quorum hac vestra censura dogma condemnatis. Etenim qui maximè niterentur

Martinus Lutherus quo fundamento vsus.
Zuinglij hæresis pridem damnata.

huic fundamento, primus fuit hoc infœlici seculo nostro, Martinus Lutherus. Proximum ab eo locum. vos obtinetis: Qui cùm initio Lutheri sectatores fuissetis: sicut paulò antè sensum, & consensum Ecclesiæ Catholicæ. sic & Lutherum posteà longum valere iussistis: ac pridem ab Ecclesia damnatam Zuinglij doctrinam estis amplexi, qua docet, falsum esse, quod ait veritas: Cùm panem accepisset, & benedixisset, ac fregisset, dedissetq; discipulis suis, dicens: Accipite & comedite, Hoc est corpus meum: cùm non sit ibi corpus iuxta sententiam vestram, verùm figura corporis. Fuerunt quoq; alij non pauci, qui & ipsi nitebantur huic fundamento, quos longum esset omnes enumerando recensere. Quibus cum verò nunc nobis est dimicatio: nouissimum inter alios propè locum tenere videntur. Nam hæ-

Trinitariorum hæresis in Polonia recens
Omnium hæresum fundamentum.
Cypr. lib. 1. epi. 3.

resis hæc nuper admodùm, in Polonia præsertim, nata est. Quod igitur istorum, quos oppugnatis, idem, & vestrum, & aliorum hæreticorum omnium doctrinæ fundamentum fuit, est, & erit semper: cùm vix vlli fuerint vnquam hæretici, qui non ei maximè niterentur. Testatus est hoc etiam sanctissimus ille martyr Cyprianus ante mille trecentos annos, cùm ad Cornelium scribens, ait: Neq; enim aliundè hæreses obortæ sunt: aut nata sunt schismata: q̃ inde quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos: & ad tempus Iudex vice Christi cogitatur: cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium quicq̃ moueret: nemo post diuinum Iudicium, post populi suffragium, postq; Episcoporum consensum Iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens. ac tumens, seorsum foris nouam hæresim conderet. Videtis quemadmodum sanctus Episcopus & martyr ille fundamentum esse docet hæreseon, & schismatum omnium:

Hæreticum esse quid sit.
Papatus est legitimus Ecclesiæ Cathol. magistratus.

Non obtemperare Pontifici, non cogitare, quòd vnus ipse sit in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex vice CHRISTI: sed illius doctrinæ iudicem se facere: nihil vtaliud sit propemodum hæreticum esse, q̃ dicere, Doctrinam in Papatu corruptam esse.

Aug. Epist. fundamenti. cap. 4.
Iren. li. 4. ca. 63.
Cypr. ep 9. li. 4.
Hier. ad Dam
Tertul. de præscriptionibus hæreticorum.
Optatus lib. 2. con. Donat.
Hil. de Tri. li. 8
Osee 13.
Christus cur mortuus.
Ioan. 11.
Can. 6.
Ephe. 4.
Exod 12.
Ecclesia non potest esse vna nisi habuerit Pastorem vnũ.

Quid enim aliud per Papatum intelligi rectè potest: quàm Ecclesia Catholica? Fremant licet omnes inferorum portæ: verissimum tamen illud est, quòd sicut vbi Rex non est, ibi regnum dici nequit: Sic vbi Papa non est. ibi nec esse, nec dici potest Ecclesia Catholica. Nam vbi vnum esse debet ouile, ibi pastor quoq; sit vnus oportet: Nec est alia certior Ecclesiæ nota, quàm legitima pontificum successio. Hæc est, quæ Augustinum in Ecclesiæ gremio tenuit, hanc Irenæus, Cyprianus, Hieronymus, Tertullianus, Origenes, Optatus: denique Catholici semper omnes agnouerunt. Sicut fides non potest esse nisi vna, præter quam quicquid est. sicut verè scriptum ab Hilario legimus, perfidia est, non fides: sic & Ecclesia, nisi vna sit: Satanæ Synagoga, quàm Ecclesia Dei rectiùs esse dicitur, Sathanas enim est, qui spargit, Christus est, qui congregat. Satanas est, qui diuidit inter fratres, Christus, qui non dissensionis, verùm pacis & dilectionis Deus est: ac propterea mori voluit, vt eos, qui fuerant per Satanam dispersi, precioso sanguine suo congregaret. Quamobrem, si non fuerit vna, non erit Ecclesia Christi. Vna est columba mea. dicit sponsus: Perfecta mea. Vna est matris suæ. Vnum corpus. Vnus spiritus, dicit Paulus: Vna fuit domus, in qua comedebatur agnus, extra quam eum comedere fas non erat. Hæc vna domus figura fuit vnius Ecclesiæ Catholicæ Cæterùm qui fieri potest: vt vna sit Ecclesia, si non habuerit caput vnum, pastorem vnum, Papam siue Pontificem vnum. Suscitabo super eos pastorem vnum, ait Dominus: Et iterum. Pastor erit vnus omnium. Et in Euangelio Christus: Erit vnus pastor: & vnum ouile. Pulchrè coniunxit vtrunq;. Non enim esse poterit vnum Ouile, nisi pastor quoq; sit vnus. At pastorem hunc vnum Christum esse dicitis? Quid autem? an & nos alium, quàm Christum pastorem agnoscimus, & confitemur? Nos verò clara voce pronunciamus. Quod Christus est, qui pascit nos verbo suo: Christus est, qui pascit nos Sacramentis suis: Christus est,

qui

qui pascit nos precioso corpore, & sanguine suo: Qui nisi pasceret nos ipse: frustrà pascerent quotquot sunt alij mortales, qui pascendi munere funguntur. Plus etiam aliquid à nobis audietis, ô Tigurini. Non solùm pastorem & Episcopum animarum nostrarum, verùm & Regem & Dominum nostrum, qui postatem habet in fortunas nostras omnes, & in ipsa corpora nostra, Christum esse profitemur. Sed num ideò Sigismuudum etiam Augustum Regem & Dominum nostrum profiteri, num ideò subiectas illi esse fortunas nostras & corpora dubitabimus: ne quid fortè Christi gloriæ detrahamus? de quo rectè cantat Ecclesia, Tu solus Dominus. Ego verò, Tigurini, non dubitanter id affirmo, profiteor etiam coram vobis, & præ me fero, quamuis nihil sit eo verius, quod de Christo cantat Ecclesia, Tu solus Dominus, Regem tamen & Dominum meum esse Sigismundum Augustum, illi fortunas meas, illi corpus quoque meum subiectum esse: quem insuper etiam Regni totius caput agnosco: Nec me propterea summi Regis illius Regum, & Domini dominantium, dignitati vel minimum detrahere puto, cùm illi me parere persuasum habeam, quando Regi meo Sigismundo pareo: quandoquidem per illum Reges regnant, & Potentes decernunt iustitiam. Illius præceptum est: Vt omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: & vt subiecti simus Regi quasi præcellenti, & eum hooorificemus. Quin caput regni sit Christus, quin regat illud & gubernet: nemo sanus dubitat: sed cùm oculis carnis nostræ: quandoquidem in cœlo degit, aspici non possit: munus hoc per eum, quem præsentem intueri licet: Regem, exequitur.

Ezechielis 34.
Ezech 39.
Ioan. 10.
Christo nihil detrahitur, si Papa vnus Pastor dicitur, ostēditur à simili.
Prouerb. 15.
Rom. 13.
1. Pet. 2.

Quod aotem de Rege, totidem id verbis de Pastore quoque & Episcopo animarum nostrarum, incunctanter affirmo: quòd & meum & Ecclesiæ totius Pastoram Pontificem & supremom sub Christo Capite, Caput agnosco, profiteor, & præ me fero Pium Quartum papam, illique me subiectionem, reuerentiam, & obedientiam omnem debere. Qua de re tantum abest, vt imminuere me quicquam de Christi veri, summique Pontificis, ac Pastoris: & Ecclesiæ totius Capitis gloria persuasum habeam: vt magis etiam illam augere me per hunc modum & amplificare credam. Ipse enim est, qui sub Petri persona suas oues illi pascendas omnes commendauit, qui cum visibili præsentia non esset habitaturus inter nos, ipsius, in pascendo grege suo ministerium, & vicariam operam adhibendam putauit: non ad eum ius, hnnoremque suum transferendo: sed vt suum tantum per eũ opus agat ipse: qualiter ad opus quoque faciendum artifex vtitur instrumento. Quare manet ipse Caput Ecclesiæ, summus illius Pontifex & Pastor nihilominus regit, regnat: & imperium exercet ipse nihilominus in Ecclesia, verum opus hoc suum per Pontificem Pium Quartum agit ministrum suum: non quod non possit illud per seipsum, sine alio qoouis adminiculo, aut organo præstare: sed hoc modo visum est illi, suam erga nos dignationem declarare: cùm ex hominibus sumit, qui pro se in mundo legatione fungantur: qui sint arcanæ suæ voluntatis interpretes: qui denique personã suam representent. Nec alius illi visus est firmior vnitatis retinendæ nodus, quo solã adstringeret Ecclesiam: quàm si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernanda visibili ministerio veteretur. Cui quidquid subiectionis, honoris, & obedientiæ defertur, non Pio Quarto, sed ipsi Christo defertur: contrà verò, quisquis illum reijcit, non Pium Quartum, sed Christum reijcit: sicut ad Samuelem dixisse Dominum legimus, Non te reiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Quamobrem si vobis non modò Papistam, verùm & Registam appellare me visum fuerit, non modò uon molestè tulero: verumetiam ingenti me honore affectum interpretabor: cùm ad existimationem cuiusque cumprimis amplum id sit, & illustre, quam à Deo constitutæ potestati debet fidem & subiectionem eam perpetuò præstare. Contra, nihil potest esse magis ignominiosum & infame: quàm ab ea fide & subiectione discedere: Quod à vestris, Tigurini, factum esse scimus, & ante annos aliquot in Germania iam inde statim ab initio nascentia huius vestri Quinti Euangelij, & proximis superioribus annis in Gallia. Quibus temporibus quotquot ignominiosum sibi fore putabant: dici & esse papistas, ijdem illi, neque Cæsaristæ, neque Registæ dici & esse voluerunt, sed sicut paulò antè Pontificis, sic suorum quoque Principum iugum, uoo ita multò pòst excutere sunt conati, cōtra quos arma parricidialia tulerunt.

Ioan. 21.
Papæ verum & proprium officium describitur.
12 Cor. 5.
Honor Pontificiis habitus in Deum redundat.
1. Reg. 8.
Notā.

Ex quo satis liquere cuique potest, quòd neque Catholicus, qui non est papista: neque fidelis Regis sui subditus censeri potest, qui non est Regista. Quod mihi quidem non esset difficile multorum priscorum Patrum testimonijs comprobare. Sed cum hoc alibi copiosè factum sit, nunc vno vel altero contentus ero. Nouatum, quæ res alia fecit hæreticum, quàm quòd corruptam esse dicebat doctrinam in papatu receptam: quod lapsis non esset venia deuegãda. Quam etiam ob causam à legitimo pootifice Cornelio se per summum sacrilegiom separauerat Cathedram contra Cathedram constituerat: Altare contra altare erexerat: quo oomine grauiter eum insectatur Cyprianus: & cùm vnam esse doceat Ecclesiam: quæ vna intus & foris esse non potest: ibi tandem Ecclesiam esse definit, vbi papa Cornelius agnoscitur, qui Fabiano legitima ordinatione successit. Antooianum quoque fratrem laudat: quod cum Cornelio, hoc est (sic enim ipse loquitur Cyprianus) cō Catholica Ecclesia communicaret. Scille communicare cum papa Cornelio, hoc est, esse papistam interpretatur communicare cũ Ecclesia Catholica: vt non aliũ, nisi papistam Catholicum intelligi velit. Nec secùs Hieronymus, qui Damaso scribens: Beatitudini, inquit, tuæ, id est, Cathedræ Petri communione cōsocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam esse scio: quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Profanum Hieronymus pronunciat, & ab Ecclesia Dei alienum, qui cum papa nou communicat. Ac paulò post ad eundem scribens, Noui, inquit, Vitalem Meletium respuo, Paulinum ignoro, quicunque tecum non colligit, spargit: qui Christi non est: Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunque cũ successore piscatoris papa non colligerent, eos non ad Christum, sed ad Antichristum pertinere dicit: Satanistas liberè pronunciat: quicunque non sunt papistæ. Quod apertius etiam scribit, in ea,

Catholicus non est, qui non est papista.
Nouati hæresis vnde.
Cypria. lib. 4. Epist. 21.
Hier. ad Damas.
Idem.

Idem.
Hæretici etiam hærere se papæ simulabant.

quæ proximè sequitur Epistola: In tres, inquit, partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt, possem credere si hoc vnus assereret. Nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Videtis Tigurini, quemadmodum olim etiam hæretici, quominus hæretici iudicarentur, sed vt Catholici censerentur, hærere se papæ simulabant. Quòd persuasum haberent, non esse Catholicum, qui nô esset papista. Itaque de Paulino deque Apollinare scribit in Historia sua Theodoretus. quòd asserebat vterque, se cum Damaso papa sentire, quo facilius morbum suum tegere posset. Sic & Eutyches Leonis papæ sententiam secuturũ se per omnia spondebat. Idẽ fecit Antemius, sententia Synodi secundæ Constãtinopolitanæ dãnatus. Possem hic aliũ Hieronymi locũ producere, vbi Demetriadem hortatur, vt S. Innocentij, qui Apostolicæ Cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Et alium, vbi sic loquitur: Si Romanam fidem amplectimur, ergo Catholici sumus. Et alium Ambrosij: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrùm nam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret. Possem & acclamationes in Synodis factas producere:

Synodi. 5. Actione 4.

Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Possem & Imperatorum edicta proferre, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam Vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset: ac tum Damasus Episcopus Romanus custodiret. Sed ne longior sim, vnum tantùm adferam Iustiniani locum.

Iustinia.

Licet, inquit, nobis dicere, ac pronunciare, omnes eos, qui habere papam pro capite noluerint, non esse Dei Sacerdotes, nec fideles seruos. Ex his discite Tigurini, quo loco sitis habendi qui papam, & receptam in papatu doctrinam, adeò respuitis, vt vel maximi probri loco Catholicis obijciatis: quòd sint Papistæ. Certè non alio censeri loco potestis: quàm quo sunt ij, quorum hac vestra censura de Trinitate dogma damnatis.

Hæreticorum proprium ex Augustini epist. 137.

Scio, quæ soletis obijcere: facitis enim, quod hæreticis omnibus esse commune scribit Augustinus: vt cùm non habeant quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactent, plenisque conuitiorum & contumeliarum velis in Pontifices inuehuntur, quo sic & eos, & eorum doctrinam in odium, & contemptum apud omnes adducant. Verùm alius erit hac de re differendi locus.

Trinitarij ex Sacramentarijs prodierunt.

Fortassis autem & hoc dicetis: Longè dissimilem esse rationem vestram, quàm sit eorũ, cum quibus dimicationem hanc suscepistis. Nam vos nunquam id asseruisse, quod ab istis asseritur, vniuersam doctrinam in Papatu corruptam esse. Atqui nec istos hoc asserere probatis: quandoquidem hanc eos exceptionem addere scribitis, quod relictam tamen esse confiteantur integram baptismi formulam. Vtinam autem plus aliquid vos relictum esse diceretis. Sed cùm Caluinus (qui vester videri vult, etiamsi pluribus in rebus à vobis dissentit: nec de ipso Eucharistiæ Sacramento satis cum vestra doctrina conuenit) ita de Papismo loquitur: Pro verbi ministerio peruersa, & mendacijs conflata illic regnat institutio. In locum cœnæ Domini fœdissimum sacrilegium subijt. Cultus Dei varia & non ferenda superstitionum congerie deformatus: Doctrina citra quam Christianismus non constat tota sepulta & explosa. publici conuentus idololatriæ, & impietatis scholæ Tigurini, cùm talem nobis Papismum Caluinus describit: an is minus apertè dicit, Vniuersam doctrinam in Papatu corruptam fuisse, quàm isti de quorum impuro dogmate iudicium fertis? qui relictam tamen esse fatentur integram baptismi formulam: Vester autem hic doctrinam, citra quam Christianismus non constat, sepultam & explosam esse totam scribit. Itaque nec baptismi formulam nobis integram relinquit, citra quam certum est Christianismum non constare. Iámne vestris ipsi cernitis oculis, fundamentum hoc, quod iure meritò oppugnatis in his, quorum censores agitis, nolo dicere primos: sed priores tamen vos posuisse? Vestrum enim est & à vobis ad illos profectum. Quo magis miror, vos in alijs reprehendere, quod ipsi laudi vobis & gloriæ ducitis: scilicet quod vobis licet, alijs licere non vultis. Vos nobis hos Tigurini peperistis quorum iam blasphemias diutius ferre non potestis. Ex vtero vestro prodierũt, vestri sunt discipuli, vos eorum estis præceptores, & magistri. Quid mirum, si mali corui, mala nobis oua peperere. Sed hic respondebitis. Nunquam vos receptam in Papatu de adoranda Trinitate doctrinam oppugnasse. Quamuis in secunda ad Polonos Epistola Caluinus vester disertis verbis scripserit, hanc precandi formulam, qua vtitur Ecclesia, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis, sibi non placere: quod barbariem sapiat: & obijcitur hoc illi ab aduersarijs vestris: deque eo gloriantur quasi cum illis faciat. damus tamen hoc vobis non inuiti: Sed cùm tam audacter, & impudenter asseueraretis, totam doctrinam, citra quam Christianismus non constat, in Papatu siue Papismo sepultam, & explosam esse, cur non vobis crederent ij, qui iam in vestrum Euãgelium, quod cum Christi pugnat Euangelio, transiati figmenta vestra, pro diuinis haberent oraculis. cur non in eã quoque opinionem venirent: veram de adoranda Trinitate doctrinam simul sepultam, & explosam esse? Quos enim ita depinxeratis, quisquis huic vestræ picturæ fidem aliquam haberet: quomodo posset animum inducere, vt crederet summum dogma salutis nostræ, non etiam apud eos tales fuisse corruptum? Quamobrem, & exemplo, & cohortatione vestra fecerunt isti, vt progrederentur longiùs, & in profundum hoc extremæ barathrum impietatis ruerent.

Cal. Trinitarius.

Videbant vos longiùs esse progressos, quàm dux, & antesignanus vester, & omnium eorum, qui segregauerunt seipsos hoc nostro seculo, Martinus Luth. Nam, ne fraudem eum egregia laude sua, primus ille fuit, qui minimè ferendo fastu quodam ex magna parte doctrinam Papatus, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ condemnauit, non sine magno suæ factionis hominum applausu. Quamuis autem fuerit is proiecta quadam audacia, nunquam tamen eò progredi fuit ausus impietatis, vt negaret realem Christi corporis, & sanguinis in Eucharistiæ Sacramento præsentiam. Contentus tãtum erat docere, quod maneret ibi nihilominus

An Luth. fuerit Sacramentarius. Luth. Papatum condemnauit primus, sed non Christum.

panis, & in pane, sub pane, cum pane, esset ibi verum, & substantiale Christi corpus. Nihil autam est eo verius, quod quidam dixit, ex huius seculi sapientibus, Dato vno absurdo, sequuntur plura. Simul vt hæc verba protulit nostri temporis hæreticorum Patriarcha, mox à vestris arrepta sunt, & statim alterius processistis, & qua nulla potest esse maior audacia, atque impudentia. Veritatem de veritate sui corporis, & sanguinis sub speciebus, panis, & vini dicentem, Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus: arguare mendacij non dubitastis. Caluinus quidem gloriatur in quodam scripto suo, quod classicum cecinerit Luther. ad hæresim Sacramentariorum excitandam, adm quæ doctrina in Papatu, hoc est, in Ecclesia Catholica summo totius orbis Christiani consensu recepta est, naturam siue substantiam panis in carnem, vini verò in sanguinem conuerti, negaret. Boquinus verò vester Heidelbergensis: si modò vester adhuc est: nam sicut doctrinam, sic & Magistros vestros mutare quotannis ferè consueuistis, quod etiam à vicinis vestris Argentoratensibus factum iam esse, pro certo renunciatur. Hic itaq; Boquinus, nisi statuatur prius ἡ μεταβολὴ καὶ μεταποίησις τοῦ ἄρτου conuersio, & transsubstantiatio panis: nulla ratione dici posse, pluribus verbis contendit, quod in cœna verè, & substantialiter sumatur verum Christi corpus, quod pro nobis in mortem traditum est: non solùm quoad virtutem, efficaciam, potentiam, vigorem, vim, gratiam, spiritum siue meritum, sed etiam quoad essentiam carnis: nec solùm fide, verumetiam ore corporis. Quamobrem simul vt conuersionem hanc negare cœpit Lutherus, ac in alijs plerisq; doctrinam, & ritus Papatus, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ damnare: gloriatur Caluinus, eum rudimenta sectæ suæ posuisse, viamq; sibi commonstrasse. Sed interim eum esse præpostero quodam ingenio scribit, qui rectam ingressus viam simul ac demonstrator iter suum reflexit, vltrà progredi recusat. progressi sunt igitur vltrà primum Patriarcham, Tigurini, vester Zuinglius: deinde Caluinus & alij: cœperunt fieri (sic enim loquitur Caluinus) politiores, & instructiores, & esse Christum in Eucharistia præsentem negauerunt. Longius etiam proruperunt Balthasar Pacimontanus, & qui secuti sunt eum Anabaptistæ cum Suenckfeldio, donec ventum est ad Campanum & Seruetum, à Caluino flammis Geneuæ traditum: & ad horum non dissimiles ter infelices istos in Patria mea Sanctissimæ Trinitatis blasphematores. Verisimile est quòd nihil minùs initio cogitauerit Martinus Lutherus, quàm vt huic vestro, Tigurini, Satanismo fenestram patefaceret, qui Christo dicenti, Hoc est corpus meum, aduersari non dubitatis. Satis enim constat: sic eum hæresim hanc vestram fuisse detestatum, vt ea vel cogitari quicquam impurius posse negarit. Quam tamen, ad ipsum auctorem plerique vestrũ referre conantur. Ac fateri quidem necesse est quod is, quamuis nihil haberet quod reprehenderet, in doctrina de conuersione siue transsubstantiatione, solo tamen odio Papatus eã reiecit, vtcunq; permitterat nihilominus, quòd vellet vtramq; opinionem tenere. Sed cùm vestram hanc hæresim exortam videret, vide quanto illius exarserit odio. Sic enim loquitur contra Patriarcham vestrum, scribens: Litem mihi non pariet, siue maneat ibi vinum, siue non: mihi satis est adesse sanguinem Christi, de vino fiat, sicut vult Deus. Et antequàm vellem cũ Suermeris (hoc vobis nomen Tigurini tribuit) merum habere vinum, mallem potiùs cum Papa merum sanguinem tenere. Quamlibet is implacabili Papatum, hoc est, Ecclesiam Catholicam odio prosequebatur, & eius doctrinam euersam cupiebat, vsq; eo tamen ei visum est abominabile vestrum de Eucharistia commentum, vt in Papatus doctrina, de conuersione panis in carnem Christi maluerit acquiescere, quàm videri tam fœdos errores vestros approbare voluisse, vel eis fenestram aperuisse. Ad eundem modum nihil magis cupiebat, quàm eleuationem Eucharistiæ in Missa tollere: ne videretur Orthodoxam sententiam in Papatu receptam: quod Missa sit sacrificium, amplexus: cùm certissimum sacrificij signum eleuatio fuerit. Quoniam verò videbat priores vestros eleuationẽ abrogasse, ne consentire vobiscum existimari posset, per multos annos ritum Ecclesiæ Catholicæ retinendum potiùs esse putauit: quemadmodũ ipse testatur in eo libro, quem contra Patriarchã vestrum Zuingliũ paulò antè mortẽ suam edidit. Fuit illius odium erga Papã & Papatũ, plus quàm Vatinianũ, de quo nam moriẽs quidẽ, quicquã remisit: quod etiã versiculus ille testatur, quẽ in ore semp habuisse fertur.

Aristot.

Sacramentarij mendacij arguunt Christum.

Caluin. contra Ioachimum VVestphalum.

Boquinus.

Euangelici ministros suos subinde mutant.

Caluin. vbi supra.

Pacimontanus.

Suenckfeldius.

Campanus.

Seruetus flãmis à Calui. exustus.

Luth. Sacramentariorum hæresim detestabatur.

Luth. contra Carolstadium.

Tigurini Suermeri

Eleuationem in despectum Sacramentariorum retinuit Lutherus aliquandiu.

Eleuatio sacrificij signũ certissimũ.

Pestis eram viuens moriens, tua mors ero Papa.

Tantam tamen vestræ doctrinæ, qua Christi corporis in Eucharistia præsentiam negatis, fœditatem & impietatem esse iudicauit: vt quò vos prorupistis, eò progredi non auderet. Quin audite, quid ad Argentoratenses ea de re scripsit: Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quod si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in Sacramento præter panem & vinum esse nihil: ille magno beneficio me sibi deuinctum reddidisset. Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis, me extricare & expedire conatus sum: cum probè perspiciebam, in hac re cumprimis me valde Papatui incommodare posse. Et post pauca: Verùm, inquit, ego me captum video nulla elabendi via relicta. Textus enim Euangelij nimium apertus est & potens, qui facilè conuelli non potest: multò minus verbis aut glossis è capite vertiginoso confictis subuerti. Tam ille doctrinam in Papatu receptam de reali præsentia Christi corporis in Eucharistia fundatam, in scripturis esse persuasum habebat: vt secùs ea de re docere magis, quam quod verbis satis explicari posset, horrendum sacrilegium esse iudicaret: ac omni genere tormentorum excruciatum se centies mortem oppetere paratiorem fore scribit, quàm vt in Zuinglij, vel in Carolstadij de hoc dogmate sententiam pedibus ire vellet. Neq; dubitauit Zuinglianos, & Sacramentarios omnes: qui CHRISTI corpus, & sanguinem in venerabili Eucharistiæ Sacramento negant, ore carnali sumi, hæreticos & alienos ab Ecclesia Dei pronunciare: quos etiam vocat Satanæ ministros, mendaces, imò mendaciũ ipsum fucum, & simulationem: nec vllos cum ipsis tractatus haberi pmittit: atq; adeò nec audiri vult: & suos, vt haud aliter ab eis, quàm à Satanæ veneno sibi caueant dili-

Lutheri odium in Papatum.

Lutheri ad Argentoratenses scriptũ, vbi sibi Sacramentarios displicere docet.

Iudicium Lutheri contra Sacramentarios de reali Christi in Euch. præsentia.

genter hortatur. Philippus verò Melanchton sceptro Magistratus eos non stylo refutandos censet.

Hoc, Tigurini, de Zuinglio vestro, deq; vobis ministris eius & sectatoribus, illius est iudicium, qui Princeps fuit earum seditionum, ac tempestatum, quas ita graues in Ecclesia videmus excitatas: & cuius verbum tanquam Dei verbum à plurimis, in Germania præsertim, receptum est, & adoratum. Quamuis huius vestræ sectæ non Zuinglium, sed Carolstadium, primum auctorem fuisse refert is, quem sub exitum vitæ suæ palàm ad vestra castra transfugisse Lutherani quiritantur, Philippus Melanchton. De quo talis aliquando fuit eius censura: Carolstadius, inquit, primus excitauit hunc tumultum, homo ferus sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium, aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit. Hunc nihilominùs ducem secutus est ipse Melanchton, itidem vt Zuinglius antea, Oecolampadius, Caluinus, & eiusdem farinæ alij. Quemadmodum autem in odium & despectum Papæ, omnia se dixisse, scripsisse, fecisse, nō vno loco gloriatur Lutherus: sic de Carolstadio quoq; narrat Philippus: quòd odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuersiam de cœna Domini primus mouerit. Accidit igitur Luthero, quod Christus aliquando dixit: Qua mensura mensi fueritis, eadem & remetietur vobis. Hic itaq; Carolstadius, Tigurini, non Zuinglius, primùs auctor fuit hæreseos vestræ. Et quòd nunc vos facitis de dogmate, quod in patria mea sparsere turbulenti quidam: idem de vestro quoq; fecit olim Lutherus. Quamuis enim quæ fuit insignis hominis audacia atq; amentia, Papatui, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ multos errores attribuerit, in hoc tamen dogmate de Christi corporis in Eucharistia veritate, negat (vtar autem verbis eius) sanctam Ecclesiam Catholicam, quæ est sub Papatu quidquam erroris admisisse, cum ea sentire se, doctrinam illius hac de re libenter amplecti, profitetur. Illius etiam auctoritate quam sanctam vocare non dubitat, vestrum hunc sacrilegum errorem oppugat: nec se legisse turpiorem vnquam hæresim scribit, quæ statim initio, tot inter se capita, tot sectas habuerit: etiamsi in principali causa, vtpote in persequendo Christum vnanimes existant. Hæc ille de vobis, qui primus ætate nostra doctrinam suam Dei verbum, & purum Christi vocauit Euangelium: atq; vt esse tale, censeretur à multis: quin & à vobis ipsis initio, auctoritate sua perfecit. Sed audite quæso, quid idem alio loco scribat, quod ad causam, de qua agitur propiùs pertinere videtur: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse papatum. Profectò friuolum hoc argumentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoq; scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim totum nimirum à papa habemus. Et nouam quoq; scripturam sacram nos facere oporteret: ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus: non tamen propterea reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse scripturam sanctam: verum Baptismum. verum Sacramentum altaris: veras claues ad remissionem peccatorum: verum prædicandi officium: verum Catechismum, vt sunt Oratio Dominica: Articuli fidei, Decem præcepta. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. Videtis Tigurini, q̃ bellè cum Luthero vobis, vel potiùs vobiscum Luthero conueniat. Ex cuius hac Epistola, verba etiam nonnulla videmini mutuati. Quod sibi propositum ille fuisse non diffitetur alicubi: nimirum in odium, & despectum papæ, siue papatus dicere, scribere, facere, omnia, atq; ideò doctrinam illius esse corruptam asserere, vestrum quoq; fuit idem propositum, idē fundamentū. Scitū aūt est illud: Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, quia tenebræ excæcauerunt eū. Quantò magis, qui odit patrem suum, cui diuina lege subiectionem, reuerentiam, & obedientiam debet omnem? Jjs igitur excæcati tenebris, & vos, & Anabaptistæ, & Princeps omnium Lutherus cum suis, & quæcunq; posteà sex est hæreticorum consecuta, persuadere populo cœpistis, in papatu modo non vniuersam doctrinam esse corruptam. Et hoc erat fundamentum, quo maximè nitebamini: hoc erat rete quo plurimos attraxistis. Nunc quod eidem fundamento nituntur discipuli vestri, crimen vobis minimè ferendum & inexpiabile quoddā facinus esse videtur.

Sed nimis longè progressos eos esse dicitis: Damus hoc vobis: est enim verius, quàm vellemus. Verùm intereà num & vos longiùs progressi non estis, quàm is, quem primum vestræ doctrinæ rudimenta posuisse, viamq; vobis commonstrasse gloriamini? Si verum est, quod scribitis, eum esse præpostero quodam ingenio, qui rectam ingressus viam, simulac demonstrator, iter reflexit, in eodem luto pedem obstinatè figat, & vltrà progredi recuset: Cedo, quod est infelicium istorum tam grande peccatum, si quod vos fecistis, Luthero vobis iter demonstrante, idem fecerunt ipsi quoq;, cùm essent facti politiores, & instructiores: & esset eis via à vobis longior demonstrata. Secuti sunt consilium vestrum: noluerunt in eodem luto pedem obstinatè figere: sed vlterius aliquanto sunt progressi. Cur ita grauiter & acerbè reprehenditis in illis: quod eos ipsi vos exemplo vestro, facere docuistis? Quod vos laudi vobis, & gloriæ ducitis: cur id in istis tanq̃ capitale crimen damnatis? Itáne vestro præscripto, vestrū cuncta geri vultis imperio? Bucerum quoq; grauius aliquando Lutherus reprehendarat, quòd longius processisset. Cuius, cùm ille non paulò doctior, imperium ferre non potuisset: neque cùm Dei uerbum & Euangelium subinde creparet, doctrinam illius

omnem

Carol Sacramentariorum auctor.

Philip Melanch. ad Fridericum Mycomum de Carolstadio iudicium.

Luth. in scribendo & dicendo proposi. tum.

Controuersia de Cœna Domini quæ intentione a Carolstad mota.

Mar. 4.

Luth. consensus cū Papatu, & cum Sacramentarijs dissidium.

Luth. de Papatu iudicium.

1. Ioan. 2.

Trinitarios plus vltrà processisse sensere argumēt Sacramentarij.

Bucerus Lutheri imperium ferre nō potuit.

omnem tanq̃ Dei verbum & Euangelium adorare vellet: in hæc verba prorupit: Si exigit, ne quis vlla io ra à sa dissentiat, probet se esse Deum.

Quæso vos, an eadem hæc verba, contra vos quoq; Tigurini, non erit fas istis vsurpare? Num quo iure prohibere poteritis, quo minùs io hunc modum vos compellara queant? O venerãdi præceptores, & magistri nostri: licuit vobis, q̃ longè, quamq; latè patet orbis Christianus, ab eo toto dissentire, eum idololatriæ reum facere: eum ignorati Christi, beneficiorum eius omnium obscuratorum, non accusare rantùm, qood videri rolerabilius poterat, verumetiam inauditum condemnare: cumq; Lutherum hac in parte ducem secuti fuissetis: & is aliquam doctrinæ Papatus partem, nimirum de præsentia Christi corporis in Eucharistiæ Sacramento, non modo, non reprehenderet: verumetiam retineret mordicus: ac summa vi tueretur: licuit vobis ab illius quoq; sententia discrepare, cùm tamen omnis illius doctrina, multis in Garmania locis, quin & à vobis initio non alio numero, quàm quo purum Dei verbum haberetur: eur & nobis oon liceat exemplum hoc vestrum imitari? paulò progredi longiùs, & ab opinione vestra saltem in vno aliquo dogmate dissentire? An & vos non estis æquè homines, vt nos? An solis vobis reuelata sunt omnia, nec est quic q̃ quod vos fugere queat? An à vobis verbum Dei processit, aut in vos solos peruenit? Probate vos esse Deos, si vultis vt oe latum quidem vnguem à vestra sententia discedamus vnquàm, & quicquid à vobis dictum aut scriptum fuerit, haud aliter q̃ purum putum Dei verbum, conrra quod mutire fas non sit, amplectamur. Nónne vos docuistis nos, doctrinam citra quam Christianismus non constat, in papismo totam explosam & sepultam esse? Nónne fuit & hoc inter alia vestrum, sicut ante vos aliorum hærericorum ferè omnium axioma? Nihil esse recipiendum præter scripturas? Quòd si nos à vobis docti, reijcimus omnem doctrinam, quæ Christianismum sepelit & explodit, qualem esse papatus doctrinam, ipsi profitemini: & est inter illius capita præcipuum hoc de Trinitate: Si quod vos facere contra papistas nunquam intermittitis: quærimus & à vobis, & ab illis vbi reperiatur in scripturis, vel Trinitatis, vel persooæ, vel essentiæ nomen, ac si fuerit ostẽsum iuxta normam à vobis propositã, & in alijs dogmatibus examinãdis, eootra papistas obseruari solitam: receptutos nos asse negamus: per Deum immortalem vos obsecramus, quid alienum à præceptis & institutis vestris facimus? An hoc tanq̃ atrox facinus in nobis vindicandum asse putatis, q; nos dociles discipulos præbemus? quòd in eodem luto pedem obstinatè non figimus: verum à vobis moniti, pergimus & procedimus ea via quam nobis commonstrastis. Certè laudem potiùs à vobis hoc nomine promeriti videbamur: q̃ vt aliqua nos animaduersione propterea dignos iudicare debeatis. In hũc modum si vos iiti vestri discipuli compellauerint, oum estis habituri quod contra dicere possitis?

Trinitariorum ad Sacramentarios Apostrophe.

Hæreticorum axioma.

Et certè vtitor ijsdem Argumentis contra vos apud Ochynom vestrũ, idem Spiritus, quo vos estis afflati: dum pluribus verbis io quodam eius Dialogo contendit: Ecclesiæ doctrinã de adoranda Trinitate non esse nefas in disceptationem vocare. sic enim inter alia loquitur: Noo negabis expediuisse tempore tuo disquiri, sit nec ne Christi corpus in pane, & sanguis in vino: quamuis & esse & adorari debere Concilia per errorem decreuissenr. Et quoniam in Trinitate vsu venire idem possit, expedit negotium explorare. Verùm & ante Bernardinum honc Ochynom egregius quidam professor Tubingensis Gribaldus ne dicam an Ribaldus. in suo quodam libello quem D. Christophoro scriptum obtulit, in eandem propè sententiam ita loquitur. Nee mirom magnoperè est, antiquos illos Doctores, Deum hunc Trinitatem niminm subtiliter excogitasse à scriprura veritate penitus aberrantes. Iam enim Christiana religio humanæ auctoritati, & inuentiooi nimium trihuere cœperat, & à simplicitare doctrinæ Apostolorum longè deflectere. Quemadmodum & in cœna Domini, & quotidiana Domini corporis oblatione eos omnes euidenter errasse, vos ipsi egregiè docuistis. Quòd si antiqui omnes scilicet ex illo sancto Iesu Christi ministerio cõmemoratitio nihil integrum aut parum retinuerunt, quid mirum, si ex omnibus aliqui & sanè pauci etiã & imaginarium, & confusum Ineo veri, & simplicissimi atq; purissimi Dei temarè surrogantes, quem posteà errorem improuidi successores velut Epimetheus Pandoram totis vlnis amplexi sunt? Porrò abusiuus ille Eucharistiæ ritus vsq; ad vestra tempora conseruatus, nõ omnino scripturæ fundamento destitutus videhatur, quem tamen grauiori adhibita interpretatione, & maturiori iudicio confirmati penitus emendastis. Ar verò hic Deus Trinitas à paucis primùm ioueorus, & è multis posteà susceptus, vniuersæ scripruræ contrarius, voa etiam acerrimos protectores inuenit, qui etsi pro eius fundamento ne syllabam quidem ex vniuersa scriptura producere valeatis, hunc tameo tam impium, & manifestum errorem vnà eum papistis mordicùs, & vsq; ad sanguinem propugnatis, nõ alia certa ratione, nisi quòd hunc ipsi errorem non animaduertistis. Sed cum cætero grege parum cogitantes, & imprudenti iudicio deoorastis, quem nunc euomere (saluo honore vestro, & vestri nominis æstimatione) vos non amplius posse vobis certè nimis impiè persuadetis. Verùm quidquid sibi vniuarsus mundus persuadeat, quidquid maligna ipsius calliditas moliatur, stabit perpetuò fidelis, & inconcussa veritas ab ipso Dei filio & eius Apostolis firmiter complantata. Nũ autem & hic præclarè non colligit, si licuit vobis in vsu cœnæ Domini, & quotidiana corporis eius oblatione vniuersam Ecclesiam erroris coodemnare: eur nobis idem quoq; non liceat in hoc de Trinitate dogmate?

Ochyni de Sacramentarijs iudiciũ. Lib. 2. dialogorũ.

Verùm ipsos iam potiùs dicantes audite: sic enim vos quidam ex illis alloquitur: Hortor & obtestor vos per nomen Dei, & eius filij Domini nostri IESV CHRISTI, dispicite diligeorius ea, quæ Dominus vobis nondum aperuit. Non dederat omnia Luthero, plura dedit posteà Zuinglio, & post eum alijs (fortassis Anabaptistas intelligit, & Suenckfeldium, & Seruetũ, & alios non dissimiles) dat & nunc, cui vult (de se procul dubiò loquitur) sibi quoq;

plus aliquid q̃ Luthero, vel Zuinglio, vel alijs datum esse persuasum habet. Ac paucis interiectis. Cauete, inquit, vobis à Gabaonitis, qui imponebant populo Dei laceris vestibus, mucido pane, &c. Sub nomine Dei nostri se venire dicebant, & impositum esse ab illis populo Dei: scriptura dicit, quia non consuleret os Iehouæ. Nõ imponant nobis patres, Vetustas, Concilia. Vetusti enim sunt isti panni quos vos primi lacerastis in alijs articulis fidei. Vnus sic magister noster Christus: Os Iehouæ consulendum, non hominum. Sunt etiam hic plerique Gabaonitæ, qui vobis imponunt: amicos se profitentur: & nihil interea optant, q̃ vt populũ ad Ægyptum reducant varijs modis, & Confessione Augustana: quod vobis posteà Dominus patefaciet.

Lutherus de libero & seruo arbitrio.

Auditis hæc Tigurini. Visi fuimus vobis aliquando Gabaonitæ, vetustis & laceris pãnis induti, cùm nouæ doctrinæ vestræ opposuissemus. Patres, Vetustatem, Concilia. Monebatis populum, vt sibi caueret ab istis Gabaonitis: docuistis deponendum esse, quicquid armaturæ suppeditant Orthodoxi veteres, Theologorum scholæ: Conciliorum, & pontificum auctoritas tot seculorum ac totius populi Christiani consensus: quod nihil sit recipiendũ præter scripturas. Itaq; nihil morari quenq̃ debet: quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores, quod antiquitas minimè debet impedire, quo minus liberè veritas, à mendacio discernatur. Hæc vos docuistis, statim vt nouum illud Euangelium vestrum in lucem proferre cœpistis. Ecce nunc & vos contra blasphemus istos differentes, facti estis illis Gabaonitæ. Ecce nunc illis iterum induisse videmini, simul & ab ipsis indui velle, vetustos pãnos, quos abieceratis, & alijs vt abijcerent, auctores fuistis: dum eis patres, Concilia, Vetustatem opponitis. An autem isti non bellè vobis respondent? Vetusti sunt, aiunt, isti panni, quos vos primi lacerastis in alijs articulis fidei. Sic nos olim docebatis. Vnum nobis esse debere magistrũ Christum. Os Iehouæ consulendum esse, non hominum. Nunc ab hac doctrina desciuistis, & ad Gabaonitarum habitum reuersi, sub illo nobis imponere, populum ad Ægyptum reducere vultis.

Caluinus in Epist. ad Heb.

A Trinitarijs progressus Satanismi describitur.

Sed quid alio quoq; loco dicat, audite. Nam initium atq; progressum huius Satanismi, qd nunc, proh scelus nefarium, Euangelium à nonnullis vocatur, describens, his verbis vtitur. Cùm Lutherum Deus excitasset, Ecclesiam Antichristi, per eum ita dirutam esse voluit, vt non à fundamẽtis inciperet alioqui tã putrida domus, eum prius oppressisset sua ruina: sed eam à tectu aggressus (vt fit in diruendis veteribus ædificijs) vastare cœpit primùm indulgentias Antichristi, quibus negatur Christi satisfactio, & gratuita remissio peccatorum. Posteà purgatorium aggressus ignem illum culinarum papisticarum, frigida verbi Dei penitùs extinxit. Hinc inuocationem mortuorum, qui pro mediatore vnico, funditùs abolito regnabant, pessum dedit, deinde peregrinationes, &c. Cùm venit ad profundiora & fundamento viciniora, vt ad Missam. Deus bone, q̃ furebat Satan. Extirpauit tamẽ Missam, diu secum disceptans, & eius appendices retinens. Sed radices, ex quibus repullulascere potuit, non euulsit stirpitus: præsentiam eius in pane, carnis eius vbiquitatem, ac manducationem, quæ fit ore retinens. Hic iam hæsit Lutherus in doctrina de Sacramentis, nec Antichristum potuit funditùs extirpare: eius etiam Cæremonias Iudaicas & gentiles pro legitimis vsurpauit. Surrexit postea Zuinglius, qui tandem Missam, cum suo Deo panaceo, & omnibus appendicibus eius radicitùs euulsit: ita vt nihil iam Antichristianismi in ea reliquerit: Sacramenta non includere in se CHRISTVM docuit: neque etiam Sacramentis gratiam Dei allegauit: in cœlum nos ad Christum relegare Sacramenta & deducere & ad mortem Christi sub Pilato peractam fortissimè asseruit. Vbi verò iam suo ordine ad fundamentum ventum est, quod illis prioribus athletis penitùs repurgare, ab Antichristi & eius Sophistarum putridis commentis datum non fuit: quantum Satan furit, & in quæ monstra se non vertit, vt suum Deum ignotum, Prophetis Christo, Apostolis, Deum infinitum, Deum essentiam, Deum trinum & alijs varijs, & monstrosis nominibus vocatum defendat? qui pro vno solo vero patre Domini nostri IESV CHRISTI, & pro filio eius vnigenito Deo vero, ex illo vero genito, tum vno spiritu Sancto regnabat diu. Nobis verò quicunq; Christi ministri sumus, & membra eius corporis, summa ope adnitendum est: quò penitùs hoc fundamentũ ab Antichristi sordibus, & dijs fictitijs repurgatum, tantùm ex lapidibus verbi Dei substruatur Ecclesiæ Dei: quo tandem contra omnes inferorum portas, in neutram partem inclinans, stare semper possit. Quoad enim aliquid putridum in fundamento manserit, metuendum ne putrefacto tandem fundamento, ædificium totum inclinet, & posteà ruat: sicut factum est in papatu: & nunc à nouo Sabellio, & illi similibus, totam veritatem patefactam euersam Satan curat.

Lutherus à tecto Ecclesiam diruere cœpit.

Zuinglius parietes Ecclesiæ deiecit.

Trinitarij fundamentum diruunt.

Lutheranismi progressus.

Philip. 3

2. Cor. 4.

Luth in lib. de Missa angulari.

Hactenus blasphemus iste, Deum excitasse dicit Lutherum: sed legitur in scripturis etiam Deus venter: hunc si Deum intelligi vult: næ ille rem acu, quod aiunt, tetigit. Nam ab isto Deo, Ventre, primam de indulgentijs velitationem excitatam fuisse, manifestum est omnibus. Successit posteà Deus huius seculi, qui mentes excæcat infidelium. Nam cùm hæc illi prima velitatio non infeliciter cessisset, multosq; post se discipulos abduxisset: elatus hoc rerum successu, sic est à Deo huius seculi excæcatus, vt de tremendo quoq; Missæ sacrificio delendo cogitationem susciperet. Fatetur ipse, quod vltrò se facturum obtulerit, vt & de indulgentijs taceret, & ordinem ac iurisdictionem ecclesiasticam, non modò non oppugnaret: verumetiam pro virili sua tueretur ac defenderet: sed cùm non audiretur ab Episcopis, nec alia conditione reciperetur, quàm si recantasset, prouocatum se fuisse, vt progrederetur vlterius. Quid, inquit, inde lucrati sunt? Hic iacent Indulgentiæ, & literæ simul cum sigillis euanuerunt: Quid si propediem sic eueniet eis circa Ecclesiasticam potestatem: & circa sacrorum ordinum consecrationem, &c. Ac deinde pergit multa contra Missam scribere, Qua quidem in re diabolo se præceptore ac magistro vsum, eumq; sibi fortiora contra Mis-

Lutherus diabolo præceptore.

sam

sam argumenta suppeditasse: q̃ quæ refelli potuerint, adeò non obscurè fert, vt etiam gloriari videatur. Palàm vt omnibus esse queat, quòd non Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, verùm Deus huius seculi mentem eius excæcauerit, vt hucusque prolaberetur impietatis: & futile sit hoc istius mendacium, quod furebat Satanas, cùm ad Missam abolendam aggrederetur. Nam adeò non furebat, vt etiam tela suppeditaret, quod ipse fatetur Lutherus, quibus eam expugnare posset: cùm à nulla re æquè abhorreat: atque à tremendo isto sacrificio, quod Christi passionis & mortis est commemoratio, quam ille ex omni hominum memoria deletam, & sempiterna obliuione obrutam cupit. Intereà tamen verissimè describuntur ab isto gradus, quibus eò peruentum est: vt Ecclesia Dei, quam vos papatum vocatis, funditùs apud quosdam euerteretur. Nam reuera Lutherus: quemadmodum isti scribunt: tectum diruit: parietes autem, & viciniora fundamento mẽbra vester Tigurini, Zuinglius disiecit. Hi verò quibus cum vobis nunc est negocium cùm in eam opinionem venissent, vos tempori seruiuisse, quod nondũ satis vobis opurtunũ videbatur, ad ea, quæ iam erat is mediati perficienda: quod vos intactum tamen adhuc reliqueratis, Ipsi fundamento manus iniecerunt, atque ita quæ per vos Ecclesiæ Dei vastatio fieri cœpta est, eam isti viri gloriosi absoluerunt: ac ipsis etiam fidei nostræ fundamentis, radicitùs extirpatis, cum puluisculo, quod aiunt, sustulerunt omnia, ne vestigium quidem vllum doctrinæ de Sanctissima Trinitate relinquere cupientes, quam nondum etiam vulgo notam, iam inde statim ab orbe condito, Sancti Patriarchæ & Prophetæ coluerunt: & nobis tot millibus annorum obscurius initio, deinde patefacta Euangelij luce clariùs, atque manifestiùs colendam & adorandã quasi per manus tradiderunt.

Trinitarij Ecclesiæ fundamentum diruerunt.

Verissimè dictum est illud, Erat serpens callidior cunctis animãtibus. Nihil cupiebat magis: nec alio collimabat magis, ab ipso statim exordio, quàm vt summum hoc salutis nostræ dogma prorsus euerteret, & ex animis mortalium tolleret: nihil tamen initiò minùs præ se tulit: paulatim eò sibi perrependum esse putauit: quod, quæ est ipsius astutia, facilè prospiciebat, fore, priùs vt opprimeretur ipse ruina, quàm aliquod operæpretium fecisset. Quamobrem illius memor, quod scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidit, ab alijs quibusdam, quæ modica videri poterant, exordium sumpsit: Nimirum ab vsu calicis, ab esu carnium diebus prohibitis, & alijs eiusdem generis, de quibus Ecclesiæ doctrinam, & institutionem, non aliam ob causam reprehendit, quàm vt illius auctoritatem, in his, quæ modica videbantur initiò spernere doceret: vt sic modica spernendo paulatim homines deciderent. Itaque calicem vsurpandum, carnes diebus ieiuniorum comedendas, vxores voto obstrictis ducendas docuit: non ob aliud, quàm in odium & despectum papæ & Conciliorum ab eo legitimè congregatorum. Indè progressus est ad ea, quæ recensentur ab istis: ac maiorem laborum suorum partem in tecto tantùm demoliendo consumpsit. Porrò Zuinglius ad ipsos parietes accessit: & eos disijcere conatus est, fundamentum non attigit. Ad quod euertendum, aggressi tandem sunt isti gloriosi milites, & summũ salutis nostræ dogma sustulerũt: quod eis, via iam per alios munita, præstare non adeò difficile fuit. Totis .n. quadraginta & ampliùs annis, nihil aliud mentibus hominũ diligentius per suos ministros inculcãdum, & imprimendũ Satan curauit, q̃ doctrinã in Papatu corruptã esse: nihil Conciliorũ decretis: nihil priscorum Patrum placitis tribui debere: solum illum audiendum esse, de quo lapsa de cœlo voce dictum est. Hunc audite. Præcipuè verò Pontificis Auctoritatem omnem non tam eleuare, quàm prosternere conatus est & cõculcare: qua stante proficere se quicquam posse, desperabat. In hunc igitur plenis conuiciorum, & contumeliarum velis inuectus, exosum cunctis reddere nomen eius, & cum in ordinem cogere nitebatur: quo sic gubernatore sublato, sicut ille scripsit: atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassari posset. Qui conatus, cùm ei quibusdam in locis ex animi sui sententia cessisset: tum verò primùm per Zuinglium, Oecolampadium, Caluinum, & eorum similes alios progredi cœpit longiùs, donec ad hos infælices ventum est, qui fundamentum etiam ipsum dirutum cupiunt.

Satanam imitatus Lutherus cum suis malesanis successoribus in euertenda Ecclesia.

Gen. 2.

Eccle. 9.

Matt. 7.

Cyprianus.

Quid erat à quo piorum omnium aures initiò magis abhorrerent, quàm cùm in Missam, & in Ecclesiæ Sacramenta tanta petulantia debacchabatur Lutherus? sed hæ tandem in multis locis occalluerunt. Exortus est posteà Carolstadius, cũ suis discipulis, Zuinglio, Oecolampadio Caluino: tum verò, non modò Christiani, verùm & ipsi Lutherani, sacrilegum errorem vestrum sic execrabantur, vt haud aliter vos Tigurini, q̃ viperam & basiliscum fugerent, atque modis omnibus à suis congressibus arcere conarentur: cùm & aqua & igni vobis interdixissent. Sed vestris quoque blasphemijs posteà multorum aures assueuerunt: & est hæresis hæc vestra tam longè, tamque latè propagata, propemodũ vt iam extinctam Lutheranam videre liceat. Qua de re non vno in loco gloriatur Caluinus. Quin & libellus quidam proximis superioribus annis in lucem prodijt, cuius hæc est inscriptio.

Dissidia hæreticorum inter se.

Victoria veritatis & ruina papatus Saxonici:

Sic Saxonicum quoque Papatum iam esse deletum vester ille gloriatur, cùm intereà Papatus Romanus, ab ipso Christo fundatus, & institutus, fixus & stabilis permaneat: vt sit omnis homo mendax: verax autem appareat ille, qui dixit, quòd portæ inferi non præualebũt aduersus eum. Et alio loco: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Ecce autem venêre nunc isti, qui sicut Lutherus Ecclesiæ Christi: vos autem Ecclesiæ & Lutheri: sic ipsi vicissim & Ecclesiæ Christi, & Lutheri, & vestrum Papatum, sublato fidei nostræ fundamento, subuertere conantur. Noluit Lutherus à Pontifice sibi præscribi, quousque progrediendũ foret in fidei dogmatibus: vos aũt nec à Papa, nec à Luthero, legẽ vobis statui ferre potestis. Ecce nũc exẽplo vestro surrexerũt isti, q nec à Papa, nec à Luthero, nec à vobis modò sibi poni, certisque finibus, intra quos consistendum sit, circumscribi doctrinam suam patiuntur:

Papatus Saxonicus

Matt. 16.

Luc. 22.

sed velitis, nolitis, memores illius prouerbij, quòd multi discipuli sint præstantiores magistris, ipsum etiam fundamentum petunt, & illud modis omnibus extirpatum cupiunt: vt sic à Luthero fieri cœptam, à vobis autem aliquousq; progressam Ecclesiæ, quæ domus est Dei viui, vastationem, tandem aliquando perficiant.

Fuit à Christo Papatus vnus institutus, per quem vnitas in Ecclesia retineretur, ad quem euertendum cùm Lutherus vnà vobiscum, & cum alijs multis, eiusdem farinæ, conspirasset, videte, quæso, quorsum res ad extremum reciderit. Simul vt Christum, per legitimum Papam, cui peculiariter oues suas omnes pascendas commendauit, loquentem & præcipientem audire desijstis, & suaue Christi iugum per eum Ecclesiam suam gubernantis excussistis, q̃ multi, & ij minùs tolerabiles Papę q̃ Romanus, apud vos exorti sunt. Qui primus excutiendi iugi Pōtificij fuit auctor Martinus Lutherus, an de eo magni Rabini vestri, Ioānes Caluinus & Iannes à Lasco non quæruntur: quòd non sustulerit: sed potius ad se pertraxerit (sic enim ipse loquitur) Papæ tyrannidem, quodq; pro ligneo Papæ iugo collo excusso ferreum ab illo fuerit impositum.

Pro vno Papa multi nati sunt.

Lutherus Papa.

Sed libet an illis ea de re quærimonias adscribere cuiusdam Lutheri discipuli: Ioannes is est Spangenbergius, qui non ita pridem libellum edidit lingua sua Germanica, cuius talis est inscriptio. Verax narratio beneficiorum per Doctorem Martinum Lutherum piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitus præstitorum, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera, &c. Accusat autem is in eo libello, non Christianos, quos vocat Papistas: verùm illos ipsos accusat ingratitudinis, qui Lutheri verbum tanq̃ Christi verbum quadraginta his annis adorare cœperant, VVittembergenses potissimum, Lipsenses, & qui sunt sub Duce VVittembergensi. Hos igitur grauiter accusat quòd acceptorum à Luthero beneficiorum immemores, ausi fuerint in decem, aut vndecim doctrinæ capitibus ab eius doctrina dissentire: quodq; ijs eum elogijs ornauerint. Vocant illum, dicit ille, Philautum, hoc est eiusmodi hominem, qui non nisi de se vno præclarè senserit, sibi vni plurimum tribuerit, cuiq; nihil arriserit, præterq̃ quod ipse dixisset, & fecisset. Appellant item Philonicum, & Eristicum, id est hominem vsq; adeò rixosum, vt semper suam tueatur sententiam, tanq̃ æquam, nemini quidquam concedere, nulli cedere velit: suam duntaxat aucupetur gloriam, nec quenq̃ præter se ferre sustineat. Itemq; Doctorem Hyperbolicum, puta, qui ex culice possit efficere Camelum, qui mille iactitet, & vix quinq; cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, floccipendens num verum, vel falsum sit, quod dicit: deniq; qui duplo plus afferat, q̃ ipsa habeat rei veritas. Nuncupant etiam illum Polypragmonicum, qui se procaciter, & petulanter negocijs omnibus immisceat, qui plura sibi expedienda sumat, q̃ ipsius poscat prouincia: rebusq; omnibus, quæ tamen nihil ad eum pertineant, sese ingerit. Tū quoq; ingenij ostentatorem eum nominant, quòd non nisi ingenij acumen, præter necessitatem ostentare, seq; venditare voluerit. Sed & Stoicum durum, capitosum, qui non nisi suo vixerit cerebro, atq; alios Tyrannica continuerit, & compresserit seruitute. Deniq; Somniatorē eum vocant, & proh dolor, miserandum in modum coquunt, & permiscent, &c. Nec aliter ea de re sentit Zuinglius vester, tot ab eo confossus anathematibus. Quin & discipulus illius Melanchton se turpiter illi seruiuisse quæritur.

Ioannes Spangenbergius.

VVittenbergenses à Luthero defecerunt.

Lutheri elogia atque cognomina.

Hallensis Spangenbergius.

De vestro verò, Tigurini, Papa Zuinglio quid dicam? qui Lutheri fastum alio maiori fastu calcabat, ac minùs etiam, q̃ ille tolerabilis fuisse videbatur: cùm nullum illius dictum celebretur magis q̃ illud. Euangelium sitit sanguinem. Tartaream hanc esse vocem Poëta diceret. Verùm talis Euangelij, quod ex imo Tartaro profectum est, præconem non alia vox magis decebat. Neque verò dictis magis, quàm ipsis etiam factis Euangelium, quod ipse prædicabat, sitire sanguinem demonstrauit, Statim enim, vt se Papam ipse vestrum constituit.

Zuinglius Papa.

Zuinglij crudele dictum.

Cœpit Aere ciere viros, Martemq; accendere cantu.

Quem quidem cantum, ille verbum Dei, Christiq; vocabat Euangelium. Bellonam videres sanguineo flagello armatam. Illo ductore complerunt campos acies: cumq; futurum prædixisset, vt omnes eorum, qui stabant ex aduerso bombardæ, atq; lanceæ, ac alia tormenta bellica, in propria ipsorum viscera conuerterentur, euenit illud quod est apud Poëtam: Primusq; cadit Tolummius Augur: cuius Euangelium sanguinem sitiebat alienum: suum ipse sanguinem in acie prior vnà cum vita profudit. Et q̃ verum fuit Euangelium, quod prædicabat, tam erat illius vera prædictio. Nec obscuro signo Deus tum declarauit, qui nam essent illi, qui suum defenderent Euangelium: cùm paucis admodum, & eis inopia rerū omnium pressis, victoriam concessit, de suis & Euangelii sui hostibus: quos & numero militū & viribus, & armis, & rebus omnibus ad bellum gerendum necessarijs, multò fuisse constat instructiores: vt non homines: verùm ipse Deus pro suis fidelibus in aliquot illis prælijs pugnasse videretur. Nec enim humanis viribus illa victoria parta fuit, quæ propè nullæ fuerunt comparatæ cum tantis copijs: verùm dextera excelsi fecit virtutem hanc: Qualis verò futurus erat ille Papa vester temporis progressu, si vita longior ei suppeditasset, cuius initia tam fuere violenta?

Zuinglius in acie vitam fudit.

Sed iam ad alterum, qui & ipse pro Papa se gerit apud Allobrogos veniamus, quem & vos quandoq; papam appellare soletis: Ioannes Caluinus is est. An vobis Tigurini alijs ille tolerabilior esse videtur? Certè quòd quidam vstulatus ab illo Geneuæ fuerit, minimà vobis probatur: multò minùs illud, quod idem edito libro hæreticos iure gladij coërcendos esse, demonstrare conatus est: cui tamen multi Geneuenses ministri subscripserunt. Qui verò non subscripsit ei libro Theodorus Beza, suum & ipse edidit eodem argumento scriptum, de hæreticis à Magistratu puniendis, quo sui magistri sentētiam, pro virili sua tueri nititur. Non eum Solonem, sed Draconem legislatorem esse dicitis, qui non atramento: sed sanguine

Caluinus papa, Caluinus hæreticos igne & gladio coercendos docuit.

Theodorus Beza hæreticos à Magistrat. puniendos docuit.

ne scribat leges: Ciuitatem in qua sumptum est de hæretico supplicium, nouam instauratæ papisticæ crudelitatis officinam appellat.

Sed cùm hæc ita dicitis, vestram causam egere videmini: quò minùs miramur, si in ea cognoscenda, minus sæueros iudices habere cupitis. Nos verò, quòd plectantur hæretici non improbamus: cùm nullum sit hæresi crimen grauius: ita vt omnia alia in vnum cumulum congesta, quamlibet sint atrocia, tamen cum hoc vno collata, festuca sint, cum trabe comparata. Quamobrem quod est vnum omnium scelus grauissimum, id gladio puniri, non improbamus: cùm nullum possit excogitari tam sæuum supplicium: vt huius tanti criminis atrocitas malus etiam non mereatur, Verissimeq́ue dictum est à vestro quodam Summæ quidem esse crudelitatis innocentem & sanctum interficere: sed eiusdem ac maioris etiam esse crudelitatis impium hæreticum non interficere. Sed intereà tamen in eo libenter alij cuidam itidem ex vestris assentimur, quòd ab hæretico non potest) ritè corrigi hæreticus: cùm correctionis opus nō sit, nisi verorū Christianorū. Quāobrē si papista (sic enim vobis quasi p contumeliam veros Christianos appellare libet) fecisset hoc, quod fecit Caluinus, laudaremus factum. Nam immedicabile vulnus ense rescindendum est, ne pars syncera trahatur. Sæuit in bonos, qui parcit malis. Meliùs est, vt pereat vnus, q̄ vnitas. Quod autem factum est ab hæretico, non probamus: cùm hæreticus in hæreticum animaduertendi ius nullum habuerit. In quo tamen nō hoc maximè reprehendimus, quod ista seueritate sit vsus in hæreticum: multò magis illud, quod etiam Catholicos persequēdi sibi ius arrogare dicitur. Quid est enim, quod minùs tolerari queat, quàm quòd pietas ab impietate persecutionem patiatur. Tum verò qualia sunt illa, per Deum immortalem, quæ dicuntur, & quæ scribuntur de illius intollerabili arrogantia, deq́ue fastu incredibili, deq́ue tanta insolentia, vt eam etiam illi damnent, qui sunt ipsi iuratissimi, nec ferre diutius possint? Cùm in Idolum quoddam transformari, & sicut olim Titum Flaminium Græcia coluit, sic velit, vt se quoq́ue colat Gallia victimis, & sacrificijs: vt quos Idololatras eosdem & Caluinolatras vocari liceat. Buceri quidem hoc de illo iudicium fuisse fertur, quòd maledicentiæ morbo sit infectus, quem etiam in scriptis illius nemo est, qui non videat, q̄ impiè audax, falsus accusator, rabidus fratricida. Quæ res autem adegit Ochynum vestrum, vt ita diligenter admoneret principes, & Magistratus, ne nouum papatum surgere permittant: vtq́ue Dialogum quendam ederet contra sectam terrenorum Deorum, siue paparum vestrorum, qui suum verbum tanq̄ Dei verbum adorari volunt, quos futuros multò sceleratiores & crudeliores asserit: q̄ vnquam fuerint papæ Romani, nisi quòd intollerabilem esse papatum Geneuensem, fortassis autem & Tigurinum iudicauit.

Puniendi Hæretici.
Hæresi nullum crimen grauius.
Nota.
Caluini fastus incredibilis.
Caluinolatra.
Bucerus.
Ochyn.

Sed nobis non est propositum omnia recensere, quæ de hoc homine à viris fide dignis dicuntur, & scribuntur, cùm alio stylus noster festinet. Libet enim de Lutheri discipulis nonnulla dicere, si priùs, quod Caluini de illis iudicium fuerit paucis indicauero. Is enim in libello, quem inscripsit, Vltima admonitio ad Ioachimum VVestphalum, cui nisi obtemperauerit, eo loco posteà habendus erit, quo pertinaces hæreticos habere iubet Paulus. In genere scribens de illis, sic esse dicit errore fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant: Quid valeat cœna, quorsum spectet, nunquam gustasse brutos istos homines, ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimis largam illis copiam cauillandi profluere, dum Lutheri sui Hyperbolas proijciunt, modò plebeculam, suosq́ue fraterculos fascinent, popularis theatri plausu contentos, nec Dei, nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam: quòd eis superbia sit loco pietatis: quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit: quòd obstinatio nihil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem Gygantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, factiosus, pertinaces, & id genus alijs coloribus, depingit. Quæritur de illis: quòd suos indignos esse clamitent, quos terra sustineat: ita quòd nisi repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis mitiùs agi, quàm vt ad Scythas, vel Indos ablegentur: accusare eos Principum segnitiem, quòd non exerto gladio, protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Quis autem Apelles eos depingere potuit melius?

Caluini de Luthers iudicium.

Nunc ad historiam de Lutheri discipulis accedamus. Cum enim illo mortuo, Saxonicus papatus vacaret Philippus Melanchton eum sibi vendicare visus est: cum quotquot fuerūt alij, qui doctrina cæteris præstarent Augustanæ Cōfessionis, eū ex magna parte Præceptorē omnes agnoscerent. Itaq́ue iure suo se statuere quiduis posse iudicabat: nec habere necesse, vt in omnibus Lutheri placita tanquam Dei verbum sequeretur Cuius pleraq́ue dogmata manifestè condemnauit: & saniorem Papatus, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sententiam est amplexus. In dogmate verò de Eucharistia Caluini sententiam comprobasse videtur. Quid autē nō fecēre, tum eius discipuli, & inter eos Princeps Matthias Flaccus Illyricus, qui quod & in Adiaphoris præceptor consensisset, & in quibusdam fidei dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ sententiam sequi maluisset, ac secuturo Papatui (sicut ille scribit) fenestram aperuisset, ab illo diris deuotus est: vt pro Ethnico & Publicano haberetur, id est, vt nemo pius cum ipso, vel sectatoribus eius familiaritatem, conuersationem, amicitiam vllam haberet. Doluit hoc Philippo vehementer, quòd à suis discipulis ita tractaretur. Itaq́ue cùm sua scripta quædam in vnum volumen collegisset, quod Corpus doctrinæ Christianæ vocauit: in illius voluminis præfatione, quam admonitionem inscripsit ad lectorem, facta Matthiæ Flacci Illyrici & Nicolai Galli mentione sic de illis loquitur: Cùm isto mirabilium hominum genere agi nihil potest, qui suo arbitrio damnant quidlibet: neq́ue personis auditis, neq́ue rebus dijudicatis. Cogunt Concilia, quando, & vbi ipsis placet: & vendicant sibi maiorem, magisq́ue intolera-

Saxonicus Papa secundus Philipp. Melancton.
Philippus ab Illyrico condemnatus.
Philippus in præfatione in corpus doctrinæ suæ
Mirabile genus hominum hæretici.

rabilem ac minus excusabilem auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Roman. vnquam. Quæ quorsum tandem euasura videantur, cogitetur. In præfatione verò, quæ præcessit admonitionem hanc: In Anarchiam quandam euasisse dicit. Obsecro vos Tigurini, diligenter vt expendatis hæc Philippi verba. Mirabile genus hominum appellat, qui suo arbitrio damnant quidlibet, neque personis auditis, neque rebus dijudicatis. Atqui de hoc mirabilium hominum genere, fuit præceptor eius Lutherus, de hoc mirabilium hominum genere, fuit ipse quoque Philippus, de hoc mirabilium hominum genere, fuerunt Oecolampadius, Zuinglius, Caluinus, & quotquot alij cuiuscunque tandem sectæ doctrinam in Papatu corruptam esse dicunt: damnarunt enim omnes hi doctrinam papatus, hoc est, orbis totius Christiani, nec personis auditis, nec rebus dijudicatis. Sed magis etiam consideratione digna sunt, quæ sequuntur. Vendicant, inquit, sibi maiorem, magisque intolerabilẽ, & minùs excusabilem, auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam. Quanta est veritatis vis, vt etiam per hostium veritatis iugula, velint nolint, nonnunquam erumpat. Duo fatetur hic Philippus. Vnum quòd etiamsi quod Papæ alicuius sit peccatum in abusu potestatis, tolerabile tamen id sit & excusabile. Nam quòd à legitima potestate fit, quam Deus ipse constituit (qualem hic Papæ potestatem agnoscere videtur) & excusari tamen potest & tolerari, etiamsi modum fortè prætergressa fuerit. Alterum, quòd multò sit iugum durius istorum, qui se nunc pro Papis gerunt in Germania: quàm fuerit vllius vnquam Papæ Romani. Nunquam enim vllus Papa Romanus condemnauit quenquam non auditum, neque priùs illius causa cognita: quod istis vsitatum iam est facere, qui post excussum legitimi Papæ Romani iugum, maiorem quàm ille potestatem & auctoritatem sibi vendicare sunt ausi. Deinde verò, quod vos dicitis Tigurini, quòd Pontifices figmenta sua populo pro diuinis oraculis obtruserint, hoc multò rectiùs in vos retorqueri potest. Vos enim estis, qui vestrum verbũ pro Dei verbo populo venditatis, & non alio loco, quàm quo Christi Euangelium ab illo haberi vultis. Itaque verissimum est, quod Philippus vester dicit, Maiorem vos, magisque intolerabilem, ac minus excusabilem potestatem vobis vsurpare, quàm Papa Romanus vnquam.

Papa ab hæreticis damnatus inquè.

Papæ delicta toleranda & excusabilia Philippi sententia.

Paparum Germanicorum iugum durius quam Papæ Rom.

Semper in papatu docebatur discrimen inter ius diuinum, quod diuinitùs promulgatur, & ius humanum, quod ex humana voluntate procedit. Inter legem diuinam, quæ æterna est fixa & immutabilis, qua solui nemo potest: & legem humanam, quæ pro eo, vt locorum, personarum, temporum diuersitas postulat, quoties id charitas, cui subsunt omnes leges, expedire iudicauerit, vel omitti, vel intermitti, vel mutari, queat, & aboleri. Modo ne priuata id quisque faciat sua libidine: sed eius, qui legem condidit iudicio, penes quem est interpretandi, mitigandi, corrigendi, quin & mutandi atque abolendi potestas. Hac doctrina pleni sunt omnes libri Scholasticorum omnium: impudens vt sit commentum hoc vestrum, quod Pontifices figmenta sua populo pro diuinis oraculis obtruserunt. Sed audite Tigurini, quid Ochynus vester, dignus talibus magistris discipulus, de vobis scribat. Nam cum quæstus esset, non obseruari à vobis illud, quod monet Paulus de iudicanda Prophetarum doctrina: Non ita nunc, inquit, fit, sicut Paulus monet. Nam quod minister vester esse iudicat, docetque, id censet alijs omnibus credendum esse tanquam caput fidei: quod si quis contrà dicit, neque illi extra vllam conditionem fidem adhibet, is hæreticus est: denique quod noctu somniarunt, id chartis mandant, excudique curant, suaque scripta & verba pro oraculis haberi volunt. Neque est, quòd speres eos vnquam recantaturos, aut se Ecclesiæ subiecturos, volunt vt Ecclesia ipsorum, non ipsi Ecclesiæ arbitrio credant: id quod est nil aliud, quàm se quosdam papas terrenosque Deos esse velle, & in hominum conscientias tyrannidem exercere, ac Dominos esse fidei eorum, qui sunt in Ecclesia, vellèque vt ipsorum arbitratu credant contra Pauli sententiam. Quinimò docent, scribuntque interdum ministri, contra quam ipsi mat credunt, vt cum mundo consentiant, neque cum Christo infestentur.

Discrimen inter ius diuinum & humanum.

Charitati omnes leges subsunt.

Ochini testimoniũ de Tigurinis.

Verùm ad institutum redeamus. Quàm intolerabile visum fuerit Philippo iugum paparum istorum Flacci Illyrici, & Nicolai Galli, iam audiuistis Tigurini: Nunc vicissim audite quod sit horum de suo præceptore iudicium.

Æquè, inquit Gallus, hoc est munus meum, æquè mihi mandatum est, vt illis, vt assistam veritati, & vt contradicentes arguam: sint quicunque tandem velint: etiamsi sit Angelus de cœlo. Imò persuasum habeo, quòd eis hoc ipso, coram Deo, plus honoris, & beneficij defero, cùm illos arguo, & errorum admoneo, atque vt pœnitentiam agant, hortor, quàm illi ipsi assentatores, & adulatores omnes, qui suis adulationibus eos in erroribus confirmant, & in impœnitentia detinant. An existimant se tales esse Præceptores, vt discipuli credare omnia necesse habeant, quæ ipsi dicunt: aut tales sanctos, vt non possint errare? Atqui non est hoc nouum, ne apud Ethnicos quidem, quòd præstitit hoc aliquando Deus, & præstare potest adhuc, vt citius discipulo, quàm præceptori veritas patefiat: qua cognita non dubitet à Præceptore dissentire. Inde natum est illud: Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Et ante illos errarunt magni, & sancti viri, & in errorem alios induxerunt. Deinde verò necesse est, vt Lutherum quoque sinant adhuc esse Præceptorem, & Præceptorem omnium Præceptorum Christum: à quibus ipsi defecerunt: quemadmodum in hoc omnis nostra superior disputatio quiescit: quibus Præceptoribus ipsi se nunc opponunt. & verè sunt ingrati pro manifestata veritata. Pergunt interim, mittunt in errorẽ, errãtes ipsi sub titulo Præceptorum, sicut Iudæi sub titulo legis: & Papistæ sub titulo Ecclesiæ. Atque vt lepidam hanc & seriam collationem à Doctore tenebat, tantummodo accipiant: qui sic dicere solitus erat. Estque sanè salutaris oratio, quam operæprecium sit non ignorare modò Christianis, pro fida commonitione. Sicut Iudæi, inquit, clamabant, Templum Domini, Templum Domini: Ec Papistæ hactenus clamauerunt: & clamant adhuc, Ecclesia, Ecclesia: Ad eundem modum nunc clamant nostri Magistri & Scholastici VVittembergenses, & nihil aliud prorsus norũt, quàm

quàm Præceptores, Præceptores: præceptoris Christi, de quo Dominus testificatur: Hic est filius meus, hunc audite: tum etiam Præceptoris Lutheri, cui & scripta & opera testimoniū dant, quod Deus illum ad reformationem doctrinæ, & Ecclesiæ, tanquam vltimum Eliam nouissimis temporibus his excitauerit: horum (inquam) Præceptorum, cùm Papistæ, tum Adiaphoristæ sunt obliti. Huc etiam illud pertinet, quod nos nouos Papas, & reformatores Ecclesiæ criminantur. Sed certò persuasum habeo: quod magis id in illos quadrat. Nā quemadmodum Pontifex Rom. sibi hoc arrogat, quòd non possit errare: quòd sit vniuersalis Episcopus totius Ecclesiæ, quòd quęcunque dicuntur, & statuuntur ab illo, ea fixa & rata esse oporteat, ac sint mera diuina oracula: de quibus nemo dubitare, quibus nemo contradicere audeat: idque ideò, quòd Petri Cathedræ ipse sit hæres, aut esse velit: haud aliter profectò faciunt nunc VVittembergenses: volunt Lutheri & eius spiritus propter Sedem hæredes esse, cuius tamen spiritus, quomodo se nunc dant initia, tantum propè nunc penes illos residere videtur: quantum de Petri spiritu Romæ residet, apud papam, Cardinales, Episcopos, & eorum gregem.

Lutheri spiritus vel reliquiæ VVittembergæ.

Quid vobis videtur Tigurini? num discipulus hic Lutheri magistri sui spiritu plenus non est? qui nullum etiam scire discrimen videtur inter Christum, & Lutherum. Sic vtrumque coniungit: vt Lutherum ipsi Christo, si non anteferre, saltem ęquare videatur, Cùm tamen inter tenebras, & lucem discrimen maius esse non possit. Quandoquidem ex Diametro (quod aiunt) cum Christi doctrina pugnant, quæ docet Lutherus, perspicuum ei fit, quisquis vtranque contulerit. Quam autem bellè retorquet in Philippum Gallus, quod ille prior in ipsum, & collegas ipsius fuerat iaculatus,

Illyricus Lutherū Christo æquat.

Verùm & hoc an non videtis Tigurini, post excussum papæ iugum, eò rem esse perductā: vt dum illud quod à Paulo scriptum est, negligitur: In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes: nec sibi quisquam alterum præferri patitur: quandam in Germania Babylonem ædificatam videre liceat? Nam qui primus in Germania sibi papatum arrogauit: neque iudicium fieri de doctrina sua permisit: sed obsequium tantum ab omnibus requisiuit: an illi non idem vsu venit, quod quondam in Africa Donato? Quid enim de Donato scribit Augustinus? Sicut, inquit, ille Christum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An hæc totidem verbis de Martino Luthero dici non possunt? Quin & de vestro Zinglio. Primus Lutherus in Germania diuisit Christum, diuisit corpus eius Ecclesiam, Quid autē? an ipse quoque diuisus non est? An ipsius quoque sectam in multas sectas mirabiliter inter se dissectas, stupendum quendam in modum dissectam oculis ipsi vestris non cernitis? Bona spes vt sit, quandoquidem ita mordent, & comedūt inuicem, breui futurum, vt consumantur ab inuicem. Sed quid futurum dicimus: quod factum iam esse quidam ex vestris triumphat. Cùm tamen & inter vestros, non maiorem, quàm inter Lutheranos doctrinæ consensum videre liceat. Verùm ita fieri necesse est: vbi legitimus papatus nullus est: Tot ibi papæ fiant oportet: quot sunt hæreseō magistri. Quæruntur ipsi de se mutuò Lutheri, discipuli quod magistri sui doctrinam, quam Dei verbum & Euangelium vocant, corruperint: quā apud se solos incorruptam retineri, qui sunt factionis Flaccianæ, gloriantur: cui tamen factioni, soli iam propemodum adhærere videntur Magdeburgenses, cum paucis admodum alijs in Saxonia ciuitatibus. Nam VVittembergenses & VVirtembergenses: quin & Ienenses, & alios iam ab ea defecisse quiritantur: Vt vbi Sedes fuit Lutheri: non ferè quicquam ibi reliquum sit de spiritu Lutheri. Quam etiam ob causam: quod proximis superioribus annis fecerat Andreas Osiander: vt moneret suos, ne liberos VVittembergam ad capiendum ingenij cultum proficisci permitterent: quod ibi negare Christum, & in Philippi Melanchtonis verba iurare cogerentur: idem & suos monet nunc Tilemannus Heshusius, in his libellis, quos hoc anno, posteàquàm à Magdeburgensibus pulsus est edidit: ac VVittembergenses vnà cum alijs eadem cum illis sentientibus extra suam Ecclesiam esse pronunciat: & eorum communiones suis omnibus interdicit. Quod idē facit vniuersa factio Flacciana: quòd eos defecisse dicant à Christi & à Lutheri doctrina. Semper enim ferè duos istos coniūgunt: & eodē vtrūque loco videntur habere. Sed hoc fortasse minus mirum videri poterat: quod istos ex Ecclesia sua Tilemannus, cū sua factione Flacciana, propter corruptelas quasdam, vt ipse dicit, eiecerit. Illud autem quis est, qui satis admirari queat: quod ipsos quoque Magdeburgenses in Ecclesia sua non ferat, quos tamen veros esse Lutherolatras constat: & qui Flaccianę sectæ videri volunt: nihilominus eos à Deo, & ab ipsius verbo desciuisse clamat. Quod etiam hoc argumento probat. Sic enim loquitur in quodam suo libello.

Papa legitimo reiecto multos fieri oportet.

Lutheri spiritus sede sua pulsus.

Osiandri de VVittembergen iudiciū Heshusij de ijsdem opinio.

Flaccij de ijsdem sententia.

Manifestum est, inquit, & vniuersæ ciuitati Magdeburgen. notum: quod vos tyranni, Falsi fratres, & qui vobiscum faciunt, Christianos, qui sibi vestram hanc persecutionem displicere non obscurè ferunt: & se meam & aliorum fidelium Doctorum doctrinam sequi profitentur, magna quadam animorum acerbitate Flaccianos vocatis, ac per hunc modum segregatos à vobis esse vultis (Notet autem hic Lector, quòd qui secum faciunt, eos vocat Christianos: Illud absque dubio volens innuere, quòd qui sunt diuersæ factionis, Christiani non sunt. Pergit deinde, non puto quòd hoc sitis inficias ituri, & si velletis, totam contra vos Magdeburgensium Ciuitatem in testimonium producerem, Nam & ex prætorio, & ex Scholis, eò tandem res processit: quòd etiam pueri in plateis, & virgines quoties ad nuptias conueniunt, mutuò se Flaccianos increpant, & inuicem toruis oculis aspiciunt. Et reuera, tota fidei confessio in hoc vno verbo posita est. Nam qui alterum qui in CHRISTI nomine baptizatus est: quasi probri loco Flaccianum appellat, quid aliud is indicare vult: quàm se in his quæ ad fidem pertinent, cum eo minimè consentire: & se eum non habere pro Christiano, verùm pro sectario, pro seditioso, pro desertore, qui Flaccium Illyricum & non IESVM CHRISTVM suum Seruatorum sequatur. Nam quid opus est nouo nomine: si ipsi nobiscum

ſeum,& nos cum illis,idem in fidei confeſſione ſentimus, & ad idem caput Ieſum Chriſtum pertinemus.

Qui Chriſtiani appellatione ſpreta alias appellationes ſuſcipiunt,ex Antichriſti ſunt Synagoga.

Non à Chriſto, ſed ab aliquo alio nuncupari,hæreticũ eſt

Vt autem rem,Lector,melius intelligat.Inſimulauerat Heshuſius Magdeburgenſem Ciuitatem,quòd à Deo & ab ipſius verbo defecerit.Cùm autem miniſtri Eccleſiarum Ciuitatis illius hoc conſtanter negarent:& in eadem fidei regula,quã præſcripſit Flaccius permanere ſe dicerent,ſuprascriptis rationibus,qđ affirmauerat probare Tylemãnus conatus eſt. Quæ quin pondus tamen aliquod habeant,negari non poteſt : Nam & Hieronymus ante multa ſecula ſcribens contra Luciferianos,veriſſimè dixit,ſicubi audieris eos, qui dicuntur Chriſti,non à Domino Ieſu Chriſto,ſed à quoquam alio nuncupari,vtputa Marcionitas,Valentinianos,Montenſes,ſiue Campates,(adderet,ſi nunc viueret Hieronymus,Lutheranos, Zuinglianos,Caluinianos)ſcito non Eccleſiam Chriſti,ſed Antichriſti eſſe Synagogam. Ex hoc enim ipſo,quòd poſteà inſtituti ſunt,eos ſe eſſe indicant,quos futuros Apoſtolus nunciauit. Nec ſibi blandiantur,ſi de ſcripturarum capitulis videntur ſibi affirmare, quod dicunt : cùm & diabolus de ſcripturis aliqua ſit locutus , & ſcripturæ non in legendo conſiſtant,ſed in intelligendo. Et Hieronymi præceptor Gregorius Nazianzenus: Si creaturam colerem,Chriſtianus vtiq; non dicerer.Cur enim Chriſtiani nomen venerabile eſt? Nónne quia Chriſtus Deus?niſi fortaſsè hoc humano more facio,amicitia nimirum cum ea conglutinatus.Atqui & Petrum honore proſequor,nec tamen Petrianus vocor,& Paulum,nec tamen Paulinus nominatus ſum. Non fero me ab hominibus nomen ducere , qui à Deo ſum creatus. Ioannes quoq; Chryſoſtomus : Illi habent,inquit,quoſdam à quibus appellantur. Prout enim Hæreſiarchæ nomen,ita & ſecta vocatur.Nobis autem nullus vir nomen dedit, ſed fides ipſa. Et paulò poſt,Nunquid ſcindimur ab Eccleſia? Num Hæreſiarchas habemus? Nunquid nobis dux quidam eſt,ſicut illi Marcion,& illi Manichæus,huic Arrius:alteri verò huius Hæreſeos dux Epiphanius tractans illum Pauli locum, Non enim nos ipſos prædicamus Sed Ieſum Chriſtum:nos aũt ſeruos veſtros propter Ieſum: Ab initio,inquit,vna fuit & conſentiens Apoſtolorum prædicatio,non ſeipſos prædicãtium,ſed Chriſtum Ieſum Dñm. Neq; n. audiuimus vel Petrianos,vel Paulianos,vel Bartholomæanos, vel Thadæanos vocari:propterea & nomen Eccleſiæ vnum oẽs impoſuerunt,non ſuum,qui prædicauerunt, ſed Domini noſtri Ieſu Chriſti,ex quo tempore primùm in Antiochia Chriſtiani vocari cœperunt: quæ quidem ſola eſt Catholica ſiuè vniuerſalis Eccleſia,non aliud quicq̃ habens,quippe quę Chriſti & Chriſtianorum eſt Eccleſia.Non Chriſtorum,ſed Chriſtianorum:quis vnus eſt,illi verò ab illo vno denominantur Chriſtiani. Poſt hanc eiuſq; præcones,aliæ omnes non videntur eundem characterem retinuiſſe,ſed alia quædam nomina ſibi impoſuiſſe,Manichęorum,Simonianorum,Valentinianorum,Ebioneorum. Ex quorum numero,tu quoq; Marcion vnus es.Poſſet nunc dici,tu quoq; Luthere vel Caluine:tuo.n.nomine qui à te ſunt ſeducti appellantur Lutherani,vel Caluiniani,qui te iam deinceps prædicant & non Chriſtũ. Quòd in mandatis veteris teſtamenti,fratris vxorem ad hoc frater ducere iuſſus eſt,vt non ſibi ſed illi ſobolem ſuſcitaret,eiuſq; vocaret nomen quod inde naſceretur : quid aliud, inquit Auguſtinus,in figura præmoſtrat,niſi quod vnuſquiſq; prædicator euangelij, ſic in Eccleſia laborare debet vt defuncto fratri,hoe eſt Chriſto,ſuſcitet ſemen,q pro nobis mortuus eſt:& quod ſuſcitatum fuerit,eius nomen accipiat. Quod implens Apoſtolus,non iam carnaliter in præmiſſa ſignificatione, ſed ſpiritualiter in completa veritate,quos in Chriſto Ieſu ſe per Euangelium genuiſſe commemorat,ſuccenſet eis,& eos increpans corrigit volẽtes eſſe Pauli.Nunquid Paulus,inquit,pro vobis crucifixus eſt? Aut in nomine Pauli baptizati eſtis? Tanq̃ diceret defuncto fratri vos genui, Chriſtiani vocamini,non Pauliani. Optatus quoq; grauiter eos reprehendit,qui de parte Donati ſe eſſe dicebant , quaſi populum cum Chriſto diuiderent. Quid,inquit,reſponſuri ſunt in illo imminenti diuino iudicio,qui in hoc ſeculo alio modo confeſſi ſunt,non ſe eſſe de Eccleſia Chriſti , qui libenter profeſſi ſunt ſe de parte fuiſſe Donati,cùm in Euangelio ſcriptum ſit Chriſto dicente. Qui me confeſſus fuerit corã hominibus,confitebor eum corã patre meo. Iſti Donatum confeſſi ſunt,non Chriſtum. Et antè hos omnes Cyprianus,productis illis verbis : Qui me negauerit coram hominibus, & ego negabo eum coram patre meo. Quos autem,inquit,maximè negabit Dominus Chriſtus,niſi vos oẽs Hæreticos & Schiſmaticos,& nominis ſui alienos.Qui.n. aliquando Chriſtiani,nunc Nouatiani,iam nõ Chriſtiani,primam fidam veſtram perfidia poſteriore per nominis appellationem mutaſtis.Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Iuſtinus Martyr:Sunt,inquit,& fuerunt multi,qui docent dicere & facere impias res & contumelioſas in Deum : cùm tamen in nomine Ieſu veniant. Et ſunt inter nos diſtincti cognominis denominati à quibuſdam viris , vt quiſque fuit author alicuius nouæ doctrinæ & ſententiæ. Et poſt. Ex iis alij vocantur Marciani,alij alio vocabulo, quiſq; à primo inuentore ſui dogmatis.Sed nemo melius hæc expreſſit q̃ Athanaſius.Nunq̃,inquit populus ab Epiſcopis ſuis: ſed à Domino,in quem creditum fuit,nomen accepit. Certè à beatis Apoſtolis præceptoribus noſtris,miniſtriſq; Euangelij Saluatoris noſtri,appellationes adepti non ſumus: ſed à Chriſto,Chriſtiani & ſumus & nuncupamur.Illi verò,qui aliunde originem ſuæ fidei deducunt: meritò auctorum ſuorum cognomenta,vt ad quos pertineant,præ ſe ferunt. Quapropter cùm oẽs à Chriſto Chriſtiani & eſſemus & diceremur,exploſus eſt Marcion,inuentor hæreſeos:reliqui autem qui cum exploſore Marcionis remanſere,Chriſtiani titulum retinuerũt: qui verò ſecuti ſunt Marcionem , non iam inde Chriſtiani , ſed Marcioniſtæ appellati ſunt. Ita quoq; Valentinus, Baſilides Manichæus , & Simon Magus ſectatoribus ſua vocabula imparterunt: indeq; factum: vt alij Valentiniani,alij Baſiliani, alij Manichæi,alij Simoniani, alij Cathaphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocitati ſunt. Ita Melitius eiectus à Petro & Epiſcopo & Martyre,ſuos,qui ipſum ſequebantur, non Chriſtianos poſteà:

Greg. Nazã. in dictum Euangelij,cũ conſummaſſet Ieſus,&c.

Chryſ. Hom. 33. in Acta Apoſtol.

Hæreſi 42.

Aug. cont. Fauſt. li. 22. c. 10.

Optatus lib. 3.

Cyp. in lib. ad Nouatianum.

Quod lapſis ſpes veniæ non eſt deneganda.

Iuſtinus in Triſone.

Athanaſius contra Arrianos, Oratione 2.

Hæreticorum denominationes.

ſed

ſed Meſitianos denominauit. Eadem iterum ratione beato Alexandro Arium eijciente: ij qui Alexandro adhæſerunt, remanſerunt Chriſtiani: illi verò, qui vna cum Ario receſſerunt, nomen Saluatoris noſtri, Alexandro cum ſuis relinquentes, Ariani deinceps appellati ſunt. Quinimò, ecce etiam nunc poſt mortem Alexandri, qui eiuſdem communionis ſunt cum Athanaſio, Alexandri ſucceſſore, & quibus ipſe Athanaſius communione coniunctus eſt: omnes eundem pariter characterem habent, neq; ille ſuis nomen indit, aut à ſuis recipit: ſed omnes, vt anteà, conſueto more Chriſtiani nominantur. Nam quamuis magiſtri inuicem ſibi ſuccedant, nosq; illorum diſcipuli, ab illis accepérimus, quæ ſunt Chriſtianæ fidei: nihil tamen inde obſtaculi naſcitur, quominus ob id & titulo, & re, Chriſtiani appellemur. Contrà, qui hæreticos ſequuntur: tametſi millies mille ſucceſſores habeant: omnes tamen nomen eius, qui primus hæreſim adinuenit, referunt. Certè è vita exemplo Ario: quum multi ex grege illo eius vices, ſucceſſionemq; ſuſciperent, tamen omnes, qui eiuſdem cum eo ſententiæ fuerunt, ex Ario notas ſuas, inſigniaq; habentes, Ariani nuncupantur, quod re vera eximium & admirabile argumentum eſt. Nam qui etiam nunc ex gentilibus omiſſa idolorum ſuperſtitione ad Eccleſiam veniunt, non Catechizantium fideiq; rudimenta tradentium nomina: ſed Saluatoris in ſe transferunt, & pro gentilibus Chriſtiani incipiunt appellari. Qui verò ex eodem genere ad iſtos abeunt: aut ab Eccleſia ad hæreſim tranſitum faciunt, nomen CHriſti relinquunt, & Arianorum vocabulo induuntur, quaſi qui non amplius fidem CHriſti retineant: ſed Arianæ inſaniæ gregales habentur. Quomodo igitur Chriſtiani fuerint, qui non Chriſtiani: ſed Ariomanitæ appellantur: aut quomodo de numero Eccleſiæ Catholicæ habeantur, qui Apoſtolicam fidem excuſſerunt: & nouarum peſtium inuentores ſe præbent? Aliquid igitur dicere videtur Heshuſius. Nam re uera non eſt aliud nomen ſub cœlo, quo cenſeri magis velle debeamus, quàm quo ſuperſtitibus etiam ipſis Apoſtolis Antiochiæ primùm, diſcipulos eorum vſos fuiſſe legimus, qui Chriſtiani vocari gaudebant. Nullum eſſe poteſt nomen hoc vno glorioſius, quod qui reſpuit, certum eſt eum non ad Eccleſiam CHriſti, ſed ad Antichriſti pertinere Synagogam. Quanquam hac in parte non ſatis conſtare ſibi videtur Heshuſius. Nam in libro de iuſtificatione quoſdam arguit, qui Lutherani dici nolunt, & vt apertè ſe Lutheranos profiteantur, monet.

Chriſtiani nomine nihil glorioſius.

Atqui Tigurini, quinam illi fuerunt, qui primi nomen hoc tãquam tritum & obſoletum reiecerunt? Nónne vos? qui ſimul vt à nobis, hoc eſt, ab Eccleſia Dei vos ſegregaſtis, Euangelicorum nomen vſurpare, quàm nobiſcum vnà Chriſtiani vocari maluiſtis. Ante quinquaginta hos annos, quonam alio quàm Chriſtianorum nomine cenſebamur omnes? quanam alia magis, quàm hac appellatione gloriabamur? ſed ſimul vt in lucem prodijt hoc veſtrum Euangelium, Patribus noſtris incognitum, & à quouis alio potius, quàm ab auctore Chriſto profectum, ne quid nobiſcum, hoc eſt, cum Chriſto, & cum Chriſtianis habere cõmune videremini, tam claro, & illuſtri nomine ſpreto, atq; reiecto, nomen Euangelicorum vobis vſurpare cœpiſtis. Et cùm aliud Euangelium Lutherus, aliud Zuinglius, aliud alij filij deſertores prædicaſſent, vt quod cuiuſq; foret Euangelium agnoſci poſſet. (nam Chriſti non eſſe conſtabat, cùm vos à Chriſto nomen ducere puderet) neceſſe fuit auctoris nomen imponi: quò ſic alij Lutherani vocarentur, alij Zuingliani, alij alijs alienis à Chriſto nominibus appellarentur: vt non valdè mirum ſit, ſi nunc quoq; Magdeburgi vocantur aliqui Flacciani. Quod autem inter ipſos quoq; Flaccianos, quos ad paucos admodum iam redactos eſſe ſcimus, videre ſectas nihilominus liceat, quòd inter ſe tantis certent odijs: ac adeò toruis inuicem oculis aſpiciant, cùm eundem auctorem & conſummatorem fidei ſuæ Flaccium profiteantur: id verò cumprimis eſt ſtupendum. Sed ita fieri neceſſe eſt, vbi nõ agnoſcitur vnus papa. Cùm veriſſimè dictum ſit ab Hieronymo: Quòd ſalus Eccleſiæ pendet à ſummi Sacerdotis dignitate, cui ſi non exors quædam, & ab omnibus eminens detur poteſtas, tot in Eccleſis efficientur ſchiſmata, quot Sacerdotes. Hanc tam ſalubrem admonitionem, quoniam vos reſpuitis, ideò tot ſunt apud vos orta ſchiſmata, quot miniſtri. Nam nolo dicere Sacerdotes, quos nullos habetis, quin & nomen ipſum horretis.

Euangelicorum nomen qui primi arripuerint.

Salus Eccleſiæ ex summi Sacerdotis dignitate Hieron. contra Luciferianos.

Verùm videte, quæſo, Tigurini, quorſum res ad extremum reciderit. Excuſſo papæ Romani iugo, dum in ſua quiſq; ciuitate papam agere vult: dum ſicut Philippus loquitur, maiorem & magis intolerabilem & minus excuſabilem auctoritatem atq; poteſtatem ſibi vendicat, quàm papa Romanus vnquam: iſtorum quoque grauius, quàm quòd tolerari poſſet iugum excutitur, ac ſibi ciuilis Magiſtratus reiectis iſtis, Pontificiam poteſtatem arrogat. Qua de re pleni ſunt libri querimoniarum ab illis conſcripti. Centuriatores inter alios, qui nouam quandam hiſtoriam Eccleſiaſticam conſcripſerunt, in ſuis præfationibus, de hac ciuilis Magiſtratus audacia grauiſſimè queruntur nec ſine cauſa. Dicarunt enim quibuſdam Germaniæ Principibus vnam è ſuis Centurijs, & eis hoc elogium tribuerant, quòd ſub eorum vmbra, vera Domini noſtri IESV CHriſti doctrina ſonuit, ac collecta eſt Eccleſia, quæ verè Deum coluit, & in vita æterna eum celebrabit. Ecce autem vix dum anni duo interceſſerunt: cùm longè diuerſam ab ea, quam expectabant ſui laboris mercedem tulerunt, Iuſſerunt. n. eos illi Principes ex ſuis terris faceſſere, & alibi ſedem ſibi quærere. Ac quod maiorem etiam Centuriatoribus iſtis dolorem afferebat, eos ipſos in illorum locum poſteà ſuffecerunt, quos non ita multò antè libro etiam edito, tanquam hæreticos condemnauerant: & de ſuis ditionibus eiecerant. Sed iam ipſorum querimonias audiamus: Filij, inquiunt, huius ſeculi audaciſſimè formas religionum ex ſuo cerebro fundunt: & formulas præſcribunt, quas miniſtris verbi Dei imperioſè obtrudunt: in eas enim anguſtias iam Eccleſia Dei (pro nefas) redigitur: dormitantibus paſtoribus, paſſim etiam prodentibus, & ſponte tradentibus ſuum miniſterium politicis viris: vt non rarò tumidi rabulæ quidam foranſea

Centuriatorũ querela contra Magiſtratus Pontificia ſibi arrogantes.

Centuriatores pulſi.

In epiſt. dedicat. Cent. 3.

gerunt in Ecclesijs eorum ditioni subiectis, in vitam eorum, & mores liberius inuehuntur: verumetiam magno supercilio, nouas religionum formas componunt, & eas suis siue ministris, siue Superintendentibus obtrudunt. Tali eum imperio, protinus vt è terris illorũ facessant, nisi applauserint, qui certè nunquam fuissent huc audaciæ atq; amentiæ progressi, nisi vos vt ita facerent, auctores illis fuissetis.

Vos autem cùm dico, non solos vos intelligo, Tigurini, sed eos etiam omnes, qui vobiscum vnà legitimo Papatu Romano reiecto, sibi ipsis Papatum arrogarunt: & Cathedram contra Cathedram constituerunt, cuiuscunq; tandem ij sectæ sint. An cuiusdam ex vestris doctrina non est, quòd non ad Prælatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipsos: quippè qui iam nõ sint Ecclesiæ membra: sed præcipuè ad pios Principes, & ad eos, qui tam ex ministrorum Ecclesiæ numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam CHristi agnoscunt cœtu, in consilium adhibentur: pertineat de doctrina religionis cognoscere & iudicare? Agnoscitis opinor ipsa vestri Symmistæ verba, qui pluribus etiam scripturæ locis, præfatum hoc suum confirmare nititur. Adfert illud: attendite vobis à falsis Prophetis. Nõne qui oderunt te Domine, oderam. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus. Paulus & Silas ingrediuntur Berheæ in Synagogam Iudæorum, & hi, qui summo genere nati erant, receperunt sermonem, cum omni promptitudine, quotidie scrutantes scripturas an hæc ita se haberent. Et quem locum propius ad Principes spectare putat: Confiteantur tibi Domine, omnes Reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et illud ex Euangelio. Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo. Et rursus: Omittite illos, cœci sunt, & duces cœcorum. His & alijs quibusdam nõ dissimilibus scripturę locis docet, scilicet ad Principes propriè pertinere iudicium de doctrina religionis. Profert etiam exempla Iusaphat, Iosiæ, Dauid, Regum, quin & Imperatoris Theodosij, quibus id maximè decere Principes probat. Quod verò in contrarium adfert ũt isti Centuriatores de Osia, id cachinnis excipit, tanquam nihil ad rem pertinens. Vrget etiam illud ex Deuteronomio: Si tibi voluerit persuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu, & patres tui, non acquiescas tu, nec audias: nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eum. Sed statim interficies. Sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet, ait, quemuis etiam priuatum hominem, in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem Idololatriæ, an nõ eadem sæueritate exigit, vt de Idololatria iudices: ac alienos deos à vero Deo diligenter discernas?

Quòd si vera sunt hæc (vos nunc alloquor Centuriatores, & qui parem vobiscum fortunam experti sunt) falsò certè querimini: quod absque omni misericordia sæuitũ sit in vos. Nam iuxta sententiam huius vestri Symmistæ, statim interfici debuissetis: cùm præsertim penes quos iste de Idololatria iudicium esse vult, ij tanti criminis huius vos reos esse pronunciarint. Neq; n. propter aliud, quàm propter hoc, quo nullum esse potest grauius Idololatriæ crimen, sceptro Magistratus è vestris Cathedris pulsi estis. Nam cùm illi fas non esse putarent, omnia Lutheri placita pro diuinis oraculis haberi, sed suo iudicio nõnulla corrigendi: quin & à quibusdã discedendi potestatem aliquibus permitti vellent, vos autem ita mordicus & scripta illius & facta vobis omnia tuenda susceptissetis, vt eum nõ alio loco ponere, quàm quo Christum ipsum videremini, dum vel vnguem latum, à quocunq; tandem illius placito discedere, idẽ esse quod Christum negare, & ab illius Euangelio deficere, cùm ipsi vobis persuasum haberetis: tum alijs persuadere conaremini, magnis etiam ea de causa moribus excitatis: hanc illi vestram tantam Idololatriam sibi minimè ferendam esse iudicauerunt, ac leuius hoc de vobis, quàm pro criminis patrati grauitate supplicium sumpserunt. Quamobrem est potius, quòd illis agatis gratias, qui de sæueritate legis, contra quam veneratis, tantum remiserunt, quam quod actum esse vobiscum durius queramini.

Verùm ad rem. Graue vobis videtur, quòd pro vno Põtifice innumeri prosiliunt ex pulveribus, qui non consenti suis metis, religionũ formulas Ecclesijs cum sceptro gladijs, & fulmine Iouis exhibẽt. Est id reuera grauius, quàm vt ęquis auribus, atq; animis tolerari queat. Sed quęso, cui debemus hoc acceptum ferre, quod in hunc statum res producta est? Nõne vobis? Vt rectè Comicum illum vsurpare possimus: Tute hoc intristi, tibi est omne hoc exedendum. Et quod vetus verbum habet: Compedes, quas ipse fecit, ipsus vt gestet faber. Dirupistis vincula Papatus. An aũt hæc multò duriora non sunt, quibus nunc attringimini? Num simile quid in Papatu videre licet? Num eiusdem in eo generis audiuntur quærimoniæ? Num stricto gladio petit aliquis eum, qui concionem habet in Ecclesia ad populum de superiore loco, quo sic eum de Cathedra deturbet? Sic scilicet, iuxta Pauli præceptum duplici honore digni habentur apud vos Presbyteri, qui laborãt in verbo & doctrina. Verùm tales ministri, cuiusuis potios, quàm Dei, non alijs præmijs & honoribus digni sunt. Hæc Magdeburgi facta scribit Heshusius. Quin & in alijs locis, vbi similiter non Christi: sed vestrum prædicatur Euangelium, eadem illa non rarò vsu veniant, dubium nõ est. Nihil in Papatu tale, quin illud Paulinum diligenter obseruatur, vt in templo præsertim, quàm dumõ suam, & domum orationis Deus appellat, omnia honestè & secundum ordinem fiant. Habetur personarum, locorũ, temporũ ratio. Non licet oui pastorem suum iudicare, nec eius doctrinam discutere. Sed cùm præclarè dictum sit ab Ioanne Chrysostomo: Quòd vbi honoris est æqualitas, aut oẽs principatum gerunt, ibi nunquam poterit esse pax: quandoquidem, vt à Philone scriptum est, ista verbotenus æqualitas, inęqualitatem rerum parit. Nã æqualia in dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas. Inæqualitas aũt fons malorũ. Ad hunc malorum fontem obstruendum, prouisum est in Ecclesia, quem vos papatum vocatis, vt non ex æquo possent omnes omnia. Sed quod in humano corpore fieri videmus,

Brentius in Prolegomenis Principibus, &c. de doctrina religionis iudicium tribuit.

Centuriatores propter idololatriã pulsi.

Duriora vincula nouorũ, quam papa.

Euangelici concionatores suos quomodo tractent.

In papatu omnia honestè fiunt.

Matth. 21.

1. Cor. 14.

Chry. in epist. ad Ephes. hom. 20.

Philo lib. 2. de Monarchia,

Cur papatus sit institutus.

 vt

vt sit corpus quidem vnum, sed intere à membra multa, non eundem autem actum habeant omnia. idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia aernere licet. Multi namque corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Hæc verò connexio, quemadmodum ab illo ter maximo Pontifice Leone scriptum est, totius corporis vnanimitatem requirit, sed præcipuè concordiam exigit Sacerdotum, quorum etsi dignitas non est communis, ordo tamen ast generalis. Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis: Et cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret, De qua forma, Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia. Et rursus, quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri Sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquam à suo capite dissideret.

Leo epist. 84.

Ordo salubriter in Ecclesia cõstitutus.

Episcoporum maior dignitas, quàm sacerdotum.

Sic Papatum nostrum describit, Sanctus ista Pontifex: in quo, qui non dissensionis, sed pacis & dilectionis Deus est, vt pax & vnitas reseruari posset, hanc rationem instituit, vt nõ modò discretus esset ordo Sacerdotum ab ordine laicorum, verùm inter ipsos etiam Episcopos & Sacerdotes, quamuis ordo generalis, non tamen esset dignitas communis. Maior est enim Episcoporum, quàm Sacerdotum dignitas. Inter Episcopos autem, honoris quidem est similitudo, verùm discretio potestatis. Nam cùm idem sit honor Episcopi, qui Archiepiscopi, Primatis, Patriarchæ, Papæ: non tamen par est omnium potestas. Cùm enim alij sint in partem solicitudinis vocati: penes vnum Romanum Pontificem est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent oẽs omnia: retineri vnitas non posset. Itaq; quod ad laicos attinet: quoniam in Christi corpore mystico pedum & manuum officium sortiti sunt: nullæ sunt eorum de rebus Ecclesiasticis iudicãdi partes. Sed neq; Sacerdotum: quamuis ij superiorem laicis in Ecclesia locum teneant: nisi quatenus curum alicui fuerit hęc potestas ab Episcopo permissa. Nam Episcoporum officium est proprium, quod ipsa quoq; testatur Augustana Confessio, iudicare, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem, reijcere: & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione. Sic tamen, vt Archiepiscopus de Episcopi, Primas de Archiepiscopi, Patriarcha de Primatis, Papa de omnium horum sententijs iudicandi potestatem habeat. Quamobrem ouibus de Sacerdotis siua Pastoris vel doctrina vel moribus iudicare fas non est: sed si quid in illo desideratur, Episcopi iudicium requiritur. Si verò in Episcopo, ad superiorem refertur. De causis verò maioribus, ad fidem pertinentibus, non Episcopis, nec Archiepiscopis, nec Primatibus, nec Patriarchis, quicquam statuere fas est, etiamsi in vnum locum congregati fuerint omnes: verum ad eum, qui sedet in Petri Cathedra, Pontificem Romanum, ex ipsius institutione CHristi: sicut scribit Anacletus, referre necesse est. Qui tamen & ipse, vel generale Concilium cõuocat: si causæ grauitas id postulare videtur: vt quod omnes tangit, ab omnibus approbetur: vel in cõsilium adhibet, quotquot in orbe Christiano reperiri possunt, viros doctrina præstantes: nec nisi rebus omnibus diligẽter admodum excussis, quicquam in causa religionis discernit. Atq; hęc est illa, quam nos vocamus Ecclesiasticam Hierarchiam, ad instar cœlestis illius fabricata, quam vobis per contemptum Papatum vocare visum est: quam vos Hierarchiam posteàquam sustulistis, quem audaciæ, atq; amentiæ huius vestræ fructum tuleritis, iam videtis. Noluistis, vt esset in Ecclesia cœlestis illius exemplar aliquod, nunc illius imaginem cernitis, quæ est in inferno, malignantium Ecclesiæ. Nullus.n.apud vos ordo: sed sempiternus horror inhabitat. Et ventum est vobis ad istos, de quibus querimini, Politicos Pontifices, qui cum sceptro gladijs, & fulmine Iouis nouas vobis quotannis ferè formulas religionis exhibent, quibus aut applaudendum est, aut in extremũ discrimen veniẽdum. Inde vobis tot in Germania naiq; sunt Confessiones, quot Principes, quot Ciuitates. Vel sicut ille dixit, Tot fides, quot voluntates. Nunc enim illa tempora propemodum redijsse videntur: de quibus tam grauiter olim questus est Hilarius. quòd aut ita scribũtur fides, vt volumus: aut ita vt volumus intelliguntur. Et cùm secundum vnum Deum, & vnum Dñm, & vnum baptisma, fides etiam vna sit excessum est ab vna fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit Facilè fuit ab vna fide, quam profitetur Ecclesia Catholica, discedere, sed finem inuenire discessionis huius, hoc opus, hic labor est. Præclaram quandam similitudinem adfert Ioannes Chrysostomus, quam ipsius verbis adscribere libet. Anima, inquit, quæ peccati gustum semel fecerit, tum quæ nullius doloris aut pœnitentiæ stimulis tangitur, magnum certè auctarium morbo adijcere solet. Ac quemadmodum vsu venit, vt scintilla ignis, si fortè immensam materiam corripuerit, statim obuiam quamque exurat, nec antè tamen subsistat, quàm quòd reliquum est, id omne depascatur, quantoquè plura corripuerit flamma, tantò magis robor ad alia consumenda concipiat: fitquá tum, vt comprehensorum à flamma lignorum cõgeries, lignis ijs quæ mox flamma comprehensura est, quasi insidias struat, flamma eadem sese semper lignorum comprehensorum auxilio, cõtra ea, quæ intacta adhuc manent armante: Sic & peccati natura, vbi animi cõtagioné aliquam adorta est, nec quisquam est, qui malum restingnat, procedens vlterius, grauior certè, ac magis indomita efficitur, propterea sæpè fit, vt quæ posteriora sont peccata, prioribus grauiora sint, anima semper posteriorum peccatorum accessione, ad maiorem cõtumaciam ac despicientiam se promouenre, & per hæc ipsa suam quidem vim eneruante, peccati autem robur alente. Qua vtiq; ratione complures videas in omne peccatorum genus imprudentes prolapsos: quòd flammam initiò exorientem non restinxerint. Ad eundem modũ & Basilius, Peccatum dum æditur, aliquo pudore præditum est, sed vbi æditum fuerit, lõgè impudentiores efficit eos, qui illud patrant. Proinde quamdiu parua, & pauca peccata cõmittimus, non aliter ac plantæ, quę leui aura agitantur, leuiter quodammodo commouemur,

Episcoporum officiũ proprium.

Ouibus pastores iudicare non licet.

Papatus Ecclesiastica Hierarchia.

Hilarius ad Constantium.

Nihil facilius quã discedere ab Ecclesia catholica, redire aũt difficillimũ est. Chrys. contra Gentiles.

In orat. 3. de peccato, vna ex istis 24. quæ hoc anno Caecilij impressæ sunt.

vbi

vbi verò plura & maiora fuerint mala secundum proportionem augmenti peccatorum, etiam commotio augeri solet. Et alij quidem magis commouentur, alij verò eatenus, quoad radicitus euersi prosternantur, siquidem spirituales malitiæ omni turbine violentius radices animæ, quibus per fidem in Deum fulcitur, abrumpunt.

Hæresis omniũ peccatorum maximũ.
Hæresis & peccatũ & causa & pœna peccati.

Præclarè quidem iste peccati progressum describit. At inter omnia peccata, nullum est hæresi vel schismate grauius. Itaque sicut in alijs, ita fit ac multò magis in hoc quoque peccato, vt idem sit & peccatum, & causa peccati, & pœna peccati. Sicut inflãmatio domus vnius, est causa inflammationis alterius, ac si multam ignis materiam comprehenderit, maiores vires sumit, quàm vt incendium deleri possit. Est aũt hæreticum aut Schismaticum esse, non credere Sanctam Catholicam Ecclesiam: non idem sapere, quod sapit orbis Christianus vniuersus: plus priuato suo, quàm illius publico iudicio tribuere, per summum sacrilegium ab illa secessionem facere. Non est autem, quòd existimet quisquam, posteàquam cœperit aliquis non credere sanctam Ecclesiam Catholicam, hoc est, Papatus doctrinam reijcere, quòd eam omnem statim reijciat, sicut nec ignis ita subitò totam domum consumit. Verùm vnus error gignit alium, & fit alterius causa donec eò veniatur ad extremum, vt excœcetur cor hominis. Ita præcedens culpa, fit causa subsequẽtis. Et rursum, culpa subsequens, fit pœna præcedentis. Quamobrem quod à Salomone scriptum est, capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas, rectè vel Origenes, vel quisquis ille fuit auctor quatuor Homiliarum in Cantica Canticorũ, de hæreticis intelligi vult, qui demoliuntur Ecclesiam: hos capi iubet, quãdiu paruæ sunt vulpes: dum initia pessimæ persuasionis habent. Nam si fortè creuerint & maiores fuerint vulpes effectæ: non ita facilè capi queant. Hoc est quod in Psalmo quoque dicitur, Beatus, qui tenebit & allidet paruulos Babylonis ad petram, hoc est, qui non permittit sensum Babylonicũ crescere: sed cùm est in initijs, allidit eum, & tenet ad petrã. Tunc .n. facilè perimitur. Docet hoc etiam Paulus, cùm semen erroris dicit fuisse in infidelibus, quod cùm cognouissent Deum: nõ sicut Deum glorificauerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis. Hoc fuit semen erroris. Quid autem inde pullulauit? Obscuratum est, inquit, insipiẽs cor eorum. Ac paucis interiectis, Propter quod, inquit, tradidit illos Deus in desideria cordis eorũ, in immunditiam, &c. Et iterum: Propterea tradidit illos Deus in passionem ignominiæ. Et iterum pòst pauca: Sicut non probauerunt habere Deum in notitia: tradidit illos Deus in reprobũ sensum, vt faciant ea, quæ nõ conueniunt. Quia cognoscentes Deum, inquit Gregorius, peccatũ superbiæ intelligendo cõmiserunt, cæcantur etiam, ne intelligant, quæ cõmittunt. Et qui intelligentiam suã sequi volunt in peccato, & causa peccati; & ipsum lumen intelligentiæ perdunt in peccato & pœna peccati. Prioris ergo peccati merito, peccatorum subsequentium fouea tegitur: vt qui malũ sciens perpetrat: deinceps iustè in alia etiam nesciẽs cadat. Hoc quippe agitur, vt culpæ culpis feriantur: quatenus supplicia fiant peccantium ipsis incrementa vitiorum. Nam quia Omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget, quod in humana malitia ad vsum suæ iniquitatis intorquet, nimirũ iusto Dei iudicio augeri culpa permittitur, vt ad feriendum altius quandoque cumuletur. Hinc .n. rursus de quibusdam Apostolus dicit: vt impleant peccata sua semper. Hinc voce Angelica Ioanni dicitur, Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Hinc Dauid ait, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: vt non intrent in iustitiam tuam. Hinc rursus de Dño ab eodem Psalmista dicitur: Immissiones per Angelos malos, viã fecit semitæ iræ suæ. Cor quippe Dñs prioribus meritis aggrauatum, iustè permittit etiam subsequentibus malignorum spirituum persuasionibus falli: quod cùm dignè in culpam trahitur, reatus eius in pœna cumulatur. Vnde & iræ suæ Dñs viam de semita fecisse perhibetur. Latior enim est via, quàm semita. Ex semita verò iræ suæ viam facere, est iræ causas districtè iudicando dilatare: vt qui illuminati, agere rectè noluerũt: iustè cœcati adhuc faciant, vnde amplius puniri mereantur.

Hæreticũ esse quid.
Sic Papã hæretici, vt Philosophi Deũ exterminare volũt.
Vulpes hæreticos significant.
Psal. 136.
Peccatũ & causam & pœnam peccati esse, Pauli testimonio ostenditur.
Rom. 1.
Lib. 25. Moralium cap. 1. 12. & 13.
Culpæ culpis feriuntur
Cur peccatum, peccati pœna fiat.
1. Tim. 2.
Apoc 22.
Psal. 68.
Psal. 77.
Viã fecit semitæ iræ suæ, explicatur.

Libet autem id exemplo quodam ex Dorothæo sumpto planum facere. Hortatur is ad humilitatem cordis & modestiam fratres suos, ac docet: Quando quis fratrem suum contemnit, ac nihil facit, ac nomen illius attenuat, seque illo præstãtiorem iactat: nisi actutum resipiscat, ipsum eò prolabi: vt aduersus Deum insolescat. Frater, inquit, quidam fuit, qui cùm aliquid boni de fratre quopiam quisquam prædicaret, statim respuebat eum, dicens. Quis est ille? Non est, qui momenti sit alicuius, nisi Zosimas, & qui cum eo sunt. Pòst cœpit & hunc contemnere, ac nihil pendere, dicens: Nemo est, qui quidquam valeat, præter Diuum Macarium. Et non multò pòst ait, Quid est Macarius? Nullus quidquam est, præter Basilium & Gregorium: atque etiam paulò pòst, cœpit & hos teruncij facere, dicens: Quid est Basilius? Quid est Gregorius? Nemo quidquam valet, nisi Petrus & Paulus. Cui ego dixi, Certè frater & hos etiam contemnes. Credite mihi, non mentior, non multò pòst dicere cœpit. Quid est Petrus? Quid est Paulus? Nemo est alicuius momenti: nisi sancta Trinitas. Post modum verò & cõtra Deum ipsum superbire cœpit, & insolescere. Denique ad eum modum delapsus est in perditionis & impietatis barathrum. Videtis Tigurini, cùm iste contemnere cæteros fratres cœpisset, ac solùm Zosimam in aliquo precio tamen haberet, quomodo fecit Dñs ex hac semita, viam iræ suæ magis indies atque magis latam: donec ad perditionis & impietatis barathrum delapsus est. Ad eundem modum semita fuit iræ Dei, cùm Lutherus nẽm indulgentiarum, etiam rectum & pium vsum initio damnasset, quo tempore, nõ alios ferè quàm sui seculi Doctores contemnebat. Ex hac semita facta est posteà via, cùm Scholasticos Doctores omnes pili non fecit, & 400. totis annis ignotum fuisse Christum orbi Christiano vulgo persuadere conatus est. Hæc via latior est facta, cùm ab ipsis Gregorij temporibus Idololatriam in Ecclesia Dei versatam, & ignorata fuisse Christi beneficia mille totis annis, docuit. Inde progressus est, vt sacrificium, & Sacerdotiũ abrogare, Sacramẽtorum etiam numero, digni-

Dorotheus ser 2.
Pro. tum contemptum Deo tamen contemnere, exemplo insigni ostendunt
Lutheri leuis ad summam impietatem progressio.

 digni-

dignitatique detrahere conaretur. Et fuerunt hæ, sicut scriptura dicit: Immissiones per Angelos malos. Nam fatetur hoc ipse, quod Angelus malus diabolus, immiserit in cor eius, vt contra Missę sacrificium, & Sacerdotium scriberet, ac illud abolere pro virili sua niteretur. Hæc via, quam primus muniuit Lutherus, multò latior est facta, per vestrum Zuinglium, & Caluinum: quãdo Christi corporis præsentiam in Eucharistia negauerunt: donec ventum est ad sanctam Trinitatem, vix iam vt quidquam, quod ad illius latitudinem addi queat, superesse videatur, quin potius ad locum iam destinatum, peruenisse videntur.

Luther. de Missa angulari Diabolo se præceptore vsum fatetur.

Et est reuerà, quæ semita fuit initio, facta nunc iræ Dei via. Nam iratus Deus vestram à Papatu, hoc est, ab Ecclesia sua secessionem, hoc modo puniendam esse putauit. Sicut etiam apud Prophetam legimus, Ecce, tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus, & facti sumus sicut immundi omnes. Non quia tu iratus es, nos peccauimus, sed quia nos peccauimus, tu iratus es: propterea errauimus, & reliquimus rectam viam. Peccastis Tigurini, quando primùm à Papatu defecistis. Ecce, quomodo vos errare fecit Dominus de vijs suis. Indurauit cor vestrum, ne timeretis eum. Non quod horum errorum vestrorum, auctor, & impulsor fuerit (sicut impiè docet Caluinus, cuius vos libros, quod propterea Vulcano corrigendos tradidistis, factum hoc vestrũ prædicatur ab omnibus.) Sed quod cùm contempsissetis diuitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis eius, nec vos hæc ipsius benignitas ad pœnitentiam, & resipiscentiam adducere potuisset, desertus & contemptus à vobis, deseruit vos vicissim Deus, atque ita gratia illius omni destituti, vertistis vobis mansuetudinem illius in cumulum damnationis, ac secundum duritiam vestram, & impœnitens cor, non in hac modò vita grauius vobis Dei iudiciũ cumulastis: verumetiã quidquid à vobis donorum eius possidetur, id in maiorem vobis cedet cõdemnationem, & eam sempiternam. Nam quę se nondũ satis protulisse videtur ira Dei, sentietis illam in illo tremendo die, quãdo nos oẽs manifestari oportebit ante tribunal Christi, vt ferat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonũ, siue malum. Tunc.n. tantò grauioribus afficiemini supplicijs, quãtò maiore contumacia, tantam Dei mansuetudinem ad meliora vos prouocantem reiecistis.

Iratum Deum & sui excæcationem habent Sacramentarij.
Esaiæ 64.
Esaiæ 63.
Tigurini libros Caluini exurunt.
Quomodo Deus indurare, vel alicuius dicatur.
Rom. 2.
Iudicium extremum hæreticis durissimum.
1. Cor 5.

An aũt & nunc non cernitis manifestam iram Dei, cuius, quæ fuit aliquando semita, iam via facta est, & quidẽ latissima via? Quando quidẽ in medio vestri Dñs miscuit Spiritũ vertiginis, & errare fecit Ægyptũ in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomẽs, & nõ erit Ægypto opus, quod faciat, caput & caudã incuruantẽ & refrænãtẽ. Sicut ebrius & vomens egerit, quod ingesserat, & vbi sit nescit, sic Ægyptus vestra, nullum habet opus, siue cõsiliũ, quod aut caput habeat, aut finem. Quò crebriora cõuenticula facitis, hoc plures, maiores, & horribiliores inter vos errores exortos, hoc maiora dissidia cõcitata videre licet: dum estis ipsi vobis inuicem plus quàm hęretici, nec vlla manifestior veritas à vobis vnquam dicitur, quàm cùm vtraque pars alteram hæreseos cõdemnat. An esse vos illos nõ agnoscitis, de quibus Paulus ait: Eò quod charitatem veritatis nõ receperunt, vt salui fierent: ideo mittet illis Deus operationẽ erroris: vt credant mendacio: vt iudicentur oẽs, qui nõ crediderunt. Obsecro vos, vt hęc verba diligentius expendatis, nihil.n. est in illis ociosum, nihil quod non summa dignum sit animaduersione. Non dixit Paulus, quia nõ receperunt veritatem, sed nõ receperunt charitatem veritatis. Multi sunt, qui se recipere putant veritatem: sed quia non recipiunt charitatem veritatis, quàm lõgissimè remoti sunt à veritate. Non.n. diuidit vnitatem, quisquis habet charitatem. Quamobrem, qui diuidit vnitatem, quæ fouetur & retinetur charitate, nũquam assequi potest veritatem. Verè dictum est ab August. Nulli Schismata facerẽt, si fraterno odio nõ excæcarẽtur. An vos tot schismata fecissetis? An tot tam absurdas & impias hæreses iam pridem ab Ecclesia damnatas, & benè sepultas, in lucẽ reuocassetis, si Papatus odio excæcati non fuissetis? Rectè scripsit Ambr. Nouatianus & alij nõ praue scientiæ fuerunt: sed quia per zelum fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Quoniam igitur vos, per zelum quendam, qui nõ est secundum sciẽtiam, fœdera charitatis rupistis, neque charitatem veritatis recipere voluistis, iratus Deus, quod fecit vobis? Ecce, iuxta Pauli Prophetiam. misit vobis operationem erroris: vt credatis mendacio. Legimus in Regum historia, Quòd Achab Rex noluit credere Michęę Prophetæ, charitatẽ veritatis annuncianti. Quid igitur fecit iratus Dñs? Cùm omnis exercitus cœli assisteret à dextris, & à sinistris: Quis decipiet, ait Dñs, Achab Regem Israel: vt ascendat & cadat in Ramoth Galaad? Egressus est aũt Spiritus, & stetit coram Dño, & ait: Ego decipiã illum. Et dixit Dñs: Decipies & prævalebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur, ecce dedit Deus spiritum mendacij, in ore omnium Prophetarum tuorum. Audite hæc, non vos modò Tigurini, verumetiam quotquot estis alij, qui vos à Papatu præcidistis, noluistis recipere charitatem veritatis, quam vobis in Ecclesia Dei Michæas añuntiabat, sed sanam doctrinam nõ sustinentes ad vestra desideria coaceruastis vobis Magistros prurientes auribus: Ecce misit vobis Deus operationem erroris, vt credatis mendacio. Misit mẽdacij spiritum in ore Prophetarum vestrorum omnium, quibus miseri creditis, & quod vobis per illos mendacij spiritus loquitur, à spiritu veritatis profectũ esse persuasum habetis. Ita iusto Dei iudicio, traditi estis in sensum reprobum, vt clausis oculis, & stupida mente, quasi fascinati, Satanæ & eius ministris vos fallendos tradatis. Et impletũ est in vobis illud Hieremię Prophetę: Quomodo dicitis, Sapientes sumus, & lex Domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est, stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, verbum.n. Dñi proiecerunt: & sapientia nulla est in eis. Nullis verbis exprimi satis potest, quanta sit inter vos hæreseon colluuies, quàm crassa & pudenda errorum absurditas, quàm fœdæ, & piorum auribus horrẽdæ blasphemiæ. Quicunque gustum aliquem habent sanæ doctrinæ, sine summo horrore de portentis istis vestris cogitare nequeunt.

Argumenti certissimũ iræ diuinæ in Sacramentarios.
Esaiæ 19.
Hæretici qua in re verissimi.
Locus Pauli explicatur
2. Thess. 2.
Schismaticorum causa efficiens.
Aug. de baptismo paruulorum contra Donatist.
Lib 1 cap. 11.
Ambr. in epistolam ad Corinth.
3 Reg 22.
Locus hæreticis accommodatur.
2. Thess. 4.
2. Thess. 2.
Pœna peccati.
Hier. 8.

Et est hoc non admiratione magis, quàm cõmiseratione dignum, quod cùm orbis totus Chri-

Christianus, in vestris istis tam fœdis ac portentosis erroribus obstupescat, vos nihilominus, haud aliter, quàm si in stipites, & truncos, vel in saxa conuersi essetis, hæc mala vestra non sentitis. Verùm ita, quando quis à Domino cęcitate percussus est, Impius, cùm in profundum peccatorum venerit, contemnet. Vtinam autem inducere possetis animũ, vt confugientes ad Dominum (quibus verbis loquentem populum Hebræorum inducit Esaies) ijsdem & vos illius misericordiam imploraretis: Tu Dñe pater noster, redemptor noster à seculo nomen tuum. Quare errare nos fecisti de vijs tuis? Indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Conuertere propter seruos tuos. Tu pater noster, non solùm, quia creasti nos, verumetiã quia nullo nostro merito, sed gratuita misericordia tua, cùm essemus inimici, nos in filios tuos cooptasti. Tu, Dñs noster, qui nos non corruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine filij tui redemisti. Cur ergo nunc deseris populum tuum? Cur nos in tantis erroribus tam diu versari permittis? Cur nõ aufers de carne nostra cor lapideum, & das nobis cor carneum, vt in præceptis tuis ambulemus, & iudicia tua custodiamus. Cõuertere Dñe, saltem propter seruos tuos. Nam nos quidem, in tot tam fœdos errores prolapsi, toe præterea sceleribus inquinati, fatemur, quod indigni sumus, quorum preces exaudias, sed propter seruos tuos, patres verò nostros, Abraam, Isaac, & Iacob, quorum erga te fides, obedientia, charitas perspecta tibi satis est & probata, propter hos, cõuerte faciem tuam ad nos, & oculos illos misericordiæ tuę, nõ amplius à nobis auerte. Cæterùm cùm vos & Patribus, & Patrum nostrorum Deo, pridem nuncium remiseritis, & eos longum valere iusseritis, ac singuli post Idola vestra ambulare, & ais seruire, obstinatis animis pergatis, vix est vlla spes, ô Tigurini, facturos vos, vt errores vestros agnoscatis, & ea qua par est, animi submissione, Dei misericordiam inuocetis.

Cur Sectarij non resipiscunt, vt quo resipiscant, quod facere debeant. Prouerb. 18. Esaia 63. Supplicatio qua vti oporteret sectarios.

Quamobrem relictis filijs alienis, inueteratis dierum malorum, ad eos qui domestici nostri sunt, quorum præcipuam nos habere curam oportet, orationem nostram cõuertemus. Qui cùm recens adeò doctrinis varijs, & peregrinis abducti, & in aliud, nescio quod, cuiusuis potius, quàm Christi Euangelium, translati sint, maior spes est, futurum: vt vnde Satanæ fraudibus illecti discesserũt: eò redeant: Cùm de vobis dixisse Propheta videatur, Auersus est populus iste, auersione contentiosa, apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Et paulò superius, ecce incircumcisæ aures illorum, & audire nõ possunt, ecce verbum Dñi factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud. Ad vos igitur mihi sermo nunc est ô Poloni, quibus cum etiam patria mihi cõmunis est. At vnde sermonis huius initium sumã? Flere magis libet, quãm loqui. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Si totus vertar in fletum, neq̃ guttæ stillent: verùm torrentes fluant lachrymarum, pro eo, vt rei postulare videtur atrocites, interfectos filiæ populi mei, lugere satis non potero. Tanta .n. sunt mala, quibus vos iam oppressos, & quę vobis adhuc impendere grauiora video, nisi Deus oculis misericordię suę respexerit, ac ablato corde lapideo, cor vobis carneũ dederit: vt omnem dolorem, sua vincant magnitudine.

Ad Polonos. Apostrophe. Hier. 8. Hier. 6. Hier. 9.

Quam autem causam adfers, ô sancte Propheta, quamobrem ita populum hunc deflendum esse censeas? Quia, omnes, inquit, adulteri sunt, & cœtus præuaricatorum. Quod etiam alius Propheta his verbis expressit: Omnes adulterantes quasi clibanus, succensus à coquente. Graue quidem est adulterium, quando coniugum alter alteri fidem non seruat, & alienum inuadit cubile: sed multò grauior est Mœchia spiritualis. Despondi vos vni viro virginem castã exhibere Christo, dicit Paulus: per quem, qui locutus est, idem etiam per Prophetam antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum: Et spõsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide: & scies, quia ego Dominus: Sumus ergo sponsæ CHristi: quodq̃ maximè stupendum est, & omnes vna sponsa, & singuli singulæ sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus quatenus illius vnius sponsæ Sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Sponsus noster ille est, de quo scriptum est, Rex omnis terræ Deus, ipse spõsus noster. Totam tenet: quia totam emit. Vide autem, quanti emerit: vt intelligas quid emerit. Quod preeium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quodnam est illud magnum precium? Edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed precioso sanguine, quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suum fudit, sanguinis sui precio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? In passione cruci affixus, quã prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super veste mea miserunt sortem. Habet ergo vestẽ sponsus noster. Qualis ea fuerit docet Ioañes, dicens: quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserunt impij milites Christi persecutores. Interea diuidunt Ecclesiam, quã illa tunica designabat, qui Christum verbis confitentur, factis autem negant. Cæterùm, quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sue superat. Quisquis à toto, quisquis à spõsa Christi, sancta Catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque CHristo, à quo tanto fuit emptus precio, segregatus est, atq; illius esse sponsa desijt, ac tantò grauius mœchatur, quàm qui coniugio iunctus, alienum thorum inuadit: quantò maior est Christus Deus, & homo, cui desponsus fuit, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ, scribit Clemens Presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica, & vera cognitione, accedit ad falsam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum secutus Optatus, exponens illud Psalmi. Et cum mœchis, particulam tuam ponebas. Hæreticos, inquit, dicit mœchos, & mœchas Ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat Christus in Canticis Canticorum: quasi dicat: Quid mihi colligitis non necessarias, vna est dilecta mea,

Populus maximè deflendus quis? Oseas cap. 7. Mœchia spiritualis maior est adulterio. 2. Cor. 11. Oseæ 2. Sponsæ CHristi sumus. Psal. 46. Sponsus noster. 1. Cor. 6. 1. Pet. 1. Precium hominis. Psal. 21. Vestis sponsi nostri qualis. Cap. 19. in Apoc. Tr. 1. Crucifixoribus crudeliores hæretici. Lib. 6. Stromat.

vna est sponsa mea, vna est columba mea, id est, Catholica, in qua cùm & voe esse possetis, re-

Hier. lib. 5. in Ezechiel cap. 16.
Hier. 6.

baptizando inter mœchas particulam habere voluistis. Et æqualis eius Hieronymus Ezechielem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur: & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ. Quibus præcipit sermo diuinus: State in vijs, & quærite semitas Domini sempiternas, & videte, quæ sit via bona, & ambulate in ea. Moysi videlicet, IESV, Iudicium, & Regum libris, Esaiaq; & Hieremia, & alijs Prophetis. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ, testimonijs malè abutitur scripturarum, & dicit: Hæc ait Esaias: Hæc dicit Oseas: Hæc locutus est Moyses: hæc Daniel. Et pulchrè nō in medijs vijs, nec in viarum

In scientia diuina quę errare non possunt?

terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scietiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non poterit. Ac nonnullis interiectis: Quicquid de Ierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasq; credentium: quę munera maritalia, aurum videlicet in sensu, & argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, magistris dogmatū peruersorum, quando asserunt, nihil nocere luxuriam, quòd eam naturalis lex deposcat: cibis omnibus indifferēter vtendum: quia ad hoc facti sunt, vt sumantur. Hanc fornicationem ita grauem esse scribit Hieronymus, vt exponens illum locum: Et post te non erit fornicatio: collatione illius, omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: sicut apud Hieremiam legimus: in omni colle sublimi, & sub om-

Hier. 2.
Desertorum Ecclesia ingenium.

ni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à CHristo sponso nostro se diuiserunt: & sponsæ ipsius Ecclesiæ membra esse desierunt: vt quando semel, perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, datam ei fidem fefellerunt: eam subinde ●utent, ac simul vt viderint collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum, hoc est, qui sciētiæ habet opinionem, quæ inflat: quiq; verbis ornatis & amplis, ea, quæ

Hæreticorum dogmata non sunt diuturna.
Hier in 16. cap. Ezechielis.

praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est, & diuturnum. Sed nec apud magistros eorum, sectarumq; Principes, constans est quidquam & perpetuum: cùm quotannis & ritus, & dogmata sua varient. Est. n. verissimum, quod scribit Hieronymus. Quòd semper fluctuant errantium pedes: nec sunt solida vestigia, quę contra veritatē sunt, sed huc, illucq; discurrunt, & omni doctrinæ vento circumferuntur: dum de falsitate transeunt, ad aliam falsitatem.

In cap. Esaiæ 57.

Et alio loco explicās illud Esaiæ, Multiplicasti fornicationes tuas cum eis. Hoc de hæreticis possumus dicere, qui derelicto Deo suo, sequuntur errores, & putant se aliquid plus habere, cùm sequentes mendacia perdiderint veritatem, & multiplicauerunt fornicationem suam, non in vno dogmate, sed in pluribus.

Obsecro vos, expendite diligenter, quæ dicunt Hieremias, & Ezechiel, & Oseas Prophe-

Adulteri spirituales plurimi in Polonia.

tæ. Num ea non rectè quadrent in vos? Nolo dicere, quòd estis omnes adulteri, sicut loquitur Hieremias, cùm certum sit esse plurimos inter vos, quibus hæc tam grauis fratrum suorum fornicatio vehementer displicet, ac maiorem ex ea, quàm qui verbis vllis satis explicari queat, dolorem capiunt: sed quin plures, quàm expediat, inter vos adulteros reperire liceat: id inficias quemquam iturum esse non puto. Siquidem adulteri sunt omnes: Am-

Amb. super Lucam lib. 8. cap. 2.
Adalbertus & Stanislaus Poloniæ Apostoli.
Iacob 1.

brosio quoq; teste, Qui cupiunt adulterare fidei & sapientię veritatem. An vos non desponderunt vni viro Virginem castam exhibere CHristo, sanctissimi Patres illi nostri, Adalbertus Gnesnensis Archiepiscopus: & Sanislaus Cracouiensis Episcopus? qui primi propemodum gentem hanc nostram voluntariè Deo genuerūt verbo veritatis: qui quod prædicarunt Euangelium CHristi, per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem sibi per manus traditum, sanguine suo signatum vobis reliquerūt? Estis autem vos adhuc illa casta & incorrupta virgo, quam illi vos ita Christo, spirituali coniugio copularunt: vt ab eo nunquam diuelleremini? Num in eo permanetis quod ab illis initio didicistis? Num in qua fide vos illi Christo desponsarunt, eam in hunc diem integram retinetis? Proh dolor, dolor fo-

2. Cor. 11.
Locus Gen. 3. tractatur.

perans omnem dolorem. Quod metuebat Apostolus, id vobis, proh dolor, accidisse videmus. Sicut serpens Euam seduxit astutia sua: ita corrupti sunt sensus vestri, & exciderunt à simplicitate, quæ est in CHristo IESV.

Sed quomodo seduxit serpens Euam? Dixit ad mulierem, Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradisi? Videte mendacem. Nunquam enim præceperat Deus: vt non comederent ex omni ligno Paradisi. Cuius mendacij tacitè traduxit etiam eum, cùm responderet mulier: De fructu, inquit, lignorum, quę sunt in Paradiso vescimur, de fructu verò ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremos illud, ne fortè moriamur. Quid autem ad hæc serpens? Astutia vsus, inquit, Ire-

Iren. lib. 5.

neus, decepit eam denuò per falsiloquium, dicens: Nequaquam morte moriemini. Scit. n. Deus: quod in quacunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut Dij, scientes bonum & malum. Cùm ipse sit mendax, mendacij Deum arguere, quin & inuidiæ

Sap. 2.
Vbi supra.

suspicionem illi cōflare non est veritus: quasi causa præcepti huius esset inuidia. Sic ille, cuius inuidia mors intrauit in hunc mundum, ex se metiebatur fontem illum totius benignitatis. Verùm audite quemadmodum tractet locum hunc scripturæ, qui fuit proximus Apo-

Irenæus Polycarpi discipulus.
Hæreticorum doctrina sibi non constat.
Hæretici Sophistæ impudentes sanctis imperitiam obijciebant.

stolorum temporibus, Irenæus Polycarpi discipulus. Docet is hæreticorum doctrinam, qđ oculis etiam ipsi nostris cernimus, sibi non cōstare: propterea quòd quam Ecclesia firmam habet ab Apostolic traditionem, eam negligunt: Cùm Ecclesia, cui creditum est lumen Dei, veritatem vbiq; prædicet. Qui ergo relinquunt, inquit, Ecclesiæ præconium, imperitiā sanctorum Presbyterorum arguunt: non contemplantes, quantò pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente Sophista. Tales sunt autem omnes hæretici, qui se plus aliquid præter veritatem inuenire putant, sequentes ea, quæ prædicta sunt variè & multifor-

miter, & imbecille facientes iter: de iisdem non semper easdem sententias habentes: velut caeci à caecis circumducuntur: iustè cadent in sublatentē ignorantiae foveam semper quaerentes, & nunquàm verum inuenientes. Fugere igitur oportet sententias ipsorum, & intentius obseruare, ne coniurgemur ab ipsis: Confugere autem ad Ecclesiam, & eius sinu educari, & Dominicis scripturis enutriri: Plantata est enim Ecclesia Paradisus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno Paradisi escas manducabis, ait spiritus Dei, id est, ab omni scriptura dominica manducate. Super elato autem sensu, ne manducaueritis: neque tetigeritis vniuersam haereticam dissensionem. Ipsi enim confitentur semetipsos agnitionem habere, boni & mali, & super Deum, qui fecit eos, iaculantur sensus suos impios. Supra igitur sentiunt, quàm est mensura sensationis. Quapropter & Apostolus ait: Non plus sapere, quàm oportear, sed sapere ad prudentiam: vt non illorum manducantes agnitionem, eam quae plus quàm oportet, sapit, proijciamur de Paradiso vitae: in quem Dominus inducit eos, qui obediunt praeconio eius. Hactenus Irenaeus. Nō in solo pane viuit homo: sed nec in solo fructu lignorum siue arborum, sed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Proinde pulchrè locum hunc accommodat Irenaeus, ad escam spiritualem. hoe est ad scripturam dominicam. Ab omni, inquit, scriptura dominica manducate: super elato autem sensu ne manducaueritis. Quo minus vteretur, qui capax est solido scripturę cibo, Dominus non prohibuit: sed elatum scripturae sensum, quem afflac serpens, dum vt esse velimus sicut Dij, persuadere conatur, hūc modis omnibus prohibuit, Et hoc est quod metuere se dixit Apostolus, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic seducat Corinthios quoque suos. Ne corrumpantur, inquit sensus vestri, & excidant à simplicitate, quae est in Christo IESV. Nihil magis pugnat cum simplicitate, quàm sensus elatus, Noli altum sapere dicit alibi, sed time: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes.

Lignum paradisi interdictum haereticorum doctrina. De sensu elato manducare prohibuit Deus. 2. Cor. 11. Rom. 11. Rom. 12.

Nunc vos videte carissimi, si per astutiam serpentis illius, qui seduxit primos parentes nostros, non sunt corrupti sensus vestri, si non excidistis ab ea simplicitate, quae est in Christo IESV, quae fuit in sanctis maioribus vestris. Si non manducastis de sensu elato, de quo ne manducaretis, Dominus praeceperat, si non ista potissimum causa fuit, quamobrem in has tantas abominationes incidistis, & in has tam foedas fornicationes, quas exposuistis omni transeunti. Maiorum vestrorum sensus integri fuerunt, & incorrupti, fuit in illis ea simplicitas, quae est in CHristo IESV: non manducauerunt de sensu elato: non est exaltatum cor eorum, non sunt elati oculi eorum: non ambulabant in magnis, neque in mirabilibus super se: Paulum rectè monentem audiebant: Non plus sapere, quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Ille plus sapit, quàm oportet sapere, qui se sapientiorem, ac doctiorem esse persuasum habet, quàm Ecclesiam vniuersam: de qualibus dicit Apostolus, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Ille sapit ad sobrietatem, qui, qua par est animi submissione, suum quaecunque tandem de re iudicium Ecclesiae iudicio libenter submittit, & ei praecipienti libenter paret. Quod quam religiosè fuerit à sanctis maioribus vestris obseruatum, quotquot estis natu grandiores, memoria tenere potestis. Quid autem vos? Num ab hac eorum simplicitate non excidistis, qui non modò, non imitandam eam vobis, verùm illos ob hanc ipsam causam plerique cachinnis esse prosequendos existimatis? vt rectè de vobis illud vsurpare possit Ecclesia: Nunc autem derident me iuniores tempore. Sed non temere dixit CHristus: Vae vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Quibus enim lachrymis defleri satis possunt, quae postea vobis acciderunt? Nam eius, quod scriptum est, obliti: Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic scrutator maiestatis opprimetur à gloria, quodque dicit alia scriptura: Altiora te ne quaesieris: & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quae praecepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus eius, ne fueris curiosus. Non est enim tibi necessarium ea, quae sunt abscondita videre oculis tuis. Harum salubrium admonitionum obliti, posuistis in coelum os vestrum; & lingua vestra transiuit in terra. Sicut olim Caphernaitae, cùm CHristum de manducanda carne, deque bibendo sanguine suo verba facientem audiuissent: Quomodo, dicebant, potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? sic & vos non minus curiosè quaerere coepistis: Quomodo potest fieri, vt ex pane caro, & ex vino fiat sanguis CHristi? Dumque rimari secreta coelestia, dum altiora vobis quaerere, & fortiora vobis scrutari, dum quae sensum omnem, & intellectum humanum superant, & sola fide comprehendi possunt, ea ratione vestra, qua nihil est imbecillius, peruestigare conamini, Ecce quò tandem ad extremum estis prolapsi. Et CHristum ex Eucharistiae Sacramento amisistis: & adorandum sanctissimae Trinitatis nomen blasphemari, tam aequis auribus ferre potestis: quin & duplici honore dignos iudicatis eos, qui tam horrenda patrare non dubitant. Animaduertitisne, quomodo serpentis astutia, corrupti sunt sensus vestri, posteàquam à simplicitate maiorum vestrorum excidistis: & sicut scribit Irenaeus: sanctorum Presbyterorum imperitiam arguere coepistis? Qui cùm scirent non in contentione sermonis DEI regnum esse, verùm in simplicitate fidei, de tam occultis illius mysterijs non disputandum, non ea discutienda, non esse quaerendum, quomodo putauerunt: Sed cùm legissent: Iustum ex fide viuere: non ex argumentis aut rationibus, coelestibus his mysterijs fidem adhibendo, nec ea curiosè scrutando, tandem ad fidei praemia peruenerunt, & illud consecuti sunt, quod scriptum legimus: Credite & intelligetis.

Polonorum ad suos maiores collatio. Psal. 130. Plus sapere quid? Sapere ad sobrietatem quid. Iob. 30. Lucae 6. Prouerb. 25. Eccles. 3. Psal. 72. Ioan. 6. Fructus elati sensus. Amb. de fide lib. 1. cap. 3. Regnum Dei in quo consistit. Abac. 2.

Verùm libet hic gradus describere, quibus ad supremum hoc impietatis fastigium peruenistis: quò magis astutia serpentis huius, oculis omnium subiecta esse queat: qui cùm sit callidior cunctis animantibus terrae, non festinando: sed sicut fert ingenium eius, rependo perfecit, vt in hunc locum veniretis. Verum enim est illud, quod quidam scripsit: Nemo repente fuit summus, ascendendo non volando apprehenditur summitas scalae. Quod non magis

Esa. 7. Gradus quibus ad extremam impietatem ventum est. Genes. 3.

Bern. in ser. 1. de Diuo Andrea. Basil. morat. de virtute & vitio, vna ex istis 24. quæ hoc anno Venetijs impressæ sunt. Lib. 12. de Trinit. cap. 10. & 11.

magis de virtute, quàm de vitio rectè dici potest: sicut ille dixit: Nemo repentè fuit turpissimus. Quod etiam pulchra quadam similitudine Basilius expressit, Sicut tenebræ lucis præsentia superantur, & morbus sanitatis accessione, & ad virtutem progressio, à rebus minimis augmentum sumit: ita etiam prauitatis scaturigo, ab ijs, quæ initio imbecilla, atque exilia erant, ad rem quæ sanari ac restitui amplius non potest, fertur. Ad eundem modum & Augustinus: Nec.n. inquit, ad tam turpem & miserabilem fornicationem, semel ab exordio prosiliret, sed sicut scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidet. Quomodo.n. coluber non apertis passibus: sed squammarum minutissimis nisibus repit. sic lubricus deficiendi motus minutatim occupat.

Hom. 87 in cap. 27. Matthei. Satanæ versutia. 1. Reg. 28.

Libat autem ea, quæ leguntur apud Chrysostomum adscribere. Veterator, inquit, malorum diabolus, cùm sit magna malitia, multa opera, ingenti studio, condescensioneque non nulla ad perditionem hominum vtitur. A minimis enim plerunque incipit, quod intueri hoc modo licet. Studebat in Pythonissæ derisionem Saul Regem detrudere: Verum quia non adhibuisset ille mentem, ad Pythonissas paulatim ipsum inducit. Nam quoniam Samueli non obtemperauit, & holocausta offerri præparauit, illo absente accusatus. ait, necessitas hostium facta est maior. Cumque flere oportuisset, quasi nihil mali fecisset, lætabatur. Iussit deinde nonnulla de maledictis Deus, ea quoque transgressus fuit: hinc aduersus Dauid illum insaniuit, ac sic paulatim labans non stetit, quousque ad ipsum perditionis barathrum seipsum immisit. Similiter etiam de Cain factum esse videmus. Non enim confestim cædem fratris illi suggessit, ne magnitudine rei commotus, tam scelestum facinus abominaretur. sed prius ei persuasit deteriora offerre, nullum esse id dicens peccatum: Deinde inuidiæ veneno succendit: nihil etiam mali hinc secuturum persuadendo. Ita sensim in eum illapsus ad cædem fratris, & ad negationem sceleris impulit, nec prius cessauit, quàm malorum omnium verticem imposuit. Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiam si ad maiora prima non progrederentur peccata, non esse tamen negligendum: nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atque opera funditus principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solam consideres, nec quia paruum sit cogites: sed illud præcipuè tene: quia si radicem non euulseris, magnus inde labor succrescet. Mirabile quid atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nonnunquam non tanto studio magna videri peccata esse euitanda, quantò parua & vilia: illa enim natura ipsa spontè auertitur: hæc autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere. Vnde citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra: hoc ipsum corporibus quoque accidere videbis. Sic in Iuda maximum proditionis malum coaluit: nisi enim putasset paruum esse, pecuniam inopum surripere, in tantam proteruitatem nô deuenisset. Iudæi quoque nisi putassent inanis gloriæ delictum minimum esse, vsque ad cædem CHristi lapsi non fuissent. Hac via omnia scelera fieri videbis. Nemo enim repentè ad extremam improbitatem insilijt. Habet quippè insitum quendam anima pudorem atque innatum, quem subitò calcare, atque proijcere non potest: sed sensim atque paulatim ex negligentia perit: hoc pacto etiam Idolorum cultus aditum inuenit: cùm vltra quàm oportet, viui ac defuncti honorarentur: hoc pacto simulachra & statuæ adoratæ sunt: hoc pacto denique fornicatio, & cætera vitia dominantur. Consideremus autem. si nimium quidam, ac importunè risit, reprehensus à quopiam est, respondet alijs, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquam ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulisper scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta. Cùm alius proximo ex incuria malediceret, reprehensusque esset, contempsit, dicens nihil esse mali huiusmodi verbis vti: sed hinc dissidia & odia nata sunt, inde inimicitiæ capitales, hinc contumeliæ, à contumelijs porrò pulsatio, ac inde cædes plerunque secuta est. Sic à minimis ad maxima diabolus gradatim ducit, & inde ad desperationem detrudit, & hanc viam priore non minorem adinuenit. Non enim tantos peccatum, quantos desperatio perdit. Nam qui deliquit, si seipsum per pœnitentiam excitabit, citò delicti remissionem impetrabit: qui autem pœnitentiam spernit: idcircò veniam impetrare non potest, quoniam medicinam pœnitentiæ non imponit.

Peccata maxima ex paruis fiunt, negligentia nostra.

Peccata magna interdum minùs tanto studio sunt vitãda, quantò parua & vilia.

Animæ pudor innatus quomodo perit.

Ex leui risu qui progressus ad peccatũ.

A maledicentia ad cædem quis progressus.

Digna sunt animaduersione, quæ scribit Chrysostomus, quamuis Paradoxa videri possint, quod non tanto studio magna peccata putat euitanda, quanto parua, cùm ab illis sponte sua natura mortalium abhorreat: hæc autem hoc ipso, quia parua sunt, desides reddunt, & dum contemnuntur, efficiunt, vt quãdoquidem eis minus generosè resistitur, ex paruis maxima fiant. Nullum autem est peccatum hæresi grauius & schismate: vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Quamobrem optandum fuerat, vt statim initiò prorupisset Satanas in hos tam fœdos errores, qui nunc sparguntur. Nam neque tulissent hoc aures mortalium, nondum assuetæ leuioribus etiam: sed statim è medio blasphemos istos sustulissent. Verùm intelligebat hoc ille, quamobrem non est illi visum, ab his exordiri: sed cùm animaduerteret, quòd ad Papatus (nam sic illi vocare libet Ecclesiam Catholicam,) aliqua esset auctoritas, frustrà se laboraturum, neque consilia sua, quem cupiebat, vel progressum habitura, vel exitum esse consecutura. Quamobrem, vt illum eleuaret, & in odium & contemptum apud vos adduceret, in id studium, toto pectore (quod aiunt) incubuit. Quò sic, posteàquam illi præcipienti non parere, constitutiones etiam illius pro nihilo ducere consuauissetis, facilius in suam vos nassam pertraheret. Sed nec hoc non videbat, honestiorem aliquem prætextum adferri oportere, quo posset, quàm plurimos alienos ab illa reddere, quàm qui non audisset eum tanquam Ethniaum & Publicanũ haberi Christus voluit. Quis autem potuit prætextus honestior inueniri,

Hæresi nullum peccatum grauius.

Satanas hæresi à Papatus oppugnatione cur inceperit.

Papatus oppugnatio initiũ hæresum.

niri, quàm Euangelij, quàm Dei verbi? Quamobrem visum est illi, metu suæ graueolentiæ, *Matth. 18.*
sicut Athanasius loquitur, scripturarum voces vsurpare: vt illis obtectus asperso veneno *Satan venena sua scriptura vocibus obtegit.*
suo simplices deciperet. Ita enim Euam decepit: ita etiam alios hæreticos in errorem abduxit. Prætexit igitur fraudi suæ nomen Euangelij, quod subinde crepabat, ac facinus minimè ferendum esse vociferebatur, humanis traditionibus Dei verbum obscurari, & priorem illarum rationem haberi. Vocatos esse nos in libertatem à CHRISTO, nunc autem iterum subijci seruituti legis, & quidem humanæ, cuius iugum grauius etiam sit, quàm iugum legis Mosaicæ. Leges humanas esse ciborum delectum: dierum discrimen: Sacerdotum cœlibatum: orandi stata tempora, præscriptas etiam quasdam formulas, quas horas Canonicas vocant, & id genus alia quædam: Dirumpenda esse hæc vincula Papatus: Nam vbi scriptum est: quòd feria quarta potius, aut prosabbato, aut in quadragesima, quàm alijs diebus ieiunandum: quòd à carnibus & ab ouis, quàm à piscibus magis abstinendum sit: quòd ab honorabili coniugio & immaculato thoro Sacerdotes prohibendi sint? Hoc sibilo serpentis afflati multi, cum quod ingratum auribus esse non poterat: laxari carnis fræna viderent, minus iam Ecclesiæ tribuere, quin apertè, quæ sunt ab ea rectè constituta, flocci non facere cœperunt? vsque eo etiam: vt in despectum Papatus siue Ecclesiæ, non alijs diebus carnibus libentius vescerentur, quàm quibus vsum earum prohibitum esse sciebat. Neque Sacerdotes tantùm: verùm & ipsi Monachi contra iurisiurandi sui religionem, contra expressum Dei verbum, quo dicitur: Vouete & reddite Domino Deo vestro: Et iterum: Cùm voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere: se fœminis copularunt, quas eis vxores vocare visum est. Atque hæc prima fuit fornicatio vestræ.

Prima fornicatio hæreticorum.

In despectum Papæ omnia faciunt hæretici.

Psal. 95.

Deut. 23.

Cumque sibi serpens non infeliciter initia cecidisse videret, prorepsit longius: accessit ad Sacramenta, quorum tamen vel numero, vel virtuti, vel dignitati, non statim fuit ausus quidquam detrahere. verùm de speciebus tantùm venerabilis Eucharistiæ Sacramenti contentionem iniecit: quiritans, quod contra manifestum Dei verbum ventum esset: quandoquidem disertis verbis dixit Christus, Bibite ex hoc omnes: Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui sibi licere vellent ipsam etiam institutionem CHristi, non modo violare, verùm & contrarium illi statuere. Sic ille transfigurans se in angelum lucis, ac Euangelium, Deique verbum obtendens, multò plures astutia sua seduxit. Sciebat ille, quod etiam per membra sua Lutherum, Bucerum, Philippum Melanchthonem, & alios non semel est confessus, CHristum de calice sumendo, nihil tanquàm necessarium præcepisse: Sciebat verissimum esse, quod etiam à Patribus aliquando fuit decretum, siue sub vna, siue sub vtraque specie quis communicet, proficere dignè communicantibus ad salutem: modò secundum ordinationem & obseruationem Ecclesiæ faciat. Itaque non eum offendit alterius tantum speciei communio: sed cum CHristi corpus Ecclesiam id ordinasse videret, illius ordinationem infringere conatus est: quo sic adsuescerent homines, plus priuato suo, quàm Ecclesiæ iudicio tribuere, & illius sensui, suum in scripturis interpretandis sensum anteponere. Hanc igitur, vt erroris conuinceret, ac vt viam sibi muniret, quo persuadere posset, vt in alijs quoque scripturis interpretandis, similiter suum potius, quàm Ecclesiæ sensum sequerentur, hæc illi fuit causa potissima, quamobrem tanto studio calicem vrgendum esse putaret. Qui cùm nihil aliud maiore studio contenderet, quàm vt inter fratres diuideret, quod est illi proprium, permultum se profecturum persuasum habebat, si per quod Sacramentum, vnum CHristi corpus efficimur omnes, in eo diuisionis, vt esset initium, perfecisset: Neque verò fefellit eum opinio sua: Nam simul vt persuasum est non paucis, contra tam expressum Dei verbum, per summam iniuriam, calicem esse laicis ereptum, idque Concilij generalis auctoritate: venit apud eos Ecclesia siue Papatus in tantum odium & contemptum, vt nihil habere cum eo commune vellent: vtque Zonarij, baiuli, pueri, puellæ, aniculæ, hanc opinionem de se conciperent, quod scripturas multò melius, quàm Ecclesia siue Papatus vniuersus intelligeret, cuius vel cæcitatem, si tam clarum Dei verbum non videbat, vel impietatem, si sciens, prudensque contra illud veniebat, mirari satis, ac detestari non potuerunt. Et fuit hæc iam secunda fornicatio.

Secunda fornicatio.

Hæreticorum de vtraque specie sententia.

Satanæ proprium inter fratres diuidere.

Hic semita iræ Dei via facta est, ac magis indies atque magis dilatata. Paulò iam deinceps citeriore gradu repsit serpens vlterius. Videbat enim animos multorum benè præparatos ad sibilum suum excipiendum. Persuasit igitur plurimis exangue corpus ad manducandum, neque viuum sanguinem: sed cruorem bibendum dari, quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore: qua ratione perfecit, vt minus iam reuerenter ad hoc Sacramentum accederetur. Quis enim ab eo vitam expectaret, in quo vita non esset? Paulò pòst iam non amplius eo voluit vti dicendi genere, quod obseruat Ecclesia sub specie panis: verùm, nunc in pane, nunc sub pane, nunc cum pane docuit esse corpus Christi quòd remaneret ibi substantia panis vna cum substantia corporis Christi. Quæ res risum Sacramentarijs mouit, eùm quem nos incarnatum esse profitemur, eum illi credere Lutheranos dicerent, Christum impanatum: simul eis occasionem vlterius progrediendi dedit. Serpit posteà longius hæc bestia, neque tamen adhuc eò peruenit audaciæ: vt Christi præsentiam in hoc Sacramento negaret: sed viam tantùm ad eam rem sibi muniuit. Concessit esse CHristum in Eucharistia præsentem, verùm non alio tempore, quàm quo sumeretur. Quasi verò non cùm accedit verbum, sed cùm accedunt dentes ad elementum, & confringunt illud, tum primùm fieret sacramentum. Sed hoc ille tamen multis persuasit, ac si quis extra sumptionem Eucharistiam adorasset, eum Idololatriæ reum pronunciauit. Ac eò tandem perduxit miseros, vt & Sacerdotium & sacrificium abrogandum, ac omnem Christi beneficiorum memoriam obruendam censerent obliuione sempiterna, summi præsertim illius & im-

Tertia fornicatio hæreticorum.

Zuingliani Lutheranos credere dicunt Christum impanatum.

mensi

Zuinglius satelles diaboli.
Blasphemia illius, Psal. 15. & 52.

meusi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionem pro nobis, cuius in tremendo Missæ sacrificio fit repræsentatio. Quę posteàquam ex animi sui sententia cōfecit omnia, tum primùm idoneum esse tempus existimauit, vt per nouum suum satellitem Zuinglium, eo pertraheret hominem, vt diceret insipiens in corde suo, Non est Deus. Non est Deus in hoc Sacramento. Non est in eo corpus Christi. Merus est panis pistorius: cui diuinos honores tribuere, est Idololatriæ scelus committere. Cuius tanti criminis non dubitauit orbem Christianum vniuersum condemnare: qui totis mille quingentis annis panem pro Deo coluerit.

Fundamentum fidei Trinitatis conuellunt.

Satanasij symbolũ.

Sic ille, posteàquam tectum Ecclesiæ, siue Papatus per Lutherum demolitus est, parietas etiam per Zuinglium disiecit: ad ipsum quoque fundamentum euertendum aggressus, istos de quibus nunc agimus, excitauit, qui sanctissimam Trinitatem, quæ verè fundamentum est fidei nostræ, blasphemarent, qui Deum esse trinum & vnum negarent, neque tres personas, & vnam eorum essentiam confiteri vellent, qui sancti Patris Athanasij symbolum (quod per mille trecentos annos ita fuit in Ecclesia receptum vniuersa, nullus vt auderet contrà mutire: nisi qui se manifestum hæreticum esse comprobare vellet, quod proximum à scripturis Canonicis locum hactenus obtinuit) blasphema lingua Satanasij symbolum appellaret. Nec illis defuerunt, proh dolor, qui tantas blasphemias has non modò ferrent æquis auribus, verumetiam tuerentur, atq; defenderent.

Abominationes in Polonia grassantes deflentur.
Hier. 9.

Videtis iam charissimi: quomodo vos astutia sua serpens ille seduxerit, à quibus initijs, per quos gradus, ad hoc extremæ fastigium impietatis perduxerit. Quæ fuit initiò semita tantùm iræ Dei: quàm lata nunc via facta sit? Accidit vobis illud, quod accidisse populo suo multis cum lachrymis questus est Hieremias. Nam cùm dixisset, Omnes adulteri sunt, & cętus præuaricatorum, subiunxit mox: Et extenderunt linguam suam, quasi arcum mandacij & nō veritatis. Cōfortati sunt in terra. Re vera, cōfortati sunt in terra, quidam verè terrestres Nuncij: quia de malo in malum ingressi sunt: non cognouerunt me, dicit Dominus. Sicut sancti de virtute in virtutem, sic isti de malo in malum progressi sunt: Idolum Idolo mutarunt.

Ezech. 16.
Pinzouia.
Ad Pinzouiam Apostrophe.
Hier. 2.
Pinzouiensium fornicatio.
Stancarus collis sublimis Pinzouiæ.
Galat. 1.
Hæretici de suorum iudicijs iudicare nolunt.

Quid faciam patria mea dulcissima, in qua primùm lucem hanc aspexi (quam nunquam aspexissem potius, quàm in has tantas abominationes, in has tam fœdas fornicationes incidisse te viderem.) Sed quid faciam? Loquar an taceam? Loqui pudor prohibet: tacere dolor non permittit. Quin etiam grande fuerit scelus, tacere, quod loqui Deus præcepit, dicens: Notas fac Hierusalem abominationes suas. Quamuis te potius alloquar Pinxouia, quæ, quod sine lachrymis referre non possum: in patria mea plurimis pestiferum virus tuum afflauisti. Nā patriæ meæ tā ignominiosum nomē tribuere nolo. cùm sint multò plures in ea, qui vel maximè vestras istas abominationes execrantur. Confregisti Pinzouia iugum meũ dicit Dominus: Rupisti vincula mea, & dixisti, Non seruiam: Non seruiam Papatui: Non seruiam Ecclesiæ. Non audiam illam. Patres, Concilia, vetustatem, flocci non faciam. Quid ex eo consequutum est? Prosequitur Dominus. In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris meretrix. Audin tu Pinzouia, quid factum sit de te posteàquam confregisti iugum Ecclesię: rupisti vincula Papatus: nec amplius illi seruire voluisti, quem ex eo fructum tulisti? Facta es meretrix, dixit Dominus. Vbicunq; vidisti collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum: ibi tu prosternebaris meretrix. Nihil nunc dicam de domesticis tuis amatoribus: deq; finitimis Picardis: de ijs tantùm, qui longius à te dissiti fuerunt, verba faciam. Visus est aliquando tibi collis sublimis, & lignum frondosum Stancarus, de quo magnam opinionem scientiæ conceperas: statim in illo colle sublimi? & sub illo ligno frondoso tu prosternabaris meretrix: totam illius voluntati te permisisti: quicquid ab illo dicebatur, tanquam Dei verbum adorasti. Quid autem paulò pòst factum est? Quæritur hoc ipse, qui se Paulo Apostolo æquiparat: quod sicut post Pauli discessum à recta fide Galatæ defecerunt: sic tu post ipsius discessum opera Pseudoeuangelicorum in Arrianismum, & Euthichianismum es retracta. Hoc est amatoris tui, sub quo te prostrauisti, de te Iudicium. Constat autem ex historica narratione, quam edendam tu Pinzouia curasti: quod cum Stancarus publicam disputationem expeteret, de dogmate, quod in dubium apud vos vocabatur: ministri tui cum suo Superintendente disputationem hanc refugerunt: quod se certos esse dicerent, ita rem habere, sicut ipsi docerent: quodq; cùm esset ipsorum de mediatore sententia, ministrorum Ecclesiarum quorundam, adhærentium doctrinæ suæ, calculis approbata, Stancari verò reiecta: fas non esse putarent, reiectis eorum iudicijs, nouam disputationem ingredi. Cùm tamen intereà velint: vt quibus de Capitibus doctrinæ Christianę totius orbis Christiani decreta intercesserunt: ea rursus in dubium reuocentur. Itaq; condemnastis eum inauditum, libros eius Vulcano corrigendos tradidistis: fortassis idem de Ipso factura eras: nisi mutare sibi fuga consuluisset. Scribit autem idem Stancarus, misisse vos pro consilio ad Tigurinos & Geneuenses, qui vobis Arrianam, Eutichianam, Apollinaristarum, Timotheanorum, Acephalorum, Theodosianorum, Gaianitarum, & Macarianorum hæreses pro fide Catholica remiserunt, ipsi atiam inter se pugnantes. Coram his quoq; tu prosternebare meretrix. Venerunt ad te posteà Blandrata, Lysmaninus, Statorinus cum alijs quibusdam Gallis, quidam Georgius Niger, qui minorem esse Patre filium asserebat: In his quoque sublimibus collibus, sub his lignis frondosis tu prosternebaris meretrix. Venit posteà Gentilis quidam personatus Eunomianus, qui gentilem vt te faceret, vel vt Iudaismum potius induceret, proximè secum trahentem inter cæteros comites Gentilismum siue Paganismum, Catholicam & Orthodoxam Ecclesiæ doctrinam de sanctissima Trinitate non ast oppugnara veritus, atq; vt CHristum negares auctor tibi fuit In hoc quoq; colle sublimi, sub hoc ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Venit ad ex-

Stancari libri exusti Pinzouiæ.
Blandrata.
Lysmaninus.
Niger.
Gentilis.

tremum

tremum Ochynus, nuper admodum ab Heluetijs pulsus, qui diuersa quidem ratione: sed minimè tamen à Gentile diuersa docuit. In hoc quoq; colle sublimi, sub hoc ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. *Ochynus.*

Sed paulò plura de Ochyno dicere libet: vt qui vir sit iste: simul quàm sit hæc turpis tua fornicatio, cognosci possit ab eis, qui fortè non satis adhuc habent eum perspectum. Vbi Psalmi locum illum enarrant Hieronymus & Augustinus. Vt destruas inimicum & defensorẽ; sic enim legit Augustinus. Inimicũ & defensorem, siue vltorem, hæreticum intelligi volunt. Qui cum nequitia sua fidem & Ecclesiam Christianam oppugnet, defendere tamen eam assimulat. Ipsissimus hic est Ochynus. Est enim idem inimicus & defensor. Nec vllo tempore magis inimicus, quàm quo se maximè simulat esse defensorem. Vix vnquam sana doctrina, quam Ecclesia Catholica profitetur, hostem sibi magis habuit infestum, quàm hunc, qui tamen intereà sibi partes illius defendendas sumit vltrò: verùm ita defendit: vt facilè nequissimum præuaricatorem agnoscere liceat. Nihil est necesse recensere singula: foret enim id nimis longum: sed pauca tamen breuibus attingam. De Polygamia Dialogum quendam edidit, in quo, quibus potest fortissimis argumentis, quendam illam approbantem, se verò Ecclesiæ doctrinam tuentem induit: Qua quidem in re, se talem defensorem præstat: vt ludere potiùs cùm aduersario, quàm seriò rem agere videatur. Haud aliter enim, quàm si victus esset argumentorum illius vi concedit ad extremum, quod ille vult: & vt id faciat, monet, ad quod eum Deus impellit. An autem magis fidum defensorem agit in eo dogmatè tuendo, quod vnum est de præcipuis fidei nostræ capitibus, quo Sanctam Trinitatem & esse, & adorandam esse, Christumq́; natura Dei filium esse Catholica profitetur Ecclesia: ipsa præfatio, quam ei Dialogo præfixit, satis indicat, qua fide rem agere proposuerit. Narrat enim se propterea Dialogum hunc scripsisse, quod suspectum eum haberent nonnulli, quasi non crederet esse Trinitatem. Cæterùm ita suspicionem hanc diluit in isto suo Dialogo: vt si quis dubitasset anteà, quod Sanctæ Trinitatis infestissimus hostis sit: lecta eius defensionẽ dubitare deinceps non possit. Itàque cùm esset sibi conscius eius rei, pluribus verbis in præfatione purgat sese, si non tanta vi probatam à se, defensamq́; esse Trinitatem, quanta debuerit, si locus & argumenta, quæ contrà sunt adducta, per se ieiunè refutata esse quisque dixerit. Secutus autem est is exemplum Lutheri. Nam sicut Lutherus de sacrificio Missæ Satanam secum disputantem ac multos locos, & argumenta proferentem inducit, quibus eam in contemptum adducat, & vt abrogetur persuadeat, sic & hic facit in dogmate de Sancta Trinitate, quam in Dialogo quodam, idem, qui Missæ sacrificium, spiritus grauiter oppugnat: simul & Christi diuinitatem, & ex Orco reuocat omnia, quæcunque vel à Praxea, vel ab Arrio, vel ab Eunomio, vel ab alijs hæreticis pridem allata, non semel sunt in Oecumenicis Concilijs condemnata. Quorum præiudicijs, cùm victum esse videret aduersarium, auctoritatem eorum, quin & sanctorum Patrum eleuat, nec his armis cum aduersario congrediendum esse censet, neque præter scripturarum auctoritatem valere quicquam vult: nec aliquid se præter illas, & Symbolum Apostolorum recipere profitetur. Dumq́; reliqui Sanctæ Trinitatis Hostes Nicænum quoque Symbolum admitterre se profiteantur, & hoc iste reijcere videtur. Itaque cùm ad pugnam ventum est, nihil aliud, quàm ludos quosdam agit, & quamuis aliud præ se ferat, oppugnare tamẽ potiùs Ecclesiæ dogma, quàm propugnare videtur. Neque verò contentus fuit in hoc dogmate talem se præstitisse, longius etiam progreditur. In penultimo dialogo Philosophum quendam inducit, qui se religionis omnis expertem palam professus, non ille quidem prorsus Deum esse negat, quem primum esse motorem concedit, sed eum nec adorandum, nec ab eo præsidij quicquam expectandum esse docet. Scripturarum etiam, quas Canonicas vocamus, & quas esse diuina quædam oracula certò persuasum habemus, & veritatem & auctoritatem vehementer oppugnat. Cui contradicit quidem Ochynus in speciem, verùm si quis & hunc, & alios Dialogos omnes diligenter excutiat, quod à me non sina magna molestia factum est: non aliud eum credere videbit: quàm quòd spiritum & Philosophum loquentes inducit. An autem super hac impietate tanta, terra non inhorrescat? an cœlum etiam ipsum non obstupescat?

Inimicus & defensor Ecclesiæ Ochynus.

Psal. 8.

Ochynus assimulat.

Lutheri simia Ochynus.

Vt illos Ochynus Co[illegible] [illegible]uitate quo dixerit.

Nec adorandum Deum, nec præsidij ab eo expectãdum, Ochynus credit in penultimo Dialogo

Iámne vides ô Pinzouia, quorsum tibi res ad extremum redierit. Euangelij tui perfectio & progressio Epicureismus est, & Atheismus. Dixit aliquando Protagoras, non liquere sibi, num esset aliqua diuinitas: adeò visum est hoc Atheniensibus non ferendum, vt & ipsum è suis finibus expellerent, & in concione libros eius, in quibus ista continebantur, exurerent: Tu verò Pinzouia, quem expulerunt hæretici, quem nec ipsi ferrent Ethnici: qui sacra ridet omnia, qui Christum Deum filium, & adorandam Trinitatem habet ludibrio: qui Deum nullum prorsus credit, & eum naso suspendit aduneo: in isto colle sublimi, sub isto ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Fabricata es ô Pinzouia lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea. Nec facta es quasi meretrix fastidio augens precium: sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos, omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & donabas eis: vt intrarent ad te vndiq; ad fornicandum tecum. Factumq́; est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis. Et post te non erit fornicatio: hoc est: deinceps omnis fornicatio tui collatione leuior existimabitur. Nam & tulisti filios tuos, ait Dominus Deus: & immolasti dæmonijs ad deuorandum. Quid autem horum, quæ per Ezechielem dicit Dominus: non rectè quadrat in te Pinzouia? An tu non ædificasti lupanar? An non abominabilem fecisti decorem tuum: & diuisisti pedes tuos omni transeunti: & multiplicasti fornicationes tuas? Nam non solùm fornicata es cum eiusdem gentis hominibus, de quibus hoc tempore nihil esse dicendum putaui: verumetiam cum exteris, qui vel ex Italia, vel ex Gal-

Regressio ad Apostrophe.

Pinzouia magis quàm Athenienses impia.

Ezech. cap. 16.

locus Pinzouiæ accommodatur.

Externi fornicatores Pinzouiæ.

lia, vel ex Heluetia, vel ex Germania, vel ex Boëmia, vel ex Morauia pulsi nonnulli, profer ipsi tiq; fuerunt, cùm Stancaris: cum Blandratis: cum Gentilibus: cum Lysmanninis: cum Statorijs: cum Georgijs, cum Ochynis: & nescio quibus alijs fœdissimis hominibus. Vt & illud impletum sit in te, quod est apud Esaiam, Dilexisti dormientes tecum: & multiplicasti fornicationem tuam cum eis. & misisti legatos vltra terminos tuos: & humiliata es vsq; ad inferos. Et quod est apud Ezechielem: Cùm immolarent filios suos Idolis suis, miserunt ad viros venientes de longè, ad quos nuncium miserant. Itaq; ecce venerunt: Ecce venerunt Blandratæ, venerunt Gentiles, venerunt Lismannini: venerunt Ochyni: ecce quomodo per eos humiliata es vsq; ad inferos: posteàq; adorandam Trinitatem blasphemare & Christum natura filium Dei esse negare te docuerunt. Quid enim iam superest impietatis, quod ab illis nõ hauseris? Deinde verò si quæstum aliquem ex hac fornicatione tua fecisses, quáuis turpe, tolerabilius tamen id fuisset. Nunc autem, non fuit simplex hęc tua fornicatio: sed sicut mulier adultera, quando super virum suum inducit alienos, mercede conduxisti, qui tecum fornicarentur. Donahas eis, vt intrarent ad te, ex omnibus ferè partibus orbis terrarum, etiam ex ipsa Corcyra. In eo, quòd dedisti mercedes, & mercedes nõ accepisti: factum in te est contrarium. Propterea meretrix audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus. Quia effusum est æs tuum: & reuelata est ignominia tua in fornicatione tua, super amatores tuos, & super

Esai. 57.

Ezech. 23.

Pinzouiæ pro inexplebili fornicationis studio pœna prædicitur.

Idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, & omnes quos dilexisti cum vniuersis, quos oderas: Ecce congregabo eos super te vndiq;, & nudabo ignominiã tuam corã eis. & videbunt omnem turpitudinem tuam. Et iudicabo te iudicijs adulterarum: & dabo te in sanguine furoris & zeli: & dabo te in manus eorum: & destruent lupanar tuum: & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamq; ignominia. Et adducent super te multitudinem: & lapidabunt te lapidibus: & truncabunt te gladijs suis, & comburent domos tuas igni: & facient in te iudicia in oculis mulierum plurimarum: & desines fornicari: & mercedes vltrà non dabis.

Quàm studiosa olim fuerit Polonia religionis & pietatis.

Pinzouiæ nomen obscurum.

His ego non meis, verùm Domini mei verbis Pinzoniam alloqui malui, quàm te Patria mea mihi charissima. Fecit enim hoc pietas erga te mea, & quam parenti meo debeo reuerẽtiam, vt hoc te tam turpi nomine non esse compellandam existimarem. Sed quotus quisq; est, extra Regnum hoc præsertim, cui Pinzouia nota sit, qui vel nomen illius vnquam audierit? quod etiam in ipso regno satis est obscurum. At Poloniæ nomen fuit olim cum primis celebre propter multa domi, forisq; fortiter & præclarè gesta: præcipuè verò, quòd posteàq; per sanctos Apostolos tuos Adalbertum & Stanislaum, & qui eos præcesserunt, vni viro Christo desponsa es: semper illi te virginem castam exhibuisti: nec vnquam serpentis astutia sensus tuos corrumpi passa es: nec à simplicitate tuorum maiorum excidisti: sed quam semel fidem ab illis tibi per manus traditam accepisti, in ea tuenda & conseruanda, cumprimis te fortem & constantem ostendisti: quinetiam vt aliæ quoq; finitimæ gentes, in eadem qua tu fide, eidem vni viro CHRISTO desponderentur: omni ope contendisti & elaborasti. Nondum

Lithuania Christũ recepit.

VVladisl. Iagello. Rex.

enim intercesserunt anni ducenti, cùm longè, lateq; patentes Lithuaniæ terras, Christo primùm copulasti, deinde tuo quoq; Regno adiunxisti. Cuius magnum Ducem VVladislaum Iagellonem, alijs quidem virtutibus multis insignem, verùm Idololatriæ tamen deditum, & à CHRISTI fide prorsus alienum, ob hanc solam causam tibi Regem elegisti: vt ipsum vnà cum Ducatu illo maximo Christo lucrifaceres. Huius igitur tantæ tuæ pietatis & religionis ergò, fuit olim nomen tuum in orbe toto Christiano longè celeberrimum. Fides tua annunciabatur in vniuerso mundo. Nunc propter istas tantas abominationes, tamq; fœdas fornicationes, nihil est nomine tuo magis infame. Scio quòd magna tibi fit iniuria, cùm paucorum crimen ad nationem refertur vniuersam. Constat enim quòd multis partibus plures sint, in omnibus ordinibus Regni, qui cui semel desponsi sunt, castam adhuc se virginem exhibent Christo nec à simplicitate maiorum suorum exciderunt: quibus etiam est mortis instar, hæc audire, de fœdis fornicationibus istis, quæ toti genti tam turpem inurunt maculam. Sed quid vis patria mea dulcissima? Pinzouiæ nomen prorsus apud exteros obscurum, neq; mas an fœmina sit, quisquam scire laborat. Quicquid abominationum & fornicationum est in eo lupanari, in Polonia id esse peruulgatur. Polonia dicitur à Christi fide desciuisse, & à simplicitate maiorum suorum excidisse: Polonia modò cum hoc, modò cum illo fornicari, & quasi mulier adultera, super virum suum alienos inducere, ac suos amatores subinde mutare, palàm renunciatur: Polonia legatos etiam suos ad viros de longè venientes mittere, & eis mercedem dare, vt intrent ad eam vndiq; ad fornicandum, affirmatur: denique Polonia sentina quædã & Asylum hæreticorum omnium, ab ipsis etiam hæreticis appellatur. Quòd si mihi nõ credis, lege præfationem, quam ad quosdam viros nobiles in hoc regno scribens, responsioni suæ contra Stancarum Simlerus Tigurinus, nescio quis, præfixit; quam etiam habes in maternam linguam cõuersam. Quæ maior turpitudo? quæ potest esse maior infamia, quàm sit hæc?

Rom. 1.

Poloniæ iniuria.

Polonorum ignominia apud exteros Pinzouia est causa.

Poloniæ sentina & Asylum hæreticorum, etiam ab hæreticis appellatur.

Fuit ante triennium Posiaci conuentus habitus, in florentissimo quondam Galliæ regno, qui maiorem illi, quàm facilè credi queat calamitatem attulit. Nouo more quodam, & hactenus apud Catholicos inaudito, fuit actum in eo de causis ad religionem pertinentibus. Aderat ibi Theodorus Beza, qui cùm præsens adesset Rex puer, & Regina mater, cum Episcopis ac Regni proceribus plurimis, ausus fuit blasphemam vocem hanc emittere: tam distare Christi corpus ab Eucharistia quàm cœlum à terra. Quæ tanto cunctorum fremitu excepta fuit: vt is vehementer perculsus, propemodum exanimaretur. Cùm ad alteram colationem, aliquot pòst diebus ventum fuisset, idem Beza, quò maiorem sibi conciliaret auctoritatem,

In conuentu Posiaco Beza ignominiã inussit Polonis immeritò.

Michael Fabritius.

Blasphemus Beza.

for-

fortassis etiam, vt auditorio, quod erat amplissimum, atque nobilissimum, terrorem aliquem incuteret, ibi se stare iactabat, nomine Heluetiorum, Germanorum, & Polonorum. Non dixit ille nomine Pinzouiensium, sed Polonorum. Cùm tamen si quod ea de re mandatum habuit, non à te patria mea carissima, sed à solis filijs desertoribus, à Pinzouiensibus habuit. Nã tu Posiacum illum conuentum, pro tali nunquam agnouisti, cuius te iudicio subijcere velles, quacunque tandem de re. Nam præter Pontificem & Regem tuum, nulli te mortalium debere subiectionem profiteris. Quod etiam palàm es testata, misso ad Oecumenicum Concilium, quod fuit auctoritate Pij Quarti Pôtificis Romani, sub illud ipsum tẽpus Tridenti congregatum, Oratore, viro non magis maiorum suorum, quàm suis ipsius virtutibus illustri, Valentino Herborto Episcopo Præmisliensi, qui sic & Regis & Regni personam in eo loco sustinuit: vt amaretur ab omnibus & omnium calculo vehementer probatus inde discederet. Nunc vide quam hoc honestum tibi fuerit, in eo Regno, cui tu subiectionem debes nullam, quendam se iactasse, quòd ibi nomine tuo staret. At, qui vir fuit ille? Sicut is qui missus est à te, cùm aliarum virtutum, tum continentiæ laude, præ cæteris est insignis: sic ille vitam suam omnem in lustris & ganeis, & in omni genere libidinis traduxisse, fide digni testibus perhibetur. Ac indicat hoc etiam Epigrammatum liber, per eum editus ac typis mandatus, in quo Catullos, Tibullos & Martiales, lasciuia, petulantiaque sua, si non superare, saltem æquare videtur. Qui cùm in conuentu illo ea verba pronunciasset, quæ paulò antè commemorauimus, tam distare Christi corpus ab Eucharistia, quàm cœlum à terra, lepidè quidam è sodalibus eius dixisse fertur: Quomodo credat esse Christi corpus in Eucharistia, qui vix in cœlo Deum vllum esse credit? Cuius etiam nefarium facinus, ad aures tuas procul dubio peruenit, quemadmodum ducem illum fortissimum, & eundem pietate præstantem Guisium, qui tum prœlia Domini prœliabatur in Gallis, eum alia ratione vinci non posse videretur, summisso sicario, non magis nomine, quàm re ipsa Poltrono, per summum scelus, proditoriè confodiendum curauit. Nec satis habuit, hoc tantùm facinus patrasse, verumetiam edito libello parricidium hoc defendere, laudare, tituloque pietatis ornare veritus non est. Quin & insidiatoris illius, tam horrendum flagitium, cum facto Moysis qui Ægyptium, & Dauidis, qui Goliath, interfecit, comparare: & cùm quod meritus erat supplicium, de sceleratо sicario sumptum fuisset, Poltronum inter Martyres referre non dubitauit. Potest ne scelus aliquod atrocius cogitari? Sed maius etiam aliud audi. Non fuit ille contentus, tam immane factum parricidæ laudasse, verumetiam alios ad imitandum illud eius exemplo accendit: ac fas esse docet fallere fidem: hæreticis insidiari, & eos quoquo modo tollere: iuxta illud,

Valent. Herbortus Episc. Præmisl. Orator ad Con. Trident.

Bezæ impietas.

Lepidè dictum in Bezam.

Guisius Dux interfectus Bezæ consilio.

Poltronus à Beza inter Martyres relatus.

Dolus an virtus, quis in hoste requirat.

Sic ille quod nulli quamlibet barbari latrones fecerunt vnquam, inter perfidiam & stratagema, nihil vult interesse. Grande facinus est corrumpere seruum: subornare percussorem: & pacta mercede ad scelus impellere: & est res exempli pessimi, maximeque cum publico periculo coniuncta. Nam cuius vita poterit esse tuta, si necesse fuerit, etiam à domesticorum insidijs metuere? Sed quantò grauius crimen est, tantum hoc latrocinium opinione religionis confirmare? Factum est hoc à Beza. Tamen hoc tale monstrum, tot stupris, adulterijs, sacrilegijs, parricidijs infame, stare se dixit in conuentu Posiaco Polonorum nomine. Quid ad existimationem tuam, patria mea carissima, tibi turpius accidere potuit? Talem à te procuratorem constitutum esse, qui coram eo Rege, cui subiecta non es, coram tot Regum & Principum oratoribus, coram flore totius Galliæ causam tuam ageret? An illud iam euenisse tibi non vides, quod per Ezechielem Prophetam Dominus fuerat comminatus? Congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es: & omnes quos dilexisti, cum vniuersis quos oderas: & congregabo eos super te vndique: & nudabo ignominiam tuã coram eis: & videbunt omnem turpitudinem tuam. An illo celebri conuentu, vbi bona pars orbis totius Christiani præsens aderat, non fuerunt congregati amatores tui? non fuit nudata ignominia tua? non viderunt omnes turpitudinem tuam? Sat scio minimam eius rei culpam esse penes te, nam si fuit Patronus constitutus Beza, non à te, sed à paucis alijs, nimirum Pinzouiensibus fuit procurator constitutus. Sed interea tamen tua fuit ignominia, tua fuit hæc turpitudo, Polonorum Patronum esse palàm se iactabat mõstrum illud tot flagitijs infame. Quo si patrono fuit vsa Pinzouia, fuit reuera dignum patella operculum. Nam tale Euangelium, alium habere Patronum non merebatur.

Concilia quorundã Polonorum à Tigurinis atque Geneuensibus petita ignominia totius Poloniæ causa.

Sed nec de nihilo tamen est, quod in tam celebri conuentu, tuum se esse patronum iactabat Beza. Nam cùm quidam ex ordine equestri consulerent subindè Beelzebub Deum Accaron: & nunc ad Tigurinos: nunc ad Geneuenses, nunc ad nescio quos alios nuncios mitterent, quasi non esset Deus in Israel, à quo rectius consilium peti potuerit, ferebantur ab illis responsa, quæ Magnificis, Generosisque Nobilibus Dominis Polonis scribebantur: quæ simul vt lecta sunt: haud aliter quàm si diuina quædam essent oracula, recipiebantur à multis: quin etiam typis in ipsa Regia, quæ caput est regni, ciuitate Cracouiensi mandabantur: Non ea modò lingua, qua scripta fuerunt, verumetiam in linguam vernaculam translata, ac longè lateque passim in orbe Christiano spargebantur: quæ cùm ab exteris quoque legerentur: quantã infamiam nomini tuo attulerint: quàm turpem tibi fornicationis notam inusserint: etiam tacente me, conijcere facilè potes. Ea res animum addidit Bezæ: vt auderet in tam celebri conuentu, quod ibi nomine Polonorum staret, se iactare.

4. Reg. 1.

Responsa Geneuensium Cracouiæ typis excusa.

Quis autem est, qui non obstupescat, viros Nobiles, ab his populis consilia petere, quibus nulli magis vnquam infesti nobilitati fuerunt? Cuius, quæ sit apud Heluetios ratio, & quemadmodum in ordinem omnes coëgerunt, extirpata nobilitate, non te fugit proculdubiò. Sed & Geneuæ, simul vt ibi regnum sibi Caluinus vsurpauit, Principis iugum excussum: Ma

Heluetijs nullum inter nobilem & Plebeiũ discrimen.

Nobilitas quibus in locis loco suo & ordine mota.
Hæretici nobilium ædes diruerunt & incenderunt.

gistratus ciuitate pulsus: & de equestri ordine idem est, quod apud Heluetios constitutum, nullum vt inter Nobilem & Plebeum discrimen habeatur. Itidem cùm Lugdunum & Rothomagum occupasset secta hæc, Magistratus eiecit: iudiciorum subsellia fregit: tabulas incendit: curiæ nomen abrogauit: in eo seniores duodecim pro iudicibus sedere: & alijs legibus, alio ritu: alia veste: alio pileo iudicare voluit. Cabilloni verò, conuentu, quem appellare synodum visum illis fuit, habito, decretum ab illis est & constitutum: vt cùm primum liceret, vniuersi fratres coniunctis viribus ad tres orbis terrarum pestes siue quisquilias exterminandas, concurrerent: nimirùm Pôtificiam Ecclesiam, Nobilitatem, & Iuris disciplinam. Papisticum enim esse, & à pura religione penitus alienum: vt quidam in Republica dignitatum gradus, personarumq; ordines, ac discrimina ponerentur: quandoquidem Deus cunctos homines, Rege vno dempto (hunc enim ad aliquod tempus excipiendum putauerunt) potestate pari & iure optimo esse voluisset. Itàq; non ita multò pòst, in Matisconensi solo nô nullas nobilium virorum ædes, ipsi clientes eorum, huiusce Synodi opinione imbuti, diruerunt: & complures exusserunt. Et ab ill. isti consilium in causa salutis petere malunt, quos

Nobiles quidam Poloniæ ab hostibus nobilitatis consilia petunt.

infestissimos esse nobilitatis hostes exploratum habent, quàm ab his, quos, cùm ex eodê sint ordine, fratres suos appellant: propter paternam verò sollicitudinem, in cuius partem vocati sunt: vt eorum tanquàm liberorum suorum saluti prospiciant: & vt peruigilent, quasi rationem pro animabus ipsorum reddituri, Patrum eos appellatione dignâtur. Quibus etiam vt obedirent & subiacerent: & si quid oriretur ambiguitatis, ex eorum ore legem vt requirerent, à Deo præceptum est. Sed fortasse, parum eis idonei videntur, ad quos referant, quod esse minus exercitatos in lege, diuina persuasum habeant. Atqui si vnquàm anteà, nunc in isto Patrû ordine reperire non paucos licet in Polonia, viros doctrina, pietateq; præstantes, ad quos rectius, quàm ad illos filios alienos de dogmatibus referre potuissent.

Hebr. 13.
Mala. 2.
Polonia doctis viris abundat.

Verùm demus hoc illis: quòd quantam ab eis ipsi requirunt, doctrina non abundent. At congregatum nuper Tridenti fuit Concilium Oecumenicum, ad quod ex orbe toto Christiano, quotquot in eo sunt viri sacrarum literarum doctissimi, vocati venerunt. Vocati sunt autem & hi, qui segregauerunt seipsos: data est illis fides publica, qualem expetiuerunt ipsi: nullum vt eis fu rit periculum pertimescendum. Res est admiratione digna: quòd cùm suos eò miserit Oratores Imperator, miserint Reges omnes Catholici, nullo prorsus excepto, miserint etiam Principes aliquot, à solis illis, quorum causa Concilium illud maximè fuerat congregatum, vt morbis eorum aliquam adferre medicinam posset, nemo prorsus missus comparuit. Quale autem est hoc per Deum immortalem, si quis de dogmate dubitet, ad fidem Catholicam pertinêre, quod in hæreticorum angulo quopiam, de eo doceri malit, quàm in Oecumenico, (quod Catholicam Ecclesiam repræsentat,) Concilio: cùm tamen æquè ve nos, isti filij desertores Catholicam Ecclesiam, non Tigurinam, neq; Geneuensem in Symbolo, quod idem vtriq; recitamus, credere se profitcantur? Sed non potest nô esse verissimum, quod à veritate dictum est. Omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem: vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Fures tenebras quærunt, quales isti sont, qui non corruptibilia aurum & argentum, verùm animas precioso Christi sanguine redemptas furantur, & à Christi ouili abductas, mactant. Nolunt isti sapientiam audire, quæ miscuit vinum, & proposuit mensam suam palàm, & misit vt vocarent ad se transeuntes: sed se mulieri stultæ, & clamosæ, plenæq; illecebris, & nihil omninò scienti, (talem enim Salomon hæresim depingit) dicto potius audientes præbent, quæ sedet in foribus domus suæ, vt vocaret transeuntes per viam, & pergentes in itinere suo. Quis est paruulus? declinet ad me. Et vecordi locuta est, Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Quânam alia re magis, quàm sint vecordes, orbi planum facere potuerunt vniuerso, quàm quòd stultam hanc mulierem, clamosam, plenam illecebris, & nihil omninò scientem audire, ac apud eam aquas furtiuas, & panes absconditos, tanquàm dulciores & suauiores, nûc Tiguri, nunc Geneuæ bibere & manducare maluerût, quàm comedere panem illum cœlestem, omne delectamentum in se habentem, & bibere cum iucunditate vinû, quod sapientia Tridenti miscuit: missis ancillis suis: vt vocarent ad arcem, & ad mœnia Ciuitatis, vbi publicè mensam suam proposuit, & omnibus qui venerunt, fruendam dedit? Verùm est & hæc grauissima peccati pœna. Nam euenit illis, quod dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis, & intelligant corde & conuertantur, & sanem eos. Nihil magis metuere videntur, extremè væcordes isti quàm ne conuertantur & sanentur, sic excæcauit malitia cor eorum. Itàq; confugere malunt ad Beelzebub, qui diuidit inter fratres: & ad ministros eius, quos opera Beelzebub inter se diuisos esse constat, quàm ad eos, qui, cùm Deum pacis & dilectionis colant, nulla de re soliciti sunt magis, quàm vt seruent vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc vnitatem velis, quod aiunt, remisq; fugiunt: hanc oderunt cane peius & angue: ad hanc ne quando reduci possint; omni studio sibi cauendum esse, censent.

Concil. Trident. propter desertores Ecclesiæ maximè congregatum.
Ioan. 3.
Hæretici perniciosi fures.
Aquæ furtiuæ dulciores.
Esaiæ 6.
Quid imprimis desertores moderni timeant.

Tigurini & Geneuenses inter se dissident.
Libri Caluini à Tigurinis damnati & exusti.
Tigurini cum Caluino de Eucharistia

Est autem & hoc manifestius, quàm vt inficias ire quisquam possit, quòd inter Tigurinos & Geneuenses, de nônullis minimè leuibus dogmatibus graues admodum sunt dissensiones. Nam blasphemias Caluini, qui mali siue peccati Deum facit auctorem & impulsorem, & qui docet absoluta necessitate fieri omnia, adeò sibi non ferendas esse Tigurini putauerunt, vt hos illius errores, exustis etiam libris eius quibus eos tuebatur, ante duos annos, publicè damnarent. Quod idem à Bernensibus quoq; factum esse scimus, quin & libellus, qui meditderat, postcàquam vstulatus ab eo fuit Seruetus, quo conatus est ostendere, hæreticos iure gladij coercendos esse, quamuis nihil in hac doctrina sit, quod reprehendi meritò queat, ab vtrisque tamen similiter est reprobatus. Deniq; vt alia silentio prætercam, etiam de ipso venerabilis Eucharistiæ Sacramento, non satis inter Tigurinos & Caluinum conuenit. Quamuis

uis enim consentiant in hoc, quòd Christus in eo præsens non adsit: tamen quid oporteat credi de cœna Dominica: & qui sit sensus horum verborum: Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus, minimè leuis est inter eos controuersia. Nam cùm inter Lutherum, qui in pane & sub pane corpus Christi substantialiter & realiter esse contendebat, & Zuinglium, qui signum tantùm & figuram esse dicebat, ingens exorta fuisset disceptatio, vltrò sibi Caluinus hoc sumpsit: vt iudicem inter vtrunque se constitueret: nec magis Lutheri q̃ Zuinglij sententiam damnauit, & suam quandam attulit, nouam & à seculis inauditam. Docuit enim panem & vinum in mensa proposita, nihil aliud esse, quàm arrabonem & sigillum, omnes promissiones à CHRISTO nobis factas, confirmans & stabiliens. Docuit autem sine scripturarum, sine patrum, sine collegarum etiam suorum auctoritate. Cordis tamen sui visionẽ hanc, tanquam diuinum oraculum recipi contendebat: Qua quidem re non magis Lutherũ, q̃ ipsam etiam scholam Tigurinam offendit: quę cùm Vlricum Zuinglium, tanquam cœleste numen aliquod colat, minimè ferendum illi visum est, quòd eum reprehendere Caluinus, & præter omnem scripturarum ac Patrum auctoritatem, nouam suam auderet opinionem adferre.

Sacramento non conueniunt.
Caluinus Lutheri & Zuinglij sententiam de Eucharist. Sacramento damnauit.
Caluini sententia de Eucharistia Sacramento.

Talis igitur cùm sit inter istos discordia, quæ (malum) est hæc væcordia? qui stupor? quæ mentis cæcitas? quòd schola Pinzuuiensis ab illis potiùs varietatem opinionum, quæ in ipsa exorta est, ac dissensiones tolli petit, qui non modò cum Ecclesia, verùm & inter se, quin & secum ipsi, non rarò pugnant, quàm à terra labij vnius, & eorundem sermonum: vbi multitudinis credentium fuit cor vnum & anima vna, hoc est à ciuitate Tridentina, cuius participatio fuit in idipsum. Certè quod Catholicum & Orthodoxum dici debet, non ab vna parte aliqua, nec in vno angulo aliquo: sed ab orbe Christiano comprobari debet vniuerso, à quo si quis dissentit, Catholicus dici nulla ratione potest: sed nec dogma rectè vocatur Catholicum, quod ab illo non est approbatum. Nónne profitemur omnes in Symbolo, nos credere S. Ecclesiam Catholicam? Cur igitur isti, qui labijs tantùm idem nobiscum Symbolum profitentur: in angulos quosdam repere malunt: q̃ Ecclesiæ Catholicæ, quam Conciliũ Oecumenicum repræsentat, iudicio suas controuersias cognoscendas permittere? Quid autẽ est aliud hæreticum esse, q̃ vltrò per summum sacrilegium, ab Ecclesia Catholica se diuidere nec illius iudicio stare, sed somnia sui capitis sequi malle, nouam aliquam opinionem eligere, quam pertinaciter etiam tuearis ac defendas, nec vllis ab ea rationibus dimoueri te patiaris? Verùm hæc nunc hac quidem de re dicta sufficiant.

Pinzouiensis vaecordia.
Ecclesia Catholica.
Hæreticum esse quid sit.

Magna fuit hæc ignominia, patria mea charissima, magna totius gentis infamia, qua te filij desertores isti affecerunt, quæ meritò tibi dolenda venit. Sed vehementer metuo, ne sint hæc initia tantum dolorũ, néve multò grauiora te maneant infortunia, quæ passim Dominus per suos Prophetas terribiliter denunciat, nisi reditum eò fuerit, vnde discessum est. Separationis Consilia, quàm horrendum semper exitum habuerint, quantum exitium attulerint: nemo est qui nesciat: cùm nullum peccatum fuerit vnquam designatum, quod grauiore supplicio Deus esse censuerit vindicandum. Documento sunt Core, Dathan, & Abyron, qui, quamuis eundem cum Aaron Sacerdote & Mose Deum nouissent, paríq; lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocassent: ob hoc solum facinus, quod seorsum sacrificabant: quandóq; loci sui ministerium transgressi, contra Sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, hiatu terræ absorpti, ac deuorati, pœnam statim sacrilegæ audatiæ persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, prorumpente à Domino igne, consumpti sunt. Documento sunt etiam decem Tribus illæ, quæ à Tribu Iuda & Beniamin scissæ sunt, & relicto Rege, alterum sibi foris constituerant: Et indignatus est, inquit Dominus in omne semen Israël, & dimouit eos, & dedit eos in direptionem, donec abijceret eos à facie sua: quia dissipatus est Israel à domo Dauid. Indignatum esse Dominum dicit scriptura, & eos in perditionem dedisse, quod ab vnitate dissipati essent. Et tanta indignatio Domini exitit aduersus illos, qui schisma fecerant, vt etiam cùm homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atq; vltionem futuram prædiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cùm non custodisset, & contra præceptum Dei prandisset, statim diuinæ censura maiestatis percussus est. vt inde regrediens, impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. Ex eo facilè quiuis perspicere potest: quantopere Deus consilia separationis execretur, quantaq; digna censeat animaduersione, qui nec illum quidem impunè ferre voluerit, qui panem cum eiusmodi comederat. Sed quid opus est prisca commemorare, quasi recentiora nobis exempla desint? Quem in Germania: quem in Anglia, separationis consilia fructum attulerint, si minùs oculis ipsi vidimus, saltem auribus nostris audiuimus. Verùm si quibus & hæc minùs esse recentia videntur, quid proximis annis acciderit in Galliæ florentissimo quondam Regno, quis est, qui nesciat, aut siccis oculis commemorare queat? Posteàquam in eo quidam sacrilega separationis consilia sunt amplexi, quas Regnum illud calamitates non pertulit? quibus cladibus affectum non est? An terras illas videre non licuit, promiscuis innocentum cædibus redundantes? Vxores in virorum, virgines in matrum sinu constupratas, & iugulatas? infantes ab vberibus matrum ad cædem tractos? prægnantes mulieres viuas incisas? honestissimos viros per summam crudelitatem interfectos: raptata cadauera, laniata, canibus obiecta, in flumen præcipitata? Quidam etiam catholici sacerdotes in crucem illam acti fuisse commemorantur, in qua simulachrum Christi crucifixi pendebat, vt vnus à dextris, alter à sinistris poneretur. Pater contra filium, filius contra patrem, parricidialia sumpsit arma: vt in sua ipsorum viscera sæuire visi fuerint. Tantum sceleri datum est iuris: vt naturæ quoq; leges rumperen-

Adhortatio Polonorum ad vnitatẽ religionis.
Separationis crimẽ grauissimo supplicio vindicatũ semper.
Num. 16.
3. Reg. 12.
3. Reg. 13.
Fructus schismatis in Galliis qui fuerit.
Crudelitas nouatorum in Gallia immanitatem barbarorum superans.

Sepulchra ſanctorũ ab hæreticis violata. tur, nec eis loci quidq́ ſupereſſet. In ipſas etiam res inanimas crudelitatem ſuam exprompſerunt. Teſtantur hoc templorum euerſorum parietinæ, oſſa Principum eruta, Sanctorum reliquiæ Martyrum, è ſepulchris effoſſæ. Et illius inter cæteras, cuius in orbe toto Christiano eumprimis celebris eſt memoria, Martini Turonenſis Epiſcopi oſſa & cineres per ſummum ſacrilegium rapidis ludibria ventis proiecta, quibus barbarorum ferocitas olim pepercit.
Hier. 8.
Cap. 8. Vt implatum eſſe videatur, quod ſcriptum eſt apud Hieremiam: In tempore illo eijcient oſſa Regis Iuda, & oſſa Principum eius, & oſſa Sacerdotum, & oſſa Prophetarum, & oſſa eorum qui habitauerunt Hieruſalem, è ſepulchris.
Sepulchrorum religio apud Ethnicos. Atqui tanta fuit apud Ethnicos religio ſepulchrorum: horrendum vt ſacrilegium id eſſe iudicarent ea violare. Nulli fuerunt vnq̃ barbari tam immanes, quos immanitate, crudelitateq́ ſua non iſti ſuperauerint, qui ſuum hoc Euangelium, quod primus illius auctor præſago corde ſitira ſanguinem dicebat, per hanc viam propagare conabantur, quæ fuit longè ab ea diuerſa, quin ei potiùs aduerſa, qua incedebant duodecim illi Chriſti Apoſtoli, qui ſuum non alienum ſanguinẽ fundendo, Chriſti Euangelium per totum orbem diſſeminarunt.
Apoſtoli ſuum, non alienum ſanguinem fundebant. An autem horreodi, ac modis omnibus abominandi non ſunt huius noui fructus Euangelij?

Dehortatio Polonorum a ſciſſione in religione. Quamobrem agite per Deum immortalem, fratres chariſſimi, quorum exitus perhorreſcitis, eorum imitari facta ne velitis: ne ſitis paruuli fluctuantes, ne circumferamini omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris.
Eph. 4.
Gal. 1. Quod ſemel à ſanctis maioribus veſtris, per manus vobis traditum accepiſtis: ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini.
Ephes. 2. Conſiſtite firmi in lapide angulari Chriſto, in quo ædificati ſumus in habitaculum Dei in Spiritu ſancto. Sicut ille diuiſus non eſt: ſic nec vos diuidi velitis, & ab ipſius corpore ſeparati. Continete vos in arca: ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula: ne fluctus vos abſorbeant. Perſeuerate in ouili Eccleſiæ, ne fiatis præda lupis. Qui verò iam aberraſtis à recta via: & ſerpentis aſtutia ſeducti, à ſimplicitate maiorum veſtrorum excidiſtis, oramus vos & obſecramus, per viſcera miſericordiæ Dei, cùm Domini vocem audieritis, nolite obdurare corda veſtra. Conuertimini ad me, ait Dominus, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris: & non erit vobis in ruinam iniquitas, proijcite à vobis oẽs iniquitates veſtras, in quibus præuaricati eſtis, & facite vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Et quare moriemini domus Iſraël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus, Reuertimini & viuite. Quid hac ſponſi voce dulcius, quid eſſe poteſt ſuauius? Quibus autem verbis magis exprimere potuit manſuetudinem, benignitatẽ, clementiam & miſericordiam ſuam ineffabilem? Eſt reuera ſponſus hic noſter, à quo vos diſceſſiſtis, benignus & miſericors. Eſt patiens & multæ miſericordiæ: Eſt præſtabilis ſuper malitia. Nihil faciet libentius: quàm vt omnium iniquitatum, omnium præuaricationum, abominationum, & fornicationum veſtrarum obliuiſcatur, ſimul vt reuerſi fueritis.
Ezech. 18. Nam hoc etiam ſe facturum promittit apud eundem Prophetam: Si impius, inquit, egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius, quas operatus eſt, non recordabor.
Hier. 3. Et apud alium Prophetam: Tu fornicata es, inquit, cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me. Frons meretricis facta eſt tibi: noluiſti erubeſcere, ſaltem amodo voca me. Pater meus, dux virginitatis meæ es tu. Nunquid iraſceris in perpetuum? aut perſeuerabis in finem? Reuertere auerſatrix Iſraël, & non auertam faciem meam à vobis, quia miſericors ego ſum, dicit Dominus. Et non iraſcar in perpetuum. Conuertimini ad me filij vagi, dicit Dominus, quia ego vir veſter, & aſſumam vos. Vtinam autem eiuſdem Prophetæ verbis, quæ paulò pòſt ſequuntur, vos reſpondentes audiamus: Ecce nos venimus ad te. Tu enim es Dominus Deus noſter. Verè mendaces erant colles, & multitudo montium, verè in Domino Deo noſtro ſalus Iſraël. Quàm lætus ille nobis dies illuceſceret, quo vos ita dicentes audire, ſimul vndè diſceſſiſtis, eo reuerſos videre nobis liceret: vel ſola vox hæc ad iram Dei placandam, & ad illius gratiam recuperandam ſufficere vobis poſſet: cùm præſertim tanta ſit illius benignitas: vt pronior ſit ad ignoſcendum, quàm ſimus nos ad veniam ab illo, qua oportet fide, petendam.

Hæreticorum obiectio cont. Papatum.
Eſaie. 1. Sed hic quoſdam ex vobis dicentes audire mihi videor. Quónam reuerti nos iubes? ad Papatum? Nónne vides, quæ ſint in eo ſcelera, quales paſtores habeat? quam ſui gregis curam gerant? A planta pedis vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas. A minimo vſque ad maximum omnes auaritiæ ſtudent. Omnes quæ ſua ſunt, quærunt: non quæ Ieſu Chriſti. Vetus eſt hæc querela. Atque vtinam non verius hæc dici poſſint hoc noſtro ſæculo, quàm quo dicta fuerunt. Sed hæc tamen iuſta cauſa non eſt, quamobrem ſeceſſionem aliquis facere debeat.
2. Tim. 3. Etiam illi ipſi quorum hæc verba ſunt, non ſe propterea ſegregauerunt ab illis de quibus hæc ſcripſerunt. Cognouit Dominus, qui ſunt eius, dicit Paulus: Recedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Non dixit, Recedat ab iniquorum & malorum communione: ſed recedat ab iniuſtitia, recedat à peccatis eorum: quibus ſi per conſenſionem non communicauerit, etiam ſi ſocietatem eorum corporaliter non deſeruerit, ſecurus eſt, nec ei quidquam peccata præiudicant aliena.
Clem. lib. 1. cap. 15. conſt. Apoſt. Præclarè ſcriptum eſt à Clemente: Vnuſquiſque de ſuis operibus rationem eſt redditurus. Nam neq; Noë pro mundo pœnas pendit: neque Loth pro Sodomitis igne ſlagrauit: neque Raab pro Hyerichunte interfecta eſt: neque Iſrael pro Ægyptijs. Non enim, ſi cum iniquis habitant, ea res condemnat iuſtos: ſed ſi conſentientem cum illis voluntatem habeant.
Contra literas Petiliani, lib. 3. cap. 3. Quamobrem piè monet Auguſtinus, tolerandam potius propter bonos eſſe commixtionem malorum, quàm violandam propter malos charitatem bonorum.
Ephes. 5. Nihil eſt chariſſimi, quod in hac lachrymarum valle, glorioſam illam Eccleſiam exhiberi poſſe putetis, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi: ſed vt ſit ſancta & immaculata. Cœleſtis illius Hieruſalem hæc eſt glo-

ria.

ria, non huius terrenæ, de qua nihil verius dicitur, quàm quod omnes declinauimus, & inutiles facti ſumus: & in multis offendimus omnes. Quò libentiùs alter alterius onera portare debemus, vt ſic adimpleamus legem Chriſti, ſupportantes inuicem in charitate. Quantò verò maior, & ſublimior eſt poteſtas aliqua, tantò magis illius onera portanda ſunt in charitate. Nam aliter Spiritus vnitas retineri non poteſt in vinculo pacis. Obedire Præpoſitis iubet Paulus: etiam diſcholis parere, præcipit Petrus. Et qui fuit Magiſter vtriuſque Chriſtus: Quæ dixerint vobis facite, ait, quæ autem faciunt ipſi, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Certum eſt, quòd Satanæ tentationibus nulli ſunt magis obnoxij, quàm qui cum ſumma poteſtate verſantur, ſiue ſecularis ea ſit, ſiue ſpiritualis. Cùm autem illorum opera fiat, vt Spiritus vnitas in vinculo pacis conſeruetur, quam teſtamento nobis Chriſtus legauit: atq; vt quietam & tranquillam vitam agamus: tantò minùs grauatim ferre debemus eorum onera: quandoquidem hoc ex illis tantum ad nos cõmodum redundat. Quinetiam non ſtatim omnibus eſt fides adhibenda, quæ narrantur. Affinguntur enim plurima: & ſunt hac in parte minus fœlices ij, qui cum aliqua maiore poteſtate verſantur: vt quantò locus eorum eſt, & fortuna ſublimior, tantò minus omnibus ſatisfacere: tantò minus multorum voculas effugere queant: vt non ſine cauſa celebretur dictum illud. Regum eſt malè audire: etiam cùm benè fecerint. Picardorum hæc fuit doctrina, ſiue quis eos fratres VValdenſes appellare malit: quòd nullus eſt Dominus ciuilis: nullus eſt Prælatus: nullus eſt Epiſcopus: dum eſt in peccato mortali: ſed eam tanquam ſeditioſam, quamuis à Ioanne VVicleff approbatam, non ſolùm in Eccleſia Catholica in Synodo Conſtantienſi congregata, verùm & ipſi noſtri temporis hæretici condẽmnarunt. Sic enim ea de re ſcribit, qui primus fuit memoria noſtra hæreſeon Architectus: Hæc ideò, inquit, cõmemoro: ne Picardi noſtri vicini hæretici, infelix populus, q fœtore Romano gaudet, ſicut phariſæus ſup publicanum, non autem compatitur: ne, inquam, illi nos crederent neſcire vitia, & labes noſtras: & immenſum aduerſus noſtram miſeriam ſuperbirent: ſi nos iſta tacere, & approbare videremur. Scimus heu noſtram cauſam, & dolemus, non autem ſicut hæretici fugimus: & ſemiuiuum tranſimus, tanq̃ alienis peccatis pollui timeamus. Quo furioſo timore illi ſic timent: vt non pudeat gloriari, ſeſe ideò fugere, ne polluantur: tanta eſt charitas. Nos verò, quò miſerius laborat Eccleſia, eo fidelius aſſiſtimus & accurrimus, flendo, orando, monendo, obſecrãdo. Sic.n. Charitas iubat alterũ alterius onera portare. Nõ ſicut hæreticorũ charitas facit, quæ ſolùm commoda quærit alterius: vt potius portetur, & nihil moleſti ſuſtineat à peccatis aliorum. O blaſphematores Dei, & proditores Chriſti. Si Chriſtus feciſſet, ſicut vos facitis, quis vnquam ſaluatus eſſet? Hæc de Picardis Lutheri fuit ſententia: quos vocat hæreticos, vocat infelicem populum, vocat blaſphematores Dei & proditores Chriſti. Neque tamen deſunt intereà meretrices, quæ ſub his quoque lignis frondoſis proſternantur.

Eccleſiæ militanti[illegible] onus & officium. *Pſal. 13.* *Eccleſ. 6.* *Epheſ. 5.* *Philip. 3.* *1. Pet. 2.* *Matth. 23.* *Affinguntur plurima ab hæreticis.* *Picardorũ doctrina cõtra Magiſtratus.* *Ioan. VVicleff.* *De Picardis iudicium Lutheri in reſolut. ſuper propoſit. ſolut. 80.*

Sed audiamus eundem hac ipſa de re loquentem in alio quodam libro: Quòd Romana Eccleſia à Deo ſit præ alijs omnibus honorata, non eſt dubium. Ibi enim ſancti Petrus & Paulus, quadraginta ſex Romani Pontifices, ac tot centena millia Martyrum ſanguinem ſuum fuderunt: infernum & mortem vicerunt, vt vel palpari queat, quàm ſingularem habeat ad eam Eccleſiam reſpectum Deus. Quòd ſi nunc, proh dolor, res habet Romæ, vt expediret habere melius: attamen neque hæc neque alia cauſa vlla tam grandis eſt: nec eſſe poteſt: vt ab Eccleſia illa ſeparatio, aut diſceſſio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tantò magis accurrendum & adhærendum eſt. Per ſeparationem enim, & contemptum non fit melius. Nec dimittendus eſt Deus propter diabolum, nec vitandi reliqui boni, propter turbam prauam: imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunq; excogitari aut nominari poteſt, debet reſcindi charitas, nec ſpiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia poteſt: & vnitati nihil nimium graue eſt. Modica enim charitas & vnitas eſt, quæ ſinit ſe propter aliena peccata diuidi. Nec diuerſum à Luthero ſenſit Ioannes quoq; Caluinus, cùm ſcribit: Horrendæ ſunt illæ deſcriptiones, quibus Eſaias, Hieremias, Ioël, Abacuc, & alij, Eccleſiæ Hieroſolymitanæ morbos deplorant. In plebe, in Magiſtratibus, omnia vſq; adeò corrupta erant, vt clamet Eſaias: à vertice capitis vſq; ad calcem pedis, nihil eſſe illic ſanũ. Religio partim contempta, partim contaminata. In moribus partim referuntur furta, rapinæ, cædes, & ſimilia ſcelera. Neq; tamen propterea, aut nouas ſibi Eccleſias erigabant, aut noua altaria extruebant Prophetæ in quibus ſeparata ſacrificia haberent: ſed qualeſcunq; eſſent homines: quia tñ reputabãt Dominũ, apud eos verbum ſuum depoſuiſſe, & cæremonias inſtituiſſe, quibus illic colebatur, in medio impiorum cœtu puras manus ad Deum extendebant. Certè ſi putaſſent aliquid inde ſe contagionis contrahere, centies potius mortui fuiſſent, quàm paſſi fuiſſent illuc ſe pertrahi. Nihil ergo eos retinebat, quominùs diſceſſionem facerent: quàm ſeruãdæ vnitatis ſtudium. Quòd ſi religio ſanctis prophetis fuit, ob plurima & maxima ſcelera, non vnius aut alterius hominis, ſed propemodum totius populi, ſe ab Eccleſia alienare nimium nobis arrogamus, ſi protinus audemus ab Eccleſiæ communione deficere: vbi non omnium mores vel noſtro iudicio, vel Chriſtianæ etiam profeſſioni ſatisfaciunt. Iam CHRISTI & Apoſtolorum ſeculum quale fuit? neque tamen impedire potuit deſperata illa Phariſæorum impietas, & quæ tum paſſim regnabat, diſſoluta viuendi licentia, quin iiſdem ſacris, cum populo vterentur, & in vnum cum reliquis templum, ad publica religionis exercitia conuenirent. Vnde id? Niſi quia ſciebant malorum ſocietate minimè pollui: qui pura conſcientia, iiſdem ſacris communicarent. Si quem parum mouent Prophetæ & Apoſtoli, ille ſaltem Chriſti auctoritati acquieſcat. Hactenus Caluinus.

Lutheri de Rom. Eccleſ. opinio in declar. quorundam articul. *Caluini opinio de Eccleſ. Rom. in Symbolo, cap. 8. ſect. 19.*

Lutherus & Caluinus diuersum a sua doctrina factum.
Aug. cont. Parmen. li. 3. ca. 1.
In disciplina quod primum Christianis propositum esse debeat.

Sunt hæc quidem ab vtroq; valdè piè scripta: sed intereà tamen impiè factum est ab vtroque, quod seipsos tam sancta, tamq; salubria monentes non audiuerunt: & ab Ecclesia Catholica per summum sacrilegium discessionem fecerunt: & alijs vt idem facerent, auctores fuerunt: quæ res quantam orbi Christiano calamitatem attulerit, nullo sermone satis explicari potest. Nihil autem est eo verius, quod scribit Lutherus, nullam esse posse tam grandem causam, vt propter eam ab Ecclesia Romana separationem aut discessionem facere liceat. Quod etiam Augustinus contra Parmenianum scribens, plurimis verbis testatur. Cuius nonnulla libet adscribere. Cùm omnis, inquit, pia ratio & modus Ecclesiæ disciplinæ vnitatem spiritus in vinculo pacis maximè debeat intueri, quod Apostolus sufferendo inuicē pcipit custodiri, quo non custodito, medicinæ vindicta non tantùm superflua sed etiã perniciosa, & propterea iam nec medicina esse conuincitur. Illi filij mali, qui non odio iniquitatum alienarum, sed studio contentionum suarum infirmas plebes iactantia sui nominis irretitas, vel totas trahere, vel certè diuidere affectant, superbia tumidi, pertinacia vesani, calumnijs insidiosi, seditionibus turbulenti: ne luce veritatis carere ostendantur, vmbram rigidæ seueritatis obtendunt: & quæ in scripturis sanctis, salua dilectionis synceritate, & custodita pacis vnitate, ad corrigenda fraterna vitia, moderatiori curatione fieri præcepta sunt, ad sacrilegium schismatis, & ad occasionem præcisionis vsurpant. Ac nonnullis

Cyprian serm. 5. de lapsis.

interiectis: Cùm consilia separationis & inania & perniciosa & sacrilega esse dixisset: quia & impia & superba fiunt: & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animosos malos, Cypriani proponit exemplum, qui quamuis pessimos Coëpiscoporum suorum descripsisset mores: quod cùm & hortamento esse cæteris deberent & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium fiebant, derelicta Cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negotiationis quæstuosæ nundinas aucupabantur, esurientibus in Ecclesia fratribus, habere largiter argentum volebant: fundos insidiosis fraudibus rapiebant. vsuris multiplicantibus fœnus augebant. Tales cùm eos descripsisset, non se tamen separabat ab illis: verùm hæc illorum peccata deflebat: ac diuinæ censuræ,

1 Tim. 1.
Mali tolerandi in Ecclesia.

iudicioq; permittebat. Quin & in Epistola quadam, cùm illa Pauli verba produxisset: In magna domo, non solùm vasa sunt aurea & argentea. sed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam verò inhonorata. Nos operam demus, inquit, & quantum possumus laboremus: vt vas aureum vel argenteum simus. Cæterùm fictilia vasa confringere, Domino soli concessum est, cui & virga ferrea data est. Esse non potest maior Domino suo seruus: nec quisquam sibi, quod soli filio Pater, tribuit, vendicare potest, vt putet aut ad aream ventilandam & purgandam, palam ferre se iam posse, aut à frumento vniuersa zizania humano iudicio segregare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam plus, quàm mitis iustitia deposcit, sumunt, de Ecclesia pereunt: & dum insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Hic docet Cyprianus, perire de Ecclesia, lumenq; veritatis amittere, qui sibi superba quadam obstinatione plus assumunt, quàm deposcit mitis iustitia & quod soli filio tributum est à patre, sibi vendicant: vt à tritico zizania suo iudicio segregent. Quam-

Contra sceleratos consilium Aug. li. 3. ca. 1. cont. Parmen.

obrem optimum est hac in re consilium Augustini, vt misericorditer corripiet homo, quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, & cum dilectione gemat, atq; lugeat, dum aut Deus desuper emendet, & corrigat, aut vsque ad messem differat eradicare zizaniam, & paleam ventilare. Vt tamen securi de salute sua, bonæ spei Christiani inter desperatos, quos corripere non valent, in vnitate versentur, auferant malum à seipsis, id est, vt in ipsis non inueniatur, quod in moribus aliorum eis displicet. Diuinum est hoc sancti Patris Augustini consilium: à nobis ipsis malum vt auferamus: quandoquidem ab Ecclesia vniuersa mala tollere non possumus. Veniet suo tempore, qui & zizania eradicabit, & paleam ventilabit.

Heretici maculas alienas inspiciunt sua neglecta.
Erasmi Roterodami iudicium de Nouatoribus.
Contra pseudoeuangelicos.

Sed nescio quomodo proniores sumus ad malum ex alijs, quàm ex nobis ipsis auferendum: eòm qui ferre non possunt mala, quibus laborat Ecclesia, multò ipsi grauiora designãt. Qui versatus est inter eos, qui Zuinglij verbum, tanquam Dei verbum adorant, Erasmus Roterodamus, hoc illis tribuit elogium: Circunspice mihi sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames. Et nonnullis interiectis. Dices, nihil tam felix vnquam fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas, mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterùm

Hyperaspiste secundo.

paulò pòst: Euangelica pietas, à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisq; se illi iungebat: hanc doctrinam, nõnisi leuissimus quisq; amplectitur. Et in alio quodam loco: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium non corrigi, scribit homines: vt potius videantur deteriores fieri: nec vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Hoc elogium nascentis Euangelij vestri Doctoribus, & eorum discipulis tribuit Erasmus. Qui verò nuper ex Heluetia venit Ochynus, Nónne quendam inducit in Dialogis suis loquentẽ, quod quæsiuerit (non alibi procul dubiò, quàm apud Hæreticos) omnes, vt ipse loquitur. Christi reformatas Ecclesias, eo consilio, vt in omnium sanctissima, perfectissimaq; sedem sibi caperet, sed vsu venerit sibi, quòd columbæ illi, à Noë missæ, quæ nusquam nacta locum, vbi pedem figeret, in arcam reuersa est: sic & se reuerti domum in Vngariam, vbi constituat incontaminatam Ecclesiam. Cui respondet Ochynus, quærere ab omni Vitio purgatam Ecclesiam: nihil aliud est, quàm cœlum in terra quærere. Quibus verbis non obscurè indicat, quàm sint etiam hæreticorum Ecclesiæ contaminatæ.

Sub nouo Euangelio deteriores facti homines.

Verùm nihil est opus plura vestrorum testimonia proferre, quibus ipsi confitentur longè deteriores factos homines, & ad omne flagitiorum genus patrandum audaciores, posteaquam

ho-

nouum hoc vestrum Euangelium prædicari cœptum est, quàm vnquam anteà fuerant. Nam & longum foret ea recitare, & in moribus ac vita vestrorum, longè videntur apertius, quàm vt vllo stylo dilucidius explicari queant. Strenuè declamatum est à vestris, contra cœlibatum nostrorum sacerdotum. Quem cùm plerique non ita colant, vt deberent, ob hanc potissimum causam, eos in summum odium & contemptum adducere conati sunt. Absit autem, vt nos turpitudinis aliquorum patroni esse velimus: quin omnibus pœnis, quæ sancitæ sunt in sacris Canonibus contra tales, eos dignos iudicamus. Verùm obsecro vos, an posteàquam vestri ministri fœminis copulari cœperunt: castiora sunt eorum, sicut ipsi vocari volunt, coniugia, quàm sit quorundam nostrorum sacerdotum cœlibatus? An minus apud eos adulteriorum est & stuprorum? Duas ac tres etiam habere superstites fœminas, quibus vxorum nomen tribuũt, vsque eò iam est apud illos vsitatum: vt non modò non habeatur infame: verumetiam in laude propemodum ponatur. Adeò non sufficit vna ministris vestris, vt incontinentiæ suæ mederi possent. Et incitamentum factum est, quod vnicum illi remedium esse fornicationis iudicabant. *[Ministrorum Matrimonia impura. Polygamia quasdã desertorum colere.]*

Ecce autem dum hæc scribuntur à me, nouum adfertur de morte Ioannis Caluini, deque successore illi designato, sancto illo viro Theodoro Beza. Quid autem? Si verum est, quod renunciatur, an super hoc successore cœlum etiam ipsum non obstupescit? Verum talis decebat, vt esset pontifex vester, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & super cuius immanibus flagitijs, quæ superiùs commemorata sunt, ipsum etiam cœlum obstupesceret. Interea vos Papatum nostrum ferre non potestis. Redite præuaricatores ad cor. Redite ad Papatum, hoc est, ad vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, à qua posteàquam vos præcidistis, in quot & quàm fœdas abominationes & fornicationes incideritis, vos ipsi iam videtis. Nam earum vix etiam numerum inire licet: Redite ad sponsum vestrũ Dominum nostrum IESVM Christum, qui nihil aliud maiore desiderio, quàm reditum hunc vestrum expectat: haud aliter quàm Euangelicus ille pater filium prodigum ad se reuertentem, sic ille vos venientes, obuijs, quod aiunt, vlnis excipiet. Eritque maius gaudium in cœlo coram Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis. Nec est quod metuatis, ne vobis exprobret aliquando præteritas abominationes & fornicationes vestras. Pœniteat modò vos, & reuertamini, nunquam amplius eorũ recordabitur. Quin futurum est per illius gratiam: vt iterum vos exhibeatis illi virginem castam, qualis tum eratis, cùm in lauacro regenerationis illi desponderemini. Permultum enim interest, inter DEI coniunctionem & hominum. Homo cùm vxorem acceperit, de virgine mulierem facit, hoc est, non virginem: DEVS, meretricibus etiam copulatus, eas mutat in virgines. Et hoc est, quod apud Hieremiam, cùm dixisset Dominus: Frons mulieris meretricis facta est tibi. Subiunxit mox, Ergo saltem amodò voca me. Pater meus dux virginitatis meæ es tu. Similiter Apostolus: Post fornicationem & Idolorum cultum, credentibus Corinthijs loquens: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere CHRISTO. Quamobrem iterum atque iterum hortamur vos, oramus & obsecramus, nolite obturare corda vestra: sed nec aures vestras cùm Domini vocem audieritis, tam vos amanter inuitantis, ac dicentis: Quare moriemini domus Israël? Nolo mortem morientis. Reuertimini & viuite. Vtinam verò dies ille nobis illucescat aliquando, quo possimus epulari vobiscum, ac de vestra conuersatione gaudentes dicere: Fratres nostri mortui erant: & reuixerunt: perierant, & inuenti sunt: nihil nobis in vita nostra lætius, ac iucundius accidere posset. *[Beza successor Caluini.] [Deus paratus suscipere relapsos.] [Luc. 15.] [Ezech. 18.] [Deus ex meretricibus virgines facit.] [Hier. 2.] [2. Cor. 11.] [Ezech. cap. 18.]*

Quoniam verò, sic demum id facilius, & celerius euenire posse spes est, si pastores officio suo diligentiùs, quàm in hunc vsque diem factum videmus, functi fuerint: oramus & vos, quibus gregem suum pascendum Christus commisit, oramus vos & obtestamur, per amaram passionem & mortem Domini nostri Iesu Christi, cuius memoriam celebratis, quoties illud idipsum corpus, quod pro nobis traditum, illum ipsum sanguinem, qui pro nobis in ara crucis fusus est, gratissimum Deo sacrificium offertis: ne committatis: vt vnquam ex animis vestris excidat, quod hoc est precium illud, quo, quem fidei vestræ concredidit, gregẽ hunc suum emit, vel redemit potius, Dominus noster Iesus Christus. Quamobrem quorum ille salutem tanti fecit, vt eam esse morte sua, & ea cum primis acerba & ignominiosa morte, repræsentandam existimaret, in eorum salute tuenda, & conseruanda, quin & amissa recuperanda, ne tam segnes & remissi videri velitis, vt multis ansam suspicandi detis: quasi tantùm hoc precium contemnatis, & pro nihilo ducatis. Dolenter dico, verùm taceri non potest, quòd grex iste perit, quem tãti Dominus noster Iesus Christus æstimauit, multò maximam eius rei culpam penes pastores residere, quos non solùm officio suo non fungi: verumetiam ita plerosque vitam suam instituisse constat: vt his tantis abominationibus & fornicationibus, etsi non iustam, tamen magnam & grauem causam dedisse videantur. Memineritis per Deum immortalem, esse vos quidem Præpositos, quibus vt obediret & subiaceret populus, à Spiritu sancto mandatum est: verùm intereà causa, cur obedire debeant, hæc adscribitur: Ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri, pro animabus vestris. Appareat in pastoribus ea, quæ debetur ab illis in curando grege vigilantia, non requiretur ab omnibus ea, quæ vicissim ab illis deberetur, obedientia. Vnicuique pastorum, de vnoquoque sibi subiecto dictum est. Custodi virum istũ, qui si lapsus fuerit: erit anima tua pro anima illius. Sanguinẽ impij de manu speculatoris requisiturũ se Dñs denũciat, si per eũ steterit, quo minus auertatur de via sua impia. Veniet, veniet, dies ille Dñi crudelis & indignationis, plenus & iræ, furorisque, quando dicetur singulis pastoribus: Vbi est grex tuus, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices cùm visitauerit te? tu enim docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuũ. Nunquid non *[Ad pastores Apostrophe.] [Præpositis obediendum esse.] [Heb. 13.] [3 Reg. 20.] [Hiere 3.] [Esa. 13.]*

dolo-

dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Quanquam hæc verba Regi Ioachim dicta leguntur apud Hieremiam Prophetam: sed nihil impedit, quo minus & Rex pastor dicatur. Nam & Cyro dictum legimus apud Esaiam, Pastor meus es, & omnem voluntatẽ meam complebis.

Rex pastor.
Cap. 44.

Ad Regem Apostrophe.

Quominus facere possum, vt silentio te præteream Sigismunde Rex Auguste. Nam exigit hoc à me subiectionis meæ fides, qua tibi sum obstrictus. Tibi quoque, quamuis diuersa ratione, pascendi gregis huius & pecoris inclyti curam Deus mandauit. Per te magna ex parte, maiorum præsertim Ecclesiarum, quas Cathedrales vocant, pastores designantur. Tu vide quales illis præficiendos cures. Nam & à te rationem exiget, si non ea, qua oportet cura, per eos in pascendo grege fuerit adhibita. Diuersum est illorum officium à tuo, cùm illis animarum, tibi corporum cura sit à Deo commissa. Pertinet ad illos ministerium verbi & Sacramentorum, ligandi, soluendique conscientias munus, iudicium de doctrina religionis: & vt impios, quorum nota est impietas, è cœtu piorum eijciant, & ab Ecclesiæ communione prohibeant: quæ posteà tui sunt muneris, qui & ipse Dei minister es, etiam tacente me, vel patriæ leges, in quas iurasti, satis te disertè docent. Regni tui infamia, tua est infamia. In hoc à Deo constitutus es: vt illius saluti, honori, & existimationi prospicias. Quod aliter à te præstari non potest, quàm si toto pectore, quod aiunt, in id studium incubueris: vt quam religionem per manus sanctorum maiorum tuorum tibi traditam accepisti, eam integram & inuiolatã conserues. Ne putes officio tuo te satis functum esse, si veram pietatem ipse colas, nec in aliud, nescio quod, Euangelium transferri te patiare. Sigismundo quidem satis hoc foret: verùm à Rege plus aliquid exigitur. Dixit Poëta quidam:

Quia in re officium Regum ab officio Episcoporum diuersum.

Regi non satis est Regi esse pium.

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui.

Sap. cap. 6.
Sopho. cap. 15.

Sed vbi causa religionis agitur, quidquid delirant Achiui, plectuntur illi quidem: sed non soli plectuntur & longè quidem grauius plectuntur etiam hi Reges, qui cum possint, maturè tantis malis obuiam non eunt. Tremenda sunt illa scripturæ verba, quibus Reges alloquitur: Horrendè, inquit, & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his, qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem, potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, qui est omniũ dominator, nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Veniet, veniet dies illa, dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris: quando tibi quoque dicetur, ô Rex: Vbi est grex, qui datus est tibi, qui tuæ fidei concreditus est: Pecus inclytum tuum: verè pecus inclytum, quod est pretioso Christi sanguine redemptum? Vbi nunc est Lithuania, de qua, cùm esset Idolorum cultui dedita, religiosissimus ille Rex VVladislaus Iagello, proauus tuus tam fuit solicitus: vt vni viro desponsa, virginem se castam exhiberet Christo, vt apud rudem etiam & vilem plebeculam Doctoris & Apostoli munere fungi, non indecorum sibi duceret: cùm Poloni sacerdotes, quorum vtebatur opera, minus essent eius linguæ periti. An æquè nunc vt ante annos paulò minus ducentos, castam se virginem exhibet Christo? Ecce in quas abominationes: in quas fornicationes prolapsa est? Et propemodum in eundem statum recidit, in quo fuit ante proauum hunc tuum ad fidem Christianam conuersum, quandoquidem etiam sanctissimam Trinitatem blasphemare didicit: & iam in ea circumcidi multi feruntur. An autem & nobis cum Propheta dicere non licebit. Stupor & mirabilia facta sunt in terra. Fides Christiana peruenit ad Lithuanos ex Polonia: nunc quidquid est impietatis, quidquid blasphemiarum est in Christum & in adorandam Trinitatem, à Lithuanis deriuatur ad Polonos. An talem tibi diui Reges, proauus & auus & patrui tui, talem sanctus pater ille tuus Sigismundus, Regni Poloniæ, Magnique Ducatus Lithuaniæ statum reliquerunt? Quid dices cùm visitauerit te Dominus? Tu enim doces eos aduersum te, & erudis in caput tuum? nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Quam vereor, qui nolunt audire nunc: Vigilate pastores, ne posteà volentes, nolentes, citius opinione sua terribilem illam Domini vocem audire cogantur: Vlulate pastores & clamate, & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri. Nolo quæ sequuntur adiungere: sed in cuius manu corda sunt eorum, qui regunt, supplex DEVM precor: vt huc ea inclinet, qui sui muneris memores, ac personæ, quam sustinent, sic se gerant: vt illis ab hac auditione mala timere necesse non sit. Tu vero Sigismunde REX Auguste, si plus hoc tempore præstare non potes, saltem ista flabella seditionum in Regno tuo, qui se ministros vocant, & sunt reuera ministri Satanæ, qui diuidit inter fratres, quorum opera ventos istos, ac tempestates excitatas vides: saltem hos proculè finibus tuis pelle. Multum hoc ad placandam iram Dei pertinebit, ac in plurimis ab istis abominationibus & fornicationibus auertendis, minus erit negotij, cùm his fuerint destituti, qui sunt harum turpitudinum administri. Si qui verò fuerint, qui solos eos ex Regno, terrisque potestati tuæ subiectis exterminandos esse censebunt, per quos adoranda Trinitas, nuper blasphemari cœpta est, eorum vocibus aures tuæ ne pateant: nihil enim tibi, Regnoque tuo perniciosius accidere posset. Cùm æquè, vt isti, hæretici sint alij quoque, siue sint ij Confessionis Augustanæ, siue Tigurinæ, siue Geneuensis, siue Picardorum, vel fratrum VValdensium, vel quocunque tandem alio nomine vocentur. Vnam tantum ex his velle profligare, quid hoc aliud esset, quàm reliquas omnes approbare. Quidquid extra vnam fidem est, perfidia est: Sicut Christus diuisus non est, ita neque fides: neque Christi corpus Ecclesia diuidi potest. Vna est fides, vna est religio, quã à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti.

VVladislai Iagellonis pietas.

Lithuaniæ facies.

Hier. 5.

Hier. 25.

Ministri Satanæ è Polonia pellendi.

Non soli Trinitarij, sed omnes hæretici ex Polonia pellẽdi.

Qui

Athanasij sententia huic tempori accommodatur.

Qui si fuerunt Idololatræ: sicut impudenter isti mentiuntur, quid aliud faciendum nobis restabit, quàm vt ijsdẽ verbis, ô Rex, vtamur apud te, quibus vsus aliquando fuit Sanctus ille Pontifex Athanasius. Cæterùm quò res melius perspici possit, ne molestè feras, si temporis illius historiam, quæ multum ad rem præsentem facit, paucissimis, quoad eius fieri potarit, explicabimus. Idem tum ferè fuit rerum status, qui nunc est. Quod non vno loco quæritur Gregorius Nazianzenus, Omnes linguæ, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores & Doctores esse cupiebant. Et quamuis Concilium Nicænum de quibusdam fidei dogmatibus tum controuarsis intercessisset, in quo sic omnia, quæ vocabantur in disceptationem discussa: sic veritas credendorum omnium est explicata: nihil vt amplius iam superesse vidaretur, de quo dubitari posset: non defuere tamen malè feriati quidam, qui subinde nouas fides, vel vt nunc vocant, Confessiones conderent, quorum opera factum est: vt Arimini Concilium congregaretur. Quo cùm non pauci numero patres conuenissent, Vrsatius, & Valens, & qui fuerunt eiusdem factionis, chartulam quandam exhibuerunt, in qua fidem suam ita conscripserant: vt quamuis nihil minus præ se ferrent, non aliud tamen habere propositum eus appareret, quam vt abolerentur ea, quæ Nicææ gesta sunt. Quod cùm animaduertissent patres, dixerunt ad eos, vt scribit Athanasius: Nos, non quia fide indigeremus, huc conuenimus: habemus enim sanam fidem: sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos, quasi nunc incipiantes cradere, ista scripsistis: nondum clerici haberi potastis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quòd si eo animo, quo nos, huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, quæ Patrum sunt, teneamus, ne posthac captatæ Conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicææ conuenerunt, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Quæ cùm dixissent: nihil aliud in eo Concilio fuit actum: quàm vt suis calculis Nicænam Synodum approbarẽt, & eam ad omnia sufficare iudicarent: qui chartulam illam produxerant, non dissimilem tabulis, vel vt quidam vocant, scalis, quæ nunc sparguntur à Trinitarijs, eos hæreticos pronunciarent. Qua de re literas etiam ad Imperatorem dederunt, in quibus rationem rei per se gestæ reddiderunt: qua reddita, sic Epistolam suam concluserunt. Quapropter supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros Legatos intuearis, neque ad contumeliã mortuorum, aliquid noui induci permittas: sed nos sinas in institutis, decretisque maiorum parmanere, quos magno ingenio, prudentia & spiritu sancto omnia fecisse, asseuerauimus. Certè res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt. Laudans igitur Patres hos Athanasius: Quis, inquit, non approbauerit piam prudentiã Episcoporũ Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt: vt Arianicè sapientas ad Ecclesiam pertraherent: & Patrum traditiones integras conseruarent, sancta & canonica decreta facientes? Quisque enim eorum sibi persuadebat si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris: vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Quis autem quæso non vituperaret temeritatem Eudoxij & Achatij, qui honorem Patrum suorum, Ariomanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant, aut quomodo eos quibus successere, Patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? Ac paucis interiectis. Quid videlicet docebunt populos ab ipsis institutos? An patres suos lapsos esse? Aut quomodo ipsi vari apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadent, præceptoribus credendum non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi Episcopi esse poterunt, si ab hæreticis, quos ipsi criminaneur, constituti sunt? Quòd si illi malè senserunt, & scriptis suis orbem terrarũ seduxerunt, casset, omninò eorum memoria, & scripta illorum abijciantur. Ite ergo vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur & illos fuisse seductores, & vos parricidas, esse. Certè B. Apostolus laudat Corinthios quòd vbique sui memores essent, & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Igitur cùm talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus contraria ad populum non verebuntur dicere: Non laudamus vos, quod estis memores patrum, sed eo potius nomine vos commendamus, quod eorum traditiones non retinetis. Superest, vt ipsi ignobilitatem suam culpent, & dicant, se nõ ex pijs, sed ex hæreticis originem trahere. Istiusmodi enim verba istis loqui decet ad Arrianos, quibus, vt anteà admonui, Patrum suorum honorem, & suam salutem propinant: nec metuunt illud quod in Prouerbijs scriptum est: Mala soboles patrem execratur. Vos autem nihil tale committite, neque improbitatem illorum, veritatem putate. Nam & ipsi mutuò in se insurgunt, & à Patribus suis deficientes, non tuẽtur eandem sententiam: sed varijs & multiplicibus iactationibus iactantur: & aduersus Nicænam Synodum cõtendentes multas Synodos instituerunt, in quarum singulis, nouam semper fidem edentes, in nulla earum perdurare possunt, neque vnquam aliter facient: quia malè quærendo, non inueniunt sapientiam, quam odere. Hæc ego propterea transcribenda pluribus esse iudicaui, quod in ijs verbis, imago nostrorum temporum graphicè videtur esse depicta. Nam & nunc reperira non paucos licet, qui dum in Oecumenicorum Conciliorum decretis acquiescere nolunt, nouas subinde fides condunt, noua subinde conuenticula faciunt, quæ Colloquia vocant: in quibus, quantò frequentius conueniunt, tantò maior inter eos oritur discordia. Verùm vnde discessit eò redeat oratio.

Fides nouæ.

Athanasius in epistola de synodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Scala Trinitariorũ Polonorum.

Vbi suprà.

Soluentes maiorũ decreta, sua rescindans.

Prouer. 30.

Colloquiorum fructus.

Si verum est, quòd Idololatræ fuerunt Patres nostri, sicut isti blasphemant, quod hic ab Athanasio dictum est, idem & nos istis dicemus: Quibus oculis intuebimini monumẽta Patrum vestrorum, quos ipsi Idololatras nominatis, quin ite potius, & eorũ reliquias è monumen-

Maiores Polonorũ ab idololatriæ crimine vindicantur.

men-

mantis eruite. Quo sic ab omnibus intelligatur & illos fuisse Idololatras, & vos esse parricidas. Quanta est autem hæc impietas, q̃ horrendum sacrilegium, ita de sanctis p[illegible]s iudicare: quasi non esset illis prædicatus Christus, quasi non accepissent Spiritum sanctum, quasi non recepissent Euangelium. Vnde autem vobis, ô filij desertorum, vnde vobis Euangelium? vnde nomen Christianum? vnde Baptismus & alia Sacramenta? Num ab Idololatris? Verùm vnde liceret à legitima sobole semen adulteræ discernere, nisi talem affectum erga suos maiores ostenderent, seq; verè malam sobolem esse, quæ suos parentes execratur, declararent: vt rectè illis dici queat: Semen Canaan, & non Iuda: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.

Cùm itaq; non sit fides nisi vna, quidquid præter hanc vnam fidem est, perfidiam, ô Rex, non fidem esse iudicato, atq; procul à Regni tui finibus arceto. Quanto cum periculo duæ religiones tolerentur in vno Regno: recens exemplum capere potes, ex ijs, quæ proximis

Responsum trium ordinum Burgundiæ in causa religionis facta Cracouiæ editum. annis superioribus in Gallijs acta sunt. Qua de re fuit etiam hoc ipso anno scriptum quoddam editum Cracouiæ, quo respondet Regi suo conuentus trium ordinum Ducatus Burgundiæ, nuper in causa religionis factæ, quod à te pientissime Rex, legi cuperem & expendi diligenter. Scio contrarium suasisse quendam, qui ante annos quatuor Gallica lingua scripsit ad Regis Galliæ Consiliarios, exhortationem, quæ tamen posteà Latina facta est, qua prætexit, se docere velle, quo pacto obuiam iri possit seditionibus, quæ ob religionis causam impendere videntur: sed quàm salubre fuerit consilium hoc illius, euentus rei docuit.

Bezæ libellus impijssimus. Auctoris nomen adscriptum libello non est, verùm Theodorum Bezam fuisse, non obscuris argumentis colligi potest. Nam inter alia quibus quod vult persuadere conatur: minas quoq; regaliter addit, futurum vt in his, qui sunt suæ factionis, cuius tamen se esse dissimulat, existant aliqui Sceuulæ, qui se putent sacrificium exhibere Deo, si vnius aut alterius eorum nece, qui contrarium suaserint, socijs suis parentauerint.

Minardi casus. Profert deinde Minardi casum, qui cùm, vt fuisse dicitur, vir magno quodam Catholicæ fidei tuendæ Zelo præditus contra sectatores quosdam Caluini duriorem in consilio sententiam protulisset, egressus inde, statim fuit ex insidijs à quodam proditoriè trucidatus. Non dissimile quiddam Iuliano

Iulianus Imperat. Imperatori scribit accidisse, quasi conferre cum Christo Caluinum, cum Iuliano Apostata Regem suum velit. Similiter & Regi Galliarum Sigisberto, ac propemodum tale quid etiã

Sigisbertus Rex Galliæ. accidisse Regi Macedonum Alexandro. Ac ne videatur absq; scripturis rem agere, quò magis incitet homines, ad eiusmodi parricidia designanda, simul Magistratui terrorem incutiat, ne suæ sententiæ contradicere, deq; hæreticis supplicium sumere audeat, exemplum etiam Petri Apostoli producit, quod is armis manum admouerit, ad resistendum Iudaici Magi-

Assasini & Beduini. stratus ministris, qui ad capiendum ipsius magistrum venerant. Adfert etiam Assasinorum siue Beduinorum exemplum, qui proposita sibi spe voluptatis Paradisi à se consequendæ, solenni voto spondebant, se in Principes omnes sæuituros, qui sectæ ipsorum aduersarentur.

Cola Mantuanus. Deinde Colam quendam Mantuanum, literarum Mediolani professorem, qui prædicabat, eos & in hac, & in futura vita forè beatissimos, quorum manibus aliqua tyrannis opprimeretur. Quæ sententia, sic inhæserit animis quorundam Nobilium, vt conspiratione facta, Me-

Ioan. Galeatius Mediolani Dux in tẽplo interfectus. diolani Ducem Ioannem Galeatium, in medio templo, frequenti populi conuentu, quamlibet multis stipatum, interficere non dubitarent. Et hos tales tu pientissime REX, talia docentes in Regno tuo ferendos, ac solos inde Trinitarios auferẽdos & exigẽdos esse putabis?

Oẽs hæretici pellendi in Polonia. Quin tu, si tuæ vis & Regni tui saluti, tranquillitatique consultum: sicut velle debes: eodem

Sacramentariorũ conatus. omnes loco habebis, tam eos, qui tectum deturbare, quàm eos, qui parietes disijcere, & qui fundamentum Papatus, hoc est Ecclesiæ, prorsus euertere conantur. Nihil diuersum ab eo Sacramentarij cupiunt, quod tanto studio Trinitarij contendunt, vt simulata magis inter eos, quàm vera pugna esse videatur. Vtrique fundamentum euersum volunt. Sed cum nondum esse tempus idoneum, Sacramentarij iudicent: vt ad hunc extremum impietatis gradum veniatur, differri magis, quàm auferri blasphemias istas contra adorandam Trini-

Sacramentarij Poloni a Trinitariorũ errore nõ abhorrẽt. nitatem cuperent. Ac ne quis mei capitis hoc esse somnium existimet, producam hic verba Sacramentarij cuiusdam, ex concione, quam habuit ineunte hoc anno Calendis Ianuarijs,

1564. in celebri quodam loco, in quo eam habitam non oportuit, quam etiam typis mandari curauit.

Celebramus hodie, inquit, festum Circuncisionis Domini. Mandauit autem Deus, vt infantium ætati teneriori propter imbecillitatem eorum parceretur, & octauus dies expectaretur. Causa autem cur nollet statim, vt in lucem prodijssent eos circuncidi, fuit hæc, ne recens dolor, quem sustinuerunt cùm ederentur, maiori dolore cumularetur. Debebant & hoc isti secum reputare (de Trinitarijs loquitur) vt parcerẽt huic infanti debiliori, huic sponsæ Christi, q̃ ita celeriter contristarunt, & præter necessitatem tantùm ei luctum attulerunt. Quid aliud sibi volunt hæc verba, q̃ non hoc eis dolere, quod exorti sint Trinitarij: sed q; tã repentè proruperint, quòd octauum diem non expectauerint, dum eorum secta plus aliqd virium acquireret, quã adhuc imbecilliorem esse vident? Est enim hoc in confesso, q; multò maxima pars Regni tui, neq; corã Islebiensi, neq; corã Tigurino, vel Geneuẽsi Baal genua curuauit adhuc: nec est apud illos hoc Baal quidq̃ abominabilius. Quin & illud cõstat, hãc inter istos exortam discordiam, effecisse, vt multi resipiscerent, & ad Papatum, hoc est ad Ecclesiã Catholicam redirent. Qua de re prodijt etiam hoc eodem anno libellus cuiusdam consolatorius, in quo, qui volet aniles illius hac de causa querimonias legere, poterit. Hoc igitur malè Caluinistas habet, quòd cum suis blasphemijs, minus multorũ aures adhuc assueuerint, aliæ nouæ sint exortæ, quibus fit: vt non pauci detestari suas istas fornicationes incipiãt, deq; reditu in gratiam cum sponso suo Christo, quem deseruerant, cogitationem suscipiant.

Quamobrem omnes ferre sectas, quæ sunt mirabiliter inter se dissectæ, satius duxerim, vt

mor-

mordentes & comedeotes se inuicem ipsi consumantur ab inuicem: q̃ vt, si tantùm vna pro fligata fuerit, tantò plus virium reliquis accedat, quarum toleratio, speciem quandã approbationis habere videbitur. Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ. Quod quanto fuerit implacabilius, tanto citius illos eò redituros spes est, vnde discesserunt, ad vnam sanctã Catholicam & Apostolicem Ecclesiam. Nec hæc inter illos bella desinent vnq̃, nisi factum prius hoc fuerit. Enarrans illa Prophetæ verba Augustinus: Præcipita Domine, & diuide linguas eorũ, quia vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate, Qui se malè, inquit, extulerunt, expedit eis: vt submergantur siue præcipitentur. Qui malà conspirauerunt, expedit eis: vt eorum linguæ diuidantur. Ad bonum consentiant, & concordent linguæ eorum. Ac mox, tractans illum locum, de torri Babel ædificata: Per superbos, inquit, diuisæ sunt linguæ, per humiles Apostolos congregatæ sunt linguæ. Spiritus superbiæ dispersit linguas. Spiritus sanctus congregauit linguas. Quando enim Spiritus sanctus venit super discipulos, omnium linguis locuti sunt, ab omnibus intellecti sunt: linguæ dispersæ in vnum congregatæ sunt. Ergo si adhuc sæuiunt: expedit eis diuisas habere linguas. Vulunt vnam linguam: veniant ad Ecclesiam. Quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Præclarè Augustinus, Volunt vnam linguam: venient ad Ecclesiam. Nunq̃ inter eos pugnæ desinent quoad eò non redierint, vnde discesserunt. Quamobrem veniant vel redeant potius ad Ecclesiam: si volunt habere linguam vnam. Nam in ea non dissensionis, sed pacis & dilectionis Deus est: in ea non vertiginis, verùm charitatis spiritus est, per quam vnitas retinetur in vinculo pacis.

Præstat vnam quam aliquam tantum hæresim eijcere.
Gala 5.
Aug. in Psal. 54.
Præcipita Domine diuide linguas eorũ, &c. explicatur.
Ibidem.

Ego verò procido venerabundus ante te, quæ omne ab impijs istis blasphemaris, ô adorãda Trinitas, ô veneranda vnitas: te Deum trinum in personis, vnum in substantia, te per quẽ creati sumus vera æternitas, te per quem redempti sumus, ô summa charitas, te qui pax nostra es, qui facis vtraq; vnum, te supplex oro: tolle maceriam, quæ pacem & concordiam inter nos dirimit, quæ te nobis adimit: tolle superbiam, quam qui facit, non habitat in medio domus tuæ: quæ inter quos est, inter eos semper sunt iurgia: sicut nunc oculis ipsi nostris cernimus: tolle sensum elatum, qui cherob è cœlo detraxit ad infernum, in profundum laci, qui primos parentes nostros è paradiso deturbauit: & concede propitius, vt ne simus alta sapiẽtes, néve dum suprà q̃ scriptum est, vnus aduersus alterum inflatur, velimus sapere plus q̃ oportet sapere: sed in humilitate, superiores nobis inuicem arbitrantes lutum esse nos & vas figuli meminerimus: neq; curiosius ea mysteria perscrutemur, quæ nec ipsi sciont Angeli: quorum recta confessio est scientiæ ignoratio: sed simus contenti sapere ad sobrietatem: & in his, quæ captum nostrum superant, piè potiùs ignorantiam nostram confiteamur, captiuantes intellectum nostrum in obsequium Christi corporis Ecclesiæ, q̃ temerè scientiam nobis vendicemus: vt sic humilibus consentientes, pacẽ quã discessurus ex hoc mũdo Christus nobis legauit, inter nos colamus. Ne patiaris vt quos ille, cùm anteà dispersi fuissent, preciosa morte sua congregauit, eos iterum astutia serpentis dispersos diutius videamus. Ne sit amplius inter nos Iudas & Israël, ne sit Roboam & Hieroboã: ne sit Hierusalẽ & Samariæ: sed simus oẽs vnà ciues illius Hierusalẽ, quæ ædificetur vt Ciuitas: simus terra vnius labij, & sermonũ eorundẽ: sit inter nos multitudinis credentiũ cor vnũ, & anima vna sit vnũ ouile, sit vnus Pastor, vt sicut tu, quãuis trinus in personis, vnus tñ es Deus, non minus vnitate concordię, q̃ vnitate substantiæ sic & nos, vnũ simus, tecũ vnũ simus inter nos. Ne simus amplius in parabolem gentibus, & commotio capitis in populis. Non despiciat manus oculum: nec oculus manum: non insurgant pedes contra caput: nec dicat caput pedibus, non estis mihi necessarij Non velit oculus, aut lingua totum esse corpus. Vnomquodq; membrum suum actum habeat, vt sic ordine seruato, pax & tranquillitas retineatur: vt quamuis multa membra, simus tamen vnum corpus, vnus spiritus: sicut vocati sumus in vna spe vocationis nostræ Sit inter nos vna fides, quam à Sanctis maioribus nostris, nobis traditam per manus accepimus, De qua non disputãdum, sed sicut illi fecerunt, in ea, & pro ea, summa cum alacritate moriendum nobis esse: quoties id res postulauerit, certò deliberatum habeamus. Vt sic vnam linguam habentes, idipsum dicentes, idipsum sentientes, idem sapientes, inuocemus nomen tuum, & seruiamus tibi sub iugo vno: sub illo charitatis iugo, de quo legimus in Euangelio: Iugum meum suaue est, atq; vnanimes, vno ore honorificemus te ô adoranda Trinitas, ô veneranda Vnitas, Te Deum Patrem, Te Deum Filium, Te Deum Spiritum sanctum, te Deum Trinum in personis, vnum in substantia: cui laus, honor, & gloria sit per infinita secula seculorum, Amen.

Ad sanctam & adorandam Trinitatẽ supplicatio.

FINIS.

DE LOCO ET AVCTORITATE ROMANI PONTIFICIS in Eccleſia Chriſti & Concilijs,

STANISLAI HOSII CARDINALIS Varmienſ. in Concilio Tridentino præſidis,

Ad Staniſlai Orechouij Epiſtolam præfixam reſponſio.

Illuſtriſsimo ac Reuerendiſsimo Domino D. Staniſlao Hoſio, S. Rom. Eccleſiæ Presbytero Cardinali, & Concilij Tridentini Præſidi, ac Varmienſi Epiſcopo, Domino ſuo clementiſsimo, Staniſlaus Orechouius Roxolanus, perpetuam exoptat felicitatem.

PRimum omnium tibi, ſerò licèt, ſed tamen aliquando, hanc celſiſſimã ſedem dignitatis & honoris Cardinalitij, ita vt debeo gratulor: in qua tu ciuitatis Dei dignitatem & decus ſuſtines. Quod cum decorum tibi, tũ honorificũ nobis Polonis eſt, qui os de oſſibus, & caro de carne tua ſumus: quos tu, vt titulis inſignibus, & pulcherrimis exornas: ita ſcriptis elegantiſsimis tuis ad omne pietatis munus informas: conſequeris\[q\]ue vt Poloni, ἄμουσοι quondam, & ἄνομοι reliquos inter mortales habiti, nunc te auctore atq\[ue\] duce præſtantiſſimo, ab omnibus & pij exiſtimentur, & docti: ita te magiſtro, atq\[ue\] principe ampliſſimo noſtræ ciuitatis, humanitate compenſata eſt vetus illa gentis noſtræ barbaries: qua inter reliquas Chriſtianas gentes olim fuimus infames, quam ſcripta tua inueteratam ex noſtris moribus, diſciplina\[q\]ue funditus deleuerunt: tu enim extitiſti in gente noſtra primus, qui directum nobis iter ad ingenuas artes, & ad humanitatem diſpoſitum demonſtrares, quibus rebus, te monitore, atq\[ue\] præmonſtratore, homines noſtri capti, incenſi\[q\]ue, incredibili optimarum artium ſtudio cœperunt flagrare: nihil ſibi arduum ad capeſſendam virtutem, & ad vincendum, præſtandum\[q\]ue rati. In quo tamen ipſo ingeniorum æſtu à recto tramite abreptos eſſe noſtrum quamplurimos, & in itinera deuia delatos, ingemiſcendum eſt multi enim ingenij præſidijs, atque doctrinæ fulti, ipſi patriæ, cuius & rem augere, & nomen ornare debebant, maxima detrimenta intulerunt: conati\[q\]ue ſunt, vt Polonia variata ſectis, & opinionibus conuulſa, à religione Catholica ad priſcam rediret idololatriam, vnde exortum eſt genus noſtrum. Quid enim quæſo aliud ſunt hæreticorum commenta, quàm idola? quæ ne ſequamur, vetat Dei lex: vt tu tum aduerſus Brentium & in Confeſſionum libris, tum in libro de expreſſo Dei verbo, planè ac dilucidè demonſtras. Hæc igitur idola, quoniam noſtrates quidam, non rationibus (quæ enim ad errorem quadrabit vnquam ratio?) ſed vi & armis tuentur: verendum eſt, ac maximoperè pertimeſcendum, ne fluctibus hiſce hæreticorum, referamur ad veterem illam Illyriorum idololatriam, è quibus orti ſumus. Quod ne accidat, cùm cæteris Tridentinis patribus, tũ tibi eius Cõcilij præſidi, imprimis eſt prouidendum: præſertim cùm te huc deriuare cogat curas & cogitationes tuas ipſa patria quæ afflicta, nimium\[q\]ue ſectis (vt tuo vtar verbo) diſſecta, ne ſe deſeras tanto in motu rerum, tuam fidem implorat. quæ, niſi iſtic Tridenti vos occurritis, præ libertate nimia, quæ ad licentiam iam exceſſit, citius quàm Germania, aut Gallia, motu conuelletur corruetq\[ue\] ſuo.

Occurrendi porrò ratio non alia aptior eſt: vt mihi quidem videtur, quàm ſi ditionem Regis noſtri ampliſſimam, latiſſimam\[q\]ue multifariam ritibus diuiſam, communione religionis, & ſocietate pietatis, in vnum Dei populum redigatis: vt ſublato illo, vt priſco, ita calamitoſo errore, quo in Polonia Latini aduerſus Græcos: Græci aduerſus Armenios, dum de ritibus diſputant, inflammantur: vno Deo, vna fide, vno baptiſmo in vnum populus redigamur, & vnum ſimus, quaſi vir vnus, in Domino. Vt ita tribus hiſce præſidijs inter ſe coniunctis, munitam contra hæreſes Poloniam vniuerſam habeamus: quò facilius à nobis refutentur putridi, ac furioſi hæretici iſti, dum non Latinam Eccleſiam tantùm, quam hæretici aſpernantur: ſed vniuerſam Septentrionis, atq\[ue\] Orientis vicinitatem contra ſe facere nobiſcum intelligent. Ac mea quidem ſententia, alia ratio ad refellendum iſtos in Polonia, iuſtior nulla eſt: quàm ſi fuerit Tridenti ex auctoritate Decretum, Roxolanos atq\[ue\] Armenios itidẽ,

vt

vt Polonos, Christianos vobis videri. Nam nunc quidam nostrates hęretici, Roxolanos, atq; Armenios secum facere, ac suarum partium esse, pugnant contra nos maximè. Quod si nos hoc illis damus, summam auctoritatem illis ad firmandum errorem dederimus. Eripiamus ergo tot gentes, atq; nationes ex horum impiorum consortio, & cum illis nos cõgregemus: conspiremusq; ad auctoritatem, maiestatemq; Catholicæ Ecclesiæ defendẽdam: quæ Catholicam fidem peræquè in disparibus ritibus, & vinum idem in varijs hydrijs, castè, integreq; conseruat. Neq; verò intelligo, quidnam ad coalescendum in vnum Dei populum Latinis in Sarmatia cum Roxolanis, atq; Armenijs obstent diuersi ritus. Nam Roxolani, Constantinopolitanam: Armenij, Antiochenam sequuntur Sedem, quæ ambæ Catholicæ, Apostolatu insignes sunt habitæ antiquitus in Ecclesia sedes. Quod si has nos, vt schismaticas spernimus, & pellimus Ecclesia, qđ Ecclesia Catholica fiet? aut vbi nobis erit illud amplissimum Christi regnum, quod daturũ se pollicetur filio suo, in psalmo cœlestis Pater? Postula, inquit, à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Quod regnum Oceano, atq; astris terminatum, si Regi Christo damus, quomodo secundum Regem Christum, Patriarchas quatuor, Præsides huic imperio non dabimus? quos si more, institutoq; veteri Regno Christi, quæ Ecclesia est, concesserimus: Roxolanos quoq; atq; Armenios, Constãtinopolitanæ & Antiochenæ sedi subiectos, de corpore Christi esse germana membra agnoscamus: & illis locum in Regno Christi cum Latinis demus necesse est: aliter vniuersi: ua Ecclesiæ integra esse non potest. aut enim cum Patriarchalibus sedibus, Roxolani atq; Armenij in Ecclesia sunt retinandi, aut cum his pariter ex Ecclesia sunt à vobis expellendi.

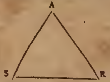
Iam de Concilio hoc nostro Tridentino, quid tandẽ sentiemus? aut quomodo illud Oecumenicum esse defendemus, si illi adfuerint vt schismatici, Constantinopolitanus, Alexandrinus, atq; Antiochenus Patriarchæ? Iudices vtiq; Oecumenici consensu Conciliorum omnium. Nam si vos tres vrbis Romæ Cardinales, q Concilio præsidetis, Iudices vos esse dixeritis, id non admittit Canon vetus, qui presbyteros ab vrbe Roma ad Concilium missos τοποτηρητὰς Episcopi Romani non autem ἄρχοντας, neq; ἡγεμόνας, aut aliquid eiusmodi appellat, itaq; in Concilijs eiusmodi τοποτηρηταὶ, infra omnes Patriarchas scribendo affuerunt, quod q̃ verùm sit: Conciliorum Oecumenicorum subscriptiones docent. Vnde apparet, nihil minus Oecumenicum dici, q̃ Concilium, in quo Patriarchæ, aut illorum τοποτηρηταὶ nulli fuerunt. Quamobrem, vt totum Christi perfectum sit corpus Tridenti Patriarchæ ordine atq; loco in Ecclesia Dei maneãt suo: vt cum his vna eorum subiecti vniuersi, atq; omnes, ritibus atq; moribus differant licet inter se, in Ecclesia tamen Catholica, quasi in vno Christi corpore simul viuant.

Hęc me pluribus verbis, q̃ volebam, tecum agere coëgit. Primùm liber Andreæ Fricij nuperrimè in me editus: in quo impius ille, modis omnibus eleuat auctoritatem Concilij Tridentini: quòd illi tres Patriarchæ absint: pro schismaticis à vobis Latinis condemnati, quorum auctoritate se pugnare ait velle contra Romanam Apostolicam sedem, sic enim execratur hæreticus ille Catholicam, & Apostolicam sedam: aduersus quem quoniam accusationẽ paro, facile probabo, fundamentum Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ idem esse, extra quod, fundamẽtũ aliud nemo potest ponere, nec enim est quicq̃, quod ad rem magnoperè attineat apud Occidentales, quod idem non sit apud Orientales. De vxore & de fermento lucerat internos capitalis. Sed tamen, neq; vxor salutis nostræ prora est, atq; puppis: neq; fermentum, salua panis substantia, variat Sacramentum, quæ substantia inquam, tota verbis sacratis, in Christi transit corpus. De calice quoq; controuersiæ nihil planè nobis superest. Nã apud Roxolanos, Græcorum instar, qui sacrificio intersunt, sanis, ac valentibus vtraq; datur species: illis verò qui absunt, & qui domi infirmi communicant, altera panis specie sunt contenti: tantumq; se isti credunt sumere sub vna specie domi, quantum illi sumunt in templo apud Aram, sub specie vtraq. Quamobrem, cum hæc, & alia Sacramenta omni numero, or- Nota. dine, pondere, æqualiter inter Græcos, & Latinos constent: facile Fricium, Deo duce, & conscientia illius teste, conuincam, illum cum Orientali Ecclesia nihil habere commune, imò verò, vt Latinæ Ecclesiæ Fricius pro hæretico est condemnatus: ita quoq; Orientali Ecclesiæ illum pro eodem ipso condemnatum videri. Sed hac in re, ille ingens inest scrupulus, quonam modo, absq; Patriarchis Oecumenicis, Tridentinum Concilium Oecumenicum esse, Fricium, & cæteros, qui cœtum allatrant vestrum, poterimus docere: id nos à vobis Concilij prælidibus discamus necesse est.

Neq; verò propter Fricium tantùm id ego ex te scire aueo: sed etiam propter auctoritatẽ librorum tuorum, quorum in nonnullis auctoritatem Græcorum eleuas: Roxolanosq; nostros, totumq; Illyricum genus: quod amplissimum, latissimumq; sub Constantinopolitana sede est, prò schismaticis ducis: quæ sentẽtia tua, perperam fortasse intellecta, multos offendit. Minuit. n. maiestatem Regni Christi: Ecclesiam in angustum redigit: Romanum Episcopum, Dominum, imo αὐτοκράτορα quendam cæteris Patriarchis imponit: schisma parit: charitatem vulnerat, deniq; tunicam Christi in partes mille lacerat. Scio, & ita credo, Patrum Romanum (hoc enim nomine Papa apud me est, & semper erit) verticem, & os cæterorum omnium in Ecclesia Dei ministrorum esse, si munus illius Pastoricium respicias. Sed eundẽ tamen cæteris Patriarchis, Patriarchatu ipso parem esse dico. Petrus enim Romanus non ab homine, neq; per hominem vllum, sed à Domino Iesu summo Pastore, atq; Pontifice maximo, pascendi munus accepit, quo ille dijs (vt ita dicam) hominibusq; sine exceptione omnibus præstat maximè. Sed quod Romæ, Occidentalem plagam versus, iurisdictionem suam Patriarchalem administrat, & non alibi gentium, id ille habet & à Patribus acceptum, quorũ auctoritate reliquæ quoq; Patriarchales sedes in principibus vrbibus sunt constitutæ, atq; in certas Dioceses descriptæ. Hæc est sententia Conciliorum Oecumenicorum: in hoc etiam

Doctores veteres: vt hæc sententia non sit aliud, quàm Plebiscitum quoddam Christianæ plebis & consensus nationum omnium: aduersus hanc sententiam diuersum te in scriptis tuis sensisse, miramur cuncti. Sed ego tamen malo ipse me tarditatis ingenij, quàm te erroris vllius condemnare: quem columen Ecclesiæ Dei nunc profitentur vniuersi. Quare, antequam Fricio respondeam, abs te peto, pro tua pietate, doctrinaque præstanti, mentem vt nobis declares tuam, nodumque hunc dissoluas, quo valde distringor, ac planè obligor. Nam, & ab auctoritate tua discedere fas mihi non est: & tibi me id dare, quod cum charitate pugnat maximè, ius vicissim non est.

Neque verò vitanda tibi est quæstionis à me propositę disquisitio. Sic enim habeto, Dum tu & Cromerus Regno abestis, hæreticorum in me vniuersam incubuisse manum, idque adeò, vt cuncta in Polonia, Antagonistam alium, se habere æquè grauem hæretici negent, quàm autem id verè, viderint ipsi, sed tamen Deo duce resistimus istis: quantū possumus: & fidē, quam in baptismo professi sumus, nescio quàm splendidè, at fideliter certè quidem, ac fortiter contra furiosos istos tutamur. Ex qua concertatione nostra acri & vehementi, Chimæra nata est aduersus Stancarum Nestorianum: & Fricius contra Fricium Arrianum: & epistola cum conclusionibus ad Principem Radiuilum. Postremò, Dialogi lingua domestica, atque vernacula, In quibus triangulari forma Poloniam constare docemus, ita vt eius trianguli conum, Altare teneat: basim verò latere dextro, Sacerdos: Sinistro autem, Rex ipse sustineat: hoc modo.

In his Dialogis, si in tuas manus fortè venerit, caue putes quicquam datum esse à me cuiusquam auribus. Res demonstratione per ἀνάλυσιν tractatur certa, quæ in causas resoluta suas, à determinatis principijs per determinatas conclusiones à nobis perducitur: vt nihil videatur contra posse afferri τὸ δὲ πρᾶγμα ἐλεγχονδώσου. Quapropter, quoniam me vides assiduum, acrem, atque acerbum singulari Dei munere hæreticorum in Polonia aduersarium esse, non illum Magnum Hosium, neque hunc doctum Cromerum, sed Orechouium rusticum, squaloris plenum ac pulueris, quod aratorem decet, fac suppedites nobis ad hanc quæstionem de tuo: quo adiuti, facilius contra istos furiosos administremus indictum bellum, pro honore Dei, & pro salute Patriæ, quæ iamiam labascit, præcepsque ruit. Amisimus Poloscum, accepta insigni plaga: Braslauium etiam nuper ad solum exustum est. In comitijs Petricouiæ actum est nihil. Iudiciorum noua forma, moribus & institutis nostris repugnans, est instituta: quorum iudiciorum, quidam Iudices, non crucem seruatoris signum, quod luce palàm execrantur, sed solem ipsum iurant. Ita signum illud filij hominis apud nos iam viluit, vt, gentium ad morem, militiam cœli, iuremus: hoc est, in militiā cœli, non autem in Christum cruci affixum credamus. Quod enim quis iurat: in id vtique credit. Ita nos Poloni, (proh dolor) auersi ab Ecclesia Catholica, sensim in idololatriam priscam, è qua antè DC. annos orti sumus, ab integro delabimur. O Domine, salua nos, perimus. Vxor & liberi mei te salutant, tibique se vna mecum commendant, teque orant, vt matrimonio nostro apud Patres, si vsus venerit, istic ne desis. Postremò, nos ita commendatos tibi habebis, vt habere soles eos,

Noua. [margin note beside "ta quorum iudiciorum"]

qui tecum cor sunt vnum, & anima vna. Bene vale. Datæ Peremisliæ oppido
Roxolaniæ, 29. Mensis Maij. Anno Christi Dei
nostri 1 5 6 3.

STA-

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS, Stanislao Orechouio S. D.

SERA gratulatio reprehendi non solet, sed nec serum videri debet, quidquid quocunque tandem tempore, ex amoris abundantia proficiscitur. Cuius generis gratulationem hanc tuam esse, mihi persuadeo. Etsi quod mihi gratuleris, nihil est. Quid enim ex hoc loco, in quo me nunc Deus esse voluit, præter incredibiles quasdam curas, animiq; solicitudines, & non mediocres labores ad me redundat? vt interea taceam de multis alijs incommodis, quæ ferre necesse est, in hac specula positum. Itáq; consolationis magis egere videor, quàm quòd vlla sit iusta gratulãdi causa. Sed ego nec molestias vllas, nec labores, nec pericula defugerim, nec mihi quicquam eorum graue futurum esset, etiamsi calix ille bibendus foret, quem prior amarissimum hausit pro salute nostra Dominus noster Iesus Christus: dummodo afflictis Ecclesiæ rebus, opera mea succurri posset. Intereà tamen, sic me ab omnibus his rebus, quibus id effici queat, imparatum agnosco, sic omni ferè facultate destitutum, vt nihil ad eam, præter egregiam quandam voluntatem, & eam inprimis alacrem adferre queam. Quam largè vobis emetiri possim, cætera sunt ab alijs quærenda, quibus maior suppetit subueniend facultas. Imprimis aũt ab eo, sine quo, ne cogitare quidẽ aliquid idonei sumus ex nobis, tanq̃ ex nobis: Qui nisi domũ ædificauerit, in vanũ laborãt q ædificãt eã: Nisi ciuitatẽ suã custodierit, frustrà vigilant qui custodiunt eam. Est aũt reuera, vt scribis, ingemiscendũ, sicut in magna reliqui orbis Christiani parte, sic in nostra quoq; Polonia, quã plurimos ingeniorum æstu à recto tramite abreptos, & in deuia itinera delatos esse. Quos si per hos labores nostros, quos his maiores, q̃ credi facile queat, sustinemus, in viam reuocandi potestas daretur, næ ego præclarè operam hic meam collocasse me arbitrarer: etiamsi grauibus curis & solicitudinibus oppressus, extremum spiritum exhalarem.

Sera gratulatio . . . quæ non . . . reprehenduur.

Pericula in quem finem subeunda.

2. Cor 3.

Psal. 126.

Ingeniorum æstus quàm periculosus.

In magna id fœlicitatis meæ parte ponerem, si vel morte mea, si minus reliquarum nationum, saltem patriæ nostræ salus repræsentari posset. Sed inuitos seruare, perquàm difficilè est. Audio deploratos istos homines, palàm in Comitijs Regni iactasse, quicquid quacunq; tandem de re Decretum fuerit, in hoc sacro Concilio (quod illi tamen Concilij nomine non dignantur) id se ne pili quidem facturos esse. Quæ autem his medendi ratio poterit inueniri, qui medicinam omnem respuunt: & vltro suo, quod aiunt, iumento, sibi mortem adsciscunt sempiternam? Aduenerunt huc ex omni ferè terrarum orbe, quam latè patet Ecclesia Catholica, Patres Ducenti sexaginta, nullius rei magis, quàm liberorum suorum salutis auari: quorum languoribus tam periculosis adferre medicinam cupiunt. Et sunt in hac arte medendi, tam exercitati; vt aut ab illis, aut à nullo prætereà mortalium, salus sit expectanda. Sed quid facias his, qui tanta sunt insania correpti: tũc vt sibi sani maximè videantur, cùm eos in extremo mortis periculo versari constat? Rectè dici de illis posset illud Euangelicum: Si cæci essetis, peccatum non haberetis: Nunc autem: quia dicitis: videmus, peccatum vestrum manet, nec spes vlla reliqua sanitatis esse videtur. DEVS orandus, illius est auxilium implorandum, qui potest etiam ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, ab illo supplicibus votis petendum est, vt auferat hominibus istis cor lapideum, & donet cor carneum, & spiritum suum ponat in medio eorum, & faciat, vt in præceptis eius ambulent, & Iudicia eius custodiant, & habitent in terra, quam dedit Patribus eorum, & sint illi in populum & ipse victissimillis in Deum, nec in veterem illam idololatriam, à qua semel Dei gratia liberati sumus, relabantur. Quam verò tu rationem ostendis occurrendi malis his quibus Patria nostra miserandum in modum affligitur, eam hic nos obuijs, quod aiunt vlnis amplecteremur, si per tuos istos Roxolanos, & Armenos liceret. Nam si tu putas, propter diuersos ritus, eos à nobis pro Catholicis non agnosci, toto cœlo, qđ aiunt, erras. Non dubito, qui legeris acta Concilij Lateranensis, in quo præsentes adferunt Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus Patriarchæ: Metropolitæ LXX. Episcopi, CCCCXII. Abbates, Priores, Conuentuales DCCC. Græci & Romani Imperij Legati: Regum verò Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, & Cypri Oratores. In his disertis verbis testatur sancta Synodus, quòd Græcos ad obedientiam sedis Apostolicæ reuertentes, fouere, & honorare velit: mores & ritus eorum quantum cum Deo possit sustinendo: Nulla igitur nobis est cum Græcis de moribus ac ritibus disceptatio, de quibus nec in Florentino quidem Concilio tria verba commutata fuere. Nam quæ vna de re disputatio fuit inita: num in fermentato consecrare liceret, facilè fuit ea sublata, permisso illis ritu suo, dum ne ipsi Latinorum ritum damnarent. Sed magnus fuit semper Græcorum tumor & arrogantia, posteàquam ab obedientia sedis Apostolicæ se subtraxerunt, & vsque eo Latinos abominari cœperunt, vt si quando Sacerdos Latinus ad Altare Græcorum sacrificium obtulisset, non prius ipsi sacra in eodem altari facerent: quàm altare, tanquam sacrificio Latinorum inquinatum, lauissent. Quin & baptizatos ab illis rebaptizabant: quemadmodum in actis Concilij Lateranensis sub Innocentio III. celebrati videre licet. Non ignoras proculdubio, qui labores ab Eugenio IIII. Suscepti fuerint, ante annos plus minus centum viginti, vt Græcos, & Armenos ad Ecclesiæ corpus, vni-

Frequentia & studium Patrum in Conc. Trident.

Græci à Catholicâ Ecclesia non reijciuntur propter diuersos ritus.

Græcorum tumor & arrogantia.

de segregati fuerant, reduceret. Et cessit illi conatus hic non infeliciter. Sed quod bona tua venia dictum velim, nota est omnibus huius gentis leuitas & inconstantia. Quater decies ad Ecclesiæ corpus reuersi, totidem vicibus ab eadem se præciderunt. Quem autem præcisionis huius suæ fructum tulerint: non sine magno dolore cernimus. Quamobrem quod cupere te ostendis, idem & nos multò ardentius cupimus, vt in vnum nobiscum populum redigantur, vt multitudinis credentium sit cor vnum & anima vna, vt fiat vnus Pastor, & vnũ ouile. Scis missum à Põtifice nuncium fuisse, qui Moscorũ principem, ad Conciliũ inuitaret: adeò nihil ab eo prætermissum est, quod ad cõiungendos nobiscũ Roxolanos pertinere videretur. Quod autem res non successerit: temporum iniquitati tribuendum est. Quid autem sibi volunt illa verba tua: Eripiamus tot gentes ex impiorum consortio, & vnà cum illis nos congregemus? Cur non illi potius nobiscum, q̃ nos congregemus cum ipsis? de quibus rectè cum Cypriano dicere possumus, quòd non nos ab illis, sed illi discesserunt à nobis, redeant vnde discesserunt, nihil impediet rituum diuersitas, quo minus omnes in vnum Dei populum coalescamus.

Græcorum leuitas & inconstantia.

Moschus inuitatus ad Concilium.

Græci ad Latinos, non Latini ad græcos redire debent.

An autem & mihi non licebit illum versiculum vsurpare contra te πολλοὺς ἐν τοῖς φύγεσι φ…ος ὀδόντων. Tunè præsidere nomine Romani Pontificis Legatos illius negas? Quid autem aliud contendunt maioribus clamoribus hi, qui segregauerunt semetipsos, quos tu scriptis tuis grauiter admodum & eleganter insectaris, quibus cum hac in parte facere te, cum sis acerrimus Petri Romani propugnator, vt credam, adduci non possum. Falleris autem, si solos Legatos Oecumenici Concilij, cui præsident, Iudices esse putas. Iudicium enim Episcoporum est: Legatorum verò inter alia propriũ est & hoc munus, quibus de rebus illis iudicandum sit proponere. Quod illi tamen minimè faciunt, nisi communicato prius cum Regum, & Principum Oratoribus Consilio, qui quod cuiusque regni, & prouinciæ rationibus expedire maximè videtur, id proponi per legatos postulant. Hi posteaq̃ ad Patres his de rebus retulerunt, eorum sententias audiunt: ac præcipuam eius rei curam habent, vt rectè atque ordine gerantur omnia: ne qua confusio, ne qua fiat perturbatio. Ipsi autem à sententijs dicendis abstinent, ne si priores dicant, alios in sententiam suam pertraxisse credantur, qui fuerint eorum auctoritatem secuti. Per vnum igitur & alterum mensem inter solos Episcopos de rebus propositis disceptatur, inter quos posteaq̃ conuenit, tum primum cõsessus: vulgo sessionem appellant, in Ecclesia Cathedrali fit. Ibi de superiore loco leguntur omnia, quæcunq; sunt vnanimi Patrum consensu Decreta: simul quæritur ab omnibus, num ea probent. Primo loco rogati sententiam legati probari sibi dicunt, quod ordine suo deinceps itidem faciunt, quotquot præsentes adsunt in Concilio. Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi omnes. Sic itáq; soli sunt Episcopi, qui magna cunquisitione facta, de rebus propositis iudicant. A quibus quod vnanimiter Decretum est, id qui locum Romani Pontificis obtinent, primo loco suis quoq; sententijs approbant.

Legatorum & Episcoporum officium in Concilijs.

Sessio & in eadem dicendi sententias ordo.

Sed nec illud existimare debes, quamuis tres illi patriarchæ præsentes hic non adsint (solus enim adest Hierosolymitanus patriarcha) abesse propterea Græcorũ omnes Episcopos, sunt ex illis nonnulli nobiscum, quorum nomina in scheda descripta tibi mitto.

Græci Episcopi Conc. Tridenti. interfuerunt.

Quod verò scribis, Legatos siue τοποτηρητὰς, Romani Pontificis infra omnes patriarchas subscribendo adfuisse, vellem vnum saltem Concilium Oecumenicum produxisses, in quo factum id esse constarat. A me quidem quæ typis excusa sunt, lecta sunt omnia diligenter: Non modò nihil tale, verum contraria potius in illis omnia videre mihi licuit.

Legati in Concilio Patriarchis superiores.

Primum illud, quod est longe celeberrimum, Nicænum, Legatos habuit Osium Cordubensem, Vitum & Vincentium presbyteros, quos primo loco subscripsisse video. Quin & à Socrate, qui scripsit historiam Ecclesiasticam, primo loco recitantur, ante Alexandrinum, Antiochenum, & Hierosolymitanum patriarchas, qui præsentes tum adfuerunt. Et extat nihilominus in primo tomo Conciliorum Epistola Synodi Nicænæ ad Siluestrum Papam, in qua, quicquid constituerunt in illo Concilio, precantur oris ipsius consortio confirmari. Quod & factum est, quemadmodum ex responso Siluestri videre licet.

In Synodo Constantinopolitana prima, quę secunda est Oecumenica, fateor quòd non reperio quenq̃ Romani pontificis vicarium adfuisse. Lego tamen apud Theodoretum, à patribus eiusdem Concilij quandam ad papam Damasum Epistolam scriptam, qua se tanq̃ pontificis illius membra, literis ipsius ad Romanam Synodum accersitos fuisse dicunt, simul indicant, nihil se libentius facturos fuisse q̃ vt ipsius desiderio, suis Ecclesijs derelictis, obtemperarent. Quoniam verò ad eiusdem pontificis literas, post Concilium Aquileiense missas iam Constantinopolim conuenerant, non se fuisse paratos, præterq̃ ad solam peregrinationem Constantinopolitanam (his enim illi verbis vtuntur) cùm non priùs essent facti certiores de longiore profectione, quàm Constantinopolim venissent: Itàque temporis angustijs excludi se, quo minùs Romam venire possint: Mittere nihilominus quosdam collegas suos.

Ex hac Epistola facilè perspicere licet, quòd Synodus Constantinopolitana, Romani pontificis auctoritate fuerit congregata: qui tamen postea, Romæ potius illam conuocandam esse putauit. Sed iam prioribus literis parentes, Aquileiensi Concilio peracto, Constantinopolim patres fuerant profecti. Quin & ex responso Damasi, & ex his, quæ scribit Ruffinus, non obscurè colligitur, quòd prius Romæ fuit Apollinaris cum discipulo suo Timotheo cõdemnatus à Damaso Papa, & Petro Alexandrino: qui tum præsens ibidem aderat: quodq; postea Damasi sententiam secuti sunt patres in Concilio Constantinopolitano. Quam etiam ob causam Theodosium imperatorem edixisse scribit Zozomenus, vt cuncti populi sibi subditi, eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus Romanis initio tradidisset,

Apollinaris condemnatio.

disset, at tum Damasus Romanus Episcopus, & Petrus Alexandrinus custodirent, & vt illi soli, qui pari Triadem honore colerent, Ecclesia Catholica nominarentur: reliqui verò contraria sentientes, hæretici vocarentur, & supplicijs afficerentur. Quod edictum in Iustiniani quoq; Codicem relatum esse non ignoras. Tanta fuit apud Imperatores illos Romanæ Synodi auctoritas, quæ sub illud ipsum tempus habita fuit, quo Constantinopolitana prima.

Quod ad Synodum Oecumenicam tertiam attinet habitam Ephesi, per quam exiguum eius fragmentum habemus, nec in illo repertũtur vllæ subscriptiones Episcoporũ. Sed Græcus author Euagrius testis est, quod in ea præsederit Cyrillus Alexandrinus, Cœlestini locũ gerens. Et indicant hoc etiam acta Concilij Calcedonensis, in quo multa transcripta reperiuntur ex actis Ephesinæ Synodi. In quorum actorum particula quadam Concilij Chalcedonensis actis inserta, reperiuntur patrum subscriptiones: inter quas primo loco subscribit Cyrillus Alexandrinus, agens vices Sanctissimi ac Beatissimi Archiepiscopi Romanæ Ecclesiæ Cœlestini. Qui potuit aũt is, locum tenere & agere vices Pontificis Romani, si quod tu velle videris, omnes Patriarchæ pari fuerunt potestate præditi? Menas autem in sua professione fidei, quam Vigilio misit, additos Cyrillo collegas fuisse scribit, Arcadium, & Proiectum Episcopos, & Philippum Presbyterum. Quo magis autem intelligas, quæ tum quoque fuerit Romani Pontificis auctoritas, in formula, qua Nestorius deponitur, scribit Euagrius, his verbis Concilij Patres vsos fuisse: Quod necessitate tam Canonum, q̃ Epistolæ Cœlestini Pontificis coacti, frequenter illachrymantes, ad hanc tam duram sententiam processerint. *Nestorij condemnatio.* Nec dissimilia verba reperire licet in Epistola, quam eadem Synodus Ephesina scripsit ad Nestorium, quæ in primo tomo Conciliorum habetur. Ex his perspicuum cuiuis esse potest, quod hæc quoq; Synodus, in condemnando Nestorio, Romani Pontificis auctoritatẽ fuerit secuta, qui prior Synodum eadem de causa Romæ congregasse videtur. Quod nõ obscurè Nicephorus quoq; in Ecclesiastica sua historia significat.

Quarta fuit Oecumenica Synodus Calcedonensis. In ea quin primo loco subscripserint Paschasius, Lucentius & Bonifacius Presbyteri, habentes locum Romani Archiepiscopi Senioris Romæ Leonis, dubium non est. Post hos verò, subscripserunt Anatolius Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus. Constat & hoc ex actis illius Concilij, quòd Legati Pontificis intercesserunt, cùm absentibus illis, primus post Romanum Pontificem locus Constantinopolitano Patriarchæ fuisset attributus. Itàque Decretum hoc induci petiuerunt, ac scire se velle dixerunt, quid Apostolico viro vniuersalis Ecclesiæ Papæ referre debeant, vt ipse vel de suæ Sedis iniuria, vel de Canonum euersione posset ferre sententiam. In hoc Calcedonensi Concilio, Leo Pontifex, non ipse sibi nomen Oecumenici Patriarchæ arrogauit, quemadmodum Patriarchas Constantinopolitanos fecisse scimus, verùm hac eum appellatione Synodus vniuersalis est dignata. Qua longè antè dignatus est etiam Liberium Athanasius, vnà cum vniuersis Ægyptiorum Episcopis cum ad eum scribens diceret. *Vniuersalis Episcopi nomen datum Rom. Pontifici.* Huius rei gratia, vniuersalis vobis à Christo commissa est Ecclesia, vt pro omnibus laboretis & cunctis opem ferre non negligatis. Quin etiam cum illius Epistola legeretur, acclamatum fuit à cunctis, Omnes ita credimus: Papa Leo sic credit: Anathema ei, qui partit, & qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi. Petrus per Leonem locutus est, Apostoli ita docuerunt, Piè & verè Leo docuit. Omnes ita credimus. Sicut Leo, ita credimus. Et quamuis præsentes in eo Concilio Legati Pontificis adfuerint, scriptis tandem ad eum literis petiuit sancta Synodus, vt ipsius Decreta auctoritate sua confirmaret. Quod ille fecit quidem non inuitus, quantum ad fidei dogmata pertinet: Cæterùm vt approbaret, quæ reclamantibus ipsius Legatis de patriarcha Constantinopolitano constituta fuerant: proximum vt locum obtineret à Romano Pontifice, nullis vnquam rationibus adduci potuit.

Adfuere nihilominus quidam ex Italia Episcopi, Sabinus, Epiphanius, Asterius, Lao, Rusticus, Theophanes, Pelagius, qui coadiutores Menæ vocantur: qui iuxta pium iussum Imperatoris à dextra parte Menæ Patriarcha considere iussi sunt: cum fuissent à Seda Apostolica nuper missi.

Quinta Synodus Oecumenica fuit iterum Constantinopoli celebrata. Nullum in ea pontificis Legatum adfuisse lego. Causam hanc fuisse puto, quod initio præsens in ea fuisse videtur pontifex Agapetus, per quem Anthimus Patriarcha Constantinopolitanus propter hæresim Eutychetis depositus, & Menas in eius locum fuit substitutus, quemadmodum ex ipsa constitutione Iustiniani Imperatoris contra Anthimum, Petrum, Senem & Soaram liquet. Fuit autem Agapetus paulò post q̃ venerat Constantinopolim, ex hac vita sublatus. Venit eò posteà Vigilius: sed is, quamuis inuitatus, venire tamen ad Synodum recusauit: quemadmodum & ab Euagrio, & à Nicephoro memoriæ proditum est.

Cum itàque nec Vigilius Pontifex: nec qui cum eo Constantinopolim venerant Episcopi, Concilio vellent interesse, præsedit illi Menas Patriarcha. *Euag. lib. 4. c. 37.* Sicut autem scribitur in actione prima, iuxta iussum Imperatoris, coadiutores consederunt à dextris: Sabinus, Epiphanius, Asterius, Leo, Rusticus, Theophanes, Pelagius omnes ex Italica regione ab Apostolica Seda nuper missi. *Niceph. li. 17. c. 9.* Postea verò sicut in prima actione eiusdem Synodi legitur, consentientes fuerunt Agapeto Papę, antiquæ Romę huc venienti. Hæc sunt ipsa verba, in actionis ipsius principio posita: Quæ repetuntur etiam initio secundæ, tertiæ & quartæ actionis. Nisi quod in tribus his additur: consentientes sanctæ memoriæ Agapeto. Ex quibus verbis coniecturam facere licet, quòd in actione prima fuerit adhuc superstes Agapetus. De quo legitur in vetusto quodam codice manu scripto, qui fuit inscriptus: Ordo Romanorum Pontificum, quòd diuinæ incarnationis anno D X X I X. Iustiniani X. Constantino-

polim ascendens, Synodum celebrauit, contra impium Seuerum, & Iulianum Halicarnasensem, & cæteros Theopaschitas. inter quos & Anthimus, vt consentaneus eorum depositus, à throno proiectus est, cùm Episcopatum tenuisset vrbis Regiæ mensibus decem, & consecratur pro eo Menas ab Agapeto. Subscripserunt igitur in actione prima verbis his: Sabinus sequens definitionem sanctæ recordationis papæ Hormisdæ, anathematisans Seuerum, Petrum, Zoaram, &c. Nullus eorum, quòd potificis alicuius locum tenuerint, meminit: nisi quòd initio cuiusque actionis dicitur: Ab Apostolica Sede missi. A quo verò pontifice missi fuerint, non constat. Constat autem Agapetum præsentem adfuisse, priùs etiam, quàm illi Constantinopolim Episcopi venisse videntur. Itaque sequuntur Hormisdæ sententiam, qui prior eosdem hæreticos condemnauerat. Cum autem actiones essent reliquæ celebrandæ, prolatus est actus Synodalis Epistolæ, scriptæ à sanctæ memoriæ Agapeto, qua significat, Anthimum à se depositum, & in eius locum esse Menam substitutum, quem suis Agapetus ipse manibus ordinauerat. Quo lecto, vocatus est Anthimus ad causam dicendā. Qui cum se non sisteret, à Synodo condemnatus est. Ibi Latini omnes Epis. subscripserunt hac formula. Ego Sabinus definitionem sanctæ recordationis patris nostri Papæ Agapeti sequendo, de persona Anthimi subscripsi. Quin & Menas Patriarcha sententiam contra eundem ferens, respicere se fatetur ad ea, quæ à sanctæ memoriæ papa Agapeto constituta fuere. Se enim Apostolicam Sedem sequi, & ei obedire: communicatores ipsius, communicatores habere: & condemnatos ab ipsa, se condemnare. Petrus Hierosolym. & ipse profitetur in sua sententia, quòd sententia depositionis primum ab Agapeto fuerit lata, deinde à Mena confirmata, & ei se tanquam benè formatæ subscribere. Sic & de Seuero, & de Anthimo, nihil est in illa Synodo constitutū, quod non anteà fuerit & ab Hormisda, & ab Agapeto declaratum. Quæ omnia Vigilius quoque successor Agapeti, qui & ipse Constantinopolim sub illud tempus venerat, rata habuit, Cæterùm Synodo trium Capitulorum, quæ fuit posteà subsecuta, vt vel ipse, vel Episcoporum, qui cum eo erant, quisquam subscriberet, adduci nunquam potuerunt.

Hic illud accuratius tecum expende, quòd in hac quoque Synodo nihil decretum est, quod nō aliquanto antè & Hormisda, & ab Agapeto, & à Vigilio pontificibus fuerit constitutum. Priùs enim omnes, qui sunt in illa Synodo reprobati, pontificum horum auctoritate fuerūt damnati, quorum illa iudicium secuta videtur: præcipuè verò Vigilij pontif. qui tum præsens aderat, certis tamen ex causis Concilio non interfuit, scripto cuidam niti videbatur. Tū & illud considera, si verum est quod scribitur à te, Petri Romani (vtar enim verbo tuo) patriarchatum cæteris patriarchis esse parem, quam potestatem habuit Agapetus, Constantinopolitanum de gradu suo deturbandi, deque cœtu eijciendi? Quodque magis etiam est stupēdum, fauebat Anthimi partibus Imperator.

Rom. Pōt. cæteris Patriarchis superior.

Agapeti constātia.

Cumque libertate pontificis offenderetur, grauibus comminationibus vsus fuit. Pontifex autem, sicut apud Zonaram legimus, risit, iugulumque nudauit, ac se paratum ostendit, omnia pro veritatis defensione pati: cùm nihil in votis haberet, quàm vt cum Imperator tali exitu ex hac vita dignaretur. Imperator verò cessit posteà pontifici: nec impediuit, quo minus Anthimus loco suo moueretur. Cæterùm simul, vt ex hac vita discessit Agapetus, apud successorem eius papam Siluerium, vxoris consilijs adductus, iterum de restituendo Anthimo plurimum laborauit. Quod facere pontifex cùm recusasset, eum deportari iussit, ac Vigilium in eius locum sufficiendum curauit: quod Augustæ spem fecisset, sancteque promisisset, se simul vt esset pōtifex factus, Anthimum in eum locum ex quo deiectus fuerat ab Agapeto, restituturum, & tribus capitulis subscripturum. Quod ille tamen promissum posteà non præstitit, atque ob eam causam capi, & Constantinopolim duci iussus est: vbi extrema quæque prius pati voluit, quàm vt, quod malè promiserat, præstaret. Atque hæc fuit causa, quamobrē ad Concilium illud vocatus, venire nunquā voluit: sed scriptam suam sententiam Imperatori se missurum dixit: Quem ego libellum, ex Vaticana Bibliotheca descriptum legi. In qua Synodo trium Capitulorum apertè contradicit. Quamuis autem infestum sibi haberet Imperatorem Vigilius, quòd ad illius nutum se conuertere nolebat: tamen in Menam quoque patriarcham, sua potestate vsus est: & eum à communione quatuor mensium exclusit. Quin & illud de eo scribit Gregorius: quod in eadem Vrbe Regia constitutus, contra Theodoram tunc Augustam, & Acephalos, damnationis promulgauit sententiam.

Siluerij.

Est autem & illud animaduersione dignum, quod in sexta Synodo generali narratur, Monothelitas, quò facilius opinionem suam probare possent, confinxisse quandam epistolam sub nomine Vigilij, ad Iustinianum & Theodoram vxorem eius scriptam, de eo, quòd vna sit Christi voluntas.

Rom. pontif. auctoritati etiam heretici plurimum tribuebant.

Tantum in sententia Romani pontificis pōdus esse iudicabant. Quin & aliquot antè seculis Constantius Imperator nihil non fecit, quo posset partim vi, partim etiam pollicitationibus munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere Liberium, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur, inquit Ammianus Marcellinus, auctoritate Episcopi æternæ vrbis, firmare, quod iam impletum esse sciebat. Intelligebat enim irrita fore omnia: quæcunque acta ab alijs fuissent, nisi Romani pontificis consensus accessisset.

Sexta Synodus tertium fuit Constantinopoli congregata, in qua primo loco subscripsisse lego Theodorum & Gregorium presbyteros, & Ioannem Diaconum, locum gerentes Agathonis Beatissimi, ac vniuersalis Papæ Vrbis Romæ. Post eum Gregorium Constantinopolitanum patriarcham, & alios deinceps. In qua Synodo, cùm lecta fuisset Romani pontificis Agathonis Epistola, statim, sicut anteà in Concil. Chalcedonensi fuit ab omnibus acclamatum, seque sic omnes credere sunt posessi, quòd quæ scripta fuerunt ab Agathone, tanquam à spiritu Sancto dictata per os sancti ac Beati principis Apostolorum Petri sic ea re-

cipetent ac reuerenter amplecterentur. Et in prosphonetico sarmone dictum fuit: Charta & atramentum videbatur: & per Agathonem Petrus loquebatur: Quos ille prior condemnauerat, eos illius iudiciũ secuta sancta Synodus, ipsa quoq; sibi coodẽnandos esse putauit.

Rom. pontifici di gnitas.

Septima Synodus iterum habita fuit Nicææ: statim in prima actione, primus locus tribuitur Petro Archipresbytaro, & Petro Monacho, Vicarijs Apostolicæ sedis, cui præerat sanctissimos, beatissimusq; Archiepiscopus veteris Romæ Adrianus Secundus, Tarasio Archiepiscopo Constantinopolitano, & alijs deinceps. Et scribit ad Michaelem Imperatorem Nicolaus Pontifex: Secundo in Nicæa collectæ Synodo Apostolica nostra Sedes præsedit.

Qui locus etiam in scribando samper fuit seruatus. In hac Synodo cùm lectæ fuissent Epistolæ duæ Pontificis Adriani, ad Imparatorem vna, ad patriarcham Tharasium altera, acclamauerunt patres: Vniuersa sancta Synodus sic credit, & sic docet. Ac singuli posteà sic se credere, sic sentire, sic tenere, sic docere, sic ex toto corde coofiteri professi sunt.

Octaua Synodus, quam ante annos plus minus decem in Ecclesia mea Varmiensi, scriptã reperi, quartum habita fuit Constantinopoli. Præsederunt in ea Donatus & Schephanus Episcopi, locum tenentes Adriani Pontificis Romani: & sobscripserunt hac forma, Ego Donatus Dei gratia Episcopus Sanctæ Ostiensis Ecclesiæ locum obtinens Domini mei Adriani, summi pontificis & Vniuersalis papæ, omnia, quæ superiùs leguntur, huic Sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atque ad voluntatem eximij præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & eius duo collagæ sunt vsi. Hic legati Romani pontificis, apertè se præsidere Concilio profitentur. Post illos Ignatius Constantinopolitanus patriarcha subscripsit hac forma: Ignatius Epis. Constant. Sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata, & scripta sunt concordans & definiens, subscripsi. Quam eandem formam in subscribendo secuti sunt, Ioseph vicas agens patriarchæ Alexandr. Thomas Antioch. Helias Hierosoly. Post hos Imperatores. Fuit in ea Synodo depositus photius patriarch. qui iam anteà per Nicolaum papam depositus fuerat, & in suum pristinum locum Ignatius restitutus.

Photij depositio.

Hæ sunt octo Synodi generales, quas recenset Gratianus: in quibus, excepta secunda & quinta, Romani pontificis Legati præsedisse, primoq; loco decretis Concilij subscripsisse videtur. Quas ego diligenter oẽs oculisq; ipse meis perlustraui. Quo magis illud miror: quomodo tibi venerit in mentem scribere, Legatos pontif. infra omnes patriarchas subscribendo adfuisse, quemve sis auctorem in hac assertione tua secutus. Aut alios tu Conc. libros habuisti: quàm quos Coloniæ bis editos ipsi vidimus, aut errorem hunc ex nouatorum libris hausisti.

Vidi quendam libellum Vigilij manu scriptum, nec adhuc quod sciam in lucem editum, in quo inserta est professio Menæ patriarchæ Constantinopolitani: in ea quatuor Synodis Oecumenicis enumeratis, sic loquitur Menas: In quibus iuxta tempora sua prædecessores sanctitatis vestræ Beatissimi Papæ Senioris Romæ ipsis Synodis præsedarunt. Quid apertius dici potuit ad probandum, quòd in Synodis Oecumenicis Romani pontif. per suos Vicarios præsederint. In Chalcedonensi quoq; Synodo sic legitur paschasius & Lucentius Rauenn. Episcopi, & Bonifacius presbyter, tenentes locum Sedis Apostolicæ, quia missi Apostolici semper in Synodis prius loqui & confirmare soliti sunt, per paschasium dixerunt. Ex his quoque verbis liquidè constare potest, quem locum in Synodis Vicarij Romani pontificis tenuerint.

Quod verò Ericium eleuare scribis auctoritatem Concilij Tridentini, propterea quòd illi tres patriarchæ præsentes non adsint, nihil est, quòd scriptis illius moueare, quasi proptereà Concilium hoc non sit Oecumenicum. Vnus tantùm est Oecumenicus patriarcha Petrus Romanus, qui sicubi præsens adest in Episcoporum Concilio, quod est ipsius auctoritate congregatum, etiamsi non omnes ad illud vocati veniant, non proptereà non erit Concilium illud Oecumenicum. Vocati sunt Angli, Dani, Sueti, Germaniæ principes nonnulli: neque tamen eum suum ad illos Petrus Rom. nuntium ablegasset: vt inuitati venirẽt, adduci potuerunt. Num ideò Concilium hoc Oecumenicum esse negabimus? Etiamsi Christi corpus hoc, ad pauciora membra, quod absit, redactũ esset, inter quæ numerari non possunt, nisi qui CHRISTO parent, & eius Vicario Rom Petro: nõ ideò tamen corpus in suo genere, non esse perfectum diceretur. Vbicunque Petrus Romanus: vel ipse præsens, adest, vel suos habat Vicarios, quandoquidem solus ille verè dicitur & est Oecumenicus patriarcha, quod Concilium ipsius est auctoritate congregatum, id verè dicitur Oecumenicum. Intereà tamen & illud latere te nolo, quod ad Alexandrinum quoque patriarcham pontifex misit, qui vel vt ipse veniret, vel vt suos huc vicarios, mitteret, eum hortarentur. Cùm autem nihil hac legatione profectum sit, num tu pontificis culpam hanc esse dices? Quin illud animaduertunt hi, qui missi fuere, patriarcham illum, totamq; gentem illam ipsi subiectam, hæresi Nestoriana grauiter admodum laborare. Sed ego non dubito, si quod asserere videris, patriarchæ isti tui Catholici essent, quòd pridem citra dubitationem vllam Legatos huc suos misissent. Verùm, quòd de Alexandrino renunciauit, qui missus ad eum fuerat, idem & de Constatinopolitano & de Antiocheno patriarcha nobis existimare licet. Quamuis enim ante annos centum viginti, Constantinopolitanus Concilij Florentini Decretis, in quo præsens aderat, subscripserit, vna cum Imparatore & Episcopis, quos ad illud Concilium secum adduxerat: patriarcha tamen mortuo, simul vt Græci domum rediera, nihil eorum, quæ decreta fuerunt in illo Concilio, ratum, eos habuissa tu non ignoras. Et huius leuitatis atque inconstantiæ suæ, posteàquam iterum atque iterum ab Ecclesia Romana se præcidit: graues admodum pœnas gens illa persoluit. Nam statim, vt fidem datam

Vnus tantum Oecumenicus Patriar.

Absentibus & alijs Patriarchis fit verè Oecumenicum concilium.

Patriarcha Alex. ad Concilium vocatus.

Nestoriana hæresi infectus.

Concil. Florent.

Decreta Græci repudiarunt.

Græci propter inconstantiam & di-

scessionem ab Ecclesia Rom. grauis sep pœnas patiuntur.

datam violauit, in Turcarum potestatem recidit, quorum eam nūc grauissimo iugo premi, non sine magno animorum nostrorum dolore conspicimus. Nec soli hoc illi contigit. Quot quot gentes aliæ suaue Christi iugum, per vicarium suum Petrum Romanum Ecclesiam gubernantis excusserunt: in easdem calamitates inciderunt. Adeò verum est, quod à Propheta scriptum legimus. Gens & Regnum, quod non seruierit tibi, peribit. Vnus pastor, vt sit, oportet, & vnum ouile. Vnum pastorem hunc si Christū esse dicis, libenter vna tecum, Vnū esse agnoscimus & profitemur: Sed cum ille nobiscum in terris versari desierit, nec eum amplius in humana forma contemplari nobis liceat, quæ est illius infinita bonitas, noluit Ecclesiam suam omni sua præsentia esse destitutam, sed vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas in Ecclesia retineri possit. Vnum in ea Patrum loco suo constituit, cui suas oues pascendi munus cōmisit. Quem non solum in Occidente, verùm & in oriente, summam in omnes patriarchas & Episcopos auctoritatem & potestatem habere voluit: qua non semel illum in eos vsum fuisse legimus.

Christus noluit Ecclesiam esse destitutam omni sua præsentia.

Lib. 2. Reg. 7. Cap. 65.

Rom. Pont. auctoritas in Ecclesijs Orientalibus.

De Constantinopolitana Ecclesia scribit Gregorius ille magnus. Quis eam dubitet Sedi Apostolicæ esse subiectam, quod & Dominus pijssimus Imperator, & frater noster Eutichius, eiusdem Ciuitatis Episcopus assiduè profitentur? Paulus Constantinopolitanus, à Synodo quadam Ariana depositus, & ex Ecclesia sua fuit pulsus: Ic Romam posteà confugit ad Iuliū pontificem, quo tempore venerunt in eandem vrbem itidem è suis eiecti sedibus, Athanasius Alexandrinus, Asclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, Lucius Adrianopolitanus Episcopus. Excepit oēs Iulius perbenigne: & eos omnibus est humanitatis officijs prosequutus, Cumq; causas eorum cognouisset, scriptis ad Orientem literis, suum cuique locum restituit: Et eius auctoritate factum esse scribit Zosomenus: vt suam quisque Sedem reciperet. Quamuis iussu Imperatoris Constantij, quo nihil fuit inconstantius, iterum paulò pòst inde pulsi fuerint. Neque tamen propterea Iulius fractus animo conquieuit, sed Constantis Imperatoris, qui fuit frater Constantij, fidem implorauit. Cuius impulsu fecit Constantius inuitus, vt suis eorum quemque Sedibus restitueret. Ioannes quoque Constantinopolitanus Patriarcha, non temarè Chrysostomus appellatus, à Synodo quadam innocens damnatus, ad Innocentium pontificem confugit. Qui posteāq̃ causam illius cognouit, hominem absoluit, & eum Sedi suæ restituendū curauit. Cum aūt Arcadius & Honorius Imperatores, à pontifice moniti, segnius Ioannis restitutionē procurarent, vtrūq; vnà cum Arsatio iam vita functo, & Attico Constantinopolitano, qui sedem eius occupauerant, & Theophylo Alexandrino: per quem eiectus fuerat, excommunicauit. Sicut à Nicephoro scriptum legimus: apud quem etiam extat Innocentij præclara quædam ea de re scripta Epistola. Proclus quoq; Cęlestini pontificis beneficio, Constantinopolitanam Sedem adeptus esse legitur: Cui cùm successisset Flauianus, confictis quibusdā criminibus, in Ephesina secunda Synodo fuit damnatus. Quamuis autem illa Synodus Oecumenica esse putaretur, ab ipsius tamen sententia, sicut scribit Liberatus, ad Sedem Apostolicam appellauit: & est per Leonem pontificem absolutus, qui de restituando illo Ecclesiæ suæ plurimum laborauit: quod cum illo viuo perfici non potuisset, saltem vt mortui corpus ex Epheso Constantinopolim transferretur, ac religiosa, celebriq; pompa inter adita templi Apostolorum conderetur, effecit. De Methodio quoq; scribit Gregorius pontifex. In Gręcia persecutione feruente: hic apud beatum Petrū, & apud nos, vbi olim Athanasius, vbi Paulus, vbi plurimi cum illis & præter illos, vbi deniq; semper Catholici subueniuntur, consequuti sunt requiem: donec apprehenderet Olimpum certaminis, iam satiatus lacte huius matris omnium, sanctæ videlicet Romanæ Ecclesiæ, Catholicum dogma defendere fuerit eruditus.

Ioan. Chrysostomus ad Rom. Pont. confugit.

Patriarchas Orientales Rom. Pontif. excommunicat.

Ac talem quidē se gessit Petrus Romanus, erga probos & sanctos patriarchas Constantinopolitanos: quod si qui fuerunt eorum dissimiles, pro eo, vt ipsorum peccata merebātur, grauissimis in eos animaduersionibus est vsus. Sic Arsacium, & Atticum, sicut paulò antè commemorauimus, anathematis fulmina percussit Innocentius. Idem Acatio fecere Simplicius, Felix, & Gelasius, quorum hic, ne mortuo quidem Acatio pepercit. Idem de Nestorio fecit Cœlestinus, de Anthimo Agapetus: de Sergio, Pyrrho, Paulo, Petro, Agatho, & eum secutus Leo secundus: deq; Photio Nicolaus, & successor eius Adrianus. Nec soli fuere Constantinopolitani, in quos hac sua potestate Petrus Romanus vsus est. Etiam Polychronium Hierosolymitanum, cùm esset è Sede sua deturbatus, per Sixtum pōtificem illi restitutum esse legimus.

De auctoritate Rō. Pont. testimonium Hieronym.

Porrò Antiochena Ecclesia, cùm adhuc viueret Hieronymus, quemadmodū ipse scribit in tres partes fuit scissa, quarum vnaquæque ipsum ad se rapere festinabat. Sed quid ad hæc Hieronymus? Ego interim, inquit, clamito: Si quis Cathedræ Patri iungitur, meus est: Meletius, Vitalis, & Paulinus, tibi hærere se dicunt: Possem credere: si hoc vnus assereret. Nunc autem duo mentiuntur, aut omnes: Et iterum: Non noui, inquit, Vitalem: Meletium respuo: ignoro Paulinum: Quicunq; tecum non colligit, spargit. Qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille ad Damasum scribens, negabat eum esse Christi, qui cum Christi Vicario Rom. Petro non colligeret? Cum quo etiam ij colligere se non rarò simulabant: qui diuersam ab illius doctrina fidem sequebantur. Quod non solum Latinus Hieronymus, verum & Græcus ille Theodoretus in sua testatur historia. Tanta fuit Romanæ sedis auctoritas: vt solus ille Catholicus haberetur, qui Romano Petro Christi Vicario hæreret, atque cum eo colligeret. Itaque Catholicos Episcopos & Hieronymus, & Ambrosius, Romanam Ecclesiam appellant. Vt autem ad Paulinum redeamus, Euagrius illi successisse legitur, inter quem & Flauianum eiusdem Ecclesiæ Antiochenæ Episcopum, grauis exorta fuit controuersia. Extat Ambrosij Epistola, qua Theophilum Alexandrinum hortatur: vt ad Romanum

Theodoretus.

Ambrosij.

num Pontificem vtriusque causam remittendam curet. Qui deinde Presbytero suo ad Damasum misso, rem omnem composuit: ac vt Flauiano delictum, quod iuramento violato admiserat, remitteretur, impetrauit. Quin & ipse Flauianus, Romam Oratores misit ex Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, Antiochenis, qui lite, quæ decem & septem annos durauerat sopita, concordiam Ecclesijs conciliauerant, sicut, in Ecclesiastica historia scriptum legimus. Ab Hormisda verò Papa, Seuerum & Petrum, itidem & à Felice depositos fuisse aliquanto ante, quàm Synodus Constantinopolitana congregata fuerat, ex actis eiusdem Synodi cognoscere licet.

Quòd autem ad Alexandrinos patriarchas attinet, diximus iam de Athanasio, deque successore illius Petro, quemadmodum ij cum Sedibus suis pulsi fuissent: auctoritate Iulij pontificis restituti sunt: deque Theophilo Alexandrino, propter Ioannem Chrysostomum ex Ecclesia sua deturbatum, è cœtu piorum eiecto. Cyrillum quoque nouis quibusdã dignitatis insignibus ornatum à Cœlestino fuisse tradit Nicephorus. Idem protertio quoque fecit Leo pontifex: quemadmodum ex Epistola quadam ipsius ad eum scripta constare potest. Cyrum autem Alexandrinum Agatho pontifex anathemate percussit.

Quatuor patriarchas Orientales Rom. Pont. præmijs ornauit & pœnis affecit.

Sic igitur quatuor istos patriarchas, & ornauit benè merentes Petrus Romanus, & iustis pœnis affecit, quoties ab officij sui religione declinarent. Huius auctoritatem sequebantur omnes: quotquot Christiani, Catholici & Orthodoxi censeri volebant. Huius iudicio se scriptaque sua omnia subijciebant: ac si quas prouinciales Synodos alicubi, quamlibet in remotis terris congregassent: ab hoc suas constitutiones approbari petiuerunt. Sic Mileuitanum, sic & Carthaginense Concilium fecisse: atque ab Innocentio, vt Concilij sui statutis, Apostolicæ Sedis adhiberet auctoritatem, petiuisse: testis est in suis Epistolis Augustin. Idem factum est ab Orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, & aliquanto ante ab his, qui cum Athanasio conuenerant Alexandriam, cùm ad Felicem Papam scriberent.

Prouinciales Synodi Rom. Pont. auctoritate approbantur.

Hæretici etiam pro Synodalib. suis Decre. Rom. Pont. auctoritatem implorabant.

Nec à Catholicis modò fuit hoc ita factitatum, verum & ab ipsis hæreticis. Eusebium, qui fuit Arrianæ factionis, vna cum sua Synodo Antiochena, ad Iulium pontificem rescripsisse, vt in Athanasij causa iudex esse vellet, simul, vt acta Synodi, iudicio suo comprobaret: petiuisse, narrat Socrates. De Fortunato Pseudoepiscopo ab hæreticis constituto: deque Basilide, quod ad Petri Cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprian. Fecit idem Petrus Abelardus: cum in suspicionem hæreseos à Bernardo vocatus fuisset. De Pelagio scribit Augustin. quòd is literas, quibus se purgaret libellumque fidei suæ, Romam ad papam Innocentium miserit. Refert idem de Cœlestio, quòd is Beati papæ Innoc. literis non est ausus obsistere, imò, quæ sedes illa damnauerat, se quoque damnaturum omnia promisit: Eutychen quoque libellum sibi misisse: deque iniusta damnatione quæstum esse, quodque sententiam illius per omnia secuturus esset, spopondisse: sibique propemodum obrepsisse, non obscurè Leo pontifex indicat, scribens ad Theodosium & ad Flauianum. Flauianus verò, cur eum excommunicauerit, eidem Leoni rationem reddit: & approbat hoc illius factum Leo. Proterius etiam Alexandrinus, cùm & ipse venisset in suspicionem quorundam errorum, apud eundem Leonem se purgat, de quo testimonium, hoc, quòd esset Catholicus, Imperatori Martiano reddit Leo. De Anthymo legitur in sententia Synodi Constantinopolitanæ secundæ: quòd is ad patriarchas scripserit, se per omnia sequi Sedem Apostolicam. Quod ab eo tamen falsò fuit affirmatum. De Pyrrho patriarcha Constantinopolitano narrat Zonoras, quòd eum ad Sedem suam redire cuperet, libellum de fide sua papæ obtulerit, quo se Monothelitarum hæresim desaruisse simulabat, papa libellum approbauit, sed posteaquam comperit eum Rauennam digressum, hæresim suam celare non potuisse, conuocatis episcopis, eum penitùs condamnauit.

Hæc è multis pauca propterea nobis cõmemorare visum est, vt ex his liquidò dilucideque perspicere liceret: quàm sit illud verum, quòd reliqui patriarchæ, patriarchatu pares Petro Romano fuerint. Nam quod Petrus Romanus in omnes illos patriarchas, à Deo sibi tradita potestate sit vsus, ex his, quæ recensuimus, planum fecisse videmur. Quod autem aliquis illorũ patriarcharum parem in Petrum Romanum potestatem exercuerit, me nusquam legere memini, nec aliquod exemplum eius rei abs te proferri posse puto. Nam si quid attuleris, vel de Dioscoro, vel de Acatio hæreticis: priuatæ libidinis fuit hoc & vsurpatæ cuiusdã, non autem legitimæ potestatis: quam potestatem agnouerunt in Petro Romano, sicut reliqui omnes Catholici, & Orthodoxi, ita & quatuor illi patriarchæ, ad eius fidem sæpè confugerũt eius iudicio se, suaque omnia subiecerunt: quod nunquam similiter à Romanis pontificibus factũ fuisse, docere potes.

Nullus patriarcharum Orientalium in Rom. Pont. parem potestatem exercuit.

Roman. Ecclesiæ præeminentia & Ordo patriarcharũ ex decreto Lateranen. Concilij.

Sed quorsum attinet in his diutiùs immorari? Legisti procul dubio, cuius anteà memini, Lateranensis acta Concilij, quod ante trecentos quinquaginta plus minus annos fuit cõgregatum, quo nullum fuit vnquam patrum numero frequentius? cùm in eo præsentes adfuerint etiam ipsi patriarchæ Constantinopolitanus, & Hierosolymitanus: quibus assentientibus, hæc fuit sanctio constituta quam ad verbum describendam esse duximus. Antiqua patriarchalium Sedium priuilegia renouantes, sacra vniuersali Synodo approbante sancimus, vt post Romanam Ecclesiam, quæ disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, vtpotè mater vniuersorum Christi fidelium, & magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant, reseruata cuilibet propria dignitate: ita quòd postquam eorum Antistites, à Romano pontifice acceperint pallium, quod est plenitudinis pontificalis insigne, præstito sibi fidelitatis & obedientiæ iuramento, licenter & ipsi suis Suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionem Canonicam, & pro Romana Ecclesia sponsionẽ obedientiæ ab eisdem.

Pallium.

Fuit

Concil. Florent. Rom. pont. potestas ex Decreto. Floren. Concil.

Fuit autem & aliud Concilium Florentiæ celebratum, ducentesimo pòst anno, in quo cōstitutum est, Rom. pontifici in B. Petro, pascendi, regendi & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro IESV CHRISTO plenam potestatem traditam esse. Præsens adfuit in eo Concilio non patriarcha tātum cū suis Metropolitanis, & Episcopis, verùm & Imperator ipse Constantinopolitanus.

Nota.

Habes igitur quid sit, qua de re nunc inter nos agitur, in duobus istis celeberrimis Concilijs constitutum. Audebis autem tu vel negare, vel in dubium reuocare, quod non Occidētis tantū, verùm & Orientis Episcoporū tanto cōsensu receptū esse vides? Audebis dicere, cæteris patriarchis, patriarchatu parem esse Petrum Romanum, nec vllam in eos potestatem habere? Cùm ille potestatem hanc in omnes, non ab homine, neque per hominem, sed ab ipso Domino acceperit: Qui cùm dixit Petro, pasce oues meas: non Occidentis tantùm, aut Orientis, verùm orbis totius oues, vt pasceret præcepit. Inter quas, etiam patriarchas istos tuos esse voluit, qui pastores quidem sunt sui gregis in patriarchatu suo, & suam in eum iurisdictionem exercent: Sed cum Petro collati, grex sunt, & inter oues illius numerantur. Aliter Ecclesia consistere non potest: nisi vnus aliquis in ea summa cum potestate versetur. Cùm præclarè dictum sit ab illo Sancto Martyre: Quod non aliundè nata sunt schismata & hæreses: quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur. nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: Cui si secundum diuina magisteria fraternitas obtemperaret vniuersa, nemo dissidio vnitatis, Christi scinderet Ecclesiam.

Potestatem Rom. pont. non ab hominibus, sed à Deo accepit.

Hæresium & schismatum præcipua causa.

Propter papam contemptum Græci varijs erroribus scatent.

Putas autem tu, quòd Græci tui, siue Roxolani, & Armeni, & quotquot alij sub reliquis patriarchis vitam degunt: sic ipsi dissiderent inter se, tam'que multis & varijs erroribus scaterent, si Romanum Petrum Christi Vicarium, & vniuersalis Ecclesiæ rectorem agnoscerent? Idem de finitima nobis Germania dicere licet, quæ nunquam hoc infelici nostro seculo fuisset in tot sectas iam dissectas miserandum in modum dissecta: nisi prius ab obedientia Romani Petri discessisset: verum quid illis accidit: simul vt quam papæ debent reuerentiam & obedientiam, ab ea se subduxerint, multos papas nacti sunt, atque tot in ea nunc fides existunt, quot voluntates, tot doctrinæ, quot mores. Et posteàquam recessum est ab ea fide, quæ sola est, dum plures fiunt, sic id cœperunt esse, ne vlla sit. Ac agnoscunt hoc ipsimet, mutuo'que sibi inuicem obijciunt. Accusat Philippum Illyricus quod Papam agere velit in Saxonia, nec ab opinione sua quenquam dissentire patiatur. Accusat vicissim Illyricum & Gallum Philippus, ac de vtroque scribit his verbis: Cum hoc mirabilium hominum genere agi nihil potest, qui suo arbitratu damnant quidlibet: neque personis auditis, neque dijudicatis rebus, cogunt Concilia, quando & vbi ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem, magis'que intolerabilem, & minus excusabilem auctoritatem ac potestatem: quàm Papa Romanus vnquam. Quæ quò tandem euasura videantur, cogitetur. Paulò autem antè scribit, quòd hæc licentia quandam Anarchiam peperit. Vides vbi multi volunt esse papæ: quemadmodum ipsi mutuò se ferre nō possunt. Nec Illyricum Philippus, nec Philippum fert Illyricus, vt interim de Caluino, de'que reliquis pestibus nihil dicam.

Propter contemptū papam Germania nasceretur diss. secta.

Hæreticorum multitudo tem paparum inter se accusant & damnant.

Papæ contemptus quanta in Polonia incommoda attulit.

Vtinam autem nulla nobis domestica succurrerent exempla, quæ proferre liceret. Verùm testatiora sunt multorum oculis, quàm vellemus. Posteàquam apud nos quoque plerique sibi defugiendam esse Roman. Pont. auctoritatem putauerunt, an sibi de vulgo quisque non maiorem, magis'que intolerabilem, & minus excusabilem, quàm ille potestatem & auctoritatem sumit, dum arbitrio suo, vel damnat, vel statuit quidlibet, rebus non intellectis, nec personis auditis? Quorsum autem res euaserit, nihil opus est, quod ego scribam, cùm oculis ipse tuis cernas. An autem & anarchiam quoque non vides? Vtinam ea non videretur. Quid autem anarchiam hanc nobis peperit? nisi multitudo paparum. Posteàquam omnes Sacerdotes, omnes pontifices facti sunt: Reges quoque facti sunt omnes. Neque maior est apud istos Regis, quàm pontificis auctoritas, (proh dolor) vtramque simul excussam ab his potestatem videmus, qui suaue CHRISTI iugum, per Petrum Romanum Ecclesiam suam gubernantis excusserunt: Verùm hæc politica missa faciamus, & ad institutum redeamus.

Vnitas in Ecclesia quo retinetur Cyprianus.

Quod si vis, vt vna sit fides, vt vna sit Ecclesia, vt multitudinis credentium sit cor vnum, & anima vna, pastor vnus. vnus in Ecclesia patriarcha sit Oecumenicus oportet, à cuius dignitate salus pendet Ecclesiæ. Cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesijs efficientur schismata, quot Sacerdotes. Scripsit hoc quidam vir summa vitæ sanctimonia, & singulari doctrina præditus. Verùm nihil est necesse, vt hæc in libris legamus, in factis nostrorum oculis ipsi nostris cernimus: nihil vt sit opus abire longius.

Vuladicæ & Metropolitæ Græcorum si venerint ad Concilium, de rebus suis nihil timere debēt.

Cùm itaque satis tibi iā demonstrasse videar (sed quid ego dico me demonstrasse, cùm res ipsa clamet?) vnam fidem, vnam Ecclesiam esse non posse: nisi pastor sit vnus, & vnus Oecumenicus patriarcha, quem non alium esse, quàm Petrum Romanum, tu quoque non diffiteris: Vuladicas istos tuos & Metropolitas hortare, vt Petrum hunc, in pio Quarto ipsius legitimo successore, pastorem suum vnà nobiscum agnoscant, atque ad Sacrum Concilium hoc, ab ipso legitimè indictum veniant, & si de dogmate aliquo non satis inter nos & illos conuenit: illi dijudicandum permittant, illius Iudicio se submittant. Quod si nulla dogmatum fuerit inter nos controuersia: nihil faciemus libentius, quàm vt obuijs, quod aiunt, vlnis, nos ad Ecclesiæ gremium redeuntes, recipiamus. Nec impediet quicquam rituum diuersitas: quominus in vnum Dei populum coalescamus omnes. Quod si perfectum opera tua fuerit, maximam apud homines laudem tibi comparaueris; nec vllum Deo sacrificium gra-

tius

tius offerre poteris. Nihil autem est, quod illi de suis ritibus velint esse soliciti, facilè permittentur, dummodo nulla sit fidei discrepantia.

De libris Stanis. Orech. de Chimerà & dialogorum iudicium.

Chimera tua multorum hic virorum doctissimorum teritur manibus: & eorum iudicio vehementer probatur. Quam & ego legi lubens, teq; de ista præclara voluntate tuendæ fidei Catholicæ contra Christi crucis inimicos, non possum non vehementer amare. Dialogos quoq; tuos vernacula lingua cõscriptos legi, in quibus & dicendi vim, & orationis imperium, & libertatem, imprimis autem Zelum istum tuum verè Christianum, valdè sum admiratus. Quod si par esset Zelus in his, in quibus esse debebat, minus nunc laboraremus, minore versaretur in discrimine patria nostra.

Triangulus Orechouij.

Quod autem mihi testimonium tribuis, vehementer metuo, si diligentius expensum fuerit: ne beneuolentię magis in me tuę, quàm Iudicij testimonium esse videatur. Nam quę tu mihi plena manu tribuis, ea nõ agnosco: quin illud apertè profiteor, scribendi facultate multò te nobis esse superiorem. Nihil est autem triangulo tuo verius. Nam vbi non est Altare: neq; Sacerdos: ibi neq; Regem legitimum agnosci dubium non est: nec est, quod quisquam existimet in eiusmodi regno firmitatis aliquid esse posse. Nam vbi nullum est Sacerdotium, neq; sacrificium: ibi nec Deus vllus esse creditur. Absq; Deo verò, qui fieri potest: vt Regnum aliquod consistere diu queat?

Absque Sacerdotio nullum Regnum subsistere potest.

Clades, quas in calce literarum tuarum commemoras: peccata nostra merentur. Sed hæ tamen maiorem animo meo cruciatum, quàm facilè credi possit attulerũt: quin illud metuo vehementer, ne folia sint hæc, quæ ceciderunt hactenus: neuè paulò pòst cadant etiam arbores. Vix enim ferre Deus diutius hæc tam impia poterit. Quem supplex precor, vt misereatur nostri: vt illuminet vultum suum super nos, vt conuertat nos, & auertat iram suam à nobis. Bene vale. Ex Tridento vltima mensis Augusti. Anno Domini, 1563.

FINIS.

PALINODIAE SIVE
RECANTATIONES SEPTEM, FABIANI QVADRANTINI GEDANENSIS,

CVM FACTVS ESSET EX LVtherano Christianus, recitatæ Braunsbergæ in Collegio societatis Iesu.

Ab Illustriss. Cardinali Hosio conscriptæ.

PALINODIA, SIVE RECANTATIO PRIMA.

QVI fuerim, scitis: qui nunc sim, fortasse scire cupitis. Quamuis autem factis vtrumq; sim testatus, quod plerisq; vestrum obscurum non est: propter eos tamen, quibus vitæ meæ ratio nõ satis est perspecta, paucis de vtroq; differendum esse duxi. Fecit horum temporum infœlicitas, vt in eos homines puer inciderem, & inter eos educarer, qui Pauli monitorum obliti, dicentis: Si quis aliud vobis Euangelizauerit, præterid, quod accepistis, Anathema sit: longè diuersum ab eo docuerunt, quod à sanctis nostris maioribus per longam Episcoporum & Sacerdotum successionem sibi per manus traditum acceperant. Et quò facilius abducere discipulos post se possent, fraudi suæ, nomen Euangelij prætexentes, locis aliquot è scriptura malè intellecta, vel in prauum sensum detorta, productis, quod sentirent ipsi, purum & expressum Dei verbum haberi voluerunt. In hoc igitur hominum genere cum versarer ab ineunte ætate mea, nec alijs quàm illorum peregrinis doctrinis imbutus essem: nemini mirum videri debet, si in hac nondum confirmata ætate mea, in eorum nassam pertrahi me sum passus: cùm præsertim his vocibus aures meæ crebrò personarent: Totis quadringentis & amplius annis ignoratum orbi Christiano CHristum, eiusq; beneficia obscurata, nihil de fide, non nostram dignitatem, sed mediatorem Christum intuente, remissionemq; peccatorum, & hæreditatem vitę propter Christum ac- *Ad Gal. 1.*

accipiente: nihil de fide, siue fiducia mediatoris huius: nihil de Euangelio, quod sęculis ali-
quot sub scamno latuerit in Ecclesia Dei, quam isti Papatum vocant, prædicatum: sed pro
Dei verbo, traditiones quasdam humanas obtrusas: & quod Dei propriũ est, in opera quæ-
dam humana translatum: quódque soli Diuinę Maiestati, soliq; Christi personę conuenit, cre-
aturæ tributum fuisse. Cæterùm proximis his superioribus quadraginta & amplius annis
nouam Euangelij lucem affulgere mentibus hominum cœpisse. Quem autem hæc non mo-
uerent? cuius animum ab eorum communione non deterrerent? quos hæc tam impia do-
Eccles. 9. cere persuasum haberet? Sed verũ est, quod Sapiens ille dixit: Qui citò credit, leuis est cor-
de. Credebam ego magistris meis, quorũ doctrinis varijs & peregrinis abductus, & in aliud
1.Tim. 1. quoddam Euangeliũ, quod cum Euangelio Christi cõmune nihil haberet, quin cum eo pu-
gnaret potius, ab eo qui nos vocauit, in gratiam Christi sum translatus. Verum gratias ago
Deo meo, quòd qui prius blasphemus fui, & persecutor & contumeliosus, nunc misericor-
diam illius sum cõsecutus, quia ignorans feci. Illius enim nunquam satis mihi prædicandæ
misericordiæ tribuo, quod in hunc locum veni, & horum venerabilium Patrum, qui præ-
sentes hic adsunt non solum præceptis, verùm etiam exemplis auctus, & in vera Christi fide
sum instructus: longè namq; diuersum & auribus hausi, & oculis ipse meis vidi, quàm quòd
superioribus annis mihi fuit inculcatum. Non modò nihil hic detrahitur Christi gloriæ, nõ
modò non obscurantur eius beneficia, non modò non transfertur in creaturam, quod ip-
sius est proprium. sed hoc maximè laboratur vt Christi mediatoris beneficia, quàm maxi-
mè clara & illustria ac testata omnibus quamlibet rudibus esse queant. Itaq; nõ scriptis tan-
tum & sermonibus, verùm & dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, gestu, habi-
tu, varioq; ritu & cęremonijs ea mortalium pectoribus imprimuntur: & quęcunq; credere
necesse est ad salutem, haud aliter quàm præmansus ori cibus, inserũtur. Quo magis miror
illorum frontem, per quos Ecclesiæ Dei tam impudenter affingitur, quòd per eam CHristi
beneficia sint obscurata, quódq; sint alij mediatores, præter hunc quęsiti. Quod à Propheta
scriptum est: Oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt, id in hoc hominũ
genus rectè quadrat: qui si haberent oculos, quibus videre possent, certè in templa Christi-
anorum ingressi, statim in medio cuiusq; cernerent IESV Christi simulachrum, in cruce
pendentis, per quod rudes admonentur: quandoquidem hæc sunt idiotis picturæ, quod in
literis versatis scripturæ: non alium esse mediatorem Dei & hominum, qui per crucem &
1.Tim. 2. mortem suam Deo Patri nos reconciliauit, præter vnum Dominum nostrum IESVM Chri-
stum Per hanc ipsius crucem & mortem à Deo patre petendum esse, quicquid impetratum
cupimus. Quod Christi crucis simulachrũ morituris etiam exhibetur, siue ijs qui lecto sunt
affixi: siue ijs qui ducũtur ad supplicium, vt in memoriam illis reuocetur, quòd cum semel
per crucem Deo reconciliati sint, huic reconciliationi innitantur: & quamlibet sibi multo-
rum & grauium peccatorum conscij sint, non tamen propterea spem salutis abijciant: quin
memores illius, quòd in cruce pro nobis moriens Christus pro totius mundi peccatis abundè
satisfecit, magna cum fiducia Deum, in hanc sententiam alloquantur: Respice Domine in
faciem Christi tui in cruce pro nobis pendentis & morientis. Caro nostra est, sanguis no-
ster est, frater noster est, tibi vsq; ad mortem obediens factus est. Ne recedant ab oculis tuis
cicatrices eius in perpetuum: recordare quantam pro peccatis nostris ab eo satisfactionem
acceperis. Vtinam appendas Domine in statera peccata, quibus iram meruimus, & calami-
tatem, quam pro nobis passus est innocens filius tuus, certè multò grauior hæc apparebit,
multoq; dignior, vt propter ipsum effundas super nos misericordiam tuam. quàm fuit illa,
vt pro peccatis nostris contineas in ira miserationes tuas. Quæso vos quotquot hic adestis,
Auditores, an hoc est obscurare CHristi beneficia? quando sic rudes docentur, non solùm
1.Ioan. 2. viua voce, verùm & muto simulachro coram oculis eorum exhibito? quod ab illis certè ani-
maduerti potuisset, si oculos quibus videre possent, habuissent. Sed eos excœcasse tenebræ
videntur, quoniam fratres oderunt: qui autẽ odit fratrem suum, in tenebris est, & in tene-
bris ambulat, quia tenebræ excœcauerunt illum. Sed si non habent oculos quibus videant,
saltem aures audiendi si haberent, audirent in orationibus, quę funduntur ad altare, vulgò
collectas vocant, preces omnes ad Deum patrem ferè dirigi: nec per alium concedi nobis
ea, quæ petimus, postulari, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem D. N. IESVM
Christum. Aut si templa non ingrediuntur, audirent saltem in priuatis etiam ædibus non
solùm sacerdotes, verùm & pueros quando sumpto cibo Deo gratias agunt, in hunc modũ
orantes. Retribuere dignare omnibus nobis bona facientibus, propter nomen sanctum tu-
um, vitam æternam. Orant illi quidem, vt benefacientibus mercedem Deus tribuat, quan-
doquidem ita se facturum promisit, & huius promissi sui reus tenetur: sed non propter eo-
rum quæ benefacta sunt, dignitatem, sed propter nomen, aiunt, sanctum tuum. Quod est
autem hoc nomen sanctum, nisi nomen illud, quod est super omne nomen, in quo flectitur
omne genu, cœlestium, terrestrium & infernorum? propter nomen Domini nostri IESV
Christi: propter crucis & passionis illius meritum. Petunt igitur operibus retribui vitam æ-
ternã, non quòd illa tanto præmio digna sint natura sua. sed quòd passionis & mortis Chri-
sti merito sic, vt eo digna censeri possint. Quare propter sanctum nomen hoc, propter Chri-
stum, & eius passionis & crucis meritum, benefacientibus æternæ vitæ retributionem dari
petunt, in illum omnem gloriam, in illius crucem & mortem omne meritum transferunt:
vt dicere mediatorem hunc orbi Christiano tot seculis ignotum fuisse, nihil aliud sit, quàm
Esaie 28. dicere, tenebras lucem, & lucem tenebras. vt in horum hominum persona rectè Propheta
dixisse videatur: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. Sed a-
lios, aiunt, mediatores quæritis: quandoquidem sanctos inuocatis. Hoc mihi quoq;, fateor,
persuasum fuit aliquádo, sed cùm interessem Litanijs, longè diuersum cognoui. Nam quod
Dei

Dei est, Deo: quod hominum est, hominibus tribuitur: Deo dicitur, Pater de cælis Deus, mi-
serere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis, &c. Ab illo misericordia, à sanctis
hominibus nihil aliud, quàm intercessio postulatur. vt & hic manifestũ discrimen appareat
inter mediatorem Deum & hominem: & inter mediatorem purum hominem. Qualis ille
mediator fuerit, docet Paulus in illo ipso loco, vbi de Christo mediatore tractat. Qui dedit, 1.Tim.2.
inquit, redemptionem semetipsum pro omnibus. Talis mediator nullus fuit præter Chri-
stum: nam neq; Petrus, neq; Paulus, nos morte sua redemerunt, sed solus CHristus. Cæte-
rùm à quibus intercessio tantùm postularetur, talibus mediatoribus, & in eodem illo capi-
te, & multis alijs in locis, cum ipse vsus est Paulus, tum nos etiam vt vteremur, author no-
bis fuit. Sed in opera transfertis, aiunt, quod est Christi proprium, & eis propitiationem as-
signatis. At ego longè aliter sum hic edoctus. Nihil. n. operum substantiæ tribui audio, quæ
cùm possint esse nobis communia cum infidelibus, nullum illis, magnum nobis meritum
acquirunt. Quam tandem ob causam? quoniam quæ facimus fideles, non facimus nos, ve- Gal. 2.
rùm facit ille, quem in Baptismo sumus induti D. N. IESVS Christus, qui viuit in nobis, qui Ephes.3.
per fidem habitat in cordibus nostris, qui operatur in nobis & velle & perficere, qui mere- Philip.2.
tur in nobis, & cuius merito meremur nos. Huic igitur, & fidei, quam habemus in illum, o-
mnis iustificatio & omnis propitiatio tribuitur. Fidei autem non soli, sicut sine scripturis
asseritur ab aduersarijs: sed sicut Paulus dicit, quę per charitatem operatur Itaq; non aliam Gal. 5.
hic quàm Christi, quem induimus in Baptismo, iustitiam commendari audio: quem si non
essemus induti, si non fulgeret in virtutibus nostris iustitia meritorum Christi: non plus no
bis prodessent, quamlibet laudabilia forent opera nostra, quàm vel Catoni, vel Aristidi, vel
Zenoni, vel alijs quibuscunq;, qui fuerunt apud ethnicos, iustitia sanctitateq; celebres, pro-
fuerunt. Operibus nostris, quatenus nostra tantùm sunt, & non à gratia profecta, suppliciũ
æternum mereri possemus: vitam æternam mereri non possemus: cùm tanquam pannus Isaiæ 64.
menstruatæ sint omnes iustitiæ, quæcunq; sunt extra Christum factæ: ad quem, nisi respici-
amus operantes, nihil est, quòd mercedem vllam operum nostrorum expectemus. Quam-
uis enim certum sit, operibus mercedem dari, non tamen ea datur propter ipsorum, qua-
tenus à nobis proficiscantur, dignitatem: sed propter Christum, qui operatur ea in nobis:
propter CHristum, ad quem operantes respicimus: propter CHristum, qui dixit merces
vestra copiosa est in cœlis: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit, & Luc.6.
cantatur etiam nunc vernacula gentis nostræ linguá: Quod nisi prognatus nobis puer ille
fuisset, eramus omnes perditi. Nam nisi factus homo lauisset nos in sanguine suo, nisi dedis- Apoc. 1.
set semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum Tit. 2.
acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostrę, nisi
pannus menstruatæ? Quamobrem illud ex Psalmis vsurpantes: Domine, misericordia tua Aug. in psal. 137.
in æternum, opera manuum tuarum ne despicias: cum illo sancto Patre dicit vnusquisque
fidelium: Non dico, Domine, ne despicias opera manuum mearum: Non me iacto de operi-
bus meis: exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non sum decep-
tus: Sed tñ nõ cõmendo opera manuum mearum: timeo, ne cum inspexeris, inuenias plura
peccata, quàm merita. Hoc solum rogo, hoc dico, hoc impetrare desidero: Domine, opera
manuum tuarum ne despicias: opus tuum in me vide, non meum. Nam meum si videris,
damnas: tuum si videris, coronas. Quia, & quæcunque sunt bona opera mea abs te mihi
sunt: & ideo tua magis quàm mea sunt. Hic iterum vos obtestor quotquot adestis, audito-
res optimi, num ita loquentes aliquid operibus tribuimus, quod est solius Christi? num in
illa potius, quàm in ipsum CHristum eorum authorem, gloriam omnem transferimus?
Quotidiè recitant in Ecclesia Dei, quam isti Papatum vocant, hymnum Ambrosij sacerdo-
tes, in quo videre licet hæc illius verba: Sed præmium mortis sacræ perennis instet gloria.
Auditis hic perennem gloriam, non operum, sed sacræ mortis præmium vocari: non quòd
non operum quoque præmium, siue merces, rectè dici queat, cum id non semel in scriptu-
ris legatur, sed quòd, si non intercessisset sacra mors, non perennis gloria, sed perenne sup-
plicium operibus nostris debebatur. Huic igitur sacræ mortis præmio, quicquid est propi-
tiationis, tribuit Ecclesia. Hoc sacræ mortis præmium offert in illius persona Dei Sacer-
dos, quoties tremendum illud sacrificium celebrat, quam vulgò Missam vocant. Offert ve-
rum & viuum CHristi corpus, quòd pro nobis in cruce pependit: Offert verum & viuum
Christi sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum: hunc Deo patri
sistit, ac supplex illum precatur, qui protector noster est, vt auertat faciem suam à peccatis
nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis. Huius
crucis & mortis merito, cuius iuxta Pauli præceptum commemoratio quædam & repræ-
sentatio fit ad altare, peccata nostra nobis remittat: simul concedat, vt quem fructum toti
mundo sacrificium illud crucis attulit, eius participes esse queamus. Sacerdotem autem
quasi subsequentes, qui præsentes adsunt, quando sacræ mortis præmium hoc offertur,
etiam ipsi prorumpunt in ea verba, quæ sunt à sancto quodam Patre scripta: Pauperes su- Ber. ser. 1. de Epi-
mus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruulo illo, si volumus. phania Domini.
Totum quod dare possum, miserum istud corpus est: nam illud de meo est, & meum est. Isaiæ.9.
Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus
habeo in me, ô dulcissima reconciliatio, ô suauissima satisfactio. Hic iterum obsecro vos,
per illum ipsum, qui pro nobis passus, crucifixus, & mortuus est, Dominum nostrum IE-
SVM Christum, diligenter vobiscum expendite: qui sunt qui Christi crucem euacuant, qui
summum hoc illius beneficium non solùm obscuratum, verumetiam sempiterna quadam
obliuione prorsus obrutum esse cupiunt. Hi ne, qui quotidiè summa quadam religione il-
lud celebrant, & Christum pro nobis exaltatum in cruce, oculis hominum subijciunt: atq;

vt passionis illius fructum in se trãsferre laborent, hortantur: an qui sicut alia signa omnia, quibus Christi beneficiorum admonere nos Ecclesia Dei voluit, sic & hoc tremendum sacrificium, vnà cum sacerdotio abrogarunt? Quod cum fecerunt: quid aliud illi, quàm omne discrimen, quod est inter diuinam maiestatem, & inter mundi Principes, sustulerunt, *Lib 1. cont. aduersarium legis & prophet. cap 18. de ciuit. Dei. cap. 4.* nullus vt peculiaris cultus Deo tribueretur. Nam sicut præclarè scriptum est ab Augustino, solo hoc externo sacrificio, diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare: rarissimi autem cõmemorantur, qui sibi vt sacrificaretur, cum Regia potestate possent ausi fuerint imperare: quicunq tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerunt. Hoc igitur vnicum signum, quo Deus agnoscitur, nimirùm externum, quod in Ecclesia Dei frequentatur sacrificium, sublatum Satanas per suos ministros voluit: vt nunc demùm, sicut à quodam *Petrus Cluniacensis, lib. 1. epist. 1.* ex Patribus dictum est: faciat populus, quod nunquam anteà fecerat: & more captiui illius populi, sedeat absq lege, absq rege, absq sacerdotio, absq Ephod, & Theraphim: cùmq Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cesset, vt incipiat esse têporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tempore iræ: vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus, qui semper in mundo fuerat, omnino de mundo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probabatur, cultum eius abijciens, absq aliquo Deo prorsus esse videatur. Ego verò diffiteri nec possum nec debeo. Quod si quæ fuit alia causa, quamobrem ad vnius sanctę Catholicæ & Apostolicæ Ecclesię gremium me contuli, cui soli missus Spiritussanctus, cui soli sanę intelligentiæ lux promissa est: fuit hæc vna grauissima, quòd aduersariorum altercationibus eò rem vidi perductam, vt ad Atheismum inclinare viderentur. Nam vbi nullum est sacerdotium & sacrificium, ibi certum est, nullum agnosci Deum: cùm siue qui verum, siue qui falsos Deos coluerunt, ex quo tempore mundus conditus est, semper cum oblatis sacrificijs coluisse legantur: vt hæc naturæ quædam lex esse mentibus hominum insita videatur. Sed verum dixit ille quamuis Ethnicus: quòd nimium altercando veritas amittitur. Dum isti nihil aliud quàm litibus & contentionibus vacant, à quibus abhorrere seruũ Dei *Tim. 3.* Paulus vult: amiserunt veritatem Christi corporis & sanguinis ex Eucharistia: amiserunt sacerdotium & sacrificium amiserunt, sacramenta, quæ sunt vasa gratiæ: amiserunt in plerisq locis & nomen & cultum sanctissimæ Trinitatis, amiserunt ad extremum omnem agnitionem Dei. Quandoquidem, sicut verè scripsit sanctus ille Pater: qui populus Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probabatur, cultum eius abijciens, absq aliquo Deo prorsus esse videtur. Nunc ego tibi Domine IESV CHriste, quas maximas animus meus capere potest, ago gratias: cuius immortali beneficio factum est, vt in hunc locum venirem: vbi lux Euangelij, quam acerbis aduersariorum cõtentionibus partim obscuratam, partim extin*Ioan. 14.*ctam protsus in plerisq locis videmus: mentis meæ oculis affulgeret, vbi te, qui via, veritas & vita es agnoscere, palamq profiteri liceret Quem certè nõ agnoscere, sed negare videntur, qui se à tuo corpore nefaria præcisione separarunt, cùm tu cum illo sis vnus CHristus: *1. Cor. 1.* neq se possit quisquam à tuo corpore, vna, sancta, Catholica, & Apostolica Ecclesia, distungere: quin idem à te simul huius corporis capite sit præcisus. Quod autem ignorãs peccaui, dari mihi veniam abs te supplex peto, qui Pater es misericordiarum. & Deus totius consolationis: simul spondeo & promitto, quandoquidem ineffabili misericordia tua factum est, vt ereptus de potestate tenebrarum, transferrer in regnum tuum, & qui fui vas iræ, Euangelij qui luce illustratus fierem vas misericordiæ, me nunquam amplius ad easdem illas tenebras, quas effugere semel mihi licuit, deinceps esse reuersurum, sed eam fidem perpetuò, quoad mihi vita suppeditauerit, retenturum, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidit: ac nunc Pius V. Pontifex Rom. custodit: quamq S. Tridentina Synodus proximis superioribus annis professa ab omnibus in Christum credentibus inuiolatam seruari, præcipit. Vobis quoq, Reuerendi Patres & præceptores mei, tibi præcipuè, qui sanctæ Societatis huius rectorem agis, non possum, quin agam gratias pro grauissimis laboribus, quos mea causa suscepistis, vt me CHristo lucrifacere possetis. Nam sicut incrementum Dei solius, sic vestra fuit hæc plantatio: vestra fuit hæc rigatio: vestra diligentia factum est, vt veritatem agnoscerem, & ab Idolorum cultu, ad veri me Dei cultum transferrem. Quid enim aliud sunt, quàm Idola? qui suum verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditant? quodq sentiunt ipsi, non aliter quàm purum Euangelium, etiamsi cum Euangelio pugnet, à suis adorari volunt, cùm tamen ipsos, haud aliter atq Deos Homericos, infestis armis inter se concurrere videamus: dum vnusquisq suum potius quàm alterius verbum, Dei verbum haberi, seq pro Deo coli vult. Ab hac tam horrenda Idololatria quod fugerim, veriq Dei verum cultum agnouerim: secundum Deum vobis acceptum fero. Quoniam verò parem gratiam huic vestro beneficio referre non possum, illum sedulò precabor: vt quod opis nostræ *1. Cor. 2.* non est, præstet ipse, vobisq curæ, diligentiæ, laborisq vestri ea præmia largiatur, quæ præparauit diligentibus se, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascen*1. Pet. 5.*derunt. Vos verò, quotquot hic adestis commilitones mei charissimi, etiam atq etiam hor*2. Cor. 11.*tor & moneo: vt periculo meo docti, ab ijs laqueis, ex quibus Dei misericordia iam sum expeditus, diligenter vobis caueatis. Nec enim dormit aduersarius noster Diabolus, sed tanquam Leo rugiens, quęrit assiduè quẽ deuoret. Neq tamen se sua forma prodit, sed se trans*August. in Prolog. in Prou.*figurat in Angelum lucis: nec aliud magis quàm Scripturas, Euangelium, Deiq verbum crepat: cùm intereà nihil minus ei cordi sit: quin ille potius, sicut à quodam è sanctis Patribus dictum est: arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnãs, & in sui perniciem de veris mendacia fingens. Nec orditur ille statim ab eo, quod maximè persuasum esse mortalibus cupit, vt quod est extremè impium amplectantur: sed in his quæ leuiora videri possunt, initium saltem vt fiat ab Ecclesia discessionis, id maximè laborat. Ec

hoc

hoc est, quod à S. quodam Patre scriptum legimus: Solis duntaxat initijs opus est Diabolo, solùm hoc ei laboriosum est: si verò nactus fuerit initium nocendi, omnia sibi ipse suopte ingenio vestigat & amplificat. Quamobrem, nunquam vobis persuaderi patiamini, vt aliquod initium discessionis ab Ecclesia Dei faciatis, quacunque tandem in re: sed infixa sint vestris pectoribus, quæ scripta sunt ab eodem illo S. Patre: Quandiu, inquit, lapides benè compacti sunt, nihilque vacuum inter se habent, firmi & infracti perstãt: Si verò vel foramen acus duntaxat, quod vtrinque penetret, aut scissuram quæ capilli lineum habeat, fieri contigerit, omnia dissoluuntur ac pereunt. Ita & Diabolus, donec compacti quidem & benè compositi fuerimus, nihil suorum omnino potest inferre: quamprimum verò vel modicum nos relaxare poterit, non aliter quàm quasi quidam torrens, toto impetu infunditur. An hoc factũ hoc infœlici seculo nostro non videtis? non solùm impunè, verùm magno cum applausu multorum. SS. Trinitatem alicubi blasphemari, plerisque vestrum ignotum non est. Quin adeò non obscurè faciunt homines impij, vt etiam factum hoc suũ præseferant, deque eo glorientur. Lutherum, aiunt, non à fundamentis Ecclesiam diruere cœpisse, alioqui fuisset ruina sua prius oppressus: sed eam à tecto aggressus est, inquiunt, vastatis indulgentijs, extincto igne Purgatorio, inuocatione mortuorum abolita, peregrinationibus reiectis. Missa etiam extirpata: sed eùm in doctrina de sacramentis desijsse. Surrexisse postcà Zuinglium, qui Missam cum suo Deo panaceo (sic enim blasphemus ille loquitur) & omnibus appendicibus eius radicitus euulserit: sed posteàquam ad fundamẽtum ventum est, ipsum quoque substitisse. Fundamentum autem vocãt, Deum infinitum, Deum essentiam, Deum trinum & vnum. Hoc fundamentum euersum à se esse gloriantur. Itaque diruti tecti, Luthero: parietum disiectorum, Zuinglio laudem tribuunt. Quod autem à fundamento Papatus, hoc est, Ecclesia Dei, quibusdam in locis auersa sit, hoc est, quòd S. Trinitas non esse adoranda dicitur, quòd nomen etiam illius reijcitur, quòd Christus eiusdem esse cum Patre substantiæ negatur, palmam hanc gloriosi milites sibi deberi iactant. Videtis à quàm leuibus initijs, ad quàm horrendas abominationes ad extremum ventum sit: cùm sit illud verissimum, quod scriptura dicit: Qui modica spernit, paulatim decidit. Magnus quidam Ecclesiæ Doctor, nõ dubitauit aliquando scribere: Non tanto studio sibi fugienda videri grauiora peccata, quãtò quæ leuiora censentur, quod ab illis abhorret ipsa natura sponte sua: cæterùm hæc dum contemnuntur, ex paruis maxima fiunt nostra desidia. Nam gradatim semper ad magis enormia peruenitur, donec eueniat quod scriptum est: Impius cùm in profundum veniet, contemnet. Quod ille dixit de morũ peccatis, hoc idem intelligi quoque rectè potest, quando peccatur in doctrina fidei, quod multò grauius est. Nam si conferantur in vnum aliquem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & quicquid præterea criminum est: omnem hanc tamen eorum lernam vna superat hæresis aut schisma: cum alia omnia crimina in vnum cumulum congesta, & huic vni comparata, festuca sunt cum trabe collata. Quamobrem etiam in ijs, quæ pertinent ad religionem, non maiore studio eos fugite, qui vel fundamentum subrutum, vel parietes disijcere, vel tectum dirutum cupiunt: quàm qui vel minimum in tecto foramen facere moliuntur: quod, vbi perfectum est, iam toto impetu se Diabolus infundit. Quod, hoc infœlici seculo nostro sic euenisse, magno cum dolore nostro cernimus: cum eò iam audaciæ atque amentiæ ventum sit, vt quibusdam in locis, apertè, Christus Deus esse negetur. Quapropter, iterum atque iterum vos moneo, sicut in ijs quæ ad vitæ rationem: sic & in ijs, quæ ad fidem & religionem pertinent, ab initijs vobis diligenter caueatis: nec ab Ecclesiastici ædificij compage vos vel in minima re, diuelli patiamini: Sed quam vos in symbolo, quod recitatis quotidiè, sanctam, Catholicam Ecclesiam credere profitemini, eius præceptis & institutis pareatis: & eius iudicio vestrum iudicium in omnibus libenter submittatis: nec ea doctiores esse velitis: sanctissimam parentem hanc nostram, qua decet pietate, veneremur omnes: illi nos permittamus, illi credamus, illam audiamus, illam secundum Deum ipsum vereamur: quæ de diuinis rebus ipsa sentit, sentienda: quæ de humanis præscribit, facienda: quæ prohibet, fugienda esse sine vlla dubitatione censeamus: quam si ducem sequuti fuerimus, quandoquidem columna est & firmamentum veritatis, errare nunquam poterimus. Ego verò tibi summe Pater, qui me de tenebris vocare dignatus es in admirabile lumen tuum, etiam atque etiam ago gratias: simul supplex oro, confirmare velis quod operatus es in me, fidemque meam adaugeas. Prius fortunas meas omnes, prius suauissimę lucis huius vsuram, prius ea cuncta quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, eripi mihi velis, quàm vt ab hac mente dimoueri me patiaris, qua semel mihi deliberatum est, omnia potius & facere & pati, quàm vt vnquam ab hac sanctissima parente mea diuelli, & ab illius me communione separari permittam, in qua, & pro qua, quoties id vsus tulerit, summa cum alacritate mori me semper paratum offero. Quam ad rem, quoniam vires meas imbecilles agnosco, gratiam vt suam præstare dignetur, vt qui dedit velle, det simul & perficere, si qua necessitas id postulauerit, Patrem illum cęlestem vna mecum, Charissimi commilitones mei, supplices inuocate.

Chrys. in epist. ad Ephes. ser. 14.

Eccles. 19.

Chrys. in Matth. hom. 37.

Prouerb. 18.

1. Tim. 3.

DIXI.

PROximo superiori mense Iulio, qui fuerim aliquando, qui nunc sim, ex me cognouistis: Fui namq; proh dolor, Lutheranus, nunc sum per Dei gratiam Christianus, nec alium Christum agnosco, quàm qui natus est in Bethleem: nec aliud Euangelium, quàm quòd per longam sacerdotum & Episcoporum successionem ab Apostolis & Euangelistis per manus nobis traditũ & multò ante per Prophetas in scripturis sanctis promissum accepimus. Simul & causas didicistis, quibus adductus fui, vt ab erroribus, in quibus versatus eram, resipiscerem. Nunc & eius rei causam vobis reddendam esse putaui, cur in Venerab. Eucharistiæ communione iuxta receptum Ecclesiæ morem, altera tantum Sacramenti specie contentus esse voluerim: cùm tamen ab ineunte ætate mea, quoties illius particeps anteà sum factus, ab vsu calicis abstinere, magna mihi fuerit religio. Deplorabam autem etiam tunc horum temporum infœlicitatem. Quod enim non fecerunt impij milites, qui Christum in crucem egerunt, vt os ex eo comminuerent, sed integrum corpus eius in cruce permanere passi sunt: id proh dolor, fecisse nonnullos hoc nostro seculo videmus, speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. qui mysticum Christi corpus Ecclesiam, quod ille sic dilexit, vt verum & viuum suum corpus in mortem pro illo traderet, in multas particulas miserandum in modum conscinderunt. Inter hos cùm essem natus, & educatus, & eum ducem secutus, qui sicut ipse primus ætate nostra Christum diuidere conatus est, sic à suis nunc quotidiana concisione diuiditur: quando quidem neminem audire mihi contigit, à quo sanam Ecclesiæ doctrinam percipere liceret, si quid à me peccatum est in vsu Venerabilis Eucharistiæ: peccatum autem esse confiteor: mirum vobis videri non debet. Etenim quibus armis caput nostrum Christum, ijsdem & me miserum per satellites suos Satanas oppugnabat. Nam eandem cantilenam occinebat mihi quoq;. Mittete dao sum: scriptum est enim: Bibite ex hoc omnes. Quòd si peræquè meis auribus ea verba quæ præcedunt, atq; postrema hæc inculcasset, minus fuissem illius insidijs opportunus: Verùm quod à S. martyre Cypriano sui temporis hæreticis dictum aliquando fuisse legimus, id in istos etiam vsurpare nobis licet. Corruptores Euangelij atq; interpretes falsi, extrema ponunt & superiora prætereunt, partim memores, partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt. Quid potuit magis perspicuè dici, quàm quòd à Matthæo dictum est. Vespere autem facto, discumbebat cum 12. Et à Marco, vespere autem facto, venit cum 12. Et à Luca. Cùm facta esset hora discubuit, & 12 Apostoli cum eo. Iam cõiunge cum his ea quæ posteà sequũtur, Bibite ex hoc oẽs: Aut sicut est apud Lucam, Accipite & diuidite inter vos. & scrupulus omnis erit sublatus. His enim 12. quin dixerit Christus. Bibite ex hoc omnes, nemo Christianus ambigit. Quod eos etiam fecisse scribit Marcus. Nam biberunt, inquit, ex illo oẽs. Neq; temere factum est, vt hunc duodenarium numerum tres Euangelistæ tam diligenter exprimerent. Omnibus .n. testatum esse volebant, Apostolis tãtum esse dicta, quos tum nouos noui sacrificij sacerdotes CHristus instituit. Expressum Dei verbum istis videtur, Omnes: an minus est expressum quod præcessit, Duodecim? an eiusdem Dei verbum vtrunq; non est? Iungamus igitur vtrunq;. Bibite ex hoc omnes. vos, duodecim qui mecum accubuistis. Eritnè deinceps vlla litigandi causa? Verùm inter quos ego versabar cùm essent in cernenda voce, Omnes, etiam lynceo perspicaciores, in ea quæ præcessit: duodecim vel ipsa talpa visi sunt esse magis cœci. Quis autem nos CHristi verborum intelligentiam, quàm ipse cõtextus Euangelij, docebit melius? Deinde, quibus dictum est, Bibite, num ijsdem dictum non est hoc facite? Et alio loco, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos &c. Et iterum alio loco. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: quorum retinueritis, retenta sunt. Si pertinet ad omnes etiam laicos hoc, Bibite, pertinet etiam ad omnes laicos vt faciant, hoc est, vt consecrent, vt offerant, vt doceant, vt baptizent, vt remittant & retineant peccata, vt vnicuiq; laico, sacerdotis officio fungi liceat. Quis non videt, hæc quàm absurda sint? Institutum est quidem sacramentum hoc, vt sub panis & specie vini sumeretur: vt autem ab omnibus ita sumeretur, præceptum non est. Institutum est & matrimonij sacramentum ad procreationem liberorum, vt autem vel cõtraherent matrimonium omnes, vel qui contraxissent, procreandis liberis operam darent oẽs, præceptum nõ est cùm ex cõsensu mutuo liceat etiam iunctis matrimonio cõtinere, quò magis orationi vacare possent: Et quod ad rem præsentem propius facit, institutum à Deo fuit, vt offerretur ei semper cum omni victima certa similæ & vini mensura. Cæterùm vt omnis qui de sacrificio manducaret, etiam de vino gustaret præceptũ nõ fuit, quin soli sacerdotes de vino gustabant, & fuit illa sacramenti huius figura. Errat enim, si quis putat illos ipsos, quibus cùm nobis res est, hæc non videre. Quo primùm quasi flabello quodam vsus est Satanas ad istos quos nunc in Ecclesia Dei videmus motus & tempestates excitandas, an hæc illius clara verba non sunt? Pulchrum quidem esset vtraq; sacramenti specie potiri: quia verò Christus hac in re nihil tanquã necessarium præcepit præstaret pacem & vnitatem, quam vbiq; præcepit sectari, quàm de speciebus cõtendere. Nec diuersum ab hoc etiã alij senserunt, quibus adiutoribus & socijs vsus est in Ecclesiæ tranquillitate perturbanda. Quin & inter eos qui nunc supersunt, illorũ sectatores, quotquot aliquo sunt iudicio præditi, nec omni prorsus ingenio destituti, tam illis certũ est, altera laicus vtatur an vtraq; sacramenti specie, nihil ad salutem referre, cùm nullum ea de re Christi præceptũ extet, vt quæ suis ipsi cernũt oculis, quæ suis ipsi cõtrectant manibus, num sint illis certiora. Quam igitur causam esse putatis, cur ab istis tanta cõtentione calix tanquam ad salutem necessarius exigatur? Breuibus accipite. Nõ temerè à me dictum fuit anteà, de sententia cuiusdam S. Patris. Quòd initijs tantũ

opus

opus est diabolo. Nihil. n. aliud quærit ista contentione, quàm initiū discessionis ab Ecclesiā Dei, quod non aliundè sumere sibi magis visum est opportunum, quàm si quod esse videt sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis, ex eo faceret causam dissidij, materiam diuisionis, fomitē odij. Nolite putare, quòd hoc offendat Satanam, si quis altera tantum vtatur sacramenti specie, vel quòd hoc vehementer laboret, vt potiatur vtraq; Scit ille quid à Patribus in quodam Concilio pronunciatū est: siue quis sub vna, siue sub duplici specie cōmunicet, secūdum ordinationem siue obseruantiā Ecclesiæ, proficere dignè communicantibus ad salutem. Itaq; nec eum vna species offendit, nec de vtraq; multum est sollicitus: sed si fiat secūdum ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ: quoniam sic demùm & nō aliter proficit ad salutem: hoc est, quod eum offendit maximè, ac ne sic fiat, hoc est quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas. Satanam Hebræi vocant aduersariū. Vult igitur aduersari Christo & capiti & corpori. Est ordinatio siue obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vna cōmunicetur, vult sub vtraq;. Est ordinatio siue obseruātia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vtraq; cōmunicetur, vult vel sub vna, vel sub neutra. Vultis aūt audire bestiam ipsam verba sua sonantē? Sic per vas illud suū electum loquitur: Si quo casu cōcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri, imò tunc primùm in despectū Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunq; authoritate talis Concilij potirentur vtraq;. Digna certè Satana vox, In despectum Concilij. Videtis aūt quorsum eat ille? Non calicis vsum laicis cōcessum, sed in despectū Christi capitis, & corporis eius Ecclesię, contraria sanctionibus illius facta, cupit omnia. Satanas est, Christi capitis & corporis aduersarius est, Antichristus est. Quare quicquid per os Ecclesiæ decernere Christo visum fuerit, quamlibet id esse rectum, Deiq; verbo consentaneum intelligat, obnixè tamen ei, manibus, quod aiunt, pedibusq; semper aduersari conatur, & quam olim capiti nostro Christo caput & ipse sui corporis, eandem & nunc per membra sua membris Christi cantilenam occinit. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptū est. n. Præclarè præclarus author ille Vincentius Lirinensis, interpretatur hæc verba. Mitte te deorsum, hoc est, è sublimis Ecclesiæ, quæ templū Dei putatur, quæ ciuitas est super mōtem posita, doctrina & traditione te demitte. Nō qđ Ecclesiæ, sed qđ mihi visum est, sequere. priuati alicuius qui cum spiritu meo sit afflatus, nihil sibi nō arrogabit, nihil alijs omnibus non detrahet, non orbis totius Christiani, cui spiritum Dei minimè deesse certum est, sensum & cōsensum amplectere. Sciens igitur & prudens manifestè veritati Satanas aduersatur, non aliam ob causam, quàm in despectum Concilij. Quid aūt aliud Concilium legitimè cōgregatum, quàm Ecclesiam Catholicam repræsentat? De ea dixit Christus: Si quis nō audierit Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus. Contra nunc dicit Antichristus: Si quis authoritati Concilij, hoc est Ecclesię paruerit, anathema sit. Potestnè quicquam dici, qđ cum expresso Dei verbo magis pugnet? vt vel cæco perspicuū esse queat, in hac de calice tanta contentione, nihil aliud Satanam, quàm schismatis, quàm diuisionis, quàm ab Ecclesia Dei separationis initiū quærere, cùm ipse sit ille, de quo dixit Propheta, qđ diuidit inter fratres: de quo dixit Christus qui mecū non colligit, spargit. Noster cōtra non diuisionis, non dissensionis, sed pacis: sed dilectionis Deus est: qui proptereà mori dignatus est, vt filios Dei qui erant dispersi, cōgregaret in vnū: vt nemo plus dubitare debeat, quin expressum Diaboli verbū sit, quo nihil aliud quàm diuisio, quam ab Ecclesia Dei separatio quæritur. Quò maiorem Christo gratiā habeo, qui per hos Reuerēdos Patres, pręceptores meos, tenebras quibus circumfusus eram, ex oculis mentis meæ depulit, Euangelijq; sui luce me tandē illustrauit, & sicut olim duobus illis discipulis in Emaus euntibus, ita mihi quoq; nūc solū panem frangendo, nec vllū calicē exhibendo, verborū suorū sensum aperuit. Nūc itaq; coram Deo, & corā vobis quotquot hic præsentes adestis, quin & corā vniuerso mūdo, qua de re nunc agitur, quæ sit mea sententia clara voce cōfiteor, nec. n. est alia, quàm quæ fuit & est, & erit semper Ecclesiæ sentētia. Siue quis sub vna, siue sub vtraq; cōmunicet, proficit dignè cōmunicantibus ad salutem. Hic aliquem obstrepentē audire mihi videor. Si quēadmodum dicis nunc, ita sentis, nec ad salutem referre quicquā censes, alterā'an vtramq; speciem sumas, cur à calice tibi nuper abstinendū esse duxisti, quo semper vsus antea fueras? Ego verò qđ olim Donatistis dixit Aug. Non in sacramentis, verùm in præcisione vitiū est: idē istis modò non totidem verbis respōsum esse volo, Non in vsu Sacramenti, sed in præcisione, vitium est. Non in eo vitiū est, si sub vna, nec in eo si sub vtraq; cōmunices: sed si contra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ cōmunices, in hoc solo crimen est. Ab hoc ergo crimine mihi cauendū, & proptereà calicis vsum intermittendū esse putaui. Vultis aūt scire quantū hoc sit crimen. Docebit vos inusitatum supplicij genus, quo propter hanc solam causam Core, Dathan, & Abyron, Deus affecisse legitur. Quid erat in sacrificando vitij? Quid in adolendo incenso? Dei cultus hic est. Quoniam tamen seorsum id illi faciebant, lociq; sui ministerium transgresii, contra Moysem & Aaron sacerdotem insurgentes, ab illis se præcidebant, quamuis eundem cum illis Deum nouerant, pari lege & religione vixerant, vnum verum Deum qui colendus & inuocandus erat, inuocauerant: ob hoc tamen solum facinus, quòd à sacerdote Dei se pręciderant, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit eos, cum tabernaculis suis, & vniuersa substātia eorum, descenderuntq; viui infernum operti humo. Iam ne videtis, quàm sit hoc horrēdum scelus, velle seorsum ab Ecclesia cōmunicare, quamq; grauiter id vindicandum esse Deus existimauerit. Ab hoc igitur tanto scelere, non à calice mihi temperandum esse putaui: nisi; dubitanter contrariā illi sententiam proferam, quam produxisse per membrum illud suum Satanam audiuistis. Quod si concilium legitimè congregatum, quod Ecclesiā Catholicā repræsentat, sub vtraq; specie communicandum esse statueret, magna reuerentia, nec minore cum alacritate Christo per

os illius præcipienti, paruero. Si verò statuat hoc aliquis, qui cùm fuisset Monachus perpetuam continentiam professus, voto se castitatis obstrinxerat, & contra iusiurandum suam religionem, fractis pudoris repagulis, & ruptis pudicitiæ claustris, cùm nonna se coniungens, incœstam cum ea libidinem suam expleuerat, simul honorabile connubium atq; thorum immaculatum dici voluit, quod esse constat abominabile adulterium, & thorum incœstu contaminatum: Si talis quispiam id statuat, in despectum Satanæ per eum id statuentis aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri volo, & planè eos anathema habere, quicunq; authoritate talis Apostatæ potirentur vtraq;. Hic iterum dicit aliquis: At non hoc ille voluit, vt suo iudicio de vsu Venerab. Eucharistiæ quicquam statueretur, verùm quòd hominū commenta diuinæ legis oraculis anteferūtur, quòd hominibus quàm Deo magis obediendum esse statuitur, id illi minimè ferendum, & graui anathemate dignum visum est expressum Dei verbum est, Bibite ex hoc omnes, tam clarum, tam dilucidum, tam omnium oculis expositum, vt vel solis ipsius iubar clarius esse non possit. Quare contra Dei verbum hoc adeò manifestum veniri, quodq; decretum est ab ipso Deo per homines rescindi, hoc est, quod ille iudicauit indignius, quàm vt ab homine pio tolerari queat. Quousq; autem eadem? Sed obsecro te, si tam est hoc expressum Dei verbum, si vel ipsa solis luce clarius, cur de illo nunc ambigitur? An est quisquā qui de re clara, verbi gratia, num dies nunc sit, disceptandum esse putet? Minus igitur clarum esse oportet, de quo tantas cōtentiones excitari videmus. Tum autem & illud, quis est qui satis mirari queat, quòd ea totis 1400. annis, quo sensu nunc ab istis proferuntur, intellexit nemo: cùm tamen in Ecclesia semper ea fuerint recitata, priuatim etiā à multis lecta, quin & in scholis, & in sacris concionibus frequenter explicata. Quo tempore Constantiense Concilium habitum est, eo primum calicem exigere nonnulli cœperunt, ex præcepto Dei tanquam ad salutem necessarium, sed magis illi nitebantur eo scripturæ loco, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis, quòd eum qui nūc profertur, Bibite ex hoc omnes, non ad turbas, sed ad sacris operantes pertinere persuasum haberent: cùm tamen in illo capite toto neq; vini, neq; calicis vllam fieri mentionem, & soli pani factam esse promissionem legamus, à Christo dicente, Qui manducauerit panem hunc, viuet in æternum. Itaq; nostro primùm seculo, locum hunc, Bibite ex hoc omnes, obtorto quod aiūt collo, suam in sententiam, qui discesserunt à nobis, pertrahere voluisse videntur, cùm non de sacramentali, verùm de spirituali manducatione tantùm, totum caput illud Ioannis intelligendum esse censerent. Ac superiore illo seculo intra 20. annos duo fuere Concilia cōgregata. In vtroq; decretum est, nullum extare Dei præceptum de calice extra sacrificium sumendo, nec de necessitate salutis quenquam ad bibēdum ex eo astringi. Quamobrem vix dum quinquaginta anni intercesserunt, quòd alij suam hanc sententiam ex verbis cœnæ Domini confirmare conati sunt: quam tamen & ipsam in eo quod superioribus annis Tridenti congregatum fuit Concilio condemnatam esse scimus. Ac non solùm in Occidentis, verùm & in Orientis Ecclesijs, non ferè quisquam repertus est, qui locum hunc Euangelij sic intelligendum esse putaret. Constat vti Calice Græcos, & qui ritum eorum sequuntur, magisq; nobis vicini sunt, Ruthenos, nihilominus tamen apud illos etiam infirmis qui lecto sunt affixi, calix non datur. Auderent autem id illi facere, si tam expressum id esse Dei verbum, quo præcipitur, vt ex eo bibant omnes, existimarent? Intercesserunt iam anni plus minus centum viginti, quòd Concilium Florentiæ fuit congregatum, in quo præsentes fuerunt Imperator & Patriarcha Constantinopol. cum plurimis orientis Episcopis. Actum est in eo, de reducendis ad vnitatem Ecclesiæ Græcis, & fuit res optatum exitum consecuta. Disputabatur ibi de processione Spiritussancti, de igne purgatorio, de primatu Rom. Pontif. de calice ne my quidem, vt est in prouerbio. Magis adeo visum est ad rem pertinere, num in azymo Christi corpus, an in fermentato pane rectè conficeretur, de eo disceptare, quàm altera ne an vtraq; specie communicandum esset: quòd plus in illo quàm in hoc esse momenti crederetur. Non defuerunt autem in eo cōcilio, qui ne procederet vnio modis omnibus impedire conabantur. In primis Marcus quidam Ephesius vir doctus, & in dicendo vehemens, qui mori se prius paratū ostendebat, quàm vt subscriberet Concilij decretis, & vnioni consentiret. Cùm ei non suppeterent aliæ rationes, quibus id perficeret, an latissimum campum inuehendi non habuit, contra mutatam in Eucharistiæ communione Christi institutionem, contra præceptum eius violatum? contra fusum de Christi latere sanguinem, sine quo non est remissio peccatorum, Dei filijs ereptum? An vel solam hanc iustissimam causam adferre non potuit, quamobrem pro schismaticis & hæreticis Latinos habendos, & ab eorum communione, vel eo saltem vsq; Græcis abstinendum esse diceret, dum ereptū laicis calicem restituerent? Certè nec animus illi, nec ingenium, nec verba defuissent, si quid aduersus Ecclesiæ Latinæ morem rectè dici posse persuasum habuisset. Quoniam verò satis illi perspectum fuit & exploratum, nullum esse Christi præceptū, vt necessariò laici de calice biberent, hac nomine tria verba, cum Latinis non commutauit. Manifestum igitur est, quòd nec ex Orientis partibus vidit quisquā in his Christi verbis, quæ isti soli sibi videre videntur. Quid igitur dicemus? Cæcos, stupidos, bardos, truncos omnes fuisse, quotquot ita clarum & expressum Dei verbum tot seculis, ex quo tempore scriptum est Euangelium, nō viderunt. Obsecro vos per Deum immortalem, etiam atq; etiā vobiscū reputate, num sit hoc pietatis, & modestiæ Christianæ, sic cùm de alijs, tum de his patribus sentire, qui primi gentem hanc nostrā Deo genuerunt verbo veritatis, qui calicis vsum iam inde à 600. annis, ex quo tempore CHristi receptū est Euangeliū in his terris, præterquàm sacris operantes prorsus ignorabāt, inter quos fuerunt etiā Adalbertus & Stanislaus nostræ gētis Apostoli, qui Euāgeliū Christi per lōgam sacerdotum & Episcoporū successionē, vnà cum hoc ritu sibi per manus traditū, sanguine suo signatum

natum

bratum ad nos transmiserunt. An illud potius personæ tuæ non esset, quisquis es, qui tanta contentione calicem exigis, vt hominem esse te meminisses: ac te potius humanum aliquid passum, non satis assecutum verborum Euāgelij sensum existimares, quàm vt orbem Christianum vniuersum cœcitatis condemnares: nisi fortè malis illum extremæ cuiusdam impietatis condemnare, qui viuus, vidensq́ue, sciens, prudensq́ue cōtra tam clarum & expressum Dei verbum venire non dubitauerit? Qua quidem re quid aliud effeceris, quàm vt semen adulteræ te, non autem legitimam Ecclesiæ matris prolem esse declares, cùm tanta feritas hæc erga parentes in legitimam sobolem cadere non posse videatur. Mihi quidem hominē exuisse, nec tam pecudes, quàm feras quasdam animantes induisse videntur, qui talem erga suos parentes, quos piè Christum coluisse constat, animum gerunt, nisi quod nec in ipsis feris bestijs tantam immanitatem reperire licet, vt rectius eum Ambrosio dicere possemus, Quòd expoliantes Christum superuestiti sunt amictum Diaboli, cùm pō in alium quàm in solùm Diabulum hæc tanta cadat immanitas. Conceperant olim non dissimilem de suis maioribus opinionem Ariani. Quid autem ad hæc S. ille pater Athanasius? Quòd si illi malè senserunt, inquit, & scriptis suis orbem seduxerunt, cesset eorum memoria & scripta eorū abijciantur. Ite ergo vos ipsi, & eruite reliquias eorum ex monimentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos parricidas esse. Num verò multò rectius id istis à nobis dici non potest, qui tantam de calice molestiam nobis exhibent? Si tam impij fuerūt patres vestri iam inde ab eo tempore, quo vel in Polonia, vel in Prussia Christi receptū est Euangelium, vt scientes prudentesq́ue contra tam apertum Christi præceptum venirent, institutionem eius violarent, alijs etiam vt idem facerent authores fierent, cesset eorum memoria. Ite igitur vos quotquot estis vel Braunsbergę, vel quibuscunq́ue tandem alijs in locis, qui sic estis de maioribus vestris persuasi, sui quisq́ue patris aut proaui, quin & ataui, & abaui reliquias è monumētis eruite, quò sic ab omnibus intelligatur, & illos impios fuisse, & vos parricidas esse. Horruistis ad hanc vocem? Atqui hoc est quod à vobis exigit Satanas, dum tantoperè calicem vrgens, nihil aliud quàm Euangelium, quàm expressum Dei verbū subinde crepat: vult vt secessionem à S. maioribus vestris faciatis, vult vt eos non modò cœcitatis, verùm & impietatis omnes condemnetis vult vt semen adulteræ, genimina viperarum & parricidas vos esse declaretis. Vos verò, charissimi, nolite locum dare Diabulo, sed ea qua par est pietate S. maiores vestros prosecuti, quem illi scripturæ sensum per longam sacerdotum & Episcoporum successionem per manus vobis tradiderunt, eum germanum illius sensum esse certò persuasum habeatis. Quem verò Satanas adfert per membra sua, dicens: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim Bibite ex hoc omnes, quandoquidem aliud nihil per eum efficere conatur, quàm vt mittatis vos deorsum, hoc est omnem authoritatem Ecclesiæ reijciatis, & illius iudicio, priuatum vestrum iudicium anteponatis, non expressum Dei, sed expressum Diaboli verbum esse nihil dubitate. Non statim Dei verbum est, quicquid è scripturis à quocunq́ue tandem profertur. Ad Nicodemum dicebant aliquando Pharisæi: Scrutare scripturas, quia Propheta ex Galilęa non surgit, ac non modò nō esse Prophetam Christum, verumetiam supplicio mortis esse dignum, è scripturis demonstrare conabantur. Nos, aiebant, legem habemus, & secundum legem hanc debet mori, quia filium Dei se fecit. Num ideo statim Dei verbum fuit, qui sensu per istos proferebatur? An autem hoc infœlici seculo nostro nouos Arianos ab inferis excitatos non videtis, qui cùm alia multa impia & blasphema, tum illud conantur è scripturis probare, quòd Christus nō sit Deus, nec eiusdem cum patre substantiæ, atq́ue id ipsius Christi testimonio dicentis, Pater maior me est. Quid aiunt his ipsius verbis Christi clarius? quid potest esse dilucidius? Num autem quem isti proferunt eorum sensum, quem ita clarum esse volunt, eum vos expressum Dei verbum, & non potius expressum Diaboli verbum esse iudicatis? Quæso vos, vt vobiscum diligentius expendatis, à quibus, & quàm leuibus initijs, quorsum tandem impietatis progressum sit. Omne studium amplectendę virtutis eneruatum: sacramentorum Ecclesię numerum imminutum, vel sublata potius omnia. Sacerdotium & sacrificium, quæ propriè diuinitati debita seruitus est, abrogatum: ad extremum eò ventum esse videtis, vt sanctissima Trinitas blasphemetur, & Christus esse Deus, apertè negetur. A quibus autē initijs ventum huc est, dicam non minus liberè quàm verè. Principium ab hac de calice tanta contentione sumptum est. Nam cùm eò quidam audaciæ atq́ue amentiæ prorupissent, vt hæc scripturæ verba, Bibite ex hoc omnes, melius intelligere se, quàm vniuersam omnium seculorū Ecclesiam, sibi persuaderent, & eam cœcitatis vel impietatis potius condemnare non dubitarent: posteàquam non infœliciter initia sibi cecidisse viderunt, idem in alijs quoq́ue scripturarum locis facere sunt aggressi, paulatimq́ue longius progressi, tādem ad extremam hanc, quæ sine quodam horrore commemorari non potest, impietatem peruenerunt. Nec enim causam videbant, quod sibi permissum esset in vno scripturæ loco, secùs vt eum interpretarentur, quàm habet sensus & consensus totius Ecclesiæ: cur idem & in alijs multis, & in hoc, Pater maior me est, similiter facere non liceret, cùm non minus & hęc verba clara sint, quàm illa, Bibite ex hoc omnes? Iam ne cernitis, à quibus exordijs ventum sit ad horrendas abominationes istas, quas nunc audimus & ingemiscimus? Initijs tantùm, initijs tantum opus est Diabolo: quæ cùm semel ei cesserunt ex animi sui sententia, iam non habet dimidiū facti, verùm totam rem confecisse videtur. Ab his igitur initijs, charissimi, cauete vobis diligenter, & memores illius quod scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident, non suum quisq́ue proprium sed neq́ue singularem cuiusq́ue tandem alterius in scripturis interpretandis, verùm Ecclesiæ spiritum sequamini. Nam qui spiritum sequuntur suum, nihil vident, ac tantò magis nihil vident, quantò sibi plus videre videntur: Dicentes .n. se esse sapientes, stulti facti sunt. Qui verò sequuntur Ecclesiæ spiritū

cui

cui soli sanæ scripturarum intelligentiæ lux promissa & missa est, ij demùm sunt qui vident & verum scripturæ sensum assequuntur. Hæc est, quam qui nõ audierit, eum tanquam Ethnicum & Publicanum haberi Christus iubet: hæc est, cum qua se futurum vsq; ad consummationem seculi: cui se Spiritum sanctum esse missurum, qui doceat eam, & maneat cum ea in æternum: aduersus quam portas inferi non prævalituras promisit idem Christus: hæc est, quam firmamentum & columnam veritatis vocat Paulus. hæc est, quam vt in symbolo nos credere profitemur, Apostoli docuerunt. Quam autem causam fuisse putatis, quòd illi Spiritusancto pleni non dixerunt, Credo S. Biblia, vel sanctum Euangelium, sed maluerunt dicere: Credo sanctã Ecclesiam. Num illi biblia nos credere noluerunt? Absit. Sed cùm haberi posse Biblia viderunt extra Ecclesiam, de quibus Iudæos gloriatos, quorũ testimonijs Diabolum, & eius membra schismaticos & hæreticos, ita frequenter vsos legimus: propterea statuerunt, vt nos Ecclesiã credere profitemur, vt & ipsos Bibliorum libros nõ alios, quàm quos ipsa nobis tradidit, pro Canonicis haberemus: & eorum intelligentiam, non aliundè quàm ab ipsa peteremus: nec in illis interpretandis, priuatum nostrum, vel cuiuscunq; tandem alterius qui falli posset, sed Ecclesiæ, quæ nescit errare, spiritum sequeremur: extra quã pelles haberi siue chartæ possunt, atramentum haberi potest, literæ siue characteres quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: cæterùm ipsum Euangelium, hoc est, sanus illius intellectus extra Ecclesiam haberi non potest. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea est sanus intellectus Euangelij, quin ipsa potius viuum est Euangelium, scriptum non atramento, sed Spiritu sancto, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hanc igitur Ducem & magistram sequamini. sic futurũ est, vt germanum Euangelij sensum assequamini, nec à via veritatis aberretis: & semper infixa sint pectoribus vestris illa pientissimorum Imperatorum post synodi Calcedonẽsis definitionem, verba. Cesset iam prophana contentio. Nam verè impius & sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ, aliquid tractãdum relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Mendacium igitur quærunt & inueniunt, quotquot post veritatem in quatuor Concilijs, Constantiensi, Basiliensi, Lateranensi, & nouissimo Tridentino repertum, aliquid vlterius de vsu sacramenti Eucharistiæ discutiendum putant, ac verè impij sunt & sacrilegi habendi.

RECANTATIO TERTIA.

PRoximis superioribus mensibus ex hoc ipso loco me semel & iterum vobis narrare memini, quemadmodum serpentis astutia seductus exciderim à simplicitate fidei, quæ fuit in maioribus nostris. Quoniã verò pleraq; sum in genere persecutus, & strictim attigi potius quàm pro eo vti rei magnitudo postulabat, accuratius explicaui: facturus operæpretium esse videor, si quoties tempus fuerit opportunũ paulò copiosius de quibusdã verba fecero: quò sic & eas quibus seductus, & eas quibus in viam sum reductus, rationes cognoscere melius possitis. Pertinebit hoc & ad vacillantes in sana Ecclesiæ doctrina cõfirmãdos, & ad eos qui similiter, vt ego, seducti sunt, vt similiter, vt ego, redeant, in viã veritatis adducendos. Visum est aũt ab eo, quod maximè Satanas horret, exordiri: nimirũ à sacrosancto corporis & sanguinis Christi sacrificio, quod est preciũ redẽptionis nostræ, quod ille tãtoperè cupit abrogatũ, nihil vt maiore studio cõtendat & elaboret, quàm vt nõ solũ extinguere memoriã illius oẽm, verumetiam in summũ illud horrorẽ adducere queat. Primùm aũt vobis argumenta proponã ijsdem verbis, quibus à nobili quodã Sathanæ membro scripta sunt, quibus cum apud me, rerum imperitũ adolescentẽ, proh dolor, nimio plus profecisse confiteor: nihil vt magis abominandũ ducerem, quàm sacrosanctũ hoc Missæ sacrificiũ. quo per ministros Dei sacris operãtes, sub oculos nostros subijcitur, quomodo Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ & hostiã Deo in odorẽ suauitatis. Propositis aũt argumẽtis, rationes quoq; quibus ea refutare didici, proferam. Nolite aũt expectare, vt in vno sermone producam omnia, cùm ei rei dies vnus nõ sufficiat. Quamobrem vnicum argumentum hoc tempore proposuisse, simul rationes quibus dilui possit, explicasse cõtentus ero. Quoniam verò sermo ea de re futurus est nobis, in qua totius nostræ salutis cardo versari videtur: tractandum enim erit de pretio redemptionis nostræ, quod nobis miris modis & artibus ereptum Sathanas cupit. vestrum erit tantò maiorem nobis attentionem præstare. Sic igitur ille quæritatur: Intolerabilem in sacrificio Missæ blasphemiam & cõtumeliam Christo irrogari. Sacerdos enim, inquit, & Pontifex à patre consecratus est, non ad tempus, quomodo illi in veteri testamento cõstituti leguntur: quorũ cùm vita mortalis esset, sacerdotiũ immortale esse non poterat. Quare & successoribus opus erat, qui subinde in demortuorũ locum subrogarẽtur: sed Christo qui immortalis est, vicarium substitui minimè necesse est. Itaq; à patre designatus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, vt æternum permanente sacerdotio fungeretur. Qui verò quotidie sacrificant oblationibus sacerdotes præficiant necesse est, quos Christo velut successores & Vicarios subrogent: qua subrogatione, nõ modò Christum suo honore spoliant, & æterni sacerdotij prærogatiuã illi rapiũt, sed è dextra patris deturbare ipsum conãtur: in qua sedere immortalis nõ potest quin simul æternus sacerdos maneat. His ergo præstigijs verborum, quin motus aliquando fuerim, inficias ire non possum. Verùm posteà nihil aliud esse cognoui, quàm aranearũ telam, qua me captũ tñ fuisse profiteor, quamdiu musca fui. Nũc Deo gratias ago, cuius beneficio,

ministerio vero Patrum horum, per quos pane verbi sui reficere me Christus dignatus est, factum est, vt esse musca desierim. Quamobrem quæ fuerint mihi rationes ostensæ, quibus telam hanc disijcerem, paucis indicabo. Libet autem alloqui verborum has ampullas iactantem. Cedo quisquis es, qui te solum sapere, totum autem orbem Christianum desipere persuasum habes: ecquem vnquam hominem Christianum legisti, vel audiuisti, qui Christum à patre designatum esse sacerdotem in æternum secundum ordinem Melchisedech negauerit? qui successores veluti mortuo subrogare, qui suo eum honore, spoliare, qui sempiterni sacerdotij prærogatiuam illi rapere, ac per hunc modum è dextra patris eum deturbare conatus fuerit? vel vnum aliquem profer: sat scio, quod proferre neminem poteris. Quæ est igitur hæc audacia atque impudentia tua, quòd Ecclesiæ crimen hoc impingere non vereris, à quo scis eam quàm longissimè remotam semper fuisse? An autem tuis, vel tibi potius tantum hoc sacrilegium impingi rectius non potest? Scimus quale fuerit Melchisedech æternum sacerdotium: panem enim & vinum eum obtulisse legimus. An autem tu sacerdotium, quod æternum esse voluit, Christo non eripis, qui negas eum vnquam hoc sacrificij genere visum esse? Deinde verò eùm contrà quàm vel cogitare Paulo venit in mentem, hæc illius verba, Neque vt sæpè offerat semetipsum, semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata vna oblatione consummauit, in æternum sanctificatos, ita vis intelligi, vt post illam in ara crucis factam, nullam oblationem aliam restare persuadere coneris, an & illam oblationem simul non tollis, quam in cœlo facit Christus vultui patris semper pro nobis apparens, & ostensis cicatricibus vulnerum suorum pro nobis interpellans. Tu igitur ille es, qui Christum honore suo spolias: Tu es qui sempiterni sacerdotij prærogatiuam illi rapere: tu es qui eum è dextra patris deturbare, tu es qui nobis aduocatum nostrum, & propitiationem nostram è medio tollere conaris, & quod ipse facis impiè, falsò nos facere criminaris. Nec enim nos alium quàm Christum sacerdotem in æternum secundum ordinem Melchisedech: nec aliud in Ecclesia, quàm Christum sacerdotium & sacrificium agnoscimus: nec ei successurem quenquam subrogamus: quod nobis tu per summam calumniam affingis: verùm sicut in alijs reconciliationis muneribus, sic in offerendo sacrificio, ministris eum hominibus vti, cum Paulo docemus: Sic nos existimet homo, inquit Paulus: vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Ministrorum ordinem tenent in Ecclesia sacerdotes nostri: verus autem & propriè dictus sacerdos, non est, nisi sacerdos ille in æternum secundum ordinem Melchisedech, Dominus noster IESVS Christus. Hic est aduocatus noster: hic est propitiatio nostra: hic est offerens, & oblatio, & sacerdos, & victima, vnus cum illo cui offert, vnum in se faciens pro quibus offert, & quod offert. Vnus ipse qui offert, & quod offert. Multis antè Christum incarnatum seculis, tales futuros nouæ legis sacerdotes prædixit Esaias Propheta. Vos autem, inquit, sacerdotes Domini vocabimini, ministri Domini nostri dicetur vobis. Eosdem & sacerdotes & ministros appellat, neque propterea non sacerdotes, quia ministri sunt: nam & Rex Dei minister est, inquit Paulus, neque tamen propterea non est Rex. Ius omne sacerdotalis potestatis exercet solus Christus, homines verò tantùm ministerium adhibent. Quale sit autem hoc ministerium, docet nos Paulus ad Corinthios scribens: Omnia, inquit, ex Deo, qui nos reconciliauit sibi per CHristum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in CHristo mundum reconcilians sibi: non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Vides quemadmodum Paulus reconciliationem soli Christo tribuit, qui pacificauit omnia per sanguinem crucis suę, qui reconciliauit nos in corpore carnis suę per mortem. Ministerium autem reconciliationis Episcopis & sacerdotibus: vt sicut ipse fuit legatus Dei patris, sic illi sint ipsius legati: quod munus mandauit illis Christus, cùm post resurrectionem ianuis clausis ad discipulos ingressus, post iteratam salutationem dixit illis: Pax vobis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Quamobrē aūt Christus fuit à patre missus, nisi vt inter Deum & hominem pacem conciliaret? Hanc ipsam igitur ad rem, suos quoque misit in orbem vniuersum sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo, qui suis eum peccatis offenderāt. Quod ergo dixit Christus, sicut misit me pater, idem est cum eo quod ait Apostolus, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, ita & ego mitto vos, idem est cum eo quod Paulus dicit, Posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo legatione fungimur. Obsecramus, pro Christo reconciliamini Deo. Quamobrem semel dixisse non contentus repetita vice dixit Pax vobis, vt insinuaret & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis. Christus igitur missus fuit à patre fungebatur legatione pro patre. Sacerdotes & Episcopi missi sunt à Christo: funguntur legatione pro Christo: Christus Deus & homo, est verus reconciliator, per cuius mortem reconciliati sumus Deo, quin est ipsa recōciliatio, verus pacificator, verus & propriè dictus sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & exauditur pro reuerentia sua, & per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur, qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, qui sedens ad dexterā patris, etiam nunc interpellat pro nobis. At sacerdos ex hominibus assumptus, minister tantùm est reconciliationis. Ministerium recōciliationis datum est illi. Quoniam verò totus Christus & caput & corpus est, pro vtroque legatione fungitur sacerdos ex hominibus asūptus. Pro capite, quando Christi prædicat Euangelium, quando reconciliationis beneficium annunciat, quando monet populum, vt reconciliationis huius fructū ad se transferre satagat. Pro corpore verò Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, corpus illud quod cruci pro nobis affixum, & sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorū, Deo patri offert, ac supplex precatur, vt huius reconciliationis in cruce factæ merito, po-

pulo

pulo suo propitius esse vellet, qua tamen & ipsa in parte, non magis corporis quàm capitis Christi ministrum agit. Sic apud Hieremiam legimus, quòd missus erat in vniuerso populo, vt oraret pro illis ad dominum Deum suum: & dixerunt ad Hieremiam, Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta verbum omne, in quo miserit te Dominus tuus ad nos, sic faciemus. Voci Domini Dei nostri ad quem te mittimus, obediemus. Sic ille populi preces ad Deum deferebat, & vicissim populo Dei voluntatem annunciabat. Vtroque munere hoc functus est, & fungitur adhuc, & fungetur in æternum CHristus Deus & homo. Vtroque fungitur & sacerdos ex hominibus assumptus. Verùm hic nihil aliud est, nisi minister, non autem sicut ille falsò nos dicere fingit, successor. Verus autem & propriè dictus sacerdos, verus mediator noster, quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, quod iam toties repetitum est, non est nisi ille, cui soli dictum est, Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Ille de quo scriptum est, quod factus est propitiatio pro peccatis nostris: ille est qui docet, ille est qui baptizat, ille est qui Deum patrem pro nobis interpellat, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert suum Ipsius corpus & sanguinem in altari longè gratissimum Deo patri sacrificium. Ipse est reconciliator & reconciliatio, & sacerdos & sacrificium, & oblator & oblatio, minimè diuersum vt sit illius à nostro sacerdotium & sacrificium. Et sicut Episcopi & eius Vicarij tribunal vnum esse dicitur, si omnium qui sacerdotes vocantur, & Christi veri sacerdotis vnum est sacerdotium & sacrificium. Sicut in docendo siue prædicando, non est sacerdotis nisi ministerium, sic enim loquitur CHristus: Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Sic & Paulus, An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus. Sicut in baptizando non est sacerdotis nisi ministerium, nam solus ille verè baptizat, solus ille verè nos abluit à sordibus peccatorum, de quo dixit Ioannes Baptista, Hic est qui baptizat in Spiritu sancto, Dominus noster IESVS CHristus, quod & Paulus indicat, reprehendens eos, qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem sum Pauli, alius autem, ego Apollo. Quid igitur est Apollo? Quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit: ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis non est sacerdotis nisi ministerium cùm rectè dictum sit: Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? sicut in interpellando non est sacerdotis nisi ministerium, nam verus interpellator, qui solus exauditur pro sua reuerentia, non est nisi ille qui sedet ad dexteram patris, semper viuens ad interpellandum pro nobis: sicut in alijs quibuscunque functionibus ad reconciliationis munus pertinentibus, non est sacerdotis nisi ministerium quod autem virtutis est & efficaciæ non præstat nisi solus CHristus: sic in Eucharistiæ consecratione, sic in distributione, sic in oblatione non est sacerdotis nisi ministerium. Qua quidem in re concors est omnium sanctorum patrum tam priscorum quàm recentiorum sententia, qui per ministros suos fungi sempiterno sacerdotio CHristum secundum ordinem Melchisedech, vno ore testantur: quando sub speciebus panis & vini Deo patri suum per sacerdotem sacris operantem corpus & sanguinem offert. Quoniam verò longum esset omnes recensere, vnius aut alterius tantùm verba proferemus: Non sunt humanæ virtutis hæc opera, dicit Chrysostomus. Qui tunc in illa cœna confecit, Ipse nunc quoque operatur, ipse perficit. Ministrorum ordinem nos tantum tenemus: Qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Multis alijs in locis eadem hæc alijs atque alijs verbis repetit. Sed hunc vnum protulisse sufficiat. Oecumenius explicans illum locum, Tu es sacerdos in æternum, Non dixisset, inquit, de ea, quæ semel est facta oblatio & hostia: in æternum: sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Eundem locum enarrans Theophilactus: Manifestum, inquit, est, de Christo hoc dictum esse. Solus enim ille pane & vino sacrificium confecit, perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit in æternum? quia quæ fit in singulos dies, & futura est in perpetuum oblatio per Dei ministros, ipsum habet Pontificem & sacerdotem Dominum, atque adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur, & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur. Vides igitur, quòd sicut in alijs reconciliationis generibus, sic & in Missę sacrificio, non est sacerdotis nisi ministerium, per quem ipse CHristus offert semetipsum, ad altare quidem in imagine, in cœlestibus autem in veritate. Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius: Hic, inquit, vmbra, hic Imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus. Antea agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nunc Christus offertur: sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert se ipse quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat: hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus, ibi facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est. Hactenus Ambrosius. Vmbram ex Pauli sententia dicit in lege fuisse, cum agnus offerebatur, offerebatur vitulus. Vocat autem vmbram rudia lineamenta, quæ sunt adumbratio, veluti viuæ picturæ. Solent enim pictores, antequàm penicillo viuos colores inducant, carbone faciem adumbrare, quam exprimendam sibi proponunt: eam simul vt postea coloribus adhibitis ad viuum repręsentauerint, iam imago dicitur. Vmbram itaque fuisse dicit in lege, quòd sacrificijs legis tanquam rudibus & inchoatis quibusdam lineis, fuit adumbratum sacrificium illud, quo se Deo patri CHristus obtulit in remissionem peccatorum nostrorum. Cæterùm in Euangelio, non vmbra iam est, sed imago. Iam enim viuis coloribus expressum est, quod in lege rudibus lineis fuerat adumbratum. Non amplius Iam aut agnus aut vitulus, verum ipse Christus offertur, vel se potius offert ipse. Quoniam

verò

verò non recipiens, sed quasi recipiens passionem offertur, ideo dicitur in imagine offerri, cum non sit in hoc nostro sacrificio vera passio veraque mors, verùm imago quædam passionis & mortis, quam Christus pro nobis pendens in cruce sustinuit. Sic ab Augustino quoque scriptum legimus, quòd mundationem peccatorum Dominus, oblatione sui holocausti, quod in veteri sacerdotio figurabatur, impleuit: & holocausti eius imaginem suæ passionis in Ecclesia celebrandam dedit, vt esset sacerdos in æternum non secundum Aaron, sed secundum ordinem Melchisedech. Quod autem hic imaginem, id eodem in loco paulo superius vocauit similitudinem, dicens. Ipse est sacerdos noster in æternum, secundū ordinem Melchisedech, qui seipsum obtulit holocaustum pro peccatis nostris, & eius sacerdotij similitudinem in suæ passionis memoriam celebrandam commendauit, vt illud quod Melchisedech obtulit, Deo iam per totum orbem terrarum in Ecclesia Christi videatur offerri. Fuit igitur in cruce veritatis passionis & mortis, hic autem quamuis præsens adsit verum corpus, & verus sanguis Christi, passionis tamen & mortis imago quædam est & similitudo. Nec enim denuò Christus in hoc nostro sacrificio crucifigitur & occiditur, sed passionis & mortis illius quam in cruce pertulit, memoria quædam fit & repræsentatio: vt illud impleatur quod à Christo præceptum est, hoc facite in meam commemorationem. Dicitur autem & alia ratione quadam in imagine Christus offerri, nec enim in propria forma, sed in imagine, hoc est in specie panis & vini Christus offertur. Apparet enim imago panis & vini, quamuis ibi sit verū & viuum Christi corpus, verus & viuus Christi sanguis. Sic à Cypriano dictum est. Panis iste, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentis verbi factus est caro. Naturam quidem panis mutatam esse dicit, & in substantiam Christi corporis & sanguinis esse conuersam, sed remanere nihilominus effigiem & imaginem panis. Sic à Cyrillo quoque Hierosolymitano scribitur ἐν τύπῳ ἄρτου, hoc est, in figura siue specie panis dat tibi carnem: ἐν τύπῳ οἴνου, in figura siue specie vini dat tibi sanguinem. Ac paulò pòst, ὁ φαινόμενος ἄρτος, qui videtur panis, non panis est, quamuis ita gustui videatur, sed corpus Christi: ὁ φαινόμενος οἶνος, quod videtur vinum, non vinum est, etsi gustus ita velit, sed sanguis Christi. Quod Ambros. & August. imaginem siue similitudinem, hoc effigiem Cyprianus, hoc typum, figuram siue speciem, qui receptissimus est in Ecclesia loquendi modus, vocat Cyrillus Hierosolymitanus. De Paschate verò verba faciens Gregorius Nazianzenus, etiā nunc τυπικῶς illud hoc est in imagine siue figura celebrari dicit, etiamsi claruisset expressius aliquanto quàm vetus. Nam legale inquit Pascha audeo dicere τύπου τύπος figuræ figura erat obscurior. Paulo pòst autem perfectius erit & illustrius, quando biberit illud nouum vna vobiscum omnipotens verbum in regno sui patris, vbi nos manifestius ea docebit, quæ nunc pro captu nostro non obscurè nobis demonstrauit. Existimant autem Theophylactus & Oecumenius, cùm hæc scriberet, ad locum illum Pauli respexisse Gregorium. Vmbram habens lex bonorum futurorum, non ipsam imaginem rerum: & hoc dicere voluisse, quod vmbram Apostolus legem vocauerit. Quæ vero nunc in Ecclesia mysteria siue sacra peraguntur, imaginem esse censuerit futurorum bonorum, hoc est, maiorum nimirum cœlestium mysteriorum, vt idem senserit Gregorius, quod ab Ambrosio posteà scriptum fuit. Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in cœlestibus. hic ad altare per ministros in imagine, hoc est, sub speciebus panis & vini: ibi nimirum in cœlestibus, vbi ad patrem pro nobis interuenit, per semetipsum sa Christus offert in veritate, hoc est, vt Cyprianus loquitur, palàm absque vllis integumentis omnibus conspicabilis. Eundem Pauli locum explicans Nicetas. Triplex, inquit, Pascha in medium producit Theologus, Iudaicum, nostrum, & futurum: Ac Iudaicum quidem figuram nostri esse dicit: nostrum autem, futuri. Iudaicum porro nostro obscurius esse: nostrum verò, si quidem cum Iudaico conferatur, perfectum esse: si autem cum futuro comparetur, imperfectum: cuiusmodi autem sit futurum Pascha, sequentibus verbis docet. Quod verò ait: non enim hoc dicere verebor, hoc ideò addidit, quia nouum atque absurdum videri poterat, Pascha nostrum figuram dicere. Perfectius autem in altera vita Paschæ participes erimus, quia nunc in spe resurrectionis nostræ festum celebramus: tunc autem eam ipsam celebrabimus, cum nimirum ipsius quoque pollicitatio expleta fuerit, quam fecit his verbis: Non bibam posthac ex hoc geminina vitis vsque ad diem illum, cùm illud bibam vobiscum in Regno patris mei. Bernardus verò non dubitauit dicere, quod & hic & ibi, hoc est & ad altare & in cœlestibus veritas est, sed hic palliata, ibi manifesta. Quod Ambrosius & Augustinus imaginem, hoc appellat Bernardus palliatam veritatem. Quicquid igitur facit in imagine Christus per ministrum ad altare, idem facit in cœlestibus in veritate, per seipsum. In altari, manus quidem mortalis, lingua mortalis, ministerium hominis est mortalis: verùm oblatio non est nisi sacerdotis illius æterni & immortalis Domini nostri Iesu Christi, qui quod in altari per ministrum, idem illud suum corpus glorificatum, nec amplius passioni aut morti obnoxium offert in cœlo per seipsum. Quemadmodum autem non propterea non rectè baptizare dicitur minister, quia Christus est qui baptisat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est qui remittit: non propterea non rectè dicitur docere siue prædicare minister, quia Christus ipse vnus est Magister qui docet nos: nos propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est qui sedet ad dexteram patris semper viuens ad interpellandum pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur offerre siue sacerdotio fungi minister ad altare, quia per eum sacerdotio fungitur, per eum seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille inuisibilis & immortalis secundum ordinem Melchisedech Dominus noster Iesus Christus. Quæso vos etiam atque etiam quotquot hic adestis, est ne hoc Christum honore suo spoliare, & æterni

acerdotij prærogatiuam illi rapere? est ne hoc è dextara patris eum deturbare? si quia doceat Christum habere ministros, per quos quod ipse facit in cœlestibus, nobis nunc inuisibilis, in terris faciat per ministrum visibilem: hoc est, vt doceat, vt baptizet, vt interpellet, vt peccata remittat, vt corpus suum consecret & offerat, & aliud quodcunque reconciliationis munus per ministros exequatur? An hoc non magis ad illius maiestatem, gloriam, & potentiam amplificandam pertinere videtur, si plures habere ministros dicatur, per quos ea quæ vult, exequatur? An & bonitatem illius ineffabilem ea res non declarat, quòd quæ sunt ipsius propria, cum suis creaturis communicare dignatur: & quamuis omnia per se præstare posset absque vllo medio, tamen quos ipse creauit, eos adiutores & cooperarios suos habere non recusat? Dei enim adiutores sumus dicit Paulus. Quid autem vobis videtur, quod p summam calumniam nos facere Satanas falsò criminatur, an hoc non ipse facit potius: qui cùm vnam oblationem illam in ara crucis factam, sic solam vrget ac prædicat, vt nullam aliam velle admittere videatur, an Christum honore sempiterni sacerdotij non spoliat? an eum etiam è cœlo quominus pro nobis interpellare possit non deturbat? Sed videte per Deum immortalem, quorsum ad extremum res reciderit. Cum sacrilegam audaciam hanc & impudentiam in abrogando externo sacrificio, non infœliciter sibi cecidisse Satanas animaduerteret, ijsdem rationibus etiam externum in prædicando Dei verbo ministerium, ex Ecclesia per membra quædam sua tollere conatus est, qui & ipsi modò non ijsdem tragicis verbis vociferantur: Intollerabilem Christo blasphemiam & contumeliam irrogari, cui dum successores & vicarij in docendo prædicandoq; Dei varbo subrogantur, honore magisterij sui spoliatur, deq; Cathedra quam habet in cœlo, deturbatur, quasi vel viuere vel docere nos iam desierit, aut quasi parùm sit idoneus ad hoc munus per seipsum præstandum. An autem ij non multò grauiores in speciem rationes adferunt, ad externum in prædicando Dei verbo ministerium, quàm isti quibus cum nobis negocium est, ad externum sacrificium abrugandum? Plures namq; magistros, aiunt, fieri, Christus etiam ipse prohibuit, at sacrificio nouæ legis, non modò nō interdixit cuiquam aliquādo, verum etiam expressis verbis id fieri præcepit, dicens: Hoc facite in mei commemorationem. Examina scripturarum proferunt, Nolite fieri plures Magistri, vnus enim est Magister vester in cœlis. Non necesse habetis vt aliquis doceat vos, Vnctio eius docebit vos: Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum: quia omnes scient me à minimo vsque ad maximum eorum. Has illi cùm scripturas sic proferunt adeò sicut ipsis videtur dilucidas & apertas, cùm se ferre non posse dicant, vt Christus honore magisterij spolietur, & subrogatis successoribus de Cathedra sua quam habet in cœlo, deturbetur, maiorem habere tamen prætextum erroris sui videntur. Isti verò quam scripturam producunt, qua sacerdotium & sacrificium externum prorsus abrogatum esse doceant? Certè Paulus Apostolus non sublatum, sed translatum id esse docet, non abrogatum sed consummatum, & per meliorem sacerdotem in aliud multò melius, augustius, & perfectius, mutatum: nimirum sicut à sanctis patribus nostris didicimus, ab eo quod fuit secundum Aarun, ad id quod est secundum ordinem Melchisedech: ab eo quod fuit temporarium, ad id quod est sempiternum: ab vmbra ad veritatem. Quam etiam ob causam explicans illum Psalmi locum Augustinus, Sacrificium & oblationem noluisti, Quid ergo, inquit, nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit: corpus autem perfecisti mihi. Ideo illa noluisti, vt hoc perficeres: illa voluisti antequā hoc perficeres. Perfectio promissorum, abstulit verba promittentium. Videtis charissimi, quemadmodum externi sacrificij abrogatio, peperit nobis etiam eius externæ qua pro Christo sacerdotes funguntur, legationis abrogationem, quæ in externa Dei verbi prædicatione consistit: cùm nihil contra sacerdotium externum dici possit, quod non similiter ac multò magis etiam cōtra externum verbi ministerium dici queat. Contra quod phanatici quidam nostri temporis, tot habere se tam expressa scripturæ testimonia gloriantur, Theodidactos, hoc est, à Deo doctos aiunt esse nos oportere, non ab homine doctos. Itàque frequens eis est illud in ore: Audiam, non quid omnis homo mendax, sed quid loquatur in me Deus, qui verax est, & ipsa veritas, Beatus vir quem non Petrus aut Paulus, verùm quem tu erudieris Domine. Certò sibi persuasum habent, quòd & alijs persuadere conantur, Spiritumsanctum è supernis delabi, citra omne medium: non per auditum externum, & vocalem prædicationem siue scripturarum lectionem: & æquè nos hodie docere Deum, ac olim Patriarchas & Prophetas, etiam si neque magistros aliquos audiamus, neque scripturas vllas legamus. Et sunt plures quàm facilè credi queat, quibus hoc tam persuasum est, quàm quod maximè. Quam etiam ob causam in hortos frequenter se conferunt, & in abdita quædam loca, voces de cœlo quibus erudiantur expectantes. An autem qui non inuitus etiam scripturis vtitur, non rectè potest illud ex Psalmo proferre Satanas. Funes ceciderunt mihi in præclaris: adeò tragicæ vociferationes istæ non modò sacerdotiū & sacrificium æternum, verùm & prædicationem externam in multis locis omnem sustulerunt, quin & scripturis Canonicis authoritatem omnem abrogarunt. Prodeunt nunc libelli, quibus non ex Ecclesia modò, verùm & ex Repub. discrimen omne tollitur, nihil vt intersit inter Regem & populum, inter principes & illis subiectos. Neque dubitauit quidam Phanaticus homo in Regni comitijs, quæ proximo anno superiore Lublini sunt habita, cùm ad populum concionem haberet, multis audientibus, palàm dicere: Non habemus Regem, nisi qui spinis pro nobis coronatus, & in crucem actus est. Quibus autem rationibus adductum putatis, vt hæc tam absurda sentiret ac diceret? Non alijs certè quàm tragicis eiusmodi vociferationibus, quibus ad abrogandum sacerdotium Satanas vtitur. Melchisedech non solùm sacerdos, verùm & Rex fuit, figuram Christi gerens, qui & ipse non solùm sacerdos, verùm & Rex fuit.

Et ficut facerdotium: fic & Regnum ipfius eft æternum. Sic enim dicit fcriptura: Regni eius non erit finis, cuius Regnum, Regnum fempiternum: Regnum eius, Regnum omnium feculorum. Hæc itáq; cum non ignorent ifti, vociferantur & ipfi, intollerabilem blafphemiam & contumeliam irrogari Chrifto, quando ei qui Rex eft in æternum, ficut & facerdos in æternum, haud aliter quàm fi mortuus effet, aut effe Rex defijffet, fucceffores & vicarij fubrogantur: qua fubrogatione Regia fua dignitate fpolietur, & qui cœlum & terram implet, è folio fuo Regio deturbetur. Videtis, quibus rationibus homines ifti facerdotalem dignitatem, quemadmodum ijfdem etiam Regiam poteftatem euertere conentur: vt non fine caufa dixerit, qui longo tempore verfatus eft inter eos, Erafmus Roterodamus, & mores eorũ bene cognitos habebat: Ifte populus tam Euangelicus etiam Principi Turcarum dicitur effe deteftabilis, quem ait feditioni natum: quos fubinde tumultus excitat? quoties quam leuibus de caufis procurrit ad arma, ne fuis quidem Ecclefiafticis fatis obtemperans, nifi dicant blanda auribus? Hi funt fructus iftius præclari, fi Dijs placet, Euangelij, quos nobis attulerunt hoc genus Tragicæ vociferationes. Vidimus bellum feruile contrà Dominos, vidimus & fubiectorum Principum contra legitimum fuum Imperatorem Carolum V. fortiffimum Euangelij propugnatorem, feditionem excitatam: quin & in ipfo ftatim initio nafcentis huius Euangelij, qui tumultus exorti, quemadmodum loco fuo Magiftratus moti fuerunt, etiam in his Pruffiæ terris, qui funt natu grandiores meminiffe queunt. Quamobrem quotquot hic præfentes adeftis, procul ab hoc genus hominum contagione difcedite, & fermones eorum velut peftem fugiendo vitate: quosq; Deus miniftros elegit, vel ad conciliandos nos Deo, vel ad gubernandos, & ad politiam conferuandam, eis debitum honorem præftate. Sic futurum eft, vt ordine feruato tum in ijs quæ ad Rempub. tum in ijs quæ pertinent ad religionem, optata pace & tranquillitateq; frui nobis liceat gratia & mifericordia, &c. Cætera, fi Deus volet, alio tempore profequemur.

FRIDERICI BARSCII AD FABIANVM ORATIO.

MVltùm te amo, mi Fabiane, qui tuos iftos errores, in quibus verfatus aliquando fuifti, non modò confiteris iam candidè, tantaq; cum eorum deteftatione: verumetiam, quæ tua minimè vulgaris eft verèq; Chriftiana pietas, memor illius quod fcriptum eft, vnicuiq; mandauit Deus de proximo fuo, tanto ftudio prouidere conaris, vt ne vel incidant in eofdem errores alij, vel fi fortè iam inciderunt viam & rationem cognofcant, qua facilè poffint ab illis explicari. Sed quale fuit hoc per Deum immortalem, quod in maioribus Regni comitijs, quæ Lublini funt habita, non ita pridem accidiffe narrafti? Silentium & Regem non agnofcit præclarum hoc, fi Dijs placet Euangelium, nifi qui fpinis pro nobis coronatus, & in crucem actus eft? Obftipui cùm hæc audirem. Verùm qualis eft arbor hæc, alios fructus ferre non poteft. Equidem fæpè mecum animo volutans, quænam fit caufa plufquàm Babylonicæ cõfufionis huius, quam in plerifq; locis magno cum animorum noftrorum dolore cernimus: vbi furfum deorfùm omnia mifcentur: ac non folùm Ecclefiaftici, verùm & ciuilis magiftratus nulla ratio ducitur: aliam non reperio, quàm quòd ab eius obedientia difceffum eft, cuius minifterio Deus vnitatem, & erga quemq; magiftratum reuerentiam & obedientiam conferuatam voluit: cuius authoritatem quoad cognofcebant omnes. & vnum fub Chrifto capite, caput Ecclefiæ Romanum Pontificem profitebantur: neceffe habent hoc ipfi fateri, quin & fatentur nonnunquam, qui fe per fummum nefas ab ifto capite difiunxerunt, quod ciuili quoq; Magiftratui, qui debebatur honos & obedientia fuit attributa. Sed poftèaquam illum de gradu fuo deturbare nõnulli conati funt, idem non ita multò pòft de Regia, deq; cæteris quæ funt illa inferiores, poteftatibus facere funt aggreffi. Nec funt veriti libris etiam editis dicere, quòd Ecclefia Catholica folum vnũ caput, folum vnum dominum, tam in cœlis quàm in terris agnofcit, Iefum Chriftum Dei filium: quæ fi caput aliud fub illo capite profiteatur, biceps monftrum potius quàm Ecclefia dici debeat. An autem his verbis non tibi videntur omnem fubiectionem erga legitimam poteftatem ex animis hominum fuftuliffe? Quis negat, quin caput Ecclefiæ fit Chriftus? nũ propterea non erit caput Ecclefiæ Pontifex? Eft Rex & dominus nofter Iefus Chriftus: fed num propterea non erit Rex & Dominus nofter Sigifmondus Auguftus? Eft quidem ita, quòd folus Chriftus regit & regnat in Ecclefia, & imperium hic folo illius verbo exercetur atq; adminiftratur. Sed quoniam is vifibili præfentia inter nos non habitat, vt voluntatem fuam ore fuo coram nobis declaret, hominum in hoc minifterium adhibet: non ad eos fua honoremq; fuum transferendo, fed vt fuum tantùm per eos opus agat ipfe, qualiter ad opus quodq; faciendum artifex vtitur inftrumento. Quare manet ipfe nihilominus caput Ecclefiæ fummus illius Pontifex & paftor: regit, regnat, & imperium exercet ipfe nihilominus in Ecclefia, verùm opus hoc fuum per Pontificem Pium V. agit, miniftrum fuum. Non quòd non poffit illud per feipfum fine quouis alio vel adminiculo vel organo præftare, fed hoc modo vifum eft illi fuam erga nos dignationem declarare, dum ex hominibus

mie, qui pro se in mundo legatione fungatur, qui sit arcanæ suæ voluntatis interpres, & denique personam suã repræsentet. Nec alius illi visus est firmior vnitatis retinendæ nodus quo suam astringeret Ecclesiam, quàm si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernãda visibili ministerio pastor inuisibilis vteretur, cui quicquid subiectionis, honoris, obedientiæ deferretur, non tam Pio V. quàm ipsi Christo deferretur. Contrà verò, quisquis eũ reijceret, non tam Pium V. quàm ipsum Christum reijceret. Sicut ad Samuelem dixisse Dominum legimus: Non te reiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Ex huius igitur vnius authoritate pendere voluit Ecclesiam, quod aliter nec Ecclesia, nec fides vna retineri possit. Suscitabo super eos pastorem vnum, ait Dominus. Et iterum: Pastor erit vnus omnium. Et in Euangelio: Et erit vnus pastor, & vnum ouile. Pulchrè coniunxit vtrunque. Nec enim esse potest vnum ouile, nisi pastor sit vnus. Quem pastorem Christum libenter agnoscimus & confitemur, verùm is pascendi munus hoc in terris, per ministrum suum Pontificem exercet, de quo non dubitauit Hieronymus aliquando scribere, quod ex eius dignitate salus pendeat Ecclesiæ, cui si non exors quædam & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficiemur, inquit, schismata, quot sunt sacerdotes: quod oculis ipsi nostris nunc euenisse videmus. Vocamus autem Pontificem caput Ecclesiæ, quod cùm capitis munus proprium sit, subiecta sibi membra gubernare, per ministrum hunc suum Christus hoc facit. Nec est in scripturis inusitatum, vt capitis nomen etiam homini tribuatur. Saulo Samuelem dixisse legimus: Caput in Tribubus Israël factus es. De se quoque Dauid: Constituit me, inquit, in caput gentium. Oseas quoque Propheta: Ponent, inquit, sibimet caput vnum. Et apud Amos Prophetam legitur: Optimates capita populorum. Sic à Paulo quoque dicitur: Omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir. Mulieris caput virum esse dicit Paulus. An autem propterea mulieris caput Christum esse negat? Absit vt hoc vnquam sensisse Paulum credamus: verùm hoc ille significare voluit, quòd Christus constituit caput mulieri virum, vt eam gubernet: non quòd ipse Christus eam non gubernet, sed quòd per virum hoc facit, cui mulierem subiectam esse vult. Eadem prorsus ratione, cùm dicimus, quòd Ecclesiæ caput est Pontifex, absit vt Christum excludamus, qui verè caput illius existens, verè gubernat eam: sed sicut mulieri virum, sic huic dilectæ sponsæ suæ caput constituit Petrum, & eius legitimum successorem, cuius ministerio gubernaret illam. Hoc autem tum fecit, quando dixit, Petre pasce oues meas. Ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ, ipse pastor est & Episcopus animarum nostrarum: verùm intereà Petrum elegit, Petrique successorem, cuius in ea pascenda gubernandaque visibili ministerio pastor inuisibilis vteretur. Hæc est Ecclesiæ Catholicæ sana doctrina, de capite suo, quod propriè Christum agnoscit. Sed ei nihil tamen detrahi persuasum habet, si subiectum etiam illi Romanum Pontificem, suum in terris caput esse confiteatur. Vbi locus est huic sanæ doctrinæ, videre licet, quòd omnis anima potestatibus sublimioribus subdita est, siue Regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis: quia sic est voluntas Dei, à quo est omnis potestas: cui qui resistit Dei ordinationi resistit. Vbi verò nescio quæ libertas carnis magis quàm spiritus prædicatur, vbi persuasum est populo, non aliud caput Ecclesiæ, non alium Dominum in terris agnoscendum esse, præter solum & vnum Dominum Iesum Christum: quanta sit ibi rerum omnium confusio, quis est qui non videat & ingemiscat? Reiectum est Ecclesiæ caput Pontifex, facta est ab illo discessio: num aũt Imperij caput, etiam & Regni caput alibi reiectum nõ est? Num & ab illis non est facta separatio? Attigisti tu nonnulla, quæ facta sunt in quibusdam Prussiæ ciuitatibus, cum primum quod quibusdam Euangelium vocare placuit, id quod maximè pugnat cum Euangelio Christi, cœpit in his terris peruulgari. Sed ego externa commemorare malo. Neque tamen intereà quicquam dicam de seditione rusticorum contra suos dominos ante 40. annos concitata. Ab Augustana Confessione sumam exordium, quæ nonnullis à Christiana minus abhorrere videtur. Annus iam agitur 38. cum illa fuit exhibita fortissimo puri verbi propugnatori Carolo V. Imperatori: nónne statim subsecutum est fœdus quoddam Smalcaldicum? Quid autem annis aliquot interiectis per fœdus illud factum sit, quomodo nonnulli contra suum legitimum dominum & Imperatorem arma sumpserint, recens mul torum est memoria. Qui suaue Christi iugum per Pontificem Ecclesiam suam gubernantis excusserunt, an idem facere de Cæsaris quoque iugo, non ita multò post aggressi non sunt? sicut ab Ecclesiæ capite sic ab Imperij capite se disiunxerunt, quod etiam eos se præcidere cogitarunt, ne sicut bicipitem Ecclesiam, sic biceps Imperium habere, & aliud præter Christum caput ac dominum agnoscere viderentur. Sed in his quæ sunt nobis viciniora, quandoquidem cumprimis odiosa sunt, præstat non immorari. Sed neque de Scotis meminisse nũc libet, qui post excussum Pontificis iugum, quam fidem erga suam Reginam ostenderint, crebris rumoribus vbique est peruulgatum. In florentissimo quondam Galliarum Regno, quid factum sit ante sex plus minus annos, quid nunc etiam fiat, quis est qui sine magno quondam animi horrore vel dicere vel audire queat? Discessum erat ab Ecclesiæ capite, discessum est eodem iure à Regni quoque capite. Qui sibi superintendentes creandi potestatem arrogauerunt, idem in Rege quoque creando sibi licere voluerunt: & in superstitis Regis locum, cui iurisiurandi religione fuerant obstricti, alium elegerunt, cui Ludouici 13. nomẽ tribuerũt. Sicut nõ ita multo ante Cathedrã contra Cathedrã, sic nunc soliũ contra soliũ constituerunt, & sceptrũ cõtra sceptrũ erexerunt. Num simile quid auditur apud eos fieri, qui caput Ecclesiæ Romanum Pontificem agnoscunt, vel in Italia, vel in Lusitania, vel in Hispanijs, vel quibuscunque tandem alijs in terris, vbi nulla est ab Ecclesia Dei facta separatio? Vbi pastor vnus est, & vnum ouile, ibi Rex etiam vnus in suo quisque Regno. Princeps vnus est in sua quisque prouincia. Quæ debetur à Deo constitutæ potestati fides atque subiectio, serua-

uatur integra, nec de ea quicquam detrahitur: vbi verò quæ Christi Vicario debetur fides & obedientia non præstatur, non maior ibi ratio ciuilis Magistratus habetur: qui suam autoritatem non retinet, vbi potestatem Ecclesiasticam euersam videmus. Sed hæc de politicis rebus dicta sufficiant. Quod autem ad religionem attinet, in ijsdem illis terris, in quibus vnum Ecclesiæ totius, in quibus & Regni cuiusque caput vnum agnoscitur, fidem etiam vnam retineri cernimus. Contrà, quàm verum sit illud, quòd non aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde quòd sacerdoti Dei non obtemperatur: dum Episcopus qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, non iam in Cypriani libris magis legimus, quàm in his locis, vbi discessum est ab obedientia Romani Pontificis, factum oculis ipsi nostris cernimus. Tot ibi sunt fides, quot voluntates. Nam & Papæ tot ibi sunt, quot hæresum magistri: qui se mutuò iam etiam ferre non possunt. Graues ea de re Philippi Melanchtonis querimonias legimus; quem cum quidam ex discipulis diris deuouisset, vt pro ethnico & publicano haberetur, vt nemo pius cum ipso vel sectatoribus eius familiaritatem, consuetudinem, amicitiam vllam haberet, in quadam admonitione ad lectorem, quam præfixit ei volumini, quod corpus doctrinæ Christianæ vocari voluit, his verbis vtitur: Cum isto mirabilium hominum genere (Matthiam Flaccum intelligit, & Nicolaum Gallum) agi nihil potest, qui suo arbitrio damnant quidlibet. Cogunt concilia, quando, & vbi ipsis placet, & vendicant sibi maiorem magisque intollerabilem, & minus excusabilem autoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam: quæ quorsum tandem euasura videantur, cogitetur. In præfatione verò quæ præcessit admonitionem hanc, in Anarchiam quandam euasisse dicit. Huic Philippi querimoniæ pluribus verbis respondens Nicolaus Gallus, Nouos, inquit, Papas nos criminantur, sed certò persuasum habeant, quòd magis id in illos quadrat. Ac multis rationibus ostendere conatur, quòd Philippus potius pro Papa se gerat quàm ipsi. Vides quorsum res redijt, abiecto suaui Christi iugo, per vnum Pontificem Romanum Ecclesiam suam gubernantis, pro vno multi Papæ nati sunt, & illud euenit, quod in libro Iudicum legimus: In diebus illis, non erat Rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat: Quod sibi rectum videtur, hoc facit, hoc scribit, hoc docet quisque. Flaccus ex Ecclesia sua Philippum eijcit, vicissim è sua Flaccum Philippus exturbat: quem adeò pertæsum iam fuisse tot sectarum, tot Paparum constat, vt vir quidam dignus fide dixerit, ex ore se illius audiuisse, modò congregaretur aliquando Concilium, se profecturum ad illud, & quicquid Spiritui sancto & patribus in eo congregatis visum esset, in eo libenter acquieturum. Sat scio, mi Fabiane, si quando versatus inter eos fueris, qui suaue Christi iugum, per Pontificem Romanum Ecclesiam suam gubernantis, excusserunt, summi probri loco tibi ab illis obijcietur, quòd sis Papista. Tu verò caue quicquam eiusmodi sicut illis videtur conuicio monearis: quin potius cum primis id tibi gloriosum fore puta, si Papista vocatus fueris. Quid enim aliud est esse Papistam, quàm Christianum esse? Siquidem qui Christi Vicarium agnoscit, & ei se dicto præbet audientem, is demum & non alius verè Christianus dici meretur. Quorsum autem res recidit per Deum immortalem? Virtus probro ducitur, sceleri virtutis nomē tribuitur. Si quem conuicio maximo volunt affectum, Papistam vocant. Quasi verò flagitium hoc sit, quam debes fidem & subiectionem à Deo constitutæ, potestati præstare. Videmus autem, quòd quibus in locis infame visum est Papistæ nomen ijsdem Cæsaristas & Registas appellari, paulò pòst non minus ignominiosum iudicabatur: neque plus ciuili, siue vt nonnulli vocant, seculari, quàm Ecclesiasticæ potestati subiectionis præstabatur. Tu verò si quis te Papistam vocauerit, non modo molestè ne feras, verùm te magno potius affectum honore interpretatus age gratias, quòd integrè conseruatæ fidei, subiectionisque legitimæ potestati tuæ, tibi testimonium dederit, & non modò Papistam, verùm & Registam, & si fueris è ciuium numero, consulistam esse te clara voce pronuncia. Ich binn ein Christ/ein Papist/ ein Consulist. Aller meiner Oberkeit der mich Gott vnderworffen hat/ will ich trew vnd gehorsam leisten. Aber da behüt mich Gott für/das ich soll ein Lutherist/ein Caluinist/ein Sathanist sein. Debitam fidem & subiectionem erga sublimiorem potestatem testatam omnibus facere cumprimis id ad laudem & gloriam, amplum & illustre tibi fore iudicato, nec vlla tibi res maiori sit abominationi, quam vel à Luthero vel à Caluino, vel ab alio quopiā eiusdem farinæ nomen ducere, & eorum alicuius verbum, Dei verbi & Euangelij appellatione dignari, cum nulla possit esse maior quàm hæc idololatria. Memineris eius quod scriptum est. Fugite Idola. Politicis in rebus ciuili: quæ verò pertinent ad religionem, in his Ecclesiastico Magistratui pareto, & infixa perpetuò sint in pectore tuo aurea illa Augustini verba, In cathedra vnitatis posuit Deus doctrinam veritatis. Cathedram autem vnitatis non aliam esse certò persuasum habeto, quàm eam, in qua nunc sedet Pius V. Romanus Pontifex: cui qui adhærent, vides ipse quàm sit inter eos admirabilis fidei dogmatum consensio, quomodo multitudinis credentium est cor vnum, & anima vna, facile vt agnoscere liceat, qualis fuit ante turrim Babel ædificatam, terram vnius labij & sermonum eorundem. Qui verò deseruerunt cathedram hanc vnitatis, in quas sectas mirabiliter inter se dissectas, quàm sint miserandum in modum dissecti, quamuis & hoc oculis ipse tuis videris, cùm inter eos versareris: tamen hæc quoque tabula, quam cùm per ocium licuerit legendam tibi trado, te docebit. Huic igitur vnitatis cathedræ semper adhærebis, & sicut olim Damasum Papam Hieronymus, ita nunc tu Pium V. nihilo sanctitate illo inferiorem alloquens dices: Beatitudini tuæ, id est, Cathedræ Petri communione consocior super illam Petram ædificatam Ecclesiam esse scio. Quicunque autem extra domum hāc agnum comederit, profanus est. Et quod idem scripsit ad eundem: Non noui Vitalem, Meletium respuo, Paulinum ignoro. Quicunque

tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est, hoc tu cōmutatis nominibus ita profer, Non noui Lutherum, Osiandrum respuo, Caluinum ignoro. Quicunq; tecum non colligit, spargit: Qui Christi non est, Antichristi est. Vides autem quomodo vir ille sanctissimus iuxta ac doctissimus, quicunq; cum Petri successore Papa non colligeret, cum nō ad Christum, sed ad Antichristum pertinere dicit: Sathanistam liberè pronunciat, qui non vult esse Papistá. Quamobrem caue, Christum alium agnoscas, quàm qui natus est in Bethleem, illius Euangelium, tanquam ipsissimum Dei verbum amplectere & osculare, Eislebiensem autem Antichristum, qui suum verbum, Dei verbum appellare, suoq; Euangelio nomen Euangelij tribuere veritus non est, haud aliter atq; viperam & basiliscum, remis, quod aiunt, velisq; fugito. sic futurum est, vt cum firmiter adhæseris Cathedræ veritatis, nunquā te deserat lux veritatis.

RECANTATIO QVARTA.

QVod vobis promiserim proximis superioribus mensibus, memoria teneo. Sed incidi nuper in quandam epistolam Augustini, quam ille scripsit ad Ianuarium, in qua de Sacramentis, deq; ritibus & cæremonijs tractans ita loquitur: Si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum sit, di putare, insolentissimæ insaniæ est: equidem perculsus fui, cùm hæc legerē. Nam cùm tale sit hoc, de quo sermo nobis nunc est institutus, tremendum Missæ sacrificiū; cùm q̃ latè patet orbis Christianus, iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra semper illud frequentauerit, ac nunc etiā frequentat Ecclesia vniuersa, quá etiá ob causam iuge sacrificiū à Daniele vocatur, non potui non metuere, ne me quis insolentissimæ cuiusdam argueret insaniæ, qui num id faciendum sit, de eo disputare nunc aggredior. Nam etsi nihil ea de re diuinæ scripturæ præscriberet autoritas, quam nobis minimè deesse suo loco docebimus, tamen vel hoc solo nomine, quod ab orbe toto Christiano, totis 1500. annis receptum, & in omnibus Ecclesijs perpetuò frequentatum est, ab homine sobrio, qui vel micam sanæ mentis haberet, id in disceptationem vocari minimè deberet. Cùm verè dictum sit ab eodem Augustino, quamuis huius rei è scripturis Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiā in hac re à nobis tenetur veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesię, quā ipsarum scripturarum commendat authoritas, vt quoniam scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam consulat, quam sine vlla ambiguitate sacra scriptura demonstrat. Fateor quod cùm hæc Augustini verba legissem, & quod scripsit alius quidam qui præcessit eum: Traditio est, nihil quæras amplius. non parum ab instituto meo fui retardatus. Quoniam verò promissi reus teneor, fidem vt meam liberem necesse est. Quamobrem quando nos huc adigunt insaniæ, insani quidam homines, qui in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere conantur, nec nisi quod ipsi sentiunt, rectum esse quicquam putant: liceat mihi quæso per vos, vna cum illis insanis insanire paululum, liceat cum Paulo dicere: Sufferte nos insipientes, cùm sitis ipsi sapientes: ac grauissima de re differentibus benignas nobis aures præbere. Priusquam autem autem ad rem aggrediar, paucis vos admonendos esse putaui, quòd Sathanas non ferè sua forma prodit, neque statim quod vulgò dici solet, ostendit cornua, sed ad illaqueandos homines semper abutitur integumento. Nam si qualis est illicò se talem exhiberet, quis aspectum eius non exhorresceret? quis congressum non expauesceret? quis non vel maximè refugeret? Itáq; transfigurat se in Angelum lucis contra Christum, portat signum Christi: contra legem, arma sumit ex lege: ex Euangelio pugnans, Euangelium impugnat, & in sui perniciem de veris mendacia fingit: vt non temerè describens hæreticum dixerit Ambrosius: Hæreticus est, qui per verba legis legem impugnat. Nam proprium sensum verbis astruit legis vt suæ mentis prauitatem legis authoritate commendet. Sciens enim impietas, multùm authoritatem valere, fallaciam sub eius nomine componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur. Legem Ambrosius vocat scripturam. Nunc quemadmodum legem per verba legis, hoc est scripturam, siue Dei verbum, per verba scripturæ Satanas impugnet, audiatis. Primùm autem legem Christi proferemus, Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Nouum Pascha Christus instituit in cœna nouissima, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Pascha verus, fuit agnus, qui prius immolabatur postea manducabatur. Pascha nouum Christus fuit, qui manducaturus illud cum suis discipulis, prius immolauit sub speciebus panis & vini, deinde manducandum illis tradidit: & quod ipse fecit, vt similiter illi quoque facerent, hoc est, vt prius corpus & sanguinem ipsius offerrent, ac ipsi quoque sumerent, deinde sumere volentibus distribuerent, præcepit. Audiatis igitur, quomodo legem hanc à Christo ipso latam, Satanas per verba legis oppugnat, & ex veris mendacia fingit. Conatur ostendere, quòd Missa Christi crucem & passionem obruit & opprimit. Hæc enim sunt illius verba: constat, inquit, ex scriptoris, quòd Christus in cruce semetipsum sacrificium obtulit, quo nos in perpetuum sanctificaret, & ęternam redemptionem nobis quæreret. Quāobrem haud dubiè vis atq; efficacia huius sacrificij nullo fine perstat: alioqui nihilo honorificentius de Christo sentiremus, quàm de bobus & vitulis, qui sub lege immolabantur, quorum oblationes ex eo inefficaces arguuntur & imbecilles, quod sæpius iterabantur. Quare aut Christi sacrificio quod in cruce impleuit, purgationis æternæ vim defuisse fatendum erit: aut vno semel sacrificio Christum in omnia secula defunctum esse. Idest quod di-

tit Apóstolus. Summum hunc Pontificem Christum, per immolationem sui apparuisse sub consummatione seculi ad peccati profligationem. Item voluntate Dei nos sanctificatos per oblationem Iesu Christi, Semel, item Christum vna oblatione in perpetuum consumasse sanctificatos. Quibus insignem sententiam subnectit: ac quisita semel peccatorum remissione, nullam amplius restare oblationem. Hoc & postrema sua voce, & inter vltimos spiritus ædita Christus significauit, cum dixit: consummatum est. Solemus extremas morientium voces pro oraculis obseruare. Christus moriens testatur, vno suo sacrificio perfectum esse, & impletum, quicquid in salutem nostram erat: nos huiusmodi sacrificio, cuius perfectionē luculenter adeo commendauit, quasi imperfecto, innumera quotidie assumus, quando sacrosanctum Dei verbum, non affirmat modò, sed clamat etiam & contestatur, hoc sacrificium semel peractum fuisse, eius vim æternam permanere. Qui aliud postulant, nō ne ipsam imperfectionis insimulant & infirmitatis? His ergo verborum fucis, quin deceptus aliquando fuerim, diffiteri non possum. Sed sicut priorem illam, ita & hanc aranearum esse telam posteà cognoui, quæ me tenebat irretitum, quandiu musca fui. Nūc Deo gratias ago, cuius ingens hoc beneficium agnosco, quòd in hos Reuerendos Patres incidi, quorum cura, diligentia, labore, perfectum est, vt esse Musca desinerem, & hoc genus telæ non ita magno negocio perrumperem. Vidistis autem Satanam in Angelum lucis se transfigurantem, quando tam piè concionatur de vi, efficacia, & perfectione sacrificij, quo se Christus in ara crucis Deo patri pro nobis obtulit in odorem suauitatis. Audiuistis quemadmodum ex lege sumit arma contra legem, & ex veris mendacia fingit. Quæ profert ex Paulo verba legis, quid potest illis esse verius? quod autem ex illis colligere conatur, quod potest magis crassum esse mendacium? De sacrificio quod in cruce Christus peregit, nihil tam dici magnificè potest, quin multò virtutem illius excellentiorem esse profiteamur, q̃ vt eius præstantiam vlla verborum vis explicare satis queat. Libet autem hac de re cuiusdam S. Monachi verba recitare, qui vixit eo seculo, quo volunt isti lucem Euangelij prorsus extinctam fuisse. Christus, inquit, pro salute mundi, semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generalis, omnibus sacramentis tam præcedentibus, quàm subsequentibus virtutem dedit & efficaciam, vt tanta & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per illam. Vnde legitur, quia agnus occisus est ab initio seculi, ijs videlicet, qui fuerunt ab initio, ita vt per hoc quod dicitur, Ab initio, determines non tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quàm fuit: prius promissio, & deinde exhibitio: Ab initio seculi occisus est. Hactenus ille S. Monachus, cuius tam piam doctrinam cum Pauli doctrina sanctorumq; Patrum interpretatione pulchrè consentientem, libenter amplectimur. Nihil enim ab eo prætermissum est, qd ad vim, efficaciam, & perfectionem illius oblationis vnicæ, qua Paulus consumatos esse dicit omnes qui sanctificati sunt in æternum, illustrandam pertinere videretur. Prius etiā eā profuisse dicit q̃ fuisse, neq; tum primum cum esset exhibita, verumetiam ante multa secula, cum adhuc esset in mente diuinæ præscientiæ præuisa, reconciliasse sanctificasseq; quotquot reconciliati sunt vnq̃ & sanctificati. Quam etiam ob causam nihil dubitauit Augustinus, eodem ex Apocalypsi loco producto, quod agnus occisus est à mundi constitutione: sanctis omnibus, Patriarchis, & Prophetis, qui Christum præcesserunt, Christianorum nomen tribuere, quòd indubitanter crediderint agni illius immaculati, qui pro totius mundi peccatis occidendus, & iam in præsentia patria occisus erat, pretioso Christi sanguine se redimēdos, reconciliandos, & sanctificandos esse. Sic ab initio genus fuisse Christianorum docet. Vides igitur quisquis es, qui tibi tam prudens in oculis tuis esse videris, vt omnes alios præ te stupidos, bardos, truncos, & adeo cœcos esse persuasum habeas, vt nihil in scripturis videant, quòd de verbis legis, quæ profers ex Paulo de vi efficacia, & profectione oblationis, qua Christus vnica coosumauit in æternum sanctificatos, nulla sit prorsus nobis vobiscum disceptatio: nec illi quicq̃ à vobis tribui tantum potest, quin plus etiam vltro concedamus. Nā prius etiam illam profuisse dicimus q̃ fuisse: nec sequentibus modo, verum & præcedentibus oblationē hanc sacramentis & sacrificijs virtutem & efficaciam dedisse, nullus vt vnq̃ ab origine mundi reconciliatus iustificatus, & sanctificatus fuerit, aut reconciliari, iustificari & sanctificari deinceps etiam possit, nisi per vnam hanc oblationem, extra cuius fidē nulla potest esse sanctificatio, nulla salus. Itaq; nihil est eo verius, quod à Paulo scriptū est: quod semel oblatus est ad exhauriendam multorum peccata, quod vna oblatione consumauit in æternum sanctificatos. Nam nec fuit, nec est, nec erit vnquam oblatio, qua sint exhausta peccata, vel deinceps etiam exhauriantur, qua fuerint homines sanctificati, vel deinceps etiam sanctificabuntur, præter vnam illam in ara crucis factam, quæ tam accepta Deo fuit, vt propria sua virtute ac merito sanctificet quotquot Deo reconciliantur, & reconciliando sanctificātur. Sed quàm vera sunt Pauli verba, tam falsum est, quod ex illis colligere conaris, quandoquidem per illud sacrificium crucis consumauit in æternum sanctificatos, non debere quotidianum illud sacrificium in Ecclesia frequentari: quòd Christi crucem & passionem obruat & opprimat, & eam imperfectionis & imbecillitatis insimulet. Certum est, quòd hæc oblatio crucis, non solùm quæ subsecuta sunt, verumetiam quæ præcesserunt illam, Sacramentis & sacrificijs omnibus virtutem dedit & efficaciam. Quæ, si non sublata sunt per hanc oblationem crucis præuisam, priusquam esset exhibita, quin etiam grata Deo fuerunt, non propter sanguinem hircorum aut vitulorum, cuius nulla fuit vis ad remissionem peccatorum impetrandam, sed propter sanguinem in ara crucis fundēdum, cuius vmbra quædam & figura fuerunt illa sacrificia, nec aliò quàm ad vnam hanc oblationē de qua loquitur Paulus, referebātur: certè multò minùs tolli debet per exhibitam oblationē hanc quotidianum hoc sacrificium, quod Ecclesia frequentat vniuersa, cùm in altari nostro non alia sit oblatio, quàm quæ fuit in cruce, idem vtrobiq; sit sacrificium, idem vtrobiq; sit

sacerdos Christus, etiamsi modus offerendi non est idem. Nam in ara ernois mactabatur caro, fundebatur sanguis: in ara nostra, nulla mactatio, nulla sanguinis effusio, sed factæ mactationis, & profusi sanguinis, grata quædam commemoratio fit, & repræsentatio. Proponit quæstionem hanc Theodoretus, Epistolam ad Hebræos enarrans, qui vixit ante 1200. plusminus annos. Si & sacerdotium quod est ex lege, finem accepit, & sacerdos qui est secundum ordinem Melchisedech obtulit sacrificium, & effecit vt alia sacrificia non essent necessaria, cur noui testamenti sacerdotes mysticam Lyturgiam siue sacrificium peragunt? cui mox ita respondet: Clarum est his qui sunt in rebus diuinis eruditi, nos non aliud sacrificiũ offerre, sed illius vnius & salutaris memoriam peragere. Hoc.n. nobis præcepit Dominus, Hoc facite in meam commemorationem, vt per figurarum contemplationem earum quæ pro nobis susceptæ sunt passionum recordemur, vt in benefactorem beneuolentiam conseruemus, & futurorum bonorum perceptionem expectemus. Idem responsum dedit aliquantò antè Ioannes quoque Chrysostomus, & posterioribus sæculis Haymo, Theophylactus, & qui sunt eos consecuti. Est autem hoc obruere crucem & passionem Christi, si fiat quod à quodam S. Patre scriptum est, vt iugiter colatur per mysterium quod semel offerebatur in precium: & quia quotidiana & indefessa currit pro salute hominum redemptio, perpetua fit etiam redemptionis oblatio: & perennis illa victima viuat in memoria, & semper præsens adsit gratia. Oblatio nostra non est noua redemptio, qualis fuit in cruce, sed est factæ per crucem redemptionis oblatio quædam & commemoratio. Sed obsecro vos, diligentiùs vobiscum expendite, cuiusmodi sit hæc ratiocinatio: Obtulit se Christus in cruce, non igitur offeramus nos. An ad eundem modum ratiocinari non licebit? Orauit Christus pro nobis, & fuit eius orationis tanta vis & efficacia, nihil vt eorum non obtinuerit, quæcunq; nobis necessaria sunt ad salutem, exauditus enim est pro sua reuerentia: nos ergo non oremus, ne videamur orationem eius imperfectionis arguere. Ieiunauit Christus, nos non ieiunamus. Tulit crucem suam Christus, nos igitur non feramus nostram ne crucem illius obruere, opprimere, & imperfectionis arguere videamur. Fuit bonus & sanctus Christus, non simus ergo nos neque boni neque sancti: ne similiter existimet aliquis, nos illius bonitatem & sanctitatem opprimere, & infirmitatis insimulare velle. Num autem tale quid Architectus nostri temporis hæreseon docere non videtur? Nam si quem atrodit propter peccatum conscientia, sic eum respondere iubet: Quid peccatum, peccatum, attamen ego sanctus sum. Si ego probus non sum, Christus tamen probus est. Sic isti belli homines licere sibi iam putant, vt extremè sint, improbi, quandoquidem Christus non tam probus, quàm ipsa probitas est. Sicuti illius oblationem in cruce, sic illius orationẽ, illius ieiunium, illius probitatem & sanctitatem ad salutem sibi sufficere putant, nec aliud maiore studio cauent, q̃ ne vel micam quidem probitatis in se habere videantur, ne sic perfectioni probitatis, quæ est in Christo, detrahere velle iudicentur: quam etiam ob causam nolunt, vt quisquam inhærenti sibi, quam à Deo accepit, sed ea tantùm, quæ est in Christo iustitie, sibiq; imputetur, iustus esse censeatur, etiamsi ne micam quidem in se probitatis habeat. An hæc vobis non portentosa videntur? quæ non aliunde quàm ex fidei solius prædicatione proficiscuntur. At non ita nos Christus, non ita nos eius Apostoli docuerunt, Orare, ieiunare, crucem nostram ferre Christus nos iussit, & qui princeps fuit Apostolorum, Christus, inquit, passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius: Christo passo in carne, & vos eadem cogitatione armemini. Paulus verò cum Dei filios & hæredes, cohæredes autem Christi nos factos esse docuisset, mox addidit: Si tamen compatiamur vt & conglorificemur. Et alio loco: Si commortui fuerimus, & conuiuemus: si sustinuerimus, & conregnabimus. Compati nos ille, commori, sustinere vult, si conglorificari, si conuiuere, si conregnare volumus. Sicut autem compatimur, vt passionis illius ac deinceps gloriæ participes reddamur: sic & offerimus, vt oblationis illius in cruce participes efficiamur, & quem illa toti mundo fructum attulit, eum in nos transferamus. Nullus igitur est, qui non libenter confiteatur, quòd Christus vna crucis oblatione consumauit in æternum sanctificatos omnes. Gustauit enim mortem pro omnibus, factus est saluator omnium, & maximè fidelium, factus est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verumetiam pro totius mundi. Num autem propterea sanctificati sunt, aut sanctificantur omnes? Præclarè Ioannes Chrysostomus, Ipse quidem, inquit, Christus pro omnibus est mortuus, non pro fidelibus tantum, sed & pro mundo vniuerso, quid autem si non omnes credunt? ille quod suum erat impleuit. Quantum igitur ad vim, efficaciam, & perfectionem illius oblationis attinet, certum est quòd nihil ei defuit. Fuit illa plus quàm sufficiens ad reconciliandos & sanctificandos omnes, verùm si non omnes, non solùm infideles, verumetiam ex eorum numero, qui confitentur se nosse Deum sed factis abnegant, fructum ex ea capiunt, ipsorum culpa fit, non quòd in sacrificio crucis, purgationis æternæ vis, defuerit. Rectè dictũ est ab illo S. Monacho, quod Christus pro salute mundi semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generalis. Generalis, inquit ille, reconciliatio rei, hoc est, vniuscuiusq; peccatoris fuit illa salutaris hostia, qua seipsum in ara crucis Christus pro nobis obtulit. Sed ea sic se habet ad sanctificandos omnes, sicut se lux habet ad illuminandos oẽs. Luci quidem nihil deest quod ad illustrandos omnes pertinere videatur, cæterùm si quis mauult in tenebris & vmbra sedere, si neq; foras in aerẽ prodire, neq; fenestras per quas lux ingredi queat velit aperire, iam non lucis, verùm ipsius vicio fit, q̃ non illuminatur. Sic igitur dicit Paul. Christũ vna oblatione consumasse in æternũ sanctificatos: sicut si quis diceret, Deũ vna illustratione mundũ in æternũ illustrauisse, quod reuera facit, cũ solẽ quasi sempiternum lumẽ accendit, cuius tamen luminis non statim fiunt oẽs participes. Monet alio loco Paulus, vt emundemus nos ab omni inquinamẽto carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ in ti-

more

mariae Dei. Et alius Apostolus: Omnis, inquit, qui habet hanc spem, in eo sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Num autem Christi sanguis nun emundauit nos ab omni delicto? Præcipit nihilominus Paulus, vt & nos emundemus nos. Et alio loco dicit: Si quis ergo se mundauerit ab istis, erit vas in honorem sanctificatum. An vna CHRISTVS oblatione non consumauit in æternum sanctificatos? & tamen Paulus monet, vt sanctificationem ipsi perficiamus. Et alius Apostolus dicit: Sanctificet se, sicut & ille sanctus est. Quasi non consumauerit sanctificatos CHRISTVS? Quin etiam vno & eodem loco dicit Paulus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Dixerat paulò antè, quòd sibi nos Deus per mortem filij sui reconciliauerit, obsecrat nihilominus Corinthios, vt reconcilientur Deo. Quorsum autem attinet reconciliari semel iam reconciliatos, & sanctificari semel iã sanctificatos? An illi recõciliationi & sanctificationi, qua per vnam crucis oblationem consumauit omnes, parum fidebat Paulus? an illam sicut isti loquuntur, imperfectionis & infirmitatis insimulabat? Absit, quin fidebat ille plurimum, vt & nos omnem spem & fiduciam nostram, non alia magis in re, quàm in vnica oblatione illa positam atque defixam habemus, qua Christus Deo mundum reconciliauit, & consumauit in æternum sanctificatos. Cæterùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, à nobis etiam aliquid adferri oportere, quo fructum illius oblationis consequi possimus. Nec enim sine causa dixit alio loco: Dei adiutores sumus. Non quòd ille sit imbecillior, quàm vt per se nos absque vllo adminiculo reconciliare & sanctificare queat, cùm rectè dixerit Propheta. Quis adiuuit spiritum Domini, sed quòd cooperarios suos nos esse voluit, & ministros. Si fructum aliquem ex illius oblatione, generalique reconciliatione capere volumus, simul vt patiamur, simul vt offeramus cum illo. Verùm hic alia prosecuntur verba legis. Vbi est peccatorum remissio, iam non est oblatio pro peccato. Nihil est his verbis legis verius, nihil est eo sensu, quem ex illis elicere conaris, magis falsum. Iam enim audiuistis, quod vna illa oblatione consumauit Christus in æternum sanctificatos, remissione peccatorum illis obtenta: nihilominus monet Paulus, vt reconciliemur Deo, vt perficiamus sanctificationem nostram. Generalis illa fuit oblatio, generalis reconciliatio & sanctificatio nostra, nec alia deinceps generalis vlla requiritur, sed si volumus fructum illius ad nos redundare, speciali quoque nobis opus est oblatione, quò nostram illam facere possimus, & vim atque efficaciam illius nobis applicare. Quod exemplo planum faciemus: Illustratus est semel mundus generali quadam illustratione, quamobrem nulla tali deinceps nobis opus est, non opus est alio sole alia luna alijs stellis, veruntamen intereà necesse est quotidie singulae aëris illustrationes interuenire, si terra singulis est diebus illustranda. Tale quid de altaris oblatione nobis imaginari licet. Certum est quòd iam non relinquitur nobis alia pro peccatis hostia, non alia crux, non alia passio, non alia mors, non alia sanguinis profusio, per quã reconciliari Deo & sanctificari nos oporteat. quando quidem illius semel in cruce mactatæ hostiæ oblatio, non minus hodie in conspectu patris efficax est, quàm eo die quo de saucio latere sanguis & aqua exiuit, & reseruatæ in corpore plagæ semper humanæ salutis precium exigunt, & obedientiæ donatio in re quiruot. Sed si volumus, vt ea nostra quoque propria sit, & vt oblationis illius fructum consequamur, necesse est, vt illam ipsam, & non aliam hostiam hoc est redemptionem, sanctificationem, reconciliationem, quam illa nobis attulit, offeramus Deo patri simul supplices precemur, vt illius contemplatione placatus & propitius esse nobis velit. Quo magis autem intelligi possit, quale sit hoc sacrificium, de quo sermo nobis nunc est, admonendos vos esse duxi, quatuor in scripturis oblationum genera reperiri. Fuerunt enim quædam ante legem & sub lege, quæ vocat Apostolus vmbram & figuram, quòd illud in cruce pro nobis immolandum sacrificium adumbrabant & præfigurabant. Ac habuerunt illæ quoque reconciliandi vim & sanctificandi, verùm non ex propria sua sed ex illius oblationis in cruce faciendæ virtute, ad quam referebantur: à qua vim sanctificandi mutuabantur, vt illius hostiæ futuræ merito sanctificarentur, quotquot erant sanctificati. Cæterùm aduenìente veritate, cesserunt figuræ: adueniente luce, cessit vmbra. Quorsum enim attinebat, vt præfiguraretur & adumbraretur amplius, quod iam exhibitum est omnibus & reuelatum. Nam quod veterum victimæ & sacrificia promittebant, id vna crucis oblatione perfecit Christus & consumauit. Promittebant autem futurum, vt Dei filius in assumpta carne genus humanum redimeret, Deoque patri per mortem suam reconciliaret, id impletum est in cruce. Quam etiam ob causam exhalaturus animam dixit Christus, Consummatum est. Sublatæ sunt igitur vmbræ, sublatæ sunt figuræ, posteàquam quod adumbrabatur & præfigurabatur, perfectum est. Sed num ideò tanti beneficij iam re ipsa nobis præstiti memoria debuit intermitti? Hoc vero cum illa pugnaret Euangelij voce: Hoc facite in meam commemorationem. Oblationis illius in cruce factæ memoriã hoc quotidiano sacrificio sacerdos ille secundum ordinem Melchisedech Christus, in Ecclesia sua perpetuò celebrari præcepit, neque vnquam ante seculi consumationem intermitti. Succedere voluit hoc omnibus illis veteris testamenti sacrificijs, quæ immolabantur in vmbra futuri. Cuius enim futuræ victimæ Prophetiam suis victimis Hebræi celebrant, eius peracti sacrificij memoriam nos Christiani celebramus. Sacrificij nostri caro & sanguis, ante Christi aduentum per victimarum similitudinem promittebatur: in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, qua perfecta per memoriæ sacramentum celebratur. In veteri testamento fuit vmbra, figura similitudo, in cruce veritas. Nam ibi verè mactata fuit caro Christi, verè sanguis illius profusus: in hoc nostro quotidiano sacrificio, memoria. Nõ quòd in ipso quoque non sit veritas & præsentia carnis, quam pro nobis Christus obtulit in cruce, sed quòd passionis in ea veritas & præsentia non est, verùm imago quædam commemo-

ratio

ratio & repræsentatio. Iam enim passio præterijt, nec vnquam deinceps amplius iterabitur, cum illa quæ præterijt perpetua virtute consistat, neque minus Deo sit acceptabilis, nec minus efficax in illius conspectu hodie, quàm quo die caro pendentis in cruce mactata, quo die sanguis de saucio latere profusus est. Et sicut illa Iudæorum non propterea non fuerunt vera sacrificia, quòd simulachra quædam erant veri sacrificij, quòd erat in cruce peragendum, sic & hoc nostrum, non propterea non est verum sacrificium, quòd simulachrum est eiusdem illius veri sacrificij iam peracti. Nisi quis fortè sic insaniat, vt magis ad rationem sacrificij pertinere putet, quod rem faciendam signat, quàm quod iam factam commemorat. Certè sicut cœna nostra, non esset commemoratio cœnæ Dominicæ, imagoque illius & exemplar nisi verè manducaremus: ita nec Eucharistia nostra, verùm exemplar & imago foret sacrificij, quod in cruce Christus obtulit, nisi verè sacrificaremus. Habemus itaque iam tria genera sacrificiorum, vmbram, veritatem, & memoriam. Superest quartum adhuc, quo Christus fungitur ingressus in cœlum, vt appareat vultui Dei pro nobis, vbi nostrum agit aduocatum & propitiatorem, & sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis, patrique suo cœlesti cicatrices offert vulnerum suorũ, quæ pro peccatis nostris in corpore suo pertulit. Et est hoc idem sacrificium prorsus cum eo quod offertur in altari, idem vtrobique sacerdos, eadem victima, idem offerendi modus, nimirum incruentus. Nisi quòd in cœlo, per seipsum: in altari, per ministrum. Vtrobique corporis quod offertur veritas: verùm hic palliata, in cœlo manifestata. Hic in imagine Christus offertur, hoc est, sub panis speciebus & vini, ibi palam absque vllis integumentis omnibus conspicabilis. An autem & hanc non tollunt oblationem? An autem aduocatum & sacerdotem nostrum, qui sedens ad dexteram patris pro nobis interpellat, de cœlo non deturbant? qui tantoperè contendunt, post illam in cruce factam nullam oblationem pro peccato superesse. Iam igitur habetis quatuor oblationum genera. Cæterùm de qua nunc agimus, eam nemo descripsit melius, quàm qui dixit: Passio Christi est sacrificium quod offerimus. Quam etiam ob causam Hermanus Patriarcha Constantinopolitanus, Agnoscite, inquit, omnes sacerdotes qui sacro altari assistitis, & incruentam victimam sacrificatis, quòd viuas Christi passiones annunciatis. Viuas vocat, tanquam ad viuum veluti coloribus quibusdam expressis. non autem verbis tantum annunciatis. Nullam namque nouam hostiam, nullum nouum sacrificium offerimus, verùm quod in cruce peractum est, id sub oculos astantium subijcimus, vt eorum erga tam beneficum redemptorem affectum excitemus, & patri cœlesti, redemptionis nostræ precium repræsentemus, vt illius admonitus peccatis nostris propitius esse velit. Quam etiam ob rem à viro quodam pio & docto scriptum legimus, Missam dici legationem, quia in eius officio nobis legatio repræsentatur, qua pro humano genere patris legatione fungebatur. Porrò legatio non erat aliud quàm crux illius & passio, ad hoc enim à patre missus erat. Dicitur etiam legatio Missa, quia sacerdos in ea pro Ecclesia legatione fungitur quæ Christi corpus est, qua tamen ita fungitur, vt capitis quoque Christi legatum agat, quem etiã quibus induitur vestibus repræsentat, vt passionem illius & habitu, & gestu, & actione, & quibuscunque potest signis exterius, non auribus modò, verùm & oculis assistentium ingerat, & sic mentibus eorum imprimat, vt haud aliter afficiantur, quàm si nunc in cruce pendentem & morientem Christum aspicerent. Amictus, significat velum quo velabantur oculi Christi, cùm alapis cæderetur. Alba siue Camisia, vestem, qua fuit illusus ab Herode. Manipulus, funes quibus ad columnam ligatus: Chorda siue cingulum, flagella quibus grauiter fuit afflictus: Stola, crucem quam ad Caluariæ locum baiulabat: Casula, purpuream vestẽ, in qua fuit à Iudæis illusus. Ad hunc igitur modum ornatus, non aliter quàm si mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sic ad Deum accedit, & pro vniuerso terrarum orbe legatus apud illum & deprecator intercedit, vt non solùm viuentium, sic enim Chrysostomus loquitur, verùm & mortuorum peccatis, eum propitium reddat, nihil aliud offerens Deo patri, quàm Christi crucem & passionem. Quam, eleuans Eucharistiam, quod est sacrificij signum (nam & in lege, quæ sacrificabantur eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) seorsum etiam corpus, & seorsum sanguinem in sublime tollens, & manus expandens, ita sub aspectum astantium subijcit, vt sibi tum Christum in crucem sublatum, & in ea manus expandentem, sanguinem etiam à corpore separatum videre videantur. Quod etiam ab Hermano Patriarcha Constantinopolitano legimus annotatũ. Quamobrem & rude vulgus cernere licet, vbi diligentius ad pietatem institutum est, & pectus tũdentes, & ora percutientes, & gemitus atque suspiria quædam edentes, ac modò in has voces nonnullos ex illis qui liberaliùs instituti sunt, prorumpentes: Domine Deus virtutum, exaudi orationem meam, auribus percipe Deus Iacob. Equidem indignum esse me fateor, cuius orationem exaudias: verùm ô protector noster, aspice Deus, aspice qualis sit hæc victima, quæ tibi nunc offertur: num agnus hic est? num vitulus? num hircus pro peccato? num ex eo victimarum genere quas offerri tibi per Moysen in veteri lege præcepisti? Protector noster aspice Deus, respice in faciem Christi tui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: respice quis patitur, & reminiscere benignus pro quo patitur. Nónne hic est mi Domine innocens ille, quem vt seruum redimeres, filium tradidisti? Nonne hic est author vitæ, qui vt ouis ad occisionem ductus, & vsque ad mortem obediens tibi factus, ignominiosæ crucis non dubitauit graue subire tormentum? Reduc Domine Deus oculos tuæ Maiestatis ad hoc opus ineffabilis pietatis. Intuere dulcem natum toto corpore extensum. Cerne manus innoxias pro sanguine manantes. Vide immaculata vestigia, quæ non steterunt in via peccatorum, sed semper ambulauerunt in lege tua, diris confixa clauis, & remitte placatus, quæ manus pedesque mei scelera patrauerunt. Considera inerme latus crudeli cuspide perfossum, & renoua me sacro fonte, quem inde credo fluxisse, specta gratissi-

mæ

æ prolis lacerata membra, & recordare benignius quæ sit mea substantia. Conspicare Dei hominis pœnam & relaxa conditi hominis miseriam: vide redemptoris supplicium, & redempti dimitte delictum. Hic est, Domine mi, quem propter peccata populi tui percussisti, qui iustus pro iniustis mortuus, peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum crucis. Vtinam Domine appendas in statera peccata, quibus iram tuam merui, & calamitatem, quam pro nobis passus est hic innocens filius tuus. Certè grauior hæc apparebit & magis digna, vt propter ipsam effundas super me misericordiam tuam, quàm fuit illa, vt pro peccatis meis contineas in ira misericordias tuas. Hanc igitur pro peccatis meis tibi satisfactionem offero, filij tui dilecti crucem & mortem interpono inter peccata mea & iram tuam, & cum quæ possim allegare merita mea nulla reperiam, crucis hoc passionis, & mortis illius meritum allego. Meum est hoc meritum, quoniam ille pro sua ineffabili bonitate & misericordia, mecum id communicare, & quasi meum proprium esse voluit. Meum est, quia caro quoque de meo est, quæ fuit in cruce mactata, quia sanguis de meo est, qui de saucio filij tui latere manauit. Huius itàque passionis & mortis filij tui merito, per quam abundè pro totius mundi peccatis, tibi satisfactum est, quæ sunt à me patrata scelera clementer mihi condonari supplex peto. Nec enim aliud habeo quod offeram, vel tibi gratius, vel ad exinanienda peccata mea magis efficax, quàm vnicam oblationem istam, qua dilectus filius tuus in cruce consummauit in æternum sanctificatos. Sic sacrificium hoc offertur à cunctis simul fidelibus, non solum viris, verumetiam mulieribus, licet ab vno sacerdote specialiter offerri videatur. Nam quæ ille Deo offerendo manibus tractat, hæc multitudo fidelium intenta mentium deuotione commendat. Nec absunt ab hoc sacrificio cœlestes quoque virtutes, cum nō sine causa superiorum quoque ciuium ordines in præfatione, quæ canonem præcedit à sacerdote commemorantur: quam etiam ob causam sacrificium Angelorum à nonnullis præfatio vocatur. Qua de re sic aliquando scripsit Chrysostomus: cū autem sacerdos Spiritumsanctum inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omniū Domino manibus assiduè pertractato: quæro ex te, quoto illum ordine collocabimus? Per id tempus & Angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur Angelorum Chorus plenus est. Et alio loco: Papæ mensa mysterijs instructa est, agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te angitur, sanguis spiritualis ex sacra mensa resilit, Seraphin astant sex alis faciem tegentia. Omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis de cœlo descendit, sanguis in cratere ad tuam purificationem ex immaculato latere haustus est, & non erubescis. & non reuereris, non confunderis neque Deum tibi propicium facis. Et iterum alio loco: Tempore, inquit, illo mi frater charissime, non solum homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli Domino genua flectunt, & Archangeli rogant, habent sibi tempus id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itàque vt homines ramos oliuarum gerentes, mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant, sic & Angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini protendentes, rogant pro humano genere, quasi dicant: Pro his Domine oramus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortem obires: animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc imolasti. Etiam Angelos habere dicit Ioannes Chrysostomus hanc oblationem in honore, quam tamen ab hæreticis nunc rideri videmus. Nec tantùm fideles omnes, & superni ciues, verùm & ipse Christus, qui verus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: præsens adest in hoc sacrificio, & quod in altari per ministrum, hoc in cœlo per seipsum facit, Deo patri vulnerum suorum cicatrices offerens, sic absque voce, quemadmodum à Theophylacto dictum est, re ipsa loquens: Pro humana natura, filius tuus ego sustinui hæc miserere igitur eorum pro quibus ego pati & mori sustinui: Si non interpellaret sacerdos hic, si non appareret vultui patris pro nobis, non si ageret aduocatum nostrum apud illum, frustra preces & à populo, & à clero funderentur vniuerso. Sed per hunc sacerdotem petimus, quicquid impetratum cupimus. Quam etiam ob causam, omnes orationes, quas vulgò collectas vocant. ita ferè concludimus, per Dominum nostrum Iesum Christum, & post absolutum sacrificium hoc populo dicitur, Ite missa est. Quæ verba sic ante 700. annos quidam ex SS. Patribus interpretatus est, singularis legatio, CHRISTVS missa est pro nobis ad patrem, habens indicia secum suæ passionis, vt patri pro nobis supplicans, quale genus mortis pro mortalium vita pertulerit, semper ostendat. Hic videre licet, quàm verè dictum sit à quodam S. Patre, In ipsa immolationis hora cœlos ad sacerdotis vocem aperiri, in ipso Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quoque ex inuisibilibus atque visibilibus fieri: dixit Augustinus, quòd sacrificium sit omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. An autem esse potest opus vllum quo magis inhæreamus Deo sancta societate, quàm sit hoc quod in Missa peragitur, per quod sic & inter nos & cum Christo coniungimur, vt vnum corpus, vnus panis esse videamur. Nec in quoquam alio, quàm in hostia crucis, qua consumauit in æternum sanctificatos, omnem spem & fiduciam nostram collocatam habeamus. Quamobrem Cyrillus Hierosolymitanus de Missa, quam Lyturgiam Græci vocant, verba faciens, appellat eam, τὴν πνευματικὴν θυσίαν τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc est, sacrificiū spirituale, & incruentū cultū. Christi verò corpus quod præsens adest in altari, vocat ibidē τὴν θυσίαν τοῦ ἱλασμοῦ, hoc est, sacrificiū propitiationis Germanus quoque Patriarcha Cōstātinopolitanus, θυσιαστήριον, hoc est, altare vocat, ἱλαστήριον, hoc est, propitiatorū: propter præsentiam illius in ipso, qui est propitiatio nostra. Ioannes verò Chrysost. pulchram quandam similitudinem adfert de rege. Si quando trophæū illius ce-

le-

lebratur, quòd illo tempore captiui dimittuntur è vinculis, & multa licet impetrare, quæ, posteàquam solennitas est peracta, frustra petuntur. Sic fieri dicit etiam, cum horrendum hoc sacramentum celebratur, quo pro mundo dedit seipsum Deus, quòd hoc tempus opportunum sit ad eorum qui peccauerunt memoriam faciendam, & veniam illis impetrandam. Sic à Cypriano, vel quisquis fuit author sermonis de cœna Domini, fuit autem cum primis pius & doctus, & ex priscis patribus scriptum legimus, quòd in huius victimæ præsentia, non superuacuæ mendicant lachrymæ veniam, neq; vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Hinc manasse mos iste videtur, qui nunc etiam obseruatur in Ecclesia, si quod grauius impendat periculum, quod propulsatum, aut si quid maiore studio cupimus impetratum: verbigratia, vel vt pestilentiam à nobis Deus repellat, vel ab imminente ceruicibus nostris hoste nos protegat, vel aëris temperiem donet, vel si quid est eiusdem generis, vt ad hæc impetranda non aliud magis opportunum tempus existimetur, quàm sub eleuationem Eucharistiæ, quo tempore præsens adest realiter in altari, qui sacerdos & victima pro nobis factus est Dominus noster Iesus Christus. Cui victimæ vsq; eo soli tribuitur omnis propitiatio, nihil vt referre putetur, quo vitæ merito, iustus an iniustus sit sacerdos: sicut nihil refert qui ignem accendit, & ad stipulam aut lignum comburendum admouet, frigidus ille sit an calidus, tantum quippe caloris impertiet, non quantum habet ipse, sed quantum habet ignis admotus, quandoquidem ex opere operato, hoc est, ex vi rei factæ fit illa combustio. Sic proximis superioribus seculis ab Innocentio III. dictum est: Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici, medicinæ virtutem corrumpit. Quamuis opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum. Opus operans ab Innocentio vocatur sacerdos, qui sacris operatur: opus operatum, res immolata, victima quæ præsens adest in altari. Huius virtute, non merito vel actione sacerdotis fieri dicit, vt cum Deo reconciliemur, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus pro salute nostra, consequamur. Nec aliter docuerunt qui secuti sunt eum scholastici Doctores omnes, virtute sacrificij, & operis operati valere Missam, productis illis Christi verbis, Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita, probauerunt. Quando CHRISTVS vt summus sacerdos offert, ait Scotus, caro eius est mundi vita, qualiscunq; tandem sit minister per quem offert. Cùm igitur in hoc sacrificio non alius agnoscatur sacerdos, nec alia victima, quàm Christus, qui semetipsum in cruce pro nobis obtulit, cum non alia sit legatio, sic enim appellare Missam quibusdam sanctis patribus visum est, quæ per ministrum ad patrem cœlestem ab Ecclesia mittitur vniuersa, quàm ille ipse Christus pro nobis apud patrem interpellans, & vulnerum suorum cicatrices, quæ pro salute nostra pertulit, Deo patri offerens, cum quicquid est propitiationis, illi soli tribuatur hostiæ, quæ pro nobis in cruce mactata est, qua vna consummauit in æternum sanctificatos: iam vos ipsi quotquot hic adestis iudicate, num hoc sit obruere & opprimere crucē & passionē Christi? nū hoc sit eā imperfectionis & infirmitatis insimulare? Quid aūt est aliud, bonū dicere malū, & malū bonū, ponere lucē tenebras, & tenebras lucē, ponere dulce in amarū, & amarū in dulce, cuius generis hominibus væ sempiternum per Prophetam Deus comminatur, quàm quod isti faciunt, qui quod est quā maximè clarum, testatum omnibus & illustre facere, vocant obruere & opprimere: quod est summam virtutem & efficaciam tribuere, vocant imperfectionis & infirmitatis insimulare. Scilicet hoc est obruere Christi crucem & passionem, eam sub aspectum omnium subijcere, perennem illius memoriam esse velle. Deniq; sic mentibus hominum eam imprimere, vt à quo se sic amatos esse vident, non possint vicissim eius amore non inflammari? Hoc est imperfectionis eam insimulare, illam ad patrem cœlestem allegare, in illa spem & fiduciam omnem collocare, illam inter peccata nostra, quibus Deum grauiter offendimus, & iram eius interponere: ab illa propiciationem, ab illa salutem omnem expectare. Quæso vos per Deum immortalem, quale sit hoc genus hominum, vobiscum expendite. Sub horum persona dixisse videtur aliquando Propheta, Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. Quod ipsi facere conantur: vt CHRISTI crucem & passionem obruant & opprimant, vt illius memoriam prorsus omnem deleant, id nobis per summam calumniam impingere non verentur. Quid aliud est hoc tremendum de quo nunc agimus Missæ sacrificium, quàm Christi beneficiorum breuis quædam commemoratio, & quasi sub ob oculos subiectio? præsertim illius immensi mortis & crucis beneficij, quo nullum præstari nobis maius potuit. Hoc igitur dum isti abolitum esse volunt, quis est qui dubitare queat, quin Christi crucem & passionem sempiterna quadam obliuione obrutam & oppressam cupiant. Sed ego longior sum, quàm initio proposueram. Quamobrem hic dicendi finem faciam, si prius vos admonuero, quanto maiore studio contendit & elaborat Satanas, vt redemptorem nostrum, & redemptionis nostræ pretium sacrosanctum Christi corporis & sanguinis iuge sacrificium nobis eripiat: vt id vòs tanto crebrius maioreq; pietate frequentetis. Nec alia magis in re, quàm in assidua crucis & passionis huius, quæ per sacerdotem sacris operantem sub aspectum nostrum subijcitur, cogitationes vestras, spem etiam & fiduciam vestram omnem defixam habeatis, & eadem, sicut Petrus admonet, cogitatione armemini. Ita futurum est, vt, si compassi fueritis & conglorificamini, & sempiterna bona consequamini, gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi.

DVAS aranearum telas, quibus captus eram, quamdiu musca fui, sic mihi dissoluisse videor, vt bona spe sim, non facilè quenquam vestrû deinceps illis irretitum iri. Sed si quis tamen adhuc in animo cuiusquam scrupulus restat, is ad Reuerendos Patres & præceptores nostros adeat, qui facilè sunt ei dubitationem omnem sublaturi. Nunc ad reliquas dissoluendas vestris precibus adiutus aggredior. Vos quod hactenus fecistis, benignas aures, grauissimis de rebus differenti præbeatis. Idololatriam aiunt esse cultum extra Dei verbum instituere: qood clarè testetur hoc dictum: Frustra me colunt mandatis hominum, Et prophetæ vocant, inquiunt, idololatriam sacrificia, quæ fiebant extra verbum & mandatum Dei, qualia fuerunt sacrificia excelsorum, & in lucis, & cultus idolorum in Betaueo, & cultus ænei serpentis. Sed si verum est quod isti dicunt, quis poterit SS. Patriarchas ab idololatriæ grauissimo crimine vindicare? Quod enim habuit mandatum Abel, de suis primogenitis & adipibus offerendis? Num autem quia faciebat id extra Dei verbum, qood asserere videntur isti, reos idololatriæ pronunciabitur? At non ita scriptura, verum has oblationes gratas Deo fuisse testatur, cùm ait, Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius. Quod habuit mandatum Dei Noë de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? quod Abraham, quod Iob, & alij nonnulli, quos in odorem suauitatis obtulisse Deo sacrificis scriptura testatur? An hos omnes to reos fuisse idololatriæ dices? Vides igitur quantum sit absurditatis in hoc argumentandi genere. Sed scripturam profers? Rectè scriptura, sed sensus quem adfers rectus noo est, quin à veritate longissimè remotus est. Nihil minus cogitabat Spiritussanctus, quàm quòd ex hac scriptura tu colligere conaris, Idololatriam esse cultum omnem extra Dei verbum institutum. Sed quem adfert Basilius, hic verus est huius scripturæ sensus. Traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandũ vtendũ non esse. Sensum hunc etiam ipse Christus attulisse videtur, cùm in eodem capite paulò superius dixisset: Irritum fecistis Dei mãdatum propter traditionem vestram. Non igitur his verbis cultus extra Dei verbum prohibetur, sed ne propter traditionem humanam irritum faciamus Dei mandatum. Quod autem exemplum adfers de sacrificijs excelsorum, & alijs: quis potuit ad id melius respondere, quàm ille celeberrimus Ecclesię Doctor Augustinus. Qui Christianas, inquit, literas vtriusq; testamenti sciunt, non hoc culpãt in sacrilegis ritibus paganorum, quòd construant templa, & instituant sacerdotia, & faciant sacrificia: sed quòd hæc idolis & dæmonijs exhibeant. Videtis quemadmodum vnum & idem opus & sacrificium fit in odorem suauitatis, si quis Deo: & abominandum sacrilegiũ, si quis illud exhibeat Idolis atq; dæmonibus. Ante 1200. annos congressurus cum Aug. Maximinus Arianus, hunc ipsum scripturę locum, eodem quo nunc isti sensu protulit: Si quid, inquit, de diuinis scripturis protuleris, necesse est vt audiamus: hæ verò voces, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse Dominus moneat nos & dicat: Sine causa colunt me, docentes mandata & pręcepta hominum. At Augustinus, ne respondere quidem ad hæc illius verba dignatus est, quòd ea nihil ad rem pertinere iudicauerit. Sed vt ad causam veniatur, fidem suam profiteri Maximinũ iubet. Si quis historiarum Ecclesiasticarum scriptores legat, si Conciliorum Oecumenicorum acta, non alio rationis genere frequentius vsos fuisse Hæreticos reperiet, quàm hoc, Non est scriptum, non est itaq; recipiendum: vetus vt hæc eorum cantilena semper fuerit, nihil esse recipiendum præter scripturas, quas & earum intelligentiam vsq; eò sibi solis arrogabant, vt earum possessione cæteros excluderent. Quam etiam ob causam scriptor ille vetustissimus Tertullianus, qui non ita longo interuallo fuit à temporibus Apostolorum disiunctus, hunc potissimum gradum obstruendum illis esse docet, vt non admittantur ad vllam de scripturis disputationem, quòd eis minimè competat possessio scripturarum. Arius cum suis sectatoribus, nullam vocem extra S. Scripturam recipiebat, atq; propter eam causam non admittebat Homousion, quòd ea vox in scripturis non reperiretur. Sed eos ex non scriptis, piè tamen intellectis sermonibus in Cõcilio Niceno damnatos fuisse, Theodoretus narrat. Similiter in Concilio Constantinopolitano, cùm Spiritumsanctum Deum esse profiteri nollet, quandoquidem id his ipsis verbis expressum in scripturis non inueniretur, ex Patrum Theologorumq; doctrina cõfirmatam veritatem, & Macedonium esse condemnatum, scribit Photius. Nec secùs actum est in Ephesino Concilio. Cùm.n. tragicè Nestorius vociferaretur, semel & iterum IESV matrem in Euangelio vocari, Dei verò matrem nusquam in scripturis appellari: non esse voces extra scripturam recipiendas, responsum hoc à Cyrillo tulit: Hanc nobis fidem diuini tradidere Discipuli, & licèt nullam fecerint dictionis huius mẽtionem, ita tamen sentire à SS. Patribus edocti sumus. Fatetur hic nusquam in scripturis vocem hãc reperiri, sed quia sic Patres docuerunt, in eorũ placitis acquiescendum esse censet. In Concilio Calcedonensi quærebat Eutiches, in qua scriptura iacent duæ naturæ. Ego, inqoit, in SS. scripturis non didici de duabus naturis. Solas inquirere se scripturas iactabat, tanquam SS. Patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Quid ad hæc Reuerendissimi Episcopi in illo Concilio congregati? Clamauerunt, vt in actis eius Concilij legimus, Ea quæ sunt Patrum teneantur. Sequentes SS. Patres ita docemus, Qui non consentit expositioni SS. Patrum, seipsum alienat ab omni sacerdotali communione, & à Christi præsentia. Sed quorsum attinet, quę sunt in alijs quoq; synodis ad eundem modum aduersus hęreticos acta, cõmemorare? Quamobrem vnum tantùm canonem adhuc ex actis septimę synodi Oecumenicę, quæ fuit habita Nicęæ protulisse contenti erimus. Qui doctrinas SS. Patrum, & Eccle-

siæ Catholicæ contemnunt quiq; causantur, & voces Arij, Nestorij, & Dioscori iactant, dicentes. Quod nisi satis ex veteri & nouo testamento instructi essemus, sanctorum Patrum, sacrarum sex synodorum, doctrinas & Catholicas Ecclesias traditiones non sequeremur, execratio. Semper eos Ecclesia Catholica fuit execrata, qui reijciẽdum esse censerent, si quæ ijsdẽ verbis in scripturis expressum non reperiretur, & eum Apostolo suos est hortata: State & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Sicut ille Thessalonicen. ita suos illius exemplo pia mater Ecclesia, nõ magis ea quę scripto, quam quæ sermone tradita sunt, obseruari voluit. Sed videte per Deum immortalem, quorsum tandem res reciderit, cùm ab istis persuasi quidam, Idololatriam esse censerent, cultum extra Dei verbum instituere, doctrinis quibusdã alijs nouis & peregrinis abducti, nec paulò longius quàm eorum præceptores progressi cœperunt & ipsi quærere, quodnam Dei verbum sit illud, quo Deum trinum in personis, & vnũ in essentia colere iubeamur, & vbi scriptum hoc inueniatur. Et cùm nec Trinitatis, nec essentię, nec personæ nomen vsquam illis in toto canone scripturarũ ostendi potuerit, sicut etiam ab Augustino scriptũ legimus: Personam dicimus, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit: in SS. Trinitatem, in Deum trinum & vnum, in essentiam diuinam, tot probra, tot maledicta, tot blasphemias eiaculati sunt, vt rectè cum Propheta nobis exclamare liceat: Misericordiæ Domini, quia consumpti non sumus. Misericordia Domini, quia terra non dehiscit, & blasphemantibus, & has tam horrendas blasphemias æquis auribus audientibus. Verùm grauiora tantis flagitijs supplicia Deus destinasse videtur. Quid autem ad hæc isti, qui docent Idololatriam esse cultum extra Dei verbum instituere? moleste quidem ferre se, quòd eorũ discipuli tam longè progressi fuerint, ostendunt, cùm doctrinę suę, quam purum Dei verbum & Euangelium vocari volunt, ea re detrahi plurimum, & ab ea multos alienari videant. Sed cùm ad ipsos in eam quam volunt viam reducendos, & ad eorum tetros errores cõfutandos aggrediuntur, non eis alia succurrunt arma, quibus vti rectè possint, quàm quibus à Catholicis prius oppugnatos se fuisse meminerunt. Intelligunt in scriptura sibi parum aut nihil esse præsidij, quamobrem Patres, Concilia, vetustatem, perpetuum totius Ecclesiæ consensum, blasphemis istis opponunt. At boni Trideistę malorum coruorum oua pessima: Non imponant, inquiunt, nobis Patres, Concilia, vetustas. Vetusti sunt isti panni, quos primi vos lacerastis in alijs articulis fidei. Vnus sit magister noster Christus, Os Iehouæ cõsulendum, non hominum. Sunt etiam hic plerique Gabaonitę, qui vobis imponunt, amicos se profitantes & nihil intereà optant, quàm vt populum ad Ægyptum reducant, varijs modis & Cõfessione Augustana. Iamnà videtis, charissimi, quo tandem ventum sit, qui cùm de sanctorum inuocatione, de satisfactione, de purgatorio, de tremendo Missæ sacrificio, deq; cæteris eiusdem generis disceptabatur, nihil minus ferre poterant, quàm vt sibi Patres, Cõcilia, vetustatem, quisquam obijceret: quandoquidem idololatriam esse docebant, instituere cultum extra Dei verbum. Os Iehouæ consulendum esse non hominum: ecce nunc ij discipulis suis longius quàm volebant progressis, opponunt eadem illa, quæ cùm olim à Catholicis obiecta sibi fuissent, aures eorum audire non sustinebant. Sed surdis, quod aiunt, fabula. Irritus cadit labor eorum omnis. Audiunt enim ab illis, vetusti sunt isti panni, quos primi vos lacerastis in alijs articulis fidei. Licuit vobis cum alia multa, quæ paulò antè commemorauimus, tum quotidianum Ecclesiæ sacrificium, tanta priscorum Patrum & Conciliorum authoritate firmatum, tot seculorum incredibili totius Ecclesiæ consensu roboratum, vt semper hactenus fuerit habitum sacrosanctum: Licuit vobis illud hoc solo nomine reijcere, quòd nihil in scripturis Prophetarum & Apostolorum de eo reperiatur, & idololatria sit, cultum extra Dei verbum instituere: cur & nobis non liceat, quandoquidem semel Papatum oẽm, hoc est, Christianam religionem omnem euertere decretum est, qua via vos alij tectum illius diruistis alij parietes disiecistis eadẽ ad fundamentũ etiã illius aggredi, quo sic & illud ab Antichristi sordibus repurgetur. Nam quoad in illo putridum aliquid remanserit, metuendum est, ne putrefacto fundamẽto, totum ædificium inclinatum paulatim ruat. Cùm autem fundamentum sit Papatus. Trinitas. Deus trinus in personis, vnus in essentia, hoc nobis imprimis repugnandum est. Facessant igitur voces quæ non reperiuntur in scripturis: facessat cultus Trinitatis extra Dei verbũ institutus: facessat illa precatio, quæ neq; Caluino placet, quod eam barbariem sapere dicit, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis: cum puluisculo tollantur omnia quæ sunt extra Dei verbum, & ne vestigium quidem vllum doctrinę de Trinitate relinquatur. Videtis charissimi, quorsum impietatis ventum sit ad extremum, posteàquam hominibus persuaderi cœptum est, quòd nihil sit recipiendum præter scripturas, quòd Idololatria sit, cultum extra Dei verbum instituere. Simul & hoc intelligitis, quàm verè dictum sit à Basilio, si consuetudines, quæ scripto proditę non sunt, tanquam haud multum habentes momenti reijcere conemur imprudentes, etiam præcipuis Euangelij partibus plurimum detrahemus, vel potius ad nudum nomen fidei prædicationem contrahemus. Quamobrem perpetuò mentibus vestris infixa sint ea verba, quæ proxima superiore Declamatione ex Augustino recitauimus. Insolentissimæ cuiusdam est insanię, de eo disputare, quod per orbem vniuersum tota frequentat Ecclesia: nec vnquam excidat è memoria vestra saluberrima S. Patris alterius admonitio, Traditio est, nihil quæras amplius. Si traditiones tot seculorum Hęretici nostri temporis non contempsissent, nunquam in hoc tam profundum totius impietatis baratrum incidissent. Iam igitur & hac aranearum tela dissoluta, multò minus illam habere virium demõstratum est, quàm vt ea teneri facilè quisquam possit, qui non prorsus omnis Ecclesiasticę doctrinę rudis est. Sed nos tamen hoc loco minimè cõsistemus, non quòd aliquid addere necessarium ducamus, quandoquidem sufficit illud, Traditio est, nihil amplius quæras: verùm vt quorundam curiositati, quoad

eius

eius fieri poterit, satisfaciamus. Itaq; sicut falsum esse docuimus, Idololatriam esse, cultum extra Dei verbum instituere: Nam alioqui sanctos etiam illos Patriarchas, grauissimi criminis huius condemnare necesse foret: Sic & illud falsum esse demonstrabimus, quòd extra Dei verbum sit institutus cultus hic, hęc, sicut Augustinus loquitur, propriè soli Deo debita seruitus, quod Missæ sacrificium vocamus. Nisi fortè Dei verbum non est, quod à ipso filio Dei pronunciatum est, qui dixit: Hoc facite in meam commemorationem. Quid hac scriptura clarius & apertius esse potest? Quid enim tunc Christus faciebat? Pascha cum discipulis suis mãducabat. Quale Pascha? Pascha de quo paulò antè dixerat, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. Non veruecinũ fuit hoc Paschæ, sicut loquitur Tertullianus: indignum enim erat, vt veruecinum Dei filius tanto desiderio manducare desideraret. Illud igitur Pascha manducare desiderabat, de quo scripsit Paulus: Pascha nostrum immolatus est CHristus, quod Pascha paulò pòst verè fuit immolaturus in ara crucis, vbi sanguinem suum pro nobis fudit, id in mysterio tùm obtulit in illa cœna nouissima. Duplex enim Pascha celebrabat, duplicem agnũ eadem vespera cum suis discipulis manducabat: Iudaicum vnum, nostrum alterum. Agnus ille Iudaicus, quem in lege Moyses manducari præceperat, agni futuri typus fuit: sanguis ille, sanguis Dominici, sicut apud Chrysostomum legimus, monstrabat aduentum: & ouis illa, fuit spiritualis ouis exemplum. Agnus ille vmbra fuit, hic veritas. Sed postquàm sol iustitiæ radiauit, vmbra soluitur luce. & ideò in ipsa mẽsa, vtrumq; Pascha, & typi, & veritatis celebratum est. Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigijs quibusdam adumbrare consueuerunt, & sic varietate colorũ perficere: ita & Christus fecit in vna mensa, & typum Paschæ descripsit, & Pascha veritatis ostendit. Vbi vis paremus tibi manducare Pascha? Iudaicum Pascha fuit, quod discipuli præparabant: sed oportet vmbram euanescere apparente sole, & figuram cedere adueniente veritate. Sic de duplici celebratione Paschæ loquitur Chrysostomus, à quo nõ diuersum sentit Hieronymus. Postquàm typicum, inquit, Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech, summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoq; veritatem sui corporis & sanguinis repręsentaret. Si verũ Pascha tùm CHristus cum suis discipulis celebrabat, & verum agnum cum illis manducabat, nimirùm suum ipsius corpus & sanguinem constat autem, quòd ex pręscripto legis agnus ille prius immolabatur, & immolatus manducabatur: cui dubiũ esse potest, quia Christus verum agnum, hoc est, suum ipsius verum corpus, & verum sanguinem, prius obtulerit patri suo cœlesti: deinde & manducauerit ipse, quandoquidem & conuiua fuit & conuiuium, & manducandum Apostolis dederit. Vnanimiter testantur hoc omnium seculorũ sancti Doctores omnes, quin & ipsa vocula, qua Christus vsus est, Hoc facite, satis id exprimere videtur. Nam non Latina magis quàm Hebræa & Græca lingua facere significat, idem quod offerre, cùm frequens illud sit in scripturis. Facere agnos, facere hircum, facere turtures, facere hędum, facere holocaustum, facere arietes, facere vitulos. Citat Hieronymus ex Leuitico iuxta septuaginta: Accede ad altare, & fac pro peccato. Ac paulò pòst, Descendit q; cùm fecisset pro peccato. Quod est in Græco ποίησον καὶ ποιήσας, hoc ille sic ex Hebręo vertit: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo. Et rursus: Completis hostijs pro peccato descendit. Quin & ipse verborum Christi contextus, quemadmodum Græcè scripta leguntur, satis indicat, quòd in illa cœna se Christus obtulit. Præsentis enim temporis, non futuri verbis vtitur. Hoc est, inquit, corpus meum, quod pro vobis datur & frangitur. Hic est sanguis meus, qui pro vobis, vel pro multis effunditur, in remissionem peccatorum. Iam tùm in illa cœna dari, hoc est, immolari Christi corpus: iam tùm in mysterio, sicut fit ad altare sacris operante sacerdote, sanguis eius in remissionem peccatorum effundi videbatur. Quò respexisse videtur etiam Gregorius Nissenus, magni Basilij frater, cùm non dubitaret dicere, quòd Christus in illa cœna præoccupauerit œconomia quadam violentium impetum Iudæorũ, & iuxta quendam ineffabilem sacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, seipsum obtulerit oblationem & hostiam pro nobis. Cuius sententiam Theophilactus quoq; sequutus esse videtur. Ex quibus omnibus, vel ipsa luce magis perspicuum esse potest, quòd prius offerebat seipsum in illa cœna Christus, deinde verò cum ipse manducabat, tum Apostolis manducandum porrigebat, quodq; fecerat ipse, etiam illis præcepit: Hoc, inquit, facite in meam commemorationem, hoc, quod me vidistis facientem, qui prius obtuli Deo patri meo cœlesti, corpus hoc meum, & sanguinem hunc meum, deinde manducandum & bibendum Apostolis dedi, hoc & ipsi facite. Corpus hoc meum, sanguinem hunc meum, gratissimum Deo sacrificium offerte, cum gratiarum actione, summum illud redemptionis vestræ beneficiũ recolentes, deinde cùm edatis ipsi, tum edendum alijs exemplo meo præbeatis. Hic est germanus Christi verborum sensus, nec pro sacrificio quod à nobis nunc asseritur, apertius dici quicquam potuit. Præcepit enim his verbis Christus Apostolis, vt quod ipse fecit in illa cœna sacrosancti sui corporis & sanguinis hostiam, in suæ passionis & mortis recordationẽ offerrent, quò sic iugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in precium. Sicut Iudæis mandatum à Deo fuerat, vt immolarent agnum illum typicum: sic Apostolis & eorum successoribus idem præcepit, vt immolarent verum illum agnum, quem designans Ioannes, dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. De quo scripsit Esaias, Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet. De quo loquitur agnus ipse per Hieremiam: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam. Et sicut Iudæis Deus præceperat, Cùm dixerint vobis filij vestri, quæ est ista religio? vel vt est apud Septuaginta: Quis cultus hic est? dicetis eis. Victima transitus Domini est, quando transiuit super domos filiorum Israel in Ægypto, percutiens Ægyptios, &

domos nostras liberans. Sic & nunc præcipit Christianis: Si dixerint vobis filij vestri, quænam hæc religio? qui cultus hic est? quid sibi vult, quod sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini specie offertur in altari? Dicetis eis: Victima transitus Domini est. Grata quædam fit illius nunquam satis prædicandi beneficij recordatio, quo Dei filius homo factus, victimam Deo patri seipsum obtulit, quo suum corpus ex virgine sumptum pro nobis in mortem tradidit, quo suum sanguinem in cruce fudit, vt nos captiuos è Diaboli captiuitate, patriq; cœlesti per mortem suam reconciliatos, non tantùm in libertatem assereret, verumetiam fratres, Regniq; sui cœlestis cohæredes efficeret. Hic videre licet, quòd agni figura, quem Iudæi iuxta legis præscriptum offerebant, magis in cœna, quàm in cruce fuit repræsentata. Nam sicut in Paschate Iudæorum, sic & in eo quod cum suis discipulis in illa nouissima cœna CHristus celebrabat, quod nunc etiam à sacerdotibus ex illius institutione quotidie celebratur, præteritæ tantum redemptionis fit recordatio, cùm in cruce præsens fuerit ipsa redemptio. Quod etiam enarrans illa verba Ioannes Chrysostomus: Hoc facite in meam commemorationem, non obscurè videtur indicare, cùm ait: Vides quomodo à Iudaicis abducit & auocat moribus. Nam sicut illud, inquit, in miraculorum rememorationem, quę in Ægypto patres vestri viderant, faciebatis, sic & hoc in meam facite commemorationem. Habeatis itaq; iam tale præceptum de cultu hoc soli Deo propriè debito præstando, nullum vt euidentius requiri possit. Facit nihilominus omnia per membra sua Satanas, vt huic tam claræ luci tenebras offundere queat. Negat præcepisse Christum Apostolis, vt offerant, verum vt manducent & bibant, & idem facere volentibus ministrent. Quid aūt? An optima non magis humanæ quàm diuinæ legis interpres consuetudo non est? Ante 1500. & amplius annos, hæc semper totius Ecclesiæ praxis fuit, quotidianum hoc & iuge sacrificium, nunquam in ea celebratum non est, nec per tot secula quisquam repertus est aut ex priscis aut ex recentioribus Theologis, quos quidem Catholicos esse constaret, qui contrarium his verbis affingere sensum audaret. Habemus Missæ Canonem, quem Romana recitat Ecclesia, simul vt sub Christi persona dixit sacerdos, Hoc facite &c. statim subiungit, in sua & cuius minister est Ecclesiæ persona: Vnde & memores nos Domine serui tui, huius tam beatæ passionis &c. offerimus, &c. De Christo quoq; loquens Ambrosius in sua Missa: Qui formam, inquit, sacrificij salutis perennis instituens, hostiam se prius obtulit, & primus docuit offerri. Et in libro de sacramentis, quantum sit sacramentum cognosce: Quotiescunq; hoc feceritis, toties commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam. Et sacerdos dicit: Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis & in cœlum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem vitæ æternæ, & petimus & precamur. vt hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus Angelorum tuorum sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificiu Patriarchæ nostri Abrahæ & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech, &c. Quis potest melior esse verborum Christi interpres, quàm sponsa sit eius Ecclesia? Ne verò putet aliquis Latinam tantum Ecclesiam hæc verba Christi sic intellexisse. Græca quoq;, quin & Hebræa minimè diuersam eorum interpretationem adfert. Extat Missa Iacubi Apostoli fratris Domini. In ea post recitata verba, Hoc facite in meam commemorationem, subiungitur mox: Memores igitur & nos peccatores passionum eius viuificarum, crucis salutaris & mortis, &c. offerimus tibi Domine hoc sacrificium verendum & incruentum. Extat quoq; Liturgia Basilij, in qua similiter his verbis recitatis, Hoc facite in meam commemorationem, subiungit è vestigio. Memorantes igitur & nos salutarium passionum, &c. tua de tuis tibi offerimus, &c. Ac aliquantò superius. Tu Domine, inquit, ostendisti nobis magnum istud salutis mysterium. Tu idoneos nos fecisti fieri ministros sancti altaris tui. Ministros altaris, inquit, non verbi tantùm. Extat Liturgia Chrysostomi. Recitantur ibi quoq; verba cœnæ, subiungitur mox: Memoriam igitur agentes salutaris huius mandati, & omnium pro nobis factorum, crucis, &c. tua de tuis tibi offerentes. Quæ verba Germanus Patriarcha Constantinopolitanus explicans, Dominus, inquit, noster IESVS preciosum suum corpus & sanguinem nobis dedit, inquiens Hoc facite in mei commemorationem Nos autem memores eius mandati ἀντίτυπα, hoc est, figuralia. sic enim vertit interpres, offerimus, inquientes tua ex tuis tibi &c. Ac aliquantò superius: Fac nos dignos, vt offeramus tibi sacrificia immaculata pro populo tuo, & idoneus nos redde, quos in hoc tuo ministerio posuisti. Ac paucis interiectis: Summus Pontifex noster, sacrificiorum ritum instituisti, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis mandasti. Extat Æthiopum quoq; Missa. In ea, postquàm dixit Sacerdos, Quoties hoc feceritis, &c. subiungit: Nunc autem recordamur mortis tuæ & resurrectionis tuæ, offerimusq; tibi hunc panem, & hunc calicem, tibiq; gratias agimus, quòd per hoc sacrificium, dignus nos fecisti standi in conspectu tuo, & sacerdotale coram te officium exercendi. Extat apud Clementem quoq; Liturgia similiter ibi recitatis verbis his, Hoc facite, Memores igitur, inquit, passionis eius & mortis, offerimus tibi Regi & Deo, secundum ipsius ordinationem, panem hunc, & calicem hunc &c. Et aliquantò superius, vbi tractat de ordinatione Episcoporum: Placeat, inquit, tibi laudabiliter offerendo tibi mundam & incruentam hostiam, quam per Christum instituisti mysterium noui testamenti in odorem suauitatis. Et in fine eiusdem libri, Primus, inquit, natura Pontifex, & vnigenitus Christus, qui non sibiipsi honorem arripuit, sed constitutus est à patre, qui propter nos factus homo, & spirituale sacrificium offerens Deo & patri suo, ante passionem nobis solis præcepit hoc facere, quanquam præsentes nobiscum essent alij, qui in ipsum crediderunt. Sed non omnino omnis qui credit, continuò sacerdos est & pontificium consequitur honorem. Post autem assumptionem ipsius, non oblato secundum ordi-

nationem

nationem eius sacrificio, puro & incruento constituimus. &c. Idem Dionysius quoq; sentit Areopagita, qui fuit æqualis eius. Is itidem vt Clemens discipulos ad functionem sacerdotalem à CHristo in cœna fuisse promotos indicat, verùm ita, ne prius hoc officio fungerentur, quàm assumptus in cœlum, Spiritum sanctum eis misisset. Et aliquanto ante. Hoc facimus, inquit, vt eloquia aiunt, in eius recordationem. Et paucis interiectis, Quòd hostiam salutarem quę supra ipsum est litet, excusat se decenter ad ipsum exclamans, Tu dixisti, Hoc facite in meam commemorationem. Et qui vixit eodem tempore Martialis. Quòd, inquit, CHristi corpus Iudæi per inuidiam in ara crucis immolauerunt, putantes se nomen eius à terra abolere, nos causa salutis nostræ in ara sanctificata proponimus, scientes hoc solo remedio nobis vitam præstandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipse Dñs noster iussit nos agere in sui commemorationem. Proximus horum temporum Irenæus disertis verbis, Noui testamenti nouam oblationem CHristum in cœna docuisse scribit. Nec minus apertè Cyprianus id indicat, patres hos non ita lōgè sequutus, cùm dicit, quòd sacrificium Deo patri CHristus ipse primum obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit. Sed nec illud obscurius est, quod ab Eusebio scriptum legimus: Sacrificium eximium patri suo CHristus operatus pro nostra omnium salute obtulit, eiusq́ue rei memoriam vt nos ipsi Deo pro sacrificio offeramus, instituit. An autem & hæc Ambrosij verba non ęquè clara sunt? Accedo ad altare tuum, vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tui pro salute nostra. Num autem obscuriora sunt quæ profert æqualis eius Gaudentius. Discipulis eius, inquit, fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, vsquequo Christus iterum de cœlo adueniat, quò & ipsi sacerdotes & omnes pariter fidelium populi exemplar passionis CHristi ante oculos habentes quotidie & gerentes in manibus, ore etiam sumentes, ac pectore, redemptionis nostræ incredibilem memoriam teneamus. Chrysostumus verò cùm dicit, quod pro brutorum cæde seipsum offerendum præcepit: an minus apertè idem asserit? Verùm etiam apertius Leo Pontifex, IESVS, inquit, discumbentibus secum discipulis, ad edendam mysticam cœnam corporis & sanguinis sui ordinans testamentum, docebat qualis hostia debet offerri Deo. Nec minus perspicuè Theodoretus: Clarum, est, inquit, nos non aliud sacrificium offerre. Hoc enim nobis præcepit ipse Dominus: Hoc facite in meam commemorationem. Sed longum esset omnium hac de re sententias proferre. Quamobrem ijs contenti nunc erimus, quos vixisse constat ante mille annos. Nam qui sunt cæteris recentiores, Leo Pontifex ac Theodoretus, vixerunt Calcedonensis Concilij tempore, quod habitum est ante mille centum annos. Qui verò posteà sunt ad hæc vsq; nostra tempora consequuti, quin idem senserint cum istis, dubium est nemini. Itaque superuacaneum prorsus fuerit, eorum hac de re sententias recensere, cum & vnus dies ad id non sufficeret. Habetis igitur iam ex vna parte sanctas illas aquilas quæ ex varijs, & longo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus, in vnam hanc sententiam conuolarunt, quod his verbis: Hoc facite in meam commemorationem, noui testamenti nouam oblationem CHristus instituerit. Habetis ex altera parte eorum vnum; Monachum vnum apostatam, qui cùm interposito iureiurando perpetuam professus continentiam, voto se castitatis obstrinxisset, posteàquam ei Monacha quædam adlubescere cœperat, œstro nimia quam venerem vocant percitus, contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, cum ea se nefaria turpitudine contaminauit, & quod semper fuit habitum incœstum sacrilegium, id honorabile coniugium & thorum immaculatum vocari voluit, & vt ita vocaretur, à multis obtinuit. Hoc igitur tale monstrum habetis ex altera parte viris illis totius orbis Christiani celeberrimis oppositum. Non agitur de scriptura, quæ profertur à Catholicis, nec reijcitur ab hoc monstro, verùm agitur de eo, num sit ea potius illius interpretatio recipienda, quam totius orbis Christiani lumina, tot sancti Patres adferunt, an ea quam heri, quod aiunt, & nudiustertius à cerebro suo commentus est vnus ab omnibus dissentiens, quidam excuculatus frater, quem verè semen adulteræ dicere possis. quandoquidem nulla parentum reuerentia tangitur, & eis obstrepere non veretur. Et erit quisquam, qui sanctissimos grauissimos, doctissimosq́ue patres illos, quorum sententias protulimus, fuisse cœcos: hunc verò solum cum suis sectatoribus oculos habuisse, quibus à se nuper inuentum scripturæ sensum videret, persuaderi sibi patiatur. An autem & nobis exclamare cum Augustino non licebit: Vsque adeò permiscuit ima summis longus dies, vsque adeò tenebræ lux, & lux esse tenebræ dicuntur, vt videant Cœlestius, Pelagius, & Iulianus, dicemus nos, Lutherus, Philippus, Brentius: & cœci sunt Clemens Pontifex, Dionysius Areopagita, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Basilius, Gregorius Nissenus, Eusebius, Ioannes Chrysostomus, Ambrosius, Gaudentius, Leo Pontifex, Theodoretus, & alij sexcenti. Quid fuerit aliud tenebras lucem, & lucem tenebras dicere, quàm illis tribuere scripturarum intelligentiæ lucem, istis autem adimere. Scilicet illa tetra portenta viderunt, quod hæc tam clara totius orbis Christiani lumina non viderunt. Dixit quidam ex huius mundi sapientibus, Errare se mallè cum Platone, quàm cum obscurioribus quibusdam Philosophis benè sentire: quantò rectius à nobis dici potest, quòd præstat errare cum illis, ad quos proculdubio pertinent illa Christi verba, Vos estis lux mundi, quam cum tenebrionibus his rectè sentire. Sed nec errare facilè potest, qui lucem sequitur, nec rectam viam insistere, qui tenebras insectari mauult. Sed iam tempus est, vt receptui canamus, ne quid nobis molestiæ longior afferat oratio. Quamobrem in aliud tempus, quæ restant reijciemus, ac euidentioribus etiam argumentis, modo nos Deus incolumes conseruet, Christum in vltima cœna sacerdotio fun-

ctum, sacerdotium & sacrificium instituisse planum faciamus. Vnum tantum Canonem adhuc proferemus à Patribus in Trullo Imperialis Palatij Constantinopolitani constitutum, qui fuerunt, 227. Oportet inquiunt, eos qui præsunt Ecclesijs, si ad scripturam pertinens controuersia aliqua excitata fuerit, non eam aliter interpretari, quàm quomodo Ecclesiæ luminaria & Doctores sui scriptis exposuerunt: & maiorem ex his laudem assequentur, quàm si quæ à se dicuntur componant, ne dum quandoque ad id hæsitant, ab eo quod conuenit excidant, Canonem hunc, vt perpetuò mentibus vestris infixum habeatis, etiam atque etiam vos hortor & moneo. Sic enim futurum est, vt nunquam in perniciosum aliquem errorem incidatis.

RECANTATIO SEXTA.

PRoxima superiore declamatione tam clarè tamquè dilucidè demonstrasse videmur, quòd in illa nouissima cœna seipsum oblationem & hostiam Deo patri CHristus obtulerit, & ab Apostolis eorumquè successoribus eandem perpetuò deinceps offerri præceperit, vt apud quos vel ratio vel authoritas aliquid valet, satisfactum eis esse minimè dubitemus. Docuimus enim, quòd in cruce paulò pòst facturus erat CHristus, quod prius id in cœna repræsentauerit, & à suis discipulis, quos tum noui sacrificij nouos instituerat sacerdotes, idem fieri voluerit. Quid autem in cruce fecit CHristus? Obtulit se Deo patri sacrificium acceptabile. Si quis igitur manducat & bibit modò, non autem offert, cœnam quidem ille Dominicam repræsentat, sed sacrificium crucis non repræsentat, ac verbis modo, non autem symbolis CHristi mortem annunciat. Atqui non dixit CHristus, Hoc dicite, sed, Hoc facite: symbolis ille, non verbis tantùm, sacrificij quod oblaturus erat in cruce, memoriam celebrari voluit. Quod si manducatio est tantum Eucharistia nostra, sicut quidam contendunt, non autem oblatio, quid aliud consequetur, quàm quòd exemplar & imago cœnæ erit: exemplar & imago sacrificij non erit. Quamobrem vt sit exemplar & imago sacrificij, statim vt consecrauerit Eucharistiam sacerdos, eleuat illam. Signum enim sacrificij, quod ex Leuitico paulò antè docuimus, fuit eleuatio: quam etiam ob causam ab Hæreticis nostri temporis eam sublatam cernimus, ne sacrificium agnoscere videantur. Eleuat igitur hostiam sacerdos, quo sic sub aspectum hominum subijciat, quomodo CHristus in crucem sublatus Deo patri se sacrificium obtulit. Cùm itaq; CHristus dicit, Hoc facite, dicere videtur, Hoc quod ego faciam, vos facite. Sed ego faciam in cruce cruento sacrificio, vos in illius cruenti memoriam facite incruento. Mysticè facite sicut ego nunc, quod paulò pòst reipsa palàm & sine vllo mysterio sum facturus in cruce. Voluit CHristus, vt quæ mensa est, eadem sit nobis & altare, quo non tantum cœnaremus, verùm & sacrificaremus. Voluit vt Eucharistia nostra, non modo sacramentum esset, verùm & sacrificium, quorum alterum cœnæ Dominicæ, alterum mortis Dominicæ foret symbolum: quasi diceret: Nolite putare, quod iam satisfeceritis legi, si manducaueritis & biberitis: ad commemorandam quidem cœnam hoc suffecerit, sed ego volo mortem quoq; meam commemorari, quod non tam fit manducando, quàm sacrificando. Quamuis enim inter manducandum & bibendum aliqua fit mortis commemoratio, quando sanguis à corpore quodammodò separari videtur, tamen oblationis & hostiæ commemoratio non fit: ego verò non qualiscunque mortis, verùm eius mortis commemorationem fieri volo, qua Deo patri meipsum in ara crucis oblationem & hostiam pro vobis in odorem suauitatis obtuli. Quamobrem hoc idem facere vos, quomodo fuit à me factum in cœna mystica, nec verbis magis quàm symbolis oblationem in crucem factam, commemorare volo. Quin hæc verborum Christi germana sit interpretatio, nemo sanus dubitare potest. Nun qualemcunque mortem, sed oblationem & hostiam commemorari CHristus præcepit. Mortui sunt etiam duo latrones in cruce pendentes, vnus à dextris, alter à sinistris: neque tamen eorum corpora fuerunt oblationes & hostiæ. Plus dicam aliquid, quamlibet sancti fuerint Apostoli, vel quicunque tandem alij sancti Martyres, eorum tamen corpora propriè loquendo non fuerunt oblationes & hostiæ pro peccatis nostris: solum est Christi corpus, quod oblationem & hostiam pro peccatis nostris rectè vocamus. Verissimum enim est, quod sanctus ille Pontifex dixit. Quamuis in conspectu Domini multorum sanctorum preciosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propiciatio fuit mundi: acceperunt iusti, non dederunt coronas. Propiciatio nostra non est alius, quàm Dominus noster IESVS CHristus. Hanc igitur propiciationem, hanc oblationem & hostiam, qua nos in cruce CHristus redemit, & auribus & animis fidelium, pia mater Ecclesia semper est inculcate conata, nunquam vt ex eorum pectoribus eius elabi memoria posset. Quamobrem etiam pueri panem ad consecrandam Eucharistiam præparatum, hostiam & oblatam vocatam esse meminimus, ac nunc etiam vocari scimus, idquè non Latina magis, quam vernacula cuiusque gentis lingua: quin & in festis Natalicijs mos hic fuit obseruatus, & obseruatur adhuc apud Catholicos, vt custodes templorum, quos Campanatores vocant, strenæ loco ferrent in domos ciuium panem ad consecrandum præparatum, quas hostias & oblatas vocabant, quo sic admonerentur eius rei, quod iam natus est ille, qui semetipsum Deo patri traditurus est oblationem & hostiam in odorem suauitatis. Priscos quoque Doctores omnes ferè, quoties Eucharistiæ meminerunt, sacrificium, oblationem, & hostiam illam appellasse legimus. Cœnam non ferè vocant, nisi cùm cœnæ Dominicæ verba explicant. At in hæreticorum nostri temporis oculis, sudes est oblationis, hostiæ, sacrificij nomen, nec aliud ferè quàm cœnæ nomen Eucharistiæ

Eucharistiæ

charistię tribuunt: & hęc est admirabilis eorum audacia quędam & impudentia, quod cùm sæpè Cypriani testimonium proferant, ex epistola quam scripsit ad Cecilium, in qua frequentem oblationis & sacrificij: nullam cœnæ fieri mentionem legimus: adulterare S. Patris verba non verentur, quodqúe vocat ille sacrificium, cœnam appellant: adeò non alia de re quàm de cœna, deqúe manducando & bibendo perpetuò cogitant. Libet autem paucis commemorare, qualem illi cœnam celebrant. Quando suam cœnam Corinthij manducabant, scribit Paulus, quòd alius quidem esuriebat, alius autem erat ebrius: & apud istos tales cœnas celebratas esse scimus, vix vt quisquam in eis reperiretur, qui non esset ebrius. Postquam poculis certatum est, armis quoq; non rarò dimicari cœptum est: & qui sacrificiũ incruentum respuunt, ab illis cruentas victimas Diabolo non Deo mactatas & oblatas esse scimus, vt quod ab illis celebratur Lapytarum conuiuiom, quale describitur à Luciano, quàm cœna Dominica dici rectius queat. Non tales igitur cęnas, verùm oblationem & hostiam inuitis etiam omnibus inferorum portis, oblationem & hostiam propitiationem nostram, redemptionem nostram in cruce factam perperuò mentibus hominũ infixam Deus esse voluit. Hoc igitur nomen semper in Ecclesia retentum est, & ipsi pani, non solùm consecrato, verùm & consecrando tributum, planum vt omnibus fieret, quòd non magis ad manducandum, quàm ad offerendum à sacerdote iuxta Christi mandatum consecretur. Mirum est autem, ita grauiter quosdam ferre, quòd non contenti CHristi mortem verbis annunciasse, symbolis etiam & rebus ipsis eam ad altare commemoramus. Num idem in Baptismo quoq; non fit? Num & ibi Christi mors, sepultura, resurrectio, solis verbis, & non symbolis quoq; repręsentatur? Quid enim sibi vult, quòd mergitur baptizandus, idqúe ter: quòd paulò post ab aquis eleuatur: quid aliud ea re, quàm quomodo CHristus mortuus & sepultus, tertio die resurrexit: & quomodo qui baptizatus est illi commortuus & consepultus vnà cum eo resurrexerit repræsentatur? Et audet blasphema lingua de tremẽdo sacrificio dicere, quòd quædam theatrica sit actio & hystrionica repræsentatio. Quid autem prohibet, quin idem etiam de Baptismo dicat: certè qui dixit Baptizate, idem dixit, Hoc facite, offerte, sacrificate. Sicut illud, sic & hoc externis quibusdam symbolis fieri voluit, nec manducationis tantùm, verùm oblationis & hostiæ pro nobis in ara crucis factæ iugem recordationem fieri præcepit. Ego verò non dubitauerim affirmare, quod ex Apostolica traditione manauerit, vt non solùm consecratus, verumetiam consecrandus panis, oblata, vel hostia vocaretur: vt oblationis in cruce factę memoria nunquam ex pectoribus nostris elaberetur. Verùm hac de re satis. Nunc alium scripturæ locum producemus, ex quo magis etiam cuiuis perspicuum esse queat, quòd Christus in illa nouissima cęna sacerdotis munere functus, noui testamenti nouam oblationem instituit. Christum sacerdotem in æternum secundum ordinem Melchisedech fuisse, manifestius est, quàm vt alicuius demonstrationis indigeat. Testatur hoc Paulus, testatur ante Paulum quoq; Dauid Propheta: nec eunt inficias illi ipsi, qui discesserunt à nobis, qui per summum sacrilegium redemptionis nostræ precium, propiciationem nostram, oblationem & hostiam pro peccatis nostris, auferre nobis conantur. Hic quæritur, vbi sit functus hoc sacerdotio Christus? Certè neq; locus, neq; tempus aliud reperietur, præterquàm in illa nouissima cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium illud Melchisedech, scribitur in Genesi, quòd panem & vinum obtulerit: erat enim sacerdos Dei altissimi: Melchisedech oblatio fuit panis & vinum, Christi verò sub speciebus panis & vini corpus eius & sanguis. Tunc igitur & non aliâs, sacerdotem secundum ordinem Melchisedech esse se declarauit. Nam in illa oblatione, quæ facta est in ara crucis, quod etiam Thomas Aquinas annotauit, quin & res ipsa loquitur, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij secundum ordinem Aaron, quàm secundum ordinem Melchisedech, cùm ibi cruentam victimam obtulerit, & semetipsum verè mactandum tradiderit. At eiusmodi victimas offerebant sacerdotes secundum ordinem Aaron: in illa verò nouissima cœna, quamuis eandem hostiam corporis & sanguinis sui, non tamen palàm & absq; integumentis, sed sub his quæ Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus obtulit: nihil aliud Melchisedech quàm panem & vinum: at Christus corpus & sanguinem sub illis speciebus: & sicut in ara crucis, qui finis legis est, Christus, sacrificijs secundum ordinem Aaron finem imposuit, sic in nouissima cœna nouum sacerdotium & nouum sacrificium secundum ordinem Melchisedech, instituit. Quid autem ad hæc isti? Protulisse dicunt Melchisedech, non autem obtulisse: nullum igitur sacrificium fecisse. Cùm aliter elabi se non posse videant, controuersiam de verbo nobis mouent. Atqui sacerdos omnis & Pontifex ad hoc vt offerat dona & sacrificia pro peccatis cõstituitur, qđ ipse quoq; Paulus testatur. Quamobrem si nullum obtulit Melchisedech sacrificium, sacerdotis nomen illi rectè tribui non potuit. Sic enim connexa sunt inter se sacerdotium & sacrificium, vt vno sublato, tollatur & alterum. Quam etiam causam videmus, quòd qui sacrificium abrogarunt, ijdem & sacerdotij nomen sustulerunt, quod certè persuasum habeant, absq; sacrificio, sacerdotem aliquẽ dici nõ posse, quare quorũ opera in ijs quę pertinent ad religionem vtuntur, eos ministros, non sacerdotes appellant. Verùm quale genus hoc est ratiocinandi? Scribitur in Genesi, quòd protulerit panem & vinum: ergo non obtulit. An contraria sunt inter se proferre & offerre? certè nemo potest offerre, nisi prius proferat quod offerat. Sed non ad offerendum eis protulit, verùm ad manducandum & bibendum. Qui probas hoc? Sicut non dixit scriptura, quòd protulerit ad offerendum, ita nec hoc dicit, quòd protulerit ad manducandum. Atqui tu nihil dici vis, quod in scripturis expressè non inueniatur: dicamus igitur quòd protulerit ad inspiciendum, vt videret Abraham panis & vini copiam, & admiraretur, neq; tamen quicquam de ijs gustaret. Huc absurditatis tandem vt isti veniant necesse est, dum nihil recipiendum esse putant, quod in scripturis non habetur. At Iosephus

historiam hanc tractans, non obtulisse Deo, sed his qui cum Abraham fuerunt, in cibum & potum panem & vinum suppeditasse Melchisedechum scribit. Posterius quidem hoc scribit Iosephus, prius autem illud nequaquam: quin contrarium ex illius verbis elici potest. Quemadmodum nō pugnant inter se proferre & offerre, ita non pugnant inter se, proferre ad manducandum, & proferre ad offerendum. Quin grauis author Gregorius Nissenus nō dubitauit dicere, quòd nemo comedit, nisi quod prius immolatum sit. Quæ verba Theophilactus quoq; scribens in Matthæum repetit: & iam docuimus, quod agnus Paschalis, qui fuit huius nostri sacrificij figura, prius immolabatur iuxta legis præscriptum, deinde manducabatur. Cæterùm expendamus verba Iosephi quemadmodū habentur in Græco textu. Suppeditauit, inquit, Melchisedech exercitui Abraham xenia, & magnam commeatus copiam: & instituto sacro conuiuio ipsum Abraham in hoc laudare, & benedicere Deum, qui inimicos ei subiecit, aggressus est. Hic Iosephus, non qualecunq; sed sacrum conuiuium, qđ epulum Latini vocant, Melchisedechum instituisse dicit: est enim in Græco, εὐώχιον, quod à Latinis epulum vocatur. Quamuis autem quoduis etiam prophanum epulum hoc nomine possit appellari, tamen vtraq; lingua tam Græca quàm Latina, non ferè tribuitur nomen hoc, nisi publico solenniq; conuiuio, quod vel in dedicatione templi, vel in funere magni alicuius viri, vel sicut factum est à Melchisedech, in honorem Dei propter partam de hostibus victoriam, institutum sit, & præerant etiam apud Ethnicos huic epulo sacerdotes, qui Latinè vocabantur epulones, qui solennem ritum in sacrificio peragebant. Præcedebat itaque sacrificium, sequebatur epulum, siue sacrum conuiuium, prius offerebatur, posteà manducabatur. Sic igitur & Melchisedech, quandoquidem erat sacerdos altissimi, sicut scriptura dicit, prius offerebat Deo, posteà dabat epulum his qui cum Abrahamo venerant. Quod clarius etiam Philo demonstrat, qui fuit æqualis Iosephi, cùm eandem tractans historiam, ita loquitur: Conspicatus magnus ille Pontifex Dei Max. redeuntem Abraham, reuertentemq; ad vnum suis incolumes & victores, attonitus tanti facinoris magnitudinem, simul id quod verum erat, cogitans præsentem eis opem diuinam adfuisse, manus ad cœlum tendens, illi fausta precatus est, & epulum victoriale sacrificauit, sociosq; certaminis eius excepit splendidissimo conuiuio. Quod Iosephus εὐώχιον, hoc Philo dixit, τὰ ἐπινίκια ἔθυεν, hoc est, epulum victoriale sacrificauit. Prius itaq; cùm esset sacerdos, epulum sacrificauit: posteà socios certaminis refecit. Qui verò melius potuerunt explicare Mosis verborum sententiam, quàm hi duo, quos fuisse constat eiusdem Hebrææ gentis viros doctissimos disertissimosq; qui non tantùm ad manducandum, verùm & ad offerendum protulisse Melchisedech panem & vinum disertis verbis ostendunt. Verùm isti, quibus ministris ad oppugnandum hoc tremendum sacrificium Satanas vtitur, cùm hoc illis commentum suum non successerit, aliud inueniunt: Aiunt Paulum de sacerdotio Melchisedech accuratè singula tractare, ac propemodum scrupulosè excutere nomen hominis, sedem Regni, perpetuitatem vitę, ius decimarum, benedictionem prosequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum fecerit nullum. An existimandum sit, obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit. Videte quale sit hoc ratiocinandi genus. Non scripsit in illa tota epistola, Christum esse conceptum de Spiritusancto, natum ex Maria virgine, num ideo verum id esse negabimus? Non est obliuione lapsus Dei spiritus, ô Satana, sed fecit quod faciendum admonuit Propheta, Disposuit sermones suos in iudicio, fecit quod anteà Christum fecisse cognouerat, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò. Vis autem ipsum Paulum audire, modò non hæc eadem verba proferentem. Is verò statim vt Melchisedech mentionem fecit, de quo nobis, inquit, grandis sermo & interpretabilis ad dicendum. Quid hoc aliud est, quàm habeo multa vobis de eo dicere? Quod verò sequitur, Quoniam imbecilles facti estis ad audiendum, quid aliud est, quàm, sed non potestis ea portare modò. Magistrum itaq; suum secutus Paulus, illorū ad quos scripserat imbecillitatis rationem habebat: cumq; videret, quòd opus illis adhuc esset lacte, nec solido cibo vti possent, quæ de Melchisedech dicenda captum illorum excedebant, ea non putauit oratione sua persequenda. Quod pluribus etiam verbis ad Euagrium scribens docet Hieronymus, cuius verba ne sit sermo prolixior nūc omitto. Cùm itaq; Paulus Iudæis scriberet, non iam fidelibus, non illis prodenda mysteria, sed quod alios etiam Apostolos fecisse narrat Basilius, eorum reuerentiam & authoritatem silentio conseruandam esse putauit, ne si vulgo forent omnibus cognita, in contemptū venirent: quin & indè vocata sunt mysteria, quòd ea occulta esse, nec in vulgus prodi oporteret: quam etiam ob causam neq; literis mandabantur, sed per manus tantùm tradebantur, quemadmodum de hoc ipso sacrificio loquens Basilius indicat, quin & excludebantur ab illis nondum initiati. Quod Ioannes quoq; Chrysostomus testatur dicens: Ideo mysteria clausis ianuis celebramus, & eos qui nondum initiati sunt adesse prohibemus, non quia mysteriorum infirmitatem aliquam deprehendimus, sed quia ad participationem eorum illi quos arcemus, adhuc infirmi sunt. Cùm Augustinus hunc ipsum Psalmi locum explicaret, Tu es sacerdos in æternum. Vident, inquit, Iudæi, perijsse sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non cognoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Si qui non intelligunt Catechumeni auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non opus est mysteria prodere, scripturæ nobis intiment, quod est sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Si non putauit Augustinus, passim omnibus esse prodēda mysteria, quo tempore maior terrarum orbis pars Christum apertè confitebatur, quantò minus id à Paulo factum oportuit, cùm Iudęis persuaderet, vt Hieronymi verbis vtar, non iam fidelibus. Prudenter admonet Ambrosius, quòd qui tractat, debet audientiū considerare personas, ne prius irrideatur, quàm audia-

audiatur. Quando enim Athenien. crederent, quia Verbum caro factum est, & de spiritu virgo concepit, quiridebant, quia mortuorum resurrectionem audiebant. Et est celebris illa Gregorij Nazianzeni sententia, quòd non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Habes igitur iam causam, quamobrem scribens ad Hebræos Paulus, cùm de Melchisedech sermonem instituisset, nullam oblationis panis & vini mentionem fecerit, nimirùm quòd non poterant adhuc portare, quòd erant imbecilles ad audiendum. Cùm primis itaq; ridiculum & ineptum est hoc ratiocinandi genus. Non scripsit Paulus, ergo non est. Quod hæreticis quidem fuit vsitatum, semper autem à Catholicis reiectum, qui magno consensu docuerunt, quòd panem & vinum obtulit Melchisedech, figuram fuisse quotidiani sacrificij, quod per orbem vniuersum Catholica frequentat Ecclesia. Sic in Asia, sic in Africa, sic in Europa sancti patres docuerunt. Qui præfuit Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Ioannes non temerè Chrysostomus appellatus, explicans illum Pauli locum, Tu es sacerdos in æternum, quærit quare dixit, secundum ordinem Melchisedech: Respondit mox, Et propter sacramenta, quòd ille quoq; panem & vinum obtulerit, & quòd sacerdotium sit à lege liberum: ac alijs quoq; locis aliquot eiusdem rei meminit. Æqualis autem eius Epiphanius, Visum est, inquit, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas non constituatur, verùm ad id quod ante Leui & ante Aaron fuit, secundum ordinem Melchisedech, transferatur. Quod sanè nunc in Ecclesia viget à CHristo & hucusque. Clarius autem, qui vixit eodem tempore, Cæsariensis Eusebius. Sanè, inquit, oraculi exitus admirabilis ei qui contempletur: quemadmodum saluator noster IESVS, ipsius Melchisedech ritu, ea quę ad sacerdotiū in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs cor-
a poralibus functus, sed vino solo & pane dum Abraham benedicit: Ita sanè primus ipse saluator noster, deinde qui profecti sunt ab eo sacerdotes, In omnibus gentibus spirituale secundum Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane, & corporis illius & sanguinis mysteria repræsentant, quæ sanè mysteria Melchisedech tantò antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat. Sicut etiam scriptura Mosi testificatur, vbi ait: Melchisedech protulit panem & vinum: erat autem sacerdos Dei altissimi. Sed nec Eusebius Emissenus minus disertè: Melchisedech, inquit, oblatione panis & vini hoc sacrificium Christi præsignauit, de quo Propheta pronunciat, Tu es sacerdos in æternum. Theodoretus quoq; Cyrensis Episcopus Psalmum hūc explanās, exorsum esse dicit Christum sacerdotium in nocte, qua cruce subiuit. Cùm accepit, inquit, panem, &c. Similiter & calicem, &c. Inueni autem, Melchisedech sacerdotem & Regem esse: figura igitur erat sacerdotis & Regis, & offerentem Deo non sacrificia ratione carentia, sed panem & vinum. Sacerdos autem nunc est Christus, qui ex Iuda secundum carnem ortus est, non ipse aliquid offerens, sed vocatur caput eorum qui offerunt, quandoquidem eius corpus Ecclesiam vocat: & propterea sacerdotio fungitur, vt homo: recipit autem ea quæ offeruntur, vt Deus: offert autem Ecclesia corporis eius & sanguinis symbola. Sic senserunt de hoc sacrificio Patres Asiatici. Num autem diuersa fuit Africanorum opinio? quin illi pedibus in eandem currunt sententiam. Clemens Alexandrinus, Origenis præceptor, non ita longo fuit interuallo disiunctus ab Apostolorum temporibus. Melchisedech, inquit, sacerdos Dei altissimi, vinum & panem sanctificatum dedit in typum Eucharistiæ. Non qualemcunq; panem dedisse scribit Melchisedech, sed sanctificatum, hoc est, oblatum, sicut etiam apud Ioannem dixisse Christum legimus: Ego pro eis sanctifico, hoc est, offero meipsum. Quem secutus Cyprianus, Quod Melchisedech typum, inquit, Christi portaret in Psalmis declarat Spiritussanctus, ex persona patris ad filium dicens, Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech, qui ordo vtiq; hic est, de sacrificio illo veniens, & inde descendens, quòd Melchisedech sacerdos Dei summi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis sacerdos Dei summi, quàm Dominus IESVS CHristus? qui sacrificium Deo patri obtulit, & obtulit hoc idem quod Melchisedech obtulerat, panem & vinum, suū scilicet corpus & sanguinem? Ac paucis interiectis: Vt ergo in Genesi per Melchisedech sacerdotem, benedictio circa Abraham posset ritè celebrari, præcedit ante imago sacrificij in pane, & vino constituti. Quam rem perficiens & adimplens Dominus, panem, & calicem vino mixtum obtulit, & qui est plenitudo veritatem præfiguratam imaginis adimpleuit. Quid clarius dici potuit? Imaginem sacrificij, quod in cœna Christus erat oblaturus, præcessisse dicit, quando Melchisedech panem & vinum obtulit. Post hunc Arnobius enarrans illa Psalmi verba, Tu es sacerdos, ita de Christo loquitur: Hic qui per mysterium panis & vini sacerdos factus est in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, &c. Post quem Augustinus: Nondum erat, inquit, sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod fideles norunt, & qui Euangelium legerunt, quod sacrificium nunc toto terrarum orbe diffusum est. Proponite ergo vobis ante oculos duo sacrificia, & illud secundum ordinem Aaron, & hoc secundum ordinem Melchisedech. Melchisedech protulit panem & vinum: de quo alio dicit, Tu es sacerdos in æternum, nisi de illo cuius nosti sacrificium? Sublatum est enim sacrificium Aaron, & cœpit esse secundum ordinem Melchisedech. Pluribus in locis eadem repetit. Hactenus patres Africani. Quàm pulchrè verò conuenit illis cum Asiaticis. Quid autem Europa nostra? Num aliter quàm isti de sacrificio hoc docuit? Idem prorsus pluribus in locis eandem sententiam confirmat Hieronymus. Sed nos paucula verba quædam adferemus. Melchisedech, inquit, in typo Christi panem & vinum obtulit, & mysterium Christianum in saluatoris sanguine & corpore dedicauit. Et alio loco: Quod autem ait, Tu es sacerdos in æternum, &c. mysterium nostrū in verbo ordinis significatur, nequaquam per Aaron irrationabilibus victimis immolan-

dis, sed oblato pane & vino, id est, corpore & sanguine Domini. Scripsit autem is ad Enagrium epistolam, in qua pluribus verbis ex Origenis, Dydimi, Hypoliti, Irenæi, Eusebij Cæsariensis, & Emisseni, Apollinarij, & Eustathij sententia, doctrinam hanc Ecclesiæ confirmat: ex quo perspicuum cuiuis esse potest, quòd ex magna parte prisci patres omnes, in eadem hac sententia fuerunt. Ambrosius in Missa sua, Dominus, inquit, IESVS CHristus, sacrificandi ritum instituit, dum panem & vinum, quod Melchisedech in præfiguratione futuri mysterij sacerdos obtulerat, in sacramentum sui corporis & sanguinis celebrandum transformauit. Eucherius quoq; Lugdunensis Episcopus, vbi locum hunc Geneseos explicat, Christus, inquit, non ex tribu Leui, sed ex tribu Iudæ ortus est, ex qua tribu nihil de sacerdotali præcepto accepit, vtiq; propter mysteria sacramenti, quod Christianis celebrari preceptum est, vt non secundum ordinem Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius sacramentum in sacrificium offeramus. Ibi quippe primum apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo, toto orbe terrarum. Sed me dies prius defecerit, quàm vt omnium eadem verba recitare queam, qui sunt patres istos consecuti, cùm plura scripserint in eandem sententiam, Haymo, Paschasius, Rabanus, Albinus, Anselmus, Ropertus, & alij sexcenti. Videtis igitur charissimi, quomodo conuolarunt sanctæ illæ aquilæ ex Asia, Africa, Europa, hoc est, ex vniuersu terrarum orbe, ad veritatem huius doctrinæ nostræ de sacerdotio Melchisedech adstruendam. Et erit quisquam, apud quem non plus valebit eorũ autoritas, quàm nescio cuius obstreperi corui, qui sensu carnis suæ inflatus, posteàquam semel euolauit ex arca, non modò nulla solicitudine tangitur, vt ad illam, extra quam salus non est, redeat, verumetiam alijs euolandi segregandiq; semetipsos author est. Quid autem si docuerimus etiam Rabinorum testimonijs, qui comprimis apud Iudæos celebres fuerunt, hanc doctrinam nostram esse confirmatam. Difficile quidē id fore videtur, sed periculum tamen faciemus. Qui legit historiam Antonini, reperiet in ea librum vel epistolam Rabbi Samuēlis Israēlitæ, ad Rabbi Isaac ante annos prope 600. scriptam, in qua sic ille loquitur: Attende Domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & Domini iusti illius. Sacrificium Aaron fuerunt carnes, & sacrificium illius iusti Domini fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech: in quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostendit, quòd sacrificium finiretur, quando inciperet istud sacrificium in æternum: & ordinatio sacrificandi secundum Aaron ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Rabbi quoq; Nadatzan & Pinas de Melchisedech narrationem ad Messiam pertinere docentes, quòd panem & vinum obtulit, id per illa Psalmi verba interpretantur. Erit placenta frumenti. Sic enim habetur in Hebræo textu: Septuaginta verterunt, Erit frumentum in terra, Hieronymus autem, Erit memorabile triticum in terra, Ionathas verò Chaldæus & Oochelus apertius etiam explicarunt, dicentes. Erit sacrificium panis in terra. Quemadmodum hæc & à Petro Galatino superioribus annis, & ante triennium à Petro Galesino diligentius annotata videre licet. An autem & nobis exclamare cum Propheta non licebit, Stupor & mirabilia? quod qui sunt inimici, qui sunt hostes Euangelij, Iudæi, vi veritatis coacti negare non audent, hoc per summam impudentiam negant, & veritatem Euangelicam oppugnant, hi qui volunt Euangelici censeri. Vos verò charissimi tanquam viperam & basiliscum istos fugite, quos eò perduxit amentiæ cœcus amor sui, suum vt sensum pluris facere non dubitent, quàm totius Ecclesiæ Catholicę sensum & consensum. Nihil vobis maiore studio cauendum existimate, quàm vt scripturæ singulares quosdam intellectus exquiratis, vt insolitos & hactenus inauditos sensus excogitetis, vt nouas & solitarias opiniones proferatis, aut his qui talia faciunt aures vestras accommodetis, & assensum præbeatis: verùm quod ab Eusebio Emisseno præclarè scriptum est, in perpetuo fixum in vestris pectoribus hęreat: Fides, inquit ille, religionis Catholicæ, lumen est animæ, ostium vitę, fundamentum salutis æternæ. Quicunq; hac derelicta velut pessimum ducem proprium sequitur intellectum, quicunq; per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium se putat posse peruenire secretum: sic facit, quomodo si absq; fundamento ædificet domum, aut si prætermisso ostio velit intrare per tectum, vel si nocte sine lumine inferat gressum: totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Pessimus dux est proprius intellectus, de quo dixit etiam Propheta: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident Non hunc igitur, verùm Ecclesiam sequamini Ducem: Ecclesiam autem cùm dico, sanctos illos Patres, sanctas illas aquilas intelligi volo, quas ad confirmandam huius doctrinæ nostrę veritatem, ex toto terrarum orbe conuolasse, nobis eorum sententias recitantibus, iam audiuistis. Hos duces & magistros si secuti fueritis, promitto vobis & spondeo, quòd nunquam in errorem aliquem incidetis.

QVòd ab Hæreticis nostri temporis tam audacter asseritur, cultum illum, vel vt Augustini verbis vtar, illam soli Deo propriè debitam seruitutem, quod Missæ sacrificium vocamus, extra Dei verbum institutum esse, quàm longè sit ab omni prorsus veritate remotum, cùm ex lege, tum ex Psalmis, quin & ex ipsius Christi non verbis magis quàm factis, adeò planum & perspicuum fecisse videmur, nihil vt iam in animo cuiusquam scrupuli residere persuasum habeamus. Quanquam etiamsi nulla per nos producta fuisset scripturarum autoritas, vel vnum id fideli cuique sufficere deberet, quòd hoc ita per orbem Christianum vniuersum, ea quæ firmamentum est & columna veritatis, tota frequentat Ecclesia, quam credere, cui fidere in cuius institutis acquiescere, nec ab illius vnanimi consensu nos vnquam discedere velle, Symbolum Apostolicum recitantes, quotidie profitemur. Veruntamen, vt ne quid etiam his desit, qui curiosius hæc indagare conantur, & vt quoad eius fieri poterit satis omnibus faciamus, vnum aut alterum adhuc ex Prophetis testimonium ad hoc, de quo sermo nobis nunc est probandum, adferemus. Vos quod hactenus fecistis, faciles & benignas aures nobis præbete. Sic apud Malachiam Prophetam locutum esse Dominum exercituum legimus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus. & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. In quibus verbis tria nobis consideranda veniunt: Primum quod vetus illud sacrificium, quod erat secundum ordinem Aaron, quo solus Israel populus vtebatur, Deus reiecerit, quod antè Malachiam quoque prædictum ab Esaia legimus. Deinde quòd nouum & æternum quod illi succederet, quod est secundum ordinem Melchisedech institutum voluerit, ad quod peragendum, non ex vna familia, qualis illa fuit Leui, sed ex omni gente sacerdotes eligerentur. Tertio, quod oblatio per nouos nouæ legis sacerdotes offerenda munda futura sit, nec aliquo certo loco circumscribenda, sed in omni loco totius orbis eam offerre liceret. Hæc igitur Prophetæ verba, si quis ad eam oblationem quæ fuit in cruce facta referre voluerit, satis constat, quòd nec inter gentes, nec in omni totius orbis loco, sed in vna tantùm Iudææ parte, nimirùm in Caluariæ monte, semetipsum CHRISTVS victimam obtulerit, vt huic Prophetæ loco nulla ratione sensus hic quadrare possit. Si quis autem de contriti cordis & humiliati sacrificio, deque puræ mentis & bonæ voluntatis officijs accipi malit, dubium non est, quin ea Deo placeant, & possint in omni loco rectè offerri. Sed quis erit qui se mundum cor habere gloriari queat? vt sic eius oblatio munda censeatur, apud eos præsertim, quibus cum res nobis nunc est, qui sacrificium hoc nostrum, quod est precium redemptionis nostræ, sacrilega quadam audacia, nobis eripere conantur, cùm nihil habeant in ore frequentius, quàm quòd apud Esaiam scriptum est: Vniuersæ iustitiæ nostræ pannus menstruatæ: nec dubitent asseueranter affirmare, quod etiam in omni bono opere iustus peccat. Potest autem oblatio munda dici, quæ peccatum est, siue pannus menstruatæ? Huc accedit, quod idem illi Pharisaicum esse docent: opus nostrum Deo, tanquam mundam oblationem offerre velle. Verùm detur hoc illis, de sacrificio contriti cordis & humiliati locum hunc intelligi rectè posse, certè sacrificium hoc non magis huius Ecclesiæ, quæ CHRISTI passionem & mortem est secuta, quàm illius quę præcessit proprium, nec sub lege minus quàm hoc tempore gratiæ frequentatum esse, nec plus ad sacerdotes, quàm ad laicos pertinere manifestum est, vt non minus fœmina, quàm qui legitimè vocatus est ad munus hoc, tali sacerdotio & sacrificio fungi posset. Verùm isti producunt nobis Tertullianum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, & alios nonnullos, qui de spiritualibus sacrificijs locum hunc interpretantur, qualia recensent prædicationis celebritatem benedictionem, laudem, hymnum, Orationem de conscientia pura, cor contritum & humiliatum, gloriæ ad Deum relationem, & id genus alia. Quis autem est, qui neget hæc quoque rectè sacrificia vocari? nec absurdè facere, si quis de illis Malachiæ locum hunc interpreterur. Scilicet nouum hoc est, quòd idem scripturæ locus diuersas expositiones quandoque recipit, vt & secundum historiam siue literam, & secundum Allegoriam & secundum Tropologiam, & secundum Anagogiam, eum interpretari liceat. Quod non vno loco faciunt, cùm alij nonnulli, tum Origenes, Hieronymus, Augustinus, & Eucherius. Verùm intereà proprius & germanus est scripturæ sensus, quem vulgò literalem vocant, quem Regium sensum vocat Hieronymus, ac solidissimum & firmissimum esse dicit. Hoc itaque Regio & literali sensu Malachiæ locum hunc non de alio sacrificio SS. Patres intelligunt, quàm quòd per orbem vniuersum tota frequentat Ecclesia. Neque tamen ea res impedit, quò minus per Tropologiam etiam de spiritualibus & internis sacrificijs exponatur. Mirum est autem, quòd qui non admittant in scriptoris tropum, & ad eum confugere nihil aliud esse docent, quàm omnem scripturarum vim labefactare, id ipsos facere, quod vt fiat à Catholicis, nulla ratione ferendum esse censent, vt excluso sensu literali, ad tropum confugiant. Nos verò tropum libenter admittimus, quo Paulum etiam vsum esse scimus, modò seruetur illud, quod ab Hieronymo scriptum est: In Prophetis historiæ veritas quærenda primùm, deinde Allegoria. Vt autem Regius propterea scripturæ sensus excludatur, id verò minimè ferendum esse iudicamus. At exclusit alium quemcunque sensum Ioannes Chrysostomus, cùm enarrans illa Pauli verba: Per eum sacrificium offerimus Deo, fructum labiorum, ita loquitur: Quale sacrificium dicit? Fructum labiorum, inquit, confitentium nomini eius. Illi offerebant pecudes, vitulos, & dabant Pontifici: nos autem

nihil

nihil horum offerimus, sed solam gratiarum actionem, hanc labia nostra germinent. Talibus, inquit, sacrificijs placatur Deus. Demus illi talem hostiam, vt etiam ipse eam offerat patri: aliter aũt nõ offertur, nisi per filium. Hoc loco maximè quidam triumphat, quod solam gratiarum actionem offerendam esse Chrysostomus ex Pauli sententia docuerit. Non igitur offerre debemus corpus & sanguinem Christi, quem manducare tantùm & bibere, non autem offerre iussi sumus. At quanta, per Deum immortalem, est huius hominis cœcitas, qui non videt, si nullum aliud offerri debet sacrificium præter solam gratiarum actionem, quod non hoc modo de quo sermo nobis nunc est sacrificium, verùm & alia excluduntur omnia, de quibus Malachiæ locum hunc Tertullianus & alij prisci patres interpretabantur. Sed idem nunc isti de sacrificio faciunt, quod olim de fide fecerunt. Legerunt apud priscos patres non vno loco, sola fide iustificari sola nos fide saluari, mox omne genus operum exclusarunt. At sanctis patribus nunquam hoc cogitare venit in mentem, vt excludere vellent opera, quæ forent in fide facta, sed ea tantum, quæ sunt legis cæremonialia, aut quæ facta essent extra fidem. Ad eundem planè modum agunt etiam nunc de sacrificio, cùm tamen Chrysostomi mens nunquam fuerit, vt cùm alia spiritualia sacrificia, tum hoc, quòd verè propriéq; sacrificium dicitur, exclusum vellet, cùm ex ipsis verbis colligere liceat, quòd pecudes tantùm & vitulos, de quibus mentionem fecerat, exclusos voluerit. Sed quis nobis melius mentem suam, quàm ipse Chrysostomus explicabit? Is Psalmum illum enarrans: Cantate Domino omnis terra, posteàquam hunc Malachiæ locum produxit, in hæc verba prorumpit: Vide quàm dilucidè, quàmq; luculenter mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Thimiama verò purum, appellat sacras preces, quæ post hostiam offeruntur. Hic seruat illud Chrysostomus, quod ab Hieronymo præceptum est. Primùm historiæ profert veritatem, deinde Allegoriam. Iuxta germanum scripturæ sensum, de mystica mensa, quæ est incruenta hostia, locum hunc interpretatur: iuxta Allegoriam verò siue Tropologiam, de precibus. Ac paucis interiectis. Vides vt vbiq; concessum est, Angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum, neq; altare, neq; canticum. In omni loco Thimiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura, prima quidem mystica mensa, cœleste summequè venerandum sacrificium. Est autem & in nobis varia sacrificiorum differentia: mox enumeratis veteris testamenti multis bestijs: Habemus autem & nos, inquit, in nobis ipsis varias immolationes, non quę iuxta legem incedunt, sed quæ decent Euangelicam gratiam. Vis ne has cognoscere victimas, quas habet Ecclesia? Mox enumerat. Primum est, inquit, sacrificium, quod antè dixi, spirituale illud ac mysticum donum: Alterum est martyrium, Tertium precationis, Quartum laudis, Quintum iustitię, Sextum eleemosynæ, Septimum iubilationis, Octauum spiritus contriti & humiliati, Nonum prædicationis, Decimum fructificationis. Hæc singula recenset ex scripturis. Inter omnes autem has primum locum tribuit incruentæ hostiæ, quæ offertur in mystica mensa, quam vocat hostiam salutaris, vocat Angelicum, cœleste, summequé venerandum sacrificium, vocat vnam ac veram hostiam, cùm reliquæ non verè neque propriè, sed per Allegoriam hostiæ vocentur. Tantum igitur abest, vt cùm dixit Chrysostomus, solam gratiarum actionem nos offerre Deo debere, exclusa voluerit alia sacrificia, vt alias prætereà decem etiam hostias recensuerit. Qui verò præcessisse Chrysostomum videtur Eusebius Cæsariensis, interpretatur & ipse locum hunc de orationis incenso & sacrificio: sed num ideo propriè dictum sacrificium excludit? Quin ille præterquam quòd aliud etiam ex Esaia vaticinium producit, Erit altare Domini in terra Ægypti, & cognoscent Ægyptij dominum, & facient sacrificia. Malachiæ quoque locum hunc in eiusdem libri fine proferans, ita loquitur: Sacrificamus igitur Deo sacrificium laudis, sacrificamus Deo plenum, & odoram afferens, & sacrosanctum sacrificium, sacrificamus nouo more secundum nouum testamentum hostiam mundam. Et paulò pòst explicans quod sit illud sacrificium, quod nouo more sacrificamus. Sacrificamus, inquit, & incendimus, alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundũ ea quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes: & gratias Deo pro salute nostra agentes, religiososq; hymnos & orationes sanctas illi offerentes: alias nos ipsos totos ei consecrantes. Facit & hic mentionem sacrificij gratiarum actionis, & hymnorum, siue laudum, & precationis. Sed intereà primum locum tribuit ei sacrificio, cuius memoriam, sicut aliquantò antè dixerat, signis quibusdam in mensa celebrandam corporis illius salutarisqúe sanguinis, vt noui testamenti institutio habet, accepimus. Sed & Hieronymus locum hunc Malachiæ, de sanctorum orationibus domino offerendis interpretatur: verùm interim addit, offerri mundam oblationem vt in cæremonijs Christianorum: quibus verbis quid aliud innuere voluit, quàm quòd offertur in mystica mensa, propriè dictum CHristi corporis & sanguinis sacrificium? Quod clarius etiam Theodoretus explicat, cùm dicit: Diuinis Malachias planè nos, inquit, ex his docet eam pietatem, quam nunc profitemur, in omni loco obitum iri. Nam circumscriptio loci ad sacra obeunda deleta est. Omnis locus accommodatus ad Dei cultum est existimatus, & victimarum ratione carentium cædes immaculatus agnus, & tanquam signum virtutis odoratum incensum existit. Hic non obscurè Theodoretus indicat, se de sacrificio agni immaculati, quem sacerdos offert ad altare, locum hunc intelligere, qui successerit in locum cædis victimarum ratione carentium. Irenæus verò facit ille quidem primitiarum oblationis mentionem, sed intereà tamen verba cœnæ proferens: Noui testamenti, inquit, nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, de quo in Prophetis 12. Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, &c. Certè laudis, orationum, eleemosynarum siue primitiarum, contriti cordis, & id genus alia sacrificia minimè noua, verùm & in veteri lege fuerunt vsitata. Nunc Irenæus noui testamenti

nouam

nouam oblationem in cena Christum docuisse dicit, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo. Qui verò fuit Irenęo vetustior, Iustinus Philosophus & Martyr, disertis verbis locum hunc interpretatur de sacramento Eucharistiæ. Quod offertur, inquit, in omni loco à nobis gentibus, tum pane, tum poculo, quo nos clarificamus nomen Dei, quod à Iudæis prophanatum est. Quorsum autem attinet, vel Remigij Antisiodorensis, vel Ioannis Damasceni, vel Ruperti Tuitiensis, vel Rabbi Samuëlis Judæi, vel aliorum sexcentorum, qui posteriores his fuerunt, sententias producere, quos vnanimes vno ore de corporis & sanguinis CHristi sacrificio, Malachiæ locum hunc exposuisse constat. Porrò D. Augustinus, incensum de quo Malachias loquitur, sanctorum orationes interpretator: hoc ipsum tamen dicit ab Ecclesia sacrificium immolari, sed secundum ordinem Melchisedech, subiunxit mox: Nouerunt qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham: & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Domino in toto orbe terrarum. Ac paulò pòst, productis Malachiæ verbis: Non est mihi voluntas in vobis, hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce, inquit, quod est secundum ordinem Aaron, ac mox: In omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce, inquit, quod est secundum ordinem Melchisedech. Quid his verbis clarius esse potest? Ex hoc Malachię loco probat Augustinus, quòd sacerdotium secundum ordinem Aaron Deus reiecerit, & in eius locum aliud instituerit, secundum ordinem Melchisedech, quem panem & vinum obtulisse constat. Ex his omnibus facilè quiuis perspicere potest, quod nihil impedit, quo minus de alijs quoque sacrificijs, Malachiæ locus hic exponatur, dummodo quod vnum est & verum propriéque dictum corporis & sanguinis Domini sacrificium, non excludatur. Cùm & illud certè constitutum sit, quicquid habent in se puritatis, quæcunque sunt aliæ spirituales hostiæ, quòd non habeant aliundè, quàm ex hoc primo & omnium summo propriéque dicto sacrificio. Nihil est puritatis & mundiciei vel in sanguine martyrum, vel in precibus, vel in laude, & gratiarum actione, vel in iustitia nostra, vel in primitijs & eleemosynis, vel iubilatione, vel in Euangelij prædicatione, vel in quibuscunque tandem alijs oblationibus nostris: nihil est in eis omnibus mundiciei, nisi quatenus partem eius aliquam ex hac oblatione verè munda, quæ pro nobis in cruce fuit oblata, quæ præsens etiā adest in altari, mutuantur, extra quam verè dixit Propheta, quòd pannus menstruatæ sunt omnes iustitiæ nostræ. Nam quicquid est splendoris in virtutibus nostris, & in omnibus spiritualibus hostijs quas offerimus, non alia puritas, non alia iustitia splendet in illis, quàm illius nunquam satis prædicandi CHristi meriti iustitia, quando corpus suum tradidit pro nobis iustus pro iniustis, quando sanguinem suum in ara crucis fudit in remissionem peccatorum nostrorum, cuius rei memoria quædam & repræsentatio fit ad altare. Sicut gemmæ magis rutilant in præsentia Solis, in absentia verò contenebrantur: sic in huius victimę, qua nihil splendidius esse potest, præsentia, magis rutilant quæcunque tandem aliæ visibiles, vel inuisibiles hostiæ, quæ per nos offeruntur. Hoc est quod Petrus monet, vt accedamus ad offerendas spirituales hostias, acceptas Deo per IESVM CHristum. Per hunc acceptę sunt hostiæ nostræ Deo, quin & offeruntur per hunc, qui simul est & offerens & oblatio. Sic & Paulus hortatur nos, vt per Christum offeramus hostiam laudis Deo. In Christo opera nostra æstimantur, quæ in seipsis nihil merentur. In omnibus quorumcunque tandem operum nostrorum sacrificijs nunquam ea puritas reperietur, vt per se Deo grata sint, cùm rectè scriptum à D. Thoma: Si consideretur opus hominis meritorum, secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna, in quam nihil coinquinatum ingredietur, dignum non est. Nunquam integra est plena cordis nostri contritio, nunquam ita syncerus est, vt oportet, affectus precandi, nunquam tam ardenter & strenuè incumbimus ad offerendos vitulos labiorum, & spirituales hostias: quin aliquid in illis vitij sit. Sed quæ præsens adest in altari victima, pro nobis in cruce mactata, qui præsens adest CHristi sanguis, emundans conscientias nostras ab operibus mortuis, ille est per quem accepta Deo sunt sacrificia nostra, per eum lauantur, per eum fiunt munda, quæ natura sua nihil erant aliud, quàm pannus menstruatæ. Cùm igitur eleuat CHristi corpus & sanguinis eius calicem sacerdos, & sub oculos astantium subijcit, quomodo CHRISTVS in crucem sublatus, & perfosso latere sanguis eius, per quem lauat nos à peccatis nostris, à corpore fuit separatus, tùm qui præsentes adsunt, & ad pietatem accuratius instructi sunt, soliciti, quomodo possint reconciliationis in cruce factæ fieri participes, in eiusmodi verba cum Bernardo prorumpunt: Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus. Totum quod dare possum, est miserum corpus istud, illud si dedero, satis est, si quo minus, addo & ad corpus tuũ, ô Domine. Nam & illud de meo, & meum est. Paruulus enim datus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. O dulcissima reconciliatio, ô suauissima satisfactio, ô verà facilis reconciliatio, sed perutilis. Et ante Bernardum Anselmus Cantuariensis Episcopus, Quid misericordius, inquit, intelligi valet, quàm cum peccatori tormentis æternis damnato, & vnde se redimat non habenti, Deus pater dicit: Accipe vnigenitum meum, & da pro te: & ipse filius, Tolle me, & redime te. Sic videtis, quòd quicquid est in alijs oblationibus nostris vitij siue defectus, illa supplet sacra victima, quæ præsens adest in altari. Illam tollimus, quemadmodum nos isti S. Monachi docuerunt, illam Deo patri sistimus, vt redimamus nos, hoc est, vt redemptionis per illam in cruce factæ, fructum consequamur. Per eam fit, vt accepti sint vituli labiorum nostrorum, vt acceptæ sint spirituales hostiæ quas offerimus, in quibus quod minus est, id supplet corpus illud CHristi, quod per Ecclesiæ ministrum offertur. Quam etiam ob causam Ioannes Chrysostomus, cuius rei meminimus in superiore declamatione nostra, diligenter hortatur, vt quo tēpore pro-

posita

cruce factæ fructum in nobis iugiter sentiamus, & illius hostiæ merito, quæ præsens etiam adest in altari, propicium nobis Deum habere queamus, id verò cum sacerdote populus, quo summo potest studio, contendit & elaborat. In eum finem fiunt obsecrationes orationes, postulationes, gratiarum actiones, de quibus iam diximus. In eum finem & vituli labiorum, & aliæ spirituales offerũtur hostiæ, quæ nõ aliunde sũ, quàm ab illa crucis hostia vim & efficaciã suã habẽt. Ita quicq̄d est expiationis, & propiciationis nõ actioni sacerdotis, verùm oblationi quam in cruce Christus fecit, per nos tribuitur, non quòd non prosit nobis ad propicium reddendum Deum etiam sacerdotis oratio, sed quòd ea non per alium prodest, quàm per Christum oblata. Quamobrem nõ in homine sacerdote, penes quem solum est ministerium, verùm in solo Christo, qui verus est sacerdos secundum ordinem Melchisedech, spem nostram & fiduciam omnem defixam habemus, qui nisi quod facit in altari per ministrum Ecclesiæ, faceret ipse quoq; per semetipsum in cœlo, nisi preces nostras Deo offerret, nisi cicatrices etiam vulnerum suorum exhiberet, quibus propter iniquitates nostras, vt nobis propicium redderet Patrem suum cœlestem affectu est: nullum prorsus ex actione sacerdotis ministerioq; fructum caperemus. Præclarè dictũ est ab Ambrosio quòd ipse est oculus noster, vt per illum videamus patrem: ipse vox nostra, per quam loquamur ad patrem: ipse dextera nostra, per quam Deo patri sacrificium nostrum offeramus. Quicquid ad altare sacerdotis ministerio visibiliter agitur, hoc inuisibilis ipse virtute sua facit efficaciter. Quamobrem vanissimum hoc istorum cõmentum, qui per summam audaciam & impudentiam affingere nobis non verentur, quòd actioni sacerdotis propiciationem nostram tribuamus. Verùm ita malitia cor istorum excœcauit, vt videntes non videant & audientes non audiant, neq; intelligant. Nam etiam apud eos quos vocant scholasticos Theologos legerunt isti proculdubio non vno loco, quòd homini sacerdoti ministerium tribuunt: quicquid autem est virtutis & efficaciæ, non ad alium quàm ad illum, qui sacrificium idem & sacerdos est secundum ordinem Melchisedech, ad Christum Deum & hominem referunt. Quorsum autem attinet omnium ea de re sententias proferre, quorum pleni sunt ea de re libri? longum id foret, minimeq; necessarium. Vnius tantum testimonium produxisse contentus ero. Multi scholastici Doctores ritum & ordinem sacrosanctę Missę diligenter explicarunt, inter quos adeò non postremus est Alexander de Ales, vt vel inter primos recte numerari queat. Nam pręter quàm quòd alios ætate præcessit, excellenti quadam doctrina præditus fuisse videtur, vt non sine causa nomen irrefragabilis Doctoris obtinuerit. Is vbi de fine verba facit, quo claudi consueuerunt orationes, quas vulgò collectas vocant, Non per aliam, inquit, viam æterna Dei beneficia possunt ad nos decurrere, quàm per eum qui est mediator Dei & hominum, homo CHristus IESVS: per illum enim exaudiuntur preces fidelium, qui in diebus carnis suæ preces supplicationesq; ad Deum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Vides quemadmodum hic non per hominem sacerdotem, qui ministerio tantùm reconciliationis fungitur, sed per verum reconciliatorem, verum Dei & hominum mediatorem, verum & æternum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, cui petenti, nihil à Deo patre negari potest, preces fidelium exaudiri docet. Nam quod ad ministrum sacerdotem attinet, non suum ille sed Christi meritum, non suam sed Christi gratiam Deo repręsentat, nõ suum illi sed Christi sanguinem qui redemtionis nostræ precium est offert. Itaq; sicut si quis ignem faceret, & ad vrendum ligna admoueret, calidus ipse foret siue frigidus, nihil interesset, quãdoquidem vi sua nihilominus ignis vreret: sic & homo sacerdos, quocunq; sit vitæ merito, siue charitate ferueat, siue prorsus frigeat, quod ad consecrationem Christi corporis attinet, nihil refert. Conficit ille nihilominus in altari Christi corpus & sanguinem, & eius meritum ex fide viuẽtibus & charitate feruentibus applicat, vt quem optant ex ea re fideles fructum consequantur, cùm verè dictum sit à Ioanne Scoto, quòd quandocunq; Christus vt summus sacerdos offert panis quem dat, id est, caro eius, non actio sacerdotis, dat vitam. Sed quoniam lõgius aliquantò progressa est oratio nostra, quàm initio nobis fuerat propositum, proxima in sequenti declamatione pluribus hac de re disseremus.

Finis septimæ & vltimæ Recantationis.

REGISTRVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sf Tt Vu Xx Yy Zz. Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr. Omnes sunt Terniones, præter Rrr Quaternionem.

INDEX EORVM OMNIVM, QVAE IN LIBRIS PRIMI Tomi Cardinalis Hoſij continentur, obſeruatione digna.

A.

B.

Baptis.

C.

Catho-

com-

D.

Deis-

De-

Effusus

F.

G.

H.

Hæ

L.

Ieiunio-

K.

L.

M.

N.

O.

Oratio

Patriar-

F.

G.

I.

M.

Ma-

N.

No-

O.

Oratio

P.

Patriar-

prin-

Q

R

Spiri-

V.

X.

Z.

Frater Aurelius Schilinus ordinis Prædicatorum de Obseruantia, Sacræ Theologiæ Magister, ac in Serenissimo Dominio Dominorum Venetorum Inquisitor Generalis.

FINIS.

11